Universidad de Deusto
Biblioteca

VIGUERIO

Institutiones ad

Theologiam Scho

sticam

Universidad de Deusto
Biblioteca

22 Maii

Universidad de Deusto
Biblioteca

INSTITVTIONES

AD NATVRALEM

ET CHRISTIANAM PHILOSOPHIAM, MAXIME VERO AD SCHOLASTICAM THEOLOGIAM, SACRARVM LITERARVM, VNIuerſaliúmq; Conciliorum authoritate, & Doctorum Eccleſiaſticorum, præſertim D. Thomę Aquinatis eruditione confirmatæ: Eccleſiaſtis, omnibúsque animarum curam gerentibus admodum neceſſariæ:

Opera eruditiſsimi viri F. IOANNIS VIGVERII Granatenſis, apud Tholoſam Prædicatorum ordini adſcripti, ſacræ Theologiæ Doctoris ac profeſſoris in eiuſdem ciuitatis Academia.

Eiuſdem Vigueriį Commentaria in D. Pauli ad Romanos Epiſtolam, in quibus omnes fere hæreſes noſtri temporis confutat, vt nihil breuius neque clarius in illas ſcribi poſſit. Cum triplici Indice.

Titulos recèns additos ſequens pagella monſtrabit.

FACULT. DE TEOLOGIA Univ. de Deusto
BIBLIOTHECA OMNIENSIS SOCIETATIS JESU

LVGDVNI,
APVD GVLIELMVM ROVILLIVM.
M. D. LXXI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SEQVVNTVR TITVLI RECENS ADDITI.

De modo essendi animæ in corpore.	*1.2.*
De distinctione potentiarum adinuicem.	*3.*
De ecclesiæ acceptione.	*224.*
De differentia ecclesiæ & synagogæ.	*225.*
De ecclesiæ vnitate.	*226.*
De sanctitate Ecclesiæ.	*227.*
De Ecclesiæ vniuersalitate.	*228*
De Ecclesia apostolica.	*229.*
De Ecclesiæ indeuiabilitate.	*230.*
De Ecclesiæ & scripturæ authoritate.	*ibidem*
De origine ecclesiæ.	*231.*
De Ecclesiæ duratione.	*233.*
De certitudine gratiæ seu iustificationis.	*240.*
De fide & authoritate scripturæ & miraculorum.	*234.*
De scripturis canonicis.	*481. 482.*

EXTRACTVM A REGISTRO SACRAE FACVLTATIS THEOLOGIÆ IN VNIVERSITATE PARISIENSI.

ANno Domini milleſimo quingenteſimo quadrageſimonono die vltima menſis Iulij, fuit ſacra Theologiæ facultas cõgregata apud collegium Sorbonæ, ad audiendam relationem magiſtrorum noſtrorũ, qui viſitauerunt & examinauerunt tredecim codices ex libro fratris Ioannis Viguerij cõpoſito, & intitulato Inſtitutiones ad naturalem & Chriſtianam philoſophiam, maximè verò ad ſcholaſticam Theologiam, ſacrarum literarum vniuerſaliúmque cõciliorum authoritate, & doctorum Eccleſiaſticorum, Præſertim D. Thomæ Aquinatis eruditione cõfirmatæ: Eccleſiaſtis omnibúſque animarum curam gerentibus admodùm neceſſariæ: opera atque induſtria eruditiſſimi viri fratris Ioannis Viguerij Granatenſis, apud Tholoſam prædicatorum ordini adſcripti, ſacræ Theologiæ doctoris ac profeſſoris in eiuſdem ciuitatis academia. Sacra Theologiæ facultas non impedit quin prædictus liber imprimatur.

De mandato dominorum Decani & magiſtrorum noſtrorum ſacræ facultatis Theologiæ in vniuerſitate Pariſienſi. *Sic ſignatum,*

FOVRNIER.

IOANNES VIGVERIVS GRANATENSIS, THEOLOGVS, AMPLISSIMO DECVRIONVM ordini Reipublicæ Granatenſis, ciuibúsque ſuis vniuerſis, gratiam, pacem, & ſalutem.

MIHI ſemper, magnifici patres, ſapientiſsimíque viri, placuit illud Platonis ad Architam Tarentinum, vnumquemque noſtrum non ſibi duntaxat, verùmetiam patriæ, parentibus, ac amicis cæteris eſſe natum. Vnde cùm diu multúmque cogitaſſem, qua ratione poſſem apud vos ciues meos, ampliſsimóſque patres id teſtari: vnum hoc ſuccurrebat, poſſe me in qua eſſem verſatus diſciplina, ex ea aliquid promere, quod poſſet eſſe multis non ingratum: ſed tamen quod veſtra iſta luce, ſplendore iſto veſtro planè indignum videretur. Itaque anceps hic hærebam, variáſque in partes animus trahebatur noſter. Huc ſtudio patriæ, parentibus, amiciſque ac conterraneis meis gratificandi: aliò pudore quodam ac noſtræ imbecillitatis conſcientia nos vocante. Nec vnquàm (mihi credite) in animum induxiſſem quicquam ad vos ex hac noſtra officina mittere, niſi me duo ad id ſupra modum impuliſſent. Primùm conſiderabam maximam eſſe veſtram prudentiam, pietatem, humanitatem, & diſplicere poſſe nihil, quod animo pio & ſyncero in Eccleſiæ dei gazophylacium inferretur. Deinde non parum nos huius ſeculi mouebat infelicitas: quo vix dici queat, quàm immenſa ſint, eáque innumerabilia volumina, ex quibus tamen ſemper diſcatur, ſed nunquàm ad finem peruenatur ſcientiæ. Id quod nos perpetuò habuit peßimè, illuſtriſsimi patres, animúmque noſtrũ multoties excitauit: vt ſi tandem poſſet malo iſti nimis communi iri obuiam, quòd in nobis eſſet præſtaremus. Quare cùm animaduerterem multos quidem libros ab optimis quibuſque eruditiſsimiſq; viris de rebus diuinis eſſe conſcriptos, ſed qui mole ſua, prolixitate, opinionum in his adductarum varietate, ſæpe etiã contrariis pugnantibus, obſcuriſsimíſque diſputationum meandris, ægrè poſſent à quouis tractari, intelligi, expendi, imò verò nec perlegi quidem, niſi maxima capitis vertigine, & grauiſsimo ætatis non dicam teneræ, ſed ſenilis diſpendio: tentandum putaui, quid in hac parte noſtræ poſſent vires. Periißentne mihi

tot & tanti in rem literariam, præsertim autem in Christianã philosophiam impensi labores? Quod ipsum aggressurus nolui committere, vt ad quas scyllas multos fecisse naufragium cernerem, ad eas nauis nostra allideretur. Igitur certissimi recentiorum lapsum non aliunde quàm ab ignoratione dialecticorum, physicorum, metaphysicorum, moralium, & aliarum id genus disciplinarum, esse profectum: quantum in nobis fuit, studuimus ne quæ futuro theologo existimaremus necessaria fore aut vtilia, eorum hîc aliquid desiderari meritò posset. Sed locum hunc prætermittere non possum, Christiani patres, sine maximo dolore, dum reputo quàm intrepidè omnes, quàm illotis (vt aiunt) manibus sacras scriptiones hodie attrectent. Dicas rem esse tenuem, facilem, expositam omnibus, non metaphysice, non physice, non ethice, non denique dialectice imbuti, ad diuinorum oraculorum accedunt interpretationem. Diui Pauli epistolas, ipsi D. Petro apostolorum choryphæo abstrusissimas, sic tractant, in eas sic commentantur, meditantur, scribunt: vt bellos illos scriptores dicas interim vsq; ad tertium cælum raptos, ab ore ipsissimi authoris enarrationem obscuriorum locorum excepisse. Nec sat habent miseri illi tenebriones præbere se diabolo ludificandos, nisi etiam suis præstigiis & escis verborum alios nitantur in suos laqueos pellicere. Non sartores, non cerdones, non calligarios, non vestiarios, & cæteros id genus, ad versanda, hoc est prophananda cælestis philosophiæ mysteria, sed & agricolas, & bubulcos, opiliones, ac ipsos denique suarios, ad turbandos fontes limpidissimos inuitant. Quæ Dei optimi maximi benignitas per spiritum sanctum in sanctissimas purissimásque aliquot selectorum mentes infudit, ea vt triuialia in omnes omnium linguas transfundenda, omni idiomate legenda, interpretanda, atq; explicanda, confidenter asseuerant. Quid plura? idiotis quibusuis ac mulierculis interpretandi tribuunt prouinciam, adeò vt quanuis, ipso D. Hieron. authore, in republica bene constituta quod medicorum est, promittant medici, tracténtq; fabrilia fabri: solum tamen prophetias, legem, ac euangelium declarandi munus sit, quod sibi passim vendicant omnes. Hoc garrula anus, hoc delirus senex, hoc sutor, hoc lanificus, hoc rusticissimi quiq; inuadunt, ac temerant. de sacris ad stiuas disseritur, loci non intellecti adducuntur. Quicquid suggerente diabolo in mentem venerit, lex Dei existimatur. Adde quòd disertuli illi, ex quibus hi sua hausere. sibi miris modis blandiuntur: dum composita ad hoc ipsum oratione nouos intellectus in sacris proferunt. Quasi verò res magna sit, graue dicendi genus & non abiectissimum, quantumuis clara theologiæ axiomata in suum sensum torquere. Proh Dei optimi maximi fidem! Hinc errores, hinc schismata, hinc hæreses, & pugnantia secum dogmata, hinc ferox & indomita caro ad omnia facinora petulanter erumpit. Hinc fides, hinc pietas exulat: diuinus cultus spernitur. Quæ fuerunt certa, stabilia, fixa, dubitantur, mouent, euelluntur. Iusta ac recta omnia concutiuntur, vt iam plerosque

rosque naturali & super nos signato lumine destitutos, videas sine lege, syndereſi, conscientia, ac (vt vno verbo dicam) sine deo Lucianorum more ferri, pessimas quasque sectas renouantes & gigantum æmulos deo ipsi indicẽtes bellum, quæ monstra omnia non aliunde piorum doctorúmque iudicio censenda sunt prodire, quàm ex liberalium disciplinarum inscitia & neglectu. Sanè fieri omnino non potest, vt quis earum ignarus, falsum à vero, obliquum à recto, malum à bono, impurum à puro, sanctum ab immundo discernere vllo modo possit. Cui morbo ipse pro mea parte occurrere causámque eius serpentẽ cupiens præscindere: En vobis, prudentissimi patres, ciuesque mei charissimi, Institutiones ad omnes liberales disciplinas non minimum familiares offero, & Christianæ fidei rudimenta quæ hominem ad suiipsius ac dei eloquiorúmq; eius rectam notitiam & sine ambagibus perducant. Quæ omnia ita congessi, vt resecatis opinionibus, problematibus admissis nullis, nil non ex sacris bibliis ac sanctorũ orthodoxorúmque patrum monumentis compilarim. Idq; hunc in finem me fecisse velim existimetis, vt iis instructus generosus animus, diuinorum sermonum intellectum consequi, hæreticorum tela retorquere, cæterósque tutò & sine vllo erroris periculo docere valeat & moderari. Hæc vnusquisque meditetur, hæc amplectatur, secundum hæc viuat: sentiet opinor, non ab instituto fine nos procul abfuisse. Atque hoc quicquid est, operis, venerandi patres, vniuersiq; ciues mei, vobis ab eo dicatum putetis qui etsi vestri nominis studiosissimus, & cupiat hîc liberos vestros institui, excoli, exornari. Idq; vt cùm immensæ isti apud vos annonæ, granorum, cæterorúmq; temporalium bonorum fertilitati, spiritualium bonorũ prouentus respondeat: tum vt illi ab huius seculi fluctuantibus erroribus immunes, & constantes in fide, & actuosi bonis operibus permaneant. Hácque ratione vitam illam æternam omnes nos assequamur, per Christum seruatorem, cui benedictio, honor, ac potestas in omne æuum.

Valete, ac prosperè agite.

Lectori Christiano Salutem.

EN habes,Christiane lector,immensos nostros labores,iamdiu iis qui solidam illam ac verè catholicam D. Thomæ Aquinatis Christianam philosophiá amplectuntur desideratissimos. Habes,inquam,omnium eorum quæ magnus ille diuinúsque vir, Theologis voluit esse in manu, Epitomen seu manualem quendam.Certè quæ ab eo fusè obscuréque pro temporis ratione,ac hominis eruditione incredibili disputata sunt,eorum hîc inuenies prætermissum nihil.Clarius omnia,familiarius,compendiosè magis,sed alio atque ille stylo & huic nostro seculo familiariori magis præstare studuimus.Nec eas solùm velim hîc à nobis expectari,quas nos Institutiones vocamus.Sanè cùm sacrũ D.Tho.corpus in nostro Tholosano cœnobio conditum sit,pro eo amplius nos teneri sentiebamus.Curauimúsque sedulò ne quod in sua illa absolutissima summa diuiniori cõmentatione disseruit atque resoluit,eorum hîc,sed potissimùm quæ in scholis cõtrouertuntur,prætermitteretur aliquid: Atque labores hos nostros vel vno hoc nomine putem satis iri cõmendatum,quòd catholicæ fidei ecclesiasticorúmq; placitorũ plena sint omnia. Quæ corrogatis ad hoc ipsum ex omni sacrarum literarum penu,tum grauibus locis,tum rationibus validissimis sustinere nullo negocio ac tueri cuiuis videri merito possimus:reiectis etiam ecclesiomastigum technis, & machinis, quibus ecclesiam Dei nituntur euertere, retusis ac omnino dissipatis. Quid multa? Ausim hîc,modestè tamen & sine vlla animi elatione, polliceri,quæ ab aliis Christi gregẽ solicitè tuẽtibus fusissimè tam theologicis quàm ethicis tractatibus sunt dissertata,eorum fere hîc desiderari nihil:adeò vt huius nostri manualis percepto ordine sanè methodico,ac propterea longè facillimo,indice nullo (quanquàm & indicem,ad quem vbi voles recurras,adiunximus)statim in manu omnia habeas,eáque non cõtrouersa,non disputanda,non agitanda:sed explicata,probata,indubitata. De ordine igitur hoc loco nó temere (vt nobis videtur) dicendum putauimus.Itaque scito nos ab anima,vt quæ sit certioris & iucundæ magis cognitionis:itémque cùm ad hominis tum ad Dei notitiã,eiúsque mysteria cognoscenda plurimũ conducat exorsos: eius substantiam,facultates,actiones,habitus,affectiones,quæque illi accidant omnia ea exposuisse rationẽ,vt vegetatiua primum,sensitiua alterũ,tertium rationalis sibi locum vendicet. Huius postremæ partis tres fecimus,intellectum agentem,possibilem,& voluntatem.Ex quarũ actionibus speculatiui & morales habitus, iíque tam boni quàm mali,virtutes nimirũ & vitia proficiscũtur.Quæ omnia ea prosequimur serie,ea tractamus diligẽtia,vt neque virtus,neque vitium possit vllum dari,quod non sit in suo quoque loco commodissimè descriptum: Neque verò que in hominis industria positæ sunt virtutes,eas solas sumus prosecuti : sanè & quas Græci θεοπνεύστους appellant spiritussancti numine inspiratas,omniáque eius dona & charismata oratione studuimus aliqua ex parte complecti. Et quia per hæc ad beatitudinem veluti manuducimur, de vtraque beatitudine, essentiali simul & accidentali,animæ & corporis:necnon de eius dotibus & aureolis abundè multa attexuimus.Hæc sequuntur leges,Naturalis,Diuina positiua,humana, peccati, & membrorum. Sub diuina veterem & nouam siue Euangelicam. Earum quæ ad mores,iudicia,& cæremonias spectant præcepta.Item sacramenta, sacramentaliáque omnia,& vim energiámque eorũ.Nec minus diuinarum personarum processiones,Trinitatẽ,& indiuisam vnitatem,essentialia,attributa, notiones, proprietates personales.Necnõ diuini verbi incarnationem,humani generis redemptionem, ac denique certam in Christo resurrectionem, non oscitanter (aut prorsus noster nos fallit labor)sumus consectati.Nouissimo loco de nouissimis,hoc est de Antichristo perditionis filio,postremo iudicio,vltima bonorũ & malorum mercede,& cęteris id genus,quod in Enchiridium visum dictu est optimũ,diximus.Atque ita omnia enarrauimus,vt adductis ex quibus deprompta sint locis,posis(si cuiusuis loci ampliorem cõmentationem desideres) eam ex authoribus ipsis petere.Neque interim quis miretur Enchiridium à nobis dici,quod ad iusti voluminis assurgit magnitudinem.Is velim sic cogitet hic non in vnam solùm rhetoricem,non in physicam,aut aliquam aliam philosophiæ partem:sed & omnes totius philosophiæ partes,ac in supremum illum omniũ doctrinarum colophonem Theologiam tradi institutiones.Siquidẽ facturi rerum Christianarum interpretationem,necessariò præfanda quędam duximus,quæ ab ipsis philosophiæ principiis existimauimus repetenda:tum quòd videretur nephas,præfatione nulla facta,tantam rem aggredi:tum quòd omnibus in rebus animaduerto id esse perfectum,quod ex omnibus suis partibus cõstat.Itaque de vi dialectica,& metaphysices,quæ viderentur satis alioquin obscurius à cæteris & intricatius scripta,sumus præfati.Quę si noris,aut si fortè minus te iis oblectes:per me tibi licebit ad cætera progredi,ex quibus solidiorem animæ cibum,sanam,synceram,ac omnino cælestem Philosophiam haurire poteris.Nec te pigebit operæ(vt spero) in versando hoc labore nostro collocatæ.Eo perlecto ausimus asseuerare,non D. Thomam duntaxat,sed & omnia in sacris tibi fore magis familiaria & tempore non ita multo inter præstãtissimos quosque theologos te iri numeratum. Quare adesto alacriter, nocturna diurnáque manu versato. Senties te murum factum æneum ad hæreticorum machinas refellendas. Istos impudentissimos ecclesiomastigas confutare nullius tibi negocij videbitur. Quæ in ecclesiaste, cõsolatore, confessore, monitore, Episcopo, presbytero, cardinali, & cæteris ecclesiasticæ, hierarchiæ ordinibus,officiis,ac statibus omnibus requiruntur, ea tibi erunt in numerato: vt iam non cogaris tot & tantis onerari voluminibus: sed vnus hic manualis tibi facere queat satis. Bene vale Christiane lector.Sunt in manibus nostris in D.Paulum alia non pauca: quæ, si hec à te senserimus non contemni, breui accipies faciemus. Iterum Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

EORVM QVAE APVD HAERETICOS SVNT IN CONTROVERsia, simulque Ecclesiasticarum assertionum Index.

De libero hominis arbitrio post peccatum. fol. 70. 71
De libertate & seruitute peccati & iustitiæ. 74.a
De instinctu spiritus Lutheranorum non sequendo. 282.b
De bonis operibus. 92.c
De inuocatione sanctorum. 141
De sanctorum adoratione. 146
De imaginum adoratione. 147
De canonizatione Sanctorum. 234.a
De basilicis Sanctorum. 474.a
De votis monasticis. 151
De cælibatu clericorum. 454 455
De laude & cantu ecclesiastico. 156.b
De cæremoniis ecclesiæ. 472. & seq.
De exorcismis. 471
De aqua benedicta. 472
De templorum constructione & ornatu. 474
De iuramento licito & illicito. 153.a
De ieiunio quadragesimali. 190.b.c
De delectu ciborum. ibidem.
De gratia Dei. 207.c
De auxilio speciali. 214
De merito. 214.c
An prima gratia & peccatorum remissio mereri possint. 217.a
De requisitis ad meritum. 217.c
De baptismi applicatione. 231
De fide. 218
De fiducia hæreticorum. 220.a
De fide informi & formata. 221.b
De articulis fidei. 223.c
De iustificatione fidei. 237.b
De requisitis ad iustificationem impij. 238.a
De hæresi & hæreticis. 247.a
De hæreticis coercendis. 244
De causa & origine hæresis, & hæreticorum. 248.b
De uersutiis hæreticorum. Ibid.c.
De correctione fraterna circa hæreticos 268.a
De sensibus sacræ scripturæ. 304
De euangelio & eius per ecclesiam approbatione. 310. & seq.
De testamenti definitione. 310.c
De uirtute sacramentorum ex opere operato. 363.b
De sacramento baptismi & eius materia. 330.331
De obligatione ex baptismo procedente. 331
De baptismo parulorum. 334.a
De sacramento confirmationis. 341
De ueritate sacramenti Eucharistiæ. 353.a
De adoratione Christi in Eucharistia. 356.a
De sacrificio missæ. 359.b
De his quibus prodest missæ sacrificium. 362.a
De ualore missæ. 365.b
De missis priuatis. ibidem.
De missa pro pluribus dicta. 366
De communione sub utraque specie. 350
De ministro eucharistiæ. 377
De sacramenti pœnitentiæ institutione. 381
De contritione. ibidem.
De timore seruili. 286.a
De confessionis necessitate. 389.d
De satisfactione. 399.a
De reatu manente, dimissa culpa. 400
De loco satisfactionis. 404.c
De limbis & receptaculis animarum. 406.a
De purgatorij existentia. 404.d
De purgatorij loco & pœnis. 408.b
De liberatione animarum à purgatorio. 409.a
De pœnis damnatorum. 415
De reali igne inferni. 412
De sacramento extremæ unctionis. 418.b
De primatu Petri. 423.424
De suscipientibus sacramentum ordinis. 425.426
De clauibus ecclesiæ. ibidem.
De excommunicationis effectibus. 433
De absolutione. 438.a
De indulgentiis. ibid.b
De thesauro ecclesiæ. 440.a
De his qui indulgentias concedere possunt. 444
De ualore indulgentiarum. 441. 442
An indulgentiæ tantum ualeant quantum sonant. 443
De his quibus prosunt indulgentiæ. ibid. b
De obligatione legis humanæ. 478
De quæstionum & difficultatum determinatione. 482
De sepulturæ ritu, & cæremoniis. 412
De peccato originali. 326.d & deinceps.
De subitanea & improuisa morte. 538

EORVM QVAE AD INTELLIGENTIAM ET DEclarationem Euangeliorum Quadragesimalium Ecclesiastis subseruiunt, Index.

Feria quarta Cinerum.

Super uerbo, Cum ieiunatis, quæri potest quid sit ieiunium, & an, ac quando, & quomodo teneamur ieiunare: & cum textus nihil de his dicat, & hodie inchoenturieiunia: ide o oportet ex aliis locis sacræ scripturæ perquirere, de præmissis ad plenum habes fo. 189. 190. & deinceps.

Feria quinta Cinerum.

De Cẽturione, quia Luc. 7. habetur, quòdmisit seniores non æstimans se dignũ, &c. poterit tractari materia de orationum ad sanctos directione, ut habetur fo. 141. a. & seq.

Feria sexta Cinerum.

De dilectione inimicorum, ut habetur fol. 257. a

Sabb

Sabbato Cinerum.

Super illis uerbis, Circa quartam uigiliam noctis. & infra, Putabant phãtasma esse Cùm quarta uigilia noctis repræsentet persecutionem Antichristi: ideo poterit tractari materia de Antichristo, de eius nomine, origine, progressu, regno, bonorum persecutione, ac consolatione, prout habetur folio 599. & deinceps.

Dominica prima.

Super illis uerbis, Vt tentaretur à diabolo, potest tractari de impugnatione dæmonum, cur eam permittat Deus. de his fol. 64. a. & deinceps. & fol. 60. & super illo uerbo, Vade retro Satanas, de familiaritate cum dæmonibus non habenda. fol. 61. ante a. & fol. 159. a

Feria secunda Dominicæ primæ.

De iudicio generali. Cur illud ordinauerit Deus, de uniuersali citatione, de loco iudicij, de ministris congregationis. fol. 593. 594. de tempore. fol. 595. de hora. 551. 552. & an citatio & resurrectio reperiet aliquos in hac uita mortali. ibidem.

Feria tertia Dominicæ primæ.

Quia eo die legitur euangelium de eiectione uendentiũ, quæ historia recitatur feria 2. dominicæ 4. ideo fieri poterit prosecutio materiæ iudicij generalis, de diuersa citatione, de singulari discussione, de sententia bonorum & malorum, & eius executione, ut habetur fol. 554. usque ad finem libri.

Feria quarta Dominicæ primæ.

Super illis uerbis, Volumus à te signum uidere, potest tractari materia de miraculis, quid sit miraculum, & quomodo possit discerni uerum à falso, ac quomodo Deus operetur in miraculis ad tactum reliquiarum & sudariorũ sanctorum. fol. 212. b. & deinceps.

Feria quinta Dominicæ primæ.

Super illis uerbis, Qui facit peccatum &c. potest tractari materia de libero arbitrio quid, & an sit, ac in quo consistat, & an sit cum peccato mortali, & de seruitute & libertate peccati & iustitiæ, ut habetur folio 70. a. & deinceps.

Feria sexta Dominicæ primæ.

Super illis uerbis, A quacunque detinebatur infirmitate, quia piscina figurabat sacramentum baptismi, poterit tractari de sacramento baptismi & eius materia, forma, necessitate, iteratione, ac effectibus: necnon de baptismo parulorum, prout habetur fol. 330. 331.

Sabbato dominicæ primæ.

De transfiguratione quæ significabat gloriam animæ & corporis, poterit tractari materia de beatitudine essentiali, accidentali, dotibus corporis, & aureolis. de quibus fol. 288. & deinceps.

Dominica secunda.

Super illis uerbis Miserere mei domine fili Dauid & c. potest tractari materia de contritione, & de tempore ac effectu illius, prout habetur fol. 385. 386.

Feria secunda dominicæ secundæ.

Super illis uerbis, In peccato uestro moriemini, quæri potest an omnes morientes in peccato, damnentur. & tandem descendere ad peccata uenialia & purgatorium, an & ubi sit: & quas pœnas patiantur ibi animæ, & quibus modis possint liberari. fol. 404. & 405.

Feria tertia dominicæ secundæ.

Super illis uerbis, Super cathedram Moysi, potest tractari materia de potestate successorum D. Petri, & Apostolorum. fol. 480. Declarationem illorum uerborum, nolite uocari Rabi, habes fol. 500. circa finem.

Feria quarta dominicæ secundæ.

Super illis uerbis, Assumpsit duodecim discipulos suos secretò, &c. potest tractari materia de sigillo secreti & confessionis, prout habetur fol. 398. c. & deinceps.

Et super illis uerbis, Dic ut sedeant. potest tractari materia de ambitione. fol. 179. a. & fol. 489. ubi etiam tractatur de pluralitate beneficiorum.

Feria quinta dominicæ secundæ.

Super illis uerbis, Sepultus est in inferno, potest tractari materia de receptaculis animarum, de limbo patrum, inferno, ac pœnis damnatorum ante iudicium & post, prout habetur fol. 406. a. & fol. 412. a. & sequen.

Feria sexta dominicæ secundæ.

Super illis uerbis, Hic est hæres, & c. potest tractari materia de cognitione hæredis, & de ingratitudine, de qua fol. 168. c.

Sabbato dominicæ secundæ.

Super illis uerbis, Quanti mercenarij, & c. potest tractari quomodo contritio procedens à timore seruili, est bona. fol. 286. a. Item de gradibus pœnitentiæ & quomodo comprehendat sex actus fol. 379. a.

Dominica tertia quadragesimæ.

Super illis uerbis, Et illud erat mutum, potest tractari materia confessionis, de eius quiditate, necessitate, effectibus, & conditionibus. fol. 389. & seq.

Feria secunda dominicæ tertiæ.

Super illo uerbo, Nemo propheta, & c. potest tractari materia de prophetia, quid sit, & qui dicantur prophetæ, & quæ requirantur ad prophetam, & quomodo dicens se prophetam probare debet, & de discretione uerorum prophetarum à falsis, ac etiam de honore prophetis exhibendo. de his fol. 208. a. & deinceps. Item an Christus fuerit propheta. fol 565. c.

Feria tertia dominicæ tertiæ.

Super illis uerbis, Si peccauerit, & c. poterit tractari materia de correctione fraterna, & de triplici eius processu, ac de monitionibus generalibus, & de his qui in illis non comprehenduntur, prout habetur fol. 260. & sequen.

Super illis uerbis, Sicut Ethnicus & Publicanus, potest tractari de excommunicatione & eius effectibus. fol. 432. 433. & seq.

Feria quarta dominicæ tertiæ.

Super illis uerbis, Honora patrem tuum, & c. potest tractari de cura parẽtum erga filios, & de honore parentum, ut habetur fol. 165. & seq.

Feria quinta dominicæ tertiæ.

Super illis uerbis, Socrus autem Simonis, potest tractari materia de cælibatu sacerdotum, prout habetur 454. 455. & sequen.

Feria sexta dominicæ tertiæ.

Super illis uerbis, Veri adoratores, & c. potest tractari materia de triplici adoratione, prout habetur fol. 139. b. & 146.

Sabbato dominicæ tertiæ.

Super illis uerbis, Adducunt, & c. potest tractari materia de adulterio. fol. 196. b.

Dominica quarta quadragesimæ.

Super refectione absque uino, poterit tractari de sobrietate & ebrietate. fol. 194. a. & de communione sub specie panis duntaxat, ut habetur fol. 350.

Feria secunda dominicæ quartæ.

Super illis uerbis, Eiecit ementes, & c. potest tractari de mercatoribus spiritualibus, siue de simoniacis, prout habetur fol. 162. c. & deinceps. Item de fraudulentia mercato-

Universidad de Deusto
Biblioteca

vum temporalium, prout habetur fol.130.

Feria tertia dominicæ quartæ.

Super illo uerbo, Mea doctrina, &c. potest tractari de multiplici scientia Christi fol.566.& deinceps.

Et super illis uerbis, Qui à semetipso loquitur propriã gloriam quærit, potest tractari materia de hæresi & hæreticis, & de eius origine, cognitione, ac uersutiis hæreticorũ, prout habetur fo.247. a. & deinceps.

Feria quarta dominicæ quartæ.

Super illis uerbis, Quis peccauit, potest tractari quæstio, An unus puniatur pro peccato alterius, & an filij pro peccatis parentum, & an omnia mala pœnæ immittat deus propter peccata. de his fo.517.518

Feria quinta dominicæ quartæ.

Super uerbo Defunctus, &c. tractari potest de solennitate sepulturarum, fol.411. Et super uerbo Vidua, de consolatione desolatorum propter mortem amicorum, ut habetur fol.542. Et super uerbis, Qui portabant steterunt, de quatuor portitoribus peccatorum ad infernum. fo.534.

Feria sexta dominicæ quartæ.

Super illis uerbis, Lazarus amicus noster dormit, potest tractari de triplici morte fol.533. Et super uerbis, Lachrymatus est, de fletu in morte amicorum fol. 542. Et super illis uerbis, Ligatus manus & pedes, & c. de ligamine peccatorum post contritionem, ad confitendum, restituendum, & satisfaciendum, de reatu manente deleta culpa, de his per ordinem fol.391. & fol.119. c. & fol. 399. a. & deinceps. Et super illud, Soluite, de clauium potestate. fol.391. & deinceps. & fol.427. d

Sabbatho dominicæ quartæ.

Super illis uerbis, Vos secundum carnem iudicatis, potest tractari de iudicio temerario & suspitone. de quibus fol.123.d

Dominica in passione.

Super uerbo, Quis arguet me, &c. potest tractari materia de blasphemia, de qua fol. 250. b. Et super illis uerbis, Si ueritatem, &c. potest tractari de triplici ueritate. fol. 171. h. Et super illis uerbis, Ego gloriam meam non quæro, potest tractari de inani gloria. de qua fol. 180. c. Et super illis uerbis, Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in æternum, de efficacia uerbi dei.

Feria secunda dominicæ in passione.

Super illis uerbis, Modicum tempus uobiscum sum, & uado (scilicet per mortem) ad eum qui misit me. Hæc uerba possunt de quolibet uerificari, & ideo quilibet se debet præparare ad mortem, propter quatuor rationes quæ ponuntur fol. 534. Modus autem se præparandi ad mortem scribitur fol.536

Feria tertia dominicæ in passione.

Super illis uerbis, Nolebat in Iudæam ambulare, &c. potest tractari quæstio, An licet episcopis & curatis gregem deserere. de his fo.489. Et super illis uerbis, Dixerũt autem fratres eius ad eum, potest probari perpetua uirginitas D. Mariæ matris Dei, & reprobari error Vigilantij & Eluidij prout habetur fo.570.& deinceps.

Feria quarta dominicæ in passione.

Super illis uerbis, Oues meæ uocem meam audiunt, & sequuntur me, potest dici, quòd uox Christi est uox ecclesiæ & prælatorum, iuxta illud: Qui uos audit me audit, &c. Ideo oportet audire ecclesiam in omnibus, etiam in sacris literis non scriptis fol. 111

Et super illius uerba, Quod dedit mihi pater, &c. potest tractari de communicatione eiusdem naturæ numero, cum essentialibus, ut habetur fol. 550. b. & deinceps. Et pro declaratione illorum uerborum, Pater in me est, & ego in patre. uide fol.550.551

Feria sexta dominicæ in passione.

Super illis uerbis, Quid facimus, &c. potest tractari de timore mundano. de quo fol. 175. 176. Et super illis uerbis, Cayphas cùm esset Pontifex anni illius, prophetauit, hoc est uera futura prædixit, licet non esset propheta, ut dicitur fol.209. Et ex prædictis apparet, quòd dignitas siue potestas ecclesiastica non perditur per peccatum mortale, contra Vualdenses.

Sabbatho dominicæ in passione.

Super illis uerbis, pater clarifica filium tuum, &c. potest tractari de oratione Christi, quem debemus imitari, & sic orare & tandem de orationis quiditate, necessitate, loco, & tempore, ac de petendis in oratione, effectibus, & conditionibus bonæ orationis, de quibus diffuse fol. 135. & sequen.

Dominica in Ramis.

Super illis uerbis, Alij cædebant ramos de arboribus, &c. potest dici quòd Christus non solùm uoluit honorari corde, uoce, & corpore, siue de substantia propria, sed etiam de aliena. & ita nunc debet honorari à nobis, non rapiendo, sed restituendo ablata & malè detenta. & sic potest tractari materia de restitutione, prout diffusè habetur fol. 114

Feria secunda Ramorum.

Super illo uerbo, Fur erat, potest fieri prosecutio materiæ restitutionis, ut in loco prælegato, uel inchoari materia de sacramento Eucharistiæ.

Feria tertia Ramorum.

Potest tractari de materia de sacramento Eucharistiæ, quod est mensa spiritualis, quam præparauit nobis deus, de qua gratias agere debemus. ut habetur fol.366.367. Et posquam dictum fuerit de uelamine sacramenti, de quo fol. 313. b. & deinceps, poterit prædicari de ueritate sacramenti, ut habetur fol.353.354. deinde ad excitandũ populum ad deuotionem ad tantum sacramentum, poterunt explicari quatuor rationes, quæ habentur fol.368. per totum fol.

Feria quarta Ramorum.

De præparatione ad dignam communionem, prout habetur fol. 373. & seq.

Feria tertia post Pascha.

De pace, ut habetur fol.260. & seq. & deinceps.

In die D. Ioseph.

Poterunt enarrari quæ de eo habentur de matrimonio ipsius cum diua Virgine, & de eius uirtutibus, & præmio fol.583. & seq.

In annunciatione dominica.

Poterit declarari mysterium incarnationis Christi, ut habetur fol.273. c. & deinceps. Item Euang. Missus est, ut habetur fol.561. & seq.

¶ Si alia pro intellectu & declaratione prædictorum aut aliorum euangeliorum aut epistolarum quæ leguntur in ecclesia per anni circulum, Ecclesiastes desideret, ad indicem alphabeticum recurrere poterit.

INDICIS EORVM QVÆ TRActari possunt in concionibus quadragesimalibus finis.

INDEX

INDEX EORVM QVAE IN HOC LIBRO TRACTANTVR.

Abominatio quid sit. fol.26.a
abiurationis hæresis forma. 247. in princ.
absolutio copulæ & ampliatio differunt. 47.b
absolui copulam à tempore quid. ibid.
absolutio sacramentalis quid requirat. 380.381
absoluere à peccatis quis potest. 394
absoluere ab excommunicatione quis potest. 438
absolut ab una tantùm excommunicatione quis potest. 436
abstinentia quid, & quotuplex sit. 189
abstractio specierum intelligibilium quomodo fiat. 32
acceptio personarum quid sit. 122
accidens quid, & quotuplex sit. 36
accidens prout est prædicabile quid sit. 42
accidens nobilius substantia quod sit. 552
accidentia in eucharistia habent uim substantiæ. 357.b
accidia quid, & quale peccatum sit. 258
actio immanens & transiens quid. 550.b
actionis dignitas unde procedit. ibid.
actor quis dicatur, & quando peccet. 24.b
actus quid, & quotuplex sit. 1.a
actus primus & secundus potentiæ quid. 34
actus humanus & hominis quid sint. 83
actus uoluntatis quot & qui sint. ibid.
actus primus uoluntatis cur dicatur uoluntas. ibid.
actus imperati qui sint. 89.b. & deinceps.
actus genitalium non subiacent imperio. 91
actus boni inueniuntur in peccatore. ibid.
actus boni & mali qui sint. 89.b
actus boni infici, sed mali non possunt rectificari. ibid.
actus exterior & interior unde recipiant speciem & bonitatem, & quando sunt sub diuersis speciebus. ibi.c
actuum humanorum quadruplex bonitas. ibid.
actus bonus, malus, & indifferens quid. 95.a
actus bonos & malos quid consequatur. 101.b
actus intellectus uoluntatis & appetitus consequuntur dispositio & habitus. ibid.c
actus uirtutis duplicem bonitatem habet. 174.d
actus habens speciem mali quomodo sit bonus. 448.a
actui meritorio tria respondent. 438.b
actus factus ex uoto melior quàm sine. 151
Adæ perfectio in primo statu. 522
adam in primo statu non uidit diuinam essentiam. 524.525
adam imposuit nomina rebus. ibid.
adam decipi non poterat in illo statu. ibid.
adæ dominatio in illo statu. 526.a
adiuratio quid sit, & quæ adiurari possint. 159.a
admiratio quid sit. cap.1.§.11.uer.3.fol. 29
admiratio unde procedit. 212.213
adoptio quid & quotuplex sit. 461
adoptio diuina & humana differunt. 562.563
adoratio quid & quotuplex sit, & quomodo sancti & imagines adorentur. 146
adorationis eucharistiæ modus. 377.a
adulatio quid, & quale peccatum sit. 170
adulterium in quibus grauius est. 196.b
adulterium uinculum matrimonij non soluit. 463.d
adulterare uerbum dei quid sit. 111
aduocatorum peccata. 125.e
aeromantia quid sit. 158
affabilitas & amicitia idem sunt. 170
affectus huius seculi est filia luxuriæ. 195.e
affinitas quomodo contrahatur & diriмat matrimonium 459
agilitas Beatorum unde procedit. 295.c
agonia quid sit. c.1.§.11.uer.3.fol. 28.29
agonia quomodo fuit in Christo. 56
albedo separata non potest esse nisi una quæ est uniuersalis, & intelligibilis actu. 10.c
ambitio quid, & quale peccatum sit. 179
amicitia quid, & quotuplex sit. 170
amor sui, est filia luxuriæ. 195
amor mercenarius semper est malus. 286
amplexus mulierum quando est peccatum. 95.ante f
analogum quid sit. 197
ancillæ bonæ conditiones. 577
angelus quid sit. 55
angelus non habet intellectum agentem. 56
angeli unica specie simul plura intelligunt. ibid.
angeli non componunt, nec discurrunt. 46
angelorum euidentia est clarior quàm hominum. 24.f
in angelis non est problema. 51
angeli quomodo in primo instanti fuerunt beati. 289
angelus ab oculo corporali uideri non potest. 290.291
angelorum potentia executiua quæ sit. 56.a
angelorum compositio quæ sit. ibid.
angelus non est capax quantitatis continuæ nec qualitatum alterabilium, nec potest informare materiam aut exercere operationes uitæ in corpore. ibid.
angelus quomodo est in loco. 58
angelis quomodo obediant corporalia. 62.a
angeli non sunt ubique nec propriè in pluribus locis nec plures in eodem, nec mouentur in instanti, licet aliquando non pertranseundo medium, & possint esse nusquam. 58.a
angelus mouens cælum est in oriente. ibid.
angelorum essentia & operatio quomodo mensurentur. 59.b
angelorum operationes non impediunt cõtemplationem. 62
angelorum creatio quando fuit. 59.ante a
angelorum cognitio matutina & uespertina quid & quotuplex sit, & ad quæ se extendat. 56.d
angeli boni superiores illuminant inferiores etiam prætermissis mediis, non autem mali licet loquantur. ibid.b
modus & medium cognitionis angelorum. ibid.
angelorum numerus & multitudo. 60.a
angelorum hierarchiæ & chori. ibi.b
angelorum ordo duplex. ibi.c
angelorum ministerio disponuntur omnia. 62.a
angeli adduxerunt animalia quibus præsunt, ad Noe. ibid.
angeli cur dicantur intelligentiæ. 44
angeli custodes hominum cuius ordinis sunt, & quando deputantur, & an deserant eos. 63
angeli de lege non sunt ministri sacramentorum. 319.a in fine.
angelorum liberum arbitrium quale sit. 76.b
angeli carent nominibus propriis, licet habeant nomina officiorum. 569
angeli erunt ministri congregationis in iudicio generali. 592.593
annihilare est solius Dei. 556.d
annihilatio, corruptio & transubstantiatio differunt. 557
anima quid sit. 1.ante a

Universidad de Deusto
Biblioteca

animæ diuisio. 2.a
anima uegetatiua quid sit. ibid.c
animæ uegetatiuæ triplex actio. ibid.d
anima sensitiua quid sit. 2.a
anima rationalis quid sit. 31
anima ex una duntaxat in homine. 3.f
anima separata tres solas potentias actus habet, reliquas uerò radicaliter. 32.d
animæ in separatione quæ species infundantur. 34.c
anima rationalis habet tres potentias non alligatas organo corporeo. 32.a
anima est tanquam tabula rasa, &c. 46.c
animæ quando puniantur in purgatorio. 407.a
animæ quomodo possunt ab eo liberari. 409.a
animarum quatuor receptacula. 406
animæ purgatorij mereri non possunt, licet in eis expientur uenialia. 217.c
animabus purgatorij indulgentiæ prosunt. 445.b
animabus purgatorij tripliciter possumus suffragari. 446. 447
antichristus an sit malorum caput. 567
antichristi natura non erit à diabolo assumpta. ibid.
antichristi figura & præcursores sunt mali. 600
antichristi nomina. 601.c
antichristus antonomaticè quis dicatur. ibid.
antichristi origo & conuersatio. 601.d
antichristi progressus & regnum. 602
antichristus quomodo torquebit bonos. ibid.c
antichristi prodigia mendacia. 212.b
antichristi persecutionis duratio. 603.a circa finem.
antichristi tempore, bonorum consolatio. ibid.b
antiquum testamentum potest dici euangelium. 311
antipodas esse constat. 316.& 600
appetitus quid & quotuplex sit, & appetituum differentia. 21.f
appetitus sensitiuus duplex. ibid.b
appetitus concupiscibilis & irascibilis quomodo cõueniant uoluntati. 138
appetitus dignitatum & officiorum quando sit malus. 179. 180
apochryphæ doctrinæ quæ sint. 481.a
apostasia quid, & quotuplex sit. 250
apostolorum successores episcopi eorum potestatem iurisdictionis & ordinis habent. 480.d
apostolorum canones quot sint. 482.b
aquæ benedictæ effectus. 472.d
annunciatio dominica. 569.b
arrogatio quid sit. 460.461
ars notoria est inefficax & illicita. 160
assensus quid & quotuplex sit. 51.f
assensus euidens quid sit. ibid.g
assensus fidei quid sit. 51.a
astrologi non sunt prophetæ. 208.a
astutia quid sit. 111.g
athanasij authoritas. 59.ante a
attritio quid sit, & an ex attrito quis fiat contritus. 387
auaritia quid & quale peccatum sit. 171.b
audacia passio quid sit. 30.a
audacia uitium quid sit. 177
auditus quid sit, & quod obiectum medium & organum habeat. 12.f.g.b
Aue, triplex expositio. 589
augurium quod peccatum sit. 158.c
aureola quid, & quotuplex sit. 243.e
aureola uirginum quibus debitur. 296.a
aureola martyrij quibus datur. ibid.b
aureola doctrinæ quibus debetur. ibid.c
aureola martyrij præcellet alias. ibid.d
arustitium quod peccatum sit. 76
auxilium speciale quid, & quomodo paratum est omni facienti quod in se est. 236.237
Baptismi acceptio & definitio. 330
baptismus cur dicatur sacramentum fidei. 331
baptismi institutio & obligatio. 330
baptismi materia, & in quibus liquoribus non perficitur. ibid. c
baptismi forma quæ sit. 331.a
baptizare unum plures non possunt. ibi.b
trina immersio non requiritur ad baptismum. ibid.
baptismi iteratio est illicita. 332.c
baptismi necessitas & cæremoniæ. ibid.d
baptismi dilatio an sit licita. 333.a
baptizari debent paruuli. ibid.b
baptismus quid requirat in suscipiente. 334.c
baptismi minister quis sit. 336.a
baptizatis cur dantur patrini. ibid.in fine.
baptismus triplex. ibid.b
baptismi effectus. 337.a
baptismus successit circumcisioni. ibid.b
baptismi Ioannis forma. 340.a
barbarum prolixitas non resurget. 597.a
beatitudo quid, & quotuplex sit. 288.289
beatitudo formalis perfecta. ibid.d
beatitudo formalis est in deum referenda. ibid.
beatificæ uisionis modus. 290
beati an uideant omnia. ibid.
beatitudinis locus. 291.c
beatitudo essentialis & accidentalis. 293.b.c
beati quomodo erunt reges. ibid.
beneficentia, liberalitas, & misericordia differunt. 264.a
beneficiorum pluralitas quando est illicita. 489
bellum quid sit, & quibus uti, & quomodo, & quando bellare & ferre auxilium liceat. 499.a
in bello qui non debent damnificari, & quando bellantes teneantur restituere. ibid.
bestialitas quale uitium est. 187
bigamia quomodo contrahitur, & in quo noceat. 470.c
blasphemia quot modis committitur, & quàm graue peccatum sit, & quomodo blasphemus & maledicus differunt. 250.251
blasphemia in spiritum sanctum quid sit, & quot species habeat, & an sit irremissibilis. 291.a
bonum est ex integra causa. 45.a
bonum hominis quod est. ibid.b
bonitas quid, & quotuplex sit, & quæ sit essentialis actus. 93.c. & deinceps.
bonitas uoluntatis magis pendet à lege æterna quàm à ratione. 96.c
bonitas actuum exteriorũ redundat in interiores, & econuerso. 160.a
bonitas uel malitia actuum interiorum an augeatur per exteriores, aut euentum. ibid.b
bonitatem actus quid consequatur. 101.b
Calix triplex. 349
Calumniator quid sit. 124.b
campanæ ad quid exorcisantur. 472.a
canon quid, & quotuplex sit. 481
canones apostolorum quot sunt. 482.b

canonizatio sanctorum ad quem pertineat, & quomodo fieri debeat, & cur ecclesia non solennizat sanctos antiqui testamenti. 234
cantus uocalis est laudabilis. 156.b
cardinalatus officium à Deo institutum, in quo consistat, & quam dignitatem habeat, & perfectionem requirat. 487
carceres infringere, & ab eis fugere an liceat reis. 124.c
charitæ quid sit, & quomodo data sit angelis secundũ proportionem naturalium, & non hominibus. 254.c
charitas prima radix meriti. 217.c
charitas est forma ulrtutum. 221.b
charitas quomodo per quodlibet peccatum mortale corrumpitur. 236.a
charitas uiæ quo ad actum non potest peruenire ad charitatem patriæ. 255.a
charitas diminui non potest. 256.b
charitatis ordo. ibi.d
charitas non diligit culpam, sed naturam. 257.c
charitas damnatos non diligit. ibid.ante a
charitas in dilectione proximorum quem ordinem habet. ibid. a
charitas præcipit inimicos diligere. 257.b
charitas quot actus habeat. 260.a
charitati opponuntur decem uitia. 271.272
charitatis præceptum in uia impleri potest. 281
character quid sit, & per quæ sacramenta imprimatur. 326.b
character est duplex. ibid.
characteris subiectum. 328
characteris effectus. ibid.c
character bestiæ quid sit. 328.ante b
character episcopi & sacerdotis quomodo differunt. 425. 426
capilli informantur anima rationali, & quomodo post resurrectionem non erit tanta prolixitas eorum. 597
capitis tres conditiones. 527.528
caput hominum & angelorum Christus. 267
caput malorum antichristus. ibid.
capitis naturalis non est caput, sed bene mystici. ibid.
carnis multiplex acceptio. 527
carnes in quadragesima edere non licet. 189.190
carnes religiosi nouentes earum abstinentiam, in die natiuitatis domini, feria sexta, nec aliis diebus prohibitis ubi consuetum est licitè non comedunt. 192
carnis tentationes in morte. 539
castitas quid, & quotuplex sit. 194.b
castitas uirginalis, uidualis, & coniugalis quid sint, & quæ præmineat. ibid.c
castitas est de essentia religionis. 499.c
catholica ueritas definitur. 247.a
causa quid & quotuplex sit. 49.a
causa principalis operans in sacramentis est deus. 322.b
cautio pars prudentiæ quid. 108.f
cautela recidiui. 397.b
caiphas non fuit propheta. 209
cæcitas mentis quid. 175
cælibatus sacerdotum est de iure diuino. 435
census annui licite emuntur. 133.c
cæremonialia antiquæ legis quæ. 303.d
cæremonialium rationes. 304.c
cæremoniarum antiquæ legis diuisio. ibid.
cæremoniarum cessatio. 308.a
cæremonialia illa non possunt reinstitui. 309
cæremoniæ à Christo & apostolis ad quid fuerunt institutæ. 473.c
certitudo triplex, & quæ maior. 220
ciconiæ linguam non habent. 15.g
circuncisio antiquæ legis quid operabatur. 338.b
circunspectio pars prudentiæ quid. 108.f
circunstantia quid, & quotuplex sit, & quæ sint principales, & quando transeunt in uim obiecti. 91.b
circunstantiæ dant bonitatem & malitiam. 93.c
circunstantiæ confitendæ quæ sint, & quomodo circunstantia numeri est confitenda. 396
circunstantiæ aggrauantes in infinitum. ibid.
claritas corporum beatorum, unde: & an futura sit æqualis in omnibus. 294.b
claues ecclesiæ quid, & quotuplex. 427.d
clauium effectus. 428
clauium ministri qui sint. 430
claues iurisdictionis est ens reale. 431.b
clauium differentia. ibid.
claues iurisdictionis effectus. ibid.
clementia pars prudentiæ quid. 108.f
clementia & mansuetudo differunt. 198
clerici bellare non debent. 177
cognatio spiritualis quid, & quomodo contrahatur & dirimat matrimonium. 460
cognatio legalis quid. 461
cogitatio quando sit peccatum. 86
cognitio an sit perfectior uolitione. 288
cognitio Dei per speciem est ænigma. ibid.
cognitio intellectus quando sit perfecta. 34
cognitio finis duplex. 68.c
choreæ in ecclesia illicitæ. 203.204
color est obiectus uisus. 11.c
commissionis peccatum quid. 135.a
compositio & diuisio quid. 44
communicatio cum infidelibus an sit licita. 243
communicare peccato alterius quid. 245
communicare sub utraque specie nõ est præceptũ laicis. 350
communicatio idiomatum quid. 548.a
conceptus ultimatus & non ultimatim quid. 33.ante b
concilium & synodus idem sunt. 484.a
conciliorum origo. ibid.b
concilium uniuersale ecclesiæ quid. 484.485
concilium dupliciter dicitur uniuersale. ibid.b
ad concilium uniuersale qui uocandi sunt. ibid.
conciliorum uniuersalium decreta quæ sint immutabilia. 481
concubinatus iure naturæ illicitus. 467
conclusio sequitur debiliorem partem. 47. 48
concupiscentia quãdo impediat uel augeat uoluntariũ. 80.b
concupiscentia cur post prohibitionem uehementius exardescit. 301.c
concupiscentia carnis & oculorum quid. 510
concupiscentia habitualis quid. 528
concursus generalis & spiritualis Dei quid. 358.ante a
confirmatio in gratia quid. 77.d
confirmationis sacramenti Ecclesiæ materia, forma, & minister. 341.& deinceps.
conformare uoluntatem nostram diuinæ, in quo, & quomodo tenemur. 98.d
confessionis multiplex acceptio. 379.a
confessio sacramentalis est de iure diuino. ibid.b
confessio sacramentalis quibus & quando est necessaria. 389.& 390
confessio non est onerosa, sed utilis. ibid.

Universidad de Deusto
Biblioteca

confessionis conditiones antecedentes. 393.a
confessoris tres conditiones. ibid.
confessionis conditiones concomitantes. 394
confessionis conditiones consequentes. 397
confessionem dimidians quando peccat. ibid.
circunstantiæ confitendæ. ibid.
confessionis & secreti sigillum quid. 398.c
confessionis instrumentorum abusus. 436
consanguinitas quid, & quando dirimat matrimonium. 459
conscientia quid: & quando sit erronea, & quomodo aliqui non habent conscientiam. 105.b
conscientia triplex & eius officia. ibi.c
conscientia erronea sequi non debet. ibi.
consensus quando sit malus. 85.b
consilium ut est actus intellectus quid, & de quibus sit, & quod debet esse eius principium & finis. 87.b
consilium ut donum spiritus sancti quid. 285.c
consiliorum actus possunt cadere sub præcepto. 168.d
consolatio desolatorum, ob parentum aut amicorum obitum. 542.543
constantia quid. 185.f
constitutio quid. 502.503
consuetudo quid, & unde. 504.f
consuetudinis diuisio, uirtus, & efficacia. ibi.b
consuetudo peccandi quæ mala afferat. 534
consumptio quid. 183.f
contemptus materialis & formalis quid. 168.c
contentio quid, & quando est licita. 480.a
continentia quid. 95.a
continentiæ religionis perfectio. 499.a
continentia est de essentia religionis. ibi.c
contingens duplex, & an ad utrumlibet sit determinatæ ueritatis. 576.c
contritio quid sit, & quæ complectatur. 386
contritio quando sit necessaria. 387
contritio à timore seruili orta, est bona. 491
contumelia quid, & quale peccatum sit. 127.c
contumacia quid, & quotuplex sit, quæ requiratur ad excommunicationem. 434
corpus multipliciter accipitur. 1.b
corpus lucidum, diaphanum, & opacum quid sit. 11.c
corpus quomodo dicatur spirituale. 295.d
corpus glorioſum non mouetur in instanti. ibid.
corpus glorioſum potest simul esse cum non glorioſo. ibi.
corpus Christi quomodo incipit esse in eucharistia. 351
corpus Christi quomodo erat in eucharistia ante passionem & quomodo post. 350
corpus Christi uerè & realiter est in sacramento. 354
corporum damnatorum tormenta. 415.416
corpus acephalum quid. 567
correctionis duplicis obligatio. 266
correctionis fraternæ tres processus. 268
creare solius Dei est. 570.d
credere Deum, Deo, & in Deum differunt. 221
criminator & susurro differunt. 129.b
crimina quomodo debent denunciari. 268
christus dicitur sponsus. 357.c
christi incarnatio declaratur. ibid.
christo quæ prædicata attribuuntur. ibid.
christus duplicem habet gratiam. 565.a
christi gratia est infinita. ibid.b
gratia aliorum non potest ad gratiam Christi peruenire. ibidem.
christus uirtutes & dona habuit. 566
christus fuit propheta. ibid.
christus est caput hominum & angelorum. 566.d
christus quid, & quibus meruit. 567
christi multiplex scientia. 569
christi potentia declaratur. 570
christi anima quid uideat in uerbo. ibid.
christus quos defectus assumpsit. ibid.
christus fuit uiator & comprehensor. 571.572
christus habuit duas uoluntates non contrarias. 573.a
christi agonia qualis fuit. ibi.ante b
christi oratio semper exaudita fuit. ibid.b
christi sacerdotium quale fuit. 574.c
christus non est filius adoptiuus. 575.a
christus nomen est proprium. 585
christus non habuit characterem. 535
crudelitas quid sit. 199.e
crux Christi adoratur latria. 146.147
cultus Deo indebitus duplex. 156.157
cultus disparitas soluit matrimonium. 462
cupiditas quomodo est radix omnium malorum. 510
curiositas quid, & quale peccatum sit. 201.202

DAmnati iustè puniuntur pœna æterna. 414
damnatorũ pœnæ ante & post iudicium. 415.416.a.d
damnati quali corpore resurgent, & quomodo patientur. ibidem.
damnatorum status. 417.a
debitum legale & morale quid. 135
uni debito pluribus modis satisfit. 442.& 462
debitum coniugati quando sibi inuicem reddere tenentur. 466.d
decimas negantes, supremum dominium Dei negant. 306
decorum quid. 189
defuncti possunt absolui, & non excommunicari. 438
defunctorum commendatio. 544.545
degradatio quid. 431.432
degradatus illicitè consecrat. 378
delectabile quid. 189.c
delectatio differt à gaudio. 24.a
delectari in cognitione quando sit peccatum. 85
delicati qui dicantur. 185.g
dæmones fidem non habent. 236.b
dæmones non sunt causa prophetiæ. 209
dæmones miracula facere non possunt. 212.b
dæmones an discurrant in supernaturalibus. 51
dæmones non generant. 56.ante a
dæmones non illuminant. 56.57.c
dæmones fuerunt in ordinibus angelicis. 61.c
dæmonum prælationis effectus. 62.ante a
dæmonum familiaritas illicita, ac etiam inuocatio, & ueritatis inquisitio. 62.63.& 158
dæmones inuocare nunquam licet, sponte tamen occurrentes adiurare licet. 157.158
dæmonum pugnam cum hominibus cur permittat Deus. 64.a
dæmon non est sufficiens causa peccati. 513
dæmones non sunt causa directa omnium peccatorum. ibid.
dæmones non mittuntur à Deo ad tentandum. 64.ante a
dæmones superati reuertuntur. ibid.
dæmones à quibus eiici possint. ibid.
dæmones cur secundum certa augmenta lunæ magis uexent, & à uirginibus uocati ueniant. 65
dæmones animas purgatorij non torquent. 409.410
dæmonum tormenta. 415.b
dæmonum casus & peccatum. 66

dæmones & damnatos caritas non diligit. 257
demon non potest facere quòd cæcus natus colores imaginetur. 513
dæmon si permittatur à Deo, potest usum rationis auferre. ibidem.
dæmones insidiantur homini in morte. 537
dæmones in morte tentant de tribus. 520.521
demonstratio quid. 49.50
demonstrationis diuisio. ibid.
depositio Ecclesiastica quid. 432.a
derisio quid, & quale peccatum sit. 127
desiderium quid sit. 23.f
desperatio passio quid sit. 29.b
desperatio uoluntatis quid sit, & unde procedat. 253.a
desperationis remedia. ibid.b
detestari peccata in uniuersali quando sufficiat. 393
detractio quid, & quale peccatũ sit, & quomodo fiat. 128.a
deus est actus purus. 547.b
deus infinitas perfectiones habet. ibid.
deus immutabilis. ibid.
deus est uita animæ effectiuè. 254
deus est ubique tripliciter & uariis modis in aliquibus rebus. 547.b
deus oculo corporali uideri non potest. 290.a
dei essentiæ unitas demonstratur. 546
dei cognitio quomodo habetur. ibid.
in deo non sunt nisi duæ processiones ad intra, quatuor relationes, & tres personæ. 547
in deo non ponitur præscientia ex parte sui, sed quo ad nos. 576
deus scit futurorum contingentium ueritatem. ibi.c
deus quomodo se habet ad miserendum & puniendum. 595
deuotio quid. 135.e
dextra Dei quid. 592
diaconissa non habet ordinem. 365
dialectices subiectum. 7.a
diaphanum quid dicatur. 11.c
dilectio Dei causat bonum in dilecto. 207
differentia quid sit, & quomodo indicet totam essentiam rei. 41.b
difficultas quando & quomodo auget meritum. 259
difficultas in habentibus uirtutes infusas unde procedit. 364.a
discordia & rixa differunt. 279.b
discursus quid, & quotuplex sit. 45
dissensus propositionis quid. 46.c
disparitas cultus soluit matrimonium. 462
dispensatio quid sit, & an cum sit sine causa rationabili dispensatus sit tutus in conscientia. 151
dispensatio cadit in uoto & iuramento. ibid.
dispensatio, interpretatio, declaratio, & abrogatio legis differunt. 299.c
dispensatio non cadit in præceptis decalogi. 304.e
dispositio ad habitum quid sit, & quomodo causetur & corrumpatur. 97.98.c
disputare de fide quando sit licitum. 246.b
distinctiones theologorum sunt necessariæ. 405
distractio quotuplex, & quæ impediat effectũ orationis. 141
diuinatio quid & quotuplex sit. 157.a.b
doctrinarum Ecclesiasticarum multiplicitas, & quæ authoritatem habent. 481.a
dolus quid dicatur. 111.a
donec aduerbij expositio. 585
donum Spiritus sancti, quid, & quotuplex sit. 283.c
dormientes cur somnient, & uideatur eis quòd uigilẽt. 55.b
dotes corporum beatorum quatuor. 293.294
dubitatio est species infidelitatis, & quomodo dubius in fide tractandus est. 246.c
dubiorum decisio unde requirenda sit. 158.c
duellum quid, & quotuplex, & an licitum sit. 278.a
durationis mensuræ tres. 59.b

EBrietas quid, & quale peccatum, & quibus indecentior sit, & an ac quomodo excuset, & ea ebrius occidens peccet nouo peccato. 194.a
ecclesia non est locus ioculationum, chorearum, aut cantilenarum lasciuarum, quamuis honestæ repræsentationes gestorum Christi & sanctorum in ea fieri possint. 203. 204
ecclesia accipitur pro prælato. 270.b
ecclesiæ monitionibus qui comprehenduntur. ibid.c
ecclesiæ uniuersalis concilia, & determinationes euangelio dici possunt. 310.311.312
ecclesiæ intentio in sacramentis est duplex. 320.b
electio actus uoluntatis quid sit, & quomodo non est impossibilium. 87.a
eleemosyna quid, & quotuplex sit, & quando cadat sub præcepto. 261.262
emptio & uenditio sunt actus iustitiæ comutatiuæ. 114.115
Enoch ubi est, & quid facturus sit, uide infrà, Helias.
ens, permanens, & successum differunt. 1.a
ens est obiectum intellectus possibilis. 35.b
ens reale quid, & quotuplex sit. ibid.f
ens rationis quid sit, & quot fundamentum habeat. 37.a
entis rationis diuisio. ibid.
enthymema quid sit. 50
episcopi consecratio. 410
episcopi & sacerdotis characteris differentia. 425.a
episcopi & sacerdotis potestates diff runt. 426
episcopatus non est ordo distinctus à sacerdotio. 423
episcopi sunt in statu perfectionis, & quando liceat eis gregem deserere. 487.ante a
episcopatum appetere illicitum est. 489.a
episcopi non tenentur sine proprio uiuere. ibid.
episcopi sunt successores apostolorum, & habent tantam potestatem iurisdictionis sicut apostoli. 427.d
episcopi quam scientiam habere debent. ibid.b
episcopi ordinantes indignos & insufficientes, peccant. 426
eremitæ non sunt in statu perfectionis. 500
error quid, & quotuplex sit. 51.52
error intollerabilis in sententia excommunicationis quis dicatur. 437.ante a
errores circa paupertatem uitandi. 496.a
error Fratricellorum. ibid.b
error personæ & conditionis dirimit matrimonium, & non lepræ. 454.a
Esau reprobatio. 579.580
esse simpliciter est melius quàm non esse, quod per se appeti non potest, secus per accidens. 608
sub uno esse creato plura realiter distincta continentur, à fortiori trinitas personarum sub esse increato. 551
essentia diuina est suum esse. 548.549
essentia diuina est una in tribus personis, uide infrà, Trinitas.
æstimatiua potẽtia quid sit, & quod obiectum habeat. 20.b
æternum & æuiternum quæ mensuræ sint. 59.b
eubolia est pars prudentiæ. 108.d
eucharistia non est nisi unum sacramentum. 344.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

eucharistia tangens laicus ne eadat in lutum, non peccat. 322. c
eucharistiæ materia quid, & quando dicatur præsens, & an aqua permixtio sit de essentia sacramenti. 345.d
eucharistiæ forma sub specie panis quæ sit. 346.a
eucharistiæ forma sub specie uini quæ sit. 347.a
eucharistia quomodo dicatur mysterium fidei. 349
eucharistiæ sacramentū quid contimebat ante mortem Christi, & quid contimuisset in triduo si consecratum fuisset. 350
eucharistiæ communio sub utraque specie præcipitur sacerdoti celebranti, & non aliis. ibid.
in eucharistia sit conuersio panis & uini in uerum corpus Christi, & quomodo, & quando desinit esse. ibid. & 352
in eucharistia cur Christus uisibiliter non appareat. ibid.
in eucharistia Christus realiter continetur. 353.354
eucharistia & absque conditione adoranda. 356
in eucharistia qualis immutatio fiat, & quos effectus accidentia habeant. ibid.b
eucharistiæ nomina. 358
eucharistiæ dignitas & effectus. 367.a.b
tres modi sumendi Eucharistiam. ibid.
eucharistiæ sumendæ præceptum. ibid.
modus se præparandi ad Eucharistiam. 372.b.& deinceps.
eucharistiæ minister quis sit. 377.a.c
eustochia quid sit. 108.f
eutrapelia quid sit. 205.c
euangelium quid sit. 310
euangelium Christi quando fuit sufficienter promulgatum. 310.ante b. c
euangelij scriptura non iustificat, delata tamen suppositā fide efficaciam habet. 313.a
euangelij regni prædicatio nondum completa est. 599
euidentia quid, & quotuplex sit. 31.f
exæcatio & induratio quomodo differunt, & ad quid ordinentur. 512.513
excōmunicatio maior & minor quid sint, & quomodo contrahantur, & qui cum excommunicatis communicare possunt. 432.b
excommunicatio quæ mala affert. 433.c
excommunicatio maior pro quo peccato infligitur. 435
excommunicationis sententia iniusta quando non est timenda. 435
excommunicare & excommunicari quis possit. ibid.a
excommunicatus una excommunicatione potest innodari alia. ibid.
excommunicatio est pœna medicinalis. ibid.
ab excommunicatione quis absoluere potest, & quomodo absens & inuitus absolui potest, ac etiam ab una excommunicatione, manente alia. 438.a
exemplum quid sit. 50.d
exorcismos quis instituit, & quæ exorcizentur. 471.c
ecstasis & raptus idem sunt. 211.d
extrema unctio est unum sacramentum Ecclesiæ, & quid habet pro materia, forma, ministro, & à quo fuit institutum, ac quos effectus habeat, & quibus, & quando dari, ac in quibus partibus dari debeat, & an possit iterari. 418.b.& seq.
FAcere quod in se est quid. 238
factibilia quæ dicuntur. 106.d
falsitas quid sit, & quibus conuenit. 19.b
fama differt ab honore & gloria. 179.b
fama utilis ad duo, in correctione seruanda. 268.269
familiaritas cum dæmonibus illicita. 62.ante a
fantasia quid, & quod obiectum & officium eius, ac quomodo decipiatur. 17.18
fantasmata quomodo corrumpantur. ibid.
felicitas in quo consistat. uide Beatitudo.
fœmina est mas occasionatus, & in eius generatione est error naturæ particularis, sed non uniuersalis: ideo fœmineus sexus resurget. 596.in fine.
fidei assensus quis sit. 51.a
fides humana & diuina quid. ibid.
fidei multiplex acceptio. 219
fides theologica quid. ibid.b
fidei subiectum quod. ibid.c
fidei obiectum duplex. ibid.e
ad fidem quæ pertinent per se, & quæ ad manifestationem aliorum. 220.f
fidei articulus quid. 223.f
articulorum fidei numerus. ibid.d
fidei duo prima credibilia. ibid.
fidei symbolum quid, & à quo edi potest. ibid.d.e
fidei non subest falsum. 219.e
fidei modus quis. 220.f
fides propter aduentum euidentiæ non perdit meritum. ibidem.
fides requirit piam actionem. ibid.
fides ambiguum non habet. ibid.
fidei certitudo maior quam scientiæ & sensus. ibid.a
fides non manet in patria. 184.b
fides, suspicio, & opinio differunt. 220.a
fides potest esse absque charitate. ibid.
fidem dicentes fiduciam condemnantur. ibid.
fides informis & formata quid. 221.b
fidei actus. 222.d. & deinceps.
fidem occultare an & quando liceat, & quomodo alienam fidem, uerbo, uel signo protestari non licet. 222.a
fidem magis explicitam qui habere debeant. 223.b
fides quomodo augeri & corrumpi potest. 236
fides infusa non causat acquisitam. ibid.
fidem de aliis articulis errans in uno, habere non potest. ibidem.
fides sola non iustificat. 237.b
ad fidem quæ requiruntur. 218.a
fidei uitia opposita. 242.a
fidei disputatio quibus & quando est licita. 246
de fide quæ sint. 247.248
fidei præcepta. 252.c
omne quod non est ex fide peccatum est, exponitur. 95.a
fiducia & magnanimitas idem sunt. 172
figuræ & modi quot. 47.d
filius ad quid tenetur patri, & an eo inuito possit intrare religionem. 187
filius religiosus an possit sine licentia prælati clausirum exire ad iubeundum patri. 163.a
filius naturalis & legitimus quid, & quæ damna patiantur illegitimi, & à quibus possint legitimari. 470.a
filius adoptiuus quis dicatur, & quæ priuilegia habeat. 461
filiorum dei adoptio quid sit, & per quem fiat. 575.a
filij quandoque puniuntur pro peccatis parentum. 518
filij infidelium inuitis parētibus non sunt baptizandi. 245.a
filij in utero decedentes non saluabantur in antiqua lege. 315
filius in diuinis quomodo est in patre, & pater in eo, & spiritus sanctus in utroque. 269
filij Dei processio est per modum similitudinis & uerbi, & quomodo differat à processione uerbi nostri. 552
filij

filij dei generatio est æterna. ibid.b
filius in diuinis cur non generat alium filium. 553
filio in diuinis conuenit mitti, & dari, & non patri. 560
filij in diuinis nomina. 558.a
filij in diuinis attributa. 559.c
finis est principalis circunstantia actus moralis. 91.b
finis addit bonitatem, uel malitiam actui. 93.c
finis est obiectum actus interioris uoluntatis. ibidem
finis ultimus, & nō ult. quomodo & cuius, quid sint. 107.b
finem ultimum præstituere pertinet ad synderesim, & non ultimum ad prudentiam. ibidem.
finis præceptorū cæremonialiū legis antiquæ duplex. 304.e
fomes post prohibitionem cur magis exardescit. 303.e
forma & actus idem sunt. 1.a
forma substantialis & accidentalis quid sint. ibidem
forma abiurationis hæresis. 247.ante a
forma remissionis indulgentiarum. 444.ante a
fornicatio quid. & quotuplex sit, & quomodo est peccatū mortale. 196.a
fornicatio simplex iure naturæ est illicita. 466.467
fornicatio non soluit uinculum matrimonij. 462
fortitudo quid sit, & quot actus & partes habeat. 172
fortitudo donum spiritus sancti quid. 285.c
fratricellorum error. 496
fratres domini qui erant. 585.586
fraus quid & quale peccatum sit. 111.a
fraus & dolus differunt. 130
frigiditas dirimit matrimonium. 464
fructus duodecim quomodo differunt à uirtutibus. 288.a.c
fruitio quid sit, & quomodo solo deo fruendum sit. ibid.
fugere, & carceres infringere an liceat reo. 124.125
furtum quid sit, & quam pœnam mereatur. 129
furari licet ad subueniendum extremè indigenti. 265
furia quomodo impediat & dirimat matrimonium. 466
GAbriel cuius ordinis fuit. 586
Gallus habet aliqua signa ex instinctu naturæ. 306
gaudium ut passio quid. 22.a
gaudium spirituale est effectus charitatis, & admittit permixtionem tristitiæ in uita. 260.b
gaudere de malis aliorum quando liceat. 273.a
gazophylacium Ecclesiæ quem thesaurum habeat. 438
geomantici & geomantia quid. 158.c
generationis naturalis modus. 6
generatio in statu iustitiæ originalis quomodo facta fuisset. 525.a
generatio æterna filij Dei declaratur. 551.b
genus ut est prædicabile quid. 41.a
germani olim latrocinium non reputabant iniquum. 300
gloria, laus, honor, & fama differunt. 179.b
gloria inanis quale peccatum est. ibidem
gloriam ordinatam appetere licitum est. ibidem
gradus uiuentium quot. 3.b.c
gratitudo uirtus quid. 168.d
gratiæ triplex acceptio. 207
gatia gratis data quid. ibidem
gratiæ gratis datæ quot. 202
gratia linguarum quid. 208
gratia miraculorum quid. ibid.
gratia præueniens, concomitās, operās, & cooperās. 214.a
gratiæ quinque effectus. ibidem
gratia gratum factens quid, & quotuplex. 215.b
à gratia fluunt uirtutes infusæ & dona. 218.a
gratia prima non cadit sub merito. 216.a
gratia est prima radix meriti, & charitas immediata. 217
gratia gratum faciens prærequirit dispositionem in habēte usum rationis. 239
gratiæ quid respondet. 438.c.& b
gratia sacramentalis quid, & quomodo differat à gratum faciente. 325
gratiam dari ex opere operato dupliciter intelligitur. ibid.
gratiæ plenitudo quadruplex. 590
gregorij Nazianzeni authoritas. 59.ante a
gula quid, & quale peccatū sit, & quot filias habeat 193.a
gustus quid sit, & quod obiectum medium & organum habeat. 15.g
HAbitus quid, & quotuplex sit. 102.b
habituum infusorū actus non causat habitum .103.a
habituum subiecta. 104.c
habitus speculatiui quot. 104.d
habitus practici quot. 105.e
habitus acquisiti per cessationē ab actu corrumpi possunt, sed non infusi. 255
habitus non facit monachum. 499.c
hebetudo mentis quid. 192
helias & Enoch quomodo translati sint. 292
helias & Enoch tempore antichristi consolabuntur bonos 603.b
hæresis quid & quotuplex sit, & quomodo differat à secta & schismate. 247. 248.a
hæreticus quis dicatur. ibidem
hæretici qua pœna sunt coercendi. 243.d
hæretici circa sacramentum pœnitentiæ fidem non recuperant. 236
hæreticis etiā prodigia facientibus nō est credēdū. 210.211.b
hæretici distinctiones theologorū irridētes cōfutātur. 240
hæresis causa & origo. 248.b
hæreticorum uersutiæ. ibidem c
hæretici quando omissa correctione fraterna sint denunciandi. 272.c
hæretici sunt principalia membra antichristi. 600
hæresis quando dirimat matrimonium. 460.461
hierarchia quid & quotuplex sit. 60.b
histrionibus licite potest aliquid dari. 203.c
hypocrisis quid sit, & quomodo differt à simulatione. 170.c
holocaustum quid. 306.b
hostia consecrata non est sub conditione adoranda. 219.e
hostia pro peccato & pacifica quid dicebatur. ibidem
homicidium quid, & qui dicantur homicidæ. 126.c
homo secundum quid est nobilior angelo. 319.a
hominum triplex status. 316
homo quomodo est causa peccati sui uel alterius. 511.b
homo non est proprie imago dei. 353.a
honestum quid sit. 189.c
honestatis publicæ iustitia quid sit, & an dirimat matrimonium. 234.c
honor quid sit. 180.c
honor debitus parentibus. 165
honor prophetarum triplex. 211.c
horror huius seculi unde. 194
horæ canonicæ quo tempore ordine, & modo, & à quibus sub præcepto sint dicendæ. 136
humiditas est obiectum formale gustus. 15
humilitas quid sit, & quot gradus habeat. 200
hypostasis differt à persona & individuo. 40.d
IAcob excusatur à cognitione Liæ. 123.c
Iacob prædestinatio. 579.580
iactantia quid sit, & quomodo sex peccata cōtineat. 170.d
idea quid, & in quo est. 577.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

idolum differt ab imagine. 147
idololatria quid sit, quãdo incepit, & quãdo cessauit. 157.a
idromantia quid. ibidem
ieiunium quid, & quotuplex sit, quomodo fieri debeat, & quas utilitates afferat, & qui sint excusati. 189.b
ieiuntum quadragesimæ unde. ibidem
ignis inferni realis agit in animas, ut instrumentum diuinæ iustitiæ. 413
ignis cõflagrationis quãdo incipiet, & quãtũ durabit. 604
ignorantia quid, & quotuplex. 82.c
ignorantia quando impediat uoluntariũ, & excuset à peccato. 82.a
illabi animæ & menti quid. 60
illuminatio quid sit, & per quos, ac quomodo fiat. ibidem
imago quid sit, & quomodo differat ab idolo, & quomodo imagines sanctorum sint adorandæ. 146.147
imago est nomen notionale filij dei. 559
impassibilitas corporum beatorum unde procedat, & quos effectus habeat. 294.a
impatientia quid & quale peccatum sit. 184.d
impedimenta uoluntarij. 80.a
impedimentum intellectus agentis est ligamen sensus. 35.b
impedimenta matrimonij. 454. & deinceps.
imperium intellectus quid sit, & qua uirtute operetur, & quæ potentiæ ei subiacent. 89 & deinceps.
impius dupliciter dicitur, & quomodo iustificetur. 337.b
improperium quid & quale peccatum sit. 127.f
imprudẽtia quid sit, & quæ peccata ad eã reducãtur. 110.b
impugnatio ueritatis agnitæ quid. 253.a
inanis gloria quid, & quale peccatũ sit. 180.c & deinceps.
incarnationis filij dei mysterium comparatur matrimonio. 561.c
in incarnatione omne positiuum est à tribus personis. 563
in incarnatione esse existentiæ toti trinitati commune fuit naturæ humanæ cõmunicatum, & per filium unio terminata. ibidem
in incarnatione quæ communicatio idiomatũ siue proprietatum facta fuit. 561.562
incarnatio dicitur unio, assumptio, & humanatio, differenter tamen. ibid.e
in incarnatione assumpta est caro per animam. 565
propter incarnationem quæ propositiones cõceduntur, & quæ negantur. 571.a
incestus quid, & quale peccatum sit. 196.c
inconsideratio fuit causa peccati Luciferi, & aliorum angelorum. 195
inconstantia quid. 185.g
incontinentia est minus peccatum quàm intemperantia: & incontinentia concupiscentiæ peior quàm est continentia iræ. 198.b
individuum pro materiali & formali quid, & quomodo se habeat ad singulare, & differat à supposito. 40.d
non omne individuum substantiæ est suppositum. 561.562
inductio quid. 50.d
inducere ad peccandum non licet. 133.e
indulgentia quid sit, & quod fundamentum in sacra scriptura habeat. 438.b
indulgentiarum thesaurus inexhaurabilis unde procedit. 441.a
indulgentiarum utilitas. 442
indulgentia ad efficaciam quatuor requirit. 443
indulgentiarum uerba notanda. ibidem.
indulgentiæ quis concedere potest. 444.a
indulgentiæ quibus prosunt. 445
induratio quid. 512
induratio & excæcatio quomodo differunt, & an deus sit earum causa. ibidem.
infernus ubi sit, & quomodo cõtineat quatuor receptacula animarum. 406
inferni damnatorum conditiones & pœnæ. 412. & 413
infidelitas purè negatiua quid sit, & quomodo propter eam solam quis non damnatur. 221.222
infidelitas positiua quid, & quotuplex sit. 242.243
infidelitas christianorum quadruplex. 246
infideles qui nunquam susceperũt fidem, non possunt ad eam compelli. 244.c
infideles Iudæi & Gentiles sunt tolerandi. ibidem
infidelium paruuli inuiti parẽtibus nõ sunt baptizãdi. 245.a
infideles non peccat in omni actu. 99
cum infidelibus communicare in quibus, & quomodo & quando liceat. 245.b.c
infirmorum in agonia consolatio. 334.a
ingratitudo quod peccatũ sit, & quot modis committatur. 169.c
inimici qualiter & qua ratione sunt diligendi. 462
iniuria facta alicui personæ redundat in coniunctas, & facta principum in multitudinem. 515
immutatio potentiæ uitalis duplex. 9.g
immutatio sensuum post resurrectionem qualis erit. 294
impotentia coeundi quomodo dirimit matrimonium. 464
inobedientia quid. 167.c
impœnitentia quod peccatum. 251.a
insidiis uti in bello licet. 276
inspiratio spiritus sancti declaratur. 553.a
instans angelorum quid & quomodo coexistat tempori, & ex pluribus constituatur tempus discretum. 58.b
instinctus naturæ quid. 20.a
instinctus spiritus sancti quid. 282.b
instinctus Lutheranorum quid. 283
intellectus animæ rationalis duplex. 33.a
intellectus agens non est in angelis. 35
intellectus agentis officium & obiectum in anima separata. 37. & deinceps.
intellectus agens operatur in pueris. 35.a
intellectus agens non intelligit. ibidem
intellectus agentis impedimentũ est ligamẽ sensus. ibidem b
intellectus agentis necessitas. ibidem c
intellectus agens differt à possibili. ibidem d
intellectus possibilis quid. 36
intellectus possibilis obiectum adæquatum est ens. ibid.e
intellectus possibilis obiectum inadæquatum & in ratione motiui, est quiditas rei materialis. 43.a
intellectus possibilis tria habet officia, & dicitur memoria. ibidem b
intellectus possibilis triplex consideratio. ibid.c
intellectus possibilis habet tres actus. 44.d
intellectus possibilis quibus mediis terminatur ad rem ad extra. ibidem f
intellectus quando dicitur rem ad extra perfectè intelligere. 34
intellectus an & quomodo possit plura intelligere. 45
in intellectu quomodo aliquid dicitur tantùm obiectiue 39. ante a
intellectus quando potest suspendere assensum & dissensum propositionis oblatæ. 46.a
intellectus speculatiuus & practicus quid. 52.c
intellectus in quibus & quomodo sit nobilior uoluntate. 79.b
intellectus speculatiuus & practicus habent habitus concreatos

creatos quos sequendo errare non possunt. 106
intellectus quomodo dicitur mœchari. ibidem. d
intellectus practicus circa finẽ habet unum actum, & circa media quatuor. 108. c. d.e
intellectus ut donum spiritus sancti quid sit. 283.d
intelligentem necesse est fantasmata speculari. 34.b
intelligentia est simplex apprehensio actualis. 44.f
intelligentia est pars integralis prudentiæ. 108.f
intelligentium tres gradus. 550.b
intentio prima & secunda apud dialecticos quid. 43.f
intentio ut est actus uoluntatis quid. 84.f
intentio ecclesiæ in sacramentis est duplex, & quæ intentio ministri requiratur ad perfectionem sacramenti. 319
intentio & remissio formatum per quid sit. 255
interdictum quid. 432.a
interpretatio legis quid & quotuplex sit, & quomodo differat à dispensatione. 299.b
intimiditæ quid sit & unde procedit. 177.c
inuidia quid, & quale peccatum sit. 221.a
inuidentia fraternæ gratiæ quod peccatum sit. 236.b
Ioseph uerus coniux D. uirginis, de eius honestate nũquam dubitauit. 587
Ioseph post partum melius cognouit dignitatẽ D. uirginis quàm ante. ibidem
Ioseph uir D. uirginis permansit uirgo. ibidem
Ioseph uiri Mariæ uirtutes, priuilegia, & consolationes, in uita, morte, & post mortem. 588
ira quid sit, & quomodo sunt tres species iratorum. 198.d
ira est indifferens, & potest esse bona & mala, & quale uitium sit. 199
ira attribuitur deo. ibidem
ironia quid, & quale peccatum sit. 169.e
irrisio quid, & quale peccatum sit. 127.g
irregularitas quid sit, & quomodo aliquando contrahitur absque peccato. 432.ante b
iteratio opponitur identitati. 596
iudæi an possint compelli ad fidem christianam. 244.e
iudicium phantasiæ & potentiarũ sensitiuarum non est per compositionem. 17.18.
iudex debet iudicare secundũ allegata & probata, & non secundum conscientiam. 124.d
iudex ad monitionem & inquisitionem procedit ex officio ibidem
iudex quando potest exigere iuramentum. ibidem
iudicium peccata. 124.a
iudicium quid sit, & quid requiratur ad iudicium rectum, & quomodo triplex est iudicium illicitum. 123. c & deinceps.
iudicium prudentiale pertinet ad synesim & gnomin. 108.d
iudicium pro discretione est comes iuramenti. 153
iudicium Dei multiplex. 288
in iudicio generali qui comparebunt. 593
iudicij generalis locus. ibid.b
iudicij generalis ministri. ibidem.c
iudicij generalis ordo. 598.b
iudicij generalis tempus. ibidem.c
iudicij generalis signa. ibidem. d
iudicij generalis citatio reperiet aliquos in uita. 594
iudicij signa in canone Hebræorũ inuenta incerta sunt. 604
in iudicio generali omnia peccata non remissa reuelabuntur. ibidem
iudicij generalis hora. 605.606
iudicandorum situatio. ibidem.b
iudicandorum discussio an futura sit uocalis. ibidem c
iuramentum quid, & quibus modis fiat. 153.a
iuramentum est licitum. ibid.
iuramenti tres comites. ibidem
iuramentum indiscretum duplex. ibidem
iurare per creaturas an sit licitum. 154.155.
iuramenti obligatio. ibidem
iuramenti conditiones. ibidem
in iuramento cadit dispensatio. ibidem
iustitiæ definitio & acceptio. 154
iustitiæ multiplex diuisio. ibidem
iustitiæ particularis diuisio. ibid.
iustitia commutatiua quid. 113
iustitiæ commutatiuæ actus. 114.c.
iustitiæ uitia oppositа. 122.a
iustitiæ partes integrales. 134.f
iustitiæ partes potentiales. 134.c
iustitia publicæ honestatis quid sit, & quem effectum habet. 453.454
iustitia originalis quid, & quos ordines contineat. 522.b
iustitiæ originalis perfectio. ibidem & 526 c.d
iustitiæ originalis transfusio. 530.a
in statu iustitiæ originalis homo nõ poterat decipi. ibidem
in illo statu quale dominium fuisset animæ super corpus, & hominis super hominem. 526.a.b
iustitiæ nostræ quomodo dicantur pannus menstruatæ. 216. ante a
iustificatio impij quid sit, & quid requirat. 237.b
prima iustificatio non cadit sub merito, & à quo inchoatur. 216.a
iustificatio impij non fit sola fide. 239.b
Laus dei & sanctorum uocalis, uirtuosa. 156.b
laus differt à gloria. 180.c
Laicus non tenetur sub utraque specie communicare. 350.351
laicus non potest consecrare. 377.a
lepræ error non dirimit matrimonium. 454.455
lepra superueniens non impedit debiti redditionem. 466
letitia inepta quid. 193
lex quid sit, & quid ad hoc quòd obliget requirat. 298.c
legis actus quatuor. ibid.a
legis interpretatio quid, & quotuplex, & cuius sit. 299.b
legis dispensatio, & interpretatio, & abrogatio differunt. ibidem c
legis prima diuisio. 300.d
lex diuina quid, & quotuplex sit. ibid.e
lex naturalis quid. ibid.f
lex diuina positiua quid & quotuplex sit. 301
lex antiqua dicitur factorum & pædagogus. ibidem
legis antiquæ officia. ibid.c
legalium uirtus & duratio. 307.c
legalium mortificatio. 308
legalia reuiuiscere possunt. 310.b
lex euangelica quid. ibid.c
legis ueteris & nouæ differentia. 313
lex uetus per nouam impleta. ibid.
lex noua continebatur in ueteri & declarat eam. 314
legis nouæ præcepta non contrariantur præceptis antiquæ. ibidem
legis nouæ & antiquæ grauitas. 314.315
legis nouæ duratio. ibidem
lex alia non expectanda. ibidem
legis nouæ præcepta. ibidem b
legis nouæ concilia. 478
lex humana quid.

Universidad de Deusto
Biblioteca

legis humanæ necessitas. ibidem
Lex humana obligat in foro interiori. 479
lex humana quos actus præcipere possit. ibidem b
legis humanæ diuisio. 480
lex canonica quid. ibid.d
lex ciuilis quid. 502
legis ciuilis diuisio. ibid.
legum ciuilium nomina unde. ibidem
leges ciuiles præstant canonicis tempore, sed non authoritate & obligatione. 504.c
lex peccati quid. 506.a
lex peccati, mortis, membrorum, fomes, & peccatũ inhabitans idem sunt. 529
liber uitæ quid. 580. in fin.
libelli repudij declaratio. 314
libellus repudij non excusabat. 463.464
liberalitas quid sit, & an in pauperibus esse possit. 171.a
liberum & naturale differunt. 70.a
liberum arbitrium quid. ibidem
libertas contrarietatis, contradictionis, & complacentiæ quid. ibidem in fi.
libertas carnis est hæresis uia. 247
liberum arbitrium est in peccatore. 72
libertas carnis & iustitiæ quid. 74
liberi arbitrij quiditas quid. 75
liberum arbitrium differenter est in deo, angelis, & hominibus. 37.a
liberi arbitrij in malo, confirmatio, non est in uia, nec attribuitur deo. 76.a
liberi arbitrij usum habentes. 78.c
libertas complacentiæ cum gratia sufficit ad meritũ 216.217
ligamen sensus unde. 35.b
linguarum donum quid, & quomodo uariis linguis loquebantur Apostoli. 211.c
limbus patrum & puerorum ubi sit, & quam pœnam patiantur. 406.407
litigium quid, & quotuplex sit. 171
locutio angelorum quomodo fit. 56.57
longanimitas quid. 184.a
ludus quid & quando licitus sit. 204
ex ludo acquisita quando subiacent restitutioni. ibidem
lumen gloriæ ad quid requiratur. 290
lunæ obscuratio qualis erit. 604
lux, lumen, radius, splendor differunt. 11.c
luxuria quid & quale peccatum sit. 195.c

Macula animæ quid. 5.16.c
magnanimitas quid. 177.a.
magnanimi conditiones. 178.a
magnificẽtia quid & an pauper possit esse magnificus. 182.c
magog quæ gentes sunt. 602
maior & minor extremitas, ac propositio quid dicatur. 46.c
maledictio quid, & quotuplex sit, & quibus maledicere licet ac quomodo. 127. & 433
maleficium quid, & an maleficio dissolui liceat. 465
maleficium quando dirimit matrimonium. ibidem
malitia actus, unde, unde in diffinitione Bonitas. ex Malitia quis peccare dicatur. 108
malum quid. 22. & 92
malum est ex singularibus defectibus. ibid.
malum hominis quid. 93
mansuetudo quid. 198.c
Maria Virgo non fuit capax sacramenti pœnitentiæ. 380
maria supererogauit. 440.441
maria immunis ab originali pec. 530
mariæ caro, & ossa sunt specialiter dei. 561
maria non contraxit defectus. 530
mariæ perpetua uirginitas defenditur. 584. & deinceps.
maria prima uirgo. ibd.
maria contraxit matrimonium. 585.586
maria concepit ante solennitatem nuptiarum. ibidem
mariæ interpretatio. 588.589
maria ubi inuenta fuit. 590
maria quid faciebat. ibid.in princip.
mariæ gratiæ plenitudo. ibid.
maria aduocata nostra. ibidem
maior bibliotheca Apostolo. ibidem
concursus populi ad mariam. ibidem
Dominus fuit specialiter cum Maria. ibid.
mariæ benedictiones. 591.592
maria habuit unicum filium naturalem, & plures habet adoptiuos. ibid.
maria quam pacem fecit. ibidem
mariæ timor unde. ibid.
maria perfecta ancilla. ibidem
mariæ prædestinatio qualis. 585. ante a
maria habet aureolam martyrij. 297.b
martyrium includit mortem: & qui dicuntur martyres. 173
martyrij obligatio. 174.c
martyrij perfectio. ibid.d
martyrij effectus & præmium. 175.c
martyrij aureola quid, et quomodo præeminet aliis 297.b c
matrimonium quid & unde. 447
matrimonij institutio. ibidem
matrimonij actus per quæ bona excusatur. 448.a
matrimonij obligatio. ibid.b
matrimonium ut sacramentum ecclesiæ quid, & quos effectus habet. 453
ad matrimonium requisita. ibid.b
matrimonij consensus debitus. ibid.c
matrimonij impedimenta. 454
matrimonium adulterio nõ soluitur quo ad uinculum. 462. 463
matrimonium inter non baptizatos, non est sacramentũ. ibi.
matrimonio iuncti non possunt uouere continentiam sine alterius consensu. 461.462
matrimonium inter bonum christianum & hæreticum aut excommunicatum contractũ tenet, licet sciens peccet. 462
medium sensuum duplex. 9
medium in sensibus oportet esse denudatum. 12.d
medij potentiarum conditiones. ibidem
medium in syllogismis quid. 46.c
medium in demonstratione duplex. 49.g
medium in moralibus quid. 108
medium rei, & rationis quid. 112.d
mediator dei & hominum. 143.575
Melchisedech figurauit Christum. ibidem
membrum genitale est quasi quoddam animal separatũ 91.a
membrorum mutilatio quando est peccatum. 126.d
memoria sensitiua quid, & quæ animalia habeant memoriam. 20.c
memorandi actus & modus. ibid.d
memoria & reminiscentia differunt. 21.c
memoria pars prudentiæ. 108.f
memoria intellectiua quid. 43. in fin.
mendacium quid & quotuplex sit, & quomodo semper est est peccatum. 169
mensæ diuinæ cibi refertæ proposuit nobis deus. 367.b
mensura

mensura proxima humanæ uoluntatis est ratio, & prima Deus. 96.c
mensurati ad mensuram est relatio realis. 37.b
mensura Dei, angelorum, & rerum corporaliũ quæ sit. 37
meritum quid sit, & quomodo inter Deũ & nos esse possit. 215.c
prima gratia nec totus ambitus gloriæ cadit sub merito. 216.a
meritum congrui & condigni quid, & cui innitantur. ibidem b
ad meritum requisita. 217.c
merito respondentia. ibidem d
meriti applicatio. 218.c
meriti maioritas penes quid attenditur. 259
mereri potest quis aliquid pluribus modis. 267
meritum Christi quale fuerit per se & aliis. 268
metus duplex impedit uoluntarium. 80.b
metus cadens in constantem uirum quando excusat, & solui obligationem. ibidem
ministrorum malitia non impedit sacramentorum effectum 321.a
ministri sacramentorum intentio quæ requiratur. 320.b
ministri sacramentorum bonitas & fides quomodo requiratur. 321.a
mimorum officium non est illicitum. 202.c
minorum paupertas hodie non est perfectior eorum qui possessiones habent. 496. ante a
miraculum quid sit. 212.b
miraculorum gratia ad quid sit ordinata. ibidem a
in miraculis alio modo operatur Deus, alio sancti, alio magi, alio mali Christiani, & quibus miracula attribuantur. 213.c
miracula tripliciter fiunt. ibidem
miracula non semper probant missionem prophetæ. ibid.
miraculorum signa an licitè affigantur sepulchris sanctorum non canonizatorum. 235.a
misericordiæ acceptio & eius obiectum. 262. 263
misericordiæ actus. 264.b
missæ sacrificium continet omnia ueteris legis sacrificia. 359.b
missæ sacrificium prodest uiuis & defunctis. 362.363
missarum priuatarum pluralitas utilis & laudabilis. 364.a
missæ ualor unde attenditur. 365.b
missa pro pluribus dicta an tantum prosit singulis, ac si pro singulo diceretur. ibid.c
missam hæretici aut excommunicatian audire liceat 379. ante a
moderatio quid, & quotuplex sit. 203
mollicies quid. 183.g
monitionibus episcoporum quomodo, & quando est obediendum. 270.c
in monitionibus generalibus qui non comprehenduntur. ibidem.
mors quid & quotuplex. 353.b
mortis memoria utilis. ibid.
mors omnium terribilium terribilissimum. 536.
mortis timor quibus est ingerendus. 535.d
mortis bonorum bona. ibid.
mortis malorum mala. 536
mors sanctorum dicitur natiuitas. 536
ad mortem cur quilibet se præparare debeat. 537.c
modus se præparandi ad eam. ibid.f
in morte agonizantes à quibus, & quot modis tentãtur, & quomodo sunt consolandi. 538
desolatorum propter mortem amicorũ consolatio. 542.543
mortuorum luctus quando est illicitus. ibid.a
in mortuorum sepultura oratio funebris cõmunis. 544.a
morti corporali qui subiecti sunt. 606
mors Christo & D. Virgini non fuit pœna, sed pœnalitas & conditio naturæ. 530
mors ut pœnarum remedium optabilis simpliciter, tamen est maxima pœnarum. 597.598
mortui non possunt excommunicari, licet possint absolui. 231. 232
mortuis suffragia Ecclesiæ prosunt ad liberationem. 410. 411
mortuis indulgentiæ prosunt. 445
mos tripliciter accipitur. 504.f
motus primo primus, secundo primus, & tertio primus qui sint. 85.b
mulieres quando excusantur à ieiunio. 192
mulierum ornatus quando est illicitus. 204
mulieribus sobrietas necessaria. 206
mulieribus ebrietas ualde indecens est. ibid.
mulieres non sunt capaces sacramenti ordinis. 277
mulier uidua contrahens matrimonium ante annum luctus. perdit dotalitium. 469.b
mulieres resurgent in sexu fœmineo. 595.a
multiloquium siue loquacitas quale peccatum sit. 195. ante b
multitudo libera potest legem & consuetudinem facere, & tollere. 505
mundus de quibus tentat hominem in morte. 538.539
murmuratio quid, & quotuplex, & quale peccatum sit. 128.a
musica & musicalia instrumenta ad quid sint ordinata. 205

Nabuchodonosor non fuit propheta. 208
natiuitas est duplex. 460
natura procedit de imperfecto ad perfectum. 522.d
natura una numero potest sub diuersis speciebus subordinatis intelligi. 40.d
naturale & liberum differunt. 70
naturale non potest totaliter deperdi. 516
necessarium simpliciter, & absolutè, & secundum quid, & ex suppositione quid. 47.b
necessitas extrema, & necessitas personæ, & status quid. 265
necromantia quid. 158.c
negligentia quid, & quale peccatum sit. 110.c
negationis definitio, & diuisio, & officia. 39
nescientia quid, & quomodo reperitur in angelis. 51.52
nocumentum aggrauat peccatum. 514.c
nomina essentialia, personalia, notionalia, & attributa quæ sunt. 554. & seq.
nominum essentialium regula. 556
nomina ad personam patris pertinentia quæ sint. 558
nomina ad personam filij pertinentia. ibid.
nomina ad personam spiritus sancti pertinentia. 559.
nomina attributa personis, & quomodo attribuãtur. ibid.c
nomen Dei quomodo sanctificetur in bonis. 140.c
notariorum peccata. 125
notiora nobis & naturæ, & quæ propositiones per se notæ dicantur. 48.f
nuptiæ secundæ, & deinceps licitæ sunt. 469
in secundis nuptijs etiam statim celebratis uir nil perdit, sed mulier. ibidem

Obedientia quid, & in quibus subditus obedire tenetur. 168.b
Obedientiæ religionis perfectio in quo consistat. 499.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

obedientia est de essentia religionis, & præeminet aliis notis. 500
obduratio quid. 252
obiectum quid, & quotuplex. 7.a
obiectum intellectus agentis in uita, & in anima separata quid. 34.b
obiectum adæquatum intellectus possibilis quid. 36.c
obiectum eius in ratione motiui quid. 43.a
obiectum attingere in intellectu obiectione tantum quid. 37.a
obiectum prudentiæ quid. 107.a
obiectum iustitiæ quid. 112
obiectum fortitudinis quid. 115
obiectum temperantiæ quid. 186
obiectum materiale & formale fidei quid. 219 220
obiectum charitatis quid. 254.c
oblatio quomodo differat à decima, & primitia. 148
obseruantia quid & quotuplex sit. 168
obstinatio quid, & an possit esse in uia. 252
occasio data, & accepta quid. 280
oculo corporali non potest uideri deus neque angelus 168
odium ut passio quid. 25
odium dei quid, & quotuplex & quale peccatum sit. 272
odoratus quid, & quomodo fit, & quare odorabilia magis sentiuntur in æstate, quàm in hyeme, & quomodo bonum odoratum habentes sunt minus sapientes. 13
omen quid. 158
omissionis peccatum quid. 134
opacum corpus quid. 11
opera mortua, mortifica, mortifera, uiua & uiuificata quid. 285.286
opera supererogationis qui habuerint. 440.a
opinio quid. 51.b
opinio in angelis circa naturalia esse non potest. 50
opinio in statu innocentiæ esse non potuit. 526.a
opinionem doctoris approbati sequens in dubiis, excusatur à peccato. 299
opus operatum & operantis quid. 363.b
orationis acceptio & definitio. 135.f
oratio uocalis quando & quibus sit præcepta. 135
orationes uocales præceptæ omittẽs an teneatur repetere. 136. & seq.
orationes uocales aut mentales curatus præcipere non potest. ibidem
orare uocaliter aliquando est laudabile, & cur aliquando cessandum sit ab oratione uocali, & aliis ceremoniis. 138
orare mentaliter quando cadit sub præcepto. ibidem
orationis duratio. 139.a
orationis locus. ibid.b
oratio dominica exponitur. ibidem c
in oratione quæ & quomodo sint petenda. ibid.
oratio ad sanctos dirigi potest. 141.142
oratio duplex. ibidem
oratio an dirigi possit ad animas purgatorij. 143.144
orationis dignitas & effectus. 144.b
orationis conditiones. ibid.a
oratio quam attentionem requirit. 145
orationis fructus quæ distractione impeditur. ibidem.
oratio Christi an semper fuerit exaudita. 573
ordinis sacramentum quid. 420.c
sacramenti ordinis materia & forma quid. 421.f
ordinum distinctio, & an episcopatus & clericatus sint ordines. 421.422
sacramenti ordinis institutio. ibid.b
sacramenti ordinis minister. 425.a
ordinariorum sufficientia. 426.b
ordinans insufficientes peccat. ibidem
qui sunt capaces ordinum. ibidem
ordinis effectus. 427.c
ordinati in sacris ad quid teneantur. 136. & seq.
ordo sacer impedit & dirimit matrimonium. 455
ordinis minorum fratres habent dominium in rebus usu consumptibilibus. 498
organicum corpus quid. 1.d
organistæ & alij musici quomodo peccant in Ecclesiis pulsando. 138
ornatus quid sit, & quot modis circa ipsum peccatur. 204
ornatus templorum est approbatus à Christo, & an, & quando sit melius dare templo quàm pauperibus. 474
ornatus sacramentum quid, & quæ sacramenta conferant ornatum. 229.a
oscula mulierum quando sint peccata. 197
PAnis quotidianus quis. 140
panis cur diebus dominicis benedicitur. 472 473
Papa quid facere potest. 234.235
papa ut particularis persona errare potest, sed non ut papa. ibidem
papa succedit D Petro in priuilegijs officijs & iurisdictionis. ibidem
ad papam pertinet sanctorum canonizatio. 234
papa primatum in Ecclesia tenet. 423.a
papæ manu propria bellare non licet. 276.a
papa an possit cum bigamis dispensare. 261.d
papa quando potest in pluralitate beneficiorum dispensare. 470
papa in essentialibus religionis dispensare non potest. 500
paradisus terrestris & cælestis ubi sunt. 291.292
parentes quandoque puniuntur in filijs. 518
partes integrales, subiectiuæ & potentiales in moralibus quæ. 108.109
paruuli ante usum rationis sunt baptizandi. 334
paruuli decedentes cum solo originali, sunt beati, beatitudine naturali. 289
paruuli infidelium inuitis parentibus non sunt baptizandi. 245.a
passio est triplex. 8.d
passiones appetitus concupiscibilis & irascibilis quæ sunt. 21. & 22
passio quando auget & diminuit peccatum. 497.c
passio & propassio quomodo differant, & cadant in uirtuosum. 510
passiones aliter fuerunt in Christo quàm sint in nobis. ibid.
patientia quid, & quomodo clamare uel insilire non sit contra rationem patientiæ. 183.g
patientia quomodo manet in patria. 184.b
patientiæ uitia opposita. ibid.c
patrini cur dantur baptizandis, & ad quid teneantur. 336.
Paulus in raptu habuit claram uisionem diuinæ essentiæ. 211
paulus quomodo impleuit in carne sua passiones Christi. 442
pauper potest esse liberalis & magnificus. 182.ante d
paupertatis bonitas. 492.b
quis & quatuor modis uiuendi in paupertate melior. ibid.
errores circa paupertatem uitandi. 496
paupertas Christi & Apostolorum loculos & dominium admittebat. 498.in prin.
paupertas Franciscanorum hoc tempore non est perfectior paupertate Carthusianorum. 496
paupertas est de essentia status religionis. 500

pax

pax quid & quotuplex sit, & cur omnes teneantur amare pacem, & quos fructus habeat, ac quibus mediis procuretur. 260.c
peccatum secundũ naturã, artem, ac in moribus quid. 506.a
peccati diuisiones. ibid.b
peccatorum tres gradus. ibid.
peccatum omissionis habet causam. 507.a
peccatorum causæ duplices. 508
peccatum potest esse causa peccati in triplici genere causæ. 510
peccare ex malitia, ignorantia, & infirmitate qui dicãtur. 508
peccata capitalia quæ sint. 510
non omne capitale est mortale. ibid.
peccatorum causæ exteriores quæ sint, & quomodo non excusant à toto. 511
peccatorum initium superbia. ibid.
peccatorum radix cupiditas. ibid.
Deus non potest esse causa peccati, licet sit causa actus. ibid.
homo dupliciter potest esse causa peccati. 514
diabolus quomodo est causa peccati. 513
peccata non sunt connexa neque paria. ibid.
peccatorum grauitas penes quid attendatur. 514
peccata carnalia sunt minoris culpæ & maioris infamiæ. ibidem.
peccata per circunstantias nocumentum, & dignitatem personæ, aggrauantur. ibid.
peccatorum subiectum quid. 515.516
peccatorum tres effectus. ibid.c
peccatum non potest totaliter corrumpere bonum naturæ. ibidem.
peccati macula quid. ibid.c
peccati reatus quid. 517.d
peccatum commissionis & omissionis quid. 134.b
peccatum ueniale quid & quotuplex. 519
peccati uenialis & mortalis differentia. 520.a
peccatum ueniale est dispositio ad mortale. ibid.
peccare uenialiter nemo tenetur ut uitet mortale in alio. 280
peccatum ueniale in angelis esse non potest. 520
peccatum ueniale non potest esse cũ iustitia originali. ibid.d
peccatum ueniale non potest esse cum solo originali. 281
peccatum ueniale quando & quomodo remittitur in purgatorio. 521
peccata uenialia significantur per lignum, fœnum, & stipulam. 520
peccata uenialia quibus modis remittuntur. 384
peccatum ueniale iunctum mortali perpetuo punitur in inferno. ibid.
peccatum mortale quid. 519
peccatum mortale contrariatur charitati. 256
peccata dimissa quomodo redeant per recidiuationem. 397
peccatum originale est ex traductione. 526
peccatum uario modo accipitur in sacris literis. ibid.
peccatum originale quid. 526
peccatum originale non est debitum habendi iustitiam originalem, neque qualitas morbida. ibid.
peccatum originale quomodo traducatur. 530. & seq.
peccatum originale deletur per baptismum quo ad culpam, manet tamen radix quæ est uirtus uegetatiua destituta. ibidem.
peccata proximorum parentum non traducuntur, nec alia Adæ præter primum. ibid.
peccatum originale dicitur unum peccatum mundi, & unum numero in quolibet. 531
peccatum originale in omnibus est æquale, licet non omnes æqualiter concupiscant. ibid.
peccati originis subiectum. ibid.
peccati originis pœnæ. 532.a
pœna quid sit & quomodo differt à culpa. 518
pœna & pœnalitas differunt. 491.492
pœnæ taxatæ in ordine prædicatorum non habent rationem pœnæ sed pœnalitatis. ibid.
pœna est multiplex. 518
pœnæ temporales cur mittantur à Deo. ibid.
pœnæ canonicæ quæ sint. 414.415
pœnam talionis declarauit Christus. 315.314
pœnæ purgatorij quæ sint, & quomodo excedant omnem pœnam martyrum. 408.b
pœnitentiæ acceptio. 379
pœnitentia uirtus quid. ibid.
pœnitentiæ sacramentum quid. 379
pœnitentiæ materia & forma. 380
sacramenti pœnitentiæ institutio. 381
sacramenti pœnitentiæ necessitas. ibid.
pœnitentiæ duratio. 380
pœnitentiæ sacramentum iterabile, & non solennis pœnitentia. ibid.b
pœnitentia solennis quid & quibus imponi debet. 381
sacramenti pœnitentiæ effectus. 382
pœnitens an teneatur acceptare iniunctam pœnitentiam. 395.396
per pœnitentiam opera mortificata uiuificantur. 38
sacramenti pœnitentiæ tres sunt partes. 386
pœnitentiæ capaces qui. ibid.
perfectum adueniens non semper euacuat imperfectum. 221
periurium quid, & quotuplex, ac quale peccatum sit, & quando incurritur. 161
perfectatis quatuor modi. 48
perplexus simpliciter non datur, tamen bene ex suppositione. 322
perseuerantia quid. 184
personæ dignitas propter quatuor aggrauat peccatum. 251.515
persona & hipostasis, & indiuiduum differunt. 40
personæ diuinæ non sunt nisi tres, licet sint quatuor relationes. 555
pertinacia quid, & quot modis quis potest conuinci de pertinacia, & quæ requiratur ad hæreticum. 185
pietas uirtus. 164.165
pietas donum spiritus sancti quid. 285
pythones unde dicantur. 158
D. Petrus habuit primatum in Ecclesia, & sui successores. 423.424
pluralitas uxorum aliquando fuit licita, uirorum uerò nunquam. 468
pluralitas beneficiorum an sit licita. 490
potentiæ animæ uegetatiuæ tres. 2.d
potentiæ animæ distinguuntur realiter ab ipsa. 3.a
potentiæ animæ sensitiuæ sunt quindecim. 3.c
potentiæ animæ rationalis sunt decem & octo. 31
potentiæ apprehensiuæ habent duo officia. 4.d
potentiæ irrationales non reflectuntur supra se. 16
potestas excellentiæ soli Christo conueniens quid. 322
potestas sacerdotis & Christi non sunt eiusdẽ generis. 424
potestas consecrandi in episcopo & sacerdote æqualis. ibidem.
præceptum quid sit, & quibus uerbis fiat. 300.301

Universidad de Deusto
Biblioteca

præcepta affirmatiua & negatiua differunt. ibid.
præcepta legis naturæ quot. 302.b
præcepta moralia quomodo sunt indispensabilia. 303.c
præcepta cæremonialia quæ. ibid.d
præceptorum cæremonialium finis, causa, & rationes. 304.c
præcepta cæremonialia distinguuntur à moralibus. ibid.
præcepta iudicialia quæ, & quomodo differant à cæremonialibus. 307.a
præceptæ prudentiæ. 111.c
præceptæ iustitiæ. 171.172
præcepta fortitudinis. 185.in fin.
præcepta temperantiæ. 205.206
præcepta legis ueteris non contrariantur præceptis nouæ. 311.312
præceptorum multiplicitas est à prælatis uitanda. 315
præcepta fidei cur non ponantur in decalogo. 252
præcepta spei cur non ponantur in decalogo. 254.d
præceptum charitatis in uita impleri potest. 280
præcepta exteriora nouæ legis quæ & quot sint. 271.272
præcipitatio quid. 110.c
præcium iustum quid. 130
prædestinatio quid. 579
prædestinatio quid includat. ibid.
prædestinatio Iacob. ibid.
prædestinatio actiua nil ponit in prædestinato, licet bene executio. ibid.
prædestinatio est infallibilis. ibid.
prædestinatio absoluta & secundum præsentem iustitiam, quid. ibid.
prædestinatio fuit aliquibus reuelata, non tamen conuenit eam reuelari omnibus. ibid.
prædestinatio actiua non habet causam in prædestinato, licet aliqui posterioris effectus executionis eius habeant. 581
prædestinatio an iuuetur precibus sanctorum. ibid.
prædestinatio habet gradus. ibid.
prædicabilis acceptio. 42.c
prædicari in quid & in quale quid. ibid c
prædicari per se & per accidens quid. 43.c
prædicamentum quid. 37
prædicatorum regula uel constitutiones non obligant ad culpam nisi in duobus casibus. 494
prælatus quomodo se debet habere in fraterna correctione. 270
prælatus in corrigendis criminibus tripliciter procedere potest. ibid.
prælati sine causa dispensantes, sunt acceptores personarum. 152
prælati maiores uocandi ad concilium generale, qui dicantur. 484
prælatus potest dici caput. 567
prænum essentiale quid & cui respondeat. 293.b
prænium accidentale quid, & quotuplex sit. ibid.
præparationis modus ad digne sumendam Eucharistiam. 391
præscientia non est in Deo quo ad se, sed quo ad nos. 579
præstigium quid. 157.158
præstituere finem pertinet ad synderesim. 107
præsumptio mediat inter opinionem & suspitionem. 51.b
præsumptio secundum leges multiplex. 178.d
præsumptio secundum theologos quid. 179.c
præsumptio diuinæ misericordiæ quod peccatum. 254.c
præsumptio diuinæ misericordiæ periculosa. 534
primitia quid, & quomodo debeatur. 148
primatum in Ecclesia habuit D. Petrus, & nunc successor eius. 423
primum principium scientiarum quod. 104.105
principium interius mouens est ratio, exterius Deus. 254
priuilegium quid. 503.a
priuilegiorum diuisio. ibid.
priuilegiorum interpretatio. ibid.c
prius nobis nota quæ. 48.in fin.
priuatio quid & quomodo cognoscatur, & ab ea ad habitum non fit regressus. 39.a
priuatio duplex. 94.d
processio in diuinis ad extra, & ab intra quid, & quomodo ab intra est communis toti trinitati. 550.551
processiones in diuinis tantum duæ. 532.533
procuratorum peccata. 125.e
problema quid. 31
prodigalitas quid. 171
prophetiæ definitio & diuisio, & quomodo ei non subest falsum. 208
prophetiæ gradus, & quis sit perfectior. 210
propositiones notiores quid. 48.f
propositio immediata quid. 49.g
propositiones concedendæ uel negandæ propter incarnationem. 571
propositiones concedendæ uel negandæ circa mysterium trinitatis. 555.556
propositiones de contingenti ad utrumlibet non sunt determinatæ ueritatis. 575.576
proprij prædicabilis acceptatio. 42.c
prouidentia quid. 578.b
ad prouidentiam duo pertinent. ibid.
ad prouidentiam Dei pertinet permittere aliqua mala. ibid.
prouidentia Dei non imponit necessitatem liberi arbitrij. ibidem.
prouidentia Dei circa intellectuales naturas diuiditur in prædestinationem & reprobationem. 579.a
pudicitia quid. 195.d
pueri ante usum rationis abstrahunt species. 3435
pulchritudo in quo consistat. 189.c
punitio quando sit differenda uel omittenda. 280
puniuntur filij pro peccatis parentum & econuerso. 518
purgatorium ex sacris literis probatur esse. 404
purgatorij locus & pœnæ. 408
purgatorij animæ quibus modis subleuantur. 409
animabus purgatorij indulgentiæ prosunt. 446
pusillanimitas quale peccatum sit. 181

Qualitates alterabiles quot. 6
qualitates primæ quot. 14
quæstionum decisiones unde sumi debent. 481
quiditas rei materialis est obiectum intellectus possibilis in ratione motiui. 43

Radius differt à splendore. 12
raptus species luxuriæ quid. 94
raptus ut ecstasis quid. 211
ratiocinatio quid, & quot sunt species ratiocinandi. 47
ratio est regula humanorum actuum. 96.c
reatus pœnæ quid & quomodo remaneat delata culpa. 400
receptacula animarum quot. 406
redditus annui emi possunt. 133
redditio debiti coniugalis quando sit de præcepto. 465
regimen paternum, despoticum, politicum, regale, tyrannicum, aristocraticum, oligarchicum, & democraticum quid. 109
regnum Dei triplex. 140

regula immediata uolitatis humanæ est ratio & prima lex æterna. 96
religio uirtus quid sit & quot actus habeat. 135
religioni uitia opposita. 156
religiosus sine causa dispensatus ad dimissionem habitus uel ad laxiorem religionem, non est tutus. 501
religiosus quomodo potest subuenire parentibus in extrema necessitate. 163.164
religiosi furari possunt ad subueniendum extremè indigenti. 266
religiosi an possint comedere carnes in die natiuitatis domini, si feria sexta euenerit. 192
religionis professio debet omnem reatum. 175.ante a
religiosi professi sunt in statu perfectionis. 489
religiosus non semper mortaliter peccat transgrediendo regulam. ibid.
religio prædicatorum non obligat ad culpam nisi in duobus casibus. 493
religiosus in ordine prædicatorum omittendo pœnas taxatas non peccat, nisi ex contemptu. 491
religiosus in eodem genere peccati non semper grauius peccat seculari. ibid.
religionis perfectio maximè consistit in obedientia. 499.b
religionis essentialia quæ. 500
religiosi mendicantes licitè possunt tenere possessiones. 496.b
religiosi non tenentur renunciare honori magisterij. ibid.a
religionem quis ingredi teneatur, & quæ impediunt religionis ingressum. 500.in fin.
religionem intrans quando possit licitè exire. 501
reminiscentia quid sit, & quomodo differat à memoria. 20.c
reprobatio quid. 579
reprobatio Esau. ibid.
reprobatio duplex, & an numerus reproborum sit certus. 580
reprobatio quam causam habet. ibid.
reprobatio de lege ordinata non potest reuelari. ibid.
reprobatorum angelorum numerus minor est quàm prædestinatorum, sed hominum est maior. ibid.
permissio peccandi nil ponit in reprobatis, neque tollit liberum arbitrium. 581
res nobilius sunt in essentia diuina, quàm in seipsis. 577
respectus quid, & quando est realis ex utraque parte, & quando ex altera tantum. 37
resipiscentiæ rationis dialecticorum declaratio. 39.b.& deinceps.
relatio actuum humanorum in Deum quadruplex, & quæ requiratur & sufficiat ad meritum. 217
relationes substantiales in diuinis sunt quatuor. 554
responsa quorum prudentum habeantur pro legibus. 502. in fine.
restitutio quid, & qui restituere tenentur. 114. d. & deinceps.
quid restituendum sit. 117
restitutio quo ad animam, corpus, famam, honorem, & res exteriores quomodo fieri debet. 117.a.& deinceps.
restitutio cui facienda est. 119.c
restitutio est necessaria. ibid.f
restitutionis modus. 120
restitutionis tempus. ibid.
uitia circa restitutionem occurrentia. 121
rhetorica est pars prudentiæ, & quod sit rhetoris officium. 109
resurrectio generalis quomodo fiet. 594
resurrectio bonorum & malorum in quibus conueniant. 595.596
resurgent omnes idem numero. 596
in resurrectione erunt membra genitalia & truncata in uia, ac intestina. 597
in resurrectione mulieres resurgent in sexu fœmineo. ibid.
post resurrectionem non erit usus sexuum neque eiborum. ibidem.
in resurrectione erunt capilli, dentes, & ungues, non tamen eorum prolixitas, nec superfluitates inutiles. ibid.
in resurrectione non erunt nani neque gigantes. 597.598
resurrectionis bonorum & malorum differentia. ibid.
cum resurrectio generalis fiet, erunt aliqui uiuentes uita mortali. 605
reus quis dicatur in iudicio, & quomodo in eo peccat. 104
rixa quid sit, & qui dicantur rixosi. 279

Sacerdotes in ordinatione simul consecrant cum ordinante. 377
sacerdotes cur arceantur à secundis nuptiis. 470.b
sacerdos celebrans uel ministrans in peccato mortali, peccat mortaliter. 321
solus sacerdos est minister sacramenti eucharistiæ. 377.a
sacerdos hæreticus & degradatus proferens uerba consecrationis cum intentione consecrandi, consecrat. 379. ante a
sacerdos celebrans tenetur sub utraque specie cõmunicare. 349.350
sacerdotis confessoris conditiones. 394
sacerdos curatus negans licentiam subdito alteri confitendi, peccat. 395
sacerdos quomodo se debeat habere in casibus reseruatis. ibidem.
sacerdos est mediator quo ad tria. 574
sacerdotes differunt ab episcopis in potestate. 417
sacerdotij Christi dignitas, figura, & effectus. 574
sacrum & sacramentum quid. 574
sacræ scripturæ sensus quot. 317
sacramentorum antiquæ & nouæ legis differentia. 304
ad sacramentum requisita. 317
de immutatione uerborum in sacramentis. 318.b
de sacramentorum ministris. ibid.c
de ministri sacramentorum intentione. 319.a
sacramenta non uiciantur malitia ministrorum. 320.a
sacramenta nouæ legis fuerunt à Christo instituta. 321
de sacramentorum necessitate. 322.b
sacramenta antiquæ legis non habebant uirtutem inhærentem. ibid.c
sacramenta imprimentia characterem quæ sint, & quomodo non reiterantur. 317
sacramentorum ornatus quid. 327
sacramenta nouæ legis sunt septem. 329
in quolibet sacramento sunt tria. ibid.b
sacramentorum uirtus quid, & ubi sit. 323.a
sacramentalia quæ dicantur. 325.326
sacra in antiqua lege quæ erant. 454
sacrificium quid & quotuplex. 307
sacrificiorum ueteris legis species. 148
sacrificium eucharistiæ continet omnia legis antiquæ sacrificia. 306
sacrificio indiget homo propter tria. 359.b
sacrilegium ut oppontur religioni quid & quotuplex sit, & eius pœna. 574
sacrilegium species luxuriæ quid. 181.b
salutationis angelicæ declaratio. 197.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

salutatio angelica continet omnes salutationes excellentes antiqui testamenti. ibid.
sanctorum orationes sunt nobis utiles. 147
sancti & eorum imagines & reliquiæ debent adorari. 146.147
sancti uident in uerbo orationes quæ ad eos diriguntur. ibi.
aliqui sancti in uita habuerunt opera supererogationis. 441
sanctorum canonizatio ad quem pertinet, & quæ solennitates in ea sint seruandæ. 135
sanctorum antiqui testamenti cur non fiant solennitates. 235
an miraculorum signa affigere liceat sepulchris Sanctorum non canonizatorum. ibid.b
sancti post resurrectionem poterunt se uisitare. 295
sancti in patria sunt in statu impetrandi, & orant pro uiuis & defunctis. 409.410
sanguis Christi quomodo dicitur mysterium fidei, & quomodo non sit effusus pro omnibus. 351.352
sanitas superstitionibus procurari non debet. 159
sapientia & scientia differunt. 104.d
sapientia donum spiritus sancti quid. 284.a
sapientia carnis & diuina quid. ibid.
satanæ ligatio per annos mille & eius solutio. 602
satisfactio quid sit, & quid ad eam requiratur, & quomodo satisfacere Deo sit possibile. 400
satisfactio per quæ opera fit. 402
satisfieri potest uni debito diuersis modis ab eodem. 442
satisfactionem propriã in quolibet cur requirat Deus. 401
satisfacere Deo unus pro alio potest. 401.402
satisfacere Deo absque gratia nemo potest. 403
scandalum quid, & quotuplex, & quale peccatum sit, & propter scandalũ quæ sint uitãda uel omittẽda. 278.279
scientia & sapientia differunt. 104
scientia causat euidentiam. 51
scientia subalternata in eo qui non habet subalternantem, non est proprie scientia. 220
scientia triplex. 291
scientia Dei stat cum contingentia rerum. 576
scientia in Christo triplex. 568
schisma quid sit, & qui dicantur schismatici. 275
schisma differt à seditione, rixa, secta, & hæresi. ibid.
scurrilitas quid. 193
secta quid & quomodo differat à schismate & hæresi. 247
seditio quid. 279
senatusconsultum quid. 502.503
sensus quid sit & quot officia habeat. 8
sensus diuisio. ibid.e
sensus exteriores & interiores quid & quot sint. ibid.e. 9. & 10
sensibilis diffinitio & diuisio. ibid.t
sensuum deceptio unde. 11.e
sensus communis quid & quæ officia habet. 16.d
sensus exteriores omnes erunt in beatis perfectiori modo in actu quàm nunc sint in nobis. 294
unus sensus est unius contrarietatis. 14
sensuum ligamen unde. 35.b
sepulturarum solennitas laudabilis, & quis & pro quo ac in quo loco possit eligere sepulturam. 411.412
in sepulturis communis oratio funebris. 545.a
sententia bonorum in die iudicij, licet uideatur communis, erit tamen diuersa. 607
sententia malorum quæ. 608
sententiæ eorundem executio. 609.b
sentẽtia excõmunicationis iniusta, quando non timenda. 436
seruitus iustitiæ & peccati in quo consistat. 74
seruire Deo principaliter propter creata, non referendo in eum, peccatum est. 83.84
sigillum confessionis & secreti quid, & quomodo in re ac sub qua pœna seruari debeat. 398.c
signa dantur solis hominibus per institutionem. 317
signa iudicij ante Antichristum. 599
signa post Antichristum. 502
signa 15. in canone Hebræorum conscripta, sunt apocrypha. 604
sygillosimus quid sit, & quibus terminis, propositionibus, figuris, & modis constituitur. 46.c
synderesis quid sit, & quot officia habet, & quomodo non potest extingui. 105.c
simonia quid, & quotuplex, & quæ sit eius pœna. 162.c. & deinceps.
simplicium apprehensio quid, & quotuplex sit. 44.c
synodus quid. 484
simulatio quid, & quomodo differat ab hypocrisi. 170
solertia quid. 108
solicitudo quid. 111.b
sobrietas quid, & qui magis ad eam teneantur. 193
societas malorum cur sit fugienda. 535
sonus quid, & quotuplex sit, & quomodo causetur. 12.b
somnia unde prodeant. 35.b
somniorum obseruatio illicita. 158.c
somnia non fuissent in statu naturæ integræ. 525
sors quid, & quotuplex, & quando sit prohibita. 157
spes theologa quid. 252.253
spei an subsit falsum. 219.e
spei theologicæ uitia opposita. 253.a
spes theologa non manet in patria. 184.b
spes longæ uitæ periculosa. 534
species sensibilis quid. 8.d
speciei intelligibilis causatio. 24.d
species intelligibiles infunduntur in separatione animæ. 35. ante a
species intelligibiles sunt incorruptibiles, & non contrariantur. 45.ad fin.
species intentionalis quid. 9.g
species prout est prædicabile quid. 40.c
spiritus uitales quid sint. 31
spiritus familiares qui dicantur, & an liceat ab eis obsequium sumere. 62
spiritus sancti dona à uirtutibus infusis distincta quæ. 233. & deinceps.
spiritus sanctus quomodo procedit à patre & filio. 542. & deinceps.
spiritui sancto conuenit mitti. 560.a
sponsalia quid sint, & inter quos contrahi possint, & quem effectum habent & quomodo soluantur. 453
status hominum triplex, & an expectandus sit status spiritus sancti. 315.b
status in moralibus & ecclesia quid sit. 486
status perfectionis in quo consistat. ibid.d
status cardinalium quis. 487
status episcoporum quis. 489
status religiosorum quis. 491.a
status religionis habet tria uota. 500.c
status beatorum qualis. ibid.
status damnatorum qualis. 415
stellæ quomodo cadere dicantur de cælo. 604
studiositas & studium quid. 201
stupor quid. 236
stuprum quid, & quale peccatũ sit, & ad quid teneatur stuprator. 196. in fin.
stultitia quid, & quotuplex sit, & quomodo differat à fatuitate. 284
subiectum attributionis quid. 7
subsannatio quid, & quale peccatum. 127
subtilitas quid. 302
suffragia facta ab iis qui sunt in peccato mortali, quando prosunt. 409
submissiones secularium iudicibus Ecclesiasticis cur prohibitæ sunt. 436
summum bonum quid. 288
superbia quid, & quale peccatum sit. 200.b
supererogationis opera aliqui habuerunt. 440.a & deinceps.
superfluum quid, & quotuplex sit. 265
superfluus cultus Dei quis sit. 157
superstitio diuinatiua quid, & quotuplex sit. ibid.
superstitio obseruantiarum quid. 159
suppositum quomodo differat à persona, & indiuiduo. 40
suspensio Ecclesiastica quid. 431.432
suspicio quid. 24
suspicio quale peccatum sit, & unde procedat. ibidem ante a. c
susurratio quid, & quale peccatum sit. 129.b.c

TActus quid sit, & quod obiectum, organum, & medium habeat. 14.c. & deinceps.
tactus, oscula, & amplexus mulierum quando sint peccata. 197.f
talionis pœna quomodo maneat. 313.b
theologia non dicitur propriè scientia, sed reductiuè. 221
thesaurus indulgentiarum unde procedat. 440.441
temperantia quid. 186.c
temperantia regula quid. ibdi.d
temperantiæ uitia opposita. 187.e
temperantiæ partes integrales. 188.a
temperantiæ partes subiectiuæ. 189.a
temperantiæ partes potentiales. 197.g
temperantiæ præcepta. 206
templorum constructio & ornatus laudabilis. 445
tempus continuum & discretum quid, & in quo sit subiectiue. 59.b
terminus logicalis pro formali quid. 40
terminus primæ & secundæ intentionis quid. 43
terminare unionem naturæ humanæ quid sit. 563
testamentum nouum & antiquum. 310.c
testamentum nouum dicitur æternũ, & non antiquum. 349
testes qui, & quot, & quando sunt adhibendi in correctione fraterna. 269.a
ad testimonium ferendum qui cogi non possunt. 271.272.a
timor ut passio quid sit, & quot species habeat. 29.c
timor mundanus quid, & quale peccatum sit. 175.b
timor quotuplex sit. 285. in fin.f
timor seruilis essentialiter non est malus. 286
timor filialis quid sit, & quot actus ac officia habeat. 287.b
timorum differentia. 288
timor initialis quid. ibid.
timor mortis triplex unde procedit. 514
transsubstantiatio quid. 352
trinitatis mysterium in duobus consistit. 546.c
trinitas personarum in una essentia ratione naturali non probatur. 542
trinitas personarum ubi reuelata fuit. 542
trinitas personarum ex duplici processione cognosci potest. 550.b
trinitatis opera ad extra sunt indiuisa, sed non ad intra. ibid. 554.555
nomina ad trinitatis mysterium pertinentia. 556.d
tristitia quid, & ex quibus causetur, quos effectus & remedia habeat & quomodo causetur. 26
tristari de bonis aliorum quando sit illicitum, & quando non. 273
tuba Dei in resurrectione generali erit uox Christi. 595

VEcordia quid, & quale uitium sit. 177
uelleitas quid. 101
uenditor tenetur reuelare defectus latentes. 131
uenialiter nemo peccare tenetur ut uitet mortale in alio. 281
uenialis peccati materias quære in dictione, Peccatum ueniale.
ucntus septentrionalis iuuat ad generationem masculorum, & Australis ad generationem fœminarum. 525
uerbum cordis quid. 32
uerbum cordis dicitur intelligentia, & simplex apprehensio actualis. 44
uerbum cordis, non est de singulari. ibid.
uerbum domini quomodo adulteratur. 111
uerecundia quid sit, & unde procedat. 188
ueritas transcendentalis & propositionalis quid, & quibus attribuatur. 19
ueritas ut est uirtus quid, & quotuplex sit. 169
ueritatem à dæmonibus requirere an liceat. 62. ante a & 157.b
ueritas Christi contenti sub eucharistia ostenditur. 353.d
uitium quid. 101
uictima quid, & quotuplex sit. 358
uindicatio quid, & quotuplex sit. 169
uir potest dimittere thorum uxoris propter fornicationem. 463.e.f
uirginitas quid, & quotuplex sit, quomodo perditur, & recuperatur. 194
uirtus quid. 102
uirtutis multiplex diuisio & subiectum. 188
uirtus moralis quid, & quomodo consistat in medio. 112
uirtutes cardinales quæ. 206
uirtutes quomodo sint connexæ. ibid.e
uirtutibus moralibus potest subiici falsum speculatiuum. 219
uirtutes infusæ fluunt ab essentia gratiæ, & sunt duplices. 282
uirtus theologa quid. ibid.
uirtutes morales infusæ quot sunt, & quomodo differunt ab acquisitis, & donis. ibid.
uirtus instrumentalis sacramentorum quid. 324
uirtutes cælorum quomodo mouebuntur circa iudicium. 604.a
uisus siue potentia uisiua quid, & ubi sit subiectiue, & quod obiectum, organum, & medium, habeat. 11. & deinceps.
uisio diuinæ essentiæ non est corporalis, & requirit lumen gloriæ. 290
uidentes Deum non uident omnia quæ ipse uidet. ibid.
uita quid dicatur. 1.e
uitalis immutatio duplex. 8
uitales spiritus quid. 31
ungues & capilli informantur anima rationali. 596
uocatio

Universidad de Deusto
Biblioteca

uocatio Dei duplex. 579
uoluntatis acceptio & attributio. 53
uoluntas diuina quid. ibid.a
uoluntas diuina quo ad nos multiplex. 54
uoluntas diuina concurrit ad actum malum, sed non ad deordinationem. ibid.
uoluntas signi & beneplaciti quid, & quomodo semper impletur. ibid.
uoluntas antecedens & consequens quid. ibi.c
actus uoluntatis diuinæ ad intra terminatur ad spiritum sanctum. 552.553
uoluntas angelica quid. 55
uoluntas humana quid. 69.b
uoluntatis humanæ libertas. 70.a
uoluntas in quibus sit nobilior intellectu. 78.79
uoluntarium & inuoluntarium quid. 80
uoluntarij impedimenta. 80.a.& deinceps.
uoluntatis actus quot, & qui sint. 83.c.& deinceps.
uoluntas non humana duplex. 101.ante a
uoluntas non est impossibilium, sed uelleitas. 87.a
uoluntas humana quomodo se debeat habere ad conscientiam. 97.a. & deinceps.
uoluntas humana quomodo se debeat conformari diuinæ. 98
uoluntatis actus semper terminatur ad aliquid in ea existens, & ab ea realiter distinctum. 512
uoluntas in Christo duplex. 575.a
uotum, quid, quæ eius materiæ, & quomodo quinque requiruntur ad uotum. 148
uotum simplex & solenne quid. ibid.
uoti sacrorum ordinum, & professionis religionis triplex differentia. ibid.
uota monastica non sunt melioris boni impeditiua. 151
in uoto cadit dispensatio. ibid.
uotum quando impediat & dirimat matrimonium. 454
usus actus uoluntatis quid. 88.a
usus nudus facti est illicitus. 500.c
usura quid & quomodo est peccatum. 23.d
usura mentalis est peccatum. 231
usurarij ad quam restitutionem tenentur. 233
decipere ad usuram quando est licitum. ibid.e
utile & delectabile quid. 189.c
uxorata an possit dare eleemosynam de bonis uiri. 466
uxoricidium quando impedit matrimonium. 465.ante d
uxor & uir quando tenentur reddere debitum. ibid.d
uxor in quo sit æqualis uiro, & qua æqualitate. ibid.
uxorum pluralitas quo iure, & quando fuit licita, quando prohibita. 468.c

INDICIS ALPHABETICI
FINIS.

Quum ad hominis & Dei, cæterarúmque rerum ac disciplinarũ agnitionem, & ad Theologiæ, omniúmque partium Philosophiæ aditũ (quò nostræ hæ spectãt Institutiones) animæ rationalis notitia iucundior & certior sit, adeóque necessaria, vt ea postposita, nemo præmissorum possit assequi cognitionem, eam ob rem ab animæ definitione exordimur.

DE ANIMA. CAP. I.

A ANima (secundum philosophum in secundo de Anima) est actus primus substantialis corporis physici organici, potentia vitam habentis.

DE ACTV.

Ver. 1.

PRo huius definitionis clariori intelligentia, sciendũ est primò, Quòd actus accipitur dupliciter. Vno modo pro operatione potẽtiæ vel suppositi: & talis actus & operatio, siue sit immanẽs (hoc est subiectiuè existens in potẽtia, vt visio) siue transiẽs in exteriorẽ materiã, vt calefactio, est accidens. Et sic accipiẽdo actũ, dicimus potentiam naturalẽ & habitũ ordinati ad actũ, hoc est ad operationẽ, & hoc modo non accipitur actus in prędicta definitione: quũ anima sit substãtia, & ens per se, ac permanẽs, hoc est habens totũ suum esse simul & nõ successiuè, hoc est acquirẽs partem post partẽ, vt motus & operatio transiẽs. Operatio verò siue transiẽs, siue immanens est in alio subiectiuè, & nõ est ens subsistẽs. Alio modo accipitur actus pro forma, hoc est pro eo quod dat esse rei, & sic omnis forma dicitur actus, & econuerso. Et sicut duplex est esse. s. per se subsistens hoc est substãtiale, & esse in alio siue accidẽtale, ita duplex est forma siue actus. Quædam est quæ dat vel habet, esse per se. Et hoc modo, Deus, Angelus, & Anima dicũtur formæ & actus, diuersimode tamen. Quia quũ Deus habeat esse perfectissimum, nullo modo permixtũ potentiæ passiuæ, dicitur actus purus & primus, sed non corporis, ideo non dicitur anima. Angelus verò quia habet esse per se, & non in alio, dicitur actus, sed non purus: quia suum esse est permixtum potentiæ passiuæ, hoc est potest accidentia extrinseca recipere, quod non facit Deus. Et quia angelus non cõmunicat suum esse materiæ sicut anima: ideo est forma separata, siue actus separatus à materia corporali, & per consequens actus spiritualis & incorporeus, siue spiritus. Anima verò quia habet esse per se, & non in alio subiectiuè, dicitur actus non purus: quia suũ esse est permixtum potentiæ passiuæ: nec actus separatus, vt angelus, eo quòd dat siue cõmunicat, seu apta nata est cõmunicare suum esse materiæ & corpori: ideo dicitur actus corporis. Et quia anima dat primò esse materiæ, nõ præsupponẽs aliud esse in ea: ideo dicitur actus primus. Alia est forma siue actus, qui nõ dat nec habet esse per se, neq; communicat esse simpliciter alteri: sed dat esse secundũ quid, quod præsupponit aliud esse. Et talis forma vel actus dicitur actus secundus, & forma siue actus accidẽtalis, aduenies rei post suum esse completũ, vt albedo, & omnia accidentia, siue sint permanẽtia, siue successiua. Notandum tamen quòd potentia & habitus ab aliquibus dicũntur actus primi & operationes actus secundi, sed nõ proprièe. Anima igitur est forma siue actus. s. primus, hoc est [illegible].

DE CORPORE.

Ver. 2.

CORpus tripliciter accipitur: Vno modo, vt est de prædicamẽto quantitatis. Et sic accipiendo corpus, est accidens: cum sit quantitas tres habẽs dimensiones. s. longitudinem, latitudinem, & profunditatẽ: quæ nõ sunt de essentia substantiæ, cùm possint separari ab ea, vt patet in sacramento Altaris. Et hoc modo corpus nõ accipitur in definitione animæ. Secundòaccipitur, vt est ens completum de prædicamento substantiæ: & sic corpus est aliquid cõpositum ex materia & forma substantiali, & hoc modo etiã non accipitur in definitione animæ. Tertio modo accipitur pro altera parte cõpositi, siue pro materia cũ apprehensione aptitudinis ad dispositionem susceptionis animæ, & ad tres diměsiones quãtitatis: est enim cũ tali apprehẽsione ex natura sua apta nata esse sub tribus prædictis dimensionibus & informari ab anima: & hoc modo accipitur in prædicta definitione, & sic sensus est: Anima est actus primus corporis, hoc est materiæ, siue qui dat primum esse & simpliciter materiæ. & sic materia per animã est corpus, & est organicum, & est potentia vitam habens: hunc esse verò sensum Philosophus dicit, & Diuus Thomas, 1. p. q. 76. ar. adit.

DE CORPORE PHYSICO.

Ver. 3.

C CORpus physicum dicitur naturale, quod scilicet potest esse subiectũ motus, & differt ab artificiali: quia forma siue actus, qui dat esse corpori artificiali, est accidẽtalis, aduenies rei post suum esse completum, vt forma domus: & sic non est actus primus, prout anima.

DE CORPORE ORGANICO.

Ver. 4.

D CORpus organicum dicitur illud, quod habet partes diuersarũ dispositionũ propter similitudinem organi, quod cõponitur ex fistulis diuersorũ sonorũ. Sic corpus naturale, quod habet partes diuersarum dispositionũ, dicitur organicum. Aliam enim dispositionẽ habet planta & arbor in radicibus, aliam in cortice, aliam in frondibus & foliis. Sic in brutis & hominibus partes sunt diuersarum dispositionũ, hoc est habẽt diuersas qualitates, diuersam quãtitatem, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

figurã.¶ Ex his patet quòd corpora,quæ habent partes eiusdẽ rationis;quæ scilicet nominantur nomine totius,nõ dicuntur corpora organica,siue heterogenæa,vt aër,aqua,terra:sed homogenæa, hoc est habentia partes eiusdem rationis. Anima igitur est actus primus siue substantialis corporis physici,siue naturalis organici, siue heterogenæi.

Ver. 5. DE VITA.

De triplici vita & morte, vide infrà ca. 28.§.6. ver.1. 1.p.q.54.ar.2. & 3.

VIta propriè dicitur operatio,vnde illa quæ non possunt operari,non dicuntur viuentia nec animata,sed inanimata vt lapides,& alia huiusmodi.Quę verò ex natura sua possunt operari,etiãsi actu non operantur, dicũtur viuentia, vt homo dormiens:licet(vt quidã dicunt)dormiens operationẽ habeat, aspirat enim & respirat. Et quia potentia operãdi ineſt alicui ex perfectione sui esse existentiæ, quòd procedit à forma substantiali:hinc est quòd esse existẽtiæ siue illa vnio talis formæ cũ materia,etiã nũcupatur vita,& separatio mors.Philosophus hanc particulã posuit,pter simulachra siue imagines æreas & lapideas vel pictas, quarũ formæ sunt actus corpori organici,sed nõ in potẽtia propinqua operationẽ habentis.Ideo nõ dicuntur viuentia. ¶ Ex præmissis sequitur primò, quòd licet angelus sit forma & actus, & habeat potentiã operandi,nõ potest dici anima siue forma corporis:quia nõ potest dare esse substãtiale materię siue corpori,nec ei intrinsecè vniri.Licet bene extrinsecè,vt moto mobili & corpori assumpto dare formã accidentalium:sed non potest in eo exercere opera vitę,vt infra plenius dicetur.Secundò sequitur, quòd anima est primùm principium intrinsecũ vitæ, in his quæ apud nos viuunt. animata enim viuentia dicimus, res verò inanimatas, vita carentia.Ex quo infertur, quòd non quodcunque vitalis operationis principiũ est anima.Nam oculus est quoddã principium operationis, scilicet visionis:& tamen non est anima. Infertur etiã quòd anima nõ est corpus: quia licet aliquod corpus possit esse principiũ vitæ,vt cor in animali, nõ tamen posset esse primum principium vitæ,cùm esse primũ principium vitæ non conueniat corpori:quia tunc omne corpus esset animatũ,vel anima, vel principiũ vitę:quod cõstat esse falsum. Sed conuenit corpori, quod sit viuens,per hoc quod est tale corpus. Quod autẽ dicitur actu tale,habet ab aliquo principio quod dicitur actus siue forma eius. Anima igitur est primũ principium intrinsecũ coniunctum,quo sumus, viuimus,sentimus,mouemur,& intelligimus,quæ est alia definitio animæ per Philosophũ data, quæ debet intelligi disiunctiuè,& non copulatiuè : quia non conueniret omnibus.Nec obstat quod anima sit composita,cum non sit actus purus & simplicissimus:quia non est composita compositione ex his, licet bene cum iis scilicet ex esse& essentia.

1.p.q.75.ar.1.

Ver. 6. DE MODO ESSENDI ANIMAE IN CORPORE.

2.p.q.76.ar.8. & q.de anima ar.10. Modi essẽdi.3.

AD sciendũ quomodo anima est in corpore, & an vna anima sit in toto corpore, & in qualibet eius parte tota:supponẽdũ est primò ex Philos. 4.Phys. quod nouẽ sunt modi essẽdi. Primus vt pars integralis in toto,prout digitus in manu.Secũdus vt totũ integrale in suis partibus, prout domus in parietibus tecto &fundamẽto.Tertius vt species in genere,prout homo in animali.Quartus vt genus in specie, prout animal in homine.Quintus vt forma substãtialis in materia,qui dicitur informatiuus.Sextus vt accidẽs in subiecto,qui dicitur inhęsiuus.Septimus vt effectus in causa efficiẽte,vt planta in sole, & calor in igne.Octauus vt aliquid in suo fine, vt virtus in beatitudine.Nonus vt *contentũ* in continẽte, prout vinũ in dolio.Secũdò supponendum est ex D.Thoma, quod sicut triplex est totum, ita triplex est toralitas, & triplex diuisio ac etiã triplices partes.Quoddã enim totũ dicitur potẽtiale, quod scilicet diuiditur in partes potestatiuas siue potẽtias distinctas ad inuicẽ secundũ diuersa officia & obiecta, & hoc modo anima est totũ potentiale.Et secundũ hanc totalitatem potẽtialitatis, anima nõ est tota in qualibet parte corporis:cũ non habeat in qualibet parte corporis omnes potẽtias, nec earũ operationes. Est tamẽ tota in toto tanquã in primo, proprio,& adęquato perfectibili.Ideo nõ sequitur quòd si tota anima totalitate essentię sit in aliqua parte corporis,quòd sit in ea toralitate potẽtialitatis. Et quod nihil animæ sit extra illã partẽ:quia illa pars nõ est perfectibile adæquatũ.Propter eandem rationẽ etiã non sequitur,quod sicut quælibet pars ignis,est ignis:ita quęlibet pars hominis,sit homo:licet sit composita ex materia & foma rationali:quia omnes operationes ignis seruantur in qualibet parte ignis:nõ tamen omnes operationes hominis seruãtur in qualibet parte eius.Nõ enim videt per digitũ aut pedem, licet ipsa existẽs in digito videat per oculũ:cum non sit nisi vna anima,numero,totalitate essentiæ in toto corpore.Si dicatur quod anima in vno corpore est vna & simplex, & quod ab vno nõ sequitur nisi vnũ, &c.Dicendũ quod vnum simplex potest habere virtutẽ ad plures & diuersas operationes : nec simplicitas animæ existimanda est an modũ puncti,quod habet determinatũ sicum in cõtinuo.Ideo non potest esse in diuersis partibus continui.Sed dicitur simplex , quia caret quantitate ,ideo non applicatur ad continuum per contactum virtutis. Et quanuis vbi est subiectum sint accidentia eius , non tamen sequitur quod vbicũq; est anima,sint omnes potẽtiæ eius : eo quòd diuersę potẽtiæ requirũt diuersas dispositiones:Nec anima est precisè subiectũ earum,sed totum compositũ,licet sint radicaliter in anima,& ab ipsa fluãt ad organũ.Ideo dicuntur passiones animę,& non totius cõpositi.Potentiæ verò,quæ non sunt annexæ organo corporeo, non egent diuersis dispositionibus corporis: ideo vbicũque est talis anima,sunt illæ potẽtiæ. ¶ Aliud autẽ totum dicitur integrale,quod constituitur ex pluribus partibus quãtitatis vnitis,in quibus est diuisibile. Et hæc toralitas quãtitatiua nulli formæ conuenit per se:nec etiã eius diuisibilitas,licet aliquibus formis maximè accidentalibus

Totalitas, diuisio, & pars triplex.

Totum potentiale quid.

Totum integrale quid.

dentalibus, conueniat per acidẽs.Albedo enim nõ est quãta per se,sed solũ per accidens, scilicet per superficiẽ cui inhæret.Et diuiditur ad eius diuisionẽ:quia albedo non est forma,quę requirat dissimiles dispositiones, ideo in qualibet parte superficiei reperitur dispositio primi perfectibilis Et idẽ dicendum est de anima vegetatiua & sensitiua animaliũ imperfectorũ, maximè animalium annulosorũ,in quibus secundũ D.Thomam,est vna anima in actu, & plures in potentia,& sic diuisibilis est,vt patet in anguilla,cuius partes post diuisionẽ viuũt, cũ moueantur à principio intrinseco cõiuncto. Et anima vegetatiua aliquando manet in parte corporis non organica.Et ideo talis forma siue anima,quæ per accidẽs propter suam imperfectionẽ subiacet diuisioni,licet sit tota in toto,nõ est tamẽ tota in qualiber eius parte,sed est in diuersis partibus diuersa. Ali verò totũ dicitur essentiale, quod diuiditur in partes essentiæ , sicut definitũ in partes definitionis,vt ens naturale in materiã & formã.Loquendo de hac totalitate,quælibet forma substãtialis,imò etiã aliquæ accidentales, vt albedo,sunt totæ in toto, & totæ in qualibet parte:Quia vbicũque est albedo,ibi est essentia albedinis.Ita vbicũque est anima rationalis,ibi est tota essẽtia eius,vt D.Aug. dicit:Quod sic probari potest.Anima dicitur in corpore informatiuè siue essentialiter, eò quòd dat illi esse:sed anima dat esse toti corpori & cuilibet parti, ergo est in toto corpore,& in qualibet eius parte dando illi esse existẽtiæ.Igitur, &c.Insuper Omne animatum in particulari dicitur totũ naturale, & non secundũ agregationem, vt acerruus lapidum, neq; secundũ compositionem, vt domus, quæ dicuntur vnũ per accidens. Ergo sequitur quod totum corpus animatũ,& quælibet eius pars,accipiat vnũ esse ab vna anima. Vnde Philosopus dicit quod recedẽte anima, neq; oculus,neq; caro,neque aliqua alia pars,remanet, nisi æquiuocè:quia nõ est possibile quod aliquid recipiat esse & speciẽ ab aliquo separato : sed oportet quod forma sit aliquid eius cui dat esse, cum forma & materia sint principia intrinsecus constituẽtia essentiã rei.Pręterea anima dicitur esse in toto, quia est forma totius,sed anima est forma cuiuslibet partis,ergo est in qualibet parte , & sic non est solnm in toto,sed etiã in qualibet parte.Quod etiã cõstat ex definitione animæ, quę est actus corporis physici organici.Corpus autẽ organicum est cõpositum ex pluribus organis.Si igitur anima esset tantũ in vna parte, nõ esset actus corporis organici, sed vnius organi dũtaxat:& aliæ partes essent pfectæ per alias formas:& sic vnũ corpus naturale numero esset in diuersis speciebus, ꝙ est manifestè falsum. Si dicatur ꝙ anima,cũ sit pars definitionis,non potest dici totũ essentiale:dicendum:vnũ & idem potest dici totũ & pars respectu diuersorũ, & quod omne definibile potest dici totũ essentiale.

Totum essentiale quid.

6. de Trinitate.

1.p.q.75.ar.3.

§. Primus. DE ANIMAE DIVISIONE.

ANimarum alia Vegetatiua, alia Sensitiua, alia Rationalis.hic diuiditur anima nõ in partes subiectiuas siue in diuersas species specificas,quarũ natura est,vnã nõ cõuenire cũ alia, nisi in ratione generis:sed esse per differẽtias oppositas,vt equus & leo,qui nõ possunt de se inuicem ,nec de aliquo vno verificari.Partes autẽ animę conueniunt etiam vltra rationẽ generis, quod dicitur anima.Cuius ratio siue definitio est dare esse. Quia hæc est vera:id quod est anima vegetatiua est sensitiua & rationalis.Anima enim sensitiua complectitur & cõtinet omne id quod continet vegetatiua:& anima rationalis euidenter continet vegetatiuã & sensitiuã, & aliquid vltra.Ideo hęc diuisio est in partes potestatiuas.Licet enim [illegible] narij,alia seneſcalli,alia parlamẽti,alia regis:tamen vna includitur in alia.Omnẽ enim potestatem quã habet iudex ordinarius,habet seneſcallus, & aliquid vltra : & parlamentũ super seneſcallum.Rex verò aliquid vltra parlamenta.Sic anima rationalis supra alias.

Ver. 1. DE GRADIBVS VIVENTIVM.

HÆc diuisio complectitur tres gradus viuentiũ, siue tria genera eorũ quæ possunt operari. Primum genus est vegetatiuũ, quod habet pro obiecto corpus animæ vnitũ: Anima enim vegetatiua nõ agit:nisi in corpus cui anima vnitur:& agit per alimentũ. Secundũ genus viuentium est sensitiuũ,quod habet pro obiecto nõ solũ corpus animæ vnitũ, sed etiam corpus sensibile,hoc est,habẽs qualitates alterabiles, de quibus infrà dicetur. Tertiũ genus viuẽtium est intellectiuum:& habet pro obiecto ens vniuersale.Appetitiuũ autem non constituit aliquod genus viuentium:quia(vt dicitur in secundo de Anima) vbicunque est sensus,ibi est appetitus.

1.p.q.78.ar.1

Ver. 2. DE ANIMA VEGETATIVA.

ANima Vegetatiua est actus corporis physici organici, in potentia vitam vegetatiuam habentis,hoc est,habens operationem duntaxat in corpus sibi vnitum per alimentum.

Ver. 3. DE POTENTIIS ANIMAE VEGETATIVAE.

ANima Vegetatiua cùm agat per alimentũ (vt dictum est) sequitur quòd secundum quòd alimẽtum diuersimodè se habet in potentia ad corpus sibi vnitũ, secundum hoc ponãtur diuersę potentię in anima vegetatiua.Alimentũ autem se habet tripliciter in potẽtia ad corpus animatũ.Primò est in potẽtia ad conseruationẽ:& sic ponitur potentia nutritiua,quæ est attractiua alimẽti,per quod conseruatur animatũ.& talis potentia habet pro organo radices,in quibus subiectiuatur,& per quod operatur.Et licet sint diuersæ radices, vniũtur tamen ad vnũ stipitem:ideo potẽtia nutritiua est vna potẽtia diffusa in illis radicibus:sicut potẽtia tractiua extenditur per totũ corpus. Secundò alimentum est in potentia ad debitã quantitatẽ acquirẽdam.Et ad hoc faciendũ ponitur potentia augmentatiua, quæ habet pro organo & subiecto corticẽ:& diffunditur siue extẽditur per totũ corpus.Tertiò alimentũ est in potentia ad generationem.&

1.p.q.78. art.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ordo duplex generationis & perfectionis.

quo ad hoc ponitur potẽtia generatiua:quæ habet pro organo certos articulos,ex quibus exeũt flores,fructus,& in illis articulis subiectiuatur,& per eosdẽ exercet suã operationem,& producit grana,sub quorũ operimẽto imprimit virtutem generatiuã.Et inter has tres potẽtias talis est ordo generationis,quia nutritiua est prima,augmẽtatiua secunda,generatiua tertia.Ordine autem perfectionis & dignitatis,Generatiua est prima,quia per illã res quodãmodo assimilantur Deo, secundũ posse.quia quẽadmodũ Deus est perpetuus:sic per generationẽ res dicũtur perpetuæ secudũ speciẽ.Et ideo dicitur quòd entia naturalia agunt propter esse diuinum,secũdum quandã participationem.Respectu verò individui,nutritiua est prima,augmentatiua secunda, & generatiua tertia.¶ Aliqui dicunt prædictas tres potentias habere alias subseruientes,scilicet Attractiuã,Retentiuam, Appetitiuam Digestiuã, & expulsiuam.Verùm quia non est ponenda pluralitas sine necessitate,ideo probabilius dicitur, quòd istæ tres potẽtiæ habẽt illa officia.Eadem enim virtus appetit,attrahit,retinet, digerit, transmittit ad partes, & expellit superfluum: non enim apparent organa diuersa,in quibus prædictæ potentiæ subiectiuentur.

Ver. 4. DE POTENTIA NVTRITIVA.

E POtentia nutritiua est principiũ & vis sumptionis siue attractionis alimenti,& conuersionis in substantiam aliti:Quæ quidem attractio & conuersio (vt quidam dicunt)sic fit:quia per hanc virtutem in radicibus existentem, in terra circundante eliquatur humidum subtile à permixto,quod humidum radices sugunt,& grossum dimittunt.Ideo non egẽt stomacho aut ventre,sed est eis terra pro stomacho & ventre.

Ver. 5. DE POTENTIA AVGMENTATIVA.

F POtentia augmentatiua,est vis,quæ est principium crementi,hoc est, maioris quãtitatis,de cuius organo & subiecto dictũ est.Et non agit hæc potentia per totam vitã:sed cùm generatum peruenerit ad debitam quantitatẽ, tunc cessat & impeditur propter defectum alimenti, quod à radicibus nó tantũ attrahitur,sicut prius,licet in aliquibus hominib. agat impinguãdo.

Ver. 6. DE POTENTIA GENERATIVA.

G POtentia generatiua est principiũ attractiuum & emissiuũ seminis,quod ducitur ex superfluo alimẽti, de cuius organo & subiecto dictũ est, quoad plãtas & arbores.In animalibus verò genitalia in masculo,& matrix in fœmina,est organũ & subiectũ. Et quãuis hæc potẽtia sit naturalis,& cõueniat semp:nõ tamen semper operatur,sed determinato tẽpore,& adhibitis necessariis reiectisq; impedimẽtis.Arbores enim & plãtæ in hyeme nõ generãt,nec etiã spadones aut eunuchi siue castrati & frigidi,propter impedimẽta & carentiã organi,aut defectũ necessariorũ.Ideo Philoso.excipit à generatione,animalia imperfecta,vt cõchę marinæ:& orbata,vt eunuchi & castrati:& habẽtia spontaneã generationẽ,vt plãtę,quæ ex influxu corporũ cælestium absq; semine generãtur,& animalia quæ ex putrefactione generãtur,vt culices pediculi,mures, ranæ,& bussones,qui nónunquã generãtur in aëre.Quanuis etiã quæ ex putrefactione generata sunt,possint generare.Homo etiam dicitur habere spontaneã generationem, quia liber est & à nulla causa necessitatur.Vnde Christus:Sunt eunuchi, qui se castrauerũt propter regnũ Dei.

Matthæi 19

Ver. 7. DE DISTINCTIONE POTENTIARVM A SVBIECTO.

1.p.q.77.art.3. POtentiæ *naturales,siue* corporales,siue spirituales sunt realiter ab essẽtia animæ distinctæ, secundũ D.Thomam:& ratio potest esse, quia anima est substantia,& potẽtia est qualitas, cùm ponatur in prędicamẽto qualitatis,& in secũda specie:ergo nõ sunt idẽ,cum essentię prædicamẽtorum sint impermixtæ.Pręterea(secundum Philoso.)actus & potentia diuidunt ens,& quodlibet genus entis:ideo ad idẽ genus referuntur potẽtia & actus eius, sicut materia & forma substãtialis ad prædicamentũ substãtię.Sed generatiua,visiua,& alię huiusmodi,sunt actus: & ponũtur in prædicamẽto qualitatis, ergo eius propria potẽtia.Itẽ dato opposito, idem cõtrariaretur sibiipsi,cùm inclinatio rationis & sensualitatis sit cõtraria,Caro enim cõcupiscit aduersus spiritũ:si igitur sensualitas siue appetitus sensitiuus esset idẽ realiter cum anima, & similiter intellectus, euidẽter & expositorię sequitur quòd idẽ secundum idẽ reale cõtrariaretur sibiipsi. *Gal.5.* ¶Insuper operari sequitur esse,ergo illa sola potẽtia est principiũ suæ operationis,quæ est suum esse,vt Deus.Sed euidens est quod esse existentię nõ est ipsa anima,sed aliquod accidẽs realiter distinctũ,fluens ab ipsa:quod potest seperari, & nõ fluere,vt anima Christi, quæ nõ habet proprium esse existẽtiæ:& si Sortes similiter per diuinã potentiã assumeretur ad esse existẽtiæ diuinum,propriũ esse existẽtiæ quod prius habebat, desineret esse. & ideo necesse est dicere quòd esse existentiæ in qualibet creatura est accidens:& per consequens potentia naturalis, quæ ab ipso esse existentiæ immediatè fluit.Insuper si anima esset immediatum principiũ operationis, sequeretur quod actu habens animã,semper actu operaretur opera vitæ:sicut actu habens animam est semper viuũ quandiu habet animã.Ita actu habens animam,semper actu intelligeret, quod patet esse falsum in dormiente.Præterea nihil prædicatur denominatiuè de aliquo, quod est idẽ realiter & essentialiter cum ipso.Nõ enim dicimus quod albedo sit alba:sed hæc est vera,Anima est potens,igitur potẽtia & anima non sunt idẽ.Et D.Dionysius.11.cap.cœlestis hierarchiæ,dicit quod cœlestes spiritus diuiduntur in essentiam, virtutem & operationem. Multo igitur magis in anima aliud est essentia, aliud virtus siue potentia. Et D. Thomas alibi probat,quod intelligere angeli non sit eius substantia:quia actio est actualitas virtutis & potentiæ, sicut esse existentiæ est actualitas substantiæ vel essentiæ.Sed impossibile est quòd id quod habet ali

1.p.q.54.ar.1.

bet aliquid de potentia passiua admixtum, sit sua actualitas, siue actus purus, qui potentiæ passiuæ repugnat:& ideo in solo Deo substantia est suum esse existentiæ:& per cõsequens in creaturis substantia non est suum esse,nec suum agere.Si dicatur quod materia prima est sua potentia,& per consequens anima, quæ est nobilior & perfectior: Pro huius argumenti enodatione, & terminorum notitia,Sciendum quòd materia non sic intelligi debet esse prima, quòd sit denudata omni forma,cùm implicet contradictionem.Omne enim quod est,vel est forma,vel habet esse per formam:si materia igitur prima sit, habet esse per formam : & sic non est denudata omni forma.Dicendum est ergo quod materia non dicitur prima, quòd sit denudata omni forma,sed quia apprehenditur absque consideratione alicuius particularis formæ,vt indifferenter susceptiua omniũ formarum corruptibilium.Et sic materia Sortis, quæ actu informatur, forma Sortis apprehẽsa ab intellectu,non apprehendendo formam Sortis,nec aliã determinatam, sed prout est indifferẽs ad omnes formas corruptibiles,dicitur materia prima,quæ dicitur pura potentia passiua de prædicamento substantiæ,quæ est cognoscibilis per analogiam ad formã,sicut priuatio per habitũ.Et quia cessante operatione intellectus, nulla est talis materia, sicut nullum aliud genus:ideo respectus illius primitatis est ens rationis consequens actum intellectus. Materia autem informata forma determinata potest dici materia secunda, hoc est determinata. Et ad argumentum negatur cõsequentia:nec est simile:Quia actus ad quem est in potentia materia prima sic accepta,est actus substantialis : & si per aliam potentiam esset in potentia, procederetur in infinitum.Sed actus,ad quem ordinatur potentia animæ,est accidẽtalis, & in prædicamento qualitatis:ergo oportet potentiam ei correspondentem esse qualitatem,& in prædicamento qualitatis:cùm(vt dictum est) actus & potentia diuidant ens, & quodlibet genus entis.

Materia prima quid.

Ver. 8. DE DISTINCTIONE POTENTIARVM AD INVICEM.

E POtentiæ Animæ secũdum Philoso.2.de Anima,distingũtur per actus:& actus per obiecta: eo quod perfectibilia distinguntur penes perfectiones:Sed actus sunt perfectiones potentiarum & obiecta actuum, igitur.&c. Præterea omnis potentia animæ secũdum Philo.ordinatur ad actum sicut ad finem : ergo eius ratio siue species debet attendi ex actu & fine ad quem ordinatur.Cùm omne ens cuius esse non est,nisi propter aliquem finem,habeat modũ sibi determinatum ex fine,alias frustra ordinaretur ad illum.Ideo serra requirit materiã duram & conuenientem sectioni,quæ est finis eius:sed Deus & natura nihil faciunt frustra,& potentiæ ordinantur ad actus tanquam ad finem, quia non ponuntur nisi propter actus:ergo ex actibus recipiunt speciem & distinctionem,aliàs frustra ponerẽtur.Ratio autem actus diuersificatur secundum diuersam rationem obiecti, quod sic deduci potest : Omnis enim actio vel est potentiæ actiuæ,vel passiuæ:Si primum obiectum cõparatur ad actũ,vt terminus & finis,vt in calefactione & frigefactione,quæ recipiunt speciem à termino sicut & cæteri mores:Terminus autem & obiectum calefactionis est calor,& frigefactionis est frigiditas : igitur actus calefaciendi & frigefaciendi sumunt speciem & distinctionem ab obiecto. Si verò sit obiectum, comparatur ad actum, sicut principium & causa mouens, vt patet in potentia visiua, cuius obiectum est color, qui virtute substantiæ multiplicat species intentionales, quibus potentia visiua mouetur recipiendo illas.Et idem est de potentia auditiua & [illegible] Cum ergo color & [illegible] realiter distinguãtur:sequitur quod visus & auditus sint diuersæ potẽtiæ,& per consequens potentiæ actiuæ & passiuæ,accipiunt speciem & distinctionem ab obiectis.Non solùm cognitiuè(vt quidam dicunt)sed etiam differentia intrinseca.Quia potentiæ in se habẽt naturalem & distinctam habitudinem ad sua obiecta:vt intellectus naturaliter tendit in verum,quod est obiectum per speciem intelligibilem sui obiecti in se receptam. Voluntas verò ex natura sua habet habitudinem,& inclinatur ad obiectũ suum,quod est bonum absq; similitudine sui obiecti in se recepta,repræsentata tamen per intellectum.Hinc est quod licet verum & bonum, quæ sunt obiecta intellectus & voluntatis, sint idem realiter,& solũ distinguantur secundũ rationem:intellectus tamen & voluntas propter prædictas diuersas habitudines reales intrinsecas,distinguntur realiter,& sunt diuersæ potentiæ realiter distinctæ.Huius sententiæ est D.Thomas,qui in 1. 2.4.18.ar.4.ad.1.dicit quod quanuis finis sit causa extrinseca, debita tamen proportio actus ad finem inhæret potentiæ & actioni.Et clarius in 4. de veri.q.15.art.2.in corp.ar.Nec tamen propterea sequitur quod intellectus & voluntas in Deo realiter distinguantur, cùm nõ habeant illam differentiam intrinsecam , quia nec intellectus, nec voluntas Dei aliquid recipit ab obiecto.Licet autem anima humana non habeat nisi vnum finem vltimũ, habet tamen alios ad illum ordinatos:& sic eget diuersis potentiis. Et quanuis habitus sint perfectiones potentiarum, non tamen oportet quòd potentiæ distinguantur per habitus:quia potentiæ non ordinantur ad habitus,sed è conuerso.Diuersitas enim quæ est per accidens,non diuersificat potẽtiam,Et cum potentiæ sensitiuæ per se non respiciant rationẽ contrarietatis:sequitur quod potentia visiua albi & nigri est eadem:et sic dicendum est de aliis potẽtiis sensitiuis exterioribus, quæ secundum Philoso.sunt per se vnius contrarietatis.Superiores tamen potentiæ respiciunt per se communiorem rationem obiecti.Ideo nõ sequitur quod obiecta quę faciunt diuersitatem sensuum exteriorum,faciant diuersitatem sensuum interiorum.Si dicatur quod nihil determinatur ad speciem per id quod est posterius,vel extrinsecum:sed actus est posterior potentia,& obiectum est extrinsecum. Igitur.&c.Dicendũ quod licet actus sit posterior in esse, est tamen prior secũdum

1.p.9.77.ar.3. 11. Metaphys.

Potentiæ habent intrinsecas differentias.

Intellectus & voluntas Dei nõ distinguuntur realiter.

Universidad de Deusto
Biblioteca

intentionem naturæ, quæ ordinauit potentiam ad actum. Vnde Philoso. in 2. de Anima, dicit actus priores esse potentiis, sicut finis agente. Obiectum verò, licet sit extrinsecum, est nihilominus principium vel finis actionis. Principio autẽ & fini proportionãtur ea quę sunt extrinsecæ rei per intrinsecã habitudinẽ, vt dictũ est. Nec tamen sequitur quod si principia potentiarũ sint diuersarũ specierum aut generũ, ex quibus fluunt potentiæ tanquam propriæ passiones, potentiæ sensitiuæ distinguantur specie in esse potentiarum, cum habeant idẽ obiectum, quemadmodum quãtitas cœli & corporum corruptibilium sunt eiusdem generis, licet in esse Physica subiecta sint diuersorum generum. Non inconuenit etiam quod aliquid actus differant specie in esse moris, qui sunt eiusdem speciei in esse naturæ, vt actus matrimonij & fornicationis. Si dicatur quod vnum quodque recipitur secundum modum recipientis: sed potentiæ sunt in organis corporeis subiectiuè: ergo distinguuntur per organa: & sic in vno homine erunt plures potẽtię visiuę. Negatur consequentia: quia potentiæ animæ non ordinantur, neque sunt factę propter organa, sed è conuerso.

Organa nõ diuersificant potentias.

§. 2. DE ANIMA SENSITIVA.

ANima Sensitiua est actus corporis physici organici, potentia vitam sensitiuã habentis: quæ eminenter, hoc est nobiliori & perfectiori modo, cõplectitur omnes perfectiones & proprietates animæ vegetatiuæ, quàm ipsamet sola vegeratiua. Anima enim vegetatiua habet (vt dictum est) tres potentias, quæ fluũt ab eius essentia, sed ab essentia animæ sensitiuæ fluunt prædictæ tres potentiæ vegetatiuæ: & vltra illas duodecim scilicet quinq; sensus exteriores, & quatuor interiores, cum appetitu concupiscibili & irascibili, ac potentia secundum locum motiua. Hoc autem intelligẽdum est de Anima Sensitiua in animalibus perfectis: quia multa sunt animalia imperfecta, & orbata, ac spontaneam generationem habentia, quibus aliquando vna vel plures prædictarum potentiarum deficiunt. Ex his patet quòd mulus nõ est animal perfectum, cùm potentia generatiua illi deficiat.

Ver. 1. DE IDENTITATE ANIMARVM.

2.3.q.76.ar.3.

IN brutis animalibus eadem numero est anima vegetatiua & sensitiua: in homine verò eadem numero est anima vegetatiua, sensitiua, & rationalis, vt determinatũ fuit per Ecclesiam, prout habetur in libro de Ecclesiasticis Dogmatibus vbi dicitur: Neque duas animas esse dicimus in homine vno, sicut Iacobus & alij Syrorum scribunt, vnam animalem, qua animatur corpus & immixta sit sanguini: alteram spiritualem, quæ rationi ministret. Sed dicimus vnam & eãdem esse animam in homine, quæ & corpus sua societate viuificat, & semetipsam sua ratione disponit. Et oppositum apparet impossibile: quia impossibile est plures formas substantiales informare vnam materiam, duplici fundamento. Primum est, quia de ratione formæ substantialis est dare esse subsistens primò & per se: quia in generatione est progressio de non esse ad esse per se subsistens, quod procedit à forma substantiali. Si igitur anima vegetatiua dat esse per se & subsistens, forma superueniens erit accidentalis, tanquam aduenies rei post suum esse completum: & sic potest abesse subiecto, præter subiecti corruptionem, quæ est ratio accidentis: fuit enim aliquando generatum sine illa secunda forma aduenie̊te. Secundum fundamentum est, quia per formam *substantialem aliquis constituitur in specie*, cùm species sumatur à forma. Si igitur in eodem supposito sint diuersæ formæ substantiales: sequitur quòd idem suppositum erit in diuersis speciebus oppositis, quod est impossibile, vt notum est. Ad intelligendum autẽ quomodo non sit nisi vna Anima, oportet notare modum generationis hominis, quem ponit D. Th. Quòd generatio inchoatur per emissionem seminis à masculo, & ex commixtione seminũ maris & fœminæ fit embrio, in quo per virtutem seminis masculini introducitur anima vegetatiua, quæ habet illas tres prędictas potentias: & ea aduenie̊te compositum illud dicitur esse viuum & animatum: & per virtutẽ generãtis circunstantem, embrio disponitur ad animã sensitiuam: qua aduenie̊te anima vegetatiua desinit esse: & succedit anima sensitiua, quæ eminẽter cõtinet prędictas tres potẽtias vegetatiuas duodecim & alias prędictas: & tũc compositũ illud est animal. Quum autẽ anima sensitiua aduenit, tũc per virtutẽ generantis circunstantem, admodum retis introducuntur dispositiones illius animę sensitiuę, ad introductionẽ animę rationalis tendentes. Tandem corrumpitur anima sensitiua, & illi succedit anima rationalis, quam Deus creando infundit: quæ eminenter continet omnes illas vires & potẽtias vegetatiuæ & sensitiuæ, & vltra illas, tres nobiliores, quæ non sunt alligatæ organo corporeo, scilicet intellectum agentem, & intellectũ passibilẽ, & voluntatẽ: de quibus inferius dicetur. Et sic generatum dicitur homo habens vnam Animam numero, quæ potest nominari Vegetatiua, Sensitiua, & Rationalis. Et quia à nobiliori fit denominatio, quum est mentio de Anima hominis, intelligitur Anima rationalis. Nec est inconueniens quòd aliquid intermediorũ generetur, & statim corrumpatur: quia intermedia non habent speciem completam: sed sunt vt in via ad speciem: & ideo nõ generantur, vt permaneant, sed vt per ea ad vltimum generatum peraducatur. Nec est mirũ, si tota generatio hominis non est continua, sed sint multæ generationes intermediæ: quia etiã hoc contingit in alteratione & augmẽto. Quantò enim aliqua forma est nobilior, & magis distans à forma elemẽtari: tanto oportet esse plures formas intermedias, quibus gradatim ad formam vltimam perueniatur: & per consequens plures generationes intermedias. Si dicatur quòd olim ab vniuersitate Oxoniensi sub archiepiscopo Cantuariensi, anno domini millesimo ducentesimo septuagesimo sexto, reprobatus fuit error dicentiũ quòd in infusione animæ intellectiuæ corrumpitur vegetatiua & sensitiua: dicendum quòd etsi illa determinatio vera sit, nõ aduersatur prædictis: quia nõ dicimus quòd in infusione animæ rationalis corrũpatur anima vegetatiua & sensitiua copulatiuè: illud enim præsupponit duas animas esse simul actu, quod non dicimus. Nec iurauimus determinationes illas, quæ accipiunt expositionem, quemadmodum & sacrę literæ.

2. contra gen. cap. 8. circa medium.

Ver. 2. DE OBIECTO.

QVum potẽtia dicat & importet habitudinẽ & relationem ad obiectũ, necesse est ad perfectam cognitionem potentiæ habere notitiam obiecti. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd potentia dicitur principiũ, quo quis immediatè agit. Et quia huiusmodi principia sunt duplicia: quædam sunt naturalia, quæ naturaliter fluunt ab anima, vt prædictæ 18 potẽtię: quædam sunt acquisita, vt habitus, consequens est vt duplices sint potentiæ animæ, saltem rationalis, scilicet naturales, quæ sunt decem & octo (vt dictum est) & acquisitæ, quæ sunt habitus tam boni quàm mali, scientiæ, artes, virtutes, vitia, quæ acquiruntur per actus potentiarum: per quos homo est potens ad promptè, faciliter, & delectabiliter operandum. Cùm igitur potentiæ acquisitæ scilicet habitus, virtutes, & vitia (quæ sunt de theologi cõsiderationę) accipiant speciem ab obiecto, de obiecto dicendum est. Obiectum dicitur id ad quod potentia vel habitus tẽdit, siue id circa quod versatur. Et quia visus ad colorem, & auditus ad sonum tendit & terminatur: ideo color est obiectũ visus, & sonus est obiectũ auditus, & sic de cæteris potentiis naturalibus, de quibus omnibus in vno suo quoque loco dicetur. Et quia Dialectica circa ens rationis versatur: ideo ens rationis dicitur obiectũ Dialecticæ. Quod dialectici vocãt subiectũ attributionis.

Obiectũ quid.

Ver. 3. DE DIVISIONE OBIECTI.

OBiectum multipliciter diuiditur: Primò secundum antiquos, in obiectum quod, & in obiectum quo. Alij vtuntur aliis terminis, & diuidunt in obiectũ materiale, & obiectum formale: quod idem est. Secundum rem & rationem non est differentia, nisi in nominibus, de quibus non est multum curandum, modo de re, & eorum significatione cõstet: disceptatio enim de nominibus, pertinacibus est relinquenda. Obiectum enim quod, & materiale idem sunt: & obiectum quo & formale etiam. Nos autem, vt plures loquentes, materiali & formali nominibus vtemur. Obiectum igitur materiale est res ad extra vel ad intra ad quam potentia & habitus vltimatè terminatur, vt color in pariete, respectu potentiæ visiuæ, & sonus respectu potentia auditiuæ & intellectus cum intelligit seipsum, & reflectitur supra se. In scientiis autem obiectum materiale est subiectum primæ conclusionis demõstratæ. Obiectum verò formale siue quo, est illud quo mediante potentia vel habitus terminatur ad rem. Et sic lumen dicitur obiectũ formale visus: quia ad hoc quòd potentia visiua terminetur ad colorem, necessariũ est lumen illuminare mediũ potentiæ visiuæ: aliàs color non posset videri, neque potẽtia visiua ad ipsum terminari. In scientiis autem obiectum formale est medium demonstrationis, quod est diffinitio subiecti primę conclusionis illius scientiæ, quæ scilicet definitio vnitur maiori & minori extremitatibus: ex qua vnione sequitur vnio maioris & minoris extremitatis adinuicẽ: quia cùm alidiũ & causa assensus conclusionis. In beatitudine verò [illegible] obiectũ materiale est ipsa diuina essẽtia, & Christi humanitas: formale verò est lumen gloriæ, quo potẽtia intellectiua eleuatur ad videndũ eã. ¶ Ex quo patet quòd non est incõueniens eandẽ potentiã habere duo obiecta, vnũ materiale, & aliud formale: imò aliquæ habẽt duo obiecta formalia, subordinata tamen: vnũ extrinsecũ, & aliud intrinsecum. vt potẽtia visiua, quæ habet pro obiecto formali lumen & speciem sensibilẽ in oculo existentem: qua mediãte fertur in colorẽ extrinsecum, & sine qua nõ posset ferri in ipsum. Non est tamen necesse quòd quælibet potentia habeat plura obiecta & formalia: ab obiecto autẽ materiali potẽtiæ accipiũt speciẽ. ¶ Secundò diuiditur obiectũ in adæquatum & in inadæquatum. Obiectum adæquatum est, quod æquat potentiam, sic quòd potẽtia non potest ad aliud se extendere, seu propriè & per se terminari: & quod in sua ratione formali continet omnia, ad quæ potentia potest terminari: & per quod potẽtia ab aliis potentiis distinguitur: vt color est obiectum adæquatum potentiæ visiuæ: & sonus potẽtiæ auditiuæ. Non potest enim potentia visiua videre nisi colorem seu coloratum: & omnia quæ videt, percipit sub ratione coloris: & per colorẽ distinguitur ab aliis potentiis: quia nulla alia potentia est, quæ directè & immediatè versetur circa colorem. Et sic proportionabiliter dicendum est de obiectis aliarum potentiarum, habituum, & scientiarum. ¶ Hoc obiectum adæquatũ dialectici vocant subiectum attributionis, & adscribunt tres prædictas conditiones: Prima est, quòd eius cognitio principaliter intendatur. Secunda, quòd omnia quæ considerantur in illa scientia, contineantur sub subiecto, siue quòd reducantur adẽ subiectum, sic quòd subiectum attributionis debet prædicari de omnibus, quæ considerantur in illa sciẽtia, vel in recto vel in obliquo. Tertia, quòd per ipsum vna scientia distinguatur ab aliis scientiis: & sic dicunt ens rationis esse subiectum attributionis dialectices. Ab aliquibus autem dicitur augmentario. Sed vtrique possunt faciliter conciliari, dicendo quòd argumentatio est subiectum principalitatis: quia argumentatio est id quod principalibus cõsideratur in dialectica, cùm sit instrumentũ proximũ & immediatũ indagãdæ veritatis, quæ est finis dialectices. Ens autẽ rationis dicitur obiectũ generalitatis, eo quod de pluribus quæ cõsiderãtur in logica, prędicatur in recto, quàm argumentatio. Obiectũ

Obiectũ quæ, & obiectum quod, materiale & formale. idem sunt.

est Obiũ adæquatũ, et inadæquatũ, quid.

Universidad de Deusto
Biblioteca

verò inadæquatum est id,ad quod potentia vel habitus terminatur, sed non æquarur illi, quia potest ad alia terminari. Et sic albedo dicitur obiectum inadæquatum potentiæ visiuæ,quia potest non solùm ad eam,sed etiam ad nigredinem & alios colores terminari. Et proportionabiliter de obiectis virtutum & vitiorum dicendum est.

Ver. 4. DE DIGNITATE ANIMAE SENSITIVAE SVPER VEGETATIVAM.

1.p.q.78.art.1. EXcessus Animæ sensitiuæ supra Vegetatiuã in hoc consistit,quia Anima Vegetatiua solùm B operatur circa corpus sibi vnitum,tanquam obiectũ proprium. Sed Anima Sensitiua eminentiori modo operatur circa corpus sibi vnitum:& ideo habet tres potentias vegetatiuæ nobiliores,quã sola vegetatiua. Et vltra hoc Anima Sensitiua operatur circa corpus extrinsecum sensibile quod sensu percipi potest. Ideo necesse est eam vltra vires siue potentias animę Vegetatiuæ habere alias potentias excellentiores, quibus operetur circa corpus sensibile, tanquam obiectum proprium. Et quia necesse est omneoperans aliquo modo coniungi rei, circa quam operatur,cùm omnis operatio extrinseca fiat per contactum virtutis: Ideo secũdum quod corpus sensibile potest coniungi animæ sensitiuæ,secundum hoc oportet assignare potentias animæ sensitiuæ. Potest autem illi coniungi dupliciter: Primò per similitudinem sensibilis: & hoc diuersis modis,per diuersas qualitates, per quas immutatur. Ideo oportet ponere in anima Sensitiua diuersas potentias,ad suscipiendum species qualitatum sensibilium cum quadam immutatione:& illæ dicuntur potentiæ apprehensiuæ. Horum officium est apprehendere & recipere vel retinere species siue similitudines qualitatum sensibilium. Secundò corpus sensibile potest coniungi & vniri animæ sensitiuæ,secũdum quod anima ipsa inclinatur ad rem sensibilem exteriorem,& hoc dupliciter: vno modo secundum quod anima sensitiua inclinatur ad ipsam rem extrinsecam,sicut ad finem,qui est primus in intentione. Et secundum hoc ordinãtur potentiæ appetitiuæ,quæ non suscipiunt in se similitudinem rerum, sed sequuntur finem per potentias apprehẽsiuas ostensum. Alio modo secundum quod anima operatur circa rem exteriorem,secundum quòd res est terminus operationis & motus:& secundum hoc ponitur potentia motiua ad locum per potentiam apprehensiuam ostensum, & per potentiam appetitiuam imperatum:& sic in anima sensitiua sunt tria genera potentiarum,scilicet,apprehensiuum, appetitiuum,& secundum locum motiuum.

Ver. 5. DE QVALITATE POTENTIARVM ANIMAE.

Passio quid et quotuplex sit. POtentiæ apprehẽsiuæ dicuntur sensus exteriores vel interiores, qui sunt potentiæ passiuę. C Ad cuius euidentiam,notandum est quòd passio est triplex: Quædam est corruptiua,quædam est perfectiua,& quædam indifferens. Passio corruptiua est receptio alicuius formæ cum abiectione alicuius perfectionis seu formæ conuenientis, vt cum aqua calefit ab igne, recipit calorem,qui abiicit frigiditatem quæ est forma conueniens aquæ. Passio perfectiua est receptio formæ conuenientis absque abiectione alicuius perfectionis,vt cùm quis fit sciens aut cognoscens. Vnde Philoso. dicit, quod intelligere est quoddam pati. Passio indifferens est receptio formæ indifferentis,scilicet,quæ non magis conuenit subiecto,quàm eius oppositæ: vt cùm
3.De Anima. paries ex albo fit niger. ¶ Sensus ergo est potentia passiua perfectiua,quia recipit speciem sensibilem, *ad quam speciem causandam* potẽtia non concurrit actiuè,sed merè passiuè,hoc est,solummodo recipit. Illa autem species causatur ab obiecto extrinseco. Potentia tamen sensitiua, informata illa specie,exit in actum,& terminatur ad obiectum,vt visus ad colorem:& secũdum
Potentia Apprehẽsiua habet duo officia. hoc potentiæ apprehensiuæ dicuntur etiam actiuæ. ¶ Ex quo patet quòd potentia apprehensiua est actiua & passiua, respectu diuersorum:& habet duo officia: Primum est recipere speciem sensibilem,siue similitudinẽ alicuius qualitatis:& quo ad hoc se habet merè passiuè. Secundum est tendere & terminari ad obiectum,mediãte specie sensibili:& ad hoc se habet actiuè partialiter: quia illa species sensibilis concurrit cum potentia. Et sic debet intelligi id quod dicitur, quod ex obiecto & potentia oritur noticia scilicet actualis: quia habitualis est in actu primo à solo obiecto.

Ver. 6. DE DIVISIONE SENSVVM.

SEnsus diuiditur in exteriorem & interiorem. Sensus exterior est potentia apprehensiua a D nimæ sensitiuæ,qua ipsa anima mediante organo corporeo, & medio disposito est perceptiua alicuius qualitatis alterabilis ad præsentiam obiecti. Qualitates autem alterabiles sunt o-
Qualitates alterabiles sẽlo. 1.p.q.78.art 3. 2.Phys. cto,scilicet color, sonus,odor, sapor,caliditas,& siccitas, humiditas, & frigiditas, quæ ponuntur in tertia specie qualitatis. Alia autem accidentia non habẽt vim immutatiuam secundum se, nisi per aliquam qualitatum prædictarum. Quantitas enim non potest immutare seu alterare corpus. Et Philoso. dicit, quòd secundum eandem qualitatem alterantur sensus, secundum quam alterantur corpora inanimata: & loquitur de alteratione perfectiua, alteratio enim est species passionis.

Ver. 7. DE SENSIBVS EXTERIORIBVS.

SEnsus exteriores à Philo. assignantur quinque,scilicet visus,auditus,odoratus,gustus,& ta- E ctus. Et ratio distinctionis & numeri accipienda est secundum illud,quod propriè & per se ad sensum pertinet. Dictum est autem quod sensus est potentia passiua, quæ nata est immutari ab exteriori sensibili,& ideo exterius immutatiuum est sensibile,quòd propriè & per se à sensu percipi potest:& secundum eius diuersitates potentiæ sensitiuæ distinguntur.

Ver.8.

Ver.8. DE DVPLICI IMMVTATIONE.

IMmutatio animæ est duplex. Vna est naturalis: alia est intẽtionalis. Naturalis immutatio est, quando forma immutantis recipitur in medio, & organo immutato, secundum esse naturale completum & denominatiuum: sic quòd forma siue qualitas posit illud denominare, sicut calor & frigiditas recepta in sensu tactus, denominant hominem calidum vel frigidum. Immutatio verò intentionalis est,quando qualitas immutãtis non recipitur in medio vel organo,secundum suum esse naturale & denominatiuum:sed altiori quodam modo,per multiplicationem similitudinis,in medio scilicet aere aut aqua: quæ tamen non denominat propter incompletum & imperfectum esse quod habet in eo quia solum habet esse quando immutans est præsens: & est quodam modo in fluxu,vt quando coloratum multiplicatis speciebus coloris in aere vsque ad organum visus,causat & imprimit similitudinem in pupilla oculi, secundum esse intentionale, quod est reale, sed non completum & denominatiuum: quia illæ species intentionales coloris non denominant aerem vel oculũ coloratum, propter imperfectum & incompletum modum essendi. Hinc est quòd obiecto remoto,vel lumine à medio separato,illæ species statim & subitò euanescunt,& desinunt esse,propter absentiam conseruantis. Et sicut subitò & in instanti de- 1.p.q.78.ar.3.
sinunt esse,sic subitò & in instanti causantur,& non per motum: sicut enim illuminatio fit in instanti,sic & visio. ¶ Et quia intellectus (qui est res spiritualis) instantaneè intelligit & operatur: ideo species intentionales vocantur quodam modo spirituales,& etiam immutationes per illas factę non quidem simpliciter,cùm sint quantæ & extensæ & habeant esse imperfectum & par- *In omnibus sensibus tria cõsideranda 2.de Anima*
uæ durationis quod repugnat spiritui. Sunt tamen spirituales, secundum modum causandi & immutandi. ¶ Notandum præterea, quòd in omnibus quinque sensibus sunt quatuor considerandi scilicet potentia,organum,medium,& obiectum. Quia secundum Philosophum, Sensibile positum supra sensum absque medio,non causat sensionem,scilicet perfectiuam: Medium autem est duplex,scilicet extraneum & intraneum. Medium extraneum secundum D. Tho. est illud quod non est pars animalis,vt aer, aqua, crystallus, aut aliquid huiusmodi. Medium verò intraneum & coniũctum,est pars animalis,vt caro, in sensu gustus & tactus. Organum verò, est subiectum potentiæ,& eius instrumentum.

Ver.9. DE RATIONE NVMERI ET DISTINCTIONIS SENSVVM.

A RAtio numeri & distinctionis exteriorum Sensuum ex immutatione animæ faciliter intelli- 1.p.q.78.art.3.
gi potest: Quia omnis immutatio vel est intentionalis,vel naturalis, Si intentionalis, ponitur potẽtia visiua. Si naturalis,hoc dupliciter: quia vel per medium extraneum,vel intraneum. Si per extraneum, adhuc dupliciter, vel secundum motum localem: & sic ponitur auditus, qui habet pro obiecto sonum: vel secundum alterationem, & sic ponitur olfactus, qui habet pro obiecto odorem,qui spirat per alterationem odoriferi,quod euaporatur per calorem. vnde videmus quòd tempore gelido odores non spirant. Si verò transmutatio naturalis fiat per mediũ intraneum, & sic ponitur sensus, tactus, & gustus, quorum organa experimur immutari naturali immutatione. Nam manus tangens calidum, fit calida: & lingua humectatur per humiditatem saporum. Hæc autem transmutatio naturalis per medium intraneum, potest fieri dupliciter: Vno modo per qualitatem quæ est obiectum eius: & sic ponitur tactus, qui immutatur immutatione naturali à calido, frigido, humido & sicco. Alio modo non per qualitatẽ quæ est obiectum eius, sed per qualitatem præambulam, siue præsuppositam: & sic ponitur gustus, cuius organum non transmutatur naturali transmutatione per saporem, qui est obiectum eius. Non enim dicimus,quòd lingua sit saporosa aut dulcis: sed per humilitatem, quæ prærequiritur ad hoc, quòd aliquid posit saporari. Ideo tactus qui recipit humiditatẽ, est fundamentum gustus.

Ver.10. DE ORDINATIONE SENSVVM.

B ORdinantur autem prædicti quinque Sensus vt sequitur: Primo loco ponitur visus,qui est 2. de Anima
absque naturali immutatione obiecti & organi, ideo maximè spiritualis inter alios (vt dictum est) & inter omnes alios exteriores sensus perfectior & communior. vnde Philoso. dicit, quòd visus plures rerum species nobis demonstrat. Post visum ponitur auditus,& post auditum olfactus: quia isti duo sensus, licet habeãt naturalem immutationem ex parte obiecti, non tamen semper ex parte organi, sed (vt in pluribus) intentionaliter. Ideo magis participant de spiritualitate, vt ex prædictis patet. Præponitur autẽ auditus olfactui: quia sonus, qui est obiectum auditus, fit per trãsmutationem localem. Motus verò localis est nobilior alteratione, vt dicit Philos. 8. Physico.
Sed per alterationẽ fit immutatio olfactus: Deinde præponitur tactus gustui: quia gustus fundatur in tactu: fundamentum autem præsupponitur his quæ superponuntur. ¶ Ex his apparet primò, quòd tres primi sensus non fiunt in actu, hoc est non sentiunt per medium intraneum siue coniunctum. Secũdò apparet, quòd naturalis transmutatio obiecti in sensu auditus & olfactus, non semper pertingit ad organa eorum, nisi per accidens, scilicet propter propinquitatem vel vehementiam, siue excellentiam obiecti, aut aliarum qualitatum eidem cõiunctarum. Vnde Philosophus dicit, quòd excellens sensibile corrumpit sensum.

Ver. 11. DE SENSIBILI. 2. de Anima

C SEnsibile generaliter & cõmuniter loquendo, est omne illud quod est perceptibile à sensu, siue omne quod potest immutare sensum, siue obiici sensui, mediatè, vel immediatè per se vel per aliud aut per accidens. Sensibile autem propriè loquendo, est quod immediatè potest

immut

Universidad de Deusto
Biblioteca

immutare sensum: & sunt octo qualitates alterabiles superius numeratæ, & non substantia nisi generaliter, quia non immediatè immutat, sed mediâte aliqua qualitate alterabili in ea existente, vt nix per albedinem, & ignis per calorem: Actiones enim suppositis attribuuntur. Igitur cum suppositum sit substantia, immutatio illa substantiæ attribuitur, sed nõ immediatè, nec per se, sed per qualitates alterabiles, quæ sunt solum instrumenta. Quia si color per diuinam potentiam esset separatus ab omni inexistentia actuali, quã haberet in subiecto & quãtitate nullo modo posset immutare sensum, nec causare speciem intẽtionalem cùm instrumentum non operetur, nisi in virtute principalis agentis. Albedo enim sic separata non subiacet motui aut mutationi, imò se habet quantum ad existentiam actualem, ad modum substantiarum separatarũ, quia scilicet est immaterialis, siue absque materia in actu: nec est singularis, hoc est, determinata ad aliquod subiectum particulare: & sic non posset esse nisi vna, cùm accidentia non distinguantur numero, nisi penes subiectũ. Ideo esset vniuersalis per indifferẽtiam, & secundum D. Thomam intelligibilis actu. Quia quemadmodum species intelligibiles possunt obiici intellectui, immediatè, ideo dicuntur iutelligibiles: ita & albedo sic separata, ideo diceretur intelligibilis actu, nõ quod actu intelligeret, aut intelligere posset: sed quia eius species siue similitudo posset obiici intellectui, & intellectus posset in eam tendere directè: quod non facit in singularia, sed solùm reflexè, vt infra dicetur.

Albedo separata nõ potest esse nisi vna. & est intelligibilis actu.

Ver. 12. DE DIVISIONE SENSIBILIS.

D Sensibile in tota sui communitate, diuiditur in sensibile per se, & in sensibile per accidens. Sensibile per se, est quod ex natura sua obiicitur sensui, & imprimit speciem intentionalem vel naturalem sui in organo: & huius modi est color, & aliæ qualitates alterabiles. Sensibile autem per accidens dicitur quod ex natura sua nõ potest causare seu imprimere speciem & similitudinem sui in organo, sicut homo, equus, aut campana. Sensibile per se est duplex: quoddam est proprium, quoddam commune. Sensibile per se proprium dicitur, quod ab vno solo sensu percipi potest: vt color est sensibile propriũ visus: & sonus, auditus: odor, olfactus: sapor, gustus: & quatuor qualitates primæ & actiuæ tactus. Sensibile commune dicitur, quod nõ est proprium vni sensui tantum, sed potest à duobus vel pluribus sensibus percipi per se secundò. Ad horum intelligentiam reducendum est ad memoriam quod sentire est quoddam pati & alterari: ideo illud quod facit differentiam in hac alteratione seu immutatione, habet per se habitudinem ad sensum, & dicitur sensibile per se. Illud autem quod nullam facit differentiam circa immutationem sensus, dicitur sensibile per accidens. Sed duobus modis contingit facere differentiam circa immutationem sensus. Primò, quia imprimit speciem in sensu: & hoc dicitur sensibile proprium, quia primò & per se causat speciem, & facit immutationẽ. Alio modo quantum ad modum immutationis, quia qualitates sensibiles cum sint extensæ, mouent sensum corporaliter & situaliter: ideo aliter mouet in paruo, aliter in magno, aliter in propinquo, aliter in distanti. Et
2. de Anima sic magnitudo, motus, quies, figura, & numerus assignãtur à Philosopho sensibilia communia, scilicet secundò, & quantum ad modum immutationis mouentia. Ex his apparet differentia inter *sensibile proprium & commune & per accidens*, quia proprium causat speciem in sensu per se primo: commune verò, quia habet habitudinẽ ad speciem illam impressam, quãtum ad modum: ideo dicitur per se secundo. Et omne tale est cõmune duobus vel pluribus sensibus. Quod enim aliquid sit magnum vel paruum, triangulare vel quadrangulare, quia coloratum, cognoscitur per visum per se primo, & secundo cognoscitur modus coloris extensi scilicet magnitudo, figura, motus, & quies: Hos modos apprehendit tactus, qui per se primò respicit qualitates primas: & sic visus & tactus cognoscunt omnia sensibilia communia. Alij autem sensus aliqua, & aliqua non. Auditus percipit, an sonus sit propinquus, vel distans. Item numerum vocum an sit vna, vel plures. Item quietem, siue silentium, audiendo duos loquẽtes: postea vnum loquentem, & alium tacentem, ex consequenti. Gustus etiam videtur sentire magnitudinem & numerum. Odoratus non sentit nisi ex consequenti numerum. Quidam perspectiui dicunt, quòd sunt plura quàm quinque, Sensibilia communia. Quia ponunt distantiam, situm corporeitatem, distinctionem, asperitatem, lenitatem, raritatem, densitatem, pulchritudinem, & similitudinem, ac istorum opposita. Sed hæc omnia ad illa prædicta quinque reduci possunt. Sensibile autem per accidens nõ habet habitudinem ad immutationem sensus, nec per se primò, nec secundò: quia nec causat speciem sensibilem ex natura sua, neque respicit modum illius speciei. Ideo accidit albo quod sit homo: & sono, quòd percutiatur aër in aëre vel lapide. ¶ Notandum tamen quòd ad sensibile per accidẽs duo requiruntur. Primò quòd accidat Sensibili per se, hoc est quod non habeat habitudinem ad immutationem sensus, siue quòd non causet speciem in sensu, &c. Secundò quòd apprehendatur à Sentiente. hæc autem apprehensio est ab alio sensu superiori, vt à sensu communi, vel phantasia, quæ iudicat de actibus sensuum exteriorem. Percipitur etiam ab intellectu. & est id quod statim occurrit post rem sensatam. Sic videmus aliquem venire, quia audimus eum loqui, & operari opera vitæ. Quis per auditum cognoscit fœtum suum. Ad Sensibile autẽ proprium vel cõmune non requiritur illa apprehensio ab alio sensu, aut ab intellectu. Ex his apparet quomodo propriè & per se debet intelligi in definitione visus & aliorũ sensuũ.

Ver. 12. DE DECEPTIONE SENSVVM.

E Sensus secundum Philosophum, circa Sensibile commune potest faciliter decipi. Sed circa
2. de Anima

Sensibile proprium non decipitur, nisi forte per accidens, quando non seruantur quatuor conditiones: Prima est quòd organũ sit dispositum. Vnde propter indispositionem linguæ, infirmus iudicat dulce amarum: & oculus lipposus etiam decipitur. Auditus alicuius propter affectum iudicat sonum delectabilem, qui tamẽ est tristabilis, vt patet in cantantibus: quilibet enim putat se bene cantare, cùm vlulat. Item secundum diuersas complexiones aliqua aliquibus sunt sapida, & alijs abominabilia. Asinus pariter inuenit bonum gustum in his, in quibus homo malum. Hæc & similia sunt respectu diuersorum: & illa diuersitas reducitur ad diuersam dispositionem organi. Secunda conditio est, quòd medium sit bene dispositum. Vnde lucidum, visum per nigrum, apparet rubeum. Et carbo qui est niger, quando est ignitus, apparet rubeus. Tertia conditio est, quòd sit debita distantia, vnde visum à longe, licet sit rubeũ, apparet nigrum: & cælum tempore sereno iudicatur coloratum, tamen non est. Species apparentis coloris causantur ex diuersis vaporibus subtilibus in aere existentibus. Quarta conditio est, quòd obiectum sensus se habeat vniformiter, quia si obiectum sensus vna vice moueatur, & alia vice quiescat, tunc sensus aliter & aliter iudicaret. ¶ Circa sensibile verò commune sensus decipitur per accidens, cùm non seruantur prædictæ conditiones, vt visus circa magnitudinem propter distantiã, iudicat enim solẽ esse paruæ quãtitatis, cùm tamen sit maior terra: iudicat pariter tarde moueri, & mouetur velocissimè: & à remotis positum iudicat quiescere, quod tamen mouetur. Et propter indispositionem oculorum in ebrijs visus decipitur. Iudicat enim ebrius duas candelas esse, vbi non est nisi vna, & sic de alijs. Decipitur etiam sensus circa sensibile commune, etiam seruatis illis conditionibus, quia iudicat bipedale, quod est modicum minus. Sed circa proprium obiectum non decipitur, seruatis conditionibus. Posset tamẽ decipi circa ea quæ consequuntur obiectum proprium, vt circa intensionem & remissionem: & verum tamen potest dici quòd illa intentio vel remissio non est obiectum per se primum. ¶ Circa huiusmodi deceptionem vlterius notandum est, quomodo sensus exterior dicatur decipi, vel non decipi. Non enim est intelligendum quòd in apprehẽsione sensuum exteriorum sit propriè veritas aut falsitas, quæ solùm conuenit cõpositioni aut diuisioni, hoc est propositioni affirmatiuæ vel negatiuæ: quæ nõ conueniunt sensui, qui non attribuit vnum alteri, nec separat vnum ab altero: sed solùm apprehendit, hoc est speciem sensibilem recipit, & per eam in obiectum extrinsecum tendit. Et si illud sit à parte rei (prout species repræsentat) sensus dicitur verus, & non decipitur. si verò non sit obiectum à parte rei (vt species repræsentat) sensus est falsus, vel illa sensatio falsa: & tunc decipitur. Et sic patet quòd Philos. impropriè locutus est de veritate & de deceptione. Sed de his latius disseremus inferius hoc. c. 1. §. 8. Ver. 6.

§. 3. DE POTENTIA VISIVA.

A Visus est potentia apprehensiua ab anima sensitiua fluens, coloris propriè & per se perceptiua. Visus & cæteræ potentiæ animæ tam vegetatiuæ quàm sensitiuæ, sunt in essentia animæ radicaliter & causaliter: quia fluunt continuè ab ipsa essentia animæ ad organum, quod dicitur instrumentum illius determinatũ, in quo sunt subiectiuè. Potentia enim visiua fluit ab anima ad pupillam oculi, siue ad humidum glaciale infra pupillam [illegible] organum eius, in quo subiectiuatur. Et quia organum est instrumentum & subiectum potentiæ, sequitur quòd ad perfectam operationem potentiæ requiratur perfecta dispositio organi: & ad indispositionem organi sequitur imperfectio & impedimentum operationis: & ad corruptionem organi, quod est subiectum potentię, sequitur eius corruptio.

Ver. 1. DE OBIECTO VISVS.

B Potentia Visiua dicitur perceptiua coloris, non quòd in se susciat naturalem colorem, aut speciem naturalem coloris: quia (vt dictum est) color non producit neq; causat in medio aut organo sui similitudinẽ naturalem, quæ scilicet denominet medium vel organũ coloratum, sed solùm intẽtionaliter & instantaneè, ad certam & determinatam distantiã, magis completè & permanenter in oculo, quàm in medio: quia in oculo videmus speciem siue similitudinem, & non in aëre. Et vocatur spiritualis, ratione iam dicta, ac etiam quia quocũque vento impetuoso flante, non impeditur, si medium maneat illuminatum, sicut auditio & olfactio.

Ver. 1. DE MEDIO POTENTIAE VISIVAE.

C Medium potentiæ visiuæ, est aër, aqua, vitrum, crystallus, & omne corpus diaphanum siue transparens. Vnde sciẽdum est, quòd corpus est triplex, scilicet Lucidum, Diaphanum & Opacum. Corpus Lucidũ est, quod ex natura sua habet lucem, & profert ac emittit lumẽ. Corpus verò Diaphanum siue transparens est, quod ex se lumen non habet, est tamen susceptiuum luminis intrinsecè, & penetratiuè, hoc est, potest penetrari à lumine, siue sit aliàs solidum, vt vitrum & chrystallus: siue nõ vt aër & aqua: & tale corpus est medium visus. Corpus autem Opacum est illud, quod non est ex se luminosum aut transparens, & tamen susceptiuum luminis secundum superficiẽ, non tamẽ penetratiuè, vt sunt corpora solida, polita, tersa, vt luna & stellæ: quia si essent Diaphana, nõ essent eclipses, maximè solis, quæ est per interpositionem lunæ inter solem & nos. ¶ Norandum tamen quòd lux, lumen, radius, & splendor differunt: Quia lux est in lucido, vt in sole: lumen in diaphano. Radius verò est illuminatio secundũ rectam lineam à lucido. Splendor autẽ est ex reflexione radij in aliquod corpus opacũ tersum. Vnde 1. Macha. 6. Refulsit sol in clypeos aureos, & resplenduerunt montes ab eis. Et hoc modo, scilicet per re-

Corpus lucidũ diaphanũ, et opacũ quid sit.

Lux, lumen, radius, splendor differunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

xionem,fit visio in speculo: quia species sensibiles ab obiecto causatæ, vsque ad speculũ pro tensæ, inuenientes in speculo impedimentũ progrediendi ad vlteriora,& dispositum speculum ad reflexionem, reflectuntur vsque ad organum visus.

Ver. 3. DE CONDITIONIBVS MEDII VISVS.

AD hoc quòd causetur visio, oportet quòd mediũ potẽtiæ visiuæ habeat duas conditiones: D Vna est propria, alia est communis omnibus mediis aliarũ potentiarum. Conditio propria est, quod sit illuminatũ, aliàs nõ causatur visio: quiæ color qui est in pariete, non potest multiplicare species intentionales absque lumine, quod dicitur actus diaphani vt diaphanũ est: & facit quòd color qui antea erat visibilis & multiplicabilis in potentia, fit visibilis, & multiplicetur in actu, vsque ad organũ potentiæ visiuæ. hoc non requiritur in mediis aliarũ potẽtiarum. Secunda conditio communis omnibus mediis est denudatio. Oportet enim mediũ & organum esse denuratum ab omni specie sensibili particularis obiecti, & esse dispositũ ad omnes indifferenter susciendas. Quia si esset in actu per aliquam speciẽ particularem nõ posset percipere alias eiusdẽ generis. Videmus enim quòd si vitrũ rubeũ (quod est mediũ visus) ponatur ante oculos, omnia quæ videntur, stãte tali medio, apparebũt rubea: à fortiori, si pupilla oculi esset colorata.

Ver. 4. DE NECESSITATE MEDII.

NEcesse est inter potentiam sensitiuã exteriorem & obiectũ eius, aliquid mediare, aliàs non E fieret immutatio. Quia (vt dicit Philo.) Sẽsibile extrinsecũ positum immediatè super sensum, non causat sensationẽ. Ex prædictis apparet, quòd ad visionẽ requiruntur sex. Primo, Obiectum quod dicitur mouẽs. Secundò Potentia, quæ dicitur mota vel immutata. Tertiò, Medium denudatum & dispositũ. Quartò, Organũ etiam denudatum. Quinto, Species sensibilis, existẽs in organo. Sexto, Actus sentiendi, hoc est actus & conatus potentiæ adiutæ illa specie sensibili in organo existente, ad obiectũ extrà tendẽs: & illa tentio dicitur visio & notitia intuitiua: licet etiam ipsa species sensibilis in oculo existẽs, dicatur nõnunquã notitia visiua siue intuitiua: quia mediante illa fit vitalis immutatio & visio. Et idem proportionabiliter dicendum est in omnibus aliis sensibus exterioribus.

§. 4. DE POTENTIA AVDITIVA.

AVditus est potẽtia fluens ab Anima Sẽsitiua, soni propriè & per se primo perceptiua. Hæc F definitio ex his quæ dicta sunt circa visum, manifesta est. sed videndũ est de organo & obiecto. Organum auditus dicitur cõmuniter quædam pellicula in aure existẽs, quæ vocatur meringa, continens aerem connaturalẽ, inclusum quodã modo immobilem, denudatũ omni sono, & in potentia ad omnem sonũ indifferenter. Et quando species soni naturalis vel intentionalis pertingit ad illam particulam, tunc immutatur organũ, & audit. Circa organi auditus immutationem notanda est differentia inter visum & auditũ: quia visus immutatur solùm per speciem intentionalem, sed auditus immutatur aliquãdo per speciem naturalẽ soni, quãdo quis est prope magna cymbala pulsantia: & quãdo prope aliquod tonitruũ magnum, fit cum lapsu fulguris, organum naturaliter immutatur, imò aliquãdo corrumpitur & totũ corpus. Aliquando tamen auditus immutatur solùm intentionaliter, vt cùm ex aduerso ventus vehemens flat, & audimus magna cymbala in satis longa distantia, vel etiã à remotis surda tonitrua. Quia illa aeris diuisio non potest obstãte vento ad tantũ spacium diffundere species naturales: tunc enim circa finem causat in medio species intẽtionales (quæ scilicet non denominãt aerẽ sonorosum) per circulos, sicut videmus fieri circulos in aqua, quãdo lapis proiicitur, donec cesset motus aquæ. Sic intelligẽdũ est proportionaliter in sono, quòd aer percussus diffundit illã percussionẽ circulariter in aere, & tandẽ causat species intẽtionales secundũ virtutẽ & quãtitatẽ percussionis, primò minores & efficaciores, & paulatim maiores & minus efficaces, & sic generatio soni sequitur motũ.

Ver. 1. DE MEDIO POTENTIAE AVDITIVAE.

MEdium potentiæ Auditiuæ est aer & aqua. & omne corpus transparẽs: propissime tamen G est aer, qui faciliter rarefit & condensatur: & ideo melius auditur sonus in aere. in aqua tamen pisces audiunt & fugiunt.

Ver. 2. DE OBIECTO POTENTIAE AVDITVS.

OBiectum Auditus est sonus. Sonus autẽ dicitur quicquid propriè & per se primò ab audi- H tu percipitur vel percipi potest. Sonus est duplex: Quidam in actu, quãdo res actu sonat: Quidam in potentia, quando res (puta cãpana) actu quiescit, tamen potest sonare. Vnde dicimus campanã quiescentem habere bonũ sonum. Reliquæ huius definitionis partes declaratæ sunt in præcedentibus.

Ver. 3. DE MODO QVO CAVSATVR SONVS.

Sonus vnde causatur.

SOnus (vt communiter dicitur) causatur ex cõtactu duorum corporũ durorum: quia mollia I (nisi vehementer comprimãtur) non causant sonũ, vt lana cadens. Sed ex duorũ corporum durorum violẽto cõtactu percutitur aer, & à percutiente & percusso propter duritiã aer fractus resilit, & fit sonus, qui diffunditur per aerem circunstantẽ circulariter, donec cesset motus, nisi impediatur à vento. Si verò non cessat, sed inuenit impedimentũ & obstaculum, tunc illæ gyrationes circulorum sese impellentiũ incipiunt fieri in contrarium, & redeunt retrorsum, sicut pila proiecta contra parietem reflectitur: & sicut dictum est de speciebus coloris ad speculũ perueniẽtibus, quæ reflectuntur ad oculũ, & tunc videmus per reflexionem. Sic in sono, quãdo species

cies soni inuenit obstaculũ, reflectitur ad organum auditus, & sic audimus vocem, similem illi quam prius audieramus. Et ille sonus quem audimus per reflexionem, vocatur sonus Echo. Et hoc fit cõmuniter circa littora fluminũ habẽtium montes vel cauernas propè, & in nemoribus, & cõuallibus, & locis cauernosis. ¶ Ex his patet quòd sonus est qualitas alterabilis, quæ nata est facere alterationẽ siue immutationem ex percussione & diuisione aeris, quem illa qualitas sequitur. Et hinc est quòd sonus non est ens permanens, sicut color: sed successiuum, quod fit in tempore: Ex quo patet alia differentia inter visum & auditum.

Ver. 4. DE DIVISIONE SONI.

K SOnum Musici diuidunt in sonum acutum & grauem. Sonus acutus est, qui paruo tempore *Soni diuisio.* peruenit ad auditum, & fit per velocem motũ, vel ex frequentia motuũ, sicut fit quãdo pulsatur pro igne vel pro bello. & corda citharæ magis extẽsa fortius sonat. Sonus grauis oppositio modo definitur. Dialectici verò diuidunt sonũ, in sonum vocẽ & sonũ non vocem. Sonus vox, est sonus prolatus ex ore animalis, & non ab aliis partibus, puta posterioribus, naturalibus instrumentis, non artificialibus formatus. Naturalia autem instrumenta quibus vox formatur, nouem sunt, scilicet guttur, lingua, palatum, quatuor dentes, & duo labia simul, vel aliquid loco illorum. Et intelligitur de voce perfecta. Si verò aliquod prædictorum instrumentorum deficiat, non dicitur vox perfecta in esse naturæ: puta cum procedit à picis aliisque auibus, & senibus edentulis, ac etiam ab angelis in corporibus assumptis: Licet sit vox perfecta, quãtum ad significationem in ordine ad audientes. Philosop. aliter definit vocem dicentis: Vox est spiratio aëris respirati ab anima ad vocalem arteriam cum intentione significandi seu repræsentandi naturaliter vel ad placitum, interiores conceptus & affectiones. Vnde dicit, quòd voces sunt notę earum quæ in anima sunt passiones. ¶ Ex his apparet quis est finis vocis, intentio, scilicet significandi &c. & causa principalis est anima, medium est aer, & nouem instrumenta. Sonus non vox, est sonus qui causatur ex collisione seu mutua percussione duorum corporum inanimatorum vel animatorum absque prędictis instrumentis: tunc enim se habent admodum corporum inanimatorum, vt fragor arborum, strepitus pedum, & plausus manuum. De diuersitate vocum puerorum, & aliorum animalium, vide apud Albertum Magnum. Vbi dicit, quod si in eadem fistula sifflet fœmina cum viro, acutior erit sonus sifflationis fœminæ quàm viri, & puellarum quàm vetularum. *2. de Anima. 1. Per. 11.* *9. de Anima.*

§. 5. DE OLFACTV SIVE ODORATV.

L OLfactus siue Odoratus est potentia naturalis animæ sensitiuæ, odoris propriè & per se primo perceptum. Organum eius est quædam venula infra nares, & prope cerebrum existens, omni odore denudata, in potentia tamen ad omnes odores. Quidam dicunt quod in odoratu hominis est quoddam cooperculum, quod aperitur per respirationem: & sic per respirationem homo olfacit. vnde clausis naribus nõ sentitur odor. Sed eadem videtur ratio in aliis animalibus.

Ver. 1. DE ORGANI OLFACTVS IMMVTATIONE.

M ORganum Olfactus potest immutari naturaliter & intentionaliter, sicut auditus. Aliquãdo enim recipit naturalem speciem odoris, per quam realiter immutatur, & ex consequenti totum corpus. Vnde in aere infecto & fœtenti incurrimus infirmitates, & alij ex bono odore recreantur. D. Antoninus Florentinus recitat de quodam infirmo ad mortem, qui appositio odore ad nasum, recepit sanitatem. Aliquando verò solùm recipit speciem intentionalem. Et per hoc differt olfactus à visu & tactu: visus enim solam speciem intentionalem recipit: Tactus verò solam naturalem. Per hunc etiam modum conuenit cum auditu & gustu.

Ver. 2. DE MEDIO POTENTIAE OLFACTIVAE.

N MEdium Olfactus est aer & aqua: Quia videmus animalia tam volatilia quàm aquatiqua, currere ad nutrimentum. Quod non facerent, si non mouerentur ab odore. Notãdum tamen quòd tam medium quàm organum olfactus consistit quodam modo in calido & sicco, quę impediuntur ab humido & frigido. Hinc est, quòd homo inter cætera animalia habet peiorem *Homo habet peiorem odoratum aliis.* odoratum, eo quòd habeat maius cerebrum in proportione ad alias partes. Cerebrum autem ex natura sua est frigidum & humidum: & ideo olfactus eius impeditur à cerebro. ¶ Ex quo inferuntur duo: Primum, quòd quædam odorabilia confortant cerebrum, si sit nimis frigidum: Quia excessus frigiditatis temperatur à caliditate & siccitate odoris. Secundum corollarium, quòd habentes bonum odoratum, sunt minus sapientes, quia signum est quòd non habent bonum cerebrum. Cùm (prout dictum est) cerebrum propter humiditatem & frigiditatem impediat olfactum. Vnde homo distinguit odores, referendo ad sapores. Nec bene percipit odores, nisi excellentes, qui generant delectationem vel tristitiam. Homo autem est boni gustus: Quia gustus (vt inferius dicetur) est quidã tactus, qui est melior in homine, quàm in aliis animalibus, quia complexio hominis (quæ fundatur in tactu) maximè accedit ad medium temperamentum. Ideo organum tactus est denudatum ab extremis scilicet nimia humiditate, & frigiditate, & à nimia caliditate & siccitate, quæ sunt extrema. Ex quo sequitur quòd homo est prudentissimus omnium animalium. Et quòd homines, qui sunt melioris tactus, sunt magis ingenioſi. Vnde Philoſo. dicit, Molles carne aptos mente dicimus. Signum autem bonæ cõplexionis (secundum Albertum Magnum) est tenuitas vnguium & subtilitas capillorum. Hæc enim indicant lucidos *2. de Anima. Signa bonæ complexionis.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

& subtiles spiritus vitales cordis,venientes ad cerebrum.Nec propterea sequitur quòd mulieres & pueri sint magis ingenioſi,quia magis molles:cùm mollities poſsit ex duobus prouenire:Primò ex bona complexione.& ſic arguit bonitatem ingenij.Secundò ex abundantia phlegmatis, vt in pueris & mulieribus.Et hoc non arguit bonitatem ingenij, licet ſint & fuerint mulieres & pueri bonæ complexionis & valde ingenioſi.

Olfactionis medius.

Ver. 3. DE OBIECTO OLFACTVS.

OBiectum Olfactus eſt odor:& fit olfactio per euaporationem ſic,quòd ab odorabili reſoluitur quædam fumalis euaporatio per actionem calidi,& diffunditur ſecũdum eſſe naturale,& quantitatem & virtutem odoris. Vnde dicit Auicenna,quòd poma odorata contrahunt rugas,quod non eſſet,niſi per realem defluxum.Et per ventum impeditur illa euaporatio.Cùm autem deſinunt ſpecies naturales cauſantur intentionales:quia ſentimus loca in quibus fuerunt poma:& ſi eſſet defluxus realis,remoto obiecto ceſſaret odor.Sicut remoto calido ceſſat calor. Poteſt etiam fieri olfactio per reflexionem,quemadmodum viſio, & auditio.Ex his patet quòd in hyeme non ita ſentiuntur odores,ſicut in æſtate:quia euaporatio fit per actionem calidi:quia (vt experimur)fœtida in hyeme & tempore gelido non fœtent. B

§. 6. DE TACTV.

TActus eſt potentia naturalis animæ ſenſitiuæ,propriè & per ſe primò,quatuor qualitatum primarum ſimplicium,& actiuarum perceptiua. Organum tactus dicitur quidam neruus admodum retis cum ſuis pelliculis per totum corpus extenſus, & cute coopertus,& carni immerſus:Ita quòd non eſt dabilis aliqua pars carnis,in qua non ſit aliquid de neruo illo vel pellicula,per quam colligatur:& ſic per quandam colligationem & redundantiã, vbi in aliqua parte corporis obiicitur aliqua quatuor qualitatum prædictarum,ſtatim ſentit.Differt ab aliis ſenſibus:quia omnes alij ſenſus immutantur vel immutari poſſunt per ſpecies intentionales.Tactus verò non, ſed per ſpecies naturales & denominatiuas.Ideo dicimus corpus calidum & frigidũ, &c.Et quia neruus ille,qui eſt organum tactus, eſt per totum corpus extenſus:ideo omnes alij ſenſus fundantur in tactu:& omnes ſenſus percipiunt obiectum tactus, non per ſpeciem ſenſibilem in organo eorum receptam,ſed propter fundamentum aliorum ſenſuum,quod eſt organum tactus.Vnde experimur oculos ſentire frigiditatem,ſed non videre illam:& auditum ſentire caliditatem,ſed non audire illam.Aliter tamen ad illud fundamẽtum ſe habet guſtus,& aliter alij ſenſus:quia alij ſenſus poſſunt immutari,& exire in actus ſuos abſque immutatione tactus.Viſus enim non ſentiendo caliditatem vel frigiditatem,&c.poteſt videre,& auditus audire,& olfactus odorare.Guſtus autem non poteſt immutari,nec exire in actum abſque immutatione tactus.Et ratio eſt:quia ſapor,qui eſt obiectũ tactus, fundatur in humiditate:& abſq; humiditate sẽtire non poteſt.Sed humidum eſt obiectũ tactus:ergo oportet primò tactum immutari:& ideo guſtus quodam modo dicitur ſpecies tactus, & non alij ſenſus. Sed de his cùm de guſtu agetur. C

Ver. 1. DE MEDIO TACTVS.

MEdium Tactus eſt intraneũ & coniunctũ.quia caro.Et in hoc differt tactus à viſu,auditu, & olfactu,quorũ media ſunt extranea,hoc eſt non ſunt coniuncta organo illorum, vt aër & aqua.Conuenit tamẽ cum guſtu,cuius mediũ etiã eſt caro.Et ita ſicut ſe habet aër ad viſum, ita caro ad tactũ:& ſicut aer nõ eſt organum viſus, ſed medium extrinſecum:ita & caro non eſt organũ tactus,ſed mediũ,intraneũ tamen,licet ſemper inter tangens & tactũ cadat, ſiue ſit mediũ extrinſecũ:quia vel res tangitur in aere,vel in aqua.Si in aqua, videmus per experientiam quòd ibi manet humiditas inter illa duo:& multò magis mediat aer,ſi duo corpora dura ſe tangant in aere.Vnde dicit Philoſo.quòd nunquam duo corpora dura ſe tangunt: quia ſemper eſt aliquod mediũ:& ſic ad ceſſationem tactus neceſſe eſt duo intervenire media, vnum intraneum & coniunctum,aliud extraneum.In aliis autem ſenſibus ſufficit vnum. D

Ver. 2. DE OBIECTO TACTVS.

OBiectum Tactus ſunt quatuor qualitates primæ, ſimplices & actiuæ,ſcilicet caliditas, frigiditas,ſiccitas,& humiditas:quæ dicuntur quatuor qualitates primæ, eo quòd non ſunt aliquæ aliæ accidentales non fluentes à principiis ſpeciei his priores:& ſimplices,quia nõ componuntur,ſed omnes aliæ ex his.Dicuntur etiam actiuæ,quia aliæ de ſe non agũt actione naturali,niſi propter adiunctum,& ſic per accidens & ſic iſtæ quatuor ſunt cauſæ aliarum immediatæ,quia licet ſol & alia entia naturalia ſint cauſa , non tamen per alias qualitates priores : quia oporteret eas nominare.Et cùm non ſit proceſſus in infinitum in alterantibus,neceſſe eſt venire ad ſtatum contrarietatis alterabilium & commixtibilium. Sed omnes antiqui dederunt primatum quatuor prædictis qualitatibus:ideo nobis ſtandum eſt. Dicuntur etiam prædictæ quatuor qualitates ſimplices in ſe,quia non apparet earum compoſitio:& tamen aliarũ qualitatum alterabilium apparet compoſitio ex ipſis,quæ etſi apud nos ſint compoſitæ,tamen in puris elementis infra ſphæram eorum poſſunt reperiri ſimplices. E

Ver. 3. DE CONTRARIETATE OBIECTI TACTVS.

2.de Anima

IN huiuſmodi quatuor qualitatibus duplex inuenitur cõtrarietas:Vna eſt inter caliditatem & frigiditatem:Alia eſt inter humiditatem & ſiccitatem.Propter huiuſmodi diuerſas contrarietates Philoſo.dicit, quòd licet ſenſus tactus ſit vnus materialiter propter vnũ organum in quo ſubiectiuatur, F

ſubiectiuatur,eſt tamẽ plures formaliter,quia vnus ſenſus eſt tantũ vnius cõtrarietatis per ſe primò,hoc eſt vnius generis,quod diuiditur primò & per ſe ac immediatè in duas ſpecies qualitatis cõtrarias:ſicut viſus habet pro obiecto coloreẽ,qui prima diuiſione diuiditur in albũ & nigrũ,quæ cõtrariãtur:Auditus habet pro obiecto ſonũ,qui diuiditur in graue & acutũ.Olfactus habet odoreẽ,qui diuiditur in placidũ & fœtidũ.Guſtus ſaporẽ, qui diuiditur in amarũ & dulce. Cùm ergo tactus habeat duas primas cõtrarietates,& vnũ organũ,erit vnus materialiter, & duo formaliter. Quidã dicũt,& ſatis probabiliter,quòd Philoſo.in hac parte diſputatiuè locutus eſt,& nõ aſſertiuè,& huius opinionis videtur eſſe D.Tho.qui dicit quòd prædictæ quatuor qualitates cõueniũt in vno genere proximo innominato,cùm nõ ſint infinita genera inter qualitatẽ,quę eſt genus generaliſsimum,& qualitates tãgibiles,quæ in vno organo inueniuntur.Satis enim notum eſt quòd inter frigidum & humidũ maior eſt conuenientia,quàm inter frigidum & calidum:adeò vt frigidum & humidum videantur ſe conſequi:aqua enim eſt naturaliter frigida & humida.Igitur frigiditas non cõtrariatur humiditati.Et ſimiliter videtur eſſe inter caliditatem & ſiccitatem. Ignis enim eſt calidus & ſiccus. In ſale & zinzibere eſt ſiccitas & caliditas:licet calidum & ſiccũ contrarientur frigido & humido. Super conuenientia illius contrarietatis , poteſt fundari vnum genus,quod adhuc eſt innominatũ,quod circũloquimur per hoc cõplexũ,qualitas tãgibilis. Et ſub vna ſpecie illius generis cõmentur calidũ & ſiccũ,& ſub alia frigidũ & humidũ: & ſic reducẽtur ad vnã primã cõtrarietatẽ. ¶ Notãdũ tamẽ,q̃ cõtrarietas tactus alio modo ſe habet ad tactũ,quàm cõtrarietates triũ priorũ ſenſuũ:quia ſpecies ſenſibiles in aliis tribus ſenſibus poſſunt ſimul eſſe in organo,in quo nõ cõtrariantur,eo q̃ nõ ſunt ibi ſecũdũ eſſe naturale,ſed ſecũdũ eſſe intẽtionale. Qualitates autẽ primæ cõtrariæ nõ poſſunt ſimul eſſe in tactu:quia ſunt in eo ſecundũ eſſe naturale,ſecũdum quod cõtrariãtur:& ſic viſus ſimul percipit album & nigrum, ſed tactus non ſimul percipit calidũ & frigidũ,ſaltẽ in æquali gradu. ¶ Et quia ſuper tactum fundantur omnes alij ſenſus,Philoſophus infert,quòd animalia ſenſu tactus priuata,mori neceſſe ſit:Quia ſine illo animal eſſe nõ poteſt.neq; aliqua vitalis operatio:& quãdiu habet hũc ſenſum,eſt animal. Hinc eſt quòd excellentia ſenſibiliũ aliorum ſenſuũ nõ corrũpit animal,ſed ſolùm illũ ſenſum, cui excellẽtia applicatur.ſed excellẽtia ſẽſibiliũ tactus corrũpit animal,cũ corrũpat tactũ,quo corrũpitur animal. 2.de Anima.

§.7. DE GVSTV.

GVſtus eſt potẽtia naturalis animæ ſenſitiuæ,ſaporis propriè & per ſe primò perceptiua. Organum eius eſt quidã neruus diffuſus ad modũ retis ſuper latitudinem linguæ carni immerſus.Vnde ſequitur quòd animalia quæ nõ habẽt linguã , vel aliquid loco linguæ (vt ab aliquibus dicitur de Ciconia)nõ percipiũt ſaporẽ.Quidã dicũt quòd ſubtus vel circa neruum ſparſum per totũ corpus,qui eſt organũ tactus,prædictus neruus, qui eſt organũ guſtus, qui eſt alius à primo, ſuper latitudinẽ linguæ duntaxat ſparſus ſiue diffuſus eſt:& habet percipere ſolã humiditatẽ cum ſapore.Neruus verò tactus percipit quatuor qualitates,& ſic ſunt duo organa:quia diuerſarũ potentiarum diuerſa debent eſſe organa.Et ad Philoſo.dicunt, quòd diſputatiuè locutus eſt de vnitate organi,ſicut de primitate cõtrarietatis.Verum [illegible] quod ad organũ guſtus & tactus, ratio Philoſ.eſt apparentior,quia cùm ſapor nõ poſsit ſentiri abſque humiditate , quæ eſt obiectum tactus:vel ille ſecundus neruus ſentiret humiditatem,vel nõ:Si nõ, fruſtra poneretur: Si verò ſentiret humiditatẽ,vel vltra ſenſum humiditatis haberet ſenſum ſaporis,vel nõ.Si nõ,etiã fruſtra poneretur. Si autẽ cũ ſenſu humiditatis haberet ſenſum ſaporis , quare primus neruus quo ad illã parteẽ habere nõ poterit?Et cùm nõ ſit ponẽda pluralitas abſq; neceſsitate , ſequitur q̃ idẽ erit ortũ illorum habet ſolùm verũ in his potẽtiis, quæ immutãtur intentionaliter.ſed in his quæ immutãtur naturaliter,vel ſupponũt immutationẽ naturalẽ,nõ oportet. Quomodo autem diſtinguatur organũ guſtus & tactus formaliter in eodẽ neruo,ſequẽdo doctrinã D.Tho.dicendum , q̃ neruus per totũ corpus ſparſus(q̃ eſt organũ tactus)ſupra latitudinẽ linguæ habet aliã diſpoſitionẽ, quã nõ habet in aliis partibus.Ideo habet duo officia ſubordinata:Primum eſt, ſentire omnes iiij, qualitates primas:ſecũdũ eſt,q̃ ſentiẽdo humiditatẽ in ſaporalibus intẽtionaliter vel etiam naturaliter ſentiat ſaporẽ:quia nõ eſt neceſſe q̃ organũ guſtus ad percipiendũ ſaporẽ ſemper immuretur immutatione naturali à ſpecie cauſata ab obiecto ſuo,ſcilicet,ſapore:licet aliquãdo poſsit naturaliter immutari ,ꝓpter vehemẽtiã ſaporis in illo humido,ſicut legimus in li.Regũ, q̃ filij ,ꝓpheteſt denominari amara.Si verò ſapor nõ ſit valde intẽſus,neruus ille ſparſus ſuper latitudinem linguę quãtũ ad illã diſpoſitionẽ,quam habet ad percipiendũ ſaporem à ſpecie ſaporis, quæ ei obiicitur,hoc eſt quæ cauſatur ab obiecto ſuo in illo humido exiſtente,nõ immutatur naturaliter,ſed intentionaliter duntaxat:& tunc lingua non dicitur dulcis vel amara. Et in hoc guſtus conuenit cum auditu:tamen differt,quia auditus non præſupponit immutationem alterius ſenſus, ſicut guſtus præexigit immutionem tactus. ¶ Sed difficultas adhuc manet:quia Philoſo.dicit guſtũ eſſe ſpeciem tactus.Si habent diuerſa obiecta & diuerſa organa , certum eſt quòd differunt genere, prout obiecta eorũ:& ſic viderur impoſsibile quòd guſtus ſit ſpecies tactus.Dici poteſt quòd philoſo.ibi non loquitur propriè de ſpecie:& dicit guſtum eſſe ſpeciem tactus,,ꝓpter præſuppoſitionem & ſubordinationẽ actuũ.Quia quemadmodũ ſpecies ꝓſupponit genus, & aliquid addit ſupra ipſum:ſic actus guſtus præſupponit actũ tactus, & cũ hoc aliquid aliud habet, quia percipit

Ciconia guſtũ non habet.

Organũ guſtus,& tactus idem.

1.p.q.78.art.3. ad.4.

4.Reg.4.

An guſtus ſit ſpecies tactus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

saporem,& non tactus. Et quia visus,auditus,& odoratus,quo ad actus suos, non præsupponunt actum tactus,ideo Philos.non dicit illos tres sensus esse species tactus,licet fundentur in tactu,sicut & gustus.

Ver. 1. DE MEDIO GVSTVS.

A MEdium Gustus est caro,& in hoc conuenit cum tactu. Nec inconuenit quòd diuersi sensus habent idem medium, vt patet de visu,auditu, & odoratu, qui habent aerem pro medio. Medium gustus,scilicet caro,est medium intraneum:& per hoc differt à tribus primis sensibus.

Ver. 2. DE OBIECTO GVSTVS.

B OBiectum formale Gustus est humiditas, quæ est ratio & causa quare sapor sentitur. Ideò Deus dedit animalibus saliuam,vt possent humectare gustabilia,sicut dedit lumen visui. Et ideo sicut lumen est obiectum formale visus,sic humiditas gustus. Obiectum verò materiale gustus est sapor, in quem cõueniunt cibus & potus. Ponuntur autem septem species saporis,scilicet dulcis,amarus,austerus,salsus,pinguis,ponticus,& acutus. Prima contrarietas est inter amarum & dulce.

§. 8. DE SENSIBVS INTERIORIBVS.

Sũt interiorũ necessitas.

C QVum natura nõ deficiat in necessariis,cõsequens est quòd tot sint actiones in animali perfecto,quot sufficiant ad vitã illius.Et quæcunq; harũ actionũ nõ possunt reduci ad vnum principiũ,requirunt diuersas potentias:cùm potentia animæ nil aliud sit,quàm propriũ & immediatũ principiũ operationis animæ,vt dictum est.Ad vitã autẽ animalis perfecti requiritur,quòd nõ solùm apprehẽdat rem ad præsentiã sensibilis,sed etiã in eius absentia:alioquin cùm animalis motus & actio sequantur & præsupponãt apprehensiones,animal non moueretur ad inquirendũ aliquid absens:tamen per experientiam videmus oppositum.aliàs viuere non posset.Et ideo vltra sensus exteriores,qui percipiunt species sensibilium in præsentia obiectorum dũtaxat,oportet ponere alias potentias,per quas recipiat & retineat species sensibiles.Sed recipere & retinere reducuntur ad diuersa principia:quia aliqua bene recipiunt,& non bene retinẽt,vt humida & mollia. Aliqua autem difficulter recipiunt,tamen bene faciliter retinent.Ideo oportet ponere duas potentias:vnam,quæ faciliter recipiat, & aliam, quæ bene retineat species sensibilium in absentia obiectorum. Ad recipiendum omnes species sensibiles,sensata per sensus exteriores,ponitur sensus communis:& ad conseruandum illas,ponitur & ordinatur fantasia siue imaginatio,quasi quidam thesaurus formarum siue specierum sensibilium per sensus receptarum.Prædictę duę potentiæ sufficerent animali,si animal duntaxat moueretur propter delectabile,secũdum sensum.Sed quia necessarium est animali,vt quærat aliqua, vel fugiat non solum quæ sunt conuenientia, vel disconuenientia ad sentiendum,sed etiam propter alias cõmoditates & vtilitates siue nocumẽtas sicut ouis videns lupum venientem fugit,nõ propter indecentiam coloris vel figurę:Quia si similem colorem vel figuram videret in pariete,non fugeret:sed fugit ab eo, quasi ab inimico naturæ suæ.Similiter auis colligit paleas,non quia delectant sensum,sed quia vtiles ad nidificandum.Ad apprehendendum species,siue intentiones non sensatas, hoc est quæ per sensus exteriores non percipiuntur,ponitur vis siue potentia æstimatiua:& ad conseruandum eas,potentia memoratiua siue memoria,quæ est thesaurus huiusmodi intentionum siue apprehensionum nociui vel vtilis & commodi.Et ratio præteriti,quam apprehendit memoria(quæ est præteritorum)inter huiusmodi intentiones computatur,& sic sunt quatuor sensus interiores, scilicet sensus communis, fantasia, siue imaginatiua,æstimatiua,& memoria.

Ver. 1. DE SENSV COMMVNI.

D SEnsus communis est potentia animæ sensitiuę omnium sensibilium in eorũ præsentia per alios sensus exteriores perceptiua, & specierũ receptarũ ad fantasiam perfusiua.Notandum tamen quòd non dicitur sensus cõmunis per prædicationem,sic q; prædicetur de omnibus aliis sensibus, sicut homo de Sorte & Platone. Sed dicitur sensus cõmunis,quia recipit in se & immediatè species omnium sensuum exteriorum cũ dependentibus & connexis,prout sunt actus sensuum exteriorum,qui coniunguntur obiecto sensibili in communi, & differentia illorum adinuicem quæ sunt obiectum eius.Hæc potentia secundum D.Tho.pro organo,in quo subiectiuatur,habet primam & anteriorem partem cerebri,ad quam sensus exteriores per certos meatus & venulas,species sensibiles à sensibus exterioribus,ab obiecto extrinseco in eorum organis receptas, multiplicant,& ad hanc potentiam transmittunt,siue diffundunt,quas & hæc recipit,& ad fantasiã transmittit.Sicut enim visibile extrinsecum multiplicat species suas acuendo & minorando, vsque ad organum visus,sic quòd sunt in illo in parua quantitate:ita species quæ sunt in visu, multiplicantur & deferuntur per spiritus vitales per certum neruum,qui est meatus ad primam & interiorem partem cerebri, quæ est organum sensus communis, in quo species illæ subiectiuantur, & ab ea multiplicantur & diffunduntur:& in minori quantitate per spiritus vitales deferuntur ad fantasiã. Hæc autẽ multiplicatio est intentionalis & instantanea:nec est necesse interioris sensus medium esse diaphanum,sicut nec medium gustus & tactus.

Ver. 2 DE OFFICIIS SENSVS COMMVNIS.

E PRimum officium sensus Communis est faciliter recipere species sensatas cũ dependentibus & cõnexis,hoc est cũ actibus & intẽsionibus sensuũ exteriorũ,ac discretione siue distinctione & differentia earum,& eis connexorum.Et sic sensus cõmunis non solùm percipit & cognoscit

scit differentiam albi & nigri,quam visus percipit:sed etiã differẽtiam dulcis & amari, ac albi & dulcis:quã visus cognoscere nõ potest:quia quicunq; differẽtiã inter aliqua cognoscit,necesse est vt vtrũq; cognoscat, quod nõ facit visus. ¶ Secũdũ officiũ est multiplicare species à sensibus exterioribus receptas,& eas trãsfũdere ad fantasiã. ¶ Tertiũ officium sensus cõmunis est iudicare de actibus sensuũ exteriorũ,qui sæpe à D. Tho.& Philo.intentiones nuncupantur.Iudicat enim de actu vidẽdi & audiẽdi,&c.& exteriores sensus nõ:visus enim nõ iudicat se videre,&c. Quia potentiæ irrationales nõ reflectũtur super se:& ideo iudiciũ illud deuoluitur ad altius tribunal, hoc est ad potẽtiã superiorẽ immediatã,cui subordinãtur.s.ad sensum cõmunẽ,qui percipiẽdo speciẽ illã & obiectũ eius & actũ vidẽdi.& sic iudicat directè,& nõ per reflexionẽ visum videre,& idẽ de aliis sensibus.D.Tho.dicit quòd sensus communis est radix & principiũ sensuũ exteriorũ:nõ quòd immuret sensus exteriores, sed quia se habet sicut cẽtrũ ad circũferẽtiã, hoc est ad æqualiter recipiẽdũ apprehẽsiones omniũ sensuũ exteriorũ:sicut cẽtrũ æqualiter se habet ad quãlibet partẽ circũferẽtiæ circuli. ¶ Ex præmissis sufficiẽter apparet differẽtia inter sensum cõmunem & sensus exteriores,qui versantur circa varietates vnius generis:sensus autem cõmunis circa omnia genera sensibiliũ, hoc est circa omnes qualitates alterabiles,& ea quæ sunt illis cõnexa. Apparet etiã,quòd maxima illa quæ dicit vnũ sensum esse vnius cõtrarietatis duntaxat,solùm habet verum in sensibus exterioribus, & nõ interioribus.

Sẽsus cõmunis est radix exteriorum.

Ver. 3. DE FANTASIA.

F FAntasia est potẽtia naturalis animæ sensitiuæ apprehensiua,hoc est receptiua & conseruatiua specierũ sensatarũ per sensus exteriores, & sensum communem ad eam transfusarum.& habet pro organo in quo subiectiuatur,secundam partẽ cerebri à parte sinistra, & obiectum cõmunius obiecto sensus communis.Quia percipit actus sensus communis,& iudicat de eis,quod sensus cõmunis facere nõ potest:quia(sicut dictum est)nulla potẽtia irrationalis, hoc est animæ sensitiuæ,potest reflecti supra se.Et cũ nõ habeamus obiectum nominatũ ipsius fantasiæ, circumloquimur per hoc complexum,Sensibile apprehensum per sensum communem cum dependentibus & connexis.Species enim & intentiones siue actus & iudicia sensus communis in eius organo existentium,multiplicantur & diffunduntur magis spiritualiter(hoc est minus extensè)per spiritus vitales ad organum fantasiæ,quod non adeo faciliter recipit eas,sicut sensus communis:quia organum eius habet maiorem humiditatem:receptas tamen seruat longissimo tempore, quamuis non perpetuo,licet Philos.dicat quòd fantasia est sicut perpetuus sensus:quia hoc aduerbium (sicut)importat similitudinem:nullum autem simile est idem. Possunt enim species illę in fantasia receptæ,quæ dicuntur fantasmata,corrumpi,non à contrario,cum cõtrarium non habeant, quia non sunt species illæ in fantasia secundum esse naturale,sed secundũ esse intentionale & spirituale,vnde D.Aug.ponit tria genera visionum,scilicet corporalem, quæ fit per sensus exteriores. spiritualem quæ fit per fantasiã siue imaginationem:& intellectiuam,quæ fit per intellectum. Aliquando tamen huiusmodi species corrumpuntur per nimium morum & alterationem cerebri siue infirmitatem,iudicamus enim per intellectum nos habuisse fantasmata rerũ antiquarum, quæ postmodùm non habemus. Et quia fantasia omnibus potentiis prædictis est altior & nobilior: ideo eminentius recipit & conseruat omnes species siue similitudines rerum sensibilium sensatarum,& intẽtiones siue actus sensuum exteriorum,& sensus communis. Ex hac nobilitate fantasiæ & eius excellentia,sequitur quòd non omnia animalia habent fantasiam,sed solùm animalia perfecta,quæ habent omnes sensus exteriores.Illa verò quæ non habent ex natura sua omnes sensus exteriores,non habent fantasiam,quæ habet organum determinatum.Propter hoc dicit Philosophus, quòd apes, formicæ, & vermes, non habent fantasiam, sed mouentur instinctu naturæ.

Obiectũ, organũ, & subiectũ fantasiæ.

2. de Anima.

12. super Gen. ad literam. Tria visionũ genera. Fãtasmatum corruptio.

Ver. 4. DE OFICIIS FANTASIAE.

G FAntasia habet quatuor officia:Primũ est recipere omnes species inferiorũ potẽtiarũ:Secundũ conseruare eas in organo suo: Tertium est, ex speciebus receptis alias in se causare.Ex fantasmate enim montis & ex fantasmate auri potest in se fabricare seu formare vnum fantasma quod erit similitudo montis aurei.Et per hũc modũ fingere vnũ animal habens caput leonis, alas aquilę,&c.quod non est,nec naturaliter esse potest in rerum natura,quòd dialectici chimeram vocãt. Et quando fantasia talia fingit,quæ à parte rei non sunt,est falsa & decipitur:sed de his amplius in verſic.seq.Quartũ officiũ est,præsentare immediatè obiectũ cõueniens vel discõueniens potẽtiæ appetitiuæ,& mouere illã ad prosequendũ delectabile,& fugiendũ tristabile,secundum sensum. ¶ Ex prædictis apparet,quòd fantasia non est sensus in actu,hoc est non requirit præsentialiter situe actualiter,seu cõcomitanter ad operationẽ suam actus sensuum exteriorum,neq; sensus communis,quod ex duobus apparet:Primo,ex eo quòd imaginatio est in somniãtibus:tamen alij sensus nõ habẽt operationẽ.Secũdo quia clausis oculis imaginamur,quæ neq; videmus, neque aliis sensib⁹ sentimus.Apparet etiã ex dictis officiis quadruplex differẽtia fantasiæ & sensuũ inferiorũ. Ex quibus resultat alia scilicet,q⁹ fantasia facilius decipitur,quàm sensus inferiores,eo q⁹ sensus inferiores non exeunt in actũ,nisi præsentibus obiectis:fantasia verò habet actum ipsis absentibus.

Ver. 5. DE DECEPTIONE FANTASIAE.

A AD cognoscendum quomodo Fantasia decipiatur,vel sit falsa,notandũ in primis,q⁹ cùm verũ sit obiectũ intellectus,& veritas sit cõformitas & adæquatio rei ad ipsum:Oportet quòd ratio vel definitio veri vel veritatis sumatur ex habitudine intellectus ad rẽ intellectam: res autẽ

1.p.q.16 ar.1. & 2. & q.17. ar.1.2. & 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et de ver.q.1. ar.1.2.& 3.

Intellecta aliter se habet ad intellectũ diuinũ, à quo pẽdet in esse:& aliter ad intellectũ creatum à quo res intellecta nõ pẽdet in esse: Quia habitudo rei intellectę ad intellectũ diuinũ cõuenit ei per se,cũ cõparetur ei sicut ad primũ principium:& ideo est primaria:& inseparabilis. Habitudo autẽ rei intellectæ ad intellectũ creatũ,maximè humanũ, cũ nõ pendeat ex illo,est secundaria,& valde remota: quia nihil aduenit rei neque perit ab ea, eo quòd intelligitur ab intellectu creato: ideo dicit Philo.quòd propter nostrum affirmare vel negare,nihil mutatur in re. Nec ipsa res pro eo quòd apprehenditur ab intellectu humano,dicitur vera vel falsa: sed econuerso ab ea intellectus dicitur verus vel falsus. Sed res intellecta cõparata ad intellectũ diuinũ,eo quod habet esse, & assequitur similitudinem ideæ siue speciei, quæ est in mente diuina, à qua procedit,dicitur vera. Vnde dicitur verus lapis, qui habet veram lapidis naturam. Et sic veritas primò inuenitur in Deo, & attribuitur intellectui diuino adæquante,instituente,& mensurante rem illam in sua determinata natura: veritas enim transcendentalis nihil aliud est,quàm entitas mẽsurata ab intellectu diuino. Secundariò verò attribuitur rebus ipsis, tanquam mensuratis. Vnde D. August. dicit,quòd veritas est vera similitudo principij quę sine vlla dissimilitudine est: & Anic. dicit quòd veritas vniuscuiusque rei est proprietas sui esse, quod stabilitum est ei. ¶ Si verò consideremus secundã habitudinẽ,quã res à Deo in sua natura cõstitutę,habẽt ad intellectũ humanũ speculatiuũ,inueniemus quòd veritas prius est in rebus,quàm in intellectu: quia per hoc ꝙ intellectus cõsiderat lapidem,propter hoc lapis non est verus, neque similis Ideæ, quam Deus habet de illo: sed potius è cõuerso, intellectus dicitur verus à re intellecta: quia res intellecta est causa similitudinis,quã habet intellectus noster de ea: per quã similitudinẽ intellectus æquatur rei, & mensuratur ab illa. Vnde Philos. dicit, quòd res naturales, ex quibus intellectus noster scientiam accipit,mensurãt intellectum nostrum,sicut mensuratæ sunt ab intellectu diuino. Et hoc modo accipiendo veritatem(prout est in intellectu)nihil aliud est,quàm propria, perfecta, & adæquata similitudo rei intellectæ:& intellectus dicitur verus, quando habet in se veram similitudinem rei, per quam illi conformatur: vnde communiter dicitur,quod veritas est conformitas intellectus ad rem. Et per oppositũ intellectus dicitur falsus,& decipitur,quando habet aliquam similitudinem in se,quæ non conformatur rei,vt quando habet conceptum chimeræ,de qua suprà dictum est. Et quia naturalis similitudo rei nõ solũ est in intellectu, sed etiam in sensu exteriori & interiori: ideo veritas secundum hanc acceptionem attribuitur à Philosopho sensibus exterioribus & fantasiæ. Et tunc sensus visus dicitur verus,quando similitudo quæ est in oculo: proportionatur rei ad extra, & sic de aliis. Et falsus, quando non est ita: vt quando per vitrum rubeum res alba iudicatur rubea:& quando infirmus iudicat dulce amarum. Et per hunc modum veritas & falsitas(quæ dicitur deceptio) est in fantasia. Et sic veritas pro materiali significat illam similitudinẽ:& pro formali,significat illum respectum siue conformitatem illius similitudinis ad rem. Et oppositio modo falsitas. ¶ Sed propriè & per se accipiendo veritatem, Veritas nihil aliud est, quàm similitudo rei creatæ, quæ est in Deo. Quæ similitudo in Deo dicitur Idea, quæ nihil aliud est, quàm ipse Deus,eandẽ rẽ repræsentans & efficiens,& pro formali respectus rationis Dei ad illã, vel realis ipsius rei ad Deũ. Et sic accepit veritatẽ Christus dicẽs: Ego sum via, veritas, & vita. per quæ verba ostendit se creatorem omnium rerũ. Capiẽdo tamen veritatem pro specie,siue similitudine rei creatæ,existẽte in potentia animæ,cum habitudine conformitatis ad rem ad extra, à qua pendet, proprius & perfectus attribuitur veritas intellectui,quàm aliis potentiis. Quia aliæ potentiæ apprehensiuæ sensitiuæ nõ recipiũt, nisi similitudinẽ accidẽtiũ: intellectus verò recipit similitudinẽ essentię & substãtiæ rei. ¶ Quũ autẽ res naturalis nõ deficiat ab esse,quod sibi cõpetit secũdũ suã naturã siue essentiã: & posit deficere ab aliquibus accidẽtalibus vel cõsequẽtibus eã: vt homo nõ potest deficere à rationabilitate,ipso manẽte,tamen potest deficere ab eo, quod est habere duos pedes, & à tanta quantitate & aliis accidentibus. Ita vis siue potentia cognoscitiua non deficit in cognoscẽdo quidditatem illius rei,cuius habet similitudinem: potest tamen deficere circa aliquid consequens ipsam,vel quod est accidens ei. Et sicut suprà dictum est, visus nõ decipitur circa sensibile propriũ,sed circa sensibilia cõmunia,& circa sensibilia per accidẽs. Sic nec intellectus decipitur circa propriũ obiectũ suum,sed bene circa illud quod accidit ei. Propriũ autẽ obiectũ intellectus est,id cuius in se similitudinem recipit quod dicitur quidditas naturæ & essentiæ rei: & ideo circa illud nõ decipitur, & per cõsequens in prima operatione sua (quæ dicitur simplicium apprehẽlio)nõ decipitur. In cõponendo autem vel diuidendo decipitur,dum attribuit rei, cuius quidditatem intelligit,aliquid quod eam non consequitur,vel negat quod ei conuenit. Sic enim se habet intellectus in his quæ non cõsequuntur quidditatem rei,vel etiam opponũtur, sicut sensus ad iudicandum de sensibilibus communibus,vel de sensibilibus per accidens. Et ideo intellectus potest decipi dupliciter. Primò, quando quidditatem siue definitionem aut essentiam vnius rei attribuit alteri,vt si definitionem circuli, quæ est habere centrum æqualiter se habens ad omnes partes circunferentiæ:quam quidditatem apprehendit simplici apprehensione, quæ est prima operatio sua: si secunda operatione attribuat eam triangulo,errat: quia habere centrum æqualiter se habens ad omnes partes circunferentiæ,non conuenit triangulo: Similiter erraret si attribueret animal rationale asino,vel negaret animal aut rationale de homine,quod est dinidere. Secundò decipitur intellectus,quãdo componit partes definitionis adinuicem,quæ sibi sociari non possunt: vt si formet talem definitionem,homo est animal rationale,quadrupes. Sed in cognoscendo quidditates simplices intellectus non potest esse falsus,sed solùm verus, vel totaliter nihil

Veritas quibus et quomodo attribuitur. In lib. de vera religione.

11. Meta.

10. Meta.

2. de Anima.

Idea quid.

Ioan. 6.

Circuli definitio.

intelligit. Ideo dicit Philos. quòd abstrahentium non est mendacium.

Ver. 6. DE VERITATE ET FALSITATE.

B VEritas vel Falsitas(de qua hîc & cõmuniter loquimur)pro materiali est qualitas, siue species & similitudo rei cognitæ,in potentia cognoscitiua existens. Pro formali verò, Veritas est ipsa habitudo siue comparatio conformitatis ipsius speciei ad rem cognitam: quia talis scilicet est illa similitudo,qualis est ipsa res ad extrà. Et Falsitas est habitudo seu relatio difformitatis illius speciei ad rem cognitam: quia scilicet non est à parte rei aliqua res talis,qualis per illam speciem repræsentatur. Et sic Veritas & Falsitas pro materiali sunt idem: quia eadem species siue similitudo rei cognoscibilis potest esse conformis vel difformis successiuè rei repræsentatę per illam, quantùm ad existentiam. Sed differunt formaliter: quia Veritas pro formali, est conformitas speciei ad rem cognitã,quando scilicet ita est à parte rei: & Falsitas est relatio difformitatis,&c. Et quia nullus sensus siue exterior,siue interior potest reflecti supra actum suum,nec ferri in illam habitudinem siue relationem conformitatis vel difformitatis, nulla potentia sensitiua potest cognoscere veritatem pro formali,nec potest cognoscere an illa similitudo sit vera similitudo rei,vel hallucinatio. Ideo nulla talis cognoscit se decipi: quia ita bene tendit & firmiter iudicat ac mouetur ad obiectum apprehensum per hallucinationem,sicut si haberet veram similitudinem rei. Sed intellectus(qui est excellentior potentia)reflectitur supra se & actus suos: & cognoscit illam habitudinem conformitatis vel difformitatis: & per consequens veritatem & falsitatem ac deceptionem sensuum & suam. Cùm enim iudicat visum videre,potest considerare an illa visio sit vera, hoc est an species siue similitudo rei(quæ est in oculo)habeant rem ad extrà correspondẽtem & adæquatam,vel non. Et eodem modo dicendum est de aliis potentiis sensitiuis, & de ipsomet intellectu: quia potest consyderare an iudicium suum respondeat & æquetur rei ad extrà,vel nõ, & decipiatur. ¶ Et sic veritas vt cognita non est in aliis potentiis,sed solùm in intellectu, & in secunda operatione eius,per quam comparat vnum alteri,componendo vel diuidendo, siue attribuendo aliquid alicui,quod est componere: vel negando aliquid de aliqua re,quod est diuidere,siue diuisio. Et sic debet intelligi Philos. cùm dicit,quòd verum & falsum sunt in intellectu,materialiter quidem per similitudinem rerum,& formaliter per cognitionem illius conformitatis vel difformitatis,adæquationis vel inadæquationis. In sensibus vero est Veritas vel Falsitas materialiter: quia in ipsis est illa similitudo,sed non formaliter: quia sensus cùm non reflectantur supra se,non cognoscunt illam habitudinem cõformitatis vel difformitatis per comparationem sui ad illam: quia hoc pertinet ad secundam operationem intellectus. ¶ Ex quo sequitur, quòd in prima operatione intellectus(quæ est simplicium apprehensio)non est Veritas vel Falsitas propriè dicta: quia per simplicium apprehensionem non fit comparatio,neque attributio aut separatio,est tamen in ea veritas pro materiali sicut in sensu. Et in oratione vocali & scripta(secundum quod subordinatur propositioni mentali) est tanquàm in signo, sicut sanitas in vrina hominis,quia est signum sanitatis. Et sic oratio vel propositio vocalis aut scripta dicitur vera: quia est signũ veritatis, quæ est in propositione mentali: & proportionabiliter dicendum est de falsitate.

Veritas vt cognita non est in sensu.

Ver. 7. DE IVDICIO SENSVVM.

C IVdicium Sensuum nõ est per compositionem aut diuisionem, sed simpliciter & per instinctum naturæ. Non enim ad omne iudicium requiritur compositio, cùm angeli iudicẽt, & tamen non componunt aut diuidunt. Differt autem fantasia hominis à fantasia aliorum animalium: quia fantasia hominis ex duabus speciebus facit vnam tertiam, sicut dictum est de Monte Aureo: & sic quodam modo videtur componere. Et propter vicinitatem & communicationem, quam habet cum ratione, habet quandam collationem & comparationem siue attributionem imperfectam intentionum indiuidualium inferiorum sensuum,sicut intellectus habet collationem vniuersalũ. Et ideo fantasia in homine dicitur cogitatiua & ratio particularis.

Ver. 8. DE FANTASIA BRVTORVM.

D IN Brutis non est propriè compositio aut discursus: quia non habẽt compositionẽ siue collationem extremorum:& per consequens nõ est in eis veritas pro formali & propriè dicta,quæ requirit agnitionem attributionis conformitatis vel difformitatis. Et quamuis sensus exteriores & interiores iudicẽt de obiectis,& visus percipiat illud quod ei obiicitur, esse album & nigrum: illud tamen iudicium non est compositio vel diuisio, cùm(vt dictum est)ad iudicium non semper requiratur compositio aut diuisio,vt patet in angelis: qui tamen aliter iudicãt,quàm bruta animalia: quia angeli reflectũtur supra se & intelligunt se iudicare,affirmare,vel negare:& non bruta, sed solùm tendunt in obiectũ,& tendẽdo dirigũtur & determinantur instinctu naturæ ad vnum ex pluribus.& nõ ex decursu aut electione,vt canis famelicus præsentatis duobus frustis panis, currit ad maius. Et in biuio perdito odore,reuertitur ad aliã viã. Et aliqua animalia, cùm volũt quiescere,magnos saltus faciũt,ne inueniãtur à canibus. Hæc omnia faciũt instinctu naturæ. Eodẽ instinctu Aranea paruaretia facit ad capiẽdas muscas. Et Formica in æstate cibũ parat:& Apis suas casas facit:& Hirundines docent pullos tempore egestus posteriora vertere ad orificium nidi, vt sterens cadat in terram:& Catus stercora cooperit,ne à muribus sentiantur:& Canis vidẽs baculum elenatum fugit,ne percutiatur:& volens quiescere,circulationes facit, quasi quærens puluinar. Aues quoq; inter paleas pro nido ædificando discurrere vidẽtur:& canis magistrum suũ cognoscit,& mortuum vlulæ,fleréq; videtur:& ad eius præceptũ saltat,chorizat, & comedentibus

Bruta videntur discurrere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

candelam accensam tenet. Philomena cantu vocat parem ad conceptum: Elephas adorat Regẽ: Camelus occidit illum, qui procurat vt cognoscat matrem. Et Delphini magni regunt paruos: & cùm aliquis moritur: alij venũt ad exequias: & portant eum super dorsum, ne comedatur ab aliis piscibus. Et alia animalia multa faciunt huius generis, de quibus Albertus Magnus. Ex quibus videtur quòd componant & diuidant, imò quòd discurrant, & quòd prudentiam habeant. Ideo Salomon mittit pigrum ad formicam, vt discat prudentiam: interrogandum & Iob ad iumenta: sed prudentia in illis impropriè, incompletè, & imperfectè, ac metaphoricè dicitur: quia illa animalia prudentiam, compositionem, aut discursum non habent, cùm non ex se illa faciant, sed solùm moueãtur ad ea, ad quæ ab authore naturæ diriguntur: nec cognoscũt collationẽ. Sed homo qui reflecti potest supra actus suos, & habet collationẽ, mittitur ad illa, vt ex eis discat prudẽtiam.

In lib. de animalib. Prouer 6. Iob.12.

Ver. 9. DE INSTINCTV NATVRAE.

Psal.146.

ET quia per huiusmodi instinctum Naturæ soluuntur multa argumenta in diuersis materiis, A ideo de ipso superficialiter dicendum est. Et sciendum quòd instinctus Naturę nihil aliud est, quàm motio siue actualis directio authoris Naturæ, dirigẽtis omnia in casu necessario. Quia Natura siue author Naturæ (qui est Natura naturans) non deficit in necessariis. Vnde Psal. Qui parat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum. Et quem mouet ad fugam, cùm subitò occurrit lupus, quem nunquam anteà vidit. Hæc motio & directio actualis in finem naturalem, dicitur & appellatur Instinctus Naturæ, & concursus generalis: & quando ordinatur ad finem supernaturalem, dicitur concursus specialis, quem Theologi vocant auxilium speciale in dispositione ad gratiam, & instinctum Spiritus sancti, quò ad meritum vel fugam peccatorum. Hęc directio siue instinctus non est potentia neque habitus, sed actio fluens à Deo, passiuè recepta in animali, quãdoq; per species acquisitas, & aliquãdo per species nouiter infusas, vt patet in oue, quę nũquã vidit lupũ, quàm primùm eũ videt, imprimitur ei species inimicitię. Quòd autẽ instinctus sit actus fluẽs, patet ex hoc quòd nõ durat animali quiescente vel remoto obiecto. Et quando animal brutũ, vel etiã homo excitatur, vt fugiat à malis occurrentibus, mouetur instinctu diuino.

Ver. 10. DE AESTIMATIVA.

AEstimatiua est potentia naturalis interior animæ sensitiuæ perfectæ, receptiua specierum nõ B sensatarum, trãsmissiua in memoriam, vt species inimicitiæ in oue ab authore naturæ causata cùm primò videt lupum. Et se habet hæc potentia ad memoriam, sicut sensus cõmunis ad fantasiam. Sicut enim organum sensus communis propter humiditatem faciliter recipit species sensatas, sed non bene retinet, ideo transmittit ad fantasiam: Sic æstimatiua faciliter recipit species non sensatas, sed non bene retinet: ideo transmittit ad Memoriam, in qua seruantur. Obiectum huius potentiæ est sensibile non sensatum: Organum verò est media pars cerebri à latere dextro: Medium intraneum, neruus quidam. ¶ Hæc potentia in hominibus est excellentior, & excellentiori modo operatur, quàm in brutis, propter vicinitatem rationis, quæ habet conferre vnam rem alteri: quam quidem collationem ratio communicat huic potentiæ in rebus nõ sensatis, sicut fantasiæ *in rebus sensatis, imperfectè* tamen. Hæc collatio non inuenitur in brutis, sed solùm in æstimatiua hominis. Ideo dicitur aliquando ratio particularis, sicut fantasia siue cogitatiua.

Ver. 11. DE MEMORIA.

MEmoria accipitur tripliciter: Primò, pro omni potẽtia cõseruatiua specierũ in absentia ob- C iecti: & hoc modo nõ est specialis potẽtia quia conuenit fantasiæ (vt suprà dictum est) & intellectui possibili, qui cõseruat species intelligibiles, vt inferiùs dicetur. Secũdò, pro similitudine siue simulachrò in potentia seruato. Et sic accipit Philos. quando dicit quòd Memoria est passio sensitiua, hoc est species siue simulachrũ obiecti priùs apprehẽsi cũ illa cõsyderatione quòd fuerit priùs sensatũ siue apprehensum, & cõsideratione præteritionis. Et hoc modo Memoria nõ est potentia, sed actus. Tertiò accipitur, vt specialis potẽtia: & tũc sic definitur: Memoria est potentia naturalis interior animæ sensitiuæ, conseruatiua specierũ rerũ nõ sensatarum, sub ratione prioritatis tẽporis, quæ prioritas dicitur tempus præteritũ, quod est sensibile per se, cõmune tamen: percipitur enim per motũ magnitudinis, quæ est sensibile per se cõmune, vt dictum est. Obiectum igitur memoriæ est sensibile nõ sensatũ præteritũ, vt præteritũ est. Organum est postrema pars cerebri, quæ dicitur occiput. Ex præmissis infertur, quòd animalia, quæ nõ cognoscũt tẽpus, non habẽt Memoriam: neque ea quæ non habent cerebrum, siue organũ determinatum vt muscæ & mures.

In lib. de Memor. & Reminis.

Ver. 12. DE ACTIBVS ET MODIS MEMORANDI.

PHilosophus explicat actũ Memoriæ seu memorandi per actus fantasiæ, quæ etiam memoria D dicitur: qui quidem actus apparẽs in brutis. Mulus enim in aliquo hospitio pastus post multos dies illac trãsiens, recordatur & sistit. Canis etiam domini sui antiqui recordatur, & gestit coram eo de nouo viso. Cati pariter in domibus religiosorum, audito symbalo, ad refectoriũ currũt: quia recordantur aliàs post similem sonum se ibi pastos. ¶ Sed quomodo ibi fiat videndum est, & aduertendum quòd quando sensibile est præsens, & fantasia tendit in illud per simulachrum, siue per illam speciem sensibilem seu similitudinem rei, vocatur habitus, eò quòd diu perseuerat & manet in dormiente: aliquando vocatur actus, scilicet, quando immutat & mouet fantasiã: & tũc non dicitur memorare seu recordari, sed sentire: quia fantasia propriè est absentium. Quando verò obiectum est absens, & fantasia respicit simulachrum illud, non consyderando tempus præteritum, siue priùs audisse, vidisse, vel alio sensu agnouisse, etiam tunc nõ dicitur recordari, sed fantasiari, vel iudicare. Sed quando fantasia respiciendo illud simulachrum, iudicat quòd obiectum illius simulachri fuit priùs visum, vel alio sensu sensatum, tunc dicitur recordari & memorare. Et sic simulachrum illud potest dupliciter consyderari. Primò, vt repræsentatiuum obiecti simpliciter: & sic non causat recordationem: quia licet sit idem simulachrum, alia tamen est ratio per illud tendendi ad obiectum, sicut apparet in simulachro regis, antequam viderimus eum: & postquam vidimus illum, recordamur vidisse. ¶ Quum autem anima intellectiua sit nobilior & excellentior sensitiua: consequens est, vt potentiæ sensitiuæ sint in homine excellentiores, quàm in brutis: hinc est quòd memoria in homine multò perfectiorem actum habet, quàm in brutis, siue vt est specialis potentia de non sensatis, siue de sensatis prout conuenit fantasiæ, quæ in animalibus de brutis deleto simulachro siue fantasmate, memorare siue recordari non potest, etiam fantasmate secundum partem lapso vel deleto: quæ deletio fieri potest (vt dictum est) propter nimium motũ, vel alterationem organi. Sed homo hoc potest: ideo talis recordatio dicitur in homine reminiscentia, de qua dicendum est.

Ver. 13. DE DIFFERENTIA MEMORIAE ET REMINISCENTIAE.

E DIffert autem Memoria secundum Philosophum, à doctrinæ perceptione & Reminiscentia, Quia tunc aliquis doctrinam percipit, quando fantasma nouum acquirit. Sed quando saluo fantasmate integro consyderat priùs sensisse obiectum per fantasma præsentatum, dicitur memorare siue recordari. Sed quando simulachro ex vna parte remanente, & ex alia parte deleto, resumitur, tunc reminiscitur: & illa resumptio dicitur reminiscentia. Sicut cum in eodem loco vidimus tres ordinatos, scilicet, Sortem, Petrum, & Platonẽ, quando potentia primùm similitudinem illorum trium recepit, didicit. Sed quando manente fantasmate illorum trium, post factum tempus, hoc est post horam, diem, mensem, vel annum, iudicat se illos tres priùs vidisse, tunc recordatur. Sed quando pars illius fantasmatis (puta similitudo Sortis vel Platonis, vel duorum simul) delata est, manente fantasmate tertij, siue similitudine Petri, tunc fantasia in homine, intuendo similitudinẽ Petri, potest resumere similitudinem Sortis & Platonis, qui erant à lateribus Petri: tunc reminiscitur, & fit reminiscẽtia. Quæ nihil aliud est, quàm resumptio partis simulachri, quæ quidem resumptio fit ex ipsa rerum natura. Motus enim animi circa multa ordinata directus, vnum ex alio trahit. Et si illa ordinata habent naturalem & necessariam connexionem, faciliter & quasi statim fit resumptio alterius vel aliorum, habito primo vel vno. Sicut quia ad ignem sequitur calor, delero fantasmate caloris, respiciendo fantasma ignis, aduenit fantasma caloris. Si verò illa ordinata non habeant naturalem connexionem, sed sunt contingenter ordinata, per assuetudinem fantasia ex primo mouetur ad secundum, & ex secundo ad tertium, vnde sequitur quòd frequens meditatio reminiscendo & ordinando, Memoriam confortat, tuetur & saluat. ¶ In ordinando tamen accipiendum est principium aptum, ad quod sequentia habeant connexionem: aliàs difficilis erit reminiscentia, vt in sententiis disparatis, nisi per aliqua connectantur & aptentur. Quidam literas alphabeticas, alij quasdã imagines, alij digitos, alij alia pro cellulis & locis sibi præstituũt; in quibus memoranda etiam disparata aptant, collocant & applicant: & sic viso loco præstituto, recordantur eorum quæ illi applicauerunt. Fantasia enim & Memoria in homine propter vicinitatem, quam habent ad rationem, quodam modo discurrunt de vno ad aliud, propter similitudinem vel ordinem inter ipsa repertum. Confert etiam plurimum profunda atq; fortis intentio. Et sic quatuor conducunt ad reminiscendum, scilicet debita ordinatio, assuetudo, profunda atq; fortis potentiæ applicatio, & à principio accommodo inchoatio. ¶ Memoria & Reminiscentia à nimia humiditate, ac etiam propter nimiam siccitatem difficultantur. Propter nimiam enim humiditatem species citò labuntur, sicut sigillum in cera liquefacta. Propter nimiam verò siccitatem species vix possunt imprimi, vt sigillum in cera dura. Propter alterationem etiam organi species delentur, vt in ægrotantibus. Impeditur etiam propter motum: & ideo senes & pueri sunt obliuiosi, propter continuum motum, quo agitantur: senes propter decrementum, & iuuenes propter augmentum. Licet per accidens ea quæ in pueritia didicimus, etiã viri & senes teneamus. Vnde dicitur communiter: Quod noua testa capit, inueterata sapit. Et Horatius: Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem testa diu. Et Prouerb. 22 Adolescens iuxta viam suam, etiam cùm senuerit, non recedet ab ea: sed hoc est per accidens, propter vehementem applicationem, vel assuetudinem.

Prouer.22.

§. 9. DE APPETITV.

F APpetitus est potentia naturalis animæ sensitiuæ, qua inclinatur ad prosequendum sibi con- *1.p.q.80.* uenientes, & resiliendum à disconuenienti: hac potentia natura inclinatur ad cõseruationem sui, & resistendum contrariis. Sciendum tamen quòd Appetitus est triplex, scilicet naturalis, animalis siue sensitiuus, & rationalis siue intellectiuus.

Ver. 1. DE APPETITV NATVRALI.

G APpetitus Naturalis est habitudo seu inclinatio inhęrens rebus ab bonum suæ naturæ conueniens, ad quod absque cognitione tendit, quando non habet, & quando habet quiescit in eo ex ordinatione primi mouentis, siue authoris naturæ, hoc est Dei, in institutione naturæ vel generatione impressa, & ideo nõ potest esse frustra, vt grauitas in lapide ad locum deorsum, & leuitas in igne ad locũ sursum. Et quia aliquid est cõueniẽs alicui naturæ, quod est disconueniẽs alteri: ideo non est inconueniens, quòd idem sit bonum & malum, respectu diuersorum: hic

appet

Universidad de Deusto
Biblioteca

appetitus non habet organum determinatum.

Ver. 2. DE APPETITV SENSITIVO.

APpetitus Sensitiuus siue Animalis est inclinatio sequens apprehensionem sensus interioris, H scilicet fantasię vel memoriæ aut æstimatiuę, qua inclinatur & immediatè mouetur ad prosequẽdum bonum suum, hoc est illud per prædictam apprehensionem ei ostenditur sub ratione conuenientis, & ad resiliendum à malo, hoc est à disconuenienti suæ naturæ per apprehensionem ostenso, vt disconueniens siue repugnans seu contrarium aut nociuum suæ naturæ, vt appetitus concupiscibilis vel irascibilis.

Ver. 3. DE APPETITV INTELLECTIVO.

APpetitus intellectiuus siue rationalis est inclinatio sequens apprehensionem seu iudiciũ in- A tellectus, qua homo inclinatur ad prosequendum bonum, & refugiendum ac resistendũ malo, & talis appetitus dicitur & nuncupatur voluntas.

Ver. 4. DE DIFFERENTIA APPETITVVM.

1.p.q.80.ar.1. TAle discrimen est inter illos tres appetitus, quale est inter animam vegetatiuam, sensitiuam, B & rationalẽ, quæ sunt partes potestatiuæ animæ. Quia sicut anima sensitiua eminenter continet animam vegetatiuam, & anima rationalis sensitiuam: ita appetitus animalis siue sensitiuus appetitum naturalem: & appetitus intellectiuus ambos. Differunt etiam, quia appetitus naturalis non habet organum determinatum, sed est sparsum per totum corpus, in quo subiectiuatur. Appetitus autem sensitiuus habet organum determinatum cui alligetur, & in quo est subiectiuè. Appetitus verò intellectiuus non habet organum determinatum cui alligetur, neque est diffusus per totum corpus, nec vllo modo subiectiuatur in corpore, sed solùm in anima rationali, à qua fluit. Est & aliud discrimen, quia Appetitus intellectiuus siue voluntas prosequitur bonum vniuersale: & si aliquod bonum particulare prosequatur, hoc est in ordine ad vniuersale. Appetitus autẽ naturalis & sensitiuus solùm prosequitur particulare bonum, & non ordinat nec ordinare potest ad vniuersale. Licet (inquantum est natura particularis) sit pars vniuersi, & per consequens tendit in bonum vniuersi, & resilit à malo totius vniuersi, relinquitque suum particulare bonum pro bono totius vniuersi. Et quia vniuersum abhorret à vacuo: ideo aqua quæ naturaliter grauis est, & tendit deorsum: tamen vt non detur vacuum, relicta inclinatione propria ascendit sursum, vt experimento videmus in clepsydra. Ex quo sequitur, quòd in aqua est duplex appetitus: vnus, inquantũ est pars vniuersi: alius est, secundum quòd est natura particularis. Et licet videantur cõtrariari, tamen non contrariantur: quia sunt respectu diuersorum. Vel dici potest, quòd licet actus sint contrarij, non tamen inclinationes, quæ sunt subordinatæ. Aliud discrimen est: quia appetitus naturalis non præsupponit neque sequitur actum potentiæ apprehensiuæ, siue cognitionem. Sensitiuus autem præsupponit & sequitur necessariò apprehensionem sensus interioris: volũtas verò cognitionem intellectus. Conueniunt tamen omnes in hoc quòd nullus illorum apprehendit, hoc est non recipit in se similitudinem eorum, ad quæ tendit. Vnde communiter dicitur, quòd voluntas est de se cęca. Et idem dicendum est de appetitu sensitiuo & naturali, qui nõ sequitur apprehensionem siue cognitionem in subiecto existẽtem, sicut appetitus animalis & rationalis: licet sequatur apprehensionem & cognitionem authoris naturæ, à quo dirigitur extrinsece per instinctum, vt dictum est. Conueniunt etiam isti tres appetitus: quia omnes tendunt in illud quod est conue- 1. Ethic. niens suæ naturæ, & resiliunt à disconuenienti, quod dicitur malum. Vnde Philos. ait: Bonum est quod omnia appetunt, hoc est omnis inclinatio tendit in bonũ, siue in id quod est conueniens suæ 5.3.13.ver.10. naturæ, quod dicitur bonum, sed diuersimode: vt dictum est. Intelligitur etiam de bono vero, vel apparenti quo ad actum prosecutiuum. Discrepant autem appetitus animalis & intellectiuus, à sensu & intellectu: quia sensus & intellectus tendunt in obiecta sua per similitudinem, siue mediante similitudine in se receptа; & sic non immediatè. Sed appetitus sensitiuus & voluntas tendunt immediatè in obiectum suum, absque specie vel similitudine rei in se recepta. Ideo Philos. dicit, quòd bonum & malum sunt in rebus, verum autem & falsum in intellectu.

§. 10. DE APPETITV ANIMALI.

1.p.q.81.ar.2. APpetitus animalis siue sensitiuus diuiditur in concupiscibilem & irascibilem. C

Ver. 1. DE APPETITV CONCVPISCIBILI.

APpetitus concupiscibilis est potẽtia naturalis animæ sensitiuæ, qua inclinatur ad prosequen- D dum bonum particulare, sensibile, delectabile, & ad fugiẽdum malum sensibile, vel doloroſum apprehensum & iudicatum tale per sensum interiorem. Organum cui alligatur, est cor. Obiectum verò eius est bonum vel malum sensibile, simpliciter acceptum, hoc est facile ad habendum vel fugiendum, quod dicitur ad differẽtiam appetitus irascibilis, qui habet bonum vel malum, arduum siue difficile ad habendum vel fugiendum pro obiecto. In hac potentia non oportet ponere medium, cùm nihil recipiat ab obiecto, nisi fortè actus apprehensiuè ostendẽtis obiectũ, sine qua ostensione non potest ferri in obiectum, dicatur medium. Appetitus cõcupiscibilis habet sex actus siue operationes quæ dicuntur communiter passiones, eò quòd ad eas communiter sequitur transmutatio corporalis, scilicet dilatatio vel cõstrictio. Tres actus siue passiones habet ex parte boni, & tres ex parte mali. Ex parte boni sunt, amor, desyderium, & gaudium. Ex parte mali sunt odium, fuga siue abominatio & tristitia. Tres primæ sunt oppositæ tribus vltimis. Et quia amor est prima & radix omnium passionum, ideo de eo primo videndum est.

Ver. 2.

Ver. 2. DE AMORE.

E AMor nihil aliud est, quàm consonantia seu complacentia in bono sensibili, delectabili, sim- 1.2.q.26. pliciter seu communiter apprehenso, hoc est absque consyderatione difficultatis præsentiæ vel absentiæ. Talis complacentia dicitur amor, qui est primus motus appetitus concupiscibilis, & fundamentum omnium actionum ac passionum. Ex amore enim sequitur & causatur desyderiũ, si obiectũ sit absens. Si verò præsens, causatur gaudiũ siue delectatio & quies, quia in illo quiescit, delectatur & gaudet. Notandum tamen quòd licet amor sit passio & actus cõcupiscibilis (extenso tamen vocabulo) attribuitur voluntati, quæ etiam complaceat in bono præsentato per intellectum: quod quando est absens, desyderat: quando verò est præsens, gaudet: tamen non semper sequitur corporalis dilatatio vel constrictio: quanuis sæpenumerò per redundantiã sequatur, iuxta illud Psal. Cor meum (hoc est voluntas) & caro mea (hoc est sensualitas) exultauerunt in Deum viuum. Amor est duplex, Amicitiæ & Concupiscẽtiæ. Amor Amicitiæ est amor, quo amatur aliquid, vt ei sit bonum: & dicitur Amor simpliciter, & volitio boni. Amor cõcupiscentiæ est amor, quo amatur aliquid, vt sit bonum vtile, aut delectabile amanti vel alteri, & non ipsi amato: & talis dicitur amor secundum quid. ¶ Causa amoris est cognitio boni. Vnde D. Aug. 8. de Trin. 1.2.q.27. dicit: Non amatur certe nisi bonum solum. Et in 20. probat quod nullus potest amare aliquid incognitum. Similitudo etiam est causa amoris, iuxta illud Eccle. 3. Omne animal diligit sibi simile. Per accidens tamen similitudo est causa odij, vt cum ex eo quod Sortes est similis Platoni, Plato impeditur à consecutione boni quod amat. Et propter hoc figuli & medici sæpe corrixantur adinuicem: quia sæpe se inuicem impediunt in proprio lucro: & dicitur communiter inter pares est inuidia. Et prouer. 13. Inter superbos semper iurgia sunt: quia se impediunt in propria excellentia quam concupiscunt. ¶ Effectus amoris sunt quatuor. Primus est vnio amantis ad amatum. Vnde 1.2.q.28. D. Dionys. dicit quod amor est virtus vnitiua. Et Philos. recitat Aristophanem dixisse quod amantes (si fieri posset) desiderarẽt ex ambobus fieri vnum. Sed quia ex hoc sequeretur alterius corruptio, quærunt vnionem quæ conuenit & decet, vt scilicet simul conuersentur, simul colloquantur, & in aliis coniungantur. Secundus effectus est mutua inhæsio, iuxta illud: Qui manet in charitate in Deo manet, & Deus cum eo. Tertius effectus est extasis. Vnde D. Dionys. dicit, amor diuinus extasim facit. Aliquis autem dicitur extasim pati cum extra se quodam modo ponitur: quod contingit dupliciter. Vno modo secundum vim apprehensiuam, quando ponitur extra cognitionem sibi propriam: vel quia ad altiorem sublimatur, sicut cum apprehendit aliqua quæ sunt supra sensum & rationem, vel cum ad inferiora deprimitur, vt cum quis in furiam vel amentiam cadit. Et hanc facit amor dispositiuè, inquantum facit intensè meditari de amato: Intensa enim meditatio vnius abstrahit ab aliis. Alio modo quantum ad vim appetitiuam, quando scilicet appetitus alicuius fertur in alium, exiens quodammodo extra seipsum. Quartus effectus dicitur zelus. Vn- 4.c.de diuin. causat zelum, quo quis quærit excludere omne quod sibi repugnat, sed differẽter in amore amici- nominibus. tiæ, & in amore concupiscentiæ: quia in amore concupiscentiæ causat zelum malum. Qui enim Zelus quid & quetuplex. naliter amat, mouetur contra illud quod repugnat cõsecutioni, vel fruitioni, aut quieti eius quod amatur: & hoc modo viri dicuntur zelotypi vxorum, ne per consortium aliorum impediatur singularitas quam quærunt in vxore. Et hic zelus dicitur zelotypiæ. Similiter qui quærũt intensè excellentiam, mouentur contra eos qui excellere videntur, quasi impedientes excellentiam ipsorũ: & talis zelus dicitur inuidiæ. de quo psal. Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris faci- Psal.36. entes iniquitatem. Amor autem amicitiæ quærit bonum amici. Vnde quãdo est intensus facit hominem mouere cõtra omne illud quod repugnat bono amici: Et per hunc etiam modum aliquis dicitur zelare pro Deo, quando conatur repellere ea quæ sunt cõtra honorẽ, vel volũtatem Dei, secũdũ illud: Zelatus sũ ,p domino exercituũ. Et illud, Zelus domus tuę comedit me. Vbi gl. dicit: 3. Reg. 19. Bono zelo comeditur, qui quęlibet praua, quę videt, satagit corripere, si nequit, tolerat & gemit. Ioan. 2.

Ver. 3. DE DESYDERIO, SIVE CONCVPISCENTIA ET CVPIDITATE.

F DEsyderium est immutatio seu affectio, qua appetitus concupiscibilis tẽdit in bonum sensibile, delectabile, apprehensum vt absens: & alio nomine vocatur Cõcupiscentia & Cupiditas. 1.2.q.30. Et differt hæc passio Desyderij ab amore: Quia illud est complacere, quod pertinet ad amorem: aliud quærere medium adipiscendi, quod pertinet ad desyderiũ. Differt etiã à gaudio & delectatione: quia desyderiũ est quidam motus & fluxus, & respicit obiectũ absens. Gaudiũ verò & delectatio est quies & terminus motus, & respicit obiectum præsens. ¶ Desyderium alio nomine vocatur concupiscentia & cupiditas, quæ secundum Philos. est duplex, scilicet naturalis & nõ natu- 1.2.q.30.ar.3. ralis. Concupiscentia naturalis, est qua appetitur aliquid delectabile, prout est cõueniens naturæ 1. Rhetor.2. animalis, sicut appetitus cibi, & potus, & aliorum necessariorum. Et quia natura semper tendit ad aliquod finitum, certum & determinatum, sequitur quòd naturalis concupiscentia nõ est infinita, nisi fortè per successionem, vt scilicet post cibum digestum alia vice desideret cibum, & sic consequenter, iuxta illud: Qui biberit ex hac aqua sitiet iterum. Verùm cùm animal ex sua natura sit Ioan.4. corruptibile, concupiscentia cibi & potus non potest simpliciter & absolutè esse infinita per successionem. Hæc concupiscentia naturalis secundum Philosoph. est communis brutis & hominibus, & plerunque eis necessaria, ideo non est secundum se mala. Concupiscentia verò non naturalis, est, qua appetitur aliquid vt conueniens & delectabile secundum apprehensionem, animalis

Universidad de Deusto
Biblioteca

animalis,licet illud secundum se non sit conueniens naturæ animalis.Hæc concupiscentia magis propriè nuncupatur cupiditas,quæ propriè non cõuenit animalibus,sed solis hominibus,quorum propriũ est excogitare aliquid vt bonum,præter id quod natura requirit. Ideo Philoso.dicit concupiscentias naturales esse irrationales,hoc est absque deliberatione:Non naturales verò cum ratione,hoc est cum deliberatione & ratiocinatione. Et quia diuersi diuersimode ratiocinãtur,ideo in 4. Ethi.dicit quod cõcupiscẽtiæ nó naturales dicuntur hominibus propriè & appositè,& possunt esse infinitæ, cum rationi competat in infinitum procedere. Vnde qui concupiscit pecunias aut alia temporalia potest ea concupiscere non ad aliquem certũ terminũ aut numerũ,iuxta illud:

Eccl.5. 1.Timo.6. Auarus non implebitur pecunia.&c. Et illud:Crescit amor nummi, quãtum ipsa pecunia crescit. Ideo vt in pluribus est mala & vitanda,cum inducat ad multa mala. Vnde Apostolus:Qui volũt diuites fieri,incidũt in tẽtationem & in laqueũ diaboli, & in desyderia multa,inutilia,& nociua, quæ mergũt homines in interitum & perditionẽ. Radix enim omniũ malorũ est cupiditas, quam quidã appetẽtes errauerũt à fide, & inseruerũt se doloribus multis. Tu autẽ homo Dei hęc fuge.

Ver. 4. DE GAVDIO, DELECTATIONE, ET LAETITIA.

1.2.q.31. GAudium siue delectatio est immutatio siue affectio appetitus concupiscibilis respectu boni A præsentari,vt præsens est:quæ quidem affectio dicitur quies:Quia habito obiecto desyderato,cessãt motus,& in illo quiescit animal,& delectatur. Philos.dicit quòd Appetitiuus motus circulo quodam agitur. Appetibile enim mouet appetitum,faciens in eius intentionem: quia attrahit appetitum ad se,cùm sit bonum,hoc est conueniens,& per se consequens diffusiuum & attractiuum sui, vt ait D. Dionysi. Ideo appetitus tendit ad appetibile reale consequendum cùm non habet:& cùm habet,quiescit:vt sit ibi finis motus,vbi fuit principium. Contingit tamen aliquando(vt Philos.dicit)quòd imaginatio siue fantasia aut æstimatiua apprehendant bonũ vel malum, tanquam præsens:licet sit realiter absens. Et tunc appetitus quiescit vel succumbit: delectatur, si bonum apprehendatur,vt præsens. Tristatur autem & succumbit,si malũ apprehendatur vt præsens,prout accidit in his,qui extasi & mentis excessu aguntur,qui fantasmata vt rem factã narrãt. Accidit etiam plerunq; somniantibus. Vnde quædã somnia sunt delectabilia,quædã verò tristia. Accidit pariter ex vehementi affectione in vigilantibus. Sed hoc est quia obiectum apprehenditur vt præsens. Bonum enim & malum non mouent appetitum,nisi apprehendantur. Et inde est quòd secundum diuersum modum apprehensionis sequuntur diuersi motus & passiones in appetitu. Apprehensum ergo bonum vt præsens,causat gaudium:& vt absens, desyderiũ:& vt communiter siue simpliciter,amorem. Et differt gaudium à delectatione, sicut homo ab animali, & species à genere. Omne enim gaudium est delectatio,sed non econtrà: visus enim delectatur in obiecto suo, sed non gaudet, eò quòd gaudium supponat rationem. Delectamur enim in iis quæ naturaliter concupiscimus:sed nomen gaudij non habet locum,nisi in delectatione, quæ consequitur rationem. Vnde gaudium non attribuimus brutis animalibus, sed solùm delectationem. Et de omnibus de quibus est delectatio,potest esse gaudium in habentibus rationem, licet non semper de omnibus sit gaudium:puta cum aliquis sentit aliquam delectationem secundum corpus,de qua tamen non gaudet secundum rationem. Ex quo apparet quòd gaudium & lætitia pertinent ad voluntatem. Notandum tamen quod delectationes intelligibiles & spirituales,absolutè & simpliciter loquendo,sunt perfectiores corporalibus:iuxta illud Psal. Quàm dulcia faucibus

1.2.q.3.art.5.

10.Ethic. meis eloquiatua super mel ori meo. Et Philos.dicit quòd maxima delectatio est,quæ est secũdum operationem sapientiæ. Quod apparet ex iis quæ requiruntur ad delectationem,quæ sunt bonum coniunctum & cognitio huius coniunctionis,quæ sunt intimiora & magis perfecta in delectatione spirituali:quia intelligibilia sunt absque motu,& per cõsequens delectationes eorum sunt totæ simul. Sed quo ad nos delectationes corporales sunt magis vehementes propter tria. Primò quia sensibilia sunt magis nota quo ad nos. Secundò quia delectationes sensibiles (cum sint passiones appetitus sensitiui)sunt cum aliqua transmutatione corporali,quod non contingit in spiritualibus,nisi propter abundantiam à superiori appetitu rediuidant in inferiorem. Tertiò quia delectationes corporales appetuntur vt medicinæ quædam contra defectus & molestias corporales,ex quibus tristitiæ quædam cõsequuntur. Vnde delectationes corporales superuenientes huiusmodi tristitiis,magis sentiuntur, & per consequens magis acceptantur quàm delectationes spirituales,quæ non habent tristitias cõtrarias. Inter delectationes autem corporales,delectatio-

1.2.q.art.6. 3.Ethic. nes,quæ sunt secundum sensum tactus, sunt maiores his quæ sunt secundum alios sensus. Vnde Philoso.dicit quòd maximæ delectationes sunt secundum sensum tactus, eò quòd tactus est magis vtilis cum habeat maiorem ordinem ad conseruationẽ naturæ animalis. Vnde Philos.3.Ethic. dicit:Nec enim odoribus leporum canes gaudent,sed cibatione:neque leo voce bouis,sed comestione. Et per tactum etiam conseruatur natura speciei: Et sic delectationes cibi, potus, ac venereorum sunt maiores & vehementiores:inter eas tamen primatum tenent delectationes venereorum. Si verò loquamur de delectatione sensus,quæ est ratione cognitionis, tunc delectatio visus est maior, cum plures nobis rerum differentias demõstret:simpliciter tamen tactus sunt maiores: cum id quod est naturale in vno quoq; sit potissimum. Si verò consideremus delectationes visus secundum quòd visus deseruit intellectui,delectationes visus erunt potiores ea ratione, quia intelligibiles sunt potiores sensibilibus. ¶ Causæ delectationis à Philos.assignantur octo. Prima est operatio. Vnde Philoso.dicit quòd delectatio est operatio connaturalis & nõ impedita siue consequens

Causa delectationis quot.

sequens operationem. Cuius ratio esse potest:quia cum(vt dictum est) ad delectationem duo requirantur,scilicet consecutio boni conuenientis,& cognitio huius adeptionis:sed vtrũque horũ in quadam operatione cõsistit. Nam actualis cognitio operatio quædam est: similiter bonum conueniens adipiscimur aliqua operatione. Ipsa etiam operatio est quoddã bonũ cõueniens:vnde oportet quòd omnis delectatio aliquam operationem cõsequatur. Secunda causa delectationis est motus. Vnde D.Aug.dicit quòd homines gaudẽt & delectantur in quibusdam alterationibus:eò quòd natura nostra est transmutabilis: & eo etiam quòd id quod est nobis conueniens nunc,nõ erit cõueniens postea:sicut calefieri est conueniens homini in hyeme,nõ autẽ in æstate. Ex parte verò boni delectantis,quod nobis coniungitur,fit transmutatio delectabilis:quia actio continuata agentis auget affectum. Ex parte verò cognitionis, quia homo desyderat cognoscere aliquod totum & perfectum:& aliqua sunt quæ non possunt apprehendi tota simul.tunc in talibus transmutatio delectat:desyderat enim vt vnũ transeat & aliud succedat,& sic totũ sentiatur. Vnde D.Aug.dicit:Non vis vtique stare syllabam,sed trãsuolare,vt totum audias. ¶ Tertia causa est memoria & spes. Vnde Roma.12.Spe gaudentes. Et Psal.Memor fui, & delectatus sum: quia per memoriam est coniunctio boni non solùm secundum apprehensionem:& per spem est coniunctio boni, non solùm secundum apprehensionem, sed etiam secundum facultatem, vel possibilitatem adipiscendi bonum quod delectat. Quarta causa est tristitia. Vnde Psal. Fuerunt mihi lachrymæ panes die ac nocte. Vbi per panem intelligitur refectio delectationis. Et D.Bernardus:O bone Iesu quàm dulce erit gaudere de te:cum tam dulce sit flere pro te. Tristitia enim facit memoriam rei dilectæ,de cuius absentia aliquis tristatur: Et tamen de sola apprehensione delectatur. Et licet contrariũ non sit causa cõtrarij per se,est tamen aliquãdo causa per accidens: sicut frigidum quandoque calefacit, vt dicitur in 8. Phys. Quinta causa sunt actiones aliorum. Vnde 2. Ioan. dicitur. Gauisus sum valde quia inueni de filiis tuis ambulãtes in veritate. Et apo-

1.Cor.13. stolus,Charitas non congaudet super iniquitate: congaudet autem veritati: Quia operationes, aliorũ,si sint bonæ,æstimantur vt proprium bonum,propter vim amoris,qui facit æstimare animum quasi eundem sibi. Ac etiam per operationes aliorum consequimur aliquod bonum,vel cũ per operationes aliorum efficitur in nobis aliqua cognitio proprij boni:quia per hoc accepimus æstimationem in nobis ipsis aliquod bonum esse. Et quia ista æstimatio fortius generatur ex testimonio bonorum & sapientum,sequitur quod in eorum laudibus & honoribus homines magis delectantur. Et quia adulator est apparens laudator, propter hoc etiam adulationes quibusdam sunt delectabiles. ¶ Sexta causa est beneficẽtia:vnde Philoso.dicit quod largiri & auxiliari amicis ac etiam extraneis est delectabilissimum. ¶ Septima causa est similitudo,quæ, vt dictum est, causa est amoris,& amor est causa delectationis. Igitur similitudo est causa delectationis: Cum omne quòd est causa causæ,sit causa causati. ¶ Octaua causa est admiratio. Dicit enim Philosop. quòd admiratio est delectationis causa ratione cognitionis. Vnde homo maximè delectatur in his quæ de nouo inuenit aut didicit. ¶ Delectatio habet quatuor effectus. Primus est dilatatio cor

Ioan.4. dis. Esa.enim cap.60.ad expressionem gaudij recitat verba domini dicentis: Tunc videbis & affluES,& mirabitur & dilatabitur cor tuum, &c. Secundus est desiderium sui ipsius, iuxta illud: Qui biberit ex hac aqua sitiet iterum. Per aquam enim secundum diuum Aug. significatur corporalis delectatio. Tertius effectus est impedimentum vsus rationis,maximè quando delectationes sunt corporales,vehementes,extraneę & inordinatæ. Vnde Philo.dicit quod delectatio corrumpit æstimationem prudentiæ,triplici ratione. Primò ratione distractionis. Secundò ratione contrarietatis,quando sunt excedentes contra ordinẽ rationis. Tertiò ratione ligationis,inquantum ad delectationem corporalem sequitur transmutatio corporalis,quæ impedit,cum est vehemens,vt patet in ebriis & vinolentis,qui habent vsum rationis ligatum vel impeditum. Quartus effectus est perfectio operationis: Vnde Philo.dicit quòd delectatio tenet operantem in opere, & perficit operationem. Ex hoc procedit quòd infirmi parum comedunt,quia non delectantur. Et ob eam causam D.Tho.dicit quòd Deus operationibus naturalibus pro conseruatione individui & speciei adiunxit delectationes,sine quibus homines propter vilitatẽ abhorrerent ab eis. Delectationes siue corporales siue spirituales intantum sunt bonæ,inquantum sunt regulatæ per rationem. Quæ verò non sunt regulatæ per rationem, sunt malæ, & tanto peiores quanto magis recedunt ab ordine rationis.

Ver. 5. DE ODIO.

B ODium est dissonantia siue displicentia appetitus cõcupiscibilis eius quod apprehenditur,vt repugnans & noxium. Quia sicut id quod apprehenditur vt cõueniens,habet rationem boni:ita & repugnans siue nociuum habet rationẽ mali:& sic odium opponitur & cõtrariatur amori. Et quemadmodũ quãdo bonũ est absens,per amorem causatur desyderium, per quod approPinquat obiecto,vt fiat præsens:ita quando malũ est absens,imminẽs tamen, per odium causatur abominatio,per quã fugit à malo,& per quã fugã fit malum absens,& nõ appropinquat. ¶ Causa

1.2.q.8.ar.1. odij est amor. Quia cũ amor(prout dictũ est)consistat in quadã conuenientia, & odiũ in quadam disconuenientia seu repugnãtia,oportet in quolibet prius cõsiderare quod ei cõueniat quàm quòd ei repugnet. Per hoc enim aliquid est repugnans alteri, quia est corruptiuum, vel impeditiuum eius quod est conueniens. Vnde necesse est quòd amor sit prior odio: Et nihil odio habetur, nisi per hoc quod est contrariũ cõuenienti,siue per hoc quod est cõtrarium eius quod amatur, & se-

C

Universidad de Deusto
Biblioteca

14.de Ciuitate Dei. candum hoc omne odium ex amore causatur. Vnde D. Aug. dicit quòd omnes affectiones causantur ex amore. ¶ Et licet amor & odiũ sint cõtraria, quando accipiuntur circa idẽ: non tamẽ respectu diuersorũ: & sic amor est causa odij: eiusdẽ enim rationis est quod ametur aliquid, & odiatur eius oppositũ, & sic amor vnius rei est causa quod cõtrariũ eius odiatur. Et cũ secũdũ D. Dionis. Bonũ sit fortius malo: quia malũ nõ agit nisi in virtute boni: & odiũ & amor differãt, secundum rationẽ boni & mali: sequitur quod amor est fortior odio cõparato ad amorẽ sibi correspondentem. Vnde odiũ quod respõdet maiori amori, magis mouet quàm minor amor. ¶ Ex premissis

Ephes.5. 9.Ethic.4. sequitur, quòd impossibile est aliquem odire seipsum. Vnde Apost. Nemo vnquam carnem suam odio habuit. Naturaliter enim vnũquodq; appetit sibi bonum. Vnde Philo. Bonum est quod omnia appetunt. Nec potest quisquã sibi aliquid appetere, nisi sub ratione boni. Cum malum sit præter voluntatem, vt D. Diony. dicit: & amare aliquem est velle ei bonũ. vnde necesse est quod quilibet amet seipsum: & per consequens impossibile est quod odiat se. Per accidens tamen contingit quòd aliquis odiat se, dupliciter. Vno modo quando aliquis optat aliquid quod est bonum secundum quid, & malum simpliciter, vt cum amat delectationem mortalem. Alio modo cum quis maximè æstimat se secundum naturam corporalem & sensitiuam: licet mens & spiritus sint principale, quòd maximè debet æstimari. Vnde quilibet amat se, secundum id quod existimat se esse, & odit id quod verè est, cum vult contraria rationi: & vtroque modo ille qui diligit iniquitatem odit animam suam & seipsum. Illi autem qui seipsos interimunt, apprehendunt mortem sub ratione boni, inquantum est terminatiua alicuius miseriæ vel doloris. Et quanuis veritas omnia vincat, potest tamen aliquis odire veritatem tripliciter. Primò quando contrariatur bono amato. Se-

Iob.22. cundò quando veritas in cognitione hominis existens impedit eum à prosecutione boni amati, sicut si quis nollet cognoscere veritatem fidei, vt liberius peccaret: in quorum persona Iob ait: Recede à nobis: viam scientiarum tuarum nolumus. Tertiò habetur odio veritas in particulari cum est in intellectu alterius: vt cum quis peccauit, odit quod alius veritatem circa peccatum suum

10.Confess. Galat.4. sciat, vt arguat eum. Et secundum hoc D. August. dicit quod homines amant veritatem lucentem, & odiunt eam redarguentem. Vnde Apostolus: Factus sum vobis inimicus, veritatem dicẽs.

Ver. 6. DE ABOMINATIONE.

A Bominatio est immutatio appetitus concupiscibilis, quia refugit malum sensibile, vt fiat absens, & non appropinquet: & opponitur desyderio siue concupiscentiæ. A

Ver. 7. DE TRISTITIA, ET DOLORE.

2.2.q.35. TRistitia & dolor opponuntur gaudio & delectationi, cùm habeãt obiecta opposita, à quibus recipiunt speciem atq; formã, secundũ quam est cõtrarietas. Et ideo opposito modo causantur & definiũtur. Est igitur Tristitia immutatio appetitus concupiscibilis, ratione mali sibi præsentati, vt præsens est, & sub quo succumbit. Et quemadmodum ad delectationẽ duo requiruntur: primum est, coniunctio boni: secundum est, cognitio huius cõiunctionis: Ita ad tristitiam duo requiruntur: Primum est coniunctio alicuius mali, quod ideo dicitur malũ, quia priuat bono: secundum est, cognitio huius coniunctionis & priuationis per fantasiam vel æstimatiuã, aut memoriam vel intellectum. Et sicut delectatio, quæ sequitur apprehensionem sensus exterioris, dicitur delectatio & non gaudium: Ita dolor proueniens ex coniunctione alicuius mali, apprehẽsi solùm per apprehensionem alicuius sensus exterioris, dicitur dolor & non tristitia: quia tristitia addit supra dolorem, apprehensionem sensus interioris: & sic dolor est genus ad tristitiam: omnis enim tristicia est dolor, sed non econuerso. Extenditur etiam tristitia ad voluntatẽ: Et dicitur afflictio quæ-

2.2.q.35.art.3. dam voluntatis (secundum D. Aug.) de his quæ nobis nolentibus accidunt. ¶ Notãdum quòd non omnis tristitia omni delectationi contrariatur: eò quòd omnium contrariorum non est eadẽ causa: licet ab eodẽ habitu charitatis procedat, quod aliquis gaudeat de vno, & tristetur de eius opposito. Vnde Rom.12. Gaudere cum gaudẽtibus & flere cum flentibus. Notandũ præterea quod appetitus delectationis, per se loquendo, est fortior quàm fuga tristitiæ. Quia causa delectationis est bonum conueniens: causa vero doloris siue tristitiæ, est aliquod malum repugnans: sed contingit aliquod bonum esse conueniens absque aliqua disconuenientia, vt visio beatifica. Malum verò non potest esse absque aliqua cõuenientia: igitur delectatio potest esse integra & perfecta. Tristitia autem semper est secundum partem, licet per accidens contingat, quòd aliquis magis fugiat tristitiã quàm appetat delectationẽ: vt cum tristitia impedit, nõ tantum vnam delectationem, sed omnes. Dolor tamẽ interior cordis est maior quàm dolor exterior corporis: cùm causa doloris interioris sit malũ cõiunctũ repugnãs appetitui. Dolor enim exterior sequitur apprehẽsionẽ sensus tactus: Dolor autẽ interior sequitur apprehensionẽ interiorẽ imaginationis vel rationis, quæ sunt potiores sensu. Ideo dolor interior est potior quàm exterior. Cuius signũ est quod aliquis volũtariè

2.2.q.35. ar.8. Tristitia diuisio susciput dolores exteriores, vt euitet interiores. ¶ Tristitia secũdũ Damasc. habet duas species. Scilicet anxietarẽ & acediã. Anxietas alio nomine dicitur angustia vel agonia, quæ sic aggrauat animã, vt nõ appareat aliquod refugiũ. Acedia verò sic aliquãdo aggrauat, vt etiam exteriora membra immobilia reddat. Ideo acedia specialiter dicitur vocẽ amputare: quia vox inter interiores motus magis exprimit interiorem conceptum & affectum, non solùm in hominibus, sed etiam in aliis animalibus, vt dicitur in 1. Polit. D. Greg. addit duas alias, scilicet misericordiã & inuidiã. Misericordia est tristitia de malo alieno. Inuidia verò est tristitia de bono proximi, sed de iis amplius dicetur suo loco. ¶ Causæ doloris communiter assignantur quatuor. Prima est amissio boni. Vnde

Da

Damasc.lib.2.ait quod expectatum malum timorem incutit, præsens verò tristitiam. Secunda est concupiscentia. Vnde D. August. dicit: Subintrantibus ignorantiam agendarum rerum, comites subinferuntur error & dolor: sed ignorantia est causa erroris: ergo concupiscentia est causa doloris & tristitiæ, cum concupitum haberi non potest: licet sit causa delectationis cum concupitum assequitur. Tertia causa est appetitus vnitatis: cum bonum vniuscuiusque rei in quadam vnitate consistat: prout vnaquæque res habet in se vnita illa in quibus cõsistit eius perfectio. Vnde vnumquodque appetit vnitatem, sicut bonitatem. Et ideo sicut amor siue appetitus boni est causa doloris, cum amatũ haberi non potest, ita etiam amor vel appetitus vnitatis, quando quis illam consequi nõ potest. Quarta causa est potestas maior. Vnde D. Aug. dicit: In animo dolorem facit voluntas resistens potestati maiori. In corpore verò dolorem facit sensus resistens corpori potẽtiori. ¶ Effectus doloris siue tristitiæ sunt quatuor. Primus est oblatio facultatis addiscendi: quia cum in vna anima non sit nisi vna intentio: sequitur quod si aliquid trahit ad se totam intentionẽ, vel magnam partem ipsius, nõ comparitur secum aliquid, quod magnã attentionem requirat. Sed dolor seu tristitia maximè trahit ad se intentionem animæ: quia vnumquodq; naturaliter tota intentione tendit ad repellendum cõtrarium, sicut etiam in rebus naturalibus apparet. Similiter manifestum est quod ad addiscendum aliquid de nouo, requiritur studium quod est vehemẽs applicatio animi, quæ requirit conatum & magnam intentionem, iuxta illud: Si quæsieris sapientiam quasi pecuniam & sicut thesauros effoderis eam, tunc intelliges disciplinam. Igitur. &c. Hoc autem intelligendum est de dolore corporali intenso, qui habet transmutationem corporalem adiunctam, & ideo magis impedit contemplationem, quæ requirit omnimodam quietem: licet etiam dolor interior, si multum intendatur, attrahat intentionem, ne possit aliquid de nouo discere vel contemplari. Vnde D. Greg. (prout recitat D. Tho.) propter dolorem & tristitiam intermisit Ezechielis expositionem. Moderata tamen tristitia, quæ excludit mentis euagationem, conferre potest ad disciplinam suscipiendam præcipuè eorum per quę homo sperat se posse à tristitia liberari, iuxta illud: In tribulatione murmuris doctrina tua eis. Secundus effectus est aggrauatio. Vnde Greg. Nicenus, & Damascenus ponunt tristitiam aggrauantem. Dicitur autem homo aggrauari per hoc quòd aliquo põdere impeditur à proprio motu: Et cum tristitia proueniat ex aliquo malo præsenti, quod repugnat motui voluntaris: sequitur quod aggrauat, inquantum impedit ipsum, nec fruatur eo quod vult: & si intãtum superexcrescat vis mali, vt spem euasionis excludat: impeditur etiã motus interior animi angustiati, vt neque hàc, neque illàc diuertere valeat: & etiam quandoque impeditur motus exterior corporis, sic quod homo remanet stupidus in semetipso. Tertius effectus est impedimẽtum operationis: quia cum delectatio perficiat operationem, vt dicitur in 10. Ethic. & dolor & tristitia contrariantur delectationi: sequitur quòd dolor & tristitia impediũt operationem. Quartus effectus est illatio nocumenti, maximè corpori, iuxta illud: Animus gaudens floridam ætatem facit: spiritus tristis exsiccat ossa. Et illud: Sicut tinea vestimento, & vermis ligno: ita tristitia viri nocet cordi. Et illud: A tristitia festinat mors. ¶ Remedia doloris & tristitiæ communiter assignantur quinque. Primum est quærere delectationẽ. Quia sic se habet delectatio ad tristitiam in motibus appetitus, sicut quies ad fatigationem, quæ accidit ex aliqua transmutatione naturali. Nam & ipsa tristitia fatigationem quandam seu ægritudinem appetitiuæ virtutis importat, sed quælibet quies corpori remedium affert, contra fatigationem ex quacunque causa innaturali prouenientem: ergo quælibet delectatio remedium affert ad mitigãdum quamlibet tristitiam ex quocunque procedat. Vnde Philos. dicit quod delectatio expellit tristitiam, & quæ contraria, & quæ contingens, si sit fortis: Quia licet delectatio non contrarietur omni tristitiæ secundũ suam speciem, contrariatur tamen secundum genus. Secundum remedium est fletus. Vnde D. Aug. dicit quod quando dolebat de morte amici, in solis gemitibus & lachrymis erat aliquãtula requies. Lachrymæ enim & gemitus naturaliter mitigant tristitiam: eò quòd omne læsiuum interius clausum magis affligit, quia magis multiplicatur intentio animæ circa ipsum. Sed quando ad exteriora diffunditur, tunc animæ intentio ad exteriora quodam modo dispergitur, & sic interior dolor minuitur. Et propter hoc homines, qui sunt in tristiciis exterius, suam tristitiam manifestant vel fletu, vel gemitu, aut etiam verbo, quibus tristitia mitigatur. Tertium remedium est dolor amici compatientis. Quia vt Philos. dicit: Amicus naturaliter condolẽs in tristiciis est cõsolatiuus: quia per hoc quod amici contristantur ei, percipit se ab eis amari, quod est delectabile. Vnde cum delectatio minuat tristitiam, sequitur quod amicus condolens mitigat illam. Quartum remedium est contemplatio veritatis, eò quòd in illa maxima delectatio consistit. Omnis autẽ delectatio mispe futuræ beatitudinis, gaudent in tribulationibus, iuxta illud: Ibant apostoli gaudentes à cõspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Vnde D. Iacobus dicebat: Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in varias tentationes incideritis. Nonnùquam etiam inter corporis cruciatus huiusmodi gaudium inuenitur, vt patet in D. Tiburtio martyre, qui cum nudis plantis super prunas ardentes incedere cogeretur, videbatur ei quod super roseos flores ambularet. Et licet, qui addit ad scientiam, addat ad dolorem propter difficultatem inueniendæ veritatis: vel quia homo per scientiam cognoscit multa, quæ eius voluntati contrariantur: & sic ex parte rerum cognitarum scientia dolorem causat: ipsa tamen contemplatio delectationem affert. Quintum remedium est somnus & balneum. Quia cùm tristitia secundum speciem suam

1.2.q.39. In Enchi.

In lib. de natura bon.

1.2.q.37.

Prou.2.

Esa.26.

Prou.17. Prou.14. Eccl.38. 1.2.q.38.

8.Ethic.

4.Confess.

9.Ethic.

Act.5. Iacobi 1.

Eccl.2.

C 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

repugnet vitali motioni corporis:sequitur quod illa quæ reformant naturam corporalem in debitum statum vitalis motionis,repugnant tristitiæ,& mitigãt ipsam. ¶ Notandum quòd licet tristari ad præsentiam alicuius mali sit naturale,& per cõsequens non sit de se,neque bonum, neque malum:Tristitia tamen secundum rationem regulata,habet rationẽ honesti,iuxta illud:Beati qui lugent,&c.habet etiam rationem vtilis.Cum sapiens non quærat nisi vtilia,& quęrat tristitiam,iuxta illud:Cor sapientum vbi tristitia:& cor stultorum vbi lætitia.Immoderata tamen & inordinata tristitia est inutilis atque inhonesta,& per consequens peccatum:iuxta illud: Multos occidit tristitia. Cùm tamen tristitia sit malum pœnæ,non potest esse summum malum:eò quòd malum culpæ est peius:est enim priuatio maioris boni.

Matth.5.
Eccl.7.
Eccl.30.

§. 11. DE APPETITV IRASCIBILI.

APpetitus Irascibilis est potentia animæ sensitiuæ: qua realiter inclinatur ad prosequendum c
bonũ delectabile,sensibile,arduũ, & difficile:& ad fugiendũ malũ arduũ & difficile.Organũ cui hæc potẽtia alligatur,& in quo subiectiuatur,est fel. Obiectũ verò eius est bonũ arduũ & difficile adipisci,vel malũ arduũ & difficile fugere vel euadere.Et sic quodãmodo est eleuatũ supra facilẽ potestatẽ animalis,& ideo exigit specialẽ potẽtiã,cũ habeat specialẽ rationẽ:hæc potentia ab authore naturæ data est in propugnaculum, defensionem, & auxilium. Appetitus concupiscibilis, vt tollantur impedimenta, quibus impeditur tendere in suum obiectum, vel propter difficultatẽ boni adipiscendi, vel mali superandi.Ideo omnes passiones irascibilis terminantur ad passiones concupiscibilis,pertinentes ad quietẽ vel alteram illarũ.Passiones appetitus concupiscibilis pertinentes ad quietẽ sunt duæ.s.gaudiũ, quod est quies in bono adepto: tristitia quæ
2.Ethic. est quies in malo adepto,& præsenti,quæ vocatur succubitio & quies violenta. Huic sentẽtiæ annuit Philos.inquiens: Passiones animæ sequuntur gaudium & tristitia: & loquitur vniuersaliter tam de passionibus concupiscibilis,quàm irascibilis.Et quia appetitus irascibilis ordinatur in auxilium concupiscibilis,& passionum eius:necesse est vires & passiones concupiscibilis (quæ ad motum pertinent,prout sunt amor & desyderium, odiũ & abominatio)præcedere passiones irascibilis,vt cùm defecerint,& vltrà progredi nequiuerint passiones cõcupiscibilis,ab appetitu irascibili fulciãtur:& sic spes præsupponit amorẽ & desyderium, & timor odium & abominationem. Quia sicut obiectum irascibilis addit supra subiectum cõcupiscibilis arduitatem & difficultatẽ: sic & passiones irascibilis aliquid addunt ad passiones concupiscibilis.Spes enim supra desyderium addit conatum quendam,& eleuationem animi,ad consequendum bonum arduum: & eodem modo audacia ad aggrediendum periculum,& tollendum impedimenta. Et similiter timor addit supra fugam & abominationem,quandam depressionem animi,propter difficultatem mali. Tristitia autem media est inter duas passiones irascibilis,scilicet,inter iram & timorem,quia præ-
1.2.q.3.ar.1. cedit iram:ex tristitia enim aliquis insurgit in vindictam,ad rependendam vicem nocentibus:& cùm iratus consecutus fuerit vindictam,gaudet.Sequitur autem tristitia timorem:quia cùm malum quod timebatur,occurrerit,causatur tristitia. Appetitus irascibilis habet quinque actus siue operationes,quæ dicuntur passiones,ratione iam dicta:Prima est spes:secunda,desperatio:tertia timor:quarta,audacia:quinta,ira:à qua appetitus irascibilis denominatur:Non tanquam sit prima in ordine generationis,quia ira causatur ex aliis passionibus,sicut effectus à causis præcedẽtibus. Ideo ab ea tanquam manifestiori,denominatur potentia siue appetitus irascibilis.

Ver. 1. DE SPE.

SPes est immutatio appetitus irascibilis ad prosequendũ bonũ sensibile arduũ, futurũ vel ab- A
sens quod potest adipisci.Ex hac definitione apparet, quòd obiectũ spei habet quatuor conditiones,per quas actus spei differt ab aliis passionibus: Prima est, quòd obiectũ sit bonum:quia spes non est nisi de bono:Mala enim non speramus,nisi apprehendamus sub ratione boni,sed timemus ea.Secunda,quòd illud bonum sit arduum,& cum difficultate possit adipisci: non enim
Rom.8. dicitur quis sperare quod est in sua potestate,vt statim habeat:& per hoc differt à desyderio. Tertia est quòd illud bonum sit futurum:quia de præsentibus non est spes,iuxta illud,Nam quod videt quis,quid sperat?& per hoc differt à gaudio quod est de bono præsenti. Quarta, quòd illud bonum sit possibile adipisci:Non enim speramus impossibilia, & per hoc differt à desperatione. Quòd autẽ spes sit in animalibus brutis, apparet:Quia si canis videat leporẽ, aut accipiter auem
1.2.q.40.ar.5. & 6. nimis distantem,non mouetur ad ipsam prosequendam,quasi desperãs se posse adipisci.Si autem sit in propinquo,mouetur,quasi sub spe adipiscendi.Causæ spei cõmuniter assignantur tres. Pri-
Iohb.de re militari. ma est experientia. Vnde Philos. 3. Ethic. dicit quod aliqui sunt bonæ spei propter multoties & multos vicisse.Et Vegetius dicit:Nemo facere metuit,quod se bene didicisse cõfidit. Cum enim
3.Rhetor. spes sit de bono futuro arduo,quod est possibile adipisci,sequitur quòd omne illud quod facit alicui æstimationem possibilitatis,causat spem.Et sic experientia,doctrina, & persuasio generãt spẽ. Secũda causa est iuuentus.Vnde Philos.dicit quòd iuuenes sunt bonæ spei:tum quia multum habent de futuro & parum de præterito:Et quia memoria est præteriti,spes autẽ futuri:ideo parum habẽt de memoriã,sed multum viuunt in spe. Tum etiam quia iuuenes propter caliditatem naturæ multos habent spiritus,& ita in eis cor ampliatur: Ex amplitudine autem cordis est quod aliquis ad ardua tendat:ideo iuuenes sunt animosi & bonæ spei. Similiter etiam illi qui nõ sunt passi repulsam,nec experti impedimenta in suis conatibus, de facili reputant sibi aliquid possibile. Vnde iuuenes propter inexperiẽtiam impedimentorum & defectuum,reputant sibi aliquid possibile,

sibile,ideo sunt bonæ spei.Tertia causa est ebrietas. Vnde Philos. dicit quod inebriati sunt bene
3.Ethic. sperantes.Ratio est.Caliditas & multiplicatio spirituum propter vinum,ac etiam incõsideratio
1.2.q.40.ar.7. & 8. periculorum & defectuum. Propter eandem rationem omnes stulti & deliberatione nõ vtentes, omnia tentant & sunt bonæ spei.Effectus spei sunt duo. Primus est amor. Vnde Glos. super illud Abraham genuit Isaac. Isaac autem genuit Iacob. Exponit &dicit, hoc est,fides genuit spem,& *Matth.1.*
spes charitatem.Charitas autem est amor.Igitur,&c.Secundus effectus est perfectio operationis. Vnde Apostolus.Qui arat,debet arare in spe fructus percipiendi.

Ver. 2. DE DESPERATIONE.

B DEsperatio est quidam motus appetitus irascibilis,quo realiter recedit & cessat prosequi bonum arduũ futurũ,apprehensum cũ impossibilitate obtinẽdi. Quia(vt habet Philos.) Cùm ventum fuerit ad aliquod impossibile,homines desistũt.Ex quo apparet quòd obiectũ spei & desperationis est bonũ arduum. Et ideo non contrariantur contrarietate excessus ad contrarios terminos,sicut amor & odium,quæ habent obiecta contraria,bene tamen contrariantur per recessum & accessum,respectu eiusdem termini siue obiecti:quia spes prosequitur,desperatio cessat,& sic recedit.¶ Cùm desperatio opponatur spei,& contrariorum sit eadem disciplina,causæ & defectus desperationis ex causis & effectibus spei dignosci possunt.Ideo sicut experiẽtia victorię, doctrina,persuasio,multiplicatio spirituum,& inconsideratio periculorum & defectuum sunt causæ spei:sic experientia subcubitionis & repulsæ,dissuasio,defectus spirituum,qui est in senibus & frigidis, consideratio periculorum & ignorantia mediorum sunt causæ desperationis. Et quem-
Cap.11.1. Ver.2. admodum spes est causa amoris,& perficit operationem:sic desperatio est causa odij,& impedit ei operationem. De remediis contra desperationẽ dicetur infra cũ de vitio desperationis agetur.

Ver. 3. DE TIMORE.

C TImor est motus siue immutatio appetitus irascibilis, quo realiter mouetur & contrahitur à
1.2.q.41.& decept. malo arduo imminenti, quod habet aliquo modo victoriam super bonum, & cui nisi cum difficultate resisti potest,quasi excedat potestatem timẽtis. Timor post tristitiam habet magis rationem passionis,quàm alij motus:quia(vt Damasc.dicit)magis cõtrahit & affligit. Ad timorẽ sequitur desperatio.Ea enim ratione aliquis desperat,quia timet succũbere ,ppter difficultatẽ.Damasc.ponit sex species timoris:Prima est segnicies,cùm quis refugit operari propter timorem excedentis laboris. Secunda, etubescentia, cùm quis prætermittit operari propter turpitudinẽ lædentem opinionem in actu committendo. Tertia,verecundia,cum quis desistit operari & persequi bonum,propter turpem actum iam factum. Quarta,admiratio,cùm quis cogitat aliquod magnum malum,cuius exitum considerare non sufficit. Quinta,stupor, cùm quis considerat, quòd aliquod malum inconsuetum & inconsultum offertur. Sexta,agonia,cùm quis timet imminẽs infortunium,ratione improuisionis,quia scilicet prouidere non potest. Et non accipiuntur prędictę
1.2.q.41.ar.3. species secundum dignitatem obiecti,sed secundum diuersos effectus.¶ Notandum quòd duplex est timor. quidam est naturalis, non quod totus sit à natura absque apprehẽsione apprehensiuæ virtutis,sicut moueri sursum est motus naturalis ignis.Sed dicitur naturalis, quia natura ad ipsum inclinat,licet perficiatur per apprehensionem:quia motus cognitiuæ& appetitiuæ virtutis reducuntur in naturam,sicut in primum principium.Et talis timor naturalis secundum Philos. est de
2.Rhete. malo corruptiuo quod natura refugit propter naturale desiderium essendi.Alius est timor nõ naturalis,quando malũ quod timetur,nõ est corruptiuum,sed contristatiuum, hoc est non repugnat naturæ secũdum se,sed desiderio appetitus.Ex quo sequitur quòd illud quod remouet fantasiam futuri mali,siue futuritionem mali, excludit timorem. Et quia distantia facit quòd malum quod
1.2.q.42.ar.2. est futurum, non appareat futurum,sequitur quòd valde distãtia non timẽtur. Vnde dicit Philos. *2.Rhete.*
quæ valdè longè sunt,non timentur.Sciunt enim omnes quod morietur,sed quia non propè est, non curant.Similiter necessitas facit aliquid æstimare, non vt futurum, sed vt est præsens.Ideo quæ necessitatem imponunt non timentur.Vnde Philos. dicit quòd illi qui decapitantur non ti- *3.Rhetho.*
ment,sed tristantur,videntes sibi necessitatem mortis imminere. Si verò malum apprehendatur vt propinquum,cum aliquali spe euasionis,tũc timetur.Cùm verò timor sit de malo futuro imminenti,quod de facili vitari non potest,& malum culpæ cùm sit voluntariũ de facili vitari possit,sequitur quod de malo culpæ non est timor,quia non habet rationem alicuius terribilis. Vnde Philos.dicit quod non omnia mala timentur, puta si aliquis erit iniustus aut tardus. Nisi cùm vo- *2.Rethe.*
luntas ab aliquo exteriori magnam vim inclinandi habent inducitur ad peccandum, tũc poterit esse timor de malo culpæ,puta cum quis timet commorari in societate malorum,ne ab eis ad peccandum inducatur.Sed in tali dispositione magis timet homo seductionem vel mortem, si comminetur,quàm culpam.Pœna autem cùm sit contra voluntatem,timetur: & ideo licet separatio à Deo consequatur peccatum,quia tamen est pœna,timeri potest:ac etiam ipse timor cum pœnã habeat,vt habetur 1.Ioan. 4. Notandum præterea quod cum obiectum timoris sit malum, quod de facili vitari non potest.Hoc autem ex duobus cõtingit,scilicet ex magnitudine mali, & ex debilitate timentis:ad vtranque autem operatur quod aliquid sit insolitum & repentinum.Quia ex
1.2.q.3.art.5. præmeditatione timor futuri mali minuitur.Et quod subito ac repentè accidit,subtrahit remedia quæ homo potest præparare ad repellendum futurum malum:quæ non possunt repelli quando ex improuiso malum occurrit.Et cum mala quæ non habent remedium sint terribiliora,& faciãt ad magnitudinem mali,sequitur quod sunt magis timẽda, vt diuturnitas & perpetuitas.¶ Causæ ti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

1.2.43.lib.83. moris sunt duæ. Prima est amor. Vnde Diuus Augustiuus dicit: Nulli dubium est non aliam metuendi esse causam, nisi ne id quod amamus aut adeptum amittamus, aut non adipiscamur speratum. Licet timor per accidens & indirectè inducat ad amorem, inquãtum scilicet homo timet puniri à Deo, seruat mandata eius, & sic incipit sperare: spes verò, vt dictum est, inducit amorem. Secunda causa timoris est defectus. Contrariorum enim contrariæ sunt causæ: sed diuitiæ, robur, multitudo amicorum, ac potestas excludunt timorem: ergo ex defectu eorum causatur timor. Timor quatuor habet effectus. Primus est contractio. Vnde Damasc. dicit quod timor est

1.2.9.44.4.li. virtus secundum sistolem, hoc est secundum contractionem. Cuius ratio est. Quia timor prouenit ex fantasia alicuius mali imminentis, quod difficile repelli potest. Quod autem aliquid difficulter repelli possit, prouenit ex debilitate virtutis: cum virtus quanto debilior, tanto ad pauciora se extendat. Ideo ex imaginatione quæ causat timorem, sequitur quædam contractio in appetitu, prout videmus in morientibus, quòd natura retrahitur ad interiora propter debilitatem virtutis. Videmus enim in ciuitatibus quod quando ciues timent, retrahunt se ab exterioribus, & recurrunt, quantum possunt, ad interiora. Sic ex timore sequitur contractio caloris & spirituum ad interiora. Nec obstat quod ex multiplicatione spirituum in interioribus, magnificetur cor ad audaciter aliquid progrediẽdum, ex quo redditur homo audacior & promptior ad inuadendũ. Quia propter calorem & subtilitatem spirituũ, qui proueniũt ex appetitu vindictæ, fit interius motus spirituum ab inferioribus ad superiora. In timentibus autem propter frigiditatem, quæ prouenit ex imaginatione defectus virtutis ingrossantem, mouentur spiritus à superioribus ad inferiora. Et ideo nõ

4.lib.Tusc. quæst. multiplicantur calor & spiritus circa cor, sed magis à corde refugiunt, ideo timentes nõ promptè inuadunt, sed magis resiliunt. Secundus effectus timoris est tremor. Vnde Cice. dicit quòd timorem sequitur tremor: cũ ex contractione ab exterioribus ad interiora, exteriora frigida remaneãt: & propterea in eis accidit tremor, qui causatur ex debilitate virtutis cõtinentis membra: ideo resumpto humido sequitur sitis, & interdum solutio ventris, & emissio vrinæ, & quãdoque seminis. Et cũ in timore calor deserat cor, à superioribus ad inferiora descendens: sequitur quod timentibus maximè tremunt membra quæ habent connexionem ad pectus, vbi est cor. Vnde timentes maximè tremunt in voce propter vicinitatem arteriæ vocalis ad cor. Tremit etiam in eis labium inferius, & tota inferior mandibula, propter continuationem ad cor, vel quia etiam huiusmodi membra sunt magis mobilia. Propter eandem rationem manus & genua tremunt timentibus, se-

Esa. 35 cundum illud: Confortate manus dissolutas, & genua trementia confortate. ¶ Tertius effectus timoris sequens ex præmissis est impedimentum operationis exterioris. Quia timor perturbat rationem, & causat quandam sollicitudinem, quæ facit hominem attentius consiliari. Vnde cõsiliatio ponitur quartus effectus timoris. Nam vt dicit Philos. Timor consiliatiuos facit. Et alibi consiliamur de magnis, in quibus quasi nobis ipsis diffidimus. Ea autem quæ timemus, licet non sint magna simpliciter, habent tamen magnitudinem, quia apprehenduntur sub ratione ardui & difficilis. Timor & aliæ passiones, quantum est ex se, impediunt facultatem bene consiliandi. Quia homini affecto videtur aliquid maius vel minus quàm sit secundum rei veritatem, sicut amanti videntur ea quæ amat pulchriora & meliora, & timenti ea quæ timet terribiliora.

Ver. 4. DE AVDACIA.

2.2.q.45. AVdacia (secundum Philos.) est timori cõtraria: & est motus appetitus irascibilis, quo realiter A aggreditur periculum imminens propter spem victoriæ supra periculum ipsum. Ex quo sequitur quòd audacia est causa spei. Vnde Philos. 3. Ethic. dicit quòd illi qui sunt bonæ spei, sunt audaces: & quòd audaces sunt prævolantes ante pericula. In ipsis tamen discedunt, quia arduitatem illorum nõ præcogitauerunt. Causa audaciæ est spes victoriæ. Vnde Philos. 2. Rhet. dicit quòd causa audaciæ est, cum in fantasia spes fuerit salutarium vt propè existentium.

Ver. 5. DE IRA.

2.2.q.46. IRa est motus appetitus irascibilis, quo realiter mouetur ad vlciscendum & vindicãdum & pu- B niendum inferentem malum seu nocumentum: Eam ob rem appellatur appetitus vindictæ, & causatur ex concursu multarum passionum. Non enim insurgit motus iræ, nisi propter aliquã tristitiam illatam, & nisi adsit desiderium & spes vlciscendi: Quia (vt habetur 2. Rhetor.) Iratus habet spem puniendi: apprehendit enim vindictam, vt possibilem sibi. Vnde si ille qui intulit nocu-

In lib. de Anima. mentum, fuerit multum excellens & potens, non insurgit ira, sed tristitia, vt dicit Auic. Ex quo patet, quòd ira est passio quodam modo composita, & respicit vnum obiectum secundum rationem boni, & aliud sub ratione mali, scilicet in ferentem nocumentum, de quo vult vindicari. Et ad istũ motum iræ sequitur magna vehementia, impetuositas, furor, & ebullitio sanguinis, & spirituum vitalium circa cor, ex euaporatione fellis procedens, vt dicit Damasc. Hinc est quòd propter nimiam perturbationem cordis, quæ est in motu iræ, apparent in iratis signa quædam in exterioribus membris. Vnde D. Greg. in 5. Moral. dicit: Iræ suæ stimulis cor palpitat, corpus tremit, lingua præpedita est, facies ignescit, exasperantur oculi, & nequaquam recognoscuntur noti. Os quidem

4. Ethic. clamorem format, sed sensus quid loquatur ignorat. Philos. vocat quosdam irascentium acutos: qui citò irascuntur, non tamen diu retinent. Quosdam amaros, qui diu retinẽt iram: quosdam difficiles, qui nunquam quiescunt, nisi vindicentur. ¶ Hos gradus Damasc. & Grego. Nyc. dicunt esse species iræ, diuidentes eam in fellcam, maniam & furorem. Notandum tamen quòd cùm ira sit appetitus vindictæ, importat collationem pœnæ infligendæ ad nocumẽtum sibi illatum. Vnde

Phil.

Philos. dicit quòd syllogizans confestim irascitur, & cum conferre & syllogizare sit rationis: se- 7. Ethic.
quitur quod ira quodam modo est cum ratione præcipiente vel denunciante iniuriam appetitui sensitiuo, qui non impedit ratiocinationem, quod apparet in ebriis. Quia illi qui sunt multũ ebrij, tanquam nihil habentes de iudicio rationis, non irascuntur: sed quando sunt parũ ebrij, irascuntur tanquam habentes iudicium rationis, sed impeditum. Et quia homo est dispositus ad irascendũ secundum quod habet cholericam complexionem, quæ inter alios humores citius mouetur (ideo comparatur igni) sequitur quod secundum complexionem indiuidui, ira (vt Philos. dicit) est natu- 7. Ethic.
ralior concupiscentia. Est tamen minus grauis, quàm odium. Quia odium appetit malum inimici inquantum est malum. Ira autem sub ratione boni, prout existimat esse iustum vindicatiuum. Et ideo quando malum illatum excedit mensuram iustitiæ secundum æstimationem irascentis, tunc misereatur quod non facit odiens, vt dicit Philos. Ideo D. Aug. in regula comparat odium trabi, & 2. Rhetor.
iram festucæ: quanuis ira secundum intensionem desiderij magis excludat misericordiam, quàm odium: eò quòd motus iræ est impetuosior propter choleræ inflammationem. ¶ Omnes causæ iræ reducuntur ad paruipensionem. Cuius, vt dicitur in 2. Rhetor. tres sunt species, scilicet despectus, epireasmus, hoc est impedimentum voluntatis implendæ, & contumeliatio. Ex quo sequitur quod 2. Rhet.
excellentia est mortuum, & causa quòd aliquis de facili irascitur. Vnde Philos. dicit quod homines propter excellentiam indignantur, si aliquando paruipendantur. Diues enim faciliter irascitur contra pauperem si eum despiciat, & principalius contra subditum. ¶ Effectus iræ principales 1.2.q.48.
sunt quatuor. Primus est delectatio: Philos. 2. Rhetor. inducit prouerbium, quòd ira est multo dulcior melle distillãte: ea in pectoribus virorũ crescit. Licet enim principiũ iræ sit tristitia, terminus tamen sui effectus leuis, est delectatio. Secundus effectus secũdum Damasc. est feruor, siue ebullitio sanguinis circa cor, procedẽs ex euaporatione fellis, ex qua sequuntur effectus de quibus dictũ est. Tertius effectus est impedimentũ rationis, quia, vt dicit D. Greg. Ira intelligẽtiæ lucẽ subtrahit, cum mentem promouendo cõfundit, & Cato, Ira impedit animum, ne possit cernere verũ. Quartus est taciturnitas. Vnde D. Greg. dicit: Ira per silentium clausa intra mentem vehementius 5. Moral.
æstuat.

§. 2. DE POTENTIA SECVNDVM LOCVM MOTIVA.

C POtentia secũdũ locum motiua est potẽtia naturalis animæ sensitiuę: qua animal mouet membra & seipsum ad locũ extrinsecũ, ad quę: endũ bonũ sibi cõueniẽs, puta cibũ aut potũ, & ad fugiendũ malũ imminens. Organũ huius potentiæ in quo subiectiuatur, sunt nerui per totũ corpus sparsi: qui mediantibus spiritibus vitalibus, mouent membra secundum iudicium sensus interioris, & imperium appetitus concupiscibilis vel irascibilis, à quorum organis, scilicet corde & felle, procedũt, qui sunt velut athomi mutuò se impellẽtes: prout videri potest in pelle Meranguiorũ cõpressa, & lumini cãdelæ approximata. Ad illorũ impulsum potentia motiua in neruis exi- Spiritus vitales quid.
stens, mouetur: & ad eius motione mẽbra mouentur ad locũ intrinsecũ. Obiectũ huius potẽtiæ est locus. Necessitas ponẽdi hãc potentiã apparet ex naturali ratione: quia natura nõ deficit in necessariis. Et experimento videmus necessaria ad nutrimentum animalis perfecti, esse extrinseca, & ab eis separata. Ideo si nõ haberẽt potentiã mouẽdi se ad illa, diu esse nõ possent. Ad huiusmodi motum & operationẽ, neque appetitiua vis, neque vegetatiua, neq; sensus, neque appetitus possunt esse immediatum principium (vt dicit Philos.) Quia si potentia motiua esset idem cum appetitu, 3. de Anima.
sequeretur quòd quandocunque appetitus esset in actu, animal moueretur secundum locum: quod est manifestè falsum. Necesse est igitur in partibus animalis esse aliquem virtutem, per quã sint habiles ad motum appetitus animæ mouentis, cuius signum est, quòd quando membra mutantur à sua dispositione naturali, non obediunt appetitui ad motum, vt patet in paralyticis.

DE ANIMA RATIONALI.

CAP. II.

D ANima rationalis est actus primus corporis physici organici, in potentia vitam intellectualem & rationalem habentis. Potest etiam sic definiri: Anima rationalis est forma substantialis intrinseca corpori, eminenter continens omnes virtutes & potentias animæ vegetatiuæ & sensitiuæ. Et vltra illas habet tres spirituales corpori non alligatas, scilicet, intellectum agentem, & intellectum possibilem, & voluntatem, & sic in summa habet decem & octo potentias, vt ex prædictis patet. Ex his apparet nobilitas & excellentia animæ rationalis supra vegetatiuam & sensitiuam: quia vtraque habet omnes suas potentias organo corporeo alligatas: Ideo pendent à corpore siue materia in esse fieri & conseruari. Ira quòd non potest esse sine corpore, nec separata persistere extra corpus, & sic corrupto composito, vtraque desinit esse. Anima verò rationalis habet tres potentias, non alligatas organo corporeo, vt dictum est. Ideo non pendet à materia, neque in esse, neque in fieri, nec in conseruari, sed à solo Deo per creationem. Ideo Philosoph. dicit quòd est deforis aduenies, & in lib. Machab. dicitur: Super modum mater mirabilis, & bonorum memoria digna, quæ pereun- Machab. 7.
tes septem filios, sub vnius diei tempore consp iciens, bono ferebat animo, singulos illorum hortabatur voce patria fortiter repleta sapientia: & fœmineo cogitatui masculum inferens animum, dixit: Nescio qualiter in vtero meo apparuistis: neque enim ego spiritum & animam donaui Psal. 32.
vobis, sed mundi creator, qui formauit hominis natiuitatum. Et Psal. Qui finxit sigillatim corda Sap. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eorum,hoc est animas creauit, & creando infudit. Et ideo potest separari à corpore, & separata cõseruari,& per se subsistere. Vnde sequitur quòd est immortalis & incorruptibilis. ¶ Quod probatur authoritatibus sacræ scripturæ. Deus fecit hominem inexterminabilem.ad imaginem similitudinis suæ fecit illum.non quo ad corpus,&c. Et psal.6. Constituisti eum super opera manuum tuarũ. Omnia subiecisti sub pedibus eius. Ex quo apparet quòd homo post Deum est finis creaturarum corporalium:sed finis est nobilior his quæ sunt ad finem: & aliquæ creaturæ corporales sunt incorruptibiles.Igitur,&c. Eccl.12.dicitur,Memento creatoris tui donec reuertatur puluis in terram suam, vnde erat, & spiritus redeat ad Deum qui dedit illum. Et Dan.12. Qui in puluere terræ dormiunt,alij in vitam æternam,alij in opprobriũ sempiternum,vt videãt semper. Et Christus Matth. 10. Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. Et Matth. 25. Ibunt ij in supplicium æternum. Iustus autem in vitam æternam:quæ repugnat corruptioni. Probari etiam potest naturali ratione vltra ea quæ dicta sunt de fine. Quia impossibile est appetitum naturalem esse frustra:sed homo naturaliter appetit perpetuo manere. Quod patet ex hoc quòd esse ab omnibus appetitur secundum quòd cognoscitur.sed homo cognoscit esse simpliciter & secũdum omne tempus.Igitur,&c. Bruta verò non cognoscunt nisi nunc, ideo non appetunt semper. Aristot. etiam in 2.de anima dicit,quòd anima separatur à corpore,quemadmodũ perpetuum à corruptibilibus,& pollicitus est se compositurum librum quomodo anima separata à corpore intelligat. Item in Ethic. sic describit hominis felicitatem quòd impossibile esteam habere in hac vita. Alias rationes & authoritates vide apud D.Tho.1.p.75.art.6.& in 9.de anima.art.14.& 2.contra gentiles.c.79.& seq.Et D.Antoni.floren.in 1.p.summæ c.5.per totum. Nec obstat illud Sap. 2. Ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus quasi non fuerimus : quia intelligitur in memoriis hominum cùm dicat erimus. Non obstat etiam illud Ecclesiastis 3. Vnus est interitus hominis & iumentorum: & æqua vtriusque conditio. Quia loquitur in persona stultorum. Nec obstat illud Ezechielis 18. Anima quę peccauerit,morte morietur:quia anima accipitur pro toto homine. Vel morietur, i.priuabitur gratia,& subiicietur tormẽtis. Et licet de potẽtia absoluta possit annihilari,non sequitur tamen quòd possit corrumpi,aut quòd habeat principia corruptionis. Si dicatur quòd Arist. in 3.& 8.Phys.& in 1.de cælo posuit mũdum fuisse ab æterno. Dicendum quod rationes quas adducit non sunt demonstrationes simpliciter,sed secundum quid ad contradicendum opinionibus aliquorum ponentium mundum incepisse esse secundum quosdam modos in veritate impossibiles. Contra quos rationes contradictorias ponit. Quia in 1.lib.Top.dicit quòd sunt quædam problemata dialectica,vt vtrum mundus sit æternus. Et quanuis Deus potuerit eũ producere ab ęterno,non sequitur quòd essent infinitæ animæ. Quia per infinitum tempus ce ssasset à productione animarum. Licet etiam aliqui sequentes Auicen.& Algaselem nõ habeant pro inconuenienti esse infinitum actu in rebus immaterialibus,& in iis quę non habent ordinem ad inuicem. Et hęc solutio est conformis dictis Aristot.in 3.Phys.

Ver. 1. DE ANIMA SEPARATA.

ANima à corpore separata non habet nisi tres potentias,scilicet eas quæ non sunt organo corporeo alligatæ. Aliàs autem nõ habet in actu, sed radicaliter:Ita quòd resumpto corpore dispositio, statim omnes aliæ potentiæ animæ emanant ab ea, & diffunduntur ad organa, sicut & eo modo cùm infusa fuit corpori. Eodem modo dicendum,quando organum, in quo subiectiuatur potẽtia corrũpitur:tũc anima nõ habet illã potentiã in actu,sed solùm radicaliter. Quia ad corruptionem subiecti sequitur corruptio omniũ accidentiũ. Et cùm potẽtia sensibilis aut vegetabilis subiectiuetur in organo corporeo:cõsequẽs est quòd corrupto organo alicuius potẽtiæ in homine,corrumpatur potẽtia in illo subiectiuata. Radix tamen eius siue aptitudo producẽdi eam non corrumpitur. Quia organo per diuinam potentiam restituto aut reparato,statim ex anima fluit illa potentia,vt habetur de cæco nato. Ex quo apparet quòd actus potentiarum animæ rationalis conuenientium cũ potentiis animæ sensitiuæ aut vegetatiuæ,pendent,quo ad existentiam formalem,siue denominatiũ & quo ad actus,ex organis corporeis & dispositionibus ipsorum. Et licet actus potentiarum non organicarum non pendeant ex organis corporeis:quia tamen præsupponunt actum potentiarum organicarum.s.fantasiæ,vel æstimatiuæ, aut memoriæ (cùm secundum Philos.necesse sit intelligentem fantasmata speculari:Cuius signum est,quòd perfectè dormientes nil intelligunt,eo quòd fantasia quæ est speculum intellectus clausa sit) Ideo huiusmodi potentiæ non organicæ præsupponunt & requirunt dispositionem organorum potentiarum, quarũ actus præsupponunt maximè cerebri,quod est organum fantasiæ,æstimatiuæ,& memoriæ. Vnde videmus quòd qui sunt cerebro turbati & indispositi,vix rectè iudicant aut ratiocinantur.

Ioan.9.

3.de Anima.

D

§. 1. DE INTELLECTV AGENTE.

ANima rationalis(vt iã dictũ est)habet tres potẽtias,organo corporeo nõ alligatas.s.intellectũ agentem,intellectum possibilem,qui dicitur memoria intellectiua,& voluntatem,quę dicitur appetitus intellectiuus & rationalis. Intellectus agens secundum Philos. est potentia naturalis animæ rationalis,organo corporeo nõ alligata:qua mediante intelligibilia in potentia fiũt intelligibilia in actu.& qua intellectus possibilis fit quodã modo omnia,hoc est recipit in se omniũ rerum species siue similitudines,quæ dicũtur species intelligibiles. Et sic debet intelligi illud Sapientis,vbi loquens de homine,ait:Dedit illi dominus virtutem continendi omnia. Comparatur autem intellectus agens lumini : quia quemadmodum colores in tenebris , visibiles in potentia,lumen facit eas visibiles in actu:quia aduenìente lumine multiplicantur species intẽtionales,

3.de Anima.

Sapien.10.

A

in

in aere,& recipiuntur in potentia visiua:qua receptione facta, videtur in actu:Ita intellectus agẽs facit,vt naturæ rerum(quarum similitudines sunt in fantasia,& sunt intelligibiles in potentia) fiãt intelligibiles in actu,quia cùm in fantasia sint materiales & particulares & extensæ:& ob eã causam non sint perceptibiles ab ipso intellectu, qui est vniuersalium intellectu agente illuminante depurantur & abstrahuntur , fiũntque vniuersales & intelligibiles actu, hoc est apprehenduntur & recipiuntur ab intellectu possibili absq; conditionibus indiuiduantibus,quæ sunt materia,hac indiuiduali quantitate & aliis particularibus accidentibus signata,sub quibus quidditas & natura rerum est inclusa,& quasi quibusdam cortinis & velaminibus absc ̃dita in fantasia. Sed per lumen intellectus agentis natura illa absque cõditionibus indiuiduantibus apparet , & offertur intellectui possibili:moto per fantasma, quod virtute ipsius intellectus agentis causat, producit, ac imprimit vnam speciem intelligibilem siue similitudinem spiritualem & vniuersalem illius naturæ sic illustratæ. Et sic intellectus possibilis à fantasmate tanquam obiecto , per virtũtem intellectus agentis excitatus,recipit illam speciem ab eo,sicut potentia visiua, virtute luminis materialis recipit speciem intentionalem coloris à colorato. An autem in illa receptione speciei intelligibilis intellectus se habeat merè passiuè,prout & visus:an partim actiuè, vt adamas attrahẽdo ferrũ, adhuc sub iudice lis est,& prolixa concertatio,quam breuitatis causa relinquo. Et quia prædicta species apprehẽditur & recipitur absq; cõditionibus indiuiduantibus:ideo recipitur immaterialiter & spiritualiter & vniuersaliter:sic quòd illa species intelligibilis est vniuersalis, nõ in essendo,sed in repræsentãdo:quia quantũ ẽst ex se,species illa nõ magis repræsentat Sortẽ , quàm Platonem:sed solùm repræsentat naturã humanã,quæ est realiter & particulariter in quolibet supposito. Talis apprehensio dicitur abstractio,non quòd sit realis separatio:sic quòd species illa intelligibilis fuerit prius in fantasmate subiectiuè , & deinde per fantasma in intellectu possibili transfusa,& sic separetur à fantasmate:quia idem accidens numero,nõ migrat de subiecto in subiectũ. Neque etiam est abstractio,quæ sequitur ex actuali consideratione vnius , absque consideratione alterius:quia talis abstractio est respectus rationis,generis vel speciei , consequens abstractionem de qua hic non intelligimus. Sed accipitur hic abstractio,prout est quædam realis motio,qua mouetur intellectus possibilis à fantasmate,illustrato virtute intellectus agentis,velamen seu cortinã illarum conditionum in diuidualium apetientis,ad recipiendũ species intelligibiles naturę præsentaræ virtute intellectus agentis,& quidditatis rei materialis sensibilis, habentis supposita materia sensibilia mouentis principalis,& excitantis intellectum possibilem ad recipiendum illam, sicut dictũ est de potentia visiua:quæ mota ab obiecto suo,mediãte lumine corporali,recipit speciem visibilem. Et hęc illustratio fantasmatis siue apertura velaminũ & cortinarum,qua fit ostẽsio rei latentis,dicitur depuratio fantasmatis. Vnde D.Tho.dicit:Si quis rectè consideret,intellectus agens secundum ea quæ Philos. de ipso tradit,non est actiuum principium immediatum respectu intellectus possibilis directè,sed magis respectu fantasmatum,per quę intellectus possibilis reducitur in actum, quando aspectus eius inclinatur ad fantasmata sic illustrata , tanquam ad obiectum conueniens sibi per fantasma,non virtute propria,sed virtute intellectus agentis præsentatum. Et sic fantasma se habet instrumentaliter ad huiusmodi abstractionẽ, quæ dicitur simplicium apprehensio,qua facit intelligibilia in potentia esse intelligibilia in actu primo , hoc est habituali,cum illa species intelligibilis sit habitus,& maneat in dormiente , & in actu secundo, quando intellectus possibilis illa specie intelligibili habituali informatus,per illam se reducit ad actualem considerationem illius naturæ. Et ex illo actu secundo formatur alia similitudo actualis rei intellectę,ad quam actus intellectus possibilis sic informatus immediatè terminatur,quę dicitur verbum cordis,& conceptus vltimatus rei , ad quam tendit & immediatè terminatur actus intelligendi,& non vltimatus,si est naturalis similitudo vocis,vel scripturæ,vel aliquid & huiusmodi aliud repræsentans. Et mediante illa actuali similitudine siue verbo cordis,intellectus reflectitur & terminatur ad fantasma illius speciei:& tunc videt naturam illam esse in supposito particulari,quod per illud fantasma præsentatur cum conditionibus indiuiduantibus : & tandem mediante illo terminatur ad ipsam rem intellectam extra hominem existentem. Et tunc est perfecta cognitio apprehẽsiua & quidditatiua intellectus. Vnde D.Tho.dicit:Natura lapidis vel cuiuscunque rei materialis completè,verè,& perfectè cognosci nõ potest, nisi secundum quod cognoscitur,vt in particulari existens. Nec obstat præmissis,quòd fantasma sit accidens materiale,similiter & quidditas rei sit etiam materialis , & per consequens non possint agere in intellectum, qui est spiritualis,cùm oporteat causam esse potiorem & nobiliorem effectu, & agens passo:materiahãque non possint agere nisi per contactum,quem non habẽt circa spiritualia. Quia hoc verum est virtute propria,instrumentaliter tamen,& virtute alterius non est inconueniens. Vnde calor naturalis virtute substantiæ generat carnem, & verba sacramentalia causant instrumentaliter characterem & gratiam. Ex præmissis patet,quòd abstractio tripliciter accipi potest. Primò,pro abstractione reali,scilicet vnius rei de vno loco,vt ponatur in alio. Secundò, pro respectu quodam resultante ex consideratione vnius sine altero,& illa non est ens reale:nec potest esse fundamentũ entis realis. Tertiò,pro attractione speciei intelligibilis quidditatis rei materialis qua depurantur species accidẽtium,quæ sunt in materia sensibili,& sic quidditates rerum materialium fiunt vniuersales & intelligibiles actu & vtrab hac albedine præsentata per fantasma,mediante illustratione intellectus agentis,fit in intellectu possibili,species siue naturalis similitudo quidditatis albedinis

9.de Anima. art.18. ad 20.

Abstractio triplex.

FACULTAD DE TEOLOGIA Univ. de Deusto BILBAO

Universidad de Deusto
Biblioteca

1.p.q.85.art.1. Materia duplex.

diuis,quæ repræsentat omnes albedines,& sic est vniuersalis in repræsentando,& ita dicẽdum est de aliis accidentibus. Vnde D. Tho. dicit,quòd cognoscere id quod est in materia indiuiduali,nõ prout est in tali materia,est abstrahere formam à materia indiuiduali, quam fantasma repræsentat. Sed notandum quòd duplex est materia. Quædam communis, vt caro & ossa nõ indiuiduata. Alia est indiuidualis,hoc est signata hac quãtitate,vt hę carnes,& hæc ossa. Intellectus abstrahendo speciem rei naturalis,non abstrahit à materia communi, cum sit de essentia rei naturalis: quia quælibet res materialis est composita ex materia & forma. Sed abstrahit à materia indiuiduali, hoc est ab his carnibus & ab his ossibus: quæ nõ sunt de ratione siue definitione speciei, puta hominis,sed sunt partes indiuidui,vt dicitur in octauo Metaph.

Ver. 1. DE OBIECTO INTELLECTVS AGENTIS.

B OBiectum Intellectus Agentis,circa quod immediatè operatur pro statu huius viæ,est fantasma non apertum,neque illustratum: mediatè verò est intellectus possibilis, quem mediante fantasmate mouet ad duo. Primò,ad abstrahendum species intelligibiles. Secundò,illis habitis ad actualem considerationem,quam pro statu huius viæ intellectus possibilis habere non potest, nisi se conuertendo ad fantasmata. Vnde Philos. dicit: Necesse est intelligentem, fantasmata speculari. Et quia fantasmata secundum se non sunt illustrata : & propterea secundum se non possunt præsentare obiectum intellectui possibili: ideo etiam abstractis speciebus, non potest intellectus possibilis habere actualem considerationem absque actione intellectus agentis, illustrantis fantasmata: quæ sunt quoddam medium. Ideo perfectè dormientes nil intelligunt. Et ideo sicut actio luminosi est in medio, ita actus intellectus agentis est in fantasmate per modum fluxus. Ex quo sequitur, quòd fantasma est instrumentum intellectus agentis.

3.de Anima.

Ver. 2. DE INTELLECTV AGENTE IN ANIMA SEPARATA.

C VUm intellectus agens in anima separata non sit otiosus, eo quod Deus & natura nihil faciunt frustra: necesse est ipsum habere aliud obiectum saltem immediatũ. Anima enim separata vel nihil intelligit, vel alio modo intelligit, quàm intelligeret cum esset corpori coniuncta: quia quando est cõiuncta, intelligit mediantibus fantasmatibus, quæ speculatur. Cum igitur anima separata non habeat fantasmata: consequens est vt non eodem modo intelligat. Et videtur etiã quod nec per species à fantasmatibus abstractas: cùm illæ sint causatæ à fantasmatibus. Et sic remotis vel absentibus fantasmatibus, nõ videntur intellectui proportionatæ: & per cõsequens intellectus per eas non potest intelligere. Dicere autem quòd anima separata nil penitus intelligat, est negare ordinem institutionis diuinæ. Deus enim (qui creauit animam intellectiuam ad intelligendum) ordinauit etiã quod aliquãdo separaretur. Si ergo separata non posset intelligere, iam nõ seruaretur ordo à Deo institutus,& frustra videretur esse creata, eò quòd non posset consequi finẽ intentum à Deo. Necesse est ergo dicere, quòd sicut Deus creando animam, & infundendo eam corpori, dedit illi modum intelligendi connaturalẽ pro statu viæ, quo est corpori cõiuncta, etiam ordinauerit illi modum intelligendi pro statu quo esset separata à corpore & fantasmatibus. Ideo probabiliter dicunt aliqui, quòd Deus separando eam à corpore, dat & infundit illi tot & tantas species, quot & quãtas potuisset in via,& corpori coniuncta abstrahere & acquirere maximè animabus paruulorum, qui ante peccatum actuale decedunt. Et cùm anima rationalis secũdũ suam naturam sit inferior angelis, iuxta illud Psal. Minuisti eum paulominus ab angelis: sequitur quòd Deus dat animæ separatæ in eius separatione inferiorem & imperfectiorem modum intelligẽdi, quàm dederit angelis. Modus autẽ intelligẽdi qui datus est angelis in eorũ creatione, fuit per influentiam diuini luminis, impressi in speciebus & similitudinibus rerũ in intellectibus eorũ concreatis, vnicuique secundũ modũ suæ naturæ, superioribus angelis species vniuersaliores, & plura repræsentantes,& inferioribus angelis species minus vniuersales, & pauciora, repræsentantes creando. Vnde sequitur quòd angelis inferioris naturæ seu ordinis impressit & concreauit multò plures species seu similitudines rerum, quàm angelis superioribus: quia multò plures sunt species, quàm genera: & minus vniuersalia, quàm magis vniuersalia. Quum igitur anima rationalis sit in infimo gradu intellectualium creaturarum, & omnes animæ sint vnius gradus & vnius speciei: necesse est dicere, sequendo prædictum ordinem naturæ institutum à deo, quòd omnibus animalibus paruulorum decedentium ante vsum rationis,& absque baptismo, in morte seu separatione à corpore imprimat & infundat Deus tot species intelligibiles rerũ, quot poterant acquirere coniunctæ corpori, saltem seclusis acquisitis, quæ in eis manent. Quæ quidem species infusę sunt proportionatæ lumini & virtuti intellectus agentis: & sic per eas omnia creata & naturalia intelligere possunt. Ex quo sequitur, quòd omnes animæ paruulorũ in limbo existentium, sunt æquales in scientia & cognitione,& beatæ beatitudine naturali: licet sint priuatæ beatitudine supernaturali propter peccatum originale, quæ priuatio non generat tristitiam, eò quòd non apprehendant sibi deberi: vel quia deus non concurrit, cùm ordinauerit pœnas sensibiles respondere deliciis & voluptatibus, vt amplius infrà dicetur. An autẽ per essentiã suã seipsas videãt, an per illas species, altioris est negotij, quàm susceperimus. Verùm quia deus nõ solùm instituit ordinẽ naturæ, sed etiã ordinẽ iustitię, quæ retribuit vnicuiq; secũdũ opera sua, meritoria. s. & demeritoria, vt bene declarat Apostolus: hinc est, quòd deus animabus adultorum diuersimode merentium vel demerentium, in morte & separatione infundit diuersas species, secundum proportionem meritorum vel demeritorum: vt qui magis meruerunt, magis gaudeant & lætentur: & qui amplius demeruerunt, amplius

1.p.q.89. et in 4. de Anima ar.15. ad nonũ Roma.2.

Psal.6.

Deut.25.

amplius torqueantur: vt secundum mensuram delicti, sit & plagarũ modus. Vnde sequitur quòd omnes damnati in inferno non æqualiter torquebuntur: neque beati in cælo æqualiter remunerabuntur. Patet etiam quòd omnes animæ paruulorum baptisatorum decedentium ante vsum rationis, æqualiter præmiabuntur, quia æqualiter participant meritum Christi, eis in sacramento baptismi communicatum. Et loquor hic de speciebus infusis secundum proportionẽ gratię, & propter meritum communicatum: & non si aliunde proueniat, ex dei liberalitate, propter preces assistentium, vel vt proportionentur ruinis angelorum, qui etiam in infimo ordine non erant æquales in gratia; quæ secundum D. Tho. data fuit secundum proportionem naturalium specie differentium. Circa hæc tamen nil determino, sed doctiorum examinationi relinquo. Resolutio ergo est, quòd intellectus agens in anima separata habet pro obiecto immediato species acquisitas, quas acquisiuit in via,& infusas à deo in separatione : quæ sunt eiusdem rationis cum acquisitis, quas illustrat : quia tales species non sunt ex seipsis luminosæ, nec sufficiunt mouere intellectum ad actum secundum, siue ad actualem cognitionem, sicut species intelligibiles angelorum, quæ propter altiorem gradum naturæ eorum sunt luminosæ, & quibus mediantibus angeli absq; alio lumine possunt intelligere. Et ideo non ponitur in eis intellectus agens, sicut in homine, qui tenet infimum gradum inter intellectuales creaturas : quapropter in anima separata species intelligibiles acquisitæ in via,& infusæ in eius separatione, egent illuminari, vt mouere possint intellectũ: quæ illuminatio fit per intellectũ agentem, qui alio modo operatur pro statu viæ, & animæ coniunctæ: quia immediatè illustrat fantasmata,& alio modo ꝓ statu animæ separatæ, ꝓ quo nõ habet deputare fantasmata, nec species abstrahere, sed solùm immediatè illuminat species acquisitas vel infusas. Et sic alius & diuersus est modus intelligendi animæ vnitę corpori,& separatę à corpore.

Ver. 3. DE DIFFERENTIA INTELLECTVS AGENTIS A SENSV ET INTELLECTV POSSIBILI.

A INtellectus agens differt à sensu, siue à potentiis sensitiuis: quia intellectus agens nõ est alligatus organo corporeo,& manet subiectiuè in anima separata, non autem potentiæ sensitiuæ. Differt etiam ab intellectu possibili, sicut actiuum principũ à passiuo. Intellectus enim possibilis abstrahit & recipit species intelligibiles,& per eas intelligit. Intellectus autem agens non abstrahit neque apprehendit neque recipit species, nec intelligit. Et si alicubi dicatur, quòd est potentia apprehensiua, intelligendum est causaliter & dispositiuè. Præterea etiam in hoc differt, quia intellectus possibilis quandoque est in potentia,& quandoque in actu,& diuersimode se habet in actibus suis. Intellectus verò agens secundum quod est in se, semper est in actu, & vniformiter se habet, naturaliter & non liberè agens. Et sic adeò exercet officium suum in non habẽtibus vsum rationis, sicut in habentibus. Vnde pueri secundum Philo. omnia apprehendunt,& mirãtur. Solum impeditur per ligamen sensuum.

Ver. 4. DE LIGAMINE SENSVVM ET INTELLECTVS.

B SEnsus ligantur in dormientibus per euaporationes & fumositates, vt habet Philos. Et ideo secundum dispositionem huiusmodi euaporationum cõtingit esse ligamen sensus maius vel minus. Quando est magnus motus vaporum, ligatur non solùm sensus communis, sed etiam imaginatio siue fantasia, ita vt nulla appareant fantasmata, sicut maximè quando aliquis incipit dormire post multum cibum & potum. Si verò motus vaporum aliquanto fuerit remissior, apparẽt fantasmata, sed distorta & inordinata, sicut accidit in febricitantibus. Si verò prædictus vaporũ motus fuerit magis mediocris, non solùm imaginatio remanet libera, sed etiam ipse sensus communis soluitur, ita quòd homo interdum iudicat dormiendo ea quæ videt, somnia esse, iudicans inter res & rerum similitudines. Sed tamen aliqua ex parte remanet sensus cõmunis ligatus. Et ideo licet aliquis dissimilitudines discernat, semper tamen in aliquibus decipitur.

In lib. de somn. & vig.

Ver. 5. DE NECESSITATE INTELLECTVS AGENTIS.

C NEcessitas ponendi intellectum agẽtem fuit, eò quòd anima rationalis (prout Philos. dicit) est tãquam tabula rasa, in qua nihil depictum est, de pingibilis tamẽ virtutibus & scientiis: quod intelligendum est quantum ad intellectum, qui est subiectum illarum: quia intellectus humanus non habet species inditas: est tamen aptus natus acquirere speciem à rebus,& fieri quodammodo omnia, hoc est abstrahere à fantasmatibus species omnium rerum sensibilium (vt dictum est.) Et cùm omne quod mouetur, ab alio mouetur: quia potentia non reducitur ad actum, nisi per aliquid quod est actu: ideo potentiæ sensitiuæ exteriores reducuntur in actum ab obiecto extrinseco, à quo recipiunt species sensibiles, per quas actuantur & sentiunt. Idem apparet in sensibus interioribus, qui reducuntur in actum per species sensuum exteriorum. Sensus autem interior ex se non potest mouere intellectum, neque præsentare ei obiectum: quia intellectus est vniuersalium, sensus verò particularium. Et ideo necessariò ponenda est virtus in anima, per quam præsentetur intellectui obiectum suum, aliàs intellectus nihil posset intelligere: quod non est dicendum, quia tunc frustra esset. Cùm ergo deus & Natura nihil faciãt frustra, necesse est dicere, quòd Deus dedit aliquam virtutem intrinsecam, per quam intellectus reducitur ad actum suum. Illam virtutem vocamus intellectum agentem, qui modo superiùs expresso, per illustrationem fantasmatis præsentat obiectum intellectui possibili: & reducit ipsum de potentia in actum.

3.de Anima.

1.p.q.79.ar.3. & in q. vnica de anima, artic.4.

§. 2. DE INTELLECTV POSSIBILI.

D INtellectus possibilis est potentia naturalis animæ rationalis, nõ alligata organo corporeo: quame

Universidad de Deusto
Biblioteca

mediante anima dicitur quodammodo fieri omnia, hoc est, potest susципere omnium rerum intelligibilium, siue sensatarum, siue nõ sensatarum formas siue intelligibiles species. Et ideo dicitur possibilis, inquãtum potest recipere. Et passibilis, inquantum est in potentia ad agendũ, & vtendum speciebus receptis. Et quia nobilius est agere, quàm pati: ideo communius dicitur possibilis. Et si inueniatur alicubi intellectus sine determinatione, de intellectu possibili intelligendum est.

Ver. 1. DE OBIECTO INTELLECTVS POSSIBILIS.

3. Metaphys. OBiectum formale primum & per se siue adæquatum, circa quod versatur intellectus possibilis est ens in tota sui cõmunitate: quia (vt dicit philos.) vnũ quodq; est intelligibile inquãtũ est actu, hoc est, secundũ q̃ habet rationem entis quæ est habere esse reale, vel rationis. Ex quo sequitur q̃ duplex est ens quod obiici potest intellectui possibili, scilicet ens reale & ens rationis. E

Ver. 2. DE ENTE REALI.

Entis realis diuisio. Substantiæ diuisio. ENs reale est quod habet esse absq; reflexa operatione intellectus. Dictũ est, reflexa, propter actus intellectus, qui sunt entia realia: & nõ possunt esse absq; operatione intellectus: tamẽ bene absq; operatione reflexa. Ens reale prima diuisione diuiditur in ens creatũ & increatũ, siue finitum & infinitũ. Et creatum in substantiã, & accidens: Substantia verò in corporeã & incorpoream: Corporea, in corruptibilem & incorruptibilem: Corruptibilis verò in animatã & inanimatam: & animata in vegetatiuam, & sensibilem: & sensibilis in rationalem & irrationalem: vt latius in arbore Porphyriana, & in lib. prædicamentorũ continetur. Substantia creata est ens, quod habet ex natura sua esse per se, & nõ in alio subiectiuè: & potest substare accidentibus, & ea sustinere, siue communicare illis esse, vt homo. Quãuis humana natura in Christo nõ habeat esse per se proprium, sed subsistat in esse existẽtiæ diuino, tamen ex natura sua cõpetit ei habere esse per se. Vnde si deus de sua potentia absoluta relinqueret humanam naturã, statim sublata vnione hypostatica, ex illa natura quæ nunc est assumpta, flueret vnũ esse existentiæ sibi proprium, & esset homo: & ideo est accidẽs: quia accidẽti nõ conuenit ex natura sua posse esse per se. Licet enim quantitas in sacramento altaris sit per se, & non in alio subiectiuè, & substet aliis accidẽtibus. s. colori, sapori, odori, figuræ: hoc tamẽ non habet ex natura sua, sed miraculosè, virtute & potentia diuina.

Accidentis definitio. Accidentis diuisio. ¶ Accidens autem est ens reale, quod ex natura sua non habet esse per se, sed in alio vel actu, vel aptitudine. Quod dictum est propter accidentia, quæ virtute diuina possunt separari non solùm à substantia, sed etiam à quantitate: tamen semper habent aptitudinẽ inexistẽdi: licet inesse siue inexistere actu non sit de eius essentia, cùm possit separari. Et sic debent intelligi verba in cõmuni definitione accidẽtis, qua dicitur q̃ accidẽs est quod potest adesse & abesse subiecto praeter subiecti corruptionẽ, nisi insit à natura, vt risibile homini, & habitudo siue relatio dependentiæ creaturæ. Accidens diuiditur in accidens cõmune, & accidens propriũ. Item diuiditur per nouem genera generalissima, siue prædicamẽta, scilicet quãtitatẽ, qualitatem, ad aliquid, actionem, passionem, situm, vbi, quando, & habitum. Diuisio tamen illa est analoga, quia primò conuenit quantitati, quæ est fundamentum omnium accidentium corporalium & materialiũ: deinde qualitati, & hęc duo prædicamẽta sunt absoluta, cętera verò sunt respectiua. Accidẽs proprium est quod conuenit vni, soli, & semper, & fluit à principiis speciei, vt risibile. Accidẽs commune est, quod potest conuenire pluribus speciebus, vt color. Nec est inconueniens, quòd accidens propriũ conueniat pluribus indiuiduis: quia accidẽs propriũ dicitur respectu speciei specialissimę, licet im, ppriè possit cõuenire speciei subalternæ, si fluat ex principiis eius: & similiter indiuiduo. si fluat ex principiis eius. Nec incõuenit etiã quòd aliquod accidens sit proprium & cõmune aliis, sicut calor, qui est propriũ ignis, tanquã fluẽs à principiis eius: & est cõmune aliis per ignem vel motũ calefactis. Et quãtitas continua, quæ est proprium substantiæ materialis: & color, qui est proprium corporis opaci. Accidens cõmune diuiditur in accidens separabile, vt albedo: & accidẽs inseparabile, vt nigredo in coruo. Contingit tamen accidens esse & denominari inseparabile tripliciter. Primò propter difficultatem, vt in exemplo dato: quia nigredo à coruo artificiosè potest separari, difficulter tamen. Secundò dicitur inseparabile naturaliter, quia non potest quacunq; arte aut virtute naturali separari, vt quantitas à re quanta, & sic omne accidens proprium est inseparabile. Tertiò propter implicationẽ contradictionis, vt habitudo seu relatio dependentiæ creaturæ ad creatorem: implicat enim quòd sit creatura, & quòd nõ dependeat à deo. Aliqui idẽ dicunt de proprio speciei specialissimę, quod fluit à principiis speciei. Sed melius videtur dici, quòd deus potest suspendere concursum suũ: & tunc non fluet. ¶ Prædicta decem genera rerum siue prædicamẽta dicuntur principia formalia: quia sunt principia cognoscendi, imò & essendi, cùm omne superius actu & intellectu includatur in inferiori, sic quòd nõ potest haberi cognitio (saltẽ distincta) inferioris sine cognitione superioris. Non enim distinctè quis cognoscit hominem, qui non cognoscit animal: & sic de aliis præcipuè generalissimis, quæ sunt communissima. Ideo Philosophus dicit: Sunt enim primùm nobis nota cõfusa magis. ¶ Hęc decẽ genera rerũ considerantur à Metaphysico & Dialectico, diuersimodè tamen: quia Metaphysicus considerat principaliter naturam eorum secundum quod sunt prima principia: in quibus omnia alia continentur, & quæ de omnibus essentialiter prædicantur, & ad quæ omnia reducuntur. & sic considerat ens rationis, quod reducitur ad hæc tãquam fundamenta eius. Logicus autem nõ considerat principaliter res in natura sua, sed pro quanto in ipsis fundantur intẽtiones aliquæ siue respectus, puta generalitatis seu communitatis superioritatis, secundum quendam ordinem minus communis siue inferioris ad

In proœmio Physicæ.

maius

maius commune, hoc est ad superius, quæ dialecticus ordinat secundũ sub & suprà, inferiora ponit sub, & superiora suprà, & differentias diuidentes & contrahentes à latere. Talem coordinationẽm prioritatis & posterioritatis naturalis intelligibilitatis (quæ consequitur apprehensionem rei prout est obiectiuè in intellectu) vocant dialectici prædicamentum: & dicunt omnia entia realia finita, vel esse prædicamenta, vel poni in aliquo prædicamentorum, vel per se, vel reductiuè. Per se quidem, quæ habent tres conditiones. Prima est, quòd sint vniuoca, hoc est quæ sub vna ratione vel conceptu & æquè primò prędicantur de suis inferioribus. Ideo ens non est prędicamentũ: quia non est vniuocum, sed analogum: dicitur enim prius de substantia, quàm de accidente, cùm substantia habeat perfectius esse, quàm accidens: quod pendet ex ea in triplici genere causæ, scilicet efficientis, materialis, & formalis. Partier accidens non est prædicamentum, cùm primò dicatur de quantitate, quæ est fundamentum aliorum. Secunda conditio, quòd sit ens reale finitum & limitatum. Ideo Deus non ponitur in prædicamẽto, nec entia rationis: quamuis aliqui addant prędicamentum signi: ad quod volunt omnia entia rationis, explicita per vocem vel scripturam, & omnia alia signa voluntaria reduci: à quibus non discrepat D. Tho. qui dicit sacramentũ esse in genere signi. Tertia conditio est, quòd sit ens completum, & non sit pars. Ideo anima, & materia, & alia entia quæ sunt partes aut principia seu via aut termini, non ponuntur per se in prædicamento vel prædicamentis: reductiuè tamen ponuntur in prædicamento vel prædicamentis totius: & sic generatio, corruptio, esse existentiæ, materia & forma, reducuntur ad prædicamentũ substantiæ: augmentatio, diminutio, rarefactio, & condensatio, ad prædicamentum quantitatis: motus alterationis, ad prædicamẽtum qualitatis, & sic de aliis. 3.p.q.60.

Ver. 3. DE ENTE RATIONIS.

Entis rationis diuersa acceptio. A ENs rationis accipitur dupliciter: Primò pro ente causato à ratione, aut in eo subiectiuato. Et sic species intelligibiles, actus intelligendi, conceptus vltimatus, & non vltimatus, siue verbũ cordis, dispositiones & habitus intellectuales, acquisiti vel infusi, & respectus naturaliter consequentes ex illis & alia huiusmodi, dicuntur entia rationis, quamuis secundum essentiam suam sint realia, & hoc modo acceptum non condiuidit ens. Secundò accipitur ens rationis, pro eo quod consequitur actum rationis & est in ea duntaxat obiectiuè, & nullibi subiectiuè: & quod cessante operatione intellectus, nullum habet esse & hoc modo condiuidit ens cum ente reali. Exempli gratia: Cùm intellectus, abstracta à fantasmatibus natura hominis quæ est in Sorte, reflectẽdo se ad fantasmata à quibus abstraxit, & cõparat eã illis, & inuenit eam conuenire pluribus rebus per fantasmata, præsentatis ad illum actum comparationis intellectus sequitur vnus respectus, qui dicitur species ad indiuidua: qui quidem respectus non habet esse per se, & sic non est substantia: neque est in intellectu subiectiuè, neque alibi: & cessante operatione intellectus ab illa comparatione, nullum habet esse, & est purum nõ ens. Sed manente prædicta comparatione, intellectus potest reflecti supra actum suum, & considerare respectum illum, & sic respectus ille erit obiectiuè in intellectu: quia intellectus versatur circa illum & sic est obiectum eius. Nec inconuenit aliquid esse obiectiuè in intellectu, & terminare intellectum quod non est in eo subiectiuè. Quia homo & aliæ res ad extrà sunt obiectiuè in intellectu: & sunt obiectum intellectus, & terminant actum eius mediantibus speciebus intelligibilibus: & tamen nõ sunt subiectiuè in ipso. Sicut potentia visiua per speciem coloris non solum terminatur ad colorem, qui est obiectum eius, sed etiã ad quantitatem, & ad motum qui consequitur quantitatem. Sic intellectus terminatur ad ea, quæ consequuntur actum suum, & rem apprehensam, quæ est obiectum eius. Et sic ens rationis dicitur obiectum intellectus, nõ primò & per se, sed per ea in quibus fundatur, & ad quæ terminatur. Potest tamen esse quòd sit in intellectu subiectiuè, vt quando intellectus reflectitur super actum suum, vel considerat debitum, aut alia quæ in eo sunt, tunc respectus naturaliter consequens dicitur ens rationis primo modo: & tamen est subiectiuè in intellectu.

Ver. 4. DE RESPECTV, SIVE RELATIONE.

Relationis definitio et diuisio. B QVum omne ens rationis sit respectus quidam & sic non possit bene intelligi, ignorata natura respectus: ideo de essentia siue natura respectus dicendum est. D. Tho. dicit quòd respectus siue relatio essentialiter (hoc est pro formali) est ordo, vel dependẽtia, aut aliqua alia inclinatio, aut habitudo vnius rei ad alteram, & illa habitudo siue respectus aliquando est realis ex vtroque extremo, aliquando ex altero tantum, aliquando est rationis tantùm ex vtroque. Realis quidem est, quando res secundum suam naturam habet dependentiam vel inclinationem ad eam, sicut effectus ad causam, filius ad patrem: & tales sunt respectus prędicamẽti ad aliquid. Et ad hũc respectum realem tria requiruntur. Primò, quòd extrema sint realiter inter ens enim & non ens nõ potest esse relatio realis. Secundò quòd sint realiter distincta, & quòd vnum possit verè negari de alio, & sic eiusdem ad seipsum non est relatio realis. Tertiò, quòd extrema illa sint eiusdem ordinis, hoc est mutuæ dependentiæ saltem pro formali. Quia nõ apparet quòd materiale fundamenti dependeat à materiali termini. Sortes enim pater non pendet à Platone filio, quia potest esse & aliquando fuit sine eo. Sed paternitas bene pendet à filiatione, nec potest separari: quia secundum Philos. relatiua sunt simul natura. ¶ Aliquando respectus est rationis tantùm, cùm scilicet aliquid prædictorum trium deficit: & hoc contingit quando comparatio vel habitudo est voluntaria, & non naturalis, hoc est quæ non necessariò ponitur ad positionem fundamenti, vt in respectibus vniuersalitatis generis vel speciei & aliis quæ tractantur in logica: quorum comparationes sunt

Tria requisita ad respectum realem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Respectus realis ex altero extremo.

voluntariæ,hoc est liberæ,& non naturales,siue necessariæ. Non enim omnes qui apprehendunt naturas rerum,faciunt tales cõparationes,quales logici. ¶ Aliquãdo respectus ex parte vnius extremi est realis,& ex parte alterius est rationis : quando habitudo vel dependentia ex parte vnius extremi,est naturalis:& ex parte alterius non:vt dependentia siue relatio creaturæ ad Deũ:Creatura enim naturalis,hoc est necessaria dependentia pendet à Deo,& nõ potest nõ pendere ab eo. Deus autem cùm sit primum principium,à nullo pendere potest:ideo creatio actiua nõ est respectus realis,etiam pro formali,cùm non sit naturalis siue necessaria, sed libera:Deus enim non necessariò,sed liberè creat & producit res ad extrà. Præterea cùm Deus sit infinitus per essentiam,nõ est capax alicuius accidentis. Creatio verò passiua est respectus realis,cùm dependentia sit naturalis,& non libera. Et eodem modo dicendum est de aliis relationibus & nominibus, quæ conueniunt ei ex tempore:vt dominus, gubernator, & alia huiusmodi. Huius generis sunt respectus obiecti ad actum,vel habitum,seu potentiam naturalem passiuum,prout scibile ad scientiam, visibile siue coloratũ ad visum. Quia obiectum scibile non pendet à scientia,nec visibile à visu,cùm scibile posit esse absque scientia,& coloratum absque visu. Sed scientia pendet à scibili, & visio à colorato seu visibili. Quia obiectum mouet potentiam , & causat notitiam , & per consequens scientiam. Obiectum etiam se habet per modum mensurantis:actus verò & habitus,nec non potentiæ passiuæ & cognitiuæ,per modum mensurati,relatio autem mensurati ad mensuram,est relatio realis,sed non econuerso:quia mensura saltem naturalis,non pendet à mensurato,sed mensuratum à mensura naturali:secus de artificiali. Pannus enim non pendet ab vlna:& ideo respectus illius mensuræ est rationis ex vtroque extremo.

Ver. 5. DE DIFFERENTIA RESPECTVS REALIS ET RATIONIS.

C VLtra prædicta requisita ad relationem siue respectu realem, per quæ distinguitur à respectu rationis, respectus realis adhuc differt à respectu rationis in hoc quòd plura requiruntur ad respectum realem,quàm ad respectum rationis. Quia ad respectum realem requiruntur quinque,scilicet subiectum fundamentum, ratio fundandi, terminus, & subiectum termini:vt facilè videri potest in respectu seu relatione patris ad filium. Sortes enim est subiectum paternitatis,potentia generatiua est fundamentum : ratio fundandi est genuisse siue potentia in actum reducta. Terminus est filiatio:& subiectum termini est Plato filius. In respectu verò rationis nõ requiritur subiectum,sed sufficit fundamentum & terminus,& aliquando fundamentum non est reale,vt in negatione, & in secundis respectibus rationis:vt infrà dicetur. Fundamentum respectus rationis est natura,vt intellecta siue abstracta,siue vt est in intellectu , à cuius intellectione immediatè inchoatur comparatio. Terminus verò est natura,ad quam terminatur comparatio prout cùm consyderatur natura hominis,vt conueniens Sorti & Platoni. Natura hominis est fundamentum , & eadem natura(prout est in Sorte vel Platone)est terminus. Non enim est inconueniens, quòd eadem natura diuersimodè consyderata,sit fundamentum & terminus,licet fundamẽtum & terminus possint esse diuersæ naturæ:vt quando natura hominis & angeli apprehenduntur & consyderantur vt differentes,fundamentum & terminus illius differẽtiæ sunt diuersæ naturæ. Non inconuenit etiam quòd vna natura apprehensa(à qua inchoatur comparatio)habeat plures terminos,sicut Sortes eadem paternitate terminatur ad plures filios:quia eadem potentia,imò aliquando eodem actu genuit illos. Fundamentum entis rationis est duplex,& aliquando triplex , scilicet propinquum,remotum,& remotissimum. In primis respectibus rationis fundamentum est natura ad extrà vt intellecta:propinquum verò est species intelligibilis illius naturæ. In secundis verò , primus respectus rationis est fundamentum propinquum:species intelligibilis est remotũ : & natura ad extrà,vt intellecta siue obiectiuè existens in intellectu,est remotissimũ : & sic cõsequenter dicendum est,si super secundis respectibus fundentur alij.

Fundamentum entis rationis triplex.

Ver. 6. DE DIVISIONE ENTIS RATIONIS, ET NEGATIONE.

D ENs rationis diuiditur in negationem,priuationem,& respectum. Non sic quin negatio,& priuatio sint respectus,sed quòd non adeò cõpletè habent conditiones respectus,vt ea quæ continentur sub tertio membro:quia non habent fundamentum remotum aut terminũ realem. ¶ Negatio est ens rationis,cuius fundamentũ remotum nullum est in rerum natura:fundamentum tamen propinquum est reale,& etiam terminus est realis,quia negatio non potest cognosci sine affirmatione,cùm intellectus noster primò intelligat cõposita. Et quia nõ ens siue purum nihil , non potest esse fundamẽtũ alicuius,nec potest obiici intellectui, quia non cõprehendatur sub obiecto eius:Ideo necesse est quòd fundamentũ propinquum negationis sit ens reale :vt cùm apprehẽdo chimeram vel Antichristũ, intellectus format speciem intelligibilẽ chimeræ vel hominis : & reflectitur ad fantasma Antichristi,& comparat ipsum ad esse siue ad ens,& inuenit non conuenire ei. Ille respectus non cõuenientiæ dicitur negatio,per quam dicimus Antichristum & chimeram non esse,vel non esse ens reale. Illum respectum negationis significamus per hoc aduerbium nõ, vel per signum aliquod ineludens illud. Negatio secundum D. Tho. est duplex:quædam absoluta, & quædam determinata. Negatio absoluta est quando negat omnia genera & ipsum ens : vt cùm dicimus non ens. Alij negationem absolutam vocant puram negationem. Negatio determinata (s.alicuius generis)est quæ non negat totum ambitum entis, sed aliquod genus, vel etiam aliqua genera,vt non quantitas,non accidens. Ibi actus syncathegoreumaticus , cui vox negatiua (non) respondet,non negat substantiam. vnde possumus dicere,homo est non quantitas, & nõ accidẽs. & sic

Negatio duplex.

& sic de aliis. Per hoc ens rationis siue negationem significatam per aduerbium(non)siue per aliquod signum includens ipsum,significamus diuisionem & differentiã vnius rei ab alia, vel etiam à multis. Ideo dialectici attribuunt ei duo officia:vnum circa qualitatem propositionis.s.inficiandi & negandi copulam propositionis , siue vnionem extremorum , & habitudinem prædicati ad subiectum , siue diuidendi extrema : vt cùm propositioni affirmatiuæ superadditur negatio copulæ,diuidit prædicatum à subiecto,siue repræsentat prædicatum non conuenire subiecto. Ideo propositionem negatiuam vocat Philos.diuisionem & affirmatiuam compositionem. Secundum officium est distribuendi terminum sequentem,si sit distribuibilis,hoc est habeat plura significata,hoc est denotat quòd terminus sequens ipsam , accipitur & debet verificari pro omnibus suis significatis copulatiuè. Negatio secundum dialecticos,est duplex,scilicet negans & infinitãs:hoc est,hęc vox(non)quę est nota negationis,dupliciter accipitur,scilicet neganter & infinitãter. Neganter,quando eius virtus & officium fertur non solùm in terminum immediatè sequentem , sed etiam in omnes terminos sequentes:& talis negatio negat vniuersaliter quicquid affirmatum reperit:nec facit vnum cum termino cui adiungitur. Et hoc modo accipiendo dici solet, quòd negatio negans est malignãtis naturæ:quia quicquid inuenit post se,destruit,& eius oppositum ponit. Si inueniat terminum distributum, facit eum stare determinatè. Si verò inueniat stantem determinatè vel confusè,tamen distribuit. Si inueniat propositionem negatiuam,facit eam affirmatiuam:si negatiuam,facit eam affirmatiuam. Si vniuersalem,particularem, facit signa vniuersalia particularia. Secundò accipitur infinitanter. s.quando cadit præcisè super terminum immediatè sequente. Et hoc modo non facit propositionem negatiuã:sed solùm distribuit terminum cui adiungitur,& facit vnũ cum eo,& est pars subiecti & prædicati. Et de hac solet dici,quòd disiunctũ ex termino finito & infinito,verificatur de omni re,& cõuertitur cũ ente,vt homo vel non homo.

Negationis duo officia.

1. Peribet.

Negationis negantis officium.

Negationis infinitantis officium.

Ver. 7. DE PRIVATIONE.

A PRiuatio est ens rationis habens fundamẽtum remotum realem, terminum verò remotũ realem non habet,vt cæcitas. Cuius fundamentum est subiectum,aptum natum,puta organum indispositum intrinsecè vel extrinsecè. Intrinseca dispositio est humor glacialis:Exterior verò est, quando ea quæ sunt exteriùs,sunt temperata:quãdo s.non est phlegma aut humor superabundãs, nec nimis calidus frigidùsve,aut non impeditur pellicula aliquo modo:vt in lippis & in habentibus albuginem. Terminus verò est id,quod negatur,siue sit habitus,vel aliud accidẽs,aut aliquid aliud:vt in claudo & manco. Vnde dicit Philos.quòd priuatio non cognoscitur,nisi per habitum, hoc est per notitiam siue apprehensionem eius quod negatur à subiecto apto nato , quod vocatur habitus. Et sic cùm intellectus apprehendit organum indispositum intrinsecè,siue Sortem nõ habere organum visus:& apprehendit potentiam visiuam,& comparat eam organo , & inuenit non conuenire ei qui aptus est,& secundum suam naturam conuenire debet pro tẽpore:ille respectus sequens illam comparationem,dicitur priuatio,quæ significatur per hanc dictionem cęcitas:quę significat formale cæci. Et sic cæcus habet duplex significatum.s.materiale & formale. De materiali significat subiectum aptum natum,cui s.secundum suam naturam debet competere potentia visiua:de formali verò significat respectum siue negationem aut defectum potentiæ visiuæ. Sic dicendum in aliis terminis priuatiuis. De hac priuatione si sit perfecta,quando s.principia essentialia negãtur,vt puta organum,vel humor glacialis,communiter dicitur,quòd à priuatione ad habitum non est regressus,vt in cæco nato,qui naturaliter visum recuperare non potest:tamen bene supernaturaliter:vt habetur de cęco nato, quòd naturaliter visum recuperare nõ potest quẽ Christus illuminauit. In moralibus etiã in quibus per aptitudinẽ subiecti significatur debitum,inuenitur priuatio:vt ignorantia,quæ est priuatio scięti æ debitæ in esse. Potest tamen ad eã per studiũ fieri regressus. Similiter si priuatio nõ sit perfecta,hoc est si negatio inclusa nõ neget principia essentialia,sed actũ vel principiũ propinquũ,quod est dispositio exterior. Vnde qui habet oculos claudam dicũt priuationẽ perfectã cõsistere in priuato esse,& imperfectã in priuari. Quid autem sit priuatio in priuato esse & in priuari,& quomodo priuatio & habitus sint oppositi immediati,vide infrà c.3.§.7.ver.4. Quũ igitur in mortali peccato principiũ essentiale vitæ spiritualis(quod est gratia)sit corruptũ:sequitur ꝙ ad eã naturaliter nõ potest fieri regressus,sed requiritur auxiliũ speciale ex alto. ¶ Notãdũ tamẽ,ꝙ licet priuatio pro formali sit ens rationis,nihilominus tamẽ ppter subiectũ aptũ natũ,etiã cessante illa cõparatione intellectus,Sortes dicitur realiter cæcus,hoc est realiter priuatus & destitutus potentia visiua. ¶ Priuatio differt à negatione secundũ D. Thomam: Quia negatio neque ponit aliquid,neq; determinat sibi subiectũ:& propter hoc potest dici tã de ente,quàm nõ ente. Sicut nõ vidẽs,& nõ sedẽs,& nõ ens. Priuatio autẽ nõ ponit aliquid,sed determinat sibi subiectũ. Est enim priuatio negatio in subiecto apto nato,vt dicitur in quarto Metaph.

B

Ver. 8. DE RESPECTV RATIONIS.

REspectus rationis(qui est tertium mẽbrum prædictæ diuisionis) est ens rationis,habens fundamentum remotum realem ac etiam terminum remotũ realem : vt si quis apprehensa hac propositione vocali,Homo est animal,consideret hãc dictionem (homo)comparatam ad propositionem cuius est vel potest esse pars. Ille respectus sequens actũ intellectus facientis hanc comparationem,dicitur terminus apud dialecticos,qui dicunt terminum esse,in quem resoluitur propositio. Inquantum verò intellectus comparat illam vocem(homo)ad suum significatum,& acci-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pit pro suo significato: respectus sequens illam comparationem dicitur suppositio, quæ est acceptio termini pro aliquo de quo est verificabilis, &c. Si verò comparetur ad copulam, in quantum proponitur ei, ille respectus dicitur subiectum. Si verò comparetur ad illam vocē (animal) vt postponitur copulæ, respectus ille sequens dicetur prædicatum. Si verò comparetur ad hoc signum (omne) quod facit accipere pro omnibus suis significatis copulatiuè, respectus sequens dicitur distributio. Per hæc faciliter poteris venire in cognitionem aliorum respectuum rationis, à dialecticis consideratorum: qui dicuntur passiones vel dispositiones termini vel propositionis aut argumentationis. Omnes enim consequuntur comparationem voluntariam intellectus. ¶ Notandum etiam quòd respectus signorum, qui dicuntur dispositiones terminorum cathegoreumaticorum, hoc est significantium aliquid vel aliqua, vocantur actus syncathegoreumatici.

Ver. 9. DE VNIVERSALIBVS ET PRAEDICABILIBVS.

Hac.cap.2. ET quia respectus vniuersalium & prædicabilium maiorē habēt difficultatem: ideo ad eorum euidentiam singulorū exempla duximus inferenda. Præsuppositis imprimis, & ad memoriam reuocatis, quæ dicta sunt suprà de abstractione specierū intelligibilium à singularibus. Et quia (vt dicitur in 1. Posterior.) omnis nostra cognitio ortum habet à sensu, qui est circa singularia: ideo à termino & fine prædicamenti substantiæ siue à singulari & indiuiduo exemplum præponemus. C

Ver. 10. DE RESPECTV INDIVIDVI ET SINGVLARIS.

APprehensa & abstracta natura quæ est in Sorte ab intellectu possibili per virtutem intellectus agentis & illustrantis siue depurantis fantasmata, per quam illustrationem recipitur ab intellectu possibili, species intelligibilis, siue naturalis similitudo hominis vniuersalis, nō in essendo, cùm sit accidens determinatum, sed in repræsentando, quia repræsentat indifferenter omnes homines sine conditionibus indiuiduātibus. Si intellectus illa specie habituali informatus, exeat in actum, concurrente cum eo illa specie habituali, causatur in ipso vna alia species siue similitudo actualis, ad quam actus intelligendi immediatè terminatur: quæ similitudo actualis dicitur verbū cordis, & conceptus vltimatus. Si intellectus cum illa similitudine actuali siue verbo cordis reflectatur ad fātasma sortis, à quo originaliter illa species intelligibilis deriuata est & abstracta: Et per illud fantasma idem intellectus terminetur ad ipsum Sortē, in quo est illa natura considerata cum conditionibus indiuiduantibus, quæ sunt materia, hac quantitate & aliis particularibus accidentibus, in ipso Sorte subiectiuè existentibus, signata. Ad illam comparationem intellectus sequitur vnus respectus, qui dicitur indiuiduationis & singularitatis: per quē Sortes dicitur indiuiduum & singulare, siue vnum numero, indiuisum in se, & diuisum à quolibet alio. Et sic indiuiduum pro materiali significat naturam, quæ est in Sorte sub speciebus indiuiduantibus. Pro formali verò significat illum respectum comparationis naturæ ad conditiones indiuiduantes: non pro natura sortis, siue quæ est in sorte, distinguatur realiter à sorte, sed solùm secūdum rationem tanquam aliquid includens, quod aliud nō includit. Sortes enim includit naturā humanam cum prædictis coditionibus, & natura illa prædictas conditiones non includit, imò quodam modo secludit, non secundum rem, sed secundum rationem siue modum considerandi. Quia intellectus considerando naturam abstractā, nō considerat illas conditiones. Notandum, tamen quòd indiuiduum & singulare non differunt, nec re, nec ratione. Quia sub eadem ratione, qua sortes dicitur indiuiduū, sub eadē dicitur singulare. Tamē hęc quinq; indiuiduū, cōpositū, suppositū, hypostasis, & persona differunt ratione. Quia singulare cuiusliber prædicamenti potest dici indiuiduum, sed nōn compositum, aut suppositum, nec hypostasis, aut persona. Compositum enim propriè dicitur quod componitur ex materia & forma vnitis, siue in communi, siue in particulari. Et sic conuenit speciebus & indiuiduis substantiæ materialis, sed indiuiduum non conuenit speciebus substantiæ materialis, sed solum singularibus omnium prædicamentorum, & per cōsequens compositis ex hac materia & ex hac forma, quæ habent rationē suppositi, in quam supponuntur siue substant accidentibus, & hypostasis in quā per se subsistit. Nec tamen oportet quod quādo dicuntur de personis diuinis sit aliqua cōpositio vel subiectio secundū rem, quia rebus diuinis nomina imponimus secundum modum creaturarum. Persona verò secundum D. Boetium, est intellectualis naturæ indiuidua substantia: & sic cōuenit angelis & deo. Resultat ergo quòd quicquid est persona, est suppositum, siue hypostasis, & indiuiduum, sed nō econtra. Quia animalia irrationabilia sunt hypostales, suppositа, & indiuidua: tamen non sunt personæ, cùm non habeant rationem. pariter omne suppositum siue hypostasis, est indiuiduum, sed non econtra: quia singularia prędicamentorum accidentium sunt indiuidua: & tamen non sunt suppositа, neque hypostases. D

Indiuiduum, compositum, suppositum, hypostasis, & persona differunt.

Quomodo autem persona conueniat deo, dicetur infrà cap.19.§.2. versic.1.

Ver. 11. DE RESPECTV VNIVERSALITATIS SPECIEI.

INdiuiduum & singulare differunt ab vniuersali: Quia indiuiduum siue singulare significat naturam in vno solo: quia dici de præsupponit esse in. Vniuersale autem significat aliquid vnū esse in multis, siue in pluribus. Quomodo autem vnum sit in multis siue plutibus, videndum est. Apprehensa igitur (vt dictum est) natura quæ est in Sorte, per speciem intelligibilem actualem, quæ repræsentat indifferenter omnes homines, intellectus conuertēdo se ad fantasmata, videt Sortem habere naturam rationalem: similiter Platonem & sic de aliis: & comparat illos ad humanam naturam apprehensam, in qua conueniunt: sic facit vnitatem specificam ille respectus cōuenientiæ Sortis & Platonis in illa natura resultans, & sequens prædictam comparationem, fundatus in illa natura apprehensa, terminatus ad plura & diuersa suppositа, dicitur species pro formali: & illa natura E

natura vt sic apprehēsa siue intellecta, dicitur vniuersale speciei pro materiali. Et quia per illā cōuenientiam & vnitatem ab intellectu factam, natura illa dicitur esse in multis, non secundū rem, sed secundum rationem: ideo intellectus siue ratio attribuit eā multis, quod est prædicari de multis indiuiduis, siue de multis differētibus numero: vt dicendo, Sortes est homo, natura humana attribuitur Sorti: &, Plato est homo, natura humana attribuitur Platoni. Et ideo dicitur esse in multis & prædicari de multis, quod est esse vniuersale & prædicabile. Et quia illa cadē natura rationalis potest apprehendi per intellectum, vt est sensibilis, & cōueniens pluribus speciebus, quæ habent sub se singularia & indiuidua. & intellectus potest comparare eādem naturam, vt est rationalis, & communis pluribus indiuiduis eiusdem naturæ, vt est sensibilis & conueniens pluribus speciebus. Talem comparationem sequitur vnus respectus hominis ad animal, per quem homo dicitur inferius ad animal, & contineri sub eo, siue subiici illi: talis respectus dicitur esse speciei ad genus, per quem dicitur species subiici generi. Et sic species (vt est prædicabile) habet duos respectus: vnum ad genus, per quem dicitur susципere naturā generis. Et quia genus est in specie prædicatur de specie, & species in tali prædicatione est subiectū, ideo dicitur subiici generi. Et secundum hunc respectum, non dicitur propriè prædicabile, sed subiicibile. Alius respectus est in ordine ad indiuidua, prout est in illis: & sic habet rationem vniuersalis & prædicabilis. Ex quo sequitur, quòd respectus speciei ad indiuidua, est magis proprius, quàm respectus eius ad genus.

Ver. 12. DE RESPECTV VNIVERSALITATIS GENERIS.

A APprehensa natura quæ est in Sorte, vt est sensibilis, non considerando rationabilitatem, nec accidentia indiuiduātia, si intellectus cōparet eā homini, leoni, & equo, in cōmuni, eo quòd inuenit hæc tria conuenire in sensibilitate cum suis indiuiduis, & sensibilitatem in eis inueniri, facit vnitatem generis: & dicit sensibilitatem esse in pluribus specie differentibus: respectus sequēs illam comparationem cōuenientiæ, vocatur genus pro formali: & natura quæ est in Sorte, apprehēsa & intellecta vt sensibilis, siue vt animal, vocatur genus pro materiali: & prædicatur tanquam quod, siue est prædicatum remotum & principale de homine, leone, & equo, & omnibus eorum indiuiduis. Et si prædicta natura quæ est in Sorte, apprehēsa & intellecta vt sensibilis, siue vt animal, siue conceptu generico, apprehendatur conceptu communiori, scilicet vt animata præcisè, non considerādo sensibilitatem, & comparetur animali, plātæ, & arbori, in quibus inuenit illam, ac omnibus inferioribus: respectus sequens ad talem comparationem dicitur genus pro formali superius ad animal. Et natura illa sic appreh ensa vt animata præcisè, dicitur genus p materiali. Et sic consequenter de superioribus, scilicet si apprehendatur vt corpus, & vt substantia. Si verò apprehendatur sub conceptu entis, erit respectus cōmunitatis & superioritatis, sed non generis cùm ens non sit vniuocum, sed analogum. Prędicantur tamen superiora etiam analoga, de suis inferioribus essentialiter, & in quid, eò quòd dicant totam naturam inferiorum absolutè, & non per modum qualificantis siue adiectiuè, quemadmodum differentia, de qua dicendum est.

Ver 13. DE RESPECTV VNIVERSALITATIS DIFFERENTIAE.

B NAtura quæ est in Sorte, apprehensa vt rationalis, & comparata per intellectum ad eandem naturam consideratam vt animal, quod est magis commune, & potestatiuum, hoc est contines cōfusè & implicitè omnes species: ob quā causam potest contrahi & determinari ad quamlibet speciem, & ad hominem per rationale. qua determinatione facta, animal cum rationali constituit essentiam & definitionem hominis, quæ est in multis indiuiduis. Et per illam rationabilitatem differt à leone & equo ac aliis speciebus. Respectus, qui sequitur illam cōparationem intellectus, dicitur differentia specifica pro formali: & natura illa quæ est in Sorte, sic apprehēsa, cōparata, & intellecta, dicitur differentia pro materiali. Differētia specifica habet tres actus, hoc est includit tres respectus, qui causantur ex triplici cōparatione intellectus. Prima cōparatio est rationabilitatis ad animal, quod est poreſtatiuū siue commune & diuisibile in plures species. Ad illam cōparationē sequitur vnus respectus, qui dicitur diuisiuus generis, per quē differentia dicitur diuisiua. & propter hunc actū differētia in arbore Porphiriana ponitur à latere. Secunda cōparatio est rationabilitatis ad hominē, cuius speciem constituit. Quia animal per rationale cōtractum & determinatū cōstituit hominē in specie, & definit ipsum: Vnde dicitur quòd genus & differentia cōstituūt speciē, nō quidē secundū rē, sed secundū modū cognoscēdi. Quia species non potest distinctè cognosci sine cognitione generis & differētiæ. Per genus cognoscitur cōfusè, sed quādo generi, quod se habet per modū materiæ seu potētiæ & cōmunis ac cōfusi, adiungitur: differentia contrahēs & clarificās ipsum facit distinctam cognitionem speciei. Et sic rationale est de actu & intellectu hominis, & non animalis: quia non potest distinctè cognosci seu intelligi homo, nisi intelligatur rationale, sed bene animal: licet rationale implicitè includatur in animali. tamē non est de intellectu animalis, cùm animal possit intelligi non intellecto rationali. ideo dialectici dicūt, quòd differētia est actu & intellectu in specie, non in genere, licet sit & cōtineatur sub potestate & communitate generis implicitè. Per hūc respectum differētia dicitur constitutiua speciei. Et quia per hāc constitutionem significatur eandem naturam differentiæ esse in specie, & rationabilitatis in homine idēticè: ex consequenti in omnibus in quibus est humana natura. Ideo sicut species (vt homo) prædicatur de pluribus indiuiduis: sic & rationale, differenter tamen: quia species prædicatur in quid, eo quòd dicit totam essentiā rei absolutè & substantiuè: differentia verò prædicatur in quale, hoc est per modum qualificantis & inhærentis, quia dicit & significat eandem

Universidad de Deusto
Biblioteca

essentiam adiectiuè, vt dictum est. Non sequitur tamen, quod differentia sit accidens, quia non prædicatur in quale accidentale, quod potest adesse & abesse præter subiecti corruptionem: sed in quale essentiale, quia est eadem essentia differentiæ & speciei: differentia enim dicit totam & eãdem essentiam rei, sicut genus & species: sed non secundum eũdem modum: quia genus significat eam indeterminatè, cõmuniter, & confusè, substantiuè tamen. Et species determinatè & distinctè, & etiam substantiuè, ideo prædicatur in quid: differentia verò per modum determinantis, contrahẽtis, & adiacẽtis, licet nõ adiaceat. ¶ Tertia cõparatio est, qua intellectus comparat rationabilitatem ad hominem & leonẽ, ac etiam alias species, quæ nõ cõueniũt cum homine, imò per rationabilitatem differunt ab eo: respectus sequẽs illam cõparationem, dicitur respectus differentiæ ad alias species. Et secũdũ hũc respectum differentia facit differre speciem, quã constituit ab aliis speciebus. Et quia hic actus est principalior: ideo ab eo denominatur. Et sicut dictum est de differentia specifica, ita proportionaliter dicendum est de differentia generica. Genus enim subalternũ (hoc est quod habet aliud genus supra se) dicitur species subalterna. ¶ Et quanuis genus & species faciãt diuersa prædicabilia: non tamen differentia generica & specifica, eo quòd cõueniãt in principaliori actu, qui est facere differre. Ex prædictis patet tota coordinatio prædicamẽti substantiæ, in quo sola essentialia habẽt ordinẽ, secundũ hãc coordinationem faciliter poteris in aliis prædicamentis similem coordinationẽ facere accipiẽdo terminos abstractiuè, & comparando inferiora ad sua superiora & essentialia, & econuerso: prout in prædicamento quantitatis, accipiẽdo hanc lineã pro indiuiduo, deinde lineã rectam vel circularẽ aut visualem, deinde lineã absolutè: deinde quantitatem cõtinuam, postremò quantitatem absolutè, quod est genus generalissimum.

Ver. 14. DE RESPECTV VNIVERSALITATIS PROPRII.

C NAtura risibilitatis quæ est in Sorte, apprehensa per intellectũ conceptu cõmuni, potest comparari ad hominẽ, à cuius principiis essentialibus fluit. Et sic inuenitur in omnibus, in quibus inuenitur essentia hominis. Ad hanc comparationem sequitur vnus respectus, per quem risibilitas in cõcreto attribuitur homini, & omnibus indiuiduis eius, siue prædicatur de homine conuertibiliter, prædicatur etiã de omnibus indiuiduis hominis, quia omnis homo est risibilis: & omne risibile est homo. Omne animal rationale est risibile: & econuerso: & Sortes est risibilis, talis respectus dicitur à dialecticis vniuersale: & prædicabile proprij pro formali. Et risibilitas sic apprehensa & comparata ad principia essentialia, à quibus fluit, dicitur prædicabile proprium pro materiali, quod prædicatur de specie accidentaliter & conuertibiliter. Et eodem modo dicẽdum est de proprio generis, vt de quantitate continua, quæ est proprium substantiæ materialis.

Ver. 15. DE RESPECTV VNIVERSALITATIS ACCIDENTIS.

D ACcidens sufficienter definitum & diuisum est. Sed quo ad propositum sufficit, potest dupliciter considerari: vno modo secundum eius essentiam & in abstracto, vt si cõsideretur natura albedinis quæ est color, & passibilis qualitas in ordine ad inferiora vel superiora. Ex tali consideratione & comparatione resultat respectus, qui dicitur prædicabile generis vel speciei aut differentiæ, & sic consideratur in prædicamentis accidentium. Alio modo potest considerari in ordine ad subiectum: & tunc dupliciter: vno modo prout fluit à principiis speciei: & sic dicitur accidens proprium, & in tali fundatur prædicabile proprium. Alio modo, vt non fluit à principiis speciei, neque vt proprium, sed vt commune, fluens à principiis indiuiduorũ. Sic ergo apprehensum & comparatum pluribus siue speciebus siue indiuiduis, constituit pro formali, siue pro respectu consequente talem comparationem, prædicabile accidẽtis. Et prædicatur de pluribus in concreto, non tamen conuertibiliter, ad differentiam proprij: & dicimus, homo est albus, equus est albus, & idem dicendum est de omnibus aliis accidentibus communibus nouem prædicamentorum accidentis in ordine ad substantiam, ad quam solam pertinet substare accidentibus.

Ver. 16. DE MODIS QVIBVS ACCIPITVR VNIVERSALE.

E VNiuersale & prædicabile tribus modis accipi potest. Primò pro materiali, & hoc dupliciter. Vno modo pro natura exteriori, prout apprehendi potest & esse sub illo respectu, licet non sit apprehensa. Et sic illa natura dicitur vniuersale in potentia: & ab antiquis Thomistis vniuersale ante rem. Alio modo pro illa natura prout est obiectiuè in intellectu, siue vt apprehẽsa & comparata. Et sic dicitur vniuersale in actu, & ab aliis vniuersale in re: nec in hac consideratione consideratur formale nisi indirectè, eò quòd natura nullo modo potest habere rationem vniuersalis, nisi in ordine ad talem comparationem in potentia vel in actu: Et hoc secundo modo consideratur à physicis & naturalibus. Secundò accipitur pro formali, hoc est pro illo respectu vniuersalitatis, qui consequitur actum intellectus comparantis eam ad sua inferiora vel superiora, vt est ens distinctum à negatione & priuatione. Et hoc modo ab aliquibus dicitur vniuersale post rem. Tertiò potest considerari pro aggregato ex materiali & formali. Et hoc tripliciter. Primò æquè principaliter considerando materiale & formale, & quando diuidũtur vel negãtur adinuicẽ. Secũdò, principaliter cõsiderãdo materiale, & minus principaliter formale: tũc dicitur materiale vt est sub formali: & sic accipitur in propositionibus de actu exercito, vt in hac propositione: Homo est animal: quia natura animalis principaliter prædicatur propter illum respectum. & sic consideratur à metaphysicis, qui etiam considerant secundas intentiones, minus tamen principaliter. Tertiò, vt principaliter consideretur respectus, & ex consequenti natura in qua fundatur & tunc dicitur formale, vt sub se habet materiale. & hoc modo consideratur à dialecticis.

Ver.

Ver. 17. DE PRIMIS ET SECVNDIS INTENTIONIBVS.

F ET quia dialectici sæpenumero respectus rationis vocãt intentiones, circa quas propter varietatem opinionum, & diuersitatem intellectuum, iuuenum ingenua obrunduntur: ideo quid sit verisimilius circa illas dicendum est, omissis opinionibus & rationibus opinantium. Notandum ergo, quòd prima intentio vocatur omnis conceptus realis, realiter & subiectiuè existens in intellectu, siue sit conceptus vltimatus, siue non vltimatus, siue directus, siue reflexus. Secũda intentio dicitur omnis respectus, resultans ex comparatione voluntaria intellectus circa res apprehensas, siue sit primus respectus, qui sequitur primam comparationem intellectus, siue secundus, resultãs ex secunda comparatione intellectus, qui potest super primum fundare secundum, tertium, & quartum, & sic consequenter in infinitum syncathegoreumaticè. Omnes illi respectus (quia sunt entia rationis) dicuntur secundæ intentiones: Primæ autem intentiones sunt entia realia. Secundum hoc dicitur, quòd terminus primæ intentionis dicitur, qui significat rem vel res reales, circa quas intellectus potest intendere, vel eas concipere: dum tamen non accipiãtur pro signis respectuum rationis, siue secundis intentionibus: vt cùm dicimus nomen vocale. Quia licet voces reales possint concipi: verùm tamen inquantum accipiuntur pro signis respectuum rationis, sortiuntur illorum naturam, & dicuntur termini secundæ intentionis. Terminus secundæ intentionis est, qui significat secundas intẽtiones, vel res reales, prout sunt signa respectuum rationis siue secundarum intentionum: vt istæ dictiones, terminus, propositio, syllogismus, nomen, & verbum, & alia huiusmodi. Hæc plurimùm subseruiunt ad intelligentiam suppositionis simplicis vel materialis. Sed ad obiectum intellectus (à quo digressi sumus) reuertamur.

Ver. 18. DE OBIECTO MOTIVO INTELLECTVS POSSIBILIS.

A QVum secundum Philos. omnis nostra cognitio ortum habeat à sensu: & sensus moueatur à qualitatibus alterabilibus, quæ ex se nullam habent actiuitatem, sed sunt instrumẽta virtutis quidditatis subsistãtiæ materialis, à qua principaliter procedit virtus multiplicandi species sensibiles vsque ad organa sensuum exteriorum qui transfundunt eas ad fantasiam, & per quas intellectus mediante fantasmate mouetur: consequens est quòd ipsa quidditas rei materialis principaliùs moueat intellectum. Et ideo obiectum intellectus non est primum siue adæquatũ: quia intellectus beatorum clarè videt essentiam diuinam, quæ est omnino immaterialis. Et nos etiam pro statu viæ possumus habere aliquam cognitionem, saltem abstractiuam, de deo & angelis, iuxta illud, ad Romanos 1. Inuisibilia dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, &c. Est tamen obiectum inadæquatum & in ratione motiui, vt dicit Philos. Quod intelligendum est pro statu huius viæ, pro quo nihil possumus intelligere, nisi per cõuersionem ad fantasmata. Quidditas rei materialis est natura compositi ex materia & forma Quòd autem possimus habere conceptum quidditatis materialis, probatur ex Philos. qui dicit, quòd substantia præcedit accidens cognitione, & in 3. de Anima ait, quòd natura lapidis est in anima. Et in 1. de Anima dicit, quòd accidentia magnam partem conferunt ad cognoscendum quod quid est. Quidam tamen exponunt prædictas authoritates de cognitione completa, non autẽ confusa: quia cùm omnia nostra cognitio ortum habeat à sensu, qui non potest præsentare nisi accidentia, & sic primò fantasma præsentat quidditatem accidẽtium: nec sequitur, quidditas mouet, ergo priùs cognoscitur, licet accidẽs completè absque substantia cognosci non possit. Notãdum tamen, quòd idem sunt natura, quidditas, & essentia, quod quid est, & definitio: abstrahitur tamen prædictus conceptus quidditatis materialis à fantasmatibus illustratis per virtutem intellectus agentis, vt dictum est.

1. Post.

Rom. 1.

3. de Anima.

7. Meta.

Ver. 19. DE OFFICIIS INTELLECTVS POSSIBILIS.

B INtellectus possibilis habet tria officia. Primũ est, attrahere & recipere species à fantasmatibus: & secundum hoc officium dicitur intellectus passibilis, hoc est receptiuus: quia (vt dictũ est) intelligere est quoddam pati. Secundũ, intelligere, hoc est cum specie iam habita exire in actum intellectionis, ad quem species abstracta & intellectus simul concurrunt. Et propter hoc officium, dicitur possibilis & potens. Tertium est, conseruare species intelligibiles abstractas. Et quanuis aliquæ naturæ contrarientur ad inuicem: similitudines tamen illarum non contrariantur in intellectu possibili, eò quòd non recipiuntur in eo secundum esse naturale: vt dictum est de speciebus sensibilibus albi & nigri: & ideo non corrumpuntur: quia omne quod corrũpitur, à contrario corrumpitur, vel per definitionem conseruantis, aut transmutationem subiecti, vt fantasmata. Intellectus autem est incorruptibilis, & intransmutabilis: igitur species intelligibiles sunt incorruptibiles, & quantùm ad hoc officium, intellectus possibilis dicitur memoria intellectiua: quia de ratione memoriæ est, quòd sit thesaurus & conseruatio specierum. Et differt à memoria sensitiua, quia illa est alligata organo corporeo, & est solùm singularium: hæc autem non est alligata organo corporeo, & est vniuersalium, nec aliquid potest ab ea elabi, sicut à sensitiua, vt dictũ est. Quòd autem aliquando non recordemur eorum quæ sciuimus, prouenit propter lapsum & perditionem fantasmatum, quæ necesse est intelligentem fantasmata speculari, vt dictum est.

Ver. 20. DE TRIPLICI INTELLECTVS POSSIBILIS CONSIDERATIONE.

C INtellectus possibilis potest tripliciter cõsiderari: primò ante abstractionẽ specierũ intelligibilium, quæ fit per virtutẽ intellectus agẽtis. Et sic intellectus dicitur in potẽtia, respectu speciei quam nondum abstraxit. Secundò, inquantum habet species intelligibiles: & tunc dicitur esse in actu primo, hoc est habituali, siue habere habitum: & sic partim in actu, partim in potentia: in

Universidad de Deusto
Biblioteca

actu quidē,respectu speciei quā habet, & in potentia ad actū,siue ad considerationem actualem. Tertiò potest considerari secundum vltimam completionem,inquātum informatus specie intelligibi actuali,siue verbo cordis,intelligit,& actu terminatur ad obiectum. Sed cessante ab actuali consideratione illius speciei intelligibilis actualis,dormiendo,vel circa alia se occupando,illud verbum cordis euanescit,propter desitionem conseruantis,quod est actus intelligendi,siue actualis applicatio intellectus:quemadmodum actualis visio,siue species visibilis, quæ producitur ab obiecto in potentia visiua euanescit propter desitionem luminis,& remotionem obiecti. Et quauis ex potentia visiua & specie sensibili non causetur in oculo alia species sensibilis obiecti, quia per speciem sensibilem primò causatam visus fertur in obiectū:nō sequitur tamen quòd ex intellectu & specie sensibili habituali non causetur in ipso intellectu alia similitudo actualis, siue verbum cordis,per quod terminetur ad obiectum:quia potentia visiua per illam speciem habet obiectum sufficienter præsens & proportionatum,ad quod directè & immediatè potest terminari: intellectus autem per speciem intelligibilem abstractam non habet obiectum præsens proportionatum,ad quod directè & immediatè possit terminari,cùm sit vniuersaliū : quia fantasma est aliquid singulare:& ideo necesse est vt ex tali applicatione intellectus ad speciem intelligibilē habitualem,formetur actualis similitudo,siue verbum cordis,ad quod intellectus directè & immediatè terminet actum intelligendi,per quod reflectatur ad fantasma,& sic tendat in obiectum ad extrà:& tunc cognitio intellectus est completa & perfecta, quando venit ad terminum vnde traxit originem,vt suprà dictum est c.2.ante §.1.

§. 3. DE ACTIBVS INTELLECTVS POSSIBILIS.

INtellectus possibilis habet tres actus siue operationes:Prima dicitur simplicium apprehensio. D
Secunda dicitur compositio vel diuisio. Tertia discursus & ratiocinatio.

Ver. 1. DE SIMPLICIVM APPREHENSIONE.

Cap.2.in principio.

SImplicium apprehēsio est abstractio & receptio speciei intelligibilis,siue similitudinis rei in- E
tellectæ,de qua abundè suprà dictum est. Quæ vocatur simplex,non ideo quòd res apprehensa sit simplex:quia quidditas rei materialis,quæ est res intellecta, complectitur materiam & formam,vt dictum est:& ideo nō est simplex à parte rei repræsentatæ:sed dicitur simplex primò in essendo,quia species illa in intellectu est simplex siue indiuisibilis & spiritualis. Secūdò, quia per eam nihil attribuitur rei,nec separatur ab ea,vt in secunda operatione,quę dicitur compositio vel diuisio:sed solùm res intellecta consideratur absolutè.

Ver. 2. DE DIVISIONE SIMPLICIS APPREHENSIONIS.

Simplex apprehensio quotuplex.

SImplex apprehensio est duplex:quædā est habitualis & incōpleta, quæ fit per abstractionem F
speciei à fantasmatibus quæ adhuc manent in potentia ad operationem, & adhuc per eam se habet intellectus magis passiuè quàm actiuè. Alia est actualis & cōpleta,quando intellectus possibilis informatus specie intelligibili habituali,vnà cum ipsa exit in actum intelligendi, & causat actualē similitudinē vniuersalē rei intellectæ,ad quā directè & immediatè actus intelligendi terminatur,& per quā tanquā per mediū proportionatū, intellectus reflexiuè pergit & tēdit ad fantasmata,& per ea ad rē sensatā,& inuenit naturā intellectā esse realē,existētē in indiuiduo & singulari per fantasiā apprehēso,& tūc(vt dictum est)intellectus dicitur intelligere rē cōplerè. Ideo hæc simplex apprehensio actualis dicitur intellectio completa & perfecta:& aliquando à Philos. & D.Tho. vocatur intelligentia. & pariter angeli vocantur intelligentiæ,ratione actus, eò quòd semper actu intelligunt. Et sic distinguitur intelligentia ab intellectu,non sicut potentia à potentia,sed sicut actus à potentia. Et in hoc actu habet intellectus pro obiecto materiali siue remoto naturam in indiuiduo existentem,quod ab aliquibus dicitur obiectum quod. Et pro formali,siue quo mediāte terminatur ad illā,habet verbū cordis,quod est naturalis similitudo actualis:& pro principio speciem intelligibilem abstractam,siue habitualē:& pro secundo medio,fantasma per speciē sensibilē ab obiecto causatam. In hac operatione intellectus non cadit falsitas,vt dictū est.

Cap.2.

Angeli cur dicantur intelligentiæ.

Ver. 3. DE COMPOSITIONE ET DIVISIONE.

COmpositio & diuisio est secundus actus intellectus possibilis, per quem actualiter vel habi- G
tualiter attribuit aliquid alteri,vel diuidit & separat aliquid ab alio. Et talis compositio dicitur propositio mētalis affirmatiua:& diuisio,propositio mentalis negatiua:vt actus intellectus cui subordinatur siue respondet hæc propositio vocalis, homo est animal,dicitur compositio & propositio mentalis affirmatiua:& actus cui respondet hæc,homo nō est lapis,est diuisio & propositio mentalis negatiua. Idem de actibus qui respondent propositionibus scriptis.nā propositio vocalis vel scripta non dicitur propositio,nec cōpositio,aut diuisio,aut attributio vel separatio, nisi per ordinem ad hunc actum intellectus,cuius attributio designatur per copulam affirmatam, & diuisio per negationem copulæ.

Ver. 4. DE OBIECTO COMPOSITIONIS ET DIVISIONIS.

COmpositio & diuisio habent pro obiecto materiali plures res,scilicet rem significatam per H
subiectum,& rem significatam per prædicatum,& conuenientiam,vel discōuenientiam prædicati cum subiecto,quæ sunt plura saltem secundum nostrum bonum intelligēdi:quia aliquando sunt idem realiter,vt in propositionibus essentialibus,prout repræsentata per hanc mentalem, homo est animal:eadem enim res quæ est homo,est animal, & illa vnio per copulam affirmatam designata, est quidam respectus rationis, qui consequitur actum intellectus, quo comparat & attribuit

attribuit animalitatem homini,tamen secundum nostrum modum intelligēdi, sunt plura:quia intellectus apprehendit naturam quæ est in Sorte, diuersis modis,vt dictum est. Et quia per plures species repræsentant eādem naturam,plura repræsentare videtur. Et ideo dicitur,quòd licet propositio mētalis sit vna simplex qualitas in essendo,quia in subiecto simplici & spirituali:est tamen plures in repræsentando,saltem secundum nostrum modum intelligendi.

Ver. 5. DE CAVSATIONE COMPOSITIONIS ET DIVISIONIS.

PHilos.dicit,quòd intelligere vnum,scire verò multa cōtingit. Ex quo infert D.Tho.quòd in- I
tellectus non potest simul multa siue plura intelligere per modum plurium. Quod potest dupliciter intelligi. Primò,per plures species intelligibiles non subordinatas, siue non habentes ordinem ad inuicem:sic quod vnico actu simul & distinctè intelligat hominem & equum per duas species:sic quòd species intelligibiles hominis & equi simul actuent intellectum, & concurrant æqualiter ad causandam intellectionem hominis & asini, & quòd ex illis duabus speciebus procedat vnum verbum cordis, repræsentans distinctè hominem & asinum : & hoc est impossibile: quia quæcunque intellectus per plures species intelligit, successiuè intelligit, hoc est vnum post aliud,sicut successiuè species apprehendit,& non simul:quia sicut idem corpus in eadē parte non potest colorari diuersis coloribus,sic.&c. Et licet species intelligibiles habituales non sint oppositæ, cùm maneant simul in intellectu:actuales tamen sunt oppositæ siue incompossibiles in hoc quod est simul esse, quia habent repugnantiam ex parte subiecti. Species verò subordinatæ, eò q vna includit aliam,non habent talem repugnantiam. Et ideo intellectus per speciē intelligibilem entis,substantiæ,corporis animati,animalis,& hominis,potest intelligere hominem. Et secūdum hoc non potest propositio mentalis plures partes habere nisi repræsentatiuè:quia (vt dictum est) omnis qualitas quæ est in intellectu,est simplex ratione subiecti. Et si alicubi Philos.dicat esse cōpositionem in oratione,referendum est ad vocalem vel scriptam,sed non ad mentalem. Secundò potest intelligi quòd intellectus non possit per vnam speciem communem distinctè & ita perfectè intelligeret, sicut si per particulares species seorsum intelligeret vnū, & posteà per aliā aliud. Et hoc quidem possibile est in Deo,qui essentiam suam(quæ infinita clarè & distinctè repræsentat)intuetur propter infinitatem sui luminis. Angeli autem qui habent minus lumē, perfectius tamen homine,extra diuinam essentiam non vident omnia simul clarè & distinctè per vnam solam speciem:quia nullam habent quæ eis omnia repræsenter:sed solùm illa quæ sub vna specie continentur, in qua statim simul & clarè vident quidditatem & habitudines circunstantes essentiam & accidētia eius. Homo verò propter defectum luminis per vnam speciem cōmunem potest quidem multa intelligere confusè & imperfectè,vt per speciem animalis potest simul intelligere hominem & equum,sed non clarè & distinctè ac æquè perfectè, sicut intelligeret si quemlibet illorum per propriam speciem contemplaretur. Pro resolutione igitur huius materiæ aduertendum est secundum D.Tho.quòd ratio & causa quare Angeli(qui optimè cognoscunt compositionem & diuisionem ac discursum)non componunt nec discurrūt, est quia statim à principio sui esse habēt totam suam perfectionem naturalem,& species inditas perfectè luminosas,quæ simul repræsentant quidditatem siue essentiam rei,& omnia conuenientia & disconuenientia. Homo autem statim à principio non habet totam suam perfectionem,nec species intelligibiles luminosas:imò (vt dictum est ex Philos.)est tāquam tabula rasa in qua nihil depictum est, & ideo datus est ei intellectus agens,quo mediante procedit de potentia ad actum,successiuè se cōuertendo ad diuersa fantasmata,quę sunt corporalia,& subiecta tempori ac successioni. Et ideo in prima apprehensione nō statim habet perfectam rei cognitionē:sed primò apprehēdit aliquid de ipsa, puta quidditatem ipsius rei,quæ est proprium & proportionatum obiectum in ratione motiui:deinde intelligit accidentia,deinde proprietates & habitudines circunstantes rei essentiam:& secūdum hoc necesse est vnum apprehensum alteri attribuere:vel ab eo diuidere & separare,quod est componere & diuidere,& ex vna compositione seu diuisione ad aliam procedere, quod est discurrere. Ex præmissis clarè constat,quòd compositio seu diuisio non est complexa ex pluribus speciebus actualibus in essendo propter repugnantiam subiecti,scilicet,intellectus,qui est simplex,& spiritualis. Ideo oportet esse qualitatem simplicem in essendo & complexam siue cōpositam in repræsentādo:repræsentat enim complexionem & compositionem,quæ est in vocali & scripta. Et causatur successiuè quasi eo modo quo de introductione animæ vegetatiuæ, sensitiuæ, & rationalis dictum est. Cùm enim propositio vocalis sit successiua, priùs causat in auditu & fantasia speciem subiecti,postmodum copulæ,deinde prædicati:& sic attribuit. Et per consequēs si intellectus anteà non apprehenderat speciem subiecti,apprehendit illam:& si apprehenderat,exit in actum, & facit actualem speciem siue verbum cordis illius, & postmodum successiuè excitatur ad conceptum prædicati, & ad consyderationem vnionis siue attributionis. Et aduenientе nouo cōceptu, præcedens desinit esse propter defectum conseruantis,scilicet,applicationis intellectus ad speciē subiecti:& causatur secundus conceptus,scilicet prædicati, qui eminenter continet primum, & tertius secundum, & quartus tertium, in propositione hypothetica, sicut de anima vegetatiua, sensitiua,& rationali dictum est. Et sic species vltimò causata eminenter continet & repræsentat quicquid repræsentabant præcedentes, & sic subiectum, prædicatum, & vnionem importatam per copulam. Et ita proportionabiliter dicendum est in ratiocinatione siue discursu & aliis omnibus complexis. Et licet tunc per vnam speciem, scilicet vltimam, simul intelligat plura, & iudicet

Lib.Top.2. Plura simul intelligi non possunt.

Angeli cur non discurrūt aut cōponunt.

2.de Anima.

Cap.1.§.2. Ver.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

iudicet de pluribus,aliter tamen quàm Angelus,qui non procedit successiuè,vt dictum est.

Ver. 6. DE ASSENSV ET DISSENSV.

COmpositionem & diuisionem sequitur assensus vel dissensus. non enim idem sunt assensus & A
dissensus,& cõpositio aut diuisio. Cuius signum est,quia experimur nos habere propositionem mentalem,& non assentire,neque dissentire, sed suspendere iudicium. Videndum ergo est quid sit assensus & dissensus. Ex duabus passionibus appetitus concupiscibilis(de quibus dictum est)faciliter apparebit. Dictum est enim quòd amor est complacẽtia appetitus in bono, & odium displicentia in malo. Sic assensus est complacentia intellectus in vero, cùm ei offertur propositio vera. Et dissensus est displicẽtia in falsa propositione oblata,à qua resilit,fugit, & abominatur, & arridet propositioni veræ,gaudet,& suo modo delectatur, absque tamen transmutatione corporali,quæ inuenitur in appetitu sensitiuo. Et si propositio successiuè mutetur de veritate in falsitatem,vt hæc propositio:Sortes studet,ipso à studio cessante,manente eadem propositione mentali,quamdiu studet,manet assensus,intellectus adhæret illi,& complacet in ea: & quando cessat à studio,quàm primum intellectus hoc agnoscit,propositio illa displicet,& cessat assensus,& succedit ei dissensus. Et quando ex terminis,vel ex notitia intuitiua sensus,veritas vel falsitas propositionis oblatæ est manifesta,statim naturaliter intellectus assentit verę,& dissentit falsæ. Sed quãdo est dubia,intellectus [qui est libertatis particeps,vt infrà videtur] potest suspendere actũ suum, hoc est non assentire,aut dissentire:& ne decipiatur, quamdiu permittitur à voluntate, potest ex aliis propositionibus sibi notis procedere ad inquisitionem veritatis illius:quod est discurrere, & ratiocinari,& venire ad tertium actum. Notandum prætereà quòd assensus ab aliquibus dicitur iudicium affirmatiuum,& dissensus iudicium negatiuum. Et cùm iudicium conueniat sensibus, qui iudicant de obiectis suis etiam contrariis,vt visus de albo & nigro:& assensus non conueniat eis,sicut nec compositio aut diuisio,ad quam sequitur assensus & dissensus, & non semper necessariò:consequens est,quod iudicium est superius:& magis commune ad assensum & dissensum.

Supra Cap. 1. § 10. versic. 2. & 5.

§. 4. DE RATIOCINATIONE.

RAtiocinatio siue discursus est tertius & potissimus actus intellectus possibilis præsupponẽs B
simplicium apprehensionem & compositionem ac diuisionẽ,quo intellectus procedit comparando vnam propositionem alteri,indagandæ veritatis causa:hic actus vocatur à dialecticis argumentatio. Et quia sunt quatuor modi argumẽtandi, consequens est quòd sint quatuor modi ratiocinandi. Et sic ratiocinatio & argumentatio diuiduntur in quatuor genera siue membra, scilicet, in syllogismum,demonstrationem,enthymema,& inductionem,sub qua comprehenditur exemplum. Et cùm quælibet disciplina& scientia ex terminis & principiis suis ratiocinatur:ideo vt omnibus qui circa liberales,physicas,& morales disciplinas versantur,& dialecticæ non dederunt operam,ex terminis propriæ disciplinæ pateat aditus argumentandi,ratiocinandi,& concludendi,hos quatuor modos(prout in quacunque disciplina expedit)paucis duximus explicandos.

Ver. 1. DE SYLLOGISMO.

SYllogismus est ratiocinatio siue argumentatio,procedens ex tribus terminis, ex quibus con- C
stituuntur duæ propositiones,quæ coniunguntur per cõiunctionem copulatiuam:quibus admissis & concessis,seruatis seruãdis,necesse est aliud accidere,hoc est,tertia propositio ex illis deducta,sequens notam illationis,necessariò est concedenda. Et sic completus syllogismus constat ex tribus terminis,& tribus propositionibus. Tres termini nominantur, maior extremitas, medius, & minor extremitas. Medium dicitur terminus, qui ponitur in duabus primis propositionibus. Maior extremitas est terminus qui ponitur in prima propositione cum medio. Minor extremitas est terminus,qui ponitur in secũda ,propositione cũ medio,siue sit à parte subiecti,siue à parte prædicati. Prima ,propositio dicitur maior,secũda minor,tertia cõflata ex maiori & minori extremitatibus,sequẽs notã illationis,dicitur cõclusio. Duæ primæ propositiones cõiũctæ per cõiunctionem copulatiuam precedentes notã illationis,dicuntur antecedens. Tertia verò propositio sequẽs notam illationis,dicitur consequens & conclusio,consequens respectu antecedẽtis, hoc est præmissarum duarum propositionum coniunctarum:quæ etiam dicuntur præmissæ,eò quòd præcedunt consequens & notam illationis. Conclusio verò dicitur in ordine ad prædictas duas præmissas propositiones,apprehendẽdo coniunctionem,vel in ordine ad notam illationis. Praxis prædictorum poterit intueri in argumentatione sequenti:Omnis homo est animal: Sortes est homo, ergo Sortes est animal. Hæc dictio animal,est medium:homo, est maior extremitas: Sortes, minor. hæc propositio,omnis homo est animal, dicitur maior. Et hæc, Sortes est homo,minor:& ambæ coniunctæ per coniunctionem, & dicuntur præmissæ & antecedens, & hæc propositio, Sortes est animal, dicitur consequens & conclusio. Et hæc dictio (ergo) est nota siue signum illationis, hoc est habitudinis & dependentiæ conclusionis seu consequentis à præmissis siue antecedente, quæ quidem habitudo dicitur communiter consequentia: quæ dicitur bona, quando ex veris vel etiam ex falsis infertur verum: & mala, quando ex veris infertur falsum. Dicitur etiam consequentia materialis, quando gratia terminorum tenet illatio: & formalis, & quando tenet in omnibus terminis,simili forma arguendi retenta. Ad similem autem formam arguendi requiritur similis quantitas,& similis qualitas,& similis situs terminorum, & quòd seruentur proprietates logicales,quæ sunt suppositio,materialis,personalis,ampliatio,restrictio,& alia huiusmodi. Fundamentum huiusmodi habitudinis siue dependentiæ & illationis procedit ex illa maxima Geometriæ.

Geometriæ. Quæcũque sunt vni & eidem eadem,illa sunt eadẽ inter se. Si ergo homo & animal sunt idem,& Sortes etiam & animal sunt idem:sequitur quòd Sortes & homo sunt eadẽ inter se.

Ver. 2. DE FIGVRIS SYLLOGISMORVM.

D
QVia medium in quo coniunguntur maior & minor extremitas,potest diuersimodè ordinari:ideo diuersæ à dialecticis assignantur figuræ. Si medium subiiciatur in maiore,& prædicetur in minore,est prima figura,vt in exemplo dato. Si autem medium prædicetur in vtraq;,erit alia & secunda figura,vt in hoc syllogismo:Nullus lapis est animal:Omnis homo est animal, ergo nullus homo est lapis. Si verò medium subiiciatur in vtraque,tunc erit tertia figura, vt in hoc syllogismo,Omnis homo est substantia, omnis homo est animal, ergo quoddam animal est substantia. Si verò medium prædicetur in maiori,& subiiciatur in minore,erit quarta figura,vt in hoc syllogismo,Omnis homo est animal,omne animal est substantia,ergo omnis homo est substantia. Quælibet figura habet diuersos modos,qui diuersificantur secundum diuersitatem quantitatis & qualitatis propositionum,quando scilicet ambæ sunt vniuersales,vel vna vniuersalis,& alia particularis:vel vna negatiua,& alia affirmatiua, per præpositionem, vel postpositionem illarum. Et quamuis plures sint modi & figuræ inuentæ ad exercitationem iuuenum, communis tamen vsus est 4.modorum primę figuræ.I.duorum affirmatiuorum,qui sunt Barbara & Darij. Barbara constat ex maiore & minore vniuersalibus affirmatiuis:Darij verò vult maiorem vniuersalem, & minorem particularem. Et duorum negatiuorum,scilicet Celarent, qui vult maiorem vniuersalem negatiuam,& minorem particularem affirmatiuam. Et Ferio,qui vult maiorem vniuersalem negatiuam,& minorem particularem affirmatiuam,& per consequens conclusionem negatiuam: quia conclusio semper sequitur debiliorem partem in qualitate & quantitate,ac falsitate:certitudine, vel opinabilitate. Si vna præmissarum sit particularis,& illa:si vna negatiua,& illa:si vna falsa,& illa:si vna fidei vel opinabilis,& illa:saltem in pluribus: quia ex veris non nisi verum, ex falsis quandoque verum. Ex puris etiam particularibus & negatiuis ex necessitate nihil sequitur, saltem formaliter, hoc est in omnibus terminis,simili forma arguendi retenta. Quia gratia materiæ,vt in propositionibus essentialibus,siue materiæ naturalis aut remotæ, bene sequitur verum & falsum. ¶ Obseruandum est etiam quòd in omni figura & modo quòd aliqua propositio sit de omni,& quòd proprietates logicales seruentur:hoc est,quòd æquipolleat vni vniuersali,& quòd termini teneantur æquè amplè,æquè restrictè,& eodem modo appellaræ. Et si termini in maiore vel minore supponant materialiter,simpliciter,vel personaliter,etiam in aliis propositionibus,siue quòd non varietur genus suppositionis,& aliæ proprietates de quibus in libro Prior.

Ver. 3. DE DEMONSTRATIONE.

A
DEmonstratio secundum ordinem terminorum & propositionum cõtinetur sub syllogismo, tamen habet aliam & specialem considerationem circa materiam propositionum: quia ad syllogisandum sufficit assumere propositiones opinabiles:sed ad demonstrandum hoc non sufficit,sed oportet assumere propositiones veras & necessarias,& quæ habeant conditiones de quibus paulò post dicetur. Et ideo demonstratio se habet ad syllogismum per additionem, sicut homo ad animal. Vnde sequitur quòd perfecta demonstratio sit species syllogismi,quæ sic definitur, Demonstratio est ratiocinatio & syllogismus procedens ex duabus propositionibus primis veris, necessariis,per se prioribus & notioribus,de omni,& secundum quod ipsum,ac immediatis, causisque conclusionis,hoc est ad concludendum,scilicet syllogisticè,hoc est seruato ordine syllogisandi in demonstratione instituto. In demonstratione assensus præmissarum est causa immediatè agens,& necessitans intellectum ad assentiendum conclusioni:vt in hac demonstratione, Omne animal rationale est risibile. omnis homo est animal rationale:ergo omnis homo est risibilis. Huius syllogismi duæ primæ propositiones sunt veræ,quia ita est sicut per eas significatur.

Ver. 4. DE NECESSITATE PROPOSITIONVM.

B
SVnt etiam prædictæ duæ propositiones primæ & necessariæ,hoc est nõ possunt esse falsæ,sed sunt simpliciter & absolutè veræ. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd necessarium simpliciter & absolutè dicitur,quod nullo modo potest nõ esse:licet necessarium secundum quid & ex suppositione,sit illud quod stante suppositione non potest non esse. Et secundum hoc Deus dicitur necessarium simpliciter & absolutè,quia nullo modo potest non esse. Angeli etiam secundũ naturam sunt necessarij:quia secundum naturam,hoc est naturaliter,non possunt nõ esse. Corpus autem animatum & alia omnia corruptibilia, quæ secundum naturam suam, hoc est naturaliter possunt corrumpi & non esse, tamen suppositia illorum existentia, & quòd actu sint, non possunt non existere:quia implicat contradictionem,aliquid simul & semel existere,& non existere. Possunt tamen non esse simpliciter & absolutè,hoc est nulla facta præsuppositione, & hoc modo loquendi ista est vera,Sortes contingenter & non necessariò saluabitur. Trahẽdo ergo necessarium ad propositionem,illæ propositiones dicuntur simpliciter & absolutè necessariæ, quæ sunt æternæ veritatis, quæ nullo modo, nullóque casu aut euentu possunt esse falsę. Et tales sunt propositiones essentiales, in quibus prædicatum est de essentia subiecti,& secundum aliquos, proprium eius 4. modo. Et si dicatur quòd homo potest annihilari de potentia absoluta,& per consequens hæc propositio, Homo est animal, non erit necessaria. Dicendum quòd verum est, si copula importet existentiam. Si verò importet solam habitudinem & connexionem prædicati ad subiectum sine determinatione temporis (quod est ipsam absolui à tempore) est simpliciter necessaria:

Copulam absolui à tempore quid.

Universidad de Deusto
Biblioteca

necessaria:quia quandocunque erit homo,erit animal, & risibilis:& oppositum implicat contradictionem. Propter hanc habitudinem & connexionem extremorum dialectici & Philos. dixerunt quòd propositiones essentiales & propriæ sunt æternæ veritatis, & in eis copulam absolui à tempore,hoc est non dicere existentiam alicuius temporis, sed solùm habitudinem & cõuementiam extremorum,scilicet prædicati ad subiectum. Et si absolutio à tempore non est propriè ampliatio:quia in ampliatione semper copula importat existentiam alicuius temporis,scilicet, præteriti,præsentis,vel futuri,aut possibilis:& non in absolutione.

Ver. 5. DE PROPOSITIONIBVS PER SE.

1. Post. Quatuor modi perfectis.

SVnt pariter duæ primæ propositiones prædictæ per se,& non per accidens. Ad quarum euidentiam sciendum est quòd Philos. ponit quatuor modos perfectis, hoc est prædicandi de per se,extra quos reliquæ prædicationes dicuntur per accidẽs. Primus modus in prædicationibus affirmatiuis est, quando prædicatum est de essentia subiecti verè vel æquiualenter, vel definitio subiecti:aut quando prædicatum est definitum,& definitio est subiectum. Exemplum primi, vt homo est animal,& totum est maius sua parte. Exemplum secundi, vt homo est,vel non est. Illud enim disiunctum,est vel non est,includit omne ens,quod est de essentia hominis. Exemplum tertij,vt homo est animal rationale. Exemplum quarti,animal rationale est homo. Tales propositiones dicũtur de per se primò:quia cognitis terminis intellectus naturaliter assentit, nec potest dissentire. Et hoc dicitur dignitas propositionis. Et sic omnes prædicationes essentiales dicuntur de per se primò,hoc est de primo modo prædicandi de per se. Secundus modus prædicandi de per se est,quando prædicatum est propria passio subiecti vel alicuius superioris,vt homo est risibilis, homo est quãtus,& Sortes est risibilis. Quia licet risibilitas nõ sit propria passio Sortis,nec quantitas hominis,est tamen alicuius superioris,pura substantiæ corporalis. Tertius modus prædicandi per se est,quando prædicatum non est in alio sicut in subiecto,vt prima substãtia. Vnde hęc prædicatio identica,Sortes est Sortes: vel hoc est Sortes,demonstrando illum, est de se per se tertio modo. Quartus modus prædicandi de per se est, quando subiectum habet naturalem ordinem ad prædicatum,vt medicus sanat,domificator ædificat,pictor pingit. Quia licet prædicata sint accidentia,tamen propter naturalem habitudinem,quam habet accidens subecti ad prædicatum, dicuntur de per se. Ars enim medicinæ ordinatur ad sanandum, & aliæ ad obiecta sua à quibus recipiunt speciem. Esset autem prædicatio per accidẽs,si diceretur,medicus ædificat, vel medicus cantat.quia accidit domificatori & cantori,quòd sit medicus: quia medicina non ordinatur ad ædificandum vel cantandum. Omnes aliæ prædicationes quæ non continentur in his quatuor modis,dicuntur per accidens. ¶ Notandũ tamen quòd prædicatio accidẽtalis & per accidens nõ sunt omnino idem:quia in secundo modo prædicandi per se, sunt prædicationes accidentales:& tamen nõ dicũtur prædicationes per accidens. Ex his quatuor modis perfectis, duo primi duntaxat subseruiunt demõstrationi. Patet etiam quòd prima ex duabus prædictis propositionibus demonstrationis datæ,est de secundo modo de per se, & secunda de primo. Ex quibus concluditur tertia de secundo modo: quia(vt dictum est)conclusio sequitur debiliorem partem.

Ver. 6. DE PROPOSITIONIBVS DE OMNI.

Propositio de omni quid.

SVnt præterea duæ primæ propositiones prędictæ demonstrationis non solùm de omni prioristico,sed etiam de posterioristico,hoc est sunt vniuersales vniuersalitate determinata & requisita in lib. Priorum & Posterior. Vnde aduertẽdum quòd duobus modis propositio dicitur de omni,hoc est vniuersalis. Primò,quando subiectum distribuitur per signum vniuersale:& sic prędicatum debet verificari de omni contento sub subiecto: & talis vniuersalitas dicitur prioristica, siue de omni prioristico:vt hæc propositio,Omnis homo est currens. Secundò modo,quãdo prędicatum verificatur de omnibus contentis sub subiecto,siue subiectum distribuatur,siue nõ:& sic hęc propositio,homo est animal, est de omni posterioristico: & pariter omnes propositiones de per se.1.& 2.modis,etiam si nullum signum addatur subiecto,sunt vniuersales vniuersalitate posterioristica. Et ideo Philos.in duobus primis modis de per se vtuntur propositionibus indefinitis pro vniuersalibus.

Ver. 7. DE PROPOSITIONIBVS SECVNDVM QVOD IPSVM.

1. Phy. Natura natura.

SVnt etiam prædictæ duæ primæ propositiones demonstrationis datæ secundum quod ipsum, hoc est habentes prędicatum conuertibile cum subiecto. Nã animal rationale & risibile conuertuntur:quia de quocunque prędicatur vnum,prædicatur & reliquũ. Sed hæc propositio,Homo est animal,licet sit vera & vniuersalis,& de omni posterioristico,& de per se,ac necessaria,nõ est tamen secundum quod ipsum:quia animal cùm prædicetur de pluribus speciebus, non conuertibiliter prædicatur de homine.

Ver. 8. DE PROPOSITIONIBVS NOTIORIBVS.

SVnt vlterius prædictæ duæ propositiones demõstrationis datæ notiores. Ad quarum euidentiam supponendum est quod dicit Philos.quòd quædam dicuntur notiora natura,siue secundum naturam,hoc est secundum se. Et sunt illa quæ habent perfectiorem entitatem: & sic Deus est notior omnibus creaturis. Et ideo hæc propositio,Deus est secundum se,siue secundum naturam,est notissima:quia Deus habet perfectissimum esse, post Deum Angeli, & post eos anima rationalis,deinde res corporales incorruptibiles,vt astra & corpora cœlestia: postmodũ res corruptibiles,& inter accidentia quãtitas est magis nota. Inter huiusmodi autem species specialissima

ma est notior genere,quia quicquid entitatis includit genus,hoc totũ includit species, & aliquid vltra:ideo simpliciter & secundũ naturã est notior. Singulare autẽ licet habeat plus de entitate quàm species, nõ tamen dicitur notius simpliciter quàm species, eò q̃ singulare nõ potest esse obiectum intellectus,vt dictum est. Quædam verò sunt notiora quoad nos. Non enim sunt nobis eadem nota & naturæ, scilicet eodem modo:quia naturæ siue secundum naturã notiora sunt perfectiora. Nobis autem primò nota sunt confusa magis, hoc est imperfectiora:eò quòd nos procedimus de imperfecto ad perfectum: ideo magis communia & confusa sunt nobis notiora, & prius nota ordine generationis, dum tamen aliquid habeant de entitate, & non sint pura potentia, vt materia prima vel entia rationis, quæ propter imperfectionẽ entitatis sunt difficillimæ cognitionis:quia(vt est in 9. Meta.) vnumquodq; intantum est intelligibile,inquantum est actu: in alis autem quę habent aliquid de entitate magis communia & magis confusa sunt notiora nobis. Hoc experimur etiam sensu:quia venientem à remoris apprehendimus primò quòd est aliquid,deinde quòd mouetur,postea quòd est animal, consequenter quòd est homo, & finaliter quòd est Sortes. Et pueri primò vocant omnes homines patres, & mulieres matres: deinde discernunt. Et quia(vt dicit Philosꝰ.)omnis nostra cognitio orrum habet à sensu,qui versatur immediatè circa singularia:ideo ipsa singularia sunt nobis notiora. Ex prædictis patet quomodo prædictæ duæ propositiones sunt priores & notiores,ac magis notæ secundum naturam. 1. Post.

Ver. 9. DE PROPOSITIONIBVS IMMEDIATIS.

Medii quid, & quotuplex.

SVnt insuper prædictæ duæ primæ propositiones demonstrationis prædictę immediatæ. Ad quarum euidentiam supponendum est quid dicatur medium,& quotuplex sit medium. Medium, Physicè loquẽdo,dicitur illud quod facit distantiã & diuisionẽ inter extrema, vt aër medians inter visibile & visum,& secunda vnitas in numero ternario. Alio modo accipitur medium, in quo extrema coniunguntur & conueniunt:& sic copula potest dici medium in propositione,& terminus cui maior & minor extremitas coniunguntur in syllogismo. Et quia cõtingit medium esse quantum & diuisibile,ideo duplex consueuit poni medium, scilicet medium simpliciter & medium mediatum. Medium simpliciter dicitur medium quod est in extrema absque alio medio. Et sic in numero quinario quarta vnitas est immediata quintæ, quia nulla alia mediat:secunda verò & tertia sunt mediatæ. Applicando ergo ad propositum,illa propositio dicitur immediata alteri,quæ habet & includit immediatum principium probationis,in quo extremitates coniunguntur & conueniunt:ex qua conuenientia concluditur conuenientia extremitatum inter se, vt in exemplo dato,animal rationale est medium immediatum: quia in eo conueniunt extremitates. Neq; est aliud medium proximius, per quod possimus cõcludere q̃ homo est risibilis, iuxta prædictam regulã geometriæ. Eo cũ prædictę duę primæ propositiones demõstrationis dicitur immediata ad hãc propositionem:Omnis homo est risibilis:Si verò animal rationale accipiatur vt medium ad inferendum hanc,Sortes est risibilis,& dicatur sic:Omne animal rationale est risibile:Sortes est animal rationale, ergo Sortes est risibilis:hoc complexum,animal rationale,erit quidem medium,sed non immediatum:eò quòd sit aliquis terminus eo immediatior, in quo extrema cõclusionis cõiungi possunt,scilicet hic terminus,homo,dicendo, Omnis homo est risibilis,Sortes est homo:ergo Sortes est risibilis. Et sic dicẽdũ est de superiorib. terminis ascẽdẽdo. Propositio igitur immediata dicitur,qua nõ est alia prior & immediatior ad cõcludẽdum.

Ver. 10. DE DIVISIONE DEMONSTRATIONIS.

Causa quid, & quotuplex.

DEmonstratio primò diuiditur in affirmatiuam & negatiuam. Affirmatiua dicitur, cuius medium affirmatur de vtraq; extremitate. Negatiua, quãdo negatur de altera: vt hic,Omne animal rationale est risibile:sed nullus equus est animal rationale:ergo nullus equus est risibilis. Demonstratio etiam diuiditur à Philosopho in demõstrationem propter quid,siue à priori,& per causam, & in demonstrationẽ quia est,siue à posteriori, & per effectũ. Demonstratio propter quid,siue à priori,est argumẽtatio qua intellectus procedit à cognitione causę notę ad cognitionem effectus ignoti. Et ideo illa quæ nõ habent causam,sicut Deus,non possunt cognosci per demonstrationẽ propter quid siue à priori. Et quia per quãlibet causam contingit demõstrari:ideo supponendũ est quid sit causa,& quot sint genera causarũ. Causa dicitur,id cuius esse sequitur aliud secundũ naturam,scilicet effectus. Causarũ autẽ alia est efficiẽs, alia materialis,alia formalis,& alia finalis. Ex his quatuor duæ sunt intrinsecæ, scilicet materialis & formalis, quia sunt de essentia cõpositi. Nõ autẽ causæ extrinsecæ,quæ sunt efficiẽs & finalis. Causa efficiẽs dicitur id,à quo est principiũ motus & quietis. Causa finalis est,cuius gratia aliquid fit. Causa materialis est, ex qua aliquid fit cũ insit,vt ex farina & aqua fit panis. Causa autẽ formalis est,quę dat rei esse,vt anima. In exemplo autem dato fit demõstratio per causam formalem. Per causam autem materialem potest sic fieri:Omne compositum ex materia elementari & forma, est corruptibile, sed homo est huiusmodi. Igitur.&c. Per causam verò efficientẽ sic: Omnis effectus pendet à sua causa:sed Deus est causa omniũ creaturarũ, igitur omnes creaturæ pendẽt à Deo. Per causam finalẽ sic:Omne intellectuale est beatificabile:sed homo est intellectualis,igitur est beatificabilis.

Ver. 11. DE DEMONSTRATIONE PROPTER QVID.

DEmõstratio propter quid & à priori est triplex,scilicet propter quid simpliciter:& propter quid & potior,& propter quid & potissima. Demõstratio propter quid simpliciter est,quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit per causam, siue propinquam, siue remotam: vt Quicquid respirat, est animal: sed paries non respirat, ergo paries non est animal. manifestum est enim quòd non animal non est causa propinqua huius quod est non respirare: aliàs omnia animalia respirarent, quod constat esse falsum: quia animalia carentia pulmone, non respirant, igitur consequentia patet ex dictis Philosophi, si negatio sit causa negationis, & affirmatio erit causa affirmationis. Sedt causa ꝓpinqua erit animal non habens pulmonem & sanguinem. Demonstratio propter quid & potior dicitur, quæ sit per causam propinquam, sed non immediatam, siue fiat per causas intrinsecas siue extrinsecas. Et quia causæ intrinsecæ sunt potiores extrinsecis, ideo demonstratio quæ fit per causam materialem vel formalem, dicitur propter quid & potissima. Et sic demonstratio per causam remotam dicitur propter quid simpliciter. Demonstratio quæ fit per causam propinquam, dicitur demonstratio propter quid & potior. Et quæ fit per causam immediatam, & intrinsecam, dicitur propter quid & potissima, in qua scilicet medium est definitio subiecti conclusionis.

Ver. 12. DE DEMONSTRATIONE QVIA EST.

C DEmonstratio quia est, siue per effectus, est ratiocinatio in qua proceditur per effectus cognitos, ad cognitionem causæ vel causarum incognitarum: vt, Omne coniunctum igni, est calidum: ergo ignis est calidus. Visus discernit album à nigro, sed Sortes discernit albũ à nigro, ergo Sortes videt. Sic probat Philoso. Deũ esse, quia motus est: sed de his amplius infrà. Notandum tamẽ quòd aliqua demonstratio quia est, siue per effectũ, procedit per effectum nõ conuertibilem, quia talis effectus potest nobis esse notior quàm causa: vt sic dicendo, Quicunque habet febres, habet pulsum commotum: ego non habeo pulsum commotum, ergo non habeo febres. Quodcunque non desiccat, non est ignis: sed homo non desiccat, ergo homo non est ignis.

2. Phys. Infrà c.19. §.1.

Ver. 13. DE INDVCTIONE.

D INductio est argumẽtatio procedẽs à singularibus sufficiẽter enumeratis ad propositionẽ vniuersalem, vt Sortes currit, & Plato currit, & sic de aliis. Et isti sunt omnes homines, ergo omnis homo currit. Hæc argumentatio dicitur à neotericis ascensus, quia est consequentia formalis ad quã potest reduci descẽsus: qui est ab vniuersali ad singulares, ac etiam exemplum quod est in agibilibus & factibilibus, reducitur ad inductionẽ. Est autem exemplũ prorsus à factis siue operationibus particulariũ personarum, ad persuadendũ simile: sicut Moyses orãdo pro populo, placauit iram Dei, similiter Dauid, Daniel, &c. Ergo omnis qui vult placare iram Dei, debet &c.

Exemplum quid.

Ver. 14. DE ENTHYMEMATE.

ENnthymema est argumentatio, qua intellectus ex vna propositione notiore & probabili quæ dicitur antecedens, precedit ad concludendum aliam, quæ dicitur consequens, ab illo antecedente pendens: vt cùm dicitur, Omne animal currit, ergo omne animal mouetur. Hæc dependẽtia ꝓuenit ex hoc, ꝙ cõsequẽs virtualiter & implicitè cõtinetur in antecedẽte. Motus enim cõtinetur in cursu, & sic antecedẽs continet virtualiter minoré: quia si negetur consequentia, subsumendum est, & omne currens mouetur, &c. Aliqui dicunt enthymema esse syllogismum imperfectum, truncatum & breuiorem iuuenibus & rudibus, qui sibi volunt omnia explicari. Qui verò ingenioſi & prouecti sunt, enthymemate gaudẽt, eò quòd multa in vno respiciunt. Ideo antiqui philosophi maximè illo vsi sunt: & dicitur communiter: Gaudent breuitate moderni. Differt autem enthymema à syllogismo & demonstratione: quia tam in syllogismo quàm in demonstratione proceditur ex pluribus propositionibus, vt dictũ est: enthymema verò ex vna cathegorica prægnante, hoc est cõtinente aliam. ꝙ Differt etiam ab inductione & exemplo: quia inductio & exemplum procedunt à singularibus, enthymema verò à cõmunibus. Conuenit autem cum syllogismo: quia tã syllogismus quàm enthymema procedunt ex propositionibus probabilibus. Propositio autem probabilis vt distinguitur contra necessariam, secundum Philoso. dicitur quæ apparet vera omnibus aut pluribus sapientibus: & cuius vtraque pars seruatis principiis scientiæ potest sustineri: quæ ab aliquibus vocatur problema. Et per hoc quòd syllogismus & enthymema procedunt ex probabilibus, differunt à demonstratione & sophismate: quia demonstratio procedit ex necessariis. Et sophisma, quod à Philoso. dicitur elenchus sophisticus, hoc est apparens & nõ existẽs syllogismus. Ab aliis autem dicitur syllogismus litigiosus, erraticus, atq; fallax, ab effectu: quia effectus & finis eius est generare lites, & errorem aut deceptionem, hoc est iudicium falsum: procedit enim ex falsis, vel ex falso modo syllogisandi, vt in hoc sophismate, Quod ego sum, tu non es: homo ego sum, ergo homo tu nõ es. Et hoc contingit tripliciter: primò quando peccat in materia, hoc est quando antecedens vel altera eius pars est falsa: vt hic, Omne malum est fugiendum: ieiunare est malũ, ergo, &c. minor est falsa quia ieiunare est bonum. Secundò, quando peccat in forma, hoc est quando non seruantur regulæ & præcepta syllogisandi: & tamen antecedens est verum: vt hic, Omnis homo est Animal, & omnis asinus est animal: ergo omnis homo est asinus, quia medium in neutra distribuitur. Tertiò quando peccat in vtroque, scilicet in materia & forma: vt hic, animal est genus. Omnis homo est animal, ergo omnis homo est genus. Maior enim est falsa, & consequentia nõ valet, quia variatur suppositio. Differt etiam sophisma ab enthymemate & demonstratione, syllogismo & exẽplo siue inductione: quia exemplum causat suspicionem: vt hic, Sortes in modico fuit malus, ergo in maiori & in aliis præsumitur malus. Demonstratio autem causat assensum euidentem siue scientiam, syllogismus verò & enthymema assensum opinatiuum & opinionem, sophisma verò causat errorem

Problema, Sophisma & elenchus idem sunt.

rem, siue iudicium falsum, & habitum erroneum.

§. 5. DE CONSEQVENTIBVS RATIOCINATIONEM.

E ACtum ratiocinandi siue ratiocinationem consequitur primò assensus vel dissensus conclusionis, de quibus dictum est. Sed quia diuersi sunt modi ratiocinandi, ideo diuersi assensus consequuntur. Assensus autem in tota sui communitate diuiditur in assensum euidentem, fidei opinatiuum, suspicatiuum, falsum & erroneum, de quibus dicendum est.

Hoc c. §. 3. Vers. 6.

Ver. 1. DE ASSENSV, EVIDENTI, SIVE EVIDENTIA.

F ASsensus euidens est assensus clarus & certus, absque quocunque ænigmate & formidine siue dubitatione de opposito, adeò clarus, quòd stante propositione necessaria in intellectu cum debita applicatione propositionum necessariarũ eam probantium, intellectus ex natura sua complacet & assentit: sic quòd non potest dissentire, nec assentire oppositis: & talis assensus in scientia causatur ex primis principiis, & propositionibus per se notis, intellectis terminis, & per demonstrationem: vt stante apprehensione harum, Quodlibet est, vel nõ est: & omne totum est maius sua parte: omne animal rationale est risibile. & hoc modo assensus sapientiæ & scientiæ sunt euidẽtes. In hac autem euidentia sunt gradus: quia quidam assensus est magis euidens quàm alius. Et differt hæc euidentia ab euidẽtia sensus: quia euidentia sensus est circa particularia, & intellectus circa vniuersale. Et ideo sicut intellectus est nobilior sensu, ita euidentia intellectus est nobilior & perfectior euidentia sensus: quia est sempiternorũ, & eorum quæ nõ possunt aliter se habere, neque circa ea intellectus potest decipi aut hallucinari, sicut sensus. ¶ Ex quibus patet, quòd euidentia angelorum est clarior quàm euidentia intellectus humani: & inter eos tantò clarior, quantò per clarius medium & species luminosiores. Ideo in eis non potest esse problema siue opinio circa naturalia. Nec etiam in dæmonibus, cùm in eis (secundum D. Dionysium) naturalia mãserint integra, secus in gratuitis & supernaturalibus. Ideo diabolus dicebat Christo: Si filius Dei es, &c. & Gabriel consulit dominum. ¶ An autem circa supernaturalia discurrant, quidam dicunt quòd angeli beati non discurrunt quia omnia clarè vident in verbo, vel per clarissimas reuelationes & species influxas secundum modum & conditionem suæ naturæ, quæ est intelligere per simplicem apprehensionem sine discursu: quãuis possint habere admirationẽ vel nescientiam. Vnde de angelis inferioribus superiores interrogãtibus dicit Esa. Quis est iste, qui venit de Enom, tinctis vestibus de Bosra? Dæmones verò eo quòd nõ habeant reuelationes, quodam modo circa supernaturalia discurrere dicuntur. vnde Isido. dicit, quòd dæmones multa experimento didicerunt. Sed cognitio experimẽtalis est discursiua, quia ex multis memoriis fit experimentũ, & ex multis experimentis fit vniuersale, vt dicitur in fine Posterior. & in principio Metaph. D. Tho. tamen dicit, quòd in angelis dicitur experientia metaphoricè. & sic secundum mentem eiusdem est, quòd sicut dæmones circa supernaturalia non componunt neque diuidunt, ita etiam non discurrunt: quia repugnat naturæ illorum. Vnde circa supernaturalia, si non habeant reuelationem, vel videant experimento aliqua fieri miraculosè, vel opinantur, hoc est, habent iudicium cum formidine, absque tamen discursu, vel errant, aut nihil sciunt.

Euidentiæ tres gradus.

An problema sit in angelis.

Matth. 4. Dan. 10

Esa. 63. An dæmones quodammodo discurrant.

Ver. 2. DE FIDEI ASSENSV.

A FIdes est assensus certus, absq; formidine causatus, supposita pia affectione voluntatis quæ innititur authoritati dicẽtis, siue reuelãtis: quam authoritatẽ habet pro obiecto formali, & ipsa reuelata ꝓ materiali. Et quia autoritas & reuelatio est duplex. s. humana, & diuina: ideo fides est duplex. s. humana, & diuina, quę dicitur theologa, de qua inferius c. 10. agetur. Syllogismus igitur & enthymema procedẽs ex propositionibus fidei, vel altera illarũ, etiam cum altera euidenti cõcludit propositionẽ de fide: vt sic argumentãdo, omnis homo est risibilis: Christus est homo, ergo Christus est risibilis. Si verò altera sit opinabilis vel dubia, cõclusio erit dubia, cùm sequatur debiliorẽ partẽ. Quomodo aũt triplex sit certitudo, & fidei maior, dicetur inferiùs c. 10. §. 1. ver. 5.

Authoritas & fides duplex.

Ver. 3. DE OPINIONE.

B OPinio est assensus cum formidine siue dubitatione de opposito, intellectus tamen magis inclinatur ad vnam partem, scilicet assensum, vel dissensum: vt assensus causatus ex hoc syllogismo: Omne currens est album: omnis homo est currens, ergo omnis homo est albus. Assensus huius conclusionis est opinio, quia præmissæ nõ sunt euidentes, neque certę certitudine fidei, sed probabiles, hoc est contingentes, quæ possunt esse veræ vel falsæ: intellectus tamen ad alteram partem flectitur, sed cum formidine de opposito.

Ver. 4. DE SVSPICIONE.

C SVspicio est assensus formidolosus, fluctuans cum quadam inclinatione ad alterã partem, sed non perfecta, sed aliquo modo (leuiter tamẽ) inclinatus, vt Sortes dicit Platonẽ homicidam: & an Sortes sit verax vel mendax, ignoratur: ergo Plato est homicida. Assensus huius cõclusionis dicitur suspicio: quia est dubitatio cũ aliquali inclinatione ad alterã partẽ. Præsumptio ad suspicionẽ reducitur: est enim media inter opinionẽ, quæ est de his quæ vt in pluribus cõtingũt: & suspicionẽ, quæ est de his quæ rarò. Præsumptio verò est de his quæ vt in paucioribus cõtingunt.

Ver. 5. DE ERRORE ET IGNORANTIA.

D ERror est assensus quo intellectus cõplacet & adhæret falso, æstimato tamẽ vero, vt in hac ratiocinatione, Hæc essẽtia diuina est pater, & hæc essentia diuina est filius: ergo filius est pater. Assensus huius conclusionis est error, quia non est syllogismus expositorius, ad quem requiritur

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd aliqua præmissarũ valeat vnam de omni: quod non facit hic, quia hæc est falsa, Omnis res quæ est essentia diuina, est pater, & item de alia. Notandũ tamen quòd error dicitur ignorantia præuæ dispositionis. Ad cuius euidentiam sciendum est quid & quotuplex sit ignorãtia. Sed supponendum in primis, quòd discrimen est inter nescientiam & ignorantiam. Nescięntia enim est negatio siue defectus scięntiæ non debitæ inesse, siue simplex carẽtia scięntiæ, in subiecto apto nato: quia nõ dicimus lapidẽ nescientem, sed hominẽ. hæc non est peccatũ, nec potest esse in Deo, cùm sciat omnia. Ponitur tamen à D. Dion. in angelis, ac etiã in ąnima iusti, quia cùm non cõprehendant verbum, nesciunt omnia quæ Deus sit. Hæc nescientia ab aliquibus dicitur ignorãtia puræ negationis. Ignorantia verò priuationis est carentia scięntię debitæ inesse, siue eorũ quę quis potest & tenetur scire: vt sunt ea quæ pertinent ad statum vel officiũ alicuius. plura enim tenetur scire episcopus, quàm agricola. Si quis enim nesciat ea quę sunt necessaria ad salutẽ, est ignorans. Hęc ignorãtia dicitur priuationis. Alia est ignorãtia quę dicitur prauę dispositionis: & est error siue iudiciũ falsũ. Alię diuisiões ignorãtię, & quę excuset à peccato habẽtur infrius c.3.§.4.ver.3.& 4.

Ignorantia quid et quotuplex sit.

Cap.6.celestis hier.

Ver.6. DE INTELLECTV PRACTICO ET SPECVLATIVO.

INtellectus diuiditur in speculatiuũ & practicũ. Intellectus speculatiuus est qui id quod apprehendit, non ordinat ad opus, sed solam veritatis considerationem. vnde & scięntię dicũtur speculatiuæ quæ versantur circa solam cõsiderationem veritatis non ordinando ad operationem: vt philosophia naturalis, & scientia methap. quæ dicitur sapiẽtia. Intellectus verò practicus est qui id quod apprehendit, ordinat ad opus siue ad operationẽ. vnde & scientię practicæ dicũtur, quæ versantur circa operationes, prout operatio se extendit non solùm ad factibilia, sed etiam ad agibilia. Et sic scientia medicinæ & moralis dicũtur practicæ. Hic intellectus non dicitur motiuus quo ad executionem, sed quo ad directionem. ¶ Hæc autem diuisio non est in diuersas potẽtias, sed in diuersos actus quia eadem potẽtia, numero est intellectus practicus, & speculatiuus: sed sunt diuersi actus, qui differunt fine, secundum Philo. vnde & à fine denominãtur. Vtriusq; finis est speculari & cõtemplari: sed finis practici est operari, siue ordinare contemplationem ad operationem. Ideo intellectus practicus dicitur operatiuus. Quòd autem non sint diuersæ potẽtiæ, probatur per Philosophum, qui dicit quòd intellectus speculatiuus per extẽsionem fit practicus, sed vna potentia, non mutatur in aliam, igitur, &c. Ratione etiam sic probatur: quia quod accidẽtaliter se habet ad rationem obiẽcti, quam respicit aliqua potentia, non diuersificat potẽtiam, prout apparet in potentia visiua, cuius obiectum est coloratum. Eadem enim potentia visiua fertur circa omnia colorata, siue illud coloratum sit homo aut aliquid aliud. Sed obiectum intellectus est verum, siue ens sub ratione veri, cui accidit quòd ordinetur, vel non ordinetur ad opus: ergo eadem potentia sufficit ad illa. Et per consequens non sunt plures. Non enim ponẽda est pluralitas sine necessitate, cùm frustra fiat per plura, quod potest fieri per pauciora. ¶ Nec obstat quòd obiectum intellectus speculatiui dicitur esse verum, & practici bonum, quæ differunt saltem secundum rationem, quæ sufficit ad diuersitatem potentiarum cum habitudine intrinseca diuersa. Nam intellectus habet habitudinem recipiendi in se similitudinem obiecti: & voluntas habet inclinationẽ ad obiectũ suum absque similitudine in se recepta, præsentata tamẽ per intellectum: ideo distinguũtur realiter, vt dictum est. Ideo per bonum & verum intellectus & voluntas diuersificantur. Quia verum & bonum se inuicem includunt. Nam verũ est quoddã bonum, aliàs non esset appetibile. Et bonum est quodam verũ, aliàs non esset intelligibile. Sicut ergo obiectum appetitus potest esse verum, inquantũ habet rationem boni, sicut cùm aliquis appetit veritatẽ cognoscere: Ita obiectum intellectus practici potest esse bonum, inquãtum habet rationem veri ordinabilis ad opus. Intellectus enim practicus veritatem cognoscit, sicut speculatiuus: sed veritatem agnitam ordinat ad opus quod non facit speculatiuus.

3.de Anima.

Ver.7. DE RATIONE SVPERIORI ET INFERIORI.

Ratio superior & inferior quid.

QVum potentiæ & substantiæ aliquãdo à principaliori actu denominentur: Vnde & Angeli dicũtur intelligẽtiæ, eò ąsemper actu intelligãt. Et ratiocinatio sit principalior actus intellectus: sequitur ąintellectus dicitur & nominatur ratio, à ratiocinãdo. Et quia aliquãdo apud sanctos doctores dicitur ratio superior, & aliquãdo inferior: Ideo isti termini veniũt declarandi. Ad cuius euidentiã sciendũ est, ąratio superior & ratio inferior nõ sunt duæ potẽtiæ realiter distinctæ (prout dictum est de intellectu speculatiuo & practico:) sed sunt vna potentia secundum diuersos actus, quos habet circa spiritualia & æterna, ac etiam corporalia & temporalia: quæ comparãtur ad cognitionem nostram hoc modo: quia vnum est medium ad cognoscendum alterum. Nam secundum viam inuentionis per res corporales venimus in cognitionẽ æternorum.

Roma.1 Vnde Apostõ. Inuisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoq; eius virtus & diuinitas. Sed in via iudicij siue resolutionis & determinationis, per æterna iudicamus de temporalibus circa agenda. Intellectus enim hominis potest intendere & versari circa temporalia & æterna, & circa vtraque ratiocinari dupliciter: Primò circa æterna, contemplando & conspiciendo ea & in illis sistendo, vt in bonitate, sapientia & iustitia Dei, & hoc pertinet ad officium intellectus speculatiui. Secundò, consulẽdo rationes & regulas æternas, quæ sunt volũtas & præcepta Dei, & applicãdo ad temporalia, quæ occurrunt agenda, vtrũ sint bene vel malè facta. Id enim per regulas & leges siue ordinationes Dei maximè cognosci potest, & hoc pertinet ad officiũ intellectus practici. Intellectus eas cõspiciens, & per eas consulẽs, disp

disponens, & dirigens temporalia, dicitur ratio superior, quasi per superiora ratiocinans. Potest etiam intellectus circa corporalia & temporalia versari etiam dupliciter: Primò ea conspiciendo, contemplando, speculando, & in eis sistendo: quod pertinet ad officium intellectus speculatiui. Secundo, consulendo rationes naturales, & leges humanas, circa temporalia, quæ occurrũt agenda, scilicet, an sit bene vel malè factum etiam per consequens faciendum, vel non faciendum, recurrimus ad iudicatorium naturale (quod est synderesis) & cõsideramus & applicamus leges dependentes ex ea, ad agibilia occurrentia, quod pertinet ad officium intellectus practici. Secundum hæc intellectus dicitur ratio inferior, quia circa inferiora & per rationes inferiores ratiocinatur & dirigit, & si illæ non sufficiunt ad iudicandum & determinandum, recurrimus ad superiorem legem, scilicet Dei præcepta aut concilia eius, quæ habent regulare & dirigere inferiorem rationẽ ac leges humanas. De his D. Aug. & D. Tho. dicunt, quòd ratio superior & inferior est eadem potentia, sed distinguitur per diuersos actus & diuersa officia, ac etiam diuersos habitus, qui attribuuntur eis. Nam rationi superiori attribuitur sapientia, & inferiori scientia. Ex præmissis apparet conuenientia inter rationem superiorem & inferiorem ex vno latere, & intellectum speculatiuum & practicum ex alio. Differentia enim est ex actibus reciprocis sibi inuicẽ & mutuò subseruientibus. Ratio enim superior habet actum & officium intellectus speculatiui & practici: est enim de rationibus æternis conspiciendis in illis sistendo, vel consulẽdis & applicãdis circa agibilia. Et eodem modo ratio inferior habet actum & officium intellectus speculatiui & practici, est enim de rationibus naturalibus & legibus humanis cõspiciendis & cõtemplandis ibi sistẽdo: quod pertinet ad intellectum speculatiuum, & etiam consulendis, applicando ad agibilia occurrentia dirigẽda. Notandum etiam, quòd magna & lata est differẽtia inter rationem superiorem & inferiorem, & portionem animæ superiorem & inferiorem. Quia ratio superior & inferior nõ importãt nisi vnam potẽtiam. s. intellectum. Et portio superior animæ importat potẽtias animæ organo corporeo nõ alligatas, quæ sunt intellectus & voluntas. Portio verò inferior importat & significat potẽtias animæ, quæ sunt alligatæ organo corporeo. In quibus anima rationalis conuenit cũ anima sensitiua aliorum animalium. Hæc differentia deseruit ad cognitionem multorũ passium, & maximè ad cognoscẽdum quomodo Christus erat viator & comprehensor, siue viator & beatus: quia secundum portionem superiorem erat comprehẽsor & beatus: quia intellectus eius clarè videbat diuinam essentiam: & volũtas eius perfectissimè ea fruebatur. Sed erat viator secundum portionem inferiorem: quia vires eius inferiores, scilicet quinque sensus exteriores, & quatuor interiores, & duæ appetitiuæ non erant glorificatæ, sed passibiles & dispositæ ad tormenta, pro reparatione & redemptione naturæ humanæ susciptenda & toleranda.

12. De ci. Dei

Christus erat viator et comprehensor.

DE VOLVNTATE.

CAPVT III.

ROST cõsiderationem intellectus considerãdum est de volũtate. Ad cuius euidẽtiam sciẽdũ est, quòd voluntas dupliciter accipi potest: vno modo largè, ąomni inclinatione: & sic attribuitur brutis. Dicimus enim ąequus vult currere vel recalcitrare, hoc est inclinatur ad currẽdum vel recalcitrãdũ. hoc modo accipiẽdo, etiã attribuitur insensibilibus: & dicimus lapidem inclinatum velle cadere. Et Christus loquens de aere commoto & vento corporali, qui dicitur spiritus, dicebat, Spiritus vbi vult spirat. Alio modo accipitur proprièscilicet pro inclinatione & appetitu intellectiuo, hoc est qui sequitur cognitionẽ intellectiuam: & non pro appetitu sensitiuo aut naturali, de quibus dictũ est. Et quia triplex est intellectus, scilicet diuinus, angelicus, & humanus: ideo triplex est voluntas. s. diuina, angelica, & humana.

Ioan.3. c.1.§.9.ver.3. 3.& 4.

§. 1. DE VOLVNTATE DIVINA.

A VOluntas diuina nõ differt ab intellectu diuino: sicut enim Deus est suum esse & sua essentia: sic etiam est suum intelligere, & suum velle: & sic velle & intelligere in Deo sunt idem realiter, sed differũt ratione, secundum nostrum modum intelligẽdi: qui talis est, quòd res diuinas, quę sunt in Deo vnitæ, intelligimus vt plures: sicut inuenimus in nobis. Ex quo sequitur, quòd voluntas diuina nõ est accidens, sicut voluntas angelica & humana. Differt etiam voluntas diuina à voluntate angelica & humana: quia voluntas angelica & humana sunt finitæ, creatæ, & mutabiles: voluntas autem Dei est infinita, increata, & immutabilis, quia nõ mouetur ab obiecto extrinseco, sicut voluntas creata, quæ secundum Philos. dicitur mouens motum. Mouetur enim ab extrinseco eo modo, quo dicimus quòd intelligere est mutari siue moueri, hoc est non esse eodẽ modo nũc, sicut prius. Voluntas autem diuina non habet obiectum extrinsecum: & intellectus eius est ipsamet, quæ dicitur & nominatur intellectus, eo quòd cognoscit, intelligit, simul videt, & cõprehendit omnia, præterita, præsentia & futura: & (vt dicit Apost.) Vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Quicquid enim futurum vel præteritum fuit, pro quocunque tempore & instanti æternaliter vidit, & voluit fieri pro tempore vel instanti temporis, pro quo factũ fuit, aut fier. Ideo dicebat per Malach. Ego enim dominus, & non mutor. Et D. Iacobus: apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio, sicut apud creaturas, quæ subiiciuntur tempori vel æternitati. Voluntas diuina naturaliter & necessariò vult bonitatem & perfectionem suam, ac operationes ad intra. Non quidem necessitate coactionis, sed naturalis ordinis, quæ libertati complacentiæ non repugnat, secundum D. Aug. Non enim potest velle Deus se non esse bonum, aut verum, aut Deum. Vnde Apost. Fidelis manet, se ipsum negare non potest. Alia tamen à se nõ necessariò, sed

c.19.§.1. Ver.1.

1.p.q.19.

Rom.4.

Malac.3. Iacob.1.

5.de ciui.dei. 2.Timo.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

liberè vult. Vnde Psal. Omnia quæcunque voluit, fecit. In eo enim summa libertas est, licet peccare non posit: quia (vt D. Anselmus dicit) Posse peccare non est libertas, neque pars libertatis, sed imperfectio libertatis. Et licet omnia quę vult, voluerit ab æterno, & non possit mutari (vt dictum est) tamen ab æterno omnia liberè voluit.

Psal. 113. Lib. de lib. arbit.

1.d.9.q.10. Voluntas dei multiplex.

Ver. 1. DE VOLVNTATE SIGNI ET BENEPLACITI.

VOluntas Dei licet in se non sit nisi vna, secundum tamen nostrum modũ intelligendi, dicitur plures: quam doctores Theologi primò dividunt in voluntatem signi & beneplaciti. Et iterum voluntatem in præceptũ, prohibitionem, & consilium: & voluntatem beneplaciti, in effectiuam, & permissiuam. Sicut enim ira est in Deo: quia in eo inueniuntur effectus, qui solent esse hominis irati, scilicet punitio. Simili modo loquendi, ea quæ sunt signa voluntatis apud nos, voluntates appellantur. Et quia voluntas (quæ inuisibilis & ignota nobis est) potest dupliciter designari. Vno modo, secundum quòd proponit de agendis. Alio modo, secundum quod impetum facit ad opus. Vtroque modo signa voluntatis dantur in homine, secundum quod proponit de agendis, quantum ad fugam mali, signum est prohibitio. Quantum autem ad prosecutionem boni, duplex est signum voluntatis. Nam respectu boni necessarij, sine quo non potest voluntas bonum suum consequi, voluntatis signum est præceptum. Respectu autem boni vtilis, quo faciliori & conuenientiori modo acquiritur finis, signum voluntatis est consilium. Sed secundum quòd voluntas impetum facit ad opus, duplex est signũ: vnum est expressiuũ eius, & est operatio exterior. Quod enim quis operatur, indicat se expresse velle. Aliud verò signũ est interpretatiuũ, & est permissio. Qui enim non prohibet, vel non impedit quod impedire potest, interpretatiuè videtur consentire in illud. Et hoc importat nomen permissionis. Voluntas ergo Dei, quæ vocatur signi, est voluntas eius circa nos de agendis & fugiendis: quam nobis notificauit per ordinationes suas, quas reuelauit & scribi fecit. Et sic ordinatio Dei scripta circa agibilia, dicitur voluntas signi: & diuiditur (vt dictum est) in prohibitionem, quæ est circa fugam mali necessario vitandi: & in præceptum circa bonum necessarium, & in consilium circa vtilia. De primo dicit Christus: Hæc est voluntas eius qui misit me, vt omne quod dedit mihi, non perdam ex eo & 1. Thess. 4. Hæc est volũtas Dei, sanctificatio vestra, quantum ad præceptum. Quantum ad prohibitionem verò, vt abstineatis vos a fornicatione. De tertio autem Apost. De virginibus præceptum domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à domino, vt sim fidelis, declarãdo vtilitatem, & consulendo consilium eius. Voluntas beneplaciti Dei est volũtas eorum, quæ fiunt. Quia cùm ipse sit prima causa mouens, nihil fieri potest absque eius voluntate. Voluntas beneplaciti Dei effectiua, est voluntas eorum quæ fiunt, & non cõtrariantur eius prohibitioni, & talia attribuuntur ei. Voluntas eius beneplaciti permissiua, est respectu eorum quæ fiunt, quæ tamen ipse prohibuit. Et sic Deus, qui voluntate signi non vult peccata (quia prohibuit ea, iuxta illud Sapi. Quasi à facie colubri, fuge peccatum) permittit tamen ea. Et licet Deus ad ea effectiuè, quantum ad substantiã actus peccati concurrat, non concurrit tamen ad deformitatem, propter quam actus ille dicitur peccatum: ideo peccatum non attribuitur Deo. Sicut enim claudicatio, quãtum ad substantiam motus, attribuitur Deo tanquam primo motori: non tamen quantum ad modũ motionis, qui dicitur claudicatio: sed attribuitur tibiæ claudæ & imperfectæ siue defectiuæ: sic furtum, quãtum ad substantiam actus, inquantum scilicet est acceptio rei, est à Deo. Sed quãtum ad modum, scilicet inquantum accipitur res aliena inuito domino, hoc non est à Deo, nisi permissiuè, cùm ipse prohibuerit. Sed hoc est à voluntate defectiua & inordinata accipientis, qui operatur contra regulam eidem datam & præfixam. Ideo Deus non est causa peccati: quia licet voluntas Dei sit causa necessaria, non tamen imponit voluntati hominis necessitatem: disponit enim & mouet omnia suauiter, hoc est, secundum modum cuiuslibet rei, scilicet naturalia naturaliter & necessariò, & libera liberè & contingenter, sed peccatum attribuitur homini, qui ex libertate agit contra præceptum & prohibitionem Dei. ¶ Differentia inter voluntatem Dei beneplaciti & signi est, quia voluntas beneplaciti semper impletur: voluntas autem signi non semper impletur. Non enim semper implentur eius ordinationes, aut præcepta, seu consilia, sed potius sit oppositũ, ipso tamen prius permittente. Ideo potest dici quòd volũtas Dei semper impletur: quia impletur vna vel alia. s. vel signi vel beneplaciti. Et cùm peccator recedit à diuina voluntate signi, incidit in ordinem diuinæ voluntatis beneplaciti, dum per eius iustitiam punitur. Aliqui dicunt volũtatem efficacem beneplaciti Dei semper impleri, sed non voluntatem inefficacem, quæ est voluntas signi (licet voluntas signi aliquando sit efficax) sed secundum quòd est efficax, pertinet ad voluntatem beneplaciti. An autem & quando teneamur conformare voluntatem nostram voluntati Dei, & in quo volito, infrà dicetur.

Voluntas signi.

Ioan.6.

1.Thess.4.

1.Cor.7.

Voluntas beneplaciti.

Eccles.1.

Sap.8.

Differentia voluntatis signi et beneplaciti.

1.1.§.7.Ver.11. lib.2.

Ver. 2. DE VOLVNTATE ANTECEDENTE ET CONSEQVENTE.

DAmascenus etiã diuidit voluntatem Dei in antecedentẽ & consequentem: non quòd in Deo sit aliquis ordo vel successio voluntatum, sed secundum nostrũ modũ intelligẽdi, & ex parte volitorum. Videmus enim in naturalibus, quòd in qualibet actione considerandum est aliquid ex parte agentis, & aliquid ex parte recipiẽtis: sicut patet in operatione naturæ, quæ ex parte virtutis formatiuę intendit quòd animal perfectum producatur: sed ex parte materię recipiẽtis (quę quandoque est indisposita) contingit quòd quandoque non producatur perfectum animal sed monstrum. Et sic dicimus quòd prima intẽtio naturæ est quòd animal perfectum producatur: sed quòd

C

quòd imperfectum animal producatur, est ex secunda intentione naturæ, quæ ex quo non potest materiæ dare formam perfectionis propter suam indispositionem, tradit ei id cuius est capax. Sic in operibus Dei. Quia Deus omnes homines propter beatitudinem fecit, dicimus quòd vult voluntate primaria & antecedente omnes homines saluos fieri, & sic intelligitur dictum Apostoli, Deus omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Sed quia aliqui suæ saluti aduersantur, peccando, & transgrediendo præcepta: propter eorum defectum sunt indispositi. & non sunt capaces beatitudinis. Ideo dat eis Deus voluntate secundaria siue cõsequẽte, id quod ad suam bonitatem secundum eorum dispositionem pertinet, & eos per iustitiam damnat, & deputat ad tormẽta, ad quę per peccata sua sunt dispositi. Datur cõmuniter alia similitudo de iudice, qui voluntate antecedente vult omnem hominem viuere: tamen si inueniantur homicidæ & turbantes pacificum conuictum, vult illos occidi. Sic Deus vult antecedenter omnes homines saluos fieri, consequenter verò peccatores damnari. D. August. prædicta verba Apostoli dicit debere intelligi vt sit distributio accõmoda, vt sit sensus: Deus vult saluos fieri omnes homines qui saluãtur. Alij dicunt debere intelligi vt sit distributio pro generibus singulorum, & non pro singulis generum, & secundum hunc sensum Deus vult de quolibet statu hominum aliquos saluos fieri, mares & fœminas, Iudæos & Gentiles, paruos, magnos, ac mediocres, non tamen omnes. D. Tho. dicit q Deus vult omnes homines saluos fieri in vniuersali, vel absolutè, sed non secundum aliquas circunstantias in particulari. Absolutè enim bonum est hominem saluari: sed cum aliquo adiuncto non est bonum hunc peccatorem obstinatum saluari. Et quia consideratio in vniuersali & absoluta est prior quo ad nos, quàm consideratio in particulari & comparata: ideo voluntas absoluta & vniuersalis dicitur antecedens. Et voluntas alicuius rei in particulari est consequẽs, dat exemplum de mercatore, qui vult omnes merces suas saluare absolutè, volũtate antecedẽte: sed si consideret salutem suam esse in periculo submersionis, si merces non proiiciãtur, non vult merces saluare. Hęc voluntas dicitur consequens. Exponit etiam de volũtate signi, scilicet quòd Deus vult omnes homines saluare voluntate signi: quia dedit eis naturam ad beatitudinem ordinatam: & omnibus proposuit salutis media, præcepta, & consilia: sed non vult omnes saluare volũtate beneplaciti, propter eorum malitiam. Et sic apparet quòd in hoc conueniunt voluntas beneplaciti & consequens, quia ambæ semper implentur. Conuenit etiam voluntas signi cum antecedente, quia non semper implentur: quia tamen vna vel alia Dei voluntas impletur, dicimus absolutè & simpliciter voluntatem Dei semper impleri circa aliquod particulare.

Super 2. ca. 1.Tim.2 & 1.p.q.19. art.6. ad 1.

§. 2. DE VOLVNTATE ANGELICA.

D VOluntas Angelica est potentia naturalis ab essentia angeli fluens, qua inclinatur ad bonum prosequendum, & malum fugiendum, prout eidem per intellectũ eius proponitur. Hæc voluntas est creata vel concreata: & non est subsistens, sed est accidens, & in secunda specie qualitatis plurima tãguntur, & concertantur in scholis: ideo pro declaratione terminorum hic aliqua dicenda sunt. ¶ Et in primis notandum quid sit Angelus. Secundum communiter scribentes Angelus est substantia creata immaterialis, siue incorporalis, inuisibilis, incorruptibilis, & spiritualis, intellectu perspicax, & voluntate pollens. Ex quo sequitur, quòd Angelus non habet nisi duas potentias naturales. s. intellectum & voluntatem. Licet aliqui vltra illas velint in eis esse potentiam executiuam, per quam appropinquant loco, & operantur in eo. Verùm quia illa appropinquatio & executio per applicationem voluntatis absque alia potentia fieri potest, frustra videretur ponenda potentia executiua ab eius voluntate efficaci poni. Non enim est aliquid repugnans appetitui eorũ, sicut in animalibus & homine, in quibus sunt indispositiones in membris. Et quia volũtas Angeli est creata, & ipse creatus, sequitur quòd esse existentiæ eius distinguitur à sua essentia: quia solus Deus est suum esse: omnia autem alia creata habent esse participatum & dependens. Et sic quanuis Angeli sint immateriales, est tamen in eis compositio ex esse & essentia, & ex potentia & actu. Sunt enim in potentia passiua, non quidem corruptiua, sed receptiua: & habent successiuè diuersos actus, & non sunt actus puri sicut Deus. Ex quo sequitur, quòd intellectus & voluntas Angeli non possunt esse substantia: quia (vt dictum est) substantia creata non potest esse immediatũ principium operationis. Et sic essentia Angeli recipit intellectum & voluntatem, & eorum perfectiones & conditiones. Vnde sequitur quòd Angelus est mutabilis, ex quo potest perfici. Ex hoc autem quòd est immaterialis, hoc est nõ habẽs habitudinem intrinsecam ad materiã, sequitur quòd non est capax quantitatis continuæ, neque qualitatum alterabilium, quę per quantitatem insunt subsũtiæ: & quòd duo Angeli nõ possunt solo numero differre: sed differũt ad minus specie, cùm principiũ indiuiduationis numeralis de lege ordinata sit materia quantitate signata, non essentias, vt quidam dicunt, sed citra vllam authoritatẽ & rationem. Et D. Paulus Rom. 1. asserit nos per visibilia in cognitionem inuisibilium peruenire, & ex consequenti in distinctionem eorum. Non est tamen negandum quin Deus posset duos angelos eiusdem speciei creare: quia tunc daret eis alia principia indiuiduationis. Sequitur etiam ex illa immaterialitate, quòd angelus non potest esse actus siue forma intrinseca corporis, nec vniri materiæ aut corpori intrinsecè & essentialiter, hoc est cõmunicare ei suũ esse existẽtiæ, & fieri vnum suppositum cum illo: & per consequẽs nec exercere opera vitæ sensibilis aut vegetabilis, quæ sunt videre corporaliter, audire, gustare, vel generare, & alia huiusmodi. Quãuis ex aere aut alia materia iã existẽti posit formare corpora fantastica,

1.p.q.59.

1.p.q.50.ar.1. Angelus definitur.

1.p.q.50.ar.4.

1.p.q.51. art.1.

c.1.§.1.Ver.6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quibus potest dare formam & figuram accidentalem,sed non substãtialem.In quibus corporibus sic assumptis potest aliqua opera similia operibus vitę exercere.Vnde Raphael dicebat:Cùm essem vobiscum per voluntatem Dei,videbar quidem manducare & bibere:ego autem cibo & potu inuisibili vtor.D.Tho.post D.Aug.ait quòd dæmones aliquando in corpore assumpto in figura fœminę susceperunt semen à viro,quo recepto,& per accidentia conuenientia seruata proprietate caloris naturalis,per corpus in forma viri assumptum transfuderũt in mulieres, & secuta fuit generatio,filij tamen non erant dæmonis, sed viri cuius semen transfusum fuit. Dicit enim idem Aug.Multi se expertos vel ab expertis se audisse cõfirmant,Syluanos & Faunos (quos vulgus Incubos & subcubos vocat)improbos sępe extitisse mulieribus,& earum expetisse & peregisse concubitum.Vnde hoc negare impudentiæ videtur.Apparuerunt etiam dæmones in corporibus animalium & bestiarum,quę designant conditiones eorum ex prouidentia Dei,sicut angeli in forma hominum Abrahæ,Iacob,Danieli,aliisque multis in antiquo testamento.Et in nouo Gabriel Zachariæ,& D.Virgini, vt habetur Lucæ 1. & Actorum 1. duo angeli in forma virorum post ascensionem domini in vestibus albis,& vt habetur 2.Corinth. 2. ipse Satanas transfigurat se in angelum lucis:& (vt dicunt practici morales)in forma probi & sancti viri tentauit Christum.

5.p.q.51.art.1. Iob 12.

1.de vsu dei, l.3.c.11.ar.5. ad 6.

2.Cor.11. Mat.4.

Ver. 1. DE COGNITIONE ANGELICA.

A

QVum angeli sint immateriales,consequens est quòd non accipiant cognitionẽ à rebus,sicut homines,quorum cognitio(vt dicitur in 1.Poster.)ortum habet à sensu,& eam ob rem egẽt intellectu agente(vt dictum est.)Angeli autem,quibus ab initio indiræ fuerũt species intelligibiles luminosæ,magis vniuersales,quàm sint species intelligibiles abstractæ in hominibus,nõ egent intellectu agente, sic quòd minimus Angelus naturaliter plura distinctius & clarius cognoscit per vnam speciem quàm homo etiam per plures acquisitas.Et inter angelos,superior (qui habet species vniuersaliores)plura clarius & distinctius intelligit,quàm angelus inferior per plures species minus vniuersales.Vnde sequitur quòd angeli quantò sunt superiores,tantò pauciores habẽt species,per quas intelligunt absque compositione,diuisione,& ratiocinatione. Intelligunt enim omnia creata,& veritatem illorum adeò clarè,vt circa naturalia errare non possint : sicut nec homo circa prima principia. ¶ Angeli licet successiuè videãt omnia quæ à rebus naturaliter pendẽt, vt sunt proprietates naturaliter fluentes,non tamen cognoscunt futura contingentia,quæ à causis impedibilibus pendent:nec ea quæ pendent à volũtate Dei,aut hominum, vel aliorum angelorũ. Licet cognoscant habitus animæ,& species intelligibiles in esse qualitatis:non tamen cognoscũt cogitationes cordium siue conceptuum,nisi inquantum eis reuelantur vel in verbo,vel in propria natura per species influxas:quia cognoscere talia est proprium Dei,qui sibi hoc reseruauit. Vnde Esaias dicebat: Annuntiate quæ ventura sunt nobis in futurum:& sciemus quia dij estis vos. Et Hiere.Ego dominus scrutans cor,& probans renes.Et Apost.1. Cor.2. Quis enim scit hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui est in ipso? Et pariter dicendum est de die iudicij, de quo Marc.De die illa & hora nemo scit,neque Angeli in cælo.

1.p.q.55.art.3.

55.c.2.§.1.

Esa.41. Hiere.17. 1.Cor.1.

Mar.13.

Ver. 2. DE MODO COGNITIONIS ANGELICAE.

B

ANgelus triplici modo dicitur res cognoscere.Primò per species inditas siue infusas, prout in propria natura consistunt,& hæc cognitio dicitur vespertina.Secundò per cognitionem rerum in verbo:& talis dicitur matutina.Sed quia angeli duplicem habent cognitionẽ verbi, vnam naturalem,& aliã gloriæ:naturalem quidem, qua cognoscunt verbum per eius similitudinem in eorum natura relucentem,in qua etiam relucẽt omnes creaturæ inferiores : & talis cognitio lumine gratiæ illustrata & ad verbum siue ad laudem Dei relata,(quæ fuit in primo instãti eorũ)secundum D.Aug.dicitur matutina imperfectè,scilicet respectu cognitionis rerum in propria natura siue per species inditas. In illa cognitione naturali verbi in angelica natura relucentis ad verbum relata cõsistebat eorum beatitudo naturalis,in qua creati sunt. Vnde in lib.de Ecclesiasticis dogmatibus dicitur,quòd Angeli in illa qua creati sunt,beatitudine perseuerant,quam nõ natura, sed gratia possidẽt.Per hãc tamen nõ erãt beati simpliciter, cùm essent maioris perfectionis capaces, & ab illa possent deficere,sicut quidam illorum defecerunt in secundo instanti,in quo sistentes in illa cognitione,& ea fruẽtes priuati sunt illustratione gratiæ, & eorum cognitio dicta est nocturna:sed erãt beati secũdum quid in primo instãti,prout Philos.dicit aliquos in hac vita beatos non simpliciter,sed vt homines.Aliam verò habent verbi cognitionẽ,quæ dicitur glorię,qua cognoscunt verbum per essentiam,& non per similitudinẽ.Et hæc dicitur matutina,perfecta,& clarissima:& hãc nõ habuerũt in primo instãti,sed in secũdo post liberam electionem,postquam fuit eis communicata clara diuinæ essentiæ visio, in qua cognouerunt clarè ipsam diuinam essentiam & suam,& res ipsas in sua natura existentes. Et hæc dicitur simpliciter & absolutè,cognitio matutina.Alia verò cognitio verbi,per similitudinem verbi in sua natura relucẽtem,respectu cognitionis gloriæ,dicitur vespertina & obscura:sed respectu cognitionis rerum,quas habent per species inditas,dicitur matutina.Et sic accepit D.Aug.cognitionẽ matutinam,cum explicat illud Gen.1. Factũ est vespere & mane dies vnus in primo instãti creationis rerũ.Prædictæ autẽ tres cognitiones sunt per diuersa media sibi inuicẽ subordinata,quorũ vnũ perficit aliud:ideo nõ repugnãt esse simul.Alius modus cognoscẽdi est per reuelationem siue illuminationem, de qua dicendũ est.

1.p.q.58.ar.6. & 1.p.q.4.ar. 2.ad 2.& 14.

Super Gen. ad lit.

1.Ethic.

Gen.1.

Ver. 3. DE ILLVMINATIONE ANGELORVM.

1 p.q.106.ar.2

DIuus Dionys.8.cap.Cælestis Hierarchiæ dicit,quòd Angeli secũdæ Hierarchiæ purgãtur & illu- C

illuminantur ac perficiuntur per angelos primæ:& angeli tertiæ,per angelos secũdæ:& homines per angelos,& non econuerso:quia dicit hãc legem diuinitatis immobiliter firmatam,vt inferiora reducantur in Deum per superiora.Et sic inferiores angeli nunquam illuminant superiores,licet eis loquantur:sed bene à superioribus illuminantur inferiores,idque loquendo:& sic locutio superiorum angelorum dicitur illuminatio,& non inferiorum.Hæc autem illuminatio superiorũ fiet vsque ad diem iudicij generalis de his quæ pertinent ad dispositionem mundi,& præcipuè ad electorum salutem. Ad quorum euidentiam sciẽdum est quomodo fiat huiusmodi illuminatio & locutio.Illuminare nil aliud est,quàm manifestationem agnitæ veritatis alteri eã non cognoscenti tradere. Secundum quem modum dicit Apost. Mihi autem sanctorum minimo data est gratia illuminare omnes,quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo.Illuminatio propriè dicta,est manifestatio veritatis,secundum quod habet ordinẽ ad Deum. Et ideo dæmones superiores non illuminãt inferiores:sed eorum manifestatio sub locutione cõtinetur.Hæc autem illuminatio nõ fit per impressionem alicuius similitudinis siue speciei aut alicuius creati, à superiore angelo in intellectu inferioris:quia nulla creatura neque angeli boni aut mali possunt illabi menti,hoc est immediatè aliquid causare vel imprimere intellectui aut voluntati, quæ mẽtis nomine cõprehendũtur,neque immediatè effectiuè mouere,sed solùm per modum obiecti.Fit autem hęc illuminatio dupliciter:primò per confortationẽ intellectus minoris angeli. Quemadmodũ enim virtus imperfectioris corporis cõfortatur ex situali propinquitate perfectioris, etiam si nihil reale imprimat,vnde debilis & timoratus ad presentiam robustissimi,quem videt paratũ ad defendendum ipsum,fortificatur,& prorũpit in audaciã,qui antea erat semidesperatus. sic virtus intellectiua inferioris angeli cõfortatur ex conuersione superioris angeli ad ipsum.Hoc enim facit in spiritualibus ordo cõuersionis,quod facit in corporalibus ordo localis propinquitatis.Secundò fit illuminatio per modũ partitionis,quando vnus angelus manifestat alteri veritatẽ ex parte similitudinis intellectæ:quia(vt dictũ est)superior angelus noritiã veritatis accipit in vniuersali quadã cõceptione:ad quã capiendã intellectus inferioris angeli nõ est proportionatus neq; sufficiens:sed est ei connaturale,vt magis particulariter veritatẽ accipiat.Superior verò angelus veritatẽ quam vniuersaliter accipit distinguit,vt ab intellectu inferioris capi possit:& sic eã cognoscẽdã proponit,sicut apud nos doctores quod in summa capiunt,multipliciter distinguunt, prouidentes capacitati auditorũ.Et hoc est quod D.Dionys.dicit,vnaquæq; substãtia intellectualis data sibi à diuiniore vniformem intelligẽriam propria virtute diuidit, & multiplicat ad inferiores sursum ductricem analogiã.Et hoc modo superiores angeli loquũtur inferioribus de reuelatis à Deo,vel de suis conceptibus,& cogitationibus, aut volitionibus particularibus. Omnis enim illuminatio est locutio,sed non econuerso.Quòd autem angeli loquãtur, attestatur D.Greg.& Apost. Si linquis loquar hominum,aut angelorum.Locutio inferiorum angelorũ ad superiores nil aliud importat, quàm simplicem manifestationẽ conceptus intellectus aut volũtatis:quæ fit cùm inferior angelus cõuertitur ad superiorem,& vult quòd superior videat aut cognoscat cogitationes & volitiones suas:quod nisi vellet,nullus quantũcunque superior angelus eas videre posset.Hoc enim est solius Dei,qui nõ solùm cognoscit,sed etiã aliis reuelare potest:prout facier in die iudicij, cùm libros cõscięntiarũ aperiet,iuxta illud,Libri aperti sunt,& iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erãt in libris.In hominibus autẽ clauditur mẽs hominis quo ad alios homines,ne videant cogitationes interiores,duplici impedimẽto.Primum est volũtatis,quo soluto angeli & sancti cognoscunt eorum cogitationes & affectiones.Aliud impedimentum est grossities corporis:& ideo antequam homo videat conceptum vel cogitationem,nõ sufficit quòd ipse velit illũ cognoscere,sed oportet quòd adhibeat aliquod signum sensibile,vtputa vocẽ vel scripturã,nutus,aut alia signa exteriora.Vnde D.Greg.dicit:Alienis oculis intra secretũ mẽtis quasi post parietem stamus.sed cùm manifestare nos ipsos cupimus,quasi per linguæ ianuam egredimur:vt quales sumus,extrinsecus ostendamus. Hoc autem obstaculũ non est in angelo:ideo quam primum vult quòd alius cognoscat,statim cognoscit.Et illa volũtas qua vult aliũ scire,lingua metaphoricè dicitur, & locutio interior:ad quã quãtũ ad bonos vel sanctos qui semper se vident in verbo,nõ oportet ponere aliquod excitatiuũ. Sed quia angeli in statu naturæ cõditæ sibi loqui poterãt,& nũc dæmones sibi inuicẽ loquuntur: ideo oportet ponere excitatiuum,quod nõ videtur aliud,quàm illa cõuersio intellectus & voluntatis ad aliũ. Nec est imaginãdum quòd icotibus aut signis loquãtur, quia illa pertinẽt ad exteriorẽ locutionẽ,quæ nõ inuenitur in angelis.Sicut ergo per signum sensibile excitatur sensus hominis: ita per cõuersionem & ordinationẽ intelligibilis excitatur mẽs angeli ad aduertẽdum.Potest autẽ loqui pluribus aut vni soli,prout ordinat cõceptum suũ vni vel pluribus. Et supremus angelo infimo,immediatè:sicut angelus potest illuminare hominem prætermissis medijs angelis qui sunt sub eo,secundum D.Tho. ¶ Loquuntur etiam Deo non per manifestationem alicuius quod prius esset occultum(cùm Deo nihil possit esse occultum)sed per conuersionem,ordinãdo se in Deum, nõ quòd aliquid ei communicent,sicut in locutione humana doctor cõuertit & ordinat se ad discipulum:sed potius vt recipiant:prout discipulus loquitur magistro.petendo aut laudãdo ipsum sicut & nos(suo tamen modo)interrogando aut consulendo diuinam voluntatem de agendis, vel etiam diuinam essentiam,quam apprehendũt admirando.Vnde D.Grego.dicit quòd Angeli loquuntur Deo,cùm per hoc quòd super semetipsos respiciunt, in motum admirationis surgunt. Vnde Zacha.respondit Deo,& dixit:Domine exercituũ,vsquequo non miserereberis Hierusalem?

Ver. 4.

art.3.

art.4.

Illuminatio angelorũ quid sit et quomodo fit Ephe.3. 1.p.q.109.ar.3.

c.2.§.1.Ver.2.

15.c. Cæl.hier.

2. Iotæ. 1.Cor.13. Locutio inferiorũ angelorũ ad superiores quomodo fit.

Apoc 20.

2.Mora.

1.p.q.117.ar.2. ad 2.

Zacha.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ver. 4. DE MOTV LOCALI ANGELORVM.

1.p.q.52.art.1. EX hoc quòd angelus est immaterialis & incorporalis, sequitur quòd est indiuisibilis, & quòd A non occupat locũ, nec potest propriè moueri motu locali, neq; esse in loco circũscriptiuè, sic quòd circũdetur & mẽsuretur superficie corporis locãtis per cõtactũ quãtitatis, cùm nõ habeat quãtitatem: licet possit esse in loco per cõtactum virtutis, siue per operationẽ. Virtus enim naturalis etiam minimi angeli (secũdum D. Aug.) tãta est quòd omnia corporalia & materialia ei obediunt ad motum localem infra sphæram actiuitatis eorum, nisi impediãtur à Deo, vel superiore eorum, sic quòd si Deus permitteret, posset totam vnam ciuitatem integram transferre ex vno loco ad alium: quemadmodum (vt authẽticè habetur in registris D. Virginis à Laureto) trãstulerunt cellam integram, in qua cõceptus fuit Christus, à Nazareth vsq; ad Illyricum, & ab Illyrico vsq; ad nemus cuiusdam bonæ dominę quę Loreta nũcupabatur, & ab illo loco ad eũ in quo nũc est, cum maxima totius ecclesiæ Christianæ veneratione. Contactus virtutis angelorum in loco fit per applicationem cognitionis loci & operationis, ac efficacem voluntatem operandi. Quando angelus cõsiderat locum & operationem, & efficaciter vult illam perficere in tali loco, virtute sua cõtingit locum, & dicitur esse in loco diffinitiuè, sic quòd quãdo est in vno, non est in alio extra sphæram suæ actiuitatis: quia infra sphæram in vna cella potest in pluribus particularibus locis operari diuersas operationes, & per cõsequẽs esse vbique, sicut Deus, qui est vbique per præsentiam, potẽtiam & essentiam, quia dat cũctis esse, videt omnia, & sunt illi præsentia, & ad omnia potestas eius se extẽdit. Est etiam in aliquibus illorũ specialius per specialem operationem. Angeli autem cùm sint finiti & limitati, non sunt vbiq; per essentiam: quia nulli dãt esse per se, neque per præsentiam: quia nõ videt omnia per vnã speciem: neque per potentiam, quia eorum virtus & potẽtia non se extẽdit simul ad omnem locum, sed ad certam distantiam, & infrà sphæram actiuitatis eorum, infra quam tamen possunt in pluribus locis particularibus operari, vt dictum est: quia hoc potest homo vna manu in vno loco, & alia in alio loco particulari: sed non in pluribus locis totalibus. Locus autẽ totalis angeli est, qui respondet sphęræ virtutis & actiuitatis eius: quia cùm angelus sit in loco, per hoc quòd virtus eius contingit locum per modum continentis perfecti: & non habeat nisi determinatam virtutem, & certam sphæram actiuitatis: sequitur quòd nõ potest esse in pluribus locis totalibus. nec angelus qui mouet primum mobile, dicitur esse per totum vniuersum inferius, quia non applicat immediatè virtutem suam nisi in oriente: & ideo ibi dicitur esse à Philosop. licet virtus eius deriuetur ad alias partes, & ad alios cælos, ac ad inferiora, sicut virtus figuli mouentis in vna parte rotam. Non possunt etiam duo angeli in eodem loco esse, nisi fortè materialiter: cùm angelus non sit in loco nisi per operationem, & duo angeli non habeant vnam & eandem operationem circa eũdem locum, quia vnus superflueret. ¶ An autem angeli possint esse nusquam, dubium est, quia cùm angelus sit in loco per operationem & applicationem virtutis circa locũ, & possit ab illa cessare, videtur esse nusquam, hoc est, in nullo loco. Aliqui tamen probabiliter tenẽt oppositum, propter ornatum sedium cælestium eis deputatarum: propter quem ornatum, etiam si alibi operentur, cùm custodiũt homines, non desinunt esse in illo loco. Vnde Matth. 18. dicitur: Dico enim vobis, quòd angeli eorum in cælis semper vident faciem patris mei qui in cælis est. Et sic quamuis possint desinere esse esse in locis extrinsecis, nõ tamen possunt derelinquere habitudinem ad loca ad quæ ornãda fuerunt deputati à principio suæ naturæ. In quibus aliter dicũtur esse. quàm in inferioribus, cùm circa ea operantur. Et sic non sunt eodem modo in duobus locis totalibus. Si quæratur quid sit ille ornatus, quẽ cùm erimus in patria, videbimus. Quidã dicunt quòd est quædam refulgentia claritatis ex præsentia angeli acceptãtis illum locum, & sic sunt semper ibi per effectum impressum & permanentẽ: quia illa refulgentia semper manet, & non eorũ virtus, quãdo operãtur in alio loco: & sic quando cessant operari in aliis locis, redeunt ad illã residentiã, per quam sunt ibi definitiuè, quia nulla videtur ratio quare angeli boni sint nusquã, & deserãt locũ eis ordinatũ. Lucifer autẽ cũ angelis suis priuatus est illo loco, & per diuinã iustitiã deputatus in inferno, vel in aere vsque ad diẽ iudicij, & sic nec boni nec mali possunt esse nusquã de lege ordinata, quãuis nõ repugnet naturæ eorũ cũ potuerint creari ante mundũ & omnẽ locũ, sic fuissent nusquã (hoc est in nullo loco) prout deus ante creationẽ, qui etiam post creationẽ nõ est in loco circunscriptiuè, neque definitiuè: sed per operationẽ tantũ vbiq;: cum vbique operetur, sed de iis vide D. Tho. quodli. 6. ar. 3. Et quia possunt applicare virtutẽ suã mobili in loco, & mobile corporale successiuè pertransit medium: ideo angeli dicuntur localiter moueri, pertranseundo medium, nõ quidem per se, sed per operationem suam. Possunt etiam moueri de loco ad locum, nõ pertranseundo medium, quia cùm sint in loco per applicationem virtutis: possunt applicare virtutem suã vni loco, puta Tholosæ: & postmodũ alteri, puta Romæ, non applicãdo virtutẽ locis intermediis: & sic nõ pertrãseunt illa, sed dimittunt. Corpus autẽ non potest moueri nisi pertranseundo medium, cùm hoc sit de ratione motus corporalis. Non potest etiam angelus moueri in instanti, quãuis possit esse in loco, & operari in eo in instanti: quia in omni motu est prius & posterius, sed prius & posterius numerantur secundum tempus continuum vel discretum, in quo constat plura instãtia esse. Si angelus operatur successiuè in loco, pertranseundo medium, prius & posterius illius motus mensuratur tempore continuo. Si verò angelus in vno instanti operatur in vno loco, & non successiuè, pertranseundo medium: & cùm operatus est in illo loco, postea operetur in alio: illæ duæ operationes succe

a.p.q.52.art.1.

3.de Trí.

Cella in qua conceptus est Christus, quo modo & quoties translata fuit.

Contactus virtutis angelorũ quomodo fit.

1.p.q.52.ar.2.

Matth. 18.

cedentes vna post aliam mensurantur duobus instantibus, quæ faciunt tempus discretum: & talis motus est discretus. Sed difficultas est quando dicantur moueri, quia non in primo instanti, cùm iam non mutent locum: nec in secundo, quia tunc mutatus est. Quidam dicunt quòd in primo, cùm incipit habere iudicium applicationis virtutis suæ ad alium locum, illa operatio prima cum habitudine ad secundam, est motus discretus, qui plurimùm distat à motu continuo.

Ver. 5. DE MENSVRA ET DVRATIONE ANGELORVM.

B PRopter immaterialitatem angelus non subiicitur tempori continuo, neq; mensuratur eo, nec quo ad essentiam suam, nec quo ad operationes: sed quo ad essentiam suã mensuratur æuiternitate: & quo ad operationes, tempore discreto. Ad cuius euidentiam sciẽdum est quòd tres sunt modi essendi, & per consequens tres mensuræ durationum: Esse æternum, Esse immateriale, siue purè spirituale creatum, & esse corporale. Æternum dicitur quod habet totum suum esse simul, quod scilicet non habet principium neque finem. Tale esse nõ inuenitur nisi in Deo, qui solus est æternus. Æternitas dicitur mensura durationis illius, non quidem realis: quia Deus est sua æternitas, & sua mensura: quia cùm sit infinitus nullum extrinsecum potest illum mensurare. Veruntamen secundum nostrum modum intelligendi dicimus æternitatẽ esse mẽsuram Dei: quia quemadmodum mensura est æqualis mẽsurato, sicut locus locato in istis inferioribus: sic æternitas, quæ est duratio infinita, est æqualis æterno, quod est etiam infinitũ: & si Deus angelos creasset ab æterno, sicut poterat, eorum essentia (secundum quosdam) fuisset mensurata æternitate. Esse immateriale siue purè spirituale & æuiternum idem sunt, & dicitur Æuiternum, quia habet quidẽ principium, sed non habet finem: & non subiicitur per se motui continuo, & per consequens, nec tempori, quod est mensura motus. Æuiternitas autem est mensura angelorum & spiritualium creaturarum. Esse materiale, & corporale, & temporatũ, idem sunt, & dicitur quod habet principium, & aliquando finem, subiicitúrque motui. Corpora enim cælestia (quæ sunt incorruptibilia) subiiciuntur motui: & per consequens dicuntur temporata, quorum mẽsura dicitur tempus, vt ex eius definitione manifestum est. Hæc mensura siue tempus est subiectiuè in primo mobili, & mensurat ipsum intrinsecè: alia autem mensurat extrinsecè, & fundatur in quantitate apta ad motum. Æuiternitas autem, qua mensurantur essentiæ angelorum, est subiectiuè in primo & nobilissimo angelo, quæ mensurat eum intrinsecè, & durationem essentiarum aliorum extrinsecè: & fundatur in virtute operandi, sicut tempus in quantitate apta ad motum. ¶ Continet autem hæc æuiternitas tempus discretum, quod habet suos annos, menses, dies, & instantia discreta, quæ mensurãt durationem operationum angelorum. Quælibet enim operatio angeli mensuratur per instans discretum angeli, licet possit sólùm durare per instans temporis, non tamen est semper necesse: quia circa vnum obiectum & operationem potest quantum vult immorari: & sic mensura vnius operationis angeli quantumcunque duret, dicitur vnum instans, quod respondet & coexistit tempori nostro. Vnde in Daniel. dicitur quòd princeps Persarum restitit Gabrieli vno & viginti diebus, qui in ordine ad angelum non erant nisi vnum instans & vna operatio. Ex pluribus autem instãtibus constituitur tempus discretum, quo mensurantur plures operationes angelorũ sibi succedentium: & quanto plures sunt operationes, tanto maiori tempore discreto mensurantur. Et ideo tempus discretum habet suos annos, menses, dies, & horas. Quomodo autem differat duratio vnius operationis ab alia, & quomodo vnum instans temporis discreti est maius altero, & quot instãtiæ siue operationes requirantur ad horam, diem, mensem, aut annum, nondum nobis compertum est: ipsis tamen angelis est notum & euidens. ¶ Mensura hæc æuiternitatis fuit ab initio in Lucifero, qui erat primus & perfectissimus omnium angelorum: & qui in primo instanti nobiliorem operationem naturalem circa Deum (vt principium naturæ) habuit. Quia tamẽ illam insecit culpa sua, hac mensura priuatus est, & sic mensura operationis naturalis in illo angelo qui post eum nobilior recè aliorum. Operatio autem illa naturalis qua cognoscit & diligit Deum vt principium naturæ, est æuiterna, & nunquam habebit finem, & secundum comparationem ad illam, aliæ eius operationes & omnium aliorum angelorum mensurantur. Non enim incõuenit ponere in angelis plures operationes subordinatas: nec etiam inconuenit operationem angeli esse vnam materialiter, & plures formaliter, secundum diuersos modos cognitionis. Vnde dilectio Dei, quæ in primo instanti ab omnibus angelis elicita fuit, & à solis bonis liberè continuata per claram visionem, secundum instans fecit. ¶ Duratio Angelorum incœpit in creatione mundi, iuxta illud Prouerb. 16. Qui viuit in æternum, creauit omnia simul. Ideo D. Aug. dicit quòd cum Moyses recitãs creationem rerum dixit, In principio creauit Deus cælum & terram, per cælum intellexit naturam angelicam: & per terram naturã corporalem, nec est verisimile quòd Deus, cuius perfecta sunt opera, naturam angelicã seorsum creauerit: quia cùm natura angelica sit pars vniuersi, nõ fuisset perfecta. Nulla enim pars est perfecta, à suo toto separata. Quamuis contrarium non sit reputandum erroneum, præcipuè propter sententiam Greg. Nazianzeni, cuius tanta est in doctrina Christiana authoritas, vt nullus vnquã eius dictis inferre calumniam præsumpserit, sicut nec Athanasij documentis, vt D. Hieronym. dicit, qui etiam circa hanc materiam illi assentire videtur, ait enim in epistola ad Titum, Vix sex millia nostrorum peraguntur annorum, quanta putas annorum millia præcessisse, in quibus Angeli Deo seruierunt? Fuerunt autem creati in cælo Empyreo. Vnde Damasc. dicit, Cælum Empyreum mox vt creatum, fuit angelis repletum.

Tres modi essendi. Æternum quid sit.

Æuiternum quid sit.

Temporatum quid sit.

Dan.10.

1.p.q.61.art.2. & 3. Super Gen. ad lit.

Gregorij nazianzeni in doctrina authoritas.

1.p.q.61.ar.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ver. 6. DE NVMERO ET MVLTITVDINE ANGELORVM.

1.p.q.50.art.3. Dan.7. Apoc.5. Matth.18.

MAgnam esse multitudinem angelorum cõstat ex Daniele, vbi dicitur, Millia millium ministrabant ei: & decies centena millia assistebãt ei. Et ex Apocalypsi, vbi post numerata centũ quadraginta quatuor millia signatorum hoc est prædestinatorum, dicitur: Post hæc vidi turbam magnam quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus populis & linguis. Sed quilibet prædestinatorũ habet angelum de infimo ordine, in custodiam deputatum: imò & reprobi. Vnde sequitur quòd numerus angelorum est valde magnus, & de difficili numerabilis: numerus tamen certus non est nobis reuelatus. Daniel autem scripsit numerũ determinatum pro indeterminato, quemadmodum Christus, Vsque septuagesies septies, hoc est toties quoties. Vnde D. Diony. nono cap. Cæleſt. Hierar. dicit: Multi sunt beati exercitus supernarum mentium, infimam & astrictam nostrorum materialium numerorum commensurationem excedentes. ¶ Cuius ratio esse potest: quia quanto aliqua sunt magis perfecta, tanto in maiori excessu sunt creata à Deo: vt patet discurrẽdo per singula, incipiendo à terra: sic quòd sphæra actiuorum & passiuorum siue corruptibilium est quid modicum respectu corporum cælestium. Sic substantiæ immateriales, quæ dicuntur angeli, excedunt secundum multitudinem quasi incomparabiliter numerum substãtiarum corporalium & materialium. Et quia multitudo inordinata generat & parit confusionẽ: necesse est dicere quod multitudo angelorum, cùm sit à Deo, sit ordinata, iuxta illud Roma. 13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Ideo de ordine angelorum per hierarchias & choros dicendum est. A

Ver. 7. DE HIERARCHIIS ET CHORIS ANGELORVM.

1.p.q.108. Hierarchia quid sit. 1 Apoc.19 Matt.vlt. Ephe.1. Ioan.21.

DIuus Dionys. 6. cap. Cælestis Hierarchiæ, dicit angelos à principio suæ creationis fuisse ordinatos & distinctos atq; diuisos in tres hierarchias, & quamlibet hierarchiã in tres gradus siue choros, qui dicuntur ordines, accipiẽdo ordinem pro gradu & choro. Nam & ipsa hierarchia ordo dici potest. ¶ Hierarchia secundũ D. Dionys. nihil aliud est, quàm sacer principatus. Ad cuius euidentiam sciendum est quòd nomen principatus (cùm sit relatiuum) duo importat & includit, scilicet principem, & multitudinem sub principe. Accipiendo principatum pro principe, non est nisi vnus princeps supremus, scilicet Deus, qui est princeps non solùm angelorum, sed etiam hominum, aliarũmque creaturarum. Christus etiam super omnes creaturas, in cuius femore scriptum est: Rex regum, & Dominus dominantium, & Matth. vltimo: mihi data est omnis potestas: & quem dedit caput super omnem Ecclesiam, scilicet angelorum & hominum, triumphantẽ & militantem. Christus post resurrectionem Ecclesiæ militanti subrogauit D. Petrum principem, & post eum successores, dicendo: Pasce oues meas. Petrus autem subrogauit in diuersis partibus siue diœcesibus alios, in quorum locum successerũt episcopi, & Apostoli constituerunt Rectores, qui successerunt discipulis, vt habetur in can. In nouo, vigesimaprima distinctione, omnes tamen ad vnam hierarchiam & vnum principatum pertinent, cùm sint ordinati sub vno principe Deo. ¶ Si verò consideremus principatum ex parte multitudinis (secundum quòd multitudo diuersimodè ordinatur ad Deum) erunt diuersæ multitudines: & per consequens diuersi principatus, sicut sub vno rege sunt multæ prouinciæ, quæ diuersis reguntur legibus. Homines enim alio modo illuminationes recipiunt à Deo, quàm angeli: quia homines recipiunt eas sub visibilibus similitudinibus aut sacramentis, Angeli verò in intelligibili puritate, hoc est spiritualiter. Ideo omnes in hoc conuenientes, dicuntur constituere vnam hierarchiam Ecclesiasticam, quæ dicitur Ecclesia militãs, quæ est quodammodo (non tamen in omnibus) exemplata ad instar triumphãtis. Potest enim distingui in tres hierarchias, & quælibet in tres ordines. Prima hierarchia est maiorũ prælatorum: & continet tres gradus, scilicet summi pontificatus, Archiepiscopatus & Episcopatus. Ad pontificatum summum reducitur Cardinalatus (sunt enim eius coadiutores) ad Archiepiscopatum Patriarchatus, qui non solùm in vna prouincia aut regno habet iurisdictionem, sed in pluribus. Horum officium est purgare & illuminare, verbo & exemplo per honestam & irreprehẽsibilem conuersationem 1. Timot. 3. & arcere lupos & malos à gregibus, per censuras & pœnas Ecclesiasticas: vt Apostolus fecit. Secunda hierarchia est mediorum prælatorum, qui accipiunt directionem à maioribus, & habent aliis ministrare aliqua ordinariè, aliqua verò ex commissione & hæc habet diuersos gradus. Quidam eorum sunt abbates, qui ex commissione habẽt benedicere, & aliquando confirmare. Alij sunt priores & decani collegiorum. Alij verò sunt rectores siue curati. Ad hos omnes pertinet administrare sacramẽta: Ad curatos reducũtur in inferioribus ordinibus cõstituti: quia sunt illorum ministri. Tertia hierarchia est plebeiorum: ad quos non pertinet ministrare spiritualia sacramenta, sed solùm recipere. Et habet tres gradus, scilicet virginũ, continentiũ, & coniugatorum. ¶ Alia est multitudo bonorum angelorum, quæ dicitur Ecclesia triumphans. Et hæc habet tres hierarchias, hoc est tres modos recipiendi illuminationes. Prima hierarchia recipit immediatè illuminationes à Deo. Et Angeli huius hierarchiæ à D. Dionysio dicũtur collocari in vestibulis Dei. Hæc habet tres gradus siue choros aut ordines. Primus & supremus dicitur Seraphim, quod nomen fuit impositum ab excessũ charitatis. Angeli huius ordinis excedunt alios in ardore & feruore charitatis: ad quã patenter inferiores excitant. Secundus chorus est Cherubim. quod nomen impositum est ab excessu scientiæ. Vnde interpretatur plenitudo scientiæ. Et angeli huius chori excedunt omnes alios inferiores in cognitione, quam copiosè in alios effundũt. Tertius chorus dicitur Thronorum, & angeli huius chori habent excellentiã super inferiores in hoc quòd possunt immediatè in Deo rationes diuinorũ operum cognoscere. Et hoc cõmune est omnibus

Prima hierarchia Ecclesiæ militantis. 2. Cor. 5. Secunda hierar. Ecclesiæ Militantis. Tertia hierar. Ecclesiæ milit. Prima hier. Angelorum. 7.c. Celest. hierar. Seraphim. Cherubim. Throni.

nibus hierarchiis, quòd excellẽtia inferioris cõtinetur sub superiori, & est minor: & non econuerso. ¶ Secunda hierarchia angelorum est multitudo illorũ qui recipiunt illuminationes siue reuelationes diuinorum nõ immediatè à Deo, sed ab angelis primæ hierarchiæ, quas illuminationes & reuelationes effundũt in inferiores, & sic illuminantur & illuminant. Angeli primi ordinis huius hierarchiæ illuminãtur à Seraphim, & illuminant angelos primi luminis tertię hierarchiæ, & angeli secundi ordinis à Cherubim: & illuminant angelos secundi ordinis tertiæ hierarchiæ, & angeli tertij ordinis illuminantur à Thronis: & illuminant angelos tertij ordinis tertiæ hierarchiæ. Et sic ordines primæ hierarchiæ correspondẽt angelis secundæ, qui eis subordinãtur: & ordines secundæ ordinibus tertiæ. Hæc secũda hierarchia habet tres choros siue ordines. Primus est Dominationum: & angeli huius chori habẽt præcipere de agendis. Domini enim est præcipere. Secundus est chorus potestatum. Potestatis autem nomen ordinationem quandã designat, secundum illud Apostoli. Qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit. Et angeli huius chori habent ordinare circa susceptionem diuinorum, & circa actiones diuinas, quas superiores in inferiores agunt, eas sursum ducendo. Tertius chorus dicitur principatuum. Principari verò (vt D. Greg. dicit) est inter reliquos priorẽ existere. Et sic illi dicuntur principari, qui quasi primi sunt in executione eorum quæ imperãtur. Et ideo D. Dionys. dicit quòd nomẽ principatuum significat ductũ cũ ordine sacro. Illi enim qui alios ducũt, primi inter eos existẽtes, principes propriè vocantur, iuxta illud Psal. Præuenerunt principes coniũcti psallẽtibus. ¶ Tertia hierarchia est inferiorũ angelorũ, qui illuminantur à suis superioribus: & nõ illuminãt alios angelos, licet illuminent homines. De hac enim hierarchia mittũtur à Deo in hunc mundũ, ad salutẽ hominum. Et licet Apostolus dicat, quòd omnes angeli sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos qui hęreditatem capiunt salutis: veruntamen nõ immediatè, sed mediãtibus angelis tertię hierarchię. Angeli enim primæ hierarchiæ immediatè recipiunt à Deo, & mittuntur ad illuminãdos angelos secũdæ hierarchiæ, & ad manifestandum eis mysteria salutis hominibus exhibenda per angelos, qui deputati sunt executores. Et ideo illi dicũtur specialiter & immediatè mitti. Ex quorũ nominibus aliqua executio datur intelligi, vt nominibus quinq; inferiorũ, & non quatuor superiorum. Hæc hierarchia habet tres choros siue ordines. Primus chorus & ordo dicitur virtutum qui importat quẽdam excessum fortitudinis. Vnde D. Dionys. dicit, quòd nomẽ virtutis significat quandam virilem & inconcussam fortitudinem. Primò quidem ad operationes diuinas conuenientes. Secundò ad susciptendum diuina, & significat quòd sine timore aliquo aggrediuntur diuina, quæ ad eos pertinent: & per hos fiunt curationes. Secundus chorus est Archangelorum, qui dicuntur principes inferiorum angelorum, secundum D. Greg. quasi magna annunciantes. Huiusmodi præsident prouinciis & communitatibus, vt legimus de Michaele & principe Persarum. Tertius chorus est eorum, qui retinent nomen communissimum, & dicuntur Angeli. Angelus autem interpretatur nuncius. Et quia omnes cælestes spiritus sunt manifestatores diuinorum arcanorum: ideo Angeli & nuncij vocantur. Sed superiores Angeli habent quandam excellentiã supra communem manifestationem, à qua superiores ordines speciali nomine vocantur. Infimus autem angelorum ordo nullam excellentiam addit supra communem manifestationem: & ideo à simplici manifestatione nominatur. Et sic nomen commune remanet infimo ordini (vt D. Donysius dicit) Vel potest dici infimus, quia Angeli huius hierarchiæ nobis immediatè annunciant. Ex isto ordine sunt Angeli ad custodiam hominum deputati (secundum D. Thomam) quia ad infimum gradum (secundum D. Gregorium) pertinet minima nunciare. Hoc autem videtur esse minimum in officio Angelorum, procurare ea quæ ad salutem hominis pertinent.

Dominationes. Potestates. Roma.13. Principatus. 9.c. Celest. Hierar. Psal.67. Heb.1. Ordo virtutũ. 9.c. Cel. hierar. Archangelorum ordo. Dan.10. Angeli qui dicantur. 6.9. Celest. hierar.

Ver. 8. DE ORDINE DAEMONVM.

1.p.q.109.

C ORdo angelicus potest dupliciter considerari: Vno modo secundum gradũ naturæ, alio modo secundum gradum gratiæ. Gratia autem habet duplicem statum. s. imperfectum, qui est status merendi: & statum perfectum, qui est gratiæ cõsummatæ & gloriæ perfectæ. Si considerentur ordines angelici quantum ad perfectionem gloriæ, sic dæmones neque sunt in ordinibus angelicis, neque vnquam fuerunt. Si autem considerentur secundum statum gratiæ imperfectæ, sic dęmones fuerunt aliquando in ordinibus angelorum, sed ab eis ceciderunt & electi sunt, vt habetur Esa. 14. & Apoc. 12. Si autem considerentur secundum statum naturæ, sic adhuc sunt in ordinibus: quia data naturalia non amisertũt (vt D. Dionys. dicit) Ex quo sequitur quòd inter eos est prælatio. Vnde Gl. 1. Cor. 15. dicit: Quandiu durat mundus, angeli angelis, homines hominibus, & dęmones dæmonibus præsunt, & actiones inferiorum actionibus superiorũ subiiciuntur, sic quandoque superior dæmon præcipit inferiori esse in aliquo loco (quod præceptum fit per manifestationẽ conceptus sui) inferior dæmon ex naturali inclinatione (absq; tamẽ aliquo influxu ineo producto) necessitatur operari circa illum locum tãtum, quãtum superiori dæmoni placuerit, & ibi dicũtur sic alligari, quòd ad alium locum diuertere nõ possunt. Difficultas est an post iudicium maneat talis ordo. Resolutio est: quod in angelis bonis manet secũdum gradum naturę & gratiæ ac gloriæ, cum natura nõ corrumpatur, & gratia & gloria absq; peccato nõ auferantur. Sed quo ad eorum officium, quod est perducere aliquos ad finem, cessabit. In malis vero ordo naturalis cum sit indelebilis, manebit. Nec obstat illud quod dicitur Iob 10. Dimitte me vt plangam paululum dolorem meũ antequã vadam &c. Sequitur, vbi nullus est ordo &c. Quia nõ intelligitur de ordine naturæ aut demeritore, sed de ordine tranquillitatis, vt D. Aug. ait lib. 19. de Ciuit. Dei. c. 13. Et

Universidad de Deusto
Biblioteca

quãuis inter se discordẽt,& nõ obediãt ex amicitia:ex nequitia tamẽ ad damnãdos homines concordant,& ex ordine naturæ illorum necesitantur obedire,& in loco manere. Vnde experientia docuit,q; aliquando alligantur annulis,& consueuerunt vocari Spiritus Familiares:quia familiaritatem ostendunt,vt tandem decipiãt,& eo pacto multos deceperunt. Quare prohibitum est iure diuino ab Apostolo: Quæ participatio iustitiæ cũ iniquitate? &c. Non solùm quia inimici sunt Christi,sed etiam propter periculum,cùm versutior sit,secundum D. Aug.& habeat mille nocẽdi modos,& circũeat quærens quẽ deuoret. Ideo habere familiaritatẽ cũ eo,est peccatũ:ideò q; nec etiam veritatem ab eo requirere debemus,vt D. Chrys. dicit. Vnde & Dominus eum vera confitentem de sua deitate,obmutescere fecit. Nec est diaboli verbo credendum:quia mendax est, & parer eius. Ioã. 8. Et Deuter. 18. Caue,&c. Et quanuis aliqui sancti fecerint se à dæmonibus deferri,vt D. Illidius episc. Bisuntinus:hoc fecerunt ex speciali reuelatione & inspiratione Spiritus sancti,licet secundum potestatem à Christo datã,possimus imperare vt exeant,& ne noceãt,vt amplius dicetur infrà c.5.§.5.ver.16. Et quia ordo prælationis participatur à creaturis secundũ q; Deo magis appropinquant:& angeli beati maximè appropinquẽt,sequitur q; minimus angelus beatus habet prælationẽ super omnes dæmones. Vnde legimus quod Raphael religauit Asmodeũ in deserto superioris Ægypti. Cũ autẽ humanitas Christi magis appropinquet per vnionẽ hypostaticã quàm angeli:cõsequẽs est quòd præsit omnibus creaturis,& omnibus possit imperare. Vnde dicebat: Data est mihi omnis potestas. Et Apost. dicit, Deũ dedisse ipsum caput super omnẽ Ecclesiã.

2.Cor.6. 1.Pet.5. Mar.1. Luc.4. Ioan.8. Deu.18. Tob.8. Matth.vlt.

Ver. 9. DE ACTIONE ANGELORVM IN CREATVRIS.

3.de Trinit. 1.p.q.110.

QVum secundũ D. Aug. omnia corpora regãtur & disponãtur per spiritum & creaturam inuisibilem,& natura angelica sit nobilior corporea:necesse est angelos habere præsidentiam super ea. Considerandum tamen est quam præsidentiam habeãt. Et resolutio est,quòd nõ possunt educere formas substantiales à materia,nisi fortè applicando actiua passiuis,prout legimus factũ à Magis Pharaonis,qui per incantationes Ægyptiacas, & arcana quædam, conuerterunt subitò virgas in dracones. Habent tamen præsidentiam & dominium super omnia corporalia quantum ad motum localem,infra tamen sphæram actiuitatis suæ,quantum Deus permittit. Doctores sancti posuerunt diuersis rebus corporeis diuersas substãtias spirituales esse præpositas. D. Aug. dicit, quòd vnaquæque res visibilis in hoc mundo habet angelicam potestatem sibi prępositam. Et Damasc. dicit,quòd diabolus erat ex his angelicis virtutibus,quæ præerant terrestri ordini. Et Orige. super illud Num. 22. Cùm vidisset asina Balaam,dicit quòd opus est mundo angelis, qui præsint super bestias,& animalium natiuitati,& virgultorum,& plantarum,& cæterarum rerũ incrementis. Ordo enim diuinæ sapiẽtiæ diuersis rebus diuersos rectores præposuit. Nec tamen sequitur quòd sint plures ordines angelorum quàm nouem:quia ordines distinguuntur secundum generalia officia. D. Tho. dicit quòd diuersis speciebus rerum diuersi angeli præficiuntur, ne tota species pereat:vnde per angelos custodes aliqua animalia deducta fuerũt ad Noe tẽpore diluuij.

Exo.7. Ia lib.83.q. 1.p.q.113.ar.2.

Ver. 10. DE ACTIONE ANGELORVM IN HOMINES.

1.p.q.111.ar.1.

ANgeli boni possunt illuminare homines. Hæc tamẽ illuminatio nõ fit eodem modo,sicut illuminatio inferiorum angelorum à superioribus:quia intellectus hominis nudam veritatem capere non potest,sicut angeli. Ideo angeli proponunt hominibus veritatem intelligibilem sub similitudinibus sensibilium,secundum illud D. Dion. quòd impossibile est nobis (secundũ scilicet communem naturæ ordinatum cursum)aliter nobis lucere diuinum radium, nisi varietate sacrorum velaminum circunuelatum. Confortatur etiam intellectus humanus agens per assistentiam

art.3. angeli. Ex quo sequitur primò,quòd angelus tam bonus quàm malus, virtute suæ naturæ potest immutare imaginationem hominis:cùm natura corporalis obediat eis ad motũ localẽ. Et quandoque in imaginaria visione angelus intellectum hominis illuminat:vt cognoscat quid per huiusmodi similitudines significatur. Quandoque verò per operationem angeli solummodo similitudines rerum apparent in imaginatione. Nec tamen tunc causatur deceptio ab angelo,sed prouenit ex defectu intellectus hominis,cui talia apparent,sicut nec Christus fuit causa deceptionis in

art.4. hoc quòd multa turbis in parabolis proposuit,quæ nõ exposuit eis. Sequitur secundò quòd etiam angelus potest immutare exteriores sensus extrinsecè & intrinsecè. Extrinsecè quidẽ,aliquid sensibile à natura formatum opponendo. Intrinsecè verò,aliquid de nouo formãdo:sicut facit dum

art.2. corpus assumit. Quod quando fit à dæmonibus,qui intendunt decipere,dicitur illusio siue hallucinatio. Cum verò fit à bonis non est illusio:quia fit ad aliquid significandum,vt dictum est. Non possunt tamen neque boni neque mali angeli immutare voluntatem ab interiori, cum motus voluntatis nil aliud sit,quàm inclinatio eius in rem volitam:sed solius Dei est immutare volũtatem, quæ est virtus talis inclinationis. Sicut enim inclinatio naturæ nõ est nisi ab eo qui dedit naturam: ita nec eius immutatio. Et sic inclinatio voluntatis non est nisi ab eo qui dedit voluntatẽ. Sic enim

Illabi animæ quid sit. mouere voluntatem est immediatè operari in ea,quod est illabi,quod soli Deo conuenit. Neque etiam possunt ab exteriori efficaciter mouere eam. Voluntas enim ab exteriori mouetur per apprehensionem boni,& ideo qui præsentat ei bonum,dicitur eam mouere,sed non efficaciter,hoc est necessatiò, hoc enim solius Dei est: sed possunt solùm per modum persuadentis concitando passiones circa appetitum sensitiuum:quia vt(videmus)ex concupiscentia aut ira voluntas inclinatur ad aliquid volendum:& sic angeli præsentando bonum, & immutãdo imaginationem siue fantasiam, aut concitando passiones, possunt voluntatem mouere, non tamen ex necessitate: quia

quia voluntas semper manet libere ad consentiendum vel resistendum, vel saltem negatiuè se habendum,in quo casu statim paratum est auxilium Dei speciale,cum quo potest resistere.

Ver. 11. DE CVSTODIA BONORVM ANGELORVM.

1.p.q.113.ar.1. Matth.18.

CAngelos esse datos ad custostiendum homines testatur Psal. cùm ait: Angelis suis mãdauit de te,vt custodiãt te in omnibus viis tuis,& Christus, Angeli eorũ, &c. Licet autẽ vnus angelus sufficiat ad custodiam vnius hominis,inquantũ singularis persona:inquãtum tamẽ est pars collegij,cõmunitatis,aut regni,custoditur nõ solùm ab angelo ei dato, vt singularis persona:sed etiã ab aliis angelis,qui deputati sunt ad custodiã collegij,cõmunitatis,& regni. Ideo Psal. loquitur in plu-

Psal.90 ar.9. Matth.4. rali,Angelis,&c. quod debet intelligi de viatoribus. Ex quo sequitur,q; Christus nõ habuit angelos ad custodiã deputatos,cùm esset cõprehensor:licet legamus q; angeli ministrarẽt ei,nõ ministerio custodiæ,sed obediẽtiæ,tanquã subditi. Præsciti autẽ nõ priuãtur hac custodia,neq; etiã Antichristus. Sicut etiã non priuãtur interiori auxilio rationis:ita etiam non priuãtur exteriori auxilio

8.art.7. toti naturæ humanæ cõcesso. s. custodia angelorum,per quam etiam si non iuuentur quantum ad hoc quòd vitã æternã finaliter bonis operibus mereãtur,iuuãtur tamen quantum ad hoc quòd ab aliquibus malis retrahũtur,quibus & hbiipsis & aliis nocerẽt. Nam etiã dæmones arcẽtur per bonos angelos ne noceãt quãtum volũt. ¶ Angeli custodes nõ dolẽt nec tristãtur de peccatis,neque de pœnis eorum quos custodiunt,cùm tristitia non sit nisi de his quæ cõtrariãtur voluntati,secundum D. Aug. Nihil autem contrariatur voluntati angelorum, cùm eorum volũtas totaliter inhæreat ordini diuinæ iustitiæ & prouidentiæ,à qua nulla creatura subtrahi potest. Et ideo simpliciter loquẽdo,nihil fit in mũdo cõtra volũtatem beatorum:quia(vt Philos. dicit)illud dicitur simpliciter voluntariũ,quod aliquis vult in particulari. s. quod agitur cõsideratis omnibus quæ circũstãt,

3.Ethic. quãuis vnũ solũ consyderatũ,non esset volitũ,vt infrà dicetur. Ideo licet angeli custodes in vniuersali non velint peccata,nec pœnas eorum quos custodiũt:cõsiderata tamẽ ratione diuinæ prouidentiæ & iustitiæ id volentis,cui se conformant,simpliciter volunt,& sic non tristantur. Nec ob stat quod dicitur Esa.33. Angeli pacis amarè flebũt. quia illud verbũ potest intelligi de nũtiis Ezechiæ,qui fleuerũt propter verba Rapsacis:vt habetur Esa.37.& hoc secundũ literalẽ sensum. Secundum verò sensum allegoricum, Angeli pacis, sunt Apost.& prædicatores,qui flent pro peccatis hominum. Si verò secundum sensum anagogicũ exponatur de angelis bonis,metaphorica erit locutio,ad designãndum quòd angeli volũt in vniuersali hominũ salutẽ. Sic enim Deo & angelis huiusmodi passiones attribuuntur. Cùm ergo se cõformẽt ordini diuinæ iustitiæ, peccata eorum quos custodiũt,nõ debẽt attribui negligentiæ angelorũ,sed malitiæ hominum, qui sicut recedũt

ar.5.ad 4. à naturali ratione,sic etiam ab illuminatione angelorũ. Deputantur angeli custodes (secundũ D. Hier.)à natiuitate. Ait enim exponẽs illud Matth.18. angeli eorũ,&c. Magna est dignitas animarũ,vt vnaquæq; ab ortu natiuitatis suæ habeat angelũ in sui custodiã deputatũ:quia cùm paruulus in vtero matris existit,adhuc est aliquid matris per quandã colligationẽ,sicut fructus pendẽs in arbore,est aliquid arboris. Et ideo ,pbabile est q; angelus qui datus est in custodiã matri,custodiat paruulũ existentẽ in vtero:sicut qui custodit arboré,custodit fructũ:sed cùm separatur à matre,in natiuitate datur particularis angelus de infimo ordine angelorũ,qui nunquam derelinquit illũ,saltẽ totaliter,sicut nec diuina prouidẽtia,cuius executio fit per custodiã:quãuis permittat eũ

art.6. pati aliquẽ defectũ culpæ vel pœnæ,secundũ ordinẽ diuinorũ iudiciorũ. Et secundũ hoc dicitur Hier.51. Curauimus Babylonẽ,& nõ est curata:derelinquamus eam. Et Esa.5. Auferam sepẽ eius,

Psal.22. & erit in conculcationẽ. Glo. exponit de custodia angelorũ. Et illud Psal. Deus deus meus respice in me:quare me dereliquisti? Non oportet tamen angelos semper operari circa eos qui sunt sub eorũ custodia,vt quãdo dormiunt,& quando nullũ est impedimentũ:sed cùm opus est duntaxat. Nec tamen propter hoc priuantur diuina visione,iuxta illud Mat.18. Dico vobis q; angeli eorum in cælis semper vident faciem patris mei,qui in cælis est. ¶ Non quidẽ q; semper sint in cælo diffinitiuè,sed solùm vbi operantur:tamen sunt semper in cælo per effectum siue ornatũ,qui(vt dictum est)quandã refulgẽtiam ex ipsis in sedibus deputatis resultãtem importat,vel etiam per habitudinẽ ad illas sedes eisdem deputatas,ad quas semper habẽt ius,& nunquã illo iure priuantur.

Ver. 12. DE ANGELORVM BONORVM PVGNA.

Apoc.12. DANgelos bonos pugnasse cum dęmonibus,& eos eiecisse de cęlo cõstat ex Apoc. vbi dicitur, Factum est prælium magnum in cælo, &c. Hanc pugnam dicunt aliqui fuisse realem, non armis materialibus,sed sola voluntate,quæ fuit in Lucifero & aliis dæmonibus adeò debilitata, q; angeli inferiores virtute gratiæ, quam habuerunt ex fide & merito passionis Christi præuisæ (nam vt dicitur ibi,Et ipsi vicerunt in sanguine agni,& propter verbum testimonij sui)potuerunt eiicere superiores, imò vnus solus & minimus angelus in gratia cõstitutus potuisset omnes realiter expellere:quia per gratiam consummatam naturæ illorũ data est maior prælatio & præsidentia,quàm esset præsidentia & prælatio naturalis Luciferi & aliorum. Et ideo ad volitionem infimi angeli omnes dæmones,qui voluntatem contrariã manendi in cælo habebãt,exire cogebantur. Et ideo pugnare dicebãtur mali realiter,propter voluntatẽ realẽ manendi:& boni,propter realẽ voluntatẽ contrariã eiiciendi eos:& ideo mali ceciderunt sicut plumbum in aquis vehemẽtibus, nec potuerunt ibi manere stãte præcepto & volitione efficaci bonorũ, quæ realiter necessitabat eos,sicut dictũ fuit de volũtate superiorum dæmonũ in ordine ad inferiores. ¶ Inter bonos etiam

1.p.q.113.ar.8. Dan.10. angelos fuisse pugnã cõstat. legimus enim Gabrielẽ dixisse Danieli: Princeps Persarũ restitit mi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

hi vno & viginti diebus. Hic autem princeps Perſarũ erat bonus angelus, ad cuſtodiã regni Perſarũ deputatus: qui ſecundũ D. Hieron. ſe oppoſuit liberationi Iſraelitici populi, pro quo Daniel orabat, Gabriele præſentãte preces eius Deo. Hæc autẽ reſiſtentia ſiue oppoſitio fieri potuit: quia princeps aliquis dæmonũ Iudæos in Perſidem ductos, ad peccãd um induxerat, per quod impedimentum præſtabatur orationi Danielis pro eodẽ populo deprecãtis. Sed ſecundũ D. Grego. 17. Mora. Princeps regni Perſarũ bonus angelus fuit ad cuſtodiã illi deputatus: qui vidẽs Perſas exemplo & cõuerſatione Iudæorũ proficere, volebat Iudæos ibi manere: quod erat contra voluntatem Danielis. Et quia quid Deus circa huiuſmodi liberationem Iudæorũ vellet, ignorabant: ideo neceſſe habebant ſuper his diuinam prouidentiã cõſulere. Sic igitur inquantũ de contrariis meritis & ſibi repugnantibus diuinã conſulebãt voluntatẽ, ſibi inuicẽ reſiſtere dicebantur, nõ quòd fuerint volũtates eorũ cõtrariæ formaliter, cùm omnes in hoc concordarẽt, vt diuina ſentẽtia impleretur: ſed quia ea de quibus conſulebãt, erãt repugnãtia. Dæmones autẽ quãuis concordẽt ad tendãdum & ſeducendum homines, in aliis tamen diſcordant, & voluntates contrarias habent: ideo pugnare dicuntur. Superiores tamen naturali ordine vincunt, nec propter hoc gaudẽt, cùm ſint in ſumma triſtitia, in qua (Deo nõ cõcurrente) nõ ſunt alicuius gaudij capaces nec participes.

p.q.113.ar.8. Dan.10.

Vers. 13. DE IMPVGNATIONE DÆMONVM.

1.p.q.114. D.Tho.ad .6 Eph.cap.

PVgnam eſſe inter Dęmones ſiue diabolos & homines, oſtendit Apoſt. Epheſ. 6. dicens: Non A eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinẽ, ſed aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus. Quæ verba nõ debent intelligi ſimpliciter & abſolutè, ſed vt non ſit nobis dũtaxat colluctatio aduerſus carnem & ſangu inem, hoc eſt aduerſus carnales & ſenſuales homines, & appetitum ſenſitiuum ſolùm: quia certum eſt nos habere colluctationem contra carnem & ſanguinem, cùm Apoſt. dicat: *Gala.4.* Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem, & Eccleſia, Caro, mundus, dæmonia, diuerſa mouẽt prælia: ideo dictum Apoſt. non debet intelligi excluſiuè, vel principaliter: quia actiones inſtrumentorũ attribuũtur principali agenti. Et hoc modo intelligitur quod Apoſt. *Rom.9.* dicit: Non eſt volentis, neque currentis. ſ. principaliter, ſed miſerentis Dei. Sic cùm dicitur: Non *4.c. de dino.* eſt nobis colluctatio, &c. eò quòd omnia peccata humana directè vel indirectè & originaliter procedunt à diabolo, licet quædam ex libertate arbitrij. Origenes enim dicit, quòd etiam ſi diabolus non eſſet, homines haberent appetitum ciborum & venereorum, & alia huiuſmodi, circa quæ multæ inordinationes contingunt, niſi tales inordinationes appetitus refrenentur per rationem, maxime ſuppoſita corruptione naturæ. Indirectè tamen & occaſionaliter dici poteſt, quòd omnia peccata procedunt à diabolo, eò quòd fuit cauſa peccati primorum parentum. Ad hunc ſenſum dicit D. Dionyſ. quòd multitudo omnium dæmonum eſt cauſa omnium malorum ſibi & aliis. ſ. directè vel indirectè. Et Damaſc. dicit quòd omnis malitia & immunditia à diabolo excogitatæ ſunt. Apoſt. tamen ſolùm nominat principatus & poteſtates, & non alios ordines: quanuis ex omni ordine aliqui ceciderint: eò quòd nomina aliorum ordinũ importãt ordinem ad Deum, vt Seraphim, Cherubim, Throni: vel important ſeruitiũ ſeu miniſterium Dei: vt Dominationes, Virtutes, Anchangeli & angeli. Sed duo hæc, Principatus & Poteſtates, importãt aliquid cõmune bonis & malis, quia mali ſunt magni & potẽtes, & habent magnum exercitum, contra quem habemus pugnare, aduerſus mundi rectores tenebrarũ harum, hoc eſt peccatorũ. Ad oſtendẽdũ tamẽ q; nõ ſolùm principes & poteſtates nos impugnant, ſed etiam alij qui ex aliis ordinibus ceciderunt, dicit, contra ſpiritualia nequitiæ, propter eorum aſſutiã: quia quantò ſpiritus ſunt altiores ſecundũ naturã, quando conuertuntur ad malũ, tantò ſunt peiores & nequiores. Vnde Philoſ. dicit q; homo malus eſt peſſimus animaliũ. Ideo dicit, ſpiritualia nequitiæ, quia nequiſſimi ſunt. Addit etiã, in cæleſtibus, duplici de cauſa. Primò, ad oſtendẽdũ q; ſpiritualibus eſt iſta pugna. Secũdò ad oſtẽdendũ eorũ cõmoditatẽ ſuper homines, quia ſunt in potiori loco. Homines enim ſunt in terra, & dæmones tentantes in alto, quia in aere caliginoſo, qui dicitur cælũ. Vnde Chriſtus, Volucres cæli comederũt illud. ſ. ſemen. Et exponitur de diabolis & dæmonibus, qui ex di- *Luc.8.* *2.p.q. 114. ar.1.ad 3.* uina permiſſione remãſerũt in aere ad exercitiũ & gloriã electorũ. Propter hoc tamen nõ minuitur pœna eorũ: quia quocunq; pergãt, ſemper portãt ſecum infernum, hoc eſt inferni tormenta. Illi autẽ qui ſunt in inferno retruſi, nõ tentãt nos. Et quanuis ſit inæqualitas in pugna quantũ ad naturam, quia dæmones ſunt fortiores hominibus, recompenſatio tamen fit homini ex parte Dei. primò quidem & principaliter per auxilium gratiæ. Secundò per cuſtodiã angelorũ. Vnde Heli- *4.Reg.6.* æus dixit ad miniſtrũ ſuũ: Noli timere, plures enim nobiſcũ ſunt, quàm cũ illis. Nec tẽtãdũ mitti- *1.Theſſa.3.* tũtur à Deo, cùm Deus intẽtator ſit malorũ: ipſe enim neminẽ tẽtat, vt dicitur Iac.1. Sed dęmones ex malitia ſua aſſumpſerũt officiũ tentãdi. Vnde Apoſt. Ne fortè tentet vos is qui tẽtat, vbi gloſ. hoc eſt diabolus, cuius officiũ eſt tẽtare. Præcipitare autẽ ad peccatũ nõ poteſt, nec Deus permittit: quia cũ dederit liberũ arbitrium, permittere præcipitationẽ & coactionem, repugnat Deo, qui tamen aliquando tentare dicitur, vt ſciat, eo modo loquẽdi quo dicitur ſcire, eò quòd faciat alios ſcire. Vnde Deut.13. Tẽtat vos dominus Deus veſter, vt palàm fiat vtrum diligatis eum. Tentationes Dei non dicuntur propriæ tentationes: quia non fiunt ad inducẽdum ad malum finem, ſicut demonum, ſed tentat Deus propter quatuor. Primò propter eruditionem. Vnde Eccl.24. Qui nõ eſt tentatus quid ſcit? qualia ſcit? pauca cognoſcit. In huius figura, Iudicum 3. has gẽtes relinquit deus, vt in his eruditet Iſraelẽ. Secundo ad humilitatem. 2. Cor. 12. Ne magnitudo reuelationum

mearum extollat me, &c. Tertio ad purgationem reatus pœnæ. Vnde D. Greg. Mala quæ patimur peccata noſtra meruere. Et Sap. 4. Tanquã aurum in fornace probauit illos. Quarto ad multiplicationem bonorum, & ad maiorem conſolationem. Vnde Greg. Multum adiicit virtus laceſſita. Iob multipliciter tẽtato adaucta ſunt ei duplicia. Et Sarra vxor Tobiæ iunioris dicebat: Qui poſt tempeſtatẽ tranquillũ facis. Et D. Hierony. ad Euſtochium: vt mihi teſtis eſt Deus poſt multas lachrymas nonnunquam videbar intereſſe agminibus angelorum. ¶ Ex præmiſſis ſequitur, quod licet Deus cuilibet homini ab ortu natiuitatis ſuæ det angelum ad cuſtodiam deputatum: non tamen deputat angelum malum ad tentãdum, quãuis aliquando mittat ad puniẽdum. Miſi tamen ad puniendum tentãt: & alia intentione puniũt, quàm mittantur: nam ipſi puniunt ex odio, vel inuidia: ſed mittuntur à Deo propter eius iuſtitiam. Remedia contra tentationes diaboli præcipua ſunt tria generalia. Primum eſt præciſio cauſarum & occaſionum. Quia vt dicit Philoſ. Manente cauſa manet effectus. Secundum eſt humilitas, vt quamprimum aliquis ſentit ſe tẽtari conſideret originem ſuam & beneficia Dei, ſcilicet redemptionis, & vitam æternã, quam præparauit ſeruantibus mandata ſua. Conſideret pariter illud Apoſto. Hebr.10. Horrendum eſt incidere in manum Dei viuentis ac inferni tormenta, &c. Habebit occaſionem cuſtodiendi mandata Dei, & ſe humiliandi, quod ſi fecerit, præſeruabit eum Deus à tentatione. Vnde pſal.11.4. Cuſtodiẽs paruulos dominus, humiliatus ſum, & liberauit me. In huius figuram Dauid funda & baculo victoriam habuit contra Goliat. D. Antonius audiuit quòd ſola humilitas euadet laqueos diaboli. Tertium eſt deuota oratio cum Ezechia: Domine vim patior, reſponde pro me: quid dicam, aut quid reſpondebo cum ipſe fecerim. Ezec.38. pſal.9. Clamabit ad me, & ego exaudiam eum, cum ipſo ſum in tribulatione, eripiam eum & glorificabo eum. Et 1.Cor.10. Fidelis Deus qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione prouentum, vt poſsitis ſuſtinere. Poteſt addi quartum. ſ. diuertere intellectum ad alia, mutare locum, & petere conſilium & auxilium à viris ſanctis. ¶ Notandũ tamẽ quod licet Dæmon ſuperatus fugiat, iuxta illud Iac.4. Reſiſtite diabolo, & fugiet à vobis: non tamen ſic, quin poſtea reuertatur. Vnde legimus, quòd conſummata omni *Luc.4.* tentatione, diabolus receſsit à Chriſto vſq; ad tempus. Et Matth. 12. Reuertar in domum meam vnde exiui. De punitionibus factis per dæmones, habetur 1.Reg.16. Spiritus autem domini receſſit à Saul, & exagitabat eum ſpiritus nequam. Per hos dominus percuſsit Ægyptum cum primogenitis eorum. Per hos mittit mala & punitiones, ſicut D. Ioan. vidit angelum clamantem quatuor *Apoc.8.* angelis, quibus datũ erat nocere terræ & mari atque arboribus. Et tempore Chriſti quamplurimi vexabantur à ſpiritibus immundis. Ex præmiſsis patet quòd dæmonia non ſolùm mittuntur exterius ad puniendum in bonis, ſed etiam in corpore: & infra corpus, non ſolum à Deo, ſed etiam à miniſtris eius. Vnde Apoſt. iudicauit inceſtuoſum Corinthium tradẽdũ Satanæ in interitum carnis, hoc eſt in vexationem & afflictionem carnis, vt ſpiritus ſaluus fieret: ſicut cùm permiſit percu- *1.Cor.5.* tere corpus Iob, dixit: Veruntamen animam illius ſerua. Et Apoſto. Hymenæum & Alexandrum *Iob.1.* tradidit Satanæ, vt diſcerent non blaſphemare. Hanc poteſtatem tradendi dedit Chriſtus Apoſt. *1.Tim.1.* poteſtatem quoque eiiciẽdi: quia eius eſt introducere, cuius eſt eiicere: ſicut eius eſt ſoluere, cuius *Matth.18.* eſt ligare. Et vtranque poteſtatem dedit Apoſt. ſ. ſolutionis & retentionis. Hæc traditio eſt ſpecies *Ioan.20.* ligaminis eccleſiæ, aliàs non fuiſſet iuſtus D. Paulus. Hæc poteſtas introducendi ad vexandũ corporaliter, non fuit data omnibus quibus data fuit poteſtas eiiciendi dæmonia: ſed ſolis Apoſto. ad quos verba Chriſti dirigebantur. Cùm autem Epiſcopi ſuccedant in locũ Apoſtolorũ ſuccedunt *Matth.10.&* etiam in hac poteſtate, vt infrà dicetur cùm de ſententia excommunicationis erit ſermo. Non ta- *18.* men legimus Deum miſiſſe diabolum ad vexandum interius iuſtos, licet bene permiſerit ſeruum ſuum Iob à diabolo vulnerari vlcere peſsimo à planta pedis vſque ad verticẽ eius, ad probandam *Iob.2.* patientiam ipſius. Interius tamen aliquem vexatum abſque peccato nõ legimus. ¶ Dæmones autem vexantes corpora, interius operantur, commouendo carnem, ſanguinem, & membra, per ſpiritus vitales: & ſic ſunt in ipſis corporibus non per informationem, ſed per operationem diſcõuenientem naturæ corporis. Cùm autem tentant & concitant paſsiones, ſiue immutant imaginationem & fantaſiam, ſunt quidem in corpore, ſed non per operationem diſcõuenientem animæ ſenſitiuæ: neque dominantur totaliter fantaſiæ aut corpori. Ideo tentati non dicuntur dæmoniaci, licet habeant diabolũ in corpore. In dęmoniacis verò & obſeſsis ac arreptitiis totaliter dominãtur, ita vt etiam ratione vti non poſsint. Ex quo ſequitur quòd mala quæ dæmoniaci faciunt, non imputantur nouo peccato, ſicut nec ebriis aut damnatis. Dæmones tamen plus vno tempore vexãt, quàm alio: & interdum præbent inducias: vt ſatis paret de ſpiritu nequam qui vexabat Saulem. *1.Reg.16.* Leuius enim habebat cùm Dauid percutiebat citharam manu ſua. Ex quo inferunt aliqui, quòd dæmones alliciuntur aliquibus ſenſibilibus ſonis, herbis, & lapidibus, ac certis conſtellationibus, non quidem ex natura ſua (quæ eſt ſpiritualis) ſed ad ſeducendos homines: vt D. Hieron. & Chryſoſt. dicunt de his quos lunaticoſ vocant, qui ſecundum diuerſa lunæ incrementa magis vexãtur, *1.p.q.115.ar.5.* propter duo. Primò, vt lunam creaturã Dei infament. Secundò, quia cùm non poſsint operari niſi mediantibus virtutibus naturalibus in ſuis operibus, conſiderant corporum habitudines & aptitudines ad habitus intentos: & cùm cerebrum ſit humidiſsimum (vt dicitur in ſecundo de Anima) ideo maximè ſubiicitur operationi lunæ, quæ ex ſui proprietate habet mouere humorem. In cerebro autem perficiuntur vires animales. Et ideo dæmones ſecundum diuerſa lunæ incrementa magis perturbãt hominis fantaſiã, quãdo conſiderant cerebrum ad hoc eſſe magis diſpoſitum.

Universidad de Deusto Biblioteca

ibi ar.3. Dicit etiam D.Tho.quòd dæmones aduocati incertis constellationibus,facilius veniunt,propter duo.Primò quidem,vt homines in hunc errorem inducant,quòd credant aliquid numinis esse in stellis. Secundò, quia considerant secundum aliquas constellationes materiam corporalem esse magis dispositam ad effectus,pro quibus aduocantur. Veniunt etiã faciliùs cùm à virginibus aduocantur,vt ex hoc in suæ diuinitatis opinionem homines inducant,quasi munditiam ament, vt dicit D. Tho. D. August. dicit quòd dæmones allicuntur per diuersa genera lapidum, herbarũ, lignorum,animalium,carminum,non sicut animalia cibis,sed sicut spiritus signis,inquantum scilicet hoc eis exhibetur in signum diuini honoris,cuius ipsi sunt cupidi. Ad cognoscendum autem arreptitios,vehementissimum argumentum est,quando apparent aliqui effectus, ad quos virtus corporum cælestium nullo modo sufficere potest:puta cum loquuntur lingua ignota,vel diuersis linguis,quas antea non didicerunt:sicut etiam virtus dæmonis apparet in necromanticis quando faciunt statuas loqui & moueri. ¶ Ad eiiciẽdos autem dæmones à corporibus & locis necessariis, dedit Christus potestatem Apostolis ante passionem,Matth.10.vbi dicitur:Et cõuocatis duodecim discipulis,dedit eis potestatem spirituum immundorum, vt arcerent eos, & post passionem dedit potestatem omnibus fidelibus,vt habetur Marci vlt.vbi dicitur:Signa autem eos qui crediderint,hæc sequentur:in nomine meo dæmonia eiicient,&c. Medium eiiciẽdi dæmones à corporibus(vt infrà dicetur) est fides imperantium vel petentium : quanuis etiam legamus aliquos non credentes eiecisse,vt habetur: Vidimus quendam in nomine tuo eiicientem dæmonia, & prohibuimus, quia non sequitur nos. Sed hoc erat ad exaltandum & magnificandum nomen Christi. Videtur tamen quòd fides imperantis egressum, non sufficiat absque deuotione eius,ac etiam fide & deuotione petentium. Nam parentes dæmoniaci lunatici obtulerunt eum Christo, & dixerunt quomodo obtulerant discipulis,qui non potuerant eiicere. Christus respondit:O generatio incredula & peruersa,vsquequo ero vobiscum?vsquequo vos pariar? Et postquam illud eiecisset, dixit discipulis quærentibus quare ipsi non potuissent eiicere : Propter incredulitatem vestram, deinde dixit, Hoc genus dæmoniorum non eiicitur nisi per orationem & ieiunium. Ex quo sequitur quòd non omnia dæmonia eodem modo eiiciuntur,cùm ad eiectionem aliquorum requiratur ieiunium, quod non requiritur in eiectione aliorum.

De potestate q.6.ar.10.ad 4.

21. De Ciuit. Dei.

Luc.9.

Matth.17.

Ver. 14. DE CASV ANGELORVM.

1.p.q.63.ar.6. de Malo q.16. ar.4.

Circa casum Angelorum duæ à D.Thoma famosæ recitantur opiniones. Prima est eorum qui A dicunt angelos creatos in puris naturalibus absq; gratia:& tales dicũt ipsos in primo instanti habuisse beatitudinem naturalem,quam Aristoteles ponit in contemplatione primæ causæ siue Dei,vt est principium naturæ. Beatitudinem autẽ supernaturalem (quæ in clara Dei visione consistit)nõ habuerunt,&tenentes hanc opinionem dicunt quòd non meruerũt in primo instanti,quia meritũ præsupponit gratiã,quæ secundũ eos nõ fuit illis in primo instanti data,cùm fuerint creati in puris naturalibus. Et in eodẽ instanti etiã non peccauerũt,neq; peccare potuerunt,cùm peccatum nõ possit retorqueri in Deũ,nec ei attribui:quod fieret,si poneretur quòd peccare possent in primo instanti:cùm omne positiuum quod habet natura in primo instanti,habeat illud à generãte,siue à dãte naturã:& si creetur à creãte,& nõ à se,quia omne q̃ est,quãdo est,necesse est esse. Præterea in primo instãti facta fuit illis promulgatio:ideo nõ erãt in sufficienti libertate,quæ requiritur ad peccandũ. Nec est simile de peccato originali,quod cõtrahitur in primo instanti:quia nõ est aliquid positiuũ,sed cõtrahitur per vitiatã originem,siue per vnionẽ ad materiam vitiatam & infectã per Adam. Ideo non retorquetur in Deũ,sed in Adã, vt amplius dicetur,cùm de peccato originali fiet mentio. Dicũt deinde quòd angeli in secũdo instanti fuerũt in gratia:& habuerunt gratiã,virtutes,& dona:& sic cognouerunt Deum,non solùm vt authorem naturæ,sed etiam gloriæ:& boni eõuerũ sunt in Deũ,& meruerũt:& mali auersi sunt,& demeruerũt. Et in tertio instanti boni cõsecuti sunt beatitudinẽ tanquã præmium meriti:& mali priuati sunt gratuitis, & assecuti sunt pœnas & tormenta,quæ sunt præmium auersionis & demeriti. Et sic inter creationem & beatificationẽ bonorũ,& dãnationẽ malorũ,fuit mora intermedia. Cinstans in quo meruerunt & demeruerunt. Hæc opinio clara est,& absque difficultatibus. ¶ Secunda opinio est eorum qui sequuntur D.Aug.qui in 12.de Ciuitate Dei dicit,quòd Deus simul erat in eis condens naturam, & largiens gratiã,secundum proportionẽ naturaliũ. Cuius ratio est,quia gratia cõparatur ad beatitudinem,vt ratio seminalis in natura corporali ad naturalem effectum. Vnde gratia à D.Ioanne semen Dei nominatur, ait enim : Qui natus est ex Deo,peccatũ non facit:quia semen ipsius in eo manet. Sed videmus q̃ Deus in prima rerũ naturalium creatione,plantis & animalibus indidit & impressit rationes seminales,per quas consequerentur fines suos. Ergo & in productione angelorum indidit & largitus est eis gratiã,quæ est ratio seminalis ad beatitudinem consequendam. Hęc opinio supponit primò quòd de natura angelorum sit per vnicũ actũ peruenire ad finẽ:quia gratia p̃ficit naturã secũdũ modũ naturæ. Ex quo sequitur,q̃ sicut ex natura sua habet ordinẽ ad perfectionẽ naturalẽ:ita per gratiã habet ordinẽ ad gloriã. Sed hoc est proprium naturæ angelicæ,q̃ naturalẽ perfectionẽ statim acquirat,& nõ per discursum:ergo angelus post meritũ statim consequitur beatitudinẽ. Secũdò supponit quòd plures actus subordinati possint esse simul:& ideo cũ cognitio Dei vt authoris naturæ,subordinetur cognitioni Dei,vt authoris beatitudinis,possunt simul esse,& sunt simul in patria. Et sic angeli cognouerũt Deũ vt authorẽ naturæ & authorẽ beatitudinis in primo instãti,aliàs fides frustrà fuisset. Si cognouerũt:ergo & per volũtatẽ in Deũ conuersi

cap.18.§.5.

Angeli fuerũt creati in gratia. 1.p.q.62. art. 3.& 6.

1. Ioan.3.

1.p.q.58.ar. 30. & eadem 2a.q.62.ar.5.

uersi sunt, gratia & charitate concurrente:& per consequens omnes meruerunt, quia ad meritũ (secundum hanc opinionem)sufficit libertas complacentiæ gratia & status(vt probant)per meritum Christi & D. Virginis,stante præcepto assumariuo. Ex quo infertur secundũ præmissã,quòd statim post primum instans boni beatificati sunt,& mali damnati. Et sic non fuit mora inter creationem & beatitudinem in bonis,cùm instantia in angelis sint sibi inuicem immediata : sed cum Angeli boni dicantur continuasse actum in primo instanti elicitum, dubitari posset quod fuit secundum instans in eis,cùm instans angelorum sit mensura vnius operationis tantũ. Si igitur operatio in primo instanti elicita fuit continuata,non erit nisi vnũ instans,cùm non sit nisi vnica operatio. Respondent,quòd fuit vnus actus in esse naturæ, sed prout procedebat ex libero arbitrio, erant plures actus formaliter & in esse moris, siue in esse gratiæ : quia in primo instanti actus ille procedebat à gratia imperfecta:& cùm gratia cœpit esse consummata,produxit actum perfectiorem,cuius duratio dicitur aliud instans,cùm perfectũ & imperfectum non sint simul:vnde sequitur quòd fuerunt plures actus formaliter. Dant ad hoc similitudinem de actuante prohibitionem elicito,& post prohibitionem continuato:quia est vnus in esse naturæ,& plures in esse moris,ante prohibitionem bonus,post prohibitionem malus. ¶ Sed adhuc manet difficultas, cum esse moris non sit reale,sed rationis:ideo vnus actus naturæ successiuè potest variari. Sed cum diuersa principia & obiecta realia nõ sint vnus actus in esse naturæ,cùm actus accipiant speciem ab obiecto: principium autem actus in primo instanti erat fides & charitas imperfecta, & obiectũ erat Deus ænigmaticè præsentatus, & per cognitionem vespertinam:in secũdo verò instanti principium illius actus erat lumen gloriæ,& charitas perfecta:per cognitionem matutinam,& Deus claræ visus obiectũ,ergo alius erat actus in esse naturæ:& per consequens non erat continuatus. Potest dici quòd ex parte potentiæ & obiecti erat idem actus. Et si nõ in specie,saltẽ in genere,& sic fuit continuatus,vel idem numero prius imperfectus,& postea perfectus, imperfectum enim perfici potest. Nec actus specificatur à dispositione medij,nec variata dispositione medij, variatur actus in esse naturæ:sicut nec visio quando lumẽ intẽditur:est alius actus:sed idẽ qui perficitur. Et quãuis in angelis non sit continuatio temporis,est tamen continuatio durationis,quæ coexistit tempori. Quo ad malos est maior difficultas. Dicunt tenẽtes secundã opinionẽ,quòd angeli mali post primum instans creationis statim posuerunt impedimẽtum:ideo in secundo instanti peccauerunt:& sic in primo instanti omnes meruerunt tam boni quàm mali,sed in secũdo instanti boni facti sunt lux,& beatitudinẽ cõsecuti:& mali in secundo instanti peccauerunt,& facti sunt nox & tenebræ, priuati gratia,ac etiam tormenta consecuti. Et sic inter creationẽ & peccatum nõ fuit mora:quia inter illa duo instantia nihil mediabat. Sed difficultas est an inter peccatum & ipsam damnationẽ siue detrusionẽ in infernum fuerit aliqua mora. D. Tho.dicit inter creationem & lapsum secundũ hanc secundam opinionem (quam dicit probabiliorem,& sanctorum dictis conformiorem)nullam fuisse moram. Sed nihil dicit aut determinat, an inter peccatum & tormenta siue detrusionem fuerit aliqua mora. Dominus Caietanus dicit, ex sancto Thoma haberi, quòd via angelorum est breuior quàm hominum: quæ durat vsque ad mortem. Vbi enim ceciderit lignum, siue ad Austrum,siue ad Aquilonem,ibi erit. Et Legistæ dicunt quod voluntas hominis est deambulatoria vsque ad mortem. Via autem angelorum ex duobus instantibus integratur. Et addit Caietanus,quòd primum instans ita est via,quòd non est terminus:& secundũ instans ita est via,quòd etiam est terminus viæ. Est quidem via,per comparationem ad liberum arbitrium : & terminus, per comparationem ad gratiam consummatam,& perpessionem tormentorum. Et per hoc dicit bonos in secundo instanti mereri,& malos demereri,inquantum illud instans est via:& beatificari vel torqueri,inquantum est terminus viæ. Et per hanc distinctionem soluit omnia argumenta. ¶ Hic tamen modus dicendi non videtur omnino conformis fundamentis D. Thomæ, qui dicit meritum habere rationem viæ ad finem,& pari ratione demeritum,& per consequens nullus meretur quod iã habet. Ex quo sequitur quod instans, quod est terminus viæ,non potest dici via:nec liberum arbitrium secundũ se solum est causa sufficiens merendi:ideo est impossibile, quòd quis fruatur,& suam fruitionem mereatur. Ideo Christus in primo instanti nõ meruit sibi beatitudinẽ essentialem,eò quòd iam habebat illam:sed bene accidentalem, quam non habebat, vt expressè dicit D.Tho.in q.de veritate,& quo ad starũ merẽdi requiritur quòd desit id quod mereri dicitur: propterea negamus quòd homo in instãti mortis possit mereri & demereri gratiã:quia non videtur ratio quare instãs terminatiuũ viæ hominis nõ possit dici via, sicut instãs terminatiuũ viæ angeli, maximè cùm homo existẽs in gratia,in instãti mortis(si habeat peccatũ veniale)nõ sit in termino, neq; fruatur. Dicere autẽ q̃ homo in articulo mortis,& in primo instãti quo anima est extra corpus,possit mereri & demereri gratiã,est absurdũ,& cõtra prædictã authoritatẽ Ecclesiastici. Vbi ceciderit,&c. Sed magis videtur absurdũ,quòd angeli qui in primo instanti nõ demeruerũt, nec potuerũt demereri,in secũdo instãti demeruerint tormẽta,quæ iã habebãt & patiebantur:quia sic nullo præcedente peccato torquerentur:quanuis boni propter meritũ præcedens in primo instanti,possint in secundo instanti beatificari. Ponere autem hanc differentiam inter bonos & malos quantum ad mercedem,& dicere bonos prius præmiatos,quàm malos punitos,nõ est de intẽtione D.Tho.quia ipse expressè dicit,quòd prima operatio fuit omnibus communis,sed in secunda fuerũt distincti. Ideo in primo instãti omnes fuerũt boni,sed in secũdo fuerũt boni & mali distincti. & ideo nõ est cõtra mẽtem D.Tho.nec contra secundam opinionem ponere tertium instans,

Quod fuit secũdum instans angelorum.

1.p.q.63.ar.6. An fuerit mora inter peccatũ & tormenta malorũ angelorum. Quod.7.ar.8. Eccl.11.

De veritate q.29.ar.6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1.p.q.29 art.6. ad quartũ. Vtrũ fuit in angelis inter creationẽ et dãnationem malorum angelorum.

In quo boni fuerunt beatificati,& mali tormentis addicti. Nam in scriptis eius inueniri nõ potest inter creationẽ & dãnationẽ nullã fuisse morã, sed solùm inter creationẽ & lapsum.s.in peccatũ. Et ad illud præsuppositũ,quo dicebatur esse naturale Angelo per vnicũ actũ peruenire & consequi finem supernaturalẽ,debet intelligi per vnicũ actũ plenè & completè liberũ. Et licet quo ad beatos possit sustineri,quòd statim post primũ instans in quo meruerũt, consecuti sunt beatitudinem:quã etiã diabolus habuisset,si statim impedimẽtũ non posuisset:non potest tamen sustineri ꝙ fuerint simul beati,& quòd beatitudinem meruerũt:multò minus quòd mali in secundo instanti fuerint dãnati,& dãnationem demeruerint:quia hoc est contra statũ merẽdi,qui requirit, vt illud quod quis meretur,desit:& codẽ modo de statu demerendi.Nisi fortè dicatur cũ aliquibus Thomistis,quòd secundũ instans angelorum(cum possit coexistere tempori)diuidatur in aliquas morulas,non tamen in semper diuisibiles, sicut tempus:sed possunt angeli continuare operationem suã per horã,alterius tamen rationis quàm tẽporis.Et sic dicendũ quòd in principio secũdi instãtis,siue in prima morula illius,boni & mali fuerunt cõpletè liberi,libertate contrarietatis & contradictionis,& boni meruerũt,& mali demeruerũt, siue posuerũt impedimentũ merito quod habuerunt in primo instanti,& in secunda morula illius secũdi instantis boni beatificati sunt,& mali in infernum siue in damnationẽ & tormenta detrusi, durante continuatione actus in principio secundi instãtis eliciti.Secundũ hunc modũ dicendi posset intelligi dictũ domini Caietani,quòd secundũ instãs est via & terminus viæ:via quidẽ in prima morula completæ libertatis,& terminus viæ post illã.Et(vt mihi videtur,& suprà dictũ est)fuit in bonis eadem operatio ex parte potentiæ & obiecti materialiter,quæ adhuc perseuerat & perseuerabit in æternũ, & secundum quã nõ distinguuntur instãtia angelorũ,sed secundũ alias particulares & speciales operationes illi subordinatas,siue ad illũ finẽ præstitutum directas.Et(vt ex supradictis patet)mẽsura illius operationis in supremo angelo beato dicitur æuiternitas:sicut mensura motus primi mobilis dicitur tempus.

Ver. 15. DE PECCATO LVCIFERI, ET ALIORVM ANGELORVM.

1.p.q.63.ar.3. De malo q.16. ar.1.ad quartum. Quod fuit peccatũ Luciferi. 1.p.q.63.ar.7.

LVcifer in secũdo instãti pulchritudinem,nobilitatem,& dignitatem suæ naturæ cõsiderãs,& A
se esse super omnes creaturas,nõ aduertẽs ad gratiã quã Deus illi dederat, nec cõsiderãs media peruenienti ad beatitudinẽ cõsummatã & supernaturalem, quã Deus diligentibus se præparauit:in superbiã elatus,illã, & eminẽtissimum cæli Empyrei locum humanitati Christi filio Dei hypostaticè vniẽdæ præparatũ,qui locus dextera Dei in sacris literis nũcupatur,appetiit,& humanæ naturæ inuidit,votúmq; siue desideriũ suum omnibus aliis angelis(quibus naturaliter præerat, indicauit.Et quemadmodũ in naturalibus omnibus aliis angelis præerat, volens etiam in gratuitis præesse eis,vt ipsum in mediatorem peruenienti ad beatitudinem supernaturalẽ,loco Christi (qui ab æterno prædestinatus erat caput & mediũ omniũ)eligerẽt,& illi assentirent, suggessit, dixitque:In cælũ ascẽdã,super astra Dei exaltabo soliũ meũ.Sedebo in mõte testamẽti in lateribus Aquilonis.Ascendã super altitudinẽ nubiũ,& similis ero altissimo.In eodem instanti boni angeli ad gratiã Dei aduertẽtes, & ex fid e prævidentes passionẽ Christi mediatoris,cui ex diuina ordinatione locus ille & officiũ mediatoris,quod Lucifer rapere & vsurpare præsumebat, iure competebat:eius rapinæ nõ cõsenserũt,sed illi restiterunt, & merito passionis Christi prævisæ vicerũt in sanguine agni:cõuersionémq; quã in primo instãti partim ex natura,partim ex gratia,& liberè, sed incompletè inchoauerant,ex plena atq; perfecta libertate cõtinuauerunt.Mali verò angeli ex omnibus hierarchiis & ordinibus aliqui,tertiã omniũ angelorũ partẽ facientes,naturæ suæ nobilitatem & pulchritudinem,exẽplo Luciferi contẽplantes,beatitudinẽ supernaturalẽ virtute propriæ naturæ & Luciferi tanquã dignissimi suffragio appetentes, eius suggestioni acquieuerunt:eique applaudentes,& naturæ humanæ inuidẽtes, vnionem & mediationẽ ac locum illum Lucifero tãquã digniori,potius quàm naturæ humanæ inferioris gradus deberi iudicauerũt. Post morulã illã liberæ & cõpletæ electionis(quæ quãdiu durauerit ignoramus)omnipotẽs Deus bonis claram suæ essentiæ visionem cõmunicauit:malos autẽ cũ capite eorum Lucifero æterno igni adiudicauit,dixitque:Non ascendes,sed descẽdes:& ad infernũ detraheris.Quasi cadauer putridũ nõ habebis consortiũ.s.in cælis.Eodem instanti angeli boni Michael & Gabriel,aliíque Deo se conformantes,præceperũt Lucifero & angelis eius egressum è cælo Empyreo,in quo Lucifer & eius cõplices manere arbitrabantur.Quo præcepto Lucifer cum angelis suis renitẽtes bonorũ imperio,egredi coacti sunt.Et aliqua parte eorũ in aere caliginoso & nebuloso,siue in media ac infima aeris regione tormenta secum portante ad exercitium futurorum hominum per dispositionẽ diuinam remanente,reliqui in infernum detrusi sunt,priuati omni nobilitate & dignitate,non naturali,quia(vt ait D.Dion.naturalia in eis mãserũt integra,sed gratuitis donis,quæ sunt gratia, virtutes,& dona,quæ Ezec.vocat delicias paradisi,fuerũt priuati,& sic Lucifer fuit aliis causa damnationis siue mortis æternæ.Vnde Christus apud Ioan.dicit:Ille homicida.s.angelorum, quibus fuit causa mortis æternæ,erat ab initio,hoc est post initium.Et in veritate,in qua fuit creatus, non stetit.¶Ex præmissis apparet primò,quòd Lucifer non peccauit appetendo æqualitatẽ Dei:quia sciebat impossibile esse æquari Deo , cùm impossibile sit duo æqualiter esse summè bona : quia neque vnum neque alterum esset summum,siue omni alio maius. Quod enim per superabundantiam inuenitur, in vno duntaxat inuenitur. Præterea impossibile est quòd gradus inferioris naturæ possit transire in gradum superioris naturæ : quia oporteret ipsum corrumpi. Ideo illud nõ appetiit,cùm vnaquæque res appetat conseruationem sui.Nullus enim tẽdit in hoc quod apre

Esa.14. *Apoc.12.* *Quod fuit peccatũ aliorum malorum angelorum.* *Esa.14. Apoc.12.* *Ezech.28. Ioan.8.* *1.p.q.63.ar.3.*

prehendit impossibile,vt dicit Philos.Vnde Esa.non dicit,Æqualis ero,sed similis: & sic solam Dei similitudinem appetiit. ¶Sed notãdum quòd quis dupliciter appetere potest similitudinem Dei,siue se esse similem Deo:Primo in eo in quo quis aptus natus est Deo assimilari:vt si quis appareret in hac via per iustitiam & charitatem,aut per alias virtutes & dona,& per lumẽ gloriæ in patria.Si hæc vellet ex Dei gratia habere,hoc modo appetere Dei similitudinem,nõ est peccatũ. Alio modo potest quis appetere similitudinem Dei in hoc , in quo non est natus ei assimilari:vt si quis appeteret creare cælum & terram,& alia huiusmodi,quæ sunt propria diuinitati.Hoc modo appetere similitudinem Dei,est peccatum superbiæ. Lucifer autem peccauit dupliciter. Primò, quia appetiit beatitudinem supernaturalem,ad quam aptus erat:sed non appetiit eam medio debito.s.per gratiam Dei:sed voluit per vires naturales eam habere,ex quo in actu suo non apposuit hanc circunstantiam, ex Dei gratia.Et sic peccauit omissiuè per inconsiderationem & omissionem alicuius circunstantiæ , quam considerare & ponere tenebatur. Et secundum hoc appetiit quidem bonum,sed nõ bene.Et(vt D.Ansel.ait)appetiit illud ad quod peruenisset,si stetisset.Secundò,quia(vt D.Tho.dicit)appetiit præesse multitudini angelorum,non secundum naturalem ordinem duntaxat,quia secundum illum præerat:sed quantum ad hoc quòd alij per eius mediationem consequerentur beatitudinem,quam ipse volebat consequi per suam naturam, sic appetiit vnionem hypostaticam,& mediationem,& locum humanitatis Christi,tanquã melius ei conueniret,quàm naturæ humanæ,quam ex fide cognoscebat vniendam. Et sic secundum rapinam voluit eam habere.Ideo vocatur fur à Christo.Qui non intrat per ostium in ouile ouium,sed ascendit aliunde:ille fur est,& latro.Sed Christus prædestinatus erat ostium, vnde dicit : Ego sum ostium.Lucifer ergo qui per eum intrare noluit,sed illi inuidit,& locum eius concupiuit, dicitur fur & raptor.Christi autem humanitas cum id ex Dei gratia & mera liberalitate in primo instanti habuerit,non fuit fur neq; raptor.Vnde Apost.Qui cum in forma Dei esset,non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo,per communicationem idiomatũ ratione suppositi , sicut Lucifer. Et sic Lucifer peccauit dupliciter:scilicet omissiuè,& commissiuè,vt dictum est.Alij autem angeli etiam dupliciter peccauerunt : Primò per inconsiderationem & omissiuè , vt dictum est de Lucifero. Secundò commissiuè & positiuè,eligẽtes Luciferum mediatorem & caput, & nolendo Christum:& sic inuiderunt naturæ humanę.Propter hanc electionem alij mali angeli dicuntur angeli Luciferi.Vnde ait Christus:Ite maledicti in ignem æternum , qui paratus est diabolo, & angelis eius.Et ideo alij dæmones subiiciũtur Lucifero duplici subiectione.s.naturali,& voluntaria.Vnde D.Petrus:A quo quis superatus est,huic seruus addictus est. Et Apost.An nescitis ꝙ cui vos exibuistis seruos ad obediẽdũ,serui estis eius cui obedistis:&c.Ideo nõ est mirũ, si sequantur imperiũ eius.Secundò infertur ꝙ Lucifer & cõplices eius tribus peccatis peccauerũt, s.peccato superbiæ,inuidiæ & iniustitiæ.Alia autem peccata secundum quòd sunt specialia, non inueniuntur in eis elicitiuè:quia non afficiuntur rebus corporalibus,nec vtiũtur corpori,nec habent passiones.Et sic gula,luxuria,ira,acedia,non inueniũtur in eis,nec inuidia , prout importat passionem,sed solùm prout importat actum voluntatis renitentis bono alterius.Possunt tamen in eis inueniri alia peccata inductiuè:quia propter inuidiam inducunt & inducere nituntur homines ad alia peccata,maximè dispositos,ne perueniant ad sedes à quibus ipsi expulsi sunt.

1. de Cælo & Mundo. Esa.14. Similitudo Dei dupliciter appeti potest. *Lucifer quid appetiit.* *Ioan.10.* *Philip.2.* *Matth.25. 2.Petri 2. Rom.6. Lucifer & alij tribus peccatis peccauerunt. 1.p.q.63.ar.2. ad tertium.*

§. 3. DE VOLVNTATE HVMANA.

B VOluntas humana est inclinatio siue potẽtia appetitiua animæ rationalis,ab eius essentia naturaliter fluẽs,organo corporeo nõ alligata,qua anima intellectus cognitionẽ sequẽs , fertur in bonũ vniuersale,ad quod ordinat particularia bona. Ex quo sequitur ꝙ est accidẽs de secũda specie qualitatis,quæ dicitur naturalis potẽtia vel impotẽtia. ¶Ex hac descriptione volũtatis habetur bonũ cõmune,siue particulare,quod ad illud ordinatur,esse obiectũ volũtatis.Secũdò apparet differẽtia inter volũtatẽ & appetitũ naturalẽ:quia appetitus naturalis nõ præexigit aliquã cognitionẽ,sicut volũtas.Tertiò apparet discrimẽ inter volũtatẽ & appetitũ sensitiuũ:qui etiam prequirit cognitionẽ,sed nõ intellectiuã & vniuersalẽ sicut volũtas,sed sufficit illi cognitio particulariũ,quæ est sensitiua.¶Aliud discrimẽ est,quia appetitus sensitiuus tã irascibilis quàm concupiscibilis alligatur organo corporeo,vt dictũ est,voluntas autẽ non, sed subiectiuè est in essentia animæ:& ideo est potentia mere spiritualis,sicut ipsa anima:quia omne quod recipitur,ad modũ recipiẽtis recipitur.¶Tertiũ discrimen inter voluntatẽ & appetitũ sensitiuũ,quia appetitus sensitiuus plurificatur & diuiditur in plures potẽtias realiter distinctas.s.in cõcupiscibilẽ & irascibilẽ: sed volũtas in homine est vna sola potẽtia.Cuius ratio est,quia potẽtia quæ ordinatur ad aliquod obiectũ secundũ cõmunem rationẽ,non diuersificatur neque multiplicatur per differentias specíales sub illa cõmuni ratione contentas:sicut potẽtia visiua,quæ respicit obiectũ coloratum non diuersificatur secundum diuersas species colorũ:& sic de aliis.Quinque enim sensus sic diuersificantur:quia obiectum vnius non continetur sub obiecto alterius.Sed appetitus sensitiuus non respicit rationem cõmunem boni:quiã imaginatiua quam sequitur appetitus sensitiuus , non aprehendit vniuersale bonum,vt dictum est,sed solum particulare.Et ideo secundum diuersas rationes particulariũ bonorũ diuersificantur partes appetitus sensitiui.Nam appetitus cõcupiscibilis respicit propriã rationẽ boni,inquantũ est delectabile secundũ sensum, & cõueniens naturæ, secũdũ ꝙ habsq; difficultate & arduitate potest adipisci. Irascibilis verò respicit rationẽ boni,secũdũ quod est repulsum & impugnatiuũ discõueniẽtis,siue illius quod infert nocumẽtũ,in quo

1.p.q.82.ar.5.

consi

Universidad de Deusto
Biblioteca

cōsistit ratio arduī & difficilis. Voluntas autem respicit bonum sub communi ratione boni: ideo in ea non multiplicantur potētiæ appetitiuæ, vt sit in anima intellectiua, alia potētia irascibilis, & alia cōcupiscibilis: sicut etiam ex parte intellectus nō multiplicantur potentiæ apprehēsiuæ: licet multiplicētur ex parte sensus. ¶ Ex quo sequitur quòd intellectus speculatiuus & practicus, & ratio superior & inferior, nō sunt diuersæ potētiæ: sed sunt diuersi actus à quibus intellectus denominatur, etsi aliqui sancti doctores (vt Greg. Nice. aut alij) dicāt irascibilē & cōcupiscibilē esse in rationali appetitu: eorū dicta debēt intelligi quo ad actus & simplices effectus absq; passione vel animi cōcussione, & nō quo ad potētias. Quarūdiscrimē est, quia appetitus sensitiuus nō est potentia libera, sed merè naturalis, & necessariò operatur, sic quòd stāte iudicio in fantasia vel æstimatiua de aliquo prosequēdo vel fugiendo, appetitus sensitiuus nō potest mutare apprehensionē nec iudicium: nec potest merè omissiuè se habere, aut prosequi oppositum: & sic nullo modo est liber, sed in omnibus est determinatus, & quantū ad finem, & quantū ad media. Ideo bruta non habent liberū arbitrium, cùm nō habeant collationē vnius ad alterū, siue ratiocinationē, quæ est radix totius libertatis. Iudicāt enim ex sola naturali æstimatione, siue naturali instinctu: & rationē sui iudicij ignorāt. Cùm ergo iudiciū sit determinatū, sequitur etiā quòd appetitus erit determinatus: & sic non est liber. Vnde D. Augustinus super Genes. ad literam, dicit quòd mouentur visis. Et Damasc. scribit quòd mouētur passionibus. Sed voluntas humana est libera & indeterminata.

Aug. 11 super Gen. ad literam.

1.p.q.82.ar.1. 1.2.q.10.ar.2. De veritate q.22.art.6. Naturale & liberum differunt.

Ver. 1. DE LIBERTATE VOLVNTATIS.

A D euidentiam libertatis humanæ, siue liberi arbitrij, notandum est primò, quòd naturale & liberū differunt: quia ex hoc aliquid dicitur naturale & necessariū quod est immutabiliter determinatū ad vnū: sic quòd non potest retrocedere aut diuelli ab eo, nisi impediatur, & sic dicimus quòd lapis naturaliter tēdit deorsum. Liberum autem dicitur id quod nō est determinatum ad vnum. Videndum est ergo an voluntas sit determinata, vel indeterminata. Pro cuius intellectu sciendum est, quòd in omni inferiori inuenitur ratio superioris, & aliquid vltrà, quod. s. nō est de essentia siue intelligentia superioris: vt in homine inuenitur sensibilitas, quæ est de ratione animalis, quod est genus: & aliquid vltrà. s. rationabilitas, quæ nō est de essentia siue intelligētia animalis: quia animal potest apprehēdi absque rationabilitate, & sic de aliis superioribus. Voluntas autem & natura se habent sicut superius & inferius: quia volūtas est specialis natura. Ideo voluntati cōuenit ratio naturæ, quæ est habere esse determinatum. Omni enim naturæ cōuenit quòd sit determinata & ordinata à Deo ad aliquod bonum sibi cōueniens, iuxta illud ad Rom. 13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Et Philos. Bonum est quod omnia appetunt. Necesse est ergo voluntatē cùm sit natura quædam, esse determinatā à Deo ad aliquod bonū appetibile sibi cōueniēs, quod naturaliter & non liberè appetat illud. Hoc autem est finis vltimus, qui est fundamentū & principium eorum quæ sunt ad finem: cū ea quæ sunt propter finem, non appetātur nisi ratione finis, & ideo voluntas est omnino determinata à Deo ad finem vltimū, qui est beatitudo: & sic voluntas naturaliter vult beatitudinem, siue bene esse, & non liberè, tanquā naturali inclinatione determinata quantum ad primū actum. Ideo primus actus cuiuscunq; voluntatis attribuitur Deo. Et ideo nulla creatura potest peccare in primo actu, cùm ad illū sit naturalis, & à Deo determinata. ¶ Præterea sicut omne mobile potest reduci ad aliquod immobile, sic omne indeterminatum ad determinatum. Sed videmus voluntatem in his quæ ad finem sunt, indeterminatā, & circa finem esse determinatam, & naturaliter inclinatam: & ideo primus actus eius est omnino determinatus, & merè naturalis: quia cū voluntas non possit velle ea quæ sunt ad finem, nisi prius volito fine: sequitur q; si primus actus esset indeterminatus, nihil posset velle: quia actus naturalis præsupponitur aliis actionibus: nec potest deliberare quantū ad primū, igitur est determinata quo ad primū actū, & quantū ad specificationem, & quantū ad exercitium. Nam omnis omissionis seu priuationis aut negationis oportet assignare aliquam causam, & qualiter aliquod agēs aliter se habeat nunc quàm prius: sed nō potest assignari causa siue ratio cessationis, aut suspēsionis in primo actu, siue ad beatitudinem primò obiectā & præsentatā, sicut in aliis actibus sequētibus, maximè cùm voluntas sit natura quædā, sequitur quòd quo ad primū actum est totaliter determinata, quātum ad exercitiū. Vnde necesse est dicere quòd primus actus volūtatis procedat ex instinctu alicuius naturæ exterioris & superioris mouentis, vt Arist. cōcludit. Remanet ergo determinata & quantum ad specificationem, & quātum ad exercitium. Quo ad specificationem quidem, quia si habeat actum, necessariò erit prosecutiuus, & quantum ad exercitiū, quia nō potest cessare ab actu. Sed quo ad alios actus sequētes primum, circa finem vltimum est libera quo ad exercitium. quia potest suspendere actum: sed non quo ad specificationem, quia si ponat actum, ille actus erit prosecutiuus, quo ad media verò est libera & quo ad exercitium, & quo ad specificationē, quia homo potest multis & diuersis viis peruenire ad beatitudinem & diuersis hominibus diuersæ sunt viæ perueniendi ad eam. Aliqui per virginitatem, alij per matrimonium, &c. Ideo circa illa media homines sunt liberi. ¶ Resolutoriè ergo dicendum est quòd indeterminatio siue libertas voluntatis potest considerari respectu trium, scilicet respectu obiecti & actus, & ordinis in finem. Quo ād obiectum, inquantum potest velle hoc vel illud, vel eius oppositum: vt velle & nolle positiuè: & hæc libertas vocatur à Neotericis libertas contrarietatis. Quo ad actum, inquantum potest ponere actum, vel non ponere, velle vel non velle negatiuè, siue cessare ab actu: & hæc libertas dicitur à Neotericis, Libertas contradictionis. Quo ad ordinem verò finis, inquantum

1.Ethic.

Primus actus voluntatis est à Deo.

Lib. de bona fortuna.

Libertas voluntatis respectu trium.

tum potest velle bonum vel malum, siue apparens bonū: quia voluntas non potest ferri in malum sub ratione mali, cùm bonum sit quod omnia appetunt. Et D. Dionys. dicit quòd nemo intendēs in malum, operatur: sed cùm voluntas fertur in bonum apparens, & non existens, dicitur ferri in malum ex consequenti. Loquendo ergo de indeterminatione siue libertate voluntatis circa obiectum vltimi finis, in patria est omnino determinata, siue non est libera, nec quo ad specificationē, neque quo ad exercitium: siue non est libera libertate contradictionis vel cōtrarietatis: est tamen libera libertate complacentiæ: quia complacet & delectatur in illo obiecto. In via autem quo ad primum actum respectu vltimi finis, est determinata, vt dictum est. Quo ad sequentes respectu eiusdem obiecti, est libera libertate contradictionis, siue quo ad exercitium, hoc est potest suspendere actum. Non est tamen libera libertate contrarietatis, siue quo ad specificationem: quia non potest actum oppositum elicere, nec odisse beatitudinem ei per intellectum præsentatam. Circa autem ea quæ sunt siue ordinantur ad finem siue media, est libera vtraque libertate in via. In patria autem non potest velle bonum apparens, & non existens, siue malum: nec propter hoc amittit aliquid libertatis: quia (vt D. Ansel. dicit) velle malum nō est libertas, neque pars libertatis, quanuis sit quoddam libertatis signum: alioquin Deus non esset liber, quod est hæreticum. ¶ Notandū tamen quòd licet voluntas necessitetur necessitate finis, siue naturalis inclinationis, nō tamen cogitur nec necessitatur necessitate coactionis, siue violentiæ: hoc est, non violentatur: quia violentū secundum Philos. est cuius principium est extra, nihil conferente vim passo: sicut cùm lapis sursum proiicitur: quia quātum est de se, nullo modo ad motum sursum inclinatur, imò habet intrinsecam inclinationem repugnantem ad illum motum. s. grauitatem, mouētibus eam creaturis sursum: quia si Deus lapidē sursum moueret, non violentaret: cùm quicquid habet creatura insensibilis à Deo, sit ei naturale. nec tunc sunt duo contraria in eodem: quia si hoc fieret, suspenderetur actiuitas grauitatis, & aliquid in lapide imprimeretur per quod lapis inclinaretur sursum, & sic conferret vim, & per consequens non violentaretur. Omnes enim creaturæ sunt in potentia obedientiali Dei. Sed cum voluntas sit quædam inclinatio, non potest contingere quòd voluntas aliquid velit, & eius inclinatio non sit in illud: Et ideo licet corpus & membra, & potētia exteriores possint cogi & violentari, non tamen voluntas, licet metu, & terrore pœnarū possit induci ad aliquid volendum quod aliàs nollet: quod diminuit de voluntario, hoc est de libero, vt inferius dicetur. quia tamen in his quæ per metum fiunt, voluntas confert vim: ideo non violentatur. ¶ Nec obstat libertati voluntatis, quod eius motus pendeat à Deo, qui primo prioritate naturæ concurrit cum omnibus causis secundis, & magis ac fortius influit in effectum, quàm causæ secūdæ. Vnde videtur quòd posito concursu Dei ad actū voluntatis, voluntas non sit libera, vel operatio Dei sit inefficax. Dicendum quòd posita illa suppositione, negatur consequentia, scilicet quòd ideo non sit libera, nec quòd voluntas ex necessitate moueatur à Deo, qui (vt dicitur Sapiētiæ octauo) attingit à fine vsque ad finem fortiter (hoc est, voluntas Dei semper est efficax, ita vt nihil possit resistere eius voluntati, vt dicit Apost. Roma. 9. Volūtati eius quis resistit) & disponit omnia suauiter, hoc est, mouet quamlibet creaturam secundum modum suum, scilicet naturalia naturaliter & ex necessitate, & libera siue voluntaria liberè & absque necessitate, quia (vt D. Dionys. 4. cap. de Diuinis nominibus ait) ad diuinam prouidentiam non pertinet naturam rerum corrumpere, sed seruare. Ideo mouet vnamquamque naturam secundum cōditionem suæ naturæ, vt dictū est. ¶ Propter huiusmodi indeterminationem voluntatis dicimus hominem habere liberum arbitriū. Quod tripliciter probari potest. Primò experientia: quia experimur nos esse indeterminatos circa multa & bona & mala, & posse consiliari & deliberare, & ex duobus oppositis eligere quod volumus, & vno solo obiecto oblato posse acceptare vel respuere, vel suspendere actum. Et contra negantes euidentiam experientiæ, non est arguendum rationibus, sed verberibus. vnde si quis negaret ignem esse calidum, potissimum argumentum ad cōuincendum eum esset proiicere illū in fornacem ignis. Sic si quis negaret liberum arbitrium esse in homine viatore, fortius argumētum ad eum conuincendum esset plagis & verberibus illius temeritatem arcere. Et si quereretur, respondendum esset, quòd percussores non essent arguendi, eò quòd non liberè fecissent. Secundò hoc probatur ratione: quia consilium non est nisi eorum quæ in nobis sunt, hoc est eorum quæ sunt in nostra potestate, secundum Philos. 3. Ethic. sed homines de suis actibus consiliantur: igitur sunt domini actuum suorum. ¶ Præterea præcepta & prohibitiones non debent fieri nisi ei qui potest facere: aliàs frustra fierent. Sed Deus hominibus dedit mādata & præcepta, ac prohibitiones: igitur in hominū potestate est facere vel non facere, siue implere vel trāsgredi. ¶ Vlterius, nullus debet puniri vel præmiari, p eo quod nō est in sua potestate facere, vnde Philo. dicit in 2. Eth. q; naturalibus nō meremur, neq; demeremur, sed homo punitur & præmiatur pro suis operibus. Vnde Apostolus ad Roma. 2. Reddet vnicuique secundum opera sua, &c. Et Christus Matt. 25. Venite benedicti patris mei, &c. &, Ite maledicti in ignem æternum, &c. ¶ Insuper, Omniū quæ fiunt, oportet ponere causam immediatam. Sed actuum humanorū nō possumus semper ponere Deum esse causam immediatā: quia ea quæ à Deo immediatè sunt, nō possunt esse nisi bona. Atqui actus humani sunt quādoq; boni, & quādoq; mali: igitur nō sunt immediatè à Deo. Nec potest etiā dici q; necessitas, hoc est natura, sit eorū causa: quia ea quę ex necessitate, pueniunt, sēper eodē modo se habēt: quod in humanis actib. nō videmus: Nec etiā potest dici q; fatū seu stellarū dispositio sit causa immediata: quia illa, sunt determinata ad vnū, & eodē modo operātur: sed nō est ita in hominib.

1.Ethic.

1.p.q.83.ar.1. De veritate q.24.ar.1. Liberū arbitriū esse in homine tripliciter probatur.

Secunda probatio.

Neque

Universidad de Deusto
Biblioteca

Neque etiam fortuna vel casus possunt esse causa immediata humanorum actuum: quia fortuna & casus sunt causa eorum quæ rarò & præter intentionem fiunt siue accidũt: vt dicitur in 2. Physic. quod in humanis actibus non oportet, cùm sæpe ex intentione agantur. Vnde relinquitur hominem facientem esse principium & dominum propriorum actuum. ¶ Tertiò probatur ex fide: quia fides hoc asserere astringit pluribus authoritatibus sacræ scripturæ, quibus credere tenemur. *Tertia probatio.*

Gen.1. Et ne prolixior fiam: paucas hic recitabo. In primis dixit Deus mulieri: Quare hoc fecisti? Si non potuisset non facere, non veniebat increpanda: & iustè respondisset, quia non poteram non facere. Præterea, Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui. Glossa exponens dicit, hoc est in potestate liberi arbitrij: prout postmodum declarat subiungens: Adiecit mandata & præcepta sua. Si volueris mandata conseruare, conseruabunt te. Apposui tibi aquam & ignem: ad quodcunque volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi. Non potuit à Sapiente clarius liberum arbitriũ exprimi. *Eccl.15.*

Libertũ arbitrium manet post peccatum. ¶ Veruntamen quia Lutherani & alij in hac parte hæretici, hoc verum fuisse in statu naturæ integræ & antequam peccaret homo dicunt, sed non post peccatum, post quod dicunt liberum arbitrium factum fuisse claudum, sic quòd non potest nisi claudicare, hoc est peccare, ex aliis tamen passibus scripturæ clarè constat oppositum, & quod homo in peccato mortali existens, habeat liberum arbitrium. Postquam enim Cain decreuisset occidere fratrem suum, & sic esset in peccato mortali, dixit ei Deus: Quare iratus es, & cur concidit facies tua? Nónne si bene egeris, recipies? Sin autem male, statim peccatum tuum in foribus aderit, scilicet ad petẽdam vindictam, sequitur: Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Ex his manifestè apparet Cain peccatorem & post peccatum habuisse liberum arbitrium, & fuisse dominum appetitus sui, & actuum eius. *Gen.4.*

Num.30. ¶ Præterea de vxore ieiunium aut alias abstinentias vouẽre Moyses dicit, in arbitrio viri erit si faciat siue non faciat. ¶ Insuper in statu naturæ corruptæ omnibus filiis Israel tam iustis quàm peccatoribus dictũ fuit: Considera quòd hodie proposuerim in conspectu tuo vitã & bonũ, & econtrariò mortem & malum, vt diligas dominum Deum tuũ, & ambules in viis eius, & viuas, & multiplicet te, benedicátq; tibi. Si autẽ auersum fuerit cor tuum, & audire nolueris, prædico tibi hodie quòd pereas, & paruo tempore moreris in terra ad quam Iordane transmisso ingredieris possidendam. Et Gad dixit ad Dauid: Trium tibi datur optio: elige vnum ex his, vt faciam tibi. Et 3. Reg.3. dixit dominus Salomoni: postula quod vis vt dem tibi. Et Sap. Eccl. 31. Beatus est qui potuit transgredi, & non est trãsgressus. Et Esaias cap.1. Si volueritis & audieritis, bona terræ comedetis. Quòd si nolueritis, & ad iracundiam me prouocaueritis, gladius deuorabit vos. Et Christus Matth.23 Hierusalem quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt: quotiens volui vos congregare, quẽadmodum gallina cógregat pullos sub alas, & noluistis? Item Marth.19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et Luc.9. Si quis vult venire post me, abneget semetipsum. Et, Dedit illi tempus pœnitentiæ, & noluit pœnitere. Et Aposto. Deponite vos secundum pristinam conuersationem veterem hominem. Si non poterát, ad quid monebat illos? Dicit pariter, Voluntariè peccantibus non relinquitur hostia. Et Salomon: Hominis est præparare cor. Et D. Aug. dicit: Peccatum adeo est voluntarium, quòd si non sit voluntarium, nullum est peccatum. Et in hyponosticon tertio cap. dicit: Est igitur liberum arbitrium quod quisquis negauerit, Catholicus non est. Vnde in concilio Tridentino canone quinto sessionis sextæ dicitur: Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatũ amissum & extinctum esse dixerit, & rem esse à solo titulo, siue titulum sine re, figmentum denique à satana inuectum, anathema sit. Nec obstat quod Hiere. dicit: Non est hominis via eius, neq; viri vt ambulet & dirigat gressus suos. Nam secundũ Grego. Nyssenum non intelligitur passus ille de electione operum, quæ in hominis potestate cõsistit, sed de executione quæ non est in hominis potestate, sed Dei, sua prouidentia gubernante propositum hominis, quod quandoque ad finem perducit, quandoque verò non. Et quod dictum est electionem esse in potestate hominis, intelligendum est quantum ad substantiam facti, sed non quantum ad modum, vt scilicet meritoriè ambulet. Et eodem modo intelligendum est illud Apost. Non est volentis (scilicet velle) neque currentis (scilicet currere) sed miserentis Dei, scilicet quo ad executionem, vel de cursu perfecto vel meritorio, sed non quo ad electionem, non secludẽdo tamen auxilium speciale, quod dicitur gratia & misericordia præueniẽs, de qua apostolus in loco allegato, & Psal. Misericordia tua præueniet me, nõ tempore, cum simul Deus moueat, & liberum arbitriũ mouea tur: sed inclinando, & inclinationem iuuando, & non cogendo aut necessitando. ¶ Pro resolutione huius materiæ notandum est quòd liberum hominis arbitrium in statu naturæ integræ, in quo Adam fuit perfectus in gratia & iustitia originali, poterat se ad vtranque partem determinare, & bene ac meritoriè operari, ac etiam peccare, vt rei probauit euentus: sed consentiẽdo peccato, descẽdit à Hierusalem in Hierico, & incidit in latrones, qui spoliauerũt eũ. s. gratuitis gratia & iustitia originali, ac virtutibus infusis, & donis spiritus sancti: & plagis impositis abierunt eo semiuiuo relicto, hoc est potẽtiis debilitatis, & ad malũ pronis siue inclinatis, non tamen coactis aut necessitatis: & abierunt eo semiuiuo relicto. Vnde etiã Gen.6. dicitur: Vidẽs Deus q̃ multa malitia hominum erat in terra, & cũcta cogitatio cordis humani intẽta, hoc est inclinata in malũ omni tempore. Et Gen.8. dicitur: Nequaquam vltrà maledicam terræ propter hominẽ. Sensus enim & cogitatio humani cordis in malũ prona sunt ab adolescẽtia sua. In 6. cap. dixerat Moyses intenta, in 8.c. exponit & declarat dicẽs, prona siue inclinata. Nõ dixit mãca. Et in illa similitudine per Christum

Psal.58. *Liberũ arbitrium in statu naturæ integræ quid potuit.*

Luc 9. *Apoc.2.* *Ephe.4.* *Hebr.10.* *Prou.15.* *Hiere.10.* *Rom.8.* *Gene.6.*

Christum adducta non dicitur etiã eo manco aut claudo, sed femininо relicto. Et sic liberũ arbitrium, hoc est voluntas & intellectus, & aliæ potẽtiæ per peccatũ fuerũt debilitatæ & infirmæ, sed non extinctæ neque claudæ, sed femininæ. s. potentes quo ad corporalia & connaturalia, ad quæ natura hominis est per synderesim naturaliter inclinata. Adhuc igitur viuit liberũ arbitriũ: quod nõ faceret, & non posset nisi peccare: est tamen debile & infirmum, pronũ & inclinatũ ad malum, sed non coactũ, sicut non cogitur per influentias planetarum, quæ solùm extrinsecè inclinãt, quia solùm circa corpus operantur, & non immediatè in anima. Sed quo ad spiritualia & opera meritoria fuit omnino prostratum, sic quod nõ sufficit per se mereri, imò nec ad gratiam gratũ facientem se præparare, quod fit per attritionẽ, ad quam requiritur auxilium speciale, & misericordia pueniens, quæ omnib⁹ parata est, modò cessent à peccatis. vnde Apoc.1. Ego sto ad ostiũ, & pulso. *Libertũ arbitrium quid perdit per peccatum.* *Apoc.1.*

¶ Cum ergo liberum arbitrium hominis sit adhuc vinum, sed debile & infirmum, non potest aliqua etiam naturalia perfectè facere absque auxilio speciali, quemadmodũ febricitãs vel infirmus nõ potest perfectè surgere & ambulare: potest tamen quodam modo conari eleuare caput, darèq; manus: & tunc si fuerit adiutus, surgit. Sic ad propositum vnusquisque quantumcunq; peccator etiam Gentilis per synderesim (quæ dicitur lumẽ naturale vultus Dei quod signatũ est super nos, & ostendit nobis bona esse facienda, & mala fugienda) cùm concursu Dei generali potest cessare à peccato, & aliquo modo conari, ac eleuare caput, porrigerèque manus, hoc est auxilium petere: veruntamen non potest perfectè surgere aut operari. Hanc potestatem liberi arbitrij bene declarat Apost. Roma.7. vbi ait: Scio quòd nõ habitat in me (hoc est in carne mea) bonũ. s. completum & perfectum. Nam velle (hoc est velle bonum incompletè) mihi adiacet, hoc est, in mea facultate situm est. Nihil enim (vt D. Aug. dicit) est tam in hominis potestate, quàm voluntas saltem incompleta, quæ cum concursu generali in quibuscunque peccatoribus potest cessare à malo, & conari ad bonum. Sed vt D. Tho. dicit, illud velle adiacet homini quasi infirmum, nisi gratia tribuat homini efficaciam ad perficiendum. Ideo subdit: Perficere autem bonum non inuenio. Quod deinde manifestat cum ait: Non enim quod volo bonum, hoc facio (quia vellem non concupiscere, & primò primos motus sensualitatis non habere) sed quod odi malum (hoc est concupiscentiam, & rebellionem carnis, siue motus primò primos contra spiritum, quos nollem habere) hoc ago. i. habeo siue inuenio in me. ¶ Propter prædictum conatũ dicitur homo facere quod in se est. Sic debet intelligi illud quod Salomon dicit: Hominis est animam præparare. s. incompletè: & domini est gubernare linguam. & illud, Cor hominis dirigit viam suam. s. incompletè & imperfectè propter prædictum conatulum, siue propositum quod habere potest: sed domini est dirigere gressus eius. s. perfectè & completè per executionem & cõsummationem. Ad hunc conatum hortabatur Samuel dicens: Præparate corda vestra domino. Et D. Ioan. Baptista dicebat: Ego vox clamantis in deserto, parate viam domini. Per hunc conatulum dicitur quis conuerti ad dominum. Hũc conatulum exigit à nobis Deus per Ezech. dicens: Conuertimini, & agite pœnitẽtiam. Et per Zach. cẽs Dauid: dicebat: Emitte manum tuam de alto, eripe me & libera me. ac si diceret: Ego quidem conor leuare caput, & porrigere manus: sed non possum completè & perfectè. Ideirco emitte domine manum tuam de alto: eripe me, & libera me. Dicebat etiam: Conuerte nos Deus salutaris noster. Et Hier. Conuerte nos domine ad te, & conuertemur. s. perfectè. ¶ Ex hac analogia & expositione pendet solutio multorum argumentorum & concordia diuersorum passuum sacræ scripturæ, quæ videntur aduersari libero arbitrio. Inter alios passus & locos est illud Apostoli, Non quòd simus sufficientes ex nobis quasi ex nobis, aliquid cogitare (s. perfectè aut meritoriè) sed omnis sufficientia nostra ex Deo est. Et illud, Non est volentis neque currentis. s. vere & currere perfectum siue consummatum vsque ad finem: sed miserantis Dei sua misericordia & prouidentia ad finem perducentis, velle tamen imperfectum adiacet. Item illud pariter Hiere. Non est hominis via eius, nec viri vt ambulet & dirigat gressus suos. s. perfectè. Et illud Esa. Omnia opera nostra operatus es in nobis domine. s. perfecta, & non mala & incompleta: quia Dei perfecta sunt opera. Vnde Oseas dicit: Perditio tua ex te Israel, tantummodo in me auxilium tuum. Et Apostol. dicit: Deus est qui operatur in omnibus velle & perficere. s. perfectum, & quantum ad executionem & consummationem. Ad hunc etiam sensum debet intelligi illud quod dicit Christus: Sine me nihil potestis facere. s. perfectum & consummatum. Nec tamen opera nostra perfecta & meritoria sic sunt à Deo, quòd nos merè passiuè nos habeamus, & nullo modo coagamus aut cooperemur, prout dicunt hæretici: cum D. Marc. vlt. c. de Apost. dicat: Profecti prædicauerunt vbique domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis & D. Ioan. Nos ergo debemus suscipere huiusmodi, vt cooperatores simus veritatis. & Apost. Abundantius omnibus laborani, non ego. s. solus, sed gratia Dei mecum. Vnde in concilio Tridentino sessione 6. cano. 6. Si quis dixerit non esse hominis in potestate vias suas malas facere, sed mala opera ita vt bona Deum operari, non permissiuè solùm, sed etiam propriè & per se, adeò vt sit proprium opus Dei, non minus proditio Iudæ quàm vocatio Pauli: anathema sit. & canon. 4. Si quis dixerit liberum arbitrium à Deo motum & excitatũ, nil cooperari, assentiendo Deo excitanti & vocanti quo ad obtinẽdam iustificationis gratiam, se disponat atque præparet, sed velut inanime quoddam nil omnino agere, meréque passiuè se habere: Anathema sit. Nec obstat quòd nos in operibus bonis nos habeamus vt instrumenta Dei, quia nos sumus talia instrumenta, vt sint in nobis principia agendi & operandi.

Ephe.2. *Phil.2.* *Ioan.15.* *1.Ioan.3.* *1.Cor.15.* *Prou.16.* *1 Reg.7.* *Mat.3.* *Ezech.18.* *Zacha.1.* *Psal.141.* *Psal.84.* *Thren.5.* *2.Cor.3.* *Rom.9.* *Hier.10.* *Esa.64.* *Deut.32.* *Osee 13.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Operatio enim attribuitur instrumẽto habẽti principiũ operãdi,vt sunt animata. Secus dicẽdum est de inanimatis,nõ enim calamo attribuitur scriptura,nec securi sectio fabræ. licet enim prima causa magis influat quàm secũda,& Deus principalius operetur quàm nos, effectus tamẽ magis assimilatur causæ proximæ,& ideo attribuitur ei. Vnde & Christo qui fuit instrumẽtũ diuinitatis,secundum humanitatem attribuitur redẽptio naturæ humanę,& sacerdotibus iustificatio:dicunt enim: Ego baptizo te.Ego absoluo te.¶Notãdũ q; sancti doctores qui cũ Ecclesia asserũt liberum arbitriũ,nõ excludũt ab eius operatione gratiã,quæ ipsum nõ destruit,sed iuuat & perficit:faciq; ipsum multo plura & altiori modo posse,quàm ante gratiã poterat:vt pura mereri & prõptius bonũ prosequi,& mala atq; inutilia refellere.Hoc autẽ dicũt ne cõueniãt cũ Pelagio, qui nõ est veritus sic elenare liberũ arbitriũ,vt gratiæ Dei locũ non videatur relinquere.dicit enim in libera potestate hominis esse,etiã omnia perfectionis opera p solũ liberũ arbitriũ perficere.Et hoc solũ gratiæ diuinæ tribuit,quòd talis naturæ cõdiderit Deus hominem,vt hoc absq; auxilio gratiæ posset, sed cũ gratia facilius.Illius errorem pluribus voluminibus exterminauerũt D.Hiero.& Aug. qui dixit liberũ arbitriũ sine gratia nihil valere ad peccandũ:nõ vt Manichæi partes foueret,qui propter peccatum primi parẽtis liberũ arbitriũ periisse dixit, vt nemo iam potestatẽ habeat bene viuẽdi,sed omnes in peccatum carnis necessitate cogi.Sed præmissa D.Aug.dixit, vt Pelagiũ omnino reprobaret,& vt ostẽderet, auxilium speciale Dei(sine quo liberum arbitriũ iam infirmum, ad ardua & perfectiora elenari nõ poterat)necessarium esse.Nec accepit ibi D.Aug.gratiam pro gratia habituali,& gratum faciẽte,sed pro auxilio speciali,sine quo nõ possumus vitare peccatum positiuè,præcipuè vbi passiones insurgũt. Ad hunc sensum intelligendus est D.Aug.nõ sic quòd in omnibus quæ facit liberum arbitrium sine gratia & speciali auxilio,sit peccatum.Et D. Hiero. ad Damasum dicit:Liberum sic confitemur arbittrium,vt dicamus nos semper Dei indigere auxilio. Auxilium speciale inter gratias gratis datas computatur. In eodẽ auxilio speciali diuersi gradus collocãtur,sicut & in cõcursu generali.Quanuis enim cõcursus generalis & specialis ex parte Dei idem sint,ex parte tamen creaturarum diuersificantur. Concursus quidẽ generalis quo ad actiones naturales secundum diuersos gradus creaturarum distinctionẽ accipit.Vnde concursus, quo concurrit cum vegetabilibus altioris gradus dicitur, quàm concursus quo concurrit cum in animatis:quemadmodum animalia digniora sunt inanimatis. Concursus etiam cum animalibus est altioris gradus quàm cum plantis,sicut & animalium natura dignior est. Eadem ergo ratione concursus quo cõcurrit cũ hominibus sistẽdo intra gradus naturæ hominis quæ rationalis est,erit altioris gradus:quemadmodum natura est altior & dignior cunctis animalibus irrationabilibus. Quemadmodũ ergo inferiora ab homine cum concursu generali Dei possint operari ea quæ nõ excedũt naturã suã:sic etiã homo cum concursu generali poterit peragere ea quæ pertinẽt ad naturã suã,& ad quæ peragẽda difficultatẽ nõ habet,vt comedere,bibere,ædificare domos,& plantare vineas,secũdum D.Aug.Et in illo statu naturæ integrę poterat bonũ virtutis acquisitæ,quod non excedebat naturam,apperere:sed ordinare ea in superiorẽ finẽ.s.beatitudinis,vel de ea cogitare,aut agere ea circa quæ ex corruptione peccati originalis difficultatem habẽt, prout reprimere cõcupiscentias carnis,quæ militant aduersus spiritum,nõ potest absque auxilio speciali,& gratuito,quod habet diuersos gradus,sicut concursus generalis.Primus est quando quis agit bonum opus morale perfectũ,etiã nõ cogitãdo de fine supernaturali:quia actus moralis perfectus secundum omnes circunstantias,est dispositio,nõ quidem meritoria de cõdigno,sed de cõgruo ad gratiam.Cõgruum enim est,vt cum homo bene vtitur suis naturalibus, Deus etiã circa eũ vtatur sua ineffabili bonitate & misericordia,& moueat eũ ad supernaturalia,propter quæ eũ,si bene vteretur suis naturalibus,creauit.Ad ordinandum autem ea quæ homo facit in finem beatitudinis supnaturalis,puta cogitare se ꝓpter peccata sua offendisse Deũ,& dignũ esse pœna æterna,Deúmque esse misericordẽ,& velle indulgere,modò pœniteat:requiritur altius & nobilius auxiliũ speciale,quod dicitur gratia præueniens.Ad cõtritionem,etiam illud altius auxiliũ speciale requiritur,quod dicitur gratia gratũ faciẽs habitualis.Ad merẽdũ adhuc altius quod dicitur gratia consequens ad perseuerandũ vsq; ad finẽ,altius,quod dicitur donũ perseuerãtiæ,& ad visionẽ beatificam altius,quod dicitur gratia cõsummata.Secundũ hũc sensum debẽt intelligi verba D.Aug. cùm ait q; sine gratia,hoc est sine auxilio speciali in his,in quibus patitur difficultatem ex corruptione peccati originalis,quo ad perfectum & meritorium peragẽdum nihil potest, ac etiã illud quod dicit in lib.de natura & gratia, vbi ait quòd sine gratia (s. auxilij specialis) nullum prorsus bonum siue cogitando siue volendo,aut amando,siue agendo, faciunt homines bonum, scilicet perfectum,& meritorium.Et sic accipit Apost.bonum in locis prælegatis,maximè cũ ait.Non enim quod volo bonum, hoc ago. Per hæc patet solutio ad obiecta quæ communiter fiunt.

In lib. de spiritu & lit.ca.4.

Beus moraliter agere absq; auxilio speciali quando homo potest.

Rom.7.

Ver. 3. DE SERVITVTE ET LIBERTATE PECCATI ET IVSTITIAE.

Ioan.8. *Rom.6.* *Mat.11.*

AD multorum aliorũ passiuum sacræ scripturæ,& sanctorum doctorum qui aduersantur:vel aduersari videtur libero arbitrio,intelligẽtiam,& maximè ad intelligedum illud Ioan.Qui facit peccatum,seruus est peccati.& illud Aposto.An nescitis q; cui vos exhibetis seruos ad obediendum,serui estis eius cui obedistis,siue peccati ad mortem,siue obeditionis ad iustitiam? Sed seruitus opponitur libertati.Igitur qui est in peccato mortali,non est liber, & per consequẽs non est liberum arbitrium.Et quod dicit D. Chrysost.super illud, Inuenietis asinam alligatam: vbi ait:Antequam peccemus,liberum habemus arbitrium ad sequendum voluntatẽ diaboli,aut nõ.

Quòd

Quòd si semel peccantes obligauerimus nos operibus eius, iam virtute nostra euadere nõ possumus:sed sicut nauis fracto gubernaculo illuc ducitur,vbi tẽpestas voluerit: sic homo diuinæ gratiæ auxilio perdito per peccatum,nõ quod vult agit,sed quod diabolus vult:& nisi dominus valida manu misericordię suę soluerit eum:vsq; ad mortẽ in peccatorum vinculis permanebit:& quod Apost.dicit, Video aliã legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ,& captiuantẽ me in lege peccati,quæ est in membris meis.& illud,Non enim quod volo bonum hoc ago,sed quod odi malum,hoc facio.Sciendum est,quòd omnia prædicta dicuntur & debent intelligi inductiuè siue inclinatiuè propter vehementiam passionum alliciẽtium,vel de moribus primò primis,quos habere nolebat Apost.& tamen ab eis stipulabatur,& non coactinè. ¶Notandum præterea quòd Apost.seruitutem diuisit in seruitutem peccati,& in seruitutem iustitiæ. Diuisit pariter & libertatem. s.in libertatem à peccato & in libertatem à iustitia,quæ sunt inuicem opposita correspõdentia,ita quòd quicunque est seruus iustitiæ, est liber à peccato:& quicunque est seruus peccati, est liber à iustitia.In neutra autem seruitute comprehẽditur necessitas:quia qui est seruus iustitiæ, nõ te peccari.Seruus enim peccati non cogitur aut necessitatur ad peccandum,sed per liberum arbitrium potest à peccatis cessare,& illa deserere.Et sic in vtraq; seruitute manet liberum arbitrium. Sed videndum est in quo cõsistit seruitus peccati,& seruitus iustitiæ, & quam libertatem habeat peccator,& iustus.Seruitus peccati secundum D.Tho. consistit in tribus. Primò in inclinatione ad peccandum:quia peccatum procedens ex habitu vel dispositione relicta per suggestionẽ diaboli,cui se quo ad hoc subiecit,inducit ad alia peccata.Vnde D.Greg. Peccatum quod p pœnitẽtiã nõ deletur,mox suo põdere ad aliud trahit.Secundò seruitus peccati cõsistit in macula quæ est testimonium illius seruitutis diaboli,quã homo per suã virtutẽ delere nõ potest.Licet enim per solum liberum arbitrium possit peccare, nõ tamen per solum liberum arbitrium potest surgere à peccato,sicut ille qui spõte cadit in foueã profundã,nõ potest p se exire. Per hãc maculã sic subiicitur peccato,q; vt dicit D.Chrys. nisi dominus valida manu suæ misericordię soluerit,perpetuò manebit.Tertiò seruitus peccati cõsistit in difficultate ad bonum,quia per peccatum priuatur facilitate quæ procedit ex gratia,& seruitute iustitiæ.¶Libertas autem arbitrij quæ est in peccatoribus,in duobus consistit.Primò quia est liber à coactione siue necessitate peccandi.Quia nõ potest diabolus nolentẽ cõpellere aut necessitare ad peccandum,imò potest peccator cessare à peccato,& sic quodlibet peccatum mortale vitare:cum secundum D.Aug.peccatum adeò sit voluntarium,quod si non fuerit voluntarium,non est peccatum,licet non possit facere quòd nõ sit sub peccato,cum non possit per se resurgere ab illo. Et quia peccatoribus cessantibus à peccato non denegatur auxilium speciale Dei,cum illo,quia poterit positiuè resistere diabolo, & cõcupiscentiis appetitus sensitiui.Secundò libertas arbitrij in peccatore consistit in conatulo illo & volitione sine proposito resurgendi in perfectis. de quibus in præcedenti versic. dictum est. ¶Seruitus autem iustitiæ in homine iusto consistit in inclinatione ad exercẽda opera iustitiæ. Nam per gratiam,virtutes,& dona spiritus sancti, & gratiam cooperantem & sequentem inclinatur ad opera meritoria,& ad perseuerandum in illis.Et sic non est tanta nec tã grauis seruitus iustitiæ sicut seruitus peccati,imò seruitus iustitiæ dulcissima est:Seruire enim Deo,regnare est. Vnde Christus: Iugum meum suaue est,& onus meum leue. Per hanc seruitutem iustitiæ perficitur liberum arbitrium,& liberatur à seruitute peccati. Libertas iustitiæ quæ manet in homine iusto, non consistit in deobligatione legis seruãdę,vt ꝓbat Apost.in loco prælle. dũ ait, Peccabimus quia nõ sumus sub lege,sed sub gratia? Absit.Nescitis q; cui vos exhibuistis seruos ad obediendũ,&c.Tandẽ infert,Liberati ergo à peccato,serui facti estis Deo,& per consequens ministris eius. Omnis enim anima potestatibus sublimioribus subdita sit, &c. Et alibi. Vos in libertatem vocati estis fratres: tantùm ne libertatem detis in occasionem carnis, sed per charitatem spiritus seruite & obedite præpositis vestris.Et Christus,Qui vos audit,me audit:& qui vos spernit,me spernit:Qui autem me spernit,spernit eum qui me misit.Sed de iis amplius inferius dicetur. ¶Sed libertas hominis iusti quæ habetur per gratiam Christi,siue libertas christiana cõsistit in quatuor. Primò in liberatione à peccato originali.Secundò in liberatione à peccato mortali,& ab inclinatione ad alia peccata similia,necnon etiam à vehemẽtibus suggestionibus diaboli.Tertiò à liberatione legis Moysi,vt probat Apost.qui cum loquitur de lege,intelligit de lege Moysi.Quartò in liberatione à seruitute corruptionis,quæ erit in resurrectione generali. Vnde dicit, oportet corruptibile hoc induere incorruptionem,& mortale hoc induere immortalitatem,& alibi dicit: Ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.

Rom.7.

De ver.q.24. ar.1.

Seruitus peccati in quo consistit.

Libertas peccatoris in quo consistit.

Seruitus iustitiæ in quo consistit.

Mat.11.

Libertas iustitiæ sine christiana in quo consistit.

Rom.11. *Gal.6.* *Luc.10. cap.17.ver.2*

Libertas christiana cõsistit in 4.

1.Cor.15. *Rom.8.*

Ver. 4. DE QVIDITATE ET ESSENTIA LIBERI ARBITRII.

POstquam compertum est liberum arbitrium esse in homine,considerandũ est quid sit, & in quo essentialiter consistat.D.Aug.dicit,quòd liberum arbitrium est facultas voluntatis & rationis.Damasc.dicit quod liberum arbitrium nihil aliud est,quàm voluntas. Philoso.dicit,quod electio est appetitus ꝓconciliati:Electio autem est actus liberi arbitrij,ergo liberum arbitrium est potentia appetitiua.D.Thom.resoluens hanc materiam dicit,quòd si vis vocabuli accipiatur, liberum arbitrium nominat actum, sed ex vsu tractum est, vt significet principium actus. Cum enim dicimus hominem esse liberi arbitrij, non intelligimus quod actualiter liberè iudicet, sed

5.lib.c.4. *2.Ethic.* *1.p.q.83.art.3. & 4.* *De ver.q.24. ar.4.5.& 6.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

q̃ habeat in se vnde posit libere iudicare,& cõcludit q̃ est voluntas,& probat sic. ¶ Omne principium actus vel est potentia,vel habitus:quia vt Philos.in 2.Ethicorum dicit,Tria duntaxat sunt in anima.s.potentia,habitus,& passio siue actus. Duo prima sunt principium actus, sed liberum arbitrium dicit actum.s.liberum iudicium, ergo principium eius erit potentia vel habitus. Iudicium autem elicitiuè pertinet ad intellectum,siue rationem,sed quod additur liberum,si excederet vim potentiæ principium eius deberet poni habitus,sed non excedit:quia secundum hoc aliquid debere fieri dicitur,quod est in potestate faciẽtis. Esse autem aliquid in potestate nostra, inest nobis per aliquam potentiam.s.voluntatẽ,& non per habitum, ergo liberum arbitrium est voluntas,non absolutè,sed in ordine ad actum qui dicitur electio,quæ præsupponit consilium. Et sic liberum arbitrium est essentialiter ipsa voluntas, connotãdo ordinem siue respectum ad rationem siue ad iudicium electionis,quæ est vnus & proprius actus liberi arbitrij. Ex eo enim liberi arbitrij dicimur,quòd possumus vnum accipere alio recusato,quod est eligere. Electio autem, vt dictum est,ad voluntatem pertinet,præsupponit tamen iudicium,& collationem rationis. Sed cum omnium potentiarum actus ordinentur ad electionem,liberum arbitrium non dicetur plures potentiæ:quia tunc sequeretur quòd in vno homine essent plura libera arbitria & voluntates : ideo est tantum vna potentia cum actus omnium aliarum potentiarum referantur ad liberum arbitrium, mediante vno actu qui est eligere,qui non potest esse actus elicitus à pluribus potentiis immediatè progrediens,sed duntaxat à voluntate. Quãuis enim Philos.videatur relinquere sub dubio cuius potentiæ actus sit electio(dicit enim quòd electio est intellectus appetitiuus, vel appetitus intellectiuus) magis tamen declinat quòd sit appetitus intellectiuus, nominans electionem desiderium conciliabile, & huius ratio est: quia obiectum proprium electionis est id quod est ad finem, siue medium: hoc autem inquantum huiusmodi, habet rationem boni, quod dicitur vtile : vnde cum bonum, inquantum huiusmodi, sit obiectum appetitiuæ virtutis siue potentiæ, sequitur quod electio erit actus appetitiuæ potentiæ, & per consequens voluntatis. Nec obstat quod ratio siue intellectus est principium iudicij, & non voluntas : quia quod dicitur principium alicuius actus, aliqualiter fiendi, non oportet quòd sit principium illius actus simpliciter, sed aliqualiter significatur esse principium illius : sicut grammatica per hoc quòd dicitur esse principium rectè loquendi:sed non dicitur q̃ sit principium locutionis simpliciter:quia sine grammatica homo potest loqui,sed quòd sit principium rectitudinis in locutione. Ita potentia qua liberè iudicamus,non dicitur illa qua iudicamus simpliciter(quæ scilicet est intellectus) sed quæ facit libertatem in iudicando,quæ est voluntas. ¶ Essentia ergo libertatis est voluntas:radix autem eius est intellectus:quia ex hoc voluntas potest ad diuersa ferri,quia ratio potest habere diuersas acceptiones boni, sed essentia libertatis est voluntas. Ideo Philos. definiunt liberum arbitrium dicentes quòd est liberum de ratione iudicium, quasi ratio sit causa & radix libertatis.

2.Ethic.

6.Ethic.

1.2.q.17.art.1. ad 2.

Ver. 5. DE IIS IN QVIBVS LIBERVM ARBITRIVM INVENITVR.

1.Cor.12. In li.de li.arb.

Liberum arbitrium inuenitur in Deo,angelis,& hominibus,differenter tamen. Primò quidẽ repetitur in Deo,iuxta illud Apost. Omnia operatur vnus,& idem spiritus, diuidens singulis prout vult. vbi glos. exponit pro libero voluntatis arbitrio. Nec obstat quòd Deus peccare non possit:quia vt dictum est ex Anselmo,posse peccare non est liberum arbitrium,nõque pars liberi arbitrij,sed potius imperfectio liberi arbitrij : quia de ratione liberi arbitrij non est quòd sit flexibile ad malum,sed quòd possit se habere ad plura opposita. ¶ Et quanuis Deus naturaliter velit & diligat seipsum,& naturaliter generet filium,& spiret spiritum sanctum,& sic in cooperationibus ad intra non sit liber nisi libertate complacentiæ : est tamen liber in operationibus ad extra, scilicet in creatione & productione creaturarum ac gubernatione illarum. ¶ Hæc autem libertas ab æterno ei competit. Vnde Apost.attribuit ei electionem dicens: Vt secundum electionem propositum Dei maneret. Et alibi dicit,Reliquiæ secundum electionem saluæ factæ sunt. Quod quærebat Israel, non est consecutus:electio autem consecuta est:licet enim consilium quòd importat collationem successiuam,non attribuatur Deo,attribuitur tamen ei resolutio & determinatio cõsilij.

Rom.9. Rom.11.

Ver. 6. DE LIBERO ARBITRIO ANGELORVM.

De veri q.24. art.7. De malo, q. 16.ar.11.

Angeli etiam habent ex natura sua liberũ arbitrium,sed flexibile in malũ,nullius enim creaturæ liberum arbitrium ex puris naturalibus potest esse inflexibile, siue cõfirmatum in bono,cùm enim omne creatũ progrediatur de non esse ad esse,sequitur quòd de ratione cuiuscunq; creaturæ sit,quòd possit deficere vel secundum substãtiam,vt elementa, vel secundum operationẽ,vt Angeli:aliàs ex puris naturalibus essent beati, quia nullus impeditur à beatitudine nisi propter peccatum. Potest tamen natura intellectualis per gratiam confirmari in bono, sicut fuerunt Angeli boni in secundo instãti. Et sicut anima Christi,quæ ab initio sui fuit beata, & habuit claram diuinæ essentiæ visionem,quæ aufert omnem defectum rationis,& per consequens flexibilitatem arbitrij in malum:quia non potest esse defectus, siue peccatum in voluntate,nisi sit defectus in ratione siue in intellectu,per quẽ malum siue apparens bonum proponitur voluntati. Liberum arbitrium in Angelis est talis naturæ,quòd cuicunq; plenè liberè adhæret,immobiliter adhæret, vnde boni post completè liberã electionem fuerunt confirmati, & mali obstinati & indurati, vt dicit D.Greg.34.Moralium,exponens illud:Cor antiqui hostis sicut lapis indurabitur:quia nunquam vlla conuersionis pœnitẽtia mollietur. Et D.Ioan.dicit:Homicida fuit ab initio,&c. quod exponens D.Aug.dicit,quòd semper peccat ab initio sui peccati diabolus. Angelus enim est medius

1.Ioan.3. n.de c.Dei.

dius inter Deum & hominem : & Deus habet liberum arbitrium inuertibile ante electionem, & post:homo autem habet liberum arbitrium vertibile ante electionem,& post electionem inuertibile.

Ver. 7. DE LIBERO ARBITRIO HOMINIS.

Homo etiam habet liberum arbitrium,vt probatũ est,differẽter tamen ab Angelis. Quia habet vertibile ante,& post electionẽ,& vsq; ad mortem:tunc enim confirmatur in bono, vel in malo. Si moriatur in gratia,confirmatur in bono:si verò in peccato mortali, cõfirmatur in malo. Vnde D.Ioan. Me oportet operari donec dies est (s.præsentis vitæ)venit nox.s.mortis, in qua nemo potest operari meritoriè,vel demeritoriè. Et Eccl.11. Si ceciderit lignũ siue ad Austrũ, siue ad Aquilonem,ibi erit.per lignum potest intelligi homo,qui comparatur arboribus:iuxta illud : Vt lilia:ideo in quo statu morietur,ibi semper erit. Hic autem casus fit per mortem. Vnde Damasc.dicit:Quod est in hominibus mors,est in angelis casus. Iuristæ dicunt, quòd voluntas hominis est deambulatoria vsq; ad mortẽ. ¶ Ex quo sequitur quòd pro statu viæ nemo potest esse obstinatus, neque etiam Antichristus. Quia obstinatio perfecta,est firmitas voluntatis in malo, sic quòd non possit à peccato reuerti,nec vllo modo cooperari,ad hoc quod resurgat:talis est obstinatio dãnatorũ,quæ non potest esse in via,cùm maneat natura liberi arbitrij,quod non potest cogi.& sic potest cessarẽ à peccato,& modicũ conari ad iudiciũ syndereſis. ¶ Potest tamẽ aliquis in via esse imperfectè & inchoatiuè obstinatus,& firmatus in malo,vt valde difficulter possit cooperari ad hoc, q̃ resurgat à peccato propter longã peccãdi cõsuetudinẽ, & taliter erit obstinatus Antichristus. talis obstinatio dicitur induratio. Et sic legimus Exo.7.induratũ fuisse cor Pharaonis,nõ tamẽ perfectè:& ratio est, quia in statu viæ passio soluitur & reprimitur,& habitus non totaliter animã corrumpit. Nec ratio adeo pertinaciter falso inhæret,quin per cõtrariam rationem possit adduci,sed post statũ viæ anima separata non accipit cognitionem à sensibus,& sic cõfirmabitur sicut angeli. Et in resurrectione corpus sequetur animæ cognitionẽ, & sic eadem ratio obstinationis manebit.

Ioan.9. Eccl.11. Mar.8.

1.p.q.62.ar.2. An aliquis possit esse obstinatus in via.

Exod.7.

Ver. 8. DE CONFIRMATIONE LIBERI ARBITRII IN BONO.

Quanuis liberum arbitrium hominis nõ possit in via cõfirmari in malo,cùm talis obstinatio nõ possit attribui Deo,neq; voluntati, quæ nõ potest per habitum seu consuetudinem corrumpi neq; necessitari. Potest tamen confirmari in bono per specialem Dei gratiam, cùm confirmatio in bono possit attribui Deo,qui est causa omnium bonorũ:& nõ potest esse causa mali,cul- pæ,siue peccati. Et sic dicimus quòd Apost.fuerũt cõfirmati in die Pẽtecostes,iuxta illud Psal.74. Ego confirmaui columnas eius. Et D. Virgo ab initio etiam fuit in gratia confirmata. ¶ Sed difficultas est quid sit,& in quo consistat illa confirmatio. Ad cuius euidentiam sciendum est q̃ aliquis potest confirmari in bono dupliciter. Vno modo simpliciter,ita q̃ habeat in se sufficiens cõfirmationis principium,p quod omnino impediatur à peccando. Et sic beati sunt confirmati in bono,eò quòd mediante lumine gloriæ,ratio est semper in actu perfecto, & nullus potest esse defectus in ea. Alio modo dicuntur aliqui confirmari in bono per hoc,quòd datur eis aliquod munus gratiæ, quo ita inclinatur in bonum, quòd non de facili possunt à bono deflecti : non tamen per hoc ita retrahuntur à malo, q̃ omnino peccare non possint, nisi diuina prouidẽtia custodiente, sicut dicitur de immortalitate Adæ,qui in statu innocẽtiæ erat immortalis, nõ q̃ omnino mori nõ posset ex aliquo dono sibi intrinsecus dato,sicut beati post resurrectionem. Nec poterat protegi ab omni exteriori mortifero,vtputa ab incisione gladij,& aliis huiusmodi,à quibus tamen à diuina prouidentia præseruabatur. Et hoc modo in statu viæ possunt confirmari in bono,& nõ primo modo: quod sic probari potest:Nam nõ potest aliquis omnino impeccabilis reddi, nisi omnis origo peccati auferatur. Origo autem peccati vel est ex rationis errore, quæ in particulari decipitur circa finẽ boni, & circa vtilia quæ in vniuersali naturaliter appetit:vel ex hoc, quod iudicium rationis intercipitur propter aliquã passionem inferiorum virium. Quanuis autem alicui viatori concedi possit,vt ratio nullatenus erret circa finem boni, & circa vtilia in particulari per donum sapiẽtiæ & consilij:tamen quòd iudicium rationis nõ possit intercipi,excedit statum viæ propter duo. Primò,& principaliter:quia rationem esse semper in actu rectæ cõtemplationis in statu viæ,ita quòd omnium operum ratio sit,Deus actualiter considerãs,est impossibile. Secundò quia in statu viæ non contingit inferiores vires ita rationi esse subditas,vt actus rationis propter eas nullatenus impediatur,nisi in domino Iesu Christo,qui simul fuit viator & comprehensor. Sed tamen per gratiam viæ ita potest astringi bono,quòd nõ nisi difficulter peccare poterit. Cum per virtutes infusas,& dona spiritus sancti vires inferiores refrenentur,& voluntas in Deum fortius inclinetur, & ratio perficiatur in contemplatione veritatis diuinæ, cuius continuatio ex feruore amoris proueniens,hominem retrahit à peccato. Sed totum quod deficit ad cõfirmationem,completur per custodiam diuinæ prouidentiæ in illis qui confirmati dicuntur,vt scilicet quãdocunque occasio peccati se ingerit,eorum mens diuinitus excitetur ad resistendum. ¶ Ex prædictis sequitur quòd confirmatio non differt à dono perseuerantiæ dato in hac via, quod non cadit sub merito, eò quòd pendeat solùm ex motione diuina,quæ est principium omnis meriti. Et ideo perseuerantiæ donum nihil aliud est, quàm specialis assistentia, & motio Dei, qui quandocunque occasio peccati se ingerit, excitat mentem ad resistendum, & implendum præcepta pro tempore occurrentia. Nisi fortè dicatur,quòd confirmatio præsupponit abundantem & excellentem gratiam. Nã om-

Psal.74.

De veri.q.24. ar.9. Confirmatio in gratia quid sit.

1.2.q.114.ar.9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nes qui dicuntur in gratia confirmati, dicuntur habuisse excellentē gratiam. ¶ Si quæratur quare per donum habituale non possit fieri illa harmonia inter potentias animæ & rationem, & voluntatem ad Deum, vt non posset homo peccare in hac via, sicut per iustitiam originalem fiebat talis harmonia, quòd non poterant in statu naturæ integræ primò peccare venialiter, & tamen iustitia originalis erat donum habituale: dictum est, quòd confirmatio excedit statum viæ.

Ver. 9. DE VSV LIBERI ARBITRII.

LIcet homo semper habeat liberum arbitrium, cùm semper habeat voluntatē: non tamen semper habet vsum liberi arbitrij, vt patet in dormientibus, ebriis, & furiosis: siue amentibus: ac etiam in pueris in quibus paulatim crescit vsus liberi arbitrij, vt ex actibus illorum experimur. Quia paulatim incipiunt ratiocinari & conferre, & reflecti supra actus suos: quæ sunt signa quædam ostendentia rationis vsum. Tempus completi vsus rationis ad peccatum mortale sufficiens, ab aliquibus assignatur finis primi septennij, quod non est intelligēdum absolutè in omnibus, sed vt in pluribus: quia aliqui habent multum materialem cōplexionem, & ideo tardius habent completum vsum rationis, quàm delicatiores: nec potest bene regula generalis assignari. ¶ Acceleratur tamen aliquando à Deo, vt factum fuit animæ Christi, qui in primo instanti, meruit nobis per
Esa.53. acceptationem passionis oblatæ. Vnde Esa. Oblatus est: quia ipse voluit. Verisimile est etiā quòd beatæ Virgini, cum de lege non detur gratia, nisi per sacramenta vel per votum liberi arbitrij, sed nullum sacramentum fuit oblatum pro D. Virgine, in primo instanti conceptionis siue creationis animæ, quæ per gratiam fuit præseruata à peccato originali: igitur. Præterea secundum D. Hiero. Ansel. & Bern. cæteris per partes: Mariæ autem tota sese infudit gratiæ plenitudo. Et sic nil gratiæ fuit aliis collatum, quod D. Virgini non fuerit cōcessum: sed vsus liberi arbitrij fuit datus Hieremiæ, & D. Ioan. Baptistæ: igitur. An autem deinceps habuerit vsum liberi arbitrij, in vtero existens incertum est. Quidam dicunt quòd innocentibus martyribus pro Christo occisis fuit
Luc.1. acceleratus vsus rationis. D. Tho. tamen non est eiusdem sententiæ, eò quòd illud excedat communem statum, & non habeatur authoritas sacræ scripturæ, à qua possit elici. Non assentit etiam
2.2.q.12.4.ar. 1.ad 1.4. sent. dist.27.q.2. ar.1. dicentibus vsum liberi arbitrij fuisse acceleratum puero quinque annorum blasphemanti, de quo recitat D. Greg. quòd fuit suffocatus à diabolo in præsentia patris, dicit enim visionē factam patri, cuius exemplo puer blasphemare didicerat, & filium propter peccatum patris fuisse suffocatū, sed non damnatum, patrem verò morte filij punitum, & monitum. Post mortem autem homines non habēt aliquem vsum liberi arbitrij in ordine ad vltimum finem, præter illum quē ante mortem sibi præstituerunt, circa media autem non inconuenit dicere dæmones & damnatos habere vsum liberi arbitrij. Nec per hoc sequitur, quòd demereantur de nouo, cum sint determinati in ordine ad finem, & non sunt in statu merendi, & eadem ratione beati non merentur de nouo, & eodem modo dicendum est de angelis bonis & malis.

Ver. 10. DE DIFFERENTIA VOLVNTATIS AB INTELLECTV.

INter voluntatem & intellectum constat quàm plurima esse discrimina. Primum, quia voluntas non recipit in se species aut similitudines rerum, in quas tendit, seu quas vult, prout intellectus, sicut dictum est. Ob hāc causam voluntas dicitur cæca: quia nihil ex se videt, & nihil vult nisi repræsentetur per intellectum sub ratione veri vel apparentis boni: & sic intellectus est director, siue pedagogus voluntatis: quia dirigit eam. Propter eandem causam dicitur quòd bonum & malum sunt in rebus, & verum ac falsum sunt in intellectu, quia intellectus recipit species rerum, & non voluntas: ideo necesse est intellectum regulari, & mensurari per res exteriores, & non voluntatem, cum in se nil recipiat ab eis, sed regulatur, & mensuratur à voluntate diuina, à qua recipit & esse, & motionem, quanuis etiam dici possit voluntatem regulari per rationem siue intellectum, inquantum ratio participat, & recipit ab intellectu diuino, siue ratione diuina, ea quæ per voluntatem debent obseruari: quia intantum ratio humana est vera, inquantum conformatur veritati diuinæ per synderesim, quæ dicitur participatio diuini luminis, vel per lumen fidei. ¶ Secundum discrimen est, quia volūtas est essentialiter libera, & domina aliarum potentiarum, ac etiam ipsius intellectus, sic quòd mouet eas per modum causæ agentis, ideo dicitur inclinatio in aliquid. Inclinatio autem dicitur dispositio mouentis secundum quod efficiens mouet. Sic ergo mouet voluntas alias potentias per modum causæ agentis, vt non possint resistere, nisi forte impediātur ex indispositione organorum aliarum potentiarum: quia turbato cerebro, intellectus ad imperium voluntatis non potest vacare contemplationi, intellectus autem non est dominus voluntatis. Quia quocunque obiecto per intellectum voluntati præsentato, potest voluntas ex natura suæ libertatis cessare ab actu, & imperare intellectui, vt alia obiecta repræsenter. Et sic intellectus mouet voluntatem per modum finis & obiecti, & nō effectiuè: voluntas autem mouet intellectū per modum efficientis, & effectiuè. Sed difficultas est quomodo hoc fiat, & quid causet voluntas in ipso intellectu, quando imperat quod diuertat ab obiectis præsentatis, & quærat siue repræsentet alia. Si quæratur an in intellectu per illud imperium causetur aliquod iudicium: quia de illo primo iudicio quo modo causetur, iterum posset esse quæstio, an per aliud iudicium, & sic in infinitum. Dicendum quod intellectus in vigilia semper præsentat aliquid voluntati quod est bonum, verum, vel apparens, & voluntas intuens mouet intellectum ad quærendum media quæ ei placēt, ex qua motione effectiua ipsius volūtatis naturali quodam ordine & subiectione absque aliquo alio iudicio causato vel impresso à voluntate in intellectu. Intellectus videns voluntati non placere

certe obiectum præsentatum, reflectitur supra se, & iudicat alia media præsentanda, & sic respicit species intelligibiles donec inueniat medium quod placeat voluntati. Voluntas autē mouet alias potentias effectiuè, sed non immediatè, sed mediāte intellectu, qui est promptus executor voluntatis, & imperat fantasiæ, & fantasia appetitui sensitiuo, & appetitus sensitiuus imperat potentiæ motiuæ, & membris exterioribus. ¶ Excipiuntur tamen à motu & imperio voluntatis vires vegetatiuæ partis. Vnde Christus: Nemo potest cogitando addere ad staturam suam cubitum vnum. *Mat.6.*
Notandum tamen quòd imperium pertinet ad voluntatem & rationem diuersimodè: quia pertinet ad voluntatem per modum inclinationis. s. prout imperium importat inclinationem quādam & executionem. Ad rationem verò per modum directionis, & secundum quòd inclinatio, & motio voluntatis ordinatur, exequenda per hanc vel per illam potentiam. Ex præmissis apparet quomodo intellectus & voluntas, in nobilitate & præeminentia dignitatis se inuicem excedunt. *Luc.12.*

Ver. 11. DE DIGNITATE INTELLECTVS ET VOLVNTATIS.

ALiquid potest dici altero eminētius dupliciter. Primò simpliciter & absolutè. Alio modo secundum quid. Ad hoc autē q; ostēdatur aliquid esse altero nobilius, oportet q; eorū comparatio attēdatur circa essentialia: quia secundum accidentalia attenditur vnū alteri præeminere secundū quid. Sicut si homo cōparetur leoni, quantū ad differētias essentiales, homo est simpliciter nobilior leone: quia homo est animal rationale, & leo animal irrationale. Si verò cōparetur, quantum ad accidētia, puta quātū ad fortitudinē corporalē, leo est nobilior, sed hoc est secūdum quid. Ad sciēdū ergo an voluntas, & intellectus sit nobilior simpliciter & absolutè, ex differētiis essentialibus cōsiderādū est. Perfectio autē & dignitas essentialis intellectus in hoc cōsistit, q; speciem rei intellectæ in se recipit, p quā ipsam intelligit actu, in quo tota eius dignitas consideratur: quia vnūquodq; in tātum est ens, inquātum est actu: nobilitas autē, & dignitas voluntatis, & actus eius cōsistit in hoc, q; anima ordinatur per voluntatem ad aliquā rē nobilē secundum esse, quod res habet in seipsa. Sed pfectius simpliciter & absolutè loquēdo, est in se habere nobilitatē alterius rei, quàm ad rē nobiliorē extra se existentē cōparari. Hinc est q; intellectus simpliciter & absolutè est eminētior & nobilior ipsa voluntate. Quod etiā multis modis potest probari. Primò ex imagine Dei: nobilitas enim animæ cōsistit in hoc, quod est ad imaginem Dei, sed hoc est per intelligētiā, vt dicit D. Aug. inquātum intellectus intelligendo seipsum repræsentat patrē & filium, quia idem per essentiam est principium & verbum intelligens, & intellectum, & sic magis participat imaginem Dei. Præterea actus intellectus est nobilior actu voluntatis: igitur & ipse intellectus. antece- *3.super gen.ad lit.*
Præterea intellectus plus distat ab infimo. s. sensū, cum quo aliquo modo conuenit ipsa voluntas: quia vtrunq; terminatur ad res ad extra. Præterea regens & dirigens est nobilius recto & directo, sed intellectus est dirigens, igitur, &c. Vlterius actus simplicior est nobilior, sed actus intellectus est huiusmodi, cum abstrahat à materia, & nō voluntas. Præterea illud quod est propriū hominis, inquātum homo, est nobilius eo quod est cōmune homini, & aliis animalibus. Sed intelligere est ,ppriū hominis, & velle aliis animalibus cōuenit. Vnde Philos. dicit: Quòd in voluntario partici- *3.Ethic.*
pāt pueri & bruta. Insuper, quāto aliquid est propinquius fini, tāto est nobilius, cū ex fine sumatur rario bonitatis in iis quæ sunt ad finē, sed intellectus propinquior est fini vltimo & prius attingit ipsum cognoscēdo quàm voluntas appetēdo, cū appetitus præsupponat cognitionē. Vnde Chri- *Tom.17.*
stus: Hæc est vita æterna, vt cognoscāt te Deū, & quē misisti Iesum Christum. Vlterius, Vita con- *6.Mora.*
templatiua est nobilior vita actiua secundū D. Greg. iuxta illud: Maria optimā partē elegit, quæ *Luc.10.*
nō auferetur ab ea. Postremò Philos. dicit, q; intellectus est optimū eorū quæ in nobis sunt. ¶ Sed *10.Ethic.*
si cōparemus voluntatē & intellectum ad res ad extra, adhuc distinguēdum est: quia si ad res corporales & sensibiles, adhuc intellectus est nobilior, quia res, quas intelligit, sunt nobiliori modo in intellectu, quàm in seipsis, cū sint in eo immaterialiter & incorruptibiliter: voluntas autem fertur ad res secundū seipsas. ¶ Si autē cōparemus intellectū & volūtatē ad res superiores, puta angelos & Deū, tunc volūtas est nobilior, cū feratur in ipsas res secundū quòd in se sunt: intellectus verò secundū q; sunt in seipso. Sed superiora, puta angelus vel Deus, inferiori modo sunt in intellectu, quàm in seipsis: ideo intellectus circa illa est inferior voluntate: ideo diligere Deum est nobilius, & magis meritorium quàm cognoscere ipsum. Quod intelligendum est in via, vbi intellectus cognoscendo Deū, fertur in speciem siue similitudinem, non quidem expressam, sed abstractam. Sed in patria & visione beatifica cùm ipse intellectus feratur in diuinam essentiam secūdū se, & non per aliquam similitudinē, & primò attingat, visio erit perfectior fruitione: & si per impossibile cessaret fruitio, adhuc visio faceret, & denominaret hominem beatum inchoatiuè: sed quantumcunque volūtas fruatur Deo, non nominat hominē beatum, nisi intellectus clarè videat. ¶ Si autem intellectus & voluntas comparentur in esse moris vel motionis, & in via, voluntas est nobilior, quia ipsa est essentialiter libera & diuina, & per eam homo meretur, & non per intellectum. Item nobiliori habitu perficitur. s. charitate, & intellectus fide. Sed in patria intellectus perficitur lumine gloriæ, quod est nobilius charitate, eo quòd primò facit attingere vltimum finem, & importat rationem gratificationis. Et sic excessus dignitatis ipsius voluntatis supra intellectum est secundum quid duntaxat. Nec inconuenit quòd voluntas magis laboret & mereatur, & quòd intellectus magis, & primò præmietur: Sicut in forti policito brachia amplius laborant, & tamen caput coronatur. Nec etiam voluntas potest præmiari, nisi mediante intellectu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

§. 4. DE VOLVNTARIO ET INVOLVNTARIO.

1.2.q.6.art.4. & 2. intra. VOluntarium secundum Greg.Nicenum,Damasc.& Philos.dicitur actus,cuius principium est intra cum additione sciētiæ,hoc est cum cognitione finis operis.Cognitio autem finis est duplex.s.perfecta & imperfecta:inde est quòd duplex est voluntarium.s. perfectum & imperfectum.Voluntarium perfectum est quod sequitur cognitionem perfectam:voluntarium autē imperfectum quod sequitur cognitionem imperfectam.Cognitio imperfecta,finis est, quæ in sola finis apprehensione consistit, absque hoc quòd cognoscatur ratio finis, & proportio actus ad finem,& talis cognitio reperitur in animalibus per sensum & æstimationem naturalem, per quam cum non reflectantur supra se,nō cognoscunt proportionem actus in finem, & ideo inuenitur in eis voluntarium imperfectum.Vnde Philoso.dicit, quòd pueri & brura animalia communicant in voluntario.Cognitio autem perfecta finis est,quando non solum apprehenditur res quæ est finis,sed etiam cognoscitur ratio finis, & proportio actus est eorum quæ ordinantur in finē:& talis cognitio conuenit soli intellectuali naturæ:ideo sola talis natura dicitur habere voluntarium perfectum, quod idem est quod liberum : quia secundum illam cognitionem perfectam, homo est dominus actus sui ex hoc quòd habet facultatem deliberandi de suis actibus:quia ex quo deliberans se habet ad oppositа,voluntas in vtrumque potest de hoc voluntario perfecto,hoc est libero.Dicit Damasc.quòd actus voluntarios sequitur laus vel vituperium. ¶ Ex iis infertur primò,quòd lapis aut alia inanimata nullum habent voluntarium,cum non habeant cognitionem:& ideo non dicuntur agere aut mouere seipsa,sed agi & moueri à dirigente naturam,siue ab authore naturæ,sicut sagitta dirigitur à sagittante.Secundò infertur,quòd animalia bruta, & pueri qui non habent vsum liberi arbitrij,non habent voluntarium perfectum, cum non habeāt perfectam cognitionem,nec possint deliberare. Et ideo licet dicantur aliquo modo agere & mouere seipsa, non tamen propriè,& perfectè,cum non habeant dominium suorum operum:ideo dicuntur magis agi & moueri, quàm agere: & ideo actus illorum non sequitur laus aut vituperium. Differentia tamen magna est inter bruta & pueros, quia bruta non sunt apta nata habere cognitionem perfectam,& voluntarium perfectum,sicut pueri qui proficiunt in cognitione,& tandem veniūt in voluntarium perfectum.¶ Notandum tamen,q̄ cùm voluntarium perfectum à voluntate libera nominetur,& voluntas libera dupliciter dicatur aliquid velle.s. directè & indirectè:ita & voluntarium perfectum est duplex.s. directum & indirectum. Voluntas dicitur velle aliquid directè,secundum q̄ directè tēdit in illud,& q̄ procedit ab ea:& sic volitio dicitur directè volita, sicut à calore calefactio. Indirectè autem & ex consequenti dicitur velle id quod sequitur ex hoc ipso quod non agit,vt nauta dicitur velle submersionem nauis,ex hoc ipso q̄ nō gubernat nauem cum tenetur,& potest:tunc enim ei imputatur submersio nauis,eo q̄ potuit,& debuit velle impedire eam.Et sic voluntarium perfectum potest esse absque actu, aliquando absque actu exteriori cum actu interiori,sicut cum vult agere.Quandoque verò absque actu etiam interiori,cùm merè omissiuè se habet.Et sic hoc complexum(nō velle)dupliciter accipi potest.s. positiuè & negatiuè.

Pueri nō habēt voluntarium perfectum.

Voluntarium perfectū quid, & quotuplex.

Ver. 1. DE IMPEDIMENTIS VOLVNTARII.

1.2.q.6.ar.4. & 5. INter impedimēta voluntarij,& causas inuolūtarij ponitur violētia siue violētū,quod nihil aliud est quàm motus cuius principium est ab extrinseco non conferente vim passo.¶ Et quanuis voluntas quo ad actum interiorem,qui est volitio,non possit violētari:cum volitio sit inclinatio voluntatis,& si voluntas aliquid velit,vel nolit positiuè,tam ipsa confert vim.D. Aug.dicit: Quod fit voluntariè,non fit ex necessitate,neque coactione. Sed quo ad actus exteriores qui possent ab ipsa imperari,& quo ad membra exteriora,voluntas potest violentari:ideo Philos.& Damasc.dicunt,quòd aliquod est inuoluntarium per violentiam:quia fit cōtra voluntarem, si autem voluntas concurrat,vel secundum actionem,vel secundum passionem,non dicitur inuoluntarium simpliciter:quando passio est conueniens:voluntas enim quæ est vis passiua concurrit ad receptionem sui actus:ex quo sequitur quod non omne passiuum cogitur à suo actiuo: Sicut nec generationes nec corruptiones naturales dicuntur violentæ,eò quòd sunt secundum inclinationem materiæ quæ recipit formas.Non est etiam inconueniens quòd aliquid sit violentum secūdum quid, quod tamen est inuoluntarium simpliciter:vt cum aliquis inflectit membra cōtra naturalem dispositionem,hoc est violentum secundum quid.s.quantum ad membrum particulare, non tamen simpliciter quantum ad ipsum hominem:sicut in naturalibus quando animal mouetur sursum ex apprehensione contra grauitatem suam, & quando lapis cum impetu emittitur deorsum. Licet enim quantum ad aliquam celeritatem concurrat,non tamen quo ad omnem. Cum autem aqua quæ naturaliter grauis est,& deorsum tendit,in clepsydra ascendit sursum,ne detur vacuum, non violentatur,quia principium illius est,ab intrinseco,non quidem vt aqua est quædam natura particularis,sed vt est pars vniuersi,quod abhorret à vacuo.

5.de ci. Dei.

Vnde Aug.

Ver. 2. DE METV.

1.2.q.6. ar.6. METus siue timor etiam impedit siue diminuit volūtarium:multa enim per metū agimus,quæ secluso metu non ageremus.Licet enim impediat & diminuat voluntarium,nunquā tamen totaliter tollit:quia vt Gregor. Nicenus dicit, quæ per metum aguntur, sunt mixta ex voluntario & inuoluntario.Tamen si quis rectè consideret, sunt magis voluntaria quàm inuoluntaria: quia sunt simpliciter voluntaria:inuoluntaria autem secundum quid, quia vnumquodque simpliciter esse, secundum quod est actu: sed id quod est in sola apprehensione, non est simpliciter actu, sed

sed secundum quid.Atqui quod metu agitur,secundum hoc est actu, secundum quod fit. Actus enim in singularibus est.Singulare autem dicitur inquantum est hic,& nunc.ideo id quod fit, est in actu secundum hic,& nunc dicitur simpliciter esse.Et sic quod fit per metum,est voluntarium inquātum est hic & nūc,prout.s.in hoc casu est impeditiū maioris mali quod timebatur,quemadmodum proiectio mercium in mari tēpore tempestatis propter timorem periculi imminentis, quæ non fierent nisi immineret periculū,ideo dicitur voluntaria simpliciter,& inuoluntaria secundum quid.¶ Notādum q̄ differentia est inter ea quæ fiunt p vim,siue quæ sunt violenta,& ea quæ fiunt p metum.quia ea quæ fiunt p violentiā,sunt omnino inuoluntaria,cū voluntas nō cōcurrat. Ideo violentia tollit omnino peccatum.In iis autem quæ fiunt ex metu,non tollitur omnino peccatum,cum non tollatur totaliter voluntarium,quātus metus excusat, & diminuat peccatum,inquantū diminuit voluntarium,quia sub cōditione est inuoluntarium.Metus enim est vis siue violentia conditionata.Metus secundum iuristas est duplex,quidā est leuis quo timetur leue vel etiā graue malum,sed leuiter,hoc est ex leui causa.Et hic metus cadit in virum leuem,qui timet vbi & quādo non oportet:talis metus facit & denominat illum meticulosum.Alius est metus iustus,quo timetur graue malum,& grauiter:& hoc est ex probabili causa:& hic metus secundū iura vocatur cadens in cōstātem virum,siue in constantem mulierem,licet minor metus excuset mulierem quàm virum,vt in c.cum locum de iis quæ vi metúsve causa,fiūt.Graue malum dicitur mors, vel mortis periculum aut verbum, seruitutis, vinculorum, dehonestationis, personæ propriæ, aut vxoris,ac filiorum,& perditio maioris partis bonorum temporalium,præsertim cum pauca habet bona,vt dicit Pan.in c.Abbas,de iis quæ vi,metúsve causa fiunt. Et generaliter graue malum dicitur maius respectu minoris,quia vir cōstās siue virtuosus sustinet minus malū vt euitet maius. ¶ Metus iustus,siue cadens in constantem virū licet excusет à tanto, cum diminuat voluntarium, non tamen excusat à toto,in iis quæ sunt de se mala,& peccata:quia talia sunt maxima mala, propter quæ vitanda debet homo potius mori, vt dicitur in 3. Ethic. cuiusmodi sunt blasphemare, adulterari,falsum testimonium perhibere, & occidere authoritate propria, etiam aggressorem. Non enim licet intendere mortem directè,sed defensionem, quanuis aliquādo sequatur mors ex consequenti. Vnde Christus dicebat: Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. ¶ In iis autem quæ nō sunt secundum se mala,sed sunt mala,quia prohibita lege diuina purè positiua, an metus excusет à toto,difficultatē habet,quia in c.quod non est, de reg.iur.dicitur:quod non est licitum in lege,necessitas facit licitum.Nam Sabbatum custoditi præceptum est, Machabæi tamen sine culpa sua in Sabbato pugnant.Sic etiam hodie si ieiunium frangeret ægrotus, reus voti nō habetur,igitur mortis periculum excusat à præcepto legis diuinæ positiuę de seruādo Sabbato,& reddendo voto.In oppositum autem est historia vbi habetur,quòd septem fratres cum matre eorum, admirabili & bonorum memoria digna,crudelissimam mortem potius sustinere elegerunt,quàm porcinas carnes comedere,quod sola lege diuina purè positiua prohibebatur,& nō erat de se malum,sed solum quia prohibitum.Sic ergo bellantes pro vita,veniēdo contra præceptum Sabbati, quod est vnum ex decem principalibus præceptis.s. decalogi, non peccauerunt,ergo nec etiam peccassent si comedissent carnes suillas siue porcinas:& si non peccassent comedendo, tenebātur comedere,quoniam habebant medium licitum ad conseruandā vitam.¶ Dicunt quidam, & satis probabiliter,quòd in prima historia qui in primo bello noluerunt se defendere,sed magis mori in simplicitate sua prælegerunt,non peccauerunt:quia propter honorem Dei sustinebant voluntariè mortem ab iis qui eos ad simulachra adorāda volebant inducere. Non enim tunc tenebantur seruare vitam,cum incertum esset,an possent.Nec adhuc eis reuelatū fuerat quòd possent in sabbato pugnare.Matthatias verò,& reliqui remanentes videntes stragē, & q̄si omnes sic facerent, honor Dei diminueretur,& daretur ansa,& cornu peccatori,præmissa oratione,inito cōsilio, habita reuelatione, prouidè & sapienter cogitauerunt quod ipsi in Sabbato ad alios nō egrederentur,sed si aggressi fuissent ab inimicis,pugnarent se defendendo, quod etiam non erat contranire præcepto Sabbati, quod non prohibebat opera quæ necessaria erant ad vitam corporalem non solum hominum sed etiā iumentorum,vnde Christus:Cuius vestrum asinus aut bos in puteū Luc.14. cadet,& non continuò extrahet illum in die Sabbati? Postmodum declarat,quòd per hoc nō solebatur lex Sabbati.In secunda autem historia inducentes comedere carnes suillas, etiam intendebāt inducere ad adorationem simulachrorum,& ad transgressionem omnium legum Dei per Moysen datarum,nec poterant illis resistere:& sic talis comestio vergebat in iniuriam Dei.& ideo non erat licitum comedere,quia non erat medium licitum conseruandi vitam. Probabile est tamen quòd seclusо scandalo,& aduenіente metu mortis ab intrinseco, vt putà si moreretur fame, nisi comederet escas prohibitas,posset & teneretur comedere per communem regulam, de cursu præceptorum,quæ talis est,Quādocunque concurrunt præcepta inæqualia incompatibilia seruari,in illo casu minus præceptum suspenditur,& maius obligat. Sed maius præceptum est de seruāda vita,quā de delectu ciborū,igitur,&c. Vbi autē ex illa comestione,& trāsgressione præcepti sequeretur scādalum ex infirmitate proximi, præcipuè quando metus cadit ab extrinseco, non debet quis comedere,imò tenetur potius mori,iuxta illud,Si esca scandalizat fratrem meum, 1.Cor.8. nō māducabo carnes in æternum,ne frarrem meum scādalizem:ordine enim charitatis quis plus tenetur diligere animam proximi,quàm vitam corporalem.Metus iustus,siue cadens in constantem virum in iis quæ prohibita sunt iure humano,excusat à mortali secundū Siluestrum de Prierio.

Differentia inter violenta, & per metum facta.

Metus duplex.

Graue malū et timor cadēs in constantem virū quid dicatur.

Metus cadens in cōstātē virū non totaliter excusat.

Mat 10. Ac lex diuina purè positiua in iis quæ non sunt de se mala, iustante periculo mortis obligat.

1 Mach.2. 2.Mach.7.

Cuius

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cuius ratio est,quia non est de intentione legislatoris adeò strictè ligare homines. Et de ratione legis humanæ est quod sit rationabilis,& possibilis quod non videretur,si ita rigide obligaret,nisi fortè esset propter aliquod naturale annexum,sed non in purè humanis. Nec obstat quod dicitur in c.in sacris.de iis quæ vi metúsve causa fiunt.vbi videtur dici quod est mortale,participare cum excommunicato,nec excusat metus:quia loquitur in participatione directa,in iis quæ sunt per se mala,siue quando participat cum excommunicato,in crimine.¶Excusat etiam metus ab obligatione contractuum,in quibus liber consensus requiritur,vt in matrimonio,& dotis constitutione, & aliis de quibus Siluester in summa super verbo metus.§.7. Iura enim voluerũt quòd in contractu matrimonij esset plenum voluntarium,siue omnino liber consensus,vt in c. Cum secundum. & c.veniens,in 2. de sponsa. & sic matrimonium contractum ex metu cadente in constantẽ virum aut mulierem,est ipso iure nullum. Idem dicẽdum est de professione religionis, quæ est matrimonium spirituale. Alij autem contractus,in quibus non requiritur plenè liber consensus, si ex metu fiant,tenent,quia coacta voluntas,voluntas est,vt not.in l.si mulier.§.fi.ff. quod met.causa. Venit tamen talis contractus rescindendus actione quod met.caus.vt in lib. officio iudicis. ff.eo. tit.¶Iuramentum autem de re licita metu extortum,licet ante dispensationem debeat seruari,potest tamen in eo superior dispensare. Et eodem modo dicendũ est de voto, quãdo ex metu proueniente ab extrinseco emittitur,quia si ab extrinseco proueniat,secundũ aliquos non cadit dispensatio,nisi aliunde oriatur iusta causa dispensandi.

Metus excusat ab obligatione contractuum.

Iuramentum de re licita metu extortum seruandum.

Ver. 3. DE IGNORANTIA.

c.2.§.5.ver.5.

IGnorantia aliquando secundum Damasc.& Philos. causat inuoluntarium,& aliquando diminuit,& aliquando non.¶Ad cuius euidentiam vltra illa quæ dicta sunt,de Ignorantia,sciẽdum est quòd error siue ignorantia est duplex.s.vincibilis,& inuincibilis. Ignorãtia inuincibilis est illa quam quis non potest vel non tenetur vincere,vt eorum quæ quis non tenetur scire,vel si tenetur scire,adhibitis diligentiis requisitis non potest, vt si quis exiltens in deserto in quo nullus hominum habitare vel illac transire consueuit,iaciat lapidem, & à casu quidam transiens occiditur, ibi est ignorãtia inuincibilis facti. Hæc fuit in Iacob,qui Rachelem duxerat vxorẽ,& dormiuit cũ Lya à parentibus supposita. Non enim tenebatur portare cãdelam,sed sufficiebat ambulare in fide probi viri. Ignorantia illa eum excusauit ab adulterio. Et communiter dicitur quòd talis ignorantia inuincibilis causat inuoluntariũ,quia priuat cognitionem quæ exigitur ad voluntariũ, quia si cognitio adesset,voluntas non vellet:& talis excusat à toto. Si verò ex quodam horto,vel prope viam publicam per quam consueuerunt homines transire,quis iaciat telum, & occidat transeuntem,ignorantia illa est vincibilis:quia tenebatur scire,& præuidere ne aliquis sit in via,& poterat illud scire adhibendo diligentiam,& ideo talis non excusat. Et idẽ proportionabiliter dicendum est de ignorãtia iuris,quãdo.s.aliqua lex est promulgata, & illius promulgatio non potuit peruenire in notitiam alicuius. Si agat vel omittat contra legem, excusatur à peccato:si verò debuit & potuit peruenire ad notitiam eius,ignorantia est vincibilis,& non excusat, vt si in alicuius absentia promulgetur lex aliqua,si infrà tempus datum à iure,hoc est,infra duorum mensium spacium post aduentum eius, infra quos debet diligenter quærere an aliquid in eius absentia fuerit ordinarum,nõ fecit debitum suum,est ignorãtia vincibilis, quæ non excusat eum si cõtrauenerit legi.

Ignorãtia vincibilis et inuincibilis quid sint.

Gen.29.

Ver. 4. DE TRIPLICI IGNORANTIA.

1.2.q.6.ar.8. Ignorantia antecedẽs,concomitãs et consequens quid sint,& an excusent à peccato.

IGnorãtia à D.Thoma aliter diuiditur.s.in antecedentem,cõcomitãtem,& consequentem. Antecedens dicitur quæ non est voluntaria,& tamen est causa volendi aliquid cum ea,quã si quis non haberet,non vellet ea quæ vult cum ipsa,vt cùm quis ignorat aliquam circunstantiam actus, quam non tenetur vel non potest scire,& ex hoc aliquid facit quod nõ faceret, vt in exemplo dato de Iacob:talis ignorãtia à D.Tho.dicitur antecedens,à neotericis autem dicitur ignorantia inuincibilis. Ignorantia concomitans est alicuius quod agitur,& non est causa actus. ¶Quia si sciretur,nihilominus ageretur.vt si sub pelle & specie feræ latitaret inimicus alicuius, ipso ignorante,& credens feram esse,occidit inimicum latẽtem,quem nihilominus occidisset,si sciuisset illum latitare. Talis ignorantia à D.Thoma dicitur concomitans,& à neotericis indifferens,& in ea accidit simul factum & ignoratum. Talis ignorantia nõ causat inuoluntarium neque voluntarium, quod præsupponit cognitionem,ideo non excusat neque accusat : sed accidentaliter & impertinenter se habet ad actum,nec aliquis peccat ex hoc quod est dispositus facere,sed ex eo quod facit:aliàs male habituatus semper peccaret:quia ſtãte malo habitu est dispositus ad mala. Peccaret tamen in exemplo dato,si quando venit ad eius notitiam complaceret. ¶Ignorãtia consequẽs est idem quod ignorantia voluntaria:quæ est duplex.s.affectata,& crassa siue supina. Ignorãtia affectata secundũ iuristas est quãdo actus voluntatis fertur in ipsam:sicut quãdo aliquis vult ignorare,vt excusationẽ habere videatur,vel vt delectabilius peccet,sicut ij de quibus Iob dicit : Recede à nobis,viam scientiarum tuarum nolumus.& talis ignorãtia aggrauat peccatum : & potest quodãmodo dici peccatum in Spiritum sanctum:quia videntur nolle retrahi à peccato. Ignorãtia verò crassa & supina dicitur illa,ad quam actus voluntatis non fertur directè,sed indirectè, quia faciliter posset vinci:& hæc etiam non excusat,saltem à toto,licet bene à tanto:& hãc ignorãtiam consequentem vocant neotenici vincibilem, quam quis tenetur & potest vincere. ¶Notandum præterea quòd hæc ignorantia vincibilis diuiditur in vincibilem venialem,& in vincibilem mortalem. Ignorãtia vincibilis venialis est,quam quis sub pœna peccati venialis vincere tenetur.

Ignorantia affectata siue crassa, & supina quid sint. Iob 22.

Ignorãtia vincibilis venialis, & mortalis quid sit.

Ignorantia

Ignorantia verò vincibilis mortalis est,quam quis sub pœna peccati mortalis vincere tenetur: vt ignorantia eorũ quæ sunt necessaria ad salutem,siue præceptorũ & aliorũ quæ quis agere tenetur.

Ver. 5. DE CONCVPISCENTIA.

COncupiscentia,quæ aliquando toraliter tollit vsum liberi arbitrij, vt in amentibus & furiosis,tollit totaliter voluntarium:quia in his qui vsum rationis non habent,non est voluntarium neque inuoluntarium proprièdictum:quia non habent liberam cognitionem. Sed quandoque in his per quæ per concupiscentiam aguntur,non tollitur totaliter cognitio, quia non tollitur potestas cognoscendi, sed solùm consideratio actualis in particulari agibili. Et secundum hoc dicit Philosophus,quòd delectatio siue cõcupiscentia delectationis corrumpit æstimationem prudentiæ.& tamen hoc ipsum est voluntarium, secundum quod voluntarium dicitur quod est in potestate voluntatis:quia potest voluntas passioni resistere. Et ideo concupiscentia nõ causat inuoluntarium,sed auget. Primum patet,quia secundum Damascenum,inuoluntarium est misericordia & indulgentia dignum,& cum tristitia agitur. Sed quæ per concupiscentiam aguntur, nõ fiunt cum tristitia,imò cum delectatione, igitur. Secundum autem patet, quia aliquid dicitur voluntarium ex eo quòd voluntas in illud fertur. Sed per concupiscẽtiam volũtas magis inclinatur ad id quod concupiscit,iuxta illud, Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua, abstractus & illectus, igitur concupiscentia auget. ¶Nec obstat quòd metus siue timor qui est passio, causet inuoluntarium secundum quid:quia timor & aliæ passiones,quæ habent malum pro obiecto, repugnant & contrariantur voluntati, quæ respicit bonum. Sed non est sic de concupiscentia & aliis passionibus, quæ habent bonum pro obiecto. Notandum tamen quòd concupiscentia nõ volita, sed quodammodo præueniens vsum rationis,quamuis non causet inuoluntarium ex parte inclinationis,tamen bene ex parte cognitionis, ideo excusat:non quidem à toto,sed bene à tanto, eò quòd corrumpat cognitionem in particulari agibili. Et sic concupiscentia in quantum participat de ignorantia excusat. Concupiscentia verò imperata aggrauat, quemadmodum ignorantia affectata. Ex præmissis patet quomodo illi qui præparãt sibi delicias & voluptates,grauius peccẽt,nec excusentur.

1.2.q.9.art.7.

6.Ethic.

Iacob 1.

§. 5. DE ACTIBVS HVMANIS.

ACtus humani dicũtur actus voluntarij siue liberi aut deliberati directè vel indirectè,seu qui deliberari debuerunt & potuerunt. Et dicuntur humani, quia conueniunt homini inquantũ homo, hoc est,per hoc quod homo differt ab aliis animalibus:scilicet p rationale, per quod homo est dominus actuum suorũ,quod non conuenit aliis animalibus,quæ magis aguntur quàm agant, vt dictum est. Reliqui actus quos homo facit,non dicũtur humani,sed hominis,vt fricatio barbæ inopinata,& alij huiusmodi,qui fiũt ex motu primò primo:qui licet fiant propter finem aliquem, non tamen ex intentione,& deliberatione finis vel eorum,quæ sunt ad finem. Et sic resolutoriè: Actus humanus est qui procedit à voluntate deliberata.

1.2.q.1.art.1. Actus humanus & actus hominis quid sint.

Ver. 1. DE MVLTIPLICI ACTV VOLVNTATIS.

ACtus voluntatis prima partitione sunt duplices. Quidam sunt eliciti,quidam sunt imperati. Actus elicit dicuntur illi qui immediatè procedunt ab ipsa voluntate, respectu obiecti sui, quod est bonum,& finis vel vltimus,vel ad finem vltimum deseruiens.& talis finis non vltimus, & deseruiens ad vltimum, induit rationem boni vtilis siue medij. Actus imperati dicuntur actus aliarum potentiarum:qui non procedunt immediatè ab ipsa voluntate, sed eliciũtur hoc est procedunt immediatè ab aliis potentiis per motionem & impulsum voluntatis. Idẽ de actibus membrorum,qui etiam mouẽtur ad imperium voluntatis. Notandũ tamen quòd duplex est imperium, quoddam est directiuum,& illud pertinet ad rationem siue intellectum:vt inferius dicetur. Aliud est inchoatiuum & motiuum,quod pertinet ad voluntatem. Actus voluntatis eliciti sunt sex, tres circa finem,scilicet volũtas,intẽtio & fruitio:& tres circa media,scilicet electio, cõsensus & vsus.

Actus eliciti, & imperati quid sint.

Imperium duplex.

Actus voluntatis elicitisex.

Ver. 2. DE PRIMO ACTV VOLVNTATIS CIRCA FINEM.

PRimus actus voluntatis in finem dicitur volunras. Ad cuius euidentiam notandum quòd voluntas dupliciter accipitur:vno modo pro ipsa potẽtia voluntatis, cuius proprium obiectum est bonum verum vel apparens apprehensum per intellectum sub ratione veri, & præsentatũ voluntati sub ratione boni,siue sit bonum honestum vtile vel delectabile, siue sit verum bonum siue apparens. Et sic illud quod non est ens in rerum natura,accipitur aliquãdo vt ens in ratione. Vnde negationes & priuationes dicuntur entia rationis:secundum quem modũ futura dicũtur entia, prout apprehenduntur sub ratione boni. Alio modo accipitur volũtas pro simplici actu voluntatis:quia omnis actus nominatus à potentia,dicit & significat simplicem actum illius potentiæ : sicut intelligere dicit primum actum intellectus,qui est simplicium apprehensio. Sic voluntas dicit actum simplicẽ, (hoc est non relatũ) quod voluntas tendit in hoc quod est secundum se obiectum volũtatis,quod est bonũ & finis. Ea verò quæ sunt ad finem,nõ sunt volita simpliciter & per se,sed per relationem & cõparationẽ ad finẽ:vnde voluntas non fertur in ea nisi secundum quod fertur in finem. Et quanuis eodem actu voluntas possit velle finem,& ea quæ sunt ad finem, sicut visus eodem actu fertur in lumen & colorem,& intellectus in principia vt applicata, & conclusionem:tamen ille actus non dicitur simplex:sic quando appetitus fertur simul in media & in finem,ille actus licet sit voluntatis non dicitur volũtas,siue simplex volitio finis præcisè, sicut actus intellectus qui fertur circa principia præcisè non applicando ea conclusioni, dicitur simplex: sed quando applicat,dicitur actus scientificus. Et visus quando per lumen videt colorem: dicitur

1.2.q.8.ar.1 2. & 3. Voluntas dupliciter accipitur.

Voluntatis actus simplex quid sit.

quodam

Universidad de Deusto
Biblioteca

quodammodo compositus, quia non potest videre colorem sine lumine: sed bene lumen sine colore, ideo tunc dicitur actus simplex. Eodem modo est de potentia volitiua. quando vult præcise finem, est actus simplex per quem mouet seipsam quo ad exercitium circa ea quę sunt ad finem, vt cum aliquis vult sanitatem, per volitionem sanitatis mouet seipsam quo ad exercitium circa media, & sic voluntas mota mouet intellectum ad consiliandum de mediis quæ sunt habere medicinam: deinde exequitur. Sed notandum est quòd duplex inuenitur processus in voluntate: scilicet inuentionis & executionis. In processu inuentionis primo per finem mouet se & intellectum ad quærenda media. Finis enim dicitur quoddam principium & quodammodo mediū ad inuenien-
Ea assibus vo luntatis duplex processus. dum ea quæ sunt ad finem, quæ sunt velut terminus, cum sequantur primam & simplicem volitionem, & ad ea terminetur: sed in processu executionis primò respicit ea quæ sunt ad finem, quæ sunt tanquam media: & deinde finem tanquam terminum. Vnde aliquando cotingit sicut in motu naturali, qui aliquando sistit in medio propter aliquod impedimentum, & non pertingit ad terminum: ita etiam in executione voluntatis quandoque aliquis operatur circa id quod est ad finē, & tamen non consequitur finem propter impedimenta, vel propter liberam propositi mutationē.

Ver. 3. DE INTENTIONE.

1.2.q.12.art.1. INtentio finis, vt ipsum nomen sonat, importat & significat in aliud tēdere, vnde primò & principaliter intentio pertinet ad id quod mouet ad finem imperio suo. Cum ergo volūtas moueat omnes alias potentias in finem suum, sequitur quòd intentio est actus volūtatis in finem, alius tamen ab actu qui dicitur voluntas, & à fruitione. Appetitus enim intellectiuus siue potentia volitiua tripliciter respicit finem. Primo absolutè, vt cum volumus sanitatem, aut aliquid huiusmodi, & secundum hoc, actus eius dicitur voluntas. Alio modo respicit & considerat finem prout in eo quiescit, & secundum hoc actus eius dicitur fruitio. Tertio modo considerat finem prout est terminus alicuius quod in ipsum ordinatur: & sic intētio respicit finem. Non enim solùm ex hoc intendere dicimur sanitatem, quia volumus eam, sed quia volumus ad eam per aliud, puta per medicinam peruenire: & sic voluntas tendit primò in finem vt acquisibilem per aliquod medium: & in hoc differt ab electione, & consensu & vsu: quia in intentione voluntas primò fertur in finem acquisibilem per media, in electione verò & consensu, ac vsu primò respicit media, in ordine tamē ad finem. Nec obstat quod dicitur Matth. 6. *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum*
In lib. de ver. do. in monte. *lucidum erit*, vbi per oculum significatur intentio secundum D. Aug. Sed oculus cum sit instrumentum visus, significat apprehensiuam potentiam, & per consequens intentio non est actus voluntatis, quæ non est potentia apprehensiua, sed appetitiua. Ad hoc dicendum quòd intentio nominatur oculus metaphoricè, nō quia ad cognitionem pertinet, sed quia cognitionem præsupponit per quam præsentatur voluntati finis, ad quem mouet formaliter, sicut oculo præuidemus quò corporaliter tendere valeamus. Dicitur etiam intentio lumen, quia manifesta est in tendenti. vnde
Ephes.5. Apost. *Omne quod manifestatur, lumen est.* Opera mala dicūtur tenebrę, quia licet homo sciat quid intēdat, nescit tamē quæ ex operibus malis sequātur, vt D. Aug. ibidē exponit: neq; voluntas ipsa ordinat, sed tēdit in aliquod secundū ordinē rationis. Et quia ratio plura ordinat in vnū, ideo licet modo plura per modū pluriū nō possit intēdere, potest tamen voluntas ad plura subordinata & per intellectū ad vnū ordinata intēdere. Cū autē intētio finis importet ordinationē alicuius in finē, quod est propriū rationis, sequitur q̄ animalia bruta, quæ non habēt rationē, nō possunt propriè intendere finē, nec habere intentionē, licet agāt propter finē, tāquā mota ab alio: sicut sagitta à sagittāte intendit finē, nō intentione existente in se, sed in sagittante. Sic bruta intendunt finē intentione, & ordinatione authoris naturæ, non quòd ipsa cognoscant ordinē mediorum ad finem.

Ver. 4. DE FRVITIONE.

1.2.q.11.art.1. In 1. de do. Christ. & 10. de Trin. FRuitio est actus voluntatis, quo quiescit in fine apprehenso per rationem. Vnde D. Aug. dicit, *Frui*, est amore inhærere rei propter seipsam, hoc est, nō ordinando eā ad aliud. Fructus enim, à quo & fruitio dicitur, est vltimū quod expectatur ab arbore, quod cū quadam suauitate & delectatione accipitur. Et sicut in delectatione duo sunt. s. perceptio cōuenientis, quæ pertinet ad potentiam apprehensiuam: & complacentia in eo quod offertur, quod pertinet ad appetitiuā, in qua delectationis ratio completur: sic in fruitione præsupponitur apprehēsio intellectus, sed essentiale est complacentia voluntatis, quæ quietatur & quiescit in aliud non ordinando. Verūm cum nihil aliud à Deo sit vltimum simpliciter, nec possit quietare appetitum hominis, omniáq; alia sint in ipsum ordinabilia, & ipse in aliud non sit ordinabilis, cùm nihil sit eo dignius, sequitur quòd si
Seruiens Deo propter bona temporalia, peccat. quis seruiret Deo propter temporalia habenda, non ordinando ea ad bonitatem Dei, imò etiam si seruiret Deo propter visionem claram diuinæ essentiæ, quam sperat ab eo habere, non ordinando iterum eam ad Deum, peccaret mortaliter: quia vteretur Deo. Peccaret etiam si in aliquo alio quiesceret, siue creaturam sibi constitueret vltimum finem, quod fit, quādo complacentia & quies in creatura non ordinatur ad Deum formaliter, vel saltem virtualiter: vel quādo propter complacentiam, quam habet, vel habere intendit, omittit vel transgreditur præceptum Dei. Tunc fruitio illa est inordinata, & peccatum mortale. ¶ Nec obstat quòd quædam alia à Deo sint secundum se bona, & propter se appetenda: quia vt D. Ambr. dicit: *Si aliqua dicantur appetenda propter se, nō est intelligendum ita, quòd ad vltimum finem, siue beatitudinem non referātur: sed quia in semetipsis habent, vnde placere debeāt, prout sunt fructus spiritus sancti, de quibus Apost.* Fructus autē spiritus sunt, charitas, pax, & huiusmodi. Nō obstat pariter illud Apost ad Philemo.

Itaque

Itaque frater ego te fruar in domino. Quia vt D. Aug. dicit: *Si dixisset te fruar, & non addidisset in domino, videretur finem delectationis in eo posuisse: sed quia addidit in domino, ideo in domino se posuisse finem, atq; eo se frui significauit.* Et si alicubi in sacris literis reperiatur frui dici de creatura, accipitur frui pro vti. ¶ Vnde notandum q̄ fruitio est duplex. s. propria & impropria. Fruitio impropria est, qua peruenitur in finem particularem cognitum, non cognoscendo tamen quòd sit vltimum simpliciter, & hoc modo aliquando attribuitur brutis. Vnde D. Aug. dicit, Frui quidem cibo, aut alia voluptate, non absurdè æstimantur & bestiæ. Fruitio autē propria est, quando peruentum est ad finem cognitum, vt vniuersalem & vltimū: & hæc conuenit soli intellectuali naturæ, quæ quando habet finem vltimum solum in intentione, dicitur quidem frui, sed imperfectè, vt in via: quando verò finis vltimus non solum habetur in intentione, sed etiam in re, tunc dicitur frui perfectè: & sic fruitio propria diuiditur in fruitionem perfectam & imperfectam, siue fruitionem viæ & patriæ. *Gal.5. Ad Philemonem.* *1. de doctr. Christ. Fruitio duplex. In lib.83 q.*

Ver. 5. DE CONSENSV.

B COnsensus propriè accipiendo, est applicatio appetitiuæ virtutis siue voluntaris ad rē cui adhæret, tāquā medio ordinato ad consequendū finē præstitutū, & assumit nomē à sensu, tanquam experientiam quandam sumens de re cui inhæret, inquantum complacet sibi. Vnde Sapiēs dicit: *Sentite de domino in bonitate, ideo Damasc. dicit, q̄ si aliquis iudicet, & non diligat, nō est sententia, hoc est consensus.* Sed diligere est actus voluntatis, igitur & consensus. ¶ Et quia eius est applicare appetitiuum motum ad aliquid, in cuius potestate est appetitiuus motus, sicut tāgere lapidem, conuenit quidem baculo: sed applicare baculum ad tactum, est tantum eius, ad quem spectat mouere baculum. Quum autem animalia bruta non habeāt in potestate appetitiuum motum, sed talis motus inest eis ex instinctu naturæ, sequitur quòd ad ea nō pertinet propriè consentire, quia consensus importat applicationem & determinationem appetitus non solum passiuam, sed etiam actiuam. Et quanuis quædam animalia faciant executionem operis, non tamen faciunt ex consensu, sed ex impetuoso appetitu, ex instinctu naturæ causato. ¶ Differt autem consensus ab electione & vsu: quia electio addit supra consensum. s. quandā relationē, respectu eius cui aliquid præeligitur. Et ideo post consensum adhuc manet electio: potest enim contingere quòd post consilium inueniantur plura media ad finem conducentia: quorum cùm quodlibet placet, in quodlibet eorum consentitur: sed ex multis quæ placent, præaccipimus vnum. Sed si inueniatur vnum solum, quod placeat, non differunt consensus & electio realiter: sed ratione tantū, vt dicatur consensus non placet: Vsus verò sequitur consensum & electionem: applicamus enim potentias & rem electam ad operationem, vt perueniamus ad finem. ¶ Consensus est duplex. Quidam formalis, sine explicitus seu expressus, qui declaratione non indiget. Quidam autem tacitus, siue implicitus & interpretatiuus, qui est quando ratio sufficienter aduertit de aliquo, & non cōtradicit. Inde dicitur communiter, & est regula iuris: Qui tacet, consentire videtur. Quę quidem regula quantum ad actus imperatos, & in foro exteriori, non semper habet verum, præsertim in actu nimperabili, in quo loqui & contradicere verecundum esset: & quando actus non obstante contradictione teneret, sed tamen quantum ad actus elicitos, & in foro interiori, semper habet verum, quod quando voluntas tenetur, & potest contradicere alicui rei, actui vel passioni, si non contradicit vel resistit, cōsentire videtur: quia illa sunt voluntaria, vt dictum est, indirectè, & ex consequenti: vt si in aliquo insurgat passio, quā tenetur reprimere, & non curat, sed delectatur in ea, cēsetur cōsentire. Ad cognoscendū autem quando consensus sit bonus vel malus: sciendum est quòd quando illud cui consentitur, siue sit actus, siue aliquid præcedens actū, vt cogitatio: siue cōsequens actū, vt delectatio, est bonū & cōueniens nullo modo prohibitū, nec inclinat ad malū, siue ad aliquid indebitū, seu inhonestū, consensus est bonus. Si verò sit malū, hoc est prohibitū, aut inclinās ad malū, consensus est malus, & peccatū, siue sit consensus formalis, siue interpretatiuus. Si illud tale supra quod fertur consensus sit prohibitū venialiter, consensus est venialis: si mortaliter, est mortalis. Equidē quantū ad actū respectu obiecti, nō est dubiū, si quis consentiat mendacio iocoso, peccat venialiter: si pernicioso, mortaliter. ¶ Sed difficultas est de consensu in cogitationem & delectationem. Quo ad cogitationem & delectationem consequentem circa obiectum malum, puta homicidij, furti, vel adulterij, & similium, distinguendum est: quia vel illa cogitatio est solùm speculatiua, & nullo modo practica: hoc est, non inclinat aliquo modo ad operationem, sed solùm consistit in contēplatione veri: puta quia considerat quidditatē & essentiam adulterij & deformitates eius, siue circunstantias aggrauantes & diminuentes. Tunc consensus in illam cogitationem, seu delectationē consequentem illā cogitationē speculatiuā, nō est de se malus, sed potest esse bonus, si fiat propter bonū finem. s. propter cognitionē veritatis, vel doctrinā aut prędicationē. Aliquando venialis, si inutiliter vel nimis curiosè speculetur: & aliquando mortalis, si tempore quo ratio tenetur circa alia occupari, illa contēplatur. Si autem illa cogitatio sit practica, hoc est, habeat iudicium practicum, inclinās ad furandum vel adulterandum: & tunc si sit motus primò primus, & naturalis, quantumcunq; duret, nō est peccatū, cùm ratio nullo modo resistere aut occurrere possit. Si verò sit motus secundò primus, & ratio incipit, vel incipere potest cogitare de repellenda passione illa, sed prævalente impetu passionis non plenè aduertit, nec repudiat, quia non habuit sufficiens tempus ad plenè deliberandum de illa. Sic illa cogitatio siue consensus in cogitationem *1.2.q.15.art.1.* *Sapien.1. Lib.2.* *Differentia consensus ab electione & vsu.* *Consensus duplex.* *Consensus & cogitatio quando dicitur bona vel mala.* *Consensus in cogitationem quando sit malus.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

& delectationem consequentem illam, est venialis. Si verò voluntas est plenè libera, & cognoscit illud iudicium practicum, inclinans ad peccatum mortale, potéstque non solùm non cõsentire & complacere, sed etiam resistere positiuè per nolitionem, & imperare intellectui vt circa alia aduertat, & tamen negligit, tunc est cõsensus interpretatiuus: & sic illa cogitatio dicitur morosa, & peccatum mortale, maximè propter periculum, iuxta illud Sap. Qui amat periculum, peribit in illo. Si autem ad illam cogitationem morosam sequatur complacentia in voluntate, ad quam sequitur delectatio, quæ est de malo apprehenso, & consensus formalis in illam cogitationem, & per consequens in illam delectationem, & est peccatum mortale grauius, quàm consensus interpretatiuus in solam cogitationem, etiam absq; voluntate exequendi actum cogitatum. Cùm verò consentit in executionem actus cogitati, adhuc grauius peccat. Et cùm perpetrat actum, tunc peccatum consummatum est grauius. An autem consensus in cogitationem morosam, vel delectationẽ consequentem pertineat ad rationem superiorem vel inferiorem: quia materia prolixa est, plus habẽs subtilitatis & intricationis, quàm vtilitatis, supersedeo. Si qui autem de his amplius inquirere velit, videat D. Tho. ¶ Resultat ex præmissis cogitationes aliquando esse bonas, & meritorias in existente in gratia, circa materiam honestam aut præceptam, & circa materiam prohibitam speculatiuè, & propter bonum finem, seruatis debitis circunstantiis, & aliquando veniales, si sint inutiles aut curiosæ. Si autem sint practicæ circa materiam moralem, & ex surreptione motus primò primi, non sunt peccata. Si verò infra limites motus secundò primi, sunt peccata venialia: si verò ratio aduertat, & voluntas sit plenè libera, sunt mortales, etiam si nõ sequatur delectatio, aut executio: ac etiam quanuis non sit consensus formalis in actum exteriorem: & quanto magis, si sit consensus in actum exteriorem, licet actus non sequatur: vnde manifestè apparet error Scribarum & Pharisæorum, qui licet legerent Sap. 1. Peruersæ cogitationes separant à Deo, & in eodem c. Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu. Et quanuis etiam haberent præcepta: Non concupisces vxorem proximi tui: nihilõminus tamen dicebant, quòd in solis cogitationibus interioribus quæ nullo modo procedebãt in actum exteriorem aut in præparationem ipsius, non consistebat peccatum: & sic glosabant prædicta præcepta, quorum glosam reprobauit Christus, dicens: Si quis viderit mulierem ad mœchandum eã, iam mœchatus est in corde suo. Item. De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia. ¶ Hæc si agas ad populum, ad maiorem declarationẽ graduum peccatorum circa huiusmodi cogitationes poteris adhibere similitudinem quinque mulierum, ad quas decipiendas quidam lasciuus mittit macharellam cum torque aurea, &c. Prima quãprimùm videt, nullum cogitat malum, non peccat: hæc significat illos qui habẽt motus primò primos. Secunda, quàm primò videt, abominatur, & repudiat nũtium & munera, illa meretur. Tertia respicit munera, & quodam modo delectatur: licet aliquo modo suspicetur, quòd malo fine mittuntur: & ideo quando bene considerauit respuit, illa significat eos qui infra limites motus secundò primi consentiunt & delectantur. Quarta quæ respicit, & placent ei munera: tamen quia videt quòd absque infamia non posset, remittit: hæc peior est, & repræsentat illos qui interpretatiuè consentiunt cogitationi, & non consentiunt in actum exteriorem. Quinta respicit munera, placent illi, & acceptat, paratáque est facere voluntatem eius, assignat horam: hæc adhuc peior, & significat eos qui consentiunt formaliter in actum, &c. ¶ Circa cogitationes verò præteritarum delectationum distinguendum est, quia vel illę delectationes erãt licitæ, vel illicitæ. Si illicitæ, vel illa cogitatio est speculatiua aut memoratiua, cum quadam cordis amaritudine, seu nolleitate: quia cogitãs nollet se illas delectationes habuisse: talis cogitatio etiam morosa est bona, iuxta dictum Esa. 38. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Si verò illa cogitatio sit practica, siue inclinans ad complacendum: si sit morosa, hoc est plenè libera est mortalis. Et maximè cùm iã insurgunt motus sensualitatis, de quibus cogitans aduertit. Si verò sistat infra limites motus secũdo primi, est venialis. Si verò sunt motus primò primi, non sunt peccata. Si autẽ cogitationes illæ præteritæ fuerant licitæ, vt si vidua cogitet de delectationibus actus coniugalis, aut alter coniugum in absentia & distantia alterius, est difficultas. D. Caietanus in summula sua dicit q̃ non peccat: quia delectatur de operibus licitis, pro eo tempore quo fuerunt licita, plus enim secũdum eum est explicitè approbare, quàm delectari: sed cõstat viduas posse explicitè approbare delectationes præteritas: ergo possunt in eis delectari, speculatiuè & formaliter consideratis: Practicè autẽ hoc est, cum inclinatione ad nouas similes si ratio aduertat, & voluntas plenè libera sit, efficiuntur mortales, propter periculum voluntariæ pollutionis aut incontinentiæ, ad quam inducunt, maximè cùm insurgunt motus partis sensitiuæ. ¶ A cogitationibus autem conditionatis quæ diaboli artificio suggeruntur, vt tandem ad peccatum mortale pertrahat, summè cauendum est, vt cũ suggeritur religioso, si esset vxoratus, aut rex vel episcopus, aut haberes tot bona, faceres hæc & illa, & aliquãdo bona, tãdem paulatim inducit ad ambitionẽ, & alia multa mala, huiusmodi cogitationes ab initio videntur esse bonæ, quia ad bonum determinatæ. Sed si consideretur finis & origo euentus & exitus, quia vt in plurib⁹ perducũt ad diaboli suggestiones, valde periculosum est circa illas immorari. Et ideo ratione periculi sunt plerunq; mortales, maximè in his qui experti sunt, ex illis cogitationibus cõditionatis in se malas volitiones incidisse. Eodem modo dicendũ est cũ suggeritur professio, si non essem religiosus aut professus, &c. quia à solo diabolo procedũt, vt inducat ad pœnitendum de bono operẽ, & perdendum merita, & vt ad alia inducat mala, & sic de similibus.

Ecclꝛ. 3.

1.2.q.33.ar.4. & q.74.ar.8. & de veri. q. 25.ar.3. & 4.

Exod. 20.

Matꝛ. 5.

Cogitationes præteritarum delectationum quando sunt malæ.

Cauẽdũ à cogitationibus conditionatis.

Ver. 6. DE ELECTIONE.

A ELectio est actus voluntatis, quo voluntas inter duo aut plura vnum præaccipit, tanquam medium ad perueniendum ad finem, dimisso alio vel aliis. Sciẽdum tamen q̃ nomen electionis duo importat. s. aliquid pertinens ad rationem siue intellectum, & aliquid pertinẽs ad volũtatem. Vnde Philo. dicit, q̃ electio est appetitus intellectiuus, vel intellectus appetitiuus. Importat enim collationem siue cõparationem mediorum inter se, & in ordine ad finẽ, quæ collatio dicitur consilium, de quo in vers. seq. Essentialiter tamen electio est actus voluntatis præsupponens consiliũ. Vnde secundum Philos. 3. Ethicorum: Electio est appetitus præconsiliati, & desiderium eorũ quæ nobis insunt, hoc est humanorum actuum. Nullus enim eligit nisi ea quæ æstimat fieri per ipsum: quia necesse est q̃ id quod est ad finem, sit actio vel res aliqua, interueniente aliqua actione, per quam quis facit id quod est ad finem, vel vtitur eo. Et cùm canonicus eligit episcopum vel principem ciuitatis, eligit nominare ipsum in talem dignitatẽ: alioquin si nulla esset eius actio ad consequendum, nulla esset electio. Et similiter dicendum est, quãdo aliqua res dicitur præeligi alteri, q̃ adiungitur ei aliqua operatio eligentis. Notandũ præterea q̃ neq; electio, neq; consilium est impossibiliũ. Cuius signum est, q̃ cùm homines cõsiliando perueniunt ad id quod est impossibile, desistunt, quasi non valentes vltrà progredi. Et ratio potest assignari: quia cùm electiones referantur ad nostras actiones, & ea quæ per nos aguntur, sint possibilia, sequitur, electiones esse possibilium, & per consequens consilium quod ad actionẽ ordinatur. Præterea ratio eligendi id quod est ad finem, est vt ex hoc possimus consequi finem: sed per impossibile non possumus consequi aliquem finem: igitur. Apparet hoc etiam manifestè ex processu rationis. Sic enim se habet medium (eò quo est electio) ad finem, sicut conclusio ad principiũ: sed conclusio impossibilis non sequitur ex principio possibili. Igitur voluntas completa & efficax nõ est nisi de possibili, quod est bonum volenti: licet voluntas incompleta & inefficax, quæ secundũ aliquos dicitur velleitas, possit esse de impossibili: quia. s. aliquis veller, si esset possibile: sed electio nominat actum determinatum ad id quod est hic, & nunc agendum: ideo electio non potest esse impossibilium. ¶ Et quanuis in 3. Ethic. dicatur, q̃ sic se habet finis quo ad agibilia, sicut principia ad conclusiones. Non tamen sequitur q̃ sicut conclusio necessario deducitur, & sequitur ad principia: sic supposita volitione finis ex necessitate sequatur electio, cùm volũtas sit libera & indeterminata circa media, & possit cessare à volitione finis, & ea stante suspendere executionem. Intellectus autem non est liber circa assensum principiorum. Præterea sententia siue iudiciũ conclusionis contingentis, & in quibus conclusiones non sequuntur ex principiis necessariis necessitate absoluta, sed necessitate solum ex cõditione: vt si currit, mouetur: si dicatur q̃ vnũ præeligitur alteri: quia in eo est aliqua ratio boni, quæ nõ est in alio. Vnde sequitur, q̃ si duo sunt penitus æqualia, nulla poterit fieri electio. Et sic famelicus si habet cibum æqualiter appetibilem in diuersis locis secundũ æqualẽ distantiã, non magis mouebitur ad vnũ, quàm ad aliud, vt Burridanus dicit de Asino, inter duas auenas æquales, q̃ moreretur fame. Plato etiam assignãs rationem quietis terræ in medio, sicut recitatur in 3. de Cælo, dicit quòd ideo quiescit: quia non est maior ratio, quare moueretur citius ad vnã partem, q̃ ad aliã: sed multò minus potest assignari ratio, quare plus eligeretur vnũ appetibile, q̃ aliud: nisi sit aliqua ratio boni plus in vno, q̃ in alio: & sic videtur quòd electio fiat ex necessitate. Dicendũ quòd quantũ ad irrationabilia, cũ non conferant, non potest contingere: & si accideret, mouerentur instinctu naturæ, quæ non deficit in necessariis. Quo ad homines verò nil prohibet. Quòd si duo æqualia proponantur secundum vniam considerationem, homo potest circa alterum illorum considerare aliquam conditionẽ, per quam magis emineat, & voluntas magis flectatur in ipsum, quàm in aliud. Et eodem modo dicendũ est de eo, quòd prima consideratione inuenitur minus, quia secundũ aliam considerationẽ erit magis, saltẽ secundũ iudiciũ eligentis. Vel potest dici quod voluntas ex se ipsa potest se determinare.

1.2.q.13.ar.5.

6. Ethic.

art.4.

art.4.

art.5.

art.6.ad.1.

De Asino Burridani.

Ver. 7. DE CONSILIO.

B CVm electio sequatur cõsilium de rebus agendis, in quibus magna inuenitur incertitudo, cũ actiones sint circa singularia contingentia, quæ propter eorũ varietatẽ incerta sunt. In rebus autẽ dubiis & incertis ratio non profert iudicium absq; collatione & deliberatione, & ideo necessaria est inquisitio rationis ante iudicium de agendis, hæc inquisitio vocatur consilium. Consilium autẽ propriè importat collationẽ siue cõparationem inter plura, prout & hoc ipsum nomen sonat, dicitur enim consilium quasi considiũ, eò quòd multi sedent ad simul cõferendum: & ideo consilium in nobis importat discursum, & præsupponit incertitudinẽ sententiæ siue iudicij apud consiliantẽ, licet apud aliquos sapientes aliquando sint certissima: ideo illi ad electionẽ nõ egent inquisitione consilij, sed sententia & iudicio, quod est terminus consilij. Et inquantum importat discursum, Deus non consiliatur: Ignorantis enim est consiliari, & per inquisitionẽ venire ad certitudinem. Attribuitur tamen Deo consilium ab Apostolo dicente: Qui operatur omnia secundũ consilium voluntatis suæ, propter certitudinem quam habet de omnibus effectibus absque omni discursu. Ea enim quæ dicuntur de Deo, accipienda sunt absq; omni defectu qui inuenitur in nobis, sicut scientia sine discursu, & consilium absque dubitatione aut ignorantia. ¶ Ex prædictis patet quòd consilium dupliciter accipitur. Vno modo pro inquisitione, collatione, seu discursu. Alio modo pro resolutione & sententia ipsius: vnde dicimus, consilium habet: & dicit hoc, siue hæc est resolutio, & sententia consilij talis est. ¶ Consilium secundum Gregor. Nycenum non est de fine,

1.2.q.14.ar.1.

Ephe.1.

Consilium dupliciter accipitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

art.2. sed de his quæ sunt ad finem,eò quòd rationes eorum quæ sunt ad finem,sumuntur ex fine. Principium autem non cadit sub conclusione,sed in omni inquisitione oportet præsupponere principia:igitur de fine vt finis est,non est consilium,quanuis consilium possit haberi de aliquo fine, vt est medium ad alium finem:quia id quod est finis respectu quorundam, potest ordinari ad alium finem,sicut principium vnius demonstrationis potest esse conclusio alterius. Consilium secũdum Greg. Nycenum est de his quæ sunt,aut fieri possunt in nobis,aut ordinantur ad operationes humanas. Quia cùm consilium sit aliquid magnum,eo quod cognitio circa particularia contingentia non sit aliquid magnum, sicut cognitio vniuersalium & necessariorum:ideo consilium nõ apperitur per se,sed prout est vtile ad operationes humanas nostras,vel aliorũ. De factis enim aliorũ consilium quærimus pro quanto,sicut quodammodo vnum nobiscum,vel per vnionem affectus, sicut amicus sollicitus est de his quæ ad amicum spectant,sicut de suis,& per modum instrumẽti.

Consultatio est de futuris.

Nam agens principale & instrumentale sunt quasi vna causa,cùm vnum agat propter alterum:sic dominus consiliatur de his quæ agenda sunt per seruũ. Et consultatio dicitur fieri de futuris euentibus, inquantum homines per futuros euentus cognitos diriguntur ad aliquid agendum vel vitandum erga se,vel alios eis aliquo modo coniunctos. In certis autem & manifestis nõ requiritur consilium,sed resolutio consilij. ¶ Consiliando autem & inquirendo oportet procedere ex aliquo principio,si principium est prius in esse,sicut in cognitione. Non est processus resolutorius, sed magis compositiuus:quia processus quo proceditur à causis ad effectus,est cõpositiuus, eò quòd causæ sunt simpliciores effectibus. Si autem principium quod est prius cognitione,est posterius in esse,sicut finis qui est prior in intentione,& posterior in executione, est processus resolutorius: vt pote cùm de effectibus compositis iudicamus resoluendo in causas simplices. vnde Philos. dicit,quòd ille qui consiliatur,videtur quærere & resoluere. Et sic oportet dicere, quòd inquisitio consilij est resolutiua,incipiẽdo.s.ab eo quod in futurum intẽditur,donec perueniatur ad id quod statim agendum est. Et prius quærendum est quid conueniat ad ducendum in finem. Cùm ergo consilium sit de operibus,& ratio operum accipiatur ex fine,sequitur quòd ordo ratiocinandi est contrarius siue oppositus ordini operandi,qui incipit à mediis, & ordo ratiocinandi à fine. ¶ Ex prædictis patet,quòd in inquisitione consilij non est processus in infinitum, sed ipsa inquisitio est finita ex duplici parte.s.principij & termini. Accipitur enim in inquisitione cõsilij duplex principium. Vnum ex ipso genere agibilium,& hoc est finis de quo non est consilium,sed præsupponitur consilio,vt dictum est. Aliud autem principiũ est quasi ex alio genere sumptum,sicut in scientiis subalternatis vna scientia supponit aliqua ab alia, de quibus non inquirit: huiusmodi autem principia quæ in inquisitione consilij supponuntur,sunt quæcunque per sensum accepta. s. quod sit panis,quòd sit ferrum,& quæcunque sunt per aliquam scientiam speculatiuam vel practicam in vniuersali cognita,sicut quòd Mœchari est à Deo prohibitum,& ꝙ homo nõ potest viuere nisi nutriatur nutrimento conuenienti,& de his non inquirit consiliator. Terminus autem inquisitionis consilij est id quod est in potestate nostra, vt statim faciamus, sicut enim finis habet rationem principij,ita id quod agitur propter finem, habet rationem conclusionis:vnde id quod est primo agendum,habet rationem vltimæ conclusionis,ad quam inquisitio cõsilij terminatur. Nihil enim prohibet consilium in potentia in infinitum esse secundum quod infinita occurrere possunt consilio inquirenda. Singularia enim non sunt infinita actu,sed bene in potentia. ¶ Nec obstat quod in singularibus contingentibus non possit esse aliquid certi simpliciter,tamen bene vt nũc. Necessarium enim est Sortem sedere dum sedet. Et quanuis humana actio possit impediri, non tamen semper habet impedimentum:ideo non oportet semper consiliari de impedimento tollẽdo.

Duplex principium consilij.

In consiliando duplex processus.

3. Ethic.

Ver. 8. DE VSV.

1.2.q.16.ar.1. 2.ar.4. 10.de Tri. A VSus est actus volũtatis,quo applicat rem aliquã,aut potẽtiã ad operationem. Vnde D. Aug. dicit: Vti est assumere aliquid in facultatem voluntatis. Vsus sequitur electionem. Vnde Damasc. Post electionem voluntas impetũ facit ad operationem,& sic vsus mediat inter electionem & executionem operis. Cũ motio qua voluntas mouet ad exequẽdum quæ dicitur vsus, sequatur electionem. Non est tamen incõueniens ꝙ vsus vnius præcedat electionem alterius. Cum autem vti sit applicare principium electionis ad actionem,sicut motum appetitiuũ ad aliquid appetẽdũ, quod fit in consensu,& aliquid applicare in ordine ad alterũ nõ fit nisi eius qui habet super illud arbitriũ siue dominiũ,quod non est nisi eius qui scit referre aliquid ad alterum, quod pertinet ad rationem. Et ideo solum animal rationale cõsentit & vtitur. Ideo D. Aug. Vti nihil potest nisi animal quod est rationis particeps. ¶ Differunt autem vti & frui: quia frui importat absolutè motum appetitus in appetibile siue in vltimum finem. Vti verò importat motum appetitus in ordine ad alterum. Si comparentur ergo vti & frui in ordine ad obiecta, frui est melius quàm vti,quia illud quod est absolutè acceptabile,est melius,quàm id quod est acceptabile in ordine ad alterũ. Sed si cõparentur quantũ ad vim apprehensiuam præcedẽtem,maior nobilitas requiritur ex parte vsus. Quia ordinare aliquid ad alterũ est rationis:apprehẽdere autẽ aliquid absolutè est sensus. Et quãuis animalia bruta p sua mẽbra aliquid agãt,hoc faciunt instinctu naturæ,non ꝙ cognoscat ordinem mẽbrorum ad illas operationes,vnde nõ dicuntur propriè applicare mẽbra, nec vti mẽbris.

In lib.83.q. Differẽtia inter vsum & fruitionem.

§. 6. DE IMPERIO ET ACTIBVS IMPERATIS.

1.2.q.17. B ACtus humani dicuntur imperati ab imperio,imperiũ autem est actus rationis, præsuppositò actu voluntatis. Ad cuius euidentiam,sciendum est ꝙ actus voluntatis & intellectus supra se inuicem

inuicem possunt ferri:quia intellectus ratiocinatur de volendo, & voluntas vult intellectũ ratiocinari de actu suo. Et aliquãdo contingit ꝙ actus rationis siue intellectus præuenit actum voluntatis,sicut cùm præsentat & ostendit ei finem. Et aliquando actus voluntatis præuenit actum intellectus. s. cum ostenso fine voluntati,voluntas mouet intellectum ad quærenda media,& consiliandum de illis. In illa præuentione actuũ virtus prioris actus remanet in actu seq. Et sic ex ostensione finis quem intellectus facit voluntati,remanet in voluntate virtus ad mouendum intellectũ, ad perquirenda media:quibus præsentatis,si non est nisi vnum,voluntas consentit:si duo,voluntas eligit. Ex vi illius consensus,siue electionis si sit efficax,intellectus mouetur à voluntate ad intimandum siue denuntiandum ei,hoc est tibi faciendum:fac ergo hoc. Ille actus intellectus vocatur imperium,quod potest sic definiri:Imperium est actus rationis ordinantis & monentis,ac necessitantis voluntatem ad aliquod particulare faciendum, supposito actu ipsius voluntatis scilicet consensu siue electione efficaci, in cuius virtute intellectus mouet per imperium voluntatem ad exercitium actus. Sed cùm hæc motio fiat ab intellectu,nõ virtute propria,sed virtute voluntatis,propriè loquendo,voluntas mouet & necessitat seipsam quo ad exercitium. Et sic imperare propriè dictum,non est mouere quocunque modo, sed cum quadam intimatione denunciatiua & motione effectiua. Vnde sequitur quod non conuenit brutis,licet enim in brutis vis appetitiua moueat membra,non tamen cum intimatione & denunciatione:ideo nõ est propriè imperatiua. Et licet in brutis corpus habeat vnde obediat, anima tamen non habet vnde imperet: quia non habet vnde ordinet. Et ideo impetus in eis ad opus cùm fiat ex instinctu naturæ,non habet rationem imperij,sicut in hominibus,qui faciunt impetum per ordinationem rationis. Et quia impetus ad operationem præcedit vsum, cùm per imperium fiat impetus ad operationem. Imperium enim natura est prius,quàm imperio obediatur:& aliquando etiam prius tempore. Imperium tamen:vt dictum est, sequitur electionem vel consensum:& sic mediat inter duos actus voluntatis scilicet inter electionem vel consensum & vsum. ¶ Notandum præterea quòd imperium & actus imperatus sunt simpliciter vnus actus humanus,quia secundum Philos. vbi est vnum propter alterum,ibi est vnum tantum:sed actus imperatus non est nisi propter imperium: igitur non est nisi vnum simpliciter. Ad cuius euidentiam sciendũ est,quòd non est inconueniens,quòd aliqua sint multa secundum quid,& sint vnum simpliciter. Et aliqua sint multa simpliciter, & vnum secundum quid. Quinimo omnia multa sunt vnum secundum quid,vt dicit D. Diony. Vnum autẽ cum conuertatur cum ente,vtrunque eodem modo dicitur scilicet simpliciter & secundum quid. Ens verò simpliciter est substantia,sed ens secundum quid est accidens: ideò quæcunque sunt vnum secundum substantiam,sunt simpliciter vnum, & multa secundum quid. Sicut totum in genere substantiæ compositum ex suis partibus integralibus vel essentialibus est vnum simpliciter,vt domus & homo, partes verò sunt entia & substantiæ in toto. Quæ verò sunt diuersa secundum substantiam,& vnum secundum accidens sunt multa simpliciter, & vnum secundum quid: vt multi homines sunt vnus populus, & multi lapides vnus aceruus. Similiter multa individua quæ sunt vnũ genere vel specie,vt dictũ est,sunt simpliciter multa, & vnũ secũdũ quid. nã esse vnũ genere vel specie, est esse vnũ secundũ rationẽ. Sicut autẽ in genere rerũ naturaliũ aliquod totũ cõponitur ex materia & forma,vt homo qui est vnum ens naturale: ita etiã in actibus humanis actus inferioris potentiæ materialiter se habet ad actũ superioris: inquãtum inferior potentia agit in virtute superioris mouentis ipsum. Sic enim actus mouentis primi se habet ad actum instrumenti. Vnde patet quòd imperium & actus imperatus sunt vnus actus humanus sicut quoddam totum, sed secundum partes est multa. Actus verò diuersarum potentiarum ad inuicem nõ ordinati sunt simpliciter multa,& vnum secundum quid,pro quanto illæ potentiæ sunt in vno supposito.

Imperium in moralibus quid sit.

art.2.

art.3.

Imperium & actus imperatus sunt vnus actus.

Vi.ca. de Diui no. Vnũ et multa simpliciter & secundum quid quæ dicuntur.

Ver. 1. DE ACTV VOLVNTATIS IMPERATO.

1.2.q.17.ar.5. C INter actus imperatos numeratur actus voluntatis,nõ quidem primus actus voluntatis, cùm sit ex instinctu naturæ aut superioris causæ. Nec etiam omnes actus voluntatis circa finem, sed solùm sequentes electionem efficacem,à qua ratio sumit virtutem imperandi. Cum enim imperiũ nil aliud sit quàm actus rationis ordinantis cum quadam motione ad agendum, & ratio ordinat de actibus sequentibus electionem efficacem cum quadam motione,& non de aliis præcedentibus electionem. Sequitur quòd actus voluntatis qui sequitur electionem,vt vsus sit imperatus, & non præcedentes,cùm ratio non possit mouere ad exercitium voluntatem nisi virtute electionis aut consensus. Dictum est autem post electionem vel consensum efficacem:quia D. Augu. dicit, Animus quando perfectè imperat sibi vt velit,iam vult:sed quòd aliquando imperet & nõ velit, hoc contingit quia non perfectè imperat. Imperfectum autem imperium contingit ex inefficaci electione,quæ ideo est inefficax,quia intellectus diuersis rationibus agitatus, fluctuat inter duo, ideo non sequitur efficax electio,aut cõsensus. Procedere etiam potest à libertate voluntatis,quæ cessare potest ab electione,maximè cùm intellectus inter media quodammodo fluctuat. ¶ Si dicatur quòd ei soli conuenit imperare,cui conuenit imperium intelligere:sed voluntas cum sit cœca,non intelligit:igitur & non potest imperare. Dicendum quòd sicut in membris corporalibus quodlibet membrum operatur non sibi soli,sed toti corpori:ita in potentiis animę. Nam intellectus intelligit non solum sibi,sed etiam pro aliis potentiis,& singulariter pro voluntate quã habet dirigere:ideo operatur sibi ipsi actum voluntatis,inquantum est intelligens & mouẽs. Imperium autem cum necessitate mouet voluntatem quo ad exercitium,hoc facit in virtute voluntatis:& sic

2.Confess.

Imperium duplex.

Universidad de Deusto
Biblioteca

duplex est imperium,scilicet directiuum,& tale pertinet ad intellectum : & motiuũ,& hoc pertinet ad voluntatem.

Ver. 2. DE IMPERIO ACTVVM RATIONIS.

1.2.q.17.ar.6. CVm autem ratio reflectatur supra se,vt dictum est,consequens est quòd sicut potest ordinare actus aliarum potentiarum,ita etiã possit ordinare de actibus suis,& ex electione voluntatis virtutem mouendi & se necessitandi accipere:ergo actus intellectus subiacent imperio voluntatis quantum ad exercitium actus, non tamen quantum ad assensum:maximè circa principia quæ sunt naturaliter siue ex terminis nota.In aliis autem probabilibus mouere potest, vnde fides est ex pia affectione:& circa opiniones affectio voluntatis plurimum facit,& medio opinatiuo facit firmiter adhærere,vel suspendere iudicium. ¶ Resolutorie ergo dicendum est, quòd quo ad primum actum rationis,qui est simplicium apprehensio,voluntas non habet imperium:quia talis actus est naturalis,vnde & pueri abstrahunt species intelligibiles,& admirantur, secundum Philos.Quo ad secundum verò in necessariis propositionibus,quo ad specificationem etiam non habet voluntas imperium stante obiecto,licet bene quo ad exercitium:quia potest diuertere,& circa alia intellectum occupare. Quantum verò ad tertium actum qui est ratiocinari & inquirere, habet voluntas potestatem imperandi.Nec est inconueniens quòd ratio imperet sibi ipsi,sicut nõ inconuenit quòd voluntas moueat & necessitet se ipsam,vtraque enim potentia reflectitur supra seipsam,& supra actum alterius,& ex vno tendit in aliud.

Simplicium apprehensio imperari non potest.

Ver. 3. DE IMPERIO ACTVVM APPETITVS SENSITIVI.

1.2.q.17.ar.7. & 2.p.q.81. art.3. ACtus etiam appetitus sensitiui subiacent imperio rationis,& obediunt ei. Vnde Greg. Nycenus dicit quod obediens rationi diuiditur in duo.s.desideratiuum, & irascitiuũ:hoc est in appetitum concupiscibilem & irascibilem,qui subiacent rationi,per hoc quòd apprehensio fantasiæ & imaginationis, quæ est particularis, regulatur apprehensione rationis, quæ est vniuersalis:sicut virtus actiua particularis à virtute actiua vniuersali. Quia tamen alligantur organo corporeo, quod subiacet aliquibus qualitatibus quibus disponitur , sicut visio ex dispositione oculi per quam iuuatur & impeditur,& quia talis qualitas & dispositio corporis non subiacet imperio rationis:hinc est q; ex hac parte impeditur motus appetitus sentitiui,ne totaliter subdatur imperio rationis. Contingit etiam quandoque quòd motus appetitus sensitiui subitò concitantur ad apprehensionem imaginationis,vel sensus:& tunc illi motus sunt præter imperium rationis, quãuis potuissent impediri à ratione si præuidisset.Et hoc modo qualitas præcedens non subiacet imperio:quia vel est ex natura,vel præcedenti motione, quæ statim quiescere non potest , sed qualitas consequens iudicium intellectus sequitur imperium rationis. Vnde Philos.dicit in primo Politicorum,quòd ratio non præest irascibili & concupiscibili principatu despotico,qui est domini ad seruum:sed principatu regali,qui est liberorum,qui non totaliter subduntur imperio.

Ver. 4. DE IMPERIO ACTVVM SENSVVM.

ACtus pariter sensuum non semper sunt in potestate nostra,eò quòd ad apprehensionem sensuum exteriorum requiritur exterius sensibile præsens.Præsentia autem & absentia sensibilium non semper sunt in potestate nostra,igitur.Sed quando in potestate nostra est facere sensibile exterius præsens vel absens,tunc sensus exteriores subiacent libero arbitrio cum voluerit , nisi sit impedimentũ ex parte organi.Inter sensus exteriores visus magis obedit imperio rationis propter palpebras quæ mouentur ad nutum,& per eas non præstatur impedimentum obiectis præsentibus.Apprehensio autem imaginationis subiacet imperio rationis secundum modum virtutis vel debilitatis imaginatiuæ potentiæ. Quòd enim homo non possit imaginari quæ ratio considerat,contingit ex hoc quòd non sunt imaginabilia,sicut spiritualia.

Ver. 5. DE IMPERIO APPETITVS NATVRALIS ET PARTIS VEGETATIVAE.

1.2.q.17.ar.8. ACtus appetitus naturalis qui non sequuntur apprehensionem, non subiacent imperio rationis:& per consequens,nec actus vegetatiuæ virtutis.Vnde Grego.Nycenus dicit q; id quod non persuadetur à ratione,est nutritiuum,generatiuum,& augmentatiuum. Et Christus Matt. 6. Nemo potest cogitando ad staturam suam addere cubitum vnum.Hoc autem est ex imperfectione virium & potentiarum vegetatiuæ,quæ non habent apprehẽsionem siue cognitionem propter earum materialitatem.Quanto enim aliquis actus est immaterialior,tanto nobilior,& magis subditur imperio rationis.Et quanuis anima sit in corpore sicut Deus in mundo:& ideo homo dicatur Microcosmus,hoc est minor mundus,quia dat esse toti corpori , sicut Deus mundo:nõ tamen omnes partes corporis subiacent animæ , sicut omnes partes mundi subiacent imperio Dei:quia similitudo non attenditur quantum ad omnia , cùm anima non sit extra corpus , sicut Deus extra mundum , cùm cæli cælorum eum capere non possint. Præterea Deus creauit mundum , & non anima corpus. Ideo non subiacet totaliter eius imperio:sed attenditur similitudo quãtum ad aliquid:quia sicut Deus mouet mundum,sic anima corpus.Et quia actus appetitus naturalis & potentiarum vegetatiuæ non subiacent imperio rationis: ideo nec laus nec vituperium debetur illis.

Homo quare dicitur Microcosmus.

Ver. 6. DE IMPERIO MEMBRORVM.

1.2.q.19.ar.9. 8. Confess. 14.de ciuit. Dei. c.17. MEmbra exteriora nisi impediantur à dispositione corporis, aut ab extrinseco , subiacent imperio rationis despoticè,hoc est ex necessitate,sic quòd non possunt contradicere neq; resistere. Vnde D.Aug.ait,Imperat animus vt moueatur manus , & tanta est facilitas vt vix à seruitio discerna

discernatur imperium.¶ Notandum tamen quòd D.Aug. dicit,Hoc,q; motus genitalium membrorum non semper obediat rationi,est ex pœna peccati,vt.s.anima suæ inobedientiæ ad Deum, in illo præcipuè membro pœnam patiatur,per quod originale peccatum ad posteros traducitur. Sed quia per peccatum primi parentis natura est sibi relicta subtracto supernaturali dono , quod ei diuinitus collatum erat:ideo cõsideranda est ratio naturalis quare motus huiusmodi membrorum specialiter rationi non obediant. Aristoteles dicit inuoluntarios esse motus cordis & membri pudendi : quia scilicet ex aliqua apprehensione huiusmodi membra commouentur , inquantum scilicet intellectus & fantasia repræsentant aliqua ex quibus consequuntur passiones , ad quas consequitur motus horum membrorum,non enim tunc mouentur secundum rationis aut intellectus imperium,quia scilicet ad motum horum membrorum,requiritur aliqua alteratio naturalis, putà caliditas,aut aliqua alia,quæ alteratio non subiacet imperio rationis.Specialiter autem hoc accidit in duobus membris prædictis:quia vtrunque illorum membrorum est quasi quoddã animal separatum,inquantum est principium vitæ,principium autem in virtute est totum.Cor enim est principium sensuum : & ex membro genitali exit virtus seminalis , quæ est virtute totum animal , ideo habet proprios motus naturales : quia principia oportet esse naturalia , vt dictum est.

Lib.de cau. mo.animal.

Membrũ genitale est quasi quoddam animal separatũ.

Ver. 7. DE CIRCVNSTANTIIS HVMANORVM ACTVVM.

1.2.q.7. QVum de integritate accidentali humanorum actuum sint circunstantiæ, ideo de eis aliquid dicendum est. Ad cuius euidentiam supponendum est primò q; quemadmodum res naturales specificantur & accipiunt speciem à forma , ita & actus naturales & humani recipiunt speciem & essentiam ab obiecto,sicut & actus sensuum,visus à colore,auditus à sono.Sic etiam actus humani,virtutum scilicet & vitiorum.Temperãtia à moderatione cibi & potus ac venereorum, iustitia à redditione debiti,furtum ab acceptione rei alienæ inuito domino. Secundò supponendum est quòd quemadmodum res naturales corporales habent aliqua accidentia conuenientia, quæ non sunt de essentia siue quidditate eorum , sunt tamen de perfectione eorum : homo enim habet quinque sensus exteriores & actus illorum, qui non sunt de essentia hominis:illis tamen sic perficitur,quod absque illis non esset perfectus perfectionibus sibi conuenientibus & debitis, & quolibet illorum deficiẽte homo esset deformis. Ita actus humani siue liberi,qui speciem & perfectionem essentialem accipiunt ab obiecto,ad perfectionem suam in esse moris , hoc est ad bonitatem seu laudabilitatem suam,vltra perfectionem essentialem, hoc est vltra bonitatem obiecti requirunt aliqua accidentia conuenientia , quæ vocantur circunstantiæ conuenientes. Et sic ad hoc quòd aliquis actus humanus sit perfectus , hoc est bonus moraliter , requiritur quòd habeat non solum obiectum bonum & conueniens,sed etiam quòd habeat circunstantias conuenientes, ita quòd si vna desit,licet actus sit perfectus ex obiecto,& in genere naturæ,non tamen est perfectus in genere moris,hoc est bonus siue laudabilis. Circunstantia ergo est conditio quæ est extra substantiam actus,& tamen attingit aliquo modo actum humanum, hoc est conuenit illi & perficit ipsum,accidentaliter tamen,scilicet in esse moris:& cùm sit extra substantiam siue essentiam ipsius,sequitur quod circunstantiæ humanorum actuum dicuntur accidẽtia eorum. ¶ Sed notandum est quòd aliquid dicitur accidens alicuius dupliciter. Vno modo quia inest ei, & sic album dicitur accidens Sortis. Alio modo quòd simul est cum eo , & in eodem subiecto : & sic dicitur q; album accidit medico,quia albedo & medicina conueniunt in eodem subiecto , scilicet Sorte medico & albo. Et per hunc modum circunstantiæ dicuntur accidentia humanorũ actuum : quia sunt cum illis,& in eodem subiecto scilicet agente,quanuis non omnes sint subiectiuè in actibus ipsis:sicut albedo & musica in Sorte.¶ Vlterius notandum est,quòd accidens dicitur accidere accidenti propter conuenientiam in subiecto dupliciter. Vno modo secundum quòd aliqua accidentia comparantur ad vnum subiectum absque aliquo ordine , vt album & musicum in Sorte. Alio modo cum aliquo ordine:quia subiectum recipit vnũ accidens alio mediãte,sicut substantia recipit qualitatem mediante quantitate,albedinem mediãte superficie. Vtroque autem modo circunstantiæ se habent ad actum:nam aliquæ circunstantiæ ordinatè pertinent ad agentem non mediante actu,putà locus,tempus,& conditio personæ. Aliquæ verò mediãte ipso actu,sicut modus agendi.¶ Circunstantiæ à Philosopho numerantur octo.s.quis fecerit, quibus auxiliis siue instrumentis fecerit,quid fecerit,vbi fecerit,cur siue propter quid fecerit, quomodo fecerit,quando fecerit.Et circa quid fecerit,quæ est vltima,quæ à Cicerone cõprehenditur sub quid fecerit,& sic secundũ eũ non sunt nisi septem:quæ hoc versu cõtinentur,quis,quid,vbi,quibus auxiliis, cur, quomodo, quãdo.Ex his circunstãtiis tres sunt ex parte actus:duæ circunstãtiæ contingunt actũ per modũ mensuræ,scilicet tempus & locus,siue vbi & quãdo.Vna verò contingit actũ per modũ qualitatis,vt modus scilicet fortiter vel remissè,tardè vel velociter. Ex parte effectus est vna, s.quid fecerit.Ex parte causæ finalis accipitur alia,scilicet cur vel propter quid fececit.Non q; finis qui dat speciẽ actui,sit circũstãtia,sed aliquis finis adiũctus:sicut q; fortis fortiter agat propter bonũ fortitudinis nõ est circũstãtia.Et ita intelligẽdum est in circũstãtia ex parte effectus.s.quid fecerit,nã q; aliquis perfundens aliũ aqua,abluat ipsum,non est circũstãtia,sed q; infundẽdo infrigidet vel calefaciat, sanet,vel ægrotare faciat,hæc est circũstãtia quid fecerit. Ex parte causæ materialis siue obiecti,accipitur alia circũstãtia.s.circa quid,nõ q; illa conditio causæ,ex qua substãtia actus pendet,dicatur circunstãtia,sed aliqua conditio adiuncta:sicut in obiecto furti,quòd sit alienũ,non dicitur circunstãtia,sed quòd sit magnũ vel paruũ, dicitur circunstãtia circa quid.

Circunstantia definitio.

3.Ethic. Circunstantiæ quot sint.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ex parte verò causæ principalis accipitur alia circunstantia.ſ.conditio perſonæ:non eſt tamen intelligendum,quòd conditio perſonæ quæ tranſit in vim obiecti,ſit circunſtantia, ſed illa quæ non dat ſpeciem actui. Ex parte verò causæ inſtrumentalis accipitur alia circunſtantia.ſ.quibus auxiliis ſiue inſtrumentis:bene autem vel male non ſunt circunſtãtiæ,ſed cõſequuntur omnes circunſtantias vel defectus illarũ. Quotiens etiam nõ eſt circunſtãtia,cũ non ſit extra ſubſtãtiam actus, ſed iteratio ſubſtãtiæ ipſius actus.Inter omnes circunſtãtias ſecundum Greg.Nycenum duę ſunt principaliſsimæ.ſ.cuius gratia agitur,quæ dicitur circunſtãtia finis,ſiue cur,aut propter quid. Et circunſtãtia ex parte effectus.ſ.quid eſt quod agitur.Philoſo.verò dicit,quòd principales circunſtãtiæ ſunt propter quid,& ea in quibus eſt operatio,per quæ Philoſ. nõ intellexit tempus aut locum,ſed ea quæ adiunguntur actui:ſed idem dicit cum Greg. Quia per hoc quod dicit ea in quibus eſt operatio,intelligit id quod Greg. intelligit per circunſtantiam quid eſt quod agitur,& ſic non aduerſantur.Cùm ergo actuum humanorum obiectum ſit finis, circunſtãtia quæ dicitur cuius gratia,ſiue finis adiunctus erit principalior : ſecunda verò eſt quæ attingit ſubſtantiam actus. Aliæ autẽ circunſtãtiæ ſunt magis vel minus principales,ſecũdum quod ad iſtas magis vel minus appropinquãt.Nec obſtãt quòd accidentia videntur eſſe præter conſiderationẽ artis,cũ nulla ars cõſideret id quod eſt per accidẽs,vt dicitur in 6.Metap.Quia non omnia accidentia ſe habent ad ſubſtãtiam per accidens,ſed ſunt per ſe accidentia,& tales ſunt circunſtantiæ actuũ humanorum in doctrina morali:ideo ſunt de eius conſideratione. Notandum inſuper , quòd licet circunſtãtia manens circunſtantia,non det ſpeciem actui,nec ineſſe naturæ,nec ineſſe moris.Tamen ſi vna illarum deficiat,ſpecies actus mutatur nõ quidẽ in eſſe naturæ,ſed moris:ſicut homo per hoc quod efficitur cæcus,non variatur eſſentialiter:aut ſi prius talis erat,& efficiatur vidẽs vel audiẽs , non eſt alterius ſpeciei eſſentialis:ſed bene accidentalis.ſ.pulchri vel deformis:quia,vt D.Dionyſ.ait, bonum eſt ex integra cauſa,& malũ ex ſingularibus defectibus,& ſimiliter pulchritudo, &c. Sic in actibus humanis coniunctio viri & mulieris eſt eiuſdem ſpeciei in eſſe naturæ,& idem effectus ſequitur ante matrimonium & poſt,tamẽ in eſſe moris ſunt actus diuerſi:quia ante matrimonium eſt actus malus,& poſt bonus, & ſic de aliis.Veruntamen ſi circunſtantia tranſeat in vim obiecti, tũc dat nouam ſpeciem moris actui,& actus ille qui eſt vnus in eſſe naturæ,erit plures in eſſe moris,& tot ſpecierum quot circunſtantiæ trãſeunt in vim obiecti. ¶ Dicitur autẽ circunſtãtia tranſtra.hoc manifeſtum eſt in his quæ habẽt ſpeciale præceptum vel prohibitionem,vt dare eleemoſynam pauperi propter pietatem naturalem,& vt præſeruetur à peccato mortali,eſt actus miſericordiæ ex obiecto,& ex parte finis eſt actus charitatis : & ſi fiat propter honorẽ Dei, erit religionis.Sic in malis accipere rem alienam,eſt actus malus ex obiecto & furtum.Sed accipere in loco ſacro,vel rem ſacram de loco non ſacro aut tempore ſacro,tempus & locus trãſeunt in vim obiecti,& conſtituunt actum ex obiecto malum in duabus ſpeciebus moris:hoc eſt, dat ei duas malitias ſiue deformitates,aut deordinationes.Si accipiatur alienum ad adulterandum vel occidendum circunſtantia,finis trahit ipſum ad adulterium vel homicidium.Circunſtantia quę ex ſe non habet,nec reſpicit ſpecialem ordinationem rationis in bono vel in malo,niſi præſuppoſita aliqua alia conditione,à qua actus habet ſpeciem boni vel mali,non mutat ſpeciem, licet aggrauet:ſicut tollere aliquid in magna vel parua quantitate,ex ſe non habet,nec reſpicit ſpecialem ordinẽ rationis,ſed eſt indifferens.Suppoſita tamen conditione,per quam actus habet bonitatem vel malitiam,vt in eleemoſyna & furto , dare vel tollere in magna quantitate vel parua non diuerſificat actum in bonitate vel malitia,auget tamen bonitatẽ in eleemoſyna,& aggrauat peccatũ in furto.

5.Ethic.

Circunſtantia quãdo tranſeat in vim obiecti.

§. 7. DE BONITATE ET MALITIA HVMANORVM ACTVVM.

EX ſacris literis conſtat aliquos actus humanos eſſe bonos,& aliquos malos.De bonis habetur C
Mat.26. Matthæi 26.vbi Iudas murmurabat contra Magdalenam, tanquã malè feciſſet:Chriſtus eam defendit dicens,Quid moleſti eſtis huic mulieri?bonum enim opus operata eſt in me,&c.Deinde prædixit eã pro illo remunerationem accepturã,cùm opus illud haberet bonum obiectum,& omnes circunſtantias requiſitas.Et ipſa in ſtatu viæ & in gratia:ergo meritorium.Et Gen.4.dici-
Gen.4. tur,Reſpexit Deus ad Abel & munera eius:ad Cain autem,& munera eius non reſpexit. Ille re-
Ioan.3. ſpectus ad munera,nil aliud erat quàm acceptatio & approbatio ſacrificij eius.Et Ionę tertio,Vi-
Mat.6. dit Deus opera eorum,quia conuerſi ſunt.Et Matt.Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt vi-
1.Tim.5. deant opera veſtra bona,& glorificent patrem veſtrum,qui in cælis eſt.Et 1.ad Timo.Vidua eligatur nõ minus ſexaginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor , in operibus bonis teſtimonium
1.Pet.2. habens.Et 1.Petri , Vt in eo quod detractant de vobis tanquã malefactoribus,ex bonis operibus
Rom.2. vos conſiderantes glorificent Deum in die viſitationis.Et Rom.2.Reddet vnicuique iuxta opera eius:iis qui ſecundum patientiam boni operis gloriam & honorem. De malis operibus non eſt
Ioan.2. dubium ex eodem textu.Et Ioan.2.Et dilexerunt homines magis tenebras quàm lucẽ.Et aliis penè innumeris paſsibus,quos recitare prolixũ eſſet.Ex prædictis apparet quàm deteſtabilis ſit error Lutheranorum,qui non verentur dicere,quòd homo iuſtus in omni opere bono peccat, & ꝙ omne opus bonum eſt peccatum ; ex quo ſequitur quòd Deus reſpicit,conſulit , approbat & remunerat peccata,quod nullus vnquam ſanæ mentis affirmauit : nec obſtat illud Eſa. 64. vbi ait, Omnes iuſtitiæ noſtræ tãquã pãnus menſtruatæ:quia intelligitur de bonis operibus infectis malis circũſtantiis,vt amplius dicetur,cùm agetur de merito:vel cõparando eas ad iuſtitiã diuinam.

Ver. 1.

Ver. 1. DE ORIGINE BONITATIS VEL MALICIAE HVMANORVM ACTVVM.

A DE bono & malo in actionibus oportet loqui ꝓportionabiliter , ſicut de bono & malo in rebus.In rebus autẽ intantũ aliquid habet de bono,inquantum habet de eſſe,ſiue inquantum eſt ens,quia ens & bonum conuertuntur,& intantum aliquid eſt malum,inquantum deficit à plenitudine ſui eſſe,ſiue ab eſſe ſibi conuenienti ſecundum naturam ſuam,ſicut ad plenitudinem eſſe humani requiritur quòd ſit compoſitum ex materia & forma, ſiue ex anima rationali & corpore, habens omnes potentias & inſtrumenta ſiue organa cognitionis & motus conuenientis humanæ naturæ:vnde ſi aliquid horũ deficiat homini,deficit illi aliquid de plenitudine ſui eſſe:& per conſequens de bonitate,& inquantum deficit à bonitate , dicitur malum : ſicut Sortes cæcus dicitur habere malum naturæ ſiue naturam deficientem : & ſi ſit ſurdus amplius , & ſic conſequenter de aliis.Manet tamen eſſentialiter homo,ſed deformis.Sic proportionabiliter dicendum eſt de actu humano,ad cuius eſſe plenitudinem requiritur primò ꝙ obiectum circa quod cadit, & per quod ſpecificatur, ſit bonum, hoc eſt conueniens dictamini rectę rationis , ſiue quòd ſit conſultum vel præceptum,vel laudabile,ſiue honeſtum : Requiritur pariter quòd ſit veſtitus prædictis octo circunſtantiis debitis.ſ.ꝙ conueniat perſonæ.Non enim omnibus omnia cõueniunt,& ꝙ conueniat tempori,loco,&c.Cùm autem actus habet, vt præmiſſum eſt,obiectum bonũ , & omnes circunſtantias prædictas debitas,dicitur bonus bonitate moris ſiue laudabilis. Cùm verò haber obiectũ malum,hoc eſt non conueniens,putà prohibitum,vel deeſt aliqua circunſtãtiarum prædictarum, eſt malus & difformis,deordinatus,ſiue vituperabilis,cum bonum ſecundum D. Diony. ſit ex in- *4.ca.de Diuinom.*
tegra cauſa,malum autem ex ſingularibus defectibus.Si verò plures circunſtantiæ deficiant, erit peior:& tanto peior,quanto plures deficiunt.Et ittamen actus ſecundum ſubſtantiam ipſius,ſiue inquãtum habet eſſe,vel eſt ens bonus bonitate naturæ,ſiue bonitate entitatiua & tranſcendẽtali.

Ver. 2. DE BONITATE VEL MALITIA EX OBIECTO.

B MAlitiam prouenire actui ex obiecto teſtatur Oſeas dicẽs, Facti ſunt abominabiles, ſicut ea *Oſee 9.*
quæ dilexerũt,ſed homo ſit abominabilis Deo propter malitiã ſuæ operationis,& placidus *1.2.q.18.ar.2.*
ſiue gratus & acceptus ex bonitate ſuæ operationis : ergo bonitas vel malitia operationis ſuæ eſt ſecundum obiecta.Sicut enim in naturalibus prima bonitas prouenit ex forma, quæ dat ſpeciem: ſic in actibus moralibus prima bonitas moralis prouenit ex obiecto cõuenienti à quo recipit ſpeciem,ſicut motus à termino:& hæc bonitas dicitur bonitas generis moris,genere pro ſpecie accepto:prout dicitur humanum genus : & quando actus habet hanc bonitatem obiectiuam , ſiue ex obiecto,dicitur bonus ex genere,vt dare eleemoſynã:& quãdo habet obiectum malũ,dicitur malus ex genere,vt accipe rẽ alienã inuito domino.Et quãuis res exteriores quę ſunt obiecta actuũ, ſint in ſeipſis bonæ:non tamen ſemper habent debitam proportionem,ſiue conuenientiam ad hãc vel hanc actionem,ſiue ad operantem ſecundum dictamen rectę rationis. Ideo inquantum conſiderantur vt obiecta talium actionũ vel agentiũ non habent rationẽ boni.Et ita proportio actionis inter obiectum & rationem ſiue dictamen eius eſt cauſa,vel ratio bonitatis vel malitiæ ipſius: quia ſecundum D.Diony.4.c.de Diui.no.Bonum hominis eſt ſecundum rationem eſſe:malũ autem quod eſt præter vel cõtra.Ex quo patet quòd ratio eſt principium humanorum & moralium *1.2.q.19.art.1.ad.3.*
actuum.¶ Sed differentia eſt inter actus ex genere ſuo,ſiue ex obiecto bono:& actus ex genere,ſiue ex obiecto malo:quia actus malus ex genere ſiue ex obiecto per quaſcunq; circunſtantias bonas non poteſt effici bonus,cum eſſentialiter & intrinſecè ſit malus, manente prohibitione obiecti:vt blaſphemare & adulterare,furari & facere contra aliquam legem humanam,manente obligatione legis.Sed actus ex genere bonus,per vnam malam circunſtantiã poteſt vitiari,cùm bonum ſit ex integra cauſa.Verùm in his quæ lege humana ſunt prohibita , poteſt fieri continuatio actus,& in continuatione poteſt prohibitio ceſſare,vel etiam in his quæ ſunt prohibita iure naturali:ſtante eodem obiecto materiali actus in ſpecie naturæ,obiectum poteſt formaliter mutari, & ſic idem actus in eſſe naturæ erit bonus & malus ſucceſsiuè : ſicut ſi in continuatione coniunctionis ſoluti & ſolutæ interueniat conſenſus matrimonij, & in continuatione acceptionis rei alienæ res ipſa detur,& accipiens efficiatur dominus. Prius erat furtum,poſtea verò non:manente tamen actu & obiecto prohibito , actus eſt eſſentialiter & intrinſecè malus , & non poteſt bene fieri.

Actus malus ex genere non poteſt effici bonus, bene tamẽ è conuerſo.

Ver. 3. DE BONITATE ET MALITIA ET CIRCVNSTANTIIS.

C BOnitas vel malitia ſecundariò & extrinſecè conuenit actui ex circunſtãtiis, vt dictũ eſt.Prin- *1.2.q.18.ar.3. & 4.*
cipaliter autem ex circũſtantia finis,qui dat bonitatem actui circa obiectũ indifferẽs,quod.ſ. nõ eſt bonum neq; malum , ſiue ex ſe non habet conuenientiam vel diſconuenientiam ad rationem,vt putà quia nõ eſt obiectum,conſultum vel præceptum,aut prohibitum:vt iacere lapidem, ambulare,& alia huiuſmodi,in quibus habet verum maxima D.Boetij in Topicis dicentis,cuius finis honus eſt,ipſum quoque bonum eſt:& cuius finis malus eſt,ipſum quoque malum eſt.In his autem quæ non ſunt indifferentia,ſed ſunt bona vel mala ex obiecto,finis malus adueniens actui bono ex obiecto vitiat.Et circunſtantia finis aduenies actui malo ex obiecto non bonificat neq; rectificat ipſum.Vnde Apoſt.Rom.3.Et non ſicut blaſphemamur, & ſicut quidam aiunt nos dicere , faciamus mala vt veniant bona,quorum damnatio iuſta eſt , finis tamen bonus adueniens actui bono addit ad bonitatẽ obiecti.Et ſimiliter finis malus adiunctus actui malo,addit ad malitiam,differẽter tamen:quia cùm finis referatur ad actũ exteriorẽ,ſe habet vt circũſtãtia,cùm accidat actui exteriori , quod ad talẽ vel talẽ finẽ ordinetur:& ideo bonitas finis cõparata ad actũ

exteriorem

Universidad de Deusto
Biblioteca

exteriorē,cōprehenditur in bonitate circunſtātiarum,& eodem modo malitia,vt ſi quis mœchetur vt furetur.Furtum ſecundū dominū Caietanū eſt circunſtātia.Si verò finis referatur ad actū interiorē voluntatis,non eſt circunſtātia,ſed obiectū actus interioris,& ideo pertinet ad ſubſtantiam actus ſpecificatiuè concurrens.Ad cuius euidentiam ſciendum eſt quòd actus dicūtur humani,inquantū ſunt voluntarij,vt dictū eſt:In voluntario autē aliquando inuenitur duplex actus, ſ.actus interior & exterior,& vterq; illorum habet obiectum ſuum.Finis autem propriè eſt obiectum volūtatis. Obiectum autem actus exterioris eſt id circa quod actio exterior verſatur.Sicut igitur actus exterior recipit ſpeciē ex obiecto exteriori, circa quod verſatur:ſic actus interior voluntatis recipit ſpeciem à fine ſicut à proprio obiecto:ſed,vt dictum eſt,id quod ſe tenet ex parte voluntatis,ſe habet vt formale & principale ad id quod ſe tenet ex parte exterioris actus:quia voluntas vtitur mēbris ad agendū,ſicut inſtrumentis:nec actus exteriores habent rationē moralitatis(hoc eſt laudis vel vituperij)niſi inquantū ſunt voluntarij:ideo ſpecies actus humani formaliter & principaliter conſideratur ſecundum finem:materialiter autem ſecundum obiectum exterioris actus.Ideo Philoſ.dicit,quòd ille qui furatur vt mœchetur, per ſe & propriè loquendo magis eſt adulter quàm fur. ¶Nec obſtat quòd id quod eſt per accidens,non conſtituit ſpeciem,ſed accidit actui,ꝙ ordinetur ad talē finē,igitur:quia licet accidat actui exteriori ordinari in talē finē:nō tamen accidit interiori actui voluntatis, qui cōparatur ad exterioré,ſicut formale ad materiale. Et quanuis finis ſit cauſa extrinſeca debita,tamen proportio & relatio in ipſum finē inhæret actioni: & ſic ſi actus exterior ordinetur ad diuerſos fines diſparatos,erit in diuerſis ſpeciebus moris diſparatis:ſi verò ordinetur ad diuerſos fines ſubordinatos,actus exterior erit in diuerſis ſpeciebus moris ſubordinatis,quarū vna cōtinetur ſub alia: vt ſi quis reddat depoſitum vt ſe tueatur ab inimicis,& vt facilius poſsit ſeruire Deo, & honorare eum:ſunt plures actus morales ſubordinati; & principalis eſt actus religionis,quæ verſatur circa honorē Dei:quia quantò finis eſt poſterior, reſpondet vniuerſali agenti,ſicut victoria:quæ eſt vltimus finis exercitus,eſt finis intentus à ſummo duce ordinatio huius aciei,vel illius eſt finis intentus ab aliquo ducū inferiorū.Sic eſt de fine voluntatis,quæ eſt vniuerſale mouens omniū aliarū potentiarū.Et ideo ipſæ potentiæ inferiores, & actus earū continentur & reducuntur ad actū voluntatis.¶Ex præmiſsis apparet quòd in actione humana quadruplex bonitas cōſiderari poteſt. Prima eſt naturalis & entitatiua ſiue trāſcēdētalis. Secunda bonitas eſt ex obiecto quod dat ſpeciē actui.Tertia bonitas eſt ex circunſtātiis,quæ ſunt accidētia quędā actui debita & proportionata.Aliquādo tamē D.Tho.ſub bonitate obiecti comprehendit bonitatē circunſtantiarū:dicit enim quod ſuppoſito ꝙ voluntas ſit bona, mala circunſtantia poteſt eā facere malam:quia velle facere aliquid quando non debet fieri,ſeruatis aliis circunſtantiis non eſt velle bonum.Et impoſsibile eſt aliquē velle bonū,quando nō debet,quia ſemper debet homo velle bonum,niſi fortè per accidens. Quarta bonitas,quæ conſiderari poteſt in actibus humanis eſt ſecundum finē, quaſi ſecundū habitudinem ad bonitatis cauſam. Nihil tamen prohibet actioni habenti vnā prædictarū bonitatū deeſſe aliā vel alias.Ea ſecundū hoc contingit, ꝙ actio eſt bona ſecundū ſpeciē vel circunſtantias,& ordinari in finē malū,& econuerſo. Non eſt tamen bona ſimpliciter:niſi omnes bonitates concurrant,cùm (vt dictum eſt) bonū ſit ex integra cauſa.Eſt tamen alia bonitas aduenies,quæ dicitur meritoria,quæ eſt per gratiā : de qua poſtmodū dicetur:ſine hac tamen actus moralis poteſt dici ſimpliciter bonus.Et quemadmodum dictū eſt de bonitate:ſic proportionabiliter oppoſito modo dici poteſt de malitia,hoc dempto, ꝙ nulla eſt malitia entitatiua,cùm actus quantumcunq; malus ſit in eſſe naturæ & entitatis, bonus.

1.2.q.18.ar.4. Bonitas quadruplex.

1.2.q.19.ar.2. ad.2.

5.Ethic.

Ver. 4. DE INDIFFERENTIA ACTVVM HVMANORVM SECVNDVM SPECIEM.

1.2.q.18.ar.8.

CVm actus humani accipiant ſpeciē ex obiecto,ſequitur ꝙ ſi obiectū ſit indifferēs quo ad bonū vel malū(hoc eſt ſecundū ſe nō conueniat nec repugnet rationi) actus circa ipſum elicitus vel imperatus,erit indifferens:hoc eſt non erit bonus neq; malus:vt leuare feſtucā, iacere lapidē,ambulare,& alia huiuſmodi.Vnde D.Aug.dicit,ꝙ ſunt quędā facta media,quę poſſunt bono vel malo animo fieri,de quibus eſt temerariū iudicare. Nec obſtat quod D.Aug. dicit malum eſſe priuationē boni,& ſecundū Philoſ.priuatio & habitus ſunt oppoſita immediata:quia duplex eſt.Priuatio quædam conſiſtit in priuato eſſe,hæc nihil relinquit de habitu,vt cæcitas & mors inter hanc priuationem & habitum non poteſt eſſe aliquod mediū circa propriū ſuſceptibile. Alia eſt priuatio,quæ conſiſtit in priuari,ſicut ægritudo eſt priuatio ſanitatis,non ꝙ tota ſanitas ſit ſublata,ſed quia eſt quaſi via ad totalem ablationem. Et ideo cum talis priuatio aliquid relinquat, nō ſemper eſt immediata cum oppoſito habitu,& hoc modo malum eſt priuatio boni, vt ſimplicius dicit in lib.Prædicamentorum:quia eò quòd malum non aufert totum bonum, ſed aliquid relinquit:ideo poteſt eſſe aliquod medium inter bonum & malum.Nec oportet quòd omnis finis vel obiectum habeat aliquam bonitatē vel malitiam moralem, quæ cōſideratur per comparationem & rationem,quanuis oporteat quòd habeat aliquam bonitatem vel malitiam,ſaltem naturalem & entitatiuam.Si dicatur quòd omnis actus, vel habet debitam perfectionem bonitatis, & ſic eſt bonus: vel aliquid deficit, & ſic eſt malus: ergo nullus indifferens. Dicendum eſt quòd conſequentia non valet: quia non quicquid habet actus,pertinet ad ſpeciem eius. Vnde ſi in ratione ſuæ ſpeciei non contineatur quicquid pertinet ad plenitudinem bonitatis ipſius, non propter hoc eſt ex ſpecie ſua malus vel bonus:ſicut homo ſecundum ſpeciem ſuam non eſt virtuoſus neque vitioſus. Et cùm dicimus actum eſſe indifferentem,intelligimus ſecundum ſuam ſpeciem.

Lib.de ſer. Do.in mon.

Ver. 5.

Ver. 5. DE INDIFFERENTIA ACTVVM SECVNDVM INDIVIDVVM.

1.2.q.18.ar.9.

AOMnis actus humanus ſecundum indiuiduum,ſiue in indiuiduo aut ſingulari, eſt bonus vel malus,& nullus eſt indifferens:quia cùm actus humanus non ſolùm habeat bonitatē ex obiecto,ſed etiam ex circunſtantiis & fine:Et omnis talis in indiuiduo exiſtens habeat aliquam circunſtantiam,per quā trahatur ad bonum vel ad malum,ad minus ex parte intentionis finis. Cùm enim rationis ſit ordinare,actus à ratione deliberata procedēs,ſi ſit ordinatus in malum finem,eſt malus:ſi verò in bonum finem,eſt bonus,iuxta regulā D.Boetij:Cuius finis bonus eſt, ipſum quoque bonum eſt:dum tamen non vitietur aliunde & per oppoſitum. Cuius finis malus eſt, ipſum quoque malum eſt.Sed ſi ſit ordinatus in finem indifferentem, ex hoc ipſo repugnat rationi, & habet rationem mali,cùm ſit otioſus. Vnde Chriſtus Matt.12.dicit: De omni verbo otioſo, quod locuti fuerint homines,reddent in die iudicij rationem.Eadē ratione de facto,quod dicitur otioſum ſecundum D.Greg.quando caret vtilitate rectitudinis,aut ratione iuſtæ neceſsitatis. ¶Si dicatur quòd nulla ſpecies eſt quæ non contineat, vel continere poſsit ſub ſe aliquod indiuiduum: ergo ſi aliquis actus eſt indifferens ſecundum ſpeciem aliquis actus indiuidualis ſub illa ſpecie contentus,poterit eſſe indifferens,cùm indiuiduo conueniant omnia quæ conueniunt ſpeciei, & ſpecies prædicetur de indiuiduo.Negatur conſequentia,quia aliqua bonitas conuenit actui in indiuiduo ſecundum ſe, ſiue inquantum indiuiduum eſt, qui non conuenit ei ſecundum ſpeciem, putà bonitas circunſtantiæ finis:& quātum ad illam prædicationem dici poteſt, quòd hæc eſt vera,Deambulatio Sortis abſolutè conſiderata vt deambulatio, eſt indifferens ſecundum ſpeciem, & ſic indiuiduum prædicatur de omnibus, quæ conueniunt ſpeciei: tamen deambulatio Sortis conſiderata,vt eſt Sortis non eſt indifferens,quemadmodum hæc eſt vera, Sortes eſt quantus ſecundum ſpeciem.Sed hæc non eſt vera, Sortes eſt tantæ quantitatis ſecundum ſpeciem:quia habere tantam quantitatem non conuenit ſpeciei:nec omni contento ſub tali ſpecie : ſed ex indiuiduatione materiæ,quæ eſt per hanc quantitatem. Vel dicendum quòd aliquem actum eſſe indifferentem ſecundum ſpeciem dupliciter poteſt intelligi. Vno modo ſic,quòd ex ſua ſpecie debeatur ei quòd ſit aliquod obiectum humani actus,quòd non poſsit ordinari ad bonum vel malum finem.Et hoc modo falſum eſt dicere,actum eſſe indifferentem ex ſpecie ſua. Alio modo poteſt intelligi actus indifferens ex ſpecie ſua,eò quòd ex ſua ſpecie non habet quòd ſit bonus vel malus, & ſic eſt verum.Sicut homo ex ſua ſpecie non habet quòd ſit albus vel niger,vel tantæ quātitatis: conuenit enim homini indiuiduo non ex principiis ſpeciei, ſed ex principiis indiuiduationis vel per accidens.¶Ex his infertur quòd nullus habitus poteſt eſſe indifferens, cùm cauſetur ex actibus indiuiduis.Nec obſtat quod Philoſophus de placidis & prodigis dicit,quòd nō ſunt mali, & tamen cōſtat quod non ſunt boni,cùm recedant à virtute:quia Philoſophus propriè nominat hominem malum,qui eſt aliis hominibus nociuus.Hic autem accipitur malum communiter pro eo quod eſt rectæ rationi repugnans,& bonum quod eſt conueniens rationi:quia,vt dictum eſt,bonum hominis eſt ſecundum rationem eſſe:& malum,præter vel contra rationem eſſe. ¶Notandū etiam quòd ſicut actus humanus in indiuiduo non poteſt eſſe indifferens quantum ad bonum vel malum morale:ſic nec in exiſtente in gratia poteſt eſſe indifferens quantum ad meritum vel demeritum,modò habeat vſum rationis:quia omnis actus humanus in exiſtente in gratia eſt meritorius vel demeritorius:quia ex quo charitas actu vel virtute concurrit in actibus moraliter bonis virtute primi actus charitatis,per quem diligit Deū ſuper omnia, & ordinat in eū ſe & omnia ſua bona præſentia vel futura:actus ille eſt gratus & acceptus Deo,& ordinat in eū ſe & omnia ſequens meritorius.Vnde Gen.4.dicitur,ꝙ reſpexit Deus ad Abel & munera eius.Si verò ponatur impedimētum,vt putà mala circūſtātia inanis gloriæ,aut aliqua alia, eſt venialis & demeritorius,& cōtra illud Apoſt.Siue māducatis,ſiue bibitis,ſiue aliud quid facitis,omnia in gloriam Dei facite.Actus autē eorū qui ſunt in gratia,& nō habēt vſum rationis,ſunt extra genus moris,& per cōſequēs extra genus meriti vel demeriti,cùm non ſint humani,neq; morales. Bonitas enim meritoria præſupponit moralem:Actus verò in exiſtētibus in peccato mortali,poſſunt eſſe boni moraliter & ciuiliter laudabiles,qui tamē nō ſunt meritorij nec demeritorij reſpectu gloriæ aut pœnæ æternæ.Si quis enim exiſtens, peccato mortali habituali,ſeruatis omnibus circunſtantiis moralibus debitis,honoret patrem,vel det eleemoſynā ex pietate naturali,vel ſubleuat eum qui ſubmergitur,nō meretur,neque peccat.Primum patet cùm non ſint in gratia, quæ eſt principium & fundamētum meriti,iuxta illud Apoſt.Gratia Dei vita æterna. Quòd autem nō peccet moraliter neque venialiter,probatur:quia omne peccatum,eſt actus malus: prædicti autem actus non ſunt mali,cùm habeāt obiectum bonum,& omnes circunſtātias morales debitas in eſſe. Nō enim ad actum moraliter bonum requiritur relatio actualis neque habitualis, imò nec ſecundum aliquos virtualis in vltimum finem ſupernaturalem,ſed ſufficit relatio aptitudinalis. ſ. quòd ſit aptus naguans rectæ rationi,vt in actibus prædictis:ergo exercens taliter opera prædicta, non peccat, & per conſequens actus eſt moraliter bonus, cùm omne peccatum ſit actus moraliter malus,cùm ſit contra dictamen rectæ rationis. ¶Nec obſtat quod dicitur: Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Vbi Gloſ. Omnis vita infidelium peccatum eſt, cùm non ſit ex fide: quia Apoſt. accepit ibi fidē pro cōſciētia:vel ſi accipiatur pro virtute fidei, illa negatio tenetur cōtrariē:vt ſit ſenſus:Omne quod eſt cōtra fidē vel conſcientiam,peccatū eſt.Et ad Gloſ.illam quæ attribuitur D.Aug.

Nullus habitus eſt indifferens. 4.Ethic.

Nullus actus bonus in habēte gratiā eſt indifferēs quātum ad meritū vel demeritū.

1.Cor.10.

Rom.6.

Rom.14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D.Aug.potest dupliciter responderi.Primò,ꝙ omnis vita infidelium,peccatum est,concomitanter,hoc est existit cum peccato.s.infidelitatis:sed nõ ꝙ quolibet actu peccent. Secundò, ꝙ omnis
Ad Titum 1. vita & actio infideliũ ex infidelitate procedẽs,peccatũ est.Vnde Apost.ad Tit.1.Coinquinatis &
infidelibus nihil mundum est,sed inquinatæ sunt eorum mens & cõscientia.Multos tamen bonos
Exod.1. actus faciunt,qui non procedunt ex infidelitate.Ideo obstetrices Hebræorum præseruantes filios
masculos,non peccauerunt,licet essent idololatræ:eam ob rem ædificauit illis Deus domos. Nec
tamen ex illa Glos.sequitur,ꝙ omnis vita fidelium,& existentium in gratia, sit meritoria:iuxta il-
Rom.8. lud Apost.Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum:quia aliter se ha-
bet fidelis ad bonum,& infidelis ad malum : nam in homine qui habet fidem formatam,nihil est
Ibidem. damnationis æternæ:iuxta illud Rom.8.Nihil ergo damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu,
& non secundum carnem ambulant:sed bene damnationis temporalis.s. culpa venialis & reatus
pœnæ temporalis esse potest:sed in homine infideli & in infidelitate existente,est bonum naturę:
& ideo cum infidelis ex dictamine rationis facit aliquod bonũ , non referendo in malũ finẽ , non
peccat,licet opus eius nõ sit meritorium:quia non est gratia informatum. Si dicatur quòd quem-
admodum fidelis primo actu charitatis per fidem,refert se & omnia opera sua futura in Deum,ra-
tione cuius relationis cætera bona opera in gratia facta sunt meritoria,etiã si non referãtur actua-
liter propter illam relationem virtualem primi actus.Cùm ergo infideles per actum infidelitatis
suæ retulerint se,& omnia opera sua futura in idolũ suum,sequitur quòd omnia opera sua sequen-
tia,etiam si actualiter non referantur,sunt demeritoria & peccata.Negatur consequentia,& ratio
est:quia omnia bona opera ex se sunt ordinabilia in Deum. Ideo sufficit prima relatio vniuersa-
lis,in qua virtualiter continentur omnia bona opera futura in existente in gratia , sed opera bona
ex se nõ sunt referibilia in idolũ,sed solum ex malitia referẽtis:& ideo ad hoc ꝙ sint peccata, non
sufficit relatio virtualis vel habitualis,sed requiritur actualis,cùm ex se sub illo fine nõ cõtineãtur.

Ver. 6. DE BONITATE VEL MALITIA ACTVS INTERIORIS.

5. Ethic. BOnitas vel malitia actus interioris voluntatis pendet primò ex obiecto suo.Vnde Philos. di- B
1.2.q.19. ar.1. cit,ꝙ iustitia est secundum quam aliqui volunt iusta:& virtus est secundum quã aliqui volunt
bona.Sed bona voluntas est illa quæ est secundum virtutem:ergo bonitas voluntatis est ex hoc,ꝙ
aliquis vult bonum.Nec obstat quòd actus aliarum potentiarum, & exteriores accipiant bonita-
tem ex circunstantiis,præcipuè ex fine,sicut dictum est:quia finis est obiectum voluntatis, & non
aliarum potentiarum aut actuum exteriorum:ideo omnes circunstantiæ requisitæ ingrediũtur ob-
iectum actus interioris volũtatis. Quapropter D.Tho.dicit,quòd supposito quòd voluntas sit boni
nulla circunstantia.s.subsequens,potest facere malam. Et cùm bonitas voluntatis pendeat ex
bonitate voliti,necesse est quòd pendeat ex intentione finis,qui est obiectum voluntatis, & ratiõ
volendi ea quæ sunt ad finem.Si verò intentio finis consequitur actum voluntatis existentem,pu-
tà si aliquis vellet aliquid facere , & postea referret in Deum : tunc prima bonitas voluntatis non
pendet ex intentione sequenti,nisi quatenus reiteratur actus:nec per malam intẽtionem finis se-
quentem deprauatur actus,qui præcessit,sed actus voluntatis,qui iteratur,est malus. ¶ Cùm autẽ
obiectum proportionetur voluntati per rationem,quia bonum intellectum est obiectum propor-
tionatum voluntati : sequitur quòd bonitas voluntatis eo modo pendet à ratione , quo pendet ab
obiecto.Obiectum enim voluntatis quod est bonum,& finis,non pertinent ad genus moris , nisi
inquantum cadit sub ordine rationis. Ratio autem est primum principium formale intrinsecum
humanorum actuum : Igitur bonitas moris primo pendet à ratione. Et licet bonum sub ratione
boni & appetibilis prius pertineat ad voluntatem,quàm ad rationem , tamen bonum sub ratione
6. Ethic. veri prius pertinet ad rationem.Et quanuis Philos.dicat,quòd obiectum intellectus practici con-
siliatiui eorum quæ sunt ad finem,sit verum conforme appetitui recto:quia circa media rectitudo
rationis consistit in conformitate ad appetitum finis debiti:tamen ipse appetitus finis debiti præ-
supponit rectam apprehensionem de fine,quæ est per rationem. Et licet voluntas moueat ratio-
nem secundum vnum modum.s. quantum ad exercitium & effectiuè , ratio tamen alio modo
mouet voluntatem , scilicet formaliter & directiuè , hoc est per præsentationem obiecti , & sic
quantum ad specificationem : ideo bonitas voluntatis pendet à ratione in genere moris.

Ver. 7. DE DEPENDENTIA BONITATIS A LEGE AETERNA.

1.2 q.19.ar.4. CVm in causis ordinatis effectus plus pendeat & procedat à prima causa,quàm secunda:quia C
Psal.4. secũda nõ agit,nisi in virtute primæ:& ratio humana,quæ est regula & mẽsura volũtatis hu-
manæ,pẽdeat à lege æterna,quæ est ratio diuina & mensura rationis humanæ.Vnde Dauid dicit:
Multi dicunt,quis ostẽdit nobis bona?subiungit:Signatum est super nos lumẽ vultus tui domine.
Quasi dicat:Lumine rationis,quod nobis ex lumine vultus tui prouenit,datũ est ꝙ possumus co-
gnoscere bona,& nostrã voluntatem regulare.¶ Ex quo sequitur,quòd bonitas voluntatis huma-
næ magis pẽdet à lege æterna,quàm à ratione humana:licet enim vnius rei nõ sint plures mensu-
ræ proximæ,tamen bene subordinatæ:& mensurã proptiã oportet esse homogeneã,hoc est eiusdem rationis,siue vnius generis,cùm intellectus & voluntas sint eiusdem rationis & generis:quia
ambæ sunt potentiæ spirituales connexæ , supra se inuicem reflectentes : sed hoc non oportet in
mensura remota. Lex enim æterna siue ratio diuina non est eiusdem rationis & generis cum vo-
luntate humana, & quanuis lex æterna sit nobis ignota , secundum quodest in mente diuina : in-
notescit tamẽ nobis per rationem naturalem,quæ ab ea deriuatur,vel per aliquam reuelationem.

Ver. 8.

Ver. 8. DE DISCORDIA VOLVNTATIS A CONSCIENTIA ERRONEA.

1.2 q.19 art.5. De verit.q.17. art.4. Rom.14. Conscientia erroni obligat. A VOluntas discordans à ratione etiam errante, est mala:quia ratio eriam errans siue iudicium practicum etiam erroneum est conscientia , quæ nil aliud est quàm applicatio scientiæ ad aliquem actum.Sed omnis voluntas , quæ est contra conscientiam,est mala, iuxta illud : Omne quod non est ex fide,peccatum est.vbi Glos.exponit,hoc est : Omne quod est contra cõscientiam, ædificat ad gehennam.Ex quo sequitur quòd conscientia obligat non solùm quãdo dictat quòd illud quod est malum,non est faciendum,& quòd illud quod est bonum,& sub præcepto, est faciendum:quia tunc non erraret,sed etiam ligat quando errat.Et non tantum quando dictat opera indifferentia,vel etiam quæ sunt sub consilio,esse sub præcepto , & debere fieri sub pœna peccati mortalis:sed etiam quando dictat & iudicat quòd illud quod est peccatum mortale,est sub præcepto,& de necessitate salutis faciẽdum sub pœna damnationis æternæ.Cuius ratio est:quia voluntas se illi discordans,quantum in se est , habet volitionem faciendi vel omittendi id quod est illicitum : quod facere vel omittere tenetur sub pœna damnationis æternæ : cùm voluntas non possit ferri in obiectum,nisi præsentatum per rationem , & ratio præsentat quasi præceptum vel prohibitum lege æterna. Ideo quantum est ex se, facit vel omittit, quod est contra legem æternam:ideo dicit Apost.Qui autem discernit si manducauerit,damnatus est:quia non ex fide,hoc *Rom.14. ad Titum 3.* est secundum conscientiam,quam spreuit,& sic delinquit,proprio iudicio cõdemnatus. Voluntas ergo discordans à conscientia errante,est mala:quia vult malum:nõ quòd volitum sit malum secundum se.sed per accidens propter apprehensionem rationis. Ideo Philoso. dicit quòd per se *7. Ethic.* loquendo,inconueniens est,non sequi rationem rectam,per accidens autem,non sequi rationem falsam siue errantem Vnde dicendum est simpliciter quòd omnis voluntas discordans à ratione *Voluntas discordans à ratione errante semper est mala.* dictante sub peccato,siue recta siue errante,semper est mala.Licet enim iudicium rationis erran-
tis non deriuetur à Deo:tamen ratio errans proponit iudicium,vt verum & à Deo(à quo est om-
nis veritas deriuatum.Nec obstat quod D.Aug.dicit:Præceptum inferioris potestatis nõ obligat,
si contrarietur præcepto superioris potestatis : sed ratio errans est inferior potestas contraria legi
æternæ:igitur.quia dictum illud habet locum,quando cognoscitur quòd inferior potestas præci-
pit aliquid contra præceptum superioris. Tunc enim dicendũ esset cum D.Petro:Obedire opor- *Act 5.*
tet Deo magis quàm hominibus.Sed si aliquis credat quòd præceptum inferioris , puta Procon-
sulis,esset præceptum superioris,puta Imperatoris , contemnendo præceptum Proconsulis, con-
temneret præceptum Imperatoris.Similiter si homo cognosceret quòd ratio humana dictat con-
tra præceptum Dei,non teneretur rationem sequi : sed tunc ratio nõ esset omnino & totaliter er-
rans:sed quando ratio totaliter errans proponit aliquid,vt præceptum Dei, tũc idem est contem-
nere dictamen rationis & præceptum Dei:& reducitur illa malitia ad malitiam apprehensionis:
quia ratio apprehendit aliquid malũ, & sub ratione mali,prout contrariatur diuino præcepto vel
malo sequitur aliquid huiusmodi sequitur,& tunc ad talem speciem malitiæ reducitur talis
mala voluntas.

Ver. 9. DE CONCORDIA VOLVNTATIS CVM RATIONE ERRANTE.

1.2.q.19 art.6. B VOluntas concordans cum ratione errante,non est semper bona:quia cùm bonum sit ex in-
tegra causa, ad bonitatem voluntas requiritur quòd velit illud quod vult sub ratione boni,
& quod sit verũ bonũ & non apparens bonũ.Præterea voluntas occidentium Apostolos erat ma-
la,vt notũ est:& tamen cõcordabat cũ ratione errante ipsorũ, secundũ illud Ioannis:Venit hora, *Ioan.16.*
vt omnis qui interficit vos,arbitretur se obsequium præstare Deo.Et sic apparet ꝙ conscientia er-
ronea nõ excusat,quãdo est error circa id quod quis scire tenetur , vt si ratio errans dictat alicui ꝙ
quis tenetur ire ad vxorẽ alterius,sicut quibusdã mulieribus Lutheranis nostri temporis,quę ha-
bebãt cõscientiã dictãtem ꝙ ipsæ quãuis vxoratæ,debebãt se cõmunicare aliis à marito,si id pete-
rent propter charitatem. Voluntas concordans huic rationi errãti,est mala,ex eo ꝙ error iste pro-
cedit ex ignorãtia legis Dei,quam scire tenetur.Si autẽ error sit inuincibilis.& causet inuolunta-
rium:vt si ratio in hoc erret,vt credat aliquam mulierem submissam,quæ non est sua,esse vxorem
suã,vt Iacob:& ea petente debitũ cognoscit eã,quod non faceret si sciret non esse suã:tunc talis er-
ror causat inuoluntarium,& excusat à peccato, & sic voluntas se conformans illi conscientiæ er-
roneæ,nõ est mala.Nec ex præmissis sequitur ꝙ sit dabilis aliquis casus,in quo quis sit perplexus:
quia licet quis discordans à ratione errãte dictante de adulterando peccet,ac etiam se illi confor-
mans,non tamen est perplexus:quia habet aliud remedium ad vitandum peccatum.Potest enim
& debet conscientiam deponere,quòd si nolit,non est inconueniens quòd aliquis ex culpa sua sit
perplexus:quia sicut in syllogismis vno incõuenienti dato,necesse est alia sequi:Ita etiam in mo-
ralibus vno inconuenienti posito,ex necessitate alia sequũtur.Non tamen potest simpliciter quis
esse perplexus:quia potest & tenetur conscientiam erroneam deponere,nec illis credẽdum est qui
se non posse illam deponere dicunt,& quòd habeant conscientiam reflexã, quòd sub pœna pec-
cati mortalis non deponant conscientiam dictantem de adulterio perpetrando:quia possunt su-
spendere actũ volũtatis,quo facto,ratio naturali ordine quærit alia media,& cõsiliatur aliunde,
ex syndereſi iunãtur:& si recurrant ad Deũ,illuminabitillos,Deus enim & natura nõ deficiũt in
necessariis,nisi ex culpa.Concordãs tamen cũ conscientia errante in indifferentibus,non peccat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

De ver.q.17. art.4.

Ver. 10. DE LIGAMINE CONSCIENTIAE ET PRAECEPTI PRAELATI.

C Vm cõsciẽtia nõ liget nisi vi præcepti diuini,vel secũdum legẽ diuinam scriptam,vel secundum legem naturæ inditam:sequitur quòd ligamẽ cõsciẽtiæ maius est, quàm ligamẽ præcepti prælati:vnde cùm præceptum diuinum sit maius præcepto prælati, sequitur quòd ligamen cõsciẽtię est maius eo.Et sic cõsciẽtia ligat,præcepto prelati in cõtrarium existẽte.Licet enim prelato resistẽs ordinationi Dei resistat, & sic præcepto diuino,nõ tamẽ adeo propinquè. Circa hoc tamẽ aduertẽdum est,quia cõsciẽtia recta & erronea diuersimodè se habẽt quantum ad vim obligatiuam.Cõsciẽtia enim recta perfectè & simpliciter obligat contra prælati præceptum, simpliciter quidem,quia eius obligatio auferri nõ potest, cùm sine peccato nõ possit deponi talis conscientia.Perfectè autem,quia cõsciẽtia recta nõ solùm hoc modo ligat, vt ille qui eam sequitur, peccatum nõ incurrat,sed etiã vt ille qui eam sequitur, sit immunis à peccato, quãtumcũq; prælati præceptum sit in cõtrarium. Sed cõsciẽtia erronea obligat cõtra præceptum prelati in indifferentibus secũdum quid & imperfectè:quia nõ obligat in omnem euẽtum,sed sub conditione suę durationis. Potest enim & debet quis talem conscientiam deponere. Imperfectè autem quia ligat quãtum ad hoc quòd ille qui eam sequitur, peccatũ nõ incurrit. Nõ autem quãtum ad hoc quòd ille qui eam sequitur,peccatum euitet,cùm præceptum prelati habet cõtrarium:si tamẽ ad illud indifferẽs prelati præceptum obliget,in tali casu peccat,si nõ faciat:quia cõtra cõsciẽtiam agit.Et si faciat,pariter peccat,quia prelato est inobediẽs.Magis autem peccat,si nõ faciat cõscientia durãte,quod conscientia dictat,cùm plus liget quàm præceptum prelati. Nõ enim per conscientiam erroneam soluitur ille qui vouit, ab his ad quæ bonum obediẽtię se extẽdit:nec iterum soluitur à ligamine conscientię propter obligationem voti:sed manet in eo contraria obligatio:nec tamen est perplexus,quia potest & debet cõsciẽtiam illam deponere.Et quãuis subditus nõ habeat iudicare de præcepto prelati,habet tamẽ iudicare & discernere de impletione præcepti eorum quę ad ipsum spectãt: vnusquisque enim actus suos examinare debet secundum scientiam quam habet à Deo,siue sit naturalis,siue acquisita,siue infusa:omnis enim homo debet secũdum rationẽ agere.

1.1.q.19.ar.10. De ver.q.23. ar.7.& 8.

Ver. 11. DE CONFORMITATE VOLVNTATIS HVMANAE AD DIVINAM.

D Ad hoc quòd volũtas hominis sit bona,oportet quòd cõformetur volũtati diuinę : quia nihil est rectum nisi cõformetur suę regulæ,cùm vnumquodque intãtum sit rectum,inquantum attingit suam regulam & mẽsuram,sed volũtas diuina est regula & mẽsura volũtatis humanæ: quia illud quod est primum in vnoquoque genere, est metrum & mẽsura omnium illorum quæ sunt illius generis:sed volũtas diuina est prima in genere volũtatum:igitur est regula. Vnde Gl. super illud Psal.Rectos decet collaudatio,dicit.Rectum cor habet,qui vult quod Deus vult. Igitur quicũque habet volũtatem repugnãtem volũtati diuinæ:nõ habet volũtatem rectam , & per cõsequẽs malam.Insuper Glos.super illud:Nõ adhęsit mihi cor prauum,dicit: Tortum cor habet, qui nõ vult quę Deus vult:sed quilibet tenetur cordis tortitudinem & prauitatem vitare. Igitur, &c.Vlterius secũdum Cicer.Amicorum est idem velle,& idẽ nolle.Postremò Christus fuit nobis datus in exemplum,regulam,& mẽsuram in omnibus actibus humanis. ¶Sed Christus maximè virtuosus dicit,Nõ sicut ego volo,sed sicut tu.Igitur.Hęc arguměta sufficiẽter probãt nos debere cõformare volũtatem nostram voluntati diuinę in volito formali.Sed an teneamur nos cõformare volũtatem nostram volũtati diuinæ in volito materiali & particulari,est difficultas. Ad cuius euidẽtiam sciẽdum est primò,quòd licet in Deo non sit nisi vna volũtas, quia omnia vult:tamen quia volita & rationes volitorum secũdum nostrum modum intelligẽdi sunt diuersa:ideo vnum dicimus volitum materiale,& aliud volitum formale.Volitum formale Dei dicitur bonum commune totius vniuersi,quod est apprehẽsum ab eo,qui est vniuersi factor & gubernator : hoc bonum commune,quod cõsistit in ordine totius vniuersi Deus principaliter vult:& omnia alia quę vult,ordinat ad hoc bonum commune. Apprehẽsio autem alicuius creaturæ particularis in Deo est cõsideratio boni proportionati illi creaturæ,secũdum suam naturam : & hoc volitum dicitur materiale.¶Resolutio ergo huius materiæ est,quòd nos tenemur cõformare volũtatem nostram volũtati diuinæ cognitæ in volito formali : nec esset recta volũtas alicuius hominis volentis aliquod bonum particulare,nisi referret in bonum commune,sicut in finem,aliqua relatione, saltẽ aptitudinali.Velle enim aliquid sub ratione boni,est velle propter summum bonum,si ad ipsum sit ordinabile. Naturalis enim appetitus cuiuslibet partis ordinatur in bonum totius : & ex fine accipitur ratio volẽdi illud,quod est ad finem siue medium : sed quia aliquid cõtingit esse bonũ, secũdum rationem vniuersalẽ,& nõ secũdum particularẽ:quia pro cõseruatione vitæ leonis, qui est pars vniuersi,bonũ est q̃ occidatur asinus,& detur illi in cibũ , quod tamẽ nõ est bonũ asino, hoc etiã cõtingit in volũtariis. Ideo cõtingit q̃ aliqua volũtas,volẽs aliquid secũdũ rationẽ particularem cõsideratũ,quod Deus nõ vult secũdum rationẽ vniuersalẽ cõsideratũ,est bona. Vnde D.Aug.in Enchirid.c.11.dicit,q̃ bonus filius bona volũtate vult patrẽ viuere,quẽ Deus vult mori.Ideo Apost.dicebat:Cupio dissolui & esse cum Christo : & tamẽ Deus hoc non volebat. vnde subditur:Scio autẽ quòd manebo propter vos,& sic placebat D.Paulo dissolui & esse cũ Christo, tanquam bonum sibi & contrarium in ordine ad bonum commune,& finem vniuersalem. Ideo dicendum est de D.Virgine,quæ dolebat & tristabatur de morte Christi , secũdum vnam rationem,& secũdum aliam volebat:Sic & Christus,vnde dicebat: Trãseat à me calix iste, verũtamen

Pſal.31.

Pſal.110.

Matt.26. Volũtas hominis debet conformari voluntati diuinæ in volito formali, sed non semper in materiali.

Volitum formale. Volitum materiale.

Philip 3.

Mat.26.

non

nõ sicut ego volo,sed sicut tu,& tamen sciebat Deũ velle eum mori.Hinc est q̃ possunt esse diuersæ & oppositæ volũtates diuersorũ hominũ,imo etiã vnius circa opposita bona,prout sub diuersis rationibus volũt hoc esse vel nõ esse.Iudex enim iustè vult latronem mori , eò quòd nocet reipublicæ,quem vxor iustè vult viuere,quia vtilis sibi:& ideo nõ est semper necesse voluntatem nostrã cõformari voluntati diuinæ in volito materiali,siue in particulari.¶Sed quãdo,& quãdo nõ, inquirendũ est.Ad huiusmodi autem clariorem notitiã supponenda sunt quatuor.Primò quòd nemo tenetur ad impossibile.Vnde D.Hierony.dicit:Si quis dixerit Deum præcepisse impossibile, anathema sit.Ideo Christus dicit,iugum meum suaue est,& onus meum leue.Et D.Ioan.Mãdata eius grauia nõ sunt.Ex quo sequitur quòd nullus tenetur cõformare voluntatem suã volũtati diuinæ per æquiparãtiã,siue secundum modum tendendi in obiectum ita intensè aut secundum conatum,sed solùm tenemur cõformare per imitationem, quemadmodũ voluntas veri obediẽtis cõformatur voluntati præcipientis.¶Secundò præsupponendũ est quòd cum voluntas nõ possit ferri in incognitum,nullus obligatur,nisi ad cognita,& per intellectum præsentata. Et per cõsequens nõ tenetur se cõformare voluntati diuinæ,siue in volito materiali siue formali,nisi illã cognoscat vel cognoscere possit,& teneatur.¶Tertiò supponendũ est quòd non est necesse quemlibet cõformare voluntatem suã voluntati diuinæ in omni volito etiã cognito,eò quòd Deus multa vult,saltem voluntate beneplaciti,quæ ꝓhibuit nobis illa velle:vt peccata.Quartò supponendum est quòd tenemur cõformare voluntatem nostrã voluntati diuinæ,quãtum ad vtrunq; volitum.s.materiale & formale.In his solùm,de quibus nobis constat , & notum est Deum velle nos cõformari sibi:cuius ratio duplex assignari potest.Prima ratio est, quia voluntas diuina est regula voluntatis humanæ,in hoc quòd vult eã aliquid velle, cùm in habentibus cognitionem & libertatem vnum nõ regulet aliud,nisi quatenus proponit vel imponit quid & qualiter agat.Vnde sequitur quòd voluntas diuina nõ est regula volũtatis humanæ,nisi per hoc quòd proponit ei quid & qualiter velit,cùm per alia quæ Deus vult,propter quãcunq; causam vel finem velit,nõ regulat volũtatem humanã,nisi indicet ei quòd vult eã id velle.Sed si ipse Deus velit nos aliquid velle,voluntas nostra regulatur illa volitione : vult enim filium velle vitã patris , & tamen ipse vult patrem mori.Vnde Ansel.in lib.de libe.arb.c.6.dicit:Nulla est iusta voluntas, nisi quæ vult illud quòd Deus vult illã velle.Voluntas autem diuina nobis innotescit per præcepta & prohibitiones, & per consilia & reuelationes, quæ sunt signa voluntatis antecedentis. Et sic tenemur velle quæ Deus præcepit,& nolle quæ prohibet.Quod autem cõsulit,nõ tenemur velle,quia hoc nostro reliquit arbitrio.Nõ enim per hoc quòd cõsulit virginitatem,innotescit nobis q̃ præcipiat siue velit nos velle absolutè & necessariò:sed quod expedientius est ad profectum , & nostrum cõmodum. Idem est de his quæ Deus vult nos velle,voluntate cõsequente,siue beneplaciti; si innotescat per exteriorem & sufficientem reuelationem,& per euidentem interiorem inspirationẽ, q̃ Deus velit nos illa velle.Nõ enim apparet alius modus,per quem innotescat,q̃ Deus velit nos talia velle: per operationem enim exteriorem in re existentem,vt cùm domus cõburitur : bene apparet quòd Deus vult domum cõburi volũtate beneplaciti effectiua,& similiter in aliis bonis vel indifferentibus:& in malis vult solùm voluntate permissiua.Nõ tamẽ per illã operationem, quã efficit vel permittit,innotescit nobis quòd Deus velit nos illa velle:imò ex præceptis datis in sacris literis & de iure naturæ apparet oppositum. Qua propter vidẽs domũ suã vel proximi cõburi , nõ tenetur velle,imò tenetur occurrere & impedire propter bonum propriũ vel proximi,& filius curã gerere patris infirmi.& maritus impedire ne vxor cõmittat adulteriũ,vel ne Sortes occidat eũ , quem occideret,si nõ impediretur.Secũda ratio,qua idẽ probatur,est à posteriori:quia subditus non tenetur cõformare voluntatem suã voluntati prelati de aliquo faciendo,nisi prælatus illud ei notificet,cùm promulgatio sit de ratione legis.Quòd autem nõ teneamur velle ea quæ fiũt volũtate beneplaciti,sub pœna peccati,probat Durãdus.Et assumit hoc volitũ.s.dãnationẽ patris,non tenetur filius illã velle ex natura rei:quia si sic,teneretur eã velle.etiã si Deus nollet. Non tenetur etiã ex præcepto Dei,qui habet ex præcepto charitatis & naturæ velle oppositũ:nec visum est aliquãdo Deũ præcepta cõtraria dedisse,cùm Deus nõ destruat ordinẽ naturæ aut charitatis , & sic hoc fieri nõ potest de potentia ordinata.Ex præmissis soluũtur.multa arguměta , & patet q̃ Deus nõ potest de potẽtia ordinata alicui reuelare dãnationẽ suã,& si reuelet,nõ tenetur eã velle, quia cùm nõ possit esse sine peccato,teneretur velle peccatũ:& sic Deus præciperet illi q̃ vellet peccatum,quod est impossibile,secus esset de solis tormentis absq; peccato.D.Tho.dicit quòd quãuis Deus de potentia absoluta possit alicui suã dãnationem reuelare,nõ tamẽ hoc potest de potentia ordinata:quia talis reuelatio cogeret eũ desperare.Et si alicui talis reuelatio fieret , non deberet intelligi secundũ modũ prophetię prędestinationis vel præscientiæ,hoc est q̃ infallibiliter eueniret:sed p modũ prophetiæ cõminationis,quæ intelligitur suppositа cõditione demeritorum. Sed dato q̃ esset intelligendũ p modũ præscientiæ,adhuc non teneretur ille, cui talis reuelatio fieret, velle suã dãnationẽ absolutè,sed secundũ ordinem diuinæ iustitiæ,quo Deus vult persistẽtes & perseuerãtes in peccato,dãnari.Non enim vult ex parte sua aliquẽ absolutè dãnari, cùm velit omnes homines saluos fieri.1.Timot.2.sed secundũ quod ex nobis est.Vnde illo posito : Velle suã dãnationem nõ est cõformare volũtatẽ suã volũtati diuinę,sed volũtati peccati.Notãdũ tamen q̃ cùm in patria omnes sancti videãt clarè in singulis quæ vidẽt,ordinẽ eorũ, ad quẽ Deus circa ea vult:& ideo nõ solùm formaliter,sed etiã materialiter in omnibus voluntatẽ suã volũtati diuinę

Mat.11. 1.Ioan.5. Quando volũtas humana debet cõformari diuinæ in volito materiali.

1.sent.dist 48. q.2.

De ver.q.23. ar.8.ad.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cõformant. Et sic si de potentia absoluta communicaret visionẽ clarã suæ essentiæ Iudę: Iudas videndo & volendo suã dãnationem futurã sub illo ordine, non tristaretur, fortè Deo nõ cõcurrente. Non tamen teneretur eam velle, & in hoc se conformare, sicut in omnibus aliis. In viatoribus autem, qui non clarè vidẽt, motus voluntatis retardatur per vires inferiores: ideo Deus non obligat eos sub pœna peccati, ad se conformãdum illi in volito materiali, etiã si reuelet ordinem diuinæ prouidentię. Ideo sufficit non repugnare diuinę ordinationi seu voluntati. Nec oportet gaudiũ de hoc experiri, sicut Philos. dicit de forti, ꝙ sufficit eũ non tristari in periculis mortis, quãuis non gaudeat. ¶ Si dicatur ꝙ sic se habet intellectus humanus ad intellectũ diuinũ, sicut voluntas humana ad voluntatẽ diuinã: ergo si homo tenetur cõformare voluntatẽ suã volũtati diuinæ: ita etiã intellectũ suũ intellectui diuino. Et sic quãdocunq; assentiret falso, peccaret: quia difformaret se intellectui diuino, qui est semper verus. Negatur cõsequẽtia, quia nõ est simile, cùm volũtas sit libera & nõ intellectus: defectus enim intellectus nõ semp est in potestate nostra, sicut defectus volũtatis, cùm aliquãdo organa sensuũ, à quorũ actibus actus intellectus pẽdẽt, sint indisposita.

Ver. 12. DE BONITATE ACTVS EXTERIORIS.

1.2.q.20. BOnitas actuũ interiorũ redũdat in exteriores: & è cõuersò. Ad cuius euidentiã supponendum A est quòd duplex est bonitas, scilicet, entitatiua siue transcendentalis, conueniens omnibus rebus, inquantum habent esse. Hęc bonitas in actibus humanis est ens absolutum, & de prædicamento qualitatis, & in tertia specie: est enim operatio elicita vel imperata à volũtate, tãquã à causa mouente, & sic eius bonitas & entitas manifestè procedit & pendet à voluntate, cuius est effectus. Alia est bonitas moris siue moralis, cuius subiectum est operatio humana, quæ pro formali & abstracto nihil aliud est, quàm relatio quędam, quæ dicitur rectitudo siue conuenientia operationis in attractione ad suam regulam. Regula autem humanorum actuum est ratio, ideo bonitas moralis consistit in debita proportione actuum humanorum ad rationem siue ad iudicium prudentiale, per quod regulantur & sequuntur rectam rationem, hoc est verum iudicium rationis
4.cap.de diui. Nom. practicæ. Vnde D. Diony. dicit: Bonum hominis est secũdum rationem esse. Hæc autem proportio conuenit obiecto & circunstantiis ac fini, diuersimodè tamen: & cùm ex actu interiori & exteriori constituatur vnus actus humanus, vt dictum est, sequitur quòd bonitas actus exterioris redundat in interiorem, & è conuersò, secundum quãdam analogiam, vt primò sit in vno, & secundario ordine quodam in alio, vt sanitas in animali medicina & vrina. Sed videndũ est cui pri-
1.2.q.20.ar.2. mò conuenit. D. Tho. dicit, quòd actus exteriores possunt dici boni vel mali dupliciter. Vno modo ipsis consideratas: sicut dare eleemosynam, & hęc bonitas non deriuatur à voluntate, sed magis à ratione: quia prius non pendet à posteriori. Obiectum autem debitè circunstaptionatum prius conueniens est rationi rectę, & ordinatur per eam, cùm voluntas procedit in actum, qui quandocũque intrinsecè, hoc est ex natura sua est bonus, vt dilectio Dei super omnia, & alij actus intrinsecè boni: aliquando autem extrinsecè, vt actus ex præcepto superioris, & eodem modo dicẽdum
Actuũ exteriorũ & interiorũ quæ bonitas prior sit. de malo. Et ideo si consideretur bonitas actus exterioris, secundum quòd est in apprehensione & ordinatione rationis, prior est bonitas actus exterioris, quàm bonitas volũtatis. Et sic illa bonitas deriuatur ab obiecto apprehenso per rationem ad ipsam volũtatem. Sed si consideretur secũdum quòd est in executione operis, sequitur volũtatem, quæ est principiũ operatiuũ eius. Et sic illa bonitas primò est in obiecto debitè circunstantionato, secundò in actu volũtatis, tertiò in executione operis, siue in operatione actuali exteriori: & loquimur hic de prioritate naturæ. Alio modo actus exterior dicitur bonus per ordinem ad finem remotum. s. vltra obiectum, quod etiam habet rationem finis propinquus. Cùm autem finis & bonum sint obiectum voluntatis, sequitur quòd bonitas vel malitia, quam habet actus exterior in ordine ad finem, per prius inueniatur in actu voluntatis, & per eam deriuetur ad actum exteriorem. Et quia bonitas finis per prius est in ratione bonus. Ideo tam bonitas obiecti, quàm finis, per prius conueniunt rationi, tanquam primo principio immediatè regulanti. Et bonitas finis, tanquam regulati, conuenit voluntati & actui exteriori: primò tamen voluntati, deinde actui exteriori: bonitas verò obiecti regulati primò conuenit actui exteriori, deinde voluntati. ¶ Ex præmissis infertur, quòd nonnunquam sunt duæ bonitates in actu exteriori, scilicet, bonitas obiecti & finis. Non tamẽ semper, quia aliquando voluntas nõ ordinat actum eleemosynę in vlteriorem finẽ, & tunc tota bonitas pendet ex obiecto. Aliquando etiam voluntas elicit actum indifferentem ex obiecto, & ordinat in bonum finem. Et tunc tota bonitas actus pendet ex fine. Sed sunt duæ bonitates vel malitiæ, quando actus exterior est bonus vel malus ex obiecto, & ordinatur in alium bonum vel malum finem, vna tamen illarum pendet principaliter ex actu exteriori, & deriuatur siue redundat in voluntatem, alia principaliter pẽdet ex voluntate, & redundat in actum exteriorem. Sed in duobus primis casibus non est nisi vna bonitas in actu interiori & exteriori. ¶ Nec obstat quòd idem accidens nõ potest esse in duobus subiectis: quod esset in dictis duobus casibus, si bonitas vnius actus deriuaretur ad alium: quia hoc verum esset si deriuaretur, sicut ex causa agente vniuoca: vt cùm calidum calefacit, alius numero est calor in calefaciẽte, & calefacto. Secus si secundũ analogiã, vt dictũ est de sanitate, quę est subiectiuè in animali, & per redundãtiam in vrina tanquã in signo. Bonitas autẽ moralis subiectiuè est in intellectu, & per redundantiam in voluntate & actu exteriori, sed diuersimodè, vt dictũ est.

Ver 13.

Ver. 13. DE ADDITIONE BONITATIS VEL MALITIAE EX ACTV EXTERIORI.

B SI loquamur de bonitate vel malitia actus exterioris, quã habet ex fine, tũc actus exterior nihil addit ad bonitatem vel malitiã: quia bonitas vel malitia finis primò est in voluntate, & ab ea redundat ad actum exteriorem: hoc autem intelligendum est, nisi contingat voluntatem ex actu exteriori secundũ se fieri meliorem in bonis, & peiorem in malis. Quod quidem tripliciter contingere potest. Vno modo secundum numerum, puta cùm aliquis vult facere aliquid bono fine vel malo, & tunc non facit. Postmodùm vult & facit, duplicatur actus voluntatis, & sic sunt duo actus voluntatis, moraliter boni vel mali. Alio modo secundum extensionẽ: puta cùm aliquis vult facerè aliquid bono fine vel malo, & propter impedimentum desistit: alius autem continuat motum voluntatis, quousque opere perficiatur. Manifestũ est ꝙ huiusmodi voluntas est diuturnior in bono vel malo, & secundum hoc melior vel peior. Tertiò secundum intentionẽ, sunt enim quidam actus exteriores, qui inquantum sunt delectabiles vel pœnosi, nati sunt intendere vel remittere voluntatẽ, vt actus fornicationis & martyrij. Constat enim ꝙ quando volũtas intẽsius tendit in bonũ vel malũ, tãto est melior vel peior. Si verò loquamur de bonitate actus exterioris, quam habet ex obiecto, siue secundũ materiã, & diuersas circunstãtias, sic cõparatur ad voluntatem, vt terminus & finis: & hoc modo addit ad bonitatẽ vel malitiã voluntatis. Quia omnis inclinatio vel motus perficitur in hoc, ꝙ consequitur finẽ, vel attingit terminũ: vnde non est pfecta volũtas, nisi quæ opportunitate data operetur. Si autem posibilitas desit, voluntate existente perfecta, defectus perfectionis, qui est ex defectu actus exterioris, est simpliciter inuoluntarius: inuoluntariũ autem sicut non meretur pœnam vel præmium in operando: ita nil tollit de præmio vel pœna, si homo simpliciter inuoluntariè deficiat à faciẽdo bono vel malo. ¶ Ex præmissis patet quomodo voluntas est duplex, s. efficax & inefficax. Voluntas efficax dicitur perfecta: quia ea posita necessariò sequitur actus, secluso impedimento. Voluntas inefficax dicitur imperfecta: & qua posita nõ necessariò sequitur actus, etiam secluso impedimento. Actus exterior addit bonitatem vel malitiam in volitione inefficaci, paulatim perficitur exeundo ad actum, & intelligẽdum est de bonitate vel malitia essentiali: quia certũ est quòd semper actus exterior addit bonitatẽ vel malitiam accidentalem: quia qui efficaciter vult in grãtia facere bonũ actũ & non potest, non gaudebit de actu bono exteriori, sicut ille qui voluit & fecit: & eodem modo nõ patietur de malo. ¶ Nec tamen propter hoc sequitur quòd peccator non teneatur cõfiteri de peccato exteriori: nec quòd sufficiat dicere sacerdoti docto, quòd habuit voluntatem efficacem furti, adulterij, vel homicidij. Quia peccator tenetur in confessione clarè manifestare peccata sua, sicut vulneratus ad mortem, debet clarè ostendere vulnera medico, siue chirurgo, vt possit facilius & perfectius curari. Sic peccator propter medelam, verecundiam, humilitatem, cautelam: & vt sacerdos debitam pœnitentiam iungere possit, ac scire an penitus teneatur ad restitutionem, & illam iniũgere. (ad hæc enim sacramentalis confessio est instituta) clarè debet cõfiteri. Nec obstat pariter quòd actus sacramentorum in suscipiente dispositio causent gratiam, & tamen sunt actus exteriores: quia sunt actus priuilegiati ex diuina institutione: nec addunt bonitatẽ vel malitiã ex opere operantis, sed ex opere operato, vt infrà dicetur. Si dicatur quod hoc fauet hæresi Albaldini, qui dicebat quòd homo non efficitur deterior operibus malis: Dicendum quòd ille omnino negabat bonitatem & malitiam in operationibus exterioribus, quod longè est à proposito. Ad argumentum quod posset fieri de fornicatione & martyrio, patet ex dictis: quia illi actus dicuntur addere propter intẽtionem.

1.2.q.20.ar.4.

Ver. 14. DE ADDITIONE BONITATIS VEL MALITIAE PER EVENTVM.

C EVentus sequens aut est pręcogitatus siue pręuisus, aut non. Si primum, manifestum est quòd addit ad bonitatẽ vel malitiam: cùm enim aliquis cogitat quòd ex opere suo multa mala possunt sequi, nec propter hoc dimittit: ex hoc apparet quòd volũtas eius est magis deordinata, & sic euentus transit in vim obiecti. Si autẽ euẽtus sequens non fit pręcogitatus, distinguendũ est, quia si euentus sequitur per se, & vt in pluribus: secundum hoc euentus sequens addit ad bonitatem vel malitiam actus. Manifestum est enim meliorẽ actũ esse ex genere suo, ex quo possunt plura bona sequi: & peiorem, ex quo plura mala. Si verò per accidens, & vt in paucioribus, tũc euentus sequẽs non addit bonitatem vel malitiam super actum. Nonenim datur iudicium de re aliqua, secundum quòd est per accidens, sed solùm secundũ illud quod est de per se. Et sic euentus sequẽs non facit actũ malũ, qui prius erat bonus: neque bonũ eum, qui prius erat malus. Putà si aliquis det eleemosynam propter Deum, & ille abutatur ad peccatũ: nihil deperit ei, qui eleemosynam facit. Similiter si aliquis patienter ferat iniuriam sibi factã, nõ propter hoc excusatur ille qui fecit.

1.2.q.20.ar.5.

Euẽtus per se sequens addit ad bonitatem & malitiam.

Ver. 15. DE IIS QVAE CONSEQVVNTVR BONITATEM VEL MALITIAM.

D ACtum humanum propter bonitatem consequuntur tria, à quibus etiam denominatur. s. rectitudo, laudabilitas, & meritum: & actum malum, alia tria. s. peccatum, vituperium, & demeritum. Rectitudo prouenit ex eo ꝙ est conformis rationi & legi æternæ. Et sic bonũ in plus est quàm rectum: quia bonum importat omnem operationem & omne ens. Rectum autem quod fit conforme suæ regulæ: in his enim quæ aguntur per voluntatem humanam, regula proxima, est humana ratio: regula verò suprema, est lex æterna, à qua actus malus discordat. Ideo non est rectus, sed obliquus & deordinatus, ex quo habet rationem peccati, quod à D. Aug. dicitur esse dictum, factum, vel concupitum cõtra legem æternã. Laudabilitas est imputabilitas siue attributio boni. Et vituperium imputabilitas mali, & sic laudare aliquem, est imputare vel attribuere ei bo-

1.2.q.21.

Rectitudo actus humani.

22. contra Faustum, Laudabilitas & vituperiũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Meritum & demeritum actus humani.

ritatem:& vituperare, est ei imputare malum vel malitiam. Actus autem imputantur agenti, quando sunt in potestate sua. Hoc autem est in omnibus actibus voluntatis, quia per voluntatem homo habet dominiũ sui actus. Ideo Philos. dicit quòd opera virtutum sunt laudabilia, & opera contraria, hoc est vitiorum, sunt vituperabilia siue culpabilia. Meritum & demeritum dicitur in ordine ad retributionem quæ fit per iustitiam: retributio autem fit alicui ex eo quod agit in profectum vel nocumentum alterius. Est autem considerandum quòd vnusquisque in aliqua societate viuens, est pars siue membrum totius societatis. Quicunque ergo agit aliquid in bonum vel malum alicuius existentis in aliqua societate siue communitate, redundat in totam societatem, sicut quicunque lædit manum vel pedem, lædit hominem, & ideo cum aliquis agit in bonum vel malum alicuius particularis personæ viuentis in communitate, cadit ibi dupliciter ratio meriti vel demeriti vno modo, secũdum quòd debetur ei retributio à singulari persona, quam iuuat vel offendit. Alio modo secundum quòd debetur ei retributio à toto collegio. Quando verò aliquis ordinat actum suum directè in bonum vel malum totius collegij, retributio debetur ei primò à toto collegio, secundariò verò ab omnibus collegij partibus. Cùm autem aliquis agit in bonũ vel malum proprium, etiam debetur ei retributio, inquantum. s. hoc vergit in bonum vel malũ collegij & communitatis, cuius ipse est pars: licet non debeatur ei retributio, in quantum est bonum vel malum singularis personæ, quæ est eadem agenti, nisi fortè à seipso secundum quandam similitudinem, prout est iustitia hominis ad seipsum. Sic igitur patet quòd actus boni vel mali habẽt rationem rectitudinis & peccati, siue deordinationis secundum ordinem ad regulam: habẽt etiã rationem laudabilis vel culpabilis siue vituperabilis, secundum quòd sunt in potestate voluntatis: habent præterea rationem meriti vel demeriti, secundum rationem iustitiæ ad alterum. Quòd autem actus humani habeant rationem meriti, vel demeriti, in ordine ad Deum, inferiùs dicetur.

§. 8. DE IIS QVAE CONSEQVVNTVR ACTVS INTELLECTVS, ET VOLVNTATIS.

1.2.q.49. CVm omne agens finitum habens in se principium actiuum & passiuum, in agendo repatiatur (recipit enim actionem suam) consequẽs est quòd potentia quæ agit, cùm sit indeterminata ad actus oppositos, per actus similes & frequentatos determinetur: quia per actum aliqua qualitas relinquitur in ea, per quam inclinatur ad similem actum, vt si intellectus assentiat alicui propositioni practicæ vel speculatiuæ, ille assensus relinquit in eo aliquam qualitatem inclinantem ad similem assensum: & si bis vel ter aut quater intellectus reiteret illum assensum, illa prima qualitas inclinans ad similem actum intenditur: & per continuationem sic determinat intellectum, quòd promptè, faciliter, & delectabiliter, & quasi quodam modo immobiliter assentiet illi propositioni. Et eodem modo experimur de actu voluntatis & appetitus sensitiui. Illam qualitatem remanentem ex actibus, determinantem & inclinantem potentiam ad similes actus, vocant morales dispositionem. Quæ licet sit incorruptibilis ex parte subiecti. s. intellectus & voluntatis: quia tamen intellectus & voluntas, ac appetitus sensitiuus possunt recipere actum contrarium eiusdem conatus, siue actiuitatis aut maioris, illa qualitas præcedens corrumpetur, aut saltem diminuetur. Et similiter dicẽdum est, si per plures actus illa qualitas fuerit radicata, vel intẽsa, per contrarios actus diminuitur, & per similes intenditur, siue magis vel intimius radicatur. Et cùm per plurimos actus illa potentia fuerit exercitata & determinata ad promptè, faciliter, & delectabiliter, & quodammodo immobiliter operandum similes actus, & difficiliter exeundum in actus contrarios, tunc cùm ad prædictam perfectionem prædicta qualitas peruenerit, vocatur habitus,

Habitus quid.

qui est qualitas de difficili mobilis, ex assuetudine causata, agens in modum naturæ, hoc est faciens promptè, faciliter, & delectabiliter ac immobiliter operari, nisi impediatur. Ideo cõmuniter dicitur, quòd in repentinis cognoscitur habitus, & quòd cõsuetudo est altera natura, & q̃ difficile est assueta relinquere. Ex prædictis apparet quòd dispositio est qualitas de facili mobilis, inclinãs & determinans potẽtiam ad similes actus. Apparet etiã quòd eadem qualitas numero, quæ prius erat dispositio, fit habitus: sicut calor in aqua à principio est tepidus, & per cõtinuationẽ actionis, ignis fit feruidus, & sic sunt idem essentialiter. Apparet etiã q̃ habitus est determinatio potentiæ.

Dispositio quid sit, & quomodo fiat habitus.

Ver. 1. DE DEFINITIONE ET DIVISIONE HABITVS.

7. Phy. VT quidditas habitus, de quo hic loquimur, perfectius intelligatur, considerandum est quod dicit Philos. loquens de habitu corporis, quòd habitus est dispositio perfecti ad optimum. Dicitur autem vnumquodque perfectum, quod est dispositum secundum naturam. Optimum dicitur operatio eius, & in 3. Metap. dicit quòd habitus est dispositio. s. de difficili mobilis, vt dictum est, secundum quam aliquid bene vel malè disponitur secundum se (hoc est secundũ naturam) aut ad aliud, s. ad operationem. Quæ quidem dispositio, quando est conueniens naturæ rei, dicitur bona: quando verò non est conueniens, dicitur mala. Per hæc Philos. sufficienter dat intelligere quòd duplex est habitus. Quidã est dispositio seu determinatio naturæ, secundum esse bene vel malè corporis vel animæ: vt sanitas, quæ cõsistit in debita humorum proportione, est habitus secundum bene esse corporis: & infirmitas, quæ est qualitas prædominans, causans disproportionem humorum, dicitur habitus secũdum malè esse, quæ est de difficili mobilis. Sanitas etiam est de difficili mobilis: quia secluſa violẽtia, non subitò homo infirmatur, sed paulatim disponitur: & tandẽ vltima dispositio in virtute præcedentiũ causat habitũ, sicut gutta cauat lapidẽ: quanuis aliqui hæc ignorãtes arbitrẽtur sanitatẽ esse de facili mobilẽ; & per consequens nõ esse habitum.

Habitus duplex.

Sanitas et infirmitas quid sint, et quomodo sũt habitus de difficili mobiles.

Secundum

Secundum animam verò ad bene esse Theologi ponunt vnum habitum in essentia animæ, quem vocant gratiam gratum facientem, quæ perficit ipsam essentiam animæ, in qua est subiectiuè, & facit gratum & acceptum. Hic habitus ex se & secundum se nõ ordinatur immediatè ad operandum: quanuis ex consequenti per virtutes, quæ fluunt ab ipsa in potentiis, vt infra eius amplius dicetur. Secundum verò malè esse aliqui ponunt maculam in essentia animæ, quam dicũt esse gratiæ priuationem, sicut infirmitatem sanitatis priuationem, & sic dicunt maculam habere aliquid positiuum. s. tenebrositatem ex obnubilationem quandam, quo mediante peccator redditur abominabilis coram Deo. Ex illa tamẽ macula nihil imprimitur in potentiis: sed remanent debilitatę & inclinatæ ad malum propter defectum virtutum & donorum, quæ fluunt ab essentia gratiæ: sed de his amplius inferius. Alius est habitus, qui est dispositio seu determinatio potẽtiæ ad aliud, hoc est ad operationem secundum bene vel malè. Quando actus vel operatio est conueniens, dicitur bona, & habitus bonus, qui à theologis & philosophis moralibus vocatur virtus. Quando verò operatio est disconueniens rectæ rationi, seu inordinata, dispositio illa dicitur mala, & habitus malus, qui à Theologis & moralibus dicitur vitium, vt intemperantia, & alia huiusmodi.

Gratia est habitus ta est sintra Animæ.

Macula quid.

Virtus est habitus bonus.

Vitium est habitus malus.

Habitus multiplex.

Habitus naturales.

¶ Aliter diuiditur habitus, quia quidã est naturalis, quidam acquisitus, quidam infusus. Habitus naturales dicũtur, qui insunt à natura, & hoc modo in angelis multi sunt habitus naturales: quia omnes species per quas cognoscunt, sunt ei connaturales, hoc est fluunt à natura, siue essentia ipsorum, sicut risibilitas ab essentia hominis, secundum quosdam: ideo sunt inseparabiles & incorruptibiles: vel dicuntur habitus naturales, quia simul cum natura inditi vel concreati sunt. Ex talibus habitibus non inueniũtur in homine nisi duo, vnus in intellectu speculatiuo, qui dicitur intellectus principiorũ, & vnus in intellectu practico, qui dicitur synderesis, de quibus paulò pòst dicemus. Nullos alios habitus siue species intelligibiles in intellectu hominis innatas Philoso. astruit, dicens, quòd anima ab initio est tanquam tabula rasa, in qua nihil depictum est: depingibilis tamen virtutibus & scientiis. Habitus infusi dicuntur, qui ordinant actus potentiarum in finem supernaturalem: ideo per actus humanos acquiri non possunt, sed à solo Deo infundũtur. Huiusmodi sunt, fides, spes, charitas, & dona spiritus sancti, de quibus suo loco dicetur. Habitus acquisiti sunt, qui per actus humanos acquiruntur. Ex prædictis patet quòd triplex est causa habituum, scilicet natura vel Deus, vt author naturæ, & actus humani, & Deus vt author beatitudinis. Habitus acquisiti sunt virtutes & vitia, quæ Philos. 2. Ethic. docet ab actibus causari.

3. de Anima.

Habitus infusus quid.

Habitus acquisitus quid.

Ver. 2. DE CAVSATIONE HABITVS PER ACTVM.

A QVando in agente est solum principium actiuum sui actus, vt in igne, non potest aliquis habitus causari ex proprio actu. Inde est q̃ res naturales non possunt aliquid assuescere, aut dissuescere, vt habetur in 2. Ethic. sed quando in agente est principium actiuum & passiuum sui actus, sicut in actibus humanis: ex illis actibus possunt aliqui habitus causari. Nõ quidem quanum ad principium actiuum, sed quantum ad principium actus, quod mouet motum. Nam omne quod mouetur & patitur ab alio, disponitur per actum agentis. Vnde ex multiplicatis actibus aduenit quædam qualitas in potentia passiua, vt mota ab obiecto, quæ nominatur habitus. ¶ Sed aduertendum quòd differentia est inter intellectum & voluntatem: quia intellectus speculatiuus per vnum actum demonstrationis acquirit habitum scientiæ, eò q̃ virtus actiua principiorũ euidentium totaliter conuincit intellectum ad assentiendum conclusioni, & sic determinat totaliter. & causat habitum: qui tunc solùm se extendit ad illam conclusionem demonstratam. Et adueniente secunda demonstratione non causatur secundus habitus, sed primus extenditur ad assensum sequentis conclusionis, & sic consequẽter. Sed per propositiones probabiles aut practicas non totaliter vincitur: ideo ad causandum habitum in ipso intellectu, requiruntur multi actus. Sed voluntas cũ sit omnino indeterminata, non potest totaliter superuinci per vnũ actũ, cùm se habeat diuersimodè ad multa. Et ideo cùm per intellectũ iudicatur aliquid appetendũ secundũ diuersas circunstantias: ideo per vnũ actũ intellectus non potest totaliter superuinci, vt feratur in idem, vt in pluribus, & per modum naturæ. Ideo Philos. dicit, quòd vna hirundo non facit ver, neque vna dies æstatem: itaque nec felicem vna dies, aut paruum tempus. Habitus tamen corporales possunt causari ex vno actu, si actiuũ fuerit magnæ virtutis, quandoque enim vna medicina fortis statim inducit sanitatẽ, & vnus magnus excessus ægritudinem. In actibus autẽ aliarũ potentiarũ quantũcunque sint intensi, non potest esse sufficiens virtus in vno actu ad totaliter determinandum potentiã, quæ se habet ad multa, & opposita, & diuersimodè: quanuis ex actu intensioti causetur intensior qualitas, quàm ex actu remisso. Nec incõuenit apud aliquos, q̃ sit aliquis habitus minus intensus in esse qualitatis, quàm aliqua dispositio, quæ ex vno vel duobus actibus est causata, quia habitus ex plurib⁹ actib⁹ causatur. Aliud enim (vt dicũt) est inesse, aliud determinare.

Intellectus & voluntas qua ad receptionẽ habitus differunt.

1. Ethic.

Ver. 3. DE ACTIBVS HABITVVM INFVSORVM.

B CIrca causalitatem siue virtutem actuum habituum infusorum D. Tho. videtur esse varius & problematicus. Nã in prima secundæ dicit, quòd actus qui producũtur ex habitu infuso, nõ causant aliquem habitum, sed confirmant habitum præexistẽtem, sicut medicinalia remedia adhibita homini sano, per naturam non causant aliquam sanitatem: sed sanitatẽ prius habitam corroborant. Et ratio est: quia si causarẽt aliquem habitum, vel ille esset eiusdem speciei, vel alterius: non secundum, cum actus non sit causa æquiuoca, sed vniuoca. Nec primũ, quia tunc duo habitus eiusdem speciei, solo numero differentes, essent in eodem subiecto, quod est impossibile, cum

1.2.q.51.ar.4. ad.3. q. de virtu. ar. 10. ad. 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De ver. q.17. artic. 1. ad 4.

accidentia indiuiduentur per subiecta. In quæstionibus tamen disputatis vbi quærit an cõsciẽtia sit actus vel habitus, respondet quòd est actus. Argumentatur in oppositum, dicens: Ex actibus multiplicatis generatur habitus: ergo si aliquis frequenter operetur secundum conscientiam, causabitur habitus conscientiæ. Respondet quòd ex his actibus, non generatur aliquis habitus alterius modi ab illo habitu à quo eliciuntur: sed vel aliquis habitus eiusdem rationis, sicut ex actibus infusæ charitatis generatur aliquis habitus dilectionis acquisitus, vel per existens, augmentatur. Sicut in eo qui habet habitum temperantiæ acquisitum ex actibus sequentibus augmentatur habitus. Pro hac parte est experientia, quæ apparet in his qui ex charitate dilexerunt se, & altero illorum peccante mortaliter, & perdente charitatem, adhuc faciliter, promptè, & delectabiliter diligũt se, & non habitu charitatis infuso. Igitur ex alio habitu acquisito ex actibus charitatis infusæ, cum non appareat vnde veniat illa facilitas aliunde. Insuper hæreticus discredens vni articulo, non habet fidem de aliis: & tamen assentit promptè, faciliter, & delectabiliter: igitur actus fidei infusæ reliquerunt illam promptitudinem. Communis tamen opinio Thomistarum est, q̃ non causetur habitus. Nec D. Thomas contradicit sibi ipsi cum loquatur de distinctione. Et ad experientiam dicunt quòd hæreticus ex reuolutione librorum acquirit aliquã promptitudinem & facilitatem: & hoc modo ex aliis actibus qui videntur similes actibus charitatis, qui tamen sunt puræ potentiæ, causatur habitus, qui dicitur amicitia, non enim mutuo diligentes se, cogitant semper de Deo, nec assentientes propositionibus fidei semper assentiunt, quia reuelatum à Deo, ideo non est necesse quòd habitus infusus concurrat semper elicitiuè ad actum puræ potentiæ circa eundem obiectum materialiter tantum consideratum, & non formaliter.

Ver. 4. DE SVBIECTO HABITVVM.

1.2.q.50.

CVm aliqui habitus, vt dictum est, determinẽt naturã secundũ esse bene, vel malè, cõsequens C est quòd corpus animalis sit subiectum habitus disponentis naturã corporalem. Vnde Philos. in prædicamentis sanitatẽ corporis, & infirmitatẽ insanabilẽ habitũ nominat. Sanitas autẽ, p materiali, sunt qualitates in quatuor humoribus proportionatę, & pro formali est illa relatio proportionis inter eas quę sunt in corpore. Infirmitas verò pro materiali est qualitas, prædenominãs & causans disproportionem: & pro formali est relatio disproportionis humorũ adinuicem, quæ etiam est in corpore. Essentia etiam animę est subiectũ gratię gratũ facientis, per quam anima efficitur particeps alicuius superioris naturę, iuxta illud D. Petri: Vt simus consortes diuinę naturæ, & eodem modo anima est subiectum maculæ, eo modo quo oculus cæci dicitur subiectum cęcitatis. Priuatio enim & habitus habent fieri circa idem. Potentiæ verò aliquæ sunt incapaces habituum operatiuorum, vt quinque sensus exteriores: & aliæ quæ operantur ex solo instinctu naturæ, & non subiacent imperio rationis, vt potẽtiæ animæ vegetatiuę, & sensus communis, prout & membra corporis, quę aliquando propter aliquas qualitates non subiacent despoticè imperio rationis, vt experiuntur organistę, qui per assuetudinem remouent impedimenta: sed non causant habitum. Memoria autem secundum Philos. in hominibus est capax habitus. Dicit enim q̃ frequens meditatio confirmat memoriam. Appetitus autem irascibilis & concupiscibilis, si considerantur, secundum quòd operantur ex instinctu naturæ, vt in motibus primò primis, sic nõ suscipiunt habitus: quia vt dicitur in 5. Ethic. habitibus operamur cum volumus. Sed secũdum quòd subiacent imperio rationis, habituantur. Vnde Philos. dicit quòd aliquæ virtutes. s. temperãtia & fortitudo, sunt irrationabilium partium. In voluntate autem ponitur iustitia & partes eius, & opposita earum vitia, secundum Philos. Quanuis in ea non subiectiuentur fortitudo aut temperantia, eò quòd voluntas ex sua natura est sufficienter determinata ad bonum proprium quod respicit temperantia & fortitudo, & non quo ad bonum alterius, circa quod versatur iustitia. In intellectu etiam humano tam speculatiuo quàm practico, subiectiuantur plures habitus acquisiti & infusi. & duo connaturales. In angelis autem solum inueniuntur habitus connaturales, siue initi, aut concreati, aut infusi: sed non acquisiti, cùm sint circa naturalia determinati.

2. Pet. 1.

Quæ potentiæ sunt incapaces habituum operatiuorum.

2. de Anima.

5. Ethic.

3 Ethic.

Angeli non habent habitus acquisitos.

Ver. 5. DE HABITIBVS INTELLECTVS SPECVLATIVI.

1.p.q.79.ar.13. De veri.q.16. ar.1.& 2.

INtellectui speculatiuo impressit Deus in sua creatione vnũ habitum naturalem indelebilem, D quo dirigitur circa speculabilia, hoc est circa veritatem vel falsitatem omnium compositionũ, & diuisionum, siue propositionum ad operationẽ non ordinatarum, quẽ sequẽdo errare non potest, neque falso assentire, aut dissentire vero. Omnia enim speculabilia continentur in principiis, circa quæ versatur hic habitus, qui dicitur intellectus principiorum: & in illo resoluuntur. & ad eum reducuntur omnia: Ideo per illud debitè ordinatum & applicatum potest homo peruenire in cognitionem omniũ naturalium. Principium autem dicitur propositio ex terminis nota apud omnes: Ita quòd quicunque terminos illius intelligit, statim assentit, nec dissentire potest: vt hæc propositio: Omne totum est maius sua parte. Et licet quælibet scientia habeat sua principia, quæ ab aliquibus leges, & ab aliis canones, seu regulæ dicuntur, ab aliis verò præcepta, ab aliis autem maximæ. Omnia tamen in primum principiũ resoluuntur, hoc est, per primũ principiũ probãtur.

Principium quid.

Primũ principium quid.

¶ Primũ autẽ principiũ, à quo omnia alia pendent, apud omnes dicitur hæc propositio: Quodlibet est, vel non est: vel (vt dicunt dialectici) lex contradictoriarum. s. quòd duæ propositiones contradictoriæ in nulla materia possunt simul esse veræ vel falsæ: siue vt Philos. dicit, de quolibet est affirmatio aut negatio, & de nullo ambo simul, p hoc principiũ probantur alia. Per hunc habitũ connaturalẽ necessitatur intellectus, & quo ad specificationẽ, & quo ad exercitiũ, ad assentiẽdũ primo

primo principio & aliis propositionibus notis ex terminis, quæ dicuntur etiam principia, sic q̃ stante apprehensione illorum non potest non assentire, neq; cessare ab actu, aut oppositis assentire. Circa media verò aut conclusiones non habent habitus concreatos, neque circa contingentia: sed determinatur per habitus acquisitos ex actibus, ex quibus intellectus speculatiuus generat in se habitum sapientiæ & scientiæ, quæ in hoc conueniunt: quia sapientia est quædam scientia, inquãtum habet id quod est commune omnibus scientiis. s. vt ex principiis conclusiones demonstret: sed quia habet aliquid circa alias scientias, inquantum de omnibus iudicat, non solum quãtum ad cõclusiones, sed etiam quantum ad principia earum: ideo habet rationẽ perfectioris habitus & virtutis, quàm scientia. Ponuntur autem in intellectu speculatiuo septẽ genera habituum. s. intellectus principiorũ, sapiẽtia, sciẽtia, fides, opinio, suspicio, & error: de quibus dictũ est.

1.2.q.57.ar.2. ad.1. Habitus intellectuæ speculatiui qui sint.

Ver. 6. DE SYNDERESI.

1.p.q.79.ar.12.

E QVemadmodum dedit Deus homini ab initio vnum habitũ naturalem, inditũ siue concreatum, quo circa speculabilia dirigeretur, sic etiam dedit vnũ alium habitum cõnaturalem, quo dirigeretur circa agibilia, & quem sequendo in eis errare saltẽ imputabiliter non posset. Talis habitus à Theologis dicitur Synderesis, quæ cum non posit se habere ad oppositum, non dicitur potentia naturalis animæ: quia omnis talis se habet, vel habere potest ad oppositum: sed est habitus inclinans hominem per intellectum practicum ad bene agendum & operãdum, ac ad assentiendum principiis agibilium, quæ debent dirigere & regulare omnes operationes humanas, & non solum inclinat ad assentiendum primis principiis: sed etiã his quæ concluduntur ex eis, & dissentiendum oppositis. ¶ Prima principia agibilium, quæ debent regulare omnes operationes humanas, sunt istæ duæ propositiones: Bonum est faciendum, & prosequendum: & malum est fugiendum, & vitandum. Ex his sequuntur alia duo, de quibus Mat. 7. Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Et quęcunque non vultis vt faciãt vobis homines, nec vos faciatis illis. Ex his omnis lex pẽdet & prophetæ, hoc est decem præcepta decalogi: quæ sunt conclusiones primorum principiorum. Si esses dominus & benefactor, velles tibi credi, amari, & honorari, sequitur quòd est credendum Deo, & quòd est diligendus & honorandus: & sic de aliis præceptis tam primæ quàm secundæ tabulę, quorum deductio ex prædictis principiis facilis est, ac etiam eorum applicatio ad particularia agibilia occurrentia.

Prima principia agibilium.

Ver. 7. DE OFFICIIS SYNDERESIS.

De veri.q.16 art.3. Esa.vlt. Rom 1. Psal 4.

A SYnderesis habet tria officia. Primum est assentire primis principiis agibilium, & dependentibus ex illis. Secundũ est dissentire oppositis. Tertiũ est murmurare & increpare si oppositum fiat, & secundum tertium officium dicitur vermis. Esa. vlt. Vermis eorum non morietur in sempiternum. Dicitur etiam ab Apostolo lex naturalis, & à Psal. Lumen vultus Dei: Multi dicunt, Quis ostendet nobis bona? sequitur: Signatum est super nos lumen vultus tui domine, propter quod peccatores sunt inexcusabiles. Hoc lumen, licet possit offuscari, non potest tamẽ extingui.

Ver. 8. DE CONSCIENTIA.

1.p.q.79 ar.13. 1.2.q.19.ar.5. & 6. De veri q.17. art.1. Conscientia quid. Eccl.7. Gen.43.

B QVia Synderesis est mater conscientię, ideo de conscientia dicendum est. Et primò sciẽdum quòd conscientia non est potẽtia naturalis, neque habitus, prout ipsum nomen sonare videtur: quia conscientia nominat scientiam cum collatione & applicatione: est enim conscientia applicatio scientiæ, hoc est cognitionis per principia agibilia ex synderesi habita, ad aliquod particulare opus. Et clarius loquendo, est iudicium de aliquo particulari agibili, an scilicet fiendum sit, vel non: & an bene vel malè egerimus. Vnde Sapiens: Scit conscientia tua, q̃ tu crebrò maledixisti aliis. Et Gene. 43. Non est in nostra conscientia, quis posuerit pecunias in marsupiis nostris. Item iudicium quo iudicamus, quòd tenemur aliquid facere vel nõ facere: & quo iudicamus aliquid esse bene vel malè factum. Omnia ista iudicia cõcluduntur ex synderesi, hoc modo: Bonum est faciendum: dare eleemosynam indigenti, est bonum: ergo faciendum. Nullum malum est faciendum: auferre alienum est malum, igitur non est faciendum. Prẽterea quicunque implet prẽceptum, bene facit: sed qui dat eleemosynam extremè indigenti, implet præceptum, igitur, &c. & vltra: Ego dedi, ergo, &c. Quicunque transgreditur præceptum, malè facit: sed ego, &c. Iudicium præmissarum prædictorum syllogismorum est ex synderesi. & iudicium conclusionis est cõscientia. Et sic conscientia est actus intellectus, quo applicatur scientia, siue cognitio quæ per synderesim haberi potest ad aliquod particulare agibile: largo tamen modo cõscientia accipitur pro synderesi. D. Hierony. super Ezech. Synderesim nominat conscientiam. Et Basilius: Naturale iudicatorium. Et Damasc. dicit, quòd est lex intellectus. Ex præmissis primò apparet facilis deductio præceptorum decalogi, à primis principiis synderesis: nec non applicatio eorum ad particularia agibilia occurrentia. Secundò quòd dormiens non habet propriè conscientiam: quia non habet actum, neque illam applicationem. Et quòd homo etiam vigilans potest esse sine conscientia, quando scilicet non iudicat aliquid faciendum, quando tenetur facere: habet tamen semper homo radicem conscientiæ, quæ est synderesis, & sic semper habet conscientiam radicaliter.

Ver. 9. DE TRIPLICI CONSCIENTIA.

Conscientia bona. Cõscientia mala. Conscientia erronea.

C COnscientia est triplex, quædã bona, quædã mala, quædã erronea. Bona est, quando iudicium de particulari agibili est verũ, vt nunc restituendũ est alienũ, nunc seruandum est tale præceptum. Mala cõscientia est, quando iudicium de particulari agibili est falsum, vt nũc ad euitandam restitutionẽ, aut paupertatem petendum est. Cõscientia erronea, licet sit eadem aliquando cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum mala,cum omnis mala cõsciẽtia sit erronea, eò q̃ habeat iudicium falsum de aliquo agibili quod quis tenetur facere vel vitare:veruntamen quia multa sunt indifferentia, ad quæ quis non tenetur,vt certa hora dormire vel saltare:si iudicet quòd nunc melius est saltandum, quàm dormiendum,errare potest:quia saltando fortasse frangetur eius tibia. Sed propriè conscientia erronea est,quæ dictat vel iudicat aliquid esse faciẽdum sub pœna peccati:quod tamen non est verũ: siue quãdo iudicat aliquid esse præceptum,quod non est præceptum:vel prohibitum,quod nõ est prohibitum. ¶ Error conscientiæ procedit ex subsumptione minoris falsæ,vel ex mala applicatione.Sicut in syllogisando aliquis dupliciter peccat,primò in materia, quando vtitur falsis pro veris.Secundò in forma,quãdo non rectè syllogisat. Sic cum conscientia sit conclusio particularis syllogismi,dupliciter erit erronea.Primò quando minor est falsa,vt hic:nullum lege diuina prohibitum,est aliquo modo faciendum:sed iuramentum in omni casu est prohibitum lege diuina: ergo nec adueniente præcepto iudicis est aliquo modo iurandũ:minor est falsa.Secundò per malam applicationem,vt hic:Omne bonum est prosequendum,fornicari est bonum delectabile,ergo nunc est fornicandum.¶ Notandum quòd conscientiæ attribuũtur tria officia.Primùm est testificari.Rom.1.Testimonium reddente illis conscientia.Secundum est instigare & ligare,quando dictat aliquid faciendum, vel omittendum sub pœna peccati mortalis, tunc ligat. Sic quòd stante tali dictamine, peccat mortaliter,se difformãdo illi,& venialiter,si dicket sub pœna peccati venialis,vt dicit Glos.super illud:Omne quod nõ est fide,peccatum est.vbi Glo. Qui facit contra cõscientiam,ædificat ad gehennam.Quia secundum Damasc. Cõsciẽtia est lex priuata hominis:sed facere contra legem,peccatum est:ergo & facere cõtra conscientiam. ¶ Sed difficultas est, quomodo cõsciẽtia erronea,quæ dictat esse faciendum sub pœna peccati mortalis, id quod ex se est mortale,ligat:quia tũc aliquis esset perplexus,sic q̃ nõ posset vitare peccatũ mortale,quocunque se vertat:& sic obligatur ad impossibile.D.Tho.dicit,quòd quãdiu cõsciẽtia erronea durat, tenetur se illi cõformare,& facere quæ dictat:quia si nõ faciat,quantum est ex se,ex hoc ipso quod contradicit,habet volũtatem cõtrariam legi diuinæ,quã cõscientia erronea repræsentat.Sed non est perplexus:quia,vt dictũ est,potest & tenetur talem cõsciẽtiam deponere, & aliũde syllogisare: diuersimodè tamẽ ligat cõscientia recta & erronea.Quia recta obligat simpliciter in omnẽ euentum.Erronea verò secũdum quid & per accidens.s.ipsa durãte,& nõ in omnem euentum:quia vt dictum est,potest illam deponere.Tertium officium cõscientiæ,est murmurare,reprehendere, & accusare,seu excusare.Hoc officium tãgit Apost. postquam dixit:Testimonium reddẽte illis conscientia,subdit:Et inter se inuicem cogitationibus accusantibus & defendentibus.¶ Argumentatur enim conscientia hoc modo:Quicunque fecit cõtra præceptum Dei,miser est & dignus pœna æterna:sed tu fecisti,igitur,&c.Item quicunq; inuincibiliter ignorãs malum fecit, est dignus venia:Sed tu inuincibiliter ignorãs fecisti,ergo dignus es venia:& ideo ꝓpter hoc nõ dãnaberis.

Conscientiæ error vnde procedit.

Conscientiæ officia.

Rom.14.

Conscientiæ lgamen vnde procedit.

De veri. q.17. art.4.

Rom.2.

Ver. 10. DE HABITIBVS INTELLECTVS PRACTICI.

Ars quid sit. Res factibiles.

INtellectu practico ponuntur alij habitus acquisiti, vel infusi. Acquisiti sunt,ars & prudẽtia. D
Ars est recta ratio,siue conceptio rerum à nobis factibilium.Res factibiles dicuntur,quæ fiunt per actionem transeuntem in exteriorem materiam,vt domus,gladius, quæ fiunt per artem domificandi & fabricandi.Circa factibilia intellectus practicus diuersas artes adinuenit,circa quas contingit homines habituari,& promptè ac delectabiliter operari. Huiusmodi artes circa res factibiles dicuntur mœchanicę, quia faciunt intellectum mœchari, hoc est intendere operationi minus vtili,relicta propria operatione, quæ est speculatio:cum intellectus sit principaliter creatus ad spiritualia contemplanda.Vnde D.Aug.dicit:Deus creauit hominem vt summum bonum intelligeret,&c.Artes mœchanicæ communiter ponuntur septem, quæ his versibus continẽtur: Lana,nemus,miles,nauigatio,rus,medicina:His ars fabrilis cõnumerari potest.sub qualibet illarum plures continentur.Pistoria verò sub medicina.Pictoria autem & ars scribendi sub fabrili: sed de his hactenus.parum enim deseruiunt proposito nostro,cùm non sint virtutes,vtpote se habentes ad bonum & malum.Prudentia verò(quæ est ratio agibilium,hoc est operationum immanentium,quæ non transeunt in exteriorem materiam) est virtus:ideo de ea ac aliis dicendum est.

Ars mœchanicá quid.

Artes mœchanicæ sunt septem.

Ver. 11. DE DIVISIONE, DISTINCTIONE, ET SVBIECTO VIRTVTVM.

Virtutis diuisiones.

CVm virtus sit habitus bonus, consequens est quòd secundum diuisionem & distinctionem E
habituum bonorũ,diuidantur & distinguantur virtutes. Habitus autem prima sui diuisione diuiditur in habitus intellectuales, & appetitiuos, siue morales.Sic etiam virtutes quædã sunt intellectuales,quædam morales.Intellectuales dicuntur,quæ subiectiuantur in intellectu.Et hæ sunt in duplici differentia,quædam enim sunt speculatiuæ,quæ sistunt in cognitione & contemplatione veritatis,non ordinando illam ad praxim, siue ad operationem : ideo dicuntur contemplatiuæ,vt intellectus,sapientia,& scientia.Ex quibus vna à principio indita, & indelebilis est.s. intellectus principiorum.Sapientia verò & scientia sunt acquisitæ & delebiles per actus & habitus oppositos.s.per errores:& hæ subiectiuãtur,in intellectu speculatiuo. Quædam verò sunt practicæ,hoc est operatiuæ,ordinantes cognitionem principaliter ad operationem immanentem, vt synderesis & prudentia:quarum prima est naturalis & indelebilis,& principium primum omniũ virtutum moralium.Prudentia verò cum partibus suis est acquisita,& deleri potest per vitia opposita, hæ duæ subiectiuantur in intellectu practico. Virtus verò appetitiua siue moralis secundum Philosophum, est habitus electiuus in medietate consistens, prout sapiens determinabit.

Virtutes morales quæ & quot sunt.

2. Ethic.

Et hæc

Et hæc perficit appetitum rationalem, vel sensitiuum. Et quia tres sunt appetitus in homine. s. voluntas, appetitus cõcupiscibilis,& irascibilis:ideo virtutes morales ad tria genera virtutum reducuntur.Iustitia cum partibus suis perficit voluntatem,& subiectiuantur in ea. Fortitudo cum partibus suis perficit appetitum irascibilem,& subiectiuatur in eo. Temperãtia verò perficit appetitum concupiscibilem,& subiectiuatur in eo.Diuiditur etiam virtus in tota sui communitate, in virtutem perfectam,& imperfectam. Virtus perfecta secundum Philos. est quæ bonum facit habentem,& opus eius bonum reddit.Et D.Aug.definiens virtutem,dicit:Virtus est bona qualitas mentis(accipiendo mentem pro anima,cum potentiis eius etiam sensitiuis,& nõ propriè pro intellectu aut voluntate)qua rectè viuitur, & qua nullus malè vtitur. s. electiuè,quia obiectiuè quis virtutibus malè vti potest,quando de illis quis superbit.vnde idẽ Aug.in Regula, Superbia verò bonis operibus insidiatur,vt pereãt. Virtus verò imperfecta est.quæ inclinat ad actũ bonũ, sed nõ facit,neq; reddit bonũ habentem,saltẽ simpliciter:licet bene secũdum quid. Et tales sunt virtutes intellectuales speculatiuæ,& omnes artes mœchanicæ.Nõ enim omnis bonus clericus, vel artifex est bonus vir simpliciter.Restat ergo q̃ solùm sint quatuor propriæ & perfectę virtutes acquisitæ.s.prudentia,iustitia,fortitudo,& temperantia. Prudentia differt ab aliis tribus, primò quia subiectiuatur in intellectu,qui est nobilior potentia. Aliæ verò subiectiuantur in appetitu. Secũdò dignitate,quia dirigit alias:ideo dicitur moralis directiuè.& auriga virtutum,essentialiter autem est virtus intellectualis.Et quia aliæ tres diriguntur à prudentia:ideo aliquãdo dicũtur intellectuales participatiuè. Iustitia post prudentiã cæteris nobilior est:quia in nobiliori subiecto, s.volũtate:aliæ autem duæ in appetitu sensitiuo.Differt etiã ab aliis obiectiuè,quia iustitia est circa operationes,quæ sunt ad alterũ.Fortitudo verò & temperãtia sunt circa passiones in ordine ad seipsum.Post iustitiam fortitudo excellit:quia est circa passiones irascibilis,quę sunt circa ardua: temperãtia verò circa passiones appetitus cõcupiscibilis,qui nõ vexatur circa ardua aut difficilia. D.Ambr.perfectionẽ harum quatuor virtutũ cõsideras,vocat eas Cardinales,hoc est principales s.inter acquisitas & non infusas:quia illę excellũt ratione causæ & finis.Virtutes infusæ dicũtur, quę virtute naturali acquiri non possunt,excedũt enim capacitatem naturalem:sed à Deo infunduntur,& ordinãt hominem in finem supernaturalem,& diuidũtur:quia quædam sunt theologicæ,hoc est quæ habẽt Deum pro obiecto:& sunt tres.s.fides, quæ est in intellectu:spes & charitas in voluntate,maior autem horum est charitas. Morales infusæ sunt quatuor, quæ eodem modo nominantur,subiectiuantur,& distinguntur,sicut quatuor cardinales acquisitæ, à quibus differunt:quia ordinant obiecta in finem supernaturalem,de his ergo per ordinem dicendum est.

Virtus perfecta quid. 2. Ethic. In lib. de libe. arb.

Virtus imperfecta quid.

Prudẽtia aliis virtutibus nobilior quomodo differt ab eis.

Iustitia differt ab aliis virtutibus. Fortitudo differt ab aliis virtutibus. Virtus Cardinalis quid. Virtus infusa definitur & diuiditur. Virtus theologa quid. 1.Cor.13.

DE PRVDENTIA. CAP. IIII.

A PRVDENTIA est recta ratio agibilium,hoc est virtus inclinãs & dirigẽs actiones 2.2.q.47.
immanẽtes,quæ sunt subiectiuè in operãte,& non trãseunt in exteriorem materiam: vel si transeant,non considerantur,prout transeunt:sed secundum quòd oriuntur & procedunt ab agente,& sic obiectum prudentiæ est agibile humanum,per quod differt à virtutibus speculatiuis, & artibus quæ sunt circa factibilia, vt dictum est.

Ver. 1. DE HIS QVAE PRVDENTIA MODERATVR.

B PRudẽtia circa humanas & particulares operationes proprias habet plures actus. Primus est *Actus & officia prudentiæ.*
præstituere seu ostẽdere finẽ.Ad cuius euidẽtiam sciendum est q̃ finis hominis est duplex.s. vltimus,& non vltimus.Finis vltimus dicitur,qui non ordinatur in alium finẽ:& hic est duplex, vt dicit Philos.5.Metap. s. finis cuius,& finis quo.Finis cuius,est res in qua ratio summi boni inuenitur,& talis est solus Deus.Finis quo,dicitur id quo mediante homo attingit vltimum finem, s.Deum:& est actus intellectus. s. visio & cognitio Dei clara, per quam intellectus speculatiuus immediatè attingit finem,& coniungitur illi:vnde Christus:Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum,& quem misisti Iesum Christum.Ad finem vltimum omnes alij fines debent ordinari.Finis non vltimus est,qui terminat actum volũtatis,siue sit propinquus, siue distãs magis ac magis,secundum diuersitatem materiæ,& approximationem ad vltimum finem. Omnis talis dicitur finis,inquãtum terminat actũ volũtatis:inquãtum verò ordinatur in vlteriorem finem,dicitur medium,& sic nõ incõuenit q̃ idem sit finis & mediũ,respectu diuersorum. Aeger pro fine habet sanitatem,ad illam cõsequẽdam pro mediis habet abstinẽtiam, vel potionẽ amaram,aut aliquid huiusmodi, & quia sanitatem ordinat ad cultum Dei, vel subuentionem proximi:ideo secũdum hãc ordinationem sanitas,quæ primò erat finis,efficitur mediũ,quo melius & facilius possit intẽdere diuinis,aut subuẽtioni pauperum.Et sic cultus Dei, & subuẽtio proximi, dicitur finis.& sic cõsequẽter.Intellectus igitur practicus habet primò præstituere siue ostẽdere finẽ vltimum prosequẽdum:& nõ solũ illũ,sed etiam fines intermedios, ad quos virtutes morales ordinãtur.Vnde D.Tho.dicit q̃ prudẽtia nõ solũ dirigit virtutes morales in eligẽdo ea quæ sunt ad finem,sed etiam in præstituẽdo finem. Finis autẽ cuiuslibet virtutis moralis est attingere medium in propria materia:quod medium determinatur secundum rectam rationem prudentiæ, vt dicitur in 2. & 6. Ethic. & sic prudẽtia habet ostẽdere iustitiæ finem suum,quod est reddere vnicuique quod suum est pro loco & tempore:sed præstituere finem remotũ pertinet ad synderesim.

Finis duplex.

Ioan.17.

2.2.q.66.ar.5. ad.3.

§. 1. DE ACTIBVS PRVDENTIAE CIRCA MEDIA.

C IRca media intellectus practicus habet plures actus,circa quos potest habituari & determi- *1.2.q.46.*
nati.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mati illi habitus & determinationes dicuntur virtutes,quæ reducũtur ad prudentiam, circa media quæ futura sunt,est Prouidentia,quæ importat respectum quendam alicuius distantis, ad ea quæ de præsenti occurrunt & ordinanda sunt ad finem, & hæc prouidentia est principalis pars prudentiæ,cum sit circa magis difficilia,vt pote à cognitione nostra remota,& quæ multipliciter variari,mutari,& cõtingere possunt.D.Tho.ponit tres actus circa media.Primus actus est inquirere media,& consiliari de illis.Præstituto enim fine aliquo,si volũtas acceptat, acceptando mouet intellectũ ad quærendum medium vel media,& cõparandum ea ad inuicem,si sint plura, & inquirendũ quod illorũ habet maiores cómoditates:& cum circa talẽ inquisitionẽ & consiliationẽ possit habituari:habitus ille est virtus quæ vocatur à Philos.Eubolia,quæ est bene cõsiliatiua.

Ver. 1. DE SECVNDO ACTV PRVDENTIAE.

SEcũdus actus circa media est bene iudicare de mediis.Facta igitur inquisitione & cõparatione aut collatione mediorũ,cessat inquisitio & actus Euboliæ.Tũc iudicandum est de illis.Ad bene iudicandũ ponit Philos.duas virtutes,propter diuersos actus occurrentes. Aliqui enim bene iudicant de communibus,secundũ q̃ sunt lege aliqua determinata,qui non bene iudicant in casu nouo emergẽti,in quo deficit lex.Non enim potest legislator omnia præuidere & exprimere.Plura enim occurrunt negotia,quàm vocabula.Ad iudicãdum secundum communem legem ponitur synesis,& ad iudicandum in his in quibus deficit lex communis,ponitur vna alia virtus, quæ dicitur Gnomi. Notandum tamen quòd licet inquisitio & iudicium de mediis pertineant propriè ad intellectum speculatiuum,quia tamen ordinantur ad operationẽ.attribuuntur intellectui practico.Et ideo Eubolia,Synesis, & Gnomi pertinẽt ad intellectũ practicũ & prudentiã.

Ver. 2. DE TERTIO ACTV PRVDENTIAE.

TErtius & principalis actus intellectus practici,est præcipere,& imperare,siue exequi. Facta enim inquisitione & collatione de mediis, & habito iudicio & facta electione de illis,siustra esset inquisitio & electio,nisi executioni demandaretur.Vnde Iuristæ dicunt:Frustra est iura cõdere,nisi sint qui ea executioni demandẽt.Aliqui enim sunt bene inquisitiui,consiliatiui,& iudicatiui,qui tamen non sunt executiui,quia in executione est maior difficultas,& ideo necesse est q̃ ad bene exequẽdum & imperandum aliquis habituetur,vt possit promptè,faciliter,& delectabiliter,ac immobiliter imperare,habitus ille ex pluribus actibus imperandi acquisitus ad hoc inclinans,dicitur prudẽtia.Cuius actus essentialis ad quem ordinatur, est præcipere & imperare, qui sequitur electionem vel consensum,vt dictum est: ex cuius virtute necessitat voluntatem ad mouendum potentiam motiuam,siue executiuam ad ponendum actum in exterioribus agendis.

Prudentia quid.

Actus prudentiæ.

1.2.q.17.ar.1.

¶ Nec obstat quòd voluntas est domina potentiarum,& per consequẽs nõ potest ab aliis necessitari. Quia,vt dictum est,intellectus non necessitat voluntatem in virtute propria,sed voluntatis: & sic propriè voluntas necessitat seipsam.Quia,vt dictum est,actus voluntatis & intellectus possunt supra se inuicem ferri.Intellectus enim ratiocinatur de volendo.& voluntas vult intellectũ ratiocinari de actu suo.Et aliquando cõtingit quòd actus intellectus siue rationis præuenit actũ voluntatis:sicut cum præsentat & ostendit finem,& aliquando actus voluntatis præuenit actum intellectus.s.cum ostenso fine voluntas mouet intellectum ad quærenda media, & consiliandum de illis.In illa præuentione actuum virtute prioris actus remanet in volũtate vis mouendi intellectum ad media perquirenda.Quibus præsentatis,si non est nisi vnũ,voluntas consentit:si duo, eligit.Ex vi illius consensus siue electionis,si sit efficax, intellectus mouetur à voluntate ad intimandum & denuntiandum volũtari,hoc est tibi faciendum:fac igitur hoc.Ille actus intellectus denũtiatiuus,siue intimatiuus,& præceptiuus,vocatur Imperium,quod sic potest definiri:Imperium est actus rationis ordinantis & mouentis,ac necessitantis voluntatẽ ad aliquod particulare faciendum,supposito actu ipsius voluntatis.s.consensu vel electione efficaci,in cuius virtute ratio mouet voluntatem ad exercitium actus, & necessitat eam. Et quando tale imperium est conueniens regulis & legibus datis rationi: tunc per multiplicationem & frequentationem causat habitum,qui dicitur prudentia. Et quando est dissonum regulis prædictis, causat habitum oppositum, qui dicitur imprudentia.

Imperium quid.

§. 2. DE PARTIBVS INTEGRALIBVS PRVDENTIAE.

PArtes prudẽtiæ sunt triplices.s.integrales,subiectiuæ,& potẽtiales.Partes integrales sic se habẽt ad pfectũ actũ prudẽtiæ,sicut partes integrales domus ad ipsam.Partes integrales domus sunt,fundamẽtum,parietes,& tectum,sine quibus domus perfecta nõ est.Sic octo requirũtur ad hoc,q̃ quis perfectè prudẽter agat:ergo octo sunt virtutes,quę dicũtur partes integrales prudentiæ.Primò necessaria est Memoria, quæ est cognitio præteritorum, ex quibus aliquid cõcluditur circa futura,cũ ex pluribus experimẽtis fiat memoria,& ex pluribus memoriis fiat vnũ vniuersale,vt habetur in 1.Metap.Secũdo requiritur Intelligẽtia, quæ accipitur hic,p̃ cognitione præsentium necessariorũ,vel cõtingẽtium:quia omnis deductio rationis ex aliquibus talibus procedit. Tertiò requiritur Docilitas,qua quis fit disciplinæ susceptiuus, vt rectam opinionẽ requirat ab aliis.Vnde Philos.Ethic.dicit,quòd oportet attẽdere expertorũ,seniorũ,& prudẽtiũ denũtiationibus & opinionibus,nõ minus quàm demõstrationibus,cũ circa particularia agibilia sint penè infinitæ diuersitates. quæ ab vno homine nõ possunt sufficiẽter cõsiderari:nec p̃ modicũ tempus, sed p̃ tẽporis diuturnitatẽ adipisci.Vnde Prouerb.4.dicitur:Ne innitaris prudẽtiæ tuæ. Et Eccles.iast.6.In multitudine presbyterorũ,hoc est seniorũ & prudẽtiũ sta,& sapiẽtiæ illorũ cõiungere.

2.2.q.48 ar.1. ad prudenter agendum octo necessaria.

Memoria quid sit.

Intelligentia quid.

Docilitas.

Quartò

Quartò requiritur quòd sit inuentiuus,& quòd bene coniecturet. Et ad hoc ponitur Eustochia, quæ est bona coniecturatio,siue æstimatio ex quibusdam mediis communibus.Huius autẽ pars, vt dicitur 6. Ethic. dicitur Solertia, quæ est quintum requisitum,& est bona,prompta,& facilis coniecturatio medij,siue adinueniendi media in agibilibus.Vnde Solertia est habitus, per quem ex repentino inuenimus quod congruit,quando scilicet ex improuiso occurrit aliquid agendum. Et per hoc differt ab Eustochia,qua quis coniecturatur in communibus, in quibus,vt dicitur 6. Ethic. oportet omnia consiliari tardè,& non velociter. Sextò requiritur quòd sit bene ratiocinatiuus,scilicet quòd ordinet aliquid accommodatè in finem,& ad hoc ponitur vna virtus,quę dicitur Ratio,vel Ratiocinatio:& pertinet ad prouidentiam,quæ est circa futura.Septimò requiritur vt attendat circunstantias negotij,prout quando, quantũ.vbi,& secundũ quod oportet.Contingit enim aliquid secundum se consideratum esse bonum,& conueniens fini,sicut ostendere simo illius superbia, vel suspicio adulationis, & ad hoc ponitur circunspectio. Octauò requiritur quòd vitet impedimenta: quia sicut veris potest admisceri falsum, ita & malum potest admisceri bono, propter multiformitatem operabilium, in quibus bona plerunque impediuntur à malis. Et ad hoc ponitur Cautio, de qua Ephe. 5. Videte quomodo cautè ambuletis. Ex præmissis apparet quòd ad perfectum actum prudentiæ (qui dicitur perfectus, quando promptè,faciliter,& delectabiliter,ac immobiliter in omni materia,casu, & euentu fit)requiritur quòd homo sit dispositus octo habitibus,quos vocamus virtutes, partes integrales prudẽtiæ.

Eustochia quid.

Solertia quid.

Actus prudentiæ quomodo perfectus fiat.

Ver. 1. DE PARTIBVS SVBIECTIVIS PRVDENTIAE.

PArtes subiectiuę prudentię sunt species eius,& secundum hoc vna species dicitur Prudentia, qua quis regit seipsum.Alia species est qua quis regit multitudinẽ,& istæ duæ prudentię differunt. Aliqui enim sunt qui bene regunt seipsos,qui non bene regunt familiam, ciuitatem, aut regnũ.Et iterũ prudẽtia regitiua multitudinis diuiditur in diuersas species, secundũ quòd reperiũtur diuersæ species multitudinis.Multitudo enim est collectio aliquorũ in vnũ finem. ¶ Et sic aliqua est multitudo ordinata ad aliquod speciale negotium,& ad tempus:sicut multitudo militum ad pugnandum,quorum regula est prudentia militaris.Alia est ordinata ad totam vitam,sicut multitudo vnius domus vel familiæ,cuius regula est prudentia Oeconomica. Quædam verò est multitudo vnius ciuitatis. Alia vnius prouinciæ. Alia vnius regni, cuius regula dicitur prudentia regitiua siue regnatiua in principe, & in subditis dicitur prudentia politica. ¶ Ex his apparet quòd multæ sunt species prudentiæ, scilicet sui ipsius absque cohabitatione homi-num,quæ dicitur eremitica:& alia cum cohabitatione aliorũ,& hæc est multiplex,scilicet domestica,œconomica,vici,pagi,ciuitatis,prouinciæ,regni:& monarchia,hoc est totius mũdi. Quitum ad regitiuam pro terminorum declaratione notandum,q̃ multiplex est regimen: quoddam est despoticum,quo regũtur serui,& animalia,quæ sunt instrumenta animata hominis, quibus non licet,neque possunt contradicere,& hoc regimen est in vtilitatem ipsius regentis:quia quid acquirit animal vel seruus,acquirit domino.Hoc regimen inter homines liberos dicitur tyrannicum,quando vnus vel plures regunt siue gubernant alios ad suam, & non ad subditorum vtilitatem.Aliud est regimen paternum siue liberorum,qui reguntur ad vtilitatem ipsorum subditorum,& quibus aliquando licet cõtradicere. Et diuiditur hoc regimen paternum siue liberorum,in regale & politicum.Regimen regale est regimen vnius,quando vnus solus regit regnum magnũ vel paruum.Politicum verò est regimen pluriũ,& quia diuersimodè plures possunt regere,ideo regimen politicũ diuiditur in regimen Aristocraticũ, & Democraticũ. Regimen Aristocraticum est regimẽ paucorum.s.quando sit per paucos,& prudentes:vt olim in vrbe Romana, expulsis regibus per duos consules & dictatorem regebantur Romani.Regimen verò Democraticum est regimẽ pluriũ seu multorum:quando.s.per multos, veluti consules,dictatores, senatores,& tribunos in vrbe Roma processũ temporis factum fuit vsque ad tempus Iulij Cæsaris. Qui prostratis hostibus.s.Pompeio,& filiis eius occisis,subiugatóque orbe, sibi assumpsit dominium, & monarchiã,conuertitque regimen politicũ in despoticũ siue tyrannicũ,in cõtemptũ senatorũ. Ex quo prouocati maiores vrbis, ipsum in capitolio viginti quatuor pugionibus perforauerunt, authoribus Bruto & Cassio,plurimóque senatu,prout refert D.Tho.¶ Diuiditur etiam regimen regale,in sacerdotale siue spirituale,& imperiale siue temporale:& in regimen mixtũ siue cõpositum ex iis. Regimen sacerdotale siue spirituale est quod ad cultum Dei ordinatur:regimen verò imperiale siue temporale est quod ad bonum temporale, & pacificum conuictum temporalem ordinatur. Mixtum verò vel compositum,quod comprehendit vtrumque, sicut regimen Christi, qui fuit sacerdos,& rex regum,qui post resurrectionem suã dixit.Matth.vlt.Data est mihi omnis potestas,&c.Tale regimen D.Tho.4.lib de regimine principũ,attribuit summo pontifici, Christicor.& D.Thomam in 4. libris de regimine principum, vbi dicit quòd rector multitudinis debet intendere,vt pacis vnitatem,& subditorum vtilitatem procuret. Et quòd sicut regimen regis est optimum,ita tyranni pessimum.Et quemadmodum in regimine iusto quanto regens est magis vnus,tanto regimen vtilius.Sic econuerso in tyrannide quantò regens est magis vnus, tantò regimen est magis noxium.Et quòd regimẽ illud est peius, quod habet maius periculum dominantis:licet aliquando sit bonum,regimen monarchicum conuerti in aristocraticum,& ecõuerso.

2.2.q.50. Prudentia multiplex.

Multitudo quid & quàm varia.

Prudẽtiæ species diuersæ.

Regimen multiplex.
Regimen despoticum.
Regimen tyrannicum.

Regimen paternum.
Regimẽ regale & politicũ.
Regimẽ Aristo.raticũ, & Democraticũ.

Iulius Cæsar in capitolio pugionibus perfossus.
4.lib.de Regimine principũ cap.1.
Regimẽ sacerdotale, imperiale siue temporale,et mixtum.

In lib.4.de Regi.prin. ca.4.

K

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prudētiæ partes ad 4 reducuntur.

Etsi in regimine politico bonum sit rectores perpetuari, D.Thom. rationes hinc inde adducit. Ex præmissis resultat,quòd partes subiectiuæ prudentiæ sunt multiplices, reducuntur tamen ad quatuor,scilicet eremiticam.œconomicam,politicam.& regalem.

2.2.q.51.

Ver. 2. DE PARTIBVS POTENTIALIBVS PRVDENTIAE.

A PArtes potentiales prudentiæ sunt,quæ ordinantur ad aliquos secūdarios actus,siue materiales, quasi non habentes totam potentiam principalis virtutis:sicut potentiæ naturales animæ nō habent totā virtutē ipsius animæ,& sunt tres,Eubolia,Synesis,& Gnome.Prudentia verò est circa principalem actum,qui est præcipere.Ex præmissis apparet concordia multorum Philosophorum & Theologorum,qui diuersimodè assignauerunt partes prudentiæ. Patet etiam quomodo prudentia complectitur sexdecim virtutes:octo, quæ sunt partes integrales : quatuor , quæ sunt partes subiectiuæ & tres , quæ sunt partes potentiales : & ipsa,quæ est circa principalem actum.

§. 3. DE VITIIS OPPOSITIS PRVDENTIAE.

2.2.q.53.ar.1. & 2.

Imprudentia duobus modis sumitur.

B PRudentiæ opponitur imprudentia. Et quia prudētia includit plures partes & virtutes,ita ad imprudētiam reducuntur multa vitia,quæ sunt opposita partibus prudentiæ. Aduertendum tamen quòd imprudentia dupliciter accipitur:primò primatiuè,& tunc imprudentia est carentia siue defectus prudentiæ,ad quam quis aptus natus est & eam debet habere, & secundum hoc siue hoc modo reducitur ad peccatum negligentiæ,quæ est speciale peccatum quod opponitur solicitudini,quæ est specialis actus rationis.Alio modo accipitur imprudentia positiuè, hoc est, pro actu opposito prudentiæ,putà quando imprudens spernit inquisitionem,consilium,iudicium, & præceptum:& habet actus oppositos.s. malā inquisitionem:quia inquirit de malis mediis ad actū malum,consiliatur de illis,iudicat,& præcipit,& hoc modo habet tot vitia,quot prudentia habet partes integrales.Notādum tamen quòd imprudentia, si accipiatur largè (prout dicit iudicium practicum,erroneum de agendis aut fugiendis inuenitur, in omnibus peccatis) cum omnis malus sit imprudens,& in omni actu malo sit iudicium erroneum.Si verò accipiatur pro iudicio erroneo contrario iis quæ pertinent ad prudentiam , & partes eius:sic imprudentia est speciale peccatum:sicut prudentia est specialis virtus,& sicut dictū est,sunt tot vitia quot partes imprudētiæ, imò plura:quia vni virtuti plura vitia opponuntur.Bonū enim,vt dictum est ex D.Dionys. est ex integra causa,& malū ex singularibus defectibus,de aliquibus tamē cōmunioribus dicēdum est.

Imprudentia omnium peccatorū comes.

2.2.q.53.art.3. Præcipitatio realis quæ.

Ver. 1. DE PRAECIPITATIONE.

C PRæcipitatio est peccatum prudentiæ oppositum,quo ad partes integrales, & habet quādam similitudinem cū præcipitatione reali,quæ nil aliud est quàm descensus subditus absq; gradibus,quando aliquis subitò impellitur à summo vsque ad profundum.Sic proportionabiliter in moralibus ratio est summum , operatio exercita est infimum , gradus medij per quos descendendum est ad bene consiliandum,sunt memoria præteritorum,intelligentia præsentium,solertia,& reliquæ partes prædictæ. Si quis ergo per impetum voluntatis, vel impulsum passionis feratur in operationem sine aliquo prædictorum , dicitur præcipitatio, quæ est nouerca virtutum.

Ver. 2. DE INCONSIDERATIONE.

2.2.q.53.ar.4.

Inconstantia opponitur prudentiæ.

D ALiud peccatum contra prudentiam est inconsideratio,quando aliquis in rectè cogitādo deficit,ex hoc quòd contemnit vel negligit(data opportunitate)attēdere ad ea ex quibus rectū iudicium procedit.Aliud peccatum prudentiæ oppositum est inconstātia,quæ nil aliud est,quàm recessus & desistentia à bono proposito,& licet ad vim appetitiuam pertineat : tamen attribuitur intellectui quantum ad directionem : & voluntati quantum ad consummationem. Quia nemo desistit à bono proposito , nisi propter aliquid quod sibi inordinatè placet , & sic ratio fallitur in hoc quòd repudiat id quod rectè acceptauerat,& ideo si non resistit impulsui passionis:hoc est ex debilitate ipsius,qui non se tenet firmiter in proposito concepto. Resultat ergo quòd sicut præcipitatio est ex defectu circa actum consilij , ita inconsideratio circa actum iudicij , & inconstantia circa actum præcepti.Prædicta autem tria vitia secundum D.Grego. oriuntur ex luxuria:quia secundum Philos.6.Ethic. Delectatio maximè corrumpit æstimationem prudentiæ , & præcipuè delectatio venereorum,quæ totam animam absorbet,& trahit ad sensibilium delectationem , in cuius abstractione consistit perfectio prudentiæ.

31.Moral. 6.Ethic.

2.2.q.54.ar.1.

Ecc.20.

Ver. 3. DE NEGLIGENTIA.

E NEgligentia propriè importat defectum debitæ solicitudinis siue diligentiæ. Et quia omnis defectus actus debiti habet rationem peccati:sequitur q; negligentia sit peccatū speciale eo modo quo solicitudo est virtus specialis. ¶ Nec obstat q; negligentia inueniatur in pluribus peccatis:quia non est speciale peccatum ratione materiæ:sed habet specialitatem actus se extēdentis ad omnia vitia,quæ sunt circa actum rationis,quæ se extendit ad quamlibet virtutem moralem. Et cùm solicitudo sit specialis actus rationis,& pars prudentiæ, vt dictum est:ideo negligentia est speciale peccatum oppositum prudentiæ.Vnde Eccl.20.dicitur:Lasciuus, & imprudens nō obseruāt tēpus,sed nō obseruare tempus pertinet ad negligentiā,igitur,&c. Et differt à pigritia & torpore:quia negligentia consistit in defectu interioris actus. Pigritia autem & torpor pertinent ad executionem,ita tamen q; pigritia importat tarditatem ad exequendū : torpor verò remissionem quandam in ipsa executione.Et ideo conuenienter torpor ex acedia oritur:quia acedia est tristitia aggrauans,hoc est,impediens animum ab operando.¶ Differt etiam à peccato omissionis , sicut causa ab effectu.Quia omissio pertinet ad exteriorem actum debitum,& ideo opponitur iustitiæ, & est

& est effectus negligentiæ,sicut etiam executio iusti operis est effectus rationis. Et quanuis timor Dei faciat vitare negligentiam,secundum illud Salomonis:Per timorem domini declinat omnis à malo:non tamen ita quòd negligentia timori opponatur, sed inquantum timor excitat hominem ad actus rationis.vnde timor facit consiliatiuos. Est autem negligentia peccatum mortale, quando per eam prætermittitur id quod est de necessitate salutis,siue sit actus.siue circunstantia, ac etiam si in tantum sit remissa circa ea quæ sunt Dei:vt totaliter à charitate deficiat.Et hoc contingit quando negligentia prouenit ex cōtemptu.Sic intelligitur illud Prouerb.19. Qui negligit viam suam,mortificabitur.Et illud Hier.48.Maledictus qui facit opus Dei negligenter. Si verò negligentia sit in prætermissione alicuius actus,vel circunstantiæ,quæ non sit de necessitate salutis,nec hoc fiat ex contemptu,sed ex aliquo defectu feruoris,qui interdum impeditur per aliquod peccatum veniale,non est peccatum mortale,sed veniale.

Prou.15.

Negligentia quando sit peccatū mortale.

Prouer.19. Hier.48.

Ver. 4. DE PRVDENTIA CARNIS.

2.2.q.55. art. 1. & 2.

Luc.16.

Rom.8. Sap.14. Iaco.3.

F SVnt etiam aliqua peccata opposita prudentiæ,quæ habent aliquam similitudinē cum ea. Primum est prudentia carnis. Quia sicut prudentia dirigit circa ea quæ sunt ad finē totius vitæ, qui est beatitudo:ita prudentia carnis dirigit ad bona carnis,quæ habet pro vltimo suæ vitæ fine: ideo circa finem suum seruat regulas prudentiæ.de hac Christus:Filij huius seculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua:hoc est prudentes sunt ad faciendum mala,& quærunt media, & consiliantur de eis , vt possint venire ad intentum suum:bona autem facere nescierunt. Quòd autem prudentia carnis sit peccatum , patet:quia quis per eam inimicus Dei constituitur , iuxta illud Rom.8.Prudētia carnis inimica est Deo.Et Sap.14.Simul odio sunt Deo impius & impietas eius,de hac prudentia carnis D.Iaco.ait:Nolite gloriari,& mendaces esse aduersus veritatem: nō est enim ista sapiētia desursum descendens,sed terrena,animalis,& diabolica : diabolus enim tentat de gloria,cupiditate,gula,ac luxuria.Ideo quò ad gloriam dicitur diabolica : quò ad bona huius seculi,dicitur terrena:quò ad gulam & luxuriam,dicitur animalis siue carnis.

Ver. 5. DE ASTVTIA.

2.2.q.55.ar.3.

2.Cor.12.

Verbum Dei dupliciter adulteratur.

G ALiud peccatum simile prudentiæ dicitur Astutia,quæ in sacris literis accipitur aliquando p prudentia:Prou.13.Astutus omnia agit cum consilio,& est industria seu excogitatio verarum viarum & mediorum.Et sic Apost.dicit se astutum 2.Cor.12.Cum astutus essem,&c.Astutia vero mala est bonæ similis:& hoc est,quando aliquis ad consequendum finem excogitat simulatas & apparentes,& non veras vias,& media:& est peccatum,etiā si finis sit bonus:quia non solùm bona sunt faciēda,sed etiam bene & medio debito ac licito.De hac Apost. Abdicamus occulta dedecoris(hoc est ea quæ hominem turpem & dedecorosum faciunt)& omnē immunditiam:non ambulantes in astutia(hoc est simulatione & hypocrisi)neque adulterantes verbum Dei. Quod dupliciter fieri potest:Primò permiscendo doctrinę Christi falsam & simulatam doctrinā.Secundò prędicando propter lucrum aut gloriam propriam,& non propter Deum,his duobus modis sunt astuti hęretici,& adulterant verbum Dei.

Ver. 6. DE DOLO.

2.2.q.55. ar.3.

A ALiud peccatum est dolus,qui importat executionē astutię,siue fiat verbo,siue facto.Et fraus importat etiam executionē astutię,secundum quòd fit per facta. Et sic dolus est superius ad fraudem.Est etiam dolus,bonus,qui est executio bonę astutię 2.Cor.12.Cum essem astutus dolo cœpi vos,hoc est subtiliter,&c.

Ver. 7. DE SOLICITVDINE.

2.2.q.55.ar.6. & 7.

Mat.6.

31.Moral.

B ALiud peccatum oppositum prudentię(licet videatur simile illi) est solicitudo. quæ importat superfluum studium ex timore deficiendi, & ex diffidentia prouenies,ad procūranda temporalia,propter quæ homo retrahitur à spiritualibus, quibus homo principalius debet inseruire, de hac Christus:Nolite soliciti esse,dicentes:quid manducabimus?&c.Vbi D.Hiero.dicit:Labor quidem exercendus est,solicitudo(siue timor deficiendi & diffidentia)tollenda, aliàs esset tētare Deum.Quatuor vltima peccata(secundum D.Greg.triceſimo primo Moralium) oriūtur ex anaritia.Ex præmissis apparet quòd sunt octo vitia & peccata nominata, opposita prudentiæ:alia vel sunt innominata,vel ad ista reducuntur.

§. 4. DE PRAECEPTIS PRVDENTIAE.

2.2.q.59.

Malach.vlt.

Prouer.1.

C CIrca præcepta prudentię , notandum quòd cùm præcepta decalogi sint circa fines humanæ vitę,& prudentia non sit circa finem,sed circa ea quę sunt ad finem,siue media:non fuit conueniens q; in decalogo ponerentur præcepta ad prudentiam pertinentia.Et quanuis prudentia sit principalior virtus iustitia:quia tamen iustitia respicit rationem debiti:ideo in decalogo ponuntur præcepta ad iustitiam pertinentia,licet omnia decalogi præcepta quodammodo pertineant ad prudentiam, secundum q; ipsa est directiua omnium virtuosorum actuum. Sed quia omnis doctrina veteris testamenti ordinabatur ad præcepta decalogi,sicut ad finem,prout concludit Malach.vlt.c.dicens:Mementote legis Moysi serui mei,quā mandaui in Oreb.Ideo conueniens fuit quòd in aliis documentis veteris testamenti legem concernentibus homines inducerentur & instruerentur de prudentia,& de actibus eius præcepta darētur.Specialiter hoc fit in libris Salomo. Vnde in Prou.hortatur ad intelligenda verba prudētię,&c 2.c.dicit:Cōsilium custodiet te,& prudentia seruabit te:vt eruaris à via mala,& 3.c.Ne innitaris prudentię tuæ.& 4.c.Palpebræ præcedant gressus tuos,& c.7.Prudentiam voca amicam tuam,& 9.c.Relinquite infantiā,& ambulate

Universidad de Deusto
Biblioteca

per vias prudentię,& 10. Qui moderatur labia sua,prudentissimus est,& 16.c. Acquite prudentiã: quia preciosior est argento,& c.19. Custos prudentiæ inueniet bona,& ca.23. Prudentiæ tuæ pone modum & Eccle.22. Vbi multa consilia,ibi salus,& Eccl.32. Fili sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis. Et in aliis innumeris passibus.

Eccl. 22.

DE VIRTVTIBVS MORALIBVS.

CAPVT V.

1.2.q.64.

2. Ethic.

VIRTVS moralis nõ dicitur solùm à more, hoc est assuetudine: quia tũc omnes virtutes essent morales, q̃ patet esse falsum: cùm sit aliqua intellectualis, quę vnico actu causatur. Sed dicũtur morales, quia sunt in potẽtijs appetitiuis, ad quas primò mouere. Philos. definit virtutẽ moralẽ, & dicit: Virtus moralis est habitus electiuus formaliter vel dispositiuè in medietate consistens, hoc est in adæquatione & conformitate ad suam regulam & mensuram, quæ est ratio: sic quòd non excedat neque deficiat. Et cùm inter excessum & defectũ mediũ sit æqualitas: ideo virtus moralis inquantum passionẽ siue apperitũ reducit ad illã æqualitatẽ rationis, dicitur consistere in medio. Ideo dicit Philos. ibi, q̃ virtus secundũ suam substantiã siue essentiã medietas est, licet pro materiali sit qualitas siue habitus: pro formali tamẽ & in esse virtutis est respectus, siue importat respectũ mediationis siue æqualitatis & cõformitatis ad regulã & mensurã rationis: vt non excedat neque deficiat ab ea, quod est mediare. Medium autem est duplex, s. rationis & rei. Medium rationis dicitur, quod à ratione constituitur in aliqua materia, puta circa cibum & potum, & venerea, audacias, & timores. Et illud mediũ in fortitudine & temperantia, non oportet esse medium rei secũdum proportionẽ arithmeticam vel geometricam: vt. s. tantum pugnet vel comedat vnus quantum alter: quia quod est multum vni, est patũ alteri. Quod enim patũ fuisset Miloni gyganti, multum fuisset Pigmeo, vnde dicitur cõmuniter: Respice personã, & pone pro duobus. Cum ergo homines diuersimodè se habeant ad passiones, nõ oportet q̃ mediũ illarũ virtutũ sit mediũ rei, sed secundũ proportionẽ, quò ad nos. ideo Philos. ibi dicit, q̃ virtus moralis in medietate cõsistit quo ad nos, ratione determinata. Sed quia iustitia est circa debitum & operationes quæ sunt ad alterũ: ideo mediũ in ea est mediũ rei simpliciter: vt s. quantum quis debet, tantum reddat, dat enim vnicuique quod debet, non plus nec minus. In habitibus autẽ speculatiuis, quorũ mensura est verum absolutè, medium est cõformitas rei ad intellectũ, excessus est affirmatio falsa, defectus est negatio falsa. Sed in virtutibus intellectus practici bonũ earũ est verum, per conformitatẽ ad appetitum rectum, cuius mediũ aliquãdo est quò ad nos: vt in tẽperantia, & fortitudine: aliquando est etiam rei, vt in virtute iustitiæ. Virtutes autẽ Theologicæ si comparentur ad regulã diuinã, non habent medium. Nemo enim potest excedere in credendo, vel diligendo Deũ. Sed quia debemus opera illarum habere secundũ mensurã conditionis nostræ: ideo p accidẽs, & ex parte nostra in virtute theologica potest considerari mediũ, & extremum. Cum autẽ inter virtutes morales iustitia sit nobilior, ideo de ea primũ dicendũ est.

Medium est duplex, scilicet rationis et rei.

Mediũ in iustitia est medium rei.

An virtutes theologicæ consistãt in medio

§. 1. DE IVSTITIA.

2.2.q.58. ar.1. & 11.

IVstitia (vt dicũt iuristæ) est cõstãs & perpetua voluntas, ius suum (hoc est id quod debetur vel debitũ) vnicuiq; tribuẽs. Hæc definitio videtur esse de actu, verũtamẽ quia habitus cognoscuntur p actus, per eã satis datur intelligi quid sit iustitia virtus. s. q̃ sit habitus inclinans voluntatem ad cõstanter, faciliter, & immobiliter reddendũ vnicuiq; quod ei debetur. Et sic vera ratio iustitiæ consistit in debito fine. Sin ratione debiti, quod est obiectum eius, & in æqualitate ad alterũ, vnde sequitur q̃ inter eos, inter quos nihil est debitũ neq; æqualitas, nõ est propria ratio iustitiæ. Cùm ergo Deo & parentibus nõ possimus recõpensare æquiualens, neq; iustũ perfectũ reddere: sequitur quòd iustitia non est propriè inter nos & Deum ac parẽtes. Propter hoc lex diuina nõ dicitur telt recõpenset, totaliter animã ei subiiciens. ¶ Materia verò siue subiectũ iustitiæ sunt actiones, & res exteriores, secundũ q̃ per eas vnus homo ordinatur ad bonũ cõmune immediatè, vel etiam ad bonũ particulare personæ. Et nõ accipimus hic iustitiã pro gratia Dei, quæ iustificat peccatorẽ, vt habetur Rom.3. Iustificati gratis p gratiã ipsius: nec pro omni bono opere, quod potest ordinari ad gratiã vel præmiũ: vt Mat.6. Attendite ne iustitiã vestrã faciatis corã hominibus: vt videamini ab eis. Sed accipitur hic iustitia prout est virtus moralis. ¶ Notandũ q̃ iustitia cõmuniter accepta, est virtus generalis: non per essentiã, cùm sit virtus specialis habens specialẽ materiã. s. bonum cõmune vel particulare debitũ secundũ æqualitatẽ. Sed est virtus generalis, per imperiũ & ordinationẽ, eo q̃ moueat & ordinet actus omnium aliarũ virtutũ in finem suum eo modo quo aliæ virtutes, quæ ordinant actus aliarũ virtutum in finem suum, dicuntur virtutes generales, sicut charitas quæ habet pro obiecto bonum diuinũ, & ordinat ac refert actus omnium aliarũ virtutum in Deũ, & religio, quæ habet cultũ & honorẽ Dei pro obiecto, & ordinat actus aliarũ virtutum in honorem & gloriã Dei, iuxta illud 1.Cor.10. Omnia in gloriam Dei facite. Ita etiam iustitia ordinat actum aliarũ virtutum in bonum commune, & secundum hãc ordinationẽ omnes aliæ virtutes possunt dici iustitia, nõ per essentiam seu prædicationẽ, sed per participationẽ, & ordinationem. Et sic actus quo fortis fortiter agit propter bonum cõmune, est actus duarum virtutũ elicitus, hoc est immediatè productus à fortitudine, quæ est in appetitu irascibili, & imperatus siue ordinatus à iustitia in finẽ suũ. Iustitia ergo generaliter & cõmuniter capta, habet pro obiecto

Iustitia definitio.

Iustitiæ ratio in duobus consistit: scilicet in ratione debiti et æqualitate.

Rom.3.

Mat.6.

1.Cor.10.

cto bonũ sub ratione debiti, siue illud bonũ sit cõmune, siue priuatũ & singularium personarum.

Ver. 1. DE PRIMA DIVISIONE IVSTITIAE.

2.2.q.58. ar.5.

F IVstitia communiter dicta prima sui diuisione diuiditur in iustitiam generalem, & iustitiã particularem, iustitia generalis est quę respicit & habet pro obiecto bonum commune, vt commune est. iustitia verò particularis habet pro obiecto bonum priuatum vel commune in ordine ad priuatas personas. Et quia bonum commune præeminet bono particulari, hinc est quòd iustitia generalis præclarior est inter omnes virtutes morales: vt dicit Philos. 5. Ethic. Et neq; est hesperus neque lucifer admirabilior.

Iustitia præclarior aliis moralibus.

Ver. 2. DE SECVNDA DIVISIONE IVSTITIAE.

Iustitia legalis quid.

Epichæia.

2.2.q.12. ar.1. & 2.

G IVstitia generalis diuiditur in iustitiam legalẽ, & Epichæiam. Iustitia enim legalis respicit obseruantiam legum, quæ habent dirigere ad bonũ commune, & sic iustitia legalis est virtus qua quis inclinatur ad bonum commune per legum obseruantiam, obtemperando verbis legis. Epichæia verò respicit bonum commune, etiam prætermissis verbis legis, sequitur enim id quod requirit iustitiæ ratio, & communis vtilitas. Contingit enim aliquando q̃ lex vt in pluribus sit iusta, & ad bonum commune, ad quod legislator intẽdit, proficua: & in particulari casu deficiat, non enim potest legislator præuidere omnes particulares casus, cum sint penè infiniti. Et tunc si lex in aliquo particulari casu occurrente seruetur, erit nociua reipublicæ: vt puta lex de depositio reddendo, siue q̃ deposita reddantur: vt in pluribus iustũ est. Sed cum accidit q̃ qui deposuit gladium, reperit quando est in furia: vel si aliquis repetat depositum ad patriæ impugnationem, in his ergo casibus & similibus malum est sequi legem positam: & bonum est prętermissis verbis legis, sequi id quod requirit iustitiæ ratio & communis vtilitas, ad hoc ordinatur Epichæia. Et sic Epichæia est virtus inclinans ad aliquid faciendum vel omittendum, prætermissis verbis legis, in casu in quo seruatur principalis intẽtio legis & legislatoris, quæ est bonũ cõmune. Et ideo Epichæia est superior regula humanorũ actuũ, & regulans iustitiã legalem. Vnde Cato dicit, q̃ ipsæ etiam leges cupiunt, vt iure (hoc est æquitate) regantur, & ideo Epichęia est dignior iustitia legali.

Epichaia quid sit.

Ver. 3. DE IVSTITIA PARTICVLARI.

2.2.q.61.

Iustitia distributiua.

H IVstitia particularis diuiditur in iustitiã distributiuam, & in iustitiã commutatiuam: quæ sunt partes subiectiuæ eius. Iustitia distributiua est virtus inclinans & dirigens hominem erga bonum commune, non simpliciter, sed in ordine ad priuatas personas, per distributionẽ, secundum conditiones quas personæ habent ad bonũ cõmune. Et quia aliqui malè se habent ad bonũ commune, turbãdo vel fraudando communitatem vel personas communitatis: ideo iustitia distribuit eis pœnas & tormenta, secundum quantitatẽ delicti iuxta illud Deut.25. Secundum mensuram delicti, erit & plagarum modus, & Apoc.18. Quantum se glorificauit, & in deliciis fuit, tãtum date illi tormentum & luctum. Alij verò sunt qui bene se habẽt ad bonum commune, ipsum defendendo, promouendo, & augendo, & tales sunt remunerandi muneribus, & honoribus, officiis, & beneficiis communitatis: vnusquisque secundum suam virtutem, & conditiones, ac labores: vt in parabola de talentis. Mat. 25. Et Lucæ 16. vbi qui magis operatus est, maiorem remunerationem accepit, & hæc iustitia dicitur remuneratiua.

Deut.25.

Apoc.18.

Mat.25.

Luc.16.

Ver. 4. DE IVSTITIA COMMVTATIVA.

Iustitia cõmutatiuæ definitio.

A IVstitia commutatiua respicit personas particulares, vt particulares sunt: vt in contractibus, & potest sic definiri: Iustitia commutatiua est virtus inclinans hominem ad reddendum debitum particularibus personis, vt particulares sunt. Differunt autẽ distributiua & commutatiua dupliciter. Primò, quia iustitia commutatiua respicit particulares personas, vt particulares sunt: distributiua verò respicit particulares personas in ordine ad quasdam conditiones, quas habent ad bonum commune siue reipublicæ. Secundò differunt, quia in iustitia commutatiua medium attenditur secundum proportionem geometricam, quæ est secundum parẽ & æqualẽ excessum quantitatis ad quantitatem: iustitia enim cõmutatiua est secundũ æqualẽ excessum rei ad rẽ, nullo habito respectu ad conditionẽ personarum: vt in venditione tantum detur de re, quantũ valet. Et si augeatur valor vel æstimatio valoris: augetur etiam proportionabiliter pretium. Ideo si rex emat, tantum debet dare, quantum plebeius. In iustitia verò distributiua medium non attẽditur secundum proportionem geometricam: vt æqualiter & tantum detur vni de communitate sicut alteri, sed secundum cõditiones & merita personarum: vt qui magis meriti sunt de Republica, plus habeant: & qui minus, minus: non enim omnes qui malè agunt contra Rempublicam, debẽt æqualiter puniri, vbi demerita & peccata non sunt æqualia, sed secundum quãtitatem delicti: nec etiã tantum debet dari vni quãtum alteri, sed secundum quòd circa bonum commune laborauerint, vel defendendo, vel promouendo. Et hoc vocant proportionabilitatem arithmeticam, in qua attenditur æquale, non secundum quantitatem, sed secundum proportionem: vt si dicamus, sic se habent sex ad 4. sicut tria ad duo: quia vtrobique est sex qui altera proportio, in qua maius continet totum minus & mediam partem eius: vt senarius quaternariũ, & ternarius binarium, & mediam partem eius. Excessus tamen non est æqualis: quia ternarius non excedit binarium, nisi in vna vnitate: senarius verò excedit quaternarium in duabus vnitatibus, & duodenarius octonariũ in quatuor. Sic procedendum est in distributione bonorum communium, secundum maius meritum & dignitatem: vt scilicet dignioribus digniora, minus dignis minora dentur officia & beneficia. Christus quo ad hoc dedit prælatis & rectoribus communitatum, exemplum: non enim

Proportio geometrica.

Proportio arithmetica.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fecit omnes Apostolos, sed ex multis discipulis duodecim digniores elegit. Et cùm præfecit Petrum, ter interrogauit: Diligis me plus his? Tandem dixit, Pasce oues meas. Ex quo sequitur quòd peccãt hodie rectores communitatum, & prælati, qui indignos præferũt dignis, & minus dignos dignioribus. Et quãuis canonistæ dicant quòd sufficit eligere dignum & idoneum, ne super maiori vel minori idoneitate processus & lites oriantur, multáque insurgant mala. Theologi tamen dicunt opinionem canonistarum habere locum in foro exteriori vel contentioso, sed non in foro interiori. Vnde dicunt quòd scientes, & oppositum facientes, non sunt excusati apud Deum.

Luc.6. Ioan. 21.

Ver. 5. DE DIFFERENTIA IVSTITIARVM.

2.2.q.61.ar.2. ad 4. & ar.2.

IVstitia distributiua differt à generali siue legali, & Epicheia: quia iustitia generalis & eius partes subiectiuæ respiciunt siue versantur circa bonum commune, simpliciter & absolutè tanquam finem: & ad eas pertinet ordinare ea quę sunt priuatarum personarum in bonum commune. Iustitia verò distributiua respicit bonum commune, sed non absolutè & simpliciter siue finaliter, sed vt distribuẽdum personis particularibus. Iustitia distributiua punitiua, siue vindicatiua, respicit pœnas & torméta turbantibus bonũ cõmune debita: remuneratiua verò respicit honores & munera, dignitates & officia & beneficia distribuẽda dignioribꝰ & vtilioribꝰ Reipublicę. a

Ver. 6. DE ACTIBVS IVSTITIAE COMMVTATIVAE.

2.2.q.61.ar.3.

IVstitiæ commutatiuæ plures sunt actus. s. emptio & vẽditio, vbi est trãslatio dominij hinc inde: mutuũ, vbi trãsfertur dominiũ cũ debito recuperandi simile & tantũdẽ in specie. Ideo dicũt iuristæ ꝙ mutuum dicitur, quia de meo fit tuum. Alius actus dicitur vsusfructus, in quo transfertur dominiũ in fructibꝰ rerũ quæ fructificãt, cũ debito recuperãdi rẽ ipsam sine retẽtione dominij & proprietatis. Et idẽ sonat vsus in his quæ expediũt vsuario & familiæ: sed differentia est: quia vsufructuarius facit omnes fructus suos, vsuarius autem non: sed solùm eos qui expediũt sibi & familiæ, huiusmodi autem vsusfructus & vsus vendi possunt, sed communiter gratis dãtur vel leguntur. Alius actus est locatio, quæ est rerũ mobiliũ cum debito reddẽdi, & aliquid pro vsu accipiẽdi. Alius est conductio, quæ est rerum immobilium sub certo pretio, & cum debito reddẽdi, in rebus verò quæ fructificant, dicitur Arrentamentum. Alius actus dicitur depositum, in quo traditur res non ratione vsus sed conseruationis. Impignoratio, cùm traditur res non ratione vsus, sed cũ debito recuperandi, soluto eo, ꝓpter quod pignus datur. Alius actus est fideiussio, in quo fit promissio soluendi vel reddẽdi rem aliquam pro alio cum debito indemnitatis. Alius actus est promissio simplex, quæ est cùm non præcedit petitio promissionis. Alius actus est stipulatio, quę est promissio alicuius rei facta ad petitionem promittarij. vt cùm Sortes dicit Platoni, Promittis mihi centũ? Plato respõdet, Promitto. Alius actus est trãsactio, quæ est cõcordia rei litigiosæ. Et generaliter omnia pacta & conuentiones pertinent ad iustitiam cõmutatiuam. Et omnes contractus innominati, qui sunt 4. s. do vt des: facio, vt facias: do, vt facias: & fãcio, vt des: similiter restitutio est actus iustitiæ commutatiuæ: donatio verò pertinet ad liberalitatem, ad quam reducitur legatum, hęredis institutio, & bonorum vltima dispositio, fideicommissum verò, quod est rogatio reddẽdę hæreditatis post mortem hæredis, siue substitutio, videtur ad iustitiam commutatiuam pertinere, & ad restitutionem reduci debent. Et quia de his omnibus iuristæ diffusè tractant: sufficit nobis terminos declarasse, & aliqua de restitutione secundũ ꝙ Theologum tangunt, amplius prosequi. b

Mutuum. Vsus fructus. Vsus. Locatio. Conductio. Depositũ. Fideiussio. Promissio simplex. Stipulatio. Transactio. Cõtractus innominati 4. Donatio. Legatum Fideicommissum.

Ver. 7. DE RESTITVTIONE.

2.2.q.62.ar.1.

REstitutio est actus iustitię commutatiuę, & est iterata statuitio alicuius in possessione seu dominio rei suæ quæ ei debetur: quia si non debetur, non dicitur restitutio, sed potius noua donatio. Et licet restitutio secũdum primam nominis impositionem, videatur solum habere locum in rebus exterioribus, quæ manent eædem secundum substantiam, translatum est tamen vocabulum ad actiones vel passiones quæ pertinent ad reuerentiam vel irreuerentiã, cõmodũ vel incommodũ personæ: Et hinc etiam restitutionis nomen deriuatur ad res transeuntes, quæ manet quodammodo in effectu corporali, putà cum ex percussione lædituꝛ corpus, vel in effectu reali, vel in effectu qui est in opinione hominũ, sicut cùm aliquis verbo opprobrioso remanet infamatus vel minoratus in suo honore. Ad ampliorem autem huius materiæ elucidationem octo sunt nobis cõsiderãda, quæ in hoc versu cõtinẽtur: Quis, quid, cur, cui, vbi, per quos, quomodo, quãdo. c

Ver. 8. QVIS RESTITVERE TENEATVR.

2.2.q.62.ar.1.

REgula generalis est, ꝙ omnes qui indebitè detinent alienũ, siue iustè siue iniustè acceperint, tenentur ad restitutionem. Et non solum qui detinent, sed etiam quicunque iniustè abstulit vel consumpsit, aut alio quouis modo alium iniustè damnificauit. Sciendum tamen ꝙ circa illũ qui accipit rem alienam, duo possunt considerari: primũ, est res accepta: secundum, est acceptio. Quo ad primũ, tenetur eam (quandiu habet apud se) restituere: quia de iure naturæ vnicuique habenti vltra suũ, debet subtrahi, & dari ei cui deest, quo ad secũdũ verò, ipsa acceptio rei alienæ potest tripliciter se habere. Primò quando est iniuriosa. s. existens contra voluntatem eius qui est rei dominus: vt in furto, & rapina, & aliis huiusmodi: & tunc tenetur ad restitutionem nõ solum rei, sed etiam iniuriosę acceptionis: etiam si res apud ipsum nõ remaneat. Sicut enim qui iniustè percutit aliquem, tenetur recompensare iniuriam passo, quanuis apud ipsum nihil maneat: sic etiam qui furatur vel rapit, tenetur recompensare dãnũ illatũ, etiã si nihil apud eũ maneat: & vlterius ꝓ iniuria illata debet puniri. Secũdò aliquis accipere potest rẽ alterius in vtilitatẽ suã absq; iniuria: vtpote cũ volũtate eius cuius res est, sicut patet in mutuo & commodato, & tunc ille qui accepit, tenetur d

Accepto rei alienæ tripliciter considerata vt potest.

tenetur ad restitutionem eius quod accepit, non solũ ratione rei, sed etiam acceptionis, & ideo tenetur recompẽsare ei qui gratiã fecit, etiam si rẽ amiserit. Tertiò aliquis potest accipere rẽ alterius absque iniuria alterius, & nõ pro sua ipsius vtilitate: vt patet in depositis, ideo ille qui sic accepit, in nullo tenetur ratione acceptionis, imò accipiẽdo impẽdit obsequiũ: tenetur autẽ ratione rei. Et ideo si res subtrahatur ei absq; culpa sua, nõ tenetur ad eius restitutionẽ, secus autẽ esset, si ex culpa sua rẽ depositã amitteret. ¶ Ex præmissis sequitur ꝙ quicũque est causa iniustę acceptionis, tenetur ad restitutionẽ. Quod intelligi potest dupliciter. s. directè & indirectè, directè quidẽ, quãdo inducit aliũ ad accipiendũ: & hoc tripliciter. Primò mouendo ad acceptionẽ, quod fit præcipiẽdo, consulẽdo, laudãdo aliquẽ, quasi strenuũ, de eo ꝙ aliena accipit. Secundò ex parte ipsius accipientis: quia. s. eum receptat, vel aliter quocunq; modo auxilium præbet. Tertiò ex parte rei acceptæ. s. quia est particeps furti vel rapinæ, vel quasi socius maleficij. Indirectè verò quãdo quis nõ impedit, cũ potest & debet impedire, vel quia subtrahit suũ auxiliũ, quo posset obsistere, vel quia occultat post factum, quæ his versibus cõprehenduntur: Iussio, consiliũ, consensus, palpo, recursus participans, mutus, non obstans, non manifestans. Sciendum tamen ꝙ quinque præmissorũ semper obligantur ad restitutionẽ. Primò iussio: quia ille qui iubet, est principaliter mouens: ideo principaliter tenetur ad restituendum. Secundò consensus in eo sine quo rapina vel furtum fieri non potest. Tertiò recursus, quando. s. aliquis est receptator latronum, & eis patrociniũ præstat. Quartò participatio. s. quando quis participat in crimine latrocinij siue rapinæ. Quintò ille qui nõ obstat cum obstare potest & tenetur, sicut principes, & illi qui tenentur custodire iustitiam in terra: quia redditus quos habent, sunt quasi stipendia ad hoc instituta, vt iustitiam conseruent in terra, nec eis propter hoc imminet periculum. Illi verò, quibus non incumbit ex officio, non semper tenentur ad restitutionem. si non obstent vel non reprehendant, maximè quando eis imminet periculum: quia licet possint, non tenentur se exponere periculo ad hoc vt rem alterius saluent. In aliis autem casibus enumeratis non semper obligatur quis ad restituendũ: non enim semper consiliator aut palpo, hoc est adulator, ad restitutionem tenetur: quando probabiliter existimari potest, quòd ex huiusmodi causis fuerit iniusta acceptio subsecuta, quo modo autem, & quo ordine teneantur restituere, inferius dicetur. ¶ Vt autem prædicatoribus, & confessoribus, ac vniuique pateat via sciendi qui sunt restitutioni obnoxij, viginti manus diaboli (quarum quælibet habet quinque digitos siue modos, quas D. Anton. archiepisc. Florent. in 2. parte suæ summæ tit. 1. c. 2. §. 2. & in sequentibus scripsit) nos hic succinctè, alio tamen ordine, & omissis allegationibus, duximus inferendas, in quibus centum reperiuntur casus obnoxij restitutioni, & vt iudicium incipiat à domo Dei, ab ecclesiasticis inchoabimus.

¶ Prima Manus dicitur sacrilega. Primus digitus, cùm auferuntur vasa sacra, calices, paramẽta, cruces, reliquię, aut alia huiusmodi, quæ sunt diuino cultui mancipata, de loco sacro vel nõ sacro. Secundus, quando non sacra auferuntur de sacro. tertius, quãdo fit incendium vel effractio in loco sacro, vel etiam inferuntur damna Ecclesiis aut Ecclesiasticis personis, exigendo gabellas aut pedagia. quartus, cùm clerici malè tractant bona Ecclesiarum, dilapidando, dãdo meretricibus, ludendo, vel indebitè alienando, in præiudicium Ecclesiæ vel pauperum aut successorum. quintus, digitus, cum subtrahuntur legata facta Ecclesiis, vel retinentur decimæ, vbi consueuerunt solui: vel cùm sine iusto titulo fructus Ecclesiæ recipiuntur.

¶ Secunda Manus dicitur Simoniaca. Primus digitus, accipere pecuniam vel alia temporalia pro sacramentis administrandis, aut beneficiis siue officiis Ecclesiasticis conferendis, per modum precij, & non per modum eleemosynæ, tales tenẽtur accepta erogare pauperibus vel Ecclesiæ. Secundus est accipere pecuniam appreciatiuè pro sacramẽtalibus: vt pro consecratione Ecclesiæ vel altaris, sepulturis iure patronatus, ingressu religionis, aut aliis huiusmodi. Tertius, pro spiritualibus exercitiis, pro prædicatione, oratione, electione, confirmatione, ac aliis huiusmodi. Quartus, accipere simoniacè beneficium quodcunque. Quintus, procurare seu mediare circa præmissa.

¶ Tertia Manus dicitur bellatoria. Primus digitus, cùm aliquis dominus vel communitas assumit vel indicit iniustum bellum. Secundus, sunt illi qui ad hoc concurrunt, adiuuando, cõsulendo, vel cooperando. Tertius, iniustum bellum habens, res alienas vel subditorum capiẽs, destruẽs, vel facere permittens. Quartus, iustum bellũ habens, bona Ecclesiarum non incastellatarum, aut clericorum, vel etiam viatorum, aut peregrinorum rapiens. Quintus, iustum bellum habens, ex sua inertia & crassa negligentia non defendens.

¶ Quarta Manus dicitur raptoria. Primus digitus consistit in vsurpatione dominiorum, castrorũ, & villarum. Secundus, in talliis aut aliis impositionibus iniustis. Tertius, in pedagiis & gabellis nouis, absque authoritate vel necessitate. Quartus, in latrociniis & rapinis terrestribus vel matritimis: vt raptores & pyratæ consueuerunt. Quintus, in personis liberis capiendis & vendendis.

¶ Quinta Manus dicitur proditoria. Primus digitus, quando quis castra, populos, & terras aufert à suo domino, & proditorie dat alteri qui ius non habet. Secundus, quando tradit amicum vel alterum in manus inimici ad occidendum vel alio modo vexandum. Tertius, quãdo terras aut alia bona domini procurat venire in manus inimicorum. aut associat aliquem vt spolietur. Quartus, quando secreta reuelat. Quintus, cùm quis vtitur insidiis, non seruando promissa pacta, etiã hosti, dum ipse seruat ei fidem, & non aliàs.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Sexta Manus dicitur iniustè iudicatoria. Primus digitus,quando iudex dat ex certa scientia & iniustam profert sententiam,vel si accipiat pro sportulis & vacationibus vltra debitum & curiæ stylum.secundus,quando ex ignorantia crassa.tertius,quando ex notabili negligentia eius aliqua pars detrimentum notabile patitur. quartus , quando accipit pecuniam pro iudicando bene vel malè,vel non iudicando aut differendo.quintus,cùm non vult iudicare & dare sententiam,prout potest & debet,ne displiceat iniustam causam habenti.

¶Septima Manus dicitur in iudicio iniustè assistoria. Primus digitus, est cõsiliarius sciẽter præbens malum vel fraudulentum consilium.secundus , est aduocatus vel procurator assumens vel defendẽs causam iniustam, & obtinẽs victoriam.tertius,actor qui iniustam causam prosequitur. quartus,notarij & apparitores concutientes partes,vltra stylum capiẽdo.quintus,est testis falsum deponens testimonium.

¶Octaua Manus dicitur falsificatoria.Primus digitus est in testamentis vel aliis instrumentis aut scripturis falsificatis.secundus,in bullis aut literis principum falsificatis,aut per obreptionem & subreptionem obtentis.tertius,in falsis & diminutis monetis pro legitimis scienter vtendo.quartus,in falsis ponderibus & mensuris.quintus,in falsis siue suppositis partibus.

¶Nona Manus dicitur fœneratoria.Primus digitus,quando quis pro mutuo vtitur pignore accepto pro eo.secundus,cùm quis dat pecuniã mercatori vel campsori,vt vtatur ea , accipiẽs aliquid, capitali semper saluo.tertius,cùm venduntur merces vltra iustum pretium,ratione dilationis solutionis & quãdo emitur res minus iusto pretio, ratione accelerationis pretij:vt cùm tempore veris,vili precio emitur triticum colligendum.quartus,in captionibus,& affectis assecurationibus: vt in cambiis,quæ dicũtur peruẽeris,quæ fiunt in curia Romana pro bullis.quintus,in mutuis, cum expresis lucri pactionibus.

¶Decima Manus dicitur fraudatoria.Primus digitus consistit in rerum quidditate , cùm venditur vna substantia pro alia.aqua pro vino.secundus,in quantitate.s.pondere,numero,& mensura diminutis.tertius,in qualitate,cùm venditur res defectuosa vel corrupta pro sana.quartus,in precij inæqualitate,cùm scienter venditur res plusquàm valeat:vel multo minori pretio emitur propter necessitatem.quintus,in gabellæ debitæ vel suffragij subtractione.

¶Vndecima Manus dicitur locationis vel cõductionis vitiatoria.Primus digitus est, quãdo quis locat alteri rem quam nouit esse vitiosam:vt equum vmbraticum, vel domum ruinosam.secũdus, quando notabiliter nimis exigit,maximè propter necessitatem.tertius,quando quis conducit aliũ ad operandum nimis paruo precio.quartus,si conductus ad operas, ex festinatione vel negligentia non fideliter operatur. quintus,quando malè tractat rem sibi locatam aut conductam.

¶Duodecima Manus dicitur furatoria.Primus digitus est occulta rerum vsurpatio.secundus, inuentorum retentio.tertius,illicita præscriptio:quartus,rei impignoratæ vel depositæ vsus. quintus religiosorum proprietas.

¶Decimatertia Manus dicitur participatoria. Primus digitus est participatio rei alienæ iniustè acceptæ per donationem.secundus per victitationem,vt familia.tertius,per cõductionem.quartus per emptionem.quintus,per legatum vel hæreditationem aut conseruationem.

¶Decimaquarta Manus dicitur damnificatoria.Primus digitus dicitur iussio , secũdus consiliũ, tertius consensus,quartus palpatio.quintus recursus.

¶Decimaquinta Manus dicitur impeditoria.Primus digitus est,quando quis impedit aliquem à cõsecutione boni,vel sine iusta causa procurat priuari.secũdus,quando impedit fructus prouentuos agri vel vineæ aut alterius rei.tertius,qui faciunt statuta vel capitula , ne vsuræ solutæ possint repeti.quartus,qui dat literas debitoribus absque sufficienti causa , ne possint cogi à creditoribus ad soluendum.quintus,iniustè impedientes,ne quis possit exequi sua negotia honesta, occultando instrumenta vel scripturas per quas ius manifestatur.

¶Decimasexta Manus dicitur lusoria. Primus digitus est, cum quis decipit in ludo per falsos taxillos aut cartas copulatas.secundus,quando decipit mentiendo.tertius, quando lucratur ab his qui alienare non possunt:vt sunt serui,filij familiàs,pupilli,religiosi,& mulieres vxoratę.quartus, quando lucratur ab eo quem multa importunitate ad ludum traxit.quintus, quando lucratur in locis in quibus prohibetur ludus,& per leges mandatur fieri restitutio.nisi fuerint abrogatæ.

¶Decimaseptima Manus dicitur turpiter lucratoria. Primus digitus prouenit ex opere carnali meretricio.secundus,ex arte vel actu prohibito:vt ex arte faciendi taxillos,& mulierum fucos,aut diuinandi,siue incantandi,aut huiusmodi.tertius,lucrando in tempore prohibito:vt diebus festiuis.quartus,negotiando in locis prohibitis, vt in ecclesiis:vel mittendo victualia aut arma Sarracenis.quintus,intentione meræ cupiditatis vacare negotiationi, intentione introducendi caristiã.

¶Decimaoctaua Manus dicitur detractoria. Primus digitus est falsa criminis impositio in iudicio:secũdus extra iudicium criminis dubij reuelatio.tertius,extra iudiciũ criminis veri sed occulti reuelatio.quartus,criminis reuelati augmẽtatio.quintꝰ,reuelatio ex auditu à notabilibꝰ personis.

¶Decimanona Manus dicitur persona læsoria. Primus digitus vitam iniustè auferens.secundus, mẽbrum mutilans.tertius,vulnerans.quartus,iniustè percutiẽs. quintus,in exiliũ iniustè mittẽs.

¶Vigesima Manus dicitur animarũ prædatoria.Primus digitus, quãdo quis impedit religionem intrare,vel reuocat ingressum.secundus,quando quis persuadet aliquid criminale , vt blandiendo decipiat:& multo magis quando virginitatẽ aufert.tertius, quãdo quis suo sermone trahit ad errorem

errorem fidei : vt hæretici , quartus prælati vel patresfamiliàs ex sua negligentia permittentes gregem perire : & multo magis cum suis exemplis prouocant , quintus , cùm homines suis malis exemplis scandalizant , & mulieres suis ornatibus, tripudiis, vel risibus ad malum inducunt.

Ver. 9. QVID RESTITVENDVM SIT.

REgula generalis est quòd omnis res aliena indebitè accepta vel detẽta,si fieri potest, reddẽda est, & omne dãnum reparandum & recompensandum. Ad cuius euidentiam scíendum est quòd aliquis potest alium damnificare in quatuor.s.in anima,corpore,honore seu fama,& bonis temporalibus.¶Primò potest homo dãnificare proximum quo ad animã,cùm est causa perditionis gratiæ & virtutum:quando.s.est causa & occasio peccati alterius: & quanuis voluntas in qua peccatum consistit,cogi non possit,& D.Aug.dicat.Omne peccatum adeò est voluntariũ.quòd si non fuerit voluntarium,non est peccatum. Corpus quidem(vt suprà dictum est)violẽtari potest. Sed si voluntas non consentiat,homo non peccat,imò meretur.Vnde D.Lucia dicebat,Si me inuitam violari feceris,castitas mihi duplicabitur ad coronam,ideo D.Ambr.dicit:Nõ est q; cuiquã nostrum ascribamus ærumnã. Potest tamen aliquis esse occasio peccati alterius:ideo dicitur causa,& tenetur ad restitutionem plus quàm de dãno corporali:cùm ipsa anima sit plusquàm esca, hoc est corpus,quod est esca vermium. Ideo dicitur in c.si culpa, de iniurijs,& damno dato. Qui occasionẽ damni dat,dãnum dedisse videtur.Potest autẽ quis esse causa & occasio peccati alterius quadrupliciter.Primò,monendo,vt inducendo,suadendo,consulendo, præcipiẽdo aliquid quod est peccatum mortale,talis inducẽdo.&c.peccat mortaliter,iuxta illud Rom.3. digni sunt morte, non solùm qui faciunt , sed etiam qui cõsentiunt facientibus.Vnde D. August.dicit:Si fratri tuo malè persuades,occidis illũ.s.quòd ad animã:vt in can.noli.de pœniten.dist.1.& tenetur restituere siue recompensare dãnum modo possibili.s.inducendo eum efficaciter ad pœnitentiam,& satisfaciendo aliis,qui ad præceptum vel consilium aut inductionem suam fuerunt læsi & dãnificati: vt infrà amplius dicetur.¶Secundò potest quis damnificare alium quantum ad animã, reuocando aliquem à meliori bono:vt cùm quis reuocat ab ingressu religionis, & cum non professum reuocat ad seculum,tenetur non solum illi sed etiam religioni : illum quidem tenetur inducere ad intrandum vel reuertẽdum:religioni verò,si ille nolit,tenetur inducere alium æquè idoneum ad intrandum,& si non inuenerit,ipsemet tenetur intrare,cum professum vel de propinquo professurum reuocauit:quia abstulit seruum à Deo,& à religione. Si verò nondum intrauerat vel dispositus erat.non tenetur religioni:quia pluribus modis poterat impediri, præcipuè, si absq; dolo hoc facit:vt si cõuentus esset disformatus:vt prouideret ei de meliori loco, vel si cognoscat inconstantiam intrare volentis,aut renuitatem deuotionis , tenetur tamen inducere illum quem reuocauit,vt intret.Tertiò potest quis damnificare alium quantum ad animum, scãdalizando:vt prælati subditos suos põpis & aliis moribus suis,& mulieres viros suis superfluis ornatibus, fucis, & tripudiis:& generaliter alij in publico loco & aliorum assistentia peccantes maximè quando hoc intendunt,vel paruipendunt scandalum aliorum. Tales primò tenentur orare pro scandalizatis: vt Deus dignetur eos ad pœnitentiam reuocare.Secundò tenentur inducere bonis exemplis manifestis & publicis,sicut publicè peccauerunt & scandalizauerunt,non tamen tenẽtur ad pœnitentiam solennem aut publicam:vt D.Antoni.ait.¶ Quartò potest quis damnificare animam alterius seducendo,vt qui seduxit virginem dormiuitque cum ea,dotabit eam , & habebit vxorem: aut reddet ei iuxta modum dotis quam solẽt virgines accipere:vt habetur Exod.22.Abstulit enim talis thesaurum inestimabilem: iuxta illud Eccleſiast. 26. Omnis ponderatio non est digna animæ continentis. Ideo tenetur ei ad restitutionem possibilem, saltem castitatis coniugalis , acquis ea quæ de Exodo dicta sunt,non ligent prout sunt ex lege Moysi, ligant tamen vt sunt moralia,& deducũtur à lege naturæ,& vt assumpta pro statuto ab Ecclesia.¶ Corpus hominis quatuor modis potest per aliquem damnificari. Primò per iniustam occisionem , per quam fit præiudicium animæ occisi : fit etiam præiudicium vxori, & liberis , necnon & reipublicæ , quam orbauit vno suppositο. Hoc damnum non potest homo æqualiter recompensare , cùm non possit resuscitare : tenetur tamen modo possibili. Et quidem quò ad animam tenetur orare pro illa , & suffragia fieri facere. Quò ad vxorem verò , liberos , aliósque parentes , tenetur primò placare eos , & eis reconciliari. Secundò eis prouidere quantum fecisset occisus : quòd ad rempublicam autem satisfacit sustinendo mortem à iudice indictam , non tamen tenetur se offerre : sed captus non debet se defendere , licet inuenta opportunitate possit à carceribus fugere. Aliqui dicunt quòd tenetur exponere vitam suam in bello iusto , licet ad hoc non sit cogendus. Prouocans abortum in fœtu animato , etiam satisfacere debet , & pœnitentia placare Deum super illius animæ damnatione. Secundò potest quis damnificare corpus hominis per mutilationem membri. Et pro huiusmodi in lege noua non est statuta pœna corporalis,prout in lege antiqua.Ecclesia tamen consueuit punire pœna pecuniaria, quæ debet respondere non solùm dãno, quod quis incurrit per mutilationẽ membri pro toto tempore futuro, quo vsurus erat mẽbro abscisso,sed etiã expensis expositis in curatione. Et vltrà tenetur ad placationem læsi,& consolationem ipsius afflicti,quantum in ipso est. Plus tamen ponderãda est mutilatio pauperis quàm diuitis, si magis egebat parte abscissa ad victum necessarium : vt si amputetur manus dextra scriptori. Tertiò potest quis lædere corpus proximi, vulnerando vel percutiendo

Nullus potest esse sufficiens causa peccati alterius.

Mat.6.

Dupliciter potest quis esse occasio peccati alterius.

Retrahẽs siue reuocãs aliquẽ à religione ad quid tenetur.

Scandalizãtes ad quid tenẽtur.

Exod.22.

Eccl.26.

Homicida ad quid tenetur.

Abortũ prouocãs ad quid tenetur.

Mutilator ad quid tenetur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Medici & chirurgi ignorantes ad quid teneantur.

tiendo,& talis tenetur ad expensas curationis & placare percussum,eiq; reconciliari,ac etiam ad interesse pro iniuria ad arbitrium boni viri. Medici autem ac chirurgi, qui ex ignorãtia crassa vel negligentia aut auaritia prolongant,augent.vel procurant vulnera aut infirmitates, etiã tenentur ad interesse ad arbitriũ boni viri. Quartò quis potest lædere corpus proximi,indebitè incarcerãdo,aut violenter detinẽdo,aut exiliãdo. Et talis tenetur ad reconciliationẽ,expẽsas, & interesse. ¶ Honorẽ & famam proximi quatuor modis quis lædere potest.s.per contumeliam,conuitiũ.improperium,vel irrisionẽ,de quibus infrà suo loco. Et talis tenetur satisfacere proximo læso, ipsum placare,& ei reconciliari,petẽdo veniã corã illis qui erant præsentes,& si falsum dixit,tenetur dicere se falsum dixisse.& iniustè eum læsisse,verũ si quis sibi subditis, (vt pater filio, dominus seruo,maritus vxori,magister discipulo)dicit verba contumeliosa, si hoc faciat ad eius correctionẽ, non tenetur petere veniam à tali,sed à Deo.Vnde D.Aug.in regula:Si etiam modum vos excessisse sentitis,non à vobis exigitur.vt à vobis subditis veniam postuletis:ne apud eos quos oportet esse subiectos,dũ nimiũ seruatur humilitas,regendi frangatur authoritas,sed perenda est venia ab omniũ Domino,qui nouit eos quos plus iusto fortè corripitis,quàm beneuolẽtia diligatis. Si autẽ faceret multũ iniuriosè,& liuore vindictæ,tunc teneretur petere veniã,& reconciliari eis.Sed si cõtumeliã accipiens postmodũ domesticè & familiariter cõuersetur, & loquitur cũ cõtumeliãte, ostẽdit se iã remisisse,& per cõsequẽs cõtumelias non tenetur ad veniã petendam à contumeliam passo. Aliqui tamen dicunt secus esse in extraneis:quia aliquis ad horã propter societatẽ ne scandalizet,aut ostendat rancorẽ vel vindictam,familiariter loquetur, qui tamen non remittit iniuriam:& non obstãte illa familiari locutione,tenetur petere veniã,& reconciliari, donec sciat illũ remisisse.Secundò potest quis lædere honorẽ & famã proximi per detractionem, quod potest fieri dupliciter. s. directè & indirectè, vt infrà suo loco dicetur, & ibi eius restitutio declarabitur. ¶ Tertiò per recitationem, detractiones auditas corã aliis recitando, & si non asserendo,neque tanquam certum dicendo,non addendo quòd à personis fide dignis audierit:sed solum refert crimen de aliquo prout audiuit,quod ab audientibus eum ignorabatur:non tenetur secũdum Angelum de Clauasio satisfacere:quia si propter hoc audientes credant illum criminosum esse, ex sola relatione de auditu,malefaciunt,& se leues ostendunt,iuxta illud Eccl.10. Qui citò credit,leuis est corde. Verùm quia à scandalo pusillorum cauendum est,iuxta illud Mat.18.Qui scandalizauerit vnũ ex his pusillis,qui in me credunt,expedit ei vt suspẽdatur in collo eius mola asinaria, &c.Ideo periculosum valdè est referre mala audita de aliis corã pusillis,& si fiat mala intentione, s.lædẽdi,nõ excusatur à mortali. Et si tali ex relatione ille de quo est sermo, incurrat notã infamiæ aut vehementis suspitionis,tenetur recitans famã ei restituere corã illis corã quibus recitauit.Sed si non sit secuta infamia,nec orta vehemens suspitio,non tenetur,maximè si ex leuitate vel inconsideratione retulit.Quartò potest quis lædere honorẽ & famam proximi, per iniustam accusationem,& talis tenetur ad petendã veniã,& restituendam famam,necnon ad damna & interesse. Si quis autẽ propter tormenta quæstionis dixerit aliquẽ esse criminosum vel consciũ criminis,qui non est,tenetur extra quæstionem dicere se falsum dixisse,à fortiori si se aliquod crimen commisisse confessus fuerit,quod tamen non commisit,cùm magis teneatur ad famã suã quàm alterius. ¶ Res exterior rapta vel furata,aut aliter indebitè detenta,eadẽ numero(si fieri potest) restitui debet,nec potest dari alia pro ea.etiam eiusdẽ bonitatis,contra voluntatẽ damnificati, nisi fortè res rapta vel furata,corrupta vel cõsumpta esset:quia tũc debet restitui alia eiusdẽ bonitatis in specie. Si autẽ res sit deteriorata,debet alia eiusdẽ bonitatis in specie restitui:vel si dãnificatus maluerit, preciũ deteriorationis cum re ipsa:preciũ autẽ & æqualitas bonitatis ad arbitriũ boni viri debent æstimari.Notandum tamen ꝙ si res ablata aut iniustè detenta,est fructificans, tenetur restituere cum fructibus inde perceptis,& qui percipi potuerunt à diligenti possessore.Fructus autẽ dicuntur ea quæ ab ipsa re percipiuntur, deductis expensis necessariis, & non superfluis. Si quis verò equum locari consuetum furatus fuerit,nõ sufficit reddere equum,sed etiã interesse, quod arbitrio boni viri determinandum est: maximè vbi prædictum equum per longa tempora & plures annos fur detinuisset.Notandum insuper ꝙ cum plures concurrunt ad furtum vel damnificandum,quod vnus non faceret sine altero, quilibet illorum tenetur damnificato in solidum. Sed si vnus restituerit,alij tenentur restituenti pro sua parte.¶ Notandum præterea ꝙ aliquis potest dupliciter damnificari, vno modo quãdo aufertur ab eo quod actu habebat, & tale damnum semper est restituendum secundum compẽsationẽ æqualis:putà si aliquis damnificauit in aliqua domo,tenetur ad tantum,quantum valebat illa domus. Alio modo potest damnificari impediendo ne adipiscatur bonum, ad quod bonum percipiendum erat in via, & tale damnum non oportet recompensare ex æquo:quia minus est aliquid habere in dispositione & via quàm in actu,& ideo si redderetur ei vt haberet hoc in actu, plus restitueretur ei quàm fuerat ablatum, quod non est de necessitate restitutionis, quæ est iterata statuitio in possessione, vt dictum est, tenetur tamen aliquam recompensationem facere secundum conditionem personarum. ¶ Notandum vlterius ꝙ aliquis etiam potest alium impedire,ne habeat præbendam aut aliud bonum,dupliciter. Vno modo iustè.intendendo honorem Dei,vel procurando bonum Ecclesiæ,vt scilicet detur personę digniori,& tunc nullo modo tenetur ad restitutionem vel aliam recompensationem. Alio modo iniustè:puta si intendat nocumentum eius, & impedit propter odium vel aliquid huiusmodi. Et tũc si impedit ne prębenda detur digno,cõsulẽs quod nõ detur, antequam sit firmatum in animo

Remissio iniuriæ aliquando fit per familiarem conuersationem.

Detractio quot modis fieri potest. An recitans auditas detractiones teneatur ad restitutionem. Ec.18. Mat.18.

Referre mala audita periculosum est.

Fructus rei qui dicantur. 2.2.q.62. art. 7 ad 2. Participantes in furto ad quid & quomodo tenentur. ar.4.

Impediens à bono cõsequendo ad quid teneatur.

2.2.q.62. ar. 2.ad.4.

conferentis illam eidem dare:tenetur quidem ad aliquam recompensationem,pensatis conditionibus personarum ac negotij,secundum arbitrium sapientis,non tamen tenetur ad æquale:quia ille nondum fuerat assecutus,& poterat multipliciter impediri.Si verò iam firmatum erat quòd ei daretur,& propter indebitam causam procuret quòd reuocetur:idem est ac si iam habitam ei auferret,& ideo tenetur ad restitutionem æqualis secundum possibilitatem. Quod est bene notandum pro resolutione multarum difficultatum & scrupulorum,qui accidunt, maximè in hereditatibus,legatis,testamentis,codicillis,& collationibus beneficiorum.

Ver. 10. CVI FACIENDA EST RESTITVTIO.

E Dluus Paulus Rom.13.dixit:Reddite omnibus debita,cui tributum,tributum: cui vectigal, vectigal.&c. Ex quo sequitur ꝙ restitutio fienda est ei,à quo res ablata est vel indebitè detenta.vnde Mat.22.Reddite quæ sunt Cæsaris,Cæsari,& quæ sunt Dei, Deo. ¶ Ad cuius ampliorem euidentiam sciendum est quòd aliquid potest esse illicitè acquisitum tripliciter.Primò modo, sic quòd illud quod est illicitè acquisitum,debetur ei à quo est acquisitum vel acceptum:vt in furto, rapina,& aliis huiusmodi,& sic intelligendum est prædictũ corrolarium,quod est maxima quædam in materia restitutionis.Secundò quando aliquid datur alteri illicitè, & eius acceptio & datio est illicita,& contra legem:vt patet in eo qui Simoniacè aliquid dedit. Ideo non debet fieri restitutio ei qui dedit cùm volũtariè & contra legem dederit.Et quia ille qui accipit,etiã illicitè & cõtra legem accipit, non potest retinere,restituendum ergo est Ecclesiæ,in cuius iniuriam datum est,vel pauperibus erogandum. Tertiò aliquis acquirit aliquid illicitè:quia alius illicitè dat:putà propter malum finem,vel propter rem illicitam,non tamen contra legem:quia lex non prohibet talem dationem neque acceptionem,vt cùm datur meretrici propter meretricium. In talibus illicitè acquisita nõ sunt illicitè dantibus restituenda,eo quòd liberè dederunt. Et possunt etiam iustè retineri,licet melius foret ea pauperibus erogare. Et sic meretrix potest licitè retinere quod ei propter meretricium datum est,nisi superfluè & per fraudẽ vel dolũ extorsisset:quia tũc tenetur ei restituere.Idem dici potest de acquisitis in ludo ab his qui alienare poterant, dũmodo, nõ fuerint importunitate impulsi,& cesset omnis fraus & dolus.Idẽ etiam dici potest in aliis turpiter acquisitis:vt ex duello vel torneamentis. ¶ Notandum tamen ꝙ prædicta maxima est intelligenda,cùm dãnificatus est viuus & notus:quia si sit mortuus, restitutio debet fieri heredi vel heredibus,aut legatario cui res illa iniustè ablata,legata fuit:& si sint plures legatarij,debet reddi cuilibet ꝓ quota:sicut cùm sunt plures heredes.Si verò dãnificatus sit ignotus, & præmissa diligẽti inquisitione,notitia eius haberi nõ potest,pauperibus est erogãda,vel in alios pios vsus cõuertenda.

2.2.q.62.ar.5. Mat.22.

Ver. 11. CVR FACIENDA EST RESTITVTIO.

F Vre naturali & diuino restitutio rei alienæ fieri debet:iure quidẽ naturali,cum sit actus iustitiæ, ad quam exercendã quilibet tenetur.Vnde Rom.13.Reddite omnibus debita, &c.& Christus: Reddite quæ sunt Cęsaris,Cęsari:& quæ sunt Dei,Deo.Et D. Aug.& habetur in c.Si res aliena. 14.q.6.vbi dicitur:Si res aliena propter quam peccatum est,reddi potest,& non redditur: pœnitentia non agitur,sed simulatur. Non enim remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Ideo Tobias audiens vocem balãtis hœdi,ait: Videte ne furtiuus sit. Reddite eum dominis suis:quia non licet nobis edere aut ex furto aliquid contingere. Sicut enim qui malo sanguine abundant, sanari non possunt,nisi per phlebotomiã sanguis ille corruptus emittatur:sic qui aliena detinẽt, nisi flebotomia restitutionis curentur, saluari non possunt. Hoc etiam manifestè natura ostẽdit in virtute digestiua,quæ ad omnia mẽbra trãsmittit, & reddit ea quæ ad quodlibet ipsorum pertinent.Et si propter aliquam indispositionẽ mẽbrum aliquod particulare retineret alimẽtum alterius,inflatum & monstruosum esset.Sic in corpore mystico,si aliquod membrum,hoc est particularis persona,detinet quod est alterius,est monstrũ,quod in corpore mystico dicitur peccatum.

2.2.q.62.ar.2. Rom.13. Mat.2. In epist. ad Macedo. Tob.2.

Ver. 12. DE LOCO IN QVO RESTITVTIO FACIENDA EST.

G Restitutio rei alienę fiẽda est in loco,à quo fuit accepta,nisi fortè accipiẽs,& is à quo accepta est,mutassent domicilium:& si manerent in eodẽ loco,tunc in illo. Si verò dãnificatus mutatus multum distat,& non expectatur eius aduentus, monendus est per literas, & interim res debet deponi,& domino consignari:maximè quando res est magni valoris,& difficilis translationis.Si verò res sint parui valoris,sic quòd oporteat plus exponere pro translatione,quàm ipsę res valeant,poterit opportunitas expectari:quòd si nulla speretur opportunitas, tunc sunt pro salute illius pauperibus erogandæ.Si autem damnificans mutat domicilium, tenetur suis expensis mittere damnificato:quia fuit in mora & culpa, cùm non reddiderit in loco à quo accepit.

Ver. 13. PER QVOS FACIENDA EST RESTITVTIO.

A Restitutio contumeliæ aut iniuriarũ, in præsentia personæ factarum, est personalis, & debet fieri per eum qui læsit,& non per alium,nec etiam per literas,si læsus aditi potest,& velit restitutionem personalẽ.Vnde Christus:Si offers munus tuũ ad altare,& ibi recordatus fueris quòd frater tuus habet aliquid aduersum te,relinque ibi munus tuum ante altare,& vade prius reconciliari fratri tuo:& tunc veniens offeres munus tuum.Notandum est verbum, Vade: non dicit, mitte vel scribe:sed personalem expresit accessum,possibilem tamen, si se obtulerit opportunitas.Si verò non est opportunitas: vt quia damnificans est infirmus, aut in aliqua alia necessitate impediente constitutus,vel damnificatus est multum distãs:tunc per votum accedat:& proponat personaliter

Restitutio iniuriarum est personalis. Mat.5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mat.11.

Restitutio detractionis quo modo fieri debeat.

personaliter accedere,cùm opportunitas seſe obtulerit. Mandatum enim domini cùm ſit iugum ſuaue, non aſtringit ad impoſsibilia aut valde difficilia.Si verò læſus(qui poteſt renuntiare iuri ſuo)contentatur literis vel nuntiis, tunc per nuntium vel literas fieri poteſt. ¶ Reſtitutio tamen detractionis,quæ fit coram aliis in abſentia læſi,ſi fieret coram illis perſonaliter, eſſet magis meritoria,poteſt tamen fieri per literas & certum nuntium:quia æquè bene poterit remoueri falſum iudicium impreſſum aliis per literas vel nuntium,modò ille qui detractionem audiuit,ſciat nuntium eſſe fidum:vel ſciat literas à detractore ſignatas,licet enim detrahendo, & falſum iudicium cauſando,iniuriam audienti fecerit materialiter,non tamen formaliter:cum non intenderet malum eius,nec audiens hoc pro iniuria accepit.Ideo non tenetur ei ſe perſonaliter præſentare : ſed ſufficit quòd falſum iudicium,quod impreſsit,quocũque modo auferat. In his enim & ſimilibus tenet regula iuris,Qui per alium facit,per ſeipſum facere videtur.De reſtitutione verò rerum corporalium,non eſt dubium quin per alium fieri poſsit. Cauendum eſt tamen ne infideli committatur,& ille alius ſibi aliquid retineat:quia tunc ſecundum D.Antoni.Florent. damnificans non

1.Ioan.4. eſſet liberatus,ideo non eſt fidendum omnibus:nec omni ſpiritui credendum,quare expoſtulanda eſt ſchedula,per quam poſsit certior fieri dãnificum recepiſſe tãtam reſtitutionem per manus talis.Si autem is qui damnificauit,morte præuentus non reſtituit, cum hæres teneatur ad omnia onera defuncti,inquantum ſufficit hæreditas,tenetur ad reſtitutionem:vt habetur in c.Michael. de vſur, eadem ratione hæres hæredis. Nec excuſantur hæredes ſcientes dubitantes aut dubitare debentes ex fama publica,vel ſcripturis,aut fideli teſtimonio ſiue relatu,teſtatorem illicitos contractus feciſſe ex hoc quòd nullus ponit querelam, quia fortè per læſos probari non poteſt:debẽt enim diligenter inquirere,aliàs eorum negligentia craſſa eſt,& affectata. ¶ Reſtituriones externarum rerum,quarum dominus ignoratur,quidam ad epiſcopum pertinere dicunt,tanquam ad diſpenſatorem eorum,quæ pertinent ad diuinum cultum,& ad pios vſus pauperum quorum pater exiſtit:quia tamen nullo iure cautum eſt,eam ob rem famoſi doctores tenẽt reſtitutionem rerum incerto domino reſtituendarum,fieri poſſe per detentorem,& per eos quibus ipſe cõmiſerit,

2.2.q.62.ar.5. ad.3. & huius opinionis videtur eſſe D.Thom. Licet enim epiſcopi ſint diſpenſatores rerum datarum eccleſiis,& quò ad diuinum cultum & quò ad pauperes : non tamen ſequitur quòd ſint diſpenſatores omnium quæ ad diuinum cultum & in pauperes ſunt erroganda:ſed ſolùm eorũ quæ iam illis in diuinũ cultũ,vel vſus paupertũ,eccleſię data & ordinata ſunt.Nec obſtat c.cùm ſit,de vſur. quia loquitur de Iudæo & nõ de Chriſtiano.Excipiũtur tamen incerta, quæ p publicos vſurarios ex vſuris ſunt acquiſita:quia circa illa eſt ſpecialiter determinatũ in c.quanquam,de vſuris lib.6.

Ver. 14. DE ORDINE ET MODO RESTITVENDI.

D.Anto. Flo.2.ſum.tit. 2.cap.7. OMnino certa reſtitutioni obligata, cùm ſciũtur perſonæ quibus fiẽda eſt reſtitutio. ſunt eis integraliter reſtituẽda,antequam reſtituãtur incerta, maximè cùm ſcitur vel dubitatur bona reſtituentis non ſufficere ad omnia exoluenda:quia creditoribus vel damnificatis certis tenetur ſatisfacere iure humano,& diuino,& ad hoc poteſt cogi.Incerta autem licet iure diuino teneatur reſtituere,aut pauperibus erogare, non poteſt tamen in foro exteriori compelli , & ſic maiori obligatione aſtringitur ad reſtituendum certa.Certorum etiam reſtitutio fieri debet ordine quodam.Nam primò rapta vel furtiua reſtitui debent,cùm in eorum ablatione maior facta fuerit iniuria,quàm in vſura aut aliis contractibus illicitis & iniuſtis,quæ ſunt quodam modo volũtaria. Quia in reſtitutione non ſolùm ſeruãda eſt iuſtitia,ſed etiam iniuria facta Deo & proximo,amouenda ſiue emendãda,& ideo primò ea in quibus maior fit iniuria,& ſic primò rapta.ſecũdo furtiua,tertiò vſuraria,quartò quæ aliis illicitis contractibus ſunt acquiſita,quod intelligendum eſt data paritate temporis:quia iure humano determinata eſt regula, Qui prior eſt tempore , potior eſt iure.Ordo etiã ſeruãdus eſt inter eos,qui ſimul aliquem damnificãt:quia licet omnes teneantur in ſolidum,vt dictum eſt,tamen illi qui principaliter in damnificatione operati ſunt , primò reſtituere debent.Et quanuis vnus propter alium non excuſetur:tamen vnus magis peccat,quàm alius,nõ reſtituẽdo.Et ideo qui principalius dãnificauit, primò debet totũ dãnum reſarcire,quo facto,alij tenentur reſtituenti pro quota ipſos contingente.¶ Modus autem quo facilius reſtitutio contumeliæ & aliarum iniuriarum fieri poteſt, ne terreantur qui reſtitutioni ſunt obnoxij, talis eſt:vt primò per amicos vel literas amicorum aut preces eorum tentetur reconciliatio. & iniuriarũ ac contumeliæ reſtitutio.Per hæc media facilius redire poterunt ad amicitiam , ſe humiliando ac cognoſcẽdo culpã ſuã.Si verò læſi nolint remittere,niſi lædentes perſonaliter compareant,tenentur perſonaliter comparere,bonum tamen erit ad placandum iniuriati animum, aliquẽ amicorũ ipſius,ſecũ habere qui ſit mediator amborum , qui pacem componat , & nouas coleras aut rixas impediat.¶ Modus verò, quo mulier quæ concepit in adulterio , ſatisfacere ſiue reſtituere poſsit marito,& aliis filiis legitimis , eſt valde difficilis & intricatus propter multa pericula , quæ contingunt.Eam ob rem adulteriũ maximè eſt deteſtandum,& deterrendæ vxoratæ, ne animas ſuas his periculis illaqueant.Veruntamen cùm miſerationes domini ſint ſuper omnia opera eius:non eſt illis qui in hanc foueã inciderint deſperandum,neque laqueus eis iniiciendus, quia cùm (vt inferius dicetur)impotentia & periculum infamiæ ac maioris mali excuſent à reſtitutione : ideo mihi magis placet opinio eorum , qui dicunt quòd nunquã talis mulier debet reuelare viro nec filio,cuiuſcunque conditionis exiſtant,etiam ſi ipſa fuerit in periculo mortis. Quia cum tempora mutentur , & ipſa ſanari poſsit , impoſsibile eſt periculum vel maius malum euitare.Sed abſque

Ordo ſeruandus in reſtitutione, & inter eos , qui ſimul dãnificauerũt. 2.2.q.62. art. 7.ad 2.

Facilis modus reſtitutionis iniuriarum.

Mulier concipiẽs ex adulterio quomodo reſtituere debet.

Pſal.144.

diffamatione

diffamatione & periculo tentare debet,omnibus viis & modis licitis : vt filius ex adulterio natus ingrediatur religionem : & non curet de hęreditate, & ſi nolit,ipſa ſuggerere poteſt viro,vt alios præferat:cautè tamen , ne per hoc in ſuſpitionem venire poſsit, & de ſuis bonis ac dote quantum poterit faciat eos indemnes,& id procuret fieri ab adulterio quantum poſsibile fuerit,abſque tamen continuatione adulterij,reſiduum relinquens miſericordiæ & bonitati diuinæ,quam inſtanter ieiuniis,vigiliis, & orationibus debet interpellare.Poteſt tamen, & ſecundum aliquos debet, committere confeſſori,vt poſt mortem dicat filio ſic concepto eius originem,vt alio modo viuere ſatagat, & de hęreditate non curet , eò quòd fama non eſt homini poſt mortem adeò neceſſaria: nec tantum de ea curare debet ſicut in vita.Verùm ſi filius qui non tenetur illi nec matri credere, aſſentire nolit:debet(vt dictum eſt)miſericordiæ domini relinquere, propter ſcandalum quod ſequi poſſet ſi manifeſtaret. Deus enim qui nunquam obligat ad impoſsibile , ſua ineffabili bonitate prouidebit,hæc conſuli,ſed non publicè prędicari debent.

Ver. 15. QVANDO RESTITVENDVM EST.

2.2.q.62.ar.8. *Reſtitutio ſtatim fieri debet.* Eccl.12. C Aliorum reſtitutio quàmprimũ fieri poteſt,ſub pœna noui peccati fienda eſt : quia qui debet alienum quod poteſt reſtituere,& nõ reſtituit,facit ei cuius eſt,iniuriã,& ideo ſi non reſtituat peccat:quia priuat ſiue impedit eum vſu rei ſuæ,ſicut cùm furatur:ſed nõ licet etiã per modicum tempus in peccato immorari,ſecundum illud Sap.Quaſi à facie colubri fuge peccatũ : ergo tenetur ſtatim reſtituere,vel dilationẽ petere.vnde Leui.19. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vſq; mane,ergo nec in aliis reſtitutionibus faciendis debet fieri dilatio.Et quanuis præceptum de reſtitutione facienda ſit affirmatiuũ:implicat tamen in ſe vnũ negatiuũ, quo prohibemur rem alterius detinere , & ſic eſt peccatum iniuſtæ detentionis. Prædicta tamen concluſio intelligenda eſt,niſi in quatuor caſibus. Primus eſt,quando fieri non poteſt.Ipſa enim impotentia abſoluit ſeu excuſat eum ab inſtanti reſtitutione, cùm ſecundam regulam iuris,impoſsibilium nulla ſit obligatio,debet tamẽ remiſsionem vel dilationem petere per ſe,vel per alium,ab eo cui debet. Quòd ſi creditor nolit,doleat debitor & petat à Deo,qui eſt omniũ dominus & miſericors , dátque omnibus affluenter,& non improperat.Secundus caſus eſt,quando reſtitutio ſtatim facta vergeret in infamiam reſtituentis,tunc enim differre poteſt,donec opportunitate habita reſtituat,ſaltem per confeſſorem,cui iure diuino dicere & manifeſtare tenetur. Tertius caſus eſt,quando ſtatim facta eſſet damnoſa ei cui debet fieri.Sicut ſi deponẽti arma ſuperueniat lis aut rixa cũ cholera, eſtque periculũ,q; ſi depoſitarius ſtatim reddat,ſequetur ſcandalũ:tunc poteſt licitè differre , eò q; reſtitutio eſt ordinata in cõmodũ,& nõ in detrimentũ eius cui fieri debet.Idẽ dicẽdũ eſt circa luſores & laboratores tabernarios,vxore & filiis oneratos,tempore ludi,vel quò ſunt in periculo prodigè exponendi.Quartus caſus eſt,quando obnoxius reſtitutioni,eſt valde pauper, oneratus vxore , & filiis,ac filiabus.Si is cui debet,eſt ditiſsimus,nec ex dilatione patitur detrimentũ,& debitor ſit in periculo incidendi in extremam paupertatẽ:Tunc ſi debitum ſit publicũ,tenetur petere dilationẽ vel remiſsionẽ:& ſi non poſsit obtinere,poteſt licitè differre, ſe abſentando:ſi debitũ eſt ſecretum, petat dilationẽ à Deo,qui eſt omniũ dominus,& excuſabitur à peccato:ſed non ab executione iuſtitiæ humanæ,debet tamen habere propoſitũ ſatisfaciendi,cùm peruenerit in pinguiorẽ fortunã.

Reſtitutio in quatuor caſibus differri poteſt.

Iacob 1.

Ver. 16. DE PECCATIS CIRCA RESTITVTIONEM OCCVRRENTIBVS.

2.2.q. 66. ar. 5.ad.3. D Circa reſtitutionẽ multa peccata contingere ſolẽt,quę mũdani quibuſdam coloribus excuſare nituntur.Quidã enim reſtitutionẽ ſe velle facere dicunt,& blandis ſermonibus ſic differunt vt tandẽ interim teſtes,ſchedulæ,& alia documẽta pereãt,& probatio fieri nõ poſsit. Tales nõ excuſantur à peccato.Alij ſunt qui ſe excuſant,dicentes q; illi quibus debẽt, intantũ vel plus tenentur eis:ſed quia probare non poſſunt,aut quia pars potens eſt,vel cui fauet iudex:ideo eos in iudicium vocare non audent.De talibus dicit D. Tho. Quòd ille qui furtiuè accipit rem ſuam apud alium depoſitam,grauat depoſitarium,qui tenetur ad reſtituendum eã,vel oſtendendũ ſe eſſe innoxium.Vnde manifeſtum eſt q; peccat,& tenetur ad releuandum eum. Qui verò furtim accipit rem ſuam apud alium iniuſtè detentam,peccat quidem,non quia grauat eum qui detinet,& ideo nõ tenetur ad reſtituẽdũ ei:ſed peccat cõtra cõmunem iuſtitiam,dum ipſe ſibi vſurpat ſuæ rei iudicium,iuris ordine prætermiſſo.Et ideo tenetur Deo ſatisfacere,& dare operã vt ſcandalũ proximorum,ſi inde ortum fuerit,ſedetur.¶ Alij verò ſe excuſant beneficia improperantes , vt quidam nobiles de fundatione per prædeceſſores eorum facta eccleſiis, quas deuorãt,ſeu bona illarum:& tutores pupillorum ſe excuſant propter labores : verum eorum excuſatio non eſt legitima : quia propter prædeceſſorum fundationes aut beneficia voluntaria non poſſunt aliquid exigere:& tutores nil niſi redditis & calculatis computis & præſtito quod reliquum eſt, & quod per iudicem aut deputatos taxatum fuerit,recipere poſſunt,& non amplius. Alii reſtituunt, ſed non integrè, recuſantes ſe propter nonnullas tranſactiones,metu vel timore nihil habendi,factas importunitate quadam,aut etiam neceſsitate:illa excuſatio nihil facit,quin teneantur reſiduum ſupplere & reſtituere,ſaltem in foro conſcientiæ & in foro Dei. Alij ſe excuſant propter ſententias abſolutorias,vel adiudicatorias. Quæ ſi propter defectum probationis dolo & fraude partium interceptæ fuerint,aut propter periurium partis,aliiſque habilitatibus contra ius ſtylúmque curiarũ, ſubreptitiè & indebitè obtentæ fuerint,non excuſant in foro Dei , quantumcunque in foro hominum tranſierint in rem iudicatam.¶ Nec excuſantur etiam in foro Dei minores 25.annorum, & maiores 14.ſufficientem vſum rationis habentes,qui ex diſtractione rerum ſuarum acceperunt pretia,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ satis prodigè exposuerunt,& postmodum impetrant literas cessationis instrumentorum, & beneficium minoritatis,vt restituantur in integrum in foro seculari, quanuis non peccēt principes,& curia cancellariæ,& iudices,huiusmodi literas concedendo,& contractus annullando, seu nullos declarando,propter bonum & pacificum conuictum,& ad cautelā iuuenū,frenationémque cupiditatis multorum,qui pro vili & minimo pretio adolescentium corruptioni fauentes,nituntur eos spoliare bonis propriis.Licet etiam his qui semel bona sua recuperauerunt, & beneficio minoritatis adiuti,iterū bona sua ante 25.annū distrahētes,recuperare volūt,& beneficio minoritatis,quo semel vsi sunt abutētes,secūdas literas petūt,quæ nō deberér concedi. Hæ enim secundæ literæ incentiuū præbent delinquēdi & alios decipiendi. Quicquid sit de iudicibus & curiis,ipsi minores vigintiquinq; annorum non excusantur,sicut nec à furtis & aliis peccatis:neque in potestate iudicū tēporalium est eos à peccatis quæ per solā liberā voluntatem cōmittuntur, excusare.Nec etiā excusantur hi qui eos ad hæc facienda stimulant,pactum de quotalitis habentes, aut aliud lucrum sperantes.Multominus iudices,qui in hac parte aliquādo cōtra omne ius diuinum & humanū faciunt se cōsultores,directores,partes,& iudices,& solicitatores,quos euidentissimū est nō solùm peccare,verùm etiā de indebitè acceptis pro huiusmodi teneri ad restitutionē minoribus ac aliis,de iniustis vexationibus.¶ Alij se excusant, paruitatē à quolibet particulari allegātes,vt tabernarij &macellarij:sed excusatio eorū parū valet:quia reddēdū est vsq; ad nouissimum quadrantē,& rimēdū est eis ne accidat illis,sicut Hericio,qui acubus suis onerat se pomis: & licet in qualibet nō habeat nisi vnū,tamē cùm sit onustū, insequūtur canes, nō valens intrare cauernā suā,capitur & discerpitur.Alij tātùm differūt,quod in vita nō satisfaciūt sperantes committere hæredibus,quibus aliquādo secretè cōmittūt,hi sunt valde periculosi. Quia licet hæredes teneātur, rarò tamē satisfaciūt,nec ipsi peccatū omissionis euitant, nec reatus pœnæ euacuatur, practicatúrque illud quod dicitur in l.fi.ff.de in ius vocādo.Qui nō habet in ære,luat in corpore.

Mat.5.

§. 2. DE VITIIS IVSTITIAE OPPOSITIS.

2.2.q.59.ar.1.

IVstitiæ opponitur iniustitia,quæ generaliter accepta in omni peccato(sicut iustitia in omni virtute)inuenitur:quia in omni peccato inuenitur defectus subiectionis & æquitatis debitæ. Ideo vt dicitur 1.Ioan.3.Omne peccatū mortale dicitur iniquitas,hoc est inæqualitas, vel contra æquitatem.Et quemadmodū iustitia,licet sit virtus generalis per participationem,tamen est specialis secūdum essentiam ita & iniustitia licet inueniatur in omni peccato, & sic sit vitium generale per participationem:est tamen peccatū speciale, pro quanto ordinat alia peccata in malū communitatis,quod est propriū eius obiectum,& sic opponitur iustitiæ generali. Et sicut iustitia diuiditur, vt supra dictum est:sic oppositio modo iniustitia, & oppositio modo se habet ad quamlibet partem iustitiæ. A

eodem c. §. 1. ver.2.

Ver. 1. DE ACCEPTIONE PERSONARVM.

2.2.q.63.ar.1.

ACceptio personarum est peccatum iustitiæ distributiuæ oppositum, & circa iustitiam distributiuam punitiuam dicitur esse,quando est maior punitio siue pœnę inflictio,quàm peccatum mereatur,propter aliquam causam,quæ non facit ad rem, puta si aliquis acrius puniatur, quia non vult indebitè placere superiori,vel alia causa,fauore,pecunia,timore: vel cum prælatus graue peccatum subditi dissimulat vel supportat,fingens se nescire quod tamen scit,& exasperat denuntiantes,& propter deordinatum affectum corrigere omittit, aut valde leuiter punit propter inordinatum affectum,quem habet ad eum qui puniendus est,vel ad alium, propter quem ipsum delinquentem corrigere secundum demerita omittit. In huiusmodi est acceptio personarum:In remuneratiua verò iustitia acceptio personarum est indigni promotio. Sed notandum q̄ dignitas alicuius personæ potest attendi dupliciter. Vno modo simpliciter & secundum se. Et sic ille est in maiori dignitate,qui magis abundat in spiritualibus gratiæ donis.Alio modo per comparationem ad bonum commune. Contingit enim quandoque quòd ille qui est minus sanctus & sciens, potest magis conferre ad bonum commune per potentiam vel industriam secularem, vel aliquid huiusmodi, quàm ille qui est sanctior & sciens. Et quia dispensatores spiritualium debent attendere ad communem vtilitatem, iuxta illud Apostoli: Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Ideo absque acceptione personarum in dispensatione spiritualium,illi qui sunt simpliciter minus boni,sunt tamen meliores,quò ad hoc præferūtur dignioribus simpliciter, & minus idoneis quò ad hoc. Sicut etiam Deus gratias gratis datas dat minus idoneis, & Christus Ecclesię suæ non præfecit Ioannem,qui erat melior simpliciter,cum in maiori charitate:cū esset discipulus ille quē diligebat Iesus.Sed præfecit Petrū, qui erat robustior & idoneior quò ad hoc.Si verò aliquis præponat aliquē propter aliquam causam,quæ non facit ad rē, vtputà quia notus vel amicus,aut cōsanguineus dūtaxat,est acceptio personarum:licet vbi consanguinei sunt idoneiores,vel æquè idonei,essent præferendi.Quia saltem in hac re præeminent,quòd magis in eis confidere potest.q̄ vnanimiter secū negotia Ecclesiæ tractent.Vnde & Christus quinq; ex consanguineis elegit in Apostolos.s.D.Ioannem,& Iacobum fratrem eius, filios Zebedæi, & Iacobum minorē Simonem,& Iudam Thaddæū.Et quia acceptio personarū opponitur iustitię, quæ versatur circa debitum:sequitur quòd vbi non est debitū,non est acceptio personarū, sicut si sint duo qui non egent recreatione,& prælatus vocat vnū secum ad recreationē, non est acceptio personarū:sed liberalitas & libertas prælati.Secus si illi egerēt,& illis omissis daret alteri.Quemadmodū faciens eleemosynā vni,qui non extremè eget, alioqui etiam non extremè eget,omisso.

1. Cor.2. Idoneus simpliciter, et quo ad hoc.

B

Ver. 2.

Ver. 2. DE ACCEPTIONE PERSONARVM IN IVDICIIS.

2.2.q.63.ar.1.

C PErsonarum acceptio in iudiciis inueniri potest.Ad cuius euidentiam sciendum est,quòd iudicium potest ad iustitiam distributiuam & commutatiuam pertinere:quia potest iudicio definiri,qualiter aliquid commune sit distribuendū in multos,& qualiter vnus debeat restituere alteri,quod accepit ab eo.Sciendum præterea quòd quantum ad primam nominis impositionem, iudicium importat determinationē & applicationē iustorum.Ampliatum est tamē ad significandum rectam determinationē in quibuscunq; rebus,tam speculatiuis quàm etiā practicis.In omnibus tamen ad rectū iudiciū duo requiruntur. Vnū est ipsa virtus profetēs iudiciū:& sic iudiciū est actus rationis,dicere enim & definire aliquid,ad rationē pertinet.Aliud est dispositio iudicantis,ex qua habet idoneitatē ad rectè iudicādū:& sic in his quæ pertinēt ad iustitiā, procedit dispositiuè à iustitia:sicut in his quæ ad fortitudinē pertinēt, iudiciū dispositiuè pendet ex fortitudine.

2.2.q.61.ar.1.

Ver. 3. DE PECCATIS CIRCA IVDICIVM.

2.2.q.60.ar.1. & 2. Ad iudicium tria requruntur.

D CVm iudiciū dispositiuè pendeat à iustitia,intantùm est iudiciū licitū,inquantum est iustitiæ actus.Ad hoc autē quòd iudiciū sit actus iustitiæ,tria requiruntur. Primò quòd procedat ex inclinatione iustitiæ.Secundò,quòd procedat ex authoritate præsidentis.Tertiò,q̄ proferatur secundum rectam prudentiæ rationē.Quodcunq; horū deficiat,iudicium erit vitiosum & illicitū, primo quidē modo,quando est contra rectitudinē iustitiæ,vtpote cōtra legum determinationem, & tale iudiciū dicitur peruersum & iniustum.Alio modo,quando iudicat de his in quibus nō habet authoritatē,& tale iudicium dicitur vsurpatiuum ac abusiuum:quia (vt dicunt iuristæ) Nullus maior abusus,quàm potestatis defectus.Tertio modo,quādo deest certitudo rationis, puta cū aliquis iudicat de his quæ sunt dubia vel occulta,& tale iudicium dicitur temerarium.Et quia D. Aug.dicit:In istis temporalibus legibus quanquam homines iudicēt cùm eas instituunt:cùm tamen fuerint institutæ,nō licebit iudicibus de eis iudicare sed secundum ipsas.Et super Psal.dicit: Bonus iudex nil ex suo arbitrio facit:sed secundum leges & iura pronuntiat. Cum ergo secūdum leges debeat iudicare iuxta allegata & probata,vt habetur in l.illicitas.§.veritas.ff.de offi.præsi.sequitur q̄ iudex poterit condemnare innocentem,probatum nocentem: & sic contra veritatem & conscientiam: quod non est absq; difficultate & controuersia.Ideo p̄ huius difficultatis resolutione,& argumentorum dilutione notandum & supponēdum est,q̄ cum iudex ex natura sua, sit vt particularis persona,non habeat potestatē iudicādi,sed accipiat ab alio, & possit deponi:sic potest dupliciter considerari.Primò vt persona priuata.s.vt Ioannes,Guillelmus,& vt iudex, siue vt persona publica,quæ fungitur authoritate publica totius communitatis:ita etiam duplex in eo potest considerari sciētia & cōscientia.s.priuata & publica.Scientia priuata, est notitia quam accipit à sensibus,& secundum quam formatur cōscientiam priuatam,hoc est iudicium de his quæ agere debet,vt particularis persona.Secunda scientia siue notitia dicitur publica, quam habet vt iudex,videlicet ex allegatis & productis, & aliis actibus publicis per tabellionem retentis, ex qua formatur cōscientiam,siue iudicium practicum de his quæ agere debet vt iudex.siue vt persona publica.Eodem modo dicendum est q̄ duplex est veritas.s.priuata, quæ est conformitas rei ad notiam priuatam:& publica,quæ est conformitas siue adæquatio rei ad intellectum,habēs notitiam publicam ex actis curiæ acceptam.His suppositis,resolutio est,quòd vbi occurrit casus in quo aliquis cōuincitur de crimine capitali p̄ falsos testes omni exceptione maiores,& iudex ex certa scientia scit oppositū (quia vidit alium quàm conuictum, cōmittentem crimen illud) debet prius ex officio testes diligentius & separatim(vt Daniel senes inueteratos)interrogare,& districtè examinare.Et si hoc modo non possit eum liberare,debet negotium alteri iudici siue locum tenēti delegare,qui etiam ex officio multa poterit facere,& iudicem in testem audire, vel superiori remittere,vt salua vtraque notitia,veritate,& conscientia,negotium valeat expediri. Si verò princeps supremus remittat negotium ad ipsum,præcipiens vt ipse sub pœna priuationis officij sui, habeat prædictum negotium per seipsum & non p̄ delegatum exercere:tunc iudex nō tenetur renuntiare officio suo:sed potest absq; quocunq; peccato innocentem probatum nocentem, secundum allegata & probata condemnare.Nec tunc iudex occidit innocentem:sed testes,qui sunt primi iudices(quos sequi tenetur inquantum iudex)occidunt illum.Et authoritates sacræ scripturę quę videntur dicere oppositum, exponi & glosari debent per prędictas diuisiones scientię siue notitiæ, veritatis,& conscientiæ,vt quod dicitur Exod.23.Non suscipies vocem mendacij, & ne sequaris turbam ad faciendum malum,nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ vt à vero deuies, sequitur:Insontem & iustum non occides,& Deut. 17.Iudicabunt tibi veritatem iudicij. Nec est simile de iudicio humano & diuino,quod est secundum veritatem rei,vt habetur Deut.1. & Esa. 11.prędicitur de Christo.Non secundum visionem oculorum iudicabit,neq; secundum auditum aurium arguet,sed iudicabit in iustitia,pauperes: quia Deus iudicat secundum authoritatē propriam,& non alienam prout homo.Ideo dirigitur secundum cognitionem propriam, & nō alienam:& p̄ consequens est iudex & testis,vt dicitur Hier.29.Et eadem ratione Christus,qui est verus Deus & homo. Alij autē iudices inferiores non iudicant secundum propriam authoritatem, sed ab aliis acceptam.Ideo debent iudicare secundum scientiam & notitiam ab aliis acceptam: & non possunt esse iudices & testes:Nec iudices iudicando secundum allegata,& probata,in illo casu iudicant contra legem superioris.s.Dei.Quia quemadmodum non facit contra voluntatē Dei, qui vult ea quæ Deus vult eum velle,quanuis ipse Deus in se nolit, vt dictum est:sic nec contra

2.2.q.64. ar. 6. ad 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

legem Dei facit, qui secundum allegata & probata iudicat: quia Deus vult eum sic iudicare: licet Deus non ita iudicet, ratione iam dicta. Per hæc patet solutio ad alia quæ obiici possunt. ¶ Suspicio (secũdum Cicero.) importat opinionem mali, vt quando ex leuibus indiciis & signis procedit. Quod contingit ex tribus. Primò ex hoc quòd aliquis in seipso malus est: & ex hoc quasi conscius suæ conscientiæ & malitiæ, faciliter malum de aliis opinatur, iuxta illud Sap. In via stultus ambulans, cum ipse sit insipiens, omnes stultos æstimat. Secundò procedit ex hoc quòd homo malè afficitur ad alterum. Cùm enim quis cõtenit vel odit aliquem, aut irascitur, vel inuidet ei, ex leuibus signis opinatur mala de ipso. Quia vnusquisque faciliter credit & iudicat quod appetit. Tertiò prouenit ex lõga experiẽtia. Vnde Philos. 2. Rhet. o. dicit, quòd senes sunt maximè suspicioſi: quia multories experti sunt aliorum defectus. Primæ autem duæ suspicionis causæ manifestè pertinẽt ad peruersitatem affectus: & sic iudicium ex illis proueniens in grauibus, est peccatum mortale. Tertia verò causa diminuit rationem suspicionis. Suspicio enim tantò grauius peccatũ est, quanto maiorem incertitudinem habet. ¶ Notandũ tamen quòd sunt tres gradus suspicionis. Primus, quando homo ex leuibus indiciis siue signis incipit de bonitate alicuius dubitare. & est veniale & leue peccatum, procedens ex fragilitate humana, sine qua vita ista non ducitur, vt dicit Glos. super illud 1. Cor. 4. Nolite ante tempus iudicare. Secundus gradus est, cum aliquis pro certo malitiam alterius æstimat ex leuibus signis. Et hoc iudicium, etiam si exterius non proferatur, si sit de aliquo graui crimine, est peccatum mortale: quia non est sine contemptu proximi. Vnde Glos. ibidem subdit: Et si ergo suspiciones vitare non possumus, qui homines sumus: iudicia tamẽ, hoc est firmas diffinitásque sententias, continere debemus. Tertius suspicionis gradus est, cum aliquis iudex ex sola suspicione procedit ad alicuius condemnationem, & hoc directè ad iniustitiam pertinet, quapropter est peccatum mortale.

Suspicio quid. Eccl. 10.

Suspicionis tres gradus.

Ver. 4. DE PERSONIS PERTINENTIBVS AD IVDICIVM.

A AD clarius cognoscendum peccata quæ sunt cõtra iudicium, scire oportet personas quæ sunt de necessitate iudicij: & communiter dicitur quòd sunt quinque, ad quas omnes aliæ reducuntur, scilicet actor, reus, testes, aduocatus siue procurator, & scriba publicus, & iudex.

Ver. 5. DE PECCATIS ACTORVM.

2.2.q.68.ar.3. B ACtor siue accusator peccat, & puniri debet, quando non probat, etiam si in rei veritate reus siue defensor fuerit obnoxius. Vnde Iur istæ dicunt in l. quiaccusare, C. de Eden. quòd actore non probante, reus absoluitur, postquam ergo punitur, sequitur quòd peccat, non enim debet ea proponere, neq; de his accusare, quæ probare nõ potest: debet etiam cogitare circa recusationes testium, qui enim testes non omni exceptione maiores, & facilè reiicibiles, producunt, calumniatores æstimantur. Peccat amplius, si calumniosè, hoc est falsè accuset, aut agat absque iusta causa, aut si ab accusatione desistat: quia tunc lædit Rempubl. punitionem peccati impediens: quod fieri potest dupliciter. Vno modo fraudem in accusatione aut actione adhibendo, vtendo. s. modis reprobatis. s. falsis relationibus apparitorum, aut falsis testibus, siue aliis documentis, frustratoriis dilationibus, retentione documentorum, ac corruptione iudicis, aut consiliatiorum assistentium in iudicio: quæ multis modis fieri potest, muneribus, terroribus, precibus magnorum, aliis q; cautelis & habilitatibus, vt vocant, &c. Peccat etiam cum cathegoricè sub iuramento interrogatus veritatem negat, aut dissimulat, siue quibusdam coloribus vestit, vt à iudicantibus percipi nõ possint, & talis dicitur Præuaricator. Alio modo ab accusatione totaliter desistendo, & talis dicitur Tergiuersator, quasi tergum vertens. Ex præmissis apparet differentia inter calumniatorem, præuaricatorem, & tergiuersatorem.

Calumniator.

Præuaricator.

Tergiuersator.

2.2.q.69. C REus dicitur qui vocatur ad iudicium, siue nocens, siue innocens sit: & peccat, si iniustam causam defendat. Et pariter si veritatem iudici vel eius delegato, secundum formam & dispositionem iuris expetitam non confiteatur. Iudex autem ad petitionem actoris iuramento rei stare volentis, vel ad depositionem vnius testis, vel famæ publicæ, aut alterius semiplenæ probationis, sicut ad depositionem duorum testium de indiciis seu præsumptionibus violẽtis exigere licitè potest iuramentum à reo de dicenda veritate, quam confiteri tenetur, ac etiam si iudex ex mero officio procedat ad inquisitionem & monitionem: salua tamen correctione fraterna, vt infrà dicetur. Si verò iudex hoc exquirit, quod non potest secundum ordinem iuris, non tenetur reus respondere: sed potest per appellationem vel aliter subterfugere absq; mendacio, quia nunquã licet mentiri. Aliqui tamen dicunt quòd si respondeat, non tenetur in illo casu ad intentionem indebitè exigentis iuramentum, respondere. Sicut vxor secretè adultera non tenetur respondere viro exigenti iuramentũ, ad intentionẽ eius: quia (vt dicunt) timor mortis ac indebita exactio excusant à respondendo ad intentionem exigentis: sed potest intelligere iuramentum suum, quòd nõ commisit adulterium in tali loco. Et sic respondent ad Isid. qui dicit quòd Deus accipit iuramentum non sicut iurans, sed sicut is cui iuratur, intelligit. si rectè & debitè ac liberè exigat. Hæc difficultas problematica est, & in scholis disputanda, sed non est plebeis prædicanda. ¶ Peccat etiam reus, scienter & indebitè appellando. Si autem iniustè & indebitè grauatur, vel probabiliter dubitat de grauamine, appellãdo non peccat. Peccaret tamen, si mediis illicitis & iniuriosis in libello appellatorio insertis, procederet, vel via facti violenter resisteret. Quia (vt dicitur Rom. 13.) Qui resistit potestati, ordinationi Dei resistit. Debet enim obedire & pati propter scandalum, ne cæteri in omni casu

c.12.§.2.ver. 10.

Appellans quãdo peccat, & quãdo non. Reus non tenetur cooperari ad mortem.

ni casu non declarato præsumant resistere potestati, quia ex hoc eneruarentur vires iustitiæ Christus enim (vt dicitur 1. Petri 2.) tradidit se iudicanti iniustè. Non tamen tenetur reus cooperari ad mortem suam: quia ad hoc non potest iustè condemnari, cùm habeat præceptũ intrinsecũ naturaliter impressum, de conseruanda vita. Et ideo si fuerit condemnatus ad moriendum fame, habito pane potest in necessitate non obstante præcepto iudicis absque peccato comedere, & aperto ostio carceris fugere. Et secundum D. Caietanum, carceres etiam infringere, cũ voluntate & proposito satisfaciendi damnum infractionis. Nec per hoc (vt dicit) vlla iniuria fit iudici, qui debet de illo esse securus, nec præcipere potest, ne infringat carceres: licet possit eum ligare compedibus & manicis ferreis aut ligneis, & omnes occasiones infractionis tollere. Natura enim ad saluandam vitam inclinat: & ideo si non sequeretur illam inclinationem absque alicuius iniuria, videretur cooperari ad mortem suam. Nec propter infractionem prædictam fit iniuria carceribus: quia nõ sunt capaces iniuriæ, cùm sint res inanimatæ. Peccaret tamen, si personis & ministris iustitiæ violenter resisteret, quando est iustè condemnatus, qui enim potestati resistit, ordinationi Dei resistit. Quia licitum est iudici eum resistentem impugnare: & sic si resistat, ex parte eius est illicitum bellum: & sic faceret iniuriam Reipublicæ, cuius bonum plus tenetur diligere. quàm proprium, cùm mors eius sit bonum Reipublicæ. Sed si reus manifestè & citra vel contra iuris ordinem condemnatur, licitum est ei etiam violenter talibus resistere: quia tale iudicium est simile violentiæ latronum, secundum illud Ezech. 22. Principes eius in medio illius, quasi lupi rapientes quædam ad effundendum sanguinem. Et ideo quemadmodum licitum est resistere latronibus: ita licet in tali casu principibus, nisi fortè propter periculum vel scandalum vitandum: cùm ex hoc aliqua grauis turbatio totius Reipublicæ timeretur, ad quam attendentes Iuristæ infractionem præmissam, & talem resistentiam non approbant. Vide Syluestrum de Prierio in summa super verbo, Fugere. Vbi limitat de eo qui detinetur in carcere ad mortẽ, vel mẽbri abscisionẽ: alias nõ est licitũ, saltẽ carceres infringere. Sed dubiũ est an tunc teneatur fugere, & carceres infringere. D. Tho. 2. 2. q. 69. art. 4. ad. 2. videtur annuere q. sic: quia dicit quod nõ fugere, siue manere in loco, in quo ducatur ad mortẽ est cooperari morti suæ, ad quod nullus tenetur. Sed si teneretur fugere, sequeretur quod multi martyres peccassent non fugiendo, cũ possent fugere. Dicendũ quod D. Tho. ibidẽ dicit quod iustè condemnatus debet & potest pati mortem, quia potest patienter ferre quod de suis excessibus fiat ius. Nec prohibetur alicui iustè condemnato cooperari ad celeriorẽ mortem ascendendo scalam. Licet tamen ad hoc non teneatur. Et sic est in arbitrio iustè condemnati fugere, vel manere. Nec talis tenetur seruare vitam qua iustè potest priuari. De martyribus autem dicendum quod propter honorem Dei & testimonium fidei licitum est se exponere morti.

Reus an possit fugere, et carceres frangere.

2.2.q.69.art. 4.ad.2.

Ver. 7. DE PECCATIS TESTIVM.

D TEstis dicitur, qui ad confirmandam assertionem in iudicio allegatam, vocatur, cõparere debet & requisitus & adiuratus authoritate iudicis, veritatem plenè & integrè, absque fucis & coloribus, dicere tenetur prout nouit. Quòd si recusat, aut si aliquid substantiale omittit, vel falsum in toto, vel in parte dicit, vel ea quæ dubia & incerta sunt, pro veris & certis asserit, vel econuerso quacunque causa hoc faciat, peccat. Si tamen non requiritur, vel iuridicè non interrogetur, tacendo veritatem, non peccat.

2.2.q.70.

Ver. 8. DE PECCATIS PROCVRATORVM ET ADVOCATORVM.

E ADuocati, Procuratores, seu Solicitatores, qui ad rei vel actoris causam defendendã, siue promouendam vocantur, peccant commissiuè iniustam causam defendendo, aut promouendo, siue cõsulendo. Cooperantur enim peccato alterius, & faciunt cõtra illud 2. Paral. 29. Impio præbes auxilium, id circo iram domini mereberis, & vt D. Tho. ait, tenentur ad restitutionẽ, sicut præbentes auxilium & cõsilium latrocinio. Secundò peccant commissiuè, vtendo mediis indebitis, producendo falsos testes, aut instrumenta, siue alia documenta, aut subterfugiendo, & dilationes frustratorias petendo. Tertiò contra debitum, & contra stilum, & supra meritum exigendo, ac etiam recipiendo oblata, præcipuè à pauperibus vel mediocribus, qui quodam timore etiam vltra debitum offerunt. A potentibus & diuitibus tamen liberè oblata, seruatis debitis circunstantiis, accipere possunt. Omissiuè etiam peccant primò, acceptam causam negligendo. Et si eorum incuria aliquod incommodum clientulo suo acciderit, resarcire tenentur. Secundò, negando patrocinium pauperibus & miserabilibus (quas vocant) personis, pupillis, viduis, & peregrinis calũniam passis, & iustam causam fouentibus. Maximè vbi Aduocati & Procuratores ex munere publico stipendiati, recusant & negligunt, & ipsi ad victus sufficientiam habentes, intendere possunt, tunc enim etiam dilatis diuitum negotiis, qui sibi aliunde prouidere possunt, tenentur: sperare tamen possunt debitum salarium à parte succumbente, & à Deo remunerationem.

2.2.q.71.ar.3.

Ver. 9. DE PECCATIS SCRIBARVM SIVE NOTARIORVM.

F SCribæ sunt Notarij, vel Graffarij. & eis adhærentes clerici, qui publicam agunt personam, & vtriq; parti, actori. s. & reo, tenentur primò deducta in iudiciũ fideliter scribere: secũdò actus publicos partibus sub moderato secundũ stilum curiæ salario expedire. Peccãt autem falsa scribendo, aut vera omittendo, actoris vel rei partes agendo, aut solicitando, dictas frustratorias multiplicando, vel multiplicari faciendo, expeditionem actorũ partibus negãdo, vel differendo, amore, timore, fauore, aut auaritia: secreta curiæ reuelando, & partibus cõmunicando, & vltra debitũ salariũ directè vel indirectè exigendo, & à pauperibus paupertatẽ iuranubus, salariũ consuetum

Universidad de Deusto
Biblioteca

exigendo:possunt tamen exigere à diuite pauperis parte succumbente.

Ver. 10. DE PECCATIS IVDICVM.

A IVdex autem & ei assistétes Consiliarij,vltra tres prædictos modos in versic.3.huius.§.2.descriptos,in multis offendere possunt.Primò index in presūptione,si indignus officio,vtpote ignorans officium iudicis assumpsit.Si negligens sit purgare prouinciam malis hominibus,& processum bene & diligenter examinare negligit,aut suspectos ac fauorabiles alteri parti,in iudicando admittit.Præterea accipiendo munera vel pecuniam,vt iudicet,etiam si iustè iudicat.Si nō seruat ordinem iuris.Si dilationes frustratorias cōcedat.Si indignis & corruptis hominibus iurisdictionem delegat.Si reis interrogationes captiosas,& ad quas non tenebatur, facit.Si allegationes friuolas admittit.Si pauperibus non prouidet de aduocato.Si propter causam indebitam differt prolationem sententiæ,aut eius expeditionem,aut executionem. Si in sententia ponit clausulam obscuram,vt ille contra quem dabatur,possit se defendere, vel executionem differre contra iustitiā. Si fraudes,dolos,cautelas,ac alia aduocatorum & procuratorum vitia non corrigit. Si consilium partibus dat.Si secreta reuelat.Et secundum ius ciuile,siue canonicum & municipale,tot cōmittit peccata,quot transgreditur prohibita,hæc summariè dicta sufficiant.Si probationes horū habere velis,vide Summistas,vel applica fundamenta practica.

§. 3. DE PECCATIS IVSTITIAE COMMVTATIVAE OPPOSITIS.

B IVstitiæ commutatiuæ multa peccata extra iudiciū sunt opposita,quæ ad tria genera reducūtur. Quædam enim sunt contra integritatem personæ : quædā contra integritatē honoris & famæ: quædam verò circa exteriores,siue bona temporalia.Contra integritatem personæ sunt duo, scilicet homicidium,& membrorum mutilatio.

Ver. 1. DE HOMICIDIO.

2.2.q.64.ar.3. Exod.20. C HOmicidiū est hominis occisio,authoritate priuata facta,quę prohibetur Exo.20. Nō occides. Dicitur authoritate priuata:quia authoritate publica iudex aut lictor vel miles in bello iusto occidendo non peccat,cum sit præceptum Exod.22.Maleficos nō patieris viuere:Item vim vi repellendo, cum moderamine inculpatæ tutelæ:non tamen intendendo mortem, sed solùm defensionem:vt cum non potest aliter euadere,tunc occidendo nō peccat.¶ Ex premissis sequitur quod illicitum est seipsum occidere:quia quilibet plus tenetur se conseruare in esse,quàm alios.Præterea interficiendo se,facit iniuriam communitati & Deo,qui vitam sibi dedit,& mortem sibi reseruauit,iuxta illud Deut.22.Ego occidam,& ego viuere faciam.Hoc reatu tenentur non solum occisores materiali gladio,sed etiam præcipientes,consentientes,auxiliantes,& non impedientes,qui absque vitæ periculo possunt:maximè autem qui curam Reip.habent,qui etiam dissimulando,& homicidas non puniendo,peccant,& vt homicidæ censendi sunt.Ad hoc genus pertinent venefici,qui per intoxicationem occidunt, & mulieres siue viri abortum procurantes, siue consulentes, aut materiam scienter ministrantes,& secundum D.Aug.generationem impedientes,& secundū D.Ambr.pauperi in extrema necessitate eleemosynam non dantes.Ait enim:Pasce fame morientem:si non pauisti,occidisti,& tenentur ad restitutionem possibilem,vt dictum est.Sūntque irregulares omnes homicidæ,etiam procurantes abortum, si fœtus fuerit animatus anima rationali. Casualiter verò occidere hominem cùm sit præter intentionem & voluntatem, dādo operam rei licitæ,& adhibitis diligentiis,non est peccatum,cùm nō sit voluntarium. Si autem dabat operam rei illicitæ,vel non adhibitis diligentiis,peccatum est. Vnde & propter hoc Lamech reus fuit homicidij.De his amplius superius dictum est,cùm de euentu ageretur,c.3.§.7.versi.14.

Ver. 2. DE MEMBRORVM MVTILATIONE.

2.2.q.65. D MEmbrorum mutilatio authoritate priuata facta est peccatum. Excusantur tamē aliqui qui faciunt se mutilare propter salutē corporis,quādo. s. toti corpori nō potest aliter subueniri. Et quia saluti spirituali semper potest aliter prouideri,cùm peccatū subiaceat voluntati:ideo non licet alicui pro salute spirituali,mēbrum præscindere propter peccatū vitandum.Ideo D. Chrys. exponens dictum Christi,Sunt eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum Dei,dicit:Non per membrorum abscisionem, sed per malarum cogitationum interemptionem. Maledictioni enim est obnoxius,qui membrum abscindit:etenim homicidæ sunt,qui talia præsumunt. Postea subdit:Neque enim concupiscentia mansuetior ita fit,sed molestior. Aliunde enim procedit qui in nobis est fomes,& præcipuè à proposito incōtinenti,& mēte negligēte. Nec ita abscisio membri comprimit tentationes,vt cogitationis frenum.Vnde secundum statuta vetera Niceni cōcilij: Qui se castrauerunt propter castitatem seruandam,reprehenduntur. ¶ Percutere autē & verberare siue disciplinare seipsum,vt sensualitas subiaceat rationi,vel ad satisfaciendum pro peccatis, est virtuosum:si moderatè fiat.Vnde D.Paul.1.Cor.9.Castigo corpus meum,& in seruitutem redigo,&c.Alium autē disciplinare licitum est eis quibus incumbit cura, vt parentibus, & pædagogis ab eis commissis,seu de eorū expressa aut præsumpta licentia,vt à maiori malo retrahātur, imò licitum est hominē liberū ad horam ligare in vehementi passione existentē,vt ab aliquo opere illicito statim perpetrādo retrahatur.Sicut cùm aliquis detinet aliquem,ne se præcipiter,vel ne aliū feriat:sed simpliciter aliquē includere vel ligare pertinet ad eū solùm qui habet disponere de actibus & vita alterius:quia per hoc non solū impeditur à malis faciendis,sed etiā à bonis agēdis.

Mat.19.

Percussio quibus & quando licita.

Ver. 3. DE CONTVMELIA.

2.2.q.72. E COntra integritatē honoris & famæ sunt multa peccata, quæ reducuntur ad duo genera:quia vel

vel in præsentia,vel in absentia.In præsentia potest proximus dehonorari sex modis.Primò p contumeliam,cum quis mala culpæ,verbo,vel signo, aut literis, profert in præsentia proximi animo iniuriandi,seu dehonorandi,vt putà dicendo,tu es fur vel adulter,&c.Et si culpa sit falsa vel vera, sed occulta:est etiā detractio:& sic vnus & idē actus est contumelia & detractio, respectu diuersorum:inquantum profert in præsentia.dicitur contumelia : inquantum verò aliis præsentibus, dicitur detractio.Et si culpa quæ profertur est mortalis:est peccatum mortale:si venialis veniale: nisi fortè ex illo grauiter confunderetur, vel ab aliquo magno bono impediretur , aut læderetur: quia tunc esset mortale.Sustinendæ tamen sunt contumeliæ in præparatione animi , sicut ea quæ cōtra nos fiūt,vt D.Aug.exponēs illud:Si quis te percusserit in vnam maxillam, &c. Idem Psal. Ego tanquā surdus nō audiebam.Nō tamen semper expedit. Vnde nec Christus aliam exhibuit, sed percussorē reprehendit.Sic est de cōtumeliis.Expedit aliquando ad reprimendā audaciā.Vnde Prou.26.Responde stulto iuxta stultitiā suā,ne sibi sapiens videatur.Et aliquādo propter multorum bonū,quod quandoque propter cōtumelias impeditur. Tacere autem ad dandum locum iræ,laudabile est:sed tacere ad prouocandū ad iracundiam,pertinet ad vindictā,& sic est peccatū.

Contumelia.

Detractio.

In lib. de ser. domini in mon te. Mat.5.& Luc.6. Psal.38. Ioan.18.

Ver. 4. DE CONVITIO.

F POtest secundò dehonorari proximus propter conuitiū,cū quis malum pœnæ obiicit in præsentia eius.Et differt conuitiū à contumelia,quæ est repræsentatio defectus culpæ,conuitium verò est quando obiicitur malum pœnæ animæ vel corporis,vt ignorantia,cæcitas,fatuitas,claudicatio,aut aliquis defectus naturę,propter quē nullus est vituperandus,vt habetur in 2.Ethic.& est peccatū mortale,quando notabiliter confunditur.Vnde Christus:Qui verò dixerit,Fatue:reus erit gehennæ ignis.

2.2.q.72.ar.1. ad.3.

Mat.6.

Ver. 5. DE IMPROPERIO.

2.2.q.92.ar.1. ad.3. G POtest tertiò quis dehonorare proximū,cum obiicit alteri in præsentia defectum minorationis,siue indigentiæ,vt egestatē:vel cōmemorat auxilium aut beneficium factū ei in egestate necessitatem patienti,sicut plerique faciunt:vocando eum pediculosum, fame mortuum : si non subuenissem tibi esses miser,vel mortuus inedia,aut fame,aut aliquid huiusmodi.Circa prædicta tria vitia & multa sequentia notādum,quòd talia verba in grauibus formaliter dicta:hoc est intentione dehonorandi,vel diminuendi,siue deprimendi famam vel honorem,est peccatū mortale.¶ Si verò materialiter tantum,hoc est non intendēdo dehonorationem, &c. Si pro correctione (sicut sæpe fit à superiori & maioribus)non est malum.Si verò ab aliis,est veniale. Necessaria tamen est discretio,vt moderatè homo talibus verbis vtatur.Quia posset esse tam graue conuitium per incautelam prolatum,quòd auferret honorem eius,contra quē proferretur:& tunc esset mortale , etiam si non intenderet dehonorationem. Sicut etiam si aliquis incautè ex ludo percutiens grauiter lædat,culpa non caret.Si verò non ad contristationem, sed magis delectationis aut ioci causa,potest esse sine peccato,si debitæ circunstantię obseruentur.Si quis verò nō reformidet contristare eum in quem profert huiusmodi iocosum conuitium,dūmodo risum excitet,vitiosum est.

Ver. 6. DE IRRISIONE.

2.2.q.75. H POtest quartò dehonorari proximus per derisionē,& hoc dupliciter.s.verbo vel signo.Primò, verbo,cùm quis malum culpæ vel pœnæ,aut egestatē & defectus naturæ, cachinnis in ludū & iocum accipit,intendens eum paruipendere,& tam vilem eum existimare,vt de malo eius non sit curandum,sed quasi pro ioco & ludo,sit habendus,volens eum qui irridetur , pro fatuo & nihilo haberi,vt erubescat,& inter homines comparere vereatur.Et talis dehonoratio est peccatum mortale,& grauius quàm contumelia : quia contumeliosus videtur accipere malum alterius seriosè:irrisor verò in ludum,& sic est maior contemptus & maior dehonoratio, & est contra illud Iob:Deridetur iusti simplicitas.Si irrisio sit in rebus diuinis,puta in Deum vel sanctos aut Ecclesiam,non est simplex irrisio,sed blasphemia,iuxta illud Esa.Cui exprobrasti,& cui blasphemasti, & super quem exaltasti vocem tuam?Posteà subditur:Ad sanctum Israel.Si verò sit de modicis in ordine ad proximū,& materialiter,hoc est absque intentione dehonorandi,contristandi,vel confundendi,sed ad risum duntaxat concitandi,est peccatum veniale:& vbi proximus qui irridetur nō cōtristatur,sed potius gaudet,absq; peccato fieri potest,cùm volēti nō fiat iniuria. Secūdò potest fieri irrisio p signa,vt rugādo nasum,vel aliquod aliud signū spretiuum faciēdo , talis derisio vocatur subsannatio,quæ in tantum peccatū est,inquantū est proximi contemptus vel despectio.

Iob 12. Esa 37.

Subsannatio quid.

Ver 7. DE MALEDICTIONE.

2.2.q.76.ar.1. *Maledictio triplex.* I POtest quintò dehonorari proximus per maledictionē. Pro cuius intelligentia aduertendum est,quòd maledicere idem est quod malum dicere. Contingit autem tripliciter maledicere, & ideo triplex est maledictio.Primò aliquis potest maledicere & loqui de aliquo per modū enunciationis,indicatiuo modo. Et sic maledicere nil aliud est quàm malū alterius referre, & sic contumelia,conuitium,improperium,& detractio dicitur maledictio,ac etiā susurratio.Secundò modo causaliter & imperatiuè,iubendo vt alicui fiat malum : & hæc maledictio pertinet ad peccatū facti siue mali,quod quis iubet fieri proximo. Tertiò modo potest aliquis maledicere optatiuè siue imprecatiuè,optādo vel increpando alicui malū,quod imprecatur.Si verò aliquis optet alicui malū,non sub ratione mali,sed sub ratione boni:vt quia hoc iustum vel vtile est sibi vel aliis,vt si quis optet peccatorem manifestè peccantē,pati iustitiā,vt alij emendentur:vel pati ægritudinem vel aliud impedimentum,vt emendetur,vel à nocumento cessет:nō est maledictio per se loquēdo,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed per accidens:quia principalis intentio dicentis non fertur in malum,sed in bonum. Et sic iustè iudex maledicit,hoc est imperat malũ inferri criminoso:& Ecclesia etiã anathematizando maledicit. Et Prophetæ in scripturis quandoq; imprecatos fuisse mala leguntur,quasi conformantes volũtatem suam diuinæ iustitiæ. Licet huiusmodi imprecationes possint per modum prænuntiationis intelligi:& quanuis Glo.super illud Num.23.Quomodo maledicã,cui nõ maledixit Deus? dicat quòd non potest esse iusta maledicendi causa, vbi peccantis ignoratur affectus:quia intelligi debet de occultis. Et secũdum finalem reprobationem nõ possumus scire cui maledicat Deus, possumus tamen cognoscere ex aliquo peccato exteriori,pro quo pœna est intelligenda,& secundum reatum pœnæ.¶ Notandum prætereà quòd illicitum est maledicere tempori,vento,pluuię, immo & diabolo,cùm natura eius bona sit. Vnde D. Iudas in canonica sua dicit, q̃ cùm Michael archangelus cum diabolo disputans,altercaretur de Moysi corpore,non ausus est iudicium inferre blasphemiæ,sed dixit,Imperet tibi Deus. Licet eius culpa possit à viro iusto maledici,hoc est optari,vt pœna debita eidem reddatur. Iuxta illud Iob,Maledicant ei qui maledicunt diei,qui parati sunt suscitare Leuiathã. Sed cùm peccator maledicit diabolo ,ꝓpter culpã,simili ratione cùm ipse sit in culpa,iudicat se maledictione dignũ:iuxta illud Eccl.21.Cũ maledicit impius diabolũ, maledicit ipse animam suam. D. Tho. dicit q̃ maledicere creaturis irrationabilibus, inquãtũ sunt creaturæ Dei,est peccatũ blasphemiæ. Maledicere autẽ illis secundum se consideratis,est otiosum & vanum,& per consequens illicitum. Potest etiam proximus lædi & turbari verbo in præsentia, per contentionem:sed de illa erit sermo,cũ de vitiis charitati oppositis,agetur infrà c.12.§.3.ver.6.

Maledicere tempori, vento, pluuiæ, et diabolo non licet. Iudas. Iob 3.

Ver. 8. DE DETRACTIONE.

A IN absentia læditur proximus verbo per detractionem & susurrationẽ. Detractio est denigratio famæ,hoc est bonæ æstimationis siue reputationis proximi,per verba occulta,quę denigratio fit per mala culpæ & pœnæ,& dicitur per verba occulta non simpliciter,sed per cõparationem ad eũ de quo dicuntur,cũ intentione denigrandi,& corrumpendi,vel diminuendi famã,quod est formale detractoris,& hoc modo est peccatũ mortale:quia si materialiter, hoc est si aliquis dicat aliqua verba,per quæ fama alterius minuitur,propter aliquod bonum vel necessariam causam, debitis circunstantiis obseruatis,vt quando fit propter emendationem,vel propter punitionẽ & bonum iustitiæ,prout in accusatione,nõ est peccatum,neq; potest dici detractio. Si verò ex animi leuitate,vel propter causam non necessariam, nõ est peccatum mortale:nisi fortè verbum quod dicitur,sit adeò graue,quòd notabiliter famam alicuius lædat. Potest autem fieri detractio dupliciter,s.directè & indirectè. Directè fit quatuor modis. Primò, quando quis falsum imponit alteri. Secundò,quando peccatum occultum reuelat. Tertiò,quando auget suis verbis. Quartò,quando illud quod est bonum dicit mala intentione factũ. Indirectè autem, vel negãdo bonum alterius, vel malitiosè reticendo,aut minuendo,vel detractionem audiendo , absque resistentia, si resistere posit ciuiliter loquendo,vt quia prælatus vel maior in societate:tunc enim non resistendo detractori consentire videtur,& maximè si impellit. Si verò aliquis ex timore vel verecundia detractoribus resistere omittat,non peccat,vel saltem minus. Detractor in tribus primis casibus,& quando impellit ad detrahẽdum,tenetur ad tria. Primò,ad reparationem damni, quòd diffamatus incurrit Secundò ad reparationem famæ:vt ad omnes apud quos detraxit vadat:& si falsum imposuit,dicat se falsum imposuisse. Si verùm dixit diffamando,dicat se malè dixisse,& iniustè diffamasse. Debet autem detractor,vt dictum est,ire ad eos,apud quos detraxit:nisi in sequentibus casibus,quos excipit Syluester de Prierio. Primò si facta diligentia non habeat in memoria. Secundò,quando sequeretur maior infamatio,vt putà cum ampliusilli non recordantur. Tertiò,si fieri potest,& si pateat securus accessus. Quartò,quando dicit his quibus debet. Quintò,quãdo ea quę dixit,non erant ex sua natura diffamatoria , puta quia interpretari poterant de peccato veniali. Sextò,quando dixit se audiuisse,nihil addendo quod faceret ad credulitatem , de hoc dictum est suprà,cũ de restitutione famæ & honoris ageretur. Septimò,cum is cui dixerat,sciuit postea p aliã viam. Octauò,quando ille erat infamatus de eodem crimine apud illum cui dixit.¶ Et quia murmuratio ad detractionẽ pertinet:ideo aliquid de ea pro terminorum declaratione subiungẽdum est. Murmuratio secundũ aliquos dicitur per similitudinẽ ad mutire,quod est propriè mutorũ, vel loqui non audentium. Et accipitur dupliciter:vno modo latgè , pro omni submissa & clanculosa locutione de aliquo. Et hoc modo potest esse peccatum,& sine peccato. Sicut dicitur de Christo q̃ murmur multus erat de eo. Quidã dicebãt,quia bonus est:alij verò dicebãt,nõ:sed seducit turbas. Secũdò accipitur propriè ,ꝓ submissa & clanculosa locutione impatientis,querelantis se de re iusta:vt filij Israel,qui cóquerebantur de Mãna:vel de re iniusta,modo tamen indebito, hoc est,vbi, quando,quomodo,& corã quibus non oportet:vt cõmuniter religiosi , qui aliquando patiuntur iniustè,& non exponunt rationẽ suã prælatis,sed aliis quorum non est eis prouidere,& hoc modo semper est peccatũ veniale vel mortale,secundũ qualitatẽ obiecti & intentionẽ animorũ,ac conditionẽ personarũ murmurantiũ,& cõtra quas est murmuratio, & eorũ qui audiũt murmurationem. Et potest sic definiri: Murmuratio est iniusta impatiẽtis clamosa ac clanculosa querela de re iniusta vel iusta,indebito modo facta. dicitur iniusta:quia murmuratio est species detractionis,& secundũ rẽ detrahit illi,cõtra quẽ murmurat,tãquã iniustè & irrationabiliter se habuerit vel habeat. Et ideo si sit cõtra Deũ p displicentiã,eò quòd non tribuat prosperitatem,vt filij Israel de defectu aquæ:vel quia immittit tribulationes:vel quia nõ regit mundũ ad votum & nutũ nostrum, includit

3.2.q.73.ar.3. Detractio quid et quãdo peccatum sit.

Detractio multipliciter fieri potest.

Detractor ad quid tenetur.

Detractor quando à restitutione famæ excusatur.

Murmuratio quatupliciter accipitur.

Murmurationis definitio.

includit blasphemiam,dicitur impatientis:quia si per modũ denuntiationis vel admirationis fieret,non esset propriè murmuratio. Dicitur etiam clanculosa,siue in absentia facta:quia si fieret in præsentia,non esset murmuratio , sed potius improperium.¶ Ex his patet quòd murmurator est iniustus & impatiens:magis tamen iniustus:& tenetur ad restitutionem, si intulerit notabile nocumentum famæ & honoris,aut aliarum rerum. Grauitatem huius peccati declarat Apost. Neq; murmuraueritis,sicut quidam eorum murmurauerunt,& perierunt ab exterminatore. Secũdum iura verò canonica,pœna murmurationis est,vt alienus sit à fratrum vnitate,& opus eius abiiciatur,vt habetur in c.alienus.90.dist.vbi glo.dicit,quòd opus clerici præcipuè est oratio, laici verò oblatio. Et sic videtur quòd si sit clericus,debeat quasi excommunicatus separatus esse ab aliis in oratione. Et si sit laicus,non recipitur eius oblatio.

A murmurator quãdo tenetur ad restitutionem. 1.Cor.10. Murmuratoris pœna.

Ver. 9. DE SVSVRRATIONE.

B SVsurratio est locutio qua quis malum dicit de proximo,vel omne quod potest mouere intellectum ad tollendam amicitiam,& formale susurrationis est intentio tollendi amicitiam. Et inquantum dicit malum,est detractor:& inquantum intendit tollere amicitiam,est susurro. Et cum amicitia sit inter duos,susurro nititur ex vtraque parte amicitiam dissoluere. Ideo duobus linguis vtitur,vnì dicens malum de alio,eam ob rem dicitur bilinguis, & grauius peccat quàm detractor aut contumeliosus:quia maius bonum aufert à proximo. Cum amicitia inter exteriora bona præemineat:quia sine amicis nullus viuere potest,vt habetur 8.Ethic.& Sap.dicit: Amico fideli nulla est comparatio: & fama(quæ per detractionem tollitur) ad hoc est maximè necessaria , vt homo idoneus ad amicitiam habeatur. Et sic cum finis sit potior iis quæ sunt ad finem , sequitur quòd amicitia præeminet famæ:ideo susurro grauius peccat quã detractor, licet detractor peiora dicat. Ideo in catalogo sceleratorum ab Apost.præponuntur susurrones,hoc est secundum Grego.inter amicos discordiam seminantes,de quibus Sap.Sex sunt quæ odit Deus, & septimum quod detestatur anima eius.s.eum qui seminat inter fratres discordias,& Eccl.Susurro & bilinguis maledictus est:multos enim turbauit pacem habentes. Criminator siue calumniator differt à susurrone & detractore:quia criminator est qui publicè aliis crimina imponit,vel accusando,vel denũtiando:quod non pertinet ad detractorem aut susurronẽ, qui ad restitutionẽ tenetur modo possibili.

2.2.q.73. Susurratio quid sit,& quòd differat à detractione.

Eccl.6.

Rom.1. Prou.6. Eccl.28. Susurro differt à criminatore, & tenetur ad restitutionem.

Ver. 10. DE ADVLTERIO.

C POtest etiam lædi proximus per peccata in personam coniuncta,& tantò grauius, quãtò persona quæ deprædatur est magis coniuncta,vnde qui deprædatur vel decipit filium,aut iniuriam ei facit,magis offendit patrem,quàm si deprædaretur seruum,vel illi iniuriam faceret. Et cũ vxor sit valde coniuncta viro,maiorem iniuriam facit viro,qui eam violat,vel aliquam iniustitiã facit,quàm si faceret alicui alteri mulieri sanguine iunctæ viro. Sed si vxor consentiat in adulterium,minoratur peccatum & iniuria ex parte ipsius mulieris. Non tamen propter hoc tollitur iniuria ex parte viri:quia vxor non habet potestatem sui corporis,sed vir. Et quia adulterio non sùm opponitur iustitia,sed etiam castitati: ideo de ipso erit locus aliquid dicendi, cùm de intemperantia agetur. Notandum tamen est quod quantò aliqua iniuria in plures redũdat, cæteris paribus,tantò grauius est peccatum. Et inde est quòd grauius peccat percutiens principem , quàm priuatam personam:quia redundat in iniuriam multitudinis.

1.Cor.7. 6.7.§.7.ver.2.

Ver. 11. DE FVRTO.

D CIrca res exteriores opponuntur iustitiæ commutatiuę quatuor vitia.s.furtum,rapina,fraudulentia , vsura. Furtum , est occulta acceptio rei alienæ domino principali rationabiliter inuito:quia si dominus esset irrationabiliter inuitus,non esset furtum:vt in extrema necessitate , si abundans panibus nollet dare indigenti,posset occultè,immò & manifestè & cum violẽtia auferri,cùm iure naturali omnia sint communia,tunc enim accipit rem suam ab iniquo detẽtore:ideo non dicitur fur neque raptor. Ius enim ciuile , quo rerum proprietates & dominia sunt inuenta, suspenditur aduenìente iure naturali:& omne ius positiuum cessat. Leges tamen & canones tales puniunt,propter incertitudinem extremæ necessitatis:& ne detur aliis nõ extremè indigentibus, ansa simulandi extremam necessitatem,& sic turbandi Rempublicam,verùm Deus, cui nihil incertum est,non punit.¶ Olim fur occultus tenebatur ad duplum, & manifestus ad quadruplum, verum quia iudicialia præcepta in morte Christi consummata sunt,& nunc non ligant:ideo sufficit nunc reddere simplum & interesse damni emergentis. Et vltra hoc in iudicio condemnatur fur pro primo furto,ad fustigationem,pro secũdo abscinditur vna auricula,pro tertio alia, & aliquando suspenditur,tamen commune est quòd in quarto suspendatur. Si verò furtum sit qualificatum,& committatur in rebus priuilegiatis,& furtum sit æquale tribus, suspenditur pro primo furto,maximè quãdo sequitur turbatio pacis,vt habetur in Auten.de treug.& pac. Notandum tamen ꝙ accipere à domino priuato inuito,cum consensu supremi domini.s.Dei, non est furtũ:ideo filij Israel , qui iussu Domini spoliauerunt Aegyptios,furati non sunt, nec peccauerunt. Furtum autem ex genere suo est mortale:efficitur tamen veniale propter modicitatem aut surreptionem.

2.2.q.66. Furtũ quid sit.

Extremè indigens accipiẽs violenter panẽ punitur ab hominibus , sed non à Deo. Restitutio rei furtiuæ. Pœna furum. Exod.22. Furtum est ex genere mortale.

Ver. 12. DE RAPINA.

E RApina tripliciter accipitur. Primò,ꝓ quacũq; vsurpatione rei alienæ tẽporalis vel spiritualis. Et hoc modo accipitur Phil.2.vbi de Christo dicitur, Nõ rapinã arbitratus est se esse æqualẽ Deo,prout Lucifer. Secundò,pro quacunque vsurpatione illicita rei temporalis , & sic accepit D. Ambr.dicẽs,qui vsuram accipit,rapinam facit:vt habetur in c.qui vsuram 14.q.4. Et D. August.

2.2.q.69.ar.2.

Si quid

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si quid inueniſti & non reddidiſti, rapuiſti. Tertiò, propriè & ſtrictè, vt diuiditur contra furtum & vſuram, & ſic accipiendo. Rapina propriè eſt iniuſta & violenta ablatio rei alienę. Ex his ſequitur quòd non eſt rapina ſi quis rem ſuam violenter accipiat ab eo qui aufert. ſ. fure vel rapiore. Nec etiam ſi res aliena violenter accipiatur in bello iuſto. Nec etiam ſi violẽter accipiatur authoritate publica, iuſtitia exigente, contra voluntatem priuatorum propter Reipublicę neceſsitatem.

Rapina eſt peccatum grauius furto.

Rapina grauius peccatum eſt quàm furtum: quia per rapinam nõ ſolùm infertur alicui dãnum, ſed etiam infertur perſonæ iniuria. Licet magis verecunderetur quis deprehenſus in furto, quàm rapina, eò quòd homines ſenſibilibus inhærentes magis gloriantur de virtute exteriori, quæ amplius manifeſtatur in rapina, quàm in furto.

Ver. 13. DE FRAVDVLENTIA.

2.2.q.77.

FRaus ſiue fraudulentia & dolus ſe habẽt ſicut ſuperius & inferius: quia fraus eſt deceptio proximi, quæ fit per facta dũtaxat. Dolus autem eſt deceptio proximi, ſiue fiat per verba, ſiue per facta: & ſic omnis fraus eſt dolus, ſed non è conuerſo. Differunt etiam: quia dolus aliquando accipitur in bonam partem: eſt enim quidã bonus dolus, qui idẽ eſt cũ ſolertia, quæ eſt pars prudentiæ: vnde dicitur aliquis bonæ indolis, hoc eſt dolũ bonũ intus habens, ſiue bonũ ingeniũ, ſiue ſolertiam, ſicut Salomon in iudicando meretrices, adhibuit bonũ dolũ, & idẽ fit quando quis tacitè ſimulat, vt ſe vel ſociũ ſeruet indemnẽ, vel vt bonũ alterius procuret, prout D. Pau. dicit: Omnia omnibus factus ſum, vt omnes facerem ſaluos: & cùm eſſem aſtutus, dolo cepi vos. Sæpius tamen dolus inuenitur accipi in malam partem, pro circunuentione & deceptione proximi. De qua 1. Theſſ. 4. Et ne quis ſupergrediatur aut circũueniat in negotio fratrẽ ſuũ, quoniã vindex eſt dominus de omnibus his. Et ſic accipiẽdo, definitur in l.3.ff. de dol.

Fraus & dolus differunt.

3. Reg.3. 1.Cor.9.

Dolus malus.

Dolus malus eſt omnis calliditas, fallacia, ſeu machinatio, ad circũueniendũ, fallendũ, vel decipiendum alterum. Dictum eſt calliditas in animo tacendo, fallacia verò mentiendo: machinatio arte verborum: fraus autem ſemper accipitur in malũ: vtrunq; tamen ſiue fraus, ſiue dolus dupliciter accipi poteſt. Primò, vt importat executionem aſtutiæ, & hoc modo pertinet ad imprudentiam, vt dictũ eſt, cùm de vitiis prudentiæ oppoſitis ageretur c.4.§.3.ver.6. Secundò accipitur, inquantũ fraus & dolus, adhibetur ad hoc, q; aliquid plus vel minus iuſto pretio vendatur, locetur, aut conducatur, aut alio modo commutetur, & ſic pertinet ad iniuſtitiam. ¶ Ad cuius euidentiam ſupponendum eſt quid dicatur iuſtum pretiũ alicuius rei, & à quo inſtitui debet. Iuſtum pretium eſt æqualis valor rei, ſiue pro re detur pecunia, ſiue quodlibet aliud quod pecunia ſiue numiſmate (quod, vt dicitur in 5. Ethic. ad menſurandũ valorẽ & pretium rerũ inuentũ eſt) æſtimari poteſt: ſic quod valor rei venditę ſit tantus, quantus eſt valor pecuniæ vel alterius rei loco iuſtæ pecuniæ datæ. Verùm quia valor rerum corporaliũ propter mutabilitatẽ temporis, cõditionis, ſiue affectus perſonarum incertus eſt, nulla poteſt dari certa regula in particulari, quanuis in generali dicatur in l. pretia rerũ, ad Falcid. ff. q; pretia rerum non ex affectu ſingulorum, ſed cõmuniter, hoc eſt, vt plures de communitate iudicant, æſtimantur. Communitas autem hominum circa huiuſmodi pretia propter diuerſas occurrentes cauſas idem in ſpecie non æſtimat in puncto ſiue in atomo, ſicut videmus in tritico: non enim conueniunt omnes in pretio determinato: ſed quidam parũ plus, quidam parũ minus æſtimant & emunt, & ſic diuerſo pretio venditur in foro. Si verò eiuſdem commercij ſunt mercantiæ, & res vendibiles in aliquo loco, in quo non eſt communitas (quia fortè vnus ſolus habet) iuſtum pretium determinari debet arbitrio bonorum mercatorum, qui conſideratis in re mobili debitis circũſtantiis, arbitrabũtur iuſtũ pretium nõ in atomo, ſed parũ plus aut minus. In re verò immobili arbitrabũtur ſecũdum fructus, locũ, & tempus. ſ. belli vel pacis. ¶ Ex hoc ſequitur quòd iuſtum pretium quandam latitudinem habet plus vel minus continentem: quod eſt valde notandũ pro deciſione multarum difficultatum. D. Tho. dicit quòd de emptione & venditione dupliciter loqui poſſumus. Vno modo ſecundum ſe, & quò ad hoc, cum emptio & venditio introducta ſit q; communi vtilitate, dum vnus indiget re alterius, & è conuerſo, vt dicit Philoſ. conſequẽs eſt quòd non debet eſſe magis in grauamen vnius, quàm alterius. Vnde ſequitur quòd ſecundum æqualitatem rei contractus inter homines debent conſtitui. Quantitas enim & valor rei menſuratur ſecundum pretium: & ideo ſi pretium excedat quantitatem valoris rei, vel è conuerſo res excedit pretium, tollitur iuſtitiæ æqualitas. Et ideo carius emere ſeu vilius vẽdere rem quam valeat, ſiue è conuerſo, eſt ſecundum ſe iniuſtũ & illicitũ. Alio modo poſſumus loqui de emptione & venditione, ſecũdum quod per accidens cadit in vtilitatem vnius & in detrimentũ alterius: putà cùm aliquis eget aliqua re, & alius læditur ſi ea careat. In tali caſu iuſtum pretiũ erit, vt non ſolùm reſpiciatur ad rem quæ venditur, ſed etiam ad damnũ quod vẽditor incurrit ex venditione, & ſic licitè poteſt vendi aliquid plus quàm valeat ſecundum ſe, licet nõ plus quàm valeat habenti, vt ſi aliquis propter defectũ equi quẽ habet, qui eſt valde vtilis alteri, detrimentum patiatur, & alius iuuetur: vtpote quia habet longum iter peragere: poterit carius vendere. Si verò aliquis multum iuuetur re alterius quam accipit: & ille qui vendit, non damnificetur carendo illa, non debet eam ſuperuendere: quia vtilitas quæ accreſsit alteri, non eſt ex venditione, ſed ex conditione euentus. Nullus autem debet vendere alteri quod non eſt ſuũ: licet poſsit ei vẽdere damnum quod patitur: ille autem qui ex re accepta multũ iuuatur, poteſt propria ſponte aliquid vendenti ſupererogare, quod pertinet ad eius honeſtatem. ¶ Ex præmiſsis apparet falſitas duarum regularum, quas mercatores pro fundamento palliationis ſuarũ fraudiũ (inſtigante diabolo) ſibi præſtituũt. Prima eſt, quòd

Fraus ſemper accipitur in malã partẽ: et ſur quid importat.

Iuſtum pretiũ quid ſit.

Duæ regulæ falſitatis mercatorum.

quòd tantum valet res, quanti vendi poteſt. Secunda eſt quòd licet contrahentibus ſe inuicem decipere: ambæ enim ſunt contra æqualitatẽ iuſtitiæ commutatiuæ. Et quanuis leges humanæ (quæ non poſſunt cohibere omnia vitia quæ ſunt contra virtutẽ: ſed ſufficit eis q; cohibeant ea quæ deſtruunt pacificũ conuictũ) non puniant: propter hoc non approbant: licet permittant dũtaxat, niſi fortè quando eſt nimius exceſſus, vt cùm venditur res vltra dimidium iuſti pretij: tunc dant actionem reſcindendæ venditionis. Sed lex diuina nil impunitũ relinquit, quod ſit virtuti cõtrarium. Ideo tales qui æqualitatem iuſtitiæ deprauant, punit, & ad reſtitutionem neceſsitat. Angel. de Clauaſio in ſumma ſua dicit primam regulam habere locũ, ſeruatis quatuor conditionibus. Quarum prima eſt ſcientia, ſic q; nulla ſit deceptio ex vtraq; parte, vt. ſ. quælibet partiũ ſciat qualitatem rei & valorem eius. Secunda eſt libertas, hoc eſt quòd non faciat ex tali neceſsitate, quòd excludat rationem voluntarij, quemadmodum quando talis res pertinet ad neceſsitatem vitæ: ſicut triticum, vinũ, veſtes, domus, & alia huiuſmodi, quæ non poſſunt vendi ad libitũ, ſed ſecundũ iuſtum pretiũ: vel quando res venditur timore incurrendi damnũ. Tertia conditio eſt prudentia, quia mẽtis leuitas redderet contractũ illicitũ. Quarta, quòd ille qui plus debito emit, poſsit donare. In talibus enim ſuperexceſſus cenſetur donari propter defectũ valoris, quem ſcit ille qui rem parum valentem, quam alius non tenetur vendere, exceſsiuo pretio emit. Secundò apparet ex dictis, quòd quandocunq; in cõmutationibus eſt defectus latẽs alteri parti, ſiue in re, ſiue in pretio fraus committitur, quæ eſt ex genere peccatum mortale, niſi excuſetur propter imperfectionem, actus vel modicitatẽ obiecti. ¶ Notandũ tamẽ quod in rebus triplex poteſt inueniri defectus: vnus eſt ſecundum ſpecię rei, quando. ſ. vna ſubſtantia pro alia venditur, iuxta illud Eſa. 1. Argentum tuũ verſum eſt in ſcoriã, & vinũ tuũ mixtũ eſt aqua. Alius defectus eſt ſecundũ quantitatem, quæ conſiſtit in pondere, numero, & menſura, iuxta illud Deutero. 25. Non habebis in ſacculo diuerſa pondera, maius & minus, neque erit in domo tua modius maior & minor. Poſtmodùm ſubditur: Abominatur enim dominus eum qui facit hæc, & aduerſatur omnem iniuſtitiam. Tertius defectus eſt ex parte qualitatis: putà ſi aliquis vendat aliquod animal infirmum pro ſano, ædificium ruinoſum pro firmo & ſtabili, res corruptas pro bonis. Ex his ſequuntur innumera corollaria & reſolutiones in caſibus cõſcientiæ: inter alia q; venditor tenetur reuelare emptori defectus latẽtes rei venditæ, idem proportionabiliter dicatur de emptore quò ad vitia monetæ, ſiue quò ad põdus, ſiue quò ad ſubſtantiam, vel proximam reprobationẽ, quam nouit, vẽditore ignorante. Et generaliter vbi nõ ſeruatur æqualitas quocunq; modo illicito fiat, maximè ſi ex monopolio, ſeu coniuratione vnius vel pluriũ, & dicatur rẽ plus valere quàm valeat. fraus cõmittitur, ſequitur etiã quòd non licet tanti vẽdere rẽ, quanti empta eſt: puta cùm diſponitur ad corruptionẽ, vel quando pretium per communitatẽ diminuitur. Si plura circa hãc materiam deſideras, & quid ſit negotiatio, & an ars negotiandi, quæ eſt ſolùm propter lucrum vili emere, & ſtatim abſque tranſlatione aut mutatione facta in re, carius vendere, ſit licita, vide D. Tho. in q. annotata, & maximè art. 4.

Occultans defectum rei venditæ fraudulat. Triplex defectus rerum venditarum.

Ver. 14. DE VSVRA.

c VSura & fœnus idẽ ſunt, & in ſacris literis multipliciter accipiuntur, quandoq; metaphoricè pro ſuperexcreſcentia ſpirituali ũ quam exigit Deus, volẽs vt bonis ab eo acceptis proficiamus ad vtilitatẽ noſtram, ſed non ſuam. Et ſic accipitur Luc. 19. vbi reprehẽditur ille, qui abſcondit & repoſuit talentũ ſibi creditũ in ſudario. Et dictũ fuit illi: Quare non dediſti pecuniam meã ad menſam, & ego veniens cũ vſuris vtiq; exegiſſem illam? Quandoque verò accipitur pro abundantia rerum, propter quam aliquis alteri mutuare poteſt. Et ſic fuit promiſſa filiis Iſrael in præmium pro obſeruatione legis, iuxta illud Deut. 28. Fœnerabis gentibus multis, & ipſe à nullo fœnabis accipies: hoc eſt, tam abũdãs eris q; poteris mutuare gẽtibus, & à nullo mutuũ accipies. Terniẽs, ſiue illud crementũ ſit pecunia, ſiue aliud quod pecunia æſtimari poſsit. ¶ Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quòd mutuum eſt contractus, in quo transfertur dominiũ rei cum debito recuperandi tantundẽ in ſpecie, & non in numero. Ideo dicitur mutuũ, quia de meo fit tuũ. Et conſiſtit in rebus vſu conſumptibilibus, ſiue quarum vſus non diſtinguitur ab ipſis, vt bladum, vinum, oleum, pecuniæ, & alia huiuſmodi. Vtendo enim blado ad cibum, conſumimus, ſimiliter & vinũ, ac pecunias. Quia vſus principalis eius conſiſtit in diſtractione. Ex quo patet, quòd licet in rebus, in quibus vſus diſtinguitur à proprietate, fraus & dolus committi poſsint: non tamen vſura, cùm in illis non inueniatur ratio mutui. ¶ Vſura ſiue dare ad vſurã, hoc tertio modo accipiendo vſurã, peccatum eſt ex ſuo genere mortale, tam in antiqua, quàm in noua lege, ac etiã lege naturæ prohibitum. Primò in antiquo teſtamẽto. Si pecuniam tuam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum: non vrgebis eum, quaſi exactor: neque vſuris opprimes eũ, & Dauid: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? Sequitur: Qui pecunia ſuã non dedit ad vſuram. Et Ezechiel, Si ad vſuram non accommodauerit, & amplius non acceperit, vita viuet. ¶ Nec obſtat quod ſcribitur Deut. 28. Non fœnerabis fratri tuo ad vſuram, pecuniam, neque fruges, neque quamlibet aliam rem: ſed alieno. Quia per hoc quòd prohibet dare ad vſurã fratri, ſufficienter dat intelligere, quòd dare ad vſuram cuicũque homini, eſt ſimpliciter prohibitum. fratris enim nomine omnis homo intelligitur. Vnde Chriſtus: Omnes vos fratres eſtis. Et ideo Dauid & Ezech. abſolutè locuti ſunt. Quod autẽ addit Moyſes, ſed alieno, non conceſsiuè ſed permiſsiuè dixit, ad duritiã cordis eorũ: ſicut de libello repudij & lege talionis, ad maius malũ vitandum

2.2.q.78.

Mutuũ quid ſit.

Vſura ſiue dare ad vſuram, eſt peccatum omni lege prohibitum.

Exod.22. Pſal.14. Ezech.18.

Mat.25.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vitandum, ne à Iudæis Deum colentibus vsuras acciperent, propter auaritiam quam habebant. Quod vtique fecissent, si accipere ab alienis non fuisset permissum. Et eodem modo respondẽdum est, si obiiciatur de legibus ciuilibus, quæ dant actionem vsurariis, nõ approbando, sed solùm permittendo ad duritiam cordis, ad euitandum maius malum: nam nullo aliàs modo subueniretur necessitatem patientibus. Secundò prohibetur lege noua, Lucæ 6. Mutuum date, nihil inde sperantes. Tertiò prohibetur iure naturæ, quo iniustum est vendere quod nõ est, cùm inter ens & nõ ens non sit proportio: & per consequens nec æqualitas, vendere etiam bis aliquid est de iure naturali illicitum, cùm in secũda venditione vendatur non suum: sed alterum horum facit vsurarius, quia vendit vsum rei qui non est distinctus à proprietate: & sic accipitur ꝓ eo quod non est, in quo est plus quàm manifesta inæqualitas. Et si illud lucrum accipiatur pro proprietate, iam bis accipit pro illa, primò tantundem, secundò lucrum: & sic bis accipit. Hæc est ratio Philosophi. Præterea pecunia mutuo accepta transit in dominium debitoris: ita quòd fit sua vt dictum est: sed valde iniustum & inæquale est, vt quis quærat fructum in re quæ est alterius. Igitur, &c. Quidam etiam dicunt, ꝙ in vsura venditur id quod est commune, s. tempus. Insuper fit contra misericordiam, cuius natura est, vt eius opera gratis fiant, aliàs non esset misericordia: Christus autem ponit mutuũ inter opera misericordiæ. ¶ Nec obstat ꝙ aliquando dare mutuũ sit de cõsilio: quia ad mutuũ semper sequitur præceptũ negatiuũ, quo prohibetur ne quid vltra sortẽ nõ solùm accipiatur, sed nec etiã speretur. Ex quo sequitur, ꝙ vsura purè mẽtalis est peccatũ, nõ solùm in lege noua siue euangelica, sed etiã in lege naturæ, ꝓhibitũ: cùm omnis volitio interior libera, quę fertur supra materiã indebitã siue obiectũ, ꝓhibitũ, sit mala, & peccatũ. Eadẽ ratione adulteriũ purè mẽtale, est peccatũ.

5. Ethic.

Luc. 6.

Ver. 15. DE DIVISIONE VSVRAE.

VSura diuiditur in mentalem & extrinsecam. Vsura extrinseca consistit in hoc quod est lucrari ex mutuo, intercueniente pactione explicita vel implicita. Mentalis consistit in spe lucri, absque vlla conuẽtione. Pro resolutione multarum difficultatum circa vsuram extrinsecam notandum, quòd ad lucrum vsurarium requiruntur & sufficiunt duæ cõditiones ex parte ipsius lucri. Prima est quòd sit aliquid pecuniæstimabile. Secunda, quòd lucrum nõ sit suum, s. mutuantis. Ex prima sequitur, quòd si aliquis mutuat alteri vt fiat amicus, non est vsurarius. Ex secunda sequitur, quòd si aliquis mutuat alteri vt rehabeat suum, vel vt redimat vexationem, quia si non mutuaret, fortè debitum negaret, vel se ad iudicium trahi faceret, quod nõ facit propter mutuũ, non est vsura. Neque etiã si mutuãs deducat in pactum, damnum emergẽs quod incurrit, est peccatum: quia non est lucrum. Sed si obliget ad remutuandum, vel molendum in mola sua, vel ad sumendum aliquid ex officina sua, vsura est: quia illa obligatio pecunia æstimari potest. Discernendum est tamen hic lucrum licitum ab illicito, lucrum enim licitum est pretium pro mola vel aliis mercibus, & hoc non est vsura, nec subiacet restitutioni. Illicitum verò est obligatio, ideo tenetur ad relaxandum vinculum obligationis, & ad recompensationem illius ad arbitrium boni viri. Sequitur etiam, quòd si aliquis locat aut vendit pecuniam, quod fieri potest quantũ ad vsum secundarium, cum pacto accipiendi plus, moderatè tamen, non est vsura, cùm non sit mutuum, vt si quis mutuat pecuniam ad ostentationem, vel si locat aureos ad ponendũ in brodio, vel nummos aureos vendit pro argenteis & parua moneta, vt emptor leuius & securius ambulet: non est vsura. Sicut enim vasa aurea & argentea, & argentum & aurum non monetatum, potest locari & vendi, sic pecunia quò ad vsus secũdarios. Sequitur etiam quòd si aliquis accipiat pœnam conuentionalem propter moram debitoris, non est vsurarius, quia non ex mutuo, sed ex mora. Quod limitandum est, nisi creditor probabiliter æstimaret debitorem futurum esse in mora, aut mallet debitorem incurrere pœnam, quàm sibi soluere. Et generaliter si interueniat fraus. In mutuo implicito, multis modis vsura committi potest. Si venditor propter dilationem pretij plus vendit, vel emptor minori pretio emit, quia pretium anticipat. Idem de obligato ad soluendum certã summam post annum. Et quia anticipat solutionem pro minori pretio, liberatur à toto. Item si minori quàm iusto pretio emit: quia facit pactum de retrouendẽdo. Si pignore vtitur, vel aliquid pecunia æstimabile accipit, putà operationes in vineis, aut vsus equorum: pariter si quis emat rem non existentem, putà domum, pro existente, & venditor locat donec reddat principale. Similiter in societatibus & subsidiis, quando non est æqualitas in lucro, vel periculum non æqualiter pendet. Et si quis rem suam seruaturus, ad tempus vendit illam, volens maius pretium, quod interim curret vsque ad illud tempus, vsura est. Nõ esset tamen vsura, si ad pretium commune alicuius determinatæ diei venderet. Nec si triticũ antiquũ ad nouũ mutuaret: dummodò triticũ mutuatum esset sanum, & non permixtum puluere aut aliis granis, & expectetur nouum purum duobus cribris ventilatum & purgatũ: excessus enim valoris vsura est. Et quia penè innumeri casus sunt à mercatoribus adinuẽti, quos prolixũ esset scribere, ad summistas remitto. Et ad prędicta fundamenta, ꝓ quorũ applicationẽ facilè poterit nouus casus oblatus cognosci, hæc ꝓ introductione sufficiãt.

Ad lucrum vsurariũ quæ requirantur & sufficiant.

In mutuo implicito vsura multipliciter cõmitti potest.

Ver. 16. DE VSVRA MENTALI.

CIrca vsuram mentalem, quæ consistit in spe lucri ex mutuo absque conuentione, ad cognoscendum quando sit peccatũ, considerandũ est an lucrũ speretur ex mutuo, an ex mera gratitudine. Si ex mutuo, est peccatũ restitutioni obnoxiũ. Si verò ex mera gratitudine eius qui accipit mutuum, & non ex mutuo, nõ est peccatũ: neque tenetur ad restitutionem. Verùm quia plerũque animus mutuũ dantis non concordat cum animo & intentione mutuum accipiẽtis: ideo oportet discernere

discernere distinguendo: quia vel vtriusque intentio est pia, vel claudicat ex vna parte. Si vtriusque intentio est pia: quia mutuans non sperat ex mutuo: nec accipiens mutuum dat illi propter mutuum, sed ex mera liberalitate & gratitudine: tunc nulla est vsura, neque opus est restitutione. Si verò vtriusque intentio feratur ad mutuum: quia mutuans sperat aliquid ex mutuo: accipiens dat propter mutuum aliquid vltrà tunc est peccatũ, & tenetur ad restitutionem. Si verò alterius conditio claudicat: dupliciter fieri potest, vel ex parte dantis, vel ex parte accipientis. Si ex parte accipientis, quod est quando qui mutuat, nil ex mutuo sperat. Accipiens autem dat aliquid vltra sortem propter mutuũ, & quasi inuitus. Tunc si mutuans, accipit, putans debitorem ex mera gratitudine dare, non peccat, nec tenetur ad restitutionem, donec ad eius notitiam peruenerit, quòd debitor propter mutuum dedit. Si autem claudicat ex parte mutuãtis tantùm, sic quòd mutuans sperat ex mutuo, & alius ex mera gratitudine dat: tunc mutuans peccat peccato vsuræ, & tenetur restituere. Verùm si postea cognoscat ꝙ ex mera gratitudine debitor dedit, potest acceptare & retinere. D. Caietanus circa hoc dicit, ꝙ si quis non vult mutuare alicui, quẽ nouit nisi ex gratitudine offerentem, & libenter mutuat alteri, quem videt gratum: non propter ea inuoluitur peccato vsuræ mentalis: sed sequitur naturalem inclinationem, quia actiones nostras dirigimus his qui digni sunt. Et similiter ex parte accipientis mutuum: si quis gratis multa impendit munera & obsequia, vt ille ad ampliora beneficia mutui exhibẽda prouocetur: ad nullum peccatum prouocat mutuantem. Quod limitandum venit quò ad primum, extra casum, in quo non grato mutuare non tenetur. Et quò ad secundum in casu, in quo esset valde pauper vel tenuis.

Ver. 17. DE REDDITIBVS ET CENSIBVS ANNVIS.

C CIrca redditus & census annuos an sit licitum eos emere, & an & quando in talium emptione committatur vsura, est difficultas. Pro cuius resolutione aduertẽdum est, ꝙ cùm omnia quæ possunt pecunia æstimari, emi & vendi possint, modo seruetur æqualitas inter rem venditam & precium: sequitur quòd redditus & census annui, qui pecunia æstimari possunt, sunt vendibiles: & venditio & emptio eorum est licita, dum modo iustum pretium seruetur. Si verò viliori pretio emantur, & non est pactum de retrouendendo, non est quidem vsura, cùm non sit mutuum nec explicitum nec implicitum: est tamen iniustitia, propter inæqualitatem pretij: tenetúrque emptor iustum pretium resarcire. Si verò redditus vel census annui emantur minori pretio cum pacto de retrouendendo, vsura est: quia ibi est mutuum implicitum: & emptio illa sub minori pretio, & pactum de retrouendendo est quoddam velamen in fraudem vsurarũ, & sic non habet efficaciam. Nam (vt dicunt Iuristæ) plus valet quod agitur, quàm quod simulatè cõcipitur. Vbi autem annui redditus & aliæ quæcunque res iusto pretio emuntur: pactũ de retrouendendo non vitiat, immo pertinet ad liberalitatem emptoris, qui ad hoc se astrinxit, ꝙ non potest exigere simul omnes pecunias datas, manẽte debitore libero ad dandũ sortem vel redditũ annuum. Ex his patet quid dicendum sit de redditu annuo tritici, vini, ac olei. Sed aduertendum est bene ad pretiũ iustum, quia variatur, & vix reperiri potest propter sterilitatem & pericula occurrentia: nec pretiũ iustũ taxare pertinet ad Theologum, sed ad communitatem, vel principem communitatis: ideo pertrãseo. Puto tamen excusari eos qui sequuntur edictum principis vel parlamentorũ, dummodo quãdo pro loco & tempore ex causa rationabili variãt edicta & augent pretiũ, etiã ab emptoribus augeatur.

Ver. 18. DE VSVRARVM RESTITVTIONE.

D VSurarij extrinsecè lucrum accipientes ex mutuo siue explicito, siue implicito, tenentur ad restitutionem acceptorum, & ad interesse damni emergentis. Non tamen tenentur ad restitutionem eorum quæ ex pecunia vsuraria acquisierunt. Cùm licitè quilibet tenere possit, quod leram acquisitum est, faciat fructus, vt domus, vineæ, prata, tenetur non solùm ad restitutionem domorum, vinearum, & pratorum, per vsuram acquisitorum, sed etiam fructuum. Quando autem purè mentalis vsurarius restituere teneatur, vt dictum est, cùm de vsura mentali ageretur.

2.2.q.78.ar.3.

Ver. 19. DE ACCEPTIONE AD VSVRAM.

E ACcipere ad vsuram à parato dare ad illam, & qui non consueuit aliter mutuare, in casu necessitatis vel rationabilis vtilitatis secundũ se nullũ est peccatũ: quia nil aliud est, quàm mutuum accipere & vsurã pati: quorum neutrũ habet rationem mali culpæ: quia secundum Philos. Qui iniuriam siue iniustitiam patitur, non peccat: sed vsurarius dãdo sub vsuris facit iniustitiam: ergo qui accipit & patitur, non peccat. Licitum est enim peccato alterius in bonum suũ vti: quia Deus vtitur omnibus peccatis ad aliquod bonum, vt ait D. Aug. Potest tamen esse peccatũ, si quis absque rationabili causa patiatur hoc damnum, & alterius iniquitate vtatur. Inducere verò non paratum, vel à parato petere mutuum sub vsura, peccatũ est: quia nullo modo licet inducere aliũ ad peccatum, neque cooperari seu consentire aut cõplacere peccato alterius: quia quanuis aliquis sit dispositus & paratus dare ad vsuram, non tamen semper cogitat, & ex illa petitione quia illicitum petit, prouocat ad denuo consentiendum peccato, ad quod erat anteà dispositus. Nõ autem prouocat, quando solùm mutuum petit: quia quòd det ad vsuram, non sequitur per se ad petitionem mutui, cùm possit absque vsura dare: ideo per accidens est, & ex malitia sua proueniẽs, quòd offerat sub vsura, & non aliàs. Sicut si à debitore idololatra negante debitum, & parato peierare, creditor petat quòd iuret per idolum suum, peccat: quia petit aliquid, quod alius non potest facere sine peccato. Si verò petat solùm iuramentum, cùm illud licitè præstare possit per Deum ve-

2.2.q.78.ar.4.

5. Ethic.

In Enchi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum: sicut dare mutuum sine vsuris, non consentit neque cooperatur peccato alterius.. Licet ille ex malitia sua incidat in peccatum, ad quem præseruandum non tenetur relinquere vtilia & necessaria sibi: licet bene teneatur ad præseruandum à peccato ex infirmitate proueniente, quod est bene notandum: quia hinc pendet solutio multarum difficultatum.

§. 4 DE PARTIBVS INTEGRALIBVS IVSTITIAE.

2.2.q.99. Psal.36. PArtes integrales iustitiæ sunt duæ. s. facere bonum, & declinare à malo. Iuxta illud Psal. Declina à malo, & fac bonum. Non tamen accipitur hic bonum vel malum largè siue communiter. Quia ad omnem virtutem pertinet facere bonum, & vitare malum: nisi forte accipiatur iustitia, prout est omnis virtus. Quanuis iustitia hoc modo accepta respiciat quandam specialem rationem boni, prout est debitum in ordine ad legem diuinam vel humanam. Sed iustitia particularis respicit bonum in ordine ad proximum, & sic facere bonum ponitur pars iustitiæ sub ratione debiti ad proximum, & vitare malum oppositum, quod est proximo nociuum. Ad iustitiam verò generalem, facere bonum debitum in ordine ad communitatem, & vitare malum oppositum. Et dicũtur partes integrales: quia vtraque earum requiritur ad perfectum actum iustitiæ. Et ponuntur duæ: quia in operationibus & rebus exterioribus, circa quas est iustitia, aliud est facere æqualitatem, aliud æqualitatem factam non corrumpere. Non enim declinare à malo importat negationem puram, hoc est non facere malum: quia per hoc non meretur palmam, sed euitat pœnam: sed importat motum voluntatis repudiantis malum. Et hoc ipsum vocabulum declinationis importat. Et hoc est meritorium, præcipuè cùm aliquis impugnatur vt malũ faciat, & resistit. Et inter hos actus perfectior & principalior ac completiuus iustitiæ, est facere bonum: declinare autem à malo, est actus imperfectior & secundarius.

Ver. 1. DE PECCATO TRANSGRESSIONIS SIVE COMMISSIONIS.

2.2.q.79.artic.1. *Transgressio dupliciter accipitur.* A HIs duabus partibus integralibus opponũtur duo vitia. Declinationi à malo opponitur transgressio. Operationi boni opponitur omissio. Quò ad primum, sciendum q̃ transgressio accipitur dupliciter. Primò largè, & importat violationem cuiuslibet præcepti, siue affirmatiui, siue negatiui, & sic non diuiditur contra omissionem: immo est aliquid commune omni peccato. Secundò, vt accipitur propriè & strictè: & sic importat contrauentionem præcepti affirmatiui duntaxat. Et sic opponitur omissioni. Quia transgressio est per actum directè oppositũ præcepto negatiuo. Omissio verò de se non importat aliquem actum directum præcepto affirmatiuo oppositum: sed solum defectum actus debiti, & prætermissionem præcepti affirmatiui. Inter hæc duo peccata, simpliciter & absolutè loquendo, peccatum trãsgressionis est grauius, propter directam repugnantiam cum præcepto. Vnde non adeò grauiter peccat filius, qui non exhibet debitam reuerentiam patri: sicut qui facit irreuerentiam. Licet aliqua omissio possit esse grauior aliqua transgressione, propter circunstantiam aliquam: vt in eo qui tenetur custodire portas ciuitatis: & eius omissione hostes ingrediuntur, & diruunt omnia.

Ver. 2. DE PECCATO OMISSIONIS.

2.2.q.79.ar.3. B CIrca peccatum omissionis est difficultas, an sit dabilis pura omissio, an semper habeat actum adiunctum. Et quò ad hanc difficultatem certum est, quòd non est necesse semper habere actum annexum concomitantem. Quia tempore impletionis præcepti potest quis dormire: & tunc omittit & nullum actum concomitantem habet. Certum est etiam quòd si habeat actum directum concomitantem, vt pote nolle implere præceptum affirmatiuum: tunc non est pura omissio: sed est peccatum mixtum comprehendens transgressionem & omissionem, cum omne præceptum negatiuum includat affirmatiuum. Sed difficultas pendet in hoc, an præcepti omissio possit esse absque quocunque actu concomitante vel præcedente, qui sit causa eius. Et respondetur q̃ semper habet vel habuit actum præcedentem, qui fuit causa eius: vt si is qui tenetur ire ad matutinas, se inebriauit de sero, vel in aliis se occupauit, vnde impossibilitauit se ad surgẽdum ad matutinas, peccatum omissionis non imputatur ei pro tunc: quia si aliquis violẽter excitaret eum & iret ad matutinas, non omitteret. Et sic omissio non incipit ei imputari ad culpã, donec venit tempus in quo debet & tenetur operari. Licet peccauerit in causa, se impossibilitando: Et sic omissio imputatur actui quo se inebriauit.

An præcepti omissio possit esse absque quocũq; actu.

§. 5. DE PARTIBVS POTENTIALIBVS IVSTITIAE.

C PArtes potentiales adiunctę iustitiæ sunt multæ. Ad quarum euidentiam supponendum est primò, quòd in virtutibus quę adiunguntur alicui principali, duo sunt consideranda: Primò quòd virtutes adiunctæ in aliquo conueniant cũ principali cui adiunguntur. Secũdo q̃ in aliquo deficiant à perfecta ratione ipsius. Secundò supponendũ est q̃ iustitia est ad alterũ, & ratio iustitię consistit in hoc quòd reddat alteri quod ei debet secundum æqualitatem. Et sic debitũ & æqualitas sunt de perfecta ratione iustitiæ. A ratione æqualitatis deficiũt quatuor virtutes. s. religio, quæ est in ordine ad Deũ, cui non potest reddi æquiualens. Item Pietas, quæ est in ordine ad parentes, quibus etiam non possumus reddere æquiualens. Item Obseruantia, quæ est erga virtuosos, & in dignitate constitutos, deficit ab æqualitate, cùm virtus ab homine recompensari non possit: vt patet per Philosophum. Et huic adiungitur obedientia. Ad sciendum autem quæ virtutes deficiant à ratione debiti iustitiæ, notandũ est q̃ secundum Philos duplex est iustum siue debitũ. s. legale & morale. Iustũ & debitũ legale est, ad quod reddendũ aliquis aliqua lege astringitur in exteriori foro. Et tale debitũ legale respicit iustitia, quæ est principalis virtus. Iustũ verò siue debitũ morale est,

4. Ethic. 8. Ethic. *Ind bitum est duplex. Debitum morale.*

est, quod ad reddendum quis non astringitur aliqua lege in foro exteriori, sed illud aliquis debet ex honestate virtutis. Hoc debitum non est tẽtum, sicut debitum legale. Et ideo virtutes quæ sunt ad alterum sub ratione debiti moralis & honesti, deficiunt à ratione iustitiæ ex parte debiti, licet nõ ex parte æqualitatis. Debitum autem morale habet diuersos gradus: & secundũ hoc assignantur diuersæ virtutes annexę iustitię. Primus gradus debiti est, ex cuius ratione insurgit necessitas, quando. s. est sic necessarium, q̃ sine eo morum honestas conseruari nõ potest. Et iste gradus debiti potest attendi dupliciter. Primò ex parte debentis. Et sic ad hoc debitum pertinet, vt homo talem se exhibeat alteri in verbis & factis, qualis ipse est. Et sic adiũgitur iustitiæ Veritas, in qua ineluditur fides siue fidelitas, per quam fiunt & seruãtur quæ dicta sunt & promissa. Secũdò potest attendi ex parte eius cui debetur, prout aliquis recõpẽsat alicui secundũ ea quæ fecit, siue in bonis, siue malis. Quò ad bona adiungitur iustitiæ vna virtus, quæ dicitur gratia, seu gratitudo, quæ ab aliquibus dicitur Eucharistia: quò ad mala verò ponitur alia virtus, quæ dicitur vindicatio, p quã (vt Tul. ait) omnino quod obscurũ est, aut defendẽdo, aut vleiscẽdo, ppulsat. Secũdus gradus debiti, quod dicitur necessarium largo modo, sicut cõferens ad maiorẽ honestatẽ. Circa hoc debitũ versatur Liberalitas, Affabilitas, & Amicitia, & alia huiusmodi, de quibus per ordinẽ dicendũ est.

Debitũ morale habet diuersos gradus.

Ver. 1. DE RELIGIONE.

2.2.q.81.ar.1. D RElegio, est virtus disponens hominem ad colendum & honorandum Deum. Ad hanc ordinantur tria prima præcepta decalogi, quæ sunt de actibus eius. Actus religionis eliciti, siue ad quos religio immediatè inclinat, sunt octo, duo interiores, & sex (vt in pluribus) exteriores. Et quia finis religionis est superior ad alias virtutes: ideo potest actus omnium aliarum virtutũ imperare, hoc est ad finem suum ordinare.

Ver. 2. DE DEVOTIONE.

2.2.q.82.ar.2. E PRimus actus religionis interior, est deuotio, quæ nil aliud est, quàm prompta voluntas tradẽdi se ad ea quæ pertinent ad Dei famulatum, cultum & honorem. Vnde Exod.35. dicitur, Quòd multitudo filiorum Israel mente promptissima atque deuota offerebat primitias Domino. Et sic patet quòd deuotio pertinet ad voluntatem. Causa enim extrinseca est Deus, causa verò intrinseca est contemplatio & meditatio, qua quis concipit quòd se tradit diuino obsequio. Vnde Psal. In meditatione mea exardescet ignis, effectus verò eius est interior cordis lętitia. Vnde in collecta Ecclesiæ dicitur, Vt quos ieiunia votiua castigant, ipsa quoque deuotio sancta lætificet.

Psal.38.

Ver. 3. DE ORATIONE.

2.2.q.83.ar.1. F SEcundus actus religionis est Oratio, quæ dupliciter accipitur. Vno modo largè, pro qualibet bona operatione. Vnde super illud 1. Thess. vlt. Sine intermissione orate, dicit Gl. Semper orat, qui semper bene facit. Et sic accipitur Luc.18. vbi dicitur: Oportet semper orare, & nũquam deficere. Alio modo strictè, prout est applicatio mẽtis ad Deũ. Et sic secundũ Damasc. Oratio nil aliud est, quàm quidam ascensus animi, siue quædam mentis eleuatio in Deum, & secundũ D. Aug. est petitio decentium à Deo. Et ex his duabus definitionibus conficitur vna tertia. s. Oratio est ascensus siue eleuatio & ordinatio mentis siue animi ad Deum, cum quadam decentium petitione. Licet enim Deus multa etiam non petita liberaliter nobis largiatur: tamen aliqua vult dare nobis petẽtibus, propter vtilitatem nostram: vt. s. fiduciam quandam accipiamus recurrendi ad eũ & vt cognoscamus eum esse bonorum nostrorum authorem & largitorem. Et cùm per orationẽ homo exhibeat reuerentiã Deo, inquantũ ei se subiicit, & orãdo protestatur se egere eo, sicut authore naturæ, & largitore bonorum suorum: sequitur q̃ oratio est actus virtutis religionis, ad quam pertinet honorem & reuerentiam Deo exhibere. Et quanuis oratio sit elicitiuè ab intellectu: & ideo secundum Cassiod. oratio dicitur, quasi oris ratio: est tamen imperatiuè à voluntate, in qua est religio, quæ ordinat actum voluntatis & aliarum potentiarum ad Dei reuerentiam. Et quia ad orationem perfectam tria requiruntur. s. eleuatio mentis in Deum, & ratio impetrandi, quæ ex parte Dei dicitur sua sanctitas, per quam petimus exaudiri, secundum illud Danielis 9. Propter temetipsum inclina Deus aurem tuam, ex parte verò petẽtis est gratiarum actio. Hinc est q̃ oratio plura nomina sortitur. Vnde & Apost. dicit: Obsecro igitur primùm fieri obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones. Inquantum orãs accedit ad Deum quem orat, dicitur Oratio. Inquantũ petit aliquid à Deo determinatè, dicitur Postulatio: si verò indeterminatè, vt cùm quis petit adiuuari à Deo, dicitur Supplicatio. Et si solum factum narretur, vt Ioan.11. Ecce quẽ amas infirmatur, vocatur Insinuatio, quantum autem ad rationẽ impetrandi ex parte Dei, dicitur Obsecratio: ex parte verò petentis, dicitur Gratiarum actio. Et ideo Glos. 1. Tim.2 dicit, quòd in Missa obsecrationes sunt, quæ præcedunt consecrationem: in quibus quædam sacra commemorantur: Orationes sunt in ipsa cõsecratione, in qua maximè debet mens in Deũ eleuari. Postulationes autem sunt in sequentibus. Gratiarum verò actiones in fine. In pluribus etiã Ecclesiæ collectis hæc quatuor possunt attendi: sicut in collecta sanctæ Trinitatis. Quia cùm dicitur, Omnipotens sempiterne Deus, pertinet ad orationem. Quod verò dicitur, Qui dedisti famulis tuis, pertinet ad gratiarum actionem. Cùm autem dicitur, Præsta quæsumus omnipotens Deus, pertinet ad postulationem, & quod ponitur in fine. Per dominũ nostrũ Iesum Christũ, &c. pertinet ad obsecrationẽ.

Lib.3. Lib.de Ver.do.

Ver. 4. DE NECESSITATE ORATIONIS.

2.2.q.83.ar.3. ad.2. G ORationẽ esse de necessitate salutis & de præcepto, patet per illud Marc.14. Vigilate, & orate vt non intretis in tentationem, & Luc.11. Petite, & accipietis. Ratione potest probari. Quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

necesse est aliquando se subiicere Deo. Dicitur enim Esa. 45. Mihi curuabitur omne genu, & 2. Macch. 9. Antiochus coactus, & manifestam Dei virtutem in se contestans, ita air: Iustum est subditum esse Deo, & mortalem non paria Deo sentire. Sed per orationem (vt dictum est) homo se subdit Deo: ideo Psal. Subditus esto Domino, & ora eũ. Hæc subiectio est duplex. s. exterior & interior. Interior dicitur oratio mentalis. Exterior, quæ sit verbo, dicitur oratio vocalis. Inter has, mentalis est principalior: quia vocalis sine mentali non placet Deo. Vnde Mat. 15. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. Sine causa me colunt. ¶ Ad euidentiam tamen huius necessitatis sciendum est q̃ cùm præceptum de oratione sit affirmatiuum, nõ obligat semper & pro semper, sed pro tempore. Inuestigandum igitur nobis est quo tempore teneamur orare: & quas orationes dicere. Et quidem quantum ad orationem vocalem communem, quæ per ministros Ecclesiæ in persona totius populi fidelis Deo offertur, necesse est quod innotescat toti populo: quod fieri nõ posset nisi esset vocalis. Ideo rationabiliter statutum est ab Ecclesia præceptũ, vt ministri Ecclesiæ voce pronuntient orationes, quas pro populo faciunt. Et sic tenentur temporibus determinatis orare. Sic q̃ peccarent mortaliter habentes curam Ecclesiarum collegiatarum & monasteriorum, si prætermitterent aliquod officium eis ex fundatione seu ex statutis, per superiores approbatis & iuratis, ordinatum. ¶ Septem autem horæ canonicæ (quæ sunt matutinale officium, 1, 3, 6, 9, vesperæ, & completorium) diuinitus inspiratæ secundum illud Psal. Septies in die laudem dixi tibi, fuerunt ab Apostolis obseruatæ. Vnde Act. 3. dicitur, Petrus & Ioannes ascenderunt in templum ad horam orationis nonam. Et deinde ab Ecclesia fuerũt præceptæ, vt omni die dicantur à ministris existentibus in sacris ordinibus ad laudandum Deum, & gratias agendũ de beneficiis. Inter quæ maximum est beneficium creationis & redemptionis. Quorũ primũ septem diebus completum fuisse dicitur. Secũdum verò beneficium septem quodammodo horis peractũ est, vt habetur in officio sanctæ Crucis, quod dicentibus Ioannis 22. dedit 40. dies indulgentiarũ, vt D. Anton. Flor. dicit in 3. parte suæ summæ, tit. 13. c. 4. Præceptum harum horarũ habetur in cã. dolentes, de celebrat. miss. Tenentur pariter ad eas beneficiati, etiam non existentes in sacris, vt habetur in c. clericus. 91. dist. Tenentur etiam religiosi professi, ac etiam cõuersi religionis approbatæ per Ecclesiam, eò q̃ sint instituti non solùm ad orandum pro se particulariter, sed etiã pro vniuersali vtilitate fidelium. Et eò etiam q̃ sint totaliter applicati ad cultum Dei. Ideo dicuntur habere beneficium interpretatiuè, s. viuendi ex eleemosynis, vel ex redditibus monasterij, vel collectis quæ eis conceduntur ab Ecclesia, ratione applicationis prædictæ. Tenentur & prædicti ad officium D. Virginis & defunctorum, psalmorum, letaniarum, nocturnorum, secundum quòd in eorum statutis cauetur. In his enim vnaquæque prouincia & religio abundat suo sensu. Hæc obligatio procedit ex generali consuetudine Ecclesiæ vel religionis, cuius officium dicunt. Clerici verò in minoribus ordinibus constituti, vel solo clericatu, non tenentur ad aliquas orationes vocales ex præcepto Ecclesiæ. Prædictæ autem horæ debent conuenienti tempore dici, vt habetur in cap. 1. de celebrat. missarum. Quod intelligendum est secundum morem patriæ & ordinationem statutorum. Possunt tamen ex causa præueniri vel retardari, sicut cùm facienda est processio vel prædicatio. Nec debet accipi hora punctualiter, alioqui non posset dici tertia post primam, quod tamen in pluribus Ecclesiis & religionibus approbatis seruatur. Officium verò priuatum, quod s. dicitur non officiando in Ecclesia, debet si fieri potest. propriis horis dici, quod obseruant Carthusienses. Si verò non possit commodè propriis horis dici propter occupationes, potest præueniri vel retardari: melius tamẽ est præuenire. Solent curiales & alij occupati, de mane persoluere officium vsq; ad vesperas: & de sero dicere vesperas cũ cõpletorio, & hoc consulitur in c. 1. de celebrat. missa. Matutinas etiã si quis diceret de sero dici præcedentis propter honestam occupationem, vt propter lectionẽ vel prædicationẽ, non malè faceret. Nã & hoc in Ecclesiis cathedralibus quandoque fieri solet, quia cùm officium ecclesiasticum incipiat à vesperis, si de sero post completoriũ matutinale dicatur, censetur ad sequentem diem pertinere. Nec eo tẽpore dicens tenetur repetere, nec in crastinum à celebratione cessare, etiam si post matutinale officium de sero dictum bibat, dummodo post mediam noctem non bibat: quia tunc tenetur à celebratione cessare, vt habetur in c. si constiterit, de accus. cùm debeat ieiuno stomacho communicare, & dies quò ad ieiunium à media nocte incipiat. Si verò matutinas quis de sero diceret, vt quietius somno vel voluptati vacaret, non esset absque peccato. Quia in his consideranda est intentio dicentis: quantumcunque tamen retardet, non videtur mortaliter peccare, secũdum D. Anton. Flor. dummodo terminet circa mediã noctẽ, in qua quantum ad hoc videtur dies terminari. Qui autem prætermissa vna hora aliam dicit, puta post primã sextam, tenetur dicere quod omisit: non tamen tenetur repetere quod dixit: licet debeat de negligẽtia siue omissione pœnitere. Qui verò nõdũ dictis matutinis missam celebrat, mortaliter peccat, secũdum Guillelm. & Hostien. licet post celebrationem dicat. Et hoc ideo, quia facit cõtra generalem & approbatam consuetudinem Ecclesiæ, iuxta c. in his. 11. distin. Qui autem celebrat antequam dicat primam, nõ peccat cùm in multis Ecclesiis plures missæ dicantur ante primas. Nec tamen tãtum peccat, qui dimittit vnam horam, sicut qui dimittit totum officium licet mortaliter peccet. Qui verò totum officium dimittit, non peccat septem peccatis mortalibus: quia dicere totum officiũ cadit sub vno præcepto. Grauius tamen peccat, qui plus dimittit. Si quis autem propter infirmitatẽ dimittit, quia absque magna difficultate aut incremento infirmitatis dicere non potest, nõ peccat, neq; tenetur repetere æquialẽs, quia Deo authore (qui non

Psal. 36.

Quo tẽpore teneamur orare.

Psal. 118. Septem horæ canonicæ diuinitus inspiratæ & per Apostolos fuerunt obseruatæ.

Qui tenentur ad horas canonicas.

Horæ canonicæ debent competenti tempore dici.

Horæ canonicæ possunt aliquãdo præueniri & retardari.

Officiũ priuatum quo tempore dici possit.

Officiũ matutinale de sero dici potest.

Quod li. 5. art. 28.

Bibens de sero post officiũ matutinum, non tenetur repetere.

Celebrans non dicto matutino peccat.

Dimittens officium propter infirmitatem non peccat, nec tenetur repetere.

nõ præcipit impossibile, neq; valde difficile) infirmitatem patitur. Ecclesia etiã quæ est pia mater, nõ intẽdit fideles ad valde difficile obligare: eũ iugũ domini suaue sit, & onus eius leue. Ideo pro tẽpore infirmitatis deobligatur à præcepto Ecclesiæ. Si verò propter paupertatẽ vel necessitatem, quia fortè libro caret, etiã deobligatur: tenetur tamen recõpensare per psalmos vel per orationem dominicam sæpius repetitam. Non tamen quis euadit graue peccatũ. quando ad libitum suũ sine causa rationabili mutat officiũ in Ecclesia vel religione sua dici consuetũ, aut ordinatũ: quanuis propter prædicationem vel lectionem, de licẽtia prælati, vbi Chorus facit de feria, liceat dicere officium de aliquo sancto triũ lectionũ: quia causa est rationabilis. Ideo non peccat. Qui tamen in Choro horas dicunt, non tenentur totum dicere: sed sufficit quòd ea quæ ad eorum Chorũ pertinent, persoluant: cùm propter charitatẽ cẽseantur esse vnum: nec etiam qui vnũ versum aut psalmum omittit, totum officium tenetur repetere: sed sufficit poste à omissum supplere. ¶ An autem qui tenentur dicere officium, si omiserint, teneantur repetere: & an possit confessor talẽ omittentem cõfessum, purè relaxare, aut cum vno vel duobus psalmis commutare, difficultas est nõ modica: eò quòd si quis tenetur determinato die dare Sorti vel communitati centum aureos: si dare omiserit illa die, non est liberatus: nec potest sacerdos minuere vel commutare, cùm sit in præiudicium tertij. Sic cùm officium sit institutum in vtilitatem totius populi, videtur quòd nõ sit liberatus. Circa hoc D. Tho. dicit, quòd in omni officio diuino est hoc cõmune, quod pertinet ad Dei laudem, & suffragiũ fidelium. Sed distinguitur vnum officiũ ab alio, secundum diuersitatẽ temporum & locorum. Et ideo sicut in officiis diuinis exoluendis obseruanda est congruentia diei & temporis: quæ quidem obseruari nõ posset, si oporteret iniungere dimittẽti, vt horas diceret quas omisit, fortè enim in completorio diceret, Iam lucis orto sydere, & in tempore Paschali diceret officium dominicæ Passionis, quod videtur absurdum, & ideo non videtur esse iniungendum ei qui omisit diuinum officium, quòd horas easdem repetat. sed aliquid loco illius ad diuinam laudem pertinens, puta septem psalmos, vel aliquid amplius secundum quãtitatem omissi dicat. Ex quo sequitur quòd tenetur ad æquialens, & per consequens sacerdos non potest obligationem diminuere, licet possit pro reatu omissionis pœnitentiam arbitrariam dare. Prædicta autem obligatio laudandi Deum & faciendi suffragium Ecclesiæ, non est reatus, nec ex reatu pendens, sed ex præcepto Ecclesiæ. Igitur simplex sacerdos non potest diminuere aut commutare. Nec est simile de ieiunio ab Ecclesia præcepto omisso. Quia illud præceptum directè & immediatè ordinatur ad particulare bonum personæ, & non ad vtilitatem aliorum, sicut diuinum officium, vt dictum est. Ideo sacerdos non tenetur iniungere, vt ieiunia omissa suppleat. D. Antoni. Florent. qui fuit satis scrupulosus, in tertia parte summæ, tit. 13. c. 4. allegat D. Petrum de Palude in quarto dicentem, q̃ Dei vicarius potest commutare & condonare restitutionem Deo faciendam. Ideo si quis per totũ annum dimisit officium, non oportet quòd totum duplicet. Quia magis placet Deo minus cum deuotione & cordis alacritate, quàm æquialens cum tædio. Allegat dictum D. Hieron. quod habetur in can. non mediocriter, de consecrat. dist. 5. vbi dicitur: Melior est quinque psalmorum decantatio cum cordis puritate & spirituali hilaritate, quàm totius Psalterij modulatio cum cordis tristitia & anxietate. Verùm ex doctrina D. Thomæ habetur, q̃ solùm immediatus Christi vicarius, pontifex. s. maximus, qui regimen & curam habet totius Ecclesiæ, hoc potest. Quia ea quæ ad Ecclesiam pertinent, eius subiacent dispositioni, & ideo debitũ Ecclesiæ potest commutare, imò omnino remittere: ne deterreantur peccatores omittẽtes: & ne desperẽt. Sicut enim potest dispensare ne canonicus in duabus Ecclesiis teneatur bis officium dicere: licet aliquid in diuino officio naturaliter dispensatus in hymnis vel psalmis teneatur superaddere: ita in officio per Ecclesiam ordinato Papa potest dispensare. Inferiores verò eo non possunt, nisi ex eius commissione. Ideo non simplex curatus posset. Quam ob rem timendum est negligẽtibus: quia si hîc non satisfecerint, vel à summo pontifice indulgentiam obtinuerint, reddituri sunt vsque ad minimum quadrantem in purgatorio rationem. Potestas enim curatorum & episcoporum limitata est, neque in his quæ ad totam Ecclesiã pertinent, se extẽdit. Vnde si cõmutent vel condonent, ponunt falcem in messem alienam. Ideo commutantes peccant, & etiam absoluentes, nõ iniungentes æquialens. ¶ Ad alias autem orationes vocales ministri Ecclesiæ prædicti aut alij laici vel clerici simplices sub præcepto siue sub pœna peccati mortalis, non tenentur, nisi ratione voti vel acceptationis in cõfessione, vel præcepti Ecclesiæ. Quia si ipsa Ecclesia vel caput eius propter aliquam causam rationabilem orationes vocales indiceret & præciperet, tenerentur subditi. Nec obstat quod Dominus dicit: Cùm oratis, dicite: Pater noster, &c. Quia orans oratione mentali, sufficienter dicit, iuxta illud Psal. Tibi dixit cor meum. Et cùm curatus ius præcipiendi non habeat, sed nudum sacramentorum ministerium, & præceptorum Episcopi executionem, si ipse authoritate sua (vt fieri solet in diebus dodo: quia tamen talis iniunctio non est, neque esse potest præceptoria, sed solùm exhortatoria, mittentes non peccant mortaliter. ¶ Multum tamen conueniens & congruum est vocaliter orare, triplici ratione. Primò ad excitandam animi interiorem deuotionem: quia quandoque mens orãtis per orationem vocalem magis eleuatur in Deum, propter vnionẽ animæ & corporis. Sicut enim affectiones animæ redundant in corpus: vt experimur, quando audimus læta gaudia paradisi, cor dilatatur. Et cùm audimus terribilia inferni tormenta, cor restringitur. Vnde Psal. Cor meum &

An liceat mutare officium. In choro dicẽs officium, non tenetur nisi ad vnam partem. An omittens officium, vno die, teneatur repetere alio die. Quod lib. 13. art. 24.

Papa potest commutare & condonare officium. Quod lib. 1. art. 13.

An & quando laici teneantur vocaliter orare.

Mat. 6. Psal. 26.

Vocaliter orare est congruũ & valde vtile. 2.2. q. 89. ar. 12.

Psal. 83.

Universidad de Deusto
Biblioteca

carò mea exultauerunt in Deum viuum, & alibi: Lætatum est cor meum & exultauit lingua mea. Ita motus & affectiones corporis excitãt animum, vt experimur in aspersione aquæ benedictæ, genuflexione, & manuum iunctione, ac oculorum in cælum eleuatione. Vnde D. Aug. dicit, q̃ verbis & aliis signis, ad augendum desideriũ sanctum, nos ipsos acrius exciramus. Et de ipso legimus, q̃ flebat vberrimè in hymnis & canticis, suauè sonantis Ecclesiæ vocibus vehementer affectus. Eam ob causam inuentus est cantus Ecclesiasticus, & introducta sunt organa. Quia secundum diuersas melodias sonorum animi hominum diuersimodè disponuntur. Vbi verò ex voce, cantu, vel organis, non excitatur deuotio, sed tædium crescit ex labore, vel ignorantia cantus, vel nimia melodia animus ad voluptates carnales trahitur: omnia huiusmodi exteriora signa omittenda sunt. Vnde D. Hierony. & habetur in c. cantantes. 92. dist. Deo non voce, sed corde cantandum est: nec in tragœdiarum modum guttur & fauces modulatione leniendæ sunt, vt in Ecclesia theatrales moduli audiantur & cantica: quia insignis gaudij non est communicandum cum peccatoribus. Vnde D. Greg. & habetur in c. In sancta, 92. dist. Plerunque fit, vt dum blanda vox quæritur, cõgrua vita negligatur: & cantor minister Deum moribus stimulat, cùm populum vocibus delectat. D. Aug. in lib. Confessio. dicit: Quoties me plus delectat cantus quàm verba, fateor me peccare. ¶ Ex quo sequitur quòd nõ excusantur organistę, nec mimi, aut alij musici, qui in Ecclesiis personant cantilenas & sonos ad leuitatem, tripudiationẽ, & dissolutiones, animos hominum inducentes. Neque illi qui prohibere possunt, & permittunt. Idem dicendum de aliis signis exterioribus, q̃ quando tædium generant, & deuotionem diminuunt, & attentionem impediũt, sunt omittẽda, vt genuflexio, tũsio pectoris, discoopertio capitis, & alia huiusmodi. Quæ & si aliquando deuotionem excitant, à particularibus tamen personis in Ecclesia & locis communibus prætermittenda sunt, ne ad vanam gloriam inducant, vel aliorum deuotionem impediant, vel suspicionem vanæ gloriæ ingerant. Vnde Christus dicebat: Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculũ tuum: & clauso ostio, ora patrem tuũ, qui videt in abscondito, &c. Vbi D. Chrysost. dicit: Puto non ad locum referri, quod Dominus ait, sed ad propositum orantis. Eo ergo proposito vetat orare, vt à conuentu videatur. Vnde subditur: Vt videantur ab hominibus. Orãs ergo nihil faciat, ad quod aspiciant homines, vel clamando, vel pectus percutiendo, vel manus extendendo. In particulari tamen & secreto loco hæc signa & facta fieri possunt, inquantum orantis deuotionem excitant. Si verò mens per hæc distrahitur, vel qualitercunque impeditur (quod sæpe contingit in his, quorũ mens absque huiusmodi signis est sufficiẽter parata) cessandum est. Vnde Psal. Tibi dixit cor meũ, exquisiuit te facies mea, & 1. Reg. 1. de Anna legitur, q̃ loquebatur in corde suo. ¶ Secundò, cõgruũ est vocaliter orare, ad exhibendum Deo maiorem reuerentiam: vt. s. homo se subiiciat Deo totum, secundum illud quod habet ab eo: sed non solùm habet animam à Deo sed etiam corpus: igitur se debet illi subiicere secundum corpus, quod fit orando vocaliter, quod præcipuè competit orationi, secũdum q̃ est satisfactoria. Vnde Oseas dicit: Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonũ: & reddemus vitulos labiorũ nostrorum. Tertiò congruũ est vocaliter orare, ratione affectus explicandi. Sunt enim nonnulli, qui nisi exterius loquantur, nescirent conceptus suos interiores ordinare, subitóque distraherentur. ¶ Mentaliter verò orare est præceptum iuris naturæ & diuini, obligans omnes: sicut se subiicere Deo, & petere ea quæ sunt ad salutem necessaria. Quæ omnino nostram excedunt capacitarem. Vnde Apost. Non q̃ sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, tanquam à nobis ipsis: sed omnis sufficientia nostra ex Deo est. Maximè autem orare & petere tenemur, quotiescunq; contingit articulus necessitatis corporalis vel spiritualis, vel sumptionis sacramenti, aut aliquid huiusmodi. Si extremè inops nollet petere eleemosynam, & ideo moreretur fame, esset homicida suiipsius, & peccaret mortaliter, cùm petendo posset euitare. Similiter si à latronibus circundatus, clamando & petendo auxilium, posset liberari, & clamare non curaret, exponeret se periculo mortis, & esset homicida suiipsius. Sic cùm aliquis est in articulo mortis vel vehementis tentationis constitutus, quando instans aduersarius noster diabolus circuit, quærens quem deuoret: & ingruit colluctatio aduersus carnem & sanguinem, vel aduersus principes & potestates tenebrarum harum, quibus nulla potestas in terra comparari potest: si non clamat ad eum qui potest & vult exaudire, saltem quò ad animam, & meliora quò ad corpus dare: si quę petit expedientia non sunt, iuxta illud Psal. Clamabit ad me, & ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatione: eripiã eũ, & glorificabo eum) exponit se periculo mortis æternæ. Et ideo omittendo peccat mortaliter. Occurrente autẽ periculo dicendũ est cũ Ezechia: Domine vim patior, respõde pro me: quid dicã, aut quid respõdebo, cùm ipse fecerim? Et cum Iosaphat: Cùm ignoremus quid agere debeamus: hoc solùm nobis est residui, vt oculos dirigamus ad te, (sicuti habetur 2. Paralip. 20. c.) Tunc fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet eũ tentatione prouẽtũ, vt possitis sustinere. Et non solùm tenemur orare pro nobis ipsis, cùm sumus in tali periculo, sed etiã pro proximis, quãdo eos in simili periculo videmus. Sicut enim tenemur ex præcepto iuuare extremè indigentem corporaliter, & illi eleemosynam corporalem dare: sic extremè indigenti spiritualiter dare eleemosynam spiritualem, quæ est oratio, & medium ad hoc directè ordinatũ: cùm anima sit plus quàm esca, Mat. 6. Vnde Iacob. 5. Orate pro inuicẽ vt saluemini. Tenentur præterea omnes Christiani diebus dominicis orare, cùm teneãtur diẽ dominicũ & animã suã sanctificare, ac de beneficiis gratias agere, quæ absq; oratione fieri non possunt: vnde ad inducendum populum ad huiusmodi præcepti diuini obseruãtiam, Ecclesia prȩcepit omnibus audire missam

Ad Probã.

Organistæ & mimi aliique musici pulsantes vel cantantes in ecclesiis cantilenas non excusantur à peccato.

Mat. 6.

Psal. 26.

Oseæ 14.

Oratio mentalis quando est sub præcepto.

2. Cor. 3.

1. Petri. 5. Ephes. 6. Iob. 41.

Psal. 90.

Ezc. 38.

1. Cor. 10.

missam diebus dominicis, vt in c. Missas, de consecrat. dist. 2. Aliqui voluerunt dicere q̃ tenemur sub pœna peccati mortalis, singulis diebus orare: quia singulis diebus egemus diuina misericordia, & pane quotidiano, de quo in oratione Dominicali. Verùm quia huius obligationis extra casum necessitatis non inuenio fundamentum, neque doctorem autenticum: ideo non audeo affirmare de mortali, vix tamen potest quis (si prætermittat) excusari à veniali. Auiculæ enim quotidie cùm egent cibis, appetiunt os, & clamant ad parentes: quantò magis homo, cùm quotidie egeat? Ideo Christus in oratione quam docuit, inseruit: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Psal. ait: Oculi omnium in te sperant domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno.

Mat. 6.

Psal. 144.

Ver. 5. DE ORATIONIS DVRATIONE.

A CVm desiderium charitatis, vnde procedit oratio, debeat in nobis esse cõtinuũ, vt actu vel virtute siue habitu maneat in nobis, eò quod omnia quæ facimus ex virtute desiderij faciamus: secundum hoc oratio debet esse in nobis continua. Vnde D. Aug. dicit: In ipsa fide & charitate continuato desiderio semper oramus. Et sic intelligitur illud Luc. 8. Oportet semper orare, & non deficere. Et illud 1. Thessal. 5. Sine intermissione orate. Verùm quia sicut idem ibi dicit Aug. quia oportet in aliis operibus occupari: ideo per certa interualla horarum & temporum etiam verbis rogamus Deum, vt nos ipsos admoneamus, quantum in hoc desiderio profecerimus, nobis ipsis innotescamus & ad hoc accendendum nos ipsos acrius excitemus. Vniusciuiusque autẽ rei quantitas debet esse proportionata fini, sicut quantitas potionis medicinæ ipsi sanitati. Et ideo conueniens est vt ipsa vocalis oratio tantum duret, quantum vtile est ad excitandum interioris desiderij feruorem, & quando hanc mensuram excedit, ita quòd vix sine tædio durare non potest, est prætermittenda. Vnde D. Aug. ad Probam scribens ait: Dicuntur fratres in Aegypto crebras quidem habere orationes, eas tamen breuissimas, & raptim quodãmodo iaculatas: ne illa vigilãter erecta, quæ oranti plurimum necessaria est intentio, per productiores moras euanescat: ac per hoc etiam ipsi satis ostendunt hanc intentionem, sicut non esse obruendam si perdurare potest: ita si perdurauerit, non citò esse rumpendam. Et sicut hoc est attendendum in oratione particulari per comparationem ad intentionem orantis: ita etiam in oratione communi pro populo, ad eiusdem populi deuotionem. Nec obstat quod dominus ait: Orantes autem nolite multũ loqui, sicut Ethnici faciunt. Putant enim quòd in multiloquio suo exaudiantur. Nolite assimilari eis. Scit enim pater vester quid opus sit vobis, antequàm petatis eum. Quia vt idem Aug. ibi dicit, Non est hoc orare in multiloquio, si diutius oretur, aut multa petantur. Aliud enim sermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam & de ipso Domino scriptum est, quòd pernoctauerit in orando: & quòd prolixius aliquando orauerit, vt nobis præberet exemplum. Et posteà subdit: Absit ab oratione multa locutio: sed non desit multa deprecatio: si feruens perseuerat intentio. Nam multum in orando loqui est rem necessariam superfluis agere verbis. Plerunq; autem hoc negotium plus gemitibus quàm sermonibus agitur. Nec Christus instituit orationẽ Dominicam, vt his solis verbis vti debeamus in orando: sed quia ad hæc sola impetranda debet tendere nostræ deuotionis intentio, qualitercunque ea proferamus vel cogitemus. Aliquis autem semper continuè orat per continuitatem desiderij charitatis, actu, virtute, vel habitu, quando non interrumpitur per peccatum mortale, vel vt sit distributio accommoda, vel quia non intermittitur statutis temporibus orare.

Mat. 5.

Luc. 11.

2. 2. q. 83. ar. 14.

Ad probã.

Ver. 6. DE LOCO ORATIONIS.

B ORationes communes & publicę, cùm fiant pro populo, debent fieri in determinato loco, vt possint innotescere. Vnde Psal. In Ecclesiis benedicite dominum. Quò ad priuatas verò nõ est locus determinatus ex necessitate præcepti vel efficaciæ: quia potest quilibet vbi libet orare, sicut de adoratione inferius dicetur. Quia Deus vbique audit, vbique vider, est enim vbiq; per essentiam, præsentiam, & potentiam, iuxta illud Psal. Si ascendero in cælum, tu illic es, si descendero ad infernum, ades. ¶ Congruentius tamen in Ecclesia oratur quadruplici ratione. Prima dicitur institutionis. Vnde D. Aug. in Regula, & habetur in c. in oratorio 43. dist. In oratorio nemo aliquid agat, nisi ad quod factum est, vnde & nomen accepit, & Christus: Domus mea, domus orationis vocabitur. Secunda ratio dicitur incitationis: quia videndo alios orantes, & laudes diuinas cãtantes, incitamur ad idem faciendũ. Tertia ratio est contentorum in Ecclesia, in qua est sacramentũ altaris, & vasa sacramentorum, imagines, & angeli qui circunstant. Vnde Psal. Præuenerunt principes coniuncti psallentibus. Sicut enim cùm titiones sunt vniti, facilius accẽdũtur: sic nos quãdo iungimur aliis in charitate existẽtibus, & præcipuè angelis, qui sunt velut carbones igniti, secundum illud Psal. Qui facis angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignẽ vrẽtẽ. Quarta ratio dicitur consecrationis, vide orationẽ Salomonis in cõsecratione tẽpli, quæ habetur 3. Reg. 8. & quomodo fuit exaudita. Si ad Salomonis preces talia priuilegia cõcessit Deus templo Hierusalẽ, quãtò magis ad preces Ecclesiæ per Episcopũ factæ, basilicis cõsecratis, in quibus sunt non arca & alia figuralia quæ erant in templo Hierosolymitano: sed Christus, verus Deus, & verus homo? Si obiiciatur de cubiculo, in quod Christus nos debere intrare, & ostio clauso orare cõsuluit: ad hoc dictum est versu præcedẽti. Potest etiã dici quòd illud nõ est ex necessitate, sed cõgruitate, præcipuè infirmis.

Psal. 67.

Psal. 138. In Ecclesiæ conuenientius oratur. Mat. 21.

Psal. 67.

Psal. 103.

Ver. 7. DE PETENDIS IN ORATIONE.

C DIuus Aug. ad Probam dicit, q̃ si rectè & cõgruẽter oramus, nil aliud dicere aut petere possumus, quàm quod in oratione Dominica continetur. Cùm enim oratio sit desiderij nostri interpres, illa solũ rectè petimus, quæ desiderare possumus. Sed illa quæ desiderare possumus, con-

2. 2. q. 83. ar. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Oratio Dominica continet petenda & ordinem petendorum.

tinentur,in oratione Dominica:igitur,&c. Oratio enim Dominica nõ solùm cõrinet quæ desiderare possumus,sed etiam quo ordine desiderare debemus. Et ideo non solùm instruit postulare, sed etiam totius affectus nostri est informatiua.Et quia hæc oratio est perfectissima:ideo ab omnibus amanda,intelligenda,& frequenter dicenda, tanquã à diuina sapiẽtia ordinata & composita. Vnde D.Cyprian. Amica & familiaris est ista oratio,dominum de suo orare.Et D.Chryso. super Matt.O quàm fidelis & beata hæc oratio,cuius ordinem nobis doctor vitæ & magister cælestis instituit,vt in ea maiorem fiduciam haberemus.Et D. Aug. ait:Pater maximè diligit orationem,quam filius miro artificio dictauit.Primo enim tanquam summus orator docet captare beneuolentiam,quam capramus,laudando,& virtutes,dignitates,ac beneficia eius humiliter recognoscendo,& recitando,hoc Christus in hac oratione docuit.Ait enim:Cùm oratis,dicite : Pater noster qui es in cælis.D.Chrysost.dicit:Vide qualiter suscitauit auditorem , vt omnis rememoraretur beneficij.Qui enim patrem dicit.& creatorem,& nutritorem,& gubernatorem, redemptorem,peccatorum remissorem,& glorificatorem dicit.Cùm autẽ addit(nostet)fraternitatem,quæ est per vnigenitum & Spiritus sancti largitionem & hæreditatem , per hanc vnam confessus est nuncupationem.Vide ergo quid dicis,quando profers,Pater noster,&c.Non dicit,Domine,quia dominus est nomen timoris,sed,Pater.quod secundum Hierony.est nomen amoris,& officiorum atq; pietatis.Nec dicit,Pater mi,vt D.Cypria.ait,vt induceret nos ad amorem & pacẽ fraternalẽ. Publica enim & communis est hæc oratio,in qua non solùm tuum,sed omnium patrem confiteris.Non tamen propter hoc prohibuit , quin aliquando possimus dicere , Pater mi : & pro nobis particulariter & singulariter orare.Quemadmodũ & ipse fecit Ioan.17.& Luc.22.Pater mi,si possibile est,transeat à me calix iste.Cùm autem dicis(in cælis)confiteris potentiam, quæ non solùm ad terram,sed etiã ad omnes & vltra omnes cælos se extẽdit:& quòd habet sedem in cælis,hoc est, seipsum. Ibi clarè manifestat bonis quibus cælorũ sedes pro mercede & retributione præparauit. Deinde septem quę sola desiderare debemus ordinatissimè insinuat,manifestũ est enim q̃ primũ cadens in desideriũ hominis,est finis eius.Finis autẽ noster est Deus.in quem affectus & desideriũ nostrum tendit vno modo,prout volumus gloriã Dei:quod pertinet ad dilectionem, qua Deum diligimus in seipso , ideo primò ponitur prima petitio , per quam petimus gloriam Dei,dicendo: ¶Sanctificetur nomẽ tuum.Per hoc(vt dicit D.Aug.ad Probam)actu admonemur,vt nomẽ eius, quod in se sanctũ est,apud homines semper sanctum sit:& nota sit eius sanctitas mundo. Secundum Glo.& secũdum D.Chys.Per vitam nostram sanctitas tua manifestetur & glorificetur:hoc est,da & fac nos ita viuere,vt nos ipsi semper te glorificemus,& p nos vniuersa te glorificẽt. Alio modo desiderium nostrum tendit in Deum,secundum quod volumus frui gloria eius, & secundum hoc ponitur secunda petitio.¶Adueniat regnũ tuum.Hæc dicendo tria petimus Primò gratiam Dei,quę dicitur regnum eius.Vnde Luc.17.Regnum Dei intra vos est.Gratia dicitur regnũ: quia per illam ius habemus ad regnũ.Secundò per regnũ Dei intelligitur Christus, de quo Luc. 11.Porrò si in digito Dei eiicio dæmonia, profectò peruenit ad vos regnum Dei, hoc est Christus & Messias in lege promissus : qui rectè regnum dicitur,quia eius merito introducimur in regnũ Dei.Et sic petimus Christum & meritum eius.Tertiò petimus gloriam Dei & vitam æternã,quę consistit in clara visione Dei,vt habetur Ioan.17.Hæc est vita æterna,vt cognoscant te Deum verũ, & quẽ misisti Iesum Christum.Vnde Mat.25.Venite benedicti patris mei,possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.Secundò cadunt in desiderium hominis media,& ea quæ ordinant nos in finem.Ad finem autem nos ordinat aliquid dupliciter.Vno modo per se:alio modo per accidens.Per se quidem,bonum quod est vtile in finem. Ad finẽ verò beatitudinis aliquid est vtile dupliciter,vno modo directè & principaliter, secundum meritum quo beatitudinem meremur,obediendo Deo & secundum hoc ponitur tertia petitio.¶Fiat voluntas tua,sicut in cœlo & in terra.Hoc est,da nobis gratiam implendi omnia præcepta & mandata tua, & tuæ volũtati nos in omnibus & super omnia semper cõformare,& in nullo ei displicere,sicut & angeli boni, & alij beati in cælo in omnibus se conformant voluntati tuæ,& in nullo tibi displicent. Sic faciamus & nos in terra. Alio modo aliquid est vtile ad finẽ beatitudinis iustitiæ mentaliter , & quasi coadiuuans nos ad merendum,& quantum ad hoc ponitur quarta petitio,per quã petimus omnia conducentia & expedientia ad merendum,siue sint spiritualia,siue temporalia,dicendo: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.Panis nomine (secundum D.Aug.ad Probam) omnis sufficientia victus intelligitur.Et sic quò ad victum spiritalem panis est sacramẽtum Eucharistiæ,cuius quotidianus vsus proficit homini ad vitæ spiritualis conseruationem,augmentum, & confortationem.& expressè hunc panem declarat Christus apud Marcum,cum ait:Panẽ nostrũ quotidianum supersubstantialem,hoc est præcipuum.s.Eucharistiæ sacramentum, & Dei verbum (vt D.Hierony.exponit.) Quo ad vitam verò corporalem requiritur non solùm cibus aut potus , sed & vestes.& alia necessaria.Vnde Apost.1.Timoth.6.Habentes alimenta & quibus tegamur, &c. Et Eccle.29.Initium vitæ hominis,panis,& aqua,& vestimentum,& domus protegens turpitudinem.Non docet petere aut rapere aliena,sed nostra:hoc est,debemus petere, vt det nobis gratiam iustè acquirendi temporalia,vt vitam ad eius obsequium,laudem,honorem & reuerẽtiam, sustinere possimus corporalem.Non docet pariter petere superflua, neque ad lõgum tempus solicitos esse:sed necessaria & quotidiana.vnde quò ad primum inspirauerat Salomonem dicere, Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi,tribue tantum victui meo necessaria.Ne fortè satiatus illiciar ad neg

Regnum Dei triplex.

Panis nomine omnis sufficientia intelligitur.

ad negandum,& dicam:Quis est Dominus?aut egestate compulsus, periurem nomen Dei mei. Quare dicunt doctores,q̃ non debemus hęc temporalia nec ea quæ possunt malũ euentũ habere, absolutè petere:sed sub conditione,inquantũ.s.subseruiunt ad vitam ęternam:& non aliter. Quia (vt Valerius Maximus refert Socratem dixisse.)Nos plerunque id votis expetimus,quod non impetrasse melius forer .Diuitiæ enim multis exitio fuere. Honores etiam quãplures pessundarunt, & regna,quorũ exitus sępe miserabiles cernuntur.Sunt tamen quędam bona,quibus homo malè vti non potest,quæ.s.malum euentum habere non possunt.Hęc autem sunt,quibus beatitudinem meremur,quę quidem sancti orando absolutè petunt, secundum illud Psal. Ostende faciẽ tuam, & salui erimus,& alibi:Deduc me domine in semita mandatorum tuorum. Quò ad secũdum de solicitudine dicitur Matth.6.Quid soliciti estis,&c.sufficit enim diei malitia:ideo in hac oratione panẽ quotidianũ docet petere,non decẽ annorũ:Non vt prouidentiam de futuris, sed solicitudinem & diffidentiam interdicat. Vnde D.Hierony.Labor quidẽ exercendus est,solicitudo tollẽda. Qui enim dat in præsenti, dabit etiã in futuro,modò primũ quęramus regnũ Dei,& iustitiã eius. Hęc omnia,inquantũ expediens fuerit,adiicientur nobis.Quod autem dicitur ¶Da nobis hodie, exponitur,hoc est pro vita præsenti,quæ parũ durat,& vix comparatur vni diei.Vnde Psal. Mille anni , tanquã dies hesterna quæ præteriit. Per accidens autẽ ordinãtur aliqua ad beatitudinẽ,tãquã remouẽtia prohibẽs , ne ad beatitudinẽ pueniamus,quę sũt tria.Primũ quidẽ peccatũ,quod directè excludit à regno,secundũ illud Apost.Neque fornicarij,neq; idolis seruientes, regnũ Dei possidebunt,& quantũ ad hoc ponitur quinta peritio,per quã petimus peccatorũ remissionẽ, dicentes:Et dimitte nobis debita nostra,sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quia (vt D. Iacob.ait)In multis offendimus omnes & 1.Ioan.1.Si dixerimus q̃ peccatũ nõ habemus , ipsi nos seducimus,& veritas in nobis non est.Ideo quilibet habet occasionem dicendi pro se,vt dimittantur peccata, quò ad culpã & reatum peccatorũ. Et si quispiam sit qui pro aliquo tempore absque peccato existat, nihilominus verificatur pro aliis,qui sunt in peccatis.Vnde D.Virgo hanc orationem,quò ad hanc petitionẽ,non dicebat pro se,sed pro aliis qui erant in via peccatores.Et vt amplius inclinemus Deũ ad misericordiã, nos etiã debemus secundũ ordinationem eius facere misericordiam,& dimittere debita,hoc est offensas eis qui offenderunt nos.Sic enim ipse ordinauit: Cùm statis ad orandũ, dimittite si quid habetis aduersus aliquem:vt pater vester qui in cęlis est, dimittat vobis peccata vestra. Quòd si non dimiseritis, neque pater vester cęlestis dimittet vobis peccata vestra:sed dicet,Serue nequam,omne debitum dimisi tibi,quoniã rogasti me.nonne ergo & te oportuit misereri conserui tui,sicut & ego tui misertus sum?Ideo tradet te tortoribus(hoc est dęmonibus)donec reddas vniuersum debitum , subiunxit enim : Sic & pater meus cęlestis faciet vobis,si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris. Secundum quod impedit nos peruenire ad beatitudinẽ,est tentatio,quę nos impedit ab obseruantia diuinę volũtatis,& quantum ad hoc ponitur sexta petitio.¶Et ne nos inducas in tentationem. Per quam non petimus, vt non tentemur:quia(vt dicitur Ecclesiast.34)Qui non est tentatus,quid scit?Non cognoscitur corda balistę,nisi sit tẽtata.Vnde Psal.dicebat:Proba me domine,& tẽta me. Et vix possibile est quin tentemur à carne & diabolo,qui accepit officium tentandi:& Deus hęc permittit ad humiliandũ nos,vt de Apostolo legimus,& hoc ad profectum & meritum nostrũ.Vnde Iacob.1 dicitur : Beatus vir qui suffert tentationem,&c.Sed petimus vt à tentatione non superemur,siue ne tentationi succũbamus,aut tentationi consentiamus.Tertium quod impedit nos peruenire ad beatitudinem est pœnalitas,quę impedit sufficiẽtiã vitę,& quãtũ ad hoc ponitur septima petitio, qua dicimus: ¶Sed libera nos à malo.Et cùm dictio(malo)distribuatur secũdũ dialecticos, intelligitur ab omni malo.& sic nõ solùm petimus liberationẽ à malo pœnę,siue corporali,sed à malo spirituali videlicet à tẽtatiõe & diabolo.vnde D.Aug.exponit,à diabolo & ab omni impedimẽto beatitudinis.

Prouer.30.

1.2.q.81.ar.5. Quæ non sunt absolute in oratione petenda.

Quæ possunt absolute peti. Psal.84.

Psal.89. Tria impedimenta beatitudinis.

1.Cor.6.

Iaco.3.

Marc.11.

Matt.18.

Psal.25.

1.Cor.12.

Ver. 8. DE ORATIONIS DIRECTIONE.

A ORatio dirigi potest ad aliquem dupliciter.Vno modo,quasi per ipsum implẽda,& hoc modo soli Deo orationẽ porrigimus,quia omnes orationes nostrę dirigi debent ad gratiã vel gloriam consequendam:quam solus Deus dare potest,secundum illud Psal.Gratiam & gloriam dabit dominus Secundo modo oratio potest dirigi alicui,sicut per ipsum impetranda.Et hoc modo porrigimus sanctis angelis & hominibus non vt per eos Deus (qui omnia nouit antequàm fiãt) nostras petitiones cognoscat:sed vt eorum meritis & precibus orationes nostrę fortiantur effectũ. Et ideo Apoc.8.dicitur,quòd ascendit fumus incensorũ de orationibus Sanctorũ,& de manu Angeli coram Deo.Et hoc etiam patet ex ipso modo,quo Ecclesia vtitur in orando.Nã à sancta Trinitate petimus,vt nostri misereatur:ab aliis sanctis angelis & animabus petimus vt orẽt p nobis. Nec propter hoc aliis quàm Deo religionis cultũ exhibemus: quia nõ petimus ab eis,vt dẽt quod oramus.Neque protestamur ipsos esse bonorum nostrorũ authores seu largitores:sed duntaxat vt intercessores.Exemplum datur de illo qui vult officium à rege:petit & solicitat amicos regis,non vt dent sed vt sint intercessores. Neque petimus vt diuinam prouidẽtiam siue dispositionem immutemus: sed vt impetremus quod Deus disposuit se daturum nobis per Sanctorum orationes. Vnde D. Gregor.ait:Obtineri nequaquam possunt, quæ prędestinata non sunt. Quæ autẽ Sanctorum precibus impetrantur,sic prædestinata sunt,vt eorum orationibus obtineantur. Et si dicatur quòd non sunt porrigendæ,nisi his qui eas cognoscunt:sed Sancti non cognoscunt cogitationes cordium,ergo nec orationes mentales : igitur, &c. Dicendum quòd nobis in hoc mundo conceptus

2.2.q.83.ar.4.

Psal.85.

Universidad de Deusto
Biblioteca

conceptus interiores aliorũ duplici claudũtur obstaculo. Primò voluntate, quæ conceptũ mentis potest retinere interius, vel exterius ordinare, & quantum ad hoc mentem vnius vel alterius nullus alius potest videre, nisi Deus: quia quæ sunt hominis (i. interiora) nemo nouit, nisi spiritus hominis, qui in ipso est. Secundò clauditur mẽs hominis ab alio homine, propter grossitiem. Vnde cùm voluntas ordinat conceptum mentis ad manifestandum alteri, nõ statim cognoscitur ab alio homine: sed oportet aliquod sensibile exhibere, vt vocem, vel scripturam, vel aliquem nutum, vt patet in mutis. Secundum obstaculum non impedit Angelos, neque Sanctos, qui fruũtur verbo, & primum obstaculum remouetur per ordinationem voluntariam ad eos: ideo ipsi vident & cognoscunt. Et secundum D. Greg. manifestatur eis in verbo, omne quod decet eos cognoscere de his quæ circa eos aguntur. Maximè autem ad excellentiam eorum decet, vt cognoscãt petitiones ad eos factas voce vel corde, aliàs non essent perfectè beati. Et ideo petitiones quas ad eos dirigimus, Deo manifestante, cognoscunt. Ideo orant dupliciter. Primò oratione expressiua, dum votis suis aures diuinæ clementię pulsant. Secundò ratione interpretatiua: quia eorum merita quæ sunt in conspectu Dei, nõ solũ cedũt illis in gloriã, sed sunt nobis suffragia & orationes quædam, sicut sanguis Christi dicitur veniam petere pro nobis. Et licet non sint in statu merẽdi aut satisfaciendi, sunt tamen in statu impetrandi, sicut milites bellando merentur, vt post triumphum exaudiantur, quando petunt: quia non semper petunt, sed secundum ordinem diuinæ iustitiæ: ideo semper exaudiũtur. ¶ Et quia hodiernis temporibus hæretici circa orationes Sanctorum fideles molestãt: ideo videndum est quid ex sacris literis & Ecclesiæ determinatione tenendum sit. In primis certũ est & adeò manifestum, vt nulla tergiuersatione celari possit, Sanctorum in hac mortali vita viuentium orationes aliis posse suffragari, & ad eos posse recurri. Habetur enim Gen. 20. de Abimelec: Nunc ergo redde viro suo vxorem, & orabit pro te, quia propheta est & viues, sequitur: Orante autem Abraham, sanauit Dominus Abimelec, & orante Moyse cessabãt plagę Aegypti: & propter orationes Moysi sæpe pepercit Dominus populo Israel. Et filij Israel venerunt ad Moysem, dicentes: Ora pro nobis, vt tollat à nobis serpentes, & Iob 42. Dominus dixit ad amicos Iob: Ite ad seruum meum Iob, & offerte holocaustum. Iob autem seruus meus orabit pro vobis, faciem eius suscipiam, vt non vobis imputetur stultitia. Orationes etiam Ecclesiæ, D. Petrũ eripuerunt de carcere. Et Apost. fatetur se sine intermissione pro Romanis orasse, & eorum orationes expostulauit. Et 1. Tim. 2. obsecrationes fieri. Et Heb. 5. ait. Omnis pontifex ab hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Sed ad quid ista, nisi prodessent & suffragarentur? Certum est etiam quòd Sancti post hanc vitam suis orationibus nobis opitulari possunt. Gene. enim 49. dicitur. Iacob etiam benedicens filiis dicebat, Deus in cuius conspectu ambulauerunt patres nostri, Abraham, & Isaac, Deus, qui pascis me ab adolescentia mea vsque in præsentem diem. Angelus, qui eripuit me de cunctis malis, benedicat pueris istis: & inuocetur nomen meum super eos. Nomina quoq; patrũ meorum Abrahã, & Isaac. Iacob petebat benedictionem angeli, quæ non poterat esse nisi per orationem. Petebat etiã vt inuocaretur nomen suũ post mortem suam: & ipse viuens inuocauit nomina patrum suorũ, Abraham & Isaac, qui mortui erant. Et Moyses dicebat: Recordare Abraham, Isaac, & Iacob. Sed ad quid, nisi vt Deus per orationes & merita ipsorum benediceret eos: eósque crescere faceret, & peccata indulgeret: Si ergo licitum erat Moysi recurrere ad Abraham, Isaac, & Iacob, & nomina eorum inuocare, dicens: Recordare, &c. Quare non licebit nobis inuocare nomẽ diuæ Virginis, & Apostolorum, ac aliorum Sanctorum, & dicere, Recordare? &c. cùm sint Deo chariores & familiariores? Vlterius Iudæ Macchabæo apparuerunt Onias & alius vir, gloria & ætate mirabilis: & Iudæ petenti, quis esset ille alius: respondit Onias: Hic est fratrum amator, & populi Israel. Hic est qui multum orat pro populo Israel, & vniuersa sancta ciuitate, Hieremias prophęta Dei. Et exauditionem declarat: Quia extẽdit Hieremias dexteram, & dedit Iudæ gladiũ, dicẽs: Accipe gladium, sanctũ munus à Deo, in quo deiicies aduersarios populi mei. Si in lymbo existentes orabãt: & orationes illorum vtiles erant à fortiori Sancti in patria. ¶ Si dicatur q̃ Sancti hoc faciebant, quando nondum datus erat vnus mediator Dei & hominũ, Christus Iesus: & cùm adhuc non fuisset constitutus aduocatus ille, de quo D. Ioan. Si peccauerit quis, aduocatum habemus Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Hæc euasio non elidit præcedẽtia, maximè cùm tempore quo D. Paul. postulabat orationes aliorum, Christus esset iam constitutus aduocatus & mediator. Cur ergo D. Paul. alios quæsiuit mediatores & aduocatos? Et cur se fecit mediatorem? Præterea D. Petrus dicebat: Certus sum quòd velox est depositio tabernaculi mei, secũdum quod Dominus noster Iesus Christus significauit mihi. Dabo autem operam, & frequenter habere vos post obitum meum, vt horum memoriam faciatis: hoc est exequamini monita mea. D. Pet. constituto aduocato & mediatore Christo, pollicitus est se daturum operam post obitum, & non poterat nisi per orationem & intercessionem, ergo sciebat se post obitum suum oraturum & intercessurum. Christus enim dicebat: Venit hora cum non in prouerbiis loquar vobis: sed palàm de patre meo annũtiabo vobis: In illa die in nomine meo petetis. Vbi Beda: Ibi veraciter in nomine Iesu petunt electi, dum pro nostra fragilitate intercedunt, quatenus ad saluationis sortẽ pertingamus. ¶ Et quanuis sit vnus mediator & aduocatus principalis, non tamen oramus eum, vt ipse oret pro nobis. Nec dicimus, Iesu Christe ora pro nobis: neque, Agnus Dei qui tollis peccata mũdi ora pro nobis: sed miserere nobis: Quia cùm oratio sit actus quidam, & actus sint suppositorum: si dictas orationes

12. Moral.

Oratio duplex scilicet, expressiua & interpretatiua.

Orationes sanctorum & in via alii possũt suffragari.

Exod. 8. & 9. Exod. 32. Num. 21.

Act. 12. Rom. 1. Rom. 15.

Exod. 32.

1. Macc. 15.

1. Tim. 2. 1. Ioan. 2.

2. Pet. 1.

Ioan. 16.

Nõ precamur Christũ, vt intercedat pro nobis, sed vt misereatur.

orationes diceremus absque alio addito, viderentur ad personam Christi referri. Et ita videretur approbari error Nestorij, qui distinxit in Christo personam filij hominis à persona filij Dei: vel error Arrij, qui posuit personam filij minorem patre. Ideo Ecclesia ad euitandos huiusmodi errores non dicit, Iesu Christe ora pro nobis, sed, Christe audi nos: vel, miserere nobis. Præterea licet Christus sit aduocatus principalis, secundum D. Ioannem: nõ tamen negat nos posse habere plures aduocatos secũdarios & (vt ita dicam) intercessores minus principales, siue solicitatores, tam sanctos qui adhuc in hac mortali vita viuunt, quàm eos qui sunt in patria. Vnde D. Hierony. in epist. contra vigilantium ait: Si Apostoli & Martyres adhuc in corpore constituti, poterant orare, immo orabant pro cæteris, quando adhuc pro se debebant esse soliciti: quãto magis post coronas, victorias, & triumphos? Si Apostoli viuentes valuerunt dæmonia eiicere, & morbos ac languores curare, dũ adhuc in corpore mortali viuerent, quinimmo & peccarẽt: quare nũc per confirmatam gratiam nobis auxiliari non possunt? Quid cõmiserunt obsecro? Quid perdiderunt, posteaquàm iam effecti sunt ciues Sanctorum, & domestici Dei omniporẽtis, Angelorúmq; consortes: vt ea facultas sit adempta, quam omnis fides & ratio suadet nõ esse ademptã, sed adauctam? Nec obstat quod obiiciunt, sanctos esse extra viam merendi & impetrãdi: quia versũ est pro se, aliis autem & si mereri non possint: pro aliis tamen impetrare valẽt. Meruerunt enim, dum hic viuerẽt, vt post mortem aliis suffragari possent: vt dictum est de militibus. Aliud enim est mereri, aliud per orationes & preces alteri suffragari. Quia meritum iustitiam respicit, oratio autẽ & impetratio amici innititur liberalitati, idcirco alicui conuenire potest opitulatio, cui nõ cõuenit meritum. Cùm igitur Christus in hac vita amicus esset sanctis Apost. & per consequens aliis, prout ipse testatur, dicens: Iam non dicam vos seruos, sed amicos: & ad illorum preces aliis multa largitus sit, quãto magis in patria vbi amicissimus? ¶ Nec per inuocationem Sanctorũ auferimus gloriam à Deo, sed illi gloriam damus. Quia nos humiliantes honoramus eos, quos & ipse honorat & eos à nobis iubet honorari. Dicitur enim Ioan. 12. Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus, &c. Et Psalmista: Laudate Dominũ in Sanctis eius. Et si D. Paul. Rom. 12. docet mortales se inuicẽ honore præuenire, quanto magis Diuos? Præterea cùm nos Sanctos ad intercedendum pro nobis destinamus: nos & ipsos ad Dei gloriam ordinamus. Vnde constat gloriam Dei non auferri aut minui: sed potius augeri. ¶ Et quanuis Deus Sanctis suis sit liberalior & familiarior, nósque magis quàm Sancti diligat: attamen humilitatẽ hanc, cùm nos indignos arbitramur ipsi nos præsentare, cum ad illos quos scimus illi amicissimos, recurrimus, adeò diligit, vt Centurionis humilitatem, qua Centurio seniorem præmisit, & fidem laudauerit, & eum cæteris filiis Israel prætulerit. ¶ Si adducatur historia filij Prodigi, quoniam ad patrem non ad amicos primò venit, vbi & aliqui sancti doctores dicunt: Vide quomodo ad patrem, & non ad Sanctos accessit: Dicendum in primis, quòd ad ostendendũ Dei familiaritatem hoc dicunt, vt non terreamur ad eum primò accedere: & vt non arbitremur necessariũ esse intercessores destinare. Possumus enim primò ad illum accedere. Præterea responderi potest quòd argumentũ quo arguitur ab authoritate negatiuè (quo maximè vtũtur hæretici) purum sophisma est. Quijuis etiam dici possit, quòd recurrẽdo ad Sanctos, licet posterius tempore, tamen primò & principaliter ad Deũ recurrimus. Primò quidẽ, quia timemus eũ, nos indignos esse audiri ab eo propter peccata nostra arbitrantes. Principaliter verò, quia ab eo, & non à Sanctis, gratiã & dona expetimus, à Sanctis autem solam intercessionem. Ideo non absre D. Seruatius Christo sanguine iũctus, ab Episcopis Galliæ ad sepulchrum D. Petri & Pauli Apostolorũ eos interpellaturus, in primordiis Ecclesię Christianę, legitur esse destinatus. Insuper sancta mater Ecclesia in pluribus generalibus conciliis, præcipuè Gãgrensi, huic controuersiæ finẽ imposuit: & Sanctos (vt præmisimus) orandos determinauit, & Ietanias instituit, in quibus plena confidentia exoratur Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Deinde ad patrociniũ itur Sanctorũ. Demum iteratò fit ad Deũ precatio. Hoc etiã intuemur in Ecclesiæ Collectis, & vnã gratia exẽpli afferemus: Concede misericors Deus fragilitati nostræ præsidium: vt qui sanctæ Dei genetricis memoriam agimus, intercessionis eius auxilio à nostris iniquitatibus resurgamus, per Christũ Dominũ nostrũ. ¶ Nec tamen sequitur quòd solos superiores Sanctos interpellare debeamus, cùm eorum orationes sint magis acceptæ, eò quòd superiores Sancti sunt Deo acceptiores, quàm inferiores. Vtile tamen est minores Sanctos interdũ interpellare & orare, multiplici ratione. Primò ex hoc quòd aliquis quandoque habet maiorem deuotionem ad minorem Sanctum, quàm ad maiorem: & ex deuotione magis pendet orationis effectus. Secundò, propter fastidium tollendum. Assiduitas enim vnius rei fastidiũ parit. Per hoc autem q̃ diuersos Sãctos oramus, quasi in singulis nouis feruor orationis excitatur. Tertiò, quia aliquibus datũ est in aliquibus causis præcipuè patrocinari: vt beato Antonio circa ignẽ, & beato Dominico circa febres. Quartò, vt omnibus debitus honor exhibeatur à nobis. Quintò, quia pluriũ orationibus aliquando aliquid impetratur, quod vnius oratione non impetraretur, figura de Ionatha 1. Regum 14. cui Saul sua obsecratione indulgere nolebat: multorum tamen precibus acquieuit. Ideo Ecclesia in oratione omnium Sanctorum dicit: Vt multiplicatis intercessoribus largiaris.

Matt. 7. Marc. 8.

Luc. 15.

4. sent. dist. 45. q. 3. ar. 2. ad. 2.

Non solũ superiores, sed etiã inferiores sanctos orare debemus.

In Add. 3. p. q. 72. ar. 2. ad. 2.

Ver. 9. DE ANIMABVS IN PVRGATORIO EXISTENTIBVS, ORANDIS, VEL NON ORANDIS.

2. 2. q. 83. ar. 4. ad. 2.

A CVm frustra porrigatur oratio ad eos qui orationem non cognoscunt, & Sancti qui sunt in purgatorio, non fruantur visione verbi: ideo non possunt cognoscere ea quæ nos cogitamus vel

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel dicimus. Quare eorum suffragia non imploramus, orationes nostras ad ipsos dirigendo. Ignorant enim (secundum D. Aug.) ea quæ circa nos aguntur: licet per subleuationem pœnarum sentiant pro eis suffragia in cõmuni, & aliquando in particulari per reuelationem Angeli custodis. Si dicatur quòd diues Epulo in inferno orauit p fratribus suis: ergo à fortiori in purgatorio: Dicendum quòd illa oratio non fuit ex charitate, sed ex timore: ne pœna eius augeretur, si illi venirent in locum tormentorum, propter malum exemplum & occasionem peccãdi illis datam ab eo. Prædicta autem oratio procedebat ex syndaresi & verme conscientiæ, ipsum de scandalis & occasione peccandi fratribus suis data torquente. Quidam tamen dicunt quòd recordantur amicorum, & cùm habent reuelationẽ ab Angelo custode de benefactoribus, non sunt ingrati. Cùm ergo sciãt pericula, saltem cõmuna, in quibus amici & benefactores, aliique viatores sint constituti, ex charitate orant pro ipsis. Allegant historiam quæ habetur 2. Macch. 15. vbi dicitur de Hierem. Hic est fratrum amator, & populi Israel. Hic est qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate, Hieremias propheta Dei. Ac etiam quòd olim inuocabantur nomina eorum qui erant in lymbo. Exod. 32. Recordare Abrahã, Isaac, &c. Et tamen non erant in patria, sed adhuc in pœna, per longum tempus expectantes liberari per passionem Christi. Sic animæ quæ sunt in purgatorio, cùm sint in gratia, licet sint in pœna ad tempus, à qua sperant liberati per satisfactionem, vel suffragia Ecclesiæ, orant pro suis benefactoribus, amicis, & viatoribus, saltem in communi: & eorum orationes sunt gratæ, cùm sunt in gratia Dei & amicæ ipsius. Et quamuis non orent pro se, propter ordinem diuinæ iustitiæ, quem cognoscunt: orant tamen pro aliis, saltem in communi: cùm eis non sit interdictum. Vnde D. Greg. in 4. Dialog. refert, quòd multi ad eas affecti, & pro eis orantes, illáque inuocantes, adiuti sunt. Hanc quæstionem exercitij gratia relinquo problematicam.

Ver. 10. DE DIGNITATE ET EFFICACIA ORATIONIS. B

Orationis vtilitates. Eccl. 38. Luc. 4. Mat. 8.

OFficium orãdi est valde honorabile, & à sanctis viris, immo & à Christo frequentatum. Est pariter delectabile his qui deuotè orant, ac etiam valde vtile. Oratio enim ad multa valet. Primò ad sanandas infirmitates non solùm illorum qui orant, sed etiam aliorum. Ideo Sapiens monet: Fili in tua infirmitate ne despicias teipsum: sed ora Dominum, & curabit te. Oratio Centurioris sanauit puerum suum. Oratio discipulorum socrum Simonis. Et D. Iacobus in vlti. capite dicit: Oratio fidei saluabit infirmum. Secundò oratio prolongat vitam. Nam Esa. 38. de Ezechia dicitur: Audiui orationem tuam, & sequitur: Ego adiiciam ad dies tuos annos quindecim. Tertiò oratio liberat ab inimicis. Vnde Baruch dicit: Clamate ad Dominũ, & liberabit vos de manu principum iniquorum. Quartò oratio pacem & abundantiam tribuit, iuxta illud Psal. Rogate quæ ad pacem sunt, & idem: Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. Hanc virtutem sciebat Simon Oniæ filius, qui Ecclesiast. 50. dicebat: Da pacem Domine in diebus nostris. Quintò oratio tempore belli dat victoriam. Exod. 17. Cùm Moyses leuaret manus, vincebat Israel. Sextò pluuiam adducit. 1. Reg. 18. & Iaco. vlt. Multum valet deprecatio iusti assidua. Helias homo erat similis nobis, &c. Septimò oratio steriles generare facit. Exemplum de Sarra & Anna. 1. Reg. 1. Octauò oratio ab opprobriis liberat: vt patet de Anna filia Bathuelis Tobiæ. Nonò à falsa accusatione & iniqua sententia liberat, vt patet de Susanna: Dan. 13. Decimò malas cogitationes fugat. Mat. 9. Hoc genus dæmoniorum nõ eiicitur, nisi in ieiunio & oratione. Vndecimo hominem illuminat, & media vitæ & bene agendi tribuit, vt pericula euadat: vt patet de Iosaphat, qui dicebat: Cùm ignoramus quid agere debemus, hoc solùm habemus residui, vt oculos dirigamus ad te. Duodecimò oratio iram Dei placat. Exod. 32. Dimitte me, vt irascatur furor meus. Decimotertiò oratio cœlos & vitę æternę aditũ aperit. Luc. 2. Iesu baptizato & orãte, apertũ est cœlũ, & latroni oranti in cruce, paradisus. Et pro resolutione nõ est officiũ delectabilius, honestius, & vtilius, siue magis lucratiuũ homini viatori, quàm oratio, per quã paruo tẽpore in instanti lucrari potest regnũ æternũ: igitur amandũ & frequentandũ est. Sed quòd aliqui nõ sentiant huiusmodi virtutem & efficaciã: hoc est, quia non habẽt conditiones bonę orationis, de quibus dicendũ est.

Prou. 18. Mat. 6. Mar. 15.

Psal. 65.

Luc. 16. Luc. 18. Ioan. 9.

Ver. 11. DE CONDITIONIBVS BONAE ORATIONIS, ET MODO ORANDI. C

PRima orationis conditio est pœnitentia virtus. Salomon enim dicit: Iustus prior est accusator sui. & Christus: Primùm quærite regnum Dei & iustitiam eius. hoc est gratiam, petendo misericordiam. Chananæa se habuisse hanc conditionem ostendit, cùm clamando dixit: Miserere mei domine fili Dauid, &c. Absq; pœnitentia enim oratio non est efficax. Vnde Esa. 1. Cùm multiplicaueritis orationes vestras, non exaudiam, dicit dominus: quia manus vestræ plenæ sunt sanguine. Oportet igitur orantẽ primò lauari à sanguine peccati. Hier. 18. Non est anima mea ad populum istum: quia. s. manus plenæ sunt sanguine, & Psal. Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet dominus. Si dicatur, ergo non oportet peccatores orare. Dicendum quòd duo sunt genera peccatorum, qui orant. Quidam sunt peccatores cum proposito perseuerandi in peccato: & tales non exaudiuntur. Vnde Chrys. super Matth. Qui orat & peccat, vel est in proposito peccãdi, nõ orat Deũ, sed deludit. Tales sunt similes militibus Pilati, qui genu flectebant, & dabãt alapas Christo. Alij sunt peccatores, qui detestãtur peccata, & petũt à Deo misericordiam, & postea petunt alia: & tales exaudit Deus, vt patet de filio prodigo, & publicano. Vnde D. Aug. dicit: Si Deus peccatores non audiret, frustra Publicanus ille dixisset: Deus propitius esto mihi peccatori. Ideo cùm cæcus natus dixit: Peccatores Deus non audit: dicit idem Aug. Nondum erat vnctus, hoc est circa huiusmodi illuminatus. Peccatores ergo ab hac conditione pœnitentiæ, cùm orare volunt, oportet

oportet inchoare. ¶ Secunda cõditio orationis est præparatio, iuxta illud Eccle. 18. Ante orationem præpara animã tuam, & noli esse quasi homo, qui tentat Deum. Quia qui non se præparat, dimittendo si quid habet aduersus aliquem, vel aliàs ad deuotionem non se disponit: non facit quod in se est, vt audiatur: & ideo quasi interpretatiuè tentat Deum. Et quãuis huiusmodi interpretatiua tentatio videatur ex præsumptione vel indiscretione procedere: tamen hoc ipsum ad irreuerentiã Dei pertinet, vt homo præsumptuosè & sine debita diligẽtia se habeat in his quæ ad Deum pertinent. Dicitur enim 1. Pet. 5. Humiliamini sub potenti manu Dei. Et 2. ad Tim. 2. Solicitè cura teipsum exhibere Deo. Ex quo sequitur quòd non se præparans, non excusatur ab irreuerẽtia Dei: & per consequens nec à peccato. ¶ Tertia conditio orationis est fides: debet enim orans firmiter credere, quòd Deus dabit illi quod petit, si expediat: & si non expediat, dabit melius. Vnde Iaco. 1. Si quis eget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Postuler autem in fide: nihil hæsitans. Non enim debet esse orans sicut Petrus, qui orauit dicens: Domine iube me venire ad te super aquas: & cùm impetrasset, & vidisset ventum validũ, dubitauit, & cœpit mergi. Ideo audiuit: Modicæ fidei, quare dubitasti? Vnde D. Bernar. Cœlesti benedictione indignus conuincitur, qui Deum dubio quærit affectu. ¶ Quarta cõditio orationis est deuotio. Quæ nihil aliud est, quàm feruens ad Deum cum fide promptissima affectio. Ex qua sequitur delectatio, quæ tenet operantem in opere, & orantem in oratione, & facit eum frequenter orare. Hãc autem deuotionem & delectationem poterimus habere per attẽtionem, & oculorum subleuationẽ, & manuum iũctionem. Vnde Ioan. 17. Subleuatis Iesus oculis, orabat. & Psalmista: Extollite manus vestras in sancta. Attentio enim est mater deuotionis, & deuotio mater delectationis, & ideo si quis non habet matrem, non habet filiam. Oportet ergo quòd orans sit affectus & attentus. Si enim cor eius alibi sit, dicetur ei: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me, sine causa me colunt. Vnde D. Bernar. Ante Deum stantes, ne sitis corde vagantes. Dum cor non orat, in vanum lingua laborat. ¶ Si quæratur an sit semper peccatum rogare Deũ ore, & non corde: quod idem est quærere an intentio sit de necessitate præcepti in oratione: Dicunt doctores q̃ aliquis potest esse dupliciter distractus. Vno modo, scienter se occupando aliis, & aliquãdo malis cogitationibus, & tunc absq; quocunq; dubio est peccatum mortale ex genere: quia talis irreuerentiam facit Deo. Si enim loquẽs cũ rege, diuerteret se ad fatuitates, iniuriam faceret regi: à fortiori loquens cũ Deo, &c. Secundò aliquis orando potest esse distractus ex fragilitate, quia quibet visis tangitur, vel ex astutia diaboli, qui vult impedire deuotionem & orantis fructum. Tunc si quando aduertit, tristatur: non peccat, nec perditur fructus orationis debitus omnibus actibus charitate formatis, qui est mereri. Sufficit enim ad meritũ vis primæ intentionis, qua aliquis accedit ad orandum, quæ orationem meritoriã reddit in habente gratiam: nec impeditur fructus spiritualis & proprius orationis, qui est impetrare & satisfacere præcepto Ecclesiæ de horis dicẽdis, vel præcepto voti, iuramenti, vel iniunctionis. Et si post initium totaliter (sine culpa tamen) distrahitur vsq; ad finẽ, sitque taliter distractus, quòd ignorat an psalmos & antiphonas intermedias dixerit, non tenetur repetere. Qui enim scit se fuisse in vno termino à quo, & se inuenit in termino ad quem, debet præsumere se ambulasse per medium: nisi sciat se saltasse. Sic in proposito, qui scit se inchoasse horas, & postea se inuenit in fine, debet præsumere totum dixisse, nisi sciat se omisisse siue saltasse. Quia etiam ad hunc effectum sufficit prima intentio, quam Deus principaliter respicit. Si autem prima intentio desiit: tunc oratio non est meritoria, neque satisfactoria, nec impetratoria: illam enim orationem Deus non audit, cùm ille qui orat, non intendit, vt D. Greg. dicit. ¶ Distractus, etiam sine culpa perdit effectum orationis, quem ipsa oratio attẽta actu facit, qui est spiritualis dulcedo & refectio animæ, siue delectatio mentis, vnde 1. Cor. 14. dicitur: Si orem lingua, mens mea sine fructu est. Et sic attentio virtualis in oratione est necessaria ad meritum & impetrationem. Actualis verò est necessaria ad spiritualem dulcedinem & refectionem, & sic ex suppositione, non est tamen necessaria simpliciter: quia aliquando est impossibile ipsam habere, vt patet in exemplo D. Bernardi, qui iactanti se posse habere attentionem per totam orationẽ dominicam, promisit equum. At ille cùm fuit in medio, quæ fuit de sella & apparatu equi. vnde manifestè ostendit se non fuisse attentum. ¶ Notandum tamen quòd triplex est attentio, quæ orationi potest adhiberi. Prima, qua attenditur ad verba, ne aliquis in eis erret. Secunda, qua attenditur ad sensum verborũ. Tertia, qua attenditur ad finẽ orationis, s. ad Deum & rem, pro qua oratur: hæc est maximè necessaria. Et hanc possunt habere idiotæ: quæ quandoq; adeò abundat, vt etiã omniũ aliorum mẽs obliuiscatur: vt dicit Hugo de S. Victore. Ex præmissis infertur quòd latina oratio idiotarum, qui non habent attentionem verborum, quæ non intelligunt, dummodo habeant intentionem ad Deum, nõ caret fructu. Cùm igitur tertia intẽtio sit laudabilis & fructuosa: sequitur q̃ nõ est despicienda, nec arguẽda, nec reprehẽdẽdi sunt idiotæ, si dicãt orationẽ Dominicam latinè: & maximè quãdo aliquo modo est eis declarata. Et sic non est necesse eam trãsferre in linguam vulgarem: quia oratio Dominica latina adeò facilis est idiotis propter assuetudinem & declarationem, sicut in lingua vulgari. Si enim curia temporalis admittit & exaudit supplicationes idiotarũ, quas ipsi non intelligunt: à fortiori Deus & curia cælestis, quæ clementior est. ¶ Quinta cõditio orationis est humilitas. Christus enim humiliter & positis genibus orabat. D. etiam virgo humillimè precabatur. Ideo profitetur dominũ eã respexisse. Luc. 1. Et Eccl. 35. dicitur: Oratio humiliãtis se penetrat cœlos. Multi sunt qui, p̃pter defectũ huius cõditionis nõ obtinẽt quod petũt:

Mat. 14.

Deuotio quid sit.

Mat. 15. 2.2.q.83.ar.13. An attentio sit de necessitate orationis. Distractio vnde fiat.

Habere attentionem deuotionẽ est difficile.

Attentio est triplex.

Luc. 22.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mat.23. vt Phariſæus,qui ſtans orabat dicēs:Gratias ago tibi Deus, quia non ſum ſicut cæteri hominum, &c. Et illi qui amant in angulis platearum ſtantes orare. ¶Sexta conditio orationis eſt perſeuerantia.vnde Mat.24.Qui perſeuerauerit vſq; in finem,ſaluus erit. Sunt aliqui ſimiles Leopardo, qui ſi primo vel ſecundo ſaltu prædam non obtineat,amplius non proſequitur.Ideo Chriſtus dat ſimilitudinē:Quis veſtrum habet amicum,&c. Et ſi perſeuerauerit pulſans,dabit ei quotquot habet neceſſarios panes.Si litigantes ad habēdum arreſtum perſeuerant ſolicitando: quanto magis Chriſtiani ſolicitare & perſeuerare debēt orādo,&c.Mat.15.habetur,quomodo Chananæa perſeuerans,non ſolùm fuit exaudita,ſed de facto laudata.Differt enim Deus dare quod petimus, aliquando propter doni commēdationem.Quia dona citò data vileſcūt:diu verò deſiderata,dulciùs obtinentur.Aliquādo verò vt orantis animus accendatur,& feruor augeatur.Facit enim vt faber, qui ad amplius igniēdum ferrum,aquam aſpergit,ſic Deus ad accendēdum deſiderium, aſpergit aquam dilationis.Vnde D.Greg.dicit: Deſideria dilata creſcūt:ſi verò deficiūt,deſideria vera non fuerūt.Aliquādo autem differt propter maius bonum.ſ.meritum perſeuerātiæ.vnde D.Greg.22. Moral.dicit:Nemo ꝙ tardius auditur,arbitretur quòd à ſuprema curia negligatur.Sepe enim noſtra deſideria celeriter nō exaudiūtur,& quod cōcitè petimus,ex ipſa melius tarditate ꝓſperatur.

Luc.18.

Quare Deus non ſtatim dat quod petimus.

Ver. 12. DE ADORATIONE.

3.ſ.q.25. PRimus actus exterior religionis eſt adoratio,ꝓ quam aliquis corpus ſuum exhibet ad honorandum Deum.Sed circa hoc aduertendum,ꝙ duplex ſecundum doctores inuenitur adoratio.Latriæ & duliæ.Adoratio autem duliæ eſt duplex.ſ.communis, quæ tenet nomen commune: & ſpecialis,quæ dicitur hyperdulia.Adoratio latriæ eſt aliquod ſignum exterius adhibitum in recognitionem ſupremi dominij,ex interiori mētis affectu & deuotione proueniēs.Si loquamur de adoratione latriæ propriè dicta & completa,duplex actus requiritur.ſ.interior recognitio.& exterior ſigni interiotis recognitionis proteſtatiua exhibitio, hæc dicitur adoratio latriæ perfecta & completa,eò quòd per eam homo animam & corpus exhibet ad honorādum Deum. Incompleta verò eſſe poteſt ſolo actu interiori.vnde Ioan.4.dicitur:Veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu:ſed nō completè.Ideo ſubiungit:Et veritate,veritas enim volūtatis eſt conformitas interioris actus ad ſignum exterius,ſiue ad opus exterius,ei correſpondens, quemadmodum veritas intellectus eſt adæquatio & cōformitas apprehēſionis ad rem exteriorem apprehēſam. Et ſic voluntas dicitur vera ſiue perfecta & cōpleta & efficax,reſpectu alicuius exterioris voliti:quādo ſeeluſo impedimento exit in opus exterius volitum.Cùm ergo adoratio ſit ſpecies honoris:& honor(ſecundum Philoſ.)ſit teſtimonium exterius virtutis,vel alicuius excellentiæ aut dignitatis, quod teſtimonium fit per ſignum aliquod reuerentiale adhibitum:conſequens eſt ꝙ veri adoratores nō ſolùm adorent,hoc eſt teſtimonium dēt ſolo ſpiritu,ſiue actu dūtaxat interiore:ſed etiam in veritate operis exterioris correſpondentis teſtimonio & recognitioni interiori. Hæc adoratio latriæ ſoli Deo debetur: cùm ipſe ſolus ſit ſupremus dominus.Vnde Exod.20.Non adorabis deos alienos, &c.Et Apoſt.1.Tim.1.Regi ſeculorum immortali,inuiſibili,ſoli Deo honor & gloria. Et hoc modo prohibebat ſe angelus adorari,dicens:Vide ne feceris,conſeruus enim tuus ſum & fratrū tuorum.Alia eſt adoratio duliæ,quæ nihil aliud eſt, quàm recognitio alicuius virtutis vel excellētiæ, ſigno exteriori proteſtata. Hic honor duliæ debetur virtuoſis hominibus & in dignitate cōſtitutis,etiam in hoc mūdo exiſtētibus:à fortiori Sanctis qui ſunt in patria & in maiori dignitate.Hæc adoratio pertinet ad obſeruationem, vt infrà dicetur. Qui verò ſupereminent virtute, excellentia, aut dignitate, ſupra communem ſtatum aliorum, dulia ſpeciali, quæ hyperdulia dicitur,digni ſunt honorari:prout D.Virgo Maria,quæ Dei maternitate & virtutibus pluſquam heroicis eminentiorique gratia donata eſt.Amplius Chriſti humanitas, ſi per poſsibile vel impoſsibile ſepararetur à diuinitate.Quia quādiu eſt vnita diuinitati, nō eſt alia adoratione quàm latriæ adorādā,ratione ſuppoſiti diuini cui eſt vnita. honor enim non eſt niſi ſuppoſitorum:hoc eſt,non terminatur niſi ad ſuppoſita,& nō ad naturam ſolam.Hęretici tamē moderni dicūr Sanctos quidem eſſe venerādos,ſed nō adorādos.Verùm quia ſacra ſcriptura honorem mortalium adorationem vocat,nō ſimpliciter & propriiſsimè(vt ſacri doctores exponūt)ſed dulię communis vel ſpecialis.Nos honorem Sanctis debitum adorationem duliæ,& honorem D.Virgini debitum,adorationem hyperduliæ nominabimus.Et iudicio meo tota controuerſia eſt de nomine, quæ pertinacibus eſt relinquēda. Nos igitur antiquorum & ſanctorum patrum ac ſcripturæ ſacræ nominibus vtemur:habetur enim 1.Reg.20.quomodo Abigail adorauit Dauid, procidítq; coram eo, & cecidit ad pedes eius.& 3.Reg.1.Nathan propheta adorauit Dauid pronus in terram, ꝙ ſi fieri nō debuiſſet,Dauid qui erat ſecundū cor Dei,nō permiſiſſet.Notādum tamē ꝙ principale in adoratione eſt interior recognitio.Et ideo ſigna exteriora debēt referri ad intētionē. Et cùm ſigna exteriora de ſe ſint æquiuoca,poſſunt diuerſis intētionibus deſeruire.Ideo nō incōuenit ꝙ eodem ſigno exteriori adoretur Deus latria,& Sācti dulia. Sicut videmus ꝙ eodem ſigno exteriori honorātur reges,duces, & alij inferiores nobiles. Nec p hoc ſequitur ꝙ quis tātum honorem exhibeat duci,ſicut regi.Sic licet quis eodem modo genuflectat propter honorem Chriſti,D.Virginis,& D. Petri,vel candelam accenſam offerat,vel eorum imagines oſculetur:nō ſequitur ꝙ tātum honorem faciat D.Petro,ſicut D. Virgini:nec illi,ſicut Chriſto. Quia actus interiores,quibus idem ſignum exterius reſpondet,ſunt diuerſi.Genuflectit enim & offert cādelam accēſam coram imagine D.Petri,recognoſcēdo interius ipſum virtuoſum,amicum, & familiarem Dei,& cum illo eſſe in

B

3.ſ.q.25. *Duplex adoratio.*

Adoratio eſt ſpecies honoris.

Adoratio latriæ ſoli Deo debetur.

Apoc.22. *Adoratio dulię.*

Adoratio hyperduliæ.

Honor ſanctis debitus vocatur adoratio dulię.

Eadē ſigna exteriora reſpondere poſſunt diuerſis adorationibus exterioribus.

in lumine gloriæ cæleſtis.D.Virgini verò genuflectit vel offert candelam,recognoſcendo & proteſtando ſupereminentes virtutes eius & gratiam diuinā̄mq; propinquitatem propter maternitatem Chriſti.Chriſto autem genuflectit & offert candelam,recognoſcendo & proteſtando eū eſſe verum Deum & hominem,creatorem,gubernatorē,& redemptorem. Ex quo ſequitur,quòd maior honor exhibetur Chriſto,offerendo vnam candelam cū prædicta intentione, quàm quingēta milia D.Petro,aut D.Virgini.¶Idem dicendum eſt de imaginibus & inſtrumentis paſsionis. Ea enim quæ nō ſunt de ſe honore digna, ſed ſolùm propter repræſentationem, prout imagines & inſtrumenta paſsionis,ex antiquo ritu Eccleſiæ adorantur ea adoratione,qua adorantur res p ip ſas repræſentatæ.Et ſic imago D.Petri adoratur dulia: & imago D.Virginis, hyperdulia. Imago verò Chriſti & inſtrumenta paſsionis adorātur latria.Nec fit iniuria Chriſto:quia(vt Damaſc.ait) honor imaginis pergit vſque ad prototypum & exemplar. Quia idem numero eſt motus animi qui fertur in imaginem & imaginatū: ſicut viſus eodem actu numero fertur in aerem illuminatū,& colorem,in aerem illuminatū tanquam in mediū,& ad colorem tanquam in terminum.Sic imago vt imago eſt,& non vt eſt ex auro vel lapide,eſt medium & ratio formalis:& res repræſentata, eſt terminus.Vnde propriè loquendo,non eſt adoratio imaginis, ſed rei repræſentatæ coram imagine.Motus enim non denominantur à termino à quo, ſed à termino ad quem, vt dicitur in 3.Phyſic.Et ſic clarè loquendo,eſt adoratio Chriſti coram imagine crucifixi, quæ ad memoriam reuocet.Et idem dicendum eſt de imaginibus & reliquiis Sanctorū,modo ſuperius expreſſo.Nec applaudere debemus erroribus:qui Sanctorum, immo & Chriſti domini memoriam à cordibus fidelium delere niſuntur,dicendo imagines eſſe delendas,fuerunt enim tales condemnati in concilio Niceno.2.ſub Greg.3.Seruius pariter epiſc.Maſsilien.& Leo Imp.4. qui imagines deleuerāt, communione priuati ſunt.Et in eodem decretū fuit:Si quis dixerit imagines eſſe delendas, Anathema ſit.& in c.venerabiles imagines.de conſecrat.diſt.3.dicitur:Venerabiles imagines nō deos Chriſtiani appellant:nec ſeruiunt eis vt diis.Sed ad memoriam & recordationem primitiuorum venerantur eas & adorant.Sed nō ſeruiunt eis diuino cultu,neq; alicui creaturæ.Nec obſtat illud Exod.20.Non facies tibi ſculptile,neque omnem imaginem eorū quæ ſunt in cœlo deſuper, neq; eorum quæ in terra deorſum,neque eorum quæ in aquis ſunt ſub terra: non adorabis neque coleres ea nec quod dicitur Baruch 6.vbi monentur Iudæi vt caueāt à cultura deorum mortuorū, aureorum,argenteorum,aut lapideorum,quos Babylonij colebant,& in humeris deferebant, prout Chriſtiani imagines in proceſsionibus. Quia in Exod. non prohibebat imagines fieri abſolutè & ſimpliciter ſiue ad memoriam & repræſentationem:cùm Exod.25.præceperit Deus Moyſi, vt faceret duos Cherubin aureos. Et Nume.21.præcepit facere imaginem ſerpentis, de quo Chriſtus: Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem.&c.Sed prohibebat ſculptilia fieri, vt adorarentur adoratione latriæ,& colerentur pro diis:vt faciebant Babylonij.hoc autem non faciūt Chriſtiani.D.Tho.dicit quòd in antiquo teſtamēto nō poterat fieri imago Dei.Quia(vt Damaſc.ait)inſipientiæ ſummæ & impietatis eſt figurare quod diuinum eſt. Sed quia in nouo teſtamento Deus homo factus eſt,poteſt figurari,& in ſua imagine corporali adorari.Euſebius refert Chriſtum Abbagaro regi Ediſſænorum,volentem ſatisfacere eius affectui,deterſa facie imaginem ſuā tranſmiſiſſe.Impreſſa pariter linteo Veronicæ quæ adhuc Romæ aſſeruatur:& in eius oſtenſione miracula multa facta ſunt. Illa imagine ſanatus Tyberius Cæſar, decreuit fieri Chriſto honores diuinos. Verùm quia hoc inſcio ſenatu fecerat:Senatus prohibuit(vt ait Suetonius.) Item D. Lucas depinxit duas imagines D.Virginis,quæ adhuc Romæ aſſeruantur.Item apud ſanctum Ioann.Lateranen.in ſacello quod dicitur Sancta Sanctorum,eſt imago Saluatoris,mirabili artificio à D.Luca, Chriſto manum cōducente,depicta:vt patet in quadam tabella ibi poſita.D.Tho.dicit, ꝙ Apoſtoli familiari inſtinctu Spiritu ſancti,quædā Eccleſiis tradiderunt ſeruāda,quę in ſcripturis nō reliquerūt ſed in obſeruatione Eccleſiæ per ſucceſsionē fideliū remāſerūt.Vnde 2.Theſſal.2.habetur: Tenete traditiones,quas didiciſtis ſiue p ſermonē,ore probatum, ſiue p epiſtolam tranſmiſſam, & inter huiuſmodi traditiones eſt imaginis Chriſti adoratio.Quæ in pluribus vniuerſalibus conciliis fuit approbata.ſ.Niceno ſecundo.Conſtantinopol.ſub Hyrenæo,& in tribus cōciliis Lateranen.& in concilio Frācfordenſi.Et ſi dicatur quod imagines prębēt occaſionem idololatriæ,& ideo nō ſunt permittēdæ,ſed potius delēdæ:cùm etiā imago ſerpētis ęnei à Deo fieri mādata,& ab Ezechia regē zelo fidei (de quo laudatur) fuerit cōfracta, vt habetur 4. Reg.18. vbi dicitur:Ezechias fecit quod bonum erat coram domino, iuxta omnia quæ fecerat pater eius. Ipſe diſsipauit excelſa, & contriuit ſtatuas,ſuccedit lucos,cōfregitque ſerpentē æneum quē fecerat Moyſes. Siquidem vſq; ad illud tēpus filij Iſrael adolebant incenſum, & in c.perlatum.de conſecrat. diſt.1. laudatus fuit Epiſc.Maſsilen. à Greg.3,eò ꝙ prohibuerat imagines adorari. Reſpondetur quòd nunc populus eſt ſatis edoctus circa cultum imaginū,& omnes ſciunt quòd nihil numinis eſt in imaginibus, & ſic nullum eſt periculum,neq; occaſio idololatriæ:ſicut tēpore Ezechiæ, quo populus Iſrael moderes gentium quæ in circuitu erant,ſequens,adorabant idola:& alia intentione venerabantur ſerpentem æneum,quàm fuiſſet inſtitutum à Deo per Moyſen. Ideo Ezechias inter alia ſimulachra reperiens,confregit.Tempore etiam Epiſcopi Maſsilien, populus non erat ſufficiēter inſtructus: & erat periculū idololatrię.Ideo fuit laudatus,quòd prohibuerat adorare: & vituperatus fuit,& cōmunione priuatus,eò quòd deleuerat eas. Quia prius ab eo inſtruēdus erat populus,& vbi caſus ſimilis cōtingeret,ad tēpus poſſet ſuſpēdi adoratio imaginū, donec populus eſſet ſufficienter

Ioan.3. 3.ſ.q.25. art.3.

Lib.4.hiſt. Eccleſiæ.

Ad.4.

De adoratione imaginum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

instructus. Nec debẽt imagines Christi & Sanctorũ,idola nuncupari.Magnũ enim discrimen est inter imaginem & idolum.Quia licet vtrumq; sit alterius repræsentatiuũ,differẽter tamen.Nam idolũ est simulachrũ repræsentans rem,quæ nullam virtutem vel dignitatem habet.Sic quòd non est digna honore,sed vituperio:vt simulachrũ Veneris & Dianæ cæterorúmq; deorum gentium. Imago autẽ est simulachrũ repræsentãs id quod habet in se virtutem vel dignitatẽ siue excellentiam:& est dignũ honore. vt D.Pet.D.Virgo,Christus.Ideo eorũ simulachra dicũtur imagines.

1.1.q.55.87. ar.87

Ver. 13. DE OBLATIONE SACRIFICII. A

Psal.50.

SEcundus actus exterior religionis dicitur oblatio sacrificij : quo offertur deo aliquid exterius in recognitionem supremi dominij,ad significandũ sacrificiũ, quo anima seipsam offert Deo. iuxta illud Psal.Sacrificium Deo spiritus contribulatus,& sic persolutio decimarum & primitiarum ad religionem pertinet.Sacrificium offerri soli Deo debet:cùm solus sit supremus dominus. Vnde exod.22.Qui immolat diis,occidetur.Et omnes iure naturæ tenentur ad offerendum sacrificium Deo, saltem interius. Ad exterius verò sacrificium aliter tenebantur illi qui erant in lege naturæ:aliter qui in lege Moysi:& aliter qui sunt sub lege gratiæ. Illi qui erant sub lege naturæ, tenebantur ad offerendum sacrificium indeterminatè:quia nondum erãt determinata sacrificia. Illi verò qui erãt sub lege Moysi,tenebãtur ad offerendũ sacrificiũ in lege Moysi determinatum. Et qui in lege gratiæ, ad offerenda sacrificia p Christum vel Ecclesiam determinata. Ad oblationem sacrificij quatuor requiruntur.Primò,q; offerens sit Christianus.Quia ab infidelibus Ecclesia non accipit sacrificij oblationem.Secundò,vt is cui offertur,sit Ecclesia vel repræsentet Ecclesiam.Quia quod offertur priuatę personæ,non est oblatio,sed donatio.Tertiò quòd res oblata sit licitè acquisita. Quia illicitè acquisita nõ accipiuntur ab Ecclesia,siue sint illicitè acquisita cõtra iustitiã:puta ex furto,rapina,fraude,& vsura:siue mediante peccato aliquo,siue ex turpi lucro,siue meretricio.Quartò,quòd volũtariè,iuxta illud:Ab homine qui offert vltroneus,accipietis. Exod. 25. Potest tamẽ cõtingere quòd aliquis diuersimodè teneatur. Primò ex cõuẽtione propter fundũ. secũdò ex deputatione seu promissione.tertiò propter necessitatem Ecclesię vel ministrorũ, si nõ habuerint vnde sustentẽtur.quartò propter cõsuetudinẽ,quia tenẽtur fideles ad cõsuetas oblationes in solẽnitatibus.In duobus vltimis casibus adhuc sunt volũtarij , quantũ ad quantitatem vel speciẽ rei oblatę.Et licet cogi possint,qui oblationes debitas nõ faciũt p subtractionem sacramentorũ:non tamen p ipsum sacerdotem cui faciendæ sunt,nę videatur ,p sacramentorũ exhibitione aliquid exigere,aut sacramenta vendere:sed per superiorem aliquem.Differt autem oblatio à decima & primitia.Quia oblatio sacrificij fit immediatè Deo:decima verò non offertur Deo immediatè,sed ministris eius sustentãdis vel dispẽsaturis.Primitia autem est oblatio de præcipuis fructibus.cum quadam professione seu protestatione,quòd à Deo percepti sunt,iuxta illud, 1. Para. vlt. Quæ de manu tua percepimus,dedimus tibi.Et sic oblatio se habet vt magis cõmune ad decimam & primitiam:quia omnis decima & primitia est oblatio.sed nõ econuerso. Quò ad decimas & primitias notandũ secundũ D.Tho.quòd præceptũ de decimis & primitiis est partim morale, & partim ceremoniale.s.quantũ ad quoram.Et ideo in lege noua non tenentur ad determinatam quotam,nisi ex conuẽtione vel institutione Ecclesiæ,aut cõsuetudine.Ad decimas prædiales,hoc est ex fructibus prædiorũ,tenẽtur omnes,etiam pauperes,& Iudęi prędia Ecclesiæ possidentes aut detinẽtes,vt dicitur in c.de cęteris.19.q.1.Ad decimas verò psonales,hoc est lucrorũ industrię personalis,tenẽtur,vbi est cõsuetudo,& vbi nõ sunt prędiales:& tenẽtur illi Ecclesię,vbi audiũt diuina,& pcipiunt sacramẽta:vt in c.quęsiuisti.16.q.1.Prędiales verò Ecclesię, in cuius parochia prędium situ est,vt habetur in c.vlt.de Paro.& in c.quoniã,de decimis.extra & c.si quis laicus.16.q.1.

Ver. 14. DE VOTO. B

2.2.q.88. Voti definitio.

ALius actus religionis est votũ:quod potest sic definiri:Votũ est deliberata & discreta ac possibilis promissio ab existẽte in libertate,Deo facta de bono cõsilij vel præcepti,cum proposito siue intẽtione seruãdi,& ad id se obligandi.Ad cuius euidentiã partes huius definitionis sunt declarandę,& bene notãdę,pro multorũ difficultatũ resolutione. In prędicta definitione ponuntur quinq;,quę sunt de essentia voti.¶ Primum quod notandũ est,materia voti,quę est id quod vouetur:quod oportet esse bonum præcepti vel consilij,quod etiam dicitur obiectum voti. Bonũ præcepti est id,ad quod quis tenetur præcepto affirmatiuo vel negatiuo:vt honorare parentes:& non furari.Cùm ergo illa placeant Deo,possunt promitti. Talis promissio dicitur votum , largè accipiendo votum.Hæc promissio facit quòd opus præcepti(quod est alicuius virtutis , puta pietatis) pertineat ad religionem.s.imperatiuè,& sit magis meritorius:& oppositus sit peior : & sit in duabus speciebus peccatorum.s.impietatis & irreligiõsitatis,si votũ sit de bonore parentum. Propriè autem votum dicitur de meliori bono,hoc est de bono consilij,ad quod quis anteà nõ tenebatur, quod ideo dicitur melius bonum:quia est supererogationis:& quia inducit ad perfectionem : vt castitas,paupertas,& obedientia.iuxta illud Mat.19.Si vis perfectus esse,vade & vẽde omnia quæ possides,& da pauperibus,& sequere me.Ex iis sequitur primò,quòd omne illicitũ , siue quod est contra præceptum non potest esse materia voti , siue non potest vouerì : vt inhonorare parentes, occidere vel mutilare hominem , aut se vindicare. Talia enim vouens peccat , quia facit iniuriam Deo, promittendo quòd ei displicet,& ideo non tenetur seruare:immo tenetur rescindere. Vnde D.Ambr.In malè promissis rescinde fidem,in turpi voto muta decretũ. Secundò sequitur, quòd omne quod est cõtra consilium diuinum,nõ potest esse in materia voti : sicut si quis voueret non

Materia voti.

Contraria consilijs diuinis

non dare eleemosynam,vel non intrare religionem.Quia talis promittit aliquid,cuius contrariũ placet Deo,qui illa nobis ad perfectionem consulit.vnde talia vouens,non tenetur seruare.Sicut neque etiam votum consilij,cui adiunxit malam circunstantiam finis : vt dare eleemosynam ad seducendam mulierem pauperem.Tertiò sequitur,quòd id quod est secundum se indifferens ad bonum vel malum:hoc est,quod non est prohibitum,aut præceptum neque consultum,nõ potest esse materia voti:cùm de se nil habeat quod possit redundare in gloriam Dei:vt nõ facere barbã, vel eam fricare,aut leuare festucam:hæc enim & similia nullo modo redundant in gloriam Dei, sicut adimpletio consiliorum & præceptorum. Aduerte tamen quòd si ea quæ ex se sunt indifferentia,ex aliquo respectu fierent moralia & bona,possent voueri:si mala,posset oppositum voueri. Prout ire vel non ire ad domum Ioannis,de se est indifferens:tamẽ si in ea domo fiat aliquid virtuosum,quod potest prouocare ad bonum:puta si ibi interpretetur euangelium, potest voueri. Si verò sint ibi ludi & meretrices prouocantes ad malum:si quis vouеat nõ ire,vt sibi caueat, votum est validum , & cessante ratione boni vel mali , cessat obligatio voti. sic etiam de barba:si propter austeritatem,absque fucatione & voluptate,vt communiter fit.Quia si propter delitias adinuentas aut gloriam fieret votum esset licitum. Nec Christus ad delitias aut voluptatem barbam detulit,sed propter austeritatem,& vt obseruaret ceremonias legis. Ideo clerici qui barbam nutriũt, eius exemplo se defendentes,iudaizare videntur, & si ad solum Christi exemplũ respiciant:eadẽ ratione se circũcidere possent,quæ tamen Christus non ad imitationẽ,sed legis impletionẽ fecit. ¶ Secundũ quod requiritur ad votum,est discretio & deliberatio,quæ est duplex:vna,quæ importat actum deliberatum,& modum deliberandi,quãdo cum magna maturitate, & diuturna deliberatione discurritur & concluditur siue promittitur aliquid faciendum. Hæc deliberatio nõ est necessariò requisita ad votum.Alia est deliberatio , quæ non est cum tanta præmeditatione , sed cum sufficienti deliberatione,quæ sufficeret ad peccandum.Ex his sequitur primò,quòd votum factum ex motu primo primò. vel secundo primò , non tenet propter surreptionem & defectum plenę deliberationis.Secundò sequitur quòd votum factũ ex motu tertio primò,cùm fiat ex sufficienti deliberatione,quæ inducere posset peccatum,est validum:quanuis fiat ex timore repentinorum malorum, aut ex magno dolore,aut ex animi leuitate aut pronitate ad vouendum. Quia tamen tale votum non est bene completum:ideo faciliter commutatur,& in eo dispẽsatur. ¶ Tertium requisitum ad votum est libertas.s.q; ille qui vouet,sit sui iuris , & non in alterius potestate. Non enim vult Deus honorari cum iactura alterius. Ex hoc sequitur quòd filij & filiæfamiliàs, vxores,serui,& religiosi,vouere non possunt:licet habeant libertatem voluntariam sufficientem ad peccandum,quia persona eorum non est libera extrinsecè:ideo votum ab illis emissum , obligat quidem eos vsq; ad reuocationem seu irritationem factam per illum,in cuius potestate sunt: vt habetur Num.30. Non peccat tamen vouẽs,in alterius potestate existens. Quia in voto,sicut & in iuramento subintelligitur conditio,si placeat superiori,vel si superior non contradicat. Et ideo conditione stante,tenetur implere. Si tamen præsumeret de voluntate superioris, vel de opposito certus esset:peccaret vouendo id quod non est in sua potestate. Dicũt tamen aliqui quod religiosi, & consequẽter alij qui sunt in alterius potestate,vouere possunt ea quæ non præiudicant alterius potestati:vt actus interiores,& dicere aliquos psalmos. D. Tho.tamen videtur dicere oppositum: eò quòd nullum sit tempus in quo prælatus non possit religiosum circa aliquid occupare. Ideo nullum votum religiosi est firmum,nisi de consensu prælati:sicut nec votum filiorumfamiliàs,sine consensu patris aut tutorum,qui possunt vota pupillorum maximè realia irritare.Puto tamen dictum D.Tho.intelligi de exterioribus tempore & loco determinato promissis. Quia si vouit ea conditione,quòd si non occupetur à prælato, implebit:eadem conditione stante obligatur , cùm personale, nisi ipse vel aliquis de eius mãdato consentiat.Vnde licet pater & mater possint hortari filium ad religionem vel ieiunium : non tenetur tamen filius,nisi cõsenserit. Potest tamen testator ad aliquid reale obligare hęredem suum. s. ad soluendum decem,quæ vouerat Ecclesiæ , & ad aliquid personale conditionaliter , scilicet si velit esse hæres. ¶ Quartum requisitum ad votum est possibilitas.Quia in omni promissione intelligitur generalis cõditio,si potero, vt notatur in c.quemadmodum,extra de iureiur.Et in c.Beatus.22.q.2.quæ si non stat,obligatio tollitur,vel saltem suspenditur pro tempore,& pro ea parte duntaxat.qua possibilitas deficit.Hinc est quòd si habens votum simplex castitatis,contraxit matrimonium,tenetur reddere debitum vxori:sed petere non potest:quia ex ea parte seruari potest votum castitatis. Et stante impossibilitate implẽdi per seipsum,non tenetur implere per alium,nisi illud in voto expressisset.¶ Quintum requisitum ad votum est promissio,cũ intentione seruandi & obligandi:quia si simulatè voueret non intendendo vouere,seu promittere,aut se obligari,non esset votum,neque obligaretur:peccaret tamen fraudulenter vouens.Et si verbo promitteret se aliqua daturum Ecclesiæ , posset compelli. Quia fraus aut dolus nulli debent patrocinari:vt habetur in l.1. ff. de dolo. Si autem intenderet vouere & non seruare,peccaret mortaliter:nec minus teneretur corã Deo seruare votũ , quàm si vouisset cum intentione seruandi. Quia ex suo iniquo proposito non debet reportare commodum seu exemptionem à vinculo,cui se subiecit. ¶ Votum obligat vouẽtem duplici iure.s.naturæ & diuino. Primò,iure naturæ. Quia promissio homini facta iure naturali, seruanda est, & ad hoc compelli potest:& non seruare pertinet ad perfidiam,quæ est vitium cõtra virtutem veritatis & fidelitatis,

nõ possunt esse materia voti.

Indifferẽtia nõ sunt materia voti secũdũ se.

Discretio requiritur ad votum.

Votum ex timore.

Qui vouere non possunt.

An religiosi vouere possint. 2.2.q.88.ar.8 ad.3.

Tutores vota pupillorũ possunt irritare. Nullus voto suo potest aliũ obligare ad aliquid personale.

Possibilitas intelligitur in voto.

Votũ obligat de iure naturæ & diuino.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fortiori, iure naturæ promissio facta Deo, seruanda est: & si non seruetur, est nõ solùm cõtra virtutem veritatis, sed etiam fidei religiosæ, ad quam pertinet quòd promissio facta Deo de re illi grata, seruetur, cùm magis obligemur Deo quàm homini. Et p cõsequẽs irreligiosæ perfidiæ est violare votũ factũ Deo. Secũdò votum obligat iure diuino. Quia Num.30. dicitur: Si quis votũ domino vouerit, aut se cõstrinxerit iuramẽto, nõ faciet irritũ verbũ suũ: sed omne quod pmisit, implebit. Et glos. super illud Psal. Vouete & reddite, dicit: Vouere est voluntatis: reddere autem necessitatis. iuxta illud Eccl.5. Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere. displicet enim ei infidelis & stulta promissio. D. etiam Paul. de viduis quæ in primitiua Ecclesia se deuouebant solenniter ministerio Ecclesiæ & Christianorum, promittentes obseruare castitatem, ad quam seruandam tenebantur sub pœna damnationis æternę, ait: Viduas adolescentiores deuita: hoc est, recipere noli: Cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo: hoc est, abũdantes factæ fuerint in ministerio Christianorum, nubere volunt, habentes dãnationẽ, quia primã fidem, hoc est primã promissionem, irritam fecerunt. Et Act.5. Ananias & Sapphira propter trãsgressionem paupertatis promissæ, morti adiudicati sunt. ¶ Circa tamen voti obligationem notãdæ sunt duæ regulæ. Prima est D. Thom. Quãdocunq; occurrit casus, in quo illicitũ esset vouere: voto emisso & simili casu occurrẽte & durante, obligatio voti pro illo tempore suspẽditur. vt puta si quis vouit ieiunare aliquo determinato die, in qua perdit sanitatem, ita q; abstinere esset ei illicitũ: & sic tũc illicitè vouere: suspenditur obligatio voti, veniente & durante impedimẽto. Secũda regula est: q; quandocunq; aliquod votũ est maioris boni impeditiuũ, non ligat: vt si quis post votũ Hierosolymitanum vult ingredi religionem: adimplere prædictũ votũ esset impedimentũ melioris boni: ideo talis potest ingredi religionem, nõ curãdo de priori voto. ¶ Votũ est duplex. s. simplex & solẽne. Votum simplex est quod priuatim fit, hoc est absq; solẽnitate exterius adhibita, & absq; persona publica recipiẽte & acceptante. Votũ verò solẽne opposito modo definitur, quòd. s. publicè emittitur, adhibita solennitate extrinseca, & corã persona publica recipiẽte & accipiẽte. Et hoc modo fiebat votũ solenne paupertatis & obediẽtię in primitiua Ecclesia, quia ponebatur pretium possessionũ ad pedes Apostolorũ. Sic etiã viduæ fidem publicè dabãt inter manus Apostolorũ. Nunc autem in Ecclesia votũ tripliciter solennizatur. s. per susceptionẽ sacramẽti baptismi, sacramentorum ordinũ, & professionem religionis. Primò in baptismi susceptione emittitur votum solenne legis euãgelicæ obseruãdæ, licet non exprimatur. Quia quemadmodũ omnes accipiẽtes circũcisionẽ, ipso facto etiã absq; expressione verborũ, promittebãt seruare legẽ Moysi, eò quòd circũcisio erat primũ sacramentum, ianua & introitus ad legẽ Moysi. Vnde Galat.5. dicitur: Testificor omni homini circũcidenti se, q; factus est debitor vniuersæ legis faciendæ. Sic per susceptionem sacramẽti baptismi, qui est primũ sacramentũ, & ianua aliorum, & legis nouæ, etiam absq; expressione verborũ, ipso facto profitetur quis se seruaturũ legem euãgelicam. Et ideo qui post susceptũ baptisma relinquit legem euãgelicam, dicitur apostata, sicut religiosus relinquẽs regulam suam, & religionem ac statum quem professus est. Secundò per susceptionem sacrorũ ordinũ solennizatur votum continentiæ & obedientiæ, quæ illis annexæ sunt. Ideo quicũque voluntariè accipit ordinẽ sacrum, acceptãdo principale, acceptat annexa, & recipitur tale votum per episcopum. Tertiò solennizatur votũ p professionem religionis approbatæ per Ecclesiam, & recipitur per supetioré, corã quo quis se astringit ad seruandã castitatem, paupertatem, & obediẽtiam, in quibus omnino abnegat semetipsum, & dedicat se perpetuò & totaliter Deo in holocaustũ. Quapropter dicitur & reputatur mortuus mundo, & viuens Deo: Et ideo est incapax ad omnes actus & contractus ciuiles exercendos. Aliqui tamen dicunt quod etiam quò ad illos possunt habilitari cum gerũt personã communitatis. ¶ Differentia inter votũ solẽne sacrorũ ordinũ, & professionis religionis, triplex est. Prima, quia sacerdos non est obligatus ad paupertatem sicut religiosus. Secunda, quia qui suscipit sacros ordines, nõ dedicat se totaliter Deo in holocaustũ, sicut profitẽs religionem. Tertia, quia castitas nõ est essentialiter annexa sacro ordini, & ideo pro pacificatione regnorum, & augmẽtatione religionis Christianæ, potest summus põtifex dispẽsare cũ sacerdote, vt cõtrahat matrimoniũ, & nõ cũ religioso professo. Quia paupertas, castitas, & obediẽtia, sunt voto religionis solẽniter annexa, & separari nõ possunt: vt habetur in c. cùm ad monasteriũ, de regula & trãseũtibus ad religionẽ. vbi dicitur: Abdicatio paupertatis, sicut etiã custodia castitatis, adeò est annexa regulę monachali, vt cũ ea summus põtifex nõ possit dispẽsare. Et eadẽ ratione de obedientia. Ex quo sequitur quod licet summus põtifex possit dispẽsare cũ religioso, vt dimittat habitũ, & alia ceremonialia: nõ tamẽ potest facere de monacho nõ monachũ; cùm habitus nõ faciat monachũ, sed professio sola: & ad rationẽ & essentiã monachi ptineat tria vota promissa seruare. Ideo fieri nõ potest quòd quis sit professus alicuius religionis approbatæ, & nõ teneatur ad tria vota: licet aliqui iuristæ dixerint oppositum. Et quãuis summus põtifex possit religiosum ab obediẽtia sui prælati eximere, non tamen à sua, quin ei teneatur obedire secũdũ regulã quã professus est, licet de facto nihil ei præcipiat. Potest etiã summus põtifex cõcedere beneficiũ & liberã dispẽsationẽ fructuũ, nõ tamẽ potest illi dare proprietatẽ: quia ipse põtifex & successor eius potest beneficia & quæcũq; bona ab eo auferre, quod nõ faceret, si haberet proprietatẽ. Quẽadmodũ nõ potest ab his qui habẽt proprietatẽ. Fundamentũ huius indispẽsabilitatis est essentialis cõnexio, & totalis dedicatio in holocaustum, iuxta illud Leuit. vlt. Quod semel sanctificatũ est domino, nõ potest in alios vsus cõmutari. Et si dicatur quòd ratio dispensandi in voto est, quando votũ est impeditiuũ maioris boni: sed hoc contingere potest in religioso, sicut in sacerdote, & in casu prẽmisso. s. si aliquod regnũ vellet cõuerti ad fidem,

1.Tim.5.

In 4 sent.

Votũ impeditiuum maioris boni non obligat.

Votũ duplex.

Act.5.

Votũ tripliciter solẽnizatur.

Votũ professionis religionis.

2.2.q.88 ar.11

Castitas essentialiter annexa voto religionis.

dummodo religiosus acciperet filiam regis. ¶ D. Tho. dicit, quòd periculis humanarum rerũ obuiandum est per res humanas: & non per hoc quòd res diuinæ cõuertãtur in humanũ vsum. Professi autem religionem, totaliter dicati sunt Deo, & mortui mundo. Vnde nõ possunt reuocari ad vitam humanam & ciuilẽ politiam, occasione cuiuscunq; euẽtus. Sed huic dicto opponitur prima regula superius data. Tenendo tamen hanc partem dicendũ est, quòd regula prædicta nõ habet locum in voto solenni religionis, propter talem & perpetuam dedicationem in holocaustum. Nec potest votum continentiæ vergere in periculũ personæ, sicut votum abstinentiæ: Eò quòd cibus ordinatur ad conseruationem personæ ex se, & nõ carnalis commixtio: quia potest aliter subueniri. s. per abstinentiam, vel per alia corporalia remedia. ¶ Fuerũt nonnulli, & maximè de sancto Amore, qui nixi sunt vota monastica reprobare: quorũ argumentis respondet. & eos confutat, D. Tho. in opusculo contra impugnantes religionem, ad quem lectorem remitto. ibi argumenta modernorum hæreticorũ inueniet persoluta: & in sacris literis fundatã monachorũ professionẽ, quæ hominẽ constituit in statu perfectionis acquirendæ, præcipuè apud Mat.19. Si vis perfectus esse, &c. & Luc.9. Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucẽ suã, & sequatur me. Inchoationẽ, vsũ, & modũ tẽpore Apostolorũ & inde p sanctos viros, Spiritũ sancti instinctu inspiratos, vide in act. Apost. Vni tamẽ & præcipuo eorum argumẽto respõdẽdũ duxi. Quo videlicet nitũtur astruere vota monastica non esse de meliori bono, sed melioris boni impeditiua, quo sic argumẽtãtur: Melius est implere opus præcepti, quod habet necessitatẽ, quàm cõsilij, quod nõ importat necessitatẽ. Igitur quod fit de opere consilij, non est de meliori bono, sed impedit ipsum. Ad hoc respondet D. Tho. & triplici ratione probat, quòd opus sanctum ex voto, sit magis meritorium, quàm sine voto. Primò, quia actus procedẽs ex nobiliori virtute, est nobilior & magis meritorius: Sed inter virtutes morales præcipua est latria: ergo actus eius est nobilior. Vnde actus inferioris virtutis est melior & magis meritorius, ex hoc quòd imperatur à superiori virtute: vt actus fidei & spei est nobilior, si imperetur à charitate. Sed quę sunt ex voto, pertinẽt ad superiorẽ virtutem. s. latriã, & Dei cultũ & honorẽ: Igitur actus abstinentiæ & continentiæ sunt meliores & magis meritorij, si fiant ex voto. Quia sic pertinent ad diuinũ cultũ, quasi quædam Dei sacrificia. Vnde D. Aug. ait: quòd neque ipsa virginitas, quia virginitas, sed quia Deo dicata est, honoratur, quã fouet & conseruat continentia pietatis, sine qua nullus humanus actus, à quocunque procedat, acceptus esse potest Deo. Secundò actus qui procedit ex maiori subiectione & humilitate, est nobilior, & magis meritorius, quàm qui ex minori: Sed ille qui vouet aliquid, & ex voto facit, magis se subiicit Deo, quàm qui solùm facit: quia qui vouet, non solùm se subiicit quantum ad actum, sed etiam quantum ad potestatem: quia de cætero non potest aliud facere: sicut plus daret homini qui daret arborem cum fructibus, quàm qui daret ei fructus tantum (vt dicit Anselm.) Et inde est q; etiã promittẽtibus gratiæ agũtur. Tertiò, quia melius est facere aliquid ex volũtate firmata q̃ nõ firmata. quia ex volũtate firmata in bonũ, est melius quàm ex volũtate nõ firmata. Sicut peccare mente obstinata, est grauius peccatum (vt dicit Philos. in 2. Ethic. Sed qui facit aliquid ex voto, illud facit ex voluntate magis firmata & astricta, quàm qui sine voto: igitur melius facit. Præterea qui facit aliquid sine voto, implet tantummodo consilium: Sed qui facit aliquid ex voto, implet præceptũ & consilium: At melius est implere consilium & præceptum, quàm consilium tantum. Et ad argumentum dicendum, quòd votum non impedit à meliori bono, immo impellit ad melius bonum. Et quanuis necessitas coactionis (inquantum est contra voluntatem) tristitiam causet secundum Philos. necessitas tamen voti in iis qui sunt bene dispositi (inquantum voluntatem confirmat) non causat tristitiam, sed gaudium: cùm sit simpliciter & absolutè voluntaria, & ad melius bonum hominem sic vouẽtem, facilius inducat. Vnde D. Hiero. Felix necessitas, quæ ad meliora compellit. Nec per votum paupertatis priuatur quis illa beatitudine, de qua D. Paul. Act.20. Beatius est dare, quàm accipere. Quia profitens religionem, multo plura dat in professione. & post professionem potest dare spiritualia, quæ præeminent temporalibus quæ sunt corruptibilia, caduca, & momentaneæ durationis. ¶ Circa votorum dispensationem notandum secundum D. Thomam, quòd dispensatio eodem modo fit in voto, sicut in lege. Lex enim (vt supra dictum est, & inferius amplius dicetur) ponitur respiciendo id quod in pluribus est bonum. Sed quia contingit huiusmodi in aliquo particulari casu non esse bonum: oportet aliquem superiorem esse, per quem determinari possit, in illo particulari casu legem nõ esse seruandam. Et hoc propriè est dispensare. Nam dispensatio videtur importare quandam commensuratam distributionem alicuius communis ad ea quæ sub ipso continentur, per quem modũ dicitur quis dispensare cibum familiæ, & sic dispensatio est determinatio vel potius declaratio absolutionis à lege, siue declaratio quòd aliquis propter aliquã particularem causam non sit subiectus legi. Similiter ille qui vouit, legem quodammodo sibi statuit, obligans se ad aliquid quod secundũ se, vt in pluribus bonum est. Potest tamen cõtingere quòd in aliquo casu sit simpliciter malum & inutile, aut maioris boni impeditiuũ, quod est contra rationem eius quod cadit sub voto, idcirco necesse est vt determinetur. in tali casu votum non esse seruandũ. Et siquidem absolutè determinetur votũ non esse seruandum, dicitur dispensatio voti. Si autem pro illo quod obseruandum erat, aliquid aliud imponitur, dicetur voti commutatio. Vnde minus est votum commutare, quàm in voto dispensare. vtrunque autẽ in potestate Ecclesiæ consistit. ¶ Ex præmissis apparet quòd dispensatio in præceptis legis, est magis interpretatio legis, & declaratio cessationis obligationis eius, siue declaratio

2.2.q.88.ar.11.ad.1.

Vota monastica non sunt meliora boni impeditiua.

2.2.q.88.art.6.

Actus factus ex voto est magis meritorius quàm sine voto.

In lib. de Virg.

In lib. de sim.

5. Metaph.

2.2.q.88.art.12.

De votorum dispensatione.

Dispensatio quid sit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd lex nõ obligat in aliquo particulari casu,vel propter aliquam causam, quàm iuris relaxatio, sed de his ampliùs inferiùs,cùm agetur de legibus.Dispensario in dispensante est actus potestatis iure concessus,& in dispẽsato dicitur ius priuatũ, hoc est licẽtia vel permissio facta cõtra rigorem iuris.Et quia eius est legem interpretari,cuius est condere(vt habetur in l.cum cõsuetudine. ff.de legib.)sequitur q; ad illũ pertinet legis interpretatio & dispẽsatio,ad quem pertinet legis institutio.Et ideo ad iustam & licitam dispensationẽ duo requiruntur. s. authoritas in dispensante vel ordinaria vel delegata , & causa iusta in dispensato , aliàs dispensatus non est tutus in foro Dei. ¶ Ex præmissis sequitur primò,quòd persona priuata nõ potest dispensare cum alio, neq; secum: licet vbi manifestum est q; si in aliquo particulari casu seruare legem est iniustum vel inutile,aut maioris boni impeditiuum,& non potest de facili haberi recursus ad superiorem, possit priuatus præter verba legis agere.Non tamen ipse propter hoc dispensat secum,sed propter casum occurrentem & difficultatem recurrẽdi ad superiorem,vtitur Epichæia. Secus autem in dubiis,in quibus spectanda est declaratio & dispensatio superioris vel eius delegati:aliàs debet seruare legem secundum verba legis. ¶ Secundò sequitur id quod D.Bernard.in lib.de dispensatione dicit,quòd prælati dãtes pro volũtate licentiã viuendi contra legem,sine causa rationabili,vel saltem dubia, sunt acceptores personarum,& dissipatores,& non dispensatores:& eorũ licentia dissipatio & nõ dispensatio debet appellari.dat enim ansam criminibus in scandalum pusillorum, in suiipsius & ipsorum perditionem. ¶ Tertiò sequitur quòd si impetretur dispensatio ex falsa causa , vel tacita veritate,nulla est:vt habetur in c.2.de filiis presbyt.lib.6.Et idem dicẽdum est de qualibet gratia, vt not.in c.ad audientiam,in 2.extra de rescr.& in c.non potest,de præb.in 6. ¶ Quartò infertur q; dispensatus sine causa rationabili,non est tutus in conscientia , nec quo ad Deũ , præcipuè in his quæ sunt iuris diuini,vt in voto & iuramento,ac in pluralitate beneficiorum:quia bona ecclesiarum sunt Dei,& non ipsorum ministrorum Ecclesiæ,in c.Ex eo.de elect.lib.6. ¶ Et per cõsequens non est tutus in conscientia religiosus , cum quo sine causa legitima dispensatur vt dimittat habitum,vel exeat monasterium , vt inter seculares commoretur, vel ad laxiorem transeat religionem,vel præficiatur curæ animarum:putà quando non est aptus ad exercitium prædicationis vel curæ.Vnde Glo.in c.Monachi vagantes.16.q.1.dicit, quòd religiosus promotus ad Ecclesiam secularem non vt prosit.sed vt præsit,peccat mortaliter:quia facit contra votum suum, quanuis in his quæ sunt iuris positiui,iuristæ dicant solùm summum pontificem,& non inferiores prelatos, posse etiam ex mera voluntate,& sine quacunque causa dispensare : & tam ipsum quàm vtentes dispensatione,esse turos in conscientia & quo ad Deum,hac ratione:quia eius est destruere , cuius est cõdere,nec princeps tenetur aut ligatur suis legibus:vt habetur in l.digna vox.C.de legib. Hoc tamen dictum illorum non caret scrupulo : quia non potest sine causa rationabili legem instituere,cùm ratio sit de essentia & anima legis,in l.cùm ratio.ff.de bon.damn. & in c.erit autem. 4.dist.ex Isidoro,& 2.Cor.10.Data est potestas in ædificationem,& non in destructionem. Et licet nõ sit ligatus legibus suis coerciuè,siue vt pœnas suæ legis incurrat, & possit ab homine puniri:est tamen ligatus directiuè & ex honestate siue debito morali, vt habetur in rubr.quod quisque ius in alium statuerit,ipse eodem iure vtatur.ff.& si absque causa contraueniat, potest puniri à Deo.vnde non videtur esse tutus in conscientia & apud Deum. ¶ Causæ autem dispensandi sunt septem.Prima est temporis vatietas,siue importunitas,quæ rigorem non patitur.de hac in c.p remedio.1.q.7.Secũda est vtilitas,vt.s.alij facilius reuertantur ad bonum. de hac in ca. ipsa pietas. 22.q.1.Tertia est qualitas psonę,meriti.& scientiæ.de hac in c.tali,& c.didicistis.19.q.7.cùm alius æquè dignus & sufficiẽs nõ sit.Quarta est necessitas,de hac in d.c.tali.Quinta,pietas.Sexta,euentus rei.Septima,multitudo siue scandalum multitudinis.de hac in c.vt constitueretur.50.dist.Cauendum est tamẽ ne quis nutriatur siue alatur in scãdalo.Sed quia casus sunt innumerabiles,nec potest certa regula dari : ideo standum est in hoc arbitrio boni viri , qui si iudicauerit causam esse rationabilem,dispensatio erit licita.vt in c.Domino sancto. 50.dist. Et causa rationabili existente, prælatus peccat non dispensando.ar.c.quanto.in fi.2.q.5. ¶ Si dicatur quòd inferior non potest dispensare in lege superioris,sed obligatio voti & iuramenti est de iure diuino:igitur summus pontifex non potest dispensare.Respondet D.Tho.q; sicut iure naturali & diuino tenetur homo superiorum legi obedire. Et tamen cum dispensatur in aliqua lege humana , non fit vt legi humanæ non obediatur: quia hoc est contrà legem naturæ & mandatum diuinum:sed fit vt hoc quod erat lex, vel cõtinebatur sub lege, non sit lex , nec contineatur sub lege.Ita etiam authoritate dispensantis fit, vt hoc quod continebatur sub voto,vel videbatur contineri,non contineatur , inquantũ determinatur vel declaratur in hoc casu illud non esse cõgruam materiã voti. Et ideo cùm prælatus dispensat in voto,nõ dispensat in præcepto iuris naturalis aut diuini:sed determinat & declarat q; id quod cadebat vel cadere videbatur sub determinatione obligationis humanæ(quæ nõ potuit omnia circunspicere)ampliùs nõ cõtineatur. Alij clarius soluũt, dicẽtes q; duplex est ius diuinũ:quoddam est absolutũ,quod nõ cõsurgit ex aliquo facto humano , & in hoc prælatus nõ potest dispẽsare directè neq; indirectè siue ex cõsequẽti.Aliud est ius diuinũ, quod pẽdet & cõsurgit ex facto humano,vt obligatio voti & iuramẽti,quæ cõsequitur actũ humanũ, super quẽ prælatus à Deo authoritatem habet,p consequẽs super ea quę ipsum consequũtur:& in hoc licet prælatus nõ possit dispẽsare directè,potest tamẽ indirectè & ex consequẽti,ratione actuũ humanorũ,qui subiiciũtur

Ad iustã dispensationem requisita.

Priuatus non potest secum dispensare.

In li. de dispẽ.

Religiosus sine rationabili causa dispensatus.

Papa non potest ad nutum & sine causa dispensare.

Septẽ dispensandi cause.

An Papa possit dispensare in iure diuino.

Ius diuinum duplex.

var

variationi,& super quos habet potestatem,vt dictum est,vel clarius,nõ dispensat authoritate propria,sed authoritate Dei,qui super tale ius dedit ei potestatem ex consequenti,ex quo dedit potestatem super id à quo illud ius pendet.s.super factum humanum. ¶ Notãdum præterea quòd irritatio,dispensatio,commutatio:& redemptio voti,differunt ab inuicem. Quia irritatio est annullatio obligationis voti.etiam sine quacunque causa:vt cum maritus dicit vxori, nõ placet siue nolo quòd serues hoc vel illud votum.absque scitu & consensu meo factum. Dispensatio autem est determinatio vel declaratio ex rationabili causa. Commutatio est annullatio obligationis voti, cum obligatione ad aliquid aliud faciendum. Redemptio verò voti, si distinguatur à commutatione,est annullatio obligationis voti,cum ligamine ad aliquid dandum:puta si ei qui vouit,peregrinationem,imponatur eleemosyna:puta tantum dare,quantum exposuisset eundo:vel aliquid huiusmodi. de hac redemptione voti habetur in tit. de voto & voti redempt. in antiquis.

Irritatio,dispensatio,commutatio,& redemptio voti differunt.

Ver. 15. DE IVRAMENTO.

A IVramentum est alius actus religionis & latriæ:& potest sic definiri:Iuramentum est inuocatio testimonij Dei,ad confirmationem dicti vel facti præteriti.præsentis,vel futuri.Et sic iurare est Deum in testem inuocare & assumere.protestariq; eum esse infallibilis veritatis,& omnium notitiam habere.Secundum aliquos,iuramentum est assertio vel negatio vera de aliquo possibili & honesto,sacræ rei attestatione firmata,& secundum iuristas,iuramentum,iusiurandum.& sacramentum idem sunt.Theologi tamen aliter sacramentum accipiũt, vt inferiùs dicetur.Iuramentum est duplex.s.iudiciale , hoc est delatum in iudicio à parte vel iudice , & hoc iuramentum aliquando coactè prestatur,cùm à iudice præsentatur : quia non potest recusari , licet bene quando prę sentatur à parte.Aliud est iuramentum extraiudiciale , quod extra iudicium ex partium conuentione exhibetur. ¶ Quo ad modum iurandi.D.Tho.dicit,q; duplex est modus iurãdi.s.per simplicem contestationem,& per execrationem.Sed quia primus potest diuidi in duos:ideo tres modos iurãdi ponere possumus. Primus modus,qui fit simplici verbo:vt dicẽdo p Deum ita est,&c. Nõ enim est necesse(secundũ Panor.in c.Et si Christus.de iureiur.)q; dicatur,iuro.Hic modus fit diuersis verbis,de quibus certa regula dari non potest.In antiquo testamento iurabant, Viuit dominus:&, Viuit anima mea:&, Viuit anima tua:In nouo verò testamento, & in primitiua Ecclesia,Testis est mihi Deus.Rom.1.Et Philipp.1.&, Testem inuoco Deum.2.Cor.1.&, Veritatem dico in Christo,& non mentior.Rom.9.Testis est mihi cõscientia mea.22.q.1 c.Si peccatum. &,sic Deus me adiuuet,vt in c.de parẽtela 35.q. 6. Secundus modus iurandi per simplicem contestationem est,cùm interuenit aliqua res sacra:vt cùm iuratur inter manus Episcopi,vel super Euãgelia, aut crucem,aut reliquias Sanctorũ tangendo.Et quòd ad hunc modum iurandi inuentę sunt plures solennitates,ad diuinam reuerentiam,& terrorẽ indiscretè iurantiũ , ad retrahendũ eos à periurio.Tertius modus iurandi est per execrationem,dum.s.aliquis se,vel aliquid ad se pertinens,ad pœnam obligat,vt credatur verum quod dicitur,& cùm quis inuocat Deum non solùm in testẽ, sed etiam iudicem & punitorem.vt.Si non est sic,non sit salus animę meæ.In antiquo testamento iurabant,Hæc mihi faciat Deus,& hæc addat. Et sic iurasse videtur D. Paul.dicens : Ego testem inuoco Deum in animam meam. ¶ Iterum duplex dicitur esse iuramentum.s. assertorium & promissorium.Assertoriũ est propositionis de præsenti vel præterito. Promissorium est respectu propositionis de futuro. ¶ Difficultas est an sit iurare dicendo,in veritate,vel in fide,vel per fidem ita est.Quo ad primum sciendum,q; hoc complexum(in veritate)dupliciter accipi potest.s.nominaliter & aduerbialiter. Si accipiatur nominaliter & p veritate simpliciter & absolutè,quæ est Deus, iuxta illud Ioan.14.Ego sum via,veritas,& vita:tunc est iuramentum.Si verò accipiatur pro veritate humana,non est iuramentum:quia non accipitur aliquod sacrũ. Si autem accipiatur aduerbialiter,vt idem est q; verè siue veraciter & sine defectu, tunc non est iuramentum , sed bonus & serious modus dicendi,per quem agnoscimus q; non ioco vel dubitanter loquimur. Hunc modũ loquendi docuit Christus,dicens:In veritate dico vobis , q; multæ viduæ erant in diebus Heliæ, &c.& D.Pet.In veritate cõperi,q; nõ est acceptor personarum Deus.Quo ad secundum pariter de fide dicendum est.Quòd si dicatur,per fidem theologam,vel per fidem quam habeo erga Deum, vel teneo de Deo,est iuramentum.Si verò pro fide humana,vel nobilis viri,quæ sępe deficit & fallit ac fallitur:tunc idem est quod fideliter,& tunc non est iuramentũ,sed quidam modus asserendi, maximè cùm non adsit intentio iurandi quæ requiritur ad iuramentum. Per hęc discutere poteris plures scrupulos timoratarum conscientiarum. ¶ Iuramentum esse licitum maximè in defectu testimonij humani,quod est per testes,vel instrumenta , vel confessionem partis (quæ sunt tria genera probationis)cõstat ex illo Deut.6.Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies, ac per nomen eius iurabis.Et ex illo Heb.6.Homines per maiores suos iurant : & omnis controuersiæ eorum finis ad confirmationem,est iuramentum. Et per alios passus & exempla D. Pauli superiùs allegata. Hoc tamen verum est,dummodo iuramentum habeat tres comites,de quibus Hier.4.Iurabis,Viuit dominus in veritate,iudicio,& iustitia.Primò in veritate:vt.s. id quod iuratur,sit verum,vel saltem æstimetur verum. Et ad iuramentum absolutum , hoc est simpliciter & sine addito factum,oportet quòd sit iuranti euidẽter notum:puta aliquo sensu proprio sensatum. Si verò sit creditum vel æstimatum tantum,debet iurare per verbum Credo, vel Aestimo verum. Secũdò ad hoc quòd iuramentum sit licitum, requiritur iudicium discretionis:vt.s.non leuiter & absq; magna causa iuretur.Si enim quis pro minima causa requireret regis testimoniũ, iniuriam

2.2.q.89.ar.4

Iuramentum duplex.

1.*Reg.*14. 4.*Reg.*4.

An dicere in veritate vel fide aut per fidem sit iurare.

*Luc.*14. *Act.*10.

Iuramentum probatur licitũ

Tres comites iuramenti.

ei

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iuramentum promissorium.

ei faceretiã fortiori si requirat Deum testem pro minima causa,hoc enim est assumere nomen Dei in vanum,ideo talis non potest excusari à peccato.Tertiò ad hoc ꝙ iuramẽtum sit licitum,requiritur iustitia,quod id quod iuratur fieri nõ sit iniustum,hoc est prohibitum aut inhonestum, aut in detrimentum alterius,aut etiam inhonestum quantum ad personam suam vel alterius, & hoc præcipuè in iuramento promissorio locũ habet,quia in iuramento assertorio,maximè quod præstatur in iudicio,non attenditur honestas facti super quo iuratur, sed veritas. vnde testis tenetur super facto adulteri,quod.s.est inhonestum, veritatem dicere. Similiter non attenditur an ex depositione testium(dummodo verum dicant) sequatur præiudicium. Quia vt in pluribus propter depositionem testium pars quæ malam causam fouet,lædit̃ur.Sed in iuramẽto promissorio,quod est de futuro agẽdo,vel nõ agẽdo,requiritur iustitia & honestas:vt.s.non iuret se facturum aliqua illicita,&c.Quia talis peccaret iurando:facit enim irreuerẽtiam Deo, vocãdo eum in testem suæ iniquitatis.Nec tenetur implere:quia implẽdo peccaret,faciendo iniustum,& si iniustum faceret, ad seruandum iuramentum emissum,duplici peccato peccaret:primò,quia iniustum facit:secundo,quia iniustitiam suam placere Deo arbitratur.Quæcunq; autem harum cõditionum deficiat, iuramẽtum est illicitum,& peccatum.¶ Ex his sequitur primò,quòd omne iuramentum, in quo asseritur falsum,vel negatur verum,aut asseritur dubium & incertum,est illicitum : quia contra primam conditionem.Secundò,sequitur ꝙ omne iuramentum indiscretum est illicitum.Dicitur autem indiscretum dupliciter:primò per inconsiderationem,non plenè & deliberatè cõsiderando quid facit,sed leuiter:nec exhibet reuerẽtiam quam debet. Secundò propter defectum causæ sufficientis.Causa autem sufficiens est necessitas:vt cum à iudice præcipitur, aut aliàs in periculo cõstituitur, nisi iuret,vel competẽs vtilitas reipublicæ,aut propria, quæ pẽsari debet ad arbitrium boni viri.Requiritur ergo ad iuramentum ex parte iudicij discretionis, reuerentia, deuotio, fides, necessitas,vel vtilitas,& omnia quæ ad debitum modum iurandi pertinent. Hinc est quòd pueri ante annos pubertatis non debẽt cogi aut admitti ad iurandum,propter defectum huius cõditionis, vt habetur in c.pueri.22.q.5.Si tamen ante tempus illud habẽt vsum rationis cõpletum,& iurãt absq; cõditionibus requisitis:peccãt mortaliter vel venialiter, secundum qualitatem periurij, quemadmodum & alij,vt habetur in c.1.de delictis puerorum. Propter eãdem causam siue defectum repellũtur ij qui fuerũt aliàs periuri.Quod intelligẽdum est de cõuictis & cõdemnatis:tales enim repellũtur à iudicio & cõtractibus,vt infames.De periuris autem notoriis ex facto dubium est,cùm tales sint penè innumeri.Syl.de Prierio dicit quòd si piurium sit publicum, vt si quis coram multis deliberatè iuret sup quatuor sancta Dei euãgelia tacta,& de aliquo quod est euidenter falsum,repellitur à testimonio.Sed si verba potuerũt esse iuratoria vel non iuratoria, aut si ex ira,vel dubitetur de modo iurãdi:& si dubitetur an factũ sciuerit esse tale,repelli nõ potest, de iis in c.paruuli.22.q.5.Propter eãdem causam repellũtur furiosi.vt in can.merito.15.q.5.Dicũt aliqui quòd iuramẽtum promissorium & indiscretum obligat iurãtem,dum tamẽ sit de re iusta & possibili,potest tamẽ cum eo dispẽsari.Tertiò sequitur quòd omne iuramẽtum,quòd vergit in detrimẽtum siue dispẽdium salutis æternæ vel corporalis,est illicitum,& nõ est seruandũ. Per has conditiones possunt cognosci omnia iuramẽta illicita.Concurrentibus tamen prædictis tribus comitibus seu conditionibus,iuramentum est licitum,etiam si sit promissorium, estque obligatorium.¶ Nec obstat quod Christus Mat.5.dixit:Audistis quia dictũ est antiquis,Non peierabis.Ego autem dico vobis non iurare omnino,neque per cœlum,quia thronus Dei est:neq; per terram,quia scabellum est pedum eius:neque per Hierosolymam, quia ciuitas est magni regis:neque per caput tuum iuraueris, quia nõ potes vnum capillũ album facere aut nigrum. Sit autem sermo vester est,non non,vt non sub iudicio decidatis. Quia certum est quòd Christus(qui venerat ad honorandum patrem,vt habetur Ioan.8.Ego glorifico patrem meum:) non prohibuit honorem & reuerentiam Dei,quæ fit & datur Deo per iuramentum eũ tribus prædictis conditionibus,dictũ est enim quòd iuramentum est actus latriæ,& quòd in ipso est protestatio omnis scientiæ & infallibilis veritas Dei.Sed prohibuit assuetudinem iurandi, & ne absq; illis tribus comitibus iuretur: quia hoc esset assumere nomen Dei in vanum,quod est illicitũ.Et hoc declarauit,inquiens,Vt nõ sub iudicio decidatis.In iudicio.s.discretionis,si frequẽter & absque causa in assuetudinem iurandi veneritis.Noluit ergo dicere,quòd adueniente præcepto iudicis ad imponendũ finem controuersiis & confirmationem veritatis,aut aliqua alia rationabili causa occurrente,iuramentum esset illicitum.Et quanuis dixerit,Quod amplius est,à malo est:nõ dixit tamen, Malum est:sed,à malo,non iurantis,sed ex peccato originali talis est orta fragilitas, quòd homines illi qui nõ possunt probare testimonio humano,nolint simplici verbo credere,vel propter cupiditatem,vel fragilitatem veram vel æstimatam.¶ Circa iuramentũ p creaturas notandũ est,quòd creaturę sunt duplices.Quædam sunt quæ ex se vel earum nominatione important aliquid diuinũ,vt sancta quatuor Dei euangelia,Ecclesiæ sacramenta,& Sancti qui sunt in cœlo,gratia & dona supernaturalia,& quicunq; per illa iurant & ea in testimonium vocant:non ea vocare censentur , sed Deum qui in eis relucet.Et seruatis tribus prædictis comitibus,iuramentum per illas factum,non censetur illicitum.Aliæ sunt res nõ sacræ,& si ponatur Deus in obliquo,vt puta per ignẽ Dei,vel aliquid huiusmodi:tunc inuocatur Deus conditor earum.Hoc modo prohibuit Christus iurare per cœlum, terrã,& alias creaturas,ne eis diuina reuerentia exhiberetur:sed nõ simpliciter seruatis trib° prædictis comitibus.Iudæi enim p angelos & creaturas iurabãt,vt dicit D.Hiero.D.Tho. dicit quòd licet

Iuramentum indiscretum.

An iurare per creaturam sit licitum.

licet iurare per creaturam relatam ad creatorem, prout relucet in ea vestigium veritatis. Addunt aliqui etiam si non apponatur Deus explicitè,quando illa creatura est aliquid,in quo principaliter sit memoria Dei,vt per animam,& conscientiam,immo etiam per cœlum , in iuramento facto per simplicem contestationem. In iuramento autem facto per execrationem , inducitur creatura aliqua,in qua diuinum iudicium execratur,vt cùm homo iurat per caput suum,aut filium,siue p aliam tem dilectam.Quòd autem Ioseph iurauerit per salutem Pharaonis, vtroque modo potest intelligi.s.per modum execrationis,quasi salutem Pharaonis obligauerit Deo:vel per modũ contestationis , quasi contestando veritatem iustitiæ diuinæ : ad cuius executionem principes terræ cõstituũtur,hoc etiam iuramẽtum,Per animam & cõsciẽtiam meam, per execrationẽ fieri potest. ¶ Circa obligationem iuramenti aduertendum est,ꝙ omne iuramentum,siue sit assertorium siue promissorium,cùm tribus prædictis comitibus factũ,est aliquo modo obligatorium. Ligat enim iurantem,saltem ad hoc vt veritas seruetur.Sed quia propriè obligatio respicit aliquid fiendum, vel non fiendum, ideo solum iuramentum promissorium de aliquo fiendo vel non fiendo, per se & nõ per alias causas,dicitur propriè obligatorium,duplici obligatione:vna erga proximum, secunda erga Deum,ob cuius reuerentiam promissum seruandum est. nisi vergat in peiorẽ seu deteriorem exitum.Quod contingere potest dupliciter,vno modo à principio, quando id quod iuratur,est per se malum:vt cùm iurat se perpetraturum homicidium,vel cùm est maioris boni impeditiuum:vt cùm quis iurat se non intraturum religionem,vel non facturum eleemosynam,aut alia opera consilij:vel est de indifferentibus,putà non loqui Guillelmo, aut nũquam intrare domũ eius.In primo casu peccat iurãdo & seruãdo:in secũdo verò & tertio casu peccat iurãdo, quia ponit obicem Spiritui sancto.Non peccat tamẽ,iuramẽtum seruãdo,cùm sit de opere consilij, vel indifferẽti:melius tamẽ faceret,si iuramentum non seruaret. Alio modo vergit in deteriorem exitum,propter aliquid quod de nouo emergit:tunc iuramentum non obligat, nec est seruandum, maximè si illud de nouo emergens sit malum:vel si nõ fuerit præmeditatum : sicut in iuramento Herodis,cuius iuramentum ab initio poterat esse licitum,intellecta cõditione,si peteret quod dare deberet:sed audita petitione,illicita fuit impletio.Vnde D.Ambr. Est cõtra officiũ,promissum nonnũquam soluere sacramentum.Et ex hoc formari potest regula generalis,Quòd quandocũq; aduenit casus,in quo nõ esset licitum iurare,vel non fuisset iuratum,si fuisset premeditatum,iuramẽtum emissum,illo casu veniẽte & durãte,nõ ligat.Ex quo sequitur,quòd nõ ligat non stantibus cõditionibus appositis vel tacitis,quæ subintelligũtur vel exprimũtur de iure, de quibus glo. in c.quemadmodum & c.quinta vallis,de iureiur.Sũt autem octo cõditiones principales, ad quas cæteræ possunt reduci.Prima,si Deo placuerit.de qua in c.beatus.§.1.22.q.2. Secunda,si superiori placeat.In omni enim iuramento excipitur authoritas superioris.vt in c.venientes.& c.eam te. de iureiur.Tertia,si res in eodem statu permanserit.vt in d.c.quemadmodum , puta si iurauerit accipere Bertam,quę postea fornicata est,aut effecta leprosa,vel reddere gladium ei,qui postea factus est furiosus.Quarta,si seruetur fides siue promissum. Vnde dicitur communiter:Frangẽti fidem, fides frangatur eidem.de hoc in c.peruenit eo.tit. Quinta conditio,si res honesta & possibilis fuerit,& iurans impossibilitatus nõ fuerit.de hac in d.c.quemadmodum.& in c.quinta vallis. Sexta conditio,si iurauerit reddere pecuniam:intelligitur si numerata fuerit.de hac in l.indubitanti. ff. de non numerata pecunia.Septima,si iurauerit dare dotem. intelligitur si nuptiæ subsecutæ fuerint.vt in l.stipulationẽ.ff.de iure do. Octaua,si iurauit stare præceptis alicuius. intelligitur si rationabilia & moderata præceperit. Iuramentum enim non extenditur ad verisimiliter non cogitata.vt in d.c.quemadmodum.Nec obligat vltra consensum.vt in d.c.quinta vallis.Ex hoc sequitur ꝙ iuramẽtum metu vel aliàs indebitè extortum, & in quo quis non habuit animum se obligãdi,nõ ligat quo ad proximum,licet obliget quo ad Deum.& obtinẽda sit dispensatio. Idem de iuramẽto dolosè exacto:vt de Gabaonitis.Nota tamẽ ꝙ obligatio voti maior est , quàm obligatio iuramẽti:quia obligatio voti est ex fidelitate,quæ continet reuerẽtiam Dei. Obligatio verò iuramenti est ex reuerentia sola , & sic transgressio voti contra fidelitatem & reuerentiam , est maior trãsgressione iuramẽti.quę est cõtra reuerẽtiam tãtum.Et sic exoppositio,maior est obligatio voti. ¶ Circa interpretationem iuramenti nota resolutionem D.Tho. Quòd quãdo non est eadem intentio iurantis & eius cui iuratur:si hoc prouenit ex dolo iurantis , debet iuramentum seruari secundum intellectum eius cui iuratur,siue iuramentum præstatur.Vnde Isid. & habetur in c.quacunque arte verborum.22.q.5.Quacunque arte verborum quis iurat. Deus tamen qui conscientiæ testis est,ita hoc accipit:sicut ille cui iuratur,intelligit,& dupliciter reus fit.quia nomẽ Dei in vanum assumit,& proximum dolo capit.Si autem iurans dolum non adhibeat,obligatur secundum intentionem suam.Vnde D.Greg.Aures humanæ talia verba nostra iudicant,qualia foris sonant. Diuina verò iudicia talia foris audiunt, qualia ex intimis proferuntur. Nec iurans sine dolo aliter obligatur,quàm secũdum intentionem suam interiorem.Sed in foro contẽtioso,vbi intẽtio ignoratur,obligatur secũdum quod verba accipi solẽt. ¶ De dispẽsatione iuramẽti eodẽ modo dicendum est,sicut suprà dictum est de dispẽsatione voti.& hæc in præsentiarum de iuramẽto sufficiãt. Si ampliora desideras,vide D.Tho.in prædicta quæstione,& in summistas sup verbo,iuramentũ.

Iuramentum vi,metu aut aliàs indebitè extortum.

Obligatio voti est maior quàm iuramenti. 2.2.q.89. art.7.ad.4.

Obligatio iuramenti.

Libr.1. de offi.

Octo conditiones.

27.Mora.

Ver. 16. DE ADIVRATIONE.

2.2.q.60.ar. 1.1.& 3.

A Diuratio est alius actus religionis:quę nihil aliud est,quàm inuocatio diuini nominis,ad inducendum alios ad aliquid agendum,vel nõ agẽdum.Et fieri potest dupliciter.s.p modum deprecat

Universidad de Deusto
Biblioteca

deprecationis siue obsecrationis,& per modum compulsionis. Primus modus est,per reuerẽtiam diuini nominis obsecrare, & licitum est inferioribus hoc modo vti erga superiores. Secũdus modus est,per reuerẽtiam diuini nominis præcipere vel prohibere. Et hoc modo licitum est vti superioribus erga subditos, quo quidem modo sæpe vtũtur prælati religiosorum, qui præcipiunt vel prohibent in virtute Spiritus sancti & sanctæ obedientiæ. Dæmones autem non licet adiurare p modum deprecationis, neque compulsionis, ad aliquid per eos sciendum vel obtinendum: quia hoc pertinet ad aliquam societatem,quæ prohibita est haberi cum ipsis,iuxta illud.2.Cor.6.Quæ societas lucis ad tenebras,&c. Ex speciali tamen instinctu Spiritus sancti,per modum compulsionis, licet eos adiurare,sicut legimus aliquos sanctos operatione dæmonũ fuisse vsos. D. enim Iacobus per dæmones fecit Hermogenem ligari,& ad se adduci. Per hũc modum compulsionis possunt Christiani adiurare dæmones secundum potestatem à Christo sibi datam.s.vt egrediantur à corporibus obsessis,& ne nobis aut fidelibus noceant. Vnde Mat.vlt. Signa autem eos qui crediderint,hæc sequentur.In nomine meo dæmonia eiicient. Et Luc.10. Ecce dedi vobis potestatẽ supra serpentes,& scorpiones,& supra omnem virtutem inimici:& nihil vobis nocebit. ¶ Creaturas verò irrationabiles secundum se non licet adiurare,neque per modũ deprecationis, neq; per modum præceptũ:quia non sunt capaces, aguntur enim, & non agunt. Sed si referatur adiuratio ad Deum, qui eas dirigit,licitum est per modum deprecationis, quod pertinet ad eos qui miracula faciunt. Si verò referatur adiuratio ad diabolum,qui irrationabilibus vtitur in nocumentum nostrum, licitum est per modum compulsionis & præcepti. Et talis est modus adiurandi in exorcismis Ecclesiæ, p quos dæmonũ potestas excluditur ab irrationabilibus & insensibilibus creaturis.

Dæmones quo modo adiurãdi

Creaturæ irrationabiles an liceat adiurare

Ver. 17. DE LAVDE ET CANTV.

ALius religionis actus exterior,est assumptio diuini nominis in laude & cantu vocali. Et quia fuit quidam Hylarius,de quo meminit D.Aug.qui detrahebat cantui Ecclesiastico,& illum sequuti sunt Valden.& post eos Ioannes Vviclefz & neoterici hæretici, qui non verentur Ecclesiæ cantores vocare sacerdotes Baal,& boatores. Ideo hic paululum insistẽdum est. In primis certum est,quòd de omnibus à Deo datis gratias agere debemus Deo.Iuxta illud 1.Thess.5.In omnibus gratias agite:hæc est enim voluntas Dei. Rationem autem assignat D.Iacob.1.c.suæ canonicæ epistolæ:Quia omne datum optimum,& omne donum perfectum,desursum est,descẽdẽs à patre luminum.hoc egerũt sancti patriarchæ,Abel,Noe,& Abraham,de rebus exterioribus:ergo à fortiori de corpore,mẽte,& voce,cùm sint maiora dona.Certum est etiam filios Israel trãsacto mari rubro,& Pharaone submerso,hymnũ domino modulasse,Exo.15. Cãtemus domino, gloriosè enim. &c.1.Para.6.Dauid instituit cãtores,vt cãtarẽt ante arcam, & Psal. 64. inuitabat omnes:Venite, exultemus domino,iubilemus Deo salutari nostro,&c.Et Esa.6. de Seraphin dicitur q̃ clamabat alter ad alterũ, Sanctus, Sanctus, Sanctus. Et in nouo testamẽto habemus cãticum Zachariæ,Simeonis,& D.Virginis. Insuper Luc.2.in natiuitate Christi. Subitò facta est cum angelo multitudo militiæ cęlestis exercitus laudãtium & dicentium:Gloria in altissimis Deo,& in terra pax hominibus bonę volũtatis. Et Act.16.de Pau.& Sylla dicitur,quòd media nocte adorantes laudabãt Deũ:& audiebãt eos qui in custoda erãt. Quod & alios Christianos fecisse cõmemorat Plin. secũdus,qui tũc proviciam administrabat:qui in epist.ad Traia.de Christianis scribẽs, dicit: Hęc fuit summa vel culpę vel erroris eorum:q̃ essent solitiante lucẽ cõuenire, carmẽq; Christo suo, quasi Deo,canere. Et Euseb.Cęsarien.dicit:Sed & Christi exemplo inoleuit(sc̃ãtus) qui post cœnam hymnum dixit.D.Ignatius,D.Ioannis Apost.discipulus, post D.Pet.3.Antiochenę Ecclesię episcopus,audiuit choros angelorum,antiphonas sanctę Trinitatis decãtãtium.Ideo instituit eas inter psalmos decãtari.Et in Tolletano concilio cap.12.habetur:Sicut orationes,ita & hymnos ad laudem Dei compositos,nullus vlterius improbet,& in cõcilio Agaten.c.30.fuit idem decretum, & rationem assignat Rabanus,Psalterium idcirco cum melodia cãtilenarum suauium ab Ecclesia frequentatur,quo potius animi ad compunctionem flectantur,& D.Aug.ait: Adducor cãtandi consuetudinem approbare in Ecclesia,vt per oblectamenta aurium,animus in affectum pietatis assurgat,& de seipso in nono Confessionum dicit:Fleui in hymnis & canticis, suauè sonantis Ecclesiæ vocibus acriter commotus. Ex præmissis apparet vesania & blasphemia hæreticorum.

2.2.q.90. In 2.li. sentẽt.

In hist. Eccles. lib.3.c.32.

De instit. cle.c. 76.

9.Confes.

§. 6. DE VITIIS RELIGIONI OPPOSITIS.

PEccata religioni opposita sunt quinque,scilicet superstitio,tentatio, periurium, sacrilegium, simonia.

Ver. 1. DE SVPERSTITIONE.

SVperstitio est vitium religioni oppositum,secũdum excessum,nõ quòd plus exhibeat in cultũ diuinum,quàm vera religio:sed quia exhibet cultum diuinum cui nõ debet,vel eo modo quo non debet,& sic superstitio est indebitus cultus diuinitatis. Superstitionis duæ sunt species principales. Prima est, qua exhibetur cultus Deo vero, sed modo indebito.Secunda species superstitionis est,quando exhibetur diuinus cultus ei cui non debetur.Quantum ad primam, sciendum quòd aliquis duobus modis potest indebitè cultum exhibere Deo vero.Primò quãdo exhibet cultum pernicioſum.Secũdò quando cultum superfluum.Cultus pernicioſus Deo exhibetur,quando per cultum exteriorem aliquid falsum significatur.Quod cõtingit dupliciter. Primò ex parte rei significatæ, à qua descendit significatio cultus:vt vti sacramentis & cæremoniis veteris legis, quibus Christi mysteria figurabãtur, talia enim obseruãdo quis protestatur Christũ nõ venisse. vel

2.2.q.92.ar.1.

Superstitionis definitio & diuisio.

art.1.

2.2.q.93. ar.1. Cultus pernicioſus.

vel ministeria non impleuisse,& ideo mortaliter peccat.Vnde Gal.5.Si circũdimini,Christus nihil vobis proderit.Euacuati enim estis à Christo,qui in lege iustificamini. Alio modo contingere potest falsitas in exteriori cultu,ex parte colentis,& præcipuè in cultu communi,qui p ministros exhibetur in persona totius Ecclesiæ.Sicut enim falsarius esset.qui aliqua proponeret ex parte alicuius,quæ nõ essent ei cõmissa:ita si minister in persona Ecclesię exhibet cultũ Deo cõtra modum diuinæ authoritatis ab Ecclesia cõstitutum,& in Ecclesia cõsuetũ. Vnde D.Ambr.dicit:Indignus est qui aliter aliud celebrat mysterium, quàm quod Christus vel Ecclesia tradidit. Et propter hoc etiã glo dicit,ad Col. 2.Superfluus cultus est, quãdo traditioni humanæ religionis nomẽ applicatur.Et sic peccãt,qui Sãctorum falsas reliquias colendas proponunt,& offerẽtes votiuas statuas siue imagines miraculorum seu beneficiorum falsorum affigẽtes eas imagini Crucifixi seu sanctorum,alicuius lucri gratia,vt.s alij inde prouocati ad similia offerẽdum cõcurrãt. Tales peccãt mortaliter:quia irreuerentiã notabilẽ faciunt in actu colẽdi.Et hoc peccato etiã peccare videtur, qui ad fantasiã certas missas vel officia cõponunt, & absq; Ecclesiæ authoritate aliis celebranda proponunt.Quo ad superfluum dupliciter:vno modo secundum absolutã quãtitatẽ,& hoc modo nõ potest esse aliqd superfluũ in diuino cultu:quia nihil potest homo facere, quod nõ sit minꝰ eo quod debet Deo.Alio modo potest esse aliquid superfluum secundum quãtitatem proportionis: quia.s.nõ est proportionatum fini diuini cultus,qui est vt homo det Deo gloriã, & ei se subiiciat mente & corpore.Et ideo quicquid homo facit,quod ptinet ad Dei gloriã,& ad hoc quòd mens hominis Deo subiiciatur,& etiã corpus p moderationẽ cõcupiscẽtiarum secundum Dei & Ecclesię ordinationẽ,& cõsuetudinẽ eorũ cum quibus homo cõuiuit,nõ est superfluum in diuino cultu Si autẽ aliquid fit quod,quãtum est de se,ad prædictum finẽ nõ seruit, aut etiã si sit præter Dei & Ecclesię institutionẽ,vel cõtra cõsuetudinẽ cõmunẽ eorum inter quos homo cõuiuit: totum hoc reputãdum est supfluum & superstitiosum,quasi in exterioribus solùm cõsistẽs, & ad interiorem Dei cultum nõ ptinẽs vnde actiones iucunditatis ad supfluum cultum spectãt, vt decãtatio cantilenarum per organa & alia instrumẽta musicalia,quæ aliquãdo auertunt ab interiori cultu.Ad supfluum etiã cultum ptinet quicqd in Ecclesia dicitur aut fit supra rubricas seu statuta:vt si bis dicatur Alleluia,vbi semel scriptum est,& si fit in missa crucis signum vbi nõ mãdatur fieri:aut si plures clerici aut cãtores,q̃ cõsuetum est,parẽtur,secundum dominum Caietanum in Summula. Ad hoc genus potest reduci cultus diminutus.si quis eorum quæ in rubricis scripta sunt, aliquid omittat.Superstitio autẽ,qua exhibetur diuinus cultus ei cui nõ debetur,diuiditur in idololatriã, superstitionẽ diuinatiuã,& superstitionem obseruãtiarum,de quibus per ordinem dicendum est.

art.2.

Superfluũ dicitur dupliciter.

Ver. 2. DE IDOLOLATRIA.

IDololatriam D. Paul.superstitionem nominauit,cum ait:Viri Atheniẽses p omnia quasi superstitiosos vos video,est autẽ idololatria exhibitio diuini cultus facta creaturæ. Quod olim ab aliquibus fiebat idolis,hoc est simulachris earum rerum,quæ nullam habẽt virtutem seu dignitatẽ quia quidam per quasdã artes nefarias,simulachra quædam constituebãt,quæ virtute dæmoniorum,aliquos certos effectus habebant. vnde putabãt in ipsis simulachris esse aliquid diuinitatis: & per consequens quòd diuinus cultus eis deberetur.Et hic fuit error Hermetis Trismegisti,vt D.Aug dicit.Alij verò non exhibebant cultum diuinitatis simulachris,sed creaturis:quarum erãt simulachra,& vtrunq; eorum reprobatur Rom.1.vbi quantum ad primum,dicitur,Mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei,in similitudinẽ imaginis corruptibilis hominis,& volucrum,& quadrupedum,& serpentium.Quantum ad secundum subdit:Coluerunt & seruierunt potius creaturæ,quàm creatori.Hoc peccatum est grauissimum:quia quantum est de se,æquiparat creaturã creatori:& negat Deum verum esse Deum,cùm nõ possint esse plures dij p essentiã.¶ Idololatria secundum Iudæos incœpit in secunda mundi ætate,ab Ismaele,quem primò simulachrum ex luto finxisse asserunt.Alij dicunt quòd à Nẽbroth, qui cogebat homines ignẽ adorare:vel à Nino, qui imaginẽ Beli filij sui fecit adorari.Sap.14.Acerbo luctu dolẽs pater sibi rapti filij,fecit imaginẽ: & illum qui tũc quasi homo mortuus fuerat,nunc tãquã Deum colere cœpit.Deinde procedente tẽpore,inualescẽte cõsuetudine,hic error tanquã lex custoditus est, & tyrãnorum imperio colebãtur figmẽta.Apud Græcos verò (vt refert Isid.) Prometheus primus simulachra hominum de luto finxit.Idololatriæ causa dispositiua fuerunt homines,vel ex affectu,vel ignorãtia. Causa verò initiatiua & consummatiua processit ex parte dæmonum,qui in idolis dando respõsa, & faciendo aliqua quæ hominibus videbãtur mirabilia,se colẽdos & adorãdos vt Deos,hominibꝰ exhibebãt.Cessauit autẽ idololatria magna ex parte in sexta ætate, p virtutem & doctrinã Christi.

Act.17. 2.2.q.94.ar.1.

8.de Ciu.Dei.

art.3.

De inchoatione idololatriæ.

2.2.q.94.ar.4

Ver. 3. DE SVPERSTITIONE DIVINATIVA.

SVperstitio diuinatiua est exhibitio cultus debiti eis qui sibi vsurpãt cognitionem futurorum euentuum,vel præsentium,aut præteritorum occultorum.Et sic Diuinatio est vsurpatio diuinæ cognitionis,vt futurorum contingentium ad vtrumlibet,qui ex causa necessaria cognosci nõ possunt.Vnde Esa.41. Annũtiate quæ vẽtura sunt in futurum:& sciemus quia dij estis vos:aut est vsurpatio cognitionis præteritorum vel præsentium occultorum,quæ nõ possunt humana ratione cognosci.Vnde diuini dicuntur,quasi Deo pleni:diuinitate enim plenos se simulãt,& fraudulentia quadã hominibus futura cõiectãt.Qui ergo præsumit talia prænuntiare, nisi Deo reuelãte, dicitur diuinator.Sed prænuntiare ea quæ ex necessitate veniunt,sicut eclipses, vel vt in plurib⁹, quæ humana ratione cognosci possunt aut experientia,non est diuinatio,neque peccatum.Diui-

2.2.q.95.ar.1.

Diuinus sine diuinator.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratio semper in malam partem accipitur,vt dicit D.Hieron.super Michęam,& est semper peccatum tam diuinare,quàm ad diuinatores recurrere.Vnde Deut.18.dicitur:Caue,&c. Omnis enim diuinatio ex operatione dęmonum prouenit explicitè vel implicitè. Explicitè, quando dęmones expressè inuocantur,ad sciendum futura vel occulta.Implicitè verò,quando qui habent pactum tacitum vel expressum cum dęmonibus vocãtur:vel quia dęmones se ingerũt vanis inquisitionibus futurorum,vt mentes hominum implicentur vanitate,de qua dicitur in Psal. Non respexit in vanitates & insanias falsas.Vana autem inquisitio futurorum est,quando aliquis futurum pręcognoscere tentat,vnde prącognosci nõ potest.

Psal.39.

Ver. 4. DE SPECIEBVS DIVINATIONIS.

2.2.q.95.ar.3.

DIuinationis duo sunt genera.Primum per expressam dæmonis imprecationem siue inuocationem vel cùm præter intentionem hominis dæmon se occultè ingerit ad prænuntiãdum futura,vel præsentia quędam hominibus ignota.Hęc diuinatio est peccatum mortale,duplici ratione.Primò propter cõmunicationem & societatem illicitam,quæ prohibita est, vt suprà deduximus.Ex D.Paul.Quæ conuentio,&c.& Esa.28.Dixistis,percussimus fœdus cum morte,& cum inferno fecimus pactum.Secundò propter periculum, quia dæmon intendit perditionem hominum ex suis responsis,& si aliquando verum dicat,malo tamen fine. s. vt homines assuefaciat ad credendum ei.Vnde Athanas.exponens illud quod habetur Luc.4.Increpauit illum dicens, Obmutesce,ait:Quanuis vera fateretur dæmon,compescebat tamen Christus eius sermonem, ne simul cum veritate etiã suam iniquitatem promulgaret.vt nos etiam assuefaciat,ne curemus de talibus,& si vera loqui videantur.Nefas enim est vt (cùm ad sit scriptura diuina) à diabolo instruamur. Nota tamen quòd aliud est inuocare dæmonem, aliud inquirere ab eo sponte occurrente. Quod quandoque licet per adiurationem,per modum compulsionis diuina authoritate, propter aliorum vtilitatem,vt dictum est,cùm de adiuratione ageretur. Nunquam tamen licet eos inuocare,quæcunq; vtilitas sequatur:quia non potest comparari detrimento spiritualis salutis.Huiusmodi autem diuinatio quinque modis à dæmone fieri cõsueuit:primò per præstigium,ex eo quòd oculi hominum,dæmonum operatione perstringũtur,dum dæmones præstigiolis factis ac simulatis apparitionibus se aspectui & auditui hominum ingerunt.Secundò per somnia,quorum obseruatio prohibita est Deut.18.Non sit in te qui obseruet somnia:quanuis obseruare somnia quæ fiunt ex diuina reuelatione non sit malum. Deus enim ministerio angelorum aliqua reuelat hominibus in somniis:vt habetur Num. 12. Si quis fuerit Propheta Domini in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum.Et Matth.2. Ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph. Tunc seruanda sunt,& faciliter cognosci possunt:quia post somnium in vigilia instinctu diuino certificantur,quod nõ fit,quãdo ex solicitudine vel dæmonũ illusione prouenit.Licitũ tamẽ est medicis cõsiderare somnia:quia prosunt ad cognitionem corporalis immutationis infirmorum. Tertiò per mortuorum aliquorum apparitionem.Et hæc species vocatur Necromantia. Quia (vt dicit Isid. in lib. Ethimolog.) Necros Græcè,Latinè mortuus, Mancia,Diuinatio, interpretatur. Quia quibusdam deprecationibus adhibito sanguine videntur resuscitati mortui diuinare,& ad interrogata respondere.Quartò per homines viuos habentes spiritus siue dæmones familiares in arreptitiis,& hæc diuinatio dicitur Phitonica siue p Phitones:sic dicti,Isidoro authore, à Phitone Apolline,qui dicebatur author diuinandi.Quintò dæmones futura prænuntiãt per aliquas figuras vel signa,quæ in rebus animatis apparere faciunt.Et hoc in diuersis corporibus,præcipuè quinque & secundum hoc diuersis nominibus nuncupantur. Si in ligno,vel ferro,vel lapide polito,vocatur Geomantia.Si autem in aqua,vocatur Hydromantia.Si in igne,vocatur Pyromantia. Si in aere, Aeromantia:Si autem in visceribus animalium immolatorũ in aris dæmonum, vocatur Aruspicium.Omnes isti nouem modi pertinent ad Necromanticos.¶ Secundum genus diuinationis est, quod fit absque expressa dæmonum inuocatione. Istud in duo genera diuiditur. Primum est,cùm ad cognoscendum futura consideramus dispositiones & motus aliquatũ rerũ, & hoc fit septem modis.Primò ex consideratione situs & motus stellarum, quæ non se extẽdũt ad futura cõtingẽtia,præcipuè humana,& hoc pertinet ad Astrologos:qui & Genethliaci dicuntur, propter natalium cõsiderationes dierum.de his D.Aug.in 4.Confessio.ait:Illos planetarios(quos Mathematicos vocãt)consulere nõ desistebam:quasi nullum esset eis sacrificium,& nullæ preces ad aliquem spiritum ob diuinationem dirigerentur,quod tamen Christiana & vera pietas expellit & damnat.Secundò per voces auium, aut quorũcunque animalium, & etiam sternutationem hominum,& hoc vocatur Augurium.Tertiò per motus vel per saltus mẽbrorum eorundem: & vocatur Auspicium, ab inspectione auium.Quartò circa verba hominum absq; intentione dicta, & hoc vocatur Omen,si verò considerentur aliquæ figuræ vel lineationes in manibus existentes, diuinatio ex eis sumpta Cheiromantia vocatur,quasi diuinatio manu. Cheiros enim Græcè,manus dicitur:& mãtia,diuinatio.Si autẽ cõsiderẽtur signa in spatula alicuius animalis apparentia, vocatur Spatulamãtia.Aliud genus diuinationis,quod fit absq; expressa inuocatione, est cùm ex cõsideratione eorum quæ eueniũt ex quibusdam actibus,quæ ab hominibus seriò fiũt, procedit ad aliquid occultum inquirendum:vt si quis furtum vel malum aliquod fecerit: vel si quæratur quid agendum sit,vel futurum sit,siue per punctorũ considerationem, siue per cõsiderationem figurarum,quæ proueniunt ex plumbo liquefacto in aquã proiecto, siue ex quibusdam cedulis scriptis,in occulto repositis, dum cõsideratur quam quis partem accipiat:vel etiã ex festucis

Inuocare dæmonẽ quid sit.

Diuinatio per dæmonum. Præstigium. Somniorum obseruatio.

Necromantia.

Geomantia. Hydromantia. Pyromantia. Aeromantia. Aruspicium. Diuinationis modi sine dæmonis inuoc.

Augurium. Auspicium. Omen. Cheiromantia.

Spatulamãtia.

inæqualibus propositis quis maiorem accipiat:vel etiã ex taxillorum proiectione,quis plura puncta proiiciat:vel etiam cum consideratur quid apperienti librum occurrat,quæ omnia sortiũ nomen habent.¶ Sors igitur dicitur cùm aliquid seriosè sit siue statuitur ab hominibus, vt ex eius euentus consideratione aliquod occultum innotescat.Sors (secundum D.Tho.) est triplex. s. diuisoria,consultoria,& diuinatoria.Sors diuisoria,est quæ ordinatur ad diuisionem aliquarum rerũ, siue sit res possessa,siue honor,siue dignitas,siue actio,siue pœna.Sors consultoria dicitur,cùm inquiritur quid agendum sit.Diuinatoria,cùm inquiritur quid futurum sit. Et si in his sortibus expectetur euentus à dæmonum suggestione,vel secundum dispositiones stellarum,quibus nõ subduntur actus humani:erit sors illicita.Prout Ezech. 21.de rege Babylonis legitur, qui stetit in biuio,commiscens sagittas,interrogauit idola,& extra cõsuluit.Si verò expectetur à fortuna(prout communiter fit in diuisoria,in his in quibus non possunt homines faciliter concordari,quasi fortunæ exponentes,quis quid vel quam partem accipiat)non videtur esse vitium,nisi forte vanitatis:cum. s. sit absq; necessitate,vel cum leuitate animi.Si autem expectetur euentus à Deo, iuxta illud Prouer.16.Sortes mittuntur in signum,sed à Domino temperantur,& talis sors,secundũ se, non est illicita.Tali sorte multos in sacris literis vsos fuisse legimus. Iosue 7. ex præcepto Domini iudicio sortium puniuit Acham,qui de anathemate surripuerat.Saul etiam sorte deprehendit Ionatham mel comedisse.1.Reg.14.Ionas pariter propheta à facie Domini fugiens sorte deprehensus est,& in mare proiectus.Zacharias etiam sorte exiit,vt incensum poneret,Luc.1. Circa tamen huiusmodi sortium expectationem euentus à Deo, ad hoc quòd licitè fiat, quatuor obseruanda sunt:quibus,vel altero illorum deficiente, peccatum incurritur.Primum q̃ sit necessitas: quia si absque necessitate,& vbi humana ratio sufficit,ad sortes recurratur, ad tẽtationem Dei pertinere videtur.Vnde D.Ambr.dicit super Lucam,Qui sorte eligitur,humano iudicio comprehẽditur. Secundum.quòd stante necessitate cum reuerentia mittatur sors.vnde super Act.Apost.dicit Beda:Sed si qui necessitate cumpulsi,Deum putant sortibus,exemplo Apostolorum,consulendum, videant hoc ipsos Apostolos non nisi collecto fratrum cœtu, & precibus ad Deum fusis, egisse. Tertium,q̃ diuina oracula ad terrena negotia nõ conuertantur. Vnde D. Aug.ad inquisitionem Ianuarij dicit:Hi qui de paganis euangelicas sortes legũt:& si optandum sit, vt id potius faciant, quàm ad dæmonia consulenda concurrant:tamẽ ista mihi displicet consuetudo,ad negotia secularia,& ad vitæ huius vanitatis diuina oracula velle conuertere, quoniam non adhibeantur sortes in electionibus Ecclesiasticis, quæ Spiritus sancti inspiratione fieri debent.Vnde (sicut Beda dicit super Actus Apostol.) Mathias ante Pentecosten ordinatus,sorte quæritur:quia. s. nondum erat plenitudo Spiritus sancti in Ecclesia effusa.Septem autem diaconi postea non sorte, sed electione discipulorum sunt ordinati.Secus autem in temporalibus dignitatibus, quæ ad dispositionem terrenam ordinantur:in quarum electione plerunque homines sortibus vtuntur,sicut & in temporalium rerum diuisione. Hoc vltimum dictũ limitat dominus Caietanus in Summula, super verbo Sors, si absq; periculo iustitiæ aut boni communis fiat, vt si inter idoneos sortes mittantur. In aliis autem casibus, si necessitas immineat licitum est cum debita reuerentia sortibus diuinum iudicium implorare.Vnde D. Aug.in epist. ad Honoratum dicit:Si inter Dei ministros fit disceptatio,qui eorum persecutionis tempore maneant(ne fuga fiat omnium)& qui eorum fugiant,ne morte omniũ deseratur Ecclesia:Si hæc disceptatio aliter non potuerit terminari:quantum mihi videtur,qui maneant,& qui fugiant,sorte eligendi sunt.Et in 1.de Doct.Christiana dicit.Si abundaret aliquid quod oporteret dari eis qui non haberent:nec duobus dari potuisset:Si tibi occurrerent duo, quorum neuter alium vel indigentia vel aliqua vrgenti necessitate superaret:nil iustius faceres,quàm vt sorte eligeres, cui dandum esset quod dari vtrique nõ posset. Sed cùm ad dæmonem recurritur non solùm explicitè,sed etiã implicitè, vt contingit inquirentibus p sortes,occulta,& non à Deo,& vniuersaliter ea quę à sola natura intellectuali sciri aut fieri possunt:ex eo enim quod nõ quærũt à Deo,neq; à natura:neque à fortuna qui hoc petunt, coguntur (velint nolint)fateri,quòd ad dæmonem implicitè recurrãt,dũ ad sortes recurrũt:de his in c. sortes.26.q.5.dicitur:Sortes quibus cũcta vos vestris discriminatis prouinciis, quas patres damnauerunt,nil aliud quàm diuinationes & maleficia decernimus.Quamobrem volumus illas dãnari,& vltrà inter Christianos nolumus nominari:& ne exerceãtur, anathematis interdicto ꝓhibemus,

Sors quid sit. 2.2.q.95.ar.8. Sors triplex. Sors consultoria. Sors diuinatoria.

In sortibus quatuor sunt obseruanda.

Ionæ 1.

Act.1.

Ver. 5. DE SVPERSTITIONE OBSERVANTIARVM.

A SVperstitio obseruantiarum est, quando obseruantur aliqua ad aliquos euentus futuros, quæ non sunt ad illos causæ naturales,quia licitum est causas naturales obseruare, & applicare ad suos effectus.Si verò res quæ adhibentur ad futuros euentus,non possunt ex natura sua illas causare & producere:nõ adhibẽtur tãquam causæ, sed solùm quasi signa:& sic pertinent ad pacta significationũ cum dæmonibus inita.Vnde D.Aug.dicit:Alliciũtur dæmones per creaturas, quas nõ ipsi,sed Deus condidit,delectationibus pro sua diuersitate diuersis:nõ vt animalia cibis,sed vt spiritus signis,quæ cuiusq; delectationi cõgruũt,p varia genera lapidũ,herbarũ,lignorũ,animalium,carminũ,& rituũ.Et huiusmodi obseruãtiæ sunt reliquiæ idololatriæ: processerũntque ex vanitate humana,cooperante dæmonum malitia, qui nitũtur animos hominum huiusmodi vanitatibus implere.Huiusmodi obseruãtiæ illicitæ,sunt penè innumerę. Nec potest circa eas certa regula dari. Omnes tamẽ ad tres fines cõmuniter ordinãtur.s.ad acquirẽdã scientiã,vel sanitatẽ, vel ad euitãda infortunia,siue ad cognoscẽda fortunia & infortunia,vt infortunia possint vitari.

2.2.q.96.ar.1.

21.de Ci. Dei.

Superstitio obseruantiarum ad tres fines ordinatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ars notoria.

primum pertinet ad artem notoriam quam aliqui Magicam vocãt:quæ ad acquirẽdam sciẽtiam docet certa ieiunia & orationes obseruare,inspectiones figurarum & prolationes verborũ ignotorum.Hæc autem ars notoria reprobata est:Deut.18.dicitur:Non inueniatur in te,qui quærat à mortuis veritatem,quæ inquisitio innititur auxilio dæmonum. Sed per obseruãtias notoriæ artis inquiritur cognitio veritatis per quędam pacta significationum cum dæmonibus per priscos idolatras contracta:quia vtitur quibusdam, quæ nõ habent secũdum se virtutem causandi sciẽtiã, vt ex prædictis patet.Circunspectio figurarum & prolatio verborum ignotorum nõ habent ex se aliquam virtutem:& ideo huiusmodi ars non vtitur vt causis, sed vt signis:nõ vt signis diuinitus institutis,vt sunt sacramenta.Relinquitur ergo q̃ sint signa superuacua, & per cõsequens pertinentia ad pacta quædam significationum cũ dęmonibus fœderata, & ideo est penitus repudiãda & fugienda Christiano:sicut & aliæ nugatoriæ vel noxiæ superstitiones,vt D.Aug.dicit. Est etiã ineffic x, cùm per huiusmodi artem non intendatur cognitio scientiæ per modum homini connaturalem.s.vel inueniendo vel addiscendo. Cõsequens est q̃ illi effectus expectentur à Deo vel dæmonibus. Certum est autem aliquos à Deo scientiam & sapientiam per infusionem habuisse sicut legitur de Salomone.3.Reg.3.& 2.Paral.1.Dominus etiam discipulis suis dixit,Luc. 21. Ego, dabo vobis os & sapiẽtiam, cui nõ poterũt resistere & cõtradicere omnes aduersarij vestri.Sed hoc donum non datur quibuscunq;,neque cum certa obseruatione: sed secũdum arbitrium Spiritus sancti.1.Cor.12.Alij quidem datur per spiritum sermo sapientiæ,alij sermo scientiæ,secundũ eundem spiritum,hęc autem omnia operatur vnus & idem spiritus,diuidens singulis prout vult. Ad dæmones autem nõ pertinet illuminare intellectum.Cùm igitur acquisitio scientiæ fiat per illuminationem intellectus: sequitur q̃ nullus vnquam per dæmones scientiam acquisiuit. Possunt tamen dæmones hominibus colloquentes,verbis exprimere aliqua scientiarum documenta: sed hæc nõ quæritur per artem notoriam. ¶ Ad sanitatem consequendam aliqui (secundum D.Aug) obseruãt ligaturas herbarum,ossium mortuorum breuium,verborum, & alia quædam remedia, quæ medicorum disciplina condemnat,siue in præcãtationibus.siue in quibusdã notis,quas characteres vocãt,siue in quibusdam suspendẽdis aut insignãdis:cum talia nõ habeãt ex se virtutem: consequens est huiusmodi obseruãtiam ex dæmonum suggestione venisse. Notandum tamen q̃ in omnibus incantationibus vel scripturis, suspensis aut alligatis,tria consideranda sunt. Primò quid sit quod profertur vel scribitur,quia si est aliquid ad inuocationem dęmonum pertinẽs,manifestè est superstitiosum & illicitũ.Secundò ne aliquid falsitatis contineãt,quia sic eius effectus non posset expectari à Deo,qui non est neq; potest esse testis falsitatis.Tertiò cauendum est ne cũ verbis sacris contineãtur aliqua vana:putà aliqui characteres inscripti,præter signum crucis: aut si spes habeatur in modo scribendi,aut ligãdi,aut in quacunque huiusmodi vanitate, quæ ad diuinam reuerentiam nõ pertineat,quia hoc iudicaretur superstitiosum. Et sic intelligitur id quod D.Chrysost.dicit super Matt. Quidam aliquam partem euangelij circa collum portant:sed nónne quotidie euangelium in Ecclesia legitur,vt audiatur ab omnibus? Cui ergo in auribus posita euãgelia non prosunt,quomodo possunt circa collum suspensa saluare? Deinde dicit: Vbi est virtus euangelij in figuris literarum,an in intellectu sensuum? Si in figuris, bene circa collũ suspendis.Si in intellectu:ergo melius in corde.Ibi enim D.Chrysost.loquitur,vbi vana miscẽtur,vt dictum est.Portare autem ex deuotione diuina verba,obseruaris præmissis,non est illicitum, vt in c.non liceat.26.q.6.Sed nec in collectionibus herbarum,quę medicinales sunt,aliquas obseruantias.s.ante ortum vel post occasum solis,vel die determinato,vel incantationes licet attendere:nisi tantum cum symbolo diuino & oratione Dominica,non indeterminato numero,sed secundum deuotionem:vt tantùm creator & dominus omnium honoretur.Ad fortunia verò vel infortunia cognoscenda, siue ad dies fastos & infastos cognoscendos, obseruare ea quæ non possunt esse causæ,sed solùm signa pactionum cum dæmonibus,est illicitum.Vnde D.Paul.Galat.4.Dies obseruatis,& menses,& tempora,dies,& annos.Timeo ne fortè sine causa laborauerim in vobis. Et D.Aug.dicit,quòd ad pacta cum dæmonibus inita pertinẽt millia inanium obseruationum,puta si membrum aliquod saluerit,si iunctim ambulantibus amicis,lapis aut canis,aut puer medius interuenerit: si limen calcare contigerit cùm ante domum suam aliquis transit, redire ad lectum, si quis se calceando sternutauerit:si rediens domum & procedens offenderit:cùm vestis à soricibus roditur.Plus timere superstitiones mali futuri,quàm præsens damnum dolere.

In 2. de Doctri. Christ.

In lib. de Doctri. Christ.

Circa breuia tria sunt cauenda.

2. de Doctri. Christ.

Ver. 6. DE TENTATIONE DEI.

2.2.q.97.ar.3. Tentatio Dei quid sit.

B SEcundum peccatum religioni oppositũ,est tẽtatio Dei,quæ nil aliud est,quàm exploratio diuinæ potentiæ aut volũtatis vel scientiæ,prętermissis his quæ homo facere potest ad pericula vitãda,respiciens solum auxilium diuinũ,quasi experimẽtum sumere volens de eius scientia, potentia,& virtute.Et sic tentare Deum est experimentum sumere de eo:quod fieri potest verbo vel facto,cùm aliquid facit eadem intentione.Interpretatiuè, quãdo nõ habet intentionem formalem siue explicitam,propositum sumendi experimentum de Deo: tamen petit vel facit id quo ad nil aliud vtile est nisi ad probandam Dei potestatem,volũtatem,vel cognitionem.Sicut cùm quis equũ currere facit,vt euadat hostes:nõ dicitur experimẽtum quærere de equo:sed tũc,quãdo currere facit,absq; aliqua necessitate,vel euidẽti vtilitate.Sic ad propositum: Si homo propter necessitatem vel magnam vtilitatem committat se Dei auxilio,faciẽdo tamen quod potest,ad euadendum periculum:non tentat Deum. Quia(vt habetur 2. Paral. 20.) Cùm ignoremus quid agere debemus:

debemus:hoc solum nobis est residui,vt oculos nostros dirigamus ad te.Sed quãdo sine causa seu necessitate vel magna vtilitate prætermittit adhibere humana remedia,fidẽs Dei auxilio, tentat Deũ,& peccat mortaliter,vt si quis in loco alto cõstitutus,habẽs vel habere potẽs scalã,mitteret se deorsum.Ideo Christus Mat.4.diabolo ei suadẽti:Mitte te deorsum:respõdit,Scriptũ est, Dominum Deum tuum nõ tẽtabis.Et qui nollet laborare vel mendicare,fidẽs q̃ à Deo pasceretur sicut Helias:vel nollet comedere,fidẽs quòd Deus nutriret eum absq; cibo.sicut D.Magdalenam,& in aliis huiusmodi:est peccatũ mortale,cõtentum sub irreligiositate,quia talis facit irreuerẽtiã Deo.

Ver. 7. DE PERIVRIO.

A TErtium peccatum cõtra religionem est periurium,quod communiter sic definitur:Periuriũ est mẽdacium iuramẽto firmatum.Sed quia aliquis potest mẽtiri dupliciter:Primò materialiter,putà quando quis dicit falsum,& putat dicere verum.Secũdò formaliter, quãdo sciẽter falsum dicit,vel verum æstimatũ falsum.Sic periurium est duplex.s.materiale,& formale.Materiale, quãdo id quod iuratur,est falsum,& tamẽ creditur verum.Formale verò, quãdo id quod iuratur, est falsum,vel creditur esse falsum,& est differẽtia inter hæc:quia omne periuriũ formale est peccatum,non tamen materiale,immo aliquãdo nõ est peccatum, cùm adhibita diligẽtia credit esse verum,quod iurat.Notandum tamẽ quòd ille qui iocosè periurat, nõ euitat diuinam irreuerentiam,sed quãtum ad aliquid magis auget,& ideo nõ excusatur à mortali. Ille autem qui ex lapsu linguæ falsum iurat,si quidem aduertat se iurare & falsum esse quod iurat, nõ excusatur à peccato mortali:sicut nec à Dei contemptu,prout etiam in blasphemia.Si autem hoc nõ aduertat, non videtur habere intentionẽ iurãdi.Et ideo à crimine periurij excusatur,grauius aut peccatũ est solenniter iurare falsum per euãgelium,quàm per Deum in communi sermone,tum propter scandalum, tum propter maiorem deliberationem.Cæteris tamẽ paribus, grauius peccat cum iurat per Deum,quàm per euãgelium si falsum iuret,vt dicit D.Tho. ¶ In iuramento assertorio incurritur periurium,quãdo actu iuratur,& nõ posteà. In iuramẽto verò promissorio dupliciter potest incurri periurium.Primò, quãdo iuratur:vt quãdo iurãs intẽdit nõ implere iuramẽtũ & promissum.Secundò in futuro,quãdo tenetur & potest implere & seruare iuramentum, & non facit.In iuramẽto autem comminatorio de malo mortali perpetrando,incurritur periurium, non propter defectum veritatis seu intentionis:quia stat illum habere intentionem perpetrandi malum iuramentum:sed quia formatur voluntas ad peccatum mortale:& quia applicatur iuramentũ ad materiã, omnino indebitam.Si verò sit peccatum veniale quod iuratur,nõ incurritur simpliciter periurium, quia nõ deficit veritas.si intẽdat implere.Nec de necessitate salutis necesse est deficere veritatem futuram in leuibus:quia nõ est cõtra,sed præter charitatẽ.Secũdum quid autẽ est periurium:quia firmatur voluntas ad malum veniale:& irreuerentia quædã fit iuramento applicãdo illud ad materiam non obligabilem. Idem est iudicium,si iuramentum fuerit de omittendo bono. In futuro verò non incurritur periurium si iuramentum non impletur,quando iuramentum est de malo, aut maioris boni impeditiuũ:vel si posteà ex euẽtu iuramentũ vergat in deteriorẽ exitũ: vel si euentus sit impeditiuus maioris boni,vel ex parte modi iurãdi:vt cùm aliqui se honorare volentes,iurãt q̃ vnus nõ præcedet alium.In his enim & similibus casibus secundum communem & sanũ sensum subintelligitur(quantum est ex me) vt in D.Petri apost.verbo:Non lauabis mihi pedes in æternũ. Propterea absq; peccato periurij statim faciũt oppositum, permittendo se vinci.Item quãtum ad modum iurandi,si iuramentum sit vi aut metu extortum,de contrahẽdo matrimonio, videtur ipso iure relaxatum, tutius tamen est relaxationem à superiori habere. Item non incurritur periurium in futuro,si relaxetur iuramenti obligatio ab eo,à quo relaxari potest,vel si in eo dispẽsetur.

2.2.q.98.

Periurium est duplex.

2.2.q.98 ar.3. ad.2.

Ioan.13.

Ver. 8. DE SACRILEGIO.

B QVartum vitiũ oppositũ religioni,est Sacrilegiũ:quod nil aliud est, quàm sacræ rei violatio. Et accipitur violatio largè ,p quacunq; irreuerentia,etiã si nihil noceat ei cui irreuerẽtiam exhibet:quia quantum est in se,rem sacram violat,quãuis ipsa non violetur. Sacrum autem dicitur aliquid ex eo,quod est ad diuinum cultum ordinatum siue deputatum,& sic ei quędam reuerentia debetur. Et ideo illud quod fit in irreuerentiam rerum sacrarum, ad diuinum cultum ordinatarum, Sacrilegium dicitur. Et quia triplices res sunt ad diuinum cultum deputatæ, scilicet, personæ, loca,vestes, & vasa:ideo tres sunt species Sacrilegij. Prima, quando fit iniuria personæ:vt si clericus aut religiosus siue monialis inhonoretur,percutiatur, vel contra votum castitatis,paupertatis,& obedientiæ in eã agatur,vel si ipsa agat,sacrilegium committit,& quicunq; contra votũ facit.Et quia populus Christianus per fidem & sacramenta est sanctificatus,iuxta illud 1.Cor.6.Sed abluti estis,sed sanctificati estis, & 1.Petri 2. Vos estis genus electũ,regale sacerdotium,gens sancta,populus acquisitionis.Et ideo id quod fit in iniuriam populi Christiani, vt Christianus est,sacrilegium dicitur.Secunda species sacrilegij est,quãdo loco sacro fit iniuria:vt cùm aliquid furto,rapina,vel aliàs indebitè subtrahitur,siue sacrũ fuerit siue nõ sacrũ, ac etiã sacrũ de nõ sacro:& si vi siue violẽtia à loco immunitatis extrahatur, aut semine,vel sanguine humano volũtario polluatur,vel si excõmunicatus in eo sepeliatur,aut aliquis occidatur, tunc eget reconciliatione,vt habetur in titulo siue rubrica,de cõsecratione Ecclesiæ vel altaris,extra. Tertia species sacrilegij est,quãdo fit iniuria rebus sacris:puta sacramẽtis & sacramentalibus,hoc est ad sacra deputatis,vt vasis aut vestibus & reliquiis Sãctorũ,libris sacris,imaginib⁹ Sãctorũ,& generaliter omnibus rebus sacris mobilibus & immobilibus quæ sunt dicatæ ad ministerium diuini

2.2.q.99.

Sacrũ quid sit

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nugæ in ore sacerdotis sunt sacrilegium.

custus, vsum ministrorum Dei. ¶ Notandum tamen ꝙ licet omne peccatum quod persona sacra committit, sacrilegium dici possit materialiter & quasi per accidens: prout D. Hierony. ait, quòd nugæ in ore sacerdotis sacrilegium esse dicuntur, formaliter tamen & propriè illud solum peccatum sacræ personæ, sacrilegium est, quod directè agitur contra eius sanctitatem, vt sacerdos cõtra castitatem & obedientiam, religiosi & moniales vltra illa, contra paupertatem. Peccato sacrilegij imponitur pro pœna sententia excõmunicationis: vt in quo quis peccat, per hoc & torqueatur, vt dicitur Sap. 11. Secundum leges humanas punitur sacrilegij pœna capitali, vt habetur in l. sacrilegij. ff. ad legem Iul. peculatus, secundũ statuta verò Ecclesiæ, quæ mortẽ corporalem non infligit, ad hoc quod sufficienter arceatur, adhibetur pœna pecuniaria: vt saltem pœnis temporalibus homines à sacrilegiis reuocentur, vt habetur in c. si quis. 16. q. 4. vbi dicitur: Si quis contumax vel superbus fugitiuum seruũ de atrio Ecclesiæ per vim extraxerit, nongentos solidos componat, postea subditur: Si quis inuentus fuerit reus sacrilegij, 100. libras argenti examinari purissimi cõponat.

Ver. 9. DE SIMONIA.

2.2.q.100. SImonia à Simone Mago dicta est, qui (vt habetur Act. 8.) potestatem dandi Spiritum sanctum pecunia comparare voluit, vt postea signa vendendo lucraretur, & ideo tam emptores q̃ venditores spiritualium, Simoniaci vocantur. quanuis magis propriè emptores. Venditores autẽ vocantur Giezitæ, à Giezi famulo Helisæi, qui vendidit curationem miraculosam: ideo lepra Naaman adhæsit ei. Simonia (secundum D. Tho.) est studiosa, hoc est libera, & ex electione procedens voluntas emendi vel vendendi spirituale ꝓ temporali pretio. Ad huius definitionis notitiam & multarum difficultatum resolutionem, supponenda sunt tria. Primùm, quid per emptionem & venditionem in hac definitione accipiatur. Secundum, quid intelligatur per temporale pretium. Tertium, quid sit res spiritualis, de qua hic loquimur. ¶ Quo ad primum D. Tho. dicit, quòd nomine emptionis & venditionis omnis contractus non gratuitus intelligitur: & sic emptio accipitur largè. vnde nec permutatio præbendarum aut ecclesiasticorũ beneficiorum fieri potest p partes, absque periculo simoniæ, sicut nec transactio, vt iura determinant in titulis de permutatione & transactionibus, licet prælatus ex officio & ꝓ causa vtili possit huiusmodi pmutationes facere. Intelligitur etiam nomine emptionis redemptio impedimentorum, quam vocant redemptionem vexationis ante titulum & ius acquisitum: quia hoc esset emptio iuris spiritualis. Habito tamen prius iusto titulo, potest quis pacisci cum his à quibus patitur impedimentum, & redimere vexationem suam aliquo temporali bono, & non spirituali: quia hoc esset etiam vendere spirituale. ¶ Quo ad secundũ sciendũ quòd (vt Philos. habet) Numisma inuentum est ad statuendum pretia rebus, & ideo pretium temporale est pecunia, vel quicquid pecunia æstimari potest, siue sint possessiones, siue dignitates temporales, siue quæcunq; munera: siue à lingua, vt laudes, adulationes, preces, commendationes, & alia huiusmodi: siue à manu, vt pecuniæ, & quæcũq; alia munera: siue ab obsequio, vt seruitia temporalia. Quia pro obsequio spirituali præstito Ecclesiæ, aliquis cæteris paribus est præferendus. Vnde D. Greg. in Registro: Ecclesiasticis vtilitatibus deseruientes, Ecclesiastica dignum est remuneratione gaudere. Quo ad tertium, quid sit res spiritualis, aduertendum est secundum D. Caietanum in Summula, quod triplex est res spiritualis: quædã dicitur res spiritualis: quædam composita ex spirituali & tẽporali, tamen spirituale præminet, & est principale in ea. Quædam composita ex spirituali & corporali: & corporale est principale in ea. Res merè spirituales (secundũ Syluestrum de prierio in Summa. §. 6.) est duplex: quædam spiritualis, quo ad spiritũ humanũ: vt doctrina, vt scientiæ, consilium, quæ non immediatè disponunt ad gratiam Spiritus sancti, cum sint, & exerceantur ab infidelibus, Paganis, Iudæis, & Sarracenis. Et de istis non intelligimus in hac materia: quia huiusmodi vendi possunt, & circa eas pacisci. Vnde iuristæ dicunt, quòd licet iurisperito vendere iustum consilium, & aduocato iustum patrocinium, & pædagogis vendere aut locare operas suas ad instruendum iuuenes. Aliæ sunt res merè spirituales in ordine ad Spiritũ sanctum & gratiam Spiritus sancti, vt ipsa gratia Dei, dona gratuita, virtutes infusæ, gratiæ gratis datæ, potestas spiritualis tã ordinis quã iurisdictionis, sacramentales effectus, ius viuendi ex altari, habendi sacrificia & officia spiritualia. Res spiritualis, composita ex spirituali & temporali, in qua præeminet spirituale tanquã principale, sunt omnia sacramenta Ecclesiæ, in quibus sunt aliqua corporalia, quæ ordinantur ad gratiam tãquam causę instrumẽtales. Item cõsecrationes virginũ, benedictiones nubentiũ, sepulturæ, missæ, orationes, vocales, Ecclesiasticus cultus, laudes diuinæ, prædicatio, oleum sanctũ, chrisma, & alia huiusmodi, quæ sunt ordinata & dispositiua ad gratiam Spiritus sancti. Res composita ex corporali & spirituali, in qua corporale est principale, vt castrũ, cui est annexũ ius patronatus, calices aurei & argentei, cruces, officia ecclesiastica tẽporalia, vt officiũ bedelli, cãpanarij, œconomi. His suppositis, notandæ sunt sex conclusiones. ¶ Prima cõclusio, Nulla res mere spiritualis in ordine ad Spiritum sanctum, vel ad gratiã Spiritus sancti, licitè vẽdi, vel emi, vel ꝓ corporali commutari potest. Hæc cõclusio probatur dupliciter. Primò, quia res spirituales nullo terreno pretio compensari potest: vt de Sapiẽtia dicitur Prouer. 3. Pretiosior est cunctis opibus Sapientia: & omnia quæ desiderantur, huic non valent comparari. Id etiam D. Petrus in ipsa radice Simoniacam prauitatem cõdemnans, dixit Act. 8. Pecunia tua tecum sit in pditionem: quia donũ Dei existimasti pecunia possideri. Secundò probatur: Quia id non potest esse debita materia venditionis, cuius venditor non est dominus, neque habet speciale mandatum à domino: Sed prelatus Ecclesię non est rerum spiritualium dominus, sed

Quid nomine emptionis & venditionis intelligatur.

3. Ethic. Numisma ad quid inuẽtum est.

Res spiritualis quid & quotuplex sit.

Res spiritualis vẽdi nõ potest.

sed solũ minister & dispẽsator (secundũ illud 1. Cor. 4. Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores misteriorũ Dei.) Nec habet ad hoc speciale mãdatum, immo habet specialem prohibitionẽ iuxta illud Matth. 10. Gratis accepistis, gratis date. Ideo aliquis emendo & vendendo rẽ spiritualẽ, irreuerentiã facit Deo, & iniuriã rei spirituali. Ideo peccat peccato simoniæ, quod cõtinetur sub peccato irreligiositatis. Ex his infertur, ꝙ summus põtifex potest vitiũ Simoniæ incurrere, vt dicit D. Tho. quãuis aliqui dicãt verum esse solùm in prohibitis, quia simoniaca secus in simoniacis, quia prohibita de iure Ecclesiastico humano. Itẽ dicunt ipsum non incurrere pœnas iuris, cùm nõ ligetur suis legibus coerciuè. ¶ Secunda cõclusio, ꝙ res cõpositæ ex spirituali & corporali, in quibus spirituale est principale, nõ possunt absolutè vendi vel emi: vt sacramenta, prędicatio, ordinatio, & alia huiusmodi: de quibus suprà probatur sic: Quia vnumquodq; cũ absolutè tractatur, censetur tractari & iudicari secundũ principale. sicut cũ tractatur de homine, tractatur de eo secundũ ꝙ est rationalis: sed spirituale est principale: igitur absolutè vendi nõ potest. ¶ Tertia cõclusio: Accipere aliquid tẽporale ꝓ administratione spiritualiũ p modũ pretij. Simonia est. Sed recipere spõte oblata secundum ordinationẽ Ecclesiæ, vel cõsuetudine approbatã per modum eleemosynæ aut stipendij, substentationis, & necessitatis, nõ est simonia, neq; peccatum. Prima pars huius cõclusionis probata est in prima, & p c. qui ꝓ pecunia. 1. q. 1. vbi dicitur: Qui pro pecunia quenquã cõsecrauerit, alienus sit à sacerdotio, & intelligendum est directè vel indirectè, vt in his qui viginti duodenos accipiũt ꝓ literis testimonialibus, in quibus vix quatuor lineæ sunt scriptæ, & in c. quicquid. eadem causa & quæstione, dicitur: Quicquid inuisibilis gratiæ cõsolatione tribuitur, nunquã quæstibus vel aliquibus suis præmiis venundari penitus debet: sed omnia huiusmodi spiritualia p inuisibilem gratiã tribuũtur: nec vlla cõsuetudine potest excusari, quia cõsuetudo nõ præiudicat iuri naturali aut diuino. Secunda pars huius cõclusionis probatur per illud. Quis militat suis stipendiis vnquã? Quis pascit gregem, & de lacte gregis nõ mãducat? Nescitis ꝙ qui in sacrario operãtur, de his quæ in sacrario sunt, edunt? & qui altario deseruiunt, cũ altario participãt? Et Glo. D. Aug. sup illud, Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni sũt: Accipiãt sustentationem necessitatis à populo, & mercedem dispensationis à Domino. Necessitatis est accipere, vnde viuitur. Charitatis est præbere. Nec propter hoc venale est euãgelium, vt pro his prædicetur. Sic prophetæ olim accipiebãt 2. Reg. 9. & 3. Reg. 13. Similiter & aliqua temporalia Deũ laudãtibus in celebratione diuini officij dabãtur. Exigere tamen ab inuitis p spiritualẽ subtractionem, habet quãdã vẽditionis speciem. Licet prius administratis spiritualibus licitè possint oblationes statutæ & cõsuetæ & alij quicunq; prouẽtus exigi, eriã à nolẽtibus & valẽtibus soluere, authoritate superioris interueniente: quia in subsidium ministrorum prouentus, oblationes, & decimæ cõstitutæ sunt. Et si dicatur ꝙ habẽt aliàs vnde viuere possint: respõdetur ꝙ est p accidẽs. Nõ tamen vt tales ministri sunt: & propterea quæ sunt p accidens, nõ sunt omittenda ea quę sunt p se. Præterea ad victum multa requiruntur. Et vltra hoc habent ex officio dispensare pauperibus. Si tamen huiusmodi pacto interueniente fiãt, aut cũ intentione emptionis & vẽditionis, aut si accipiatur vt pretium, Simonia est. ¶ Difficultas tamen est in cognoscenda intentione huiusmodi, an p modum sustentationis recipiat, vel p modum pretij, in eo qui aliàs nõ esset celebraturus. Et in canonico, qui propter distributiones canonicas venit ad officium ecclesiasticum, aliàs nõ cõpariturus. Videtur enim in huiusmodi, ꝙ tales recipiunt p modum pretij, cum in tali receptione videatur pecunia principaliter intendi, & nõ honor Dei, cùm cessantibus distributionibus & pecunia, cesset cõparatio & celebratio. Dicendũ quòd impossibile est nobis de aliorũ intentionibus iudicare, ipsi in se videãt. Hoc autẽ verum arbitrari possumus, quòd in eo qui nõ esset aliàs celebraturus, sed cùm offeruntur tres duodeni, celebrat: pecunia potest esse in eo causa finalis, & causa sine qua nõ. Si pecunia sit causa finalis, cõstat eũ esse simoniacũ. Et signũ in huiusmodi est, quando impræparatus vel nõ dictis matutinis aut nõ præmissa cõfessione celebrat. Et cùm canonicus vadit ad officiũ, nihil cogitat de Deo, sed solùm vadit ad fabulãdum, vel dormiendũ, vel deãbulandum p ecclesiã: tunc vidẽtur distributiones esse causa principalis & finalis. Si verò distributiones sint causa sine qua nõ: vt puta quia nõ cogitabat, sed p oblationẽ offertẽtis tres duodenos, sacerdos excitatur & se præparat. Et p pulsum cãpanarum canonicus excitatur, & se disponit ad eũdum ad officiũ diuinũ, & orãdum ꝓ populo & fundatoribus, signũ probabile est quòd pecuniæ non sunt causa finalis, sed causa sine qua nõ, & sic tales nõ sunt simoniaci mentales. Quẽadmodũ si existẽti in peccato mortali, qui decreuit cõfiteri loco & tẽpore debitis, si aduenięte graui infirmitate confiteatur, infirmitas potest esse causa sine qua nõ excitatiua: quia. f. tunc nõ cogitabat: & illa aduenięte habuit occasionẽ cogitãdi. Itẽ aduenięte tempore paschali. Si verò cõfiteatur ad euitãdam dãnationẽ: vt Antiochus, qui propter timorẽ mortis pœnituisse & orasse dicitur 2. Macch. 9. tunc infirmitas & dãnatio esset causa finalis. Si cõtra huiusmodi cõclusionẽ arguatur de matrimonio, ꝓ quo licet pacisci de dote: dicẽdũ quòd matrimoniũ nõ solùm est sacramẽtũ, sed etiã naturæ officium, ad cõseruationẽ speciei, in quo multa sunt onera. Et ideo secundũ quod est officiũ naturæ pacisci potest, & dos recipi, ꝓ supportãdis oneribus. Nõ autẽ inquãtũ est sacramentũ: ideo secundum iura prohibetur, ne ꝓ benedictione nuptiarũ aliquid exigatur. Nec obstat etiã quòd scientiæ liberales sint spirituales, & cõsiliũ iurisperitorũ: tamẽ licitũ est vẽdere: quia (vt dictũ est) illa ex se nõ ordinãtur in gratiã Spiritus sancti. Nec illa administrãtur ex officio: quia per quẽlibet idoneum, qui nõ est aliàs obligatus, exerceri possunt, quod nõ fit de spiritualibus: ideo nõ est simile.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Quarta conclusio ex D.Caietano,talis est:Locare operas ad exercitia quæ sunt principaliter spiritualia,non est licitũ,nisi fortè per accidens.Prima pars patet ex secunda cõclusione,& hoc quòd locatio(cùm sit contractus non gratuitus)est quædam venditio,vt hic accipimus venditionẽ. Secunda verò pars huius conclusionis.s.quòd sit licitum per accidens,hoc est propter adiunctũ vinculum,patet ex approbata Ecclesiæ cõsuetudine.Multi enim sacerdotes locãt operas suas ad officiandum in Ecclesiis per annũ vel per menses,in quibus habent certis diebus celebrare.Quãuis enim non liceat operã suã locare ad celebrandũ missam,quia hoc(vt dictum est)esset vẽdere spiritualia, cùm principale missæ sit spirituale:licet tamen locare libertatem suam:quia toties habet multa facere,& residere in eodem loco,vt impedimentum præstari possit aliis operibus & oneribus suis,& ideo non cẽsentur spiritualia locare,sed libertatem, & onera illa quæ sunt temporalia. ¶ Quinta conclusio est:Res composita ex temporali & spirituali,in qua temporale est principale, absque vitio simoniæ vẽdi potest, nisi prohibeatur iure positiuo:vt castrum cui annexũ est ius patronatus, quod ordinatur ad præsentandum clericos ad beneficia. Similiter cruces argenteæ benedictæ,& calices consecrati,vendi possunt,dum tamen propter ius parronatus ,consecrationem, aut benedictionem,nil exigatur.Hæc cõclusio quo ad primam partem manifesta est ex probatione secundæ.Quo ad secundam autem partem(s.nisi iure positiuo prohibeatur)patet : quia quantumcunq; res secundum se venalis sit,si iura disponunt interuenire simoniã,erit simonia.non secũdum se,sed quia prohibita.Oportet enim parere iuri. De multis enim officiis iura sic disponũt, vt non vendantur, vt de officio Oeconomi & Castaldi.¶ Sexta cõclusio:Licitum est locare operas in exercitiis rerũ compositarũ.in quibus principale est corporale : vt patet de officio vicarij,sacristæ,iudicis,doctoris in Theologia, quibus dantur certa stipendia : & possunt in istis interuenire conditiones & pacta de quãtitate stipendij:quia de corporali & venali opere pactio fit,& non de spirituali iustitia aut veritate.Non tamen intelligendũ est sic de officio vicarij generalis episcopi, q̃ possit aliquid dari episcopo ꝓ collatione beneficiorũ,vel exercitio vicariatus,siue vicariatũ (vt cõmuniter dicitur)attentare,vnde prohibitũ est de iure,ne Prælati cõmittant vices suas ꝓ annuo censu,possunt tamen pacisci,vt ꝓ officio vicarij aliqua stipendia accipiãt:quia illa recipere ꝓ residentia & libertate,non est illicitũ. ¶ Notandũ præterea q̃ duplex est Simonia : quædã est interior siue mẽtalis:quædã verò exterior & cõuẽtionalis.Simonia mentalis est duplex:quædã,quæ in sola mente & proposito consistit.Alia est mentalis,quæ non consistit in solo proposito : sed habet aliquem actũ exteriorem,coopertum tamen & velatum,vt non possit bene agnosci, nisi ab operãte: vt cùm quis seruit temporaliter, aut munus offert ꝓ spirituali consequendo:non tamen declarat suã intentionem.s.q̃ intentione habendi beneficiũ hoc facit. Tunc est simonia non purè mẽtalis, quia est imperatiua actus exterioris,latenter tamen.Tales simoniaci peccant mortaliter, sed non incurrũt pœnas à iure simoniacis inflictas siue indictas.Simonia exterior & cõuentionalis,in emptione & venditione rei spiritualis cõsistit,accipiẽdo emptionẽ & venditionẽ,vt dictũ est. Et quia secundũ D.Caietanũ,emptio & venditio in tribus cõsistit.s.intentione,conuẽtione,& executione. Hæc tria sic se habent,q̃ vnum potest esse sine alio:intentio absq; conuẽtione, & conuentio absq; executione & traditione pretij vel rei emptæ.Sed tunc emptio est consummata,quando hinc inde facta est traditio.Et absq; his tribus,siue nisi hæc tria cõcurrant,simonia non est consummata.Ex quo infert.q̃ illi qui sunt simoniaci simonia non consummata, non incurrunt pœnas iuris.s.non sunt excommunicati,nec tenentur dimittere beneficium,neque restituere fructus perceptos post conuentionẽ:eò q̃ pœnæ sint stricti iuris,& non sint ampliandæ,sed potius restringendæ:& q̃ intentio iuris non est punire actus non consummatos,nisi id expresè exprimatur,& sic soluit quòd posset allegari contra eũ ex l.Si quis non dicã rapere.C.de episc.& cler.vbi conatus punitur , etiã si actus non fuerit consummatus.Mihi tamen hęc opinio non placet,eò q̃ magnã dat ansam criminibus,quibus est præcludenda via. Vnde intentio iuris non solum est punire actus cõsummatos, verùmetiã malos exteriores,qui ad consummationẽ directè disponũt,vt mali arceantur.Non solùm enim iura puniũt hæreticos qui alios seduxerũt,sed etiã qui seducere conati sunt , licet seductionẽ non consummauerint.¶ Pœnæ simoniacorũ sunt multæ.Prima est suspẽsio. Secũda excõmunicatio cũ reseruatione absolutionis summo pontifici,vt in extrauag.Martini 5.edita in concilio Cõstantien.quæ incipit:Sacro,& in alia extrauag.p eundẽ facta Mantuę,quæ incipit,Damnabilis,quam extendit ad simoniacos in ordine. Tertia pœna est depositio : quia debent deponi, si in iudicio constiterit,vt in c.Sanè.15.q.3.Quarta pœna est restitutio,quæ secundũ Syluestrũ solùm ligat simoniacos conuẽrionales,& nõ mẽtales. Simonia enim mẽtalis sola pœnitẽtia abolẽtur.Licet secus sit in vsura mentali:vt dictũ est,& ratio diuersitatis est:quia ea quæ dãtur in simonia mentali,dantur merè liberè & volũtariè. Ideo non fit iniuria danti:secus in vsura mẽtali. Simoniacus autẽ conuẽtionalis nõ debet restituere ei qui dedit, quia turpiter dedit:sed illi Ecclesiæ, in cuius iniuriã datũ est vt in c.de hoc.extr.de simonia.Si ab ordinãte,dabitur Ecclesiæ cathedrali.Si verò ab ordinato in titulum alicuius Ecclesiæ,vel beneficij,illi Ecclesiæ applicabitur. Circa hęc & alia plura vide D.Tho.& sũmistas. Hęc ꝓ introductione & terminorũ declaratiõe sufficiãt.

Simonia duplex.
Simonia mentalis duplex.
Simonia conuentionalis.
Simoniacorum pœnæ quæ sũt.
2.2.q.100.ar. 6.

§. 7. DE PIETATE.

2.2.q.101. 2.2.q.189.

Pietas(quæ in auribus vulgi misericordiã sonat) hic autẽ accipitur ꝓ secunda virtute iustitiæ annexa,quæ inclinat ad exhibendũ cultũ siue honorem parentibus & sanguine iunctis,conciuibus omnibus,patriæque amicis,non tamen æqualiter : quia principaliter parentibus, deinde propinq

propinquioribus,& secundũ decentiã personarum.Debitum hoc consurgit ex eo quòd parentes & patria sunt principium. Et quia pater est principium immediatum:ideo debetur à filio primò & per se reuerentia & obsequium obedientiæ & famulatus.Per accidẽs autem debet patri, quod decet illum accipere secũdum aliquod quod ei accidit:putà si sit infirmus,quòd visitetur, & eius curationi intendatur.Si sit pauper,q̃ sustentetur,& sic de aliis huiusmodi:quæ omnia sub debito obsequij cõtinentur.Tãta est hæc obligatio,vt patre existente in necessitate victus,filius nõ possit religionem profiteri:immo(vt dicunt aliqui)professus existẽs in monasterio,petita licentia (licet nõ obtẽta)tenetur exire ad subueniendũ patri.Et fundãt se super vna maxima D.Tho.in quarto, cùm loquitur de voto:ait enim,Quandocunq; cõtingit casus,in quo aliquid vouere esset illicitũ: illo adueniẽte & durãte voto emisso, votum suspenditur:sed patre existente in necessitate victus, filius non posset vouere & cõmendare illum diuino auxilio:quia cùm posset & teneatur humano auxilio prouidere,esset tentare Deum.Ergo facta professione votũ suspenditur : & sic poterit exire,& patri subuenire.Et huius opinionis est D.Tho.in quarto:tamen in 2.2.& quod libeto tertio, art.16.tenet oppositum,cò quòd qui est in religione professus , reputatur quasi mortuus mundo. Vnde nõ debet occasione sustẽtationis parentũ,exire claustrũ, in quo Christo cõsepelitur:& iterũ se negotiis secularibus implicare. Tenetur tamen (salua religionis obedientia & statu) pium studium adhibere,qualiter parentibus suis subueniatur.Cõfirmat ex facto D.Iacobi & Ioannis:qui (vt habetur Mat.4.)relictis retibus & patre,secuti sunt Christũ.Et Deut.33.Qui dixerit patri suo & matri suæ,Nescio vos:& fratribus,Ignoro illos,& nescierunt filios suos,custodierũt eloquium tuum.Et Christus dicẽti sibi,Permitte me sepelire patrem,respõdit, Sine vt mortui sepeliãt mortuos suos:tu autem vade,& annuntia regnũ Dei.Ad hęc tamẽ respõdẽt tenẽtes eum in quarto , q̃ vbi parẽtes habent vnde sustententur,vel habent alios sustẽtatores & sepeliẽtes,potest relictis illis profiteri.Et vbi parẽtes vellent eũ inducere ad malũ,tunc seruãdum esset quod allegatum est ex Deutet.Et illud etiã D.Hierony.in epist.ad Heliodo.Per calcarum perge patrem,per calcatam perge matrem:ad vexillum crucis euola.Summum enim genus pietatis est in hac re fuisse crudelem.Et quo ad hoc quod dicitur(mortuus mundo)intelligitur quãtum ad actus ciuiles:immo etiã quo ad illos potest habilitari à superiore & monasterio , cùm efficitur syndicus. Cùm ergo obligatio quæ est ad patrem sit iuris naturalis & ad alterũ,nõ potest p votũ tolli : sicut nec ius vxoris, matrimonio cõsummato,p votum viri.Quia bene pater habet ius in re,siue acquisitum in filio,sicut vxor in viro,cõsummato.matrimonio.Licet in his quæ sunt iuris naturæ,nõ quo ad alterum, sed quo ad se,p professionem voluntariã quis possit priuari:vt putà quia nõ potest cõtrahere matrimonium,quãuis si ipse moreretur fame in claustro,posset exire, & pro vita sua negotiis secularibus implicari,ergo etiã pro vita parentis cui iure naturæ illam debet.Prẽterea cùm teneatur petere licentiam,vel prælatus cõsentiet,& tũc poterit:si neget,etiam:qui irrationabilis dissensus est consensus interpretatiuus : non enim potest prælatus rationabiliter negare. Et sic est problema in doctore sancto. Opinio tamen eius in quarto videtur probabilior, & magis conformis rationi. ¶ Expręmissis apparet quæ peccata sint cõtra pietatem.s.omnis irreuerentia,inobedientia, & defectus in necessitate.Ad maiorem tamen euidentiam,si hęc agas ad populum , Nota quòd præceptum de honore parentum est vltro citróque obligatorium.Obligat enim parentes erga filios, & filios erga parentes.Parentes quidem ad curã debitam filiis impendendã : ad quod faciendũ inducere debet illud Mat.6.Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Si quis haberet thesaurum, quo posset se nuttire,& bona multa habere,diligẽti cura prouideret de eius cõseruatione & promotione.Parẽtes,quibus Deus dedit filios vel filias,habẽt occasionem reddẽdi gratias Deo, quia dedit eis magnũ thesaurũ,quo poterũt nutriri,& habere sustentationem & consolationem,dedit etiã baculũ senectutis,& spem posteritatis.Multi voluerunt habere,& non habuerũt. Vnde Psal. Non fecit taliter omni nationi.Ideo debẽt esse peruigiles,& habere curã de eis:ne eorũ incuria & negligentia euanescãt.Si quęratur ad quid teneãtur parentes filiis & filiabus: Respondet Sapiẽs Eccle 7.Filij tibi sunt,erudi illos,& curua eos à pueritia eorum Filiæ tibi sunt,custodi corpus illarum,& ne ostendas hilarem faciem tuam ad illas. Trade filiam,& grãde opus feceris. Et homini sensato da illam. In quibus verbis Sapiens primò docet parentes de cura filiorum masculorum, deinde filiarum.¶ Quo ad masculos,parentes tenentur ad quatuor. Primò ad nutrimentum:ibi, filij tibi sunt.Natura enim omnia animalia docuit suos fœtus generatos nutrire,à fortiori homo & nobiliori modo.Nutrimenti autem nomine indumenta & alia necessaria vitæ intelligũtur, nõ debent tamen eos nutrire nimis delicatè aut pomposè , sicut quidam. Ideo euenit eis quod Salomon dicit de seruo:Qui delicatè ab initio nutrit seruum suũ,posteà sentiet eũ cõtumacem. Idem est de pueris sicut de pullis equorũ,quicùm sint delicatè nutriti,recalcitrãt.Vnde Deut.32.Incrassatus est dilectus meus, & recalcitrauit:incrassatus,impinguatus,dilatatus. Secundò tenetur ad duplicem eruditionẽ,primò & principaliter legis Dei.s.quòd diligãt Deũ super omnia,& proximũ sicut seipsos,& vt sint deuoti & ecclesiastici:primò quęrãt regnũ Dei,nó faciant aliis,&c.Nemĩnem lędãt,omnes reuereãtur,& quãtum possibile est,obsequia aliis præstẽt:non sint loquaces, sed pacificè viuãt,sicut parentes Susannę fecerũt.Vnde Dan.13. dicitur quòd erat timens Deum. Parentes enim ius erudierant eam secundum legem Domini.Sic Tobias filium suum.Ideo bene fuit illi.Vnde Eccle.30. Qui docet filium,laudabitur in illo:& in medio domesticorũ in illo gloriabitur.Secũdò debẽt erudire vel erudiri facere scientiam vel artem, qua possint lucrari vitã suã: & eos

An religiosus professus possit exire claustrũ ad subueniendũ parentibus. In 4 sent. 2.2.q.101.ar. 4.
Luc.9.
Quæ peccata sint cõtra pietatem.
Psal.147.
Nutrimenti nomine quid intelligatur. Prouer.19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal.127. & eos beatiores relinquét, quàm procurãdo multa bona temporalia. Vnde Psal. Labores manuũ tuarum quia mãducabis: beatus es & bene tibi erit. Temporalia fortunæ bona subiacent multis periculis, & facilè perdi, amitti, & tolli possunt. incẽdio, bello, falsa accusatione, aut delatione. Et tunc si nullam scientiam aut artem habeant, oportet eos ire per mendicata suffragia, & tandem veniunt in deteriorem exitum. Igitur, &c. Si autem habuerint scientiam aut artem aliquam, vbique poterunt lucrari victum. Vnde D. Boetius, quondam consul Romanus, tandem delatus & exul factus, confiscatis bonis, dicebat de liberalibus artibus: Has saltem nullus potuit peruertere terror. Ne nostrum comites persequerentur iter. Dionys. Tyrannus Socrati interrogãti quid prodesset scientia, quam secum iuuenis didicerat, in qua primùm non habebat, cum secundum eam minimè viueret, & tãta mala faceret: respondit, q̃ scientia acquisita plus proderat, quàm regnum quod à patre acceperat. Nam quia ab inimicis impetebatur, breui se putabat amissurum: & tunc ad partes longinquas accedens, scientia illa & victum & honorẽ lucraretur. Multæ magnæ domus propter inertiam filiorum (qui nihil nisi lautè viuere & epulari ac exponere nouerant) consumptæ sunt. Ideo parentes deberent esse diligentes circa hoc, &c. ¶ Tertiò tenentur ad correctionem. Vnde subiungit: Curua eos à pueritia eorum. Maximè cùm iã incipiũt aliqua facere contra honorẽ Dei, & in detrimentũ proximi, sunt sicut teneræ arbores, quæ faciliter plicãtur: sed si plicã susceperint, & crescãt, citius frãgũtur quàm plicam acceptã relinquãt. Ideo virga vtendũ est. Vnde Salomõ: Stultitia colligata est in corde pueri: sed virga disciplinæ effugabit eam. Itẽ: Noli subtrahere à puero disciplinam. Si enim percusseris eũ virga, nõ morietur. Tu virga percuties eum, & animã eius ab inferno liberabis. Et Eccl. 30. Qui diligit filiũ, assiduat illi flagella, vt lętetur in nouissimo die. Multi filij & filiæ sunt nũc in inferno, qui si fuissent à parentibus correpti, essent in paradiso: multi fuerũt iustitiati, & filiæ meretrices, qui si fuissent correpti, fuissent optimi & honorati. Ideo parẽtes intẽdere debẽt nõ solũ cohibere verbo, sed eriã corrigere virgis. Legimus de Heli, quia solũ verbo & dulciter correxerat filios suos, ideo punitus fuit. Correctio tamen debet esse moderata & nõ crudelis: vt nõnullorũ, qui baculo & aliis instrumẽtis cerebrũ offuscãt, & alia mẽbra torquẽt: adeò vt eos in desperationem vel timiditatem inducãt: & faciunt eos ad proficiendum inhabiles & incapaces. Vnde Apost. Patres, nolite ad iracundiam prouocare filios vestros: sed educate illos in disciplina. s. in virga, & correptione domini. Et Collo. 3. Patres, nolite ad indignationem prouocare filios vestros, ne pusillo animo fiant. ¶ Quartò debent parentes thesaurizare filiis, iuxta illud 2. Cor. 12. Non enim debẽt filij parẽtibus thesaurizare, sed parẽtes filiis, ne habeãt occasionẽ furãdi, sed manutenendi statum pro sustẽratione familiæ, & ad præseruandũ à malis in annis sterilibus. Vnde Ioseph. scribit, quòd Salomõ in sepulchro Dauid posuit multã pecuniam. Et quãuis Christus prohibuerit thesaurizare in terra: hoc fecit propter amorem pecuniarũ & in locis occultis. Quia tales thesauri præstãt materiã cupiditatis, & ansam Antichristo, qui dominabitur thesaurorũ auri & argẽti. Non tamẽ prohibuit thesaurizare ad subueniendũ necessitati familiæ, aut p̃ Reipublicæ vtilitate. ¶ Filiabus autem debẽt tria parẽtes vltra prædicta. Primùm est corporis & honestatis custodia. Vnde dicit Sapiẽs, Serua corpus illarum. s. à macula, corruptione, & inhonestate. Quia cùm corpus vnius filiæ corruptum pollutúmve, aut maculatũ fuerit: honor perditur, matrimonia nõ inueniũtur. Solicitatur, & vix ad bonum peruenit finem. Hoc officium magis pertinet ad matres, quæ quãdo filiæ iam incipiũt peruenire ad annos nubiles, nũquam debent eas solas (saltem in loco periculoso) dimittere: nec eas ad colloquium muguetorum siue iuuenum lasciuorum exponere: immo nec omnibus mulieribus fidere. Tales enim aliquãdo apparẽt bonæ matronæ, quæ sunt macarellæ. Vitrum facile frangitur, quod nõ fit in anno, fit in hora. Supra modum cauere debẽt ne exponãt eas conuiuiis aut choreis. Ibi enim fiũt pastilli dæmonũ. Dina filia Iacob bonam matrem habebat Rebeccam: tamẽ quia absq; eius licẽtia ad choreas accesit, tãdem deflorata est. Ad huiusmodi puritatem cõseruãdam, stimulãdæ sunt vt deuotæ sint, & nunquã maneãt otiosæ, bibãntq; sobriè & temperatè: vt. s. nõ ponãt aquã in vinum, sed parum vini in aquam, sicut oleum in pulmentum. Hispanorum more. Secundò debent docere verecundiam: quia verecundia & reuerẽtia virginalis, est lapis pretiosus, & flos odoriferus in virgine. Vnde Seneca in Epist. Verecundia, optimum in adolescẽte signũ. Et D. Bern. Nescio si quicquã gratius in iuuenibus verecũdia inueniri possit. Verecũdia hæc cõsistit in aspectu oculorum, vt. s. demissos habeãt oculos, & summè caueãt ab aspectibus & tactibus virorum, & ab auditu verborũ inhonestorum, ac tactibus impudicis non permittãt se tangi à viris. Aues enim syluestres & nemorum, quæ se tangi non permittunt, pulchriores sunt quàm aues domesticæ, quæ permittunt se tangi. Quia tactu semper aliqua pluma perditur. Sic virgines syluestres, quæ se tangi nõ permittunt, honestiores reputantur domesticis, quæ ex tactibus plumas honestatis & famæ amittunt. Ideo cauendum est matribus, ne eis nimiam familiaritatem ostendant, sicut quędam faciunt. Nec sequẽdus est mos illarum quæ dicunt: Si filia mea nesciat loqui & chorizare, nunquam inueniet maritum. O stultum verbum! Officium loquẽdi citò & nimis faciliter discũt mulieres, filia taciturna, verecunda, & honesta, quæ chorizare nescit, magis æstimatur & laudatur ab omnibus, & facilius inuenit maritum, q̃ loquax, choreatrix, aut dissoluta. Ideo vigilẽt marres circa huiusmodi. ¶ Tertiò debent prouisionem & societatem matrimonij cum peruenerint ad annos nubiles. non adeò prẽmaturè, sicut quidam faciunt: melius est enim vt prouectę ætatis 15. vel 18. annorũ nubãt, quàm in duodecimo. Nec debent attendere parentes ad diuitias virorum, vt tradãt eas iuuenibus hæredib

Prouer.22. Prouer.23.

1. Reg. 2.

Ephes.6.

15. Antiquitatum. Mat.6.

Gen.33

hæredibus & filiis magnarum domorum: sed potius sapientibus & prudentibus. Vnde Sapiens dicit: Trade eam viro, non dixit, puero: sed viro, non cuiuscunq; conditionis, aut diuitis: sed sapienti & sensato: & grãde opus feceris, vir enim sapiens parua supellectili prouisus, melius & securiùs nutriet eam, quàm iuuenis insipiens & leuis, cuiuscunq; domus magnæ. Dicitur communiter, q̃ supra magnos montes cadunt magna fulgura. ¶ Viso de parentibus, nũc videndum est de filiis & filiabus in ordine ad parentes, ad quid. s. eis teneantur. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd beneficia & officia parentum in filios & filias, tanta sunt, quòd filij & filiæ parentibus satisfacere non possunt. Vnde Philos. Diis parentibus, & magistris non redditur æquiualẽs. Et quia impossibilium nulla est obligatio. Deus non obligat eos ad reddendũ æquiualens, sed ad reddendũ quæ possunt secundũ proportionem. Primò, quia parentes sunt principium & dederunt esse dispositiuè, ordinauit Deus vt filij tenerentur ad honorem & reuerentiã parentibus. Vnde dixit Exod. 20. & Mat. 15. Honora patrẽ tuũ & matrẽ tuã. Hic autẽ honor multa includit. Primò honorẽ reuerẽtialem in verbis & gestibus exterioribus. D. Tho. dicit, quòd post Deum filij intimius & ex maiori affectu tenẽtur reuereri parentes, quàm principes: quia participant in ratione principij quodammodo esse diuinum, quod non faciunt domini temporales. Hanc rationem tangit Sapiens Eccl. 7. Honora patrẽ tuum, & gemitus matris tuæ ne obliuiscaris. Memento quòd non nisi per illos natus fuisses. Sunt qui dicunt quòd nil habuerunt à parentibus, tales sunt miseri. Si haberẽt manũ aut tibiam fractam, essẽntq; in periculo perdẽdi, & inuenirẽt medicum qui sanaret eos recognoscerent: quanto magis filij qui non solùm manũ aut pedem, sed omnia mẽbra & totũ corpus, immo & animam, dispositiuè: quibus omnia lucrati sunt, acceperunt? Secundò tenẽtur ad honorem Obedientiæ. Vnde Apost. Filij, obedite parentibus vestris in domino. Hoc enim iustũ est. Et Col. 3. Filij, obedite parentibus per omnia. Hoc enim placitum est in Domino. Hæc obediẽtia consistit in duobus. s. in adimpletione præceptorum parentum ad quã debent semper esse parati: vt Ioseph, qui patri dicenti, Veni, & mittam te ad fratres tuos: respondit præsto sum. Gen. 37. Secũdò in adimpletione voluntatis cognitæ. Non enim solùm debent implere mandata cùm præcipiunt verũ, etiam si non loquantur, modò intelligãt voluntatem illorum. ¶ Tertiò tenentur ad seruitia & obsequia exteriora, secundum quod permittere voluerint. Vnde Eccl. 3. Qui timẽt dominum, honorant parentes, & quasi dominis seruient his qui genuerunt se. Quanuis sint pauperes, debent eis maiora obsequia, quàm personis dominorum tẽporalium. Ideo dicit, quasi dominis, ac si diceret, non sicut dominis, sed magis quàm dominis. Quia dominis seruitur timore pœnæ, parentibus autem seruire debent filij timore & amore filiali, qui est maior, &c. ¶ Quartò tenentur ad supportationem, maximè quãdo sunt senes & difficiles. Vnde Eccl. 3. In omni verbo & sermone & in omni patientia. Non debent eos in aliquo contristare. Vnde in eodem: Fili, suscipe senectutem patris tui, & ne cõtristes eum in vita illius, & si defecerit sensu, veniam da illi: & ne spernas eum in virtute tua: quia non spreuit te in virtute sua, cùm tu deficeres sensu in pueritia: multò maiora pro te sustinuit. Hæc deberent filij cogitare, & labores matris. Vnde Tob. in testamento suo dicebat filio suo: Audi fili mi verba oris mei, & ea in corde tuo quasi in libro scribe. Cùm Deus susceperit animam meã, corpus meum sepeli: & honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ tuæ. Memor enim esse debes, quanta passa sit pro te in vtero suo. ¶ Quintò filij & filiæ tenentur parentibus (si pauperes sint) ad sustentationem, memores sustentationis, nutrimẽti, educationis, & promotionis, quæ acceperunt ab eis: aliàs ostendunt se ingratissimos. Animalia enim bruta recognoscũt beneficia: quanto magis filij, qui sunt rationabiles? Ad hæc vltra naturalem inclinationem inducunt prędicta talibus promissa. Vnde Eccl. 3. Eleemosyna patris tui non erit in obliuione: & p̃ peccato matris tuæ retribuetur tibi bonum: & in iustitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tui. Et sicut in sereno glacies dissoluitur: sic dissoluẽtur peccata tua. Inter alia bona est vita lõgior. Eccle. 3. Qui honorat patrem suũ, vita viuet longiore. Et Exod. 20. Honora patrẽ tuũ, & matrem tuam, si vis longęuus esse super terram. D. Paul. de hoc præcepto loquens, dicit quòd hoc prędceptum est primum in repromissione, & ratio est: ne quis arbitraretur quòd honoratio parentum non esset meritoria, propter naturalem inclinationem, quæ ad hoc incitat. Secundũ bonum multa complectens, est benedictio. Vnde Eccl. 3. Honora patrem tuũ, vt superueniat tibi benedictio à domino: & benedictio illius in nouissimo manet. Benedictio patris firmat domos filiorum. Hæc benedictio continet benedictionẽ spiritualem & temporalem. Primò temporalem, quo ad bona, ad victum & vestitũ necessaria. Secundò quo ad liberos obediẽtes: quia dabit tibi filios, qui rependent vices. Tertiò temporalem, quæ cõsistit in liberatione à periculis, & in fauore tẽporali: quia tales cõmuniter præseruantur à malis: & cõmuniter benedicũtur & honorantur. Tota scriptura sacra repleta est benedictionibus, quas consequũtur filij honorantes parẽtes. Ita per oppositum dicendum est de maledictionibus quæ proueniunt filiis ingratis & rebellibus, inhonorantibus parẽtes. Deut. 15. Maledictus vir qui nõ honorat patrem suum aut matrẽ suã, & sæpe inculcatur, Qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Et Eccl. 3. Maledictio patris aut matris eradicat fundamẽta: quia citò moriũtur: vel si viuãt, priuãtur filiis: aut si habeant filios, habebunt malos, qui amplius inhonorabũt illos, & peiora faciẽt. Et paupertas ac miseria sequetur eos cum infamia: & in fine maledictio æterna in nouissimo die. Nec mitum: quia magnam iniuriã faciunt Christo, qui ad præbendũ exemplũ filiis, tãto tẽpore. s. per triginta & tres annos, voluit honorare matrẽ suã, & patrẽ putatiuum. Vnde Luc. 2. Et erat subditus illis. Vbi gl. Quis? Quibus? Dominus

Sermo de honore parentum.

Ephes.6.

s. Rex

Universidad de Deusto
Biblioteca

5.Rex regum pauperit⁹ creaturis,à sortiori alij filij Et ideo qui negligũt & despiciunt, merẽtur maledictionem. Vnde Gen.9.habetur de Cham,qui reuelauit pudenda patris sui Noe dormientis: quicùm euigilatus fuit, inspiratus à Deo maledixit illi, & benedixit aliis. Maledictus puer Chaam,&c.Ideo timere debent filij:quia experimento constat maledictionem Dei eis esse paratã.

2.2.q.102.

§. 8. DE OBSERVANTIA.

2.2.q.103. A

OBseruantia tertia virtus iustitiæ annexa est, per quam cultus & honor exhibetur personis,in potestate & excellentia ac in dignitate constitutis. Vnde 1.Petri 2. Deum timete. Regem honorificate. Huic virtuti adiungitur dulia. quæ propriè dicitur seruitus quędam siue honor,quem debet seruus domino,miles duci,discipulus magistro. Communiter tamen ad duliã pertinet exhibere reuerentiam cuicunque homini,ratione cuiuscunq; excellentiæ. Et sic continet sub se pietatem tanquam speciem,ac etiam hyperduliam,quæ est potior species duliæ. Maxima enim reuerentia debetur homini ex affinitate,quam habet ad Deum,vt D. Virgini,quæ est mater Dei, sed de hac dictum est,cùm de oratione ageretur,c.5.§.5.ver.12.

§. 9. DE OBEDIENTIA.

2.2.q.104. B

OBedientia(prout est quarta & specialis virtus,annexa iustitiæ)est habitus inclinans voluntatem ad promptè & faciliter implendum præceptum,& volũtatem superioris præcipientis,cuius obiectum est præceptum cum intentione obligandi. Præceptum autem intellige expressum vel tacitum, quod.s.est voluntas superioris præceptiua, quocunq; modo innotescat,& tantò videtur obedientia promptior & melior, quantò quis præceptum obediendo præuenit. Quo ad obligationem verò nota quòd intelligitur quis obligari in licitis & honestis,& in his ad quæ superioris potestas se extendit,& non in aliis. Ex quo sequitur quòd nullus homo potest præcipere actus purè interiores, cùm non habeat super eos potestatem:nec possit scire si ponantur vel non ponantur,& per consequens nõ potest punire transgressores. Actus verò interiores,qui habẽt ordinem ad exteriores,puta quia sunt imperatiui actuum exteriorum(vt sunt contẽplatio & recordatio ad prædicationẽ)præcipere potest. Omnibus autem quæ vult,prælatus, nõ tenetur quis parere:nisi innotescat ratio præcepti,hoc est prælatum velle obligare,hoc est nisi præcipiat. Sicut nõ tenetur velle omnia quæ Deus vult,sed solùm ea quæ vult & præcipit nos velle. Accipitur tamen obediẽtia aliquãdo largè ,p executione cuiuscunque quod cadere potest sub præcepto,ex qua cunque intentione procedat:& tunc non respicit rationẽ formalẽ præcepti,& sic est virtus generalis.

Ver. 1. DE INOBEDIENTIA.

2.2.q.105. C

OBedientię opponitur inobedientia:quę oppositio ad obedientiam dupliciter accipitur:vno modo generaliter & materialiter,& sic inuenitur in omni peccato,in quo trãsgreditur præceptum aliquod,non cogitando tamen de ratione formali intentionis præcepti: sed alia volũtate & intentione,puta delectandi,& potest dici contemptus materialis. Inobedientia verò(prout est speciale peccatum)est quando ex intentione præceptum contemnit, quando.s.in exequendo intendit agere contra præceptum,vel facere in despectũ præcepti superioris, & talis dicitur cõtemptus formalis,& speciale peccatum, mortale ex genere:sed propter subreptionẽ vel imperfectionem actus,fit veniale.

§. 10. DE GRATIA SIVE GRATITVDINE.

2.2.q.106. D

GRatia siue Gratitudo quinta virtus annexa iustitiæ,est habitus inclinans hominẽ ad recompensandam benefactoris gratiã,beneficia,& obsequia. Benefactori enim inquantum benefactor est,debetur primò per se honor & reuerentia, eò quòd habet rationem principij:& per accidens debetur subuentio vel sustentatio,si indigeat:& quantum ad affectum debet recompensare statim:quia.s.debet habere gratum animum & gratam linguam. Vnde Seneca 2.de Beneficiis: Vis reddere beneficium? accipe benignè. Sed quantum ad effectum siue donum, debet expectari tẽpus,quo recompẽsatio sit benefactori opportuna. Vnde Seneca 3.de Beneficiis: Qui festinat reddere,nõ habet animum grati hominis,sed debitoris,& idem in quarto: Qui nimis citò cupit reddere,inuitus debet. Et qui inuitus debet,ingratus est.

Ver. 1. DE INGRATITVDINE.

2.2.q.107. E

INgratitudo peccatũ est(vt habetur 2.Tim.5.) vbi inter alia peccata enumerat homines semetipsos amantes,ingratos,& c. Agit enim ingratus contra debitum morale,eò quòd pro beneficio accepto non refert gratias ,p loco & tempore,aut non agit lingua laudando, aut nõ habet in animo recordando, & affectum beneuolum habendo. Et committitur peccatum ingratitudinis dupliciter. Primò formaliter & per se,siue vt est speciale peccatum:cùm quis adeò ingratus est, vt ex intentione vices non rependat,aut malas vices reddat. Hoc enim prouenit ex cõtemptu beneficij, & est peccatum mortale ex genere:quia cõtrariatur directè dilectioni debitæ benefactori. Secundò committitur materialiter,quando.s.agit vel omittit aliquid necessarium ad gratitudinem,aut committitur aliquid offensiuum benefactoris,non eo animo vt ingratus,seu vt beneficium contemnat,sed vt delectetur,vel alia intentione, & sic in omni peccato inuenitur ingratitudo erga Deum. Et si omittitur aliquid de necessitate salutis exhibẽdum benefactori, aut committitur aliquid de necessitate salutis cauendum ne fiat in benefactorem,est peccatum mortale. Si verò omittitur aliquid tum,vel committitur aliter vitandum,est veniale,nisi sit offensa notabilis.

Peccatum in gratitudinis dupliciter committitur.

§. 11. DE VINDICATIONE.

2.2.q.108. F

VIndicatio est duplex:prima,quæ fit authoritate publica, quæ.s. exercetur per principem vel iudicem

iudicem,& hæc est opus sanctum iustitiæ distributiuæ,de qua 1.Petri 2. Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue Regi tanquam præcellenti, siue principibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum,laudem verò bonorum. Et Rom. 13. dicitur:Dei enim minister est,vindex in iram ei qui malè agit. Secunda vindicatio est priuata,qua quis vult malum pœnæ alteri,& si intẽtio principaliter feratur in malum illius(de quo vindicta sumitur) & ibi quiescit,non est omnino licitum, quia delectari in malum alterius pertinet ad odium quod charitati repugnat. Si verò intentio vindicantis feratur principaliter in aliquod bonum ad quod peruenitur per pœnam peccantis,puta ad emendationem peccatorum, vel saltem ad cohibitionem eius, & quietem aliorum,& iustitiæ conseruationem,& Dei honorem,est vindicta licita, seruatis aliis circunstantiis:sicut vim vi repellere cum moderamine inculpatæ tutelæ,vt agressor propulsetur. Hoc enim naturale est,& irrationabilibus conuenit. Data est enim vis irascibilis ad propulsandũ & repellendum nocumenta. In hominibus autem si non fiat intentione nocendi, sed intentione remouendi impedimentum duntaxat,est bonum. Et secundum hoc ponitur specialis virtus, per quam malis recompensatur debitum, & de qua Cicero in Rhetor. Vindicatio est,per quam vis & iniuria & omnino quicquid obscurum est,hoc est ignominiosum,defendendo aut vleiscẽdo propulsatur,& sic licitum est priuato appetere vindictam,non à se exercendam,sed à Deo vel iudice: quia Rom.12.habetur:Mihi vindictam,& ego retribuam. Ideo licitũ est petere à Deo p orationẽ, & à iudice p demõstrationem vel accusationẽ, dũmodo nõ procedat ex odio, sed vt is qui iniuriã facit emẽdetur,& alij probi quietius viuãt, & mali retrahãtur ab excessib⁹ & psecutione bonorũ.

§. 12. DE VERITATE.

2.2.q.109. *Veritas dupliciter accipitur.* c.1.§.8.ver.5. A

VEritas accipitur dupliciter:primò, vt est quædam adequatio vel æqualitas siue conformitas intellectus vel signi ad rem intellectam. Et hæc non est virtus neque habitus,vt dictum est, cùm de veritate ageretur. Requiritur tamen veritas hoc modo accepta,ad omnẽ veritatem. Quia ad omnem actum bonum requiritur iudicium prudentiale,quod semper est verum. Secundò accipitur veritas,qua aliquis dicitur verax,& talis veritas siue potius veracitas(qua aliquis inclinatur ad dicendum verum,& ostendendum se aliis talem qualis ipse est)est specialis virtus & annexa iustitiæ. Quia conuenit eum illa in duobus. Primò,quia est ad alterum:secundò, quia sicut iustitia æqualitatem quandam in rebus constituit:sic veritas adæquat signa rebus existentibus circa ipsam. Deficit autem à propria ratione iustitiæ,quæ attendit debitum legale. Sed veritas attendit debitum morale,inquãtum vnus homo debet alteri veritatis manifestationem. Et differt hæc veritas manifestationis à veritate vitæ,iustitiæ,ac doctrinæ. Quia veritas vitæ est,secũdum quam aliquis rectè viuit in seipso, & secundum quod conformatur vitæ Christi, qui exemplum bene viuendi tribuit. Veritas iustitiæ est,secundum quam aliquis rectitudinẽ legis in iudiciis quæ sunt ad alterum,obseruat,vel veritas iustitię est secundum quam aliquis ex iustitia veritatem manifestat:vt puta cùm auditur à iudice,iuramento medio. Veritas doctrinę consistit in quadam manifestatione verborum,de quibus est scientia. Et sic intantum aliqua doctrina est vera, inquantum est conformis rationi & doctrinæ Christi. Ex quo apparet quòd hęretici non habẽt, neq; docent verã doctrinã. Sed veritas manifestationis (quę dicitur specialis virtus) est qua aliquis vita & sermone talẽ se demõstrat,qualis ipse est,& nõ alia q̃ quæ circa ipsum sunt,nec maiora, nec minora.

Triplex veritas.

Veritas doctrinæ.

Ver. 1. DE MENDACIO.

2.2.q.110. B

VEritati opponuntur quatuor vitia.s.mendacium,simulatio siue hypocrisis,iactantia, & ironia. Mendacium est falsa enunciatio cũ intentione fallendi,hoc est falsum dicendi. Et nota quòd in mendacio sunt duo.s.materiale & formale. Materiale est falsa enunciatio:formale est intentio fallendi: Et stat quòd aliquando sit mendacium materiale, & nõ formale:vt cùm quis falsum enunciat,& putat se verum dicere,& tale non est peccatum. Si verò enũciatio vera sit, & aliquis intendat fallere,& falsum dicere,est mendacium formale,& peccatum, & contra rationem: quia abutitur loquela,ad alium vsum eam ordinãdo,quàm fuerit ordinata. Loquela enim est data ad manifestationem cõceptuum,iuxta illud Philos. Voces sunt notę earum quæ in anima sunt, passiones,hoc est conceptuum vel intellectionum,quæ dicuntur passiones,vt dictum est,& mendax peruertit ordinem illum. Mendacium est triplex:Quoddã iocosum,quod nulli nocet,sed delectandi causa dicitur,& hoc est veniale. Aliud est officiosum,quod absq; alterius iniuria dicitur, & alicui prodest,& hoc etiam est peccatum veniale,minus tamen mendacio iocoso. Aliud est perniciosum,quod cum alterius iniuria siue nocumento dicitur, & hoc est peccatum mortale ex genere:sed efficitur veniale ex subreptione,vel propter imperfectionẽ actus, siue propter modicitatem nocumenti. D. Tho. dicit,q̃ omne mendaciũ etiã officiosum est peccatũ, saltẽ veniale,& probat p illud Eccle.7. Noli velle mentiri omne mendaciũ: probat etiã ratione : Quia id quod est ex genere siue ex se malũ,nõ potest fieri bonũ & licitum,ad hoc enim quòd aliquid sit bonum,oportet quòd omnia rectè cõcurrãt. Quia bonũ est ex integra causa, malum ex singularibus defectibus, vt dicit D. Dionys. Quòd autem sit malum ex genere & intrinsecè probat,quia est actus cadẽs super materiam,indebitam:cùm voces sint signa naturalia intellectionũ: innaturale enim est & indebitum,vt aliquis voce significet id quod non habet in mente:hoc enim est peruertere ordinem naturæ. Vnde Philos.in 4.Ethic.dicit,quòd mendacium est per se (hoc est extrinsecè) prauum & inordinatum & fugiendum. Nec obstat q̃ aliquando sancti legũtur fuisse mẽtiti:poterant enim peccare venialiter. Nec Iudith excusatur à peccato veniali:quanuis aliqui dicant quòd Deus in ea

Loquela ad quid data est homini.

Mendacium triplex.

2.2.q.110.ar.3. *Omne mendacium est peccatum.*

4.c.de divi. Nom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dispensauerit:vel quòd locutiones & signa quæ ipsa dixit aut fecit, alia intentione fuerunt dicta, quàm Holofernes accepit. Nec obstetrices Aegyptiorum remuneratæ sunt propter mendacium, sed propter timorem Dei.& misericordiam erga paruulos. Vnde dicitur Exod. 1. Et quia timuerunt obstetrices Deum,ædificauit illis domos. Nec etiam Iudith laudata est propter mendacium, sed propter affectum quem habuit ad salutem populi. Nõ enim licet aliqua inordinatione illicita vti propter vtilitatem propriam aut aliorum, sicut non licet peierare propter vtilitatem suam aut
Rom.3. aliorum. Non enim sunt facienda mala,vt inde veniãt bona. Licet sit licitum eligere mutilationẽ mẽbri minus vtilis, quàm corruptionẽ vtilioris vel totius. Nec propter quodcunq; bonũ reipublicæ quis debet venialiter peccare,vt inferius dicetur. Ea autem quæ in sacris literis hyperbolicè
In lib. contra mend. dicũtur,nõ sunt mẽdacia. Omnis enim enũciatio ad id quod enũtiat,referẽda est,vt dicit D. Aug.

Ver. 2. DE SIMVLATIONE. C

2.2.q.111. SImulatio etiã opponitur veritati:quia ad virtutem veritatis pertinet quòd quis talem se exhibeat exteriùs p signa exteriora,qualis est interius:sed signa exteriora non sunt solùm verba,sed etiam facta. Et ideo sicut mendacium opponitur veritati,ita & simulatio perfecta, vt si masculus induatur veste muliebri. Et notãdum quòd sicut in mẽdacio est materiale & formale,ita in simulatione,& à formali habet quòd sit peccatum, quando. s. est cum intentione fallendi. Quia si ad aliquem bonum finem, & apud eos qui sciunt, fiat:non est peccatum. Simulatio & hypocrisis se habent,sicut genus & species. Omnis enim hypocrita est simulator,sed non econuerso. Hypocrisis autem est simulatio,qua peccator simulat personam iusti. Sed si vir iustus simulat se peccatorẽ, non est hypocrita:quia hypocrisis propriè significat simulationem sanctitatis.

Ver. 3. DE IACTANTIA. D

2.2.q.112. 4.Ethic. IActantia est pars mendacij:& opponitur veritati,secundum Philos.& est vitium,quo quis verbo plus de se quàm sit aut appareat,dicit,Hoc vitiũ includit multa peccata. Primò mẽdacium. Secundò est laus inordinata. Non enim iactator purè narrat:sed tanquam laudãs narrat. Tertiò est arrogantia,quando est illius iactantiæ efficiens causa. Quartò inanis gloria, propter quam se iactat & laudat. Quintò est lucrum indebitum,propter quod quis quandoque se iactat. Sextò est vanitas,ex qua multi se iactant. Et hoc peccatum est communiter veniale:sed in tribus casibus est mortale. Primò,quando se iactat de mortali, vel ad finem mortalem. Secundò, quando est in detrimentum notabile proximi. Tertiò,quando constituit in ea vltimum finem.

Ver. 4. DE IRONIA. E

2.2.q.113. IRonia est pars mendacij:& opponitur veritati p defectum,quia asserit de se aliquid vile, quod in se non recognoscit:vel cùm negat de se aliquod magnum, quod tamen percipit in seipso. Et est semper peccatum,saltem veniale. Potest tamen aliquis de se minora dicere,vel maiora reticere, salua tamen veritate:dum. s. aliquis minora quæ sunt in seipso,recitat,& maiora reticet. Et sic mi-
Amos 7. nora de se dicere,quæ quis in seipso recognoscit habere,non pertinet ad ironiam. Nec Amos mentitus est,dicendo se non esse Prophetam:quia intelligebat origine. Vnde subdit: Nec filius Prophetæ. Nec etiam ad ironiam pertinet ibi culpam recognoscere,vbi culpa nõ est. Non licet tamen
Super Ioan. homini ad fugiendam superbiam vel aliud peccatum,dicere mendacium. Vnde D. Aug. Non ita
Ironia. caueatur arrogantia,vt veritas relinquatur. Et D. Greg. ait:Incauti sunt humiles,qui se mentiendo illaqueant. Et potest ironia diuidi in iocosam,officiosam,& pernicioſam, sicut & mendacium.

§. 13. DE AMICITIA.

2.2.q.114. AMicitia,quæ affabilitas dicitur,est virtus. Cùm præcepta non dentur nisi de actibus virtutũ, & Eccle.4.dicatur:Congregationi pauperum affabilem te facito: sequitur quòd affabilitas est virtus specialis. Quia vbicunque occurrit specialis ratio boni,oportet esse specialem virtutem. Sed sic est in affabilitate: Igitur,minor probatur:quia cùm bonum in ordine rationis consistat, & secundum rationem oporteat hominem ad alios conuenienter ordinari in communi conuersa-
4.Ethic. tione,tam in factis quàm in dictis:vt. s. ad vnumquemque se habeat sicut decet:Hoc autem pertinet ad amicitiam siue ad affabilitatem,quæ est annexa iustitiæ. Igitur,&c. Nec obstat quod Philos.dicit,quòd Amicitia perfecta est,quæ est propter virtutem:quia ibi loquitur de duplici amicitia:quarum vna consistit principaliter in affectu, quo vnus alium diligit:quod pertinet ad charitatem,quæ imperat omnibus virtutibus. Aliam verò amicitiam ponit, quæ consistit in solis exterioribus verbis vel factis,quæ quidem non habet perfectam rationem amicitiæ, sed quãdam eius similitudinem,inquantum aliquis decenter se habet ad illos cum quibus conuersatur.

Ver. 1. DE ADVLATIONE. G

2.2.q.115. Adulatio quando est peccatum. AMicitiæ opponuntur duo vitia. s. adulatio & litigiũ. Adulatio est excessiua laus alterius,verbis vel factis in præsentia,in conuersatione ad delectandum ordinata. Et est peccatum mortale tripliciter. Primò ratione materiæ, si quis laudet aliquem de actu peccati mortalis. Secundò ratione finis,vt cùm quis laudat alium vt noceat corporaliter vel spiritualiter,vel vt eum decipiat. Tertiò cùm quis laudando alium,præbet ei occasionem peccandi mortaliter. Est autem peccatũ hoc valde graue propter dãna maxima,quę affert humano generi. Hinc enim faciliter(vt D. Hiero.ait)mentes hominũ corrumpũtur,& ad ea quæ laudãtur tanquã virtuosa accendũtur & assuescunt:intãtum vt mala nõ solùm desinãt haberi vt turpia:sed habeãtur & æstimentur vt bona, & laude,honore,atq; premio digna,quo quid peius? Et etiã propter excessum diuinæ offensę,iuxta illud: Quoniã laudatur peccator in desideriis animæ suæ,& iniquus benedicitur,licet aliquando

do posit esse veniale:vt cùm de malis venialibus vel de bonis sola cõplacẽdi intẽrione absq; ruina & deceptione, aut etiã si propter aliquã vtilitatem consequendam vel non impediendam fiat.

Ver. 2. DE LITIGIO.

2.2.q.116. Litigium est duplex. c.12.§.3.ver.6 H LItigium & contradictio opponuntur amicitiæ. Ad cuius euidentiam supponendum est quòd duplex est litigium:primum,quo quis pugnat contra veritatem, propter personam dicentis, cui contradicens consentire non vult propter defectum amoris. Et tale litigium ad discordiã pertinet,& dicitur contentio,qua quis contra veritatem ex intentione & proposito litigat,de qua inferiùs dicetur. Aliud est litigium oppositum affabilitati & amicitiæ, qua homo conuersatur delectabiliter vt decet: & litigiosus in conuersatione humana omnibus se opponit verbo vel motu aliquo, ac per hoc molestam habet conuersationem, vtpote tristitiam ingerens his cum quibus conuersatur. Vnde Philos.in 4.Ethic.dicit,quòd illi qui ad omnia contrariantur causa eius quod est contristare,nec quoscunque curantes,discoli & litigiosi vocantur. Et dupliciter incurritur hoc peccatum: Primò formaliter, ex intentione contristandi hominem, contradicendo illi. Secundò materialiter,absque huiusmodi intentione, alia voluntate: & vtroque modo peccatum est, quia contra rectam rationem,quæ exigit hominem debere conuersari delectabiliter vt decet. Et communiter est veniale,propter paruitatem nocumenti intenti vel subsequentis. Si tamen intenderet aliquis confundere hominem,aut contemptibilem reddere:per huiusmodi contradictiones esset mortale,propter notabile proximi nocumentum. Et quia de litigio loquimur,notandum est q; litigare in iudicio pro temporalibus rebus sibi iustè debitis,quatuor modis est peccatum. Primò, si
Quando litigare in iudicio est peccatum. ex irrationabili causa:vt si ex odio vel cupiditate aut auaritia aut pertinacia quadã, & opprimendi aut molestandi causa. Secundò,ex modo personali,quando contentiosè,& quasi inimicè litigatur. Tertiò,ex modo iudiciali,fraudulenter & peruersè producendo, prorogando, probando, vel aliàs indebitè procedendo. Quartò,propter scandalum pusillorũ:vt contingit,quando filius contra patrem,vel vxor contra virum,vel frater contra fratrem,vel religiosus contra religiosum, vel religiosi contra laicos grauatos filiis & filiabus,seu aliàs indigentes,pro leuibusque deberent donare aut saltem differre,donec venirent ad pinguiorem fortunam.

§. 14. DE LIBERALITATE ET BENEFICENTIA.

2.2.q.117. 4.Ethic. Pecuniæ nomẽ quid importet. A LIberalitas(quæ alio nomine dicitur beneficentia)virtus iustitiæ annexa,est qua quis inclinatur ad bene vtendum pecuniis & diuitiis,& ad expendendum & dandum illas pro tempore & loco considerata conditione personarum,& aliis circũstantiis. Vnde Philos.dicit: Ad liberalem pertinet esse emissiuum. Vnde & alio nomine Liberalitas dicitur largitas. Largum enim est non retẽtiuum,& sic obiectum liberalitatis est pecunia,de qua Philos. Pecunias dicimus omnia quorum dignitas numismate mensuratur. Et non est liberalitas species iustitiæ: quia iustitia exhibet alteri quod est eius: sed liberalis exhibet quod suum est, tamen conuenit cum iustitia in duobus. Primò,quia principaliter est ad alterum sicut iustitia. Secundò, quia circa res exteriores, sicut & iustitia. Nota tamen quòd pauperes (quantum ad executionem) hanc virtutem habere non possunt,sicut nec magnificentiam:possunt tamen eas habere,quantum ad affectum.

Ver. 1. DE AVARITIA.

2.2.q.118. Auaritia dupliciter accipitur. B LIberalitati duo opponuntur vitia. s. Auaritia & Prodigalitas. Auaritia autem dupliciter accipitur:primò,vt significat primam voluntatem acquirendi vel retinendi alienum,& talis opponitur iustitiæ commutatiuæ,& est secundum se peccatum mortale. Et iuxta hunc sensum vsurarios,negotiatores,fraudantes,fures,latrones, ac raptores, auaros dicimus. Alio modo accipitur auaritia vt contrariatur liberalitati, & sic significat inordinatum appetitum pecuniæ & aliorum temporalium,quæ pecunia mensurari possunt,quibus quis non eget. Iuxta hũc sensum auari dicuntur tenaces,& parci in dando,de quibus dicitur,quòd auaro deest tã quod habet, quàm quod non habet. Similiter qui toto die ac nocte in angustiis & laboribus sunt, vt acquirant ea quibus non egent, & cõmuniter est peccatum veniale:posset tamen tantus esse affectus ad acquirendum vel retinẽdum,quòd esset peccatum mortale. putà si actualiter præponeret acquisitionem aut retentionẽ saluti animæ aut præceptis Dei vel Ecclesiæ,nõ curãdo illa transgredi. Auaritia est
Auaritia est vitiũ capitale. vitiũ capitale,hoc est à quo originẽ trahũt alia multa,vel ad cuius finem multa alia ordinãtur,præcipuè octo. s. proditio,fraus,fallacia,periuriũ,inquietudo,furtũ,rapina,& obduratio cõtra misericordiã.

Ver. 2. DE PRODIGALITATE.

2.2.q.119. 4.Ethic. C PRodigalitas,secundum Philos.opponitur liberalitati p excessum, sicut auaritia p defectum. Quia prodigus superabundat in dãdo,& deficit in retinendo,& est vitium inclinãs ad dãdũ inordinatè,absque causa & ratione sufficienti,& nõ est peccatũ mortale ex genere, quia est minus peccatũ quàm auaritia,& cùm neutra agat contra charitatẽ Dei & proximi,sed prẽter illam, cõstat nõ esse mortale sed veniale. Si verò prodigalitas aut auaritia sit mixta iniuriæ diuinorũ præceptorum,& generaliter cuicunq; alteri vitio,putà impietati filiorũ aut filiarũ, aut intẽperantiæ: vt in filio prodigo,qui dissipauit substãtiã suã cũ meretricibus: Iudicãda est secundũ qualitatẽ vitij cui admiscetur. Ita quod si prodigus mouetur ab appetitu mortali,prodigalitas est mortalis: si verò ab appetitu veniali,est venialis,vt cùm superfluè dat propter vanã gloriã venialẽ vel mortalẽ.

§. 15. DE PRAECEPTIS IVSTITIAE.

2.2.q.122. D QVm ratio debiti quæ requiritur ad præceptũ, manifestè appareat in iustitia quæ est ad alterum,quia in his quæ sunt ad seipsum,videtur primo aspectu quòd homo sit sui dominus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& quòd liceat ei facere quod libet. Sed manifestè apparet quòd in his quæ sunt ad alterũ, homo est obligatus ad reddendum quod debet. Ideo oportuit præcepta decalogi pertinere ad iustitiam. Tria prima præcepta primę tabulę sunt de actib⁹ religionis, quę est potissima pars iustitię. Quartũ præceptũ est de actibus pietatis, quæ est secũda pars iustitiæ. Alia verò sex dantur de actibus iustitiæ communiter dictę, quæ est inter æquales. Explicantur autem & declarantur præcepta decalogi per præcepta iudicialia, & p alia documenta veteris legis, vt diffusè prosequitur D. Tho.

DE FORTITVDINE.

CAP. VI.

2.2.q.123. FORTITVDO est secũda virtus moralis, quæ perficit appetitum irascibilem, cuius officiũ est firmare & cõseruare bonũ rationis in his, in quibus maximè difficile est firmitatẽ habere. S. in periculis arduis & grauib⁹. Et versatur circa timores & audacias, quasi timorũ cohibitiua & audaciarum moderatiua, cuius actus sunt aggredi & sustinere, & inter hos principalis est sustinere, & inter sustinentias martyrium. Fortitudo autem nõ habet partes subiectiuas, quia nõ diuiditur in virtutes specie differẽtes, sicut iustitia: sed assignãtur ei partes quasi integrales, secundũ ea quæ oportet cõcurrere & integrare siue p ficere actũ fortitudinis: & potẽtiales, secundũ ea quæ fortitudo obseruat circa difficilia. S. pericula mortis. Ponuntur etiã aliquæ aliæ virtutes, secũdum ea quæ obseruat erga alias materias minus difficiles: quæ quidem virtutes adiũguntur fortitudini, sicut secũdariæ principali. Ad actũ aggrediendi duo requiruntur: primũ ptinet ad animi præparationẽ. Et quãtum ad hoc Cicero ponit fiduciã, quæ est virtus p quã magnis & honestis rebus multũ ipse animus fiduciæ cũ spe collocauit. Secũdum ptinet ad executionẽ, ne quis deficiat in executione illorũ, quæ fiducialiter inchoauit. Et quantũ ad hoc ponit Cicero magnificentiã, quã dicit esse rerum magnarũ & excellentiũ, cum animi ampla quadam & splendida propositione, administratio, hoc est executio, vt. S. amplo proposito administratio non desit. Hæc duo si coarrentur ad pericula mortis, erũt quasi partes integrales: quia sine illis fortitudo esse nõ potest. Si autem referantur ad aliquas materias, in quibus est minor difficultas, erũt virtutes distinctæ secũdum speciem suã: tamẽ adiungũtur ei sicut secũdariæ principali. Et sic magnificentia à Philos. in 4. Ethic. ponitur circa magnos honores. Ad sustinendũ autem duo requiruntur. Primum, ne imminentiũ difficultate malorum animus frãgatur per iustitiã, & decidat aut difficilium volũtaria & diuturna perpessio. Secũdum, q̃ ex diuturna perpessione homo non adeò fatigetur vt desistat, iuxta illud Heb. 12. Nõ fatigemini, animis vestris deficientes. Et quantũ ad hoc ponitur perseuerãtia: quæ est in passione bene cõsiderata permãsio. Hæc duo si coartentur ad propriam materiam fortitudinis, hoc est ad pericula mortis, sunt quasi partes integrales. Si autem ad alias, erũt virtutes secũdarię. Ex his apparet quòd fortitudo habet solùm 4. virtutes adiuncti⁹, tãquam partes quasi integrales, vel tãquam virtutes secũdarias: aliæ verò quas ponunt Macrobius & Andronicus, ad has reducũtur: Spes ad fiduciã, & securitas ac cõstãtia ad perseuerantiam, & quinque quas ponit Philos. in 5. Ethic. S. politica, militaris, &c. non sunt diuersæ virtutes, sed diuersi modi fortitudinis, differentes ex parte motiui, & nõ obiecti. ¶ Notãdum tamen quòd fortitudo dupliciter accipi potest. Primò secũdum quòd importat quãdam animi firmitatem, & secũdum hoc est generalis virtus cõditio cõueniens omni virtuti. Quia (sicut dicit Philos.) ad virtutem requiritur firmiter & immobiliter operari. Alio modo potest accipi fortitudo, prout importat animi firmitatem in sustinendis & repellendis his, in quibus maximè difficile est firmitatem habere. S. in aliquibus periculis grauibus: Vnde Tullius in suis Rhetor. Fortitudo, inquit est vtpote materiam determinatã siue obiectum speciale habens. Cùm autem ad fortitudinem pertinis propter timorem cuiuscunque mali corporalis, & cùm maximum malum corporale sit mors quæ est omnium terribilium terribilissimum. Hinc est quòd fortitudo est propriè circa pericula mortis: quia qui stat firmus cõtra maiora, stabit firmus cõtra minora, ad rationem enim virtutis pertinet, vt respiciat vltimum (vt dicit Philos. in vlt. de Cælo.) Sed quia fortitudo est virtus, ad cuius rationẽ ptinet quòd semper tẽdat in bonũ, cõsequens est quòd homo pericula mortis nõ refugiat propter aliquod bonum cõsequẽdum. Et sic in fortitudinis actu duo sunt considerãda. Vnum est bonum in quo fortis firmatur: & hoc est fortitudinis finis. Aliud est ipsa firmitas, qua quis p illo bono nõ cedit periculis mortis: & hoc est essentia fortitudinis. Pericula autẽ mortis, quæ sunt ex ægritudine, vel ex tempestate maris, vel incursu latronum, vel si qua alia sunt huiusmodi, non videntur alicui directè imminere propter aliquod bonũ consequendum. Sed pericula quæ sunt in rebus bellicis, directè imminent homini propter bonum, inquãtũm. S. defendit bonum cõmune p iustum bellum. & ideo, secũdum Philos. Fortitudo est maximè circa mortẽ quæ est in bello. Aduertendum tamen quòd duplex est bellum iustum. Vnũ est generale: sicut cùm aliqui decertant in acie. Aliud est particulare, putà cùm aliquis iudex aut priuata persona nõ recedit à iusto iudicio seu à bono rationis, timore gladij imminẽtis aut cuiuscunq; periculi, etiã si sit mortiferum. Et ideo ad fortitudinẽ pertinet præbere firmitatẽ animi cõtra pericula mortis, nõ solùm quæ sunt in bello cõmuni, sed etiam contra pericula cuiuscunq; alterius mortis, quæ imminẽt in particulari impugnatione, quæ communi nomine bellum dici potest. Vnde Heb. 11. de martyribus dicitur, Fortes facti sunt in bello. Potest enim homo cuiuscunq; mortis periculum subite propter virtutẽ, putà cùm aliquis non refugit amico infirmanti obsequi, propter timorem mortiferæ infectionis: vel cùm non refugit itinerare ad aliquod piũ negotiũ prosequendũ, propter timorem naufragij vel latronum. Cęterùm cùm fortitudo sit virtus moralis, necesse est quòd actus eius ex electione procedat. Et ideo fortis eligit præmeditari pericula quæ possunt imminere, vt eis resistere possit, aut facilius ea ferre. Quia (vt D. Greg. dicit in quadam Homelia:) Iacula quæ præuidentur, minus feriunt. Et nos mala mũdi facilius ferimus, si cõtra ea clypeo scientię premunimur. Et sic fortitudo non est circa repentina quo ad electionem. Si verò consideremus actum siue operationẽ fortitudinis quãtum ad manifestationẽ virtuosi habitus: Fortitudo maximè est circa repẽtina: quia secundum Philos. In repentinis periculis maximè manifestatur fortitudinis habitus. Habitus enim agit per modũ naturæ. Vnde quòd aliquis absque premeditatione faciat ea quę sunt virtutis, cùm necessitas imminet propter pericula, maximè manifestat, quòd sit fortitudo in animo habitualiter confirmata: quanuis aliquis qui habitu fortitudinis caret, possit ex diuturna premeditatione animum suum cõtra pericula preparare: qua etiam preparatione fortis vtitur cùm tempus adest. De dignitate & præeminentia virtutis fortitudinis dictum est suprà. Nec impedit fortitudinem esse virtutẽ, si fortis non delectetur delectatione corporali, quę sequitur tactum: delectatur tamen delectatione animali, quę sequitur apprehensionem animę, & hęc propriè consequitur opera virtutum: quia in eis consideratur bonum rationis. Apprehensio autẽ de actu virtutis & de fine eius, causat delectationẽ animalem, licet ex altera parte habeat vnde doleat. Vnde 2. Macch. 6. legitur, quòd Eleazarus dixit: Diros corporis sustineo dolores: secundum animam verò, propter timorem tuum libenter hæc patiar. Licet enim dolor sensibilis corporis impediat sentire animalem delectationem virtutis, nisi fortè propter abundantem Dei gratiam, quæ fortius eleuat animam ad diuina, quibus magis delectatur, quàm corporalibus pœnis affligatur: vt D. Tiburtius, cum sup carbones incẽsos nudis plantis incederet, videbatur ei quòd super flores roseos ambularet. Et D. Laurẽtius in craticula positus, tyranno dixit: Infœlix, has epulas ego semper optaui. Virtus tamen fortitudinis facit, ne ratio absorbeatur à doloribus corporalibus. Tristitiam autem animalem superat delectatio virtutis, inquantum homo præfert bonum virtutis corporali vitæ, & quibuscunque ad eam pertinentibus. Et ideo Philos. dicit, quòd à forti non requiritur vt delectetur. S. corporaliter, quasi delectationem sentiens: sed sufficit quòd non tristetur in animo.

Fortitudo habet duos actus.

Fiducia.

Magnificẽtia.

Perseuerãtia.

2.2.q.128.

Fortitudo duplex.

3. Ethic.

Fortitudo in quibus cõsistit.

3. Ethic.

3. Ethic.

5. Ethic.

§. 1. DE ACTIBVS FORTITVDINIS.

A FOrtitudo (vt dictum est) duos actus habet. S. aggredi & sustinere. Inter autem istos, principalis actus est sustinere. Vnde Philos. dicit, quòd in sustinendo tristia, maximè aliqui fortes dicũtur. Dicit etiam quòd fortitudo est magis circa timores reprimendos, quàm circa audacias moderandas. Sed difficilius est timorem reprimere, quàm audacias moderari, eò quòd ipsum periculum (quod est obiectum audaciæ & timoris) de se cõfert aliquid ad repressionem audaciæ, sed operatur ad augmentum timoris, aggredi spectat ad fortitudinem, prout moderatur audacias. Probatur etiam triplici ratione. Primò, Quia sustinere videtur aliquis ab aliquo fortiori inuadẽte. Qui autem aggreditur, inuadit per modũ fortioris: Sed difficilius est pugnare cum fortiori, quàm cum debiliori. Igitur, &c. Secũdò, quia ille qui sustinet, iam sentit pericula imminentia. Ille autem qui aggreditur habet vt futura: Difficilius verò est nõ moueri à præsentibus quàm futuris: Igitur, &c. Tertiò, quia sustinere importat diuturnitatem tẽporis. Sed aggredi potest aliquis ex subito motu: difficilius est autẽ manere immobiliter, q̃ subito motu moueri ad aliquod arduũ. vnde Philos. dicit, quòd quidã sunt pręuolãtes ante pericula, in ipsis autẽ discedũt, fortes autẽ ecõtrario se habẽt.

2.2.q.123. art.6.

Ver. 1. DE MARTYRIO.

B INter sustinentias martyrium principatum tenet. Martyriũ est voluntaria mortis perpessio siue tolerantia, propter fidem Christi, vel aliũ virtutis actũ in Deum relatum. Ex hac definitione sequitur primò, quòd illi qui nõ patiuntur mortẽ corporalẽ, non sunt martyres cõpletiuè. Quia cũ martyr Græcè, dicatur Latinè quasi testis fidei Christianæ, per quã visibilia pro inuisibilibus contemnenda proponuntur. vnde Act. 1. Eritis mihi testes in Hierusalem. Ideo ad martyriũ pertinet, quòd homo protestetur fidem opere, se ostendens omnia præsentia contẽnere, vt ad futura inuisibilia perueniat. Sed quãdiu homini remanet vita corporalis, non ostendit opere se cũcta corporalia despicere apud homines, apud quos testis est. Consueuerunt enim homines cõsanguineos, & omnia possessa contemnere, & etiã dolores corporis pati, vt vitã cõseruent. Vnde Satan contra Iob inducit, Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua, hoc est pro corporali vita sua. Et ideo ad perfectã rationem martyrij requiritur, quòd aliquis realiter mortem sustineat. Et sic per alias pœnas, dolores, & tormenta, puta exilium, rapinã bonorum, flagella, carceres, nõ sunt propriè martyres, nisi secundũ quòd ex his sequitur mors: sicut in D. Marcello papa, qui fcalore carceris mortuus est: ideo eius martyriũ Ecclesia celebrat. Nec meritum martyrij est post mortem, sed in ipsa voluntaria mortis sustinentia: licet contingat quãdoque quòd aliquis post talia vulnera vel quascũque tribulationes continuatas vsque ad mortẽ, quas à persecutoribus patitur, diu viuat. In quo statu actus martyrij meritorius est, ettiã ipso tẽpore quo afflictiones patitur. ¶ Nec obstat quod D. Hierony. in ser. de assumptione D. Virginis ait: Rectè dixerimus q̃ Dei genitrix, virgo & martyr fuit. Et D. Aug. in sermo. Inter præcipuas: Iure enim plusquam martyr est,

1. 2. q. 124. Martyrium quid sit.

Act. 1.

Iob. 2.

Martyrij meritum in quo consistat.

An D. Virgo fuerit martyr.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ nimio amore vulnerata, testis extitit Saluatoris, & præ mœrore cruciatũ sustinuit passionis. Quæ prædictę authoritates, & aliæ (si quæ sint similes) loquũtur de martyrio incõpleto: vel p similitudinem (vt D. Tho. ait.) Dicitur tamẽ ab aliquibus, quod D. Virgo est verè martyr: quia tanta dolorum tormenta sustinuit, vt nisi fuisset specialiter preseruata, mortua fuisset, vnde & aureolam martyrij eidem tribuunt. Quia (vt dicunt) specialis Dei preseruatio non tollit meritum neq; præmium. ¶ Sequitur secundò, quòd illi qui dormientes occiduntur, non sunt martyres (nisi materialiter) cùm desit voluntas libera: & per consequens, Innocentes pro Christo mortui infantes, non sunt perfectè & completè martyres, eò quòd mortem voluntariè non sustinuerunt, cùm non haberent vsum rationis. De his D. Tho. ait: Quidam dixerunt quòd Innocentibus acceleratus est vsus rationis: ita quòd martyrium voluntariè perpessi sunt. Sed quia hoc per authoritatem sacræ scripturæ non probatur: Ideo melius dicendum est quòd martyrij gloriam (quam in aliis propria volũtas meretur) illi paruuli per Dei gratiam sunt assecuti. Nam effusio sanguinis propter Christum, vicem gerit baptismatis, vnde sicut in pueris baptizatis, per gratiam baptismalem meritum Christi operatur: Ita in occisis propter Christum. Vnde D. Aug. in quodã sermone de Epiphania, eos alloquens, ait: Ille de vestra corona dubitabit in passione pro Christo perpessa, qui etiam paruulis baptismum prodesse non existimat Christi. Non habebatis ætatẽ. qua in Christũ passurum crederetis. Sed habebatis carnẽ, in qua pro Christo passuro passionẽ sustineretis. ¶ Tertiò sequitur quòd qui voluntariè patitur mortẽ propter demerita sua, non est dicendus martyr. Vnde 1. Pet. 4. Nemo autẽ vestrũ patiatur quasi homicida, aut fur, aut aliquid huiusmodi. Si autem vt Christianus, nõ erubescat, glorificet autẽ Deũ in isto nomine. Quartò sequitur, quòd mulieres quæ integritatem carnis perdunt, vel ad eam perdendam damnantur, occasione fidei Christianæ, nõ sunt martyres, cùm ex illo facto mors non sequatur, & etiam quia non est apud homines manifestum, quòd hoc mulier patiatur propter fidem, vel magis ꝓ contemptu castitatis. Ideo apud homines non redditur per hoc testimonium sufficiens, & per consequens non habet propriè rationẽ martyrij, quanuis apud Deum (qui corda scrutatur) possit hoc ad præmium deputari. Vnde D. Lucia dicebat: Si me inuitam violari feceris, duplicabitur mihi castitas ad coronam. ¶ Quintò sequitur quòd fortis politicus voluntariè sustinens mortem propter bonum commune, non referendo in Deum, licet actũ martyrij exerceat, & martyr politicus possit dici: non tamen martyr simpliciter. Quia martyr dicitur quasi testis, eò quòd corporalibus passionibus suis vsque ad mortem testimonium perhibet veritati, non cuicunque, sed veritati quæ secundum pietatem est, quæ p Christum nobis innotuit, vnde martyres Christi dicũtur quasi testes ipsius. Huiusmodi autem veritas est fidei. Ideo cuiuslibet martyrij causa est veritas fidei, ad quam pertinet non solùm ipsa interior crudelitas, sed etiam exterior protestatio, quæ non solùm fit per verba, quibus aliquis confitetur fidem, sed etiam per facta, quibus quis se habere fidem ostẽdit: vt habetur Iaco. 2. Per oppositum de quibusdam dicitur ad Tit. 1. Confitentur se nosse Deum, factis autem negãt. Et ideo omnium virtutum opera, secundum quòd referuntur in Deum, sunt protestationes quędam fidei, p quam innotescit quòd Deus huiusmodi opera à nobis requirit, & nos pro eis remunerat. Et secundum hoc possunt esse martyrij causa. Ideo Ecclesia celebrat martyrium D. Ioannis Baptistę, qui nõ pro fide, sed ꝓ reprehensione adulterij mortem sustinuit. Vnde Christus: Beati qui persecutionẽ patiuntur propter iustitiam. Quicunque enim mortem patitur ꝓ quocunq; bono faciendo, vel quocunque malo vitando, referendo in Deum, potest dici martyr. Quia totum hoc pertinet ad fidei protestationem. Bonum enim humanum potest effici diuinum, si referatur in Deum: & ideo quodcunque bonum humanum potest esse martyrij causa, secundum quod refertur in Deum.

a.2. q.124. ar. 4. ad 2.

An Innocentes fuerint martyres.

2.2. q.124. ar. 4. ad 2.

Mat.5.

Ver. 2. DE MARTYRII OBLIGATIONE.

C QViliber Christianus quantum ad præparationem animi, est obligatus ad martyrium: debet enim esse in animo sic præparatus & dispositus, vt velit potius sustinere mortẽ, si inferatur, quàm negare fidem, vel prætermittere actum virtutis ad salutẽ necessarium, aut committere aliquod peccatum mortale. Et sic intelligitur illud Christi: Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem suam, & vxorem, & filios, & fratres, adhuc & animam suam (hoc est vitam) non potest meus esse discipulus. Hoc enim ad obedientiam Christianorũ pertinet. Vnde Apost. Christus factus est pro nobis obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Quo ad executionem verò, martyrium non est sub præcepto: immo licitum est aliquando fugere, maximè imperfectis. Vnde Christus: Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. Perfecti verò si velint, possunt se offerre. Vnde legimus ꝙ multi sancti ex zelo & feruore deuotionis se obtulerunt ad martyrium, his qui parati erãt inferre mortẽ, dicentes se pro fide Christi velle mori: quanuis D. Tho. dicat quòd non debet homo dare alteri occasionem iniustè agendi: sed si alius iniustè egerit, ipse moderatè tolerare debet. Nec est contra perfectionem martyrij, si in aliquo casu sit de necessitate salutis: sicut D. Aug. dicit, in lib. de Adulterinis Coniugiis, quòd aliquis incidit in necessitatem seruandæ continentiæ, propter absentiam vel infirmitatem vxoris.

Luc.14.

Phil.2.

Mat.10.

2.2. q.124. ar. 5. ad 3.

Ver. 3. DE MARTYRII PERFECTIONE.

D QVo ad martyrij perfectionem notandũ, quòd actus virtutis duplicem habere potest perfectionem: vnam à virtute à qua elicitur, siue à qua immediatè procedit, & sic actus nobilioris virtutis est perfectior. quia à nobiliori causa. Et cùm iustitia sit nobilior & pfectior fortitudine, consequens est quòd secundum hunc perfectionis modum actus iustitiæ sit perfectior martyrio, quod

2.2. q.124. ar. 5.

quod est actus fortitudinis. Tolerare enim mortem (in quo consistit actus martyrij) non est laudabile secundum se, sed solùm secundum quòd ordinatur ad aliquod bonum, quod consistit in actu virtutis. Vnde ille actus virtutis, cùm sit finis, est nobilior: quia finis est potior his quæ sunt ad finem. Aliam perfectionem habet actus virtutis à primo motiuo, quod est amor, qui tanto maior ostenditur circa aliquam rem, quanto magis propter eam rem charius amatam contemnit, & rem magis odiosam diligit. Sed inter alia bona homo magis diligit vitam, & odit oppositum. s. mortem, præcipuè cum doloribus corporalium tormẽtorum, quorum metu etiam bruta animalia à maximis delectationibus abstrahuntur (vt D. Aug. ait.) Et ideo martyrium omnes alios actus humanos in perfectione excedit. Vnde Christus: Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt ponat quis animam suam ꝓ amicis suis. Et sic patet quòd actus martyrij elicitiuè est à fortitudine, & imperatiuè (tanquam à principali motiuo) à charitate, & inde est quòd vtranque virtutem manifestat. Quòd autem sit meritorius, hoc habet ex charitate, sicut & quilibet virtutis actus. Et ideo sine charitate non prodest, iuxta illud Apostoli. Si tradidero corpus meum ita vt ardeã, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.

In lib. 83. q. Ioan. 15. 2.2. q.124. art. 2. ad 2. 2. Cor. 13.

Ver. 4. DE MARTYRII EFFECTV ET PRAEMIO.

E MArtyrium duplex meretur præmium. s. essentiale, quod in Dei clara visione consistit, secundum proportionem charitatis mouentis, quę est radix & fundamentum omniũ meritorum. Et quia stat quòd aliquis cõfessor per multos actus & per longum tempus maiorem charitatem habeat quàm martyr: ideo potest esse quòd confessor maius præmium essentiale habeat in patria, quàm aliquis martyr. Aliud est præmium accidentale, & istud est duplex: vnum est deletio pœnæ & reatus, quæ dicitur præmium, & aureola. Et quia meritum accidentale & satisfactio se tenent ex parte generis operis, quod tanto maius præmium meretur, quantò in opere est maior difficultas facti vel obiecti: Cùm ergo actus martyrij difficultatem habeat ex parte obiecti, & impossibile sit inuenire maiorem: sequitur quòd est maximè meritorius. Ideo D. Tho. dicit, quòd totus labor quem sustinet aliquis confessor longo tempore, non potest (quantum ad genus meriti) adæquari morti, quam martyr sustinet in temporis momẽto. Nam per mortem priuatur eo quod est maximè diligibile. s. viuere & esse. Vnde est finis omniũ terribilium, vt dicit Philos. Et circa eam est maximè virtus fortitudinis, & hoc patet manifestè ex hoc quod homines diuturnis afflictionibus afflicti horrent à morte, quasi eligentes magis pati alias afflictiones, quàm mortem, & ideo Philos. dicit, quòd virtuosus exponit se morti & magis eligit vnam bonam actionem & magnam, quàm multas paruas: quasi ille actus fortitudinis in sustinendo mortem, præponderet multis aliis virtuosis operationibus, & ideo quantum ad genus operis, plus meretur, quàm quicunque confessor. Ex hoc sequitur quòd martyrium totum reatum pœnæ delet. Quia si confessor ex multis actionibus potest mereri absolutionem omnis pœnæ: à fortiori martyr. Probatur etiam, quia reatus manet in aliquo, eò quòd non perfectè & quantum potest, detestatur peccatum: quia potest esse tanta contritio, quòd per eam omnis pœna delebitur, vt in Magdalena. Sed martyrium est maximus actus, quem homo habere potest: Igitur, &c. Præterea professio religionis delet omnẽ reatum pœnæ (vt D. Tho. dicit) Rationabiliter potest dici quòd per ingressum religionis quis consequatur remissionem omnium peccatorum. Si enim aliquibus eleemosynis factis homo potest satisfacere de peccatis, teste Daniele, Peccata tua eleemosynis redime: multò magis in satisfactione pro omnibus peccatis sufficit quòd aliquis totaliter diuinis obsequiis se mancipet per religionis ingressum, quæ excedit omne genus satisfactionis, etiam publicæ pœnitẽtiæ, vt habetur 33. q. 2. c. admonere. Sicut etiam holocaustum excedit sacrificium (vt D. Greg. dicit super Ezech.) Vnde legitur in Vitis patrum, quòd eandem gratiam consequuntur religionem intrantes, quam consequuntur baptizati. Sed maiorem eleemosynam dant, & in maius holocaustum se offerũt martyres, quàm religiosi in professione: igitur, &c. Ideo D. Tho. dicit, quòd sicut in baptismo aquæ liberatur homo ab omni culpa & pœna: ita in baptismo sanguinis. Dicit etiam quòd deletio totalis pœnæ in martyrio prouenit ex merito passionis Christi, cui martyres perfectè cõformantur. Vnde de martyribus dicitur Apoc. 5. Lauerunt stolas suas, & candidas eas fecerunt in sanguine agni. Et ideo si pueri innocentes, antequam vsum rationis haberent, pro Christo occisi, in suo sanguine baptizati, saluantur: à fortiori qui per liberam voluntatem sustinent martyrium. Et quanuis pœna illa in aliquibus non esset sufficiens de se: tamen relata ad causam (s. propter Christum) accipit efficaciam à passione Christi, vt ibidem dicit, & in tertia parte dicit, quòd vniuersalis absolutio ab omni culpa & reatu pœnæ, fit in baptismo & in martyrio, propter quod dicitur, quòd in martyrio omnia sacramenta complentur, scilicet quantum ad plenam liberationem à culpa & pœna, sicut in baptismo.

De Veri. q. 26. ar. 6. ad 8.

4 sent. dist. 4. art. 3. q. 3. ad 1.

§. 2. DE VITIIS OPPOSITIS FORTITVDINI.

A FOrtitudini opponuntur tria vitia, scilicet Timiditas, Intimiditas, & Audacia, & secundum D. Caietan. Væcordia. Timor opponitur per excessum, similiter & audacia: per defectum verò intimiditas & væcordia: sed de his amplius suo loco.

3.p. q. 68. ar. 2. ad 2.

Ver. 1. DE TIMORE SIVE TIMIDITATE.

B TImiditas est excessus timoris: Timor autẽ essentialiter est passio appetitus irascibilis, qua appetitus fugit & retrahitur à malo arduo imminente: cui difficulter resisti potest. Et cum passiones secundum se non habeant rationem virtutis vel vitij, nisi propter ordinationem vel deor-

2.2. q.125.

Universidad de Deusto
Biblioteca

3. Ethic. dinationem,quam habent ad rationem.Vnde Philos.dicit:Passiones non sunt laudabiles neque vituperabiles,quia non laudantur neque vituperãtur qui irascuntur vel timent:sed qui circa hæc ordinatè vel inordinatè se habent:Consequens est quòd timor tunc peccatũ sit,quando est inordinatus & difformis rectè rationi,& si excedat medium dictatum à ratione,dicitur à Philosophis timiditas,sed recta ratio dictat aliqua esse prosequenda, & aliqua fugienda:& inter prosequenda aliqua esse magis prosequẽda,quàm alia,puta spiritualia tẽporalibus,& inter spiritualia maximè Deus,& inter tẽporalia potiora sunt præferenda,vt vita famæ, fama bonis externis,& inter mala fugienda,aliqua esse magis fugienda quàm alia,vt infamia rapinæ bonorũ,mors infamiæ.& culpa mortis:& inter culpas,mortalis veniali:& inter mortales,quæ maiorem habet deformitatem ac deordinationem. Vnde dicitur cõmuniter,de duobus bonis melius est eligendũ:& de duobus malis maius fugiendum.Ergo vbi aliquis timẽdo deliberatè fugit aliqua mala, quæ ratio dictat esse magis fugiẽda,quàm bona opposita prosequenda.non peccat.sed bene agit. Vnde sequitur q; vbi esset periculũ mortis æternæ vel tẽporalis,debet quis plus timere & fugere mortẽ æternã, quàm tẽporalẽ:& potius sustinere omnia tormenta,vel ipsam mortẽ corporalẽ,quàm facere vel omittere aliquid,ex quo sequitur mors æterna.Similiter vbi esset quæstio de tẽporalib⁹ vel spiritualibus amittendis:temporalia & corporalia sunt contẽnenda,inquãtum nos impediũt à spiritualibus,ab amore.s.& timore Dei.Vnde Sap.Qui timet Deũ,nihil trepidabit.Non tamẽ debẽt contemni,inquantum instrumentaliter iuuant nos ad diuina & spiritualia, & generaliter in quibuscunque aliis.Timor maioris mali si est ordinatus,non est peccatũ,sed potius meritũ. Timor verò de maiori malo,quando quis propter illud desistit à prosecutione maioris boni. & magis prosequendi, est inordinatus:& dicitur mundanus & peccatum.Et si propter timorem temporaliũ bonorũ,vel mortis corporalis negligat quis vitã æternã,vel si propter tẽporalia negligat mortẽ corporalẽ, vel magis timeat regem terrenũ quàm Deũ;vt Scribæ & Pharisęi,ac etiã Pilatus. vnde Christus:Nolite timere eos qui occidunt corpus,animã autẽ non possunt occidere.Sed potius timete eum,qui potest animã & corpus perdere in gehennã. Et generaliter quãdocũque propter timorẽ alicuius mali tẽporalis vel corporalis, quis deliberatè desistit à prosecutione boni necessarij ad salutẽ, venit cõtra præceptũ vel prohibitionẽ obligãtem sub pœna peccati mortalis,est peccatum mortale, cum pœna æterna nõ infligatur nisi ꝓ peccato mortali,quæ tamen timidis infligitur.vt D.Ioan. dicit:Timidis autem & incredulis,execratis,&c. pars illorũ erit in stagno ardẽti igne & sulphure, quod est mors secunda.Si autem veniat contra præceptum vel prohibitionem ex surreptione, vel desistat à bono est peccatum veniale.Si verò præueniat omne iudicium rationis,vt in motu primò primo,nullum est peccatum,cùm non sit voluntarium.Notãdum tamẽ quòd in peccato transgressionis vel omissionis proueniente ex timore,duo sunt, quorum vnum est omissio vel trãsgressio præcepti:& per hoc actus est malus:& sic timor non excusat à peccato.Aliud est malum imminens quod timetur,& quia illud diminuit de voluntario,licet non totaliter tollat,cùm ea quæ ex motu vel timore fiũt,sint inuolũtaria secũdum quid:quia secluso illo metu nõ fierẽt:sunt tamen simpliciter volũtaria.Et ideo timor excusat à tanto, si non à toto:quia peccat tali timore agens vel omittẽs:nõ tamẽ adeò grauiter,sicut si nõ esset timor. ¶ Notãdum præterea quòd timor dupliciter accipitur.s.cõmuniter & specialiter:sicut & amor,à quo procedit & deriuatur.Omnis enim timor procedit ex amore,quia nullus timet,nisi cõtrarium eius quod amat.Amor autẽ nõ determinatur ad aliquod genus virtutis vel vitij.Si amor ordinatus communiter accipiatur, inuenitur in qualibet virtute.Quilibet enim virtuosus amat propriũ bonum virtutis. Et amor inordinatus inuenitur in quolibet peccato.Ex amore enim inordinato procedit omnis cupiditas & prosecutio.Sic etiã timor inordinatus cõmuniter acceptus, inuenitur in omni peccato. Auarus enim timet amissionẽ vel defectũ pecuniarũ.Intẽperatus amissionẽ voluptatis,& sic de aliis.Sed timor pręcipuus, est timor periculorũ mortis:vt probatur in 3.Ethic.Et ideo talis timoris inordinatio habet specialẽ rationẽ timoris, & dicitur antonomaticè timor vel timiditas: & opponitur fortitudini secundum excessum(vt dicit Philos.) De timore seruili,initiali,& filiali inferiùs dicetur,cũ de dono timoris fiet mẽtio.Differẽtia est inter peccatũ timoris & desperationis.Quia desperatio quæ opponitur spei,est circa res diuinas,& timor circa picula mortis, quanuis timor sit principiũ despationis,sicut spes est principiũ audaciæ,vnde sicut ad fortẽ qui vtitur audacia moderata ptinet habere spẽ:ita ecõuerso despatio ex aliquo timore ꝓcedẽs,est à forti moderãda,sicut timor à quo ꝓcedit.

Spiritualia semper tẽporalibus præferenda.

Eccl.34.

Mat.10.

Apoc.21.

Timor diminuit peccatũ.

Timor dupliciter accipitur.

3. Ethic.

Ver. 2. DE INTIMIDITATE.

2.2.q.126. INtimiditas est defectus timoris debiti,siue parum,siue nihil timere ea quæ timenda sunt,vbi, a
quando,prout,& quantũ oportet.Et est vitiũ fortitudini oppositũ ꝓ defectum:quia ad fortitudinem pertinet moderari & imperare timoribus ordinatis.Vnde Salo.Sapiẽs timet. & declinat à malo,quod.s.timet,non vt à iustitia recedat,sed ne per hoc impediatur ab operibus virtuosis, vel quantum ad se,vel profectum quem in aliis facit.Intimiditas procedit ex defectu amoris. Quòd autem aliquid deficiat à debito amore suipsius,& præcipuè vitę & bonorum tẽporalium,quæ ad illã & ad vltimum finẽ ordinantur,vitiosum est:quia cõtrà inclinationem naturalem.Nunquam tamen aliquis à tali amore totaliter decidit:quia id quod est naturale, totaliter perdi non potest. Propter quod Apost.ait:Nemo vnquã carnem suã odio habuit,quandoquidem & illi qui seipsos interimunt,hoc faciunt amore carnis suæ,quã volunt à præsentibus angustijs liberare.Vnde contingere potest quòd aliquis minus quàm debeat timeat mortẽ & alia tẽporalia mala,propter hoc quòd

Prouer.4.

Intimiditas vnde procedit.

Ephes.5.

quòd minus debito diligat vitam & bona tẽporalia.Sed quòd totaliter non timeat, non potest ex defectu amoris contingere.sed ex eo quòd æstimat mala opposita bonis quæ amat, sibi superuenire non posse, quod quandoque contingit ex superbia animi de se præsumentis & alios contemnentis,secundum quod dicitur Iob.41.Factus est vt nullum timeret,omne sublime videt. Quandoque autem ex defectu rationis(sicut Philos.dicit:) Quòd stulti propter stultitiam nihil timent. Ex his sequitur quòd intimiditas est vitium,siue procedat ex defectu amoris.siue ex elatione animi,siue ex stoliditate,siue ex stultitia,& defectu rationis.Et est mortale,cum non timentur amitti ea quæ sunt de necessitate salutis:& cùm procedit à causa mortali. In his autem quæ non sunt de necessitate salutis,si intimiditas procedat ex causa veniali, est peccatum veniale. Et si stultitia sit inuincibilis,excusat à peccato:non autem superbia,nec defectus amoris.vnde Luc.18. Increpatur iudex iniquus,qui neminem timebat,nec Deum reuerebatur.

3. Ethic.

Ver. 3. DE AVDACIA.

C AVdacia est passio appetitus irascibilis, qua quis aggreditur periculum arduum imminens, 2.2.q.127.
propter victoriam,& est contraria timori,secundum Philos.2. Ethic. Et quando audacia est regulata secundum rationem.non est peccatum,immo est actus fortitudinis, quando verò est irregulata per excessum vel defectum, est vitiosa, & peccatum.Et quia secundum Philos.quædam vitia sunt innominata:similiter etiam & quędam virtutes.Ideo oportuit quibusdã passionibus vti nomine virtutum & vitiorum:ad designanda nomina virtutum,vtimur passionibus,quæ habent bonum pro obiecto:vt spes & amor.Sed ad vitia designãda vtimur passionibus, quorũ obiectum est malum:sicut patet de odio,timore,ira,& audacia,quę sunt passiones:tamen per ea designamus vitia,& accipimus illorum nomina pro nominibus vitiorum.Et sic audacia per superabundãtiam dicta est peccatum fortitudini oppositum per excessum.¶ Sed difficultas est,quod erit peccatum p defectum circa audacias: Quia sicut contingit nimis timere, & parum aut nihil timere:ideo circa timores sunt duo vitia fortitudini contraria.Ita etiam circa audacias contingit nimis audere, & parum vel nihil audere.D.Caietan.dicit,quòd væcordia potest poni vitium per defectũ,accipiendo væ pro fine,vt sit sensus.Væcors,hoc est fine corde.Et inde væcordia.D.Tho.tamen Philos.sequutus,non ponit nisi audaciam per excessum,& timiditatem per defectum. Quia parum vel nihil audere in aggrediendo aduersarium,prouenit ex sola concomitantia timoris, vt in pluribus, vel etiam ex desperatione,vel defectu spei,vt in paucioribus.Quia sicut spes causat audaciam: ita defectus spei vel desperatio causat defectum audaciæ.Sed ex his quæ sunt ex sola concomitantia, non est propria ars,& propria idea,nec proprium generans, & per consequens nec proprium vitium assignatur:sicut patet de subiecto & propria passione.Audacia(secũdum D.Caiet.in Summula)si sit pura,est communiter peccatum veniale,sicut immoderata iracundia,& immoderatus timor:quia non cõtrariantur charitati,sed sunt exorbitãtia à recta regula rationis Si verò sit mixta cum arrogantia aut aliis peccatis,secundum mixtionem iudicãdum est de illa. Alij communiter dicunt,quòd si ex audacia sequatur aliquod periculum animæ & corporis', vel aliquod notabile damnum,est peccatum mortale:secus si sequererur aliquod paruum malum', quia tunc esset veniale.

2.2.q.127.

Audacia quale peccatum est.

§. 3 DE MAGNANIMITATE.

A MAgnanimitas(quæ à Cicerone Fiducia dicitur)ex suo nomine importat extensionem animi 2.2.q.129.
ad magna.Aliquis autem actus potest dici magnus dupliciter:primò secundum proportionem: & est actus quo quis optimè atque mirabiliter in re parua vel mediocri operatur. Secundò simpliciter & absolutè:& est actus qui consistit in optimo vsu maximarum rerum, quæ in vsum hominum veniunt.Inter ea autem quæ in vsum veniũt hominum, maximum est honor:cuius signum est,quia homines propter honorem cõsequendum,& vituperium vitandum, omnia alia postponunt.Ideo sicut aliquis dicitur fortis ex his quæ sunt difficilia simpliciter,vt pericula mortis:sic ille dicitur Magnanimus ex his quæ sunt magna simpliciter,& per consequens Magnanimitas est extentio animi, siue qua extenditur animus ad ea quæ sunt magna simpliciter, hoc est, circa magnos honores.Vnde Philos.dicit,quòd magnanimitas est circa honores & inhonorationes,dicit etiam quòd est circa honores magnos, siue ad ea quæ sunt magno honore digna. Quia qui possunt moderari appetitum circa magna, possunt moderari circa parua:sed non econtra. Et quia honor est præmiũ cuiuslibet virtutis,ex cõsequenti magnanimitas, ratione obiecti quod est honor,respicit omnes virtutes.Et quãuis honor non sit passio,est tamen alicuius passionis (puta spei)obiectũ,huius actũ magnanimitas moderatur, ne quis nimis appretietur, aut indebitè prosequatur,neque contemnat honores,sic quòd desistat facere ea quæ sunt honore digna: vel faciat ea quæ sunt honori cõtraria.Nõ curare tamẽ de honoribus mũdi(dũmodo quis nõ faciat ea quæ sunt honori cõtraria,nec desinat facere ea quæ sunt honore digna)nõ est vitiosum:sed virtuosum, & ad humilitatẽ pertinet.Nec aduersantur inter se magnanimitas & humilitas,quãuis differant abinuicem. Ad cuius euidentiam notãdum quòd in homine inuenitur aliquid magnũ ex dono Dei, & aliquis defectus qui competit ei ex infirmitate naturæ. Magnanimitas facit quòd homo se magis dignificet secundum cõsiderationẽ donorũ quæ possidet ex Deo:sicut si habet magnam virtutẽ animi,magnanimitas facit nõ quòd superbiat,sed quòd ad perfecta virtutis opera rendat. Et similiter dicendum est de vsu cuiuslibet alterius boni, puta scientiæ vel exterioris fortunæ. Humilitas autẽ facit quod homo seipsum paruipendat secundũ considerationẽ proprij defectus.

4. Ethic. Magnanimitas vt circa quid.

Non curare honores an sit vitiosum. Magnanimitas nõ aduersatur humilitati.

Similiter

Universidad de Deusto
Biblioteca

Similiter magnanimitas contemnit alios ad hũc sensum: quia nõ eos tãtum appreciatur, vt p eis aliquod indecens faciat: & non honorat illos, eò quòd nõ sunt digni honore: quia deficiũt à donis Dei, aut non bene vtuntur. Sed humilitas alios honorat, & superiores æstimat, in quantum aliquid inspicit in eis de donis Dei. Vnde de viro iusto dicit Psal. Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus: quod pertinet ad contemptum magnanimi. Timentes autem Deum honorificat: quod ptinet ad officiũ humilis. Et sic patet q magnanimitas & humilitas non sunt contraria: quanuis in contraria tendere videãtur: quia procedunt secundũ diuersas consideratiões.

4. Ethic. Cõditiones magnanimi.

Ver. 1. DE CONDITIONIBVS MAGNANIMI. A

AD magnanimum vt magnanimus est, pertinent decem conditiones, secũdum Philos. Prima, quod motus eius sit lentus & tardus: eò quòd solùm intendit ad magna, quę pauca sunt. Velocitas enim prouenit ex eo quòd homo ad multa intendit, quæ explere festinat. Secũda, q homo habeat vocem grauem. Tertia, quòd grauiter & stabiliter loquatur, & non acutè neque velociter. Acuitas enim & velocitas vocis ad eos pertinet, qui de quibuslibet cõtendere volunt, vt aduocati. Magnanimus autem (vt dictum est) solùm se interponit de magnis, quæ pauca sunt. Huiusmodi tres conditiones se tenent ex parte corporis: & conueniunt magnanimis secundum modũ affectionis eorum. Has dispositiones videmus in his qui sunt naturaliter dispositi ad magnanimitatem. Quarta, quòd sit immemor beneficiorum. Non quòd obliuiscatur: quia illud ad ingratitudinem pertinet: sed quo ad hoc quòd non sit illi delectabile accipere ab aliquibus beneficia: quin eis maiora recompẽset: quod pertinet ad perfectionem gratitudinis. In cuius actu etiam vult excellere: sicut & in actibus aliarum virtutum. Quinta, quòd sit otiosus & tardus, non quòd deficiat ab operando ea quæ sibi conueniunt: sed quia non ingerit se quibuscunq; operibus sibi conuenientibus, & circa quæ vacare posset: sed solùm magnis, qualia decẽt eum. Sexta, quòd vtatur ironia, non secundum quòd apponitur veritati: vt.s. de se magna quæ habet in se, dicat: sed quòd nõ totã suã magnitudinẽ seu magnanimitatẽ demonstret: maximè quantum ad inferiorum multitudinem. Quia (sicut Philos. dicit.) Ad magnanimum pertinet magnum esse ad eos qui in dignitate & bonis fortunæ magni sunt: ad medios autem moderatum. Septima, quòd nõ ponit conuiuere aliis. s. familiariter, nisi ad aliquos: quia vitat adulationem & simulationem, quæ ad prauitatem pertinent. Conuiuit tamen omnibus, & magnis & paruis, secũdum quod oportet. Octaua, q magis possideat infructuosa, eò quòd magis tendit ad honesta bona: nam in omnibus præponit honesta bona vtilibus, tanquã maiora, vtilia enim quæruntur ad subueniendum alicui defectui, qui magnanimitati repugnat. Nona, quòd nullo indigeat: quia hoc deficientis est. Hoc tamen intelligendum est secundum modum humanum. Vnde addit, vel vix. hoc enim est supra hominem, vt omnino nullo indigeat. Indiget enim primò diuino auxilio. Secũdò, auxilio humano, est enim naturalis & animal sociale, eò q sibi nõ sufficit ad vitã. Tertiò, quòd habeat fiduciã de aliis, cùm hoc ad excellentiã hominis ptineat, quod habeat alios in prõpru, qui possunt illũ inducere. Itẽ habet fiduciã de seipso, inquãtũ aliquid potest. Decima, q habeat bona fortunæ. Nã bona fortunæ cõferũt & sunt adiumẽto magnanimo. Quia p diuitias, potentias, & amicos, datur facultas operãdi magna. Et quia hominũ multitudo: ad quã ptinet honorẽ exhibere, maxima reputat huiusmodi exteriora bona fortunę (quæ tamẽ magnanimus cõtẽnit, inquãtũ nõ reputat illa magna, p quib⁹ debeat aliqd facere.) Ideo de eis (si adsint) nõ multũ gaudet vel extollitur: nec in eorũ amissione multũ deiicitur siue tristatur. Vnde Philos. dicit, q magnanimus in infortuniis nõ est tristis.

Magnanimus quibus egeat.

§. 4. DE VITIIS OPPOSITIS MAGNANIMITATI.

MAgnanimitati opponũtur quatuor vitia, scilicet Præsumptio, Ambitio, Inanis gloria, & Pusillanimitas. B

Ver. 1. DE PRAESVMPTIONE SVMPTA CIVILITER.

Præsumptio secundum iura triplex.

PRæsumptio accipi potest dupliciter: Vno modo ciuiliter & iuridicè, erga aliud à se. Alio modo theologicè, erga seipsum. Primo modo accipiendo, Præsumptio est triplex: quædam iuris tantùm, quædã iuris & de iure: quædam hominis. Præsumptio iuris tantum est, quãdo ius super dubio & verisimili præsumit aliquid, & hæc est triplex: prima est naturæ, vt si quis exhæredauerit filium suum, præsumitur iniustè exhæredasse: quia est cõtra naturam. Quja (vt habetur 2. Cor. 12.) Parentes debent filiis thesaurizare. Ideo hæredi incumbit onus probãdi iustã causam exhæredationis, vt in autent. nõ liceat. C. de inoffic. testa. Secunda est facti præcedentis ad futura: vt si quis calumniosè accusauerit aliquem, & iterum velit accusare, præsumitur iterum velle calumniari. vt in c. placuit. 3. q. 10. & in l. si cui. §. ibid. ff. de accus. vnde dicitur, Qui semel malus, semper præsumitur esse malus in eodem genere mali. Tertia est facti subsequentis circa præterita: vt si aliqui fuerint accusati de adulterio, quod repellebant prætextu consanguinitatis: si postea se cõiungant in matrimonium, præsumitur facinus. vt in l. si qui adulteri. C. de adult. & simpliciter est præsumptio iuris, si vir diu cohabitauerit cum vxore, præsumitur q fuerit à viro cognita. vt habetur in cadixit dominus. 32. q. 1. & cõtra has præsumptiones iuris admittitur probatio. vt habetur in c. proposuisti. extra de præsumpt. vbi puella quæ diu cohabitauerat cum viro, admissa fuit ad probandã virginitatem testimonio septem matronarum, quæ eã esse virginem iurauerũt. Præsumptio iuris & de iure est, quando ius super aliquo præsumit & disponit, q contrarium non admittatur. vt q mulier quæ dotem dedit viro, stipulata fuerit super redditione dotis, casu aduenięte. vt in l. vnica. §. 1. C. de rei vxo. act. Præsumptio hominis, quãdo cõtra aliquẽ hominem præsumitur, est triplex: C

Semel malus semper præsumitur esse malus.

quædam

quædam est violenta, quædam probabilis, quædam temeraria. Præsumptio violenta est ex signis euidentibus & manifestis, ac naturaliter indicantibus factum, & ex illa potest fieri iudicium, vt habetur in c. afferte. extra de præsumpt. prout tulit Salomon iudicium de infante viuo. Præsumptio probabilis est, quæ oritur ex coniecturis dubiis, tamen verisimilibus, & hæc dicitur apud Theologos suspicio. Et hæc non sufficit ad condemnationem: quia in criminalibus probationes debent esse luce meridiana clariores. in l. fin. C. de probationibus, & in c. Epiphanium. 5. q. 6. Præsumptio temeraria est, quæ consurgit ex malitia hominum, ex factis, vel signis dubiis, quæ possunt in bonum & in malum interpretari. Dubia enim sunt in meliorem partem interpretanda. *1. Reg. 3.*

Ver. 2. DE PRAESVMPTIONE THEOLOGICA.

I PRæsumptio Theologica & erga seipsum, dupliciter accipitur: Primò pro præsumptione, qua aliquis inordinatè innititur misericordiæ vel potentiæ diuinę: quia sperat veniam peccatorũ obtinere sine pœnitentia, vt neoterici hęretici, qui se sola fide iustificandos arbitrantur, vel qua sperant gloriam absque meritis, vt Lucifer cum complicibus suis. Hæc præsumptio est peccatum oppositum spei theologicæ per excessum, procedens ex superbia, & contrariatur desperationi, & est species peccati in spiritum sanctum: vtpote contemnens auxilium spiritus sancti ad pœnitendum vel merendum: & est peccatum mortale, vtpote derogans diuinæ dispositioni. Quia decretũ est non dari gloriam sine merito, neq; veniam sine pœnitentia, iuxta illud Apost. Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit. & Luc. 11. Nisi pœnitẽtiam egeritis, omnes simul peribitis. Secundò præsumptio accipitur, vt opponitur virtuti fortitudinis: & qua quis tentat agere aliquid vt sibi possibile, quod tamen excedit virtutem suam: vt si ignorans scientiam medicinæ, præsumat medicare: vel inscius alicuius doctrinę, præsumat docere: aut inscius sacrarum literarum, præsumat eas interpretari, prædicare, aut confessiones audire, vel curam animarum accipere, vel exercere aliquid, ad quod exercendum non est deputatus: vt si diaconus præsumat dicere missam: & qui non est iudex, vel si iudex laicus, præsumat clericum iudicare: vel si quis cũ peccato mortali præsumat se admiscere sacramentis. Talis præsumptio procedit ex inani gloria, & est peccatum oppositum magnanimitati, & circa spiritualia & valde ardua. Et in quibus est periculum de damno notabili, est peccatum mortale: quia contra naturalem & diuinitus institutum ordinem facit. Nullum enim agens naturale, siue animatum, siue inanimatum, nititur ad aliquid quod excedit suã virtutem naturalem: Circa actus autem, in quibus paruum sequitur damnum, est veniale peccatũ: Tentare tamen virtutem siue vires suas ad bonum finem, absque cuiuscunque incommodo, non est peccatum: aliàs nunquam liceret prædicare, aut confessiones audire. *2.2.q.10.* *2. Tim. 2.*

Ver. 3. DE AMBITIONE.

A AMbitio est appetitus inordinatus honoris. Et quia in dignitate constitutis debetur honor: constat inordinatum appetitum dignitatum ad ambitionem pertinere. Si quis autem appedentem, non esset ambitiosus, sed præsumptuosus. Si verò propter fructus aut prouentus, esset cupidus & auarus. Appetitus honoris est inordinatus quintupliciter. Primò, quando homo appetit honorem de excellẽtia quam non habet, & hoc est appetere honorem supra suam proportionem. Secundò, quando appetit honorem de re quæ est digna vituperio, vt peccatum. Tertiò, quando appetit honorem de rebus quæ non sunt dignæ honore: vt sunt caduca & temporalia. Quartò, quãdo homo appetit honorem, non referẽdo in Deũ, à quo habet excellentiã, ratione cuius honoratur. Honor enim principaliter debetur Deo, cuius est excellentia, & non homini, qui eã accipit. Ideo debet referre in Deũ, tanquã in excellentiæ authorẽ. Quintò, quãdo appetitus hominis quiescit & finẽ cõstituit in honore, non referens honorẽ ad Deũ, vel ad vtilitatem aliorum. Est autem peccatum mortale, quãdo quis vult honorari propter crimen aliquod, præcipuè mortale: vel ratione finis, quando. s. constituit vltimum finem in honore: vt putà si ad consequendum honorem non curat quis offendere Deũ mortaliter, sicut si vult haberi sicut Deus, vel præferri aliis, quibus non est præferendus, in distributionibus cõmunium bonorum vel dignitatum: vel vult ob honorem, quodcunq; aliud mortale scelus ppetrare: vel honorẽ desiderat, ad aliquod scelus ppetrãdũ: putà tyrannidem, vel vindictã: vel medio indebito & mortaliter prohibito appetit puenire ad honorem: puta p simoniam vel violentiã. In aliis autem casibus est vt in pluribus peccatum veniale. *2.1.q.130.* *Ambitio quando est peccatum.*

Ver. 4. DE APPETITV OFFICIORVM AVT BENEFICIORVM.

B ADuertendum quòd quãuis non sit licitum alicui appetere dignitates temporales, seu officia temporalia, ad quorum exercitium non est sufficiẽs, & multo minus emere. Tamen licitum est appetere dignitates & officia temporalia, quæ non excedunt suã virtutẽ, dũmodo bono fine & debitis mediis ac circunstantiis id fiat, eò quòd aliquis scire potest se esse capacem & sufficientem ad illorum exercitium siue executionem, hoc enim pertinet ad magnanimitatem, vt qui lõgo tempore studuit & legit in facultate legali, potest appetere cathedram siue regentiã legalem. Et qui expertus fuit in regimine politico, & bene rexit, potest regimen politicum appetere, dummodo propter bonum commune principaliter appetat, & debito modo ac aliis circunstantiis. Et ex consequenti potest appetere honorem, prouentus, & stipendia illi annexa. Et eadem ratione dicendũ est in spiritualibus & ecclesiasticis. Doctus enim & expertus Theologus potest cathedrã theologalem appetere: & bonus atq; expertus cãtor, cãtoriã: & clericus debitè qualificatus, canonicatũ & præbendam: cùm possint scire se sufficientes & idoneos ad illorum officiorum executionem. *Quæ officia et beneficia appetere liceat.*

Et

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quæ officia & beneficia appetere nō licet.

Et idem dicendum est de aliis officiis & beneficiis ecclesiasticis, de quorum idonea & sufficienti executione potest quis esse certus. Verùm alia officia seu beneficia, ad quorū idoneū exercitiū & sufficientē executionē aliquis non potest se scire capacem, non licet appetere: immo appetitus ille videtur esse mortalis: vt puta si aliquis regimen animarū (quod ad debitum exercitium requirit gratiam, iuxta illud Leuit. Sancti estote, quoniā ego sanctus sum) appetat. Quia nemo potest scire se habere gratiam Dei, iuxta illud Eccle.6. Nemo scit an amore vel odio dignus sit. & 1. Corint. 4. Nihil mihi conscius sum, sed in hoc iustificatus non sum, & Psalmista: Delicta quis intelligit? Ab occultis meis mūda me domine, & Iob 9. Si simplex fuero: hoc ipsum ignorat anima mea. Et ideo appetens officium vel beneficium habēs curā animarū, vel administrationē sacramentorū annexam, peccat: quia nimis præsumit de seipso. Et si propter honorē annexū illa appetat, est ambitiosus. Si verò propter prouentus, est cupidus & auarus. Et de his intelligebat Apostol. cùm dicebat: Nec quisquam sibi sumat honorem: sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron. Nec obstat quòd dicit Apost. Qui episcopatum desiderat, bonū opus desiderat. Quia Apost. loquebatur de perfectione ad episcopum requisita, non de primatu aut prouentu. Nam statim subdit: Oportet episcopū irreprehensibilem esse, &c. Episcopatus enim nomen est operis, & non honoris. Vnde postquam dixit, qui episcopatū desiderat, bonum opus desiderat: vel (sicut D. Greg. in pastorali dicit.) In illo tempore bonū erat episcopatū quærere, quando per hunc dubium non erat quenque ad supplicia grauiora peruenire, quia de facili non inueniebatur, qui hoc onus assumeret: sed appetere propter primatū, ad ambitionē pertinet, qua propter illicitū est. Vnde & dominus duobus discipulis primatū petentibus, dixit: Nescitis quid petatis, & cùm præficeret Petrū, interrogauit eū ter: Petre amas me? Et Petr. respōdit: Tu scis domine, & licet ab initio dixerit: Tu scis domine, quia amo tē, quia ita arbitrabatur: tamē secūdò, tertiò nō est ausus affirmare: quia nō erat certꝰ de qualitate rei quæsita.

2.2.q.131. 1. de Offi. — Ver. 5. DE INANI GLORIA.

INanis gloria vitium est magnanimitati oppositum p excessum, secundum Cicer. in quientem: Cauenda est autē gloriæ cupiditas: eripit enim animi libertatē, pro qua magnanimis viris omnis debet esse contentio. Et quanuis inanis gloriæ cupiditas secundum rei veritatē deficiat à magnanimo, quia videlicet gloriatur in his quæ magnanimus parua æstimat: considerando tamen æstimationem eius, opponitur magnanimo per excessum: quia, s. gloriam quam appetit, æstimat aliquid magnum, & appetit supra suam dignitatem. Ideo excedit in æstimatione. ¶ Ad huius vitii intelligentiam aduertenda est differentia inter famam, laudem, honorem, & gloriam. Fama est communis opinio vel æstimatio de aliquo, ex coniecturis verisimilibus prouenies, & sic ad famā (quantum ad iuris effectum seu ad hoc quòd quis dicatur famatus) quatuor requiruntur. Primò credulitas & opinio communis. Secundò, quòd sit ex coniecturis probabilibus. Tertiò, quòd voce manifestetur. Quartò, quòd ab omnibus vel maiori parte. Et differt à rumore, qui est ab incerto authore, & absq; credulitate, siue æstimatione, nec à maiori parte. Fama se habet ad bonum & ad malum. Vnde & famosum & insignem latronem dicimus: quanuis fama in malum, propriè dicatur infamia. Laus verò est locutio de aliquo cū approbatione, & sic minus generalis est quàm fama. Quia fama non importat approbationem, sicut laus quæ semper in bonum dicitur: nec requirit multorum opinionem. Honor autem est signum aliquod exterius in testimonium virtutis aut excellentiæ. Gloria verò est effectus famæ, honoris, laudis. & secūdum Cicer. in Rheror. Gloria est frequens de aliquo fama cū laude. Ex hoc enim quòd aliquis laudatur & honoratur, redditur clarus in oculis aliorum. Et secundum D. Ambros. Gloria est clara cum laude notitia. Et secundum D. Aug. super Ioan. Gloria claritatem quandam significat. Vnde gloriari est clarificari & manifestari. Claritas enim & decor quandam manifestationem habent. Vnde Ephes. 5. Omne quod manifestatur, lumē est. Ideo gloria est manifestatio alicuius de aliquo, quod apud homines decorum siue laude dignum esse videtur: & hoc siue illud sit bonum tēporale, corporale, vel spirituale. Et quia illud quod simpliciter est clarum, à multis conspici potest, & remotis: Ideo gloria, propriè loquendo, significat quod aliquid decorum & laude dignum de aliquo deueniat in multorum notitiam & approbationem: secundū quod Salustius dicit in Catilinario: Gloriari ad vnū non est. Largius tamen accipiendo gloriam, nō solùm est in cognitione & approbatione multitudinis: sed etiam in cognitione paucorum, aut vnius, aut suipsius. His suppositis notāda sunt quatuor conclusiones. ¶ Prima conclusio: Quòd licitum est vnicuique appetere gloriam ordinatam. Quia vnicuique licitum est appetere bonum suum, ad bonum finem, medio debito, cum circunstantiis requisitis. Sed gloria ordinata, est bonum hominis, & inter exteriora & temporalia maximum: igitur licitum est eam appetere. Præterea aliqui prouocātur ad virtutum opera ex appetitu gloriæ humanæ, sicut ex appetitu aliorum terrenorum bonorū, & ideo vniuersitates fundatæ videntur, quanuis vt D. Aug. probat 5. de Ciui. Dei, Non est verè virtuosus, quia opera virtutū propter humanam gloriam operatur, ibi sistendo. Quòd autem liceat vnicuique appetere approbari ab aliis, apparet ex Apost. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est: vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Quòd autem liceat appetere bonum nostrum ab aliis approbari, apparet ex illo Mat. 5. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videāt opera vestra bona, & glorificent patrē vestrum qui in cœlis est. Et Eccle. 4. Curam habe de bono nomine. Et Rom. 12. Prouidentes bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus. Sicut enim Deus gloriā suam non quærit propter se, sed propter nos: sic homo potest ad aliorū vtilitatē gloriam

Fama, laus honor & gloria quomodo differunt.

Ad famam requisita.

Laus.

Honor.

Gloria.

Quando liceat honorē appetere.

1.Cor.10.

riam suam appetere, ac etiam propter gloriam Dei, sed non propter se. ¶ Secunda cōclusio: Appetere gloriam inordinatam seu inordinatè, est peccatum. Quia omne quod est contra bonū & ordinem rationis, peccatū est: sed gloria inordinata siue inanis aut vana, est huiusmodi: igitur, &c. Quo circa Psalmista tales increpat, dicens: Vt quid diligitis vanitatem, &c. Gloria autem dicitur vana siue inanis tripliciter: Primò ex parte rei, qua quis gloriam quærit: vt putà cùm quis quærit gloriam de eo quod non est, vel de aliqua re fragili & caduca, vel de re quæ est digna vituperio, vt de peccato. Secundò ex parte eius à quo quis quærit gloriam, putà hominis, cuius iudicium incertum est: quia appetere gloriam & approbationem à Deo, non est illicitum: quum ad eū pertineat illam dare, iuxta illud Psal. Gratiam & gloriam dabit dominus. Gloria enim quæ datur à Deo, nō est vana, sed vera, & talis repromittitur bonis operibus in præmium. Et ideo D. Paul. Qui gloriatur, in domino glorietur. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat. Tertiò ex parte ipsius qui gloriam appetit, quia, s. appetitum gloriæ suæ non refert in debitum finem, putà ad honorem Dei, & proximi salutem: vel in ea constituit vltimum finem. ¶ Tertia cōclusio: Inanis gloria est peccatum mortale, quando charitati & amori Dei vel proximi contrariatur, hoc autem contingit quinque modis. Primò, quādo præponit se Deo, iuxta illud Ezech. 28. Eleuatum est cor tuum: dixisti, Deus ego sum. Contra tales 1. Cor. 4. dicitur: Quid habes quod non accepisti? aut quid gloriaris, quasi non acceperis? Secūdò, cùm quis aliquod bonum temporale præfert Deo, iuxta illud Hiere. 9. Non glorietur sapiens in sapientia sua, nec fortis in fortitudine sua, nec diues in diuitiis suis: sed in hoc glorietur qui gloriatur, scire aut nosse me. Tertiò ratione materiæ: cùm de aliquo peccato mortali, iuxta illud Proner. 2. Lætātur cū malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Quartò, cùm quis præfert testimoniū hominum testimonio Dei, contra quos dicitur Ioan. 12. Qui dilexerūt magis gloriam hominū quàm Dei. Quintò ratione finis, quādo cōstituit gloriā vltimū finē: hoc est, quādo p ea consequēda aliquid facit vel omittit cōtra præcepta Dei. Vnde Ioan. 5. Quomodo potestis credere, gloriā ab inuicem expectantes: & gloriā quæ à solo Deo est, nō quærentes? Ex hoc sequitur q̄ quādo inanis gloria ordinatur in notabile detrimentū proximi, est peccatū mortale. ¶ Quarta cōclusio: Inanis gloria quę nō cōtrariatur charitati (vt in aliis casibus) est peccatū veniale: periculosum tamē, nō propter sui grauitatē, sed q̄ est dispositio ad grauia peccata: quia p vanā gloriā redditur homo præsumptuosus, & nimis de seipso cōfidēs. & sic paulatim disponit q̄ priuetur interioribus bonis, & inducatur ad multa mala.

2.2.q.132.ar.4 — Ver. 6. DE EMINENTIA INANIS GLORIAE SVPER ALIA VITIA.

DIuus Greg. 31. Moral. ponit superbiam reginam omnium vitiorum, & inanē gloriā tāquā ab ea procedētē, vitiū capitale. Quia superbia (vt inferiùs dicetur) importat inordinatum appetitum excellentiæ. Sed cum homo in omni bono quod inordinatè appetit, quādam pfectionem & excellentiā consequi arbitretur: ideo finis omniū vitiorum ordinatur in finē superbiæ: & per consequēs superbia habet quandam causalitatē super omnia alia vitia. Ideo nō debet cōputari inter alia specialia vitiorū principia, quæ dicūtur capitalia: Sed inter excellentias excellentia gloriæ est potior: ideo inanis gloria est vitium propinquius superbiæ, ex cuius appetitu multa vitia oriūtur.

Inanis gloria est prima filia superbiæ.

Ver. 7. DE FILIABVS INANIS GLORIAE.

EX inani gloria nouem oriuntur vitia, quæ filiæ vanæ seu inanis gloriæ dicuntur à D. Greg. s. iactantia, ironia, præsumptio nouitatum, simulatio, hypocrisis, pertinacia, discordia, cōtentio & inobedientia. Et potest sic deduci: Illa vitia quæ de se nata sunt ordinari in finem alicuius vitij capitalis, dicuntur filiæ eius. Sed hæc vitia sunt huiusmodi: igitur: minor patet. Quia finis inanis gloriæ est manifestatio propriæ excellentiæ, ad quam potest homo tendere dupliciter: primò directè siue per verba siue p facta. Per verba dupliciter: primò se extollendo: & sic est iactantia. 2. de se vitia quæ in se non recognoscit, dicendo: & sic est ironia. Per facta tripliciter: Primò per facta vera aliquam admirationem habentia: & sic est præsumptio nouitatū, quas solent homines magis admirari. Secundò p falsa facta in tēporalibus: & sic est simulatio. Tertiò per falsa facta in spiritualibus: & sic est hypocrisis. Alio modo nititur quis manifestare excellentiā suā indirectè, ostendendo se nō esse minorē: & hoc quadrupliciter. Primò quidē quantū ad intellectū: & sic est pertinacia, p quā homo nimis innititur suæ sententiæ, nolēs acquiescere saniori. Secundò quantū ad voluntatem, & sic est discordia, cùm nō vult à propria voluntate discedere, vt aliis cōcorder. Tertiò quantum ad locutionē: & sic est contentio, cùm aliquis clamosè cōtra alium litigat. Quartò quantum ad factum: & sic est inobedientia, dum aliquis non vult parere superiorum mādatis & præceptis.

2.2.q.133. — Ver. 8. DE PVSILLANIMITATE.

PVsillanimitas est deiectio & paruitas animi, quibꝰ homo retrahit se à magnis honoribus, quibus dignus est, & à magnis operibus suam facultatē non excedentibus. Et opponitur magnanimitati p defectū, sicut præsumptio p excessum. Quòd autē sit peccatum patet: quia omne quod cōtrariatur inclinationi naturali, peccatū est, cùm cōtrarietur legi naturæ & ordini à Deo indito: sed pusillanimitas est huiusmodi: igitur, &c. Minor patet. Quia vnicuiq; rei indita est inclinatio ad exequēdū actionē cōmensuratā suæ potētiæ. vt patet in omnibus rebus naturalibus tam animatis quàm inanimatis. Sed pusillanimis deficit à proportione suæ potētiæ, dū recusat in id tēdere quod est suæ potētiæ cōmensuratū: ideo agit cōtra inclinationē naturæ. Et inde est q̄ seruus qui accepta Domini sui pecuniā fodit in terrā, nec operatus est in ea: propter pusillanimitatē siue timorē deficiēdi, punitur à Domino, sicut habetur Mat. 25. & Luc. 19. Vnde dicit D. Greg. in Pastorali.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quòd illi qui prodesse proximorum vtilitati in prædicatione refugiunt: si districtè iudicentur, exrantis rei sunt, ex quantis venientes in publicum prodesse potuerunt. Et D. Hier. in epist. ad Paulinum c. 3. Sancta quippe rusticitas solũ sibi prodest: & quãtum ædificat ex vitæ merito, tãtum nocet, si destructibus non resistat. Hoc vitium procedit ex ignorantia propriæ cõditionis & virtutis, & ex timore deficiendi in his quæ faciliter existimat excedere suam facultatem, quæ nõ excusant, sed accusant, cum sit ignorãtia crassa, prouenies ex negligẽtia discutiẽdi propriam virtutem, & applicãdi potẽtiam ad operationem. Peccatum hoc est grauius præsumptione, vtpote magis contrarium & dissimile virtuti magnanimitatis. Est autem peccatum mortale, quãdo retrahit à magnis quæ sunt de necessitate salutis: vt si quis ex timore peccãdi post baptismum, vel pœnitentiam, aut communionem, nollet baptizari, pœnitere, aut cõmunicare: vel in casu, in quo quis ex timore deficiendi nollet præceptum sibi officium pastorale acceptare. Quando verò retrahit ab aliis vtilib⁹, quæ nõ sunt de necessitate salutis, est veniale, & circa spiritualia, valde graue, & tãto periculosius, quanto sub prætextu & specie humilitatis detinens animum, imbibitur, radicatur, & perseuerat.

Pusillanimitas.

§. 5 DE MAGNIFICENTIA.

2.2.q.134. MAgnificentia est virtus inclinans aliquem ad moderatè agẽdum aliquod opus magnum factibile, præcipuè ad honorem Dei vel cõmunitatis, & exponẽdum ad hoc proportionatos sumptus & expẽsas. Notãdum tamẽ quòd licet magnũ (circa quod magnificẽtia versatur) videatur esse aliquod extremum, cõsiderata quãtitate eius: verumtamẽ secũdum quod magnũ comparatur, ad rationem quæ moderatur & determinat magnitudinem, secũdum quod oportet, dicitur quoddam medium, cui potest fieri additio & diminutio. Et sic magnificẽtia cõsistit in medio, sicut & cæteræ virtutes morales. Per hoc autẽ quòd magnificẽtia est circa magnũ, differt à liberalitate siue beneficentia, quæ versatur circa communem vsum pecuniæ, & est in appetitu concupiscibili. Magnificentia verò circa magnum vsum pecuniæ, qui habet difficultatem ex magnitudine rei, & ideo ponitur in irascibili: quæ vis est propugnaculum cõcupiscibilis, & inde est q̃ magnificẽtia præsupponit liberalitatem, sed nõ ecõuerso, qui enim nescit moderari communem vsum pecuniarum, nõ poterit bene moderari magnum vsum circa magna & ardua, tamẽ qui scit & potest moderari magnum vsum circa ardua, moderabitur communem vsum circa mediocria. Ex quo sequitur q̃ omnis magnificus est liberalis, sed nõ omnis liberalis est magnificus: licet sit dispositus ad magnificẽtiã. Est & alia diuersitas, quia aliter se habet liberalis ad vsum pecuniæ, & aliter magnificus. Quia liberalis directè & primò respicit cõmunem vsum pecuniæ: Magnificus autem directè & primò respicit magnum opus factibile, & ex cõsequẽti sumptus proportionatos, quos oportet esse magnos secũdum magnitudinem operis. Vnde dicit Philos. quod magnificus ab æquali (hoc est à proportionato sumptu) opus facit magis magnificum. Et quia communis vsus pecuniarum est circa particulares psonas, quæ videtur parua in comparatione ad aliqd quod cõuenit rebus diuinis aut communibus: ideo magnificus nõ intẽdit principaliter facere sumptus in his quæ ptinẽt ad psonam suam: nõ q̃ bonum suum nõ quęrat, sed quia nõ est magnum. Si quid tamẽ in his quæ ad ipsum ptinẽt magnitudinem habeat, etiam magnificus magnificè prosequitur, sicut ea quæ semel vel rarò fiũt: vt nuptiæ, vel cõuiuia, vel aliquid huiusmodi, vel etiã ea quæ sunt pmanẽtia. Et sic ad magnificũ ptinet præparare cõueniẽtem habitationem cum cõueniẽtib⁹ recreationibus, vt Philos. dicit, ptinet etiam dare dona & munera, nõ sub ratione doni, sed sub ratione sumptus ordinati ad aliquod opus faciẽdum: puta ad honorandum aliquem vel ad faciendum aliquid, vnde proueniat honor toti communitati. Sicut cùm facit aliquid circa quod tota ciuitas studet, vt in receptione Principis. Et cùm magnificus intẽdat magnum opus facere, & non sit maius opus circa opera humana, q̃ honor Dei, eò q̃ digniorem & excellẽtiorem habeat finem: sequitur q̃ magnificus magnũ opus facit, præcipuè circa honorem Dei. Vnde Philos. in 4. Ethic. dicit, q̃ honorabiles sumptus sunt maximè qui ptinẽt ad diuina sacrificia, templa, vasa, atq; indumẽta, & ministrorum multitudinem, atq; grauitatem: prout Salomõ egit, vt habetur in 3. Reg. & 2. Par. 9. Et Romani in Pãtheo, & principes Christiani in templis magnificis. Et ideo magnificentia cõfugitur sanctitati, quia præcipuus effectus ad sanctitatem ordinatur. Notãdum etiam q̃ cùm principaliot actus virtutis sit interior electio, & eam virtus possit habere absq; exteriori fortuna: ideo pauper potest esse magnificus, sicut & liberalis: sed non potest actus exteriores exercere.

Magnificentia differt à liberalitate.

4. Ethic.

4. Ethic.

Ver. 1. DE DIFFERENTIA MAGNIFICENTIAE, ET MAGNANIMITATIS.

MAgnificẽtia per hoc quod est circa aliquod magnum, conuenit cum magnanimitate, quæ tendit ad magnum simpliciter: differt tamẽ ab ea: quia ad magnanimitatem nõ solùm pertinet tendere ad aliquid magnum, sed etiam in omnibus magnum operari, vel faciendo, vel qualitercunque agendo, seu patiendo, vt habetur in 4. Ethic. Ita quòd magnanimitas hoc refert solùm ad rationem magni: aliæ autem virtutes, quæ (si perfectę sunt) magnum operantur: nõ tamen principaliter dirigunt intentionem ad magnum, sed ad id quod est proprium vnicuique virtuti. Magnitudo enim sequitur ex quantitate virtutis. Ad magnificẽtiam verò ptinet nõ solùm facere magnum, sed ad magnum faciendum tendere animo, & sumptus proportionatos administrare. Vnde Tullius dicit quòd magnificẽtia est rerum magnarum & excellentium, cũ animi quadam ampla & splendida propositione, cogitatio atque administratio: vt cogitatio referatur ad interiorem intentionem, & administratio ad exteriorem executionem & sumptus. Vnde oportet quòd sicut magnanimitas tendit in aliquod magnum in omni materia, siue sit agibile, siue factibile: ita

Ex Rhet.

&

& magnificentia in aliquo opere factibili, & in exteriorem materiam transeunte. Vnde sequitur quòd magnanimitas est nobilior & generalior virtus, & ad plura se extendens quàm magnificentia, quæ adiungitur fortitudini, eò quòd conueniat cum ea: quia est circa aliquod arduum, sicut fortitudo: tamen deficit ab ea, quia fortitudo est circa difficiliora, quia circa pericula mortis, quæ sunt difficiliora amissione magnarum pecuniarum, circa quam est magnificentia.

Ver. 2. DE VITIIS OPPOSITIS MAGNIFICENTIAE.

E MAgnificentia habet duo vitia opposita: vnum per defectum, & vocatur à Philos. Paruificentia, quæ opponitur magnificentiæ: quæ primò intẽdit magnum opus facere secundò intendit magnos sumptus administrare. Paruificus verò ecõuerso & opposito modo, principaliter enim intendit paruitatẽ sumptus. Vnde Philos. dicit, quòd intendit qualiter minima cõsumat: ex consequenti intendit paruitatem operis, quam. s. non recusat, sumptus magnos negando. Vnde Philosibidem dicit, quòd Paruificus est magna consumens in paruo, quia cùm non vult expendere, perdit bonum magnifici operis. Et sic paruificus d ficit à proportione, quæ est secũdum rationẽ inter sumptus & opus. Defectus autẽ ab eo quòd est secundũ rationem, causat rationem vitij, igitur paruificentia vitium est: & est mortale, quando est circa ea quæ sunt necessaria ad salutem. 2.2.q.135.

4. Ethic.

Ver. 3. DE CONSVMPTIONE.

F COnsumptio est vitium oppositũ magnificentiæ per excessum, & contrariũ paruificẽtiæ: quia vltra rationis modum multos sumptus facit. Et est maius quãdo in re parua: & detestabilius, quãdo in re illicita, vt de illo qui breui tempore cõsummauit omnia bona sua, viuendo luxuriosè. Et dicitur consumptio, animi prodigalitas, & inutilis atq; dãnosa expensio. Græcè autem dicitur capnosa, quia videlicet ad modum ignis qui est in furno, omnia consumit, & in fumum emittit. 2.2.q.135.ar.2

§. 6. DE PATIENTIA.

G PAtientia est virtus moralis, qua aliquis volũtariè mala ab extrinseco illata, æquo animo (hoc est sine perturbatione animi) tolerat, propter meliora bona quę sperat, ne videlicet ea perdat. Et sic patientia est malorum seu tristitiarum tolerãtia, moderans tristitias & afflictiones, quæ ab extrinseco inferuntur, ne propter eas (quãtecũque sint) homo recedat à bono virtutis. Et p hoc differt à temperantia, ad quam sicut ptinet moderari delectationes tactus, ita & tristitias contrarias ab extrinseco prouenientes, putà ex abundantia ciborum aut venereorum. Et sic materia & obiectum patientiæ sunt tristitiæ, afflictiones, & tormenta ab extrinseco prouenięt ia, finis verò est melius bonum. s. virtutis. Nemo enim sponte sufferret quod cruciat, nisi pro eo quòd delectat, eò q̃ animus secundum se abhorret à dolore & tristitia. Vnde nũquam eligeret ea, nisi propter aliquod bonum, quod est magis volitum, quàm horreantur & odio habeantur mala. Et si hoc sit propter Deum, ad charitatem pertinet. Et sic patientia otitur & fulcitur à charitate: licet fortis politicus rare possit: non tamen adeò faciliter, sicut cũ charitate, quæ ex memoria passionis & tormẽtorum, quæ Christus sustinuit pro nobis, omnia tormenta tolerabiliora facit, in cuius signum & figuram legimus Exod. 15. quòd lignum dulcorauit aquas Marath, quæ deglutiri non poterãt. Sic lignum crucis (hoc est Christi passio in carne susceptа, & deuotè considerata) dulcorat: & facit potabiles amaras tristitiarum aquas, quas vix bibere possumus. Vnde D. Greg. Si passio Christi ad memoriam reuocetur, nihil adeò amarum est, quod non æquo animo toleretur. Ideo D. Paul. nos ad eius reminiscentiam hortatur, dicens, Recogitate eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, vt non fatigemini animis vestris deficientes: nondum enim vsq; ad sanguinem restitistis. ¶ Ex præmissis infertur, quòd tolerantia malorum, quam sustinent mali ad mala perperranda, non debet dici patientia. Vnde D. Aug. in lib. de Patientia ait: Patientes propriè dicuntur, qui malunt mala non committendo ferre, quã nõ ferẽdo committere. In illis autem qui mala sustinent vt mala faciant, nec miranda nec laudanda patientia, quæ nulla est, sed miranda duritia. Notãdum tamẽ quòd non est contra patiẽtiæ rationem (cum tormenta inferuntur) voces emittere, plãgere, & clamare. Hæc enim naturalia sunt, sicut lachrymas emittere. Vnde nõ est turpe, neq; vitiosum, nisi immoderatè fiat. Nec est etiã cõtra rationem patiẽtiæ, q̃ aliquis insiliat in eũ qui mala facit. Vnde D. Aug. in quadam epist. contra Marcellinum ait: Præcepta patiẽtię nõ contrariantur bono reipublicæ, quo conseruando contra inimicos pugnatur. Et D. Chrysost. super illud Mat. 4. Vade satanas, ait: In iniurijs propriis patientem esse laudabile est: iniurias autem Dei sustinere, nimis impium est. Vnde legimus Heliam fecisse descẽdere ignem de cælo, super eos qui ad eum capiendum venerant, & Helisæum pueris irridẽtibus maledixisse, & in can. Glossarius, 23. q. 4. Syluestrum eos qui eum miserant in exilium, excommunicasse. Quod autem dicitur Lucæ 6. de altera maxilla præbenda, intelligitur in præparatione animi, & cum opus siue expediens fuerit vel secundum D. Aug. quando non est in iniuriam Dei, vel reipublicæ non contrariatur bono. Patientia quanuis subiectiuetur in appetitu concupiscibili, cùm moderetur tristitias quæ in eo sunt: adiungitur tamen fortitudini, quæ est in irascibili dupliciter: primò vt pars integralis, prout quis patienter sustinet pericula mortis. Secundò vt pars potentialis, quia conuenit & habet affinitatem cum fortitudine, cùm sit circa ardua & difficilia, sicut fortitudo. Et deficit ab ea, secũdum quòd se habet ad quæcunque alia mala, quæ sunt minora periculis mortis.

Obiectum patientiæ. Finis patiẽtiæ.

Heb. 12.

4. Reg. 1.

Patientia ab conuenit cum fortitudine.

Ver. 1. DE LONGANIMITATE.

A LOnganimitas est virtus, qua quis inclinatur ad magnũ bonũ, quod in longinquum distat, ne 2.2.q.136.ar.5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

desistat ab illo propter distantiam siue longinquitatẽ:sicut Magnanimitas tendit in aliquid magnum. Et ideo magis conuenit cum magnanimitate,quàm cũ patientia,propter spem quã ambæ habent. Cõuenit tamen & affinitatem habet cũ patientia:quia illa dilatio siue expectatio boni distantis,ex se causat tristitiam,iuxta illud,Prouer.13.Spes quæ differtur, affligit animam, vnde insustinendo huiusmodi passionẽ potest esse patientia.Ideo Rom.2.longanimitas ordinatur post patientiam cum dicitur:An diuitias bonitatis eius & patientiæ & lõganimitatis contemnis? Eadem etiam ratione constantia,quæ propriè est circa diuturnitatem laborũ,quos sustinet in continuata operis executione.Quia illud potest apprehẽdi sub ratione mali,& causare tristitiam,sicut dilatio boni.Constantia tamen magis pertinet ad perseuerantiam quàm ad patientiam,vt infra dicetur.

Ver. 2. DE PERMANENTIA PATIENTIAE.

2.2.q.136.art. 2.ad.1. Apoc.21. 1.Cor.13.

B PAtientia sicut & cæteræ virtutes morales,remanet in patria,nõ propter eũdem actum,quia ibi nullum erit malũ, nec imperfectio : tũc enim absterget Deus omnem lachymã ab oculis sanctorum,& mors vltrà nõ erit,neq; luctus,neq; clamor,neque dolor erit vltrà,& Apost.dicit:Cùm venerit quod perfectũ est, euacuabitur quod ex parte est,hoc est imperfectũ, propter quod aliqui dixerũt,quòd habitus virtutũ moraliũ nõ remanebũt in patria,nisi illarũ duntaxat,quæ aliquem actũ habere poterũt:vt iustitia,quæ habet actũ subiectionis, iustũ est enim subditum esse Deo, & similiter religio:quia exhibebũt sancti honorem Deo.Aliæ verò quę nõ possunt habere actum elicitum,vtpote quarum actus imperfectionem importãt:quemadmodum patientia & pœnitentia. Et eadem ratione virtutes theologicæ,& spes & fides, nõ remanebũt in patria licet aliqui voluerint dicere,q̃ manebũt propter ornatũ:alij dicũt propter actum,qui erit gaudiũ de actibus illarũ in via habitis,vel ad gratias agẽdas de actibus habitis in via,remanebunt in patria. Sed eadem ratione remaneret fides & spes:cuius oppositũ tenet D. Tho. Prætereà illud gaudiũ nõ elicitur ab habitibus virtutum moralium,quæ sunt in irascibili vel concupiscibili. Nec obiectum omnium illarum virtutum est gaudium,& gratiarum actiones elicũtur à virtute religionis. Et eadẽ ratione habitus fidei & spei maneret:cuius contrariũ videtur asserere D.Paul.dicens,Quod videt quis, quid sperat:& aliàs,Nũc manẽt fides, spes,charitas,&c.&,Cum venerit quod perfectum est,euacuabitur quod ex parte est.Eam ob rem omnibus põderatis,mihi D.Tho.resolutio placet,qua asserit omnes virtutes morales(quarũ actus imperfectionem importãt,vt pœnitẽtia,patiẽtia,& reliquæ)manere in patria,tãquã in fine & termino:ait enim q̃ actus patiẽtiæ non erit in patria in sustinẽdo aliqua,sed in fruitione bonorũ in quæ peruenire volebamus patiẽdo. Et sic in fine & termino nõ secũdum seipsam,hoc est quãtum ad habitum,prout interpretatur D. Caietan. afferens exemplũ de militia,quæ remanet in victoria & triumpho,tãquam in termino siue fine proposito, ac præmio & in se.Per hæc pacata manet cõtrouersia inter virtutes theologicas & morales in obiectis imperfectionẽ importantes,fidei enim tãquam terminus respõdet visio, spei comprehensio.

2.2.q.18.ar.2.

1.Cor.13.

Ver. 3. DE VITIIS PATIENTIAE OPPOSITIS.

C PAtientiæ (sicut & cæteris virtutibus moralibus) opponuntur duo vitia : vnum per excessum, aliud per defectum. Vitium per excessum non est nominatum : sed circumloquimur & dicimus esse nimiam tolerantiam malorum & dolorum ac tristitiarum, quando & pro quibus non oportet, & alio modo inordinatè sustinetur : vt puta, si quis pro custodia parui boni temporalis vult pati membrorum mutilationẽ aut mortem, in hoc enim casu peccatum mortale committitur. Et quandocunque sustinentur mala, quæ repelli præcipiuntur, aduertant superiores.

Ver. 4. DE IMPATIENTIA.

D IMpatientia est vitium oppositum patientiæ per defectum : & est defectus debitæ tolerantiæ, propter quam aliquis desistit à meliori bono. Et tunc est peccatum mortale, quando propter dolores seu labores,afflictiones & tristitias,prorumpit in murmurationes aut blasphemias,aut in alia vitia,contra charitatem siue dilectionem Dei aut proximi, iniuriando, conuitiando, detrahendo, aut aliquid aliud faciendo, vel omittendo quod ad necessitatem salutis pertinet.

§. 7. DE PERSEVERANTIA.

2.2.q.137. In lib. de perfect.

E PErseuerantia tripliciter accipitur:Primò pro dono Spiritus sancti actualiter assistẽtis,confirmantis,conseruãtis,& determinãtis eos in bonum vsq; ad finem.Vnde D.Aug.dicit:Asserimus donum Dei esse perseuerãtiam,qua vsq; in finem homo perseverat in Christo.Et talis perseuerantia distinguitur à gratia gratum faciẽte:quia multi habẽt gratiam gratum faciẽtem,qui nõ perseuerãt in ea vsquè ad finem vitæ:cùm liberum arbitrium hominis, etiam existentis in gratia, quãdiu est in via, est vertibile in bonum & in malum:neque perfectè & immobiliter determinatur in bonum,nisi per gratiam cõsummatam,quæ erit in patria,vel per specialem motionem Spiritus sancti,quæ inclinat & determinat in bonum vsque in finem vitæ, vt apparet in confirmatis & in omnibus qui perseuerãt absque interruptione,tales enim cẽsenturesse confirmati in gratia. Ex quo sequitur quòd cõfirmatio in gratia, non est habitus sed specialis assistẽtia Spiritus sancti

2.2.q.114.ar.9

præueniẽtis & mouẽtis eos ad omnes actus.Et hæc perseuerantia(vt D.Tho.dicit,)non cadit sub merito,sed per orationes impetratur:quanuis perseuerãtia gloriæ possit cadere sub merito, sicut ipsa gloria & gratia consummata cadit sub merito:quia gratia consummata & gloria sunt terminus motionis diuinæ:perseuerãtia verò quæ pẽdet ex sola motione diuina comparatur ad prædictum motum,sicut principium:ideo non cadit sub merito, sicut nec prima gratia. Secundò accipitur perseuerantia pro habitu perseuerantiæ infusæ,quæ est connexa gratiæ, sicut & cæteræ virtutes

tutes morales infusæ. Tertiò accipitur pro virtute morali acquisita, quia quis eligit persistere in quocunque bono difficili vsque ad finem siue terminum non vitæ, sed operis virtuosi:vt si miles perseueret vsque in finem certaminis,& magnificus vsque ad consummationem operis, & sic est virtus specialis. Quia diuturna sustinentia habet specialem rationem difficultatis : multi enim sustinent ad horam, qui non sustinent per annum : quanuis firmiter & immobiliter persistere in opere virtutis,requiratur ad omnem virtutem , per comparationem ad habitum. Quia conditio cuiuscunque habitus est vt faciat promptè,faciliter,& immobiliter operari quasi in modum naturæ.Non tamen omnis habitus aut virtus habet ex intentione & proposito immobiliter operari, & persistere vsque in finem operis.Sic perseuerantia adiungitur fortitudini, quia conuenit cũ ea: versatur enim circa arduum & difficile, sicut fortitudo : & deficit ab ea, quia fortitudo versatur circa pericula mortis,perseuerantia autem circa quodcunque bonum cuiuslibet virtutis.Et si perseuerantia determinetur ad pericula mortis,erit pars integralis fortitudinis.

Ver. 1. DE CONSTANTIA.

F COnstantia & perseuerantia cõueniunt in fine,quia ad vtranque pertinet persistere in aliquo bono,differũt tamen circa ea quæ difficultatẽ afferunt ad persistendum in bonis. Nã virtus perseuerãtię propriè facit hominem persistere in bono propter difficultatem quę prouenit ex ipsa diuturnitate. Et sic laus perseuerantiæ in hoc consistit , quòd aliquis non recedit à bono propter diuturnam tolerantiam difficilium & laboriosorum.Constantia autem facit firmiter persistere in bono,propter difficultatem quæ venit ex quibuscunque aliis exterioribus impedimentis.Et ideo perseuerantia est principalior pars fortitudinis,potior constantia. Quia difficultas quæ est ex diuturnitate,est essentialior actui virtutis,quàm illa quæ est ex exterioribus impedimentis.Vide definitionem constantiæ.§.præcedenti,versic.1.

2.2.q.137.ar.3

Ver. 2. DE MOLLICIE.

G MOllicies est peccatum oppositum perseuerantiæ per defectum.Vnde Philos. Molli opponitur perseueratiuus.Mollis autem dicitur qui de facili recedit à bono propter difficilia, quæ sustinere non potest.Molle enim aliquid non iudicatur,quia cedit fortiter impellẽti.Nam & mures cedunt machinis percutientibus.Ideo nõ reputatur aliquis mollis , si cedat aliquibus grauiter impellentibus. Vnde Philos.dicit q̃ si aliquis à fortibus & superexcellentibus delectationibus & tristitiis vincitur,nõ est mirabile.Mollicies causatur dupliciter:vno modo cõsuetudine:cùm enim assuetus est aliquis voluptatibus frui,difficilius potest earum abstinentiam sustinere. Alio modo ex naturali dispositione,quia habet animum minus constãtem, propter fragilitatem complexionis.Et hoc modo masculi qui faciliter cedunt,comparantur mulieribus , quæ ex fragilitate complexionis molles sunt(vt dicit Philos.)Et ideo qui de facili cedunt,muliebria pati dicuntur, quasi mulieres effecti.Delicioſi autem seu delicati ac teneri dicuntur,qui non possunt sustinere aliquos labores,nec aliquid quod voluptatem diminuat.Vnde dicitur Deuter.28.Tenera mulier & delicata gradi non potest nec pedis vestigium figere. Tales dicuntur molles , licet mollicies respiciat affectum delectationum & deliciarum. Et sic nimis appetere remissionem vel quancũque aliam quietem,pertinet ad molliciem.Alio modo accipitur mollicies,vt est species luxuriæ,de qua infra,cum de speciebus luxuriæ agetur infra c.7.§.4.versic.7.

2.2.q.138.ar.1 7.Ethic. Mollis quis dicatur. 7.Ethic. Mollicies causa.

Ver. 3. DE PERTINACIA.

A PErtinacia est vitium oppositum perseuerantiæ per excessum. Pertinax (secundum Isid.in lib. Etymo.) dicitur aliquis imprudenter tenens, quasi ad omnia tenax,& ideo dicitur pertinax, eò quòd imprudenti proposito seu sententia ad victoriam vsque perseverat. Et sic pertinacia est schironomones , hoc est fortis sententiæ : vel idionomones , hoc est propriæ sententiæ. Et oritur secundum iura canonica dicitur,qui deprehensus de hæresi, non vult continuo ad arbitriũ Episcopi abiurare : aut qui post abiurationem & purgationem canonicam, iterum in hæresim deprehensus fuerit incidisse.Et tales absque vlla misericordia sunt brachio siue curiæ seculari tradendi, vt habetur in c.ad abolendam extra de hæreticis,& in ca.accusatus,eod.tit.lib.6.Vide Dominum Cardinalem de Turre cremata in sua summa de Ecclesia , lib. 4. parte 2. ca.16. vbi ponit viginti modos conuincendi aliquem de pertinacia , inter quos ponit duos non prætereundos. Vnus est, quando præuentus de hæresi, persistit in negatiua,& testes idonei non sufficienter obiectati, persistunt in affirmatiua.Talibus non debet dari venia cùm venia non detur nisi correcto,& culpam suam recognoscenti. Alius modus est, cùm quis negat fundamentum fidei , hoc est Ecclesiæ authoritatem , & sacrorum conciliorum determinationem : alios breuitatis causa omitto. Vide ibidem.

2.2.q.138.ar.1 Pertinax in fide.

Ver. 4. DE PRAECEPTIS FORTITVDINIS.

B PRæcepta actuum fortitudinis reperiũtur tã in antiquo quàm in nouo testamento.In antiquo quidem,Deut.20.Non formides eos:quia dominus Deus vester in medio vestri est,& pro vobis contra aduersarios dimicabit.& Mat.11.Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.Et Mat.10.Nolite timere eos qui occidunt corpus,&c.& 1.Pet.5.Aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens,circuit quærens quem deuoret,cui resistite fortes in fide.Et Iaco.4.Resistite diabolo,& fugiet à vobis.

2.2.q.140.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE TEMPERANTIA.

CAP. VII.

2.2.q.141. *Temperantia dupliciter sumitur.*

TEmperantia, secũdum nominis impositionem, significat quandam tẽperiem, hoc est rationis moderationẽ. Et accipitur dupliciter. Vno modo generaliter, secũdum communitatem suæ significationis. Et tũc significat omnẽ moderationẽ quam facit ratio in operationibus & passionibus humanis, quod conuenit omni virtuti. Et sic temperantia nõ est specialis virtus, sed cõditio omnium virtutum. Alio modo accipitur antonomaticè & restrictè, sicut etiam alia nomina communia restringuntur ad ea quæ sunt præcipua inter illa: vt hoc nomen (vrbs) quod significat omnes vrbes, restringitur antonomaticè ꝓ Roma, quæ est principalis. Sic temperantia, quæ significat omnem moderationẽ, antonomaticè restringitur pro moderatione seu refrenatione eorũ quæ maximè alliciũt appetitũ: vt sunt delectationes tactus cibi & venereorum. Et ex consequenti pro refrenatione tristitiarũ, quæ proueniũt ex defectu siue absentia delectabilium: sicut fortitudo communiter accepta, est circa omnes timores: sed antonomaticè & propriè, circa timores mortis, qui sunt præcipui, & magis retrahunt à bono rationis. Sic temperantia propriè, secundũ Philos. est circa cõcupiscentias & delectationes tactus, quæ sunt præcipuę, quia maximè pertinent ad cõseruationem humanæ vitæ, vel in specie, vel in indiuiduo, in quibus consideratur aliquid principale, & aliquid secundarium. Principaliter quidem ipse vsus necessariorum: putà fœminæ, quæ est necessaria ad conseruationem speciei: & vsus cibi & potus, qui est necessarius ad cõseruationẽ indiuidui. Et ipse vsus necessariorũ habet quandam essentialem delectationem adiunctã, ne relinquãtur necessaria vitæ humanæ: aliàs homines de necessariis nõ curarent, vt videmus in infirmis, qui nõ curãt de cibis, eò quòd non delectentur. Si huiusmodi delectationes sunt moderatæ, nõ sunt malæ, vtpote à natura inditæ. Secundariò circa vtrũq; vsum cõsiderãtur ea quæ faciũt ad hoc ꝙ vsus sit magis delectabilis: vt pulchritudo & ornatus fœminę, & sapor delectabilis in cibo & potu. ac etiã odor. Ideo tẽperãtia principaliter est circa delectationes tactus, quæ cõsequitur necessariũ vsum rerũ, quarũ omnis vsus est in tãgẽdo. Circa delectationes autẽ gustus, olfactus, aut visus, est tẽperãtia & intẽperãtia secũdariò, inquãtũ sensibilia horũ sensuum cõferũt ad delectabilẽ vsum rerũ necessariarũ, quæ pertinẽt ad tactũ. Quia tamẽ gustus est propinquior tactui, quàm alij sensus, vt dictũ est: ideo tẽperantia est magis circa gustũ, quàm circa alios sensus: sed principaliter circa tactũ. Quapropter Isid. dicit, quòd tẽperantia videtur gustu parũ vel nihil vti. s. primò & principaliter, licet bene secundariò & intelligit de gustu vt gustus est. s. discretiuus saporum: quia vsus saporum, & delectatio ipsum essentialiter cõsequens ad tactum ptinet. Vnde Philos. 2. de Anima dicit, quod tactus est sensus alimenti. Nutrimur enim calido & humido, frigido & sicco. Sed ad gustum per humiditatem pertinet discretio saporum, quæ conferũt ad delectationem alimẽti, inquantum sunt signa conueniẽtis nutrimẽti.

3. Ethic. *c.1.§.7. In lib. Ethic.*

§. 1. DE REGVLA TEMPERANTIAE.

2.2.q.141.ar.6

CIrca tẽperantiã quantum ad quantitatem vsus rerum non potest dari certa regula: cùm temperantia sit circa actus humanos qui sunt in particulari, particularia autẽ sunt quasi infinita & varia atq; variabilia. Quod enim multũ esset Pigmeo, parum esset Miloni gigãti. Et circa eundem hominem est variatio tẽporis, dispositionis, fortunæ, status, & officiorũ: aliquo enim tempore (putà sanitatis) aliquid est parũ quod alio tempore (putà infirmitatis) est multum & nocium. Et laudabiliter plus exponit quis, quãdo habet exteriora bona fortunæ, & est in officio cõstitutus: quàm quãdo est eis denudatus. Ideo nõ potest certa regula dari. Sed regula generalis temperãtiæ (quã quilibet debet sibi applicare) sumitur ex fine: finis enim est regula eorũ quæ sunt ad finem, cùm ei debeãt proportionari. Sed omnia delectabilia quæ veniũt in vsum hominis, ordinãtur ad aliquã huius vitę necessitatẽ, sicut ad finẽ: igitur, &c. Finis autem est duplex. s. proximus & immediatus ac immediate mouẽs, & finis remotus siue vltimus, ad quẽ operatio finaliter ordinatur siue terminatur: vel alio modo duplex est finis. s. operantis & operis: sicut patet in ædificatione. Finis ędificationis domus, est protectio ab imbribus, frigoribus, & vẽtis, ac solis ardoribus: Finis autem operãtis siue ædificatoris, est aliquãdo lucrũ. Sic intẽperantia, finis operis tẽperantię siue remotus, est domus æterna siue beatitudo, ad quã omnes actus finaliter debẽt terminari. Et ideo quicquid in delectabilibus fit contra hũc finẽ, est cõtra principalẽ regulã tẽperantiæ, & ꝙ cõsequẽs peccatum: vndenũquam propter delectationes prętermittẽda sunt ea quæ ad honestatem & animę salutem ptinẽt: vt sunt præcepta Dei, naturæ, aut Ecclesiæ, & superiorum. Vnde Philos. dicit, quòd in delectabilibus quibus tẽperatus vtitur, nõ solùm considerat, vt sunt impedimenta sanitatis, & bonæ vel malæ valetudinis corporalis: sed etiã ne prẽter bonũ (hoc est cõtra honestatem) fiant. Finis autẽ operantis proximus & immediatè mouẽs ad vtẽdum delectabilibus, est necessitas huius vitæ, quæ absq; illis pseuerare nõ posset. Vnde D. Aug. dicit: Habet enim tẽperatus in rebus huius vitæ regulã, vtroq; testamento firmatam: vt eorum nil diligat, nil per se appetendum putet, sed ad vitæ huius atq; officiorum necessitatem, quantum satis opus est, vsurpet. Necessarium tamen hic nõ accipitur absolutè, ꝓ eo, sine quo res nullo modo esse posset: quia sic maxima parcimonia esset necessaria, cùm natura valde modicis contẽta sit: Sed accipitur hic necessariũ pro necessario conueniẽtiæ, pro eo sine quo nõ posset res cõuenienter esse. Ideo D. Aug. ad necessitatẽ vitæ addit officiosum. Vnde Philos. dicit, ꝙ tẽperatus appetit delectabile propter sanitatem vel propter bonam habitudin

2.2.q.141.ar.6 *In lib. de mor. Ecclesiæ.* *3. Ethic.*

habitudinem. Alia verò quæ non sunt ad hoc necessaria, dupliciter se habere possunt. Quædã enim sunt impedimenta sanitatis, vel bonæ habitudinis, & his temperatus non vtitur. Quædam verò sunt, quæ non sunt impedimenta: & his moderatè vtitur pro loco & tempore ac congruentia eorum, cum quibus conuiuit. Ideo Philos. ibi dicit, quòd temperatus appetit alia delectabilia, quæ s. non sunt necessaria ad sanitatem, vel bonam habitudinem, non impedimenta his existentia.

Ver. 1. DE VITIIS OPPOSITIS TEMPERANTIAE.

E TEmperantię opponitur intemperantia: quæ est, quando homo non secundum rationem se habet ad delectabilia. Et quia hoc potest fieri vel propter defectũ, vel excessum: ideo intemperantia amplectitur duo vitia: Vnum per defectum, quod dicitur insensibilitas: aliud per excessum, quod dicitur bestialitas: de quibus dicendum est. *2.2.q.142.*

Ver. 2. DE INSENSIBILITATE.

F INsensibilitas est vitiũ, quo aliquis absque rationabili causa fugit delectationes sensibiles, tanquam secundum se malas. Notanter dictum est, absque rationabili causa, & tanquam secundũ se malas: quia aliquando abstinere à delectationibus sensibilibus, non vt secundum se malis, sed propter rationabilem causam, laudabile est: vtpote propter aliquem bonum finem, sicut propter sanitatem corporalem, ac etiam propter alicuius officij executionem: sicut athletas milites necesse est à multis delectabilibus abstinere, vt officiũ proprium exequantur. Vnde Apost. Omnis enim qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet. Similiter & pœnitentes, ad recipiendam animæ sanitatem, vtuntur abstinentia delectabilium, quasi quadam dieta. Et homines volentes cõtemplationi rebus diuinis vacare, vt prædicatores, & alij qui huiusmodi officiũ assumpserunt, vt contemplationi vacent, & quasi quadam spirituali propagatione bonum spirituale in alios trãsmittant, à multis delectationibus abstinent: à quibus illi, quibus ex officio competit operibus corporalibus & generationi carnali vacare non abstinent. Vnde Dan. dicebat: Ego Daniel lugebam trium hebdomadarum tempus, panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, sed neq; vnguento vsus sum. Nec tamen aliquid prędictorum ad insensibilitatis vitium pertinet, quia erant secũdum rationem. Hoc vitiũ est nũc valde rarum. Graue tamen peccatum est, cùm sit mortale, maximè cùm quis tantum horret à delectationibus sensibilibus, quod necessaria ad cibãdũ seipsum subtrahit, aut negat debitũ vxori in casu quo reddere tenetur: & generaliter si alia necessaria prætermitteret, quia ageret cõtra ordinem naturæ inditũ à Deo. *1.Cor.9.* *Dan.10.*

Ver. 3. DE BESTIALITATE.

G BEstialitas est vitium temperantiæ oppositum per excessum. Et incurritur quandocunq; quis vtitur delectationibus sensibilibus plusquã oportet secũdum rationem, tunc enim efficitur similis bestiis, quæ ratione carẽt, & solam delectationem in operibus eorum quærũt. Vnde quando cessat delectatio, cessant ab operatione. Notãdum tamẽ quòd cùm Philos. dicit, Nomẽ intemperantię referimus ad puerilia peccata: non vult dicere ꝙ intemperãtia cõueniat solum pueris: sed quia peccatum intemperantię est peccatum superfluę concupiscentię, quę assimilatur puero propter tria. Primò quantum ad id quod appetit, quia vterq; appetit turpe, hoc est inordinatum. Puer enim non attendit ordinem rationis, similiter neq; cõcupiscentia audit rationem (vt dicit Philos.) Secundò assimilatur puero quantum ad mentem. Quia quemadmodum si puer proprię volũtati dimittatur, crescit in propria voluntate. Vnde Sap. Equus indomitus fiet durus, & filius remissus euadet prœceps: Ita etiã concupiscẽtia si ei satis fiat, crescit, & maius robur accipit. Vnde D. Aug. 7. Confessionum, Dum seruitur libidini, facta est consuetudo: & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Tertiò assimilatur quantum ad remedium. Puer enim emendatur per hoc quòd coercetur. Vnde Salom. Noli subtrahere à puero disciplinam, tu virga percuties eum, & animã de inferno liberabis. Similiter dum concupiscentię resistitur, reducitur ad debitum honestatis modum. Et ideo Philos. dicit, quòd quemadmodum puerum oportet secundum prœceptum pędagogi viuere, sic & concupiscibile conformari rationi, & ideo quando deordinatur à ratione, est peccatũ: & tunc est mortale, quando propter delectationes huiusmodi fit contra aliquod præceptum: & tantò grauius, quantò contra maius præceptum: & grauissimum, quãdo excedit modum naturæ, vt si quis delectaretur in comestione carniũ humanarum, aut potatione sanguinis, aut abuteretur masculis & animalibus brutis, huiusmodi actus excedunt gradum bestialitatis. Bestiæ enim irrationabiles non commiscentur cum alterius generis animantibus, & si oppositũ fiat, vel malitia hominum, vel aliunde, monstra magna oriuntur, & abominationes reputantur. Vnde dicitur crimen pessimum, de quo Ioseph accusauit fratres suos, sed hoc in genere suo, & nõ absolutè: quia blasphemia Dei & hęresis sunt grauiora peccata. Notandum prætereà quòd licet aliqua peccata sint grauiora intemperantia, vt homicidium, & blasphemiæ, & huiusmodi: Peccatum tamen intemperantiæ inter peccata humana, quæ attẽduntur circa passiones appetitus concupiscibilis, est magis exprobrabile & abominabile. Vnde Philos. 3. Ethic. dicit, quòd intemperantia inter alia vitia exprobrabilis est. Et D. Greg. ait: Vitia carnalia, etiam si sint minoris culpę, sunt tamen maioris infamię, ex natura ipsorum & secundum opinionem hominum, nisi propter assuetudinem, quę aliquando magna vitia facit arbitrari virtutes. Ex natura tamen ipsorum sunt grauia duplici ratione. Prima, quia maximè repugnant excellentię hominis, qui per intemperantiam comparatur iumentis, iuxta illud Psal. Homo cùm in honore esset, non intellexit: compara- ratus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Secũda, quia maximè repugnat claritati

2.2.q.154.ar. 11. & 12. *7. Ethic.* *Eccl.1.* *Prouerb.23.* *3. Ethic.* *Psal.48.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

& pulchritudini virtutis. Quia in delectationibus minus apparet de lumine rationis, ex qua tota claritas & pulchritudo virtutis procedit ac emanat.

2.2.q.141.

§. 2. DE PARTIBVS INTEGRALIBVS TEMPERANTIAE.

A TEmperantia habet duas partes integrales, concurrentes & necessariò requisitas ad perfectũ actum ipsius. s. verecundiam & honestatem. Verecundia disponit ad hoc quòd quis refugiat turpitudinem, temperantiæ contrariam: Honestas autem disponit ad hoc quòd amet pulchritudinem temperantiæ, quæ sibi vendicat decorem quendam.

2.2.q.144. 2.1.5.11. Ver.3.

Ver. 1. DE VERECVNDIA.

B VErecundia, propriè loquendo, est passio appetitus irascibilis: & est species timoris, vt dictum est. Et est quædã corporalis immutatio, ex qua aliquando rubedo apparet in facie, ex timore turpitudinis & exprobrationis proueniens. Et quia sicut honor importat testimonium virtutis: ita opprobrium, cuius timor est verecũdia, importat testimoniũ de defectu alicuius, præcipuè secundum aliquam culpam. Et ideo quantò testimonium alicuius reputatur maioris ponderis, tãtò ab eo aliquis magis verecundatur. Testimonium autem reputatur maioris ponderis, vel propter certitudinem veritatis, vel propter effectũ. Certitudo veritatis adest testimonio alicuius propter duo: Primò propter certitudinem iudicij. vt patet de Sapientibus & virtuosis, à quibus homo desiderat honorari, ideo magis de illis verecundatur. Vnde à pueris & bestiis nullus verecundatur. Secũdò propter cognitionem eorum, à quibus est testimonium: quia vnusquisque bene iudicat quæ cognoscit: & sic magis verecundatur à personis coniunctis, quæ facta nostra cõsiderant. A peregrinis autem & ignotis, ad quos nostra facta perueniunt, non verecundamur, quia citò transeunt: sed magis verecundamur à personis coniunctis & notis, cum quibus semper cõuersaturi sumus, quasi nobis ex hoc perpetuum proueniat detrimentum. Ex effectu autem aliquod testimoniũ est magni ponderis, propter iuuamen & nocumentum ab eo proueniens, & ideo magis desiderãt homines honorari ab his qui possunt iuuare: & magis verecundantur ab his qui possunt nocere. Verecũdia est propriè de actu turpi perpetrato: & erubescentia est de actu turpi committẽdo, verùm tamen ista confundũtur, & vnum assumitur pro alio. Vnde Damasc. & Greg. Nazianzenus dicũt, quòd verecundia est de turpi actu perpetrato vel perpetrando. Verecundia in virtuosis nó reperitur. Vnde Philos. dicit: Verecundia non est hominis virtuosi: quia virtuosus contemnit opprobria, quæ sibi inferuntur propter virtutem: quia indignè sibi inferũtur, vt dicit Philos. de magnanimis. Et Act. 5. habetur: Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Et si aliquis verecũderur ex opprobriis quæ sibi propter virtutem inferuntur, non est perfectè virtuosus. Quia quantò magis quis est virtuosus, tantò magis contemnit exteriora bona & mala. Vnde Ezech. 5. Nolite timere opprobrium hominum. s. bene agendo. Et ideo si propter verecũdiam aliquis omitteret facere aliquid quod est sub præcepto, non excusaretur à mortali peccato. Si tamen per accidens aliquis verecundetur de operibus virtuosis, inquantum reputantur vitiosa secundum opinionem hominum, vel inquantum homo refugit in operibus virtuosis notam præsumptionis vel inanis gloriæ aut etiam simulationis, non peccat. Quia ad virtuosum nõ solùm punet vitare vitia, sed etiam ea quæ habent speciem vitiorũ. Vnde 1. Thess. 5. dicitur: Ab omni specie mala abstinete vos. Quòd autem aliquis nõ verecũdetur de operibus vitiosis, vel magis vitiosis, prouenit ex hoc quòd non existimat malum, vel minus malum: vel quia habet minus de ratione turpis secundum opinionem hominum, vt peccata spiritualia, vel ex excessu boni temporalis aut potestatis, & ideo principes & potentes magis verecundantur de timiditate quàm de audacia, & de furto quàm de rapina, vel etiam quia non existimatur vt possibile, vel saltem vt difficile vitari, vel quia committens non apprehẽdit turpitudinem vt possibilem sibi, vel quasi non facilè vitabilem. Et ideo senes & virtuosi verecundia carẽt. Sunt tamen ita dispositi, quòd si in eis esset aliquod turpe, verecundarentur. Vnde Philos. dicit, quòd verecundia est ex suppositione studiosi. ¶ Ad sciendum autem an & quomodo verecundia sit virtus: notandum est quòd virtus accipitur dupliciter. s. communiter & propriè, siue largè & strictè. Accipiendo virtutem propriè & strictè, verecundia non est virtus: quia virtus est perfectio quædam, vt habetur in 7. Ethic. & in 1. de Cælo dicitur, quòd virtus est dispositio perfecti ad optimum. Et ideo omne illud quod repugnat perfectioni, deficit à ratione virtutis. siue non est propriè virtus. Sed verecundia repugnat perfectioni, quia est timor alicuius turpis & exprobrabilis. Ille autem qui est perfectus secundum habitum virtutis, non apprehendit aliquid faciendum exprobrabile, nec actu facit aliquid turpe, vnde opprobrium timeat: igitur verecundia non est virtus. Præterea omnis virtus est habitus electiuus: sed verecundia est passio: igitur. &c. Et quanuis ex multoties verecundari possit causari aliquis habitus virtutis acquisitæ, per quem aliquis turpia vitet, non tamen vt vlterius & magis verecunderur. Sed ex illo habitu virturis acquisitæ sic se haberet, quòd magis verecundaretur, si materia verecundiæ adesset. Accipiendo tamen virtutem communiter & largè, prout se extendit ad omne laudabile in humanis actibus vel passionibus, verecundia potest dici virtus, cùm sit quædã passio laudabilis. sicut spes & misericordia. Et sic accipiẽdo virtutem, verecũdia dicitur quasi virtus integralis prudentiæ (vt prædictum est) vel secundũ Philos. præsuppositiuè, quia præsupponit temperatum fuisse verecundum, siue refugientem turpia.

4. Ethic. 4. Ethic.

4. Ethic.

Ver. 2. DE HONESTATE.

2.2.q.145. AD cognitionem honestatis, supponendum est quid dicatur delectabile, vtile, decorum, & honestum.

honestum. Delectabile dicitur omne illud quod est conueniens, & sic delectabile & conueniens idem sunt, quemadmodum disconueniens & tristabile. Sicut vnumquodque naturaliter tristatur indisconuenienti: sic naturaliter quiescit, delectatur, & gaudet in suo cõuenienti, quãdo habet ipsum. Vnde dicit Philos. quòd ridiculum est quærere propter quid aliquis velit delectari: cùm naturale sit omnibus, complacere & quiescere in suo conuenienti. Quietè enim omnia sicut & bonũ appetũt. Verùm quia duplex est appetitus. s. sensitiuus & rationalis: ideo duplex est quies siue delectatio. s. sensitiua & rationalis. Et quia appetitus sensitiuus & rationalis aliquando in actibus contrariãtur, iuxta illud Gal. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: vt non quæcunque vultis, illa faciatis: ideo stat bene quòd aliquid sit delectabile secundum sensum, quod non est delectabile sed tristabile secundum rationem, vt turpe. Resultat igitur ꝙ delectabile quietat appetitum, non tamen sequitur quod omne delectabile sit virtuosum & honestũ, sed solùm delectabile secundum rationem. Vtile dicitur aliquid, inquantum seruit & ordinatur ad aliquid consequendum, & ratio vtilis in hoc consistit, quòd est ordinari ad aliud, siue sit delectabile, siue amarum & tristabile: vt medicina ad sanitatem. Et ideo aliquando id quod est vtile, non est delectabile, vt potio amara. Aliquando tamen cõtingit quòd id quod ordinatur ad aliud, sit delectabile: vt comestio, quæ ordinatur ad vitæ sustentationem. Hoc tamen non habet, vt vtile est, siue inquantum ordinatur, sed vt conueniens est. De:orum & pulchrum idem sonant. Et de ratione decori & pulchri est claritas & debita proportio. D. Dionys. 4. c. de Diui. Nom. dicit, quòd Deus est pulcher, sicut vniuersorum cõsonantiæ & claritatis causa. Vnde pulchritudo corporis in hoc cõsistit, quòd homo habeat membra corporis proportionata, cum quadam debiti coloris claritate. Color enim est participatio quædam luminis quod claritatem facit, similiter pulchritudo spiritualis in hoc consistit, quòd conuersatio hominis, siue actus eius sit bene proportionatus secundum spiritualem rationis claritatem siue veritatem. vnde D. Aug. ait, Honestatem vocant intelligibilem pulchritudinem, quam spiritualem nos propriè dicimus. Et cùm honor sit testimoniũ honesti & virtuosi, & gloria sit effectus honoris. (Ex eo enim quòd aliquis honoratur & laudatur, redditur clarus in oculis aliorum,) constat idem esse honorificum & gloriosum: sicut idem sunt honestum, decorum & virtuosum. Et per oppositum illud quod est turpe & vitiosum, dicitur inhonestum. Vnde Apost. Quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorem honorem habent, honesta autem nostra nullius egent. Apost. vocat ibi inhonesta, membra turpia: honesta autem, membra pulchra, & sic idem sunt pulchrum. decorum. honestum, & virtuosum. Honestum enim (vt dictũ quod de ebriis dicitur 2. Ethic. quòd vinum facit præcordia honesta: quia hoc intelligitur secundum eorum reputationem, videntur enim sibi magni & honorandi. Sed hoc quod est ordinatum per rationem, est virtuosum: igitur honestum est virtuosum. Præterea cùm id quod est ordinatum per rationem, sit naturaliter conueniens homini & vnumquodque naturaliter delectetur in suo conuenienti, & delectatio quietet appetitum, & sit appetibilis propter se: sequitur quòd omne honestum & virtuosum, sit delectabile, & propter se appetibile: vt probat Philos. 1. Ethic. Et quia ipsa virtus secundum se honesta est, & ordinatur ad felicitatem: sequitur quòd est aliquid honestũ & vtile. Et sic vnum & idem potest esse simul & semel delectabile, vtile & honestum. Et ita se habent, quòd omne honestum est vtile & delectabile, sed non econuerso. Aliqua enim sunt vtilia, quæ non sunt honesta: & etiam aliqua delectabilia, quę non sunt vtilia neque honesta: vt sunt cogitationes malæ. Ex præmissis apparet quòd honestas, decor, & spiritualis pulchritudo idẽ sunt: & quòd pulchrum & honestum temperantiæ attributum, opponitur turpi & exprobrabili: quod attribuitur intemperãtiæ, vt dictum est. Et cùm contraria se inuicem manifestent, iuxta illud Philosophi: Sicut propositum in proposito, sic oppositum in opposito: Igitur honestas, quæ est turpitudinis oppositum, attribuitur temperantiæ: non vt pars subiectiua: quia temperantia nõ est pars subiectiua honesti communiter accepti. Nec etiam est pars potentialis, sed quasi integralis, pro quanto ad temperatum pertinet amare pulchritudinem, quæ specialiter attribuitur temperãtiæ.

7. Ethic.

Vtile quid sit.

Lib. 83. q.

1. Cor. 12.

Honestum.

In lib. Topi.

§. 3. DE PARTIBVS SVBIECTIVIS TEMPERANTIAE.

A PArtes subiectiuæ siue species temperantiæ sunt 4. s. abstinentia, sobrietas, castitas, & pudicitia. Duæ primæ moderantur delectationes circa nutrimentũ: abstinentia circa cibum, sobrietas circa potum: aliæ duæ moderantur delectationes circa generationẽ, castitas circa actum generationis, pudicitia verò delectationes circũstãtes, puta quæ sunt in osculis, tactib⁹ & amplexibus.

Ver. 1. DE ABSTINENTIA.

2.2.q.146. B ABstinẽtia (secũdum impositionem nominis) significat subtractionem vel abstractionem ciborum. Et quia abstractio ciborum dupliciter considerari potest: ideo abstinentia dupliciter accipitur, vno modo pro subtractione ciborum absolutè, vt idem est quod non comedere. Et sic non est virtus, nec actus virtutis, cùm sit pura negatio. Alio modo accipitur pro abstractione ciborum ad rationem relata: quæ secundum se est indifferens, quia potest esse ordinata, vel inordinata: sicut vsus ciborum secundum se non est bonus neque malus, sed indifferens: ideo non pertinet ad regnum Dei, & sic intelligitur illud 1. Corinth. 4. Non est regnum Dei esca & potus. s. secundum se. Et illud 1. Corinth. 8. Esca non commendat nos Deo, neque enim si non manducauerimus aliqua vel aliquando, deficiemus: neque si manducauerimus, abundabimus. scilicet spiritualiter. Si fuerit inordinata, erit mala, & pertinet ad vitium: Si verò fuerit ordinata, erit

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ciborum abstractio.

erit bona,& pertinet ad virtutem. Aduerte tamen quòd abstractio ciborum potest dupliciter ordinari & moderari per rationem,vno modo secundum quãtitatem vel qualitatem, prout refertur ad sanitatem,& sic moderari abstractionem ciborum pertinet ad artem medicinæ, quæ determinat quibus cibis,& in qua quantitate,& quo tempore debeat infirmus vti. Alio modo abstractio ciborum moderatur per rationem, secundum quòd sit ex fide & dilectione Dei, ad reprimendas concupiscentias,aut deletionem peccatorũ,aut animi serenitatẽ,& eleuationem in Deum,& hoc modo pertinet ad regnum Dei, & significat actum vel habitum virtutis, quo homo eligit sibi

3.d.de quæst. Etam.

abstrahere cibos secundum rationem,propter fines prædictos.Vnde D.Aug.ait:Nõ interest omnino(s.ad virtutem & extra ieiunij tempus)quod alimentorum vel quantum quis accipiat,dummodo id fiat pro congruẽtia hominũ & personæ suæ,& pro valetudine siue necessitate:sed quanta facilitate & serenitate animi quis valeat,cùm oportet & necesse est,carere.Ad hãc nos hortatur

Luc.21. 2.Pet.1.

Christus dicens: Attendite ne grauentur corpora vestra crapula & ebrietate.Et hoc modo D.Pet. connumerat abstinentiam aliis virtutibus:Ministrate(inquiens)in fide vestra virtutem,in virtute scientiam,in scientia autem abstinentiam.Ieiunium est actus virtutis abstinentiæ,ad quod nos hortatur D.Paul.Exhibeamus nos tanquam Dei ministros,&c. subdit in ieiuniis, &c. Ad huius

2.Cor.6.& 11.

euidentiam notandum est,quòd ieiunium est quintuplex.s.spirituale,naturale,morale,pœnitentiale,& Ecclesiasticum.Ieiunium spirituale est abstinentia à peccato, iuxta illud Esa. 58. Nónne hoc est magis ieiunium quod elegi?dissolue colligationes impietatis,&c. Et ad hoc ieiunium tenentur omnes omni tempore.Vnde Eccle.21.Quasi à facie colubri fuge peccatum. Ieiunium

Ieiunium naturæ quid sit. 2.2.q.147.

naturæ dicitur omnimoda abstractio seu abstinẽtia à cibo & potu:& vocatur à D.Thoma,ieiunium ieiunij.Et ad tale ieiunium obligãtur sani accedentes ad Eucharistiæ communionem,vt habetur in can.Sacram,de consecr.dist.1.¶ Ieiunium morale est abstractio cibi & potus ex proposito, propter aliquam causam rationabilem facta.Et de hoc debet intelligi dictum D. Aug.& aliorũ,qui

Ieiunium pœnitentiæ.

dicunt nil referre ad ieiunium,quibus cibis & quibus horis quis vtatur. ¶ Ieiunium pœnitentiæ est abstractio ciborum delectabilium,ad placandam iram Dei, & impetrãdam remissionem peccatorum. Vnde Ioel.2.dicitur:Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio,fletu, & planctu. Et hoc modo ieiunabat Dauid,qui dicebat:Genua mea infirmata sunt à ieiunio:& caro mea

Psal.118. Psal.34.

immutata est propter oleum.Itẽ,Humiliabã in ieiunio animã meã.Hoc ieiunio ieiunauit Achab,

3.Reg.21. sone 3.

& viri Niniuitæ.Ex ore regis & principum indictum est ieiunium:& Deus misertus est eorum.Et 1.Esdræ 8.dicitur,Ieiunauimus & rogauimus Deum,& euenit nobis prosperè. Et tale ieiunium. & omnia ieiunia Iudæorum.de quibus Zach.8.erant à vespero vsque ad vesperũ,& sic toto die nil

Dan.10.

gustabãt,& affligebãt,per diem animam suam. Neque in vespero,cùm refectionem accipiebant, vescebantur carnibus.Vnde Dan.de ieiunio trium hebdomadarum dicebat, Panẽ desiderabilem non comedi,& caro & vinũ non introierunt in os meum:aliàs non fuisset magna afflictio,de qua tamen aliqui iactabant se.Esa.58.Quare ieiunauimus,& nõ aspexisti? afflixímus animas nostras, & nescisti?¶ Ieiunium ecclesiasticum(hoc est ab Ecclesia indictum)consistit in abstinentia carnũ. & vnica comestione,hora competenti:& est duplex.s.quadragesimale, quatuor tempotum & vigiliarum,quæ differunt inter se dupliciter. Primò quo ad abstractionem ciborum.Quia aliis diebus ieiuniorum à quadragesima, possunt ieiunantes & non ieiunantes vti ouis & lacticiniis, in quadragesima autem non licet:vt habetur in c.denique.4.dist.Secundò differunt quo ad institutionem:quia ieiunia quatuor temporum & aliorum dierum instituta sunt à summis põtificibus: sed ieiunium quadragesimæ habemus ex traditione Apostol.vt ait D. Hierony.in epist. ad Marcellam:Nos vnam quadragesimam ex traditione Apostol.toto anni tempore nobis congruo ieiunamus.Et D.Ignatius in quadam epist.dicit se accepisse hanc ordinationem à D.Ioan.Euangelist.Et in 4.epist.quæ est ad Philip. ita scribit:Dies festos nolite inhonorare:quadragesimam verò nolite pro nihilo habere,imitationem enim continet Dei conuersationis.Hebdomadã etiam passionis nolite despicere.Quomodo autem quadragesimam non aspernandã esse admonuisset, nisi ea tẽpestate,qua adhuc apostolica floruerũt tempora,fuisset eius obseruatio instituta ? Et Theop. Alexandrinus scripsit,dicens:habemus quadragesimam ab Apostol. institutam & ordinatam.Et Maximus in quodã sermone de ieiunio quadragesimæ dicit: Sacrarum literarum exempla protulimus, quibus approbaremus hunc quadragenarium numerum non esse ab hominibus constitutum,sed diuinitus consecratum,nec terrena cogitatione initiatum,sed cœlesti maiestate præceptum.Et paulo post de eadem materia loquens,ait:hæc autem præcepta (quibus.s.constitutum est illud quadragenarium quotannis ieiunium)non tã sacerdotum præcepta quàm Dei sunt.Atque ideo qui ea spernit,non sacerdotem spernit,sed Christum,qui in suo loquitur sacerdote, hæc ille.Et D.Gregor.Et habetur in c.Quadragesima,de consecr.dist.5.dicit: Quadragesima summa obseruatione est obseruanda,vt ieiunium in ea præter dies dominicos (qui de abstinentia subtracti sunt)nisi quem infirmitas impedierit,nullatenus soluantur: quia ipsi dies decimæ sunt anni. Et in c.non oportet.de consecr.dist.3,ex concilio Laodicen.iubetur ieiunium quadragesimæ integrum seruari absq; solutione in feria quinta hebdomadæ sanctæ,hoc modo.Non oportet in quadragesima feria quinta vltimæ hebdomadæ ieiunium dissolui,& totam quadragesimam inhonorari:sed per totos dies ieiunare, & escis conuenientibus abstinẽtiæ,id est,aridioribus vti. Nec legitur aliunde habuisse initium.Neque verisimile est quòd Ecclesia hanc sarcinam acceptasset,& per tot secula obseruasset, nisi à Spiritu sancto & Apostolis emanasset. Hanc Apostolorum ordinationem

ordinationem prædixerat Christus,respondendo discipulis D.Ioannis Baptistæ,qui indixerat ipsis ieiunia frequentia.vnde dicebant:Quare nos & Pharisei ieiunamus frequenter, discipuli autẽ tui non ieiunant:respondit Christus:Nunquid possunt filij sponsi lugere, quandiu cum eis manet sponsus? Veniẽt autem dies cùm auferetur ab eis spõsus,& tũc ieiunabũt, hoc est ieiuniũ ordinabunt & obseruabũt.De obseruatione ieiunij quo ad eos habetur Act.13. Ministrantibus autem illis Domino & ieiunãtibus,dixit illis Spiritus sanctus:Segregate mihi Saulum & Barnabã ad opus,ad quod assumpsi eos.¶ Ordinauerũt autem Apost.ieiuniũ quadragesimale propter tria. Primò in memoriam ieiunij Christi,de quo Mat.4.& vt nos ei quodã modo nobis possibili conformemur.Secũdò vt decimas temporis Domino redderemus:Vnde D.Grego.ait,vt qui toto anno nobis viuimus,authori nostro in eius decimis mortificemur.Tertiò propter bona quæ nobis à ieiunio prouenirũt.Idem Greg.aliqua assignat in præfatione quadragesimæ,dicens:Qui corpora ieiunio vitia comprimis,mẽtem eleuas,virtutem largiris & præmia. Est præterea placatio diuinæ iræ,reatus deletio,& multa alia bona sequuntur. ¶ Hic autem Lutheranorum & neotericorũ hęreticorum(quibus comessationes & epulæ placent)abhorrentium ab abstinẽtia & ieiuniis,& omnia pœnitentiæ opera improbantium ; & aduersus ieiunium Ecclesiæ insurgentium , sophisticas rationes ex malo intellectu sacræ Scripturæ procedẽtes, diluere,& iacula refellere operæpretium est.Prima eorum aggressio procedit ex satisfactione Christi,qui abundantissimè satisfecit ,p peccatis nostris:ideo superfluere dicunt ieiunia nostra:& passioni Christi fit iniuria,si peccata nostra per ieiunia expiare tentamus. Sed de hac satisfactione & per crucem & pœnitentiam ad Christũ conformatione abundè locuturi sumus c.16.§.4.ver.22.ideo in præsentiarum supersedemus. Secunda concertatio procedit ex ciborum bonitate. Gen. 1. Vidit enim Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.&,Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum.& Christus , Non quod intrat in os coinquinat hominem,& Apostol.Esca nos non commendat Deo. Neque enim si non manducauerimus,deficiemus:Neque si manducauerimus,abundabimus,& 1.Cor.14. Non est regnum Dei esca & potus,& ad 1.Tim.4.Spiritus manifestè dicit,quòd in nouissimis diebus discedent quidam à fide,attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum,in hypocrisi loquentium mendacium,cauteriatam habentium conscientiam suam,prohibentium nubere,& abstinere à cibis,quos Deus creauit ad percipiẽdum cum gratiarũ actione,fidelibus & his qui cognouerunt veritatem.Hinc perperam concludunt,quòd delectus ciborum non solùm non placet Deo, nec aliquid adfert commodi,imò tanquam à spiritibus dæmoniorum procedens,cauteriatã redlens conscientiam,displicet.Ideo Ecclesiam ieiunium non posse ordinare,neque vsum ciborum prohibere inferunt.Verùm conclusio hæc non infertur neque pendet ex authoritatibus prędictis: quæ si eas intrinsecus prospexeris,solùm contra illos militant,qui aliquos cibos secundum se malos esse dicebant,vel Cęremonialia legis Moysi,in quibus propter futurorum significationẽ aliqui cibi prohibebantur,cum euangelio obseruanda fore astruebãt , quorum neutrum sequitur siue probat,imò condemnat Ecclesia.Contra primos militant authoritates Gene. Matth.& Cor. Contra vltimos autem D.Paul.in epist.ad Gal.vbi Petrum dissimulantem manifestè reprehẽdit. Collo.2.dicit: Nemo vos iudicet in cibo,aut potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniæ, aut sabbatorum,quæ sunt vmbra futurorum,quoniam illa euacuata sunt.Vnde 1.Corinth.13. Cùm venerit quod perfectum est,euacuabitur quod ex parte est.Vtrosque prosequitur D. Paul.1. Tim.4. quod aperte insinuat cùm ait,His qui cognouerunt veritatem.Et sic deligere cibos,vel abstinere ab eis tãquam de se malis,vel quia in lege Moysi sunt prohibiti, procedit ex doctrinis dæmoniorum.Sed abstinere à certis cibis ad reprimendas concupiscentias, aut ad delendum reatum , siue ad animi eleuationem,aut ad placandam iram Dei , seu propter aliquam aliam rationabilẽ causam,procedit ex doctrina Christi.Nam & D.Paul.hoc consuluit dicens,Bonum est non manducare carnem,nec bibere vinum.Hac delectione vsus est,vnde dicebat:Castigo corpus meum , & in seruitutem redigo:ne cùm aliis prędicauerim,ipse reprobus efficiar.2.Cor.11.dicit se abundantius laborasse in ieiuniis multis.Eandem ciborum subtractionem idem Apostol.malam affirmat propter scandalum,vt in Petri reprehẽsione,vel propter notabile corporis aut sanitatis detrimentum.Vnde 1.Tim.5.Modico vtere vino propter stomachum & alias infirmitates tuas.Et Rom.12. Sit rationabile obsequium vestrum.Et D.Hierony.Non refert vtrum magno vel paruo tempore te interimas.Quia de rapina holocaustum offert , qui vel ciborum nimia egestate,vel mãducandi , vel somni penuria immoderatè corpus affligit , vnde sequitur quòd infirmi in quadragesima carnibus vesci possunt de consilio vtriusq; medici. Similiter recta ratio non tantum subtrahit de cibo,vt homo reddatur impotens ad debita opera peragenda.vnde idem Hierony.ait, Rationalis homo dignitatem amittit,qui ieiuniũ charitati,& vigilias sensus integritati præfert. ¶ Ex his apparet quòd præfatæ authoritates nõ militãt cõtra Ecclesiam,quæ instituit ieiuniũ quadragesimale,nõ vt reprobet cibos vt secũdum se malos,neq; vt Cæremonialia legis Moysi seruet,nec vt corpus interimat:sed ad Christũ imitãdum,& ad hoc quòd fideles disponãtur ad redẽptionis nostrę mysteria deuotè recolẽda,& ad reprimẽdas cõcupiscẽtias, ac serenitatem & eleuationem animi, nec nõ ad placãdum Deum,& reatũ pœnæ delẽdum. Si D.Ioan. Bapti.potuit indicere ieiunium discipulis suis : à fortiori Ecclesia , cui obedire Christus præcepit:Si Ecclesiam,inquiens,non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. Si Moyses ieiunauit 40.diebus & 40. noctibus,vt legem scriptam in tabulis lapideis mereretur accipere (vt habetur Exod. 24.) à fortiori Christiani, vt

Rom.14. 1.Cor.9. Præfatio ieiunij. Matt.18.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt authorem legis & gratiam Spiritus ſancti mereantur recipere in Paſchate. Si filij Iſrael vt mereantur ingredi terram promiſsionis, ieiunauerunt quadraginta annis, & quandiu manſerunt in deſerto(vt D.Ambr.dicit in quodã ſermone) & qui noluerunt ieiunare,& à carnibus abſtinere, ſed deſiderio & actu ieiunium violauerunt,exterminati ſunt,quia(vt Pſal.dicit)Adhuc eſcę eorum erant in ore ipſorum:& ira Dei aſcendit ſuper eos,& occidit pingues eorum:A fortiori Chriſtiani,vt mereantur ingredi regnum cælorũ,ſingulis annis & quãdiu ſunt in deſerto huius mundi,quadraginta diebus à carnibus abſtinere & ieiunare debent:niſi ex legitima & rationabili cauſa excuſentur. Et qui in ætate & ſtatu ieiunandi ſunt,& excuſationem legitimam non habent,vltione diuina digni ſunt. Ex his etiam apparet delectum ciborum, & præcipuè abſtinẽtiam carniũ (quam D.Paul.laudauit, & bonã eſſe dixit)placere Deo, qui ex ligno ſcientiæ boni & mali edere prohibuit,Gen.2. & à multis cibis filios Iſrael,propter figurã & repræſentationẽ ſpiritualium abſtinere præcepit:& Dan.ieiunium & abſtinentiã carniũ approbauit,cũ ieiunio Niniuitarum : Et Chriſtus certũ genus dæmoniorũ non eijciendũ fore,niſi à ieiunantibus & orantibus prædicauit. Nec obſtat quod allegatũ fuit ex Eſa. Nunquid tale eſt ieiuniũ quod elegi,per diẽ affligere animã ſuam? Quia ibi non reprobatur ieiunium,ſed peſsimæ circunſtantiæ,quæ meritũ ieiunij abſorbebant,vnde dicitur:Nolite ieiunare ſicut vſq; in hanc diem,ſ.ad lites & contentiones, & vbi inuenitur voluntas veſtra priuata contraria voluntati Dei.Ideo Chriſtus Mat.6.Cùm ieiunatis,nolite fieri ſicut hypocricæ triſtes, & in eodem , vt ieiunium approbatum oſtenderet , conditiones & circunſtantias ieiunij declarauit.¶ Ad rectum Eccleſiæ ieiunium tria requiruntur. Primũ eſt vnica comeſtio per modum cibi ſiue ſuſtentationis:quia ſi per modum medicinæ & electuarij,vel ad tollendũ alterationẽ duntaxat,moderatè aliquid ſumatur,ſiue ante,ſiue poſt prãdium,non ſoluitur ieiunium,neq; parum panis aut fructuum , ne vinũ vel aqua diſſoluat aut dilaniet ſtomachũ, etiam ſi pluries in die fiat,prout alteratio exigit:neq; (vt D.Caieta. ait in ſummula) acceptio plurium fructuum in collatione more Romanæ curiæ , quæ id cenſetur approbaſſe, ſiue in illo diſpenſare. Videant tamen qui ſumunt,quantum & qua intentione ſumant, aut ſumere cenſeãtur. Quia(vt habetur Gal.6.)Deus non irridetur,ſed ipſi.Secundum requiſitũ ad ieiunium, eſt abſtinẽtia carnium & lacticiniorũ,quæ etiã præcipitur nõ ieiunãtibus excuſatis,niſi ſint infirmi,quiã tales de conſilio vtriuſque medici(vt dictum eſt)veſci poſſunt in dubiis. Vbi verò eſt euidẽs cauſa præſertim conſuetudine interueniente , vel cum non poteſt de facili haberi recurſus ad ſuperiorem,tunc abſq; medici conſilio veſci poſſunt,& vti Epiche ia, vt D.Tho.dicit. Cauere tamen debent,quantum poſsibile fuerit,à puſillorum ſcandalo,vt non videant & ſi videant,etiam cauſam neceſſariam & euidentem ad diſpenſationem cognoſcant.Butyrum verò & lacticinia in locis, in quibus conſuetudo propter defectum olei eſt introducta, etiam non ſoluit ieiunium. ¶ Tertium requiſitum eſt competens hora.Olim competens hora erat poſt veſperas , deinde ſucceſſu tẽporis poſt nonam horam,hoc eſt hora prima poſt meridiem.Tandem in meridie,& nunc in vndecima hora.Circa hoc conſuetudini patriæ ſtandum eſt.Vnde D.Hierony.de ieiuniis loquens ait:Vnaquęque prouincia abundet ſuo ſenſu,& præcepta maiorum apoſtolica arbitretur.Et in can.in his. 11.diſt.ex D. Aug.in epiſt.ad Caſulanũ dicitur:In his rebus in quibus nil certi ſtatuit diuina ſcriptura,mos populi,mos Dei,& inſtituta maiorum pro lege habenda ſunt : & ſicut præuaricatores diuinarũ legũ,ſic & contẽptores Eccleſiaſticarũ conſuetudinũ,coercẽdi ſunt. Vnde dicitur communiter,Cùm fueris Romæ,Romano viuito more.Et ſic intelligẽdum eſt de eſu carnium in die Sabbati,à feſto Natiuitatis Domini,vſque ad purificationem D. Virginis, in Gallia:& de eſu intrinſecorũ & extremitatũ animaliũ in Hiſpania.Quod puto nõ habere locũ in his,qui ex voto vel regula abſtinentiã carniũ obſeruare habent.Quia in c.explicari,extra de obſeruat.ieiunior.dicitur quòd illi qui voto vel regulari obſeruantiæ ſunt aſtricti, in ſexta feria , ſi feſtum Natiuitatis Domini venire contigerit,carnibus propter feſti excellentiam veſci non poſſunt, ſecũdum conſuetudinem Eccleſiæ generalis:ergo excipi debent à conſuetudinibus particularibus.Retardare tamen horam quilibet poteſt,quantum placet.Præuenire verò non licet abſq; rationabili cauſa. Cũ rationabili tamen cauſa præuenire licet,vt propter ſocietatem itinerantium.¶ Eccleſia verò,quæ eſt pia mater,& non intendit filios obligare ad impoſsibile,neque ad valde difficile,ſecundũ doctorum interpretationem & iuris præſumptionem,à vinculo ieiunij cenſetur nonnullos excuſare, & maximè octo genera hominum.Primũ locum tenent infirmi & debiles,eò quòd nõ poſſunt ſufficienter & ſalubriter cibum ad ſuſtentationẽ ſumere. Secundũ tenent pauperes hoſtiatim mendicantes,quia hora competenti nõ inueniũt ſufficiẽter ad ſuſtentationẽ naturæ.Si verò ſufficienter inueniãt,& aliàs robuſti ſunt,nõ puto eos excuſatos,niſi fortè propter ignorantiam. Tertium tenẽt mulieres prægnãtes & lactãtes,quæ habẽt pro duobus cibũ ſumere:ideo nõ debẽt ieiunare. Quia earũ ieiuniũ tãquam paruulis damnoſum,eſſet ſacrificium de rapina.Ideo vix excuſari poſſunt à peccato. Quarti ſunt pueri, propter crementum , & ſic vſque ad finem tertij ſeptemnij ſecundum medicos,hoc eſt vſq; ad 21.annum,non tenẽtur ieiunare ex præcepto Eccleſiæ. Si tamen procliues ſunt ad luxuriam,tenẽtur ieiunare & carnem domare,nõ præcepto Eccleſiæ,ſed præcepto iuris naturę,& diuini. Quintum tenẽt ſenes & decrepiti,in quibus deficit virtus caloris naturalis. Aliquibus videtur quòd à ſeptuageſimo anno & ſupra,ſunt excuſati,iuxta illud Pſalm.Dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni:ſi autẽ in potẽratibus octoginta anni:amplius eorũ labor & dolor.Tutius tamẽ putarem ſtãdum eſſe cuiuſlibet talium iudicio & cõſciẽtiæ : nõ enim omnes

Pſal.77.

Ieiunium Iudæorum.

2.2.q.147. ar. 6.

art.8.

2.2.q.147. art.10. art.7.

Qui excuſantur à ieiunio eccleſiæ.

Iuuenes vſque ad 21. annum non tenentur ieiunare ex præcepto eccleſiæ.

omnes eiuſdem complexionis ſunt ſeu æquè fortes,aliqui in 50.anno ſunt debiliores,quàm alij in 80.Quandiu ſunt ſubiecti paſsionibus,& potentes ad actus venereos, cẽſentur potentes ad ieiunandum,& idẽ cẽſendum eſt de his qui prætextu debilitatis ſe à ieiunio volunt excuſare.Norent tales illud quod dicitur Eſa.5.Væ qui potentes eſtis ab bibendũ vinum,& viri fortes ad miſcendã ebrietatem,& opus Domini non reſpicitis.Vbi tamen ſentitur notabilis debilitas, & adhuc maneret dubium,conſulerem obtinere diſpenſationem à ſuperiore:qua habita nõ cenſerem illos obligatos neque teneri ad ieiunium licet bene ad temperantiam. Sextum tenent laborantes pro victu quotidiano quærendo,vel manutenendo ſecum ſtatum,cùm labor & ieiuniuium abſque magna difficultate non conueniant. Diuites verò qui aliis diebus non laborant , ſed per alios opera ſua diſponunt,& in diebus ieiuniorum laborant, vt à ieiunio excuſentur , non puto tutos eſſe in conſcientia.Septimum tenent itinerantes. Equitantes verò,vbi eſſet magnus labor & difficultas non modica ieiunandi propter alterationem, etiam cenſentur excuſati. Octauum tenent omnes, qui propter ieiunium impediterntur à maiori bono:vt cantores,qui habent in diuino officio cantando laborare,excuſantur:& idem de prædicatoribus,ſi propter ieiunium impediantur à prædicatione.Si verò ſunt fortis naturæ,& propter ieiunium non impediuntur à prædicatione, nõ putarem eos excuſatos.Mulieres etiam vxoratæ,propter bonũ pacis in domo ſeruandũ, excuſantur.

Ver. 3. DE GVLA.

A GVla eſt vitiũ abſtinẽtiæ oppoſitũ p exceſſum. Gula autẽ eſt inordinatus appetitus cibi propter delectationẽ inordinatam.Et quia delectatio ordinata nõ eſt peccatum:ideo delectari moderatè & ordinatè in comedendo, non eſt peccatum. Inordinata autem delectatio & ideo appetitus 4. modis fieri poteſt. Primò quantum ad ſubſtantiam , quando nimis lautos & precioſos cibos quis appetit.Secundò quantum ad qualitatem,quando quęrit cibos nimis accuratè,hoc eſt curioſè præparatos.Tertiò quantum ad tempus,quando præuenit debitum & competẽs tempus comedendi,ſine cauſa.Quartò quantum ad modum,vt quando non ſeruat debitũ modum in comedendo:vt cùm nimis comedit,vel nimis feſtinanter , abſq; debita maſticatione. Hos quatuor modos D.Greg.ponit:& D.Tho.vocat ſpecies gulæ.¶ Gula eſt mortale peccatum , quando auertit à fine,quando.ſ.aliquis conſtituit vltimum finem in delectationibus cibi & potus, vt nõ curet contrauenire præceptis : vt cùm ieiunia contemnit , aut aliud præceptum tranſgredi paratus eſt: quia de talibus Philipp.3.dicitur,Quorum Deus venter eſt. Frequẽter tamen veniale eſt. Ideo D. Aug.inter minuta connumerat:licet quandoque in ſuo genere graue ſit, maximè cùm delectatio cibi allicit ad comedendum vſque ad vomitum vel crapulam,vel quando alia inconuenientia ſequuntur,vt infirmitas præuiſa , & cùm eſt notabile detrimentum ſanitatis præuiſum , vel quod præuidere tenetur,eſt mortale,& cùm inducit ad alia mortalia. ¶ Gula eſt vitiũ capitale,eò quòd ab eo multa vitia (quæ à D.Greg.filiæ eius dicuntur)originem ducãt,& præcipuè quinque. Primis acies & intelligentia obtunditur & offuſcatur.Secunda,quæ reſpicit voluntatem,dicitur inepta lætitia,quando.ſ.voluntas ſopito rationis gubernaculo, diſſoluitur in aliàs animæ paſsiones. Vnde 2.Eſdræ 3.Vinum omnem mentem conuertit in ſecuritatem.Tertia reſpicit linguam,& dicitur multiloquiũ. Vnde D.Greg.in Paſtorali ait, Niſi gulæ deditos nimia loquacitas raperet,dies ille epulo lingua grauius non arderet.Quarta reſpicit inordinatum geſtum,& dicitur Scurrilitas,hoc eſt iocularitas quædam,prouenięs ex defectu rationis. Vnde ſuper illud.Stultiloquium & ſcurrilitas,quæ ad rem non pertinet,&c.dicit:ſcurrilitas,hoc eſt iocularitas,quæ riſum mouere ſolet,dicitur:Quinta,quæ reſpicit factum,dicitur immunditia,quæ poteſt attendi ſecundum inordinatam emiſsionem quarumcunq; ſuperfluitatum , vel ſpecialiter quantum ad emiſsionem ſeminis.Vnde ſuper illud Apoſtoli:Fornicatio autem,& omnis immũditia, nec nominetur in vobis,ſicut decet ſanctos,dicit Glo.hoc eſt incontinentia pertinens ad libidinem quocunque modo. Vitium oppoſitum abſtinẽtiæ per defectum,ad inſenſibilitatem reducitur,vel dicitur Exinanitio.

2.2.q.148.

In 31.Mora.

Quatuor modi delectationis inordinatæ.

Filiæ ſiue ſpecies gulæ.

31.Mora. Hebetudo mentis.

Inepta lætitia.

Multiloquiũ.

Scurrilitas.

Epheſ.5.

Epheſ.5.

Ver. 4. DE SOBRIETATE.

B SObrietas eſt virtus quæ moderatur delectationes potus, maximè vini,quod ex ſua fumoſitate natum eſt caput conturbare. Moderatur etiam delectationes aliorum quæ inebriare poſſunt. Sobrietas communiter dicta, in quacunque materia reperitur , & nil aliud eſt quàm menſura & moderatio.vnde ad Tit.2.Sobriè,iuſtè,& piè viuamus in hoc ſeculo,& 1.Tim.2.Mulieres in habitu ornato,cum verecundia & ſobrietate ſe ornantes.Propriè tamen ſobrietas eſt circa potum,qui inebriare ſeu caput conturbare poteſt.De hac D.Petr. Fratres,ſobrij eſtote,& vigilate,&c.Et Eccle.30.Aequa via hominibus vinum in ſobrietate potatũ:& in eodem. Sanitas animæ,ſobrius potus.Vinũ enim multũ potatũ irritationem & iram & ruinas multas facit. Ex his ſequitur q̃ vſus. vini nõ eſt illicitus.Vnde Eccl.31. Vinum in iocunditatem creatum eſt.Sed immoderatus vſus illicitus eſt.Vnde Cato dicit.Nullũ crimẽ vini eſt,ſed culpa bibentis.Quãuis autem omnes debeãt habere ſobrietatem,aliquibus tamen propter operationes eorũ,magis neceſſaria eſt:vtpote ſenibus,epiſcopis,Eccleſiæ miniſtris iuuenibus,& mulieribus.Ideo Apoſt. Oportet,inquit,epiſcopũ eſſe ſobriũ,& diaconos non multo vino deditos,& idẽ in aliis miniſtris,& qui habent gubernare populũ. Et ad Titũ ſcribẽs:Hortare ſenes,vt ſobrij ſint,qa in eis ratio vigere debet, propter aliorũ eruditionẽ.Et in eodẽ:Iuuenes ſimiliter hortare,vt ſobrij ſint,propter piculũ. Et propter eãdẽ rationẽ mulieres,quæ debilioris ſũt cerebri.Vnde 1.Tim.2.Mulieres ſimiliter pudicas & ſobrias.

2.2.q.149.

1.Pet.5.

Tit.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ver. 5. DE EBRIETATE.

2.2.q.115. EBrietas dupliciter accipitur. Vno modo pro ligamine rationis, quod ex vino immoderatè potato accidit. Et sic est magis pœna, quàm culpa. Alio modo accipitur pro appetitu inordinato vini vel alterius rei, ex qua sequitur ligamen rationis. Quod contingit dupliciter. Primò propter fortitudinem vini præter opinionem bibentis. Et sic ebrietas contingere potest sine peccato, præcipuè si ex negligentia hominis contingat. Et sic creditur Noe inebriatus fuisse propter ignorantiam & inexperientiá fortitudinis vini. Alio modo ex inordinata concupiscentia & vsu vini, & sic ebrietas est peccatum, & species gulæ: quæ duiditur in comessationem & ebrietatem: quæ prohibentur Rom. 13. Non in comessationibus & ebrietatibus, & Galat. 5. enumerantur inter peccata mortalia. Manifesta sunt opera carnis, &c. ¶ Ebrietas est peccatum mortale, quando quis aduertit vel aduertere tenetur potũ esse immoderatũ, & inebriare potentem, & bibit: vúltq; magis inebriari, quàm à potu abstinere, quia tunc homo scienter inordinatè se priuat vsu rationis: & se exponit multis periculis. Si verò fiat potus p regulas medicinæ ad vomitum prouocandum, non est peccatum, quia nõ est inordinatus. Cũ autẽ est ignorãtia inuincibilis, vtputa cum ignorat fortitudinẽ vini, vel non aduertit, neq; aduertere tenebatur, nõ est peccatum. Si verò quis aduertat potũ esse immoderatũ, tamẽ non existimat potum inebriare potentẽ, sed caput modicũ conturbãtem, est veniale. ¶ Ex his sequitur quòd assiduitas inebriãdi facit ebrietatẽ esse mortalẽ: nõ propter iterationem actus, sed quia non potest esse ꝙ homo assiduè inebrietur, quin sciẽs & volens inebrietur. Et quemadmodum dictum est quòd sobrietas est magis decens certis personis. ſ. episcopis, & Ecclesię ministris, religiosis, senibus, iuuenibus. & mulieribus: ita ebrietas est illis magis indecens, turpis, & exprobrabilis. Vnde in canonibus Apostol. legitur: Episcopus aut presbyter, aut diaconus, aleæ aut ebrietati deseruiẽs, deponatur. Ebrietas inuincibilis & absq; culpa excusat à peccato sequente: quia causat inuoluntarium, ratione ignorantiæ. Si autem sit vincibilis & culpabilis etiã mortaliter, excusat peccatum sequens à tanto propter ignorantiam sequẽtem, & ligamen rationis, quod aliquo modo causat inuolũtarium tamen non excusat à toto: quia licet peccatum sequens nõ fuerit particulariter voluntarium: fuit tamen volũtarium in causa. Vnde Philos. 6. Ethic. dicit, quòd ebrius meretur duplicem increpationem. secũdum legem cuiusdam Pythagorici: qui (vt habetur in 2. Politicorum) statuit quòd si ebrij percutiant, plus puniantur quàm sobrij, quia pluries iniuriantur & turbant pacificum cõuictum. ¶ An autem peccet nouo peccato dubium est, quia si impediretur à percussione, puta si includeretur aut ligaretur, non puniretur vt percussor. Sed in opposito videtur, quia actus ille in ebrietate factus, nullam habet libertatem. Ideo D. Tho. dicit de damnatis, qui ex necessitate peccant, quòd totum demeritum sequentis culpę ad primam culpam pertinere videtur. Similis ratio videtur esse de ebriis. Verumtamen aliud est apud Deum, qui interiora cognoscit & iudicat: aliud apud homines, qui sola exteriora cognoscunt: & de illis solis iudicant, iuxta illud: Homines vident quæ foris patent, Deus autem cor intuetur.

Gen.9. Ebrietas quãdo mortalis vel venialis.

4.sent.dist. 49. & 10 Ad.3 p.q.98. art.5.ad.2. 1.Reg.16.

Ver. 6. DE CASTITATE.

2.2.q.151. CAstitas est virtus & species temperantiæ, quæ concupiscentiam moderatur, ne prætereat siue deficiat neque excedat debitum delectationum vsum circa venerea. Hanc D. Paul. 2. Cor. 6. connumerat aliis virtutibus. Et diuiditur in castitatem virginalem, vidualem, & matrimonialem.

Ver. 7. DE VIRGINITATE.

2.2.q.152. VIrginitas (prout est virtus) importat propositum habituale voto firmatũ integritatis carnis perpetuo seruandę, hoc est nunquam experiri delectationem venereorum. In virginitate igitur sunt duo. ſ. materiale & formale. Materiale, est integritas carnis in mẽbris generationi deputatis. Formale autem, est illud firmum propositum votum firmatum. Et sic ad completam virginitatem hęc duo necessariò requiruntur. Et ideo quolibet illorum voluntariè immutato, non remanet virginitas completa atq; perfecta. Si verò nó volũtariè sed inuolũtariè, puta si dormiendo aut p violentiam fieret integritatis carnis corruptio, virginitatis perfectę meritum non periret, licet caro sentiret & experiretur delectationem veneream, dummodo volũtas non consentiret. Vnde D. Lucia dicebat, Si me inuitam violari feceris, castitas mihi duplicabitur ad coronam, & D. Aug. dicit, quòd illa membra possunt diuersis casibus vulnerata vim perpeti, & medici quandoque saluti opitulãtes, hoc ibi faciunt quod horret aspectus. Obstetrix etiã, virginis integritatẽ manu velut, explorãs, dũ inspicit, pdit: deinde subrũgit, Non opinor quenquã tã stultè sapere, vt hinc periisse aliquid existimet, etiam de ipsius corporis sanctitate: quanuis membri illius integritas iã perdita sit. Non ergo talis amittit aureolam de qua infrà dicetur. Si verò volũtariè, tũc perderetur virginitas, nec posset recuperari per pœnitentiam, sicut virginitas formalis deperdita, potest per pœnitentiam & actũ interiorem reparari, quemadmodum per solũ actũ interiorem deperditur. Sed nó materialis, prout si quis consumpserit diuitias suas, aut aliquo alio membro se mutilauerit, p pœnitentiam non restituitur ei membrũ, nec diuitiæ consumptæ. Circa materiale virginitatis est aliquid quod miraculosè potest reparari diuinitus. ſ. integritas membri. Aliud est quod nec miraculosè reparari potest: vt. ſ. qui expertus est voluptatem venereã, non sit expertus: non enim fieri potest, vt ea quæ facta sunt, non fuerint facta. Vnde dicitur, quòd ad præteritum non est potẽtia: vt. ſ. non sit præteritum, implicat enim contradictionem. Ideo D. Hiero. ait: Audacter dicam, cum omnia possit Deus, suscitare tamen non potest virginem post ruinam. ¶ De præeminentia virginitatis ad castitatem coniugalem, dicit D. Aug. in lib. de Virginitate: Certa ratione & sanctarum script

1.de Ciui. Deĩ.

c.14.§.3.ver.1.

In epist. ad Eustochium & habetur in c.Si Paulus 32.q.5.

scripturarum authoritate nec peccatum esse inuenimus, nec (ſ. nuptias) bono virginalis cõtinẽtiæ vel etiam vidualis æquamus. Et D. Paul. hanc sententiam probat duplici ratione. ſ. propter solicitudinem, & carnis tribulationem quæ sunt in vxoratis. Castitas enim matrimonialis est, quæ inclinat ad abstinẽdum à voluptatibus venereis extra matrimonium, & in matrimonio ab illicitis. Vnde non habet excellentiã supra cõmunẽ castitatẽ. Ideo nõ est specialis virtus, sicut virginitas. Castitas vidualis addit aliquid supra castitatem communem, nõ tamen peruenit ad id quod perfectũ est in ista materia, hoc est ad omnimodã immunitatẽ venereæ voluptatis, sed sola virginitas. Ideo sola virginitas ponitur virtus specialis supra castitatẽ, sicut magnificentia supra liberalitatẽ.

Ver. 8. DE PVDICITIA.

2.2.q.151.ar.4 2. de Ci. Dei. PVdicitia à pudore (in quo verecũdia significatur) dicta, versatur circa illa, de quibus homines maximè verecundantur. Verecundantur autem homines de actibus venereis (vt D. Aug. ait) intantum vt concubitus coniugalis, qui nuptiarum honestate decoratur, verecundia non careat. Et hoc ideo, quia motus genitalium non subiicitur imperio rationis, sicut motus aliorum exteriorum membrorum: verecundantur etiam nõ solum de illa coniunctione, sed etiam de quibuscunque signis eius, vt dicit Philos. in 2. Rhetorices. Ideo pudicitia (quæ attenditur circa venerea) præcipuè attenditur circa signa venereorum, vt sunt impudici aspectus, & tactus, oscula, & amplexus, & alia huiusmodi, quæ solent deprehendi. Ideo pudicitia est virtus, quæ moderatur delectationes circa ea quæ consequuntur seu ordinantur ad venerea. De hac D. Aug. ait: Prædicanda est etiam pudicitia ab eo qui habet aures audiendi, vt nil genitalibus membris illicitum perpetretur.

In lib. de Perfue.

§. 4. DE VITIIS OPPOSITIS CASTITATI.

2.2.q.153. *1.1.Ethic.* CAstitati opponitur luxuria, quæ est inordinatus appetitus delectationum venerearum. vnde luxuriosus (secundũ Isid.) dicitur quasi solutus in voluptates. Voluptates enim venereæ maximè soluunt appetitum. Ideo circa eas luxuria maximè consideratur. Luxuriã esse peccatũ mortale apparet ex illo Galat. 5. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, &c. subiungit, & similia quæ prędico vobis, quoniam qui talia agunt, regnum Dei nõ cõsequẽtur. Et quanuis semen sit superfluum alimenti & virtutis nutritiuæ (vt dicit Philos.) & in aliarum superfluitatum emissione nõ sit peccatum, qualitercũque emittantur, salua decẽtia cõuictus humani: tamẽ in emissione seminis, quę fit cõtra ordinem rationis, est peccatum: eò quòd natura eget illo superfluo, & ordinauit ad generationem, & ideo illa emissio est peccatum mortale, quocũq; modo volũtariè fiat extra matrimonium, quod est ordinatum ad generationem, aliis autem superfluitatibus natura nõ eget, nec ordinauit illas. Ideo non refert neq; est peccatum, quocũque modo emittantur. ¶ Luxuria est vitium capitale, cùm ex eo siue propter eius finem, qui est delectatio venereorum, multa vitia oriantur & perpetrentur. Et secũdum D. Greg. habet octo filias. ſ. cæcitatem mentis, inconsiderationem, præcipitationem, inconstantiã, amorem sui, odium Dei, affectum presentis seculi, & horrorem ac desperationem futuri, quando enim inferiores animæ vires vehementer afficiũtur ad sua obiecta: consequẽs est vt superiores vires deordinentur in suis actibus, cùm pendeãt ac deriuẽtur quodammodo ex inferioribus viribus. Per vitium vehementiam passionis & delectationis: & ideo per luxuriam vires superiores, quæ sunt ratio & voluntas, maximè deordinantur. Sunt autẽ quatuor actus rationis in agẽdis. Primus est simplex intelligentia, quæ apprehẽdit aliquem finem vt bonum. Et hic actus impeditur p luxuriam: ideo sequitur eam cæcitas mentis, secũdum illud Dan. 13. Species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum, & quantum ad hoc ponitur cęcitas mẽtis. vnde Sophonias, Ambulabunt vt cæci, quia domino peccauerũt. Secũdus actus rationis est cõsilium de iis quæ sunt agẽda propter finem, & hic etiam impeditur p cõcupiscentiam luxuriæ. Vnde Terent. in Eunucho, loquens de amore libidinoso: Quæ res in se neque cõsilium, neq; modum vllum habet, consilio regere non potes: & quãtum ad hoc ponitur præcipitatio, quæ importat substractionem consilij, vt dictum est. Tertius actus est iudicium de agendis: & hic etiam impeditur per luxuriã. Vnde Dan. 13. de senibus luxuriosis, Auerterũt sensum suum, vt nõ recordarentur iudiciorũ rectorũ, & quantum ad hoc ponitur inconsideratio, de qua dictum est. Quartus actus est præceptum siue imperium rationis de agẽdis, hic actus etiam impeditur per luxuriam, inquantũ homo impeditur impetu concupiscẽtiæ, ne exequatur id quod decreuit esse faciendum. Vnde Teren. in Eunucho de Thrasone milite, qui iactabat se recessurũ ab amica, dicit: Hęc verba vna falsa lachrymula restringet, & quãtũ ad hoc ponitur incõstãtia. Ex parte autem volũtatis cõsequitur duplex actus, quorũ vnus est appetitus finis: & quantũ ad hoc ponitur amor sui, quantum. ſ. ad delectationem quam inordinatè appetit, & per contrarium ponitur odium Dei, inquantum. ſ. Deus prohibet delectationem concupitam. Alius actus voluntatis est appetitus eorum quæ sunt ad finẽ, hoc est mediorum, & quantum ad hoc ponitur affectus præsentis seculi, in quo aliquis vult frui voluptate. Et p oppositum opponitur desperatio & horror futuri seculi. Quia dũ nimis detinetur carnalibus delectationibus, non curat venire ad spirituales, sed fastidit eas. ¶ Isidorus circa actus inordinatos exteriores ad delectationẽ pertinẽtes, ponit quatuor. Primũ circa materiam. Et sic ponit multiloquium. Cum enim ex abundãtia cordis os loquatur (vt dicitur Mat. 12.) Luxuriosi (quorum est cor turpibus delectationibus & cõcupiscentiis plenũ) de facili ad turpia verba prorumpũt. Secũdum ex parte causæ. Cùm enim luxuria incõsiderationem & præcipitationem causetur, facit prorũpere in verba leuiter & inconsideratè dicta, & sic ponit scurrilitatẽ, siue scurrilia verba. Tertiũ quãtum

Luxuria filia elo. 13.Moral.

Sopho.1. Præcipitatio.

c.2.§.3.ver.1. Inconsideratio. c.2.§.3.ver.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad finem. Cum enim luxuriosus delectationem quærat, & verba sua ad delectationẽ ordinet, prorumpit in verba ludicra. Quartum quantũ ad sentẽtiam verborum, quam peruertit luxuria, propter cęcitatem mentis quam causat, prorumpit in stultiloquia: vtpote cum prefert delectationes quas appetit, quibuscunque aliis rebus. ¶ Luxuria habet septem species. s. fornicationem simplicem, adulterium, incestum, stuprum, raptum, sacrilegium, & vitium contra naturam, quia vbi est specialis ratio deformitatis, oportet ibi esse speciale peccatum, sed sic est in istis (vt patet intuenti) igitur, &c.

Luxuria species septem.

Ver. 1. DE FORNICATIONE.

2.2.q.154.art.2. Spiritualis fornicatio.

A FOrnicatio est duplex. s. spiritualis & corporalis. Spiritualis est idololatria, quæ habet similitudinem cum corporali: quia sicut in corporali est accessus ad nõ suam, & concubitus cum ea: sic in idololatria est accessus ad non suum Deum, & concubitus cum eo, & hęc etiã potest dici adulterium, præcipuè in eo qui fidem dedit Deo: vt Iudæi in circuncisione, & Christiani in baptismo. Et sic intelliguntur multi passus sacræ scripturæ in antiquo testamento de filiis Israel, maximè Ezech. 16. Multiplicasti fornicationes tuas, & Hiere. 3. Tu fornicata es cum amatoribus multis. Et Christus Mat. 12. Generatio praua & adultera signũ quęrit. ¶ Fornicatio corporalis est cõcubitus soluti cum soluta. Fornicationem simplicem esse peccatum mortale iure diuino manifestum est p illud quod habetur Ephe. 5. Fornicatio autem, &c. subditur: Hoc autem scitote, intelligẽtes quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, nõ habet partem in regno Christi & Dei. Sed nil excludit à regno Dei, nisi peccatum mortale: igitur, &c. Et Tob. 4. Attende ab omni fornicatione: & præter vxorem tuam ne patiaris crimen scire. Crimen autẽ importat peccatum mortale: igitur, & Act. 15. Abstineatis vos à fornicatione. Nec obstat quòd Abraham legitur habuisse concubinam, Gen. 16. Iacob pariter, Gen. 30. quia erãt vxores, & cum illis dispensatum fuit super pluralitate vxorum, eò quòd cultus diuinus erat per propagationem naturalem ampliandus: secus in noua lege, in qua fides per miracula propagatur. Et per Christum dispensatio illa reuocata fuit, cum reprobauit libellum repudij, & reduxit matrimonium ad statum in quo fuerat institutum. Iudas tamen nõ excusatur à fornicatione cum Thamar. Gen. 38. licet Oseas quãuis quælibet inordinata comestio non sit peccatum mortale ex genere, eò quòd per vnam cobet fornicatio impedit bonum prolis nascituræ, cùm ex vno concubitu generatio fieri possit, & ideo ex ipso genere actus est peccatum mortale, & sic non solùm iure diuino, sed etiã iure naturę: quia contrariatur charitati & bono prolis nascituræ, de his amplius, cùm de cõcubinatu agetur.

Mat. 19.

Iudas fornicatus est. Oseas verò non.

c.2.§.7.ver.11.

Ver. 2. DE ADVLTERIO.

2.2.q.154.art.4.

B ADulterium est accessus ad alienũ thorum: & committitur, quando alter illorũ est alicui alij matrimonio cõiunctus. Hoc autem nulli dubium est adulterium esse maius peccatum fornicatione: quia in simplici fornicatione nulla fit proximo iniuria, sed soli Deo. In adulterio autem quanuis non fiat iniuria consentienti, fit tamen coniugi, & Ecclesiæ sacramento, & ideo post homicidium in grauitate adulteriũ collocatur: nõ ratione venereorũ tantũ, quia peccatũ contra naturam grauius est: sed propter alias circunstantias. Et quãuis secundũ aliquid sit grauius in viro, eò quòd vir sit maioris & viuacioris rationis: absolutè tamen & simpliciter est grauius peccatũ in muliere, propter multa retrahẽtia & pericula, quibus mulier se exponit, & prolem. de his amplius dictũ est in c. 5. §. 1. ver. 14. Hoc peccatum speciali præcepto legis naturæ prohibetur: Nõ mœchaberis, Exo. 2. Adulteriũ fieri potest stuprũ, incestus, sacrilegiũ, & raptus: si vxoratus ad virginem vel cõsanguineã, aut monialẽ, vel violẽter accedat. Nec incõuenit (prout dictũ est) ꝙ vnus actꝰ materialiter, sit plura peccata formaliter, propter diuersas deordinationes & ꝓhibitiones quas habet.

Ver. 3. DE INCESTV.

2.2.q.154.ar.9

I NCestus est, cum quis abutitur consanguinea vel affine: & tanto est peccatum grauius, quanto sunt proximiores in gradu, de his personis est specialis prohibitio Leui. 18. Ideo est speciale peccatum. Deordinatio in hoc peccato prouenit ex eo quòd homo naturaliter debet quãdam honorificentiam consanguineis, & propter eos affinibus: intantum quòd apud antiquos (vt refert Valer. Max.) non erat fas filium cum patre balneari, ne se nudos conspicerent. Prædicta autem honorificentia non potest seruari in actibus venereis, in quibus est turpitudo maxima.

Ver. 4. DE STVPRO.

2.2.q.154.ar.6

S Tuprũ præcipuè consistit in actu, quo virgo etiã volens defloratur. In hoc peccato est specialis deformitas, tam ex parte puellæ, quàm patris. Ex parte puellæ, quia ex hoc quòd violatur, nulla pactione coniugali præcedente, impeditur à legitimo matrimonio consequendo, & ponitur in via meretricandi, talis deformitas non reperitur in viro. Ideo vir virgo primò concumbens, nõ peccat peccato stupri. vt dicit D. Caieta. Ex parte patris, quia opprobrium ei fit, eò quòd puella in eius cura & solicitudine sita est. Et ideo Deus duplicem pœnam stuprantibus ordinauerat olim in lege. Patri tenebatur stuprator in quingentis siclis: vt habetur Deut. 22. Quo ad puellam, habetur Exod. 22. Si quis seduxerit virginem necdum desponsatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit eam vxorem. Si pater virginis noluerit ei dare, reddet pecuniam iuxta modum doris, quã virgines accipere consueuerunt. Prædictæ tamen ordinationes (inquantũ sunt iudiciales) nõ obligãt, nisi quatenus Ecclesia vel aliqua cõmunitas eas reinstituerit. Quòd si nulla sit reinstitutio-

vel

vel humana circa hæc ordinatio, tenetur stuprator propter iniuriam factam ad arbitrium iudicis, qui in non moderatis per legem debet arbitrari & non moderari.

Ver. 5. DE RAPTV.

2.2.q.154. art.7.

D RAptus (prout est species luxuriæ) est concubitus violentus, siue sit virgo, vidua, vxorata, aut monialis, & sic potest concurrere simul cum aliis peccatis: si fiat violentia patri. marito, priorissæ, vel monasterio. Si violẽter abducatur à domo patris, mariti, vel à monasterio, dicitur raptus, qui est graue peccatum, & per leges punitur pœna capitali: & eius substantia applicatur raptæ, etiam si non fuerit cognita. de his Legistæ in rubr. de rapt. C. & in l. si quis non dicam rapere. C. de epis. & cle. Vir tamen quanuis violentiam inferat sponsæ, excusatur à raptu, eò quòd ius habeat in illa, maximè si contraxit per verba de præsenti.

Ver. 6. DE SACRILEGIO.

2.2.q.154. art.10. c.5.§.6.ver.8.

E SAcrilegium accipitur dupliciter: primò, vt est vitium religioni oppositum, de quo dictum est. Secundò, vt est species luxuriæ. Et tunc dicitur concubitus cum persona Deo dicata: vt si vir etiã laicus cum moniali, vel mulier cum ordinato & dicato Deo. Potest etiam ex vtroque extremo committi: & tunc est grauius peccatum, ex suo genere mortale, & magna pœna dignum.

Ver. 7. DE VITIO CONTRA NATVRAM.

2.2.q.154.art. 12.

F LIcet omne vitium sit contra naturam hominis, cuius bonum secundum D. Diony. est secundum rationem esse: specialiter tamen abusus qui fit circa venerea contra modum humanũ (sicut si cum masculo vel fœmina extra vas naturale, vel cum alterius generis animantibus) dicitur vitium contra naturam: quia in illis minus obseruatur ratio, quæ est natura hominis: & vocatur à D. Paul. immunditia, per antonomasiã. vnde ait: Et non egerunt pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia. vbi gl. Immunditia est vitium contra naturam. Et habet plures species. Si quis solus, vocatur Mollities & pollutio voluntaria, quę semper est peccatũ mortale, vt habetur ex illo 1. Cor. 6. Nolite errare: neq; fornicarij, neq; masculorũ concubitores, neque molles regnum Dei possidebunt. Propter hoc peccatum, Onam qui fundebat semen in terrã, percussit dominus, eò quòd rem detestabilem faceret, in iniuriam totius naturæ humanæ, cuius semen est ad generationem ordinatũ. Hoc vitiũ in secundam personam valde graue est. Ideo Rom. 1. D. Paul. plurimum detestatur masculorum concubitores. Sed vitium bestialitatis est grauissimum in genere suo. vnde super illud Gen. 37. Ioseph accusauit fratres suos apud patrem, crimine pessimo, dicit Glos. quia cum pecoribus commiscebantur. Propter hoc peccatum pluit dominus ignem & sulphur super Sodomam & ciuitates circumuicinas. ¶ Et ideo in huius exẽplum & criminis detestationem, de talibus conuicti non immerito flãmis tradũtur. ¶ Nocturna verò pollutio, quæ cõtingit in somniis, peccatũ esse nõ potest, cũ nõ sit voluntaria, est tamen aliquando sequela præcedentis peccati: puta cùm cõtingit ex vehemẽti cogitatione præcedente in vigilia. Non tamẽ est peccatum intrinsecè, etiam si in vigilia terminetur, dũmodo nõ placeat: cũ non sit in facultate hominis impedire. Et eodem modo dicendũ est de omnibus aliis deformitatibus, quę contingunt dormiẽtibus in somniis, etiã si à dæmonibus vel ex fragilitate proueniãt, dũmodo non sit cõsensus: quia si esset consensus vel complacẽtia in illo, peccatum esset, & non in somnio, cùm nõ subiaceat libertati. ¶ Tactus autẽ & oscula vel amplexus, quanuis ex genere suo non sint peccata mortalia aut venialia (possunt enim absque libidine fieri secũdum cõsuetudinem patriæ, vel propter necessitatẽ aut aliã causam rationalem) si tamen deliberatè fiant, propter inuẽtionem corruptam, sunt peccata mortalia, sicut & aspectus, iuxta illud Mat. 5. Si quis viderit mulierẽ ad cõcupiscendum eã, iã mœchatus est in corde suo. Nõ solùm enim consensus in actũ peccati mortalis, est peccatũ mortale, sed etiã in delectationẽ: vt dictũ est, cũ de cõsensu ageretur. Vnde D. Cypri. ad Pompeiũ, de Virginit. dicit: Certè ipse concubitus, ipse amplexus, ipsa confabulatio, osculatio, & coniacentiũ duorũ turpis & fœda cognitio, quantum dedecoris & criminis sit, cõficitur. Quod intelligẽdũ est extra matrimoniũ. Et quãuis nõ impediãt bonũ prolis humanæ: qa tamẽ procedũt ex libidine, quæ ad illud inclinat & disponit, sunt peccata. Qui enim amat periculũ, in illo peribit. *Eccl. 3.*

§. 5. DE PARTIBVS POTENTIALIBVS TEMPERANTIAE.

DEcem communiter poni solent partes potentiales temperãtiæ, quæ dicũtur virtutes adiunctæ & secundariæ: quia cõueniunt cũ ipsa temperãtia in hoc quòd moderãtur aliquas passiones, vel aliquod pertinens ad eas, sicut temperantia. Deficiunt tamen à ratione temperantiæ, quæ moderatur passiones maximè allicientes, & non hæ decem. s. cõtinentia, mãsuetudo, clementia, modestia, humilitas, studiositas, moderatio, eutrapelia, ornatus, parcitas. Aliqui plures ponũt, quas reducũt ad aliquas prędictarũ, alij tamen non ponunt nisi quatuor. s. continentiã, mansuetudinem, clementiã, & modestiam, quã subdiuidunt in quinque. s. humilitatem, studiositatẽ, bonam ordinationẽ, eutrapeliã, & ornatũ, sub quo simplicitas. de quibus per ordinem dicendũ est.

Ver. 1. DE CONTINENTIA.

H COntinentia dupliciter accipitur. Vno modo ꝓ ea qua homo ab omni delectatione venerea abstinet. Vnde Apost. Gal. 5. continentiã castitati coniungit. Et sic continentia videtur idem esse cum castitate, & eodem modo distingui siue diuidi potest. Alio modo accipitur continentia, qua quis resistit concupiscentiis prauis vehementibus. Et hoc modo accipit Philos. in 7. Ethic. Et hoc modo continentia habet aliquid de ratione virtutis, inquãtum firmat rationem cõtra passiones, ne ab eis deducatur. Non tamen attingit perfectã virtutis moralis rationem, secundũ quam

Universidad de Deusto
Biblioteca

appetitus sensitiuus subditur rationi, sic ꝙ in eo non insurgũt vehementes passiones: sed promptè & faciliter absque difficultate exit in actum. Ideo Philos. in 4. Ethic. dicit, quòd continentia non est perfecta virtus, sed mixta, inquantum habet aliquid de ratione virtutis, & in aliquo deficit à virtute. Accipiendo tamen largè virtutem pro quolibet principio laudabilium operum, cõtinentia potest dici virtus, quæ principaliter est circa delectationes tactus, sicut & temperãtia, & minus principaliter circa concupiscentias honoris aut iræ. Et sic subiectiuatur in voluntate, qua quis eligit non sequi vehementes concupiscentias illicitas.

Ver. 2. DE INCONTINENTIA.

2.2.q.156. INcontinentia dupliciter & opposito modo ad continẽtiam accipi potest. Primo ꝙ ea qua quis a liberè se immergit delectationibus turpibus. Et sic est peccatum generale ad gulam, ebrietatẽ, & luxuriam. Alio modo pro ea qua quis rectam rationem habens, vincitur à vehementi concupiscentia carnalium delectationum honoris, aut iræ. Et talis incontinentia est peccatum personæ non omnino deprauatæ. Ideo est minus peccatum quàm intemperantia. Quia intemperati voluntas magis inclinatur ad peccandum, cùm ex propria electione, quæ procedit ex habitu. In eo verò qui est incontinens, voluntas inclinatur ad malum ex passione quæ citò transit. Et inde est quòd incontinens statim pœnitet transeunte passione, quod non facit intẽperatus: imò gaudet se peccasse, eò quòd operatio peccati facta est ei connaturalis secundum habitum. Vnde de intemperatis dicitur Prouerb. 2. Lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis. Hanc rationem tangit Philos. dicens, quòd intemperatus non est pœnitiuus: immanet enim electioni. Incontinẽs autem omnis est pœnitiuus: & ideo minus peccat. ¶ Incontinentia concupiscẽtiæ est peior quàm iræ aut ambitionis. Vnde Philos. dicit, quòd minus turpis est incontinentia iræ, quàm incontinentia concupiscẽtiæ, propter quatuor. Primò quia motus iræ participat aliquo modo rationem, inquantum iratus tendit ad vindicandam iniuriam sibi factam: quod aliqualiter ratio dictat, sed non perfectè. Sed motus concupiscentiæ est totaliter secundum sensum, & nullo modo secũdum rationem. Secundò quia motus iræ magis sequitur complexionem propter velocitatem motus choleræ, quæ tendit ad iram. vnde magis est in promptu, quòd ille qui est secũdum dispositionem corporis dispositus ad irascendum, magis irascatur, quàm ille qui est dispositus ad concupiscendum, concupiscat. vnde frequentius ex iracundis nascuntur iracundi, quàm ex concupiscentibus concupiscentes. Quod autem prouenit ex corporis dispositione, reputatur magis venia dignum. Tertiò quia ira quærit manifestè operari, & concupiscentia quærit latebras, & dolose subintrat. Quartò quia concupiscẽs delectabiliter operatur. Iratus autem quasi quadam tristitia præcedente coactus. Tunc incontinentia est peccatum mortale, quando procedit vsque ad consensum deliberatum alicuius, quod est peccatum mortale, puta vindictam, fornicationem, &c. aliàs est peccatum veniale.

7. Ethic.

Ver. 3. DE CLEMENTIA ET MANSVETVDINE.

2.2.q.157. In 2. lib. de Cle. MAnsuetudo propriè est virtus, quæ moderatur & frenat impetum iræ. Clementia autem est C virtus quæ moderatur exteriores punitiones. Vnde Seneca. Clementia est potentia animi in potestate vlciscendi. Et quia istæ duæ virtutes concurrunt ad eundem effectum, se consequuntur ad inuicem, sicut iustitia & liberalitas, quæ cohibent aliquem à furto: & conueniunt cum misericordia, quia vtraque fugit & abhorret à miseria alterius. Ideo clementia misericordia nuncupatur. Differunt tamen, quia ad misericordiam pertinet subuenire miseriæ alterius per beneficij collationem. Sed ad clementiam pertinet miseriam diminuere per pœnarũ subtractionem. Clementia & mansuetudo ponuntur partes temperantiæ: quia imitantur eam in aliquibus materiis secundarijs, quantum ad modum, ex quo principaliter dependet laus temperantiæ, cuius est moderari & refrenare concupiscentias vehementissimas. Sic mansuetudo moderatiua est iræ, clementia verò pœnarum. Ideo adiunguntur temperantiæ, sicut virtuti principali.

Ver. 4. DE IRA SIVE IRACVNDIA.

2.2.q.158. IRa, propriè loquendo, est passio appetitus à qua vis siue potentia irascibilis nominatur, per quã a aliquis appetit vindictam. Et quia vindicta potest bene vel malè appeti, sicut & infligi. Ideo ira secundum se est indifferens: sed secundum quòd moderatur & determinatur per rationem quando oportet quantum & secundum quòd oportet, est bona, vt si pater moderatè irascatur contra filium propter culpam vel defectum, vel prælatus cõtra subditum. Et similiter appetere vindictam propter correctionem vitiorum, & bonum iustitiæ seruandum (dummodo fiat secundũ ordinem iuris) est à Deo, cuius minister est potestas puniens, & tunc ira non est peccatum, imò est laudabilis. Sic iratus est Christus, cum facto quasi flagello ex funiculis, eiecit emẽtes & vendentes de templo. Ad hunc modum irascendi hortabatur Psalmographus: Irascimini & nolite peccare. Hęc ira alio nomine dicitur zelus, hoc est quæ fit propter amorem & honorẽ Dei, ac Reipub. vtilitatem. vnde Ioan. 2. Recordati sunt discipuli eius, quia scriptum est: Zelus domus tuæ comedit me. Quando verò ira non est regulata per rationem, quocunque modo fiat, est peccatum: pura si quis appetit vindictam propter malum eius qui puniendus est, vel si appetat eum puniri qui non meruit, vel vltra quàm meruit, vel etiam non secundum iuris ordinem, qui est conseruatio iustitiæ, & correctio culpæ ab eo qui præest. Est autem peccatum mortale, quando contrariatur charitati: quod est quãdo appetitur notabile damnum seu malum proximi, in persona vel bonis. Fit autem veniale tripliciter. Primò propter imperfectionem actus, vt quando malum quod appetitur, non est

Rom.13. Mat.21. Psal.4.

est notabile. Secundò propter subreptionem, quando non ex pleno & libero vsu rationis procedit, sed ex impetu passionis & motu secundo primo. Tertiò propter inordinatum modum, quando quis etiam ex causa licita irascitur, sed nimis ardẽter, aut secũdum exteriores motus nimis exardescit, est veniale. Posset tamen propter scãdalum fieri mortale, acetiam si huic excessui addatur aliquid quod sit contra dilectionem Dei & proximi: vt si prorumpat in blasphemiam, vel contumeliam, aut aliud crimen. Vnde Mat. 5. dicebat Christus: Ego autem dico vobis, Omnis qui irascitur fratri suo (si in corde) reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, Racha (quod secundum D. Chrys. paruipensionis verbum est, sicut cum diximus, Tu, ex contemptu) reus erit cõcilio. Qui autem dixerit fratri suo, Fatue: reus erit gehennæ ignis. Hi sunt tres gradus iracundiæ, secundum processum humani actus: in quo primò aliquid in corde concipitur, deinde p exteriora signa manifestatur, & tandem peccatum interius conceptum ad effectum perducitur, & vindicta verbo vel facto infligitur. Iracundorum tres modi assignantur à Philos. Quidam sunt acuti, qui nimis citò irascuntur, ex qualibet etiam leui causa: tamen citò euanescit ira. Quidam amari, quando irascuntur ex causa iræ: quæ est memoria iniuriæ illatæ, & ex hoc ira diu perseuerat, quia continuè memorantur, vnde ex hoc diuturnam tristitiam concipiunt. Ideo sunt sibiipsis amari. Quidam graues & difficiles & quasi implacabiles, & isti sunt peiores. Grego. autem Nicen. & Damasc. ponunt tres species iracibilitatis. Primam vocant iram felleam: secũdum maniam & insaniam: tertiam furorem. Hæ tres species ordinatè respondent tribus modis à Philosopho constitutis. Sed de duabus vltimis facit mẽtionem Dauid: Domine, ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua, &c. Psal.6.

¶ Ira est vitium capitale, quia ex ea siue eius modo multa vitia oriuntur, præcipuè sex, quæ à D. Greg. filię iræ dicuntur. Quæ sunt: indignatio, timor mẽtis, contumelia, clamor, blasphemia, rixa. Ira enim tripliciter potest considerari. Primò secundum ꝙ est in corde. Et sic ex ira oriuntur duo vitia: Vitium ex parte eius cui quis irascitur, quem reputat indignũ, vt sibi tale quid fecerit, & sic ponitur indignatio. Aliud ex parte suiipsius, inquantum. s. cogitat diuersas vias vindictæ: & talibus cogitationibus animũ replet, secũdum illud Iob 15. Nunquid sapiens replebit stomachũ suũ? & sic ponitur tumor mentis. Secundò consideratur prout est in ore, & sic ex ira duplex inordinatio procedit. Vna quidẽ secundum hoc ꝙ homo in modo loquendi iram suã demonstrat: vt dicendo, Racha, siue paruipendendo. Et sic ponitur clamor, per quẽ intelligitur alta & inordinata ac cõfusa locutio. Alia inordinatio est secundum quòd aliquis prorũpit in verba iniuriosa: quæ quidem si sint cõtra Deũ, erit blasphemia: si verò contra proximum, erit contumelia, prout complectitur conuitiũ & improperiũ. Tertiò cõsideratur ira secundum quòd procedit vsque ad factum. Et sic ex ira oriuntur rixæ, per quas intelliguntur omnia nocumẽta, quæ facto proximis inferuntur ex ira, siue in bonis, siue in persona, & sic complectuntur detractionem, homicidium, mutilationem, & alia huiusmodi. Psal.4. Ira sive filia. 31. Moral.

Ver. 5. DE CRVDELITATE.

E CRudelitas à cruditate sumitur, sicut enim ea quæ sunt cocta & digesta, consueuerunt habere dulcem & suauem saporem, & illa quæ sunt cruda habẽt horribilem & asperum: sic clementia importat siue significat quandam animi lenitatem siue dulcedinem, per quam aliquis est diminutiuus pœnarum: ita crudelitas eius oppositum significat quãdam animi asperitatem. Vnde Seneca: Crudelitas (quæ nihil aliud est, quam atrocitas animi in expediendis pœnis) clementiæ opponitur. Et sicut clemẽtia pro misericordia cõmuniter sumitur: ita crudelitas pro immiseri- 2.2.q.159. 2. lib. de Cle. cordia, ad quam pertinet beneficia non largiri, quanuis dici possit quòd ipsa beneficij subtractio. pœna quædam sit. Conuenit autem crudelitas cum sæuitia, sicut malitia humana cum bestialitate, vt dicit 7. Ethic. Quia crudelitas in pœnis nõ significat aliquam culpam eius qui punitur, sed solum eius qui delectatur in hominũ cruciatu: sicut animalia fera nocent hominibus, vt ex eorum corporibus pascantur, non ex alia iustitiæ causa, & ideo crudelitas continetur sub bestialitate. Nã talis delectatio non est humana, sed bestialis, prouenies ex mala consuetudine vel corruptione naturæ, sicut & aliæ hominum bestiales affectiones. Differt tamen, quia crudelitas non solùm nõ attendit culpam in eo qui punitur, sed etiã excedit modum in puniendo. Ideo ab aliquibus dicitur inhumanitas: & crudeles vocari possunt inhumani. Opponitur etiã crudelitas remissioni & dissolutioni, quæ tunc est peccatum, quando prætermittitur ordo iustitiæ, quo aliquis debet puniri propter culpã, quàm excludit crudelitas. Vnde D. Greg. ait: Sic timor, sed nõ emolliẽs: sit rigor, sed nõ exasperãs: sit zelus, sed nõ immoderatè æquies: sit pietas, sed non plus quàm expediat parcens.

Ver. 6. DE MODESTIA.

F MOdestia est virtus inclinãs ad moderãdas passiones & delectationes circa mediocria, & quæ 2.2.q.160. nõ sunt tã difficilis moderationis, sicut delectationes tactus, quas moderatur tẽperãtia. Ideo modestia adiungitur ei: differt autẽ ab ea, sicut liberalitas à magnificẽtia. Quia magnificentia est circa difficiliora & magnos sumptus, & liberalitas circa mediocres. Sic tẽperãtia est moderatio difficiliorũ, modestia verò mediocrium, in quibus non est excelliẽs difficultas. Hęc mediocria videtur esse quatuor, quorũ vnũ est motus ad excellentiam, quem moderatur humilitas, quæ opponitur superbiæ. Secundũ est desiderium eorũ quæ pertinent ad cognitionẽ: & hoc moderatur studiositas, quæ opponitur curiositati. Tertiũ quod pertinet ad corporales motus & actiones. s. vt honestè & decenter fiant tam in seriis, quàm in his quæ ludo aguntur. Quo ad decentiam personæ & quo ad gestus, ponit Andronicus bonam moderationem, quæ est scientia decentium in motu. Quo ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eutrapelia. Ornatus. alios autem & in his quæ ludo aguntur, ponit Philos. Eutrapeliam. Quo ad ea verò quæ pertinẽt ad exteriorem apparatum, putà in vestibus & in aliis huiusmodi, ponit ornatum & simplicitatẽ, parcitatem & austeritatem, quæ ad modestiam reducuntur. Ex his apparet quòd modestia habet plures species: & non solùm se habet circa exteriores actiones, sed etiam circa interiores.

Ver. 7. DE HVMILITATE.

2.2.q.161. HVmilitas est virtus moderãs appetitum hominis ne immoderatè tẽdat in excelsa & magna A
ꝓter rectam rationem: vt in his quæ sunt supra se, non tendat ꝑ propriarũ viriũ cõfidentiã:
& sic significat deiectionẽ ad infima, secundum ordinem rationis. Quòd si fiat solũ secũdũ signa
quãdo fit secundũ motũ interiorem animi & rectã rationẽ, est virtus, quæ non contrariatur ma-
gnanimitati aut magnificẽtiæ, quæ circa magna versantur. Quia in hoc cõueniunt, ꝙ omnes sunt
secundũ rectã rationẽ. Sed differũt, quia ad magnanimitatẽ & magnificentiã ptinet, ꝙ aliquis ad
magna tendat, ex confidẽtia diuini auxilij. Ad humilitatem verò ptinet, vt se deiiciat & demittat
ad ima, ex consideratione defectuum propriarũ viriũ & diuinæ reuerentiæ. ex qua procedit ꝙ ho-
mo non plus sibi attribuat quàm sibi comperat, secundum gradum quem à Deo sortitus est. Et sic
humilitas videtur præcipuè importare subiectionem hominis ad Deum. Ideo D. August. in lib.
de Ser. do. in mont. humilitatem, ꝑ quã intelligit paupertatẽ spiritus, attribuit dono timoris, quo
Humilitatis. 12. gradus. quis Deũ reueretur. Humilitas à D. Benedicto in regula distinguitur in duodecim gradus. Quo-
rum primus est, corde & corpore semper humilitatem ostendere, defixis in terram aspectibus. Se-
cundus, vt pauca verba & rationabilia loquatur, non clamorosa voce. Tertius, vt non sit facilis aut
ꝓptus in risu. Quartus, taciturnitas vsq; ad interrogationẽ. Quintus, tenere quod cõmuniter ha-
bet monasterij regula. Sextus, credere & pronũciare omnibus se viliorẽ. Septimus, ad omnia indi-
gnũ & inutilẽ se fateri & credere. Octauus, cõfessio peccatorũ. Nonus, ꝓptè obedire in duris &
austeris. Decimus, vt cũ obediẽtia subdat se maiori. Vndecimus, vt volũtatẽ propriã nõ delectetur
implere. Duodecim⁹, vt Deũ timeat, & memor sit omniũ quę ꝑcepit. Aliqui tamẽ vocãt huiusmo-
di grad⁹, signa & effect⁹ humilitatis, quib⁹ quisq; scire potest an humilitatẽ ꝑfectã habeat, necne.

Ver. 8. DE SVPERBIA.

2.2.q.162. In lib. Etym. c.1.§.10. SVperbia est inordinatus appetitus propriæ excellentiæ: & denominatur ex hoc ꝙ per volun- B
tatem aliquis tendit in id quod est supra se. Isid. dicit: Superbus dictus est, quia super vult vi-
deri, quàm est: qui enim vult supergredi plusquam est, superbus est. Subiectum verò superbiæ est
appetitus irascibilis largo modo acceptus, cùm sit circa aliquid magnũ & arduũ, subiectum enim
actuum & habituũ ex obiecto potentiarũ considerarur. Sed notandum quòd appetitus irascibilis
dupliciter accipi potest. Vno modo propriè, vt dicit quandam transmutationem, & sic est pars ap-
petitus sensitiui, vt dictum est. Alio modo largè, prout se extendit ad omnem appetitum, qui ver-
sari potest circa ardua, & sic voluntas dici potest appetitus irascibilis, quia tẽdit circa arduum. Et
ideo quandoque ira animæ attribuitur, & Deo & Angelis, non secundum passionẽ, sed secundũ
iudicium iustitiæ vindicatiuæ & punitiuæ, & eodem modo attribuitur superbia Lucifero & ange-
Superbia vnde. lis eius, qui non habent appetitum irascibilẽ in eis. Cùm ergo obiectum superbiæ (quod est pro-
pria excellentia) possit esse aliquid spirituale, quod non est sensibile, necesse est dicere, ꝙ superbia
(prout est appetitus inordinatus spiritualis excellentiæ) sit in voluntate: quanuis secundum ꝙ est
inordinatus appetitus corporalis vel temporalis excellentiæ. sit in appetitu sensitiuo irascibili. Su-
perbia opponitur humilitati per excessum. Ex quo sequitur primò. ꝙ sicut humilitas est virtus, ita
Superbia duplex. superbia est vitiũ. Secũdò, quòd sicut humilitas est specialis virtus, ita & supbia est speciale vitiũ.
Ad cuius ampliorem euidentiam sciendum est primò quòd superbia dupliciter cõsiderari potest.
Vno modo secundũ rationem sui obiecti, quod est propria excellentia, quæ habet quandam spe-
cialitatem: & sic superbia est vitium speciale, cùm habeat speciale obiectũ. Alio modo potest con-
siderari superbia, secundum quandam redundantiam in alia peccata, quæ possunt ex supbia ori-
ri directè vel indirectè. Directè, prout alia vitia ordinãtur in finem superbiæ, ad quem potest ho-
mo ordinare quicquid inordinatè appetit. In omni enim peccato homo propriam excellentiã quę-
rit, inquantum vult quod inordinatum est, & quod est contra voluntatem Dei prohibentis. Indi-
rectè autem & quasi per accidens, in non remouendo prohibens, inquantum homo per supbiam
Hier. 2. contemnit diuinam legem, per quam prohibetur & retrahitur à peccando, iuxta illud: Confregi-
sti iugum, rupisti vincula: dixisti, Non seruiam. Et secundũ hoc superbia generalitatẽ quandã ha-
bet. Notandum tamen ꝙ ad generalitatem superbiæ pertinet ꝙ omnia vitia ex superbia oriri pos-
sint: sed nõ quòd semper oriantur, potest enim homo committere omnia peccata ex cõtemptu le-
gis diuinæ, quod pertinet ad superbiam. Non tamen oportet quòd semper committat ex contẽptu
formali, siue ex intẽtione, sed quãdoque ex ignorãtia, quãdoque ex infirmitate & passione. Et in-
In lib. de na. & gra. de est quòd D. Aug. dicit: Multa perperam fiunt, quæ non fiunt superbè. Et quanuis superbia pos-
sit corrumpere actum cuiuslibet virtutis, indirectè & demeritorie ordinando in finem suum, &
Mat.23. obiectiuè abutẽdo, iuxta illud D. Aug. in reg. Superbia etiam bonis operibus insidiatur, vt pereãt.
Mat.6. Et Christus de Scribis & Pharisæis: Omnia faciunt vt videantur ab hominibus. Non tamẽ cor-
rumpit omnes virtutes directè & effectiuè, cùm non habeat directam contrarietatem ad quam-
libet virtutem, sed solùm ad humilitatem: sicut quodlibet aliud peccatum corrumpit specialem
virtutem sibi oppositam, in contrarium agendo. D. Caietanus in summula, prædictam superbiæ
distinc-

distinctionem declarat, & dicit duplicem esse superbiam. s. perfectam & imperfectam. Superbia perfecta & consummata tũc est, quando quis adeò seipsum magnificat, vt nolit subiici diuinæ regulæ: & diuiditur in quatuor ramos, quos D. Gregor. dicit esse species superbiæ. ¶ Primus ramus, *23. Mora. Superbia rami.* cùm quis bonũ quod habet, existimat à seipso habere. Vnde 1. Cor. 12. Quid habes quod nõ accepisti? Si autẽ accepisti, quid gloriaris quasi nõ acceperis? Tales videtur esse in hoc ramo, qui nunquam cogitãt de Deo, & sibi putãt omnia naturaliter aduenisse. Tales cõtemnũt Deũ benefactorem, à quo omne datũ optimũ, & omne donũ pfectũ. ¶ Secũdus ramus & secũda species est, cùm *Isco. 1.* quis ita se extollit, vt bona quæ habet à Deo, existimet suis meritis habere. In hoc ramo videtur esse illi, qui propter nõnulla bona opera quæ fecerunt, affectum securum habẽt in bonis habitis, & querulum in bonis perditis, aut admiratiuum quòd nõ exaudiãtur à Deo: quia existimãt illa esse quasi sibi debita. Tales cõtemnũt diuinam gratiam: quia si ex operibus. iam nõ ex gratia. Contra *Rom. 4.* tales Christus adduxit parabolam de domino & seruo, & deinde cõcludit: Sic & vos cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis: dicite, Serui inutiles sumus: quod enim debuimus facere, fecimus. Vnde & Esa. Facti sumus vt immũdi omnes, & quasi pannus mẽstruatę omnes iustitię nostrę. *Luc. 17.* *Esa. 64.* Nec propter hęc negãtur merita, quæ procedũt ex gratia, nec etiã cõfidẽtia meritorum, nõ prout à nobis, sed prout à gratia procedũt: sed præsumptio meritorũ, cùm nemo sciat an amore vel odio *Eccle. 9.* dignus sit: sed omnia in futurũ relinquãtur incerta. Et ideo Iob: Verebar omnia opera mea. ¶ Ter- *Iob. 9.* tius ramus & tertia species est, cùm quis despectis cæteris appetit singulariter videri secũdũ quod habet. Tales cõtemnũt multiplicationẽ diuinę largitatis in aliis. In hoc ramo esse videtur illi, qui prompti sunt ad cõsiderãda bona quæ habẽt, & defectus aliorum. Ideo supra illos se existimãt, & volunt videri: prout Pharisęus ille qui dicebat: Gratias tibi ago Deus, ꝙ nõ sum sicut cęteri homi- *Luc. 18.* num: iniusti, raptores, & adulteri: velut hic publicanus. Ieiuno bis in sabbato, decimas do, &c. Ex verbis suis manifestauit se esse in secũdo & tertio ramis à Christo ibi reprobatis. ¶ Quartus ramus siue quarta species, cùm quis magnum se facit, & vult videri se habere bonum quod nõ habet, & tales cõtemnũt diuinã miserationẽ. Superbia imperfecta dicitur, quãdo nõ ex deliberatione completa, sed propter passionem aut aliquid huiusmodi aliquis vult alteri præferri: cuius signum est, ad proximos crudelitas animi, incompassio ad alios, despectio, irrisio, intolerãtia iniuriarum, impatiẽtia, ægrè ferre se despici, indignatio, & huiusmodi, quæ mõstrãt hominem plus de seipso sentientem quàm sit. Anselmus diuidit exaltationem superbiæ in tres gradus, secundum progressum cuiuslibet peccati, quod primò corde cõcipitur: secundò ore profertur, tertiò opere perficitur. D. autem Bernar. ponit 12. gradus superbiæ oppositos 12. gradibus humilitatis, de quibus in versicu. *Superbia gradus 12.* præced. quos facilè est adaptare & comparare adinuicem. Et sunt curiositas, leuitas mentis, inepta lætitia, iactantia, singularitas, arrogantia, præsumptio, peccatorum defensio, simulata cõfessio, rebellio, libertas, peccandi cõsuetudo, quæ importat cõtemptum Dei. ¶ Differt autem superbia ab inani gloria & ambitione: quia superbia est inordinatus appetitus propriæ excellẽtiæ: inanis verò gloria est inordinatus appetitus glorię. Ambitio autẽ est inordinat⁹ appetitus honoris. Supbia vero præcipuè cõsummata, est peccatũ mortale, & grauissimum ex parte auersionis: opponitur enim nobilissimæ virtuti, quæ est humilitas, quæ propriè respicit subiectionem hominis ad Deum. Sic superbia respicit defectum huius subiectionis, secundum quod aliquis se extollit supra id quod sibi præfixum est per diuinam regulam. Ratio ergo & radix superbiæ est nolle subiici Deo. Ideo dicitur Eccle. 10. Initium superbiæ, apostatare à Deo, quæ apostasia manifestè ostẽditur in inobedientia, quando quis nõ vult obedire superioribus à Deo ordinatis. Rom. 13. Hoc peccatũ est grauissimum. Vnde Iac. 4. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Et Psal. Magnus do- *Psal. 137.* minus, & humilia respicit, & alta (hoc est superba) à longè cognoscit. Potest tamen superbia præcipuè incompleta, esse peccatum veniale, propter imperfectionem actus aut subreptionem. Superbia non dicitur vitium capitale, nec inter alia specialia peccatorum principia debet numerari, sed omnium vitiorum origo & regina, iuxta illud Eccle. 10. Initium omnis peccati superbia, à qua pẽdẽt alia septem capitalia vitia. Primò inanis gloria, vt dictum est cùm de ipsa superiùs ageretur.

Ver. 9. DE STVDIOSITATE.

C STudiositas est virtus moralis subiectiuata in voluntate, moderans appetitum & desiderium *2.2.q.166.* sciendi, quod est naturale, nam (vt dicit Philos. 1. Metap.) omnes homines naturaliter scire desiderant. Illud tamen desiderium potest esse inordinatum quęrendo scire alnora. Vnde Eccle. 3. Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris. Et ideo ad moderãdum illud est ponenda studiositas, quæ dicitur à studio. Studium autem est vehemens applicatio mentis (hoc est intellectus) ad aliquid. Mens autem siue intellectus non potest applicari in aliquid, nisi ipsum cognoscendo. Ideo studiositas primò tendit circa cognitionem, siue circa ea quibus homo per cognitionem dirigitur. Studiositas est species modestiæ: & adiungitur temperãtiæ, vt virtus secundaria, inquantum moderatur desiderium studij, quod non habet tantam difficultatem moderationis, sicut delectationes tactus, circa quas est temperantia.

Ver. 10. DE CVRIOSITATE.

A CVriositas est inordinatus appetitus cognoscendi ea quæ non oportet, siue per intellectum, si- *2.2.q.167. 4.c.de Diuin. Nom.* ue sensum. Et quanuis bonum animæ secundum D. Diony. consistat in cognitione veritatis, intelligendum est de summa veritate. & ideo cognitio aliorum verorum siue veritatum, quæ hãc impedit, vel ab ea diuertit, vitiosa est. In curiositate duo sunt, scilicet ipsa cognitio, & appetitus

siue

Universidad de Deusto
Biblioteca

siue studium cognoscendæ veritatis. Quo ad primam. s. cognitionem, sciendum est quòd licet ipsa cognitio de se mala non sit: per accidens tamen potest esse mala, ratione alicuius consequētis: vt quādo aliquis de cognitione veritatis superbit, secundū illud 1. Cor. 8. Sciētia inflat: vel inquantum homo per cognitionē alicuius inducitur ad peccandū: vt per cognitionem aliquorum secretorum turpium, & eorum quæ habent affinitatem cum ipsis, vt cognitio actus amandi, cautelarum, & eorum quæ subseruiunt ad deceptionem proximi, tam in spiritualibus, quàm temporalibus, est mala per accidens. Quo ad secūdum, sciendum quòd contingit appetitum sciēdi, siue applicationem animi ad aliquid sciendum, esse peccatum dupliciter: primò, quando applicatur ad ea quæ primò vel ex consequenti siue per accidens habent aliquod malū adiunctū. Ille appetitus siue applicatio est mala, & peccatum mortale: si illud ad quod terminatur, est mortale, vel in hoc se exponit periculo peccati mortalis. Quia qui amat periculū, peribit in illo. Si verò sit veniale, vel periculum de veniali, est veniale: & vocatur hæc curiositas, concupiscentia oculorum, acipiendo largè oculū, vt se extēdit ad intellectū & ad omnes sensus. De hac curiositate dicitur: Docuerunt linguā suā loqui mēdaciū, vt iniquè agerēt, laborauerūt. Et Christus: Sine causa me colūt, docentes doctrinas & mādata hominū, cōtraria. s. disciplinis & mādatis Dei, vel inducētes ad malè agēdum, & cōtraueniēdum præceptis Dei. Alio modo potest esse vitium, ex ipsa inordinatione appetitus ad cognoscendā veritatē: & hoc quadrupliciter. Primò, pro quāto p studium minus vtile retrahitur quis à studio, quod ei incumbit ex necessitate salutis vel ex officio. Vnde D. Hiero. Sacerdotes dimissis euangeliis & prophetiis, videmus comœdias legere, & amatoria bucolicorum versuum verba cantare. Sic multi, dimissis his quæ scire tenētur, & sunt de necessitate salutis, vt est cognitio articulorum fidei, & mādatorum Dei, & peccatorū ad cōfitendum recordatio, vel ex officio, pro tutamine eorum quorum causas & defensiones suscipiunt, & in aliarum cognitione se applicant. Secundò, quando student discere à quo non licet: vt qui à dæmonibus perquirunt futurorum aut præsentiū occultorū cognitionē. Omnis enim societas & conuētio cū illis interdicta est, iuxta illud: Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate: aut quæ societas lucis ad tenebras? Quæ autē conuētio Christi ad Belial? Tertiò, quando homo appetit scire veritatē circa creaturas, non referendo ad debitum finem. Quartò, quādo quis studet ad cognoscendā veritatem supra facultatem ingenij proprij: quia per hoc homines de facili in errores labuntur, vt videmus de laicis artificibus, mulieribus, & aliis imperitis, qui secreta & mysteria scripturæ sacræ supra statū & facultatem ingenij penetrare nituntur, & inde aliis interpretari, aut pronunciare & defendere præsumunt, cōtra quos dicitur: Altiora te ne quæsieris: & fortiora te ne scrutatus fueris. Sed quæ præcepit tibi Deus, hæc cogita semp: & in pluribus operibus eius, ne fueris curiosus. Nō est tibi necessarium quæ absc̄dita sunt videre oculis tuis, & in supuacaneis rebus noli pscrutari multipliciter. Plurimum enim sup sensum hominis ostensa sunt tibi. Multos enim supplātauit suspicio illorū, & in vanitate detinuit sensus illorū. Secundariò curiositas potest inueniri in verborum compositione, inuētione, immutatione vestium, & in alis rebus, in cibis præparādis, domibus ædificādis. Si curiositas sit pura, est peccatū veniale: si verò mixta, vel adiūcta mortali, est peccatum mortale.

Exod.3.
Hiere.9.
Mat.15.
1.Cor.6.
Eccl.3.

Ver. 11. DE MODERATIONE.

2.2.q.168. 8 CVm virtus moralis in hoc consistat, quòd ea quæ sunt hominis per rationem ordinētur: consequens est, vt circa omnia quæ p rationem possunt moderari, ponatur virtus. Sed motus, gestus, apparatus hominis possunt per rationem moderari, cùm membra moueātur & parentur siue ornentur p imperiū rationis. Vnde D. Aug. In incessu, statu, habitu, & in omnibus motibus vestris nihil fiat, quod cuiusquam offendat aspectum, & ideo circa huiusmodi debent virtutes assignari. Quo ad habitum ponitur vna virtus, quæ dicitur Ornatus, de qua inferius dicetur. Ordinatio autem exteriorum motuum potest attendi dupliciter, & quantum ad duo. Primò quantū ad conuenientiam personæ quæ mouetur & apparatur. Secundò quantum ad conuenientiam ad alias personas, inquantum. s. per exteriores motus conueniēter ordinatur ad alios. Quo ad primum, in seriosis ponitur ab Andronico vna virtus, quæ dicitur bona moderatio. Quo ad ludibria verò, & ea quæ ioco vel ludo aguntur, ponit Aristot. Eutrapeliam. Moderatio igitur est virtus mensurativa motuum & gestuum exteriorum, secundum conuenientiam personæ. Et quia huiusmodi motuum exteriorum moderatio exterior est signum moderationis interiorum passionū, iuxta illud: Amictus corporis, & risus dentium, & gressus hominis, indicant de illo. Et in eodem c. Ex visu cognoscitur vir: & ab occursu faciei cognoscitur sensatus. Et D. Ambr. dicit: Hinc. s. ex exterioribus motibus, homo cordis nostri absconditus, aut leuior, aut iactantior, aut grauior, aut inconstātior, aut purior, & maturior æstimatur. Ideo moderatio exteriorum motuum prærequirit moderationē interiorum passionum: quæ in ordine ad alios habent quandam rationem debiti. Ideo moderatio motuum exteriorum per comparationem ad alios, cum interioribus eorundem passionibus, pertinet ad amicitiam siue affabilitatem & veritatem, ad quas pertinet vt homo decēter se habeat in conuersatione communi, cum his cum quibus conuiuit, tam in motibus, quàm verbis & factis: vt dictum est suprà. Sed secundum quod motus, gestus, & verba seriò facta, sunt signum interioris moderationis, non habendo respectum ad alios, sed secundum quod decenter conuenit personæ secundum se, pertinet ad veritatem. Per hæc possunt omnia concordari. Aliqua enim decent secundum se, quæ non sunt decentia in communi conuersatione. Hāc moderationem bonam quidam vocant congruam veritatem.

Eccl.19. In lib. de Of.
5.5.§.11.& 13.

Ver. 12.

Eccl.5.
In regula.

Ver. 12. DE EVTRAPELIA.

c EVtrapelia est virtus moderatiua ludi: non fortunæ (de quo paulò post dicemus) sed recreationis, qui consistit in verbis vel factis ludicris. Ludicra autem dicuntur iocosa & ridicula, quæ secundū rationē moderari debent ad refocillationē fatigationis animalis, prouenientis ex viribus sensitiuis. Sicut enim homo indiget corporali quiete ad corporis refocillationem, quia non potest continuè laborare, eò q; habet virtutē finitā, quæ determinatis laboribus proportionatur: Ita etiā eget ludo, ad refocillationē animæ, cuius virtus etiā finita est, & ad determinatas operationes proportionata. Et ideo quādo aliquis circa operationes animales seu vires animæ vltra modum tendit, fatigatur: cā ob rem eget remissione & recreatione siue refocillatione, quæ fit p verba vel facta ridicula siue ad risum & iocunditatem prouocātia. Ideo D. Tho. virturem quæ huiusmodi ridicula moderatur, vocat iocunditatem, requisitā ad remedium cōtra fatigationē animalem, intermissa animi intentione à studio rationis & seriosæ operationis. Vnde in collationibus patrū legimus, D. Ioan. Euang. hac virtute inter discipulos vtentem, cuidā aduenièti & valde mirāti, & arcum in manu sua tenēti dixisse, precādo vt tenderet arcū, & iaceret sagittam: & cùm pluries ad eius preces id fecisset, tādem quieuit. Rogāte verò D. Ioan. vt continuaret, respondit quòd si continuè arcum tēderet, & sagittas iaceret, frangeretur arcus. Respōdit D. Ioan. Sic animus hominis frangeretur, si nūquam à sua intentione & cōtemplatione relaxaretur. Ideo Cato dicebat: Interpone tuis interdum gaudia curis. Et D. Aug. Volo tandem tibi parcas: Nā sapiētem decet interdum remittere aciem rebus agendis intentā. Et ad hoc musica & instrumenta musicalia inuēta sunt. Et cùm ludus moderatus sit necessarius ad cōseruationem vitę humanæ: & ad omnia quæ sunt vtilia conseruationi humanæ possint deputari aliqua officia licita: Sequitur quòd histrionū & mimorū officium (quod ordinatur ad solatiū hominibus exhibendū) nō est secūdum se illicitū, dūmodo nō se exponāt periculo personæ: vt in hastiludiis & aliis digladiationibus piculosis: & dummodo nō vtantur aliquibus illicitis verbis vel factis: & nō adhibēdo negotiis siue locis aut tēporibus indebitis: quanuis in rebus humanis nō vtātur alio officio, p comparationem ad alios homines. Quia in ordine ad Deum, & ad se, & pauperes, habēt alias seriosas operationes. Vnde non peccant nec iniustè faciūt, qui mercedē ministerij eorū tribuūt, & moderatè eis subueniūt. Et ad illud quod D. Aug. dicit, Dare res suas histrionibus vitiū est immane: dicendum quòd intelligitur quando superfluè, vel histrionibus qui illicitis vtuntur. Cauenda sunt in ludis tria: quorum primum & principale est, quòd prædicta delectatio non quæratur in turpibus factis, vel verbis ad lasciuiam prouocantibus. Quia tales ludi dicūtur theatrales & diabolici, quos D. Chrys. propter periculum districtè prohibuit nō solùm exercere, sed etiam inspicere. Quia (vt inquit) pauci à spectaculis redeūtes, inueniūtur innoxij. Item etiā cauēdum est, ne delectatio siue recreatio quæratur in nociuis. Nociua dicūtur quæ sunt in nocumentum famæ, honoris, personæ, vel alterius boni, tā spirituālis quàm temporalis, quia tūc esset peccatum mortale ex genere. Vnde Tullius: Vtrum iocādi genus est illiberale, petulans flagitiosum, & obscœnum. Secundum requisitum est ne totaliter grauitas animę soluatur, quod fit quādo nimiū tēpus cōsumitur, vel ex magno & excessiuo affectu tēditur. Vnde D. Amb. Caueamus ne dum animum relaxare volumus, soluamus omnem harmoniā quasi cōsensum bonorum operū. Et Tullius vbi suprà: Pueris nō omnem ludēdi licentiam damus, sed eam quæ ab honestis actionibus non sit aliena. Tertiò requisitum est, vt congruat personæ, tempori & loco. ¶ In ludicris siue ludis cōtingit peccare dupliciter. s. per defectum & excessum, per defectum quidem illi deficiūt in ludo, qui non faciunt nec dicunt aliquid ridiculum, & dicentibus aut facientibus molesti sunt: qui. s. aliorum moderatos ludos non recipiunt, & tales vitiosi à Philos. vocantur duri & agrestes. Secundò peccatur in ludis per excessum, quādo. s. non cauentur prædicta tria. Et tale peccatum dicitur inepta lætitia, quæ est filia gulæ. Vnde Exod. 32. dicitur: Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Quòd aliquis in turpibus aut illicitis & de quibus lætatur, sunt mortalia: & si solùm sunt venialia, veniale. Semper etiam ludicrè operari aut loqui vitiosum est, seruādus est enim modus. Et modicus ludus sufficit ad refocillationē. Excessus iste vocatur dissolutio: & ex genere suo est peccatū veniale, secluso scādalo, & nō prętermissis his quæ sunt necessaria ad salutem, hoc est prę ceptis. Præterea quādo non seruātur circunstātię prędictæ. s. quādo ludicra miscētur negotiis non debitis. Ridiculosa enim debent cōgruere negotiis & personis. Vnde Cice. in 1. Rheto. dicit, q; quādo auditores sunt defatigati, non est inutile ab aliqua re noua vel ridiculosa orationem inchoare: si tamen rei dignitas nō adimit iocādi facultatē: vt sacra doctrina, quæ maximis rebus intēdit, secūdum illud Prou. 8. Audite me, quoniā de rebus magnis locutura sum. Ideo ab ecclesiastica abhorrēt regula: quoniā in scripturis sanctis nō repelimus quēadmodum vsurpare possimus. Et ideo prædicatores qui in suis prædicationibus, fabulis ridiculosis vtūtur, nō possunt à peccato excusari. Vnde Apost. dicit: Ineptas autē & aniles fabulas deuita. Idē dicēdum est de circunstātia personæ. Nō enim cōueniēs est q; presbyteri aut religiosi & hi qui sunt in statu perfectionis acquisitæ vel acquirēdæ, sint histriones, ioculatores, aut mimi. Et pariter dicendum est de circunstantia loci, si in ecclesia fiant: quanuis in ea repræsentationes mysteriorū Christi & Sanctorū, nō tamē ioculatorio modo, fieri possint. Choreas autē in ecclesia ducere nō licet: quia pertinēt ad ioculādi genus. Et eadem ratione cantilenas impudicas, aut alias ad leuitatē & ineptam lætitiam inducentia, & deuotionem impedientia, cantare, siue in organis

&

2.2.q.168. art.2. Ludicra quæ dicantur.
Iucunditas requisita. In 2. Musi.
Musica ad quid inuenta.
Histrionū ars.
Auliceat dare pecuniam histrionibus.
Super Ioan. In ludo cauēda.
In 2. Offic.
In 1. Offic.
In ludis peccatur bifariam.
4. Ethic.
Dissolutio quid.
1. Tim. 4. Presbyteris indecens est histrionis officium.
Choreæ in Ecclesia illicitæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& aliis musicalibus instrumẽtis personare. Vnde D.Aug.in Regula: In oratorio nihil fiat, nisi ad quod factum est, vnde & nomen accepit. Tales enim irreuerentiam non modicam Christo, ibi in sacratissimo Eucharistiæ sacramento existente, & aliis rebus faciũt, Ecclesiam ad eius cultum dicatam prophanando. Ideo videãt rectores & prælati. Non licet etiam tempore luctus siue pœnitentiæ, prout est quadragesima, huiusmodi ludis intendere. Vnde Eccle.22. Musica in luctu, importuna est narratio. Et Tob.3. Nunquam cũ ludentibus miscui me. s. tempore captiuitatis, quod erat tempus luctus, vel etiam aliàs illicitè ludentibus. Et Hiere.15. dicebat: Non sedi in cõcilio ludentium, & subdit: Solus sedebam, quoniam amaritudine replesti me. Et Rom.12. Flere cũ flentibus. Et Psal.136. Super flumina Babylonis sedimus & fleuimus, dũ recordaremur tui Sion. Quia illic interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos, verba cantionum, &c. Et Christus. Luc.6. Væ vobis qui ridetis, quoniam flebitis. Moderatus autem & bene circunstantionatus ludorum vsus non est illicitus. Vnde Seneca: Sic geras te sapiẽtem, vt nullus te habeat austerum siue agrestem, nec cõtemnat quasi vilem, hoc est vanis & superfluis, ac inutilibus deditum: sed vt eutrapelum laudent, à bona. s. conuersatione: vt dicta vel facta pro loco & tempore, in solatium & iocũditatem conuertas, quæ est propria ratio eutrapeliæ. Sunt qui aliter ludum accipiunt, & diuidunt in ludum ingenij tãtum, fortunæ tantum, & mixtum. Ludus ingenij tantum, vt est ludus scacorum, qui est valde ingeniosus, & ex nulla parte innititur fortunæ. Hic ludus de se est bonus & licitus ꝓ loco & tempore, dum tamen non vitietur aliqua mala circunstantia. Ludus fortunæ tantum, est qui soli fortunæ innititur, vt ludus taxillorum & cartarum. Ludus mixtus, vt est ludus tabularũ, qui ex parte taxillorũ innititur fortunæ: & ex directione tabularum quæ diuersimodè dirigi possunt, ingenio. Duo vltimi modi dicuntur ludi alearum, hoc est in varietate fortunæ consistentes. Tales ludi secundũ se non sunt mali. Sed quia multa mala ex eis oriri solent, vt rixæ, iniuriæ, blasphemiæ, cupiditates, & consumptiones bonorũ, maximè in assuetis: ideo à iure prohibiti sunt, vt habetur in rubrica de Aleæ vsu & aleatorib. ff. ꝓ totũ. Et sic sunt mali quia prohibiti, & nõ secundum se. Ideo secluso scãdalo, & mala intentione, ac etiam prohibitione (quæ intelligi debet de immoderatis & malè circunstantionatis) non sunt illiciti: neque peccatum est illis vti ꝓ loco & tempore, deficientibus aliis modis iocandi, dum modo propter recreationem, vel ad expensas siue ad esculentum & poculentum fiant, & aliæ circunstantiæ seruentur: vt. s. non multũ tempus consumatur, neque rixæ suboriantur, & ꝙ non mala intẽtione, putà cupiditatis pecuniarum, absque dolo & fraude fiant: quia tũc ludus esset illicitus. Et si adiungatur fraus aut dolus, obligat ad restitutionem: ac etiam si quis lucretur à personis non potentibus distrahere: vt sunt religiosi, filiifamiliàs, mulieres vxoratæ, serui: vel etiam si ab inductis & solicitatis, & quasi quadam verecundia coactis. Tunc enim restituendum est illis: aliàs non, cum volenti non fiat iniuria: quia tamẽ turpe lucrũ est: cùm ludus nõ sit ordinatus ad lucrũ, sed ad recreationẽ, cõsulũt doctores lucrũ erogari pauperibus. Ex his sequitur quòd ludi efficiũtur illiciti ex fine & aliis malis indebitis circunstantiis. Et quando propter ludum omittitur aliquod præceptum, vel contrauenitur alicui præcepto, est peccatũ mortale, vt blasphemãdo, cõuitiãdo, vel totaliter expoliãdo proximũ vel illi notabile dãnũ inferẽdo: quia cõtrariatur charitati. Aliàs autẽ immoderatus lud⁹ est peccatũ veniale.

Ludus trifariã diuiditur.

Ver. 13. DE ORNATV.

2.2.q.169 A ORnatus, est virtus qua moderatur homo secundum habitum exteriorem, hoc est circa vestes & alia indumẽta, & nitorem siue candorẽ exteriorẽ. Et sic ornatus moderatus p rationem, est licitus etiam mulieribus. Vnde 1.Tim.2. Volo mulieres esse in Ecclesia in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate ornãtes se. Et ad hoc specula adinuẽta & ordinata videntur: vt si quæ indecentia sint, videant. Ideo nõ est illicitum viris nec mulieribus se moderatè prospicere in speculo, ad ornandum se: & ad ea quæ sunt indecentia, deponẽda, vel saltem cooperienda. Vnde legimus Exod.38. quòd dominus fieri mandauit fieri labiũ æneũ cum basi sua, de speculis mulierum, in quibus sacerdotes & ministri se inspicerẽt, ne indecenter corã populo procederẽt, vnde authoritates quæ in oppositũ reperiũtur, intelligendæ sunt de immoderato & excessiuo ornatu, & speculari inspectione excessiua. Ornatus potest esse immoderatus dupliciter: vno modo p excessum, alio per defectum. Per defectum contingit dupliciter: vno modo ex negligentia hominis, qui non adhibet studiũ & laborẽ ad hoc quòd cultu decẽti & secũdum quod oportet, vtatur. Vnde Philos. dicit ad molliciẽ ptinere, quòd aliquis trahat vestimentũ p terrã, vt non laboret eleuando ipsum. Alio modo contingit defectus ornatus ex eo quòd qui ipsum defectum exterioris cultus ad gloriam ordinat. Vnde D.Aug.ait: Non in solo rerũ corporearũ nitore atque pompa, sed etiam in ipsis sordibus lutosis esse posse iactantiã: & eò periculosiorem, quò sub nomine seruitutis Dei decipit. Et Philos.in 4.Ethic.dicit, quòd superabundantia & inordinatus defectus ornatus ad iactantiam pertinet. Ideo D.Aug.in Regula mandauit vestes fratrum lauari, & de se dicebat: Ne nimiæ sordes, nec exquisitæ delitiæ mihi placẽt. Non tamen semper peccatũ est indui vilioribus vestibus quàm cæteri, si hoc fiat propter macerationem carnis, vel humiliationem spiritus, vel exemplum, vt in his qui ex officio pœnitentiam habent prædicare: sicut fecerũt Prophetæ, de quibus Heb.11. Circuierunt in melotis & in pellibus caprinis. Vnde de Helia & D.Ioan.Bapti. dicitur, quòd erãt induti pilis camelorum, quare quẽdam Gl.Mat.3. dicit, Qui pœnitentiam prędicat, habitum pœnitẽtiæ prætendit. Vnde valde reprehẽsibiles apparent mẽdicantes, qui pretiosis vestibus vtuntur cõtra sua statuta: quæ volunt eos habere vestes grossas, nõ attonsas. Ornatus per excessum potest esse

Ornatus immoderatus. *7.Ethic.* *In lib. de serdo.in mon.* *Ornatus quãdo vitium.* *4.Reg.1.* *Mat.3.*

esse immoderatus multipliciter, ex parte hominis qui immoderatè vtitur per cõparationẽ ad consuetudinem hominũ cũ quibus cõuiuit, quando quis vult singularitatem seruare, aut nouitatem inuenire, quæ ad curiositatem pertinent. Vnde D.Aug.ait: Quæ contra mores hominum sunt flagitia, pro morum diuersitate vitãda sunt: vt pactum inter se, ciuitatis & gentis consuetudine vel lege firmatũ, nullius ciuis aut peregrini libidine violetur. Turpis est enim omnis pars vniuerso suo nõ cõgruens. Secundò propter pluralitatem. Vnde Christus: Nolite possidere duas tunicas, & qui habet duas tunicas, det vnam non habenti, quanuis hoc non sit præceptum, nisi in casu extremæ necessitatis, vel apud eos, qui propter duas tunicas habendas, ea quæ sunt de necessitate salutis omitterent, iuxta illud Iob: Nudos dimittũt homines, vestimẽta tolléntes. Et illud: Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miseriis vestris, quæ aduenient vobis. Diuitiæ vestrę putrefactæ sunt, & vestimẽta vestra à tineis comesta sunt. Extra tamen casum necessitatis nõ est prohibita. Nã Helisæus non reprobauit mutatoria vestimentorũ Naamã. Quare quo ad pluralitatẽ attendenda est qualitas & dignitas personæ, & facultas bonorũ, & aliæ circũstantiæ. Ideo non potest dari regula generalis quo ad numerũ. Tertiò quo ad pretiositatem. Vnde D.Greg.dicit: Si in cultu subtilium pretiosarúmque vestium culpa non esset: nequaquam sermo Dei tam vigilãter exprimeret, quòd diues ille epulo purpura & byssò indutus esset. Illi tamen qui in dignitate constituti sunt, vel etiã ministri altaris pretiosioribus vestibus induũtur, nõ propter sui gloriã: sed ad significandã excellentiam sui ministerij vel cultus diuini. Et ideo eis non est vitiosum. Quartò propter delitias siue molliciẽ secundũ quod vestes ordinãtur ad corporis fomentũ. Quintò propter nimiã solicitudinem, quã apponit quis in se ornãdo: vt aliquãdo mulieres, quæ nõnunquã intermittũt missas, & ea quæ sunt de necessitate salutis: & tunc peccãt mortaliter. Sextò propter indecentiam. Vnde dominus: Nõ induetur mulier veste virili, nec vir veste muliebri. Abominabilis est domino, qui facit hanc rẽ: quia est causa lasciuiæ. An autẽ aliquãdo liceat, dictũ est. Septimò propter fucũ odoriferũ, vel nitorẽ extrinsecũ superappositũ: quod ex duobus prouenire solet. Primò ex nimio affectu humanæ laudis siue pulchritudinis. Secundò ad alliciendũ alios ad cõcupiscentiã. Et talis ornatus dicitur meretrícius: & est illicitus, & peccatũ mortale, tã in viris quàm mulieribus. De hoc ornatu Salom. Ecce mulier occurrit illi in ornatu meretricio, præparata ad decipiendas animas. Potest tamen mulier coniugata se ornare ad hoc, vt placeat viro suo, ne per eius cõtemptũ vir in adulterium labatur. Vnde 1.Cor.7. dicitur: Mulier quæ nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Hoc tamen facere debet secundum regulã rationis: Vnde 1.Tim.2. Non in tortis crinibus, auro, & margaritis, aut veste pretiosa. Et 1.Pet.3. Quarũ non sit extrinsecus capillatura aut circũdatio auri & argẽti, aut indumenti vestimentorũ cultus, per quæ secundũ D.Tho. datur intelligi, ꝙ sobrius & moderatus ornatus non prohibetur mulieribus, sed superfluus, inuerecũdus, & impudicus. Nec videntur excusari consuetudine, ex quo tã diligenter Apostoli prohibuerunt. Aliqui tamen eas excusant propter dignitatẽ & facultatẽ bonorũ, quãdo. s. in illis inauratis nõ excedunt dignitatẽ vel facultatẽ. Aliquid enim per cõparationẽ ad pauperẽ vel mediocrẽ, æstimatur pretiosum, quod æstimatur vile in cõparatione ad nobilẽ vel principẽ, & dicta Apost. debent intelligi communiter, & de his quæ non sunt in excellenti dignitate. Ideo videant viri & ipsæ, quæ quando cum viris in domibus cõmorantur, in difformi habitu manent: & cùm procedũt in publicum, maximo fastu & affectu, etiam fuco ad exteriorẽ progressionẽ se ornant, vt pascãt oculos aliorũ, & aliis potius quàm viris placeãt. D.Cypri.in lib. de Habitu Virginum, dicit etiã nuptas esse monendas, ne opus Dei & facturã ac plasma illius vllo modo adulterare præsumant, adhibito flauo colore vel nigro, siue rubeo puluere, aut quolibet alio naturalia lineamenta corrũpente medicamine. Manus enim Deo inferunt, quando id quod ille formauit, reformare contendunt. Impugnatio ista est diuini operis præuaricatio. Nec hęc fucatio potest sine peccato fieri, teste D.Aug. Fucari figmentis vt quis candidior appareat, adulterina fallacia est, qua nõ dubito ipsos maritos velle decipi. D.Chrysost.super illud Mat.6. Exterminant enim facies suas, dicit eas maiorẽ iniuriam facere Deo, quàm hypocritæ, qui exterminant facies suas vt appareant hominibus ieiunantes: quia quanuis omnes propter gloriã faciant: hypocritæ tamen ad bonum, illę autẽ ad malum inducere vidẽtur, quanuis mulier non debeat abstinere à moderato ornatu, nec ab accessu ad loca debita & opportuna, propter aliorum concupiscentiam, quam non intendit: quia si alij cadãt, hoc ex eorum malitia & occasione accepta procedit. ¶ Sciendum est tamen ꝙ aliud est fingere pulchritudinem non habitam, & aliud occultare turpitudinem ex aliqua causa prouenientem, putà ęgritudine, vel aliquo huiusmodi. hoc enim est licitum. Quia secundum Apost. quæ putamus ignobiliora corporis esse, his honorem abundantiorem circundamus. In his præcipuè attendendus est finis & scãdalum. Andronicus tres virtutes circa exteriorem cultum ponit. Primam vocat humilitatem: & dicit ꝙ humilitas est qualitas nõ superabũdans in sumptibus & præparationibus. Secundam vocat per se sufficientiã: & dicit quòd per se sufficientia est virtus qua quis cõtentus est quibus oportet: & est determinatiua eorum quæ ad viuendũ cõueniũt, secundũ illud Apost. Habentes alimenta & quibus tegamur, his cõtenti simus. Tertiam vocat simplicitatem, quæ excludit superfluã solicitudinẽ talium. vnde dicit quòd simplicitas est habitus contẽtus his quæ cõtingũt.

In epist.ad Rusi. *Aliud est fingere pulchritudinem, aliud occultare.* *2.Tim.vlt.*

Ver. 4. DE PRAECEPTIS TEMPERANTIAE.

B DVo præcepta temperãtię sunt in decalogo posita, scilicet, Non mœchaberis, per quod prohibetur adulterium, non solùm secundum quòd opere exercetur, sed etiam secundum quod 1.2.q.170.

Universidad de Deusto
Biblioteca

corde concupiscitur. Et ad clariorem intelligentiam ponitur præceptum. Non concupisces vxorem proximi tui. Et quia Iudei adulterium accipiebant pro actu commixtionis, & concupiscentiam pro aliis actibus exterioribus disponentibus ad illam, & putabãt actus interiores nó esse peccata ideo Christus dixit: Si quis viderit mulierẽ ad cõcupiscendũ eã, iã mœchatus est eam in corde suo. Hoc præcepto prohibebantur omnes delectationes inordinatę venereorum, cibi, & potus. Et per consequens prohibentur gula & ebrietas, & alia omnia concomitantia, & ex eis consequentia. Hinc est quòd omnia peccata contra temperantiam, reducuntur ad gulam & luxuriam.

Mat.5.

DE CONNEXIONE VIRTVTVM.

CAP. VIII.

1.2.q.65. Virtutes cardinales.

PRAEDICTAE quatuor virtutes. s. prudentia, iustitia, fortitudo, & temperantia, à D. Ambro. & Cicer. atq; aliis philosophis dicuntur Cardinales, hoc est principales, cò quòd omnes aliæ ad istas reducuntur, vt ex prędictis patet. Dicuntur etiam Principales, propter principalitatẽ materiæ siue obiecti, & quia sunt quasi generales, secũdum rationes formales communes, vt omnis virtus quæ facit bonum rationis, dicatur prudẽtia: & omnis virtus quæ facit rectũ in operationibus, dicatur iustitia: & omnis quæ cohibet passiones, dicatur tẽperãtia, & omnis virtus quæ facit firmitatẽ animi cõtra pericula & ardua, dicatur fortitudo. A

§. 1. DE DVPLICI CONSIDERATIONE VIRTVTVM.

1.2.q.65. VIrtus moralis siue cardinalis dupliciter cõsiderari & accipi potest. Vno modo, p virtute morali imperfecta: & tũc nil aliud est, quàm quædã inclinatio de difficili mobilis, in nobis existẽs, ad aliquod opus ex suo genere bonũ faciendũ: siue illa insit nobis à natura, siue ex assuetudine. Alio modo potest cõsiderari vt virtus perfecta: & tunc est virtus inclinãs ad prõptè & delectabiliter faciendũ bonũ opus in omni euẽtu & casu possibili, ad quod virtus imperfecta se nõ extẽdit. B

§. 2. QVOMODO VIRTVTES CONNECTANTVR.

1.2.q.95.art.1. VIrtutes imperfectæ siue in esse imperfecto, non sunt cõnexæ. Videmus enim aliquẽ ex naturali cõplexione vel ex assuetudine esse prõptum ad opera liberalitatis, qui nõ erit prõptus ad opera castitatis: & idem de aliis virtutibus. vnde sequitur quòd non sunt connexæ. Virtutes verò perfectæ siue in esse perfecto, sic connexę esse dicuntur, vt qui habet vnam, habeat omnes: & qui caret vna, careat omnibus, & hoc duplici modo siue ratione. Primò, distinguẽdo virtutes morales secundum quasdam generales conditiones virtutum: vtpote quòd discretio pertineat ad prudentiam, in quacunq; materia: & firmitas animi ad fortitudinem, in quacũque materia ista considerentur: & moderatio ad temperantiam, & rectitudo ad iustitiam. In hoc apparet manifestè ratio cõnexionis. Nõ enim firmitas animi habet laudẽ virtutis, si sit sine moderatione, vel rectitudine, aut discretione, & idem de aliis virtutibus. Hãc rationẽ assignat D. Greg. dicens, q virtutes si sint distinctę & separatę, non possunt esse perfectę, secundum rationem virtutis: quia temperantia vera non est, quæ iusta, prudens, & fortis non est & idem subdit de aliis virtutibus. Similẽ rationem assignat D. Aug. Secũdò idem apparet, distinguẽdo virtutes secundum proprias materias, & hoc modo cõnexio virtutũ assignatur à Philos. Quia nulla virtus moralis potest haberi sine prudẽtia, eò quòd proprium virtutis moralis est facere electionem rectam, cùm sit habitus electiuus in medietate consistens. Ad rectam autem electionem non solùm sufficit habitus in debitum finẽ, qui est directè per habitum virtutis moralis, sed etiã quòd aliquis rectè eligat ea quæ sunt ad finem: quod fit per prudentiam, quæ est consiliatiua & iudicatiua eorum quæ sunt ad finẽ: vt dictũ est. Similiter etiam prudentia perfectè haberi non potest, nisi habeantur virtutes morales, cum prudẽtia sit recta ratio agibiliũ, ad quæ aliquis rectè se habet per virtutes morales. Vnde sicut scientia speculatiua nõ potest haberi absq; principiis: ita nec prudẽtia sine virtutibus moralibus. Vnde sequitur ipsas esse connexas. ¶ Ex his apparet omnes virtutes in quolibet virtuoso esse ęquales, nõ secundum dignitatem, quia vna est dignior & nobilior alia, vt dictũ est. Neq; etiã sunt equales secundũ intentionẽ, quia manifestum est quòd qui magis se exercet circa actũ vnius virtutis, magis intẽdit habitũ illius, & hoc cõmuniter cõtingit. Quia nõ æqualiter occurrũt materię virtutum: igitur. Sed sunt æquales secundũ quandã ęqualitatẽ proportionis, inquãtũ æqualiter crescunt in homine, in esse virtutis perfectę: sicut digiti manus sunt inęquales secundũ quãtitatem, sed æqualiter crescũt secundum proportionẽ, cùm proportionabiliter augeãtur. Ita D. Aug. dicit omnes virtutes esse æquales. Si tamen accipiatur æqualitas ex parte subiecti siue inclinationis ad ipsum actũ virtutũ, potest vnus homo esse magis prõptus ad actũ vnius virtutis, quàm ad actum alterius, vel ex naturali inclinatione, vel ex assuetudine. Secũdò apparet q, pauci sunt pfectè virtuosi (prout Philos. describũt hominẽ virtuosum) qui in omni casu & euentu possit prõptè & faciliter exire in actum cuiuslibet virtutis: eò quòd pauci sunt qui circa materiã omnium virtutum fuerint habituati. Tertiò apparet quòd qui amittit vnã virtutẽ, amittit omnes alias in esse virtutis perfectę, ex quo sunt connexę, & in hoc quodam modo conueniunt cum virtutibus infusis, de quibus (cùm ad nostrum quod assumpsimus negotium amplius subsetuiant) dicendum est.

2.Moral.

6.de Tri.

c.4.§.1.

1.2.q.66.ar.2. Omnes virtutes æquales.

c.4.ver.2.

Ver. 1. CONTINVATIO DICENDORVM.

CVm dominus Deus (qui non deficit in necessariis) creauerit hominẽ intellectualem & rationalem, dederitque illi vires & potentias ac omnia requisita ad finem naturalem, qui cõsistit in cognitione & contemplatione ipsius Dei, vt est principium & author naturæ, ad quem finem consequendum dedit ei seminaria intellectualium & moraliũ virtutum. s. intellectum principiorũ circa speculabilia, & synteresim, quo ad agibilia & virtutes morales acquirẽdas, p quas ad finẽ naturalẽ posset peruenire. Verùm quia idẽ plasmator casum angelorum (quos ad beatitudinẽ & fœlicitatem supernaturalẽ vocauerat) per homines sua prouidẽtia implere decreuerat. & eos angelis in superna fœlicitate ęquare disposuerat. Eã ob rẽ hominibus, suis naturalibus viribus bene vtẽtibus. sua ineffabili clemẽtia, seminaria quędã ad illã supernã fœlicitatẽ cõducẽtia (quæ Theologi gratiã, virtutes infusas. & dona nuncupãt) impartiri dignatur. Congruum igitur est, vt postquàm de seminariis naturalibus virtutum acquisitarum diximus: nõnulla de seminariis & mediis, quibus ad fœlicitatẽ supnaturalẽ homo puenire potest, dicamus & tractemus: & quæ in sacris literis & doctoribꝰ ab Ecclesia approbatis, diffusè tractata inuenimus, institutorio more pstringamus. p

DE GRATIA DIVINA.

CAPVT IX.

1.2.q.100. art.1.

AD intelligẽdum mysterium Gratiæ Dei, supponẽdum est ex D. Tho. quòd secundum nostrum modum loquẽdi gratia tripliciter accipi cõsueuit. Vno modo pro dilectione alicuius, sicut cõsueimus dicere, quòd iste miles habet gratiã Regis, quãdo Rex diligit eum, & habet illum gratum. Secundò accipitur pro dono gratis dato: & secũdum hoc cõsueimus dicere, Hãc gratiã fecit mihi Rex, cùm dedit aliquod donum. Tertiò pro recompensatione siue recognitione beneficij gratis dati: & secundum hoc dicimur gratias agere beneficiorum. Istorum trium modorum secundus pẽdet ex primo, & tertius ex secundo. Ex amore enim quẽ aliquis habet erga alium quẽ habet gratũ, procedit quod aliquid ei gratis impendat: & ex beneficiis exhibitis procedit gratiarũ actio. Quo ad duo vltima, manifestum est q, gratia dicit aliqd reale in eo qui accipit gratiã. s. donum gratis datũ, & huius doni recognitio. Sed quod ad primum attendẽda est differentia inter amorẽ siue dilectionẽ Dei, & amorẽ & dilectionẽ hominis: quæ nil aliud est, quàm velle alicui bonum. Et cùm voluntas Dei beneplaciti sit semper efficax, & omnia possit: sequitur quòd quãdo Deus diligit aliquẽ, & vult ei aliquod bonum, statim profluit à Deo illud bonum in dilecto. Sed homo nõ habet semper voluntatem efficacem, neque omnia potest: quia voluntas hominis non est infinita, & mouetur ex bono quod est in rebus: hinc est q, volũtas hominis non causat totaliter rei bonitatem, sed supponit ipsam vel in parte vel in toto. Cõsequẽs igitur est, quòd ad quamlibet Dei dilectionem sequatur aliquod bonum in creatura, quod potest dici Gratia. ¶ Dilectio autem Dei ad creaturam diuersificatur secundum diuersitatem donorum. Et quia dona sunt duplicia: quędam sunt naturalia: quædam verò supernaturalia: ideo dilectio Dei est duplex: quædam est communis, qua omnia diligit & vult ea habere bona naturalia, vnde Sap.11. Diligis omnia quæ sunt: & nihil odisti eorũ quæ fecisti. Et sic omnia bona naturalia omnium creaturarum possunt dici gratuita, & ex gratia Dei, largè loquendo de ipsa: quia gratis ea dat, & conseruat: vltra omne debitum creaturæ. Nã vt D. Iaco. ait: Omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est, descendens à patre luminum, & Apost. Quid habes quod nõ accepisti? & alibi, Quoniam per ipsum, & in ipso, & ex ipso sunt omnia. Alia est dilectio Dei specialis, secundum quam trahit rationalem creaturã supra conditionẽ suæ naturæ, ad participationem diuini boni, quia secundum hanc dilectionem vult Deus creaturæ bonum æternum, quod est ipsemet: qui est bonum simpliciter, & ideo secundum hãc dilectionem vult Deus creaturæ bonum æternũ, quod est ipsemet: quiest bonũ simpliciter, & ideo secundum hãc dilectionem dicitur diligere simpliciter. Et sic patet q, per hoc q, dicitur homo gratiã habere, significatur quoddã supnaturale donũ homini à Deo gratis prouenięs. Et sic accipitur gratia propriè & strictè. & hoc modo cõmuniter in sacris literis & apud theologos accipitur: licet aliquãdo accipiatur, p, æterna dilectione dei, quę est ipsemet deus. Eph.1. Prędestinauit nos in adoptionẽ filiorũ, in laudẽ gratię suę. A

Iacobi 1. 2.Cor.4. Rom.11.

§. 1. DE GRATIA GRATIS DATA.

1.2.q.111.ar.1. GRatia Dei pro dono supernaturali accepta, diuiditur in gratiã gratis datã, & in gratiã gratũ facientẽ. Gratia gratis data est donum supernaturale gratis collatum rationali creaturæ, sine meritis, disponẽs ad propriã vel alterius salutẽ: vt prophetia, & gratia miraculorum: quibus si homo bene vtatur, disponitur ad beatitudinẽ propriã. Si verò malè vtatur, Spiritus sanctus ordinat in saluté aliorũ. Hæc gratia gratis data differt à gratia gratũ faciẽte, primò: quia hæc potest stare cum peccato mortali & sine charitate, iuxta illud Apost. Si linguis hominũ loquar & angelorum, charitatem autẽ nõ habuero, factus sum velut æs sonans, & cybalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouero mysteria omnia, & omnem scientiam: charitatem autem non habuero, nihil sum. Gratia autem gratum faciens non potest stare cum peccato mortali aut originali neque sine charitate: quia implicat contradictionẽ, quòd aliquis gratus sit, & habeatur odio: quod fit per peccatum mortale, iuxta illud, Odio est Deo impius & impietaxeius. Secundò differt: quia per gratiã gratum facientem Spiritus sanctus hominem inhabitat, iuxta illud, Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus sanctus habitat in vobis? Quod non facit per gratiam gratis datam, quæ stat cum peccato mortali. Tertiò differt: quia gratia gratum faciens est habitus permanens: gratia autem gratis data non est habitus permanens, sed quædã motio specialis, siue instinctus Spiritus sancti. B

1.Cor.13. Sap.12. 1.Cor.13.

Ver. 1. DE MVLTIPLICITATE GRATIAE GRATIS DATAE.

DIuus Paul. diuidit gratiã gratis datã in nouẽ. s. in sermonẽ sapiẽtiæ, sciẽtiæ, fidei, in gratiã sanitatũ, operationis, virtutum, prophetiæ, linguarum, interpretationis sermonum, ministra- C

D.Tho. 1.Cor.12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionem siue officiorum. Aduertendum tamen est, q. Apost. ibi nō accipit sapientiā & scientiā (quæ sunt dona Spiritus sancti) neq; fidem, vt est virtus Theologa: sed pro gratiis gratis datis, quæ non sunt habitus permanentes, sed speciales motiones & instinctus Spiritus sancti, quo mouentur homines ad manifestationem spiritus, vnde nō dixit Apost. Alij datur sapientia, alij scientia, alij fides: sed sermo sapientiæ, sermo scientiæ, & sermo fidei: debet ergo sic Apost. intelligi: Alij datur sermo sapientiæ: hoc est, specialiter mouetur, & datur ei facultas vtendi dono sapientiæ, si sit in gratia: & si nō sit, datur facultas vt abundet sermone, & persuadere possit per causas altissimas ea quę pertinent ad manifestationem diuinorum. Alij datur sermo scientiæ: hoc est, mouetur & datur ei facultas manifestādi ea quæ sunt Dei per creaturas. Alij datur sermo fidei: hoc est, mouetur & datur ei facultas manifestādi ea quæ sunt Dei per creaturas. Alij datur sermo fidei: hoc est, mouetur specialiter & datur facultas persuadendi 12. articulos fidei. Nō enim omnes qui sunt in gratia, & habent fidem & dona sapientiæ & scientiæ, hæc possunt. Alij datur gratia sanitatum: hoc est, mouetur ad sanādum p tactū vel per aliquā applicationem vel orationem, vt his qui sanati sunt, & his qui sanatos vidēt, per beneficiū sanitatis persuadeatur credere. Alij operatio virtutū: hoc est, alius
Exod.14. mouetur à Spiritu sancto ad operāda aliqua magna exterius: vt cùm mare diuiditur: sicut factum
Iosue 10. fuit tempore Moysi, & cum sol & luna steterūt in cælo, tēpore Iosue. Vnde Gal.3. Qui tribuit nobis spiritum, & operatur virtutes in nobis. Alij prophetia: hoc est, mouetur à Spiritu sancto ad dicendum ea quæ solus Deus cognoscere potest. Alij datur discretio spirituum: hoc est, mouetur ad discernendū an hi qui loquūtur, moueātur à spiritu charitatis, vel à spiritu inuidiæ, & hoc ad veritatem manifestandā. Alij genera linguarū: hoc est, mouetur ad loquendū diuersis linguis, vt audientes facilius persuadeātur. Alij interpretatio sermonum: hoc est, datur facultas interpretādi & clarè exponendi passus difficiliores sacræ scripturæ. Gratiæ ministrationū & officiorū sunt potestates & iurisdictiones ac etiā ordines, qui licet habeant aliquid positiuū & permanens. s. pro materiali, vtpote characterem: executio tamen cōsistit in motione. Omnes istæ gratiæ gratis datæ fuerunt eminenter, & nō ad mensurā, datæ soli Christo tanquā capiti, & nō omnes singulis membris eius. Sicut enim in capite naturali ponuntur omnes sensus, & non in aliis membris: sic & omnes gratiæ gratis datæ, in Christo. Singulis autem membris diuidit Spiritus sanctus prout vult.

Ver. 2. DE PROPHETIA.

2.2.q.171. QVia inter gratias gratis datas prophetia videtur nobilior, cum cōprehendat omnia quę pertinēt ad cognitionem, locutionē, ac operationem: ad quæ tria omnes gratiæ gratis datæ ordinātur, & de ea amplior est sermo in sacris literis, ac circa eā plures difficultates insurgunt: ideo aliquid de ea nobis dicendum est. Prophetia idē sonat quod visio siue cognitio earū rerū, quę procul sunt & remotæ ab hominum cognitione. vnde prophetia dici potest à pro, quod est procul, &
Isi lib. Etym. phanos, quod est apparitio, quia eis aliqua quæ sunt procul, apparent. Et ideo dicit Isid. q; in anti-
1.Reg.9. quo testamēto propheta appellabātur Videns. Vnde olim in Israel sic loquebatur vnusquisq; ad proximū, vadēs cōsulere Deū: Venite, eamus ad Videntē. Qui enim propheta dicitur hodie, olim vocabatur Videns. Gentiles autem appellabāt eos Vates, à vi mentis. ¶ Propheta multipliciter accipitur in sacris literis. Primò, p eo qui annūtiat. legit, vel cātat dicta prophetarū, & hoc modo ac-
D.Tho. 1.Cor.14. cipitur 1.Reg.19: Num Saul inter prophetas? Et hoc modo clerici legētes vel cātantes dicta prophetarum. possunt dici prophetæ, sed valde largè. Secundò pro eo qui habet intellectuale lumen, etiā ad explanādas visiones imaginarias, siue sibi siue alteri factas, vel ad exponēda dicta prophetarū, vel scripturas Apostol. Et hoc modo propheta dici potest omnis qui interpretatur & exponit scripturas sacras: Quia eodē spiritu interpretātur, quo editæ sunt. Sic Ioseph interpretatus somniū Pharaonis: & Daniel, Nabuchodonosoris, dicūtur prophetæ. Similiter Salomō & Dauid inquātum habuerunt lumē intellectuale ad clarè & subtiliter intuēdum diuina. Nā visio Dauid intellectualis rātum fuit. Et sic doctores, qui hodie syncerè & catholicè interpretātur sacrā scripturā, possunt dici prophetæ. Vnde Ephes. 4. Et ipse dedit quosdā quidē Apost. alios autem Prophetas, alios Euāgelistas, alios Pastores & Doctores ad cōsummationem sanctorum: Sic etiā accipitur 1. Cor. 14. Sectamini charitatem, æmulamini spiritualia, magis autem vt prophetetis. Nā qui propheat, hominibus loquitur ad ædificationem. & infrà dicitur: Qui prophetat, Ecclesiā Dei ædificat. Tertiò accipitur pro illo qui cognoscit & prænuntiat mysteria incarnationis, & sic accipitur Mat.11. Omnis enim lex & prophetæ vsq; ad Ioānem. Quartò accipitur propheta propriè pro eo qui præcognoscit, intelligit, & prænuntiat futura cōtingentia, seu ea quæ soli Deo sunt nota, & ad eorū cōfirmationē miracula operatur. Et sic accipitur Deut.34. Et non surrexit vltrà propheta in Israel, sicut Moyses, quē nosset Dominus facie ad faciē, in omnibus signis atq; portentis, quę misit p eū, vt faceret in terra Aegypti. Et sic Helias, Helisæus, & alij quāplurimi fuerunt prophetæ. ¶ Ad prophetā autē, propriè accipiendo, quatuor requiruntur. Primū est visio siue cognitio vera & infallibilis, ænigmatica tamen, futurorū cōtingentium, siue eorū quæ soli Deo nota sunt, siue sit p imaginationē, siue p intellectū. Ex quo sequitur primò, q; Christus nō fuit propheta eo modo quo cæteri: Quia omnia clarè vidit in verbo & in propria persona. Licet secundum rationem inferiorem & inquātum viator, fuerit dictus propheta, Deut. 18. Prophetā suscitabo eis de medio fratrū eorum similē tui. Alij dicunt q; nō verè sed similitudinariè. Sicut enim in beatis propter coniunctionem nō potest esse prophetia, quæ distantiā importat: sic nec in Christo: Quia eius ratio inferior nō est alia à superiore, quæ est vnita verbo. Secūdò sequitur q; Angeli nō sunt prophetæ, cùm non habeant ænigmaticam cognitionem: quāuis superiores inferioribus aliqua futura reuelent,
Angeli non sunt prophetæ. vsque

vsq; ad diē iudicij. Tertiò sequitur quòd in patria non erit Prophetia, sicut nec fides. Vnde 1.Cor. 13. Siue Prophetiæ euacuabuntur, siue linguæ cessabunt. ¶ Secundum requisitum est lumen intellectuale siue intellectio. Vnde Dan.10. Intelligentia opus est in visione. Ex quo sequitur quòd neque Pharao, neque Nabuchodonosor. Prophetæ dici debent (licet futura contingentia prædixerint) cum ipsi nō intellexerint. Eadem ratione nec Cayphas, licet dicatur prophetasse, Ioh.11. quia non intelligebat quæ dicebat. Vnde dicitur: Hoc à semetipso nō dixit: sed cùm esset pōtifex anni illius, prophetauit, materialiter duntaxat. *Cayphæ propheria.* ¶ Tertium quod requiritur, est audacia & facultas pronuntiandi ea quæ reuelātur à Deo ad hoc enim Deus reuelat aliqua, vt aliis denuntientur. Vnde Hier.1. Ecce dedi verba mea in ore tuo. Ex hoc sequitur q; prophetia nō competit mutis. ¶ Quartum requisitum, est operatio verorum miraculorum, quæ sunt ad certitudinem & testimoniū veritatis prophetiæ. Ex his sequitur primò, quòd prophetia propriè & simpliciter dicta, fit per solam diuinā reuelationē, ministerio bonorum angelorum factā, cùm solus Deus possit futura contingentia certitudinaliter scire & reuelare. Et quia (vt dicitur 1.Cor.2. Nemo cognouit quæ sunt Dei, *2.2.q.172. art.5.* nisi spiritus Dei, vel illi qui habent spiritum Dei, & dæmones nō habeant spiritum Dei, sequitur quòd nō possint esse causa prophetiæ etiā instrumentalis, sicut boni angeli: quāuis dæmones quędam cognoscāt sua naturali cognitione, quæ homines nō cognoscunt, & sic sunt remota & procul ab hominibus, quibus dæmones possunt reuelare. Tales quibus dæmones aliquid reuelāt, nō dicuntur in sacris literis prophetæ simpliciter, sed cum additione, putà falsi prophetæ, vel pseudoprophetæ, vel prophetæ idolorum. Vnde D.Aug. dicit. Cum malus spiritus accepit homines, s. in *12 super Gen. ad lit.* hac via, aut dæmoniacos facit, aut arreptitios, aut falsos prophetas. Sequitur secundò, astrologos aliqua futura prænuntiantes, nō dicendos prophetas: Quia non prænuntiāt certitudinaliter contingentia, imò nec necessaria infallibiliter, cum possint à Deo impediri. Et (vt Cassiod. dicit) prophetia est inspiratio vel reuelatio diuina, retum euentus immobili veritate denuntians, quod intelligendum est de prophetia absoluta siue prædestinationis, in qua Deus reuelat, sicut cognoscit ea in seipsis, inquantum. s. ipsa præsentialiter intuetur: & talis semper impletur, & sic infallibiliter eueniunt, vt cum dictum fuit Esa.7. Ecce virgo cōcipiet, &c. Secus est de prophetia comminatoria, *2.2.q.171. ar.6.ad.2.* quæ à glo. sup. Mat.1. dicitur præscientiæ, quæ (vt dicit) nō semper impletur: in qua Deus reuelat futura, secundum quòd cognoscit ea in causis suis, quę non sic determinata sunt, quin possint impediri, & tunc quandoque aliter euenit. Nec tamen propter hoc prophetiæ subest falsum: Quia sensus prophetiæ est quòd inferiorum siue naturalium causarum dispositio hoc habet, vt talis effectus eueniat. Et secundum hoc intelligitur verbum Esa. Dispone domui tuæ, quia morieris & non viues, hæc indispositio corporis tui ad mortem ordinatur: & secuta fuisset, nisi Deus propter pœnitentiā eius impediuisset. vnde additi sunt vitæ eius 15. anni. Sic etiam intelligitur illud Ionę. Adhuc 40. dies, & Ninive subuertetur. Sensus enim est: Demerita Niniuitarū exigunt, vt Ninive subuertatur. Sic pariter intelligendæ sunt omnes prophetiæ de futuro, in quibus fit mentio de aliquo malo vēturo. s. si nō faciamus pœnitentiā sicut Niniuitæ. Quia tunc verificatur illud Hiere. 18. Si pœnitentiā egerit gens illa à malo suo quod locutus sum aduersus eam: agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui vt facerem ei. Dicitur enim Deus pœnitere metaphoricè, inquantum ad modum pœnitentis se habet. s. prout mutat sententiam ex parte nostri, quanuis non mutet cōsilium. vnde D.Ambr. Deus nouit mutare sentētiā, si tu mutaueris & correxeris delictū, *Esa.38. 4.Reg.20. Ionæ 3.* *Deus cur pœnitere dicatur.*

Ver. 3. DE MODO PROPHETICAE COGNITIONIS.

2.2.q.173. art.1. PRophetica cognitio nō fit per visionem diuinæ essentiæ. saltem per modum permanentis: licet fieri possit per modum trāseuntis, vt in Moyse, & D.Paulo in raptu. Et quāuis talis cognitio nō sit procul ex parte ipsius cognitionis, tamen bene ex parte ipsius cognoscentis: quia procul *2.Cor.12.* quia nō est in vltimā perfectionem totaliter adductus. Quādiu enim sumus in hoc. s. mortali corpore, peregrinamur à Domino. Ad sciendum autem quomodo fiat cognitio prophetica, suppo- *2.Cor.5. art.2.* nendus est modus cognitionis naturalis, quæ inchoatur à sensibili exteriori, à quo sensus exterior recipit speciem & trāsmittit illā ad imaginationem siue phantasiā, deinde species phantasmatum per lumen intellectus agentis illustratę offeruntur intellectui possibili, qui recipit speciē intelligibilem, per quā intelligit. Sed nō solum species rerum sensibilium in imaginatione & phantasia existentium, secundum ordinē quo percipiuntur à sensu exteriori possunt immutare intellectum possibilem, sed etiā prout existētes in phātasia trāsmutātur. Quod cōtingit dupliciter: vel p corporalem trāsmutationē, vt accidit in dormiētibus & furiosis: vel etiā prout disponuntur & ordinātur per imperiū rationis ad id quod intelligendum est. Et sic secūdum diuersam ordinationem phantasmatum resultāt in intellectu possibili diuersę species & repręsentationes, & diuersa iudicia secundum virtutē intellectualis luminis, hoc est intellectus agētis. His suppositis sciendū est quòd quādo Spiritus sanctus mouet aliquē ad prophetiā, siue ad cognitionem occultorū, quę naturali lumine cognosci nō possunt, imprimit & superaddit intellectui agēti maius lumen spirituale per modū trāseuntis, quod nō mouet neq; illuminat, nisi quādiu prophetica visio durat. Et mediante lumine superaddito, immutat intellectū prophetæ, aliquādo species acceptas à sensibilibus ordinādo & illustrādo, aliquādo species nō sensatas imprimendo: vt si in phātasia cæci nati imprimeret species colorū. Et vtroq; horū duorū modorū dupliciter: vno modo dormiēdo: vt apparuit D. Ioseph. In quo casu certum facit prophetam post tale somnium, quòd iudicium sequens illam *Matth.2.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

4. super Gene. ad lit. Hier.26. ordinationem,certo est à Deo vt D.Aug.dicit.Vnde Hiere.In veritate misit me Dominus ad vos, &c.Et per hanc certitudinem quæ manet in vigilia, discernũt cognitionem prophetícam ab aliis somniis.Secundò in vigilia ordinat vel imprimit species in phãtasia, & hic modus est perfectior. Nam arguit impressionem siue influxum maioris luminis,cùm in vigilia sit maior occupatio virium animæ.Et iterũ in vigilia Spiritus sanctus operatur multis modis:Primò ordinando species Dan.5. acceptas à sensibus præsente obiecto sensato:vt Danieli, qui vidit scripturã, Mane,Thecel Phares.Secundò non videndo exterius obiecta specierum ordinatarum in phantasia:vt Hierem. qui vidit ollam succensam à parte Aquilonis. Tertiò imprimendo species intelligibiles in intellectu possibili sine phãtasmate:sicut patet in his qui accipiunt,vt Salomon & Apostoli.Quartò imprimendo lumen intelligibile cum speciebus requisitis ad iudicandum ea quę ab aliis visa sunt:sicut Gen.38. Ioseph,qui declarauit somnium Pharaonis,& Apostoli,quibus Christus aperuit sensum vt intel- Luc.24. ligerẽt scripturas.Et ad hoc propriè pertinet interpretatio sermonum,quæ est species Prophetiæ. Quintò illuminando ad iudicãdum ea quæ cursu naturali homo apprehendit. Sextò illuminãdo ad iudicãdum veraciter & efficaciter ea quæ agenda sunt,iuxta illud Esa.63.Spiritus Domini ductor eius fuit. Ex his apparet quòd vndecim modis potest haberi cognitio Prophetica. Primò in raptu,secũdò & tertiò dormiẽdo,& duobus modis in vigilia, p ordinationẽ specierũ in imaginatione,& sex modis per species intelligibiles,hi omnes modi reducũtur ad duos,qui tãgũtur Num. 12.Si quis fuerit inter vos Propheta Domini,in visione apparebo ei,aut per somniũ loquar ad illũ.

Ver. 4. DE EXCELLENTIA GRADVVM PROPHETIAE.

2.2.q.174. art.3. GRadus Prophetiæ dignitatem principaliter accipiunt à lumine Prophetiæ,& ex cõsequenti A à speciebus & aliis circunstantiis.Ex quo sequitur primò,q Apost.fuerunt Prophetæ excel- 2. Pet.1. lentiores Prophetis antiqui testamenti:qui habuerunt maius lumen,hoc testatur D.Petr. Et habemus firmiorem Propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, sicut lucernæ lucenti in loco caliginoso,donec dies elucescat,& lucifer oriatur.Ex quo apparet quòd Prophetia etiã in nouo testamento est ænigmatica & distãs.Est tamen cognitio clarior & perfectior,quàm in veteri testamento.Et ideo ministri noui testamenti præferuntur omnibus Prophetis antiqui.Vnde Mat.11. D.Ioannes Baptista dicitur à Christo plusquàm Propheta,& maior inter natos mulierũ, qui fue- 1.Cor.3. runt ante eum. Ideo D.Paul.præfert ministros noui testamenti ipsi Moysi, dicens:Nos verò reuelata facie gloriam Domini speculãtes,trãsformamur à claritate in claritatem, tãquam à Domini Ephes.5. spiritu,& alibi,Aliis generationibus non est agnitum filiis hominum.s.mysterium Christi, sicut nunc reuelatum est sanctis Apostol.eius & Prophetis in spiritu.Inter Apostol.autem in cognitio- 2.Cor.12. ne Prophetica excellentior fuit D.Paul. Ideo antonomaticè dicitur Apostol. qui raptus fuit vsque Psal.118. ad tertium cælum quod de aliis nõ legitur. Inter Prophetas verò antiqui testamenti licet Dauid in aliquo excesserit. Moysen : quia plura cognouit,& magis distinctè quàm Moyses,de mysteriis incarnationis Christi.Ideo dicebat,Super senes intellexi : Moyses tamen simpliciter & absolutè

Moyses eximius Prophetarum antiqui testamenti.

dicitur Eximius Prophetarum, quod patet ex quatuor quę requiruntur ad Prophetã. s. cognitio, intellectio,denuntiatio,& cõfirmatio per miracula.Moyses enim vidit diuinam essentiam, sicut D.Paul.in raptu,vt D.Aug.ait.Vnde Numer.12.Palàm & non per ænigmata Deum videt.Secundò quantum ad imaginariam cognitionem,quia ad nutum habebat illam.Et nõ solum audiebat verba,sed etiam in specie Dei videbat loquentem exterius.Vnde dicitur Exod.33, quòd loquebatur ei Dominus(s.per angelum)facie ad faciem:sicut solet loqui homo ad amicum suum.Tertiò, quantum ad denuntiationem:quia loquebatur populo ex parte Dei, quasi de nouo legem proponens.Alij autem in persona Dei,vt inducentes ad obseruationem legis Moysi. Vnde Malac. Mementote legis Moysi serui mei.Quartò,quantum ad operationem miraculorum. Vnde Deut.vlt. dicitur,Non surrexit vltra Propheta in Israel sicut Moyses, quẽ nosset Dominus facie ad faciem, in omnibus signis atque portentis,quæ misit per eum vt faceret in terra Aegypti,Pharaoni & ser- Iosue 10. uis eius,vniuersæque terræ illius. Et quamuis aliqua miracula aliorum,putà Iosue & Esaiæ fue- Esa.38. rint maiora quãtum ad substantiã facti:non tamen fuerunt maiora secundum modum faciendi. Quia miracula Moysi facta sunt toti populo,& multo plura fecit quàm alij.Nec obstat quod dicit Gl. in principio Psalterij, quòd Dauid dicitur Propheta per excellentiam:quia debet intelligi secundum quid,& non simpliciter.Prophetia enim Dauid ex propinquo attigit visionem Moysi, quantum ad visionem intellectualem : quia vterque accepit reuelationem intelligibilis & supernaturalis veritatis,absque imaginaria visione.Visio tamen Moysi fuit excellentior , quantum ad cognitionem diuinitatis.Dauid verò plenius cognouit & expressit mysteria incarnationis Christi. Non tamen legimus Dauidem fecisse miracula, saltem tanta & adeò magna,sicut Moyses.

Ver. 5. DE PROPHETARVM DISCRETIONE.

1.Ioan.4. 3.Cor.11. DIscernẽdi sunt Prophetæ à nõ Prophetis,& veri Prophetæ à falsis:ne omni spiritui credendum est:sed probandũ est an ex Deo sit.Nã Satanas nõnũquã se trãsfigurat in angelũ lucis. Ex quo sequitur quòd nõ tenemur credere cuicunq; dicenti se esse Propheta, neque etiam omnibus his quæ Prophetæ recepti loquuntur:cùm possint spiritu proprio loqui.Vnde Deut.18. Si tacita cogitatione respõderis,quomodo possum intelligere verbum quod Dominus nõ est locutus? Hoc habebis signum:Quod in nomine Domini propheta ille prędixerit, & nõ euenerit:hoc Dominus nõ est locutus:sed per tumorem animi sui Propheta cõfinxit. Idcirco nõ timebis eum.Vnde dicunt communiter doctores,quòd quicunque asserit se esse Prophetã, vel se ad aliquid à Deo

missum, debet probare vel authoritate sacræ scripturæ:vt fecit D. Ioannes Baptista , dum interrogaretur quis esset:respondit , Ego vox clamantis in deserto. Dirigite viam Domini, sicut dixit Ioan.1. Esaias Propheta.Et Christus etiã hoc modo se probauit esse missum à Deo:Scrutamini,inquiens, Ioan.5. scripturas,quia vos putatis in illis vitam æternam habere & illę sunt quæ testimonium perhibent de me.Vel debet probare miraculo : Et ideo cùm Dominus mittere vellet Moysen in Aegyptum ad Pharaonem & filios Israel,vt crederent ei,dedit illi signum , quo conuerteret virgam in colubrum.Hoc etiam modo probauit Christus se missum à Deo,Ioannis 5.Opera quæ ego facio , illa testimonium perhibent de me.De his in c.cùm ex iniuncto,extra de hæret:vbi gl.super verbo,miraculi,dicit:Nec statim per miraculum credendum est : quia quandoque miracula fiunt per malos & falsos prophetas.Vnde Mat.24.Surgent pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia:ita vt in errorẽ inducãtur(si fieri potest)etiã electi,subdit:Nolite credere.Vnde dicendum est miracula,saltẽ æstimata,nõ sufficienter probare Dei missionem,præsertim cùm quis prædicat cõtra fidẽ iam receptam,aut bonos mores,aut vniuersalis Ecclesiæ determinationẽ, siue eius vniuersalem titũ aut cõsuetudinẽ:vt dicit D.Tho.super illud Rom.10.Quomodo prędicabunt nisi mittantur? & allegat illud Deuter.13.Si surrexerit in medio tui propheta,& prædixerit signum atque portentum,& euenerit,quod locutus est,& dixerit,Eamus ad Deos alienos:nõ audies verba illius.Et D.Paul.Gal.1.Sed licet nos aut angelus de cælo euãgelizet vobis præter quàm q euãgelizauimus,anathema sit.Et nũc iterũ dico vobis:Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis(hoc est contra id quod accepistis)Anathema sit.Vnde manifestè apparet, Lutheranis & aliis nouis hæreticis,qui annuntiant & prædicant contra fidem receptã, & bonos mores, ac Ecclesiæ determinationem , nullo modo esse credendum , etiam si miracula facerent. Omnia enim miracula quæ sunt contra fidem receptã aut bonos mores,sunt falsa:cùm Deus (qui est veritas per essentiam,vt habetur Ioan.6.Ego sum via,veritas, & vita) non possit esse testis falsitatis.

Ver. 6. DE HONORE PROPHETIS EXHIBENDO.

C QVum honor sit testimonium & præmium virtutis & excellẽtiæ,vt dicit Philos.& prophetia 4.Ethic. importet excellentiã:consequens est prophetas esse honorandos.Vnde Christus reprehendens cõciues suos,dicebat:Nemo propheta acceptus est sine honore,nisi in patria sua. Et D.Paul. Marc.6. dicebat:Spiritũ nolite extinguere,& prophetias nolite spernere.Si quæratur quomodo honoran- 1.Thess.5. dus sit propheta:Dicendum quòd tripliciter. Primò,eum benignè & humanè recipiendo. Nam Christus recipientibus prophetas mercedem promisit dicens : Qui recipit prophetam in nomine Mat.10. propheræ,mercedem prophetæ recipiet. Quod nõ est intelligendum simpliciter & æqualiter,sed proportionabiliter,secundum proportionem receptionis. Secundò honorãdus est,de bonis temporalibus ei ad sustentationem vitæ,nempe victum & vestitum ac alia necessaria ministrãdo.Vnde Gal.6.Cõmunicet autem is qui catechizatur(hoc est docetur & eruditur) ei qui se catechizat, in omnibus bonis.Quis enim propriis stipẽdiis militat vnquam? & infra:Qui in sacrario operan- 1.Cor.9. tur,de his quę in sacrario sunt,edũt.Et Christus,Dignus est mercenarius cibo suo. Tertiò & prin- Mat.10. cipaliter honorari debet, fidem ei adhibendo,& eius reuelationibus credẽdo,cõsiliisq; obediẽdo. Vnde Esa.conquerens dicebat:Quis credidit auditui nostro? De priuatione huius honoris querebatur Christus Marci 6.vbi etiam pœna in honorationis scribitur::Et non poterat virtutem vllam facere,nisi paucos infirmos impositis manibus curauit,& mirabatur propter incredulitatẽ illorũ. Esa.53.

Ver. 7. DE RAPTV SIVE ECSTASI.

D RAptus(prout est gratia gratis data)est eleuatio mentis à spiritu diuino,ad aliqua supernatu- 2.2.q.175. ralia cõtemplãda,cũ abstractione à sensibus,secundum illud Ezech. 8. Spiritus eleuauit me inter cælũ & terrã.Hic raptus dicitur Ecstasis.Vnde Gl.super illud Psal. Ego dixi in excessu meo, Psal.115. Omnis homo mendax,ait:Dicitur hic ecstasis,cùm mens nõ pauore alienatur sed aliqua inspiratione reuelationis sursum assumitur.Hoc modo rapti multi sunt,sed differẽter.Aliqui,vt cõtemplarentur diuinã veritatẽ per similitudines quasdã imaginarias.Et talis fuit excessus mentis,qui cecidit super D.Petrum.Alij,vt cõtemplarentur diuinã veritatem per intelligibiles affectus:sicut Act.10. fuit excessus Dauid.Alij,vt cõtemplarentur eam in diuina essentia,& talis fuit raptus D.Paul.ac etiã Moysi,& satis cõgruenter:Nam sicut Moyses fuit primus doctor Iudæorum,ita D.Pau.Gen- In lib.de Vid. tium. Vnde D.Aug.dicit:Ipsa Dei substantia à quibusdam videri potuit,sicut à Moyse & Paulo. Deo. Quod intelligendum est per modum transeuntis & cum abstractione cognitionis sensuum , & sic interpretandæ sunt authoritates quæ in oppositum adduci possunt, sed de his amplius infrà, cap.14.ver.6.

Ver. 8. DE GRATIA ET DONO LINGVARVM.

E QVum Apost.& alij discipuli Christi fuerint ad hoc electi,vt per vniuersum mundũ discur- 2.2.q.176. rentes,fidem prædicarent,secundũ illud: Euntes in mundũ vniuersum,docete omnes gen- Mat.vlt. tes,&c.& nõ erat cõueniens quòd qui mittebãtur ad alios instruendos,indigerent ab aliis instrui qualiter aliis loquerentur,nec cùm essent pauperes,reperissent de facili qui eorum verba fideliter interpretarentur,vel aliorum verba eis exponerẽt. Ideo cõueniens fuit eis subueniri per gratiam siue donum linguarũ.Vnde Act.2.Repleti sunt omnes spiritu sancto,& cœperũt loqui variis linguis,&c.Et quãuis fieri potuisset vt vna lingua loquentes,ab omnibus intelligerẽtur, aut omnes alias linguas intelligerent:cõuenientius tamẽ fuit ipsos omnibus linguis loqui:quia hoc pertinebat ad perfectionem scientiæ illorum,per quam non solùm loqui,sed etiam intelligere poterant,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ ab aliis dicebantur. Si autem omnes vnam linguam eorum intellexissent, vel hoc fuisset per
scientiam illorum qui eos loquentes intelligerent, vel fuisset quasi quædam illusio, dum eorũ verba aliter ad aliorum aures perferrentur, quàm ipsi ea proferrent. Vnde Gl. Act.2. dicit: Maiori mira-
1.Cor.14 culo factum est, quòd ipsi omnium linguarũ generibus loquerentur, & Apost. Gratias ago Deo meo quòd omnium vestrum lingua loquor. s. sufficienter quantum requirebat doctrina fidei: nõ autem quantum ad omnia quæ per scientiam acquisitam cognoscuntur, inquantum quædam superadduntur artes humana ad ornatum & elegantiam locutionis. Vnde Gl. Hebr. 1. dicit: Non est mirandum quòd Apost. in epist. ad Hebræos maiore eluceat facundia: cum naturale sit vnicuiq; plus in sua quàm in aliena lingua valere. Cæteras enim epistolas peregrino, hoc est Græco sermone composuit. Hoc dono licet Christus perfectissimè donatus fuerit: non tamen oportuit ipsum
1.Cor.13. omnibus linguis loqui: quia solum vni genti prædicaturus erat. Nunc autem hoc donum non datur omnibus qui Spiritum sanctum recipiũt: quia iam ipsa Ecclesia (vt D. Aug. ait) linguis loquitur omnium. Post resurrectionem tamen generalem diuersitas linguarum cessabit, vt Apost. dicit, & sola prima qua loquebatur Adam (quæ, vt communiter dicitur, est Hebræa) manebit, in qua Sancti (vt Psal. ait) in secula seculorum laudabunt Deum.

2.2.q.178. §. 2. DE GRATIA MIRACVLORVM.

A GRatiam miraculorum ordinauit Deus in Ecclesia ad sermonis prolati confirmationẽ & credibilitatem. Vnde Marc. vlt. Domino cooperante, & sermonẽ cõfirmãte, sequentibus signis.
Sap.8. Deus enim qui suauiter disponit omnia, hominem circa supernaturalia dirigere voluit modo suę naturæ congruenti. Naturale autem est hominum cognoscere veritatem intelligibilem per effectus. Ideo sicut homo ductu naturalis rationis potest peruenire ad notitiam Dei, vt est principiũ & author naturæ, per naturales effectus: ita voluit Deus ipsum p supernaturales effectus (qui dicuntur miracula) induci in aliquam supernaturalem cognitionem credendorum. Gratia miracu-
4.Reg.13. lorum non est aliquis habitus, neque aliqua qualitas permanens in anima, cùm aliquando sit in corpore mortuo: sicut legimus quòd quidam proiecerunt cadauer in sepulchrum Helisæi, cuius cùm tetigisset ossa, reuixit homo, & stetit super pedes suos: quia tunc instinctu diuino mota sunt ossa. Sic plerunque cõtingit in reliquiis sanctorum, quæ à Deo vt instrumenta mouentur. Ideo illa motio non est qualitas permanens, sed fluens, & sic mens Prophetæ mouetur instinctu diuino ad aliquid supernaturale cognoscendum: ita etiam qui miracula facit, mouetur instinctu diuino
Act.5. ad aliquid supernaturale faciendũ. s. miraculũ, quod Deus sua virtute facit, aliquãdo postulatione siue oratione præcedẽte: vt cùm D. Petr. suscitauit Tabitham, aliquãdo verò nulla oratione præcedente, sed Deo ad nutum hominis operãte: sicut cùm D. Petr. Ananiã & Sapphiram increpãdo,
Iosue 10. morti tradidit. Vnde D. Greg. in 2. Dialogorum dicit, q̃ Sancti aliquando ex potestate miracula exhibent: vt Iosue, cùm ait, Sol cõtra Gabaon ne moueatis: aliquãdo ex postulatione. Vtroque tamen modo Deus principaliter operatur, qui vtitur vel interiori motu hominis, vel eius locutione, vel etiã aliquo exteriori actu, seu etiã aliquo cõtactu corporis etiã mortui tanquam instrumento.

2.2.q.178. Mirum quid. Ver. 1. DE MIRACVLI DEFINITIONE ET ESSSENTIA.

B MIraculum à mirãdo dictum est: nõ tamen q̃ omne mirum seu mirãdum sit miraculum. Mirum enim siue mirãdum aliquid dupliciter dicitur. Vno modo quãdo causa illius quod admiramur, est occulta & ignorata. Vnde in 1. Metaph. dicitur, Propter admirari cœperũt Philosophi philosophari, & causam effectus quærere. Et ideo illi qui sciunt causam eclipsis solis & lunæ, non mirãtur, sicut rustici qui causas ignorãt. Alio modo aliquid dicitur mirum, quia insolitum. Vnde D. Greg. in homilia de panibus dicit: Hoc mirantur homines, non quia magnum est, sed quia rarum. Miraculum ergo sub miro & mirando cõtinetur, & se habet per additionem. Vnde miracu-
Miraculi definitio. lum (vt ex verbis D. Aug. patet) potest sic definiri: Est aliquid arduum, excedens facultatem totius naturæ creatæ, ad ostensionem diuinæ gratiæ, veritatis, aut virtutis, ad vtilitatem Ecclesiæ factum, vltra spem admirãtis, s. naturæ: quãuis non præter spem gratiæ, siue sit insolitũ, siue solitum. Nam licet quotidie fiat cõsecratio Eucharistiæ: nihilominus tamen est miraculum, cùm excedat facultatem totius naturæ creatæ. Per hoc quod dicitur (arduum) excluduntur cõmunia & facilia, etiam quæcunq; facta ardua & mirabilia à quacunq; natura creata. Natura enim superior, cùm habeat maiorem virtutem, potest maiorem effectum producere, quàm inferior. Et quia natura inferior ignorat causam, vel videt effectum excedere suam facultatem, vel facultatem cõmunem naturæ, vel substãtialiter, vel secundum modum: ideo reputat arduum admirãdum: sicut ranas per magos Pharaonis auxilio dæmonum per naturã subitò productas. Idem de mutatione virgę in serpẽtem,
Diabolus miracula facere nequit. quæ fuerunt ardua & prodigia apud videntes, sed nõ miracula, cum nõ excederẽt facultatẽ totius naturæ creatæ. Ex quo patet q̃ diabolus nõ potest facere miracula, cùm sit natura creata: licet possit facere signa & prodigia, sicut faciet tẽpore Antichristi, vt habetur 2. Thes. 2. In omni virtute, &
3.de Civ. Dei. signis, & prodigiis mendacibus. Quæ dici possunt dupliciter mẽdacia & falsa, vel per illusionem sensuũ, vel quia ad falsitatẽ inducunt. Vnde D. Aug. ait: Ambiguũ esse solet an propterea dicta sint signa & prodigia, mẽdacia, quoniã mortales sensus per phãtasmata decepturus est, vt quod non facit facere videatur: aut quia illa etiã si vera prodigia, ad mendacium pertrahẽr. Vera autẽ prodigia dicũtur, qa ipsæ res veræ erunt: sicut magi Pharaonis fecerũt veras ranas & veros serpẽtes. Nõ tamẽ habebũt verã miraculi rationẽ, quia fiẽt virtute naturaliũ causarũ, & nõ ad vtilitatẽ, sed ad incommodum

incommodum hominum. Operatio autem miraculorum, quæ attribuitur gratiæ gratis datæ, fit sola virtute diuina ad hominum vtilitatem dupliciter. Vno modo ad veritatis prędicatę cõfirmationem. Ex quo sequitur quòd ab his qui falsam doctrinã annuntiant, nunquam fiunt miracula: quia miracula sunt vera testimonia, & à solo Deo, qui non potest esse testis falsitatis. cùm sit veritas per essentiam, vt habetur Ioan. 6. Et in hoc poterunt cognoscere electi falsitatem prodigiorum & signorum Antichristi, & præcursorum, ac complicum eius, & cauere ab eis: quia facient sua signa ad confirmationem falsitatis, contra veritatem fidei, & ad inducendum ad malum. Alio modo facit Deus miracula ad ostensionem sanctitatis alicuius, quem Deus vult proponere in exemplum virtutis. Et sic aliquando per inuocationem, aliquando per contactum: vt dictum est de ossibus Heliseĩ, & de vmbra D. Petri, Act. 5. & 19. q̃ Deus faciebat virtutes per manus Pauli, & etiã p sudaria eius, quæ super languidos ponebantur, & recedebãt ab eis languores. Ex quo patet quòd non debent calumniari Christiani, qui vestes & sudaria Christi & Sanctorum tangere desiderãt.

Contactus vestium Sanctorum prodest.

Ver. 2. DE MODO OPERANDI IN MIRACVLIS.

ALio modo operatur Deus in miraculis, alio modo Sancti, alio modo magi, alio modo mali Christiani. Vnde D. Aug. dicit: Aliter magi faciunt miracula, aliter boni Christiani, aliter mali. Magi per priuatos cõtractus cum dęmonibus: nec facta illorum possunt dici miracula, vt dictũ est. Boni Christiani per publicã iustitiã. Mali verò Christiani per signa publicæ iustitiæ. Deus enim vtitur malis hominibus in bonum aliorum, sicut ad prophetãdum. Ideo mali ad cõfirmationem veritatis fidei aliquãdo mouentur à Deo ad inuocationem nominis Christi vel alicuius sanCti, ad quã Deus miraculosè operatur. Vnde Mat. 7. Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & virtutes multas fecimus? Et Apost. Et si habuero omnẽ fidem ita vt mõtes trãsferã, charitatem autem nõ habuero, &c. Et quãuis fides sine charitate & operibus mortua sit, quãtum ad ipsum credentem, qui per eã nõ viuit vita gratiæ: nihil tamen prohibet quin res viua per instrumentum mortuum operetur. Sicut enim homo operatur per baculũ: ita Deus per fidem peccatoris instrumentaliter operatur ad facienda miracula. Et quia actio instrumenti mortui vel inanimati nõ attribuitur instrumento, sed principali agenti (Non enim dicimus q̃ calamus scribat, sed homo:) attribuitur tamen instrumẽto animato. Hinc est q̃ operatio miraculorum nõ attribuitur propriè malis, aut eorum merito: sed merito eius cuius nomen inuocatur, vt Christi vel Sancti, & hoc facit Deus, vt homines Christũ vel sanctum honorent, ad cuius inuocationem tãta miracula fiũt. Nec obstat quod dicitur Ioan. 9. Scimus quia peccatores Deus nõ audit: quia (vt D. Aug. ait) Cęcus ille nõdum erat vnctus, hoc est plenè illuminatus. Impetratio enim siue exauditio orationis nõ innititur merito orãtis, sed misericordiæ & liberalitati diuinæ, quæ etiã ad malos se extendit. Ideo nonque creatura miracula facere dicatur, solum instrumentaliter operatur. Dæmones autem cũ non assumãtur à Deo, vt instrumenta gratiæ & misericordiæ, ad quã miracula ordinãtur, nec eis quo ad iustitiã aliquid excedens facultatem illorum cõmittatur, nullo modo miracula facere dicũtur; sicut Angeli boni, per quos Deus miracula operatur, vnde dicuntur Virtutes. Deus autẽ principaliter operatur. Quia cùm operatio miraculi excedat facultatẽ totius naturæ creatæ, necesse est q̃ à Deo principaliter procedat. Notãdum tamẽ q̃ Deus in miraculis principaliter operatur, aliquãdo supra naturã, aliquãdo contra naturã, aliquãdo præter naturã. Primò supra naturã, inquãtũ producit effectum quẽ natura producere nõ potest. Quod cõtingit dupliciter. Primò, quãdo forma inducta à Deo, nullo modo potest à natura induci, sicut forma gloriæ, quã inducet Deus corporibus electorũ, & incarnatio verbi. Secundò, quãdo natura potelt simili formã producere in aliquã materiã, sed nõ in istã. Natura enim potest causare vitã per generationẽ, sed nõ in mortuo, & ideo resurrectio mortuorum est suprà naturã. Secundò cõtra naturã operatur Deus, quãdo in natura no, remanente virtute cõburendi in igne, & quãdo aqua Iordanis stetit, remanente grauitate: & similiter quãdo D. Virgo peperit, stãte virginitate. Tertiò operatur Deus in miraculis præter naturam, quãdo. s. producit effectum, quem natura producere potest: non tamen illo modo quo Deus producit. s. subitò, vel quãdo deficiunt instrumenta, quibus natura operatur, sicut cum Christus cõuertit aquã in vinum: quod natura aliquo modo facere potest, dum aqua in nutrimentum vitis assumpta, suo tempore in succum vuæ perdigesta, in vinũ cõuertitur: vel quãdo Deus maiora facit quàm natura cõsueuerit: vt cũ fecit tãtã multitudinẽ ranarũ: vel quãtum ad tẽpus, sicut cũ aliquis statim curatur, quem natura processu tẽporis curare posset: vt accidit in socru Simonis Petri.

Angeli boni faciũt miracula.

Ioan.2.

Luc.4.

Ver. 3. DE MIRACVLORVM NOMINIBVS.

D MIracula in sacris literis dicũtur virtutes, signa, prodigia, & portẽta. Heb. 2. dicitur: Cõtestante Deo in signis atque portentis & variis virtutibus, & Mat. 24. vocantur prodigia. Quæ sic differunt: quia inquantum excedunt facultatem naturę, dicũtur virtutes: inquãtum verò sunt ordinata ad manifestationem gratiæ, dicũtur signa. Et propter excellentiã dicuntur portenta atque prodigia, quasi procul aliquid ostẽdentia. D. Tho. super illud 2. Cor. 12. Signa apostolatus mei facta sunt super vos in signis, prodigiis, & virtutibus, dicit quòd virtus est nomen commune ad omnia miracula. Nã virtus est vltimum de potẽtia, & ideo aliquid dicitur virtuosum, quia ex magna virtute. Cũ ergo miracula fiãt virtute diuina, dicũtur virtutes. Signũ refertur ad minus miraculum, prodigiũ ad maximũ: Deinde dicit, q̃ portentum dicitur inquantum sunt contra naturam, vt di

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt dictũ est. Vnde Apoc.13. de Antichristo,loquẽdo in præterito pro futuro propter certitudinem Prophetiæ:Fecit signa magna,ita vt ignem faceret descendere de cælo,contra eius naturam,quia ignis est naturaliter leuis.& ascendit sursum. Miraculum dicitur mendax tripliciter:vel quia deficit à vera ratione facti,vel à vera ratione miraculi,vel à debito fine. Primũ fit in præstigiis,quãdo per dæmones illudunrur aspectus, vt aliud videatur quàm sit. Secundum, quando fiunt per causas naturales,occultas tamen. Tertium, quando contra finem miraculi. Quia'(vt dictum est) miracula sunt ordinata ad attestandam veritatem,fidem,vel sanctitatem:& per dæmones & Antichristum fient in attestationem falsitatis:ideo dicuntur falsa, vel quia ad malum inducunt. Et quia creatio nõ fuit facta ad attestationẽ veritatis:ideo ñõ dicitur propriè miraculũ, licet possit dici portentum : quia contra naturam est aliquid ex nihilo producere,vt dicitur in 1. Physicor.

Ver. 4. DE AVXILIO SPECIALI.

1.2.q.109. art.6. INter gratias gratis datas connumerari potest auxilium Dei speciale,& gratia præueniens,cum E sit donum supernaturale,& stet cum peccato mortali. Ad cuius euidentiam sciendum est.quòd cum nihil possit se reducere de potentia in actum,& omnis motus sit actus entis in potẽtia,prout in potentia,& in mouentibus & motis non sit processus in infinitum, quia aliàs non esset motus, vt probatur 8.Physic.sequitur q̃ necesse est venire ad vnum primum,quod mouet omnia,& concurrit cum omnibus agẽtibus:& illud est Deus.vnde Ioan.15.Sine me nihil potestis facere. Et licet sit eadem motio Dei,qua mouet omnia,quocunque modo moueat : quia motio Dei actiua & Malac.3. concursus eius nil aliud est,quàm ipsemet Deus,qui est immutabilis & inuariabilis.vnde Malac. Ego Deus,& non mutor,& Iaco.1.Apud quem non est transmutatio, neque vicissitudinis obumbratio.Illa tamen motio diuersificatur ex parte nostri secundum diuersitatem finium. Cum igitur duplex sit finis.s.generalis siue naturalis omnium creaturarum,quia quælibet natura est ordinata in finem naturalem:sequitur quòd omnis cõcursus,quo Deus concurrit ad omnes actus naturales omnium creaturarum,dicitur cõcursus Dei generalis siue auxilium generale. Et hoc modo concurrit in motu progressiuo hominis & animalium brutorum,in plantatione vinearũ,& ædificatione domorum,& ad ea quæ ad naturalem hominis finẽ ordinãtur.Alius autem est specialis finis hominis.s.supernaturalis visio beatifica,& ideo in his quæ conducunt ad illum finem,Deus dicitur concurrere specialiter, & talis eius motio dicitur concursus specialis & auxilium speciale: nõ quòd intimius aut fortius agat Deus in speciali quàm in generali:quia in vtroq; eodẽ modo se habet,secundũ tamen modũ & dispositionẽ naturæ quæ mouetur.Et in vtroq; motio & cõcursus Dei principalior est, & maiorẽ habet efficaciã quàm cõcursus naturæ:dicitur tamẽ speciale auxi- *Auxilium speciale.* lium,quia dirigit ad specialẽ finẽ.s.supernaturalẽ,& tãto specialius,quanto actus propinquior est fini.Et sic ad cogitandũ de beatitudine,ad habendã memoriã peccatorũ,ad recordationẽ iudiciorum Dei,requiritur auxiliũ speciale ad ipsam cõtritionem specialius,ad merendum adhuc specialius, & ad martyriũ adhuc specialius.Aliqui dicunt omnẽ actũ moraliter bonum esse dispositionem ad gratiã, & sic ad finẽ supernaturalem hominis:quia quilibet bene vtẽdo suis naturalibus, de congruo meretur dispoñi,& quòd Deus secundũ suã naturã (quæ est misericordiæ plena)circa eum operetur. Vnde Daniel cõsulebat Nabuchodonosor, vt per largitionem eleemosynarum *Daniel.4.* (quæ ex sola pietate naturali fieri potest)peccata redimeret.Et tales cõsequẽter dicũt,quòd quo ad omnem actum moraliter bonũ requiritur auxiliũ speciale:alij verò dicũt quòd nõ, sed solũ quando actus illi sunt propinqui,sicut cogitatio cõtritionis & ipsius beatitudinis,vel quãdo habẽt difficultatem.Et sic in statu naturæ integræ homo nõ egebat auxilio speciali ad omnes actus humanos,sed bene ad merendũ, & actualiter eos ordinãdum in beatitudinẽ. In statu verò naturæ corruptæ in multis eget auxilio speciali,propter difficultatẽ,& ad moderãdas passiones. In aliis autẽ in quibus nõ patitur difficultatẽ,sed potius delectationẽ,vt in plãtatione vinearũ,& ædificatione domorũ,aut comestione,qui sunt actus qui ex natura sua ordinantur in finem naturalẽ,non eget auxilio speciali,nisi ad eos ordinãdum actu in finem supernaturalem:quia tunc est dispositio propinqua.Et dicunt quòd ad omnem dispositionem remotam non necessariò requiritur auxilium speciale,& sic est problema.D.Tho.ad secundã opinionem declinare videtur cum D. Augustino.

Ver. 5. DE ALIA DIVISIONE GRATIAE.

1.2.q.111. ALia adhuc poni solet diuisio gratiæ.s.in præuenientẽ,operantẽ,& cooperantẽ, concomitan- A tem,& subsequẽte.Gratia præueniẽs dicitur,quãdo homo ad alia distractus mouetur à Deo, ad cogitandũ de salute sua.Gratia operãs dicitur motio,qua voluntas(quę prius volebat malum) mouetur à Deo ad volendũ bonũ.Gratia cooperãs est motio,qua Deus cõcurrit ad actũ bonũ exteriorem per volũtatẽ imperatũ,quia ad hũc actũ Deus iuuat,interius volũtatẽ cõfirmãdo, & exterius facultatẽ operis præbendo,& impediméta remouẽdo. vnde D. Aug. Vt velimus operatur: cũ autẽ volumus vt pficiamus,cooperatur.Gratia cõcomitãs est Dei motio,assistẽs in cõtinuatio- *art.3.* ne:gratia subsequens est motio,qua Deus mouet ad merendũ & perseuerandũ.D.Tho.prædictas gratias dicit esse effectus gratiæ habitualis, siue qui proueniũt ex gratia habituali:& sunt quinq; Primus,vt bonũ velit,& secundũ hoc dicitur præueniens.Secundus,vt anima sanetur & iustificetur,& secundũ hũc dicitur gratia cooperãs.Quartus,vt in bono perseueret,& secundũ hunc dicitur subsequens.Quintus,vt ad gloriam perueniat,& secundum hũc gratia dicitur cõsummans.

§. 3. DE GRATIA GRATVM FACIENTE.

GRatia gratum faciẽs,secundũ Theologos, est habitus de nihilo creatus,& in anima siue in- B tellect

tellectuali natura infusus,per quam fit filia,amica,grata, & sponsa Dei electa,& omnia quæ sunt eius acceptata,per quam consequitur vitam ęternam,iuxta illud Rom.6. Gratia Dei vita ęterna. Hęc gratia differt à gratia gratis data,non q̃ gratia gratũ faciens non gratis detur, & per consequens non sit gratis data:sed quia vltra gratiam gratis datam habet primò,quòd sit habitus permanens,secundò quòd non potest esse cum peccato mortali, tertiò quòd gratum & acceptũ Deo faciat habentem,& omnia opera eius. Hęc gratia communiter diuiditur in gratiam inchoatam, *Gratia gratũ faciẽs duplex.* siue imperfectam,& consummatam,quæ est comprehensorum:quæ differunt ab inuicem : Quia gratia viatorum augeri & amitti potest,nõ autem beatorum,quæ etiam perfectiores effectus habet quàm gratia viatorum. D.Bern.in quodam sermone dicit,quòd gratia gratũ faciens est quędam lux siue nitor animæ,sole splendidiot,animę infusa,tanquam radius à sole iustitię, animam iustificans,& circunquaque purgans,illustrans,ornans,& deificans. Hanc definitionem fundauit super illud D.Paul.Ephe.5.Eratis aliquando tenebrę,nunc autem lux in Domino:vt filij lucis ambulate.Fructus autem lucis est in omni bonitate,iustitia,& veritate.D.Aug.dicit,quòd est *2.Pet.3.* excellentius donum Dei, quod homini datur: Quia per eam efficimur diuinę consortes naturę. Hęc gratia secundum eundem diuidit inter filios regni & perditionis,& dicitur vestis nuptialis. Hæc gratia subiectiuatur in essentia animę,quã primò perficit,deinde potẽtias eius, vt amplius inferiùs dicetur.

Ver. 1. DE MERITO IN GENERALI.

C CVm gratia gratum faciens sit principium meriti:ideo de merito aliquid dicendum est.Ad cu- *2.2.q.114.art.1.* ius euidentiam sciendum est,quòd meritum & merces ad idẽ referuntur, & dicitur meritũ actus.quo quis meretur. Merces verò dicitur id quod alicui est debitum.& recompensatio operis vel laboris.quasi quoddã pręmiũ ipsius. Et sicut reddere alicui iustũ pretiũ pro re accepta ab eo, *5 Ethic.* est actus iustitiæ : ita recompensare & reddere mercedem laboris aut operis, est actus iustitiæ.Et cùm iustitia sit qualitas quædam,sequitur quòd inter eos solos potest esse iustitia & meritum,inter quos est simpliciter æqualitas.Et per oppositum inter eos inter quos non est simpliciter æqualitas,non est simpliciter iustitia,neq; meritũ simpliciter.Sed quidam iustitiæ modus potest esse,sicut dicitur quoddã ius paternũ siue dominatiuũ,& meritũ secundũ quid:quia solũ secundũ quid in eo saluatur ratio iustitiæ.Sic enim filius meretur à patre,& seruus à domino,vt si filius bene se habeat erga patrẽ.vel seruus erga dominũ,honorẽdo,seruiẽdo.obediẽdo:sic pater & dominus secundũ suã liberalitatẽ & clementiã se debet habere ad filiũ vel seruũ,vt dicit Phdos.in eodem lib. ¶ Ex his sequitur quòd homo simpliciter & absolutè nõ potest aliquid mereri à Deo,cũ inter hominem & Deũ nõ sit æqualitas,distãt enim in infinitum. Et rorum quod est hominis bonum,est à Deo.& per cõsequẽs nõ potest Deus aliquid debere homini.Sed quia inter hominem & Deum est quædam proportionabilitas,inquantum vterq; operatur secũdum modum suum: Modus autem & mensura humanæ virtutis est homini à Deo: Ideo meritum hominis ad Deum non potest esse nisi secundum suppositionem diuinæ ordinationes. s. vt homo consequatur à Deo per suam operationẽ quasi mercedẽ,ad quod Deus ei virtutẽ operãdi deputauit. Sicut etiam res naturales cõsequũtur à Deo per suã operationẽ quasi mercedẽ,ad quod à Deo sunt ordinatæ. differẽter tamen:Quia homo seipsum mouet ad agendũ per liberũ arbitriũ. Vnde eius actio habet rationem meriti,& nõ actiones aliarũ creaturarũ,quæ libero arbitrio carẽt. Quo ad meritum ex suppositione datur similitudo de rege temporali.Si rex ordinaret quòd quicunque faceret tale quid, haberet tale castrũ,quod plurimum in valore excedit opus à rege iniunctum. Si rusticus impleret ordinationem regis,haberet ius ad castrum:nõ simpliciter & absolutè, sed ex ordinatione regis.Et rex qui ante ordinationẽ suã nihil debebat rustico, post ordinationem & eius impletionẽ efficitur debitor:& primò sibiipsi,quia debitũ est vt rex suã promissionem teneat.Sic Deus(qui scit omnia nostra esse sua,& nos ad maiora teneri)ex sua clemẽtia & liberalitate ordinauit,quòd si quis libere & bono animo deseruiret ei,& mãdata eius seruaret,mercedem illi daret,iuxta illud: Quiescat *Hier.3. Homini posse mereri probatur.* vox tua à ploratu,& oculi tui à lachrymis:quia est merces operi tuo.Et Esa.1.Si volueritis, & audieritis me,bona terræ comedetis.Et Malac.3.Inferte omnẽ decimationẽ in horreũ meũ,vt sit cibꝰ in domo mea.Et probate me (dicit Dominus)si non aperuero cataractas cæli, & effudero vobis benedictionem vsq; ad abundantiã:& increpabo pro vobis deuorantẽ,& in multis aliis passibus antiqui testamẽti,quantũ ad tẽporalia:& in nouo testamẽto quãtũ ad spiritualia & æterna. Matt. 4.Pœnitentiã agite,appropinquabit regnũ cęlorũ, & Luc.11.Date eleemosynam, & ecce omnia mũda sunt vobis,& Mat.19.quærẽti magistro,Quid faciẽdo vitã æternã possidebo? Christus respondit:Si vis ad vitã ingredi,serua mãdata.Consequẽs ergo est,vt Deus sibiipsi primò,& ex consequenti implentibus ordinationẽ suã debitor factus sit,vt promissionẽ & ordinationẽ suam seruet,& homini suã ordinationẽ implẽti,tribuat quod pollicitus est,cum mẽtiri nõ possit,ad Tit.1. Neq; negare seipsum,1.Tim.2.quietiã per Psal dixit:Quæ procedũt ex labiis meis nõ faciã irrita. ¶ Per hęc soluũtur argumẽta quibus neoterici hęretici omne meritũ subuertere & supprimere nituntur,in primis allegãtes illud : Cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis,dicite:quia serui *Luc.17.* inutiles sumus, quod enim debuimus facere, fecimus. Quia intelligitur de merito simpliciter & ad rigorem.D.Chrysost.ibi dicit:Non negat mercedẽ bonis operibus,sed docet seruũ non debere extolli vel gloriari, eò q̃ iussa ad amussim seruauerit siue pfecerit:& ne in supbiã intumescamus, sed potius humiliemur.Sed Christus p hæc verba,suppositа ordinatione,non negauit meritum.

Et

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et licet homo operando faciat quod debet, liberè tamen & ex animo facit. Et quanuis ex bonis hominis nil accrescat Deo,cùm Deus ex bonis nostris non quærat vrilitatem,sed solum gloriam, hoc est manifestationem suæ bonitatis in nobis, quod etiam in operibus suis quærit ad nostram vrilitatem:ideo licet ex eo quòd Deum colimus,nil accrescat ei,sed nobis: Meremur tamen aliquid à Deo,non quasi ex operibus nostris aliquid ei accrescat,sed inquantum propter gloriam & manifestationem eius,quod ipse ordinauit, operamur. Nec obstat quod communiter ex Esa.64. obijciunt:Facti sumus vt immundi omnes, & quasi pannus menstruatæ, omnes iustitiæ nostræ: Quia ibi propheta loquitur de iustitiis legalibus,quæ inficiebantur ab illo populo, malis circunstantiis,vtpote auaritia,cupiditate,ira,inuidia,& malitia,vt habetur Esa.58. Ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè. Inficiebant etiam vana gloria:sicut dicebat Christus Mat.23.de Scribis & Pharisæis:Omnia opera sua faciunt vt videantur ab hominibus.Cùm dabãt eleemosynam,faciebant tuba canere:& amabant in angulis platearum stantes orare.Ideo illæ iustitiæ erant vt pannus menstruatæ,& abominationes.vnde Esa.1. dicitur.Ne offeratis vltra sacrificium frustra.Incensum abominatio est mihi.Neomeniam, & sabbatum,& festiuitates alias nõ feram,non quòd essent secundum se abominationes:quia non præcepisset seruare, Exod. 20.sed quia indignè offerebant,& vitiabant malis circunstantiis.vnde subiungit:Iniqui sunt cœtus vestri.Manus vestræ,hoc est operationes vestræ plenæ sunt sanguine peccatorum.Ideo subdit: Lauamini,& mundi estote:auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. Quiescite agere peruersè, &c. Propter hæc iustitiæ, hoc est bona opera & impletio præceptorum, quæ iustum est seruare,dicuntur pannus menstruatæ:Quia secundum D.Dionys.Bonum est ex integra causa,& malum ex singularibus defectibus. Sed non secundum se,cùm à Deo sint ordinatæ & instituræ. Præterea iustitiæ nostræ(hoc est opera nostra)secundum se,si bene fiant, lux dicuntur à Christo: Sic luceat lux vestra coram hominibus,vt videant opera vestra bona, &c. Non sunt ergo pannus menstruatæ.Aliqui exponunt authoritatem Esaiæ per comparationem ad diuinam iustitiam.vnde Esa.55.Sicut exaltantur cœli à terra,ita exaltatæ sunt viæ meę à viis vestris,& cogitationes meæ à cogitationibus vestris.Terra enim per comparationem ad cælum, deformis & quodãmodo abominabilis apparet:Licet secundum se bona sit,iuxta illud Gen.1. Vidit Deus cũcta quæ fecerat, & erant valde bona. Similiter lumen candelæ lucidum est in se:in comparatione tamen luminis solis, vmbram & tenebras causat.Sic ad propositum de bonis operibus. vnde Roma. 8. Non sunt cõdignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam,quæ reuelabitur in nobis. ¶ Quod autem homo existens in gratia,inquantum sequitur motum gratiæ, & instinctum spiritus sancti principaliter operãtis,mereatur vel mereri possit à Deo, tota scriptura sacra referta est passibus id probantibus.Gen.21.Dixit dominus Abrahæ,Per memetipsum iuraui,quia fecisti hanc rem, & non pepercisti vnigenito filio tuo,benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum,nota causalem, quia fecisti,&c.Et Psal.118.Inclinaui cor meũ ad faciendas iustificationes tuas in æternũ,propter retributionem.Et Mat.19. Apostolis dicentibus,ecce nos reliquimus omnia,& sequuti sumus te,quid ergo erit nobis?respõdit Christus,Amen,amen dico vobis,quòd vos qui reliquistis omnia, & sequuti estis me,sedebitis super sedes duodecim,iudicantes duodecim tribus Israel. Et ibidẽ, Omnis qui reliquerit domum,vel fratres,&c.centuplũ accipiet,& vitã æternã possidebit.Et Mat.9.Si quis dederit calicẽ aquæ frigidæ in nomine discipuli,nõ perdet mercedẽ suã. Et Mat.25.in retributione bonorũ tanquã pro causa allegabit Christus bona opera,& Mat. 20. Voca operarios, & redde illis mercedẽ,& Rom.2.Reddet vnicuiq; secundũ opera sua,& 1. Cor. 3. Vnusquisque propriam mercedẽ accipiet secundũ laborem suũ,& 1.Tim.4.Reposita est mihi corona iustitiæ, quã retribuet mihi dominus,in illa die iustus iudex. Non solum autẽ mihi,sed & his qui diligunt aduentum eius. Et in cõcilio Tridẽtino sessione 6.tit.de iustificat.c.26.dicitur:Si quis dixerit iustos nõ debere pro bonis operibus,quę in Deo fuerunt facta,expectare & sperare ęternã retributionẽ, pro eius misericordia,& Iesu Christi merito,si bene agẽdo.& diuinã mandata custodiẽdo, vsq; in finẽ perseuerauerit.Anathema sit.Qui igitur oppositũ dicũt,scripturas nõ nouerũt neq; rationẽ.

4.c.de Di.no.

Mat.6. *Opera nostra in pannũ mẽstruatæ dicantur.*

Homo à Deo mereri potest.

Ver. 2. DE HIS QVAE NON CADVNT SVB MERITO.

A NOn potest homo mereri totum ambitum siue omnes gradus gloriæ, quam habiturus est in patria.Et per consequens neque gratiæ.quæ illi respõdet,vt habetur Rom.6.Gratia Dei vita æterna:hoc est:vita æterna correspõdet gratię,sic quòd qui erit in maiori gratia, in instãti mortis habebit maiorem gloriam.Ideo gradus gloriæ respondent gradibus gratiæ. Sed prima gratia nõ cadit sub merito,neq; mereri potest.Primò quia prima gratia est principium omnis meriti,saltem mediatè & formaliter:quia effectiuè est meritum Christi, & formaliter immediatè charitas, vt D.Tho.dicit.Secundò quia ratio primæ gratiæ pugnat ex diametro contra mercedem & meritum.vt optimè probat Apost.dicens:ei qui operatur,merces nõ imputatur secundũ gratiã,sed secundum debitũ.Sed illud meretur homo quod sibi imputatur secundum debitum, quasi merces operis eius:ergo primã gratiã non potest homo mereri.Quia si ex operibus,iam nõ ex gratia.Sed cùm gratia possit augeri,sicut & fides,iuxta illud:Adauge nobis fidem : & etiam iustificatio quæ fit per gratiam,iuxta illud:Qui iustus est,iustificetur adhuc:Illud augmentum quod prouenit ex bono vsu primæ gratiæ,potest homo mereri per actus informatos à gratia, & elicitos vel imperatos à charitate,ex motione & instinctu Spiritus sancti operante.Nec D.Paul.in locis prę allegatis negat meritũ aut opera meritoria,nisi respectu primæ iustificationis:Quia probat & exemplificat de

Prima gratia non potest mereri.

In 3.sent. dist. 3.q.ad.5.

Rom.4.

Luc.17.

Apoc. 22.

de remissione peccatorum.allegãdo dictũ Psalmistę,Beati quorum remissæ sunt iniquitates,&c. Quæ remissio & prima iustificatio non poterat causari ex operibus antiquæ legis, neq; ex operibus legis naturæ:sed solùm per gratiam ex merito Christi. Aliàs si ex operibus legis posset causari prima gratia,& iustificatio:Christus gratis mortuus fuisset,hoc est sine causa & necessitate.vnde Apost.Si per legem iustitia(hoc est gratia)ergo Christus gratis mortuus est,quod est falsum:quia sic oportuit Christum pati,& impleri ea quæ scripta erant in lege, prophetis, & psalmis de illo. Prima igitur gratia & prima iustificatio datur nobis merè gratis, ex merito Christi & ex operib9 nouæ legis euangelicæ,quæ sunt sacramenta à Christo instituta, per quæ coniungimur Christo, vt probatur de baptismo,Rom.6.Sed augmentum illius gratiæ procedit principaliter ab ipsa gratia & libero arbitrio,vt amplius dicemus.Et sic intelligendæ sunt authoritates, quæ videntur aduersari.Perseuerantia pro actuali continuatione in bono vsque in finem vitæ,etiam secundum D. Tho.non cadit sub merito:sed est donum spiritus sancti specialiter assistentis.

Gal.2.

Luc.22.

Ver. 3. DE DVPLICI MERITO.

B DVplex communiter apud doctores dicitur esse meritum.Quoddã est cõgrui siue de cõgruo: & quoddã est cõdigni siue de cõdigno,quemadmodum duplex est debitum super quo fundatur ratio meriti.s.debitum iustitiæ, & debitum liberalitatis siue honestatis. Meritum condigni est,quando est æqualitas inter opus & mercedem siue præmium. Et tale est meritum mercenarij & denarij diurni.Tale meritum regulatur æqualitate iustitiæ.Meritũ verò cõgrui dicitur,quando non est æqualitas inter opus & mercedem,& quando redditur merces,quę non est debita operi ex natura sua,sed ex liberalitate donantis. Aliquid enim cõgruit liberalẽ & magnificum dare, quod operarius nõ meretur ex cõdigno,quẽadmodum factũ est illis,qui hora vndecima venerant in vineam,& quemadmodum habetur de domino,qui bene dispensanti quinq; mnas, dedit gubernationem decem ciuitatũ.& aliquãdo rex pro modico obsequio dat magnum prẽmium,ad liberalitatem suã manifestandam. Tale igitur meritum cõgrui innititur liberalitati, & meritum cõdigni iustitiæ.¶ Notandum prætereà quòd meritum hominis potest dupliciter considerari:vno modo secundũ quod procedit ex libero arbitrio, alio modo secundũ quòd procedit ex gratia Spiritus sancti.Si cõsideretur opus hominis prout procedit ex libero arbitrio,siue secundũ substantiã operis:nõ est cõdignitas inter opus & vitã æternã,propter magnã inæqualitatem. Nõ enim sunt cõdignæ passiones huius tẽporis ad futurã gloriã quæ reuelabitur in nobis,sed est ibi congruitas secundum æqualitatẽ proportionis siue proportionabilitatis.Videtur enim congruum,vt homini operãti secundũ virtutẽ & ordinationem sibi datam à Deo,Deus recompenset secundũ excellentione Spiritus sancti,est condignitas inter opus meritorium & vitam æternam : quia motio Spiritus sancti,est infinitæ dignitatis,iuxta illud:Si quis biberit ex aqua,quã ego dabo ei, fiet in eo fõs aquæ salientis in vitam æternam.Et 1.ad Tim.4.Bonum certamen certaui,cursum cõsummaui, fidem seruaui : ideo de reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die,iustus iudex.Non solùm autem mihi,sed & his qui diligunt aduẽtum eius.Nec loquitur hic de prima gratia,quæ(vt dictum est)nõ cadit sub merito:sed de vita æterna vel augmento gratiæ & charitatis,quã per actus ex gratia & charitate procedentes quis meretur, & de vita æterna illi correspõdente.vnde D.Tho.dicit,ꝙ quolibet actu charitate informato homo beatitudinẽ meretur,& alibi dicit,ꝙ quilibet actus charitatis meretur absolutè vitã æternã.Ex quo videtur sequi, quòd quolibet actu charitatis augeatur gratia,& si nõ effectiuè,cùm sit à solo Deo, tamen meritoriè.Quidã tamen dicunt intelligi debere doctorem de quolibet actu intẽso secundũ proportionem gratiæ:quia actus possunt esse adeò remissi,quòd nõ augebitur gratia,nec etiã meritoriè:sed disponitur homo ad augmentum gratiæ per plures,& tandẽ vnus in virtute præcedẽtũ faciet augmentũ,sicut de gutta cauãte lapidẽ:itẽ de comestione, quia quęlibet comestio nõ facit augmẽtũ in puero,sed bene disponit ad augmẽtũ.Deus enim sic auget gratiã,,put homo ad illã se disponit.

1.2.q.114.ar.5 *Meritum duplex.* *Debitum duplex.*

Mat.20. Luc 19.

Meritum hominis.

Rom.8.

Ioan.4.

Ver. 4. DE REQVISITIS AD MERITVM.

C AD meritum(secundum D.Tho.tria requiruntur.f.libertas,gratia,& status, & aliqui addũt, relationem in Deum.Primò requiritur libertas,saltem cõplacentiæ,de qua dictum est c.3.§. 3.Ver.1.Angeli enim secundum eum meruerunt in primo instanti:& tamen tunc nõ habuerũt libertatem cõtrarietatis aut cõtradictionis:quia tunc in primo instãti peccare potuissent,quod ipse negat.Secundò requiritur gratia,quæ est principium & prima radix meriti:& charitas,quæ est radix immediata siue principium propinquum.Tertiò requiritur status.s.viæ.Et quia beati nõ sunt in via,nõ possunt mereri.Animæ autẽ quæ sunt in purgatorio,licet sint extra viam merendi meritum essentiale:quia(vt dicitur Ecclesiastes vndecimo) Vbi ceciderit lignũ, siue ad Austrũ, siue ad Aquilonem,ibi erit.Veruntamen quia adhuc nõ sunt in termino,quodam modo dici possunt viatrices:& cùm sint in gratia,sequitur eas aliquo modo mereri posse.s.deletionẽ venialiũ & prẽmiũ accidẽtale.Quartò requiritur relatio in Deũ,quæ est quadruplex.s.actualis,habitualis,virtualis, & aptitudinalis.Relatio actualis est,quãdo homo operans actualiter considerat de Deo, & refert actũ quẽ facit,in Deũ.Et talis nõ necessariò requiritur,quia tunc ad merẽdũ necesse esset in quolibet instãti cogitare de Deo,quod est impossibile,ꝓpter naturales distractiones. Relatio habitualis est pasistẽtiã habitus charitatis.Et talis nõ sufficit,quia tũc peccatũ veniale esset meritorium, cùm coexistat charitati.Relatio virtualis est,quæ fit p primũ actũ charitatis, quo quis refert se &

In 2.sent.dist. 28.q.2.

Anima in purgatorio quid mereantur.

Relatio in Deum quadruplex.

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnes actus suos referibiles in Deũ. Virtute illius omnes actus sequẽtes. etiã si homo actu nõ cogitet de Deo, referũtur in Deũ p virtutẽ primi actus. & hoc sufficit & requiritur. Relatio aptitudinalis est in actib⁹ moraliter bonis, in existẽte in gratia ante primũ actũ charitatis, ac etiã in actib⁹ bonis moraliter, in peccato mortali factis. Sũt. n. apti nati referri, cùm in se nullã habeãt deformitatẽ. Hęc relatio nõ sufficit ad actũ meritoriũ: licet quidã dicãt q̃ bene sufficit ad bonitatẽ moralẽ.

Actui meritorio respondentia c.16.§.6. & c.20. 1.2.q.114.art. 6.& 7.

Ver. 5. DE CORRESPONDENTIBVS MERITO.

D IN merito sunt tria consideranda. s. habitus gratiæ & charitatis, actus ex gratia & charitate procedens, & conatus liberi arbitrij, hoc est voluntatis, seu difficultas in opere, quæ afflictionem & pœnalitatem quandam habet: & ideo pro mercede & præmio respondent alia tria. s. præmium essentiale, præmium accidentale, & deletio reatus. Habitui gratiæ & charitatis debetur & respondet præmium essentiale, hoc est visio & fruitio diuinæ essentiæ: sic quòd secũdum proportionem graduum gratiæ erit proportio graduum gloriæ. Actui verò ex gratia procedẽti debetur præmiũ accidentale, hoc est gaudium de illo bono opere. Conatui autem voluntatis, & difficultati operis debetur & respondet deletio reatus & pœnæ, & satisfactio, vt dicetur.

Ver. 6. DE HIS QVIBVS MERITVM POTEST APPLICARI.

E NVllus purus homo potest alteri primã gratiam, vel augmentũ eius, aut gloriã essentialẽ mereri de condigno: sed solus Christus, qui est Deus & homo, sec. humanitatem hęc nobis meruit. Et ratio est, quia meritum cõdigni procedit ex gratia & vi diuinæ motionis. Sed gratia particularis data est cuilibet homini pro se, & non pro aliis: per eã enim mouet Deus hominem, vt ipse perueniat ad vitam æternã. Ideo meritũ cõdigni vltra hãc motionem non se extendit. Sed animæ Christi data fuit gratia à Deo pro omnibus, & vt per eam nõ solùm ipse perueniret ad gloriã, sed etiã vt alios in gloriã adduceret, inquãtũ est caput Ecclesiæ, & author salutis humanæ, sec. illud: *Hebr.2.* Qui multos filios in gloriã adduxerat. De cõgruo tamen potest homo mereri alteri primã gratiã: quia quando homo in gratia Dei constitutus, implet Dei voluntatem: congruum est secundum amicitiæ proportionem, vt Deus impleat hominis voluntatẽ, & eius orationes exaudiat pro alterius salute. Et prout habetur in lib. Numerorum, Moyses sępe placauit dominum, & impetrauit remissionem peccatorũ populo Israel. licet quãdoque posit esse impedimentũ ex parte illius, cui⁹ aliquis Sanctus iustificationẽ desiderat, secundũ illud: *Hiere.15.* Si steterint Moyses & Samuel corã me, nõ est anima mea ad populum istũ. ¶ Ex his sequitur quòd nullus potest alteri mereri præmiũ essentiale, nec remissionẽ peccatorũ, de cõdigno: Quia præmiũ essentiale, quod est vita æterna, respõdet gratiæ, vt dictũ est. Si ergo quis nõ posit mereri alteri gratiã de condigno, ergo nec gloriã. Potest tamẽ quilibet in gratia existens, per quandam cõmunicationẽ esse causa præmij accidentalis, inquantum ex cõmunione charitatis facit omnes participes bonorum & meritorum suorum, *Psal.118.* iuxa illud: Particeps ego sum omnium timentium te, &c. Vnde ponitur vnus articulus fidei, Sanctorum communionem. Omnes enim gaudebunt de bonis aliorum, secundum proportionẽ gratiæ quam habebunt. Ex quo sequitur quòd D. Virgo (quæ est in maiori gratia quàm aliquis Sanctus) plus gaudebit de bono opere illius Sancti, quàm ipsemet qui fecit. *Luc.15.* Alludit parabolæ de illo qui inuenit ouẽ perditã, & de muliere quæ inuẽta dragma perdita, cõuocatis amicis ait: Cõgratulamini mihi. vnde Christus: Ita dico vobis, gaudium erit coram Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente. Deletionẽ reatus siue pœnæ possunt existẽtes in gratia alteri mereri de congruo per orationẽ, & de cõdigno per applicationẽ propriarũ pœnalitatũ. Sed de his amplius infrà. *c.16.§.4.ver.25.*

Ver. 7. DE GRATIAE AMPLITVDINE ET CAVSALITATE. *c.2.ver.1.*

P QVemadmodũ ab essentia animæ fluũt omnes potentiæ, per quas quis potest se exercere circa actus virtutũ. secundũ finẽ naturalẽ hominis, vt dictum est: ita ab ipsa gratia gratum faciente, quæ perficit essentiã animæ, fluũt virtutes infusæ & dona ad potẽtias, inclinãtes eas ad finẽ supernaturalẽ. Et ideo de virtutibus infusis ac beatitudinibus per ordinẽ dicẽdũ est. Virtutes autem à Deo infusę sunt duplices. Quædam dicuntur Theologicę, quędam morales. Theologicæ dicuntur, quia habent Deum pro obiecto: & sunt tres. s. fides, spes, charitas, de quibus dicendum.

DE FIDE.

CAPVT X.

A FIDES multiphariè accipi solet. Primò p probatione, vt cùm dicimus Séproniũ dictorum suorũ per testes aut documenta fidem fecisse, & hoc modo capitur in tit. de fide instru. Et Gen.39. vbi vxor Phutipharis in argumentũ fidei retentũ pallium ostendit. Secũdò accipitur p auxilio, vt apud Horatiũ, Nos hominũ diuúmq; fidẽ clamore ciemus. Tertiò pro promissione de futuro Gen.44. Ego seruus tuus sum. qui in meã hunc recepi fidem, &c. & in c.1. extra de spon. Quartò pro cõsensu de præsenti, quo cõtrahitur matrimonium, vt in c.1. de spõsa duorum, vbi fit discrimen inter fidem pactionis, & cõsensus. Quintò pro fidelitate, & sic accipitur in tit. de Leg. & Fideicom. & Eccle.2. Fidem posside cum amico tuo. Sextò accipitur pro credulitate, secundum quã aliquis dicitur bonæ fidei possessor, qui. s. ignorauit rẽ quã emit, alienam esse, aut qui vendidit, ius vendendi habere credidit. Septimò pro assensu firmo absque formidine per intellectum causato, suppositia pia affectione voluntatis, quæ innititur authoritati dicentis & reuelantis, quæ authoritas est duplex. s. diuina & humana. ideo duplex est fides, *Fides humana quid.* s. humana, quæ innititur authoritati & reuelationi humanæ. Alia est quæ innititur authoritati diuinæ

uinæ reuelanti, & dicitur Theologa, de qua nunc principaliter loqui intendimus. Quæ adhuc accipitur dupliciter, vt dicit Magister Sentent. in 23.dist.3. Primò quidem materialiter, pro eo quod creditur, & sic accipit Athanas. in Symbolo, in quo multis credendis recitatis, dicit, Hæc est fides catholica, hoc est, hæc sunt quæ debent credi & teneri à fidelibus catholicis, & hoc modo accipitur in tit. siue rubr. de Summa Trinit. & fid. cath. hoc est, de his quæ debẽt credi. Et hoc modo accipiendo, fides non est virtus, sed differt ab ea, vt D. Aug. dicit. Aliud sunt ea quæ creduntur, aliud fides qua creditur. Illa enim sunt in rebus, quæ vel esse, vel fuisse, vel futura esse creduntur. Hæc autem fidei virtus in animo credentis est. Accipimus ergo hic fidem pro virtute & habitu fidei, quo mediante credimus, hoc est firmiter assentimus reuelatis à Deo, & hæc fides diuersa est ab actu eius, cum maneat in dormientibus, & non actus de quo postmodum dicturi sumus. *Fides theologa quid.* *3. de Trin.*

§. 1. DE FIDEI THEOLOGICAE DEFINITIONE.

B FIdes à D. Paulo sic definitur. Fides est substantia sperandarum rerum, argumentum nõ apparentium. Et non accepit ibi substantiam propriè, prout est prædicamentum, sed similitudinariè pro principio & fundamẽto. Sicut enim substãtia est principium & fundamentum omniũ accidentium, sic fides est fundamentum omnis spiritualis ædificij. Vnde vocat eam fundamentum, dicens. Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus, vbi Gl. exponit, hoc est fides Iesu Christi. Per res sperandas intelligit res non visas, iuxta illud, Nam quod videt quis, quid sperat? Et per argumentum intellexit effectum argumenti sine notitiam certam. Per non apparentium intellexit quòd non sit euidens, sed obscura. Apost. in hac definitione complectitur ea quæ de essentia fidei, & ea quæ cõferunt ad cognitionẽ essentiæ eius, s. subiectum, obiectum, actum & modum eius, qui tenet locum differentiæ, & sufficienter dat intelligere, quòd fides est habitus mẽtis, hoc est intellectus pręsuppositus ad spẽ & charitatem, quo quis inclinatur ad assentiendum firmiter & certitudinaliter, ineuidẽter tamen, rebus speratis, hoc est non visis, sed à Deo reuelatis, quas in futuro propter reuelationem Dei promittẽtis speramus. *2.2.q.4.art.1.* *Hebr.11.* *1.Cor.13.* *Rom.8.*

Ver. 1. DE SVBIECTO MATERIALI FIDEI.

C SVbiectum fidei est intellectus, cùm actus eius qui est assensus certus & firmus absque formidine, ad intellectum pertineat. Ad eandem enim potentiam pertinẽt actus, habitus, & obiectũ, prà dictum est. *2.2.q.4.art.2*

Ver. 2. DE OBIECTO FIDEI MATERIALI.

D OBiectũ fidei (sicut & cuiuslibet habitus cognoscitiui) est duplex. s. materiale & formale. Materiale est res diuina nõ visa in via, quæ tamen videri speratur in patria, iuxta illud Psal. Sicut audiuimus, sic vidimus in ciuitate Domini virtutum. Res autem diuinæ non visæ sperandæ, & per se intentæ: & sunt illę quæ directè nos ordinant ad vitam æternam: sicut sunt diuina potentia, & mysterium incarnationis, & alia huiusmodi. Quędam proponuntur credendæ, ad manifestationem aliorum: ificut quòd Abraham duos filios habuit, & quòd ad tactum ossium Helisæi mortuus fuerit suscitatus, & alia huiusmodi, quæ narrantur in sacris literis ad manifestationem diuinę potentiæ & misericordię: & hęc non distinguuntur per certos articulos, cùm penè sint innumera. Ea verò quæ per se proponuntur credenda, redigũtur per certos articulos, vt faciliùs per fideles retineantur, de quibus paulò post dicemus. *2.2.q.1.art.1.* *Psal.47.*

Ver. 3. DE OBIECTO FORMALI FIDEI.

E OBiectũ formale fidei est id quo mediãte intellectus humanus firmiter assentit nõ visis: & est veritas prima siue diuina reuelans. Non enim fides, de qua hic loquimur, assentit alicui, nisi prout est à Deo reuelatũ. Vnde sicut visus nõ tẽdit in colorẽ, nisi p lumẽ siue mediãte lumine: ideo lumẽ est obiectum formale visus. Sic nec fides Theologa credit aliquid, nisi mediãte reuelatione primæ veritatis, hoc est Dei, qui est veritas & vita p essentiã: & sic nõ potest mentiri. Ideo fidei non potest subiici falsum. Et quãuis Deus simpliciter & absolutè posit nõ creare Antichristũ, qui tamẽ ex fide creditur: nõ potest tamẽ in sensu cõposito, hoc est suppositа eius reuelatione. Si autem Iudęo habẽti actualem fidẽ de Christo venturo & nascituro, Christus natus fuisset: fides nõ concurrisset ad illam temporis determinationem. Sed ascensus illius determinationis temporis fuisset ex coniectura humana. Nec est incõueniens fidelẽ ex coniectura humana, circa ea quæ sunt fidei, posse falsum existimare, siue falso credere, sed nõ cõcurrente fide: sicut cùm vetula audit hæreticũ cõcionãtem, quẽ cõiectura humana arbitratur esse catholicũ prędicatorem, credit promptè, faciliter, ac firmiter erroribus quos prædicat: nõ tamẽ ex fide. Similiter ad fidem pertinet credere quòd corpus Christi verũ realiter sit sub speciebus panis & vini facta cõsecratione, non referẽdo ad has species vel illas. Quia si presbyter ex malitia omitteret cõsecrationẽ, vel etiã si proferret verba consecrationis, & nõ intenderet cõsecrare, quem tamen audiens missam cõiectura humana arbitratur cõsecrasse, & credit sub illis speciebus esse realiter verum Christi corpus, & adorat, assentit falso, sed nõ ex fide: deceptio enim procedit ex humana cõiectura, qua arbitratur illum cõsecrasse. Ideo nõ peccat, nec perdit meritum, credendo ibi esse Christum, aut adorando: nec est idololatra, nisi fortè materialiter: quia eius intentio principaliter tendit ad Christum. Nec propter hoc dubium adorãda est hostia sub cõditione: quia in his quæ vt in pluribus fiũt, & nõ apparet impedimẽtum maiorẽ certitudinẽ quærere, est indisciplinati animi, vt dicitur 2. Metaph. Et si dicatur quòd spei *2.2.q.1.art.2.* *Ioh.6.* *Ad Titum 1.* *Hebr.6.* *Fides nõ potest subiici falsum.* *Hostia consecrata non est sub conditione adoranda.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Virtutibus an possit subiici falsum.

posset subiici falsum:quia aliqui sperant beatitudinem,quam tamen nunquam habebunt: ergo & fidei,cùm fides habeat regulare spei actum. Dicẽdum primò quòd cum fidei iudicium sit merè speculatiuum,nõ habet regulare spei actum,sed prudentia infusa, suppositio tamen actu fidei. Secundò quòd non inconuenit prudentiam & virtutes morales perficientes appetitum subiici aliqui falso speculatiuo,aliunde quàm à fide proueniente. Iustitia enim reddit Sorti id quod arbitratur ei deberi,licet non debeatur. Et hoc modo Iacob se habuit erga Liam. Sufficit enim q̃ iudicium prudentiale(quod immediatè dirigit actum appetitus)sit verum practicè. Quia falsum nõ est malum appetitiuæ virtutis,sicut est malũ intellectus. Et ideo virtutes appetitiuæ non totaliter excludũt falsum,sicut virtutes intellectiuę. Tertiò dici potest q̃ nec spei subest falsum:non enim aliquis ex spe sperat se habiturum vitã æternã secundum propriam virtutem:quia hoc esset præsumptuosum:sed per auxilium gratiæ,in qua si perseuerauit,infallibiliter vitã ęternã cõsequetur.

Ver. 4. DE MODO FIDEI.

MOdus fidei est,vt feratur firmiter & certitudinaliter circa non visa, hoc est circa ea quæ per seipsa nõ mouent sensum aut intellectum nostrũ ad sui cognitionẽ, vt singularia,quæ subiacent sensibus:& principia intelligibilia,quæ sunt euidentia,& causant euidẽtiam cõclusionum. Ideo circa illa aut eorum conclusiones nõ est fides in eo qui habet illa principia. Et sic stat bene q̃ vnus habeat fidem de vna conclusione siue propositione, de qua alius habet euidẽtiam:vt de hac propositione. Deus est vnus, Deus est omnipotens,quas demõstrat D. Tho.quæ sunt præambulæ ad fidem. Doctus Philosde illis habet scientiã,& illiteratus fidem. Nec tamẽ literatus perdit meritum fidei nec illiteratus,quando acquirit de eis scientiam,quia sunt taliter dispositi, quòd si nõ haberent demonstrationem,crederent. Ea verò quæ proponuntur credenda, non sunt scita. Nec rationes adductæ à sanctis doctoribus ad probandum ea quæ sunt fidei,sunt demõstrationes, sed quędam persuasiones manifestantes ea quæ sunt fidei,non esse impossibilia, aut rationi cõtraria, sed supra rationem esse. Et rationes procedentes ex principiis fidei vel authoritatibus,nõ causant scientiam,cum(vt dictum est) conclusio sequatur debiliorem partem. Ex quo videtur sequi quòd scientiæ subalternatæ in eo qui credit principia(de quibus habens scientiam subalternantem,habet euidentiam)non sunt propriè scientiæ,cum ex principiis creditis non sequatur conclusio eui quæ sunt euidentia beatis per lumen gloriæ)parum distat à fide:licet hoc principium, Omne re- Et si probetur minor per authoritatẽ sacrę scripturę,est etiam de fide,& per cõsequens conclusio. Dicitur tamen Theologia esse scientia à D.Tho.reductiuè,quia cuiuslibet scientiæ principia debent esse per se nota,vel reductiuè. s. cùm reducuntur in notitiam superioris scientiæ, quæ habet principia per se nota. Et si alicubi dicatur quòd lumen fidei facit videre:dicendum quòd ibi videre largè accipitur pro cognoscere. Quanuis si ea quæ sunt fidei, considerentur sub communi ratione credibilis,possunt dici visa ab eo qui credit:non enim crederet, nisi videret ea esse credẽda, vel euidentia signorum, vel per aliquid huiusmodi. Notandum tamen quòd (cum non visa circa ea quæ sunt fidei, non sufficiant ex se mouere & excitare intellectum ad assentiendum) ad fidem requiritur pia affectio seu motus voluntatis per electionem determinantis & inclinantis ad firmiter & certitudinaliter assentiendum his quę sunt fidei,& quia dæmones non habent hanc piã affectionẽ,ideo non habent fidem,licet D.Iaco.dicat quòd credunt & contremiscunt. Hęc enim firmitas & certitudo est de essentia fidei. Vnde Athanas.in Symbolo,Hęc est fides catholica, quã nisi quisque fideliter firmiterq; crediderit,saluus esse nõ poterit. Et D.Bernard.dicit,Fides ambiguum nõ habet,& si habet,nõ est fides,& in c.1.de hęret.dicitur,quòd dubius in fide,infidelis est.

1.p.q.2. art.3. 1.Cõra ge.c.13

Iaco.2.

Ver. 5. DE CERTITVDINE FIDEI.

Certitudo quadruplex.

CErtitudo à doctoribus communiter ponitur quadruplex.s.moralis,euidentiæ,fidei humanæ, & fidei Theologicę. Certitudo moralis est,quę ex magnis & grosis cõiecturis procedit & dicitur ab aliquibus probabilitas,quę ex bona ęstimatione de aliis procedit,vt in Iacob qui ęstimabat Liam esse Rachelem,& hęc nõ requirit euidentiam,neque aliam probationem:non enim tenebatur incẽdere candelam,quia non suspicabatur dolositatem aliorum, & dicitur communiter de talibus quòd bona fide procedunt. Hęc certitudo admittit aliquãdo formidinem imperfectã, habet tamen maiorem inclinationem ad firmitatem. Certitudo euidentiæ est,quando nõ admittit obscuritatem neque formidinem,& hęc est duplex.s.exterior & interior. Exterior fit per sensus dispositos circa propria obiecta debitè proportionata,de hac euidẽtia & certitudine habetur Ioh. 3. Quod scimus loquimur,& quod vidimus testamur. Alia est interior,quę est in scientia & in intellectu principiorum,quæ versantur circa necessaria & non potentia aliter se habere. Et hęc totaliter determinant intellectum,vt non possit aliqualiter dubitare,& ideo non requirit piam affectionem, nec admittit obscuritatem aut formidinem. Certitudo fidei humanę est, quę admittit ęnigma & obscuritatem, & requirit piam affectionem: tamen nullo modo admittit formidinem licet admittat falsitatem. Certitudo autem fidei Theologicę nullo modo admittit formidinẽ aut falsitatem. Et hęc maximam habet adhęsionem,& firmitatem excedentem adhęsionem euidentię exteriorum sensuum,& scientiæ ac intellectus principiorum:eò quòd certitudo exterior sensuum innititur potentię naturali,& certitudo scientiæ innititur rationi humanæ, quæ inferior & debilior est virtute diuina,cui innititur fides theologa. Ideo certius & firmius tenẽda sunt ea quæ sunt fidei,

Certitudo euidentiæ.

Certitudo fidei excedit adhæsionem euidentiæ.

fidei,quàm ea quæ oculo videmus, aut alio sensu sentimus:quia sensus decipi & hallucinari possunt, & non virtus diuina,quę etiam excedit rationem naturalẽ:quia potest ea facere,quę videntur rationi naturali repugnare:vt patet de existentia corporis Christi sub speciebus consecratis. Vnde Apost.Cùm accepissetis à nobis verbum auditus (s.per fidem)accepistis illud non vt verbũ hominum,sed(vt verè est)verbum Dei,verbo autem Dei nil certius esse potest,iuxta illud Mat.24. Cœlum & terra transibunt,verba autem mea nõ præteribunt,& ideo certitudo fidei est maxima in se & simpliciter, quannis certitudo scientiæ sit maior quo ad nos. ¶ Ex præmissis apparet primò,quòd fides differt à suspicione & opinione,quæ admittunt formidinem,& non fides. Differt etiam ab intellectu principiorum & scientia:quia fides est ineuidentium,& habet maiorem certitudinẽ & firmissimã adhæsionẽ. Intellectus verò principiorũ & sciẽtia euidentiã & minorẽ certitudinem & adhæsionem differt à spe & charitate, quia tam fides quàm charitas sunt in voluntate,sicut in subiecto. Fides autẽ(vt dictum est)subiectiuatur in intellectu. Item quòd differat à spe & charitate,habetur ex illo, Nunc manent fides,spes, charitas, tria hæc:maior autem horum est charitas. Ratione etiam patet,quia vbi aliqua duo sic se habent,quòd vnum potest manere altero non manente,illa differunt realiter: aliàs idem posset simul esse & non esse: quod est contra primum principium:sed fides potest esse asque charitate, vt manifestũ est ex Apost. Si habuero omnem fidem,ita vt montes trãsferam,charitatem autem non habuero, nihil sum. Ita charitas manet in patria,quia ibi dicitur: Charitas nunquam excidit,& tamen fides non manet, iuxta illud, Cùm venerit quod perfectũ est,euacuabitur quod ex parte est. Vnde in Concilio Trident.session. 6.c.28.Si quis dixerit,amissa per peccatum gratia, simul aut fidem semper amitti, aut fidem quæ remanet,non esse veram fidem(licet nõ sit viua)aut eum qui fidem sine charitate habet, non esse Christianum:Anathema sit. Potest etiã fides esse absque spe, vt in Cain, Iuda, & aliis desperatis, qui iudicant se dãnandos. Spes tamen absque fide esse nõ potest:quia non potest quis certò expectare beatitudinem ex meritis & gratia,nisi credat beatitudinem esse,quod nõ potest absque fide. ¶ Ex præmissis patet error modernorum hæreticorum,qui fidem nil aliud esse dicũt, quàm spem siue fiduciam. Qui quidem error fuit condemnatus in Concilio Tridentino,session.6.c.12.vbi dicitur:Si quis dixerit fidem iustificantem nil aliud esse quàm fiduciam diuinæ misericordiæ peccata remittentis per Christum, vel eam fiduciam solum esse qua iustificamur, Anathema sit.

1.Thess.1.

Differentia fidei ab aliis habitibus.

1.Cor.13.

1.Cor.13.

Ver. 6. DE DIVISIONE FIDEI THEOLOGICAE.

FIdes Theologica est duplex: quædã est informis,& quædam formata. Fides dicitur informis, quando est sine charitate:vt in Christiano, qui est in peccato mortali. Fides formata dicitur, quando est cum charitate:quia charitas est forma virtutum,& per consequens fidei:nõ quidẽ formalis intrinseca,cùm charitas sit in voluntate,& habeat bonum diuinum pro obiecto,& fides sit in intellectu, & pro obiecto habeat verum:Sed charitas dicitur forma extrinseca aliarum virtutum, pro quãto ordinat eas in bonum suum.s.diuinum. Actus enim humani(vt dictum est)sortiuntur speciem à fine. Ideo finis potest quodam modo dici forma, cùm det ei speciem. Et quia charitas potest ordinare actus omnium aliarum virtutum in finem suum,hoc est in bonum diuinum:ideo dat illis speciem meriti:cũ omnis actus elicitus vel imperatus à charitate viæ,sit meritorius. Cùm ergo charitas moueat intellectum ad eliciendum actum fidei,& ordinet illum in bonum diuinũ: consequens est vt charitas sit forma fidei. Et tunc fides dicitur formata extrinsecè:quia intrinsecè fides absque charitate existẽs,accipit speciẽ ab obiecto suo, & ideo potest dici formata intrinsecè. Et quãdo est cum charitate,est formata & intrinsecè,& extrinsecè, & ideo quando est cum charitate,dicitur simpliciter formata:& à D.Iaco.2.c.dicitur viua:& quando est destituta charitate, dicitur informis & mortua,eò quòd habet similitudinem quandam cum mortuo:quia sicut corpus dicitur mortuum quod non potest operari:sic cum fides sine charitate non posit operari meritoriè, dicitur mortua: quanuis non omnino, cùm habeat formam intrinsecam, & posit operari, ostẽdere amissionem beatitudinis,incursionem pœnarum,abominationem peccatorum,& montes trãsferre,vt dictum est ex D.Paul. Sed similitudo tenet de opere meritorio. Et ideo sicut si anima corpori mortuo per diuinam potentiã reuniatur,idem corpus quod prius erat mortuum, efficitur viuum:ita quãdo per diuinam misericordiam restituitur peccatori gratia & charitas,eadem fides numero,quæ sine charitate erat informis, adueniente charitate efficitur formata & viuens, ac potens operari meritoriè. Et sic est eadem numero fides informis & formata. Vnde Gl.super illud Iaco.2.Fides sine operib' mortua est:ait,Quibus teuiuiscit. Et quãuis cùm venerit quod perfectũ est,euacuetur id quod ex parte,siue imperfectũ,quãdo imperfectũ repugnat perfectioni, vt visio fidei visioni gloriæ:imperfectũ tamen quod non repugnat perfectioni, nec est de ratione rei imperfectæ,adueniẽte perfectione, ideo subiectũ perfectionis manet & perficitur:sicut(eò quòd pueritia nõ est de ratione hominis)idẽ homo qui erat puer,efficitur vir. Sic quia esse sine charitate nõ est de ratione fidei,sicut esse de nõ visis,ideo adueniente charitate,eadem fides manet & perficitur:sed adueniẽte lumine gloriæ euacuatur. Ex quo patet quòd fides informis & formata non differũt specie,quasi in diuersis speciebus existentes,sed sicut pfectũ & imperfectũ in eadẽ specie.

2.2.q.4.art.5. Fides informis,& fides formata.

Fides absque charitate quid sit.

1.Cor.13.

Eadẽ fides numero est informis & formata.

Ver. 7. DE CAVSA FIDEI.

FIdes Theologa,siue informis,siue formata,nõ est virtus acquisita,sed infusa:cùm ea circa quę est excedãt rationẽ humanã. Miraculum etiã quod mouet hominem ad credẽdum, excedit facultatem naturæ. Et quia miraculum nõ sufficienter mouet ad credendum,cùm videntium vnũ

2.2.q.6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& idem miraculũ,& audientium vnum & eundem prædicatorem, quidam credant, quidam verò non. Ideo oportet ponere aliam causam interiorem,ad interius excitandum intellectum ad assentiendum his quæ sunt fidei,per quam aliquis eleuatur supra naturã suam. Et ideo à Deo mouetur per gratiam gratum faciẽtem,vel gratis datam.ſ.per auxilium ſpeciale ſiue inſtinctum ſpecialem Spiritus ſancti. Et ſic habitus fidei eſt donum à Deo infuſum & permanens, & actus fidei etiam eſt ex dono gratuito mouẽte. Vnde de vtroque dicit D.Paul. Gratia Dei ſaluati eſtis per fidem,& non ex vobis,ne quis glorietur:donum enim Dei eſt, & aliquando fides informis infunditur à Deo:vt cùm quis ſuſcipit baptiſma diſtractus,aut fictus fictione non oppoſita fidei. Sicut etiam aliquibus datur abſque charitate donum propheriæ,vel gratia miraculorum. Nec obſtat illud, Dei perfecta ſunt opera:ſed fides informis eſt imperfecta,igitur non eſt à Deo:Quia fides informis eſt perfecta in ſpecie ſua & perfectione intrinſeca & eſſentiali, quanuis non ſit perfecta omnimoda perfectione extrinſeca & accidentali.

Ephe.2.

Deut.32.

§. 2. DE ACTIBVS FIDEI.

Rom.10.

FIdei Theologicæ D.Paul. duos actus attribuit, interiorem videlicet & exteriorem : ait enim, Corde creditur ad iuſtitiam,ore autem confeſsio fit ad ſalutem. D

Ver. 1. DE ACTV INTERIORI FIDEI.

In li.de Pred. Sanct.

ACtus interior fidei dicitur credere. Hunc actũ D.Aug.definit dicens : Credere eſt cũ aſſenſione cogitare. Et accipitur hic aſſenſus p adhæſione firma intellectus, ſecundũquòd à voluntate mouetur & determinatur ad credendum,& perſiſtendum in aliquo. Et non accipitur hic cogitare pro actu cogitatiuo ſeu phantaſiæ:ſed prout pertinet ad intellectum, nõ tamẽ inquirẽdo probationem,quanuis fides habeat inquiſitionem quandam eorum,per quæ homo inducitur ad credendum, quia. ſ. ſunt dicta à Deo, & miraculis confirmata. Hunc actum interiorem D.Aug. diuidit in tres.ſ.credere Deum,credere Deo,& credere in Deum. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt,quòd Deus ſiue prima veritas ſe habet ad actum credendi tripliciter. Primò,vt obiectum materiale,quod creditur,aut aliquid circa ipſum,& ſic credimus Deum eſſe trinum & vnum, aut incarnatum,aut aliquid huiuſmodi,& hic actus dicitur credere Deum. Secundò, vt obiectum formale ſiue vt ratio credendi.ſ.vt reuelans:quia credimus, ratione diuinæ reuelationis. Et hic actus dicitur credere Deo.ſ.reuelanti. Et quia idem eſt actus, quo potentia tendit in obiectum materiale & formale.vt viſus,eodem actu tendit in aerem illuminatum & in colorem , ideo credere Deo & credere Deum poteſt eſſe vnus & idem actus , quo quis credit Deum eſſe trinũ & vnum , propter reuelationem diuinam,ſiue quia à Deo reuelatum. ¶ Tertiò poteſt cõſiderari Deus, vt ſe habet per modum finis,iuxta illud:Hæc autem ſcripta ſunt,vt credatis, & vt credẽtes vitam habeatis,& hic actus dicitur credere in Deum,hoc eſt,credendo, Deum amare,& credendo & amando, in Deum tanquam in vltimum finem ire ſiue tendere. Et quanuis in hoc complexo (credere in Deum)comprehendantur duo actus.ſ.intellectus & voluntatis : eſt tamen ſimpliciter vnus actus elicitus à fide,& imperatus & ordinatus à voluntate. Nihil enim impedit vnum & eũdem actum numero ſimul eſſe à pluribus virtutibus,vt ieiunium quod elicitur à temperãtia:& imperatus ab obedientia,religione,& charitate:quia ordinatur ad obedientiam ſuperioris, & ad honorem Dei, & propter Deum ſummè dilectum,& ſic ſecundum relationem erit multiplex & vnus ſecũdum eſſentiam. Ex præmiſsis apparet quòd in nullum alium quàm in Deum credere debemus,& ſic licet credamus D.Petro & Paulo,aut D.Petrum & Paulum:non tamen in D.Petrum aut Paulum. Similiter licet credamus vnam eccleſiam ſanctam , non tamen in eam.Ideo in ſymbolo nõ ponitur hæc propoſitio in : Et ſi in aliquibus codicibus reperiatur , debet referri ad ſpiritum ſanctum qui ſanctificat Eccleſiam,vt ſit ſenſus:Credo in ſpiritum ſanctum ſanctificantem vnã Eccleſiam.

In lib. de Ver. Dom.

Credere Deũ.

Credere Deo.

Ioh.20.

Credere in Deum.

Ver. 2. DE ACTV EXTERIORI FIDEI.

2.2.q.3.

ACtus exterior fidei eſt proteſtatio ſiue expreſsio actus interioris,ſigno ſenſibili,hoc eſt verbo vel facto manifeſtata. Sed quia expreſsio quæ fit per verba,eſt manifeſtior & clarior:ideo D. Paul.dicit,Ore autem confeſsio fit ad ſalutem, nõ negat tamen alias proteſtationes & manifeſtationes fidei ad quas tenentur nunc fideles,in accipiendo ſacramenta nouæ legis, quæ ſunt de necesſitate ſalutis:ſicut olim in lege Moyſi tenebantur ad ſacrificia & ſacramenta per legẽ determinata,& tẽpore legis naturæ ad ſacrificia indeterminata. Et quia præceptũ de fide eſt affirmatiuũ: ideo nõ obligat pro ſemper,ſed pro tẽpore & loco:quantũ ad actũ interiorẽ obligat,ſaltem omnibus diebus Dominicis. Quia præceptũ morale eſt de ſanctificatione Sabbati,dicitur enim,Memento vt diem Sabbati ſanctifices. Quæ quidem ſanctificatio fieri debebat, ſanctificãdo animas ſuas,iuxta illud:Sanctificabũt animas ſuas, fiebat etiã reducẽdo ad memoriam beneficiũ creationis,& quietẽ domini,quæ reductio abſq; fide fieri non poterat. Obligatur etiã aliquis ad exteriorem cõfeſsionẽ,ſub pœna peccati mortalis,pro loco & tẽpore,quãdo.ſ.per dimiſsionẽ hujus confeſsionis ſubtraheretur honor debitus Deo,& etiã vtilitas proximis impendẽda:vt puta ſi aliquis interrogatus de fide,taceret:& ex eius taciturnitate crederetur quòd non haberet fidem, vel quòd fides eius non eſſet vera,vel alij propter eius taciturnitatem auerterẽtur à fide. In huiuſmodi casibus confeſsio fidei eſt de neceſsitate ſalutis, iuxta illud, Qui me confeſſus fuerit corã hominibus, & filius hominis confitebitur eum coram angelis Dei. Qui autẽ me negauerit coram hominibus, negabitur coram angelis Dei. D. Tho. dicit, quòd in caſu neceſsitatis(vbi fides periclitatur)quilibet tenetur fidem ſuam,aliis propalare ad aliorum fidelium inſtructionem & cõfirmationem, & ad

Exod.20.

Eccle.2. art.2.

Cõfeſsio exterior fidei.

Luc.12.

art.2.ad.3.

ad reprimendam infidelium inſultationem. Sed aliis temporibus inſtruere homines de fide non pertinet ad omnes fideles. Dicit etiam quòd ſi turbatio infidelium oriatur de manifeſta fidei confeſsione,abſque aliqua vtilitate fidei vel fidelium,non eſt laudabile in illo caſu fidẽ publicè confiteri. vnde,dom. Nolite ſanctum dare canibus , neque ſparſeritis margaritas veſtras ante porcos, ne conuerſi diſrumpant vos. Sed ſi vtilitas fidei aliqua ſperetur,aut neceſsitas adſit,cõtempta perturbatione infidelium,debet homo publicè fidem cõfiteri. Vnde cùm diſcipuli dixiſſent domino, quòd Phariſæi audito verbo ſcandalizati eſſent,reſpondit,Sinite illos: Cæci ſunt, & duces cæcorũ. D.Caietanus dicit,quòd aliud eſt occultare propriam fidem,aliud alienam fidem profiteri. Alienam fidem profiteri nunquam licet,neque verbo.nec ſigno. Peccaret enim quis mortaliter. ſi diceret ſe eſſe Iudæum aut Mahumetam:& etiam ſi acciperet circunciſionem,aut vteretur veſte aut birreto ſiue quocunque alio ſigno proprio Iudæis.vt velamine in ſynagoga, vel etiam ſi vteretur ſigno proprio Mahumetanis,vt ſi quis in terra Soldani vel Turcarum vteretur tobalia alba in capite quæ eſt illis propria. Occultare autẽ fidem pro tempore nõ eſt ex genere ſuo malum: ſed poteſt bene & malè fieri. Vnde D.Sebaſtianus pro aliquo tẽpore fuit occultus Chriſtianus,& quodã tempore manifeſtauit fidem ſuam. Et ſic licitum eſt pro tẽpore & loco occultare & manifeſtare.

Mat.15.

Ver. 3. DE NECESSITATE CREDENDI.

B ACtum credendi eſſe de neceſsitate ſalutis cõſtat ex D.Paul. Sine fide impoſsibile eſt placere Deo,& Chriſtus ait: Qui nõ crediderit,condemnabitur,& Ioh.3. Qui nõ credit,iam iudicatus eſt. Quo autem tempore credẽdum ſit,ſuprà dictum eſt. Notandũ tamen quòd licet omnes teneantur omnia reuelata à Deo,credere explicitè vel implicitè,hoc eſt diſtinctè vel indiſtinctè,ſiue in communi,vt illi qui credunt omnia quæ Eccleſia credit,implicitè credunt: Non tamen tenentur omnes æqualiter explicitè credere. Quanuis enim omnes teneantur explicitè credere actu vel habitu omnia prima credibilia,hoc eſt articulos fidei(de quibus paulò poſt dicemus)ac etiam omnia quæ ſpecialiter proponuntur in ſolennitatibus ab Eccleſia inſtitutis:vt ſacramẽtum pœnitentiæ cum partibus ſuis,quæ ſunt contritio,confeſsio,& ſatisfactio, de quibus in ſuo loco: ac etiam Euchariſtiæ quia hæc proponit Eccleſia in 40.& de veneratione ſanctorum,qui ab Eccleſia proponuntur honorãdi in ſolennitatibus, præcipuè in feſto omnium Sanctorum:& de eorum inuocatione,quia ad hãc inducit Eccleſia in Rogationibus:& de purgatorio, quod etiam proponit in commemoratione omnium fidelium,& cultum imaginum,qui ſeruatur cõmuniter & vniuerſaliter in Eccleſia,& ſic de aliis. Sic quòd ſi per ignorantiam quis etiam ruſticus crederet oppoſitis,aut oppoſita pronuntiaret,non excuſaretur totaliter à peccato, nec à pœnis:cùm ignorantia eorum quæ quis ſcire tenetur,non excuſet. Si quis enim ignorat ignorabitur: In aliis autẽ,maiores (ad quos pertinet alios erudire, aut fidem defendere)tenentur habere plenioremẽ & magis explicitam notitiam credẽdorum , quàm alij ſimplices, iuxta illud: Parati ſemper ſitis ad ſatisfactionẽ: omni poſcenti vos,rationem reddere de ea quæ in vobis eſt fide. Et Iob 1.boues arabant, & aſinæ paſcebantur iuxta illos.vbi ſecundũ D.Greg.per aſinas intelliguntur ſimplices, & per boues maiores,à quibus ſimplices paſci & inſtrui debent de agendis & credendis. Et ſic maiores debent eis credibilia proponere,maximè articulos fidei,de quibus dicendum eſt.

2.2.q.1.ar.3. Heb.11. Mar.vlt.

1.Cor.14.

1.Pet.3.

§. 3. DE ARTICVLIS FIDEI.

C ARticulus ſignificat quandam coaptationem partium diſtinctarum ſibi inuicem coaptatarũ. Vnde ſicut particulæ digitorum ſibi inuicem coaptatæ, articuli dicuntur:ſic diuerſę res ſiue rationes diuinæ reuelatæ ſibi inuicem coaptatæ,dicuntur articuli fidei. Eam ob rem Iſid. dicit, q articulus fidei eſt perceptio diuinæ veritatis , tendens in ipſam:quæ enim in Deo vnum ſunt , in intellectu noſtro multiplicantur. Et ſic articulus eſt breuis ſententia de diuinis rebus non viſis credenda,& ideo vbi occurrit aliquid ſpeciali ratione non viſum,ibi eſt ſpecialis articulus:vbi autem multa ſecundum eandem rationem ſunt cognita,ibi non ſunt articuli diſtinguendi.

Lib.Etym. Articulus fidei quid.

Ver. 1. DE CREMENTO ARTICVLORVM FIDEI.

D ARticuli fidei creuerunt ſecundũ tẽporũ ſucceſsionẽ. Vnde D.Greg.dicit:Secundũ crementa tẽporum creuit ſciẽtia ſanctorũ patrũ. Et quantò viciniores aduẽtui Saluatoris fuerint,tãtò ſacramenta ſalutis plenius perceperũt. Sic enim ſe habent articuli in doctrina fidei,ſicut principia per ſe nota in doctrina, quæ per rationẽ naturalẽ habetur. In quibus principiis eſt quidam ordo. Quia quædam in aliis implicitè cõtinentur,quæ omnia reducuntur ad primum. Sic omnes articuli fidei implicitè cõtinẽtur in aliquib° primis credibilibus.ſ.vt credatur Deus eſſe,& prouidentiam habere circa hominũ ſaluté,iuxta illud:Accedentem ad Deum oportet credere quia eſt, & q inquirẽtibus ſe remunerator ſit. In eſſe diuino ineluduntur omnia quæ credimus de Deo:In fide verò prouidẽtiæ & remunerationis,includũtur omnia quæ à Deo tẽporaliter diſpẽſantur,ſiue bona,ſiue mala. Vnde fides eſt de pœnis infernalibus licet nõ ſint ſperãdæ;cùm ſpes ſit de bono. Et quanuis ſecundũ ſubſtantiã articulorũ nõ ſit factũ augmentũ per tẽporũ ſucceſsionẽ: (quia quæcũque poſteriores explicitè crediderũt,implicitè cõtinentur in fide præcedentiũ patrũ, qui omni tẽpore duos prædictos articulos crediderunt. Vnde Pſal. Duo hæc audiui, Quia poteſtas Dei eſt , & tibi domine miſericordia:quia tu reddes vnicuique iuxta opera ſua)tamen quantum ad explicationẽ creuit numerus articulorum. Quia quædam explicitè cognita ſunt à poſterioribus , quæ à prioribus non cognoſcebantur explicitè : vnde Dominus Moyſi : Ego Dominus, qui apparui Abraham,Iſaac & Iacob , &c. & nomen meum Adonai non indicaui eis. Et Dauid dicebat : Super

Prima credibilia quæ ſint. Heb.11.

Exod.6. Pſal.118.

Universidad de Deusto
Biblioteca

senes intellexi. Et Ephe.3. Aliis generationibus non est agnitum mysteriũ Christi, qui familiarius & perfectius nobis reuelauit. Ideo apostoli clarius & perfectius intelligentes symbolũ (hoc est regulam fidei) in 12. articulos redegerunt, & eos Ecclesiæ cunctisq; fidelibus credendos tradiderũt.

1.2.q.2. art 8. *Apostoli 12. articulos fidei ediderunt.*

Ver. 2. DE ARTICVLORVM FIDEI NVMERO.

TEste D. Clemente, cùm Apostoli ad diuersas prouincias iuxta præceptum domini discessuri essent in vnum conuenerunt: & symbolum, hoc est regulam fidei, 12. articulos continentem, ediderunt. Qui tamen 12. articuli ad prima credibilia seu credenda, per Christum nobis proposita Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscãt te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christũ, reducuntur. Et ponuntur sex quantum ad diuinitatem, & sex quo ad humanitatem. Quãtum ad diuinitatem primus articulus est de vnitate. Ideo dicitur, Credo in Deum, in singulari, & in symbolo patrum ad maiorem explicationem anteponitur, vnum. Secundus articulus pertinet ad Trinitatem: & sic adiungitur, patrem, & in Iesum Christum filium eius vnicum, & in Spiritum sanctum. Quatuor alij articuli circa diuinitatem, pertinent ad opera Dei. Et sic tertius articulus pertinet ad opus creationis. Vnde additur, creatorem cœli & terræ, in quibus omnia alia creata includuntur, iuxta illud Gen. 1. In principio creauit Deus cœlum & terram. Quartus pertinet ad opus iustificationis. Ideo post mentionẽ de Spiritu sancto (cui attribuitur iustificatio) dicitur & vnam sanctam, Catholicam, & Apostolicam ecclesiam, Sanctorum cõmunionem, remissionem peccatorum. Quintus ad opus resurrectionis. vnde sequitur, Carnis resurrectionẽ. Sextus ad opus glorificationis, quod erit vltimũ. Ideo cõcluditur, Vitã æternã, amen. Quo ad humanitatẽ autẽ proponuntur alij sex articuli. Primus pertinet ad incarnationẽ, quæ per cõceptionẽ facta est, & p natiuitatem innotuit. Ideo dicitur in symbolo, Qui cõceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine. Et in symbolo patrũ explicatur, Et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria virgine, & homo factus est. Secundus pertinet ad eius passionem, mortẽ, & sepulturam. Ideo dicitur, Passus sub Pontio Pilato, mortuus, & sepultus est. Tertius ad descensum ad inferos. Quartus ad eius resurrectionẽ: Ideo dicitur: Tertia die resurrexit à mortuis: & in symbolo patrũ additur, Secundũ scripturas. Quæ verba debẽt referri ad omnia præcedẽtia & sequentia: quia omnes articuli cõtinentur figuratiuè in antiquo testamẽto, & sunt specialiter adiuncta articulo resurrectionis, quia tempore Apostolorũ ille articulus habebat maiorem difficultatẽ propter Sadducæos, qui negabãt resurrectionem. Quintus de ascẽsione ad cœlos & sessione à dextris. Ideo subditur, Ascẽdit ad cœlos, sedet ad dexteram patris. Sextus de aduentu eius ad iudicium. Vnde sequitur, Inde vẽturus est iudicare viuos & mortuos. Et sic sunt duodecim articuli, quãuis aliqui ponãt 14. septẽ ex parte diuinitatis, diuidẽtes articulũ Trinitatis in tres, cõiungẽtes articulũ resurrectionis & glorificationis, & septem ex parte humanitatis, diuidẽtes articulũ cõceptionis & natiuitatis. Et quanuis non sit nisi vna fides, tamen ponũtur duodecim articuli: qui omnes ad vnũ reducuntur, qui est credere diuinæ reuelationi. Sic etiã quanuis nõ sit nisi vna fidei cõfessio, tamen ponũtur diuersa symbola, hoc est regulæ quæ ad vnã reducuntur. In omnibus enim symbolis fidei veritas docetur. Sed ibi oportet populum diligentiùs instrui, vbi errores insurgunt: ne fides simplicium per hæreticorum colores & errores corrumpatur. ¶ Symbolum Apostolorum (quod dicitur Paruum Credo) tẽpore persecutionis editum fuit, fide nõdum publicata. Ideo eo tempore secretè dicebatur: sicut nũc in prima & completorio, quasi cõtra tenebras errorũ præteritorũ & futurorũ, deinde iã fide manifestata, editum fuit à patribus symbolum declaratiuum symboli Apost. Quod ecclesia pacem habens, in missa alta voce fecit decantari, prout & nunc decãtatur. Quanuis enim per doctrinã Christi & Apostolorum veritas fidei fuerit sufficienter explicata: tamen quia peruersi homines doctrinam apostolicam & cæteras doctrinas ac scripturas peruertunt, ad suã ipsorum perditionem: ideo temporibus elapsis necessaria fuit conciliorũ vniuersalium cõgregatio. Et eadem ratione nunc necessaria est fidei explicatio cõtra insurgentes errores, ne fideles decipiantur. Quam ob rem Athanas. determinationes cõcilij Niceni secutus, manifestationẽ & explicationem veritatis fidei cõscripsit, non per modum symboli, sed doctrinæ, vt ex modo loquendi ipsius apparet. Sed quia integram fidei veritatem eius doctrina breuiter continebat: idcirco eius doctrina, quasi regula & symbolum fidei, fuit approbata authoritate summi pontificis, ad quem pertinet noua symboli editio.

1. Pet. vlt.

Ver. 3. DE ECCLESIAE ACCEPTIONE.

Carl. de Turc. lib.1. summæ de Eccl. c. 1. & 3.

ET quia inter cæteros articulos sancti patres interseruerunt articulũ de ecclesia sancta catholica & apostolica: aliquid de ea dicendum est, & primò de eius acceptione. Accipitur enim in sacris literis ecclesia multipliciter. Primò pro domo materiali diuinis laudibus & orationi dicata, ac etiã ad offerenda sacrificia & suscipiendũ sacramenta: & hoc modo accipitur Iudith 6. Conuocatus populus per totam noctem intra ecclesiam orauerũt petẽtes auxilium à Deo. Et D. Paul. 1. Cor. 11. An ecclesiam Dei (hoc est domum orationis secundum Gl.) contemnitis? Secundò accipitur pro vniuersitate omnium iustorum & sanctorum, tã viatorũ, quàm cõprehensorum. Et sic accepit Apost. dicens de Christo: Ipsum constituit caput super omnem ecclesiam: hoc est sanctorum congregationem, Angelorum & hominum, quæ in cœlo & in terra est. Tertiò accipitur pro vniuersitate omnium iustorum comprehensorum duntaxat. Et sic accepit Apost. cum dixit: Christus caput est ecclesiæ, & ipse saluator corporis eius, & sic dicitur ecclesia triũphans. Quartò pro congregatione hominum qui sunt in gratia. Et sic Apost. Ephes. 5. Christus dilexit ecclesiam & tradidit semetipsum pro ea, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Et tales dicuntur esse de ecclesia

Ephes. 5.

clesia numero & merito. Quintò pro vniuersitate omnium fidelium viatorum ventium sacramentis, siue sint in gratia siue non. Et dicitur ecclesia militans. Et peccatores dicuntur de ecclesia numero & non merito. Et sic accepit Dauid, Psal. 21. Erit apud te laus mea in ecclesia magna: in populo graui laudabo te. Et sic cõparatur sagenæ missæ in mare & ex omni genere piscium congreganti. Et sic dicitur domus Dei magna, & ingens locus possessionis eius. Gl. in prædicto Psal. exponit, magna hoc est in toto orbe. Et D. Aug. ibi: Ecclesia magna totus orbis est. Licet aliquãdo accipiatur pro ecclesia particulari: vt 2. Cor. 1. Ecclesiæ quæ est Corinthi. Aliquando etiam accipitur pro præsidẽte in ecclesia, vt in processu fraternæ correctionis, dic ecclesiæ, hoc est prælato. Aliquando pro subditis tantum, vt in actibus Apost. 12. Oratio autẽ fiebat ab ecclesia ad Deũ pro eo. Aliquando pro solis ecclesiasticis, aut eorum maiori parte, vt in c. 1. 63. dist. & c. cum apostolica. 55. dist. ¶ Ecclesia autem prout de ea communiter loquuntur doctores, accipitur pro cœtu siue congregatione fidelium viatorum, qui sunt numero vel merito adunati in fide & cultu visibili vnius veri Dei, & non vt Lutherani dicunt, pro congregatione sanctorum in spiritu, quam nesciamus vbi sit, aut vbi eam debeamus requirere. Sed pro cõgregatione omnium viatorum fideliũ, siue boni sint, siue mali, qui Christo in sacramẽto baptismi nomen dederunt. ¶ Author ecclesiæ est Deus sapiẽtissimus & omnipotens. Finis verò eius est omniũ fidelium salus. Quia quãtum in ipso Deo est vult omnes fideles baptizatos saluos fieri. Vnde Marc. vlt. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Sic vt nulli extra ecclesiam salus contingat, vt habetur in c. firmiter. §. vna de Summa Trinit. & fide cath. extra. Et in hoc bene figurata fuit per arcam Noe, extra quam existentes submersi sunt. ¶ Ex præmissis apparet quòd ecclesia catholica est visibilis, sensibilis, siue euidẽs & manifesta: visus enim plures rerum species nobis manifestat, & omnes sensus cõprehendit. Quia tam prælatus, qui est caput, quàm subditi, qui sunt mẽbra, sunt visibiles, & visibiliter sacramento baptismi sunt intincti. Aliàs in vanũ dixisset Christus: Dic Ecclesiæ. Et si ecclesiã nõ audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. Quod est blasphemũ, maximè si dicatur quòd fides est de non visis: Vnde dicitur substãtia sperãdarum rerũ argumẽtum nõ apparẽtium. Atqui habetur in symbolo: Credo ecclesiam sanctã Catholicam & apostolicam, ergo nõ videmus eã, & per cõsequẽs est inuisibilis. Hoc argumẽto tãquam Achille, vtũtur Lutherani & neoterici hæretici. Sed dicẽdum q licet ecclesia, quãtũ ad aliquas proprietates, puta quantũ ad sanctitatẽ & virtutes eius, sit inuisibilis: nõ tamẽ quãtum ad supposita & exteriorẽ eius politiã siue ordinationẽ: Aliàs sequeretur quòd Christi politia esset inordinatissima & cõfusissima, quod est hæreticũ. Et ideo nõ credimus ecclesiæ supposita, quæ sunt prælati & subditi, aut exteriorẽ eius ordinationẽ. Sed bene credimus interiorẽ sanctitatẽ, & virtutẽ ligãdi atq; soluẽdi, ac etiã eius finem. ¶ Notãdum etiã quòd in symbolo, non dicitur, Credo in ecclesiã sanctã: quia in solũ Deũ credendũ est. Vnde D. Aug. super illud: creditis in Deum, & in me credite, dicit. Nunquam aliquis apostolorum ausus est dicere: Credite in me. Et super illud omni credẽti in eũ qui iustificat impiũ: ait, aliud est credere illi, aliud est credere illum: aliud est credere in illũ: vt dictũ est supra hoc c. 5. 2. ver. 1. Et cum dicitur in symbolo: Credo in spiritum sanctum, sanctam ecclesiam, &c. Illa dictio, in, non refertur ad ecclesiam, sed ad spiritum sanctum qui sanctificat. ¶ Notandum etiam quòd licet ecclesia secundum rationem vniuersalitatis nõ possit stare in vno completiuè, tamen quo ad fidem, in qua fundatur ecclesia, & à qua aliquis dicitur de ecclesia, bene potest seruari in vno. Vnde Hieron. super Psal. 33. dicit: Vbi vera fides est, ibi ecclesia est. Et Iuristæ dicunt, quòd ius vniuersitatis potest seruari in vno. Sic potest dici de ecclesia, quod potest seruari in vno: prout dicitur de virgine Maria, quod in ea sola in triduo sepulturæ Christi mãsit fides explicita de diuinit. Christi, quãuis multi alij per Iudæã existentes habere possent fidẽ catholicã actualẽ & implicitã, nõ tamẽ explicitã de diuinitate Christi.

Mat. 13. Bar. 3. Mat. 18. Mat. 18. Heb. 11. Car. de tur. cre. lib. 1. de Ecc. c. 20. Ioan. 14. Rom. 4.

Ver. 4. DE DIFFERENTIA ECCLESIAE ET SYNAGOGAE.

Card. de tur. cre. lib. 2. c. 3.

ECclesia & Synagoga secundũ Bedã in expositione illius passus Prou. 5. Penè fui in omni malo in medio ecclesiæ & Synagogæ. Sũt nomina Græca, & vnã eãdémq; rem significare videntur, videlicet cõuentum plurimorum adinuicem. Si tamen subtilius distinguantur, ecclesia cõuocatio, Synagoga, cõgregatio, interpretatur. Vox autẽ & cõuocatio propriè est rationalis creaturæ. Cõgregatio verò etiam irrationabilium esse potest. Vnde Gen. 1. dicitur: Cõgregentur aquæ quæ sub cœlo sunt, & Mat. 23. gallina dicitur cõgregare pullos suos sub alas. Cùm autẽ soli fideles, qui verbum rationale fidei audiũt, & mẽte percipiunt, sint inter homines rationales habendi, sequitur quòd vetus ille Hebræorum populus, quandiu in vniusveri Dei fide & cultu permansit, vtroque nomine ecclesia & Synagoga legitur appellatus, prout in multis sacræ scripturę locis patet. Vnde Numeri decimosexto vocatur Synagoga, cũ dicitur: Insurrexerunt contra Moysen ducenti quinquaginta viri proceres Synagogæ. Et in eod. lib. c. 20. Ecclesia legitur nominatus: cùm dictũ fuit Moysi, cur eduxisti ecclesiam Dei in solitudinem? Verùm quia post aduentũ saluatoris nostri populus Iudæorum, paucis exceptis, tenebris infidelitatis exæcatus fuit, distinctionis gratia, prædicta nomina partita sunt, vt illa pars Hebræorũ, quæ lumen fidei nõ recepit, quasi irrationabilium animalium cõgregatio, Synagoga tãtùm dicta sit. Pars verò Hebræorũ & aliorum, qui in Christum crediderunt, ecclesia & nunquam Synagoga sit appellata. Vnde D. Augustin. super illud Psal. 81. Deus sterit in Synagoga deorum, hoc est populorum Israel, dicit: Ipsorum propriè Synagoga dici solet, quanuis aliquando ecclesia fuerit dicta. Sed nostram Apostoli Synagogam nunquam dixerunt, sed ecclesiam, siue discernendi causa, siue quod inter congregationem, vnde Synagoga,

& con

Universidad de Deusto
Biblioteca

& conuocationem vnde ecclesia,nomen accepit, aliquid distet.S.quod cõgregari & pecora solent. Conuocari est magis vtentium ratione.Et Isid.8.lib.Etymol.c.8.dicit:Vt notetur Iudæorum infidelitas,dicta est eorum Synagoga quasi pecorum & indiscretorum:& vt ipsa fidelitas nostra, ipso vocabulo innueretur nostra, dicta est ecclesia, hoc est conuocatio rationabilium & discretorum. Vnde Dauid de ecclesia dicit Psal.34.Confitebor tibi in ecclesia magna:in populo graui laudabo te.Populus enim ecclesiæ,vt inquit Albertus magnus,dicitur esse grauis maturitate virtutis:& illi soli sunt qui rationem colunt,& rationabiles Dei voces intelligũt,& audiũt vocationé Christi.

Ver. 5. DE ECCLESIAE VNITATE.

Car.de tur. tre.lib.1.§.6. 7.8.

ECclesia plures habet proprietates & dignitates,quarũ prima est vnitas,quia dicitur vna. Vnde in symbolo & vnam sanctam ecclesiam,& Salom.Cant.6.Vna est colũba mea,vna est perfecta mea. Vbi Glo.dicit:quanuis sint diuersæ personæ,est tamen vna ecclesia.Dicitur autem vna *Ephe.4.* multiplici vnitate.Primò vnitate fidei:Vnde Apost.Vnus dominus,vna fides,vnum baptisma.Et alibi:Etenim in vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus.Et 1.Cor.10.Omnes vnũ corpus sumus qui de vno pane,& de vno calice participamus.Et D.Hiero ad Euandrum episc.& habetur 93.dist.Nec altera Romanæ vrbis ecclesia,altera totus orbis existimanda est.Nam Gallię, Britanniæ,& Africanæ Persis & Oriens,& India vnum Christum adorant,vnam obseruãt regulam veritatis.Dicitur etiã vna vnitate spei:de qua Apost.Vocati estis vna spe vocationis vestrę.vbi Glo.Hoc est ad vnam rem speratam.Hæc vnitas potest etiam dici vnitas finis vltimi,qui est beatitudo ad quam ordinatur.Vnde D.Aug.super illud Psal 85.Omnes gẽtes, &c.dicit:Multæ gentes & vna gens.Sed quare vna gẽs?Quia vna expectatio.Postremò dicitur vna vnitate vnius præsidentis rectoris & gubernatoris visibiliter conuersantis cum ea.Vnde Ioel.1.Congregabuntur filij Iudæ & filij Israel pariter,& ponẽt sibi caput vnum.Et Christus Ioan.10. fiet vnũ ouile & vnus pastor. Deinde dixit Petro:Ioan.21. Pasce oues meas.Sed de his amplius infrà c.17.§.7.ver.5.cum *Apoc.1.* de primatu Petri agetur.Et licet,vt dictum est,sint plures ecclesię particulares.D.enim Ioan.scripsit septem ecclesiis,quæ sunt in Asia,& Psal.66.dicat:In ecclesiis benedicite domino.Illę tamen omnes dicuntur vna rationibus prædictis. Et quanuis videatur aliqua distinctio accidentalis inter ecclesiam antiqui testamenti & noui:ac etiam inter ecclesiam,quæ nunc est, & ecclesiam primitiuam,& alia fuerit tunc cõgregatio fidelium quàm nunc sit:quia non semper fuerũt idem fideles,non tamen sequitur quòd sint diuersæ ecclesiæ:quia accidentia non variant substãtiam rei: sicut licet aqua fluminis continuo fluat,& nõ sit semper eadem aqua:est tamen idẽ flumen, quod quãdoque crescit & decrescit.Sic ecclesia,quæ, quo ad successionem & numerum fidelium crevit, & nunc decrescit.Vnde Christus.Luc.18.Cùm venerit filius hominis,putásne inueniet fidem in terra? Differentia etiam primitiuæ ecclesiæ,& eius quæ nunc est,accipienda est ex parte populi & eius dispositione.S.feruore & perfectione,& non ex parte fidei.quæ eadẽ est nunc,quæ antea erat: sicut etiam eadem erat fides patrum antiqui testamenti & noui,si consideretur obiectum eius secundum se,prout est res credita extra animam existens. A quo obiecto sic considerato obiectum habitus propriè accipit vnitatem siue pluralitatem. Vnde Apost. de se & aliis patribus antiqui testamenti loquens dicit:habentes eundem spiritum fidei.S.quem patres veteris testamenti habuerunt.Vbi D.Aug.ostendit quòd in iustis diuersorum temporum eadem fides est.Eadem enim,inquit,fides est,quæ iustos saluauit antiquos,& ea quæ saluat nos S.mediatoris Dei & hominũ:tempora variata sunt,sed nõ fides.Licet etiã si consideretur obiectũ,vt est participatum à cognoscente,sine secundum quòd est in acceptione nostra, plurificetur per diuersa enunciabilia siue propositiones.Alia enim est propositio de præsenti,alia de futuro. Vnde hodie aliquis infidelis reputaretur si crederet Christum incarnandũ:aut si actu protestaretur per circũcisionem aut alia ceremonialia.Propter hoc tamen nec incarnatio,aut passio,aut resurrectio in se variata esset:est enim vnũ & idem tempus:sed sunt diuersi respectus.Quorum vnus est ad aliquos qui nunc sunt fideles, secundum quem dicitur præteritum.Et alius ad eos qui fuerunt:secundum quem dicitur apud antiquos futurũ.Et sic diuersa cõfessio exterior.siue diuersa protestatio,quæ est actus fidei,nõ diuersificat fidem ex parte obiecti,sed solùm ex parte subiecti.Exemplũ datur de exploratoribus terræ promissionis qui portabant botrum in stipite:primus præcedebat & non videbat botrũ,cùm esset post se:secũdus verò videbat,qui erat ante se:tamẽ idẽ botrus erat qui figurabat Christũ,&c.Nec obstat quòd fides nũc sit magis explicita quàm esset olim.Quia scire aliquid in vniuersali & particulari nõ diuersificat scientiã,nisi quãtum ad modum sciẽdi,sed nõ quãtum ad rẽ scitã,à qua habitus habet vnitatẽ,prout fides à re credita.Et ideo nunc ecclesia dicitur christiana, & non olim: Licet olim esset christiana,cum fides esset de Christo vẽturo,sed olim nõ adeò erat explicita.Si dicatur quòd in ecclesia nõ fuit semper vnus pastor & director, qui visibiliter cõuersaretur cum ea, vt in lege naturæ,in qua vna erat ecclesia,quæ nõ subdebatur vni:& tempore Moysi nõ omnes fideles subdebãtur ei:prout Iob, & multi alij gentiles qui fuerunt in gratia tempore successorum *3.de Cinit.* eius,vt D.Aug.dicit:Et nunc cum papa moritur,nõ omnes subiiciuntur vni sicut cum viuit.Ergo vnitas pastoris nihil facit ad vnitatem ecclesię.Negatur cõsequentia.Licet enim ecclesia nõ fuerit semper in tali dispositione,quòd ab vno pastore vice domini nostri Iesu Christi,cum ea visibiliter cõuersaretur & dirigeretur actu:tamẽ bene aptitudine.Multa enim per tẽporum successionẽ instituta sunt in ecclesia,quæ nõ fuerunt à principio. Quæ tempore,quo instituta nõ fuerũt,nõ importabant necessitatem.Facta tamen institutione de necessitate veniunt obseruãda.Dicunt enim doctores

doctores super illud Cant.vlt.Soror nostra paruula est,& vbera non habet.Quod ecclesia,quę hic soror dicitur,in principio sui status, ante plenitudinis gratiæ tempus:in quo gratia & veritas per Iesum Christum facta est,fuit paruula,non modo populi paucitate,sed etiam donis gratiarũ.Vnde Hugo de S.Victore:Oportuit,inquit,vt secundum processionem temporum, spiritualiũ gratiarum signa magis ac magis darentur.Plane post incarnationẽ filij Dei,copiosior facta est splendore doctrinæ,pulchritudine ordinis,locupletior sacramentorum efficacia salutari, excellentior nobilitate regiminis. Et secundum hoc debet intelligi illud Christi:Et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam:quæ tamẽ prius erat ædificata:quia vt inferius dicetur, ab Abel sumpsit exordium. Et quanuis papa moriatur:sedes tamen apostolica nõ moritur:quia potestas eligẽdi vnũ semper manet in ecclesia in habitu. ¶ Non obstat etiam quòd multi non baptizati sint in gratia, vt martyres & catechumeni,qui si moriantur, saluantur:& per consequens sunt de ecclesia:cum omnes in gratia sint de ecclesia:& tamen non omnes sunt baptizati baptismo aquæ: quia habent baptismum aquæ in voto.Nam vt D.Aug.ait:Tunc prodest baptismus sanguinis vel fluminis:cũ baptismum fluminis non contemptus religionis,sed articulus necessitatis excludit. ¶ Ex præmissis sequitur quòd extra ecclesiam non patet alicui salus.Quia cum vnitas ecclesię pendeat ab vnitate fidei,& secundum Apost.impossibile sit absque fide Christi placere Deo.Cùm fides sit substantia & principium ac primum fundamentum beatitudinis,vt dicit glossa super illud: Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est,quod est Christus Iesus.hoc est fides Iesu Christi.Vnde in concilio Lateranen.& habetur in c.firmiter.§.vna, extra de summa trinit.& fide cath.dicitur:Vna verò est fidelium vniuersalis ecclesia, extra quã nullus omnino saluatur.Et quoad hoc figurata fuit p Archã Noé:quia quemadmodum omnes qui tempore diluuij extra illam erant,submersi sunt:Sic omnes qui extra ecclesiam moriuntur,submergũtur in inferno.Vnde dicebat D.Petr. Non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.Ideo D.Aug.& recitatur in cap.omnis.28.q.3.Omnis infidelium vita peccatum est,id est cum peccato.Venerabilis Beda,& recitatur in c. Quicunque.24.q.dicit:Quicunque ab vnitate fidei vel societate Petri apostoli(quæ est ecclesia)quomodolibet seipsos segregãt, tales nec vinculis peccatorum absolui, nec ianuam possunt regni cœlestis introire. Ex his manifestè apparet quantum perniciosè errant & hallucinentur dicentes quemlibet in sua secta posse saluari.

Mat.16. Hec §. ver.11.

Hebr.11.

Act.4.

Ver. 6. DE SANCTITATE ECCLESIAE.

Car. de tur. tre.li.1.summa de ecc. c.9.10.11.12. 12.c.de.Di. Nomin. 1.Cor.1. Ephes.5.

A ALia proprietas & dignitas ecclesię,dicitur sanctitas. Ecclesiam dici sanctam manifestũ est ex symbolo apostolorum.Dicitur autem sancta,hoc est munda ab omni peccati macula. Sanctum enim idem est quod mundum.Vnde D.Dionys.dicit.quòd sanctitas est ab omni immunditia perfecta liberatio.De hac sanctitate habetur Cant.4. Tota pulchra es amica mea, & macula nõ est in te.Et Apost.Tẽplum Dei sanctũ est,quod estis vos.Et alibi:Christus dilexit ecclesiã & semetipsum tradidit pro ea,vt illã sanctificaret,mundãs eã lauacro aquę in verbo vitę,vt exhiberet ipsam sibi gloriosam ecclesiã nõ habẽtem maculã aut rugã,aut aliquid huiusmodi,sed vt sit sancta & immaculata. ¶ Notãdum tamen quòd ecclesia nõ dicitur sancta per naturã siue essentiam, sicut Deus,qui vt dicitur in hymno angelico,est solus sanctus,& 1.Reg.2.Quis sanctus vt dominus? sed dicitur sancta per participationẽ gratiæ.Fideles enim in gratia existentes dicuntur sancti. *Psal.85.* Vnde Dauid dicebat:Custodi animã meã, quoniã sanctus sum. Notãdũ tamen quòd duplex est sanctitas,quædã quæ dicit liberationẽ nõ ab omnibus immunditiis culpæ & pœnæ,sed solùm ab immunditiis, quæ gratiæ aut charitati aduersantur:sicut sunt culpa originalis & mortalis,& non culpa venialis,quæ nõ cõtrariatur gratiæ & charitati:cũ sit cũ ea,vt dictum est. Et tali sanctitate ecclesia militãs dicitur sancta.Vnde Apost.Omnibus qui sunt Romę dilectis Dei,vocatis sanctis. *Rom.1.* Alia est sanctitas,quæ dicit liberationẽ ab omni immũditia & corruptione culpę & pœnæ,& talis est sanctitas patriæ & ecclesiæ triumphãtis.De qua Psal.Gloria hęc est omnibus sanctis eius. Ecclesia verò militãs nõ dicitur sancta tali sanctitate:quia vt D.Ioan.dicit:Si dixerimus quia peccatũ nõ habemus,ipsi nos seducimus,& veritas in nobis nõ est.Et Salom.Septies in die cadit iustus *Prou.24.* & resurgit.Et Christus docet omnes fideles orare ,p remissione peccatorũ, & dicere,dimitte nobis debita nostra.Et D.Hiero.exponẽs illud:Beati immaculati in via,dicit:Quomodo immaculati cùm absq; minutis peccatis diu esse nõ possint? Respõdens ait: Beati immaculati sine macula,hoc est sine mortalibus criminibus.Et quãuis in ecclesia mali sint permixti bonis, iuxta illud:Simile est regnũ cœlorũ sagenę missę in mare,& ex omni genere piscium cõgreganti,&c. & mali sint numero multò plures quàm boni,iuxta illud:Multi sunt vocati, pauci verò electi:Nõ tamẽ sequitur ꝙ ecclesia sit spelũca latronũ,& nõ debeat dici sancta:cùm à nobiliori fiat denominatio. Nec per hoc quod dicitur ecclesia sancta,datur intelligi ꝙ omnia ecclesię mẽbra sint sancta,sed solùm illa quæ sunt numero & merito de ecclesia,quæ sunt ,p priè mẽbra Christi, fideles.S.qui in dilectione charitatis sunt Christo incorporati.Nec etiã intelligendũ est ecclesiã sic dici sanctã,ꝙ aliqui de ecclesia fuerũt semper sancti,cũ cõstet omnes,dẽpto Christo & D. Virgine,esse cõclusos sub peccato:iuxta illud:Per vnũ hominẽ peccatũ in hũc mundũ intrauit,&c. Multi etiã fuerũt in gratia, *Rom.5.* qui deciderunt ab ea.Sed dicitur ecclesia semper sancta,quia in omni tẽpore in ecclesia, quę vtitur sacramentis visibilibus,fuerunt aliqui iusti'& sancti,licet nõ pro omni tẽpore.Si allegetur dictum D.Hieron.quod habetur in §.ecclesia,de pœnitentia.dist.1.vbi dicitur:Possibile autem est, vt quando ecclesia, quæ prius rugam & maculam ac immunditiam habuit, postea restituta est:

ita &

Universidad de Deusto
Biblioteca

ita & peccator currens ad medicum,&c.Et super illud Psal.44. Audi filia & vide,&c. dicit idem Hierony.Obliuiscere domum patris tui,hoc est diabolum qui te prius genuerat:quia totus mundus in maligno positus fuerat.Ideo inclina autem tuam. Quia concupiuit rex Christus Iesus speciem tuam:quia nigra eras in domo patris tui:nunc autem ascendens post baptisma abluta es. Et infrà:Antè fœdata & deformis erat ecclesia, sed postea pulchra & speciosa per lauacrũ baptismi. His & aliis similibus dicendum,quòd non loquitur de ecclesia ab eius inchoatione collectiuè,sive pro omnibus fidelibus:sed pro aliquibus membris ecclesiæ distributiuè.

Car.de tur. cre.li.3.sum. de Eccl.c.14. 15.16.17.

Ver. 7. DE ECCLESIAE VNIVERSALITATE.

EX symbolo fidei & ex cõcilio Niceno constat ecclesiam esse catholicam, hoc est vniuersalem. Ad cuius euidentiam sciendum est quòd hoc nomen, catholicum, consueuit attribui tribus. Primò fideli Christiano,vt D. Hierony.ait:& habetur in c.hęc est.24.q.vbi dicitur. Hæc est fides beatissime pater,& infra dicit:Quicunque me culpare voluerit,se imperitum,vel maleuolum,vel etiam nõ catholicum comprobabit.Quia fidelis ideo dicitur catholicus,quia credit omnibus quæ fides docet,& ecclesia determinat esse credẽda,& ei in omnibus obedit.Secundò attribuitur fidei, vt habetur in symbolo Athanas.hæc est fides catholica,&c.Fides autem dicitur catholica siue vniuersalis quadruplici vniuersalitate. Primò vniuersalitate veritatis: quia sit vniuersaliter vera, vt nihil ei falsitatis subiici possit,vt dictum est.Secundò vniuersaliter temporis:quia omni tempore ecclesia illam tenuit,tenet,& tenebit.Vnde Mat.vlt. Ecce ego vobiscum sum vsque ad cõsummationem seculi.Tertiò vniuersalitate obseruationis & obedientiæ,siue obligationis:quia eius præcepta non vni genti tantum,sed omnibus proponit obseruãda,quod non conueniebat synagogæ. Quartò vniuersalitate annuntiationis:quia annuntiata vel annuntianda est per vniuersum orbẽ.

Ver.3 §.1. huius cap.

¶ Et quia circa huiusmodi est difficultas,paulisper nobis insistẽdum est,& quid probabilius sit inquirendum.Certum est enim Dauidem Psal.18.prophetasse de Apostol.cum ait: In omnem terram exiuit sonus eorum,& in fines orbis terræ verba eorum. Vbi propheta propter certitudinem diuinæ præordinationis vtitur præterito pro futuro:sicut cum dixit Psal.21. Foderũt manus meas & pedes meos. Hanc diuinam præordinationem Christus executioni mandari iussit Apostol. dicens:Mat.vlt.Euntes in mundum vniuersum prædicate euangelium omni creaturæ. Quorũ executionem D. Marc. recitat,dicens:Illi autem profecti prædicauerunt vbique.Et Apost.de huiusmodi loquens,recitando dictum Esaiæ:Domine quis credidit auditui nostro? Sed dico,nunquid non audierunt? Equidem in omnem terram exiuit sonus eorum,& in fines orbis terræ verba eorũ. De quibus finibus Esa.24.A finibus terræ laudes audiuimus viri iusti.Aliqui dicunt quòd tempore quo Apostol.hæc scribebat,euangelium erat prædicatum in toto orbe,& sic accepit propriè verbum,exiuit,pro præterito, quod Psalmista acceperat pro futuro, & adducit pro se illud quod scribitur Actuum secundo:Erant autem Hierosolymis religiosi viri ex omni natione quæ sub cælo est,qui venerant ad diem festum Pentecostes,qui audierunt sonum Apostolorum,& detulerũt ad omnes fines terræ.D.tamẽ Tho.super illis verbis Apost.recitat D.Aug.dicentẽ quòd hæc verba non erant completa,quando Apost.talia loquebatur,sed prœuidebat esse implenda per successores Apostolorum:quos etiam idem Apost.vocat Apostolos.dicens:Et ipse(s.Christus)quosdam quidem dedit Apostolos,&c.vsque ad consummationẽ sanctorũ in opus ministerij in ædificationem corporis Christi,donec occurramus omnes in vnitatem fidei, &c. Et D.Aug. qui erat anno domini 500.seu circa,dixit fuisse quasdam gentes in Africæ partibus,quibus nõ erat Christi fides prędicata.Huic expositioni cõgruit illud Mat. vbi ponuntur signa iudicij generalis & cõsummationis seculi.Vbi post multa dicitur:Et prædicabitur hoc euãgeliũ regni in vniuerso orbe in testimoniũ omnibus gẽtibus,& tũc veniet cõsummatio.Et Mat.12.Et in omnes gentes primũ oportet prędicari euãgeliũ.Et quãuis in prędictis capitibus aliqua signa pertinere videãtur ad cõsummationem Hierusalẽ,ex quo aliqui opinati sunt euãgelium regni fuisse prædicatũ omnibus gẽtibus ante exidiũ Hierosolymorũ,maximè cùm illa signa videantur data Apostolis,postquã ostẽderũt lapides & structuras siue ędificationes tẽpli,quibus Christus respõdit:Videtis omnia hæc? Amen dico vobis nõ relinquetur hîc lapis supra lapidẽ qui nõ destruatur:& cõfirmãt per illud D.Marcgnũ datũ de prædicatione euãgelij,refertur ad cõsummationẽ totius orbis. Nã ibi dicitur:sedente autem eo super mõtem Oliueti accesserũt secretè discipuli dicẽtes:Dic nobis quãdo hęc erunt:& misit:quoniam abundauit iniquitas:refrigesceret charitas multorũ:quæ tamẽ tempore Apostolorũ feruebat. Insuper efficacissimum argumentum pro hac opinione est inuentio nouarum insularũ facta tẽpore nostro à rege Portugaliæ: de quibus antea nullus historiographorũ aut cosmographorum meminit: in quibus sunt antipodæ,vt dicetur infrà c.21.§.2.ver.8.qui ante tẽpora nostra nihil penitus de Christo audierãt,nec in cõmuni,nec in particulari:nec etiã aliquos rumores audierant,cùm oppositũ nullo modo possit probari.Et cùm dicitur, Illi profecti prædicauerũt vbique,debet intelligi siue exponi,id est in omnibus locis in quibus ipsi fuerunt,prędicauerũt euangelium:aut quod illi vel successores eorũ prędicauerunt vel prędicabunt vtique,antequã sit consummatio orbis.Nec obstat illud quod ex Actis Apost.adductũ est ex omni natione quæ sub cælo est,&c.Quia per hoc non datur intelligi ꝙ ex omni natione quæ sub cælo est,tunc fuissent aliqui Iudæi in illis insulis nouitet repertis. Nec certum sit ꝙ de omni natione nota essent aliqui Iudæi.

An euãgeliũ prædicatũ sit in vniuerso orbe.

Marc.vlt. Rom.10.

Ephes.4.

Mat.24.

Marc.vlt.

Mat.24.

Sed

Sed debent illa verba intelligi,quòd aliqui ex Iudæis de quacũque natione quæ sub cœlo est,vbi erant Iudæi,venerunt Hierosolymam,&c.cum Iudæi non fuissent dispersi in omnes nationes notas.Vel potest intelligi de omni natione nota subiecta Romano imperio.Et cũ Apost.dicit: Nunquid non audierunt,&c.scribebat Romanis, quorum aliqui interfuerunt Hierosolymis,vt dicitur Act.2.Potest tamen concedi secundum D.Chrys.quòd tempore Apostolorum rumor & fama prædicationis de Christo,peruenit ad omnes mundi nationes notas. Non tamen sic quòd in omnibus gentibus ædificata esset Ecclesia,quod implendum erat ante seculi cõsummationem,vt D. Aug.dicit,& sic nõ habetur quòd ad singulos homines fama prædicationis aduenerit.Et sic fides nõ dicitur catholica siue vniuersalis pro singulis generum,sed pro generibus singulorum:quia ex omni conditione hominum aliqui adhærent,& omnes viatores vniuersaliter adhærere tenentur: secundũ illud Apoc.5.Redemisti nos Deus in sanguine tuo,ex omni tribu,populo, & natione,&c. & sic etiã dicitur vniuersalis vniuersalitate locorum:quia per omnia loca diffusa vel diffundẽda. De hac vniuersalitate loquitur Dauid cum ait:A finibus terræ ad te clamaui. Et alibi:A solis ortu vsque ad occasum laudabile nomen Domini.Dicitur etiam vniuersalis, quia continet remedia vniuersalia siue medicamina,ad curationem cuiuscũque morbi & membri spiritualis efficaciam spiritualem habentia,quæ sunt septem sacramẽta:in quibus sub velamine rerum sensibilium diuina virtus secretius operatur.Notãdum tamen quòd licet Ecclesia ex quo incepit esse,fuerit semper catholica & vniuersalis vniuersalitate puritatis,sanctitatis,& veritatis. Nõ tamen vniuersalitate dilatationis,nec vniuersalitate præceptorum aut remediorum:quia vt dicit Psal.75.Notus in Iudæa Deus,& Psal.147.Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua nõ manifestauit eis. Vnde lex Moysi nõ obligabat gentiles.Hac vniuersalitate dilatationis cœpit Ecclesia esse catholica, cũ fides annuntiata est per Apostolos in vniuersum mundum.¶ Notandum præterea quòd Ecclesia dicitur vniuersalis dupliciter,vno modo,quia constat ex diuersis ecclesiis:& sic sumitur in c.alienus 24.q.1.vbi ex D.Cypri.dicitur:Alienus est,prophanus est, hostis est:non potest Deum habere patrẽm,qui vniuersalis Ecclesiæ non tenet vnitatem.Et secundum hanc significationem Ecclesia Rom.non est vniuersalis,sed pars Ecclesiæ vniuersalis,prima videlicet & præcipua, velut caput in corpore,vt habetur in c. quanuis 21. dist. Alio modo ecclesia dicitur catholica siue vniuersalis: quia sub se continet Ecclesias vniuersas, seu præest vniuersis. Et hoc modo Ecclesia Rom.dicitur vniuersalis,vt scribitur in d.c.quanuis.Hoc etiam modo accipiendo Ecclesiam vniuersalem, papa dicitur pastor & rector vniuersalis Ecclesiæ,vt in c.in nomine domini.23.dist. & Ioan. 10.Erit vnum ouile & vnus pastor:cui omnes oues indistinctè erunt cõmissæ:quod factum fuit, cùm dictũ fuit Petro: Pasce oues meas.Vnde tota synodus Calcedon.dicitur acclamasse Leoni papæ,Sanctissimus,apostolicus,œcomonicus.i. vniuersalis patriarcha,per multos annos viuat.Nec obstant c.nullus.& c.Ecce.99.dist.vbi prohibetur Romanum pontificem dici vniuersalẽ. Quia dicta prohibitio facta est ne putetur quòd papa præficiatur cuilibet particulari Ecclesiæ,vt proprius & specialis illius Ecclesiæ rector: Quia sic cessarent omnium aliorum pontificum potestates. Sed non prohibetur vocari vniuersalis,hoc est supremus,& principalis post Christum. Ecclesiæ autẽ particulares possunt dici catholicæ,non ratione diffusionis,sed ratione fidei catholicæ, quæ est communis omnibus Ecclesiis:& hoc modo etiã omnes fideles dicuntur catholici.¶ Ex præmissis apparet ꝙ nulla alia quàm Christiana religio debet dici catholica.Vt D. Aug.ait:Quia licet quælibet secta proponat quæ tradit ab omnibus vniuersaliter credenda & obseruãda,hoc tamẽ iure nõ competit cuicunque sectæ:quæ si hoc sibi vendicare præsumat,ad hoc tamen nunquam pertingit neque pertingere potest.Et quanuis idololatria ad omnes mundi partes pertigerit,nõ tamen iuridicẽ:Neq; etiã idololatria erat vna religio vniuersaliter obseruata,sed apud diuersos diuersa:cùm diuersi diuersos deos colendos sibi instituerint. Nec etiã ab omnibus nationibus fuit recepta:cũ à veris Dei cultoribus fuerit reprobata:ac etiã à sapientibus gentiliũ,qui dicebant huiusmodi cęremonias esse obseruãdas,tanquã legibus iussas,nõ tanquã diis placitas,vt de Seneca dicit D. Aug.

Chry. super Matth.

Ad Hesiũ.

Psal.60.

Lib.de vera religione.

16.de Ci.Dei.

Ver 8. DE ECCLESIA APOSTOLICA.

A ECclesiam Deiesse apostolicam sancti patres in symbolo professi sunt dicentes: Credo vnam sanctã catholicã & apostolicã Ecclesiã:quod symbolum D.Greg. exponens ait:Credo vnam fidem,vnum baptisma,vnam apostolicam & vniuersalem Ecclesiam. Sancti enim patres(vt dicit Albertus magnus)apposuerunt in suo symbolo, supra symbolũ apostolorum, quòd Ecclesia esset catholica ad ostendendũ eius authoritatem cõtra nouitatum præsumptores,qui nouella & peregrina dogmata in Ecclesia introducere non verentur. Dicitur autẽ Ecclesia apostolica triplici ratione:primò quia Apostoli primo Christo adhæserũt,& primitias spiritus habuerũt.Vnde Apost. Elegit nos Deus primitias in salutem spiritus & fide veritatis.Et alibi: Nos ipsi primitias spiritus habentes. Vbi Glo.dicit tempore prius & cæteris abundantius:Secundò quia Apost. post ascẽsionem domini in fide & sancta doctrina,verbo & exemplo sanctitatis & miraculis eã fundauerũt. Vnde Apost.Superædificati.s.estis,super fundamentum Apostol. & prophetarum : hoc est super nouum & vetus testamentum:quia quæ Apost.prædicauerunt,hæc prophetæ prædixerunt.¶ Nec obstat quòd solus Christus dicatur fundamẽtum,iuxta illud:Fundamentũ aliud nemo potest ponere præter id quod positũ est,quod est Christus Iesus:quia intelligitur de fundamento primo & principali.Nihilominus tamẽ Apostoli dicuntur fundamẽta secũdaria Ecclesiæ,vnde D. Ioan.de ecclesia,loquẽs,dicit:Murus ciuitatis habens fundamẽta duodecim,& in ipsis duodecim nomina

Car. de tur. cre.li.1.summæ c.18.& 19. D.Greg. in regist.

2.Thess.2. Rom.8.

Ephes.2.

1.Cor.3.

V

Universidad de Deusto
Biblioteca

Apostolorum & agni. Et quanuis prophetæ dicantur fundamenta, vt dictũ est. Ecclesia tamẽ non est à sanctis patribus dicta prophetica, quemadmodũ Apostolica: tum quia Apostoli fidem magis explicitã & elucidatam tradiderunt quàm prophetæ. Vnde Gl. super illud: tenebrosa aqua in nubibus aeris, dicit: obscura doctrina est in prophetis: tum etiã quia prædicatio Apostol. fuit vniuersalior & diffusior, quàm prophetarũ, cũ in omnẽ terrã exiuerit sonus eorum: prædicatio verò prophetarum soli populo Iudæorũ nota fuit, tũ etiã quia omnis christianę religionis & sacrarũ institutionum Ecclesiasticarũ obseruantia, per traditionẽ Apostol. est ad Ecclesiã deriuata, vt habetur in c. Ecclesiasticarum. 11. dist. Et D. Aug. illa quæ per vniuersam custodiũtur Ecclesiã, ab ipsis Apostolis tradita & cõmemorata creduntur, quãuis in eorum dictis vel cõciliis non reperiantur. Hinc sedes beati Petri quæ nobis mater est, & magistra rationis, quæ etiam à tramite Apostolicæ traditionis nunquam recesit (iuxta c. à recta. 24. q. 1.) specialiter apostolica nominatur.

Psal.17. *Psal.18.* *Lib. 4. de Bapt. contra Donat.*

Ver. 9. DE ECCLESIAE INDEVIABILITATE.

B

ECclesiã vniuersalẽ esse indeuiabilẽ seu errare non posse in determinatione eorũ quæ pertinẽt ad fidẽ & bonos mores, probari & deduci potest ex his quæ dicta sunt cũ de sanctitate & vniuersalitate Ecclesiæ ageretur, atq; etiã ex his quæ D. Paul. ait. Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiã, & seipsum tradidit, p ea, mundãs eã lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiã nõ habẽtem maculã, neq; rugã, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Probatur pariter per id quod dixit Christus Petro: Tu es Petrus, & super hãc petrã ædificabo Ecclesiã meã: & portæ inferi nõ præualebũt aduersus eã. Per portas inferi, vt dicũt sancti doctores, intelligũtur dæmones, hæretici, hæreses atque errores, quæ deducunt & trahũt homines ad infernum. Probatur insuper ex eo quod dicit Petro: Ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. In quo loco nõ orauit pro fide personali Petri cum defecerit, prout Christus illam defecturã prædixit, docẽs: antequam gallus cantet ter me negabis, sed pro fide Ecclesiæ Petro cõmittendæ. Item etiã per illud: Ego rogabo patrẽ meum & alium paracletũ dabit vobis, vt maneat vobiscũ in æternum. &: adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò: cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnẽ veritatẽ. Per quæ verba pollicetur assistentiam Spiritus sancti, vt doceret eos simul cõgregatos omnẽ veritatẽ: imò & ipse Christus pollicitus est suam assistentiam, cum dixit: vbi fuerint duo vel tres cõgregati in nomine meo, in medio illorum sum. Ideo Apost. vocat Ecclesiã columnã & firmamẽtum veritatis, dicens: vt scias quomodo oporteat te in domo Dei cõuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis, quod nõ esset si in fide & bonis moribus errare posset. Licet enim nauicula Petri agitata fuerit, nõ tamẽ fuit submersa. Nec obstat q̃ fides cuiuslibet particularis hominis deficere possit: qa hoc intelligẽdũ est distributiuè, sed nõ collectiuè. Nec sequitur q̃ si Ecclesia prouincialis possit errare, q̃ etiã vniuersalis: quia Ecclesiæ vniuersali, p missa fuit assistẽtia spiritus sancti, & nõ Ecclesiæ prouinciali. Si dicatur q̃ Cõciliũ Ariminẽse, quod erat vniuersale multitudine episcoporũ numerosissimũ, errauit & fuit reuocatũ: quia in illo cõcilio nõ fuerũt seruatæ debitæ solẽnitates à sanctis patribus in cõciliis ritè congregatis, obseruari solitis. ¶ Ex hac indeuiabilitate Ecclesiæ habetur, q̃ maior est eius authoritas cõcilij q̃ Papę, qui est mẽbrũ, & cuius fides particularis deficere potest, put defecit in Anastas. secũdo, qui volebat occultè introducere hæresim Achatij, sed nõ permisit Deus: qa dũ assellaret, nutu diuino peussius, emisit intestina, vt habetur in Glo. c. Anastas. 19. dist.

Matt.16. *Luc.22.* *Ioan.14.* *Ioan.16.* *Mat.18.* *1.Tim.3.* *Mat. 8.* *Card. de tur. rec. lib.2.c.103*

Ver. 10. DE ECCLESIAE ET SCRIPTVRAE AVTHORITATE.

A

EX indeuiabilitate Ecclesiæ sequitur parẽ ad minus esse eius & sacræ scripturæ authoritatẽ, cũ vtraq; sit indeuiabilis, vtpote ab eodẽ principio indeuiabili (hoc est à spiritu sancto) procedẽs. Cum autẽ spiritus sanctus nõ sit dissentionis Deus, sed vnitatis: sequitur determinationẽ Ecclesiæ nõ esse cõtrariã determinationi scripturæ sacræ seu canonicæ, nec ecõuerso. Et cũ teste Apostolo: Omnia quæ sunt, à Deo ordinata sunt: consequens est aliquẽ esse ordinẽ inter authoritatem Ecclesiæ & scripturæ. Et si loquamur de ordine tẽporis, cõstat manifestè Ecclesiã esse priorẽ scriptura exteriori. Ecclesia enim fuit tẽpore Abel, vt infra dicetur: & tamen eo tẽpore adhuc scriptura nulla erat scriptura euãgelica exterior, neq; Pauli Epistolæ, & tamẽ erat Ecclesia Christi sanguine dicata. Apostoli etiã absq; scriptura elegerũt Mathiã. & ordinauerunt septẽ diaconos. Item D. Petrus fecit expirare Ananiã & Sapphiram. Quod autẽ Ecclesia sit prior dignitate & virtute obligandi, apparet primò ex approbatione scripturæ: Nam nulla scriptura est canonica nisi sit ab Ecclesia approbata. Vnde D. Aug. dicit: Euangelio nõ crederem, nisi authoritas Ecclesiæ me cõpelleret, & D. Hiero. Quid necesse est in manus sumere quod Ecclesia nõ recipit: Nõ potest dari ratio quare magis credamus euãgelio Marci, qui Christum nõ vidit, quàm Nicodemi qui vidit & audiuit: nisi quia euãgelium Marci receptũ & approbatũ est ab Ecclesia, & nõ euãgeliũ Nicodemi. Sicut enim maior est qui benedicit eo cui benedicitur. Vnde Apost. Sine vlla autem cõtradictione quod minus est à meliori benedicitur: sicut qui approbat eo quod approbatur. Si enim credimus euãgelio propter authoritatẽ & approbationẽ Ecclesiæ: à fortiori ipsi ecclesiæ approbãti iuxta illud Philosophi: propter vnumquodq; tale & illud maius. ¶ Præterea sic se haber scriptura ad Ecclesiam, sicut corpus ad animã. Quia quemadmodum corpus absque anima nõ habet virtutem operãdi: Sic nulla scriptura sine approbatione Ecclesiæ habet in spiritualibus virtutem obligãdi. Sed manifestum est animam esse nobiliorem, digniorem, & virtuosiorem corpore, iuxta illud:

Act.1.5.8. *In Topicis.*

Anima

Anima plus est quàm esca, & corpus plus quàm vestimentum. Igitur Ecclesia dignior & virtuosior est scriptura exteriori. Cum scriptura exterior nihil aliud sit quàm signum legis euangelicę, quam Christus exterius non scripsit, nec scribi præcepit: sed solum prædicari & publicari. Vnde inter legem Moysi & euangelium differentia vna est, quòd lex scripta fuit in tabulis lapideis: Euangelium autem in cordibus hominum. Vnde D. Apostolus 2. Corinth. 3. Quoniam epistola estis Christi administrata à nobis, non atramento, sed spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus, vt prædixerat Hiere. Post dies illos dicit dominus, dabo legẽ meã in visceribus eorum, & in corde eorum scribã eam: & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Præterea secundũ iurisperitos, eius est interpretari cuius est condere. Verùm ad Ecclesiã pertinet scripturã difficilẽ interpretari, ergo & condere. Et per consequens maior est authoritas Ecclesiæ quàm scripturæ. Consequentia est nota, eo quòd causa est nobilior & dignior effectu. Vnde Apost. de Christo & Moyse loquens, ait: Amplioris enim gloriæ iste præ Moyse dignus est inuentus, quantò ampliorem honorem habet domo, qui fabricauit illam. Antecedens verò probatur per illud: Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, & iudicum inter portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum quem elegerit dominus Deus tuus, veniẽsq; ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicẽ qui fuerit in illo tempore, quærẽsque ab eis qui iudicabunt iudicij veritatem, & facies quodcunque dixerint, qui præsunt illi loco, nec declinabis ad dexteram nec ad sinistram. Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille. Hãc legem impleuerũt & seruauerunt Apostoli: facta enim seditione nõ minima Paulo & Barnabæ aduersus illos statuerũt vt ascẽderẽt Paulus & Barnabas, & quidam alij ex aliis ad Petrũ & ad Apostolos & presbyteros in Hierusalem super hac quæst. Sedes enim Petri cũ cõcilio rite cõgregato est locus ad quẽ Christiani recurrere habent in difficultatibus fidei & bonorum morum: quoniam vt dixit D. Petrus: Viri fratres, vos scitis quòd antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire gentes verbum Dei & credere. Et in prędicto cõcilio fuit audacter ab Ecclesia declaratũ scripturã cęremoniarum cessare & nõ obligare. Decreuit etiã Ecclesia & ita absque vlla cõtradictione seruatur Sabbatum, quod scriptura pręcipiebat, transferendum in diem dominicum. Et si obiiciatur quòd nemini licet scripturam immutare, iuxta illud: Si quis apposuerit ad hęc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ huius, auferet Deus partẽ eius de libro vitæ. Dicendum quòd intelligitur de ptiuatis personis, vel de additione cõtrariorum & diminutione necessariorum. Sed nõ intelligitur de Ecclesia catholica, cui dedit Deus authoritatem declarãdi & interpretãdi, vt dictũ est. Et si aliqua immutatio videatur, sicut de trãslatione sabbati quæ videtur cõtra illud: Sex diebus operaberis, &c. Et de cessatione legalium, quæ videtur cõtra illud: Nõ veni soluere legem aut prophetas, &c. & de immutatione formæ baptismi tempore Apostol. cõtra illud Math. vlt. Euntes in mundum vniuersum docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Dicendum primò quòd nõ est Ecclesia quæ immutauit, si immutatio aliqua fit: sed spiritus sanctus, qui est verus & omnipotens Deus, qui eã indeuiabiliter dirigit & suggerit ei quæ sunt necessaria simpliciter: prout ea quę sunt fidei & bonorum morum, quæ nũquam reuocat, vt infra dicetur, Suggerit etiam ea quæ sunt pro tempore obseruanda, quæ nõnunquam reuocat, prout prohibitionem de suffocato & sanguine, quæ nõ erat necessaria absolutè, sed pro tempore, quæ nõnunquam reuocat. Vnde resolutio cõcilij Apostolorũ fuit: Visum est spiritui sancto & nobis, nihil vltra oneris imponere vobis quàm hęc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum & sanguine, & suffocato, & fornicatione. Et quia abstinentia à sanguine & suffocato non erat absolutè necessaria, sed solum pro tempore illo vt coaleseceret amicitia inter gentiles & Iudęos, ideo nunc illud præceptum non obligat, sicut prędictũ de prohibitione fornicationis & circuncisionis. Vnde Apost. Si circũcidimini, Christus nihil vobis proderit. Si obiiciatur quòd Papa cum concilio suo non facit Ecclesiam catholicam, cùm illa sit congregatio omnium fidelium: sed non omnes fideles intersunt concilio: Ergo sequitur quòd papa cum concilio non poterit scripturam sacram interpretari. Dicẽdum quòd licet omnes christiani non interstnt personaliter cõcilio, interstnt tamen virtualiter & interpretatiuè. Nam vt inferius dicetur, quando primates & potiores alicuius prouinciæ statuunt aliquid, tota prouincia dicitur statuisse, eo quòd illi repręsentant inferiores tanquam eorum vicem gerentes. Sic prælati ecclesiæ dicuntur ecclesia, quia repręsentant omnes subditos qui non possent simul congregari. Alioqui frustra dixisset Christus, die ecclesiæ. Et prędicto modo intelligendo ecclesiã, si quis vellet aliquid dicere Ecclesiæ, oporteret eũ perambulare totũ orbem. Quod autem potiores prælati ecclesiæ cõgregati, dicantur ecclesia vniuersalis repræsentatiuè, apparet ex eo quod scribitur 2. Reg. 8. Conuertítque rex faciem suam, & benedixit omni ecclesiæ Israel. Et tamen nõ omnes Israelitæ erant congregati, sed maiores. Nam dicitur in principio prædicti capitis: tunc cõgregati sunt omnes maiores natu Israel cum principibus tribuum & duces familiarum filiorum Israel ad regem.

Psal.17. *Psal.18.* *Lib. 4. de Bapt. contra Donat.* *Mat.6.* *Mat.28.* *Hier.31.* *Hebr.3.* *Deut.17.* *Apoc.vlt.* *Exod.20.* *Mat.5.* *Act. 2.8.19.* *Ca.17.§.1. ver.1.* *Act.15.* *Gal.2.* *Mat.18.*

Ver. 11. DE ORIGINE ECCLESIAE.

B

ECclesiam Dei secundum diuersam eius acceptionem diuersam cõstat habuisse originem. Si enim accipiatur pro cõgregatione quorũcunq; fideliũ, indistinctè tenendo q̃ angeli fuerint creati in gratia & fide, habuit ortum in creatione angelorũ. Si autem accipiatur ecclesia pro collectione hominum fidelium indistinctè, tunc ortum habuit sexto die in quo creauit Deus Adam, in

Card. de tur. rec. lib.1.c.22. & deincept. *Gen.1.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gen.2. fide & gratia,vt D.Aug.ait,in quo inchoata fuit,& deinde formata Eua,fuit congregatio.Si verò
c.16.ver.9. accipiatur ecclesia pro collectione fidelium egentium & vtentium sacramentis visibilibus,quibus
Sap.10. in statu naturæ integræ opus nō erat,vt infra dicetur,tūc ecclesia ortū habuit post peccatū Adam.
Sed difficultas nō modica est an incœperit ab Adam,quem eduxit Deus à delicto. D. Aug.15. de
Ciuit.Dei,dicit quòd à principio mundi processerunt duæ ciuitates,quas duo filij Adæ ædificauerunt,vna fuit terrestris & diabolica,quam Cain antiquior filius ædificauit. Alia fuit cœlestis
Psal.86. & Dei,quam vocat ecclesiam.Cuius secundus Adæ filius(s.Abel)primus conditor fuit. Et super
Psal.142.loquēs de ecclesia,quæ est ciuitas Dei, de qua Psal. Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei,
dicit:Hæc ciuitas initium habet ab ipso Abel.D.Card.de tur.cre.lib.1.cap.25.summæ de Ecclesia,
opinionem D.Aug.sequitur & corroborat plurimis rationibus. Primò,quia Abel primus sacrificium exterius Deo acceptū,quo fidem per signa sensibilia protestatus est,legitur obtulisse. Omnis enim religio post Adæ lapsum,vt idē Aug.ait, cōtra Faustum, semper habuit aliqua signa exGen.4. teriora,in quibus homines cōueniebāt ad Deum colendū. Hæc autē signa Christiana sunt sacrificia vel sacramenta secundum varietatem temporum diuersa, vt infra dicetur. Cum igitur Abel
Cant.4. primus offerens fuerit,sequitur ab eo ecclesiam originem accepisse.Secundò probat ratione continuationis sanctitatis,cum enim de Ecclesia dicatur: Tota pulchra es amica mea, & macula nō est in te.Et sancti patres in symbolo ecclesiam sanctam esse profiteātur,oportet vt ab illo Ecclesiā incepisse asseramus,in quo primò iustitia & sanctimonia sine interruptione, continuata viguerit, quod primò fuit in Abel & nō in Adam & Eua,qui à sanctitate deciderūt.Igitur, &c.Tertiò ratione figurationis:Abel enim primus tenuit typum Ecclesiæ & Christi, quo ad virginitatis integritatem & cōstantiam perseuerantiæ:fuit enim virgo & innocens ac primus martyr ac fidei doMat.23. ctor,vt D. Aug. in lib.De mirabilibus mundi dicit: & sic in eo fuerunt figuratæ tres principales personæ Ecclesiæ.s.Pastores,Martyres & Virgines:ideo fuit primus iustus cōmendatus à Christo.
Gen.4. Quartò,quia in Abel facta est primò discretio seu separatio Ecclesiæ sanctæ Dei ab Ecclesia ma-
Sap.10. lignantium.Si obiiciatur quòd Adam fuit primus qui in statu naturæ corruptæ habuit notitiam
3.p.q.61.art.3. mysterij incarnationis & fidem & charitatem,cum eduxerit eū Dominus à delicto suo,quod fieri nō potuit absque fidei protestatione exteriori siue sacrificio secundum D.Tho. Igitur Adam fuit primus qui obtulit sacrificium exterius:quod etiam fatetur D. Tho.2.2.q.85.ar.2.ad.2.Et vt dicit magister historiarū:Adam docuit filios suos offerre Deo decimas & primitias quæ inter sacrificia numerantur.Ergo & Adam ante cōpletam filiorum ætatem,obtulit eas. Cum ad plura teneatur peccator quàm innocens:tenetur enim ad opera satisfactionis,nō enim fuisset eductus à delicto.
Ephe.1, Nec post eductionem à delicto legitur recidiuasse:& per cōsequens fuit cōtinuata in eo absq; interruptione sanctitas,sicut in Abel,qui etiam fuit eductus à delicto originali,iuxta illud: Eramus omnes natura filij iræ:& sic nō est incōueniens Ecclesiam à peccatore sumpsisse exordiū,cū Abel primò fuerit peccator. Et si ecclesia nō incœpit ab Adam,sequitur quòd lōgo tēpore stetit mundus absq; Ecclesia:& sic lōgo tempore fuisset morbus absque medicina:quod Hugo de S. Victore pro magno incōuenienti habet.Præterea mortuo Abel Ecclesia stetit in Adam & Eua:cum ex quo incœpit nunquam desierit esse,vt infra dicetur.Ergo sicut potuit per Adam cōtinuari, potuit etiā
Sap.10. descēdit:vnde dicitur pater orbis terrarū:ab Abel autē nullus propagatus est.Insuper Adā & Eua posteaquā educti sunt à delicto in merito passionis Christi præuisæ, fuerūt membra Christi:Sed
Ephe.1. membrum dicitur respectu corporis: Ergo Adam & Eua erant membra corporis Christi, quod vt dicit Apost.est Ecclesia quæ nō fuit nisi vna in statu naturæ corruptæ, cum non fuerit nisi vna fides:& sic eadem erat fides quam habuit Adam,& fides quā habuit post eū Abel.Sequitur ergo tiones nonnulli dixerunt Ecclesiam,quæ vtitur sacramentis sensibilibus,& de qua cōmuniter loquimur,originem traxisse ab Adam.Veruntamen pro tuitione opinionis Diui Augustini,ad prædicta dici potest, concedendo quòd Adam ante generationem Abel fuit eductus à delicto:nō est enim verisimile quòd vir tanta sciētia & donis naturalibus præditus,maximè fide, quam propter suum peccatum nō amisit(cum non peccauerit peccato infidelitatis)redargutus à domino,vidēs se spoliatum illa harmonia iustitiæ originalis, tanto tempore steterit in peccato absque cōritione
Psal.50. quæ delet peccatum.Et sic Adam ante Abel habuit fidem & charitatem, sed hæc per sacrificium interius:de quo Psal.sacrificiū Deo spiritus cōtribulatus,&c.Et cùm vera cōtritio habeat in voto seu proposito facere omnia quæ peccator tenetur facere pro loco & tempore, sequitur quòd Adā habebat propositum offerendi sacrificium exterius pro loco & tempore.s. post filij sui Abel oblationem,per quod propositum consequutus est gratiam. Et sic intelligendus est D. Thomas cum in 2.2. dicit quòd Adam & Isaac, sicut alij iusti, sacrificium obtulerunt secundum sui temporis cōgruentiam,&c. Cōgruebat enim tempore Adæ,quòd Adam solum in voto sacrificium offerret ante oblationem Abel,rationibus iam dictis. Præuidebat enim inspiratione spiritus sancti se nō esse electum ad offerendum primum sacrificium exterius per quod inchoaretur ecclesia vtēs sacramentis visibilibus:& sic se humilians & indignum se reputans exterius sacrificare,interius sacrificabat,per quod sacrificium interius obtinuit remissionem peccati sui. Et sic exterius sacrificare distulit : quanuis filios suos docuerit decimas & primitias ac alia sacrificia exteriora offerre, ne in quo notatur origo peccati, simul & sanctificationis origo significaretur. Si enim Adā primò

mò obtulisset sacrificium exterius Deo acceptum,sacra Geneseos historia mentionē fecisset,prout fecit de sacrificio ipsius Abel.Quod etiam notasse videtur D.Paul.cum fidem sanctorum patrum Heb.11.
antiqui testamenti cōmendans,ab Abel incipiens dicit:Abel plurimam hostiam, hoc est maioris pretij quàm Cain obtulit Deo,per quam testimonium cōsecutus est esse iustus,testimonium perhibente muneribus eius Deo.Et licet Abel subiectus fuerit originali peccato,non tamen actuali, sicut Adam,qui suo peccato totum humanū genus infecit,& nō Abel.Ideo nō conueniebat quòd Ecclesia,quæ tota pulchra est,& sine macula est, inchoaretur & denominaretur ab eo cuius macula cōtinue vsq; ad finē seculi esset trāsfundenda. Abel autem nullam trāsfudit maculam cum virgo occubuerit. Nec mirum quòd voluerit Deus ab eo qui conceptus fuerat sub peccato originali ecclesiā suam inchoare:quia vt D.Aug.ait: Experimur in vno homine nō primum quod spi- 15.de Ciu.Dei.
rituale,sed quod animale,prout Apost.dicit. Ex eadem enim massa originaliter damnata, cœ- 1.Cor.15.
lestis figulus ciuitatem Babylonis permisit,& ciuitatem cœlestē ędificauit:& aliud vas fecit in honorem,aliud in contumeliam. Et cum plura requirantur ad principium Ecclesiæ, quàm ad eius cōtinuationem(vt ex prædictis patet)non sequitur quòd si Ecclesia mortuo Abel fuerit in Adam cōtinuata,fuerit in ipso inchoata. Nec sequitur etiam quòd in statu naturæ corruptæ lōgo tempore fuerit morbus absque medicina.Cum esset eadem fides & sacrificium interius,quod cum voto exterioris sacrificij sufficiebat ad medelam.Ecclesia tamē vtēs sacramētis visibilibus,quo ad sacrificia exteriora,nōdum erat inchoata.Ecclesię igitur initiū potius debet attribui Abel quàm Adæ: quia Adam solum sacrificiū interius obtulit:Abel verò interius & exterius. Præterea quia Adam fuit origo peccati ac principiū inhonorationis Dei. Et licet Adam fuerit primū principiū actuum carnalis propagationis,nō tamē sequitur ex hoc quòd fuerit principiū ecclesiæ. Cum sanctitas in statu naturæ corruptæ nō trāsfundatur in propagatione carnis.Nec obstat quod dicitur Rom. 4. Abraham accepit signū circuncisionis signaculum iustitiæ fidei, vt sit pater omnium credētium, & sic omniū fidelium.Quia nō dicitur pater siue principiū simpliciter,sed post generalem lapsum à fide. Cum quasi omnes gentes declinassent ad idololatriā:& hoc quia fuit exemplar fidei cæteris sequentibus.prout dicit gl.Sed Abel primum principium simpliciter.Sic etiā ecclesia noui testamēti incœpit à Iudæis,quia ex Iudęis ad Christū cōuersis fuit ecclesia noui testamēti ędificata.

Ver. 12. DE ECCLESIAE DVRATIONE.

A ECclesia vtens sacramētis ex quo incœpit,nunquā esse desiit, nec ante vniuersale iudiciū defi- Card. de Tur.
ciet,sed perseuerabit vsque ad consummationem seculi.Quod apparet eo q̄ fides in qua fun- cre li.1.c.28.
datur ecclesia,nō deficiet vsque ad cōsummationem seculi.Vnde Psal.Deus fundauit eā in æter- Psal.147.
num.Et alibi:Tu es sacerdos in æternum secundum ordinē Melchisedech.Et D.Lucas:Dabit il- Psal.110.
li dominus sedē Danid patris sui, & regnabit in domo Iacob in æternū. Et Christus pollicitus est Luc.1.
quòd portę inferi nō prævalebūt aduersus ecclesiā.Et alibi dicit Petro:Ego rogaui pro te,ne defi- Mat.18.
ciat fides tua.Et iterū:Ecce ego vobiscum sum.s.in sacramento altaris, vsque ad cōsummationem Luc.22.
seculi.Si allegetur illud Hiere.Perit fides,ablata est de ore eorum.Dicendū quòd prędicta autho- Mat.vlt.
ritas, & aliæ, si quæ sint, intelliguntur propter paucitatem. Et licet fides cuiuslibet particularis Hiere.7.
hominis sit corruptibilis, non tamen omnium collectiuè : semper enim erunt aliqui credentes.

Ver. 13. DE POTESTATE CONDENDI SYMBOLVM FIDEI.

B POtestas cōdendi symbolum ad summum pōtificem pertinet:quia ad eum pertinet toti cōmu- 2.2.q.1.art.10.
nitati siue ecclesię in necessariis prouidere.Igitur cùm noua symboli editio aliquādo sit necessaria,quando errores insurgunt(vt dictum est)sequitur quòd ad illū pertineat noua symboli editio,& sacræ scripturæ interpretatio, ad quem pertinet finaliter determinare ea quæ sunt fidei, vt ab omnibus incōcussa fide teneantur.Sed hoc pertinet ad authoritatem summi pontificis,ad quē maiores & difficiliores ecclesiæ quæstiones referūtur.Vnd Ioh.20.Pasce oues meas.Luc.22. Petro dixit:Ego pro te rogaui,vt non deficiat fides tua:& tu aliquando cōuersus,confirma fratres tuos. Ideo in concilio ad determinationem fidei cōgregato,Act.15.D.Petrus dixit: Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus elegit in vobis per os meum audire gentes verbum euāgelij, & credere.Deinde dedit resolutionem,Quid tētatis Deum,&c.Vnde & in c. quotiens. 24.q.1.dicitur, Quotiens fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres nostros & coepiscopos non nisi ad Petrum,hoc est ad sui nominis authoritatem,referri debere.Contra cuius authoritatē nec Hiero. nec Aug.nec aliquis sanctorum doctorum suam defendit sententiam.Vnde D. Hiero. ad Damasum papam ait:Hæc est fides(Papa beatissime)quam in catholica didicimus ecclesia,in qua si minus peritè, aut parum cautè, fortè aliquid positum est:emendari cupimus à te,qui Petri fidem & sedem tenes. Si autem hæc nostra confessio apostolatus tui iudicio comprobatur, quicunque me culpare voluerit,se imperitum vel maleuolum vel etiam non catholicum,non me hæreticū,comprobabit.Nec obstat edictum Nicenæ synodi,quo cauetur:Decreuit sancta synodus aliam fidem nulli licere proferre vel cōscribere,præterquam quod definitum est à sanctis patribus, qui in Nicena synodo congregati sant.Quia sententia synodi se extendit ad priuatas personas, quarū non est determinate de fide.Non enim per huiusmodi synodi sententiam ablata fuit potestas sequenti synodo nouam symboli editionem facere:non tamen aliam fidem continentem, sed magis expositam:Sic enim quælibet synodus obseruauit,vt sequēs synodus aliquid exponeret, propter necessitatem alicuius insurgentis hæresis.Cùm ergo ad summum pontificem pertineat congregare & concludere,ac pronuntiare quæ à synodo determinata sunt:sequitur quòd ad eum principali-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Summus pontifex an errare poteſt.

tet pertineat noua ſymboli editio. Si dicatur, Summus pontifex errare poteſt, & in animo ſuo concipere aliquem articulum orthodoxæ fidei contrarium, & etiam priuatim proferre: vt legitur de Anaſta.2. Si ergo poſſet nouum ſymbolum edere, fides eccleſiæ vnius hominis periculo ſubiaceret: dicendum quòd ſummus pontifex vt priuata perſona errare poteſt, non tamen vt eſt ſummus pontifex. Ideo ſi vt priuata perſona ſymbolum edere tentaret, non eſſet ſymbolum: maximè vbi à vera fide deuiaret. Si autem procedat & pronuntiet vt ſummus pontifex: errare non poteſt. Papa autem operatur & pronuntiat vt ſummus pontifex, ſiue vt papa, quando obſeruat ritum in conciliis Apoſtol. & ſanctorum patrum definitionibus obſeruari ſolitum: vt puta quando vocat concilium ſeniorum, hoc eſt epiſcoporum, & inſtar inſtaréque facit orationibus, & inuocat Spiritum ſanctum, cuius aſsiſtentia eccleſiæ promiſſa eſt, imò & ipſemet Chriſtus ſe talibus congregationibus affuturum pollicitus eſt, & non patietur ipſum errare. Et ſic quod papa vt papa, ſiue vt ſummus pontifex, facit, concilium ritè congregatum, quod repræſentat vniuerſalem eccleſiam, facit. Et ſic ad eccleſiã, ſiue ad concilium ritè per Romanum pontificem congregatum & celebratum, pertinet ſymboli fidei editio: ſed ad Romanum pontificem Chriſti vicarium & D. Petri ſucceſſorem pertinet cõcilij vocatio, cõcluſio, reſolutio, & ſymboli publicatio & pronũciatio. Sedes enim Romana concilio ritè congregato directa, in determinationibus fidei & bonorum morũ confirmata eſt, vt errare non poſsit. Vnde Petro dictum eſt: Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos. Ex quibus verbis apparet Chriſtum nõ oraſſe pro fide Petri. vt priuata perſona erat, cùm defecerit: ſed orauit pro fide Petri, hoc eſt eccleſiæ Petri, quæ eſt vniuerſalis. Et non pro fide aliorum Apoſtol. ſiue pro ſedibus & eccleſiis aliorum Apoſtol. ſiue ſucceſſorum eorundem, quas conſtat aliquando erraſſe. Sed ſedem Petri, hoc eſt eccleſiam Romanam nunquam inuenimus erraſſe, cùm ritè concilium conuocauit, & ſolennitates obſeruari ſolitas ſeruauit. Quòd ſi aliquando non fuerunt ſeruatæ, & error inueniatur, non debet adſcribi eccleſiæ, aut ſedi Petri ſiue Romanæ, ſed perſonæ priuatæ pontificis, qui ſuo ſenſu iudicare præſumpſit. Si circa hanc materiam ampliora deſideres, vide D. Cardinalem de Turre cremata in 2. lib. Summæ, quam edidit de eccleſia.

Papa quando operatur vt papa.

Mat.18.

Sedes Romana quãdo errare non poteſt.

Ver. 14. DE FIDE ET AVTHORITATE SACRAE SCRIPTVRAE ET MIRACVLORVM.

SAcræ ſcripturę authoritatem maiorem eſſe authoritate miraculorum conſtat, ex eo quod habetur Eſa.8. vbi dicitur: Et cũ dixerint ad vos: quærite à pythonibus & diuinis qui ſtrident, id eſt garriunt in incantationibus ſuis: Nunquid nõ populus à Deo ſuo requiret viſionẽ pro viuis & mortuis? Ad legẽ magis & teſtimoniũ. Expoſitores exponũt, ad legẽ magis recurrite & ad teſtimonium prophetiæ ſcriptæ. Nã præmiſerat Eſa. in eodem capite: ſigna legem & teſtimoniũ, hoc eſt prophetiam. Et Chriſtus: Si Moyſen & prophetas non audiunt, neque ſi qui ex mortuis reſurrexerint, credent. Et ratio manifeſta eſt, quia ſcripturæ non poteſt ſubiici falſitas: nec ipſa à ſpiritu ſancto (qui eſt veritas per eſſentiam) procedens decipere poteſt. In miraculis autem poteſt inueniri mendacium & falſitas. Vnde Chriſtus Mar. 13. Exurgent pſeudochriſti & pſeudoprophetæ & dabunt ſigna & portenta ad ſeducendum, ſi fieri poteſt, etiam electos. Et Apoſt. 2. Theſ.2. de Antichriſto loquẽs ait: Cuius aduentus ſecundum operationem ſathanæ in omni virtute & ſignis & prodigiis mendacibus. ¶ Ex præmiſsis infertur quòd Iudæi magis tenebãtur credere prædicationi Chriſti quàm eius miraculis. Si obiiciatur quod niſi Chriſtus feciſſet miracula, quæ prædixit Eſaias de aduentu Chriſti: Tunc aperientur oculi cæcorum, &c. Iudæi non tenebantur credere. Ergo authoritas miraculorum eſt maior quàm ſacræ ſcripturæ quæ teſtimonium perhibebat de Chriſto. Vnde & ipſe dicebat: Scrutamini ſcripturas: illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me, & infra: Si crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi: de me enim ille ſcripſit. Probatio conſequentiæ ex eodem capite habetur: quia ibi Chriſtus comparans authoritatem prophetiæ D. Ioannis Baptiſtæ, dicebat: Vos miſiſtis ad Ioannem, & teſtimonium perhibuit veritati. Ego enim habeo teſtimonium maius Ioanne. Opera enim quæ dedit mihi pater, &c. Ideo dicebat: Si mihi non vultis credere, operibus credite. Dicendum quòd ſi comparentur ſeorſum ſcripturæ & miracula ſimpliciter, maior eſt authoritas ſcripturarum. Sed ſi loquamur de miraculis contentis in ſcriptura ad aliam partem ſcripturæ abſque miraculis, authoritas miraculorum maior eſt, cum contineat duplicem authoritatem: ſed maioritatem authoritatis habent ex ſcriptura.

Luc.16.

Eſa.35.

Ioan.5.

Ver. 15. DE CANONIZATIONE SANCTORVM.

Quodli. 9. art. vlti. D. Antoni. Flor. in 3.p. ſummæ tit. 22.c.7. & tit. 22.c.5.§.5.

CVm canonizatio Sanctorum ſit quædam fidei proteſtatio, conſequens eſt quòd ad ſummum põtificem pertineat, & quòd ſummus pontifex in canonizatione Sanctorũ, ſeruãdo ritum & ſolennitates obſeruari debitas, errare non poſsit. Ad cuius euidentiam ſupponendum eſt primò, q̃ canonizatio alicuius nil aliud eſt, quàm ſanctitatis alicuius hominis approbatio, certificatio, & manifeſtatio, atq; propoſitio venerationis illius toti Eccleſiæ catholicæ, ad ſancti imitationem, & beneficiorum Dei per eius inuocationem, impetrationem & receptionem. Et ſic tria ſunt de canonizatione alicuius Sancti. Primum, ſanctitatis eius approbatio. Secundum, ſanctitatis eius approbatæ à populo Chriſtiano veneratio. Tertium, fidei totius eccleſiæ beneficia illius Sãcti poſcentis confirmatio. Hæc enim tria ſolùm pertinent ad ſummum pontificem. Nam ſicut ſolius Chriſti eſt hominem ſanctificare, cauſando in eo ſanctitatẽ, ſecũdum illud, Ego Dominus qui ſanctifico eos: Ita ſolius papæ (qui eſt Chriſti vicarius) eſt hominũ ſanctitatẽ approbare & manifeſtare, &

Leuit.21.

& toti Eccleſiæ proponere, & eorum venerationem mandare, cùm inter puros homines papa ſit caput Eccleſiæ. Præterea publica atque exterior Sanctorum veneratio eſt quædam fidei proteſtatio: igitur ad illũ ſolũ pertinet, ad quem ſpectat quæſtionẽ fidei terminare: Sed hoc pertinet ad ſolum papam (vt dictum eſt verſi. præced.) igitur, &c. Et quanuis ad epiſcopum, clero & populo aſsiſtente alicuius Sancti canonizati pertineat indicere feſtiuitatem ſiue ſolennitatem: non tamen vniuerſaliter, nec illum canonizare. Et ideo in c.1. extra de reliq. & venerat. Sanctorum, prohibetur ne aliquis, abſque authoritate Romanæ Eccleſię pro ſancto veneretur. Quod autem circa canonizationem Sãctorum papa (vt particularis perſona) poſsit errare, manifeſtum eſt: quia (vt particularis perſona) non eſt cõfirmatus nec præſeruatus ab errore. Sicut enim in aliis quæ ſunt facti, vt in promotionibus & collationibus beneficiorum, ac etiã in ſentẽtiis iudicialiter pro aliquibus cõtra aliquos latis, errare & decipi poteſt per falſas probationes & atteſtationes, quibus innititur: ſic in canonizatione, procedendo vt particularis perſona. Quia vt talis procedens, innitendo ſuæ prudentiæ, & nõ ſeruando ritum in talibus à ſanctis patribus ſeruari ſolitum, etiam innititur medio fallibili. ſ. teſtimonio humano, quod inani gloria vel turpis lucri gratia fingi & falſificari poteſt. Sed procedendo vt ſummus pontifex. ſ. cùm facit quod in ſe eſt, & ſecũdum ritum & cõſuetudinem Eccleſiæ & ſanctorum patrum, errare aut decipi non poteſt. Tunc enim comparatur ad diuinam prouidentiam, quæ Eccleſiam ſuam Spiritu ſancto dirigit, vt nõ erret: ſicut promiſit, inquiens: Spiritus paracletus, quem mittet pater in nomine meo, docebit vos omnem veritatem. ſ. de neceſſariis ad ſalutem, qualia ſunt ea quæ pertinent ad bonos mores & ad fidem, ad quã notũ eſt pertinere aliquorũ ſanctorum publicam venerationem & inuocationem, quæ eſt quædam fidei proteſtatio. Et ideo ſicut diuina prouidentia per Spiritum ſanctum præſeruat ab errore & deceptione in determinatione eorum quę ſunt fidei: ſic etiam præſeruat in canonizatione Sanctorum, nec patitur ipſum errare aut decipi. Nec obſtat quod aliquis minus certus eſt de ſanctitate alterius, quàm de ſua, de qua eſt incertus, iuxta illud: Nemo ſcit an odio vel amore dignus ſit, & illud Apoſtoli, Nil mihi cõſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. Quia cùm papa procedit vt papa, certificari poteſt de ſtatu & ſanctitate alicuius, nõ ſolùm per teſtes, ſed etiam per atteſtationes miraculorum, & per inſtinctum Spiritus ſancti, qui omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei. Ideo non innititur ſolùm medio fallibili, ſed infallibili. Nec obſtat pariter quod D. Aug. dicit. Multa cornpora venerantur in terris, quorũ animæ cruciantur in inferno: Quia nõ loquitur de Sanctis canonizatis, ſed de Gentilibus. ¶ Notandum tamen quòd ad hoc quòd papa in canonizatione ſanctorum procedat vt papa, non debet eſſe præceps, nec ſtatim aliquem ſibi denuntiatum Sanctũ canonizare, maximè his temporibus nouiſsimis, in quibus eſt magna raritas verorum miraculorũ, quę ſunt ſigna atteſtationis: ne à dæmone vel necromanticis conficta miracula narrentur, turpis lucri gratia, vel humanæ laudis appetitu. Quantò enim negotium magis eſt arduum, tãtò maiori maturitate eſt determinãdum. Vnde nec Chriſtus ſtatim ſuſcitauit Lazarũ, ſed multis præmiſsis ceremoniis. Ideo canonizationi myſterium nõ eſt ſtatim peragendum, ſed per mẽſes & annos differendum. Non enim ad canonizandum aliquem ſufficit quòd magnam habuerit ſcientiam: quia ſcientia non facit hominem bonum ſimpliciter, ſed ſecundum quid: vnde Apoſt. Si habuero omnem ſcientiã, &c. Nec etiam ſufficit quòd habuerit propheriam, quæ eſt cõmunis bonis & malis. Vnde Mat.7. Multi dicẽt in illa die, Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus? & c. Nec etiã procedẽdum eſt ex fama alicuius orta ex populo, ſed teſtimonio maiorum, qui ſunt ſanioris conſilij & iudicij, propter firmitatem fidei, quæ debet haberi. Ideo expectanda eſt frequens miraculorum operatio, & diuulgatio famæ operum miſericordiæ, vt fides de eius ſanctitate in cordibus Chriſtiani populi firmetur & roboretur. ¶ Quare ſecundum ritum Romanæ Eccleſiæ, duodecim per ordinem ſunt obſeruanda. Primum, eſt frequens denuntiatio miraculorum, & requiſitio canonizationis, quòd pro Sancto veneretur, vt multiplicatis interceſſoribus, largiatur Deus quod petitur. Secundum, eſt commiſsio examinationis faciendæ. Tertium, commiſsionis executio & inquiſitio. Si enim ad collationem graduum & dignitatũ, & adminiſtrationẽ Eccleſiæ, & diſtributionem bonorum Eccleſiæ militantis, diligens adhibenda eſt inquiſitio de ætate & qualitate ordinandorum, iuxta ca. miramur. 60. diſt. à fortiori circa gradum & ſtatum perpetuum Eccleſiæ triumphantis facienda eſt diligens & matura inquiſitio cum maioribus & cum his qui ſunt maioris & ſanioris iudicij, de origine, de progreſſu vitę, moribus, cõtinuatione illorum, de patientia, ſimplicitate, miraculis in vita & poſt mortem factis. Quartum, inquiſitionis factæ relatio in conſiſtorio, vocatis dominis Cardinalibus & aliis proximioribus prælatis. Quintum, relationis & inquiſitionis factæ diligẽs & matura examinatio. Sextũ, examinationis factæ per conſiſtotiũ diſcuſſio. Septimũ, ſecreta definitio & terminatio. Octauũ, manifeſta publicatio. Nonũ, diei canonizationis aſsignatio. Decimum, domini Papæ, & aſsiſtentiũ genuflectio, orationis deuotio, ac ſpiritus ſancti inuocatio, vt nõ permittat ſuam Eccleſiã errare aut decipi. Vndecimum eſt, ſermocinatio, & miraculorum ac operum miſericordiæ recitatio, nec non ipſius Sancti in catalogo Sanctorum deſcriptio. Duodecimum, miſſæ in honorẽ ipſius Sancti celebratio, & cãticorum ſpiritualiũ perſonatio, & beneficiorũ Dei ad ipſius Sancti canonizati inuocationem poſtulatio. In primitiua tamen Eccleſia nõ ſeruabãtur hęc omnia propter duo. Primò, quia tunc Sancti vt in pluribus, erant martyres, in quibus nõ requiritur tanta examinatio, ſicut in confeſſoribus. Secundò quia ex feruore fidei & meritis Chriſti miracula & alia opera ſic erant euidentia, quòd non poterant aliqua

Ecc.4.

1.Cor.4.

2.Cor.2.

1.Cor.13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tergiuersatione celari, dicit tamen Innocent. Non negamus quin liceat preces alicui defuncto quē quis credebat optimum virum, & nunc esse cum Christo, licet non canonizato, porrigere & vota Deo ad eius inuocationem facere, in testimonium exauditionis, & vota siue promissa in signum miraculi reddere, & circa sepulchrum priuatim & non publicè affigere. Non licet tamen ea à sacerdote solenniter recipere aut publicare, sicut licitum est de canonizatis. Quanuis alicui vouenti in testimonium miraculi etiam coram aliis, sine solennitate tamen, circa sepulchrum liceat affigere. Hæc enim est via probationis sanctitatis: & illorum priuatā affixionem prohibere, esset sanctitatem sanctorum & opera Dei occultare, contra illud Raphaelis, Sacramentum regis abscōdere bonum est. Opera autem Dei reuelare & cōfiteri honorificum est. Notandum insuper q̄ nullus sanctorum patrum antiqui testamenti est ab Ecclesia canonizatus. Quia qui à Deo tanquam superiore est canonizatus & approbatus, non eget ab hominibus approbari siue canonizari. Sancti enim multi qui ante incarnationem Christi piè vixerunt, fuerunt in pluribus scripturæ locis approbati: & maximè Eccl. 44. & aliquorum approbationem recitat Apost Heb. 11. Ecclesia verò eorum sanctitatem & exemplaritatem proponit imitandam, & eorum orationibus se commēdat in generali. Eorum tamen approbationem & canonizationem nō solennizat, nec festa pro illis indicit, duplici ratione. Primò, ne videatur ceremonias Iudæorum (quæ tanquam vmbra trāsierūt) obseruare. Secundò, quia cum illi non essent in tempore plenitudinis gratiæ, mors illorum non introducebat eos in paradisum, sed in limbo recludebantur, adhúcq; in pœna peccati originalis detinebantur. Ideo mors illorum non poterat natiuitas nominari, sicut mors Sanctorū post Christi ascensionem decedentiū. Et propter illam causam eorum reliquiæ nō venerabantur: ac etiā ne inducerentur Iudæi, aliàs proni ad idololatriam. Ideo (vt habetur in canonica D. Iudæ Apostoli) noluit Deus corpus Moysi Iudæis manifestari: licet diabolus procurare vellet, sed prohibitus fuit à Michaele. Nunc verò reliquiæ Sanctorum canonizatorum venerantur, eò quòd sunt in gloria, & nō in pœna. Nec nūc est talis promptitudo siue periculum ad idololatriam, sicut tunc. Cauendum est tamen ne absq; sedis apostolicæ authoritate venerētur, aut trāsferātur, aut extra reliquiaria ostendātur, nec exponātur venales. Nec permittatur delatoribus variis figmētis aut falsis documentis simplices decipere, vt habetur in cap. fin. extra de reliquiis & veneratione Sanctorum.

Tob.12.

Ver. 15. DE HABENTIBVS FIDEM.

2.2.q.5.

CVm fides sit quoddam seminarium beatitudinis supernaturalis, & quoddam præsuppositū ad gratiæ & charitatis vsum, cōsequens est vt omnes viatores qui per gratiam vocati fuerunt ad beatitudinem supernaturalem, habuerint fidem infusam. Hinc est quòd omnes angeli in primo instanti habuerunt fidem infusam: cùm omnes (secundum D. Aug.) creati fuerint in gratia, à qua fluūt omnes virtutes. Eadem ratione Adam & Eua in statu naturæ integræ, & sic de aliis viatoribus vocatis ad gratiam vel gloriam. Verùm quia fides repugnat claræ visioni, vt dictum est: sequitur quòd beati in patria nō habēt fidem. Eadem ratione Christus nunquam habuit fidē, quia ab instanti cōceptionis fuit comprehēsor, & clarè vidit diuinam essentiam. Sed cùm nullum donum gratuitum (saltem perfectibile,) remaneat in dæmonibus aut damnatis, & fides etiā informis (vt dictum est) sit donum Dei: cōsequēs est dæmones aut damnatos nō habere fidem habitualem. Et quāuis dæmones credant & cōtremiscant: hoc tamen nō faciunt ex fide & pia affectione, quæ (vt dictum est) requiritur: sed ex perspicacitate intellectus naturalis, & ex euidētia signorum excedentium facultatem naturæ, in testimonium doctrinæ Christi adhibitorum, necessitātur, & cogūtur assentire firmiter, siue credere doctrinam Christi, Apostolorum, ac Ecclesiæ esse à Deo. Licet ipsi res quas ecclesia docet, nō videant, & displiceat illis quòd sint tā euidentia signa, vt credere compellantur. Et ideo in nullo malitia eorum minuitur per hoc quòd credunt. Nec etiam in damnatis pœna propter characterem indebilem qui (licet sit donum gratuitum) in eis manet, nō inquantum perfectibile, sed inquantum est punitiuum, & ad maiorē confusionē. Et licet D. Tho. dicat q̄ magis potest esse fides informis in dānatis quàm spes: nō tamen asserit q̄ fides maneat in damnatis, sed quòd nō tantum repugnat eis sicut spes: eò quòd D. Aug. dicit, fidem esse bonorum & malorum, rerum præteritarum, præsentium, & futurarum, suarum & alienarum: sed spem esse solùm bonarum futurarum ad se pertinentium. Bona autem diuina non sunt eis posibilia. quanuis ex fide acquisita cognoscant multa supernaturalia, præcipuè beatitudinem amissam culpa eorum, propter quam cognitionem torquentur, de fide acquisita vide versiculo sequenti.

Beati non habent fidem.

Christus non habuit fidem.

Iacob.2. Dæmones & damnati fidē nō habent.

Ver. 16. DE FIDEI AVGMENTO ET CORRVPTIONE.

Luc.17. 2.2.q.24.ar. 11.ad.4.

FIdes theologica augeri potest & extensiuè & intēsiuè, iuxta illud, Adauge nobis fidē, deperditur autem & corrumpitur in via, nō per quodlibet peccatū mortale: vt charitas quæ per quodlibet peccatū mortale corrumpitur demeritoriè, & effectiuè dispositiuè, demeritoriè quidē, quia peccator per peccatū mortale meretur priuari gratia & charitate: & effectiuè, eò q̄ quodlibet peccatum mortale directè cōtrariatur charitati & dilectioni Dei. Et ideo corrumpit effectiuè, sed nō totaliter: quia vnus actus appetitiuæ virtutis nō potest corrūpere habitū, sicut nec causare: sed dispositiuè, sicut nō auget nisi dispositiuè, sicut dicit D. Tho. Et idē dicit ibi de aliis virtutibus infusis, & quia demeretur: ideo Deus totaliter illū priuat. Sed nō est sic de fide: quia nō omnia peccata cōtrariātur directè ipsi fidei, sed solùm infidelitas. Et ideo per infidelitatē deperditur demeritoriè, & effectiuè dispositiuè, propter cōtrarietatem. Et licet propter quodlibet peccatū mortale mereatur homo priuari omnibus donis gratuitis, & per consequens fide. Verumtamen Deus (qui sua ineffab

De Viv. in cōmuni, Art. 11. ad. 4.

ineffabili clementia punit citra condignum, & vult hominē ad supernaturalē beatitudinē semel vocatū, habere principiū & seminariū vitæ supernaturalis, ad quā vocatus est, per quod posit ad pœnitentiā cōsulram & præceptā reduci) nō priuat. Vnde Christus peccatoribus dicentibus, Nos audiuimus ex lege quòd Christus manet in æternum, dixit: Adhuc modicum lumen in vobis est. Ambulate dum lucem habetis, ne tenebræ vos comprehendāt. Ideo propter quodlibet peccatum mortale nō priuat fide: sed bene tunc, quando peccator directè se disponit ad corrumpendū tantum donum. Et cùm pœnitentia sit medium reductionis: hæretici (qui circa pœnitentiam errant, sicut Lutherani) vix possunt recuperare fidem habitualem, quæ est donum Dei, vt dictū est. Quia hoc donum nō datur nisi per sacramentum baptismi vel pœnitentiæ, saltem in voto. Et cùm non habeant in voto pœnitentiam. ideo, &c. ¶ Præterea notandū quòd hæreticus discredēs vni articulo ex ratione formali obiecti: qua sublata, species habitus remanere nō potest. Sed obiectum formale fidei est veritas prima, prout manifestatur in scripturis sacris sanè intellectis, & doctrina Ecclesiæ, quæ procedit ex veritate prima: Ideo quicunque nō inhæret doctrinæ Ecclesiæ, quæ procedit ex veritate diuina in scripturis sacris reuelata, sicut infallibili regulæ: nō habet habitum fidei. sed his quæ sunt fidei, alio modo assentit, quàm per fidem. Sicut si quis assentit alicui conclusioni, nō habens neq; cognoscēs modū demōstrationis illius, nō habet fidem sed opinionē, aut secūdum aliquos fidem acquisitam humanā vel imperatā, nō tamē ex fide theologa, nam D. Tho. dicit, quòd actus procedens ex habitu infuso, nō causat habitum, sed cōfirmat præexistētem: Sicut medicinalia remedia adhibita homini sano, per naturam nō causant aliquā sanitatem, sed præhabitā corroborant, & probat: Quia vel essent eiusdem speciei, vel diuersæ, non primum, quia duo accidēria solo numero differentia, non possunt esse in eodem subiecto: neque secundū, quia habitus nō est causa æquiuoca, & actus illius est eiusdem speciei: & ideo causaret habitum eiusdem speciei, quod improbatum est. Hæretici nō habēt de aliis quibus credūt, fidem habitualē theologicā, acquisitā ex actibus fidei infusæ: nec actū fidei theologicæ: sed possunt habere fidem humanā imperatā, vel acquisitam ex reuolutione librorū, aut disputatione theologica, cui per voluntatem & proprium iudicium adeò firmiter adhærent, quòd se exponerent periculo mortis, sicut faciunt pro dogmatibus hæreticis. Et quanuis dicant se illis credere, quia reuelata sunt à Deo: nō tamen faciunt prout hæc cōiunctio (quia) dicit causalitatē. quia tunc crederēt omnibus reuelatis: vt patet per exponentes: Sed bene prout hęc cōiunctio (quia) dicit quandā circūstantiā obiecti. Et licet id quod credūt, sit de supnaturalibus reuelatis à Deo: tamē proprio iudicio & voluntate, & nō eo modo quo fideles, qui assentiūt simpliciter, in hęrēdo primæ veritati, credētes omnia quæ ab Ecclesia proponūtur credēda, esse reuelata à Deo, ad quod homo indiget adiuuari habitu fidei, quē hæretici nō habēt.

2.2.q.5. art.3.

1.2.q.51.ar.4. ad.3. & in eadem p.q.92. art.1.ad.1.

Actus fidei infusæ nō causat habitum.

§. 4. DE IVSTIFICATIONE FIDEI.

B CIrca impij iustificationē olim duo fuerūt errores, qui sunt à nobis vitandi. Primus fuit Pelagij & sequacium, qui initiū iustificationis tribuebant libero arbitrio, & facilitatē ipsi gratiæ. Cōtra hos est illud, Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum. Alij rotā iustificationem attribuebāt ipsi gratiæ, & nihil libero arbitrio. Et cōtra istos est illud, Cōuertimini ad me, & ego cōuertar ad vos. Nos autē hos errores declinātes, doctrinā Ecclesiæ catholicæ sequemur. Ad cuius euidētiam supponēdum est primò quòd iustificatio hîc nō accipitur pro iustitia vel dispositione ad iustitiam: quibus modis manifestū est quòd præcepta legis Moysi iustificabāt, inquātum disponebāt ad gratiā Christi iustificātem: ideo dicebātur Iustificationes Domini. Secūdò accipitur hic iustificatio pro adeptione primæ gratiæ, per quā iustificamur apud Deū. Secūdò supponendum est quòd aliquis dicitur impius dupliciter. Primò negatiuè, quādo nō habet pietatem siue gratiā, quæ dicitur iustitia diuina, inquantum facit rectitudinē hominis in interiori dispositione, prout. s. supremum hominis (quod est ratio siue intellectus & volūtas) subditur Deo, & inferiores vires rationi. Ideo à Philos. dicitur iustitia metaphoricè, à nobis autē dicitur iustitia anonomaticè. Et si aliquis crearetur in puris naturalibus, esset impius negatiuè. Secundò aliquis dicitur impius priuatiuè, quia nō habet pietatem siue iustitiā quā teneretur habere: habētque inordinationem repugnātem gratiæ, puta peccatum mortale aut originale. Tertiò supponēdum est q̄ iustificatio impij. recōciliatio. reparatio lapsi, & sanctificatio idem sunt: sed differūt ratione, vt ex ipsis nominibus elici potest. Essentialiter autē (prout hic accipimus) nil aliud sunt, quàm motus siue mutatio quædā, qua ex impio, iniusto, inimico, & immūdo, fit mundus, amicus, pius, & iustus simpliciter, quæ iustitia fit per gratiam, & potest fieri dupliciter. Primò ex impio negatiuè & per simplicē emanationē absq; præparatione præuia, & sic omnes angeli in primo instanti, & D. Virgo, imò & anima Christi fuerūt iustificati & sanctificati: nō tamē ex impietate priuatiua, sed negatiua: quia iustitia diuina nō fuit illis naturalis, sed gratis data. Alio modo potest fieri iustificatio & sanctificatio impij, ex impietate priuatiua. Et hoc modo nec angeli, nec D. Virgo, nec anima Christi fuerūt iustificati, cùm nūquā antea fuerint in peccato. Sed hæc iustificatio & sanctificatio rātū ptinet ad eos qui fuerūt in originali vel mortali peccato, quia hoc modo iustificatio importat trāsmutationē de statu iniustitiæ ad statū gratiæ. De hac loquitur Apost. Ei autē qui nō operatur, credēti in eum qui iustificat impium, &c. ¶ Et quia in omni motu receditur à termino à quo, &

Joh.8. Zach.1. 1.2.q.100. art. 12. Luc.1. Rom.4. Impius negatiuè & positiuè quid. 5.Ethic. Iustificatio dupliciter fieri potest. Rom.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad iustificationem parui horum requisita.

& acceditur ad terminum ad quem, à quo principaliter motus nominatur: ideo iustificatio, qua recedit homo à peccato, & accedit ad iustitiam, dicitur iustificatio. Hæc autē iustificatio fit dupliciter. Vno modo circa eos qui non habent vsum liberi arbitrij, vt in pueris & furiosis, siue amentibus à natura, qui iustificantur sine concursu liberi arbitrij, per sacramentū baptismi, quod est spiritualis regeneratio, & ideo sicut in generatione non requiritur concursus generati: ita etiā in regenerationeillorum qui non habent vsum rationis: & si habuerint, deinde inciderint in amentiā, requiritur concursus regenerati: & sic non iustificantur, nisi prius habuerint baptismum in voto.

1.2.q.112.ar.1.

Requisita in iustificatione adulterum.

Alio modo fit iustificatio in habentibus vsum liberi arbitrij. Et ad illorum iustificationem aliqua requiruntur ex parte Dei, & aliqua ex parte peccatoris. Ex parte Dei requiruntur duo. Primū est peccati & culpę remissio, & gratiæ, virtutum, & donorum supernaturalium infusio, iuxta illud Rom.8. Quos prædestinauit, hos & vocauit per internam inspirationem, vel auxilium speciale. Et quos vocauit, hos & iustificauit per remissionem peccatorum, vt dicit Gl. Quos autem iustificauit, illos & magnificauit per infusionem gratiæ, per quam consecuturi sunt vitā æternam. Ideo Rom.3. Iustificati gratis per gratiam ipsius. Ex parte autem peccatoris requiritur præparatio, iuxta illud, Præparate corda vestra Domino. Et Amos 4. Præparare in occursum domini Dei tui Israel, & Prou.16. Hominis est preparare, &c. hęc præparatio communiter & de lege requiritur in adultis. Vnde D. Aug. ait, Qui creauit & fecit te sine te, non saluabit te sine te. Ex quo patet quòd multum errant qui dicunt preparationem non requiri, & hominem se habere merè passiuè. Hic error fuit condemnatus in Concilio Trident. sessio.6.can.4. vbi dicitur. Si quis dixerit liberū arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari, consentiendo Deo excitanti, & vocanti vt ad iustificationis gratiam se disponat atque præparet: neque possit dissentire, sed velut inanime quoddam nil agere, meréq; passiuè se habere: Anathema sit. Hæc præparatio fit per auxilium speciale Dei, quod semper est preparatum homini facienti quod in se est. ¶ Dicitur autem facere quod in se est, quando cessat à peccato, & anhelat quodam modo ad bonum rationis: licet enim nō simus sufficientes ex nobis quasi ex nobis, aliquid cogitare vel operari perfectè, sed omnis sufficientia nostra ex Deo sit: tamen cum concursu generali, mediante syndereſi, assistente fide, per liberū arbitrium possumus aliquo modo conari ad bonum, licet nō possimus perficere. Sicut homo valde infirmus licet nō possit surgere, potest tamen anhelare & conari. Sic peccator, &c. In tali ergo imperfecto & inefficaci conatu dicitur facere quod in se est, siue quod est in sua potestate, iuxta illud, Non enim quod volo bonū, hoc ago. Sequitur, Velle adiacet mihi, perficere autē nō inuenio. Sic conāti Deus sua proclamata misericordia adest, & conuertitur ad eū suo auxilio speciali, quod dicitur gratia præueniens, intellectū mouēs ad cogitationē salutis, per fidem ostendendo vtilitatē peccati commissi, & beatitudinem siue gratiam recuperabilē, & excitādo affectum ad eius prosequēdum inspirationem. Nec obstat quòd D. Paul. peccando & prosequendo Ecclesiam Dei iustificatus est: quia cùm homo se ad gratiam præparare nō possit, nisi Deo prēueniēte, iuxta illud, Cōuerte nos Domine ad te, & cōuertemur. Postquàm cōuertisti me, egi pœnitentiā: nō refert vtrum quis subitò vel paulatim ad perfectam preparationem perueniat, facile enim est in oculis Domini honestare pauperem. Contingit enim quandoq; quòd Deus mouet hominem ad aliquod bonum, nō tamen perfectum: & hoc facit regulariter & vt in pluribus. Quia cùm Deus disponat omnia suauiter, mouet hominem secūdum modum suæ naturę, qui est vt procedat de imperfecto ad perfectū: vt videmus in corporalibus, ita proportionabiliter in spiritualibus. Non enim statim beatificat, nec statim cōsummatum in gratia facit: sed secūdum modū humanū mouet. Primò per auxilium speciale ad aliquod bonū imperfectū simpliciter, tamē perfectū in genere suo, sicut ad cōsiderandum enormitatem peccati, & infinitā Dei misericordiā, & hæc preparatio præcedit gratiā iustificantem. Quandoque verò statim & subitò mouet hominem supra modum naturalem ipsius ad bonum perfectum, & hoc modo subitò accipit gratiam, iuxta illud, Omnis qui audiuit à patre meo, & didicit, venit ad me, scilicet, subitò, & ita fuit in D. Paul. Quia cùm esset in progressu peccati, subitò perfectè motum est cor eius à Deo, audiendo & discēdo. Vnde statim dixit, Domine quid me vis facere? & sic subito cōsecutus est gratiā. Et quia supra modum naturalē, vt dictū est: ideo eius cōuersio est miraculosa, & celebratur ab Ecclesia, quēadmodū & cōuersio D. Magdalenæ. Hęc preparatio quæ fit subitò & in instāti, dicitur perfecta, & simul est cum ipsius gratiæ infusione, & est meritoria, prout cōtritio, nō quidem gratię quam iam habet, sed gloriæ quā nondum habet: Sed alia preparatio quæ fit paulatim, etiā à Deo est, & dicitur imperfecta, quia præcedit donum gratiæ gratum facientis, & hęc nō sufficit ad meritum, homine nondum per gratiam iustificato: cùm nullum meritum possit esse absque gratia gratum faciente: & ideo prima iustificatio perfecta siue imperfecta dicitur fieri gratis, & non ex debito operis precedentis: quod opus, etiam si sit à Deo prēueniente, non est meritorium, neque est ei debita gratia, ideo datur gratis.

Quando homo dicatur facere quod in se est.

Rom.7.

Threnorum 5.

Hiere.31.

Eccle.11.

Ioh.6.

Conuersio miraculosa.

Ver. 1. DE QVATVOR REQVISITIS AD IVSTIFICATIONEM.

Rom.4.

Rom.5.

Psal.84.

A D hanc preparationem requiruntur quatuor actus. s. fidei, spei, pœnitentiæ, & charitatis, in A qua iustificatio perficitur & cōsummatur. De actu fidei certum est ex D. Pau. Ei autē qui nō operatur, credenti in eum qui iustificat impiū, fides reputatur ad iustitiā, secundum propositum gratię Dei. & deinde, Iustificati igitur ex fide, pacem habemus ad Deum, & ratio est: quia in iustificatione Deus mouet animam hominis, cōuertendo eam ad seipsum. Vnde Psal. Et tu cōuertens viuificabis nos. Sed prima conuersio hominis ad Deum est per fidem, ideo D. Paul. præ cæteris attribuit

attribuit iustificationem fidei. Ad sciendum autem quo modo actus spei, pœnitētiæ, & amoris requirantur, supponendum est primò quòd iustificatio fit Deo mouente animam: ipse enim est qui iustificat impium. Secundò quòd Deus mouet omnia secundum modum naturæ eorum: quia (vt videmus) aliter ab ipso mouentur leuia, & aliter grauia, propter diuersam naturam vtriusque: sed homo secundum suam naturam habet quòd sit liberi arbitrij, vt dictum & probatum est suprà c. 3.§.3.ver.1.& 2. Et ideo in eo qui habet vsum liberi arbitrij, nō fit motio ad gratiam absque motu liberi arbitrij: Sed ita infundit donum gratiæ iustificantis, quòd simul mouet liberum arbitrium siue voluntatem ad recedendum à peccato, quod fit per displicentiam & detestationem peccati, & ad amandum & desiderādum ipsius gratiæ donum, & ad acceptandum & fouendum cùm habet. In omni enim motu est recessus à termino à quo, & accessus ad terminum ad quem, in quo mobile quietatur cùm peruenerit ad illum. Cùm autē iustificatio sit motus siue motio qua homo mouetur de iniustitia ad iustitiā, necesse est quòd recedat ab iniustitia, & accedat ad Deum. De recessu habetur Eccles. 21. Quasi à facie colubri fuge peccatum. Hęc autem fuga siue recessus nō est localis, sed spiritualis, & fit per detestationem peccati, quæ est actus pœnitentiæ: aliàs si complaceret nunquam remitteretur ei: quia similiter odio sunt Deo impius & impietas eius: de accessu autem ad Deum habetur Zacha.1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Hæc conuersio fit per amorem, qui causat desiderium & obseruātiam mandatorū Dei, iuxta illud, Si quis diligit me, sermonem meū seruabit. Hinc est quòd in iustificatione requiritur quòd quis in voto habeat seruare præcepta & omnia quæ sunt de necessitate salutis: puta confitendi, restituendi, satisfaciendi, non recidiuandi, & alia præcepta Dei, saltem implicitè. Isti autem quatuor actus (cum sint subordinati, & vnus supponat alium, & pendeat quodā modo ex alio) possunt esse simul in eodem. Et quanuis non remittatur vnum peccatum sine alio, & impium sit à Deo dimidiam sperare veniam, nec posit aliquis in paruo tempore singula peccata detestari, non tamen sequitur quòd magnū tempus exigatur ad iustificationem. Quia nō oportet quòd homo in tempore præcedente iustificationem, detestetur singula peccata sua: sed sufficit quòd detestetur omnia quorū memoriam habet: & ex tali consideratione & detestatione subsequatur in anima quidam motus, detestans vniuersaliter omnia peccata commissa, inter quæ includuntur peccata obliuioni tradita: quia tunc homo est sic dispositus, quòd contereretur de illis, si memoriæ occurrerent. Et iste motus potest fieri in instanti, cùm Deus vult subitò & in instāti causare in homine dispositionem ad gratiā. Et tunc est successio duorum oppositorum in eodem subiecto. Aliter cōsideranda est in his quæ subiacent tempori, & aliter in his quæ sunt supra tempus, sicut est actus intellectus, licet etiam dici possit quòd non est dare vltimum instans, in quo quis fuit in culpa: sed vltimum tempus, & primū instans, in quo est in gratia, & in tempore immediatè præcedenti erat in culpa. Quandoque tamen & vt in pluribus præcedit deliberatio, quæ nō est de essentia iustificationis, sed via ad iustificationem: sicut motus localis est via ad illuminationem: & alteratio est via ad generationem.

Sap.14.

Ioh.14.

2.2.q.113. ar. 5.ad.3. Ad contritionem nō requisita.

Ver. 2. DE ATTRIBVTIONE IVSTIFICATIONIS.

Rom.3.

Rom.3. Luc.7.

Mar.7.

2.Mach.9.

Luc.11.

Rom.3.

B IVstificatio primò & principaliter attribuitur Deo, tanquā causæ efficienti. Vnde Rom.3. Deus est qui iustificat impiū. Secūdò & formaliter gratiæ, p quā homo denominatur iustus & iustificatus, iuxta illud, Iustificati gratis p gratiā ipsius. Tertiò ministerialiter & instrumētaliter, & sic attribuitur sacramētis nouæ legis & ministris eorū, vt inferiùs dicetur. Quartò dispositiuè. s. fidei, spei, pœnitentiæ, & amori siue charitati, & cuilibet illorum: nō tamē cū exclusione alterius. Et ideo notandi & intelligendi sunt passus sacræ scripturæ, in quibus iustificatio attribuitur alicui prędictorum quatuor, nō faciēdo mentionē de reliquis, quòd nō intendūt excludere alia quę cōcurrūt. Vnde cùm Apost. dicit, Iustificati ex fide, &c. non dicit, sola, sicut moderni hæretici cōmentantur. Et cum dicit, Arbitramur hominē iustificari per fidē, nō dicit, solam. Et eodem modo dicendū est de omnibus passibus, in quibus dixit Christus, Fides tua te saluum vel saluam fecit. Et illud, iustus ex fide viuit. Similiter de charitate, dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum, nō dixit, solùm quia postmodum subiungit. Fides tua te saluam fecit. Et pariter de Spe, cùm dicitur Rom.8. Spe salui facti sumus: non dicitur, sola. Et cùm dicitur Ezech.18. Quacunque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius nō recordabor. Nō dicitur, solùm ingemuerit: quia (vt dictum est) requiritur fides, iuxta illud Marci vlt. Qui non crediderit, cōdemnabitur. Nec etiā sufficit fides, sed etiā requiritur spes, & ideo licet Cain & Iudas ingemuerint, remissionē tamen peccatorum non sunt consecuti, propter defectum fidei: nec Antiochus propter defectū amoris siue charitatis. ¶ Ex præmissis apparet Ecclesiæ catholicæ veritas, versutiaque & error Lutheranorum, qui soli fidei inhærentes, abominantur præparationem & omnia opera pœnitentiæ: licet Christus dixerit, Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Eorum argumēta faciliter dilui possunt. Non enim valet cōsequētia siue illatio à dicto simpliciter ad dictum exclusiuum, vnde nō sequitur, Homo currit, ergo solus homo currit. Nec obstat illud, Arbitramur hominem iustificari per fidem, sine operibus legis. s. Moysi: Quia opera legis Mosaicæ non concurrunt ad iustificationem. Non tamen negat actum fidei, qui est opus intellectus: nec spei aut charitatis, vel etiam pœnitentiæ, qui sunt actus voluntatis: nec etiam timorem, cum dicatur Eccle. 1. Nam qui sine timore est, non poterit iustificari, quemadmodum sine fide, vt inquit Apost. Heb. 11. Ergo nō soli fidei attribuitur iustificatio, nec etiam negat sacramenta nouæ legis: nec negat opera præceptorum debere haberi in voto. Non pugnat etiam contra nos quod canit Ecclesia in prosa

corporis

Universidad de Deusto
Biblioteca

corporis Christi, cùm dicit: Ad firmandum cor syncerum sola fides sufficit: quia ibi non loquitur de iustificatione, sed de actu fidei, respectu tanti sacramenti, ad quod intelligendum nõ debemus quærere rationes naturales, sed inhærere & inniti soli reuelationi diuinæ, quæ est obiectũ formale fidei. Et si dicatur 9. Orige. super illud Rom.3. Vbi est gloriatio tua? & D.Aug. super illud Rom.4. Credẽti in eũ. &c. Et D.Ambr. sup illud, Iustificati gratis, &c. & Hilar. super Matt.8. & D.Chrys. super illud Rom.3. Gloriatio tua exclusa est, &c. dicunt solam fidem sufficere ad iustificationem. Dicendum quòd sancti doctores per illud signum exclusiuum (solùm) excludebant externa opera legis Moysi & opera præcedẽtia primam iustificationẽ: vt ex eorum dictis in aliis locis manifestè apparet: Sed non opera interna concomitantia primam iustificationem: quæ (vt dictum est) necessariò requiruntur, & sacramenta, necnon opera mandatorum nouæ legis, saltem in voto. Latro enim quem allegant, & mulier Chananæa ad pedes eius prouoluta, illa nõ omiserunt, imò super illa addiderunt, vt patet intuenti. Lutherani autem (vt ex eorum dictis patet) negant pœnitẽtiam, & idẽtificant fidem cum fiducia, & dicunt quòd sola fide, qua credimus Deo promittẽti, gratiam recipimus. Catholici tamen illã fiduciam qua secluduntur requisita, præsumptionem vocant. Et licet aliquando in velamen, & propter metum reprehensionis dicant omnia alia opera virtutum originem trahere ex fide, si auditor vrgeat: in suis tamen conuenticulis sua venena effundunt, dicentes: Sufficit habere solam fidem. Sufficit fidere promissis diuinis. Opera nostra nullius sunt momẽti. Et sacras literas opera exigentes damnant. Vnde Trident. Synod.6. session.c.9. dicit: Si quis dixerit sola fide iustificari impium: ita vt intelligat nil aliud requiri, quod ad iustificationis gratiam comparandam cooperetur, & nulla ex parte necesse sit eum suæ voluntatis motu præparari aut disponi: Anathema sit. Et c.12. Si quis dixerit iustificationẽ nil aliud esse, quàm fiduciam diuinæ misericordiæ peccata remittentis per Christum, vel eam solam fiduciam esse qua iustificamur: Anathema sit. Sed hæretici dicunt quòd sacræ literæ distinctiones (quas præmisimus) non admittunt. Quare eas, & diuisiones, ac partitiones theologorum rident & cõtemnunt, vt securiùs sint, & vincere videantur. Sed manifestum est distinctiones valere, vt dubia tollantur, & occlusa uerfari) cõciliari possint. Quemadmodum, Responde stulto secundum stultitiam suam. &, Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam. & illud, Ego nõ iudico quenquã. & alibi, Ego in iudicium veni in hunc mundum. Ego & pater vnum sumus. & alibi, Pater maior me est. Item 1.Cor.3. Christus dicitur fundamentum, & Apocal.21. Duodecim nominantur fundamenta, velint nolint hæretici, sacræ literæ distinctionibus egent. Nã & Christus distinctione vsus est, Mat.19. vbi distinctionem adducit Eunuchorum, & Luc.12. dicit aliam esse prudẽtiam filiorum huius seculi, & aliã lucis. Et Apost. obeditionem, & libertatem, & seruitutem distinguit in obeditionem peccati, & iustitiæ. Similiter & prudentiam atque sapientiam, & mirum est quòd sic distinctiones in catholicis rideant, cùm ipsi (si authoritates vel rationes vrgeant) distinctionibus vtantur.

Prouer.26. Ioan.8. Ioan.9.

Ver. 3. DE CERTITVDINE GRATIAE SIVE IVSTIFICATIONIS.

CVm de certitudine iustificationis varia sit orthodoxorum patrũ & Lutheranorũ sentẽtia, nõ inutile erit parumper circa huiusmodi immorari, & sanctorum patrũ sententiã ex sacris literis ac Ecclesiæ authoritate fulcire. Ad maiorẽ tamẽ euidentiã reducendũ est ad memoriã quod supra dictũ est de quadruplici certitudine. s. morali, euidẽtiæ, fidei theologicæ, & fidei humanæ. His suppositis notãdæ sunt aliquot propositiones. Prima est quod aliquis diuino munere siue spiritus sancti reuelatione potest habere certitudinẽ fidei de sua iustificatione, prout D.Virgo, cui dictum est: Aue gratia plena, & Apost. testatur sibi dictũ à domino: Sufficit tibi gratia mea. & D. Magdalena & alij multi, quos breuitatis causa pertrãseo, habuerũt reuelationẽ remissionis peccatorũ. Secunda propositio, aliquis potest esse certus certitudine fidei catholicæ de iustificatione paruulorũ baptisatorum ante vsum rationis. Tertia propositio aliquis potest esse certus certitudine morali siue coniecturali de sua iustificatione: Ex fructibus enim cognoscitur arbor. Ideo cũ quis experitur in semetipso se propter Deũ detestari peccata, de quibus cõfessus est, & experitur se diligere Deũ, & libẽter audire verba eius, & delectari in obseruatione mãdatorum ipsius, & exercere opera misericordiæ, potest cõiectari se habere gratiã Dei. Quia talia opera & signa nõ inueniũtur cõmuniter nisi in iustificatis. Vnde Christus: Pœnitentiã agite, & appropinquabit regnũ cœlorũ. Et alibi: Qui mãducat me, & ipse viuet propter me. Et D.Grego. Probatio dilectionis, exhibitio est operis. Et D.Ioan. Charissimi si cor nostrũ nõ reprehẽderit nos, fiduciam habemus ad Deũ, &c. Quarta propositio: Aliquis potest de sua iustificatione esse certus certitudine fidei humanæ, cui potest subesse falsum: Quia potest aliquis ex pia affectione quã habet ad seipsũ, firmiter absq; quacũq; hæsitatione credere se fecisse quod in se est, quod tamẽ nõ fecit: hac fide humana Lutherani credunt absq; quacũq; hęsitatione se esse in gratia, & aliis errorib⁹ suis adhęrẽt, sic q; parati sunt ꝓ eis mori. Tales habẽt certitudinẽ maiorẽ morali & nõ euidentẽ, nec fidei catholicæ, cui nõ potest subesse falsum, ergo fidei humanæ, cũ nõ sit alia certitudo. Quinta propositio nullus adultus absq; diuina reuelatione potest esse de sua iustificatione certus certitudine fidei theologicæ infusæ, siue adeo certus quòd sit in gratia, sicut quòd verbũ caro factũ est, ac sicut de aliis articulis fidei. Hæc propositio primo ꝓbatur authoritate cõcilij Trident. sessio.6. decret.9. vbi dicitur: Nã sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, dęq; sacramẽtorũ virtute & efficacia dubitare debet: sic

c.10.§.2.ver.5

Luc.1. 2.Cor.12. Mat.7. Mat.4. 1.Ioan.3.

quilibet dum seipsum suámque propriam infirmitatem & indispositionẽ respicit, de sua gratia formidare & timere potest: cum nullus scire valeat certitudine fidei (cui nõ potest subesse falsũ) se gratiam Dei esse consecutum. Decretum illud fundatur ex verbis Iob, dicentis: si venerit ad me Deus, per gratiam. s. non videbo eum. Si abierit. s. per peccatum, non intelligam. Si Iob simplex & iustus hoc ignorabat, quomodo nos innumeris pene flagitiis inuoluti citra arrogantiam affirmare poterimus Deum esse nobis propitium & condonasse peccata? Subnectit his Iob: Et cum inuocantem exaudierit me, non credo quòd audierit vocem meam. Et rursus: Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me. Si innocẽtem ostendero, prauum me comprobabit. Etiã si simplex fuero, hoc ipsum ignorat anima mea, & tædebit me vitæ meæ. Et iterum: Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti. Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint velut mundissimæ manus meæ, sordibus intinges me, & abominabuntur me vestimenta mea. Ex contextu apparet quòd non loquebatur comparatiuè, sed de iustitia sua quam amici eius obiecerant: si mundus & rectus incesseris, &c. Eò pertinet illud concionatoris: Nescit homo vtrũ amore vel odio dignus sit: sed omnia in futurũ seruantur incerta. Ad hæc accedit Salomon dicens: Quis poterit dicere, mundum est cor meum, mundus sum à peccato? Et Sapiens de propiciatu peccatorum: noli esse sine meru. & psal. Delicta quis intelligit: ab occultis meis munda me domine, & Apost. sed neque meipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum, sed in hoc iustificatus nõ sum. Qui autem me iudicat, dominus est. Quem locum tractans D.Hieron. lib.2. Dialog. aduersus Pelagianos ait: Qui hoc dicebat, nullius itaque peccati præscius erat: sed quia legerat: Delicta quis intelligit: ab occultis meis munda me domine. Et illud: Sunt viæ quę videntur viro rectę: nouissima autem harum respiciunt in profundum inferni. Ideirco temperauit sententiam, ne forte per ignorantiam deliquisset. Ad hanc formam pertinet illud quod D.Petrus dixit Simoni mago: Age pœnitentiam, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. Notetur hæc conditio, si, non dixit teneris credere, vel potes asserere cum incertus sit. Et D.Bernard. Orandus est Deus, vt custodiat corda nostra & intelligentias nostras, ne forte cum nõ aderit, adesse putemus, nostrúmque proprio sequamur sensum deuiantes. Venit namque & vadit, & nemo facile scit vnde venit, & quãdo vadit. Potest etiam hæc propositio probari rationibus. In confesso enim omnibus est nemini beneficium reconciliationis impendi, nisi prima pœnitentia. Vnde Christus: Nisi pœnitentiam habueritis, omnes simul peribitis. Atqui nemo absque diuina reuelatione, tanta certitudine quanta fidei, vt nullo pacto decipi queat, cognitionem habere potest se esse verè pœnitentem. Igitur, &c. Minor probatur: quia certitudo non potest haberi de aliquo, nisi ponit diiudicari per proprium principium. Principium autem & obiectum gratiæ, est Deus per suam gratuitam voluntatem acceptantem nos. Sed Deus est ignotus, nisi reueletur. Ergo nemo potest certo scire quando habet gratiam nisi Deus reuelet. Si dicatur quòd verũ est certitudine scientiæ: cum hoc tamẽ stat quod ponit haberi certitudo fidei. Verum hæc euasio non soluit argumentum. Quia bene sequitur, absque reuelatione quis non potest habere certitudinem euidẽtiæ: ergo nec certitudinem fidei. Cũ certitudo fidei sit maior in se simpliciter: & absolutè seu ex parte obiecti, licet non quo ad nos & ex parte subiecti. Sed qui non potest in minus, non potest in maius. Igitur, &c. Præterea certitudo assensus huius propositionis: Ego sum in gratia, non potest procedere ex habitu fidei infusæ, ergo non est certitudo fidei catholicæ, cui non ponit subiici falsum. Antecedens patet: Quia habitus non potest producere assensum nisi circa obiectũ propriũ. Sed obiectum fidei non est nisi Deus, & illa quæ sunt à Deo reuelata interius vel exterius. Deus enim secundum D.Thom. infundit in nos habitum fidei, vt nos inclinet & moueat ad assensum eorum pręcise quę nobis reuelauit. Sed sacra scriptura nullibi promittit remissionem peccatorum nisi in genere & conditionaliter: Si se conuerterit impius, &c. Et nunquam asserit in particulari hanc personam vel illam sufficienter esse dispositam ad gratiam, seu non habere obstaculum gratiæ: Ergo nullus potest habere certitudinem fidei quòd sit receptus in gratia Dei absque speciali reuelatione. Conclusio enim sequitur debiliorem partem. Vnde cũ assensus huius propositionis: Ego sum in gratia Dei, pendeat ex hoc syllogismo: Quandocunque impius euertit se ab omni impietate perfectè, & facit quod in se est, habet gratiã. Sed ego sum huiusmodi: ergo sum in gratia. Maior huius syllogismi est de fide. Minor autem non est de fide catholica infusa, nisi in illis qui habent specialem reuelationem, cũ habitus non ponit vltra obiectum suum. Igitur est ex coniectura humana vel ex fide humana, quæ potest decipi, & cui potest subesse falsum, & per consequens conclusio. Nec illi, qui oppositũ dicunt, habent maiorem certitudinem de sua gratia, quàm ego de ista propositione: Roma, quam aliàs vidi, nunc est: cum hac tamen certitudine potest stare falsitas. Nam durante tali assensu potes est Deus, me inscio, delere Romam. Quòd autẽ quis nõ ponit habere certitudinem fidei se auersum fuisse perfectè ab omni impietate, apparet, quia talis debet habere exploratum propriũ cor, ne aliquid ibi lateat quod diuinę amicitię obstat: Sed hoc nõ potest homo infallibiliter percipere: cum Hiere. dicat: profundũ est cor hominis & inscrutabile, quis cognoscet illud? q. dicat nullus, nisi Deus: qui scrutatur renes & corda, & 1.Paral.6. Tu solus nosti corda filiorum hominum. Ideo Psal. dixit: Delicta quis intelligit: ab occultis meis munda me domine. Et Apost. Nihil mihi conscius sum. ¶ Nunc authoribus sacræ scripturæ perperam ab hæreticis, intellectis, & in oppositũ allegatis respondendum est. Allegant imprimis illud Christi: Omnia quæcũque orãtes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis. Ex quo inferunt quòd cum orando petimus remissionem

2.2.1.art.1

Iherem.17

Mar.11

Universidad de Deusto
Biblioteca

peccatorum, debemus statuere & firmiter credere nos eam statim impetrare. Nam vt D. Iacob. ait: Si quis autem vestrum eget sapientia, postulet à Deo qui dat omnibus affluenter, & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hæsitans, &c. Dicendum quòd per illa verba, nec Christus, nec D. Iacob, voluit aliud à nobis exigere quàm fiduciam siue spem bonam nos accepturos quod petimus, si bene ac rectè, ac cum debitis circunstantiis petamus. Sed an hoc faciamus incertum est nobis, licet quasdam coniecturas morales, fallibiles tamen, habeamus. Adducunt praterea illud Apost. Ipse enim spiritus sanctus reddit testimonium spiritui nostro quòd sumus filij Dei. Et sic arguunt: Testimonium spiritus sancti nō potest esse nisi certum. Sed spiritus sanctus testatur D. Paulo autore: Ergo quemcunque constituit filium Dei, facit simul eum certū esse in gratia. Eo quod Apost. præmisit: Non enim accepistis spiritum seruitutis in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus Abba pater. Dicendum imprimis quòd testimonium spiritus sancti est semper verum & certū in se. Sic & Spiritus sanctus nō est de se fallax sicut spiritus creaturę. Et quicunque certus est, eum qui loquitur & testimonium perhibet esse spiritum sanctum, certus est certitudine fidei verum esse testimonium illud: Sed spiritus sanctus de communi lege nō perhibet testimonium in particulari certum certitudine fidei, sed solum per quasdam coniecturas & indicia maiora & minora secundū dispositionem subiecti & diuersos hominis progressus in sanctitate. Non possumus tamen vsquequaque esse certi huiusmodi indicia & coiecturas esse à spiritu sancto nisi per specialem reuelationē. Scimus enim quòd sæpe Angelus Sathanæ se trāsfigurat in angelum lucis, & per similem apparētiam homines deludit. Testimonium enim de quo loquitur Apost. quod spiritus sanctus eis quos inhabitat, præbet, est quòd ad amorem castum eosdémq; allectat & inclinat, vt non timore (prout olim antiqui serui sub lege Moysi) sed prompto amore filiali pareant, iussáque Dei spontaneè faciant, tanquam filij idonei ad hæreditarem adeundam. Quod quidem testimonium perhibere inchoat, prout hoc loco docet Paulus: & tamen experientia luce clarior, docet illos qui recentes sunt in gratia Dei, quos incipientes sancti doctores appellant, non protinus timorem illum deponere seruilem, quoadusque sit perfecta charitas, quæ huiusmodi timorem radicitus euellat. Ideo non subito facit hanc certitudinem & firmitatem propter nostram prauam dispositionem, sed temporis successu accumulando roborandóque magis coniecturas. Corroborate Lutherani etiam nituntur certitudinem gratiæ per illud Apost. Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini. Quia ex eo quòd, secundū eos, sola fide iustificamur, manifestè sequitur quemlibet iustorum certum esse gratiæ suæ, cum sit certus de fide sua. Vnde Apost. Vosmetipsos tētate si estis in fide, ipsi vos probate. An non cognoscetis vosmetipsos? Dicendum imprimis negando fundamentum illorum. s. quòd sola fides iustificet, vt supra deduximus, & cum Apost. dicit, quod ex fide firma sit promissio, intelligit de Christo siue hęreditate in generali & conditionaliter, vt dictum est: hoc est fides certos nos reddit Christū olim promissum venisse: & quòd per eum nos hæreditatem consequemur, si fecerimus quæ iubet. Verum de his in particulari certi esse non possumus certitudine fidei absque speciali reuelatione. Secundò dicendum quòd possumus esse certi de actu fidei informis, sed nō formatæ. Licet enim sit mihi euidens quòd credam Deum esse trinum & vnum, non tamen est mihi euidēs tunitas. Verba autem Apost. tentate si estis in fide, designant dubitationem de fide viua, vt. s. quilibet tentet & examinet se an sit in charitate antequam veniat ad iudicium. Nec obstat etiam illud Apostoli: Si Deus pro nobis quis cōtra nos? &c. Certus sum enim, &c. Quia ibi loquitur de certitudine in generali, non in particulari: nec etiam loquitur de charitate qua diligimus Deum. Quia sequeretur quòd nullus qui habuit charitatem posset peccare, quod est manifestè hęreticum. Sed loquitur de charitate & amore Dei, qui prior nos dilexit. Et quia prius ideo nō cessat, nisi nos prius eū diligere desinamus. Si dicatur quòd ille qui baptizatur habet certitudinē fidei, quòd baptismus iustificat: & quòd habet propositū accipiendi baptismum & quòd nō habet obicē. Negatur secūda pars minoris. Quia in adulto requiritur pœnitētiæ virtus. Dicit enim D. Petr. Pœnitentiā agite, & baptizetur vnusquisq; vestrū, &c. Atqui de illa nemo potest esse certus, vt dictū est. Igitur, &c. De canonib⁹ Apost. ac de Cōciliis Ecclesiæ & authoritate illorū, dicetur inf. c 17. §. 1. ver. 3. & deinc.

Iac. 1

Rom. 8

2. Cor. 11

Rom. 4

1. Cor. vlt.

Hoc §. c. 10

Rom. 8

Act. 2

§. 5. DE VITIIS FIDEI OPPOSITIS.

2. 2. q. 10. ar. 1 *Infidelitas negatiua & positiua, quid.*

Rom. 10

FIdei & actibus eius opponūtur duo peccata. s. infidelitas & blasphemia. Infidelitas est duplex: quædam purè negatiua. Alia est positiua: vel saltem priuatiua. Infidelitas negatiua est carentia fidei: in his qui nunquam audierunt nec audire potuerūt aliquid de fide, & hæc inueniuntur in pueris ante baptismum, & in adultis insularibus, qui nihil vnquam de fide audierunt, nec potuerunt, iuxta illud: Quomodo credent ei quem non audierunt? aut quomodo audient sine prædicante? Et hęc infidelitas magis habet rationem pœnę quàm culpæ: quia talis ignorantia diuinorum ex peccato primi parentis secuta est. Cùm ergo non sit culpa: sequitur quòd qui infideles sunt hac infidelitate, non damnabuntur propter eam, sed propter alia peccata, scilicet originale vel mortale.

Ioan. 3
Ioan. 15

Et sic debet intelligi illud: Qui non credit, iam iudicatus est. Vnde Christus dixit: Si nō venissem, & eis locutus non fuissem, peccatum non haberent. Quod exponens D. Aug. ait: Loquitur de illo peccato, quo non crediderunt in Christum, quo (vt testatur) Spiritus sanctus arguturus erat mundum de peccato, de iustitia, & de iudicio, de peccato quidem, quia non crediderunt in eum.

Ver. 1. DE INFIDELITATE POSITIVA.

INfidelitas positiua est per contrarietatem, qua quis contrariatur aut resistit vel discredit his quę sunt

sunt fidei, aut contemnit ipsam, iuxta illud: Quis credidit auditui nostro? Et quia aliquis potest tripliciter reniti & contradicere fidei, ideo tres sunt species infidelitatis. Primò aliquis potest reniti & contradicere fidei non susceptæ, & talis est infidelitas Paganorum. Secundò fidei susceptæ in figura tātum, & talis est infidelitas Iudæorum. Tertiò fidei susceptæ & manifestatæ, & talis est infidelitas Christianorum. Infidelitas Iudæorum est peior quàm Gentiliū, & infidelitas Christianorum est peior vtraque, iuxta illud: Melius erat illis nō cognoscere viam iustitiæ, quàm post cognitionem retrorsum conuerti. Subiectum infidelitatis est intellectus, sicut & fidei: cùm contraria habeant fieri circa idem. Et sicut actus fidei est elicitus, hoc est immediatè procedens ab intellectu, & imperatus à voluntate: Sic etiam actus infidelitatis, & sic voluntas est causa infidelitatis, sicut & omnium aliorum peccatorum in ratione motiui.

Esa. 53. *Infidelitatis species.*

2. Pet 2.

Ver. 2. DE COMMVNICATIONE CVM GENTILIBVS ET IVDAEIS.

NOn esse licitum fidelibus communicare cum hæreticis & apostatis, constat ex eo quod sunt excōmunicati, & ab ecclesia præcisi, duplici ratione. Prima in pœnā discessionis à fide. Secunda propter periculum communionis cum eis. Quia sermo eorum vt cancer serpit. 2. Tim. 2. Et communiter nituntur peruertere fideles. Vnde Apost. Modicum fermentum totam massam corrumpit. Ideo absq; peccato mortali nō possunt fideles Christiani cum talibus ab Ecclesia declaratis communicare: aliter reputantur fautores, & incidūt in pœnas iuris: nisi fortè in extrema necessitate corporali, vel nisi ad reducendum eos ad veram fidē. Et quāuis alij infideles possint contrahere forum & iurisdictionem Ecclesiæ Romanæ, ratione delicti cōmissi in terris ecclesiæ subiectis: in crimine tamen infidelitatis post declarationem nō sunt ecclesiæ subiecti, nec Ecclesia eis pœnā spiritualē infligere potest, iuxta illud: Quid mihi de his qui foris sunt iudicare? & ideo ecclesia non prohibuit Christianos fideles cum Gentilibus & Iudæis cōuersari in actibus ciuilibus, s. emptionibus, venditionibus, & aliis contractibus. Quare fideles firmi in fide, possunt cum illis conuersari & communicare circa bona temporalia, non tamen matrimonium cum illis cōtrahere, cum dicatur: Nubat, tamen in domino, hoc est viro suæ religionis. Nam in dispari cultu prohibitum est in lege matrimonium, Deut. 7. Circa spiritualia autem nō licet fideles cum infidelibus conuersari, iuxta illud: Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? Quæ autē cōuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? vnde sequitur quòd fideles peccant, admittentes Gentiles vel Iudæos in spiritualibus, ac etiam dum inter sunt ritibus & cæremoniis infidelitatis illorum. Simplices verò & infirmi in fide (de quorum subuersione dubitari potest) prohibēdi sunt ab infidelium cōuersatione, & præcipuè ne magnam familiaritatem cum eis contrahant. Et ob hanc causam Deus prohibuerat Iudæis, ne cōmunicarent cum gentibus infidelibus, quarum terras erant ingressuri: Quia Iudæi illi erant infirmi in fide, & proni ad idololatriam. Nec debent de nouo Christiani eligere seu cōstituere iudices aut principes seu prælatos infideles super se, hoc enim cederet in scandalum & periculum fidei & fidelium. Quia faciliter illi qui subiiciūtur aliorum iurisdictioni, immutari possunt ab eis quibus subsunt, vt sequantur eorum imperium, nisi illi qui subsunt sint magnę virtutis. Et præterea infideles cōtemnunt, si defectus fidelium videant. Ideo Apost. prohibuit ne fideles cōtendant in iudicio corā iudice infideli: ait enim: Audet aliquis vestrum habens negotium aduersus alterum, iudicari apud iniquos, & non apud sanctos? Item, Nolite iugum ducere cū infidelibus. Et ideo Ecclesia nullo modo permittit quòd infideles acquirant dominium super fideles, vel qualitercunque eis præficiantur in aliquo officio. Si tamen infideles habeant dominium vel iurisdictionem temporalem super aliquos ante fidē susceptā, illam nō amittunt. Quia cum distinctio fidelium & infidelium sit de iure diuino, & dominium siue prælatio introducta ex iure humano, & ius diuinumquod est ex gratia, nō tollatur ius humanum: sequitur quòd distinctio fidelium secundum se considerata, non tollit prælationē vel dominiū infidelū supra fideles. Potest tamē per sententiā vel inordinationē Ecclesiæ tale ius dominij vel prælationis tolli. Quia infideles merito suæ infidelitatis merentur potestatē amittere supra fideles. Et quo ad infideles (qui tēporaliter subduntur Ecclesiæ aut mēbris eius) ordinatū est, q̄ seruus infidelis p baptismū liberetur. Nec facit dominis illorū Ecclesia iniuriā, cùm ipsi domini in tēporalibus subiiciantur Ecclesiæ. In his autem qui nō subdūtur tēporaliter ecclesiæ, licet ecclesia statuere posit & ordinare, vt libertate per baptismum gaudeāt: tamen nondum statuit, ad vitandum scandalum. Sicut Christus qui poterat à tributo se excusare: tamen mādauit solui tributum, vt scandalum vitaret. Sic Apost. cū dixisset: Quicunq; sunt sub iugo seruiui, omni honore dominos suos dignos arbitrētur, subiunxit: Ne nomen domini & doctrina blasphemetur, vbi verò domini vellent eos retrahere à fide, & inducere ad infidelitatē vel alia peccata, licitè fugere & libertate sua vti possent, quia maius est vinculū matrimonij (quod est de iure naturali) quàm seruitutis, quæ est de iure gētiū. Sed vbi infidelis nō vult habitare cū muliere fideli, sine cōtumelia creatoris, vel ecōuerso, soluitur vinculū matrimonij. & fidelis cū alia cōtrahere potest. vnde ait: Quòd si infidelis discedit, discedat: nō enim seruituti subiectus est frater aut soror in huiusmodi. In pace autem vocauit vos Deus. A fortiori, si dominus discedit & nō vult habitare cū seruo sine cōtumelia creatoris, seruus discedere & fugere potest: nec tūc est scādalū, nisi fortè passiuum. Et quāuis infideles in suis ritibus peccēt, tolerari possunt, vel propter aliquod bonū quod ex eis vel in eis puenit: vt ritus Iudæorū, in quibus olim præfigurabatur virtus fidei quā tenemus. Hoc bonū prouenit, quòd ex eis habemus testimoniū fidei nostræ, & ab hostibus habere testimo-

Familiaritas cū infidelibus est cauenda simplicibus.

Math. 17.
1. Thess. 6.

1. Cor. 6.
2. Cor. 5.

1. Cor. 6.
2. Cor. 6.

1. Cor. 7.

Seruus quādo possit fugere à domino.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nisi p magno reputatur:vel propter scãdalũ vitãdũ.Et sic ritus aliorũ infidelium,qui nil veritatis aut vtilitatis asserunt,tolerãtur:ne tumultus & diſsidia oriãtur, & ne eorũ cõuersio impediatur.

Ver. 3. DE COACTIONE INFIDELIVM AD FIDEM.

2.2.q.10.ar.8. GEntiles seu Pagani quanuis verbis & exẽplis ad fidẽ Christi induci posſint:minis tamen aut c
pœnis cõpellendi nõ sunt.Quia cum homo non posſit compelli nisi ad ea quæ sunt rationis naturalis,& Deo nõ placeãt coacta obsequia:sequitur quòd ab hominibus nõ posſit compelli ad ea quæ sunt supra rationem.Nec obstat id quod habetur Luc.14.Exi in vias & sepes, & compelle intrare:non enim intelligitur de cõpulsione & coactione reali,sed per instantẽ prædicationem & persuasionẽ.Ille enim qui sæpissimè & instãter persuadetur, cõpelli quodãmodo dicitur. Et si intelligatur pro reali cõpulsione,intelligendũ est de his qui spõte fidem susceperũt, & nõ reclamauerunt:aut si reclamauerunt,post reclamationẽ cõsenserunt,vt habetur in c.maiores.§.1tẽ quæritur,extra de baptismo.Et sic infideles Christiani,hæretici,& apostatæ,sunt coercendi,eò quòd iã fidẽ susceperunt in sacramento baptismi,per quod debitores facti sunt vniuersæ legis, quemadmodum Iudæi per circuncisionem,vt habetur Gal.5.Et quia Iudæi susceperunt fidem Christianã in figura:Fides enim antiqui & noui testamenti est vna,vt probat D.Tho.de Veritate,q.14.art.12. eò quòd de eodẽ obiecto.Vnde Ephes.4.Vnus dominus,vna fides, &c. Ideo videtur aliquibus q

An Iudæi ad fidem cogi possint. Iudæi posſint cõpelli ad suscipiendam fidem Christianam:quia Iudæi possunt cõpelli ad seruandam legem Moysi ad verum sensum legis:Sed verus sensus legis est de Christo Messia, vnde Io.5. dicitur:Scrutamini scripturas:quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere.Illæ sunt quæ testimonium perhibent de me.Christus enim per legẽ & prophetas probari potest aduenisse,maximè

Dan.9. ex hebdomadib⁹ Danielis, & ex prophetia Iacob, Gen.49.Nõ auferetur sceptrũ de Iuda,&c.ideo videtur cõpellendi.Veruntamen Ecclesia determinauit,oppositum,vt habetur in c.de Iudæis.45. dist.vbi dicitur:De Iudæis autem præcepit sancta Synodus, nemini deinceps ad credendum vim inferre.Cuius enim vult Deus misereatur, & quem vult indurat. Non enim tales inuiti saluandi sunt,sed volentes, vt integra sit forma iustitiæ.Et sicut homo proprij arbitrij volũtate serpẽti obediens periit:Sic vocante se gratia Dei propria mentis cõuersione,quisquis credendo saluatur. Ergo nõ vi,sed libera sui arbitrij voluntate,& facultate vt cõuertãtur, suadendi sunt:nõ impellendi. Qui autẽ iãpridem ad Christianitatem coacti sunt,sicut factum est tẽporibus religiosissimi principis Zizibuti zelum Dei habentis,sed nõ secundum scientiã:Quia iã cõstat eos diuinis sacramentis associatos,& baptismi gratiam suscepisse,& chrismate vnctos esse, & corporis domini extitisse

Psal.58. participes:oportet quòd fidẽ,quã etiã vi vel necessitate susceperunt,tenere cogãtur,ne nomen domini blasphemetur,& fides quã susceperunt, vilis & cõtemptibilis habeatur: vnde de Iudæis specialiter prohibuit dominus,ne propter incredulitatem occiderentur.vnde Dauid:Ne occidas eos, ne quãdo obliuiscãtur populi mei.Et vt habetur Esa.10.& Rom.9.Reliquiæ saluæ fient,& Rom. 11.Cæcitas ex parte cõtigit in Israel, donec plenitudo Gentium intraret:& sic omnis Israel saluus fieret.Si enim fuisset licitum eos cõpellere, nõ fuisset omissum à tot sanctis & religiosissimis imperatoribus Christianis,quãuis aliqui hoc fecerint,vt Zizibutus,& Gallorũ reges, propter nefaria crimina illorũ circa sacratissimum Eucharistiæ sacramentũ:quorũ zelus laudatur, & factum Zizibuti re,pbatur,quo ad eos saltẽ qui nõ erãt culpabiles,vt habetur in d.c.maiores,extra de bap. & ad rationẽ inductã dicitur quòd nõ potest clarè ostẽdi p prophetas quòd lex eorũ intelligatur de Christo,vnde Ioan.5.Si crederetis Moysi,crederetis forsitã & mihi.Notandũ est verbũ(forsitã) nã prophetias allegatas Iudæi glosant, & adhuc nõ defecisse sceptrũ de Iuda dicunt:sed se habere ducẽ,sicut in captiuitate Babylonica.Miracula autẽ Christi licet sufficiẽter probauerint bene affectis,nõ tamẽ malè affectis.Ideo omnia calũniãtur, & negãt prophetias esse p Christũ impletas.

Iudæi à Gallia quare repulsi sint.

Ver. 4. DE HAERETICIS COERCENDIS.

2.2.q.10.ar.8. HAEretici autem eò quòd fidem manifestè susceperunt,quãuis secundum eorum opinionem d
sint tolerãdi:cõpellendi tamen sunt per Ecclesiã.Et si restiterint,aut cõuerti renuerint,sunt brachio seculari tradẽdi,& per cõsequens cõburendi,vt habetur in c.ad abolendã,de hæret.Vnde D.Hiero.& habetur in c.resecãdæ.24.q.3.vbi dicitur:Resecandæ sunt carnes:putrida, & scabiosa ouis à caule repellenda:ne tota domus, massa,corpus, & pecora ardeant.Arrius in Alexãdria vna scintilla fuit:sed quoniã nõ statim oppressus fuit,totum orbem eius flamma populata est. Multo enim grauius est corrumpere fidem,quæ est vita animæ,quàm falsare pecuniã,per quã temporali vitæ subuenitur.Si igitur falsarij pecuniæ & alij grassatores per principes seculares morti traduntur,vt in l.2.C.de falsa moneta,& l.quidã.ff.ad l.Cor. de sica. multo magis hæretici.ex quo de hæresi cõuincuntur,possunt nõ solùm iustè excõmunicari, sed etiã per iustitiã tẽporalem iustè occi-

Gal.5. di. Vnde D.Paul.imprecatur eis mortem:Vtinam abscindantur qui vos cõturbant. Et Christus:

Mat.2. Væ homini illi per quem scãdalum venit. Expedit illi vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris.Sed nullus magis scandalizat, quàm qui errare facit in fide, & Ioan.15.Si palmes nõ mãserit in vitẽ,colligetur & mittetur in ignem,& ardet. Et Act.19.habetur:Multi credentium veniebant & confitebantur actus suos. Multi autem ex eis qui fuerant curiosa sectati,cõtulerunt libros,& combusserunt coram omnibus.Ex quo loco aliqui trahũt, quòd

Combustio est congrua pœna hæreticorum. de iure diuino cõbustio est cõgrua hęreticorũ punitio.Nã si libri mortui continẽtes curiosa,hęreses,& superstitiosa,dabãtur flãmis:multo magis libri viui,hoc est hęretici,debẽt cõburi:Iure enim naturali membrũ corruptũ inficiens corpus,est abscindendum, ne pars syncera trahatur: igitur.

Præterea

Præterea Deut.18.dicitur :Propheta autem qui arrogantia deprauatus,voluerit loqui *in* nomine meo,quæ ego non præcepi illi vt diceret,aut ex nomine aliorum deorum, interficietur.Sed hæretici sunt huiusmodi:igitur,&c. Ecclesia autem misericorditer se habet cum illis. Nam pro prima vice si resipuerint,& ad arbitrium episcopi emendari & corrigi parati sint, recipit eos, vt habetur in prædicto c.ad abolendam.Si autem recidiuent,eos seculari brachio tradit,tanquam relapsos & pertinaces,vt habetur in c.accusatus,&c.super eo.de hære.lib.6. ¶ Et quia hæretici his determina- 2.2.q.11.ar.3.
tionibus aduersantur:ideo eorum iacula retellenda sunt.Primò dicunt D.Paulum non præcepisse hæreticos comburi,sed deuitari : & non nisi post primam & secundam monitionem. vnde ait: Hæreticum hominem post primam & secundam monitionem deuita,sciẽs quia subuersus est qui

Ad Titum 3. huiusmodi est.Dicendum est quòd cùm in principio nascẽtis Ecclesiæ nõ essent principes Christiani, non habebat Ecclesia aliud remedium.Nunc autem habet:& ideo ne corpus inficiant,& massam corrumpant, expellendi sunt. hoc autem facit post primam & secundam monitionem: post primam in generali,post secundam in particulari iudicio, cùm resipiscere volunt. Et quia in hoc particulari & secunda correctione.s. abiuratione, dicunt se velle abnegare perpetuò omnem hæresim,& postmodum recidiuant:Ecclesia(quæ non potest iudicare de interioribus) vidẽs se de-

Ecclesia quo ad sacramenta nemini claudit gremium. Venia nõ datur nisi correcto. ceptam, recipit quidem eos redire volentes ad sacramenta , & quo ad illa nemini volenti claudit gremium.Veruntamen ne corpus inficiant,tradit eos brachio seculari puniẽdos, vt habetur in c. super eo,de hære.lib.6.Si autem in particulari correctione resipiscere noluerint:tunc Ecclesia negat sacramenta,& veniam,quæ non datur nisi correcto,vt habetur in c.ad abolendam. ¶ Secũdò allegant illud 1.Cor. 11. Oportet hæreses esse,vt qui probati sunt,manifesti fiant in vobis: Si ergo hæretici vtiles sunt Ecclesiæ,non sunt abiiciendi. Dicendum quòd illa vtilitas est præter intẽtionem hæreticorum : Quia secundum D.Aug. intentio eorum est corrumpere fidem,quod est maximi nocumenti.Ideo magis cõsiderandum est id quod est per se de eorum intẽtione,quàm quod

Vtilitas hæresum est præter intentionem hæreticorum. præter eorum intentionem.Et eo modo oportet hæreses esse,quo necesse est scandala euenire.Nõ tamen propter hoc hæreses aut scandala bona sunt neq; toleranda.Nõ enim accipitur hîc(oportet)aut(necesse)pro necessitate absoluta aut præceptiua,sed pro infallibilitate:ac si diceretur, Infallibiliter hæreses erunt,infallibiliter scandala venient.Sed væ hæreticis & scandalosis. Itẽ supposita malitia hominum,infallibiliter erunt scandala,& suppoſito quòd sint hæretici,infallibiliter seminabunt hæreses. Quia(vt dictum est)sermo eorum vt cancer serpit.¶ Tertiò adducunt pa-

Mat.13. rabolam zizaniorum, vbi serui domino suo dicebant: Vis imus & colligimus ea ? Qui respondit, Non.& ait:Sinite vtraque crescere vsque ad messem:& tempore messis dicam messoribus:Colligite primùm zizania, & alligate in fasciculos ad comburẽdum:triticum autem cõgregate in horreum meum. Per tempus messis intelligitur dies iudicij:ergo dimittẽdi sunt hæretici crescere vsque in diem iudicij. Dicẽdum quòd ex illa parabola manifestè apparet hæreticos(postquam sunt plenè noti & probati)comburendos: Quia ibi dicitur,Ne fortè simul eradicetis & triticum. Quia ante plenam cognitionem esset periculum tritici.Sed postquam plenè probati sunt,& non est periculum eradicandi tritici,& est tempus messis,scilicet iudicij particularis:Igitur,&c.

Ver. 5. DE FILIIS INFIDELIVM INVITIS PARENTIBVS NON BAPTIZANDIS.

A SI parentes infideles non possunt compelli ad fidem:sequitur quòd filij infideliũ ante vsum ra- 2.2.q.10.ar.12.
tionis inuitis parentibus nonsunt baptizandi:cum eadem sit voluntas filij ante vsum rationis cum voluntate patris,qui habet ei de salute spirituali prouidere.Quemadmodum puer existens in vtero matris,non potest absque matris iniuria,ante partum euelli : Sic nec post natiuitatem ante vsum rationis à patria potestate,sub qua est tanquam sub vtero quodam alendus & defendendus. Non enim facienda sunt mala, vt inde veniant bona : quia non esset submergendus paruulus in

Rom.3. puteo pro baptismo.vbi aqua exterius non posset haberi,etiam si esset in periculo mortis corporalis.Sic propter salutem animæ filij spiritualem nõ est facienda iniuria patri. Vna ex potissimis rationibus,quare diximus quòd infidelis non potest compelli ad fidem, est quia non potest ei clarè

Quare infideles non possunt ad fidẽ cõpelli. ostendi in lumine & ratione naturali,quòd teneatur talem fidem suscipere: sed hæc ratio manet quo ad filium.Non enim potest ostendi ratione naturali, quòd pater debeat pro eo protestari aliã fidem quàm pro se.Per hanc rationem soluuntur penè omnia argumẽta.Quia si pater vellet abuti filio contra legem naturæ, vt pote si vellet eum occidere , posset licitè auferri ab eo ad tempus, non tamen à patria potestate, etiam si pater sit seruus:quia licet filius natus in seruitute sit seruus: dominus tamen eius non potest vendere patrem sine filio,nec econuerso: nec alio modo separare ab eo quo ad ea quæ concernunt patriam potestatem,sicut non potest vẽdere captiuam prægnantem sine filio,prout nec separare ex vtero.Soluitur etiam argumentum illorum qui dicunt, quòd princeps videns subditum facere contra legem superioris sui, debet compellere ad obediendum

Christus poterat cogere tudeos ad fidem sed non Papa. Casus in quo paruulus potest baptizari inscio patre. superiori suo.Quia hoc locum habet,vbi clarè potest ostẽdi. Nec etiam sequitur quòd si Christus poterat compellere, Papa possit:cum talis potestas pontifici non fuerit commissa: sicut nec quòd posſit illuminare intellectum patris interius,quemadmodum Christus.¶ Notãdum tamen quòd filius posset baptizari, vbi pater extra passionem existens , vellet totaliter à se abdicare ius patriæ potestatis,quam habet circa spiritualia & corporalia supra filium,vt si ipsum venderet , vel diceret:Nolo prouidere de salute filij mei,vel haberet eum pro derelicto, vel daret eum alicui ad longinquas partes deferendum , & illi de omnibus prouidendum , & non retineret potestatem sibi

Universidad de Deusto
Biblioteca

prouidendi de salute animę: quia fortè cogitaret se in absentia filij posse prouidere: sicut dicitur de filijs antiquorum patrum, quòd saluati sunt in fide parentum. Ex quo datur intelligi, quòd ad parentes pertinet prouidere de salute spirituali filiorũ, antequam habeant vsum rationis, vt dicit D.Tho. Quod quidem intelligendum est de paruulis natis in toto vel in parte, & non totaliter in vtero matrum existentibus, & de fide aliquo exteriori signo protestata: sed de his amplius inferiùs c.25.§.2.ver.3. Verùm quia fundamentum patriæ potestatis, quam habet pater super animam filij, est corpus: ideo vbi pater abdicat directè vel indirectè, ius quod habet in corpore siue in vita corporali, volendo ipsum occidere, vel dimittendo ipsum mori fame, aut alio modo abdicare vellet: probabiliter teneti potest, quòd possit licitè baptizari. Nec fieret patri tunc iniuria. Et D.Tho. ac illi qui tenent prædictam conclusionem, intelligunt extra illum casum: in quo etiam non baptizarentur inuitis parentibus, cùm liberè consentiant, saltem indirectè.

Ver. 6. DE DISPVTATIONE IN MATERIA FIDEI.

2.2.q.10.ar.7

R Circa disputationem eorum quæ sunt de fide, notandæ sunt sex cõclusiones. ¶ Prima cõclusio: Quicunque disputat aut argumentum adducit contra id quod est de fide, & veritatem fidei vel scripturarum, non supponens, sed argumẽtis experiri intendens, proculdubio peccat: quia dubius in fide, infidelis est, iuxta ca.1.extra de hæret. & sic debet intelligi D.Aug. & habetur in c.quis nesciat.9.dist. vbi dicitur: Quis nesciat sacram scripturam canonicam tã veteris quàm noui testamenti certis terminis suis contineri, vt de illa omnino dubitari aut disceptari non possit, vtrum verum vel rectum sit quicquid in ea scriptum sit vel constiterit esse? ¶ Secunda conclusio: Disputare de fide ad confutandos errores, vel ad manifestandam veritatem, aut ad fidei manifestationem, non est de se illicitum: imò ad hoc tenentur prælati, cùm errores insurgunt. Sic legimus disputasse D.Pau. Saulus enim conualescebat & confundebat Iudæos, & loquebatur cum Gẽtibus, & disputabat cùm Græcis. Et D.Pet. Parati semper ad satisfactionem & reddendam rationem de ea quæ in vobis est fide. Et ad Tit.1. Oportet episcopum esse amplectentem eum qui secũdum doctrinam est, fidelem sermonem: vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere. Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, & seductores. ¶ Tertia conclusio: Non licet laicis personis, maximè illiteratis, qui non sunt in fide perfecti, de fide disputare. Quia hoc prohibitum est per Ecclesiam sub sententia excommunicationis, vt habetur in c.quicunque.9. inhibemus de hæret. in 6. vbi dicitur: Inhibemus quoque ne cuiquam laicæ personæ liceat publicè vel priuatè de fide catholica disputare. Qui verò cõtra fecerint, excommunicationis laqueo innodentur. Hac via grassati sunt Lutherani, qui mulieres & artifices ad disputandũ & seducẽdum induxerunt. ¶ Quarta conclusio: Disputare de fide coram sapientibus & doctis, gratia exercitij, vel ad probandam sufficientiam alicuius, vt in gymnasiis Theologicis, & vniuersitatibus, non est illicitum: ferrum enim ferro acuitur. ¶ Quinta cõclusio: Disputare de fide coram simplicibus & infirmis in fide, qui non solicitantur neque impugnantur ab hæreticis, non est licitum propter periculum illorum. Quia eorum fides ex hoc redditur infirmior, quando nil diuersum audierunt ab eo quod credunt: & ideo non expedit eis, vt verba infidelium disputantium contra fidem audiãt.

En lib. de vnic. bapt.

Act.9.

1.Pet.3.

2.Tim.2.

Et sic prohibitum est in lege nemo. C. de summa Trinit. Sic etiam intelligitur illud Apost. Noli contendere verbis: ad nihil enim vtile, nisi ad subuersionem audiẽtium. Per quæ verba nõ intendebat Apostol. prohibere omnem disputationem. Quia ipse (vt dictum est) disputauit. Et circa hoc Tito scripsit de episcopo (vt dictum est) sed prohibebat disputationẽ puerilem & rixosam vel periculosam coram simplicibus, non autem disputationem ordinatam. ¶ Sexta conclusio: Disputare in præsentia eorum qui agitantur & solicitantur ab hæreticis, ad confirmandum eos in fide, non est illicitum, imò præceptum, vt dictum est: Quia per hoc simplices confirmantur, & tollitur hæreticis decipiendi facultas: & ipsa taciturnitas eorum qui resistere deberent peruertentibus fidem, est erroris confirmatio. Vnde D.Greg. in Pastorali ait: Sicut incauta locutio in errorem protrahit: ita indiscretum silentium eos qui erudiri poterant, in errore derelinquit. Et D.Hieron. in epist. ad Paulinum, c.4. Sancta quippe rusticitas solùm sibi prodest. Et quãtum ædificat ex vitæ merito Ecclesiam Christi, tantum nocet si destruentibus non resistat. Et ideo prælati insurgentibus hæreticis & seminantibus hæreses, debent fidem prædicando corroborare, & errores confutare.

Ver. 7. DE INFIDELITATE CHRISTIANORVM.

2.2.q.11. Septem infidelium species.

C INfidelitas Christianorum habet aliquos gradus, quos aliqui vocãt species. Primus gradus siue prima species dicitur titubatio, quando. s. aliquis nõ assentit firmiter his quæ sunt fidei: sed habet formidinem de oppositio. Talis dicitur infidelis per defectum. vnde in c.1. de hæreticis dicitur, Dubius in fide, infidelis est: Et hæc infidelitas cùm infirmitatem quandam habeat, non demeretur abiurationem, sed benignam susceptionem, confortationem, ac roborationem. Vnde Apostolus.

Rom.14. Infirmum in fide assumite: hoc est affectu charitatis vobis coniungite, & supportate, & non in disceptationibus cogitationum abinuicem accusantium, aut etiam defendentium. Debemus enim

Rom.15. nos firmiores imbecillitatem infirmorum sustinere, & non nobis placere. Et Christus dixit Petro:

Luc.22. Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Ideo tales non debent inuolui pœnis iuris, nisi pertinaciter vellẽt in dubitatione manere. Secundus gradus siue species infidelitatis Christianorum dicitur simplex discredẽtia eorũ quæ sunt fidei, vel credulitas eorũ quæ sunt fidei cõtrariantur citra pertinaciã. Tales infideles dicuntur incidisse in hæresim, hoc est in errorem contra fidem. Omnis enim error cõtra fidẽ, hæresis dicitur: sed nõ facit hominẽ hæreticum, nisi adsit pertinacia.

Discredentia simplex.

Vnde

Vnde D.Aug. contra Donatistas c.2. dicit D.Cyprianum, qui zelo fidei dixerat baptizatos ab hæreticis esse rebaptizandos, hæreticum non fuisse. Paratus enim erat potiori ratione docẽte corrigi. Et in 1.de Trinit. de seipso dicebat. Errare potero, hæreticus tamen non ero. Quicunque enim paratus est errorem corrigere, non est pertinax, & per consequens nec hæreticus. Vnde in can. dixit Apost. 24.q.3. habetur: Si qui sententiam suam, quanuis falsam atque peruersam, nulla peruicaci animositate defendũt, quęrunt autem tota solicitudine veritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi: sed de his amplius versi. seq. Hęc infidelitas, si sit purè interior, est quidẽ peccatum mortale, & virtutem fidei corrumpit demeritoriè & effectiuè dispositiuè: si autem fuerit exterius manifestata, inuoluit autorem suum sententia excommunicationis, necessitátque ad adiurationem & emendam secũdum arbitrium episcopi. iuxta c. ad abolendam, de hęre. Emenda autem est, vt ad agendam condignam pœnitentiam in perpetuũ carcerem detrudatur, vt habetur in c.excommunicatus, in 2.eo.tit. Possunt tamẽ inquisitores vnà cum prælatis, cuius iurisdictioni subsunt, super huiusmodi pœna cum eis dispensare, vel eam mutare cum viderint, vt habetur in c.vt commissi.§.necnon, de hæret. in 6. Abiurationis autem forma sumitur ex c. Ego Berẽgarius. de consec. dist.2. & fit hodie communiter hoc modo: Ego N. nũc cognoscẽs veram, catholicam, & Apostolicam, fidem, anathematizo omnem hæresim, præcipuè eam de qua condemnatus sum, videlicet, & c. (hîc inseruntur errores de quibus est condẽnatus) & quamcunque aliam hæresim. Consentio autem sanctæ Romanę Ecclesię & apostolicæ sedi, & corde & ore profiteor me eandem fidem tenere quam Romana Ecclesia tenet: Iurans per sacrosanctam & homousian Trinitatem, & per hæc sacrosancta Christi euangelia, eos qui contra hanc fidẽ venerint, cum dogmatibus suis ætherno anathemate dignos. Quòd si ego aliquando contra hoc aliquid sentire aut prædicare præsumpsero: canonũ seueritati subiaceam. Lecto, perlecto, spõte subscripsi hãc meæ fidei cõfessionem. Et hoc dicto, subscribit se notarius, postmodum apponit testes præsentes, & subscribit etiam se: & talis abiuratio ponitur in actis & archiuis curiæ.

Paratus corrigi nõ est hæreticus.

Episcopi & inquisitores possunt dispẽsare in pœna carcerum.

Abiurationis forma.

Ver. 8. DE HAERESI ET HAERETICIS.

A TErtius gradus siue species infidelitatis dicitur hæresis perfecta, quæ potest sic describi: Hæresis est assertio falsa, siue dogma falsum catholicæ veritati cõtrarium, cũ pertinacia in eo qui Christianam fidem professus est. Dicitur assertio vel dogma falsum, & non factum peruersum: quia factum peruersum cõtra veritatem catholicam, nõ est hæresis: sicut furari aut adulterari. Esset tamen hæresis dicere & asserere quòd furari & adulterari non est peccatum. & sic de aliis. Catholica autem veritas secundum D. Cardin. de Turre crem. in sua summa de Ecclesia lib.4. parte 2.c. est veritas pendens ex diuinæ reuelationis lumine supernaturali, mediatè vel immediatè, explicitè in propria verborũ forma, vel implicitè: vt ea quæ pendent ex illis in bona & necessaria consequentia. Et sic omnia quæ explicitè habentur in articulis fidei, & in sacra scriptura ac determinationibus vniuersalis Ecclesiæ, vel possunt ab eis deduci in bona & necessaria cõsequentia, sunt de fide, & oppositа sunt hæreses. Ideo hæc esset hæretica, Christus non est risibilis: quia licet eius oppositа non explicitè contineatur in sacra scriptura: tamen oppositа potest deduci ex articulis fidei. Quia bene sequitur, Omnis homo est risibilis: Christus est homo: ergo Christus est risibilis. Hæc infidelitas siue hæresis subiectiuatur in intellectu, cum intellectus sit principiũ elicitiuũ actus infidelitatis: quẽadmodũ & fidei: quia oppositа habẽt fieri circa idem. Veruntamen quemadmodum fides pertinet ad volũtatem imperatiuè, & tanquã primũ motiuũ per piam affectionẽ: Sic etiam infidelitas pertinet ad volũtatem per impiam & malam affectionẽ. Infidelitas quidem Gẽtilium & Iudæorũ habet malã affectionem circa finem, qui est Christus, quem totaliter negãt. Hæresis autem nõ habet impiam aut malam affectionẽ circa finem. s. Christum, sed circa media: quia deficit in eligendo ea, quibus Christo assentiendum est: quia non eligit ea quæ sunt verè à Christo tradita: sed ea quæ sibi propria mens suggerit. & ideo hæresis est infidelitatis species, pertinens ad eos qui Christi fidẽ professi sunt. Ideo D.Hiero. dicit: Hęresis Grecè ab electione dicitur: quia. s. eam vnusquisq; eligit disciplinã, quam putat suo proprio iudicio esse meliorẽ: nõ autẽ disciplinã publicã, quæ diuinitus traditur. Et sic ad hæresim perfectam (quæ facit & denominat hominem hæreticũ) duo requiruntur. s. error in intellectu, & pertinacia malę electionis in volũtate: vt. s. nõ sit paratus corrigi, prout dictum est. ¶ Et quia hæresis habet quandam similitudinem cum secta, superstitione, & schismate: ideo contrahit quandoque nomen illorum. differunt tamen abinuicem. Quia secta importat diuisionem à communi sententia, circa quamcunq; materiam. vnde Philos. discedentes à communi opinione aliorum Philosoph. sectam facere dicebantur. Hæresis verò diuisionem & separationem importat: sed addit quòd sit cõtra veritatẽ catholicã. & sic hæresis potest dici secta, sed nõ ecõuerso. Superstitio autem importat superfluitatem & contrarietatem cõtra cultum Christianæ religionis, & per hoc etiã diuisionem. Sic etiam hęresis importat diuisionem & contrarietatem cõtra fidem, quæ est fundamentum religionis Christianæ: Sed schisma ex sua ratione importat diuisionem cõtra bonum commune. Hæresis superaddit: quia importat diuisionem & separationem contra bonum cõmune fidei, & Ecclesiæ vnitatẽ. & sic omnis hæreticus est schismaticus, sed nõ ecõuerso. Ex prædictis apparet primò, quòd hæresis diuiditur in hæresim simplicem siue imperfectam, & in hæresim perfectam. Hęresis simplex est, quãdo quis nõ totaliter discedit à fide, nec habet pertinaciam adiunctam, sed admittit correctionem. Hęresis perfecta est, quando est adiuncta pertinaciæ. de pœna illius dictum est versic. præced. Apostasia est, quãdo quis

Super epi. ad Galat.

Hæresis perfecta duo requirit.

Hæresis differt à secta & schismate.

Hæresis diuisio.

Apostasia quid.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tò aliter discedit à fide, vt inferiùs dicetur. Differentia est inter hæresim simplicem, & hæresim perfectam: quia hæresis simplex non nominat hominem hæreticum: & quia no habet adiunctam pertinaciam, sed admittit correctionem. Perfecta verò hæresis facit & denominat hominem hæreticum, & habet secum adiunctam pertinaciam: & nullo modo admittit emẽdam siue correctionem. Quid autem dicatur pertinacia, & quibus modis aliquis possit conuinci de ea, dictũ est. Secundò ex præmissis apparet quis sit hæreticus: ille. s. qui assentit pertinaciter alicui sententiæ contra veritatem catholicam. Aliqui verò sic definiunt hæreticum: Hæreticus est, qui relicta fide & Ecclesiæ doctrina, alicuius temporalis cõmodi gratia, & maximè gloriæ, falsas & nouas opiniones gignit vel sequitur, vt vel sic maneat ab Ecclesia diuisus. Tertiò apparet quòd hæresis habet tres proprietates: prima quia vt cancer serpit. Secunda, quia est morbus incurabilis, sciens quia subuertus est. Tertia, quia lites, diuisiones, & schismata generat. Audio scissuras esse inter vos, & ex parte credo, nam oportet hæreses esse.

1.5.§.7. ver.5.

Hæreticus quis dicatur.

Ad Titum 3.

1.Cor.11.

Ver. 9. DE CAVSA, ORIGINE, AC FINE HAERESIS ET HAERETICORVM.

PRimam hęresis causam, fontem, & originem Christus Mat.13. in parabola zizaniorũ, per quę hęreses significantur, ostendit inquiens, Inimicus homo (hoc est inimicus hominis) hoc fecit. Inimicus autem hominis est diabolus, cuius inuidia mors introiuit in orbẽ terrarũ. Ideo 1.Pet.5. Aduersarius vester diabolus circuit quærens quem deuoret. Diabolus enim primũ falsum dogma & primam falsam assertionem contra veritatem diuinam in paradiso terrestri semmauit. Dixerat enim Adæ Deus: De ligno sciẽtiæ boni & mali ne comedas: in quacũq; enim die comederis ex eo, morte morieris: Diabolus autem mulieri, suæ captiosæ interrogationi respõdenti, asseuerauit: Ne quaquam moriemini: sed eritis velut dij, scientes bonũ & malum. Ab eo tẽpore non cessauit falsas opiniones gignere, & schismata suscitare. Hic turrim Babel ædificari persuasit. Hic Dathã, Abirõ, & Chore, cõtra Moysẽ & Aaron cõcitauit. Hic se futurũ esse spiritum mendacij in ore prophetarum Achab dixit, & prævaluit. Hic tepore Christi hęresim Sadducęorum de resurrectione seminauit & fouit. Ideo Christus: ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit. Cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur: quia mendax est, & pater eius. s. mendacij. & Apostol. Timeo ne sicut serpens decepit Euam astutia sua: ita corrumpantur sensus vestri, & excidant à simplicitate, quæ est in Christo Iesu. Inducit autem diabolus hominem in infidelitatem & hęresim per liberminandi. Commune est enim omnibus fermè hæreticis propriam aucupari gloriam, magnáque ambire. Theobutes enim (quia episcopatus repulsam patiebatur) Ecclesiam cœpit perturbare, & omnia corrumpere. Valentinus etiam episcopatum ambiens, & frustratus, nouam hæresim cõtra Christi humanitatẽ cõfinxit. Nouatus cupiditate ductus, cùm in Ecclesia Episcopus esse nequiret, se ab aliis episcopum creare fecit extra Ecclesiam, vt episcopus hæresim suam introduceret. Apollinaris etiam vidẽs se cõtentiosum & in disputationibus triumphare, nouam hæresim adinuenit. Arrius gloriæ, laudis, nouitatisq; cupidus, praua de fide Christi proferre conatus est. Aerius quoque ambiens episcopatum, nec valens assequi, dixit presbyteros ab episcopis solo nomine differre. Ioannes Vviclef episcopatum Vigorien. ambiuit, quo frustratus Ecclesiam cœpit persequi. Tandem Lutherus, quia indulgentiarũ præco & commissarius esse nequiuit, eas esse nullas contendit, & cõtra Ecclesiam debacchatus est, omnésque ferè sopitas & damnatas suscitauit hęreses.

1.ap.1. Diabolus primã hæresim seminauit.

Gen.2.

Gen.10.

Ioan.8.

2.Cor.11

Libertas carnis est hæresiam via. Propriũ hæreticorum quid.

Ver. 10. DE VERSVTIIS HAERETICORVM.

OMnes hęretici hac vtuntur versutia (secundum D.Aug.) quòd conantur ex scripturis sacris perperam intellectis defendere & fulcire errores suos, atq; prauos mores: & in li. cõtra Donatistas. c.19. allegãs illud Ezech.16. Sumens de vestimentis meis fecisti tibi excelsa: Hæretici (inquit) ad imagines fantasmatum suorum (quibus voluptari carnalis anima delectatur) cõuertunt omnia sacramenta & verba sacrorum librorum: quasi grande & non vitiosissimum dicẽdi genus sit, deprauare sentẽtias, & ad volũtatẽ suã scripturã trahere repugnãtẽ, vt D. Hiero. ait in epist. ad Paulinũ. c.6. & D.Pet. dicit, D.Pauli epistolas ab indoctis & instabilib⁹ deprauari, sicut & cæteras scripturas, ad suã ipsorũ pditionẽ. Plerũq; trũcatè allegãt, vt magis appareãt, & reprobatas afferũt stris tẽporibus in lib. cui titulũ appositerũt, Vnio dissidentiũ. Tertulia. aduersus Valẽtinianos aliã versutiam detegit, dicens: Hęretici nil magis curãt, quàm occultare vel dissimulare in oculis circunspectorum ea quæ prędicãt, & paulatim in angulis coram incautis detegere. Vnde in historia Ecclesiast. lib.7.c.25. dicitur, quòd Paulus Samosatenus suã hęresim nunc occultare, nũc dissimulare conabatur. Hac vtũtur nũc Lutherani & neoterici hęretici, vt nõ possint cõuinci, ac etiã versutia Arrij, qui vt habetur in hist. Tripar. li.5.c.34. & 42. Ne nobiscũ cõpelleretur fateri homousiõ, hoc est eiusdem substãtiæ siue cõsubstãtialem patri filiũ, petebat submoueri quæstiones & inquisitiones. Licet Christus cõtra Scribas & Pharisęos eis vsus fuerit. Sic hodie viuacissimas rationes quas soluere nequeunt, sophismata vocãt. Tergiuersationibus & dolosis æquiuocationibus, si vrgeantur, euadere nitũtur, omnia ambigua, inuoluta, adumbrata, prõptè proferũt, vt nõ facilè eorũ sententia innotescat. Inde dolis insidiãtur, vt nõ nisi docti & in eorum versutiis exercitati, eos varam Innocen. papa, dixerit: Dãno eos qui dicũt peccatũ Adæ ipsi soli obfuisse, & nõ generi humano. Dãno insup q̃ infantes nup nati in eodẽ essent statu, in quo Adã fuit ante peccatũ. Hãc audiẽs Innocent.

Lib.1. de Trinit.c.5. Omnes hæretici niuntur ex sacris literis cõfirmare suas hæreses.

Versutia Arrij. In 2. con. epist. Pela.

Versutia Celestini.

Innocẽt. confessionem, existimauit eũ sentire secundũ verã Ecclesiæ fidẽ, quòd Adam traduxisset originale peccatum in posteros, quódque egeant infantes baptismate. Ipse verò Celestinus cùm in sua recepisset conuenticula, liberius loquens ait: Adam obfuit humano generi, solùm dando inobedientiæ exemplum, nõ autẽ peccatum originis in posteros transfundendo. Dixitque infantes abluendos baptismate sacro, non vt deleatur peccatum aliquod: (nam illud nullum esse putabat) sed vt consequi valeant regnum cælorum, propter Domini sententiam dicentis: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, &c. De eorum obscuritatibus simulatis: vide Irenæũ aduersus hæreses, lib.1.cap.5. Hiero. de Praga, cùm ei impouneretur quòd dixisset panem manere post cõsecrationem Eucharistiæ, verum est (inquit) apud pistorem: tamen re vera erat illius sectę. Valden. interrogati, vtrum in sacramento altaris esset verum corpus Christi, dixerunt quòd sic, propter verbum domini dicentis: Hoc est corpus meum. Vbi autem vrgebantur, dicebãt ibi esse corpus Christi non in veritate, sed in figura, sicut Ioannes fuit Helias. In historia tripartita habes dõlum Arrij. qui percontatus ab imperatore, si decreta Niceni concilij vellet seruare: ille nil immoratus, repente se subscripsit. Cúmque imperator illi iusiurandum inferret, mox iurauit se credere quod scripserat, scilicet sectam suam quam in charta scripserat, & sub ala sua occultam tenuerat, & se iurasse verum credidit: licet imperator de subscriptione Niceni cõcilij inquisisset. De eorum versutia D.Hiero. in Apologia cõtra Origẽ. epist.52. Si (inquit) hæretici vrgeri cœperint, aut subscribendum eis fuerit, aut exeundum de Ecclesia, miras strophas videas. Sic verba temperant, sic ordinem vertunt, & ambigua quæque concinnant, vt nostrã & aduersariorũ fidẽ teneãt: vt aliter catholicus, aliter hæreticus, quasi non eodem spiritu, & Apollo Delphicus atque Lixias oracula fuderit Cręso & Pyrrho, diuersis tẽporibus, sed pari illudẽti strophа. Exẽpli causa pauca subiiciã. Credimus (inquiunt) resurrectionem futurã corporum. Hoc si bene dicatur, pura cõfessio est: sed quia corpora sunt cœlestia & terrestria, ponunt corpus: vt orthodoxus audiens carnem putet, hęreticus vt spiritũ recognoscat. Hæc prima eorum decipula. Quæ si deprehensa fuerit, instruũt alios dolos, & innocentiã simulant, & malitiosos nos vocant, quasi simpliciter credentes, aiunt: credimus resurrectionem carnis. Quid quęris amplius? Et in peruersum studiis commutatis, nos Sycophantæ, illi simplices appellantur. Quòd si obdurauerit frontem, & vrgere cœperis carnẽ digitis tenens, an ipsam resurrecturam dicãt quæ tangitur, quæ cernitur, quæ incedit & loquitur? Primò rident, deinde annuunt, dicentibusque nobis vtrũ capillos & dentes, pectus & ventrem, manus & pedes, cæteróque artus resurrectio exhibeat: tunc vero risu se tenere non possunt, cachinnisq; solentes ora, tõsores nobis necessarios, & placentas, & medicos, & sutores ingerunt: vltróque interrogant, vtrũ credamus & genitalia vtriusq; sexus resurgere. Nostras genas hirtas, fœminarum lenes fore, & habitudinẽ corporis pro maris & fœminæ distinctione diuersam. Quod si dederimus, statim expetunt vuluam & critũ, & cæteta quæ in vẽtre & sub vẽtre singula mẽbra negãt, & corpus quod cõstat ex mẽbris, dicũt nõ resurgere. Hactenus D.Hiero. His termonibus inuolutis concinnationibúsque mẽdosis hæresiarchæ Ecclesiã Christi lacerant atq; corrumpere nituntur. Has strophas facilè est inuenire in Lutheranis, pręcipuè circa fidei iustificationẽ. Si vrgẽatur quòd fides potest absq; charitate & gratia esse, respõdent illã nõ iustificare, sed quæ per dilectionẽ operatur. Si dilectio, spes, pœnitentia, & opera aliarũ virtutum adducantur, dicũt quòd fides omnia necessaria ad iustificationem includit, cõformiter ad D.Paul. dicentem: Sãcti per fidẽ vicerũt regna, operati sunt, &c. Si dicatur quòd D.Pau. dicit opera prædicta ex fide originari, & ideo non sequitur: Radix gignit fructus, ergo sola radix gignit fructus: Ridẽt, vocãt sophistas, & oblatrãt, cõuitia penè innumera cõfingẽtes. Et in suis cõuenticulis & apud simplices solã fiduciã iustificare dicũt, pœnitentiam omnino abnegantes. Si præueniãtur in iudicio, ab initio fugam mutato habitu prętidium arbitrantur. Si capiantur ad corpus & super impositis interrogentur, potenter contempto iuramento quicquid etiam si corã testibus dixerint, inficiãtur. Si accarentur testes, friuolas adducunt obiectiones & cõuitia, & per cõplices minis ac aliis inordinatis & illicitis mediis testes subornare & corrumpere conãtur. Si cõuincantur, glosant ad bonum sensum, vt dictum est, vt vẽl sic elabi possint: & ad hanc insaniam venerunt, vt veros catholicos & Ecclesiæ authoritatem obseruantes, eorúmq; errotibus contradicentes, nõ vereantur publicè hypocritas, Pharisæos, & hæreticos prædicare. Quare monendus est populus, ne tales qui ab Ecclesiæ catholicæ fide, & ritibus vniuersaliter obseruaris discrepãtia prædicantes aut annuntiantes audiant, aut in domos suas recipiant, aut eis aue dicant, prout monuit D.Ioan. in sua secunda canonica: Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam (s.ab Ecclesia receptã) non affert, nolite recipere eum in domũ, neque aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi aue, cõmunicat operibus eius malignis. & Rom.16. Rogo autẽ vos fratres, vt obseructis eos qui dissensiones & offendicula præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt: & declinate ab illis. Huiusmodi enim Christo domino nõ seruiunt, sed suo ventri. Et per dulces sermones seducunt corda innocentiũ. & Gal.1. Sed licet nos aut Angelus de cœlo euangelizet vobis præterquàm quod euangelizauimus vobis (s.explicitè vel implicitè) anathema sit. Sicut prædiximus, & nunc iterum dico vobis: Si quis vobis euangelizauerit præterquam (hoc est cõtra id) quod accepistis, anathema sit: & ad Timot. Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & ei quæ secundum pietatem (scilicet matris Ecclesiæ) est doctrinæ, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones & pugnas verborum, &c. Et in fine eiusdem capi. O Timothee depositum custodi, deuitans prophanas vocum nouitates, & appositiones falsi

Dolus Arrij.

Heb.11.

1.Tim.6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioan.15. falsi nominis scientiæ:quam quidam appetentes circa fidem exciderunt.Christus enim dixit:Attendite à falsis prophetis,dedit signa quibus possint cognosci:A fructibus (inquit)eorum cognoscetis eos.Primus fructus eorum est hypocrisis & simulatio.Veniunt(inquit)in vestimentis ouiũ, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.Ab Apost.2.Cor.11.vocantur operarij subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi.Suis affirmatiuis gloriam Dei simulant, & quædam recta docent:sed suis negatiuis Deum ignorant.& veluti cauda scorpionis mordent morsu amarissimo : nihil magis annuntiant quàm Christum.& nihil magis odiunt quàm Christi imitationem:quãuis Christus dixerit,exemplum enim dedi vobis,vt quem admodum ego feci,ita & vos faciatis.Et Luc.14. Si quis vult venire post me abneget semetipsum,& tollat crucem suã,& sequatur me.Si perscrutari velis singula,facile reperies vitam illorũ cum vita Christi ex diametro pugnare, & verificatur illud:Cõfitentur se nosse Christum,factis autẽ negãt.Christus enim abnegauit semetipsum, ipsi sunt seipsos amantes,& de se præsumẽtes. Christus humilis,ipsi elatissimi,omnium aliorum etiã sanctorũ cõtemptores.Christus ieiunauit & austerã vitam duxit,ipsi aduersantur ieiuniis,& voluptuosissimam ducunt vitam.Pauperes cõmendãt,& ipsi illorũ bona iniquè detinẽt & rapiũt: fidem prędicant,& infideliter viuunt:ab initio semipleno ore loquuntur hæreses,deinde altè prędicant,& ne reprehendi possint,submisse glosant quæ dixerũt,vel negãt,vel tergiuersantur,in latebris ambulant.sub caminis prædicant,nõ vt Christus & Apostoli,qui palàm loquebãtur mũdo, & cõstanter affirmabant, hi autem(vt dictum est)inficiantur in signum euidẽtissimum falsitatis.

Luciferanorũ vita ex diametro pugnat cum Christo. Ad Titum.

Ver. 11. DE APOSTASIA.

2.2.q.12. Apostasia quid & quotuplex.

QVartus gradus siue quarta species infidelitatis dicitur Apostasia:quæ nil aliud est,quàm retrocessio:& opponitur cõiunctioni.Et quia tripliciter potest quis cõiungi Deo:ita tripliciter disiungi & retrocedere ab eo,& sic est triplex apostasia:primò cõiungitur homo Deo per fidẽ & ideo quando quis totaliter recedit à Deo,& totaliter negat fidẽ.est apostata à fide.Secundò homo coniungitur Deo per debitam & subiectam voluntatem,ad obediendũ præceptis eius.Et retrocessio à diuina obedientia,est apostasia ab obedientia. Hæc virtualiter inuenitur in omni peccato,formaliter autem quando contrauenit præceptis Dei vel Ecclesiæ ex contemptu. Aliquãdo præcipere,& talis vt hæreticus debet puniri,vt in c.Nulli fas est.19.dist.Tertiò coniungitur homo sacrum ordinem,& si quis retrocedat,talis retrocessio dicitur apostasia à religione vel sacro ordine,vel à clericatura.Verum quia istæ coniunctiones sunt quodam modo subordinatæ,& vna præcedit aliam:ideo potest esse aliquis apostata à clericatura,& tamen non erit apostata ab obedientia. Item potest esse aliquis apostata ab ordine sacro & religione qui non erit apostata à fide.Sed cùm fides sit prima coniunctio,remota illa remouerẽtur sequentes.Ideo Apostasia à fide cõtinet eminenter alias. Et prætereà Apostasia simpliciter & absolutè atque antonomaticè dicitur Apostasia à fide:deinde de Apostasia à totali obedientia Ecclesiæ:vt schismatici, deinde de Apostasia à religione & ordine sacro.¶ Apostasia à fide differt ab aliis speciebus infidelitatis:quia aliæ species vel non recedunt à fide susceptа,vel non totaliter. Et quanuis infidelitas secundum seipsam non repugnet dominio,vt dictũ est:& aliqui fideles seruierint infidelibus,Ioseph Pharaoni, Daniel Nabuchodonozor : Apostasiæ tamen infidelitas authoritate Ecclesiæ priuat apostatam dominio. Et licet Iuliano apostatæ aliqui milites subseruierint : hoc ideo patiebatur Ecclesia,quia nondũ habebat potestatem compescendi principes terrenos:& sic tolerauit. Apostasia à clericatura & religione, nondum facta professione,potest esse absque peccato, ac etiam à minoribus ordinibus per secundas nuptias,vel bigamiam.Si tamen fieret ex sola libidine laicandi,& ex cõtemptu clericatus,non posset excusari à peccato:cùm dixerit,Dominus pars hæreditatis meæ,&c. Apostasia autem ab ordine sacro aut à religione professa,quando quis totaliter recessit ab ordine vel religione, habitum ordinis vel religionis dimittendo,aut à monasterio recedendo, cum intentione amplius nõ reassumendi vel reintrandi. Et talis non potest esse absque mortali propter contemptum voti impliciti in sacro ordine, vel expliciti in professione. Tales sunt excommunicati, & tenentur reuerti ad ordinem vel religionem:& si non reuertantur, quanuis absoluantur ab excõmunicatione,sunt in statu damnationis,iuxta illud Luc.17.Nemo mittens manum ad aratrum,& respiciens retro,aptus est regno Dei. Si verò habitũ ad horam vel breue tempus ex causa rationabili dimitterent aut immutarent,vt in cella propter æstum,aut dormitionem,aut balneationẽ,vel etiã extra cellam in via publica,propter timorem hostium seu inimicorum,aut causa vitandi maius scandalum,nõ peccarent.Si autem absque causa rationabili,vel propter malum finem,vt liberiùs dissoluãtur,peccarẽt mortaliter,& essẽt excõmunicati,etiã si haberẽt,ppositũ reassumẽdi vel reintrãdi. Mitius tamẽ esset cũ eis agendũ,quàm cũ illis qui absq; animo redeũdi vel reintrãdi hoc facerẽt.

Apostasia ab ordine.

An & quãdo liceat religioso professo dimittere habitum.

§. 6. DE BLASPHEMIA.

2.2.q.13. Blasphemia quid.

SEcundum vitium oppositum fidei,& quantũ ad actum exteriorẽ,qui est confessio fidei & excellentiæ ac bonitatis diuinæ vel Sãctorũ eius,dicitur Blasphemia:quæ nihil aliud est, quàm derogatioali cuius excellentis bonitatis diuinæ vel Sanctorum. Derogatio enim excellentiæ aut bonitatis viuentium in mortali corpore,dicitur detractio,& non blasphemia,cùm non sint in firmo statu magnæ excellentiæ.Verùm quia bonitas diuina in infinitum excedit excellentiam & bonitatem Sanctorum:ideo blasphemia simpliciter & absolutè,siue antonomaticè dicitur derogatio excellentiæ

excellentiæ ac bonitatis diuinæ,& per quandam analogiam & ex consequenti,Sanctorum : & fit quadrupliciter.Primò attribuendo Deo quod ei non cõuenit:vt cùm dicitur quòd malè & iniustè facit,vel quòd alio modo agere deberet,aut aliquid huiusmodi.Secundò,negando quod ei conuenit,scilicet misericordiam,omnipotẽtiam,gubernationem,aut aliquid huiusmodi. Sicut cùm dicitur:Deus nõ curat de nobis,aut in despectu Dei,vel(vt aliqui Hispani)põderet Deo,vel Deus non posset hoc facere.Quæ enim implicant contradictionem,non sunt factibilia.Ideo cùm non sit propter defectum potẽtię Dei,sed propter defectum potentiæ passiuæ rei:non est dicendum, Deus non potest facere:sed quòd hoc ex se habet vt fieri non possit.Tertiò committitur blasphemia, quãdo attribuitur creaturæ quod soli Deo cõuenit:Puta si diceretur quòd diabolus est omnipotens,aut quòd fatum regit omnia,aut aliàs quouis modo. Quartò committitur blasphemia in sanctos,verbo vel facto,iniuriã arrogando.& sicut honor qui fit imagini,exhibetur imaginato(vt suprà dictũ est cùm de adoratione ageretur:) sic iniuria quæ fit imaginibus Sanctorum aut reliquiis eorum,irrogatur Sanctis,& dicitur blasphemia in Sanctos. Si prædictæ derogationes sint per intellectum vel affectum tantum,& consistãt duntaxat in corde,dicũtur cordis blasphemiæ: Si autem exterius prodeant per locutionem,dicuntur blasphemiæ oris: Si verò per facta,dicũtur facta blasphema,ea precipuè quæ sunt contra sacramenta,singulariter autem cõtra sacramentum Eucharistiæ,quod est excellentissimũ.¶ Blasphemia prohibetur secũdo præcepto primę Tabulæ. Quia magis assumit nomen Dei in vanũ qui blasphemat,quàm qui sine causali rationabili Deum inuocat:sicut amplius cõtrauenit huic præcepto,Non furtum facies,qui rapit,quàm qui furatur. Blasphemia ex suo genere est peccatũ mortale,cùm puniatur morte,Leuit.24. Qui blasphemauerit nomen domini,morte moriatur.Hoc tamen intelligẽdum est,si ex deliberatione procedat: quia aliter dicendum est,si ex subreptione vel absque deliberatione proueniat.Quod fieri potest quando aliquis non aduertit illud quod dicit,esse blasphemiam:quod potest cõtingere,cùm subitò ex aliqua passione in verba imaginata prorumpit,quorum significationem non considerat. & tunc est peccatũ veniale,nec habet propriè rationem blasphemię nisi materialiter. Si verò aduertat & cõsideret ad significata verborũ,non excusatur à mortali:sicut nec ille qui ex subito mõtu iręaduertens aliquẽ occidit iuxta se sedentem.quia tunc cùm aduertenter facit,non est motus primò primus,neque secundò primus,imò est sufficienter deliberatus:& passio videtur imperata.Idem dicit D.Thom.de peccatis.¶ Blasphemia simpliciter loquendo,est peccatum grauissimum in genere suo,quia cõtra Deum directè & immediatè.Et licet homicida adferat maius nocumentum proximo,quàm blasphemus Deo:quia tamen in grauitate culpæ magis attenditur intentio voluntatis peruersæ,quàm affectus operis:blasphemus grauius peccat.Est etiam blasphemia grauius periurio,vt dicit Gl.super illud Ephes.4.Blasphemia tollatur à vobis:qui enim peierat,non dicit neque asserit aliquod malũ de Deo:sed Deũ adhibet testem falsitatis,non tanquam æstimans Deum esse falsum testem,sed tanquã sperans quòd Deus super hoc non testificetur per aliquod euidens signũ.Canonistæ videntur identificare blasphemũ cum maledico, quia habent rubricam de Maledicis,& capitula loquũtur de blasphemis,qui etiam maledicunt siue malè loquuntur de Deo & Sanctis.Theologi tamen dicũt Maledicum esse nomen generalius:accipiunt enim Maledicũ largè pro omni eo qui malè dicit siue loquitur in iniuriã cuiuscũque.Et sic furo & detractor,conuitiator & contumeliator,sunt maledici.Specialiter verò accipiũt maledicum pro eo qui malè loquitur de Deo & Sanctis imprecatiuè siue despectiuè:Blasphemum autẽ omnem malè loquentẽ de Deo,siue enunciatiuè,siue imprecatiuè.Ex præmissis apparet primò,quòd blasphemia diuidi potest in tres species,scilicet enuntiatiuã,maledicam,siue imprecatiuã,& turpiloquam:quæ cõmitti dicitur,quando aliqui indignati resonant verba Dei aut Sanctorum,quæ videntur pudenda,vt nonnulli scelerati in Italia,vel cùm adducunt mẽbra quæ non habent:& sic ante incarnationẽ Christi fuisset blasphemia enũciatiua,dicere per caput vel per sanguinẽ Dei. Nunc autẽ postquàm Verbũ caro factũ est,nõ dicitur blasphemia enũciatiua:quia nihil Deo attribuitur quod nõ habeat,saltẽ per cõmunicationẽ idiomatũ:sed dicitur blasphemia turpiloqua, quia turpiter & irreuerẽter talis loquitur de Deo:& habet magnã affinitatẽ cũ maledica,& est acerrimè punienda.& D.Ludouicus taliũ linguas faciebat cauterizare,vt habetur in eius legenda.

Iniuria factæ Sanctorũ imaginibus dicitur blasphemia.

Blasphemia prohibitio. Blasphemia quale peccatum.

Blasphemia triplex.

Ver. 1. DE BLASPHEMIA IN SPIRITVM SANCTVM.

A SPecialem blasphemiam in Spiritum sanctũ posuit Christus,dicens:Omne peccatũ & blasphemia remittetur hominibus:Spiritus autem blasphemię non remittetur.Et quicũque dixerit verbũ in Filium hominis,remittetur ei.Qui autẽ dixerit verbũ cõtra Spiritum sanctum,non remittetur ei,neq; in hoc seculo nec in futuro.& iterum:Amen amen dico vobis,q̃ omnia dimittentur filiis hominum peccata & blasphemiæ quibus blasphemauerint. Qui autẽ blasphemauerit in Spiritum sanctũ,non habebit remissionẽ in æternũ,sed reus erit æterni delicti, quoniã dicebant,immundũ spiritum habet.¶ Ad cuius euidẽtiam sciendum est,q̃ peccatum in Spiritum sanctum dicitur dupliciter.Primò quãdo dicitur aliquid blasphemũ in Spiritum sanctum, prout est nomẽ essentiale conueniẽs toti Trinitati,iuxta illud :Spiritus est Deus.Et sic non differt blasphemia in Spir. sanctũ à blasphemia in filiũ,cũ vterque sit Deus & spiritus sanctus.Alio modo dicitur peccatũ in Spiritũ sanctũ,prout Spiritus sanctus est nomẽ vnius personę in Trinitate:& tũc distinguitur à blasphemia in Filiũ hominis.Christ⁹ enim operabatur quędã humanitus comedẽdo,bibẽdo,& alia huiusmodi faciẽdo:& quędã diuinitus dęmones eiiciẽdo,mortuos suscitãdo, &

2.2.q.14. Matth.12.

Mar.3

Peccatum in Spiritũ sanctum dupliciter considerat. Ioan.14

Universidad de Deusto
Biblioteca

& peccata remittẽdo,virtute propriæ diuinitati:,& per operationẽ Spiritus ſancti,quo ſecundum humanitatem erat repletus:Iudæi autẽ primò dixerũt blaſphemiã in filium hominis, cùm dicebãt eum voracẽ,potatorem vini, & Publicanorũ amatorẽ.Poſtmodũ blaſphemauerunt in Spiritum ſanctũ,cùm opera quæ ipſe operabatur virtute proprię diuinitatis,& per operationẽ Spiritus ſancti,attribuebãt principi dæmoniorũ.Ideo dicũtur blaſphemaſſe in ſpiritũ ſanctũ.D.Aug. vocat blaſphemiam ſiue peccatũ in Spiritum ſanctum, finalem impœnitentiã ſiue perſeuerãtiam vſque ad mortem incluſiuè:quę dicitur peccatũ in Spiritum ſanctũ,quia eſt cõtra remiſſionem peccatorum, quæ attribuitur ſpiritui ſancto.Nec prædicta dixit Chriſtus Iudæis,quaſi ipſi peccarent hoc modo contra Spiritum ſanctũ, nondum enim erant finaliter impœnitẽtes:ſed admonuit ne raliter loquentes ad hoc peruenirent,quod in ſpiritũ ſanctũ peccarent,hoc eſt perſeuerarẽt in peccatis vſque ad mortẽ incluſiuè:quia poſt mortẽ nõ remitteretur.& hoc modo debet intelligi quòd peccatũ in ſpiritũ ſanctum eſt irremiſsibile. Alij dicunt blaſphemiã & peccatũ in ſpiritum ſanctũ eſſe,quãdo quis peccat cõtra appropriata Spiritui ſancto. Sicut enim Patri appropriatur potentia,& Filio ſapientia:ſic Spiritui ſancto bonitas. Ideo dicũt peccatũ ex infirmitate eſſe in Patrẽ,ex ignorãtia in Filium,& ex malitia in ſpiritũ ſanctum.¶ Peccatũ autẽ dicitur ex malitia, quãdo ſcienter ex ipſa electione mali quis peccat. Quod cõtingit dupliciter. Vno modo ex conſuetudine ſiue ex inclinatione habitus mali,qui dicitur vitiũ.Et ſic non eſt idem,peccare ex malitia, & peccare in ſpiritũ ſanctum. Alio modo contingit ex eo q̃ quis per contemptũ abiicit & remouet id quod electionem malã poterat impedire:puta ſpem & timorem,quæ ſunt effectus & dona Spiritus ſancti in nobis:ſicut & bona inſpiratio,remorſus conſcientiæ,redargutio,& alia huiuſmodi.& ſic peccare ex malitia eſt ſcienter & aduertẽter complacere in peccato cognito, & reſiſtere Spiritui ſancto:& hoc dicitur peccatũ in Spiritũ ſanctũ.quod quidẽ poteſt dici irremiſsibile,nõ q̃ nullo modo remittatur,ſicut de finali impœnitẽtia dictum eſt, ſed quia difficulter remittitur,vel quia quãtũ eſt de ſe, nõ habet meritũ,aut cauſam remiſsibilitatis,ſiue q̃ remittatur.

Peccare ex malitia eſt peccare in Spiritum ſanctum.

Ver. 2. DE SPECIEBVS PECCATI IN SPIRITVM SANCTVM.

2.2.q.14.ar.3.

MAgiſter ſentẽtiarum in 45.diſt.2.dicit q̃ ſex ſunt ſpecies peccati in Spiritum ſanctum,ſcilicet deſperatio,præſumptio,impœnitẽtia,obſtinatio,impugnatio veritatis agnitæ,& inuidentia fraternæ gratiæ. Prædictæ autem ſpecies aſsignantur peccato in Spiritum ſanctũ,prout dicitur ex electione & ſecũdo modo:quia homo impeditur ab electione peccati per ſpem,quæ conſurgit ex conſideratione diuinæ miſericordiæ peccata remittentis, & præmiantis bona: & hoc tollitur per deſperationem. Item auertitur homo ab electione peccati per timorem, qui conſurgit ex conſideratione iuſtitiæ diuinæ punientis peccata:& hic tollitur per præſumptionẽ,dum ſcilicet aliquis præſumit ſe poſſe gloriam adipiſci ſine meritis,vel veniam ſine pœnitentia,vt Lutherani. Retrahimur etiam à peccato per agnitionem veritatis,cõtra quod opponitur impugnatio veritatis agnitæ,dum ſcilicet aliquis veritãtem fidei agnitam impugnat,vt licentius peccet. Impedimur etiã ab electione peccati per auxilium interioris gratiæ,contra quod opponitur inuidentia fraternæ gratiæ,dum ſcilicet aliquis non ſolùm inuidet perſonæ fratris,ſed etiam inuidet gratiæ Dei creſcenti in mundo. Retrahimur pariter à peccato per conſiderationẽ inordinationis & turpitudinis peccati commiſsi, iuxta illud: Vide quàm vilis & abominabilis facta es iterans vias tuas.& quo ad hoc opponitur impœnitẽtia, non vt ſignificat permanentiam in peccato vſque ad mortẽ:(quia tunc non eſt ſpeciale peccatum,ſed quædã peccati circunſtãtia:)ſed prout ſignificat propoſitum non pœnitẽdi. Conſideratio autem paruitatis & breuitatis boni quod quis in peccato quærit,retrahit hominem à peccato,& inducere ſolet ad hoc quòd voluntas non firmetur in peccato,iuxta illud:Quem fructum habuiſtis tũc in illis,in quibus nunc erubeſcitis? & hæc tollitur per obſtinationem,quando ſcilicet homo firmat propoſitũ ſuum in hoc quod peccato hæreat.& de his duobus vltimis Hiere. Nullus eſt qui agat pœnitentiã ſuper peccato ſuo,dicẽs: Quid feci?quantum ad primum: Omnes conuerſi ſunt ad curſum,quaſi equus impetu vadens ad prælium.quantum ad ſecundũ. Obſtinatio tamen in hac via non eſt perfecta,ſicut in damnatis, qui ſic ſunt in malo formati,vt non poſsint diuelli. Sed in via voluntas hominis eſt deambulatoria,flexibilis,& mutabilis vſque ad mortẽ:ideo nõ poteſt propriè eſſe obſtinatio,ſed obduratio: ſicut de Pharaone legimus, Induratum eſt cor Pharaonis. de cauſa verò & quomodo differant, execratio, aggrauatio,induratio, & obſtinatio, ampliùs dicetur c.18. ver. 5.

Seu ſpecies peccati in Spiritum ſanctum

Hierem. 3

Rom. 6

Hierem. 2

Exod.7 & 9

2.2.q.79.art. 3.ad 4

Ver. 3. DE PRAECEPTIS FIDEI.

2.2.q.16

Hebr.11

IN lege antiqua non ponuntur præcepta de fide,cùm lex non imponatur niſi ſubditis. Prima autem ſubiectio hominis ad Deũ eſt per fidẽ,iuxta illud:Accedentẽ ad Deũ oportet credere. Ideo fides præſupponitur ad legis præcepta.Et propterea Deus Exo.20.id quod eſt fidei,præmittit ad legis præcepta,cũ dicit:Ego ſum dominus Deus tuus.Et Deute.6. Audi Iſrael, Dominus Deus tuus vnus eſt:& ſtatim incipit agere de præceptis. Ideo Apoſt.nominat legẽ antiquã,legẽ factorũ,& diuidit eã contra legẽ fidei,hoc eſt euangeliũ quod præcipit fidem:Qui crediderit, &c. Et alibi:creditis in Deum:& in me credite. Et Heb.11. Sine fide impoſsibile eſt placere Deo. C

Rom. 1

Mar.vlt. Ioan.14

DE SPE THEOLOGA. CAP. XI.

2.2.q.17

SEcunda virtus Theologa dicitur Spes,quę quo ad actũ cõmuniter ſic definitur: Spes eſt certa expectatio futuræ beatitudinis ex gratia & meritis proueniẽs, quãtũ ad ipſam rem ſperatam:quia quo ad habitum non prouenit ex meritis,ſicut nec fides:donũ enim Dei, eſt ſuper D

eſt ſupernaturale,à Deo nullis præcedentibus meritis gratuito datum,ſicut & fides, ne quis glorietur. Quo ad habitum autem ſic definitur: Spes eſt virtus theologa, à Deo in voluntate infuſa, qua homo inclinatur & diſponitur ad certitudinaliter expectandam futuram beatitudinem,mediante auxilio gratiæ Dei,qui dabit facere opera meritoria ad illam cõſequendam. ¶ Ex præmiſsis apparet quòd ſpes quę eſt paſsio,nõ eſt virtus theologa:quia quis ea malè vti poteſt. Prętereà quia ſpes,quæ eſt paſsio,eſt actus appetitus iraſcibilis:& ſpes theologa eſt habitus voluntatis, quæ habet Deum pro obiecto,& nõ bonum ſenſibile,prout ſpes quæ eſt paſsio. Notãdum tamẽ quòd obiectum ſpei eſt duplex.ſ.materiale & formale. Obiectum materiale principale & primarium, eſt beatitudo æterna: minus principale vero & ſecundarium ſunt ea quæ conducunt ad vitam æternam. Poſſumus enim ſperare à Deo bona præſentis vitæ,inquantum conducunt ad vitam æternã. Sicut enim fides principaliter reſpicit Deũ,ſecũdariò ea quæ ordinãtur ad ipſum:ſic ſpes, & quãuis dicatur quòd vita æterna in cor hominis nõ aſcendit comprehenſiuè: quia nõ poteſt perfectè ab homine cognoſci in hac via: poteſt tamen cadere apprehenſiuè,ſaltem ſecundum cõmunem rationem boni perfecti,& hoc modo ſpes in ipſam cõſurgit. Vnde Apoſt. Hebr.6. ait: Spes incedit vſque ad interiora velaminis:quia id quod ſperamus, eſt adhuc nobis quaſi velatũ. Ideo cùm peruenerimus,ceſſabit ſpes,ſicut & fides. Iuxta illud Rom.8. Spes quæ videtur,nõ eſt ſpes:Nã quod videt quis,quid ſperat? & 1.Cor.13. Cùm venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. Obiectum formale ſpei eſt auxilium gratiæ Dei. Et ſic ſpes innititur omnipotentiæ & miſericordiæ Dei,per quã dantur fieri merita ad eã cõſequendã. Et cùm auxilium pertineat ad cauſam efficientem & mouentem,& in cauſis efficientibus inueniatur principale mouens,& ſecundariũ. & Deus ſit primum & principale mouẽs,ac collator omnium bonorum,& maximè beatitudinis: ſequitur quod in ſolo Deo principaliter ſperare debemus, & nõ in aliqua creatura:cùm nulla talis poſsit hominem beatificare. Ideo Hiere.17. Maledictus homo qui cõfidit in homine.ſ.primò & principaliter. Licitum tamen eſt ſperare in homine aut Angelo, ſicut de agẽte & mouente ſecundario & inſtrumentali,per quod quis iuuatur ad bona in beatitudinem ordinata cõſequenda. Et hoc modo ad Sanctos cõuertimur:& ab hominibus etiam aliqua petimus & ſperamus. Vnde vituperantur illi,de quibus aliquis cõfidere nõ poteſt ad auxilium ferẽdum. Spes cõſequitur fidem, ſic quòd nõ poteſt exire in actũ abſque actu fidei. Nec obſtat quòd actus fidei gratia informatus ſit meritorius:quia nõ requiritur quòd omnis actus meritorius habeat ſpem præcedentem:ſufficit enim quòd habeat cõcomitãtem. De habẽtibus ſpem,& de augmẽto & corruptione ſpei,proportionabiliter dicẽdum eſt,ſicut dictum eſt de fide c.10. §.3.ver.5.& 6. Ex quibus apparet quòd ſpes & fides non ſunt ſemper ſimul: & quòd ſpes abſque fide corrumpi poteſt, licet non è conuerſo.

Spes quid.

Obiectum ſpei materiale.

1.Cor.2.

§. 1. DE VITIIS SPEI OPPOSITIS.

A SPei Theologicæ opponuntur duo vitia.ſ.deſperatio & præſumptio. Deſperatio eſt diffidentia de aſſequenda beatitudine, propter defectum gratiæ & meritorum propriorum: vt cùm quis æſtimat ſe damnandum,quia non credit Deum illius miſerturum,nec intendit cõuerti. Deſperatio eſt grauiſsimum peccatum.ſ.in genere ſuo,& homini periculoſiſsimũ, iuxta illud: Plaga mea renuit curari. Et Hiere. 3. Inſanabilis fractura tua, peſsima plaga tua. Et ſic deſperatio eſt grauius peccatum peccatis oppoſitis virtutibus moralibus, propter nobilitatem obiecti, à quo auertitur principaliter & directè. Eſt tamen ſecundum ſe minus peccatum quàm infidelitas & odium Dei, quæ ſunt contra Deum: deſperatio verò contra ſe. Infidelitas enim prouenit ex hoc quòd voluntas hominis ipſi diuinæ bonitati contrariatur:deſperatio autem à ſe,ex quo homo non ſperat ſe bonitatem Dei participaturũ. Sed ſi comparetur deſperatio ad illa duo peccata, ex parte noſtra eſt periculoſior: quia per ſpem retrahimur à malis,& inducimur ad bona conſequenda, & ideo ſublata ſpe, homines effrenatè labuntur in vitia, & à bonis operibus retrahuntur. Vnde ſuper illud: Si deſperaueris lapſus in die anguſtiæ,minuetur fortitudo tua, dicit Gl. Nil eſt execrabilius deſperatione, & Iſid. ait: Patrare flagitium mors animæ eſt,ſed deſperare eſt deſcendere in infernum.

2.2.q.20. Deſperatio quale peccatum ſit.

Prouer.14. In lib.de ſum. bo.

Ver. 1. DE REMEDIIS CONTRA DESPERATIONEM.

B POtiſsimum remedium contra deſperationem eſt cõſideratio infallibilis promiſsionis Dei,quã pollicitus eſt per Ezech. Quacunque hora ingemuerit peccator, omniũ iniquitatum eius non recordabor,& per Chriſtum: Pœnitentiã agite,& appropinquabit regnũ cœlorum. Et ideo Heb. 6. Homines per maiorem ſui iurant:& omnis controuerſiæ eorum finis ad cõfirmationem,eſt iuramentum. In quo abundantius volens Deus oſtendere pollicitationẽ hęredibus,immobilitatem cõſilij ſui,interpoſuit iuſiurãdũ:vt p duas res immobiles (quibus impoſsibile eſt mẽtiri Deũ) fortiſsimum ſolatium habeamus,qui cõfugimus ad tenendã propoſitã ſpem, quam ſicut anchoram habemus animæ tutã & firmã,incedentem vſque ad interiora velaminis,vbi præcurſor pro nobis introiuit Ieſus:qui nõ eſt acceptor perſonarum(vt habetur Act.10.) ſed in omni gente, qui timet Deum,& operatur iuſtitiã, acceptus eſt illi. Qui Phariſæis murmurãtibus quòd cum Publicanis & peccatoribus mãducaret,reſpõdit:Nõ eſt opus medico valentibus. Euntes autem diſcite:Quid eſt,miſericordiã volo,& nõ ſacrificium. Nõ enim veni vocare iuſtos,ſed peccatores ad pœnitẽtiã. ¶ Aliud remedium cõtra deſperationem,eſt vitare cauſas,ex quibus procedit deſperatio,quæ ſunt principaliter duo peccata. Primum eſt luxuria,per quam aliquis afficitur corporalibus voluptatibus,& delectationibus venereis,quæ maximè alliciunt,ex quarum affectu contingit quòd homo

Ezech.18.

Mat.4.

Mat.9.

Secundum remedium.

2.2.q.22.ar.4

Universidad de Deusto
Biblioteca

fastidit bona spiritualia,& non speratea quasi quædam ardua bona.Secundum peccatum est acedia,quia quòd quis nõ æstimet aliquod bonum arduum,vt possibile adipisci per se vel per alium, prouenit ex nimia deiectione : quæ quando in affectu hominis dominatur, videtur ei quòd non possit ad aliquod bonum releuari.Et quia acedia est quædam tristitia deiectiua suiipsius,ideo generat desperationem,si magnitudo peccati commissi à tẽtatore ingeratur, sicut factum fuit Cain, qui dixit:Maior est iniquitas mea,quàm vt veniam merear. Et Iudæ qui ait:Peccaui tradens sanguinem iustum. Veruntamen erigere debet illud : Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia,& illud D.Bern.Abyssus peccati abyssum inuocat misericordiæ.Et illud Psal.Miserationes eius super omnia opera eius.Et Ezech.18.Nunquid voluntatis meæ est mors impij,an nõ vt conuertatur à viis suis & viuat? & in eod.c.Et quare moriemini domus Israel? Quia nolo morte peccatoris,Reuertimini & viuite.Si frequens casus & recidiuatio perterreat, omnipotentia Dei & fidelitas eius,ad memoriam reducantur,iuxta illud : Fidelis Deus,qui non patietur vos tentari supra id quod potestis,sed faciet cum tentatione prouentum,vt possitis sustinere. Amplexemur meritum passionis Christi,qui abundè satisfecit.Contemplemur sua sanctissima sacramenta , quæ nobis in remedium cõtulit, & quibus virtutẽ dedit. Recolamus Ecclesiæ vnitatẽ & pietatẽ:inuocemus suffragia D.Virginis & Sanctorũ:& cũ sanctis & bonæ cõuersationis hominibus cõuersari studeamus.Auxiliũ Dei imploremus,& cõtra desperationẽ & alia peccata prẽualere poterimus.

Gen.4. *Mat.27.* *Rom.5.* *Psal.144.* *1.Cor.10.*

§. 2. DE PRAESVMPTIONE.

2.2.q.21. a.6.§.4. ver.1. & 2. Præsumptio est peccatum mortale.

DE multiplici præsumptionis acceptione abundè dictum est.Nũc de ea,secundũ q, est peccatum spei oppositũ per excessum,dicendum est.Præsumptio est temeraria expectatio æternæ beatitudinis absque gratia & meritis : vt cùm quis sperat consequi peccatorum veniam sine pœnitentia,vt Lutherani:vel peruenire ad gloriam sine meritis,vt Lucifer. Hæc præsumptio est peccatum mortale,vtpote derogans diuinæ dispositioni, qua decretum est q, nõ dabitur venia peccatorum absque pœnitẽtia,neq; gloria absq; meritis.Peccatum hoc(vt dictum est)inter species peccati in Spiritum sanctum cõputatur : quia.s.per huiusmodi præsumptionem tollitur vel impedimerendum.Hoc peccatum opponitur spei per excessum,non ab intensione actus, quia nullo modo ab eo.Est tamen minus peccatũ quàm desperatio,quoniã magis est propriũ Dei misereri & parcere,quàm punire,propter infinitam eius bonitatem:Misereri enim Deo cõuenit secũdum se,punire autem conuenit ei secundũ peccata nostra.D.Tho.dicit,quòd præsumptio directè procedit ex superbia,qua aliquis tantum se existimat,quòd propter suam excellentiam debeatur ei gloria, vt Lucifer:vel etiã quòd Deus eũ peccantẽ non puniat,nec à gloria excludat,sed potius misereatur.

C

Ver. 1. DE PRAECEPTIS AD SPEM PERTINENTIBVS.

1.10.§.6.ver.6 *Psal.36.*

PRæcepta fidei & spei non ponuntur neque dantur in decalogo:quia fides & spes sunt virtutes prẽambulæ ad legem.Prẽcepta verò quæ sunt legis, imponũtur homini iã subiecto & ad obediendum parato.Ideo solùm proponuntur prẽcepta legis per modum prẽceptorũ : Fidei verò & spei prẽcepta non erant proponenda per modum præceptorum,quia nisi iam homo crederet & sperarer,frustra proponerentur. Sed sicut fidei præceptum proponẽdum fuit per modum denuntiationis & commemorationis (vt dictum est c.10.§.6.versi.3.) sic prẽceptum spei per modum promissionis : qui enim obedientibus præmia promittit , ex hoc ipso incitat ad spem. Vnde omnia promissa quæ in lege continentur,sunt spei excitatiua.Ideo Psal.Spera in domino,& fac bonitatem , & pasceris in diuitiis eius. Et Esa. 1. Si volueritis & audieritis me , bona terræ comedetis.

D

DE CHARITATE.

CAP. XII.

2.2.q.23. Charitas quid.

FERTIA virtus theologa dicitur Charitas , quæ quo ad habitum potest sic definiri: Charitas est virtus theologa,à solo Deo in voluntate hominis infusa,gratiæ gratũ facienti cõnexa,per quã homo inclinatur ad diligendũ Deũ super omnia, & proximum propter Deũ sicut seipsum.Quantũ ad actũ verò D.Aug.dicit:Charitatem voco motum animi ad fruendũ Deo propter seipsum.Ex hac definitione apparet primò quòd Charitas est aliqd creatũ in anima,cũ sit virtus,& omnis virtus,sit habitus & qualitas.Itẽ etiã quantũ ad actũ, quia motus animi est aliquid creatũ.Nec est tenẽdus in hoc Magister Sẽtent. qui in 17.dist.primi, dicit q, charitas est ipsemet Spiritus sanctus,mẽtẽ inhabitãs, mouẽs ipsam volũtatẽ immediatè sine aliquo habitu:cõtra illud Rom.5.Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris p Spiritũ sanctũ, qui datus est nobis.Spiritus autẽ sanctus nõ diffunditur nisi p effectus.Ideo Clemẽs papa 5.in cõcilio Viennen.(vt habetur in Clemẽt.vni §.fi.de summa Trinit. & fid.cath.)sic ordinauit:Nos attẽdẽtes generalẽ efficaciã mortis Christi,quæ p baptisma cõmuniter applicatur omnibus baptizatis : opinionẽ(quæ dicit tã paruulis quàm adultis cõferri in baptismo informantẽ gratiã & virtutes)tãquã probabiliorem,& dictis sanctorũ & doctorũ modernorũ theologię cõcordẽ, sacro approbante cõcilio,duximus eligendã.Nec obstat quod 1.Ioan.4. dicitur:Deus charitas est:quia ibi accipitur charitas ,p æterna Dei dilectione,qua nos diligit,quę dicitur charitas increata.Sed cùm volũtas Dei,qua diligit nos,& vult nobis bona,& nos esse amicos, semper sit efficax:necesse est q, ex illa charitate increata fluat in nobis alia charitas creata,qua diligimus eũ sicut amicũ , & licet Deus dicatur vita animæ effectiuè,s.p charitatẽ,nõ tamẽ formaliter. Si dicatur quòd nihil creatũ potest

potest esse infinitæ virtutis:igitur nec charitas,quę tamen perducit ad bonum infinitũ:dicendum quòd non virtute suа,sed in virtute agẽtis,quæ inducit & mouet illam.Secundò ex prædicta definitione infertur,quòd charitas quantum ad actum,est quidam amor non concupiscentiæ, quo diligimus creaturas propter nos, inquantum subseruiũt nobis:sed est amor amicitiæ,quæ importat mutuam dilectionem. Vnde Ioan.15.Iam non dicam vos seruos,sed amicos. Et sic charitas est amicitia hominis ad Deũ,vt obiectum beatitudinis. Et cùm bonitas diuina, quæ est obiectũ forgibilia ordine quodam,vt infrà dicetur.Et per cõsequens nõ sunt plures species charitatis,quemadmodum possunt esse plures species amicitiæ, quæ est inter homines, secundum diuersitatẽ finium.s.amicitia vtilis , delectabilis,& honesti,vel etiam secundũ diuersitatem communicationũ, in quibus amicitiæ fundãtur.Quarum vna fundatur super communicatione naturali,alia super communicatione ciuili vel peregrinationis.Ideo alia est amicitia consanguineorum, alia ciuium, alia peregrinantium.¶ Tertiò infertur quòd charitas est perfectior & excellẽtior fide & spe,& per consequens omnibus virtutibus,cùm charitas attingat Deum, vt in ipso sistat:Fides verò & spes, secundum quod ex ipso prouenit cognitio veri vel adeptio boni Ideo 1.Cor.13.Nunc manẽt fides, spes,charitas,tria hæc,maior autem horum est Charitas.Quomodo autem charitas sit forma virturum,dictum est c.10.§.2.non quidem exemplariter,sed magis effectiuè & ordinatiuè ¶ Quartò infertur quòd voluntas est subiectum charitatis,& Deus in se consideratus,obiectum & causa efficiens & infundens eam,obiectum autem formale est bonitas diuina. Et quãuis angelis infuderit in primo instãti secundũ proportionẽ naturaliũ, eò quòd omnes secundum suã proportionem erãt dispositi,& totaliter ferebãtur in Deũ, & sunt semper in actu,& toto conatu operantur: ideo superiores maiori conatu secundũ cõditionẽ suæ naturæ ferũtur,quàm inferiores:In hominibus tamen nõ infundit Deus charitatẽ aut gratiã secũdum proportionẽ naturaliũ, quia homo est naturæ rationalis,cui cõpetit quãdoq; esse in potẽtia,quãdoque in actu.Et ideo nõ oportet quòd feratur totaliter in id in quod fertur:sed is qui habet meliora naturalia potest habere minorẽ conatũ.

2.2.q.24.

§. 1. DE AVGMENTO CHARITATIS.

2.2.q.24.ar.4 Ioan.15. Super Ioan. Charitas vera semper potest augeri. 1.Cor.13.

CHaritatem aliquam esse alia maiorem cõstat ex verbo Christi dicentis, Maiorem charitatem nemo habet.Et ex illo Luc.7.Cui minus dimittitur,minus diligit:non solùm in diuersis, sed etiã in eodẽ successiuè,pro statu viæ,quia potest augeri (vt dictũ est de fide.) Vnde D.Aug.dicit: Charitas meretur augeri,vt aucta mereatur perfici.Ex hoc enim dicimur viatores,quòd in Deum tendimus:& quantò magis tendimus,tantò magis appropinquamus.Hanc autẽ propinquitatem facit charitas,per quam magis vnimur Deo.Ideo de ratione charitatis viæ est vt possit augeri.Si enim non posset augeri,iam cessaret viæ progressus.Ideo Apost.Charitatem viam esse demõstrat: Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro:& subiungit de charitate. Ideo in elem. ad nostrũ, de hæret.ex concilio Viẽnen.reprobantur errores Begardorum,inter quos primus erat,quòd homo in via præsenti tantũ & talẽ gradũ perfectionis potest acquirere, quòd redditur omnino impeccabilis,& amplius in gratia proficere nõ valebit.¶ Augetur autem charitas non per additionẽ gradus ad gradum, cùm sit forma simplex,& spiritualis, & in subiecto spirituali:nec etiam extensiuè,sicut scientia Geometriæ,quæ succedit extenditur ad aliqua obiecta & cõclusiones,ad quas prius non se extendebat cùm minima charitas se extendat ad omnia illa quæ sunt ex charitate diligenda:sed intẽsiuè per maiorem radicationem & participationem ipsius in subiecto, & licet D. Tho.dicat,quòd charitas augetur essentialiter, non est ita intelligendum quòd esse incipiat , vel esse definatin subiecto,quando augetur:sed ita quòd magis ac magis in subiecto radicetur. Et sic charitatem augeri per essentiam nil aliud est,quàm eã magis inesse subiecto, quod est ipsam magis radicari in subiecto.vel ipsam habere maiorem efficaciam ad producendum feruentiorẽ actũ, sicut de calore videmus,qui etiam dicitur augeri essentialiter,eo quòd de accidẽtis essentia est intensiuè : cùm excedat naturã actuum nostrorũ : sed dispositiuè & meritoriè , nõ quidẽ quolibet actu:quia cùm homo sit liberi arbitrij,nõ conatur semper secundum totã latitudinem charitatis. Et sic potest ita remisse operari , quòd non augebitur : quia à proportione minoris,inæqualitatis nõ fit actio:imò potest homo adeò remisè operari, quòd magis meretur corruptionẽ quàm augmentum,iuxta illud:Vtinam calidus aut frigidus esses : sed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo. Et licet quolibet actu charitatis mereatur vitam æternam : non tamen statim:sed suo tempore dandam.Sic quilibet actus charitatis meretur augmentum,nõ tamẽ statim augetur:sed quando aliquis conatur ad huiusmodi augmentum. ¶ Etsi alicubi D. Tho. dicat quòd quolibet actu charitas augetur,vel meretur augeri, intelligendum est dispositiuè incompletè, sicut guttæ cauantes lapidẽ disponunt, & vltima in virtute præcedentium cauat:sic etiam in augmẽto hominis nõ qualibet comestione augetur puer,sed disponitur ad augmentum.Et quãquã posit in infinitum(hoc est,nõ tantùm)quin magis augeri in via : nunquàm tamen erit essentialiter infinita, neque poterit peruenire ad perfectionẽ ex parte diligibilis.s.Dei,vt tantum diligatur, quantũ diligibilis est:quia cùm quælibet creatura sit finita, non potest ipsum infinitè diligere,sicut diligibilis est. Sola enim charitas Dei hoc modo est perfecta. Non potest etiam esse perfecta in hac via ex parte diligentis perfectione patriæ,vt.s.tantum diligat quãtum potest,siue quòd totus conatus hominis semper feratur in Deum:quia non est possibile in via, propter humanæ vitæ infirmitatẽ,

2.2.q.24.art. 4.ad 3.

Apoc.3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

semper actu cogitare de Deo,& moueri toto conatu dilectionis ad ipsum. Ideo Christus de Ioan. Bapt. dixit: Non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista. Qui autem minor est in regno cælorum,maior est illo,quantum ad actum charitatis,licet nō quo ad habitum. Potest tamen charitas in hac via esse perfecta perfectione viæ, quia tantum diligit quātum Deus requirit, & quamuis vita hæc non possit trāsigi absque peccato veniali,iuxta illud,Si dixerimus quia peccatum nō habemus ipsi nos seducimus,& veritas in nobis non est: propter hoc tamen nō impeditur perfectio charitatis,quia peccatū veniale non cōtrariatur habitui charitatis,sed actui. ¶ Charitatis augmentum(secundū D.Aug.super primam Can.Ioannis)diuiditur.s.in incipiētium,proficientium,& perfectorū,ait enim: Charitas cùm fuerit nata,nutritur,quod pertinet ad incipientes:cum fuerit nutrita,roboratur,quod pertinet ad proficientes: cùm fuerit roborata, perficitur, quod pertinet ad perfectos. Primò quidem incumbit homini studiū principaliter ad recedēdum à peccato,& resistendum concupiscentiis eius,quæ in contrarium charitatis mouent. Et hoc pertinet ad incipientes,in quibus charitas nutrienda & fouenda est ne corrumpatur. Secundum autem studium succedit,vt principaliter intendat quòd in bono proficiat: & hoc pertinet ad proficientes,qui ad hoc principaliter intendunt,vt in eis charitas roboretur. Tertium studium est, vt homo principaliter intendat inhærere & frui Deo:& hoc pertinet ad perfectos, qui cupiūt dissolui,& esse cum Christo.

1.Ioan.1. Veri charitatis vitalis.

Ver. 1. DE DIMINVTIONE CHARITATIS.

2.2.q.24.art. 10. CHaritas quo ad habitum diminui non potest,cōparatur enim igni,iuxta illud Cant.8.Lampades eius(s.charitatis)lampades ignis atque flammarū,& Luc. 12. Ignē veni mittere in terram.Sed ignis semper ascendit & nunquam descendit:sic charitas viæ quandiu manet, ascendere potest:sed descendere siue diminui non potest,nec quantum ad obiectum, nec quantum ad subiectum:quia nō per peccatum mortale,cùm totaliter corrumpatur:nec per veniale:quia nō contrariatur habitui(vt dictum est.)Neq; etiam diminuitur à Deo, quia Deus non plus se auertit ab homine q̄ homo à Deo.Ideo quando homo se auertit à fine. Deus tollit & corrumpere facit:Sed quando non se auertit à fine,sed inordinatè se habet ad ea quæ sunt ad finem,non meretur detrimentum patiin charitate,per quam ordinatur ad finem.Nec etiam diminuitur per solam cessationē ab actu, sicut de amicitia dicit Philos. 8. Ethic. quòd multas amicitias inappellatio soluit, hoc est non appellare amicum,vel non loqui ei.Et hoc ideo quia conseruatio vniuscuiusq; rei pendet à causa:sed causa virtutis acquisitæ est actus humanus:ideo cessantibus actibus,virtus acquisita diminuitur,& tandem totaliter corrumpitur. Sed charitas non causatur ab actibus humanis, sed à solo Deo:Igitur cessante actu non corrumpitur neque diminuitur, si desit peccatum in ipsa cessatione.Et quāuis cōtraria nata sint fieri circa idem subiectum: verum est,quando subiectum æqualiter se habet ad vtrumq; contrariorum:Charitas tamen non eodem modo se habet ad augmentum & diminutionem:quia potest habere causam augentem.sed non diminuentem.Nec sequitur,Augmentū charitatis est diminutio cupiditatis,(vt dicit D.Aug.in lib.83.quæst.)ergo augmentum cupiditatis est diminutio charitatis.(Minus enim te amat,qui tecū aliquid amat.) Quia ibi intelligitur de cupiditate,in qua finis cōstituitur in creaturis. p quā charitas totaliter corrumpitur.Et licet remissior motus liberi arbitrij sit causa infusiōis minoris charitatis,nō tamē cōseruationis:alioq; nō remaneret in dormiētib⁹, quia nō pēdet effectiuè à motu liberi arbitrij,sed à Deo.

Ver. 2. DE CORRVPTIONE CHARITATIS.

2.2.q.24.art. 7. CHaritas semel habita potest amitti,iuxta illud Apoc.2.Habeo aduersum te pauca, quia charitatem primā reliquisti.Hoc autem fit per quodlibet peccatum mortale demeritoriè,& effectiuè dispositiuè:quia quodlibet peccatum mortale cōtrariatur charitati,cùm ad perfectionē charitatis pertineat inclinare hominem ad hoc,vt totaliter se subiiciat Deo, omnia sua referendo in ipsum:& sic diligat eum,vt in omnibus velit sequi regulam præceptorum eius.Sed omne peccatū mortale cōtrariatur præcepto Dei:igitur & charitati. Et si charitas esset habitus acquisitus ex virtute subiecti pendens,non oporteret quòd statim per vnum actum corrumperetur, sed per continuationem. Verùm quia charitas est habitus infusus, pendens ex sola actione Dei infundentis & conseruantis in esse,qui sic se habet in infusione & conseruatione,sicut sol in illuminatione aeris: & ideo sicut lumen statim cessat per hoc quòd obstaculum ponitur illuminationi: ita & charitas statim deficit in anima per quodlibet peccatum mortale,quod est obstaculum infusionis. Et quia quodlibet peccatum mortale non opponitur fidei aut spei: ideo nec fides nec spes per quodlibet peccatum mortale corrumpitur,vt suprà dictum est.

Ver. 3. DE ORDINE CHARITATIS.

2.2.q.26.art 1 Deut.6. Luc.6. ORdinem esse in charitate constat ex eo quod habetur Cant.2. Introduxit me rex in cellā vinariam,& ordinauit in me charitatem.Primò enim diligēdus est Deus super omnia,ex toto corde,& ex tota anima,& in tota mente,& ex tota fortitudine,& in omnibus viribus. Huius præcepti expositionem & obligationem.& an possit in via impleri,habes infrà,§. 3.huius c.ver.12.Secundò post Deum tenetur quis ex charitate diligere seipsum,quo ad principale, quod est anima. Post Deū enim quis debet plus diligere animā suam, quàm omnia alia:nec debet homo aliquod peccatū facere,vt proximū liberet à peccato.Quia(vt dicit Philos.9.Ethic.) Admirabilia quæ sunt ad alterū, veniunt ex amicabilibus quæ sunt ad seipsum. Tertiò tenetur homo plus diligere animam proximi, quàm corpus propriū, siue vitā corporalem. Quia ea sunt magis ex charitate diligenda

genda, quæ habent maiorem rationem diligibilis. Sed consociatio in plena participatione beatitudinis(quæ est ratio diligendi proximū)est maior participatione beatitudinis,per redundantiam quæ est ratio diligendi corpus propriū:& ideo proximum quantū ad salutem animæ magis debemus diligere,quàm corpus proprium:& per cōsequēs plus quàm bona temporalia,in casu in quo tenetur saluti eius prouidere.Sed ad hoc quòd aliquis sponte se offerat, pertinet ad perfectionem charitatis:Ideo Christus dicebat.Ioan.15.Maiorem charitatem nemo habet,quàm vt animā,&c. Quartò corpus proprium,& vitam propriam plus quàm vitam proximi.Quintò corpus & vitam proximi,quàm bona temporalia, & quàm irrationabiles creaturas:quia talia non sunt propriè ex charitate diligenda,cum non sint capacia beatitudinis æternæ,nec alicuius communicationis seu associationis cum hominibus.Possunt tamen ex consequenti diligi,inquantum.s.ex charitate volumus ea conseruari ad Dei honorem & nostram & proximorum vtilitatem,sicut etiam Deus ex charitate diligit ea, inquantum subseruiunt nobis ad perueniendum ad beatitudinem æternam.

Ver. 4. DE DILECTIONE PROXIMI.

E QVo ad dilectionem proximi notandū est,quòd duo possumus in eo considerare.s.culpam & naturam.Et cùm culpa eorum Deo contrarietur,& sit impedimentum beatitudinis,secundum eam non sunt diligendi,imò odiendi,etiam si sint propinqui,iuxta illud Psal. Iniquos odio habui,& legem tuā dilexi,& alibi:In matutino interficiebā omnes peccatores terræ,& alibi, Perfecto odio oderam illos,& Exod.22.Maleficos nō patieris viuere,& Psal. Conuertantur peccatores in infernum,& in multis aliis locis,in quibus multa imprecantur eis mala: quæ imprecatio referenda est ad remotionem culpæ eorum,vt.s.peccata destruantur,& homines remaneant. Vnde D.Aug.in Regula,Cum dilectione hominū,& odio vitiorum, & sic non debemus velle quod ipsi volunt.s.inordinationem:neque gaudere de his de quibus ipsi gaudent, iuxta illud Hiere. 15. Conuertentur ipsi ad te,& tu non conuerteris ad eos.s.ad conuersandum cum eis, quod de infirmis & imperfectis intelligendum est,propter periculum,ne ab eis subuertantur. Perfectis autem laudabile est cum peccatoribus conuersari,vt retrahant eos à peccatis:sicut Dominus,qui cū peccatoribus manducabat,Mat.9.Sed conuictus peccatorum, quantum ad consortium peccati, vitandus est omnibus.2.Cor.6. Recedite de medio eorum,& immundum ne tetigeritis.s. secūdum peccati consensum:secundum naturam verò quam ex Deo habent,sunt capaces beatitudinis.Sed per communicatione charitas fundatur:ideo secundum naturā suam sunt ex charitate diligendi. ¶ Ex præmissis sequitur quòd dæmones & damnati non sunt ex charitate diligēdi:quia non sunt capaces beatitudinis.Vnde Philos.9.Ethic.dicit, quòd non sunt subtrahendæ amicitiæ beneficia, quousque habetur spes sanationis eorum: sed magis auxilium dandum ad recuperationem virtutis,quàm ad recuperationem pecuniæ:sed quando in maximam malitiam incidunt, & insanabiles fiunt, sicut dæmones & damnati, non est eis amicitiæ familiaritas exhibenda. Et ideo peccatores(de quibus magis præsumitur nocumentum aliorum,quàm eorum emendatio) secūdum legem diuinam & humanam præcipiuntur occidi.Et tamen hoc non facit iudex ex odio eorū,sed ex amore charitatis,quo bonum publicum præfertur bono singulari, & tamen mors per iudicem inflicta peccatori prodest,siue conuertatur, siue non: Si conuertatur, ad culpæ expiationem: Si non conuertatur, ad culpæ terminationem: quia per hoc tollitur potestas amplius peccandi. 2.2.q.25.ar.6. Psal.118. Psal.8.

Ver. 5. DE ORDINE DILECTIONIS PROXIMI.

A INter proximos ex charitate diligendos seruādus est ordo,nō solùm secundum effectum,sed etiā secundum affectum: cùm nō minus sit ordinatus effectus charitatis quàm inclinatio naturæ, cùm vtraq; inclinatio ex diuina prouidentia procedat.Sed in inclinatione naturæ videmus quòd quæ habēt maiorē grauitatem,sunt inferiora:Igitur qui magis appropinquāt Deo, sunt magis ex charitate diligēdi.Quia cùm principiū dilectionis sit Deus, & ipse diligēs:necesse est q̄ secūdum maiorem propinquitatē ad alterū illorum principiorū maior sit dilectionis affectus. In omnibus enim in quibus inuenitur aliquod principiū, ordo attēditur per comparationē ad illud:quāuis ex parte boni quod est ex charitate,omnes æqualiter diligamus: quia omnibus optamus beatitudinem æternam.Sed si accipitur dilectio secundum maiorem intensionem actus,non oportet omnes æqualiter diligere,nec etiam quātum ad effectum. Ad eos enim qui nō sunt nobis coniuncti,non habemus nisi amicitiam charitatis: ad eos verò qui sunt nobis coniuncti,habemus aliquas amicitias secundū modum coniunctionis eorum ad nos. Cùm autem omne bonum super quo fundatur amicitia honesta,ordinetur sicut ad finem ad bonum beatitudinis, sup quo fundatur charitas:consequens est vt charitas imperet bonū cuiuslibet amicitiæ. Et sic hoc ipsum quod est diligere aliquem,quia cōsanguineus,vel cōiunctus,vel cōciuis,vel propter quodcunque huiusmodi aliud licitū ordinabile in finē charitatis,potest à charitate imperari.Et ita ex charitate,tā eliciente quàm imperāte,pluribus modis diligimus nobis cōiunctos,& magis domesticos.Sed magis coniunctos qui impediūt nos à Deo,non debemus diligere:quia in hoc nō sunt nobis propinqui, sed plus quàm extranei,imò & inimici,secundum illud Mat.Inimici hominis domestici eius.Quādo verò nō impediūt, debemus diligere secūdum proportionem coniūctionis eorum in his quæ pertinent ad naturā siue substātiam & nutrimentum, cōsanguineos, quorum coniūctio est in naturali origine,quæ est prior & immobilior:vt pote quæ remoueri non potest, sicut aliæ cōiunctiones superuenientes.In his verò quæ pertinēt ad ciuilem conuersationem,plus debemus diligere conciues:& in bellicis plus commilitones.Vnde Philos.dicit,Singulis propria & cōgruentia sunt ar- 2.2.q.26.ar.7 & 8. Mat.7. 9. Ethic.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tribuenda. Et sic duci exercitus magis obeditur in bello,quàm patri : non tamen simpliciter plus diligitur dux,quàm pater,sed secundũ quid. ¶ Ex præmissis inferuntur multa corolaria. Primum, quòd si consideretur dilectio ex parte obiecti, illud est magis diligendum quod est Deo similius: & quia pater habet rationẽ principij,non filius, neque vxor:ideo magis diligẽdus & honorãdus.

8. Ethic. Si ex parte diligentis,sic diligimus coniunctiores,sic pater filios,vt aliquid sui existentes. Pater autem non est aliquid filij: & ideo dilectio qua pater diligit filium,similior est dilectione, qua quis diligit seipsum. Secundò quia parentes magis sciunt aliquos esse suos filios,quàm è conuerso:specialiter mater. Patet etiã probabiliores habet cõiecturas,quã filius de patre. Tertiò quia filius est propinquus parenti:vtpote ab ipso immediatè descendens,& effectus eius. Quartò quia parẽtes diutius amauerunt. Pater enim statim incipit diligere,filius autem tẽpore procedente incipit diligere patrem. Dilectio autem quanto diuturnior,tanto fortior,secundum illud, Ne derelinquas amicũ antiquũ:nouus enim nõ erit similis illi. Et quia principio debetur subiectio,effectui autem proportionabiliter competit recipere influentiã, propter hoc parẽtibus à filiis magis debetur honor & obedientia,filiis autem magis debetur cura prouisionis,iuxta illud, Non debent filij thesaurizare parentibus,sed parentes filiis,quãuis in articulo necessitatis filius sit plus obligatus ex beneficiis susceptis,vt parentibus prouideat quàm filiis suis. Dicit enim D. Tho. quòd in necessitate extrema magis liceret deserere filios quàm parentes, quos nullo modo deserere licet, propter obligationẽ beneficiorũ susceptorũ,& maximè propter beneficiũ essendi. Ideo tenetur magis seruare parẽtes in esse quàm filios:cùm esse sit fundamentũ beneficiorũ, ꝓ quo satisfacere nõ potest (vt dicit Philos.8.Ethic.) Secũdò infertur ꝙ filius plus tenetur diligere patrẽ quàm matrem,quia pater habet excellentioꝛẽ rationẽ principij quàm mater. Pater enim est principiũ per modũ agentis,mater autẽ per modũ patientis,& materiã administrãtis. Tertiò infertur quòd licet filius magis teneatur diligere vxorẽ quàm patrẽ,quãtum ad vnionẽ carnalis copulæ & cohabitationẽ,iuxta illud. Quamobrẽ relinquet homo patrẽ & matrem,& adhærebit vxori suæ,& erũt duo in carne vna. Iã enim nõ sunt duo,sed vna caro. Sin filio,vel propter generationẽ. Verũtamen quo ad alia & in articulo necessitatis, vbi nõ potest vtriq; de alimẽtis prouidere, plus tenetur patri quàm vxori. Quia pater habet plures rationes diligibilitatis quàm vxor:quia principiũ est, & causa essendi. Et cùm Apost. dicit Ephe.5. Quòd viri debent diligere vxores suas sicut seipsos,& sicut carnẽ suã, nõ est intelligẽdum æqualiter,nec quòd hoc aduerbium (sicut) importet æqualitatẽ,sed rationem dilectionis. Diligit enim homo vxorẽ suã,ratione carnalis cõiunctionis, & ratio qua aliquis diligit seipsum,est ratio dilectionis quã habet ad vxorẽ sibi coniunctã. Quartò infertur quòd aliquis plus tenetur,quãtum ad alimenta,subuenire filio,quàm vxori,cùm sit principium filij & nõ vxoris. Et de ratione principij sit influere, & de ratione effectus est influentiam recipere. Vnde Adam plus tenebatur diligere filiũ quàm Euã vxorẽ suã, eò quòd habebat excellentiorem rationẽ principij,quàm respectu Euæ,cùm respectu filij per modum agentis:respectu verò Euę,merè passiuẽ.

Gen.2. Mat.19.

1.2.q.31.art.3. ad.4.

Eccl.9.

2.Cor.12.

Quare aliquis magis diligat filium quàm patrem.

Ver. 6. DE DILECTIONE INIMICORVM.

Mat.5. CHristus reprobrauit glosam Scribarum & Pharisæorum additam legi, quæ habebat: Diliges proximum tuum, & illi addiderant. Et odio habebis inimicum tuum. Hæc enim glossa erat Aurelianensis,quæ destruebat textum:erat enim contra legem,quæ habetur Leuit.19. Ne oderis fratrẽ tuũ in corde tuo,& infra,Nõ quæras vltionẽ,nec memor eris iniuriæ ciuiũ tuorũ,& quo ad dilectionẽ,habetur Exod.23. Si occurreris boui inimici tui aut asino erranti reduc eum: & si videris asinum odientis te iacere sub onere,nõ pertrãsibis,sed leuabis cum eo, & Salomon etiã declarauerat: Si esurierit inimicus tuus,ciba illum:si sitit,da ei bibere aquã, prunas enim cõgeres super caput eius:& dominus reddet tibi. Quapropter Christus legem declarãs ait: Ego autẽ dico vobis, Diligite inimicos vestros,& benefacite his qui oderunt vos,& orate pro persequentibus vos. ¶ Et quia Mahumetus & Iulianus Apostata ex hoc loco inferũt legem Christi esse cõtra naturam,quæ resistit corrũpentibus quãtum potest: ideo pro resolutione omnium difficultatũ notãdum est ex D. Thoma,quòd dilectio inimicorũ tripliciter cõsiderari potest. Vno modo vt inimici diligantur inquãtum inimici sunt:hoc est,inquantum odiũt & persequuntur nos,& hoc esset peruersum, & charitati repugnãs. Quia hoc esset diligere malum & peccatum alterius, quod tamẽ est odiendũ, vt dictum est supra hoc §.versi.4. Et sic vnaquæq; res naturaliter odio habet id quod est sibi contrarium:inimici autem sunt nobis contrarij,inquãtum inimici:& ideo inquãtum huiusmodi,debemus odire eos,& velle ꝙ emendẽtur à malitia, & hoc est odire malitiã. Secundò potest considerari dilectio inimicorum quãtum ad naturam & in vniuersali,hoc est inquãtum sunt homines & beatitudinis capaces,& secundum hoc non sunt contrarij ideo sunt ex necessitate diligendi. Vnde D. Aug. in Regula. Cum dilectione hominum,& odio vitiorum,dictum est,in vniuersali,vt.s. aliquis diligens Deũ & proximum,ab illa generalitate dilectionis inimicos suos nõ excludat,sed includat,vt velit eis omnia quę sunt necessaria ad salutẽ,& quę vult omnib⁹ aliis quos nũquã vidit. ¶ Sunt qui dicũt quòd nõ possunt facere hãc separationẽ amicitiæ & naturæ:Sed hoc facillimũ erit,si notetur similitudo de matre,quæ habet optimũ filium,reuerentem,obedientem,prouidentem sibi baculum senectutis,si contingat illum infirmari,& cadere in phrenesim,& dicat iniurias matri seruienti,& volenti pascere, proiicit scutellas & ciphos: Mater propter hoc nolleꝛ eum mori,quia scit eum esse in phrenesi & extra sensum,vellet tamen infirmitatem cessare & procul esse. Nec etiam propter hoc desinit ei inseruire. Vide ergo quomodo separat infirmitatem à natura,

Mat.5.

Prouer.25.

2.2.q.25.ar.8.

Notanda similitudo.

applicatio

applicatio est facilis. Quilibet habens inimicum iniustè se persequẽtem, debet iudicare ipsum esse phreneticum & extra sensum,hoc est extra rationẽ:quia si vteretur ratione, non persequeretur: debet igitur odire phrenesim & malitia illius. & velle ꝙ emẽderur, & diligere eum, saltem in generali. ¶ Quidam se excusant,& dicunt quòd non possunt:quibus D. Aug. ait: Potes mihi dicere, Non habeo quid tribuam indigenti: Non possum ieiunare frequenter,non possum à carnibus abstinere,neque monasterio deseruire : sed nunquid potes dicere,Non possum charitatem habere? non possum diligere? non possum inimicis indulgere? non credimus:nulla manet excusatio: Quia non de cellario,sed de corde hanc eleemosynam implere iubemur. Tertiò potest considerari dilectio inimicorum in speciali,vt.s. aliquis moueatur motu speciali dilectionis ad inimicum. Et istud non est de necessitate absolutè,sicut nec moueri singulariter ad extraneos : quanuis si aliquis faciat, bene facit. ¶ In generali tamẽ tripliciter inimicum diligere tenemur. Primò,corde. Nõ enim sufficit non odire siue non velle malum, sed debemus diligere velle bona communia : vel saltem non debemus ab illis excludere. Ideo dicit, Diligite inimicos vestros. Secundò,ore: Orando,& nõ excludẽdo ab orationibus cõmunibus. Vnde dicitur, Orate pro his qui oderunt vos: Nõ tamen tenetur quis facere specialem orationem pro inimico. Præterea debemus diligere ore,salutando vbi cõsuetum est. Salutatio enim est species dilectionis. Christus enim exponẽdo quod dixerat, Orate,&c. dixit: Et si salutaueritis fratres vestros tantùm, &c. Signa enim contraria sunt exhibenda: quia si negarentur,esset signum liuoris & vindictæ:contra quod dicitur Leuit.19. Non quæras vltionem inimicorum,&c. ¶ Hæc signa communia sunt exhibenda propter scandalum: quia alij videntes hanc denegationem,iudicarent odium,& sic denegans,diffamaret seipsum: secluso igitur scandalo, possunt negari ad tempus, propter emendam alterius qui offendit, vt resipiscat & cognoscat se fecisse iniuriam,& quærat reconciliationem. Vnde D. Aug. ad Vincentium. Furienti panis subtrahitur,si pro cibo securus iustitiam negligat. Idem de loquela. Alia verò beneficia vel signa dilectionis,quæ quis exhibet particulariter aliquibus personis, nõ sunt de necessitate exhibenda,nisi secũdum præparationẽ animi,& in articulo extremæ necessitatis. ¶ Ex quo patet quòd hoc præceptum non est graue,sed valde suaue:cùm in generali tantum. Christus tamen hortatur ad diligendum in particulari,triplici ratione. ¶ Primò ratione paternitatis: Vt sitis filij patris vestri: Filius enim debet imitari patrem. Vnde Ephe.5. Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi. Sed Deus pater diligit inimicos suos, hoc est peccatores qui per peccata odiunt & persequuntur eum, & tamen eis bona facit non solùm in generali, sed etiam in particulari : Facit enim solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos:& malos aliquando à plurib⁹ priuatis præseruat periculis. Igitur. ¶ Secundò ratione perfectionis & maioris meriti. Vnde dicit, Si enim diligitis eos qui vos diligunt,quam mercedem habebitis? nonne & Publicani hoc faciũt? Ex hoc loco quidam inferũt quòd dilectio inimicorum est magis meritoria, quàm dilectio amicorum:& probant ratione difficultatis:quia licet difficultas,quæ se tenet ex parte subiecti & operantis non augeat meritum. (Nam meretrix conuersa seruando castitatem, non magis meretur, quàm pudica & temperata,quæ nõ patitur difficultates:) Tamen difficultas quæ se tenet ex parte obiecti & operis,auget & facit maius meritum. Quia Philos. dicit,quòd virtus est circa difficile & bonum,& Christus de vidua illa quæ posuit duo æra minuta in gazophylacium,dixit: Verè dico vobis, quòd hæc vidua pauper plus quàm omnes misit. Nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt in munera Dei: Hæc autem ex eo quod decst illi,omnẽ victũ suũ quem habuit,misit. ¶ Pro resolutione tamen huius notandum est id quod dicit D. Tho. quòd cùm quæritur quid sit melius & magis meritorium,vtrum diligere amicum quàm inimicum: dupliciter huiusmodi dilectiones comparari possunt. Vno modo ex parte proximi qui diligitur: alio modo ex parte rationis qua diligitur. Primo quidem modo dilectio amici præeminet dilectioni inimici: quia amicus est melior & magis diligibilis,quia magis coniunctus, quàm inimicus. Et per hoc actus dilectionis super hãc materiam trãsiens,melior est. Vnde & eius oppositum deterius. Peius enim est odire amicũ quàm inimicum. Ideo Ioab exprobrabat Dauid, Diligis odientes te: & odio habes diligentes te. Secundo autem modo si consideretur ratio dilectionis,dilectio inimici præeminet propter duo. Primò quidem quia dilectionis amici potest esse alia ratio quàm Deus: quia propter obsequia & solatia, non cõsiderando de Deo: sed dilectionis inimici solus Deus est ratio, cùm in se nõ habeat aliquid propter quod diligatur, imò habet repugnãs dilectioni. Secũdò quia supposito quòd vterque propter Deũ diligatur, fortior esse ostenditur dilectio, quæ animũ hominis ad remotiora extendit. s. vsque ad dilectionem inimicorum: sicut virtus ignis ostẽditur esse fortior, quando ad remotiora diffundit calorẽ suum: sic diuina dilectio tanto ostẽditur esse fortior, quanto propter ipsam difficiliora implemus: sicut virtus ignis tãto est fortior, quãto magis comburere potest materiã minus cõbustibilem. Sed sicut idẽ ignis in propinquiora fortius agit quàm in remotiora: ita etiã charitas feruentius diligit coniunctiores quàm remotos: & quantum ad hoc dilectio amicorum secũdum se considerata, est feruentior & melior, quàm dilectio inimicorum. ¶ Ex præmissis infertur primò, quòd cæteris omnibus paribus, videlicet ꝙ æquali charitate & æquali conatu & propter Deum, qui est ratio dilectionis, diligatur amicus & inimicus: dilectio amici est multo melior, & magis meritoria essentialiter, quàm dilectio inimici. Nec oportet ꝙ illud quod est difficilius, sit magis meritorium: sed quod sic est difficilius, vt etiã sit melius: facilius est enim diligere Deum (quẽ omnia naturaliter diligunt, & in quo nihil occurrit quin sit diligendum:) quàm hominẽ inimicum,

In lib.83. homin.6.

Tripliciter diligẽdus est inimicus.

Præceptum de dilectione inimicorum non est graue.

Quæ difficultas augeat meritum.

2.Ethic. Luc.21.

2.2.q.27.ar.7.

1.Reg.9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

2.Ethic. & ad Philos.qui dicit quòd virtus est circa difficile & bonũ, dicitur quòd plus facit ad rationem meriti & virtutis bonum quàm difficile. Potest etiam dici quòd quantum ad præmium accidentale ratione difficultatis dilectio inimici secundum quid excedit dilectionem amici. Secundò infertur quòd dilectio amici vt amicus est, hoc est propter obsequia, & non propter Deum, siue non considerando de Deo, in non habente charitatem, non est meritoria: in habẽte autem charitatem, propter relationem virtualem ad Deum, est meritoria: sed non tantùm, sicut dilectio inimici: quæ non potest haberi nisi propter Deum, & sine actuali consideratione. ¶ Tertia ratio qua duci debemus ad dilectionem inimicorũ & remissionẽ iniuriarum, est peccatorum remissio, & orationum exauditio. Primum patet ex parabola quæ scribitur Matt. 18. vbi dicitur quòd qui obtinuerat remissionem duorum talentorum, suffocabat eum qui debebat ei centum denarios, fuit detrusus in carcerem. Sequitur: Sic & pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisq; fratri suo de cordibus vestris. Quo ad secundum, Marc. 11. Cùm statis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquem: vt pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. Quòd si nõ dimiseritis: nec pater vester qui in cælis est, dimittet vobis. Et Aug. & habetur in c. qui diuini, de pœnitentia, dist. 4. vbi dicitur: Qui diuini beneficij oblitus, suas vult vindicare iniurias, non solùm de peccatis veniam non meretur: sed quæ dimissa fuisse gaudebat, imputabuntur ad pœnam.

§. 2. DE EFFECTIBVS CONSEQVENTIBVS ACTVM CHARITATIS.

A CHaritatis actum principalem. qui est dilectio, consequuntur tres effectus interiores, & tres exteriores. Effectus interiores sunt gaudium, pax, & misericordia. Exteriores verò sunt beneficentia, eleemosyna & correctio fraterna: quæ ab aliquibus dicuntur actus charitatis, de quibus per ordinem dicendum est.

Ver. 1. DE GAVDIO SPIRITVALI.

B

2.2.q.28.ar.1. QVemadmodum ad passionẽ amoris sequitur desideriũ in absentia obiecti, & gaudiũ in præsentia (vt suprà dictum est cùm de passionibus ageretur:) Sic in volũtate ex amore qui elicitur ex charitate, procedit desiderium. inquantũ Deus est diligenti absens, & gaudiũ inquantum est præsens. Quia ex hoc ipso quòd amatum est in amante per nobilissimum effectum, qui est gratia & charitas, iuxta illud, Qui manet in charitate, in Deo manet: ideo gaudiũ quod de Deo habetur, ex charitate causatur. De Deo autem potest esse spirituale gaudium dupliciter. Vno modo secundum quòd gaudemus de bono diuino in se considerato: & tale gaudium nõ habet permixtionem tristitiæ secundum illud. Non habet amaritudinem conuersatio illius. Ideo Apostol. dicit: Gaudete in Domino semper. Alio modo gaudemus de Deo, secũdum quòd à nobis participatur. Hæc autem participatio potest impediri in via per id quod facit diuisionem inter nos & Deum, s. iniquitates. Ideo gaudium de Deo in via admittit permixtionem tristitiæ propter impedimenta. Hæc est ratio dolendi de peccatis nostris vel aliorum, inquantum impedimur vel retardamur à consecutione boni diuini, iuxta illud Psal. Heu me, quia incolatus meus prolongatus est. Sed in patria erit plenum & quietabitur desiderium. Ideo non admittet pexmixtionem tristitiæ, iuxta illud, Absterget Deus omnem lachrymam ab oculis Sanctorum, & iam non erit amplius, &c. Et sic intelligitur illud, Vt gaudium vestrũ plenum sit in vobis, & gaudiũ vestrũ impleatur. Et cùm dicitur Matt. 25. Intra in gaudium domini tui, gaudium adeò plenum sequitur visionem diuinæ essentiæ, quòd secundum aliquos si Deus de sua potẽtia absoluta communicaret eam Iudæ per horam duntaxat, in illa hora non posset tristari. Et quãuis videret in ea se post horam foredamnandum, non posset apprehendere sub ratione disconuenientis: quia videret clarè ordinem diuinæ prouidentiæ & iustitiæ, qui impedit illam apprehensionem. Hoc gaudium non est virtus neque operatio, cùm inter illas non nominetur: sed est passio fluens ab actu charitatis: sicut illuminatio est passio ignis: & risibilitas est passio hominis. vnde Gal. 5. dicitur circa finẽ, Fructus spiritus, &c.

1.Ioan.4.

5.ap.8. Philip.4. Isa.59.

Ver. 2. DE PACE.

C

2.2.q.29. PAx est effectus charitatis, iuxta illud Psal. Pax multa diligentibus legem tuam. Pax autem accipitur dupliciter. Vno modo largè, & sic se extendit ad omnem cõcordiam. siue sit in bonũ, siue in malum. Si sit ad malum, dicitur pax diabolica: quia licet dæmones inter se dissentiant: conueniunt tamen & concordant ad procurandã dãnationem hominum, sic etiam hæretici & grassatores. Hãc pacem nõ generat charitas, iuxta illud: Non est pax cum impiis, & illud: Nolite arbitrari quòd venerim pacem mittere in terram: Non enim veni pacem mittere, sed gladium, veni enim separare hominem aduersus patrem suum, &c. Et Psal. Zelaui super iniquos, pacem peccatorũ videns, & D. Paul. posuit discordiam inter Sadducæos & Pharisæos. Ideo qui vident aliquos cõcordare in malo, opus misericordiæ facerent, si procurarent discordiam & separationem: vt inter concubinarios, & eos qui cõcordãt ad decipiẽdos iuuenes. Hoc tamen mediis licitis p ostẽsionem veritatis: quia aliàs nõ liceret. Non enim sunt faciẽda mala, vt inde veniant bona. Si verò id in quo diuersæ volũtates cõueniũt & cõcordãt, sit bonũ: tunc si non liberè & voluntariè conueniunt, sed quasi coactè ad tẽpus propter timorem alicuius mali imminentis, vel alicuius magni boni sperati gratia: illa cõcordia siue conuenientia voluntatũ nõ dicitur esse propriè pax: sed dicitur pax simulata: vt Iudæ, qui osculo pacis prodidit Christũ. De hac Hiere. Ore pacem cũ amico suo loquitur, & occultè ponit ei insidias: quia non seruatur ordo vtriusq; cõcordantis. De hac Hiere. 8. Dicẽtes, pax pax, cùm non esset pax. Si autem liberè & integrè plures voluntates conueniant in id quod est verè bonum dicitur pax vera. Ex quo patet quòd triplex est pax. s. diabolica, simulata, & vera.

Pax diabolica quid.

Esa.59. Mat.10. Psal.72. Act.15.

Rom.13.

Pax simulata quid.

Hier.9.

Pax vera.

¶ Si hæc

¶ Si hæc agas ad populum, ab hac diuisione inchoandum est, & reprobãda pax diabolica, & simulata siue proditoria, & insistendum in pace vera, quam D. Aug. 19. de Ciuit. Dei. c. 13. definit dicẽs: Pax est ordinata hominum cohabitãtium sub vna fide & æterna lege cõcordia. Et Gl. super Matt. 5. dicit: Vera pax est vbi nil repugnat in virtute. Hæc pax admittit nonnunquam diuersitatẽ opinionum. Vnde D. Hiero. & Aug. in aliquibus dissenserunt. Et D. Paul. & Barnabas dissensisse leguntur. Quia sicut Philos. dicit, ad amicitiam non pertinet cõcordia in opinionibus, sed cõcordia in bonis cõferentibus ad vitam, & præcipuè in magnis. Quia dissentire in aliquibus paruis non videtur esse dissensus. Et propter hoc nil prohibet aliquos charitatẽ habentes, in opinionibus dissentire. Nec hoc repugnat pacꝰ: quia opiniones pertinent ad intellectũ, pax autem ad voluntatem: quia per voluntatem aliqua vniuntur. Similiter etiam stante cõcordia in principalibus bonis, dissensio in aliquibus paruis non est contra charitatem viæ. Bene tamen esset contra charitatẽ perfectam patriæ, vbi nulla penitus est discordia, & tranquilla sunt omnia. Sed pax propriissimè accepta, vt est effectus charitatis, aliquid addit ad prædictã concordiam. Est enim pax sic dicta, Concordia appetitiuarum inclinationum intellectus & sensus: prout D. Dion. ait: Cõtingit enim cor hominis tendere in diuersa dupliciter. Vno modo secundum diuersas potẽtias appetitiuas: & sic plerunque appetitus sensitiuus tendit in cõtrarium appetitus rationalis, iuxta illud, Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Alio modo inquantum vis appetitiua siue voluntas tendit in diuersa appetibilia, quæ simul cõsequi non possunt. Vnio huiusmodi motuum est de ratione pacis, vt est effectus charitatis, directè procedens ab ea, quanuis indirectè secũdum quod est remouens prohibens, pertineat ad iustitiam, iuxta illud: Opus iustitiæ pax. ¶ De pace ordinata notanda & prædicanda est hæc cõclusio: Quilibet debet diligere pacem ordinatam, rogare pro ea, & quantum potest eam procurare: Probatur triplici ratione. ¶ Primò ratione obligationis. Duplici enim obligatione tenemur diligere pacem. s. naturali & ciuili. Primò naturali: quia quilibet naturaliter obligatur diligere finẽ suum. Sed finis cuiuslibet est pax. (Vnde D. Aug. dicit: Possumus dicere finem bonorum nostrorum esse pacem, sicut & vitam æternam. vnde Psal. Qui posuit fines tuos pacem, & Ecclesia in festo dedicationis cãtat, Vrbs beata Hierusalem, dicta pacis visio, &c.) Et ideo quilibet naturaliter inclinatur ad pacem. vnde D. Aug. in eo. lib. c. 12. dicit: Quisquis mecum res humanas naturãmque communem intuetur, agnoscit quòd sicut nemo est qui gaudere nolit, ita nemo est qui pacem habere nolit. Quandoquidem & ipsi qui bella volunt, nil aliud quàm vincere volunt. Ad gloriosam ergo pacem bellando volunt peruenire. Nã quid est aliud victoria, quàm subiectio repugnantium? quod cum factum fuerit, pax erit. Seneca ad Lucilium dicit, Non dubium est quin felicior sit pax nunquã lacessita, quàm multo sanguine reparata. Secũdò obligatione ciuili. Iuristæ dicũt quòd filius hæres tenetur seruare testamentum patris. & soluere legata & onera hæreditatis, si velit habere hæreditatẽ. Nos sumus filij naturales Dei. Matt. 23. Patrem nolite vobis vocare super terram, vnus est enim pater vester qui in cælis est, & adoptiui per fidem, vt habetur Ioan. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus. Et Apost. Rom. 8. Si filij & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Sed oportet seruare testamẽtum, in quo Christus verus Deus & homo, dixit, Pacem meam do vobis, pacẽ relinquo vobis: Qui igitur putant obtinere hæreditatem nisi impleant testamentum, decipiuntur. ¶ Secunda ratio quare quilibet debet diligere pacem, dicitur inductionis. Quia (vt D. Dion. dicit:) Omnia cælestia, terrestria, spiritualia, & corporalia, ad pacem nos inducunt. Primò corpora cælestia mirabilem pacem & cõcordiã ac harmoniam habent. Nullus planeta impedit alium in cursu suo. vnde Iob 38. Quis enarrabit cælorum rationem? Concentum cæli quis dormire faciet? Nulla est ibi dissonantia. Sic & homines pacificè viuere debent: nec vnus aliũ impedire, imò iuuare, iuxta illud Apost. Alter alterius onera portate. Animalia terrestria etiam diligunt pacẽ in specie sua. vnde Lactantius c. 12. lib. de Ira Dei ait, Si quidem bestiæ sui generis animantibus parcũt, & pacẽ inter se habent. Non comedunt se mutuò. D. Aug. dicit, Animalia pacata feritate cohabitãt simul, & si aliquando compellente spiritu cõgrediantur, illico mansuescunt, & iniuriarum oblita, illa tã sæua animalia pacificè viuunt, & ad inuicem sociantur. Qui ergo nolunt pacem, & quærunt bella & rixas, deteriores sunt bestiis feris. Ideo Iob: Interroga iumenta, & docebunt te: volatilia. & indicabunt tibi. Pagani etiã & idololatræ nos inducunt ad pacem. Theod. Imp. (vt D. Ambr. de obitu eius dixit) adeò diligebat pacem, quòd beneficiũ putabat se accepisse, dum rogaretur ignoscere. Vespasianum dicunt Romani sic dilexisse pacem, vt iniuriarum oblitus nunquam propriam contra inimicos vendicauerit iniuriam. Patres etiam antiqui & noui testamenti, nos etiam maximè ad pacem inducunt. Gen. 45. legimus de Ioseph, quòd licet iniuriam passus esset à fratribus, nunquã vindictam expetiit, imò pacificè locutus est illis dicens: Pax vobis, nolite timere. Dauid adeò diligebat pacem cum Saul inimico suo, quòd licet eum potuisset pluries occidere, noluit. Si velis vtriusque testamẽti paginas reuoluere, inuenies eas plenas laudibus pacis, & monitionibꝰ ad eã. Psal. Inquire pacem, & persequere eam. Esa. 52. Quàm pulchri super montes pedes annũtiantis & prædicantis pacem Hiere. 29. Quærite pacem ciuitatis, ad quam vos trãsmigrare feci Et Apost. Rom. 12. Si fieri potest quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. fieri potest, quia ex vobis est. Nullus potest excusari, vt D. Aug. dicit in sermo. de Marty. & Ephe. 6 Soliciti sitis seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Christus super omnes amauit & annuntiauit pacem, eámq; præcepit. Primò concipi voluit tempore pacis. Secundò in natiuitate fecit eã publicari ab angelis.

Act.5.

9.Ethic.

4.c.de Di.No.

Gal.5.

Esa.32.

19.de Ci.c.11.

Gal.6.

19.de Ci. Dei.

Iob 12.

Psal.33.

Luc.2.c.2.

Et

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fructus & vtilitates pacis.

Et quando misit discipulos, Matth. 10. dixit eis: In quamcunque domum intraueritis dicite, Pax huic domui. Reliquit eam in testamento: post resurrectionem præsentauit eam Apostolis & discipulis. Deductio huius rationis est facilis, & potest amplificari, vnde sequitur quòd illi qui nolunt pacem, sunt indurati. ¶ Tertiò quilibet tenetur diligere pacem, ratione vtilitatis & fructificationis. Iob 22. dicitur, Habeto pacem, & habebis fructus eius, qui sunt innumerabiles. Nunc quinq; duntaxat tangemus. Primus fructus pacis dicitur Gratificatio, Ecclesiast. 25. In tribus beneplacitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo & hominibus. Concordia fratrum, amor proximorum, vir & mulier sibi inuicem bene cõsentientes. Cùm rex in aliquo remunerat offerentes, quilibet offerre conatur. Si Deus, igitur, &c. Et per oppositum: Deus odit bella, & diabolus diligit illa, & per ea multa mala facit, ideo, &c. ¶ Secundus fructus dicitur Delectatio. Multi sunt quos delectatio trahit à fortiori pax eos trahere deberet: quia supra modum delectabilis est. Vnde D. Aug. 11. de Ciuit. Dei ait: Tãtum est bonum pacis, quòd in rebus creatis nil gratius soleat audiri, nil delectabilius concupisci, nihil vtilius possideri, & in lib. de Verbis Domi. Pax est serenitas mentis, tranquillitas cordis, vinculũ amoris, consortium charitatis, vnde Prouer. 17 Secura mens quasi iuge cõuiuium. Dicitur communiter de domo vbi pax est, quòd Deus ibi est, ac etiam paradisus. Experimur tempore pacis verificari illud Esa. 32. Sedebit populus in pulchritudine pacis, in requie opulenta, in tabernaculis fiduciæ, non erit qui exterreat. Oppositum videmus esse tempore belli. Et dicitur cõmuniter q, vbi sunt rixæ & bellum, ibi est diabolus & infernus. Tertius fructus pacis est multiplicatio bonorũ temporaliũ & spiritualiũ. Sallustius, Concordia paruæ res crescũt, & discordia maximè dilabuntur. Et Psal. Fiat pax in virtute tua: sequitur, & abundantia (erit) in turribus tuis. Et Christus, Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet. Italia potest de omnibus his testimoniũ afferre, ac etiã alia loca, vbi sunt vel fuerunt partialitates. Hic possunt enumerari bona tã tẽporalia quàm spiritualia, quæ fiũt tẽpore pacis: & mala atq; incõmoda temporalia corporalia, & spiritualia, quæ ingruũt & accidũt tempore belli. ¶ Quartus fructus pacis dicitur Protectio. Quia Deus est protector diligentiũ pacẽ. Vnde Apost. Habete pacẽ, & Deus pacis & dilectionis erit vobiscũ, & Rom. 8. Si Deus ꝓ nobis, quis cõtra nos? Et per oppositum. vbi est bellum, diabolus est protector & remunerator, mala tribuens. Dicitur cõmuniter quòd bonum est se custodire à mala societate. Cauẽdum ergo à rixis, contentionibus, & bellis, vt expediri possimus à diabolo inimico. ¶ Quintus fructus dicitur Filiatio Dei, Matth. 5. Beati pacifici, quoniã filij Dei vocabuntur. Magnus esset honor alicui, si posset adoptionem regis tẽporalis & regnũ obtinere: quãto magis quilibet laborare debet ꝓ adoptione diuina assequenda, quæ medio facillimo. s. per pacem, acquiri potest: & illa acquisita, sequitur hæreditas & benedictio cælestis: iuxta illud Psal. Dominus benedicet populo suo in pace. Et per oppositum qui odiũt pacem, & volunt bella, sunt filij diaboli. Vnde Greg. dicit: Si illi sunt filij Dei, qui pacem faciũt: Sathanæ proculdubio filij sunt, qui pacẽ facere nolunt. Et D. Aug. in lib. de Doctr. Christiana, Qui odiũ in corde reseruat, officio vtitur diaboli. Et qui diaboli opus operatur, diabolus esse iudicatur. Ideo eis potest dici illud. Vos ex patre diabolo estis. Pauci vellẽt esse filij adoptiui, neque illum habere patrem adoptiuum, quem scirent suspensurum filium. Qui igitur bella volunt, filij diaboli sunt, & eos sequetur eius hæreditas. s. dissipatio (iuxta illud Psal. Dissipa gẽtes quæ bella volunt) & æterna damnatio atque diuina maledictio, quæ habetur Matt. 25. Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Quare odiendum est bellum, & rixæ, atque contentiones, & pax diligenda, inquirenda, procuranda, ac omni solicitudine & diligentia cõseruãda. ¶ Media procurandi pacem temporalẽ sunt quatuor. Primum est diuina pacificatio, quæ fit per pœnitentiam & per cõformitatem voluntatis nostræ ad diuinã, & obseruantiã mandatorum Dei, Esa. 48. Vtinã attendisses ad mandata mea, & facta esset quasi flumen pax tua, & Prouer. 16. Cùm placuerint Domino viæ hominis, inimicos quoque eius conuertet ad pacem, & per oppositum Si viæ hominis displiceant Deo, inimicos eius cõuertet ad bellum, permisiuè. Et sicut diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum: ita odientibus eum, in malum. Iob 6. dicebat, Quis restitit ei, & pacẽ habuit? Videte historias, & videbitis dictum Iob verificatum. Videte quid accidit Lucifero, qui fuit primus qui voluit resistere. Quid Adæ & Euæ. Quid ædificãtibus Babel, quid Dathã & Abiron, ac aliis filiis Israel, & generaliter, &c. Secũdũ mediũ est iustitia, Esa. 32. Erit opus iustitiæ pax. Et Psal. Iustitia & pax osculatæ sunt, &c. Ideo faciant iustitiam rectores ciuitatũ de criminibus publicis, si velint pacẽ. Faciant etiam iustitiam singuli de suis criminibus & abominationibus secretis & occultis, si pacem habere velint. Talia enim in bellis punire consueuit Dominus. Habetur historia Iosue 7. donec punitus fuit Acham de Anathemate. inimici vincebant, tamen erat peccatũ occultũ. Et ideo quia multa peccata tã publica quàm secreta regnãt de quibus pauci curant facere iustitiã per pœnitentiam, &c. Tertium mediũ est terrenorum cõremptus. Gen. 12. dicitur, quòd facta est dissentio inter pastores Abraham & Loth: cui dixit Abraham. Ne quæso sit iurgium inter me & te, pastores meos & pastores tuos: fratres enim sumus. Ecce vniuersa terra coram te est, &c. Sic deberent Christiani facere. Vnde Christus consuluit: Si quis te percusserit in vna maxilla, præbe ei & aliã. Et si quis voluerit tecum in iudicio contendere, & tunicam tuã tollere, dimitte ei & pallium. Quartũ medium est deuota oratio. Pax enim (vt dicit Apost. Philip. 4.) est donum Dei exuperans omnem sensum. Ideo si velimus obtinere, debemus deuotè petere. vnde Psal. Rogate quæ ad pacem sunt: & Lucæ 11. Petite & accipietis. Sed oportet petere diligenter, deuotè,

Psal.121. Ioan.8. 2.Cor.13. Psal.28. In Psalt. Ioan.8. Psal.67. Mat.5. Psal.121. Rom 8. Esa.4. Apoc.12. Gen 3. Gen.10. Psal.84.

deuotè, & perseueranter. Non oportet facere sicut quidam rustici, qui non curant orare pro serenitate temporis, donec audiant tonitrua. Sic nec aliquando Christiani, donec audiãt tympanum, & non aduertunt quòd grando & milites dissipant omnia: ideo diligenter, &c.

Ver. 3. DE MISERICORDIA.

A Misericordia dupliciter accipi potest. Primò, vt est passio appetitus concupiscibilis, & species tristitiæ, secundum Damasc. lib. 2. Et cùm malum sit motiuum siue obiectum tristitiæ: consequens est quòd malũ etiam sit obiectũ misericordiæ. Et sic misericordia est tristitia de alieno malo siue de alterius miseria. Miseria autẽ est id quod homo patitur cõtra appetitũ naturalẽ, vt sunt mala corruptiua: vel cõtra appetitũ sensitiuũ, vt sunt mala cõtristatiua: vel cõtra voluntatem liberam: & maior adhuc miseria est, si cõtra totã voluntatem: vt cum quis semper sectatur bona delectabilia, & semper ei mala eueniũt. Vnde Philos. 2. Rhetor. dicit, quòd misericordia est tristitia super apparẽti malo, corruptiuo, vel cõtristatiuo, & idẽ etiã dicit quòd illa mala sunt miserabiliora, quorũ fortuna est causa, & in eodẽ dicit, Misericordia est maximè super malis, quæ quis indignus patitur, & D. Aug. 9. de Ciuit. Dei. c. 14. dicit, quòd misericordia est alienæ miseriæ in corde nostro compassio, quia vtique si possimus, subuenire cõpellimur. Dicitur enim misericordia ex eò quòd aliquis habet miserum cor super aliena miseria. Et quia de ratione culpæ est quòd sit voluntaria, hinc est quòd nõ habet rationẽ miserabilis, sed potius punibilis, nisi pro quãto habet pœnam annexam, quæ est cõtra voluntatem peccãtis: & secundum hoc compatimur peccãtibus, vt D. Greg. dicit in quadã homelia, Vera iustitia nõ habet dedignationem (s. ad peccatores) sed cõpassionem. ¶ Ex præmissis sequitur quòd misericordia propriè est ad alterũ, sicut iustitia: & non ad seipsum, nisi secundum quandam similitudinem, secundum quod in homine considerantur diuersæ partes, vt dicitur in 3. Ethic. & Ecclesiast. 30. Miserere animæ tuæ placens Deo. Sed cùm homo patitur aliquid crudele aut durum, nõ misereatur propriè sui, sed dolet. Vnde Philos. 2. Rhetoric. dicit, quòd durum & crudele est aliud à miserabili, & expulsiuũ miserationis. Verùm cùm dolo & tristitia sint de malo propriè: sequitur quòd ad hoc quòd aliquis misereatur alterius, oportet q, apprehendat malum illius tanquam malũ suũ: & hoc cõtingit dupliciter. Vno modo per vnionẽ affectus, quod fit per amorem: quia cùm amãs reputat amicũ tanquã seipsum: malum ipsius repucum gaudentibus, & flere cũ flentibus. Alio modo contingit fieri apprehẽsionem mali alterius vt propriũ, secundũ vnionẽ realem: vt putà cùm malũ aliquorũ propinquũ est vt ab eis ad nos translles: quia per hoc fit eis æstimatio quòd ipsi possunt similia pati. Inde est etiã quòd senes & sapientes qui considerãt se posse in mala incidere, sunt misericordes, debiles & formidolosi sunt magis misericordes. Ecõtrario illi qui reputãt se felices, & ita potẽtes, quòd nil mali putãt se posse pati, nõ ita cõmiserentur. Sic ergo defectus est ratio miserendi. Sic accipiendo misericordiã pro passione. est passio laudabilis, sicut verecundia, quæ retrahit à malo. Et misericordia inducit ad bonum, s. ad subleuationem miseriæ alterius. Nemesis etiã, quæ est passio opposita misericordiæ ex parte æstimationis, quã habet de miseria aliena, de qua misericors dolet, inquantũ æstimat aliquem indigne pati. Nemeticus autẽ gaudet, inquantũ æstimat aliquẽ digne pati. Et tristatur, si indignis bene accidat. Et vtrunq; laudabile est, & ab eodem more descendẽs, vt dicit Philos. in 2. Rhetor. Secundo modo accipitur misericordia ꝓ motu siue actu volũtatis, quo alicui displicet malũ alterius, ex quo procedit ad illius subleuationẽ. Et quia iste motus volũtatis potest regulari ꝓ rationẽ, & per hũc motũ ratione regulatũ passio misericordiæ appetitus cõcupiscibilis etiã potest moderari. Vnde D. Aug. in 9. de Ciuit. Dei dicit: Hic motus animi (s. misericordia) seruit rationi, vt conseruetur iustitia, siue cùm indigenti tribuitur, siue cùm ignoscitur pœnitẽti. Sequitur quòd si frequentetur & continuetur, ex pluribus actibus poterit causari habitus circa naturalia, qui dicitur misericordia: cùm virtus humana consistat in hoc q, motus animi ratione regulatur. Vnde Aug. vbi suprà, dicit: Longè melius & humanius & priscorũ sensibus accõmodatius, Cicero in Cęsaris laudem locutus, ait: Nulla de virtutibus tuis nec admirabilior nec gratior misericordia. Sequitur ergo quòd misericordia est virtus nõ theologa, cùm nõ habeat Deũ pro obiecto: nec intellectualis, cùm sit in appetitu: ergo moralis circa passiones existens: & reducitur ad illã medietatẽ, quæ dicitur Nemesis. Has autẽ medietates Philos. non ponit virtutes, sed passiones laudabiles. Nihil tamen prohibet quin ab aliquo habitu elicitiuo proueniãt, & assumãt nomen virtutis, vt patet de continentia. ¶ Sed ex is sequi videtur quòd ponenda erit misericordia in appetitu sensitiuo, ex quo actus eius regulatur ratione: & ideo iteratus causabit habitum virtutis. Aliqui dicũt quòd voluntate bene dispositа per habitũ appetitus sensitiuus non præbet difficultatẽ, & dant exemplum de iustitia quæ est in voluntate, & moderatur cupiditatẽ: & tamen nõ ponitur aliqua iustitia in appetitu sensitiuo. Si arguatur quòd misericordia est actus charitatis: ergo nõ causat aliũ habitum, cùm habitus & actus sint eiusdem speciei propter identitatem obiecti: Dicendũ quòd misericordia non est actus elicitus à charitate, cùm nõ habeat idem obiectum, sed consequitur actũ charitatis. Hæc ergo est differentia inter misericordiã, gaudiũ, & pacẽ: quia misericordia est virtus, nõ autẽ gaudiũ, aut pax, cùm nihil adiciant supra communem rationem boni, quod est obiectũ charitatis. Ideo non requirunt alias virtutes quàm charitatem: sed misericordia respicit specialem rationem boni, scilicet subleuationis miseriæ vel defectus proximi. Et secundum hanc rationem

2.2.q.30. Misericordia quid. Miseria quid. 9. Ethic. Rom.12.

speciale

Universidad de Deusto
Biblioteca

specialem boni misericordia attribuitur Deo,quantum ad effectum,quia subleuat miseriã & defectum miserorum:licet nullam habeat passionem. Et quia subleuare defectus inferiorum miserorum, & effundere siue communicare eis bona,pertinet ad Deum, qui est supremus & infinitè bonus:inde est quòd D.Greg.in quadam oratione dicit,quòd Deo est propriũ misereri,quantùm ad nos,magis quàm peccata punire & iustitiam administrare. Ideo Psal.ait, Miserationes eius super omnia opera eius,& ratio est:quia iustitia præsupponit culpam in nobis:& ideo pœna nõ adhibetur per se,sed propter reordinationem culpæ. Misericordia autem respicit bonum absolutè,& eius effusionem & subleuationem, in qua maximè apparet eius omnipotentia: quia cùm nullo egeat,& in nullo deficiat, omnium indigẽtias & defectus potest subleuare. vnde Ecclesia in quadam oratione, Deus qui omnipotentiã tuã parcendo & miserãdo maximè manifestas. Et secundũ hoc misericordia dicitur maxima virtutũ:sed in cõparatione ad homines, charitas dicitur potior: quia immediatiùs cõiungit superiori fini. Sed inter virtutes quæ pertinẽt ad proximũ,misericordia est potissima:quia supplere defectũ & miseriã alterius, inquãtum huiusmodi, pertinet ad superiorem & meliorem,& sic intelligitur illud Oseæ 6. Misericordiã volo & nõ sacrificiũ:quia sacrificiis nostris Deus nõ indiget,nisi propter nos & proximos:& vult sibi ea offerri propter nostrã deuotionẽ,& proximorũ vtilitatẽ. Ideo misericordia qua subuenitur defectibus aliorũ, est sacrificium ei magis acceptum, vtpote propinquius vtilitatem proximorum inducens, secundum illud Hebr. vlt. Beneficentiæ & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostiis promeretur Deus.

Misericordia est sacrificium Deo acceptũ.

Ver. 4. DE BENEFICENTIA.

2.2.q.31.art.1. BEneficentia est actus exterior amicitiæ,quo aliquis amicitiam & dilectionẽ ostendẽs, bonum A facit & communicat amico. & si ordinetur ad bonũ supernaturale, est actus exterior charitatis quæ habet bonũ diuinũ pro obiecto. Beneficẽtia nostra nõ potest esse in ordine ad Deum(iuxta illud Iob 35.Si iustè egeris,quid donabis ei:aut quid de manu tua accipiet?) sed est erga proximũ. Et sicut charitas se habet ad omnes nõ solum in generali,sed etiã in speciali per exhibitionem:Sic etiam beneficentia:quia cùm homo sit mutabilis, nullus est cui nõ possit occurrere casus, in quo oporteat ei benefacere,etiã in speciali.& sic quanuis actu nõ se extẽdat ad omnes, tamen bene in præparatione animi, si tẽpus adesset. Et quãuis aliqui sint peccatores,nihilominus subueniẽdum
1.Cor.13. est eis,quãtum ad sustentationem naturæ,sed nõ ad fomentum culpæ:quia charitas nõ agit perperam. Hinc sequitur quòd licitum est excommunicatis necnon Reipublicæ hostibus beneficia subtrahere.inquantũ per hoc arcentur à culpa. Si tamen immineret extrema necessitas,ne natura in eis deficeret,esset benefaciendum,debito tamen modo.puta si fame aut siti morerentur,aut aliquod huiusmodi dispendiũ paterentur:nisi hoc esset secundũ ordinẽ iustitiæ, cõtra quẽ nõ est illis subueniendum. Beneficẽtia differt à iustitia,liberalitate,& misericordia:quia charitas(cuius actus est beneficentia)respicit in bono seu beneficio collato cõmunem rationem boni:iustitia respicit ibi rationem debiti legalis:liberalitas respicit rationẽ debiti moralis:& misericordia rationem subleuationis miseriæ vel defectus. In misericordia seruãdus est ordo charitatis, de quo suprà dictũ est.

Ver. 5. DE ELEEMOSYNA.

2.2.q.32.art.1. ELeemosyna est actus misericordiæ,quo datur aliquid indigenti ex cõpassione propter Deum. B Et quia misericordia est effectus actus charitatis:ideo eleemosyna dicitur actus charitatis,mediante misericordia eliciente. Et quanuis quis possit dare eleemosynam materialiter absque charitate,iuxta illud,Si distribuero, &c.nõ tamẽ formaliter,hoc est propter Deum prõpte & delectabiliter,in omni casu,ac eo modo quo debet meritoriè. Potest etiam eleemosyna attribui latriæ, & dici sacrificium,pro quanto ordinatur ad placandum Deum,vt dictũ est. Et secundum hũc modũ eleemosyna numeratur inter opera satisfactoria. Dan.4. Peccata tua eleemosynis redime. Miseratio enim(inquantum defectum patiẽtis subleuat)ordinatur ad satisfactionem:& disponit ad liberalitatẽ,inquantum aufert impedimentum, quod posset esse ex superfluo amore pecuniarum
Eleemosynarũ duo genera. siue diuitiarum,propter quem aliquis efficitur nimis retẽtiuus earum. ¶ Eleemosynarũ duo sunt genera. Quædam enim sunt corporales, per quas subuenitur defectibus corporis siue in vita siue in morte,& sunt septem.s. Pascere esurientem, Potare sitientem, Vestire nudum, Recolligere hospitem, Redimere captiuum, Visitare infirmum & incarceratum,& Sepelire mortuum,quæ continẽtur in hoc versu: Visito,cibo,poto,redimo,tego,colligo,condo. de quibus Mat.25. Esuriui,&c. de sepultura nulla fit mentio,eò quòd per eam nõ subuenitur mortuo,quãtum ad sensum, iuxta illud Mat.10. Nolite timere eos qui occidunt corpus,& post hoc nõ habent amplius quid faciant. Ideo Christus enumerat solùm illa quæ sunt euidentioris necessitatis. Pertinet tamen ad defunctum,vt de eius corpore agatur,tũ quãtum ad hoc quòd adhuc viuit in memoriis hominũ. cuius honor dehonestatur,si insepultus maneat:tum quantum ad effectũ, quem adhuc viuens habebat de suo corpore, cui piorum affectus debent cõformari post mortẽ:& secundum hoc cõmendãtur
In lib. de Cura pro mor. agen. aliqui de mortuorum sepultura,vt Tobias,& illi qui Dominum sepelierunt:vt patet per D.Aug. Redemptio etiam includitur in collectione hospitum & peregrinorum. ¶ Quędã verò eleemosynæ sunt spirituales,per quas subuenitur defectibus spiritualibus proximorum:& sunt septem,scilicet,Docere ignorantem,Cõsulere dubitãti,Cõsolari tristem,Corrigere peccantẽ, Remittere offendenti, Portare onerosos & graues, & pro omnibus orare: quæ etiam continentur in sequenti versu:Consule,castiga,solare,remitte,fer,ora,comprehendendo doctrinam sub consilio. Eleemosynæ spirituales sunt digniores & nobiliores, quanuis etiam corporales habeant effectum spiritualem

tualem. Primò ex parte causæ, inquantum aliquis eleemosynam dat propter dilectionem Dei & proximi,iuxta illud,Perde pecuniam propter fratrẽ, & proderit tibi magis quàm aurum. Secundò ex parte effectus,inquãtum proximus cui per eleemosynam subuenitur, monetur ad orãdum pro benefactore,secundum illud, Eleemosyna viri gratiam hominis quasi pupillam cõfirmabit. vnde ibi concluditur, Absconde eleemosynam in sinu pauperis,& hæc pro te orabit,& liberabit te ab omni malo. Qui autem dat eleemosynam, non debet intendere dare corporale pro spirituali: sed potest per charitatis affectum fructum spiritualem promereri, & consequenter temporalem, licet non debeat principaliter habere oculum ad fructum temporalem. ¶ Eleemosynam cadere sub præcepto,constat ex illo Ecclesiast.17. Vnicuique mandauit Deus de proximo suo, probatur etiam,quia propter eius omissionem quis damnatur,Matth. 25. Esuriui,& non dedistis,&c. Patet quibus dilectio proximi non conseruatur. Sed absque eleemosyna aliquando nõ conseruatur:igitur est sub præcepto:cõcurrentibus duobus.s.necessitate,in proximo recipiente, alioquin nõ esset ratio quare eleemosyna ei daretur,& facultate vel abundantia,in dante,iuxta illud 1.Ioan. 3. Qui habuerit substantiam huius mundi,& viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit ab eo viscera sua, quomodo charitas Dei manet in eo?concludit. Filioli non diligamus verbo neque lingua,sed opere & veritate,extra hos casus non cadit sub præcepto, sed est de consilio, iuxta illud Dan.4. Consilium meum regi placeat: Peccata tua eleemosynis redime. ¶ Sed notandum est quę necessitas requiratur in recipiẽte,& quæ abundantia in dante, ad hoc quòd cadat sub præcepto. Quo ad primum dicunt communiter doctores,quòd requiritur extrema necessitas. Non enim omnis necessitas obligat ad hoc præceptum: sed illa sola,sine qua is qui necessitatem patitur,sustentari non potest. In illo casu habet locum id quod D. Ambr. dicit. Pasce fame morientem, si non pauisti,occidisti. Quod non est intelligendum solùm quãdo emissurus est spiritum, siue cùm de eius vita desperatur,& comedere nõ potest:sed quando probabiliter apparet quòd ob necessariorum defectum,nisi illi succurratur de necessariis quando ipsi prodesse possunt, incidet in illã necessitatem,à qua postmodum non poterit vel vix releuari:vtputa cum apparet vrgens necessitas, nec apparet in prõptu alius qui velit & possit ei subuenire. Quidam dicunt quòd si is qui necessitatem patitur,alibi habeat bona temporalia,tunc non est præceptum dare eleemosynam:quia poteſt eidem per mutuum subueniri. Si autem non habeat alibi actu bona temporalia,nõ sufficit ad impletionẽ huius præcepti mutuare:sed requiritur quòd det. Vnde Christus dixit, Quod supereſt, date eleemosynam,nõ dicit,mutuate. Et si daretur sub mutuo, ille qui necessitatem patitur accepiãte,peccaret mutuans:nec esset mutuũ,cùm iam res illi necessaria iure naturali esset sua. Ideo nõ tenetur ad restitutionem. ¶ Quo ad secundũ ex parte dãtis requiritur facultas:quia si nihil habeat,non obligatur nisi in præparatione animi: Impossibilium enim nulla est obligatio. Requiritur ergo quòd habeat de superfluo. vnde Dominus dicit, Quod supereſt,date eleemosynã. Superesse autẽ siue superfluũ aliquid dicitur dupliciter: Primò respectu personæ. Secundò respectu status. Superfluũ personæ est illud quod est vltrà quàm necessarium sit indiuiduo siue personæ, non solùm respectu sui,sed etiam respectu eorũ quorũ cura incumbit ei. Quia quis magis tenetur sibi quàm aliis. vnde commune adagium est,quòd charitas bene ordinata incipit à seipso,& Apost. Si quis suorum & maximè domesticorũ curã nõ habet,infidelis est & infideli deterior. Superfluum autẽ status est illud quod quis vltrà quàm sit necessarium nõ solùm personæ,& his quorum cura sibi incumbit,sed etiã vltrà quàm sit necessariũ secundũ dignitatẽ siue cõditionẽ personæ suæ. Dignitas enim personæ suæ & filiorũ ac eorũ quorũ curã habet,dicitur status in hac materia. De his igitur quę sunt necessaria ad personã,dare eleemosynã nõ cadit sub præcepto,neq; de his tenetur quis eleemosynam dare:quia hoc esset sibi & suis vitã subtrahere,nisi fortè casus immineret, vbi subtrahendo sibi,daret alicui magnæ personæ,per quã Ecclesia vel respublica sustẽtaretur. Quia pro talis personæ liberatione laudabiliter seipsum & suos periculo mortis exponeret:cùm bonum commune sit præferendũ bono particulari. De necessariis autẽ status cùm non consistant in puncto siue in indiuisibili,quia adhuc multis abstractis remanet vnde quis possit vitam cõuenienter transigere,de illis dare tenetur. Si verò abstractis illis posset vitam trãsigere,sed non cõuenienter, laudabile esset dare,& statum minuere:non tamen est de præcepto,quia inordinatũ videtur,si aliquis tantum de bonis sibi subtraheret vt aliis largiretur,quòd de reliquo nõ posset ipse nec sui vitam transigere cõuenienter. Nullus enim incõuenienter viuere tenetur. Nõ oportet tamẽ q̃ cogitet ad omnes casus qui possunt cõtingere,hoc enim esset cogitare de crastino. q̃ Dominus prohibet. Sed debet iudicari superfluum & necessariũ secundum ea quæ probabiliter & vt in pluribus occurrũt: Maximè quãdo occurrit extrema necessitas alicuius personæ priuatæ,vel magna necessitas Reipublicæ. In his enim casibus laudabiliter prætermitteret aliquis id quod ad decẽtiam sui status pertinere videretur,vt maiori necessitati subueniret. ¶ Requiritur præterea quòd id de quo vult facere eleemosynam,sit suum. Vnde D.Aug.in lib.de Verb.Domini in monte, declarans illud Luc.17. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, dicit: Quidã malè intelligendo,rapiũt res alienas,& aliquid inde pauperibus largiũtur,& putant se facere quod præceptum est. Intelle-
ctus iste corrigẽdus est. Nõ enim eleemosynæ faciẽdæ sunt de alieno:sed de iustis laboribꝰ vnusquisque eleemosynam facere debet: Vnde cùm eleemosyna dicatur sacrificiũ (vt dictum est)congruè facit ad propositum illud Ecclesiast.34. Qui offert sacrificium de substantia pauperum,quasi

Ecclꝭ.29.

Ecclꝭ.29.

An & quando eleemosyna sit sub præcepto.

Ad præceptũ eleemosynæ duo concurrũt.

Mat.6.

An mutuans in extrema necessitate peccet.

Superfluũ personæ & status quid sit. 1.Tim.5.

Eleemosynæ debet fieri de proprio, & nõ de alieno.

Universidad de Deusto
Biblioteca

2.2.q.32.ar.3. ad.1.

qui victimat filium in conſpectu patris. Ex quo ſequitur primò quòd de his quæ ſunt ſubiecta reſtitutioni, eleemoſynæ non ſunt faciendæ, cùm ſint aliena: niſi fortè eſſet talis neceſsitatis articulus, in quo etiam liceret ipſi rem alienam accipere ad ſubueniendum neceſsitatem patienti, dum modo is cuius eſt res, nõ eſſet in ſimili neceſsitate: in quo caſu penſanda eſſet vtriuſque conditio, & aliæ conditiones requiſitæ, prudentis iudicio. Secundò ſequitur quòd illi qui ſunt in poteſtate alterius conſtituti, vt ſunt ſerui, famuli, & religioſi, non debẽt facere eleemoſynas, niſi de ſuperioris licentia, vel expreſsè habita, vel probabiliter præſumpta: niſi fortè in articulo extremæ neceſsitatis, in quo ſecundum D. Tho. licitum eſſet religioſo furari, vt eleemoſynam det. Nec obſtat illud Rom. 3. Et nõ ſicut blaſphemamur, & ſicut quidã aiunt nos dicere, faciamus mala vt veniant bona, quorũ dãnatio iuſta eſt, quia in tali caſu nõ eſſet propriè & verè furtum, ſaltem in foro interiori: cùm non accipiatur res aliena, ſed detur extremè indigenti res ſua, in caſu enim extremæ neceſsitatis omnia ſunt communia. Vnde Matt. 12. habetur quòd Chriſtus excuſauit diſcipulos, eò quòd eſurientes cœperant vellere ſpicas alienas die ſabbati, & 1. Reg. 21. Dauid propter neceſsitatem excuſatur à comeſtione panum propoſitionis. Ideo extremè indigens licitè accipere poteſt & aliis porrigere. Dominium enim ciuile ſiue proprietatis, adueniente dominio naturali, ſopitur ſiue ſuſpenditur: niſi ille qui habet dominium ciuile, eſſet in extrema neceſsitate: quia tunc cum ille habeat maius ius, quia habet naturale & ciuile, fieret ei iniuria ſi auferretur ab eo, ad dandum illi qui habet ſolum ius naturale. Vbi autem nullus eorum haberet, ſed tertius quidã, iam dictum eſt quòd in extrema neceſsitate potior eſt cõditio primi occupantis. Et habet locum illud D. Baſilij, Si fatearis ea tibi diuinitus prouenisse. ſ. temporalia bona: An iniuſtus eſt Deus inæqualiter nobis res diſtribuens? Cur tu abundas, ille verò mendicat, niſi vt tu bonæ diſpenſationis merita conſequaris: ille verò patientiæ brauiis decoretur? Eſt panis famelici, quem tu tenes: nudi tunica, quã in cõclaui conſeruas: diſcalceati calceus, qui penes te marceſsit: indigentis argentum, quod tu poſsides inhumatum. Cur circa tot iniurias quæ dare valeas? In foro tamen exteriori puniuntur accipientes aliena in neceſsitate, propter dubium neceſsitatis, quia. ſ. ignoratur an ſint in extrema neceſsitate, aut non, & etiam propter ſcãdalum quod poſſet ſequi: quia alij poſſent fingere ſe eſſe in extrema neceſsitate, qui tamen non eſſent, & furarentur & raperent aliena, putãtes illa fictiotur pœnitentia ad terrorem aliorum. Puto tamen quòd vbi plenè cõſtaret de extrema neceſsitate, etiam in foro exteriori nõ eſſet puniẽdus. Non tamen ſequitur quòd liceat mulieri propter neceſsitatem famis fornicari, ſicut furari. Quia adueniente neceſsitate famis, non manet materia furti, quæ eſt res aliena: ſed bene manet materia fornicationis. ſ. non ſuus vir. Non enim propter illam neceſsitatem aliquis efficitur vir illius mulieris, ſicut res aliena indigentis: cum ad illam neceſsitatem ſubleuandam fornicatio non ſit medium per ſe ordinatum, ſicut res comeſtibiles, &c. ¶ Si autem vxor haber alias res præter dotem ſuam, quæ ordinatur ad ſuſtentanda onera matrimonij, vel ex proprio labore & lucro abſque ſubtractione debiti officij in domo acqrit, vel habet aliqua ex ſucceſsione vel donatione, poteſt dare pauperibus eleemoſynam irrequiſito viro, moderatè tamen, ne vir egeat aut depauperetur: de bonis autem viri non debet dare eleemoſynas, ſine cõſenſu viri expreſſo vel præſumpto, quem præſumere poteſt, ex quo ſecũdum Philoſ. in 8. Ethic. regimen viri & mulieris in domo eſt ſecundum dignitatem, nec debet dominari vir in omnibus: & idem in 2. Oecono. vult mulierem in omnibus quæ intus ſunt dominari & gubernare familiam. Si ergo mulier nõ ſolùm reſpectu actus matrimonij, ſed etiam regiminis domeſtici, aſſumitur in ſociam, ſecundum dignitatem ſuam, quo ad ea quæ intus ſunt diſponẽda: conſequens eſt quod eleemoſynas moderatas pauperibus erogare poſsit: cùm caput mulieris ſit vir, vt dicit Apoſt. 1. Cor. 11. vbi autem nõ committeretur à viro talis diſpẽſatio domeſticorum vxori, imò expreſsè & acriter prohiberetur omnis datio eleemoſynæ, non debet dare de bonis viri notabiliter, quia aliqua modica poſſet dare: non enim vir poteſt omnino rationabiliter prohibere omnimodam eleemoſynarum largitionem, maximè vbi apparet neceſsitas, licet non extrema in petentibus: quia nullum eſſet dubium in caſu extremæ neceſsitatis: quia tũc poſſet dare & furari. Sicut de religioſo dictum eſt, idem dicendum de filiisfamiliàs, qui de re modica, de qua poſſunt præſumere quòd patri placet, poſſunt dare eleemoſynam, aliàs nõ, niſi in caſu extremæ neceſsitatis, vel ſi alicuius rei à patre eſſet eis commiſſa diſpenſatio. Præceptum de danda eleemoſyna reducitur ad præceptum de honoratione parentum. Sic enim Apoſt. interpretatur 1. Tim. 4. dicens: Pietas ad omnia vtilis eſt: ſub pietate enim comprehendit eleemoſynarum largitionem, & pauperum ſubuentionem.

2.2.q.32.ar.8. ad 2. *Vxorata an poſſint dare eleemoſynam.*

Ver. 6. DE CORRECTIONE FRATERNA.

2.2.q.33.ar.1. *Correctio fratris ad quid ordinetur.*

COrrectio fratris eſt duplex: quædam eſt realis publica & iudicialis, quæ fit per accuſationem A vel inquiſitionem ex officio: & talis pro fine habet bonũ reipublicæ, vt. ſ. alij arceantur à peccatis, criminibus, & ſcandalis, quibus reſpublica turbatur, & aliis datur occaſio delinquendi, ſiue ille qui corrigitur emẽdetur, ſiue non, & hæc debet fieri ſecundum quãtitatem delicti, & qualitatem ſiue conditionem perſonæ, iuxta illud Deut. 25. Secũdum menſuram delicti erit & plagarum modus, & Apoc. 18. Quantum ſe glorificauit & in delitiis fuit, tantum date illi tormentum & luctum: quia hæc correctio reſpicit peccatum fratris, prout vergit in nocumentum aliorum, qui ex eius peccato læduntur vel ſcandalizantur, & inquãtum eſt nocumentum boni communis, cùm iuſtitia & bonum commune per peccatũ hominis perturbentur: conſequẽs eſt quòd per pœnam delinquentis

delinquentis ordinetur & ſtabiliatur atque pacificetur. Ideo peccãt mortaliter ſuperiores, tã temporales quã eccleſiaſtici, ſi omittũt tales correctiones & punitiones: quia per hoc datur anſa criminibus, & incẽtiuum delinquendi. Hoc tamen intelligendum eſt quando correctio reipublicæ neceſſaria, quia aliquando contingit punitionem propter aliqua accidentia ſiue incidentia non expedire immediatè fieri: vt quando maius bonum impediretur, aut reſpublica turbaretur, vt ſæpe accidit temporibus noſtris in Italia, tunc enim eſſet differenda aut indulgẽda pœna. Vnde Dauid pepercit Abſaloni, qui interfecit fratrem ſuum Amon, 2. Reg. 14. diſtulit punitionem Ioab. 3. 3. Reg. 2. Quare prudentia magna vtendũ eſt, nec facilè damnandi ſunt qui nõ ſtatim omnia corrigunt. Iſboſet enim quia minus cautè increpauit Abner, quòd ingreſſus eſſet ad concubinam patris ſui, perdidit regnum, 2. Reg. 3. Nec facilè etiam excuſandi ſunt omittentes. Vnde Dauid reprehenditur quòd nunquam increpauit Amon primogenitum ſuum de ſtupro ſororis. Et Heli, qui non correxit acriter Ophni & Phinees, 1. Reg. 2. ¶ Alia eſt correctio quæ fit per verba & ſecretè, & reſpicit peccatum fratris, inquantum eſt nocuum ei qui peccat, & pro fine habet emendam fratris, & ad eam principaliter ordinatur: procedit enim ex charitate, ſicut iudicialis ex zelo iuſtitiæ: & eſt actus charitatis. ſicut correctio iudicialis eſt actus iuſtitiæ. Correctio fraterna eſt de neceſsitate ſalutis cadẽs ſub præcepto. Si enim de neceſsitate ſalutis eſt eruere aliquem à morte corporali per eleemoſynam corporalem, iuxta illud Prouerb. 24. Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare non ceſſes: à fortiori ſub præcepto & de neceſsitate ſalutis eſt eruere à morte ſpirituali, quæ eſt peccatum mortale, Ezech. 18. Anima quę peccauerit, ipſa morietur: cùm anima ſit pluſquam eſca, & corpus pluſquam veſtimentum. Vnde D. Aug. dicit: Si neglexeris corrigere, factus es deterior eo qui peccauit. Et idẽ in regula, Si frater tuus vulnus habet in corpore, quod vult occultari dum timet ſecari: nónne crudeliter à te fileretur, & miſericorditer indicaretur? quanto potius debes manifeſtare, ne deterius creſcat in corde? Nec obſtat quod dicitur Eccleſiaſt. 7. Conſidera opera Dei, quòd nemo poſsit corrigere quem ille deſpexerit. Quia in omnibus agendis operatio hominis non eſt efficax, niſi adſit diuinum auxilium: & tamẽ debet homo facere quod in ſe eſt: maximè quandiu habet probabilitatem quòd emendabitur. Vnde D. Aug. dicit. Neſcientes quis pertineat ad prædeſtinatorum numerum, & quis non pertineat: ſic debemus affici charitatis affectu vt omnes velimus ſaluos fieri. Ideo omnibus debemus officium fraternæ correctionis impendere, ſub ſpe tamen diuini auxilij, cùm ignoremus an ſint à Deo deceptum eſt affirmatiuum, & non obligat pro ſemper, ſed pro tempore & loco. Vnde D. Aug. dicit: Si propterea obiurgandis & corripiendis malè agentibus parcit, quia opportunum tempus inquiritur, vel eiſdem metuit ne deteriores efficiantur, vel ne ad bonam & piam vitam erudiendos impediant alios infirmos, non videtur eſſe cupiditatis officium, ſed conſilium charitatis. Vbi autem quis præſumeret probabiliter quòd poſſet aliquem retrahere à peccato mortali vel veniali, quod eſt proxima diſpoſitio ad mortale: & tamen propter inordinatum amorem vel cupiditatem prætermittit correctionẽ, peccat mortaliter. Si verò timor & cupiditas tardiorem faciũt hominem ad corrigendum delicta fratris, non tamen ita quòd ſi conſtaret quòd poſſet fratrem à peccato retrahere, propter timorem, vel cupiditatem, vel præſumptionis maculam dimitteret, quibus in animo charitatem præponit fraternam, eſt peccatum veniale, & hoc modo ſancti viri omittunt corrigere delinquẽtes, vt ibidem D. Aug. dicit. Ex præmiſsis ſequitur primò quòd quis nõ tenetur ſub pœna peccati mortalis aut venialis corrigere fratrem de peccato veniali aut de aliis defectibus, quæ non ſunt peccata: quia peccatum veniale non eſt extrema neceſsitas ſpiritualis: nec per peccatum veniale perditur frater, quem alius corrigendo lucratur, vt habetur Mat. 18. & cùm Chriſtus præcepit correctionem, præcepit de peccato abſolutè: peccatum autem abſolutè & ſimpliciter ſtat pro mortali, quod auertit à fine, & non de veniali, quod ſolùm eſt circa media, & ideo dicitur peccatũ ſecundum quid, quare non tenetur corrigere, niſi ſit proxima diſpoſitio ad mortale, quia tunc teneretur. Si enim teneor fratrem præcipitatum ſubleuare, à fortiori ne præcipitetur propter periculum: aliàs, vt dicitur Eccl. 3. Qui amat periculum, peribit in illo. Secũdò ſequitur quòd vbi non eſt probabilitas de emenda fratris peccantis, ſed potiùs quòd fiet deterior: tunc quis non tenetur corrigere, cùm finis correctionis fraternæ ſit emenda: & ea quæ ſunt ordinata ad aliquem finem, ſicut correctio fraterna ad emendam, debent regulari ſecundum finem: ſic quòd vbi nõ ſperatur, finis fruſtra adhiberetur. Et ſic nõ tenetur quis graſſatores & publicas meretrices aliósque induratos peccatores corrigere, iuxta illud Prouerb. 9. Noli corrigere deriſorem, ne oderit te. debẽt tamen corrigi à prælatis, correctione iudiciali & punitiua, propter bonum commune, vt alij retrahãtur à criminibus. Tertiò ſequitur quòd cùm eſt probabilitas quòd abſque correctione alterius peccator corrigetur, puta quia eſt timidus & ſcrupuloſus: tunc non tenetur aliquis eum corrigere, ne nimis cõfundatur & ægrè ferat & ad odium prouocetur. Vbi autem eſſet probabilitas quòd non corrigeretur abſque correctione, & ab initio correctionis ægrè ferret & incideret in odium, poſtmodum tamen dimiſſo odio emendaretur: tunc quis tenetur corrigere, nec eſſet cauſa illius odij & peccati, niſi per accidens: quia non intendit odium ſed correctionẽ, & ex malitia illius procedit illud odium. Si autem probabile eſſet quòd perſiſteret in illo odio, tunc illa correctio omittenda eſſet.

Superiores negligentes in correctionibus.

Correctio fraterna quando de neceſsitate ſalutis.

In lib. de Ver. Do.

In lib. de Nat. & Gra.

Correctio de venialibus non eſt neceſſaria.

Præceptum de correctione quando ligat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ver. 7. DE MODO ET PROCESSV FRATERNAE CORRECTIONIS.

CHristus, Mat.18. triplicem processum in fraterna correctione ordinauit seruandum: Primus A
est secretus. Secundus partim secretus, partim publicus: Tertius est publicus. Quo ad primũ
processum dicit: Si peccauerit in te frater tuus: vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te
audierit, lucratus eris fratrem tuum. In hoc autem primo processu exprimuntur quinq; notanda.
Primò quis debet corrigi: Secundò quis debet corrigere: Tertiò de quo. Quartò quãdo. Quintò
modus corrigendi. ¶ Quo ad primum dicitur, quod frater debet corrigi. Quid autẽ fratris nomi-
Quis dicatur frater corrigendus. ne intelligatur, Christus sufficienter declarauit, Mat.23. Vnus est patet vester. Omnes autem vos
fratres estis. Intelligit fratrem natura & specie, quia ab eodem patre cœlesti, & Mat.5. Si offers mu-
nus tuũ ante altare, & ibi recordatus fueris quòd frater tuus habet aliquid aduersum te, vade, &c.
Per fratrem intelligit læsum, siue sit Christianus, siue Iudæus. Et sic quicunq; est frater ordine,
professione siue cognatione, siue fide, aut natura, corripi mandatur: nec mirum quia si omnibus
etiam infidelibus tenemur facere eleemosynam corporalem, quando sunt in extrema necessitate:
An processus correctionis sit circa infideles obseruandus. à fortiori spiritualem, quæ est correctio peccatorum, præcipuè eorum quæ sunt cõtra legem natu-
ræ. Quia potest eis clarè ostendi quòd malè faciant: non autem de peccatis contra legem euange-
licam, quam non susceperunt. Vnde 1.Cor.5. dicitur: Quid enim mihi est de his qui foris sunt iu-
dicare? Ex quo quidam inferunt, quòd circa infideles non est obseruandus tertius processus: cùm
de eis Ecclesia non habeat iudicare. Aliquibus tamen videtur quòd debet denuntiari superiori eo-
rum, sed hoc excedit limites fraternæ correctionis, & transit in accusationem. Ex præmissis infer-
tur quòd si prælatus peccauerit, non debet corrigi à subdito, correctione punitiua, sed à suo supe-
riori, si habeat. Vnde Exod.9. dicitur: Bestia quæ tetigerit montem, lapidabitur. Et 2. Reg. 6. Oza
percussus est à Domino, quia tetigit arcam. Mons & arca significant prælatum: igitur, &c. Vnde
D.Aug. in regula, Honore coram vobis prælatus sit vobis, timore coram Deo substratus sit pedi-
bus vestris. Potest tamen corrigi correctione fraterna, quæ est actus charitatis: & ideo extenditur
ad omnes ad quos charitas se extendit. Sed charitas se extẽdit ad prælatũ, cùm sit frater, inquantũ
peccator est, inferior & egens. Et ideo ei tanquã in necessitate existenti, subueniendum est, & dan-
da ei eleemosyna spiritualis, quæ est correctio fraterna, aliter tamen quàm aliis: quia cum honore
& reuerentia absque obiurgatione, sed dulciter & reuerenter & facta protestatione. Vnde D.Aug.
in regula: Nõ solùm vestri, sed etiã ipsius miseremini, qui inter vos quãto in loco superiori, tanto
in periculo maiori versatur, & D.Paul.Colo.vlt. scribit de subditis, vt prælatum suum admoneãt,
cùm ait: Dicite Archippo, Vide ministeriũ quod accepisti à Domino, vt illud impleas, & vbi pec-
catum prælati esset publicũ, & immineret periculum fidei, etiam publicè essent prælati à subditis
arguendi. Vnde D.Paul. qui erat subditus Petro, propter imminens periculum fidei, circa fidẽ Pe-
Quis fraternaliter corrigere teneatur. trũ publicè arguit, Gal.2. vbi D.Aug. dicit: Petrus exemplũ maioribus præbuit, vt sicubi fortè tra-
mitem relinquerent, non dedignentur etiam à posterioribus corrigi. ¶ Quo ad secundum, videli-
cet quis debet corrigere: Ex contextu euãgelij habetur quòd Christus direxit verba Petro, qui fu-
turus erat pastor, & sic præcipuè pertinet ad pastores & prælatos, qui habent curam subditorum,
& de animabus eorum reddituri sunt rationẽ. Quia tamen Petrus nondum erat prælatus, sed fra-
ter, ideo ad omnes pertinet fratres delinquẽtes corrigere: & inquãtum in eis magis viget iudiciũ
rationis, quodã modo cẽsentur superiores: quæ superioritas & correctio per peccatũ in corrigente
impeditur propter tria. Primò quia ex præcedenti peccato indignus redditur vt corrigat alium, &
præcipuè si maius peccatũ commisit, nõ est dignus vt corrigat de minori. Vnde super illud Mat.7.
Quid vides festucam, &c. D. Hiero. dicit: De his loquitur, qui cùm in mortali crimine detineãtur
obnoxij, minora peccata fratribus non concedunt. Secundò redditur indebita correctio, propter
scãdalum quod sequitur ex correctione, si peccatum corripientis sit manifestũ: quia cẽsetur cor-
In lib. de ser. do. in mon. & in lib. de sum. bono. rigere ad ostentationẽ. Vnde super illud Mat.7. Quomodo dicis fratri tuo, &c. D. Chrysost. expo-
nit, in quo proposito, puta ex charitate, vt salues proximum tuum. Non quia teipsum antè saluare
vis, ergo nõ alios saluare, sed per bonã doctrinã malos actus celare, & scientię laudes ab hominibus
quærere. Tertiò impeditur propter superbiã corripiẽtis, inquãtum. s. aliquis propria peccata pa-
uipendẽs, seipsum præfert in corde suo, peccata eius austera seueritate diiudicãs, ac si ipse esset iu-
stus. Vnde D.Aug. Accusare vitia officiũ est bonorũ virorum & beneuolorum: quòd cùm alij fa-
ciunt, alienas partes agũt. Et Isid. Nõ debet vitia aliorũ corrigere, qui vitiis est subiectus, & Rom.
2. dicitur: In quo aliũ iudicas, teipsum cõdemnas: eadem enim agis quæ iudicas. Et ideo qui in pec-
cato sunt, corrigendo teneant cõsilium D. Aug. vbi suprà. Cogitemus cùm aliquem reprehende-
re nos necessitas cogit, vtrũ tale sit vitium quod nunquam habuimus: & tunc cogitemus nos ho-
mines esse, & habere potuisse, vel tale quod aliquãdo habuimus: & tangat memoriam communis
fragilitas, vt illam correctionem nõ odium sed misericordia præcedat. Si autem nos inuenerimus
in eodẽ vitio esse, non obiurgemus sed cõgemiscamus, & nõ illum ad pœnitendum, sed ad æqua-
liter cõdonandum inuitemus. Ex his ergo patet quòd si peccator cum humilitate corripiat delin-
quentem, nõ peccat, nec sibi nouam cõdemnationem acquirit: licet per hoc vel in cõscientia fratris
vel saltem sua, pro peccato præterito cõdemnabilem se ostendat. ¶ Quo ad tertium. s. de quo debet
corrigi, satis dictum est versic. præced. quod de mortali vel de veniali, cum est proxima dispositio ad
mortale. ¶ Quo ad quartum. s. quando, dicendum quòd cùm illud peccatum est notum. Vnde di-
xit textus, Si peccauerit in te. Quæ verba exponuntur à D.Augustino, hoc est re sciẽte cognitione

certa

certa & euidenti. s. per aliquem sensum exteriorem in personã delinquentis. Quòd si per auditum
sciat, ab alio, vel per rumorem, vel per signa dubia, quis non tenetur corrigere, nec inquirere de vi-
ta, seu explorare conuersationem fratris. Vnde D.Aug. ait: Admonet nos Dominus non negligere *In lib. de verbis dom.*
inuicem peccata nostra, non quærẽdo quid reprehendas, sed videndo quid corrigas, aliàs efficere-
mur exploratores vitæ aliorum, contra illud quod dicitur Prouer. 24. Ne quæras impietatem in
domo iusti: & non vastes requiem eius. Ex quo patet quòd non oportet religiosos exire clausturũ
ad corrigendum delinquẽtes. Et si dicatur quòd ex quo fraterna correctio est debita & de præce-
pto, sicut qui debet pecuniã, nõ sufficit quòd soluat creditori occurrenti, sed debet eũ quærere, vt
debitum reddat: Ita etiã in correctione debita dicendum, quòd illud quod debetur alicui certę &
determinatæ personæ, siue sit bonũ corporale siue spirituale, oportet quòd ei impendamus, nõ ex-
pectãtes quòd nobis occurrat, sed debitã solicitudinẽ habẽtes, vt eum inquiramus. vnde sicut ille
qui debet pecuniã creditori, debet eum requirere cùm tempus fuerit, vt ei debitum reddat: ita qui
habet curam spiritualem alterius, debet eum quærere ad hoc quòd eum de peccato corrigat. Sed
quo ad illa beneficia quæ non debentur personæ, sed cõmuniter omnibus proximis, siue sint cor-
poralia, siue spiritualia, sufficit nobis quòd impẽdamus eis qui nobis occurrũt, hoc autẽ pro qua-
dam sorte habẽdum est, vt D.Aug. dicit. Alij exponũt hæc verba, si peccauerit in te, hoc est coram *In lib. de doct. christ.*
te solo: tũc enim debes secretè corrigere, quia si coram aliis arguis, nõ es corrector, sed proditor. Si
autem multis aliis audiẽtibus & præsentibus peccauerit, & scãdalizauerit, nõ teneris secretè, sed
potes coram aliis corrigere, 1.Tim.5. Peccantem coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeãt. *Act.6.*
Sic D.Ioan.Bapt. Herodem publicè redarguit dicens, nõ licet tibi habere vxorem fratris tui. Hac
ratione dicũt quidam, quòd quilibet audiẽs & intelligens aliquem prædicantem aliquam propo-
sitionem hæreticam, potest eũ publicè reprehendere. Quod credo limitandum in casu in quo non
sequitur scãdalum: quia si ex tali correctione & reprehensione sequeretur tumultus magis nocẽs
quàm correctio prodesset, differenda esset correctio. D. autem Hiero. exponit: Si peccauerit in te, *In correctione hereticorum non est seruandus processus euangelicus.*
hoc est cõtra te directè: quia si peccatum esset directè cõtra Deum vel communitatem, puta si hæ-
reticus priuatim homines à fide auertat, vel si aliquis occultè tractet quo modo ciuitas tradatur
hostibus, vel incendatur: non est nostri arbitrij (inquit) hoc est non tenemur neq; debemus serua-
re hunc primum processum, imò tenemur denuntiare: quia ille qui sic peccat, non solùm peccat
in te, sed etiam in alios. Et nisi denuntietur, imminet magnum periculum, nisi fortè aliquis firmi-
ter existimaret, quòd statim post secretam monitionẽ frater corrigeretur, & huiusmodi periculũ
cessaret. Si verò esset dubium, debet denuntiari illi qui potest huiusmodi mala prohibere. ¶ Circa
peccata verò occulta quæ sunt solùm in malũ peccãtis vel alicuius priuatæ personæ, tunc ad hoc
tendẽdum est, vt fratri peccãti subueniatur, & sicut medicus corporalis sanitatem ægroto confert
absq; alicuius mẽbri abscisione si potest: si verò non potest, abscindit mẽbrum minus necessariũ,
vt vita potius cõseruetur: Ita etiã ille qui studet emendationi fratris, debet si potest, sic emendare
fratrem quãtum ad cõscientiam, vt fama eius (si fieri potest) seruetur, propter duo. Primò quia fa-
ma vtilis est ipsi peccanti, non solùm in temporalibus, in quibus diffamatus multa patitur detri-
menta, amissa fama, sed etiã quãtum ad spiritualia: Quia præ timore infamiæ multi à peccato re-
trahuntur: & quando infamatos se cõspiciũt, irrefrenatè peccãt. Vnde D.Hieron. dicit: Corrigen-
dus est seorsum frater, ne si semel pudorem aut verecundiam amiserit, permaneat in peccato. Se-
cundò debet conseruari fama fratris peccantis, tum quia vno infamato, alij infamãtur, secundum
illud D.Aug. ad plebem Hyponen. Cùm de aliquibus qui sanctum nomen profitentur, aliquid
criminis vel falsi sonuerit, vel veri patuerit, instant, satagunt, ambiunt, vt de omnibus hoc creda-
tur: tum etiam quia ex peccato vnius publicato, alij prouocantur ad peccatum, & infamati sæpe
impelluntur & violentantur ad continuationem, maximè mulieres. Sed quia conscientia præfe-
renda est famæ, voluit Dominus vt saltem cum dispendio famæ fratris conscientia per publicam
denuntiationem à peccato liberetur. Vnde patet quòd in occultis peccatis, quæ non sunt contra
Deum & bonum reipublicę, de necessitate præcepti est, quòd secreta monitio præcedat publicam
denuntiationem. ¶ Quo ad quintum. s. de modo corrigendi, Christus dixit: Vade & corripe: dixit,
Vade, & nõ scribe, propter duo: Primò propter periculum infamiæ, ex perditione vel apertura, seu *In Epist. ad Paul.c.2.*
communicatione literarũ. Secundò, quia vt D.Hieron. ait: Habet enim nescio quid latentis ener-
giæ viua vox, & in auribus discipulorũ trãsfusa fortiùs sonat. Energia est vis & effectus. Et corre-
ctio verbo facta, est maioris virtutis & efficaciæ, & D.Ambr. super illud Psal. Qui timent te, vide-
bunt me, & lætabuntur, dicit: Plerisque iusti aspectus admonitionis correctio perfectioribus læti-
tia est. Ideo Christus dixit, Vade: sicut olim dixerat, Ezech.2. Fili hominis vade ad domum Israel. *Modus fraternæ correctionis.*
Sed ad quem locum debemus ire? Respondendum est quòd ad cõueniẽtem & propicium, & tem-
pore congruo, & non hora insobria vel importuna, quando est in cholera aut lecto, aut aliis arduis
occupatur. Secundo dicit, Corripe. D.Chrys. exponit dicens, dulciter, quia nõ dicit, Accusa, increpa, obiurga: sed, corripe. s. mansuetè. Vnde Psal. Superuenit mansuetudo, & corripiemur, diuersi-
modè tamen procedendum est, vt dictum est ex D.Aug. & Prouer. 18. dicitur: Iustus prior est ac- *Gen.37.*
cusator sui. Si adducatur correctio Ioseph, quam non præcesit fraterna correctio, dicẽdum quòd
verisimile est præcesisse, licet non sit scriptum: vel quia habebat probabilitatem quòd nõ emen-
darentur, sed fierent deteriores, cùm odirent eum. ¶ Notandum etiam quòd proclamationes quę
in capitulis religiosorum fiunt, omissa secreta correctione, non contrariantur huic præcepto, quia

Universidad de Salamanca Biblioteca

sunt de leuibus defectibus,qui non derogant famæ.Vnde sunt quædam commemorationes oblitarum culparum potius,quàm accusationes vel denuntiationes. Si tamen essent tales, de quibus frater infamaretur,fieret contra præceptum Domini,qui per hunc modum peccatum secretũ fratris publicari prohibuit:vt de his quæ merentur grauiorem culpam.

Qui adhibendi sunt in testes fraternæ correctionis.

Ver. 8. DE SECVNDO PROCESSV FRATERNAE CORRECTIONIS.

A SEcundus processus fraternę correctionis est partim secretus,partim manifestus:ait enim,Si te non audierit,adhibe tecum vnum aut duos,vt in ore duorum vel trium stet omne verbum : vt verecundia & exhortatione illorum emendetur.Sed qui adhibendi sunt? D.Aug.ait:Adhibe eum qui prodesse vult,& non obesse,quia cum finis huius correctionis sit emenda fratris cum conseruatione famæ:si adhiberentur maleuoli, esset periculum infamiæ. Si autem corrigens non inuenerit, est excusatus:non tamen debet denuntiare donec inuenerit. Si quæratur quando debet adducere post correctionem, si recidiuauerit : Dicendum quòd in actu, si deprehendi posit.Quia si extra actum adhiberentur,& reprehenderet,non possent testificari de facto, quod tamen est requisitum,vt ex textu apparet.Prætereà si extra factum reprehenderetur,posset dicere corrigentem esse calumniatorem & detractorem,& accipere adductos in testes,& cõuenire corrigentem in iudicio,& agere per l.diffamari.Si dicatur quòd adhibendo duos testes,diffamat eum,& est detractor:dicendum quòd nõ est detractor formaliter:quia nõ est cũ intentione denigrandi famam,vt *a.5.§.3.ver.8.* dictum est suprà.Præterea fit authoritate superioris.s. Dei , qui est dominus famæ & vitæ eorum.

Ver. 9. DE TERTIO PROCESSV FRATERNAE CORRECTIONIS.

TErtius processus fraternæ correctionis est publicus.Vnde sequitur in textu, Quòd si eos non B audierit,die Ecclesiæ.Si autẽ Ecclesiam nõ audierit,sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. D. Chrys.dicit:Nil tale præcepit Dominus obseruandum his qui extra Ecclesiam sunt,quale præcepit hîc de fratribus corripiendis,sed de exterioribus:Si quis te percusserit in vnam maxillam:prębe ei & alteram.Per Ecclesiam intelligit hîc prælatum Ecclesiæ.Sed quid faciet prælatus? Theologi discrepant in hac re à canonistis,qui in c.nouit,extra de iudiciis,hanc materiam tractant.Sed canonistarum opinione prætermissa,sequor eos qui dicunt quòd prælatus ad talem denuntiationem orabit primò pro eo,secundò vocabit illum & testes absque notario & aliis solẽnitatibus iudiciariis:& coram eis reprehendet & obiurgabit eum , deinde hortabitur illum, & præcipiet sub sententia excommunicationis vt pœniteat.& amplius nõ reuertatur.Et si Ecclesiam (hoc est prælatum)audierit,& se emendauerit,cessant partes prælati:quia iam peruentum est ad finem,nec poterit prælatus propter huiusmodi denuntiationem eum punire.Si autem Ecclesiam non audierit: tunc fiet transitus à correctione fraterna ad correctionem iustitiæ , & prælatus procedet contra eum instante procuratore fiscali,qui faciet fieri informationes,& audiri testes.

Per Ecclesiam intelligitur prælatus.

Quæ sunt partes prælati in denũciatione euangelica.

Ver. 10 DE MONITIONIBVS GENERALIBVS.

CIrca generales monitiones prælatorum,quas facere possunt contra occultos peccatores & te- C stes qui sciunt veritatem,ne detur ansa criminibus,& vt innocẽtes indẽnes reddantur,prout concludunt Bart.& Bal.in l.ciuile. C. de furt.propter diuersitatem opin. & multitudinem particularium circunstantiarum magna est difficultas, maximè in foro conscientiæ , quæ maximè est attendenda.Ideo cautè circa huiusmodi agendũ est,maximè prędicatoribus,cõsultoribus,& confessoribus.Ad huiusmodi euidentiam quæ mihi tutiora videntur collegi,& nostris institutionibus inserenda duxi.¶ Supponendum est in primis quòd peccatum corrigẽdum, est triplex:quoddam est simpliciter & absolutè occultum,quod.s.probari non potest:quoddam verò simpliciter publicum & manifestum,quod.s.celari non potest:aliud verò partim publicum & manifestum,& partim occultum.s.quod probari & celari potest : quia pauci testes sunt.Secundò supponendum est ex c.qualiter & quando , in secundo,de accusat.quòd prælatus & iudex ecclesiasticus in criminibus corrigendis triplici via procedere potest.s.per denuntiationem euãgelicam,vel inquisitionem aut accusationem,vel partis requisitionem. Denuntiatio regulariter prærequirit secretam monitionem,inquisitio clamorem seu infamiam, accusatio inscriptionem. ¶ Quantũ ad primum modum procedendi , qui communiter seruatur in visitationibus archiepiscopi circa diœcesanos , & prouincialium religionum circa priores,& conuẽtus religiosorum,prælati præcipiũt primò communiter,deinde specialiter in particulari,vt quicunq; scit aliqua corrigenda , sub pœna excommunicationis denuntiet. Et finis prælati in hoc modo procedendi est vel esse debet corrigere publica iudicialiter,& secreta siue occulta charitatiuè siue fraternaliter , secũdum præceptũ Domini & modum procedendi datum. Mat.18.& cùm sententia excommunicationis non feratur nisi pro peccato mortali , vt in c.nemo episcoporum.11,q.3. & Deus non iudicet bis in idipsum , sequũtur duo,primũ quòd religiosi in vim illius præcepti monitoris non tenentur peccata venialia aut alios leues defectus citra pœnam grauioris culpæ(quæ non infligitur nisi pro peccato mortali)denuntiare, quanuis hoc possint etiam prætermissa secreta monitione , vt dictum est.Secundum,quòd etiam non tenentur neque debent peccata mortalia manifesta , quæ fuerunt punita , nec occulta emẽdata denuntiare,neque etiam peccata mortalia occulta,quæ solùm sunt in præiudicium peccantis vel alicuius priuatæ personæ,nisi seruato processu & ordine fraternę correctionis.Vnde dicit D.Tho.quòd prelato non est obediendum contra prędceptum Dei,secundum illud Act.5.Obedire oportet Deo magis quàm hominibus.Et ideo quando prælatus præcipit vt sibi dicatur ac reueletur quod quis sciuerit corrigendum,intelligendum est illud præceptum sanè. s.saluo ordine fraternæ

Peccatum occultum. Peccatum publicum.

Iudex triplici via procedere potest.

2.2.q.33.art.7 ad.5.

fraternæ correctionis,siue præceptum fiat communiter ad omnes,siue ad aliquem specialiter:& si prælatus expressè præciperet contra hunc ordinem,ipse præcipiendo peccaret,& ei obediens,quasi contra præceptum Domini agens.Ideo non esset ei obediendũ, quia prælatus non est iudex iudiciorum occultorum,sed solus Deus. Vnde non habet potestatem præcipiendi super occultis:quia sicut dicunt iuristæ,Peccata latentia non habent vindictã in hoc seculo,sed Dei iudicio reseruantur,nisi inquantum per aliqua iudicia manifestantur,pura per aliquã infamiam , vel suspiciones, aut querelam læsi.Tenentur tamen subditi in vim prædicti monitorij denuntiare crimina mortalia publica,quæ non fuerunt punita , & crimina occulta quæ sunt contra bonum reipublicæ Ecclesiasticæ vel temporalis,etiam prætermissa secreta monitione & processu euangelico,qui nõ obligat in illis criminibus,vt dictum est ex D.Hieron. Et ideo tenentur denuntiare hæreticos secredus procedendi est per inquisitionem:& est quando iudex & prælatus ecclesiasticus propter clamorem seu infamiam,quæ absque periculo tolerari nõ potest, debet procedere ad inquisitionem: quia interest reipublicæ(cuius curam prælatus habet)ne crimina remaneãt impunita.Vnde habet descendere iuxta c.qualiter & quãdo,in 2.de accus.& Gen.18.Dominus ait:Descendam & videbo an clamorẽ qui ad me venit,opere cõpleuerint,& Luc.16. Quia villicus erat diffamatus apud dominum suum quasi dissipasset bona illius,descendit, &c. Et hic modus procedendi ordinatur ex sua natura ad correctionem iudiciariam,quæ non intendit principaliter emendã fratris,sed bonũ publicũ,vt alij terreãtur,& ne incidãt in talia aut alia peccata, & vt pax reipublicæ turbata & lacerata reparetur,quod fit per inflictionẽ pœnarũ.Et in tali modo siue via procedendi debet prælatus inquirere primò de fama publica.Et si testes ignorãtur, debet publicare monitorium sub sententia excõmunicationis, quòd scientes veritatẽ habeãt propalare & manifestare & nõ denũtiare. Quia in iudiciario modo procedẽdi nullus debet denũtiare quæ nõ potest probare. Ideo præcepit vt habeant propalare seu reuelare quæ sciũt:& tũc qui sciũt veritatem illius criminis, debẽt propalare,etiã si nõ sit nisi vnus.Quia ille cum fama publica sufficit ad cõdemnationem. Nec tenetur ille præmittere monitionem secretã,ex quo peccatũ nõ est iam omnino occultum, sed probari per plures potest.Deinde debet prælatus audire diffamatũ vel reũ, si sit aliquis propalatus:& ipse etiã tenetur dicere veritatẽ,ex quo iudex iustè eum interrogat.Quid hoc audio de te?& cõtra illũ procedere seruato ordine iuris. ¶ Tertius modus procedendi est per accusationem, & est quando prælatus & iudex ecclesiasticus procedit ad requisitionẽ partis:& hoc dupliciter:Primò , quando pars aliqua aut procurator fiscalis habet testes,& accusat aliquẽ:tũc iudex præhabita inscriptione partis,per quã reddit se accusatorem,qui debet testes contra accusatum producere:tunc iudex potest procedere seruato ordine iuris:& si inueniat eum culpabilem, debet cõdemnare:si verò innocentem,relaxare,& accusatorem condemnare ad pœnam talionis, vel aliter secũdum requisitionẽ ignorat reum & testes,sed cõqueritur se esse læsam,vel per furtũ,aut detractionẽ,aut percussionem:tũc iudex qui debet intẽdere indemnitati subditorũ innocẽter læsorum,& ne detur ansa criminibus,ad petitionem eius debet dare literas monitorias, sub sentẽtia excõmunicationis contra lædentem vt satisfaciat, & cõtra testes vt dicant & propalent lædentẽ,& hic modus procedendi ordinatur ad iudicialem reparationẽ.vnde non exigit necessariò secretam monitionẽ,& ideo si factum sit tale quod probari possit,quia factum fuit in loco publico, vbi plures erant qui ignorant,nõ est dubiũ quin illi qui sciũt,teneãtur propalare.Si autem vnus tantum scit,quia factũ fuit in loco secreto,dicunt quidam quòd si sciens habeat probabilitatem quòd lædens per secretã monitionem satisfaciet,debet eũ secretè monere,cum intimatione tamen, quòd nisi satisfecerit propalabit:& si non satisfaciat,debet propalare.Nec obstat quod communiter obiici soler,Vox vnius petranti,& nocebit spiritualiter reo,quia peierabit : ideo præcauendum est malum spirituale ipsius:Dicendum quòd quis nõ tenetur præcauere malum alterius,cùm prouenit ex malitia ipsius, & maximè stante præcepto : sicut pulchra mulier non tenetur prætermittere præceptum de audienda missa , licet probabiliter iudicet quòd aliqui propter eius aspectum cadent in cõcupiscentiam:quia hoc prouenit ex eorum culpa.Sic nec qui scit veritatem, stante præcepto, debet celare, licet præsumat reum peieraturum:quia hoc ex eius malitia prouenit : quia tenetur dicere veritatem & non peierare , per regulam generalem quæ habet quòd quandocunque iudex iustè exigit iuramentum,siue præcipit dicere veritatem, exactus siue interrogatus tenetur dicere veritatem si sciat.¶ Dominus tamen Petrus de Palude & Durãdus in quarto, dist.19.q.4.videtur dicere quòd quando nocumentum priuatæ personæ est ita paruum,quòd melius sit illum ita parũ lædi quàm alium ita diffamari, non debet reuelare : quia si tunc non corrigitur,posteà corrigetur.Opinio tamen præcedens est tutior. Reus autem licet non teneatur se prodere , tenetur tamen infra terminum satisfacere , vel obtinere dilationem , aliàs incidit in excommunicationem si proferatur.

Modus procedendi per inquisitionem.

Modus procedendi per accusationem.

Modus procedendi in occultis criminibus.

Ver. 11. DE HIS QVI IN MONITIONIBVS NON COMPREHENDVNTVR.

A MVlti sunt qui non comprehenduntur in monitionibus generalibus,nec tenentur reuelare. ¶ Regula generalis est,quòd illi qui nõ possunt cõpelli ad testimoniũ ferendum,nõ cõprehenduntur in monitionibus generalibus, cùm monitiones ordinentur ad testimonium ferẽdum. ¶ Ex qua sequitur primò , quòd confessor & interpres confitentis non tenentur neque debent

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliquo modo reuelare,vt habetur in c.omnis vtriusq; sexus,de pœni.& remiſs.imò poteſt iurare ſe nihil ſcire:quia intelligi debet vt homo vel in foro hominum:quæ enim ſcit in foro Dei, vt eius vicarius ſcit,vel etiam ad dicendum. Et eadem ratione illi qui caſu aliquo,aut etiam inſidioſè,vel à preſbytero audierunt peccata cõfeſſa,cùm ſigillum confeſſionis ſit de iure naturæ & diuino,vt infra dicetur. Et ſi tales producantur in teſtes,& exigatur iuramentum, debet intelligi de veritate, de qua tenentur deponere. Secundò infertur quòd ſi monitorium ſit contra patrem vel filiũ, filij vel parentes non tenentur reuelare:quia non tenentur deponere,vt in l.parentes.C.de teſt.& in §. inter parentes.4.q.3.quod intelligendum eſt de omnibus aſcendentibus & deſcẽdentibus, tam in ciuilibus quàm in criminalibus, quia pro vna perſona computantur: & cùm nullus teneatur ſe prodere,vel parare arma contra ſe,ſequitur quòd illi qui pro vna perſona cõputantur, nõ tenẽtur contra ſe inuicem deponere,quod intelligendum eſt niſi in crimine hæreſis,vbi non habetur probabilitas de emenda.& timetur periculũ de ruina multorum. Tunc enim habet locum illud Luc. 14. Si quis venit ad me,& nõ odit patrem ſuum & matrem ſuam,& vxores,& filios & fratres, adhuc & animam ſuam,non poteſt meus eſſe diſcipulus. Conſilium etiã patris,vt ſunt procuratores & aduocati ac ſollicitatores,quibus quodam modo coactè & quaſi cõfeſſoribus veritas reuelatur, ac etiã medici nõ cõprehenduntur,niſi(vt dictum eſt)in his quę vergerent in detrimentum notabile reipublicæ temporalis vel eccleſiaſticæ. Excipiũtur etiã qui ſigillo ſecreti aliquid ſuſceperunt: quia cùm ſigillũ ſecreti ſit de iure naturę,quod per ius poſitiuum & humanũ ſolui nõ poteſt,à fortiori ſi aliquis iurauit tenere aliquid ſecretũ,niſi(vt dictum eſt)vergat in detrimẽtum reipublicæ.

§. 3. DE VITIIS CHARITATI OPPOSITIS.

CHaritati & effectibus eius opponuntur decẽ vitia:Charitati quidem odium:Gaudio oppo- B
nuntur duo.ſ.acedia & inuidia:Pacì opponũtur ſex.ſ.diſcordia, contentio, ſchiſma,bellum, rixa,& ſeditio. Beneficentiæ autem opponitur ſcandalum:de quibus per ordinem dicendum eſt.

Ver. 1. DE ODIO.

2.2.q.34. a.1.§.10.ver.5. ODium accipitur dupliciter:vno modo vt eſt paſsio appetitus cõcupiſcibilis,de qua ſuprà di- C
ctum eſt, quòd eſt diſplicentia eius quod eſt diſcõueniens ſiue repugnãs aut nociuũ:in quo cõſiſtit ratio mali,ſicut in cõuenienti ratio boni. Et quemadmodũ appetitus attrahit ad ſe id quod eſt ei cõueniens & bonum:ſic repellit diſcõueniens & malum. Illa diſplicentia ſiue repulſa mali ſenſibilis,dicitur odium. Alio modo accipitur odium vt opponitur charitati,& ſic importat de ſuo principali ſignificato actum refugitiuum volũtatis,& auerſiuum à Deo vel proximo,apprehenſis ſub ratione mali ſiue diſconueniẽtis:quæ quidem auerſio dicitur nolitio & odium. Ex cõſequenti verò importat volitionem alicuius repugnãtis & diſcõueniẽtis ei quem odit,per quod vult quòd repellatur & elongetur à ſe:vt qui vult Sortem eſſe in ſua ſocietate, vult ei mortem & alia ei repugnantia:& ſic dicitur ipſum odire. Et quãuis Deus clarè & per eſſentiã viſus nõ poſsit apprehendi ſub ratione mali,cùm ſit ſummum bonum, & per cõſequens nõ poſsit odiri:nec ſecũdum effectum qui naturaliter ab hominibus amatur,inquãtum ſ.dat eis eſſe,viuere, & intelligere:tamen bene poteſt apprehendi ſub ratione mali,ſecũdum effectus qui repugnãt inordinatæ voluntati:ſicut cohibitio peccatorum per legem diuinam,& inflictio pœnarum:& ſecundũ hoc poteſt apprehendi ſub ratione diſconueniẽtis,& per cõſequens odiri. Nec obſtat quòd de potẽtia abſoluta poteſt communicare ſuam clarã viſionem Iudæ per horam duntaxat,nõ tamẽ propterea poſſet odiri pro illo tempore:quia licet Iudas videret ſuam damnationẽ futurã, tamen videret ordinem diuinæ prouidentiæ,qui impediret illam apprehenſionem ſub ratione diſcõuenientis. ¶ Et cùm ratio culpæ & peccati propriè conſiſtat in auerſione voluntaria,conſequẽs eſt quòd odiũ Dei ſit maximum peccatorum,quia odium Dei importat auerſionem ſecũdum ſe:alia autem peccata participatiuè,inquantum.ſ.in aliis peccatis aliquis appetit inordinatam delectationem,quę habet annexam auerſionem. Et licet infidelitas ſit valde graue peccatum, nõ tamẽ habet rationem culpæ, niſi inquãtum eſt voluntaria: & quòd ſit voluntaria ex eo prouenit, quòd aliquis odit veritatem, quæ ei proponitur,& ideo odium eſt peius infidelitate,ſicut cauſa eſt potior effectu. Odium autẽ proximi quo proximus oditur ſecũdum id quod habet à Deo,hoc eſt ſecundum naturam vel gratiam,inquantum appetit ei aliquod malũ naturæ vel gratiæ contrariũ,vel non facit ei bonũ quod facere tenetur,eſt peccatũ mortale ex genere ſuo:dupliciter tamẽ eſt veniale:Primò, propter ſubreptionem:Secundò,quando malum quod appetit,vel bonum quod omittit,eſt exiguũ. Si autem aliquis deliberatè vult proximo notabile damnũ, in naturã vel gratiam immediatè vel vltimatè relatũ,ſemper eſt peccatũ mortale, dicitur in naturã vel gratiã, quia ſi odiũ terminaretur ad culpam aut defectũ boni,pertineret ad fratris amorem,iuxta illud D.Aug.in regula,cum dilectione hominũ,& odio vitiorũ,& Pſal. Iniquos odio habui,legem autẽ tuã dilexi,dicitur vltimatè, quia ſi aliquis velit alteri malum pœnæ vt cognoſcat culpã ſuã & emẽdetur,vel zelo iuſtitiæ, nõ peccat. Odium differt ab ira,quæ etiam appetit malum:quia odium appetit malum abſolutè: ira autem in quadã menſura.ſ.in ratione iuſti & punitionis. Vnde ira ceſſat ad mortuos,nec eſt ad res inſenſibiles,vt dicit Philoſ.in 2.Rheto.ceſſat etiam ad grauiter læſos, inquãtum eorum malum excedit menſuram iuſtæ retributionis. Odium nõ dicitur capitale vitium, cum procedat ex inuidia:vt D. Greg. dicit: Quia quemadmodum ex delectatione cauſatur amor ſui,ſic eſt triſtitia,quæ eſt de ratione inuidiæ, cauſatur odium. Odij effectus ſeu ſigna ſunt prohibita, ſicut ſubtrahere proximo debita beneficia,aut obſequia,ſiue colloquia quæ debita ſunt. Aliqua enim debentur conciuibus, aliqua

Deus poteſt apprehẽdi ſub ratione mali.

Odium Dei.

Odiũ proximi.

Pſal.118.

31. Moral.

aliqua conſanguineis,aliqua omni Chriſtiano. Et propterea niſi caſus accidat in quo quis debeat huic in particulari,non tenetur,neque peccat non exhibẽdo. Sufficit enim vt in omnibus officiis non excipiatur inimicus:quod fieret,ſi in orationibus communibus omnibus Chriſtianis excipereturSi in nuptiis inuitarentur omnes conſanguinei,inimico dempto. Si in omnibus conciuibus aliqua vellet diſtribui,inimico dempto.Sed de his amplius, cũ de dilectione inimicorũ ageretur. *c.12.§.1.ver.6*

Ver. 2. DE ACEDIA.

D ACedia accipitur dupliciter:vno modo vt eſt ſpecies triſtitiæ:& ſic eſt paſsio appetitus concu- *2.2.q.35.*
piſcibilis, & ſic non eſt peccatum:quia talis paſsio ſecundum ſe eſt indifferens ad bonum,& *Acedia multiplex accepto.*
ad malum,ſecundum quod bene vel malè regulatur per rationem. Triſtitia enim de malo corporali regulata per rationem,eſt bona,vt in actu pœnitentiæ. Triſtitia verò inordinata eſt mala. Alio modo ſumitur vt pertinet ad voluntatem,& conſequitur actũ eius:& hoc modo accipitur dupliciter:vno modo communiter,prout eſt triſtitia de bono ſpirituali in communi,quodcunque ſit illud. Et quia bonum cuiuslibet virtutis eſt ſpeciale bonum:ideo contingit triſtari de bono cuiuslibet virtutis,quod pertinet ad acediam communiter dictam:(quæ ſecũdum Damaſc.)eſt quædam triſtitia aggrauans,quæ.ſ.ita deprimit animum hominis, vt nihil ei agere libeat. Ideo acedia importat tædium operandi & à quibuſdam dicitur torpor mentis,bona inchoare negligentis,& refugientis bonum ſpirituale, inquantum eſt laborioſum aut moleſtum corpori, aut delectationis eius impeditiuum. Hæc autem triſtitia prouenit ex contemptu ſpiritualis boni, qui accidit ex defectu cognitionis aut cõſiderationis bonorũ ſpiritualium,quæ quãto magis cognoſcũtur & conſiderantur,tanto nobis magis placent,& ceſſat acedia:& ſic non eſt ſpeciale peccatum, ſed commune, quia contrariatur omnibus virtutibus: ad quamlibet enim virtutem pertinet gaudere de proprio ſpirituali bono,quod conſiſtit in proprio actu,& acedia triſtatur de illo,vt de ieiunio,oratione,feſtorum obſeruatione,laude diuina,caſtitate,reſtitutione,& ſic de aliis. ¶ Alio modo acedia *2.2.q.35.ar.2.*
accipitur ſpecialiter,prout eſt ſpeciale vitium oppoſitũ charitati, quæ gaudet de ſpirituali ac ſpeciali bono.ſ.diuino:vt cum quis triſtatur de his quæ ei imminent ex neceſsitate facienda propter Deum:tũc eſt ſpeciale peccatũ,& ſi inchoatio huius triſtitiæ ſtet in ſola ſenſualitate,& non perueniat vſq; ad cõſenſum rationis,eſt peccatũ veniale propter ſubreptionẽ & imperfectionem actus, quæ eſt propter repugnãtiam carnis ad ſpiritum:vel ſi illa bona de quibus triſtatur,nõ imminent ex neceſsitate ſeu præcepto faciẽda,etiã eſt veniale. Si verò peruenit vſq; ad cõſenſum rationis, & ratio cõſentit in fugam eorum quæ faciẽda ſunt propter Deum ex neceſsitate præcepti, in horrorem & deteſtationem boni diuini,carne omnino cõtra ſpiritum præualẽte, vt cùm dolet & triſtatur ſe bene feciſſe,aut non omiſiſſe huiuſmodi bona ad quæ tenebatur:& cum proponit in futurũ omittere:tunc eſt peccatum mortale, & contrariatur præcepto de ſanctificatione Sabbati,in quo (ſecundum quod eſt præceptum morale)præcipitur quies mentis in Deo, cui cõtrariatur triſtitia mẽtis de bono diuino. Acediã cõſtat eſſe vitium capitale,authoritate D. Greg. Probari etiã poteſt *Acedia quid, 35. Moral.*
ratione: quia vitiũ capitale dicitur illud, ex quo alia vitia oriuntur ſecũdum rationem cauſæ finalis,vel etiam mouentis. Sed acedia eſt huiuſmodi:igitur. Minor patet:quia ſicut homines multa operãtur vel omittũt propter delectationẽ, vel promoti vel impulſi ab ea:ſic etiã multa operantur & omittũt propter triſtitiã,vt ipſam euitẽt, acetiã eius põdere in aliqua inordinata prorumpunt.

Ver. 3. DE FILIABVS ACEDIAE.

E FIliæ acediæ(ſecundum Greg.vbi ſuprà)ſunt ſex. Prima dicitur malitia,quæ nil aliud eſt quàm *2.2.q.35.ar.4*
cõtemptus diuinorũ bonorum,qui ſemper eſt mortalis,ſi ſit deliberatus. Secũda eſt rãcor, qui nõ accipitur hîc pro odio,ſed pro diſplicentia hominum inducentium ad ſpiritualia:& eſt peccatum veniale,niſi ſuperueniat odium, vel illa ſpiritualia ſint de præcepo. Tertia eſt puſillanimitas quæ conſiſtit in ſubtrahendo ſe à bonis quæ fieri potuiſſent,timore deficiendi,vt à ieiuniis: & eſt veniale,niſi illa ieiunia & bona omiſſa eſſent de præcepto. Quarta eſt deſperatio: quæ eſt peccatum mortale:vt dictũ eſt ſuprà c.præced.§.1. Quinta eſt torpor circa præcepta,& dicitur negligencepto. Sexta,euagatio mentis,quæ communiter eſt peccatum veniale, niſi quando quis euagatur ſciẽter in his in quibus tenetur aduertere. Iſid. autem ponit amaritudinem,quæ reducitur ad rancorem:& ocioſitatem,& ſomnolentiam,quæ reducuntur ad negligẽtiam,importunitatem,mentis inquietudinem,corporis inſtabilitatem in verbo,& curioſitatem,quæ reducuntur ad euagationem mentis circa illicita,quæ ſunt peccata mortalia,quando prouenium ex affectu mortali:poſſunt tamen eſſe venialia,ſecundum materiam & imperfectionem actus.

Ver. 4. DE INVIDIA.

A INuidia ſecundum Damaſc. eſt ſpecies triſtitiæ,qua quis triſtatur de alieno bono, quod appre- *2.2.q.36.*
henditur tanquam malum proprium,inquãtum aliquis excedit in bonis,& inquãtum eſt diminutiuum propriæ gloriæ ſiue excellẽtiæ,vel etiam gaudium de malo aliorum,quod apprehẽditur vt bonum proprium. ¶ De illis enim homines inuident, in quibus eſt gloria, & quibus homines amãt honorari & in opinione eſſe,vt dicit Philoſ.& ſic inuidia eſt ſemper mala, & peccatum, vt *2. Rheto.*
ibidem dicit Philoſ.quia dolet de eo de quo gaudendum eſt.ſ.de bono proximi: & eſt tantum ad eos quibus homo vult ſe æquare vel præferre in gloria. Et inde eſt quòd amatores & cupidi honoris,ſunt magis inuidi. Similiter etiam puſillanimes, quia omnia reputant magna: & quidquid *Cupidi honoris,puſillanimes.*
boni alicui accidat,putãt in magno ſe ſuperatos eſſe:vnde Iob 5.dicitur paruulũ occidit inuidia,

&

Universidad de Deusto
Biblioteca

& D.Greg.6.Moral.dicit,quòd inuidere nō possumus, nisi eis quos meliores in aliquo putamus. Et quia memoria præteritorum bonorū, inquātum fuerūt amissa causat tristitiam: hinc est quòd Philos.dicit 2.Rhetor.quòd senes inuident iunioribus, & illi qui multum expenderūt ad aliquid cōsequendum.inuident his qui paruis expensis illud sunt cōsecuti, dolēt enim de amissione suorum bonorum & de hoc quòd alij consecuti sunt bona. Tristari autem de alicuius bonis, inquantum sibi imminet periculum alicuius nocumenti, sicut cùm aliquis tristatur de exaltatione inimici ne cum lædat, non est inuidia neque peccatum, sed potius effectus timoris. Vnde D.Greg. Euenire plerūque solet, vt non amissa charitate etiam inimici nos ruina lætificet, & rursum eius gloria sine inuidiæ culpa contristet: cùm & eo ruente quosdā bene erigi credimus, & illo proficiente plerosque iniustè opprimi formidamus. Vnde Prouer.29. Cùm impij sumpserint principatū, gemet populus. Tristari etiam de bono alterius, inquantum ille cui accidit bonum, est eo indignus, talis tristitia non potest oriri ex bonis honestis, ex quibus aliquis iustus efficitur: sed (sicut Philos. dicit) de diuitiis, & talibus quæ possunt prouenire bonis & malis: & talis tristitia, secundū ipsum vocatur Nemesis, & pertinet ad mores. Sed hoc ideo dicit, quia considerabat temporalia bona secundum se, prout possunt magna videri non respicientibus æterna, sed secūdum determinationē fidei, bona tēporalia quæ indignis proueniunt, iusta Dei ordinatione disponūtur, vel ad eorū correctionem: & huiusmodi bona nihil sunt in cōparatione ad futura: ideo huiusmodi tristitia prohibetur in scriptura sacra secūdū illud Psal. Noli æmulari in malignātibus, neq; zelaueris facientes iniquitatem, & alibi dicit: Pene effusi sunt gressus mei. Gaudere autem de malo alterius propter bonum eius, vt corrigatur, vel propter iustitiā, non pertinet ad inuidiā. Tristari pariter de bono alterius, non inquantum ille habet, sed inquantum quis caret, nō pertinet ad inuidiam, sed ad zelum, vt Philos. dicit in 2. Rhetor. & si iste zelus sit circa bona honesta, est laudabilis, secundum illud 1.Cor.14. Æmulamini spiritualia. Si autē de bonis temporalibus, potest esse peccatū, & sine peccato. Inuidia ex suo genere est peccatum mortale, quia contrariatur charitati, inquantum homo qui habet ex charitate diligere proximum, simul gaudere de bono illius, inuidus tristatur. Potest tamen esse veniale propter imperfectionem actus vel obiecti. Inuidia secundū D. Greg. 31. Moral. est vitiū capitale ratione iā dicta de acedia: & habet quinq; filias: s. odiū, susurrationē, detractionē, exultationē in aduersis proximi, & afflictionē in prosperis, de quibus suo loco dictū est.

Tristari de bono alterius & gaudere de malo. 2.Mora.

2.Rhetor.

Psal.36.

Inuidia quale peccatum sit.

Inuidia habet 5.filias.

Ver. 5. DE DISCORDIA PACI OPPOSITA.

2.2.q.37. Discordia quid.

B Discordia opponitur concordiæ & paci: & sicut cōcordia importat cōgregationem siue vnitatem cordium, hoc est voluntatum: ita etiam discordia disgregationem & separationē volūtatum. Vnde qui diuersa credūt vel opinantur, nō dicūtur discordare, sed qui diuersa volunt. Charitas enim est vnio nō opinionum, sed volūtatum: Et differt à rixa, quia rixa consistit in exteriori opere, & est filia iræ quæ mouet animum ad nocendum proximo: sed discordia consistit in distinctione volūtatum, inquātum voluntas vnius persistit in vno, & voluntas alterius persistit in oppositō. Quòd autem volūtas alicuius in proprio sistat, hoc prouenit ex eo quòd aliquis ea quæ sua sunt, præfert his quæ sunt aliorum: quod cùm inordinatè fit, pertinet ad superbiā & inanem gloriam. Et ideo discordia, per quam vniusquisq; sequitur quod suū est, & recedit ab eo quod est alterius, ponitur filia inanis gloriæ. Discordia intātum dicitur peccatū, inquātum cōtrariatur charitati, & tollit cōcordiā debitā: quia cōcordia indebita & in malo potest laudabiliter tolli p discordiam: prout fecit D. Paul. inter Pharisæos & Sadducæos, & dominus de se dicit, Mat.10. Nō veni pacem mittere in terram, sed gladiū. Dupliciter autē discordia tollit concordiā debitā: vno modo per se, alio modo per accidēs. Per se quidē in actibus humanis dicitur esse id quod est secundum intētionem & propositum. Vnde per se discordat aliquis à proximo, quādo sciēter & ex proposito siue intētione dissentit à bono diuino, in quo debet & tenetur consentire, vt habitare pacificè sine tumultu & scādalo: & tūc est peccatū mortale ex suo genere, quia cōtrariatur charitati. Vnde Gal.5. dissensiones (hoc est discordię) ponūtur inter opera carnis, de quib⁹ subditur: Qui talia agūt, regnū Dei nō cōsequētur. Præterea Prouer.6. dicitur: Sex sunt quæ odit Deus, & septimum quod detestatur anima eius: eum. s. qui seminat inter fratres discordias. Potest tamen esse peccatū veniale, propter imperfectionem actus & subreptionem, vt si nō plenè liberè, vel si tollat cōcordiam in minimis. Minima autem in proposito sunt quæ nō sunt necessaria ad salutē: vt si discordat aliquis à voluntate dicendi veritatem purè officiosam, hoc est cuius mendacium est peccatum veniale. Si autem aliquis nolit concordare proximo in his quæ sunt supererogationis, puta ad intrādum religionem, nō pertinet ad vitiū discordiæ, cùm nō teneatur cōsentire. Per accidēs autem in humanis actibus consideretur ex hoc quòd est præter intentionē. Vnde si intentio aliquorum sit ad aliquod bonum quod pertinet ad honorem Dei & vtilitatē proximi, sed vnus æstimat hoc esse bonū, alius autē habet contrariam opinionem, discordia tunc est cōtra bonum diuinum vel proximi per accidens: & talis non est peccatum, nec repugnat charitati, quæ est vnio voluntatum & non opinionum: nisi huiusmodi discordia esset cū errore circa ea quæ sunt de necessitate salutis, vel pertinacia indebitè adhibeatur, vt apud hæreticos. ¶ Ex his infertur primò, quòd discordia siue dissentio (de qua Act.15. quæ facta est inter Paulum & Barnaban, ita vt discederent ab inuicem) non fuit peccatum. Vterque enim intendebat bonum, sed vni videbatur hoc esse bonum, alteri aliud, quod ad defectum humanum pertinebat: nec erat inter eos controuersia de his quæ sunt fidei aut de necessitate salutis: quanuis hoc ipsum quod discederent, fuit ex diuina prouidentia

Discordia quale peccatum sit. Act.15.

Per se & per accidens.

prouidentia ordinatum, propter vtilitatem inde sequentem. Secundò infertur quòd discordia quandoque est ex peccato vnius tantum: puta cùm vnus vult bonum cui alius sciēter resistit. Vnde 1.Cor.7. Quòd si infidelis discedit, discedat. Quandoque autem est cum peccato vtriusq;, putà cùm vterq; dissentit à bono alterius, & vterq; diligit bonum propriū. Et quanuis voluntas vnius hominis secūdum se cōsiderata nō sit regula alterius, tamē bene ex cōsequēti, inquātum voluntas proximi inhæret volūtati Dei: & ideo discordare à tali voluntate, est discordare à volūtate diuina.

Ver. 6. DE CONTENTIONE.

2.2.q.38.

A Contentio largo modo importat quandam pugnam siue cōtrarietatem vocalē & locutionis, sicut discordia cōtrarietatem volūtatum. Propriè tamen contētio importat impugnationem verbalem veritatis cum clamore inordinato. Et sic definit eam D. Ambr. dicēs: Contentio est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris. Impugnatio autem falsitatis non dicitur propriè contentio nec est mala aut peccatum, sed laudabilis, nisi quando fit modo indebito, & cum clamore inordinato, & tunc communiter est peccatum veniale: nisi tanta inordinatio fiat in contendendo, quòd ex hoc generetur scandalum: quia tunc esset mortale. Vnde cùm Apost. dixisset 2.ad Tim.2. Noli contendere verbis: subdit: Ad nihil enim vtile est, nisi ad subuersionem audientium. Et quia contendere cum prælato clamorosè aut despectiuè seu derisoriè, vergit in irreuerentiam, & est contra subiectionem debitam prælato: Ideo constitutiones prædicatorum acriter puniunt huiusmodi contentiones, etiā si aliquando non sint peccata, saltem mortalia. Cùm autem triplex sit veritas. s. doctrinæ, iustitiæ, & vitæ, sequitur quòd triplex potest esse contentio. Contentio siue impugnatio veritatis agnitæ, siue sit fidei, siue alterius doctrinæ, siue iustitiæ, siue vitæ virtuosæ, in his maximè quæ sunt necessaria ad salutem, siue quantum ad animam, siue quantum ad corpus, siue quātum ad res aut famam: si veritas est talis quòd eius mēdacium est pernicioſum, est peccatum mortale, si fiat ex intētione impugnādi veritatē illā. Nā si ex alia intētione, puta propter exercitium aut disputationē, vt sit in scholis, nō est cōtētio nisi materialiter, quæ potest esse & sæpe est laudabilis, quādo est moderata. Quia si sit immoderata, est peccatū veniale, nisi fortè scādalū haberet annexū: quia tūc esset mortale, vt si prorumperet in iniuriā aut derisionē, ex quibus sequunnis, quæ qui agūt, regnū Dei non cōsequentur. Si verò veritas non sit talis vt eius oppositū mēdacium sit pernicioſum, contētio contra illam est peccatū veniale, nisi propter scādalum annexum.

Contentio quid.

Contētio quale peccatum.

Ver. 7. DE SCHISMATE.

2.2.q.39. in lib. Etym.

B Schisma secūdum Isid. scissuram & diuisionem animorum importat. Et quia multiplex est diuisio, ideo schisma in sacris literis accipitur primò pro quacunque diuisione siue opinionum siue voluntatum: & sic accipitur Ioh.9. vbi dicitur quòd erat schisma, hoc est diuersę opiniones inter Iudęos de Christo: quia aliqui opinabātur eū esse à Deo missum, alij verò oppositū. Secundò accipitur pro quacūque illicita diuisione siue discordia aut dissensione: Et sic accipitur 1.Cor.1. Idipsum dicatis omnes, & nō sint in vobis schismata, quod exponēs D. Tho. dicit, Vnū dicatis omnes, hoc est omnes eandem fidem confiteamini, & eandem sentētiam proferatis, de his quæ sunt communiter agēda. iuxta illud Rom.15. Vt vnanimes vno ore honorificetis Deum, & non sint in vobis schismata, quia vnitas ecclesiastica diuidi non debet. In cuius signum, Ioh.19. de tunica inconsutili milites dixerunt: Non scindamus eam. Sunt autem propriè accipiēdo schismata, quando vel propter diuersam fidei confessionem, vel propter diuersas sentētias de agēdis: homines vnius collegij, Ecclesiæ, vel cōmunitatis, in diuersas partes separātur, secūdū illud Esa.22. Scissuras Dauid videtis, vbi glo. interlinearis dicit, schismata. s. Ecclesiæ. Propriissimè tamen loquēdo dicit diuisionem seu discessionē ab vnitate vniuersalis Ecclesiæ, per inobedientiā & rebellionem. Vnitas autem Ecclesiæ in duobus attēditur. s. in connexione mēbrorum adinuicem siue cōmunicatione: & iterum in ordine omnium mēbrorum Ecclesiæ ad vnum caput, secundū illud Colo. 2. Inflatus sensu carnis suæ, non tenēs caput, ex quo totum corpus per nexus & cōiūctiones subministratum & constructū, crescit in augmētum Dei. hoc autem caput est ipse Christus, cuius vicē gerit in Ecclesia summus pōtifex. Et ideo schismatici dicūtur quicūque membris Ecclesiæ subditis communicare recusāt: & quicūq; subesse renuūt summo pōtifici, sicut in 1. schismate Chore, Dathā & Abirō cū cōplicibus suis renuerūt subesse Moysi duci populi Dei Israel, vt dicitur Nu.16. & 3 Reg.12. q̄ decem tribus contempto rege suo, sibi statuerūt alium regē, s. Hieroboam. Et quemadmodum hęresis opponitur fidei, sic schisma vnitati charitatis Ecclesiæ. & ideo sicut fides & charitas sunt diuersæ virtutes: sic etiam hæresis & schisma sunt diuersa vitia, & sicut quicunque caret fide, caret charitate, sed non econtra: sic quicunque est hęreticus, est schismaticus, sed non econuerso. Et hoc est quod dicit D. Hiero. ad Gal. Inter schisma & hæresim hoc interesse arbitror: quia hæresis peruersum dogma habet, schisma ab ecclesia separat. Et sicut amissio charitatis est via ad amittendā fidē, secundū illud 1.ad Tim.1. A quibus quidam aberrātes. s. à charitate, cōuersi sunt in vaniloquium, ita etiā schisma ad hæresim. Vnde 1.Cor.11. Audio scissuras esse inter vos, & ex parte credo. Nā oportet hæreses esse. Vnde D. Hiero. vbi suprà, subdit: quòd schisma à principio in parte potest intelligi diuersum ab hęresi. Cæterùm nullū schisma est, nisi sibi aliquā hęresim cōiūgat, vt rectè ab Ecclesia recessum videatur esse: & est peccatū mortale. Et quia schismatici in duobus peccāt, ideo dupliciter puniūtur. Primò peccāt, quia separāt se à cōmunione mēbrorum Ecclesiæ: & quantum ad hoc conueniens eorum pœna est, quòd excommunicētur & ab Ecclesia separentur,

Schismaticè propriè qui dicantur.

Schisma & hæresis quomodo differunt.

Schismaticorum pœna.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur,ſicut Dathan & Abiron à multitudine filiorum Iſrael. Secundò peccant,quia recuſant ſubiici capiti Eccleſiæ, & ob hoc meritò ab omni dignitate & poteſtate eccleſiaſtica & iuriſdictionali deponuntur & priuantur,vt habetur in c.vnico,de hære.lib.6. Et vltra hoc dicit D.Tho.quia coerceri recuſant per ſpiritualem poteſtatem Eccleſiæ, iuſtum eſt vt temporali poteſtate coerceantur, non ſolùm ipſi, ſed etiã eis adhærentes,fautores,& receptores,iuxta illud Num.16.Recedite à tabernaculis hominũ impiorũ,qui.ſ.ſchiſma fecerint,& nolite tãgere ea quæ ad illos pertinent,ne fortè inuoluamini peccatis eorum. De ſchiſmaticis diffusè tractat D.Cardin.de Turre cremata 4.lib.ſummæ de Eccleſia,part.1.ca. 9. vbi recitat viginti ſchiſmata quæ fuerunt in Eccleſia,deinde quomodo ſchiſmata debeant tolli, & quid faciendum eſt populo Chriſtiano tempore ſchiſmatis,quando nullus habetur pro indubitato papa,quæ ne prolixior fiam,omitto.

Ver. 8. DE BELLO.

2.2.q.40. BEllum propriè eſt hoſtilis defenſio,per quam arma mouentur ad tuendum vel defendendum A
cem publicam,aut aggrediendum & vindicandum de iniuriis & nocumẽtis eidem illatis. Et
Bellum differt à pugna & rixa. differt à pugna & rixa: quia pugna poteſt eſſe ſine armis:& rixa eſt inter priuatas perſonas cũ armis vel ſine armis. Bellum de ſe non eſſe illicitum,conſtat ex veteri teſtamento, in quo Dominus multoties filios Iſrael bellare præcepit. Et quanuis bella antiqui teſtamenti figurarent bella ſpiritualia,in quibus Chriſtiani præliari debent:(vt dicitur Epheſ.6. Induite vos armaturam Dei,vt poſsitis ſtare aduerſus inſidias diaboli:quoniam non eſt nobis colluctatio aduerſus carnẽ & ſanguinem,ſed aduerſus principes & poteſtates,aduerſus mundi rectores tenebrarũ harum,aduerſus ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus:) Non tamen ſequitur quòd bella in lege euãgelica ſint illicita. D.enim Ioan.Bapt.(à quo nouum teſtamẽtum inchoatur,iuxta illud Matth.11. Omnes prophetæ & lex vſq; ad Ioannem)militibus ad ſe venientibus & quærẽtibus quid faciẽdum erat eis, bella nõ prohibuit,ſed à quibus in bello abſtinendum erat docuit,Luc.3.Neminem(inquiens)concutiatis, neq; calũniam faciatis:contenti eſtote ſtipendiis veſtris. D.Aug. in ſermone de puero Cẽturionis, hunc locũ tractans ait:Si Chriſtiana diſciplina omnino bella culparet: hoc potius conſilium ſalutis pœnitentibus in euãgelio daretur,vt arma abiicerent,ſéque omnino à militia abſtraherent, quod cõſultum non eſt,ſed tantummodo dictum. Neminem cõcutiatis,&c. Eſtote cõtenti ſtipendiis veſtris:quibus proprium ſtipendium ſufficere præcepit,arma non prohibuit. Et Rom.13.Non ſine cauſſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt,vindex in irã ei qui malũ agit. Sequitur,Ideo & tributa præſtatis,miniſtri enim Dei ſunt,in hoc ipſum ſeruientes. Si igitur gladio materiali licitũ
Pſal.81. eſt vindicare iniurias & mala illata priuatis perſonis: à fortiori reipublicæ & principibus. Vnde Pſal. Eripite pauperem.& egenum de manu peccatoris liberate. Nec obſtat quod dicit Chriſtus, Mat.26.Omnes qui acceperint gladium,gladio peribũt:intelligitur enim authoritate priuata, vt
2.li.con. Ma. In lib.de ſer. do.in mont. D.Aug.dicit. Nõ obſtat pariter illud quod dicitur Mat.5. Ego autem dico vobis nõ reſiſtere malo, & Rom.12.Non vos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ. Quia D.Aug.dicit.illa eſſe ſemper ſeruanda in præparatione animi,vt.ſ.ſemper homo paratus ſit non reſiſtere,vel ſe nõ defendere ſi opus fuerit:ſed quandoq; eſt aliter agendum propter commune bonum,vel etiam illorũ cum
In epiſt.ad Marcellum. quibus pugnatur. Vnde D.Aug. Agenda ſunt multa etiam cum inimicis benignè. Nam cùm licentia iniquitatis eripitur,vtiliter vincitur:quando nil eſt infœlicius infœlicitate peccãtium, qua gehennalis nutritur impunitas. & mala voluntas velut hoſtis interior roboratur. Nec etiam illi
Mat.10. qui iuſta bella volũt,paci cõtrariantur,niſi diabolicæ,quàm Chriſtus nõ venit mittere in terram. Vnde D.Aug.ad Bonifaciũ non quæritur pax vt bellum exerceatur:ſed bellum quæritur, vt pax exerceatur. Eſto ergo bellãdo pacificus,vt eos quos expugnas,ad pacis vtilitatẽ vincẽdo perducas. Nec exercitia hominũ ordinata & ſpectãtia ad res bellicas ſunt prohibita, ſed inordinata & piculoſa quæ fiũt in torneamẽtis:ex quib⁹ occiſiones & deprædationes proueniunt. Apud antiquos autem exercitationes ad bella ſine huiuſmodi periculis erãt. Et ideo vocabãtur meditationes armorũ,vel bella ſine ſanguine,vt habet D.Hiero.in quadã epiſt. ¶ Ad hoc autẽ quòd bellũ ſit iuſtum,
Quinque ad bellum iuſtum requiſita. quinq; requirũtur. Primò authoritas ſuprema in principe indicẽte, ſine cuius mandato bellũ gerendũ eſt:non enim pertinet ad priuatã perſonã bellũ mouere,aut alios ad id congregare:quia poteſt ius ſuũ proſequi iudicio ſuperioris:qui ſi negligẽs fuerit,poteſt indici à principe petentis:& p principẽ intellige habentem cõmunitatem perfectam,hoc eſt papam,imperatorem & regẽ,& dominium liberũ habentẽ,hoc eſt qui ſuperiorem nõ habet,ſiue non recognoſcit in terris. Secundò,
Lib.83.q. requiritur cauſa iuſta,vt.ſ.illi qui impugnantur, per aliquam culpã impugnationem mereantur. Vnde D.Aug.ait,Iuſtè bella ſolent diffiniri, quæ vlciſcuntur iniurias. Si gens vel ciuitas plectenda eſt,quæ vel vindicare neglexerit quod à ſuis improbè factũ eſt, vel reddere quod per iniuriam
In lib.de de verbis Do. ablatum eſt. Tertiò requiritur quòd intentio bellantiũ ſit recta. Vnde D.Aug.ait: Apud vos cultores Dei etiam illa bella pacata ſunt,quæ non cupiditate aut crudelitate,ſed pacis ſtudio geruntur, vt mali coerceantur,& boni ſubleuẽtur. Poteſt autem cõtingere quòd ſit legitima authoritas indicentis bellum,& cauſa iuſta:nihilominus tamẽ propter prauã intẽtionẽ bellũ redditur illicitum:
Lib.22. Fauſt. dicit enim D.Aug. Nocendi cupiditas,vlciſcẽdi crudelitas,& implacabilis animus,feritas rebellandi,libido dominãdi,& ſi qua ſunt ſimilia, hæc ſunt quæ in bellis iure culpãtur. Quartò ſtatus, quòd non ſint clerici:quia Petro in perſona clericorum dictum eſt,Mat.26. Cõuerte gladiũ tuum in vaginam. Si non licet clericis ſe immiſcere negotiis ſecularibus ſiue negotiationibus, propter inquietudines quæ repugnant officio eorum.2.Tim.2.Nemo militans Deo, implicat ſe negotiis ſecularibus:

ſecularibus:à fortiori in bellicis certaminibus,quæ multo maiores habent inquietudines. Preterea omnes ordines clericorũ ordinãtur ad altaris miniſterium, in quo ſub ſacramento repreſentatur Chriſti paſsio,& eius ſanguinis effuſio,ſecundũ illud 1.Cor.11.Quotieníc̃unque manducabitis panẽ hũc,& calicẽ bibetis,mortẽ Domini annuntiabitis donec veniat,& ideo nõ cõperit eis occigerunt miniſterio,& propter hoc inſtitutũ eſt,vt effundentes ſanguinem etiã ſine peccato, ſint ir- *Effundentes ſanguinẽ quare ſint irregulares.*
regulares,& nõ poſsint in diuinis miniſtrare. Et in ſignũ & figurã huius,cùm Dauid vellet ædificare templum nomini Domini,dictũ eſt ei à Domino:Multum ſanguinem fudiſti,& multa bella bellaſti,non poteris ædificare domum nomini meo,tanto effuſo ſanguine,1.Paral.22. Nec obſtat quòd exercere bella iuſta & defendere rempublicam nõ ſit peccatũ, imò meritum:non tamẽ licet clericis,qui ad opera magis meritoria ſunt deputati & cõſecrati:ſicut vouẽtibus virginitatẽ non licet vacare generationi,in qua vxorati poſſunt mereri,propter maiorẽ obligationem: ſic clericis nõ licet vacare exercitio belli,quãuis prælati & clerici authoritate ſuperioris poſsint intereſſe bellis:nõ quidem vt ipſi manu propria certẽt,ſed vt iuſtè pugnãtibus ſpiritualiter ſubueniãt ſuis exhortationibus & abſolutionibus:ſicut in veteri lege mãdabatur Ioſue, q̃ ſacerdotes ſacris buccinis in bello clãgerẽt. Et ad hoc primo fuit cõceſſum, quòd epiſcopi & clerici ad bella procederẽt. Quòd autẽ aliqui manu propria pugnẽt,abuſus eſt,niſi in caſu extremę neceſsitatis. Et licet prælati nõ ſolùm debeãt reſiſtere lupis,qui ſpiritualiter inficiũt gregem,ſed etiã raptoribus & tyrannis,qui corporaliter vexãt:nõ tamẽ materialibus armis & in propria perſona vtendo,ſed ſpiritualibus. Vnde Apoſt. Arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia,ſed potẽtia Deo,quæ quidem ſunt ſalu- *2.Cor.10.*
bres admoniones,deuotæ orationes, & cõtra pertinaces excommunicationis ſententia. Poſſunt tamen in aliena perſona diſponere & inducere ad bellandũ bella iuſta:eò quòd bella tẽporalia & corporalia in populo fideli,ſunt referẽda ad bonũ ſpirituale diuinum,cui clerici deputãtur. Omnis enim potẽtia,vel ars,vel virtus,ad quã pertinet finis, habet diſponere de his quæ ſunt ad finẽ, de his amplius vide D. Cardinalẽ de Turre cremata in ſumma de Eccleſia c.114.propoſitione 6. vbi allegat D.Bernard.ad Eugenium papam, ſic ſcribentem: Quid tu gladium denuo vſurpare tentas,quem ſemel iuſſus es ponere in vaginam?quem tamen qui tuum negãt, nõ ſatis videntur mihi attẽdere verbũ Domini dicẽtis:Cõuerte gladium tuum in vaginam. Cuius ergo eſt? Et ſi ipſe ruo forſitan nutu,hoc eſt exhortatione,diſpoſitione,præcepto,quanuis nõ tua manu euaginanlibet iure naturæ(quod nõ deſtruitur per ius diuinum poſitiuũ)licitũ eſt tueri viram ſuam, & reipublicæ bonum. Nec obſtat quòd fiat irregularis, quia ſine peccato quis effici poteſt irregularis, vt bigamus. Quintò requiritur debitum tempus.ſ. ne die feſto fiat:quia præceptum de ſanctificatione ſabbati ligat omnes,hoc tamen intelligendũ eſt,niſi aduerſarij aggrederentur. Vnde 1.Macha.2.dicitur. Cogitauerunt laudabiliter Iudęi dicentes:Omnis homo quicunq; venerit ad nos in bello in die ſabbatorum,pugnemus aduerſus eũ,quia abſtinere à bello,imminẽre tali neceſsitate, eſſet tẽtare Deum:obſeruatio enim feſtorum nõ impedit ea quę ordinãtur ad ordinis ſalutem,etiã corporalem. Vnde Dominus arguit Iudæos,Ioh.7.dicens: Mihi indignamini quia totum hominẽ ſanum feci in ſabbato.& inde eſt quòd medici licitè poſſunt medicari homines in die feſto:multò magis ſeruãda eſt ſalus reipublicæ,per quam impediũtur occiſiones plurimorum,& innumera mala tẽporalia & ſpiritualia,quàm ſalus corporis vnius hominis. ¶ Vti inſidiis in bello D.Aug. *Lib.83.q.*
diis,nil ad inſtitiã intereſt,& hoc probat authoritate Domini,qui mãdauit Ioſue vt inſidias ponere,etiam hoſti in his quæ ſunt ſecundum iura bellorum,vt D.Ambro. dicit:tamen licitum eſt noſtrum, quid ex aliquibus præſtitutis facere proponamus:non tamen hoc ſemper facere tenemur. Quia etiam in doctrina ſacra multa ſunt occultãda,maximè infidelibus, ne irrideant, ſecundum illud Mat.7.Nolite ſanctum dare canibus. Vnde multo magis ea quæ ad impugnãdum inimicos paramus, ſunt eis occultanda. Vnde inter cætera documenta rei militaris hoc præcipuè ponitur, De occultãdis conſiliis,vt patet in lib. Stratagematum Frãcorum. Et talis occultatio pertinet ad rationem inſidiarũ,quibus licitum eſt vti in bellis iuſtis. Nec propriè huiuſmodi inſidiæ vocantur fraudes,nec iuſtitiæ repugnãt, nec ordinatæ voluntati: eſſet enim inordinata voluntas ſi quis vellet nihil ſibi ab aliis occultari. ¶ Notandum quòd dare auxilium in bello iuſto nõ eſt peccatũ, *An liceat auxiliari bellantibus.*
quando certum eſt bellũ eſſe iuſtum. Si autẽ ſit dubium,ſubditi excuſantur, obedientes domino ſuo,vt habetur in c.qui culpatur.23.q.1.Non ſubditi autem non excuſantur,neque etiam ſubditi, vbi certum eſt bellum eſſe iniuſtũ. In bello iuſto non tenentur milites de damnis illatis etiam innocẽtibus,qui ſunt partes illius communitatis:quia ex quo communitas reputatur nocens, non pertinet ad militem diſcernere & iudicare quis ſit innocens. Sed in bello iniuſto omnes tenentur, niſi fortè excuſentur ex ignorãtia,quæ nõ excuſat à reſtitutione. In omni autẽ bello,ſiue iuſto,ſiue iniuſto,ſunt quædã perſonæ exemptæ de iure cano.de quibus in tit.de treuga & pace.ſ.preſbyteri, *Perſonæ quibus non debet in bello iuſto dãnum inferri.*
monachi,cõuerſi,peregrini,& oratores. Ideo qui illos vexant,vel ab eis auferunt, non excuſantur à peccato,nec à reſtitutione: nec etiam milites qui cõcutiunt vel calumniantur aut deprædantur eos, quos defendere deberent, vt dicit D. Caietanus in ſummula, ſuper verbo Bellum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ver. 9. DE DVELLO.

Duellū dupliciter accipitur.

A Duellum dicitur quasi duorum bellum siue pugna, quod alio nomine dicitur monomachia, à monos, quod est vnus, & machia, pugna, quasi pugna vnius contra vnum, siue singulare certamen. Ad cuius euidentiam sciendum quòd duellum dupliciter accipitur: vno modo largè & communiter, pro quacunque pugna duorum, etiã si fiat sine periculo vitæ, aut membrorũ mutilatione, & absque inani gloria, ad exercitium, vel propter aliquã aliã rationabilem causam, & tũc nõ est peccatũ, seruatis debitis circunstantiis, cùm nullo iure sit prohibitũ, & aliquando cõducat ad virtutem fortitudinis. Alio modo accipitur duellũ propriè pro pugna duorũ cum periculo vitæ, aut membrorum mutilatione, ex cõdicto siue cõuentione & cõsensu partium, & ad alicuius rei probationem: vt. s. vincens probasse credatur, & victus in probatione defecisse, ac si per testes vincens suam intentionem fundasset: & tunc semper est malum indicere vel acceptare: quia vterque eligit aliũ occidere vel percutere authoritate priuata, & vsurpat diuinum iudiciũ, quod de occultis sibi reseruauit: & est tẽtatio Dei, contra illud Mat.4. Nõ tentabis Dominum Deum tuum, qui non tenetur neque cõsueuit in huiusmodi tentatione miraculum ostẽdere, imò plerunq; permittit innocentes propter huiusmodi tentationẽ succumbere, vt habetur in c. significantibus, extra de purgat. vulga. vnde D. Tho. dicit, quòd lex duellorum plus pertinet ad communem rationẽ sortium, quàm iudicium ferri candentis, aut aquæ feruẽtis, cùm non expectetur ibi miraculosus effectus, nisi fortè quando pugiles sunt valde impares virtute vel arte. Prohibitio duellorũ habetur in c. cura, extra de purgat. vulga. & c. monomachia. 2.2.q.4. Cùm igitur duellum propriè dictũ, sit de se malum, sicut percussio aut occisio hominis authoritate priuata, & vsurpatio diuini iudicij: sequitur quòd nunquam potest licitè fieri, stante materia, seu nisi duellum resoluatur aut cõuertatur in defensionem. Et sic nõ obstat quòd cuilibet est permissum contra priuatum inuadentem se defendere pro conseruanda vita, honore, & rebus suis: quia talis defensio non habet rationem duelli, quod (vt dictum est) importat quòd fiat ex condicto siue de consensu vtriusque partis: nec se defendit in alicuius rei probationem, sed inuitus ad sui vel suorum tuitionem, & idem videtur dicendum, secundum D. Caietan. in prædicta solutione ad tertium, quando accusator euidenter calumniatur & prævalet contra innocentem ad mortem vel mutilationem in iudicio. Et sic sine dubio innocens occidetur vel mutilabitur. vnde non habens aliud remedium, habet iustũ bellum defensiuum contra eum: propterea potest acceptare bellum, maximè de cõsensu principis, & tueri se meliori modo quo potest. Nec hoc est propriè duellum, nisi secundum apparentiã, sed defensio contra inuadentem: Non enim refert occidere aliquem gladio proprio vel alieno. vnde Nathã dixit ad Dauid: Vriam interfecisti gladio filiorum Amon. Nec obstat pariter quòd licitum sit bellũ indicere, & indictum acceptare: ergo cùm vnum & multa nõ variẽt speciem. (Eiusdẽ enim speciei est ab vno vel pluribus factum:) & duellum sit vnius contra vnum: sequitur quòd indicere duellum, ac etiam acceptare erit licitum: quia nõ est simile, cùm bellum nõ debeat indici nisi à potentiori, vt quadam humana ratione & probabilitate, quasi certa sit victoria, aut saltem certũ sit non succumbere. Quemadmodum iudex cõtra internos turbatores pacis non procedit, nisi habeat tot satellites, vt quasi certus sit quòd capiet malefactores: hoc autem seruari non potest in singulari certamine, quia non semper est par vtriusque conditio, & vni possunt accidere in illo actu aliqua, quæ fortiorem facient succumbere. vnde nunquam licitum est indicere duellum. Si verò iustum bellum sit defensiuum. tunc nõ est ex condicto siue ex cõuentione partium: quia suscipiẽs bellum, cogitur & gerit personam defendentis & resistentis, siue propulsantis à se iniuriam, & tunc oportet imitari res naturales, quæ resistũt quantum possunt suis cõtrariis, & sic debet fortificari quantum potest vis resistitiua: quod fieri nõ potest in duello: quia vnus non potest auxilium cuiuscunque assumere. Vnde apparet quòd aliena est belli iusti vindicatiui seu defensiui materia. ¶ Dicit præterea idem Caietanus, quòd quando inter duas partes est bellum, & pars quæ habet iustum bellum, cognoscit vires suas, & quòd oportet cõfligere & succumbere, aut duellum acceptare: tũc licitè acceptat: quia transfert quasi certum & probabilem casum siue ruinam in dubiũ & in spem victoriæ, vtendo omnibus suis viribus melius in duello quàm in bello: & ideo non peccat, quia supponitur quòd ex parte alterius partis bellum sit iniustum, & ideo in tali casu non solùm licet acceptare, sed etiã prouocare & resoluere bellum in duellum, ad euitãda maiora mala & scãdala, & tũc non habet propriè rationem duelli, sed defensionis. Nec obstat singulare certamen Dauidis & Goliath: quia in bello ex parte Dauid non mansit materia duelli, cùm authoritate diuina ex instinctu Spiritus sancti, qui dedit Dauidi potestatẽ occidendi Goliath, processerit, sicut nõ mansit materia adulterij aut fornicationis in Ozea, cum iussu diuino accepit fornicariam. Et quãuis euitatio ignominiæ insurgentis ex eo quòd nolit acceptare duellum, vilis & degeneris animi reputetur apud idiotas, qui multo magis appretiant res tẽporales, & gloriã pompãmq; mũdanã, quàm ea quæ sunt rationis naturalis vel iuris diuini: & ideo videtur eis quòd euitatio ignominię sit sufficiẽs causa acceptãdi duellũ: nõ tamẽ ita videtur sapiẽtibus, qui iudicãt secundũ dictamẽ rationis naturalis, quæ iudicat quòd nullus pro quocũque tẽporali bono debet trãsgredi præceptũ iuris naturalis, & sic iudicãt nõ debere eligi peũsionẽ aut mortẽ, pximi authoritate ppria. Nec etiã duellũ est per se mediũ ordinatũ ad defensionẽ honoris: imò acceptans exponit se periculo maioris inhonorationis & cõfusionis, si succũbat. Ideo tuitio honoris nõ potest resoluere duellũ in defensionẽ. ¶ Ex præmissis infertur quòd malè faciũt indicẽtes, acceptãtes, inducẽtes, cõsentiẽtes, & aspiciẽtes duella

2.2.q.95. art. vlt. ad.3.

Duellum propriè dictum, nũquam licitè fieri potest.

1 Reg.11.

duella, absque displicentia animi, necnon iudices ac principes deferentes ea, vel non impedientes illa: quia cooperantur peccatis illorum. Possunt tamen permittere aliquando ex vrgenti causa, ad vitanda plurima homicidia vel turbationes, quæ possent oriri. Et sic dicitur Carolum Magnum, & D. Ludouicum de cõsilio prælatorum Ecclesiæ, duella aliqua solenni modo permisisse, sed non indixisse, aut cõcessisse. Tali enim vrgente causa non peccabãt, sicut nec permittendo lupanaria.

Ver. 10. DE RIXA.

B Rixa significat contradictionem in factis, sicut cõtentio in verbis. Vnde super illud Gal.5. Ribellum, quod inter personas priuatas agitur, & non authoritate publica, sed magis inordinata voluntate, & ideo semper rixa est peccatum. Et in eo qui alterum iniustè inuadit, est peccatum mortale, nisi propter imperfectionem actus, aut modicitatem nocumenti: inferre enim nocumentum notabile proximo, non est absque peccato mortali. Nam si solo animo repellẽdi iniuriam illatam, & cum debita moderatione se defendat, nõ est peccatum, nec potest dici rixa ex parte eius. Si verò cum animo vindictæ vel odij, vel cum excessu debitæ moderationis se defendat, est peccatum, sed veniale, quando aliquis leuis motus odij vel vindictæ se immiscet, vel cùm non multum excedit moderatam defensionẽ. Mortale autem est, quando obfirmato animo in impugnantem insurgit ad eum occidendum vel eum grauiter lædendum. Rixa includit contentionem: quia secundum Isid. inordinatio rixæ consistit in tribus. Primò, quia rixosus semper ad contradicendum est paratus, siue alius malè, siue benedicat aut faciat. Secundò, in ipsa contradictione & iurgio delectatur. Tertiò, quia ipse alios prouocat ad contradictionem, & tandem sequitur aggressio. Notandum etiam quòd cùm quis iniustè resistit authoritati publicæ, aut ministrorum eius, peccat, & dicitur rixosus: non autem qui aggreditur authoritate publica. Rixa secundum D. Greg. 31. Moral. est filia Iræ, & Prouer. 15. & 29. dicitur, Vir iracundus prouocat rixas.

2.2.q.41. Rixa quid.

Rixa inordinata cõsistit in tribus.

Ver. 11. DE SEDITIONE.

C Seditio est discordia inter partes multitudinis, & conuenit cum bello, rixa, & schismate, & differt ab eis: conuenit quidem cum eis, quia tam bellum quàm rixa & schisma important contradictionem & discordiam, sicut & seditio, quæ differt à bello & rixa in duobus: primò quidem, quia bellum & rixa important mutuam impugnationem in actu: seditio autẽ potest dici, siue fiat impugnatio huiusmodi in actu, siue sit præparatio ad talem impugnationem. vnde Glo. 2. Cor. 2. dicit: quòd seditiones sunt tumultus ad pugnam. s. cùm aliqui se præparant & intẽdunt pugnare. Secundò differunt, quia bellum propriè est cõtra extraneos & hostes, quasi multitudinis ad multitudinem: rixa autem est vnius ad vnum, vel paucorum ad paucos. Seditio verò est inter partes multitudinis inter se dissentientes, cùm vna pars ciuitatis incitatur ad tumultum cõtra aliam. Et in hoc conuenit cum schismate, sed differt à schismate in duobus: primò, quia schisma opponitur vnitati spirituali multitudinis, hoc est vnitati Ecclesiasticæ: Seditio autem opponitur vnitati multitudinis secularis vel regni. Confunduntur tamen aliquando isti termini, & accipitur vnus pro alio: tamen secundum propriam considerationem sunt specialia peccata. Seditio ex suo genere est peccatũ mortale graue. vnde 2. Cor. 12. Apost. inter alia peccata mortalia prohibet seditiones, tanquam paci & vnitati ac bono communi & iustitiæ oppositas. Dicũtur autem seditiosi, qui seditionum commune: illi verò qui bonum commune defendunt eis resistentes, non sunt dicẽdi seditiosi, nec peccant, sicut nec illi qui se defendunt à particularibus aggressoribus: dicuntur rixosi, vt dictum est versic. præced.

2.2.q.42. Seditio quid.

Seditio est peccatum mortale ex genere.

Ver. 12. DE SCANDALO.

D Scandalum Græcè, secundum D. Hiero. super Mat.15. dicitur, quod nos offensionem vel ruinã siue impactionem pedis possumus dicere, & trãslatum ad spiritualia dupliciter accipitur: vno modo largè, pro omni impedimento quod præstari potest alicui, siue impedimentũ illud sit peccatum, siue nõ, & hoc modo accipitur, cùm Christus dixit Petro: Vade post me Sathana, quia scandalum (hoc est impedimentum) es mihi. Nitebatur enim Petrus proposito Christi impedire, nõ tamen malo animo. Alio modo accipitur propriè, & potest sic definiri: Scandalum est dictum, vel factum, vel omissum, præbens alteri occasionem ruinæ. In hac definitione non ponitur, cogitatũ, vel concupitum, sicut in definitione peccati, eò quòd cogitatio vel concupiscẽtia cùm sit occulta, non est obex alteri ad ruinam, nisi inquantum explicatur verbo vel scripto: scripta enim sub verbo quod excellentiam in manifestatione habet, comprehenditur. Dicitur autem minus rectum, non quia ab aliquo alio superatur in rectitudine, sed quia habet aliquẽ rectitudinis defectũ, vel quia est secundũ se malũ, vt peccatũ: vel quia habet speciẽ mali: sicut cũ aliquis recumbit in idolo, siue comedit idolothyta: quanuis enim hoc secundum se non sit peccatum, si aliquis hoc corrupta intentione non facit, tamen qui habet quandam speciem mali, vel similitudinem venerationis idoli, potest alteri prębere occasionem ruinę. Ideo Apost. monet 1. ad Thes. 5. Ab omni specie mala abstinete vos. Conuenienter ergo dicitur in definitione minus rectum, vt comprehendantur tã illa quæ sunt secundum se peccata, quàm quæ habent speciem mali. Dicitur autem præbens occasionem ruinæ, & non causam, eò quòd dicta vel facta alterius non possunt esse alicui causa sufficiẽs seu perfecta ruinæ & peccati, de cuius ratione est quòd sit volũtarium, possunt tamen esse occasio peccati dupliciter: primò per se, secundò per accidens, siue occasio data & accepta. Primò occasio

2.2.q.43. Scãdalũ dupliciter accipitur. Mat.15. Scandalum propriè quid.

Universidad de Salamanca Biblioteca

Occasio peccata data & accepta.

Scandalum actiuum & passiuum.

dara dicitur,quãdo aliquis aliquid dicit vel facit,quod est malum,vel habet speciem mali.Secundò occasio accepta & per accidens,cùm aliquis de dicto vel facto recto alterius scãdalizatur,prout dicit Apost.Rom.7.Lex quidem sancta,& mandatũ sanctum,& iustum, & bonum:sed peccatum occasione accepta per mãdatum,seduxit me.Sicut si ex mulieris pulchræ accessu ad ecclesiam,aliquis scandalizatur.Et secundum hoc duplex assignatur à doctoribus scandalum.s.actiuũ & passiuum.Scandalum actiuum est factum,&c.minus rectũ,coram alio factum,inducens ad peccatũ, siue alius peccet,siue non.Scandalum passiuum est peccatũ proueniens ex occasione data vel accepta,vel facto alterius.Et sic aliquando cõtingit scandalum actiuum & passiuũ simul esse:quandoque verò alterum tãtum actiuum sine passiuo, & passiuum sine actiuo. ¶ Ad sciendum autem quomodo & quando scandalum sit peccatum,& quod peccatum sit, notãdum quod scandalum actiuum accipitur dupliciter. Vno modo formaliter & per se,& est dictum vel factum, &c.cũ intentione inducendi alium in ruinã siue ad peccatum:& secũdum hoc scãdalum est speciale peccatum, sicut adulteriũ & homicidium,cùm habeat specialem rationem deformitatis. s. inducere ad peccatum.Finis enim in moralibus dat speciem,& opponitur beneficentię,quę habet facere & inducere ad bonum,& scãdalum ducit ad malum.Cõtrariatur etiã correctioni fraternæ, quæ retrahit à peccato,& scandalum inducit ad peccatum:& si per dictum vel factum veniale aliquis intẽdit inducere alium ad peccatum veniale,peccat venialiter. Si verò per dictum vel factum mortale intendit inducere ad peccatum mortale vel veniale,peccat mortaliter,iuxta illud Mat.18.Væ homini illi per quem scãdalum venit.Secũdò scãdalum actiuum accipitur materialiter,cùm aliquis per dictum vel factum minus rectum,non intendit dare alteri occasionem ruinæ,sed solùm suæ satisfacere voluntati:& sic non est speciale peccatum.Quia quod est per accidens,nõ cõstituit speciem,sed est circunstãtia aggrauãs,quæ reducit actum ad speciem scãdali:sicut detractio præter intentum,reducitur ad speciem detractionis.Nec obstat quod dicitur Matth.18.Necesse est vt veniãt scãdala:quia nõ est intelligendum de necessitate absoluta,sed cõditionata,suppositia malitia hominum,vel de necessitate infallibilitatis,suppositia præscientia Dei,& in sensu cõpositio, sicut dictum est de hac propositione,Oportet hæreses esse.Scãdalum autẽ passiuum nõ est speciale peccatum:quia ex dicto vel facto alterius aliquem ruere cõtingit secundum quodlibet genus peccati.Nec hoc quod est occasionem sumere,dat rationem peccati,nec est circunstãtia aggrauãs,sed demõstrãs infirmitatem peccãtis,& aliquo modo excusat. ¶ Scãdalum iterum diuiditur in scãdalum ex infirmitate,quod est scãdalum pusillorum:& in scãdalum ex malitia, quod dicitur scãdalum Phariſæorum.Scãdalum ex infirmitate est,quod prouenit ex ignorãtia vel passione. Scãdalum ex malitia est,quãdo aliquis scandalizatur de bono,sicut Pharisæi.Propter scandalum phariſæorum nõ sunt omittenda spiritualia,quæ sunt de necessitate salutis , siue quæ cadũt sub præcepto:sicut ire ad ecclesiã diebus festiuis,audire missam,cõfiteri,& alia huiusmodi:& sic debet intelligi dictum D.Greg.super Ezech.Si de veritate scãdalum sumitur, vtilius scãdalum permittitur, quàm veritas relinquatur. Nõ debent etiã propter scãdalum Phariſæorum prætermitti temporalia nobis ad cõseruãdum pro aliis cõmissa,licut bona Ecclesiæ cõmittuntur prælatis,& bona Reipublicæ lectoribus,talis cõseruatio sicut & depositorum imminet his quibus cõmissa sunt, ex necessitate officij:& ideo nõ sunt propter scãdalum dimittenda , sicut nec alia quæ sunt de necessitate salutis.Eã ob rem D.Tho. Cantuariensis repetiit res Ecclesiæ suæ cum scãdalo regis Angliæ. Spiritualia verò quæ nõ sunt de necessitate salutis, propter scãdalum pusillorum sunt occultãda, vel interdum differenda,vbi periculum imminet, quousque reddita ratione attenta capacitate infirmitatis,scãdalum cesset.Sicut inflictio pœnarum,quæ sunt medicinæ ad cohibenda peccata,& in tãtum habent rationem iustitiæ,inquantum per ea peccata cohibentur. Si verò manifestũ sit q̃ per inflictionem pœnarum plura & maiora mala sequantur,tunc est differenda,vt D.Aug.in lib. cõtra Epist.Parmeniani dicit:Vbi schismatis periculum timetur,à punitione peccatorum cessandum est.Et similiter veritas doctrinæ,quã secundum congruentiã temporis & personarũ proponere debet ille cui incumbit dicendi officium sicut & alia opera misericordiæ.Nunquã tamẽ propter quodcunq, scãdalum debet homo prætermissa veritate falsitatem docere. Si autem post redditã rationẽ & intellectum,scãdalum ducet,iã videtur ex malitia esse.Et sic propter ipsum nõ sunt spiritualia bona dimittenda.Temporalia autem bona,quæ nostra nõ sunt, de quibus suprà dictũ est,propter scãdalum pusillorum nõ sunt dimittenda , sed quæ nostra & quorum sumus domini, debemus ea dimittere,ea tribuendo,si ea apud nos habemus,vel nõ repetendo, si apud alios sunt, vel differendo,vel aliter scãdalum sedando.s.per aliquã admonitionem.Ideo Apost.seminãs spiritualia nõ accepit stipendia temporalia,ne offendiculum daret euãgelio Christi. Quia scandalum quod videbat Apost. procedebat ex ignorãtia Gentilium.Ideo ad tempus abstinẽdum erat ab expostulatione stipendiorum, vt prius instruerentur esse debita. Et ex simili causa Ecclesia abstinet à decimis exigendis in aliquibus terris,in quibus nõ est cõsuetum decimas soluere. Si verò scãdalum nascitur ex malitia,quẽadmodum scãdalum Phariſæorũ,& propter eos qui sic scãdala cõcitant,nõ sunt temporalia dimittenda:quia hoc noceret bono communi, daretur enim aliis rapiẽdi occasio.Noceret etiã ipsis rapientibus,qui rapiendo aliena,in peccato manerent.vnde D.Greg.in Moral.dicit,Quidã domini cùm temporalia nobis rapiunt,solummodo sunt tolerandi. Quidam verò æquitate seruata prohibendi,nõ sola cura,ne nostra subtrahantur, sed ne rapientes non sua, seipsos perdant.Nec obstat quod dicitur Mat.5.Et qui vult tecum contendere in iudicio,& tunicam

Scandalum contrariatur beneficentiæ.

Sandalum ex infirmitate & scandalum ex malitia.

1.Cor.13.

cam tuã tollere,da ei & pallium,& 1.Cor.6.Iam quidem omnino delictum est in vobis, quòd iudicia habetis inter vos , quare non magis fraudem patiminí? Quia D. Augustꝰ. dicit illud præceptum intelligendum esse secundum præparationem animi,vt.s.homo sit paratus prius pati iniuriã vel fraudem,quàm iudicium subire,si hoc expediat:quandoque tamen non expedit.præcipuè si sit scandalum Phariſæorum. ¶ Non tenetur tamen homo propter scandalum & peccatum mortale vitandum in proximo,peccare venialiter:licet per veniale gratia per quam est hominis salus, non tollatur:Quia veniale inquantum disponit ad mortale,vergit in detrimentum salutis:licet ab illo quod aliàs esset veniale,propter aliquam circunstantiam,adueniente scandalo, illa circunstantia auferretur,& non esset veniale.Sicut verbum otiosum est peccatum veniale,quando absque vtilitate dicitur,tamen si propter scandalum vitandum dicatur,non erit otiosum, neque peccatum:secus de mendacio officioso.

In lib. de Ser. Dom. in mon.

Ver. 13. DE PRÆCEPTIS CHARITATIS.

2.2.q.44.

A PRæcepta charitatis nõ cõnumerãtur in decalogo, eò quòd omnia præcepta decalogi & aliarum virtutũ ordinãtur ad dilectionẽ Dei & proximi.vnde 1. Tim.1.dicitur:Finis præcepti est charitas de corde puro, & cõscientia bona,& fide nõ ficta. Et ideo præceptũ charitatis est maximũ, vt dicitur Mat. 22. Nec obstat q̃ charitas quæ per Spiritũ sanctũ diffunditur in cordibus nostris, facit nos liberos:cùm vbi Spiritus Domini,ibi libertas:sed obligatio quæ ex præcepto nascitur,opponitur libertati:igitur.Dicendũ negãdo minorẽ , nisi in eo cuius mẽs est auersa ab eo quod præcipitur:sicut patet in his qui ex solo timore præcepta custodiũt.Sed præceptũ dilectionis nõ potest impleri,nisi per propriã voluntatẽ:ideo libertati nõ repugnat.Et licet charitas sit vna virtus, tamẽ habet duos actus,quorũ vnus ordinatur ad aliũ.¶ Et cùm præcepta dẽtur de actibus virtutũ,ideo præceptũ charitatis in duo diuiditur:& sic sunt duo præcepta.vnde 1.Ioan.4. Mãdatũ habemus à Deo,vt qui diligit Deũ,diligat & fratrẽ suum,& Mat.22. In his duobus mãdatis tota lex pẽdet & prophetæ:quãuis Apost.Rom.13.dicat, Qui diligit proximũ,legẽ impleuit:Quia nõ excludit dilectionem Dei,quæ includitur in dilectione proximi tanquã finis:proximus enim diligitur propter Deũ.Et licet in aliis præceptis modus charitatis nõ cadat sub præcepto , quia nõ tenemur ea implere in charitate:Modus tamen dilectionis in præcepto charitatis respectu Dei, cadit sub præcepto.Ideo Deut.6.Diliges Dominũ Deũ tuũ ex toto corde,& ex tota anima tua: dimittitur,ex tota fortitudine tua:sed additur,ex tota mẽte tua.Mat.12.ponũtur quatuor.s.Ex toto corde,ex tota anima,ex tota mẽte,& ex tota virtute.Et hæc quatuor etiã trãguntur Luc. 10. Nam loco fortitudinis & virtutis ponitur,ex omnibus viribus tuis. Per cor intelligitur voluntas:quia sicut cor corporale est,primũ principiũ omniũ corporaliũ motuũ : ita etiã volũtas omniũ actuũ humanorũ, maximè quãtũ ad intẽtionẽ finis vltimi , qui est obiectũ charitatis. Tria autẽ sunt quæ mouẽtur à voluntate.s.intellectus,appetitus sensitiuus,qui dicitur vis appetitiua inferior,& vis executiua exterior. Intellectus significatur,per mentem.vis appetitiua per animã , vis executiua exterior per fortitudinem,virtutem,seu vires.Præcipitur ergo nobis vt tota nostra intẽtio feratur in Deũ, quod est ex toto corde:& quòd intellectus noster subdatur Deo. quod est ex tota mente:& q̃ appetitus noster sensitiuus reguletur secundũ Deũ,quod est ex tota anima:& q̃ exterior actus noster obediat Deo, quod est ex tota fortitudine,vel virtute,vel viribus.D.Chryſ. super Matthæũ accepit cõuersio q̃ dictũ sit,cor & animã.D.verò Aug.in 1.de Doctrina Christ.refert cor ad cogitationes , animã ad vitã, mẽtẽ ad intellectũ. Quidã verò dicũt,ex toto corde,ex toto intellectu,tota anima,hoc est motiua,per mentem,intellectus.Quia hoc ipsum quo nutrimur,sentimus,& intelligimus , debemus referre in Deum.Prima tamen expositio clarior videtur. ¶ Quidam intelligentes hoc præceptum de conatu & intensione, voluerũt dicere quòd hoc præceptum nõ potest impleri in hac via:& alegant D.Aug.in lib.de Perfectione Iustitiæ,vbi ait quòd in plenitudine charitatis patriæ præceptum illud implebitur. Nã cùm aliquid adhuc est carnalis cõcupiscentiæ quod cõtinendo frenetur, nõ ex tota anima diligitur Deus. Sed quia ex hoc sequeretur quòd Deus præcepisset impossibile,quod est blaſphemũ,secundum D.Hiero.in explanatione Catholicæ fidei:ideo D.Tho.distinguit.dicẽs q̃ præceptũ aliquod dupliciter potest impleri: Vno modo pfectè, alio modo imperfectè.Perfectè quidẽ impletur præceptũ, quãdo pernenitur ad finẽ. Sicut si dux exercitus præcipiat militibus vt pugnẽt,ille perfectè implet præceptũ qui pugnãdo vincit hostẽ , quod dux intendit, ille autẽ implet,sed imperfectè,cuius pugna ad victoriã nõ pertingit , nõ tamẽ cõtra disciplinam militarẽ agit.Deus autẽ p̃ hoc præceptũ intẽdit vt homo sibi totaliter vniatur, quod fiet in patria, quãdo Deus erit omnia in omnibus.Ideo plenè & perfectè in patria implebitur.In via autem impletur,sed imperfectè.Et tamẽ in via tãtò vnus alio perfectius implet , quãtò magis accedit per quandã similitudinẽ ad patriæ perfectionem. D.Aug.vbi suprà. dicit quòd ista perfectio nõ præcipitur homini in hac via,sed præcepto charitatis ostenditur quomodo currendũ est.Nõ enim rectè curritur,si quò currẽdum est nesciatur.Quomodo autem sciretur,si nullis præceptis ostenderetur? Alij dicũt quòd impletur hic etiã perfectè secundũ intentionẽ præcipientis, hoc est secundum quod Deus vult hoc præceptum impleri in via.Non enim intẽdit quòd intẽsiuè impleamus, quia est impossibile:sed appretiatiuè,vt dictũ est:sic quòd magis appretiemur Deũ,quàm quæcũque alia bona:& quòd malimus omnia alia amittere & perdere,quàm Deũ offendere.Nec peccat, qui vxorẽ aut filios intẽtiori actu diligit quàm Deũ:dũ tamẽ plus diligat Deũ appretiatiuè,vt di-

An præceptũ de dilectione Dei possit impleri in via.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctum est. Vnde sequitur quòd homo omnia quæ diligit, debet in Deũ ordinare, & omnia propter Deũ diligere, etiã ipsã beatitudinẽ æternã, quã cõsecuturus est: quia si in illa sisteret, diligeret Deũ amore cõcupiscẽtiæ: & peccaret seipsum plus quàm Deũ diligẽdo, & Deũ finaliter ad se ordinãdo.

DE VIRTVTIBVS MORALIBVS INFVSIS ET DONIS.

CAP. XIII.

QVIA dictum est de virtutibus Theologicis quæ sunt infusæ, & procedunt à gratia in ordine ad Deũ, quẽ habẽt pro obiecto: cõsequenter dicendũ est de virtutibus moralibus infusis, & donis Spiritus sancti, quæ etiã fluunt ab ipsa gratia, sicut virtutes Theologicæ. Nunc igitur agẽdum de virtutibus moralibus infusis, quæ tot & tantę sunt, & tot partes habẽt, sicut morales acquisitæ, & similia obiecta. In hoc solum differunt, quòd morales acquisitæ ordinãt in finẽ naturalẽ, & morales infusæ cum partibus suis in finẽ supernaturalem. & sicut acquisitę regulãtur per prudentiã acquisitã, in qua cõnectuntur (vt dictum est) sic morales infusæ per prudentiã infusam, quæ charitati cõnectitur. Harum virtutum infusarum necessitatẽ ostendit D. Tho. dicens, quòd cum charitate infunduntur simul omnes virtutes morales. Cuius ratio est: Quia Deus nó minus perfectè operatur in operibus gratię, quàm in operibus naturæ: Sed in operib⁹ naturæ videmus q⁹ nó inuenitur principiũ aliquorũ operũ in aliqua re, quin inueniãtur ea quę sunt necessaria ad huiusmodi opera pficiẽda: sicut in animalib⁹ inueniũtur organa, quibus perfici possint opera, ad quæ peragenda anima habet potestatẽ: Manifestum est autem quod charitas (inquãtum ordinat hominẽ ad vltimum finem) est principium omnium bonorum operũ, quæ in finẽ vltimum ordinari possunt. Et ideo oportet quòd cum charitate simul infundãtur omnes virtutes, quibus homo perficit singula genera bonorum operum. Et sic nõ solùm habẽt cõnectionem propter prudentiã infusam, sed etiã propter charitatem, quæ sola nõ sufficit: Quia ad hoc quòd actus inferioris potentię sit perfectus, requiritur quòd nõ solùm adsit perfectio in superiori potentia, sed etiã in inferiori. Si enim principale agẽs debito modo se haberet, nõ sequeretur actio perfecta, si instrumentum non esset bene dispositũ. vnde ad hoc quòd homo bene operetur in his quæ sunt ad finẽ, nó solùm oportet quòd habeat virtutẽ qua bene se habeat circa finem, sed etiam virtutes quibus bene se habeat erga ea quæ sunt ad finem. Nã virtus quæ est ad finem, se habet vt principalis, respectu earum quæ sunt circa media, quę se habẽt vt instrumẽta. ¶ Nec obstat q⁹ aliqui existẽtes in charitate, difficultatẽ patiũtur circa actus virtutum moralium: quia quãdoq; contingit quòd aliquis habẽs habitum, patitur difficultatem in operãdo: & per cõsequẽs nõ sentit delectationem & cõplacentiã in actu, propter aliquod impedimentum extrinsecum superueniẽs: sicut qui habet habitum scientię, patitur difficultatẽ propter somnolentiã vel aliquã infirmitatem. Et similiter habentes habitus virtutũ moraliũ infusarum, patiuntur interdũ difficultatẽ in operando, propter aliquas dispositiones cõtrarias ex precedentibus actibus relictas. Quæ quidẽ difficultas nõ accidit in virtutibus moralibus acquisitis: quia per exercitium actuum quo acquiritur, tolluntur cõtrariæ dispositiones. Et licet Sãcti (vt dicit Beda) de virtutibus quas nõ habent, potius se humilient, quàm gloriẽtur de virtutibus quas habent, dicũtur aliquas virtutes nõ habere, propter difficultatem quam patiuntur ratione iam dicta: quãuis habitus omnium virtutum habeãt.

Virtutum moralium infusarũ necessitas.

A

§. 1. DE DIFFERENTIA VIRTVTVM INFVSARVM A DONIS.

VLtra virtutes Theologicas & morales infusas fluũt à gratia septem dona spiritus sancti, de quibus Esa. 11. Requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapiẽtiæ & intellectus, spiritus fortitudinis, spiritus scientię & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Quatuor ex illis pertinent ad intellectum, scilicet, intellectus, sapientia, scientia, & consilium. Intellectus & sapientia ad intellectum speculatiuum, consilium & scientia ad intellectum practicum. Tria verò ad partem appetitiuam, scilicet, pietas, fortitudo, & timor. Pietas in voluntate, fortitudo in appetitu irascibili, & timor in appetitu concupiscibili. Ad cuius euidentiam sciendum est quòd in homine duplex est principium mouens: Vnum interius, quod est ratio: & aliud exterius, quod est Deus. Ratio in homine dupliciter perficitur. Primò perfectione naturali per habitum cõnaturalẽ, s. synderesim, quę est lumen naturale, per quod potest acquirere virtutes in ordine ad finẽ naturalem. Secũdò perficitur à Deo quadam supernaturali perfectione per virtutes theologicas vel morales infusas in ordine ad finẽ supernaturalem, modo tamen quodam humano. Principium autẽ mouens ipsam rationem exterius, est Deus. Et cùm omne quod mouetur oporteat proportionatũ esse motori suo: hęc est enim perfectio mobilis inquãtũ mobile, dispositio qua mouetur à suo motore. Et quãtò mouens est altior, necesse est quòd mobile tãtò perfectiori dispositione ei proportionetur. Illa dispositio qua specialiter & modo quodã superhumano in repentinis mouetur, vocatur donum, & dicitur ab Esa. Spiritus, ab inspiratione. Spiratio enim significat quãdam motionẽ ab exteriori. Et sic dona Spiritus sancti dicuntur perfectiones hominis, quibus homo disponitur ad hoc quòd bene, prõptè, & faciliter sequatur instinctum Spiritus sancti, qui aliquãdo specialiter mouet, iuxta illud Rom. 8. Qui spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt: & Psal. Spiritus tuus bonus deducet me in terrã rectam: quia s. in hęreditatem illius terrę beatorum, ad quã nullus potest peruenire, nisi moueatur & deducatur à Spiritu sancto. Esa. 5. dicitur, Dominus aperuit mihi aurem, ego autem nõ cõtradico, retrorsum non abij. & Philos. dicit, quòd in his ad quę quis mouetur per spiritum

Inst. de bo. for.

B

spiritum diuinum, nõ expedit cõsiliari secundum rationem humanã: sed sufficit quòd sequantur interiorem instinctum: quia mouentur à melioti principio, quàm sit ratio humana. Et cum non sit omni spiritui credendũ. 1. Ioan. 4. Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus an ex Deo sint: secundum principia quæ dedit nobis Deus per lumen naturale vel fidei: sequitur quòd quãdo aliquis instinctus iudicat cõtraria legis naturæ vel legis euangelicæ, vt instinctus Lutheranorum nostri temporis, qui omnia quæ in mentem veniebãt, dicebãt esse ex instinctu & motu Spiritus sancti, & ad hãc venerunt dementiam quòd dixerunt rogatum ex charitate ad carnalem copulã debere commisceri, etiam si fuisset vxoratus. Illum instinctum nó à Spiritu sancto, sed à diabolo manifestum est esse, nec proptiè dicendus est instinctus, sed instigatio & suggestio dæmonis phantasiam hominis mouentis. Instinctus autem Dei est immediata motio intellectus, quem diabolus mouere effectiuè & immediatè non potest, sed solus Deus, cuius motio non contrariatur legi naturæ aut fidei.

Caus ab instinctu Lutheranorum.

Instinctus Dei quid.

Ver. 1. DE DEFINITIONE DONORVM.

C CVm sic se habeãt dona ad instinctum & motionẽ Spiritus sancti, sicut se habent virtutes ad motionem rationis: sequitur quòd sicut virtutes infusæ sunt habitus, sic etiã & dona. Sequela probatur ex definitione habitus: Ideo donũ est habitus infusus, quo homo perficitur ad prompte & faciliter, & modo quodã superhumano, absque discursu in repentinis, sequendum & operandum secundum instinctum Spiritus sancti. Et differt à virtutibus: quia virtus est habitus, quo homo perficitur ad prõpte & faciliter sequendum & operãdum secundum motionẽ rationis. Et cùm omnes vires appetitiuæ natæ sint moueri à ratione, ita etiã à Spiritu sancto, eò quòd sit superior causa: cõsequens est quòd sicut in omnibus potentiis animæ hominis, quæ possunt esse principia humanorum actuum, ponuntur virtutes: ita & ponantur dona. Et sic dona se extendunt ad omnia, ad quæ se extendunt virtutes tã intellectuales quàm morales. ¶ Ex præmissis apparet primò quòd dona sunt perfectiora & excellentiora virtutibus intellectualibus & moralibus etiã infusis, quia perficiũt hominem per cõparationem ad nobilius principium, à quo mouentur. s. à Spiritu sancto, qui per dona ista mouet hominem modo quodam superhumano, & ideo videntur data in auxilium virtutum infusarum, sicut virtutes infusæ in auxilium acquisitarum & naturalis luminis. Non autem sunt perfectiora virtutibus theologicis. vnde talis est cõparatio donorum ad virtutes theologicas, per quas homo vnitur Spiritui sancto mouenti, qualis est moralium ad virtutes intellectuales, per quas perficitur ratio, quæ est virtutũ moralium motiua. Secundò apparet quòd dona sunt cõnexa, cùm fluant à gratia: manebúntque cum ea in patria, quantum ad essentiam, quanuis nõ quantum ad omnes operationes, cùm nõ maneat materia circa quã operentur.

Dona Spiritus sancti sunt habitus à virtutibus distincti.

§. 2. DE DONO INTELLECTVS.

D DOnum intellectus est habitus, qui dicitur lumen supernaturale, superadditum lumini naturali quod est synderesis, datum homini ad intelligendum & penetrandum ea quæ nobis supernaturaliter innotescunt. Sicut enim lumen naturale est circa ea quæ primordialiter & naturaliter cognoscimus: sic donum intellectus est circa principia cognitionis gratuitæ. Ad fidẽ enim pertinet illis assentire: ad donum autem intellectus pertinet mente penetrare ea quæ dicuntur, & maiorem certitudinem dare. Donum intellectus cùm fluat à gratia, nõ inuenitur in existentibus in peccato mortali, sed bene in omnibus habentibus gratiam, & datur cõtra hebetudinem mentis: licet aliqui habentes gratiam, possint hebetudinem pati circa aliqua quæ sunt prẽter necessitatem salutis: sed circa ea quę sunt de necessitate salutis, sufficienter instruuntur à Spiritu sancto, secundum illud 1. Ioan. 2. Vnctio eius docet vos de omnibus: non enim se subtrahit Spiritus sanctus circa ea quæ sunt necessaria ad salutem: quanuis circa alia aliquando se subtrahat, vt nõ omnia ad liquidum per intellectum penetrari possint, ad hoc quòd materia & occasio superbiæ subtrahatur. Et quãuis peccatores habentes fidem, intelligant ea quæ proponuntur credenda, nõ tamen plenè intelligunt, neque penetrant. Donum intellectus pertinet ad cognitionem speculatiuam & practicam, non quantum ad iudicium, sed vt capiantur & penetrentur ea quæ dicuntur.

2.2.q.8.

§. 3. DE DONO SCIENTIAE.

E SIcut donum intellectus ordinatur ad perfectionem fidei quãtum ad apprehensionẽ, sic & donum scientię quãtum ad iudicium. Aliud enim est assentire, quod pertinet ad fidem: aliud penetrare, quod pertinet ad donum intellectus. Alium est habere certũ & rectũ iudiciũ de his quæ sunt fidei, discernendo quæ sunt credenda aut nõ credenda, quod pertinet ad donũ scientiæ. Hæc scientia nõ prouenit ex discursu, sicut scientia humana, quæ per demõstrationem acquiritur: nec est etiam discursiua, sed sicut in Deo est certum iudicium veritatis absque omni discursu per simplicem intuitum: ideo scientia diuina nõ est discursiua aut ratiocinatiua, sed absoluta & simplex. Quo ad hoc assimilatur scientia quæ ponitur donum Spiritus sancti, cùm sit quædam participata similitudo ipsius. quæ differt à scientia quæ ponitur ab Apostol. 1. Cor. 12. gratia gratis data: quia aliud est scire quid homo credere debeat, discernens credenda à non credendis, quod pertinet ad donum scientiæ: & aliud scire fidem manifestare, quod pertinet ad sermonem scientię, quod non est commune omnibus iustis, sicut donum scientię, & similis differentia est inter donum sapientię, & sermonem sapientię. Differt etiam donum scientię à dono sapientiæ: quia sapientia importat rectitudinem & certitudinem iudicij, ac etiam discretionem credendorũ à non credendis, per causam altissimam quę est Deus: donum autem scientię idem importat, sed per causas secundas:

1.2.q.9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ideo donum scientiæ est circa res creatas, donum autem sapientiæ primò & principaliter circa res diuinas, & ex consequenti circa res creatas, pro quanto per res diuinas perfectius iudicat de rebus creatis. Et quemadmodum fides primò & principaliter in speculatione cõsistit, inquãtum inhæret primæ veritati: sic donum scientiæ primò & principaliter respicit speculationem, inquãtum. s. per ipsam scientiam scit quid fide tenere debeat. Secundariò autem se extẽdit ad operationem, secundum quod per scientiam credibilium, & eorum quæ credibilia consequuntur, dirigimur in agendis. ¶ Ex prædictis patet primò, quod triplex est scientia: Quædã enim est humana & acquisita: quædã est donum Spiritus sancti, cõmunis omnibus iustis: quædam est sciẽtia, quæ est gratia gratis data certis personis ad aliorum vtilitatem. Secundò patet quòd nõ est incõueniens quòd ad eãdem virtutem ordinentur diuersa dona, sicut ad fidem ordinantur dona intellectus, scientiæ, & sapientiæ. Resultat etiã definitio doni scientiæ: Est enim habitus infusus à gratia fluẽs, quo homo à spiritu sancto mouetur ad habendum certum & rectum iudicium de his quæ sunt fidei, ad discernendum credenda à nõ credendis, absq; omni discursu per causas secũdas siue creatas, & quo habet certum iudicium circa agenda, vt nullo modo deuiet à ratione institiæ, & hæc dicitur sciẽtia Sãctorum, de qua Sap.10. Iustum deduxit dominus per vias rectas, & dedit illi scientiã Sãctorum.

Triplex scientia.

Donum scientiæ quid.

§. 4. DE DONO SAPIENTIAE.

2.2.q.45. DOnum sapiẽtiæ est habitus infusus, quo quis in gratuitis cognitionibus subito & prõptè secundum quãdam cõnaturalitatem per causam altissimã habet rectum & certum iudicium de his quæ sunt fidei: & differt à sapientia quæ est virtus intellectualis: quia illa iudicat circa res diuinas ex rationis inquisitione & ratiocinatione, & acquiritur studio humano: sed sapientia, quæ

1. de Di. no. est donum de sursum, Iac.3. & iudicat secundum quandã cõnaturalitatem, vt D. Dion ait: Hierotheus (hoc est sacer homo) est perfectus in diuinis, nõ solùm discens (s. per rationem) sed & patiẽs diuina. Huiusmodi autem passio siue cõnaturalitas ad res diuinas fit per charitatem, quæ vnit nos Deo, secundum illud 1.Cor.6. Qui adhæret Deo, vnus spiritus est. & sic sapientia quæ est donum, causam quidem habet in voluntate. s. charitatem: sed secundum essentiã subiectiuè est in intellectu, cuius actus est rectè iudicare. Et quia iudicium sequitur apprehensionem quæ fit per intellectum, ideo sapientia sequitur donum intellectus. Et quemadmodum donum intellectus quo ad apprehensionem se habet ad speculabilia & practica: sic donum sapientiæ quo ad iudicium. Vnde 1.Cor.2. Spiritualis homo iudicat omnia. Differt autem donum sapientię à fide: quia fides iudicat & assentit diuinę veritati secundum seipsam: donum verò sapientiæ præsupponit fidem & donũ intellectus: quia vnusquisq; bene iudicat quæ cognoscit, vt dicitur in 1. Ethic. & sic sapientia iudicat secundum quandã cõnaturalitatem ad specialem instinctum Spiritus sancti absque præmeditatione, quod nõ facit fides, & cùm donũ gratiæ fluat à gratia gratum faciente, inuenitur in omnibus & solis iustis, quãtum ad ea quæ sunt necessaria ad salutẽ. Quia si natura nõ deficit in necessariis, multo minus gratia. Vnde 1.Ioan.2. dicitur: Et non est necesse vt quis doceat vos: vnctio enim docebit vos de omnibus, quodam altiori modo. Et quanuis aliqui baptizati, sint naturaliter stulti: habẽt tamen donum sapientiæ quãtum ad habitum, licet nõ habeãt quãtum ad actum, propter impedimenta extrinseca. Et licet ad sapientem pertineat ordinare, vt dicit Philos. nec omnes habentes gratiã sint prælati, ad quos pertinet alios ordinare: tamen quilibet existẽs in gratia, habet ordinare actus suos, & de his iudicare, vt dicit D. Dion. in epist. ad Demophilum. Ex præmissis in hoc §. & §. præced. apparet quomodo triplex est sapientia. s. humana siue acquisita, infusa, & alia quæ est gratia gratis data, quæ dicitur sermo sapientiæ & quomodo differant inter se.

1. Meta.

Sapientia triplex.

Vet. 1. DE STVLTITIA QVAE OPPONITVR SAPIENTIAE.

2.2.q.46. Lib. Etym. DOnum Sapientiæ, secundum D. Greg. 2. Mora. datur cõtra stultitiã, quæ cõtrariatur sapiẽtię. Ad cuius euidentiã sciendum est, quòd nomen stultitiæ, secundum Isid. videtur esse à stupore dictum. Stupor autem interpretatur sensuum alienatio. eò quòd sensus stupeant. Vnde stultus dicitur, qui propter stuporẽ nõ mouetur. Et differt stultitia à fatuitate: quia stultitia importat hebetudinem & obtusionem cordis: Fatuitas autẽ importat totalem spiritualis sensus priuationem. Et sic stultitia opponitur sapientiæ cõtrariæ: quia sapiens dictus est à sapore. Sicut enim gustus est aptus ad discretionem saporis ciborum: sic sapiẽs ad discretionem rerum & causarum. Stultus autem nõ bene, sed malè discernit & diiudicat: Fatuitas verò sapiẽtiæ opponitur purè negatiuè: fatuus enim caret sensu iudicãdi. Stultus habet sensum, sed hebetatum: sapiens verò subtilẽ & perspicacem. Insipiens autem dicitur contrarius sapienti, eò quòd est sine sapore, discretione, & indispositione sensus. Vnde insipientia videtur esse eadem cum stultitia. Præcipuè autẽ dicitur esse aliquis stultus, quãdo patitur defectum, qui attenditur secundum causam altissimã: nam si deficiat aliquis in iudicio circa aliquid modicum, nõ ex hoc vocatur stultus: sed cùm circa causam altissimam. Potest autem aliquis pati stuporem in iudicando, dupliciter: vno modo ex indispositione naturali, quæ sæpe causatur ex acuitate. Alio modo inquãtũ homo liberè immergit sensum suum rebus terrenis, maximè delectationibus gustus & tactus ciborum & venereorum, ex qua immersione redditur sensus eius ineptus ad percipiẽdum & intelligendum diuina, & iudicãdum de illis, secundum illud 1.Cor.2. Animalis homo nõ percipit quæ sunt spiritus Dei: sicut homini habenti gustum infectum malo humore, nõ sapiunt dulcia. Et sic patet quòd duplex est stultitia: quædam est naturalis, quæ dicitur amentia: & talis nõ est peccatũ. Quædã est voluntaria, & hæc est duplex, sicut & sapientia: Quædã enim est sapientia mala, quæ dicitur carnis, siue huius seculi, mundana, terrena,

Stultitia differt à fatuitate.

Duplex stultitia.

terrena, carnalis, & diabolica, de qua Hiere.4. Sapientes sunt vt faciant mala. & Esa.47. Sapientia tua decepit te, & 1.Cor.3. Sapientia huius seculi stultitia est apud Deum, & Rom.8. Sapientia carnis mors est, & 1.Cor.1. Perdam sapientiam sapientum, & prudentiam prudentiũ reprobabo. Huic sapientiæ opponitur stultitia bona, quæ est contemptus terrenorum, de qua Christus, qui terrena & mundana contempsit, dicitur fuisse stultus. Vnde Salomon in eius personã dicit: Stultissimus sum virorum. & 1.Cor.1. Quod stultum est Dei, sapientius est omnibus hominibus. Ideo ad hanc stultitiam horratur nos Apost. 1.Cor.13. Si quis videtur sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat vt sapiens sit. Quædam verò est sapientia bona, quæ est virtus intellectualis vel donum Spiritus sancti. Et huic opponitur stultitia voluntaria, quæ (vt dictum est) prouenit ex immersione terrenorum: & est peccatum valde graue & periculosum, causãque multorum malorum. Et est filia luxuriæ secundum D. Greg. vbi enumerat duo inter filias luxuriæ, quæ pertinent ad stultitiam. s. odium Dei, & horrorem futuri seculi, quasi diuidens stultitiam in duas partes.

Prouer.30.

31. Moral.

§. 5. DE DONO CONSILII.

C DOnum cõsilij est habitus infusus, quo homo mouetur à Spiritu sancto ad bene & subitò inquirendum circa singularia cõtingentia, & cõmuniter ad rectè se habendum erga ea, & fubus prædictis: quia illa principaliter sunt circa vniuersalia: differt etiam à prudentia siue eubolia acquisita & infusa: quia illę dirigunt hominem in inquisitione cõsilij, secundum ea quæ hominis ratio comprehendere potest. Sed quia humana ratio non comprehendit omnia singularia contingentia quæ occurrere possunt, eò quòd cogitationes mortalium timidę sunt, & incertę prouidentiæ nostræ: & ideo indiget homo vt in inquisitione consilij dirigatur à Deo, qui omnia comprehendit: quod fit per donum consilij, quo dirigitur homo, quasi cõsilio accepto à Deo. Sicut etiam in rebus humanis, qui sibi ipsis nõ sufficiunt in inquisitione cõsilij, à sapientibus cõsiliũ requirũt.

2.2.q.52.

Donũ consilij differt ab aust

Sap.9.

§. 6. DE DONO PIETATIS.

D DOnum pietatis est habitus in voluntate hominis infusus, ad prõptè & faciliter sequendum specialem instinctum Spiritus sancti, qui in repentinis mouet eã, vt affectu filiali feratur in Deum vt patrem, & exhibeat cultum & honorem Deo vt patri, quem tanquã patrem erga se recognoscit, & ad eum tanquã ad patrem recurrit, secundum illud Rom.8. Accepistis spiritũ adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater. Per virtutem religionis exhibemus cultũ Deo vt creatori, per virtutem pietatis exhibemus cultum & honorem patri carnali: Excellentius autem est exhibere cultum Deo, quàm patri carnali: ideo religio est potior virtus quàm pietas. Tamen conquam patri, quàm vt creatori & domino, quasi seruili affectu: & ideo donum pietatis est potius, quàm virtus religionis. ¶ Ex his apparet differentia inter donum pietatis, virtutem religionis, & virtutem pietatis infusam, quæ cultum exhibet patri carnali in ordine ad finem supernaturalem. Sed notãdum quòd sicut per virtutem pietatis homo exhibet officium & cultum nõ solùm patri, sed etiã omnibus sanguine iunctis, secundum quod pertinent ad patrẽ. & appropinquant illi: ita etiã pietas secundũ quod est donum Spiritus sancti nõ solùm exhibet cultum & officiũ Deo, sed etiã omnibus, inquãtum pertinent ad Deum. Et propter hoc ad ipsum pertinet honorare Angelos & Sãctos, secundum quod magis cõiuncti sunt Deo, & nõ cõtradicere scripturæ sacræ, siue intellectæ, siue non intellectæ, sicut D. Aug. dicit: ita ex consequenti subuenit in miseria constitutis. Et quãuis iste actus nõ habeat locum in patria post diem iudicij: actus tamen eius præcipuus, qui est reuereri Deum affectu filiali, maximè tũc erit, secundum illud Sap.5. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei! Erit etiã mutua honoratio Sãctorum ad inuicem. Ante autẽ diem iudicii per donum pietatis miserentur Sãcti eorum, qui in statu miseriæ huius viæ viuũt, quãtum ad effectũ.

2.2.q.121.

Differẽtia inter donum pietatis & virtutem pietatis ac religionis.

In 2 de doc. Christi.

§. 7. DE DONO FORTITVDINIS.

E DOnum fortitudinis est habitus in appetitu irascibili infusus, quo disponitur animus ad hoc quòd perueniat ad finẽ cuiuslibet operis inchoati, & euadat quæcunq; pericula imminentia: quod quidem excedit naturã humanã. Nõ enim semper subest facultas homini, vt consequatur finem sui operis, vel euadat quæcunq; mala seu pericula, cùm quãdoque opprimatur ab eis in morte. Sed hoc operatur Spiritus sanctus in homine, cùm perducit eum ad vitã æternã, quę est finis omnium bonorum operum, & euasio omnium periculorũ: & huius rei quandã fiduciã Spiritus sanctus infundit menti, cõtrarium timorem excludens. Et differt à virtute fortitudinis, quia licet illa faciat firmitatem animi in bonis arduis faciendis, & in malis præcauendis, ne homo deficiat à bono propter difficultatẽ alicuius ardui operis implẽdi, vel alicuius grauis mali perferẽdi: nõ tamen sufficit dare fiduciã euadendi quæcunq; pericula: sed hoc pertinet ad donum fortitudinis, quod dirigitur à dono cõsilij: quod videtur præcipuè esse de melioribus & potioribus bonis.

2.2.q.139.

Donum fortitudinis differt à virtute fortitudinis.

§. 8. DE DONO TIMORIS.

F TImor, secundũ Magistrum Sent. 34. dist. 3. diuiditur in quatuor membra. s. in mũdanum, seruilem, filialem, & initialem. Hæc sufficientia ratione probari potest: quia timor secundum quem ad Deum conuertimur, vel ab eo auertimur, habet pro obiecto malũ vt dictũ est. Si propter mala, quæ homo timet, à Deo recedit, dicitur mundanus, si verò propter mala quæ homo timet, ad Deum conuertitur, & ei inhæret, cùm duplex sit malum, scilicet culpæ & pœnæ, distinguendum est: quia si propter malum pœnæ, est timor seruilis: si autem propter malum culpæ, est filialis

2.2.q.19. Timor quadruplex.

Universidad de Deusto
Biblioteca

filialis:si autem propter vtrunque,est timor initialis,qui est medius inter timorem seruilem & filialem. Timor mundanus prohibetur,Mat.10.Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. Ideo semper est malus,tanquam procedens à mala radice, & habens auersionem : vnde sequitur quòd non est donum Dei,vt D.Aug.dicit in lib.de libe.arbit.Hoc enim timore Petrus Christum negauit,de hoc sufficienter dictum est.

c.6.§.2.ver.1.

Ver. 1. DE TIMORE SERVILI.

A Timor seruilis dicitur qui habet malum pœnę pro obiecto. Et quia Lutherus hęreticus & sequaces sui dixerũt q̃ semper est malus & exitialis,reddẽs hominẽ hypocritam,& magis peccatorem,dãnántq; prædicatores,qui ad pœnitentiã & cõtritionem inducunt homines per incussionem timoris pœnarũ:ideo videndũ est quid circa timorem seruilem censeãt,& naturalis ratio, & sacrę literæ,ac sancti doctores,Ecclesiáq; catholica. Et si primò contemplemur timoris seruilis originem,manifestè apparebit substantiã eius nõ esse malã,neq; incõpossibilem charitati, & per cõsequens nõ esse peccatum,saltem exitiale. Timor enim seruilis procedit & originatur ex amore sui:cùm malum pœnæ,quod est obiectum iuris, sit detrimentum proprij boni. Eiusdem enim rationis est q̃ homo cupiat bonum suum,& q̃ timeat eo priuari. Sed amor sui nõ est de se malus,neque cõtrariatur charitati:cùm ex charitate quilibet teneatur seipsum post Deũ super alios diligere,& per cõsequens tenetur timere malum sibi oppositum:Sequitur ergo quòd timor seruilis non sit de se malus,nec cõtrariatur charitati,nisi quãdo quis cõstituit finem vltimum in seipso. Tunc enim cõtrariatur charitati quæ habet Deum pro vltimo fine. Si verò plus debito seipsum diligat, seruato tamen ordine finis vltimi,nõ est peccatũ mortale, sed veniale:quod etiã non contrariatur charitati, cùm sit et cõpossibile. Si autẽ vltra substãtiã timoris seruilis velimus cõsiderare seruilitatem ei annexã quæ nõ est de eius essentia,vt dictũ est:tunc timor seruilis est malus,nõ quidẽ secundum se,sed secundũ seruilitatem ei annexã. Et ideo essentia timoris nõ est mala, sed seruilitas annexa. Seruilitas autem timoris in hoc cõsistit,quòd nõ propter Deum, neq; propter seipsum in ordine ad Deũ,sed cõtra Deum,vt malum pœnæ euadat,operatur:quod charitas reprobat. In hoc enim quis dicitur esse seruus,qui nõ causa sui operatur,sed quasi ab exttinseco motus. Liber autem (vt dicit Philos.)qui causa sui est,& amore aliquid facit, quasi ex seipso & ꝓpria inclinatione moueturad operãdum. Et sic cõtra rationẽ seruilitatis est,quod quis ex amore operetur. Sic ergo timor seruilis inquãtum seruilis est,charitati cõtrariatur. Vnde sequitur quòd si seruilitas esset de ratione timoris seruilis, oporteret q̃ timor seruilis esset secũdũ se malus:sicut adulteriũ est secundum se malũ,quia in sua essentia includit aliquid quod cõtrariatur charitati. Sed prædicta seruilitas nõ est de essentia timoris seruilis,sicut nec informitas fidei informis est de essentia fidei,vt dictum est. Essẽtia enim habitus vel actus accipitur ex obiecto: Obiectũ autẽ timoris seruilis est pœna: sed accidit pœnæ quòd bonum cui cõtrariatur pœna ametur tãquã finis vltimus, & per cõsequens plus timeatur quàm Deus:quod nõ cõtingit in habente charitatẽ,qui bonũ cui cõtrariatur pœna,nõ plus diligit quàm Deũ:quia propter illud nollet offendere Deũ. Resultat ergo q̃ timor seruilis nõ est secundũ se malus. Vnde Gl.super illud Rom.8. Non accepistis spiritũ seruitutis in timore,dicit: Vnus est spiritus,qui facit duos timores.s.seruilẽ & castũ:sed nullũ malũ culpæ procedit à spiritu sancto:Igitur. Nec obstat quòd D.Aug.ibidẽ dicit,qui timore aliquid facit, etsi bonũ sit,tamẽ nõ bene facit:quia intelligit de eo qui facit aliquid ex timore seruili vt seruilis est, vt.s. ita timeat pœnã,vt nõ amet iustitiã. Et sic etiã intelligitur dictũ D.Greg.super illud, Quare nõ in vulua mortuus sum,vt ait,Cum ex peccato plus pœna metuitur,& amica Dei facies non amatur. Nec sequitur quòd si amor mercenarius opponitur,& semper sit malus, q̃ timor seruilis semper opponatur timori casto,& semper sit exitialis:quia amor mercenarius dicitur,qui Deũ diligit propter tẽporalia,quod secundũ se cõtrariatur charitati, quæ omnia in Deũ tanquã in finẽ vltimum ordinat,& amor mercenarius puertit debitũ ordinẽ:quia Deũ ordinat ad bona tẽporalia, ideo est semper malus. Sed timor seruilis secundũ suã essentiã nõ importat nisi timorẽ pœnæ,siue timeatur vt principale malũ,siue nõ timeatur vt principale malũ. Cùm ergo timor seruilis nõ sit secundum se malus:sequitur quòd cõtritio ab illo originata nõ facit cõtritũ hypocritã,neq; magis peccatorem. Cõtritio enim potest duplicem habere originem.s.à timore filiali & seruili. Primò quidem oriri potest ex diuinæ bonitatis cõsideratione,per quã ad eum tanquã ad patrem cum fiducia misericordiæ recurrimus,iuxta illud, Beneplacitum est domino super timentes eum , & in eis qui sperãt super misericordia eius,& Rom.2.An ignoras q̃ benignitas Dei te ad pœnitentiã adducit? Et nullum est dubiũ quin sanctior sit cõtritio,quã inchoat timor filialis in bonitatẽ Dei respiciẽs, q̃ illa quæ ex timore seruili oritur. Verũ fragilitas & impfectio nostra impedit ne faciliter oculos mẽtis nostræ ad terrena demissos,& in eis immersos ad bonitatẽ Dei attollamus & eleuemus,nisi prius ità aliquã seu pœnã senserimus,dicẽte Psal.Cùm occideret eos quærebãt eũ,& reuertebantur,& diluculò veniebãt ad eũ,& alibi,Et clamauerũt ad dominũ cùm tribularẽtur, & de necessitatibus eorũ liberauit eos,quod nõ feciſſet,si ille clamor ex timore seruili procedẽs,fuisset exitialis. Cõmuniter igitur & in cõtritione,qua quis se peccasse grauiter dolet,cũ voto siue ꝓposito vitã in melius cõmutãdi,incipit à fide informi & timore seruili,sed nõ perficitur,donec ventum fuerit ad fidem formatã & timorẽ filialẽ:fides enim à principio ostendit Deũ iustũ & veracẽ,punientem seueriſsimè crimina tã in hoc seculo,quàm futuro:ostendit pariter abominationẽ peccati,& quomodo quis gehenna dignus sit & paratus ad torquẽta,nisi doleat & pœniteat. Si cõscientia nostra assentiat,

Substantia timoris seruilis. Timoris seruilis origo.

Seruilitas timoris.

4.Mat.

Contritio à timore seruili.

Psal.46.

Psal.77.

Psal.33.

Iob 3.

assentiat,generatur timor seruilis,qui fidei adiunctus grauem animi cõcussionem & amaritudinem siue doloré causat,quo superbia cordis nostri frãgitur, & veteris hominis affectus inordinati siue peccata cõterũtur,insurgitq; votũ seu desiderium pœnitẽdi & nouę vitæ. Ostẽdit pariter fides Dei bonitatẽ & misericordiã. Succedit timor filialis,& peccata displicẽt,nõ solùm quia pertrahũt ad gehennã,sed quia pattẽ optimum offendunt, quẽ proponit amplius nõ offendere propter eius dignitatẽ,etiã si nulla esset gehẽna aut plaga:prout videre est in filiis qui patrẽ grauiter offendẽrunt. Primò metu pœnæ siue plagarum se offendisse dolẽt: deinde affectu & amore ac timore filiali ipsum prosequuntur. Ideo sancti patres docuerunt pœnitẽtiã à timore seruili nõ ineptè ordiri. D.Aug.tract.9.in 1.Io.Epist.dicit:Sunt homines qui timẽt gehennã. Ipse est timor qui introduxit charitatẽ,sed sic venit vt exeat. Ex eo quòd mala caues,corrigis te, cúmq; bona desyderare cœperis,erit in te timor castus,& sic hunc timorẽ cõparauit primò setæ,quæ linum quãdo suitur introducit. Sera prius intrat,sed nisi exierit,nõ succedit linum. Sic timor seruilis primò occupat mẽtem,sed non remanet:quia ideo intrauit timor vt induceret charitatem. Et quãto illa crescit,tanto timor decrescit. Vnde 1.Ioan.4. Timor pœnã habet,charitas autẽ foras mittit timorem. At vbi nullus est timor,nõ est quò charitas intret. Secundò cõparat eã medici ferramẽto,quod putredinẽ tollit & mẽbrum, quod minus dolebat plus dolere facit,donec medicina accedente succedat tandem sanitas. Sic timor seruilis pungit & vulnerat mentem,sed succedens charitas vulneri sanato, cicatricẽ obducit. Ideo D.Basil.vocat timorẽ seruilẽ,Isagogicum,hoc est introductorium. D.Greg. super Iob 29.sequens D.Hiero.super Esa.26.dicit:Sicut ad partum mulier appropinquãs , dolore cogitur exclamare:sic nos in angustia requirimus te.& D. Chrys. docet ante oculos ponere mala nostra,& gehẽnã,& diẽ iudicij,& separationẽ à Deo , & multa alia mala recẽset ante oculos proponẽda, vt cõpunctionẽ cordis valeamus obtinere. D.Cypr.lib.3.aduersus Iudæos.c.20.dicit fundamentum & firmamẽtum fidei & spei esse timorẽ: patet Psal.110. Initium sapiẽtiæ timor domini: ideo necessarius ad iustificationẽ. Per hunc modũ reuocabãt à peccatis prophetæ populum , inter cos Ionas 3. Adhuc 40.dies,& Niniue subuertetur,& Deus approbauit pœnitẽtiã eorum à timore seruili ortã. Esa.38.dicitur Ezechiæ:Dispone domui tuę,quia morieris tu,& non viues. Hũc timorem seruilẽ incussit peccatoribus D.Ioan.Bapt.Mat.3.& Luc.3. Progenies seu genimina viperarũ quis docuit vos fugere à ventura ira? Iam securis ad radicẽ arboris posita est. Omnis arbor quæ nõ facit fructum bonum,excidetur,& in ignem mittetur. Christus etiã sæpe cõminatus est peccatoribus gehennã,ignem æternum,tenebras exteriores, nõ alia causa nisi vt ad cõtritionẽ & pœnitentiam prouocaret. Vnde & Luc.13.dicebat, Nisi pœnitentiã egeritis,omnes simul peribitis. Recitauit parabolam de ficulnea,& de diuite epulone,Luc.15.& Mat.10.ait : Timete eum qui postquam occiderit corpus,habet potestatem ponendi animam in gehennam,& hunc timendum ea ratione repetit dicens: Amen dico vobis,hunc timete. Ex præmissis apparet,quàm impiè Lutherus & sequaces non solùm in prædicatores, sed etiam in sanctos , imò & in Christum debacchati sint.

Timor seruilis comparatur fœtæ.

Ver. 2. DE TIMORE FILIALI.

B Timor filialis est donũ Spiritus sancti,à gratia in volũtate fluẽs,quo quis disponitur ad prõptè & faciliter sequendũ motionem Spiritus sancti, qua mouet aliquem vt ex amore reuereatur Deum tãquã patrem:& timeat illũ offendere,atq; ab eo separari. Et sic habet duos actus:& p condũ est bonitas & dignitas patris. Primus actꝰ nõ manebit in patria,sed bene secũdus. Timor filialis in via nõ cõtrariatur spei:quia p timorẽ filialem nõ timemus q̃ deficiat nobis auxilium diuinũ quo quis renuit subdi Deo,iuxta illud Eccl.10.Initiũ superbiæ apostatare à Deo. Per timorẽ autem filialem quis reueretur Deum,& se subiicit illi:ideo timor filialis excludit principium siue primũ effectum superbiæ:Nõ tamen sequitur q̃ timor filialis sit idem cum virtute humilitatis,sed bene q̃ fit principiũ eius:dona enim Spiritus sancti sunt principia motiua virtutũ intellectualium & moralium:sed virtutes theologicæ sunt principia donorũ,& maximè charitas. Timor autem seruilis quãuis sit à Spiritu sancto,nõ tamen dicitur donum Spiritus sancti,ꝓut de donis nũc loquimur: quia vt dicit D.Aug.in lib.de Nat.& Grat. Timor seruilis potest habere annexã voluntatem peccandi:dona autem Spiritus sancti non possunt esse cum voluntate peccandi, cùm fluant à gratia.

2.2.q.19.ar.9.

Ver. 3. DE TIMORE INITIALI.

C Timor initialis est medius inter timorẽ seruilem & filialem, nõ quidẽ ea mediatione qua sunt media ea quæ sunt eiusdẽ generis,quæ partẽ capiunt à quolibet extremo, vt color griseus ab albedine & nigredine:sed ea mediatione,de qua loquitur Philos.quando medium est idem essentialiter cum vno extremo,sed differunt secundum pfectum & impfectum:& sic imperfectum est medium inter perfectum & nõens. Sic timor initialis qui est idem essentialiter cũ filiali , est medium inter seruilem & filialem. Et quia timor initialis est timor filialis impfectus,dicitur mediare inter seruilem & filialem. ¶ Ad cuius euidentiã sciendum est q̃ isti tres timores.s.mũdanus,seruilis,& initialis,respiciunt pœnã,sed diuersimodè: Quia timor mundanus respicit pœnã inflictã & cõminatã à Deo per quam homines attrahuntur ad Deum,sed aliter & aliter: Quia timor seruilis respicit primò pœnam,& secundariò respicit bonitatem Dei : Timor verò initialis respicit bonitatem Dei , & secundariò eius iustitiam & peccata commissa pro quibus timet à Deo puniri. Et hic timor secundum suam essentiam

2.2.q.19.ar.3. ad.3.

2.Meta.

Timor initialis & filialis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

essentiam est idem cum timore filiali imperfecto:quia timor filialis perfectus nõ respicit pœnam: charitas enim perfecta foras mittit timorem.s.qui pœnam habet:timorem seruilem quidem totaliter,sed initialem nõ,cùm sit eiusdem essẽtiæ,sed imperfectionem eius, quæ est respicere pœnam secundariò.Nec obstat quòd timor filialis secundũ suã essentiã causatur à charitate:& sic dilectio est initiũ timoris filialis.Et nihilominus dicitur Eccl.25.Timor domini initiũ dilectionis est:quia timor qui est initiũ dilectionis,est timor seruilis,qui introducit charitatẽ,sicut seta linũ,vt dictum est:vel si referatur ad timorẽ initialẽ,referendũ est quãtum ad dilectionẽ perfectã,quã præcesit timor initialis.¶ Notãdum tamẽ quòd timor initialis(prout sumitur pro vno mẽbro diuisionis prędictæ)nõ dicitur initialis,eò quòd sit initium sapiẽtiæ : quia timor seruilis & filialis dicuntur esse initiũ sapiẽtiæ:Sed dicitur initialis,quia in eo inchoatur timor filialis secundũ essentiã,& paulatim perficitur.Et cùm perfectus est,non respicit pœnã sed culpã,quã ex amore refugit:Ideo tunc dicitur filialis & nõ initialis. Ad sciendũ autẽ quomodo timor dicitur initiũ sapiẽtię,aduertẽdum est quòd aliquid potest dici initiũ sapiẽtiæ dupliciter:vno modo essẽtia ipsius sapiẽtiæ. Et sic principia sapiẽtiæ vel artis dicũtur eius initiũ,& hoc modo timor nõ est initiũ sapientiæ:sed potius fides:quia principia sapiẽtiæ diuinæ sunt articuli fidei,& per cõsequẽs fides quæ respicit illos. Ideo Eccl.25.dicitur,Timor domini initiũ dilectionis est.Initiũ tamẽ fidei adiungendũ est ei:sed aliter timor,aliter fides dicũtur initiũ. Secũdò aliquid potest dici initiũ sapiẽtiæ quantũ ad effectũ:sicut illud dicitur initiũ artis,vnde ars incipit operari:& quia sapiẽtia incipit operari à timore, dicitur initiũ sapientiæ,sed aliter timor seruilis,aliter timor filialis:quia timor seruilis est sicut principiũ extraneũ disponẽs sapiẽtiã,inquãtũ aliquis timore pœnæ discedit à peccato,secundũ illud Eccl.1. Timor domini expellit peccatũ.Timor filialis est initium sapiẽtiæ, licut primus sapiẽtiæ effectus. Cũ enim ad sapientiã humanã pertineat, quòd humana vita reguletur secundũ rationes diuinas: hinc oportet sumere principiũ,vt homo Deũ reuereatur,& se illi subiiciat,quod pertinet ad timorem filialẽ.Sic cõsequẽter in omnibus secundũ Deũ regulabitur,& sic intelligendũ est illud Eccl. 10.Initiũ superbiæ apostatare à Deo:hoc est,primus effectus superbiæ est nolle subiici Deo.Si dicatur q̃ nihil potest esse principiũ suiipsius,sed sicut dicitur,Iob 28.Timor Dei ipse est sapiẽtia,ergo nõ est initiũ sapiẽtiæ : Dicẽdũ q̃ timor Dei cõparatur ad totã vitã humanã p sapiẽtiam Dei regulatã,sicut radix ad arborẽ. Vnde dicitur, Eccl.1.Radix sapiẽtiæ est timere Deũ:rami enim illius sǫgæui,& ideo sicut radix virtute siue virtualiter dicitur tota arbor,ita timor Dei dicitur sapiẽtia.

Timor initium sapientiæ.

2.2.q.69.

§. 9. DE BEATITVDINIBVS ET FRVCTIBVS.

PHilos.in 1.Ethic.dicit,pueros propter spem quã habent beatos. Ex quo sequitur quòd aliquis D dicitur habere finẽ aliquem propter spẽ cõsequendi ipsum:& per cõsequens qui habet spem beatitudinis,potest dici beatus. Vnde Rom. 8.dicitur:Spe salui facti sumus,& Psal.Beatus vir qui sperat in domino.Et quia animæ purgatorij habent spẽ:ideo dicũtur beatæ, Apoc.14. Beati mortui,qui in domino moriũtur.Spes autẽ de fine cõsequẽdo cõsurgit ex hoc quòd aliquis cõueniẽter mouetur ad finem, & appropinquat ad ipsum. Ad beatitudinem autẽ quæ est finis omnium, cõueniẽter mouemur per operationes virtutũ & donorũ. Hinc est quòd Theologi propter verba Christi,Mat.5.Beati pauperes spiritu,&c.vocãt operationes virtutum & donorũ,& maximè octo heroicas,quæ ibi numerantur,Beatitudines,eò quòd singulariter cõducũt ad spem beatitudinis, & ad ipsam beatitudinẽ:& Christus illos qui eas habẽt,& in illis pseuerãt,singulariter dicit beatos in spe.¶ Ex his apparet quòd beatitudines distinguũtur à donis & virtutibus, sicut actus ab habitibus.Et idem dicendum est de duodecim fructibus,quos Apost. numerat Gal.5.quòd.s.sunt actus vel aliquid cõsequens actus virtutũ & donorum.Quj ideo dicũtur fructus,quia cum suauitate quadam percipiuntur,sicut fructus corporales arborum , cùm peruenerint ad maturitatem.

CONTINVATIO DICENDORVM.

CVm omnes virtutes & operationes humanæ debeant ordinari ad beatitudinem , imò & ipsa E theologia ad eam ordinetur:consequens est vt habita aliquali notitia virtutum & donorum, de ipsa beatitudine (de qua in communi dictum est) aliquam notitiam comparemus.

DE BEATITVDINE FINALI.

CAPVT XIIII.

Summũ bonũ quid dicatur.

BEATITVDO apud omnes summũ bonũ & vltimus finis dicitur. Sũmũ autẽ bo- A num vocamus id quod habet omnes rationes boni,& nullã habet rationem mali,siue cui nil deest, nec potest ei fieri additio:& hoc cõstat apud sapiẽtes nõ esse nisi vnum.s. Deũ,qui est infinitæ bonitatis,à quo omnia alia bona pendẽt in esse, fieri,& cõseruari: & per cuius adoptionẽ & vnionẽ angeli & homines beatitudinẽ ipsius participãtes, beatificãtur.

1.2.q.1.ar.7. Beatitudo duplex.

Hinc est quòd duplex à doctoribus assignatur beatitudo siue felicitas:quædã dicitur obiectiua & materialis:quædã formalis. Beatitudo obiectiua siue materialis est summũ bonũ secundũ se, siue id in quo est vera ratio siue definitio summi boni. Beatitudo autẽ formalis cõsistit in attinctione,& cõiunctione summi boni. Et cùm hæc attinctio & cõiunctio fiat per operationẽ immanentẽ , hoc est quæ subiectiuatur in operãte:hæc beatitudo dicitur formalis subiectiua,& denominatiua. Et est summa perfectio creaturæ:quia cõiungit & vnit eã suo primo principio & vltimo fini.Summũ enim bonũ secundũ se acceptũ,nõ denominat aliquẽ beatũ,nisi sit adeptũ & vnitũ : & sic adeptio & consecutio summi boni dicitur beatitudo denominatiua,quia.s.denominat aliquem beatũ:per hanc

hãc enim adeptionem & cõsecutionem dicitur quis bene esse:quod dicitur esse ratio formalis beatitudinis.Quãtum ad beatitudinem formalem.s.bene esse,omnes cõueniunt. Vnde D.Boet.& D. Aug.in 13.de Trinit.dicũt,Omniũ certa sentẽtia est,qui ratione quoquo modo vti possunt, beatos omnes homines esse velle. Verumtamẽ quãtum ad beatitudinem obiectiuam,siue quãtum ad id in quo inuenitur ratio beatitudinis & summi boni,nõ omnes cõueniunt. Sicut enim omnes gustus conueniunt in dulcedine: (Omni enim gustui dulce est delectabile : sed aliquibus maximè est delectabile dulcedo vini:quibusdam dulcedo mellis,aut alicuius talium.)Sic omnes volũt & appetũt beatitudinẽ & bene esse.Sed aliqui posuerũt & ponũt bene esse in diuitiis, siue in acquisitione & possessione diuitiarũ:alij in honoribus,alij in gloria, alij in potestate, alij in bonis corporis,aliqui in voluptate,vt Epicurus:alij in amicis, alij in aliis bonis seu adeptione aliorũ bonorũ. Et fuit tãta diuersitas inter antiquos,quòd D.Aug.19.de Ciuit. Dei, recitat Marcum Varronem 280. sectas circa hoc memorasse:sed omnes faciliter reprobãtur.Sicut enim illud iudicatur simpliciter melius dulce,in quo maximè delectatur qui habet gustum dispositum:ita illud bonũ oportet esse summum & cõpletissimum,quod appetit qui habet appetitum bene dispositum. Talis autem dicitur esse,qui appetit illud,in quo repetitur vera ratio siue definitio summi boni.s.quod habet omnem rationem boni,& nullã mali,cui nihil deest,nec potest fieri additio : sed nullũ est tale nisi Deus,vt patet discurrẽti per singula:Igitur in solo Deo est vera beatitudo, siue in eius cõiunctione,quã bene describit D.Boet.in 3.de Cõsola.dicens:Beatitudo formalis est status omniũ bonorum aggregatione perfectus. Ex quibus verbis habetur, quòd tria requiruntur ad verã beatitudinem:Primum est omniũ & solum bonorum aggregatio:Secundum,quòd sit status & stabilitas,sic quòd illa aggregatio nõ sit per modum trãseuntis,sed semper maneat,& nõ possit auferri neque amitti.Tertium,quòd sit status perfectus , hoc est quòd habens illã sit certificatus quòd nõ possit ab eo auferri:aliàs posset timere quòd ei aliquid deesset. Sed talis status nõ potest haberi in adeptione rerum creatarum.Vnde idem lib.2.Prof.4.dicit,Quis tã cõpositæ felicitatis , vt non aliqua ex parte cũ sui status qualitate rixetur?& Iob 14.Homo natus de muliere,breui viuẽs tempore,repletur multis miseriis.Vnde sequitur q̃ in hac mortali vita vera beatitudo haberi nõ potest

3.de consc.

280. sectæ fuerunt circa beatitudinem.

Tria ad beatitudinem requisita.

Ver. 1. DE MVLTIPLICI BEATITVDINE.

B CVm Deus(qui est summum bonũ & beatitudo obiectiua)posit dupliciter cognosci.s.cognitione naturali,inquãtum principium & author naturæ , & cognitione supernaturali,& gratuita:cõsequẽs est quòd duplex sit beatitudo:Quędã naturalis,qua natura intellectualis clarẽ cognoscit Deum vt principium naturæ,& inquãtum huiusmodi diligit:& talem videtur Philos.posuisse in 1.Ethic. Tali beatitudine fuerunt beati angeli in primo instãti suæ creationis, in quo clarẽ cognouerunt Deum vt primum principiũ & authorem naturæ.Tali beatitudine sunt & erunt beati paruuli decedentes absq; circũcisione in antiqua lege,etiã ante vsum rationis absq; baptismo in noua,cùm anima eorum fuerit creata ad summũ bonũ intelligendum, nec ipsi personalem posuerint obicem.Alia est beatitudo supernaturalis & gratuita : & ista cõsistit in cognitione Dei, nõ solùm vt est principiũ & author naturæ:sed etiã vt est author beatitudinis supernaturalis , vt est trinus & vnus,redemptor & glorificator:& hæc est duplex.s.perfecta, & imperfecta. Perfecta consistit in clara visione diuinæ essentiæ,iuxta illud Ioan.17.Hæc est vita æterna,vt cognoscant te Deum verum,& quẽ misisti Iesum Christum.Et hæc adhuc est duplex. s. per modum trãseuntis, & per modum permanentis.Per modum trãseuntis,quãdo aliquis videt Deum per aliquod tempus,sed nõ pmanẽter:& hæc potest haberi in hac vita.Moyses enim eã habuit, vt habetur Num. 12.Si quis fuerit inter vos propheta Domini,in visione apparebo ei, vel per somniũ loquar ad illũ. At non talis seruus meus Moyses , qui in omni domo mea fidelissimus est.Ore enim ad os loquor ei:palàm,& nõ per ænigmata & figuras Deum videt.Hãc etiam habuit D.Paul.in raptu, de quo 2.Cor.12.Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim , siue in corpore,siue extra corpus nescio,Deus scit, taptum huiusmodi hominẽ vsque ad tertium cælum. Et scio huiusmodi hominem,siue in corpore,siue extra corpus,nescio,Deus scit,quoniã raptus est in paradisum,& audiuit arcana verba,quæ nõ licet homini loqui. Ad hãc visionẽ per modum trãseũtis requiritur quòd nõ vtatur sensibus,vt dicit D.Tho.propter illa verba , siue in corpore, siue extra corpus, nescio. Deus scit.Hoc intelligẽdum est primò de corpore mortali:quia post resurrectionem Sãcti vidẽtes Deũ, poterunt vti sensibus corporis. Secundò nisi propter vnionẽ hypostaticam , vt in Christo qui habebat corpus passibile:& nihilominus vtendo sensibus corporis videbat Deum. Hæc autẽ clara visio per modum trãseuntis quo ad actum videndi,dicitur beatitudo perfecta,sed nõ quãtum ad statum videntis:quia(vt dictum est)ad statũ beatitudinis requiritur cõtinuatio perfecta & immobilitas. Et ideo beatitudinem perfectã & cõpletã siue clarã visionem Dei cõtinuam & permanentem nõ potest homo habere in hac via,& sic intelligitur illud quod dicebat Deus Moysi, Exo.33. Non enim videbit me homo,& viuet.Alia est beatitudo imperfecta,quæ est per cognitionem ænigmaticam & aliquam participationem beatitudinis,vt in spe:& hæc potest haberi in hac via. Vnde Psal. Beati immaculati in via,qui ambulant in lege domini.Hæc beatitudo euacuabitur, vt dicitur 1. Cor. 13. Videmus nunc per speculum in ænigmate,tunc autem facie ad faciem.

Quæst. li. 1. art.1.

Beatitudo perfecta non potest haberi in hac vita.

Psal.118.

Ver. 2. DE ESSENTIA BEATITVDINIS PERFECTAE.

C ESsentia beatitudinis(prout beatitudo includit omne illud quod pertinet ad perfectionem hominis)nõ cõsistit in vnico actu dũtaxat,sed in pluribus.s.in clara visione diuinæ essentiæ,quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

est actus intellectus,& in fruitione,delectatione,& quietatione voluntatis, & cõsequenter in dotibus corporis.Sed si accipiatur beatitudo pro eo quod est principale in beatitudine,tũc beatitudo perfecta cõsistit principaliter & essẽtialiter in actu intellectus.Vnde Ioan.17. Hæc est vita æterna, vt cognoscãt te solum Deum verum,& quem misisti,Iesum Christum.Cognoscere autẽ est actus
1. de Trinit. intellectus:Igitur.D.Aug.dicit,Summa merces animæ est intueri Deum. Et in 1.de Trinit.dicit, quòd visio est tota merces.Et quanuis dilectio Dei in hac via sit perfectior & magis meritoria cognitione,eò quòd intellectus in via non feratur immediatè in Deum,sed per speciem:sed voluntas feratur immediatè & absq; specie siue similitudine in se recepta in eum : nõ tamen sequitur quòd dilectio seu fruitio in patria sit perfectior visione. Quia ibi intellectus immediatè & absq; similitudine fertur & terminatur in Deum,& fruitio præsupponit visionem, & pendet ab ea , & non è cõuerso:imò etiã cognitio Dei in via est nobilior dilectione in esse naturæ,cùm dilectio præsupponat cognitionem,& quodã modo pendeat ex ea,& nõ è cõuerso:licet nõ in esse morali siue meriti,
c.3.§.3.ver.11. cuius præmium nõ respõdet necessariò potentiæ merenti:prout in foro politico brachia pugnant & merentur,& caput coronatur. De nobilitate intellectus & voluntatis sufficienter dictum est.

Ver. 3. DE MODO VISIONIS BEATIFICAE.

1.p.q.12.ar.2. VIsio beatifica oculis corporalibus fieri nõ potest,cùm oculus corporalis nõ possit videre, nisi A corporea & quãta colorata:sed Deus nõ est corporeus,& per cõsequens nec quantus,aut coloratus,cùm sit spiritus,Ioan.4.Nec imaginandum est quòd potentia visiua corporalis possit eleuari ad visionem substãtię angelorum aut Dei,quia hoc repugnat naturę eius,sicut repugnat leoni quòd tãtũ eleuetur vt fiat rationalis: Tũc enim sequeretur implicatio cõtradictionis : sic quòd potentia visiua eleuetur ad visionem substãtiæ angelorum aut Dei.Omnis enim potẽtia speciem sumit ab obiecto,vltra quod se extendere nõ potest.Cùm igitur obiectum potẽtiæ visiuæ sit color: sequitur quòd nihil possit videre nisi sub ratione colorati : & quemadmodum oporteret leonem corrumpi,antequàm trãsiret in aliã speciẽ:sic & potẽtiã visiuã, antequàm perciperet angelos. Nec obstat quod habetur Esa.1.Cognouit bos possessorem suum,& asinus præsepe domini sui:quia nõ est intelligendum de substãtia,sed de accidentibus humanitatis.Nec obstat pariter quod dicitur
Visio diuinæ essentiæ. 3.contra Gent.c.51. Iob 19.Et in carne mea videbo Deũ:quia loquitur de resurrectione , & nõ dicit oculis corporalibus,sed oculo intellectuali.Necesse est ergo dicere quòd visio beatifica erit per intellectum. Omnis autem visio quę habetur de Deo,per speciem cõcreatã,aut per speciem infusam,aut abstractã, est ænigmatica & nõ clara,cùm nulla species siue similitudo creata & finita possit perfectè repręsentare Deum,qui est infinitus: finiti enim ad infinitum nulla est proportio. Clara igitur visio Dei est visio immediata diuinæ essentiæ,quãdo intellectus videt eã per ipsammet , vt.s.in tali visione diuina essentia sit id quod videtur,& quo videtur.Quòd autẽ hoc sit possibile,patet ex illo 1.Ioan. 3.Cùm apparuerit,similes ei erimus,& videbimus eum sicuti est,& 1. Cor.13. Videbimus eũ facie ad faciem,quod de facie corporali intelligi nõ potest, cùm diuina essentia nõ sit corporalis. Vnde Esa 40.Cui similem fecistis Deum,aut quã imaginẽ ponetis ei?Ideo D.Paul declarat:dicẽs, Nũc cognosco ex parte,tunc autẽ cognoscã sicut & cognitus sum : sed Deus cognoscit nos absq; specie siue similitudine intermedia:igitur & Sãcti Deum,& in hoc erũt ei similes, sicut dictum est, & 2. Per.1.dicitur,Per quẽ maxima & pretiosa nobis dona donauit,vt per hoc efficiamini diuinæ cõsortes naturæ.Nõ apparet quomodo simus cõsortes diuinę naturę,nisi ipsi mediatè vniamur,sicut petebat Christus,Ioan.17.Rogo pater vt omnes vnum sint, sicut & nos vnũ sumus : & sicut ipse per essentiã suã videt se , sic etiã & nos per essentiã ipsius videamus eũ,& cognoscamus eum, sicut sumus cogniti ab eo.Ratione etiã ,pbari potest : quia cùm Deus & natura nihil faciãt frustra,vt habetur 2.Physic.& omnium mentes,præcipuè eorum qui sunt in gratia, desiderent videre essentiã Dei,& cõsequi vitã æternã:sequitur quòd possibile est intellectũ humanũ gratia informatum,vi-
5.Meta. dere diuinã essentiã , cùm talis visio sit vita æterna.Verùm quia nullus intellectus creatus ex suis
Rom.6. naturalibus potest ad hãc clarã visionem peruenire,cùm teste Philos. sic se habeat intellectus noster ad manifestissima naturæ,sicut oculus noctuæ ad lumen solis,& Apost.Gratia Dei,vita æterna.Ideo necesse est vt intellectus per aliquod gratuitum donum quod excedat suã naturã, eleuetur ad clarè videndum Deum. Illud autem donum eleuãs intellectum ad videndam immediatè
Psal.35. diuinã essentiã,vocatur lumen gloriæ,de quo Psal.In lumine tuo videbimus lumen. s. indefectibiliter. De hoc etiã Apoc.21.Claritas Dei illuminabit eam.s.societatẽ Sanctorum videntium Deum. De hoc lumine habetur in Clementi.ad nostrum,de hæret.sumpta ex cõcilio Viennen. vbi reprobatur secta Begardorum cum erroribus suis, inter quos quintus erat quòd anima nõ indigebat lumine gloriæ ipsam eleuãte ad Deum videndum,& eo beata fruendum : licet aliqui negent de lumine habituali,& dicãt sufficere ipsam visionem,quã vocãt lumen formale.Verum determinatio Ecclesiæ(vt ex eius verbis apparet)loquitur de lumine habituali permanente:& hoc etiã Psal. satis expresè dixit,cùm ait:In lumine tuo.s.superaddito,videbimus lumen.Hoc autem lumen non
Ad quid lumen gloriæ requiratur. requiritur ad hoc quòd essentia diuina fiat intelligibilis actu,sicut res materiales per lumen intellectus agentis:cum diuina essentia sit semper intelligibilis actu : Nec etiã requiritur ad hoc quòd intellectus proportionetur diuinæ essentiæ, cùm nulla creatura possit illi proportionari:eo quòd finiti ad infinitum nulla sit proportio:& intellectus adhuc cum illo lumine maneat infra limites creaturæ,& per cõsequẽs nõ est ei proportionatus. Sed requiritur ad hoc quòd intellectus creatus sit capax & possit immediatè terminari ad diuinã essentiã & efficiatur particeps diuinæ naturæ,
vt D.

vt D.Petr. ait : Et sic ad hoc vt intellectus fiat potens ad intelligendum & videndum Deum per modum,quo potentia fit virtuosior ad operandum per habitum:sicut etiam lumen corporale necessarium est in visu exteriori,inquantum facit medium transparẽs in actu,vt possit moueri à colore. Et sic lumen gloriæ non requiritur vt similitudo in qua Deus videatur, sed quasi perfectio quædam intellectum confortans ad videndum Deum,per quam fit Deiformis, & ideo potest dici quòd nõ est medium in quo Deus videatur,sed sub quo videtur:& hoc nõ tollit immediatã viinfinitũ:quẽadmodũ enim gratia,quæ est habitus supra naturã,non prærequirit aliã dispositionẽ pmanẽtẽ:sic nec lumẽ gloriç.Hoc lumẽ succedit fidei,quę eo aduenięte desinit esse,sicut dictũ est

Ver. 4. DE QVANTITATE VISIONIS BEATIFICAE.

1 CVm visio beatifica sit spiritualis,nõ dicitur propriè quãta secundũ essentiã suã,sed solùm se- 1.p.q.12.art.2.
cundum obiectũ dicitur extẽdi,vt visio illius qui pluta videt in speculo,dicatur maior visione illius qui pauciora videt. Ad cuius euidentiã notãdum est quod habetur Esa. 29. Miscuit vobis dominus soporem.s.mortis:claudet oculos vestros,prophetas & principes vestros, qui vident visiones,operiet:& erit vobis visio omnium sicut verba libri signati , ex quo videtur sequi q; beati videbunt omnia.Ideo D.Greg.dicit,Quid nõ vident,qui videntẽ omnia vident? Veruntamẽ hoc 4.Dia.
nõ est intelligendum absolutè & simpliciter. Quidã limitãt de his quæ Deus videt scientia visionis,& nõ simplicis intelligentiæ:quia tunc cõprehenderent verbum:sicut qui videret omnes conclusiones ex vno principio deducibiles,cõprehenderet illud nõ solùm extensiuè,sed etiã intensiuè: quia maior intensio luminis requiritur in duabus, quàm in vna. Veruntamen quicquid sit de illo,hæc limitatio nõ videtur sufficere:quia secundum D.Diony.7.c.Cælestis Hierar.inferiores angeli licet videãt diuinã essentiã,purgantur per superiores à nescientia.Vnde in Esa. introducun- Esa.63.
tur inferiores angeli,interrogantes superiores,& dicentes, Quis est iste qui venit de Edom.tinctis vestibus de Bosra? & sic nõ videbãt.Et D.Paul.dicit sibi creditam gratiã dispensandi mysterium Ephe.6.
sacramenti absconditi à seculo in Deo,vt innotesceret principatibus & potestatibus, per ecclesiam, multiformis sapientia Dei, secundum præfinitionẽ seculorum, quã fecit in Christo. Præterea angeli nesciunt futura cõtingentia,neq; cogitationes cordium,nec diem aut horã iudicij. de primo, Esa.51.Annuntiate quæ ventura sunt in futurũ,& sciemus quia dij estis vos,de secundo.Hiere.17. Ego dominus scrutãs cor,& probãs renes.de tertio,Marc.13.De die autem illo vel hora nemo scit, neq; angeli in cęlo:& tamen vident diuinã essentiã. Præterea lumẽ gloriæ quod eleuat intellectũ videntium Deum,est aliquid creatum & finitum:ideo nõ potest eleuare potentiã ad infinitã actiuitatem.Nec tamen propter hoc sequitur, quòd Sãcti non cognoscant clarè infinitatem Dei , sed bene quòd nõ cõprehendant.Insuper illuminationes inferiorum angelorum fient à superioribus vsque in diem iudicij,& scientia angelorum & animarum beatarum potest augeri , sicut & alia quæ pertinent ad præmium accidentale:sed post diem iudicij nõ proficient,quia tunc erit vltimus status rerum. Ideo D.Tho.dicit,quòd possibile est quòd post diem iudicij omnes cognoscãt quæ In 4.sent.dist. 49.q.2.art.5.
Deus cognoscit,scięntia visionis:illud tamen nõ affirmat verum. ¶ Resolutio huius quæstionis est, Visio proquòd Sancti vident diuinam essentiam secundum proportionem luminis gloriæ , quod propor- portionatur iumitionatur gratiæ, & ideo qui in maiori gratia sunt,plura vident:& cùm lumen gloriæ non augea- ni gloriæ.
tur in resurrectione,sequitur quòd Sancti post resurrectionem corporum non plura neque perfectius videbunt in verbo,quàm antè : licet habeant perfectius esse ad quod sequitur perfectius operari,quia visio non respondet esse naturali, sicut operationes naturales,sed gratuito & lumini gloriæ.Nec est necesse quòd qui cognoscit causam,cognoscat omnes effectus eius,nisi cõprehendat speculum:quod fieri nõ potest,quãdo est infinitũ & voluntariũ,vt diuina essentia.Et ad authoritates Esa.& D.Greg. dici potest,q; videt omnia quæ ad eorum beatitudinẽ pertinẽt.Et ideo Sãcti videt in verbo orationes eorum qui inuocãt eos : aliàs nõ esset pfectè beati, si ignorarẽt ea quę eos specialiter tãgũt.Verisimile aliquib⁹ videtur q; minimus beatus multò plura videat in verbo , quàm cognouerint omnes viatores in terra:Certũ tamẽ est q; omnia quæ p fidẽ credimus, clarè videbi- Psal.47.
mus,iuxta illud,Psal.Sicut audiuimus, sic vidimus in ciuitate domini virtutum:imò dicemus si- 2.Paral.9.
cut regina Sabba:quæ dicebat:Verus est sermo quẽ audiui in terra mea,de virtutibus & sapientia tua.Nõ credebã narrãtibus,donec ipsa venissem,& vidissent oculi mei,& probassem medietatem sapiẽtiæ tuæ vix fuisse narratã. Vicisti famã virtutibus,&c.Applicatio est facilis.Cùm igitur Sancti videant secundum proportionem gratiæ & luminis gloriæ, sequitur quòd vnus alio perfectius & plura videt:prout Apost.de gloria corporum,quæ pendet & fluit à gloria animæ, dicit:Alia est 1.Cor.15.
claritas solis , alia stellarum : & stella differt à stella in claritate, sic & resurrectio mortuorum.

§. 1. DE LOCO VISIONIS BEATIFICAE.

C LOcus visionis beatificæ in sacris literis dicitur Paradisus.Vnde Christus,Hodie mecum eris Luc.23.
in paradiso , & rectè dicitur Paradisus : quia paradisus idem est quod pomerium siue hortus Paradisus
delitiarũ.Vnde Ezec.28 In delitiis paradisi Dei fuisti.Sed non possunt esse maiores delitiæ,quàm quid.
in visione diuinæ essentiæ,in qua omne bonum cõtinetur,sicut dictum fuit Moysi,Exo.33.Ostendam tibi omne bonum : ideo non immeritò dicitur Paradisus. Sed quia duplicem paradisum in sacris literis reperimus.s.Cælestem & Terrestrem : ideo breuiter de quolibet illorum aliquid dicendum est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ver. 1. DE PARADISO TERRESTRI.

1.q.102. Ds Paradiſo Terreſtri habetur Gen.2. Plãtauerat autem Deus Paradiſum voluptatis à prin- D
cipio, in quo poſuit omne lignum pulchrum viſu, & ſuaue ad veſcendum, lignum etiã vitæ in medio paradiſi: & fluuius egrediebatur de loco paradiſi, ad irrigãdum paradiſum, qui inde diuiditur in quatuor capita. Et infrà: Tulit ergo Deus hominem & poſuit in paradiſo voluptatis, vt operaretur & cuſtodiret illum: donec cõpleto numero electorum Adã cum poſteritate ſua transferretur viuus in paradiſum cæleſtem. In hoc paradiſo tulit vnam de coſtis Adæ dormientis (quæ ſ. erat ſuperflua ſuppoſito, ſed nõ naturæ, prout ſemen) & ædificauit in mulierem, & duxit eam ad Adam, & matrimonio iunxit. Deinde præceptum generationis dedit, dicens: Creſcite & multiplicamini & replete terram. Et vt maiorem haberent merendi occaſionẽ, ac vt eundem plaſmatorem Dominum recognoſcerent, datis ad eorum vſum cunctis arboribus, lignum ſcientiæ boni & mali prohibuit, ſub interminatione duplicis mortis. ſ. ſpiritualis & corporalis. Sed pro dolor Eua à diabolo ſeducta, comedit, & viro tradidit ad edendum: qui ne cõtriſtaret eius delitias, etiam comedit: & ſic ambo præceptum Domini trãſgreſſi ſunt, & ſe nudos omnibus gratiis & donis ſpiritualibus cõſpicientes folia fici cõſuerunt, & fecerũt ſibi periſomata: & vocati à Domino, culpam ſuam non recognoſcentes, & ſemetipſos excuſantes, ſententiã cõtra ſe audierunt, Gen.3. Et emiſit eos Deus vt Adam operaretur terrã. de qua aſſumptus eſt. ſ. ad campũ Damaſcenũ, à quo & ciuitas Damaſci dicta eſt de qua Act.9. Et quanuis nõ habeatur in ſacris q̃ reductus fuerit in campum Damaſc. D. tamen Anthoninus archiepiſc. Florent. in prima parte hiſtoriali, tit.1.ca.1.§.4. dicit veriſimile eſſe quòd in agrum Damaſc. emiſerit eos Deus. Nã in eodẽ agro Cain occidit Abel: & ſepulchrum Adæ ibi fuiſſe dicitur: ſed poſtmodũ trãſlatum fuit corpus eius ab Abrahã in ſpeluncam duplicem in valle Ebron. Et ne ipſi aut filij eorum redirent ad paradiſum, & ederent de ligno vitæ, collocauit Deus ante paradiſum voluptatis Cherubin & flammeum gladium atque verſatilem, ad cuſtodiendam viam ligni vitæ. Paradiſus terreſtris, ſecundum D. Aug. ad Oroſiũ, in Oriẽte ſitus eſt, interiecto Oceano, & ab orbe noſtro longè remotus, in altiſsimo & temperato loco conſtitutus, ad quem aquæ diluuij minimè peruenerunt, aliàs Enoch ſubmerſus fuiſſet. Hic locus à primi hominis reatu interclusus eſt, nec vlli hominum patet aditus. Ad hunc locum tranſlati dicuntur Enoch & Helias, qui futuri ſunt duo teſtes cõtra Antichriſtum: de quibus Apoc. 11. Dabo duobus teſtibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta, amicti ſaccis. De tranſlatione Enoch habetur Gen.5. Ambulauit Enoch cum Deo, & nõ apparuit, quia tulit eum Dominus, & Eccleſiaſt.44. Enoch placuit Deo, & tranſlatus eſt in paradiſum, vt det gentibus ſapientiam. De Helia verò 4.Reg.2. Cúmque pergerent & ſermocinarentur (ſ. Helias & Heliſæus) ecce currus igneus, & equi ignei diuiſerunt vtrunque, & aſcendit Helias per turbinem in cœlum, & Eccleſiaſt. 44. Qui receptus eſt in turbine ignis, & in curru equorum igneorum. Hi duo teſtes viuũt ex herbis & fructibus lignorum paradiſi. Et cùm virtus caloris naturalis incipit debilitari, edũt de ligno vitæ quod reparat defectũ caloris naturalis, & tenet & cõſeruat eos in ſtatu ac diſpoſitione, in qua erãt quãdo trãſlati ſunt. Ab hoc loco eductus eſt Helias ad mõtẽ Thabor, cũ anima Moyſi ex limbo in corpore aſſumpto, & viderũt Chriſti trãsfigurationẽ, & perfecto myſterio vterque ab angelo cuſtode in locum ſuum reductus. Helias tamen reuerſurus eſt tempore Antichriſti, vt amplius dicetur infrà, cùm de Antichriſto fiet mentio. ¶ Ex præmiſſis patet Paradiſum terreſtrem (de quo Gen.2.) non eſſe vniuerſam terram, cùm vniuerſa terra non ſit locus voluptatis, nec ab vniuerſa terra Adã ſtatim poſt peccatum fuerit emiſſus, nec de ligno vitæ poſsit haberi cognitio, neque ea quæ ſcripta ſunt Gen.2. poſſunt bene ſaluari, maximè de fonte & quatuor fluminibus, qui certis terris circuiendis deputati ſunt, quorum initia non inueniuntur in medio vniuerſæ terræ, nec etiam de Cherubin & flammeo gladio atque verſatili. Nec euaſiones eorum qui oppoſitum ſuſtinent, ſatisfaciunt literæ ſiue ſenſui literali, à quo ſolo, ſecundum D. Aug. trahitur efficax argumentum.

Paradiſus terreſtris vbi ſit.

Enoch & Helia tranſlatio in paradiſum.

Mat.17. Mar.9.

Ver. 2. DE PARADISO CAELESTI.

Paradiſus cæleſtis. Num.12. 1.Cor.12.

VIſio beatifica quæ dicitur Paradiſus, cómunicatur vbi Deus vult: & prout cõmuniter dicitur, A
vbi papa, Roma: & vbi rex, ibi curia: ſic paradiſus, vbi Deus cómunicat ſuam clarã viſionẽ: & ſic fuit in deſerto, quãdo apparuit Moyſi, & prope Damaſcũ, quãdo Paulus raptus fuit: & in limbo patrum in triduo mortis Chriſti. Vnde Luc. 23. dicitur latroni, Hodie mecum eris in paradiſo: in quo tamẽ die deſcẽdit ad inferos, & ſecundum aliquos, per 40. dies extra apparitiones, in paradiſo terreſtri, in quo dicũt Chriſtũ mãſiſſe tãquã in digniori loco, & magis cõueniẽti corpori glorificato. Ordinariè tamen cõmunicat in cœlo Empyreo, quod eſt cœlũ immobile & lucidiſsimũ, in quo ſecũdũ Damaſc. fuerunt angeli creati: dicit enim q̃ cœlũ Empyreũ mox vt fuit factũ, fuit angelis repletũ: datæ q̃; ſunt ſingulis certæ ſedes & mãſiones locales ad ornãdũ eas: quæ quidẽ ſedes & mãſiones diſtinctę & diuiſæ ſunt in tribus hierarchiis & nouẽ ordinib⁹, de quib⁹ Chriſtus,

Ioan.14. In domo patris mei mãſiones multæ ſunt. In hoc loco à principio omnibus angelis cognitionẽ & beatitudinẽ naturalẽ perfectã Deus tribuit, quia omnes clarè cognouerũt Deũ eſſe vnũ ſolũ principiũ, & authorẽ naturæ. Cómunicauit etiã beatitudinẽ gratuitã imperfectã, quia fuerũt, ſecundum D. Aug. creati in gratia & virtutibus, in quibus ſi pſtitiſſent, cõſecuti fuiſſent beatitudinem perfectã. Verũ Lucifer cauda ſua (hoc eſt ſuggeſtione ſua) traxit tertiã partẽ ſtellarũ, hoc eſt angelorum, qui cum eo ceciderunt, prout diffusè diximus cùm de caſu angelorum ageretur. Boni verò angeli

angeli beatificati ſunt, & qui ad cuſtodiã deputati ſunt, propter ea quæ in iſtis inferioribus agũr, viſionem illam non intermittunt: vnde Chriſtus, Dico enim vobis quòd angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem patris mei, qui in cœlis eſt. ſ. ſpeciali modo per communicationem claræ viſionis ſuæ eſſentiæ. Et quia ſedes malorũ angelorum, qui ceciderunt & proiecti ſunt, manſerunt vacuæ, dicuntur ruinatæ: has tamen ruinas impleturus eſt Deus per homines, qui mandata illius ſeruabũt. Vnde Pſal. Iudicabit in nationibus, implebit ruinas, ante iudicium quo ad animas, poſt iudicium quantum ad corpora. ¶ Ex præmiſſis patet quòd ordines angelorum non ſolum ſunt ſecundum dignitates eorum, ſed etiam ſecundum locum, qui valde magnus & extenſus eſt. Si cõſideretur quòd ex vno pugillo terræ fiunt decem aquæ, & ex vno aquæ decem aeris, & ſic deinceps multiplicãdo, vt aqua ſit in decuplo maior terra, & ſic de aliis elementis, & de cœlis vſque ad cœlum Empyreum, quod eſt decimum: apparebit cœli Empyrei magnitudo & extenſio atque altitudo, quam admirans Baruch exclamabat dicens: O Iſrael, quàm magna eſt domus Dei, & ingens locus poſſeſsionis eius! Magnus & nõ habet (hoc eſt non videtur habere) finẽ: excelſus & immẽſus. Locus excelſior ſiue ſublimior debetur Chriſto, iuxta illud: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis, hoc eſt in potioribus bonis. Poſt Chriſtum eſt D. Virgo Maria: ideo cantat Eccleſia, Exaltata es ſancta Dei genitrix ſuper choros angelorum ad cæleſtia regna, & D. Ioſeph, ſecundum aliquos: deinde Apoſtoli, iuxta illud: Sedebitis ſuper ſedes duodecim: & xxiiij. ſeniores, qui videntur facere quartam hierarchiam: deinde alij ſancti mixti angelis ſecundum eorum merita. Vnde Chriſtus, Erunt ſicut angeli Dei in cœlo, non ſolùm quo ad generationem, ſed etiam quantum ad manſiones & ſedes.

Pſal.109. *Magnitudo paradiſi quanta.* *Baruch 3.* *Pſal.109.* *Mat.12.* *Apoc.4.& 5* *Mat.22.*

§. 2. DE BEATITVDINE ESSENTIALI.

Beatitudo duplex.

BEatitudo iterum diuiditur in beatitudinem eſſentialẽ & accidentalem. Et quia beatitudo eſt B
merces & præmium quod datur pro meritis: ideo præmium duplex eſſe dicitur. ſ. eſſentiale & accidentale. Beatitudo eſſentialis ſiue præmium eſſentiale eſt clara viſio diuinæ eſſentię: & fruitio ſiue gaudium quod habetur ex illa viſione clara, dicitur præmium eſſentiale: & dicitur vita æterna, vt dictum eſt. Hoc præmium reſpondet & proportionatur habitui gratiæ ſeu charitatis, iuxta illud: Gratia Dei, vita æterna. Sic quòd qui habet habitum gratiæ aut charitatis magis intenſum, ſeu vt plures loquendo, qui maiorem habebit gratiam, maiorem habiturus eſt gloriam & maius præmium eſſentiale. Hoc præmium aliquando in ſactis literis dicitur corona vitæ, iuxta illud: Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Aliquãdo autem vocatur corona aurea, ſicut de quolibet Sancto cantat Eccleſia, Corona aurea ſuper caput eius, expreſſa ſigno ſanctitatis. Hoc autem dicitur metaphoricè & ſimilitudinariè ex parte meriti & ex parte præmij: ex parte quidem meriti, quia ſicut legitimè certantes & pugnantes in acie, præmiantur corona, ſecũdum illud: Nõ coronabitur, niſi qui legitimè certauerit: cum ergo militia ſit vita hominis ſuper terrã, præmium quod datur legitimè militantibus dicitur corona. Ex parte præmij etiam ſumitur ſimilitudo: quia reges coronantur, & ſignum regiæ poteſtatis eſt corona aurea: quæ perfectionem quandam ſignificat, primò ratione materiæ: quia aurum eſt nobilius metallum: ſecundò ratione figuræ, quia figura circularis eſt perfectiſsima. Sed per viſionem diuinæ eſſentiæ & beatitudinem aliquis efficitur particeps diuinitatis, & conſors diuinæ naturæ, & per cõſequens regiæ poteſtatis, iuxta illud: Feciſti nos Deo noſtro regnũ & ſacerdotes. & D. Petrus, Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium. Cõueniẽter ergo præmiũ eſſentiale dicitur corona aurea, q̃a eſt id quod pfectiſsimũ dicitur.

Eccl.45. *2.Tim.2.* *Iob 7.* *Apoc.5.* *1.Pet.2.*

Ver. 1. DE BEATITVDINE ET PRAEMIO ACCIDENTALI.

BEatitudo accidentalis ſiue præmium accidentale eſt id quod cõſequitur illam viſionem, & nõ C
eſt de eſſentia beatitudinis. ſ. gaudium de bono creato de dotibus corporis. Gaudebunt enim Sancti de bonis operibus per eos & per alios factis, ſecundum proportionem gratię & charitatis: Sic quòd ille qui eſt in maiori charitate, magis gaudebit de bono opere facto in minori charitate, quàm ille qui fecit. Hęc communicatio fundatur in illo verbo Pſal. Particeps ego ſum omniũ timentium te. Gaudebunt etiam de doloribus corporis, & de ſingulari victoria cõtra carnem, mundum & diabolum. Hoc præmium dicitur accidentale, quia abſque illo eſſent beati. Nota tamen quòd omne gaudium de his quæ videntur in verbo, quãuis ſit de prędictis operibus eorum, dicitur eſſentiale: ſed gaudium quod habetur per ſpecies acquiſitas vel infuſas, eſt accidentale. Præmium accidentale reſpõdet actui charitatis & aliarum virtutum per charitatem ordinatarum. Et quia in actu charitatis duo ſunt. ſ. eſſentia actus, & conatus ſiue intenſio quę ex natura ſua importat difficultatem: ideo eſſentię actus datur pro præmio gaudium de illo, conatui verò & difficultati datur pro præmio ſatisfactio pœnę, vel deletio reatus ſiue obligationis ad pœnam ſuſtinendã ſi egeat, ſi verò non egeat, datur illi cui per operantem applicatur, & ſi non applicetur, reponitur in theſauro Eccleſię, de quo inferiùs dicetur. Præmium accidentale eſt quadruplex. ſiue quatuor reducuntur ad ipſum. ſ. gaudium de bonis operibus, ſatisfactio ſiue deletio reatus pœnę, dos corporis, & aureola. Primum ſatis clarum eſt ex dictis: de ſecũdo videbitur, cùm de ſatisfactione & indulgentiis agetur. Ideo de dotibus corporis & aureolis hîc dicendum eſt.

Pſal.118. *c.19.§.9.nu.* *20.*

Ver. 2. DE DOTIBVS CORPORIS.

Dos ad quid datur.

QVia in iuſtificatione inter Chriſtum & animã cõtrahitur matrimoniũ, quod habet quandã E
ſimilitudinem cum carnali: ideo ſicut quando ſponſa traducitur ad domum ſponſi carnalis, ſponſa recipitur ornata & dotata: ita etiã doctores Theologi aſſignant aliquas dotes ſpirituа-

Universidad de Deusto
Biblioteca

les beatis quando introducuntur in domum sponsi, hoc est in regnum paradisi. Similitudo tamen non tenet in omnibus: quia dos datur à sponsa viro in solatium, ad supportanda onera matrimonij: sed in paradiso nullum est onus: ideo non datur ad supportanda onera, sed in solatium & iocunditatem. Et quanuis communiter dos detur viro à sponsa, tamen quando sponsus est ditissimus, & sponsa pauperrima, præ nimio amoris affectu sponsus dotat sponsam, sicut dixit Sichem Iacob & filiis suis: Augete dotem, & munera postulate. Cùm ergo Christus sponsus sit ditissimus, in cuius domo sunt diuitię & gloria, dines in omnes qui inuocant illum, in cuius femore est scriptum, Rex regum, & dominus dominãtium, propter nimiam charitatem qua dilexit sponsas suas, hoc est animas iustas, conuenienter dat eis ornamenta, quæ nomine dotis nominari solẽt. Vnde Psal. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circundata varietate. Annulus est fides, Oseæ 2. Despõsabo te mihi in fide. Charitas est vestitus deauratus. Monilia varia sunt virtutes infusę, & dona Spiritus sancti in hoc mundo, sed nobiliora ornamẽta & dotes dat cùm introducitur in domum siue regnum, & quo ad animam dat lumen gloriæ, quod est nobilissimum ornamentum, dat etiam visionem, quæ succedit fidei: comprehensionem, quæ succedit spei: fruitionem, quæ succedit charitati. Veruntamen cùm dotes distinguantur à beatitudine, quia sunt habitus vel dispositiones, & omnes aliæ qualitates quæ ordinantur ad perfectas operationes, in quibus consistit beatitudo: sequitur quòd visio, comprehensio, dilectio & fruitio, non dicuntur propriè dotes, sed lumen gloriæ, & virtutes perfectæ, & dona Spiritus sancti. Dotes autem corporis assignãtur quatuor. s. impassibilitas, claritas, agilitas, & subtilitas: de quibus Apostol. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione, quãtum ad impassibilitatem: Seminatur in ignobilitate, surget in gloria, quantum ad claritatem: Seminatur in infirmitate, surget in virtute, quantum ad agilitatem: Seminatur corpus animale, surget spirituale, quantum ad subtilitatem.

Psal.44. *Dotes animæ.*

Dotes corporis quatuor. *1.Cor.15.*

Ver. 3. DE IMPASSIBILITATE.

Apoc.21. IMpassibilitas dicitur negatio passibilitatis siue passionis: quæ (vt suprà dictum est) duplex est. s. corruptiua, & illa nõ erit in patria, iuxta illud. Absterget Deus omnẽ lachrymã ab oculis Sanctorum, & mors vltrà nõ erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà: quia prima abierunt. Alia est perfectiua, & illa manebit in patria: quia cùm gloria non tollat perfectionem sed augeat: corpora Sanctorum erunt passibilia, passione perfectiua, hoc est, recipient qualitates perfectiuas: & sic poterunt esse in patria actus quinque sensuum, alio tamen modo quàm in via: quia (vt supra dictum est) aliqui sensus immutantur immutatione naturali, sicut sensus tactus & gustus, & aliquando auditus & odoratus. Sed in patria nõ immutabũtur immutatione naturali. sed solùm intẽtionali siue spirituali, sicut visus hic, & nobiliori modo in patria. Et sic gustus nõ immutabitur p cibũ aut potũ, nec erit sensus alimenti in actu, sed spiritualiter, vel fortè p immutationẽ linguæ ab aliqua humiditate adiũcta, quæ ab aliquib⁹ vocatur Nectar Ambrosianũ, per quã sentiãt omnes sapores quos volẽt: & idẽ dicũt de aliis sensibus, qui solùm spiritualiter immutabũtur sine alteratione: & sic erit de sensu tactus, sicut de corpore Adæ, cui nec ignis nocere, nec gladius scindere potuisset, in statu iustitiæ originalis: multo ergo minus in patria, vbi erit maior rectitudo & subiectio corporis ad animam, quàm in statu innocentiæ. Nec claritas corporum gloriosorum impediet visum, sicut claritas solis visum Noctuæ, quia hoc est propter debilitatem potẽtiæ: quod non erit in patria. Quòd sit auditus corporalis, patet ex illo quod cantat Ecclesia, Clarè sonant iugiter organa Sanctorum. Et de odore dicit, quòd odor suauissimus erunt corpora Sãctorum. Hæc impassibilitas causatur in corporibus Sanctorum ex dominio perfecto quod habet anima super corpus, in quod vis animæ glorificatæ redundabit. Nec illud dominium potest aliquo modo auferri, quia ipsa erit immutabiliter Deo subiecta: quod non erat in statu innocentiæ. Per hoc dominium ligatur materia hominis (quæ secundum se erit eiusdem conditionis sicut in via) vt non possit recipere aliquam qualitatem contrariam vel discõuenientem. Cicatrices tamen vulnerum in Christo & Sanctis remanebunt: non inquantũ important aliquẽ defectũ vel deformitatẽ, sed inquãtũ sunt signa cõstãtissimæ virtutis, quia passi sunt p iustitia & fide: vt ex hoc & ipsis & aliis gaudium crescat. Nec deerunt membra separata Martyribus, quia non peribit capillus de capite.

A⁹ sensus erũt in patria.

Cicatrices Christi & Martyrũ manebunt in patria. *Luc.21.*

Ver. 4. DE CLARITATE.

Mat.13. *Esa.30.* COrpora glorioſa habere claritatem expresè docuit Christus dicens: Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris mei, & de claritate solis post diẽ iudicij dicit Esa. Erit lux lunæ sicut lux solis, & lux solis septempliciter sicut lux septem dierum. Claritas autem hæc procedet à gloria animæ, & redundabit in corpus. Et cùm omne quod recipitur, ad modum recipientis recipiatur: sequitur quòd erit corporalis, potens immutare visum corporalem: sicut claritas Christi in mõte Thabor, & sic potest ab oculo non glorioso corpus gloriosum videri. Verùm quia claritas corporis gloriosi prouenit ex merito voluntatis: ideo voluntati eius subditur, vt secũdum eius imperium videatur, vel non videatur, & ideo in potestate beati erit ostendere gloriam suam, vel occultare: sicut etiam fecit Christus post resurrectionem, præcipuè discipulis euntibus in Emaus. Et cùm anima totaliter dominium habeat supra corpus, poterit etiam suspendere actiuitatem corporis, & se occultare, & reddere se penitus inuisibilem. Et quia gloria corporis naturam non tollit sed perficit: sequitur quòd color qui debetur corpori secundum naturam, partim remanebit in eo, sed superaddetur claritas ex gloria. Sicut etiam videmus corpora colorata ex solis splendore relucere, vel ex alia causa extrinseca vel intrinseca. ¶ Licet autem Christus dixerit quòd iusti fulgebunt sicut sol: non est

Claritas erit in potestate beatorum. *Luc.24.*

est intelligendum quòd omnes sint æquales in claritate, prout D. Paulus declarat dicens: Alia est claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum: & stella differt à stella in claritate. Cùm enim gloria corporis procedat à gloria animæ, sequitur quòd qui maius habuerint meritum, & maiorem gloriam animæ, habebunt maiorem gloriam corporis: & ita in corpore glorioso recognoscitur gloria animæ, sicut color corporis in vase vitreo, quãuis corpus gloriosum non sit trãsparens. In eodem etiam corpore non omnes partes eadem claritate refulgebunt, sed secundum eorum proportionem. Et quanuis sit tanta claritas in cœlo, non impedietur nec fatigabitur visus: quia lumen quantumcunque intensum naturaliter delectat visum, iuxta illud: Dulce lumen, & delectabile oculis videre solem: nisi fortè sint debiles vel indispositi, quod non erit in patria.

1.Cor.15.

Eccl.11.

Ver. 5. DE AGILITATE.

Esa.4. *Sap.3.* COrpora Sanctorum fore agilia: hoc est própta & facilia ad agendũ & mouẽdum se, & agilitate vti, testatur Esa. cùm ait: Qui sperant in domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas, vt aquilæ, current & non laborabunt, volabunt & nõ deficient, & Sapiens. Fulgebunt iusti, & tanquã scintillæ in arundineto discurrent. Agilitas hæc detiuatur à gloria animæ in corpus, prout subiicitur animæ, & inquãtum anima est motor, vt. s. expeditum sit & habile ad obediendum animæ in omnibus motib⁹ & affectionibus eius. Et cùm proueniat ex merito voluntatis, subiacet eius imperio, & sic quãdo volent, poterũt visitare mãsionem Christi & aliorum Sanctorum, quos nouerunt in via, & omnium illorum quorum voluerint habere colloquium. Et quanuis moueantur in tempore imperceptibili, nõ tamẽ in instãti: quia cùm omnis motus localis fiat in tempore, quũ spatium, motus, & tẽpus simul diuiduntur: sed instãs est indiuisibile, ergo nõ mouentur in instãti.

Agilitas subiacet voluntati beatorum.

Ver. 6. DE SVBTILITATE.

QVarta dos corporũ glorioſorum vocatur Subtilitas, quæ nõ debet intelligi per rarefactionẽ siue propter paucitatem materiæ sub æqualibus dimensionibus, secundum quẽ modũ dicimus quòd ignis & aer, qui dicuntur spiritus, sunt subtiliores aqua & terra: quia tãtum erit de materia in corporibus gloriosis, sicut nunc. Nec ipsa erunt in maiori quantitate aut sub maioribus dimensionibus, quàm nũc sint. Nec etiam debet intelligi hæc subtilitas secundum modũ, quo substantiæ separatæ sunt subtiles: sicut aliqui hæretici dixerunt, quòd corpora in resurrectione conuertentur in spiritum: quia hoc est impossibile, cùm non communicent in materia. Ex hoc etiam sequereretur quòd homo, qui naturaliter ex corpore & anima constat, nõ resurgeret, quod est hereticum. Quia sancti habebunt materiam, carnes, ossa, & corpus tangibile, sicut Christus dicebat: Palpate & videte quia spiritus carnem & ossa nõ habet, sicut me videtis habere, & Iob 19. In carne mea videbo Deum saluatorem meum. Nec Apost. quãdo dicit quòd resurget spirituale, voluit dicere quòd corpus sit spiritus, sed quòd plenè & complerè subseruiet spiritui. Nũc enim in hac vita corpus nostrum subiectum est operationibus animæ, inquãtum est anima. s. vegetatiua & sensitiua: prout corpus generatur, & generat, nutritur, & alteratur, crescit & decrescit. Quãtum autem ad spirituales operationes animæ, secundum quod anima dicitur spiritus, & conuenit cũ angelis, licet aliquo modo subseruiant, tamen magnum impedimentum afferunt: quia corpus quod corrumpitur aggrauat animam, vt dicitur Sap. 9. Sed in statu resurrectionis cessabũt operationes animales, quia non erit generatio, vt habetur Mar. 12. Nõ enim nubent neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei. Nec erit alimentum aut nutritio, iuxta illud Apoc. 7. Nõ esurient neq; sitient amplius, neque cadet super illos sol, neque vllus æstus: sed corpus absque vllo impedimento & fatigatione inceſſanter seruiet animæ ad spirituales operationes, secundum Psal. Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. Sicut ergo nũc propter operationes animales corpus nostrum dicitur animale: ita tunc propter obediẽtiam circa operationes spirituales, dicetur spirituale, hoc est completè & perfectissimè seruiens spiritui. Subtilitas ergo corporum glorioſorum siue subtilitatis modus est, vt dicantur subtilia propter perfectissimam corporis perfectionem ex dominio animæ ad corpus deriuatam. Ratione cuius corpus glorioſum dicitur spirituale, quasi omnino spiritui subiectum, quo ad operationes spirituales nullo modo impediens, sed subseruiens ei. Et ideo Apost. in spiritualitate tetigit dotem subtilitatis. Ex virtute tamen siue ex ratione prædictæ subtilitatis nõ habet quòd possit penetrare, sicut res acutæ propter acuitatẽ, vt ignis, & alia huiusmodi: ita quòd (vt aliqui volũt) possint p poros trãsire: quia esset magnæ imperfectionis, quòd sub tali quãtitate teneretur: nec etiã quòd possit simul esse cum alio corpore in eodẽ loco: Quia subtilitas illa nõ aufert corpori dimẽsionẽ, per quã est in loco, & resistit aliis corpotibus, ne sint in eodẽ loco. Poterit tamẽ ex operatione virtutis diuinæ simul esse in eodẽ loco cũ alio corpore. Sicut etiã corpus D. Petri nõ habuit ex aliqua virtute indita, quòd ad eius vmbram sanarẽtur infirmi, sed fiebat virtute diuina, ad ædificationẽ fidei. Ita faciet virtus diuina, vt corpus glorioſum sit simul cũ alio corpore nõ glorioſo, ad perfectionẽ gloriæ. Et ideo ambulabũt p cælũ empyreũ, quod est indiuisibile, & penetrabũt sphæras cælorũ, nõ virtute subtilitatis, sed virtute diuina, quæ eis in omnibus ad nutum subueniet, sicut in natiuitate Christi, & in exitu sepulchri, & in ingressu ad Apostolos ianuis clausis. Quòd autẽ corpus glorioſum sit in eodẽ loco cũ alio corpore nõ glorioſo, nõ est cõueniens, secũdum D. Tho. tum quia in eis seruabitur debitus ordo, qui distinctionem debitã requiret, tum etiã quia vnum corpus glorioſum nõ se opponit alteri. Et sic nunquã duo corpora glorioſa erunt simul, nec per miraculum vnquã fiet: licet Deus facere posset. Subtilitas etiã non impedit palpabilitatem, quæ in duobus consistit: Primò in tangibilitate, quòd

Virtus subtilitatis in quo consistat.

Universidad de Sevilla Biblioteca

possit tangi,hoc est quòd habeat qualitates tangibiles,quæ erunt valde temperatæ:sed hoc nõ sufficit ad palpabilitatem:quia aerem,cùm habeat qualitates tangibiles,tangere possumus:sed non palpare:quia palpabile addit supra tangibile,quòd resistat tangenti vt non transeat, quod nõ facit aer:ex quo patet quòd omne palpabile est tangile,sed non econuerso.

§. 3. DE AVREOLIS.

Aureola.

AVreolę nomen in sacris literis inuenitur:accipitur autem dupliciter.s.cõmuniter & propriè. E Communiter accipiendo aureolam,vt conuertitur cum prẽmio accidentali,quod potest dici corona aureola per diminutionem,quia est minor corona aurea,hoc est præmio essentiali,vt visione beatifica:quia quicquid additur illi,est minus eo. Propriè tamen accipiendo aureolam, est præmium accidentale de operibus perfectionis,secundum excellentem victoriam, in quibus homo Christo maximè cõformatur. Ex quo patet quòd nõ omne præmium accidentale est aureola. Vnde D.Tho.dicit,quòd aureola est quoddam priuilegiatum prẽmium,priuilegiatæ victoriæ respondens.Et ideo secundum tres priuilegiatas victorias quæ in tribus specialibus pugnis habentur,dantur tres aureolæ.Tres pugnæ principales sunt cõtra carnem,diabolum,& mundum.Iuxta illud quod cantat Ecclesia,Caro,mundus,dæmonia,diuersa mouẽt prælia.In pugna quæ est contra carnem,ille potissimã victoriã obtinet,qui omnino abstinet à delectationibus venereis:& ideo virginibus debetur aureola.In pugna verò quæ est contra mundum,ille potissimam habet victoriam, qui persecutionem vsque ad mortẽ inclusiuè sustinet:Ideo martyribus debetur aureola. In pugna verò qua cõtra diabolum pugnatur,illa est præcipua victoria,cùm aliquis hostem & diabolum non solùm à se,sed etiam à cordibus aliorum remouet:quod fit per doctrinã & prędicationem:Ideo Doctoribus & Prædicatoribus victoriam habẽtibus debetur aureola.In his tribus sancti nobilissimè cõformantur Christo qui virgo fuit & martyr, & veritatem quam à patre audiuit, mundo manifestauit,per quam diabolum à cordibus hominum fugauit:& sic fuit doctor & prędicator.Et ideo virginibus, martyribus,& doctoribus, ac prædicatoribus debetur aureola : quia perfectissimè cõformantur Christo:nõ quòd in Christo sit aureola,cùm nemo sibiipsi possit conformari:& aureola detur propter conformitatem ad Christum.Præterea quanuis competat ei ratio coronæ aureæ:non tamen competit ratio aureolæ.Aureola enim dicitur id quod participatiuè & diminutiuè & nunquam secundum sui plenitudinem possidetur.Ideo illis competit aureolam habere,in quibus est aliqua participatio perfectionis victoriæ.Et ideo cùm in Christo inueniatur plena & perfecta ratio victoriæ,per quam omnes victorię constituuntur.vnde Ioan.16.Confidite, quia ego vici mundum,& Apoc.5.Ecce vicit leo de tribu Iuda.Ideo Christo nõ competit aureola, sed aliquid aliud perfectius & excellentius omni aureola,à quo omnes aureolę originantur.vnde dicitur Apoc.3.Qui vicerit,faciã eum sedere in throno meo,sicut ego vici & sedeo in throno patris mei. ¶ Angelis pariter non competit aureola, quia non habent pugnam , licet ipsi pugnauerint. Quia aureola nõ debetur nisi illis qui pugnãt corporaliter,& exercẽtur per corpus:non enim dantur amantibus virginitatem,martyrium,& doctrinam,si exterius circa hæc nõ exercentur, vel eis non insunt.Præterea quæ hominibus ad perfectionẽ pertinent,angelis sunt connaturalia,& spectant ad communem statum eorum, quia ea in eodem genere actus suam beatitudinem meruerunt.s.in hoc quòd cõuersi sunt ad Deum.Ideo nullum singulare meritũ inuenitur in vno, quod alius nõ habeat.Homines autem diuersis generibus actuum beatitudinem merẽtur.Aureola subiectiuè est in mente, cùm sit gaudium de operibus illis quibus aureola debetur. Sed sicut ex gaudio essentialis præmij quod est aureum,redundat quidam decor in corpore,ita ex gaudio aureolæ resultat quidam decor in corpore.Et sic aureola,principaliter est in mente,sed per quandã redundantiam est in carne. Decor tamen cicatricum,quæ in corporibus martyrum apparebunt, nõ potest dici aureola,quæ est communis omnibus martyribus,quia in aliquibus eorum cicatrices non erunt,vtpote in illis qui fuerunt submersi,aut famis inedia,aut squalore carceris interempti.

Aureola tres.

Aureola quibus debetur.

In Christo non est aureola.

Angelis non competit aureola.

Ver. 1. DE AVREOLA VIRGINVM.

AVreola virginitatis illis tantum debetur virginibus,qui propositum firmũ habuerũt virgini- A tatem perpetuò conseruandi,siue propositum voto firmauerint,siue non, quãuis aliquando hoc propositum fuerit interruptum,integritate tamen carnis manente, dummodo tale propositũ in fine vitæ inueniatur. Quia virginitas mentis potest reparari,vt suprà dictum est. Si tamen aliqua per violentiam oppressa fuerit,propter hoc aureolam nõ amittit, dummodo propositum virginitatis inuiolabiliter seruet,& illi actui nõ cõsenserit,quanuis delectationes venereas inuita experta fuerit,neque virginitatem,neque aureolam perdit,siue pro fide, siue quacunque alia causa violenter corrumpatur,sed si pro fide Christi sustineat,ad genus martyrij,tamẽ incompleti,pertinebit.Vnde D.Lucia dicebat,Si me inuitã violari feceris, castitas mihi duplicabitur ad coronam. nõ quòd habeat duas coronas,sed quia duplex præmium reportabit, vnũ pro virginitate custodita:aliud pro iniuria quam passa est,dato quòd totaliter oppressa cõcipiat & pariat:nec ex hoc virginitatis meritum perdit.Nec tamen matri Christi æquabitur,quia in ea fuit virginitas & maternitas cum integritate carnis,quæ nõ est in violenter oppressa. ¶ Ex prẽmissis infertur primò,quòd morientes ante vsum rationis,nõ habẽt aureolã virginitatis, quia licet habuerint carnis integritatem,nõ tamen habuerunt propositum. Secundò quòd qui habuerunt propositum nubendi (licet nunquam nupserint)aureolam virginitatis nõ habebunt, quia nõ habuerunt propositum perpetuæ virginitatis , nisi fortè(vt dictum est)in fine propositum mutauerint, & de primo doluerint.

Violenter corrupta nõ perdit aureolam.

Tertiò

Tertiò sequitur quòd si Adam in paradiso terrestri perseuerasset, aureolã virginitatis nõ habuisset,quia aureolanon datur nisi illi qui addit quandam excellentiam super alios continentiæ gradus:quod Adam non fecisset,quanuis castitatem coniugalem optimè seruasset, & fuissent honorabiles nuptiæ,& thorus nulla concupiscentiæ fœditate maculatus.Et eodem modo dicẽdum est pro tempore legis Moysi,in quo cultus Dei per carnalem copulam propagandus erat, & præceptum de generatione currebat. Et ideo non erat laudabile à coniunctione carnis perpetuò abstinere:& per consequens illi proposito præmium spirituale non debebatur, nisi ex diuino instinctu processisset,vt creditur de Hieremia & Helia,quorum cõiugia non leguntur. ¶ D.autem virgini, quæ ex instinctu spiritus sancti virginitatem vouerat,speciale præmium debebatur, non quidem aureola,vt quidam dicunt,quæ propriè datur per victoriam pugnæ,quæ non fuit in ea, cùm non habuerit fomitem,à quo pugna procedit,vt habetur 1.Cor.12.Datus est mihi stimulus carnis meę, vt me colaphizet.D.Tho tamen dicit,quòd D.Virgo habet aureolam,vt cæteris membris Ecclesiæ in quibus est virginitas,conformetur.Et quanuis non habuerit pugnam per tentationem quę est à carne:habuit tamen per tentationem quæ est ab hoste,qui nec Christũ reueritus fuit. Quartò sequitur quòd viduæ seruantes continentiam,non habent aureolam, quia licet secundum aliquid,maiorem pugnã sustineant quàm virgines, propter delectationis præteritæ memoriam, tamen virgines simpliciter maiorem pugnam habent : quia inflammat eas concupiscentia & experiendi desiderium , quod ex quadam curiositate procedit, qua fit, vt homo libentiùs videat quæ nunquam vidit, & etiam in eis quãdoque cõcupiscẽtia causat æstimationẽ maioris delectationis, quàm sit secundum veritatẽ,quæ auget.Et talis non est in viduis, in quibus cõsideratio eorum incommodorum quæ delectationi adiunguntur, concupiscentiam minuit , & certamen reprimit.

Adã non habuisset aureolã

An D.virgo habeat aureolam.

D. virgo tũta fuit à diabolo.

Ver. 2. DE AVREOLA MARTYRII.

B AD aureolam martyrij consequendam duo requiruntur.Primò mors suscepta:Secundò quòd pro honestissima causa.s.propter Christum.Pœna enim sola martyrem non facit,sed causa. Ex his sequitur quòd afflictio pœnitẽtiæ nec alius dolor interior est propriè martyrium, nisi propter quandam similitudinem : quanuis stet aliquando dolores interiores esse magis meritorios ex radice charitatis, vt in D.Virgine:ideo habuit excellentius præmium,quàm sit aureola.Quanuis etiam dici possit ipsam habere aureolam:quia verè mortua fuisset,si non fuisset à Deo specialiter præseruata.Præseruatio autem Dei non abstulit meritum, & per consequens nec præmium mortis. Aureola martyrij datur perfectissimæ victoriæ de impugnatione exteriori à mundo: quę est quando quis obtinet victoriam de morte & præparatis ad mortem:sicut aureola virginitatis perfectissimæ victorię de concupiscentiis carnis:quæ est quando quis obtinet plenam & perfectam victoriam venereorum.Vide quæ dicta sunt de martyrio & eius effectu.

D. virgo habuit aureolam martyrij.

Ver. 3. DE AVREOLA DOCTRINAE.

C AVreola doctrinæ debetur doctoribus & prędicatoribus, qui pugnant cõtra hostem.s.diabolum.& eum fugant à cordibus fidelium,verbo vel scripto,sicut quibusdam spiritualibus armis,iuxta illud: Arma militię nostrę nõ sunt carnalia,sed spiritualia. Prędicare enim,docere,& dictare de spiritualibus,quibus fugatur hostis,sunt excellẽtes eleemosynæ spirituales,& actus præcipui misericordiæ.Nõ tamẽ putãdum quòd prælatis qui officium habẽt prędicãdi,& doctoribus qui habẽt officiũ docẽdi & scribendi,si nõ prędicẽt,doceãt,aut scribant seu dictent,detur aureola: quia corona non debetur habitui aut characteri,sed pugnæ actuali,iuxta illud: Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit:si verò sint prælati,siue ex commissione prælatorum, vel diuino instinctu prędictos actus exerceant , aureola decorabuntur. Et quanuis prædicare & docere ex studio doctrinæ proueniat,vsus tamen ex volũtate procedit, quæ per charitatem infusam informatur,& sic actus eius meritorius redditur. Ex quo infertur quòd qui prędictos actus in peccato mortali exercẽt,aureolam nõ merẽtur,cùm opera in peccato mortali facta, sint mortua & nõ reuiuiscant.

2. Cor.12.

2.Tim.2.

Ver. 4. DE PRAEEMINENTIA AVREOLAE AD AVREOLAM.

D PRęeminentia aureolę ad aureolam potest dupliciter considerari:Primò ex parte pugnæ, vt dicatur potior quę potiori pugnę debetur.Et sic aureola martyrij aliis supereminet,quia est fortioris & magis affligentis pugnæ secundum seipsam , licet pugna virginitatis sit periculosior,inquantum est diuturnior,& magis imminet vicino. Secundò potest considerari ex parte eorum de quibus est pugna:& sic aureola doctrinæ est inter omnes potior : quia huiusmodi pugna versatur circa intelligibilia : aliæ verò pugnæ circa sensibiles passiones. Sed illa eminentia quæ attenditur ex parte pugnę,est essentialior,cùm aureola secũdum suã rationem respiciat victoriã & pugnam: ideo simpliciter aureola martyrij prœeminet,deinde aureola virginitatis,postremò aureola doctrinæ:sed quantũ ad aliquid nihil prohibet alias aureolas excellentiores esse.Notãdum tamen quòd meritum aureolæ potest dupliciter considerari: primò ex parte radicis, secundò ex parte operis. Contingit enim aliquando duos esse quorum vnus ex minori charitate maius tormentũ sustinet, vel magis prædicationi instat,aut magis à delectationib⁹ carnis,quę sunt circa venerea, elõgatur: intensioni ergo meriti quę attenditur penes radicem,nõ respõdet intensio maioritatis aureolę aureę.Intensioni verò meriti,quę est ex actu , respondet intensio aureolę. vnde potest esse quòd aliquis minus merens in martyrio,quantum ad essentiale prẽmium,maiorem aureolam habebit.

Aureola martyrij præeminet alijs.

CONTINVATIO DICENDORVM.

E QVia ad beatitudinem per obseruantiã legum & mandatorum homo peruenire potest,iuxta illud:

Universidad de Navarra
Biblioteca

illud: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: postquam dictum est de beatitudine, consequenter dicendum est de legibus.

DE LEGIBVS.

CAVT XV.

1.2.q.90. LEX dicitur regula humanorũ actuũ: quia sicut qui verã sequũtur regulã artis, nõ deuiãt à recto & bono, & hac ratione apponitur & applicatur illis regula: sic etiã qui imitãtur & sequũtur verã legẽ, faciẽtes quæ ab ea fieri iubẽtur, nõ deuiãt à recta operatione humana. Hæc autẽ regula essẽtialiter est dictamẽ prudẽtiale siue practicũ in principe siue in eo qui curã habet aliorũ, quo aliqua ordinãtur faciẽda vel relinquẽda, tãquã ad bonũ cõmune vtilia vel necessaria, cũ publicatione & manifestatione inferioribus debitè facta. Et dicitur lex à ligãdo, quia obligat ad agẽdum aut desistendũ ab actione. Ex præmissis apparet q̃ de essentia & ratione legis sunt quatuor: Primùm, quòd sit dictamen rationis prudẽtiale: Secũdum, q̃ sit à principe seu superiore & habẽte potestatẽ: Tertiũ, quòd sit ordinatũ ad bonũ cõmune, & non ad priuatũ cõmodũ: Quartũ, quòd sit debitè promulgatũ seu publicatũ & manifestatũ inferioribus: De his Isid. & habetur in c. Erit autem lex. 4. dist. vbi dicitur: Erit autẽ lex honesta, iusta, possibilis, secundũ naturã & cõsuetudinẽ patriæ, loco, temporiq; cõueniens, necessaria, vtilis, manifesta, nullóq; priuato cõmodo, sed pro cõmuni vtilitate cõscripta, & quãuis scriptura nõ sit de essentia legis, cõuenienter tamen scribitur. ¶ Ex præmissis sequitur primò, quòd omnis ordinatio, siue statutum cõtra dictamen rationis naturalis siue prudentiale, nõ est lex, neq; ligat. Nõ pertinet tamẽ ad singulares personas iudicare an sit rationabile vel irrationabile, nisi esset notoriũ, vtpote directè cõtra legem naturæ aut diuinã. Quia quæcunq; ordinatio inferioris cõtra legem superioris nõ debet dici lex, sed error intolerabilis, cui nõ est obediẽdum, vt dicitur in c. per tuas, de sent. excõmunicat. Obedire enim oportet magis Deo quàm hominibus. Secũdò sequitur quòd quicunq; sunt depositi à principatu, & qui nullã authoritatẽ cõmunẽ habẽt, quãtuncunq; sapientes sint, ledere nõ possunt. Tertiò sequitur quòd ordinationes cõtra bonum commune vel in dispendiũ Reipublicæ, nõ sunt leges, nec ligãt. Et quæ ab initio fuerũt cõditæ ad bonũ reipublicæ, si succedat enim vtendũ est epieikeia, vt dictũ est cùm de ea ageretur. Finis enim legis est inducere homines ad bonũ & retrahere à malo. Quo ad promulgationẽ notãdum est, quòd ad debitã promulgationẽ legis non requiritur quòd insonuerit auribus singulorũ, sed sufficit quòd sit publicè manifestata, & proclamata in locis cõsuetis. Ante promulgationẽ autem siue publicationẽ non ligat, cùm non possint subditi diuinare. Iuristæ dicunt quòd facta debita promulgatione, lex statim ligat scientes & præsentes: absentibus tamẽ dãtur duorũ mẽses à publicatione: quibus lapsis, si cõtraueniant, puniũtur tãquam trãsgressores: quia verisimile est quòd ad eorũ notitiã peruenerit, de his in authent. vt factæ nouæ cõstitutiones collat. 5. Si autẽ ante tẽpus duorũ mẽsiũ puenit ad notitiã alicuius absentis, tũc ligat à die sciẽtiæ & notitiæ, saltẽ in foro interiori, imò & exteriori, si ꝓbari possit.

Essentia legis.

In lib. Etym.

Scriptura.

Act. 5.

Finis legis.

Lex an liget absentes.

Ver. 1. DE ACTIBVS ET OFFICIIS LEGIS.

5. *Etym.* *Præceptum quid sit.* ACtus legis ab Isidoro, & hab. in c. priuilegia. §. officiũ. & c. omnis. 4. dist. assignãtur quatuor, s. imperare, vetare, permittere, punire. ¶ Imperare idẽ est quod præcipere: præceptũ autẽ importat applicationẽ legis ad ea quæ ex lege regulãtur, & importat obligationẽ alicuius quod fieri debet. Quòd autem aliquid fieri debeat, prouenit ex necessitate vel vtilitate alicuius finis: & sic de ratione præcepti est quòd importet obligationẽ in ordine ad aliquẽ finẽ. vnde in c. quod præcipitur 14. q. 1. ex D. Greg. in epist. ad Iouinianũ habetur, Quod præcipitur, impatur, quod imperatur necesse est fieri, si nõ fiat, pœnã habet. Vbi cõsiliũ est, datur offerẽtis arbitriũ: vbi præceptũ, necessitas est seruientis vt obediat. ¶ Sed difficultas est quomodo & quibus verbis cognosci potest, q̃ aliquę leges & prȩcepta ligẽt sub pœna peccati. Cõmuniter dicitur quòd quãdo lex vel legislator vtitur cõmunibus verbis decerno, statuo, volo, ordino, mando, aut similibus, quæ nõ sunt præceptiua, nõ obligat ad peccatũ saltẽ mortale, vt dicit Panor. in c. Nã cõcupiscẽtiã, extra de cõstit. Et idẽ dicendũ de prȩceptis prȩlatorũ. Nec obstat quòd D. Tho. dicit voluntatẽ prælati, qualitercunque innotescat, habere vim taciti præcepti, quia intelligendũ est de volũtate præcipiendi prȩcepto formali: Quia ipse dicit quòd licet sciat volũtatẽ prælati, nõ tenetur, nisi expresè præcipiat. Si autem in lege aut ordinatione cõtinẽtur verba præceptiua, prout sunt, Præcipimus, iubemus, mãdamus cũ sequẽti determinatione in virtute Spiritus sancti & sanctæ obediẽtiæ, aut sub pœna excõmunicationis, inobediẽtiæ, carceris, aut grauioris culpæ in ordine prædicatorũ, aut alia notabili pœna quæ videtur importare infamiã vel notabile detrimentũ corporale, est præceptum, & peccat mortaliter trãsgrediẽs. Si verò sint verba imperatiui modi, tũc si sunt circa materiã necessariã & multũ põderosam, importãt præceptũ, vt in cle. exiuit. §. itẽ. de verb. sig. & Psal. Vouete & reddite. primũ est cõsilij, secundũ est necessita. & prȩcepti. vnde Salo. Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis & stulta promissio. Si verò materia nõ est necessaria aut multum põderosa, nõ importãt præceptũ, sed potius cõsiliũ: vt illud. Si quis te percusserit in vnã maxillam, præbe ei & alterã: quod est cõsilij, vt habetur in c. paratus. 32. q. 1. ¶ Secũdus actus legis dicitur vepromulgationis, eodem modo dicendũ est de præcepto negatiuo, sicut dictum est de affirmatiuo.

Consilium non obligat.

De Veri. q. 23. art. 1. ad. 3.

Verba legis præceptiua.

Ecc. 5.

Mat. 5.

¶ Tertius

¶ Tertius actus legis est permittere, siue permissio, quæ secundum se est circa indifferentia, quę de se nõ prosunt ad finem, neque impedimentum præstant. Notandum tamen quòd aliquid dicitur permitti tribus modis: Primo quòd nullo iure prohibetur, vt cõtrahere secundas nuptias. Secũdo quia cõtra humanas cõstitutiones indulgetur, vt cõtrahere in gradibus prohibitis, vt in c. quædã. 35. q. 3. Tertio vt vitetur maius malum siue illicitum, & sic permittitur prostibulum, ne cõmittatur adulterium. Hoc modo Moyses permisit libellum repudij, vt vitaretur homicidiũ, vt dicitur Mat. 19. Ad duritiam cordis vestri permisit, &c. Ecclesia etiam permittit ritus Iudæorum, prohibendo Christianis ne eos impediant, propter bonum quod inde sequitur, vt habetur in c. sunt, de Iudęis, extra. Permittere minus malum (hoc est nõ punire) vt euitetur maius, est licitũ. Permittere aliqua cõtra legem Dei, quæ possunt puniri, est malum, sed nõ cõtra legem humanam, cùm possit tolli: nisi fortè propter scandalum. Agentes autem vel omittentes cõtra legem diuinam, ex permissione siue propter maius malum vitandum, siue nõ, peccant, nec excusantur, sicut nec Iudæi ab adulterio propter permissionem libelli repudij. ¶ Quartus actus legis est punire: quod nil aliud est, quàm deordinationem culpæ factam per transgressionem, per pœnam reordinare. Pœna autem debet proportionari culpæ in punitionibus, iuxta illud: Secundum mensuram delicti erit & plagarum modus. & illud, Quantum se glorificauit & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Punitio propter scandalum differenda est, & aliquando omittenda, vt dictum est cùm de scandalo ageretur c. 12. §. 2. ver. 11. In punitionibus autem semper vtendum est æquitate & misericordia. vnde D. Ambros. dicebat, Malo reprehendi de nimia misericordia, quàm de nimia sæueritate.

Permissio triplex.

Deut. 25.

Apoc. 18.

Ver. 2. DE LEGVM INTERPRETATIONE.

QVum leges (vt dictũ est) sint instituտ ad regulãdos actus humanos, qui sunt circa particularia cõtingentia, quæ varietatem magnã habent, nõ possunt semper esse immutabiles: quia possunt in aliquibus casibus dubia occurrere de sensu & mente legislatoris. Hinc est quòd Philos. arguit in principe necessitatem ponẽdi epieikeiam, qua lex declaratur seu interpretatur, aut cum ea dispensatur. Et sic necesse est aliquãdo leges declarari & interpretari, imò totaliter tolli, aut in eis dispensari. Idcirco de interpretatione dicendũ est. ¶ In primis notãdum, quòd interpretari legẽ seu præceptum legis, est dare rationabilem intellectum, secundum sensum & mẽtem præcipientis siue legislatoris, in lege quã cõdidit. Notãdum præterea quòd triplex est interpretatio: quædam est particularis quæ fit per particularẽ personã, quãdo ei occurrit dubiũ super obseruatione legis, quoad eam, & nõ potest haberi, vel saltem de facili, recursus ad legislatorem vel parẽ aut superiorem: Tunc talis recurrere debet ad iudicatorium naturale. & inquirere an in tali casu legislator intenderet legẽ obseruari, vel nõ: & an si legislator esset præsens, diceret se sic intelligere legem, & quid faceret ipse si esset legislator. Cõclusio illius discursus dicitur particularis interpretatio, quæ fit per virtutẽ epieikeiæ, & excusat illum à trãsgressione legis, si agat secundum illam resolutionẽ inquisitionis, saltem in foro interiori, secluso scãdalo. Alia est interpretatio & expositio magistralis, quæ fit cum inquisitione rationis & cum collatione aliarum legum vel aliorum passuum eiusdem legis. Et hanc quilibet doctus vel expertus in aliqua scientia siue politia facere potest. Vnde Psal. Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectũ dat paruulis. Et hoc modo interpretati sunt Magistri prȩceptũ de ieiunio, quod nõ obligat debiles & infirmos, iuuenes & decrepitos, prȩgnãtes, lactantes, aut grauiter laborantes. Hæc magistralis interpretatio nõ habet necessitatẽ: (Nõ enim tenetur quilibet assentire illi interpretationi: & secundum eã agere:) habet tamen excusationem: quia in dubiis sequens opinionem rationabilem alicuius magistri: eũ magister & doctor est approbatus (vt D. Tho. qui absq; ratione aut authoritate non cõsueuit loqui) est excusatus à peccato, quod est valde notãdum ad sedãdos scrupulos timoratarũ cõscientiarum. Alia est interpretatio authoritatiua, quæ fit ab eo qui bene scit mẽtem & sensum legis, & habet authoritatẽ & hæc obligat inferiores ad tenendum sensum per eum datum: & hoc modo interpretari nõ est cuiuslibet, sed eius est interpretari, cuius est cõdere. Pertinet etiam hoc modo interpretari ad eũ cui cõmittitur, vel qui habet parem potestatem aut superiorẽ iurisdictionem. Parẽ dicitur habere potestatem successor legislatoris, iuxta illud: Super cathedrã Moysi sederũt Scribæ & Pharisæi: omnia ergo quæcũq; dixerint vobis, seruate & facite. Superiorẽ habet authoritatẽ ille qui legislatori & suis inferioribus legitimè & ordinariè præest, vel ab eo cõmissus est. Et quo ad sacras literas & legẽ diuinã dicitur 2. Pet. 1. Hoc primũ intelligẽtes, quòd omnis prophetia scripturę propria interpretatione nõ fit: Nõ enim volũtate humana allata est aliquãdo prophetia: sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines, & ideo qui sunt inspirati à Spiritu sancto, possunt sacras literas interpretari. vnde Apost. inter gratias gratis datas ponit interpretationẽ sermonũ. Summus põtifex etiam, quia est vicarius Christi, cum plenitudine potestatis, & ad quem (vt dictum est) pertinet vltima resolutio fidei & editio symboli, potest interpretari, vt idem dicamus & faciamus omnes. De his D. Cardinalis de Turre crem. in 2. lib. summæ de Ecclesia, cap. 7. & in 3. lib. cap. 53.

Interpretari legem.

Triplex interpretatio.

Psal. 118.

Sequẽs opinionem doctoris approbati.

Interpretari authoritatiuè.

Mat. 23.

Interpretatio sacrarum literarum.

1. Cor. 12.

Ver. 3. DE LEGVM DISPENSATIONE.

c DIfferentia solet poni à doctoribus inter interpretationem, declarationẽ, dispensationem, & abrogationẽ. Quia interpretatio (vt dictum est) significat explicationem sensus dubij ipsius legis: Declaratio est ostensio quòd lex in aliquo particulari casu nõ obliget: & sic quod est agendum contra verba legis. Et hoc pertinet ad epieikeiam. Dispensatio autem est canonica sublatio

legis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

In lib. de Dispen. & prec. 2.Cor.10.

legis,vel secundum Rayerium, relaxatio ipsius respectu alicuius particularis personæ propter aliquam rationabilem causam. Ex hoc sequitur id quod dicit D. Ber. quòd prælati dãtes pro voluntate facultatem veniendi cõtra legem,nõ sunt dispensatores,sed dissipatores: cùm nõ sit data potestas ad destructionem,sed ad ædificationem. Secundò sequitur quòd si dispensatio impetretur ex falsa causa siue(vt communiter dicitur)subreptitiè vel obreptitiè,expressa falsitate,vel tacita veritate,non est canonica,cùm sit cõtra canones,qui prohibent subreptionem & obreptionem,vt in c. 2.de fil. presbyt.lib.6.D.Thomæ idem sunt dispensatio & declaratio. Abrogatio verò legis est totalis sublatio obligationis legis,siue relaxatio iuris quo ad omnes subditos, quæ fieri debet quando lex incipit vergere in incommodum Reipublicæ,vel quando impedit maius bonum illius.

1.2.q.88.art. 10.

Ver. 4. DE DIVISIONE LEGIS.

D LEx in tota sui cõmunitate potest diuidi in legẽ diuinã,humanã,& peccati,quæ nõ est propriè lex,sed procedit ex præuaricatione legis:quia ab Apostolo lex peccati nominatur. Ideo hic eã enumerauimus, vt de peccatis ea quæ sunt notatu digna, nostris introductionibus inseramus.

§. 1. DE LEGE DIVINA.

E LEx diuina est dictamen practicæ rationis & gubernationis rerum in Deo, tãquam in principe totius vniuersi. Et quia Deus nihil cõcipit ex tempore,sed habet æternum cõceptum: hinc est quòd sola lex diuina ex parte ipsius Dei dicitur æterna, cum nullus alius legislator fuerit ab æterno: nec ex parte nostra potest dici æterna, cum non fuerimus ab æterno. Hæc lex diuiditur in legem diuinam naturalem,& legem diuinam positiuam,de quibus per ordinem dicendum est.

Lex diuina duplex.

Ver. 1. DE LEGE NATVRALI.

F LEx naturalis nil aliud est quàm participatio legis æternæ in rationali siue intellectuali natura in sua creatione indelebiliter impressa,qua inclinatur ad actus necessarios conducentes in finẽ naturalem,& vocatur Lumen naturale: vnde cùm Psal. dixisset,Sacrificate sacrificiũ iustitiæ, quasi quibusdã quætãtibus quæ sint opera iustitiæ,dicit: Multi dicunt,Quis ostendet nobis bona? Cui quæstioni respõdens,subiungit: Signatum est super nos lumẽ vultus tui Domine,hoc est lumẽ naturalis rationis,qua discernimus quid sit bonũ,& quid malũ. Vnde Gl. super illud Rom.2. Cùm gentes quæ legẽ nõ habent,naturaliter ea quæ legis sunt,faciunt,dicit: Quòd si nõ habent legẽ scriptã,habent tamen legem naturalẽ,qua quiliber intelligit & sibi cõscius est quid sit bonũ, & quid sit malum: & originaliter dicitur synderesis,de qua & de eius actibus & officiis sufficienter dictum est. Hæc lex perfectius impressa fuit in angelis quàm in hominibus, quia circa huiusmodi legem in angelis non cõtingit ignorãtia aut error in vniuersali aut particulari,nec etiam in dæmonibus,qui circa naturalia errare nõ possunt,& per cõsequens neq; malè operari. sistendo in naturalibus: licet dæmones in quolibet actu peccẽt, propter relationem ad malũ finẽ,quẽ sibi præstituerunt: secluſa tamen illa relatione nõ peccarẽt in naturalibus. Et quãuis illa relatio nõ possit ab eis nõ poni: quia tamen illa relatio se habet extrinsecè,ideo dicitur quòd nõ peccãt circa naturalia,intrinsecè. Homines verò possunt errare in particulari agibili contra legẽ naturæ, prout qui mœchatur aut furatur. Et potest aliquis tãtum cõtinuare aliquod peccatũ, quòd nõ videbitur ei peccatũ: vt Iulius Cæsar in lib. de Bello Gallico refert,quòd apud Germanos olim latrocinium nõ reputabatur iniquum. Et quia tẽpore Moysi propter malitiã hominũ & malas consuetudines lex naturæ in particulari erat offuscata: ideo Deus expressit particularia præcepta in duabus tabulis. In prima posuit tria præcepta,quæ disponũt hominẽ in ordine ad Deum. s. Vnum crede Deum, Ne iures vana per ipsum. Sabbata sanctifices. In secunda verò tabula posuit septem præcepta, per quæ homo disponitur in ordine ad proximum. s. de honore parentũ. de homicidio,adulterio,furto,falso testimonio nõ ferendo,& de nõ cõcupiscendo rem,neq; vxorẽ proximi. In angelis autem hæc lex nõ cõtinet tot præcepta: quia nõ congruunt naturæ illorum. Præterea hæc lex in eis nullo modo impeditur, sicut in hominibus qui nõ possunt aliquãdo bene ratiocinari propter indispositionem cerebri. Et sic impediuntur actus huius legis in paruulis ante vsum rationis, quẽ secundũ aliquos habent in fine primi septẽnij: licet secundũ dispositionem cõplexionis, & exercitium siue doctrinã aliquãdo acceleretur,& aliquãdo retardetur: nec est qui certũ ponat præfigere terminũ. Impeditur etiã in ebriis & furiosis. Et quãuis legi naturali aliquid addi possit, & multa per legem diuinam & humanam tãquam vtilia superaddita sint: est tamen immutabilis per modum subtractionis: quia nihil quod est de lege naturæ,potest desinere esse de lege naturæ,saltem quantum ad prima principia,quę nec immutari nec deleri possunt,vt D. Aug. dicit,Lex tua scripta est in cordibus hominum,quã nec vlla delet iniquitas. ¶ Lex naturalis dirigẽs hominem in ordine ad Deum & proximũ,cõtinet seu includit duo genera præceptorum,quæ dicũtur moralia. Quędã sunt præcepta affirmatiua,quædã negatiua. Præcepta affirmatiua explicita sunt tria: duo primæ tabulæ,& primum secundæ. Præcepta negatiua sunt septẽ: vnum in prima tabula, & sex vltima secũdæ tabulæ,dictũ est,explicita: quia cum ad affirmationẽ sequatur negatio oppositi, & ad negationẽ sequatur affirmatio oppositi: sequitur q̃ quodlibet præceptũ affirmatiuum includit negatiuum, & quodlibet negatiuũ includit affirmatiuũ. Præceptũ de credendo includit præceptũ de nõ discredendo,neq; se diuellẽdo à Deo. Præceptũ affirmatiuũ de sanctificatione sabbati,includit præceptum de nõ violãdo sabbatum,& de opere seruili nõ faciendo. Præceptum de honore parẽtum includit præceptum de non inhonorando siue irreuerentiam faciendo. Præceptum negatiuũ de nõ assumẽdo nomen Dei in vanum,includit præceptum de inuocãdo & honorãdo nomen Domini.

Præceptum

1.2.q.94.ar.4 Latrocinium apud Germanos olim quale.

1.2.q.94.ar.5.

In 3. de Confes.

Præcepta affirmatiua & negatiua.

Præceptum de non occidendo includit præceptum de conseruatione vitæ proximi. Præceptum de non mœchando includit præceptum redditionis debiti. Præceptum de non furando includit præceptum restitutionis: præceptum de falso testimonio non ferendo includit præceptum de vero testimonio ferendo,tempore & loco debitis. Præceptum de non cõcupiscendo vxorem proximi includit præceptum de conseruanda honestate vxoris proximi. & præceptum de non cõcupiscendo rem proximi includit præceptum de conseruanda re proximi. Ex quo patet quòd sunt viginti præcepta legis naturalis,quæ tamen reducuntur ad decem notiora,& illa decem sunt conclusiones deductæ ex vno primo principio rationis naturæ, quod fundatur super ratione boni, scilicet, Bonum est faciendum,& malum est vitandum. Et super hoc fundantur omnia præcepta legis naturæ,& illud primum principium pendet & causatur ex habitu synderesis, quæ est lex naturalis, cuius actus est dictamen rationis. ¶ Præceptum affirmatiuum & negatiuum differunt quantum ad obligationem: quia præcepta negatiua obligant ad semper & pro semper, hoc est omni tempore,sic quòd nũquam licet præterire. Sed præcepta affirmatiua obligant quidem ad semper & non pro semper,sed pro tempore & loco, vt præceptum de honore parentum obligat semper, quia semper filius tenetur,& est obligatus honorare patrem,sed non pro semper: quia non quilibet hora,cùm habeat comedere,bibere,& dormire, & dormiendo nullum honorẽ exhibere potest,nec tenetur,cum impossibilium nulla sit obligatio. & sic de aliis præceptis affirmatiuis, non solùm legis naturalis,sed etiam aliarum legum. Præcepta verò negatiua,quia non exigunt actum, imò prohibent,pro omni tempore & hora possunt seruari. Omni enim tempore & hora possum cessare ab homicidio,quandiu sum liber. Ideo obligat ad semper & pro semper. In hoc tamen conueniunt præcepta affirmatiua & negatiua,quòd nunquam licet eis contrauenire, sed cùm affirmatiua non ligent,nisi pro tempore & loco,extra tempus & locum non prætermittuntur, nec omissiuè se habendo eis contrauenitur.

1.2. quæst.92. art. 1. & 4.

A Ver.2. DE LEGE DIVINA POSITIVA.

LEX diuina positiua est dictamen diuinæ rationis practicæ,rationali siue intellectuali naturæ extrinsecè promulgatum ex tempore,& non in sua creatione nec intrinsecè & indelebiliter impressum. Et sic quicquid Deus præcipit vel prohibet fieri ex tempore & pro tempore, pertinet ad legem diuinam positiuam,quę diuiditur in legem veterem & nouam,siue antiquum & nouum testamentum, de quibus Apostol. Galat.4.

Lex diuina positiua quid.

B Ver.3. DE LEGE ANTIQVA.

LEX diuina vetus siue antiqua dicitur illa,quę per Moysem in mõte Sinai fuit data populo Israel,quę dicitur ab Apost. lex factorum, ait enim: Vbi est gloriatio tua? exclusa est per quã legem? factorum? non,sed fidei. Vocat legem factorum,legem Moysi externis propositã & descriptam,per quam exteriora facta hominum ordinãtur: quia per eam præcipitur quid fieri debeat,& prohibetur à quo debeat abstineri. Legem autem fidei vocat legem interius scriptam, per quã nõ solum exteriora facta,sed etiam ipsi motus cordium disponuntur,inter quos primus est motus fidei,de hac inferius amplius dicetur. Legem antiquam aliquando vocat Apostolus pædagogum nostrum,hoc est directorem & custodem cohibentem nos ab illicitis, sicut cohibetur & dirigitur puer,cui propter defectum ætatis non datur hæreditas patris,donec veniat ad perfectã ætatem.

Rom.3

Ver.4. DE OFFICIIS LEGIS ANTIQVAE.

C HVic legi antiquæ Apost. quatuor officia tribuit. ¶ Primum erat dare cognitionem peccati. vnde Rom.3. Per legem enim cognitio peccati. & Rom.7. Peccatum nõ cognoui,nisi per legem: nam concupiscentiã nesciebam esse peccatum,nisi lex diceret,Non cõcupisces. Quæ verba non sunt sic intelligenda,quòd peccatum non possit cognosci absque lege Moysi, quia per rationem naturalem potest cognosci inquantum habet rationem inhonesti contra rationis naturalis dictamen existens. Sed non poterat cognosci peccatum secundum quod importat offensam diuinã, sicut per legem diuinitus datam,per quã manifestatur homini quòd Deo displicent peccata humana,in hoc quòd ea prohibet & mandat puniri. ¶ Secundum officium legis siue potius effectus, qui non ex lege,sed ex malitia hominum contingit,est facere abundare peccata. vnde Rom.5. dicitur: Lex subintrauit vt abundaret delictum. hæc dictio (vt) non tenetur causaliter,sed consecutiuè,quia lege data,abundantia delictorũ subsecuta est occasione accepta. Vnde Rom.7. dicitur, Itaque lex quidem sancta & mandatum sanctum,& iustum,& bonum: quia scilicet peccatum cohibeat,sed occasione accepta peccatum (hoc est fomes peccati, siue appetitus destituus gratia Dei & iustitia originali) per mandatum seduxit me,& occidit me,& operatum est in me omnem cõcupiscentiam. Hoc sequitur est lege data,eò quòd lex Moysi (licet peccatum prohiberet) concupiscentiam tamen non auferebat,nec refrenabat. Cùm enim alicui prohibetur id quod concupiscit,vehementius in concupiscentiam illius exardescit. Sicut & fluuius posito obice,fortiùs impingit & obicem frangit: cuius ratio potest esse duplex,secundum D. Tho. Prima,quia interiores affectiones quando interius retinentur,magis incenduntur: sicut patet in dolore & ira. Si tamen exterius quoquomodo prodeant,eorum virtus diminuitur. Prohibitio autem propter timorẽ pœnæ cogit hominem vt concupiscentiam suam ad exteriora non producat. Et ideo ipsa cõcupisc. entia interius rerenta magis inflãmatur. Secunda ratio est,quia nos apprehendimus ea quæ nõ prohibentur,quasi possibilia fieri à nobis,quandocunque placuerit: & ideo multoties opportunitate existente illud negligimus & vitamus: sed quando aliquid est prohibitũ,apprehenditur vt aliquid

Lex antiqua officia.

Cor nititur in vetitum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

magnum,quod non semper à nobis posit haberi. Et ideo quando opportunitas datur,sine timore pœnæ illud consequi proptiores sumus.& inde est quòd data lege quę concupiscentię vsum prohibebat,& tamen concupiscentiam non mitigabat:cõcupiscentia ipsa magis homines ad peccata ducebat. Vnde dicitur Ezech.5. Ista est Hierusalem,in medio gentiũ posui eam,& in circuitu eius terras,& contempsit iudicia mea,vt plus esset impia quàm gentes. Lex autem noua & fidei, quæ quantum ad principale est gratia Spiritus sancti,per virtutes infusas mitigat concupiscentiam,& frenat inferiores vires. Ideo non dicitur facere abundare delicta. Nec propter hoc sequitur quòd omnis lex humana quæ gratiam non confert,faciat abundare delicta:quod est contra intentionẽ legislatorum,qui ad hoc rendunt,secundum Philosoph.vt ciues faciãt bonos. Quia alia est intentio legis humanæ,alia diuinæ. Lex enim humana refertur ad humanum iudicium,quod est tãtum de exterioribus actibus. Sed lex diuina refertur ad iudicium diuinũ,quod est de interioribus motibus cordis,secundum illud,Homines vident quæ foris patent, sed Deus cor intuetur. Sic igitur lex humana finem suum & intentionem suam consequitur,dum per prohibitionẽ & pœnæ comminationem impedit ne multiplicentur exteriores actus peccati:licet cõcupiscentia interior magis augeatur,quàm lex humana cognoscere,imputare,aut punire non potest. Vnde Iuristæ in l.cogitationis pœnam.ff.de reg.iuris dicunt cogitationis pœnam nemo meretur,scilicet apud homines. Sed quantum ad legem diuinam etiam interiores concupiscentiæ malæ imputantur ad peccatum,quæ abundant lege prohibente & non auferente concupiscentiam. ¶ Tertium officium siue euentus legis Moysi sequens ad secundum,est iram operari. Vnde Rom.4.dicitur,Lex enim iram operatur.quod secundum D.Thom.ibi,nõ est intelligendum ita quòd præcepta legis Moysi præcipiant aliqua quæ faciant obseruantes dignos ira Dei,sed occasionaliter occasione accepta: quia præcipit,& gratiam implendi non præbet,ex quo (vt dictum est) delictum abundat. Ideo lex dicitur operari iram,hoc est vindictam:quia per transgressionem legis facti sunt homines digni ira & vindicta Dei.4.Reg.22.dicitur:Magna ira Domini succensa est contra nos,quia non audierunt patres nostri verba libri huius s.legis. ¶ Quartum officium est agere pædagogum, vt dictum est,s. custodire ab illicitis,& dirigere populum in viam Christi. Vnde Galat.3.postquam dixit, Itaque lex pædagogus noster fuit:addit,in Christo,vt fide iustificemur. Lex antiqua cõtinet tria genera præceptorum: Quædam enim sunt moralia: Quædam cęremonialia: Quędam iudicialia. Hęc tria tangit Apost.Rom.7.cùm dicit,quòd mandatum erat bonum,sanctum,& iustum:in hoc quòd dicit,bonum,hoc est honestum,tãgit moralia:in hoc verò quòd dicit,sanctum,quod idem est quod Deo dicatum,tangit cæremonialia:in hoc autem quòd dicit,iustum,tangit iudicialia.

Lex noua frenat concupiscentiam.

1.Ethic.

1.Reg.26.

Præceptorum tria genera.

Ver.5. DE PRAECEPTIS MORALIBVS.

1.2.q.99.ar.2.

PRæcepta moralia sunt præcepta legis naturæ,quæ sunt de actibus virtutum,circa quæ homo A se exercet,& in eis immorari debet. Ideo vocantur moralia,quia data sunt ad faciendam & conseruandam amicitiam Dei & hominum. Sicut enim intentio legis humanę est,vt faciat amicitiam hominum adinuicẽ:ita intentio legis diuinæ est,vt constituat amicitiam hominis ad Deũ,& hominum adinuicem. Cùm autem similitudo sit causa amoris,secundum illud,Omne animal diligit sibi simile:impossibile est esse amicitiã hominis ad Deum qui est optimus,nisi homines efficiantur boni. vnde dicitur Leuit.19.Sancti eritis,quoniam ego sanctus sum. Bonitas autem hominis est virtus quæ,secundum D.Aug.bonum facit habentem:ideo oportuit quòd in lege antiqua darentur hominibus præcepta de actibus virtutum,quæ dicuntur moralia,ratione iam dicta.

Eccl.13.

Ver.6. DE DIFFERENTIA ET GRADV PRAECEPTORVM MORALIVM.

1.2.q.100.art.11.

PRęcepta moralia differũt à cęremonialibus & iudicialibus:quia cęremonialia & iudicialia ex B institutione extrinseca vim habent:quia ante institutionẽ erant indifferentia. & nõ videbatur differre,vtrũ secundũ ea,vel alio modo fieret. vnde nullũ peccatũ erat ante extrinsecã institutionem ea seruare vel nõ seruare:sed præcepta moralia ex dictamine rationis naturalis procedunt: ideo nõ sunt indifferẽtia,imò efficaciã habent & obligant,etiã si nunquã lege extrinseca statuantur. Horum autẽ præceptorum moralium est triplex gradus: Quędam enim præcepta sunt cõmunissima & adeò manifesta,q; editione aut institutione nõ indigẽt:sicut mandata de dilectione Dei & ꝓximi,& alia huiusmodi quę sunt quasi fines præceptorum: vnde in eis nullus potest errare secundum iudiciũ rationis. Quędã verò sunt præcepta moralia magis determinata, quorũ rationẽ potest quilibet popularis facilè videre: & hęc sunt præcepta decalogi circa quę in paucioribus cõtingit iudiciũ humanũ peruerti & offuscari. Ideo in lege antiqua fuerũt publicata. Quædã autẽ sunt,quorũ ratio siue deductio nõ est adeò cuilibet manifesta,sed solùm sapiẽtibus: & ista sunt præcepta moralia superaddita decalogo,tradita à Deo populo p Moysen & Aarõ,quæ reducũtur ad ea quę sunt manifesta.s.ad præcepta decalogi. Primo præcepto decalogi,ꝓhibetur cultus deorum alienorũ,cui superadditur alia præcepta prohibitiua eorũ quæ ordinãt ad cultũ idolorũ: sicut habetur Deut.18.Nõ inuenietur in te qui lustret filiũ aut filiã,aut sit maleficus,aut incantator, neq; qui pythones cõsulat neq; diuinos:neque quęrat à mortuis veritatẽ. Secũdo præcepto prohibetur periuriũ,superadditur ei prohibitio blasphemię,Leuit.14.& prohibitio falsę doctrinę,Deut.15. Tertio præcepto superadditur omnia cæremonialia. Quarto præcepto superadditur de honoratione senũ,secũdũ illud,Coram cano capite cõsurge,& honora personã senis.& generaliter omnia præcepta inducẽtia ad exhibendũ hõorẽ maioribus. Quinto præcepto quo prohibetur homicidiũ,additur prohibitio odij & cuiuslibet violationis cõtra proximũ,secundũ illud,Nõ stabis

Præceptorum moralium triplex gradus.

1.Leuit.19.

contra sanguinem proximi tui:& etiam prohibitio odij fratris.secundum illud,Ne oderis fratrem tuum in corde tuo. Sexto præcepto quo prohibetur adulterium,superadditur præceptum de prohibitione meretricij,secundum illud,Non erit meretrix neque fornicator de filiis Israel:& prohibitio vitij contra naturam,Cum masculo non commisceberis,& cum omni pecore nõ coibis. Septimò præcepto quo prohibetur furtum, adiungitur præceptum de prohibitione vsuræ faciendæ, secundum illud,Non fœnerabis fratri tuo ad vsuram: & prohibitio fraudis,Non habebis in sacculo diuersa pondera.& vniuersaliter omnia quæ ad prohibitionem calumniæ & rapinę pertinẽt. Octauo præcepto,quo prohibetur falsum testimonũ, additur prohibitio falsi iudicij. Nec in iudicio plurimorũ acquiescas sententiæ,vt à vero deuies:& prohibitio mẽdacij,cùm subditur, Mendaciũ fugies:& prohibitio detractionis,Non eris criminator & susurro in populis. Multa alia adiunguntur,quia per ea omnis mala cõcupiscentia prohibetur. Et sic resoluto:ꝛè apparet quòd omnia præcepta moralia (quæ nil aliud sunt quàm conclusiones ex principiis legis naturæ, siue sint scripta in lege antiqua,siue noua)pendent à decem præceptis decalogi,& ad ea reducũtur. quod est valde notandum,& ad plurimas quæstiones prompta & facilis responsio.

Leuit. 19

Deuter.22

Leuit.18

Deuter. 18 & 35

Exod. 23 Leuitic. 19

Ver.7. DE INDISPENSABILITATE PRAECEPTORVM MORALIVM.

1.2.q.100. artic.8 Prol. 1/8 Circa moralia præcepta an cadat dispensatio.

C PRæcepta moralia,præcipuè decem quæ in decalogo continentur, dicuntur à Psalmographo mandata,quę Deus mãdauit custodiri nimis. Vnde ait:Tu mandasti mãdata tua custodiri nimis,propter indispensabilitatẽ:quia circa ea non cadit licita dispensatio. Cuius quidem ratio est quia tunc in ipsis præceptis cadit,& licitè fieri potest dispensatio, quando occurrit ac superuenit aliquis particularis casus,in quo si verbum legis obseruaretur,cõtrariaretur intentioni legislatoris,sed nullus talis potest occurrere in decem præceptis decalogi, inquantum moralia sunt: igitur,&c. Minor patet: Quia intentio cuiuslibet legislatoris ordinatur primò ad bonũ commune: Secundò ad ordinem iustitiæ & virtutis,secundum quem ordinem bonum cõmune conseruatur, & ad ipsum peruenitur. Ergo si aliqua præcepta dentur,quæ contineant ipsam cõseruationem boni cõmunis,vel ipsum ordinem iustitię & virtutis:huiusmodi præcepta continent veram intẽtionem legislatoris. Et ideo non potest superuenire casus,in quo si seruentur verba legis, contrarietur intentioni legislatoris,& ideo talia sunt indispensabilia, puta si poneretur hoc præceptum in aliqua cõmunitate,quòd nullus destrueret rempublicam,vel nullus proderet ciuitatem hostibus, siue quòd nullus faceret aliquid iniustè vel malè. Ista præcepta essent indispensabilia,quia non potest subesse causa dispensationis. Sed præcepta decalogi sunt huiusmodi:igitur sunt indispensabilia,quantum ad rationem iustitię quam continent:quia præcepta primę tabulę continent ordinẽ ad ipsum bonum cõmune,& finale quod est Deus:& præcepta secundę tabulę continẽt ordinem iustitię inter homines obseruandę,vt nulli fiat indebitum. ¶ Sunt tamen dispensabilia, quantum ad determinationem & applicationem ad singulares actus,vt scilicet hoc sit homicidiũ, vel furtum,vel adulterium,aut non,siue secundum materiam. Hoc quidem est mutabile authoritate diuina,in his s.quę à solo Deo sunt instituta,vt in matrimonio aut aliis huiusmodi. Et ideo vbi Deus præciperet Sorti occidere Platonem,iam non esset homicidium,cùm fiat authoritate publica. Et cùm Deus qui est omnium dominus,mandauit filiis Israel,vt spoliarent Aegyptios, non erat furtum:quia non erat acceptio rei alienę inuito domino. Et cùm præcepit Oseę accipere vxorem fornicariam,vel mulierem adulteram: Oseas ad eam accedens,non est mœchatus neque fornicatus, quia accessit ad eam quę sua erat secundum mandatum diuinũ. Ideo cõmuniter dicitur q; Deus potest mutare materiam præceptorum:sed manente materia non potest dispensare,quia nõ potest negare seipsum,vt habetur 2.Tim.2. Negaret autem seipsum,si ordinem iustitię suę infringeret, cùm ipse sit ipsa iustitia. Ideo in hoc Deus dispensare nõ potest,vt homini liceat inordinatè se habere ad Deum,vel non subiici ordini iustitię eius. In his autem quę cõmissa sunt hominum iniquitati,quantum ad hoc homines gerunt vicẽ Dei. Ideo possunt dispensare in voto & iuramento,pro quanto superueniunt contractui humano,super quo data est potestas hominibus,sed quantum ad alia nõ est data potestas. ¶ Nec obstat quod habetur 1.Mach.2. Et cogitauerunt illa die dicentes,Omnis homo qui venerit ad nos in bello,die Sabbatorũ,pugnemus aduersus eum. Quia illa excogitatio magis fuit interpretatio præcepti quàm dispensatio. Nõ enim intelligitur violare Sabbatũ,qui facit opus quod est necessariũ ad salutem humanam:sicut dominus probat. Inquantum verò hoc præceptum est cęremoniale,prout significabat quietẽ domini in sepulchro,est mutabile,& mutatum fuit tempore Apostolorum,vt patet Apoc.1.Fui in spiritu in Dominica die.

Deus potest mutare materiam præceptorum moralium.

Matth.12

Ver.8. DE PRAECEPTIS CAERIMONIALIBVS.

1.2.q.101. artic.1. Præcepta cæremonialia.

D PRæcepta cęremonialia sunt præcepta determinatiua præceptorũ moralium ordine ad Deũ, quibus ordinatur homo ad cultũ Dei, iuxta illud Exod.18. Esto populo in his quę ad Deum pertinẽt,ostendásque populo cęremonias,ritúmque colendi,hoc est honorandi. Homo autẽ ordinatur in Deum non solùm per actus interiores,qui sunt credere,sperare,& amare, quæ pertinent ad præcepta moralia,sed etiam per exteriora quędam opera,quibus homo Deum honorando, se seruum & subditum eius profitetur,vt oblationes,decimas,hostias,& sacrificia offerendo,& sacramenta suscipiendo. Hęc præcepta cęremonialia dicebantur plerũque iustificationis. Vnde de Zacharia & Elizabeth dicitur,quòd erant ambo iusti,incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini. Iste cultus vocabatur cęremonia,quasi munera, hoc est dona Cereris, quæ dicebatur dea frugũ (vt quidam dicunt) eò quòd primò de frugibus oblationes Deo offerebãtur,

Luc.1

Cæremoniæ nomen vnde.

Universidad de Deusto
Biblioteca

habetur Gen.4.vel (sicut refert Val.Max.) nomen cæremoniæ introductum est ad significandum cultum diuinum apud Latinos,à quodam oppido iuxta Romam,quod Cære vocabatur:eò quòd Roma a Gallis capta,illuc sacra Romanorũ adducta sunt,& reuerentissimè habita. Rectè lutoriè ergo sequitur quòd cęremonialia sunt præcepta quę pertinẽt & ordinant ad cultum Dei.

1.2. quæst.102. *Cæremoniali & moralium differentia. Rom.13*

Ver.9. DE CAVSIS ET RATIONIBVS PRAECEPTORVM CAEREMONIALIVM.

PRæcepta cæremonialia (vt dictum est) distinguuntur à moralibus. Quia moralia cùm ex dictamine rationis procedant,secundum naturã suam habent rationabiles causas & rationes. Cæremonialia autem hoc non habent ex natura sua,cùm sint indifferentia, sed ex vi institutionis & in ordine ad aliud,quia s.sunt à Deo instituta,& quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Ad hoc autem quòd aliqua sint ordinata,duo requiruntur:primò quòd ordinentur ad debitum finẽ,qui est principium totius ordinis in rebus agendis. Ea enim quę eueniunt prẽter intentionem finis, vel quæ serio non fiunt,sed ludo,dicimus esse inordinata. Secundò, requiritur quòd id quod est ad finem, sit proportionatum fini. Ex hoc sequitur quòd ratio eorum quę sunt ad finem,sumitur ex fine: sicut ratio dispositionis serræ sumitur ex sectione,quæ est finis eiusdem. Finis autem præceptorum cæremonialium est duplex s.cultus Dei,& figura Christi:quia ordinabantur ad cultum Dei,& ad figurandum Christum,ac etiam verba prophetarum. Et sic respiciebant præsens tempus,quãtum ad cultum:respiciebant etiam futurum,secundum figuram futurorum, vt D.Hier. dicit. Et ideo causæ & rationes cæremonialium veteris legis dupliciter accipi possunt:vno modo ex parte cultus diuini,qui erat tempore illo obseruandus. Et rationes illæ sunt literales,siue pertineant ad vitandum idololatriæ cultum,siue ad rememorandum aliqua Dei beneficia, siue ad insinuandã excellentiam diuinam,vel etiam ad designandam dispositionẽ mentis,quæ tunc requirebatur in colentibus Deum. Alio modo possunt eorum rationes assignari,secundum quod ordinantur ad figurandum Christum:& sic habent rationes figurales & mysticas,siue accipiatur ex ipso Christo & Ecclesia,quod pertinet ad allegoria,siue ad mores populi Christiani,quod pertinet ad moralitatẽ siue ad statũ futurę gloriæ, prout in eam introducũtur per Christum,quod pertinet ad anagogiã. ¶ Ex his sequitur quòd sacra scriptura habet plures sensus. Vnde D.Greg. Sacra scriptura ipso iocundioris suæ more alias scripturas transcendit:quia vno eodẽmque sermone dum narrat gestum, prodit mysterium: Quia author sacræ scripturæ est Deus,in cuius potestate est,vt non solùm voces ad significandum accõmodet,quod etiam homo facere potest:sed etiam res ipsas in cursu suo ordinet,vt ex eis aliæ significationes & sensus accipi possint. Et ideo cùm in aliis scientiis solę voces significẽt,& in sacra scriptura res ipsæ,est proprium sacræ scripturæ plures sensus habere. D. Hiero. in prologo Biblię loquens de Apocalypsi,dicit:In verbis singulis multiplices latent intelligẽtię. Et Daniel:Pertransibunt plurimi,& multiplex erit scientia. Ad cuius ampliorem intelligentiam notanda sunt,quæ D.Thom.super illud Galat.4. Quæ sunt per allegoriam dicta, dicit.

Super Oseam.

Proprium sacræ scripturæ.

Dan.12

Ver.10. DE SENSIBVS SACRAE SCRIPTVRAE.

2.p. q.1.artic. 9.& 10 Sensus sacræ scripturæ.

SEnsus sacræ scripturæ cõmuniter à doctoribus assignantur quatuor,scilicet literalis,allegoricus,anagogicus,& moralis. Hæc diuisio sumitur ex D.Aug.in 1.super Gen.ad literã,vbi ait:In omnibus libris sanctis oportet cõspicere,quæ ibi æterna intuentur,quæ facta narrãtur,quæ futura prænunciantur,& quæ agenda præcipiuntur. Primum pertinet ad sensum anagogicum,secundum ad historicum & literalem,tertium ad allegoricum,& quartum ad moralem. Sensus literalis qui ab aliis dicitur historicus,est significatio qua voces significant res. Sed quia voces significant aliquid propriè,scilicet illud ad quod sunt impositę ad significandũ,& aliquid metaphoricè & transumptiuè,propter aliquam similitudinẽ proprietatis vel conuenientię : ideo sensus siue significatio significans siue secundum proprietatẽ locutionis,siue secundum metaphoram,in sacris scripturis dicitur literalis. vtroque enim modo scriptura vtitur. Exemplum primi:cùm dicitur,Et Dominus quidem Iesus postquã locutus est eis,assumptus est in cœlum. Exemplum 2.cùm sequitur, Et sedet à dextris Dei:Deus enim non habet dexterã neque sinistrã, cũ non sit corporalis. Sed quia dextra manus est potior:transumptiuè significat potiora bona Dei,in quibus Christus sedet, hoc est requiescit. Et cum sensui literali sacræ scripturę nõ possit subiici falsum,sicut nec fidei, sequitur quòd quãdocunque veritas locutionis non potest saluari secundum propriã significationẽ terminorum,vt in exemplo dato:tunc illa significatio qua voces significãt res,nõ est sensus literalis: sed dicitur sensus literę,& sensus grãmaticalis:qui & si sit cõgruus,tamẽ aliquando est falsus,quando repugnat veritati,sententiæ,vel aliis passibus sacræ scripturæ, aut etiam his quæ per Ecclesiam sunt determinata esse de fide. ¶ Ex his apparet quòd sub sensu literali cõtinetur sensus metaphoricus,qui est circa dictiones:& parabolicus,qui est circa sententias, frequens in sacris literis, quæ sæpe vtuntur metaphoris & parabolis:Christus etiam metaphoris vtebatur,& in parabolis loquebatur ad eos,non tantũ delectandi gratia vt poetę,sed propter vtilitatem vel necessitatem conditionatam,scilicet vt facilius intelligerent & retinerent. Quia cùm omnis nostra cognitio ortũ habeat à sensu,necesse est homini,vt per sensibilia ad intelligibilia ducatur. Vsus est etiã parabolis, vt tolleretur superbiendi occasio,dũ homo difficulter veritatẽ capere potest. Præterea ad excitandum attentionẽ. Ad ea enim quæ sunt difficilia maior requiritur intentio. Insuper ad occultationem sacrorũ mysteriorum ipsis incredulis. Vnde Christus: Vobis datum est nosse regnũ Dei,illis autem qui foris sunt,in parabolis:vt videntes non videant,& audientes nõ intelligant, nequando conuertantur & dimittantur eis peccata, vt prędixerat Esa. Vlterius occultatio parabolarum & figurarum

Sensus literalis.

Marc. vlt.

Sensus literæ.

Mat. 4.

Christus parabolis vsus est.

Matth. 7

Esa. 6

figurarũ etiam vtilis est ad tollendum fastidium,& ad exercitium studiosorum,& euitandum irrisiones infidelium. ideo dicitur,Nolite sanctũ dare canibus. Et ob eam causam omnes formæ sacramentorum (vt D.Dion.ait) nõ fuerunt scriptæ in sacris literis,sed per traditionem Apostol.& maiorum ad nos deuenerunt. D.Diony.monebat Titum,vt sancta ab immundis incõtaminata seruaret. ¶ Parabolæ autẽ non sunt intelligendæ secundum sensum literæ siue grãmaticalem,sed secundum sensum quem author parabolæ intendit. Nec est necesse quo ad omnia secundum rigorem terminorũ similitudinem accipere,vt dicit D.Chrysost.aliàs parabola de filio prodigo veritatem non contineret. D. Aug. dicit,quòd sacra scriptura,quæ vetus testamentum vocatur:quadrifariam traditur,scilicet secundum historiã,secundum etymologiam,secundum analogiam, & secundum allegoriã. Ex quibus tria prima pertinent ad sensum literalem. Historia est (vt idem exponit) cùm simpliciter aliquid proponitur. Etymologia verò,cùm dicti causa assignatur. Sicut cùm Dominus assignauit causam quare Moyses permisit facultatẽ repudiandi vxores,s.propter duritiam cordis ipsorum, Matth.19. Analogia verò est,cùm veritas vnius scripturæ ostenditur veritati alterius nõ repugnare. Sola autẽ allegoria inter illa quatuor pro tribus spiritualibus sensibus ponitur. Et ideo potest formari alia diuisio sensuum bimembris: Sensuum sacrę scripturę,quidam est literalis,quidam spiritualis,vterque subdiuiditur:literalis in quatuor,quia quidam est historicus, alius etymologicus,alius analogicus,alius parabolicus. Spiritualis subdiuiditur in tres, scilicet in allegoricũ, anagogicum,& moralem. ¶ Quantum ad sensum literalem dicit D.Thom. post D.Aug. quòd nõ est inconueniens eandem scripturam seu eandem sententiam scripturæ habere plures sensus literales. Quia sensus literalis est,quem author scripturæ intendit:Sed author scripturę sacræ est Spiritus sanctus,vt habetur 2.Pet.1. Spiritus autem sanctus cum sit Deus,omnia simul suo intellectu cõprehendit:& per consequens in vna scriptura potest simul multa intendere,quæ nos vnico sensu seu sententia non possumus explicare. Et sic erunt plures sensus quo ad obiecta,& quo ad nos qui non possumus plura intelligere. Nec pluralitas horum sensuũ,siue literalium, siue spiritualiũ, facit æquiuocationem aut aliam speciem multiplicitas quæ pariat cõfusionem,fallaciam,aut deceptionem,siue quæ impediat efficaciam ostendendi veritatẽ : Quia sunt subordinati, & vnus ab alio pendet:vt D.Aug.ait contra Vincentium Donatistam. ¶ D.Dion.in Epist.ad Tit.dicit,quòd symbolica theologia (hoc est quæ ex similibus procedit) non est argumentatiua,hoc est non efficaciter concludit. Nec per hoc aliquid authoritatis deperit sacræ scripturæ:quia nihil necessariũ continetur sub aliquo spirituali sensu,quod sacra scriptura alicubi non manifestè tradat per sensum literalem. Ideo spiritualis expositio dicitur habere fulcimentũ ab aliqua literali. Nec obstat quòd Apost.argumẽtatur à sensu allegorico:quia sensus allegoricus est literalis,cùm nitẽdit ab authore scripturæ,prout in loco alleg. D.Pau.qui habebat spiritum authoris scripturę,declarauit, & Christus cùm dixit:Nunquã legistis in scripturis,Lapidem quẽ reprobauerunt ædificantes hic factus est in caput anguli?arguit à sensu allegorico. Et licet omnes sensus sacræ scripturę tam literales quàm spirituales,sint à Deo intenti:nõ tamen æquè principaliter,sicut sensus literalis, super quo (vt dictũ est) fundantur alij. Ideo ordine quodam sunt intẽti. Si inferatur:ergo ex aliis sensibus potest trahi efficax argumentum,ex quo intenti sunt à Deo. Dicendum est hoc locum habere quando sulciuntur ex alio loco scripturæ sensu literali,vel quando coincidunt cum eo, vt in Canticis. Si quæratur,quãdo aliqua scriptura habet plures sensus literales,quis eorum erit principaliter intẽtus? Potest dici quòd vterque,vel quòd ille sensus literalis est principalius intẽtus, qui est de necessarioribus & propinquioribus fini scripturæ,qui est salus animarũ,iuxta illud:Quęcũque scripta sunt,ad nostram doctrinã scripta sunt,vt per patientiam & consolationẽ scripturarum spem habeamus. ¶ Sed difficultas non modica est:Quomodo cognoscemus de aliquo sensu seu expositione scripturæ quòd sit sensus literalis? Quia quilibet dicere poterit expositionẽ suã esse sensum literalem siue germanũ,vt Lutherani & alij hęretici dicũt. Dicendum quòd hoc faciliter cognosci poterit ex cõpatibilitate:Quia cùm sensus literalis sit à Spiritu sancto,qui non est Deus dissensionis aut diuisionis,sed pacis & vnitatis:consequens est quòd si diuersæ expositiones se cõpatiantur adinuicem,possunt dici sensus literales. & talis multitudo expositionũ vtilis est ad exercitium studiosorum. Si verò diuersæ expositiones non se cõpatiantur adinuicem,vel repugnant,aut altera illarum repugnat aliis passibus sacræ scripturæ,vel determinationi Ecclesię,non est sensus literalis siue germanus,sed diabolicus,qui potest refelli ex aliis passibus sacræ scripturæ,& præcipuè per determinationẽ Ecclesiæ catholicæ,quæ errare nõ potest in fide aut bonis moribus, hoc est in iudicio & determinatione fidei & credendorũ,nec etiam in iudicio & determinatione bonorum morũ,cùm regatur à Spiritu sancto,vt dictũ est cùm de fide ageretur. Allegoria (vt ex prædictis patet) dupliciter accipi potest:vno modo cõmuniter pro quolibet mystico seu spirituali sensu aut intellectu scripturæ. Et sic Allegoria est tropus siue modus loquendi,quo aliquid dicitur,& aliud intelligitur. Et dicitur ab Allos,quod est alienũ,& goge,ductio,quasi in alienũ intellectũ ducens. Secũdò specialiter,pro vno tantũ sensu ex tribus sensibus spiritualibus siue mysticis, qui pendent ex sensu literali. Quia (vt dicit Apost.) Omnia in figura contingebant illis,ideo lex vetus erat figura nouæ,& eorum quæ debebant esse in noua. Et secundum D.Dion. Lex noua est figura futuræ gloriæ:& ea quæ gesta sunt à capite & membris eius, sunt exempla eorum quæ nos facere debemus. Quæcunque enim scripta sunt,ad nostram doctrinam scripta sunt. Ea verò quæ nunc fiũt in Ecclesia,sunt repræsentatio præteritorum, & figura eorum quæ erunt vel fient in patria. ¶ Ex

In epistola ad Titum.

In lib. de vit. præcep.

Etymologia quid.

Analogia quid.

12. Con.dist.

Galat. 4 Matth. 21 Psal.117

Rom. 15

Sensus literalis in quo cognoscitur.

Allegoria dupliciter accipitur.

1. Cor. 10 In lib. de cælest. hierar. Rom.15

præmissis faciliter potest haberi definitio omnium sensuum spiritualium. Sensus Allegoricus dicitur, cùm ea quæ sunt veteris legis, significant & applicantur ad ea quæ sunt nouæ legis, scilicet ad Christum & Ecclesiam. Sensus Anagogicus dicitur, cùm ea quæ in Christo, vel quæ per Christum & Ecclesiam militantem, siue per nouam legem facta sunt, significant & applicantur ad ea quæ erunt in patria siue in æterna gloria. Sensus Moralis siue Tropologicus est, cùm ea quæ à Christo vel per Christum facta sunt, significant seu repræsentant & applicantur ad ea quæ nos agere debemus. ¶ Notandũ tamen quod omnes prædicti quatuor sensus in eadem sententia scripturæ inueniri possunt, vt in hac: Fiat lux: si intelligatur de luce corporali, est sensus literalis: si verò de Christo, & exponatur, Fiat lux, hoc est nascatur Christus, qui est lux vera quæ illuminat omnem hominẽ venientem in hunc mundum, est sensus allegoricus: si verò significet lumẽ æternæ gloriæ & lucem inaccessibilem, & exponatur, Fiat lux, hoc est per Christũ introducamur ad cęlestem glotiã, est sensus anagogicus: sed si exponatur, Fiat lux, hoc est per Christũ illuminemur in intellectu, & inflãmemur in affectu & voluntate, est sensus moralis siue tropologicus. Nõ est tamen necesse in omnibus sententiis sacræ scripturæ hos quatuor sensus inueniri, seu omnes sententias secundum quemlibet quatuor sensuũ exponere & interpretari, sed aliquando secundũ vnum tantum, aliquando secundum duos, aliquando secundum tres, & aliquando secundum omnes.

Gen.1 Ioan.1

Quolibeto 7. artic. 15. ad 5.

Cæremoniarũ species.

Ver. 11. DE CÆREMONIIS ANTIQVAE LEGIS.

1. Paral. 29

CÆremoniæ antiquæ legis (vt dictũ est) ordinabãtur in cultum Dei, & ad figurandum Christum: & diuidebantur in quatuor, scilicet sacrificia, sacramenta, sacra, & obseruantias. Sacrificia dicebantur oblationes, quas homo ex rebus sibi à Deo natis, quasi in aliquod sacrũ quod inde fieri debebat, offerebat Deo, tanquã primo principio, recognoscẽdo sic omnia habere ab eo, secundum quod dicit Dauid: Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Ideo in oblatione sacrificiorũ protestabatur homo, quòd Deus esset primũ principiũ creationis omnium rerũ, & vltimus finis earũ, ad quẽ omnia essent referenda. Et sic sacrificiũ dicitur omnis oblatio, quæ offertur Deo in recognitionẽ supremi dominij, vt solutio decimarũ & primitiarũ. ¶ Ex quo patet quòd qui nolunt decimas aut primitias debitas soluere, aut eas defraudant, videtur negare supremũ dominiũ Dei, & omnia procedere ab ipso. ideo caueant ne is contingat sicut Cain. ¶ Sacrificium in lege antiqua erat triplex. scilicet holocaustum, hostia pro peccato, & hostia pacifica.

Sacrificium quid.

Gen.4 Sacrificium triplex.

Holocaustum erat sacrificium quod offerebatur Deo, specialiter ad reuerentiã maiestatis ipsius, & ad amorẽ bonitatis eius: & totum cõburebatur. Ideo dicebatur holocaustũ, quasi totum haustũ & incensum. Et significabat sacrificium Christi, qui totũ se obtulit Deo patri pro nobis. Huic sacrificio succedit in noua lege professio religionis approbatæ, quæ potest dici holocaustũ, quia totus homo offert seipsum Deo, nihil sibi reseruans. *Hostia pro peccato* erat sacrificium quod offerebatur Deo, vt remitteret peccata: & vocabatur sacrificiũ remissionis, & hostia pro peccato. Occidebatur enim animal, & effundebatur sanguis illius coram arca Domini: & vna pars comburebatur, & alia erat sacerdotis. Per huiusmodi sanguinis effusionẽ & occisionẽ protestabantur offerentes, quòd erant digni effundere proprium sanguinẽ, & occidi, sicut animal illud occidebatur. Sic se recognoscentes peccatores, veniã precabantur, quẽadmodum illi qui cum chorda in collo veniam petunt à rege. Cõburebatur vna pars, quia fiebat, in honorẽ Dei: seruabatur alia sacerdotibus, ad significandum quòd expiatio peccatorũ fit à Deo per ministerium sacerdotũ. Hoc sacrificium alio nomine vocabatur *Victima*, quæ etiam aliquando dicitur de holocausto cum determinatione: & significabat etiã sacrificium Christi, qui se obtulit pro nobis hostiam Deo patri, & effudit sanguinẽ pro peccatis nostris. vnde Ephe. 2. Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo patri, in odorem suauitatis. Loco huius sacrificij succedit in noua lege sacramentũ pœnitentiæ, in quo quis effundit sanguinem peccatorũ suorum, cõfitendo: & occiditur, & quasi in partes minutas diuiditur per cõtritionem. ¶ *Hostia pacifica* erat sacrificium quod offerebatur Deo pro gratiarũ actione, vel pro salute & prosperitate offerentium, ex debito beneficij accepti vel accipiendi. Et erat cõmuniter de rebus aridis & odoriferis, & vna pars incendebatur, quia fiebat in honorem Dei: alia pars cedebat in vsum sacerdotũ: & tertia pars in vsum offerentium, ad significandum quòd salus hominis procedit à Deo, mediantibus ministris, & cooperantibus hominibus qui saluantur. Huiusmodi sacrificium figurabat sacrificiũ Christi, qui reddidit Deo gratias pro nobis, & se obtulit in odorem suauitatis. In huius locum succedunt in noua lege orationes, & gratiarum actiones, & omnia quæ ad huiusmodi ordinantur. Horũ sacrificiorũ rationes vide apud D. Tho. De oblatione sacrificiorũ in noua lege, dictũ est suprà c. 5. §. 5. ver. 13. ¶ Sacramẽta in antiqua lege propriè dicebantur signa, quę adhibebantur Dei cultoribus ad quandam consecrationẽ, per quam, scilicet quodam modo deputabantur ad cultum Dei. Et quia diuinus cultus generaliter pertinebat ad totũ populũ (cùm totus populus haberet colere & honorare Deum) specialiter tamen pertinebat ad sacerdotes, & leuitas, qui erãt ministri diuini cultus. Ideo quædam sacramenta pertinebant ad totum populum, quædã verò specialiter ad ministros. Et circa vtrosque tria erant necessaria: Quorũ primum erat institutio in statu colendi Deum: & hęc fiebant per circũcisionẽ, quo ad omnes masculos, sine qua nullus masculus admittebatur ad aliquod legalium: quantum ad sacerdotes autẽ per consecrationem. Secundò requirebatur vsus eorũ quæ pertinebant ad diuinum cultum. & sic quantum ad omnes erat esus Agni paschalis cum certis solennitatibus. Ad hoc sacramentum nullus incircuncisus admittebatur, vt patet Exod. 12. Quo ad

Hostia pro peccato.

Victima.

Hostia pacifica.

2. 2. q. 102. art. 3 c. 5. §. 5. ver. 13.

sacerdotes

sacerdotes verò erat oblatio victimarum & esus panũ propositionis & aliorum, quæ sacerdotum vsibus erant deputata. Tertio requirebatur remotio immundiciarũ. Et sic quantum ad populum erant institutæ quædam purificationes & expiationes à quibusdã immundiciis. Quantũ verò ad sacerdotes & leuitas, institutа erat ablutio manuũ & pedum & rasio pilorũ, horum rationes vide apud D. Thom. ¶ Sacra in antiqua lege dicebantur, aliqua specialiter cũ benedictione & solẽnitate deputata ad cultũ & honorẽ Dei, vt festa Tabernaculorũ, specialia vasa, speciales ministri, & specialis locus. Deut. 12. Ad locũ quem elegerit Dominus Deus vester, venietis, & offeretis holocausta & victimas vestras. Item altare. Exod. 22. Altare de terra facietis mihi. & Exod. 27. Facies altare de lignis sethin. Et Exod. 30. Facies altare ad adolendũ thymiamata. horum rationes vide apud D. Thom. ¶ Obseruantiæ cæremoniales in veteri lege, erant quædam ordinata in singulari conuersatione, quòd scilicet certis vestimentis vterentur, & quòd à certis cibis abstinerent. Leuit. 29. Non induetur vir veste muliebri: & quòd vterentur fimbriis. Et aliqua alia obseruabant circa carnes, semina, animalia mortua vel infirma: quorum rationes explicat D. Thom.

1.2.q.103. art.5. Sacra.

1.2.q.102. art.4.

1.2.q.102. art.6.

Ver. 12. DE PRAECEPTIS IVDICIALIBVS.

A PRæcepta iudicialia veteris legis erant præcepta determinatiua præceptorũ moralium, quibus homo ordinabatur ad alios homines: & reducũtur ad quatuor ordines. Primus ordo continet præcepta pertinentia ad institutionem principũ: Secundus ad conciues adinuicẽ circa emptiones & venditiones, iudicia & pœnas: Tertius ad extraneos, puta de bellis contra hostes, & de susceptione peregrinorũ & alienigenarum: Quartus est de pertinentibus ad domesticã conuersationẽ: sicut de seruis, vxoribus, & filiis. horũ rationes explicat D. Thom. ¶ Ex his patet quòd duplex est differentia inter præcepta moralia ex vna parte, & cæremonialia & iudicialia ex alia. Prima, quia præcepta moralia se habebant vt determinabilia & communia. Cæremonialia verò & iudicialia tanquã determinationes & declarationes moraliũ. Cæremonialia determinãt & declarãt moralia in ordine ad Deũ, & iudicialia in ordine ad proximum. Quæ autẽ & quot sint præcepta iudicialia, & ad quid, & quomodo ordinentur, & rationes illorũ vide apud D. Tho. Secunda differentia est, quia moralia habent vim & efficaciã obligandi, ex sua natura, secluſa quacũque exteriori institutione & ordinatione: Cæremonialia autẽ & iudicialia non habent ex natura sua vim obligandi, sed ex institutione diuina: quiã ante institutionem erant indifferentia, & nõ referebat an sic vel sic coleretur Deus: vel an sic aut sic iudicia procederent. Vnde in lege naturæ aliis sacrificiis voluntariis vtebantur, vt patet de Melchisedech, qui obtulit panẽ & vinũ: erat etiam alia politia ritusque iudicandi. Alia & tertia differentia est quantum ad durationem, de qua dicendum est.

Præceptorum iudicialium ordines.

1.2.q.105. art.4.

1.2.q.104.

Gen.14.

Ver. 13. DE DVRATIONE LEGALIVM.

B CVm præcepta moralia sint legis naturalis, & sequantur naturã: ideo manente natura manẽt. Et quia anima in qua fundantur, est incorruptibilis: ideo semper manent in ea habitualiter, saltẽ in syndęresi, quæ est origo omnium præceptorũ moralium: quãuis aliqua materia siue obiectum circa quod exerceri possunt in via, non maneat eodẽ modo in patria. Cæremonialia autem præcepta & iudicialia nõ sequuntur naturã hominis, cùm nõ fuerint à principio naturæ data: sed sequuntur intentionẽ Dei instituentis. Ideo tantũ debebant durare, quantum Deus intendebat illa duratura. Intendebat autẽ Deus ea in se duratura, donec per Christũ essent impleta. Vnde dicebat, Non veni soluere legẽ aut prophetas, sed adimplere. Et ideo cùm Christus in passione cũcta adimpleſſet, clamauit, Consummatũ est, scilicet antiquum testamentum & eius virtus. Ideo ab eo tempore legalia cessauerunt, & fuerunt mortua. ¶ Nec obstat q̃ Exod. 12. datus fuit cultus sempiternus: & Exod. 28. Lex dicitur legitimum sempiternum: & Baruch 3. Hic est liber mandatorum Dei, & lex quæ est in æternum. Potest enim dici quòd æternum nõ accipitur ibi absolutè, sed pro longissimo tempore, prout Psal. 9. Dominus regnauit in æternum & vltra. vel dicendũ est, secundum D. Thom. quòd Lex vetus dicitur in æternum duratura, quantũ ad moralia quidem simpliciter & absolutè: quantum ad cæremonialia secundũ quid, quantum ad veritatem per eam præfiguratam. ¶ Cæremonialia & iudicialia non fuissent in statu innocentiæ: quia tunc cultus Dei fuisset spiritualis & interior. Verùm post peccatũ Adæ, instinctu quodã diuino, ex quadã priuata lege inducebantur homines ad aliquem certum modũ colendi Deum, qui esset conueniens interiori cultui, & vt congrueret ad significandũ Christi mysteria, quæ figurabantur per alia eorum gesta, secundum illud, Omnia in figũra contingebant illis. Habebant etiã quædam iudicialia, non tamen authoritate legis diuinæ instituta, sed ratione hominum ordinata. Vnde verisimile est Adã (qui diuina scientia prædituſ erat) docuisse filios suos offerre sacrificia ad expiationẽ originalis & aliorum peccatorum, præcipuè Abel, à quo secundum D. Aug. incœpit Ecclesia, quæ signis visibilibus & exterioribus fidem protestatur. Vnde legimus Gene. 4. quòd Abel obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorũ munera Domino: & Cain de fructibus terræ. Noe etiam obtulit holocausta, & Abrahã accepit mandatum circuncisionis, & obtulit holocausta, Gen. 22. Sacerdotium etiã erat ante legem: nam Melchisedech erat sacerdos Dei summi. Et colentes Deum secundum humanã determinationem, dignitatẽ sacerdotalem attribuebãt primogenitis, dicebatúrque benedictio primogenitorũ. Vnde Esau qui hac priuatus est, nõ legitur sacrificia obtulisse. Et ex gestis & factis antiquiorum elici potest, quòd primogenitis hoc cõpetebat, præcipuè ex benedictione, quã Isaac dedit Iacob, quem fecit dominum, & non in temporalibus, cùm Esau plus abundauerit in illis: ergo in spiritualibus: deinde Moyses accepit legem in monte Sinæ, Exod. 19.

Lex vetus.

1.Cor.10.

Ecclesia incœpit ab Abel. Gene.8. Gene.17. Gene.14.

Primogeniti in lege naturæ erant sacerdotes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Ex præmissis patet quòd post peccatum semper fuerunt aliquæ cæremoniæ, & aliqua iudicialia legis. Vnde Christus dicit quòd Circumcisio non erat ex Moyse, sed ex patribus. A Moyse autem lex accepta vsque ad Christum durauit, & virtutem siue efficaciam habuit: non tamen virtutem inhærentem aut efficientem instrumentalem, vt noua lex, sed virtutem obligandi & virtutem Spiritus sancti assistentem ad illorum positionem: adhibita enim circumcisione delebatur peccatum originale. Et si sacerdos in iudicio lepræ erraret & iudicaret leprosum non esse leprosum, miraculosè leprosus mundabatur à lepra, virtute diuina: sicut etiam miraculosè mulieris adulteræ cóputrescebat femur, bibitis aquis, in quibus sacerdos maledicta congesserat, Num.5. ¶In Christi aduentu cessauit virtus legis Moysi, & legalium præceptorum, quod ad obligationẽ, iuxta illud Matth.11. Lex & prophetæ vsque ad Ioannem, qui publicauit virtutem Christi, & ipsum digito ostendit, dicens: Medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. ipse est qui post me venturus est cuius non sum dignus, vt soluam eius corrigiam calceamenti. Alia autem die vidit Ioannes Iesum ad se venientẽ, & ait: Ecce agnus Dei. Ecce qui tollit peccata mundi. Hic est de quo dixi, &c. Hic est qui baptizat in Spiritu Sancto. Cùm igitur translato sacerdotio necesse sit vt legis translatio fiat, sequitur quòd adueniète Christo in hunc mundũ, translatum est sacerdotiũ Aaron, iuxta illud Psal. Tu es sacerdos in æternũ secundum ordinem Melchisedech: & ideo lex Moysi non obligabat sub præcepto eos apud quos facta erat promulgatio Euãgelij & virtutis Christi. Alij autem obligabantur propter ignorantiã publicationis. Sed quia mysteriũ redemptionis humani generis non fuit completum vsque ad passionem & mortem Christi: ideo voluit Christus ad approbationem legis, quòd lex quantum ad virtutem expiatiuam peccatorum, per assistentiã diuinitatis suæ, simul curreret cũ euangelio: sic quòd eo tempore per circumcisionem expiabatur peccatũ originale, & per alias purificationes alia peccata, sicut per baptismum & pœnitentiã. In signum cuius Christus mandauit leproso vt legales obseruaret cæremonias, dicens: Vade, ostende te sacerdoti, & offer munus tuum quod præcepit Moyses: & decem leprosis, Ite & ostendite vos sacerdotibus, Lucæ 17. Et sic lex & euangeliũ, circumcisio & baptismus, purificatio & pœnitentia currebant simul, non tamen æqualiter: quia baptizati non tenebantur circumcidi: nec circũcisi quo ad remissionem peccati originalis, tenebãtur baptizari. Tamen quo ad introitũ regni cœlorum circumcisi quibus facta erat publicatio euangelij, tenebantur baptizari, iuxta illud: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Præterea baptismus maiorem conferebat gratiam quàm circumcisio. Vnde de baptismo & circumcisione potest dici, sicut de Petro & Ioanne dicitur. Currebãt ambo simul, sed Ioannes præcucurrit citius Petro. Ratio autem cessationis prædictæ obligationis est, quia cæremoniæ per quas figurabatur Christus, adueniente Christo debuerunt cessare, & aliæ introduci, quæ conuenirent cultui diuino pro illo tẽpore: quia etiam cæremoniæ legis euẽgelicæ, quæ figurant statũ gloriæ, eo adueniente post diem iudicij cessabunt. ¶Ex prædictis patet quòd lex Moysi habebat duplicem virtutem, scilicet assistentẽ, quam alij vocant expiatiuam: & obligatoriã, quæ cessauit in aduentu Christi: non tamen virtus assistentiæ Spiritus sancti, siue expiatiua. Et ideo adueniente Christo siue per eius aduentum lex Moysi non fuit mortua, sed ante mortem Christi erat viua, valde tamen infirma, & in proximo moritura, iuxta illud: Quod antiquatur & veterascit, prope interitum est: sed quia in Christi morte completum fuit mysterium redemptionis humanæ: vnde & Dominus dixit, Consummatum est: ideo tũc totaliter cessauerunt legalia, & destituta fiunt omni virtute obligandi, & assistentiæ Spiritus sancti: in signum cuius legimus, quòd velum templi scissum est à summo vsque deorsum.

Ioan.7.
Ioan.1.
Hebr.7.
Psal.109.
Ioan.3.
Ioan.20.
Legis Moysi vis ante mortẽ Christi.
Hebr.8.
Ioan.19.
Matth.27.

Ver. 14. DE MORTE ET MORTIFICATIONE LEGALIVM.

2.2.q.103. art.4.

COntrouersia magna fuit inter D. Hieron. & Aug. an statim post mortẽ Christi legalia fuerint A mortifera, sic quòd seruãtes illa peccarent mortaliter. Hiero. enim duo tantũ distinguit tempora, vnum ante passionẽ Christi, in quo dicebat legalia esse viua: aliud post passionẽ Christi, in quo dicebat esse non solùm mortua, hoc est non habere virtutẽ obligandi, sed etiam mortifera: ita quòd peccabant mortaliter, qui obseruabant ea, nisi excusarentur propter ignorantiã. Vnde dicebat ꝙ Apostoli qui sciebant illa esse mortua, nunquã verè obseruauerunt legalia post Christi passionem, sed solùm quadam pia simulatione, ne scandalizarent Iudæos. D. verò Aug. distinguit tria tempora: vnũ ante Christi passionẽ, in quo legalia non erãt mortifera nec mortua, sed viua: Aliud post passionem Christi vsque ad sufficientẽ promulgationem euangelij, in quo quidem tempore fuerunt mortua, non tamẽ mortifera: & Iudæi ad fidem conuersi, poterãt ea licitè & absque peccato obseruare, ad ostendendum legem Moysi fuisse bonam, & à Deo datam, contra Manichæos, & ad sepeliendam synagogam cum honore, dummodo non ponerent spem in eis, hoc est dummodo non crederent ea esse necessaria ad salutem, siue quòd sine eis nõ possent saluari: Quia hoc derogaret gratiæ Christi. & sequeretur quòd Christus gratis mortuus esset, cuius oppositum D. Pau. cõcludit. ¶Ex præmissis apparet quare gentiles conuersi ad fidem Christi, non poterãt ritus suos & cæremonias obseruare, sicut Iudæi ad eandẽ fidem cõuersi. Quia ritus gentilitatis erat omnino illicitus, & semper à Deo reprobatus. Ritus autem Iudæorũ siue lex Moysi à Deo processerat, & cessabat: non quia in se malus, sed quia per passionẽ & mortẽ Christi impletus. Et ob eam causam Deus voluit obseruari, & Apostoli hoc scientes, non tamen spem ponentes, seruauerunt. ¶In hac ergo quæstione D. Hieron. & Aug. discordant in quatuor. Primo tempore: quia Hieron. solùm ponit duo tempora, August. tria. Secundo, in obseruatione legalium, quantum ad Apostolos,

Discordia D. Hier. & Aug. in 4.

los, Hierony. dicit quòd Apostoli nunquam seruauerunt legalia, cùm scirent ea esse mortua, sed simulauerunt se seruare, vt euitarẽt scandalum fidelium qui ex circumcisione erant. Aug. autẽ dicit quòd Apostoli seruauerũt legalia intendẽtes, non tamen in eis spem ponẽtes. Tertio, quia D. Hierony. dicit Petrũ in simulatione nõ peccasse, sed ex charitate hoc fecisse. Aug. verò dicit quòd peccauit. Quartò, quia D. Hierony. dicit quòd Paulus non verè reprehendit Petrũ, sed simulatoriè: sicut Petrus simulatoriè seruabat legalia: facientes hoc quasi ex condicto siue conuentione, vt vtrisque fidelibus sibi subditis prouideret, & caueret, Petrus Iudæis, & Paulus Gẽtilibus. ¶ Rationes D. Aug. habentur in epist. eiusdẽ ad Hiero. quæ inseritur in secunda parte epist. D. Hiero. tract. 2. epist. 28. Et inter rationes eius potissima est, quia nephariũ est dicere in scripturis sanctis esse officiosa mendacia: quia vno admisso, nil maneret authoritatis sacræ scripturæ: quia statim probato vno passu, qui aliter sapit, dicet esse officiosum mendaciũ, vt in alio passu. Quod autẽ D. Paulus non fuerit mentitus, ipse testatur dicẽs: Quæ autẽ scribo vobis, corã Deo quia non mẽtior. Sed si Petrus nõ peccasset, Paulus mẽtitus fuisset dicendo, ꝙ reprehẽsibilis erat, & quòd nõ rectè ambularet ad veritatẽ euangelij: quæ sunt verba grauia & poderanda. Petrũ reprehensibilẽ dicebat, eò quod à Deo accepisset nil cõmune & immundũ quod Deus sanctificasset, & quòd sententialiter & diffinitiuè pronũciasset legalia nõ esse seruãda: & nihilominus ea tam diligenter obseruabat, ita vt simulationi eius cõsenserint cæteri Iudæi, vt & Barnabas duceretur ab eis in illã simulationem: & sic formari potest argumentũ: Vel Petrus peccauit, vel non: si primũ, ergo legalia nõ erant seruanda: si secundũ, ergo mẽtitus est Paulus, dicens ꝙ reprehensibilis erat, & nõ rectè ambularet ad veritatem Euãgelij. Præterea si Petrus nõ peccasset, Paulus temerarius fuisset, principem & caput Apost. superiorem suum, adeò procaciter redarguẽdo. ¶ Rationes & solutiones D. Hieron. habentur eadem parte & tract. epist. 30. in qua dicit se in expositione epistõ. ad Gala. vt à principio protestatus fuit, secutũ fuisse opinionem & sententiam septem virorũ illustrium, s. Origenis, Dydimi videntis sui, Appollinaris Laodicen. Alexandri, Eusebij Emissẽi, & Theodori Heracleris. Dicit pariter se motum ad hanc sententiã, vt responderet Porphyrio blasphemãti, qui D. Pauli arguit procacitatem, quòd principem Apostol. ausus est reprehendere & arguere in faciem, hac ratione constringere quòd male fecerit, & ipse in eodem errore fuerit: & vt Apostolo. prudentiam demonstraret, & blasphemantis Porphyrij impudentiam coerceret, qui D. Petrũ & Paulum puerili dicit inter se certamine nimios exarsisse. Paulum in inuidiam virtutũ Petri, & ea scripsisse iactanter, quæ nõ fecerat: vel si fecerat, procacier fecerat. Nã ipse Paulus circumcidit discipulum suum Timotheũ ex patre Gentili & matre Iudæa, propter Iudæos qui ibi erant, vt vitaret in eis scandalũ. Et ob eam causam post reprehensionẽ Petri persoluit votum, & obtulit sacrificium secundum ritũ legis Moysi. Si hoc ei licuit, quare non licuit Petro se subtrahere ad tẽpus, & cum Iudæis legalia seruare: Cùm ergo ipse propter eandẽ causam legalia seruauerit, quare nõ verebatur Apost. principi in faciem insurgere & resistere, & ita procaciter ei loqui? ¶D. Tho. dicit opinionem & sententiam D. Aug. veriorem esse, & magis dictis scripturæ ac Apostoli concordantem. Et ad authores quos secutus est D. Hieron. dicit quatuor eorum fuisse hæreticos: & pro tribus aliis D. Aug. habet alios tres, scilicet Ambro. Cypr. & ipsum D. Paulũ, qui manifestè dicit quòd Petrus reprehensibilis erat: quod non esset, nisi saltem venialiter peccasset: quæ culpa non erat incompossibilis Apostolis confirmatis in gratia, secundum illud, Si dixerimus, &c. Dicit autem D. Tho. Petrũ peccasse, non quia seruauit legalia, quæ & ipse Paulus seruauit: sed peccauit in hoc quòd circa legalium obseruantiam Petrus nimiã & incautam diligentiã obseruauit: & ex hac obseruatione alij inducebantur ad obseruandũ legalia. Et sic quodam modo cogebat eos iudaizare, non verbo, sed facto, & sinæ conuersationis exemplo, quod est validius verbo, vt Leo papa dicit. Nec simile erat de circumcisione Timothei, & obseruatione voti seu purificatione: quia qui aderant fuerunt ædificati, & nullus scandalizatus. In facto autẽ Petri alij fuerunt scandalizati & inducti ad talem simulationem. Restitit autem & reprehendit eum in faciem: non quia par aut superior esset Petro: licet enim Paulus par esset Petro in executione authoritatis: non tamen in authoritate regiminis, cùm dictum fuerit Petro & non Paulo, Pasce oues meas, reprehendit ergo eum vt fratrem, ad dandum exemplum zeli & libertatis subditis, vt non vereantur prælatos corrigere præsertim cùm crimen est publicum, & vergit in periculum multitudinis, iuxta illud, Ne reuerearis proximum in casu suo, nec retineas verbum (scilicet correctionis) & Apost. Peccantem coram omnibus argue: Nec Petrus conquestus est, vt daret exemplum humilitatis prælatis, vt non dedignentur à minoribus & subditis corrigi. ¶ Opinio D. Aug. de distinct. trium temporum fuit approbata in concilio generali Florentino, sub Eugenio quarto celebrato. ¶ Vnica difficultas remanet, quo tempore facta fuit sufficiens promulgatio, vt ab eo tempore fuerint mortifera, & non ante. Non inuenio aliquem qui certũ terminum præfixerit. Certum est tamen quòd non eadem hora aut anno sufficiens promulgatio euãgelij vbique facta fuit: verisimile enim est ꝙ primò in Iudæa, deinde in Samaria & consequenter post diuisionem Apostolorũ, qui peragrarunt vniuersum orbẽ, saltem vbi Iudæi dispersi fuerãt, hoc est in omni natione, quæ sub cælo nota erat. Et sic statim post mortem Apost. fuit facta sufficiens promulgatio, quantũ ad cessationem legaliũ: eò quòd ex omni natione fuerunt in Hierusalem in die Pẽtecostes, & Apostoli vel discipuli per se vel per alios omnes Iudæos instruxerũt. Vnde Act. 1. dicitur: Eritis mihi testes in Hierusalẽ, & in Iudæa, & in omni Samaria, & vsque ad vltimũ finẽ terræ, vbi scilicet erant Iudæi qui obser-

Rationes D. Aug. Nephas esse in sacris mendacia reperiri.
Gala. 1.
Galat. 2.
Rationes D. Hiero.
Act. 10.
Act. 5.
Act. 16.
Act. 21.
Super epist. ad Gala. 2.
Opinio D. Aug. vera.
1. Ioan. 1.
Cur Petrus peccauerit.
Iob. 21.
Eccle. 4.
1. Tim. 5.
Approbatio opi. d. Aug.
Act. 2.

Universidad de Salamanca Biblioteca

uabant legalia. Quia plena & cõpleta publicatio euãgelij non fuit facta, licet rumor fuerit habitus in omni terra cognita, iuxta illud: In omne terrã exiuit sonus eorũ, & in fines orbis terræ verba eorũ. Mar. vlt. At illi profecti prædicauerunt, vbique Domino cooperãte, & sermonẽ confirmãte, sequentibus signis. Veruntamen ante diem iudicij non erit perfecta promulgatio euangelij. Quia videmus nouas insulas reperiri: & Christus ait, Prædicabitur hoc euangelium regni in vniuerso orbe in testimoniũ omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio. Et sic Psalm. In omnẽ terram exiuit sonus eorum, ponit præteritum pro futuro propter certitudinẽ prophetiæ. Nec intelligitur de duodecim Apostolis, sed de successoribus eorum: de his amplius. §. seq. versic. 2.

Psal.18.

Matth.24.

Ver. 15. DE REINSTITVTIONE LEGALIVM.

Ad Hebr. 8. 13.

EVacuatio præceptorũ cæremonialium & iudicialiũ in ipsa morte Christi facta fuit: differenter tamen: quia cæremonialia post mortẽ Christi &: sufficientẽ promulgationẽ sunt mortifera: sic quòd nullo modo possunt nunc absque peccato obseruari, nec ad synagogã sepelendã, quia iam à longo tempore sepulta est: quãuis propter sanitatem vel aliam naturalem necessitatem, circuncisio & alia cæremonialia possint licitè seruari, non ponendo spem: non possunt tamen aliqua lege ordinari vt seruẽtur. Iudicialia autẽ sunt euacuata, quia mortua: nõ tamẽ sunt mortifera, quia si princeps ordinaret in regno suo illa iudicialia obseruari, nõ peccaret: nec etiã peccarẽt obseruantes, nisi fortè obseruarent vel obseruari mãdarentur, tanquã habentia vim obligãdi ex veteris legis institutione. Talis enim obseruandi ratio siue intentio esset mortifera. ratio diuersitatis hæc est. Quia cæremonialia sunt primò & per se figuralia, & principaliter instituta ad significandum Christi mysteria, vt futura. Et ideo obseruatio eorũ præiudicat veritati fidei, secundũ quã confitemur illa mysteria iam esse cõpleta. Præcepta autem iudicialia nõ sunt instituta ad figurandũ primo & per se, sed ad disponendũ statum illius populi, qui ordinabatur ad Christũ, & status populi Iudaici repræsentabat statũ populi Christiani, ideo ex cõsequenti erant figuratiua, sed nõ principaliter. Et ideo mutato statu illius populi, Christo iã veniente, iudicialia præcepta obligationẽ amiserunt, lex enim fuit pædagogus ducẽs ad Christũ. Quia tamẽ huiusmodi iudicialia præcepta non ordinabãtur ad aliquid figurandũ, sed ad aliquid faciendũ: ipsa eorum obseruatio non præiudicat veritati fidei, sed intentio obseruãdi tanquã ex obligatione legis: quia per hoc haberetur q̃ status prioris populi adhuc duraret. Nec obstat quod dicitur: Visum est spiritui sancto & nobis, nil vltrà imponere oneris, quàm hæc necessaria: vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorũ, & sanguine, & suffocato, & fornicatione. Quorũ aliqua pertinẽt ad cæremonialia siue ad obseruantias, scilicet abstinere à sanguine & suffocato. Quia Apostoli nõ prohibuerũt hæc, ad obseruandum cæremonias legis, sed ad hoc quòd posset coalescere vnio Iudæorũ & Gentilium simul cohabitãtium. Iudæis enim propter antiquã cõsuetudinem sanguis & suffocatũ erant abominalia, & comestio immolatorũ simulachris poterat Iudæis generare suspicionẽ redditus ad idololatriã: & ideo ista fuerunt prohibita pro tẽpore illo, in quo de nouo oportebat conuenire in vnũ Gentiles & Iudæos. Procedẽte autem tẽpore, cessante causa cessare debebat effectus. Manifestata euangelicæ doctrinæ veritate, in qua Dominus docet quòd nihil quod intrat in os, coinquinat hominẽ, & quòd nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Fornicatio autem prohibetur specialiter propter gentiles, quia non reputabant eam esse peccatum.

Gal.3.

Act.15.

Mat.15.

1.Timo.4.

§. 2. DE LEGE NOVA ET EVANGELICA.

Testamentum quid.

D.Thom.ad Gala.4.

LEx noua siue euangelica dicitur Euangeliũ & Nouum Testamentũ. Ad cuius euidentiã supponẽdum est quid sit & vnde dicatur Testamentũ & Euangeliũ. Testamentũ idem est quod pactum siue fœdus eorũ quæ restibus probantur & cõfirmantur. vnde in sacra scriptura loco testamenti ponitur fœdus vel pactũ. Vbicunque autẽ interuenit pactũ, fit aliqua promissio. Et ideo secundum diuersitatẽ promissionum est diuersitas testamentorũ. Duæ autẽ hæreditates sunt nobis promissæ à Deo, scilicet terrestris & cælestis. Ideo sunt duo testamenta Dei. Primò in lege veteri fuerunt promissa bona tẽporalia, Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Eã ob causam promissio bonorum terrenorũ, quæ antiquior est, quia primò facta, dicitur primum & antiquum testamentum. in lege autẽ noua siue euangelica, quę posterius fuit data, promittuntur spiritualia, scilicet regnum cælorum. Et ideo promissio spiritualium, quæ secundò & posterius fuit facta, dicitur secundum & nouum testamẽtum & euangelium, quod secundũ Athan. in homilia Ascensionis, interpretatur bona annũciatio. Dicitur enim ab eu quod interpretatur bonũ, & aggelos quod interpretatur nuncius. Vnde & aggelo, hoc est nũcio, & angelus nuncius. Et quia Christus venit ad nunciandũ bona, dicitur magni consilij Angelus. ¶ Euangeliũ ergo est bona annunciatio. Et quãuis quælibet bona annunciatio etiã terrenorũ possit dici euangelium, largè sumendo hoc nomen Euãgelium: propriè tamen accipiendo Euangeliũ, sola annunciatio æternorum & spiritualium bonorum Euangelium nuncupatur. Vnde Euseb. dicit: Euangeliũ est bona annunciatio æternorum & incorruptibiliũ bonorum, quæ maxima sunt, Vt puta gratiæ & gloriæ, remissionis peccatorũ, & annunciatio eorum quæ ad gratiã & gloriã pertinent, scilicet mediorum per quæ gratia Dei habetur, & ea per quæ ad gloriam peruenitur, quæ sunt sacramẽta & virtutes, quibus tolluntur impedimenta, hoc est peccata. Hoc euangelium siue bona annunciatio interius fuit facta Adæ post expulsionem à paradiso terrestri. Nam eduxit eum dominus à delicto suo: & ipse eductus filios suos sacrificare, & per ipsa sacrificia Christi sacrificium præfigurantia, iram Dei placare, & gratiam & tandem gloriam consequi docuit. Hæc bona annunciatio expressius & exterius

Esa.1.

Matth.4. Mar.vlt.

Euangelium quid.

In lib.de præ. euang.

Ecclo.10.

Gene.11.

& exterius facta fuit Abrahæ, cùm ei dictum fuit, in te benedicentur omnes cognationes terræ. In te, hoc est in semine tuo, omnes gentes terræ. Non dicit in seminibus, sed in semine tuo, hoc est in Christo, qui quanuis non venerit per viam seminalem, cùm conceptus sit ex Spiritu sancto, & natus ex Maria virgine: est tamen ex substantia D. Virginis, quæ fuit ex semine Abrahæ per radicem Iesse. ¶ Et quia omnes scripturæ antiqui testamenti, siue sint historiales, siue doctrinales, siue propheticæ, ordinabantur ad hanc bonam annunciationem, salutem, & benedictionẽ per Christum consequendam: hinc est quòd omnes scripturæ à Deo reuelatæ, siue libri antiqui testamenti possunt euangeliũ nuncupari. Nec inconuenit dicere, secũdum D. Tho. quòd patres antiqui, qui gratiam Dei habebant, & ei amore regni cælestis seruiebant, pertinerent ad nouum testamẽtum, siue ad legem euangelicam, quæ pro principali importat gratiam Spiritus sancti: quemadmodum qui nunc sunt baptizati, & seruiunt Deo solùm propter amorem terrenorũ, & metum pœnarum, pertinent ad antiquum testamentũ. De hac bona annũciatione habetur Esa. 52. Propter hoc sciet populus meus nomen in die illa: quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum. Quàm pulchri super montes pedes annunciãtis & prædicantis salutẽ, dicẽtis: Sion regnabit Deus tuus, &c. & Naum 1. Ecce super montes pedes annunciantis & euangelizantis pacem. & Apost. referens dicit. Quàm speciosi pedes euangelizantium pacem, & euangelizantium bona, scilicet spiritualia, quæ verè & absolutè bona sunt, & non corporalia aut terrena, quæ sunt caduca & transitoria. ¶ De hac etiam annunciatione per Christũ facienda prophetauit Esa. dicens, Spiritus Domini super me, eò quòd vnxerit me. Ad euangelizandũ mansuetis misit me, vt mederer contritis corde, & prædicarẽ captiuis indulgentiam, & clausis apertionem, vt prædicarem annum placabilem Domino, & diem retributionis Deo nostro, vt consolarer omnes lugentes. Hanc prophetiam dixit Christus in se fuisse impletã. Ipse enim est, qui principalius & clarius annũciauit regnum cælorum, & qui familiarius docuit viam & modum perueniẽdi ad regnum, & docuit remouere impedimẽta. hinc est quòd quatuor libri à D. Matthæo, Marco, Luca, & Ioãne cõscripti, in quibus verba & facta Christi benedictionẽ gratiæ & gloriæ cõtinentia, scripta sunt, specialius Euangeliũ nuncupantur. ¶ Et quia non omnia quæ Christus dixit & fecit, scripta sunt, vt expressè testatur D. Ioãnes dicẽs: Sunt autem & alia multa quæ fecit: quæ si scriberẽtur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos qui scribẽdi sunt libros. & Act. 1. Quibus (scilicet Apostolis & discipulis suis) post passionem suã exhibuit seipsum viuum, in multis argumentis, per dies quadraginta apparẽs eis, & loquens de regno Dei, hoc est de gubernatione Ecclesiæ. Ea autẽ non apparent in euãgelio scripta, neque etiam ea quæ dicebat eos ante passionẽ non posse portare: hæc autem in parte suppleuerũt D. Paulus, Iacob. Petrus, Iudas, & Ioannes in Epist. & Apoc. & Lucas in Actibus Apost. Et quædam in euangeliis scripta declarauerunt. ideo eorũ libri, & per eos scripta ad eundem finẽ. i. benedictionem ordinata & annũciata, possunt Euangeliũ nuncupari. ¶ Verùm quia nec omnia quæ Christus & Apostoli prædicauerũt, & quæ circa regimen Ecclesiæ, & sacramentorũ administrationẽ, & sanctarũ cæremoniarũ obseruationẽ ordinauerunt & disposuerũt, sunt scripta, vt videri potest ex dictis Apost. dicentis, Cætera cùm venero disponã. Illorũ dispositiones in epistolis non reperiũtur scriptæ. & alibi, Itaque fratres state, & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonẽ, siue per epistolã nostrã. Sermones autẽ illi non reperiuntur scripti, sed peruenerunt ad nos per Apostol. traditiones familiares suis successoribus factas, & per eorũ successores gradatim vsq; ad nos: vt sunt formæ sacramentorũ, & solennitates eorũ, quas Apostoli propter irrisionẽ infidelium voluerunt esse occultas: vt D. Dionys. D. Pauli discipulus, in fine lib. Ecclesiasticæ Hierarc. scripsit, huius generis sunt exorcismi qui fiũt ante baptismũ: Exequiæ & sepulturæ defunctorũ, signũ crucis, benedictiones nuptiarũ, cõsecrationes ecclesiarũ, olei sancti, ac chrismatis, orationes pro defunctis, quadragesimale ieiuniũ, vsus candelarũ, venerationes imaginum, & inuocationes Sanctorum, ac alia huiusmodi, quæ in vniuersa Ecclesia ab Apost. temporibus fuerunt obseruata. Ideo illis, teste D. Paulo, tãquã epistolis suis credẽda sunt & tenẽda, posúntq; Euãgeliũ nũcupari. Vnde D. Aug. & habetur in c. ecclesiasticarũ, & c. in his. 11. dist. In his rebus in quibus nil certi statuit diuina scriptura, mos populi, mos Dei, & institutа maiorũ pro lege tenẽda sunt: & sicut præuaricatores diuinarũ legum, ita contẽptores Ecclesiasticarum consuetudinũ coercendi sunt. ¶ Et quia (vt D. Petrus ait) D. Paul. scripsit quædã difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles depranant, sicut & cæteras scripturas, ad suã ipsorum perditionẽ: sequitur quòd vbi aliquod dubiũ circa scripturas insurgit, standũ est determinationi Ecclesiæ in vniuersali cõcilio cõgregatæ, in quo confertur euangeliũ, sicut Apost. dicit se contulisse euangeliũ. & Act. 15. in primo concilio Apostol. super cessatione legalium, Apostoli & seniores cõuenerunt, ac Spiritu sancto assistente, (imò etiam Christo, vt promisit, dicens: Vbi fuerint duo aut tres cõgregati in nomine meo, in medio eorum sum) determinauerunt & dixerunt: Visum est Spiritui sancto & nobis, &c. Eadem ratione cùm Christus nõ solùm Apostolis & discipulis, sed etiam eorũ successoribus & Ecclesiæ Spiritus sancti & suã promiserit assistentiã, determinationes conciliorũ vniuersalium siue Ecclesię catholicæ & vniuersalis debitè congregatæ, in his quæ sunt fidei & bonorũ morum, possunt Euangelia nominati, & eis tanquã Euangelio est credendum. Vnde D. Greg. & habetur in c. Sicut 15. dist. dicit, Sicut Euãgelij quatuor libros, sic & quatuor cõcilia venerari me fateor. & eadem ratione alia, cùm omnia dirigantur à Spiritu sancto. & libris in biblia contentis credimus propter Ecclesiæ determinationem, iuxta regulam Topi. Propter vnumquodque tale, & illud magis. Sicut pater diligens

Gene.22.

Super Epist. ad Gal.4.

Rom.10.

Esa.61.

Luc.4.

Ioan.vlt.

Ioan.16.

1.Cor.11. 2.Thess.2.

Ad Cæsalanum.

2.Pet.3.

Galat.2.

Matth.18.

Determinationes cõciliorum possunt dici euangelium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

diligens pædagogum propter filium, magis censetur diligere filium: sic quia credimus euangelio propter authoritatem Eccl.siæ, vt D.Aug.dicit, Euangelio nõ crederem, nisi Ecclesiæ authoritas me cõpelleret: Sequitur quòd magis est credendum Ecclesiæ, quam nos debere audire Christus præcepit, dicens, Si Ecclesiã non audierit, sic tibi sicut Ethnicus & publicanus: aliàs essemus sicut paruuli, fluctuãtes omni vento doctrinæ, propter quod Apost.dicit, Et ipse dedit quosdã quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò euangelistas, & doctores, ad consummationem Sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, hoc est Ecclesiæ, donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei, in virũ perfectum, in mensurã ætatis plenitudinis Christi: vtiã non simus paruuli, fluctuãtes, & circunferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominũ, in astutia ad circunuentionem erroris. Quis enim dixit quatuor libros euãgelij nil nisi verba & facta Christi veraciter cõtinentes, à D.Matth. Marco, Luca, & Ioãne esse cõscriptos? Nemo nostrũ vidit, neq; probari potest nisi Ecclesiæ authoritate. Idẽ de Epistolis D.Pauli, Iacobi, Petri, Iudę: ac de libro Act. Aposto. & Apoc. fateri oportet. Titulus enim nõ sufficit, cùm multis sanctis viris adscripti sint libri, quos nũquàm scripserũt. Nunc nõ credimus Euãgelio Petri, & Euãgelio Nicodemi nomine cõscripto & intitulato, aut libro intitulato, Reuelationes Pauli, sicut aliis libris quos memorauimus, nõ ob aliam causam, nisi quia primi authoritate Ecclesiæ recepti & approbati sunt, posteriores autem nõ. ¶ Sed difficultas est quæ sit Ecclesia catholica: Dicendũ quòd Ecclesiæ catholicæ Petrum fuisse caput manifestè constat ex Ioan.21. ca. verba Christi referente, Simon Ioanis diligis me plus his? bis dixit, Pasce agnos: postremò, Pasce oues. & Act.15. vbi in Apostol. iam dicto concilio verba Petri referuntur, Viri fratres, vos scitis quoniã ab antiquis diebus in nobis elegit Deus per os meũ audire gentes verbum euangelij, & credere. & in concilio Ecclesiæ ipsum non posse errare liquidò constat ex 22.ca. Lucæ, vbi Christus profitetur & asserit se pro eo orasse ne deficeret fides eius, hoc est Ecclesiæ sibi commissæ: quanuis enim alij Apostoli in propria persona fuerint cõfirmati in die Pentecostes, iuxta prophetiam Dauid, Ego confirmaui columnas eius. Sedes tamen aliorum Apost. non leguntur cõfirmatæ, sed solius Petri sedes, non propriæ personæ quæ defecit, sed Ecclesiæ sibi cõmissæ. & sic sedes eius concilio vniuersalis Ecclesiæ fulta, fuit confirmata. Et licet D.Petrus Antiochiæ primò sederit: Antiochia tamen non dicitur sedes Petri, sed Romana. Quia (vt habetur in rub. de translatione episc.) Sedes episcopi non dicitur in qua primò sedit, sed in qua vltimò resedit. Cõpertum est sæpe alias particulares Ecclesias in his quæ fidei sunt, errasse: Ecclesia autem Romana concilio debitè congregato & saluis solennitatibus nunquàm errauit: quanuis particulares personæ ad eam pertinentes plurimum errauerint. Nec inuenietur aliqua particularis Ecclesia libros in biblia contentos approbasse & authorisasse, sed solùm Romana (vt ex registris patet.) cuius pontifex, successor D.Petri & Christi vicarius in pluribus conciliis generalibus est nuncupatus. De his amplius cum de primatu D.Petri agetur. Et sic resolutorie habetur quòd Ecclesia Romana est catholica. Et qui non subest Ecclesiæ Romanæ, non est catholicus. ¶ Ex præmissis apparet quomodo hæreticũ est dicere nil esse credendum, nisi quod expressum & specialiter ac distinctè scriptum est in Euangelio aut sacris literis. Nã nemo, nisi planè infidelis, negare potest credendũ esse Christo in omnibus quæ dixit, cùm sit ipsa veritas per essentiam, & vt dicit Apost. Fidelis est, & seipsum negare non potest. & alibi, Qui nõ mentitur Deus, qui dixit, Ipsum audite, absolutè, hoc est in omnibus credite & obedite. Atqui probatum est non omnia quæ ipse dixit scripta fuisse, sed nonnulla per Apost. traditiones & inuiolatam vniuersalis Ecclesiæ cõsuetudinem sunt recepta, alia in conciliis generalibus Spiritu sancto & ipso Christo suggerentibus, ad memoriã sunt reuocata, & tandem conscripta: igitur illis credendum est. Nec tamen ex hoc sequitur Christi testamentũ esse mancum & incompletum: Quia cùm annunciatio Christi dicatur Testamentum, ea ratione qua nobiscum pactum fecit de hæreditate cælesti quam promisit, ac omnia ad illã conducentia disposuit secundum modũ naturæ & capacitatem discipulorũ ante mortem. Circa verò occurrentia negocia quæ pro temporum varietate futura erant, post passionem docuit, per dies quadraginta apparens eis, quantũ capaces erant. Nõ enim omnia simul portare poterant: ideo ad ea quæ obliti fuerant, suggestionem Spiritus Sancti promisit. Nec aliud Spiritus sanctus suggesit, nisi quod Christus illis dixerat: vnde ait, Suggeret vobis omnia quęcunque dixi vobis. Testamentum igitur cõpleuit: eius tamen executio & perfecta intellectio vsque ad diem vltimi iudicij nõ perficietur. Dictum nouas intelligentias & expositiones euãgelij videmus. Nec nos lactis participes solidum cibum sumere valemus. ¶ Notãdum tamen q̃ lex noua & euangelica siue euangelium dupliciter accipi potest, s. propriè & cõmuniter. Lex noua siue euãgelium propriè accipiẽdo, est gratia Spiritus sancti: quia vnaquæque res denominatur ab eo quod est principale & potissimum in ea, vt dicit Philos. in 9. Ethico. ideo Roma. 13. cùm dicitur: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, homo dicitur anima, ex eo q̃ ipsa anima est id quod est principale & potissimum in homine. Eadem ratione D.Petrus & Paulus aliique Sancti dicuntur esse in paradiso, licet sola anima sit. Sed principale & potissimum quod in lege noui testamenti siue in euãgelio, in quo tota eius virtus cõsistit, est gratia Spiritus sancti, quæ dãtur per fidẽ Christi. Ideo Apost. ait se nõ erubescere euãgeliũ: virtus enim Dei est in salutem omni credenti. Virtus euãgelij se extendit ad saluté tripliciter. Primò, quia per verbum euãgelij remittuntur peccata, vnde Ioan.15. Iam vos mundi estis propter sermonem quẽ locutus sum vobis. Secundò, quia per euangeliũ cõsequitur quis gratiã sanctificantem, iuxta

Matth.18. *Eph.4.*

D.Petrus caput Ecclesiæ.

Solius Petri sedes cõfirmata.

Ioan.6. 2. Tim.2. Ad Titũ 1. Mar.9.

Euangelium Christi completum.

Ioan.16. Executio Euangelij.

Heb.6.

Lex noua quid. Rom.1.

iuxta illud: Sanctifica eos in veritate: sermo tuus veritas est. Tertiò inquantum perducit ad vitam æternam. Ideo dicitur lex fidei, & spiritus vitæ. Vnde Apost. Vbi est gloriatio tua? Exclusa est: per quam legem: factorum? Non, sed per legem fidei. ipsam enim fidei gratiam legẽ appellat. & expressius Rom.8. Lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis. Impropriè verò & cõmuniter seu largè sumpto vocabulo, lex noua & euangeliũ dicitur scriptura exterior, in qua scribuntur Dei dona data per Christum & Spiritum sanctũ, eius doctrina, præcepta, monitiones, & consilia. & sic accipitur cùm dicitur: Prædicate Euangelium omni creaturæ. & apud Apost. Galat.2. Contuli cum eis euangelium, ne forte in vanum currerem, aut cucurrissem.

Ioan.17 *Rom.3* *Marc.vlt.* *Galat.2*

Ver.1. DE DIFFERENTIA LEGIS NOVAE ET VETERIS.

A PLures à doctoribus assignantur differẽtię inter legẽ Moysi, quæ dicitur lex vetus & antiquũ Testamentũ, & legem Christi quæ dicitur lex noua & euangelica ac nouũ Testamentũ. Prima quia vt D.Aug.dicit, lex antiqua dicitur lex factorũ, scripta fuit in tabulis lapideis: lex autẽ noua siue euangelica quantũ ad principale, s. gratiã Spiritus sancti, scripta est in cordibus fidelium, iuxta illud, Ecce dies veniẽt, dicit Dominus, & feriam domui Israel & domui Iuda fœdus nouũ. & infrà dicitur: Dabo legem meã in visceribus eorum, & in corde eorum scribã eam. Illa autem lex scribenda erat Spiritus sancti gratia. Si dicatur quòd gratia Spiritus sancti data fuit antiquis patribus: dictũ est quòd illi pertinebant ad nouum Testamentũ, quia per fidẽ Christi venturi gratiam habuerũt: & principaliter expectabant promissiones spirituales & æternas, sicut & nũc peccatores carnales, qui timore pœnæ vel amore tẽporalium bonorũ seruiunt, pertinẽt ad Testamentum vetus. Secunda differentia est, quia lex noua quantum ad principale iustificat, & dat auxiliũ ad reprimendam cõcupiscentiam, & ad implendum prẽcepta. Hoc autem (vt dictũ est) nõ faciebat lex antiqua. Quo ad scripturã verò exteriorem lex noua nõ iustificat, nec scribentẽ nec legentem effectiuè & efficaciter. Vnde Apost. dicit: Litera occidit, spiritus autẽ viuificat. Et D.Aug. exponit quòd per literã intelligitur quælibet scriptura extra homines existens, etiam moraliũ præceptorum, qualia cõtinentur in euangelio: vnde etiam litera euangelij occideret, nisi esset interius gratia Dei sanans. Discrimen tamen est inter scripturas noui Testamẽti & veteris: Quia scriptura noui Testamẽti magis disponit legentes ad gratiã, quàm scriptura antiqui. Et præterea quia (vt dicit D.Thom.) verba euangelij scripta ex fide delata vel superposita virtutẽ habent salutiferã: sicut legimus de D.Barnaba, quòd curabat infirmos, euãgelium D.Matthæi eis superponendo. Cauendæ sunt tamen superstitiones, vt dictũ est, cùm de superstitionibus ageretur. Talia verò non legimus de antiquo testamẽto. Tertia differentia est: quia lex antiqua erat imperfecta, iuxta illud: Nil ad perfectũ adduxit lex. Sed lex noua & euãgelica, quæ est gratia Spiritus sancti, est perfecta: quia est lex charitatis, de qua Apost. dicit, quòd est vinculum perfectionis. Præterea quia introducit ad finem qui est vita æterna, iuxta illud: Gratia Dei vita æterna. Ideo Christus dicebat: Estote ergo & vos perfecti, sicut pater vester cælestis perfectus est. ¶ Ad cuius clariorem intelligentiã, sciendum est q̃ præcepta cuiuslibet legis, siue veteris, siue nouæ, dantur de operibus virtutũ. Ad operandum autẽ opera virtutũ aliter inclinantur imperfecti, qui nondũ habent habitũ virtutis, & aliter illi qui sunt per habitũ virtutis perfecti. Illi enim qui nondum habent habitũ virtutis, inclinantur ad agendũ virtutis opera ex aliqua causa extrinseca, puta ex cõminatione pœnarũ vel promissione aliquarũ extrinsecarũ remunerationũ, puta honoris, aut diuitiarũ, aut alicuius huiusmodi. Et ideo lex vetus, quæ dabatur imperfectis, dicitur lex timoris, inquãtum inducebat ad obseruantiam præceptorum per cõminationem pœnarũ: & dicitur habere aliqua temporalia promissa. Illi verò qui habent habitũ virtutis, inclinantur ad virtutũ opera agenda per amorem, & nõ propter aliquam pœnã vel remunerationẽ extrinsecam. Et ideo lex noua, cuius principalitas cõsistit in ipsa spirituali gratia indita, dicitur lex amoris, & habet spiritualia & æterna promissa, quæ sunt obiecta virtutis, præcipuè charitatis. Vnde D.Aug. dicit: Breuis differentia antiqui & noui Testamenti, timor & amor. In signũ huius legimus, quòd antè quàm Deus daret legẽ Moysi, misit Dominus tonitrua & fulgura, & Iudæis mons terribilis apparuit. & Act.2. quòd in missione Spiritus sancti factus est repentè de cælo sonus, scilicet placidus, ad quem conuenit multitudo, &c.

1.2. quæst.106 & 107 *In lib. de Spiritu & lit.* *Exod.31* *Hierem.3* *Matth.5* *Coloss.3* *Rom.6* *Matth.5* *Exod.19*

Ver.2. DE IMPLETIONE LEGIS VETERIS PER NOVAM.

B QVum lex noua & vetus se habeãt sicut perfectũ & imperfectũ: sequitur primò quòd lex noua cõtinetur in veteri, non actu, sicut locatũ in loco: sed virtute: sicut species in genere, confusè & implicitè, & sicut arbor in semine. vnde D.Chrysost. exponens illud quod habetur Matth. 4. vltro terra fructificauit primùm herbam, deinde spicã, deinde plenum frumentum in spica, dicit: Primò herbã fructificat in lege naturę, postmodum spicas in lege Moysi, postea plenũ frumentum in Euãgelio. & D.Aug. contra Faustũ dicit, quòd penè omnia quę nouit vel præcepit Dominus, vbi adiungebat, ego autem dico vobis, inueniuntur etiã in illis veteribus libris: sed quia non intelligebant nisi peremptionẽ corporis humani, ostendit Dominus omnem iniquum modum ad nocendum fratri, in homicidij genere deputari. & quantũ ad huiusmodi manifestationẽ præcepta decalogi dicuntur maiora præceptis legis veteris: Nil enim prohibet maius in minoris virtute cõtineri, sicut arbor in semine. Secundò sequitur quòd lex noua implet veterẽ. Non veni soluere legem, sed adimplere. omne enim perfectũ adimplet quod imperfecto deest: sed deerat legi veteri quod non poterat consequi finem legis, qui est facere homines bonos & iustos, hoc est iustificare, quòd lex non poterat, sed significabat quibusdam cæremonialibus factis, & promittebat

1.2.quæst.107 artic.3 *1.2. quæst.107 artic.2* *Matth.5*

Universidad de Deusto
Biblioteca

verbis,& quantũ ad hoc lex noua implet veterem,iustificando per virtutem passionis Christi:& hoc est quod Apost.dicit Rom.8.Quod impossibile erat legi, Deus mittens filium suũ in similitudinem carnis peccati,dãnauit peccatũ in carne,vt iustificatio legis impleretur in nobis.¶Sua autem doctrina impleuit præcepta legis tripliciter:Primò quidem verum intellectũ legis exprimendo,sicut patet in homicidio & adulterio,in quorũ præcepto Scribæ & Pharisæi non intelligebant nisi exteriorẽ actum prohibitum,vnde Dominus legem adimpleuit,ostendendo etiam interiores actus peccatorũ cadere sub prohibitione,dicit,quum de corde exeũt cogitationes malæ:hęc sunt quæ coinquinant hominẽ.Secundò adimpleuit præcepta legis ordinando in tutius. Quod enim lex vetus statuerat vt homo nõ peieraret,tutius fuit si omnino à iuramento abstineret, nisi in casu necessitatis.Tertiò præceptis legis,& superaddendo consilia.vnde Christus dicenti se obseruasse præcepta veteris legis,dixit:Vnum tibi deest:Si vis perfectus esse,&c.¶Nec obstat quòd lex noua euacuat præcepta cæremonialia legis veteris,quia illa sunt impleta in his quæ figurabantur:& ideo non sunt vlterius obseruanda. Quia si obseruarẽtur,significaretur aliquid vt futurum & non impletum,quod est præteritum & impletũ.Sicut enim promissio futuri doni nõ habet locũ promissione impleta per doni exhibitionẽ:sic cæremoniæ veteris legis tolluntur,cũ implentur in lege noua.De iudicialibus verò præceptis cõmemorant præceptũ talionis,vt quod de hoc diceretur, de omnibus aliis esset intelligendum.In quo quidem præcepto docuit legis intentionem nõ esse quo ad hoc quòd pœna quæreretur propter liuorẽ vindictæ,quem ipse excludit,monẽs quòd homo debet esse paratus etiam maiores iniurias sufferre:sed solum propter amorem iustitiæ, quod adhuc in noua lege remanet.¶Nec sunt præcepta Domini contraria præceptis veteris legis,vt dicit D.Aug.Quod enim Dominus præcepit de vxore non dimittenda, non est contrariũ ei quod lex præcepit.Non enim lex ait,Qui voluerit dimittere vxorẽ,dimittat,cui contrarium est non dimittere:sed vtique noluit vxorẽ dimitti à viro,qui huic interposuit moram, vt in dissidiũ animus præceps libelli cõscriptione refractus desisteret.Vnde Dominus vt facilè vxor non dimittatur,solum causam fornicationis excepit,propter quam libellus cõscribendus erat.& sic legẽ declarando confirmauit.Et idem etiam dicendum est de prohibitione iuramenti,sicut dictum est de prohibitione talionis.Taxauit enim lex modum vindictæ, vt non procederetur ad immoderatã vindictam,à qua Dominus perfectius remouit,cũ prohibuit omnino à vindicta abstinere: non tamen prohibuit debitum vindictæ modũ secundum iustitiã,æquitate seruata.Sic etiam prohibuit omnino iurare,scilicet absque tribus comitibus,de quibus suprà dictum est,cum de iuramẽto ageretur,& nisi ordo iustitiæ exigeret.Circa verò odium inimicorũ remouit falsum intellectum Pharisæorum,nõ monens vt persona odio haberetur,sed culpa.¶Circa verò discretionem ciborũ, quia cæremonialis erat,Dominus non mãdauit vt non seruaretur,sed ostendit quòd nulli cibi secundũ suam naturam sunt mali,dicens:Non quod intrat in os.&c.Nec etiã egit contra legẽ,tãgendo leprosum,sicut non violauit sabbatũ,infirmos seruando.Tactus enim leprosi prohibitus erat in lege propter coinquinationẽ quandã,propter quam contrahebatur quædam irregularitas.Sed Dominus qui erat mundator leprosi,inquinationẽ aut immunditiã cõtrahere nõ poterat. Per ea autẽ quę fecit in sabbato,non soluit secundũ rei veritatẽ,sicut ipse ostendit,tum quia Dominus sabbati,tum quia operabatur miracula virtute diuina,quę semper operatur in rebus, tũ etiã quia salutis humanę opera faciebat,cũ etiã Pharisęi in die sabbati animaliũ irrationaliũ saluti operã darent. Discipulos excusauit in sabbato spicas colligẽtes & fricãtes propter necessitatẽ. Ideo nõ soluebãt sabbatũ,licet soluere viderentur secundum superstitiosum Pharisæorũ intellectũ,qui credebant etiam à salubribus operibus in die sabbati abstinendum:quod erat contra intentionem legis.

Matth.15

Matth.19

Contra Faus.

Matth.19

Matth.15

Matth.8

Mar.3

Ver.3. DE GRAVITATE NOVAE LEGIS ET VETERIS.

Act.15

1.Ioan.5
Matth.11
2.2.quæst.107 artic.4

Lex noua pauca præcepta habet.

LEgem antiquã fuisse valde grauem ad obseruandũ cõstat ex dicto D.Petri,qui cùm quæstio c orta fuisset de legalibus cum euangelio seruãdis,dixit:Quid tentatis Deum imponere iugum super ceruices discipulorũ,quod nos nec patres nostri portare potuimus? Legem autem nouã nõ esse grauem D.Ioan.testatur,dicens:Mandata eius grauia nõ sunt.& Christus:Iugum enim meũ suaue est,& onus meum leue.Ad huius materiæ resolutionẽ habendam D.Thom.dicit,quòd grauitas siue difficultas legis prouenit ex difficultate actuum,qui sunt duplices, s.interiores & exteriores:& sic duplex potest cõsiderari difficultas legis,scilicet ex parte actuum exteriorum & interiorum.Si cõsideremus ex parte actuum exteriorum,manifestum est legem veterem fuisse multo grauiorẽ noua: quia ad plurimos actus exteriores ligabat in tot & tantis cæremoniis & iudicialibus præceptis:lex autẽ noua præter præcepta legis naturæ paucissima addit in doctrina Christi & Apostol.licet postmodum aliqua fuerint superaddita ex institutione sanctorũ patrum,secundũ negocia occurrentia.D.Aug.dicit moderationẽ esse attendendam,ne cõuersatio fidelium onerosa reddatur:dicit enim de quibusdam prælatis ad inquisitiones Ianuarij,Quòd iam religionẽ nostram,quæ in manifestissimis & paucissimis celebrationum sacramentis cõsistit, Dei misericordia voluit esse liberã:sed tot premunt oneribus,vt tolerabilior sit cõditio Iudæorum,qui legalibus sacramentis nõ humanis præsumptionibus subiiciũtur.Si verò cõsideremus difficultatẽ circa actus interiores,puta quòd aliquis opus virtutis exerceat promptè & delectabiliter,& circa hoc difficile est virtus:hoc enim non habenti virtutem est valde difficile,quod per virtutem redditur facile. Et quantum ad hoc præcepta nouæ legis secundum se considerata, sunt grauiora præceptis legis veteris:quia in lege noua expresè prohibentur actus animi,vt odium,ira,qui expresè in lege veteri non

teri non prohibebantur in omnibus,quãuis in aliquibus prohiberentur:in quibus tamen prohibendis pœna non apponebatur.Hoc autem est difficile virtutẽ non habenti.¶Si autem velimus cõsiderare grauitatem & difficultatem simpliciter,& cõparare has leges adinuicem, lex vetus est simpliciter & absolutè grauior & difficilior,cùm tot habeat præcepta,nec det auxilium siue virtutem adimplendi ea,& refrenandi cõcupiscentiam,quæ in oppositum exardescit.Noua autẽ lex quæ paucissima dat præcepta,& tribuit virtutẽ & auxilium refrenandi cõcupiscentiam,& implendi eam,est mitior & suauior.Amor enim qui datur per gratiam Spiritus sancti,in qua principaliter consistit lex noua,omnia præcepta dulcia facit & delectabilia.Amanti enim nihil difficile.Et (vt D.Aug.ait:)Amor non sentit laborẽ.Et ideo simpliciter & absolutè lex noua est facilior,mitior, & suauior:quãuis in aliquo particulari præcepto possit esse grauior,si secundũ se considerentur præcepta,vt dicunt aliqui de cõfessione sacramentali.Si verò consideretur actus cõfessionis in ordine ad gratiam Spiritus sancti,quæ principaliter dicit lex noua,est facilis:& habet mãna absconditum,quod nemo scit nisi qui accipit.Et si bene considerarentur sacrificia & hostiæ quæ in Leuit. præcipiebantur publicè offerri pro certis generibus peccatorũ,inuenietur confessio antiquorum difficilior & cõfusibilior,quàm sacramẽtalis quæ fit vni soli authoritatẽ à Deo habẽti:cuius absolutio vermẽ & remorsum cõscientiæ elidit & tollit:quod sacrificia antiquæ legis facere non poterant.¶Nec obstat quòd lex noua sub terribilioribus pœnis & cõminationibus ad sui obseruãtiam inducit,cum pœna æterna,quam lex noua cõminatur,terribilior sit pœna temporali & corporali, quam lex Moysi cõminabatur. Quia cùm pœnæ sint oppositæ præmiis,sunt adhibendæ secũdum proportionẽ præmiorum.Et quia lex noua promittit æterna,ideo cõminari debet pœnas æternas. Lex autẽ antiqua solùm promittebat bona temporalia,ideo cõminabatur pœnas temporales:quæ cum sint magis cognoscibiles & propinquiores sensibus,apprehenduntur à peccatoribus vt grauiores.Iustis enim non est lex posita,quo ad pœnam coercituã,cùm virtutis amore ducãtur:sed solis malis,qui solùm formidine pœnæ retrahuntur.¶Non obstat pariter quòd in antiqua lege paruuli dicebantur saluari in fide parentũ,vt D.Thom.recitat,sed non asserit.In noua autẽ lege non saluantur in vtero per fidem parentũ,nec extra in casu necessitatis & defectu aquæ:& sic videtur in lege noua maior rigor seruari in his quæ necessaria sunt ad salutẽ.dicitur enim Ioã.3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto,non potest introire in regnũ Dei.Dicendum nullibi reperiri fundamentũ nec doctorẽ autenticum, dicentem in antiqua lege paruulos in vtero vel extra vterum saluari sola fide interiori parentũ,absque protestatione exteriori.Resolutio enim D.Tho. est,quòd post peccatum Adæ omni tempore indiguit homo sacramẽtis,hoc est visibilibus signis, quibus homo fidem suam protestaretur de futuro saluatoris aduentu,quem (vt habetur Roma.3.) posuit Deus propiciatorem per fidem in sanguine ipsius,ad ostensionem iustitiæ suæ in hoc seculo,vt sit ipse iustus & iustificans eum qui est ex fide Iesu Christi.Nota verbum (ad ostensionẽ)hoc est manifestationem,scilicet exteriorem.Si ergo nullus potest saluare seipsum,cum sola fide interiori & absque exteriori protestatione:sequitur etiam quòd nec aliũ. Sacrificiũ autẽ pro paruulo in vtero matris existente,non legitur aliquando fuisse oblatũ,nec acceptum, cùm videatur quodã modo indiscretum,vtpote pro re incerta:multoties enim mulieres existimãtur prægnãtes,& tamẽ non sunt.vnde dicunt Iuristæ:De his quæ nõ apparent & non sunt,idem est iudiciũ. Ideo de lege ordinata nullus vnquã per sacrificia exteriora obtinuit remissionẽ peccati originis in vtero ante natiuitatẽ:quanuis aliqui & pauci ex speciali priuilegio fuerint in vtero ante natiuitatem sanctificati,vt Hiere.de quo dicitur:Priusquã te formarem in vtero,noui te,& antequã exires de vulua, sanctificaui te.& de D.Ioan.Baptista,de quo Luc.1.Et factũ est vt audiuit salutationẽ Mariæ Elizabet,exultauit infans in vtero suo.Post natiuitatem autẽ paruulorum differentia fuit inter tẽpus legis naturæ & scriptæ,siue Moysi & gratiæ:Quia hęc tempora adinuicem cõparata,se habent sicut determinatum ad indeterminatũ:Quia in tempore legis naturę pro expiatione peccati originalis pro se vel liberis non erat determinatũ sacrificium,nec quo ad substantiam,nec quo ad tempus,nec quo ad locum.Poterant enim parentes sacrificium quod volebant, & quando volebant, ac vbi volebant,pro peccato originalis in se vel in paruulo expiatione offerre.Per circuncisionem verò facta fuit determinatio sacrificij & temporis,quoad masculos: qua facta,non poterant per aliud sacrificium quàm circuncisionem saluari, post octauum diem:cum dictum fuerit, Delebitur anima de populo suo. Ante verò octauum diem in casu necessitatis remittebantur parentes ad legem naturæ,vt scilicet per aliud sacrificium prouidere possent masculo. vnde D. Thom.dicit, quòd probabile erat quòd parentes fideles pro paruulis natis,& maximè in periculo ante octauũ diem existentibus,preces domino Deo funderent,vel aliquã benedictionem eis adhiberent, vel aliud signum fidei exterius ostẽderent:sicut adulti pro seipsis preces & sacrificia offerebãt: prout etiam parentes pro filiabus,quæ non erant subiectæ sacramento circuncisionis.In lege autẽ euangelica institutum & determinatum est sacramentum baptismi,cum decreto irritante,Ioan.3.Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto,non potest introire in regnum Dei, absque determinatione temporis aut loci:in quo lex noua mitior apparet:quia faciliori modo & absque anxietate differendi,& ad ostensionem siue exitum vnius membri prouidit saluti paruulorum. Si autem non inueniatur aqua (quod est valde difficile,si parentes voluerint facere quod in se est) & paruuli ante baptismum moriantur, defectus ille aquæ non est ex lege: sicut nec si post octauũ diem non fuisset inuentus gladius ad circuncidendum:ille defectus non erat ex lege.Ideo si moriebanDd 2

Lex antiqua simpliciter grauis.

Lex noua in aliquo casu grauior antiqua.

Antiquorum confessio.

Sacrificia in lege nat. erãt indeterminata.

Genes.17

3.p.q.70.art. 4.ad 2.

3.p. quæst. 81. artic.3

1.Tim.2

2.q.10.artic.12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur tunc ante circuncisionẽ,moriebantur propter peccatum originale:ita & nunc si moriãtur sine baptismo.¶Non improbantur tamen preces & orationes ac exteriores protestationes parentum pro filiis aut filiabus in vtero aut extra vterum in periculo mortis existentibus,eò quòd Deus non alligauit virtutem suam sacramentis.ideo orare possunt,vt dignetur eos Deus ex sua infinita misericordia ad sacramentum baptismi perducere,vel peccatum originale remittere. Tunc Deus,qui est liberalissimus,poterit eos saluare. Sed hoc nõ erit ex lege,sed ex mera gratia. Et ideo nisi Deus reuelauerit,non debent asseri saluati,neque eorum corpora in loco sacro sepeliri.

Ver.4. DE DVRATIONE LEGIS EVANGELICAE.

3.p. quæst.60. Matth.24 LEX noua siue Euangelica vsq; ad cõsummationẽ seculi est duratura seu permãsura in statu & virtute sua.dixit enim Christus,Dico vobis quòd nõ præteribit generatio hęc,donec omnia fiant.quod D. Hiero.exponit de generatione fidelium.& alibi, Ecce ego vobiscum sum &c. *Matth.vlt.* Quod intelligitur secundum expositores,de sacramento altaris, & per consequens de aliis sacramentis Ecclesiæ. Ratione etiã sic potest ostendi: Status huius mundi dupliciter variari potest: vno modo secundum diuersitatẽ legi:,vt status dicatur duratio legis positiuæ exterioris, dirigẽtis totã politiam humanam. Et sic duratio legis Moysi dicitur status legis veteris,cui succesit status legis nouæ,cui statui nullus alius status siue lex vniuersalis in hac via succedet. Legi naturali non assignatur status:quia non cessat per veterẽ aut euangelicã,nec etiam per gloriã. Præterea status nouę legis succesit veteri tanquã perfectior,imperfectioni cessante. Sed in hac via nullus status neque lex potest esse perfectior statu nouæ legis:igitur. Minor patet:quia nullus status præsentis vitę potest esse perfectior,quàm qui propinquior est vltimo fini,& quàm ille qui immediatè in vltimu *Hebr.10* finem introducit:sed hoc facit noua lex. Vnde dicit Apost.Habentes itaque fratres fiduciã in introitu sanctorum in sanguine Christi,quam initiauit nobis viam nouam,per quã accedamus ad eum:ideo non potest esse in via præsenti status perfectior statu nouæ legis. Quia tanto est vnumquodque perfectius,quãto est vltimo fini propinquius.¶ Alio modo status hominũ variari potest, secundum quòd homines diuersimodè se habent ad eandem legem,vel perfectius,vel minus perfectè. Et sic status veteris legis frequenter fuit mutatus,cùm quandoque leges optimè custodirentur,quãdoque omnino prætermitterentur. Sic etiam status nouæ legis diuersificatur secundum diuersa loca & tẽpora,& personas,inquantũ gratia Spiritus sancti perfectius vel minus perfectè ab aliquibus habetur. Non est tamen expectandum quòd sit aliquis status futurus,in quo perfectius gratia Spiritus sancti habeatur,quàm hactenus habita fuerit:& maximè ab apostol.qui primitias *Matth.25* Spiritus acceperunt:& tẽpore prius,& cæteris abundantius,vt dicit Gl.Rom.8. Nec putandum est quòd status veteris legis fuerit status patris,& status nouæ fuerit status filij,& quòd sit futurus alius status Spiritus sancti,prout posuerunt quidã hæretici,volentes quòd in illo tertio statu dæmones & dãnati recipercntur ad pœnitentiã,quod est contra illud:Ite maledicti in ignem æternum,&c. Hic error attribuitur Origeni,& fuit cõdemnatus per Ecclesiã,quia absque fundamẽto & contra sacram scripturam & rationem:quia cum opera S. Trinitatis ad extra sint indiuisa, sequitur quòd lex vetus & per consequens status legis veteris non solũ erat patris,sed etiam filij & *Ioan.5 Exod.3* Spiritus sancti. vnde Dominus dicebat:Si crederetis Moysi,crederetis forsitã & mihi:de me enim ille scripsit. Et lex data Moysi,legitur scripta digito Dei,hoc est virtute Spiritus sancti,vt cõmuniter exponitur. Et lex noua nõ solùm fuit Christi,sed etiam patris & Spiritus sancti. vnde & vox *Luc.3 Roma.8* patris audita est,& Spiritus sanctus visus est in specie colũbæ in baptismo,& sub specie nubis lucidæ in trãsfiguratione. & Apost.loquẽs de lege noua,dicit: Lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis. Promissio enim Spiritus sancti à Christo facta, completa fuit in *Ioan.14* Apost. vnde Act.1. Baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies. quod impletũ legitur Act.2. Et per hoc quod dicitur Ioan.7. Nondũ erat spiritus datus,quia nõdum Iesus erat glorificatus:datur intelligi quòd statim glorificato Christo in resurrectione & post Ascẽsionẽ,in die Pentecostes fuit datus Apostolis Spiritus sanctus,qui docuit eos omnẽ veritatẽ de his quæ pertinent ad necessitatem salutis,scilicet circa necessariò credenda & agenda tempore eorum. Non tamen docuit eos de omnibus futuris euentibus:hoc enim ad eos non pertinebat,secundũ illud: Nõ est *Act.1* vestrum nosse tempora vel momenta,quæ pater posuit in sua potestate. Nec obstat q; aliqui voluerunt allegare illud, Prędicabitur euangelium regni in vniuerso orbe,& tunc veniet consummatio:Sed euangelium Christi iam prædicatum est in vniuerso orbe,& tamen nondũ venit cõsummatio:igitur futurũ est aliud euãgelium Spiritus sancti:quod dicitur euangelium regni, cò quòd *Matth.24* introducet omnes ad regnũ:quia ad hoc dicitur, quòd cùm Christus statim ab initio euangelicæ prædicationis dixerit,Pœnitentiam agite,appropinquabit enim regnũ cælorum:stultissimum est dicere quòd euangelium Christi non sit euangelium regni. Verũtamen prædicatio euãgelij Christi potest dupliciter intelligi:vno modo quantũ ad diuulgationem notitiæ Christi:& sic prædica- *An euangelium tempore Apostolorũ fuerit publicatum.* tum fuit euangeliũ Christi in vniuerso orbe,etiam tẽpore Apost.vt D.Chrysost.dicit. Quod intelligendum est de orbe reperto & manifesto,propter insulas Antipodũ nouiter repertas, de quibus nullus hominũ ante pauca tẽpora scripserat. Et secundum hoc quod additur, quòd erit consummatio,intelligendũ est de destructione Hierusalem,de qua tunc ad literam loquebatur. Alio modo potest intelligi prædicatio euangelij in vniuerso orbe cum pleno effectu:ita quòd in qualibet gente fundatur Ecclesia. Et hoc modo (sicut dicit D.Aug.ad Eusicheum) non est prædicatum euangelium in vniuerso orbe. Sed hoc facto veniet consummatio mundi,

DE

DE CONTENTIS IN NOVA LEGE.

CAPVT XVI.

A IN noua lege cõtinentur sacrificia,sacramenta,sacramentalia, cæremoniæ observãtiales, præcepta,& consilia:de quibus dicendum est, & primò de sacrificiis.

Ver. 1. DE SACRIFICIIS.

QVia de oblatione sacrificij sufficienter dictum est cap.5.§.5. ver.5.& amplius dicetur infrà hoc cap.§.3.ver.13.Ideo pro præsenti sũ persedendum est.

Ver. 2. DE SACRAMENTIS.

3.p. quæst.60. Sacramenti multiplex acceptio. SAcramentũ apud Iuristas & vulgares cõmuniter accipitur pro iureiurando, quod violare nõ licet:sed in sacris literis dupliciter accipitur. Primò pro re secreta,quã etiam violare & reuelare non licet. vnde Tob.12.dicitur:Sacramentũ regis abscondere bonũ est,& hoc modo nõ accipitur in proposito. Secundò accipitur pro signo sacræ rei,siue pro mysterio,vt Græci dicunt. Ad *Signum quid.* cuius euidentiã supponendum est quid dicatur signũ & res sacra:Signum secundum D. Aug. est res quę præter speciem quã ingerit sensibus,facit in cognitionẽ alterius venire. Et eũ ad homines qui soli sunt discursiui,duntaxat pertineat in cognitionẽ ignotorũ per nota peruenire: sequitur q; solis hominibus propriè dãtur signa,& maximè per institutionẽ:licet in gallis & aliis animalibus *Res sacra.* sint aliqua signa ex instinctu naturæ,nõ tamen per institutionem & impositionẽ.¶Res sacra siue sancta in scripturis sanctis analogicè,hoc est secundũ ordinem quendam dicitur: Primò antonomaticè de Deo,qui est essentia sanctitatis:Secundò de Christo secundum naturam humanam,qui propter vnionẽ dicitur Sanctus Sanctorũ,Dan.9.Tertiò de gratia gratũ faciente,per quam grati denominamur,& efficimur cõsortes diuinæ naturæ. Quartò de quacunque re habente habitudi- *1. Petri 1* nem siue respectũ ad huiusmodi gratiam,vel ad alias res sanctas aut sacras,vel causæ efficiẽtis,vel præparationis,aut dispositionis,aut significationis:de omnibus enim talibus res sacra dicitur secundum ordinẽ quendam,& secundũ q; maiorem vel minorẽ propinquitatem habent ad Deum. Quẽadmodum sanitas attribuitur animali,medicinæ,vrinæ,& medico:eodem modo sanctitas & res sacra attribuitur rebus. De qualibet enim re habente habitudinẽ ad Deũ,dicimus quòd est res sacra,vel effectiuè,vel subiectiuè,vel dispositiuè,aut significatiuè,aut formaliter, siue denominatiuè. Et hoc modo sacramẽtalia (de quibus infrà dicetur) possunt dici sacramenta. Et cùm sacramentũ sit sacræ rei signum,cõsequens est q; sacramentũ multipliciter dicatur. Cõmuniter tamen accipitur sacramentũ apud Theologos pro signo gratiæ gratũ faciẽtis,quæ homines sanctificat.& hoc modo cõuenit sacramentis nouæ legis,sic definitur à D.Aug. Sacramentũ est inuisibilis gratiæ visibilis forma,ad *Sacramentum nouæ legis.* cultum Dei ordinata,eiusdem (f.gratiæ) imaginẽ gerens,& causã ipsius existẽs. In hac definitione non accipitur forma pro altera parte cõpositi,sed pro ipsomet composito ex materia & forma. Sacramentũ enim nouæ legis nõ est quid simplex,sed compositũ ex materia & forma: vt notũ est in sacramento baptismi. Ideo definitio sacramẽti debet sic intelligi:Sacramentũ est inuisibilis gratię visibilis forma,hoc est res sensibilis. Cùm enim potentia visiua sit excellentior aliis potẽtiis sensitiuis exterioribus,& plures nobis rerũ species demonstret,sumi cõsueuit pro aliis sensibus. vnde dicimus,Vide quomodo cantat,quomodo hoc est frigidum,calidum,vel sapidum. Et sic quidditas siue essentia sacramenti nouę legis in duobus consistit:primũ est q; res sensibilis significet aliquo modo gratiã,vel in se,vel secundum aliquẽ effectum,quantũ est de se,nisi ponatur obex siue impedimentũ. Et sic potest dici signum demonstratiuũ & prognosticum. Secundum in quo cõsistit,est causatio gratiæ,f.quòd causet illam non principaliter,sed instrumentaliter in virtute principalis agentis,qui est Deus,cùm nulla creatura virtute propria,possit gratiã causare. Et quia sacramenta nouæ legis dum perficiuntur & applicãtur,habent hãc virtutem instrumẽtalem inhęrentem causandi gratiã:eo quòd accepta sunt à Deo vt instrumenta,iuxta illud Ephes.5.mũdans eam lauachro aquæ in verbo vitæ. Sacramenta autẽ legis veteris non fuerunt data vt instrumenta iustificationis,sed solum vt signa. Circuncisio enim non erat instrumentũ,sed signum fidei, cuius virtute cõferebatur gratia. Ideo in eis nulla vis inerat iustificãdi:& ob eam causam Apost.Gala.4. vocat infima & egena elementa:propterea sacramenta nouæ legis sacramentis antiquæ legis sunt perfectiora,& per hoc distinguũtur ab eis.¶Ex quo sequitur quòd signa quæ fuerunt data, & nõ causabant gratiã,non dicuntur sacramenta, vt serpens æneus,columba quæ apparuit in baptismo Christi,& linguę igneæ,quæ in die Pentecostes apparuerũt super Apostolos & discipulos. In hac ergo definitione cõprehenditur tota quidditas & essentia sacramenti:primũ per modum generis: & secundũ per modum differentiæ à sacramentis veteris legis,quæ gratiam quidem significabãt, sed non causabant,sicut sacramenta nouæ legis. Et cum nõ sint nisi duæ causæ intrinsecæ,quæ intrent cõpositionem & essentiam rei,scilicet materia & forma,siue genus & differentia, & non efficiens aut finalis:ideo non debuerunt plures causæ poni in definitione quidditatiua huius sacramenti. Sequitur quòd institutio Christi & promissio salutis,quæ supponuntur tanquã extrinseca, non debent inseri in definitione sacramenti. Per hæc eliduntur argumenta Lutheri, qui solũ vult illa esse sacramenta,quibus specialiter & expressè adiũgitur promissio salutis,vt Baptismus & Eucharistia. Præsuppositum enim est ex Luca 1.c.quòd Iesus saluum faceret populum suum à peccatis eorum. Et ideo quæcunque instituit,ad salutem instituit,licet in baptismo & eucharistia specialiùs expresserit,propter maiorem difficultatem suscipiendi,vt ex prædictis locis haberi potest. *Marc.vlt. Ioan.6*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ver.3. DE REQVISITIS AD ESSENTIAM SACRAMENTI.

Sap. 8

CVm diuina sapientia vnicuique secundum modum suũ prouideat, iuxta illud: Suauiter dispo a
nit omnia: & illud, Dedit vnicuique secundũ propriã virtutem: & modus cõnaturalis cognitionis hominis sit vt per sensibilia veniat in cognitionẽ intelligibiliũ, cùm omnis nostra cognitio ortum habeat à sensu. vnde Apost. Inuisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta cõspiciuntur: sequitur quòd significatio sacramenti, quod dicitur signum datum ad sanctificandum hominẽ in cultum & honorẽ Dei, fiat per res sensibiles, vt probat D. Dion. Et quia in vsu sacramẽtorum duo possunt cõsiderari, s. cultus diuinus, & sanctificatio hominis, primum pertinet ad hominem per cõparationem ad Deum quem colere & honorare debet: Secundũ pertinet ad Deum qui iustificat & sanctificat: consequens est quòd ad solum Deũ pertineat assumere & determinare res per quas homo sanctificetur, cum nõ pertineat ad aliquẽ, quod est in alterius potestate. Et ideo necesse est quòd res quæ assumuntur ad sacramẽta, sint determinatæ ex institutione diuina, cum res ex virtute naturali non habeant vim sanctificandi. Nec per talem diuinã determinationem arctatur via salutis: Quia res, quarũ vsus in sacramentis est necessarius, vel cõmuniter habentur, vel paruo studio adhibito haberi possunt. Et quãuis homo possit assumere alias res ad cultum siue honorẽ Dei: illę tamen res sic assumptæ non habent ex se, nec ex illa hominis assumptione siue determinatione, virtutẽ sanctificandi, vt dictum est. Ad significandam ergo sanctificationẽ hominis instituit & determinauit Christus duo genera rerũ sensibilium, s. res & verba. licet etiam largo modo verba sint res sensibiles, cùm subiaceant auditui: quia tamen verba magis congruunt ad significandũ, cum per ea possimus melius exprimere quod mente concipimus, quàm per alias res: Ideo doctores faciunt differentiã inter res & verba. vnde & Apost. dicit, Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Et D. Aug. dicit: Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentũ. Res enim sensibiles ad significandum sunt indeterminatæ, sed determinãtur per verba, vt manifestè apparet in sacramento baptismi: aqua enim potest significare ablutionem, propter suam humiditatem: & refrigerium, propter suã frigiditatem: sed cum dicitur: Ego te baptizo, &c. manifestatur quòd aqua vtimur ad significandam emundationem spiritualem. Et ideo in sacramentis res sensibiles dicũtur materia, & verba dicuntur forma. Et sicut homo cõponitur ex materia & forma, sic sacramentum cõstituitur ex materia & forma: nita vt neutrum illorum sufficiat. ¶ Ex his infertur quòd in omni sacramento inuenitur materia & forma: non quidem materia propriè dicta, vt est altera pars cõpositi & de prædicamento substantiæ: sed materia, hoc est res indeterminata, determinabilis tamen quo ad significationẽ per verba vel signa, vt in sacramento matrimonij inter nutos contracto: signa enim sufficienter manifestant consensum, etiam in puellis quæ propter verecundiam non audent loqui. In aliis autem sacramentis requiruntur verba, vt verba sunt exprimentia non solùm intentionem aut consensum offerentis, sed etiam Ecclesiæ, in cuius persona operatur. vnde ignorans significatum horum verborum, Ego te baptizo, &c. si intendat facere quod Ecclesia intendit, baptizat. Secus in matrimonio, in quo requiritur expressio consensus proferentis.

Ephes. 5

Super Ioan.

In omni sacramento inuenitur materia & forma.

Ver.4. DE IMMVTATIONE VERBORVM IN SACRAMENTIS.

3.p. quæst. 90. artic. 7.

CVm autem formæ & species sint sicut numeri qui cõsistunt in indiuisibili: sequitur quòd nil C
debet immutari, quod tollat substantialem significationẽ verborum sacramentorum: quia nõ minoris necessitatis sunt sacramẽta quàm sacra scriptura, cui nihil licet addere vel minuere, iuxta illud: Non addetis ad verbum quod ego loquor vobis, neque diminuetis ex eo. & Apoc. vlt. Contestor omni audiẽti verba prophetiæ libri huius: Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit, auferet Deus partem eius de libro vitæ. ¶ Et quia (sicut D. Aug. dicit) verbum operatur in sacramentis, non quia dicitur, hoc est non secundũ exteriorem sonum vocis, sed quia creditur, hoc est secundum sensum verborum qui fide tenetur: & hic quidẽ sensus est idem apud omnes, licet non sint eædem voces: Ideo in quacunque lingua proferatur, sacramentum conficitur. Et quamuis in qualibet lingua contingat diuersis vocibus idem significari, semper tamen aliqua illarũ vocum est, qua homines illius linguæ principalius & cõmunius vtuntur ad significandum: & talis vox debet assumi in significatione sacramenti: sicut inter res sensibiles illæ assumuntur ad significationem sacramenti, cuius vsus est cõmunis ad actum per quem sacramenti effectus significatur: Sicut aqua elementari cõmunius vtuntur homines ad ablutionem corporalem, per quam spiritualis ablutio significatur: ideo aqua elemẽtaris assumitur vt materia in sacramento baptismi. ¶ Si dicatur ex hoc sequi quòd balbi & illiterati non cõferunt sacramẽta, cùm sæpe varient: dicendum quòd ille qui truncatè vel corruptè profert verba sacramentalia ex industria, non videtur intendere facere quod Ecclesia intendit: si verò ex errore vel lapsu linguæ hoc faciat, & tãta sit corruptio, quòd omnino auferat sensum locutionis, nõ videtur perfici sacramentũ: & hoc præcipuè cõtingit, quãdo fit corruptio principij dictionis, puta si loco eius quod est in nomine patris, dicat in nomine matris. Si verò nõ totaliter auferatur sensus locutionis per huiusmodi corruptelã, nihilominus perficitur sacramentũ: & hoc præcipuè cõtingit, quãdo fit corruptio ex parte finis: puta si aliquis dicat patrias siue filias: quãuis enim verba corrupta nil significẽt ex virtute impositionis, accipiũtur tamẽ vt significãtia ex accõmodatione vsus. & ideo licet mutetur sonus sensibilis, remanet tamẽ idẽ sensus. Quod autẽ dictũ est de differẽtia corruptionis circa principiũ vel finẽ dictionis, rationẽ habet: quia apud nos variatio quę est ex parte principij, mutat significat

Deut. 4

Super Ioan.

Forma sacramentorum in lingua vulgari.

Immutatio formæ sacramenti.

significationem, quæ etiã apud Græcos variatur secundum principium dictionis in declinationibus nominũ, & coniugationibus verborũ. Magis tamen videtur attendenda quantitas corruptionis ex parte dictionis, quæ ex vtraque parte potest esse tã parua, quòd non auferat sensum verborum, & tã magna quòd auferet. Sed vnũ horum accidit ex parte principij, & aliud ex parte finis. ¶ Notandum tamen quòd licet Latini baptizent sub hac forma, Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, Græci tamen baptizant sub ista forma, Baptizetur seruus Christi, N. in nomine patris & filij & Spiritus sancti. Et apud vtrosque verũ perficitur sacramentum. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd circa istas mutationes quæ possunt in formis sacramentorũ cõtingere, duo videntur esse cõsideranda: vnũ quidem ex parte eius qui profert verba, cuius intẽtio requiritur ad sacramentũ, vt infrà dicetur, & ideo si intendat per huiusmodi additionẽ vel diminutionem aliũ ritum inducere, qui non sit ab Ecclesia receptus, non videtur perfici sacramentũ: quia non videtur intendere facere quod Ecclesia facit. Aliud autem est considerandũ ex parte significationis verborum. Cùm enim operentur in sacramentis quantum ad sensum quem faciunt, oportet considerare vtrum per talem mutationẽ tollatur sensus verborũ: quia sic manifestũ est quòd tollitur virtus sacramenti. Manifestũ est autem quòd quãdo omittitur aliquid eorũ quæ sunt de substãtia formæ sacramentalis, tollitur debitus sensus verborũ: & ideo nõ perficitur sacramentum. Vnde Didymus dicit: Si quis ita baptizare creditur, vt vnum de prædictis nominibus prætermittat, scilicet patris, & filij, & Spiritus sancti, sine perfectione baptizabit. Si autẽ subtrahatur aliquid quod non sit de substãtia formæ: talis diminutio nõ tollit debitũ sensum verborũ, & per cõsequens nec sacramenti perfectionem. Sicut in forma Eucharistiæ, quæ est ista, Hoc est enim corpus meũ. Hęc dictio (enim) sublata non tollit debitũ sensum verborum: & ideo nõ impedit perfectionẽ sacramenti: quãuis possit contingere quòd ille qui prætermittit, peccet ex negligentia vel contemptu. ¶ Circa additionẽ autem contingit aliquid opponi quod est corruptiuũ debiti sensus, puta si aliquis dicat, Baptizo te in nomine patris maioris, & filij minoris, sicut Arriani baptizabãt: Ideo talis additio tollit virtutem sacramenti. Si verò sit talis additio quæ nõ auferat debitũ sensum, nõ tollitur virtus sacramẽti. Nec refert vtrũ talis additio fiat in ipso principio, medio, vel fine: velut si aliquis dicat: Ego te baptizo in nomine patris omnipotentis, & filij vnigeniti, & Spiritus sancti paracleti, erit verũ baptisma: si fortè autem diceret, ego te baptizò in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, & beatæ virginis Mariæ, nõ esset baptisma. quia dicitur 1. Cor. 1. Nũquid Paulus pro vobis crucifixus est? aut in nomine Pauli baptizati estis? Sed hoc verũ est, si sic intelligatur in nomine D. Virginis baptizati, sicut in nomine Trinitatis, quo baptismus cõsecratur. Talis enim sensus esset cõtrarius veræ fidei, & per cõsequens tolleret veritatẽ sacramenti. Si verò intelligatur quod additur, in nomine beatæ virginis, nihil operetur in baptismo, sed eius intercessio profit baptizato ad conseruandam gratiã baptismalem, nõ tollitur perfectio sacramẽti. ¶ Nec obstat quod suprà allegatũ est Deut. 4. & Apoc. vlt. quia ad verba sacræ scripturæ non licet aliquid apponere quantũ ad sensum, sed quantũ ad expositionem sacræ scripturæ. Multa verba à doctoribus apponuntur. Nõ tamen licet verbis sacræ scripturæ addere, vt videntur facere Paraphrastæ sensum suũ offerentes vt de intentione sacræ scripturę: quod est vitiũ falsitatis. Et similiter si quis diceret aliquid esse de necessitate formæ sacramenti, quod nõ est. ¶ Circa interruptionẽ verò verborum aduertẽdum est, quòd si sit tanta interruptio verborũ, quòd intercipiatur intentio pronunciãtis, tollitur perfectio sacramenti: non autem tollitur, quando est parua interruptio proferentis, quæ intentionẽ aut intellectum verborũ non aufert: vt quando interrumpit ad respirandũ vel resumendum anhelitum. ¶ Et idem etiam dicendũ est de transpositione verborum: quia si tollit sensum locutionis, nõ perficit sacramentũ: sicut patet de negatione præposita vel postposita signo. Si autem sit talis trãspositio, quæ sensum locutionis nõ variat, non tollitur veritas sacramenti, secundũ quod Philos. dicit: nomina & verba transposita idem significare, vt in istis duabus: Ego te baptizo: vel baptizo te.

Latini & Græci in forma baptismi differunt.

In lib. de Spiritu sancto.

Additio varians sensum verborum.

Interruptio verborum.

Quid de trãspositione.

Ver. 5. DE MINISTRIS SACRAMENTORVM.

A ALiqua sacramenta nouæ legis habent specialem ministrũ, aliqua autem nõ. Sacramenta quæ requirũt specialem ministrũ, sic affecta sunt ministro, quòd si per aliũ attententur perfici, nõ perficiuntur. & huiusmodi generis sunt Cõfirmatio & Ordo, quæ habent Episcopũ pro ministro: Eucharistia, Pœnitentia, & Extrema vnctio, quæ habent sacerdotẽ. Baptismus verò nõ habet specialem ministrum ex necessitate, eò quòd est sacramentũ necessitatis: & ideo si per alium attententur, seruatis aliis seruandis, perficitur sacramentum, licet is qui baptizat, peccet, si id extra casum necessitatis faciat. Sacramentum autem matrimonij cum cõsistat in contractu ex consensu mutuo viri & mulieris proueniente, non requirit ministrũ ex necessitate, sed aliquando propter solennitatem habet: sed amplius de vnoquoque agetur suo loco. ¶ Notandũ tamen quòd angeli non sunt ministri sacramentorum, cùm Heb. 5. dicatur: Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum. Et ratio est, quia virtus sacramẽtorum deriuatur à Christo secundũ quòd homo, cui in natura non conformãtur angeli. Sed sciendũ est quòd sicut Christus non sic alligauit virtutem suam sacramentis, quin possit absque illis causare & conferre effectus sacramentorum: ita etiam non alligauit virtutem suam Ecclesiæ ministris, quin angelis possit tribuere ordinem ministrandi in sacramentis. Et quia angeli boni sunt nuncij veritatis: si aliquod sacramentum vel sacramentale angelorum bonorum ministerio perficeretur, esset ratum habendum: quia deberet præsumi hoc perfici voluntate diuina: sicut quædam

Quæ sacramenta habet specialem ministrum.

Angeli non sunt ministri sacramentorũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

templa dicuntur angelorum ministerio consecrata. Si verò dæmones, qui sunt spiritus mendacij, aliquod sacramentale ministerium exercerent, non esset ratum habendum. ¶ Nec ex hoc sequitur, homines esse digniores angelis simpliciter, quia angeli superiori & nobiliori modo operantur, scilicet interius illuminando & perficiendo phantasmata. Non inconuenit tamen aliquem hominem secundum quid (hoc est in aliquo) esse digniorem angelis.

Intentio ministri.

Ver.6. DE INTENTIONE MINISTRI.

MInistri intentio non solùm est necessaria quantù ad efficaciã & effectũ, sed etiam quantum ad essentiã sacramenti: sic quòd etiam si verba proferãtur & applicentur super debitã materiam, & non sit debita intẽtio in ministro applicante, non perficitur sacramentũ. Vnde in cõcilio Triden. sess. 7. tit. de sacramen. ca. 11. Si quis dixerit in ministris (dũ sacramenta conficiunt, & conferunt) non requiri intentionem, saltẽ faciendi quod facit Ecclesia, Anathema sit. Ratio huius necessitatis est: Quia quãdo aliquid se habere potest ad multa, oportet quòd per aliquid determinentur ad vnũ, si illud effici debeat. Sed ea quæ in sacramentis aguntur, possunt diuersimodè agi: sicut ablutio aquæ quæ fit in baptismo, potest ordinari ad ablutionẽ & sanitatẽ corporalẽ, ad ludum & ad alia huiusmodi, & ad emundationẽ & sanitatẽ spiritualẽ, & ideo oportet quòd ad sacramentalẽ effectum per intentionẽ abluentis determinentur. Et hæc intẽtio exprimitur per verba quæ in applicatione sacramentorũ dicuntur. Prçterea in omni actu humano siue libero est intentio agentis, cùm omne agẽs agat propter finẽ suo modo. Insuper ex pluribus causis nõ sequitur vnus effectus, nisi illæ causæ aliquo modo vniantur: sed in sacramentis plures causæ concurrunt, consequens est igitur aliquo modo vniri, quod non potest fieri, nisi in intentione debita. Hinc est quòd nõ sufficit intentio exterior, quæ est prolatio verborũ, sed requiritur interior: sicut nec sufficit in matrimonio cõsensus exterior sine interiori, vt infrà dicetur. ¶ Ad debitã autem intentionem nõ requiritur quòd minister actualẽ habeat intentionẽ, siue cogitet & intendat in actu effectũ sacramenti, sed sufficit quòd habeat virtualẽ, puta cùm sacerdos vadit ab baptizandũ, vel celebrandum, intẽdat facere quod Ecclesia intẽdit. vnde si postea in exercitio cogitatio eius ad alia rapiatur, ex virtute primæ intẽtionis perficitur sacramentũ, quãuis studiosè curare debeat sacramenti minister, vt etiã actualẽ intentionẽ adhibeat, sed hoc non est totaliter positũ in hominũ potestate, quia sæpe præter intentionẽ, cùm homo vult circa aliqua intendere, distrahitur, & incipit alia cogitare, iuxta illud Psal. Cor meũ dereliquit me. ¶ Ex prẽmissis apparet quòd intẽtio habitualis sine virtuali nõ sufficit, quia cũ administratio sacramẽtorũ sit actus humanus, nõ perficitur à dormiẽte & somniãte, qui tamẽ potest habere habitualẽ intentionẽ. ¶ Nec obstat quòd intentio ministri nõ possit esse nota: & sic nõ potest homo habere certitudinẽ se recepisse sacramentũ, ad quod tenetur de necessitate salutis. Quia minister agit in persona Ecclesiæ, cuius est minister. In verbis autẽ quæ proferũtur, exprimitur intentio Ecclesiæ, quæ sufficit ad perfectionẽ sacramẽti, nisi exterius contrarium exprimatur ex parte ministri vel recipiẽtis, quantũ ad satisfactionẽ præcepti de sacramento suscipiendo vel certitudinem coniecturalem faciendã, qua quis potest absolutè credere se suscepisse sacramentũ, & adorare hostiam consecratam absque conditione, vt dictum est cùm de fide ageretur. Debemus enim ambulare bona fide: quia quilibet debet præsumi bonus, nisi appareat de opposito. Vbi autẽ sacerdos ex malitia in baptismo vel in pœnitẽtia falleret: Deus (qui facienti quod in se est, nõ deficit in necessariis, nec alligauit virtutẽ suã sacramẽtis) sua infinita bonitate suppleret: quãuis regulariter character nõ imprimatur nisi per sacramẽtũ. Sed in tali casu si Deus suppleat principalẽ effectũ qui est gratia, supplet etiã minus principalẽ, iuxta regulã Topic. Si id quod magis videtur inesse inest, & id quod minus. ¶ Notandũ etiam quòd duplex est intentio Ecclesiæ: prima est quòd materia & forma sacramenti applicetur: secunda, quòd per illã applicationẽ conferatur gratia & alij effectus. Prima intentio recta sufficit in ministro qui est instrumentum animatũ: per eam enim se subiicit principali agẽti. Sicut seruus, qui ex præcepto domini sui tradit aliquid alicui, habet voluntatẽ tradendi quod dominus iubet, licet nõ habeat intentionẽ transferẽdi dominiũ rei traditæ: quia sufficit quòd illa intentio sit in domino. Alia autẽ peruersitas intentionis ministri, scilicet propter vanã gloriã, aut alium malũ finem, peruertit opus intendentis: quia scilicet peccat, non tamen peruertit opus alterius, s. Christi & Ecclesiæ: sicut seruus dando eleemosynã mala intentione, non peruertit bonã intentionem domini. ¶ Nec obstat quod habetur in ca. Spiritus sanctus. 1. q. 1. vbi narratur quòd quidã episc. Alexandriæ vidit supra oram maris ludum puerorũ, & Athanasium puerum more episcopi baptizantem alios secundũ formam Ecclesiæ, & fuit decisum quòd nõ essent rebaptizandi. Quia inuentũ est quòd intendebat facere, quod Ecclesia facere cõsueuit, & præcipuè quia solos catechumenos baptizauit. Et ad ludũ illũ dicitur, q̃ ludus dupliciter fieri potest, vno modo vt fiat sola delectationis causa p̃ purã irrisionẽ: & sic impedit perfectionẽ sacramenti. Alio modo vt admittat aliquid serij: quia etiã iocãdo & delectationẽ intendendo, quod est de ratione ludi, seria fieri possunt. In ludo autem illorũ puerorum erat aliquid seriũ: quia volebat ille Athanasius facere sicut episcopus, vt viderẽt quomodo se haberent in suscipiendo baptismate in Ecclesia tempore debito. D. Aug. in lib. de vnico baptismo, dicit quòd si esset dubium an totum ludicrum vel mimicè siue ioculariter ageretur, an esset baptizatus qui sic daretur, iudicium concordi oratione & gemitibus à Deo esset implorandum.

Intentio actualis.

Intentio virtualis necessaria.

Intentio ecclesiæ duplex.

Intentio peruersa ministri non impedit.

Ludus in sacramentis duplex.

Ver. 7. DE BONITATE, ET FIDE MINISTRI SACRAMENTORVM.

CIrca bonitatem & fidem ministri sacramentorum notãdæ sunt duæ conclusiones: prior est: A Bonitas,

Bonitas ministri non est absolutè necessaria.

¶ Bonitas, vel sanctitas, vel fides deficiens in ministro, non impedit efficaciã sacramẽti: & sic non est absolutè necessaria, modò seruet essentialia prædicta. Vnde in cõcilio Tridẽ. sess. 5. de sacramẽtis. c. 12. Si quis dixerit ministrũ in peccato mortali existentẽ (modò essentialia quæ ad cõficiẽdum vel conferendum sacramentũ pertinent, seruauerit) non conficere aut non conferre sacramentum: Anathema sit. D. Aug. super illud Io. 1. Super quem videris Spiritũ, &c. dicit quòd non nouerat Ioannes potestatem baptismi ipsum Dominum habiturum & sibi retenturum, sed ministerium planè translaturum in bonos & malos. & idem cõtra Petilianum Donatistam dicit, mentrote in sacramẽtis Dei nil obesse mores malorũ hominũ. ¶ Ratio huius est: quia ministri Ecclesiæ instrumentaliter operantur in sacramentis. Et ideo eadẽ est ratio ministri & instrumẽti. sed instrumentũ non agit operationem instrumentalẽ secundum propriam formam aut virtutem, sed secundum virtutem eius à quo mouetur. Et ideo accidit instrumento, inquantum instrumentum est, quam formam vel virtutẽ habeat, præter id quod exigitur ad rationem instrumenti, sicut quòd corpus medici, quod est instrumentũ animæ habentis artem, sit pulchrum vel deforme, sanum vel ægrum: & sicut non refert an fistula per quam aqua transit, sit argentea, plumbea, vel terrea, sic etiam non refert quantum ad operationem sacramentalẽ quam formam habeat minister, scilicet bonitatem vel malitiã. Nec ipsa sacramenta maculantur maculis ministrorũ, sicut nec radij solares luto. ¶ Et sicut charitas pertinet ad propriam virtutẽ, sic & fides. Vnde sequitur quòd ad perfectionem sacramentorum non requiritur charitas neque fides ministri. Et per consequens peccatores, infideles, hæretici, suspensi, excõmunicati, degradati, sacramenta verè conficiunt & conferunt, modò intendant facere quod Ecclesia intendit, & veram Ecclesiæ formã seruent. Neque à talibus baptizati aut ordinati, sunt rebaptizandi aut reordinandi: quia potestas conferendi & administrandi ordines, ac etiam consecrandi Eucharistiam, pertinet ad spiritualem characterẽ, qui indelebilis est, vt inferius dicetur. Et ideo per hoc quòd aliquis ab Ecclesia suspenditur, excommunicatur, vel degradatur, non amittit potestatem conferendi sacramentum: sed solùm licentiam vtendi hac potestate. Ideo sacramentum conficit & confert: sed peccat conficiendo & cõferendo: similiter ille qui scienter suscipit ab eo, nisi propter extremam necessitatem excusetur. Vnde in concilio Triden. sess. 5. tit. de sacramento baptismi. cap. 4. dicitur: si quis dixerit baptismum, qui etiam datur ab hæreticis, In nomine patris & filij & spiritus sancti, cum intentione faciendi quod Ecclesia facit, non esse verum baptisma: Anathema sit. Ideo in hoc non est sequendus D. Cyprianus de quo D. August. dicit, Martyrem Cyprianũ qui apud hæreticos vel schismaticos datũ baptisma nolebat cognoscere. Tanta merita vsque ad triumphũ martyrij sequuta sunt, vt charitatis qua excellebat luce, obũbratio illa fugaretur: & si quid purgandũ erat, passionis falce tolleretur. ¶ Secunda conclusio est, quòd bonitas & fides ministri necessaria est necessitate præcepti ad debitam sacramentorum administrationem: sic quòd si minister sit in peccato mortali, & scienter ingerat se sacramentis absque pœnitentia, peccat mortaliter: quia scriptum est Leuitic. 19. Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Debet enim minister conformari principali agenti, secundum illud, Secundum iudicem populi, sic & ministri eius. Vnde Leuit. 21. dicitur, Homo de semine tuo per familias, qui habet maculam, non offeret panes Deo tuo, nec accedet ad ministeriũ eius. Ideo D. Diony. dicit: Malis non est fas neque licitũ tangere symbola, hoc est sacramentalia signa. & in Epist. ad Demophilum, vocat malũ ministrum præsumẽtem, audacẽ, temetarũ, ac inuerecũdum. Licet enim omnis cõuenientia aut cõformitas non sit de necessitate præcepti, puta cũ maiori deuotione: nec omnis indecentia causet peccatũ mortale. Indecentia tamen quæ pertinet ad irreuerentiã vel contaminationem sacramenti, causat peccatũ mortale. Nec tamen propterea peccator ex officio obligatus administrare sacramẽta, est perplexus simpliciter, quia potest pœnitere: licet possit esse perplexus suppositio quodam, scilicet quòd velit manere in peccato: in articulo tamen necessitatis nõ peccaret baptizãdo in casu in quo posset laicus baptizare. Tũc enim nõ se exhiberet ministrũ Ecclesiæ, sed subueniret necessitatẽ patienti. Eadẽ ratione nõ peccat laicus peccator tangendo Eucharistiã ne cadat in lutum, vel leuando de terra. Et idem dicendũ est de sacerdote degradato baptizante, &c. secus si officiando & se exhibendo ministrũ Ecclesiæ, ac etiã ministrando in aliis sacramẽtis, quæ nõ sunt necessitatis sicut baptismus. Nec obstat q̃ peccator sine offensa potest ministrare Deo in operibus charitatis, secundũ illud Danie. 4. Consiliũ meum regi placeat: peccata tua eleemosynis redime: quia alia opera charitatis nõ sunt in se aliqua cõsecratione sanctificata: & ideo qui se exhibet ministrũ Deo in operibus charitatis & misericordiæ, si sit iustus, amplius iustificabitur: si verò sit peccator, per hæc ad sanctitatẽ disponetur. Sed sacramenta in seipsis habent quandã sanctificationẽ per mysticã consecrationẽ. Et ideo præexigitur in ministro & suscipiente sanctitas iustitiæ, vt cõgruat suo ministerio. ¶ Ex his apparet primò, quòd cõtrahens matrimonium in peccato mortali, peccat, quia indignè immiscet se sacramẽto: Secundò q̃ existens in mortali, publicè prædicans, etiã peccat, tum propter scandalũ, tũ quia præsumit exercere actũ qui requirit consecrationẽ ex institutione diuina: pertinet enim ad episcopũ ex officio. & ideo quãuis ex cõmissione nõ episcopus possit prædicare: tenetur tamen ad sanctitatẽ habẽdam. Vnde Psalm. Peccatori autem dicit Deus, Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentũ meum per os tuum? &c. Eadẽ ratione sequitur q̃ sacerdos celebrãdo, diaconus & subdiaconus, imò & acolythi solẽniter officiãdo in peccato mortali, peccant: quia indecẽter se exhibẽt ministros. Secus videtur de cantoribus nõ solenniter officiantibus, & aliis fratribus & clericis cantãtibus & laudantibus Deum

Ecclo. 10

2. c. Eccles. Hierar.

Psal. 49

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ab recipiens sacramentum à malo ministro peccat.

Deum in choro: quia actus laudandi & cantādi non est annexus alicui ordini, cū ad omnes pertineat. ¶ Quāuis autem minister sacramentorū peccet in ministrando: non tamen sequitur ꝙ recipiens scienter sacramentū ab eo, semper peccet, & communicet peccato illius, maximè cū recipit sacramēta necessitatis, vel ex præcepto habet recipere, & nō est alius qui ministret: quia cōmunicare peccato alterius est nō vitare peccatū in alio, quādo potest & tenetur, qui aliquādo non potest: vt ille qui petit mutuū à fœneratore parato dare ad vsurā: talis petendo, nihil illicitū petit: & ideo non est causa peccati eius: potest tamē vti peccato illius ad vtilitatē suā, vt suprà dictum est. Sic in proposito, vbi parochus ex malitia vult perseuerare in peccato, parochianus nō tenetur dimittere vtilitatem sacramentorū. & ideo accedens & petēs ab eo sacramentū, non suscipit ab eo vt talis persona, sed vt est minister Ecclesiæ. Et ideo quādiu ab Ecclesia toleratur, ille qui suscipit sacramentū ab eo, non cōmunicat peccato eius: sed communicat Ecclesiæ, quæ eum tāquam ministrum exhibet. Si verò ab ecclesia non toleratur, vtpote quia est præcisus, vel excōmunicatus, aut degradatus, petens ab eo recipiens & petens, & communicaret peccato ipsius.

Ver. 8. DE CAVSA ET INSTITVTIONE SACRAMENTORVM.

3ꝑ.q.64 Roma.3

CAusa principalis sacramentorū est Deus, cùm interior effectus eorum sit iustificatio, quæ ad solū Deum pertinet, iuxta illud, Deus (scilicet est) qui iustificat. Christus verò secundū quod homo operatur ad interiores effectus meritoriè & efficiēter, ac etiā satisfactoriè: quia humanitas Christi cōparatur ad Deū tanquā instrumentū coniunctū. Et ideo oportet quòd gratia sacramentalis, quæ est virtus salutifera, à diuinitate Christi per eius humanitatem deriuetur in sacramenta. Gratia enim sacramentalis ad duo ordinari videtur, videlicet ad tollendos defectus peccatorum præteritorū inquantum transeunt actu, & remanent reatu: & iterum ad perficiendā animā in his quæ pertinent ad cultū Dei secundū religionē Christianæ vitæ: sed Christus liberauit nos à peccatis per suā passionē non solùm efficienter & meritoriè, sed etiā satisfactoriè: similiter etiam per suam passionē initiauit ritū Christianæ religionis, offerens seipsum oblationem & hostiam Deo. Vnde sequitur quòd sacramēta Ecclesiæ specialiter habēt virtutē ex passione Christi, cuius virtus copulatur & applicatur nobis per sacramenta in cuius signū dicitur quòd de latere Christi pendentis in cruce fluxerūt sanguis & aqua: quorū vnum pertinet ad baptismū, scilicet aqua: & aliud ad Eucharistiā, scilicet sanguis. Et ideo dicunt communiter doctores, quòd de latere Christi pendentis in cruce, fluxerūt sacramenta, quibus Ecclesia dicitur ædificata: quia omnia sacramēta habent efficaciā à passione Christi, cui fideles copulantur per sacramēta & fidē sacramentorū à passione Christi virtutē habentium, secundū illud: Quem proposuit propiciatorē per fidem & sanguinem ipsius. Et quia instrumentum coniunctū diuinati, habet quandā principalitatem & causalitatē respectu instrumentorū extrinsecorum, qui sunt ministri Ecclesiæ. Et ideo sicut Christus inquantū Deus habet potestatē authoritatis in sacramentis: ita inquantū homo habet potestatem ministerij principalis siue potestatem excellentiæ. ¶ Potestas autē excellentiæ cōsistit in quatuor: Primò ꝙ meritum passionis eius operatur in sacramento: cuius passionis virtus copulatur & applicatur nobis per fidē, quā in sacramentis protestamur per inuocationē nominis Christi. Secundò ad hanc potestatē pertinet, quòd in nomine eius sacramenta sanctificentur & conferātur. Tertiò ꝙ ipse qui dedit virtutē sacramentis, possit instituere sacramēta. Quartò ꝙ ipse qui habet potestatem excellentiæ, possit causare effectus sacramentorū sine exteriori sacramēto, cùm causa nō pendeat ab effectu, sed potius è conuerso. ¶ Ex his patet quòd omnia sacramēta sunt à Christo instituta. Vnde in concilio Triden. Sessio. 5. tit. de Sacramētis in generali, canone 1. dicitur: Si quis dixerit sacramenta nouæ legis à Domino nostro Iesu Christo instituta non esse, Anathema sit. ¶ Et quāuis non omnia tradita sint in sacris literis, habet tamen ea Ecclesia ex familiari Apost. traditione. Vnde Apost. Cætera cùm venero disponā. Sed de singulis suo loco dicetur. Et quia Apostoli & eorum successores sunt ministri Dei, inquantū ad regimen Ecclesiæ constitutæ atque collectæ per fidē & fidei sacramēta sunt deputati: ideo sicut non licet eis constituere aliā Ecclesiā: ita non licet eis tradere aliam fidem, neque instituere alia sacramenta.

Potestas excellentia.

Omnia sacramenta sunt à Christo instituta.

1. Cor.11 Apostoli sacramenta instituere non poterant.

Ver. 9. DE NECESSITATE SACRAMENTORVM.

3ꝑ.q.61 Matth.9

CIrca necessitatem sacramentorū notandæ sunt duæ conclusiones, quarum prima est. ¶ Sacramenta in statu naturæ integræ siue ante peccatū Adæ non erant necessaria neque cōuenientia: quia non est opus valentibus medicus: Sed sacramēta sunt medicinæ quæ adhibentur contra vulnera peccati, quod non erat in statu naturæ integræ: homo enim tūc erat sanus, & habebat nobiliora dona ad conseruandā sanitatem, quàm sint sacramenta quæ sunt corporalia: ipse enim habebat iustitiā originalem & virtutes infusas, quibus poterat præseruari à peccato, seruare sanitatē, & ordinari ad cultū Dei: Igitur. Ratio huius conclusionis accipi potest ex rectitudine status, de quo Eccles. 7. Hoc inueni, quia fecit Deus hominē rectū, & ipse se infinitis miscuerit quæstionibus. Illa rectitudo consistebat in hoc ꝙ superiora dominabantur inferioribus, & nullo modo pendebant ex eis: quia sicut mēs suberat Deo, ita menti (hoc est portioni superiori, intellectui, & voluntati) inferiores animæ vires. Sed contra hunc ordinē esset si anima perficeretur, vel quantū ad scientiā supernaturaliū, vel quantū ad gratiā per aliquid corporale, vt fit in sacramentis. Ideo homo in statu innocentiæ sacramentis non indigebat, non solùm inquantū sacramenta ordinantur in remedium peccati, sed nec etiam inquantum ipsa ordinantur ad animæ perfectionem. ¶ Nec tunc matrimonium institutum erat in sacramentum, sed in naturæ officium. Ex consequenti tamen

tamen significabat aliquid futurū circa Christum & Ecclesiam, sicut & alia quæ in figura Christi præcesserunt: quæ nō dicuntur sacramenta propriè, prout hīc accipimus, licet bene cōmuniter & largè accipiendo sacramentū: propter quod Apost. institutionē matrimonij & verba ipsius Adæ recitās, dixit: Sacramentū hoc magnū est, accipiendo sacramentū pro quocunque signo dato, siue ex propria institutione, siue consequenti. Et quanuis sit eadē natura hominis post peccatum, quæ erat antè: non tamē erat idem status nec eadē politia. Nec obstat ꝙ filij Adæ acquisiuissent scientiam à rebus: quia nō acquisiuissent scientiam supernaturaliū ab eis, cùm fuissent creati in iustitia originali & gratia, cui dona scientiæ & intellectus ac sapientia sunt cōnexa, vt dictū est. ¶ Secūda conclusio est, Quòd sacramēta post peccatū omni tempore fuerunt necessaria, non quidē absolutè, quia nō erat abbreuiata manus domini, vt aliter saluare nō posset, Esa. 59. sed necessitate conuenientiæ. Vnde D. Aug. 19. contra Faustū, In nullū nomen religionis seu verū seu falsum coadunari possunt homines, nisi aliquo signaculorū seu sacramentorū sensibilium consortio colligantur: sed necessarium est ad æternā salutem homines adunari in vnū veræ religionis nomen: Igitur, &c. Ad huius roborationē triplex ratio adduci potest: Prima sumitur ex conditione hominis: quia proprium est naturæ destitutæ ex conditione suā, vt per corporalia & sensibilia deducatur in spiritualia, iuxta illud, Inuisibilia Dei, &c. vnde Philosō. dicit quòd omnis nostra cognitio ortum habet à sensu. Pertinet autem ad diuinam prouidentiā, vt prouideat vnicuique rei secundum modum suæ naturæ, secundū illud, Disponit omnia suauiter. Secūda ratio sumitur ex statu hominis. Homo enim cùm in honore esset, peccando subdidit se per affectū corporalibus rebus: sed ibi debet adhiberi medicinale remedium homini, vbi patitur morbū: ideo conueniens fuit quòd Deus per corporalia signa hominibus spirituale medicinam adhiberet. Nā si spiritualia remedia nuda ei proponerentur, eius animus corporalibus deditus applicari non posset. Tertia ratio sumitur ex studio actionis humanæ, quæ præcipuè circa corporalia versatur. Ne ergo esset homini durū, si totaliter à corporalibus abstraheretur, posita sunt ei corporalia exercitia in sacramentis, in quibus salubriter exercetur ad vitāda superstitiosa exercitia, quæ consistunt in cultu dæmonū. Sic igitur per institutionem sacramentorū homo conuenienter secundū conditionem suæ naturæ eruditur & humiliatur, cognoscēs se corporalibus subiectum, dū sibi per corporalia subuenitur, præseruatur etiā à noxiis actionibus per salubria exercitia sacramentorū. ¶ De sacramentorū necessitate ordinatum fuit in concilio Triden. Sessio. 5. tit. de Sacramentis in generali, can. 4. Si quis dixerit Sacramenta nouæ legis nō esse necessaria ad salutē, sed superflua, & sine eis, aut eorum voto, per solam fidem homines à Deo gratiā adipisci iustificantē, cùm omnia singulis necessaria non sint: Anathema sit. & ca. 5. cauetur. Si quis dixerit hæc septem sacramenta propter solam fidem nutriendā instituta fuisse, Anathema sit. ¶ Nec obstat illud 1. Tim. 4. Corporalis exercitatio ad modicum vtilis est: quia ibi loquitur Apost. de exercitatione corporali vt corporalis est, & nō de exercitatione sacramētorū, quæ est magis spiritualis, quàm corporalis. Nec obstat pariter quod hæretici obiciūt, ex eo quod dictū fuit Apost. sufficit tibi gratia mea: quia gratia datur hominibus secundū modū eis conuenientē, vt dictū est. Et quāuis passio Christi sit sufficiens causa salutis, nō tamē propterea sequitur quòd sacramenta nō sint necessaria ad humanā salurem: quia operātur in virtute passionis Christi, quæ per ea hominibus applicatur, secundū illud Apost. Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. ¶ Ex prædictis apparet quòd nullus per solam fidem interiorē fuit saluatus absque aliqua protestatione exteriori per aliqua signa, quæ dicūtur sacramenta, nec etiā paruuli nati. De paruulis in vtero morientibus dictum est c. 15. §. 2. ver. 3. Cùm autem sacramenta propter conditionē humanæ naturæ fuerint necessaria, consequēs est quòd secundum diuersitatē temporum, in quibus diuersæ erant hominū conditiones & dispositiones, alia & alia fuerint sacramenta: ab initio enim in lege naturæ erant voluntaria quantū ad specificationem, vt dictum est. Deinde tempore Moysi in lege fuerunt determinata alia, quæ erant specificè instituta ad figurandum Christum venturum: & postmodum Christus instituit alia mysteriorum suæ passionis repræsentatiua: Sacramēta enim ante aduētum Christi instituta significabāt Christum venturū: & omnes quotquot salui facti sunt, in fide Christi venturi saluati sunt. Sacramenta verò à Christo instituta significant ipsum venisse, & quicunque post passionē Christi saluati sunt, in fide explicita vel implicita Christi nati & passi saluati sunt: Iudæi ante publicationem euāgelij in fide implicita. D. Diony. dicit quòd status nouæ legis medius est inter statum veteris legis (cuius figuræ impletæ sunt in noua lege) & inter statum gloriæ in quo omnis nuda & perfecta veritas manifestabitur. Et ideo nulla erunt tunc sacramenta. Nunc autem quandiu per speculum & in ænigmate cognoscimus, oportet nos per aliqua sensibilia signa in spiritualia deuenire, quod pertinet ad rationem sacramentorum. Nec propter hæc sequitur mutabilitatē esse in Deo, sed potius in nobis: sicut paterfamiliās non dicitur habere mutabilem voluntatem, eò quòd diuersa præcepta familiæ proponit pro temporum varietate seruanda: non enim eadem præcipit in hyeme & æstate. Sic est in Deo, &c.

Ephes.5.

Necessitas sacramentorum.

Rom.1.

Sapien.8.

Rom.6.

Diuersa diuersis statibus congruunt sacramenta.

5. c. Caelest. Hierar. 1.Cor.13.

Ver. 10. DE EFFECTIBVS SACRAMENTORVM.

A QVodlibet sacramentū nouæ legis habet duplicem effectū. Vltimus & principalis est gratia: alius effectus est dispositiuus ad gratiā: & talis in baptismo, cōfirmatione, & ordine, dicitur Character, in aliis autem quatuor sacramentis dicitur Ornatus. Et sic in quolibet sacramento sunt tria: Aliquid quod est signum siue sacramentum tantùm: & illud est compositum ex materia & for

3.p.q.63. art.6.ad 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& forma, cum applicatione & intentione ministri. Aliud dicitur res sacramenti tantùm, quæ non est sacramentum. Et hoc est gratia, quæ est significata & causata per sacramentũ. Aliud quod dicitur sacramentum & res sacramenti: & huiusmodi est character vel ornatus, quæ sunt res siue effectus sacramenti. Sunt etiam sacramentum, quia significant gratiam gratum facientem. De his igitur per ordinem dicendum est.

Ver. 11. DE GRATIA SACRAMENTALI.

2.Pet.1. PRincipalis effectus sacramentorũ est gratia, quæ cùm nil aliud sit quàm quædam participata similitudo naturæ diuinæ, secundũ illud: Magna nobis & preciosa promissa donauit, vt diuinæ simus consortes naturæ: manifestũ est quòd solus Deus potest esse causa agẽs principalis ipsius gratiæ: Sacramenta verò nouæ legis sunt causa instrumẽtalis: quia illud vocatur instrumentũ, per quod aliquis operatur. sed Deus operatur per sacramenta, vt dicit Apost. Saluos nos fecit per lauacrũ regenerationis, &c. Propter quod D. Aug. dicit: Hæc omnia (s. sacramenta) fiunt & transeunt: virtus tamen (s. Dei) quæ per ista operatur, ingiter manet: sic quòd in ipsa applicatione sacramentorum nouæ legis est in ipsis sacramentis aliqua virtus instrumẽtalis à Deo impressa, quæ continet & causat etiã attinctiuè ipsam gratiã iustificantem. Vnde D. Augu. Quæ tanta virtus aquæ, quæ corpus tangat & cor abluat: & idem in quodã serm. de Epiphania: Nec mirum quòd aquam, hoc est corporalem substantiã, ad purgandam animam dicimus peruenire. Peruenit planè & penetrat vniuersæ cõscientiæ latibula: virtus tamẽ Christi subtilior occultas vitæ causas ac secreta mentis subtili rore petransit. Et Beda in homilia super illud Ioan. Venit Iesus à Galilæa in Iordanẽ, &c. dicit quòd dominus tactu suæ mũdissimæ carnis vim regenerataua contulit aquis. & Hugo de S. Victore dicit, quòd sacramentũ ex sanctificatione inuisibilẽ gratiam cõtinet, & in concilio Triden. Sessio. 5. tit. de Sacramentis, can. 6. dicitur, Si quis dixerit sacramenta nouæ legis nõ continere gratiã, aut ipsam nõ ponentibus obicẽ, non cõferre, quasi signa tantũ externa sint accepta per fidem gratiæ vel iustitiæ, & notæ quædam Christianæ professionis, quibus inter homines discernũtur fideles ab infidelibus: Anathema sit. & c. 7. Si quis dixerit per huiusmodi sacramenta nõ semper & in omnibus, quantũ est ex parte Dei, etiã ea ritè suscipiant, sed aliquãdo & aliquibus non cõferri gratiã, Anathema sit. & can. 8. Si quis dixerit per ipsa nouæ legis sacramenta ex opere operato non cõferri gratiã, sed solã fidem diuinæ promissionis ad gratiam consequendã sufficere: Anathema sit. Gratia dicitur dupliciter esse in sacramentis: Vno modo sicut in signo, quia sacramentũ est signum gratiæ: Alio modo sicut in causa: non quidem sicut in causa, in qua effectus est secundũ similitudinem speciei, neque etiã secundum aliquam formã propriã & permanentẽ proportionatã ad talem effectum, vt in causis æquiuocis: sicut res generatæ dicuntur esse in sole, sed secundum quandã virtutem instrumentalem, quæ est fluens incõpleta in esse naturæ. Nec est inconueniens quòd causa instrumentalis si sit manifesta, sit signum & causa. Nec obstat quòd spirituale non potest esse in corporalibus, neque cõtineri ab eis, cùm omne quod recipitur, ad modum recipientis recipiatur. Quia hoc verum est, quando illud spirituale est completum & permanens. Secus, si per modum fluxus & transiẽs, quod reducitur ad genus termini, qui est gratia, & sic ponitur in prædicamento qualitatis. Ponendo ergo quòd sacramẽtum est causa instrumentalis gratiæ, vt probatum est: necesse est simul ponere quòd in sacramento est quædam virtus instrumentalis ad inducendum instrumentalem effectum per agens principale: instrumentum enim non operatur, nisi inquantum est motum à principali agente, quod per se operatur. & ideo virtus principalis agentis habet esse completum & permanens in natura: virtus autem instrumentalis habet esse transiens ex vno in aliud & incompletum: sicut & motus qui est actus imperfectus, ab agente in patiens. ¶ Et quamuis idem accidens numero perfectum & completum in diuersis subiectis esse non possit, cum accidens indiuiduetur per subiectum: potest tamen idem accidens incompletum & fluẽs esse in pluribus instrumentis secundũ quod terminantur ad vnũ effectum, prout sunt quodam ordine vnum: vt patet de tractu nauis à pluribus. Ideo eadem vis principalis agentis Dei per modum fluxus inuenitur in verbis & rebus ac ministro: prout ex illis perficitur vnum sacramentũ. Licet enim accidẽs non trãseat à subiecto in subiectũ, trãsit tamẽ à causa principali per instrumentũ aliqualiter sibi subiectũ: non vt eodem modo sit in eis, sed in vnoquoque secundum propriam rationẽ. ¶ Si dicatur quòd potentia infinita non potest etiã instrumentaliter communicari creaturæ, & ad gratiã causandã requiratur potentia infinita: igitur non potest creaturæ communicari etiã instrumentaliter, sicut nec creatio: Negatur cõsequẽtia, quia in creatione est distantia infinita ex parte vnius extremi: scilicet non entis. In gratia autẽ quæ propriè non creatur, cùm non sit res per se subsistẽs, imò præsupponit subiectũ, & in esse qualitatis secundũ quòd est finita, non habet repugnantiã neque distantiã infinitam, quãuis in esse gratiæ siue acceptationis dicatur esse infinita, quia per eã homo acceptatur ad infinitum bonũ: Sed virtus instrumentalis sacramẽtorum nõ se extendit hoc modo ad gratiã, sed solùm attingit eam in essẽ qualitatis eo modo quo characterẽ, cùm ea quæ sunt æqualiter in potentia actiua & passiua, æqualiter educantur siue per infusionẽ (vt virtutes infusæ) vel per generationẽ (vt formæ corporales) licet vna sit perfectior alia. Sed gratia & character sunt huiusmodi: quia neutrũ est in potentia actiua creaturæ, nec in potẽtia materiæ, sed solùm in potẽtia actiua Dei. Igitur possunt æqualiter à creatura instrumẽtaliter produci. Et ideo si sacramenta instrumentaliter attingãt characterem, attingunt etiã gratiam. ¶ Et quamuis D. Tho in 4. sequens Magistrum Sentent. dixerit quòd sacramenta nõ attingunt gratiam gratum

ad Titum 3. 19. contra Faustum.

Super Ioan.

3.p.q.62. art.1.

Gratia dupliciter in sacramentis.

Sacramenta attingunt gratiam.

gratũ facientem, nisi dispositiuè & instrumentaliter, sed solùm sacramentalem: in Summa tamen se correxit, prout circa ea quæ dixerat de circuncisione, dicit enim gratiam sacramentalem esse gratũ facientem. Per has distinctiones, s. principaliter & instrumẽtaliter, virtute propria vel principalis agentis, & per modum permanentis & cõpleti, vel per modum fluxus & incõpleti, & naturaliter vel supernaturaliter, soluuntur multa argumenta, præcipuè de matrimonio, quod (secũdum quosdam) contrahitur inter absentes ad mille leucas: quæ distantia videtur impedire actionẽ instrumentalem respectu subiecti tam remoti: cùm instrumentũ non possit causare actionẽ instrumentalem, nisi exercendo naturalem: quod fieri naturaliter non potest in tanta distantia: Tamen supernaturaliter fieri potest, quando scilicet signũ consensus notificatur siue per literas siue nutus siue per nũtium. ¶ D. tamen Caietanus in quodam opusculo dicit matrimonium inter absentes & per procuratores cõtractum, non esse sacramentũ: ideo in illo potest cadere dispẽsatio. & illius ratio est, quia in omni sacramento oportet actu esse rem sensibilem in recipiẽte, quod non est quãdo cõtrahitur inter absentes: imò stat quòd habeat cõtrarium consensum siue dissensum matrimonij, & si non exteriorem, tamen bene interiorem, à quo pendet cõtractus, & aliquando dormit: & sic non perficitur sacramentũ, quod præsupponit consensum actu. ¶ Ad cõfirmationem prædictæ virtutis instrumentalis possunt adduci quatuor rationes: Prima, quia non minus potest corpus agens vt instrumentum diuinæ misericordiæ, quàm vt instrumentũ diuinæ iustitiæ punientis: Sed ignis inferni agit in animas, alligando eas vt instrumentum diuinæ iustitiæ. Igitur, &c. Secunda ratio, quia non minus potest secundus Adam quàm primus: sed primus potuit transfundere in posteros iustitiam originalem per aliquod corporale, scilicet per virtutẽ seminis: ergo etiam Christus per sacramenta, gratiam. Tertia ratio, quia nisi esset virtus in sacramentis, & nisi sacramẽta essent causa, sequeretur quòd in forma sacramenti pœnitentiæ exprimeretur falsum, cùm dicitur: Ego te absoluo: si nihil causaret, nõ deberet dicere, Ego te absoluo: sed signũ absolutionis pronũcio. Quarta ratio sumitur ex definitione sacramenti nouæ legis, & differentia sacramentorũ nouæ & veteris legis, quæ talis est: Quia sacramenta nouæ legis efficiunt quod figurãt: & nõ sunt solùm signa, sed etiã causæ. Et sic in sacramentis nouæ legis causatur gratia ex opere operato, & per virtutem inhærentem illis, etiam dato quòd minister applicans peccet, siue actus eius sit malus ex opere operantis. Sacramenta autẽ veteris legis non efficiebant quod figurabant, neque in eis erat aliqua virtus instrumentalis inhærens, sed solùm assistẽs: & sic ex pacto & institutione diuina dabatur gratia suscipientibus illa sacramenta, & sic erant solùm signa & nõ instrumenta. Sicut ille qui affert denarium plumbeũ, accipit centũ libras ex regis ordinatione: non quòd denarius ille aliquid operetur ad habendam prædictæ pecuniæ quantitatẽ: sed hoc operatur sola voluntas regis, cuius signum est denarius plumbeus præsentatus. Et quãuis malo ministro circũeidente & peccãte daretur gratia, non ex opere operantis, sed ex opere operato: nõ tamen per virtutẽ inhærentẽ. Et sic gratiã cõferri ex opere operato, potest dupliciter intelligi. Vno modo ex opere operato, ex pacto & ordinatione diuina solùm. Alio modo ex opere operato ex pacto & ordinatione diuina, & per virtutẽ inhærentem: & hoc solum cõuenit sacramentis nouæ legis. ¶ Si dicatur, cum sacramenta veteris & nouæ legis sint ex institutione diuina, & vtraque habeant efficaciam ex fide passionis, quę per fidem & sacramenta applicatur: videtur quòd si sacramẽta nouæ legis sint causa: sic etiam sacramẽta veteris: cùm non magis in scripturis habeatur de sacramẽtis nouæ legis quàm veteris. Ad hoc dicendum, quòd in sacris literis (vt suprà probatũ est) habetur quòd sacramenta nouæ legis, præcipuè baptismus, accipiũtur vt instrumenta: & frustra assumerentur vt instrumẽta, nisi ex assumptione & motione principalis agentis aliquid operarentur: hoc est enim de ratione instrumenti, sed non inuenitur in scripturis de sacramentis legis veteris, quòd sacramenta illius legis fuerint data tanquã instrumenta, sed solùm vt signa. Vnde Abraham accepit signũ circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei. De huiusmodi efficacia sacramentorũ nouę legis concilium Trident. Sessione 5. tit. de Sacramentis in gen. ca. 2. sic determinauit: Si quis dixerit ea ipsa nouę legis sacramenta à sacramentis antiquæ legis nõ differre, nisi quia cæremoniæ sint aliæ, & alij ritus externi, Anathema sit. ¶ Gratia sacramẽtalis, hoc est per sacramẽta causata, est essentialiter gratia gratum faciens: differunt tamen ab inuicẽ: sicut anima sensitiua & rationalis, quæ eminenter cõtinet & complectitur animam sensitiuam, & addit aliquid supra essentiam eius, scilicet intellectũ & voluntatẽ. Et ideo anima rationalis est sensitiua causaliter & eminenter. Sic gratia sacramẽtalis eminenter cõtinet quicquid gratia gratũ faciens simpliciter dicta, quæ est gratia virtutũ & donorũ, hoc est à qua fluunt virtutes & dona: aliàs frustra cõferrentur sacramenta habentibus gratiã gratum facientem: In operibus autem Dei nil est frustra. Ergo gratia sacramentalis aliquid addit. Sed ad sciendum quid gratia sacramentalis addat ad gratiam gratũ facientem siue cõmuniter acceptam, & quã differẽtiam contrahentẽ habeat, reuocandũ est ad memoriam quomodo gratia gratũ faciens est vna qualitas existens in essentia animæ, perficiẽs ipsam immediatè & formaliter, & potentias mediatè nõ formaliter, sed per effectus ab ea fluẽtes in ordine ad beatitudinẽ supernaturalem, ad quã anima gratificatur & fit accepta Deo. Et quomodo sicut ab essentia animæ fluunt potentiæ naturales: sic ab essentia gratię fluũt virtutes & dona, quę sunt perfectiones potentiarũ. Has perfectiones essentialiter importat gratia gratũ faciens. Gratia verò sacramẽtalis etiã omnia hæc includit & importat, & aliquid vltrà, scilicet quòd ex ipsa fluant aliqui speciales effectus necessarij in vita Christiana: sicut baptismus ordinatur ad quandã spiritualẽ regenerationẽ, quia homo totaliter moritur vitiis

Rom. 4

3 p. quæst. 62. artic. 2

Virtus instrumentalis in sacramentis.

Differentia sacramentorum nouæ & veteris legis.

Gratiam conferri ex opere operato quid.

Gratia sacramentalis, & gratiã faciens.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quantũ ad culpam & pœnã:qui quidem effectus eſt aliquid ſpeciale præter actus potentiarũ animæ & donorũ ac virtutum infuſarum. De mente igitur D. Thomæ eſt, quòd gratia ſacramentalis duo addit ſupra gratiã cõmuniter dictam:vnum eſt quo ad effectus ſpeciales & neceſſarios in vita Chriſtiana. Secundum eſt quo ad reliquias peccatorũ præteritorũ, quæ tranſeunt actu, & remanent reatu. Per virtutes quidem humanas ſufficiẽter excluduntur vitia & peccata, quantũ ad præſens & futurũ, inquantum ſ. impeditur homo per virtutes & dona à peccando:ſed non quantũ ad reatum peccatorũ præteritorũ. Et vt clarius intelligatur, diſcurrendum eſt per ſingula ſacramenta. Gratia ſacramentalis baptiſmi, quantũ ad effectus ſpeciales, aperit ianuam & dat auxilium, ſiue cõfortat vires & potentias animæ, præcipuè voluntatem, ad ritè & rectè ſuſcipiendum alia ſacramenta:& quo ad peccata præterita delet totum reatum pœnæ. Hoc non facit gratia gratũ faciẽs, quæ habetur ex ſolo voto baptiſmi abſque reali ſuſceptione ipſius. In ſacramento confirmationis gratia ſacramentalis ſpecialiter fortificat appetitũ iraſcibilem, ad confitẽdum publicè, & ad aggrediendum pericula mortis, ac ad ſuſtinẽdum tormenta. Et quo ad peccata præterita delet de reatu peccatorum poſt baptiſmum cõmiſſorum, quod non facit gratia baptiſmalis, cuius virtus quo ad deletionẽ reatus non ſe extendit ad futura. In ſacramento pœnitentię gratia ſacramentalis ſpecialiter iunat & fortificat voluntatẽ ad perſeuerãtiam in bono propoſito, & quo ad peccata præterita delet de reatu ſecundum diſpoſitionẽ ſacramentũ accipientis. Quod non facit ſola contritio abſque confeſsione & abſolutione, in qua conſiſtit gratia ſacramenti. In ſacramento Euchariſtiæ gratia ſacramentalis cauſat aliquam ſpiritualem dulcedinem & fortificationẽ vitæ ſpiritualis. Et quo ad peccata pręterita delet de reatu pœnæ ſecundũ deuotionẽ ſacramentum accipientis:quæ non fiunt ex ſola volitione & deſiderio accipiendi ſacramentũ. In ſacramẽto ordinis gratia ſacramentalis dat ſpecialiter auxilium voluntati & aliis potẽtiis ad exercendum actus ſpirituales publicos in ordine ad cõmunitatem Chriſtianorum:delet etiam de reatu pœnæ, ſi inueniat ſecundũ deuotionem ſacramentũ accipientis. Hæc non cõſequitur habens deſideriũ ſacramenti & nõ accipiẽs ſacramentum. In ſacramento extremæ vnctionis gratia ſacramentalis dat ſpecialem virtutẽ cõtra maximos inſultus dæmonum, qui cõtingunt in periculo mortis, quos non patiuntur adeò atrociter ſuſcipientes ſacramentũ:& ſpecialiter debet reliquias & reatũ peccatorum. Et ſic parat viam ad introitum regni, quem non ita propinquũ habet, qui non ſuſcipit ſacramentum. Vnde D. Iaco. Et ſi in peccatis fuerit, dimittentur ei. In ſacramento autem matrimonij datur ſpeciale auxiliũ & cõfortatio cõtra cõcupiſcentiam, & vt coniugem inuiolabili fœdere per pium & caſtum amorem cõplectantur, ab immunditia alieni, ſecundum quẽ Chriſtus dilexit Eccleſiam:delet etiã de reatu, ſecundũ deuotionẽ ſuſcipientis, vt dictum eſt de aliis. ¶ Ex præmiſsis apparet primò, quòd gratia ſacramentalis nõ eſt habitus diſtinctus à gratia gratũ faciente:& quòd in habente illam ſacramentum adueniens perficit & auget illam quo ad effectus cõmunes, qui ſunt gratũ facere, & perficere potentias virtutibus & donis, quę ordinantur ad diuerſos actus:& vltra hęc habet ſpeciales effectus in potentiis, qui ſunt diuerſæ medicinæ peccati, & participationes virtutis dominicę paſſionis. Sed virtutes & dona habent nomẽ ſpeciale, eò q̃ actus ad quos ordinantur, ſunt manifeſti. Vnde ſecundũ nomen à gratia diſtinguuntur. Defectus autẽ peccati, cõtra quos ſacramenta inſtituuntur, ſunt latentes. Et ideo gratiæ ſacramentales propriũ nomen nõ habent:ſed nomine gratiæ nominãtur. Et quia plures & diuerſi ſunt defectus, quibus per diuerſa ſacramẽta ſubuenitur:ideo licet gratia ſacramentalis & gratũ faciens ſit vna & eadem gratia:tamẽ diuerſæ ſunt gratię ſacramentales, ſecundũ quod ſunt diuerſi effectus ſacramentorũ. Et ſic gratia ſacramẽtalis ſe habet ad gratiã gratũ facientem ſiue cõmuniter dictã, ſicut ſuperius poteſtatiuũ, vt dictum eſt:& ſicut character epiſcopalis ad ſacerdotalem, qui per ordinationem in epiſcopum extenditur: ſicut habitus ſcientiæ aduenientę noua demõſtratione alicuius concluſionis. Character autem quãuis ſit effectus ſacramentorũ, non tamen dicitur gratia ſacramentalis, eò quòd poteſt manere cum peccato mortali:quod non faciunt alij effectus ſacramentorũ, qui dicuntur gratiæ ſacramentales. Pręterea character eſt indelebilis (vt dictum eſt) non autem gratia gratum faciens, aut ſacramentalis.

Iaco. 5

Epheſ. 5

De veri. q.27 artic.5. ad 12.

Gratiæ ſacramentales diuerſæ.

Character an gratia ſacramentalis.

Ver.12. DE CHARACTERE.

3.p. quæſt.63 Characteris accepțio & diuiſio.

B CHaracter ſecundum cõmunem acceptionẽ importat & ſignificat quandam conſignationem ſiue ſignum impreſſum in aliquo, per quod diſtinguitur ab aliis. Et cùm ſignum poſsit tribus rebus imprimi, ſ. veſtibus, corpori, & animæ:ſequitur quòd triplex eſt character, ſ. veſtiũ, corporis & animæ:primus character eſt militum, qui affigitur eorum veſtibus, vt differant & diſcernantur à militibus oppoſiti exercitus:vt crux alba Gallis, & rubea Hiſpanis. Secũdus character imprimitur carni, aliquãdo in malum, vt cùm falſarij & proditores ferro calido characterizãtur, vt cognoſcantur, & alij caueant à ſimilibus. Aliquando imprimitur ſeruis, vt diſcernantur à liberis, & cuius domini ſint. Hoc modo dedit Deus olim populo circunciſionem corporalem, quam Apoſt. vocat ſignaculum. Per illum characterem diſtinguebatur populus electus Iudæorũ ab aliis. Tertius character imprimitur animæ. De hoc Apoſt. 2. Cor. 1. Qui vnxit nos Deus, & ſignauit nos, & dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris. Hæc cõſignatio (de qua loquitur Apoſt.) non eſt corporalis, vt in antiqua lege per circunciſionem (vt notum eſt) ſed eſt ſpiritualis in anima. Ex hoc enim loco inferunt doctores Theologi, quòd quædam ſacramenta nouæ legis imprimunt characterem ſpiritualem in anima:Inuiſibilia enim Dei per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur. Cùm enim vita hominis ſit militia ſuper terram (vt teſtatur Iob 7. cap.) & militia hæc non ſit corporalis ſed ſpiritualis:

Kom. 4

Kom. 1

ſpiritualis:vnde Apoſt. Induite vos armaturã Dei, vt poſsitis ſtare aduerſus inſidias diaboli: quia non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, &c. & alibi, In carne ambulantes, nõ ſecundum carnem militamus:Nam arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia, ſed potentia Deo. Si deputatus ad militiam corporalem conſignatur aliquibus ſignis & characteribus corporalibus. Sic cùm per aliqua ſacramenta deputentur homines ad militiam ſpiritualem, & ad cultũ ſpiritualem Dei, cõſequens eſt vt inſigniantur aliquo ſpirituali ſigno & charactere. Ex Apoſt. autem manifeſtum eſt quòd ſumus ſignati, & non corporaliter, ergo ſpiritualiter in cordibus, hoc eſt anima: & non per aliud quàm per ſacramenta, per quæ ad militiam & cultum (ſicut dictũ eſt) deputamur. Quæcunque autem ad aliquid certũ deputantur, conſueuerunt ad illud cõſignari, vt doctores ſloco, conſules toga & capucio. Denarius etiam deputatus ad cõmutationem, inſignitur certis characteribus aut imaginibus:& ſic de aliis. Igitur. ¶ Nec eſt ſimile de ſacramentis veteris legis: (quia vt dictum eſt) non habebant virtutẽ inhærentẽ. Ideo nõ requirebatur in illo populo character ſpiritualis, ſed ſufficiebat corporalis:quia ad quędam corporalia deputabantur. Sacramenta autẽ nouæ legis habent in ſe virtutem, & per ea homines ad ſpiritualia deputantur. Ideo imprimunt characterem, qui habet rationẽ ſigni, inquantũ per ſenſibilia imprimitur. Per hoc enim ſcitur aliquis inſignitus charactere baptiſmali, quòd eſt ablutus aqua ſenſibili: Nihilominus tamen character vel ſignaculum dici poteſt per quãdam ſimilitudinem. Omne enim quod figurat vel repræſentat aliquid, vel diſtinguit ab alio, ſi non ſit ſenſibile, character, vel figura, aut ſignũ dici poteſt, prout Chriſtus ab Apoſt. figura vel character æternæ glorię dicitur. ¶ Et quia per tria dũtaxat ſacramenta deputatur homo ad cultũ diuinum: Igitur tria ſola ſacramenta imprimũt characterem, ſ. baptiſmus, confirmatio, ordo. Per pœnitentiã enim, per quam homo liberatur à peccato, non deputatur ad aliquid pertinens ad cultum diuinũ, ſed reſtituitur in ſtatum priſtinũ. Et idem dicendũ eſt de extrema vnctione. Per matrimonium etiam non deputatur homo ad cultũ diuinum. Pertinet autẽ aliquod ſacramentũ ad cultum diuinum tripliciter: Primò, per modum actionis: Secundò, per modum agentis: Tertiò, per modum recipientis. Per modum quidem actionis pertinet ad diuinũ cultum Euchariſtia, in qua principaliter cõſideratur diuinus cultus, inquantũ eſt Eccleſiæ ſacrificiũ. Et per hoc ſacramentũ non imprimitur homini character: quia per vſum aut receptionẽ huius ſacramenti nõ deputatur homo ad aliquid vlterius agendum vel recipiendum in ſacramentis, cùm Euchariſtia ſit finis & cõſummatio ſacramentorũ, vt D. Diony. dicit 4. cap. Eccleſ. Hierarch. Continet enim in ſeipſo Chriſtum in quo non erat character, ſed tota ſacerdotij plenitudo. ¶ Sed quo ad agentes in ſacramẽtis pertinet ſacramentũ ordinis: quia per hoc ſacramentũ deputantur homines ad tradendum aliis ſacramenta. Quo ad recipientes pertinet ſacramentum baptiſmi: quia per illud recipit homo poteſtatẽ recipiendi alia Eccleſiæ ſacramenta: Ideo baptiſmus dicitur eſſe ianua ſacramentorũ. Ad idem etiam ordinatur quodãmodo Confirmatio, per quã datur homini ſpiritualis poteſtas ad aliquas actiones ſacras, præter illas ad quas datur ei poteſtas in ſacramẽto baptiſmi. Nam homo in baptiſmo accipit poteſtatem ad ea quæ pertinent ad propriã ſalutem, prout ſecundum ſeipſum viuit. Sed in cõfirmatione accipit poteſtatem ad agendum ea quę pertinent ad pugnã ſpiritualem contra hoſtes fidei: ſicut patet exemplo Apoſt. qui priuſquã plenitudinem Spiritus ſancti accepiſſent erant baptizati, in cœnaculo perſeuerantes in oratione: poſtmodùm verò egreſsi non verebantur publicè fidem fateri, etiam coram inimicis fidei Chriſtianæ. Et ideo hæc tria ſola ſacramenta imprimunt characterem: quia per hæc homo ſanctificatur cum quadam conſecratione, qua deputatur ad diuinum cultum: ſicut etiam res inanimatæ ſanctificari dicuntur, inquantum diuino cultui deputantur. & ob eam cauſam non reiterantur, cùm character ſit indelebilis. de his canoniſtæ in c. quod quidam. 1. quæſt. 1. & in c. licitè. 32. quæſt. 7.

Epheſ. 2. 2. Corint. 10

Quæ deputantur ad aliquid, conſignantur.

Hebr. 1 Quæ ſacramenta imprimant characterem.

Baptiſmus ianua ſacramentorum.

Ver. 13. DE CHARACTERIS QVIDDITATE ET ESSENTIA.

3.p. quæſt. 63. artic. 1 Character ſacramentalis quid.

A CHaracter ſacramentalis eſt diſtinctio à charactere æterno animę rationali impreſſa, ſecundũ imaginem cõſignans trinitatem creatã trinitati creanti & recreãti, & diſtinguens à non conſiguratis ſecundum ſtatũ fidei. Character æternus eſt Chriſtus, ſecũdum illud Heb. 1. Qui cùm ſit ſplendor gloriæ, & figura (ſiue character) ſubſtãtiæ eius. Ex quo patet quòd character ſacramentalis attribuendus eſt Chriſto tanquã cauſæ. Ad cuius euidentiã ſciendum eſt quòd ſicut ſuprà dictum eſt, quod character eſt ſignaculum quoddam quo aliquid inſignitur, vt ordinatum & deputatum in aliquem finem: homo autem fidelis ad duo deputatur: Primò quidem & principaliter ad fruitionẽ gloriæ:& ad hoc inſignitur ſignaculo gratię, iuxta illud, Signa Thau ſuper frontes virorum gementiũ. Et illud: Nolite nocere terrę, & mari, neq; arboribus, quoaduſq; ſignemus ſeruos Dei noſtri in frõtibus eorũ. Secundò deputatur quiſq; fidelis ad recipiendum vel tradendũ aliis ea quę pertinent ad cultũ Dei:& ad hoc propriè deputatur character ſacramentalis. Totus autem religionis Chriſtianę cultus deriuatur à ſacerdotio Chriſti. Et ideo character ſacramẽtalis ſpecialiter dicitur character Chriſti, cuius ſacerdotio cõfigurantur fideles, ſecundũ ſacramẽtales characteres: qui quidem nil aliud ſunt quàm quędã participationes ſacerdotij Chriſti ab ipſo deriuatę, per quas Chriſto configurãtur. ¶ Et quia character eſt res reſpectu ſacramenti exterioris, & ſignũ reſpectu vltimi effectus: ideo dupliciter poteſt aliquid characteri attribui: vno modo ſecundũ rationem ſacramẽti. & hoc modo eſt ſignũ inuiſibilis gratię, quę in ſacramento cõfertur: Alio modò ſecundum propriam characteris rationem:& hoc modo eſt ſignum configuratiuum alicui principali, apud quem reſidet authoritas eius, ad quod quis deputatur. Sicut milites qui deputãtur ad

Ezechiel. 9 Apoc 7

Universidad de Salamanca Biblioteca

pugnã,insigniuntur signo ducis,per quod quodã modo configurantur siue cõformantur ei, portantes signũ quod dux elegit.Non quòd oporteat ducem illo charactere insignitũ esse:sed ꝙ habeat authoritatem & potestatẽ eligendi signum,per quod accipientes efficiũtur sui milites,& deputantur ad pugnam,& per quod discernuntur à militibus aduersis.Et hoc modo illi qui deputantur ad cultum Christianũ,cuius author est Christus,accipiunt characterẽ, per quem Christo cõfigurantur,& sunt participes sacerdotij eius.Et propter hoc Christo non conuenit habere charactẽrem,sed plenã sacerdotij potestatem.Per charactẽrem etiã distinguũtur Christi fideles à seruis diaboli,vel in ordine ad vitam æternã,vel in ordine ad cultum præsentis & militãtis Ecclesiæ. Quorum primum fit per charitatem & gratiã:secundum fit per characterẽ sacramentalem.Vnde & character bestiæ per oppositum intelligi potest,vt scilicet sit peccatum mortale,vel obstinata malitia, qua aliqui deputantur ad pœnam æternam, vel est professio illiciti cultus.

Ver.14. DE SVBIECTO CHARACTERIS.

Character non est potentia naturalis.

CVm character ordinetur ad ea quæ sunt cultus diuini,qui quidem est quædã protestatio fidei per exteriora signa:cõsequens est quòd character sit in potẽtia animæ,in qua est fides,& sic subiectiuè sit in intellectu.Ex quo sequitur quòd character nõ est potentia naturalis, cùm non omnes illũ habeant,neque fidem Christi protestentur:sed est quædam spiritualis potestas ab extrinseco adueniens,quæ perficit intellectũ,non quo ad actum elicitum,sed ad hoc quòd operatio quam intellectus dirigit,quæ fit per voluntatem,suppositio actu intellectus sortiatur effectum,quo ad remissionẽ culpæ,& infusionem gratiæ,& deputationẽ cultus diuini.Et sic character propriè est potestas recipiendi vel cõferendi sacramentũ,cuius receptio vel collatio immediatè recipitur à potentia organica:nõ tamen est solum in ea,quia talis exterior receptio vel collatio debet regi & dirigi ab intentione,vt s.intellectus illustratus per fidem,dirigat intentionem voluntatis ad cõferendum vel suscipiendum sacramentũ.Non quòd character eliciat intentionem:quia ille qui nõ habet characterem,potest illam habere:sed quia intentio per charactẽrem habet virtutem, quam nõ habet sine charactere.Ideo character facit quòd directio & imperiũ habeat effectũ.& sic character nõ est habitus,cùm nõ eliciat actũ.& præterea quia character potest se habere ad bene vel malè:nam quidam aliquando bene vtũtur,& aliquando malè,quod de habitibus elicitiuè fieri nõ potest.Character etiã non est actus siue passio animæ:quia actus animæ (quem Philosop.2.Ethic. vocat passionem) transit & nõ semper manet.Character verò est indelebilis,vt D.Aug.dicit in 2. contra Parmenianũ,vbi dicit:Non enim minus habent sacramenta Christiana,quàm corporalis nota militiæ:sed character militaris nõ reperitur,sed agnitus approbatur in eo qui veniã meretur ab Imperatore post culpã cõmissam:ergo nec character sacramentalis deleri potest,maximè cùm non habeat cõtrarium,& sit in subiecto incorruptibili.&c. Præterea character est participatio sacerdotij Christi.Sacerdotiũ autem Christi est in ęternum,secundum illud Psal.Tu es sacerdos in æternũ,secundum ordinem Melchisedech.Sed causa æterna potest producere effectum æternũ, maximè in illis rebus quæ sunt in fieri:vnde sequitur quòd omnis cõsecratio quæ fit per sacerdotium Christi,est perpetua,re cõsecrata manente:quod etiam patet in rebus inanimatis. Nam cõsecratio Ecclesiæ vel altaris manet,nisi destruatur.Cùm igitur anima sit subiectũ characteris secundum intellectiuam partem,quæ est incorruptibilis:Igitur.Nec obstat quòd gratia quæ est nobilior charactere,sit delebilis:quia gratia est in anima,sicut quædam forma habẽs esse complerum in ea & habens contrarium.Character autem est in anima,sicut quædam virtus instrumentalis.Et cùm forma cõpleta sit in subiecto secundum dispositionem subiecti,& anima sit mutabilis secundum liberum arbitrium,quandiu est in statu viæ:cõsequens est quòd gratia insit animæ mutabiliter. Sed virtus instrumentalis est sicut principiũ actiuum,& ideo recipitur in instrumento, secundum conditionem principalis agentis,scilicet Christi,cuius sacerdotium est æternũ:& ideo character indelebiliter inest animæ,non propter sui perfectionem,sed propter perfectionem sacerdotij Christi,à quo deriuatur character,sicut quædam virtus instrumentalis.Ideo D.Aug.vbi suprà,ait:Nec ipsos apostatas videmus carere baptismate, quibus per pœnitentiam non restituitur. Ideo amitti non posse iudicatur ratione characteris indelebilis, qui manet in beatis & damnatis: licet post hanc vitam non remaneat exterior sacramentorum cultus:remanet tamen finis illius. Ideo manet in bonis ad eorum gloriam,& in malis ad eorum ignominiam.

Ver.15. DE EFFECTV CHARACTERIS.

Characterum officia.

CHaracter habet disponere hominem ad gratiã sacramentalem,secluso obice & fictione,quæ si talis sit quòd tollat essentiã sacramenti,impedit infusionem nõ solùm gratię, sed etiã charactẽris:vt in illo qui vult recipere ablutionem,sed nõ vult recipere baptismã:tũc sacramentũ baptismi nil causat:& idem dicendũ de aliis sacramentis.Si verò sit distractus & peccet venialiter,aut mortaliter,dum tamẽ intendat recipere quod Ecclesia tradere intendit,tũc recipit charactẽrem: & recedente fictione,per virtutem charactẽris causatur in eo gratia sacramẽtalis.Similiter si dormienti cõferatur sacramentũ.De his in c.maiores.§.item quęritur,de Baptismo.Ex cuius cap.determinatione apparet,quòd positio characteris non est noua,neque inutilis positio Theologorũ, quia ex D.Paulo (vt dictum est) originem traxit,licet nõ sub tali nomine:& valet ad determinandum,an baptismus debeat iterari.Illa enim sacramenta quæ cõferunt characterẽ,nõ iterãtur:quia remoto impedimento & recedente fictione peccati,per pœnitentiam virtute characteris causatur gratia sacramentalis:Gratia verò sacramentalis pœnitentię,quę perditur per peccatum,non recuperatur

Excordiũ characteres.

peratur nisi per reiterationẽ sacramenti pœnitentiæ,licet gratia gratũ faciens per solam cõtritionem recuperetur.¶ Ex præmissis sufficienter apparet quomodo differat character à gratia,in quatuor:Primò,quia gratia est forma absoluta & cõpleta:Character verò est forma incõpleta, & notat respectum,cùm sit potestas recipiendi vel administrandi sacramenta. Secundò,quia gratia est delebilis,& character indelebilis. Tertiò, quia gratia non stat cum peccato mortali, sicut character.Quartò,quia gratia subiectiuatur in essentia animæ,& character in intellectu.¶ Si dicatur quòd dispositio debet poni in eodem subiecto,in quo forma ad quam disponit: dicendum quòd verum est de dispositione proxima & vniuoca:secus de æquiuoca & remota,prout character, qui disponit essentiam animæ,mediante intellectu.

Differentia characteris & gratiæ.

Ver.16. DE ORNATV SACRAMENTORVM.

A QVia D.Tho. (vt recitatũ est) dicit quòd in omni sacramento sunt tria,s.sacramentum tantũ, res tantũ,& res & sacramentũ simul.Res & sacramentũ simul in sacramento baptismi confirmationis,& ordinis,est character:ideo inuestigandum est quid sit in aliis quatuor sacramentis, quid dicatur res & sacramentũ simul.Thomistæ cõmuniter vocant illam entitatẽ,ornatũ:& dicũt esse dispositionem ad gratiã:D.Tho.tamẽ non vtitur hoc vocabulo,Ornatus.Et quo ad sacramentum pœnitẽtiæ,quærit an pœnitẽtia interior sit res & sacramentũ simul.Resolutio eius est ꝙ interior actus virtutis pœnitentiæ secundum se cõsideratus,pertinens ad iustitiam, qui est causa cõfessionis,quæ est actus exterior pœnitentiæ pendens ab interiori,qui est materia sacramẽti pœnitentiæ,non est sacramentũ nec res sacramenti,cùm præcedat & præsupponatur ad sacramentũ:si verò interior pœnitentia cõsideretur,secundum quòd sacramentũ pœnitentiæ (quod cõsistit in confessione & absolutione) cadit super ipsum actum interiorem continuatũ: tunc id quod est sacramentũ tantùm,s.confessio & absolutio,cum intentione ministri,causat in illo actu interiore quandam instrumentalem virtutem,quæ est dispositio ad gratiã sacramentalem:quę quidem dispositio est effectus sacramẽti,& sic est res.Est etiã signũ gratiæ sacramentalis, cùm instrumentaliter producat illam si non sit,vt in attrito:in cõtrito verò (vt dictum est) extendit gratiam gratũ facientem ad effectus sacramentales. Et eodem modo proportionabiliter dicendum est in aliis sacramentis nõ causantibus charactẽrem,excepto sacramento Eucharistiæ.In sacramento enim extremæ vnctionis,si actus interior, quo quis vult remissionem recipere peccatorũ & alios effectus eiusdem sacramenti,cõsideratur vt supra ipsum cõtinuatum cadit sacramentũ exterius,cum intentione ministri,causatur in illo actu virtus instrumentalis,quæ est dispositio ad gratiam:& dicitur Ornatus res & sacramentũ simul.Et idem dicendum est in matrimonio super actum cõtinuatum, quo quis cõsentit & vult exprimere cõsensum,& recipere sacramentũ matrimonij.In sacramento verò Eucharistiæ corpus Christi verum,est effectus,& sic res sacramenti:Est etiã signum & causa gratiæ: sed non potest dici ornatus vel dispositio gratiæ vniuocè,sicut in aliis sacramentis: verumtamẽ in vsu sacramenti super actum interiorẽ,quo quis vult suscipere Eucharistiæ sacramentum, causat in voluntate illum ornatum siue virtutem instrumentalem,quæ est dispositio ad gratiã. Inter ornatũ & charactẽrem duplex est differentia:Prima,quia character est in intellectu,& ornatus in voluntate:Secũda,quia character est indelebilis,& manet absque gratia,& cum gratia:Ornatus autem deleri potest,& adueniente gratia definit esse,secundum Capreolum.¶ Difficultas tamen est non modica,an necesse sit ponere hunc ornatum siue rem & sacramentum simul in omni sacramento: cùm ad infusionem gratiæ in eo qui cõuertit se in finem honestum,in primo instanti vsus rationis non requiratur dispositio formalis supernaturalis in essentia animæ,nec etiam in potentiis: sequitur quòd nec in sacramentis,aliàs esset processus in infinitum. Aliqui dicunt quòd ex diuina clementia,quæ vult eodem modo prouidere fragilitati hominum in sacramentis,quę non imprimũt characterem,sicut in illis quæ imprimunt,datur hæc dispositio ornatus,propter mentis euagationem,vt cessante fictione & euagatione causetur gratia. Et ad rationem potest dici quòd superior forma præexigit maiorem dispositionem.ideo sicut gratia gratum facientis prærequirit prędictam conuersionem,vel votum siue propositum suscipiendi aliquod sacramentum:ita gratia sacramentalis (quæ est perfectior & altioris gradus forma,& plures effectus habens) requirit perfectiorem dispositionem,quæ dicitur ornatus:quæ tamen dispositio non est vniuoca,neque proxima,sed remota:quæ mediante voluntate (sicut character mediante intellectu) disponit essentiam animę,eò quòd hæ duæ potentiæ immediatè fluunt ab ipsa essentia animæ, & in ea subiectiuantur. Et ideo illis dispositis essentia animæ videtur esse sufficienter disposita.

Differentia inter characterem & ornatum.

Ver.17. DE NVMERO SACRAMENTORVM.

B SEptem & non plura neque pauciora esse nouæ legis sacramenta cõstat ex determinatione Ecclesię in cõcilio Trident.Sessio.7.tit.de Sacramẽtis,can.1,vbi dicitur:Si quis dixerit sacramenti nouæ legis non fuisse omnia à domino nostro Iesu Christo institura, aut esse plura aut pauciora quàm septem,videlicet Baptismus,Cõfirmatio,Eucharistia,Pœnitẽtia,Extrema vnctio,Ordo, & Matrimonium:aut etiam quodlibet horum septem non esse verè aut propriè sacramentũ,Anathema sit.Horum autem sacramentorum numerus sumi potest ex ordinatione ipsorum: Ordinantur enim Ecclesiæ sacramenta ad duo,scilicet ad perficiendum hominem in his quę pertinẽt ad cultum Dei secundũ regimen Christianæ & spiritualis vitæ:& etiam in remedium contra peccatum. Vtroq; autem modo conuenienter ponuntur septem sacramenta,vt abundè prosequitur D.Tho. Hæc autem sacramenta non sunt inter se paria,nec in dignitate, nec in effectu. Vnde in concilio

3.p.qu.65. artic.1.

Trident.Sessio.7.tit.de Sacramen.can.3.habetur:Si quis dixerit hęc septē sacramēta ita esse inter se paria,vt nulla ratione aliud sit alio dignius:Anathema sit.Eucharistia enim,simpliciter & absolutè loquendo,est potissimū. Primò quia in eo Christus substantialiter continetur,in aliis autē illa virtus instrumētalis à Christo deriuata:semper autem id quod est per essentiā, est potius eo quod est per participationē. Secundò quia omnia alia ad hoc sicut ad finem videntur ordinari, & in Eucharistia cōsummari: Aliorum autem sacramentorum cōparatio adinuicem potest esse multiplex: nam via necessitatis Baptismus est potissimum sacramentorum,cùm sit ianua, deinde pœnitentia, & demum Eucharistia. Alia autem sacramenta non sunt necessitatis alicui particulari personæ:sic quòd sine illis non possit saluari. Nec sacramentum Pœnitentiæ aut Eucharistię (vbi deest facultas) est necessariū,nisi in voto. In via autem perfectionis sacramētum Ordinis medio modo se habet,deinde sacramentum confirmationis. Sacramentum verò Pœnitentiæ, & Extremæ vnctionis sunt inferioris gradus,& Vnctio comparatur ad pœnitentiam,sicut Confirmatio ad baptismum: ita quòd Pœnitentia est maioris necessitatis,& Extrema vnctio est maioris perfectionis.

Potissimū sacramentorum Eucharistia. Sacramentorum in dignitate ordo.

§.1. DE SACRAMENTO BAPTISMI.

3.p.quæst.66 Eccle.34

BAptismus Græca vox est,& significat tinctionem vel lotionem,iuxta illud, Qui baptizatur à mortuo,& iterū tangit mortuū,quid proficit eius lauatio? Aliquando significat lotionem externarum rerū: Iudæi & Pharisæi à foro venientes,nisi baptizentur non comedunt:& habent alia baptismata calicū,& vrseorum,& æramentorum. Transfertur etiam ad calicem passionis & mortis dominicæ. Vnde Christus,Potestis baptismo quo ego baptizor baptizari:hoc est sanguinē fundere,& iudiciū mortis sufferre. Et alibi,Baptismo habeo baptizari,& quomodo coarctor? & aliquando accipitur pro lotione actiua,vt cùm dicitur,Baptismus Ioannis de cælo erat, an ex hominibus:aliquādo pro passiua,vt dictum est de baptismatibus Pharisæorum. Hic autem accipimus pro ablutione passiua à Christo ordinata,quæ dicitur Lauacrū regenerationis. Et sic accipiendo baptismum,secundum Magistrum Sentent. Baptismus est ablutio corporis sub præscripta forma verborum. Hæc definitio est de Baptismo,vt est sacramentū tantùm. Damasce. autē definit quantum ad id quod est interius,dicens,Baptismus est regeneratio,& sigillum, & custodia, & illuminatio:vbi posuit duo pertinentia ad characterem,s.sigillum & custodiam,inquantū ipse character qui sigillum dicitur,quantum est de se,custodit animam in bono. Ponit etiam duo pertinentia ad rem sacramenti, s. regenerationem:quia per baptismum homo inchoat viam iustitię,& illuminationem quæ pertinet specialiter ad fidem,per quam homo spiritualem vitam inchoatiuè accipit, iuxta illud,Iustus ex fide viuit. Baptismus enim est quædam fidei protestatio: ideo dicitur sacramentum fidei. D.verò Dionys. definit baptismum per ordinem ad alia sacramenta,dicēs, Baptismus est quoddam principiū sanctissimorum mandatorum sacræ actionis, ad eorum susceptiuam opportunitatē formans nostros animales habitus:vnde dicitur ianua sacramentorum:sic quòd nō licet ante baptismum alia sacramenta susc ipere:& si attentetur,nil accipitur de effectu illorū. Vnde sequitur,quòd matrimonium inter non baptizatos non est sacramentum,sed solùm naturę officium. Et iterum definiens in ordine ad cælestem gloriā,quæ est vltimus finis sacramentorū,subdit,& super cælestis quietis eductionē anagogem nostrum indeficiens. Et iterum quantū ad principium spiritualis vitæ per hoc quod subiungit sacræ & diuinissimæ nostræ regenerationis traditio: Hugo de S. Victore definit materialiter & causaliter,cùm dicit: Baptismus est aqua diluendis criminibus sanctificata per verbū Dei. Nota tamen quòd quando D. Aug. dicit, Accedit verbū ad elementum,& fit sacramentum,non est intelligendum de ipso elemento quòd fiat sacramentum, sed in homine,cùm adhibetur elementum per modum ablutionis,fit & applicatur sacramētum.

Mar.7

Marc.10 Luc.11

ad Titum 3.

Baptismi definitiones.

Aug. 2 2.c. Ecclesiast. Hugo.

Ver.1. DE INSTITVTIONE BAPTISMI.

3.p. quæst.66. artic.2

CVm sacramenta habeant ex sui institutione quòd cōferant gratiam:tunc videtur aliquod sacramentum institui,quando accipit virtutem producendi suum effectum. Hanc autem virtutem accepit baptismus,cùm Christus fuit baptizatus,vt D. Aug. in sermone de Epiphania dicit: Ex quo Christus in aqua mergitur,ex eo omnium peccata abluit aqua. Et idem cum Beda, Christus tactu suæ mundissimæ carnis vim regenerationem cōtulit aquis. Virtus Christi est deriuata ad omnem aquam,non propter continuitatem loci,sed propter similitudinem speciei,quæ de Saluatoris baptismate processit benedictio,tanquam fluuius spiritualis omnium gurgitum tractus, omniúmque fontium venas impleuit. Et ideo discipuli Ioannis post baptismū Christi dixerunt Ioan ni,Rabbi,qui tecum erat trans Iordanem,cui testimonium perhibuisti,etiam baptizat, & omnes veniunt ad eum. & Ioan. 4. dicitur quòd Christus non baptizabat,sed discipuli eius baptizabant: quod non fecissent,nisi post baptismum Ioannis fuissent edocti. Et tunc currebat simul lex cum Euangelio. & baptismus habebat efficaciam à passione Christi acceptata in primo instanti suæ conceptionis,siue à merito illius acceptationis:& sic per baptismum configurabantur passioni futurę. Et quia legalia non debebant cessare ante passionem & resurrectionem:ideo præceptum baptismi non fuit datum vsque post resurrectionem,quando iam cessauerant figuralia. Tunc fuit dictum,Euntes in mundum vniuersum,docete omnes Gentes,baptizantes eos,&c. Quod autem dictum fuit,Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto,non potest introire in regnū Dei,magis videtur respicere ad futurum tempus, quàm ad præsens.

Ioan.3,

Matt.vlt. Ioan.3

3.p. quæst.66. artic.3

Ver.2. DE MATERIA BAPTISMI.

MAteria sacramenti baptismi est aqua simplex siue elemētaris,iuxta illud Io.3.Nisi quis renatus fuerit

tus fuerit ex aqua,&c. Vnde in cōcilio Trident. Sessio.7.tit.de Sacramento Baptismi. c.2. dicitur: Si quis dixerit aquā veram & naturalem nō esse de necessitate baptismi,atque adeò illa verba domini nostri Iesu Christi,Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto,ad metaphorā aliquam detorserit: Anathema sit. Nec obstat quod dicebat D. Ioannes Baptista,Ego quidē baptizo vos in pœnitentiā. Qui autē post me venturus est, fortior me est: Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igni. Quia per ignem (secundū D. Hiero.) potest intelligi Spiritus sanctus,qui supra discipulos in igneis linguis apparuit. Et sic intelligebat de cōfirmatione:vel(secundū D. Chrysosto.)per ignem intelligitur tribulatio:quia tribulatio peccata purgat,& cōcupiscentiā diminuit:vel (vt Hilar. dicit)quia baptizatis Spiritu sancto reliquū est cōsummari mundū per ignē in die iudicij. Et quāuis ex latere Christi exierint miraculosè aqua & sanguis:nō tamen propterea sanguis est materia sacramenti baptismi,nisi vbi deest aqua:vt in martyribus, qui baptizantur in suo sanguine propter Christū. Sanguis enim exiuit in remediū,& aqua ad abluendum:ideo sanguis cōpetit sacramento Eucharistiæ,& aqua sacramēto baptismi:quæ tamen habet virtutē ablutiuā peccatorū ex virtute sanguinis Christi. Vnde Apocal.1. Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. ¶ Ex præmissis sequitur quòd baptismus nō perficitur,si quis abluatur vino aut alio liquore, aut aqua taliter transmutata,vt soluatur species naturalis:vt in aqua rosacea,vel alia distillata. Si verò nō soluatur species aquæ,vt in aqua decoctionis carniū vel aliorū, potest fieri baptismus: nisi fortè sit facta tanta resolutio corporum lixatorum, quòd plus liquoris habeat de aliena substantia, quàm de aqua: quod ex spissitudine percipi potest. Sit amen ex liquore sic spissato exprimatur aqua subtilis: sic potest in ea fieri baptismus sicut in aqua quæ exprimitur ex luto: licet in luto baptismus fieri non possit. In lixiuio verò & aquis balneorū sulphureorum potest fieri baptismus, quia tales aquæ non incorporātur per artem vel naturā, sed solùm alterationem quandā recipiunt. In aqua verò rosacea est liquor aquæ resolutus,vnde in ea nō potest fieri baptismus. Et eadē ratione neque in aquis alchimicis, neque in vino. Nec est eadem ratio de aquis pluuialibus:quia illæ generantur ex maiori parte ex sublimatione vaporum resolutorum ex aquis niuiū, in quibus minimum est ibi de liquore mixtorū,qui tamen per huiusmodi sublimationem virtute naturæ,quæ est fortior, resoluuntur in veram aquam:quod ars facere nō potest. Vnde aqua pluuialis nullā qualitatem retinet alicuius corporis mixti,quod de aqua rosacea & aliis distillatis dici non potest. ¶ Notandum tamen quòd benedictio quæ adhibetur aquæ,non est de necessitate baptismi, sed pertinet ad quandam solennitatem, per quam excitatur deuotio fidelium, & impeditur astutia dæmonis, ne impediat sacramentum vel eius applicationem.

Marc.1 Act.2

super Mat.

Aqua rosacea non est materia baptismi.

Ver. 3. DE FORMA SACRAMENTI BAPTISMI.

A CHristus Matth. vlt. expressit formā baptismi,dicens: Euntes in mundū vniuersum, docete omnes gētes,baptizātes eos in nomine patris & filij, &c. In his verbis exprimitur causa principalis,quæ est sancta Trinitas:& instrumētalis,quæ est ministerium:actio autē attribuitur principali agēti,qui est Christus. Ideo Ioan. 1. Super quē videris Spiritum descendentē, & manentem super eum: hic est qui baptizat:attribuitur etiā instrumento animato. Vnde dictū est,baptizantes scilicet vos. Ideo Latini dicūt. Ego te baptizo,&c. Græci autē non attribuūt actum baptismi ministris, ad euitandum antiquorū errorem,qui virtutē baptismi baptizantibus attribuebant,dicentes: Ego sum Pauli:& ego Cephæ. & ideo dicunt,Baptizetur seruus Christi in nomine patris, &c. Et quia exprimitur actus exercitus per ministrū cum inuocatione sanctę Trinitatis,verū apud omnes perficitur sacramentū. Quòd autem in forma Latinorum additur (Ego)non est de essentia formæ,sed ponitur ad maiorem expressionem intentionis. ¶ Nec obstat quòd Apost. baptizabant in nomine domini Iesu Christi, quia Apost. in primitiua Ecclesia ex speciali reuelatione Christi & Spiritus sancti hoc faciebant vt nomē Christi quod erat odiosum Iudæis & Gentibus, honorabile redderetur,per hoc quòd eius inuocatione Spiritus sanctus dabatur in baptismo. Nec tamen tūc totaliter omittebatur forma à Christo data, secundū D. Ambro. quia in nomine Christi tota Trinitas intelligitur. Et ideo seruabatur forma data à Christo,saltem integritate intelligibili. Non liceret tamē hodie sic baptizare:quia illa dispēsatio sublata est. Vnde Pelagius papa scribens Gaudentio episcopo,dicit: Si hi,qui in locis tuæ dilectionis commorari dicūtur,se tolùm in nomine Domini baptizatos fuisse confitentur,sine cuiuscunque dubitationis ambiguo eos ad fidē catholicam venientes,in sanctæ Trinitatis nomine baptizabis. De his in c. multi,&c. hi verò,de consec. dist. 4.

3.p. q.66. art.5.

Latini & Græci in forma baptismi differunt.

Act.10. & 19. Baptizare in nomine Christi.

Ver. 4. DE APPLICATIONE SACRAMENTI BAPTISMI.

B DVo aut plures vnū baptizare non possunt,quia actus multiplicantur secundū multiplicationem agentiū,si perfectè ab vnoquoque agatur. Et sic si conuenirent duo, quorū vnus esset mutus,& nō posset proferre verba,& alius carens manibus,qui nō posset exercere actū ablutionis,nō possent ambo simul baptizare, vno dicente verba, & alio exercente actum. Potest tamen vnus si necessitas adsit,plures simul baptizare, vt legitur factum tempore Apostolor. quia nullus eorum recipit nisi vnum baptismum. Sed tunc oportet dicere,Ego baptizo vos. Nec erit mutatio formæ, quia vos,nil aliud est quàm te & te. Quod autem dicitur nos,non est idē dicere quod ego & ego:sed ego & tu. & sic iam mutatur forma. ¶ Sed quid,si vterq; diceret. Ego te baptizo, & immergeret vel aspergeret cum intētione baptizādi:dicitur q; qui prior verba proferret,cōferret sacramentum,& alius puniendus esset tanquā rebaptizator. Si autem omnino simul verba proferent & aspergerēt,essent puniendi de inordinato modo baptizandi: vterque tamen quantū est in se

3.p. q.66. Vnus à pluribus baptizari non potest.

Act.2. & 3.

Universidad de Navarra
Biblioteca

Plures eandem hostiam cõsecrare possunt.

baptizaret:nec traderet aliud & aliud sacramentũ, sed Christus qui est vnus interius baptizans, vnum sacramentũ per vtrũque conferret. ¶ Nec obstat quòd plures possunt eandẽ hostiã consecrare:quia Christus nõ legitur simul baptizasse cũ Apostolis,quãdo iniunxit eis officiũ baptizãdi: sed bene legimus quòd Apostoli Christo cœnante cõcœnauerunt. Si dicatur quòd per verba quibus iniunxit Christus officiũ baptizandi,haberi potest quòd plures possunt vnũ baptizare: sicut per hæc verba,hoc facite,&c. Dicendũ quòd in forma baptismi exprimi debet actus ministri, & nõ in forma consecrationis. Sed de his amplius cùm de ministro sacramẽti Eucharistiæ agetur. Similiter etiã mutaretur forma,si diceretur: Ego baptizo me. Ideo nullus potest seipsum baptizare,propter quod & Christus à Ioanne voluit baptizari, vt habetur in c. debitũ, extra de baptismo & eius effectu. Et quãuis cõmunis vsus baptizandi sit per trinã immersionẽ in aquã: potest tamen fieri baptismus per modũ aspersionis,vel etiã effusionis, secundũ illud: Effundã super vos aquam mundã. Maximè hoc fieri potest propter necessitatẽ, vt patet in Act. Apost. vbi dicitur quòd crediderunt & baptizati sunt vna die tria millia. Vnde D. Greg. scribẽs Leandro episcopo. & habetur in Canone,de trina. de cõsecr. dist. 4. Reprehensibile esse nullatenus potest infantẽ in baptismate vel ter vel semel immergere, quoniam & in tribus immersionibus personarũ Trinitas,& in vna potest diuinitatis singularitas designari, & propter errorẽ Donatistarum in cõcilio Toletano institutũ fuit quòd fieret vna sola immersio vel effusio. Quandoque etiã potest esse penuria aquæ vel debilitas ministri,vel periculũ baptizantis,quia infirmus est:ideo immersio nõ est de necessitate,sed de cõgruitate,eò quòd expressius repræsentatur figura sepulturæ Christi. In aliis tamẽ modis baptizandi etiam repræsentatur figura sepulturæ Christi aliquo modo: nã quocunque modo fiat ablutio, aliqua pars corporis supponitur aquæ: sicut corpus Christi fuit sub terra positum. Si totum corpus propter aliquam causam non possit aqua perfundi: caput (quod est principalis pars corporis,& in eo manifestatur principium vitæ animalis) perfundi debet, si caput non possit, alia pars.

Ezech.36. Act.1.& 3.

Sufficit vna immersio.

Ver. 5. DE REITERATIONE BAPTISMI.

Ephe.4

BAptismus nullo modo debet reiterari,& si reiteretur,nõ prodest,imò nocet. Hoc expressè notat Apostolus dũ ait, Vnus dominus, vna fides, vnũ baptisma: vnus Deus. & Heb.6. Impossibile est eos qui semel illuminati sunt, gustauerunt etiã donum cœleste,& participes facti sunt Spiritus sancti,& prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiam. s. per baptismũ, vt dicit D. Chrysost. & Damascenus,& D. Augu. contra Petylianum. Et ratio D. Pauli est, quia baptismus repræsentat mortem & sepulturã Christi. Consepulti enim sumus cũ illo per baptismum in mortẽ: sed Christus semel mortuus est & sepultus: ergo qui bis baptizat repræsentat Christũ bis mortuum: quod constat esse falsum. Christus enim (vt idem Apostolus dicit) resurgens à mortuis, iam non moritur. Vnde Damasce. dicit quòd illi qui rebaptizãtur, iterũ crucifigunt Christũ. Propter quod Apost. contra quosdã bis baptizari volentes dicit: Rursus crucifigentes filiũ Dei in semetipsis: Secunda ratio potest esse eò quòd baptismus est quædam spiritualis regeneratio, Ioan.3. Nisi quis renatus fuerit,&c. Sed vnius non est nisi vna generatio naturalis: ergo nec nisi vna spiritualis regeneratio. Præterea baptismus primò & principaliter datur cõtra peccatum originale: sed peccatũ originale non iteratur: igitur nec baptismus. Hæc doctrina catholica intelligitur, quãdo certũ est de aliquo quòd sit baptizatus,& quòd legitimũ sacramentum baptismi susceperit: quia si esset dubiũ probabile, debet baptizari sub his verbis: Si es baptizatus, non te baptizo: sed si nondũ es baptizatus, ego te baptizo in nomine patris,&c. vt habetur in c. de quibus, extra de baptismo. & c. 1. eo. tit. dicitur quòd si quis omiserit, Ego te baptizo, licet ter in aquã immerserit, dicens, In nomine patris & filij & spiritus sancti, nõ est baptizatus. Item si non exprimantur tres personæ Trinitatis, vel si ponitur aliquid vitians, puta si baptizetur quis baptismo Arrianorũ, Ego te baptizo in nomine patris maioris, & in nomine filij minoris, talis nõ est baptizatus, sed baptizandus: nec reiteratur baptisma, quia primum non fuit verum baptisma.

Lib.4 Rom.6

Hebr. 6

Quid agendum cum dubitatur de baptismo.

Ver. 6. DE BAPTISMI NECESSITATE.

3.p.q.68 art.1.& 2.

OMni rationali creaturæ baptismus ad vitã æternam consequendã est necessarius. vnde Ioã.3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto,nõ potest introire in regnũ Dei. & in concilio Triden. sess.5. can.3. decretum fuit, Si quis dixerit baptismum liberũ,& non necessariũ ad salutem, Anathema sit. Nec propter hoc arctatur via salutis, quia nunquã potuerunt homines saluari, nisi per Christum,& nisi fuerint membra Christi. Quia nõ est aliud nomen datũ hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Sed ante aduentũ Christi homines incorporabãtur Christo per circuncisionẽ vel alia sacramenta: & sacramentũ baptismi quod Christus ordinauit, est longè maioris facilitatis, quàm fuerint alia sacramenta ante aduentũ ipsius: igitur per Baptismũ non arctatur via salutis. Et licet aliquando nõ possit, vel propter defectum aquæ vel ministri, obtineri in actu, potest tamẽ in voto seu desiderio haberi: quod sufficit adultis, vbi facultas deest: & sic nõ est obligatus ad impossibile. Si autem paruulus qui vsum arbitrij nõ habet, non baptizetur, non peccat, imò nec adultus, nisi ex contemptu, vbi præceptũ de baptismo esset sufficienter publicatum: & si damnetur, hoc erit propter peccatũ originale vel alia peccata. nec propter hoc sequitur legẽ nouam esse graniorem antiqua, vt dictũ est supra c.15.§.2.ver.5. Ex præmissis infertur quòd votum siue desiderium baptismi in parentibus absque reali sacramenti baptismi applicatione non prodest paruulis natis, nec etiam in vtero existentibus. Sed de his amplius in prædicto c.15.§.2.ver.3.

Act.4

Baptismus in voto sufficit adulto.

De

De insulari.

De insulari verò,ad quẽ non peruenit baptismi notitia, secundũ fundamenta D. Tho. dicendum, quòd si in primo instãti vsus rationis cõuertat se in finẽ honestũ, Deus infundit gratiã, & remittitur peccatum originale. Et si perseueret in gratia,& nõ opponat impedimentum peccati mortalis: Deus qui nõ deficit in necessariis, illuminabit eũ ante mortẽ interius vel exterius, nec patietur eũ mori absque sacramẽto baptismi: vel si faciat, supplebit effectũ sacramenti: nõ enim alligauit virtutem suã sacramẽtis: quia cũ talis ex illa conuersione cõsecutus sit gratiã, si perseueret, nõ priuabitur illa sine culpa: & iam videtur habere baptismum quodãmodo in voto: licet confusè propter ignorantiã inuincibilẽ. ¶ Notandum tamen quòd solẽnitates ab ecclesia institutæ, non sunt de necessitate, sed cõgruitate baptismi, ad repræsentãdos aliquos effectus sacramenti, quos congruũ est scire: vt quòd fiat exorcismus, qui verbo & exufflatione peragitur, vt spiritus immũdus à baptizãdo expellatur, vt per purũ sacerdotis ministeriũ Spiritu sancto cedat fugiens malignus. Nõ enim (vt D. Aug. ait) Natura exorcizatur aut exufflatur, sed ille, sub quo sunt qui in peccato nascũtur, adiuratur, vt expellatur ab eis potestas inimica, quæ decipit hominẽ, ne post hæc cõtẽdat eos subuertere: & hic ritus est antiquissimus, vt patet ex D. Hiero. Chrys. Aug. Tertul. & Celestino papa. Deinde fit signũ crucis in frõte, ad significandũ q̃ baptizandus nomẽ dat crucifixo, in quo confidat,& quẽ cõfiteri nõ vereatur. Deinde super oculos, vt intelligamus baptizãdos præparari ad videndum claritatẽ Dei. Deinde super nares, vt sentiat & percipiat suauitatẽ odoris Christi. Deinde in ore, vt cõfiteantur illũ, quia ore cõfessio fit ad salutem. ¶ Ponitur etiã sal consecratũ in os, vt per sal typicum, hoc est Dei sapientiam, conditus, iniquitatis fœtore carere significetur, & non à vermibus peccatorum cõtaminetur & putrefiat. Deinde illinitur sputũ naribus & auribus, exemplo Christi qui prius cæci nati sanãs oculos liniuit,& mutũ & surdũ sanãs, sputo linguã, aurẽ, & oculos tetigit dicens, Epheta, quod est adaperire, vt significetur id fieri in baptizãdo per saliuã typicam, hoc est per diuinã sapientiam, vt soluatur vinculũ linguæ,& laudet Deũ, aperiantúrque alij sensus ad spiritualia capescẽda in sensibilibus. Inungitur autem oleo in pectore & scapulis, quasi Athleta Dei, vt D. Ambr. dicit, vel (vt dicit Innoc.3. in decretali vnica. §. per frontis chrismationẽ, extra de sacra vnctione) vt Spiritũ sanctũ accipiat, errorem ac ignorantiã abiiciat,& fidem rectam suscipiat, quia iustus ex fide viuit. Inter scapulas autem inungitur, vt Spiritus sancti gratiã induat, exuat negligentiã & torporem,& bonã operationem exerceat, vt per fidei sacramentũ sit munditia cogitationum in mẽte & pectore, ac fortitudo laborũ in scapulis. ¶ Post baptismũ verò (vt Rabanus dicit) signatur in cerebro à presbytero, chrysmate, sequẽte simul & oratione, vt regni Christi particeps fiat,& vt Christianus possit vocari: vel, vt D. Ambr. ait, vnguentũ super caput effunditur, quia sapiẽtis sensus super caput eius, vt sit paratus reddere rationẽ fidei omni petẽti. ¶ Vestis autem cãdida traditur baptizato, non quidẽ ea ratione quòd nõ liceat ei aliis vestibus vti, sed in signum gloriosæ resurrectionis, ad quã per baptismum homines regenerãtur, & ad significandum puritatem vitæ, quam post baptismũ debent obseruare. Secundum illud Rom.6. In nouitate vitæ ambulemus. ¶ Candela accensa etiã datur, ad denotandũ quòd lumen fidei quod habet in mẽte, debet relucere in opere. Hi ritus, etsi nõ sint de necessitate sacramenti, sunt tamen (vbi fieri potest) de necessitate seruandi: sic quòd peccat sacerdos, non seruando. Vnde in concilio Triden. sess.5. titu. de sacramentis. can.13. dicitur: Si quis dixerit receptos & approbatos Ecclesiæ catholicæ ritus, in solenni sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato à ministris pro libito omitti, aut in nouos alios per quemcunque Ecclesiarum pastorem mutari posse, Anathema sit.

Solennitates baptismi.

Signum crucis in fronte.

In ũ. de Sa.

Vestis candida.

Ver. 7. DE SACRAMENTI BAPTISMI DILATIONE.

A QVod ad baptismi dilationem distinguendũ est: quia vel baptizandi sunt adulti, vel paruuli. Et quia adultis potest subueniri per votum seu desideriũ baptismi, ideo nõ statim sacramentum baptismi eis conferendũ est: sed expectandum est vsque ad certũ & determinatum tempus, infra quod baptizãdus debet esse catechumenus siue discipulus,& debet edoceri de his quæ sunt fidei, triplici ratione. Primũ propter cautelã Ecclesiæ, ne decipiatur cõferens statim sacramẽtum fictè accedentibus, secundum illud 1. Io. 4. Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt. quæ quidẽ probatio sumitur de accedentibus ad baptismũ, dum per aliquod temporis spatium eorum fides & mores examinẽtur. Secundò, quia hoc est necessarium ad vtilitatẽ eorum: egent enim aliquo tẽporis interuallo ad hoc quòd plenè instruãtur de fide,& exercitentur in his quæ pertinẽt ad Christianã fidem. Tertiò ad quandam reuerentiã sacramenti, dum in solennitatibus præcipuis, puta Paschæ & Pẽtecostes, homines ad baptismũ admittuntur. Hæc tamen dilatio est prætermittẽda in duobus casibus: Primo, quãdo illi qui sunt baptizandi, apparẽt sufficienter instructi in fide,& ad baptismũ idonei: sicut D. Philippus statim baptizauit Eunuchũ Candacis reginæ,& D. Petrus Corneliũ,& eos qui cũ eo erant. Secundo, propter infirmitatem, & periculum mortis. Vnde Leo papa dicit, Hi qui necessitate mortis, ægritudinis, obsidionis, naufragij vrgentur, omni tẽpore baptizari debent. Si aliqui tamen ex Catechumenis, qui desideriũ baptismi habẽt, morte præueniantur, articulo necessitatis sacramentũ excludente, dũ expectant tempus ab Ecclesia statutũ, saluantur. Peccarent tamen, si vltra tẽpus ab Ecclesia statutum differrent accipere. vnde Sap. Ne tardes cõuerti ad dominum,& nõ differas de die in diẽ, nisi ex causa necessaria,& de licẽtia prælatorum Ecclesiæ: licet etiã hoc peccatum cum aliis deleri possit per succedentem contritionem, quæ cum desiderio baptismi supplet effectum eius, vt dictum est.

Adulti cupiãtes baptismum sunt instruendi.

Act.8 Act.10

Eccles.5

Universidad de Deusto
Biblioteca

3.p.q.68. art.11. In Epist. ad Dardan.

Quid de parvulis in nativitate periclitantibus.

PArvuli in materno vtero totaliter existẽtes, non possunt baptizari, vt D. Aug. ait: Nemo enim renascitur, nisi nascatur: sed baptismus est quædã spiritualis regeneratio: igitur. & ratio est, quia ablutio corporis est de necessitate baptismi: & talis nõ potest fieri pueris totaliter in materno vtero existẽtibus. Et sic per baptismũ matris nõ baptizatur paruulus in vtero eius existẽs, propter distinctionem suppositorũ, quæ procedit à forma siue anima, quæ est distincta: licet corpus sit aliquo modo vnũ propter colligationem corporalem. Non est tamen expectãda totalis egressio pueri ex vtero, si mors immineat. Tũc enim si caput, in quo fundãtur omnes sensus, primò egrediatur, debet baptizari, periculo imminẽte. Nec est ipse rebaptizandus, si eũ postea perfectè nasci cõtigerit. Si verò caput primò nõ egrediatur, sed alia pars, idem faciendũ est, sicut de capite. Notandũ etiã quòd vbi mater esset infirma, & derelicta à medicis, & in agonia: nõ debet quis, etiam de consensu eius, eam occidere seu aperire ad baptizandũ puerum: quia non sunt facienda mala, vt inde veniant bona. Nec per hoc q̃ nõ possunt pueri baptizari in vtero, nec aliter saluari, sequitur q̃ lex nouа sit grauior veteri, vt dictũ est suprà. ¶ Natis autẽ paruulis Christianorũ non est differẽdum eis baptisma, quia non expectatur in eis maior instructio, aut plenior conuersio. Cùm enim sæpe illis immineat mortis periculũ, nec aliter quàm per baptismũ eis subueniri possit, non debet baptisma differri. Nec obstat quod Neoterici Anabaptistæ allegãt Christũ dixisse Apost. Euntes in mundũ vniuersum, docete omnes gẽtes, baptizantes eos in nomine patris & filij & Spiritus sancti: ex quo inferũt quòd sunt prius docendi, & per cõsequens expectandum est donec ad annos discretionis peruenerint: Quia dictũ Christi refertur ad gentes doctrinæ fidei capaces. Quod ex præcedentibus eius verbis apparet: prædixit enim: prædicate euangeliũ omni creaturæ. Sed euangeliũ prædicari non debet nisi audiẽtibus, & vsum rationis habentibus iuxta illud Eccle. 32. vbi auditus nõ est, non effundas sermonẽ. Et hoc modo intelligendũ est de adultis illud: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: Qui verò nõ crediderit, condẽnabitur: cũ paruuli ante vsum rationis non possint credere. Christus enim in lege noua, quæ est perfectior veteri, dedit omnibus etiã paruulis salutis remediũ. Si igitur in lege naturæ & Moysi poterãt per sacramenta, vel volũtaria, vel determinata, paruuli saluari: quare nõ in lege noua, & Christi? Si per circũcisionẽ paruuli ante vsum rationis inferebãtur synagogæ, & baptismus succedat circumcisioni, & sit ea perfectior: quare non inferentur per baptismũ Ecclesiæ & Christo, qui abscientibus illos Apost. dixit, Sinite paruulos venire ad me: taliũ enim est regnũ cœlorum? Christus enim non venit perdere, sed saluare quod perierat. Si Adã potuit inficere, & de facto infecit paruulos, qui ab eo per vitiatã originem descenderũt, absque eorũ actuali volũtate: à fortiori Christus paruulos ante vsum rationis per baptismũ sibi incorporatos, absq; eorũ actuali volũtate regenerauit, & saluos fecit. vnde Apost. Si vnius delicto mors regnauit per vnũ, multo magis abundantiã gratiæ & donationis accipiẽtes, in vita regnabunt per vnũ Iesum Christũ. Vbi enim abundauit delictũ, superabundauit & gratia. Figura huius habetur Io. 5. vbi de piscina, quæ erat figura baptismi, dicitur, quòd sanare poterat nõ solùm eos qui in eam descendebant, sed etiã eos qui per se venire non poterant, & ab aliis deferebantur. Vnde ægrotus dicebat: Dominę hominẽ non habeo &c. Præterea Christus Mar. 6. dicit: Sinite paruulos venire ad me: taliũ enim est regnum cœlorũ. Quomodo autem eorũ esset regnum cœlorum nisi baptizarentur, cum prædixisset: Nisi quis renatus fuerit, &c. Et ideo per illa verba: Sinite &c. sufficiẽter declarauit ipsos esse capaces baptismatis. Omnes sancti doctores hoc asseuerãt, & inter eos D. Hiero. in epist. ad Athletam: idẽ D. Ambro. in lib. de Vocatio. Gentium, & D. Aug. in lib. 1. de remissio. peccar. & lib. 4. contra Donatistas allegat ritum vniuersalis Ecclesiæ, qui semper fuit obseruatus: vnde concludit quòd non nisi authoritate Apostolica traditũ rectissimè creditur. Et D. Dion. dicit, Diuinis nostris ducibus (hoc est Apostolis) ad mentem venit & visum est suscipere infantes, secundũ istum sanctũ modũ, quòd parentes pueri traderent ipsum cuidam docto in diuinis pædagogo, & reliquũ ipse puer aget sicut sub diuino patre & saluationis sanctæ susceptore. Hoc etiã fuit decisum per multa cõcilia, scilicet in cõcilio Milleuitano, & in 3. cõcilio Tolletano, & Greg. Magnus ad Consulta. Aug. Anglorum episc. & recitatur in c. si mulier. 5. dist. Puer eadem die qua natus est potest baptizari. ¶ Nec interrogãdi sunt cùm ad vsum rationis peruenerint, an placeat eis quòd baptizati fuerint: potuerũt enim parentes & Ecclesia, etiam eis inuitis, causam eorũ facere meliorẽ: Felix enim necessitas, quæ ad meliora cõpellit. Vnde in concilio Trident. sessio. 3. decreto. 3. can. 3. dicitur, Si quis negat ipsum Christi meritũ, & baptismi sacramentũ secundum formã Ecclesiæ collatũ, tam adultis quàm paruulis applicari: Anathema sit. & sessio. 5. tit. de Sacramen. Baptis. c. 14. dicitur, Si quis dixerit paruulos baptizatos, cùm adoleuerint interrogandos esse, an ratũ habere velint quod patrum eorũ nomine dum baptizarentur polliciti sunt: & vbi se nolle responderint, suo esse arbitrio relinquendos, nec alia interim pœna ad Christianã vitam cogendos: nisi quòd ab eucharistia aliorũmque sacramentorũ perceptione arceantur, donec resipiscant: Anathema sit. & ca. 13. Si quis dixerit paruulos eò quòd actũ credẽdi non habeant, suscepto baptismo inter fideles computandos non esse: ac propterea cùm ad annos discretionis peruenerint, esse rebaptizandos, aut præstare omitti eorum baptisma, quàm eos sine actu proprio credẽtes baptizari in sola fide Ecclesiæ, Anathema sit. & c. 12. dicitur, Si quis dixerit neminem esse baptizandum, nisi ea ætate qua Christus baptizatus est: Anathema sit. an autem paruuli infidelium inuitis parentibus sint baptizandi, dictum est suprà c. 10. §. 4. ver. 5.

Ver. 9.

3.p.q.68. art.12. Quãdo amentibus baptisma prodest.

CIN paruulis baptizandis, cùm non sint capaces rationis, ex parte ipsorum requiritur: sed sufficit quòd baptizans intendat facere quòd Ecclesia facit. Tunc enim sacramentum operatur in fide Ecclesiæ. & idem dicendũ est de furiosis & amentibus, qui nunquã habuerunt vsum rationis, nec habẽt diluci-da interualla. Amẽtes autẽ qui ex sana mente quã prius habuerũt, inciderũt in amentiam, iudicandi sunt secundũ voluntatem quã habebant dum sanæ mentis erãt. & ideo si tunc apparuit in eis volũtas suscipiendi sacramentũ baptismi, debet eis exhiberi in amentia, etiam si tunc contradicant. Si verò nulla voluntas suscipiendi baptismũ in eis apparuit dum sanæ mẽtis essent, nõ sunt baptizãdi. Amentes autẽ & furiosi qui habent dilucida interualla, si tẽpore interualli habeãt voluntatẽ suscipiendi baptisma, debent baptizari, etiã in amentia si sit periculũ mortis: aliàs melius esset expectare interuallũ sanæ mentis. Si autem in tẽpore interualli nõ apparuerit volũtas siue desideriũ baptismi, non sunt baptizandi. Quidam autem sunt qui dicuntur fatui, qui non sunt omnino sanæ mẽtis: tamen intantũ ratione vtuntur, quòd possint cogitare de salute, & intelligere quodam modo sacramenti virtutem. de talibus idem est iudiciũ, sicut de his qui sanæ mentis sunt. Dormiẽtes autem adulti nõ sunt baptizandi, nisi immineat periculũ mortis, & prius ante dormitionem apparuerit voluntas suscipiendi baptismum, sicut de amentibus dictũ est. Narrat D. Aug. in 4. Confess. de amico suo qui baptizatus est nesciens, propter periculũ mortis. Adulti autẽ sanæ mentis vigilantes, ad hoc quòd suscipiant rem sacramenti, hoc est gratiam, necessariò requiritur quòd habeant sequentia: primo rectã fidem, saltem in communi, vt scilicet credãt quod Ecclesia credit: Quia sicut dicitur Rom. 3. Iustitia Dei est per fidem Iesu Christi. vnde Christus dicebat: Qui crediderit & baptizatus fuerit, &c. Inde est quòd Ecclesia, quæ nil frustra agit, in sacramentis interrogat baptizandos de articulis fidei: & per hoc, sacramentum baptismi dicitur sacramentum fidei. Secundò requiritur quòd eũ vitæ præteritæ pœniteat, & quòd moriatur peccato, & velit in nouitate vitæ ambulare. vnde D. August. in lib. de Pœnitentia dicit, quòd nullus suo arbitrio voluntatis constitutus potest nouã vitam inchoare, nisi eum veteris vitæ pœniteat. Ideo Rom. 6. An ignoratis fratres quòd quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cũ illo per baptismũ in mortem, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Tertiò requiritur quòd habeat intentionẽ suscipiendi baptismũ, sicut Christus instituit & Ecclesia tradit. vnde D. Aug. in lib. de Charitate, nemo ex aqua & spiritu sancto renascitur, nisi volẽs. Ex quo apparet quòd mutus non baptizatur, licet ei sacramentũ applicetur. vnde secundũ Ecclesiæ ritum baptizandi profitentur se petere ab Ecclesia baptismũ: per quod profitentur sitam intentionem de suceptione. Ideo veniẽs ad baptismũ interrogatur, Quid peris? ipse respondet, vel alius (scilicet leuans) pro eo, Baptismũ. Iterum interrogatur, Vis baptizari? respõdet, Volo. aliàs nõ baptizaretur. Si autẽ baptizandũ non pœniteret de peccatis, vel actu complaceret in peccato, dum tamen haberet alia duo requisita, peccaret quidem mortaliter, se ingerendo sacramento: tamen quia per sacramentum imprimitur character, qui recedente fictione, & adueniente pœnitentia operatur, delentur omnia peccata, & per ipsum causatur instrumentaliter gratia sacramentalis, per quam totaliter deletur reatus pœnæ omnium peccatorũ. Quia baptismus ordinatur non solùm contra peccatũ originale, sed etia contra peccata actualia, quæ per liberam voluntatẽ causantur: ex consequenti tamen, quia primò & per se contra originale. Si autem deest recta fides in cõmuni, vel intentio recipiendi sacramentũ (vt dictũ est) esset rebaptizãdus, ac etiam si esset dubium sub forma tamen conditionali superius expressa. Cùm autem per baptismũ aliquis incorporetur morti Christi, quæ fuit sufficienter satisfactoria pro peccatis nostris, & non solùm nostris, sed etiã totius mũdi: ideo ei qui baptizatur, non est in baptismo aliqua pœnitẽtia iniungenda pro quibuscũque peccatis: hoc enim esset facere iniuriam passioni & morti Christi. Restituere tamen malè ablata à proximis, & satisfacere de iniuriis illatis, est iniungendum, sicut & cessare à peccãdo: Quia non restituere, & non satisfacere læso cum fieri potest, est lædere & peccare, vt dictũ est. Non tamen est iniungendum quòd pro peccatis præteritis aliquam pœnam siue opera pœnalia sustineat. Baptizati enim sunt excitandi ad iustitiam, nõ per opera pœnalia, sed per opera facilia: vt quasi quodã lacte facilioris exercitij promoueantur ad perfectiora, vt ait Glo. super illud Psal. Sicut ablactatus à matre sua. vnde & dominus discipulos suos de nouo conuersos à ieiunio excusauit. Et hoc dicebat D. Petrus: Sicut modò geniti infantes, lac cõcupiscite, vt in eo crescatis in salutẽ. & 1. Cor. 3. Tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi, & non escam: Nondũ enim poteratis. Ideo D. Amb. super illud Ro. 10. Sine pœnitentia sunt dona Dei & vocatio, dicit: Gratia Dei in baptismo non requirit gemitum neque planctũ, vel etiam opus aliquod, sed solã fidem, & omnia gratis condonat. Et quia exterior confessio peccatorũ debet esse cum planctu & gemitu, vt D. Aug. dicit in lib. de Pœnitẽtia: sequitur quòd non est necessaria, loquẽdo de confessione exteriori & sacramentali, triplici ratione: Prima, quia sacramentũ baptismi est ianua omniũ sacramentorũ: ideo nullum aliud potest prius conferri. Secunda, quia confessio exterior quæ fit sacerdoti ordinatur ad hoc quòd sacerdos absoluat confitentem à peccatis, & liget ad opera satisfactoria: quod fieri non debet, vt dictum est. Tertia, quia ipsa particularis confessio homini facta, est pœnosa propter verecundiam: baptizando verò nulla pœna est imponenda, vt dictũ est: ideo, &c. Sufficit enim generalis, quã faciunt, cum secundum ritum Ecclesiæ abrenũciant satanæ & omnibus pompis eius. Et hoc modo dicit Gl. quòd in baptismo

Fictus recipit characterem. Baptismus ad quid ordinatur.

1. Ioan. 2. Baptismus omnem reatum delet.

Matth. 9. 1. Pet. 2.

Baptizandi non debẽt sacramentaliter confiteri.

Universidad de Deusto
Biblioteca

baptismo Ioannis exemplũ datur baptizãdis cõfitendi peccata in generali, renunciãdo satanæ, & promittendo meliora. Si qui tamẽ baptizandi ex deuotione confiteri vellent, eorũ confessio esset audienda, nõ ad hoc quòd eis absolutio daretur, & satisfactio imponeretur: sed ad hoc quòd contra peccata cõsueta eis aliqua spiritualis vitæ informatio traderetur. ¶ Nec obstat quod dicitur ꝙ baptizabãtur multi à Ioanne, cõfitentes peccata sua: Quia in baptismo Ioãnis non remittebantur peccata: Erat enim baptismus pœnitẽtiæ, disponens ad remissionẽ peccatorum: ideo cõuenienter confitebãtur peccata, vt secundũ quantitatem & qualitatem peccatorũ eis pœnitẽtia determinaretur. Sed baptismus Christi absque exteriori pœnitentia remittit peccata, vt D. Amb. ait: ideo est perfectior, & sic nõ est similis ratio. Cõfessio tamen interior peccatorũ, quæ est actus virtutis pœnitentiæ, quæ fit Deo, requiritur ad baptismũ, saltem ad obtinendũ vltimum effectũ, vt scilicet homo peccata sua recogitans, de eis doleat: quia, vt dictũ est, nemo potest inchoare nouã vitam, nisi eum præteritæ vitæ pœniteat: sicut nec Christus resurgere potuit, antequàm moreretur.

Matth.3

Confessio interior requiritur in baptizando.

Ver. 10. DE MINISTRO SACRAMENTI BAPTISMI.

A MInister sacramẽti baptismi ex officio est sacerdos administrationẽ habens. Ideo Isido. in lib. de Officiis, & habetur in c. constat, de cõsecra. dist. 4. dicit solis sacerdotibus esse traditum baptisma. Non est tamẽ negandũ quin episcopi possint baptizare: Quia quicquid potest inferior dignitas subordinata, potest & superior. vnde & Dominus officiũ baptizandi cõmisit Apostolis, dicens: Euntes in mundum vniuersum, &c. commisit authoritatem docendi, prædicandi, & baptizandi: differenter tamen, quia officiũ docendi cõmisit eis Christus, vt per se illud exercerent, tanquam principalissimũ. Vnde & ipsi Apostoli dixerũt, Non est æquum nos relinquere verbũ Dei, & ministrare mensis. Officiũ autem baptizandi commisit Apostolis, vt per alios exercerent. vnde Apostolus: Nõ me misit dominus baptizare, sed euangelizare. & hoc ideo, quia sapientia ministri nil operatur in baptizando, sicut in docendo. In cuius etiã signum nec ipse dominus baptizabat, sed discipuli eius. Quod intelligendũ est communiter, vt D. Aug. dicit, & credendũ est quòd discipulos suos baptizauerit: Verũ quia sacramentũ baptismi est sacramentũ necessitatis, qua adueniente in absentia sacerdotis diaconus, & illo absente subdiaconus, & deinde acolythus, & consequenter vsque ad clericũ, & in absentia clerici, laicus, & in absentia viri, mulier cõferre potest. Vnde in c. mulier, de cõsec. dist. 4. dicitur, mulier quãuis docta aut sancta, viros docere aut baptizare non præsumat, nisi cogente necessitate: imò etiam (vt suprà dictum est) infidelis, Iudæus, Paganus, & hæreticus, dũmodo intendat facere quod Ecclesia facit, & applicet ea quæ sunt de necessitate sacramenti. Peccarẽt tamen inferiores, si extra necessitatem nõ seruarent ordinem prædictum: si tamen baptizare præsumerent extra casum necessitatis, perficeretur sacramentum, nec esset reiterandũ. ¶ Si dicatur quòd Pœnitentia sacramentũ necessitatis peccatori: & tamen quacunque necessitate adueniente nõ potest diaconus aut aliquis nõ sacerdos absoluere: ergo nec baptizare, saltem adultos, cũ habeãt remedium per baptismũ in voto, sicut peccatores per pœnitentiam in voto. D. Tho. respondet, quòd sacramentũ pœnitentiæ non est tantæ necessitatis sicut baptismus: potest enim per contritionẽ suppleri defectus sacerdotalis absolutionis, quæ non liberat à tota pœna, neque etiã pueris adhibetur: & ideo nõ est simile de baptismo, cuius effectus per nihil aliud suppleri potest. Baptismus enim in voto nõ causat characterem, nec delet totã pœnã, nec aperit ianuã Ecclesiæ quo ad alia sacramẽta. Potest etiam dici quòd in ministro sacramenti pœnitentiæ requiruntur claues ecclesiæ & specialis character, & nõ in ministro sacramenti baptismi: quia Apostoli & discipuli fuerũt dati ministri baptismi ante characterem sacerdotalẽ, inquãtum repræsentabant omnes de Ecclesia. Vnde & Martyres prædicabãt, ac etiam mulieres, & ex ritu & determinatione Ecclesiæ habetur, quòd omnes possint baptizare, modò intendant facere quod Ecclesia intendit. Secus de pœnitentia, propter defectũ clauis iurisdictionis, & ordinis. ¶ Non est etiam de necessitate sacramẽti baptismi, quòd baptizãdus leuetur ab aliquo, præcipuè in necessitate: extra tamen necessitatẽ peccaret sacerdos baptizãs sine leuãte, propter ritum à sanctis Apostolis institutũ: prout D. Dio. vlt. c. Eccle. Hierar. dicit. Quia cũ baptismus sit quædã regeneratio, sicut in generatione carnali paruulus nuper natus eget nutrice & pædagogo: sic in spirituali propter imbecillitatem spiritualem, quæ reperitur etiã in adultis. vnde 1. Pet. 2. Sicut modo geniti infantes, lac cõcupiscite. Sicut nouitij in religione egent speciali instructore circa ea quæ sunt religionis: sic nouiter baptizati. Nõ est tamen necesse q; sint plures leuãtes: licet illud hodie seruetur. Tenentur autẽ leuantes ad instructionẽ. vnde D. Augu. dicit: Vos autem tã viros quàm mulieres, qui filios in baptismate suscepistis, moneo vt cognoscatis vos fideiussores apud Deũ extitisse pro illis, quos visi estis de sacro fonte suscipere: singulariter tamẽ tenẽtur, quãdo baptizati nutriuntur inter infideles. In quo casu, & vbi immineret periculũ, deberẽt dari leuãtes siue patrini docti. Quia si inter Christianos nutriãtur, satis possunt ab hac cura excusari leuãtes, præsumẽdo de parẽtibus. Si tamen quocũque modo sentirent parentes nõ facere debitũ suum, tenerẽtur. Dantur autem patrini alieni, ad ostendendã differentiã regenerationis: alia est enim disciplina carnalis, & alia spiritualis, secundũ illud: parentes quidẽ carnis habuimus eruditores, & reuerebamur eos: num multo magis obtemperabimus patri spirituũ, & viuemus? ideo alius debet esse pater spiritualis à patre carnali, nisi necessitas aliud exigat. Ideo pater aliis existentibus, non debet leuare, neque etiã baptizare: Quia baptizans efficitur parer spiritualis. ¶ Notandũ tamen quòd licet nõ baptizatus & infidelis possint baptizare, non possunt tamen leuare, vt declaratum fuit in concilio Maguntino-

3.p.q.67. art.2.

Minister bap. ex officio.

Matth.vlt.

Act.6.

1.Cor.1. Ioan.4. 1.Ad Cirmentianum.

3.p.q.67. art.3. ad 3.

Baptismus nõ necessariò requirit leuantem.

In quodã sci. Pascha.

Cur patrini dantur.

Heb.12

Ver.

Ver. 11. DE TRIPLICI BAPTISMATE.

B QVia baptismus qui habet effi caciã à passione Christi, cui aliquis cõfiguratur per baptismũ: & vlterius habet efficaciam à Spiritu sancto, sicut à causa prima, quæ cùm non pendeat ab effectu, superexcedit effectum: & ideo præter baptismum aquæ potest quis consequi effectum sacramenti baptismi. s. remissionem peccatorum: primò quidem ex passione Christi, inquãtum aliquis ei conformatur, pro Christo patiendo, & sanguinem pro ipso fundendo: unxta illud, Hi sunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerũt stolas suas, & eas dealbauerunt in sanguine agni. Et ideo hæc ablutio & emundatio peccatorum per sanguinis pro Christo effusionem, dicitur baptismus sanguinis. Eadem ratione per virtutem Spiritus sancti consequi potest quis effectum baptismi & remissionem peccatorum, non solùm sine baptismo aquæ exterius adhibito: sed etiam sine baptismo sanguinis, inquantum alicuius cor mouetur à Spiritu sancto ad credendum credẽda, & diligẽdum Deum, desideratque baptizari baptismo aquæ in nomine trium personarum. & caret baptismo aquæ non ex negligentia, sed quia non potest suscipere. In tali casu gratia Spiritus sancti supplet, & dicitur baptizari & renasci ex Spiritu sancto. de hoc Esa. 4. Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, & sanguinem Hierusalem (s. peccati) leuauerit de medio eius, in spiritu iudicij & ardoris. Et hæc ablutio vocatur baptismus flaminis, siue pœnitẽtię: sicut effusio sanguinis, inquãtũ supplet effectũ baptismi aquæ, dicitur baptismus sanguinis. vnde D. Aug. dicit Baptismi vicẽ aliquãdo implere passionẽ: vt de latrone illo cui nõ baptizato dictum est, Hodie mecum eris in paradiso: qui licet non fuerit occisus pro Christi nomine, fuit tamen ei mors accelerata propter defensionem Christi. Ideo martyr potest appellari. Et cùm efficacia horum trium baptismatum procedat ex passione Christi & virtute Spiritus sancti: (Nam passio Christi operatur in baptismo aquæ per quandam figuralem repræsentationem, in baptismo pœnitentiæ per cordis commotionem, in baptismo sanguinis per potissimum dilectionis & affectionis feruorem, secundum illud, Maiorem charitatem nemo habet, vt animã suam ponat quis pro amicis suis.) Ideo inter illos baptismus sanguinis est potissimus, & includit baptismum flaminis, cùm ex charitate patiatur. Et quanuis baptismus sanguinis non sit sacramentum, nec imprimat characterem, sicut baptismus aquæ: tamen præeminentiam habet, quantum ad effectum principalem sacramẽti, non solùm ex passione Christi, sed etiam ex virtute Spiritus sancti. Quia magis per eum conformatur quis passioni Christi, & feruentiorem recipit motum Spiritus sancti.

Apoc.11.

Bapt. sanguinis.

Bap. flaminis.

li.de Bap.par.

Ioan.15.

Ver. 12. DE EFFECTIBVS SACRAMENTI BAPTISMI.

C SAcramentum baptismi debitè susceptum habet plures effectus: primus est remissio peccatorũ non futurorum & post baptismum commissorum, vt hæretici astruere nituntur, dicentes quòd per memoriam baptismi delentur peccata post baptismum commissa. Quorum error fuit cõdemnatus in concilio Trident. sessio. 5. tit. de baptis. can. 10. vbi dicitur: Si quis dixerit quòd omnia peccata quæ post baptismum fiunt, sola recordatione suscepti baptismi vel dimitti, vel venialia fieri: Anathema sit. Vnde Ezech. 18. Si auerterit se iustus à iustitia sua, &c. Nec aliud remedium contra peccata actualia institutum est primò & per se quàm sacramentum pœnitentiæ. Fit tamen remissio peccatorum præteritorum, nõ solùm originalis, sed etiam actualium, ex cõsequenti, vt dictum est. Et quanuis per generationem non incurrat homo nisi vnum peccatum: non tamen sequitur quòd per regenerationẽ non mundetur nisi ab vno: Quia gratia Christi magis abundauit, quàm delictum Adæ. vnde Apost. Nam iudicium ex vno in condemnationem, gratia autẽ ex multis delictis in iustificationem. Ideo D. Aug. in lib. de Baptismo paruulorum dicit, quòd generatione carnis tantùm trahitur peccatum originale, regenerante autem spiritu non solum originaliũ, sed etiã voluntariorum fit remissio peccatorum. Et licet in adultis quo ad deletionem actualium præcedat actus pœnitentiæ virtutis: non tamen sufficeret ad remissionem culpæ, nisi adesset fides passionis Christi, & propositum suscipiendi baptismum, per quod recipit gratiam, sed perfectius per sacramentum baptismi: Nõ tamen ita, quin possit illam amittere, etiam absq; infidelitate. vnde in concilio Trident. sess. 5. tit. de sacramen. baptismi, can. 6. decretum fuit: Si quis dixerit baptizatum non posse, etiã si velit, gratiã amittere, quantuncũque peccet, nisi nolit credere: Anthema sit. ¶ Secundus effectus baptismi est deletio omnis reatus, siue liberatio à pœnis, pro peccatis personæ debitis, eò quòd per baptismum sumus plenè incorporati passioni Christi: ergo baptizato cõmunicatur passio Christi ad remediũ, ac si ipse passus esset. vnde Apost. Si mortui sumus cum Christo, credimus etiam quòd simul viuemus cum eo. & alibi: Nihil ergo damnationis est his qui sunt in Christo Iesu, & non secundum carnem ambulãt. sed dãnatio solùm duo cõplectitur. s. culpam & pœnã. & baptizati perfectè sunt in Christo Iesu, cui per baptismum perfectè cõformãtur & consepeliuntur: igitur, &c. Hæc deletio pœnæ locum habet apud Deũ: quia in pœnis quæ in iudicio humano inferuntur, nõ solùm attenditur qua pœna sit homo dignus, sed etiam in quo sit obligatus apud homines, qui læsi & scãdalizati sunt per peccatũ alicuius. Et ideo homicida per baptismũ liberatur à reatu pœnæ quo ad Deum: remanet tamẽ obligatus quo ad homines, quos iustum est ædificari de pœna, sicut fuerũt scãdalizati de culpa. Piè tamen posset princeps talibus indulgere. Dictum est autem, ab omni reatu pœnæ personæ debitæ: quia (vt experimur) ꝑ baptismũ nõ liberamur à pœnalitatibus huius vitę, quæ sunt debitę naturę. vnde super illud Ro. 6. Destruatur corpus peccati, dicit Glo. Per baptismum id agitur, vt vetus homo crucifigatur: Non tamen ita, vt in ipso carnis cõcupiscentia respersa & innata repentè absumatur, & non sit fomes, sitis, æstus, mors:

Rom.5.

Omnis reatus deletio.

Rom.6.

Rom.8.

Baptismus à quibus pœnis non liberet.

Universidad de Sevilla Biblioteca

Cur baptizati pœnas habeant.

Sed ne obstent mortuo quæ inerant nato: & sic dominiũ & regnum deiecit, vt.s. hoc homo nõ timeat: & eadem in nouissimo pœnitus exterminauit. ¶ Habet & alias pœnalitates, quas voluit Christus baptizatos sustinere triplici ratione. Primò propter confirmationẽ. Turpis est enim pars quæ non cõgruit suo vniuerso: sed per baptismum homo incorporatur Christo, & fit membrum eius: ideo cõueniens est vt id agatur in membro incorporato, quod actum est in capite: Christus autem à principio suæ conceptionis fuit plenus gratia: corpus tamen eius fuit passibile, & post passionem & mortem ad vitam gloriosam resuscitatũ: Sic Christianus in baptismo gratiam cõsequitur, quãtum ad animã: habet tamẽ corpus passibile, in quo pro Christo pati possit. Post mortem verò resuscitabitur ad impassibilem vitam. vnde Apost. Qui suscitauit Iesum à mortuis, viuificabit mortalia corpora nostra. & infrà, Si tamen cõpatimur, vt etiã simul glorificemur. Secundò, hoc fuit conueniens propter spirituale exercitium. In cuius figura legitur Iudic. 3. Hę sunt gentes, quas Dominus reliquit vt erudiret in eis Israelem: & postea discerent filij eorum certare & habere consuetudinem præliandi. Tertio hoc fuit cõueniens, ne homines ad baptismum accederẽt, propter impassibilitatẽ præsentis vitę & nõ propter gloriã vitę æternę. vnde Apost. Si in hac vita tantũ in Christo sperãtes sumus, miserabiliores sumus omnibus. Si dicatur, remota causa removetur effectus: Sed causa harum pœnalitatum est peccatum originale, quod tollitur per baptismum: igitur effectus debet tolli. Dicẽdum q̃ peccatũ originale hoc modo processit, q̃ primò, persona infecit: naturã, postmodum verò natura infecit personam. Christus verò ordine cõverso, prius reparat id quod est personæ, & postmodũ simul in omnibus reparabit quod est naturæ, in resurrectione. Ideo licet per baptismũ quilibet purgatus sit ab originali, quantũ ad personã suam, non tamen quantum ad naturam & posteros. Ideo generatus à baptizatis nascitur cum originali.

Rom.8.

1 2.Cor.15.

3.

Sap.1.

¶ Tertius effectus baptismi est character, de quo suprà dictum est, quòd est indelebilis, & recedente fictione, quæ sacramenti efficaciã nõ tollit, operatur effectum. Fictio enim impedit vltimum & principalẽ effectum sacramenti. s. gratiã. vnde Sap. Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum. Sed effectus principalis baptismi est à Spiritu sancto: ergo fictio impedit. Fictus autem dicitur aliquis per hoc, quòd voluntas eius cõtradicit baptismo vel eius effectui: Quia cùm Deus, secũdum Damasce. nõ cogat aliquem ad iustitiã: sequitur quòd ad hoc quòd aliquis iustificetur per baptismũ requiritur quòd volũtas hominis amplectatur baptismũ & baptismi effectum. Et secundum D. Aug. quatuor modis aliquis dicitur esse fictus: Primo cùm nõ credit, cùm tamen baptismus sit sacramentũ fidei. Secũdo cùm cõtemnit ipsum sacramẽtum, & hi duo modi fictionis tollunt essentiam sacramẽti. Tertio per hoc quòd recipit sacramentũ, nõ seruãs ritũ Ecclesiæ. Quarto per hoc quòd aliquis indeuotè & cũ peccato accedit. Et hi duo modi impediũt vltimũ sacramẽti effectũ: nõ tamen characterẽ, quia cùm baptismus sit opus Dei, & nõ hominis: ideo nõ est omnino mortuum in eo, qui sine charitate baptizatur: sed est viuũ quo ad characterẽ. Notãdum tamen q̃ cùm fictio cõmissa in baptismo, sit impedimentũ baptismi, nõ deletur per baptismũ, sed per pœnitentiam subsequẽtẽ, & fictione remota baptismus aufert culpã & reatũ omniũ peccatorũ præcedentium. & simul existentiũ cũ baptismo. Et sic ad baptismi effectũ cõsequendũ cõcurrũt baptismus & pœnitentia: sed baptismus sicut causa per se, pœnitentia vero sicut causa per accidens, hoc est remouẽs prohibẽs. ¶ Quartus effectus baptismi est gratia sacramentalis, de qua superiùs dictũ est. vnde D. Aug. dicit, quòd ad hoc baptismus valet, vt baptizati Christo incorporentur, & membra eius fiant. A capite autem (s. Christo) in omnia membra eius gratia & virtutis plenitudo derivatur, secundum illud, De plenitudine eius nos omnes accepimus. & cũ paruuli per baptismum incorporẽtur Christo, & efficiãtur eius mẽbra: cõsequẽs est quòd eis dẽtur virtutes & dona. Propter prædicta verba Aug. attribuitur baptismo incorporatio, & à D. Dionys. illuminatio interior & à Glo. super illud Psal. Super aquas refectionis, &c. fœcũditas: nõ quidẽ naturalis generationis, quia multi baptizati sunt steriles: sed fœcunditas, qua aliquis producit bona opera in se vel in aliis. vnde Apost. 1.Cor. 4. In Christo Iesu per euãgelium ego vos genui. ¶ Quintus effectus sacramẽti baptismi est apertio regni cælestis, vt dicit Venerabilis Beda super illud Luc. 3. Apertum est cælũ, &c. Virtus hîc baptismatis ostẽditur, de quo quisq; cũ egreditur, ei regni cęlestis ianua aperitur: Quia aperire ianuã regni cælestis est tollere impedimentũ, quo quis impeditur regnũ cæleste introire. Illud autẽ impedimentũ nõ est nisi culpa vel pœna, quę (vt dictũ est) tollũtur per baptismum. hũc autẽ effectũ quantũ ad efficaciã & in re accepit baptismus in Christi passione. Ante autẽ passionem baptismus nõ habebat hunc effectum in re, sed solùm in spe. Quia baptizati tũc decedentes, ex certa spe introitum regni cælestis expectabãt. In re autẽ nõ habebãt aditũ, donec persoluto debito naturæ, quod est mors: ideo quãdo anima separatur à corpore, si post baptismũ nõ posuit impedimentũ, statim aditũ habet ad regnũ cælorũ. ¶ Omnino tamẽ negandũ est quòd baptismus liberet ab omnibus Ecclesiæ præceptis, & obliget solùm ad fidẽ, vt hæretici fingere nitũtur. Ideo in cõcilio Tridẽt. sess. 5. tit. de Baptismo, c. 7. decretũ fuit: Si quis dixerit baptizatos post baptismũ ipsũ rãtũ fidei fieri debitores, nõ autẽ vniuersę Christi legis seruãdę: Anathema sit. & can. 8. dicitur: Si quis dixerit baptizatos esse liberos ab omnib⁹ Ecclesię sanctę præceptis: quę vel scripta vel tradita sunt, ita vt obseruare ea non teneantur, nisi sua sponte illis se submittere voluerint, Anathema sit.

Quatuor fictionis modi.

4.

In lib. de Bap. par. Ioan. 1.

2.e. Eccles. Eiserar. Psal. 22.

5. 3.p.q.69.art.7

Baptismus nõ liberat ab Ecclesiæ præceptis.

Ver. 13. DE CIRCVNCISIONE.

3.p.q.70.

ET quia Circũcisioni successit Baptismus in noua lege, ideo aliquid de ipsa Circũcisione dicẽdũ est. Et primò sciẽdum q̃ Circũcisio erat figuratiua & præparatiua baptismi, vt dicit Apost. Coloss. 2.

Coloss. 2. Circuncisi estis circuncisione nõ manu facta in expoliatione carnis, sed circuncisione Iesu Christi consepulti ei in baptismo, iuxta illud, Habentes eundem spiritum fidei. credimus. Circuncisio enim erat quædam protestatio fidei. Et per circuncisionem antiqui aggregabãtur cœtui fideliũ, quod hodie fit per baptismũ: & sicut per circuncisionem auferebatur quædam carnis pellicula: ita per baptismum homo spoliatur à carnali cõuersatione: ideo circũcisio fuit figuratiua & præparatiua baptismi: verùm quia antiquis patribus (quorũ fides erat de futuro,) omnia in figura contingebant: circuncisio non adeò expresè figurabat baptismum, sicut trãsitus Maris rubri. Ideo Apost. dicit quòd omnes mare transierunt, & in Moyse baptizati sunt in nube & in mari: renascimur enim ex aqua significata per Mare rubrum, & Spiritu sancto significato per columnam nubis. Non tamen per prædicta fiebat protestatio fidei, sicut per circuncisionem. Et ideo Mare rubrũ & columna nubis erant tantùm figura, & non sacramentum, sed circuncisio erat figura & sacramentum. Ideo expresius significabat interiores effectus baptismi. ¶ Circuncisio fuit à Deo instituta, & data Abrahæ, & non omni populo, sicut baptismus: quia non continebat perfectionem salutis: sed solùm figurabat eam perficiẽdam per Christũ, qui erat ex Iudęorum populo nasciturus. Ideo illi soli populo data est: Baptismus verò omni populo, quia continet perfectionem salutis, ad quam Deus omnes homines vocat, secundum illud: Qui vult omnes homines saluos fieri. Fiebat autem non in capite, sed generationis membro, propter tria: Primò, quia signum erat fidei: Abraham enim credidit Christũ ex suo genere nasciturũ: Secundò, quia erat in remediũ peccati originalis. Tertiò, quia ordinabatur in diminutionem carnalis concupiscentiæ, quæ præcipuè viget in illo membro. Cultellus autem lapideus non erat de necessitate circuncisionis. Vnde non inuenitur tale instrumentum præcepto diuino determinatum, neque etiam tali instrumẽto Iudæi communiter vtebantur, sicut neque nunc. Leguntur tamen aliquæ circuncisiones famosæ cultello lapideo factæ. vnde Exo. 4. dicitur quòd tulit Sephora accutissimam petram, & circuncidit præputium filij sui: & Ios. 5. Fac tibi cultellos lapideos, & circuncide filios Israel: per quod figurabatur circuncisionẽ spiritualẽ per Christum (qui erat Petra) esse perficiendam. Determinabatur autem octauus dies circuncisioni, propter periculum & mysterium: Quia in octaua ætate, quæ erit ætas resurrectionis, quasi in octauo die perficietur per Christum spiritualis circuncisio, quando auferet ab electis non solùm culpã, sed etiã pœnã. Tunc etiã propter teneritudinẽ infantis ante octauũ diem. Vnde etiã de aliis animalibus præcipitur, Bos, ouis, & capra, cùm generata fuerint, septem diebus erunt sub vbere matris suæ: die autẽ octauo offerri poterũt Domino. Erat octauus dies de necessitate præcepti: ita. s. quòd octauũ diẽ prætermittentes peccabant, etiam si octauus dies esset Sabbatum. Iecundum illud, Circuncisionem accipit homo in Sabbato, & non soluitur lex Moysi: & si filius post octauũ diẽ & ante circuncisionẽ decederet, peribat anima eius de populo suo. Nõ erat tamẽ octauus dies de necessitate sacramẽti: quia si aliqui in octauo die circuncisionẽ omisissent, poterãt alio die circuncidere: & circuncisio habuisset effectũ. Quidã etiã dicũt quòd propter periculũ imminẽtis mortis poterat octauus dies prævenire. Sed hoc nec ex authoritate scripturæ, neq; ex cõsuetudine Iudæorũ haberi potest. vnde melius dicendum est, sicut etiam Hugo de S. Victore dicit, quòd octauus dies nulla necessitate præveniebatur. Vnde super illud Prou. 4. Vnigenitus eram coram matre mea. dicit Glo. quòd alius Bethsabeæ paruulus nõ cõputabatur: quia ante octauum diẽ mortuus nominatus nõ fuit, & per cõsequens nec circuncisus. Excipitur tamen à prædictis tẽpus quo populus erat in deserto: tũc enim excusabantur prætermittentes præceptum circuncisionis: tũ quia nesciebant quãdo mouẽda erãt castra: tũ quia (vt Damasc. dicit) nõ erat necesse aliquod distinctionis signũ habere: quia seorsum ab aliis populis habitabant. D. tamen Aug. dicit quòd inobedientiã incurrebãt, qui ex contẽptu prætermittebãt. vnde videtur quòd nulli incircuncisi mortui sunt in deserto: Quia (vt dicitur in Psal.) Nõ erat in tribubus eorũ infirmus: sed illi soli vidẽtur esse mortui in deserto, qui fuerãt circuncisi in Ægypto. Si tamẽ aliqui incircuncisi mortui sunt, eadẽ est ratio de eis, sicut de his qui ante octauũ diẽ moriebãtur, in quibus peccatum originale expiabatur per alia sacrificia, sicut ante circũcisionẽ datã. ¶ Circũcisio autẽ solis masculis & nõ mulieribus data fuit. vnde apparet imperfectio illius sacramenti. Ratio autem assignatur duplex. Prima eo q̃ originale peccatũ deficẽdit à patre in filios, quantũ ad culpã & reatũ, & quantum ad pœnalitates deficẽdit à fœmina: quia pater est efficiẽs in generatione, & mater materiã ministrat. Et quãuis trãsgressio à fœmina incœperit: tamẽ trãsfusionis originalis peccati causa non fuit fœmina, sed vir: Quia si vir non peccasset, peccatũ originale transfusum nõ fuisset. Ideo dicit Apost. Per vnũ hominẽ peccatũ introiuit in mundũ. Secũda ratio, quia sacramentũ circuncisionis erat signũ distinctiuũ populi fidelis ab infidelibus: sed distinctio populi principaliter est ex parte virorum, quia mulieres eis subiectæ sunt: & ideo etiã inter Iudæos nõ cõputãtur genealogiæ ex parte mulierũ, sed ex parte virorũ. Circũcisio administrata ab his qui erãt in peccato mortali, habebat virtutẽ & efficaciã ex opere operato: nõ per virtutẽ inhærentẽ, sed solũ per virtutẽ assistentẽ ex pacto diuino: & valebat paruulis ad peccati originalis deletionẽ, sicut baptismus ex eo tempore quo fuit institutus: vt D. Aug. dicit. Quãuis lata sit differentia inter circũcisionẽ & baptismũ, quia baptismus per virtutẽ inhærentẽ mirabiliter operatur: Circuncisio verò non. Secundò, quia baptismus imprimit characterẽ in anima, circũcisio verò in corpore tantũ. Tertiò, quia licet in circuncisione daretur gratia, nõ solùm quantũ ad remissionẽ peccati, sed etiã quo ad hoc vt faceret circuncisum dignũ vita æterna, & quantũ ad repressionẽ concupiscentiæ, & ad impletionẽ mandatorum.

2.Cor.4.

Rom.4.

Circũcisio fuit figuratiua baptismi.

1.Cor.10.

Gen.17.

1.Tim.2.

1.Cor.12.

Leui.12.

Ioan.7.

In 4.dist.1.ar. 1.q.2.

Rom.5.

Ad Valerium cõtra Iulianũ. Differentia baptismi & circumcisionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

torum legis:cùm minima gratia posit resistere cuilibet concupiscentiæ, & vitare quodlibet peccatum mortale,quod committitur in trãsgressione mandatorũ legis. Minima enim charitas plus potest,quàm cupiditas:tamen in circuncisione non cõferebatur tanta gratia, sicut in baptismo,in quo(vt dictum est)copiosè & abundanter confertur.Quartò, quia per circuncisionem non fiebat apertio regni cælestis,sicut per baptismum post passionem Christi. Quintò, quia adulti quando baptizantur,habẽt remissionẽ,nõ solùm peccati originalis & aliorum actualium,sed etiam totius reatus pœnæ. Per circuncisionem verò non remittebatur reatus actualium delictorum. Præterea baptismus habebat efficaciã ante & post passionẽ:Circuncisio autẽ post passionẽ Christi nullam habuit efficaciam.Sacramenta antiquæ legis in morte Christi euanuerunt & mortua sunt: licet aliquo tẽpore possent obseruari,nõ ponẽdo tamẽ spem in eis,vt synagoga sepeliretur cum honore.

Ver. 14. DE BAPTISMO IOANNIS.

Ex 4. dist.2. §.1.

BAptismus D.Ioannis Baptistę habebat pro materia aquã,iusta illud Mar.1.Baptizo vos aqua: A
Ioan.1. & pro forma,hæc verba, Ego te baptizo in nomine Christi venturi & baptizaturi in Spiritu sancto.Quæ elici potest ex verbis eius, dũ ait: Veniet fortior me post me:& ego baptizo vos aqua, ille autẽ baptizabit vos in spiritu sancto.& D.Pau.Act.19.expressit formam,dicẽs:Ioannes baptizauit baptismo pœnitentiæ populũ,dicẽs in eũ qui venturus esset post eũ,vt crederent. Talis baptismus erat sacramentum,cùm esset signum sensibile sacræ rei & mysterij Christi,& præparatio quædam,& initiatio sacramentorum gratiæ, & sic erat sacramentum mediũ inter sacramẽta legis
Mat.11. Moysi & Christi:Quia in D.Ioan.Baptista incœpit quodã modo tẽpus gratiæ, & noua lex, iuxta illud,Lex & prophetæ vsque ad Ioannem:non quòd ab ipso Ioanne esset gratia,aut lex,aut quòd eius baptismus conferret gratiã ex opere operato:quia solùm in aqua, & non in spiritu sancto:sed causabat gratiã dispositiuè ex opere operãtis duntaxat.Talis baptismus præparatiuus, fuit à Deo institutus.Nam D.Ioan.authoritate Dei baptismum pœnitentiæ prædicauit, & executioni mandauit.vnde cùm Christus quæsiuisset à scribis,an Baptismus Ioannis è cęlo esset,an ex hominibus, &c.Sequitur,Omnes enim habebãt Ioannẽ sicut prophetã. ¶ Et quia baptismus Ioãnis erat præparatio ad baptismũ Christi: bapuzati baptismo Ioannis tenebantur baptizari baptismo Christi post institutionem & publicationem. Nec sufficiebat eis relatio intẽtionis ad baptismum Christi, sicut videtur velle Magister Sentẽtiarum,qui in hoc nõ tenetur, eo quòd baptismus Christi erat aliud sacramentum,& erat præceptum de illo suscipiendo. Et quia sola intentio nõ causat effectum sine sacramento,ideo non sufficit relatio. De hoc baptismo decretũ fuit in cõcilio Trident. tit.de Sacramento Baptismi.Si quis dixerit baptismũ Ioannis habuisse eandem vim cũ baptismo Christi.Anathema sit.licet autẽ baptismus Ioannis esset præparatio ad baptismũ Christi:non tamen cessauit omnino Christo baptizato: quia post baptismũ Christi adhuc Ioannes baptizabat. Cessauit tamen quantum ad suam dignitatem, quia ante baptismũ Christi,in quo est data virtus regeneratiua aquis,baptismus Ioãnis inter ablutiones,siue purificationes, & baptisma legis Moysi,primatum & dignitatẽ habuit, eo quòd proximiùs & clariùs repręsentabat baptismũ Christi:
Ioan.3. sed postquã Christus fuit baptizatus,& baptismũ instituit,fuit alius baptismus eo dignior: sicut cessat officiũ legati Domino suo superueniente,quanuis aliqua exerceat.Cessauit tamen totaliter quãdo Ioãnes missus fuit in carcerem: Quia mysteriũ illud soli Ioãni cõmissum est:licet eius mandato & in sui præsentia discipuli eius baptizarẽt. ¶ Christus autem licet nõ egeret baptismo Ioannis,voluit tamen à Ioãne baptizari,triplici ratione,quas ponit glos.Marc.3.Prima,vt baptismum Ioãnis approbaret.Secunda,vt humilitatẽ ostenderet,vnde dixit:Sic nos oportet implere omnem
Cur Christus baptizari voluit. iustitiã.Tertia,vt tactu suæ mundissimæ carnis aquas cõsecraret.Quartã tãgit D.Aug.vt.s.ostenderet quis & à quo baptizaretur:& ad exemplũ baptismi proponendũ his qui erãt futuri filij Dei per fidẽ.Sextã tãgit D.Chrys.vt.s.in baptismo miracula ostẽdens,errorem illorũ qui Ioãnẽ Christo maiorem credebãt,reprobaret. ¶ Difficultas est qua forma D.Ioãnes vsus sit, quãdo baptizauit
In lib.de natiui. Christum. Quidã dicũt quòd his verbis:Ego te baptizo,qui à te debeo baptizari,in spiritu sancto. Et licet nõ inueniatur scriptũ quòd Christus Ioannẽ baptizauerit:tamen verisimile & probabiliter dici potest à Christo Ioãnem baptizatũ fuisse:Nã Ioãnes protestatus est dicẽs:Ego à te debeo baptizari,& tu venis ad me? Ad quã protestationẽ respõdit Christus: Sine modò,sic nos oportet implere omnẽ iustitiã. Ex quo videtur sequi quòd Christus in plurali numero loquens, seipsum cõprehendit,& impleturũ promisit illã iustitiã & iustificationem,quã petebat Ioannes,& pro qua protestabatur.Et quanuis baptismus Ioannis fuerit dispositio ad baptismum Christi:non tamen
Ioan.13. sequitur quòd nunc ante baptismum Christi tenẽtur fideles baptizari baptismo Ioannis: Quia aduenientе veritate debet cessare figura.Licet enim omnis Christi actio nostra sit instructio,iuxta illud.Exemplum enim dedi vobis,vt quemadmodũ ego feci,ita & vos faciatis. Non tamen debet sic intelligi,quòd omnia quæ fecit Christus,& nos faciamus:maximè ea quæ concernunt figuralia,quæ Christus non ad imitationem & exemplũ, sed ad impletionem legis & figurarum recit. Sicut nec debemus circuncisionem accipere,nec barbam deferre,quod Christus fecit,vt legẽ circuncisionis & Nazarẽorum impleret:& qui Christum in præmissis se imitari dicunt,verè Iudaizant,& Christo iniuriã faciunt,ipso facto protestãtes Christũ legem nõ impleuisse. Nõ debemus etiam ipsum in his quæ excedunt capacitatem nostram,velle imitari, prout ieiunare quadraginta diebus & quadraginta noctibus, absque cibo & potu: sed nostro modo & secundum capacitatem nostram, quantum humana fragilitas permittit, conari debemus, ad eius imitationem.

§. 2. DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS.

COnfirmatio in sacris literis duplex inuenitur: Prima dicitur interior,qua cõfirmatur & consolidatur ad credendũ in Deum,& ipsum amãdum:& talis fit per Eucharistiam, quæ habet effectum panis,de quo Psal. Et panis cor hominis confirmet. de hac in præsenti non intendimus loqui. Alia est Confirmatio exterior: Et est quædam roboratio ad constanter & intrepidè exterius confitendum ea quæ sunt fidei,coram persecutoribus,& non obstantibus tormẽtis.& hæc fit per sacramentum cõfirmationis, quod ordinatur ad quoddam spirituale augmẽtum in spiritualibus, secundũ perfectã ætatẽ.de hac Psal.Ego confirmaui columnas(hoc est Apostolos)eius. Cõfirmationem hanc esse vnum verum ex septem sacramẽtis Ecclesiæ, cõstat ex his quæ dicta sunt supra, cum de numero sacramentorum ageretur,& per ea quæ habentur in c.de his,de consecrat.dist.4. vnde in Concil.Trident.tit.de confirmat.can.1.dicitur: Si quis dixerit confirmationem baptizatorum otiosam cæremoniam esse,& non potius verum ac proprium sacramentum,Anathema sit. Fuit autem à Christo(sicut & cætera sacramenta)institutum,vt dictũ est.¶ Et quãuis nõ instituerit hoc sacramentũ,ipsum exhibendo:tamẽ bene promittẽdo,secundũ illud:Si nõ abiero,paracletus nõ veniet ad vos.Si autẽ abiero,mittã eũ ad vos.Et hoc ideo,quia in hoc sacramẽto datur spiritus sancti plenitudo,quæ nõ erat dãda ante Christi resurrectionẽ & ascẽsionẽ,secundum illud:Si nõ abiero,paracletus nõ veniet ad vos.& Ioan.7.dicitur, Nõdũ erat spiritus datus,quia Iesus nondum erat glorificatus.Propter hãc rationẽ sacramẽtum hoc nõ habet aliquod respõdens in veteri Testamẽto:Quia nihil ad perfectum adducit lex:quãuis etiã dici possit quòd huic sacramẽto respõderet lex Moysi data quinquagesimo die in mõte Sina.Et quia cõfirmatio est sacramentũ plenitudinis gratiæ,fideles qui hoc sacramẽtũ recipiunt,cõformãtur Christo, inquãtum ipse ab instãti suæ cõceptionis fuit plenus gratiæ & veritatis:quæ plenitudo declarata est in baptismo,quãdo Spiritus sanctus descẽdit corporali specie sicut colũba in ipsum.vnde Luc.3,dicitur,Iesus plenus spiritu sancto,regressus est à Iordane.Hoc sacramentum Christus nõ accepit:quia nõ conueniebat dignitati eius,vt ipse qui est sacramentorum author, à sacramẽto plenitudinem acciperet.

3.p.q.72. *Confirmationis institutio.* *Ioan.16.* *Hebr.7.*

Ver. 1. DE MATERIA SACRAMENTI CONFIRMATIONIS.

C MAteria sacramenti cõfirmationis est oleum sanctũ chrisma. Chrisma, secundum Raban.in lib.de naturis rerum,cõponitur ex purissimo oleo oliuarum,& balsamo,per cõsecrationem pontificis.Ideo oleum oliuarum per se,neque balsamum per se, nisi sint simul mixta & cõsecrata, nõ possunt esse materia huius sacramenti:sed chrisma cõsecratũ.Gratia enim Spiritus sancti (cuius plenitudo datur in hoc sacramento)significatur per oleum.Vnde Christus dicitur esse vnctus oleo letitię præ participibus suis,& ideo oleum cõpetit materiæ huius sacramenti.Admiscetur autem balsamum,propter fragrantiam odoris, quæ redundat ad alios:sicut homo qui in pueritia sibiipsi viuit,& cùm venerit ad augmentum perfectæ ætatis, incipit iam cõmunicare actiones suas aliis.Sic homo fidelis qui per baptismum est regeneratus, & singulariter sibiipsi vixit, per sacramentum cõfirmationis spiritualiter augetur,& efficitur perfectæ ætatis, vt possit iam fidẽ publicè cõfiteri & sustinere tormẽta. ¶ Nec obstat quòd Christus miserit Spiritũ sanctũ Apostolis,absq; aliqua chrismatis vnctione:Quia Christus ex potestate excellentiæ quã habet (vt suprà dictũ est) cõtulit Apostolis rẽ huius sacramẽti,absque sacramẽto. Nihilominus tamẽ aliquid cõforme huic sacramẽto illis exhibitum fuit in collatione Spiritus sancti: Quod enim sensibiliter Spiritus sanctus super eos descẽdit in specie ignis,ad eandẽ significationẽ refertur, ad quã refertur oleum:nisi quòd ignis habet vim actiuã,oleũ autẽ vim passiuã,inquãtum est materia & fomentum ignis, & hoc satis competebat.Nam per Apostolos gratia Spiritus sancti deriuanda erat ad alios. descendit etiam Spiritus sanctus super Apostolos in figura linguæ:quod ad idẽ significandũ refertur,quod significat balsamum,nisi quòd lingua est communicatiua ad alterum per locutionẽ, Balsamum verò per odorem:quia.s.Apostoli replebãtur Spiritu sancto,vt doctores,alij autẽ fideles,vt cooperatores eorum quæ pertinent ad ædificationẽ fideliũ:Similiter ad impositionem manuũ Apostol. & prædicationẽ eorũ descendebat plenitudo Spiritus sancti super fideles,etiã signis visibilibus,sicut à principio descenderat super Apostolos.Vnde D.Pet.Act.11. dixit, Cùm autem cœpissem loqui,cecidit Spiritus sanctus super eos,sicut & in nos in initio.Et tũc nõ erat necessaria materia sacramentalis,vbi miraculosa signa exhibebantur diuinitus.¶ Vtebãtur tamen cõmuniter Apostoli chrismate in exhibitione huius sacramenti,quãdo huiusmodi signa visibilia nõ exhibebãtur. Dicit enim D.Diony.Est quædã perfectiua operatio,quam duces nostri(hoc est Apostoli)chrismatis hostiam nominant.Nec obstat pariter quòd in baptismo accipitur materia simpliciter,& nõ consecrata, & quæ de facili vbique potest inueniri:Quia sacramentum baptismi est absolutæ necessitatis,& nõ sacramentum confirmationis,quod conuenienter habet pro materia oleum oliuarum, eò ꝙ proprietates,quibus significatur Spiritus sanctus,magis inueniuntur in oleo oliuarũ,quàm in quocũque alio oleo,cui(vt dictũ est)admisceatur balsamum, quòd quodammodo incorruptionem præstat.Ideo etiam in eo designãtur effectus spiritus sancti,cuius plenitudo datur. Et licet nõ vbique reperiatur,potest tamen prælatorum cura de facili transferri quantum sufficit.¶ Et quanuis hęc materia in Euãgelio instituta nõ legatur:habetur tamen ex traditione Apostoli,vt D.Dion. dicit:voluit enim Deus aliquorum sacramentorum (maximè quæ nõ sunt absolutæ necessitatis) materias & formas nõ omnibus notas esse,propter irrisionem infidelium. Quo ad cõsecrationem autem dicit Inno.papa,Presbyteris cùm baptizant, chrismate baptizatos vngere liceat, quod ab

3.p.q.72.ar.2. Chrisma quid. *Psal.44.* *Cur spiritus sanctus descenderit in forma linguæ.* *4.c.Ecclesiast hierar. Apostoli chrismate vtebãtur*

Universidad de Navarra
Biblioteca

episcopo fuerit consecratum:nō tamen fronte ex eodem oleo signare:quod solùm debetur episcopis,cùm tradunt paracletum,quod fit in sacramento confirmationis. Ad euidentiam cōsecrationis materiæ huius sacramenti sciendum est, quòd cùm sacramentorum sanctificatio deriuetur à Christo,materia sacramentorum quibus Christus vsus est.s. Baptismi & Eucharistiæ, ex cōtactu & vsu Christi aptitudinem & benedictionem accepit,ad perfectionem sacramenti:& ideo non est de necessitate illorum sacramentorum,quòd materia prius benedicatur: quia sufficit benedictio Christi, & si aliqua benedictio adhibeatur, vt in baptismo Catechumenorum, qui fit in vigilia Paschæ & Pentecostes,pertinet ad solennitatem sacramenti,& non ad necessitatē eius.Sed Christus non est vsus vnctionibus per modum ministerij,nec fuit vnctus exterius, ne fieret iniuria inuisibili vnctioni, qua vnctus est præ consortibus suis:ideo tam chrisma quàm oleum sanctum infirmorum prius benedicuntur, quàm adhibeantur ad vsum huius sacramenti. Si dicatur quòd Christus non est vsus sacramento baptismi vel eucharistiæ,cùm dicatur Ioan.4.quòd non baptizabat,sed discipuli eius:nec legatur quòd receperit sacramentum Eucharistiæ: Dicendum quòd quo ad baptismum debet intelligi ordinariè & communiter: tamen probabile est quòd baptizauerit D.Ioannē,vt dictum est,ac etiam D.Virginem,non ad deletionem alicuius culpæ,cùm nulla culpa in ea vnquam fuerit:sed propter alios effectus sacramēti baptismi, de quibus dictum est §.præced.versi.12.& vt etiam modum baptizandi ostenderet Apostolis. Vnde D. Aug.super illud Ioan.13. Qui lotus est,nō indiget nisi vt pedes lauet,dicit:Intelligimus Petrum & alios discipulos fuisse baptizatos,siue baptismo Ioānis(sicut nōnulli arbitrātur)siue (quod magis credibile est)baptismo Christi:neque enim renuit ministerium baptizādi,vt haberet seruos,per quos cæteros baptizaret.De Eucharistia autē habetur,Benedixit similiter & calicē,Matth.26.& sic vsus est ministrando:& ne tale sacramentum Apostoli trepidarent accipere,prius ipse sumpsit.quod potest trahi ex illo verbo, hoc facite.s. quod me facere videtis. Vnde cantat Ecclesia, Se cibat ipse cibus.

Hab.4.

D.virgo ad quid fuit baptizata.

Christus sacramentū Eucharistiæ recepit.

3.p.q.72.ar.4.

Ver. 2. DE FORMA SACRAMENTI CONFIRMATIONIS.

FOrma sacramenti confirmationis qua vtitur Ecclesia,cōsistit in his verbis:Signo te signo crucis:& cōfirmo te chrismate salutis,in nomine patris & filij & spiritus sancti,vt implearis spiritu sancto,& habeas vitam æternam.Amen. Et quanuis hæc forma non legatur in scripturis sanctis:tamen Ecclesia habuit ex traditione Apostolorū, vt suprà dictum est de materia. Ideo sufficit authoritas Ecclesiæ fundata super traditionem Apostolorum, qui seruabant in collatione sacramentorum,quæ à Christo seruanda audierant:licet in scripturis communiter propositis tradita & scripta non sint. Vnde D.Diony.in fine Ecclesiasticæ Hierarchiæ dicit, Cōsummatiuas inuocationes(hoc est verba quibus perficiuntur sacramenta)nō est iustum scripturas interpretantibus, neq; mysticum earum,aut in ipsis operatas à Deo virtutes,ex occulto ad commune adducere: sed nostrorum sacramentorum traditio sine pompa(hoc est occultè)eas edocet. Vnde & Apost. loquens de celebratione Eucharistiæ, dicit: Cætera cùm venero ,disponam. ¶Fit autem eius applicatio in fronte propter duo.Primò,quia insignitur signo crucis,sicut miles signo ducis, quod debet esse euidēs & manifestum.Inter autem omnia loca corporis humani frōs maximè manifesta est, quia quasi nunquam obtegitur.Et ideo linitur confirmatus chrismate in fronte,vt in manifesto se demonstret esse Christianum.Sicut & Apostoli post acceptum Spiritum sanctum, se manifestauerunt, qui prius in cœnaculo latebant. Secundò, quia per hoc sacramentum accipit homo robur Spiritus sancti,ad spiritualem pugnam,vt fortiter etiam inter aduersarios fidei Christi fidē confiteatur.Sed aliquis impeditur à libera Christi confessione propter duo.s.propter timorem & verecundiam:vtriusque autem horum signum manifestatur in fronte,duplici ratione. s.propter propinquitatem imaginationis,& propter hoc quòd spiritus vitales à corde ad frontem ascēdunt:vnde verecundari rubescunt,timentes autem pallescunt, vt dicitur in 4. Ethico. Et ideo in fronte signantur chrismate,vt neque propter timorem,neque propter verecundiam,nomen Christi confiteri prætermittant. Et quanuis principium fortitudinis sit in corde, signum tamen apparet in fronte. Vnde Ezech.3.dicitur,Ecce dedi frontem tuam duriorem frontibus eorum.

1.Cor.11. Cur confirmatio in fronte fiat.

Ver. 3. DE MINISTRO SACRAMENTI CONFIRMATIONIS.

CVm sacramētum cōfirmationis nō sit absolutę necessitatis,nō oportet ad eius administrationem duplicem ministrum assignare. s. ordinarium, & qui in necessitate,sicut dictum est de baptismo.Sed assignādus est minister ordinarius,qui habeat cōfirmare ex officio:& est episcopus. Hoc primò probatur ex praxi & vsu Apostolorum.cùm enim Philippus diaconus conuertisset ciuitatem Samariæ,& baptizasset illos,nō est ausus eos cōfirmare.Sed cum audissent Apostoli quia recepissent Samaria verbum Dei,miserunt ad eos Petrum & Ioannem,vt acciperent Spiritum sanctum. Nec etiam legimus discipulos confirmasse,nisi postquàm facti sunt episcopi & missi. Probatur etiā authoritate Rabani & Eusebij papæ. Qui(vt habetur in c.manus,de cōsecr.dist.5.) dicit: Manus impositionis sacramentū magna veneratione tenēdum est,quod ab aliis perfici nō potest, nisi à summis sacerdotibus: neque tempore Apostolorum ab aliis quàm Apostolis legitur aut scitur peractū esse. Neque ab aliis quàm ab his qui eis succedunt,& qui eorum locū tenent,vnquàm perfici potest aut fieri debet.Nam si aliter præsumptum fuerit,irritum habeatur & vacuum:& inter ecclesiastica nō reputabitur sacramēta. Cuius ratio est:Quia ad illū qui est supremus in aliquo statu, pertinet disponere de illis, qui sub ipso præficiuntur populo communi. Sicut ad principem exercitus pertinet ordinare de centurionibus & decurionibus:Sed Episcopus in ordine Ecclesiasticæ

Act.8.

In lib.de instit.cleri.

Solus episcopus est minister confirmationis ex officio

stiæ Hierarchiæ est supremus:igitur,&c. Ideo in Conci.Trident.tit.de cōfirmat.can.3. dicitur:Si quis dixerit sanctæ confirmationis ministrum ordinarium non esse solum episcopum,sed simplicem sacerdotē:Anathema sit.Nec obstat quòd qui potest maius, potest & minus: sed simplex sacerdos potest cōsecrare & administrare sacramentum Eucharistię,quod est maius sacramēto confirmationis:igitur,& confirmare:Quia illa maxima intelligitur,quādo minus includitur in maiori,vt qui potest ferre centum libras,potest ferre triginta. Secus si non includatur. Aliquis enim potest generare hominem,qui non potest generare alinū,qui est aliquid minus.¶ Nec obstat pariter quod Greg. dicit: Peruenit ad nos,quosdam scandalizatos fuisse quòd presbyteros chrismate tangere eos qui baptizati sunt, prohibuimus. Et nos quidem secundum veterem vsum Romanæ Ecclesiæ fecimus.Sed si omnino de hac re aliqui cōtristātur,vbi episcopi desunt, vt presbyteri baptizatos in frontibus tangere possint,concedimus.Sed illud quod pertinet ad necessitatem sacramentorum,propter vitandum scandalum,nō est immutādum etiam per summum pontificē,cùm non habeat potestatem excellentiæ:igitur vel Gregor.abusus est cōcedendo, vel simplex sacerdos est minister.Quidā breuiter se expediunt,concedendo primam partem consequentis: Non enim hoc egit vt papa cum cōcilio Ecclesiæ,sed vt particularis persona, & secundum quod talis errare potuit,vt dictum est c.10.D.tamen Tho.negat consequentiam, & dicit quòd papa in Ecclesia habet plenitudinem potestatis,ex qua potest quędam, quæ sunt superiorum ordinum, committere quibusdam inferioribus,ex causa rationabili:sicut cōferre minores ordines, quod pertinet ad episcopum:& ex hac plenitudine potestatis Gregor.papa concesit,quòd simplices sacerdotes cōferrent hoc sacramentum.¶ Ad cuius euidentiam cōsiderandum est,quòd ad plenitudinem potestatis non solùm pertinet disponere & ordinare ea quæ sunt iurisdictionis duntaxat,sed etiā ea quæ sunt sacramentorum,inquantū illa concernunt corpus mysticum duntaxat,& nō corpus Christi verum.Et ideo sicut potest aliquam variationem facere circa materiam matrimonij,illegitimādo personas, vt in gradibus cōsanguinitatis, ita quòd si post illegitimationem attentent contrahere, matrimonium est nullum,hanc autem immutationem nullus alius à papa potest. Sic etiam papa aliquam immutationem facere potest circa ministrum sacramenti,in his duntaxat, quę pertinēt ad corpus Christi mysticum:vt sunt cōfirmatio,& quatuor minores ordines, qui ex se nō habent relationem directam & immediatam ad corpus Christi verum,sicut habēt ordines subdiaconatus, diaconatus,& presbyteratus,qui habent relationem directam & immediatam præparandi & præsentandi materiam Eucharistiæ.Confirmatio verò & quatuor minores ordines non habent relationem directam & immediatam ad corpus Christi verum,sed in ordine ad corpus Christi mysticum siue in ordine ad alios.Ideo ad plenitudinem potestatis papæ pertinet illa committere etiam inferioribus ministris,quàm sint episcopi.Sicut rex potest committere receptionem & cōsignationem militum non solùm ducibus principalibus,sed ex causa,centenario. Neq; hoc faciendo papa mutat omninò ministrum:quia quādo sacerdos simplex fit episcopus, nō recipit alium characterem:sed character eius extenditur:Et illa extēsio characteris in his quæ pertinēt ad corpus Christi mysticum,pertinet ad papam,& per solam cōmissionem absque cōsecratione fieri potest. ¶ Et sic resolutoriè dicendum est,quòd minister determinatus sacramenti confirmationis, tonsuræ, & quatuor minorum ordinum,iure diuino est episcopus,vel simplex sacerdos, ex commissione plenitudinem potestatis habentis.Et sic illa commissio erit mixta ex potestate ordinis & plenitudine potestatis iurisdictionis,quā nō habēt episcopi.Et ad praxim Apostolorū dicendum,quòd D.Petrus multa potuit facere quæ non fecit. Et sic noluit ibi vti plenitudine potestatis iurisdictionis.

Ad Ianuarium episcopū.

Ad plenitudinem potestatis quid pertineat.

Cōfirmatio & quatuor minores committi possunt.

Ver. 4. DE EFFECTIBVS SACRAMENTI CONFIRMATIONIS.

A SAcramentum cōfirmationis habere virtutem & efficaciam cōstat ex determinatione Ecclesiæ in concil.Trident.tit.de confirmatione,can.2.vbi dicitur: Si quis dixerit iniurios esse Spiritui sancto,qui sacramento confirmationis virtutē tribuunt:Anathema sit.Primò enim imprimit characterem:quia in omni sacramento quod non iteratur,imprimitur character, vt dictū est:Sed sacramentum confirmationis non iteratur,vt D.Greg.ait: igitur.Præterea character est quædā spiritualis potestas ad quasdam sacras actiones peragendas, sed per hoc sacramentum accipit homo potestatem ad agendum ea quæ pertinent ad pugnam spiritualem contra hostes, & ad resistēdum contradicentibus & ad publicè,constanter,& intrepidè cōfitendum:vt dictū est de Apostolis,qui primò erant inclusi in cœnaculo, postmodum egressi non verebantur, &c. Igitur in sacramento confirmationis imprimitur character.Et quanuis pugna interior spiritualis cōtra hostes omnibus cōpetat:iuxta illud,Militia est vita hominis super terram:nō tamen pugna exterior,cōtra persecutores Christianæ fidei, nomen Christi publicè confitēdo. Hoc enim specialiter pertinet ad cōfirmatos,qui iam perducti sunt ad virilem ætatem,secundum illud:Scribo vobis iuuenes, quoniam fortes estis,& verbum Dei in vobis manet, & vicistis malignum. Et sic character confirmationis est signum distinctiuum,nō fidelium ab infidelibus, sed spiritualiter prouectorum ab his quibus dicitur:Sicut modò geniti infantes. Aliæ enim actiones cōueniūt statim natis, & aliæ his qui peruenerunt ad perfectam ætatem,hoc est confirmatis.Et cùm baptismus sit ianua sacramentorū,sequitur quòd character cōfirmationis præsupponit characterē baptismalē: ex quo sequitur quòd non baptizati non possunt confirmari:& si attentetur,non recipiunt characterē. Et quia Christus virtutem suam nō alligauit sacramentis,ideo audientes D.Petri prædicationem, acceperunt miraculosè effectum confirmationis:sicut aliquādo absque sacramēto baptismi quis cōsequi potest

3.p.q.72.ar.5.

Iob 7.

1.Ioan.2.

1.Pet.2.

Non baptizati non possunt confirmari.

Universidad de Salamanca Biblioteca

effectum baptismi,per votum & desiderium baptismi:sic per votum & desiderium cõfirmationis cõsequitur quis effectum principalem.s.gratiam : ad characterem autem exigitur exterior applicatio,& prius debet applicari baptismus quàm cõfirmatio.vnde Act.10.Nunquid aquã quis prohibere potest,vt nõ baptizentur hi qui Spiritum sanctum acceperunt,sicut & nos? Alius effectus cõfirmationis est gratia sacramentalis,si eam nõ inueniat, dummodo sit aliter dispositus per attritionem.Si verò inueniat,auget illam,& extendit ad speciales effectus, vt dictum est cùm de gratia sacramentali ageretur. Vnde Melchiades papa dicit:Spiritus sanctus in fonte baptismi plenitudinem tribuit ad innocentiam,in cõfirmatione augmentũ tribuit ad robur & gratiã, quæ datur nõ solùm ad remissionem culpæ,sed ad augmentum & firmitatem iustitiæ.Vnde tempore Apost. baptizatis per impositionem manuum dabatur Spiritus sanctus:quæ datio nõ est nisi per gratiam gratum facientem.¶ Et quia ad hoc sacramentum pertinet augere gratiam , nõ debet dari peccatoribus,nisi per pœnitentiã reparatis.vnde in Aurelianen. cõcilio declaratũ fuit,vt ieiuni ad confirmationẽ veniant,& moneãtur prius cõfessionem facere,vt mundi donum spiritus sancti valeãt accipere.Et tũc hoc sacramentũ habet effectũ:& per virtutem characteris perficitur, sicut baptismus,& per sacramentum pœnitentiæ cõsequitur pœnitẽs pleniorem remissionem peccati,quantum ad reatum.Et si quis adultus in peccato existens,cuius conscientiã nõ habet,vel si habet,& si non perfectè cõtritus accedat,per virtutem huius sacramenti ex attrito fit contritus,& cõsequitur gratiam & remissionem peccatorum. Ex his apparet quòd gratia sacramentalis huius sacramenti addit ad gratiam baptismalem tres effectus:primus est character:Secundus robur & firmitas ad pugnãdum cõtra inimicos:Tertius est deletio alicuius partis reatus peccatorum post baptismum cõmissorum:& ad istos effectus auget gratiam baptismalem. Et quia illi effectus sacramentales nõ sunt eiusdem speciei cũ aliis effectibus gratię baptismalis,ideo dicitur alia gratia sacramẽtalis.

Act.2.

Confirmationis tres effectus.

3.p.q.72.ar.8.

Confirmatio non est absolutæ necessitatis.

Rom.10.

Ver. 5. DE SVSCIPIENTIBVS SACRAMEMTVM CONFIRMATIONIS.

OMnes adulti baptizati & aliter(vt dictum est)dispositi,sunt capaces sacramenti cõfirmationis.Et licet nõ teneãtur ad eius susceptionem sub pœna peccati mortalis, cùm nõ sit sacramentum absolutæ necessitatis,sicut baptismus:peccarent tamẽ mortaliter,si ex cõtemptu expresso vel interpretatiuo omitterent accipere tãtum bonum.s.Spiritus sancti plenitudinem ad firmiter & publicè cõfitendum fidem:nõ enim sufficit interius credere,& exterius protestari fidem:sed oportet ore cõfiteri,iuxta illud:Corde creditur ad iustitiã,ore autem cõfessio fit ad salutem,ã qua confessione propter verecundiam aut aliàs possunt impediri , ad quæ tollenda cõfirmatio ordinatur.dicit etiã Hugo de S.Victore,quòd omnino periculosum esset,aliquem ab hac vita absq; confirmatione migrare.Nõ quia damnaretur,nisi fortè propter cõtemptum omitteret:sed quia perfectionis detrimentum pateretur.¶ Hoc sacramentum nõ solùm potest dari viris adultis, sed etiam mulieribus & paruulis:vnde Act.2.dicitur, quòd Spiritus sanctus aduenies repleuit totã domũ, vbi erãt viri & mulieres & paruuli,vt colligi potest ex 1.c.eiusdem libri.Et quanuis(vt D. Chrys. dicit)in mundanis agonibus ætatis forma generisque dignitas requiratur:& ideo agones siue duella seruis,mulieribus,senibus,ac pueris denegãtur:in cælestibus tamen omni personæ, ætati, sexui,indiscreta facultate stadium patet. Et alibi dicit : Apud eum etiam fœmineus militat sexus. Multæ nanque fœminæ animo virili spiritualem militiam gerunt:Quędã interioris hominis virtute viros æquauerunt in agonibus martyrij: Quædam verò etiam viris fortiores extiterunt.Ideo etiam mulieribus hoc sacramentum cõferendum est.Aetas etiam corporalis,siue sit puericia , siue decrepita,nõ præiudicat animæ. vnde & in puerili ætate potest quis cõsequi perfectionem spiritualis ætatis.Ideo Sap.4.Senectus venerabilis est diuturna,neque annorum numero computata. Hinc est quòd multi in puerili ætate propter robur Spiritus sancti vsque ad sanguinẽ fortiter pugnauerunt pro Christo.Et pueri cõfirmati decedentes,maiorem gloriã cõsequuntur, sicut & hic maiorem gratiam.Anima enim(ad quã pertinet spiritualis ætas)immortalis est.Ideo etiam morituris hoc sacramentum dandum est,nõ quidem propter periculum vitæ præsentis,sed vt in resurrectione perfecti appareant,secundum illud Ephes.4.Donec occurramus in virum perfectum,in mensuram ætatis,&c.¶ Et licet non sit necessarium aliquem adesse leuantem vel tenentem in sacramento cõfirmationis:est tamẽ cõueniens.Si enim aliquis de nouo natus indiget instructore in his quæ pertinent ad cõseruationem vitæ:ita illi qui assumuntur ad pugnandum,indigent eruditoribus,à quibus instruãtur de his quæ pertinẽt ad modũ certaminis, In bellis corporalibus constituuntur duces & centuriones,per quos alij gubernẽtur:vnde in c.si quis.30.q.4.Si quis vnus ex cõiugibus filiũ vel filiã alterius lauerit,aut ad chrisma tenuerit , ambo & vir & vxor cõpatres existunt parẽtibus infantis.Et quia qui erudire debet aliũ,oportet quòd ipse sit eruditus:ideo nõ debet quis alium tenere in cõfirmatione,nisi & ipse sit cõfirmatus:Quia licet per baptismum factus sit membrũ Ecclesiæ:nõdum tamen est adscriptus militiæ Christianæ.Et ideo episcopo.tanquam duci exercitus,per aliũ militiæ adscriptum exhiberi debet. Nec refert quo ad hoc sacramẽtum an tenẽs sit masculus vel fœmina:quia Colos. 3.dicitur:In Christo Iesu neq; masculus neq; fœmina.

In homi.de Matha.

In homi.de Mali. spiritua.

Infirmi morituri confirmantur.

5. 3. DE SACRAMENTO EVCHARISTIAE.

3.p.q.73.art.1.

EVcharistia , secundũ etymologiã vocabuli,idẽ sonat quod bona gratia.Et quia sub speciebus panis & vini cõsecratis est Christus,qui est author gratiæ,& dignè se recipientibus dat bonam & optimam gratiam , sequitur quòd species sacramentales panis & vini ipsum continentes , dicuntur Eucharistia , hoc est bona gratia. ¶ Eucharistiam constat esse sacramentum ex determinatione

Eucharistia est sacramẽtũ.

mination ecclesię,vt dictum est cùm de Sacramentorum numero ageretur.Vnde etiam Ecclesia in quadam collecta dicit,Præsta quæsumus,vt hoc tuum sacramentum nõ sit nobis reatus ad pœnam.Constat etiã ex definitione sacramenti.Sacramentum enim dicitur quod cõtinet aliquid sacrum,&c.Sed Eucharistia est huiusmodi:igitur,&c. ¶ Et quia Eucharistia cõtinet Christum, qui est author gratiæ & totius sanctitatis:alia autem sacramenta non cõtinent ipsum, sed aliquid sacrum in ordine ad aliud.s.virtutem ad sanctificandum:Eucharistia,est dignissimum & nobilissimum sacramentum.Eucharistia differt ab aliis sacramentis: quia Eucharistia perficitur in materiæ consecratione,qua facta nõ manet materia vt amplius dicetur. Alia verò sacramẽta perficiuntur in vsu siue in applicatione materiæ ad hominem sanctificandum:quæ materia etiam facta applicatione manet.Ex hoc sequitur alia differentia:nam in sacramento Eucharistię id quod est res & sacramentum,sunt species sacramentales:id autem quod est res tantum,est in suscipiẽte tantũ, s.gratia.In baptismo autem vtrũque est in suscipiente.s.character,qui est res & sacramentũ simul, & gratia,quæ est res tantũ:& eadem ratione in aliis sacramentis.¶ Et quanuis in sacramento Eucharistiæ sint diuersæ materiæ & diuersæ formæ,& sint multa materialiter:non tamen sunt plura sacramenta,sed vnum formaliter & perfectiuè.Nam,vt dicitur in 5.Metaph. Vnum dicitur non solùm quod est indiuisibile,vel quod est cõtinuum,sed etiam quod est perfectum:vt cùm dicitur, vna domus,& vnus homo:est autem vnum perfectione,ad cuius integritatem cõcurrunt omnia, quæ requiruntur ad finem eiusdem. Sicut homo integratur ex omnibus membris necessariis ad operationem animæ,& domus integratur ex omnibus partibus , quæ sunt necessariæ ad habitandum.sic cum sacramẽtum istud ordinetur ad spiritualem refectionem,quę cõformatur corporali, ad quam duo requiruntur.s.cibus,qui est alimentum , & potus qui est humidus , est vnum sacramentum:& ad eius integritatem duo concurrunt.s.spiritualis cibus,& spiritualis potus,secũdum illud:Caro mea verè est cibus,& sanguis meus verè est potus.Ideo Apost.1.Cor.10.Vnus panis & vnum corpus multi sumus : omnes qui de vno pane & de vno calice participamus. Ex quo patet quòd Eucharistia est sacramentum Ecclesiasticæ vnitatis.Sed sacramentum imaginem gerit eius cuius est sacramentum,ergo Eucharistia est vnum sacramentum,& non plura.

Eucharistia est vnum sacramentum.

1.Ioan.5.

Ver. 1. DE MATERIA SACRAMENTI EVCHARISTIAE.

D MAteria huius sacramenti ante cõsecrationem est panis & vinum : quia Christus accepit panem & vinum.& Melchisedech,qui suo sacrificio figurabat Christũ, obtulit panẽ & vinũ. Sic etiã Christus instituit sub speciebus panis & vini. Et cõuenienter. primò quãtum ad vsum sacramenti,qui est mãducatio:sicut enim aqua assumitur in sacraméto baptismi ad vsum spiritualis ablutionis, quia corporalis ablutio communiter fit in aqua:ita panis & vinum ad refectionem spiritualem,quia homines communius his corporaliter reficiuntur.Secundò ad significationem: quia hoc sacramentum est memoriale Dominicæ passionis, in qua sanguis fuit à corpore separatus:ita seorsum panis vt sacramentum corporis,& vinũ vt sacramentum sanguinis. Tertiò ad effectum,respectu totius Ecclesiæ,quæ cõstituitur ex diuersis fidelibus:sic panis cõficitur ex diuersis granis:& vinum ex diuersis vuis,vt dicit Glo.super illud 1.Cor.10. Multi vnum corpus sumus. ¶ Et quanuis triticum & vinum:nõ inueniantur in omnibus terris de facilitamen ad omnes terras deferri potest,quantum sufficit ad vsum huius sacramenti. Et ideo propter defectum alterius nõ esset vnum absque alio cõsecrãdum , quia non esset perfectum sacramentum in significatione mysterij,licet esset perfectum in ratione cõtenti:quia tantum cõtinetur sub vno,sicut sub vtroque. In cõsecratione tamen debet mysterium cõpletè significari & repręsentari, quãuis nõ in sumptione.Ideo non est necesse vt omnes accipientes hoc sacramentum sub specie panis,accipiãt sub specie vini,vt infrà dicetur.¶ Panis autem,qui est materia huius sacramenti, debet esse triticeus:quia Christus qui cõtinetur in hoc sacramento,cõparauit se grano frumẽti,Ioan.12.Nisi granum frumenti,&c.debet etiam esse sanus,hoc est nõ corruptus,quia aliquando est tanta corruptio , quòd soluitur species panis:quæ solutio & corruptio apparet,cùm soluitur cõtinuitas,& sapor,& color, & alia accidentia:tunc non conficitur sacramentum. Aliquãdo verò non est tãta corruptio,quòd speciem panis soluat,sed est aliqua dispositio ad corruptionem quã declarat aliqualis immutatio saporis:& ex tali pane potest confici sacramentum.Sed peccat cõficiens , propter irreuerẽtiam sacramenti. Et quia Amidum est ex tritico corrupto,nõ videtur quòd possit cõsecrari:quanuis quidam contrarium dicant.Modica tamen permixtio farinæ alterius grani nõ soluit speciem:quia id quod est modicũ,assumitur quodammodo à plurimo:& ideo poterit confici sacramẽtum. Si verò sit magna cõmixtio,puta ex æquo, seu circa:talis permixtio speciem mutat:ideo panis inde confectus nõ est debita materia huius sacramenti.In hordeo autẽ vel spelta aut farre,quod inter omnia est grano tritici similius,aut in aliis granis,quæ nõ possiunt ex frumenti semine generari,nõ potest cõfici panis,qui sit debita materia huius sacramenti.¶ Nec est de necessitate sacramenti,quod panis sit azymus,vel fermentatus:quia in vtroque cõfici potest. conueniens autẽ est,vt vnusquisque seruet ritum Ecclesiæ suæ in sacramenti celebratione.Sunt enim super hoc diuersarum Ecclesiarũ cõsuetudines nõ reprobãdæ. Nam(vt D.Greg. in regĭstro ait)Romana Ecclesia offert panes azymos:ideo punitus est sacerdos,qui in pane fermẽtato celebrare presumpserat,in c.per literas, extrà de celebr.miss.Græci tamen perficiũt in fermẽtato,prout verbum patris indutũ est carne humana, sicut fermentum miscetur farinæ. Vnde sicut peccat presbyter, in ecclesia Latinorum cõficiens in pane fermẽtato:ita in Græcia cõficiens in azymo,quasi peruertẽs ecclesiæ suæ ritum.Consuetudo

3.p.q.74.ar.1.

Matt.26.

Panis triticeus materia Eucharistiæ.

Panis azymus non est de necessitate.

tamen

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matth.27. Marc.14. tamen celebrandi in pane azymo est rationabilior: Primò quidem propter institutionem Christi, qui hoc sacramentum instituit prima die Azymorum: quo die nihil fermentatum in domibus Iudæorum esse debebat, vt habetur Exod.12. Secundò, quia panis azymus est magis propriè corporis Christi significatiuus, quàm fermentatus, cùm fuerit sine corruptione conceptū. Tertiò, quia hoc magis competit significationi syncteritatis fidelium, quæ requiritur ad vsum sacramenti, secundum illud, Pascha nostrū immolatus est Christus: itaque epulemur in azymis syncteritatis & veritatis. Cōsuetudo tamen Græcorū aliquā rationem habet, & propter significationē quā tangit D. Grego. & in detestationem hæresis Nazarēorum, qui legalia euangelio miscebant. Nec tamen sequitur quòd cōficientes in azymo, intendāt cæremonias legis seruare, sed cōformare se institutioni Christi. Et ideo non iudaizant. Alioqui & celebrantes in pane fermentato iudaizarent: quia Iudæi panes fermentatos offerebant. ¶ Sicut autem dominus comparauit se grano frumenti: sic etiam comparauit se viti, Ego sum vitis vera. Ex quo sequitur quòd sicut solus panis triticeus est materia huius sacramenti: ita etiam vinum vitis est materia propria huius sacramenti, præcipuè cùm Christus in vino vitis hoc sacramentum instituerit, vt habetur Luc. 22. A modo non bibam de hoc genimine vitis. Nec refert an sit album siue frigidum, aut rubeum: licet quantum ad significationem huius sacramenti, conuenientius sit rubeum: standum tamen est consuetudini, vt dictum est de pane azymo. Et quemadmodum ex pane corrupto nō potest confici hoc sacramentū: sic nec ex vino corrupto. s. aceto, quanquam bene ex vino acescenti: sicut de pane qui est in via ad corruptionem: licet peccet conficiens, vt dictum est. In agresta autem nō potest confici: quia nondum habet speciem vini: licet bene in musto, quod vini speciem habet: Nā eius dulcedo adstipulatur digestioni, quæ est complexio à naturali calore, vt dicitur in 4. Metaph. Non tamen debent vuæ integræ huic sacramento misceri: quia iam esset aliquid præter vinū. Prohibitum tamen fuit à Iulio papa, vt habetur in c. cum omne, de consecr. dist. 2. ne mustum statim expressum de vua in calice offeratur: quia hoc est indecens propter impuritatem musti: potest tamen in necessitate fieri: dicitur enim à prædicto Iulio, Si fuerit necesse, botrus in calice prematur. ¶ Aquam autem vino permiscendam scribit Alexander, dicens: In sacramentorum oblationibus quæ inter missarum solennia domino offeruntur, panis tantum & vinum aqua permixtum in sacrificium offerantur, vt habetur in c. 1. de consecr. dist. 2. Primò quidem propter institutionem. Probabiliter enim creditur quòd dominus instituit in vino immixto aqua, secundum motem illius terræ. vnde & Prou. 20. Bibite vinum quod miscui vobis. Vnde in tertio concilio Carthaginensi, vt habetur in c. de sacramento. de const dist. 2. dicitur: In sacramēto corporis & sanguinis domini nihil amplius offeratur quàm quod ipse dominus tradidit, hoc est vinum aqua mixtum. Secundò quia hoc conuenit repræsentationi Dominicæ passionis. Quia vtrunque ex latere eius in passione sua effluxisse legitur. Vnde D. Ioan. 19. Exiuit sanguis & aqua. Tertiò, ad significādam efficaciā huius sacramēti, quæ est vnio populi Christiani ad Christum. Quartò, quia hoc competit quātum ad vltimum effectum huius sacramenti, qui est introitus ad vitam æternam. Vnde D. Aug. Redūdat aqua in calice, & salit in vitam æternam. Non est tamen hęc permixtio aquæ de necessitate sacramenti: dicit enim D. Cypr. Si quis de antecessoribus nostris vel ignoranter vel simpliciter nō obseruauerit, vt, s. aquam miscuerit in sacramento, potest simplicitati eius venia concedi: quod non deberet fieri, si aqua esset de necessitate sacramenti, quod est memoriale passionis Christi. Est enim naturali corpori humano vulnerato, quòd ex eo profluat sanguis: sed effusio aquæ nō est de necessitate passionis, sed ad ostendendum effectum passionis, qui est ablutio à peccatis, & refrigerium contra ardorem cōcupiscentiæ, voluit Deus quòd ex latere Christi exiret sanguis & aqua: ideo aqua nō offertur seorsum à vino, sed permixta: nō tamen in magna quātitate. Vnde in c. pernicioſus, extra de celebrat. missa. dicitur, Pernicioſus in tuis partibus inoleuit abusus. Videlicet quòd in maiori quantitate aqua in sacrificio ponitur quàm vinum: cùm secundum rationabilem consuetudinem Ecclesiæ generalis, plus vini quàm aquæ, in ipso sit ponendum: oportet enim conuerti aquam in vinum, & vinum in sanguinem: quæ conuersio aquæ significat populum Christo incorporari. hoc autem fieri non posset nisi adeò modicū poneretur aquæ, quòd conuerteretur in vinum. Ideo tutius est semper parum aquæ vino apponere, & præcipuè si vinū sit debile: quia si tanta fieret appositio aquæ, vt solueretur species vini, non posset perfici sacramentum. Nec requiritur quòd aqua sit sensibilis sensu gustus post admixtionem: sed sufficit ad sacramenti huius significationē, quòd sentiatur aqua cùm apponitur vino: quæ tamen nō debet apponi in dolio: quia non sufficeret ad significationē huius sacramenti: ideo oportet aquam apponi vino circa ipsam celebrationē. ¶ Notandum tamen quòd licet de necessitate sacramenti sit certa & determinata quātitas in intentione ministri, vt. s. intendat decem hostias, aut plures, siue pauciores, vel totum cumulum, si ignoret numerum, consecrare: Quia si ex centum non intendit conficere nisi decem, quas non determinat aliquo sensuum, nihil facit. Non est tamen ex parte materiæ determinata quantitas: sic quòd vna cōsecratione tantam possit consecrare, & non maiorem: tot hostias, & non plures aut pauciores: cùm non sit adeò parua vel magna quantitas, quæ non possit vna consecratione cōsecrari. In omnibus enim habentibus materiam ratio determinationis materiæ est in ordine ad finem: sicut materia serræ est ferrum, vt sit apta sectioni. Finis autem huius sacramenti ad quod specialiter ordinatur, est vsus fidelium. Et ideo oportet quòd quātitas materiæ huius sacramēti determinetur per cōparationē ad vsum fidelium: nō qui nūc occurrunt, alioqui sacerdos paucos parochianos habens, non

Ioan.15. Vinum vitis materia Eucharistiæ.

Cur aqua in Eucharistia sit vino permiscenda.

In li. de Sacra.

Cur aqua exiuit à latere Christi.

An in sacramento Eucharistiæ sit determinata quantitas materia.

non posset consecrare multas hostias: ideo materia huius sacramenti determinatur per cōparationem ad vsum fidelium absolutè. Numerus autem fidelium est indeterminatiuus: ideo non potest dici quòd quantitas materiæ huius sacramenti sit determinata. & sic vna consecratione potest sacerdos tot hostias consecrare, quot sufficiant ad omnes fideles, non solùm qui sunt, sed etiam qui erunt, dummodo materia sit præsens: Christus enim vna consecratione omnes communicauit. ¶ Ad hoc autem quòd materia sit præsens in hoc sacramento duo requirūtur: Primò quòd aliquo sensu eius præsentia à cōsecratore percipi possit. Secundò quòd sonus verborum possit illam contingere. Quia D. Aug. dicit, Accedit verbum ad elementū, & fit sacramentum. Non tamen est necesse quòd semper videatur, quia alio sensu materia percipi potest, puta tactu. Et ideo sacerdos cęcus potest consecrare. Nec sufficit visus, quia si materia esset in magna distantia, vel esset aliquod impedimentum medium, quòd sonus verborum nō posset ad eam peruenire, & ipsam cōtingere, non fieret consecratio: imò dicunt aliqui non sufficere quòd species intentionales possint peruenire vsque ad materiam: sed requiritur quòd species naturales soni verborum causatæ ex fractione aeris, materiam contingant. ex quo sequitur quòd reclusus (licet per vitrum materiam ad extra videre possit) si tamen per rimas coniunctas non possit aer transire, nō potest consecrare. Alij tamen dicunt sufficere quòd species intentionales soni verborum possint materiā contingere. ¶ Sed si in foro sacerdos proferret verba consecrationis, intendens consecrare omnes panes qui ibi sunt, omnes essent consecrati. Aliqui tamen dicunt quòd ad perfectionē huiusmodi sacramenti quinq; requiruntur: Primò materia debita & debitè approximata. Secundò forma debita & debitè applicata: Tertiò minister determinatus. s. Christi. qui non intendit quòd cum tali ludibrio & stultitia fiat cōsecratio, sed pro vtilitate & necessitate Ecclesiæ: non enim est data potestas ad destructionē, sed ad ædificationem. Sed contra hoc opponitur quod determinatum fuit de baptismo. s. quòd baptizans cum intentione faciendi quòd Ecclesia facit, licet irrisoriè baptizet, cōfert sacramentum: & tamen ibi non est intentio illius qui instituit sacramentum baptismi. Et ad potestatem ad ædificationem, &c. respondeti potest, quòd potestas ministrorū Ecclesiæ ad duo ordinatur: primò quidem ad effectum proprium: secundò ad finem effectus. Secundum non tollit primum. Vnde si sacerdos intendat consecrare corpus Christi propter aliquem malum finem, puta vt irrideat, vel superstitiones faciat, propter intentionem mali finis, peccat. Nihilominus tamen per potestatem sibi datam perficit sacramentum, dum tamen aliqua possit subsequi aliorū vtilitas: secus si nulla, sed solùm populi scandalum, vt in casu dato, in quo non videtur intendere facere quòd Ecclesia facit.

Quot hostias potest semel sacerdos consecrare.

Ad præsentiam materiæ quid requiratur.

Quinque requisita ad perfectionem Eucharistiæ.

2. Cor. 10.

Ver. 2. DE FORMA SACRAMENTI SVB SPECIE PANIS.

A FOrma consecrationis Eucharistiæ sub speciebus panis, à D. Mat. 26. Marc. 14. Luc. 22. & Pau. 1. Cor. 11. asseritur esse hęc: Hoc est corpus meum. Consuetudo tamen Romanę Ecclesię à D. Petro Apostolo deriuata, adiunxit hanc dictionem (enim) propter continuationem ad verba præcedentia, quæ sunt, Accepit panē, benedixit, & fregit dicēs: Accipite, & māducate. hoc est enim corpus meum. & sic consecrans omissa hac coniunctione (enim) perficit sacramentum: Peccat tamen mortaliter, non seruans Ecclesiæ ritum. D. Ambr. dicit, quòd consecratio fit verbis & sermonibus domini Iesu. Nam per reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo offertur, oratione petitur pro populo, pro regibus, & cæteris: & verba immediate præcedentia, sunt verba Euangelistæ historiā & rē gestam texentis. vbi autem sacramentum conficitur, iam non suis sermonibus sacerdos vtitur, sed sermonibus Christi. ¶ Et quanuis prædicta verba exterius videantur accipi ex persona sacerdotis proferentis, in cuius corpus panis nō transsubstantiatur: intentio tamen ministri facit, vt hæc verba intelligantur quasi ex persona Christi prolata: intentio enim ministri sacramenti, quæ exterius videri non potest, est de necessitate sacramenti, vt dictum est. Minister autem in hoc sacramento perficiendo non habet alium actum, nisi prolationem verborum, & applicationem ad materiam: ideo formæ aliorum sacramentorum important vsum & actū ministri: qui exprimitur vel per modum exercentis, vt in baptismo, confirmatione, & pœnitentia: vel per modum imperantis, vt in sacramento ordinis: vel per modum deprecātis, vt in sacramēto extremæ vnctionis: sed forma huius sacramenti importat solam consecrationem materiæ, quæ consistit in transsubstantiatione, siue in quadam miraculosa conuersione substantiæ. quæ à solo Deo perfici potest. Ideo non exprimitur persona ministri, nec actus, sed solùm sermo Dei, & effectus huius consecrationis, qui non est in fieri, cùm huiusmodi conuersio nō sit successiua, sed instantanea, & in facto esse: & ideo cōuenientius ponitur in forma siue verbis cōsecrationis hoc verbum (est) quàm (fit.) Et licet sermo Dei, qui operatur in creatione rerum, operetur in hac consecratione, aliter tamen, & aliter. Nam in creatione rerum solùm operatus est effectiuè: per imperium suæ sapientiæ, & non per verba exteriora habentia vim significandi: Ideo in creatione rerum exprimitur sermo Dominicus per verbum imperatiui modi: sed in hac consecratione operatur effectiuè & sacramentaliter, hoc est secundum vim significationis. Et ideo oportet in hoc sacramento sermone significari vltimū effectū consecrationis per verbum substantiuum præsentis temporis. Notanda tamen est & semper memoriæ mandanda sententia D. Aug. quòd Euangelistæ recitando non semper eundem ordinem seruauerunt, quo res gestæ sunt: vnde ad intelligendum ordinem rei gestæ, sententia euangelij sic exponi posset: Accipiens Iesus panem, benedixit, dicens: Hoc est corpus meum. deinde fregit, & dedit discipulis suis, dicens: Accipite & manducate: licet idem possit esse sensus euangelij, verbis mutatis. ¶ Sed difficultas est, quare hæc verba, Quod pro vobis tradetur, non sunt de forma

3.p.q.78.ar.1.

Forma consecrationis panis

In li. de Sacr.

Verba consecrationis quomodo operantur.

In lib. de cons. Euan.

consecrat

Universidad de Navarra
Biblioteca

consecrationis panis,ſicut hæc verba(qui pro vobis effundetur)ſunt de eſſentia formæ cõſecrationis vini.cùm vtraque ſint verba Chriſti,vt Euangeliſtæ dicunt: & vtraque deſignẽt aliquid quo tuſe futurũ erat.ſ.paſsionẽ.Cùm igitur totũ hoc ſacramẽtũ,& quãtũ ad corpus,& quãtùm ad ſanguinẽ ſit memoriale Dominicæ paſsionis.iuxta illud, quotieſcũq; mãducabitis panẽ hũc & calicem biberis,mortem domini annuntiabitis.Ergo non magis debuit in forma conſecrationis ſanguinis fieri mentio de paſsione Chriſti,& eius fructu,quàm in forma conſecrationis corporis. D. Tho.dicit,quòd ſanguis ſeorſum conſecratus à corpore,expreſsius repræſentat paſsionem Chriſti,quàm corpus ſolum.Sanguis enim non ſeparatur à corpore,ſaltem totus, niſi fiat magna violentia,quæ eſt quædam paſsio: corpus autem de ſe non importat quãcunq; violentiam, quia non æquè exprimit paſsionem,ſicut ſanguis.& ideo in cõſecratione ſanguinis Chriſti fit potius mentio de paſsione Chriſti & fructu ipſius, quàm in conſecratione corporis. Sed hæc quibuſdam non videntur ſatisfacere,cùm Chriſtus in conſecratione corporis expreſſerit corpus ſuum tradẽdum, ſ.ad crucifigendũ,ſicut in conſecratione ſanguinis ſanguinem fundendum. Ideo pro reſolutione recurrendum eſt ad vſum & determinationem Eccleſiæ, quæ formas conſecrationum à Chriſto per Apoſtolos & eorum ſucceſſores tales vt in miſſalibus ſcribuntur,accepit,vt D.Diony. ait. De his in c.cùm Marthæ,immediatè ante §.quæſiuiſti.extra de celebrat.miſſa.¶ Notãdũ præterea (prout D.Aug.& venerabilis Beda dicunt:) Chriſtus tactu ſuæ mundiſsimæ carnis vim regeneratiuam cõtulit aquis:ſic quòd vis illa regeneratiua peruenit nõ ſolùm ad illas aquas quæ Chriſtum tetigerunt,ſed etiam ad omnes aquas vbique terrarum per omnia futura ſecula,quæ applicarẽtur hominibus cum forma baptiſmi & intẽtione baptizandi:ita etiã cum Chriſtus dixit hoc facite,&c.voluit & ordinauit quòd ex prolatione verborum cõſecrationis deriuaretur virtus creata cõſecratiua inſtrumẽtalis & per modũ fluxus deriuata ad omnia verba futura quæ à quocunq; ſacerdote ſupra materiam debitam prolata eſſent cum intentione cõſecrãdi:ſic quòd habent talẽ vim cõſecratiuã.ac ſi Chriſtus præſentialiter ea proferret.Et licet Damaſc.dicat quòd ſola virtute Spiritus ſancti fit cõuerſio panis in corpus:per hoc tamen nõ excluditur virtus inſtrumentalis, quæ eſt in forma huius ſacramenti:ſicut cùm dicitur,ſolus faber facit cultellum,nõ excluditur vis martelli:ſed debet intelligi principaliter. Vis autem cõuerſiua,quæ eſt in verbis, ſequitur ſignificationẽ, quæ in prolatione vltimæ dictionis terminatur. Ideo licet ſit in omnibus verbis per modum fluxus,non tamen in quolibet verbo habet effectum,ſed in vltimo inſtãti terminatiuo vltimæ dictionis,in quo ſignificatio orationis terminatur.Et ideo hæc virtus dicitur ſimplex, li.et in ipſis verbis exterius prolatis ſit compoſitio. ¶ Vlterius ſciendum eſt quòd hoc pronomen demonſtratiuum(hoc)non demõſtrat panem:cùm panis non ſit corpus Chriſti:nec etiã ſignatum ſiue ſignificatum per hoc cõplexum(hoc eſt corpus meũ)cùm in ſacramentis hoc efficiatur quod ſignificatur:& ſic per hanc formã nõ fieret quod Chriſtus eſſet in hoc ſacramento ſecundũ virtutẽ,ſed ſolum ſicut in ſigno:quod eſt hæreticum.Neque etiam demonſtrat corpus meum pro inſtanti locutionis:ſicut cùm aliquis dicit, nunc taceo:quia ſecundum hoc ſenſus huius locutionis (hoc eſt corpus meum)eſſet,corpus meum eſt corpus meum,quem prædicta locutio nõ facit:quia hoc fuit ante prolationem verborum: ſed demonſtrat contentum ſub his ſpeciebus ſub quibus prius erat panis,eſſe corpus Chriſti in vltimo inſtanti locutionis.Et ideo ſignanter noluit dicere Dominus, Hic panis eſt corpus meum:ſed in generali,Hoc eſt corpus meum, nullo nomine appoſito à parte ſubiecti,ſed ſolo pronomine,quod non demonſtrat accidentia, ſed ſubſtantiam ſub accidentibus contentam in communi,hoc eſt ſine forma aut natura determinata.

art.3.ad.3.

In fine Eccleſia. Hier.

Quando verba conſecrationis habẽt effectũ. 3.p.q.78.ar.50

Quid demonſtrat pro nobis,hoc.

Ver. 3. DE FORMA CONSECRATIONIS VINI.

3.p.q.78.ar.3. Forma conſecrationis vini.

FOrma cõſecrationis vini eſt hæc:Hic eſt calix ſanguinis mei noui & æterni Teſtamenti,myſterium fidei,qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum.Hæc forma nõ inuenitur in aliquo Euãgeliſtarum expreſſa:quia Euangeliſtæ ſolùm intendebant texere hiſtoriam,& non tradere ſacramentorum formas,quas in primitiua Eccleſia oportebat eſſe occultas, vt dictum eſt ex D.Diony. Vnde formæ ſacramentorum à Chriſto traditæ, manifeſtatæ ſunt per familiarem traditionem Apoſtolorũ ſucceſſoribus ſuis,& per eos nobis,vt dicitur in c.cùm Marthæ,extra de celebrat.miſſa.vnde in antiquiſsimis miſſalibus prædicta conſecrationis verba ſemper ſcripta fuerunt grandioribus characteribus,& in Eccleſia Ambroſiana(hoc eſt Mediolanen.) literis aureis.Nec oportet circa huiuſmodi inueſtigationes nimiũ torqueri,propter Eccleſiæ,quæ errare nõ poteſt,authoritatem,determinationem, & vſum ab Apoſtolis acceptum & obſeruatum. Præterea legimus Apoſtolos aliqua ab euangeliſtis prætermiſſa ſuppleuiſſe. vt habetur in prædicto c.cùm Marthæ. Et tamen hæc omnia ferè verba ex diuerſis ſcripturæ locis accipi poſſunt. Nã hoc quod dicitur,Hic eſt calix,habetur Luc.22.& 1.Cor.11. Mat.autem 26. Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti,qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum.D.Lucas dicit,pro vobis. Quod autem additur,æterni Teſtamẽti,& myſteriũ fidei,ex traditione Domini habetur, quæ ad Eccleſiam per Apoſtolos peruenit,ſecũdum illud,Ego enim accepi à domino quod & tradidi vobis.Et poſt aliquam recitationem ſubdit,Cætera cùm venero diſponam. & non eſt dubium quin diſpoſuerit ſicut à Domino acceperat.¶ Et quia circa prædicta verba cõſecrationis inſurgere poſſunt difficultates:ideo ad eas enucleandas notandum eſt primò,quòd hęc dictio(calix)tripliciter in ſacris literis accipitur:Primò pro vaſe in quo recipitur liquor aptus ad potandum:& hoc modo accipitur,cùm dicitur:Similiter & calicẽ poſt quàm cœnauit,dicẽs, &c. Secũdò pro paſsione Chriſti:

1.Cor.11.

Calix quot modis accipitur.

Chriſti:& ſic accipitur ibi,cùm dicebat,Tranſeat à me calix iſte.& Matth.12.cùm dixit filiis Zebedęi,Poteſtis bibere calicem,quem ego bibiturus ſum? Tertiò pro poculo in calice cõtento:& ſic accipitur Matt.9.Quiſquis vobis potũ dederit calicẽ aquæ frigidæ in nomine meo,quia Chriſti eſtis,non perdet mercedem ſuam.Et quia panis eſt aliquid ſolidum:ideo accepit Chriſtus panem,nõ in diſco,ſed ſeorſum,in ſanctas ac venerabiles manus ſuas.Nullus autem liquor potabilis cõuenienter accipitur,niſi in vaſe:ideo Chriſtus non accepit vinum immediatè tãgendo,ſicut panem,ſed accepit in calice contentum. His ſuppoſitis,hic eſt calix ſanguinis mei,poteſt dupliciter intelligi:vno modo ſecundum metonymiã,qua ponitur continens pro contento: vt ſit ſenſus, hic (hoc eſt in hoc vaſe) cõtentus eſt ſanguis meus pro inſtanti terminatiuo verborũ,inquantũ eſt potus fidelium,quod non importatur in ratione ſanguinis: quia in ratione ſanguinis importatur aliquid,quod natura horret potare: vnde Ioan.6.cùm dixiſſet Chriſtus,Niſi manducaueritis meam carnem,& biberitis meum ſanguinẽ,non habebitis vitam in vobis:quidam dixerũt, Durus eſt hic ſermo,& quis poterit audire?Ideo decens fuit hoc exprimere per vas, puta calicem huic vſui accõmodatum. Alio modo poteſt intelligi ſecundum metaphorã,prout ſcilicet proiecalice intelligitur paſsio Chriſti,quæ ad ſimilitudinem calicis inebriat,ſecundum illud,Repleuit me amaritudinibus,inebriauit me abſynthio.vnde & Dominus paſsionem ſuã calicem nominauit:vt ſit ſenſus, Hic eſt calix ſanguinis,hoc eſt paſsionis.de qua fit mentio in hac forma,& non in forma cõſecrationis panis,ratione iam dicta in verſi. præced.Et ſic reſolutoriè ſenſus huius propoſitionis(hic eſt calix ſanguinis mei) eſt contentũ ſub his ſpeciebus in vltimo inſtanti terminatiuo verborum (eſt ſanguis) qui tunc erat effundendus, & nunc eſt effuſus. Pro intelligentia harum dictionum (noui & æterni Teſtamenti) reducendum eſt ad memoriam quod ſuperius de Teſtamento dictũ eſt:& ſciendum quòd ſicut antiquum Teſtamentũ in figura promittebat hæreditatem æternam:ita ſanguis Chriſti & mors eius fuit antiquis patribus ſolùm exhibitus in figura. Et ideo ad confirmandum antiquum Teſtamentũ fuit exhibitus ſanguis figuralis animalium quæ occidebantur, & eorum ſanguis fundebatur:& ſic morte animalium,cõfirmatum fuit antiquum Teſtamentũ. Omne enim Teſtamentum morte cõfirmatur.Vnde Exod.24.Lecto omni mandato legis Moyſes omnẽ populum aſperſit ſanguine,dicens:Hic eſt ſanguis fœderis quod pepigit dominus vobiſcum, &c. Sed quia in lege noua promittebatur clarè & ſine quocunque velamine hæreditas æterna ſtatim exhibenda.vnde Matth.4.Pœnitentiã agite,appropinquabit enim regnum cælorum.& Lucæ 23, Hodie mecum eris in paradiſo.Ideo ad confirmationẽ effundendus erat ſanguis præfiguratus,ſ. Chriſti,in morte eius. Vnde Heb.9.dicitur de Chriſto:Ideo noui Teſtamenti mediator eſt (ſcilicet Chriſtus) vt morte intercedente repromiſsionẽ accipiant qui vocati ſunt, æternæ hæreditatis. Dicitur ergo hic ſanguis nouum Teſtamentũ,quia non in figura, ſed in veritate exhibetur: vnde ſubditur,Qui pro vobis & pro multis effundetur.Interna enim inſpiratio ſiue gratia Spiritus ſancti,quæ eſt lex noua,ex huius ſanguinis virtute procedit:quia per paſsionem Chriſti iuſtificamur meritoriè & effectiuè,vt dictũ eſt.Dicitur igitur hoc Teſtamentũ nouum,ratione realis exhibitionis: dicitur etiã nouũ,ratione veteris,quod cõſummauit.Dicitur autem æternũ,tã ratione æternæ Dei præordinationis,quàm etiã ratione æternæ hæreditatis,quæ per hoc Teſtamentũ diſponitur: ipſa etiã perſona Chriſti,cuius ſanguine Teſtamentũ diſponitur,eſt æterna,nõ habens principiũ, neque finem:vel dicitur æternum,hoc eſt perpetuũ:quia nulla alia lege ſubſecutura reuocandum. ¶ Cauendum eſt diligenter,ne per hæc verba (myſteriũ fidei) incidamus in errorẽ Lutheranorũ, qui ex his verbis occaſionẽ erroris ſumentes,dixerunt corpus & ſanguinem Chriſti ſolùm myſticè eſſe in hoc ſacramento,& non ſecundum veritatẽ:quod eſt hæreticũ,vt amplius infrà deducetur,verſi.7.huius §.Ideo notandum & firmiter retinendum,quòd myſteriũ hîc nõ ponitur ad excludendum rei veritatẽ,ſed ad oſtendendam occultationẽ:quia corpus & ſanguis Chriſti occulto modo ſunt in hoc ſacramento:& quòd ipſa paſsio Chriſti in hoc ſacramento repræſentata, fuit occultè figurata in veteri Teſtamẽto. Dicitur autẽ myſterium fidei,quaſi fidei obiectũ:quia quòd ſanguis Chriſti ſecundum veritatẽ ſit in hoc ſacramento,ſola fide tenetur,vel referendo ad fidem paſsionis,quæ in hoc ſacramento repræſentatur:fuit enim ſacrũ ſecretum ſub figuris veteris Teſtamenti latens,& abſconditũ,prægnitũ tamẽ à patribus,tanquã myſterium generalis redemptionis. Et quanuis in omnibus ſacramentis ſit aliquid occultũ,& ſola fide tenendum,tamẽ hoc ſacramentum ſpecialiter dicitur myſterium fidei,quia totum eſt fidei,quod in hoc ſacramento continẽtur,& ſola fide comprehenſum,in conuerſione,in cõtento,in accidentibus,in repræſentatione, in ſumptione:nil tale eſt in aliis ſacramentis,licet comparatio eorum ad gratiam occulta ſit,& ad myſterium fidei pertinens,non tamen vt hoc ſacramentũ.Et quanuis ſacramentum Euchariſtiæ ſit ſacramẽtum charitatis,vtpote figuratiuũ & effectiuũ ipſius,vt dicit D. Chryſoſt.cùm ſit indiciũ ineffabilis diuinæ charitatis:quia circa paſsionem (cuius memoriale eſt) Chriſtus exhibuit. Eſt etiã inductiuum & allectiuũ : hoc etiam ſacramento vniuntur membra capiti. Conuenientius tamen dicitur myſterium fidei,quàm charitatis:quia myſteriũ propriè dicitur occultũ vel ſecretũ , quod conuenit fidei,quæ non eſt apparentium,quaſi abſconditorum vel ſecretorum argumentũ. Charitati verò non propriè conuenit myſterium,eo quòd ea quæ fiunt ex charitate, ſunt quaſi experimentaliter omnia manifeſta. Vnde Ioan.15.Iam non dicã vos ſeruos,ſed amicos,quia omnia quęcunque audiui à patre meo,nota feci vobis.In hoc autem quod ſubditur, Quod pro vobis & pro multis effundetur,&c.exprimitur vnus effectus huius ſacramenti,ſcilicet remiſsio peccatorũ per

Luc.22.

Thren.4.

cap.15.§.2.

Hebr.9

Teſtamẽtum nouum cur dicatur æternum.

Cur in conſecratione vini ponitur myſterium.

Hebr.11

Universidad de Deusto
Biblioteca

effusionem, quæ tunc futura erat. Ideo dicit, effundetur. Nos etiam nunc in consecratione vtimur verbo futuri temporis, licet effusio sit iam præterita: quia in hoc mysterio exprimimus, & repræsentamus ea quę Christus gessit in cœna: & quia tunc effusio debebat fieri: ideo vtimur verbo futuri téporis, sicque nulla est falsitatis expressio. Et debent prædicta verba (pro vobis & pro multis) sic intelligi, pro vobis, s. Iudæis, ad quos Christus in persona Apostol. loquebatur: & pro multis, scilicet gentibus, ex quibus multò plures erant saluandi, quàm ex Iudæis. Non tamen dicit, pro omnibus: quia licet sanguis & passio Christi sufficienter satisfecerit pro infinitis mundis, si tot essent; vnde 1. Ioã. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantũ, sed etiam totius mundi) non tamen efficaciter, quia nõ omnibus applicatur, propter eorum indispositionẽ, quia non curant se præparare. Quo ad hoc, figura habetur 4. Reg. 4. vbi dicitur oleum quod erat in lechyto, repleuisse omnia vasa applicata, quantuncunque magna: & quando non fuit vas, sterit oleum. Applicatio est facilis. Potest etiam dici, pro vobis manducantibus, & pro multis pro quibus offertur in remissionem peccatorum. Quia Eucharistia non solùm est sacramẽtum, sed etiam sacrificium, vnde Apoc. 1. Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo: Qui pluribus vicibus legitur effusus. Primò in circuncisione: Secundò in horto apud montem Oliuarum: Tertiò in flagellatione: Quartò in coronatione: Quintò in manuum & pedum perforatione: Sextò in lateris apertione, cùm vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit sanguis & aqua.

Passio Christi fuit sufficiens, sed non efficax pro omnibus.

Sanguis Christi quoties fuit effusus.

Ver.4. DE CONTENTIS SVB SPECIEBVS SACRAMENTI.

Quid ex vi verborũ contineatur in sacramento.

A Duertendum quòd quando Christus hoc Sacramentũ instituit, & cõsecrauit, erat viuus, non A talis tamen. Et ideo licet ex vi verborũ sub specie panis non esset nisi solum corpus Christi, tamen per realem concomitantiam sub illis speciebus facta consecratione erat sanguis, qui nondum erat separatus, & anima eius, quæ etiam non erat separata, & secundà persona in diuinis, quę suppositabat: & cùm pater & Spiritus sanctus sint in filio, & filius inseparabiliter in patre & Spiritu sancto: sequitur quòd sub speciebus panis erat tota Trinitas, non circunscriptiuè, sed propter vnionem, neque vi verborum sicut corpus, sed per cõcomitantiam. Et similiter sub speciebus vini cõsecrati, sub quibus ex vi verborum erat sanguis separabilis à corpore, reliqua verò per vnionem & cõcomitantiam. Si autem D. Petrus, aut alius Apost. infra triduum mortis Christi cõsecrasset: nunc sub specie panis nõ fuisset sanguis, neque anima, cùm sanguis esset effusus & separatus à corpore, quod positum fuit in sepulchro, & anima descendisset ad inferos. Sed ex vi verborum fuisset ibi corpus, & per realem concomitantiã secunda persona, quæ suppositabat, & ex consequenti tota Trinitas. Quia (vt Damasce. dicit:) Quod semel assumpsit, nunquã dimisit. Corpus enim Christi non habebat proprium esse existentiæ, sed mediante forma corporeitatis, quæ in resurrectione desiit esse, suppositabatur à verbo, sicut anima in lymbo. Vnde in illo triduo filius Dei desiit esse homo, propter separationem animæ à corpore, quæ soluit vnitatem naturæ humanæ: homo enim mortuus, non est homo. Tamen filius Dei in illo triduo non desiit esse Christus: quia erat vnitus patribus naturæ humanæ, breui tẽpore vniendis, & sic prõpter illam habitudinem vnionis. Vnde Ioan. 12. Nos audiuimus ex lege quòd Christus manet in æternum: quorũ dictum Christus approbauit, dicens: Adhuc modicum lumen in vobis est. Post resurrectionẽ verò cùm anima fuerit reunita corpori, & sanguis inseparabiliter reassumptus: sequitur quòd nũc sub speciebus panis ex vi verborum est corpus Christi, & per realem concomitantiam sanguis, anima, & tota Trinitas, sicut ante mortem: & proportionabiliter dicendum est de sanguine sub speciebus vini, nec ex præmissis sequitur quod verba consecrationis maiorem virtutem habeant quam in triduo: quia nunc alia nõ sunt ex vi verborum. ¶ Ex quo sequitur quòd qui recipit hoc sacramẽtum sub specie panis solùm, tantũ accipit, quantum si sub vtraque specie sumeret: & sic tantum laicus, quantum sacerdos. Et ideo recipiendo sub specie panis, manducat carnem, & bibit sanguinem Christi. Et per cõsequens nulla fit iniuria laicis, cõmunicando eos sub altera tantum specie: sicut nec dando paruam hostiã, in qua tot & tanta continentur, quanta in magna, quam sacerdos sumit: qui ideo magnam & sub specie vini recipit, vt completè mysterium sacrificij Christi repręsentet: vt habetur in c. comperimus, de consecrat. dist. 2. vbi Gelasius papa sacerdotes diuidentes huiusmodi mysterium, sacrilegos & superstitiosos appellat. ¶ Et quamuis in primitiua Ecclesia cùm ille sanguis Christi feruoret in cordibus fidelium, & corda credentium inflammaret, laici sub vtraque specie cõmunicarent cum summa deuotione, reuerentia, diligentia, & cautela, quem morem adhuc seruant Græci: successu tamẽ temporis deferbuit deuotio fidelium ita, vt qui olim quotidie cõmunicabant, vix persuaderi possint, vt vel semel in anno hoc sacramentum recipiant: quod plerique valde leniter & cum minori deuotione, reuerẽtia, & cautela faciunt. Eam ob rem nõ ex ordinatione Ecclesię (quę nullibi reperitur) sed ex interno consensu Christi & orthodoxorũ prælatum inoleuit vsus, vt sub altera tantum specie laicis ministretur, imò & sacerdotibus cõmunicare volentibus, nisi ipsi perficiant mysterium: vt cùm sint infirmi, vel in die cœnæ Domini, aut aliis diebus, cùm nulla necessitas vel incõmodum (vt dictum est) imminet. ¶ Nec aduersatur hic ritus Euangelio, vt hæretici astruere nituntur: quia in Euangelio nõ reperitur fideles obligari ad recipiendũ sub vtraque specie, sed solum ad manducandum carnem, & bibendum sanguinem, Ioan. 6. Nisi manducaueritis meam carnem, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis: quod fit (vt dictũ est) cùm sacramentum sumitur sub specie panis dũtaxat. ¶ Nec verba Christi in institutione & cœna prolata præcipiunt laicis sub vtraque specie sumere. Notentur igitur verba, & signentur mysteria. Primò,

Qui recipit Eucharistiã sub vna specie.

De cõmunione primitiuæ Ecclesiæ.

3.p. quæst. 80 artic. 12.

De laicorum communione sub specie panis dũtaxat.

Primò dicit, Accipite & manducate, hoc est corpus meũ. Hæc verba dirigũtur omnibus: similiter, Bibite ex eo omnes: quæ verba implentur, cõmunicando sub altera tantùm specie, vt dictũ est. Sed verba sequentia, scilicet, Hoc facite, & diuidite, solis Apostolis, qui per hæc verba & aliqua alia omissa ab Euangelistis (ratione iam dicta, cùm de forma sacramenti cõfirmationis ageretur,) fiebant presbyteri. Non enim pertinet ad laicos facere, repræsentare, & diuidere, seu ministrare aliis, sed solis sacerdotibus. Vnde D. Pau. post consecrationẽ vini refert Christum dixisse, Hoc facite quotiescunque biberis in meam cõmemorationem. Non enim præcepit discipulis, qui sacerdotes repræsentabant, vt quotidie vel semper biberent calicẽ: sed quotiescunque hoc facerent ex officio, facerẽt omnia quæ Christus fecit in cœna, & sic sub vtraque specie. Sed cùm infirmi sint, non habent bibere, cùm non exerceant officiũ. Si dicatur quòd Christus ordinauit hoc sacramentum ad refectionẽ spiritualem, quæ significatur per corporalẽ, de cuius integritate est cibus & potus. Ideo sicut præcepit susceipi per modum cibi, sic etiã per modum potus copulatuè. Ergo nõ sa tisfit præcepto eius recipiẽdo sub altero modo tantũ. Dicendũ q̃ de integritate refectionis corporalis est cibus & potus: eo quòd vnum in alio non cõtinetur. Videmus etiã quòd bibentes aquam tẽpore cerasorum & racemorũ non curant de potu: eo quòd in illis fructibus cõtinetur sufficiens humiditas. Et sic eorum comestio est potatio. Sic hîc sub specie panis cõtinetur sanguis, &c. Ideo qui manducat, bibit. Vnde Christus postquã præceptũ dedit, subiungit, Qui mãducat me, & ipse viuet propter me. Et non facit mentionem de potatione: per id innuens quòd qui manducat eum nunc, bibit sanguinem: & econuerso: qui bibit sanguinẽ in calice, manducat carnem. Secus fuisset in triduo. Fundatur etiam hic ritus cõmunionis laicæ in cõmunione à Christo data duobus discipulis in Emaus, quibus Christus panem benedictum & consecratum porrexit: vbi D. Aug. dicit, quòd discipuli in sacramento panis cognouerunt Dominũ: de calice nulla fit mentio, imò dicitur quòd statim euanuit ab oculis eorum. Non dederat prius calicem, cùm in ordinata refectione cibus debeat præcedere: & si prius dedisset, in benedictione cognouissent, & euanuisset: & de hoc Euangelista mentionem fecisset. Fundatur etia hic ritus in cõmunione & vsu Apost. Act. 2. vbi dicitur, quòd fideles erant perseuerãtes in doctrina Apost. & in cõmunicatione fractionis panis, & orationibus: & nulla fit mentio de calice. Ex quo sequitur quòd interdum cõmunicabant sub specie panis duntaxat. Multis etiã rationibus inducti orthodoxi præsules hunc ritum introduxerunt. Primò propter periculum irreuerentiæ & effusionis: Quia si fieret cõmunio sub vtraque specie, oporteret habere magna vasa vini: & attenta multitudine & indeuotione, esset periculum effusionis, & vix posset obseruari quin effunderetur. Secunda quia hoc est sacramentum cõmunionis, in quo omnes debent cõuenire, vnde Apost. Omnes vnum corpus sumus, qui de vno pane & de vno calice participamus: vbi calix accipitur pro passione Christi, quæ participatur cõmunicando sub specie panis. Aliqui enim tantum abhorrent à vino, vt non possint etiã eius odorem sufferre: ideo illis non cõueniret: & sic non esset omnium cõmunio. Tertia, quia vinum faciliter vbique inueniri non potest, & aliquando bella impediunt pro tãta multitudine deferri. Quarta, ad reprobandum errorem Nestorij, qui dicebat quòd sub specie panis non erat sanguis, sed corpus exangue & cadauer, & sub specie vini solus sanguis: quod cedebat in errorem & scandalum simpliciũ: quia inde sequebatur Christũ non resurrexisse. Ideo in cõcilio Basilien. Sess. 30. & Constant. Sess. 13. corroboratur ritus & consuetudo sumendi Eucharistiam à laicis sub specie panis duntaxat, vbi iam recepta erat: & condemnati fuerunt velut hæretici, qui huiusmodi ritum & consuetudinem impugnare pergerent, & tanquam illicitum reprobarent, cæteros suæ libertati relinquentes.

Ver.5. DE CONVERSIONE PANIS ET VINI IN CORPVS ET SANGVINEM.

A Corpus & sanguinẽ Christi esse in hoc sacramẽto sub speciebus panis & vini neq; sensu percipi, neq; naturali ratione deprehendi potest, sed sola fide, quæ innititur authoritati diuinæ. Quomodo autẽ hoc fiat, videndum est. Ad cuius euidentiã sciendum est, quòd aliquis potest inci pere esse in aliquo loco multipliciter. Primò per loci mutationẽ: & tũc definit esse in primo loco. Secundò per generationẽ: quæ fit ab agente naturali, cum forma educitur de potentia materiæ, quã præsupponit tanquã subiectum generationis. Tertiò per alterationem, quæ est acquisitio formæ accidentalis, suppositi substantia. Quartò per creationẽ, quæ naturali virtute fieri non potest, quando, scilicet aliquid nouiter creatur in loco. Quintò per operationem: & sic angeli incipiunt esse in loco, quando incipiunt in illo operari, vt dictum est cùm de loco Angelorũ ageretur. Sextò per transsubstantiationẽ, quæ fit quando vna tota substantia cõposita ex materia & forma, conuertitur in aliam, manentibus accidentibus primæ substantiæ, sub quibus (prima substantia remota) succedit alia loco illius, sub eisdem accidentibus. Talis mutatio siue cõuersio vnius substantiæ in aliam, dicitur speciali nomine transsubstantiatio. ¶ His suppositis resolutio est quòd corpus Christi localiter & circũscriptiuè, hoc est secundum proprias dimensiones loco respondentes, est in cælo Empyreo, vbi sedet (hoc est requieuit) à dextris Dei, hoc est in potioribus bonis & nobiliori loco. Sed in hoc sacramento non est in loco circunscriptiuè: quia omne locatum est in loco secundum modum quantitatis dimensiuæ, inquantũ, scilicet cõmensuratur siue æquatur loco per suam quantitatem dimensiuã. Sed corpus Christi non cõmensuratur sacramento secundum modũ suæ quantitatis dimensiuę, cum sit maior quantitate sacramenti: sed est in loco per modum substantię, siue eo modo quo substantia cõmensuratur dimensionibus: succedit enim substantiæ panis, quæ desiit ibi esse. vnde sicut substantia panis secundum se non erat sub suis dimensionibus localiter,

3.p. quæst. 75. artic. 1. Incipere esse in loco.

3.p. quæst. 76. artic. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed per modũ substantiæ:ita nec substantia corporis Christi.Non tamen substãtia corporis Christi est subiectum illarum dimensionũ,sicut erat substantia panis. Et ideo substantia panis ratione suarum dimensionum,siue secundum suas dimensiones,erat ibi localiter ex consequenti,quia cõparabatur ad locum,mediantibus propriis dimensionibus.Substantia verò corporis Christi comparatur ad locum,mediantibus dimensionibus alienis:& ideo corpus Christi nullo modo est in sacramento localiter.Et sic per consecrationem non mutat locum: nec per hoc quòd est in sacramento,desinit esse in cælo,in loco vbi prius erat localiter. Quod patet primò,quia omne corpus localiter motum pertransit media:quod hîc dici non potest,cùm transsubstantiatio sit instãtanea, & non successiua. Secundò patet,quia impossibile est vnum motum eiusdem corporis localiter terminari ad plura & diuersa loca,cum tamen in pluribus locis simul corpus Christi incipiat esse in sacramento.Incipit igitur Christus esse sub sacramẽto secundum specialem modũ,qui est proprius huic sacramento.Et sic corpus Christi est in diuersis altaribus,nõ sicut in diuersis locis, sed sicut est in sacramento,secundũ illum modũ essendi,quem vocant theologi sacramentalem. Non quòd intelligant corpus Christi esse ibi,sicut in signo:licet sacramentũ sit in genere signi:Sed dicant corpus Christi esse ibi realiter sub signo secundũ modum substantiæ,scilicet totũ in toto,& totũ in qualibet parte. Quia per hoc quòd dicitur ipsum esse sub sacramento,significatur quædam habitudo eius ad sacramentũ,cùm succedat substãtiæ panis sub eisdem accidentibus, quas nõ recipit subiectiuè,sicut substãtia panis recipiebat per hanc habitudinẽ successionis, quam habemus ex institutione Christi dicentis,Accipite & manducate:Hoc est corpus meũ,quod pro vobis tradetur,dicimus esse in loco sacramentaliter.Secundum igitur hoc esse Christus facta cõsecratione huic sacramento aduenies,nõ mouetur per se secundum locũ,licet bene per accidens ad mutationem specierum sacramentaliũ:& sic contraria non verificantur de eodem secundum idem,s. motus & quies.Cum enim aliquid est vnũ subiecto,& multiplex secũdum esse,nil prohibet secundum aliquid moueri,& secundum aliquid immobile permanere,Sicut corpori aliud est esse magnum,aliud album:vnde potest moueri secundum albedinẽ,& esse immobile secundũ magnitudinem.Sic Christus manet immobilis & quietus in cælo secundum esse per se & circunscriptiuũ: & est mobilis per accidens ad motũ sacramenti,propter prædictam habitudinẽ. ¶Notandum tamen quòd cùm Christus habeat esse indeficiens,non desinit esse per hoc quòd sacramentum desinit esse sacramentũ,sed desinit esse in sacramento propter destructionẽ specierũ:quia absque Christi mutatione tollitur habitudo eius ad illas species:per quẽ modum Deus qui est indeficiens,desinit esse in creatura,ipsa creatura deficiente & desinente.Sic igitur Christus sub hoc sacramento est,quãdiu species sunt,& illis desinentibus desinit esse.vnde Cyril.cõtra quosdam,qui propter illud quod dicitur de Agno Paschali,figura huius sacramenti, de quo non debeat remanere quicquam vsque ad mane,& pariter de manna:voluerunt dicere quod corpus Christi non remaneret in sacramento,si in crastinũ reseruaretur,ait:Insaniunt quidam, dicentes mysticã benedictionem cessare à sanctificatione,si reliquiæ eius manserint in diem sequentẽ:Nõ enim mutatur sacramentum corporis Christi,cum virtus benedictionis,& viuificatiua gratia iugis in eo sit,& omnes aliæ consecrationes immobiliter maneãt permanentibus rebus cõsecratis:propter quod nõ iterantur. Veritas autẽ licet figuræ respondeat,figura tamen non adequatur ei.¶Ex præmissis apparet quòd corpus Christi non est in sacramento per creationẽ,cùm prius fuerit,neque per generationẽ,cùm tota substantia,scilicet materia & forma,imò & ipsum cõpositum ibi incipiat esse. In generatione autem materia præsupponitur & non incipit esse,sed est per transsubstantiationem siue per cõuersionem substantiæ in corpus Christi:Non quòd aliquid de substantia panis maneat,quia tam materia quàm forma panis desinit esse:Non tamẽ annihillantur,cùm succedat corpus Christi,& maneant accidentia panis,quæ se habent per modum cõtinentis:& ideo sunt sicut cortinæ circũdantes lectum,in quo rex quiescit,quæ impediunt visum cõtenti:hæc enim cõuersio substantialis importat quendam ordinẽ substantiarum,quarum vna cõuertitur in aliam, siue succedit alteri. ¶Ex præmissis sequitur quòd oculus corporalis etiam glorificatus nõ potest videre corpus Christi sub sacramento,eò quòd omne corpus ideo est visibile,quia accidentia sua immutant medium:Accidentia autem corporis Christi in hoc sacramento non possunt immutare mediũ, cùm non habeãt immediatam habitudinẽ ad accidentia,quæ ipsum circunstant:igitur.Præterea corpus Christi in sacramento est per modum substantiæ:Substantia autem inquantũ huiusmodi,nõ est visibilis oculo corporali,neq; subiacet alicui sensui exteriori:imò nec imaginationi,sed solùm intellectui, cuius obiectum est,vt habetur in 3.de anima.Ideo à solo intellectu,qui est oculus spiritualis, percipi potest,& à diuersis intellectibus percipitur diuersimodè: Quia modus essendi, quo Christus est sub hoc sacramento,est penitus supernaturalis:ideo à solo intellectu diuino secundum se videri & intelligi potest.Ab intellectu autem angeli vel hominis beati etiã potest videri vel intelligi participatiuè,secundũ participatam charitatẽ diuini intellectus per visionem diuinæ essentiæ:ab intellectu autem hominis viatoris nõ potest videri aut cognosci nisi per fidem,sicut & cætera spiritualia.Sed nec etiam intellectus angelicus ex sua natura sufficit ad hoc intuendum,cùm talis intellectus non habeat ordinẽ naturalem,nec specié aliquã cõnaturalem ad illum modum essendi,& ad illã successionẽ substantię,nisi reueletur à Deo,qui angelis beatis reuelat per visionẽ verbi,nec est necesse reuelare in propria natura & per species euidentes, licet hoc posset: Dæmonibus tamen nõ reuelat.Vnde sequitur q; dæmones non possunt videre Christũ sub hoc sacramẽto,sed credunt ipsum

Quomodo Christus incipit esse sub sacramento.

Esse sacramentaliter in loco quid.

Quando desinat esse Christus in sacramento. Exod.12.

Substãtia panis & vinũ licet desinant esse, non annihillantur.

Christi corpus in sacramento oculo corporali videri non potest.

Angelũ & beati quomodo videãt corpus Christi in sacramento.

ipsum ibi esse,non voluntariè,sed coacti euidentia signorum,prout dicitur Iaco.2.Dæmones credunt & contremiscunt. Quamuis autem non videatur ibi corpus:non tamen sunt reprehendendi fideles,qui dicunt se Deum & Christum vidisse: quia videndo signum darum siue sacramentum oculis corporalibus visione fidei,vident ibi Christum,cùm credant eum ibi esse.

Ver.6. DE VELAMINE SACRAMENTI.

A QVæri solet cur Christus noluit visibiliter apparere in hoc sacramẽto,sed sub velamine specierũ:quia si videretur,peccatores haberent maiorẽ contritionem,& deuotius susciperent. Respondetur quòd hoc noluit quadruplici ratione. Prima propter indignitatẽ, quo ad malos & peccatores,qui non sunt digni videre,& tamẽ præsumerent,& punirentur:prout viri Bethsamitæ fuerũt acriter puniti,& multi mortui,eò quòd præsumpserant videre mensam discoopertã,hoc sacramẽtum figurantẽ,quam Deus Num.4.præceperat cooperiri pallio hyacinthino:hîc,&c.ex qua punitione boni haberent occasionẽ tristitiæ.Secundo propter imbecillitatẽ visus,quantũ ad cunctos:Nam excellens sensibile corrũpit sensum.Oculus noctuæ non potest videre solem:Sed corpus Christi est clarius sole,& nos habemus oculos lippos;ideo caderemus in terrã,prout Apost. in trãsfiguratione,& figuraliter in Exod.habetur,quòd videntes filij Israel cornutã faciem Moysi ex cõsortio domini,timuerunt propè accedere:vnde posuerunt velamen super faciem suam. Hoc argumentum prosequitur Apost.Tertiò propter horrorẽ,quantum ad sumentes. Non enim esset aliquis adeò animosus,qui auderet eum recipere.vnde cùm Christus dixisset,Nisi manducaueritis meam carnẽ,& biberitis meum sanguinẽ,&c.dixerunt aliqui:Durus est hic sermo,& quis potest audire? Legimus etiã quòd Hugoni de S.Victore apparuit Christus in specie pueri,quem cum diu contemplatus fuisset,dixit illi Christus:Manduca & recipe me.At ille sanctus orauit vt sub velamine speciei ũ poneretur,quia non habebat animũ sub tali figura recipiendi illum. Esset etiã in horrorem paganorũ,si carnes & cruorem occisi hominis biberemus.Quartò propter meriti fidei conseruationem:quia si ostenderet se in specie sua,non haberemus meritum fidei,adorãdo ipsum: Fides enim non habet meritũ,vbi humana ratio præbet experimentum. Legimus de D.Ludo.audiente missam in sacello retro maius altare chori sanctæ capellæ palatij Parisiensis,qualiter nobiles in choro audiẽtes missam,videntes elegantissimũ & pulcherrimum filium inter manus sacerdotis hostiam consecratã eleuantis:nunciauerunt regi,stimulantes vt veniret ad videndũ,Respondit,Qui non credit,vadat:Ego credo,nolo perdere meritũ fidei. Et ideo nunc quia non videmus & credimus,dando gloriã verbo Dei,magis meremur,iuxta illud Ioã.20.Beati qui non viderunt, & crediderunt.Hinc est,quòd si ex duobus audientibus missam vnus videat Christũ,alius nõ, & ambo in æquali deuotione & charitate adorent,ille qui non videt,magis meretur & magis gratus est.Similitudo est de rege ambulante in habitu dissimulato,&c. ¶Notandum tamen, quòd si aliquando apparet,prout legitur apparuisse,quòd talis apparitio dupliciter contingere potest: vno modo ex parte videntium:quia quando in sacramento miraculosè apparet caro,aut sanguis,aut etiam aliquis puer,oculi videntiũ immutantur tali immutatione,ac si expressè viderẽt exterius carnem,&c.nulla tamen mutatione facta ex parte sacramenti.Et hoc quidẽ videtur cõtingere, quando ab vno sub specie carnis vel pueri videtur,ab aliis tamen videtur sub specie panis. Nec tamen hoc pertinet ad aliquam deceptionẽ,sicut accidit in Magorum præstigijs:cùm talis species formetur in oculo,ad aliquã veritatẽ figurandam:ad hoc scilicet quòd manifestetur corpus Christi verè esse sub hoc sacramento:sicut etiã Christus apparuit discipulis euntibus in Emaus sub specie peregrini,& finxit se longiùs ire.dicit enim (vt D.Aug.ait) Cum fictio nostra refertur ad aliquã significationem,non est mendaciũ,sed aliqua figura veritatis.Et quia per hunc modum nulla mutatio fit ex parte sacramenti,manifestum est quòd non desinit esse Christus sub sacramento, tali apparitione facta.Cùm tamen cõtingit apparitio non per solam immutationem videntium,sed per mutationem specierũ sacramenti:quod videtur esse,quando omnibus sub tali specie apparet, & nõ ad horam,sed ad longũ tempus,ita permanet:& in tali casu dicendum est,quòd manentibus dimensionibus,quæ prius fuerunt miraculosæ,fit quædam immutatio circa alia accidentia, puta figurã, colorẽ,& alia huiusmodi,vt videatur caro,aut sanguis,aut puer:& hæc immutatio etiã nõ est deceptio:quia fit in figurã cuiusdã veritatis,vt dictũ est. Et sic patet quòd manẽtibus dimẽsionibus, quę sunt fundamenta aliorũ sensuũ,remanet corpus Christi in hoc sacramento.Appetere autẽ tales apparitiones prouenit ex infidelitate vel curiositate:ideo absque peccato appeti nõ possunt.

Opuscu. 58. cap.7.& 8.

1.Reg.6

2.de Ani.

Marc.9

2.Corint.5 & Hebr.3

Ioan.6

3.p.quæst.76 artic.8

Apparitio Christi in sacramento.

In lib.de 4. Euang.

Ver.7. DE VERITATE HVIVS SACRAMENTI.

B FIrmiter credendũ est & simpliciter confitẽdum verum corpus Christi,& sanguinẽ, animam, & diuinitatem realiter esse sub sacramento,cũ eisdem dimensionibus,quas habet in cælo:licet secundũ eas non cõmensuretur sacramento,siue speciebus illis.Nec sunt audiẽdæ rationes hæreticorũ,nec aliorum infidelium irrisiones,nec illusiones,aut suggestiones,quas dæmones immittunt phãtasiis hominũ, vt eos à fide deuiare, aut in ea faciant dubitare.Ideo tot & tãta immittũr argumenta,quę vix magni doctores soluere possent.Ad excutiendũ ergo ab intellectibus hominũ omnia diaboli & hæreticorũ ac infidelium tela,notanda & retinenda ac perpetuò memoriæ cõmendanda sunt quatuor fundamenta,quæ habemus ex sacris literis & sanctis doctoribus ab Ecclesia approbatis desumpta.¶Primum fundamentũ ex D.Pau.qui 2.Cor.10.dicit,In captiuitatẽ redigentes omnem intellectũ in obsequium Christi,hoc est ad credendũ omnibus quæ dixit Christus, & obediendum ei.¶Secundum fundamentũ habetur Luc.1.Non est impossibile apud Deum omne

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lib.de Trin.

verbum. Deus potest facere omne quod intellectus potest cõcipere. ¶ Tertium fundamentum est ex D. Hilario, vbi dicit, quòd cùm Deus sit infinitæ potentiæ & actiuitatis, & intellectus noster sit finitus & limitatus: sequitur q; Deus multò plura potest facere, quã intellectus noster intelligere. Ideo Iob 36. Ecce Deus magnus vincens scientiã nostram. & Roma. 11. O altitudo diuitiarum &c. ¶ Quartum fundamentũ est quòd cum Christus sit Deus & veritas per essentiam, iuxta illud: Ego sum via, veritas, & vita: mentiri nõ potest. & ad Tit. 1. Qui non mentitur Deus. & Heb. 6. Impossibile est Deum mẽtiri: Sequitur quòd quicquid ipse dixit, hoc verũ est. Sed Christus accepto pane dixit, Hoc est corpus meum: nõ dixit in signo, sed realiter: quia subiunxit, Quod pro vobis tradetur, & de sanguine, Qui pro vobis effundetur. Atqui corpus Christi verũ realiter fuit traditũ pro nobis, & verus sanguis eius fuit realiter effusus, & non in signo: igitur ibi est realiter verũ corpus, & verus sanguis Christi. Vnde Christus prædixerat, Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: & ibidem subiunxit, Et qui manducat me, & ipse viuet propter me: non dixit, propter signum meũ, & 1. Cor. 10. Calix cui benedicimus, nónne cõmunicatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nónne cõmunicatio corporis Christi est? ¶ Ratione etiam potest persuaderi: Quia in aliis sacramentis sacerdos loquitur in propria persona, Ego te baptizo, Signo, Absoluo, &c. Sed in hoc sacramento nõ loquitur in propria persona, quia stultè loqueretur, nec posset eius locutio quocunque modo verificari: sed loquitur in persona Christi, quia refert, Qui pridie quàm pateretur, &c. dicens, & c. Ideo in aliis sacramentis nõ est Christus in persona propria, sed assistit ex virtute dara. Sed cùm in hoc sacramento minister loquatur in persona Christi, sequitur quòd Christus nõ solùm assistit in virtute, sed etiam in propria persona. In signum cuius primũ miraculum quod facere voluit, fuit cõuersio aquæ in vinũ: & vltimũ, conuersio panis in corpus, & vini in sanguinem: vt correspõderent vltima primis. ¶ Insuper Apost. dicit, Omnia in figura contingebãt illis, & cuilibet sacramento respõdet figura, & econuerso figuris sacramenta. Quid igitur in noua lege respõder mannæ, quod erat cibus corporalis, omne delectamentũ in se habens, & omnis sapo ris suauitatẽ, & figurabat cibum spiritualem? Nihil profectò repręsentare in noua lege poterat, nisi Christum, qui Ioã. 6. dicebat, Caro mea verè est cibus, &c. Sicut agno occiso in lege antiqua non respõdebat in noua, nisi Christus occidendus: ergo nec cibo corporali, nisi Christus qui est cibus spiritualis. Sed Christus realiter occisus est: ergo est realis cibus. ¶ Præterea vel Christus potuit transsubstantiare siue conuertere substantiã panis in verum corpus suũ, vel non. Si secundum, sequeretur quòd nõ fuisset omnipotens, cùm talis transsubstantiatio non implicet cõtradictionem, nec in transsubstantiatione requiratur maior virtus, quàm in creatione. Si primũ, quæritur quibus verbis potuisset clarius exprimere illam transsubstantiationẽ, quàm his quæ refert Euangelista dicens: Accepit Iesus panẽ, benedixit, ac fregit, dedítque discipulis suis, dicens: Accipite & manducate: Hoc est corpus meũ, quod pro vobis tradetur. igitur patet Christum transsubstantiationẽ sui corporis & sanguinis fecisse. Si ergo credimus scripturæ dicenti, In principio creauit Deus cælum & terrã: quare non credemus Christo dicenti, Accipite & manducate: hoc est corpus meũ quod pro vobis tradetur? Si credimus quòd Deus subitò ex limo terræ Adam formauerit, & ex eius costa Euam, Gen. 1. & 2. quare, &c. Si credimus vxorem Loth cõuersam in statuam salis, quę est propior figura huius transsubstantiationis: quia sicut in illa non manserunt nisi dimensiones, & substantia salis successit substãtiæ eius: idcirco eius memoria fuit nobis à Christo cõmendata. Luc. 17. Memẽtote vxoris Loth: quare, &c. Si credimus quòd Moyses virtute Dei cõuerterit virgam in colubrum, & aquas in sanguinẽ: quare, &c. cùm nõ maior virtus requiratur: & Ecclesia illud attestetur, maximè in cõcilio Ephesino, contra Nestoriũ, cui authoritate pontificis præfuit Cyrilus: & in cõcilio Lateranen. vt habetur in c. firmiter. extrã de summa trin. & fide cathol. vbi dicitur, Vna est vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur: in qua idem ipse sacerdos & sacrificiũ, Iesus Christus, cuius corpus & sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis & vini realiter cõtinentur, transsubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinẽ potestate diuina. Omnésque sancti doctores ab Ecclesia approbati, hoc assẽueranter docuerunt, singulariter D. Clemẽs, Petri successor, in Epist. ad Iacobum fratrẽ Domini. & D. Diony. 3. c. Eccles. Hierar. & D. Ignatius in epist. ad Roma. & D. Ambr. in lib. 4. de Sacramentis, c. 5. Antequàm cõsecretur, panis est: vbi autem verba Christi accesserunt, corpus Christi est. Et ante verba Christi, calix est: vbi autem verba Christi operata fuerint, efficitur sanguis Christi. & in eod. lib. c. 4. dicit, Tu fortè dicis, Meus panis est vsitatus: sed panis iste ante verba sacramentorũ, panis est: at vbi accesserit cõsecratio: de pane fit Christi caro. Hæc igitur astruamus: Quomodo potest qui panis est, consecratione corpus Christi esse? Respondet post pauca, Sermo Christi hoc cõficit sacramentum. Quis est sermo Christi? Is quo facta sunt omnia: iussit Deus, & factum est cælum: iussit Deus, & facta est terra: iussit Deus, & facta sunt maria. Vides ergo quàm operatorius sit sermo Christi? Si ergo tãta vis est in sermone Domini, vt inceperint esse quæ non erant: quantò magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud cõmutentur? Idem D. Aug. dicit, & habetur in c. ante benedictionem, de consecr. dist. 2. ¶ Ex his patet quòd Lutherus pessimè ac falsè asseuerauit, ante trecentos annos Ecclesiæ trãssubstantiationem ignotã fuisse. Nam hi qui citati sunt, antiquissimi fuerunt. Nec ante annũ Domini millesimũ circa hoc aduersatios habuit Ecclesia. Omitto miracula penè innumera in huius rei approbationem facta: inter quæ vnum fuit Parisiis tempore Philippi le Conquerant in Ecclesia, quæ nunc dicitur de Billhetes. Nec obstat quod hæretici in oppositum adducunt, dicentes quòd scriptura hoc sacra

Christus verè & realiter est in sacramẽto. Ioan. 6

1. Corint. 10

Genes. 1

Genes. 19

Exod. 7

Sect. 22. super Luc. & in lib. de Offic.

hoc sacramentum panem appellat, dicens 1. Cor. 10. Panis quem frangimus. & in eodem, Vnum corpus multi sumus, omnes qui de vno pane & de vno calice participamus. Ad hæc enim in próptu multiplex est solutio. Prima, quia cũ Christus ibi realiter existens, sit panis viuus qui de cælo descendit, vt ipsemet dixit: ideo hoc sacramentũ rectè panis (s. viuus) potest appellari. Nõ enim nominat Aposto. hoc sacramentum, panem corporalem: & Christus in oratione Dominica docet nos petere panem supersubstantialẽ. Secunda solutio, quia sub speciebus sacramẽtalibus fuit panis: videmus enim quòd illud quod in aliud mutatũ est, suæ originis aliquando nomen retinet. Nã si tibi aliquis vinum dederit, quod iã in acetum versum est, dicis: Ecce vinum quod dedisti mihi. Sic virga Aaron in colubrũ mutata, nomen virgæ retinet: dicitur enim Exo. 7. quòd virga Aaron deuorauit virgas magorũ. & Eccle. 10. homo dicitur puluis & cinis, licet nunc sit caro. Quid superbis terra & cinis? Tertia solutio, quia oculis corporalibus videtur esse panis, licet nõ sit. Quarta solutio, quia omne quod mãducari potest, panis dicitur. vnde mãna dicitur panis. Et quia hæc accidentia manducantur & reficiunt, ideo panis rectè dici possunt: non quòd sit ibi panis corporalis, sed panis viuus, qui manducatus & receptus mentẽ reficit. Quapropter concilium Vercellense, quod fuit post annum Domini millesimũ, damnauit Berẽgarium huius hæresis primum authorem, & eũ abiurare fecit, cuius abiuratio, & rectæ fidei confessio habetur in c. Ego Berengarius. de consecra. dist. 2. quàm scripsimus suprà. Et deinde conciliũ Constantiense damnauit Ioannem Viclefz, & Ioannẽ Hus eius discipulum, dicentes in Eucharistia nõ esse identicè corpus & sanguinem Christi, aut realiter in propria præsentia corporali, sed in figura tantũ. ¶ Nec obstat etiam quod ex D. Io. 6. c. cum cõmentario siue expositione D. Aug. inducere nituntur: dicitur enim Io. 6. quòd cùm Dominus dixisset, Nisi manducaueritis meam carnẽ, &c. quidam discipuli audientes, dixerunt, Durus est hic sermo, & quis poterit audire? Quibus Christus dixit, Spiritus est qui vnificat: caro autem nõ prodest quicquam: quasi diceret, secundum D. Aug. Spiritualiter intelligite quæ locutus sum. Non hoc corpus quod videtis, manducaturi estis: sed neque bibituri sanguinem quem fusuri sunt qui me crucifigent. Sacramentũ autem quod vobis cõmendaui, spiritualiter intellectũ viuificabit vos: caro autem nõ prodest quicquam. Vt quid paras dentem aut ventrẽ? Crede, & manducasti. Et idem Augu. in epist. ad Adamantinũ dicit, Non dubitauit Dominus dicere, Hoc est corpus meũ, cùm signum daret. Ad hæc respondet D. Tho. quòd cùm D. Aug. dixit, Non corpus quod videtis manducaturi estis, nõ intendit excludere veritatem corporis Christi, sed modum manducandi: quia non erat manducandum visibiliter, in ea scilicet specie, qua ab eis videbatur. Per hoc autem quod subditur, Sacramentũ quod vobis commendaui, spiritualiter intellectum viuificat, non intendit dicere quòd Christus sit in hoc sacramento solum secundũ mysticam significationem: sed spiritualiter dici, hoc est inuisibiliter & imposibiliter per virtutem Spiritus sancti. vnde super Ioan. exponens illud, Caro nõ prodest quicquàm, dicit: Quomodo illi intellexerunt manducandũ, quomodo scilicet in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur. Accedat spiritus ad carnẽ, & prodest plurimũ: Nam si caro nihil prodesset, verbum caro nõ fieret, vt habitaret in nobis. Et ad id quod dicit ad Adaman. dicendũ quòd in cœna Christus dedit signũ & corpus suum: Signũ est quod sensu percipitur. Corpus Christi est, quod ibi contentum credimus. Alia autem quæ possunt adduci, sicut illud, Me autem non semper habebitis, debẽt intelligi visibiliter: quia inuisibiliter in hoc sacramento se nobiscum futurũ vsque ad consummationem seculi pollicitus est. ¶ Si hæc agas ad populũ: ad confortandum spiritus pusillorum contra illusiones & suggestiones dæmonũ, quibusdam quæstionibus & phantasiis, quas dæmon immittit, respondendũ est: Primò aliquibus suggerit, Quomodo est possibile quòd Christus qui erat tam magnus, sit in tam paruo loco? Respõsum est quòd est ibi per modũ substãtię, & non modo quantitatiuo, hoc est nõ vtitur quantitate sua in hoc sacramẽto. Sicut eadem anima est in paruulo existente in vtero & extra vterũ, & quãdo est magnus vir, & in senectute: Sic Christus in parua & magna hostia. & quòd possit dari aliquod quantũ quod non vtatur sua quantitate, apparet ex illo quod dixit Christus: Facilius est camelum transire per foramen acus, quàm diuitem intrare in regnũ cælorum: si non esset possibile, non diceret facilius: sed impossibile est quòd camelus, si vtatur quantitate sua, transeat: ergo potest esse quantus, & non vti quantitate sua, virtute diuina: Figura habetur 4. Reg. 4. de muliere quæ ex paruo lechyto olei repleuit magna vasa. & alia figura de Manna, quod debebat accipi mensuram Gomor, aliqui colligebant plus, aliqui minus: sed nec qui plus collegerat, plus habuit: Nec qui minus parauerat, reperit minus. Sic Christus tantus est in parua, quantus in magna hostia, & in qualiber etiam minima particula: vnde Ecclesia cantat, Fracto demum sacramẽto, ne vacilles, sed memento tantũ esse sub fragmento, quantũ toto tegitur. Habetur etiã de Helisæo quando incubuit super puerum, quòd non vrebatur sua quantitate in ordine ad locum, siue ad loci occupationem: quia quantũ ad distinctionem partium vtitur suis dimensionibus: Sicut enim in cœlo pes non est caput, sic nec in hoc sacramento. Ex quo sequitur quòd quantitati continuæ duo conueniunt, scilicet distinguere partes ab inuicem, & hoc est illi essentiale, & separari nõ potest: aliud est occupare locum & cõmensurari loco, & hoc est ei propriũ, quod virtute diuina separari potest, vt dictum est de camelo. Si hæ similitudines nõ sufficiant, recurre ad quatuor fundamẽta prædicta. ¶ Secũdò aliquibus suggerit, Quomodo est possibile, quòd Christus sit ante oculos, & non videamus eũ? Figura est de Helisæo, qui rogauit Dominum vt aperiret oculos pueri, qui nõ videbat exercitũ bellatorũ qui erat pro eis. Christus etiam

Ioan. 6.

Sap. 16.

c. 10. §. 5. ver. 7.

3. p. q. 75. art. 1. ad 1.

Consolatio pusillorum.

Matth. 19.

Exod. 16.

4. Reg. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

reddidit se inuisibilem, Luc. 4. Transiés enim per medium illorũ ibat. & 24. Euanuit ab oculis eorum. Si hæc non sufficiant, recurre ad fundamenta. Aliis suggerit, Quomodo potest esse in tot locis, cùm nõ sit nisi vnus Christus? Dictũ est quòd non est localiter nisi in cælo: in sacramento autem non est localiter, sed per modum substantiæ, & per habitudinem successionis. Similitudo datur communiter de voce prædicatoris, quæ cum non sit nisi vna in aere, est æqualis in auribus singulorum. Magis propria tamen similitudo est de cella circũdata speculis: Si vnus homo sit in medio, imago eius apparet in quolibet speculo. Si hoc facit natura, à fortiori Deus. Si hæ similitudines non sufficiant, recurre, &c. Aliis suggerit, Quomodo est possibile quòd Christus ita citò sit in hostia, cum sit magna distantia? Ratio naturalis est, quia virtus eius est infinita, & quia illa mutatio non est localis, sed instãtanea. Similitudo naturalis est de sole, qui illuminat in instãti. Et Philosophi dicunt quòd illuminatio fit in instanti, cùm nulla sit repugnãtia ex parte medij. Si hæc nõ sufficiant, recurre ad fundamẽta. Aliis suggerit, Quomodo ad fractionẽ hostiæ nõ frangitur? dicendũ quia est ibi per modũ substãtiæ, & quantitas specierũ non est subiectiuè in ipso: ideo Christus nõ diuiditur, sed quãtitas. Similitudo est de speculo, ad cuius diuisionẽ nõ diuiditur imago in eo apparens, sed solùm speculũ & in qualibet parte est imago. Si hæc facit natura, à fortiori Deus, vndè cantat Ecclesia, A sumẽte non concisus, non cõfractus, non diuisus, integer accipitur. Nulla rei fit scissura, signi tantũ fit fractura, qua nec status nec statura signati minuitur. Si hæc non sufficiant, recurre ad fundamẽta, quòd non est impossibile apud Deũ omne verbum, & quòd Deus qui est infinitæ virtutis & actiuitatis, plura potest facere, quàm intellectus tuus qui est finitus, intelligere: & quòd Deus qui hoc dixit, & reuelauit, nõ potest mentiri. Ideo firmissimè absque quacũque dubitatione credendũ est, & exhibendæ sunt ei gratiarum actiones de tanto beneficio. Ad hoc hortatur mater Ecclesia in prosa solẽnitatis Corporis Christi, dicẽs: Lauda Sion saluatorẽ, lauda ducem & pastorẽ in hymnis & canticis: Quantum potes tantum gaude, quia maior omni laude, nec laudare sufficis. Laudis thema specialis, panis viuus & vitalis hodie proponitur. Quod nõ capis, quod nõ vides, animosa firmat fides, præter rerum ordinem. Amplior persecutio ad populum fieri poterit, tractando dignitatem & effectus huius sacramenti, quæ scribuntur infrà eo. §. ver. 18.

Illuminatio fit in instanti.

Ver. 8. DE ADORATIONE CHRISTI IN EVCHARISTIA.

A CVm Deo debeatur cultus latriæ, & Christus sit verus Deus, sitque sub sacramento Eucharistiæ: sequitur quòd sub illo, & corã illo est adorandus latria. Et per consequẽs ministri Ecclesiæ licitè hoc sacramentũ eleuant in sacrificio missæ, & in tẽpore tribulationis ingerũt oculis fidelium ad prouocandũ eos ad deuotionẽ, & ad excitandum mentes eorũ, vt pura mente & sincero affectu ad ipsum confugiãt. Quod etiam aliter probari potest. Primò exemplo antiquorũ patrum & sanctorũ Apost. qui inspirati spiritu sancto in missæ sacrificio eleuari, & oculis omniũ proponi in memoriã illius benedictissimæ cœnæ, & amarissimæ passionis docuerũt & tradiderunt. Quæ traditio ab eo tempore vsque nũc fuit semper obseruata. Præterea Deus voluit templum sibi dicatum honorari, & Salomonẽ structuris & magnificis ædificare, & vasis atque supellectilibus preciosis ornare, & ornatum Machabæorum approbauit: quanto magis ergo hoc sacramentum voluit honorari, cum sit templum specialissimum in quo Christus non solum per inuocationem, sed etiam per personalem præsentiam constat esse? Si imago crucifixi ex traditione Apostol. propter memoriam & repræsentationem Christi adoratur, quantomagis hoc sacramentum, quod est memoriale omnium mirabilium eius in quo ipse verè & realiter vt dictum est, continetur? Insuper lumen fidei ostendit, quòd vbicunque numen siue virtus dei nobis apparet, aut familiariter se ingerit, cum reuereamur. Ideo reueremur & honoramus sacramenta, in quibus virtus diuina assistit, quantomagis hoc sacramentum, sub quo non solum virtus diuina, sed etiam Christi persona, imò, vt dictum est, tota trinitas realiter continetur. Explodendi ergo sunt à nobis & nullatenus audiẽdi hæretici: quorum aliqui, & si Christum sub sacramento esse profiteantur, tamen non sunt veriti habere pro fatuis & stultis sanctos patres, dicentes quòd Deum se colere arbitrantes, cum ludibrio habuerunt: hac sola ratione inducti, quòd non inuenitur in sacris literis talem honorem debere fieri: & quòd Christus non est in Eucharistia, nisi vt manducetur, & non vt adoretur: idololatras dicentes eos, qui honorem & cultum exhibent Deo, qui in sacris literis non est expressus. Quod quidem axioma & fundamentum est falsissimum, & hæreticum esse manifestè constat, eò quòd secundum Apost. 1. Cor. 11. Probare nos debemus, antequàm de pane illo edamus, & ne indignè (hoc est irreuerenter) manducemus: Quia qui manducat & bibit indignè, iudiciũ sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini, hoc est non discernens inter corpus Domini & alios cibos. Honor huic tam admirando sacramento exhibendus est, quãuis non inueniatur scriptum in sacris literis: cùm ab Apostolis & sanctis patribus toto orbe terrarum fuerit semper obseruatum. Argumentúmque à scripturis & authoritate negatiuè sumptum (vt sæpe diximus) inefficax est. ¶ Et ex prædicto nanque fundamento sequeretur magos illos, qui Christũ in cunabulis & illis mysticis muneribus adorauerunt, esse idololatras. Neque enim ad hoc incarnatus, & in hũc mundũ natus est, vt adoraretur in mortali corpore: sed vt pateretur, & crucifigeretur, & pro peccatis nostris satisfaceret. Nec vllũ verbũ ex scripturis proferri potest, quòd talis cultus siue honor sit ab eis exactus. Si enim propter signũ stellæ in lib. Numerorum absque expressione cultũ illum exhibuerũt: quid nos facere debemus, qui maius testimoniũ ab Euangelistis & Apostolis accepimus ibi esse verũ corpus suum: hoc certè docet omnes lumen diuini vultus signatũ super nos: Nec

Matth. 2.

Apostoli

Apostoli ornantes vestibus asinam & pullum, licet non exigerentur, peccauerunt nimò illum honorem gratanter accepit Christus, atque eorũ qui ramos præscindentes de arboribus, & vestimenta sternebant in via. Non immeritò igitur hunc cultum instituit Ecclesia, & hymnos ac cantica approbauit. vide alias rationes contra prædictum fundamentum, infra hoc §. ver. 14.

Matth. 21.

Ver. 9. DE ACCIDENTIBVS IN SACRAMENTO REMANENTIBVS.

B INter alia mirabilia quæ fiũt in hoc sacramento, vnum est, quòd accidentia, quæ naturaliter sine subiecto esse non possunt, tamẽ virtute diuina in hoc sacramẽto sunt sine subiecto quo & quod, hoc est propinquo vel remoto, & maximè quantitas. Alia enim accidentia non habent subiectum quod, sed quo, scilicet quantitatẽ, quæ habet vim substantiæ, quantũ ad substentationẽ & immurationem exteriorẽ, non solùm sensus, sed etiã quantum ad immurationẽ quæ est ad formã substantialem, quia talis immutatio non fit à forma substantiali immediatè, sed mediantibus qualitatibus actiuis & passiuis, quæ agũt instrumentaliter virtute substantiæ. Hæc autem virtus instrumentalis seruatur in speciebus sacramentalibus, sicut prius erat in substantia: hoc autem fit virtute diuina. Ideo possunt agere ad formã substantialem instrumẽtaliter: per quẽ modum aliquid potest agere præter & vltra speciẽ suã: sicut calor naturalis ad carnem & sanguinẽ, non virtute propria, sed virtute principalis agẽtis. Ex quo sequitur quòd accidentia panis & vini possunt corrũpi, sicut poterant corrũpi quando erãt subiectiuè in substantia panis & vini. Tũc enim poterant corrumpi dupliciter, scilicet per se & per accidens: per se quidem, per alterationẽ, quæ fit per contrariã qualitatem, & per augmentũ & diminutionẽ quantitatis, nõ quidem per modum augmenti & diminutionis, quæ inuenitur solùm in corporibus animatis, qualia nõ sunt panis & vinũ, sed per additionem & diuisionem: Nã (vt dicitur 5. Metaph.) per diuisionẽ vna dimensio corrũpitur, & fiũt duæ: per additionẽ verò ex duabus fit vna. Alio modo poterãt prius corrumpi per accidẽs, scilicet per corruptionẽ subiecti, & hoc etiã modo post consecrationem corrũpi possunt. Quia quãuis subiectum nõ remaneat, remanet tamen esse & virtus, quã habebant accidẽtia in subiecto. & ideo huiusmodi esse & virtus potest agere & corrumpi à cõtrario agente: sicut poterat corrumpi substãtia panis & vini, quæ nõ poterat corrumpi nisi præcedente alteratione. ¶ Circa tamẽ accidẽtia distinguendũ est inter vtrunque modũ prædictarum corruptionũ. Quia cùm corpus & sanguis Christi succedant substantiæ panis & vini: si fiat talis immutatio ex parte accidẽtium, quæ non sufficeret ad corruptionem panis & vini, propter talem immutationem non desinit esse corpus aut sanguis Christi in hoc sacramẽto, siue fiat immutatio ex parte qualitatis, puta cùm modicum immutatur color, sapor, & odor panis aut vini, siue ex parte quantitatis in tales partes, in quibus posset saluari natura panis aut vini. Si verò fiat tanta immutatio, quòd corrupta fuisset substantia panis aut vini, non remaneret corpus aut sanguis Christi sub hoc sacramento: sicut cũ mutatur color, & sapor, & aliæ qualitates panis aut vini, quod nullo modo posset secum compati natura panis aut vini: aut ex parte quantitatis, puta si pulueriz etur panis, vel vinũ in tam minutas partes diuidatur, vt iam non remaneat forma panis aut vini, tunc non remanet corpus aur sanguis in hoc sacramento: nec illa corruptio est miraculosa, sed naturalis. Præsupponit tamen miraculum quod factum est in consecratione: scilicet quòd illæ species sacramentales retinerent esse sine subiecto, quod prius habebãt in subiecto. Sicut & cæcus miraculosè illuminatus, naturaliter videt. Et cùm ad corruptionem vnius sequatur generatio alterius (vt dicitur in 1. de Generatione) sequitur quòd ex speciebus sacramentalibus poterit aliquid generari. Non enim sic corrumpuntur, vt omnino dispareant. Et ad sensum videmus aliquid ex prædictis speciebus generari, puta cineres, si species comburãtur: vel vermes, si putrefiant. Hæc autẽ generatio non fit ex substantia corporis aut sanguinis Christi, cùm sit incorruptibilis: nec quòd materia panis quæ per consecrationẽ desierat esse, redeat, nec alia materia creatur: Sed cùm in consecratione miraculosè detur quantitati dimensiuæ panis, quòd sit primum subiectum consequentium formarum, quod est proprium materiæ: ideo ex consequenti datur ei omne illud quod ad materiam pertinet, & per consequens quod posset generari ex eis, quicquid posset generari ex materia panis aut vini, si esset. ¶ Ex præmissis infertur quòd ex solis speciebus sacramentalibus quis potest nutriri, si acciperentur in tãta quantitate, in qua panis sufficeret ad nutrimentũ, cum habeant vim substantiæ panis. ¶ Difficultas est an quando infunditur liquor eiusdem speciei vel alterius in vinum, fiat corruptio: & si non, vbi maneat id quod infunditur. Dicendum quòd si infundatur vel permisceatur in tanta quãtitate quòd possit diffundi in totum vinũ consecratum, totum fiet permixtũ. Quod autem commixtũ est ex duobus, neutrũ commissibilium est, sed vtrũque transit in quoddam tertium ex his compositum. vnde sequitur quòd vinum prius existens nõ maneret. Si liquor esset alterius speciei, puta si aqua poneretur in magna quantitate, solueretur species vini, & illud totũ esset alterius speciei. Si autẽ permisceretur liquor eiusdem speciei, puta vinum, remaneret quidem species, sed non remaneret idem numero vinum: quod declarat diuersitas accidentium: puta si vinũ infusum esset album, & aliud rubeum, & si ex eodẽ dolio diuersa quantitas, tũc desineret esse sacramentum, cum fundamentũ omnium sit quantitas: ideo tunc desinit ibi esse Christus. Si verò liquor admixtus esset tam paruæ quãtitatis, quòd non posset diffundi per totum vinum consecratum, non fieret totum vinum permixtum, sed aliqua pars eius, quæ quidem non remaneret eadem numero propter admixtionẽ extraneæ materiæ: Maneret tamen eadem specie, non solùm si paruus liquor permixtus esset eiusdem speciei, quia gutta aquæ multo vino permixta, transit in speciem vini, vt dicitur in primo de Generatione. Manifestum

Accidentia dupliciter corrũpi possunt.

Quæ immutatio specierũ requiratur ad desitionem sacramenti.

Quid dicendum de infusione liquoris in vinum consecratum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nifestum est autem ex prædictis quòd corpus & sanguis Christi manent in hoc sacramẽto, quandiu illæ species manent eædem numero, & in singulari per pronomen demonstratiuũ possunt demonstrari siue singularizari: ideo si totũ vinum consecratũ fuerit permixtum, erit aliud numero, & desinet ibi esse Christus. Si verò fiat tam parua alicuius liquoris mixtio, quòd nõ possit diffundi per totum, sed per aliquam partem specierũ, desinit esse sanguis Christi sub illa parte vini consecrati, tamen manebit sub alia. Et sic pars vini permixta erit substantialiter infra vinum in loco à nobis imperceptibili. Si dicatur quòd quãdo aqua admiscetur aquæ benedictæ, efficitur benedicta: quia maius dignũ trahit ad se minus dignum: igitur. Sic in proposito dicendũ cum Innocentio in c. cùm Matthæ, extra. de celeb. miss. quòd non est simile de aqua benedicta: quia illa benedictio nullam mutationem substantialem facit circa substantiam aquæ, sicut facit cõsecratio vini. ¶ Nec obstat quòd magnum & paruum sint duæ quantitates, & diuersificant ipsum, sicut albũ & nigrum colorem: ergo quantũcunque paruum addatur, quantitas corrumpitur, & per consequẽs Christus desinit esse sub ea: quia licet magnum & paruum diuersificent quantitatem dimensiuam in ratione mensuræ, nõ tamen quantũ ad eius essentiam. Et liquor appositus potest esse adeò paruus, quòd sua paruitate impeditur ne diffundatur per totum, sed per paruas dimensiones: quæ licet sint sine subiecto, tamen substant alteri liquori, licut & substantia, si ibi adesset.

Ver. 10. DE SACRAMENTI EVCHARISTIAE NOMINIBVS.

34.q.73. art.4. Altaris sacramentũ pluribus nominibus nuncupatur, cò quòd plures effectus, proprietates, & A
lib.4. repræsentationes habeat. Et maximè tres: Vnã respectu rei præsentis, scilicet vnitatẽ Ecclesiæ cui homines aggregantur per hoc sacramentũ, & secundũ hoc dicitur Synaxis Græcè, quod idem est quod cõmunio Latinè. Vnde Damasce. ait, Dicitur cõmunio, quia per ipsam communicamus Christo. Et quia participamus de eius carne & deitate, & vnimur admirabiliter per ipsam, iuxta illud,
1.Cor.10. Vnũ corpus multi sumus, omnes qui de vno pane & de vno calice participamus. sequitur, Calix benedictionis cui benedicimus, nónne cõmunicatio sanguinis Christi est? Et panis quem frangimus, nónne cõmunicatio corporis Christi est: Et (vt D. Aug. dicit) Christus ad huiusmodi vnitatem & communionem significandam, materiam huius sacramenti ex his rebus elegit, quæ ad aliquod vnũ rediguntur. Ex multis enim granis panis cõficitur, & ex multis vuis vinum conflatur: Sic nos quãuis simus multi, efficimur tamen vnũ in Christo per hoc sacramentũ. Vnde & idem Aug.
Super Ioan. ait, O sacramentum pietatis! O signum vnitatis! O vinculũ charitatis! & Inno.3. in c. cùm Matthæ, de celeb. Miss. dicit, Per hoc enim quòd ipse Christus suscepit de nostro (scilicet carnem) & nos accipimus ipsi de suo (scilicet in hoc sacramento) non solùm carnem, sed etiã animam & diuinitatem, vt dictũ est. Et tã insolubili nexu coniungimur, vt qui est vnũ cum patre per ineffabilem vnitatem, fiat vnum nobiscum per admirabilem vnionem: ac per hoc (scilicet sacramentum)
Ioan.17. ipso mediante, cum Patre & Spiritu sancto vnum efficimur. Pater (inquit) sancte, serua eos quos dedisti mihi, vt sint vnũ, sicut & nos. Non pro eis rogo tantùm, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorũ in me, vt & ipsi in nobis vnum sint, vt mundus credat, &c. Ideo hoc sacramentũ di-
Eucharistia dicitur communio. citur communio siue communicatio, quam debemus habere, idem sapere, dicere, & velle, & omnia communicare, præcipuè in necessitate, sicut Apost. communicauit. Ideo 1.Cor.1. Obsecro vos fratres per nomen domini nostri Iesu Christi, vt idipsum dicatis omnes, & nõ sint in vobis schismata. & 2.Cor.13. Idipsum sapite. & Heb.13. Beneficentiæ & cõmunionis nolite obliuisci. ¶ Aliam
Viaticum. significationem habet respectu futuri, inquantum scilicet hoc sacramentum est præfiguratiuum
Rom.6. fruitionis Dei, quæ erit in patria. Et secundũ hoc dicitur Viaticũ, quia præbet nobis viam perue-
Ioan.13. niendi illuc. Et secũdum hoc etiam dicitur Eucharistia, quod interpretatur bona gratia: quia gratia Dei vita æterna, vel quia realiter cõtinet Christum, qui est plenitudo & author gratiæ, qui bonam imò optimã gratiam fecit, dando se nobis sub hoc sacramento. Sicut enim Christus in mundum visibiliter veniens contulit mundo gratiã, secundum illud, Gratia & veritas per Iesum Christum facta est: ita in hominem veniens sacramentaliter, vitam gratiæ operatur, secundũ illud Io.6.
3.p.q.79. art.1. ad 1. Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Vnde dicit D. Thomas quòd hoc sacramentum ex
Nullus consequitur gratiã, nisi ex voto Eucharistiæ. seipso habet virtutem gratiam conferendi. Nec aliquis habet gratiam ante susceptionem huius, nisi ex aliquo voto vel desiderio ipsius, vel per seipsum, sicut adulti, vel Ecclesiæ, sicut paruuli. Vnde ex efficacia virtutis ipsius est, quòd etiã ex voto ipsius aliquis gratiã consequatur, per quam spiritualiter viuificetur: Hic enim est panis viuus, qui de cælo descendit, qui solus viuificat. Vnde Christus, Amen dico vobis, nõ Moyses dedit vobis panem de cælo, sed pater meus dat vobis panem de cælo verum. Panis enim verus est, qui de cælo descendit, & dat vitam mundo. Subdit deinde, Ego sum panis viuus, qui de cælo descendit: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et qui manducat me, ipse viuet propter me. Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Qui manducat meã carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. & per oppositum, Nisi manducaueritis (saltem in voto proprio vel ecclesiæ) meã carnem, &c. Non est ergo vita spiritualis ex fide, licet prærequiratur dispositiuè: sed effectiuè ex carne & sanguine Christi in hoc sacramento contentis. Imò & omnia alia sacramenta virtutẽ iustificandi & peccata remittẽdi ab ista passionis oblatione recipiunt. ¶ Si dicatur quòd hoc sacramentũ nemo debet recipere nisi
1.Cor.11. contritus & in gratia: Dicendum quòd quicunque accedit ad hoc sacramentũ impræparatus aut cũ affectu peccati mortalis, peccat mortaliter, iuxta illud, Probet autẽ seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: Qui enim mãducat & bibit indignè, iudiciũ sibi mãducat & bibit.

Sed ſi

Sed si facta præparatione debita (saltem probabiliter) & adhuc est in peccato mortali: quia stat quòd quis habeat probabilitatẽ quòd sit contritus & in gratia, qui tamen nõ est: quia fortè non ex toto corde. Tunc hoc sacramentũ aduenies causat gratiam & virtutes, & dat vitã. Si verò inueniat gratiam, auget eã. ¶ Ex hoc sequitur quòd per hoc sacramentũ remittantur peccata mortalia, & gratia datur. Vnde in cõsecratione sanguinis dicitur, In remissionẽ peccatorũ. Nomine autẽ peccati intelligitur mortale. & si remittat peccatũ mortale, à fortiori veniale: quod intelligendum est de præteritis. Quia si quis venialiter esset distractus in sumptione huius sacramenti, illud veniale impediret remissionẽ mortaliũ, & per consequẽs collationẽ gratiæ. ¶ Aliqui ponũt accessum medium ad hoc sacramentũ, scilicet quòd accedẽs non peccat mortaliter, nec accipit gratiã. Et quãdo fit argumentum ex D. Pau. quia vel comedit dignè, vel indignè: dicunt quòd comedit dignè, quantũ ad suam æstimationẽ, quæ excusat à mortali. Alij verò ponũt accessum mediũ, secundum diuersos gradus intẽsionis, quos ponũt in conuersione siue detestatione peccatorũ: & dicũt quòd fiat aliquẽ probabiliter æstimare se esse contritũ, qui non erit sufficienter attritus, ad hoc quòd sacramentũ confessionis faciat eum de attrito contritũ, sed dispositionẽ aliquã faciat, & tandem sacramentũ Eucharistiæ adueniens perficit & facit contritũ, & sic causat gratiam, & dat vitam: alias quando enim aliquis habet probabile iudicium sufficientis dispositionis, qui tamen adeò remissè dispositus est, quòd nec sacramentũ pœnitentiæ nec Eucharistiæ sufficit propter illã remissionem & negligentiam conatus, cuius intensio requisita incerta est, & cùm quæritur ab eis an talis fecerit, quod in se est, vel non: respõdent ipsum fecisse quod in se est, ad vitandum peccatum indignæ sumptionis, sed non ad obtinendã gratiam. Hac distinctione bene intellecta soluuntur omnia argumenta. & cùm replicatur, si fecit diligentiã ad quam tenebatur, indubitanter habet gratiam: respondent quòd ad maiorem diligentiã tenetur ad obtinendam gratiam, quàm ad euitandum peccatum. Alij ponunt accessum medium, cùm quis tenetur Eucharistiam sumere, & non habet copiam confessoris. Hic modus non tot amplectitur difficultates, & facilius soluit argumenta: quia contra præcedentem dici potest quòd omne sacramentum susceptum ab attrito, facit illum contritum. De tertia repræsentatione dicetur versu sequenti.

Distractio impedit effectum sacramenti.

De accessu medio.

Ver. 11. DE SACRIFICIO MISSAE.

A Sacramentum Eucharistiæ etiam dicitur Sacrificiũ ratione præteriti, inquantum scilicet est repræsentantiuũ dominicæ passionis, quæ fuit verum sacrificium, & ideo inquantum per hoc sacramentum dominica passio offertur, dicitur sacrificiũ. Et secundum hoc etiam dicitur Missa, nõ accipiendo missam pro omnibus solẽnitatibus præcedentibus aut sequẽtibus, quæ non sunt aspernandæ: (Nam Christum ante & post cœnam cæremonias seruasse legimus. Præcesit enim homo lagenã aquæ baiulans, quæ pœnitentiã, contritionẽ, & satisfactionẽ significat: benedixit, & hymnum addidit, orationẽmque pro se & Apostolis ac aliis fecit, vt habetur Io.17. & D. Pau. 1. Tim. 2. Orationes, obsecrationes, & postulationes, ac gratiarũ actiones adiungere docuit, vt D. Aug. ibidem interpretatur.) Sed accipiendo Missam pro sacro mysterio, quod fit in consecratione, oblatione, & communione corporis & sanguinis Christi, sub speciebus panis & vini, ac repræsentatione passionis eiusdẽ, ad salutem fidelium & remissionem peccatorũ: Missa tunc dicitur sacrum mysterium, & sacrificium, & quodammodo pignus, & instrumentũ remissionis peccatorum, à D. Iacobo, fratre domini, Hierosolymitano episcopo, primò celebrata, vt habetur in ca. Iacobus, de consecr. dist. 1. ¶ Ad sciendũ autem quomodo Missa est sacrificium, notandũ est ex D. Augu. 10. de Ciuitate Dei. c. 4. quòd sacrificiũ est cultus siue honor soli Deo exhibendus, iuxta illud Exod. 22. Sacrificans diis eradicabitur, nisi domino soli. Per sacrificiũ igitur intelligunt omnes theologi & Christiani, omnem oblationẽ, siue omne id quod Deo offertur in recognitionẽ supremi dominij, siue ad impetrandã misericordiam & veniã peccatorum, & gratiam acquirendã, siue ad auertendam iram, vltionẽ, atque vindictã, siue ad reddendas gratias de acceptis beneficiis. & sic peccatorum contritio dicitur sacrificiũ interius, iuxta illud Psal. Sacrificium Deo spiritus cõtribulatus: & oratio & gratiarũ actio dicũtur sacrificiũ, iuxta illud Psal. Sacrificate sacrificiũ iustitiæ, & sperate in domino. Nec ipse offerẽdi actus dicitur sacrificium, sed id quod Deo offertur in recognitionẽ supremi dominij. Recognitio autem supremi dominij est duplex, scilicet interior & exterior. Recognitio interior eodẽ modo fiebat in antiqua lege, quo nunc fit in noua. Antiqui enim patres habebant cor contritum & humiliatũ, & laudabant Deum interius, & gratias agebant, & alia opera interiora & secreta pœnitentiæ habebant, sicut nos qui sumus in lege noua. Recognitio supremi dominij exterior erat alia in lege Moysi, & alia est nunc in lege gratiæ. & sic aliud est sacrificium exterius legis antiquæ & nouæ. In antiqua enim lege aliquãdo offerebatur sacrificiũ de inanimatis, vt de pane, simila. & thure: & fiebat huiusmodi sacrificium cõmuniter in laudem & gratiarum actionem pro beneficiis acceptis, & vocabatur oblatio simpliciter, & sine adiũcto. Est enim oblatio nomen cõmune ad omnia sacrificia. Aliquando autem fiebat sacrificium de animatis, quæ occidebantur, & quorum sanguis effundebatur. Et hoc genus sacrificiorum vocabatur Victima, & fiebat triplici fine. Aliquando in expiationem & satisfactionem pro peccato, aut pro pœnis peccatis debitis: & vocabatur Sacrificium expiatiuum, & Hostia pro peccato. Aliquando verò fiebat ad placandum Deum, & dicebatur Holocaustum siue Victima holocausti, & totum cedebat in cultum Dei. Aliquando autem fiebat in gratiarum actionem pro beneficiis acceptis, & vocabatur Sacrificium pacificum. Et cùm illa omnia sacrificia ordinarentur in sacrificium Christi, qui

A quo missa primò fuerit celebrata.

Contritio dicitur sacrificium.

Recognitio supremi dominij duplex.

Exod.1.2.3. & 4.c.

Oblatio.

Victima.

Hostia pro peccato. Holocaustum.

continetur

Universidad de Deusto
Biblioteca

continetur in hoc sacramento,tanquam ad finem, eò quòd eius sacrificium & oblatio eminenter continet omnes effectus sacrificiorum prædictorum:sequitur quòd in sacris literis hoc sacramentum intitulatur & nominatur omnibus nominibus prædictorũ sacrificiorum,ratione cõtenti. Primò enim dicitur Oblatio. Ephes.5. Qui dilexit nos,& tradidit semetipsum oblationem pro nobis Deo.& Esa.53. Oblatus est,quia ipse voluit:& in c. cõmunione,de cõsecr.dist.2. vocatur Oblatio. Secundò dicitur Hostia siue Victima in holocaustũ,in odorem suauissimũ Domino, quia Christus ad placandum Deum,& reconciliandũ nos,se obtulit in ara crucis: ideo dicitur Holocaustũ, siue sacrificiũ reconciliatiuum,Ro.5. Cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius.& Ephe.5. Tradidit semetipsum in oblationem & hostiam,in odorẽ suauitatis,scilicet ad placandum Deũ. Vnde cantat Ecclesia,O salutaris hostia,&c. Tertiò hoc sacramentũ dicitur Sacrificium expiatiuum,siue Sacrificiũ & Hostia pro peccato,eò quòd expiet & mundet peccata & satisfaciat pro pœnis peccatorũ. Vnde Apost. Si enim sanguis hircorũ aut vitulorum inquinatos sanctificat ad emundationem carnis,quanto magis sanguis Christi,qui seipsum obtulit immaculatum Deo,emũdabit conscientiam nostram ab operibus mortuis:& Colo.2. Donãs vobis omnia delicta,delens quod aduersus nos erat,chirographũ decreti,& tulit ipsum de medio,affigẽs illud cruci. Chirographum decreti erat obligatio pro peccatis debita,siue reatus pœnæ, quã Christus pro nobis portauit,& pro qua satisfecit,prout propheraverat Esa.53. Verè languores nostros ipse portauit. Si enim Christus emũdauit cõscientias nostras à peccatis, & satisfecit pro eis,& in hoc Altaris sacramento offeratur Deo patri: consequens est quòd hoc sacramentum quod ipsum continet,& eũ tanquam in cruce repræsentat, expiet conscientias nostras,& emundet siue liberet à maculis & pœnis peccatorũ.& sic dicitur Sacrificiũ expiatiuũ. Sicut enim panis habet ex se virtutẽ nutriendi,& Rhabarbarũ detrahendi cholerã: sed si panis Rhabarbaro misceatur,vtráque habet virtutem:sic Christus,qui est verus panis,nutrit,inquantũ est sacramentum:inquantũ verò mixtus Rhabarbaro & amaritudini passionis,per quã dolores nostros ipse tulit,expiat peccata & pœnas peccatorũ.& sic Christus est nutrimentũ,& medicamentũ, ac holocaustum ad sanandas infirmitates,& purgãdas iniquitates. ¶ Et quia hæretici instãt nullibi in sacris literis esse expressum hoc sacramentũ esse sacrificiũ,neque vt offeratur in expiationẽ,in qua nõ se obtulit Deo patri,sed solùm se dedit in cibum:Ideo ex sacris literis ostendendũ est huiusmodi sacramentũ esse sacrificiũ & expiatiũ,& ad hoc à Christo institutũ. Ad cuius euidentiã supponẽdum est quòd dicit Aposto. Omnia in figura contigebant illis. Ex quo fundamento in epistola ad Heb.7. apertè ostendit sacerdotiũ antiquæ legis siue Aaronicũ (quod erat temporaneũ) figurare sacerdotiũ Christi,quod futurũ erat æternum,prout Dauid prædixerat dicens, Iurauit Dominus, & non pœnitebit eũ: Tu es sacerdos in æternũ secũdum ordinem Melchisedech. Sicut igitur aduenìente lumine,fugatur & euanescit vmbra:ita aduenìẽte nouo Christi sacerdotio, secundũ ordinem & formã Melchisedech,euanuit sacerdotiũ Leuiticum & Aaronicũ,& translatũ est in nouum sacerdotiũ Christi siue Euangelicũ, quod est multò perfectius Leuitico: sicut lux est perfectior vmbra. Et quemadmodũ Heb.7. dicitur correspondenter se habẽt sacerdotium & lex. vnde Apost. dicit, Translato sacerdotio necesse est vt legis translatio fiat: Ita correspondenter se habent sacerdotiũ & sacrificiũ:quia(vt idem Apost. dicit) Omnis pontifex ex hominibus assumptus,pro hominibus cõstituitur in his quæ sunt ad Deũ,vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Ergo eadem ratione ad sacerdotẽ Euangelicũ pertinet offerre sacrificiũ,quod nõ licet offerre plebi, sicut & in antiquo testamẽto. Et cùm sacerdotiũ Euangelicum sit secundũ ordinem & formã Melchisedech,& perfectius illo:Melchisedech autem obtulit panẽ & vinum: ergo ad sacerdotẽ euangelicũ pertinet offerre sacrificium sub specie panis & vini,siue panẽ & vinum de cælo verum, prout Christus fecit in cœna,& faciendũ iussit,dicens:Hoc facite in meam commemorationem. Hanc translationẽ & sacrificij speciẽ bene prædixit Malachias ex parte Domini pronũcians,Nõ est(inquit)mihi voluntas in vobis,dicit Dominus exercituũ:& munus non suscipiã de manu vestra. Ab ortu enim solis vsque ad occasum magnũ est nomen meũ in Gẽtibus, & in omni loco sacrificatur mihi,& offertur nomini meo oblatio mũda. Propter certitudinẽ prophetiæ loquitur Malachias in præsenti pro futuro:sicut Dauid propter eãdẽ causam loquitur in præterito pro futuro,dicẽs, Foderũt manus meas,& pedes meos,&c. Sed quomodo Dominus per Malachiã hęc dicebat? Nónne ipse instituerat sacerdotiũ Leuiticũ? Nóne præceperat offerri oblationes & sacrificia? Nũquid promisit se suscepturũ de manibus eorum? Leuit.4. Si peccauerit omnis turba filiorũ Israel,oblata pro peccato eius constituta hostia,seruatis certis solẽnitatibus,rogante pro eo sacerdote,propitius erit Dominus,& benedictionem suam ad sacerdotalem subsecuturã promisit,Num.6. Sic benedicetis filiis Israel,Benedicat tibi Deus,& custodiat te,& ostẽdat Dominus faciem suã tibi, & misereatur tui:conuertat Dominus vultum suum ad te,& det tibi pacem. Inuocabũtque nomen Domini super filios Israel, & ego benedicam eis. Quomodo ergo per Malachiam Dominus ait, Non est voluntas mea in vobis, & munus non suscipiam de manu vestra? Profectò nil aliud intendit nisi quòd aboleretur illud vetus sacrificium,secundũ ordinem Aaronicum, succedente illo nouo, secundũ ordinem Melchisedech. Ideo inquit, Non est mihi voluntas,scilicet perpetua, in vobis. Et rationem assignat, quia non in hoc populo Israel , sed etiã in omnibus Gentibus volo sacrificari nomini meo,& offerri oblationem mundam. Non potest intelligi de sacrificio contentionis aut laudis diuinæ,duplici ratione: Prima,quia illa erant cõmunia omnibus sacerdotibus,& non

Heb.9.

Eucharistiam esse sacrificiũ probatur.

1.Cor.10.

Heb.5.

Gene.14.

Malach.1.

Psal.21.

nõ sacerdotibus,& erant etiã in antiquo testamẽto. Præterea quia, vt dicitur Esa.64. Facti sumus omnes immũdi & iustitiæ nostræ quasi pannus menstruatæ. Oblatio ergo vna munda succedens loco omniũ illarum veterum,quã inter gentes in omni loco orbis sacrificandã & offerẽdam prędixit Dominus,nõ est alia quàm Christus ipse:qui (vt D.Petr.ait) peccatũ non fecit: qui (vt dictum est) dilexit nos,& tradidit semetipsum pro nobis,oblationẽ & hostiã Deo in ara crucis : qui etiã hoc sacramentũ non solùm in recordationem cœnæ,sed etiã passionis & oblationis suę ab initio cõceptionis suæ voluntariè acceptatæ,& postmodum in ara crucis realiter exhibitæ in sacrificium & oblationem,& expiationem peccatorũ instituit,& offerendam præcepit: vt manifestè ex Euangelio & traditionibus Apost.& omnium sanctorũ patrum habetur. Primò ex D.Luca 22. habemus,quòd Christus hanc oblationẽ per Agnum Paschalem figuratã,vocat Pascha,dicens: Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscũ,antequã patiar. Hoc,inquit, Pascha, non illud vetus,in quo nihil dignũ erat tãto Christi desiderio: quemadmodum Tertul.aduersus Marchionem,hoc ipsum in hoc passu diligenter annotauit. Nam antè sæpius idipsum cum eisdem discipulis non solùm semel,sed iterũ manducauerat,de eo minimè ipsum locutũ fuisse planè indubitatũ, sed hoc Pascha nouũ:hoc (inquam) & verũ,in quo in veritate terminatæ sunt vmbræ antiqui testamẽti. Agnus ille typicus habebat rationẽ hostiæ:immolabatur antè ab vniuersa multitudine filiorum Israel,& deinde edebatur,vt habetur Exod.12. Cùm ergo Christus cõtentus sit in hoc sacramento,in cuius forma immolatio exprimitur,sequitur quòd ipsum Sacramentũ,Hostia,& Sacrificium dicatur. ¶ Præterea notandum est quòd (vt dicunt Euangelistæ) Christus accepit panẽ, & gratias agens benedixit,& passionẽ suam tam in cõsecratione panis quàm vini expressit, deinde subiunxit:hoc facite in meam cõmemorationem. Hoc pronomen (hoc) quod cùm non restringatur,demonstrat omnia præcedentia:& hoc verbum (facere) importat plus quàm recordari: vnde Facere est cõsecrare & immolare, siue immolationẽ & mortẽ offerre: quia Christus dixit, Hoc est corpus meum,quod pro vobis tradetur,hoc est immolabitur. Et sic,hoc facite in memoriã passionis,& effusionis,ac immolationis meæ,cõsecratæ & immolatæ in remissionem,hoc est in expiationem peccatorũ: Et sic non solum in recordationem cœnæ,sed etiã passionis & in expiationem peccatorũ. Hunc intellectum verborum satis ex litera manifestum, Catholica Ecclesia toto orbe terrarum diffusa prolata illa mystica cõsecrationis verba intelligit. Ideo subiũxit, Vnde & memores Domine nos serui,sed & plebs sancta eiusdẽ Christi filij tui Domini Dei nostri,tã beatæ passionis,&c. offerimus præclaræ maiestati tuæ,de tuis donis ac datis,hostiam purã, &c. Hic nempe apparet quo modo Ecclesia intelligat quòd sibi à Domino præceptũ est, Hoc facite in meã commemorationem:& declarat,vt videlicet diuinæ maiestati offerat illam Hostiã mundam & sanctã, quam Christus obtulit,& suo exemplo instituisse mõstrauit. Hoc modo Apost.& orthodoxi omnes vsque ad nos maximo cõsensu (vt eorũ monumenta probant) intellexerunt. Quare huic sensui adhærere debemus,etsi aliqui in oppositũ scripturas allegent,& ad memoriam reuocãdum & tenendum est fidele illud & planè Christianum Origenis cõsilium, quod in quadam Homil.super Matt.24. his verbis inculcat, Quoties (inquit) aduersus ea quæ obtinet vniuersa Christi Ecclesia,quibus omnis orbis Christianus cõsentit & credit,canonicas scripturas aliqui proferũt, videntur dicere: Ecce in domibus est verbũ veritatis:sed nos illis credere non debemus,neque exire à paterna & Ecclesiastica traditione,nec aliter credere,nisi quẽadmodum Ecclesiæ tradiderũt nobis. Christus enim prœmonuit, Surgent pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa & prodigia,ita vt in errorẽ inducantur (si fieri potest) etiam electi. Ecce prædixi vobis. Si dixerint, Ecce in deserto est,nolite exire. Ecce in penetralibus,nolite credere. Reducendum est patiter ad memoriã illud Apost. Miror quòd sic tam citò trãsferimini ab eo qui vos vocauit in gratiam Christi,in aliud euangeliũ,quod nõ est aliud,nisi sunt aliqui qui vos conturbant, & volunt conuertere euangeliũ Christi. Sed licet nos aut angelus de cælo euangelizet vobis aliter,quàm euãgelizauimus: Anathema sit. Et nunc iterũ dico vobis: Si quis vobis euãgelizauerit præterquã quod accepistis:anathema sit. Cũ igitur tot patres & vniuersale cõciliũ Ephesinũ affirmẽt nos offerre quotidie illam mundã & viuificatricẽ hostiam precioſi Corporis & Sanguinis redẽptoris omnium, & incruentã celebrare in Ecclesiis sacrificij veritatẽ,qui aduersus omnes inducit Apost.& alias scripturas,quid aliud dicit,quàm sibi soli illuxisse verã sacræ scripturæ intelligentiã,quã nemo illorũ sit assecutus? Quod ipsum quis sanę mentis ferre poterit? Et iam prius quàm è propinquo discutiatur ea de qua agitur sentẽtia,quis,nõ statim explodet,exibilabit,execrabitur vt hostem catholicę Ecclesię,vt pertinacẽ hęreticũ? Orig.tractãs illud Apost.ad Tit. Hęreticũ hominem,&c. (vt legere est in epist.D.Pamphili martyris,sic hæreticum definit) Hęreticus,inquit,nobis habendus est omnis qui Christo se credere profitetur,& aliud de veritate fidei Christianæ credit, quàm habeat definitio traditionis Ecclesię. Stat ergo firmũ fidei & ecclesiæ fultum fundamentũ, Missam & Eucharistiam esse sacrificiũ. ¶ Nunc ad hęreticorũ friuolas obiectiones diluendas accedamus. Opponunt in primis,tanquã fortissimũ & insolubile argumentũ,id quod Apost.dicit Hebr.9. Christus intrauit semel in sancta,ętерna redẽptione inuẽta,nõ vt deinceps appareat vultui Dei pro nobis, neque vt sæpe offerat semetipsum,quemadmodũ pontifex per singulos annos in sanguine alieno: alioqui oportebat eum frequẽter pati ab origine mundi. Nunc autem semel in cõsummatione seculorum,ad destructionẽ peccati,per hostiam suã apparuit.& Hebr.10. Hic autem vnã pro peccatis offerens hostiam,consummauit in æternũ sanctificatos. Si expiauit:ergo nũc non expiat. Pro

Eucharistia sacramentũ in recordationem passionis institutum.

Notãdum & fidele dictum.

Galat.1

Qui habendus sit hæreticus.

Solutiones obiectionum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

huiusmodi explicatione supponendũ est primò, quòd quanuis meritũ passionis fuerit sufficiens ad expiandũ omnia peccata totius mundi, non tamen efficaciter expiauit. Vnde Christus non dixit, Qui pro omnibus effundetur in remissionẽ peccatorum, sed solùm dixit, pro vobis & multis, quibus scilicet applicabitur. Applicatur autem solùm per sacramenta aut fidem, cum voto huius sacramenti proprio vel Ecclesiæ, vt dictũ est: nec est alius modus expiandi. Secundò supponẽdum est, quòd Apost. in præfatis duobus capitulis ostendit dignitatẽ & potestatem sacrificij Christi super sacrificia sacerdotis Leuitici generis: quia illa sacrificia non purgabant nec expiabant peccata futura siue recidiuationes peccatorũ. Si enim aliquis post sacrificiũ pro peccato præterito oblatũ iterũ peccasset, requirebatur aliud sacrificiũ, & alia sanguinis effusio: Christi autem sacrificiũ in die parasceues oblatũ, sufficiẽs est ad delenda omnia peccata, etiam futura, & recidiuationes peccatorum. Neque requiritur noua sanguinis effusio, sed requiritur noua eiusdem sacrificij applicatio, quia per peccatũ sequens peccator amisit effectũ primæ applicationis: & expers factus est meriti passionis Christi, eóque priuatus est. Sed per nouã applicationem eiusdem sacrificij, quę fit in missa, per hoc sacramentũ efficitur iterum particeps, & purgatur à peccatis, & expiãtur pœnæ: & sic non est aliud sacrificiũ, sed idem cum illo quod fuit oblatum in ara crucis, cùm sit idem Christus, qui erat in ara crucis, & qui est in hoc sacramento siue sacrificio, hoc dempto, quia tunc erat cruentum, nunc autem est incruentũ. Sic soluunt & intelligunt sancti Doctores: signanter D. Ambros. in epist. ad Hebr. & habetur in c. in Christo. de consec. dist. 2. vbi ait, Semel oblata est hostia, ad sempiternã salutem potens. Quid ergo nos? Nónne per singulos dies offerimus? verum, sed ad recordationem mortis eius. Et vna eadémque est hostia, & nõ multæ vt in veteri lege. Deinde respondet tacitæ quæstioni: Quomodo est vna, & non multæ? Quia semel oblatus est Christus: hoc autem sacrificiũ exemplum est illius idipsum, & semper idipsum. Idem D. Aug. in lib. Sentẽ. Prosperi, & habetur in c. semel. in 2. ea. dist. Semel oblatus est Christus in semetipso, & quotidie immolatur in sacramento, hoc est eius immolatio præsentatur. & in c. iteratur. eadẽ dist. dicitur, Iteratur quotidie hęc oblatio, licet Christus semel passus sit in carne: sed quia quotidie labimur, quotidie Christus pro nobis immolatur, hoc est eius immolatio Deo offertur, & passio eius in ministerio traditur: vt qui semel moriendo morté vicerat, quotidie recidiua delictorũ per hæc sacramenta corporis & sanguinis expurget. Gregor. etiam Nazianzenus in Epist. ad Episcopos, quæ habetur in symbolo Ephesino, & recitatur in c. necessarię. eadem dist. ait: Eadem est hostia, quãoffert sacerdos, & quę in ara crucis: Sed illa cruẽta, quia Christus ibi mortuus est: Hæc verò incruẽta, quia idem Christus immortalis in memoriã illius oblationis offertur à nobis. Et non seipsum offert, nec apparet vultui Dei pro nobis, seipsum iterũ offerendo: sed eius propiriatio siue oblatio per hoc sacramentum nobis applicatur: & sic non rursus recrucifigimus filium Dei, vt hæretici impingunt: sed meritum crucifixionis & passionis eius recolimus & offerimus. ¶ Ex præmissis patet quòd celebratio huius sacramenti duplici ratione dicitur immolatio. Primò quidem, quia (sicut dicit D. Aug. ad Simpliciũ.) Solent imagines earum rerum nominibus nuncupari, quarũ imagines sunt: sicut cùm intuemur tabulam aut parietem, dicimus, Ille Cicero est, Ille Sallustius. Sed celebratio huius sacramẽti, est imago repręsentatiua passionis eius, quę fuit vera immolatio: Ideo dicitur immolatio, vt suprà dictũ est ex D. Ambr. & secundum hunc modum potest dici, quòd in antiquo testamento Christus immolabatur, hoc est in figuris & immolationibus eius passio futura præsentabatur. Vnde Apoc. 13. dicitur, quòd Agnus occisus est ab origine mundi: quia animalia quæ non peccauerant, pro peccatis hominũ immolabantur & occidebantur, sanguisque eorum & illorum occisio erat imago siue figura, aut repræsentatio Christi, qui peccatũ non fecit, occidendi pro peccatis nostris. Secundò dicitur immolatio, quantum ad effectum passionis Christi, quia scilicet per hoc sacramentum participes efficimur fructus dominicæ passionis. Vnde in quadã oratione dominicali secreta dicitur, Quotiens huius hostiæ cõmemoratio celebratur, opus nostrę redemptionis exercetur: & hic modus proprius est huic sacramento, & non figuris antiqui testamenti.

Idem sacrificium in missa & in ara crucis.

Recidiua peccatorum per sacrificiũ missæ expiantur.

Christus nunc non seipsum offert, sed offertur, 3. p. q. 83. artic. 1.

Cur missa dicatur immolatio.

Ver. 12. DE HIS QVIBVS PRODEST MISSAE SACRIFICIVM.

MIssæ sacrificiũ prodest non solùm sumenti, sed omnibus quibus applicatur, & pro quibus offertur, si sint dispositi. Et in hoc, sacramentũ Eucharistię excedit alia sacramenta, quę solùm prosunt suscipientibus: ideo nõ sunt sacrificia propriè dicta. Sed Eucharistia est sacramentum, & sacrificiũ: inquantum est sacramentũ, prodest solis sumentibus: inquantum verò est sacrificiũ, prodest aliis, si sint dispositi, hoc est qui sunt in gratia, & sic beatis & animabus purgatorij quo ad præmium accidentale, secundum proportionem gratiæ quã habent: sed solum viuentibus quo ad augmentum gratię de cõgruo, ac etiã quo ad acquisitionem, attritis. Quo ad expiationẽ verò pœnę, solis viatoribus in gratia existentibus, & secundum affectum & dispositionem eorũ. Ex quo patet quod nõ prodest dãnatis, cum nõ sint dispositi, neque in via. Sed quia animę quę sunt in purgatorio, sunt dispositæ, cùm sint in gratia, & viatrices, nõ enim sunt in termino: cõsequens est vt hoc sacrificium prosit illis, quo ad præmiũ accidentale, s. gaudiũ de oblatione, & quo ad expiationẽ pœnarum, secundum deuotionẽ offerentis in gratia existentis. Vnde Dauid Psal. 22. quem edidit de fructibus huius sacramenti, dicit: Et misericordia tua subsequetur me, scilicet post mortem: & hoc in pœnarum expiationem. Figura habetur Danielis vlt. vt amplius declarabitur circa finẽ. Ratione autem sic probari potest. Supposito fundamento quod habetur 1. Cor. 10. quòd omnes vnum corpus sumus in Christo, alter alterius membra, scilicet in auxilium, vt in eadem epist. c. 12. dicit,

Animabus purgatorij suffragatur Missa sacrificiũ.

per. 38

Si quid

Si quid patitur vnũ membrum, cõpatiuntur alia membra. Cõpassio autem subleuamen importat, & cõmunicationem in necessitatibus: vnde Roma. 12. Necessitatibus sanctorum cõmunicantes. His suppositis, sic potest probari: Sicut se habet membrum corporis naturalis ad aliud membrum eidem corpori vnitum in necessitate existens: sic membrum mysticum, hoc est fidelis ad fidelem, quando est in necessitate, cùm sint membra eidem corpori vnita per charitatem. Sed membrum corporale cõpatitur alteri, & potest ipsum iuuare, imò de facto iuuat: Igitur, &c. Potissimum autẽ subleuationis pœnarũ remedium est passio Christi, quæ per hoc sacrificium applicatur, & sancti Apost. applicauerunt, vt dicit D. Dionys. vbi officiũ sepulturæ tempore Apost. describens, inquit, Venerandus antistes precem sacrã (hoc est missæ sacrificiũ) peragit, precatúrque illa oratio diuinam elementiã, vt Deus defuncto cũcta dimittat peccata, hoc est pœnas peccatorũ, quę pro fragilitate sunt admissa. Et D. Chrysost. in homil. 69. ad populum Antiochenum, dicit: Non temere ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysteriis defunctorum agatur cõmemoratio. Sciebant enim illis multũ cõtingere lucri & vtilitatis. Et Damasc. in quodam sermo. de suffragiis mortuorum dicit: Mysteriorum conscij discipuli Saluatoris, & sancti Apostoli in tremendis viuificis mysteriis memoriam fieri eorum qui fideliter dormierant, sanxerunt. Ex præmissis patet quàm falsè & impudenter dicant hæretici, quòd Græcus canon hanc cõmemorationem non habet. Quia manifestum est D. Dionys. & Chrysost. fuisse Græcos, qui de Canone huiusmodi faciunt mẽtionem: licet Græci cõmemorationem defunctorum alio ordine habeant, quia præponunt eam: dicũt enim, Et omnium sanctorũ, quorum supplicationibus respice nos Deus, & memento omniũ qui dormierunt in spe resurrectionis & vitæ æternæ, & requiescere eos facito, vbi videtur lumen vultus tui. Adhuc te Domine inuocamus, memento omnis episcopatus orthodoxorum, &c. & subditur: Etiã offerimus tibi hoc rationale obsequium pro orbe terrarum, & sancta Ecclesia catholica. Latini etiam omnes hæc asseruerunt. Inter quos D. Aug. in lib. de cura agenda pro mortuis, dicit: Non est parua vniuersæ Ecclesię, quæ in hac consuetudine claret, authoritas, vt in precibus sacerdotis, quæ Domino ad altare funduntur, locum habeat cõmemoratio defunctorum. & D. Gregor. Animæ defunctorũ quatuor soluuntur modis, Oblationibus sacerdotum, &c. & in concilio Cabilonen. vt recitatur in c. visum, de consecr. dist. 1. dicitur: Visum est præterea nobis, vt in omnibus missarum solenniis pro spiritibus defunctorũ domino deprecetur. Sicut enim nulla dies excipitur, in qua non pro viuentibus & quibuscunque necessitatibus deprecetur: ita nimirũ nulla dies excipi debet, quin pro animabus fidelium preces domino in missarum solennijs fundantur. ¶ Ex præmissis apparet, quòd offerre sacrificiũ missæ pro defunctis non processit ex imposturis sacerdotum, vt calumniantur hæretici: sed ex Apost. & sanctorũ Patrum vniuersalisq; Ecclesiæ traditionibus. ¶ Notandum tamẽ quòd quãuis ad solos sacerdotes pertineat missam in persona Ecclesiæ celebrare, hoc est sacramentũ corporis & sanguinis Christi conficere, & mysteriũ passionis Christi sub illis speciebus solenniter repręsentare & offerre: sic quòd si non sacerdotes attentarẽt, nihil efficerent. Possunt tamen omnes Christiani, etiam laici & mulieres, sacrificium hoc à sacerdote consecratum, spiritualiter offerre Deo patri, in memoriã & recordationem passionis Christi, & deprecari, vt illam passionem per hoc sacrificiũ repræsentatã, dignetur applicare sibi, vel suis, ac etiam aliis extraneis: hoc enim habetur in canone missæ. In quo post primum memẽto dicitur, & omniũ circunstãtium, quorum tibi fides cognita est & nota deuotio, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt pro se suisque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis suę. Et propter huiusmodi oblationem D. Petr. vocat omnes Christianos, Sacerdotes, dicẽs: Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta. & Apoc. 1. Fecit nos regnũ & sacerdotes, &c. sed de his ampliùs cùm de ministro huius sacramenti agetur.

7. cap. Eccles. Hierarch. Mos sepeliendi tempore Apostolorũ.

Canon Græcorum cõmemorationem habet fidelium.

In 4. Dialog.

Pro defunctis celebrare vnde sumpsit originem.

Notabile dictum.

1. Pet. 2

Ver. 13. DE MODO QVO HOC SACRIFICIVM OPERATVR EFFECTVM.

ET quia hæretici circa hoc sacrificiũ multa falsa imponunt doctoribus theologicis, quę & improbant & suggillant, præsertim quòd dicunt missæ sacrificiũ facere remissionẽ peccatorum ex opere operato: vocántque hanc persuasionẽ Pharisaicam & Ethnicam, quã nemo probare debet. Ideo eis respondendum est: In primis quod ad hoc quòd dicũt hãc vocem (ex opere operato) non haberi in sacris, neque fuisse ab antiquis doctoribus vsitatam: sed in scholis theologicis nuper natã, ad circũuolutionem veritatis. Dicẽdum quòd hæretici hoc cõplexum (ex opere operato) alirer accipiunt, quàm theologi intelligant. Ideo rident & calumniãtur: Putant enim theologos intelligere per opus operatum ipsam applicationem sacramentorum, siue sacrificandi actum, quòd nemo doctorum Theologorũ vnquam cogitauit: imò illam applicationem siue sacrificandi actũ vocant, opus operantis. Opus autem operatũ intelligunt ipsum opus aut rem ipsam quæ applicatur in se: & valere aliquid ex opere operato dicitur, cùm ex re ipsa applicata aliquis effectus vtilis sequitur, & non solùm ex opere operantis, hoc est propter sanctitatẽ aut eius qui applicat, vel recipit, aut vtitur: quemamodũ panis habet ex se, siue ex natura sua, efficaciã nutriendi, rhabarbarum siue scammonea habet ex se siue in se vim detrahẽdi cholerã, ex ipso (vt sic dicam) opere operato, hoc est ex re ipsa, & non tantum ex imaginatione, vel affectu, aut fiducia sumentiũ, aut applicãtis; quãuis imaginatio & affectus vel adiuuet vel impediat rei in se energiam & operandi efficaciam. Ita sacramenta instituta sunt à Christo, vt essent alicuius diuinæ gratiæ in nobis signa & instrumenta, habentia in se efficaciam ad assequendum ea, ad quæ sunt à Deo instituta, non ponentibus obicem siue impedimentum. Ipsa igitur habent efficaciam, non tantũ ab operante, hoc est ob de-

Opus operatum quid.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uotionem aut bonũ motum voluntatis cõferentium aut suscipientium,vt euidens est in baptismo parvulorũ à peccatore administratum,qui efficaciã habet regenerandi non à conferente, cùm sit malus,nec à paruulo,cùm nullum actum habeat,sed in se ex diuina institutione. Sic panis viuus, quem dedit Deus pater de cœlo verũ,qui est caro Christi,pro mundi vita,habet ex se,vt est sacramentum,nutrire:& vt habet Rhabarbarum,hoc est amaritudinem passionis illatæ,siue vt sacrificiũ repræsentans passionem,habet expiare peccata,& satisfacere pro pœnis peccatorũ. Et hæretici non verentur dicere nihil valere ex opere operato.in quo euidenter blasphemant: nã Christus dixit,Qui manducat me,& ipse viuet propter me.Nec habet hoc ex fiducia,vt ipsi volunt:quamuis fides & fiducia siue spes debeant adesse, vt dignè sumatur. Non tamen fidei aut fiduciæ,sed huius viui & viuifici panis est ea vitæ energia & efficacia. Nec dicunt Theologi (vt hæretici falsè imponunt) Christi passionem solùm ad peccatum originale expiandum exhibitam, sed etiam ad omnia peccata actualia,& pœnas peccatorum,imò & omnia sacramenta ex passione Christi efficaciam habent. Sed hoc Sacramentum iteratur (vt dictum est) propter nouam applicationem, propter peccata deinceps commissa,& deletionem reatus,ac augmentum gratiæ.

Ioan. 6

Ver.14. DE MISSIS PRIVATIS.

Missa priuatæ vtiles & frequẽtanda.

A CVm Missa(prout dictũ est)sit corporis & sanguinis Christi cõsecratio,& oblatio in remissionem peccatorũ,& in spem salutis & incolumitatis æternæ : sequitur quòd est bona & vtilis siue sit publica,siue priuata,siue corã multis,siue corã paucis dicta,non solùm diebus dominicis.& ab vno,sed etiam omnibus diebus ferialibus,& ab omnibus sacerdotibus,aliàs bene dispositis. & ideo est frequentanda. Hoc enim à tẽpore Apost.sancti patres & vniuersa Ecclesia seruauerũt, vt habetur in c.semel.& c.iteratur.& c.& si non frequentius,de consecr.dist.2. Et D.Ambr.Si quotiescunque effunditur sanguis Christi (hoc est eius effusio repræsentatur) in remissionẽ peccatorum funditur,debeo merito semper accipere,qui semper pecco:debeo semper medicinã accipere,qui semper infirmor. Si liceat vni sacerdoti,quare non licebit alteri pro se ac alijs offerre, cùm orationem & oblationẽ cõmunem docuerit Christus? Si oratio dominica bona est,quomodo per iterationem deterior efficitur? Sic si missa bona est,quomodo per iterationẽ deterior efficitur? An ideo perdicũ & phasianorum deterior fit cibus,quia in mensis nobilũ duntaxat frequentior est? Vnde D.Hier.ad Vigilantium,epist.10.parte 2.dicit:Quod semel fecisse bonũ est,& laudabile,si frequenter fiat,seruatis,scilicet omnibus debitis circunstantiis,quomodo potest esse malum? aut si aliqua culpa vitanda est,non ex eo quod sæpe,sed quod fit,culpabile est. Fit enim in missã peccatorum cõfessio,quia etiã iustus ab initio accusator est sui,Prouer.18.Diuina subnectitur laus:fiunt orationes pro populo,Euangelica eruditio,fidei auditur cõfessio:est in præsentia corporis Christi Dei fruitio,& arcanorũ cordis coram Deo patefactio,supplex diuini auxilij imploratio,sunt & cæremoniæ,homines ad deuotionem prouocantes,& in gratiarũ actione finem accipit missa. Quid horum reprehensione dignum est,si frequenter fiat? Septies in die laudem dixi tibi,ait regius Psaltes. Quid si pluries,vt D.Bartholomæus,qui centies per diem,& centies per noctem flectebat genua ad orandum? & isti indeuoti hæretici coarctare volunt populum,vt semel singulis hebdomadibus laudes offerant Deo. Nec obstat quod allegant,Christus semel passus est : ergo semel duntaxat offerri debet. Non valet cõsequentia: Quia hoc sacramentum incruẽtum est,nec realiter iteratur passio,sed eadem pluries ad memoriã reducitur,& pluries Deo præsentatur: quia semel oblata nõ operatur secundum suam infinitam virtutẽ,sed secundum deuotionẽ offerentis,vel eorũ pro quibus offertur,tam quo ad deletionẽ culpæ & reatus pœnæ,quàm quo ad collationẽ gratiæ, quæ semper in hac via augeri potest,vt dictum est. ¶ Sufficit tamen vni sacerdoti semel in die celebrare. Non enim modica res est vnã missam facere : & valde felix est, qui vnam in die celebrare potest. D.Innoc.in c.proposuisti,extra de celebr.missar.excepit duos casus. Primus est propter solennitatem diei Natiuitatis Domini,in quo licitũ,& non præceptũ,tres missas dicere,ad representandam triplicem Christi natiuitatẽ: Prima natiuitas est æterna à patre: secunda corporalis à D.Virgine: tertia spiritualis in cordibus fidelium,vel ad repræsentandum triplicem statum scilicet legis naturæ,Moysi,& gratiæ. Secundus casus est necessitas: Si moriatur aliquis dicta à curato missa de die,& nõ sit alius presbyter,vel si celebrata missa petatur infirmorũ cõmunio , & nil reseruatũ est in pyxide,aut aliquid huiusmodi,vel sunt diuersæ annexę in eadem cura,solent episcopi dispẽsare cũ ieiunis: quãuis gl.dicat nõ esse specialiter prohibitũ plures missas celebrare, vnã de die, & vnã pro mortuis: quia licet canon dicat,sufficit,non tamẽ prohibet,ritus tamẽ Ecclesiæ aliter se habet. Ideo nisi in prędictis casibus nõ licet,& per cõsequens extra illos casus pluries celebrans peccat. Et idẽ dicendũ est de eo qui in die parasceues missam priuatã celebraret: quia cõtra ritũ vniuersalis Ecclesię faceret. Quãuis plures audire,& pluries spiritualiter offerre nõ sit illicitum,imò valde vtile & meritoriũ: propter indeuotionẽ tamen supersedendũ est sacerdoti. Vnde D.Aug.& habetur in c.quotidie.de cõsecr.dist.2. Quotidie celebrate nec laudo nec vitupero: singulis tamen diebus dominicis cõmunicandũ hortor. Si autẽ deuotio adsit,laudat: Apostoli enim erãt perseuerantes in cõmunicatione fractionis panis. ¶ Debẽt autẽ missæ priuatæ celebrari de die,nisi ꝓpter specialẽ deuotionẽ,vt in c.quidam laicorũ.extrà de celeb.miss.vbi nõ præcipitur,sed solùm sanctitur. Ideo nõ est de necessitate,sed de honestate,ꝙ celebretur vel audiatur missa peculiaris de die,etiã in die festo,nisi ꝓpter scandalũ,& in magnis solẽnitatibus. Nec obstat illa maxima falsa & hæretica,qua improbates missæ sacrificiũ,& priuatas siue peculiares missas,tanquã summã euãgelij veritatem

Quid in missa agatur.

Psal.118

Semel in die vni sacerdoti sufficit missam celebrare.

Quando pluries in die vni sacerdoti licitum est.

Missæ priuatæ de quo sunt celebrandæ.

tatem,& principiũ firmissimum,& receptissimũ fundamentum supponũt,dicentes esse idololatriam,quicquid fit diuini cultus gratia sine expresso verbo Dei,qui hic se colì præcepit,aut hoc ipsum instituit. Nam vera ea quę superius hoc §.vers.8.allegata sunt contra hoc fundamentum, D. Paul.2.Thessal.2.monet nos tenere quod accepimus à patribus,dum ait. Tenete traditiones quas didicistis,siue per epistolam scriptam,siue per sermonem non scriptum.& Gala.1.dicit habendos esse sub Anathemate eos qui audent dicere contra id quod accepimus. Non possumus ex scripturis proferre verbum,quo constet Deum instituisse aut præcipisse Abeli, vt sacrificium offerret de primogenitis: Si Abel ergo non idololatrauit,cum ad eum & eius munera aspexerit Dominus , licet non haberet scriptum verbum,quo præciperetur sic fieri: Si Noe aut Abraham & Iacob non malè egerint,diuersa offerendo sacrificia absque aliquo verbo scripto,cò quòd Dominus interius inspirauit: Quomodo non verentur hi in idololatriam conuertere ea quæ Spiritu sancto inspirante ab Apostolis in gratia confirmatis,& tantis patribus,cum consensu totius Ecclesiæ, quæ errare non potest, edocta sunt? ¶ Et licet Christus plures cõuiuas in cœna habuerit,quibus corpus suum communicauit : non præcepit tamen , vt cum hoc ageretur, tantum numerum haberent , scilicet cùm dixit, Hoc facite : sed quod in suam commemorationem agerent, quotiescunque hoc facerent. Quòd si repentè feruore aliorum aliquis in charitate Dei, illius viuifici panis superiubstantialis quotidianam refectionem desiderat, debẽtne fraudari illo sancto desiderio, & illius panis alimonia, nisi socium illius deuotionis inueniat? Si vnus ægrotus requirat, dabitur illi. Quare sacerdos spiritualiter ægrotus, pro se medicinam non accipiet? Ecclesiæ ergo Catholicæ determinationi & ritui magis standum est, quàm hæreticorum temeritati.

Vnus solus cõmunionẽ licitè accipere potest.

Ver.15. DE VALORE MISSAE.

Valor missæ.

B VAlor missæ (vt ad propositũ sufficit) attendi & considerari potest dupliciter: Primò ex parte sacramenti siue sacrificij contenti in sacramento : Secundò ex parte sacerdotis offerentis. Si cõsideretur ex parte sacrificij siue Christi oblati in sacramento, cum ipse Christus sit infinitus, sequitur quòd valor erit infinitus: quia tamẽ hoc sacrificium non operatur nisi per applicationem, & applicatio non possit esse infinita,cum infinitas creaturæ repugnet : sequitur quòd nõ operatur infinitè. Eam ob rem D.Thom. dicit quòd quanuis virtus Christi qui continetur in sacramento Eucharistiæ sit infinita: est tamen determinatus eius effectus,ad quem illud sacramentum ordinatur,ideo non oportet quòd per vnum altaris sacrificium tota pœna eorum qui sunt in purgatorio, expietur. Vnde quãdoque plures missę in satisfactionẽ vnius peccati inniguntur. Secundò consideratur valor siue effectus missæ ex parte offerentis. Et ita si offerens sit in gratia,valet ad tria. Primò ad meritum essentiale,quod est solius offerentis,qui offerendo meretur : nec potest huiusmodi meritum cõmunicare. Et secundum hoc effectus proportionatur gratiæ. Secundò ad meritum accidentale,quod est gaudium de illo actu sacrificandi: & hic effectus cõmunicatur omnibus in gratia existentibus.secundum proportionem gratię quam habet,vt dictum est cum de beatitudine accidentali ageretur. Tertiò valet quantum ad satisfactionem: quãtum ad hoc proportionatur conatui siue affectui & deuotioni offerentis: Quia quoad satisfactionem magis attenditur affectus offerentis,quàm quantitas oblationis. Vnde Christus dixit viduam plus omnibus misisse in gazophylacium. Quanuis ergo hæc oblatio ex sua virtute sufficiat pro tota pœna illorum , pro quibus offertur: non tamen satisfacit pro tota pœna,sed secundum quatitatem deuotionis,qua sacramentum offertur. Vnde D.Thom.dicit,quòd hoc sacrificium tollit pœnã, vel in toto, vel in parte,secundum mensuram deuotionis eius qui offert,mediatè vel immediatè : Quia (vt idem doctor habet) suffragia facta per malos ex imperio ecclesiæ,aut defuncti qui præcepit ea fieri,valent illi: ita quòd deuotio imperantis facit idem quod exequẽtis. Quod inde patet,quia si sacerdos sit malus, vel nullum habeat affectum ad eum pro quo celebrat: vt cùm odit eum,aut ignorat quis sit: & nihilominus vult pro eo celebrare,vt euiter scandalum: sacrificium proderit illi, & non infinitè , ergo limitatur per aliquem affectũ,non sacerdotis: ergo alterius offerentis per sacerdotem vel per affectum siue intentionẽ aut deuotionem ecclesiæ. ¶ Notandũ tamen quòd effectus huius sacrificij à tribus pendet,& ideo meritũ missæ secundum aliquos in tres partes diuiditur: quarũ vna attribuitur Christo: alia verò intentioni & deuotioni ecclesiæ. Tertia attribuitur ministro. Quantitatẽ applicationis quam facit Christus,& deuotionis ecclesiæ ignoramus.& licet sacerdos sciret illã,non posset eam aliter applicare. Sed quantitatẽ expiationis siue satisfactionis , quæ ei competit ex conatu & affectu suæ deuotionis,potest alteri applicare & dispensare , sicut pœnalitatem & satisfactionem ieiunij,& peregrinationis,ac aliorum operum pœnitentiæ: habet enim conatus deuotionis ex natura sua quandam pœnalitatem,licet propter affectum & dispositionem delectet.

In 4.dist.45. q.2. artic.vlt. q.vlt.ad vltimũ argumentum.

Luc.21

Missæ vtilitates.

Meritũ missæ diuiditur in tres partes.

Ver. 16. DE MISSA PRO PLVRIBVS DICTA.

C DIfficultas grauis est an missã priuatã ꝓ pluribus dicta,prosit cuilibet illorum,ac si pro quolibet illorũ celebraretur. Quidam (vt Prępositiuus & D.Hier.) attendentes ad infinitũ valorem ex parte Christi,dicunt ꝙ sic. Quidã verò attendentes ad finitã applicationẽ,dicũt quòd nõ: & huius opinionis est D.Tho.Dom.autẽ Caieta.medius inter eos,ambos nititur cõcordare,dicẽs quòd presbyter potest cõsiderari celebrare pro pluribus dupliciter: primò vt eius intentio primò feratur in omnes æqualiter & collectiuè,vt si decem rogent sacerdotem celebrate pro se, & ipse omnes decem simul cõmender. Tũc dicit quòd nõ prodest vnicuique,sicut si pro vnoquoque offerretur. Et ratio est: quia licet virtus sacrificij in se sit infinita,nõ tamẽ operatur infinitè: quia tunc

Universidad de Deusto
Biblioteca

sequeretur quòd nó esset dicenda nisi vna missa pro toto mundo,& quòd vna missa euacuaret totum purgatoriũ:infinito enim non potest fieri additio.& sic aliæ missæ essent superfluæ, & ecclesia malè recisset,instituẽdo quòd missa pro aliquo particulari diceretur:quod cõsequens pro vtraque sui parte est erroneũ, & à bonis operibus retractiuũ,cultúsque diuini diminutiuũ. Operatur ergo finitè secundum proportionẽ deuotionis offerentis,quæ est finita & limitata,& determinatæ quantitatis. Sed omne quantũ diuisum per partes quantitatiuas,diminuitur,& redditur minus, & tandem consumitur,vt experimento videmus. Ergo deuotio sacerdotis pluribus æquè primò applicata diuiditur:& per consequens vnus minus accipit,quàm si tota deuotio ei applicaretur. & secundum hunc modum dicendi dicit debere intelligi D.Thom. & alios qui hanc opin. sequuntur. Ex quo sequitur quòd sacerdos promittens seorsum pluribus celebrare pro quolibet in particulari,non satisfacit omnibus,dicendo vnam missam dũtaxat:Sicut si quis cuilibet ex decem promittat quinque duodenos,non satisfacit cuilibet,dando omnibus simul quinque duodenos. Et ad dictum D.Hiero.quod habetur in c.non mediocriter. de consecr.dist.5. vbi dicitur, Cùm igitur pro cunctis animabus psalmus vel missa dicitur:nihilominus quàm si pro vnoquoque illorum diceretur,accipitur:respondet quòd loquitur quantum ad præmiũ accidentale,quod omnes participant,iuxta illud Psal. Particeps ego sum omnium timentium te. In Symbolo dicimus Sanctorum cõmunionem,hoc est communicationem:vel debet intelligi dictum D.Hiero. quando affectus seu intentio offerẽtis,fertur primò in particulari sigillatim,vt amplius statim dicetur. Et cùm dicitur quòd suffragia,præcipuè orationũ,innituntur diuinæ liberalitati,quæ est infinita, ad quam non refert orare pro vno vel pro pluribus,imò tanto videatur acceptabilior, quanto pro pluribus fit:quia ex maiori charitate videtur procedere. Ideo Christus docuit orare in plurali & pro omnibus. Respondet quòd oratio potest dupliciter considerari: Vno modo ex parte eius qui oratur,scilicet Dei:& sic non refert pro vno vel pro multis orare: Alio modo ex parte orantis, inquantũ habet pœnalitatẽ,& satisfacit:& sic refert,cùm deuotio sit finita,& diuita reddatur minor. Nec obstat quòd Ecclesia celebrans,pro vno defuncto,adiungit orationes pro aliis:quia est alius actus sacerdotis,in quo non præiudicatur illi,pro quo celebratur,cùm pro eo speciali actu obtulerit sacrificium.nec est simile de lectione,quæ tantum, imò aliquando amplius prodest aliis alsistentibus quàm illi pro quo fit:quia suffragia (prout sunt satisfactiones) nõ sunt per modum actionis, vt doctrina,sed per modum passionis & pœnalitatis conatus ex natura rei:licet oratio inquantũ meritoria meriti essentialis aut accidentalis,cõsideretur per modum actionis. ¶ Alio modo potest considerari sacerdos celebrãs pro pluribus,vt eius conatus siue affectus & applicatio fertur,primò in singulos,hoc est offert pro vnoquoque sigillatim & successiuè passionẽ Christi,in hoc sacramento repræsentatã:primò pro se & peccatis suis,secundò pro parentibus, tertiò pro eo qui dedit illi tres duodenos pro sustentatione,deinde pro alio similiter dante,& sic de aliis. Tunc cùm sint plures actus oblationis respectu vnius sacrificij,secundum eundem Caietan. tantum prodest omnibus illis,sicut si pro vnoquoque solo illorum offerretur:quia tota deuotio sacerdotis cuilibet applicatur,successiuè tamen. Ex quo videtur sequi,quòd si sacerdos promisit sigillatim & in particulari tribus aut pluribus celebrare vnam missam,& à quolibet recipit stipendium pro sustentatione, celebrando vnam,offerendo sigillatim & distinctè & successiuè pro quolibet,satisfacit omnibus illis:facit enim quod promisit,& nihil deperit primò,si pro aliis deinde & successiuè offerat, & sic dicit intelligi dictũ D.Hier.suprà allegatũ:quia vel petens ab eo missam intendebat vt solùm offeret pro se,& nó pro aliis,tunc eius intentio esset obliqua & contra charitatẽ, & saperet speciem simoniæ,& pecunia sua esset in suã perditionem. Et sic celebrans non debet se cõformare eius intentioni,neque ad id se obligare:magis enim sacerdos tenetur sibi & parentibus,& celebrare pro se & illis,quàm pro eo à quo accipit stipendiũ pro sustentatione vnius diei. Nec ordo prioritatis aut posterioritatis in his oblationibus est essentialis. Cũ ergo nil depereat petenti,imò accrescat ei gaudiũ accidentale de aliis oblationibus,& sacerdos non teneatur se cõformare intentioni inordinatè petentis:non videtur ratio apud eum,quare nõ satisfaciat omnibus. Sicut qui promisit cuilibet ex decem,quinque duodenos,si daret cuilibet sex duodenos,satisfaceret cuilibet, imò esset liberalis,&c. Si verò vnus missam petat de beata Virgine,alius de Spiritu sancto,respondet quòd quantũ ad sacrificiũ satisfacit,sed tenetur antè vel post ad orationes & suffragia,ad quæ se obligauit. ¶ Hæc opinio habet magnã apparentiam,& faciliter soluit omnia argumẽta,vno dépto, quod sit ex diminutione cultus diuini. Cùm enim quilibet petens intendat,& rectè intendere possit, vt hoc sacrificiũ particulariter & semel in die offeratur,& passio Christi in hoc sacramẽto repræsentetur,& aliis similiter quod eodem die seorsum & specialiter offeratur:& sic eorum intentio est q pluries distinctè repræsentetur,quæ ex hoc apparet quòd si scirent sacerdotẽ ab alio accepisse stipendiũ,& promisisse alteri pro eo celebrare,aliũ sacerdotẽ quærerent. ¶ Cùm ergo hæc opinio sit cultus diuini diminutiua,& præbeat materiã cupiditatis,nó videtur in foro cõscientiæ tuta. Si autem ille qui petit & dat,scit de aliis qui petierũt & dederunt,tunc cum volenti non fiat iniuria,censetur cõtentari quòd in vno sacrificio eius cõmemoratio fiat.& sic satisfacit. ¶ Non tamẽ excusantur sacerdotes à peccato,nec à restitutione,qui plures missas admittentes,minori precio per pauperes sacerdotes supplent. Non enim videtur quo titulo residuum pecuniarũ retinere possint.

Psalm.118

Opinio Domi ni Caietani.

Opinio tutior.

Excusant sacerdotes.

3.p.q.65. art.3.

Ver. 17. DE DIGNITATE SACRAMENTI EVCHARISTIAE.

EVcharistiæ sacramentũ aliis sacramentis esse dignius apparet ex multis, primò ex contento A in hoc

in hoc sacramento,quia in eo continetur realiter Christus,qui cũ sit Deus,est ineffabilis dignitatis:in aliis sacramentis est solum quædam virtus instrumẽtalis à Christo participata. Secundò ex ordine sacramentorũ:quia omnia alia sacramenta ad hoc sicut ad finem ordinantur. Tertiò quia omnia ferè sacramenta in Eucharistia consumãtur,vt D.Dion.dicit. Quartò ex mirabilibus quæ fiunt in huius sacramẽti consecratione:primò, fit transubstãtiatio panis & vini in verũ corpus & sanguinem. Secundò,quia Christus est ita magnus in paruo loco,sicut fuit in cruce, & nunc est in cælo. Tertiò,quòd materia panis non annihilatur,cum aliquid eius maneat. Quartò,quia idẽ corpus in pluribus locis simul est, licet non localiter. Quintò, quia manent accidentia sine subiecto. Sextò,quia accidentia habent virtutem substantiæ,& ex eis potest fieri generatio. Septimò,quòd diuisis accidentibus corpus nó diuiditur,& alia innumera,quæ ex his sequuntur, & in hoc sacramento cõtinentur. Ideo Psal. vocat memoriale omnium mirabilium quæ fecit, dicens:Memoriam fecit mirabilium suorum misericors & miserator dominus:escam dedit timẽtibus se. Octauò apparet dignitas ex effectibus,quia plures & nobiliores habet quàm alia sacramenta.

5.c.Eccle. Hierar.

Psalm.110.

Ver. 18. DE EFFECTIBVS SACRAMENTI EVCHARISTIAE.

A CCm Eucharistia non solùm sit sacramentũ,sed etiam sacrificium,in effectibus quos habet vt sacrificiũ,excedit omnia sacramenta,quæ nõ sunt sacrificia,sed sacramẽta tantũ. & sic solum prosunt accipientibus,& non aliis:sicut Eucharistia,inquantũ est sacrificium, hoc est inquantum offertur Deo in memoriã & repræsentationem passionis Christi, prodest nõ solùm celebranti,sed etiam aliis. Effectus Eucharistiæ vt sacrificiũ,est causare vel augere gratiam,remittere peccata, & satisfacere pro pœnis peccatorũ eorum pro quibus offertur secundum mẽsuram deuotionis illorum. Eucharistia verò(vt est sacramentũ,scilicet prout sumitur)habet duplicem effectũ:vnum directè, aliũ ex consequenti. Directè quidem,ex vi sacramenti habet illud ad quod est institutum, scilicet ad nutriendũ spiritualiter per vnionem ad Christũ & eius membra. Aliũ effectum habet indirectè & ex consequenti,scilicet remissionẽ peccatorum:quia per hoc sacramentũ aliquis consequitur nõ solùm remissionem culpæ,sed etiam pœnæ:non quidem totius(sicut per sacramẽtum baptismi,quod est ordinatũ ad remissionẽ culpæ & totius pœnæ, eò quòd per ipsum homo commoritur Christo)sed secundum modum suæ deuotionis & feruoris:quia Eucharistia directè ordinatur ad nutriendũ,& perficiendum per Christũ:quantum ad primũ effectum quem habet ex vi sacramẽti,operatur,spiritualiter nutriendo animã,ea quæ operatur cibus,nutriẽdo corpus. Cibus enim delectat,nutrit,sustentat,auget,reparat humidũ radicale:sic cibus iste spiritualiter animam. ¶ Vnde rectè potest dici Mensa,de qua gratias agere debent fideles,tanquã de magno Dei dono: cuius institutionẽ præuidens Salomon,dicebat:Omni homini dedit Deus diuitias atque substantiam,potestatẽmque ei tribuit, vt comedat ex eis,vt fruatur parte sua,lætetúrq; de labore suo,hoc est donum Dei. Similiter Dauid præuidens hoc donũ,recitando beneficia, cognoscens se teneri ad gratias,dicebat: Dominus regit me, & nihil mihi deerit:in loco pascuæ ibi me collocauit,&c. sequitur,Parasti in conspectu meo mẽsam. Sed quã mensam parauit Deus? inuenio quòd duplicem: Prima est naturæ,ad nutriendũ corpus:secunda est gratiæ,ad nutriendã animam. Prima &c. est terra,quæ est repleta omnibus bonis corporalibus,vt videre est in Vere,in mense Maij. Videbis blada,& vineas florentes,arbores fructiferas,volatilia cæli,bestias terræ,pisces maris, qui etiã appropinquant terræ. Certè terra prædictis repleta nil aliud est,quàm mensa cibis referta,ad nutriendum corpus. Hanc mensam ab origine mundi apposuit Deus,& ad edendum homines inuitauit. Gen.1. Dominamini,&c. Gen.9. Omnes pisces maris manui vestræ traditi sunt. Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibũ. Quasi olera virentia tradidi vobis omnia. Ideo debemus gratias agere,& nó esse similes porcis,qui comedũt glandẽ,& non respiciunt arboré, ex qua prouenit. Si esset aliquis hospes,qui sine precio bene tractaret,& nil quæreret, nisi post refectionẽ gratiarum actiones:Si aliquis recederet, nõ redditis ei gratiis,dignus esset vt ei hospes mẽsam plicaret propter ingratitudinem. Sic etiam nos,nisi de fructibus terræ perceptis, gratias habeamus. Et ideo cùm deficimus,Deus aliquãdo plicat mẽsam,mittendo gelu,liccitates,pluuias, tempestates, &c. Ideo si velimus præseruari ab his, gratias agamus,& bonis ab ipso perceptis bene vtamur. ¶ Secũda mensa,&c. dicitur sacramentalis,quã cibo spirituali repleuit, in die vltimæ cœnæ instituendo hoc sacramentũ,ipsum recipiendo, & Apostolis dando. Ad quam mensam omnes fideles inuitauit cùm ait:Accipite & mãducate ex hoc omnes.& figuraliter Prouer.9. Venite,comedite panẽ,& bibite vinũ quod miscui vobis. Hæc est mensa nobilis & regalis,in qua vasallus comedit cũ rege de eodẽ cibo & in eodem catino. In hac re Deus valde honorauit hominem. Vnde potest dici quòd nó potuit Deus homini pro statu huius vitæ maius donũ dare, & maiorem honorẽ facere,quàm instituendo hoc sacramentũ,& inuitãdo ad hanc mẽsam. Si rex tẽporalis ad suam mensam,ad quã non admittuntur principes,inuitaret & admitteret vnum rusticũ, faceret illi magnũ honorem,cuius ille nunquã obliuisceretur, imò frequenter recitaret quomodo rex fecerit illi talem gratiam, &c.& ageret gratias,diligerẽtque regẽ,& seruaret mandata eius. Sic debent facere illi,quibus Deus dedit gratiam comedendi in sua mensa,&c. De hoc honore habemus figuram 2. Reg.9. Vbi Dauid volens ostendere amorem, quem habebat ad Ionatham mortuum,quæsiuit an esset illi filius, respondũmque est quòd vnus, qui vocabatur Miphiboset, qui erat vtroque pede claudus:quia cùm esset paruulus,nutrix eius ebria cadere fecit eũ in terram: ideo erat verecundus comparere coram rege, qui dixit ei, Miphiboset comedet super mensam meam, quasi vnus ex filiis regis. Hæc nempe significant gratiam quam fecit nobis Deus, instituendo hoc sacramentum,

D.Tho.opusc. 58.c.11.& 12.

Sacrificij missæ effectus. Eucharistia vt sacramentum quos effectus habet.

Mensa duplex hominis parata.

Mensa naturæ.

Mensa sacramentalis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& inuitando ad sumendũ ipsum. Dauid repræsentat Christũ, Ionathas mortuus repræsentat Adã. Miphiboset repræsentat quemlibet nostrum, qui sumus claudi vtroque pede, scilicet intellectu & voluntate: intellectu per ignorantiã, & voluntate per negligentiam & malam inclinationem: quia nutrix nostra, scilicet Eua, ebria vino adulationis serpentis, inducendo Adã ad esum ligni vetiti, proiecit nos, & cadere nos fecit in foueam peccati originalis. Propter quod omnes potentiæ sunt debiles. Christus ergo volens ostendere amorem quem habebat ad Adam, & posteritatem eius, dixit & ordinauit quòd comederemus super mensam suam, scilicet sacramẽtalem, quasi filij regis. *Comede panem angelorum manducat homo.* Vnde debemus verecundari, & gratias agere de tanto dono & honore. Sed qui sunt isti filij regis? Nempe angeli. vnde Iob. 4. Vbi eras cùm me laudarent astra matutina, & iubilarent filij Dei? Angeli comedunt super hanc mẽsam, & Christus vult quòd nos comedamus. Vnde Sap. 19. Panem cæli dedit eis, panem angelorum manducauit homo: non sicut angeli, sed quasi angeli: quia angeli clarè vident & fruuntur, nos verò cooperte recipimus: & non clarè videmus, sed quasi sub quibusdam cortinis & velaminibus accidentiũ sumimus. Videt nonnunquam aliquis lectum cortinatũ, in quo rex est, & non videt regem. Sic hic accidentia sunt cortinæ cooperientes, &c. Hic quadrat quod dictũ est suprà hoc ca. & §. ver. 6. de velamine sacramenti, & versi. 6. de veritate sacramenti. Si hæc agas ad populum, dic vt tibi videbitur. Vt autẽ maiorem habeamus occasionem recognoscendi beneficia, & agendi gratias, considerare debemus maiorem excellentiam, & magnificentiam mensæ huius, quæ amplior est omnibus mensis magnificis huius mundi, propter 4. rationes. ¶Prima ratio dicitur durabilitatis. Legimus Esther 1. de conuiuio Assueri magnifico in ciuitate Susa, quod fuit magnificum, eò quòd durauit per sex menses. Cœnaculũ opertũ, & mensa parata omnibus illius regni. Sed si velimus considerare durabilitatem huius mensæ, inueniemus eã magnificentiorem: quia in ea non solùm admittuntur de vno regno, sed etiam de omnibus. Et mirum est quòd vnus sacerdos vna consecratione potest tot hostias consecrare, quot sufficiunt toti mũdo, vt dictum est. Mensa illa durauit solùm per sex menses: hæc autem per mille quingentos quadraginta nouem annos, & durabit vsque in finẽ seculi, iuxta illud, Ecce ego vobiscum sum vsque ad cõsummationem seculi. Ex quo trahit dominus Gerson cãcellarius Parisien. quòd vsque ad diem iudicij celebrabitur missa, & quòd in die qua audies missam, potes dicere quòd in illa die nõ erit finis mundi, & iudicium vniuersale. Si velimus bene contemplari, inueniemus mensam paratam ab initio mundi figuraliter in paradiso terrestri per lignũ vitæ, in sacrificio Melchisedech, in Mãna, in Agno Paschali, & in aliis figuris, quas recitare longum esset. Sed esca fuit realiter per Christum posita. Et in hoc excedit mensam solis quæ erat sine cibis abscondita in fabulo, de qua D. Hiero. in prologo Bibliæ. ¶Secunda ratio dicitur ministrotũ dignitatis. Si esset conuiuium, in cuius mensa ministraret Rex, Imperator, Papa, Patriarchæ, & Cardinales, & assisterent filij Regis, esset valde nobile & magnificum. Verùm hoc conuiuiũ est nobilius, quia non rex aut imperator tẽporalis, aut mortalis & terrenus, sed imperator cælestis & immortalis, Christus ministrauit, iunxit Põtificibus, Patriarchis, Episcopis, & Sacerdotibus ministrare, dicẽs: Hoc facite & dmidite. Præterea Angeli sunt assistẽtes, vt D. Greg. ait: Quis enim fideliũ habere possit in dubio in illa immolationis hora ad vocẽ sacerdotis cælos aperiri? Angelorum choros interesse: summa imis sociari: & D. Chrysost. dicit, quòd tũc Angeli circunstãt sacerdotẽ. Si quæratur quot angeli assistãt: dicendum quòd non habemus numerum determinatum: credendũ tamen quòd in magna copia & multitudine, cùm numerus Angelorũ excedat numerum arenæ maris. Assistunt autẽ Angeli ad tria: primò ad honorandum Christum. Guillelmus Parisien. dicit quòd sicut Episcopus nunquam facit officiũ episcopale solus: & quantò pontifex maior est, tãtò plures habet assistentes. Sic cùm Christus sit Pontifex pontificũ, necesse est dicere ipsum habere multos assistentes. Secũdò ad accendendum & inflammandũ nos in amore Dei: vbi enim est multitudo carbonũ & titionũ ignitorum, accenditur maior ignis: quia vnus calefacit & inflãmat aliũ. Angeli sunt titiones & carbones igniti, iuxta illud: Qui facis angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignẽ vrẽtem. Tertiò ad repellendum dæmones, qui sunt adeò malitia pleni, quòd si permitterentur, impedirent deuotionem cõmunicantiũ, euagationibus & diuersis impressionibus in phãtasiis illorũ. Sed boni angeli arcẽt & fugant eos, dicẽtes illud Psal. Non habitabit iuxta te malignus: & illud 2. Cor. 6. Quæ societas Christi ad tenebras? quæ cõuentio Christi ad Belial? Si angeli psallentibus se cõiungunt, iuxta illud, Præuenerũt principes cõiuncti psallẽtibus, quantò magis cõmunicantibus? ¶Tertia ratio est cibi preciositas, &c. Magna fit æstimatio cõuiuij, quãdo in eo est præda diu venata & teneta, velut res preciosa. Sed in hac mensa est præda venata per quinq; milia annorũ, & vltra: quia patres antiqui à principio mundi cucurrerũt post hanc prædã, quæ tandem sicut Vnicornis ad genua virginis declinauit, & ibi fuit accepta, & tandẽ in hac mẽsa posita. Sed quæ præda? Christus filius Dei, cuius caro & sanguis est preciosior & excellẽtior omni esca, quæ posit esse. Vnde Io. 6. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Si velimus profundè cõtemplari escam siue cibũ & potũ huius mensæ sacramentalis, inueniemus valde differre ab esca corporali, præcipuè in tribus, scilicet in vigore, virtute, & perfectione. primũ in vigore: quia licet cibi corporales nutriãt, tamen corrumpuntur, & conuertuntur in substantiam aliti, vigore caloris naturalis. Sed vigor huius cibi maior est vigore naturali, quia non corrũpitur, neque conuertitur in substantiã alitis, sed mutat & conuertit alimum in substantiam suam. Vnde dictum fuit D. Aug. contemplanti virtutem huius sacramenti: Crede, & manducabis me: nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutab

In homi. Paschæ.

In lib. de dignit. sacerd. Angeli ad tria assistunt sacramento, & communicantibus.

Psal. 103.

Psal. 5.

Psal. 67.

mutaberis in me. Hinc est quòd qui deuotè accipiunt sacramentũ, ex carnalibus efficiuntur spirituales, adeò vt cibo corporali nõ egeant: vt de D. Catharina Senen. legimus. Secundò in virtute, quia cibi corporales nõ portant, sed portantur à manducantibus: hic autem cibus portat manducantem. Habemus de Helia 3. Reg. 19. quòd postquam comedit panẽ subcinericium ab angelo præparatum (qui erat figura huius sacramenti) ambulauit in fortitudine cibi illius 40. diebus & 40. noctibus, vsque ad mõtem Dei Oreb. Sic virtute huius cibi fideles vsque ad paradisum: ideo dicitur viaticũ. Tertiò in perfectione, quia in cibis corporalibus inuenitur triplex defectus, quorum perfectiones inueniũtur in isto. Primus defectus est diminutio. Cùm comedis de aliquo cibo corporali, diminuitur talis cibus corporalis: sufficit tribus, qui nõ sufficeret decem. Sed hic cibus spiritualis per acceptionem non diminuitur. Vnde Ecclesia cantat, Sumit vnus, sumunt mille, tantum isti, quantum ille, nec sumptus cõsumitur. Licet hostia diuidatur & frangatur, tamen cibus iste nõ diuiditur. Vnde Ecclesia cantat, Fracto demũ sacramento, ne vacilles, sed memento tantũ esse sub fragmento, quantũ toto tegitur. Nulla rei fit scissura, signi tantum fit fractura, qua nec status nec statura signati minuitur. Secundus defectus in cibis corporalibus est fastidium: Cibaria enim corporalia citò satiant & fastidiunt. dicitur communiter quòd panis albus aliquando fastidium generat, & columbo saturo cerasa (quæ aliàs sunt illi dulcia) sunt amara. Sed hic cibus nunquam fastidiũ generat bene dispositis, imò præstat & auget appetitum. Vnde Eccle. 24. Qui manducant me, adhuc esurient: & qui bibũt me, adhuc sitient. Hinc est quòd qui consueuerũt frequentare, amplius desiderant: nec satiantur aut contenti sunt, donec clarè perceperint in paradiso. Qui verò sunt indispositi, nõ sentiunt delectationem, sed fastidiũ. In figuram huius legimus de Manna (quod repræsentabat hoc sacramentũ) quãdiu filij Israel fuerũt boni, & bene vti sunt Mãna, sentiebant omne delectamentũ, sed cùm fuerunt mali & indispositi, dicebant: Nauseat anima nostra super cibo isto leuissimo. Vtinã essemus in Ægypto, & sederemus super ollas carniũ, & comederemus carnes in saturitate! Veniunt in mentẽ porri, cæpe, & allia, pepones, & cucumeres. Sic boni quanto magis deuotè frequẽtant hoc sacramentũ, tanto magis delectantur, & frequẽtare volunt: sed mali fastidiũt. Vnde accessuri vidẽtur duci ad patibulũ. Ideo Ecclesia, Sumunt boni, sumunt mali, sorte tamẽ inæquali, vitę vel interitus. mors est malis, vita bonis: vide paris sumptionis quàm dispar sit exitus! Sed vnde est quòd mali fastidiãt? quia sunt dediti carnalibus, quemadmodũ Iudæi erant affecti porris, cæpę, & alliis, peponibus, &c. Sic mali superbiæ, ambitioni, gulæ, luxuriæ, cupiditati, inuidiæ, & aliis huiusmodi. Tertius defectus in cibis corporalibus est paucus sapor: qa quilibet cibus habet suũ saporem, vnus nõ habet saporẽ alterius: sed in hoc cibo spirituali inuenimus omnes sapores, siue omnis saporis suauitatẽ. Ideo bene figurabatur per Mãna, de quo Sapien. 16. Panem de cælo præstitisti eis, omne delectamentũ in se habentem, & omnis saporis suauitatẽ: ad quod quisque volebat, conuertebatur. Sic sacramentũ istud habet saporem omnium virtutum. Non est virtus, quam perfectissimè non inuenias in hoc sacramento, seu in cõtento sub eo. Si humilitatem: Exinaniuit semetipsum, &c. Si charitatẽ: Maiorem charitatem, &c. Si patientiã: Tanquam ouis coram tondente se, &c. & sic de aliis virtutibus. ¶Quarta ratio magnificentiæ huius mensæ dicitur multiplex vtilitas. Non est lingua quæ posset explicare, nec intellectus qui posset comprehẽdere fructus & vtilitates receptionis huius sacramenti. Vnde rectè de eo potest intelligi illud Esa. 64. & 1. Cor. 2. Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus his qui diligunt illum. Pro aliquali tamen suauitate & spirituali gaudio seu delectatione poterit quis cõtemplari Psal. 22. quem de hoc sacramento edidit Dauid, gratias agẽdo, vbi enumerat duodecim vtilitates, quas consequuntur deuotè accedentes ad hoc sacramentum. ¶Prima, salubris directio & conductio. Deus dedit nobis conductorẽ naturalem, scilicet syderesim. Psalm. 4. Signatum est super nos lumen vultus tui domine, & supernaturalem, scilicet fidẽ. Sed hoc sacramentum amplius illuminat, & securius dirigit: vnde Psalm. Dominus illuminatio mea, & salus mea, quẽ timebo? & Psal. 22. Dominus regit me, scilicet specialiter inspirando: sicut rex regnum, magister discipulum, nauta nauim: ita quòd sequendo ipsum, illique inhærendo, non ambulamus in tenebris, nõ subiicimur erroribus, neque submersioni, &c. ¶Secunda, est abundantia & plenitudo gratiæ, quæ tangitur ibi, Et nihil mihi deerit. Vnde 1. Cor. 1. Apost. congratulans dignè communicantibus, dicebat: Gratias ago Deo meo semper pro vobis, quia in omnibus diuites facti estis in Christo Iesu, in omni verbo, & in omni scientia, sicut testimonium Christi cõfirmatum est in vobis: ita vt nihil vobis desit in vlla gratia, expectantibus reuelationẽ domini nostri. Nec mirum, quia in hoc sacramento cõtinetur Christus, qui est plenus gratia. Io. 1. Vidimus eum plenum gratiæ & veritatis: & iterũ, Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christũ facta est. Ipse est fons qui replet riuulos siue omnes potentias animæ. Tertia est spiritualis dulcedo & refectio: vnde dicit, In loco pascuæ ibi me collocauit. Non est dulcedo ei cõparabilis: est enim Manna absconditũ, quod nemo scit, nisi qui accipit. Si aliquando cõmunicasti dignè, potes ferre testimonium. Vnde Psal. Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutem meam: & Ecclesia, Ex altari tuo domine Christũ sumimus, in quo cor & caro nostra exultant. Si delectatio te trahit, hoc sacramentum debet allicere. ¶Quarta est, concupiscentiæ inordinatæ refrenatio. Caro enim concupiscit aduersus spiritum: sed quis refrigerat concupiscentiam carnis, oculorum, & superbiam vitæ? Non est tale remedium sicut accedere deuotè ad hoc sacramentum. Vnde Ecclesia. 18. Nónne ardorem refrigerabit ros? Sed in hoc sacramento continetur

Primus defectus cibi corporalis.

2. defectus.

Sap. 16.

3. Defectus.

Phil. 2.

Ioan. 15.

Vtilitates communicantium.

Psal. 26.

Psal. 42.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Esa.45. ros ille, quem sancti patres desiderabãt dicentes, Rorate cæli desuper, & nubes pluant iustũ. Ideo hic dicit, Super aquã refectionis educauit me. ¶ Quinta, à quotidianis malis, hoc est peccatis venialibus liberatio. Vnde sequitur, Animã meam conuertit: vix enim diuertitur anima, quin in peccatũ veniale incidat & præcipitetur, propter fragilitatẽ naturæ. Vnde Prouerb. 24. Septies in die cadit iustus. Sed hoc sacramentũ conuertit ad dominũ, vt non sit ita præceps, imò si quæ sint peccata venialia, de quibus homo non cogitat, per hoc sacramentũ, & eius virtutẽ delentur, ac etiam mortalia oblita. ¶ Sexta, ad bonum inclinatio, & quodã modo cõfirmatio: vnde sequitur, Deduxit me super semitas iustitiæ, propter nomen suũ: hoc est, inclinauit me ad sequendũ semitas bonorũ operũ, propter nomen suũ, hoc est propter verbum suum dignè sumptũ. ¶ Septima, contra tentationes & insidias diaboli tutatio. Vnde sequitur, Si ambulauero in medio vmbræ mortis, hoc est tentationis & nequitiarũ diaboli, nõ timebo mala, quoniã tu mecũ es. In cuius figura Exo. 12. dicitur, quòd domus (cuius fores linitæ erãt sanguine Agni Paschalis) præseruatæ fuerũt ab Angelo percutiente. Latrones nõ audent appropinquare castris & domibus, in quibus sciunt regẽ esse. Et si appropinquare præsumãt, malè accidit eis. Sic conscientiã, in qua Christus est, dæmones nõ audent molestare, maximè si recurratur ad eũ. ¶ Octaua, contra mũdanas persecutiones & tristitias atque angustias cõsolatio: Vnde subdit, Parasti in cõspectu meo mẽsam, aduersus eos qui tribulãt me. Ideo D. Ambro. orabat dicens: Domine per hæc sancta mysteria mitigẽtur tribulationes, pericula populorũ, gemitus captiuorũ, miseriæ orphanorũ, necessitates peregrinorũ, inopia pauperũ, desperationes languentium, defectus senum, suspiria iuuenum, vota virginum, lamẽta viduarum. ¶ Nona, intellectus illuminatio, & voluntatis inflammatio: vnde dicit, Impinguasti in oleo caput meũ. Caput animæ est ratio & volũtas, quæ oleo misericordiæ impinguatur, illuminatur, inflammatur multitudine charismatũ, & eleuatur ad cognitionẽ veritatis. Vnde discipuli nõ cognouerunt dominũ, nisi in fractione panis. vnde Theophilus, Consumẽtibus sacramentũ panis, aperiũtur oculi. & 1. Reg. 14. Aperti sunt oculi Ionathæ, cùm gustasset modicum mellis. ¶ Decima, diuini amoris inebriatio: vnde sequitur, Calix inebriãs quàm præclarus est! Homerus poeta Græcus dicit quandam herbam esse quæ obliuiscí facit omniũ tristitiarũ. Videmus quòd quando rustici bene biberũt, obliuiscuntur omnium laborũ & paupertatis: & nõ curant neque multũ æstimãt labores. Sic dignè communicantes obliuiscuntur tristitiarũ & delitiarum, imò aliquãdo cibi corporalis: sicut de D. Catharina Senẽs. legimus. ¶ Vndecima, à reliquiis peccatorũ & pœnis purgatorij liberatio. Vnde sequitur, Et misericordia tua subsequetur me: hoc est, post vitã sequetur me in purgatorio. Hoc est singulare in hoc sacramẽto, quia non solùm est sacramentũ, sed etiã sacrificiũ, quod placat Deum iratum animabus. In figurã huius legimus quòd per sanguinẽ Agni Paschalis filij Israel fuerũt liberati à tenebris palpabilibus. & quomodo Daniel existens in lacu leonum, accepit prandium ab Abacuc, quod parauerat messoribus suis. Daniel in lacu, repræsentat animas in lacu purgatorij existentes: Abacuc sacerdotem, qui parat hoc sacrificium messoribus suis, hoc est illis à quibus accepit stipendium sustentationis. Sed angelus domini vno crine, hoc est vna intentione & applicatione portat ad Danielem, &c. Altisiodoren. dicit vnum mirabile verbum, quod nunquam missa celebratur, quin aliqua anima exeat & liberetur à purgatorio. Et ratio illius est, quia sponsa Christi Ecclesia in omni missa facit specialem cõmemorationem pro liberatione animarum: Nec est verisimile quòd sponsus qui eã tantum diligit, qui est tam benignus & misericors, preces sponsæ suæ refutet. ¶ Duodecima vtilitas, est finalis gloriæ adeptio: vnde sequitur, Vt habitem in domo Domini in longitudinẽ dierum. vnde Christus Ioo. 6. Qui manducat hunc panẽ, viuet in æternum. & ecclesia, O verè digna hostia, per quam fracta sunt tartara, redempta plebs captiuata, reddita vitæ præmia. Visis ergo tot & tantis vtilitatibus, sequitur quòd quilibet debet se disponere ad deuotè tantum sacramentum recipiendum, vt prædictas vtilitates assequi possit.

Ver. 19. DE VSV SACRAMENTI EVCHARISTIAE.

3.p.q.80. art.1. IN huius mẽsæ cibo duo sunt, scilicet sacramentũ, & sacramenti vsus siue effectus. Sacramentum A sunt species sacramẽtales: virtus & effectus sunt nutritio spiritualis, & liberatio à peccato, & ab æterna mortis dãnatione: qui quidem effectus si impediãtur, talis sumptio est imperfecta. Ex quo sequitur quòd sint tres modi vtendi hoc cibo, siue accipiendi aut manducandi hoc sacramẽtum: Primus modus dicitur sacramentalis tantũ. & hoc modo manducant mali. Vnde Apost. 1. Cor. 11. Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Secundus modus est spiritualis tantum: Et hic modus est duplex: vnus est per claram visionem & fruitionem: & hoc modo manducant sancti in patria, ac etiam angeli, iuxta illud: Panem angelorum manducabit homo, &c. Alius modus est per fidem, & hoc modo manducauerunt & manducant omnes sancti, qui per fidem crediderunt aut credunt se per Christum (qui est in hoc sacramẽto) saluandos. & hoc modo antiqui patres manducauerunt. Vnde Apost. Omnes eandem escam spiritualem manducauerũt. Et quotidie boni catholici, reuerenter adorando & credendo, manducant & accipiunt. Et de hoc modo manducandi D. Augu. ait, Crede, & manducasti. Tertius modus manducandi est, quando Christianus bene probatus & dispositus, reuerenter & deuotè accipit hoc sacramentum, cum effectu illius: & hoc modo non acceperunt patres antiqui: quia nondum institutum erat sacramentum. Hoc modo manducare sacramentaliter & spiritualiter cõuenit solum bonis Christianis, quibus iure diuino præceptũ est recipere hoc sacramentum per illa verba Ioã. 6. Nisi manducaueritis meam carnem, &c. & per illud Matth. 26. Accipite & comedite: siue (vt alij dicunt) manducate ex hoc

Vtes modi manducandi Christum.

1. Cor. 10.

Iure diuino præceptum est Christianis recipere sacramentum eucharistiæ.

ex hoc omnes. Et cum quilibet teneatur spiritualiter mãducare hoc sacramentũ: spiritualis autem manducatio includit votũ & desiderium percipiendi hoc sacramentum: ergo sine voto suscipiẽdi hoc sacramentum non potest esse alicui salus: frustra autem esset votum (nisi quando est opportunitas) impleretur. Ideo homo tenetur ex mãdato domini accipere spiritualiter & sacramentaliter. Et cum non sit determinatum tempus, tenetur iure diuino semel in vita, data opportunitate. Sacerdotes autem curam animarũ non habentes, deberent, saltem ex congruitate celebrare missam in præcipuis festiuitatibus, in quibus consueuerunt laici communicare, ne in vacuum gratiã Dei accepisse censeantur. vnde Apost. Hortamur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis, & 1. Tim. 4. Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiã cum impositione manuum presbyterij. Vnde sequitur quòd sacerdotes curam animarũ habentes, & maximè episcopi, qui ex officio habent offerre dona & sacrificia pro populo, vt dicitur Heb. 5. tenentur sæpius. Nec videntur excusari illi qui per alios celebrare & offerre faciũt, & ipsi nunquam aut rarissime celebrant: cum eorum officiũ sit personale, & ob id prouentus recipiant. Beneficium enim (vt iuristę dicunt) datur propter officium. Innocentius tertius in c. Dolentes referimus. extra de celebratione missa. reprehẽdit eos qui missarum solennia vix celebrant quater in anno. A fortiori curati reprehendi debent si nõ sæpius ratione beneficij. ¶ Primus qui vsus est hoc sacramẽto secundũ tertiũ modum, est Christus, quãdo instituit hoc sacramentum, vt dicit D. Hier. ad Lesbiã, Dominus Iesus Christus, ipse conuiua & conuiuium, ipse comedens, ipse qui comeditur. & hoc communiter tenetur, quia quæ aliis obseruanda instituit, ipse primus seruauit, vnde & ipse prius voluit baptizari quàm aliis baptismũ imponeret, secundũ illud Act. 1. Cœpit Iesus facere & docere. Ideo ipse primò corpus & sanguinem suũ sumpsit, postea aliis tradidit: Et licet hoc nõ habeatur in euãgeliis formaliter & expressè: habetur tamẽ in eis virtualiter & in sententia. Legimus enim quòd Christus accepit panem & calicẽ. Non est autem intelligendũ quòd acceperit solum in manibus, sed eo modo quo aliis accipiendũ tradidit. vnde cũ discipulis dixerit, Accipite & comedite: & iterũ, Accipite & bibite: intelligendũ est quòd ipse accipiẽs comederit & biberit. vnde quidã metricè dixit: Rex sedet in cœna, turba cinctus duodena: Atque suis manibus se cibat ipse cibus: Ne apostoli horrerent ipsum sumere, sicut quidã fecerunt audiendo, cũ prædixisset, Nisi manducaueritis meã carnem, &c. quidã dixerunt, Durus est hic sermo: quis poterit audire? Et quãuis cibando se non acceperit omnes effectus huius sacramenti: (Quia eius gratia cum esset infinita, non est aucta) accepit tamen aliquẽ effectũ, scilicet quandã actualem delectationẽ spiritualis dulcedinis. vnde ipse docebat Luc. 22. Desiderio desideraui hoc Pascha mãducare vobiscũ. desiderium enim cùm impletur, generat gaudiũ & delectationẽ. Quidã dicunt quòd dedit Iudæ, vt D. Aug. super illud Io. 13. Cum intinxisset panẽ, dedit Iudæ Simonis Scariotis: Non q̃ seorsum & sub pane intincto dederit: sed intelligendũ est quòd dominus antea distribuerat omnibus discipulis suis sacramẽtũ corporis & sanguinis sui, vbi & ipse Iudas erat, sicut D. Lucas narrat. Mar. & Matth. etiã dicunt quòd biberunt ex eo omnes: ac deinde ad hoc ventum est, vbi secundũ narrationem Ioannis, per buccellam intinctã atque porrectam, suum exprimit proditorem. huius sententiæ fuit D. Chryſ. dicens: Iudas particeps mysteriorũ, conuersus nõ est. hoc etiã expressè dicit D. Diony. Hylar. tamen dicit oppositum. Et sic secundũ eum communio fuit facta post exitũ Iudæ. Eius dictum conueniens esset, si solum ad malitiam Iudæ consideremus. Sed quia Christus debuit nobis exemplũ iustitiæ ostendere, non cõueniebat eius magisterio, vt Iudã occultum peccatorẽ sine accusatore & euidẽti probatione ab aliorũ communione separaret, ne per hoc daretur exemplũ prælatis ecclesiæ similia faciendi, & ipse Iudas inde exasperatus, sumeret occasionẽ peccandi. vnde Eugenius papa in c. si sacerdos, extra de offi. iudi. ordi. dixit, quòd occultus peccator non debet nominatim argui: nec ei publicè communio prohiberi: quia Christus Iudam non nominatim arguit: sed vnus vestrum me tradet, dixit: nec Iudam à communione remouit. Publico autem peccatori non debet administrari, iuxta illud: Nolite sanctum dare canibus. Quod intelligendum est, nisi verè pœniteat. vnde in concilio Charthaginen. legitur: Scenicis atque histrionibus cæterisque huiusmodi personis vel apostatis conuersis ad Deum, reconciliatio non negetur.

2. Cor. 6. Christus eucharistiæ sacramentum recepit.

Ioan. 6.

3. p. q. 81. art. 2. ad 1. An Christus corpus suum primò Iudæ tradiderit.

In lib. Eccl. Hierar.

Matth. 7.

Ver. 20. DE DIVERSIFICATIONE VSVS EVCHARISTIAE.

B VSus accipiendi hoc sacramentum, secundũ diuersum Ecclesiæ statũ diuersificatus est, & diuersa circa hoc statuta emanauerũt. Nã in primitiua Ecclesia quãdo vigebat fidei Christianæ deuotio, statutũ fuit vt quotidie fideles cõmunicarẽt, vnde Anacletus papa dicit, Peracta consecratione omnes cõmunicẽt, qui noluerint, ecclesiasticis carere liminibus: sicut etiã sancti Apost. statuerunt, & sancta Romana ecclesia tenet. Postmodũ verò diminuto fidei feruore, solis diebus dominicis cõmunicabant. In cuius memoriã datur hodie panis benedictus. deinde verò amplius diminuto feruore, Fabianus papa ordinauit, vt & si non frequentius, tamen ter in anno omnes communicarent, scilicet in Paschate, Pentecoste, & Natali, vt habetur in ca. & si non frequentius, de consecr. dist. 2. Sother verò papa ordinauit in cœna domini esse cõmunicandum, vt habetur in c. in cœna, eadem dist. Postmodum propter iniquitatis abundantiam, refrigescente charitate multorum, Innocẽtius tertius statuit in concilio generali, vt saltem semel in anno, in Paschate, scilicet fideles cõmunicarent, vt habetur in c. omnis vtriusque sexus, extra de pœni. & remiss. vbi dicitur: Omnis vtriusque sexus fidelis postquam ad annos discretionis peruenerit, omnia solus peccata sua, saltem semel in anno, fideliter confiteatur proprio sacerdoti: & iniunctam sibi pœnitentiam totis

Communio primitiua Ecclesiæ.

Communio in Paschate omnibus Christi fidelibus præcepta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

totis viribus studeat adimplere, suscipiens reuerèter, ad minus in Paschate, eucharistiæ sacramentum, nisi fortè de proprij sacerdotis consilio ob aliquā rationabilem causam ad tēpus ab huiusmodi receptione duxerit abstinendū. Alioqui & viuēs ab ecclesiæ ingressu arceatur, & moriēs ecclesiastica careat sepultura. Ex quibus verbis apparet hoc præceptū obligare sub pœna peccati mortalis: quia ingressus Ecclesiæ & Ecclesiastica sepultura nō prohibentur, nisi pro peccato mortali. Hoc præceptū est de iure humano, ad quod nō habentes plenū vsum rationis, non sunt astricti. Et quia difficile est illud cognoscere, cū aliquibus propter mollitiē & præceptores ac exercitia accelereturvsus rationis, & circa finē primi septennij efficiātur doli capaces, vt in Gallia: & in aliis propter duriciem carnis vel incuriā parentum, aut solitudinem retardetur, vt in montanis, qui aliquando post pubertatem non habent completū vsum rationis. Ideo remittitur discretioni proprij sacerdotis eos audientis de confessione. Quidam tamen per annos discretionis intelligunt annos pubertatis, in quibus cōmuniter & in pluribus habent completū vsum rationis. Sed si dubium sit, remittitur iudicio proprij sacerdotis. Post annos verò pubertatis, etiā si habeāt debilem vsum rationis, & habeant aliquā deuotionem, non debet denegari. ¶ Circa infirmos autem, qui sana mēte requisierunt & tandem in phrenesim inciderunt, Concilium Carthaginē. (vt habetur in c. is qui, 26.q.6.) determinauit quòd si is qui in infirmitate pœnitentiam petit, casu, dum sacerdos inuitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim conuersus fuerit: dent testimonium qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam: & si continuò credatur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius eucharistia, nisi fortè esset periculum vomitus: aut alterius irreuerentiæ. Per Pascha verò idem Eugenius in quadam extrauaganti incipienti, Fide digna, declarauit quòd intelligitur à cœna domini vsque ad octauas Paschæ: Sic quòd qui infra illud tempus receperint, satisfaciunt huic præcepto. Qui verò non receperint infra illud tempus, etiam si infra quadragesimam, voluntariè vel coacti infirmitate, non satisfaciunt huic præcepto, nisi illud iterum recipiant infra prædictum tempus.

Quid per Pascha intelligitur.

Ver. 21. DE DIGNA COMMVNICATIONE.

NOn debet videri graue præceptū cōmunionis in Paschate: quia si semel in anno recognoscimus reges & dominos tēporales: & soluimus tributa & cēsus, à fortiori debemus recognoscere regē regum, Christū regem nostrum: & in signū recognitionis soluere tributum probationis, & nos præsentare ad sacramentū suscipiendum in nostræ redemptionis commemorationem: Ad impletionem huius præcepti non sufficit recipere sacramentaliter tantū, nec se offerre & venire leuiter, absque præmeditatione: quia melius seu minus malū esset recipere metallū liquefactum, aut scorpionē, quàm cum peccato mortali indignè recipere hostiā consecratam. Quod bene ostendit Christus in parabola de inuitatis ad nuptias filij regis, vbi dicitur quòd inuētus est vir non habēs A
Matth.22. vestē nuptialem, cui dicit rex: Amice quomodo huc intrasti nō habens vestē nuptialē? deinde dixit ministris, Ligatis manibus & pedibus, mittite eum in tenebras exteriores. Applicatio est facilis.
1.Cor.11. De his etiā monet Apost. dicens: Probet autē seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim māducat & bibit indignè, iudiciū sibi māducat & bibit, nō diiudicās corpus domini. Sed ad quod iudiciū declarat, Quicunque manducauerit panē hunc, & biberit calicē indignè, reus erit corporis & sanguinis domini. Gl. exponit dupliciter: Primò materialiter, hoc est peccatū incurrit ex peccato cōmisso in corpus & sanguinē domini, quod in hoc sacramento continetur. Et in hoc culpa aggrauatur. Tantò enim est grauior, quantò maior est is contra quē peccatur. Vnde Heb.10. Irritam quis faciens legem Moysi, sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur. quantò magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filiū Dei conculcauerit, & sanguinē testamenti pollutū duxerit, in quo sanctificatus est? Secundò exponit per similitudinem. Reus erit corporis & sanguinis domini, hoc est mortis dabit pœnas: hoc est, ac si Christus occidisset, punietur, iuxta illud Heb.6. Rursus crucifigentes in semetipsis filium Dei. ¶ Si vis amplius scire mala & *Incommoda & pericula indignè communicantium.* pericula & inconuenientia, quæ accidunt his qui indignè accedunt, contemplare imprecationem quā fecit Dauid in persona Christi, Psal.68. vbi ait: Fiat mensa eorū coram ipsis in laqueū, & in retributionē, & in scandalū. Obscurentur oculi eorū ne videant, & dorsum eorum semper incurua. Effunde super eos itā tuam, & furor iræ tuæ comprehendat eos. Fiat habitatio eorū deserta, & in tabernaculis eorū non sit qui inhabitet. Appone iniquitatē super iniquitatem eorū, & non intrent in iustitiam tuam. Deleantur de libro viuentium, & cū iustis non scribantur. dat rationem: Quia quem tu percussisti persecuti sunt, & super dolorē vulnerum meorum addiderunt. Remedium est accedere dignè cùm præparatione sufficienti, saltem probabilitate morali.

Ver. 22. DE MODO SE PROBANDI ET PRAEPARANDI AD EVCHARISTIAM.

Sermo vtilis. COnuenientem modū & formam se debitè probandi & præparandi ad recipiendum eucha- B
ristiæ sacramentū, docebunt tres dominæ, hoc est virtutes, scilicet prouidētia, fides, & charitas. Prouidētia docebit quid te facere oporteat antequàm te præsentes ad cōmunionē. Fides autē, quid agere & dicere debeas, cū eris corā sacramento. Charitas verò docebit quid te facere oporteat post communionē. ¶ Prima igitur virtus quæ dicitur prouidentia, docebit facere quinque vel sex, antequam te præsentes ad sacramentū. Quatuor per figuram in esu Agni Paschalis sunt declarata Exod.12. vbi dicitur, Edēt carnes (scilicet Agni Paschalis) & azymos panes cū lactucis agrestibus. & post pauca sic dicitur: Renes vestros accingetis, & calceamēta habebitis in pedibus, tenentes baculum in manibus, & comedetis festinanter. Est enim Phase, hoc est transitus domini. Sed

Sed quid habebat agere Deus de lactucis agrestibus, &c. Dicendum quòd nō propter se, sed propter repræsentationem. Sicut enim agnus ille, qui occidebatur & edebatur in signum liberationis populi, figurabat & repræsentabat Christum, qui fuit Agnus Dei, occisus pro redēptione humanæ naturæ. Et in huius signum & cōmemorationem præceptus est sub speciebus sacramentalibus māducari. Sic ea, cum quibus comedebatur agnus, significabāt ea quæ debemus obseruare, manducando Christū in hoc sacramento. ¶ Primò lactucæ agrestes significabant dolorem & amaritudinem peccatorum, siue probationem quam antè facere debemus, de qua Apost. vbi suprà, probet autem, &c. Probatio hæc consistit in tribus: s. in contritione, confessione, & satisfactione, de quibus ad plenum inferiùs dicetur. Hic autem pro modo & forma se præparandi aliqua dicere oportet. Et in primis cum dicat Apost. 2.Cor.3. Non sumus sufficientes ex nobis, quasi ex nobis, aliquid cogitare: sed omnis sufficientia nostra ex Deo est. Ideo per aliquod tempus antequam accedas ad sacramētum puta in vigilia, debes recurrere ad Deum, & illum humillimè deprecari, vt per suam infinitā bonitatem & misericordiam det tibi gratiam te præparandi ad talem mensam, & tātum sacramentum suscipiendum, ad quod te inuitauit, imò venire & accedere, ac etiā dignè suscipere præcepit, sua ineffabili clementia dignetur te inspirare & dirigere, vt dignè accedas, & dare peccatorum memoriā & recordationem, cum vera & perfecta contritione, vt valeas confiteri & satisfacere, ipsorūmque remissionem obtinere, & tandem ipsum dignè ad salutē animę tuę recipere in vitam æternam, ad quam consequendam dignatus est hoc sacramentū instituere. Facta & pluries repetita oratione, diligenter discutiēda & examināda est cōscientia, & inuestigādum an ab vltima confessione aliqua peccata, de quibus nō fuit peccator cōfessus, redeāt ad memoriam. Et si occurrant, illa notare & memoriæ commēdare, & deinde cōfiteri cū illis quæ inueniet post vltimā confessionem se perpetrasse. ¶ Secūdò docet renes accingere. Renum cingulum, significabat cingulū castitatis, quam seruare debēt cōmunicantes, mente & corpore. In huius figurā legimus 1.Reg.21. quòd Dauid petente cibos ab Abimelech sacerdote, qui non habebat laicos panes ad manum, sed tantùm panem sanctū, qui erat figura huius sacramenti, dixit: Si mundi sint pueri à mulieribus, poterunt manducare. Respōdit Dauid, Continuimus ab heri & nudiustertius. Si ad comedendos panes propositionis debebant esse casti & mundi à mulieribus: à fortiori instāte communione abstinere debent vxorati, & timere ne eis cōtingat, sicut figuraliter cōtigit Ozæ, de quo 2.Reg.6. dicitur quòd in translatione arcæ testamenti cum recalcitrarēt boues, & declinaret arca, Oza sacerdos extendit manū suā ad arcā, & tenuit eam: iratúsque est dominus indignatione contra Ozam, & percussit eū super temeritate: qui mortuus est iuxta arcam Dei, quæ figurabat hoc sacramētum. Dicunt cōmuniter doctores quòd hoc ideo, quia ea nocte dormierat cū vxore sua. Si ergo dominus iratus fuit cōtra Ozam, qui bono fine & propter reuerentiam manum admouit ne caderet arca; à fortiori erit iratus contra eos, qui polluti præsumunt accedere ad hoc sacramentum. D. Hiero. super Mat. dicit. Si panis propositionis ab his qui vxores tetigerant, comedi non poterat: quāto magis panis, qui de cælo descendit, non potest ab his qui cōmugalibus vacauere amplexibus, violari atque cōtingi? nō quòd nuptias cōdemnemus: sed quòd eo tempore, quo carnes agni māducaturi sumus, vacare carnalibus operibus non debemus. Si quæratur quot diebus abstinendū sit antè. In c. omnis homo, de consecr. dist. 2. ex concilio Elibertano, dicitur: Omnis homo ante sacrā communionem ab vxore abstineat tribus, aut quatuor, vel quinque, aut sex, vel septem diebus. Glo. dicit, quantum est ex se: quia exactus omni tēpore debitū reddere debet, vt in c. si dicat. 33.q.5. Nō enim est præceptum, quod in prædicto c. omnis homo, cōtinetur. vt habetur in c. vir cum propria vxore. 33.q.4. Greg. scribens Aug. Anglorum episcopo, dicit: Si quis sua cōiuge nō cupidine voluptatis raptus, sed tantùm procreādorum liberorum gratia vtitur: ille profectò siue de ingressu ecclesiæ, siue de sumendi dominici corporis mysterio, est suo iudicio relinquendus. Eadē ratione dicēdum est de eo qui reddendi debiti gratia matrimonio vtitur: est enim suo arbitrio relinquēdus: licet de congruitate deberet abstinere. Si autem voluptas dominetur in opere, vt ibidem Greg. subdit, tūc prohiberi debet. Consulendi sunt vt faciant, sicut Dauid ab heri & nudiustertius. ¶ De pollutione etiā est difficultas. Resolutio D. Tho. est, quòd si pollutio proueniat sine peccato mortali, vt cùm ex illusione dæmonum, vel ex abundantia cibi & potus in somno, vel etiam in vigilia ex fluxu naturæ. Sicut enim contingit sanguinem fluere absque peccato, ita & fluxum seminis, qui est superfluitas sanguinis, secundū Philos. tunc nō impedit sumptionem sacramenti ex necessitate, sed ex quadam cōgruitate. hoc tamen impedimentū postponi debet propter aliquam necessitatem, vt D. Greg. dicit, cùm fortasse dies festiuus exigit, aut deest alius sacerdos. Si autem ex peccato mortali, siue in somno, siue in vigilia, impedit ex necessitate. Licet enim per confessionem & contritionem auferatur reatus culpæ: non tamen aufertur corporalis immunditia, & distractio mentis ex pollutione sequens. Nec est simile de somnio homicidij ex peccato mortali prouenīente: quia nō relinquit immunditiam, neque tantam distractionem: & per cōsequens peccato per contritionē & confessionē deleto, nil quod prohibeat manet, sicut in fornicatione aut pollutione, ideo, &c. ¶ Tertiò docet baculum in manibus tenere. Baculus figurabat spem veniæ & vitæ, quam debent habere communicantes. Quia sicut per baculum aliquis sustentatur & refocillatur: sic per spem. vnde D. Greg. Spes præmij vim minuit laboris. Spera ergo in Domino, & fac bonitatē, & palceris in diuitiis eius. Vel baculus significat crucem & memoriam passionis, quam debent habere communicantes, iuxta illud, Hoc facite in meam commemorationem. Vnde Apostolus, Quotiēscunque

Lactuca agrestes.

Probatio sui ipsius.

An pollutio impediat communionem.

Baculus quid.

Psal.36.
Mat.26.
1.Cor.11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annuntiabitis, donec veniat. ¶ Quartò docet habere calceamenta in pedibus. Calceamenta, quæ fiunt ex pelle & corio animalium mortuorum, significant exemplũ deuotionis, quã habebãt sancti ad hoc sacramentũ. Calceamenta præseruant pedes à lapidibus & spinis: Sic exempla Sanctorũ à puncturis carnaliũ delectationum, & solicitudinibus huius seculi, quæ dicuntur spinæ. vnde Hiere. 2. Prohibe pedem tuum à nuditate. & Ephe. 4. Calceati pedes in præparationem euangelij pacis. Calceamenta ergo significant promptam voluntatem obediendi euãgelio, & seruandi mandata: quam prõptitudinẽ poterimus habere, si sanctos qui fuerunt prõpti, sequamur. Vnde D. Greg. Si labores & obedientiam sanctorum recolamus, non erunt grauia quę toleramus. ¶ Quintò docet prius recõciliari inimicis: quia Christus Mat. 5. dicit, Si offers munus tuũ ad altare, & ibi recordatus fueris quòd frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuũ ante altare, & vade prius recõciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum. Maius munus quod quis potest offerre, est Christi passio, quam in hoc sacramento offerimus Deo patri, in remissionẽ peccatorũ: quod fit per sumptionem huius sacramenti, &c. Hoc videtur durum aliquibus. Veruntamen Christus passus est pro reconciliatione nostra. Si hoc cogitetur, nõ erit graue, sed dulce. Et modus dulcorandi est per amicos & dulcia verba. Si verò nolit, nisi personaliter veniat, cùm actus sit personalis, iniuriãs ad iniuriatũ ire debet cũ aliquo amico illius. Quòd si offensus indulgere nolit, Deus indulget: nec tenetur amplius pro huiusmodi recõciliatione ad eũ redire. Tenetur tamẽ ad restitutionẽ famæ vel bonorum ablatorũ, & reparationẽ malorũ datorũ. Si dicatur quòd offensus est multũ distãs: vadat per volitionẽ efficacẽ cũ proposito accedẽdi corporaliter tempore & loco, data opportunitate. Si dicatur, alius primò offendit: ideo debet prius veniã petere, quod tamen nõ facit. Resolutio est quòd si oppositus velit damnari, & nõ facere debitũ suũ, alius nõ debet eũ sequi, sed debet facere id ad quod tenetur. ¶ Sextò docet accedere stomacho ieiuno. Licet enim Christus post cœnam hoc sacramentum instituerit, nõ tamen ita obseruandũ præcepit. vnde D. Aug. lib. responionum ad Ianuarium, dicit: Per vniuersum mundum mos iste seruatur, vt corpus Christi à ieiunis sumatur. Neque quia post cibos dominus dedit, propterea pransi aut cœnati fratres ad hoc sacramentum accipiendum conuenire debent, aut mensis suis miscere, sicut faciebãt quos Apost. reprehendit & emendat. Nã saluator quo vehementius cõmendaret mysterij illius altitudinẽ, vltimũ hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum. Et ideo nõ præcepit vt deinceps tali ordine, s. post sumptum cibum sumeretur. vnde habetur in c. liquido, de cõsecr. dist. 2. Placuit Spiritui sancto, vt in honorem tãti sacramẽti prius in os Christiani corpus dominicum intraret, quàm cæteri cibi. Alia ratio potest dari propter significationẽ, vt. s. detur intelligi quòd Christus, qui est res huius sacramenti, & charitas, debet primo fundari in cordibus nostris, secundũ illud Matt. 6. Quærite primùm regnũ Dei. &c. Tertia ratio est propter periculũ vomitus & ebrietatis, quæ quandoq; contingit ex hoc q nonnunquã homines cibo & potu malè vtuntur. Hanc rationẽ tangit Apost. dicẽs: Alius quidem esurit, alius autẽ ebrius est. Ex hac tamen generali regula excipiuntur infirmi, qui statim cõmunicandi sunt, etiã post cibum, si de eorum periculo timeatur, ne sine communione decedant: quia necessitas legem nõ habet. vnde in c. presbyter, de consecr. dist. 2. dicitur, Presbyter infirmum statim communicet, ne sine communione moriatur. ¶ Ex his sequitur quòd licet solùm peccatũ mortale sit per se impedimentum sumptionis huius sacramenti, tãquam repugnantiam habens ad significatum eius: per accidens tamen prouenit ex prohibitione Ecclesiæ, quæ in cõcilio Carthaginensi habetur. Et licet excipiat vnum dicẽ. s. cœnæ domini: hoc tamen postea quantũ ad illũ fuit abrogatum. Et cùm Apost. vbi suprà dicit: Cùm conuenitis ad manducandũ, inuicẽ expectate. Si quis esurit, domi manducet, exponitur secundũ Glo. Si quis esurit, & impatiẽs nõ vult expectare alios, manducet cibos: nec pòst Eucharistiã sumat. Ex quibus verbis D. Aug. & habetur in dicto can. liquido, dicit quòd mos ille recipiendi sacramentum ieiuno stomacho habuit ortum tempore D. Pauli: & intelligendum est de ieiunio naturæ, quod soluitur per sumptionem medicinæ, nõ tamẽ per deglutitionẽ saliuæ, quæ naturaliter fluit. ¶ Secunda virtus. s. fides, docet quatuor, quæ cõsiderare debemus post confessionem in conspectu sacramenti, elongati tamen. Primò docet cui standum siue credendum sit: non visui, tactui, odoratui, aut gustui: quia decipetemur, cùm eodẽ modo se habeãt isti quatuor sensus ad hostiam cõsecratam, & non cõsecratam. Ideo idem color, odor, sapor, &c. in cõsecrata & nõ cõsecrata. Illa accidentia (vt dictũ est) non sunt corpus Christi, sed velamen quoddam siue cortinæ. Sed debemus credere sensui auditus: quia fides ex auditu est, auditus autem per verbum Dei, quod dicit: Accipite & manducate: hoc. s. contentum sub his speciebus, est corpus meum. In huius figuram habemus de Isaac qui fuit deceptus primò in visu: caliganerant enim oculi eius. Secundò in tactu, quia iudicauit manus Iacob esse manus Esau. Tertiò in odoratu, quia sensit odorem vestium. Quartò in gustu, quia sensit saporem venationis, quã quæ fierat, & tamen nõ erat. Sed in auditu nõ fuit deceptus. vnde dixit, Vox quidem Iacob est: manus autem sunt Esau, qui recesserat & reliquerat vestes, per hoc repræsentans substantiam panis, quæ in instanti terminatiuo consecrationis recedit, hoc est definit esse: relictis vestibus, hoc est accidẽtibus, &c. ¶ Secundò docet quid cogitandum sit & contemplãdum in hoc sacramẽto. s. tria. Primò quòd sub illis speciebus continetur Christus, qui est speculum morale, in quo debemus nos mirari & speculari. Mulieres ornant se decenter, videntes se in speculo: Sic debemus nos componere & ornare, intuendo hoc speculum. Vnde Sapien. 7. Candor est lucis æternæ, & speculum sine macula.

Mat. 15.

Luc. 22. & 1. Cor. 11.

Stomacho ieiuno communicandum.

Infirmi non ieiuni communicare possunt.

Mor recipiẽdi eucharistiam vnde habuit originem.

Rom. 10.

Gen. 27.

Sicut

Sicut enim in speculo sunt duo: primò vitrum, quod secundũ D. Aug. est maximæ durationis. Secundò est plumbum: illis separatis non esset speculum. Sic in Christo est diuinitas & humanitas vnita in persona filij Dei, sine qua vnitate non dedisset exemplũ, nec nos potuissemus in eo videre modum ornandi & componendi nos. Est ergo humanitas & diuinitas in hoc sacramento, per quandam concomitantiam, vt suprà dictum est. Contemplando ergo diuinitatem, cogita coram quo te habes præsentare, &c. Si coram rege terreno haberes te præsentare, timeres, & bene te præparares, ac componeres, præmeditareríque ea quæ dicturus esses. Sic etiam nos debemus timere & humiliari attendentes fragilitatem nostrã, & excellentiam Dei recognoscere, petere veniam de peccatis, & reddere gratias de beneficiis, petere præseruationem à periculis, & inopiæ nostræ subleuationem, gratiãmque dignè recipiendi. &c. Contemplãdo eius humanitatẽ, habemus occasionem diligendi eum, eò quòd adeò nos dilexit, vt voluerit tot & tanta pro nostra recõciliatione sustinere, qui se nobis dedit & dat in pignus hæreditatis æternæ. Hæc contemplata dabũt fiduciam & spem perueniendi ad regnum. Et vt melius possis, aspice & considera virtutes illius, per quas ipse peruenit quantum ad humanitatẽ. Vide & cõtemplare illius charitatẽ, humilitatẽ, & cæteras virtutes, & disponeté à cætero te illi cõformare, illum imitari, & secundũ quod ipse ostẽdit viuere. ¶ Tertiò docet sub illis speciebus esse librũ doctrinalẽ, de quo per figurã dicitur Ezechieli, A peri os tuum, & comede quæcũque do tibi. Et ecce manus missa est ad me, in qua erat inuolutus liber, qui erat scriptus intus & foris. Et scriptæ erant in eo lamentationes, carmen, & væ. Liber ille figurabat Christũ, qui scriptus est intus & foris. Sed quid scriptũ est foris? sunt quinque plagæ manuũ, pedũ, & lateris: pergamen fuit sua pretiosa pellis: atramentũ fuit sanguis: calami fuerũt claui scribentes stylo ferreo nomina electorũ, qui ipsum dignè suscipiũt, quorũ ipse obliuisci nõ potest. vnde Esa. 6. Núquid potest obliuisci mulier infantẽ suũ, vt nõ misereatur filio vteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamẽ nõ obliuiscar tui. Ecce enim in manibus meis descripsi te. Scriptũ est. s. carmen delectabile pro innocentibus, qui nunquã illũ offenderũt, qui in receptione habẽt occasionẽ cantãdi carmẽ delectationis, sicut beata virgo Maria. Scriptæ sunt etiã lamẽtationes & væ p peccatoribus, qui offenderũt, qui habẽt occasionẽ flendi. eò quòd fuerũt causæ passionis eius. vnde ipse dicebat filiabus Hierusalem, Filiæ Hierusalem, nolite flere super me: sed super vos ipsas flete, quæ. s. fuistis causa. Quia si in viridi ligno hoc fit, in arido quid fiet? Si Deus permisit tãtum ignem pœnæ & tribulationis in Christo, qui erat lignũ viride, plenũ aqua spiritualis gratiæ, tãquam plãtatum secus aquarũ decursus, in arido, hoc est in priuatis gratia, quid fiet? Qualis ignis deuotãs accendetur? si non faciant pœnitentiã in hoc mundo, habebunt cãtare in alio tertiã cãtilenã. s. væ & maledictiones in inferno. Iob 1. Pereat dies, &c. vide ergo & cõsidera quã cantilenã desideras cantare. Non potes primam, canta ergo secundam, vt finaliter merito passionis Christi ad primam possis peruenire, & ad ea quæ intus scripta sunt. s. visionem & fruitionem diuinitatis: Quia si illam non cantes, habebis profecto cantare tertiam. Apoc. 10. dicitur quòd D. Ioan. inuenit dulcedinem libri in ore, considerando amorem & beneficia Dei, sed in ventre sensit amaritudinem, considerando peccata quibus offendimus illum. ¶ Quartò debemus contemplari quòd sub illis speciebus est præda quam persequi debemus: quia ipse vult venari, & conqueritur de his qui non persequuntur illum, hoc est non imitantur eũ. Vnde Psal. Periit fuga à me, & non est qui requirat animã meã. Debes ergo ad memoriã reducere valorem huius prædæ, qui est infinitus, & sequi illum per vias virtutum, quia per eas inuenies eam: & cùm apprehenderis, caue ne dimittas aut perdas eam: Sed dic cum sponsa, Cant. 3. Quæsiui quem diligit anima mea, &c. Tenui eum, & nõ dimittam. ¶ Tertiò fides docet quid dicẽdum, hoc est orationem quã facere debemus. s. vnam compositam ex quatuor pulcherrimis & acceptissimis orationibus, quas inuenimus in euãgeliis. Prima fuit filij Prodigi, Pater peccaui in cælum, & coram te, &c. Hæc fuit adeò grata, quòd antequam eam diceret, sed dicere proponeret, pater occurrit & amplexatus est eum, dedítque osculũ, sed didit stolam primam, & parauit conuiuium, &c. Secũda fuit Publicani, qui (vt habetur Luc. 18. non audebat oculos in cælum leuare, sed dicebat: Deus propitius esto mihi peccatori. Hæc fuit grata, quia descẽdit iustificatus in domum suam. Tertia fuit Centurionis, qui dicebat, Domine nõ sum dignus vt intres sub tectum meũ. Aliqui hæretici voluerunt dicere quòd hæc oratio nõ debet dici: quia qui dicunt condemnant seipsos, iuxta illud: Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Sed illi valde errãt, ignorãtes differentiã inter hæc duo, sum indignus, & nõ sum dignus: quia vnum est priuatiuum & ponit indignitatem peccati mortalis, de quo nõ est contritus: sed secundum. s. nõ sum dignus, puram negationem dicit, quæ est respectus rationis, consequẽs comparationem dignitatis Christi, & sumẽtis, quæ nulla est, cùm finiti ad infinitum nulla sit proportio. vnde Esa. 64. Omnes iustitiæ nostræ tanquam pannus menstruatæ, in comparatione ad diuinam iustitiã, & ideo sic dicendo, non peccamus, sed humiliamus nos. Sic faciebat D. Ioannes Baptista, dicẽdo: Non sum dignus vt soluam corrigiam calceamenti eius. Sic Cẽturio: ideo eius oratio grata fuit. Quia (vt D. Aug. ait) dicendo se non dignum, præstitit & exhibuit se vt fieret dignus, non in cuius domum, sed in cuius cor Christus intraret. Ideo Christus etiam miratus fuit, & ipsum laudauit. Quarta oratio fuit D. Virginis, quæ dixit, Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Hæc fuit adeò grata, quòd descendere fecit filium Dei, & naturam nostrã assumere in vtero suo. Ex his quatuor faciliter confici potest vna, incipiendo ab oratione filij Prodigi, deinde secundum ordinem prædictum: & dici potest: Pater mi, & redemptor meus, ego sum adeò miser

Ezech. 2.

Luc. 23.

Luc. 15.

Oratio dicenda ante communionem.

Psal. 141.

Luc. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

peccator,qui te tot modis & toties offendi,quòd nõ sum dignus vocari filius tuus,imò potius meruì detrudi in abyssum & profundum inferni. Nihilominus per tuam infinitam bonitatẽ & clementiam tibi placuit me illuminare, & dare cognitionem peccatorum:& nunc agnosco me grauiter te offendisse,& doleo me fecisse:& si non te offendissem, nollem re pro aliqua re mundi offendere. Placuit tuæ infinitæ bonitati reuelare,quòd nõ vis mortem peccatoris, sed vt magis conuertatur & viuat:& in quacũque hora ingemuerit peccator,omnium iniquitatum eius nõ recordaberis. Ad te ergo,qui præstabilis es super malitia, recurro humillimè obsecrãs per temetipsum, vt propitius esse velis mihi miserrimo peccatori, & digneris concedere veniã & indulgentiã peccatorum meorum,quam bono corde & affectu peto. Heu Domine Deus meus,& redẽptor meus, scio & confiteor quòd non sum dignus me præsentare ante conspectum tuum & mensam tuam: veruntamen vt impleam voluntatem tuã,humillimè me offero maiestati tuæ, recognoscẽs te pro vero Deo,& supremo omnium Domino,creatore,prouisore,& redemptore, qui me tua passione redemisti:decreuíque te à cætero mediante tua gratia, quam supplex exposco, pro tali semper recognoscere & tenere,& tibi inseruire,mandata & præcepta melius quàm fecerim,in futurum implere. offeróque tibi animam meam,& corpus meum,& omnia bona quæ mihi dedisti, ad seruitium tuum:obsecro vt digneris me pro minimo famulo tuo acceptare. Ecce seruus vel ancilla Domini,fiat mihi secundum verbum tuum. Heu Domine Deus meus, pater mi, & redẽptor meus, tu dignatus es dicere,Qui manducat me,& ipse viuet propter me: & qui manducat hũc panem, viuet in æternum:placeat tibi ineffabili tua clementia dare mihi gratiam tuã,& vitam animæ, & finaliter vitam æternam,per meritũ tuæ amarissimæ passionis,ad cuius recordationem hãc mensam parasti,& hoc sacramentum instituisti. Hæc oratio declaranda est ad populum & cõsulenda, non quòd sit de necessitate præcepti, nisi fortè in præparatione animi,& implicitè, sed de cõgruitate,& ad generandum ampliorem deuotionẽ:sæpius enim repetita antequã quis se sacerdoti præsentet,mentẽ eleuat,& disponit ad dignam sacramẽti sumptionem.¶ Quartò fides docet quomodo sumere & comedere debemus: Quia diligenter & attentè. Sicut illi qui comedebant Agnum Paschalem,comedebant festinanter.cum diligentia & feruore magno. Sic nos cũ diligentia,animi eleuatione,& feruore,debemus nos præsentare sacerdoti:ne superueniant distractiones & illusiones dæmonum,quæ perdunt suauitatem & odorem vnguenti,hoc est deuotionem sacramenti. Dæmones enim conantur procurare euagationes & distractiones mentis, vt impediant fructum sacramentum quis accipere videatur. Aliquibus enim reducunt aliqua peccata ad memoriã,& suggerunt quòd de illis non sunt confessi,vt retrocedant,vel contra conscientiam accipiant. Pharao persequebatur filios Israel,quando recedebant de Aegypto:sic dæmones,&c. Multi torquentur in se,& reuertuntur ad confessores, qui sunt in die Paschæ occupatissimi & scandalizant alios. Alij dimittunt bonum propositum, & sacramentum, &c. Consolandæ sunt timoratæ conscientiæ, & dicendum quòd in tali casu debent facere,sicut si non haberent copiam confessoris. Quemadmodum si sacerdos indutus,post inchoationem missæ recordetur alicuius peccati non confessi, vel si confessus est,iudicat se non fuisse confessum,non tenetur discõtinuare missam,& quærere alium sacerdotem,vt illi confiteatur:quia scandalizaret assistentes,& quodã modo diffamaret seipsum. Sed sufficit quòd conteratur de illo & negligentia,petátque absolutionẽ à Christo,cum proposito confitendi,cùm se obtulerit opportunitas:& ita potest perficere missam absq; peccato, imò etiã merebitur. Sic ad propositum.&c. Roga Deum, vt sicut in mari rubro submersit Pharaonẽ & exercitum eius,ita per mare rubrũ suæ passionis submergat & auferat huiusmodi scrupulos. Pone omnia in illo mari rubro,& inuenies consolationem.¶ Tertia virtus est charitas, quæ docet facere quinq; post communionem. Primò gratias humiliter reddere,dicẽdo: Deus meus, creator meus, pater meus,& redemptor meus,per infinitã clementiã tuã dignare indulgere negligentiam & insalutaris ad veniam:sit ablutio scelerum,sit fortitudo fragilium, sit contra mundi pericula firmamentum. Obsecro pariter,vt des mihi gratiã conseruãdi vitam, quam per hoc sacramentum dare dignatus es:fac me tuis semper obedire mãdatis,& à te nunquã me separari permittas,per meritũ passionis Domini nostri Iesu Christi,qui de voluntate tua,cooperante Spiritu sancto,me redimere dignatus est.deinde inuocãda est D.Virgo,& omnes sancti,præcipuè patroni,ad quos quis habet specialem deuotionem,vt sint pij intercessores,ad huiusmodi conseruationem,&c. ¶Secundò charitas docet exercere opera misericordiæ:Contemplãdo enim misericordiã quã fecit tibi Christus,qui dixit Matt.5.c.Estote misericordes, sicut pater vester cælestis misericors est:habebis occasionem faciẽdi misericordiã defunctis,orãdo pro eis,& pauperibus bona distribuendo,&c.¶ Tertiò docet cauere à cibo & potu inordinato,& maximè ab his quæ prouocãt ad vomitũ,ne fiat irreuerentia tanto sacramento.¶ Quartò docet fugere malas societates,& occasiones malorũ,& ab omni specie mali.¶ Quintò docet perseuerare in bonis operibus,& in Dei famulatu:quia qui perseuerauerit vsque in finem,saluus erit. Hoc facile erit,si aduertas ad torméta malorũ, ad breuitatem vitæ,ad facilitatẽ mandatorũ Dei,ad infinitam mercedem paratã,quã oculus non vidit,&c. Hãc charitatis doctrinam sequendam monebat Apost. Phili.4.dicens: De cætero fratres mei,quæcunque sunt vera,quæcunque pudica,quęcunque iusta,quæcunque sancta,quęcunq; amabilia,quæcunque bonæ famæ,si qua laus est disciplinæ, hæc cogitate, & quæ audistis & vidistis in me, hoc agite,

Exod.12.

Actutia dæmonum circa communicãtes.

Timoratarum conscientiarum consolatio.

Notanda simultudo.

agite, & Deus pacis & dilectionis erit vobiscum, per gratiam in præsenti, & gloriam in futuro.

Ver. 23. DE MINISTRO SACRAMENTI EVCHARISTIAE.

A SAcramenti Eucharistiæ cõsecrationem solis presbyteris diuinitus esse cõcessam,generale concilium Lateranen.sub Innoc.3.determinauit,vt habetur in c.firmiter.§.vna, extra de summa Trinit.& fide cath.vbi postquam de veritate huius sacramẽti factus est sermo, subiũgitur: Et hoc vtique sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos,qui ritè fuerit ordinatus,secundũ claues Ecclesiæ, quas ipse cõcessit Apostolis eorúmq; successoribus, Iesus Christus. Et Isid.& habetur in c.perlectis 25.dist.dicit: Ad presbyterũ pertinet sacrificium corporis & sanguinis domini in altario conficere,orationes dicere,benedicite dona Dei. Cuius ratio est:quia hoc sacramẽtum est tantæ dignitatis,quòd non conficitur nisi in persona Christi. Quicunque autem agit aliquid in persona alterius,oportet quòd habeat ad hoc potestatem ab illo comissam. Sed soli sacerdoti cùm ordinatur,conceditur potestas consecrandi hoc sacramentum in persona Christi, vt ex verbis ordinationis eius(de quibus infra dicetur)cõstat:dicitur enim ei,Accipe potestatem,&c. Per hoc enim constituitur in numero eorum,quibus dictum est à domino,Hoc facite in meam commemorationem. Ergo proprium est sacerdotum conficere hoc sacramentum.¶ Nec audiẽdi sunt hæretici,dicentes omnes fideles etiam mulieres eandem potestatem habere,omnésque Christianos sanctificatos in Christo esse,& in eodem gradu consistere,quod omnino esse constat contra sacras literas, & determinationem Ecclesiæ,ac etiã cõtra omnẽ veritatẽ,ita vt mirũ sit, quomodo taliter sint excæcati,vt prædicta dicere non vereantur: Nam in primis Apost.Rom.13. dicit:Omnia quæ sunt,à Deo ordinata sunt. Ordo autẽ secundũ D.Aug.19.de Ciu.Dei.c.13. est parium atque disparium rerum sua loca cuique tribuens dispositio:vnde euidens est quòd non omnes sunt æquales, neq; in eodem gradu:hoc enim repugnat omni politiæ,etiã humanæ,quantuncunq; imperfectæ: quãto magis Ecclesiasticę,quæ est perfectissima,tanquam à perfectissimo instituta. Præterea in antiquo testamento(in quo omnia in figura cõtingebant illis, & cuius sacerdotiũ figurabat sacerdotium nouæ legis)nõ omnes etiã viri erãt sacerdotes,sed separati fuerunt à vulgo & laicis. Vnde Num.1. Tribum Leui noli numerare neq; ponas summã eorũ cũ filiis Israel:sed cõstitues eos super tabernaculum testimonij,& cũcta vasa eius,& quicquid ad cęremonias pertinet:ipsi portabunt tabernaculum & omnia vtensilia eius,& erũt in ministerio. Sequitur, Quisquis externorũ accesserit occidetur. Et Num.8. Statues Leuitas in cõspectu Aaron & filiorũ eius,& cõsecrabis domino, & separabis eos de medio filiorũ Israel,& postea ingrediẽtur tabernaculũ fœderis,vt seruiãt mihi. Inter eos etiã erãt gradus: Aaron erat pontifex,alij sacerdotes,alij Leuitę,in diuersis gradibus,& diuersis vestibus induebãtur:ex quo ordine synagoga decorata refulgebat. Si igitur vmbrã & figurã tali ordine decorauit Deus,quãtò magis Ecclesiã? Et sicut qui in antiqua lege oppositũ præsumpserunt,acriter puniti sunt,prout Dathã,& Abiron,& ducẽti quinquagẽta viri, proceres synagogæ,qui tẽpore cõsilij per nomina vocãbãtur,aduersus Moysen & Aaron insurgentes,dixerũt: Sufficiat vobis.quia omnis multitudo sanctorũ est, & in ipsis est Dominus. Cur eleuamini super populũ:&c. Et quia ad sacerdotalis dignitatis munus auſi sunt se ingerere, egressa à Domino virtrix flãma,eos assumpsit,& terra viuos absorbuit,& 2. Paral. 26. dicitur qualiter Ozias rex percussus est lepra,eò quòd sacerdotalis ordinis munus vsurpauit, & offerre incẽsum super altare thymiamatis præsumpsit. Sic qui in lege euãgelica præsumũt,maioribus pœnis digni sunt: quanto magis lex,status,& officiũ maiorẽ obtinẽt dignitatẽ.¶ Et quo ad mulieres quidẽ: Nec in lege naturæ aut Moysi legitur aliquas sacrificasse,& sacerdotis exercuisse officiũ. Officiũ enim sacerdotale repugnat sexui mulierũ. Quia sacerdotes habẽt cõsecrare corpus Christi,peccata in cõfessione audire, populis præesse,& eos docere,duo prima mulieribus nõ cõueniunt:quia Dominus viris & nõ mulieribus hoc munus cõmisit:reliqua autẽ negãtur eis,quia suapte natura subiectionis statũ habẽt. Etenim(vt Apost.ait)non est creatus vir propter mulierẽ,sed mulier propter virũ. Ideo debet mulier velamen habere super caput suũ. 1.Cor.11. Et capilli pro velamine illi dati sunt. Et 1. Tim. 2. Mulier in silẽtio discat cũ omni subiectione. Docere autem mulieri nõ permitto,neque dominari in virũ,& 1.Cor.4. Mulieres in ecclesiis taceãt:non enim permittitur eis loqui,sed subditas esse,sicut lex dicit:si quid autẽ velint discere,domi viros suos interrogẽt.ideo in Concilio Carthaginen. dicitur: Mulier quãuis docta & sancta,viros in cõuentu docere nõ præsumat. Nec obstat q; seruus ordinatus ordinẽ suscipit:quia subiectio mulieris est de iure naturæ,non autem seruitus. Nec obstat pariter quòd mulieres possint habere iurisdictionem temporalem in homines:quia tẽporalia proueniunt à progenitoribus per generationem vel emptionem,& nõ spiritualia. Nec obstat etiã quod allegant ex 1.D.Pet.Epist.c.2.vbi indifferenter viris & mulieribus loquens, ait: Vos estis genus electum, regale sacerdotium,gens sancta,populus acquisitionis,& Apo. 5. Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes:& regnabimus super terrã. Ad has authoritates duplex solet dari solutio:Prima est quòd Deus fecit omnes sacerdotes spiritualiter, ad offerendũ spirituales hostias,de quibus Psal.Sacrificium Deo spiritus cõtribulatus:& Rom.12. Exhibeamus corpora nostra,hostiã viuentem,&c. Et(vt suprà dictum est)omnes Christiani,qui fide & charitate Deo sunt vniti,possunt offerre spiritualiter Christi passionẽ & Eucharistiam à sacerdote cõsecratam,audiendo missam,vt habetur in primo memento Canonis missæ,vbi dicitur: Et omnium circunstantium, pro quibus tibi offerimus,vel qui tibi offerũt pro se suisq; omnibus,&c. Et hoc modo dicit D.Chrysost.super Matth.quòd omnis sanctus est sacerdos. Quòd autem prædicta verba intelligantur de

5.p.q.8.

Non omnes Christiani sunt sacerdotes.

Num.16.

In addit. 3.p. q.39.
Mulieres sunt incapaces sacerdotij.

Gen.3.

Omnes sunt sacerdotes spirituales,sed non ministeriales.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de spirituali sacerdotio & regno,declarat D.Ioannes dicens loco prælegato,& regnabimus super terram: Et tamen non videmus quòd quilibet fidelis & iustus regnet super terrã,nisi spiritualiter,sed non per sacramentalem potestatẽ & consecrationem,aut exteriorem oblationem:quia solis sacerdotibus ritè ordinatis illa potestas data est.Secunda solutio est : quia D.Petr.in illo passu repetit promissionem factam in Exod.19. Vos eritis mihi in regnũ sacerdotale,& gentẽ sanctam, & D.Petr.dicit,regale sacerdotium.verba hæc dicta sunt vniuersæ multitudini siue communitati collectiuè,non cuilibet personæ.Et ideo sicut tũc in lege Moysi propter illa verba nõ quilibet erat sacerdos,neq; rex:nec licebat cuilibet se gerere pro sacerdote,aut rege:sed alius erat sacerdos,alius rex,alius populus subiectus.Nec quilibet poterat dici gẽs sancta, sed populus vniuersus collectinè erat honestatus regno & sacerdotio.Sic nec nunc propter hęc verba D.Petri,&c. Vnde Heb.5. Nemo assumat sibi honorem,nisi qui vocatus fuerit à Deo tanquam Aaron. Si dicatur quòd eodem cõtextu verborum fuit dictum,Accipite & mãducate:&, hoc facite:sed primum fuit dictum omnibus fidelibus,ergo & secundũ:& maximè cùm dicatur Mar.12.Quod vni dico,omnibus dico.Dicendum quòd ex aliis passibus & traditione Apostol.ac etiã Ecclesiæ ritu & determinatione cum consensu omnium catholicorum vsq; ad hæc tempora obseruata,habetur verus sensus & intellectus verborum Christi.& ad illud quod dicitur Mar.12. intelligitur de his quæ pertinent ad omnes status,vt sunt præcepta communia & moralia de actibus virtutum,quæ ad omnes particulares personas pertinent.¶ Nec obstat pariter quòd sacramentum hoc conficitur in consecratione materiæ,quæ cõsecratio ad solũ Episcopum pertinet.vt habetur in c.1.& c.nullus.1.& 2.de cõsecr. dist.1.Quia episcopus inquantũ huiusmodi accipit potestatẽ vt agat in persona Christi supra corpus eius mysticum.s.ecclesiam:quam quidem potestatem nõ accipit simplex sacerdos in sua consecratione,sed bene accipit potestatem in corpus Christi verum. Et ideo ea quæ non pertinent ad corpus Christi mysticum,nõ reseruantur Episcopo,sicut cõsecratio huius sacramenti.¶ Et quanuis liceat laicis in necessitate baptizare , non tamen sequitur quòd liceat eis in necessitate consecrare:quia perceptio huius sacramenti nõ est tantæ necessitatis.Nec obstat etiã quod in Calcedonien.cõcilio decretum fuit,vt habetur in c.diaconissam.27.q.1.Diaconissam nõ debere ante annos 40.ordinari,&c.quia per diaconissam intelligit Abbatissam,& per ordinari,benedici, per quã benedictionẽ habeat solum potestatẽ legẽdi homilias & euangelia in officio matutinali:Non quòd accipiãt characterẽ,quia mulieres sunt incapaces,vt habetur in c.1.ver.mulieres.15.q.3.nullo enim tempore mulieres admissæ sunt ad ministrandum in spiritualibus: imò nec ad tãgendum vestimenta aut vasa consecrata,vt habetur in c.sacratas.23.dist.in c.in sancta.de consecr.dist.1.Et si alicubi inueniatur presbytera vel presbyterissa , intelligendum est de vidua , vel antiqua , vel vxore presbyteri in parte orientali : Presbyter enim dicitur senior.Sicut autẽ cõsecratio corporis & sanguinis Christi ad sacerdotem pertinet:ita & contactus,vt habetur in c.peruenit,de consecr.dist.2. Quod intelligendum est nisi in casu necessitatis,ne fiat irreuerentia, vt si caderet in terram.Et licet ad diaconum pertineat dispensare sanguinem ex cõmissione sacerdotis:nõ tamen corpus sub specie panis,nisi in necessitate, iubente Episcopo:quia sanguis Christi cõtinetur in calice:& non oportet quòd tangatur à dispensante,sicut tangitur corpus Christi.¶ Et quia cùm sacerdos ordinatur,constituitur in gradu eorũ,qui à Domino acceperunt potestatẽ cõsecrandi in cœna Domini:Ideo secundũ cõsuetudinẽ quarundã ecclesiarum,Innocent.tertius in 3.p.de officio missæ,c.9. dicit,quòd consueuerunt cardinales pontifici concelebrare : sicut Apostoli Christo concœnauerunt:ita nouiter ordinati Episcopo ordinanti concelebrant : nec iteratur cõsecratio super eandem hostiam.Quia sicut Innocent.tertius dicit, omniũ intẽtio debet ferri ad idem instans cõsecrationis:nec superfluunt,cùm nõ operentur in virtute propria,sed in persona Christi principalis agentis totalis. Pro solutione tamen multorum argumentorum quæ contra illam consuetudinem possent fieri.Notandum est quòd illa consuetudo particularis non erat necessaria. Et licet nunc non seruetur,nõ tamen tunc erat illicita, nec falsum representabat,cùm ad hoc solum fuerit introducta,vt repręsentaret Apostolos non concelebrasse.Sed concœnãdo recepisse potestatem cõsecrandi,quam nunc sacerdotes ante communionem recipiunt & exequuntur,quod non fecerunt Apostoli. Nec vno citius verba terminante concurrunt omnia necessaria ad sacramentum perficiendum,cum nõ cõcurrat diuina virtus,quę vt dictum est,principaliter agit per vnum,vel plures ministros,prout vult & qui propter communem & bonam intentionem illorum in nomine Christi cõgregatorũ hoc potentium,vt ad vltimum instans principalis proferentis terminetur,ante illud nõ cõcurrit.Et sic nõ est in potestate ministri per longum tempus differre:cum etsi omnes nõ simul proferant,simul tamen proferre dicuntur,propter paruissimam distantiam. Sed bene est in potestate Christi,qui pollicitus est,Mat.18.bonam intentionem eorum qui cõgregati fuerint in nomine eius acceptare: & sic migrare facit virtutem aliorum in virtutem verborum principalis proferentis siue ordinantis & celebrantis propter prædictam intentionem quæ principaliter requiritur. Et licet tunc nõ sint cõpletè ordinati,habent tamen plenam potestatem consecrandi,qua licet regulariter non debeãt vti,possunt tamen in casu ab ecclesia permisso,cum nõ prohibeatur iure diuino.Potuit enim D.Petr.cõsecrare in triduo mortis Christi.Nec est simile de baptismo.quia non legimus Christum simul cum Apostolis baptizasse,quãdo iniunxit eis officium baptizandi : ideo non possunt plures vnum baptizare, quia vnus superflueret.Sicut enim in generatione corporali duo concurrere non possunt:Sic nec in baptismo,qui est regeneratio spiritualis.Secus in cõsecratione

Quæ pertinẽt ad corpus Christi mysticum reseruantur Episcopo.

3.p.q.82.ar.3.

Contactus sacramenti solis presbyteris conuenit.

tione Eucharistiæ,quæ non totaliter fit à quolibet,sed diuina virtus facit totũ per diuersos & plures ministros : & sic vnius totius effectus non sunt plura agentia perfecta & completa, licet bene instrumentalia.Sacerdos autem celebrans,sicut tenetur sub vtraque specie consecrare:ita & communicare,vt declaratũ fuit in cõcilio Toletano,vt habetur in c.perlatum,de consecrat.dist.2.nisi miraculosè appareret caro vel sanguis,vt D.Hieron.dicit super Leuitic.Nec propter hoc sacerdos efficeretur transgressor:quia ea quæ miraculosè fiunt, legibus nõ subduntur. Consulendum tamen esset sacerdoti,vt iterum corpus & sanguinem cõsecraret,& sumeret,si nõ cessaret miraculũ.¶ Sacerdos verò malus,hæreticus,excommunicatus,& degradatus, si cum intentione cõsecrandi proferat verba consecrationis supra materiã debitã,cõsecrat:quia(vt D.Aug.dicit) Non in merito consecrantis,sed in verbo perficitur cõsecratio.nec per degradationem amittitur character,in quo residet potestas,vt dictum est cùm de charactere ageretur.Peccat tamen consecrando, quia malè vtitur potestate sibi data.Et cum non liceat alterius peccato communicare,aut ei cooperari,iuxta illud Apost.Digni sunt morte nõ solùm qui faciunt, sed etiã qui cõsentiunt facientibus:ideo peccant quicunque scienter ab hæreticis & schismaticis aut excommunicatis communionem recipiunt,& eorum missas audiunt.Ab his autem qui non sunt adhuc per Ecclesiam denuntiati, licet ipsi celebrando peccent: accipientes tamen ab eis sacram communionem , & missam eorum audientes,non peccant. Vnde super illud.Nec cum huiusmodi cibum sumere,dicit D.Aug.Hoc dicendo noluit hominẽ ab homine ex arbitrio suspicionis,vel etiã extraordinariè vsurpato iudicio, separare,sed potius ea lege Dei secundum ordinem Ecclesiæ,siue vltro confessum,siue accusatum & conuictum. Nec obstat c.nullus.23.dist.vbi dicitur,Nullus audiat missam sacerdotis,quem verè concubinam nouit habere:quia intelligitur de notorio & per sententiã declarato : non tenetur enim quis eum iure diuino vitare,nisi fuerit declaratus.vnde Mat.18.Dominus antè quàm diceret,Sit tibi sicut ethnicus & publicanus,præmisit sentẽtiam Ecclesiæ.Et prædicta constitutio prædicti cano.nullus,reuocata sunt in concilio Basilien.sessione 20. tit.de concubinatis , vbi dicitur quòd non tenentur laici vitare sacerdotes fornicatores , vsque ad declarationem. In nullo tamen intendit concilium talibus celebrantibus suffragari.verùm quia adhuc manet prohibitio iuris diuini:ideo quanuis liceat talem celebrantem audire,non licet tamen ipsum inducere ad celebrandum sine necessitate,quando quis habet probabilitatem quòd non pœnitebit : in necessitate tamen quando non inuenitur alius , & stat præceptum de audienda missa , licitum est petere ab eo missam:quia non inducitur ad aliquid quod sit de se malum,vt dictum est de mutuo.

In lib. de ser. dom.in monte.

Rom.1.

1.Cor.5.

Quodlib. 11. ar.8.

§. 4. DE SACRAMENTO POENITENTIAE.

3.p.q.85.

A POenitentia tripliciter accipitur:vno modo largè,pro omni displicentia & nolitione siue boni commissi,siue mali omissi:vt cùm quis dicit,Pœniter me quòd tibi opem dederim,vel quòd te nõ percusserim.Sed hic modus est improprius, quia nõ est naturale pœnitere de bono cõmisso, vel de malo omisso, nisi ad bonum commissum sequatur euidẽs malũ:ad quẽ sensum dixit Deus: Pœniter me fecisse hominem.licet aliqui exponant,pœnitentiam agã pro homine,vel ad modum pœnitentis se habuit,cùm eum in diluuio deleuit.vnde subdit.delebo,&c. Ad hunc sensum dicimus,pœnitet me quòd talem nõ occiderim propter multã pecuniã.¶ Secundò accipitur pro pœnitentia virtute.& sic accipiendo,est habitus electiuus in voluntate existẽs, quo quis dolet de peccatis præteritis cum intentione & proposito remouẽdi sequelam ipsius.s.offensam Dei,& reatum pœnæ,ad quod faciendum exquirit vniuersa remedia,quæ ad hoc constituit Deus.Licet enim ad charitatem pertineat elicere gaudium de bono,& tristitiã de oppositio malo:nõ tamen pertinet ad eã elicere intẽtionem operandi,ad delectionem peccati. Et ideo si in actu pœnitẽtis cõsideretur sola displicentia peccati præteriti,pertinet ad charitatẽ,sicut gaudere de bonis præteritis.Sed si consideretur intentio operandi ad delectionem peccati sub ratione speciali,inquantum sunt emendabilia per actum hominis cooperantis Deo ad suã iustificationem:& sic expellit peccatum affectiuè,inquantum operatur ad destructionem peccati,prout est remissibile ex diuina gratia , homine cooperante.¶ Est autem pœnitentia virtus pars iustitiæ, cùm sit ad alterum.s.in ordine ad Deum. Non tamen est pars subiectiua,cùm non respiciat iustum simpliciter,sed secundum quid,cùm inter Deum & hominem non possit esse æqualis.Sed est pars integralis affinis iustitiæ vindicatiuæ: Quia sicut est commutatio quædam in beneficiis.s.cùm aliquis pro beneficio recepto gratiam repẽdit:ita etiã est commutatio in offensis,cùm aliquis pro offensa in alium cõmissa punitur.Quòd si inuitus puniatur,pertinet ad iustitiã vindicatiuam : Si verò voluntariè recompenset emendam, pertinet ad pœnitentiam,quæ respicit personam peccatoris, sicut iustitia vindicatiua siue punitiua personam iudicis.Et sic nomen pœnitentiæ importat pœnam voluntariã in emendam diuinæ offensæ.Licet autem pœnitentia sit pars iustitię,comprehendit tamen quodam modo ea quæ pertinent ad alias virtutes. Quia inquantum est iustitia hominis ad Deum , oportet quòd participet siue præsupponat ea quæ sunt virtutum Theologicarum , quæ habent Deum pro obiecto. Vnde pœnitẽtia est cum fide passionis Christi,per quam iustificamur à peccatis,cum spe veniæ,& cum odio vitiorum,quod pertinet ad charitatem,inquantum verò est virtus moralis,participat aliquid prudentiæ, quæ est directiua moralium. Sed ex ipsa ratione iustitiæ non solùm habet id quod est iustitiæ,sed etiam ea quæ sunt temperantiæ & fortitudinis,inquantum scilicet moderãtur ea quæ delectationem causant , & terrorem incutiunt : & sic ad pœnitentiam pertinet abstinere à delectationibus , & sustinere dura. ¶ Pœnitentia virtus quantum ad habitum , immediatè à Deo

Pœnitentia virtus quid.

Pœnitentia est pars iustitiæ.

Pœnitentia est virtus infu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Thren. 4. sine nobis principaliter cooperantibus:non tamen absque dispositione nostra per aliquos actus. Pœnitentia verò,inquantũ est actus quo Deo operante,nostram iustificationẽ cooperamur,à timore seculi vt in pluribus procedit,& in filiali terminatur.Ad cuius euidentiam sciendum est quòd pœnitentia cõprehendit sex actus:quorũ actuum primũ principiũ est Dei operatio conuertentis cor,secundũ illud.Conuerte nos Domine ad te,& cõuertemur.& Hiere.31.Postquam conuertisti me,egi pœnitentiã.Secundus actus est motus fidei : Tertius est motus timoris seruilis,quo quis timore suppliciorum è peccatis retrahitur,iuxta illud , Sicut quæ concepit cùm

Esa.26. appropinquat ad partum,dolens clamat in doloribus suis , sic facti sumus per pœnitentiã.postea subditur,A timore tuo cõcepimus,& quasi paturiuimus spiritũ salutis,hoc est pœnitentiæ salutaris,in remissionem peccatorũ. Quartus actus est motus spei,quo quis sub spe veniæ consequendę assumit propositum emẽdandi.Quintus actus est motus charitatis, quo alicui peccatum displicet secundũ seipsum,& ia non propter supplicia.Sextus actus est motus timoris filialis,quẽ quis propter reuerẽtiam Dei,emendã voluntariè offert.Sic igitur patet quòd actus pœnitentiæ,quo iustificamur,procedit vt in pluribus à timore seruili,sicut à primo motu affectus ad hoc ordinato : sed de his amplius:& resolutoriè dictũ est c.15.ver.1.A timore autem filiali sicut ab immediato & proximo principio.Nec per hoc quòd dicimus eam procedere à timore,excludimus quin procedat ex actione Dei cõuertentis cor.¶Hanc pœnitentiam virtutem definit D.Ambr.dicens:Pœnitẽtia est præterita mala plãgere,& plãgenda iterum nõ cõmittere. Quia(vt Ifid dicit)Irrisor est & nõ pœ-

Pœnitentia est sacrificium. nitens,qui agit quod pœnitet.Hæc pœnitentia dicitur sacrificiũ spirituale,iuxta illud Psal.50.Sacrificium Deo spiritus contribulatus:& illud,Voluntariè sacrificabo tibi,& est de iure naturali: nam ad rationẽ rectã pertinet dolere de eo quod dolendũ est,& emendã volũtariè persoluere aut sustinere.Cùm igitur sit de iure naturali,sequitur quòd non est sacramentum nouæ legis:quia sacramenta sunt ex institutione diuina.Propterea talis pœnitẽtia ante baptismum fieri potest, imò ante baptismum exquirebatur à D.Ioanne Baptista & à Christo dicentibus, Pœnitentiam agite, & appropinquabit regnum cælorum.Notandũ tamen quòd lugere pro peccatis propriis,est actus

Requisita ad veram pœnitentiam. pœnitentiæ:lugere autem pro alienis,est actus misericordię:lugere verò pro bonis æternis dilatis, est actus tertiæ beatitudinis,de qua Mat.5. Beati qui lugent. ¶Ex præmissis patet quòd ad veram pœnitentiam virtutem requiruntur sex:Primò.s.displicentia,nolitio,odium,& detestatio peccati, quæ idem sunt:Secundò propositum à cætero nõ peccandi:Tertiò pœna voluntaria,quæ recompenset offensam : Quartò intentio remouendi sequelam peccati , quæ est culpa & reatus pœnæ: Quintò quòd propter Deum : Sextò quòd cum spe veniæ. Secundò infertur quòd multiplex est pœnitentia : Quædam est perfecta,quæ habet omnes conditiones prædictas : Alia est falsa,quæ.s. caret his cõditionibus, vel aliqua illarum:& diuiditur secundum defectus: Quædam est irrisoria, de qua Ifid.irrisor est & non pœnitens,qui agit quod non pœniter. Quædam coacta,de qua Psal. Conuersus sum in ærumna mea.talis fuit pœnitentia Antiochi 2.Macch.9.Quædã sera siue tarda,de qua D.Aug.Si pœnites quando peccare non potes,peccata dimiserunt te, nõ tu illa:Quæ-

Pœnitentia sacramentum. dam iniqua,de qua Matt.27.Iudas pœnitentia ductus,&c.Quædã desperata,Sap.5. Præ angustia spiritus gementes.¶Tertiò modo & magis ad propositũ accipitur pœnitẽtia,prout est sacramentum nouæ legis:& tunc potest sic definiri:Pœnitentia est signum sensibile, siue imago sacræ rei.s. remissionis peccatorum, per contritionem,confessionem, & satisfactionem sensibilem,ac etiam per absolutionem,causa eius existens.Pœnitentiã esse sacramentũ nouæ legis probatum est , cùm

3.p.q.84.ar.1. de numero sacramentorum ageretur.Si rationes velis,vide D.Thomam.

Ver. 1. DE MATERIA SACRAMENTI POENITENTIAE.

3.p.q.48.ar.2. MAteria proxima sacramenti Pœnitentiæ sunt actus pœnitentis.s.contritio,cõfessio,& satisA factio:quorum actuũ materia sunt peccata,de quibus pœnitens dolet,quæ cõfitetur : & pro quibus satisfacit.Et ideo peccata non acceptanda,sed detestãda,sunt materia remota:sed materia proxima,sunt actus peccatoris subditi.Et hinc est quòd peccator subditus,est materia sacramenti pœnitentiæ.Et quanuis omnia peccata actualia sint propria materia huius sacramenti:quia propriè dicimur pœnitere de his quæ nostra voluntate commisimus:& sic peccata venialia sunt propria materia huius sacramenti,sed non principalis:quia propria & principalis materia huius sacramenti,sunt peccata mortalia:Propria quidẽ,quia actualia & propria voluntate cõmissa:Principalis verò, quia hoc sacramentum est principaliter institutum ad deletionem mortalium. ¶Ex quo sequitur quòd peccatũ originale non est materia pœnitẽtiæ,neq; propria,neque principalis, cùm non sit nostra voluntate cõtractum,nec ad ipsum delendum, sacramentũ pœnitẽtiæ sit ordinatum,sicut baptismus:licet inquantum pœnitẽtia accipitur largè,& primo modo pro quacunque displicẽtia,posset dici quòd pœnitẽtia est de peccato originali,sicut loquitur D.Aug.in li. de

D. Virgo non fuit capax sacramenti pœnitentiæ. pœnitẽtia.¶Ex præmissis infertur quòd innocentes,qui.s.nunquàm peccauerũt,vt D.Virgo,non sunt capaces,neq; materia debita sacramenti pœnitẽtiæ. Vnde sequitur quòd si innocẽtibus forma sacramẽti pœnitẽtię applicaretur,nihil operaretur:sicut nec forma cõsecrationis super lapidẽ.

Ver. 2. DE FORMA SACRAMENTI POENITENTIAE.

3.p.q.84.ar.3. FOrma sacramẽti pœnitentiæ est ista:Ego te absoluo à peccatis tuis:quæ operatur instrumenB taliter,sicut in aliis sacramẽtis.Et dicitur absoluo,quia peccata sunt quędã vincula,iuxta illud Prouer.5.Iniquitates suæ capiũt impium.Hæc forma trahitur ex illo Matth.16.Quodcunque solueris super terram,solutum erit & in cælis.Hac forma vtitur Ecclesia , ex determinatione concilij Florentini,

Florentini,sub Euge.4.Et quanuis Christus,Ioan.20.dixerit Apost.Quorum remiseritis peccata, remittũtur eis:Ecclesia tamen potius dicit,Ego te absoluo:quàm, Ego tibi peccata remitto.Quia hoc magis congruit verbis,quibus Dominus virturem clauium ostendẽs,per quas sacerdotes absoluunt & liberant à peccatis effectiuè,non principaliter (quia hoc ad solum Deum pertinet) sed ministerialiter effectiuè,non deprecatiuè, vt in prima & completorio:quæ absolutiones non sunt sacramentales,sed quædam orationes ordinatæ ad remissionem peccatorum venialium.Vnde in sacramentali absolutione nõ sufficit dicere,Misereatur tui Deus,&c. vel,Absolutionem & remissionem omnium peccatorum tribuat tibi Deus:vt fit in principio missæ : Quia per hæc verba sacerdos non significat absolutionem fieri,& de ratione formæ est,quòd significet & repræsentet,sive fit,aut gerat imaginem eius quod causat & operatur,vt in baptismo & aliis sacramentis. Præmittitur tamen prædicta oratio,nõ ex necessitate,sed ex cõgruentia,ne.s.impediatur ex parte pœnitentis,cuius actus materialiter quodam modo se habent in hoc sacramento, & nõ in baptismo, vel cõfirmatione.Conuenienter etiam additur inuocatio sanctissimæ Trinitatis,dum dicitur, In nomine patris & filij & Spiritus sancti,eò quòd minister absoluit, vt minister S.Trinitatis:nõ est tamẽ de necessitate,quia hoc nõ est determinatum ex verbis Christi,sicut in baptismo:ideo relinquitur sacerdotis arbitrio. Deinde postponitur passio Domini nostri Iesu Christi , & merita D. Virginis,& omnium Sanctorum,& quicquid boni egeris,vel mali sustinueris , sint tibi in remissionem peccatorum tuorum,in augmentũ gratiæ,& futurum præmium vitæ æternæ.amen. Non sunt tamen de necessitate,vt dictum est de inuocatione sanctæ Trinitatis.¶Ex præmissis apparet primò quòd prędicta verba,Ego te absoluo,non sunt sic exponenda,hoc est,absolutum te esse declaro,cùm in sacramentis nouæ legis verba vel facta non solùm significatiuè debẽt accipi,sed etiã effectiuè.Nec tamen sic dicendo, sacerdos loquitur tãquàm de re incerta:quia sicut alia sacramenta nouæ legis habẽt de se certũ effectum ex virtute passionis Christi,licet possint impediri ex parte recipientis:sic etiam & in hoc sacramento.Vnde nec sacerdos indiget speciali reuelatione sibi facta,sed sufficit generalis reuelatio fidei à Christo D.Petro facta,Mat.16.Perfectior autẽ expositio esset,si diceretur,Ego te absoluo,hoc est sacramentum absolutionis tibi impendo:nec hoc pronomen(ego)secundum Caieta.est de necessitate sacramenti,cùm subintelligatur.Secundò sequitur quòd quis non debet petere fraternam remissionem , sed absolutionem : quia peccata in fratrem commissa habent specialem remissionem,quæ non operatur effectiuè,sicut in sacramento.¶Notandum ex D.Caietano in summula,super verbo,absolutio,quòd si in forma prædicta loco huius accusatiui(te)ponatur(vos)honoris causa:vel si Episcopus assuetus loqui in plurali numero diceret,Nos absoluimus te,peccaret, recedendo à verbis per Ecclesiam determinatis:absolutio tamen facta teneret,quoniam ex accõmodatione vsus idem significatur per huiusmodi verba, quod per hæc,Ego te absoluo.Dicit præterea quòd si sacerdos dubitet se protulisse verba absolutionis,dicere posset,si non es absolutus,ego te absoluo:sicut dictum fuit de baptismo. Absoluens tamen sub conditione futura,puta si restituerit,aut fecerit talem pœnitentiam,&c. cum intentione præcisa, hoc est si non feceris quæ dixi tibi,non te absoluo,nihil faceret,imò peccaret:quia non est in potestate ministri sacramenti conferre nunc, & suspendere effectum illius in aliud tempus implendæ conditionis. Erraret etiam sacerdos absoluens sub conditione præsenti præcisa, vtputa si promiseris restituere,aut te superiori præsentare:quia præsumit tradere sub forma dubia,quod Christus præcepit sub forma certa ministrari.¶Vlterius notandum ex dicto Caietano circa reiterationem formæ,quòd potest iterari super omnino eadem peccata,quæ quis pluries potest confiteri:sed nõ potest iterari super omnino eandem confessionem:Quia super eãdem materiam proximam nullius sacramenti forma iterabilis est,absque iniuria sacramenti:quia ipsa iteratio attestatur insufficientiam prioris formæ,sed de his amplius infra §.6.huius capitis ver.10.post principium. ¶Insuper sciendum quòd manus impositio non est de necessitate absolutionis,sicut est de necessitate sacramenti confirmationis & ordinis:Quia cùm Christus dixit Petro,Quodcunque solueris,&c.nulam facit mentionem de manuum impositione,sicut in prædictis duobus sacramentis,vt inferius dicetur.Non est tamen illicita,imò vtilis ad excitandum affectum pœnitentis, dicunt tamen aliqui quòd cùm de ratione sacramenti sit vnio & coniunctio formæ ad materiam , iuxta illud D. Aug.Accedit verbum ad elementum,& fit sacramentum:Si cœcus,mutus & surdus confiteretur per signa,non posset ei applicari forma pœnitentiæ,nisi per contactum.

An absolutio conditionata sit licita.

De iteratione formæ sacramenti pœnitentiæ.

Ver. 3. DE INSTITVTIONE SACRAMENTI POENITENTIAE.

C SAcramẽti pœnitentiæ institutionẽ à Christo fuisse factã cõstat ex determinatione Ecclesiæ,vt dictum est cùm de numero sacramentorũ ageretur:ac per illud quod dixit Dominus,Mat.4. Pœnitentiã agite,& appropinquabit regnũ cælorũ,& Luc.13.Nisi pœnitentiã egeritis, omnes simul peribitis,& Luc.vlt.Oportebat Christũ pati,& resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiã in omnes gentes.Non enim dici potest quòd in vltimo passũ loqueretur de pœnitentia virtute,quæ præcedit baptismũ:quia prius tempore de necessitate baptismi locutus fuerat,Ioan.3.ante incarcerationem D.Ioannis Baptistæ.Et quãuis illud quod dixit Mat. 4.possit intelligi de pœnitentia virtute:non tamen ea quæ dicta sunt Luc.vlt.cùm adiunxerit,in remissionem peccatorum,quæ non fit per solam pœnitẽtiam virtutẽ:& iam baptismus publicatus erat, & multi recesserãt à fide tẽpore passionis,postquàm fuerãt baptizati,& inciderant in alia peccata, ad quæ purgãda & aboleda Christus post resurrectionem suã dixit, In remissionem peccatorum,

3.p.q.84.ar.7.

&

Universidad de Deusto
Biblioteca

& potestatē clauium,quas promiserat, Mat.16.statim dedit dicēs.Ioan.20. Accipite Spiritum sanctum,quorū remiseritis peccata,&c.Et licet ratio naturalis dictet homini pœnitendū esse de malis quæ fecit,quantum ad hoc quòd doleat se fecisse,& remedium quærat per aliquod medium,& quòd aliqua signa doloris ostendat,sicut fecerūt Niniuitæ, & ideo quo ad hoc nō indiget institutione:sed quòd hoc vel illo modo agat pœnitentiam,non est ex naturali ratione,sed diuina institutione. Et ideo in lege naturæ ante legem Moysi poterat quilibet modum pœnitēdi sibi eligere, sicut & modum sacrificandi.Sed per legem Moysi fuit determinatus modus pœnitendi,secūdum quod cōgruebat perfectioni veteris legis:quantū quidem ad dolorē,vt esset magis in corde,quàm in exterioribus signis,secundum illud:Scindite corda vestra, & nō vestimenta vestra:quantū verò ad remedium doloris quærendum,vt aliquo modo ministris Dei peccata sua confiterentur,saltem in generali:vnde Leuit.5.Dominus dixit,Anima quæ per ignorantiā peccauerit,offeret arietem,&c.in hoc enim quòd quis oblationē faciebat pro peccato suo, quodammodo satisfaciebat, & peccatum suum sacerdoti confitebatur.Et secundum hunc modum dicitur Prou.28. Qui abscondit scelera sua,non dirigetur à Domino:qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea,misericordiam consequetur.Quantū autē ad satisfactionem indita fuerunt ieiunia & afflictiones exteriores,vt in Zacha.legitur,& Leuit.16.Affligetis animas vestras,hoc est corpus viuens vita corporali.Tunc nondum erat instituta potestas clauium,quæ à passione Christi derivatur,& per consequens nondū erat institutū,quòd aliquis doleret de peccato cū proposito se subiiciendi per confessionem & satisfactionem clauibus Ecclesiæ,sub spe cōsequendæ veniæ,virtute passionis Christi,quod pertinet ad sacramentū pœnitentiæ.Christus ergo dādo claues Ecclesiæ, hoc est potestatem remittendi peccata,materiam pœnitentiæ aljo modo quàm in antiqua lege determinauit. In antiqua enim lege sacerdos non remittebat,sed solùm orabat.In noua autē lege sacerdos remittit: quod nō potest,nisi prius indicētur ei.Igitur ex diuina institutione peccatores tenētur indicare & confiteri.¶ Ex præmissis apparet quòd in lege naturæ & Moysi erat sacramentum pœnitentiæ,sed non eodem modo,neque ita perfectum,sicut in noua lege.Sequitur etiam quòd pessimè Lutherus & sui sequaces definiunt pœnitentiā,dicentes esse nouā vitā,& sufficere absq; præteritæ vitæ detestatione,cōtritione,cōfessione,& satisfactione.Sed de his amplius cùm de singulis partib⁹ agetur.

Psal.4.

Leuit.5.

Ver. 4. DE SACRAMENTI POENITENTIAE NECESSITATE.

3.p.q.84.ar.1. *Luc.13.*

SAcramentum Pœnitentiæ ad salutem animæ peccatori in peccato mortali existenti est necessarium: Peccatum enim cùm cōsummatum fuerit,generat mortem, sed non potest remoueri, nisi per pœnitentiā:igitur,&c.vnde Christus Luc.13.Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Licet enim ad salutem hominis sufficiat charitas:quia tamē per peccatum mortale post baptismum perdita,absque pœnitentiæ sacramento in actu vel in voto,recuperari non potest:igitur. Nec obstat quòd Christus Magdalenam & adulteram absoluit sine sacramēto pœnitentiæ,quia Christus habebat potestatem excellentiæ,qua poterat cōferre effectus sacramentorū absq; sacramento:hanc autem potestatem non communicauit.¶ Ex præmissis apparet veritas dicti D.Hieronymi,quòd secunda post naufragium tabula est pœnitētia. Nam sicut primum remedium mare transeuntibus est vt conseruentur in naui integra:secundum quòd post nauim fractam, magnam tabulam accipiant,qua perducantur ad littus:ita etiam primum remedium in mari huius vitæ,post naufragium peccati originalis est baptismus,vt integritatem seruemus. Secundum est tabula sacramenti pœnitentiæ in actu,si haberi possit:quòd si non,sufficit contritio cum proposito & desiderio se submittendi clauibus Ecclesiæ,& satisfaciendi data oportunitate.

Ioan.8.

Ver. 5. DE POENITENTIAE DVRATIONE.

3.p.q.84.ar.8. Pœnitentia duplex.

POenitentia est duplex. s. interior & exterior.Interior est,qua quis dolet de peccato commisso, & talis durare debet vsque ad finem vitæ,actu vel habitu : semper enim debet displicere homini,quòd peccauit:quia si placeret ei peccasse,ex hoc ipso peccatū incurreret, & fructum veniæ perderet. Displicentia autem dolorem siue tristitiam causat in eo qui est susceptiuus doloris seu tristitiæ,prout homo in hac vita.Sancti verò post hanc vitam non sunt susceptiui doloris. Vnde displicebunt semper eis peccata præterita absque omni tristitia,secundum illud : Obliuioni traditæ sunt angustiæ priores.Sed in hac vita semper sumus capaces : ideo semper dolere debemus.vnde D.Aug.Quid restat nobis nisi dolere in vita?vbi enim dolor deficit,deficit pœnitētia.Si verò pœnitentia finitur,quid relinquitur de venia?Ex quo infertur quòd pœnitentia debet esse continua actu vel habitu,vt dictum est.Vnde idem Aug. Dolor in pœnitente continuè custodiatur.Et Hugo de S.Victore dicit quòd quando Deus absoluit hominem à vinculo peccati, obligat eum vinculo detestationis perpetuæ, saltem ad hoc quòd non habeat actum oppositum:quia non oportet quòd semper actu doleat cùm necesse sit actum,siue interiorem,siue exteriorē,interpolari in somno & alus occupationibus. Pœnitentia verò exterior est qua quis signa exteriora doloris ostendit, & verbo peccata sua confitetur sacerdoti absoluenti,& iuxta arbitrium eius satisfacit:& hanc nō est necesse durare vsque in finem vitæ,sed vsque ad determinatum tempus,secundum mensuram delicti,Deuter.25.

Esa.65.

Eu li.de pœnit.

Pœnitentia exterior quid.

Ver. 6. DE REITERATIONE POENITENTIAE.

3.p.q.84.ar.10 *Mat.6.*

QVia circa itetationem pœnitentiæ errauerūt Nouatiani,ideo probandū est quòd pœnitētia potest pluries iterari.Homo enim inducitur ad misericordiam,exemplo misericordiæ diuinæ,secundum illud : Estote misericordes,sicut pater vester cælestis misericors est. Sed Dominus hanc

hanc misericordiam discipulis suis imposuit,vt sæpius remitterent fratribus contra se peccatibus. Non dico tibi vsque sepries,sed vsque septuagesies septies, hoc est totiens quotiens:vnde sequitur quòd Deus sæpius per pœnitentiam veniam petentibus præbet,præsertim cùm doceat nos quotidianum panem petere,& dicere,Dimitte nobis debita nostra.¶ Nec obstat quod Apost.Heb.6.dicit,Impossibile est eos qui semel illuminati sunt,gustauerūt etiam cæleste donū,& participes facti sunt Spiritus sancti,& prolapsi sunt,renouari rursus ad pœnitētiā:Quia(vt dicit D. Tho.ibid.) apud Iudæos erant quędam lauacra,in quibus se pluries ab immunditiis purgabant:& tunc credebāt aliqui Iudæorū,quòd etiā per lauacrum baptismi aliquis pluries purificari posset. Ad quod excludendū Apost.scribit,Impossibile,&c.intelligēs de baptismo:Nō enim dicit, per pœnitētiā, sed ad pœnitētiam. ratio est : Quia homo per baptismū Christo semel mortuo comoritur. vnde subdit.Rursus crucifigētes in semetipsis filiū Dei. Hoc est facto suo repræsentant quòd Christus pluries fuit crucifixus & mortuus, contra illud:Christus resurgēs à mortuis iā nō moritur:sed de his vide supra.hoc c.§.1.ver.5.Et sic nō simile de pœnitentia quæ habet virtutē ex passione Christi,sicut quædam spiritualis medicina,quæ iterari potest superueniente infirmitate:sed non potest reiterari regeneratio spiritualis,sicut nec carnalis generatio. Nec iterari potest peccatū originale, ad quod delendum baptismus est institutus.¶ Nec obstat pariter quod D.Ambr.dicit,Reperiūtur qui sæpius agendam pœnitentiam putent,qui luxuriantur in Christo:Nam si veram pœnitentiā agerent, iterandam postea non putarent. Quia sicut vnum est baptisma, sic vna est pœnitentia. Quia D.Ambr.loquitur ibi de pœnitentia solenni,quæ non iteratur in Ecclesia, vt in versic. seq. dicetur,Et quod D.Greg.dicit in homilia quadragesimæ, Pœnitentia est anteacta peccata deflere,& iterum plangenda non committere,debet intelligi dum flet actu vel proposito:quia tunc(vt dictum est ex Isid.) irrisor est & non pœnitens,&c. Quia quòd quis postea peccet,vel actu vel proposito,non excludit quin prima pœnitentia vera fuerit. Nusquam enim veritas prioris actus excluditur per actum contrarium sequentem. Sicut enim verè currit, qui postea sedet:sic verè pœnitet,qui postea peccat.Et quanuis(vt D.Gregor.dicit)facilitas veniæ incentiuum præbeat delinquendi:non tamen sequitur quòd Deus indulgendo,illud præbeat, aut quòd delectetur in peccatis:quia(vt D.Aug.dicit in lib.de pœnitentia)cōstat Deo multū displicere peccata, qui semper præsto est ea destruere,ne soluatur quod creauit,nec corrūpatur quod amauit.s.per desperationē.

Mat.18.

In lib. de pœnitentia.

In lib.de pœni.

Ver. 7. DE PVBLICA ET SOLENNI POENITENTIA.

3.p.q.28.

OMnis pœnitentia solennis est publica,sed non econuerso.Pœnitentia solennis fit hoc modo: In capite quadragesimæ Pœnitentes præsentāt se cū presbyteris suis Episcopo ciuitatis,ante fores Ecclesiæ,sacco induti,nudis pedibus,vultibus demissis,crine deposito,nisi sit mulier, quæ comam in signum subiectionis habet,& eis in Ecclesiā deductis, Episcopus cum omni clero septem psalmos pœnitentiales dicit,& postmodum manus eis imponit,deinde cineres super capita corū spargit,& cilicio capita eorum operit,& cum gemitu & suspirio denuntiat,quia sicut Adam ejectus est de paradiso,ita ipsi de Ecclesia eiiciuntur:& iubet ministris, vt eos ab Ecclesia pellant, clero eos prosequente cum hoc responsorio,In sudore vultus tui,&c.In cœna autem domini quolibet anno suæ pœnitentiæ à suis presbyteris ad Ecclesiam reducuntur: & ibi possunt conuenire cum aliis vsque ad octauas Paschæ:ita tamen quòd non communicant,neq; panē benedictū accipiunt.Et sic fit quolibet anno,tempore indictæ pœnitentiæ.Vltima reconciliatio reseruatur episcopo, ad quem solùm pertinet pœnitentiæ publicæ & solennis impositio. De his in c.in capite, d. 50.Pœnitentia solennis imponi potest viris & mulieribus,nō tamen clericis, quāuis grauius peccent quàm laici,ne ordo veniat in contemptum. Vnde non defertur personæ,sed ordini.¶ Et quia magna peccata egēt magna cautela,ad sui curationem:ideo non nisi pro magnis criminibus,quæ totam commouerint ciuitatem,imponi debet,nec iterari potest,propter significationē,cùm significet eiectionem primi hominis,quæ semel tantùm facta est Secūdò ne ex iteratione vilescat.Tertiò,quia solennizatio est quasi quædam professio pœnitentium perpetuò conseruandi, & iteratio illi professioni repugnat.Si tamen postmodùm peccauerit is qui solennem pœnitentiam egit, nō clauditur ei locus pœnitentiæ:sed solennis pœnitentia non est ei iniungenda.¶ Et quanuis sacramentum pœnitentiæ reuocet defectus,restituendo eum in pristinam gratiam, vt in versiculo seq. videbitur:non tamen semper in pristinam dignitatem.Et ideo mulieres post peractam publicam pœnitentiam de fornicatione,non velantur:quia per pœnitentiam dignitatem virginitatis nō recuperant.Et similiter post solennem pœnitentiam peccator non redit ad hanc dignitatem,vt possit ad clericatum assumi.Et episcopus talem ordinans potestare ordinandi priuari debet,nisi forte necessitas Ecclesiæ id exposcat, aut consuetudo:tunc ad minores & nō ad maiores admitti potest, aliter non:Primò propter dignitatem ordinum : Secundò propter timorem recidiui:Tertiò propter scandalum vitandum, quod posset oriri in populo ex memoria peccatorum præcedentium: Quartò,quia non haberet frontem alios corrigendi,cum peccatum eius fuerit publicum.¶ Hæc autem solennitas inducta est propter quatuor:Primò, vt peccatum publicum habeat proportionatam medicinam : Secundò,quia maxima confusione etiam in hoc mundo dignus est qui grauissimum scelus commisit:Tertiò ad exemplum pœnitendi. Quartò ne desperent, qui in grauibus peccatis detinentur.de his omnibus in c. in capite,& in c. illud.50.distinct.¶ Hęc pœnitentia quantum ad iniunctionem pertinet ad forum occultum pœnitentiæ.Nec tamē episcopus talem pœnitentiam iniungendo,reuelat confessionem, quanuis suspicio oriatur illum aliquod enorme peccatum

Vltima reconciliatio reseruatur Episcopo.

Pœnitentia solennis.

Cur solennis pœnitentia indicitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

peccatum commisisse. Non enim culpa pro certo scitur ex pœna: Quia quãdoque aliquis pro alio pœnitentiam facit, sicut legitur in vitis patrum de quodam, qui (vt socium suum ad pœnitentiam prouocaret) pœnitentiam cum eo egit. Sed executio pœnitentię exit forum interius occultum: hoc autem non est inconueniens, si peccatum sit publicum, quòd ipse peccator pœnitens exequendo iniunctam pœnitentiam, confessionem à se factam manifester. ¶ Publica autem & non solennis pœnitentia est quæ fit in facie Ecclesiæ cum teda accensa & aliis solẽnitatibus, quæ extra tempus quadragesimæ fiunt, & non cum solennitate prædicta: sicut peregrinatio per modum cum baculo cubitali. Hæc pœnitentia publica potest iterari, & à simplici sacerdote injungi. Pœnitentia tamen solennis quandoque ponitur pro publica. Et secundum hoc authoritates quædam variè loquuntur, & quia hodie parum est in vsu, ideo pertranseundum duxi.

Ver. 8. DE EFFECTIBVS SACRAMENTI POENITENTIAE.

c.16. ver.16.

SAcramentum pœnitentiæ multos habet effectus. Primus causat in voluntate ornatũ, qui est dispositio ad gratiam sacramentalem, de qua dictum est. Secundus effectus est instrumentaliter causare gratiam gratum facientem, si eam nõ inueniat: & si eam inueniat augere & extendere eam ad effectus sacramentales, & facere eam sacramentalem. Effectus autem sacramentales in sacramento pœnitentiæ sunt specialiter iuuare & fortificare voluntatem ad perseuerantiã in bono proposito in futurum. Et quo ad peccata præterita delere de reatu pœnæ, secundũ deuotionẽ sacramentum accipientis. Quòd autem post peccatum deletum & gratiã datã maneat reatus siue obligatio ad pœnam, dicetur infrà hoc §.4. versi.22. Tertius effectus est deletio omnium peccatorum. Vnde Luc.24. Oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam in remissionem peccatorum in omnes gentes. Primò per pœnitẽtiam directè remittuntur omnia peccata mortalia, iuxta illud: Omnium iniquitatũ eius non recordabor: quia licet peccata non sint cõnexa, quantum ad commissionem: sunt tamen connexa quantũ ad remissionem, sic quòd nullum peccatum (saltem mortale) remitti potest, quin omnia remittantur: Quia implicat quòd quis simul & semel sit auersus à Deo, & conuersus ad Deum. Venialia verò peccata absque pœnitentiæ sacramento remitti possunt, per bonum motũ & feruorem charitatis. Non enim ad venialium remissionem requiritur noua infusio gratiæ, cùm veniale aduenięs non tollat gratiã, nec eã diminuat, vt dictum est cùm de charitate ageretur: ideo sufficit aliquis actus procedens ex gratia, quo aliquis detestatur peccatum veniale, vel explicitè, vel saltem implicitè, sicut cùm aliquis ferueter mouetur in Deum. Et sic tripliciter aliqua causant remissionẽ venialiũ. Primò cũ infunditur gratia: quia p gratiæ infusionẽ delẽtur peccata venialia. Et hoc modo p omnia sacramẽta nouæ legis peccata venialia remittũtur. Secũdò, p aliquẽ motũ detestationis peccatorũ. Et hoc modo cõfessio generalis, & tũsio pectoris facta in gratia, & oratio Dominica, operantur ad remissionẽ venialiũ. Nã in oratione Dominica petimus, Dimitte nobis debita nostra. Tertiò per aliquem motum reuerentiæ in Deum, & ad res diuinas. Et hoc modo benedictio Episcopalis, asperiio aquæ benedictæ, & quælibet sacramentalis vnctio, & oratio dicta in ecclesia dedicata, & si aliqua alia sunt huiusmodi, operantur ad remissionem venialium: quod est intelligendũ in habente gratiam: Quia gratia quæ prouenit ex merito passionis Christi, est principium remissionis cuiuscunque peccati & cuiuscunque reatus: licet enim pœna æterna fuerit translata in temporalem, hoc fuit ea lege, vt in gratia persolueretur. Vnde Apost. Rom.4. dicit quòd ad gratiã Dei pertinet, quòd Deus non imputet alicui peccatum, quod gloss. ibi exponit de veniali. & 1.Cor.3. Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, &c. & eiusdem 13. Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autẽ nõ habuero, nihil mihi prodest. & Hebr.9. Sine sanguinis effusione nulla fit remissio: sed meritum passionis nõ applicatur nisi per gratiã quæ datur per sacramenta: consequens est quòd veniale iunctũ mortali, nõ possit remitti, nisi per sacramenta, in actu vel in voto, & sic absque sacramẽto æternaliter punitur. vnde Mat.5. Nõ exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem. Et eadem ratione reatus venialis aut mortalis remissi in eo qui post remissionẽ culpæ ante expiationẽ pœnæ, iterum mortaliter peccat, & moritur in illo: quia in inferno nulla est remissio, neque satisfactio. ¶ Nec obstat quòd omne debitum per solutionem eius quod debetur, expiatur: sed peccato veniali & reatui mortalis remissi debetur pœna tẽporalis: igitur per satisfactionem expiatur. Qui licet peccato veniali & illi reatui absolutè & simpliciter non debeatur, nisi pœna tẽporalis in eo qui est in gratia, eò quòd habet principium & fundamentum remissionis & satisfactionis. Sed in eo qui non habet illud fundamẽtum, peccato veniali & reatui peccati mortalis remissi debetur pœna æterna, nõ per se, sed per accidens, ratione conditionis subiecti, quod non habet fundamẽtum & principium remissionis & satisfactionis, quod est gratia, vt probatum est ex Apostolo Rom.4. & Heb.9. quia etiã ex sola acceptatione diuina est, quòd aliquis satisfaciat illi, cùm illa secluſa nulla sit proportio nec proportionabilitas inter Deũ & creaturam. Et si dicatur quòd Deus in remissione peccati acceptauit pœnã temporalem, imò citra: quia est, sed in gratia exoluendam, ratione iam dicta: nec tunc punit vltra condignum, imò citra: quia propter illã coniunctionẽ ad mortalem, illi debetur pœna æterna, etiam maior, si comparetur reatus ille ad culpam remissam, & negligentiam, atq; ingratitudinem. Et ideo in illo casu cõcedi potest, quòd difficilior est remissio peccati venialis, quàm mortalis: quia tunc ad remissionem venialis requiritur remissio mortalis, sed nõ ecõtra: & quòd quis tenetur cõteri de peccato veniali p accidens. ¶ Nõ obstat pariter quòd bona opera extra gratiã facta merẽtur aliquod bonum tẽporale, vt D.

Ezech.18. Peccata mortalia quo ad remissionem sunt connexa.

Peccata venialia quomodo remittãtur.

vt D.Aug. dicit de Romanis, quòd per opera moralium virtutum meruerunt imperium, & obstetrices Ægyptiorũ domos, quas eis dominus ædificauit. & Raab meretrix Hiericho præseruationem ruinæ domus suæ propter bonum factũ exploratoribus, licet essent infideles, & extra gratiã. Sed remissio pœnæ temporalis est aliquod bonum temporale: igitur extra gratiam mereri potest. Dicendum primò quòd Deus illa temporalia illis dedit, non propter meritum illorũ, quod nullum erat, saltem de condigno, cùm non haberent gratiam: sed solùm ex liberalitate sua, quæ fit his qui bene vtuntur naturalibus: quod non fecerunt illi qui mortui sunt in peccato mortali, & non expiauerunt veniale, vel reatũ illius. Secũdò, quòd reatus peccati venialis & reatus mortalis remissi per cõparationem ad culpam mortalem, non est aliquid temporale, sed æternum: licet per accidens, manente culpa mortali. Et quanuis D.Thom. in 4.sent. dicat quòd ideo veniale æternaliter punitur in inferno, quòd culpa venialis semper maneat, & manente culpa necesse est manere pœnam: ex quo inferri videtur, quòd reatus peccati remissi possit expiari: quia non est totalis ratio, sed defectus principij remissionis & satisfactionis, vt dictum est. ¶ Quartus effectus sacramẽti pœnitentiæ est virtutum & donorũ deperditorum recuperatio. Quia cùm per sacramentũ pœnitentiæ causetur gratia gratum faciens & sacramentis, ex qua fluunt virtutes & dona, quę per peccatũ mortale fuerunt deperdita, sequitur quòd per sacramentum pœnitentiæ reproducantur, & si nõ eadem numero propter successionẽ: tamen bene eadem specie. Vnde Luc.15. dicitur quòd pater mandauit quòd filius prodigus indueretur stola prima, quæ significat gratiam. & quanuis post primum actum pœnitentiæ, qui est contritio, remaneant aliquæ reliquiæ peccatorũ, scilicet dispositiones ex prioribus actibus peccatorum causatæ, ex quibus præstatur difficultas quædam pœnitenti ad operandum opera virtutũ sequentium: tamen quantum est ex ipsa inclinatione charitatis & aliarum virtutũ, delectabiliter & sine difficultate operatur. Sicut si virtuosus per accidens pateretur aliquam difficultatem, in diligenti executione actus virtutis, propter somnũ aut aliquã corporis indispositionem. ¶ Non autẽ semper quis resurgit ad maiorem gratiã in sacramento pœnitentię, sicut in sacramento baptismi, in quo semper datur baptizato aliquis gradus gratiæ correspondens conatui & actui, quo vult realiter sumere sacramentũ, secundum dispositionem subiecti: Quia in sacramento pœnitentiæ cõtingit quòd aliquis aliquãdo perfectissimè se disponit: ideo resurgit ad maiorem gratiam: aliquando minus perfectè, & remissè: ideo aliquando resurgit ad æqualem, aliquando ad minorem. Nec obstat quod dicitur Rom.8. Diligentibus Deum omnia cooperãtur in bonum. vbi D.Aug. ait, quòd hoc adeò verum est, quòd si qui eorum deuient & exorbitet, hoc ipsum faciat Deus in bonum proficere: quia illa authoritas nõ intelligitur de his qui cadunt & nunquàm resurrecturi sunt, vel qui sunt iterum casuri: sed de his tantùm, qui secundum propositũ vocati sunt sancti, scilicet prædestinati: qui quotiescunque cadunt, finaliter resurgunt. Cedit eis ergo in bonum quòd cadunt, non quòd semper in maiori gratia resurgant, sed quia in permanentiori: non quidem ex parte ipsius gratiæ, quæ quanto maior est, tanto est permanentior, sed ex parte hominis, qui tanto stabilius in gratia permanet, quãto est cautior & humilior. Ideo Gl. ibidem dicit, Quòd ideo proficit eis in bonum quòd cadunt, quia humiliores redeunt, & doctiores fiunt, non quòd ad maiorem gratiã semper resurgant. Hoc tamen non est ex defectu sacramenti pœnitẽtię, sed ex defectu hominis, qui remissius mouetur in Deum. Nec obstat pariter quod dicitur Ioel.2. Reddam vobis annos quos comedit locusta & brucus. Et Ezech.33. Impietas impij non nocebit ei: quia quantũ ad redditionem, dictũ Ioelis intelligitur secundum dispositionẽ recuperantis vel de præmio accidentali, & quantum ad nocumentũ, dictum Ezechielis debet intelligi ęternaliter aut etiam temporaliter, nisi stet per eos: quia si perfectè se præparant, non nocebit eis, nisi in his quæ important continuationẽ, vt virginitas & innocentia, quæ per pœnitentiam non restituũtur. ¶ Ex præmissis apparet primò, quòd per pœnitentiã non semper restituitur homo in pristinam & æqualem dignitatem: nec quo ad homines, nec quo ad Ecclesiã, vt habetur in c.Domino sancto.50.dist. nec etiam quo ad Deum, quantũ ad primariam & principalem dignitatẽ, saltem in eodem gradu, quando scilicet remissè se præparat: licet bene secundum essentiam, & aliquando ad eãdem. vnde Lucæ 15. iussit pater dari stolam primam, annulum, & calceamenta, aliam verò dignitatem secundariam scilicet innocentiam, amisit, de qua filius senior dicebat: Ecce tot annis seruio tibi, & nunquàm mandatum tuum præteriui. Et hanc dignitatẽ peccator recuperare non potest: licet aliquando recuperet aliquid maius: Quia (vt D.Greg. dicit in homil. de centũ ouibus) qui errasse à Deo se considerant, damna præcedentia lucris sequentibus cõpensant. ¶ Quintus effectus est, quòd per sacramentum pœnitentiæ opera mortificata reuiuiscunt. Ad cuius euidentiam sciendum est quòd opera hominis quædam dicuntur viua, quædam mortua, quædam mortifera, quædam mortificata. Opera viua dicuntur viua dicuntur ea quæ fiunt in charitate & gratia, quę est principiũ vitę & meriti: & sic opera meritoria dicũtur viua: quia per talia, si quis in eis perseueret, consequitur vitã ęternam. Opera autem mortua sunt duplicia: quædã dicuntur mortua effectiuè: quia scilicet sunt causa mortis, & talia sunt peccata mortalia, de quibus Heb.9. Sanguis Christi emũdabit cõscientias nostras ab operibus mortis. Hęc opera dicũtur mortifera, & nunquã viuificatur per pœnitentiam, sed magis abolentur. Quædã sunt mortua negatiuè, quia scilicet non habent gratiã quæ est principium vitæ: vt sunt opera mortaliter bona, facta in peccato mortali. Et hoc modo etiam fides sine charitate dicitur mortua. Iac.2. Et talia licet ad vitã disponant, nunquã tamẽ reuiuiscunt per pœnitentiam: Vnde 1.Cor.13. Si distribuero, &c. Opera verò mortificata dicuntur opera facta in

Exod.1. Iosue 6.

3.p. quæst.89. An pœnitẽs semper resurgat ad maiorem gratiam.

Opera viua.

Opera mortua.

Opera mortificata.

Universidad de Deusto
Biblioteca

charitate,quæ per peccatum mortale sequens mortificantur,pro quãto impediũtur à proprio effectu,scilicet cõsecutione vitæ æternæ. Vnde Ezech.18.& 33. Si auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem:omnes iustitiæ eius non recordabuntur,hoc est non præmiabuntur. Et quia per pœnitentiã subsequentem remouetur peccatũ mortale impediens effectum illorum bonorũ operum meritoriorũ, sequitur quòd illa opera prius viua,& per peccatũ mortale mortificata siue impedita,per pœnitentiam subsequentẽ viuificantur:hoc est,recuperãt efficaciam perducendi eum qui ea fecit,ad vitam æternam. Et si ille qui ea fecit,nunquam resurgat,Deus illa merita alicui vel aliquibus dabit,iuxta illud: Omni habenti dabitur,& abundabit,&c.& Apocal.3. Tene quod habes,ne alius accipiat coronam tuam. Opera enim in charitate facta non abolentur per peccatum mortale,sicut opera mortifera per pœnitentiam:quia opera mortifera solùm remanent per culpã & reatum,quæ abolentur per pœnitentiam,opera autem meritoria licet transeant,manent tamen merito & in acceptatione Dei,qui per pœnitentiã reddit ei qui illa fecit,vt dictum est ex Ioele 2. Reddam vobis,&c. Si verò non resurgat,reddet alius: quia peccatum mortale non potest abolere ea quę sunt in acceptatione diuina,nisi in ordine ad eum qui peccauit, & quãdiu peccatũ manet.

Matth. 25

3.p.quæst.90.

¶ Pœnitentiæ partes integrales ex parte materiæ ipsius sacramenti sunt tres,scilicet contritio, confessio & satisfactio. Et quanuis in aliis sacramentis ex parte materiæ non sint diuersæ partes, quia materia illorum est aliquod sensibile extrinsecum:in pœnitentia verò materia sunt actus humani tres requisiti vel in actu,vel in voto,vt amplius dicetur:ideo dicuntur partes integrales, siue integrantes & facientes materiam integram & perfectam. Matrimonium verò,cuius materia est consensus primus contrahentium,non requirit alios actus:ideo non habet partes.

Ver.10. DE CONTRITIONE.

In additio.3. p. quæst. 1.

COntritio secundum allusionem vocabuli,differt à fractione:quia ea quę sunt dura,quando in magnas partes diuiduntur,frangi dicuntur:Cùm verò in minimas,conteri: iuxta illud Matt. 21. Qui ceciderit super lapidem istum,confringetur. Super quem verò ceciderit, cõteret eum. Ad spiritualia autem trãsferendo,dura dicuntur corda hominũ,qui per superbiam suo sensui inhærentes,à mandatis diuinis recedunt:& ideo oportet quòd illud quod destruit peccatũ, discedere faciat cor hominis à proprio sensu,in quo firmus & induratus erat:ita vt affectum cuiuslibet peccati dimittat. Quod fit per affectũ & voluntatem oppositam.& ideo actus voluntatis, quo peccatũ detestatur & dimittitur,dicitur contritio per quandam similitudinẽ à Theologis in vsu cõmuniter acceptam. Et cùm contritio dupliciter possit considerari,primò vt est actus virtutis pœnitẽtę:

Contritio vt actus virtutis.

Secundò vt est pars sacramenti:sequitur quòd dupliciter definiri potest:Cõtritio,vt est actus virtutis pœnitentiæ iustitiæ vindicatiuæ affinis,est dolor voluntariè assumptus pro offensa in alterum cõmissa,quo offendens punit in se quod dolet cõmisisse,secundum arbitrium offensi cum proposito recompensandi,hoc est satisfaciendi,& hæc contritio est de iure naturæ, & prærequiritur ad cõtritionem sacramentalem. ¶ Et quia circa huiusmodi dolorem in hac materia aliquæ ortæ sunt difficultates,eam ob rem pro resolutione sciendum est quid,& quotuplex sit dolor. Dolor enim dupliciter accipitur,primò propriè,vt est passio corporis vel appetitus sensitiui. De hoc dolore dictum est,cùm de appetitu concupiscibili ageretur. Talis dolor vocatur sensibilis,& non est de essentia contritionis,sed potius effectus eius:quia contritio est actus voluntatis,& dolor ille sensibilis est actus appetitus concupiscibilis,vel passio discõueniens corpori. Alio modo accipitur dolor largè,pro quacunque displicentia siue nolitione,aut his quæ sequuntur ad nolitionẽ, prout est afflictio quædam voluntatis,quæ dicitur Tristitia spiritualis. Vnde D.Aug.dicit,Tristitia est quædã afflictio de his quæ nobis nolentibus accidunt. Et hoc modo dolor est de essentia contritionis, & actus pœnitentiæ virtutis moralis. Contritio verò,vt est pars integralis sacramenti pœnitentiæ,sic definitur: Est dolor de peccatis propriis voluntariè assumptus, propter Deum summè dilectum, cum proposito à talibus & aliis omnibus cauẽdi,& se subiiciendi clauibus ecclesiæ, & satisfaciendi ac Dei mandata implendi,cum spe veniæ consequendæ. ¶ Ex hac definitione apparet primò, quòd contritio quæ est pars sacramenti pœnitentiæ,includit contritionẽ, quæ est actus pœnitentiæ virtutis,& multa supra eam addit: Quia actus pœnitẽtiæ virtutis est dolor volũtariè assumptus de peccatis,inquantũ sunt contra rationẽ & bonũ honestũ:nec requiritur q̃ sit maximus,sed sufficit quòd sit dolor moderatus cum solo proposito recõpensandi siue satisfaciendi & cauendi. Sed cõtritio quæ est pars sacramẽti pœnitẽtiæ,est dolor de peccatis propriis volũtariè assumptus, propter Deũ summè dilectũ. Et ideo oportet q̃ sit maximus,qui possit esse in natura,non quidẽ intensiuè,sed appreciatiuè:ita q̃ sicut Deus debet diligi supra omne diligibile:ita peccatũ displiceat & odiatur supra omne odibile,& quòd sit propositũ cõfitendi,& absolutionem obtinendi,& satisfaciendi,ac etiã vitandi supra omne vitabile,sic q̃ peccator sit (saltem in præparatione animi) taliter dispositus,quòd mallet priuari omnibus bonis mundi temporalibus, ac etiam corporalibus, quàm Deo:& mallet sustinere omnia tormenta,etiam inferni,ac etiã mortẽ ipsam,quàm à cætero offendere Deũ,iuxta illud Luc.14. Si quis venit ad me,& non odit patrẽ suũ,& matrem suam, & vxorem,& filios,& fratres,& sorores adhuc & animã suam (hoc est vitam suã,vt cõmuniter exponunt doctores) nõ potest meus esse discipulus. Nõ tamẽ ita specificè interrogãdi sunt pœnitẽtes, ne terreantur:sed sufficit cõfessori ex exterioribus signis illam supponere. Cum hoc tamen stat q̃ magis sit dolendum de maiori peccato:quia (vt habetur Deuter.25.) Secundum mensuram delicti erit & plagarũ modus. Sed in cõmensuratione peccati plagæ cõmensurantur delicto,cùm contritio

Dolor contritionis.

In additio. 3.p.q.3. art.1.

Tristitia.

Contritio sacramentalis.

artic.4

tritio includat propositũ satisfaciendi. Præterea ratio doloris est maior de vno quàm de alio,sol offensa Dei,qui magis offenditur ex magis inordinato actu. Notandum quòd dolor siue displicentia peccati,non potest esse nimius,sicut nec actus charitatis: licet dolor sensitiuus possit esse nimius,sicut exterior corporis afflictio: Quia in his vltimis debet accipi pro mensura conseruatio subiecti,& bonæ habitudinis sufficientis ad agenda ea quæ incũbunt agenda: & propterea dicitur Rom.12. Rationabile sit obsequium vestrũ. Et quia incertũ est nobis an talem summam dilectionem Dei ex toto corde,mẽte,anima,& viribus (quã habere præcipimus) habeamus: ideo incerti sumus an cõtritionem,quæ est pars sacramenti pœnitentiæ,habeamus:licet scire possimus & teneamur nos habere contritionẽ,quæ est actus pœnitẽtiæ virtutis,cùm sit de iure naturali. Addit præterea cõtritio,quæ est pars sacramenti,propositũ confitendi,& spem venię. Secũdò ex hac definitione apparet quod sit obiectũ primariũ contritionis,quæ est pars sacramenti pœnitentiæ:habet enim pro obiecto singula & omnia peccata mortalia collectiuè & distributiuè, cum cõtritio importet fractionẽ in minimas partes. Et ratio est,quia diuersorũ morborum diuersę sunt medicinæ,quia non sanat oculum quod sanat calcaneũ,vt D.Hier.dicit. Sed contritio est medicina singularis cõtra vnum peccatũ mortale:præterea contritio explicatur per confessionẽ:sed oportet singula peccata confiteri,vt infrà dicetur:ergo de singulis cõteri,saltem quantũ ad principium illius cõtritionis. Secus quo ad terminũ,cùm in eo iam sint peccata deleta, propter informantem gratiam,aliàs de singulis & omnibus. Quod intelligendum est,cùm memoriæ occurrunt. Quia circa oblita,vel quę memoriæ non occurrunt,sufficit generalis cõtritio de omni malo,per quod Deum offendit. Sed quando ad memoriã reuocãtur, tunc tenetur homo specialiter cõteri. Similitudo est de paupere,qui non potest soluere illud quod debet,excusatur pro tẽpore quo non potest:tenetur tamen cùm poterit. Quo ad venialia verò omnia,sufficit generalis cõtritio:quia vna medicina particularis plures paruas fatigationes euacuare potest. ¶ Ex præmissis sequitur q̃ de peccato originali nõ est cõtritio,nec de peccatis alienis,cùm non sint ex pura & propria voluntate. Et quãuis de peccatis alienis ex charitate possit esse dolor & displicentia, & aliquis pro eis possit se affligere,vt de multis sanctis legimus:ille tamen dolor non debet dici contritio,vt est pars sacramẽti pœnitentiæ,cùm non ordinetur ad cõfessionem,in cuius absolutione perficitur pœnitentię sacramentum. Tertiò apparet quòd cõtritio propriè nõ est de peccatis futuris,sed de illis est cautio, vel (sicut dicunt aliqui) dolor de peccatis præteritis etiã dimissis,est medicina præseruatiua futurorum. Quartò apparet quòd cõtritio in actu & in voto implicat & cõplectitur alias sacramenti pœnitentiæ partes:& ideo per contritionẽ cõsequitur quis remissionẽ peccatorũ. vnde Psal. Dixi,cõfitebor aduersum me iniustitiã meã Domino,& tu remisisti impietatẽ peccati mei. Verùm quia talis remissio fit ex voto ac desiderio cõfitendi:ideo peccator licet habeat peccatorũ remissionẽ,tenetur data opportunitate cõfiteri,& absolutionẽ obtinere,ac satisfacere:aliàs de nouo peccaret, vel verã contritionẽ se nõ habuisse ostenderet. Et licet cõtritio possit tantũ intendi,quòd delebit totum reatũ pœnæ:quia tamẽ peccator incertus est de tali intentione cõtritionis, & sit remissionis reatus,ne se exponat periculo maioris pœnæ in purgatorio,non debet satisfactionẽ omittere,cessãte opportunitate. Quintò apparet quòd cõtritio cõplectitur quatuor actus ad iustificationẽ requisitos,de quibus dictũ est suprà c.16.§.4.ver.1. Sextò apparet discrimen inter contritionẽ & attritionem:quia cõtritio est propter Deum summè dilectũ:ideo non potest esse sine gratia & charitate,quę est causa imperatiua eius,& sic cõtritio est posterior charitate in genere causæ efficientis, nõ tamen tẽpore,sed ordine naturę. Sed in genere causę materialis cõtritio est prior ordine naturæ,cum sit dispositio ad gratiã & charitatẽ. Attritio autẽ est sine graria & charitate. ¶ Circa huiusmodi attritionẽ sunt variæ & cõtrariæ opiniones:pro quarũ concordia & resolutione sciendũ est, quòd si attritio dicatur dolor de peccatis voluntariè assumptus,propter timorẽ seruilem, sic quòd principiũ eius sit timor seruilis,vt s. sit detestatio peccatorũ propter metũ pœnæ,vel propter Deũ non summè dilectũ,tunc attritio nunquã fit cõtritio:nec ex attrito aliquis fit cõtritus,nisi ad hunc sensum,quòd post attritionem venit contritio:sicut dicimus ex mane fit meridies, & ex iniusto iustus consecutiuè. Sic posteaquàm aliquis est attritus,fit cõtritus attritione desinente esse propter aliud principium siue obiectum superueniens,quod est timor filialis,vel Deus summè dilectus. Et hęc fuit opinio D.Thom. in 4. Et quanuis habitus fidei idem numero informis fiat formatus:nunquam tamen actus fidei informis fit actus fidei formatæ, quia actus fidei informis transit & non manet veniente charitate. Sed attritio & cõtritio non dicunt habitum,sed actum:habitus autẽ virtutum infusarum quæ voluntatem respiciunt,non possunt esse informes, cùm ex gratia fluant, & charitatem consequantur:ideo antè quàm gratia infundatur,non est habitus,à quo actus contritionis eliciatur. ¶ Quidam tamen dicunt quòd sicut contingit eundem actum numero continuatum secundum substantiam suam siue materialiter & in genere naturæ esse successiuè bonum & malum:ita dicunt quòd contingit eundem actum numero successiuè esse informem & formatum. Sed notum est quòd sunt plures actus specie distincti in genere moris,quod est de cõsideratione Theologi. Si verò attritio dicatur dolor voluntariè assumptus propter Deum summè dilectũ, sed nõ cum sufficienti & requisita intentione siue gradu,puta quia non ex toto corde,& ex tota mente,&c.cùm motus naturalis à principio sit remissus,& in fine velocissimus,& tamen est idem motus,qui successiuè perficitur:Sic attritio per continuationẽ vel applicationem absolutionis fit contritio. Et sic intelligitur id quod à doctoribus cõmuniter dicitur, quòd virtute clauium ex attrito

Matth. 22.

In Additio. 3.p.quæst.1. artic. 6 artic.3.ad 2.

Discrimen inter contritionem & attritionem.

In addit.3 p.q.1. artic.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fit cõtritus. Formatio enim secundum hunc modum dicendi est extrinseca actui continuato, sicut habitui fidei, de cuius essentia non est quòd sit formatus charitate. Sic de essentia actus contritionis, quantum ad substantiam, non est quòd eliciatur à gratia & charitate, quæ est illi extrinseca. Et sicut dictum est, timor seruilis secundum substantiam suã non contrariatur charitati, neque seruilitas est de essentia ipsius: ideo remota seruilitate, potest informari gratia extrinsecè: non tamẽ elicitiuè est à charitate aut à pœnitentia infusa, à qua est actus contritionis. Et sic pro omni resolutione & concordia dicendum, quòd attritio elicita ab habitu acquisito pœnitentiæ virtutis, non est neque fit contritio elicita ab habitu pœnitentiæ infusæ: & hanc arbitror intentionem D. Tho. quę ex eius probatione resultat. loquitur enim de diuersitate principiorum. Attritio autem elicita à pura potentia, adueniente habitu infuso, perficitur: quia illa principia sunt subordinata.

cap.13.§.8. ver. 1.

Ver.11. DE TEMPORE CONTRITIONIS.

A CVm pœnitentia secundum habitũ siue in præparatione animi, debeat durare vsque ad finem vitæ: & (vt dicitur Eccle.5.) De propiciatu peccatorũ noli esse sine metu, &c. sequitur quòd cõtritio, quæ est principalior pars materialis sacramenti pœnitentiæ, & omnes alias partes cõplectens, debet durare vsque ad finem vitæ: Quia post hanc vitam cùm sacramenta non remaneant, nec contritio, quæ est pars sacramenti pœnitentiæ: & sic beati in patria cùm careant omni dolore, propter gaudij amplitudiné, cõtritionem (saltem eiusdem rationis) habere non possunt: licet sit in eis displicentia, & nolitio peccatorũ præteritorum. Damnati verò in inferno, etsi dolorem semper habeant, cõtritione carent: deficit enim in eis gratia dolorẽ informans: & sic non dolent propter Deum summè dilectũ. Sed præ angustia pœnarum & tormentorum sunt gementes, & pœnitentiam infructuosam agentes, vt dicitur Sap.5. Sed animę in purgatorio existentes, quanuis habeant dolorẽ de peccatis gratia informatum, non tamen meritoriũ, cùm non sint in statu merendi, nec propriè satisfaciendi, cùm satisfactio propriè dicta opus meritorium requirat. Sed largo modo satisfactio dicitur pœnæ debitę solutio. Et sic animæ in purgatorio sunt in statu satisfaciendi. Nõ est tamen in eis cõtritionis efficacia: & ideo secundum aliquos, displicentia peccatorũ præteritorũ, pro quibus torquentur, non dicitur propriè contritio. In vita tamen præsenti quilibet tenetur dolere, donec probabiliter credat peccatũ sibi esse remissum, & peccatorem Dei gratiæ esse restitutum, sicut infirmus sanitati: quoniã huiusmodi contritio cõparatur ad peccatorẽ, sicut medicina curatiua ad infirmum. Sicut igitur cessat medicus à medicina curatiua, sanato infirmo: sic cessat huiusmodi cõtritio, sanato peccato per veram cõfessionem & satisfactionẽ, fundatas super vera contritione. In præparatione tamen animi in hac vita semper durare necesse est. ¶ Sed quo ad actum, de eius necessitate videndũ est, quando scilicet peccator in peccato mortali existens, teneatur sub pœna peccati mortalis cõteri: Dicendum est quòd in quatuor casibus: Primò, quandocunque imminet periculum mortis: Quia nec per momentũ instante periculo tutum est stare in statu offensę & iræ Dei, iuxta illud: Qui amat periculum, in illo peribit. Ideo debet cõteri, vel saltem atteri, aut habere probabilitatẽ cõtritionis. Quia cũ nullus obligetur ad impossibile, sitq; impossibile scire an habeat contritionẽ, quæ est pars sacramenti pœnitentiæ, cum nemo sciat vtrũ amore vel odio dignus sit, sequitur quod nõ tenetur ad contritionẽ, sed ad probabilitatem eius. Vnde Eccl.5. dicitur: Non tardes conuerti ad Dominũ, neq; differas de die in diẽ. Subitò enim veniet ira eius, & in tẽpore vindictę disperdet te. Secundò, quãdo imminet susceptio vel administratio sacramẽti: tũc enim obligar illud, Sancti estote, quoniã ego sanctus sum: & illud Matt.7. Nolite sanctum dare canibus. Et generaliter quãdocũque est exercitatio alicuius actus necessariò requirens hominẽ esse in gratia, tũc tenetur cõteri. Tertiò omni die Dominico, quia præceptũ est de sanctificatione Sabbati, in quo includitur dilectio Dei super omnia & sanctificatio animę, iuxta illud: Sanctificabunt animas suas. Hoc autẽ fieri non potest, nisi per contritionem: igitur tenetur habere contritionẽ, secundum ęstimationẽ probabilem. Et ideo quãuis alia præceptã possint impleri absque gratia, non tamen præceptũ de sanctificatione Sabbati, quod includit dilectionẽ Dei super omnia. Vnde D. Greg. dicit, Dominico die à labore terreno cessandum est, atq; orationibus omnino insistendũ: vt si quid negligentiæ per sex dies agitur, die resurrectionis Dominicæ expietur. Et ideo Ecclesia ad implendũ hoc præceptũ præcepit omnibus Christianis diebus Dominicis missam audire, vt habetur in c. missas, de cõsec. dist.1. Ac etiã ordinauit in principio missæ fieri confessionem generalem, & corporis Christi elcuationẽ, vt populus haberet occasionẽ petẽdi veniã, & præcepta fidei, spei, & charitatis (quæ illa die obligant) implendi. Quartò quis tenetur cõteri, quandocũque peccatũ mortale præteritũ occurrit memoriæ practicè, hoc est cum iudicio practico, siue cum inclinatione ad cõplacendum vel delectandum: quia nisi tunc detestetur, exponit se periculo recidiui. Si verò aliquando peccata præterita, de quibus aliquis aliquando cõtritus fuit, redeant ad memoriã specu latiuè, siue per modum transeuntis, absque iudicio practico, & inclinatione prædicta, non tenetur quis ad contritionem actualem. ¶ Ex præmissis faciliter inferri possunt multa corollaria, quæ sunt vtilia, & populo declaranda: Puta ingredientibus mare aut bellum, aut in loco pestifero manentibus, & suscipientibus sacramentum confirmationis, matrimonij, & ordinis, necessariã esse contritionem, imò & cõfessionem, data opportunitate, vt infrà dicetur: & valde vtile & securũ est quolibet mane & sero conteri, propter multiplicem vtilitatem & periculorum vitationem.

Damnati grauiter & inuitè poenitent.

Eccles.ult.9.

Leuit.19.

Exod.20.

In regist.

Cur missa diebus Dominicis est praecepta.

Notanda corollaria.

Ver.12. DE CONFESSIONE IN GENERALI.

B COnfessio multipliciter accipitur: primò pro gratiarum actione, & hoc modo Dauid cõmunites

nitet vtitur in psalmis, & singulariter cùm dicit, Cõfessio & magnificentia opus eius: & iterũ: Cõfessio & pulchritudo in conspectu eius: & cùm dicit, Confitemini Domino, quoniam bonus, & Christus Matt.11. Confiteor tibi pater, Domine cæli & terræ, &c. Secundò pro confessione fidei, Rom.10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, vt dictum est. Quandoque pro confessione debiti, & aliquando pro confessione delicti. Confessio debiti est duplex, scilicet iudicialis, & extraiudicialis: hanc (quia pertinet ad iuristas) pertranseo: aliquid tamen de ea superius diximus. Confessio etiam delicti est duplex. Quædam est iudicialis, de qua Iosue 7. Da gloriam Deo Israel, & cõfitere & indica nobis quid feceris. de hac dicendum est, sicut de confessione debiti in iudicio. Alia est extraiudicialis, & hæc est duplex: quædam generalis, prout illa quæ fit in principio missę, & in prima ac completorio. Alia est particularis, & hæc etiam est duplex: Quædã consultatiua, amico facta: Quædam sacramentalis, quæ est vna pars integralis sacramenti pœnitentiæ, sicut & contritio. de hac confessione nunc agendum est.

Confessionis multiplex acceptio.

cap. 10. §.3. versi.3.

cap. 5. §.2. versi.6.

Ver.13. DE CONFESSIONIS SACRAMENTALIS QVIDDITATE.

C COnfessionem sacramentalem D. Aug. definiuit dicens: Cõfessio est qua morbus latens sub spe veniæ aperitur: et scilicet qui habet claues & potestatẽ absoluendi. Quidam verò dicunt quòd confessio est corã sacerdote legitima peccatorũ declaratio. Alij autem, quòd cõfessio sacramentalis est delinquentis accusatio, & erubescentia per claues Ecclesiæ satisfactoria, obligans ad peragendam pœnitentiã inunctam. Completa autem definitio hæc est: Cõfessio sacramentalis est actus virtutis pœnitentiæ, quo specialis, distincta, & particularis, ac voluntaria & secreta peccatorum, quæ memoriæ occurrunt, fit manifestatio, cùm submissione, sacerdoti potestatem clauiũ habenti facta, cum spe veniæ, siue ad remissionem cõsequendam, & proposito in futurum cauendi, & iniunctam pœnitentiã implendi. In prædicta definitione continetur genus, quia est actus virtutis pœnitentiæ, non quidem elicitus, quia elicitur à virtute veritatis, importat enim ex suo nomine manifestationẽ veram alicuius quod in conscientia aliquis tenet: sic enim simul in vnum os & cor conueniunt. Si enim aliquis proferat ore quod corde non tenet, non est cõfessio, sed fictio: hęc autem conditio, quòd quis ore vel alio signo confiteatur siue manifestet, pertinet ad virtutem veritatis elicitiuè, imperatiuè autem ad virtutẽ pœnitentiæ: potest etiam ad multas virtutes pertinere, secundum quod actus confessionis potest ordinari in finem multarũ virtutum. Secundò in definitione prædicta ponitur differentia eius, quia manifestatio. Tertiò de quo fieri debet scilicet de peccatis, & sic causa materialis. Quartò cui debet fieri, quia sacerdoti. Quintò causa eius finalis, scilicet ad remissionem peccatorũ. Sextò effectus, scilicet absolutio & obligatio ad pœnam exoluendam. ¶ Notandum tamẽ quòd licet actus cuiuslibet virtutis acquisitæ sit de iure naturali (cùm secundum Philosophũ 2. Ethic. Ad virtutes apti simus à natura:) Confessio tamen sacramentalis nõ est de iure naturali, nisi fortè accipiatur ius naturale, secundũ quod cuilibet rei illud est naturale, quod ei à suo creatore imponitur: Nõ tamẽ propriè accipiendo ius naturale, pro eo scilicet quod non opinio genuit, sed innata quædam vis inseruit. vt Cicero dicit, vel secundum quid dicuntur naturalia, quæ ex principiis naturæ causantur. Sed confessio non est huiusmodi, cum sit ex institutione diuina: Talia enim sunt supra naturam, sicut ea quæ ipse Deus sibi reseruat absque naturæ ministerio operanda, siue in operationibus miraculorum, siue in reuelationibus mysteriorum, siue in institutionibus sacramentorum, de quorum numero est sacramentum pœnitentiæ, cuius pars est confessio exterior: quanuis interior confessio, quæ fit Deo in recognitionem peccati, quantum pertinet ad virtutem veritatis vel pœnitentiæ, quæ est pars iustitiæ, affinis iustitiæ vindicatiuæ, sit de iure naturali: & ideo inculpantur primi parentes & Cain, qui peccatum suum non recognouerunt: ratio enim naturalis inclinat ad confessionẽ veri modo debito faciendam cui oportet, quando oportet, & secundum quod oportet. Sed non est de iure naturali, vt est pars sacramenti pœnitentiæ: determinatio enim circunstantiarum, quando, quomodo, & quid cõfiteri oporteat, ac cui, & ad quem finem fieri debet, est ex institutione diuina. vnde patet quòd ius naturale inclinat ad confessionem, mediante iure diuino, quo circunstantiæ determinantur, sicut etiam inclinat ad ea quæ sunt iuris positiui, mediante institutione humana. Et licet præcepta iuris naturæ semper maneãt, nõ tamẽ eodem modo. Hinc est quòd in lege naturę sufficiebat recognitio peccati interior, cum oblatione sacrificij exterioris indeterminati, siue secundum arbitriũ peccatoris. In lege verò Moysi oportebat aliquo signo exteriori determinato per legem peccatũ manifestare, & se peccatorem protestari, sicut per oblationẽ hostiæ pro peccato, vt habetur in Leutico: non tamen oportebat vt specialiter peccatum à se commissum peccator manifestaret, sicut in lege noua.

In additio. 3.p.q.7. art.2.

Confessio sacramentalis.

Confessio quomodo sit de iure naturali.

Ver.14. DE CONFESSIONIS NECESSITATE.

D COnfessionem sacramẽtalem à Christo institutã, ei qui est in peccato mortali ad salutẽ animę esse necessariã, constat ex determinatione Ecclesiæ in cõcilio Triden. sess.5. c.29. vbi dicitur: Si quis dixerit eum qui post baptismũ lapsus est, non posse per Dei gratiã resurgere, aut posse quidem, sed sola fide amissam iustitiam recuperare sine sacramento pœnitentiæ, prout sancta Romana & vniuersalis Ecclesia seruauit, & docuit: Anathema sit. Confessionem sacramentalem ex duobus euangelij passibus manifestum est à Christo institutam esse: Primò ex illo Matt.7. Nolite putare quoniam veni soluere legem aut prophetas: non veni soluere, sed adimplere. & potest sic deduci: Necesse est dicere Christũ impleuisse legem Moysi, & omnia quæ cõtinebantur, & figurabantur in ea: Sed confessio & absolutio sacramentalis erant figuratæ in lege Moysi: ergo fuerunt

In additio. 3. p. q.8. art.4.

Confessionis sacramentalis institutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1.Cor.10.

Hebr.7. Leuit.13.

à Christo institutæ. Maior est manifesta ex prædicta authoritate, in qua Christus dicit ad hoc se venisse. Et cum sit ipsa veritas, & mentiri non possit: igitur. Minor probatur: Quia omnia in figura contingebant illis, & probat Apost. de sacramento baptismi & eucharistiæ, quæ erant in veteri testamento figurata, & per Christum impleta sunt: aliàs non impleuisset legem. Quòd autem confessio fuerit figurata, patet: quia sacerdotiũ Leuiticũ, quod erat supra carnalia & corporalia, figurabat sacerdotium Euangelicũ, quod futurum erat circa spiritualia, vt probat Apost. qui concludit sacerdotium Leuiticũ fuisse transferendum, imò etiam translatũ in sacerdotium Euangelicũ: vnde ait, Translato sacerdotio necesse est vt legis translatio fiat. Sed ad sacerdotes Leuitici generis pertinebat iudicium lepræ carnalis, quæ figurabat lepram spiritualem, hoc est peccatum: & leprosi tenebantur ostendere sacerdoti locum & tumorẽ illius lepræ carnalis. vnde Matt. 8. & Luc. 5. & 17. iussit Christus leprosis, vt se ostenderẽt sacerdotibus, sicut præcepit Moyses: Ergo ad sacerdotium Euangelicũ, siue ad sacerdotes Euangelicos, pertinet iudicare de lepra spirituali, hoc est de peccatis: & leprosi spirituales, hoc est peccatores, tenentur eis ostendere lepram, hoc est peccatum, quod fit per confessionem, & iudicium fit per absolutionem. Et sicut leprosi qui ostendebãt lepram sacerdoti, & per eius iudicium remittebantur ad castra, erãt sanati: & qui non se ostendebant, vel habebant ex iudicio sacerdotis manere extra castra nõ sanabantur. Sic peccatores ostendentes & cõfitentes peccata sua sacerdoti, cui cõmissum est iudiciũ, per eius iudicium, hoc est absolutionem, remittũtur peccata: Qui verò non cõfitentur, vel qui cõfitentur, & non intendunt cauere, aut satisfacere ad iudiciũ sacerdotũ, non obtinent absolutionẽ, manent peccatores & non sanantur. ¶ Quòd autẽ iudiciũ de peccatis sacerdotibus Euangelicis fuerit cõmissum, habetur Mat. 16. quando Christus dixit Petro: Tues Petrus, &c. Sequitur, Quodcunque ligaueris super terrã, erit ligatũ & in cælis. Et quodcũque solueris super terram, erit solutum & in cælis. Per hæc verba promisit Christus dare iudiciũ de peccatis absoluendis, vel ligandis aut retinendis, quod expressius declarauit cum realiter dedit potestatẽ absoluendi siue remittendi & retinendi peccata, cum dixit, Accipite Spiritũ sanctũ, hoc est virtutẽ & potestatem Spiritus sancti: Quorũ remiseritis peccata, &c. Remissio respondet solutioni promissæ, & retentio ligationi. Peccata autẽ dicuntur retenta, quæ nõ remittuntur, siue nõ soluuntur: & solura siue remissa, quę nõ retinentur. Per hæc verba Christus clarissimè ostendit, quòd dedit potestatẽ absoluendi & retinendi peccata: & mãdat sacerdotũ, vel actu, vel in voto. Quilibet autẽ peccator qui vult cõsequi vitam ęternã, tenetur facere vt sibi peccata dimittantur: Ergo quilibet tenetur expetere ministeriũ sacerdotũ, hoc est confiteri peccata, & petere absolutionẽ, quam non possunt dare absque causæ & circunstantiarũ cognitione. ¶ Neque sufficit cõfiteri in generali, & dicere, Ego sum peccator, peto absolutionẽ, vt dicit D. Chry. Sicut non sufficiebat leprosis dicere sacerdotibus, Ego sum leprosus, remittite me ad castra. Sed tenebantur ostendere locum lepræ, vnde sacerdotes possent sumere indiciũ separandi ad tempus, vel remittendi: Sic peccatores peccata in particulari, & circunstantias, ex quibus confessor potest sumere indiciũ satisfactionis iniungendę: quia licet Christus contulerit sacerdotibus potestatẽ absoluendi & retinendi: non tamẽ ad ipsorũ arbitrium. Nam si liberè remittere possent & nõ remitterent, impij essent. Si verò indignos absoluerẽt, infideles essent. Postquàm ergo dedit potestatẽ retinendi & absoluendi, non omnia omnibus peccata indifferenter remitti voluit, aliàs non dedisset potestatẽ retinendi. Secundũ ergo rationis iudiciũ potestatẽ dedit absoluendi, & retinendi: absoluendi quidem verè pœnitentes & obediẽtes, retinendi verò peccata non confitentium, vel perseuerare in eis volentiũ, vel se submittere eorũ iudicio nolentium. Hoc autẽ absque peccantiũ manifestatione facere non poterant Apostoli seu discipuli, nec possunt eorũ successores: Sequitur ergo quòd per hęc verba Christus iniunxit peccatoribus manifestationẽ siue confessionem, vt erubescerent, & fructus dignos pœnitentię à sacerdotibus iniunctos agerent: aliàs eis Ecclesiæ claues frustrà dedisse videretur, qui tamen omnia in sapiẽtia fecit. vnde D. August. dicit,

In lib. de vis. inf.

Sunt quidã qui sibi sufficere existimant, si soli Deo cui nil occultũ est, quem nullius latet cõscientia, sua crimina cõfiteantur: nolunt enim, aut erubescunt, seu dedignãtur ostẽdere se sacerdotibus, quos tamen inter leprã & leprã discernere, per legislatorẽ cõstituit dominus. Sed nolo vt decipiaris opinione, quatenus cõfundaris cõfiteri Christi vicario, ergo ad te roges venire sacerdotẽ, & sic ipsum cõscientiarum tuarũ participem, erroneã autẽ esse persuasionẽ contrariã. Et alio in loco docet quòd nõ per nuncium, nec per scriptũ, sed proprio ore debemus cõfiteri sacerdotibus. Et in lib. de Pœnitentia, vt habetur in c. agite pœnitentiã. de pœnit. dist. 1. ait: Agite pœnitentiã, qualiter agitur in Ecclesia, vt oret pro vobis Ecclesia. Nemo dicat sibi, Occultè ago, apud Deũ ago: Nouit Deus qui mihi ignoscat, quæ in corde ago. Ergo sine causa dictum est, Quæ solueritis in terra, soluta erũt & in cælo. Ergo sine causa claues datæ sunt Ecclesiæ Dei? Frustramus euangeliũ Dei? frustramus verbũ Christi, si promittimus quod ille negauit? Et alibi dicit, Medicũ quis vidit curantẽ vulnera, quę sibi non ostenduntur? & D. Boetius in lib. de cõsolat. Si operã medicãris expectas, oportet vt vulnus detegas tuum. Quilibet corporaliter vulneratus ad mortem, iure naturali tenetur accedere vel vocare medicũ, & ostendere non vnũ vulnus letale solùm, sed omnia: vno enim occultato mors sequitur: & nauis vno foramine nõ obtuso submergitur. Ideo occultãs, & non accedens, vel non vocãs, est homicida suiipsius: à fortiori vulneratus spiritualiter, &c. Prętęrea quandocunque rex constituit aliquem iudicem, aut dat illi aliquod officium aut potestatem, censetur dare ei omnia

Iudicium de peccatis fuit sacerdotibus commissum. Ioan.20.

Generalis confessio mortalium non sufficit.

omnia necessaria, & sine quibus nõ potest exercere officium illud: aliàs frustra daret. Et sic dat ei potestatem aduocãdi testes: & si nolint venire, dat illi potestatẽ compellẽdi, quia sine testiũ depositione nõ potest iudicare, vt habetur in ca. præterea, extra de offi. iud. ordi. Cùm ergo Deus & natura nihil faciãt frustra: sequitur quòd Christus qui est verus Deus, dando discipulis potestatẽ absoluendi eos qui forẽt absoluendi, dedit mandatũ peccatoribus cõfitendi: aliàs eorũ potestas esset nulla. ¶ Vlterius in iudicio seculari nõ est idem iudex, actor, & reus: sed iudiciũ spirituale est ordinatius: Ergo peccator qui est reus, nõ debet esse suiipsius iudex, sed ab alio debet iudicari, secundũ allegata & probata. Cõfessio autẽ est species probationis, secundum iuristas, igitur, &c. Ideo sicut Deus volens assuefacere homines ad baptismũ Christi, præmisit baptismũ Ioannis. Sic volens assuefacere homines ad confessionẽ sacramentalem per Christũ instituendã, præmisit D. Ioan. Baptistam, qui eos hortaretur ad confessionẽ vocalem peccatorum in speciali. vnde Mar. 1. dicitur, Egrediebatur ad eũ omnis Iudææ regio, & Hierosolymitæ vniuersi: & baptizabãtur ab illo, cõfitentes peccata sua. Præmisit etiã prophetas & exempla sanctorũ in antiquo testamẽto. vnde Iob 19. Dimittam aduersum me eloquiũ meũ. & Salomon Prouer. 18. Iustus prior accusator est sui. & Prouerb. 28. Qui abscõdit scelera sua, nõ dirigetur. Qui autẽ confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiã consequetur. & Eccle. 4. Nõ confundaris cõfiteri peccata tua, & non te subijcias omni homini (sed deputato) pro peccato tuo. Et Eccle. 7. Ante mortẽ cõfitere: A mortuo enim quasi nil, periit cõfessio: Confiteberis ergo viuens, & sanus cõfiteberis, & laudabis Deum, & gloriaberis in miserationibus eius. Dauid cõfessus est Nathan: & præuidẽs confessionẽ sacramentalẽ per Christum instituendam, dicebat: Dixi cõfitebor peccatum meũ Domino (hoc est præceptum Domini, vicario suo:) & tu remisisti impietatẽ peccati mei. Nõ potest intelligi illa confessio, de qua loquebatur per verbũ futuri temporis, de confessione interiori sola: quia iã illam fecerat, & ante illam nõ est possibile obtinere remissionem peccatorum, quã tamen ipse dicebat iam obtinuisse, dicẽs: Et tu remisisti impietatẽ peccati mei. Intelligebat ergo de cõfessione exteriori, vel secundũ legem offerẽdo sacrificia & oblationes pro peccato, in quo cõfitebantur publicè peccata, saltẽ in genere, cũ secundum diuersitatem peccatorũ haberent offerre diuersa genera sacrificiorũ, vt habetur Leuit. 5. vel intelligebat de cõfessione exteriori peccatorum, pro tempore legis gratiæ, in quo quis per contritionem & desideriũ confitendi sacerdoti, consequitur remissionem peccatorũ. In cuius significationem Christus dixit leprosis, Ite & ostẽdite vos sacerdotibus. sequitur, Et dum irent (& antequam peruenirent) mundati sunt. In huius etiam significationem, Io. 11. dicitur, quòd quando Christus resuscitauit Lazarũ, prodiit qui fuerat mortuus, ligatis manibus & pedibus, & facies eius etiã sudario erat ligata: & dixit discipulis suis, Soluite, & sinite eũ abire. Poterat Christus illũ, si voluisset resuscitasse solutũ, & facere quòd solutus prodiisset: sed noluit, vt typicè indicaret peccatorem mortuũ per peccatum, & resuscitatũ per contritionẽ, esse adhuc ligatum duobus ligaminibus, hoc est duabus obligationibus, s. confitendi, quod significatur per ligamẽ faciei: & restituẽdi ac satisfaciendi, quod significatur per ligamen manuum & pedũ. Hac authoritate vsos esse Apostolos & discipulos legimus Act. 19. vbi dicitur, Multi credentiũ venerunt, confitentes actus suos. Doctores qui de hac materia contra Lutherũ scripserunt, exponunt, hoc est peccata sua, quæ sunt maximè propria: bona autem opera magis sunt Dei, quàm nostra. Et ex contextu apparet q confitebantur peccata: nã statim sequitur, Multi autem ex his qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt eos. Et D. Ioan. dicit, Si cõfiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emũdet nos ab omni iniquitate, scilicet per ministros suos, sicut promisit. Et D. Iacob. institutionem promulgans, dixit: Confitemini alterutrũ peccata vestra. Manifestum est quòd non loquebatur de confessione interiori, sed exteriori à Christo instituta. Et quamuis exactè personam non exprimat: tamen ex euangelio satis constat, cui tradiderit Dominus claues, & absoluendi potestatem: quia solis sacerdotibus. & sic debet intelligi quod dicit (alterutrum) inter deputatos, & ab aliis ab ipsis deputatis, sub D. Petro, quem cõstituit principalem clauigerum & directorem. D. etiã Diony. hunc ritum confessionis sacramentalis suo tempore, viuentibus Apostolis, testatur fuisse seruatum. D. etiam Cypri. martyr & pontifex, hoc idem attestatur. Orig. pariter in Psalm. 37. Visis igitur tot & tantis testimoniis scripturarum & sanctorum patrum, tũtique vniuersalis Ecclesiæ à tempore Apost. seruato, nemo sanæ mentis dissentire potest, nec dicere quòd confessio sacramentalis non sit de iure diuino necessaria. ¶ Ex præmissis infertur primò, quòd nec papa nec concilium vniuersalis Ecclesiæ possunt dispensare, vt quis in mortali existens, non confiteatur: sicut quòd quis non baptizetur: Quia sacramẽta instituere, aut instituta remouere, pertinet ad potestatem excellentiæ, quæ soli Christo debetur: & contra præceptum superioris inferior dispensare non potest. Posset tamen dispensare semel in anno: cum hoc sit præceptum de iure humano. Secundò infertur quòd Glos. decreti de pœnit. dist. 5. in summa, dicens meliorem opinionem illorum, qui dicunt quòd ex traditione Ecclesiæ confessio sit instituta, est erronea: & qui vellet illam pertinaciter defendere, esset hæreticus. Tertiò infertur quòd non solùm puberes, hoc est fœminæ in 12. & masculi in 14. anno tenentur confiteri, sed etiam ante, cùm possint ante illud tempus mortaliter peccare, puta in fine primi septennij: quamuis non teneãtur ex præcepto Ecclesiæ, quæ confessionẽ non præcipit, nisi postquã ad annos discretionis venerint, propter eucharistiæ sacramentum, quia licet in fine primi septennij habeant discretionem, & sint in annis discretionis, non tamen in annis discretionis à iure determinatis: ideo non ligãtur illo

Notanda similitudo.

Prophetia confessionis.

Psal. 31.

1. Ioan. 1.

Iaco. 5.

In epist. ad Demophilum monachum. Ser. 5. de Lap.

Glo. decreti circa institutionem confessionis reprobatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

præcepto: debent tamen assuefieri: & cùm imminet periculũ mortis, cõfiteri. Potest etiã illis ante tẽpus 14. anno. sacramentũ eucharistiæ ministrari, si tale discernere inter cibũ corporale & spirituale. Quia Christus dicebat, Sinite paruulos venire ad me, talium est &c. ¶ Nec valet hæc ratio. Mar. 6.
corũ exemplo, dũ dicũt Sanctorũ dicta intelligi de publica & solenni pœnitẽtia, quã faciebat famosi peccatores qui nõ recipiebãtur ad sacramentorũ cõmunionẽ, nisi sub certis satisfactionibus. Ideo confessionẽ tacebant: Quia ex prædictis apparet q; de occultis, & non solùm publicis criminibus, imò etiã de cogitationibus faciẽda est confessio. Nec Christus distinxit, neque Apostoli, imò Leo papa, ad Theodorũ Foroliuien. episc. inter cætera scribit, Quòd qui regenerationis, hoc est baptismi, dona violassent, indulgẽtiã Dei, nisi sacerdotũ Dei ministerio, obtinere nõ possunt. Mediator enim Dei & hominũ, homo Christus Iesus, hãc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, vt cõfitentibus actionem pœnitentiæ darent, & salubri satisfactione purgatos ad communionem sacramentorũ per reconciliationis ianuã admitterent. Loquitur ibi de omni violatione regenerationis, siue occulta, siue publica. Nec obstat factũ Nectarij episc. Constantinopolit. quod in historia tripartita recitatur, de quodã scãdalo propter confessionẽ & iniunctionẽ pœnitentiæ in sacerdotes sæuiente populo suborto, ad quod sedandũ Nectarius episc. amoto scelerato diacono, populũ quo ad cõfessionẽ attinet, suæ libertati & cõscientiæ dimisit: quia hæc nihil aduersus tenetutiã catholicam faciũt. Hoc factũ est ab vno episcopo, qui nõ potest toti Ecclesiæ præiudicare: & cuius erratũ successor eius D. Chrysost. reparauit, & morẽ pristinũ reduxit. Nec propter malorũ scandala abiicienda sunt Dei & Ecclesiæ sacramẽta. Non obstat quòd nullus debet se, sicut nec aliũ diffamare, quod videtur fieri in cõfessione cũ reuelentur peccata occulta. Quia detractio est indebita manifestatio, quæ nõ est in cõfessione, sicut nec in secũdo processu fraternæ correctionis, cum sit præcepta à Deo. ¶ Nec obstat pariter quòd per cõtritionẽ deleatur peccatũ à Deo. Si igitur Deus absoluit, ad quid petẽda est solutio à ministro & sacerdote? qui cũ dicit, Absoluo te à peccatis (quę non habet) falsum immisceat sacramẽtis, quod est immane sacrilegiũ. Ad hoc enim dicendũ est in primis, quòd nemo certus est se contritionẽ habere. Ideo nõ debet præsumere de seipso, & periculo se exponere, sed remedia statuta & ordinata quærere & adhibere. Secundò quòd Deus cõtrito condonat & remittit peccata, propter desiderũ petendi absolutionẽ: quod si quis non habet, non est contritus, vt dictũ est: nec aliqua falsitas exprimitur. Licet enim per contritionẽ deleatur peccati macula: manet tamẽ reatus siue obligatio cõtinendi & satisfaciẽdi. quæ quidem obligationes, cum ex peccato oriantur, peccata nominãtur, iuxta illud, De peccato damnauit peccatũ in carne, &c. Illi enim qui gratiã a rege obtinent, culpa illis in exteriori foro remittitur: tamẽ necesse est ad cancellariũ pro literis & sigillo accedere: alias si præueniantur in iudicio, & fidem non faciant de literis, moriuntur. Sic peccator licet gratiã obtinuerit per contritionem, remittitur, ad sacerdotem. Ideo Christus sanatũ leprosum misit ad sacerdotes. vnde D. Hiero. exponens illud Matt. 16. Tibi dabo claues regni cælorum, dicit: Istum locum episcopi & sacerdotes nõ intelligentes, aliquid de Pharisæorum sumunt supercilio, vt vel damnẽt innocentes, vel soluere se mox eos arbitrẽtur: cum apud Deum non sententia sacerdotũ, sed reorum vita quæratur. Mundati ibãt ad sacerdotes, & sacerdotes discernebãt. Si dicatur quòd cũ diffamatio proximi, & à fortiori simplius, sit naturali iure prohibita, nemo teneatur se diffamare, nec ius diuinũ tollat ius naturale. Sed per confessionem quis diffamat seipsum cũ reuelet peccatum occultũ. Igitur, &c. Dicẽdum quod sacramentalis confessio nõ est diffamatio, cum non sit indebita manifestatio criminis, imò præcepta ab eo qui habet authoritatem, sicut nec manifestatio criminis quæ fit duobus in correctione fraterna de crimine quo monitus non vult se emendare. ¶ Notandũ præterea circa huiusmodi necessitatem cõfessionis, quòd cũ confessio sit actus virtutis, vt dictũ est, cadere potest sub præcepto humano: quia præcepta humana sunt de actibus virtutũ, & præcipuè exterioribus, prout est confessio sacramentalis, quæ à pluribus virtutibus imperari potest, maximè à pœnitẽtia, religione, & charitate. Et licet humana authoritas nõ se extendat directè & per se ad actus purè intẽtiores, cuiusmodi est contritio: inquantũ tamen habent habitudinẽ, & ordinantur ad exteriores, cadũt sub præcepto humano, vt dictũ est. Vnde apparet quòd confessionis necessitas est duplex: quædam per se. vt cum imminet mortis periculũ, iuxta illud Luc. 13. Nisi pœnitentiam egeritis, &c. Quædam per accidens, vt cum imminet præceptum Ecclesiæ, vel actus qui sine deletione peccati exerceri nõ potest, vt sumptio sacramentorũ. Tunc enim quilibet debet se probare per contritionẽ, confessionem, & satisfactionem, & se exhibere sanctum. Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.

Cur absolutus à Deo absolutionem petere teneatur à ministro.

Rom. 8.

Matth. 8. & Luc. 6.

Confessio an cadat sub præcepto humano.

Confessionis necessitas.

2. Cor. 11. Leuit. 19.

In 4. dist. 3. p. q. 20. ar. 2.

Ver. 15. DE EFFECTIBVS ET VTILITATE CONFESSIONIS.

A CVm confessio sit actus sacramenti pœnitentiæ (de cuius effectibus suprà dictũ est) sequitur q; confessio partialiter, & in vim contritionis, & absolutionis, ac satisfactionis, liberat à culpa: quod intelligitur, nisi ille qui cõfitetur sit fictus, vt puta quia malo fine confitetur, vel quia nõ est cõtritus aut attritus. Sed dubiũ est an ille qui cõfitetur solũ peccata quæ habet in memoria, & nõ fecit sufficientẽ indaginẽ, quã tamen putat se fecisse, & est attritus, sit fictus, & an generalis confessio sufficiat ad delẽda peccata oblita. Dicendũ quòd non est fictus, & quòd generalis cõfessio sufficit, cùm nullum (quantũ in ipso est) habeat impedimentũ: Quia obliuio peccati, siue ignorantia inuincibilis facti, excusat à peccato fictionis. Nec propter hoc reportat commodũ ex negligentia, quia non ita plenam remissionem consequitur, sicut fuisset consecutus, nec tantum meretur, & tenetur confiteri peccatum oblitum, si memoriæ occurrat. ¶ Secundò confessio liberat à pœna dupliciter:

Generalis confessio.

dupliciter: Primò ex vi absolutionis: & sic cõfessio in voto existens cũ contritione, liberat à pœna æterna, à qua homo liberatus adhuc manet obligatus ad pœnã temporalẽ, secundũ quod est purgans, & hæc pœna restat in purgatorio soluẽda, si nõ expietur in hoc mũdo: Quæ quidẽ pœna est improportionata viribus pœnitentis, in hoc mũdo: sed per virtutem clauiũ in tantũ minuitur, quòd manet proportionata viribus pœnitentis, sic q; satisfaciẽdo in gratia, in hac vita se purgare potest. Secundò diminuit pœnã ex parte cõfitentis, qui habet pœnã erubescentiæ annexã: & ideo quantò pluries de peccatis confitetur, tantò magis pœna minuitur. ¶ Tertius effectus & vtilitas cõfessionis est ianuæ paradisi aperto, pro quãto per eã homo subiicitur clauibus, per quas aperitur paradisus, per remotionẽ impedimentorũ culpæ & pœnæ. ¶ Quartò cõfessio tribuit spem salutis, quia per confessionẽ homo fit humilior & mitior, per quod cõcipit homo spem salutis, secundũ illud, Qui se humiliat, exaltabitur: & qui se exaltat, humiliabitur. Et Matth. 5. Beati mites, &c. Si nõ esset confessio, principes essent elati & superbi, nec esset ordo prouidẽdi eis. Sed cũ videt quòd oportet eos humiliari inferiori se, & confiteri peccata sua, ipsi & omnes alij humiliãtur, exemplo pauonis, qui demittit rotã, quando videt pedes sordidos. ¶ Quintò confessio vtilis est ad cõscientiæ pacificationem & eruditionẽ. Aliqui sunt ignorantes, qui nesciũt quid sit bene vel malè factum: Nesciũt quando peccãt, nec quando bene faciunt. Alij sunt scrupulosi, qui putãt se peccare, & tamen bene faciunt. Alij, qui nullũ habent scrupulum, putãt se bene agere, vbi malè agunt. Sed cõfessor discretus consolatur omnes, & eis dat cõsilia salutis. ¶ Sextò cõfessio dat suipsius cognitionem. Philoso. dicunt quòd præcipua philosophia est suipsius cognitio. Multi multa sciunt, sed seipsos nesciunt. Melius autem mediũ quod esse potest ad cognitionẽ sui, est confessio, quia ad eã requiritur præseruatio omniũ inordinationũ. ¶ Septimò confessio est causa facilioris curationis. Qui enim sæpe confitetur, facilius reducit peccata ad memoriam, & emollitur cor eius. Exemplũ de duobus vasis luto repletis, relinquendo longo tempore lutum in vno, & aliud quotidie lauando & iterum luto replendo: vnũ facilius mundatur alio, s. quod quotidie lauatur. Sic qui quotidie cõfitetur, licet recidiuet, facilius purgatur à peccatis, quàm qui longo tẽpore perseuerat in eis absque confessione. ¶ Octauò confessio præseruat à malis: cùm oporteat pœnitentẽ conteri ante confessionẽ, & abstinere, ac etiam postmodũ, nec est ita procliuis ad recidiuationem. ¶ Nonò fortificat potentias per peccatũ debilitatas, quarum debilitationes dicuntur reliquiæ peccatorũ. ¶ Ex præmissis sequitur quòd Christus in lege noua instituendo confessionẽ, non grauauit nos, imò magnam gratiã nobis fecit, & magnas occasiones merendi dedit, & à magnis oneribus liberauit, præsertim à tribus magnis oneribus: Primò ab onere legis Moysi, in qua erãt tot & tãta præcepta, quæ seruare erat iugũ valde graue, & quasi importabile. Oportebat enim publicè confundi & cõfiteri, saltem in genere, offerendo certa sacrificia pro certis peccatis. Secundũ onus est remorsus cõscientiæ, & synderesis, quæ maximè pungit. vnde D. Aug. Iussisti domine, & verè sic est, vt omnis inordinatus appetitus pœna sibi sit. Et Esa. 57. Cor impij quasi mare feruẽs, quod quiescere non potest, & redundant fluctus eius in conculcationẽ. Non est pax impiis. Hoc onus est adeò graue, quòd aliqui ad enadendũ illud, præeligunt sibi mortẽ, vt Iudas: sed quis auferet hoc onus: absque dubio cõfessio, cum absolutione. Sit maximus peccator mũdi, cuius cor nõ quiescit, sed fluctuat velut mare, conuertatur & confiteatur, inueniet se liberatũ à remorsu illo, & interius lætum, vbi antea erat tristis & ponderosus: fleat quantũ voluerit peccator, ante confessionẽ tristis manet, & per confessionem lætificatur. Vnde apparet quòd Christus apposuit magnã virtutem in hoc sacramẽto. Hæc sola ratio est sufficiens ad inducendũ nos ad confessionem, & ad cõuincẽdum quòd confessio à solo Deo est instituta: quia dat pacẽ, quæ exuperat omnẽ sensum. Et ecclesia cantat, Da seruis tuis illam quam mundus dare non potest pacẽ. Si quæras, vnde causatur illa pax? Respondeo quòd quando minister sacramẽti dicit, Authoritate Dei ego te absoluo: Quia tantũ valet, sicut si Christus diceret ore proprio. Ideo virtus inde procedens, vermẽ synderesis quietat & tollit. Tertiũ onus à quo liberat confessio, est timor & incertitudo: Quia cõfessio facit de attrito contritum: omnes enim peccatores, quia nesciunt an ex toto corde reuertantur, sunt in timore propter incertitudinẽ quæ in confessione tollitur, cùm peccator audit quittantiã delictorum suorum. Et sic dat ibi certitudinẽ, & probabilitatem moralem, quòd sit in gratia: quia si non habeat sufficientem dolorem, ex vi clauium & propter verecundiam, humilitatem, & obedientiam, ac liberam submissionem, dolor ille perficitur, & de attrito fit contritus. vnde sequitur quòd multò plures saluantur in noua lege, quàm antiqua: & quòd confessio est magnum beneficium, quod Deus dedit Ecclesiæ.

Confessio sacramentalis.

Act. 19. Exod. 5.

Philip. 4.

Ver. 16. DE CONDITIONIBVS CONFESSIONIS.

A CVm sacramentum pœnitentiæ, quod in absolutione, facta confessione perficitur, sit quædam spiritualis medicina: ideo ad similitudinẽ medicinæ corporalis, tria sunt seruãda à pœnitente in confessione, scilicet antecedentia, concomitãtia, & consequentia. Antecedẽtia sunt tria, scilicet deuota oratio, diligens recordatio, & discreta electio. ¶ Primum antecedẽs est deuota oratio: quia non sumus sufficientes aliquid cogitare à nobis, tanquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Ideo aliquibus diebus ante confessionem debet peccator se recolligere, & deuotè dicere, Domine Deus omnipotens, pater meus, & redemptor, qui per tuã infinitam clementiam sacramentũ pœnitentiæ instituere, & peccatoribus præcipere dignatus es: da mihi misserimo peccatori omniũ peccatorum meorum memoriam & contritionẽ veram, vt bonam & dignã confessionem facere valeam, & eorũ possim obtinere indulgentiam. Hæc oratio deuotè pluries est repetẽda, & deinde

Tria confessionis obseruanda.

2. Cor. 3.

venien dum

Universidad de Deusto
Biblioteca

venièndum est ad aliud antecedens. ¶ Secundũ antecedens est diligens peccatorum recordatio, iuxta illud, Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Et Cantic.3. Surgã & circuibo ciuitatem, hoc est cõscientiam meã, & proiiciam omnia peccata mea, & quæram quem diligit anima mea. Si thesaurarius habẽs reddere rationem, non præcogitaret in quibus expositi, non obtineret quittantiã: Sic qui impræmeditatè veniunt ad sacramentũ cõfessionis, nõ sunt verè pœnitentes, sed irrisores: nisi fortè periculũ mortis occurreret, vel talis casus necessitatis, in quo temporis angustia non patitur longam dilationẽ præmeditandi. Debet enim in hac recordatione immorari secundum tẽporis angustiam, & secundum distantiam temporis ab vltima confessione. Circa ramen peccata carnalia nõ est multum immorandũ, ne in huiusmodi mora diabolus inducat ad consensum. Potetũt autem peccata faciliter reduci ad memoriã, si considerentur circunstantiæ ætatis, exercitij, loci, tẽporis, ac societatum. ¶ Tertiũ antecedens est discreta electio: quia debet eligere confessorẽ, qui habeat tres conditiones: Prima, quòd sit sacerdos: quia non sacerdos quãuis in necessitatis articulo audire possit cõfessiones, & ei peccator ex charitate & propter humilitatem cõfiteri possit, non tenetur tamẽ ex necessitate: quia talis non habet claues Ecclesiæ: & si attentet absoluere, nihil facit. & sic nõ est confessio sacramentalis. Tenetur tamen laicus in tali casu confessionẽ audiens, ad seruandũ sigillum. Nec obstat q̃ in necessitate laicus & mulier possunt baptizare: ergo videtur quòd etiã absoluere: Quia sacramentũ baptismi est maioris necessitatis: ideo nõ habet de necessitate determinatũ ministrum, sicut pœnitentia & eucharistia, vt dictũ est cum de eius ministro ageretur. Secũda conditio quã debet habere confessor eligẽdus, est bonitas vitæ: Panni enim melius in aqua clara quàm in turbida mundãtur. Aspectus enim viri iusti, secundum D. Ambr. ad pœnitentiã inducit. Non tamẽ vitiatur sacramentũ, si à malo ministro exhibeatur, vt dictũ est. Ideo hæc cõditio non est de necessitate, sed de congruitate: quãuis pœnitens non debeat inducere malũ sacerdotem ad ministrandũ ei sacramentũ pœnitẽtiæ, vbi habet alios. In necessitate tamẽ vel propter magnã vtilitatem excellentis doctrinæ petẽs à malo, non cõmunicat peccato eius: quia quantũ est de se, non inducit ad aliquid quod sit de se malum, sicut nec qui exigit iuramentũ ab idololatra. Tertia conditio quã debet habere sacerdos eligẽdus, est quòd habeat claues Ecclesiæ, hoc est potestatẽ discernendi & absoluẽdi, siue iurisdictionẽ: non enim omnes sacerdotes habẽt vsum clauũ, siue iurisdictionem, siue potestatem in corpus Christi mysticũ, nisi in mortis articulo: tũc enim quilibet sacerdos nõ præcisus ab Ecclesia, potest quẽlibet à quolibet peccato absoluere: quo casu si cõualeat, tenetur se præsentare superiori, si habet casus reseruatos. An autẽ quilibet sacerdos possit absoluere quemlibet ab excõmunicatione in mortis articulo, tractant Canonistæ in c. non dubium, in c. quãuis, de sen. excom. & gl. in c. pastoralis. §. præterea, extra de offi. iudi. ordi. Et dicũt quòd per dispositionem iuris datur cuilibet sacerdoti potestatẽ absoluendi ab excõmunicatione in foro interiori duntaxat, & nõ exteriori. Ideo talis motiẽs nõ debet sepeliri in loco sacro: etsi conualeat, tenetur petere absolutionẽ ab excõmunicante. Extra tamen articulũ mortis sacerdos non habẽs iurisdictionẽ, absoluere non potest: & si attentet nil facit, eo q̃ materia sacramenti pœnitẽtiæ est peccator subditus, sicut panis & vinũ est materia sacramenti eucharistiæ. Et ideo sicut proferẽs verba consecrationis super lapidẽ, nil facit: sic qui proferunt verba absolutionis super peccatorẽ non subditum, &c. Requiritur igitur in sacerdote eligẽdo, primò clauis scientiæ. Nã quemadmodum Christus dicebat: Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt. vnde Orig. Psal.37. dicit, Circunspice diligẽtius cui debeas cõfiteri peccatũ tuum. Proba medicũ, cui debeas causam languoris exponere: qui scilicet sciat infirmari cum infirmante, flere cũ flente: qui condolendi compatiendique disciplinã nouerit. Multa hoc deliberatione indiget. D. Tho. in 4. dicit q̃ in sacerdote audiente confessionẽ, & si non sit maior scientia, tanta debet esse, vt sciat distinguere inter peccatũ & nõ peccatum, & inter veniale & mortale. Et si in aliquo sit dubitatio, sciat considerare, vt possit recurrere ad peritiores, deinde dicit q̃ tantam scientiã debet habere confessor, quòd sciat discernere in peccatis cõmunibus, quod sit veniale, & quod mortale: & quòd sciat aduertere circa casus restitutioni subiectos: & quòd sciat ad quæ peccata, sua potestas se extendere possit. Nec hoc absque ratione dicitur: nam alia pœnitentia pro mortali, alia pro veniali est imponẽda: & ideo talia ignorãs, exponeret se periculo ponendi falcem in messem alienam, & absoluendi à quibus non potest. Secundò requiritur quòd sacerdos habeat clauem potestatis siue iurisdictionis, scilicet quòd sit proprius sacerdos, vel habeat potestatẽ aut cõmissionem à proprio sacerdote. Proprius autẽ sacerdos est, qui iure ordinario absoluere potest. Et sic curatus est sacerdos omniũ parochianorũ suorũ, & episcopus omniũ diœcesanorũ suorum, & papa omnium hominũ. Ac etiam prædicatores & minores per superiores præsentati episcopo, vt habetur in Clem. dudum, de sepul. quare ad hoc munus authoritate Apostolica admitti iubentur, non possunt tamen absoluere à casibus ipsi episcopo reseruatis, sine speciali licentia.

Esa.38.

Modus reducendi ad memoriam peccata cõmissa. In add. 3. p. q. 3. art. 4.

Tres conditiones confessoris eligendi c. 16. ver. 5.

In addi. 3. p. q. 3. art. 4.

Matth. 15.

Quæ scientia requiratur in confessore.

In Add. 3. p. q. 3. art. 4.

Ver. 17. DE CONDITIONIBVS CONCOMITANTIBVS CONFESSIONEM.

Conditiones concomitantes vel quæ cõcomitari debent confessionẽ sacramẽtalem, sunt sexdecim, quæ in sequẽtibus versibus continentur. Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis. Atque frequens, nuda, & discreta, libens, verecunda, Integra, secreta, & lacrymabilis, accelerata, Fortis, & accusans, & sit parere parata. Ex prædictis duæ sunt de bene esse siue de cõgruitate, scilicet quòd sit frequens, & quòd sit accelerata, siue q̃ statim post peccatum fiat. Sufficit enim quòd tempore determinatio ab Ecclesia, nisi quando extra illud tempus imminet periculum mortis, aut susceptio

susceptio alicuius sacramenti, aut occurrit exercendus actus, qui non potest licitè fieri sine gratia, vel nisi conscientia dictet sub pœna peccati mortalis, quòd tali tempore debet fieri, quia forsitan postea nõ erit copia cõfessoris. Extra illos casus sufficit q̃ confiteantur semel in anno, ad implendum præceptũ Ecclesiæ, quod habetur in ca. omnis vtriusque sexus, extra de pœnitẽtijs & remissionibus. ad quod implendũ necesse est circa Pascha confiteri, etsi pluries in anno quis confessus fuerit, prout de sacramẽto eucharistiæ dictũ est. Et hoc intelligendũ est de his qui sunt in peccato mortali: quia habẽs solùm venialia, nõ tenetur confiteri, vt dictum est: licet teneatur se præsentare proprio sacerdoti, aut sufficientem potestatẽ habenti, & generaliter ei confiteri, aut declarare se nõ habere scrupulum peccati mortalis, de quo nõ fuerit aliàs confessus. & hoc ideo, quia proprius sacerdos in Pascha tenetur administrare sacramentũ eucharistiæ: & ideo debet agnoscere vultũ pecoris. valde enim esset præsumptuosus, si diceret se esse sine peccato, cùm dicatur 1. Io. 3. Si dixerimus quia peccatum nõ habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis nõ est. & Iaco. 3. In multis offendimus omnes. ¶ Aliæ autẽ conditiones sunt de necessitate confessionis, vel in quantũ est actus virtutis in cõmuni, vel in determinata specie: vel inquantũ est pars sacramẽti. Virtutes enim in cõmuni habent quatuor cõditiones: Prima est, quòd sit sciens: & quantũ ad hoc dicitur q̃ debet esse discreta, secundũ quod in actu cuiuslibet virtutis requiritur prudentia. Est autẽ hæc discretio, vt maiora & grauiora cum maiori pondere confiteatur, & honestis verbis explicet peccata sua, vt non nisi necessarias circumstantias, maximè in peccatis carnalibus explicet. Et quantũ ad modum narrandi, vt quæ simul & in certo numero exprimi possunt, nõ diuidat. Secunda cõditio cõmunis omni virtuti, est quòd sit eligens: quia actus virtutũ debent esse voluntarij. Et secundũ hoc dicitur quòd confessio debet esse libens, hoc est voluntaria & nõ coacta. vnde Psal. Volũtariè sacrificabo tibi. Tertia conditio virtutis est, vt sit propter hoc, hoc est propter debitum finẽ: & quãtum ad hoc dicitur quòd confessio debet esse pura, hoc est recta intentione facta. Quarta cõditio virtutis est, vt immobiliter operetur: & quantũ ad hoc dicitur q̃ confessio debet esse fortis, vt scilicet propter verecundiam non dimittatur. Et quia pœnitentia initiũ sumit in horrore turpitudinis peccati: & quantũ ad hoc ponitur Quinta conditio, & dicitur quòd confessio debet esse verecunda, vt scilicet non iactet se de peccatis propter seculi vanitatẽ admixtam: & sic debet esse verecũda de malis perpetratis. Non tamẽ debet veteri cõfiteri illa, quantũcunque grauia sint & enormia, imò illa verecundia est superãda. vnde dictũ est quòd confessio debet esse fortis. Et sic patet quòd duplex est verecundia: quædã est de malo, siue de turpi: & hæc inducit ad bonũ. & sic est bona. Alia est de bono, scilicet actu virtutis exercendo: & hæc est mala & diabolica: diabolus enim cùm inducit hominẽ ad peccandum, aufert verecundiã bonam: & cùm homo nititur cõuerti, conatur illi reddere verecundiã malam. De his Ecclesia. 4. Est confusio adducens peccatũ, & confusio adducens gloriam. Et cũ confessio procedat à contritione imperatiuè, secundũ hoc conueniunt ei duæ conditiones: Prima quæ est in ordine. Sexta cõditio est q̃ sit lachrymabilis, cùm progrediatur à contritione & dolore de peccato cõmisso. Et quãuis sit vtile & delectabile emittere lachrymas exteriores, non est tamen necesse: quia nõ semper sunt in potestate hominis: sed sufficiũt lachrymæ interiores, quæ sunt afflictiones voluntatis naturaliter cõsequentes nolitionẽ & detestationem peccati. Septima conditio est quòd sit humilis, cùm pœnitentia terminetur in abiectione sui, vt scilicet se miserum & peccatorẽ iniustum recognoscat & cõfiteatur. De bene esse autem est quòd genibus flexis, & inclinato aut discoopcrto capite, quod tamẽ potest omitti propter ægritudinẽ, aut alias causas rationabiles. Ex propria autẽ ratione actus, qui est virtutis pœnitentiæ, est q̃ confessio sit manifestatiua: quæ quidem manifestatio per quatuor impediri potest: Primò per falsitatem: & quantũ ad hoc ponitur octaua conditio, quòd sit fidelis, hoc est quòd sit vera, vt scilicet non confiteatur peccata quæ nõ fecit, nec neget aut subticeat ea quæ fecit. Nec obstat quod D. Grego. dicit, Bonarum mentiũ est ibi culpam agnoscere, vbi culpa nõ est: quia non intelligitur quantum ad substantiam actus. Quòd enim aliquis recognoscat se cõmisisse quod non commisit, non pertinet ad bonam mentẽ, sed ad errantem. Illud ergo dictũ intelligendum est quantum ad cõditiones actus: quia iustus in actu, qui de se bonus videtur, formidat ne in aliquo ex parte sua defecerit. Et sic Iob 9. dicebat: Verebar omnia opera mea. Si pœnitẽs dubitat de aliquo, dubitatiuè debet loqui. Secundò impediri potest manifestatio propter obscuritatẽ verborum: & quantum ad hoc ponitur nona conditio, quòd sit nuda, hoc est clara, aperta, & manifesta, sic quòd bene intelligantur peccata & circunstantiæ à cõfessore. Tertiò impediri potest manifestatio propter multiplicationem verborum: & quantũ ad hoc ponitur decima conditio, q̃ sit simplex, vt scilicet nõ reciret nisi ea quæ pertinẽt ad quantitatẽ peccati sui. Hæc tamen conditio non est de necessitate cõfessionis, quia multiplicitas verborum nõ semper impedit manifestationẽ: & multis videtur cuòd non sint bene confessi, nisi secundum suã phantasiã explicẽt, verba multiplicando. Cauendum tamen est à peccato vaniloquij: quia qui alia immisceret, ir reuerentiam facit sacramento, quod non est ad talia institutum. Et amplius debet caueri ab immixtione alienorum peccatorum, maximè si propria sine alienis possunt sufficienter exprimi. Quòd si non possunt propria sine alienis exprimi, & non inuenitur sacerdos qui non cognoscat illum cuius peccatum debet exprimi: vrendum est regula de non habente copiam confessoris, qui absque confessione potest accedere ad sacramentum Eucharistiæ, stante præcepto. Domi. tamen Caietanus dicit quòd peccator potest confiteri alia peccata, & subticere illud quod absque alterius infamia non potest confiteri: quia licet sit dimid

Diuersitas confessionis in quo consistit.

Psal. 53.

Verecundia duplex.

Quæ lachrymæ in confessione requirantur.

In confessione cauendum est à vaniloquio.

Universidad de Deusto Biblioteca

fit dimidiatio confeſsionis,non eſt tamen de per ſe,ſed per accidens , propter periculũ alienæ famæ,maximè vbi haberetur mala ſuſpitio de communicante,ſi non confiteretur. Quartò impediri poteſt manifeſtatio per ſubſtractionẽ,quando ſubtrahitur aliquid de his quæ manifeſtãda ſunt:& quantum ad hoc ponitur vndecima conditio, ſ. quòd ſit integra,vt ſ.nullum peccatũ,quod ſcitur vel dubitatur eſſe mortale,dimittatur:debet enim confeſsio correſpondere cõtritioni , cum ſit ſignũ ipſius.Cõtritio autem quæ non eſt integra,nõ eſt vera cõtritio , vt dictũ eſt ex Ezech.18.Igitur,&c.¶ Ex his ſequitur q; non licet peccatori dimidiare ſiue diuidere confeſsionẽ,ſed integraliter omnia peccata ſua mortalia tenetur vni ſacerdoti cõfiteri,vt dicitur in ca.omnis vtriuſque ſexus,extra de pœnit.& remiſſ.Si autem pœnitẽs habet caſus reſeruatos epiſcopo,& prius vadat ad eũ,confiteatur omnia , & abſoluetur ab omnibus. Si verò epiſcopus aut alius ſuperior auditis reſeruatis vult audire alia,ſed abſoluit à reſeruatis, & quo ad alia remittit ad curatũ : tunc pœnitens eſt excuſatus,nec dimidiat confeſsionẽ,cùm ſit paratus integrè confiteri. Et abſolutio epiſcopi nõ eſt ſacramentalis,nec abſoluit eũ à peccatis,ſed ſolùm ab obligatione cõfitendi ſibi , cùm peccata quo ad remiſsionẽ ſint connexa,vt dictũ eſt:licet poſsit aliquis abſolui ab vna excõmunicatione, manente alia,vt infrà dicetur: & licet etiã poſsit vna pars pœnitentiæ iniungi vno die, & alia alio die.Sed abſolutio dimidiari nõ poteſt,ſicut nec contritio. Tenetur tamẽ ſuperior ſeruare ſigillum ſacramentale,ſicut qui non ſubditũ audiſſet,putans quòd ſubditus eſſet. Si verò pœnitens habens caſus reſeruatos,prius vadit ad curatũ,debet ei omnia cõfiteri etiã reſeruata , & ſacerdos abſoluit eum ſacramentaliter ab omnibus peccatis etiã reſeruatis:ſed non ab obligatione confitendi peccata reſeruata ſuperiori.Et ideo tũc confitendo ſuperiori peccata reſeruata duntaxat , non dimidiat confeſsionẽ,cum iam omnia peccata ſint remiſſa : ſed quia manebat obligatus peccata reſeruata ſuperiori cõfiteri,& acceptare pœnitentiã pro illis,ideo confitetur illi reſeruata. An autẽ epiſcopus poſsit ſibi reſeruare aliqua peccata,inferiùs dicetur.¶Circa hanc integritatem notandum eſt,quòd qui ex propoſito aliquod peccatũ mortale dimittit,ſiue ex verecundia, ſiue ex puſillanimitate,aut alia irrationabili cauſa,peccat mortaliter.Si verò præter intentũ ex præcedente tamen contemptu recordationis debitæ,cõfeſsio eſt iteranda. Si autẽ facta probabili(vt exiſtimat)examinatione,ex obliuione dimittit,nõ peccat,nec confeſsio eſt iterãda:tenetur tamen confiteri peccatum oblitũ cùm ad memoriã venerit,& opportunitas confitendi ſe obtulerit. Si autẽ contingat caſus in quo aliquis confiteri volens de aliquo peccato,nõ poſsit illud manifeſtare niſi reuelet alienam confeſsionẽ vel aliam perſonã,& ex tali reuelatione probabiliter timeat periculũ ruinæ confeſſoris,vel ſuipſius,aut alicuius alterius perſonæ,debet petere licentiam alteri confitendi, vel ad ſuperiorẽ recurrere,& de eius licẽtia alium ſacerdotem incognitũ,vel ad alium locum in quo eſt incognitus,ire & cõfiteri. Quòd ſi peccator ſit infirmus,& nõ poteſt aliò ire , aut aliũ confeſſorem aduocare,dictũ eſt in præcedenti conditione quid agere debeat. Nec in tali caſu trãſgreditur aliquis præceptũ Eccleſiæ,de confitendo in Paſchate: quia præcepta iuris poſitiui non ſe extendunt vltra intentionem præcipientis,quæ eſt finis præcepti. Hoc autẽ eſt charitas,ſecundũ Apoſto.nec ſit iniuria aliqua ſacerdoti:quia priuilegiũ meretur amittere,qui conceſſa ſibi abutitur poteſtate: peccat enim proprius ſacerdos , cũ non eſt facilis ad præbendũ ſubdito licentiam confitendi alteri:quia multi ſunt adeò infirmi,qui potius ſine confeſsione morerentur,quàm tali ſacerdoti confiterentur. Vnde qui nimis ſunt ſoliciti,vt conſcientias ſubditorũ per confeſsionẽ ſciant,multis laqueum damnationis iniiciũt,& ſibipſis.¶ Sed dubiũ eſt de circunſtãtiis,an ſcilicet neceſſe ſit omnes circunſtantias confiteri. Reſolutio D.Thom.eſt quòd circunſtantias alleuiantes confiteri non videtur laudabile,niſi fortè ex taciturnitate illarũ iudicaretur mortale quod eſt ſolùm veniale , vt in peccatis mortalibus ex genere ſiue ex obiecto,quæ ex ſubreptione,vel imperfectione actus ſunt venialia,vt furtum in re modica. Circunſtantias verò aggrauantes confiteri laudabile eſt , nõ autem ſemper neceſſe,niſi mutent ſpeciem peccati,quæ dicuntur augere in infinitũ,& quando tales ſunt,quòd confeſſor ſine eis nõ poteſt ſcire quid ſit acturus,vel ratione iuriſdictionis , vel ratione iniuriæ illatæ,vt ſi ſit enormis læſio in clerico:vel etiã ratione modi imponendæ reſtitutionis , vt ſi decem millia aureorum furatus ſit,nõ ſufficit dicere ſimpliciter,cõmiſi furtum, ſimiliter ſi furtum fecit in Eccleſia.in prædictis caſibus & ſimilibus circunſtantias cõfiteri neceſſe eſt : maximè cùm habent ſpecialẽ prohibitionem,aliàs non eſſet ſufficiẽs peccati manifeſtatio ſiue confeſsio.¶ Quo ad circunſtantiã verò numeri maior eſt difficultas,cùm nil expreſſum in ſacris literis habeatur,& parum de ea ſancti doctores loquantur: Non enim circunſtantia numeri mutat ſpeciẽ peccati. Ex definitione tamen cõtritionis,ex correſpondentia confeſsionis ad illam,claret quòd circunſtantia numeri neceſſariò ſit confitenda. Contritio enim eſt, qua cor durum in minimas partes redigitur. Et ſic de quolibet peccato mortali quis tenetur conteri : & cũ contritio reſpondeat confeſsioni, quæ eſt ſignũ contritionis:ſequitur quòd de illis peccatis eſt ſpecialiter cõfitendũ,de quibus ſpecialiter oportet cõteri, Igitur de quolibet numeraliter. Et hoc ſatis exprimitur Ezech.18. vbi dicitur: Omnium iniquitatũ diſtributiuè : aliquibus enim enumeratis ſubiungit vniuerſalem. Et licet circunſtantia numeri non variet ſpeciem,aggrauat tamẽ in infinitum:& ſic quis tenetur cõteri de primo,quia ſicut per illud peccatum auertitur homo à Deo:ita etiam per ſecũdum auertitur. Ideo D. Thom. dicit quòd tenetur numerũ peccatorum ſuorum eo modo quo habet in memoria exprimere,certum ſi ſciat:ſi verò ignoret,dicat circumcirca. ¶ Confeſsio autem ſecundum quod eſt pars ſacramenti pœnitentiæ,quod eſt in foro interiori,& concernit iudiciũ ſacerdotis, ſecundum

hoc

Quid agendũ cum pœnitens habet caſus reſeruatos.

Abſolutio dimidiari non poteſt.

In addi.3.p. q.8.art.4. ad 3.

1. Tim.1.

An circunſtantiæ ſint confitendæ.

De circunſtantia numeri.

Ad lectorem Biſuntinum.

hoc ponuntur tres conditiones. Duodecima quòd ſit ſecreta. Si quis enim tenetur ſeruare famam alterius,à fortiori ſuam:quod nõ faceret,niſi ſecretè confiteretur. Tertiadecima conditio, quæ ſe tenet ex parte confitentis.ſ.quòd ſit accuſans,ſiue quòd cognoſcat & dicat ſe malè feciſſe. Et per cõparationem ad ſacerdotem,ponitur quartadecima.ſ.quòd ſit parere parata, hoc eſt quòd ſit paratus adimplere pœnitentiam per ſacerdotem iniungendam, ſi ſit rationabilis. Si tamen videatur pœnitenti difficilis,poteſt petere à ſacerdote commutationem. Cõfeſſor autẽ nõ debet eſſe nimis auſterus,vbi Deus eſt liberaliſsimus,qui infinitã pœnã cõmutat in temporalem. Acceptam tamẽ tenetur pœnitẽs adimplere,ſub pœna peccati mortalis, cùm fuerit data poteſtas ſacerdoti ligãdi: quod intelligendum eſt,niſi fuerit impoſsibilitatus , vel cõmutationẽ ab eodẽ ſacerdote obtineat. Si autem oblitus fuerit,repetat cõfeſsionẽ,vel niſi confeſſor dixerit iniungendo,vel aliquid æquiualens:tunc enim probabiliter poterit æſtimare quãtitatem pœnitentiæ iniunctæ. Ideo laudabile eſt ad ſubueniendũ debilitati memoriæ hominũ,vt ſacerdotes iniũcta pœnitẽtia dicãt,vel aliquid ęquiualẽs.¶ An autẽ pœnitẽs teneatur acceptare rationabilẽ pœnitentiã à ſacerdote iniunctã,dubium eſt: Aliquibus videtur quòd ſufficit pœnitẽti,vt ſit paratus ſatisfactionem pœnæ tẽporalis à Deo reſeruatæ facere in hoc mũdo,vel in purgatorio:& ideo dicũt quòd pœnitentiæ ſunt arbitrariæ.Sed multò rationabilius videtur quòd teneatur acceptare:ſicut infirmus medicinã corporalẽ. Tenetur enim ſubire iudiciũ ſacerdotis,cùm ſit iudex & habeat iudicare inter peccata,ſicut ſacerdotes Leuitici generis inter lepram & lepram. Et ideo ſicut leproſi tenebantur ſecundũ iudicium ſacerdotis manere extra caſtra,aliqui plus,alij minus,quod erat eis pęnale:ita peccatores in noua lege pęnitentiã acceptare,aliàs ſacerdotes nõ poſſent ligare,quod eſt cõtra illud quod dixit Chriſtus, Quodcunq; ligaueris ſuper terram,&c. Præterea non ſine deordinatione maius malũ (quod eſt purgatorij pęna)eligitur,vbi multò minori malo poteſt euitari. Et non videtur quòd taliter accedens vt nil velit acceptare,intendat ſe ſubmittere clauibus Eccleſiæ:ideo videtur irriſor,& non eſt materia ſacramenti pęnitentiæ , cùm talis ſit peccator ſubditus : ſed quomodo eſt ſubditus , ſi nullam pęnitentiam acceptare teneatur? Et ideo non puto talem conſequi effectum clauium. Et cum dicitur à ſanctis doctoribus, quòd pęnitentiæ ſunt arbitrariæ: Dicendum quòd verum eſt ex parte confeſſoris.ſed nõ pęnitentis,niſi intelligatur de pęnitentia ſolenni, de qua ſuprà dictũ eſt, & de qua intelligendum eſt illud de ſeptennij pęnitentia,quòd pro quolibet peccato mortali publico,ſcandalizante & cõturbante totã ciuitatem,debet imponi ſeptẽnis pęnitentia: Quod tamen non ſemper eſt verum,conſideratis quibuſdam peccatorum & pęnitentium circunſtantiis : quia pęnitentes illam ſolennem pęnitentiam acceptare non tenentur niſi velint. ¶ Cauere tamen debet iniungens pęnitentiã,ne vileſcat poteſtas clauium:dicitur enim in cap. Sunt qui de pęnitẽtia, diſt.1. Minus malum eſt ſi cõtingat errare dãdo nimis paruam pęnitentiã, quàm magnã:ergo malum eſt.quia ex hoc vileſcũt claues Eccleſiæ. Et licet D.Chryſ.dicat, Melius eſt reddere rationem de nimia miſericordia,quàm de nimia ſeueritate: Si enim benignus eſt dominus,vt quid ſacerdos debet eſſe crudelis? Nõ enim negat quin reddẽda ſit ratio de nimia miſericordia. Nõ enim poteſt nec debet ſacerdos eſſe adeò liberalis,ſicut Chriſtus,qui nulli(vel ſaltẽ paucis) pęnitẽtiam iniunxit,eò quòd haberet poteſtatẽ excellentiæ,quam nõ habent ſacerdotes. Iniunctio tamen pęnitẽtiæ etiam paruæ,multũ prodeſt,maximè ſi dicatur, Et cætera bona quæ facies,ſint in remiſsionẽ peccatorum:tunc bona opera ſequentia participant aliquo modo de virtute clauium, & efficacia remiſsionis pęnarum : ſic quòd ſunt magis ſatisfactoria. Debet etiam confeſſor curare iniungendo pęnitentias,vt meliori & faciliori modo quo poteſt, præſcindat cauſas & occaſiones peccatorum.

An pœnitens teneatur acceptare pœnitentiam iniunctã.

In Add.3.p. q.8.ar.7.ad 2.

Peccator non tenetur acceptare pœnitẽtiam ſolẽnem.

Ver. 18. DE CONDITIONIBVS CONSEQVENTIBVS CONFESSIONEM.

A CONſequentia autem cõfeſsionem ſunt tria.ſ.gratiarum actio,cautio ſiue cautela contra recidiuum,& perſeuerãtia in bono,& ſatisfactio. Quo ad primum notãdum quòd abſq; ingratitudinis nota, magna beneficia ſine gratiarum actione præteriri nõ poſſunt. Cùm igitur inter cætera beneficia quæ confert Deus homini poſt baptiſmum,ſit ſacramentum pęnitentiæ, cuius pars eſt confeſsio,& alia abſolutio:ſi pęnitens poſt confeſsionem & abſolutionem gratias non agat, ab ingratitudine excuſari non poteſt. Eam ob rem conandum eſt ad gratiarum actionem cum omni humilitate:orandúſque eſt Deus,vt negligentiam debitæ præmeditationis & diſcuſsionis, ac etiã peccata oblita,& tepiditatem deuotionis, ſua ineffabili clementia condonare dignetur , & ab occultis mũdare,daréque gratiam ſatisfaciẽdi,& cauẽdi in futurũ à malis, & perſeuerãdi in bonis.

Tria poſt confeſsionem obſeruanda.

Ver. 19. DE CAVTELA RECIDIVATIONIS.

B SVmmopere etiã cauendum eſt pęnitenti,maximè cõfeſſo,qui virtute ſacramenti abſolutionis adiutus eſt.ne recidiuet,ne deterius illi contingat , & ne fiant nouiſsima hominis illius peiora prioribus,vnde Io.5. Ecce ſanus factus es:iã noli peccare,ne deterius aliquid tibi cõtingat. Et Luc. 11.& Mat.12. Cùm enim ſpiritus immũdus exierit ab homine:&c. & in parabola de ſeruo ingrato tradito tortoribus,donec redderet vniuerſum debitũ. Et Pſal. In memoriã reddeat iniquitas patrũ eius. D.Aug. de Iuda dicit, Rediit iniquitates patrũ in cõſpectu domini,vt in eo etiã ipſa punirentur. Et idem Aug. Qui diuini beneficij oblitus,ſuas vult vindicare iniurias , nõ ſolùm de peccatis futuris veniam nõ meretur:ſed etiã præterita, quæ ſibi dimiſſa eſſe gaudebat,ad vindictã reputabuntur. Vnde aliqui voluerunt dicere quòd ſicut bona per peccatum mortificata, per pœnitentiã reuiuiſcũt,ita etiã peccata per pęnitentiam deleta,per ſequẽs peccatũ reuiuiſcunt. Verùm quia vt habetur in c.diuina,de pęnit.diſt.4. vbi hæc difficultas tractatur , Diuina clementia dimiſſa pec-

Mat.18.

Pſal.108.

An & quomodo peccata dimiſſa per recidiuũ redeãt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

§.p.q.88.ar.3. & in 4. dist. 21.

peccata in vltionem vlterius redire nõ patitur:nec cõsurget duplex tribulatio,quia Deus nõ iudicat bis in idipsum. Ideo D.Tho.dicit,quòd peccata dimissa non redeunt ad animam, nec quo ad culpam,nec quo ad pœnam,vt.s.pro omnibus dimissis sustineat pœnam,sicut si dimissa nõ fuissent. Nec etiã sequẽs recidiui culpa est tantæ grauitatis, sicut sunt simul omnia peccata dimissa, neque est digna tanta pœna. Sed redire dicuntur,non quidem simpliciter,sed secũdum effectum aggrauationis,propter illam circunstantiam ingratitudinis. Habet enim illa culpa recidiui vltra suam substãtialem malitiam maiorem grauitatem,quàm haberet propter ingratitudinem prædictæ indulgentiæ peccatorum præteritorum. Sicut etiam qui magnum recipit à domino temporali beneficium super excessu perpetrato contra eum:si relabatur,multò maiori pœna dignus est, quàm si non fuisset ei indultum. Non tamen tenetur peccata præterita debito modo cõfessa, iterum confiteri: licet debeat dicere se in similia incidisse,si recidiuauit, vt deprehendatur maior grauitas pec-

Hebr.10. cati. Vnde Apost. Quantò putas maiora mereri supplicia qui filium Dei cõculcauerit, propter ingratitudinem? & sic nõ redeũt,nisi quantũ ad circunstantiã ingratitudinis. Morales exponũt illã parabolam de septem spiritibus immundis nequioribus:& dicunt esse septem circunstantias aggrauantes. Prima est ingratitudo veniæ:quia quando peccatum dimittitur alicui, obligat se pro illo beneficio ad nunquam offendendum. Ideo quando recidiuat,venit cõtra illam obligationem,

4.Reg.3. &c. Secunda circunstantia est subsannatio diuinæ misericordiæ,cui fit sicut Amon fecit Thamar, quæ dixit ei,Maius est hoc malum quòd nunc agis aduersum me,quàm quod antè fecisti. Tertia circunstantia est ruptura fœderis,pro qua est figura 4.Reg.4.de Sedechia,qui fecerat fœdus cum Nabuchodonosor,qui post victoriam constituerat eum regem,&c. Quarta,cõtemptus sacramenti. Quinta,iniqua electio: figura 2.Reg.13.& 14. de Absalone,qui post remissionẽ peccati,patrem eiecit à regno. Sexta,passionis iteratio,Heb.6.Rursum crucifigẽtes,&c. Septima,induratio & obstinatio: exemplum de Pharaone, Exod.7.quæ omnia declarant ingratitudinis circunstantiam.

Ver. 20. DE SIGILLO CONFESSIONIS.

In Add.3.p. q.11.ar.1.& 3. Sigillum confessionis quid.

SIgillum theologicè loquẽdo est duplex.s.cõfessionis & secreti. Sigillum cõfessionis, secũdum D.Tho.nil aliud est quàm debitum celãdi peccata in cõfessione audita,& omnia alia per quæ potest peccatum vel peccator deprehẽdi,siue sacerdos absoluat,siue nõ. Hoc autem debitum consurgit nõ solùm iure humano,sed etiam diuino,ex ipso sacramento cõfessionis,inquantum sacramentum est:quia in omni sacramẽto ea quæ interius fiũt,debẽt exterius significari:& sic confessio est signum cõtritionis. Et cùm peccator cõfitetur & manifestat peccatum suum, Deus tegit illud,

Psal.31. prout dicit Psal.Beati quorũ remissæ sunt iniquitates,& quorũ tecta sunt peccata. Et ideo hoc debet per sacerdotẽ,qui est minister Dei,significari: vt sicut Deus celat & tegit, ita & sacerdos:quia minister se cõformare debet ei,cuius est minister. Et ideo si sacerdos reuelaret,significaret q; Deus peccata cõfessa reuelaret,quod est falsum,& sic sacrilegium cõtra sacramentum pœnitentiæ. Ideo celatio siue occultatio peccati dicitur de essentia sacramẽti,nõ quòd sit materia vel forma,sed consequitur naturaliter ex ipsa natura sacramenti,cuius est exterius significari, quod interius agitur. ¶ Et cùm præceptũ diuinum sit fortius humano,sequitur quòd quocũque casu,& quocũque præcepto humano adueniẽte,nũquam debet sacerdos reuelare:imò tenetur potius mori quàm Deum offendere,& suis sacramẽtis irreuerẽtiam facere,etiã pro cõseruatione totius reipublicæ.cùm præceptum negatiuũ obliget ad semper & pro semper:ideo est fortius præcepto affirmatiuo,quo quis tenetur cõseruare bonũ commune. Et si exigeretur ab eo iuramẽtum,posset licitè iurare,quòd nil scit,cùm nesciat vt homo,sed vt Deus. Et si prælatus præciperet sub sentẽtia excommunicationis, cõfessor nõ tenetur dicere. Nec propterea excommunicationem incurrit, quia nõ est in his subiectus superiori.qui nõ potest præcipere vt dicat veritatem,nisi eam quã scit vt homo. Et si præciperet dicere veritatem,quam in confessione audiuit,præceptum esset nullum. Et cùm inuitè exigat iuramẽtum:nõ tenetur respõdere ad intẽtionem iuramẽtum recipiẽtis:neque tacere debet,sed audacter dicere se nescire. Nec obstat dictum D.Bernardi,Quod introductum est pro charitate,non debet cõtra charitatem militare. Sed aliquãdo talis occultatio militat cõtra charitatem, vt quãdo scitur perditio regni,vel combustio ciuitatis,aut aliquid huiusmodi:igitur tũc peccatũ non debet occultari. Negatur minor: Quia charitas nõ requirit quòd apponatur remediũ peccato quod homo nescit, nec quòd fiat per aliquid quod cederet in irreuerẽtiam Dei:potest tamen confessor absque præiudicio reuelationis hortari custodes vt vigilent,quia hoc non est reuelare,sed hortari eos ad debitum officium. ¶ De licentia tamen confitentis extra cõfessionem data,potest sacerdos alicui reuelare:quia pœnitens facere potest, vt sciat inquantum homo:debet tamen vitare scãdalum in dicendo,ne fractor sigilli confessionis reputetur. Si autem confessor alio modo scit peccatum cõfitentis,vel antè,vel post,debet quãtum potest occultare propter scandalũ,ne alij retrahantur à confessione. In necessitatis tamen casu,quando imminet scandalũ,potest dicere & deponere se nõ audiuisse in confessione,sed vidisse, vel aliter audiuisse: Qui enim pluribus modis scit aliquid, si dicat se scire vno modo,non reuelat se scire alio. Tũc illud quod dicitur in cõfessione,licet reuelatur materialiter & per accidẽs,nõ tamen formaliter & per se. ¶ Dubiũ est an sacerdos celare debet peccata nõ solùm veri pœnitentis,sed etiã ficti nõ attriti, imò etiam nõ proponentis se emendare, sed peccare. Summa angelica & Siluestrina dicunt quòd non:quia tunc nõ tegitur,neque occultatur à Deo,cum nõ habeat contritionẽ: Ergo nec sacerdos cũ debeat ei se conformare,sicut dictũ est,cum nõ sit confessio sacramentalis,sed potius fictio & sacramenti derisio. Præterea peccatum cadens

cadens sub sigillo confessionis est peccatum cõmissum & nõ cõmittendum:cum cõfessio nõ sit de futuris. Huius etiam sententiæ est Panor.in c.omnis vtriusque sexus,de Pœnit.& remiss.vbi dicit hoc sentire Innocẽtium. Possunt adduci rationes quia illa tãtum cadunt sub sigillo confessionis quæ dicuntur à pœnitente vt pœnitẽs est,& quæ reuelantur vt occultabilia per sacramentum, & ad quæ se extendit ministerium cõfessoris,vel actu,vel potẽtia:sed nõ se extẽdit ad pertinaciam & obstinationem. Igitur.D.tamen Caietan.in opusculo de auditẽtia cõfessionis tenet oppositum:eo quòd eiusdem rationis est cõfiteri peccatum,& impedimẽtum prohibẽs absolutionẽ. Quod patet quia ad eundẽ iudicẽ & in eodẽ foro spectat nosse re vtrunq; sed obstinatio est impedimentum:cognoscitur & reuelatur vt impedimẽtum prohibens. Igitur. Sed cõstat peccatum reuelari ministro Dei:igitur & obstinationẽ. Et ex eo quod manifestare homicidium cõmittendum, est manifestare peccatum cõmissum reuelatum.s.propositum cõmittendi,&c. Itẽ sequeretur quòd liceret reuelare obstinatum in superbia & luxuria,quod est absurdum. Et quòd sicut baptismus immundus sacramentum est:ita cõfessio immunda est sacramẽtalis. Et ad argumẽta dicit quòd ad sacerdotem pertinet cognoscere nõ solùm peccata cõmissa,sed etiã impedimẽta absolutionis. Et similiter non solũ id quod reuelatur:vt occultabile per absolutionẽ,sed etiã impedimẽta absolutionis sunt materia. & eo quòd sacerdos ab initio cõfessionis pœnitentẽ accipit vt cõferat ei sacramẽtum:occultatio autem sequitur naturã sacramẽti pœnitẽtiæ. Et quãuis solus sacerdos sit minister sacramenti pœnitentiæ:quia tamen in aliquo casu aliquis nõ sacerdos participat,aliquis de actu clauis,dum cõfessionem audit propter necessitatem:ideo etiã participat de debito sigilli cõfessionis,sic quòd reuelãdo,mortaliter peccat,licet propriè loquẽdo sigillum cõfessionis nõ habeat. Ideo D.Petr.de Palude dicit,quòd is ad quẽ notitia peccatorum in cõfessione dictorum peruenit,licitè vel illicitè,mediatè vel immediatè,tenetur celare. Et sic quãdo nõ sacerdos in casu necessitatis audit confessionem,siue de venialibus,siue de mortalibus,tenetur celare:similiter interpres,& qui casu audit,& qui se fingit cõfessorem,ac etiã qui latẽter sunt absconditi. ¶ Pœna reuelãtis cõfessionem secundum antiqua iura,vt habetur in c.Si Sacerdos,de pœnit.dist.6.est depositio, & per totã vitam ignominiosa peregrinatio. Sed secundum decretalẽ,omnis vtriusq; sexus.§.caueat,est depositio,& detrusio in monasterium,ad perpetuã agendã pœnitẽtiam. ¶ Sigillum secreti est debitum celandi secretum cõmissum,siue illud sit peccatum,siue aliud tẽporalem negotium. Et hoc debitũ ex promissione cõsurgit,quãdo.s.reuelãs exigit ante reuelationẽ vt teneatur secretum: & is cui fit reuelatio,promittit celare:tunc iure naturali,quo tenetur seruare promissum,tenetur seruare secretũ. Et maiori obligatione, si ꝓmittit seruare,vt in cõfessione,siue sub sigillo cõfessionis,quãuis nõ sit sigillum cõfessionis:quia pacta priuatorum nõ possunt ius diuinum statuere. Est tamẽ talis promissio quasi iuramẽtum,quia per aliquod sacrum aliquo modo promittitur. Et ideo qui promisit aliqua celare sub sigillo cõfessionis,reuelãdo magis peccat,quàm si simpliciter promisisset seruare secretum. Et amplius peccat,si promissionẽ cõfirmauit iuramẽto. Vnde Prouer.11. Qui ambulat fraudulẽter,reuelat arcana:qui autẽ fidelis est,celat amici cõmissum. & Eccl.27. Qui denudat arcanum amici,fidem perdit, & nõ inueniet amicum ad animũ suum. Quia tamẽ maior est obligatio iuris naturę,qua quis tenetur cõmunitati vel Deo,quàm qua tenetur particulari personę:ideo vbi illud secretum vrgeret in perniciem reipublicæ tẽporalis vel spiritualis, (vt cùm aliquis alicui secretè reuelat quòd vult prodere regnum,vel cõburere ciuitatem,aut hæresim seminare) nõ debet celare,imò tenetur reuelare his qui possunt prodesse,& maximè stante monitione prælati sub sentẽtia excõmunicationis. Et nõ tenetur post priuatam monitionem expectare correctionem vel recidiuum:quia mora esset in magnum præiudicium,si se non emendaret. Et ad processum euangelicum respõnsum est, cùm de fraterna correctione agetur. Si autem illud secretum vergeret in detrimentum notabile & iniustum personæ priuatæ,non debet acceptari,nec acceptatum celari,etiã si iurasset:quia in malè promissis rescindẽda est fides,& in turpi voto mutandum decretũ. Non enim est obligatorium contra bonos mores præstitum iuramentum:vt habetur in c. non est obligatorium.de Reg.Iur.in 6. An autem reuelans sigillum secreti debitè accepti peccet mortaliter. Dicendum quòd sic, vbi per talem reuelationem committens incurreret notabile damnum.

Qui tenentur ad sigillum confessionis.

Pœna reuelantis cõfessionem quæ sit.

Sigillũ secreti.

Sigillũ secreti est de iure naturali.

Ver. 21. DE SATISFACTIONE.

In Add.3.p. q.11.ar.1.2. & 3. Satisfactio sacramentalis.

A TErtia pars integralis sacramẽti pœnitẽtiæ est satisfactio,quæ secundũ se est actus virtutis pœnitentiæ. Et quia inter nos & Deum nõ inuenitur æqualitas,siue iustũ simpliciter,sed secundum quid:ideo satisfactio in ordine ad Deum (quã vocamus satisfactionẽ sacramentalẽ) non est pars iustitiæ subiectiua,sed integralis,qua homo recõpensat offensam, quo ad temporalẽ pœnã, remanentẽ post peccatum remissum,cum cautela amplius nõ offendendi. Et sic satisfactio est solutio vel expiatio pœnæ debitæ pro peccato præterito,& cautela de futuro. Ad eam enim,secũdum D.Aug.pertinet peccatorum causas præscindere, & eorum suggestionibus aditum nõ indulgere. Intelligit per causas,nõ remotas,puta fomitem,qui præscindi nõ potest,sed propinquas,quæ sunt duplices.s.interiores,vt libido ex cõsuetudine vel actu peccati relicta,& ea quæ dicuntur reliquiæ peccati. Quædã verò sunt exteriores occasiones ad peccandum,vt locus,mala societas,& alia huiusmodi:& tales causæ in vita per satisfactionem possunt remoueri,& non fomes, quamuis possit debilitari. Et quanuis pœnitentia ex prima sui institutione respiciat præteritum, tamen ex consequenti respicit futurum,inquantum est medicina præseruans:ita & satisfactio,quæ est pars eius. ¶ D.autem Anselmus aliter definit satisfactionẽ,& dicit: Satisfactio est honorem Deo debitum

In li.cur Deus & homo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

impendere,& non loquitur de honore simpliciter,quia hoc pertinet ad religionis virtutem:sed de honore per culpam ablato,qui impenditur & redditur per pœnam temporalem, quam sibi Deus reseruat,etiã remissa culpa:quia licet sit misericors,tamen est iustus. Maximam misericordiam facit remittendo culpam,& cõferendo gratiã,virtutes,& dona, ac commutando pœnam æternam in temporalem. Ostendit etiam se iustum,reseruãdo pœnam temporalem. Si enim nullam pœnã reseruaret,nullam iustitiam ostẽderet:& tamen Psal dicit,Misericordia & veritas(hoc est iustitia) obuiauerunt sibi.Iustitia & pax hoc est misericordia)oscula tæ sunt. ¶ Et licet homo satisfacere nõ possit quo ad beneficia susceptа,& minus quo ad culpam & pœnam æternã,quæ est infinita : nec etiam quantum ad pœnam temporalem æquiualenter, cùm totum quod habet vel habere potest homo,non sufficiat ad debitum persoluẽdum pro beneficio creationis:quia(vt dicit Philos.)Diis, parentibus,& magistris non redditur æquiualens.& Christus Luc. 17. Cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis,dicite,Serui inutiles sumus:quod enim debuimus facere,fecimus. Potest tamen satisfacere sufficienter secundũ æqualitatem, non quantitatis, sed proportionabilitatis:quia quanuis totum suum posse habeat à Deo,tamen non exigitur ab eo, vt totum quod potest faciat, cùm hoc sit ei impossibile secundum statum præsentis vitæ,vt totum suum posse expendat in aliquid vnum, cùm oporteat eum circa multa esse sollicitum. Sed est quædam mensura homini adhibita à Deo quæ ab eo requiritur.s.impletio mandatorum Dei. Et quia potest super ea erogare, ideo per opera pœnalia supererogationis liberè facta,potest satisfacere pro pœna temporali,quam sibi Deus reseruat & exigit secundum mensuram peccati,iuxta illud : Secundum mensurã delicti erit & plagarum modus.hoc est,vt tantam pœnam sustineat,quantum delectatus fuit,iuxta illud, Quantum se glorificauit,& in deliciis fuit,tantum date illi tormentum & luctum. Et sic non est dubium quin satisfaciat peccato ex parte conuersionis:sed ex parte auersionis,cum peccatum habeat infinitatem,satisfacere non potest:sed Deus ei gratis dimittit. Verùm cùm satisfactio nõ respondeat peccato, nisi secundum quod est offensa Dei : & sic secundum auersionẽ homo pro peccato Deo satisfacere non potest,nisi inquantum eius satisfactio innititur merito Christi,quod fuit infinitum,cui cõiungitur homo per fidem formatam.Hinc est quòd homo sine gratia, nullo modo potest satisfacere pro peccato , nec etiam pro pœna temporali pro peccato debita.ex quo sequitur quod peccatum veniale,& pœnæ temporales debitæ damnatis pro peccatis remissis, æternaliter puniuntur in inferno,vt dictũ est:quia deest principiũ remissionis & satisfactionis. s.fides formata gratia,per quam coniungimur & innitimur merito & infinitæ satisfactioni Christi. Et quia fundamentum satisfactionis indulgentiarum & purgatorij pẽdet ex hoc quod dictum est, quòd Deus deleta & remissa culpa,reseruat sibi pœnam temporalem:ideo hoc examinandum est.

Ro. Abd. 3.p. 3.13.ar.1.

Quomodo homo potest supererogare ex Deo satisfacere.

Deut.25. Apoc.18.

Ver. 22. DE REATV PŒNAE REMANENTE, REMISSA CVLPA.

2.2.q.87.ar.6. Reatum pœnæ remanere dimissa culpa.

1.Ioan.2.

REatum pœnæ remanere,remissa culpa,veteris & noui testamenti affirmat authoritas:veteris quidẽ multipliciter: Primò hoc testatur humani generis miserię,& reatus,siue obligatio pœnæ quæ ei ex peccato primi parentis successit,etiã post deletionẽ eius.Sap.10. habetur q; Deus primum hominem eduxit à delicto suo.& Gen.4.quòd respexit ad Abel & munera eius.Et tamẽ remanserunt pœnæ temporales, ad quas eum damnauerat. Et licet Christus abundantissimè satisfecerit pro peccato illo,ac etiam pro peccatis totius mundi:Nihilominus tamen nunc baptizati & suæ passionis participes effecti,subditi sunt morti,& aliis pœnis pro peccato primi parẽtis taxatis. ¶ Præterea Num.12.dicitur, quomodo postquàm dominus ad preces Moysi remisit peccatũ Mariæ sororis eius,& sanauit eam,iussit eã separari à castris septem diebus.Et Exod. 32. postquã dominus pepercit populo Israel,ad preces Moysi,dixit : Ego autẽ in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum.Sequitur.Percussit populũ pro reatu vituli.Insuper Num. 14. dicitur quòd ad preces Moysi pepercit Deus populo Israel peccatũ murmurationis , quo alium ducẽ eligere volebãt, & reuerti in Aegyptum,dixitq; Deus Moysi.Dimisi iuxta verbũ tuum.Attamen omnes homines qui viderunt maiestatẽ meã,non videbunt terrã,pro qua iuraui patribus eorũ.Et Num.20.dicitur quò Moyses & Aaron peccauerũt in aquis cõtradictionis,quia non crediderunt Domino,vt sanctificarẽt eũ corã filiis Israel. Et licet Deus eis pepercerit,dixit:Nõ tamẽ introducetis populos hos in terrã quã dabo eis. Vlterius 2.Reg.12.cum Dauid adulterio simul & homicidio se commaculasset,misit Dominus Nathan,qui increpauit Dauid,& dixit eum dignum morte:& respondẽte Dauid,Peccaui Domino:dixit Nathan,Trãstulit à te Dominus peccatũ tuũ:non morieris.Veruntamen non obstante peccati trãslatione,satisfactionis pœna subinfertur : Verũtamen quia blasphemare fecisti inimicos Domini,propter hoc filius qui natus est tibi,morietur:& nõ recedet gladius de domo tua vsq; in sempiternũ:& tollã vxores tuas in oculis tuis,& dabo proximo tuo.Rursus 2. Reg.24.cùm idem Dauid aduerteret se offendisse Dominũ in numerãdo populum, dixit:Peccaui valde Domino in hoc facto:precor Domine,vt trãsferas iniquitatẽ serui tui,quia stultè egi nimis. Venit Gad propheta ad ipsum,dicẽs:Hęc dicit Dominus:Trium tibi datur optio,Aut septem annis veniet tibi fames in terra:Aut tribus mẽsibus fugies aduersarios tuos, & illi te persequentur: Aut certè tribus diebus erit pestilẽtia in terra.Cui Dauid, Coartor nimis:sed melius est vt incidã in manus Domini(multæ enim misericordiæ eius) quàm in manus hominũ. Immisit itaq; Deus pestilentiã in Israel,etiã deleto & remisso peccato.¶ Notanda est hìc fides Dauid, qui licet audisset pœnam à Deo taxatam,adhuc credidit illã posse expiari ieiuniis & afflictionibus cilicij & prostrationum,& tandẽ mortuo filio statim comedit,& interrogantibus respondit,Propter infantem dum

dum viueret ieiunaui,& fleui:dicebam enim,Quis scit si fortè doneteum mihi Dominus,& viuat infans? cuius mors in pœnam peccati sui prædicta fuerat:Sperabat enim illam pœnam iustè illatam,per pœnitentiam & afflictionem se posse auertere. Vnde dicebat, Amplius laua me Domine. Dixerat, Ego dixi,Confitebor aduersum peccatum meum:& tu remisisti,&c. Cõfessus fuerat,dicens:Peccaui Domino.Postulauerat misericordiã,dicens, Miserere mei Deus secũdum magnam misericordiam tuam. Transtulerat Dominus peccatum suum , vt quid ergo amplius lauari petebat?profectò à reatu pœnæ temporalis,à quo pro peccato numerationis populi, saltem pro magna parte liberatus est : adeò enim se afflixit,vt eius respectu Dominus vnius diei vindicta contentus fuerit:licet tres dies indixisset. Hoc exẽplo pœnas temporales, quas pro peccatis nostris meremur, expiare contendamus. Postremò Dan.4.dicitur,Consilium meum rex placeat:Peccata tua eleemosynis redime:& iniquitates tuas misericordiis pauperum. Sed hoc non potest intelligi quoad culpã:quia Apost.dicit,Si distribuero omnes facultates meas,&c. Ergo intelligitur de pœna peccatorum,remissa culpa,& manente gratia.¶ In nouo etiam testamẽto reperimus post codonatam culpam manere adhuc communiter & in pluribus reatum pœnæ : præcursor enim Domini, D. Ioannes dicebat, Facite fructus dignos pœnitentiæ. vbi ferè omnes sancti & orthodoxi doctores dicunt alios esse fructus pœnitentiæ,qui exiguntur à peccatoribus verè pœnitentibus pro peccatis suis,& alios fructus bonorum operũ,qui produci exiguntur perpetuò à quibuslibet,etiã innocentibus,qui sunt opera mandatorum Dei.Fructus autẽ pœnitẽtiæ dicũtur opera pœnalia,vel abstinẽdo à licitis,vel imperãdo sibi aspera,ad quæ antea quis nõ obligabatur. Sic exponũt D.Greg. & Aug.qui ait,Nõ sufficit mores in melius cõmutare,& à præteritis malis recedere(quod dicitur noua vita)nisi etiã de his quæ iã facta sunt,satisfiat domino per pœnitentiæ doloré,& humilitatis gemitũ,per cõtriti cordis sacrificiũ,cooperãtibus ieiuniis,& eleemosynis.Idem dicit D. Chrys. in hom.de Pœnit.Pœnitentiã exhibuit Dauid,ita dicẽs:Lauabo per singulas noctes lectũ meum, &c. & olim perpetratũ peccatum,quasi nuper accidisset,lugebat,& dicebat:Vide humilitatem meam & laborem meum,& dimitte omnia peccata mea,hoc est,pœnas peccatorum,quorũ culpa remissa erat.Idem significare videtur lotio,quam fecit Christus in cœna discipulis mũdis, vt ipse testatus est,Vos enim mũdi estis. Ad idẽ etiã facit quod habetur Act.1.Ioannes quidẽ baptizauit aqua, vos autẽ baptizabimini(hoc est mundabimini)Spiritu sancto,non post multos hos dies.A postolis post resurrectionem remisit Christus culpã infidelitatis,& sic mundi erant, & baptismus importat lotionem & mundationẽ.Sequitur quod debebant mundari à reatu pœnæ, cùm culpa eorũ esset mundata. D.etiam Cypr.dicit:Agite pœnitentiam plenam doloribus & lamentis animi : probate mœstitiam:nec vos commoueat quorũdam aut error improuidus,aut stupor vanus:Qui cùm teneantur in tam graui crimine,percussi sunt animi cæcitate,vt peccata cognoscant,nec plagant. Præterea postquàm Christus sanauit eum qui 38.annos in porticu Piscinæ iacuerat,dixit illi: Tolle grabatum tuum, & ambula:quod erat opus laboriosum & pœnale. Et licet Christus aliquibus alijs satisfactionem nõ imposuerit,vt Mariæ Magdalenæ,Lationi,& Adulteræ,sed dixerit, Vade in pace,eo quòd erat Deus,& inquantum homo potestatem excellentiæ habebat, & effectum sacramentorum absque sacramentis causare poterat: hoc fecit ad ostendendam infinitam misericordiam.Illi tamen quem sanauit in porticu Piscinæ,ad exemplum discipulorũ & nostrũ, iniunxit opus laboriosum & Deo gratum,ad satisfactionem reatus,& ad cautelam. Vnde ait,Noli amplus peccare,ne deterius tibi contingat.Alij tamen prædicti opera satisfactoria Deo inspirante assumpserunt:Maria Magdalena lachrymis rigauit pedes Domini , non solùm ante indulgentiam, sed etiã postea mirabiles satisfactiones & supererogationis opera pœnalia ipsam fecisse certissimũ est.Adultera pariter multũ erubuit & timuit:confusio enim quæ magna pœna erat,ei loco satisfactionis fuit.Bonus pariter latro tormẽta passionis sustinuit,& Christum defendit:propter quod eius crura prius fuisse fracta dicũtur.Præterea eius cõtritio perfectissima fuit, quemadmodũ Petri qui egressus foras fleuit amarè : & post remissionem tamen peccati toto tempore vitæ suæ non cessauit à lachrymis,vt D.Clemens in Itinerario suo attestatur.Sed quare hæc faciebat,nisi ad satisfaciendum,vel ad dandũ exemplũ satisfaciendi? Nõ negamus tamẽ quin possit esse tãta & tam feruẽs cõtritio,quæ nõ solùm culpã, sed etiã & totã pœnã expiare sufficiat. Verùm attẽta humana fragilitate & negligentia,rarò contingit talis contritio:quia frequẽter & vt in pluribus satis repidè cõuertimur ad Deũ.Igitur Deus voluit in peccatore satisfactionẽ,triplici ratione. Prima,in pœnã tepidæ cõuersionis:Secũda,ne homines misericordiam cõsecuti remissiores fierẽt: Tertia & potissima,vt ei assimilarentur. Vnde dicebat,Exẽplum enim dedi vobis,vt quemadmodum ego feci,ita & vos faciatis.& 1.Pet.2.Christus passus est pro nobis,vobis relinquẽs exemplũ,vt sequamini vestigia eius.& Luc.9.Qui vult venire post me,abneget semetipsum , & tollat crucẽ suã,& sequatur me.nõ dicit,crucẽ meã:sed,suam, hoc est satisfactionis pœnam:vt quemadmodũ ipse satisfecit pro peccatis totius mundi,sic & nos pro peccatis nostris. Nõ enim crux siue satisfactio Christi potest nobis applicari,nisi cõformemur ei per crucẽ nostrã. Vnde Rom.8.Nã quos præsciuit, hos & prædestinauit cõformes fieri imaginis filij sui:& in eodem c.dicit,Si filij,& hæredes:hæredes quidem Dei,cohæredes autẽ Christi,si tamen cõpatimur,vt & conglorificemur.& Rom.5.Humanũ dico propter infirmitatem carnis vestræ.Sicut enim exhibuistis membra vestra seruire iniustitiæ & iniquitati ad iniquitatem:ita nũc exhibete seruire iustitiæ in sanctificationem, hoc est expiationem. & Col.3.Mortificate mẽbra vestra.& 2.Cor.4.Mortificationem Iesu Christi in corpore vestro cir-

Ro. Abd. 3.p. 3.13.ar.1.

1.Cor.11.

Mat.3.

Super Matthæum & hom.4.de pœnit.

Psal.6.

Ioan.13.

Ser.5. de lapsi.

Ioan.5.

Cur Deus petit peccatorem satisfacere.

Ioan.13.

Universidad de Navarra Biblioteca

cunferentes.& Galat.6.Ego stigmata Domini mei Iesu Christi in corpore meo porto.& 2. Cor.6. hortatur ad opera pœnalia,dicens:In omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros,in multa patientia,in ieiuniis,in vigiliis,&c.Sciebat enim Apost. per opera pœnalia temporales pœnas expiari:quod apertè ostendit 1.Cor.11.vbi ponit pœnam temporalem,quam à nobis,etiam pro peccatis remissis,exigit Deus,quam nos per iustitiã & animaduersionem in nosipsos possumus expiare, & flagella Dei à nobis auertere.Ideo(inquit)inter vos multi infirmi & imbecilles,& dormiũt multi, Quòd si nosipsos iudicaremus,non vtique iudicaremur:dum iudicamur autem,à Domino corripimur,vt non cum hoc mundo damnemur. Semetipsos se diiudicant, qui de perpetrato malo de seipsis suscipiunt supplicium:& hi à Domino nõ diiudicãtur neque puniuntur, aut flagellantur. Proinde subiungit Apost.Cùm autem iudicamur,&c. Et D. Aug. distinguit triplicem pœnitentiam: vnam quæ baptismo præexigitur, quæ est interior,non tamen iniunguntur opera pœnalia: Altera,quæ pro quotidianis & minutis peccatis est necessaria.Tertia(inquit)actio pœnitentię est, quæ pro magnis peccatis est subeunda.¶ Nec obstat præmissis quod dixit Apost.Cùm vos mortui essetis delictis & præputio carnis vestræ,conuiuificauit cum illo,donans vobis delicta,delẽs quod aduersus nos erat,chirographum decreti,quod erat contrarium nobis:& tulit ipsum de medio,affigens illud cruci & expolians principatus & potestates, &c. Chirographum decreti nil aliud est, quàm reatus siue obligatio ad pœnas. Si ergo Christus illud tulit de medio, vt quid necesse est iterum sustinere pœnas? videtur fieri iniuria passioni Christi,quasi insufficiens fuerit:& tamen 1. Ioan.2.dicitur,Ipse est propitiatio(hoc est satisfactio)non solùm pro peccatis nostris,sed etiam totius mundi. Videtur fieri iniuria iustitiæ diuinæ,quasi Deus bis iudicet in idipsum,cuius contrarium suprà probatum est. Ad hæc dicendum quòd reatus pœnæ temporalis non ponitur propter insufficientiam passionis aut satisfactionis Christi:quia(vt probatum est)ipse abundantissimè satisfecit tam pro pœnis æternis,quàm temporalibus.Sed propter negligentiam conuersionis,& indebitam applicationem passionis eius:quia non perfectè applicatur nobis,propter tepiditatem & negligẽtiam nostram,siue defectus conatus nostri,qui non semper ex toto corde,&c. Actus enim actiuorum,secundum Philos.non applicantur nisi subiectis dispositis, & secũdum dispositionem illorum:sic nec passio Christi.Vnde non applicatur damnatis, licet sufficiẽter satisfecerit pro eis. Sunt præterea aliæ duæ rationes, quas tetigimus.Et sic Christus tulit chirographum sufficienter, quantum est ex parte sui:sed non efficaciter, quantum est ex parte nostri:vel quia nõ disponimus nos ad illam,vel non sufficienter. Nec per hoc bis iudicat in idipsum:quia nõ iudicauit in Christo,nisi pro dispositis sufficiẽter,vel in actu,vel in proposito. Per hæc patet solutio ad id quod hæretici retorquẽt ex D.Paul.Rom.8.vbi ait:Nihil ergo dãnationis est his qui sunt in Christo Iesu, & non secundum carnem ambulant. Ex quo loco sic obiiciũt hæretici:Damnatio in duobus consistit.s.in culpa.& pœna:sed his qui sunt in Christo Iesu,nihil est damnationis, hoc est culpæ aut pœnæ:Igitur,&c. Quia(vt ibi dicit Apost.) hoc intelligitur de his solùm,qui nõ secũdũ carnẽ ambulant,& de his qui sunt sufficienter dispositi,& quibus totaliter virtus passionis applicatur,vt in baptismo,in quo morti Christi perfectè conformantur. Consepulti enim sunt cum illo per baptismum,in mortem. Ideo nil damnationis in illis manet,cùm nil carnalitatis habeant.Sed in peccatoribus post baptismum peccantibus.manet vt in pluribus reatus pœnæ, quod ex ritu vniuersalis Ecclesiæ apparet,quæ consueuit non solùm publicas & solennes satisfactiones iniungere pro peccatis publicis(vt dictum est)sed etiam priuatas pro priuatis.

Calo.2.

Chirographũ decreti.

hoc §.versi.19.

Rom.6.

Ver. 23. DE SATISFACTIONE VNIVS PRO ALIO.

In Add.3.p. q.13.ar.2.

AD sciendum quo modo vnus potest satisfacere pro alio, aduertendum est quòd pœna satisfactoria ad duo ordinatur:primò ad solutionẽ pœnæ debitæ pro peccato præterito:secũdò ad medicinam pro peccato vitãdo.Quo ad secundum(inquantum est remediũ sequentis peccati) satisfactio vnius non prodest alteri:quia ex ieiunio vnius,caro alterius non domatur:neq; ex actibus vnius,alius bene agere cõsueuit,nisi per accidens, inquantum.s.aliquis per bona opera potest mereri alteri de congruo augmentum gratiæ, quæ est efficacissimum remedium ad vitandũ peccatum:sed hoc est magis per modum meriti, quàm per modum satisfactionis. Si verò cõsideretur pœna satisfactoria,vt ordinatur ad solutionem pœnæ debitæ,vnus potest pro alio satisfacere,dummodo ambo sint in charitate:quia per charitatẽ opera vnius possunt fieri & esse opera alterius:cũ per charitatem omnes vnũ corpus simus in Christo.1.Cor.12. Vnde Gal.6.dicitur, Alter alterius onera portate:ergo alter alterius potest opera pœnitentiæ & satisfactionis,quæ sunt onera, pro altero portare.Præterea si vnus homo apud homines potest pro alterius amore debitum eius soluere:quia qui per alium facit,per seipsum facere videtur: ergo multo fortius apud Deum qui est liberalior & misericordior.Nec oportet quòd maior pœna imponatur ei qui pro altero satisfacit,quã principali imponeretur,vt quidã dicunt,hac ratione moti,q; pœna propria magis satisfacit, quàm aliena:Cùm pœna habeat vim satisfactionis,ratione charitatis, propter quã homo ipsam sustinet. Maior autem charitas apparet in hoc quòd aliquis pro altero satisfacit: Igitur. ¶ Nec exigitur (quantum ad solutionem debiti)quòd ille pro quo fit satisfactio per alterum, sit impotens ad satisfaciendum:quia etiam si esset potens,alio satisfaciente pro eo, ipse debitor à debito liberaretur. Et quanuis quis non possit conteri, aut confiteri, siue sacramentum pœnitentiæ accipere pro altero,neque mereri, quantuum ad præmium essentiale : non tamen sequitur quin possit satisfacere pro alio:quia talis satisfactio est aliquid accidentale.Nec est pars sacramenti pœnitentiæ cum non iniungatur,

Vnus pro alio satisfacere potest.

iniungatur,nec possit iniungi à sacerdote.Neque taxatur satisfactio siue pœna satisfactoria secundum proportionem & dispositionem eius cui debetur pœna, quia quandoque ille qui est melior, habet maioris pœnæ reatum, cum nonnunquam maiores peccatores intentiori & feruentiori conatu operentur: Et meliores nonnunquam plura venialia committunt, aut committere possunt. Nec tamen qui satisfacit pro alio,priuatur merito:quia satisfaciẽdo pro alio,vltra expiationẽ pœnæ alterius,meretur sibi ipsi vitam æternam,quæ maioris valoris est,quàm expiatio pœnæ alterius.

Satisfacies pro alio non perdit meritum.

Ver. 24. DE SATISFACTIONIS QVALITATE.

In Add.3.p. q.14.ar.2.

8 POena quam aliquis sustinet pro peccatis, non habet nomen neque rationem satisfactionis, nisi per charitatem:quia æqualitas in satisfactione apud Deum non est secundũ æquiualens, sed magis secundũ acceptationem ipsius.Opera autem satisfactoria sunt accepta Deo per charitatem:igitur absque ea opera pœnalia non sunt satisfactoria. Vnde 1.Cor.13.Si distribuero,&c.Et si tradidero,&c.Vnde sequitur quòd consilium Danielis datum Nabuchodonosor de faciẽdis eleemosynis,Dan.4 intelligitur post pœnitentiam:quia si non pœniteret, per eleemosynas nõ expiaret. Et sicut nemo potest scire se esse in charitate: ita nemo potest certò scire an plenè satisfecerit. Et ideo dicitur Eccles.9.De propiciatu peccatorum noli esse sine metu. Nõ est tamẽ necesse quòd homo propter hũc metum satisfactionem expletam iteret, si conscientiam peccati mortalis no habet:quia quãuis pœnam per huiusmodi satisfactionem nõ exoluat,peccatum tamẽ ex satisfactione neglecta nõ incurrit.Sicut ille qui accedit ad Eucharistiã, habens probabilitatem quòd est in gratia & tamen nõ est,peccatũ indignæ sumptionis nõ incurrit.¶ Ex præmissis sequitur quòd existens,in vno peccato mortali,nõ potest satisfacere pro alio:Sicut nec extra charitatem existẽs, pro peccatis de quibus prius cõtritus fuit.Nec satisfactio extra charitatem facta, aduenięte charitate reuiuiscit aut prodest, nisi fortè remaneat ex ea aliquis effectus. Sunt enim aliquæ satisfactiones, ex quibus manent aliqui effectus in satisfacientibus, etiam postquàm actus satisfactorius trãsiit. Sicut ex ieiunio manet corporis debilitatio,& ex eleemosynarum largitione substãtiæ diminutio, & sic de similibus.Et tales satisfactiones in peccatis factæ,prosunt ad hoc quòd nõ oportet eas iterare,ad implendã iniũctam à cõfessore pœnitentiã:quia quãtum ad hoc quòd de eis manet,aduenięte gratia sunt Deo acceptæ.Nõ tamẽ prosunt ad deletionẽ pœnæ. Satisfactiones verò quæ nõ relinquũt aliquem effectum in satisfaciẽte,postquàm actus trãsiit,oportet quòd iterentur,vt orationes,& alia huiusmodi.Actus autem interior,quia totaliter trãsiit,non viuificatur.Ideo oportet quòd iteretur.Nõ est tamen cessandum à bonis operibus,his qui sunt in peccato mortali: quia licet opera facta in peccato mortali,nõ prosint quãtum ad meritum essentiale:prosunt tamen ad triplex bonum:primò ad tẽporalium cõsecutionem,secundò ad dispositionẽ gratiæ, tertiò ad assuetudinem bonorum operum.Quia tamẽ hoc bonum nõ propriè dicitur meritum:ideo magis concedendum est,quòd huiusmodi opera nõ sunt meritoria,quàm quòd sint meritoria. ¶ Nec obstat quod D.Aug.dicit in Enchiridio,quòd opera extra charitatẽ facta, ad hoc prosunt vt pœna sit remissior,aut tolerabilior dãnatio:igitur sunt meritoria & satisfactoria.Negatur cõsequentia : quia nõ potest inferni pœna mitigari,nisi diminuta vel deleta causa,quæ est culpa : quanuis dici possit quòd opera in peccato mortali facta,minuãt pœnã inferni,ad hunc sensum,quia homo per ea euadet reatũ omissionis. Et sic nõ tãtum damnabitur,sicut si omisisset opera præcepta. Secũdò,quia huiusmodi bona opera disponunt ad bonum,vt homo ex minori contemptu peccata committat.

Opera in peccato mortali facta non prosint.

Ver. 25. DE HIS PER QVAE FIT SATISFACTIO.

In Add.3.p. q.18.

A NEcesse est vt id p quod fit satisfactio,sit aliquo modo pœnale:quia satisfactio importat quandam recõpensationem offensæ,secundũ quãdam adæquationem, vel quãtitatis quo ad homines vel proportionabilitatis quo ad Deum. Sed adæquatio satisfactionis in humana iustitia est per subtractionem ab vno qui plus habet iusto, ad additionẽ alterius cui subtractum est aliquid. Et licet Deo,quãtum est ex parte sua,nihil subtrahi possit:peccator tamen quãtum in ipso est,subtrahit aliquid,peccãdo.s.debitum honorem & obedientiam. Vnde oportet quòd ad hoc vt debita recõpensatio fiat,aliquid subtrahatur à peccãte per satisfactionem, quod in honorem Dei cedat. Sed opus bonũ,secundum quod huiusmodi,siue secundum quod bonũ est,non subtrahit aliquid ab operante,sed magis perficit ipsum.Et ideo satisfactio nõ potest fieri per bonum opus,nisi sit pœnale.Et ideo ad hoc quòd aliquod opus sit satisfactorium, oportet quòd sit bonũ & pœnale, & in honorem Dei factum,vt aliquid peccatori subtrahatur.Vnde D.Grego.in homil.vigiliæ Natiuitatis Domini dicit:Iustum est vt peccator tantò maiora sibi inferat lamenta,quãto maiora intulit damna,quãtum ad culpam.Et quãuis Deus nõ delectetur in pœnis,vt pœnæ sunt:delectatur tamẽ in eis, vt iustæ sunt, & sic satisfactoriæ esse possunt. Nec tamen sequitur quòd opera pœnalia ex maiori charitate facta,sint minus satisfactoria, quàm in minori charitate facta, cùm maiorẽ habeant delectationẽ:quia pœnalitas cõsideratur in satisfactione,sicut in merito, in quo diminuitur difficultas ex parte subiecti,siue ex prõptitudine volũtatis,quã facit charitas,quæ nõ diminuit,sed auget efficaciã satisfactionis.¶ Quo ad flagella autem Dei dicendũ est,quòd habẽt respectum ad culpam præteritã naturæ,& nõ semper personæ.Si enim in natura nulla præcessisset culpa, nulla pœna in ea fuisset.Sed quia natura inuenitur in persona, ideo sine culpa personæ ad meritũ virtutis,& cautelam peccati sequentis, diminitus infertur pœna per flagella:quæ etsi nõ sint in potestate nostra,possunt tamẽ fieri nostra,inquãtum accepramus ea in purgationem peccatorum, eis vtentes, & patienter ferentes, facientes de necessitate virtutem, & sic sunt meritoria & satisfactoria.

Solum opus pœnale est satisfactorium.

An & quando flagella à Deo immissa sint satisfactoria.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vnde Rom.5. Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, hoc est à peccato purgationem, vt exponit ibi glosa. Si autem omnino eis per impatientiam dissentiamus, non efficiũtur aliquo modo nostra, & per cõsequens nec meritoria, nec satisfactoria. Et ideo apud eos qui acceptant, habent rationem satisfactionis: apud eos verò qui nõ acceptant, habent rationem vindicationis. ¶ Inter opera satisfactoria tria communiter nominantur. s. ieiunium, oratio, & eleemosyna, includendo sub ieiunio omnes afflictiones corporales, vt sunt peregrinationes, & disciplinę: & sub eleemosyna, quicquid fit in vtilitatem proximi. Per hæc tria subtrahimus nobis ad honorẽ Dei tria bona. s. animæ, corporis, & exteriora bona. Et quidem quo ad bona animæ non subtrahimus à nobis realiter, sed per hoc quòd submittimus ea totaliter Deo per orationem. Per ieiunium autem subtrahimus bona corporis. Per eleemosynam verò bona fortunæ. Et quanuis quædã oratio habeat suauitatem & dulcedinem spiritus, ex dispositione & assuetudine orantis gratia & virtutibus ac donis adiutitamen ex parte obiecti habet afflictionẽ carnis: quia vt dicit D. Greg. Dum crescit in nobis fortitudo amoris intimi, infirmamur, proculdubio fortitudine carnis. Vnde & neruus femoris Iacob ex lucta angeli emarcuisse legitur, & Abraham multũ laborabat ad abigendas muscas. Sic orantes, ad effugandas euagationes & subreptiones mentis, quæ dicuntur Muscæ morientes, perdentes suauitatem vnguenti, hoc est deuotionis. Ecclesiastes 10.

Tria sunt opera satisfactoria.

Super Ezechielem.

Gen.32.

Ver. 26. DE SVSCIPIENTIBVS SACRAMENTVM POENITENTIAE.

In Ad.3.q.16.

CVm materia sacramenti pœnitentiæ sit peccator subditus, cõtritus vel attritus & confessus, satisfacere proponens: sequitur quòd angelus nõ est capax sacramenti pœnitentiæ, cùm non sit homo nec possit detestari peccatum, & ei (vt dictum est) immobiliter adhæreat. Angeli autem boni sunt impeccabiles: Igitur, &c. Sequitur etiã quòd innocentes, & qui nullum peccatum actuale habuerunt, non sunt materia huius sacramenti: & per cõsequens nec Diua Virgo Maria, quæ nec actuale nec originale peccatum vnquã habuit: quia sacramentum pœnitentiæ ordinatur ad culpam actualem delendam. Vnde Luc. 15. Gaudium est angelis super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta nouem iustis qui nõ egent pœnitentia. Et licet iusti nõ egeant sacramento pœnitentiæ, sunt tamen capaces virtutis pœnitentiæ, quæ infunditur in baptismo: quia licet peccatum non cõmiserint, tamen (quantum est ex natura sua) committere possunt: quanuis per gratiam Dei præseruantem nunquam committant, vt Diua Virgo Maria immaculata. Nec tamẽ sequitur quòd habitus sit frustrà, cùm sit perfectio naturalis. Sequitur præterea quòd beati in patria non sunt capaces sacramenti pœnitentiæ, cùm nõ sint in via, aut obnoxij peccato aut pœnæ: virtus tamen pœnitentiæ manet in illis: non quòd habeant actũ pœnitentiæ, qui nũc est in via, sed alium actum. s. gratias agere Deo de pœnitẽtia relaxãte, vt dicit D. Tho. in 4. Sed eadem ratione videretur quòd fides, spes, & patientia, remanerent in patria, quod tamen ipse negat. Præterea gratiarum actio est actus religionis, & non pœnitentiæ: ideo in Summa aliter dicit: & iudicio meo, melius, vt suprà dictum est. Quartò pariter sequitur quòd damnati, cùm sint extra viam non sunt capaces sacramenti pœnitentiæ: nec habent virtutem pœnitentiæ: quæ est donum Dei infusum: licet habeant dolorem & tristitiam de malo commisso: tamen non habent voluntatem se emendandi & expiandi: ideo non habent propriè actum pœnitẽtiæ, sed aliquid simile in genere. Et secundum hoc dicitur Sap.5. Intra se pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes. B

c.16.§.6.ver.2

Ver. 27. DE LOCO SATISFACTIONIS.

LOcus satisfactionis siue soluendi & expiãdi pœnas pro peccatis actualibus debitas, est mũdus iste, in quo viatores plenè possunt accipere sacramẽtum pœnitentiæ & exercere opera satisfactoria, Verũm quia cõtingit aliquando quòd aliquis existens in gratia, obnoxius reatibus pœnarum pro peccatis præteritis, moritur antè expiationem, & quia (vt dicitur Apoc. 21.) Non intrabit in illam (s. ciuitatem cælestem Hierusalem) aliquid coinquinatum, aut abominationem faciens: & reatus pœnæ sit quædam coinquinatio: ideo necessariò ponẽdus est locus, vbi post mortem expientur & exoluantur reatus pœnæ temporalis, aliter fieret iniuria diuinæ iustitiæ, si non punirentur: & diuinæ misericordiæ, si non expiarentur: cum diuina misericordia commutauerit pœnam æternam, vt expiarentur, & tanquam peccatores peruenirent ad felicitatem æternam, sequeretúrque quòd aliquis in gratia existens, priuaretur vita æterna, absque nouo peccato, quod est erroneum. Ideo necesse est ponere locum, vbi expientur. Hunc locum Ecclesia & communiter Doctores vocant Purgatorium, de quo tractandum est. C

Ver. 28. DE EXISTENTIA PVRGATORII.

PVrgatorium esse firmiter credendũ est: nam hoc sacrę literę pluribus in locis manifestãt. Hoc etiã Ecclesia in pluribus cõciliis generalibus determinauit. s. in Concilio Florent. Barren. & Agatensi. quam determinationem omnes sancti & orthodoxi atq; catholici Doctores semper secuti sunt. Prædicta concilia plurima in sacris literis habent fundamenta, quorũ aliqua ad veritatem fidei sustinendã, inserẽda duxi. Primò quia de nomine apud aliquos est quæstio. (quæ propriè solis pertinacibus est relinquẽda, dummodo de re ipsa constet) indifferens enim est quo vocabulo vnaquæque res nuncupetur. Vocitẽt hæretici quo nomine voluerint: nos verò locum, in quo post mortem expiãtur peccata venialia, & reatus peccatorum mortalium, qui (vt iã probatum est) manet, etiam deleta culpa, Purgatorium nuncupamus. ¶ Fundamẽtum huius nominis sumptum est ex Malachia 3. cap. vbi dicitur, Quis poterit cogitare diem aduẽtus eius? aut quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonũ. Et sedebit conflans & emundãs argentum, D

Purgatorij nomen ex sacra litera.

argentum, & purgabit filios Leui. Per diem Domini intellexit Malachias mortem, in qua venit Dominus ad iudicandum. iuxta illud, Statutum est hominibus semel mori, & post hoc iudicium. Tunc ergo si qui sint qui non fuerint plenè purgati, purgabuntur igne: Ad hunc sensum D. Paul. dicit: Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positũ est, quod est Christus Iesus (siue fides Iesu Christi charitate formata, secũdum Glos.) Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argẽtum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, & stipulam: vniuscuiusq; opus manifestum erit: dies enim Domini (hoc est aduẽtus Domini ad iudicium post mortẽ) declarabit: quia in igne reuelabitur. Et vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, veluti aurum, argentum, lapides pretiosi, quibus ignis non nocet: Sic nec illis qui in hora mortis nõ habebunt nisi bona opera, ignis nocebit: nec detrimẽtum patientur, sed mercedẽ accipiẽt. Si cuius verò opus arserit (puta quia ex lignis, fœno & stipula, quibus ignis nocet, & quæ representãt peccata venialia, & reatus peccatorum) detrimentum patietur: ipse tamen saluus erit. s. propter fundamẽtum: sic tamen quasi per ignẽ (s. purgatus.) Et quãuis ignis in sacris literis aliquando accipiatur pro tribulationibus, quas patiuntur homines in hac mortali vita, per quas (vt dictum est) possunt expiare pœnas: Malachias tamen & Apost. intellexerunt de igne reali, in quo cruciantur post mortem animæ, quæ habent aliquid ligni, fœni, & stipulæ, vt D. Aug. dicit in Sermo. 4. de commemorat. anima. & D. Greg. in 4. Dialog. c. 39. & Glo. ordin. & omnes antiqui Doctores dicunt animas post mortem luere pœnas, de quibus Malachias & Apost. loquuntur. s. ignis, à quibus poterunt liberari, vt Tob. declarauit 4. c. Panem tuum & vinum super sepulturam iusti constitue. Hoc idem declarauit Iudas Machabæus, qui collatione facta, misit Hierosolymis, offerri duodecim milia drachmas argẽti pro peccatis mortuorũ, iustè & religiosè de resurrectione cogitans. Sequitur, Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Et si obiiciatur librum Machabæorum non esse de Canone: Dicendum est quòd licet nõ sit de Canone Hebræorum siue Iudæorum: est tamen de Canone Ecclesiæ catholicæ, quæ nõ regitur per Canonem Hebræorum, sed Spiritu sancto. Hebræi enim multa à Spiritu sancto reuelata omiserunt, sicut librum qui intitulatur Ecclesiasticus, vt recitat D. Hieron. in epist. ad Cromachium & Heliodorum epise. Idem Hiero. in prologo Dane. ait, Hebræi historiam Susannæ, hymnum trium puerorum, & historiã Belis nõ habẽt: multáq; absurda de traditionibus eorum interposuerunt, & illa quindecim signa ante iudicium, vt testatur idem Hieron. quæ tamen Ecclesia nõ recipit: libros autem Machabæorum (quanuis incerto authore) Ecclesia recipit, & inter Canonicos D. Aug. & Hieron. numerauerunt: Ecclesiáque in Concilio Trident. eos inter canonices numerauit. ¶ Præterea & peremptoriè Christus Dominus dixit, Si quis dixerit verbum cõtra Spiritũ sanctum, non remittetur ei, nec in hoc seculo, nec in futuro. Omnes orthodoxi expositores ex his verbis eliciunt, quòd verè & in bona consequentia sequitur, quòd in futuro seculo aliqua peccata remittantur: à fortiori reatus pœnarum temporalium: quia si nullum in futuro seculo peccatum remitteretur, frustra & ociosè Christus dixisset, Neque in futuro seculo: quod est blasphemũ, & in maximam iniuriam Christi, qui est ipsa sapientia patris. Peccata autẽ mortalia nõ remittuntur, vt dicitur 1. Ioan. 5. Est peccatum ad mortem, nõ pro illo dico vt roget quis. Ergo peccata venialia remittuntur in futuro seculo, vel reatus pœnarum temporalium, quæ secum compatiũtur gratiam, quæ est principium satisfactionis. Insuper Apoc. 5. dicitur quòd D. Ioannes post Christi Ascẽsionem vidit subtus terram animas benedicentes Deum: sed hoc non potest dici de damnatis: quia (vt dicit Psal.) Superbia eorũ qui te oderunt, ascẽdit semper. Nec potest dici de patribus antiquis, qui iam cum Christo in die Ascensionis ascenderant, & sic non erant subtus terram. Nec etiã potest dici de pueris, qui decesserunt sine baptismo & ante vsum rationis: quia ignorant Christũ sedẽtem super thronum, quem vidit & audiuit Ioãnes laudari & benedici. Ergo necesse est illa verba intelligi de aliquibus existẽtibus in gratia, qui habebant aliquid purgandum. ¶ Vlterius in antiquo testamento omnes Iudæi orabant pro mortuis, & affligebant se pro eis. Vnde 2. Reg. 1. dicitur, Apprehendens autẽ Dauid vestimẽta sua scidit, omnésque viri qui cum eo erant, plãxerunt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vsque ad vesperam, super Saul & super Ionathan filium eius, & super populum Domini, eò quòd corruissent, sed hoc frustra fecissent, si nõ profuisset illis, & si non esset purgatorium: igitur. Et (vt infrà dicetur) solennitas sepulturarum, & cultus exequiarum, ab Apost. & sanctis Patribus obseruatus, nõ frustra fiebat. Insuper D. Dion. recitat ritum Apostol. in sepultura Christianorum: & dicit quòd Apost. orabant pro defunctis. imò ab ipsis fuit institutum, vt in qualibet missa fieret commemoratio defunctorum. Vnde Damasc. in quodam sermone de suffragiis Defunctorum dicit, Ministeriorum cõsetj discipuli Saluatoris, in tremendis viuificis mysteriis memoriam fieri eorum qui fideliter dormierãt, sanxerunt. Ex quibus apparet væsania nouorũ hæreticorum, qui nõ verẽtur purgatorium negare, & dicere purgatorium esse impositũ à sacerdotum. ¶ Nec obstat illud quod scribitur Apo. 14. Beati mortui, qui in Domino (hoc est in gratia) moriuntur: quia nõ omnes qui moriuntur in Domino, hoc est in gratia. statim sunt perfectè beati: sed solum illi, qui nil purgandum habent. Animæ autem purgatorij sunt beatæ in spe certa, quia certæ sunt quòd liberabuntur, & peruenient ad beatitudinem perfectam. De hac beatitudine Psal. Beatus vir qui sperat in Domino. Et Christus, Beati pauperes, quoniam ipsorum est regnũ cęlorũ. ¶ Nec obstat pariter quòd Charitas est ignis, Luc. 12. Ignem, &c. & ignis naturaliter inclinatur & ascẽdit sursum. Et ideo qui moriũtur in charitate, ascẽdunt & nõ descẽdunt. Quia quẽadmodum ignis

Heb.9.

1.Cor.3.

Liberatio animarũ à pœnis.

2.Machab.12.

Mat.12.

hoc §.4.ver.33. vltimo c. Eccl. Hierarch.

Mat.5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ignis poteſt impediri ne aſcendat ſurſum: ſic charitas per peccata venialia, & reatus pœnarũ temporalium. Et quia de exiſtentia purgatorij, in quo animæ purgandæ recipiuntur, dictum eſt: conſequenter dicendum eſt de receptaculis aliarum animarum poſt mortem.

Ver. 29. DE RECEPTACVLIS ANIMARVM.

In 2.dist.3.p. q.69.

QVanuis ſubſtantiæ ſpirituales ſecundum ſuum eſſe à corporibus nõ pendeant: Deus tamen A gubernat & diſponit temporalia, mediantibus ſpiritualibus creaturis, vt D.Aug. dicit 3. de Trinit. Ideo eſt quædam conuenientia ſpiritualium creaturarum ad corporalem ſubſtantiam, per congruentiam quandam: vt. ſ. dignioribus ſubſtantiis digniora & nobiliora corpora deputentur. Vnde Philoſophi ſecundum ordinem mobilium poſuerunt ordinem ſubſtãtiarum ſeparatarum. Et quanuis animabus poſt mortem non aſſignentur aliqua corpora, quorum ſint formæ vel determinati motores: determinantur tamen eis quædam corporalia loca, per congruitatem quandã, ſecundum gradum dignitatis meriti vel demeriti, quibus inſunt quaſi in loco, eo modo quo ſpiritualia eſſe poſſunt in loco, ſecundum quod magis accedunt ad primam ſubſtãtiam, vel elongantur ab ea: quod fit per meritum vel demeritũ. Sicut enim in corporalibus eſt grauitas, qua ferũtur ad locum ſuum, qui eſt finis motus ipſorum: ita in animabus eſt meritum vel demeritum, quibus peruenium ad præmium vel pœnam, quæ ſunt fines actionum ipſarum. Vnde ſicut corpus per leuitatẽ vel grauitatem ſtatim fertur in locum ſuum, qui eſt finis motus ipſius, ita in animabus eſt meritũ vel demeritũ, quibus peruenĩũt ad præmiũ vel pœnã, quæ ſunt fines actionũ ipſarum. Vnde ſicut corpus per grauitatẽ vel leuitatẽ ſtatim fertur in locũ ſuũ, niſi prohibeatur: ita & animæ ſtatim ſoluto vinculo carnis, per quod in ſtatu viæ detinebantur, ſtatim præmiũ cõſequuntur vel pœnam, niſi aliquid impediat cõſecutionem præmij, vt peccatũ veniale, & reatus peccatorum mortaliũ. ¶ Et quia ante mortẽ Chriſti paradiſũ porta nondũ aperta erat: nulla anima quantumcunque perfecta in gratia, poterat cælũ aſcendere: ſed omnes deſcendebant ad infernũ, iuxta illud, Quis eſt homo qui viuet, & nõ videbit mortem? eruet animam ſuã de manu inferi? Ad cuius euidentiam ſupponendũ eſt ſecundũ omnes catholicos, & ſingulariter ſecundũ D. Bernard. quòd infernus dicitur quaſi inferiũs, & ſic ſubtus terrã poſitus, & aliquãdo vocatur Abyſſus: & D.Aug. in lib. Retractationum dicit, quòd Infernus ſub terris eſt. Et ideo Eſa.7. dicitur locus profundus: Pete tibi à Domino ſignũ in profundũ Inferni, ſiue in excelſum ſuprà. D. Hiero. ſuper illud Matt. 12. Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus: ſic filius hominis in corde terræ: dicit quòd ſicut cor eſt in medio animalis, ſic infernus in medio terræ. Vnde de Chriſto dicitur in Symbolo, Deſcendit ad inferos. Ex quo loco ſequitur terram circa centrum eſſe concauam. Et ibi dicũtur fuiſſe quatuor receptacula ordinata, vnũ ſuper aliud, ad modum ſphærarum, cuius congruentia poteſt aſſignari: quia anima quæ quandiu coniuncta eſt corpori, eſt in ſtatu merendi & demerendi, ſed exuta à corpore eſt in ſtatu recipiẽdi finalem retributionem: & hoc dupliciter, vel quantum ad bonum, & ſic poſt Chriſti Aſcenſionem fuit & nũc eſt paradiſus, & ante reſurrectionem Chriſti erat Sinus Abrahæ, ſiue limbus Patrum: quia tunc reatus peccati originalis impediebat, ſed in deſcenſu Chriſti ad inferos impedimentum hoc ſublatũ eſt, iuxta illud Pſal. Attollite portas principes veſtras, hoc eſt poteſtatem detinendi animas. Si quantũ ad malũ, dupliciter, aut ratione culpę mortalis, & ſic eſt infernus, qui eſt locus infimus, & dicitur profundiſsimus. Vnde Iob in perſona reproborum, In profundiſsimũ infernũ deſcendet anima mea. Hic locus à Deo ſiue à Paradiſo eſt remotiſsimus, iuxta illud Pſal. Lõgè à peccatoribus ſalus, & ſic in cẽtro terræ, & in circuitu eius. Si verò ratione culpæ originalis, eſt limbus puerorũ. Si verò anima eſt in ſtatu in quo impeditur à finali retributione cõſequenda, vel hoc eſt propter defectũ perſonæ, & ſic eſt Purgatorij, in quo detinetur, donec ſatisfecerit pro venialibus, aut reatu peccatorũ mortaliũ, vel venialium remiſſorũ. Si verò propter defectũ naturæ, ſic ante mortẽ Chriſti erat limbus Patrũ, vt dictũ eſt. Et quia de Paradiſo ſufficiẽter dictũ eſt ſuprà c.14. ideo nũc de aliis receptaculis dicẽdũ eſt.

In lib. de imagine mundi.

Quatuor animarum receptacula.

Pſal.23.

Pſal.118.

Ver. 30. DE LIMBO PATRVM.

In 4. dist.22. q.2.arti.1.q.2.

LImbus propriè ſignificat vittã ſiue faſciolã quãdam, qua veſtis extremitas ornatur: ſed extenſo vocabulo generaliter omnis vel extremitas circularis rei, dicitur Limbus. Et ideo ſuperior pars inferni circulariter cõprehendens alias partes, dicitur Limbus. Et pariter locus puerorum & Purgatorium poſſunt hoc modo dici Limbi. Sed cõmuni vſu locus expiationis ſiue ſatisfactionis dicitur Purgatorium: Infernus verò damnatorum Limbus non poteſt dici: Limbus Patrũ eſt prima & ſuperior pars inferni, in qua detinebãtur animæ Sanctorum Patrum, quæ nõ habebant aliquid purgandum, eò quòd paradiſi porta nondum erat aperta per clauẽ Dauid, hoc eſt per Chriſti paſsionem. In hoc limbo erãt tenebræ, quãtum ad carẽtiam claræ viſionis diuinæ. Vnde Eſa.9. Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, & ſecundum hoc etiam dicebatur infernus & lacus. Vnde Zach.9. Tu autem in ſanguine teſtamenti tui eduxiſti vinctos de lacu. Non tamen erãt tenebræ, quantum ad carentiam gratiæ aut ſcientiæ. Nec erat ibi pœna ſenſibilis, quã hominẽs patiũtur pro actuali peccato: ſed erat quædã quies & refrigerium. Et ſecundũ hoc nõ dicitur Infernus, ſed Sinus Abrahæ, eò quòd primũ principium credendi explicitè myſteriũ incarnationis & redemptionis, fuit ipſe Abrahã, qui ſe ſeparauit ab idololatria, & ſignum fidei accepit, & cui primò de Chriſto (ſine cuius fide non peruenitur ad requiem) ſpecialis facta fuit reuelatio. Ideo nunc requies Sanctorum in cælis, vbi nullus eſt dolor, ad ſimilitudinẽ ſinus maris, in quo nõ ſunt agitationes, neque procellæ, aut fluctuationes, ſed trãquillitas ſumma, dicitur Sinus Abrahæ.

Luc.16.

Gen.12.

Ad

Ad hunc ſinum ſiue quietem delata fuit ab Angelis anima Lazari, & ibi refrigerabatur, ante mortẽ Chriſti, refrigerio quietis, abſque dolore ſenſibili: quo refrigerio carebat diues Epulo, exiſtens in profundiſsimo inferno. Vnde Luc.16. dicitur eleuaſſe oculos in tormentis, & petiuiſſe refrigerium linguæ. Refrigerium & conſolatio eorũ qui erãt in hoc ſinu, cõſiſtebat in quiete cõſcientiæ, & in cõtemplatione rerum naturalium, & eorũ quæ per fidẽ audierãt de reparatione humani generis & myſteriis diuinis. Erat tamen quidam dolor de dilatione ſperatæ gloriæ, ſecundum illud, Spes quæ differtur, affligit animam. Vnde D.Aug. in quodã ſermone de Paſsione Domini dicit, quòd lachrymabili obſecratione Chriſtũ orabãt. Ab his doloribus liberauit eos Chriſtus. Vnde Act. 2. dicebat D. Petr. Deus Chriſtũ ſuſcitauit, ſolutis doloribus inferni. ¶ Ad hunc locũ inferni anima Chriſti diuinitati cõiuncta, poſtquã emiſit ſpiritum in die paraſceues deſcendit, quantum ad eſſentiã, & reiecit poteſtatem principũ tenebrarũ, iuxta illud Pſal.23. Attollite portas principes veſtras, Gloſ. exponit, Principes auferte poteſtatẽ veſtrã, qua hucuſq; homines in inferno detinebatis, & ſic in nomine Ieſu omne genu flectatur, &c. Fuit etiam in aliis inferni partibus. Nam eos qui erant in inferno, de ſua malitia increpauit, maximè Iudã: & Luciferũ ad mille annos ligauit: & eis qui erãt in purgatorio, ſpẽ dedit: paruulos in limbo ad gratiarũ actiones inuitauit. Et ſecundum hoc debet intelligi quod dicit Apoſt. Deſcendit in inferiores partes terræ. & illud quod dicitur in Symbolo, Deſcendit ad inferos, hoc eſt in omnes partes, ſecundum animam: ita tamẽ quòd ſolos iuſtos illuminauit. Dicitur enim Eccl.24. Penetrabo inferiores partes terræ, & inſpiciã omnes dormientes, & illuminabo omnes ſperãtes in domino. ſ. ſanctos Patres, lumine gloriæ & claræ viſionis ſuæ. Tũc impletũ fuit illud, Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis. ¶ In hoc loco mãſit anima Chriſti per quadraginta horas, ſiue tribus diebus & tribus noctibus, per ſynedochen, accipiendo partem pro toto: tanto tempore, quãto mãſit Ionas in ventre ceti. Vnde Matt.12. Sicut fuit Ionas in ventre ceti, & c. & hæc eſt ratio quare tantũ manſit, vt hãc figuram impleret, & ne ſi ſtatim reſurrexiſſet, videretur nõ fuiſſe mortuus. In hoc eodẽ limbo fuit anima boni Latronis in die Paraſceues in paradiſo, ſicut Chriſtus promiſerat, dicens: Hodie mecum eris in paradiſo. Tandem in die reſurrectionis ſuæ, prima ſabbati, diluculo, orto lucifero, ſecũdum prophetiam Oſeæ 13. Ero mors tua, ô mors, & morſus tuus, ô inferne, eduxit omnes patres de lacu, vt dictum eſt ex Zacha. & Apoſt. Spoliãs principatus & poteſtates infernales: & fortè duxit eos ad ſepulchrum, vt viderent reſurrectionem & gloriam corporis, & deinde per dies quadraginta ſecluſis apparitionibus, ad paradiſum terreſtrem, tanquã ad conuenientiorem locum, & tandẽ ad montem Oliueti. & finaliter in cælum in die Aſcenſionis captiuam duxit captiuitatem. Et ab eo tempore in prædicto limbo nullus fuit: quia poſtquàm porta paradiſi aperta fuit, animæ quæ aliquid purgandum habent, facta purgatione, euolant ad cælum cũ Chriſto in æternum victuræ & regnaturæ, poteſtate detinendi ipſis dæmonibus ablata.

Refrigerium Sinus Abrahæ.

Prou.13.

3.p.q.52.ar.2.

Anima Chriſti ad quem locum inferorum deſcendit.

Epheſ.4.

Eſa.9.

Luc.23.

Coloſ.2.

Pſal.97.

Ver. 31. DE LIMBO PVERORVM.

A QVanuis de Limbo puerorũ nihil expreſsè inueniatur in ſacris literis: implicitè tamen inuenitur, licet nõ ſub hoc nomine Limbus. Neceſſe eſt enim ponere aliquem locũ pro pueris non circunciſis octauo die, tẽpore quo durabat præceptũ circũciſionis, & pro nõ baptizatis ante vſum rationis decedẽtibus, in noua lege: illi enim nõ euolabãt ad cælũ, cùm paradiſi porta nõdum eſſet aperta: nec portabantur ad ſinum Abrahæ, cùm Gen. 17. dicatur, Maſculus, cuius præputij caro circunciſa nõ fuerit, delebitur anima illius de populo ſuo. Et Io.3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Si ergo locus deputãdus eſt, non eſt limbus patrum: quia qui illuc accedebant, erãt in gratia, & in propinquo Deum viſuri: decedentes autem in ſolo originali, non erãt in gratia, neque vnquã Deũ viſuri: ideo locus ille eis cõueniens nõ fuiſſet. Nec debet eis aſsignari Purgatorium aut infernus, cùm nũquam habuerint peccatum actuale, & per cõſequens nõ debeant pati pœnã ſenſus, vt amplius dicetur. In purgatorio autem & inferno illa pœna ſuſtinetur: ergo alius locus eſt aſsignandus: quem ſi comparemus ad dignitatem perſonarũ locatarum, ponẽdus eſt ſub purgatorio: quia illi qui ſunt in purgatorio, ſunt in gratia, & ſic digniores. Si verò cõparemus ad qualitatẽ pœnæ vel præmij, illi qui ſunt in purgatorio magis affligũtur: quia patiũtur pœnã ſenſus, iuxta illud. Quantum ſe glorificauit, &c. Ideo Eccleſia dicit animas purgatorij eſſe in porta inferni, nõ quòd ſint cõtiguæ inferno: ſed quia pœnã ignis patiuntur, ſicut damnati in inferno, differẽter tamen: quia illi perpetuò, hi autẽ ſolùm ad tẽpus: patiuntur tamen ab igne eiuſdẽ ſpeciei cum dãnatis. Vnde D. Greg. Eodem igne rutilat aurum, & fumat palea. & D. Aug. Eodem igne purgatur electus, & crematur dãnatus. Non tamen æquè atrociter cruciantur purgatorij animæ, ſicut damnatæ: quia ignis ille non cruciat naturaliter, ſed ſecũdum quod eſt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ, quæ punit ſecundum quantitatem demeritorum. Et cùm D. Tho. dicit, quòd purgatorium eſt locus coniunctus inferno, intelligendum eſt mediãte limbo paruulorum. Et cùm dicit quòd probabiliter creditur, quòd limbus patrũ & paruulorũ ſecũdum ſitum ſit idem locus, niſi quòd requies ſanctorum adhuc erat in ſuperiori loco, quàm limbus puerorum: Dicẽdum quòd ſe remittit ad ea quæ ſupra dixerat. ſ. quòd limbus patrũ & infernus damnatorum. ſi cõſiderentur ſecundum ſitum loci, eſt idem locus, vel quaſi cõtiguus: ita tamen quòd ſuperior pars inferni limbus patrũ dicitur: tamen inter limbum patrũ & infernum mediat purgatorium & limbus puerorum. Et cùm dicitur Chriſtum momordiſſe infernum, intelligẽdum eſt de limbo patrũ & purgatorio. Et ſic infernus & limbus patrum ſunt idem locus, ſecũdum ſitum.

c.38.§.9.

In 4.dist.21.q. 1.arti.1.q.2.

Si

Universidad de Deusto
Biblioteca

In Add. 3.p. q.69.ar.5.ad 6.

Pœna damni paruulos non affligit.

Si verò accipiatur secundũ dignitatẽ rerũ locatarũ,tunc limbus puerorũ mediat inter purgatoriũ & infernũ.¶ Si quæratur an in limbo paruulorũ aut patrũ sit ignis:Dicendum q; incertũ est:si tamen sit, nõ affligit in illis locis,neque est instrumẽtum diuinæ iustitiæ.Paruuli enim cùm nõ habuerint actum proprium,neq; delectati sint,non patiuntur pœnam sensus,sed solùm damni.Hæc pœna damni siue priuatio diuinæ visionis in paruulis, multum distat à pœna dãni in dãnatis:quia dãnati ex culpa actuali & propria priuãtur:ideo ad illam priuationẽ sequitur maxima tristitia, & pœna sensibilis,siue afflictiua intrinseca,quæ secundũ D.Chrysost.est maxima pœnarum, vt inferius dicetur.Paruuli autem cùm nõ ex actu proprio,sed ex peccato naturæ,quod contraxerunt ex origine,nõ tristantur:quia secundũ aliquos,nõ apprehẽdunt se aliquãdo fuisse capaces illius beatitudinis.Cùm ergo omnis tristitia sequatur apprehensionem,sequitur quòd nõ tristantur. Potest etiã dici quòd Deus qui ordinauit pœnã sensibilem correspõdere delectationi(vt dictum est) non concurrit ad apprehensionem,nec ad tristitiam,etiam si apprehenderent. Et sic soluuntur omnia argumenta in oppositum.¶ Quid autẽ faciãt paruuli in limbo,dicũt communiter doctores,quòd speculãtur naturalia.Licet enim anima humana à principio sui esse sit tanquã tabula rasa,in qua

3.de Anima.

nihil depictum est:nihilominus tamen Deus,qui non deficit in necessariis, & qui animam creauit intellectualis naturæ, in separatione ipsius à corpore influit tot species rerum, quot acquirere potuit corpori vnita,ne frustretur intellectus earum, cui dedit Deus potestatem fieri & continere quodam modo,(s.per similitudinem,)omnia,vt habetur Sap.10.sic quòd nullus Philos. vnquam

D.Anth. Fo. 1.p.summæ tit. 8.c.1.§.4.

tanta cognouit de naturalibus,sicut anima paruuli separata. Et cùm omnes tales sint eiusdẽ speciei,sequitur quòd omnes erunt pares in huiusmodi infusione & beatitudine naturali.Hæ animæ non possunt iuuari neque liberari suffragiis viuorũ,cùm non sint in gratia,& sint perpetuò damnatæ. Quidam tamen dicunt quòd post diem iudicij & resurrectionis (vt detur spatium corporibus damnatorum)deambulabunt per hunc mundum : sed hæ incerta sunt, & solus Deus nouit.

Ver. 32. DE PVRGATORII LOCO ET POENIS.

In 4. dist. 21. q.1.art.1.q.3.

PVrgatorium siue locus expiationis,satisfactionis,& solutionis pœnarũ post mortẽ,est duplex: vnus secundum dispensationem:& sic in diuersis locis,etiã in hoc mundo,aliquæ animæ, secundum D.Greg.in 4.Dia. purgatæ sunt,vel ad viuorum instructionem, vel ad defunctorũ subuentionem,vel propter punitionem viuorũ,qui negligẽtes fuerunt: secundum verò legem communem dicitur esse subtus terram,cõtiguus inferno,non immediatè,sed mediãte limbo puerorũ, vt dictum est ex Apoc.5.¶ In purgatorio duplex est pœna.s.damni & sensus.Sed D.Anthonius Flo-

Purgatorij pœna.

ren.in prima parte summæ tit.8.c.5.§.1.duas alias addit,quæ possunt dici accidentales & ex consequenti.Prima & principalis est pœna damni,siue priuationis diuinæ visionis ad tempus,per quã retardatur ab ipsa diuina visione,quam anima separata existens in gratia, summopere affectat:& cùm ex culpa sua videt se priuari,& summum bonũ illi differri,dolet & affligitur : vnde mẽtaliter

Psal.14.

clamat cum Psal,Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuũ:quia quãuis speret lapso determinato tempore,& soluta pœna, se visuram Dei essentiam:nihilominus tamen tristatur & affligitur.dicitur enim Prou.13.Spes quæ differtur,affligit animam:& tantò magis, quantò res magis desiderata amatur.tam intensum enim est desiderium animæ separatæ videndi Deum,quòd nullũ desi-

Sap.9.

derium ei in præsenti æquari potest:quia post separationem à corpore animæ nõ retardantur mole corporis, quod aggrauat & retardat animam. Ideo pœna dãni purgatorij excedit omnẽ pœnam huius mundi.Vnde puer nõ tantùm dolet aut tristatur de absentia matris, cum necessitatem eius habet:sicut anima separata,de absentia Dei:neq; quiuis alius ex quacũque priuatione seu perditione boni,etiã regni tẽporalis,cùm omnia talia finita sint,& Deus infinitus. Ideo nõ est proportio. Eam ob rem lamentãtur cum Psal.Dicentes:Heu me,quia incolatus meus prolõgatus est. Ad

Psal.119.

hanc primã pœnã dãni sequitur etiã pœna vermis ex consideratione culpæ , propter quam meruit priuari.Sequitur etiam alia ex cõsideratione propriæ negligẽtiæ, eò quòd in hoc mũdo potuit satisfacere,& nõ curauit.¶ Alia pœna est ignis.Ad cuius euidentiam sciendum est,quòd eodem modo patiuntur animæ ab igne,sicut dæmones.Et cùm nullũ corpus possit agere in spiritũ,eò quòd

In 4.dist.44. q.3.ar.3.q.3.

oportet agẽs esse mobilius passo,& omne corpus agere per cõtactum:Spiritus autẽ nõ potest tangi:igitur ignis virtute suæ naturæ non potest agere in animam:sed si agit, oportet vt agat sicut instrumentum diuinæ iustitiæ.Verùm quia nihil assumitur vt instrumentũ,nisi habeat aliquã habi-

In Addi. 3.p. q.70.ar.3.

tudinem secundũ propriã formã in ordine ad passum:nõ enim videretur ratio,cur vnũ magis acciperetur vt instrumentum,quàm aliud,serra ad secandum,quàm baculus aut lapis: ideo necesse est dicere quòd ignis in ordine ad spiritum siue animam , habeat aliquã habitudinem.s.locantis,

Anima quomodo patiantur ab igne.

pro quanto spiritus aliquã actionem habet circa locum,saltem ornatus:quia sua præsentia potest ornare locum , etiã si nihil extrinsecè operetur.& ideo possunt detrudi & cõpelli spiritus ad certũ locum:& tunc locus exercẽdo habitudinẽ suã,est capax virtutis instrumẽtalis diuinæ. Et sic ignis

In 4. dist. 21. q.1.art.1. q.3. Pœna ignis purgatorij.

instrumẽtaliter imprimit aliquid afflictiuum in spiritum. Et cum ignis operetur solum vt instrumentum diuinæ iustitiæ,quæ non punit nisi pro demeritis:sequitur quòd idem ignis inferni non æqualiter cruciat omnes,neq; ignis purgatorij eos,qui sunt in purgatorio.De hac pœna ignis dicitur in c.ignis.§.hic etiã,de pœnit.dist.7.& sunt verba D.August. in lib.de pœnit. Hic etiã ignis etsi æternus non sit(t.quo ad purgandos)miro tamen modo grauis est : Excedit enim omnem pœnam quam vnquam aliquis passus est in hac vita:licet mirabilia martyres passi sint tormenta. Et ratio esse potest : quia cum dolor non solum sit læsio (cum inanimata lædantur , & non doleant) sed etiam

etiam læsionis perceptio:ideo tantò magis aliquis dolet de aliquo læsiuo , quantò magis est sensitiuus & apprehensiuus.Ideo nõ tãtum afflingitur rust.eus,quantũ delicatus ,cæteris paribus.& videmus quòd in partibus magis sensibilibus læsiones maiorem doloré cauiant. Et quia totus sensus corporis est ab anima,ideo si in ipsam animã aliquod læsiuum agat,maxime afflingitur. Ignis autem qui est maximè actiuus,vt instrumentũ diuinæ iustitiæ fortius agit.Ideo non potest bene declarari cruciatus animarum.Ignis autem purgatorij idem dicitur cum igne inferni, secundu speciem,vt dictum est versic.præced.ex D.Grego.& Aug.Adeo autem grauis est , vt quidam dicant quòd ignis quo vtimur in hoc mundo,respectu illius reputatur ignis pictus. quod tamen non est absolutè asserendum:quia quocunque modo ignis inueniatur,semper est idem in specie, quãtum

In 4.dist.44. q.3.art.2.q.2.

ad naturã ignis pertinet.Verumtamen quia in agendo est maximæ virtutis,inter alia elemẽta:ideo habet corpora pro materia , vt dicitur in 4.Meteor. Vnde ignis dupliciter inuenitur , videlicet in materia,& sphæra propria,& in materia aliena siue terrestri,vt in carbone aut flamma, ferro , aut metallo,in quibus nõ differt specie essentiali,siue per violentiam introducatur,vt in ferro vel metallo,siue ex principio intrinseco,vt in sulphure:quia omnia ignita,inquantum habent aliquid de igne,sunt eiusdem speciei cum igne,qui est apud nos,licet sint magis actiua,secundũ quod materia est magis solida. potest tamẽ ab igne qui apud nos est,differre materialiter. An autem ignis inferni vel purgatorij sit in propria materia aut aliena,incertum est. Quasdam tamen proprietates differentes ab igne huius mundi,ignis inferni & purgatorij habet:Sicut quòd successione nõ indiget,nec lignis nutritur.Sed hæ differentiæ non ostendunt diuersitatem essentialem in specie. Et quia actiuitas eius in animam,non conuenit ei ex natura sua,sed vt instrumentum diuinæ iustitiæ: ideo superuacaneum videtur circa hæc immorari Nam tantũ posset torquere animas aer & aqua, vt instrumenta diuinæ iustitiæ,sicut ignis. Voluit tamen Deus ignem realem eligere ad puniendum,vt intelligeremus maiorem actiuitatem esse diuinæ iustitiæ,quàm ignis. Licet enim ignis sit maximæ actiuitatis,iustitia tamen diuina est maioris.Ideo Apost.Hebr.10.dicit, Horrendum est incidere in manus Dei viuẽtis.quod debet nos inducere ad satisfactionem in hac vita.¶ Alia pœna,est dæmonum insultatio.Licet enim electi post hanc vitam non puniantur,nec puniantur ministerio dæmonum,quorum victores extiterunt:nec etiam ministerio angelorum , quia conciues suos non tam vehementer affligerent:possibile tamen est quòd angeli boni eas ad locum pœnarũ deducant,& etiam ipsi dæmones qui de pœnis hominum lætantur & insultant,eas comitentur, & assistant purgandis,vt de pœnis eorum lætentur. Potest etiam piè credi,quòd boni angeli. maximè custodes,quando visitant eas, consolentur. Facit ad hoc illud quod dicitur Iob 4. in horrore

In 4.dist.21.q. 1.art.1.

visionis nocturnæ,quando solet sopor occupare homines , pauor tenuit me, & tremor , & omnia ossa mea perterrita sunt.Et cùm spiritus me præsente transiret,inhorruerunt pili carnis meæ. Stetit quidam,cuius vultum non agnoscebam,imago coram oculis meis,& vocem quasi aurę lenis audiui. Sopor enim & nox pro morte in sacris literis accipiuntur,Iudic.4.Soporẽ morti socians. & Esa.29.Immisceuit vobis Dominus soporẽ,&c.& Ioã.9.Venit nox in qua nemo potest operari. Et sic per pillos carnis intelligi possunt afflictiones animæ,quæ ex affectione carnis processerunt : & per spiritus,dæmones,Sap.17.Personæ tristes illis apparentes,pauorem præstabant.Imago tepræsentat angelum,&c.¶ Ex prædictis patet quòd ante iudicium vniuersale ad purgatorium deducun-

Tria genera hominũ deducuntur ad purgatorium.

men habent reatũ pœnę alicuius peccati mortalis remissi:Secundò illi qui moriuntur sine quacunque culpa veniali aut mortali , tacato veniali,& nullum alium pœnæ reatum habent:Tertiò illi qui habent vtrunque:scilicet culpã venialem,& reatum peccatorum mortalium remissorum.alij non puniuntur in purgatorio.

Ver. 33. DE LIBERATIONE ANIMARVM A PVRGATORIO.

Animæ quatuor modis liberantur à purgatorio.

ANimæ à purgatorio dupliciter liberari possunt:Primò per satisfactionẽ, quando pœnã temporalem per diuinã iustitiam eis indictã sustinuerunt.Tunc enim statim factione cõplera, cùm nullum impedimentũ habeãt,statim euolarunt ad cælũ,& summo gaudio clara Dei visione fruuntur.Secundò liberãtur etiã ante tẽpus determinatum per suffragia viuorũ:& hoc quatuor modis, secundum D.Greg.in 4.Dial.& habetur in c.animæ defunctorum 13.q.2.vbi dicitur,Animæ defunctorum quatuor soluuntur modis,Oblationibus sacerdotũ,aut precibus Sanctorũ , charorum eleemosynis,aut ieiuniis cognatorũ. Sed isti quatuor modi reducuntur ad duos:Primus est per modum meriti,s.cundus per modum suffragij.Et isti duo modi sunt diuersi,quia meritum innititur iustitiæ,suffragiũ verò liberalitati.Per modum meriti suffragia viuorũ prosunt animabus defunctorum,dupliciter:Primò quantũ ad præmium accidentale.Psal. Particeps ego sum omnium timentium te,&c.& hoc modo suffragia viuorũ prosunt etiam sanctis existentibus in patria:Quia gaudent de bonis viuorũ iuxta illud Luc.15.Gaudium est angelis in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente.Secundò suffragia viuorũ prosunt defunctis per modum meriti,quãtum ad satisfactionem,vel expiationẽ,seu diminutionem pœnæ.Et hoc est quando per intentionem opera pœnalia viuorum existentiũ in gratiã,applicantur illis:quia per illam applicationem opera viuorum efficiuntur defunctorum.Fundamentum huius cõmunicationis habetur ex Apost.1. Cor. 12. vbi Ecclesiam siue congregationẽ fidelium dicit esse vnum corpus in Christo ,scilicet mysticum & similitudinarium. Sicut enim corpus naturale habet multa membra, & vnũ suffragatur aliis membris vnius,vt experimẽto videmus:Omnes autẽ fideles per gratiã & charitatẽ vniũtur Christo capite & aliis mẽbris,hoc est fidelibus vnius Christo,hoc est in gratia existẽtibus. Vnde sequitur q;

Psal 118

In Addit. 3.p.q.71.art.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sicut membrũ corporale suffragatur & subleuat aliud membrũ per applicationẽ, sic vnus fidelis aliũ: applicatio autẽ spiritualis fit per intentionem. Et cum animæ purgatorij sint membra vnita, & egeãt: sequitur, &c. Iustitia enim diuina, ad cuius imitationẽ iustitia humana est exemplata, nõ est rigorosior iustitia humana, Sed videmus q; si aliquis sit captus pro debito, alio satisfaciente pro eo, liberatur: Quia qui per aliũ facit, per seipsum facere videtur. Et ideo si existẽs in gratia ieiunat, vel dat eleemosynã, aut aliud opus satisfactorium facit pro eo qui est in purgatorio, satisfacit & expiat pœnã ab eo: sicut satisfaceret pro se, si illud opus alteri nõ applicaret. Nec refert an sint viuentes vel mortui illi quibus applicantur, dũmodo sint vniti per charitatẽ, quæ (vt dicitur 1.Cor.13.) nunquã excidit: Quia applicatio spiritualis non requirit propinquitatẽ localem: Cõiunctio enim charitatis facit materẽ propinquitatem, quãm sit localis: quanuis etiã dici possit quòd defuncti in memoriis viuentiũ viuunt, & sic sunt propinqui. illis verò qui sunt separati à corpore, vt damnati, suffragia non possunt prodesse. Viuentes autẽ suffragando defunctis, merentur sibiipsis præmium essentiale, s. vitam ęternã, aut aliquem gradum ipsius: quod non potest cõmunicari, sicut præmium accidentale, & satisfactio, vt dictum est, cùm de merito ageretur. Ad suffragandum defunctis hortatur nos Apost. Gal. 6. dicens: Alter alterius onera portate: & sic adimplebitis legem Christi, s. in operibus misericordiæ. ¶ Aduertendum etiã quòd non solùm suffragia facta ab his qui sunt in gratia prosunt defunctis, sed etiã suffragia Ecclesiæ ordinata fieri ab his qui sunt in gratia, etiã si exequantur per eos qui sunt in peccato mortali: non quidem inquantũ sunt peccatorũ, seu à peccatoribus, applicantur: sed inquantũ sunt ministri Ecclesię, cuius personam gerunt, vt sacerdotes in celebrando, vel officiando, dicendo vigilias & exequias defunctorum: Quia ille intelligitur facere, cuius vice vel nomine fit, vt patet per D. Dion. vel inquãtũ peccator agit vt instrumentũ eius qui est in gratia: quia opus instrumentale est magis participalis agentis, quàm instrumenti. Vnde peccatum mortale serui ex præcepto domini eleemosynam faciẽtis, non impedit meritum domini in gratia præcipientis. Ex quo sequitur quòd si aliquis in charitate decedens, ordinet fieri aliqua suffragia (quanuis illi per quos fiũt, sint peccatores) nihilominus tamen prosunt illis pro quibus fiũt & ordinãtur, si sint in gratia. ¶ Secundò suffragia fidelium possunt prodesse aliis viuis ac defunctis per modum suffragij, hoc est per modum orationis & supplicationis vltra illum conatum, & pœnalitatem quæ est in oratione, quæ pertinet ad meritum, & potest applicari sicut alia opera pœnalia. Sed vltra illum conatũ & pœnalitatem, cùm orationis impetratio potius innitatur liberalitati dantis, quàm pœnalitati orãtis: potest aliquis orãdo Deũ iuuare alios, tam viuos, quàm defunctos, saltem de congruo. Et per hunc modum suffragij animæ purgatorij possunt liberari, tam per indulgentias (vt inferiùs dicetur) quàm per orationes Sanctorum qui sunt in patria, necnon viuorum, vt probatum est ex D. Dion. de orationibus quas faciebant Apost. in sepultura fidelium. ¶ Et quãuis Sancti qui sunt in patria, non sint in statu merendi, nec sibi, nec aliis, nec satisfaciẽdi pro illis, cùm non possint habere pœnalitates: Nihilominus tamẽ sunt in statu impetrandi ex merito præcedẽti. Nam dum essent in via, meruerũt vt orationes eorum exaudirẽtur cùm essent in patria: sed de his amplius cap. 5. §. 5. versi. 8. vbi dictum est quòd dupliciter Sancti orant in patria, s. oratione expressiua, & interpretatiua. Nec tamen ex hoc sequitur quòd animæ parum in purgatorio maneãt, attento quòd tot angeli, & tot sancti martyres, & cõfessores, ac virgines, videant eorum indigentias, & orent pro ipsis, & eorũ orationes exaudiãtur, cùm sint in gratia consummata. Quia sancti in patria clarè vident ordinẽ diuinæ iustitiæ, & se illi cõformant. Ideo non omnes neque semper orant pro qualibet anima: quia non volunt neque petunt nisi ea quæ Deus vult impleri. & sic eorum orationes semper exaudiũtur. ¶ Et quia animæ purgatorij sciunt quòd nos possumus illis suffragari tot & tantis modis nobis facilibus: ideo ordinant & dirigunt ad nos affectum suum. & si nobis loqui possent, mirabiles obsecrationes facerent, quas Psalmista in pluribus locis in earum persona describit, signãter in Psal. De profundis, & B. Iob. 19. Miseremini mei, miseremini mei saltẽ vos amici mei, quia manus Domini tetigit me. Et patriarcha Ioseph, Memẽto mei dum tibi bene fuerit, & facies mecum misericordiam, vt suggeras Pharaoni, vt educat me de isto carcere: quia furtim subla tus sum, & hîc innocens in lacum missus sum. Quod vtique nos facere debemus, attẽtis tot & tantis causis & rationibus nos mouẽtibus. ¶ Primum motiuum, quod nos inducere debet, est paupertas: quia sunt in vltimo gradu paupertatis, dicitur enim cõmuniter: Pauper est, qui parũ habet: pauperior, cui nihil est, adhuc pauperior, qui multa debet, vlterius qui nil potest lucrari, neque mutuo petere, & habet agere cum rigoroso & terribili creditore, qui non vult dare dilationem, & facit practicare illud quod Iuristæ dicunt in l. fi. ff. de in ius vocan. Quj non habet in ære, luat in corpore vel anima. In huiusmodi gradu sunt animæ purgatorij: quia licet habeant merita, non tamen possunt tunc illis se iuuare. ideo dicunt Miseremini, &c. ¶ Secundũ motiuũ est parentela & amicitia, quia fratres nostri ex eodẽ patre immediato, scilicet Deo. Matth. 23. & ex eodem patre & matre remotis, s. Adam & Eua. Et aliqui habent cõsanguineos & amicos, & illi qui sunt in charitate, sunt amici: ideo dicunt, Saltem vos amici mei: illis præcipuè, qui tenentur eis, vt sunt filij, filię, viri, vxores, hæredes, & legatarij. Rationes earum ad inducendum sunt faciles. ideo illis non est lector onerandus. ¶ Tertium motiuum est multitudo pœnarũ, & acerbitas supplicij, vt dictum est versic. præceden. Miseremur vnius latronis cùm à lictore acriter vulneratur, ac etiam vnius canis: à fortiori animarum, &c. Animalia eiusdem speciei subueniũt indigentibus, vt elephantes &c. ¶ Quartum motiuum, sunt fructus & vtilitates, quæ proueniunt nobis, quando illis suffragamur. Primò

In lib. Eccl. Hierarch.

Psal. 119 Ioan. 20. Genes. 40.

Motiua inducentia ad suffragandũ animabus purgatorij.

meremur præmiũ essentiale & accidentale: Secundò peccatorum remissionem. vnde Tob. Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatũ. Et Dan. 4. Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperũ. & Lucæ 11. Date eleemosynã, & omnia munda sunt vobis. Tertiò ipsæ non erunt ingratę, ideo &c. Quartò Deus propter hanc charitatem iolet etiam in hoc mundo retribuere, bona multiplicando, iuxta illud Prouerb. 28. Qui dat pauperi, nũquam egebit. & Christus, Date & dabitur vobis. Item, Centuplũ accipiet, & vitam æternam possidebit. Quintò à malo die liberatio, iuxta illud Psal. Beatus qui intelligit super egenũ & pauperẽ, in die mala liberabit eum Dominus. De pluribus legimus quòd fuerunt à morte præseruati, & ab inimicis etiã aliquando, Deo permittente, per ipsas animas in corporibus assumptis. ¶ Quintũ motiuũ est facultas subleuaminis. Quia per media facillima, quæ ponit D. Greg. de quibus dictũ est. Inter illa tamen media sacerdotũ oblatio est præcipuum: Quia per illam applicatur Christi passio. Hęc materia potest faciliter dilatari. Si quæratur, Quibus magis subueniendũ est, an pauperibus viuis, an defunctis? Dicendũ quòd si pauperes viuentes sunt in extrema vel quasi extrema necessitate vitæ, eis magis tenemur quàm defunctis, propter periculum salutis spiritualis, in quo non sunt animæ purgatorij. In aliis autẽ casibus eleemosyna, quę fit magis indigenti, est magis meritoria. Cùm ergo animæ purgatorij magis egeant: sequitur, &c. ¶ Sextum motiuũ est punitio, Matt. 18. Nonne & te oportuit misereri cõserui tui? &c. Clamant enim vindictam, vt habetur Apoc. 6. Vindica domine sanguinem, &c. & Psal. Dispereat de terra memoria eorum, pro eo quòd non est recordatus facere misericordiam. Deus faciet eis de tali pane offas, &c. Et Luc. 18. Deus autem nõ faciet vindictam electorum suorum clamantiũ ad se die & nocte, & patiẽtiam habebit in illis? Dico autem vobis, quòd citò faciet vindictam illorum. ¶ Duæ circa hæc insurgunt difficultates: prima est, an suffragia pro pluribus facta, tantum prosint cuilibet, sicut si pro quolibet illorum agerentur? Resolutio est quòd non per modum meriti, sed bene per modum suffragij. Sed de his amplius dictum est, cùm de sacrificio missæ ageretur, c. 16. §. 3. versi. 16. Secunda difficultas est, an cultus exequiarum prosit. Et quia his temporibus aliqui hæretici non verentur irridere huiusmodi cultum, dicentes quòd vanum est pulsare tot campanas, cùm nil audiant defuncti, & accendere tot luminaria, cùm non videant, &c. ideo tantisper circa huiusmodi insistendum est. ¶ Et in primis notandum, quòd cultus & solennitas sepulturæ tam in antiquo quàm in nouo testamento cõmendatur, vt patet de sepultura Sarræ, quam sepeliuit Abraham in magnifico sepulchro, & Gene. 25. de sepultura Abrahæ, & 49. de sepultura Iacob, & Deuter. 34. de sepultura Moysi. & in 1. Reg. de Samuele, & 2. Reg. 2. Laudauit Dauid viros Iabes de sepultura Saul. & Tob. 12. Laudatur à Raphaele de sepultura defunctorum. & Esa. 11. de sepulchro Christi fuit prophetatũ, In die illa radix Iesse stat in signum populorum: ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulchrum eius gloriosum. Et quo ad nouum testamentũ, Matt. 27. & Marc. 16. Luc. 23. & Ioan. 19. explicatur solennitas sepulturæ Christi, facta à Nicodemo & Ioseph ab Arimathia qui in sindone munda & centũ libris aromatum in sepulchro nouo in petra excisо sepelierunt ipsum. & Matt. 26. Christus laudauit Magdalenã, quòd vnguentum preciosum seruasset ad sepeliendum eum. & Luc. 7. laudati sunt viri Nain, de societate sepulturæ filij viduæ. & D. Dion. in vlt. cap. Eccleſiast. Hierar. recitat solennem cultum sepulturæ, quem seruabant Apost. Nos itaque ritũ antiqui & noui testamenti sequentes, laudamus cultum sepulturę, non absque causa & magnis rationibus à sanctis patribus inuentũ & obseruatũ. D. Aug. in lib. de Cura agenda pro mortuis, dicit quòd solennitas sepulturæ adinuenta & seruata est propter viuos, & propter defunctos. Propter viuos quidem quadruplici ratione. Prima est naturalis, ne oculi eorum ex turpitudine cadauerum offendantur, & corpora fœtoribus inficiãtur. Secunda ad instruendam & protestandã fidem resurrectionis. Antiqui enim Gentiles, qui non credebant, nec sperabant resurrectionem, non curabant sepulturas, sed corpora flãmis dabant, & cineres spargebant. Sed antiqui & sancti patres, vt fidem & spem resurrectionis quã habebãt, ostenderent & protestarẽtur, curabant diligenter, sicut quis curat & notat locũ rei quã se reaccepturũ putat. Vnde D. Aug. in 1. de Ciuit. Dei dicit, quòd Iacob & Ioseph alique patres voluerunt sepeliri in terra promissionis, vbi credebant Christum nasciturũ, cuius resurrectio nostræ resurrectionis est causa. Tertia ratio est ad honoranda instrumenta diuinæ misericordiæ & Spiritus sancti: Quia corpora Sanctorũ fuerunt vasa & instrumẽta Spiritus sancti in bonũ. Quarta ratio est propter vtilitatẽ spiritualem viuentiũ, qui habent occasionem veniendi ad monumentũ, quod interpretatur monẽs mentẽ, vt D. Aug. ait. Videns enim homo proximũ mortuum, habet occasionem cogitandi quòd & ipse mortalis est: ideo debet cauere à peccatis, pœnitere, & satisfacere, ne incidat in manus horrendi iudicij Dei viuentis. vnde Eccle. 7. Mihi heri, & tibi hodie. Et quo ad ornatum exteriorem prosunt viuis, inquantũ sunt quædam viuorum solatia: cognoscunt enim alios aduenientes esse amicos, & ꝙ non gaudent de morte suorum, sed cõpatiuntur, assistendo & sociando. Prosunt etiam defunctis, non quo ad sensum, quem corpus post mortẽ non habet. ideo nõ pulsantur cãpanæ vt ipsi audiant, neque cerei aut tedæ accendũtur, vt ipsi videant: sed vt homines audientes & inspicientes sepulchra & solennitates sepulturę, orẽt pro ipsis defunctis: per huiusmodi enim exteriora excitatur animus audientium & videntium, & inducitur ad compatiendum. Et ex sumptibus sepulturæ pauperes fructum capiunt, & Ecclesiæ decorantur. Sic enim sepultura inter cæteras eleemosynas & opera misericordiæ computatur. Vnde Damascen. in sermo. de Innocentibus inducit verba Athanasij sic dicentis: Licet in area qui in pietate consummatus est, positus

Luc. 6. Matth. 19. Psal. 42.

An potius subueniendũ sit pauperibus viuis an defunctis.

Psal. 108.

An cultus exequiarũ siue sepulturæ prosit. Genes. 23

Sepulturæ cultus ratiocinabilis.

Vtilitates sepulturæ.

Hebr. 10.

2.2.q. 32. art 1. ad 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuerit,ne renuas oleũ & ceras Deũ inuocantes in sepulchro:accepta sunt enim ista Deo, & multã ab eo recipientia retributionẽ.Nec obstat quod D.Greg.ait,q̃ ad maioris damnationis cumulum eorũ corpora in Ecclesiis ponuntur: Quia sepultura solemnis in sacro sepulchro nõ nocet,nisi pro quanto frustrat propter eam creditores, vel quatenus hanc sibi indigni propter humanã gloriam procurant.¶ Circa huiusmodi sepulturas notanda sunt aliqua:Primò quòd sepulturæ locus est Ecclesia,vel cœmiterũ,vt in c.sunt,17.q.4.¶ Secundò quòd sepultura non debet vendi, nec aliquid exigi pro ea,siue pro actu & officio clericorũ qui sepeliunt,cùm sit aliquid spirituale vel spirituali annexũ:gratis tamen oblata suscipi possunt,licet locus sepulchri,sicut & calix consecratus, materialiter possit vendi:sed nil ratione benedictionis aut cõsecrationis potest exigi: Vnde & Abrahã emit agrũ spelunc æ duplicis in possessionẽ sepulchri.¶ Tertiò notandũ est q̃ ius sepulturæ siue sepeliendi conuenit Ecclesiis parochialibus. Ideo qui moriũtur absque electione sepulturæ,in Ecclesia parochiali vel eius cœmiterio,in cuius territorio moriũtur,debent sepeliri. Pertinet etiã ius sepeliẽdi aliis Ecclesiis vel cõuentibus,quibus iure canonico vel ex priuilegio cõcessum est,vt in ecclesiis & cœmiteriis prædicatorũ & minorũ, vt habetur in c.licet,de sepult.in 6.Religiosus autẽ,& seruus,ac filij, & filiæ impuberes,nõ possunt sibi eligere sepulturã:sed superior vel dominus vel pater eligit eis,etiã si post annos pubertatis moriatur,si ipsi nõ elegerint. Et similiter maritus eligit vxori,si ipsa nõ elegerit:nõ tamẽ ecõuerso.Et si maritus premortuus fuerit,& vxor nõ elegerit,sepelitur in sepulchro viri vltimi,si plures habuerit,& filij in sepulchro patris.Probatio autẽ electionis fieri potest nõ solùm per testes,sed etiã per signa:vt si pater de sua sepultura non fecit specialem mentionẽ,eligendo sepulturam pro filio suo in aliquo religioso loco,censetur etiã pro se elegisse. Idem de marito qui elegit sepulturã vxori,aut si ædificauit sepulchrũ,aut posuit lapidẽ pro signo sepulchri.¶ Aduertendũ tamen quòd ratio potissima electionis sepulturæ,est sanctitas loci, quæ prouenire potest primò ex corporibus sancto,ũ ibi sepultorum,qui per talem electionẽ efficiuntur patroni & aduocati elegentium.vnde 3.Reg.13.dicebat quidam propheta filijs suis, Cùm mortuus fuero,sepelite me in sepulchro,in quo vir Dei sepultus est:iuxta ossa eius ponite ossa mea. & 4.Reg.13.habetur virtus ossiũ Helisei.Secunda ratio mouens aliquẽ ad eligendã sepulturã in aliquo loco, est generationis proximitas:vnde olim antiqui eligebant sepeliri cum patribus suis,siue in sepulchro maiorũ. Tertia ratio potest esse habitatio & incolatus deuotorũ virorum,quorũ suffragia sperãtur. Et licet interdicatur religiosis sub pœna excõmunicationis latæ sententiæ,ne habeant voto vel iuramẽto seculares astringere ad eligendum vel non mutandũ sepulturã:Non tamen inhibetur eis persuadere,allegando rationes propter quas eligenda est sepultura.¶ Quintò notandũ est quòd si quis in testamẽto eligit in aliquo loco sepulturã,& ratione sepulturæ aliqua legauit Ecclesiæ,in qua elegit sepeliri,ornamẽta,aut alia quę sequũtur ad exequiarũ cultum,vt sunt oblationes panis & vini, atque alia suffragia facienda:si postmodum simpliciter mutet sepulturã, non mutato testamento, & eligit in alia Ecclesia sepeliri,censetur etiã mutasse legata. Sextò notandũ est quòd hęretici ac cæteri infideles ac etiã Christianorũ filij non baptizati,nõ debent sepeliri in loco sacro, nec mortui in torneamentis,aut desperati,vel raptores.Suspensi verò aut aliter iustitiati,si nõ moriãtur impœnitentes,de licentia iudicis possunt sepeliri.Leprosi verò Christiani de cõsuetudine sepeliuntur in cœmiterio separato,benedicto tamen. Aliqui dicũt quòd nõ debent cum aliis sepeliri, quia cui nõ cõmunicamus in vita,nec etiam in morte cõmunicamus. Excõmunicati verò donec obtinuerint absolutionem,in terra prophana sunt sepeliendi & relinquendi:post adeptã verò absolutionem,sunt transferẽdi,& in loco sacro aut benedicto sepeliendi.Si circa huiusmodi plura scire desideras,& probationem præcedentium habere velis,vide apud Summistas in verbo, sepultura.

Sepulturæ locus quis.

Genes.23.

Ius sepeliendi quibus conuenit. Prædicatorum & minorum habent ius sepeliendi.

Ratio electionis sepulturæ triplex.

Qui carent ecclesiastica sepultura.

Ver. 34. DE INFERNO DAMNATORVM.

In 4.dist.48. q.2.artic.3. ad 4.

INfernus damnatorũ est locus profundissimus circa centrũ terræ, in quo vsque ad diem iudicij cruciabuntur animæ peccatorũ in peccato mortali decedentiũ,& post diẽ iudicij animę & corpora simul cũ dęmonibus.Hic locus ab aliquibus dicitur Auernus:quia sine vere & temperie,ab aliis verò Acheron,quasi sine gaudio.Si domini tẽporales habent carceres perpetuos pro sceleratis,à fortiori Deus.Et quia inferni cõsiderario est vtilis ad retrahendũ homines à peccato,eò q̃ D. Dion.ait,Nemo intendens in malum,operatur:Nõ enim est aliquis,qui si actu apprehenderet infernipœnas peccatoribus p̃paratas,cõsentiret peccato:& si ante cõsensisset,quin retraheretur à peccato,& induceretur ad detestandũ ipsum,& agendũ pœnitentiã.vnde Psal.dicebat, Cõsideraui vias (i.ad infernũ tendentes) & cõuerti pedes meos in testimonia tua.& alibi:Conuertantur peccatores in infernũ,omnes qui obliuiscuntur Deũ.& Salomon Eccle.7.dicebat,Memorare nouissima tua,& in æternũ non peccabis.Ideo circa huiusmodi inferni cõditiones parum nobis insistendum est.Hic infernus dicitur inferior à Psal.Eruisti animã meam ex inferno inferiori. Aliquando dicitur profundissimus,vt Iob 4.Si quæratur quantum distet à superficie terræ:Quicquid dicant Astronomi,incertũ nobis est:Lucifer & alij mali angeli,qui mensurauerũt,dicere possent.¶ Iste infernus multas habet malas conditiones,quarũ prima est,quia est cauerna clausa, sine aliquo ostio aut fenestra vel foramine:nec est aliqua via localis,per quã sit accessus ad illã,quicquid dicatur

Psal.113 Psal.9.

dicatur de cœmiterio sancti Patritij,de quo multæ illusiones & fatuitates narrantur. Nec etiã credendum est quòd in monte Ætna,qui in Cicilia continuè cõburitur,audiũtur mirabiles voces & soni,sit porta vel introitus inferni. Vnde Cassiodor.dicit,Quo itinere animæ in infernũ perferantur,quia in diuina authoritate non legitur,habemus incertũ. Quo ad ingressum animarum nõ requiritur porta:quia corporalia non impediunt spiritũ,qui absque medij pertransitione potest localiter moueri.Et sic in instanti mortis pẽr dæmones pertrahuntur mali in infernũ. Corpora verò nõ glorificatã impediuntur mole corporis.Et ideo in die iudicij post sententiam,in eius executione aperietur terra,sicut aperta fuit quando deglutiuit Dathan & Abiron,qui descenderũt in infernum viuentes,Num.16.Postmodũ iterum claudetur,& cõtinuabitur.Nec obstat quod dicit Psal. Attollite portas principes vestras:quia(vt dictum est)accipitur porta pro potestate detinendi animas.Et cùm dicitur Matth.16.Portæ inferi non prævalebũt aduersus eam,intelliguntur dęmones & peccata,quæ portãt homines in infernum,& sunt causa damnationis eorũ.¶ Si quæratur an sit magna & lata cauerna:dicitur quòd infernus est largus quadrupliciter:Primò auditare retinẽdi: Secundò multitudine damnatorum:Tertio pœnarũ diuersitate:Quartò æternitate,sed quo ad situm loci ignoramus.Ante diẽ iudicij non requiritur magnũ spaciũ,cùm dæmones & animæ non occupent locũ.Post diem verò iudicij propter multa corpora requiritur magnũ spaciũ:quia multi sunt vocati,pauci verò electi:ideo extendetur ad purgatoriũ:quia nullus post diem iudicij erit in purgatorio.Et quia in limbo patrũ nullus est,aliqui dicũt quòd vsque ad limbũ patrũ extendetur: quia paruuli existentes in solo peccato originali,post resurrectionẽ erunt super terrã, sed hoc non habet authoritatẽ.Quicquid tamẽ sit,credendũ est quòd diuina prouidentia quæ præuidit ab æterno quot futuri erunt damnati,sufficientem locũ præparauit.Nec erunt ad placitu elongati,sed valde pressi,iuxta illud Psal.Sicut oues in inferno positi sunt.¶ Secunda conditio huius cauernę dicitur obscuritas & tenebrositas,de qua Iob 10.Dimitte me vt plangam paululum doloręm meũ,antequàm vadam ad terrã tenebrosam,& opertã mortis caligine.Christus illas tenebras vocauit exteriores siue extraneas,quæ fuerunt figuratę per tenebras Ægypti,de quibus Exod.10. Extende manum tuam in cælum,& sint tenebræ super Ægyptum ita densę,vt palpari possint.Sequitur,Et factæ sunt tenebræ horribiles in vniuersa terra Ægypti:tribus diebus nemo vidit fratrẽ suũ, neque mouit se de loco in quo erat.Multò magis horribiles & densæ sunt tenebræ inferni: quia habent muros in circuitu spississimos.Nec habet portas aut fenestras,sicut dictũ est:ideo Psalmista dicit: In æternum non videbit lumen.Si dicatur quòd diues epulo vidit Abraham à longè,& Lazarũ in sinu eius,Luc.16.Dicendum quòd non erat visio corporalis,sed spiritualis,ad quã non requiritur lumen corporale.Nec illa flãma fumo mixta lucet,sed fumat.de illius illuminatione D. Greg. dicit,Ignis inferni quãuis ad consolationẽ non luceat,vt tamen magis torqueat, ad aliquid lucet. Nam sequaces quosque suos secũ in tormento reprobi visuri sunt,quorũ amore deliquerũt.¶ Tertia conditio illius cauernæ est ignis abundantia & plenitudo:Quia ibi est ignis corporalis, qui vt instrumentum diuinæ iustitiæ,mirabiliter cruciabit & affliget,quia in materia solida. Et sic nõ est ibi ignis metaphoricus siue similitudinarius:quia tunc pœna esset solùm per imaginationẽ: & sic non essent veræ pœnæ,sed imaginariæ duntaxat,quod est erroneum in fide: quia ex multis passibus habetur quòd sit ignis materialis,& realis cruciatus.Vnde Diues epulo clamabat,Crucior in hac flamma.Et Christus,Ite in ignem æternũ,Matt.25.Ibunt hi in supplicium æternũ, &c.Supplicium importat actum.& Matt.10.Timete eum qui potest animã & corpus perdere in gehennã.& 18.Bonum est tibi vnum oculum habentẽ in vitam intrare,quàm duos oculos habentẽ mitti in gehennam ignis.& Psal.Ignis,sulphur,&c.& Iob 24.Ad nimiũ calorem trãsiet ab aquis niuiũ.Postquàm ergo ille ignis est calidus & materialis,sequitur quòd realiter cruciat.Apoc.21.dicitur, Timidis & execratis &c.Pars illorũ in stagno ardenti igne & sulphure,quod est mors secunda.Non potest clarius exprimi ignis corporalis,quàm per calorẽ & ardorem.¶ Nec est possibile quòd per ignẽ intelligatur vermis cõscientiæ.vt quidã hęretici dixerunt:quia Esa.vlti.dicitur,Vermis eorũ non morietur,& ignis eorum non extinguetur.vnde oportet quòd aliud sit ignis, & aliud vermis. Nec sequitur quòd si vermis teneatur metaphoricè,quod etiã ignis:quia ex aliis passibus scripturæ non declaratur quòd sit vermis materialis,sicut dictum est de igne ex calore & ardore. Vnde Deut.32.Ignis succensus est in furore meo,& ardebit vsque ad inferni nouissima.& Sap.5. Pugnabit orbis terrarũ contra insensatos.Si punirentur sola imaginaria pœna, punirentur solum pœna vermis ex apprehensione illius:& sic non ab igne extrinseco agente,quod importat nomẽ cruciatus,supplicij,torméti & pugnæ,& sic totus orbis non pugnaret.D.Greg.in 4.Dialog.dicit,Ignem gehennæ corporeum esse non ambigo:quo certum est corpora cruciari.¶ Nec obstat quòd Damascen.in fine 4.lib.dicit,Tradetur diabolus,& dæmones,& homo eius,s.Antichristus, cũ impiis & peccatoribus in ignem æternum,non materialem qualis apud nos est,sed qualem nouit Deus. Quia Damascen.non negat simpliciter illum ignem esse materialem:sed dicit quòd non est taliter materialis,qualiter ignis qui apud nos est,cò quòd quibusdam proprietatibus ab isto igne distinguitur:Quia ignis noster lignis nutritur,& faciliter extinguitur:Ille verò nec nutritur, nec extingui potest,sed perpetuò manet:vel ideo quia ibi ignis non cõsumet corpora,sicut hîc:quia ibi agit vt est instrumentum diuinæ iustitiæ,per quã modificatur: & non punit omnes æqualiter,sed secundum quantitatẽ & mensuram demeritorum.Non obstat pariter quòd D.August.12.super Genes.ad literam dicit:Spiritualem arbitror (scilicet locum) ad quem anima defertur per mortem

Super Psalm. 86.

Psal.103

Inferni quo modo dicitur latus.

Matth.20

Psal.48

Matth.22

Psal.48

Ignis inferni est realis & non metaphoricus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

non corporalem: Quia per hæc verba nolebat aliud dicere, quàm quòd anima post mortem nõ locatur corporaliter & circunscriptiuè, sed alio modo spirituali, sicut angeli sunt in loco. Nec ibi loquitur determinando, sed opinando & inquirendo. ¶ Quarta cõditio cauernæ infernalis est, quia vltra calorem continet frigus intolerabile. Vnde D. Greg. in Moral. dicit, In inferno est frigus insuperabile, ignis inextinguibilis, vermis immortalis, fœtor intolerabilis, tenebræ palpabiles, flagella cædentiũ, horrida dæmonum visio, confusio peccatorũ, desperatio omnium bonorũ. & Iob 24. Ad nimiũ calorem transiet ab aquis niuium. ¶ Quinta cõditio est æternitas à parte posteriori, hoc est æternæ durationis, quia nunquã habebit finem: & qui semel ingredientur, nunquam exibunt: quanuis ex diuina dispensatione nõnunquam extra infernum, sint spiritus damnati, vel ad instructionem, vel ad exercitiũ electorum: tamen portant secum ignem inferni, qui vt instrumentũ diuinæ iustitiæ, illos torquet, quantũcunque elongentur: quia distantia non impedit infinitã Dei virtutem. vident præterea ignem inferni in pœnam eis præparatum. Et sicut gloria Sanctorũ nõ minuitur, siue sint in cælo, siue extra cœlum: Sic nec pœna damnatorũ, quãdo ex dispensatione diuina sunt extra infernũ. Post diem verò iudicij nulla erit ratio exeũdi, & per cõsequens nulla dispensatio, & sic æternaliter in hac cauerna torquebuntur. Et quia illi qui sunt in hoc inferno, carẽt gratia, quæ est remissionis & satisfactionis principiũ: ideo nunquã eis remittentur peccata, nec diminuetur pœna, nec etiã reatus peccatorũ remissorũ, & peccatum veniale in eo perpetuò punietur, nullúmque suffragiũ eis prodesse potest aut applicari, vnde Ecclesia cãrat, In inferno nulla est redemptio. Nec obstat quòd D. Aug. dicit, Quòd quibus suffragia valent, ad hoc valent vt sit pœna remissior, vel tolerabilior eorum dãnatio: sed solùm illi qui sunt in inferno, sunt dãnati, igitur, &c. Quia dãnatio in verbis D. Aug. sumitur largè, pro quacũque punitione: & sic includit pœnã purgatorij, quæ quandoque totaliter expiatur, quandoque autem non, sed diminuitur: & tunc tolerabilior est eorum punitio. Et quãuis Ecclesia oret pro existentibus in peccato mortali in hac vita, & suffragia eis prosint, nõ per modum meriti, cùm non sint in gratia, sed per modũ suffragij, quod (vt dictũ est) innititur liberalitati Dei: Non tamen post mortẽ, quia quandiu sunt in hac vita, possunt transferri de statu culpæ mortalis, in statũ gratiæ, & nõ post mortẽ, secundum illud Eccles. xj. Vbi ceciderit lignũ, siue ad Austrũ, siue ad Aquilonẽ, ibi erit: Quia secundũ Damasc. hoc facit in hominibus mors, quod facit in angelis casus. Angeli autẽ post casum sunt immutabiles (vt suprà dictum est) igitur & homines per mortẽ. vnde 1. Ioã. 5. Est peccatum ad mortẽ, nõ pro hoc dico, vt roget quis. Cõstat igitur hominẽ in peccato mortali diẽ claudentẽ extremum orationibus Ecclesiæ minimè subleuari posse. ¶ Si adducatur historia quę legitur in vitis Patrũ, quã & Damasc. refert in quodã serm. q̃ D. Macharius inuenta in via caluaria cuiusdã defuncti, oratione pręmissa, quæsiuit cuius esset, respõdit quòd erat cuiusdã sacerdotis Pagani, qui in inferno dãnatus erat, & ramẽ confessus est oratione D. Macharij se & alios iuuari. Quidam negant historiã, & dicunt quòd in illo libro multa falsa & apocrypha inueniuntur. Nihilominus illa admissa, dicit D. Tho. quòd illud adiutorium nõ erat tale, s. quòd eorum pœna minueretur: sed in hoc solo (vt ibidẽ dicitur) quòd eo orante cõcedebatur eis, quòd mutuò se viderent. Et in hoc aliquod gaudium nõ verum, sed phantasticum habebant, dum implebatur quod desiderabant. Sicut dæmones gaudere dicũtur, dum homines ad peccatũ pertrahunt: quanuis per hoc eorum pœna nullatenus minuatur, Sicut nec minuitur angelorum gaudium per hoc, q̃ malis nostris cõpati dicuntur. ¶ Si verò aliegetur historia Traiani, quã idem Damasc. in eodẽ sermo. narrat, & dicit quòd D. Greg. videns iustitiã Traiani de filio suo, qui equitans occiderat filium viduę, orationem pro eo fudit, audiuit vocẽ sibi diuinitus dicentem, Vocem tuam audiui, & Traiano veniam do. Cuius rei (vt Damasc. dicit in eodem sermo.) testis est omnis Oriens & Occidens, & tamen erat in inferno, quia idololatra, & multorum martyrum necem instituerat. Quidam se expediunt, negantes historiam, & omnes doctores approbantes illam, eo quòd sit cõtra sacram scripturam, & Ecclesiæ determinationem. D. tamen Thom. dat suas solutiones, dicens quòd probabiliter æstimari potest quòd precibus D. Greg. ad vitã fuerit reuocatus: & ita per pœnitentiã & baptismum gratiam consecutus. Sicut etiã apparet in illis qui fuerunt miraculosè à mortuis resuscitati: quorum plures constat idololatras fuisse & damnatos: de omnibus enim talibus similiter dici oportet, quòd non erant in inferno finaliter deputati, sed secundum prẽsentẽ propriorum meritorum iustitiam. Secundum autem superiores causas, quibus prænidebantur ad vitam reuocãdi, erat aliter de illis disponendum. Vel dicendum est secundum quosdam, quòd anima Traiani nõ fuit simpliciter & absolutè à reatu æternę pœnę liberata, sed eius pœna fuit suspensa ad tempus, vsque ad diem iudicij. Nec tamen oportet quòd hoc fiat cõmuniter per suffragia sanctorũ: quia aliqua sunt quę ex lege cõmuniter accidunt, & aliqua quę ex priuilegio aliquibus cõceduntur. Sicut alij sunt humanarũ limites rerum, alia diuinarum signa virtutum, vt D. Aug. dicit. ¶ Quibusdam videtur valde graue, quòd pro peccato mortali temporali infligatur à Deo supplicium æternum, cùm pœna debeat proportionari culpæ & peccato. Ad cuius euidentiam sciendum est primò, quòd triplex consueuit assignari ratio, quare peccatum mortale puniatur pœna æterna: Prima, quia peccatum ex parte obiecti aggrauatur, & maiori pœna punitur, si offensus sit maioris dignitatis. Vnde non adeò punitur percutiens rusticum, sicut nobilem, principem, regem, aut imperatorem. Sed Deus qui est infinitæ dignitatis, per peccatum offenditur: igitur debet peccator puniri pœna infinita, non intensiuè, cùm non sit capax: ergo extensiuè. & sic pœna infinita secundum durationem. Secunda ratio sumitur ex voluntate peccãtis: quia

Dæmones & anima dãnata sicum portant infernũ.

Damnatorũ pœna non minuitur.

In 4. dist. 43. q. 1. art. 5.

In lib. de cura pro mor. agen. In 4. sent. dist. 42. q. 1. art. 5. Peccati mortalis pœna.

Traianus si fuerit ab inferno liberatus.

In lib. de cura pro mor. agen.

quia peccans mortaliter, ponit finem delectationis suæ in eo in quo mortaliter peccat, vt eriam Deũ pro illo cõtemnat: Sed quicunque diligit aliquid, sicut finem vltimũ suæ voluntatis, ex hoc ipso vellet semper sibi adhærere, nisi per accidens retrahatur, vel timore pœnæ, vel aliquo huiusmodi: Sed si impunè adhærere posset, semper adhæreret. Vnde secundũ D. Greg. Iustum est vt qui in suo æterno contra Deum peccauit, in æterno Dei puniatur. Dicitur autẽ aliquis in suo æterno peccasse, nõ solùm secũdum cõtinuationem actus in tota hominis vita: sed quia finem vltimum in peccato constituit, voluntatẽ habuit in æternũ peccandi: ideo D. Greg. 24. Moral. dicit, quòd iniqui voluissent sine fine viuere, vt potuissent sine fine peccare. Tertia ratio sumitur ex parte peccatis mortaliter: quia per peccatũ mortale quis priuat se gratia quæ est principiũ remissionis culpæ, & sine qua peccatum remitti nõ potest. Et ideo si in peccato mortali moriatur, semper remanet in culpa, cùm propter obstinationẽ non sit gratiæ susceptiuus. Manente autẽ culpa semper est obnoxius pœnæ, quæ reordinat culpã, aliàs remaneret aliquid inordinatũ in vniuerso, contra illud, Quę autem sunt, à Deo ordinata sunt. ideo æternaliter puniri debet. ¶ Secundò sciendũ est, quòd pœna proportionatur peccato: in peccato autẽ sunt duo. Primum est, auersio ab incõmutabili & infinito bono, s. Deo. Vnde ex hac parte peccatum est infinitum: & sic peccato respondet pœna dãni quæ est infinita: est enim amissio boni infiniti scilicet Dei, ad quã subsequitur pœna afflictiua, vt infrà dicetur. Alterũ autem, est inordinata conuersio ad bonũ commutabile: & ex hac parte peccatum dicitur finitum, quia ipsa conuersio est finita, cùm actus creaturæ non possit esse infinitus. Et sic peccato debetur pœna finita intensiuè secundum quantitatẽ conuersionis. Sed quia ille se priuauit principio remissionis, & immobiliter adhæret: ideo pœna illa intensiua æternaliter extenditur. Et sic duratio pœnæ sensus nõ respondet quantitati culpæ, sed irremissibilitati ipsius. vnde Mar. 6. dicitur: Qui blasphemauerit in Spiritũ sanctum, nõ habebit remissionem in æternũ. ¶ Tertiò not. est quòd licet pœna proportionetur culpæ secundum acerbitatẽ, tam in iudicio humano quàm diuino: in nullo tamen iudicio requiritur quòd pœna adæquetur culpæ actuali secũdum durationem, vt D. Aug. dicit in 21. lib. de Ciuit. Dei. Quia adulterium vel homicidium, quod quasi in momẽto committitur, non propterea momentanea pœna punitur, sed quãdoque perp. tuo carcere, vel exilio, vel etiam morte. In qua non consideratur occisionis mora, sed potius quòd in perpetuum auferatur à potestate peccandi, & societate viuentium: & sic repræsentat suo modo æternitatem pœnæ diuinitus inflictæ. Nec tamen sequitur quòd peccatum veniale, quod propter defectum gratiæ, quæ est principium remissionis peccatorum, æternaliter punitur, sit adeo graue, sicut mortale, nec quòd ita acerbè puniatur intensiuè.

Rom. 13.

Pœna damni respondet auersioni & pœna sensus conuersioni.

Pœna non æquatur culpæ actuali.

Ver. 35. DE POENIS DAMNATORVM ANTE IVDICIVM.

A Damnati in inferno vsque ad diẽ iudicij solùm in anima puniũtur triplici pœna, scilicet damni, sensus, remorsus conscientiæ sine vermis. ¶ Prima pœna dicitur damni siue priuationis: quia priuatur bono infinito, scilicet clara Dei visione, in qua cõsistit beatitudo, ad quam sequitur tristitia, quæ ineffabiliter torquet animã, eo quòd ex culpa sua priuatam ea se cognoscit: Qui enim perdit centũ aurens ex culpa ac vitio suo, dolet si mille, amplius, & sic consequenter. Similiter de possessionibus, officiis, ac dignitatibus ex culpa amissis. Vnde sequitur q̃ qui ex culpa sua perdidit summum bonũ, summè doleat & tristetur. Ideo D. Chryso. dicit: Nõnulli imperitorũ sibi satis esse putant & optabile videri, si gehenna tantũmodo careant. Ego autẽ multò grauiores gehenna dico esse cruciatus, remoueri & abiici ab illa gloria. Pone mille gehennas, & mille cruciatus, nil tale quale à gloria excidere, & à Deo odio haberi, & audire, Ite maledicti. Hoc tantũ generat cruciatum, quòd si nulla extrinsecus pœna torqueret, hæc sola sufficeret: omnes enim gehẽnas superat cruciatus. Notandũ tamen quòd hæc pœna priuationis, licet sit eadẽ respectu obiecti, est tamen diuersa, & plures, respectu subiecti & causarum: & sic maior sequitur pœna afflictiua ex priuatione huius infiniti boni propter maius & enormius peccatũ, quàm propter minus: & propter plura peccata, quàm propter vnũ. ¶ Secunda pœna dicitur sensus: non quòd animæ in inferno habeãt potentias sensitiuas, nisi radicaliter, vt dictũ est cùm de intellectu animæ separatæ ageretur. Sed dicuntur puniri pœna sensus, quia ab extrinseco, scilicet ab igne, qui vt instrumentũ diuinæ iustitiæ, imprimit in eas, nõ calorem (quia non sunt capaces) sed quandã qualitatem afflictiuã secundũ quantitatem peccati, ex parte conuersionis. ¶ Tertia pœna dicitur vermis, non corporalis (cùm ibi non sint vermes nec alia animalia) sed spiritualis, quia sicut vermis pungit & corrodit, sic remorsus cõscientiæ pungit, lacerat, & affligit. Hic autem remorsus est de quolibet peccato, tam ex parte auersionis, quàm ex parte conuersionis ac etiam negligentiæ, eò quòd poterant facillimè bonum infinitum recuperare per pœnitentiam, & non curauerunt. Quidam addunt quartam pœnam, visionem intellectualem Luciferi & aliorum dæmonum, eorúmque irrisionem.

Pœna dãni.

In homi. de repar. lap.

c.2.§.1.ver.2.

Ver. 36. DE POENA DAMNATORVM POST IVDICIVM.

B Dæmones nõ punientur maiori pœna essentiali post iudiciũ, quàm ante: quia cùm eorum esse non varietur, sequitur q̃ pœna essentialis intrinseca, quæ consistit in priuatione diuinæ visionis, & pœna extrinseca ab igne impressa, aut remorsus, non augetur nec minuitur: sicut nec præmiũ essentiale bonorũ angelorũ. Punientur tamen maiori pœna accidẽtali dupliciter: Primò, quia omnes qui sunt in aere caliginoso ad exercitiũ iustorum, detrudentur in infernũ, à quo non poterunt amplius exire. quod cedet in illorum pœnam, cùm nocere non poterint, prout volunt. Vnde Matth. 8. dicitur quòd duo dæmonia habentes, exeuntes de monumentis clamauerunt dicentes:

Pœna dæmonum post iudicium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pœna damnatorum post iudicium.

In Ser. pla. marty.

Quid tibi & nobis Iesu fili Dauid? veniſti huc ante tempus (ſ. iudicij) torquere nos? Quia ſentiebant ſe exituros, & nō amplius nocituros illis hominibus. Ideo vt ſaltem poſſent in aliquo nocere, rogabāt: Si eiicis nos hinc, mitte nos in gregē porcorū. Et ſic poſt diem iudicij magis torquebuntur, quia priuabūtur executione iniquæ voluntatis ſuæ. Et ideo (vt dicitur Luc. 8.) rogauerunt illū ne imperaret eis vt in abyſſum irent. Secundò, quia triſtabuntur accidentaliter de malis ad quæ nunc habent eſſe imperfectum, cùm ſint ſeparatæ à corpore, cui natæ ſunt vniri poſt reſurrectionem, quando habebunt eſſe perfectū, maiorem pœnam patiētur quàm nunc, ſecundum D. Aug. qui ait: Maiores pœnas paſſuri ſunt cùm reſurrexerint, in quarū comparatione tales ſunt iſtæ quas patiūtur, qui mortui ſunt mali homines, quales ſunt pœnæ eorū qui torquentur in ſomnis. Animæ eorū patiuntur, caro verò eorū non patitur. Maior autē eſt cruciatus, ſi vigilās torqueatur. Nec eſt ſimile de dæmonibus, qui nō habēt corpora, & quorū eſſe nō variatur: nec etiā de animabus beatis, quarū gloria poſt reſurrectionē nō intenditur, licet habeāt perfectius eſſe: quia quāuis operari ſequatur eſſe in naturalibus, non tamen in gratuitis: ſed ſequitur proportionem gratiæ & luminis gloriæ. In damnatis verò hominibus, cùm habeant perfectius eſſe, magis conabuntur reſiſtere, & ſuccumbent: ideo in hoc magis torquebūtur: licet quantū ad extrinſecas apprehenſiones aut extrinſeca tormenta pœna eorū eſſentialis non augeatur neque minuatur. Pœna autem accidentalis hominum damnatorū abſque dubio poſt reſurrectionē augebitur, quantum ad præmium ſiue demeritum accidentale: quia dolebūt, quotiens recordabuntur malefactorū, ſicut lætantur boni de bonis: differenter tamē, quia boni vident ſimul in verbo omnia bona opera ſua, ideo ſimul de omnibus gaudebunt, etiā in particulari, quod gaudiū pertinet ad eorum præmiū eſſentiale poſtquam in verbo vident, & accidentale, quando per ſpecies per quas etiā ſucceſsiuè cùm voluerint, poterunt gaudere: damnati verò nō ſimul omnia peccata ſua diſtinctè videre poterunt, ſed ſucceſsiuè: ideo de illis ſucceſsiuè dolebunt, & puniētur pœna vermis ſiue remorſus cōſcientiæ. Nec eſt inconueniens quòd non tantū puniantur proportionabiliter, ſicut iuſti præmiabuntur: quia miſerationes Dei ſunt ſuper omnia opera eius, & promptior eſt ad præmiandū, quàm ad puniēdum: hoc eſt dictū, per effectus exteriores magis oſtendit miſericordiā, quàm iuſtitiam. ¶ Præterea puniuntur ſtrumentaliter cooperatū eſt: & cùm actiones ſint ſuppoſitorū, ſiue attribuātur ſuppoſitis, & cornpus ſit pars cōpoſiti ſiue ſuppoſiti, cōſequens eſt q̄ corpora malorum punientur, ſicut corpora bonorum præmiabūtur, differēter tamen: quia præmium corporū beatorū quod conſiſtit in quatuor dotibus (de quibus dictū eſt) fluit à gloria animæ, & redundat in corpus. Pœna verò corporū damnatorū, licet quo ad aliqua pendeat ab anima, propter cōiunctionē animæ (cuius actus redūdant in corpus, & ecōuerſo) nō tamen totaliter ſicut in beatis, in quibus tota gloria corporis procedit à gloria animæ: in damnatis verò nō, ſed ab extrinſeco affliguntur. Et ideo damnati nō ſolùm priuabūtur dotibus, ſed etiā exterius torquebuntur, per oppoſita ipſis dotibus: quibus potiuntur animæ beatæ. Dictū eſt autem quòd beati habebunt quatuor dotes: ſ. impaſsibilitatē, claritatem, ſubtilitatem, & agilitatem: dānati verò non ſolùm iſtis dotibus priuabūtur, ſed etiā habebunt aliquid oppoſitū, vt magis torqueantur. Licet enim damnati reſurgāt incorruptibiles, non tamen in melius immutabuntur, vnde Apoſt. dicit: Omnes quidem reſurgemus, ſed nō omnes immutabimur. Iuſti reſurgent impaſsibiles, hoc eſt incapaces receptionis alicuius qualitatis diſconueniētis: damnati verò magis paſsibiles & ſenſibiles quàm fuerint in hoc mūdo, præſeruabuntur à corruptione, vt iuſtitia punitiua ſemper in illis appareat. Præterea iuſtorū corpora reſurgent in gloria & claritate: ſed corpora damnatorū in maiori iguominia, ſiue ignobilitate, deformitate, cōfuſione ac aliis defectibus, quàm fuerint in hoc mundo. Et verificabitur de illis illud, Denigrata eſt ſuper carbones, pōderoſi, ſpiſsi, & immobiles, iuxta illud: Submerſi ſunt quaſi plumbū in aquis vehemētibus, & illud: Fiant immobiles quaſi lapis. Præter hæc quantū ad corpus in inferno erunt mirabilia tormenta ſenſuum, quia omnes torquebuntur, ſicut in beatis delectantur. ¶ Primò ſenſus viſus: Sicut enim ſenſus viſus beatorū delectabitur in viſione gloriæ humanitatis Chriſti, D. Virginis, & aliorum Sanctorū, ſolis, lunæ, planetarū, ſtellarum, & aliarū rerum creatarū: Sic viſus damnatorū torquebitur tripliciter: Primò, priuatiuè, quia in tenebris denſiſsimis & horribilibus erunt: & nihil quod eis delectationē afferat, videre poterūr. Si Tobias dicebat, Quale gaudiū mihi eſt, &c. quid poterunt dicere damnati, qui nō ſedebunt ſiue non requieſcent, ſed torquebūtur in tenebris denſiſsimis exterioribus & extraneis? Secūdò torquebuntur fumo inferni: quia cùm ibi ſit ſulphur inflammatū, vt habetur Apoc. 21. & nullum ſit ſpiraculum, fumus circonuoluet eos, & magnū afferet tormentum, quod Chriſtus per fletum expreſsit dicens, Ibi erit fletus & ſtridor dentium. Non quòd ſit ibi emiſsio ſeu reſolutio lachrymarum, quia cùm nil in eis per cibū reſtauretur, conſumerentur: Sed accipitur ibi fletus pro commotione & conturbatione capitis & oculorū. & quantum ad hoc corpora damnatorum non ſolùm ab exteriori affligūtur, ſed etiam ab interiori, ſecundum quod corpus immutatur ad paſsionem animæ bonam vel malam. Tertiò viſus damnatorum torquebitur ex aſpectu dæmonum in corporibus aſſumptis. Licet enim non habeant corpora, aſſument tamen ex viliſsima materia, ad torquendum viſum damnatorum, qui videndo pulchra & delectabilia peccauerunt. vnde Sapien. 17. Perſonæ triſtes illis apparentes, pauorem præſtabant in tenebris

t. 14. §. 2.

1. Cor. 15.

Thren. 4.

Exod. 15.

Viſus damnatorum torquebitur.

Tob. 5.

Matth. 8.

in tenebris Ægypti, quæ erant figuræ tenebrarū & apparitionum inferni. & Naum 2. Aſpectus eorum quaſi fulgura diſcurrentia, & Iob: Vadent & venient ſuper eos horribiles ad irridendū eos. Ideo Dauid petebat, Ne irrideāt me inimici mei. ¶ Secundò dānati torquebuntur in auditu, ſicut ſancti delectabuntur: iuxta illud, Clarè ſonant iugiter organa Sanctorū. & Pſal. Exultationes Dei in gutture eorum. Sic auditus damnatorum torquebitur, audiendo fletus, planctus, & vlulatus, blaſphemias, & maledictiones, & opprobria dānatorū. de quibus Pſal. Superbia eorū qui te oderunt, aſcendit ſemper. & Iob 1. Pereat dies in qua natus ſum, &c. Hiere. 20. Maledicta dies in qua natus ſum. & Iob 12. Vtinā cōſumptus eſſem, ne oculus me videret. Repleta eſt malis anima mea. Miſerabiliores facti ſumus omnibus, quia in opprobriū omnium, Sol iuſtitiæ non ortus eſt nobis. Laſſati ſumus in via iniquitatis, &c. Nos inſenſati, &c. Zacha. 2. Plāgēt ſe ſuper ſe familiæ, & Hier. 3. In viis eius ploratus & vlulatus. Dæmones puniētes eos in corporibus aſſumptis vlulabūt. Vnde Eze. 27. A ſonitu gubernatorū eius turbabuntur. D. Aug. in ſerm. ad Eremitas dicit quòd Luciſer non ceſſabit clamare in corpore aſſumpto aliis dæmonibus, vt percutiāt & torqueāt hinc & inde. Amos 1. Leo rugiet, quis nō timebit? Præterea 1. Reg. 2. Dominū formidabūt aduerſarij eius, & ſuper ipſos in cælis tonabit. Tonitruum illius ſententiæ, Ite maledicti, &c. ſemper manet in auribus eorū. ¶ Tertiò torquebūtur dānati in odoratu. Sicut enim odoratus Sanctorū delectabitur in odore ſuauiſsimo, qui exibit à corporibus eorū, iuxta illud, Sancti tui Domine florebūt ſicut lilium, & ſicut odor balſami erūt ante te: Sic odoratus damnatorū torquebitur ex fœtore procedēte ex cadaueribus eorū, iuxta illud Eſa. 24. De cadaueribus eorū aſcēdit fœtor, magis abominabilis, quàm Antiochi, de quo 2. Machab. 9. dicitur, quòd eius fœtore vniuerſus exercitus grauabatur, imò & ipſemet ſuum fœtorem ſufferre nō poterat. Quātus eſſe poterit fœtor inferni, in quo tot cadauera & omnes immunditiæ, putrefactiones, abominationes, ſulphura, & procellæ maris in purgatione & conflagratione mundi detrudētur? & verificabitur illud Eſa. 8. Erit pro ſuaui odore fœtor. ¶ Quartò torquebuntur dānati in guſtu: ſicut guſtus beatorū delectabitur non per cibum aut potum: ſed per immutationē linguæ, ab aliqua humiditate à Deo adiuncta linguæ eorū, habente omnis ſaporis ſuauitatem. Sic in pœnā in lingua damnatorū adiungetur aliqua qualitas, quæ erit amarior felle & veneno inſanabili. Vnde Deut. 32. Fel draconum vinum eorū, & venenū aſpidum inſanabile. Vua eorum, vua fellis, & botrus amariſsimus. & Pſalm. Ignis, ſulphur, & ſpiritus procellarum, pars calicis eorum. Dicunt aliqui practici quòd dæmones apothecarij infernales in aſſumptis corporibus aſſumunt materias abominabiles ad nauſeam prouocantes, & eas miſcebunt ad inuicem, iuxta illud Pſalm. Et inclinauit ex hoc in hoc: veruntamen fex eius non eſt exinanita, bibent omnes peccatores terræ: Luciſer clamabit, & dicet illud Apoc. 17. Date (ſcilicet huic vel illi ſitibundo) calicē indignationis iræ Dei: & illud Ezech. 33. Potabis vſque ad fæces, & fragmenta eius deuorabis, ponent in ore, & ſi deglutiant, ſtatim euomēt. Poſtmodū inſultabunt illudentes eis, & dicentes illud Eſa. 51. Bibiſti de manu (hoc eſt de potentia) Domini, calicem iræ eius, vſque ad fundum calicis potaſti, & vſque ad fæces. Si amaritudo colocyntidarum agri coegit filios prophetarum clamare & dicere, Mors in olla, vir Dei, quem clamorē excitabit tanta amaritudo quæ erit in inferno? ¶ Quintò torquebitur tactus damnatorū multipliciter: Primò per ignē corporalē, qui erit ibi (vt dictū eſt) & torquebit vt inſtrumentū diuinæ iuſtitiæ. Ideo non corrūpet neque incinerabit corpora illorū, nec tantū torquebit vnū ſicut aliū, ſed ſecundū demerita: ita quòd membra quæ plus demeruerunt, amplius cruciabuntur. Vnde diues epulo plus conquerebatur de lingua, quàm de aliis membris: licet tūc ſola voluntas torqueretur pro peccato linguæ: ſed poſt reſurrectionem ipſa lingua cruciabitur. Secundò cruciabuntur in tactu per frigiditatem: Quia (vt dicitur Iob. 24.) Ad nimiū calorem tranſiet ab aquis niuium: abſque hoc tamen quòd ſit in eis aliquod refrigeriū, quia paſsio eorum non erit per tranſmutationem corporalem, per quā reducitur qualitas contraria ad æqualitatem & temperiem quandā, quæ cauſat refrigerium, ſed per actionē ſpiritualem & intentionalem. Inſuper cruciabuntur morſu vermium aut aliorum animaliū. vnde Eſa. 14. Subter te ſternetur tinea, & operimentū tuum erunt vermes. & Eſa. 34. Erit cubile draconum, & paſcua ſtrutionum, & occurrent dæmonia. & Deut. 22. Dentes beſtiarū immittam in eos cum furore trahentium ſuper terram atque ſerpentium: & deuorabunt eos aues morſu amariſsimo: Nō quidem quòd ſit ibi aliquis vermis corporalis aut naturalis, ſiue alia animalia: Quia poſt diem iudicij in mundo innouato non manebit aliquod animal. Sed dæmones ad torquendū damnatos aſſument corpora in modum animaliū prædictorum, & per ea torquebunt eos, & verificabuntur prædicta, & illud Eſa. 3. Erit pro criſpanti crine caluiciū, &c. Quidā hæc rident, & ſomnia putant: ſed cùm hæc ſcriptura non ſine cauſa rememoret, aliquando non eſſe ſomnia experientur.

Iob. 10.

Pſal. 24.

Pſal. 149.

Pſal. 73.

Pſal. 87.

1. Cor. 15.

Sap. 5.

In Add. 3. p. q. 97.

Dæmones in aſſumptis corporibus, torquebunt damnatos.

Ver. 37. DE STATV ET CONDITIONE DAMNATORVM.

A Damnati poſt diem iudicij & ante, erunt in tali ſtatu quo dæmones, qui nō poſſunt cōuerti ad bonū, nec pœnitere de peccatis, hoc eſt abominari peccatum, inquantū eſt offenſiuum Dei: Quia voluntas malitiæ peccati ſemper in eis manet, cùm ſint obſtinati: licet per accidens ratione pœnæ adiunctæ doleāt, ratione cuius attribuitur eis pœnitentia, non quidē pœnitēria virtus, quæ non manet in eis, ſicut nec habitus cæterarum virtutū. Et licet manerent, nunquā tamen in actum exirent: quia obſtinatione ligati ſunt. Sed attribuitur eis aliquid ſimile pœnitentiæ, ſ. triſtitia. vnde Sap. 5. Pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes. Philoſ. 9. Et hic dicit q̄ pœnitudine replentur mali. Et quāuis voluntas eorum vt natura poſsit imperfectè velle bonū (quia illa

In Add. 3. p. q. 98. ar. 2.

Obſtinatio dānatorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Damnati appetunt nõ esse.

inclinatio est eis inserta à Deo) nõ tamen possunt velle bonũ voluntate deliberata, quia sunt perfectè auersi à fine vltimo rectæ volũtatis, & omnia ordinãt in suum finem malum præstitutũ. ¶ Et quia non esse secundũ se non habet rationem boni, cùm sit priuatio aut negatio: ideo non possunt secundum se appetere nõ esse. Sed quia non esse per accidens est ablatiuum pœnalis vitæ seu miseriæ, & sic accipit rationẽ boni: ideo inquantum huiusmodi, appetere possunt & appetunt. Vnde Matth.26. Bonũ erat illi si natus non fuisset homo ille. Et gl. super illud Hiere.20. Maledicta dies in qua natus sum, &c. dicit, melius est nõ esse, quàm malè esse. Et Apoc.9. In diebus illis desiderabunt homines mortẽ, & mors fugiet ab eis. Et cùm sint inuidia pleni, dolebũt de felicitate bonorum, & eorũ damnationẽ appetent. Quia (vt dicit glo. super illud Esa.14. Surrexerũt de soliis suis, &c.) Solaciũ est miseris socios habere pœnarũ. Nec obstat quòd dives epulo rogabat mitti Lazarum ad fratres suos, ne & ipsi venirent in illum locũ tormentorũ: quia non ex charitate dicebat, sed ne eius pœna augeretur: quæ fuisset aucta, si ipsi venissent, eò q̃ ipse erat causa & occasio dãnationis eorũ. Non est tamen arbitrandũ q̃ ipsi clarè videant aut cognoscãt gloriam vel felicitatẽ Sanctorum in speciali, licet bene confusè & in cõmuni, scilicet q̃ sint beati quadam gloria ineffabili. Vnde Luc.16. dicitur quòd dives epulo vidit Abrahã à longè. Illa tamen cognitione propter inuidiam quam habent, torquentur de felicitate eorũ, & eo quòd ipsi talem gloriam amiserunt. Vnde Sap.5. de impiis dicitur, Videntes turbabũtur timore horribili, &c. ¶ Propter hanc tamẽ inuidiã, aut alias eorũ malas volũtates, non demerentur nouo demerito, eò quòd ad summũ malorum deuenerint: verũ tamen est quòd eorum demerita attribuuntur vltimo demerito vitæ, ex quo secuta fuit peccãdi necessitas. Nec obstat quòd secundũ Philos. in 3. Ethic. dicitur, quòd Ebrius meretur duplicem maledictionẽ, si ex ebrietate aliquod aliud peccatũ committat: Quia hoc est propter scandalum & damnũ nouum proximi. quæ ratio non militat in damnatis. Et finaliter resoluendo, sicut propter perfectam Sanctorum beatitudinem nil erit in eis, quod non sit materia gaudij: ita nihil erit in damnatis, quod non sit in eis materia & occasio tristitiæ: nec deerit aliquid quod ad tristitiã pertinere possit secundũ eorum demerita, vt sit eorũ miseria consummata. Et ideo neque consideratio Dei quẽ apprehendunt, nõ sub ratione summi boni, sed sub ratione punientis: neque consideratio aliorũ delectabilium, quorum species habuerunt in via, quæ non possunt corrumpi, neque per obliuionem deleri, illis erit ad delectationẽ, sed solùm ad tristitiam, sicut cætera omnia.

Damnati an demerentur.

§. 5. DE SACRAMENTO EXTREMAE VNCTIONIS.

In Addit. 3.p.q.32.

EXtremam vnctionẽ, quæ circa infirmos obseruatur in Ecclesia, esse sacramentum nouæ legis constat ex determinatione Cõcilij Triden. de qua suprà dictũ est cùm de numero Sacramentorũ ageretur. Potest etiam probari ex definitione sacraméti: quia omne signũ exterius, à Christo ordinatũ ad delectionẽ peccatorũ, & sanctificationem hominis, cuius imaginẽ gerit, & causa existit, est sacramentũ nouæ legis. Vnde Esa.27. Hic est omnis fructus, vt tollatur peccatũ. Sed extrema vnctio est huiusmodi, vt patet per D. Iac. vlt. ca. Et si in peccatis sit, remittẽtur ei: & curatio peccatorum significatur per vnctionem olei, quæ vulnera exteriora sanat. vnde Esa.1. Plaga tumens non est curata medicamine, neque fota oleo. Et quamuis sint plures vnctiones, non est tamen nisi vnum sacramentũ: quia omnes ordinantur ad vnã perfectam, quæ est vnctio omnium exteriorum sensuum, quibus hauritur morbus interior, vel quia omnes ordinantur ad spiritualem sanationem perfectam. Nec pluralitas materiæ aut formæ tollit vnitatẽ sacramenti (vt dictũ est cùm de sacraméto Eucharistiæ ageretur) sicut nec etiã pluralitas ministrorũ, vt si facta prima vnctione moreretur sacerdos, alius deberet perficere & nõ inchoare. Sicut si cõsecrato pane moreretur, non esset eadẽ hostia bis consecrãda: Quia cùm minister tantũ instrumentaliter operetur, mutatio ministri non tollit vnitatem sacramenti, sicut nec operatio martellorum tollit vnitatem operationis fabri.

c.16.4.vnt.

Ver. 1. DE MATERIA SACRAMENTI EXTREMAE VNCTIONIS.

In add.3.p. q.29.ar.4.

MAteria huius sacraméti teste D. Iaco. est oleum. Et cum oleũ propriè & communiter ad sanationem nõ accipiatur nisi oliuarũ, eò quòd est linitiuum & penetratiuũ vsque ad intima, ac etiam diffusiuum, alij autẽ liquores ad similitudinem olei oliuæ nomen accipiũt: ideo oleũ oliuarũ est propria materia huius sacraméti, sicut aqua elemẽtaris est propria materia baptismi. Voluit autẽ Christus eligere pro materia oleum, & non vinum, quo etiã vulnera sanantur: quia vinũ sanat mordendo, oleũ autem leniendo. Et cùm omnis efficacia sacramentorũ descendat à Christo, illa sacraméta quibus ipse vsus est, habent efficaciã ex ipso vsu suo, sicut tactu suæ carnis vim regeneratiuã contulit aquis. Ideo benedictio aquæ non est de essentia baptismi. Sed Christus non est vsus hoc sacraméto, nec aliqua corporali vnctione ad hoc ordinata. Ideo in omnibus vnctionibus de necessitate sacramenti requiritur sanctificatio seu cõsecratio materiæ: quia effectus non causatur ex naturali proprietate materiæ, sed à Christo, à quo effectus descendit, mediantibus ministris, scilicet, sacerdotibus, & in ministros inferiores mediantibus ministris superioribus, qui materiam sanctificant per consecrationem & benedictionem. Et ideo in omnibus sacramentis quæ indigent materia sanctificata, sanctificatio materiæ fit per episcopũ, & vsus quandoque per sacerdotem, vt ostendatur sacerdotalis potestas ab episcopali deriuari, secundum illud Psal. Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam: barbã Aaron. sequitur, quod descendit in oram vestimenti eius. ¶ Nec obstat quòd materia sacraméti Eucharistiæ non necessariò requiritur quòd sit benedicta: Quia sacramentum Eucharistiæ consistit in ipsius materiæ consecratione, & Christus eo vsus est: vnde canit ecclesia, Se cibat ipse cibus.

Oleum oliuarum propria materia extremæ vnctionis.

Psal.132.

Ver.

Ver. 2. DE FORMA SACRAMENTI EXTREMAE VNCTIONIS.

In add.3.p. q.29.art.7. & 8.

D CVm omnia sacramenta nouæ legis efficiant quod figurant, inquantũ per verba determinatur materia, quæ multa potest se habere: necesse est hoc sacramentũ habere formam. Forma autẽ, qua ex traditione Apost. vtitur Ecclesia Romana, est oratio deprecatiua, & est hæc. Per istã vnctionem & suam piissimam misericordiã indulgeat tibi Deus quicquid peccasti per visum: & sic de aliis sensibus. Hęc autẽ oratio datur pro forma, duplici ratione: Prima, quia suscipiẽs hoc sacramẽtũ, est propriis viribus destitutus: ideo indiget orationibus subleuari. Secũda, quia datur exeuntibus, qui iã desunt esse de foro Ecclesiæ, & in solius Dei manu requiescũt. Vnde ei per orationem committuntur. Et quia in forma debet exprimi effectus principalis, qui semper inducitur per sacramentum, nisi sit defectus ex parte recipientis: Sanitas autem corporis non est effectus sacramenti, quamuis quandoque sequatur, ideo non ponitur in hac forma.

Ver. 3. DE INSTITVTIONE SACRAMENTI EXTREMAE VNCTIONIS.

In add.3.p. q.29.art.3.

E QVm sacramenta nouæ legis habeant virtutẽ & efficaciam, quæ in eis non nisi diuinitus inest, necesse est dicere quòd hoc sacramentum est immediatè à Deo institutum. Nec obstat quòd Euangelistæ de hoc non faciant mentionẽ: quia multa Dominus fecit & dixit, quæ in euangeliis non continentur: vt dicitur Io. vlti. Illa enim præcipuè curauerunt Euãgelistæ tradere, quæ ad necessitatem salutis, & Ecclesiæ dispositionẽ pertinent. Ideo potius institutionẽ baptismi, pœnitentiæ, & Eucharistiæ, ac ordinis factũ à Christo, narrauerũt, quàm extremæ vnctionis, confirmationis, & matrimonij, quæ nõ sunt de necessitate salutis, neque ad dispositionẽ Ecclesiæ pertinent. De vsu tamen huius sacramenti fit mentio in Mar.6. vbi dicitur quòd Apost. oleo vngebant infirmos: quod non fecissent, nisi Christus ordinasset. ¶ Nec sequendi sunt qui dicunt hoc sacramentum cũ sacramento confirmationis Christũ dimisisse Apost. instituendũ: Quia illis non contulit potestatem excellentiæ, ad quã pertinet instituere sacramenta: sed solam publicationem istorum commisit: ipse verò per seipsum ea quæ erant maioris difficultatis promulgauit. Sacramenta enim ad fundamenta legis pertinent: ideo ad legislatorem spectat institutio: publicatio autem huius facta est per D. Iac. vbi dicitur, Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros, &c.

Iac.5.

Ver. 4. DE EFFECTV SACRAMENTI EXTREMAE VNCTIONIS.

In Add. 3. p.q.30.

F SAcramentum extremæ vnctionis, sicut & quodlibet aliud sacramentũ, est institutũ ad vnũ effectum principalem, quãuis possit inducere alios effectus secundarios. Principalis effectus huius sacraméti ex eius significatione accipitur, & est quædã spiritualis sanatio siue medicatio. Sicut autem corporalis medicatio præsupponit vitam corporalẽ in medicato: sic spiritualis supernaturalem. Et sic hoc sacramentũ non datur cõtra defectus, quibus vita spiritualis tollitur, scilicet contra peccatũ originale, vel mortale: sed contra peccatũ veniale, & illos defectus, quibus homo spiritualiter infirmatur, vt non habeat perfectũ vigorem vitæ, gratiæ, vel gloriæ. Et hic defectus est quædam debilitas & ineptitudo, quæ in nobis relinquitur ex actuali vel originali peccato qui defectus dicuntur reliquiæ peccati. Non sunt tamen dispositiones ex actibus relictæ, quæ sunt quidam habitus inchoati: sed quædã debilitas in ipsa mente existens, qua sublata per gratiã sacramentalem specialem huius sacramenti, quæ in voluntate subiectiuatur, eisdem habitibus & dispositionibus ex actibus præteritis manentibus, volũtas hominis non potest ita inclinari ad peccatũ, sicut stãte illa debilitate. Et ideo cõtra hãc debilitatẽ ex peccatis prouenientẽ homo roboratur per hoc sacramentũ, contra vehementes insultus & tentationes dæmonũ, qui insidiãtur calcaneo, hoc est fini vitæ, siue morti eius, vt dicitur Gen.3. Sed quia gratia quæ secum non cõpatitur peccatũ, facit hoc robur: ideo hoc sacramentũ si inueniat aliquod peccatũ mortale vel veniale, quo ad culpam, ex consequenti tollit illud dummodo non ponatur obex ex parte recipientis; sicut de cõfirmatione & Eucharistia dictũ est. Ideo D. Iac. de remissione peccati conditionaliter loquitur, dicens: Et si in peccatis fuerit, dimittentur ei, scilicet quo ad culpã, quam non semper delet, cùm non semper inueniat: sed semper operatur contra debilitatem prædictã. Et quamuis peccatũ mortale non dimittatur sine contritione, tamen hoc sacramentum per gratiam quã confert, facit quòd ille motus liberi arbitrij in peccatũ, quem extrema vnctio præsupponit, fiat contritio: sicut in sacramento Eucharistiæ & confirmationis. ¶ Et quia extrema vnctio non facit sanitatem corporalem ex naturali proprietate materiæ (sicut aqua baptismi lauat corporaliter) sed ex virtute diuina, quæ rationabiliter operatur: & ratio operans non inducit secundariũ effectum, nisi secundũ quod expedit ad principalem. Ideo in hoc sacramento non semper sequitur corporalis sanatio, sed solùm quãdo expedit ad spiritualem sanationẽ: & tunc semper eam inducit, nisi sit impedimentum ex parte recipientis. Delet etiam de reatu pœnæ secundum dispositionem eius: Non tamen imprimit characterem, quia per hoc sacramentum non deputatur homo ad aliquod sacramẽtum agendum vel suscipiendum: causat tamen ornatum, sicut pœnitentia.

Extrema vnctio ex consequenti delet peccatum mortale.

Ver. 5. DE MINISTRO SACRAMENTI EXTREMAE VNCTIONIS.

In Add 3. p.q.31. Sacerdotes ministri sacr. extremæ vnctionis.

A QVamuis episcopus possit hoc sacramentũ sicut & alia ministrare: nõ tamẽ est solius ministri huius sacraméti: quia nõ posset ad omnes infirmos accedere. Et ideo sacerdotes, & non diaconi, aut laici, sunt ministri huius sacramenti. Eã ob rem D. Iacob. in eius publicatione dixit, Inducat presbyteros Ecclesiæ, &c. Nec obstat quòd oratio laicorum sit nunquam magis Deo accepta, quàm ea quæ fit à presbytero ministrante hoc sacramentũ: quia hoc est verum secundum se, inquantum laicus est in maiori gratia, & fit in persona propria. Sed presbyter in hoc sacramento orat vt persona publica, & in persona Ecclesiæ, quæ est sponsa Christi dilectissima: quod laicus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quiesset persona priuata, facere non potest. ¶ Et licet legatur quòd aliqui presbyteri in Aegypto transmiserint oleũ ad infirmos, quo sanabãtur: & similitèr de D. Genouefa legitur quòd oleo vngebat infirmos, & sanabantur: illæ tamen vnctiones non erant sacramentales: sed ex quadam deuotione recipientium vel mittentium oleum, consequebantur effectum sanitatis corporalis per gratiam gratis datam sanitatum, & non per gratiam sacramentalem.

Ver. 6. DE SVSCIPIENTIBVS SACRAMENTVM EXTREMAE VNCTIONIS.

In Add. 3. p.q.32. CVm hoc sacramentũ sit quædam spiritualis medicina, quæ per modũ corporalis significatur: sequitur quòd sanis quibus corporalis curatio nõ cõpetit, non debet hoc sacramentum ministrari. Quia quãuis spiritualis sanitas sit principalis effectus: tamen requiritur quòd per corporalẽ curationẽ significeetur, etiamsi corporalis sanario nõ sequatur. Ideo illis solis sanitas spiritualis per hoc sacramentũ dari potest, quibus curatio corporalis competit, scilicet infirmis. Vnde D. Iacob. dicit, Infirmatur quis in vobis? &c. Sicut ille solus potest sacramentũ baptismi suscipere, qui potest corporalis ablutionis esse particeps. Et cùm hoc sacramentũ sit vltimũ quod Ecclesia cõferre potest, quasi disponens ad gloriã: ideo illis tantũ infirmantibus debet exhiberi, qui sunt in statu exeuntium, quãdo scilicet ægritudo nata est inducere mortem: siue cùm de periculo mortis timetur. Et quia ad effectũ huius sacramenti percipiendũ requiritur actualis deuotio in suscipiẽte, & meritum generale totius Ecclesiæ, quod patet ex eo quòd per modum deprecationis forma huius sacramenti datur: ideo illis qui nõ possunt hoc sacramentum recognoscere, & cum deuotione suscipere siue qui nõ habent vsum rationis, præcipuè cũ in illis non sint reliquiæ peccati actualis, contra quas hoc sacramentũ est institutũ, neque furiosis, & amẽtibus, qui possent huic sacramento irreuerentiã per immunditiã facere, nisi habeant dilucida interualla, cõferri non debet. His autem qui in vsu rationis petierunt, si in mora vsum rationis amiserint, denegari nõ debet. Mutilati verò cùm habeãt actualem deuotionẽ, quamuis non habeant membra quibus inungi debeant: habent tamen potentias animæ, quæ illis membris debẽtur, saltem in radice, & interius peccare possunt: ideo debent inungi in partibus propinquioribus ad illas partes, in quibus vnctio debebat fieri.

Ver. 7. DE PARTIBVS QVAE INVNGI DEBENT.

In Add. 3. p.q.32. art.5. QVia hoc sacramentũ per modum curationis exhibetur, & cùm non oporteat q̃ curatio corporalis fiat per medicinã toti corpori appositã, sed illis partibus, in quibus est radix morbi: ideo vnctio sacramẽtalis debet fieri in illis partibus tantũ, in quibus est radix spiritualis infirmitatis: quãuis anima sit in omnibus partibus tota per essentiam, non tamen quo ad potẽtias, quæ sunt radices actuum peccati. Cùm autẽ principia agendi sint principia peccandi, eò q̃ peccatum consistit in actu: ideo in illis partibus in quibus inueniũtur illa principia, vel quæ sunt instrumẽta principiorum illarum potentiarũ, debet vnctio fieri. Principia autem agẽdi in nobis sunt tria. Primum est dirigens, scilicet potẽtia cognoscitiua, quæ diuiditur in quinque sensus exteriores, qui sunt primum fundamentum cognitionis. Omnis enim nostra cognitio ortũ habet à sensu, vt dicit Philos. in 1. Poster. Et quia vbi est in nobis prima origo peccati, ibi debet vnctio adhiberi, ideo inunguntur loca quinque sensuum, scilicet oculi, propter visum: aures, propter auditũ: nares, propter odoratum: os, propter gustum: manus, propter tactũ, qui in pulpis digitorũ maximè viget. Secundum principium est vis appetitiua, propter quam inunguntur renes. Tertium principiũ est virtus motiua, cuius principalius instrumentum sunt pedes, ideo pedes inunguntur. Et cùm primum principium omniũ aliorum sit vis cognoscitiua: ideo vnctio quinque sensuũ seruatur ab omnibus, quasi de necessitate sacramẽti. Quidam autem non seruãt alias vnctiones: quidam verò seruant eas quæ sunt ad pedes, & non ad renes, sed loco renum ad pectus circa regionẽ cordis, quod est subiectũ appetitus sensibilis. Et quãuis in viris morbus præcipuè vigeat in membris genitalibus, & in mulieribus in vmbilico (secundũ illud Iob 40. Potestas eius in lumbis eius) membra tamen genitalia non inunguntur, propter immunditiam illarum partium, & honestatem sacramenti.

Ver. 8. DE ITERATIONE SACRAMENTI EXTREMAE VNCTIONIS.

In Add. 3. p.q.33.ar.1. CVm hoc sacramentũ sit quędam spiritualis curatio, quæ per corporalẽ significatur, & curatio corporis iteretur: sequitur quòd hoc sacramentum est iterabile, sicut & causa morbi: maximè cũ non habeat perpetuum effectũ, sicut sacramenta quæ causant characterem, quæ non iterãtur. Nec obstat quòd hoc sacramentũ dicitur extrema vnctio, & vltimũ remedium: Quia illud quod quandoque secundũ veritatem non est extremũ, est extremum secundum iudiciũ hominũ. & ideo hoc sacramentum non debet dari nisi illis, quorum mors est propinqua, secundũ existimationem hominum. & si homo euadat, & recidiuum patiatur, alia erit infirmitas: & poterit fieri alia inunctio. In infirmitatib. verò diuturnis, sicut in hectica, podagra, & hydropisi, aut aliis, nõ debet dari nisi sit periculum mortis. & si homo illum articulum euadat, eadem infirmitate durante, & iterum ad similem statum per illam infirmitatem reducatur, iterum poterit inungi: quia iam quasi est alius status infirmitatis, quamuis non sit alia infirmitas simpliciter.

In Add 3. p.q 34. art.5. Ordinis sacramentum. §. 6. DE SACRAMENTO ORDINIS.

ORdinẽ esse sacramentũ nouæ legis ecclesia determinauit in pluribus cõciliis vniuersalibus & vltimatè in Cõcilio Triden. Cuius ratio est, quia Sacramentũ nil aliud est quàm signum sensibile, adhibitũ ad sanctificationẽ hominis. Sed ordo est huiusmodi, igitur. Ordo secundũ Magistrum Sen. in 24. dist. 4. est signaculũ siue signum quoddam, per quod spiritualis potestas traditur ordinato. Et quamuis sint plures ordines: quia tamen ordinantur ad vnũ, scilicet sacramentum Eucharistiæ,

Eucharistiæ quod est sacramentum sacramentorum: ideo est vnum sacramẽtum, quemadmodum de Eucharistia dictum est: licet sint diuersæ materiæ & formæ.

Ver. 1. DE MATERIA SACRAMENTI ORDINIS.

In Addit. 3. p.q.34.ar.5. QVum omne sacramentum consistat in rebus & verbis, & res dicatur materia: consequẽs est sacramentũ ordinis habere materiam exterius adhibitam: diuersimodè tamẽ ab aliis sacramẽtis: quia in aliis sacramentis materia significat virtutem omnino ab extrinseco aduenire, & sic virtus in aliis sacramentis deriuatur tantum à Deo, & non à ministro, qui sacramentum dispensat. Et sic non est in ministro permanenter, sed solum per modum fluxus in applicatione. Sed illud quod in sacramento ordinis traditur, scilicet spiritualis potestas, deriuatur ab eo qui sacramẽtum dat, sicut potestas imperfecta à perfecta. Et ideo efficacia aliorum sacramentorum præcipuè consistit in materia, quę virtutem diuinã significat, & continet ex sanctificatione per ministrum adhibita. Sed efficacia huius sacramenti principaliter residet penes eum qui sacramenta dispensat: materia autem magis pertinet ad determinandam potestatem, quæ traditur particulariter ab habente eam cõplerè, quàm ad potestatem causandam. quod patet ex hoc quòd materia competit vsui potestatis. Notandum tamen quòd non solùm porrectio materiæ est de essentia sacramenti ordinis, sed etiam tactus illius ab eo qui ordinem suscepit. quod verba formæ ostendunt, cùm dicitur, Accipe hoc vel illud. Materia ordinis Hostiariatus sunt claues: materia autem Lectoratus, liber, Accipe hoc vel illud. Materia ordinis Exorcistatus, est liber Exorcismorum: Materia Acolytha tus, est candelabrum cum cereo extincto, & vrceolis vacuis: Materia Subdiaconatus, est liber Epistolarum: Materia Diaconatus, est liber Euangeliorum: Materia verò sacerdotalis Ordinis, est calix, cum vino, aqua, & patena, cum hostia superposita. *Materia ordinum quæ sit.*

Ver. 2. DE FORMA SACRAMENTI ORDINIS.

In Addit. 3. p.q.34.art.4. QVia sacramentũ ordinis principaliter cõsistit in potestate tradita, quę potestas traducitur à potestate, sicut simile ex simili: & iterũ potestas per vsum innotescit, quia potentiæ notifican tur per actus: ideo in forma sacramenti ordinis exprimitur vsus ordinis per actũ qui imperatur, & exprimitur traductio potestatis per imperatiuũ modum. ¶ Forma Hostiariatus est hęc: Accipe potestatem aperiendi Ecclesiã, & Sacrariũ, & claudendi infidelibus. dicitur hæc forma, porrigendo claues. ¶ Forma Lectoratus, porrigendo lectionariũ, est: Accipe potestatem, & esto verbi Dei relator. Si fideliter & vtiliter impleueris officiũ, partem cum his qui verbũ Dei ministrauerunt ab initio, accipies. ¶ Forma Exorcistatus, porrigendo librũ Exorcismorum, est: Accipe & cõmenda memoriæ, & habe potestatem imponẽdi manus super energumenos, siue baptizatos, siue catechumenos. ¶ Forma Acolythatus porrigendo candelabrũ cum cereo & vrceolis, est: Accipe cæroferariũ cum cæreo, & scias te ad accẽdenda luminaria manciparũ, in nomine domini. Accipe vrceolum, ad suggerendũ vinum & aquã in Eucharistię sanguinis Christi sacramentũ. ¶ Forma Subdiaconatus, postquã amictus capiti eius impositus fuerit ab episcopo, & manipulus in brachio sinistro, & dalmatica indutus, porrigendo librũ Epistolarũ, est: Accipe librum Epistolarũ, & habe potestatẽ legẽdi eas in Ecclesia sancta Dei, tã pro viuis, quàm defunctis, in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti. ¶ Forma ordinis Diaconatus, postquã Episcopus dixit, Accipe Spiritũ sanctũ ad resistendũ diabolo & tẽtationibus eius, in nomine Domini: & postquã dedit stolam super humerũ sinistrum, porrigendo librũ Euãgeliorum est: Accipe potestatẽ legendi Euangelium in Ecclesia Dei, tã pro viuis, quàm defunctis, in nomine domini. ¶ Forma presbyteratus, postquã episcopus reflexit stolã ab humero sinistro in dextrũ, in modũ crucis, dicendo: Accipe iugum Domini: Iugum enim eius suaue est, & onus eius leue: & postquàm dedit vestẽ sacerdotalem, & cõsecrauit manus dicendo, Cõsecrare & sanctificare digneris Domine manus istas per istã vnctionẽ & nostrã benedictionem, porrigendo calicẽ cum vino & aqua, superpositа patena cum hostia, est: Accipe potestatem offerendi sacrificiũ Deo, missasq; celebrandi, in nomine domini. deinde imponẽdo ambas manus super caput cuiuslibet, dicit: Accipe Spiritũ sanctum, quorũ remiseris peccata, remittuntur eis: & quorũ retinueris, retenta sunt. ¶ In cõsecratione episcopi, cõsecrator & assistentes episcopi simul ambas manus imponunt super caput eius, dicẽtes: Accipe Spiritum sanctũ: & cõsecrator dicit orationem, Propiciare domine supplicationibus nostris, & inclinato super hunc famulũ tuum cornu gratię, sacerdoralis benedictionis tuę in eum infunde virtutẽ, per Christũ dominum nostrũ. deinde inũgitur primò caput chrismate cum pollice per modum crucis, deinde tota corona & manus, secuatis multis aliis solennitatibus, aspersò baculo aqua benedicta, porrigẽdo illum dicit: Accipe baculum pastoralis officij, vt sis in corrigẽdis vitiis piè seuerus: iudiciũ sine ira tenens, in fouendis virtutibus auditorũ animos demulcens, in tranquillitate seueritatis censuram nõ deserẽs. deinde porrigendo anulum aqua benedicta aspersum, dicit, Accipe anulum, fidei f. signaculum, quatenus spõsam Dei (sanctã videlicet Ecclesiam) intemerata fide ornatus illibatè custodias. Deinde tradendo librum euãgeliorum clausum, dicit cõsecrator: Accipe Euãgelium, & vade, prædica populo tibi cõmisso: potens est enim Deus augere tibi gratiã suã, qui viuit & regnat cum Deo patre, in vnitate spiritus sancti, per omnia secula seculorũ. Hæc omnia prædicta ex põtificali Romanæ ecclesię, in quo scribuntur ritus à tẽpore Apost. & ex eorum traditione obseruati, desumpta sunt.

Ver. 3. DE DISTINCTIONE ORDINVM ET ACTIBVS EORVM.

In Addit. 3. p.q.37. A CVm corpus Christi mysticum (quod est ecclesia, vt dicitur Ephes. 1.) sit simile corpori naturali, vt habetur 1. Cor. 12. cõsequens est q̃ sicut corpus naturale habet diuersa mẽbra ordinata

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ habent diuersa officia: ità in ecclesia sit multitudo ordinũ & officiorum à Christo (qui bene omnia fecit) introducta & instituta propter tria: Primò propter Dei sapientiã cõmendandam, quę in ordinata rerũ distinctione maximè refulget, tã in naturalibus, qnàm in spiritualibus. Vnde regina Sabba videns ordinẽ ministrorum Salomonis, &c. non habebat vltrà spiritũ præ admiratione sapientiæ illius. 2. Paral. 9. Secundò ad subueniendũ humanæ infirmitati, quę per vnũ nõ poterat omnia quæ ad diuina mysteria pertinebant, explere sine magno grauamine, & ideo distinguuntur ordines, diuersi ad diuersa officia. Et hoc patet ex hoc q. Dominus Num. 11. dedit Moysi 70. senes populi in adiutoriũ, & Aaron ac filios eius per diuersos gradus. Et quia sacerdotiũ Leuiticum per diuersos gradus distinctũ figurabat sacerdotiũ Christianum siue euangelicũ, & figura debeat correspõdere figurato: cõueniens fuit quòd in sacerdotio Christi aut noue legis essent plures ordines siue gradus. Tertiò, vt in via proficiendi amplior omnibus detur occasio, dum plures in diuersis officiis distribuuntur. Et quia hoc sacramentũ datur ad aliquos actus, ideo secundũ diuersitatẽ actuũ oportet quòd ordines distinguãtur. Distinctio autẽ ordinis nõ est totius integralis in partes integrales, neq; totius vniuersalis in partes subiectiuas: sed totius potẽtialis in partes potestatiuas, prout est distinctio siue diuisio animæ in vegetatiuã, sensitiuam, & intellectiuã, de quibus suprà dictum est. Quia totum secundum cõpletam rationem est in vno: in aliis autẽ est aliqua participatio ipsius. Et ita tota plenitudo sacramenti Ordinis est in vno ordine sacerdotali: sicut tota plenitudo animæ in anima rationali, quę eminenter cõtinet quicquid aliæ habent, & aliquid vltrà. Sic Sacerdotalis Ordo cõtinet quicquid habent inferiores, & aliquid vltrà. Hæc participatio significata est in hoc quod Dominus dixit: Auferã de Spiritu tuo, & tradã eis, vt sustentent tecum onus populi. Illa ablatio non fuit per essentiã, sed participationem: quia illi non habebant in tali ac tanto gradu spiritum, sicut Moyses. Et cùm omnes ordines ordinentur ad vnum, sequitur quòd Ordo non est nisi vnum sacramentũ. Et quanuis tota potestatis plenitudo resideat penes regẽ, non tamen excluduntur ministrorum potestates, nec tamen superfluit propter rationes iam datas. ¶ Et quia sacramentum Ordinis ad sacramentũ Eucharistiæ (quod est Sacramentum sacramentorũ) ordinatur, vt D. Dion. dicit: ideo distinctio Sacramenti Ordinis accipienda est secundum cõsiderationem & approximationẽ ad Eucharistiã: quia potestas ordinis aut est ad consecrationem ipsius, aut ad aliquod ministerium ordinandum ad illã. Si primum, est ordo sacerdotalis, cõparatio autẽ ministrorum vel est in ordine ad ipsum sacramentum Eucharistię, vel in ordine ad susceptores. Si primũ, hoc tripliciter: Primò enim est ministeriũ, quo minister cooperatur sacerdoti in ipso sacramento, non quantũ ad cõsecrationem, quæ ad solum sacerdotem pertinet, sed quantũ ad dispensationem, quę aguntur in sacramentis. Vnde & sanguinem Christi, quem tamen non tangit, defert in pixide, & ministrat. Secundò est ministeriũ ordinatum ad materiã Eucharistiæ præparandam in sacris vasibus ipsius sacramenti: & ad hoc ponitur Subdiaconatus. Ideo subdiaconi vasa domini portãt, & oblationes in altari ponũt. Et ideo cùm ordinantur, accipiunt calicẽ de manu episcopi, sed vacuũ. Ex præmissis apparet q. potestas diaconi media est inter potestatẽ subdiaconi & sacerdotis. Sacerdos enim habet potestatẽ supra corpus Christi verum, Subdiaconus super vasa tantum: Diaconus autem supra corpus Christi in vase cõtentum. Ideo portat pixidem, & dispensat sanguinem. Tertium mysterium ordinatur ad præsentandũ materiã sacramenti, & ad hoc est Acolythatus, ad quẽ pertinet præparare in vrceolis aquã cum vino. Ministeriũ verò in ordine ad præparationem recipientium non potest esse nisi super immũdos: nam qui mundi sunt, iam sunt ad percipienda sacramenta idonei. Triplex est autem immundorũ genus, secũdum D. Dion. Quidam sunt omnino infideles, & hi totaliter à visione diuinorũ & cœtu fidelium arcẽdi sunt, & ad hoc ponitur hostiariatus. Quidam autem sunt volentes credere, sed nõdum instructi, vt sunt catechumeni. Et ad huiusmodi institutionẽ est ordo Lectoratus, ad quem pertinet prima fidei rudimenta docere. Quidam verò sunt fideles & instructi, sed impedimentum habentes ex dæmonũ potestate, vt Energumeni, & ad hoc ministeriũ est ordo Exorcistarum. ¶ Hi septem ordines diuidũtur in sacros, & nõ sacros. Ad cuius euidentiã sciendũ est quòd ordo dicitur sacer dupliciter: vno modo per se: & sic quilibet ordo est sacer, cùm sit sacramentum quoddam. Alio modo ratione materiæ, circa quem habet actum. Et sic aliquis ordo dicitur sacer, qui habet aliquem actum circa aliquam rem consecratã. & sic sunt tres ordines sacri, s. Sacerdotalis, qui habet actum consecrandi panẽ & vinũ, &c. Diaconatus, qui habet actũ circa corpus & sanguinẽ Christi in vase: & Subdiaconatus, qui habet potestatem super vasa sacra & corporalia. Ideo istis tribus ordinibus continentia indicitur: vt mundi & sancti sint qui sancta tractant: his etiam iniungitur sub præcepto, diuinum officium siue septem horæ canonicæ, in c. dolentes, extra de celeb. missã. Ordinatis autem aliis quatuor ordinibus non iniungũtur septẽ horę canonicæ, nec eis indicitur cõtinentia, ideo nõ impediũt matrimoniũ contrahendũ, sicut tres sacri, qui etiã dirimũt contractũ, vt infrà dicetur. ¶ Clericatus autẽ ad quẽ pertinet diuinas laudes dicere, & ad quẽ non requiritur aliqua specialis potestas, sed solùm deputatur ad tale officiũ, quod fit per tonsurã siue coronã: ideo non est ordo, sed dispositio & præambulũ ad ordines. Et licet clericus sit in altiori statu quàm laicus, nõ tamẽ habet amplioris potestatis gradũ. Sed quia deputatur ad diuinũ cultũ, oportet q. deputatio fiat per episcopũ, ad quem pertinet cõsiimare & ordines conferre, vasa & templa consecrare, cœmiteria & vestes benedicere, ac omnia quæ ordinantur ad diuinum cultum, applicare. Nec tamen per talem deputationem quę fit in clericatu

Num. 11.

D finẽtio ordinis vnde.

Officia quatuor minorum ordinum.

Ordo sacer.

Ordinati in sacris ad quid tenentur.

in clericatu, clerici patrimonio bonisque tẽporalibus priuantur: quia terrenorũ possessio nõ contrariatur diuino cultui, ad quem clerici deputantur: licet nimia solicitudo eis prohibeatur: Quia (vt D. Greg. ait) affectus in crimine est. Et quãuis Hugo de S. Victore dicat, quòd postquàm aliquis est factus clericus, ad sacros ordines promotus, episcopus qui eum promouit absque patrimonio, debet illi prouidere de victu aut beneficio. Ipsi tamen ex ordine susceptro, tenẽtur Ecclesię ministrare. ¶ Ad sciendũ autem an Episcopatus sit ordo, notandu est quòd ordo dupliciter accipitur: Vno modo est sacramentũ: & sic (vt dictũ est) omnes ordines ad sacramentũ Eucharistię ordinantur. & hoc modo accipiendo, episcopatus nõ est ordo distinctus à sacerdotio: quia episcopus nullam potestatẽ habet supra corpus Christi verum, quã non habeat sacerdos. Alio modo potest considerari ordo, secundũ quod est officium quoddam, respectu quarundã actionum sacratum. Et sic cùm episcopus habeat potestatẽ in omnibus actibus hierarchicis, respectu corporis mystici, quã non habet sacerdos: sequitur quòd episcopatus est ordo: Quia ordo est disparitas gradus in spiritualibus dispensandis. Vnde D. Diony. alsignat tres ordines, scilicet episcopũ, sacerdotẽ, & ministrum: intelligẽdo per ministrum, diaconum & inferiores ordines, qui eminenter sunt in diacono.

In addit. 3.p. q.40. artic.5. An episcopatus sit ordo.

In lib. Eccles. Hierar.

Ver.4. DE INSTITVTIONE SACRAMENTI ORDINIS.

A SAcramentũ Ordinis fuit immediatè à Christo institutum, quemadmodũ & cætera sacramenta, prout definitũ fuit in synodo Triden. de qua dictũ est. Fuit etiã determinatum in 4. cõcilio Carthaginensi, in quo omnes gradus ordinis, & modus, quo ordinatio facienda est, discernuntur: habetur etiam in nouẽ canonibus Apost. Et quãuis Euangelistæ non faciant de omnibus ordinibus mentionẽ: quia teste D. Diony. Christus voluit formas sacramentorũ esse occultas, ne venirẽt in irrisionẽ infidelium, eas tamen docuit & ante & post resurrectionẽ, maximè per dies 40. apparens eis & loquens de regno Dei, hoc est de regimine ecclesiæ. Legimus etiã in Euangelijs Christum quodã modo vsum fuisse actibus omnium ordinũ: & tunc (vt verisimile est) ordinẽ instituit, & potestatẽ vtendi & cõferendi Apost. dedit. Quo ad ordinem hostiariatus, habetur q. fecit quasi flagellum de funiculis, & eiecit ementes & vendentes, boues quoque & oues prophanantes templum. Et Ioã. 10. dixit, Ego sum ostium: per me si quis introierit, &c. Officio lectoratus vsus est, cũ aperuit librũ Esaię, & cõpleta lectione prophetię, clausit & dedit ministro. Officio Exorcistę vsus est, quando tetigit aures surdi & muti, dicens: Epheta, quod est adaperire. dedit Apost. potestatem spirituũ immundorum, vt eiicerent eos. Officiũ verò Acolythatus in se esse protestatus est dicens: Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Officio Subdiaconatus vsus est in cœna, quando præparauit materiã sacramenti: ac etiam officio Diaconi, cùm ministrauit & ministrari fecit sanguinẽ. ¶ Officium autem Sacerdotale, quantũ ad primum actũ exercuit, cùm panẽ & vinũ cõsecrauit, & instituit cùm dixit, Hoc facite in meam cõmemorationem: hoc est, quod me vidistis facere, s. cõsecrare, &c. facite, Matt. 26. & Io. 13. Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Quo ad secundum verò actum ordinis sacerdotalis, post resurrectionẽ, cùm dixit, Ioan. 20. Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, &c. Potestatem verò Episcopalẽ instituit, cùm dixit Petro, Pasce oues meas: nam promiserat, Mat. 16. Tibi dabo claues regni cælorũ: per quas quæcũque ligaueris super terrã, &c. Sed realis datio & exhibitio fuit, cùm dixit, Pasce oues meas. Cùm enim character episcopalis & sacerdotalis sit eiusdem speciei: differenter tamẽ, quia in episcopo est extensior, & character episcopalis præsupponit sacerdotalẽ: ideo per illa verba de futuro, Matth. 16. nõ fecit eum episcopũ: neque Apostolos, per illa verba Matt. 18. Quæcunque ligaueritis super terram, ligata erunt & in cælis: quæ verba debent intelligi promissiuè, fundata scilicet Ecclesia. Sed primò fecit eos sacerdotes in cœna, quantum ad primum actũ, qui consistit in consecratione, cùm dixit, Hoc facite: quo ad secundum verò actũ, qui consistit in absolutione, cùm dixit, Ioan. 20. Quorum remiseritis, &c. Deinde fecit Petrum Episcopũ Episcoporum, cùm dixit Ioã. 21. Simon Ioannis diligis me plus his? Pasce agnos: & Pasce oues. Postremò in die Ascensionis fecit alios episcopos, sub ditione tamẽ Petri, cui cõmiserat oues, cùm dixit, Euntes in mundum vniuersum, docete omnes gentes, &c. Principalis enim actus episcopi est docere: ideo dixerunt, Act. 6. Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Et licet Christus non fuerit vsus vnctionibus, & aliis solennitatibus, eo quòd haberet potestatẽ excellentiæ: docuit tamen Apostolos illis signis sensibilibus vti. Ideo vsi sunt, & per exemplum & traditiones suas, modum & formam vtendi successoribus reliquerunt. Et quanuis Apost. de tribus rãtum ordinibus fecerit mentionem, scilicet de Episcopo, Presbytero, & Diacono: non tamen ex hoc sequitur quòd Christus illos solos ordines instituerit. Tunc enim propter defectum & paucitatem ministrorum omnia inferiora ministeria diaconibus cõmittebantur, vt patet ex D. Dion. 3. cap. Ecclesiast. Hierarchiæ, vbi dicit: Ministrorum alij stant ad portas tẽpli clausas, aliud alij proprij ordinis operantur, alij autem sacerdotibus proponunt super altare sacrum, quod pertinet ad subdiaconum. Sed postmodum ampliatus est cultus diuinus: & Ecclesia quod implicitè habebat in vno, explicitè tradidit diuersis. Vnde D. Ignatius D. Ioannis discipulus, in epistola ad Ecclesiã Antiochenam dicit, Saluto Subdiaconos, saluto Lectores, Cantores, Hostiarios, laborãtes, & Exorcistas,

Mat. 6. Matth. 10. Ioan. 2. In addit. 3.p. q.37. art.5. ad 2.

Apostoli primi sacerdotes, quàm episcopi.

Matth. vlt.

In Addit. 3. p. q. 37. artic. 2. ad 3.

Ver. 5. DE PRIMATV PETRI.

B CVm Christus ordinũ diuersitatẽ in ecclesia statuerit secundũ diuersos potestatis gradus quos eis tribuit: nõ sunt audiendi hæretici, qui omnes Christianos parificant, & eandẽ potestatem habere dicunt, nullã distinctionẽ inter episcopũ & sacerdotem facientes: vt Ærius hæreticus, qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

In addit. 3. p. q. 4. art. 2.

ambiens episcopatũ,nec valens obtinere,hunc errorẽ primus inuenit,sed vt repullularet curarũt Valden.& hæretici Neoterici:qui etiã non erubuerunt D.Petri primatũ tollere velle,& illũ alijs episcopis & presbyteris æquare. Hi omnes in pluribus generalibus concilijs fuerunt condemnati, maximè in cõcilio Constantinopol.his verbis, Veneramur, secundũ scripturas,& secundũ canonum statuta,sanctissimũ antiquę Romæ episcopũ primum esse & maximũ Episcoporum: & post ipsum Cõstantinopol.episc.& D.Cyrillus episc.Alexandrinus dicit, Vt mẽbra maneamus in capite nostro Apostolico Romano pont.à quo nostrũ est quærere quid credere, & quid tenere debeamus,ipsum veneramur,ipsum rogãtes prę omnibus,quoniã ipsius solius est reprehendere,statuere,soluere,& ligare,loco illius qui ipsum ædificauit. Et nulli alij quod suum est plenũ, sed ipsi dedit,cui omnes iure diuino caput inclinant & primates mundi tanquam ipsi Domino Iesu Christo,obediunt. Id enim expresse habemus in Euangelio. Nam soli Petro & successoribus promisit Christus claues regni cælorũ,hoc est ecclesiæ militantis primatũ,dicens,Tu es Petrus, non Ioannes,non Andreas:& super hanc petram ædificabo (loquitur de futuro) ecclesiã meam,&c. Et tibi dabo,&c. Nec per verba sequentia (quæ debent intelligi secundum præcedentia(dedit aliquã potestatem Petro aut alijs:sed solùm promisit & declarauit virtutem clauium quas daturus erat Petro. Nec etiã per illud quod habetur Matt.18. Quod patet ex hoc quòd prædixerat, Dic ecclesiæ. Si ecclesiã non audierit,&c. intelligebat cùm ecclesia secundum exteriorẽ gubernationem esset fundata. Quod nõ fuit antè quàm Christus diceret Petro, Pasce oues meas. vbi cõparans eũ alijs, dixit: Simõ Ioannis diligis me plus his? dixit ei: Etiam Domine,tu scis quia amo te. dixit ei iterũ,& postquàm respondit,ait illi: Pasce agnos meos, per agnos imperfectos: & postquã interrogasset eũ tertiò, dixit: Pasce oues meas, per oues intelligens perfectos, prout erãt inter cæteros Apost. Et sicut soli Petro & successoribus dedit illas cõmittendo pasturã & gubernationem nõ solum agnorum,sed etiã ouium. Ideo qui nõ est subiectus Petro, nõ est de ouili Christi. ¶ Huic argumẽto nec sufficienter nec apparenter respõdere possunt hæretici, quin ex hoc loco habeatur solum Petrum cõstitutum esse pastorẽ omniũ,etiã ipsorum Apost.cùm fuerint oues Christi. Et licet D.Petrus esset ouis Christi,fuit tamẽ cõstitutus pastor omniũ aliarum ouium,& ei nõ fuit deputatus alius particularis pastor. Hoc ipse Petrus declarauit in 1.Concil.Act.15.vbi dicitur, ꝙ cõuenerunt Apost. & seniores ad Petrũ videre de obseruatione circuncisionis,& aliorũ legaliũ. Cũmq; magna conquisitio fieret:surgens Petrus,dixit ad eos, Viri fratres,vos scitis quòd ab antiquis diebus Deus in nobis(hoc est inter nos) elegit per os meũ gentes audire verbũ Euangelij,& credere. Ibi clarè explicauit & affirmauit,ad se resolutionẽ & fidei decisionem pertinere,quã etiã dedit prẽsente Apostolo Paulo,qui dixerat,Gal.2. Mihi enim qui videbantur aliquid esse,nihil cõtulerunt: Sed cõtra cùm vidissent ꝙ creditũ esset mihi euangelium pręputij,sicut & Petro circũcisionis. qui enim operatus est Petro in apostolatum circuncisionis,operatus est mihi inter gentes,&c. subiugit, dextras dederunt mihi & Barnabæ,societatis. Et nihilominus cùm Petrus dixisset Deum elegisse gentes audire verbum Euangelij per os Petri,& credere:non est ausus Paulus se illi æquare, nec eum reprehendere,prout fecit in illa simulatione Antiochena. Quod vtiq; fecisset,si Petrus verum nõ dixisset,nec ambulasset secundum veritatẽ euangelij. Sed ipse cum tota multitudine recognouit Petrum pastorem & superiorẽ omnium:dicitur enim in textu, Tacuit multitudo, audita resolutione Petri dicentis: Quid tentatis imponere iugũ super cernices discipulorũ, quod nec nos, nec patres nostri portare potuimus? quã resolutionem D.Iaco.de Petri licentia & authoritate,recitando dicta D.Petri publicauit,eò quòd Episc.Hierosolymitanus esset. Et sic apparet quòd D. Petro data est primò potestatis plenitudo,per Petrũ ad alios deriuanda,& ab eo dirigenda,turãda,& confirmanda. vnde Luc.22. Et tu aliquando cõuersus,cõfirma fratres tuos,hoc est Apostolos,quo ad potestatem & directionẽ ac soliditatẽ fidei. ¶ Ratione etiã naturali ac manifesta cõuinci potest Christum vnũ super omnes dimisisse pastorem: quia cùm Christus sit sapiẽtia patris, necesse est dicere ipsum perfectiorẽ instituisse politiã in Ecclesia sua,quàm fuerit aliqua politia humana. Sed euidenter constat politiam regalem,in qua prẽsidet vnus,esse omnibus alijs perfectiorem, vt probat Philosoph.12.Metap. Et ideo illi qui primatũ Petri negant,sunt schismatici & hæretici:negant enim vnitatem quam Christus tantum cõmendauit,& pro ea orauit. Manifestum est etiã quòd inter episcopum & Papã sunt alij gradus dignitatum,correspõdentes gradibus vnionis diœcesum, prouinciarũ,& regnorum,secundum quos vna cõgregatio vel cõmunitas includit aliã, & cõmunitas totius mundi includit cõmunitatem omniũ regnorum:& sic sunt archiepiscopi,primates,patriarchæ. Nec obstat quòd in sacerdotio Leuitico erat tantũ vnus põtifex,hoc est sacerdotũ princeps,s. Aaron:quia ritus Iudęorum nõ erat diffusus in diuersis regnis,sed in vna gente tantum. Et ideo nõ oportebat quòd sub eo qui habebat potestatẽ principalem,alij pontifices distinguerẽtur. ¶ Ad ampliorẽ tamen notitiã & argumentorum solutionẽ,notandum est primò,quòd inter sacerdotem & episcopũ (quantũ ad actum principalem,qui est cõsecrare corpus Christi vertũ) non est differentia:quia potestas sacerdotalis,quãtum ad cõsecrationem,nõ dependet ab aliqua alia superiori potestate,nisi diuina. Sed quãtum ad secundum actũ,qui est preparare populũ ad susceptionem sacramenti Eucharistię,per absolutionẽ & remissionẽ peccatorum,potestas sacerdotalis pendet ab aliqua superiori potestate,s. humana. Omnis enim potestas,quę nõ potest exire in actũ, nisi præsuppositis quibusdã ordinationibus,pendet ab alia potestate,quæ illas ordinationes facit. Sacerdos autem (vt suprà dictũ est) non potest soluere vel ligare,nisi præsuppositа iurisdictione, quæ subdantur

Matth 16.

Soli Petro Christus primatum dedit.

Potestatis plenitudo Petro deriuatur in singulares personas.

Sacerdos & episcopus in potestate consecrandi sunt æquales.

subdãtur ei illi quos absoluit,cùm peccator subditus sit materia sacramenti pœnitentiæ. Hęc autẽ subiectio & iurisdictio est ex dispositione humana:igitur,&c. Potest tamen cõsecrare quanlibet materiã à Christo determinatã,nec requiritur alia iurisdictio vel licentia,quo ad necessitatem sacramenti:quanuis ex cõgruitate requiratur cõsecratio altaris,& benedictio vestiũ. Et ideo resolutoriè loquendo,potestas ordinis est æqualis in sacerdote,& episcopo,& nõ potestas iurisdictionis, per quã habet episcopus supra presbyterũ,quòd possit excõmunicare,absoluere,suspendere,interdicere,cõferre sacramentũ cõfirmationis & ordinis,chrisma,templa,vasa cõsecrare, vestes benedicere,& alia huiusmodi,quæ tangunt corpus Christi mysticũ. Secundò notandũ est quòd potestas sacerdotalis exceditur à potestate episcopi,quasi à potestate alterius generis,s. potestate iurisdictionis. Sed potestas episcopi exceditur à potestate archiepiscopi,& aliorũ superiorũ,ac etiã papæ,quasi à potestate eiusdem generis:quia omnes habẽt iurisdictionẽ & potestatem supra corpus Christi mysticũ. Ideo omnem actũ hierarchicũ siue potestatiuũ,quẽ potest facere Papa in administratione sacramentorũ cõfirmationis & ordinis,potest facere episcopus,nõ autẽ simpliex sacerdos. Et ideo quãtum ad ea quæ sunt episcopalis ordinis, omnes episcopi sunt æquales. Et propter hoc vnus alium potest cõsecrare. Sed non sunt æquales in potestate iurisdictionis, secundũ quam quicquid potest inferior,potest superior,sed non ecõuerso. Nec propter hoc Ecclesia potest dici mõstruosa,tanquã habens plura capita,quia sunt subordinata. ¶ Ex prẽmissis apparet falsum esse fundamentũ hęreticorũ,qui dicunt nullã Christum potestatẽ dedisse Petro,quam non dederit aliis Apostolis: Quia nulli aliorum dictũ est,quòd diximus suprà de pastura agnorum & ouium,aut cõfirmatione fratrum. Et si allegentur authoritates sanctorum dicentiũ,quòd dedit Petro in persona Ecclesiæ:dicendum quòd dedit Petro tanquã capiti Ecclesię,& successoribus suis,sicut Moysi tanquã capiti synagogæ,& successoribus suis,vt expresse Christus dixit, Super cathedram Moysi sederunt scribæ & Pharisæi: Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate & facite, eo scilicet quòd habeant potestatem Moysi,cùm sedeant in cathedra eius,hoc est,cùm sint eius successores. Et cùm D.Amb.super illud, Pasce oues meas, dicit: Quas oues? & quem gregem? non solùm tunc suscepit Petrus claues:sed & nobiscum suscepit,& nos cũ illo eas suscepimus: debet intelligi ꝙ Christus non dedit claues soli Petro,pro persona sua, sed etiam pro successoribus suis,& pro illis quos ipse vel alij episcopi ordinarent aut cõsecrarent. aliàs politia Christi fuisset manca & imperfectior humana. ¶ Nec obstat quod dicitur Act.8. Cùm audissent Apostoli qui erant Hierosolymis,quòd recepisset Samaria verbum Dei,miserunt ad eos Petrum & Ioannem: Quia illa missio non fuit prœceptiua,sed cõsultiua. Nec obstat pariter quòd successor Petri,frater est & peccatę potest,ideo corrigendus,iuxta illud: Si peccauerit in te,&c. Tandem sequitur, Dic Ecclesiæ, Quòd si Ecclesiam non audierit,sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Ex quo sequitur quòd Papa subiiciatur correctioni Ecclesiæ,& potest per eam puniri,maximè vbi abuteretur potestate,& totam Ecclesiam scandalizaret. Vnde & D.Paul.in faciem restitit Petro,Gal.2.cùm non sit data potestas in destructionem,sed ædificationem,vt dicitur 2.Cor.10.iuxta illud Hier.24. Ædificabo eos & non destruam,& plantabo eos,& non euellam. Sed tunc papa nõ agit vt papa,sed vt particularis persona:& ideo vt particularis persona subiicitur correctioni Ecclesiæ,maximè quãdo deuiat à fide, vt habetur in c.si papa.40.dist.vel alia facit,quibus absque eius correctione,non posset aliter Ecclesiæ remedium adhiberi:aliàs politia Christi non esset ita bene ordinata, sicut politia humana. Sed adhuc non contigit,quòd aliquis Papa fuerit per Ecclesiam depositus: & valde difficile est quòd non inueniantur alia remedia: Seruandæ enim essent multo plures solennitates in eius correctione & depositione, quàm in depositione aliorum episcoporum. Dom. Cardinalis de turre cremata in secundo lib.suæ Summæ de Ecclesia.c.99.& sequentibus vsque ad 110. dat alia remedia,& diffusè tractat hanc quęstionem:ideo si vis amplius perscrutari,poteris cò recurrere.

Omnes episcopi in quo sint æquales.

Matth.23.

Matth.18.

Ver. 6. DE CONFERENTIBVS SACRAMENTVM ORDINIS.

In Addit. 3.p.q.30.

Quid ad episcopum pertineat.

A EX differentia inter sacerdotẽ & episcopũ apparet,ꝙ solus episcopus est minister huius sacramenti. Quia potestas episcopalis se habet ad potestatẽ ordinũ inferiorum:quemadmodũ ipsa virtus politica,quæ cõmunicat bonum cõmune ad artes,quæ coniectant bonũ speciale. Sed politica ponit legẽ inferioribus,in quo,qualiter,& quo modo inferiores se debeãt habere & exercere. Et ideo ad episcopum pertinet in omnibus diuinis mysteriis & officiis aliquos collocare: vnde ipse solus cõfirmat,quia cõfirmati in quodam officio cõfitendi fidem cõstituuntur. Ipse etiã solus virgines benedicit,quæ figurã gerunt Ecclesiæ Christo desponsatæ, cuius curа ipsi principaliter cõmittitur. Ipse etiã ministros ordinũ consecrat,& vasa:quemadmodũ officia & beneficia distribuit. Et quanuis idem secundũ essentiã sit character sacerdotalis,qui & episcopalis: Character tamen sacerdotalis nõ est adeò extẽsus:quia character sacerdotalis nõ se extẽdit nisi ad duos actus: Vnus est actus cõsecrationis panis & vini:& in hoc sacerdos est ęqualis episcopo. Alius actus est prœparatio hominũ ad recipiendum hoc sacramentũ,per absolutionẽ & remissionẽ peccatorum præcedente cõtritione vel attritione,& cõfessione,& hunc actũ exercere nõ potest, nisi suppositа iurisdictione,quã ex se nõ habet,sed ab episcopo. Character autẽ sacerdotalis per cõsecrationem sacerdotis in episcopum,extenditur ad iurisdictionẽ, & ad plenam collationem sacramentorum confirmationis & ordinis,& ad alia quæ prædiximus. Et quia Episcopus prædicta habet ex ipsa sua cõsecratione:ideo in hoc sunt omnes episcopi ęquales:ita quòd si episcopus attentet ordinare non subditum,est verè ordinatus:licet episcopus peccet. Sed si sacerdos attentet absoluere non

Character sacerdotalis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

subditum,nó est absolutus:cùm materia sacramenti pœnitétiæ sit peccator subditus, vt dictũ est. Omnes tamen episcopi sunt æquales in iurisdictione,sub moderatione tamẽ D.Petri vel eius successoris,ad quẽ pertinet iurisdictionem limitare.& ideo si episcopus cõfirmet vel ordinet nó subditum,peccat:licet eius ordinatio teneat.Et cùm potestas cõfirmandi & ordinãdi sequatur characterem,qui est indelebilis ab homine:ideo episcopus hæreticus & depositus attentans cõfirmare vel ordinare,verè cõfirmat & ordinat,dũmodo habeat intentionẽ faciendi quod Ecclesia facit.& ideo à talibus cõfirmati vel ordinati,nó sunt reconfirmandi vel reordinandi. Quẽadmodum si sacerdos degradatus attentet cõsecrare,verè cõsecrat:cùm bonitas ministri nó sit de essentia sacramenti.¶ Ordinis sacramentũ conferri debet in ieiuniis quatuor tẽporum:Minores tamen cõferri possunt diebus Dominicis,& in festis præcipuis,hoc est totis duplicibus,non solùm vni, sed pluribus,dummodo nó videatur vniuersalem ordinationẽ facere.Sacri verò ordines in quolibet sabbato quatuor temporũ,& in sabbato ante Dominicam in Passione,& in vigilia Paschæ, vt habetur in c.de eo.extrà de temp.ordi. Episcopatus verò diebus Dominicis,hora tertia,& in Ecclesia quam elegerit cõsecrator. de his in c.ordinationes.75.dist. Papa tamen omnibus diebus potest ordinare,cùm determinatio temporis sit de iure humano. Nec alius à papa potest plures sacros ordines conferre,aut etiam minores cum subdiaconatu,absque dispensatione apostolica.

Ordinis sacramentum quo tempore conferri debet.

Ver. 7. DE SVSCIPIENTIBVS SACRAMENTVM ORDINIS.

Ita Addit.3. p.q.36. art.1. q.39.art.1. c.16.§.3.vers.2

SOli viri sunt capaces sacramenti ordinis,& nó mulieres:adeò quòd si episcopus attentet ordinare mulierem in sacerdotẽ,nil faciet,nec ipsa reciperet characterem sacerdotalem, nec alterius ordinis:Quia est cõtra statũ ei à Domino inditũ,vt probatum fuit cùm de ministro sacramenti Eucharistiæ ageretur.¶ Ordinis sacramentum suscipientes debent esse in gratia,non ex necessitate sacramenti,sed ex necessitate præcepti:quia si mali præsumant suscipere, peccant mortaliter. licet suscipiant sacramentum.Peccant etiã existentes in peccato mortali,quodcunque sacramentum ministrare præsumentes:quia homo sancta sanctè pertractare debet:Scriptũ est enim: Sancti estote,quoniam ego sanctus sum.Et quanuis degradatus aut quicunque peccator in necessitate baptizans non peccet:peccat tamen etiam in necessitate ministrans,siue exercens ea quæ pertinẽt ad sacramentum ordinis:quia non potest esse talis articulus necessitatis in ordine exercendo,sicut in baptismo administrando. D.Hieron.dicit,quòd non solùm episcopi & presbyteri debent magnopere prouidere,vt cunctum populum cui præsident,sermone & cõuersatione præcedant, sed etiam inferiores gradus,& omnes qui diuino oraculo deseruiunt. Quanuis peccatores corporale obsequium Christo in membris eius ministrare possint,& eleemosynam facere, non tamen spirituale,ad sacramenta pertinẽs.vnde D.Dion.Immundis (hoc est peccatoribus) nec symbola (hoc est sacramentalia signa) phas est tangere.¶ Debent etiam suscipientes hoc sacramentum habere sufficientem scientiam,secundum conditionem ordinis quem suscipiunt,& præcipuè sacerdotes. Religiosi tamen qui solùm admittuntur ad primũ actum,scilicet consecrationis,& non ad secundum,scilicet curã animarum,tenentur habere tantum scientiæ,quãtum requiritur ad ritè & rectè perficiendum & celebrandum sacramentum Eucharistiæ.Seculares verò qui ad sacerdotiũ & ad curam animarum promouentur,siue supra corpus Christi mysticum,debent habere maiorẽ scientiam:quia ex talium ore populus legem Dei requirit,vt dicitur Malach.2. Non requiritur tamen quòd sciãt omnes difficiles quæstiones:quia in his debet ad superiores recursus haberi. Ad episcopos verò pertinet,vt etiã quæ in lege difficultatẽ facere possunt,sciant:& tantò magis, quantò in maiori gradu collocantur.vnde 1.Pet.3.Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea quæ in vobis est spe,cum modestia & timore,cõscientiam habentes bonam. Ex hoc sequitur quòd peccant episcopi indignos & insufficientes absque diligenti examinatione & sufficienti probatione ordinãtes,& ad regimen animarum admittẽtes.Ideo ad Tit.5. Nemini citò manus imposueris.Et quanuis non semper inueniãtur idonei ministri,nihilominus tamen (vt D.Clemens dicit) Melius est paucos ministros habere bonos,quàm multos malos & insufficientes.Nec propter temporalia cõmoda indigni & insufficientes sunt promouendi. Nec sequitur aliquẽ fore perplexum,vt peccandi necessitatem habeat:quia potest peccatũ dimittere,vel officio aut beneficio renunciare.¶ Requiritur etiam in omnibus ordinibus de necessitate præcepti (quãuis nó sacramenti) vsus rationis:licet in minoribus,si necessitas adsit,& spes profectus ante annos pubertatis,hoc est 14.sed non ante septennium,etiam si sint in vsu rationis,possunt ordinari, sed non in maioribus.Subdiaconatus requirit 18.annum,Diaconatus 20.Presbyteratus 25. Episcopatus 30. vt habetur in tit.de ætate & qualit.ordi.extrà,per totum tit.& in clem.1.& c.cum in cunctis. extrà de elect.nec potest episcopus super ætate dispensare.Dicunt tamen aliqui quòd sufficit attingere vltimum annum:quia in his,annus inceptus habetur pro cõpleto:licet non in testamentis,vt in lqua ætate.ff.de testa.Seruitus etiã impedit:quia nullus potest dare quod suum non est. Si tamẽ ordinetur seruus,ordinem quidem suscipit,sed peccat ordinans,ac etiam ipse, nec absque consensu domini potest ministrare. Si autem dominus eius consentit ordinationi,efficitur liber. Nec est similе de muliere,quia eius subiectio est naturalis,& nõ seruitus.Homicidæ verò quia sunt irregulares,non sunt ordinandi,etiam si sint homicidę sine culpa. Si tamen ordinantur,suscipiunt.Idem dicendum est de illegitimè natis,de quibus Deuter.23.Non ingredietur mãser (hoc est illegitimè natus) Ecclesiam Dei vsque ad quartam generationem.Idem etiam dicẽdum est de mutilatis,ac etiam bigamis,circa quos nec papa consueuit dispensare:quia 1.Timot.3.Oportet episcopum esse vnius

Ex Addit.3. p.q.39.art.1.

Exuit.13.

c.c.Ecclesiast. hierarch.

Scientia in ordinandis requisita.

Contra pluralitatem sacerdotum.

De tẽpore ordinandorum.

vnius vxoris virum.& si esset bigamus, esset falsa significatio: propter quod aliqui dicunt quòd dispensatus à papa,non est tutus in conscientia:sed de his infra hoc ca.§.7.versi.14.

Ver. 8. DE EFFECTIBVS SACRAMENTI ORDINIS.

C POtissimus,licet posterior effectus sacramẽti ordinis,est gratia sacramẽtalis,per quã datur facultas cõgruè & debitè exequẽdi officiũ in ordine ad cõmunitatẽ,& pellendã ignorantiã in plebe:nisi sit obex ex parte recipiẽtis.Effectus huius gratiæ sacramẽtalis vltra gratiã gratũ facientem,est in intellectu,qui per eã fortificatur & dirigitur ad debitè exercendũ officiũ ordinis.Alius & prior effectus est character,qui imprimitur in quolibet ordine,qui est dispositio ad prædictam gratiam sacramẽtalem,& præsupponit characterem baptismalem,sine quo (etiã si sacramentum ordinis cõferatur) non accipitur,cũ baptismus sit ianua sacramentorũ. Non tamen præsupponit de necessitate sacramẽti characterem cõfirmationis:quia apostoli acceperũt sacerdotiũ ante confirmationem.Congruũ tamen est q; prius confirmentur,quàm ordinẽtur.Non est etiã de necessitate superiorum ordinũ, quòd aliquis inferiores ordines prius susceperit:quia potestatis sunt distinctæ,vt patet ex actibus.Et vna(quantũ est de ratione sui) nõ prærequirit aliã in eodem subiecto,excepta potestate episcopatus,qui nó habet aliũ characterem à sacerdotali.Ideo in primitiua Ecclesia aliqui ordinabantur in presbyteros,qui nõ habebant inferiores ordines: & tamen poterant omnia quæ inferiores ordines possunt:Quia inferior potestas virtute cõprehenditur in superiori,vt sensus in intellectu,& potestas ducis est in rege.Postea tamen determinatum est quòd ad maiores ordines nõ se ingerant,qui in minoribus officiis nõ se humiliauerũt,vt habetur in c.solicitudo.25.dist.Et inde est quòd qui ordinãtur per saltum,secundũ canones non reordinantur:sed quod omissum fuerat,pœnitentia imposita suppletur, vt habetur in c.vnico, extra de clerico per saltum promoto. Et quia tonsura est signum regni & perfectionis(quia est figuræ circularis, quæ est perfectissima,vnde reges coronantur) ideo cùm seruire Deo regnare sit,secundum D.Grego. congruum est quòd ordinandi prius tonsurentur,siue clericatum(qui non est ordo,sed dispositio ad ordines)recipiant:non tamen est de necessitate sacramenti,sed ex ordinatione Ecclesiæ.

In Add.3. p.q.35.

Tonsura siue clericatus.

Ver. 9. DE CLAVIBVS ECCLESIAE.

D NEcessarium est dicere Ecclesiã habere claues,cũ Dominus noster Iesus Christus,filius Dei, & verus Deus,fidelis in promissis,illas D.Petro promiserit,Matt.16.Tibi dabo claues regni cælorũ.Non est tamẽ intelligendũ quòd dederit claues materiales,sed metaphoricas & similitudinarias.Accipit enim claues pro potestate auferẽdi vel ponẽdi impedimentũ ingressus regni cęlorũ quemadmodũ per clauẽ ponitur vel remouetur impedimentũ ingressus domus. Et quia regnum cælorũ clauditur homini per peccatũ, ideo potestas,qua tale obstaculũ remouetur,dicitur clauis regni cælorũ:Quia remouẽdo tale obstaculũ,aperit:& non remouendo,claudit:sicut Deus dicitur indurare,nõ quidẽ impartiẽdo malitiã,sed non cõferendo gratiã.Et cũ per hanc potestatẽ conferatur gratia,per quã aperitur infernus,quãdo quis educitur de peccato,quod dicitur inferni porta:& clauditur,cũ homo per gratiã disponitur,vt in peccatũ vltrà nó labatur:ideo talis potestas potest dici clauis inferni, vel quia aperiẽdo paradisum, clauditur infernus:& claudẽdo paradisum, aperitur infernus.Ideo Apoc.1.Ego habeo claues mortis & inferni.& Apoc.9.dicitur clauis putei & 10.dicitur clauis abysi.Sed quia vnumquodque denominatur à digniori,ideo potius dicuntur claues regni cælorũ,quàm inferni.Et quãuis ostium cæli(quantũ est de se)semper sit apertũ:tamen dicitur clausum alicui,propter impedimentum intrandi. Impedimentũ autem toti naturæ humanæ positum est per peccatũ primi parẽtis,& per Christi passionem fuit amotũ.Ideo Apoc.4.Vidi in cælo ostiũ apertũ,quod est Christus,qui de seipso dicebat,Io.10.Ego sum ostiũ. Sed quia adhuc quotidie manet clausum propter peccatũ originale contractum,vel actuale commissum,indigemus sacramẽtis & claubus Ecclesiæ.Nec obstat quod Apoc.3.dicitur de Christo, quòd aperit,& nemo claudit:quia hoc intelligendũ est de apertione limbi sanctorum patrum, ne quis vltra in illum descendat.Cum autem hæc potestas remouendi peccatũ, & conferendi gratiã authoritatiuè,pertineat ad sanctissimã Trinitatem:ideo dicitur quòd solus Deus,qui est trinus & vnus,habet clauẽ authoritatis.Sed in Christo homine, siue secundum humanã naturam, fuit potestas remouẽdi prædictũ obstaculum,per meritum suæ sacratissimæ passionis,quod dicitur aperire ianuam cæli:ideo Christus dicitur habere claues excellentiæ. Et quia ex latere Christi dormientis in cruce,fluxerunt sacramẽta,ex quibus(vt dictũ est) ædificata est ecclesia: ideo in sacramẽtis ecclesiæ efficacia passionis Christi manet.Et propter hoc ministri ecclesiæ,qui sunt dispensatores sacramentorũ,dicuntur habere claues ministeriales, ad prædictũ impedimentũ remouendum.Et sic triplex est clauis,scilicet authoritatis,excellentiæ,& ministerij.Clauis igitur(prout accipitur in sacris literis)est potestas ligãdi atque soluẽdi: qua ecclesiasticus iudex dignos potest & debet recipere,& eis aperire,& indignos excludere siue claudere,vel nõ soluere.Notandũ tamen quòd cùm in foro conscientiæ causa agatur inter hominẽ & Deũ,& in foro exterioris iudicij agatur causa hominis ad hominẽ:sequitur quòd absolutio vel ligatio,quæ vnũ hominem ligat vel absoluit,quo ad Deũ,tantum pertinet ad forũ pœnitentiæ.Sed illa quæ hominem ligat,in comparatione ad alios homines,pertinet ad forũ publicum exterioris iudicij:vt excommunicatio,qua homo à cõsortio hominum separatur,quæ nõ est propriè & directè actus clauis,sed magis actus exterioris iudicij, quod promulgatur. Verũ quia sententia excõmunicationis aliquo modo pertinet ad aditum regni, secundum quòd ecclesia militans est via ad triumphantem : ideo talis potestas,

In Add.3.p. q.17.ar.2.

Clauis quomodo claudat paradisum.

Clauis triplex.

Clauis ecclesiastica.

Universidad de Sevilla Biblioteca

Clauis iurisdictionis & ordinis.

quà homo excõmunicare potest,secundum quosdam dicitur Clauis: Sed propriè clauis est in foro pœnitentiæ,quæ à magistro dicitur potestas ligãdi atque soluendi,&c.¶ Clauis diuiditur primò in clauem cõmuniter dictã,quam alij vocãt clauẽ iurisdictionis,de qua infertùs:& clauẽ propriè dictam,quã vocant clauem ordinis,quæ subdiuiditur in clauem scientiæ & potentiæ, vt infrà dicetur. Et hæc clauis ordinis quo ad essentiam,nil aliud est,quàm character sacerdotalis,quantum ad secundum actũ,scilicet absoluendi vel retinẽdi. Quia quo ad primum , qui est potestas consecrandi,secundũ D.Tho.clauibus non cõnumeratur:licet (vt dictũ est) quantum ad essentiam sit vna & eadem potestas,& idem character. Quia potestas,quæ dicitur clauis, est ad diuersos actus eiusdem generis:Potestas verò cõsecrandi se extendit ad vnũ tantum actum. Nec etiam potestas cõsecrandi(quantũ est de se) ordinatur ad tollendum impedimentũ regni cælorum,sicut potestas soluendi & ligãdi,quæ habet plures actus:ideo secundum illos,dicitur diuidi in clauem scientiæ, & clauem potẽtiæ siue potestatis. Quia in omni actu qui requirit idoneitatẽ ex parte recipientis, duo sunt necessaria il i qui debet actum illũ exercere,scilicet iudiciũ de idoneitate recipientis,& expletio actus,scilicet solutio vel ligatio:Sicut in actu iustitiæ distributiuæ,per quã redditur alicui id quo dignus est,opus est primò iudicio , per quod discernitur an iste sit dignus : Secundò ipsa redditio siue distributio. Sic ad sacerdotem pertinet primò iudiciũ, an iste sit dignus absolui : Secundò ipsa absolutio. Et ad vtrũque istorum potestas siue authoritas quædã exigitur. Potestas discernendi siue iudicandi,dicitur Clauis Scientiæ: Et authoritas siue potestas ligandi & soluendi, dicitur Clauis Potestatis. ¶ Non est tamen arbitrandũ quòd habitus vel actus scientiæ acquisitus vel infusus,relatus in ordine ad alhã clauem potentiæ,sit clauis scientiæ,sicut quidã dicere voluerunt:quia multi sacerdotes carent huiusmodi habitibus,& tamen habẽt claues. Nec est etiã asserendum quòd quædã industria naturalis,qua vtuntur ad absoluendũ sacerdotes illiterati, dicatur clauiola,quæ per ordinem acceptũ fiat clauis,quæ prius nõ erat,vt videtur dicere Magister Sententi.qui in hoc nõ est sequendus,eò quòd hæc non videntur cõcordare verbis Euangelij, quæ D. Petro claues promittunt. Sed clauis sciẽtiæ est authoritas exercẽdi actũ scientiæ,quæ authoritas quãdoque est sine sciẽtia,& quando scientia est sine authoritate.sicut patet in iudiciis secularibus. aliquis enim iudex secularis habet authoritatẽ iudicandi,& tamen non habet iuris prudentiã. Et econuerso aliquis habet iuris prudentiã,qui non habet authoritatem iudicandi. Et quia actus iudicij,ad quod quis ex authoritate susceptа ordinatur,sine vtroque bene fieri nõ potest: ideo authoritas iudicãdi,quæ est clauis siue sciẽtia,absque peccato accipi nõ potest. Ideo peccãt ignorãtes, se ad tale munus sacerdotij offerentes. Sed scientia quæ prærequiritur absque peccato,etiã susceptо ordine acquiri potest. Cũ autem clauis (vt dictum est) sit essentialiter character sacerdotalis: sequitur quòd omnes sacerdotes habent claues,licet non omnes habeant exercitium illarum:sed solùm illi,qui habent iurisdictionem siue curam animarum ordinariam vel delegatam.

Clauis sciẽtiæ.

Ver. 10. DE EFFECTV CLAVIVM.

In Add.3. p.q.18. a.16.ver.11.

EFfectus clauium est causare ornatũ & gratiam sacramentalẽ in pœnitẽte effectiuè & attinctiuè,instrumentaliter tamen. Et quãuis D.Tho.in 4.sequẽs Magist.Sent.dixerit quòd solũ dispositiuè:in tertia tamen parte Summæ aliter dixit,vt dictũ est. Et quia ad gratiæ infusionẽ sequitur culpæ remissio:ideo virtus clauiũ se extendit ad culpæ remissionẽ instrumentaliter & ex consequenti. Verùm quia per sacramentũ pœnitentiæ nunquã datur gratia,nisi præparatio adsit , vel prius fuerit,sicut nec per baptismũ in adultis:Ideo virtus clauiũ,quæ habet efficaciã ex passione Christi,operatur ad culpæ remissionẽ,non solũ quãdo absolutio à sacerdote actualiter datur, sed etiam quãdo est in voto & desiderio,sicut dictũ est de baptismo. Alius effectus clauium est commutatio reatus pœnæ æternæ in tẽporalem : quem effectum non solum habet cũ absolutio datur, sed etiam cum est in voto & desiderio,vt patet in contrito,cui ante absolutionẽ dimissa est pœna æterna,vel saltem commutata in pœnam temporalem. Et quando actus clauis exercetur per absolutionem actualem vltra ornatũ & gratiam sacramentalem,dimittit de pœna temporali secundum dispositionem confitentis qui talem & tam feruentẽ potest habere contritionem, quòd tota pœna delebitur. Nec tamen propterea peccatũ manet impunitũ : quia per pœnam passionis,quæ per claues applicatur,satisfit illi. ¶ Sed difficultas est nõ modica,an supersit idem peccatũ actus clauis repetitus,hoc est absolutio repetita,aliquid operetur. Equidem certũ est ꝙ si sacerdos absque noua confessione repetat absolutionẽ,in vanum eam repetit,cùm sacramentũ naturaliter operetur quantũ potest ab initio,secundum dispositionem recipientis. Et ideo absque irreuerẽtia sacramenti nõ repetitur,quemadmodum forma consecrationis eucharistiæ , imò videtur ex quadã infidelitate procedere,nisi fortè sacerdos dubitet se dedisse absolutionem. & tũc videtur idem iudicium:sicut quãdo est dubiũ de baptismo,& potest dicere,Si te nõ absolui,ego te absoluo à peccatis tuis,&c. Si verò eadem hora peccator idem peccatũ confiteatur , etiam videtur superfluum repetere absolutionem Sed si in crastinũ confiteatur idem peccatũ & alia:tunc certũ est claues in illo operari,secundum dispositionem cõfitentis:directè quidem,quo ad peccata de nouo perpetrata : & indirectè siue ex consequenti circa peccata aliàs confessa. Si verò nullum peccatum de nouo commiserit,videtur quibusdam quòd in prima absolutione remittitur virtute clauũ,quantum dimitti potest:licet valeat iterata confessio,tum propter verecundiæ meritũ , tum etiam propter instructionem, tum propter intercessionem sacerdotis,tum propter maiorem certitudinem. Sed hoc nõ videtur verũ:quia illo supposito quòd in prima absolutione totum effectum habuerit: licet

De iterata absolutione.

licet rationes prædictæ essent causa sufficiens iterandæ confessionis , sic quòd pœnitens nõ malè ageret recõfitendo:non tamen esset causa siue ratio reiterãdi absolutionem,maximè in eo qui nõ habet aliquam causam dubitationis de prima absolutione:qui ita poterit dubitare post secundam absolutionem , sicut post primam. Ideo sicut sacramentum extremæ vnctionis non iteratur super eundem morbũ,eò quod totum quod fieri potuit per sacramentum,factũ fuit per primam applicationem,licet in crastinum infirmus melius se disponat & petat:sic, &c. Et si in secunda confessione nõ requiratur absolutio:sic nec requiritur quòd ille qui audit secundã confessionem,habeat claues,si ibi vis clauium nil operetur. Et ideo alij dicunt quòd in secunda absolutione propter illam humilitatem & verecundiã,virtute clauiũ confertur augmentũ gratiæ. Et quantò maior gratia recipitur,minus de impuritate præcedentis peccati remanet : & ideo minor pœna purgas debetur. Et sic per frequentẽ cõfessionem poterit totus reatus pœnæ deleri. Nec est simile de extrema vnctione:quia illa(vt dictũ est)ordinatur contra debilitatẽ voluntatis , & propter periculum exitus. Et quia per sacramentũ extremæ vnctionis voluntas sufficienter firmatur , ideo non iteratur,nisi euaso periculo in alia peccata incidat,per quæ voluntas de nouo debilitatur. Tunc etiam aduenientе eodem periculo,& perseuerãte eodem morbo,sacramentũ iteratur. Pœnitentiæ verò sacramentum nõ solum directè ordinatur cõtra culpam,cùm deleatur per contritionẽ: sed etiam contra pœnã quam habet. Sed adhuc ex hoc sequi videtur,quòd etiam sacramentũ extremæ vnctionis propter augmentũ gratiæ posset iterari:quia per eã esset maior fortificatio voluntatis. Negatur consequẽtia:quia principaliter ordinatur contra debilitatem voluntatis in periculo mortis existentem:licet ex cõsequenti ordinetur cõtra peccata. Ideo D.Iacob.conditionaliter dicit,Si in peccatis sit,&c. Ideo remoto principali,remouetur effectus sacramẽti. ¶ Notandũ præterea quòd cum sacerdos instrumẽtaliter & in virtute Dei operetur : sacerdotis operatio debet esse cõformis in vsu clauiũ operationi Dei:Deus autem operatur in culpã & pœnam,sed diuersimodè, culpam soluendo & dimittendo,sed nõ ligando,nisi indirectè,inquantũ non soluit. Sed in pœnam habet operationem directè,quantũ ad solutionem & ligationem:quia pœnam æternam remittit,& ligat siue infligit pœnam tẽporalem. Sic sacerdos in absoluendo virtute clauium,habet aliquã operationem ordinatam ad culpæ dimissionem & solutionem,sed nõ quo ad ligationem,nisi vt dictum est,inquãtum non absoluit:Sed in pœnam habet operationẽ ligandi atque soluendi:soluendi quidem pœnam quam dimittit:& ligandi ad pœnam quæ remanet : ad quam ligare dicitur dupliciter: Vno modo considerando ipsam quantitatẽ pœnæ in cõmuni : & sic non ligat,nisi inquantum non soluit. Alio modo considerando hanc vel illam pœnã determinatè:& sic ligat ad pœnam imponendo eam tanquã medicinam purgatiuam impuritatis peccati,& aliquãdo tanquam medicinam præseruatiuã. Nec obstat quòd vis & efficacia clauũ procedit à passione Christi, qui plenè satisfecit,soluit,& non ligauit:quia etiam passio Christi obligat nos ad pœnã aliquã, per quam ei conformemur. vnde Rom.8. Si filij,& hæredes,&c. quia illa passio non semper toraliter applicatur,sed solum secũdum dispositionem recipientis,quem oportet cõformari Christo. Vnde sequitur: Si tamen cõpatimur,ita vt conglorificemur.& in eod.c.sequitur, Nam quos præsciuit , hos & prædestinauit &c. ¶ Notandum insuper quòd(vt D.Dio.in fine Eccle.Hierar.dicit) Sacerdotibus vtendum est virtutibus hierarchicis quomodo diuinitas eos mouerit. In cuius signum Matth.16. ante potestatem clauium Petro promissam, fit mentio de reuelatione per diuinitatem ei facta. Et Ioan.20.potestati remissionis Apost.datæ præmittitur,Accipite Spiritum sanctum : quo filij Dei aguntur. Ideo si vltra illum motum diuinũ vti sua authoritate præsumpserint , nõ sequitur effectus ad vsum illum , vt idem D.Dion.dicit. Et quia pœnæ satisfactoriæ infligendæ , sunt medicinæ:& secundum medicorum artem,medicinæ nõ sunt determinatæ,nec omnibus omnia competũt:vnde variandæ sunt,non secundum voluntatem medici,sed secundum scientiã medicinæ , & dispositionem infirmi: ita & pœnæ satisfactoriæ in canonibus determinatæ,nõ competunt omnibus:sed variandæ sunt secundũ arbitrium sacerdotis,non secundum propriam voluntatem,sed secundum diuinum instinctum,& dispositionem pœnitentis. Et ideo sicut aliquãdo medicus prudẽter non dat medicinam efficacem,quæ ad morbi curationem sufficiat,ne propter debilitatẽ naturæ maius periculum oriatur:ita sacerdos diuino instinctu motus,nõ semper eãm pœnã vni peccato debitã totam iniungit:ne infirmus ex magnitudine pœnæ desperer,& à pœnitentia recedat. Nec tamen peccator ob insufficientẽ pœnæ iniunctionẽ prorsus à pœna liberatur:sicut nec infirmus per medicinã leuiorem à languoribus. Et licet Christi actio,nostra sit instructio:nec legamus Christũ ligasse aliquem,siue pœnã iniunxisse:non tamen sequitur quòd sacerdos nõ debeat iniungere:quia sacerdos nõ habet potestatẽ excellentiæ,vt Christus,qui interiora cordis nouerat, & promouebat ad totalem sanctificationẽ:quia etiam(vt exemplũ iniungẽdi pœnitentiã sacerdotibus daret) imposuit onus portãdi grabatũ ei qui in porticu Piscinæ annos 38.habuerat in infirmitate sua,Ioã.5. Nec est aliquis sacerdos habẽs vsum rationis,qui absq; iniũctione pœnitẽtiæ præsumat aut intendat à reatu pœnæ debitæ pro parua pœna iniũcta totaliter absoluere. vnde post pœnitẽtiæ iniunctionem & absolutionem,sperãtes de eorũ voluntaria pœnitẽtia,Dominũ deprecantur,dicentes, Meritũ passionis D.nostri Iesu Christi,& intercessio D.Virginis Mariæ,& bona opera quæ facere intẽdis,sint tibi in remissionẽ peccatorũ,scilicet quo ad pœnã,& in augmentũ gratiæ, & futurum præmiũ vitæ æternæ. Vnde monẽdi sunt simplices sacerdotes,vt hãc orationẽ dicãt:quia virtute clauium opera pœnalia sequẽtia in gratia facta,habent maiorem vim satisfaciendi,quàm haberent

Sacerdos quomodo se habeat ad culpæ & pœnæ solutionem & ligationem.

Pœnitentia iniungenda.

Christus iniunxit pœnitentiam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

berent ſi prætermitterentur,& quàm ſi ſacerdos remittat,vt quidã faciunt, ad miſericordiã Dei.

Ver. 11. DE MINISTRIS CLAVIVM.

In Add.3. p.q.19. c.16.vii.9.

A Cœleſtia triumphans ſcilicet Angelorũ,qui(vt habetur Apoc.12.)vicerunt in merito paſsionis Chriſti præuiſæ,claues nõ habet,cùm eorũ natura ſit poſt electionẽ inflexibilis. Et per conſequens impedimentũ vel obſtaculum ingreſſus regni cælorum ab eis nõ poteſt remoueri. Eccleſia verò humana ante lapſum nõ habuit claues:quia nõ egebat ſenſibilibus ſacramentis, vt dictũ eſt. Poſt lapſum verò Adæ,quãuis coertionem delictorũ iure naturæ habuerit, & per legẽ Moyſi ordinem ſacerdotalem,& authoritatẽ & poteſtatem diſcernẽdi,& iudicandi,ac condemnãdi,ſiue declarandi leprã,& ſeparandi à caſtris & ſynagoga,ac etiã reintroducendi:non dicitur tamẽ claues habuiſſe,niſi figuraliter:quia poteſtas illius ſacerdotij nõ ſe extẽdebat ad cæleſtia,nec auferebat obſtaculũ ingreſſus regni cælorũ:neque purgabat homines à culpis ſed ab irregularitatibus, & inducebat purgatos ad tabernaculum manufactũ,per ſanguinẽ hircorum aut taurorũ, ſed non introducebat in tabernaculũ non manufactum,ſicut ſacerdotiũ Chriſti, qui per propriũ ſanguinem introiuit ſemel in ſancta,æterna redemptione inuẽta.Ideo dicitur habere clauẽ ſiue poteſtatem authoritatis,inquantũ Deus:& excellentiæ,inquantũ homo per meritum ſuæ paſsionis.vnde Apoc.3.dicitur,Hæc dicit qui habet clauẽ Dauid.Et dedit aliis ſacerdotibus claues inſtrumẽtales ſiue miniſterij,quas nullus nõ ſacerdos,cuiuſcũque dignitatis aut ſanctitatis exiſtat, habet.Vnde D.Ambr.Hoc ius(ſ. ſoluendi & ligandi) ſolis ſacerdotibus eſt cõceſſum. Et licet hoſtiarij habeãt claues materiales:non tamen habent authoritatẽ iudicãdi,qui digni ſint, & qui indigni ingreſſus regni cælorũ.Mulieres autem cum ex natura ſint in ſtatu ſubiectionis,nõ poſſunt habere aliquam ſpiritualem iuriſdictionẽ:quia etiam,ſecũdum Philoſ.in 8.Ethic.corruptio eſt vrbanitatis,quãdo ad mulierem dominiũ peruenit.Ideo ſunt incapaces clauiũ ordinis, ac etiam iuriſdictionis. & ſic nõ poſſunt excommunicare,neque ſuſpendere:licet abbatiſsis cõmittatur aliquis vſus clauium, ſicut corrigere ſubditas moniales,propter periculum quod imminere poſſet,ſi viri mulieribus cohabitarent.¶ Notandum tamẽ quòd licet clauis iuriſdictionis poſsit competere cõmunitati (quia ſunt quædam capitula quæ habent iuriſdictionem,& poteſtatem excommunicandi,& ſic conuenit pluribus ſimul ex æquo:)Non poteſt tamen communitati competere clauis ordinis.Et quãuis ſancti viri per proprium actum poſsint mereri & benedicere aliis de congruo: non tamẽ poſſunt Quia quantũ ad hoc requiritur maioritas ordinis,nõ virtutis:licet in aliis quod melius eſt, maius ſit,vt D.Aug.dicit & Heb.7.habetur,Sine vlla cõtradictione quod minus eſt,à maiori benedicitur.Primus qui poſt Chriſtũ habuit claues regni cęlorũ,fuit D.Petrus,qui habuit poteſtatẽ illimitatã:deinde alij Apoſtoli,qui ſecundũ aliquos habuerunt à Chriſto immediatè poteſtatẽ etiã illimitatam,limitabilem tamẽ per D.Petrũ, cui ſoli & ſucceſſoribus paſtura agnorũ & ouium commiſſa eſt,vt ordo inter eos ſeruaretur.Quæ enim à Deo ſunt,ordinata ſunt, Rom.13.Ex his ſequitur primò,q̃ ſolus papa,D.Petri ſucceſſor,& Chriſti vicarius,cum plenitudine poteſtatis poteſt claue vti in quemlibet,cũ ſolus habeat iuriſdictionẽ,quæ requiritur ad vſum clauiũ ſuper omnes. Epiſcopi autẽ & ſacerdotes,cum nõ habeant vniuerſalem iuriſdictionem,ſed limitatam & diſtinctam ſecundũ ſuas diœceſes & parochias,non poſſunt vti claue in quẽlibet,ſed in ſubditos tantũ, niſi in articulo mortis,in quo authoritate Apoſtolica omnibus ſacerdotibus cõceſſus eſt vſus clauiũ,vt dicit Gl.in c.paſtoralis.§.præterea,ſuper verbo,præterquã in mortis articulo,extra de offic.iud.ordi.& tex.in c.nõ dubiũ,& c.quãuis,extra de ſent.excom. Qui tamen fuerũt abſolutiã caſibus reſeruatis,ſi cõualeãt,tenẽtur reſeruãtibus ſe præſentare.Secũdò ſequitur q̃ papa & epiſcopi poſſunt ſibi certos caſus reſeruare,à quibus eis inferiores abſoluere non poſſunt,etiã eos qui ſunt aliàs ipſis ſubditi,cum ad abſolutionem requiratur iuriſdictio,quæ à maioribus ad inferiores deriuatur.Ideo ſuperior propter rationabiles cauſas poteſt ſibi aliquos caſus reſeruare,in quibus iudiciũ inferiori non cõmittit:aliàs omnes iuriſdictiones eſſent æquales:& nõ inuenirentur gradus, & per cõſequens neque ordo.Et ſic hierarchia Eccleſiaſtica nõ eſſet ordinata,quod eſſet cõtra id quod dicit Apoſt.Ro.13.Quæ autem ſunt,à Deo ordinata ſunt.Ideo neceſſe eſt dicere quòd ſimplex ſacerdos curatus non poteſt pœnitentẽ excommunicatum abſoluere : ſed debet ad excommunicantẽ remittere.Non poteſt,etiam pœnitentẽ à caſibus reſeruatis,qui nõ habent excommunicationẽ annexam,abſoluere,ſic quòd nõ teneatur reſeruanti illos confiteri. Tenetur igitur pœnitentem remittere ad ſuperiorem,maximè in quinque caſibus: Primus eſt in ſolenni pœnitentia imponenda:Secundus,quando pœnitens eſt excommunicatus à ſuperiori: Tertius,in irregularitate contracta:Quartus de incendiariis:Quintus,quando in aliquo epiſcopatu ſunt enormia crimina,quæ ad terrorem reſeruantur epiſcopo, vt conſuetum eſt. Conſuetudo enim dat & aufert iuriſdictionem,vt in presbyteris ſecularibus, qui vndecunque ſint, mutuò ſe abſoluunt,exceptis caſibus reſeruatis.Et eodẽ modo dicendũ eſt de caſibus ſummo pontifici reſeruatis, propter excommunicationẽ eius annexã,& alus in bulla,quæ Romæ legi conſueuit in Cœna Domini,contentis.Nõ poſſunt tamen ſuperiores totam iuriſdictionẽ curatis aut aliis inferioribus datã ſupprimere:neque indifferẽter & ad libitũ ſuum abſque cauſa rationabili eximere à ſuis prælatis immediatis,aut caſus reſeruare:cum poteſtas non ſit data ad deſtructionem, ſed ad ædificationem.Nec obſtat q̃ Chriſtus omnibus diſcipulis ſimpliciter dixit, Quorũ remiſeritis peccata, remittuntur eis,&c.& nihil excepit:igitur, &c. Quia poſtmodum limitandi poteſtatẽ dedit Petro, cùm dixit, Paſce

Mulieres non poſſunt habere claues Eccleſiæ.

Synagoga non habuit claues.

Papa & epiſcopi poſſunt ſibi reſeruare caſus.

Pœnitentes habentes caſus reſeruatos.

2.Cor.10.

Ioan.20.

Paſce agnos,& oues meas:intelligens per hoc,quòd vſus poteſtatis datæ deberet exerceri ſecundum ordinationẽ & moderationẽ vniuerſalis paſtoris. ¶ Notandũ præterea quòd quãdo contingit ſacerdorem eſſe participẽ criminis ſui ſubditi (ſicut cũ commiſit adulterũ cum parochiana ſua) non debet ipſe ſacerdos audire confeſsionẽ illius,ſed debet ad alium mittere : nec etiã illa debet ei confiteri,ſed alteri habẽti facultatem,vel licentiã petere alteri cõfitendi,tum propter periculũ, tum quia eſt minor verecundia.Si tamen cõfiteretur,& ſacerdos abſolueret,eſſet abſoluta.Quod enim D.Aug dicit,Nullus ſacerdotis officio vti debet , niſi ſit immunis eorũ quæ in aliis iudicat: quia deber intelligi,niſi ſit immunis,ſaltem per pœnitentiam,& de cõgruitate,& non neceſsitate ſacramẽti.Notandũ inſuper quòd licet nullus in ſeipſum poſsit vti poteſtate clauiũ(cum talis poteſtas requirat pro materia peccatorem ſubditum cõfitentem , & nullus ſit ſibiipſi ſubditus:quia ſubiectio eſt relatio præſupponens duo extrema) poſſunt tamen papa & epucopus ac curatus aliis ſeipſos ſubiicere,& eorum iuriſdictionem extendere, ſicut & limitare. Quo facto licet remaneat ſuperior ſimpliciter,eſt tamen inferior ſecundum quid,inquantum ſe ſubiecit ei quo ad hoc.

Papa in confeſſione quãlu.

Ver. 12. DE CLAVE IVRISDICTIONIS.

B Clauis iuriſdictionis non eſt idẽ quod character ſacerdotalis aut epiſcopalis,cum aliquis,qui nõ eſt ordinatus,poſsit habere clauẽ iuriſdictionis: quia iuriſdictio tẽporalis non habet actũ directum circa obſtaculum introitus regni cælorum : ſed iuriſdictio ſpiritualis,quæ aliquo modo aditum præbet ad regnũ cælorum,& remouet impedimentũ,dicitur clauis minus principalis,de cuius quidditate,ſubiecto,ac fundamẽto,actibus,& effectibus dicendũ eſt.¶ Quibuſdam videtur quòd iuriſdictio ſit purũ ens rationis:quia ſi ſit ens reale,nõ apparet quomodo cauſetur in anima: quia nec per ſacramenta,nec per aliud habens ſufficientem virtutem:maximè cum in abſentia & magna diſtãtia ſpiritualis iuriſdictio poſsit dari.Sed hoc nõ videtur verũ:quia ſequeretur q̃ ceſſante operatione intellectus,nulla eſſet iuriſdictio,cùm purũ ens rationis ſic definiatur,prout dictum eſt.Præterea purũ ens rationis nõ poteſt eſſe cauſa entis realis,cum cauſa debeat eſſe potior ſuo effectu:& id quod eſt in potẽtia,nõ poſsit reduci in actũ, niſi per id quod eſt actu. Sed clauis iuriſdictionis eſt cauſa entis realis , puta traditionis Sathanæ , & ſeparationis ab Eccleſia,& aliis huiuſmodi:igitur eſt ens reale,à Deo procedens,vt dicitur Rom.13.Non eſt poteſtas niſi à Deo,& quæ ſunt,à Deo ordinata ſunt.aliqua immediatè à Deo,aliqua verò mediãtibus cauſis ſecũdis, cuiuſmodi eſt clauis iuriſdictionis,quæ fuit à Chriſto immediatè collata D.Petro & aliis Apoſtolis, ſecundũ quoſdã,vt per eos alus diſtribueretur,& etiã per ſucceſſores eorum. Et ſic clauis iuriſdictionis eſt habitudo ſiue relatio ordinis & ſubiectionis , quæ cauſatur per applicationẽ ſuperioris ad inferiores,etiã diſtãtes & abſentes,virtute diuina.Differentia tamen eſt inter habitudinẽ ordinis hierarchiæ angelorũ,& inter habitudinẽ ordinis hominũ:quia in angelis ille ordo naturaliter ineſt eis:& ideo inferior angelus nõ poteſt reſiſtere ſuperiori.imò cognita voluntate ſuperioris angeli aliqua præcipiẽtis,naturaliter neceſsitatur ad implendũ illud.In hominibus autẽ non eſt illa habitudo naturalis,nec adeſt ſemper,ſed gratuitè,liberè,& ad tẽpus:quia poteſt illa habitudo ordinis inter homines mutari. Ideo licet homo inferior debeat ſubiici ſuperiori , & præcepta illius implere:poteſt tamẽ ex libertate arbitrij cõtra huiuſmodi ordinẽ venire:ſed hoc faciendo peccat. Nec eſt incõueniens q̃ aliqua relatio cauſetur in aliquo abſque ſui mutatione,nec per aliquod agẽs,quod agat directè in ipſum,ſed ſufficit q̃ ſit actio & mutatio in termino:vt ſimilitudo,quæ eſt relatio realis in homine albo,immutato manẽte,naſcitur & cõſequitur ad albedinẽ eius qui dealbatur,& fit albus,etiã in magna diſtãtia.Sic etiã iuriſdictio à ſummo põtifice in epiſcopũ deriuatur,& cõſequitur virtutẽ fidei,quæ eſt fundamentũ eius. Et ideo deficiẽte fundamẽto fidei in aliquo per hæreſim,neceſſe eſt omnẽ iuriſdictionem & authoritatẽ Eccleſiaſticã corruere:vt dicunt communiter doctores in c.ſi papa.40.diſt.Hoc etiam videtur innuere Apoſt.cum ait: Audet aliquis veſtrũm habens negociũ apud alterum,iudicari apud iniquos(hoc eſt infideles,qui non habent nec habere poſſunt iuriſdictionẽ ſuper fideles)& nõ apud Sanctos: & infrà:Secularia igitur iudicia ſi habeatis,cõtemptibiles qui ſunt in Eccleſia, illos cõſtituite ad iudicandũ. Clauis ordinis à claue iuriſdictionis in hoc differt:quia clauis ordinis , quæ eſt idẽ cũ charactere,eſt indelebilis:Clauis autẽ iuriſdictionis eſt amiſsibilis.Differũt etiã in hoc:quia clauis ordinis quo ad executionẽ prærequirit iuriſdictionẽ & ſubiectionem:ſed clauis iuriſdictionis non præſupponit clauem ordinis,cũ epiſcopus nõ ſacerdos habeat iuriſdictionẽ ante conſecrationẽ, & poſsit excommunicare,ac etiã eius officialis in ſolo clericatu exiſtens.Subiectum autẽ huius clauis eſt intellectus,mediante fide,quæ eſt fundamentũ eius,vt dictum eſt. De hac claue loquebatur Chriſtus, Quæcũque ligaueritis,&c. ¶ Clauis iuriſdictionis habet plures actus ac officia : Primò legẽ ſtatuere,& ſtatuẽdo ligare,& abrogando vel diſpenſando ſoluere. de diſpẽſatione dictũ eſt:de ligamine verò legis dicetur infrà c.17.ver.2.Secũdus actus eſt punire,& à pœna liberare, puniẽdo ligat,liberãdo ſoluit.Tertius actus eſt diſtribuere bona Eccleſiæ.& hic actus diuidetur in diſtribuẽ per modum iuſtitiæ ſiue meriti, de qua dictũ eſt, cùm de iuſtitia diſtributiua ageretur:& in diſtributionem per modũ ſuffragij,quæ fit per indulgẽtias,de quibus infrà dicetur hoc §.ver.18.

Clauis ordinis & iuriſdictionis, differunt.

c.5.§.5. ver.6.

Clauis iuriſdictionis.

1.Cor.6.

Ver. 13. DE POENIS ET CENSVRIS ECCLESIASTICIS.

C Clauis iuriſdictionis ligat per pœnã,quæ infligitur propter culpã:cuius deordinatio per pœnã reordinatur. Vtitur autem multis pœnis,quæ canonicæ,hoc eſt per canones determinatæ dicuntur , ſcilicet temporali & pecuniaria , quæ largo modo dicitur pœna : quia pœna propriè accipitur

Pœne canonica.

Universidad de Deusto
Biblioteca

accipitur pro corporali,afflictiua,vel priuatiua,vt sunt ieiunia,peregrinationes,vigiliæ detrusio in monasterijū,virgæ citra effusionē sanguinis. Aliquando verò vtitur cēsuris,quæ cōmuniter dicūtur sex,ſ. ſuſpensio,interdictum,irregularitas,depositio,degradatio,excommunicatio siue anathema.

Censura Ecclesiastica.

¶ Suspensio est cēsura Ecclesiastica,quæ aliquādo à iure,aliquādo à iudice profertur:qua prohibetur persōnæ Ecclesiasticę vsus siue exercitiū alicuius ordinis,officij,vel beneficij,ad tempus.de hac in c.ad reprimendā,extra de offi.ordi. ¶ Depositio est priuatio officij vel beneficij absque spe restitutionis,retēto tamē priuilegio clericalis fori. ¶ Degradatio est priuatio legitimæ executionis ordinum & officiorū Ecclesiasticorum simpliciter & ex toto in perpetuum, cū priuatione priuilegij clericalis fori,absque spe restitutionis,cū certa solennitate:vt si episcopus sit degradādus,fiat ab archiepiscopo cū duodecim episcopis assistentibus,secundum Panor.in c.non potest, extra de senten.& re iudic.vel tres,si sit diaconus aut subdiaconus,vt in c.felix.15.q.7.& c.degradatio,de pœn.lib.6. Si verò non est in sacris,potest fieri à solo episcopo,in præsentia capituli. Et quando est degradandus pro hæresi, si fuerit seculari curiæ relinquendus, vel perpetuò immurandus,sufficit episcopus cū duobus abbatibus,& aliis religiosis personis,vt in c.quoniam de hæret.lib.6. Et induetur degradādus vestibus sui gradus,quæ ei auferūtur ordine retrogrado, incipiēdo ab vltimo datis,digitique & capitis corona vitro leniter raduntur,& tandē induitur vestibus secularibus,& relinquitur curiæ seculari puniendus,rogādo vt eū citra effusionē sanguinis puniat. Finito negotio, curia secularis suscipit illū,vt eum secūdum demerita puniat. ¶ Interdictū est separatio à iure vel iudice facta,à certis sacramētis scilicet nō necessariis,& omnibus diuinis officiis, ac Ecclesiastica sepultura. ¶ Irregularitas est impedimentum officij vel beneficij,& aliquādo est pœna,quando contrahitur propter delictum,puta homicidium vel celebrationem in excōmunicatione. Aliquando non est pœna, quando contrahitur absque peccato, vt in bigamo qui contraxit cū vidua vel corrupta,vel qui conuolauit ad secundas nuptias,quod absque peccato fieri potest.

Interdictum.

DE EXCOMMVNICATIONE.

Ver. 14.

Io Andr. 3. p.q.21,ar.1.

EXcommunicatio est à qualibet licita fidelium cōmunicatione separatio. Ad cuius euidētiam sciendum est quòd aliquis per baptismum,in Ecclesia ad duo ascribitur, ſ. ad cœtū fidelium, & ad participationem sacramentorū. Secundum præsupponit primū: Quicūque enim participat in sacramentis,participat in cœtu siue societate fideliū: sed non econuerso. Et ideo aliquis potest per excōmunicationem ab Ecclesia separari,siue extra Ecclesiā fieri dupliciter: Vno modo à communione & participatione sacramentorum. & hæc separatio dicitur Excōmunicatio minor: quæ vltra separationem sacramentorū separat etiam ab his quæ sunt in via,ad sacramenta percipienda vel administrāda. Quia sic excōmunicatus non est eligibilis siue habilis ad quodcūque officium vel beneficiū Ecclesiasticū,& sic taliter excōmunicatus peccat recipiendo & administrādo sacramenta:licet nō efficiatur irregularis.& quāuis possit eligere actiuè,non tamē potest eligi passiuè, & si beneficium illi conferatur,nō tenet collatio,nisi prius absoluatur, vt habetur in c.si celebrat, extra de cler.excom.admin. Completa ergo definitio minoris excōmunicationis est hęc: Excommunicatio minor est censura Ecclesiastica,priuans seu separās hominem à communione & participatione sacramentorum,& susceptione officij & beneficij Ecclesiastici,& non à cœtu fidelium, nec ab introitu Ecclesiæ,& audientia missæ ac diuini officij, nec etiā à participatione suffragiorū secundum se,quia per accidens priuat à suffragiis,quando taliter excommunicatus est in peccato mortali.sed hoc accidit excōmunicationi minori,quæ aliquando est sine peccato mortali. ¶ Contrahitur autem excōmunicatio minor multis modis: Primò per quodlibet peccatum notorium,& propter peccata,propter quæ negatur Ecclesiastica sepultura, & per pugnā in duello, & sacrilegium,& violationē Ecclesiasticæ immunitatis,ac etiā per participationem ciuilē cum excōmunicato maiori excōmunicatione,quod fit aliquando cū peccato mortali,quando cōmunicat in contemptum clauiū: quandoque sine mortali, vt cùm communicat ex leuitate. Potest etiā quis communicare cum excommunicato maiori excōmunicatione absque quocunque peccato in casibus permissis,qui hoc versū cōtinentur: Vtile,lex,humile,res ignorata,necesse: Hæc faciūt vt marthema nō possit obesse: hoc est,propter vtilitatē notabilem,vel vinculum legis matrimonij,vel famulatum,vt ancillæ & famuli atque liberi,vel propter necessitatē,& sic creditores & alij, &c. ¶ Ab hac excōmunicatione potest quilibet proprius sacerdos,aut ab eo vel superiori ad audiēdas confessiones delegatus,absoluere:quia nō habet perfectā rationem excommunicationis, sed aliquid ipsius participat.Si quis verò participat cū excommunicato maiori excōmunicatione in crimine, pro quo ille est excōmunicatus, si in sententia excōmunicationis lata communiter vel particulariter,includantur dātes consiliū,auxilium,vel fauorem,est excommunicatus maiori. Si verò communicat cum excōmunicato maiori excommunicatione,in alio crimine,non incurrit propter hoc maiorem excommunicationem,sed solum minorem. Hac sentētia excōmunicationis quo ad participationem sacramentorū,& suffragia,duntaxat innodantur à Deo omnes existentes in peccato mortali,etiam occulto:quia tales absque pœnitentia indigni sunt sacramentis. Ideo præsumentes accedere,peccant: & cum non habeant charitatem,quæ est principium communionis suffragiorum,non sunt participes omnium timētium, &c.licet Ecclesia occultis peccatoribus administret sacramenta. ¶ Alio modo excluditur aliquis ab Ecclesia, vltra prædicta à licito cœtu & societate fideliū,non solùm in spiritualibus,sed etiam in ciuilibus.& talis exclusio siue separatio dicitur excommunicatio maior. Et sic excōmunicatio maior est censura ecclesiastica,à iure vel iudice prolata,

Excommunicatio minor.

Qui possit absoluere à minori excommunicatione.

lata,qua quis priuatur omni licita cōmunione fidelium,in spiritualibus & corporalibus siue ciuilibus,quę in his versibus cōtinentur: Si pro delictis anathema quis efficiatur: Os,orare,vale,communio,mensa negatur. Et sic prohibetur osculum,oratio,salutatio,cōtractus ciuiles,& comestio. & hæc videntur esse prohibita de iure diuino. Vnde in c.sicut.11.q.3.dicitur, Sicut Apost. statuerunt,dicentes cum excōmunicatis non est cōmunicandū: & si quis excōmunicato scienter locutus fuerit,cōmunione priuetur. Et Apost. postquam excōmunicauit Corinthium propter fornicationem,scribit: Si is qui frater (hoc est fidelis) nominatur,est (scilicet sententialiter declaratus) fornicator,aut auarus,aut idolis seruiens,cum huiusmodi nec cibum sumere. Et D.Ioan.in 2.canonica, Si quis venit ad vos,& hanc doctrinam (scilicet rectæ fidei & obedientiæ) non affert, nolite eum recipere in domum, neque ei aue dixeritis: quia qui dicit illi aue,cōmunicat operibus eius malignis. Hæc maior excōmunicatio dicitur Anathema,quod interpretatur separatio,quæ est medicinalis: quia per eam fit ex veneno peccati theriaca ad pellendum peccatum. Hoc tamē intelligendum est,quando non contemnitur: quia tunc est æternæ mortis damnatio, vt habetur in c.nemo.11.q.3. Excōmunicatio maior fuit figurata in ejectione Adæ & Euę de paradiso,quę habetur Gen. 3.& in lege Moysi in separatione Mariæ & aliorum leprosorū,qui emittebātur extra castra. Num. 12. Excōmunicatione vtebantur Iudæi tempore Christi,vt habetur Ioan.9.vbi dicitur, quòd parentes cæci nati timebant Iudæos: Iam enim cōspirauerant Iudæi,quòd si quis confiteretur eū esse Christum,extra synagogam fieret. Samaritani etiam habebantur pro excōmunicatis. Vnde Ioā.4. dicitur, Non coutuntur Iudæi Samaritanis. Sed illa excōmunicatio non habebat effectus,quos habet excōmunicatio per Christum institutа,cùm dixit, Si ecclesiam non audierit,sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Hæc verba bene intelligens Apost.hac censura vtendo,declarauit effectū, qui est traditio Sathanæ, quem non habebant in lege antiqua,nec alios, de quibus versi.seq.

Excōmunicatio maior.

2. Corint.5.

Excōmunicationis figuræ. Matth.18. 1 Corint 5. & 1.Tim.1

Ver. 15. DE EFFECTIBVS MAIORIS EXCOMMVNICATIONIS.

EXcommunicatio maior tot & tanta mala affert,quòd aliquis deberet potius velle incurrere omnia mala tēporalia,quàm in maiorem excōmunicationem incidere. Vnde D.Chryso. Nemo cōtemnat vincula ecclesiastica: quia non est homo,qui ligat,sed Christus. Inter alia autē mala quę affert,sunt nouem præcipua. ¶ Primū malum,est horrendum exilium,& miserabilis eiectio ab ecclesia,quę est maior pœna temporalis, quæ possit esse,quæ dicitur à Iuristis,Mors ciuilis. Vnde Ouid. Nescio qua natale solum dulcedine cunctos Ducit,& immemores non sinit esse sui. Magnū proculdubio malum est cōsideratio priuationis naturalis soli. Natale solum Christianorū est ecclesia,vbicunque terrarū sita sit,ad quā intrandam,& diuina audienda,& orandum, & spiritualia percipienda,habet ius quilibet fidelis in ecclesia per baptismum regeneratus: sed per excōmunicationem pellitur non solùm à sua parochiali,sed etiam ab omni alia,vbicūque sit: & adeò peccat excommunicatus intrans & se immiscens diuinis in aliis ecclesiis,in quibus non est denunciatus, quēadmodum in sua parochia,in qua non est publicatus,nisi ratione scandali & turbationis,quæ sequi posset. ¶ Secundum malum est priuatio sacramentorū,quæ sunt medicinæ & via recuperandi sanitatē spiritualem,hoc est gratiā,& per consequens gloriā. Sed quo ad hanc priuationem sacramentorum sciendum quòd excōmunicatus maiori excōmunicatione,ingerens se sacramentis, peccat mortaliter,nec recipit vltimum effectū sacramēti,qui est gratia: efficitúrque irregularis & inhabilis ad ordines & beneficia,absque dispensatione apostolica,vt dicunt Doct.in c.Engeltrudam.3.q.4. Nihilominus tamen si cōtrahat matrimoniū,tenet & recipit characterem, si ingerat se sacramento cōfirmationis aut ordinis: incurrit tamen irregularitatem,sic quòd habita absolutione à peccato,non potest exercere actum ordinis absque dispensatione. Sacramentū tamen pœnitentię talibus in articulo mortis (vt dictū est) non denegatur. ¶ Tertium malum est orationū Ecclesię priuatio. Orationes enim ecclesiæ,quę cōmuniter dicuntur,fiunt pro omnibus membris ecclesię. Sed per excōmunicationem maiorem priuatur non solùm ne quis cum eo oret, sed ne etiā in persona ecclesiæ pro eo quis oret in orationibus cōmunibus,quas pro membris ecclesiæ facit: quia in orationibus particularibus,imò & publicis,pro illis particulariter orare licet, vt detur eis spiritus pœnitētiæ,& fides,vt ab excōmunicatione soluantur. Vnde ecclesia in officio Parascaues publicam orationem particularem pro hęreticis & aliis excōmunicatis facit: quem tamē fructū orationum non percipiūt,quādiu in infidelitate & excōmunicatione manent. ¶ Quartum malū est,suffragiorum ecclesiæ priuatio: quia quandiu sunt in peccato mortali,suffragia ecclesiæ eis non prosunt,neque ex vi charitatis,ex qua suffragia prosunt,quantū ad accidentale præmium: neque ex vi intentionis,ex qua suffragia prosunt,quantū ad satisfactionē. Hinc est quòd si excōmunicatus antē absolutionē conteratur,& moriatur in gratia,si habeat aliqua purganda,ad illorum satisfactionem nulla suffragia ecclesiæ,vt sunt orationes,eleemosynæ,peregrinationes,disciplinæ, ac missæ specialiter pro eis dictæ,& alia huiusmodi prosunt, quantū ad satisfactionem vel diminutionem pœnæ. Magnū igitur est hoc malum,priuari suffragiis ecclesiæ,quæ valent de congruo, primò ad gratiā Dei promerendam,vel augmentū ipsius,si illam habeant: Secundò ad habendum Dei fauorem,& protectionē paternā: Tertiò ad defensionē ab hostibus. Vnde magister Sent. dicit quantū ad primū quòd excōmunicatio priuat gratia Dei habenda. Et quoad secundum dicit quòd per eā subtrahitur huiusmodi protectio Dei,qua scilicet filios ecclesiæ specialiter custodit,& paternaliter fouet,& relinquitur sibiipsi: quanuis omnino non excludatur à diuina prouidentia. Quantum ad tertium verò dicit quòd per excōmunicationem datur maior potestas diabolo sæuiendi in ex-

In addit. 3.p. q.21.artic.2. ad 2.

In addit. 3.p. q.21.artic.2. ad 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cõmunicatos. Eam ob rem non sunt audiendi Lutherani, dicẽtes excõmunicationem esse solam exteriorem priuationẽ, & nõ internã, quam ponũt in fide, spe, & charitate, quæ per hominẽ separari non possunt. Quia non dicimus quòd excõmunicatio priuet hominẽ fide, spe, aut charitate habita, sed habenda per sacramenta & suffragia, per quæ habemus interiora bona, quibus excõmunicatus priuatur. Quia si debet haberi sicut ethnicus & publicanus, sequitur quòd non habet cõmunionem interiorem, cùm (vt infrà dicetur) tradatur Satanæ. ¶ Quintũ malum est, quòd non solùm priuantur sacramentis aut suffragiis ecclesiæ, sed etiã assistentiæ illorũ: sic quòd peccãt mortaliter, quoties intersunt diuinis, etiam illi qui sciunt eos excõmunicatos & patiuntur interesse. Debent enim statim cessare à diuinis, & eos expellere, etiã de facto & violenter, si nolint libẽter exire, absque tamen armis & percussionibus: tunc enim solùm cessandum est à diuinis. Dicit etiam gl. in c. quod in te. extrà de præn. & remiss. super verbo, audiri. quòd non licet excõmunicatis extrà & prope ecclesiã manere, vt distinctè audire possint diuina. Prædicta quinq; mala cõprehenduntur in hoc quòd Christus dixit, Si ecclesiã non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus: qui non admittuntur ad cœtum fidelium, nec ad sacramenta aut suffragia, vel officia diuina. non prohibetur tamen eis ingressus ecclesiæ ad prædicationẽ audiendam, nec ad priuatam orationem faciendam, dummodo non sit eo tempore, quo alij orant, vt dicit D. Antho. Flor. in 3. parte suę Summę, tit. 24. cap. 7. §. 6. ¶ Sextum malum est Satanæ traditio: traditur enim corpus excõmunicati Satanæ, hoc est datur Satanæ potestas vexandi excõmunicatum corporaliter. Vnde in primitiua ecclesia quãdo oportebat per signa homines ad fidem inuitare, sicut spiritus sancti donũ signo visibili manifestabatur: sic excõmunicatio signo corporali innotescebat. Potest fundari hic effectus super promissione Christi facta D. Petro, Matt. 16. dum dixit, Et portæ inferi non pręualebunt aduersus eã. Per portas inferi, secũdũ expositores, intelligi possunt peccata, propter quæ peccatores portãtur in infernum, & dęmones qui eos portrahũt. Per hæc ergo verba Christi, promissa est Ecclesiæ potestas super peccata & dæmones: sic. quòd non prævaleret aduersus ecclesiã, sed ecclesia prævaleret aduersus ea. Primò quidem aduersus peccata, puniẽdo peccatores, maximè hæreticos, pellẽdo & separãdo eos à se. Prævaleret etiã aduersus dæmones, quibus correctionẽ corporalem committeret in interitũ carnis. Et tandẽ humiliatos ab eorũ manibus & potestate, cùm vellet, ipsis inuitis, eripere. Hac excõmunicãdi potestate ecclesiæ data vsus est Apost. in Corinthiũ illum fornicatiũ. Hac potestate pariter vsus est in Hymenæum & Alexandrũ, qui à fide naufragauerant. Vnde D. Aug. de verbis Apost. in sermo. 68. & habetur in c. omnis Christianus. xj. q. 3. dicit, Omnis Christianus, qui à sacerdotibus excõmunicatur, Satanæ traditur. Quomodo? quia scilicet extra ecclesiã, diabolus est: sicut in ecclesia Christus, ac per hoc quasi diabolo traditur, qui ab ecclesiastica cõmunione remouetur. Vnde illos quos Apostolus Satanæ esse traditos prædicat, excõmunicatos à se esse demõstrat. Quod autẽ nunc nõ vexet corporaliter, perceptibiliter, & apparẽter, vna ratio est eius superabundans malitia. Videns enim q̃ cùm vexabat corporaliter, homines timebant excõmunicationem, & nullus se permittebat excõmunicari: ideo cessauit, & non propter defectũ potestatis, cùm potestas iurisdictionis ecclesię non sit diminuta: quanuis etiam nunc Satanas excõmunicatis horrorẽ quendam & tristitiã immittat. Neque hoc debet adscribi crudelitati ecclesiæ, quæ est pia mater: quia excõmunicatus quandiu est in via, potest redire & cõuerti: & sic non vt desperatus, hosti traditur, quia non traditur quasi dãnandus, cùm in potestate ecclesiæ sit ex eius manu & potestate eripere: Iudiciũ enim ecclesiæ debet esse cõforme iudicio Dei, qui peccatores multipliciter punit: vno modo flagellis castigando, vt ad bonũ eos trahat: Alio modo hominem sibi relinquendo, vt auxiliis subtractis quibus à malo impediebatur, se cognoscat, & humilis ad Deum redeat, à quo superbus discesserat. Sic facit ecclesia excõmunicando. Separat enim à cõmunione fidelium vt erubescat, & sacramentis ac aliis suffragiis priuat hominẽ, sibi relinquẽdo, vt seipsum cognoscens, ad Deũ & ecclesiã humiliter redeat, & vt cæteri timeãt rebellare. Ad hunc timorẽ incutiendum ecclesia vtitur certis solennitatibus, si perseuerãt in excõmunicatione: Primò defendit 15. vicinis proximis, ne illi elementa cõmunia, sicut ignẽ, aut aquã, ministrent, aut alia obsequia faciant. quod intelligendũ est extra casum extremæ vel quasi extremę necessitatis. Secũdò maledictiones & imprecationes in illos fieri iubet. Nec obstat quod dicitur Rom. 12. Benedicite persequẽtibus vos: benedicite & nolite maledicere. nec quod in epist. Iudę legitur, Quòd cùm Michael altercaretur cũ diabolo, de Moysi corpore, non est ausus iudicium inferre blasphemię, hoc est illi maledicere: sed ait, Imperet tibi Deus: ergo nec ecclesia debet alicui maledictionis iudiciũ inferre: quia dupliciter contingit aliquẽ alicui maledicere, siue malũ imprecari: vno modo, vt in malo quod imprecatur & dicit, sistat. Et sic maledictio omnibus modis est prohibita. Alio modo ita, quòd malũ quod imprecatur, ordinetur in bonum illius cui maledicitur. Et sic maledictio quandoque est licita & salutifera. Sicut etiam medicus quandoque nocumentum infert infirmo, vt sectionem, per quã ab infirmitate liberetur. Hoc modo Moyses in figura maledictionum, quibus subdi debebãt excommunicati, maledicebat inobedientibus, dicens: Quòd si audire nolueris vocem Domini Dei tui, vt custodias & facias omnia mãdata eius, quæ ego tibi præcipio hodie: maledictus eris magro, maledictus eris in ciuitate: Maledictũ horreum tuum, & maledictæ reliquiæ tuæ: Maledictus fructus terræ tuæ, armenta boum, & greges ouiũ tuarum. Maledictus eris ingrediẽs, & maledictus egrediens. Adiunxit multò plures maledictiones, quas recitare longũ esset: omnibus tamẽ illis subdun tur excõmunicati, qui per inobedientiam, nolunt ecclesiam audire & reuereri. ¶ Septimũ malum est à

Matth. 18.

Excõmunicatio quando ingressus ecclesiæ est licitus. In 4. dd. 3. p. q. 21. artic. 2. ad 3.

1. Corint. 5. 1. Timot. 1.

Maledicere alteri.

Deuter. 28.

est à cœtu fidelium priuatio ab omnibus legitimis actionibus, in cõparatione ad alios, vt dicitur in c. sicut. xj. q. 3. Vnde si habeat officiũ publicũ, puta tabellionatus, nõ potest licitè exercere: licet instrumẽta & acta publica ab eo recepta nõ vitientur. In spiritualibus autẽ clericus excõmunicatus est suspẽsus: & si se immisceat diuinis, incurrit irregularitatẽ: nec potest eligere, aut eligi, neq; recipi ad religionẽ, nec beneficiũ cõferre aut acceptare, accusare, iudicare, patrocinari, aut testificari. 3. q. 2. §. euidẽter. & in c. decernimus. de sent. excõ. in 6. & quodã modo efficitur infamis, vt habetur in c. infames. 6. q. 1. Potest tamẽ cõdere testamẽtũ, similiter & codicillũ, ac pia legata relinquere, & beneficiis renũciare, vt iuristæ dicũt. Vide apud summistas. ¶ Octauũ malum est, ecclesiasticæ sepulturæ priuatio, quia nõ debet sepeliri in ecclesia aut loco sacro. cui enim nõ cõmunicamus viuo, nec mortuo cõmunicare debemus, vt in c. sacris. extra de sepul. ¶ Nonũ malũ est, regni cęlorum & paradisi clausio: sic q̃ excõmunicati, quantũcunque pœniteant & moriantur in gratia, non possunt ad cælum volare, nec visione beatifica frui, donec fuerint absoluti, & hoc expressè dixit Christus, Quæcũq; ligaueritis super terrã, erunt ligata & in cęlo, hoc est paradiso. Ideo laudabilis est cõsuetudo in aliquibus diœcesibus, in quibus ad instantiã procuratoris animarum in die cinerum singulis annis absoluũtur defuncti excõmunicati, reseruata actione partibus super bonis illorum: quia absolutione facta, participant in suffragiis ecclesię, & sic peracta purgatione euolant ad cælũ. Verũtamen piè credi potest q̃ si nõ absoluãtur ab ecclesia, facta integra satisfactione in purgatorio, Christus dominus, qui est pius & misericors, nõ patietur animas illorũ vsq; ad iudicium vniuersale extra paradisum remanere: sed potius vretur authoritate sua, cùm iam animæ sint extra forũ ecclesiæ, vel aliquibus reuelabit, qui absolutionẽ ab ecclesia obtinebunt, vt nostris rẽporibus legimus factũ in diœcesi sancti Põtij de Thomeris, de quodã clerico excõmunicato ab episc. Ruthenẽ. qui post duos annos permissione diuina reuelauit socio suo, & se exhumari fecit, & in loco prophano sepeliri, donec habita absolutione iterũ sepeliretur in loco sacro: deinde habita absolutione cũ iterũ sepeliretur in ecclesia, corã toto populo audita est vox clara & perceptibilis ab omnibus qui aderãt, gratias agẽtis & dicẽtis tũc paradisum illi fuisse apertũ, vt in actis & registris publicis prędictę diœcesis latius cõtinetur. Alios effectus & mala quę proueniũt excõicatis, tractantur à summistis, hęc pro introductione sufficiãt. ¶ Ex pręmissis apparet manifestè, quàm impiè & cõtra veritatẽ euangelicã dixerit Lutherus excõicationem nõ esse timendã, sed amandã, cùm malum nõ sit obiectũ amoris. Quare timẽdũ est subditis incidere, & aliis procurare in alios ferri, nisi cùm sperãt per illũ modũ satisfaciendũ sibi de notabili dãno illato, & excõicati emendã. Nam si debitor vel reus nõ posset satisfacere: tũc petẽs cẽseretur facere animo nocendi saluti illius, quod pertinet ad liuorẽ vindictę: & esset peccatũ mortale. Et prelati ecclesiarũ nõ deberẽt facilitèr ferre seu fulminare huiusmodi maioris excõicationis sentẽtiã, nisi p̃ magna causa, & maximè quando verisimiliter ęstimãt subditos eã nõ timere: hoc enim esset animabus laqueũ dãnationis inuicere,

Defuncti excõicati antè absolutionẽ ad cælum volare non possunt. Matth. 18.

Excõmunicatio non est amanda, sed timęnda.

Ver. 16. DE CAVSA EXCOMMVNICATIONIS.

EXcõmunicatio maior ferri non debet nisi pro peccato mortali. Vnde Matt. 18. pręmittitur, Si peccauerit, &c. Peccatũ autẽ simpliciter & absolutè stat pro peccato mortali, vt dicunt ibi expositores: Igitur, &c. Et quia dãnificando corporaliter, ac etiã in fama, & rebus temporalibus, aliquis mortaliter peccat: ideo pro damno temporali potest quis ex consequenti excõmunicari. Sed quia excõmunicatio est grauissima pœnarũ: nec secundũ D. Aug. potest maior reperiri, vt habetur in c. corripiãtur. 24. q. 3. Ideo nõ debet infligi pro leuibus causis. Vnde in c. nullus, ex concilio Aluernen. dicitur, Nullus sacerdotũ quenquã rectæ fidei hominẽ pro paruis & leuibus causis à cõmunione suspendat, præter eas culpas, pro quibus antiqui patres arceri ab ecclesia iusserũt. Si suspensio prohibetur: à fortiori excõmunicatio, quę pro quolibet mortali laxari nõ debet. vnde subditur: Sub Anathemate autẽ (hoc est maiori excõmunicatione, & à cœtu fidelium separatione) sine cõscientia archiepiscopi aut coepiscoporũ, nullũ præsumat ponere, nisi vnde canonica docet authoritas: quia anathema æternæ mortis dãnatio est, & non nisi pro mortali debet imponi crimine: & illis qui aliter nõ potuerint corrigi, puta cùm fuerint cõtumaces. ¶ Cõtumacia autẽ, secundũ D. Tho. triplex inuenitur: Prima, in non veniẽdo ad iudiciũ, post legitimã vocationẽ, triplici edicto, vel vno peremptorio (hoc est vno pro omnibus) factã sub sentẽtia excõmunicationis: in quo edicto episcopi & officiales scribũt: Pręcipimus sub sentẽtia excõicationis, quam vna pro trina monitione pręmissa feremus, &c. Taliter citatus ad certã diem & locũ, cõtemnens, ac etiã veniens & se occultãs, vel impediẽs ne possit ad eum citatio peruenire, potest legitimè excõicari, vt in c. quoniã extra. vt lite non contest. ¶ Circa huiusmodi tamen edictũ peremptorium, notandum quòd Christus sciens voluntatẽ nostrã fragilem, & multis passionibus subditã, & eis cessantibus mutabilem, dixit Apostolis, Eamus iterũ in Iudæã. & ipsis dicentibus, Iudæi quærebant te modò interficere, & iterũ vadis illuc? Respondit, Nõnne sunt duodecim horæ diei? Videmus enim sępenumero tempus qualibet hora diei variari, aliquando mane cęlum serenũ erit, deinde bruinę. postmodũ sol obtur, & dissipantur bruinæ, postea eleuantur nubes, & à vento pelluntur, & iterũ alię succedunt, tonat, pluit, postremò iterũ serenum est cælum. Sic in proposito est de voluntate hominis, ac si dixisset: Dato quòd voluerint me lapidare, cùm in cholera essent: nũc autem passio illa cessauit, & possumus securè accedere. Ob eandem causam, cùm præceptũ fraternæ correctionis instituit, triplicem monitionem ante excõmunicationis sententiã ordinauit. Et sic videtur quòd de iure diuino triplex monitio distincta, siue (vt canonistæ dicunt) triplex edictum debeat pręcedere excõmuni-

In 4. dd. 3. p. q. 21. art. 3.

Contumaciæ triplex.

Edictũ peremptorium. Ioan. 11.

Matt. 18.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cationem. Quod autem ecclesia aliquãdo vtatur vno peremptorio pro tribus, dato certo temporis intervallo, scilicet duorũ aut pluriũ dierũ pro primo, & totidem pro secundo & tertio: ex magna causa & necessitate processit, maximè quãdo nõ est tutus accessus, aut quãdo periculũ est in mora, puta propter hæreticos hæreses dissemiuãtes, & serpentes, aut quando parati sunt ad arma. Et quia nõnulli olim huiusmodi edicto peremptorio abutebantur, ideo in concilio Lugdun. sub Greg. x. celebrato, ordinatũ fuit quod habetur in c. constitutionẽ. de sen. exc. lib. 6. vbi dicitur, Statuimus vt inter monitiones, quas vt canonicè promulgetur excõmunicationis sententia, statuũt iura prẽmitti, iudices siue monitionibus tribus non vtantur, siue vna pro omnibus, quin obseruent aliqua dierum cõpetentia interualla, nisi facti necessitas ea aliter suaserit moderanda. Vbi gl. super verbo (necessitas) dicit, vt quia partes sunt ad rixam & arma paratæ, nec curãt episcopi monitiones. Interdum enim nec locus nec tẽpus patitur plenius deliberare consilium. Idem dicendũ est, quando partes vel aliqua illarũ impediunt nuntios episcopi, ne eius monitiones ad eorũ notitiã perueniant, vel cõtra hæreticos, quando est periculum de sparsione hæresum, aut aliquid huiusmodi, sed indifferenter & indiscriminatim in qualibet citatione vti edicto peremptorio nõ licet, cùm sit contra iura: Ideo contrariũ facientes peccant. Non dico tamen quòd excõmunicatio sub vno peremptorio edicto, etiã indifferenter lata, non teneat: quia (vt D. Greg. dicit, & habetur in c. sententia. ti. q. 3.) Sententia pastoris, siue iusta, siue iniusta, timenda est. ¶ Ex præmissis apparet magnus abusus creditorũ & officialium circa excõmunicationes. Creditores enim procurant debitores pro debito ciuili excõmunicari: licet sciant, vel probabiliter arbitrentur, eos non posse soluere, vt salté tandem coacti satisfaciant. Et aliqui eorũ subtili medio (vt temporibus nostris compertũ est) aliquid supra principale debitũ quotannis iniustè & turpiter lucrãtur. Maior abusus est in aliquibus prælatis, qui sic indifferenter vtuntur huiusmodi edicto peremptorio: & ad defectũ cõparitionis post primam citationẽ excõmunicant, nec eos excusat aliquarũ ecclesiarũ stylus, quo se cooperiũt. Nã ille stylus in omnibus negotiis non est stylus vniuersalis ecclesię, cum in Gallia (vbi viget claritas doctrinæ) non sic vtantur illo triplici edicto peremptorio, sed triplici distincta citatione: & stylus ille indifferẽter vtens triplici edicto peremptorio, ex auaritia vel vindicta introductus, aduersetur stylo & factis Christi, qui dixit duodecim esse horas diei. & triplicem, distinctã, & separatã monitionem statuit ante excõmunicationem. & Luc. 9. discipulos ad primã rebellionẽ se vlcisci & pœnam imponere volentes, & dicentes, Domine vis dicimus vt ignis descendat de cælo, & cõsumat illos increpauit dicens, Nescitis cuius spiritus estis. Filius hominis non venit animas perdere, sed saluare. Tales, quantũ est in se, auferunt nobilissimũ titulum ecclesiæ, quæ intitulatur Pia mater. Si enim esset aliqua mater quę vocaret filium suũ, qui fortè in cholera aut passione leuitatis existens, non curaret vel recusaret venire: Si illa statim arrepto gladio percuteret eũ, non diceretur pia mater, sed crudelis nouerca. Sic prælati, qui ad primã vocationem nõ venientes statim percutiũt mucrone Anathematis, & tradũt eos Satanæ in interitũ carnis, crudeliores videntur & sunt deteriores iudicibus tẽporalibus, qui nunquã dant sententiã, nisi præmissis tribus defectibus. Et ideo in monitionibus indifferẽter vti hac clausula, de præsenti vna pro trina & canonica monitione præmissa, quã ferimus in his scriptis, non est stylus, sed abusus. ¶ Sed adhuc maior abusus est in creditoribus, tabellionibus, procuratoribus, & aduocatis curiarũ ecclesiasticarũ, qui vtũtur cõfessionibus instrumentorũ in hunc modũ: Cùm debitor in instrumẽto obligationis se omnibus curiis ecclesiasticis submittit, & cõstituit omnes practicãtes in eis procuratores suos ad confitendũ debitum: Creditor producto instrumento corã officiali, & per eũ distributo alicui ex aduocatis, & ille ad habendũ vnũ duodenũ absq; vocatione debitoris, qué fortè nõ cognoscit, neque scit an soluerit, vel sit impossibilitatus ad soluendũ, confitetur debitũ in instrumento contentũ: & tũc notarius in dorso instrumẽti ex persona officialis scribit, Monemus retroscriptũ debitorẽ, quatenus sub sententia excõicationis, infra quatuor dies habeat soluere retroscripto creditori retroscriptũ debitũ. Deinde officialis signat, & notarius tradit prædictũ instrumentũ (vt dicitur confessatũ) creditori, qui ponit illud in arca, nec aliquo modo notificare facit debitori, & trãsactis quatuor diebus absque alio processu de diligentiis & notificatione prædictæ monitionis obtinet sententiam excõmunicationis, & publicare facit. Hic abusus est maximè detestabilis, & nullo modo debet tolerari, cùm sit cõtra ius naturæ & diuinũ, hominẽ inauditum cõdemnare, & quilibet debeat præsumi bonus & fecisse debitũ, nisi apparcat de opposito. Et Matt. 18. dicitur, Si ecclesiã non audierit, sit tibi, &c. Sed quomodo audiet, si ecclesiæ monitio nõ peruenit ad eius notitiã? Nec excusantur officiales propter confessionem procuratorũ, cum sciant illos infideles deteriores procuratoribus curiarum temporaliũ, qui intimantes eis supplicationes & requestas, remittũt ad partes principales: & maximè quando nõ sunt ab eis instructi. Non absque igitur edicto regio prohibitæ sunt huiusmodi submissiones, propter abusus, qui etiam de iure canonico sunt condemnati, in c. sacrosancto. extrà de sent. excom. ¶ Secundò apparet quòd quicunque scit se non peccasse mortaliter, in quacũque materia promulgetur excõmunicatio, potest sibi formare conscientiam, quòd non est excõmunicatus, nec debet timere, nec tenetur eam seruare, nisi propter scandalum. Quia excommunicatio quæ fertur sine peccato mortali, est iniuriosa: Ideo non est sententia iuris, vt dicitur in l. meminerit. C. vnde vi. Non debet, vnde iura nascuntur, inde nasci iniuriæ occasio. Ratione tamẽ scandali seruãda est: quia (vt dictũ est) sentẽtia pastoris iusta vel iniusta timẽda est. ¶ Secũda cõtumacia est quando citatus ad iudicium venit, sed non vult stare iuri, vel ante finitam causæ examinationem illicentiat

Abusus creditorum.

Abusus aliquorum prælatorum.

De cõfessionibus instrumentorum.

Consolatio insultę excommunicatorum.

illicentiatus recedit, vt in c. certum. 11. q. 3. ¶ Tertia contumacia est, quando offensa eius est manifesta: vt si iussus à iudice, non vult emendare, vt habetur in c. ex parte. extrà, de verb. signi. Notandum tamen quòd prædictum dictum D. Gregorij de timenda sententia iniusta, non habet locum, quando sententia est ipso iure nulla: quia tunc non est obligatoria. & per cõsequens nec timenda, & præcipuè in septem casibus sequentibus. Primus casus est, quando is qui tulit eam, non habebat potestatẽ, vtpote quia non erat iudex ordinarius, aut delegatus excõmunicati, nec ex eius submissione, vt in c. audientiam. extrà de consuetud. vbi dicitur: Sententia à non suo iudice lata, nullã obtinet firmitatem, nisi fortè esset dubium, an excõmunicans esset iudex excõmunicati, vel non: quia tunc ante declarationem timenda esset. Secũdus casus est, quando quis excõmunicatur à suo proprio iudice publicè excõmunicato, vt in c. audiuimus. 24. q. 1. Tertius casus est, quando iudex excõmunicat subditum suum contra priuilegium eius, sibi notificatũ, vt in c. cùm capella, & c. quàm. extrà de priuil. Quartus casus, quando excõmunicatur à delegato impetrato in casu nõ permisso, vel contra intentionem delegantis, vt in c. fi. extrà de præb. Quintus casus est, quando quis excommunicatur post legitimam appellationem, infra debitũ tempus interiectam & reuelatã. Sextus, quando sententia continet intolerabilem errorem, vt in c. per tuas, extrà de sent. exc. & in c. solet. eo. tit. lib. 6. Dicitur autẽ continere intolerabilem errorẽ, quãdo præcipit malum, vt furtũ: vel prohibet bonum, vt orare Deum, vel pauperibus subuenire. Septimus, quãdo prælatus prohibet subditis sub sententia excõmunicationis, ne exponant negotia suarum ecclesiarum suis superioribus, vel delegatis ab eis, vt in c. plerique. de offi. iud. ord. lib. 6. Si autem excõmunicatio non sit ipso iure nulla, licet sit iniusta, habet effectum: & debet excõmunicatus humiliter obedire, & erit ei ad meritum, vel absolutionem petere ab excõmunicante, vel ad superiorẽ recurrere. si autem cõtemneret, eo ipso peccaret. Contingit autem quòd quandoque est iusta causa ex parte excõmunicantis, quæ non est iusta ex parte excõmunicati: vt si quis pro falso crimine in iudicio probato excommunicetur: vel si matrimonium clandestinè primò contractum, non probetur, & secundum probetur: tunc si humiliter sustinet, humilitatis meritum recompensat excommunicationis damnum.

In Add. 3. p. q. 21. art. 4. Iniusta excõmunicatio.

Quãdo sententia cõtineat intolerabilẽ errorem.

Ver. 17. DE HIS QVI EXCOMMVNICARE POSSVNT.

In Add. 3. p. q. 22.

A SVmmus pontifex & maiores prælati, qui dicuntur Episcopi, & superiores eorum Archiepiscopi, primates, & patriarchæ, ac alij habẽtes iurisdictionem ordinariã aut delegatã: vt sunt abbates & priores conuentuum, officiales, & vicarij episcoporũ, etiam nõ sacerdotes, excõmunicare possunt, vt habetur in c. corripiantur. 24. q. 3. Et quanuis quilibet sacerdos curam habẽs animarũ, ordinariam vel delegatam potestatẽ habeat ligandi atque soluendi in foro pœnitentiæ, vbi causa agitur inter hominem & Deũ: non tamẽ habet potestatẽ in foro exterioris iudicij, vbi causa agitur inter homines. Et ideo soli maiores prælati possunt ordinariè excommunicare: alij autem ex eorũ commissione, nisi fortè essent excõmunicati vel suspensi: sicut nec suspensus ab ordine, potest licitè in eo ministrare. Differentia tamẽ est, quia si suspensus ab ordine, puta sacerdos, attentet consecrare: verè consecrat, licet peccet: sed si excõmunicatus vel suspẽsus à iurisdictione exterioris iudicij, tentet excommunicare, nihil facit, nec ligat: quia iurisdictio auferri & impediri potest, & non character. ¶ Nõ possunt tamẽ episcopi aut alij absoluere seipsos: quia aliquis nõ habet in seipsum iurisdictionem, cùm in eadem causa non possit quis esse iudex & reus. Et cùm par in parem non habeat imperiũ, sequitur quòd nullus potest parem sibi excõicare: nec etiam cõmunitatem: quia aliquis non debet excõmunicari nisi pro peccato mortali, qui est actus singularium personarũ, & non totius cõmunitatis. Et quanuis aliquis actus possit esse alicuius totius multitudinis: vt quando multi trahunt nauem, quam nisi omnes simul trahere non possunt: quia tamẽ non est verisimile q̃ aliqua tota cõmunitas ad malũ cõsentiat, & quin aliqui sint dissentientes: & Deus non cõdemnet iustum cum impio, Gen. 19. sequitur quòd nec Ecclesia, quæ Dei iudicium imitari debet. Ideo D. Aug super Matth. 2. dicit quòd cõmunitas non est excõmunicanda. & sic statutum est in c. Romano. de sent. excõ. lib. 6. vt cõmunitas nõ excõmunicetur, ne cum ipsis zizaniis eradicetur simul & triticum. Excõmunicatus verò vna excõmunicatione potest alia ac etiã pluribus excõmunicari per excõmunicationis iterationem, ad maiorem cõfusionem, vt à peccato resiliat, vel propter alias causas. Et sic tot sunt principales excõmunicationes, quot sunt causæ. Cùm enim excõmunicatio sit pœna & medicinale remedium, iteratur cùm causa exigit. Et licet Apost. dicat 1. Cor. 5. Quid mihi de his qui foris sunt iudicare? & excõmunicati sint foris: non tamẽ sequitur quin Christiani possint pluries excõmunicari: quia Apost. intelligit de Paganis & infidelibus, qui sunt omnino foris, sed non Christiani, cum per baptismum acceperint characterẽ indelebilem, & sic semper sunt de Ecclesia, numero, licet non merito. Et quanuis priuatio non suscipiat magis & minus secundũ se, recipit tamen secundum causam: sicut priuatus lumine vno obice & muro, potest magis priuari per alium murum. Et sicut primum peccatum mortale priuat gratia, & secundum non, cùm iam eam non inueniat, tamen natum est priuare, & causare aliã maculam, & alium reatum, & ponere alium obicem. Sic excõmunicatio superueniẽs, aliud ligamen & obstaculum introitus regni ponit. Ideo potest iterari, sic quòd per secũdam excõmunicationem superuenientem quis est magis separatus & elongatus à suffragiis Ecclesiæ, quàm per primã & deinceps. ¶ Ex præmissis infertur primò, quòd papa manens papa, non potest ab homine excõmunicari, cùm nõ habeat hominẽ superiorem in terris: nec potest excõmunicationem decernere contra successorẽ, cùm non sit eo superior. Secundo infertur quòd licet defuncti, qui ante mortem inciderunt in excõmunicationem

Par parẽ excõmunicare nõ potest.

Cõmunitas excõmunicare nõ potest.

Papa manens papa non potest ab homine excõmunicari.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Excõmunicatus inuitus ab solus potest.

latam à iure vel ab homine,possint declarari excommunicati,maximè quando non cõstat de pœnitentia & emenda,ac etiam hæretici facto & completo eorum processu ante mortem: non tamẽ possunt excommunicari,cùm non possint peccare,nec mereri,nec ab Ecclesia moneri,& excommunicatio(vt dictum est)prærequirat monitionem.Nec obstat quòd possunt absolui:quia absolutio potest dari ipso excommunicato absente,ac etiam inuito,cùm excõmunicatio sit pœna:si excommunicatus in scandalum Ecclesiæ,vellet permanere in excommunicatione, & timeretur de eius obstinatione.Cùm ergo defuncti habeant corpus super terram,siue circa superficiẽ terræ, & in potestate hominum,& super terram fuerint ligati,ratione corporis sortiũtur forum & iurisdictionem Ecclesiæ,quæ promptior est ad absoluendum, quàm ad condemnandum,vt dicitur in l. Arrianus.ff.de actionib. & oblig.Non tamen sequitur quòd si excommunicati sint in inferno, & absoluantur ab Ecclesia,propter hoc eorum pœna minuatur: quia ad diminutionẽ pœnæ requiritur charitas, & non ad absolutionem ab excommunicatione. & sic nil prodest illis absolutio, quauis parentes & amici gaudeant & lætentur.

In Add. 3.p. q.24.

Ver. 18. DE ABSOLVTIONE.

CVm eius sit soluere,cuius est ligare:sequitur quòd quilibet sacerdos non potest à sententia excommunicationis absoluere.Canonistæ tamen dicunt in c.pastoralis.§. præterea,extrà de offic.iudicis ordin.& c.non dubium,& c.quanuis,extra de sent.excõ.q ex ordinatione & authoritate summi pontificis in corpore iuris expressa, simplex sacerdos in articulo mortis, in absentia eorum qui habent ordinariam vel delegatam potestatem,potest absoluere in foro interiori solùm, à sententia excommunicationis quo ad Deum,sed non quo ad Ecclesiam.Ideo si talis absolutus, moriatur, non debet sepeliri in loco sacro. Dicunt etiam quòd si conualeat taliter absolutus, tenetur se præsentare excommunicanti,& ab eo obtinere absolutionem in foro exteriori & in forma Ecclesiæ. Regulariter verò absolutio excommunicationis latæ à iure, pertinet ad episcopum excommunicati,nisi sit casus reseruatus sedi Apostolicæ,de quibus ad plenum summistæ, & inter eos maximè D.Caietanus in Summula,super verbo,excommunicatio, ad quẽ breuita. gratia lectorem remitto.Et quanuis spiritualia voluntaria non conferantur in inuitum: & excõmunicatio sit spiritualis,quia tamen est inuoluntaria,cum sit pœna,fieri potest in inuitum,sicut & absolutio ei respondens.Potest etiam quis eadem ratione absolui ab vna excommunicatione, eo manente ligato alia: Sicut potest quis pluribus vinculis ligatus: solui ab vno eo remanente ligato aliis.& idem de pœnis, cùm pœnæ quo ad remissionem,nõ habeant necessariam connexionẽ,sicut culpæ.Si quis tamẽ esset excommunicatus pluribus excommunicationibus ab vno propter diuersas causas,& absolueretur simpliciter & absolutè,absq; allegatione causæ excommunicationis, censeretur absolui ab omnibus,etiam si in singulari numero de absolutione diceretur,vel scriberetur, Ego te absoluo à sententia excommunicationis:nisi in contrarium aliquid exprimeretur: quia (vt dicunt dialectici)terminus communis sequens propositionem à vel ab,distribuitur, hoc est supponit distributiuè & copulatiuè pro omnibus suis significatis.

Pœna quo ad absolutionẽ nõ sunt connexa sicut culpa.

In Add.3.p. q.25.

Ver.19. DE INDVLGENTIIS.

TErtius actus clauis iurisdictionis est distribuere bona:quæ distributio quãtũ ad officia vel beneficia,pertinet ad iustitiã distributiuã. Et talis distributio nõ dicitur actus clauis, quia non respicit directè impedimẽtum ingressus regni cælorũ. Distributio verò quo ad remissionẽ pœnæ per modũ meriti,quæ pertinet ad satisfactionẽ:inquantũ aliquis applicat pœnalitatem & conatũ bonorũ operũ suorũ factorũ in gratia,pro remissione pœnarũ debitarũ,alteri etiã existẽti in gratia,siue in hoc mũdo,siue in purgatorio,nõ habet rationẽ clauis, cùm pertineat ad singulares personas nullã iurisdictionẽ habentes.Et cùm talis applicatio & distributio pertineat ad iustitiã,non habet rationẽ indulgẽtię,quę cõsistit in distributione thesauri spiritualis Ecclesię, de quo in versiculo sequenti.¶ Ad cuius intelligentiã,reducendũ est ad memoriã quod supra dictũ est,cùm de charitate & merito ageretur:videlicet q; cuilibet actui informato gratia,respondent tria bona pro mercede.¶ Primum bonum dicitur præmiũ essentiale, quod consistit in clara visione diuinę essentię:& hoc proportionatur habitui gratiæ:& hoc nemo potest alteri cõmunicare:quia nullus, nisi Christus,potest alteri gratiam mereri.Vnde Matth.25.dicitur quòd sapientes virgines noluerũt cõmunicare aliis de oleo suo.¶ Secundum bonum dicitur præmium accidentale,quod cõsistit in gaudio operis facti:quia sancti gaudebunt de bonis operibus factis in via.Et hoc præmium proportionatur actui siue feruori charitatis.Et istud cõmunicatur omnibus aliis existentibus in gratia,secundũ proportionẽ gratię quam habẽt,absque applicatione facientis:omnes enim gaudebũt &c. iuxta illud Psal.Particeps ego sum omniũ timẽtiũ te,& custodientiũ mãdata tua.¶ Tertiũ bonum est voluntaria solutio & satisfactio pœnarũ,ad quas sustinendas quis obligatus est pro peccatis præteritis,vt dictum est cùm de satisfactione ageretur. Et hoc præmium siue remissio quãtitatis pœnæ respõdet & proportionatur conatui & pœnalitati operatis meritorię,& secundũ hoc bonũ,opera bona facta in gratia,considerantur vt pœnalia siue satisfactoria.Et hoc bonum per intentionem operantis potest applicari existenti in gratia,siue ille cui applicatur sit in hoc mũdo, siue in purgatorio:& cùm applicatur ab operante,dicitur suffragiũ iustitiæ per modum meriti. Et quia contingit quòd aliquis maiorem pœnalitatem sustineat,quàm sit pœna dignus,vel etiã qui nullum pœnę reatum habet:& has pœnalitates & tribulationes quas sustinet,nulli applicat, cùm nullum bonum remaneat irremuneratum (nisi sit infinitum,vt meritum Christi)sequitur quòd illæ

Actui meritorio tria respondent.

illæ remanent in gazophylatio siue thesauro Ecclesiæ.Quia qui opus facit in gratia,si non applicet quantũ ad pœnalitatem,facit pro se & omnibus membris Ecclesiæ.& sic reponitur in thesauro Ecclesiæ,per eũ qui præest dispensandũ,sicut & cętera bona cõmunia.¶ Distributio huius thesauri siue applicatio pœnalitatũ supererogationis Christi & Sanctorũ, pro remissione pœnarum pro peccatis præteritis debitarũ,facta ab eo qui vniuersali Ecclesiæ præest, cũ iudicio discretionis,vocatur Indulgẽtia,siue suffragiũ Indulgentiæ,& non per modũ meriti. Quia ille qui eas applicat,nõ meruit nec sustinuit illas.& sic non sunt propriè eius. ¶ Et quia neoterici hæretici circa huiusmodi materiã(cuius fundamentũ intelligere nolunt) molestiã catholicis præstant,irrisionibus,cõuitiis,ac blasphemiis pro rationibus vrentes:vt catholica veritas eluceſcat, aliquantisper hîc nobis est insistendũ.Et in primis notandũ quòd hæretici fuerũt decepti,eò q; amplius vocabula, quàm res seu veritatẽ curauerũt,languẽtes circa cõtentiones & pugnas verborũ, vt dicit Apost.1. Tim.6.Eam ob rem licet veritas indulgentiarũ in sacris literis cõtineatur:quia tamen clarè eam malè affecti prospicere nõ possunt:dicũt ex sacris nõ haberi, sicut nec purgatorium:quãuis etiam nomen purgatorij in sacris literis inueniatur expressum,vt dictũ est: Sic dicũt nomen Indulgẽtiæ in sacris literis nõ inueniri.Ab initio dixerũt indulgẽtias esse pias fraudes fidelium,postmodũ inuentiones,tandẽ imposturas.& licet quæstio de nominibus sit relinquẽda pertinacibus,cùm de re ipsa cõstet:ad cõuincendam tamẽ eorũ insciti& & effrenatã procacitatem, ostendendũ nobis est, in sacris literis nomẽ indulgẽtiæ ad intentionem qua Ecclesia vtitur,expresè reperiri:& maximè in Esa.61.vbi in persona Christi dicit,Spiritus Domini super me,eò quòd vnxerit me.Ad annuntiandũ mãsuetis misit me,vt mederer cõtritos corde,& prædicarẽ captiuis indulgentiã, clausis apertionẽ.Et sic negari nõ potest nomen indulgẽtiæ in sacris nõ inueniri.Quòd autẽ ad intentionẽ qua vtitur Ecclesia,Esa.scripserit,Christus dominus declarauit Luc.4.vbi dicitur quòd cũ in die sabbathi intrasset synagogam Nazareth,surrexit legere, & traditus est ei liber Esaiæ propheræ:& vbi reuoluit librũ, inuenit locum vbi scriptũ erat,Spiritus Domini super me,propter quod vnxit me,euãgelizare pauperibus misit me,sanare cõtritos corde,prædicare captiuis remissionem, &c. Ecce quomodo nomẽ indulgẽtiæ Christus interpretatus est remissionẽ. Sed de qua indulgentia loquebatur Esaias?profectò peccatorum,propter quæ indulgenda & remittẽda missus est Christus à Deo patre.& quia in peccato sunt duo,scilicet culpa & pœna,remissio culpæ ac etiã remissio pœnæ rectè indulgentia nominatur.Sed Ecclesia(vt dictũ est) accipit indulgentiã pro applicatione pœnalitatum supererogationis Christi & Sanctorum,per quã remittuntur pœnæ. Igitur nil manifestius esse potest,quàm nomen indulgentiæ, ad intentionẽ qua vtitur Ecclesia, in sacris literis inueniri.Deinde Greg.9.septennes indulgentias statuit.Post Gregorem tempore Alexandri 3. declaratum fuit,quòd remissiones (hoc est indulgentiæ)illis tantũ prodessent, quibus vt profitę proprij iudices siue episcopi indulserũt,vt habetur in ca.quod autem,extra de pœniten.& remiss. Postmodum ab Inno.3.in concilio Lateranen.vt habetur in c.excommunicamus.§.catholici,extra de hærer.decretum fuit quòd catholici,qui crucis assumpto charactere, ad exterminium hæreticorũ se accingerent,illa gauderent indulgentia, illóque sancto priuilegio essent muniti, quæ accedentibus in subsidiũ terræ sanctæ concedũtur. Et quãuis hæc cõcessio indulgentiarũ his qui in subsidiũ terræ sanctæ accedũt,minimè inueniatur scripta in iure:indubiè tamen tenetur expeditionem cruciatæ fultã fuisse indulgentia plenaria.Et hoc haberi dicitur in parte decisa à decretali,ad liberandã terram sanctã, extra de Iudæis & Sarracenis. Postea vẽtò quidã indiscretas & superfluas indulgentias dabãt:ex quo claues Ecclesiæ cõtemnebantur, & pœnitẽtialis satisfactio eneruabatur.ideo decretum fuit ab Innoc.3.in concilio generali,vt habetur in c.cùm ex eo,extra de pœnit.& remiss.ne cùm dedicaretur Ecclesia,siue ab vno, siue à pluribus episcopis indulgẽtiæ extenderẽtur vltra annũ:& in Anniuersario Dedicationis 40.dies de iniũctis pœnitentiis indulta remissio non excedat. Et in Cle.de pœnit.& remiss.ex concilio Viennen.reprehenduntur abusus quæstorum,& solùm conceditur licentia publicandi & recipiendi suffragia. Succesiuè Bonifac.8.vt habetur in extrauag.antiquorum,de pœnit.& remiss.approbauit indulgentias, & instituit Iubileum à centesimo anno in centesimum,visitantibus vrbem.Deinde circa annum Domini 1300.Clemens v. præfatam iubilei indulgentiam reduxit ad quinquagesimum. Postremò Nicolaus quintus publicari fecit: & Paulus secundus assignauit de vigesimo quinto in vigesimum quintum, vt habetur in extra.quemadmodum, de pœniten.& remissio.D. Antho.Floren. prima parte summæ,titu.10.capit.3.§.6.assignat rationes, quare potius conceditur iubilei priuilegium, siue indulgentia, siue remissio plenaria, visitantibus vrbem Romanam, quàm aliam ciuitatem. ¶ Ex præmissis habetur primò,quòd indulgentiæ non sunt solùm à trecentis annis,nec sunt inuentiones humanæ,neque fraudes, neque impostura:sed ex Christi institutione, quam sequens vniuersalis Ecclesia(quæ errare non potest)in generali concilio concessit. Vnde in Concilio Cõstantien.sessione 6 non immeritò condemnatus fuit 45.articulus Ioannis Vviclefz, qui indulgentias eneruare conabatur. Secundò habetur quòd id quod olim vocabatur remissio, quia vsu inualescente propter propheriam Esaiæ,clarius eius significatio per nomen indulgentiæ explicatur, indulgentia appellatur. Est enim indulgentia clemẽs ac mollis remissio, quæ seueritati opponitur, & indulgere idem est quod parcere & remittere.Tempore verò Apost.dicebatur donatio abundantiæ spiritualis, Vnde Apostol.2.Corin.2.donationes tales se fecisse commemorat dicens:Cui autem aliquid donastis, & ego.Nam & ego quod donaui, si quid propter vos donaui, in perso-

Indulgentia quid.

ca.16.§.4. ver.28.

Nomen indulgentiæ in sacris literis.

Iubilei institutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ta Christi,scilicet donaui,vbi glos.dicit,hoc est tantum vobis prodest, ac si Christus donasset & Apost.de remissione pœnæ debitæ fornicario pro peccato excommunicato,cui Corinthij remiserunt. Et D.Paul.propter eos aperto thesauro Ecclesiæ applicauit ei pœnalitates supererogationis Christi & Sanctorũ:& sic vsus est donatione,siue remissione,& indulgentia. Quod ergo Apostolo vocat donationes, successiuè Ecclesia innixa authoritati ei datæ à Christo, vocauit remissiones: dicitur enim Io.20. Quorum remiseritis peccata,remittũtur eis. Non solùm enim Christus dedit potestatẽ instrumentalem remittendi culpam, sed etiã pœnam: & non solùm æternam,sed etiam temporalem:& nõ solùm per modum meriti Christi,& viam recõciliationis, quod fit per applicationem sacramentorũ,per quæ meritũ Christi instrumentaliter applicatur:sed etiam per modũ indulgentiæ,quæ fit vltra sacramenta,ex aliqua pia causa. Tum quia homines sunt negligẽtes ad exoluendum pœnas debitas pro peccatis, tum etiam ad promouendũ illos ad opera pietatis, quæ sunt modica respectu remissionis: quia si essent magna & pœnalia ad æqualitatem remissionis, diceretur redemptio,vel solutio,aut satisfactio,& nõ remissio,siue indulgẽtia. Cùm ergo indulgentiæ respiciãt principaliter gratiã, in eis conferendis nõ attenditur principaliter quantitas operis, sed causa. ¶ Ex præmissis patet quòd potestas cõferendi indulgentias fundatur in illo passu, Quorum remiseritis peccata,remittuntur eis. Si enim dedit potestatem remittendi culpam, à fortiori pœnam tẽporalem. Nec tamen ex hoc sequitur quòd quilibet episcopus aut simplex sacerdos possit indulgentias cõferre: quia per illa verba alij nõ receperũt potestatem, nisi sub moderatione D. Petri. Ideo quemadmodum propter plenitudinem potestatis,papa,Petri successor, potest reseruare absolutionem aliquorũ peccatorum: sic etiam collationem indulgentiarũ: maximè cùm distributio bonorum communium totius Ecclesiæ pertineat ex ipso ordine rerũ ad illum qui præest toti Ecclesiæ. Potest tamen aliis delegare hanc potestatem vt infrà dicetur.

Cur Ecclesia indulgentias largiatur.

Indulgẽtiarũ potestas.

Ver. 20. DE THESAVRO ECCLESIAE ET FVNDAMENTO INDVLGENTIARVM.

Christus multa supererogauit.

NEmo nisi infidelis negare potest Christum multa opera supererogationis ad quæ nõ tenebatur fecisse,& multos labores & pœnalitates supererogasse. Hoc quidẽ notũ est ex euangelio Luc.9. Vbi habetur quòd Moses & Helias visi in maiestate,dicebãt excessum eius, s. passionis Christi,quem completurus erat in Hierusalem. Ex quo manifestè apparet quòd eius pœnalitas & passio excedebat redemptionẽ,quam fecit:quia(vt dicitur 1.Io.2.) Ipse est propiciatio pro peccatis nostris,non autẽ nostris tantum,sed pro peccatis totius mũdi,imò pro infinitis mũdis, si essent cũ minima gutta sanguinis & minimus dolor ratione vnionis,esset infinitæ satisfactionis, & ideo non potest exhauriri. Vnde in extrauag.vnigenitus, de pœn.& remis.post mentionẽ de profluuio sanguinis à Christo effusi,ac doloribus,tantis quidẽ vt à planta pedis vsque ad verticẽ capitis sanitas nõ inueniretur in ipso,dicitur exinde, Tantũ vt nec, superuacua, inanis, aut superflua tãta effusionis miseratio redderetur:thesaurũ militanti Ecclesiæ acquisiuit, volẽs suis thesaurizare filiis pius pater:vt sic esset infinitus thesaurus hominibus,quo qui vsi sunt,participes facti sunt amicitiæ Dei.& infrà, De cuius cõsumptione aut minutione nõ est aliquatenus formidandũ,tã propter infinita Christi merita,quàm pro eo quòd quãto plures ex eius applicatione trahuntur ad iustitiã, tanto magis accrescit ipsorũ cumulus meritorum. Si dicatur quòd vnũ infinitum consumitur per aliud:sed peccatũ est infinitum,igitur.respondẽdum est quòd infinitas peccati & infinitas meriti Christi nõ sunt eiusdem rationis:quia peccatũ dicitur infinitum priuatiuè, pro quãto priuat infinito bono.sed meritũ & satisfactio Christi est quid infinitũ positiuè propter vnionẽ, &c. In thesauro etiã ecclesiæ reponitur cumulus pœnalitatum supererogationis sanctorum. ¶ Certum est enim D. Virginem Domini matrẽ,multas pœnalitates & labores sustinuisse in profectione Bethleem,in fuga in Ægyptũ,& in passione Christi,cùm stabat iuxta crucem Iesu mater eius,Io 19. Cùm impletum fuit illud D.Simeonis,Luc.2. Et tuam ipsius animã pertransibit gladius.& per duodecim annos post Christi ascensionẽ.& tamen pro huiusmodi pœnalitatibus nõ fuit in seipsa remunerata,cũ non haberet reatũ alicuius peccati aut pœnæ. Et quãuis mortua sit,& alias passiones naturales perpessa sit:nõ erant tamen in ea pœnæ,sed pœnalitates & cõditio naturæ. ¶ Præterea S. Apostoli & Martyres,qui erãt in gratia confirmati,multa sustinuerunt tormenta,quæ excedebant pœnas peccatorũ illorũ:& multa bona supererogationis,hoc est cõsilij,ad quæ non tenebãtur, fecerunt. Vnde & Iob 7.protestabatur dicens: Vtinã appenderetur peccata mea,quibus iram (hoc est pœnæ inflictionem)merui,& calumitas quã patior in statera,quasi arena maris hæc grauior appareret. Et Apost.Colost.1.dicit: Nunc gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ desunt passionũ Christi,in carne mea,pro corpore eius quod est Ecclesia.vbi manifestè asserit se passum in carne sua pro Ecclesia. Nõ tamen propter hæc verba(quæ desunt passionũ Christi) intelligendum est q̃ passio Christi fuerit insufficiens ad redemptionem humanę naturæ:& quòd passiones D.Pauli additæ sunt ad complendum.hoc enim est falsum & hæreticũ,cùm Christus(vt dictũ est) sit propitiatio pro peccatis totius mũdi. Sed intelligẽdũ est q̃ Christus & ecclesia est vna persona mystica,cuius caput est Christus,corpus verò est cõgregatio fidelium, & quilibet iustus est quasi membrũ,vt habetur 1.Cor.12. Deus autẽ ordinauit in sua prædestinatione quantũ meritorũ deberet esse in tota ecclesia,tam in capite,quàm in mẽbris:sicut prædestinauit numerum electorum,& inter hęc merita sunt passiones Sanctorũ,per quas Christo debebãt conformari. Merita Christi capitis præuisa sunt infinita. Præuisum etiam fuit quòd cuilibet Sanctorum exhiberet aliqua merita,secundum mensuram suam. Ideo D. Paulus Apost.dicebat, Adimpleo, hoc est addo mensuram præuisam à Deo,in carne mea, passionum, quæ desunt secũdum diuinam prædestinationem,

D. Paul. quomodo pro ecclesia possit ad.

D. Virgo supererogauit.

Christi,hoc est ecclesiæ,cuius Christus est caput. Ideo subiungit,Pro corpore eius, quod est Ecclesia:vt sicut ipse passus est, nõ pro peccatis suis, cùm peccatum nullum fecerit,sed pro peccatis ipsius corporis Ecclesiæ:ita & nos patiamur,nõ solùm pro peccatis nostris,sed etiam pro peccatis aliorũ,qui sunt de corpore Ecclesiæ. Quia ordinauit Deus electos conformes fieri in hoc imagini filij sui. Et ideo Gala.6. dicebat, Alter alterius onera portate:& sic adimplebitis legẽ Christi. His igitur verbis significat Apostolus ærumnas quas cæteri sancti pertulerũt in carne sua,tanquã reliquias quasdã,adiungendas passionibus Christi,ad cõmunem totius Ecclesiæ vtilitatẽ. Cùm ergo de excessu pœnalitatũ suarũ sancti nõ fuerint remunerati in seipsis, & nullum bonũ remaneat irremuneratũ:sequitur quòd excessus & supererogatio fuerit reposita in gazophylacio(hoc est thesauro Ecclesiæ)cùm alicui particulariter nõ applicauerint,& pro se non indigerent, cùm propter vnionẽ charitatis,pro omnibus indigentibus fecerint, relinquentes distributionẽ & applicationẽ Christi vicario,thesauri Ecclesiæ clanes siue potestatẽ habenti. Vnde in prædicta extrauag.vnigenitus,dicitur: Ad cuius quidẽ thesauri cumulũ beatæ Dei genitricis, & omniũ electorũ,à primo iusto vsque ad vltimũ,merita adminiculũ præstare nituntur. ¶ Si arguatur quòd nulla sanctorũ merita relicta sunt irremunerata,cùm Rom.8.dicatur,Non sunt cõdignæ passiones huius tẽporis ad futuram gloriã,quæ reuelabitur in nobis:Dicendũ quòd si opera sanctorũ facta in gratia, considerentur vt meritoria,sunt remunerata etiã vltra condignũ. Si verò cõsiderentur vt satisfactoria, non sunt remunerata in ipsis.sed per indulgẽtias remunerãtur in aliis. Si replicetur quòd si Christi satisfactio per modũ indulgentiæ,sufficit ad deletionẽ omnium pœnarũ: sequitur quòd si credimus eã sufficere & nos participare,ergo aliæ superfluunt. Dicendũ primo, quòd Christi satisfactio,quæ applicatur per sacramẽta per modũ meriti,instrumentaliter nõ operatur,nisi secũdum dispositionẽ sacramentũ susceptientis,vt dictũ est.& quia contingit susceptientem paruã dispositionem habere:ideo aliquid reatus manet,vt dictũ est. & cùm passio Christi per modũ indulgentiæ applicatur,deletur totus reatus. Nec propter insufficientiã satisfactionis Christi dicimus sanctorum supererogationes reponi in thesauro Ecclesiæ,& applicari: Sed dicimus satisfactiones supererogationis sanctorũ per indulgẽtias applicari,vt illæ etiã remunerentur. & sic vt duplici via expientur pœnæ debitæ, s. satisfactione Christi & sanctorũ. Quemadmodũ enim nõ incõuenit aliquid duplici via mereri(vt dicetur infrà,quãdo de Christi merito agetur)ita nõ inconuenit aliquẽ duplici via satisfacere debito pœnæ,s.satisfactione Christi,& satisfactione Sanctorũ,quæ innititur satisfactioni Christi, à qua vis & efficacia eius pendet. ¶ Nec obstat præmissis quod dicebat Christus, Luc.17. Cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus: quod enim debuimus facere,fecimus. Sed seruus inutilis nõ supererogat. Vnde D. Aug. dicit nullum Sanctorũ perfectè implesse mandata Dei,magis ignoscẽte Deo:quia quilibet tenetur diligere Deum quantum potest, ex toto corde.quod nullus Sanctorũ fecit. Et in eodẽ idem Aug. dicit quòd opus bonum optimè factũ, est veniale peccatum: quia dictũ Christi intelligitur de bonis operibus,inquantũ procedũt à nobis,& non sunt informata gratia. Nec loquitur de operibus consiliorum,sed solũ de præceptis. Imò ex illo loco habetur,quòd si seruus vltra præcepta aliquid faceret,nõ esset inutilis,sed supererogaret. Et ad D. Aug. dicendũ primò, quòd intẽtio eius erat dicere quòd nullus sanctorũ in hac via perfectè implent præceptũ dilectionis Dei,perfectione patriæ,siue qua sancti qui sunt in patria,qui nullũ impedimentũ habent,implent. Non tamẽ intellexit quòd nõ impleuerit perfectè mandatũ dilectionis Dei,perfectione præcepta in via, ad quam Deus(qui nõ obligat ad impossibile)intẽdit viatores obligare. Non enim intendit Deus obligare peccatores ad perfectionẽ comprehensorũ,cùm sit eis impossibile:quia corpus quod corrumpitur,aggrauat animam. Et cùm dicit quòd opus optimè factũ,est veniale peccatũ:non accipit peccatum veniale propriè pro actu deformi,sed pro actu vili in cõparatione diuinæ dignitatis,prout Esa.dicit,Facti sumus immundi omnes,& quasi pannus mẽstruatæ omnes iustitiæ nostræ, scilicet tanquã à nobis procedentes:quæ in cõparatione diuinæ iustitiæ quasi nihil sunt. Sicut lumen candelæ ad lumen solis dicitur vmbra,licet in se lumen sit.sic, &c. Sed inquantũ iustitiæ nostræ sunt adiunctæ gratiæ Dei ipsa cooperante sunt meritoriæ de cõdigno,vt dictũ est cùm de merito ageretur. ¶ Nec obstat pariter, q̃ nullus Deo satisfacere potest pro beneficiis, cùm omnia quæ homo habet, habeat à Deo:& solutio & satisfactio importat q̃ fiat de proprio,& nõ de his quæ domini sunt,aut de alieno:ergo nullus potest supererogare. Negatur cõsequẽtia:licet enim antecedens sit absolutè & simpliciter verũ,(cùm inter hominẽ & Deũ nõ sit æqualitas aut proportio:)quia tamẽ est quædam proportionabilitas:sicut homo potest mereri à Deo,præsuppositâ diuina ordinatione & gratia,ita & satisfacere,faciẽdo ea quæ ipse ordinauit,s. tantũ sustinẽdo,quantũ in delitiis fuit, & Deut.25. Secundũ mensurã delicti,erit & plagarũ modus. Et sic suppositâ diuina ordinatione antecedẽs est falsum. Et cũ detur aliquid alicui per indulgẽtias,licet antea esset alienũ,per donationem,& indulgentiarũ largitionem,fit suum:& sic satisfacit de suo,licet aliquãdo fuerit alienũ.

Sanctorum opera.

Ioan.8.

19.Retract.

Esa.64.

Apoc.18.

Ver. 21. DE VALORE INDVLGENTIARVM.

A CVm impium sit dicere Ecclesiam Christi,quæ regitur Spiritu sancto,facere aliquid vanũ:& (vt ex prædictis patet)Ecclesia vniuersalis,quæ errare nõ potest,in concilio generali dederit indulgentias: necessariò sequitur quòd indulgẽtiæ ad aliquid valentnõ solùm quantũ ad forum Ecclesiæ absoluendo à pœnitentiis iniunctis in foro pœnitentiali,& nõ iudiciali exteriori,vt dicitur in ca.cùm ex eo,extra de pœnit. & remis.sed etiam valent quantũ ad forum & iudicium Dei,

In add.3.p.q. 2.5.ar.1.

ad remis

Universidad de Salamanca Biblioteca

ad remissionem pœnæ residuæ post contritionem,confessionem,& absolutionẽ,siue sit iniuncta, siue non:cùm potestas remittendi D.Petro data,se extendat ad cælos.aliàs si solùm iniũctas pœnitentias,quas canonicas(hoc est per sacros Canones determinatas)vocant,remitteret indulgentiæ,Ecclesia catholica indulgentias concedens magis damnificaret,quàm iuuaret, quia remitteret ad grauiores pœnas purgatorij. Nec obstat illud quod dicitur Rom.3. Vnusquisque mercedẽ accipiet secundum laborem suũ:quia illud intelligitur de mercede siue præmio essentiali, nõ secludendo meritũ Christi,cui innititur,& nõ de solutione pœnarũ. Vel potest dici quòd per concessionem indulgentiarũ,labores efficiuntur illorum,quibus indulgentiæ cõceduntur. Et quãuis 2.Tim.2. Deus,qui seipsum negare nõ potest,statuerit,Deut.25. Secundũ mensurã delicti, erit & plagarum modus:remissio tamen quæ fit per satisfactionẽ alterius,vel per indulgentias, nõ tollit proportionem pœnæ ad culpam:quia pro culpa vnius alius sponte sustinuit pœnã, vel eius pœna ab eo qui poterat,applicata fuit. Nec qui indulgẽtias cõcedit,propriè absoluit ab eo quod ligauit superior, scilicet Deus,qui absoluendo à culpa,ligat ad pœnam,vt dicit Hugo de S. Victore:sed dat debi- 2.Cor.10. tori,vt debitum soluat.& sic diuinæ iustitiæ non derogatur. ¶ Si autem allegetur illud Apost. Non est data potestas in destructionem, sed ædificationem & vtilitatem, & per indulgentias aufertur vtilitas satisfactionis,quæ si fieret per nos,cederet in meritũ essentiale & accidentale,ac etiam in remediũ recidiui. Igitur,&c. Propter hoc argumentũ à D.Thoma solutũ, Lutherus & sui sequaces procaciter dicunt indulgentias esse pigrorũ satisfactiones,quæ reddũt homines negligẽtes:& esse bonorum operũ remissiones,cùm remittãt satisfactiones,& dent licentiã pigritandi,sub specie pietatis. Respõdet D.Tho.quòd per indulgentias datur remediũ contra peccata. Maius enim remediũ præbetur ad peccata vitanda per gratiã, quàm per assuetudinem nostrorũ bonorũ operum:quia ex affectu quem accipiẽs indulgẽtias,accipit ad causam,pro qua indulgẽtia datur,& vt posit illas consequi,se disponit ad gratiã,confitetur,& multa bona opera facit, quæ nõ faceret,si indulgentia nõ concederetur,& ideo non est in destructionẽ dare,nisi inordinatè dentur. Nec ad hos fines datur,vt homines essent à bonis operibus,sed vt ad bona opera promoueantur. Et ideo cõsulendũ est eis qui indulgentias cõsequuntur,ne propter hoc ab operibus misericordiæ iniunctis abstineant,vt etiã ex eis remediũ cõsequantur:quãuis à debito pœnæ sint immunes. Nõ enim indulgentiæ satisfactionem aliquã remittunt,sed dũtaxat obligationem, qua peccator ad satisfactionem tenebatur. Diuersa sunt enim hæc,Satisfactio pro pœna,& obligatio ad pœnã:nam obli- *Aliud est vinculum satisfactionis, aliud satisfactio.* gatio vinculũ est,& non satisfactio,sed est vinculi solutio. Ideo papa indulgẽtias cõcedẽdo, soluit duntaxat vinculũ satisfactionis,sed non satisfactionẽ:quia post indulgentiã peccator si velit, potest satisfacere,quãuis nõ obligetur,nec sequitur quòd eius satisfactio frustra fiat: quia si satisfactionẽ faciat,eius satisfactio reponitur in Ecclesiæ thesauro,si ipse nõ egeat,nec alteri applicet. Et (vt dictũ est)vni debito pluribus modis satisfieri potest,& per cõsequens pœnæ debitæ pro peccatis:Primò per virgã Dei in hoc mundo,aut in purgatorio inflictã. Secũdò per alterius satisfac- 1.Cor.8. tionẽ per ipsum applicatã. Vnde Apost.dicit,Vt abundãtia vestra illorũ inopiã supplear,& illorum abũdantia vestræ inopiæ sit supplemẽtũ,vt fiat æqualitas. Tertiò per orationem: Moysi enim oratione virga Dei auersa est à populo Israel. Vnde Psalm.105. Et dixit vt disperderet eos, si non Moyses electus eius stetisset in cõfractione in cõspectu eius, vt auerteret irã eius,& nõ disperderet eos,& pro nihilo habuerũt terrã desiderabilem. Quartò potest satisfieri,& virga Dei auerti, *Iona 3.* propria satisfactione & animaduersione: prout de Niniuitis & de Achab. Vnde Apost.1.Cor.11. *3.Reg.21.* postquàm fecit mentionẽ de virga Dei dicens:Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi:subdit causam nostræ animaduersionis negligentiã esse,dicẽs:Quòd si nosipsos iudicaremus,& corriperemus,nõ vtique à domino iudicaremur,siue corriperemur:Deus enim quãuis nullum peccatũ impunitũ relinquat,nunquã tamẽ bis in idipsum iudicat:quod faceret si ipse post nostram animaduersionẽ, animaduerteret siue puniret. Quintò satisfieri potest eleemosynis, *Dan.4.* iuxta illud,Peccata tua eleemosynis redime.& Luc.11.Date eleemosynã, & omnia mũda sunt vobis. Sextò virga Dei auertitur per susceptionẽ sacramentorũ,quæ pœnã æternã cõmutant in temporalem,imò etiã de temporali diminuunt propter meritũ Christi ipsis cõmunicatũ,secundũ dispositionem subiecti,& per modũ meriti Christi. Et sic,secundũ D.de Palude,non est ex insufficientia virtutis sacramentorũ,quòd tota pœna non deletur,sed ex indispositione recipientis. Septimò satisfieri potest pœnæ debitæ pro peccatis,per indulgentias, per quas passio Christi applicatur per modũ liberalis suffragij,propter modicã causam piam, & quasi gratis applicatur,& per modũ solutionis datur:& sic aliter quàm in sacramẽtis,in quibus propter amorem Christi & eius merita,secundum dispositionem suscipientis,datur: Indulgentia verò datur existẽtibus in gratia, non secundum dispositionem suscipientis,sed æqualiter omnibus,dũmodo causam propter quam datur,perficiãt. Nec sequitur quòd Deus peccatum impunitum relinquat,cùm per orationes aut indulgentias Deus peccata remittit: nec diuinæ iustitiæ iniuriam aut præiudicium faciat: quia tunc ad satisfactionem diuinæ iustitiæ seu vindictæ, pœnam per Christũ vel sanctos perpessam, pœnæ debitę correspondentem applicat peccatori,per quas peccatum eius vindicatur, & satisfit diuinæ iustitiæ. ¶ Ex præmissis apparet quàm parum faciat contra indulgentias,id quod dicitur in Psal.88. Visitabo in virga iniquitates eorũ,& in verberibus peccata ipsorum: quia ad literam (vt ex cõtextu apparet)intelligitur de filiis Dauid, quòd scilicet peccata & iniquitates eorum, virga (hoc est pœna seu punitione)se visitaturum Deus minabatur,nisi resipiscerẽt: quia si resipiscerẽt, &con-

& conuerterentur,iram & virgam auerteret. Vnde subdit, Misericordiam autem meam non dispergam ab eo,neque nocebo in veritate mea,si in se ipsos animaduertant, vel aliorũ animaduersiones eis applicẽtur. Quãuis etiam exponi possit de virga excitatiua ad hoc vt conuerterentur.

Ver. 22. DE QVANTITATE VALORIS INDVLGENTIARVM.

B QVantitas valoris indulgentiarũ pensanda est secundũ quantitatem causæ efficientis. Causa autẽ efficiẽs vel effectiua illius est duplex,scilicet principalis,& instrumẽtalis. Principalis est abundãtia thesauri Ecclesiæ,hoc est abundantia supererogationis pœnalitatũ Christi & Sanctorum. Causa verò efficiens instrumẽtalis est clauis iurisdictionis,siue ille qui habet hanc clauẽ. Et quia causa principalis per instrumentũ operatur,ideo secundum applicationẽ instrumenti, siue secundum determinationẽ habentis clauem, opera Christi & Sanctorũ, inquantũ satisfactoria delent de pœna. Ideo indulgentiæ tantũ valent,quantum sonant,siue quantũ determinãtur & prædicantur in literis cõcedentis. Nam Deus nõ indiget nostro mẽdacio,vt pro eo loquamur dolos. Ergo Ecclesia determinãdo & prædicãdo indulgentias,nõ mentitur. Et 1.Cor.15. Si manis est prædicatio nostra,inanis est & fides vestra. Ergo quicũque in prædicatione falsum dicit,quãtum in se est,fidem euertit. Vnde D.Aug.in epist.ad D.Hier.dicit quòd si in sacra scriptura deprehenditur aliquid falsitatis,iam robur sacræ scripturæ periit. Sic si in prædicatione Ecclesiæ aliqua falsitas deprehenderetur,nõ essent documenta Ecclesiæ alicuius authoritatis ad roborãdam fidem. Ideo simpliciter indulgentiæ tantũ,valent quantum prædicãtur siue sonant, aut determinãtur per literas,vel per verba concedentis plenã authoritatẽ habentis. Vnde in arbitrio dãtis indulgentiã est,taxare quantũ pœnæ per indulgentiã dimittatur. Sed si inordinatè fiat, & ex hac inordinatione homines ab operibus pœnitentiæ retrahãtur,peccat concedẽs:nihilominus tamen faciẽs quod indulgẽtia sonat,consequitur effectũ: cùm Papa sit vicarius Christi,cũ plenitudine potestatis, & procurator cũ libera, & talis procurator cũ libera præiudicare possit domino in vtilitatẽ aliorũ, Sic Papa dũmodo sit causa pia,quantũcunque modica. ¶ Ad hoc autem quòd indulgẽtia habeat effectũ,quatuor requiruntur:duo ex parte dantis,scilicet authoritas plena:secundò causa pia,quæ moueat ipsum ad concedendũ. ¶ Causa pia comprehendit honorem Dei,& vtilitatẽ proximi,vt sunt orationes,peregrinationes,constructio basilicarũ,ecclesiarum,pontũ, itinerum, siue eorum reparatio,& alia huiusmodi. Ex parte verò recipiẽtis alia duo:primũ est charitas,cò quòd absque charitate,pœnæ nullo modo expiari possint,vt dictum est. Secundũ est executio cautæ,siue quod faciat aut dicat,vel det vel fieri faciat ea quæ indulgẽtia sonat, siue id quod per concedentẽ mandatur:sic quòd si deficiat in parte,nihil lucratur. Et in hoc casu habet locũ illud quod dicitur,qui cadit à syllaba,cadit à causa. Et sic stat aliquando,q̃ qui plus laborat,non sequatur maiorẽ indulgentiã,licet magis mereatur:vt si detur indulgentia visitantibus certã Ecclesiam, tantum lucrantur vicini,quantũ qui à mille dietis veniunt ratione indulgentię:licet distantiores propter labores & pœnalitates,magis mereãtur de præmio essentiali & accidentali,nec pœnalitates illę erũt irremuneratæ,vel in se,vel in alijs,&c. Ratio huius est,quia remissio nõ proportionatur labori,sed applicationi thesauri. ¶ Si verò indulgentia certarũ pœnarũ detur visitanti ecclesiã. N. absque determinatione numeri,intelligitur semel duntaxat: Si autem ad determinatũ tempus, solùm pro illo tempore durat. Si autẽ dicatur,in perpetuũ,non expirat morte cõcedentis:possunt tamen per successorẽ reuocari,& nostris temporibus inuenimus ordinariè obseruatum,quòd summi pontifices post publicationẽ sui pontificatus,seruatis quibusdã solennitatibus, reuocant omnes indulgẽtias *Papa nouiter creatus reuocat omnes indulgẽtias prædecessorum.* per prædecessores suos cõcessas. & ideo necesse est ad consecutionẽ effectus,habere cõfirmationem,vel nouã impetrationem. ¶ Sed si pro subuentione fabricæ ecclesiæ,pontiũ,aut hospitalium, aut aliorum huiusmodi,absque determinatione precij,secundum deuotionem offerẽtis detur,intelligitur secũdum deuotionem congruã & rationabilem,secũdum conditionem personarum,& facultatem bonorum. Et sic magis lucrabitur de indulgentia pauper,dando vnum obolum,quàm rex,dando vnũ aureum:quia plus est obolus pauperi,quàm aureus regi. Idem dicendũ est de aliis diuitibus proportionaliter. Vnde Mar.12. Dixit Christus quòd vidua,quæ solùm duo minuta miserat in gazophylacium,plus omnibus misit. ¶ Si verò sit taxata quantitas eleemosynę,qui nõ tantum dat,sicut taxatum est,etiam si propter paupertatem desistat, non consequitur indulgentiam, licet mereatur. ¶ Ex præmissis apparet quòd si in concessione indulgentiarũ dicatur,quòd remittuntur tres vel septem anni aut septẽ dies,aut plures de iniunctis pœnitentiis:si is qui implet mandatum concedentis, nõ habeat iniunctas pœnitentias in foro pœnitentiæ, licet mereatur bonum opus faciendo:nõ tamen lucratur indulgentias, quæ sonãt iniunctionem pœnitentiarũ. Sed cùm datur indulgentia plena,plenior, aut plenissima:tunc secundum D. Antho. Flor.in 3.parte Summæ titu.10.cap.3.§.3.omnis pœnitentia iniuncta aut iniungenda remittitur. Dicitur autem indulgentia plena,secundum eundem post Do.Petrum de Palude,in 4.distin.20.quæ datur quo ad remissionem pœnarũ peccatorum mortaliũ,siue sit iniuncta,siue iniungẽda: Plenior,qua remittitur pœna mortalium & venalium:Plenissima verò, qua non solùm remittuntur pœnæ mortalium & venialiũ,sed etiam ipsa culpa venialis remittitur. Quia talis indulgẽtia,inquantũ habet rationem cuiusdã absolutionis,remittit culpã venialem,quemadmodũ facta cõfessione generali,per absolutionẽ generalẽ remittitur. Non tamẽ propter hoc dici potest indulgentia à pœna & culpa:quia culpa cùm sit analogũ,& per se ponatur,stat pro mortali,cuius remissio authoritatiuè pertinet ad solum Deũ,& instrumentaliter ad sacerdotem administrantẽ sacramentũ pœnitentiæ. Quamuis possit

Iob.13.

Falsa in prædicatione dicens iubetur fidem.

Quatuor requisita ad indulgentiarum effectum.

Quid de indulgentijs secundum deuotionem offerentis.

Indulgentia plena, plenior & plenissima.

Universidad de Sevilla
Biblioteca

Indulgentia à pœna & culpa.

posit dici quòd cùm in indulgentia datur facultas eligendi confessorem, qui possit absoluere ab omnibus casibus, etiam sedi apostolicæ reseruatis: tũc potest dici indulgẽtia à pœna & culpa delegatiuè & instrumẽtaliter. ¶ Notandũ etiam, secũdum prædictum Antho. quòd qui lucratur indulgentiã 20. anno, tantũ sibi valent ad remissionẽ pœnæ pro peccatis suis, quantum valerent illi 20. anni in pœnitẽtia iniũcti. Aliis iste sensus verborũ sic videtur, Remitto tibi vnũ annum de pœnitentia iniũcta vel iniungẽda, hoc est tãtum minus punieris in purgatorio, quàm punireris, si vno anno cõtinuo in hac vita pœnitentiã egisses. Sed dubiũ est de illa pœnitentia continua vnius anni, quia in foro pœnitẽtiæ licet detur pœnitẽtia interpollata per vnũ annũ, non tamen cõtinua, saltẽ in foro interiori. Ideo alij dicũt quod debet intelligi de pœnitẽtia solẽni, quæ ad plures annos iniungitur, vel de pœnitentiis per canones determinatis, quæ sunt iniungendæ, hoc est debent iniungi, licet nõ iniungantur. Mihi tamẽ, saluo meliori iudicio, videtur dicendũ, quòd valet ad tot annos, ad quot secundum diuinã ordinationem, pro peccatis præteritis haberet sustinere in purgatorio, si ante indulgẽtiæ cõsecutionem in gratia decessisset. Non debent tamen peccatores propter has indulgẽtias generales prætermittere opera pœnitẽtiæ in hac vita, tum propter incertitudinẽ (quia nemo scit se esse in gratia: vnde Eccle. 9. Nemo sit vtrum amore vel odio dignus sit: ideo nescit an indulgentiã lucretur) tum propter periculum recidiui, à quo impeditur per opera pœnitẽtiæ, tum etiam propter meritum & propter peccata quotidiana sequẽtia indulgentiã: quia indulgẽtia non remittit pœnas peccatorũ futurorum. Et vlterius propter cõformitatem, vt se cõforment Christo, & impleant in carne sua pro corpore eius, quod est Ecclesia: vt quemadmodũ ipse passus est pro aliis membris: sic & nos ita faciamus, & aliorum onera portemus: sic enim adimplebimus legem Christi, vt dictũ est. ¶ Et quia pluribus dãtur indulgentiæ plenariæ in articulo mortis: videndũ est quis dicatur articulus mortis. D. Anthon. Flor. vbi suprà §. 6. dicit, quòd si concedens in forma indulti, aliter intentionẽ suam nõ exprimat, videtur intelligi de articulo præsumpto, licet non vero: sicut extrema vnctio debet dari his qui secũdum æstimationẽ reputantur morituri, iterum tamen inungũtur, si ab illa infirmitate euadant, & nihilominus prima dicitur extrema vnctio. Sic ergo cùm in tali articulo præsumpto quis absoluitur per indulgentiã, consequitur effectũ indulgentiæ vsque ad illud tẽpus: & si postea euadat, expirat indulgẽtia. Secus autem si in forma indulgentiæ diceretur, quòd cõsequatur effectũ in mortis articulo, & in casu quo moriatur: si nõ moriatur: gratia indulgentiæ nõ expirat per illam absolutionẽ, quæ tamen quãdo non moritur, non habet effectum. ¶ Notandũ præterea quòd si indulgentia datur pœnitẽtibus & confessis, nõ sufficit q̃ confessus fuerit semel in anno, si post confessionẽ ante indulgentiã aliquod peccatũ mortale cõmisit: quia tũc tenetur confiteri. Si verò non cõmisit, non tenetur cõfiteri de venialibus, nec de mortalibus aliàs ritè cõfessis. Si verò indulgẽtia detur verè pœnitentibus & cõfessis, seu propositũ confitendi habẽtibus, tũc licet tutius esset cõfiteri, propter incertitudinẽ contritionis: tamen sufficit & requiritur, si habeat aliquod peccatũ mortale, actualis cõtritio tempore quo actu implet id quod mãdatur. Vnde qui vult lucrari indulgentias quæ dantur visitãtibus ecclesias vrbis, nõ est necesse ad eas cõsequendas quòd in itinere conteratur: sufficit enim, cũ actu visitat. ¶ Insuper notandũ est quòd licet cõcessio indulgẽtiæ versetur circa tertiã partem pœnitẽtiæ, scilicet satisfactionem, cùm tamẽ pertineat ad clauẽ iurisdictionis, quæ potest per nõ sacerdotẽ exerceri, nõ requiritur q̃ quis cõfiteatur danti indulgentiã: & sic facta cõfessione & habita sacramẽtali absolutione, potest per aliũ absolutionẽ indulgẽtia obtinere, nisi in indulgẽtia aliud dicatur. ¶ Et sic patet q̃ alia est absolutio sacramẽtalis, alia est solutio siue remissio indulgẽtiæ. ¶ Postremò notandum quòd illa debet esse forma verborũ in remissione plenaria cõcedenda, quam concedens indulgentiam decreuit: quia minister debet exequi secundum formã mandantis: & cõmuniter talis est, secundum prædictum Antho. Flor. Ego authoritate sedis Apostolicæ mihi pro nũc commissã, concedo tibi plenariam remissionẽ peccatorum tuorũ, de quibus corde contritus es, & ore confessus (vel propones confiteri, si indulgentia hoc dicatur) præterquàm eorum quæ propter confidentiã huius indulti commisisti. Nec oportet quòd dicat, Et de quibus oblitus es: quia sicut Deus illud nõ exigit propter impossibiliratem, ita nec vicarius eius exigere intendit. Et licet congruum sit addere, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: non est tamen necesse. Et quod aliqui dicunt, Restituo te illi innocentiæ, in qua eras quando baptizatus fuisti, superfluum est: non vitiat tamen actum.

Articulus mortis.

Alia est absoluto sacramentalis alia indulgentia.

Forma absolutionis indulgentiarum.

Ver. 23. DE HIS QVI INDVLGENTIAS CONCEDERE POSSVNT.

In add. 3 p. q. 26. ar. 1. Triplex communicatio.

A Dsciendum qui indulgentias facere vel cõcedere possunt, supponendũ primò, quòd indulgentiæ habent effectũ secundũ quòd opera satisfactoria vnius applicãtur alteri, nõ solùm ex vi charitatis, sed etiã intentione operãtis in ipsum directa. Secũdò supponẽdum est, quòd intẽtio ad alterum tripliciter dirigi potest, scilicet in singulari, speciali, & generali. In singulari quidem, cùm quis pro alio satisfacit, determinando & applicãdo pœnalitatem suã ad illum: & sic quilibet potest alteri opera sua cõmunicare. In speciali verò, cùm quis orat pro cõgregatione sua, & familiaribus, & benefactoribus. Et sic ille qui cõgregationi præest, potest opera illa aliquãdo cõmunicare, applicãdo intentionẽ illorũ qui sunt de cõgregatione, ad hũc determinare. ¶ In generali autem, sicut cùm quis bona opera sua ad bonum commune totius vniuersalis Ecclesiæ communicat, & sic ille qui præest generaliter toti Ecclesiæ, potest opera illa communicare, applicando intentionem particularium ad hunc vel ad illum. Et cùm homo sit pars cõgregationis, & ipsa congregatio sit pars Ecclesiæ; sequitur quòd in intentione alicuius priuati boni intelligitur & includitur intentio

intentio boni communis: & in intentione boni communis vnius cõgregationis, intelligitur & includitur bonum vniuersale totius Ecclesiæ, & ideo ille qui præest toti Ecclesiæ, potest cõmunicare ea quæ sunt vnius singularis, & ea quæ sunt cõgregationis, sed nõ è conuerso. ¶ His suppositis, dicendum neque primam neq; secundã communicationem posse dici indulgentiã. De prima quidem manifestũ est, cùm indulgentia sit actus iurisdictionis, quã priuatus supra priuatũ nõ habet. Præterea licet per cõmunicationem priuatã is cui fit cõmunicatio, soluatur à reatu pœnæ, quãtum ad Deũ: nõ tamen soluitur à debito satisfaciendi pœnitentiã iniunctã, ad quã est obligatus in foro ecclesiæ & pœnitẽtiali: quod tamen indulgentia facit. Propter eandẽ rationẽ secũda cõmunicatio etiã nõ dicitur indulgẽtia, vt vtraq; propter sequentẽ. s. propter insufficiẽtiã & incertitudinẽ: quia in vna persona vel cõgregatione nõ est indeficiẽtia meritorum, vt sibi & omnibus aliis valere possint: nec est aliquãdo certũ an sint aliqua opera satisfactoria supererogationis irremunerata, quæ tamen semper sunt in Ecclesia propter infinitum meritũ Christi, quod exhauriri non potest. ¶ Ex præmissis infertur quòd nec diaconus, nec sacerdos, imò nec episcopus, nec alius inferior summo põtifice, potest cõcedere indulgentias, nisi ex cõmissione: sed solus summus põtifex, qui habet plenam potestatem iurisdictionis super vniuersalem Ecclesiam, & bona illius. Cõsueuit tamen committere & dare potestatem episcopis cõcedendi aliquot dies indulgẽtiarum, puta quadraginta, & cardinalibus, centum. Inferiores verò episcopis, qui habent iurisdictionem, vt abbates, & priores, & alij prælati religionum, nõ possunt dare indulgentias, sed bene possunt cõcedere participationẽ bonorum, quæ fiũt per subditos illorum, quã participationẽ vocãt receptionẽ ad gratias ordinis. Aduertẽdum quòd negãtes primatum D. Petri, negãt papã habere claues, & indulgẽtias cõcedere posse. Sed cõtra illos sufficienter probatũ est, cùm de primatu Petri ageretur, vers hic. §. huius. §. 6.

Quis indulgentiam concedere possit.

Ver. 24. DE HIS QVIBVS INDVLGENTIAE PROSVNT.

In Add. 3 p. q. 27.

C Vm ad effectum indulgentiarum requiratur charitas in suscipiente, vt dictum est: sequitur eas existentibus in peccato mortali, & per cõsequens damnatis, non prodesse. Et quia per eas soluitur reatus pœnæ, sequitur quòd nõ prosunt secũdum quod sunt indulgentiæ, his qui nullum reatum pœnæ habent, & sic nõ prosunt beatis aut innocentibus, quantum ad remissionem pœnæ, cùm nõ habeãt reatum: prosunt tamen viatoribus, etiam innocentibus, implentibus causam piã, propter quam dantur ad meritum. Sed quo ad meritum & remissionem pœnæ simul prosunt omnibus viatoribus existentibus in gratia & implentibus causam, propter quam dãtur, siue sint seculares, siue religiosi. Nõ enim religiosi sunt deterioris cõditionis, quàm alij. Nullus enim ex bono malum reportare debet. Cùm ergo religio sit bonum quoddam, nõ debent religiosi effectu indulgentiarum priuari. Propter indulgentias tamen nõ debet dissolui regularis obseruãtia: vt propter eas religiosi vagentur per mundum: quia religiosi magis merentur, religionem suã seruando, quantum ad præmium vitæ æternæ, quàm indulgentias exquirendo: licet quantum ad diminutionem pœnæ, quod est minus bonum, non tantum lucrentur. Præterea prouisum est illis per pontifices, vt possint in monasterio & sine discursu, deuotè visitãdo vnum vel duo aut tria altaria, lucrari stationes vrbis Romæ. Nec etiam religiosis per indulgentias remittuntur pœnæ eis iniunctæ in capitulo: quia illæ sunt in foro iudiciali exteriori, sed absoluuntur à pœnis iniunctis in foro pœnitentiali. ¶ Et cùm Romanus põtifex aut alius ex eius commissione, indulgentias largiens nõ sit deterioris cõditionis quàm alij: nec possit esse aliqua causa indulgẽtiarum in aliis, quam ipse executioni mandari nõ possit: sequitur quòd si seruent ea quæ pro indulgentiis mandantur, possunt eas consequi & lucrari. Et quanuis nullus seipsum excommunicare possit, & actum iurisdictionis in se exercere per modum iurisdictionis & sententiæ: tamen bene potest per modum dispensationis & participationis: quia prælatus vti potest his quæ ei ex authoritate iurisdictionis competunt aliis distribuere, tam in temporalibus, quàm spiritualibus. Sicut etiã sacerdotes Eucharistiã, quam aliis ministrant, suscipiunt. Sic episcopus & papa: licet quidam dicunt quòd papa pro se solo indulgentiam facere nõ potest, sed indulgentia communiter data vti. Qui verò nõ faciunt, dicunt, vel obseruant ea, propter quæ indulgentia datur, licet alius pro eo faciat, indulgentiam nõ consequitur: cũ remota causa, remoueatur effectus: & nõ existẽte cõditione, nõ cõsequitur quis id quod sub cõditione datur. Et quãuis quilibet possit opus suum applicare alteri, nõ tamen indulgentiã: sic quòd vnus homo possit indulgentiam cõsequi propter opus alterius: quia indulgentia nõ potest applicari ad alterum, nisi per intentionem eius qui dat indulgentiam, & ideo cum ipse applicet ad facientem, dicẽtem, vel dãtem hoc vel illud, particularis qui hoc facit, nõ potest ad alterum hãc intentionem cõcedentis trãsferre. Secus si in indulgentia cõtineretur quòd faciat vel dicat per se vel per alium: tũc enim faciendo per alium cõsequeretur indulgentiam. Nec tamen ille qui faceret opus pro alio, daret alteri indulgentiam, sed ille qui indulgentiam sub tali forma cõcedit. Et per hũc modum animæ quæ sunt in purgatorio, possunt cõsequi indulgẽtias, cũ de ipsis fit mentio in indulto. s. quòd si quis viatorum, in gratia existẽtium, faciat pro ipsis animabus quod mãdatur, ipsæ indulgentiam cõsequantur: cùm omnia quæ requirũtur ad indulgentias, in prædicto indulto inueniantur. s. potestas in concedente, charitas in recipiente viatore (quia animæ purgatorij nõ sunt in termino) & pia causa per alium executioni mãdatur: qui enim per alium facit, per seipsum facere videtur. ¶ Nec obstat quod Christus Mat. 16. dixit, Quodcũque ligaueris super terram, ligatum erit & in cælo. Et quicquid solueris super terram, &c. Non dicit infra terram, aliàs Papa posset euacuare totũ purgatoriũ, & diuinã iustitiã eneruare. Quidã dicũt quòd hæc determinatio

Religiosis prosunt indulgentiæ.

Papa potest lucrari indulgentias.

An vnus pro alio indulgentiam lucrari possit.

Anima purgatorij an consequantur indulgentiam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

super terrā, determinat personā Petri & successorū eius, & non potestatē clauiū: sic q̄ ipsi existētes super terrā, possunt vti potestate clauiū, sed post mortē non possunt soluere aut ligare, neq; remittere, sed bene quādiu viuūt super terrā. Alij dicūt q̄ refertur ad ligamē iurisdictionale, quia non possūt defunctos excōmunicare: & nō ad absolutionē, q̄a possunt defunctos excōmunicatos absoluere, vt dictū est: cū odia restringi, & fauores conueniat ampliari, vt habetur in l. quidā. ff. de lib. & posth. & ideo promiora sunt iura ad absoluēdum, quàm ad condemnādum, vt habetur in l. Arianus. ff. de act. & oblig. & l. fauorabiles. ff. de reg. iur. Sed ligare & condēnare est odiosum: ergo ad hoc verba prædicta (super terrā) restringūt, soluere autē & remittere est fauorabile: ergo nō est restringendum, sed ampliandum. Ideo Ecclesia cōsueuit absoluere excommunicatos. Si ergo possunt soluī a vinculo excommunicationis, quod ligat in cælo longiori tēpore: à fortiori à vinculo pœnæ, quod impedit donec expietur. ¶ D. Caietan. in opusculo de indulgētiis dicit, q̄ indulgētiæ nō conferuntur defunctis eo modo quo viuis: quia defunctus soluitur per modū suffragij, nō cuiuslibet, sed suffragij satisfactorij. Supponit enim q̄ possimus animabus quæ sunt in purgatorio, tripliciter suffragari: Primò meritēdo de congruo ipsarū liberationē. Secundò impetrādo nostris orationibus vel oblationibus, præcipuè in oblatione passionis Christi, quæ fit in missa: tūc enim sacramētum eucharistiæ eis prodest, inquātum sacrificiū p modū suffragij, vt dictū est. Tertiò nostris passionibus & pœnalitatibus, eas per intentionē nostrā illis communicādo, & pro eis exoluendo, siue dādo eis vt exoluāt. Indulgentia autē Apostolica (vt ipsa verba sonāt) de passionibus & pœnalitatibus Christi & sanctorū, dat illis vt inde soluāt & liberentur. & sic per modū suffragij satisfactorij, per modū quo opera nostra satisfactoria illis suffragātur p condonationē pœnarū nostrarū. Sic papa per applicationē & condonationē thesauri ecclesiæ, qui ad eas peruenit per intentionē nostrā, nō per modū iustitiæ & æqualitatis, sed p modū suffragij. hoc est via gratiæ & misericordiæ: Quia vniuersalis ecclesiæ suffragia efflagitāt diuinā misericordiā, vt dignetur acceptare pro animabus purgatorij, vt liberētur à pœnis, & non p modū iustitiæ, & æqualitatis, eò quòd pœnæ, quas nos in hac via patimur, sunt multò minores & leuiores. quàm pœnæ, quas animæ in purgatorio patiuntur. Sicut pœna pecuniaria est multò minor, quàm pœna seruitutis, aut alia corporalis. Hinc est q̄ seruitus pecunia non redimitur, secundū rigorē iustitiæ, cùm nō sit æqualitas, sed solùm secundū tur pœnis nostris, secundū rigorē diuinæ iustitiæ, sed expiātur secundū liberā diuinæ gratiæ & misericordiæ acceptationē, quod nos dicimus per modū suffragij liberaliter acceptati à Dei misericordia, quæ ex ordinatione sua modicū pro magno se acceptaturū statuit, nos monēdo p Apost. vt aliorū onera sustineremus, & inducendo ad orādum pro liberatione defunctorū. vnde 2. Mac. 12. Sācta & salubris est cogitatio, p defunctis exorare, vt à peccatis soluātur. Ideo suffragia & indulgentiæ non sunt res vanæ & incertæ, vt hæretici calumniātur. Viuis autē conceduntur indulgentiæ per modum absolutionis, vt habetur in c. Quod autē, extra de pœnit. & remiss. eò q̄ viui sunt præsentes & subditi. Et papa p modum suffragij applicat thesaurū ecclesiæ viuis & defunctis. Sed respectu viuorum addit actum absolutionis: respectu verò defunctorū nullū propriè addit actū iurisdictionis, licet addat actum modificatiuum ad suffragia ecclesiastica. Sic igitur quādiu viuimus, sumus subditi pontifici, & pœnæ nostræ ad forum præsentis vitæ spectāt: & propterea seruatis seruādis, indulgentia ad viuos defertur via iustitiæ, per actum iurisdictionē habentis. s. per absolutionem. Animabus autem purgatorij, vt in altiori & terribili foro existentibus, indulgētiæ nō peruenium per actum iurisdictionis siue absolutionis, cùm præsentes non sint, neque de foro istorum. Sed cùm sint nobis vnitæ in charitate, papa ex thesauro ecclesiæ per modum suffragij ad subleuationem earum confert & mittit, confidens de magna misericordia Dei, qui & claues regni ei contulit. Dat similitudinē prædictus Caietan. de principe alicuius ciuitatis, qui ex ærario publico liberā propter æs alienum seruituti addicti: In hoc enim casu princeps ex ærario publico, authoritatiuè nummos dispensaret pro illis & illis. Sed degentes sub sua iurisdictione, iudicialiter absoluere modū auxilij subuenire, mittēdo pecuniā, & cōfidēdo de gratia alterius, sub cuius dominio sunt. Sic ecclesiasticus princeps ex thesauro ecclesiæ pœnas, p peccatis viuorū & defunctorū debitas soluturus, vtrisq; thesauri suffragia dispensat. Sed viuis applicat, absoluēdo illos: defunctis autē applicat, eis auxiliādo, hoc est opera satisfactoria ad illorum liberationē dirigēdo: cōfidens de misericordia Dei, qui ei dispensationē thesauri dedit. ¶ Nec est inconueniēs q̄ papa purgatoriū euacuare possit: non enim per hoc detrahitur aliquid diuinæ iustitiæ, vt dictū est. Valde tamen rarò, imò forte nunquā contigit, quòd papa per indulgentias purgatorium euacuauerit. Quia nō inueniuntur viatores, qui pro omnibus defunctis obseruēt ea quæ in indulgētiis mādātur: eo maximè q̄ multi sunt defuncti, qui non meruerunt sibi indulgentias applicari, vtpote illi qui in hac vita existentes, defunctos obliuioni tradiderunt. Ideo iustè pmittit Deus, q̄ sui & alij viui eorū obliuiscātur. Vnde D. Tho. dicit quòd in descensu Christi ad inferos non omnes qui erant in purgatorio, fuerunt liberati: sed solùm illi, quorum purgationis tempus aduenerat, & illi qui dum adhuc viuerent, per fidem & dilectionem ac deuotionem ad mortem Christi meruerunt, vt eo descendente, à pœna purgatorij liberarentur, sic etiam dici potest quo ad indulgentias, quòd Deus permittet eos, qui in vita defunctos obliuioni tradiderunt, etiam cùm defuncti erunt, obliuioni tradi.

Animabus purgatorij tripliciter possimus suffragari.

Seruitus pecunia non redimitur.

Gal. 6.

3. p. q. 52. art. 8. ad. 1.

§. 7. DE MATRIMONIO.

A Matrimonium ab effectu magis à matre quàm à patre dictum est, quasi matris muniū, quia fœminis maximè incumbit educandæ prolis officium in vtero & extra, donec quodam modo per se stare possit. Vel dicitur matrimonium, quasi matrem muniēs, quia mulier per matrimonium iam habet à quo muniatur & defendatur. s. virum. Vel dicitur matrimonium, quasi matrem monēs, ne virum relinquat, alteri ad hærens. Vel matrimonium, quasi materia vnius: quia in eo fit coniunctio ad prolem materialiter educandam. Vel, secundum Isid. à matre & nato, quia per hoc efficitur aliqua mater nati. ¶ Matrimonium dupliciter considerari potest. Vno modo vt est officiū quoddam naturæ: Alio modo vt est sacramentum ecclesiæ. In quantum est officiū naturæ, secundum Philosophos & iuristas, est viri ac mulieris coniunctio inter personas legitimas (hoc est coniungi non prohibitas secundum ius diuinum aut humanum) individuam vitæ cōsuetudinem retinens, ad prolem generandam, educandam, & promouēdam, ac ad sibi inuicē mutuò obsequendum, & opera ordinata communicandum. Et alio nomine dicitur coniugiū, à coniunctione mutua. Ex hac definitione apparet quòd matrimonium, vt est officium naturæ, habet duos fines. Primus & principalis est proles generanda, & nō solùm generāda, sed etiā educanda & promouenda. Et sic principalis finis matrimonij, est debita generatio, educatio, & ad bonū promotio. Vnde Philos. 8. Ethicor. dicit, quòd à parentibus habemus esse, nutrimentum & disciplinam. Quantum ad primum, conuenit cum animalibus: quia masculus & fœmella in animalibus coniunguntur ad prolem generandam. Quantum ad secundum. s. quo ad educationem, cōuenit cum aliquibus animalibus, quæ in hoc perfectiora sunt aliis, vt turtur & columba, quia ambo educationi prolis intendunt. In aliis autem animalibus masculus non curat de educatione. Quantum ad tertium, scilicet quo ad promotionem, homo in hac coniunctione excedit omnia alia animalia, quia alia animalia non curant de promotione paruulorum suorum ad maiora, dummodo vitam sibi procurare possint. Homo autem non solùm curam habet educationis, sed etiam promotionis. Vnde Apost. dicit, Neque enim filij debent thesaurizare parentibus, sed parentes filiis. ¶ Secundus finis matrimonij, est fides siue fidelitas, quæ fundatur in communicatione operum, & in individua cohabitatione, ad sibi mutuò obsequēdum. hoc enim est necessarium ad perfectam educationem & instructionem prolis: licet altero coniugum post generationē moriente, alter habeat supplere: quod tamen non adeò conuenienter fit per vnum, sicut per ambos, nisi fortè aliquando per accidens. In hoc fine matrimonij, coniunctio viri & mulieris excedit coniunctionem cæterorum animalium, quæ non sibi inuicem obsequuntur in infirmitatibus & aliis necessitatibus. Ideo animalium coniunctio ad generationem, non dicitur matrimonium: sed retinet nomen generale, quod est maris & fœminæ coniunctio. Sed in hominibus propter hanc individuam cohabitationem, dicitur matrimonium. ¶ Habet vlterius matrimoniū inter Christianos alium finem, scilicet significationem vnionis Christi & Ecclesiæ: & ideo dicitur sacramentum quod perficit ipsum. Hinc est quòd matrimonium inter fideles contractum, non est perfectum. Cùm igitur bonum & finis cōuertantur, secundum Philos. & D. Diony. sequitur quòd tria sunt matrimonij bona, scilicet proles, fides, & sacramentum: de quibus infra dicetur.

In Add. 3. p. q. 44. ar. 2. & in 4. distin. 27.

Matrimoniū dupliciter accipitur.

Duo fines matrimonij vt officium naturæ.

2. Cor. 12.

Ver. 1. DE MATRIMONII INSTITVTIONE.

B Matrimoniū vt officiū naturæ, institutū est ab authore naturæ, in paradiso terrestri ante peccatum, quādo formata Eua de costa Adæ, duxit eā ad Adam, qui liberè accepit eā in sociam coniugalem siue vxorem, & dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Propter hoc relinquet homo patrem & matrē, & adhærebit vxori suæ, erūntq; duo in carne vna. Quibus dictis dixit Deus, Crescite & multiplicamini, & replete terram. Licet per anticipationem, secundum D. Aug. hæc verba recitentur Gen. 1. Et si perseuerassent in gratia in paradiso terrestri, fuissent honorabiles nuptiæ, & thorus immaculatus. Post peccatū verò Adæ, propter quod caro cœpit cōcupiscere cōtra spiritum, Matrimonium quod primò in officium naturæ institutum erat, factum est in remedium ad reprimendā cōcupiscentiā, ne esset homo sicut equus & mulus, quibus nō est intellectus: sed sciret vnusquisque vas suum possidere in honore & sanctificatione. Ideo in lege Moysi, ad refrenandā concupiscentiā prohibitæ sunt à matrimonio inuicem cōtrahendo personæ, quæ habent habitare simul in eadem domo: & tandem per Christū institutum est sacramētum, quando factæ sunt nuptiæ in Chana Galilææ, vbi ipsum suo primo miraculo voluit honorare, Ioan. 2. Et quānis nō legatur ibi ipsa institutio, verisimile tamē est ipsum tūc instituisse, & recitasse ea quę dixit Mat. 19. Qui fecit hominem ab initio, masculū & fœminā creauit eos, &c. licet D. Io. hæc nō scripserit. Per prædicta verba Christus matrimonium apud Iudæos & infideles deprauatū, ad primam institutionē & indiuisibilis vnionis cū ipso & ecclesia significationē reduxit, dicens: Quos ergo Deus coniunxit, homo nō separet. Quā institutionem & significationem Apost. intelligens, hortabatur viros ad diligendas vxores suas, sicut Christus dilexit Ecclesiā, inseparabili. s. dilectione: tandem publicauit matrimonium esse sacramentum, dicens: Hoc sacramentum magnum est, dico autem in Christo & Ecclesia, Ephes. 5. Ecclesia etiā matrimonium esse vnum de septē sacramentis Ecclesiæ determinauit, vt suprà dictum est. cùm de numero Sacramentorum ageretur, ca. 16. versic. 14. ¶ Ex præmissis apparet primò, quòd matrimonium (inquantum est officium naturæ) est de iure naturali: nō quidem quòd fit ex principiis naturæ necessitans, sicut grauitas in lapide, ad motum deorsum est naturalis lapidi, & leuitas ad motum sursum, est naturalis igni: Sed prout

Gen. 2.

Leuit. 18.

Matrimonium quomodo sit de iure naturæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

naturale accipitur pro eo ad quod natura inclinat,mediante libero arbitrio. Ratio enim naturalis inclinat ad matrimonium,quantum ad primum & secundū finem perfectius, quàm alia animalia,quæ non cognoscunt rationem finis,& proportionem mediorū ad finem,sicut homo. Ideo naturalis conceptio ei indita est,qua dirigitur non solùm ad operandū,sed etiā ad cōuenienter operandum. Talis cognitio & directio in homine,lex naturalis siue ius naturæ dicitur. Lex enim naturalis nil aliud est,quàm cōceptio homini naturaliter indita,ad cōuenienter agendum in operationibus propriis,siue conueniant ei ex natura generis,sicut generare,comedere,& ambulare:siue conueniant ei ex natura speciei,sicut ratiocinari, vnde sicut naturalis ratio inclinat eum ad cōuenienter ratiocinandū,ita ad cōuenienter comedendum,generandam prolem,& ipsam cōuenienter educandam,instruendā,& promouendā in debitum finem. Quod fieri nō posset, nisi vbi esset aliqua obligatio viri ad mulierē,determinata ad cōmunicandum opera, & perpetuò cohabitandum,& sibi mutuò obsequendū:quæ obligatio matrimoniū facit. vnde sequitur quòd actus matrimonij nō est illicitus,cùm sit de iure naturali,& ab authore naturæ ordinatus. Ideo 1. Cor.7. dicitur, Virgo si nubat,non peccat.& 1.Tim.5. Volo iuuenculas nubere,& filios procreare. Nec per hoc quod idem Apost.1.Cor.7.dicit, Qui nubunt,tanquam nō nubentes sint,prohibuit actū matrimonij:cùm in eod.c.dicat, Vir vxori debitū reddat,&c. Sed prohibuit fruitionē, ne.s.in ipsa delectatione actus cōstituant vltimum finem: Nec per hoc quòd dixit,diuisus est, intellexit diuisionem coniunctionis gratiæ,sed contemplationis,propter intensam delectationem, propter quā illi quibus cōperit diuina contemplari,aut sacramenta tractare, indicitur pro illo tempore continentia. Et secundum hoc dicitur,quòd Spiritus sanctus,quantum ad actum reuelationis secretorum, non tangebat mentes prophetarū in vsu matrimonij. Et licet quædam turpitudo pœnæ cōcomitetur,propter peccatum originale,non tamen turpitudo culpæ. Et quāuis oporteat eū excusari (vt dicetur in verbi.seq.)non tamen sic quòd de se sit illicitus: quia si secundum se esset illicitus,non posset totaliter excusari,sicut nec adulterium. Sed quia habet similitudinē mali propter corruptionem concupiscentiæ:cùm actus matrimonij sit idem in specie naturæ cū fornicatione, nō tamen in specie moris,quam accipit à fine,vt dictum est. Sicut occidere hominem propter bonū iustitię, non est malum secundum se:habet tamen speciem mali, & est idem in genere naturæ cum homicidio:excusatur tamen : & illa similitudo siue species mali deletur & abstergitur per finē iustitiæ. Sic ad propositum, &c. ¶ Secundò sequitur quòd si actus matrimonij sit deliberatus & factus in gratia,est meritorius,cum in talibus(vt dictum est) nō detur actus indifferens, vt suprà dictū est, c.3.ver.5. Ex quo patet error Tacianorum & Marcianorum, qui dixerunt homines in statu cōiugij nō posse saluari. Sed hi tanquā hæretici,sunt ab Ecclesia reprobati in cōcilio Lateranēsi,vt habetur in c. firmiter,extra de summa Trin.& fid.cath. vbi dicitur: Non solùm virgines & cōtinentes,verùm & coniugati per rectam fidem & operationem bonam placentes Deo,ad æternam merentur beatitudinem peruenire,vt de innumeris sanctis legimus,de Abraham,Isaac,& Iacob,&c.

In Add. 3.p. q.41.art.3.

Ver. 2. DE EXCVSATIONE ACTVS MATRIMONII.

In Add. 3.p. q.49.ar.4. Species mali.

CVm Apost.1.Thess.5.ab omni specie mali præcipiat abstinere:cōsequēs est quòd actus habēs speciem mali,non sit intrinsecè bonus: quia non prohiberetur:nec etiā intrinsecè malus,cùm nullum simile sit idem:& per speciē mali intelligitur similitudo mali : & actus intrinsecè malus, non potest bene fieri:nec etiā est indifferens, quia talis æqualiter se habet ad bonum & ad malū. Ideo necesse est dicere quòd actus habens speciē mali, sit actus qui non habet obiectum bonum, neque malum:tamen habet maiorem similitudinem cū malo,quàm cum bono. Sicut sunt aliqui actus habentes speciem pietatis,vt habetur 2.Tim.3. Habentes quidem speciem pietatis,qui vt in pluribus bene fieri consueuerunt. Sic actus speciem mali habet, cui vt in pluribus, consuevit malè fieri,& est eiusdem speciei in genere naturæ cum actu malo, vt dictum est versicu. præced.& sic sine decore,ornamento,& honestate:& non potest communiter fieri corā hominibus sine scādalo,vt choreæ,& similes dissolutiones:& occidere hominē habet maiorē similitudinē mali secundū se,quàm boni:ex decore tamē & ornamēto iustitiæ habet honestatē,& efficitur bonus. Sic actus matrimonij dicitur habere speciē mali dupliciter. Primò quia est eiusdem speciei in esse naturæ cū adulterio & fornicatione, & cōmuniter & in pluribus actus ille in esse naturæ, qui est cognitio mulieris,malè fit, neq; absq; scādalo in cōspectu hominū fieri potest. Secundò quia jactura magnā spiritualē affert,absorbet enim bonū rationis:ideo necesse quòd vestiatur, decoretur, & ornetur bono fine & debitis circunstantiis. Nullus enim sapiēs debet iacturā aliquā sustinere, nisi pro recōpensatione alicuius æqualis vel maioris boni. ¶ Fines autē & bona matrimonij, quæ recōpensant iacturā,& honestāt siue cooperiūt similitudinē & speciē mali,sunt tria.s.proles,fides, & sacramentū:quāuis bonū sacramenti nō pertineat ad vsum matrimonij,pertinet tamē ad essentiam,inquantū matrimoniū est perfectum. Et ideo propter duos solos fines, seu bona matrimonij, sub disiunctione,cōiuges absq; peccato,cōiugio vti possunt,etiā si mulier sit sterilis, aut prægnās: quia est bonū fidei, & reddendi debiti petēti expresè vel interpretatiuè. Si verò fiat ad vitandum peccatū adulterij in cōiuge,nō est peccatum: quia est quædam redditio debiti, quæ ad bonū fidei pertinet. ¶ Sed si intendit vitare fornicationē in se,sic est aliqua superfluitas passionis:& omnis talis est ad minus peccatum veniale: quia sicut matrimonium non est institutum propter sanitatem acquirendam:sic nec ad fornicationem in se vitādam,cùm sint alia potiora remedia, ieiunium,vigiliæ, & carnis maceratio. Ideo Apost.1.Cor.7. Postquam dixit, Reuertimini in idipsum, ne fortè tentet

Actus matrimonij an habeat speciem mali.

Tria matrimonij bona.

An actus matrimonij ad vitandū fornic. sit malus.

tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram,ait: Hoc autem dico non secundum imperiū, sed secundū indulgentiam,quæ est de peccatis venialibus. Hæc opinio est D. Thomæ, & cum eo videtur esse D.Aug.qui dicit, Incontinētiæ malum est, quòd vir cognoscat vxorem vltra necessitatem procreandi filios. Aliqui tamen aduersantur,& soluūt rationes. Primò ad illam indulgentiam dicunt, quòd secundum expositionem D. Tho. indulgentia accipitur ibi pro permissione. Et quia duplex est permissio,ideo duplex est indulgentia: Quædam est permissio de minori malo,vt libelli repudij,quem Moyses permisit ad duritiam cordis illorum,vt habetur Mat.19.& talis non fit in nouo testamento,propter sui perfectionem,quæ nō erat in antiquo. vnde Apost.Heb.6. Nihil ad perfectum adduxit lex:ad perfectum feramur. Alia est permissio de minori bono,cùm.s. homo præcepto non cogitur ad maius bonum. Et hoc modo Apost.in prædicto loco indulget,hoc est permittit actum matrimonij,ad fornicationem vitandam in se. Ad id quod allegatur de iactura, dicunt quòd secundum eundem Tho. non est inconueniens quòd quandoque aliquis actus melior secundum genus suum, interrumpatur pro aliquo minus bono actu:hoc enim sine peccato fieri potest, vt patet in eo qui ab actu contemplationis cessat. Et præterea maius est bonum castitatis matrimonialis,& præseruatio fornicationis,quàm sit iactura quam patitur. Ad D. Aug. dicunt,quòd intelligit quando ad satisfaciendum voluptati facit, & non intentione vitandi incōtinentiam. vnde idem Aug.postea dicit, Qui vltra necessitatem progreditur,non rationi, sed libidini obsequitur. Solutis ergo rationibus sic argumētantur: Quandocunque aliquis actus ordinatur ad duos fines,vnū principalē,& aliū secundarium: Si principalis finis non sit possibilis, potest licitè ordinari in secundarium: Sed secundus finis matrimonij est vitatio incōtinentiæ(vnde Apost. 1.Cor.7. Propter fornicationē autē vnusquisq; habeat vxorem suā.& vnaquæq; virum.) Ergo vbi procreatio prolis non est possibilis, vt in sterili, vel in ea quæ iā concepit, actus poterit ordinari ad vitandam fornicationem nō solùm in alia coniuge, sed etiam in seipso. Quia plus tenetur quis vitare fornicationem in se, quàm in coniuge, ex ipso ordine charitatis. Et ideo sicut ille actus ad vitandam fornicationē in cōiuge, pertinet ad bonum fidei:sic etiam ad vitādum in seipso, quia non accedit ad aliā, quàm ad vxorē suam. & sic seruatur fides thori. Bonū enim fidei ad plus se extendit, quàm ratio debiti:nec aliqua circunstantia quæ debeat inesse, deest, quādo vxor est sterilis vel cōcepit, & nō petit debitū expresè vel interpretatiuè, & vir est in periculo fornicationis: quia licet habeat alia remedia, tamē nō tenetur ad illa. ¶ D. Petrus de Palude antiquus & fidelis Thomista, propter hoc argumentum dicit dictū D. Thomæ debere intelligi in eo qui non est in periculo fornicationis aut pollutionis, vel quando inopinatè passio insurgit, nec tempus patitur cum vti aliis remediis, vtpote quādo de proximo habet loqui cum nō sua, de qua aliàs fuit tentatus. Tūc enim potest licitè exercere actū matrimonij, etiā vxore prægnāte vel sterili, non petente, ad vitandā fornicationē in se. Ideo enim licitè debitū petit à sua, ne indebitè exigat ab extranea. Si autē nō est in periculo prædicto, & potest aliis remedijs vti:tamē vult magis hoc medio, tāquam delectabiliori, vitare fornicationem, cùm principaliter licet nō totaliter intendat delectationem, peruertit quodam modo ordinem actus, qui nō ordinatur ad delectationē, & sic peccat, saltē venialiter. Si autē vtitur vxore sua solùm propter delectationē, constituendo in ea finē vltimū, est peccatum mortale: vt si quis cum coniuge non attendat quòd coniunx est, sed quòd mulier, paratus idem facere cum ea, si non esset coniunx: quia ardor ille extra bona matrimonij fertur. Ideo peccat mortaliter. Et sic intelligitur dictum D. Hiero. Voluptates quæ de meretricum amplexibus capiūtur, in vxore damnādæ sunt. Si autē nō quæratur in alia q̄ cōiuge, licet delectationis gratia, est peccatum veniale. Quia Deus ordinauit delectationē propter actū, ne omitteretur generatio & multiplicatio humani generis: quod fierer, si nulla delectatio esset, & nō ordinauit actū ꝓpter delectationē.

Indulgentia duplex.

Opinio Petri de Palude.

Ver. 3. DE PRAECEPTO MATRIMONII.

In Add. 3.p. q.41.art.2.

PRæceptū matrimonij vt officiū naturæ scriptū Gen.1. fuit datū toti communitati naturæ humanæ,& nō singularibus personis, nisi pro quāto est necessariū ipsi multitudini, vt in principio mundi & post diluuiū. Ideo fuit repetitū Gen.9. licet enim naturalis inclinatio obliget quemlibet sub præcepto ad id quod est necessariū sibi, nō tamē obligat quemlibet ad aliquid quod est necessarium multitudini: sed quia inter ea quæ præcipiūtur multitudini, sæpe vnū impedit aliud. Ideo ex tali inclinatione non obligatur quilibet per modū præcepti: aliàs quilibet obligaretur ad agricolturā,& artē ædificatoriā,& ad alia huiusmodi,quæ sunt necessaria cōmunitati: quod patet esse falsum. Sufficit enim inclinationi naturæ,quòd per diuersos diuersa cōpleātur. Cùm ergo ad perfectionē multitudinis necessariū sit aliquos vacare cōtemplatiuæ vitæ,quæ impeditur per matrimonium. vt dicit Apost.1.Cor.7. sequitur quòd matrimonū nō obligat quēliber sub præcepto. Vnde Theophrastus Philos. probat quòd sapienti nō expedit nubere. Et ideo præceptū datū Gen. 1. non est reuocatum per illud quod dixit Christus, Mat.19. Sunt eunuchi, qui castrauerūt semetipsos propter regnū Dei,&c. Imò adhuc præceptū illud totam cōmunitatem obligat, donec fuerit cōpletus numerus electorū,& ideo vbi omnes vellent cōtinere(quod vix contingere potest) princeps posset aliquos ad matrimoniū cōpellere. Nec obstat quòd in veteri lege sterules, licet exercerent actus generationis, reputabantur quasi infames: à fortiori qui nolebāt matrimonium cōtrahere. Quidā dicūt hoc esse verū apud Iudæos, ex quibus Messias nasci debebat. Sed hoc solùm debuisset esse in tribu Iuda, de qua nasci debuit Dominus. Ideo alij dicunt quòd nō est ex lege, sed ex traditionibus Pharisæorum, quæ pro lege habebantur, insurgebat infamia, licet enim Deut.7.

Cur steriles reputabantur infames.

Universidad de Sevilla Biblioteca

dicatur, Non erit apud te sterilis vtriusque sexus, tam in hominibus, quàm in gregibus tuis: nullũ tamen propter hoc erat præceptum, sed promissio quædam fœcunditatis, etiam terra, vt habetur Exod. 23. Non erit infœcunda, nec sterilis terra tua, &c. quæ verba debent intelligi communiter & vt in pluribus. Montes enim Gelboe steriles fuerunt, similiter multi vxorati: nec tamen propter hoc erant infames, cùm hoc esset sine culpa eorum: Solus enim Deus est, qui hominibus generationem tribuit. Vnde Iacob dicebat Racheli petenti liberos, Num pro Deo ego sum, qui priuauit te fructu ventris tui?

Gen.30.

Ver. 4. DE MATRIMONIO VT EST SACRAMENTVM ECCLESIAE.

In Add. 3.p. q.41.

MAtrimonium vt sacramẽtum Ecclesiæ, includit omnia quæ vt officiũ naturæ, & addit quòd A fuerit cõtractum in fide filij Dei incarnati, siue inseparabiliter vniti naturæ humanæ, & Ecclesiæ tanquam sponsæ. Ratione huius significationis matrimoniũ inter Christianos cõtractum, si fuerit per carnalem copulam cõsummatum est omnino, hoc est quocunq; casu adueniente, ante mortem quo ad vinculum, indissolubile, vt amplius dicetur infra hoc §. versi. 9. impedimento 10.

Materia & forma sacramenti mat.

¶ Materia huius sacramenti sunt actus legitimarum personarum, præcedentes cõsensum integrũ: qui quidem actus sunt sensibiles aliquo sensu. ¶ Forma sacramenti matrimonij, est consensus integer exterius expressus inter præsentes, secundum D. Caieta. cuius fundamentum est dictum D. Aug. Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Et ideo licet matrimonium vt officium naturæ possit per literas aut procuratores cõtrahi, nõ tamen vt sacramentum Ecclesiæ, & ideo nõ est omnino indissolubile: quia ex causa potest cum illo antè dispensari, quàm in præsentia perficiatur. Si enim (vt idem ait) in omnibus alijs sacramentis Ecclesiæ requiratur actualis applicatio formæ ad materiam, nec sufficit virtualis, nec formæ illorum per literas aut nuncios applicantur: sequitur quòd matrimonium vt sacramentum, sequitur naturã illorum. Et quemadmodum alia sacramenta iterabilia causant instrumentaliter ornatum & gratiam sacramentalem (vt dictum est cùm de ornatu Sacramentorũ ageretur) sic etiã sacramentũ matrimonij. Gratia autẽ sacramentalis sacramẽti matrimonij, habet duplicem effectum. Primus est reprimendi concupiscentiam: Secundus, faciendi cõiuges fideliter assistere, & opera sua communicare, & prolem susceptã religiosè ad cultum Dei nutrire & erudire: Quia quando cunque diuinitus datur alicui aliqua facultas, dantur etiam auxilia, quibus homo possit illa facultate vti. Hoc patet in potẽtijs sensitiuis animę, quibus respõdent certa corporis membra, per quæ in actum suum exire possunt. vnde cùm in matrimonio detur facultas ex diuina institutione vtẽdi vxore sua ad procreationẽ prolis: datur etiam gratia, sine qua id cõuenienter facere non posset: sicut etiam de potestate ordinis dictum est. ¶ Ex præmissis pater quòd in hoc sacramento, sicut & in aliis, sunt tria: Primò sacramentum tantum, quod est materia & forma applicata: Secundò est res & sacramẽtum simul, & hoc est ornatus, qui ab aliquibus dicitur nexus & vinculũ, siue realis obligatio, quæ innascitur inter virum & mulierem. Sed cùm ornatus sit dispositio ad gratiã, & dispositio in accidentalibus debeat esse eiusdem generis cũ forma, melius videtur dicendum, quòd ille nexus qui est relatio, cõsequatur cõsensum. Ornatus verò est qualitas, vt dictũ est. Tertiò res tantum, & est gratia sacramentalis, quæ (vt dictũ est) iuuat ad opera matrimonij, & reprimit cõcupiscentiam. Nec tamen ex hoc quòd omnes habẽt cõcupiscentiam, sequitur quòd omnes debeãt matrimonium cõtrahere: quia qui matrimonio nõ vtuntur, habent efficacius remedium ad reprimendam concupiscentiam. s. orationem, ieiunium, disciplinas, & carnis mortificationem: Nam libido satiata recrescit, seu interpollata subrescit.

Ver. 5. QVAE REQVIRANTVR AD MATRIMONIVM.

AD contractum matrimonij duo principaliter & essentialiter requiruntur: Primum est mate B riale & fundamentale. s. quòd personæ sint legitimæ. Secundum est formale. s. consensus legitimus. Personæ dicuntur hoc loco legitimæ, non quòd sint è legitimo matrimonio procreatæ (quia spurij & ex adulterio nati, possunt matrimonium contrahere) sed dicuntur legitimæ, vir & mulier, qui legibus coniungi, & matrimonium contrahere non prohibentur, siue quę non habent impedimenta dirimentia matrimonium. de quibus infrà versi. nono dicetur. Ex præmissis sequitur quòd inter duos viros, aut duas mulieres, vel angelos inter se, aut cum viris vel mulieribus inter se, non potest esse matrimonium.

Ver. 6. DE CONSENSV REQVISITO AD MATRIMONIVM.

In Add. 3.p. q.45.ar.1.

COnsensus ad matrimonium requisitus multa exigit: Primò quòd sit cõsensus interior: quia si C solùm verba vel signa exteriora proferrẽtur, absque interiori cõsensu alterius, nõ esset matrimonium quo ad Deum, etiã si carnalis copula subsequatur: cùm in omni sacramento requiratur intentio suscipientis. Sicut si quis promittat & dicat verbo se velle baptizari, & tamen interius dissentit, nõ est baptizatus in foro interiori: licet in foro exteriori possit cogi ad obseruantiam euangelicæ legis, sic & in matrimonio. vnde D. Chrys. & habetur in c. matrimoniũ, 27. q. 2. Matrimonium non coitus, sed voluntas facit. Quia nullus accipit potestatem in alterum in eo quòd est liber, nisi per eius cõsensum: sed per matrimonium accipit vterque coniugum potestatem in corpus

1.Cor.7.

alterius. vnde Apost. Mulier potestatem sui corporis non habet, sed vir. Igitur non potest fieri sine vtriusque cõsensu simul in mutuam coniunctionẽ cõiugalem, hoc est ad fines & bona matrimonij: quia non sufficit consensus in carnalem copulam, cùm talis sit in fornicatione. ¶ Ex præmissis sequitur quòd si vir dolosè profert verba exprimentia consensum de præsenti, vt abutatur aliqua, nõ contrahitur matrimonium, licet Ecclesia quæ nõ iudicat de interioribus, compellat talem cohabitare

cohabitare cum illa, vt habetur in eis qui, extrà de sponsa. & matri. Consensus tamen in copulam coniugalem includit cõsensum in copulam carnalem, nõ quidem explicitè. sed implicitè: quia (vt dictum est) matrimonium est associatio viri & mulieris in ordine ad prole, quæ sine carnali copula haberi nõ potest. Ideo carnalis copula implicitè cõtinetur in cõiugali, sicut effectus in causa: quia potestas copulæ cõiugalis, in qua cõsentitur, est causa copulæ carnalis: sicut potestas vtendi re sua, est causa vsus, qui quidem vsus matrimonij potest impediri infirmitate, vel vtriusque voluntate. vt in D. Virgine & Ioseph, qui habebãt à Deo specialem reuelationem, quòd neuter volebat vti illa potestate. Vnde D. Virgo post desponsationem angelo nunciãti, Ecce cõcipies, &c. respõdit, Quomodo fiet istud? quoniã virum nõ cognosco? & ideo nõ amisit virginitatẽ: & nihilominus fuit perfectum matrimonium, vt infrà dicetur. Quãuis si in cõtractum matrimonij illa conditio (q̃ neuter posset vti copula carnali) exprimeretur, non esset matrimonium. & ideo inter fratrẽ & sororẽ non potest esse matrimonium, nec inter eos qui nõ possunt dare potestatẽ sui corporis, vt sunt moniales & religiosi. ¶ Secundò ad matrimonium requiritur q̃ cõsensus sit cõplete liber, hoc est absq; coactione & metu cadẽte in cõstantem virum. Licet enim voluntas nõ possit simpliciter & absolutè cogi seu violentari, potest tamen impelli per metum siue trepidationẽ inflãtis vel futuri mali: quæ trepidatio facit necessitatẽ conditionatã, quã vocat Philos. violentum mixtum. Sicut cũ quis proiicit merces in mare ne periclitetur. Et quãuis quod fit per metũ sit per se voluntarium simpliciter, cũ actus in particularibus sint: est tamẽ inuoluntarium secundũ quid: quia secluso metu no fieret, cũ actus in particularibus sint: est tamẽ inuoluntarium secundũ quid: quia secluso metu no fieret; & ideo nõ est libertas cõpleta, neq; cõsensus cõpletè liber, sed mixtus violento. quod repugnaret: & ideo nõ est libertas cõpleta, neq; cõsensus cõpletè liber, sed mixtus violento. quod repugnat perpetuitati matrimonij, eò q̃ nullum violentum perpetuum. Vnde tali metu coactus potest petere restitutionẽ in integrum. Et sic tollit matrimonium, ad quod nõ sufficit quodcunq; voluntarium, sed voluntariũ cõpletum, propter perpetuitatẽ quã requirit. Nec semper ad hoc induci debet, vt in illo matrimonio stet, nisi quãdo timetur periculum de violẽta dissolutione: Alias nõ peccaret, quia nõ soluere promissa, quæ nolẽs fecit, nõ est species mali. Si verò ille qui passus est metũ, postea liberè cõsentiat: durãte cõsensu eius qui metũ intulit, cõtrahitur matrimonium. Si verò metum passus cõsentit, cũ inferẽs metum dissentit, nõ est matrimonium, quod est relatio æquiparentiæ, quæ requirit vtriusq; mutuum cõsensum simul. ¶ Matrimoniũ adeò liberũ est, q̃ filius & filia ad præceptũ patris cõtrahere nõ tenetur cum aliquo vel aliqua, imò cũ alio vel alia, etiã patre & matre inscijs & renitẽtibus, cõtrahere potest. Quia in matrimonio est perpetua seruitus, ad quam filius qui liber est, præcepto patris cogi nõ potest, nec etiam impediri. & illud Apost. Filij obedite parẽtibus per omnia: nõ intelligitur in his in quibus filius est liber, sicut pater. Potest tamen pater inducere filiũ ex causa rationabili, & tunc sicut se habet filius ad causam illã, ita se habet ad præceptum patris: vt si causa illa cogat de necessitate vel de honestate, & præceptũ similiter cogit, alias nõ. Vnde malè faciũt parẽtes, minis & terroribus cõpellendo filios aut filias cõtra eorũ voluntatẽ cõtrahere matrimoniũ, nõ sic faciebãt in lege naturæ. Vnde Batuel seruo Abrahæ quærẽti Rebeccam filiã suã pro Isaac, Vocemus puellã, ait, & quæramus eius voluntatẽ. Filij tamẽ & filiæ nisi essent aliter inspirati à Deo, nõ debẽt facilè cõtradicere patentibus, qui prudentiores sunt, & magis soliciti de bono filiorũ & filiarũ, quàm ipsimet. Vnde & filiæ quæ ante 25. annũ absq; cõsensu patris matrimoniũ cõtrahunt, possunt exhæredari. Et quãuis papa possit præcipere alicui vt accipiat episcopatũ, p̃ quã acceptationẽ cõtrahitur matrimoniũ spirituale (q̃ si nõ posset præcipere, Ecclesiasticus ordo periret, cum quandoq; illi qui sunt idonei, nolint suscipere nisi cogãtur) nõ tamen sequitur q̃ pater possit præcipere matrimoniũ carnale: quia in matrimonio carnali est seruitus corporalis, quæ nõ est in matrimonio spirituali episcoporũ, quod est sicut quoddã officiũ dispẽsandæ reipublicæ. 1. Cor. 4. Sic nos existimet homo sicut ministros, &c. Et quia in matrimonio spirituali, quod cõtrahitur in p̃fessione religionis, est seruitus corporalis: Ideo dicẽdũ videtur q̃ quis nõ potest cogi. ¶ Tertiò requiritur ad matrimoniũ q̃ cõsensus interior exterius exprimatur. Quia cũ solus Deus sit scrutator cordiũ, si cõsensus esset tolũ interius, nõ posset innotescere sensibiliter: quod tamẽ requritur ad hoc q̃ innascatur vinculũ & obligatio, ac etiã ad hoc vt sit sacramẽtũ. ¶ Quartò requritur q̃ cõsensus exprimatur exterius p̃ verba de p̃senti absoluta, vel p̃ signa æquipollẽtia, quæ supplẽt vicẽ verborũ, vt in mutis. q̃ signis p̃ verbis vtũtur, & in puellis, quæ aliquãdo p̃ verecundia tacẽt & inclinãt, spõtẽq; recipiũt oscula in nomine matrimonij. post interrogationẽ an velint talẽ in matitũ: p̃ illa signa sufficiẽter exprimitur cõsensus. Quo ad Deũ tamẽ quæcũq; verba vel signa fiãt exterius, statur cõsciẽtiæ illorũ: licet quo ad Ecclesiã notẽtur verba & signa antecedẽtia, cocomitãtia, & cõsequẽtia, maximè quãdo sunt obscura, & vnũ declaratur p̃ aliud. Si verò post spõsalia verba sint ambigua, & nõ habeãt aliquã declarationẽ, neq; præcedentẽ, neq; cõcomitãtẽ, neq; cõsequẽtẽ: (sicut si dicãt, Bibamus, aut osculemur, aut accipe hoc in nomine matrimonij) nõ est matrimonium: quia intelligũtur de matrimonio cõtrahẽdo. A fortiori si dicãtur ante spõsalia, secundum Syluestrũ de Prierio, nisi verba præcedẽtia sonarẽt matrimoniũ de præsenti, vel nisi aliter cõstaret de intẽtione & consensu partiũ: quod constare non potest, nisi p̃ confessionẽ illarum. Si verò consensus exprimatur per verba de p̃senti, cum infinitiuo importãte futuritionem (vt si dicatur, Promitto te accipere in vxorem) nõ est matrimonium, nec etiã si sub conditione, non stante conditione. ¶ Sed cùm in conditionibus appositis sit difficultas: ideo notandum est, quòd multiplices sunt conditiones: Quædam sunt contra substantialia matrimonij: vt, Contraho tecum, si debitum non petas, vel si generationem prolis cuites, vel donec inueniam aliam honore & facultatibus

Gen.24.

In Add. 3.p. q.45.ar.2.

In Add. 3.p. q.47.ar.1. Multiplices sunt conditiones.

Universidad de Deusto
Biblioteca

digniorem, aut si pro quæstu adulterandã te tradas. Tunc nullum est matrimonium, vt habetur in c. vlt. extra de condit. apposi. Quædã sunt conditiones, quæ non sunt contra substãtiam matrimonij. Et adhuc istæ sunt multiplices. Quædã sunt generales, vt si vixerimus, si Deus voluerit. Quædam sunt necessariæ in cõtractu matrimonij, sine quibus matrimoniũ impediretur, vt si es Christiana, si non es cõsanguinea, aut affinis in gradu prohibito dirimente. Quædã verò sunt necessariæ in se, vt si sol oriatur etas. Quædã sunt impossibiles, vt si imperiũ mihi dederis, quod est in alterius potestate, vel si cælũ digito tetigeris. Aliæ sunt contingentes & possibiles: & adhuc sunt duplices: Quædam sunt inhonestæ, vt si furtum cõmiseris, vel talem occideris. Aliæ sunt honestæ: & istæ etiã sunt duplices: Quædam de præsenti, vt si pater vult. Quædã de futuro, vt si dederis centum, vel aliquid huiusmodi. Conditiones generales nullũ contractũ suspendunt: & ideo si sit consensus de præsenti, verũ est matrimoniũ: vt si dicat, Accipio te in vxorem, si vixerimus, vel si Deus voluerit. Si verò consensus sit de futuro, non est matrimoniũ. Conditiones autẽ necessariæ in contractu matrimonij semper intelligũtur, nec vitiãt, siue apponãtur, siue non. Conditiones verò in se necessariæ in cõtractu matrimonij, licet videãtur sonare tẽpus futurũ, si tamẽ cõsensus sit de præsenti, est verũ matrimoniũ: quia necessaria tẽporalia futura sunt præsentia in causis. Conditiones autẽ impossibiles & inhonestæ, quæ non sunt cõtra substantiã matrimonij, habẽtur pro nõ adiectis. Et ideo si cõsensus sit de præsenti, est verum matrimonium, & illæ conditiones non impediũt neq; suspendunt ipsum, neque sponsalia de futuro, vt habetur in c.1. & in c.fi. extra de cõdi. appo. Si verò conditiones sunt possibiles & honestæ, quantumcunq; cõsensus sit de præsenti, suspenditur matrimoniũ, nec habet efficaciã, nisi stante conditione, vt habetur in c. super eo, extra de cõdi. appos. ¶ Notandum tamen quòd quando ponitur conditio pecuniæ per modum pœnæ, pœna illa exigi non potest, eò quòd matrimonia debent esse libera, vt in c. gemma, extra de spon. & mat. Si verò contrahatur cum hac conditione, si dederis mihi centum: tunc hoc non ponitur ad vendendum consensum matrimonij: sed intelligitur promissio dotis ad sustinẽda onera matrimonij. Vnde propter hoc, matrimonium libertatem non perdit, nec simonia committitur. Sed quacunque conditione possibili & honesta posita, si ante euentum cõditionis, carnalis copula fuerit subsecuta, videntur à conditione recessisse. Si verò quis diceret, Contraho tecum, si nunc te à me cognosci permiseris. Si nil aliud apponatur, & carnalis copula sequatur, præsumitur pro matrimonio, in foro Ecclesiæ. Si autem dolosè proferat, dictum est quòd quo ad Deum non est matrimonium. Sed si consensus exprimatur per verba de futuro, sunt sponsalia, de quibus dicendum est.

Ver. 7. DE SPONSALIBVS.

In Add.3.p. q.45. SPonsalia sunt futurarum nuptiarũ siue matrimonij promissio, & dicuntur à spõdendo, hoc est promittendo in futurũ: quia antiquitus spõdebant, & fideiussores dabant. Vnde etiã dicuntur spõsus & spõsa illi, inter quos est sola promissio de futuro, quæ est quoddam sacramentale ad matrimonium, sicut exorcismus ad baptismum: Non sunt tamen de necessitate matrimonij, sicut nec exorcismus baptismi: sed inuenta sunt de congruitate. Primò ad fouendam & augendam amicitiã contrahentium. Vnde D. Aug. ait: Institutum est vt iam pactæ spõsæ nõ statim tradãtur, ne habeat maritus vilem cito datam, quam nõ suspirauit dilatam. Secundò, ad interim videndum an sint aliqua impedimenta: Tertiò, ne alicui fieret præiudicium, propter quod fuit ab Ecclesia ordinatum, ne fierent clandestinæ dispensationes aut matrimonia. ¶ Promissio autem nuptiarum & per consequens sponsalia dupliciter fieri possunt. s. absolutè, & sub conditione. Absolutè quatuor modis. Primò. s. nuda promissione, vt accipiam te in meam, & ego accipiam te in meum. Secũdò, datis arrhis spõsalibus, aut pecunia, vel aliquo huiusmodi: Tertiò, annulli subarrhatione in confirmationem promissionis. Quartò, interueniente iuramento, quod adhibetur ad cõfirmationem dictorũ: nec iuramentum mutat significatum: Ideo ex sponsalibus non facit matrimoniũ. De his sponsalibus videndum est, qui possint contrahere spõsalia, & qui sint effectus spõsalium, quomodo confirmentur & soluãtur. ¶ Quo ad primum, regula generalis est, quòd in adultis (hoc est post 14. annos masculo, & 12. in fœmina) inter eos qui non possunt contrahere matrimonium, non possunt esse sponsalia. Iuniores tamen, qui nõ possunt contrahere matrimoniũ, possunt contrahere sponsalia in 7. anno, & non ante: Quia vsque ad illud tẽpus dicuntur infantes, vt in l. si infanti. C. de iure delib. & non habent sufficientem vsum rationis. Nec obstat quod D. Grego. narrat, quòd quidã puer quinque annorum propter peccatũ blasphemiæ à dæmone fuit suffocatus: quia (vt quidã dicunt) nõ fuit damnatus, neque mortaliter peccauit: sed extinctus fuit propter peccatũ patris, eo q̃ nõ correxerat eũ, vel ab eo blasphemare didicerat. Et dato quòd peccasset, nõ tamẽ propter hoc sequitur quòd puer in illa ætate possit contrahere spõsalia quia ad peccatum mortale sufficit consensus præsens: sed in sponsalibus est cõsensus in futurũ, ad quẽ requiritur maior rationis discretio. & ideo si pueri ante ætatẽ septem annorũ cõtrahant, & adueniente termino, si ille qui erat minor contradicat, nõ tenẽt. Nec innascitur publicæ honestatis iustitia. In sponsalibus quo ad ætatẽ parem sunt masculus & fœmina: quia non maior ætas requiritur in vno quàm in alio, licet in matrimonio nõ sint æquales, quia requirũtur 14. anni in masculo, & in fœmina sufficiũt 12. cùm tempore cõtractus matrimonij nõ solùm requiratur cõpletus vsus rationis, sed etiã dispositio corporis, vt sit aptus ad actũ generationis. Et quia puella in 12. ad hoc venit, vt possit esse apta actui generationis, & puer in fine secũdi septẽnij, hoc est in 14. anno, vt dicit Philos. Nec mirũ q̃ fœmina sit citius apta ad generationẽ q̃ masculus, q̃ fœmina se habet solùm passiuè, & masculus actiuè: & nõ requiritur

Sponsalia ad quid inuenta.

De puero quinque annorum suffocato à diabolo.

9. de Anima.

requiritur tanta vis ad patiendum, sicut ad agendum. ¶ Spõsalia habent duos effectus: Primus est obligatio: quia ex tali promissione vnus obligatur alteri ad cõtrahendũ matrimonium: sic q̃ peccat mortaliter, non soluens promissum, nisi legitimum habeat impedimentum. Et secũdum hoc Ecclesia cogit, iniungendo pœnitentiam pro peccato. In foro tamen cõtentioso nõ cõpellitur, quia matrimonia coacta solent malos habere exitus: nisi fortè iuramẽtum interuenerit, quia tũc est cogendus (vt quidã dicunt) nisi habuerit dispensationem iuramenti, vel nisi timeatur de vxoricidio. Si autem per eum qui dedit annullũ aut arrhas aut aliquid huiusmodi, stet ne matrimoniũ compleatur, perdit omnia quæ dedit. si sine causa retrocedat. Si verò per eum qui recipit, reddere tenetur. Secundus effectus sponsalium est publica honestas, siue publicæ honestatis iustitia, quæ est propinquitas quædam ex sponsalibus proueniens, robur trahens ex Ecclesiæ institutione, propter honestatem inter cõsanguineos seruãdam introducta: propter quam nullus cõsanguineorum viri vsq; ad quartũ gradum mulieri desponsatæ matrimonio copulari potest, nec etiã cõsanguineæ vxoris vir, vt habetur in c. ad audientiam, & c. sponsam, de sponsa. extrà. & in c. ex sponsalibus, eod. tit. lib. 6. vbi dicitur, quòd publicæ honestatis iustitia est obstaculum impediẽs matrimonium contrahendum, & dirimens cõtractum, etiã carnali copula cõsummatum. Potest etiam summus pontifex dispensare, cùm sit de iure positiuo introducta. ¶ Sponsalia per carnalem copulam præsumptione iuris trãseunt in matrimoniũ, etiam si cõsensum nõ exprimant per verba de præsenti: & in foro cõtentioso vxor eius iudicatur: quia maius est cõsentire facto quàm verbo. Et sic actus coniugalis sufficienter interpretatur & exprimit cõsensum de præsenti, nisi aliqua signa fraudis appareant, vt puta si sint multum distantis conditionis, quantum ad nobilitatem vel fortunã, vel aliud signum euidens fraudis appareat. Sponsa tamen admittens, si credat eum velle matrimoniũ consummare, à peccato excusatur: & alius peccat, fornicando, & amplius, fraudando. ¶ Dirimuntur autem sponsalia pluribus modis: Primò dissensu mutuo, sicut mutuo consensu fuerunt contracta, vt in c. à nobis, de desponsa. impu. extra. & in c. præterea, de spon. & ma. vbi dicitur, quòd etiã si fuerint iurata, ne fortè deterius inde contingat, habenda tamen est dispensatio super iuramento. Et si sponsalia fuerint occulta, possunt occultè separari: si verò publica, authoritate iudicis fieri debet. Secundò cum aliquis desponsatorum cõtrahit cum alio matrimoniũ per verba de præsenti, etiam ante copulam, vt in c. si inter virum & mulierem, de spon. & ma. non autem per secunda sponsalia de futuro etiam iurata, vt in c. sicut ex literis, extra de sponsa. & matr. Tertiò, altero desponsatorum religionem intrante suspenduntur, & professione dissoluuntur. Quia religio est mors ciuilis, & dissoluit matrimonium non consummatum, vt infrà dicetur, ver. 9. à fortiori spõsalia. Quartò, quando alter coniugum ad longinquam regionem se transfert. vt in c. de illis, extra de spon. & matrim. Leges tamen quæ quo ad hoc à canonibus non reprobantur, limitant tempus. s. triennium, infra quod si venerit, tenent sponsalia: si verò infra triennium non venerit, sunt dissoluta, & potest alteri licitè copulari. Si verò fuerit matrimonium per verba de præsenti, etiam non consummatum, ante certitudinem de morte coniugis, nõ potest alteri matrimonio copulari, & si cõtrahatur, est nullum, etiã si ignoretur quid factum sit de alio, vt in ca. in præsentia. de spon. & mat. extra. nisi fortè computata ætate viri à principio natiuitatis eius cum absentia fluxissent centum & viginti anni: Quia vita hominum præsumitur centum & viginti annorum: licet (vt dicit Psal.) vltra octoginta, labor & dolor: quod intelligendum est secundũ diuersitatẽ cõplexionis. Quintò soluuntur sponsalia propter crimen superueniens: vt si alter in fornicationem incidat, vel in aliud graue crimen, per quod infamiam patiatur. Sextò per lepram ignoratam aut superuenientem, vt in ca. literas, de cõiugio leprosorum, & generaliter superueniẽtibus impedimẽtis, quibus impeditur matrimoniũ.

Sponsalium effectus.

Publicæ honestatis iustitia quid.

Gen.6.

Ver. 8. DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII.

In Add.3.p. q.51.ar.1. Impedimenta matrimonij duplicia.

8 CVm ad hoc quòd personæ cõtrahẽtes sint legitimæ requiratur quòd nõ habeãt impedimenta: ideo nũc de impedimẽtis matrimonij dicendũ est. Ad cuius euidentiã notãdum est, quòd duplicia sunt matrimonij impedimenta: Quædã sunt, quæ tantũmodo impediunt matrimonium contrahendũ, sed non dirimunt iam contractũ. Quædam verò sunt, quæ nõ solùm impediũt matrimonium contrahendũ, sed dirimunt iam contractũ, & si contrahatur, non tenet. Impedimenta quæ tantũ impediunt & non dirimũt, ideo dicuntur impedire, quia talia impedimenta habentes, sunt prohibiti cõtrahere matrimoniũ: sic quòd si contrahant, peccant mortaliter: tamen matrimonium non dissoluitur, & sunt septẽ. ¶ Primũ dicitur interdictũ, quãdo matrimonium fit cõtra statutum iuris, quando ius prohibet tali modo fieri. s. clandestinè, hoc est absq; sponsaliũ publicatione in Ecclesia, siue omissis bannis, vt habetur in c. fi. extra de clandest. despon. vbi in §. ianè, interdicitur sacerdotibus & religiosis sub pœna suspẽsionis ab officio per triennium, ne habeant talibus matrimoniis interesse. quod est intelligendũ nisi cõsuetudo sit in oppositũ. Ideo tales peccãt mortaliter, ac etiã qui cõtrahit matrimoniũ cũ excõmunicato, quia cõmunicat cũ eo in sacramẽto matrimonij, tamen propter excõmunicationem alterius partis aut ambarũ nõ dissoluitur. ¶ Secundũ impedimentũ, sunt feriæ siue tẽpus feriatũ, vt à prima dominica aduentus inclusiuè, vsq; ad Epiphaniã, & à dominica in septuagesima vsq; ad octauas Paschæ, & à tribus diebus ante Ascẽsionẽ, vsq; ad octauas Pẽtecostes, propter cõmunionẽ, quę antiquitus in illis solennitatibus fieri solebat, prohibitũ fuit, vt habetur in c. non oportet, in 2.33.q.4. & in c. capellanus, extra de feriis, nõ tamen illis tẽporibus prohibentur fieri spõsalia aut matrimoniũ, sed solẽnitas & nuptiarũ celebratio, ac sponsæ traductio. ¶ Tertium impedimentum, quando quis cum vna contraxit sponsalia, maximè iurata:

Universidad de Burgos
Biblioteca

In Add.3.p. 9.56.arti.2.ad 2.

2.Cor.4.

iurata:quia contrahens cum alia facit iniuriam desponsatæ:ideo peccat:matrimonium tamen tenet,vt habetur in c.veniens in 2.ext.de spon.& mat. ¶ Quartum impedimentum est catechismus, qui est prima instructio rudimentorum fidei,quãdo declarãtur articuli fidei,& quid credendum sit. Vnde catechumenus idem est quod instructus,& catechizo,hoc est instruo,per talem igitur institutionem contrahitur quædam spiritualis propinquitas inter catechizantem & catechizatum. vnde Apost. Nam in Christo Iesu per euãgelium ego vos genui. Hic catechismus est dispositio & protestatio futuri baptismi:quia ideo vult instrui,vt tandem baptismum suscipiat: sicut in sponsalibus est quædam sponsio futurarum nuptiarum: Et ideo sicut in sponsalibus contrahitur quidam modus propinquitatis:ita & in catechismo,vt habetur per catechismum,de cognatione spirituali. ¶ Quintum impedimentum est votum simplex castitatis, hoc est nõ solennizatum professione tacita vel expressa,aut susceptione ordinis sacri. Habens tale impedimentum, peccat mortaliter,cõtrahendo cum intentione cõsummandi:quia agit cõtra votum. Nõ tamen propter hoc matrimonium cõtractum dissoluitur,vt habetur in c.rursus,extra qui clerici vel vouẽtes. Et licet votum simplex sit tantæ obligationis apud Deum,sicut solenne: Ecclesia tamẽ noluit illegitimare siue inhabilitare ad matrimonium cõtrahendum vouentes castitatem,vt habetur in c.vnico,de vo. & vo.redemp.lib.6.glo.in c.Agathosa.27.q.2.super verbo (debet)dicit quòd habens tale votũ antequàm cõtrahat,post cõtractum matrimonium reddendo debitum nõ peccat, si mulier expressè vel interpretatiuè petat,peccat tamen exigendo,quia cõtra votum agit. Licet quidã dicãt q̃ potest petere,tum propter timorem fornicationis in cõiuge,tum etiã ne matrimonium sit onerosum & importabile,attenta humana fragilitate. Nã inter mulieres cõuersari,& nõ moueri, potius angelicum est quàm humanum. Et idem dicendum est de vouẽte castitatem post matrimoniũ,si stimulis agitetur,& in omnibus casibus,in quibus tenetur reddere,& nõ exigere. Iugum enim Domini suaue est,& onus eius leue. Et D.Io. dicit: Mãdata eius grauia nõ sunt. Post mortem tamen vxoris tenetur cõtinere. Et idem dicendum de vxore,quæ simile votum habet. ¶ Sextum impedimẽtum est cõsuetudo,vt si alicubi est cõsuetudo quòd nõ cõtrahatur matrimonium inter filium & filiam duorum cõpatrum,per quorum neutrum deuentum est ad cognitionem spiritualem,peccãt contrahendo:quia cõsuetudo legis habet vigorem,nõ tamen dirimitur cõtractum. ¶ Septimũ impedimentum dicitur crimen. Sunt autẽ sex crimina quæ impediunt. Primum est incestus. vt dicit gl.in c.1.super verbo,copulare,de eo qui cognouit cõsanguineam vxoris suæ. Secundum est vxoricidiũ, vt habetur in c.admonere,& c.inferiores.33.q.2. Et eadem ratione dicendum est de vxore occidente virum. Tertium est raptus alienæ sponsæ, vt in c.statutum.27.q.2. Quartum est eleuatio proprij filij in saaramento baptismi,insidiãdo matrimonio, & præiudicium facere volendo vxori si superuiuat.talis debet manere absq; spe cõiugij,vt in c.de eo.30.q.1. Quintum peccatum est interfectio sacerdotis,vt in c.qui presbyterum,de pœnit.& remiss. Sextum est peccatum propter quod imponitur solennis pœnitẽtia,tempore quo pœnitet,vt in c.de his.33.q.2. Septimum,cùm quis monialem scienter accipit in vxorem.vt in c.hi vero.27.q.1.hoc tamen vitium potest reduci ad incestum.

Beat.11. 1.Ioan.5.

Sex crimina matrimonium impedientia.

Ver. 9. DE IMPEDIMENTIS DIRIMENTIBVS MATRIMONIVM.

In Add. 3.p. 9.51.

IMpedimenta dirimẽtia matrimonium,si de facto cõtrahatur illis stãtibus,sunt duodecim, quæ his versibus cõtinentur: Error,cõditio,votum,cognatio.crimen, Cultus disparitas,vis,ordo,ligamen,honestas. Si sis affinis,si fortè coire nequibis: Hæc sociãda vetãr cõnubia, facta retractant. Quia sciens se habere aliquod præmissorũ & cõtrahens,peccat mortaliter, & matrimonium non tenet,etiã si ignoretur impedimentum. ¶ Primum impedimentum est error personæ,quia impedit cõsensum,qui est causa matrimonij,cùm remoueat cognitionẽ intellectus,qui dirigit voluntatem & cõsentum,qui est de essentia matrimonij,cùm sit forma. Vnde in l.non ideireo.C.de iur.& facti ignor.dicitur: Errãtis cõsensus nullus est. Nec matrimonium Iacob cum Lia fuit perfectum ex ipso cõcubitu,qui ex errore cõtigit,sed ex cõsensu,qui postmodum successit. nõ tamẽ quilibet error dirimit matrimonium:sed error qui est alicuius eorũ quæ sunt de essentia,quæ (vt dictum est) duo includit.s.personas legitimas,quæ cõiunguntur:& consensum completè liberum in inuicem,qui matrimonium constituit: ideo solùm error personæ & conditionis dirimit matrimonium, vt si quis putat cõtrahere eum Martha, & cõtrahit cum Margareta. Nec est simile de errore qualitatis & fortunæ,vt cùm mulier putat se cõtrahere cum viro probo & pacifico aut diuite,contrahit cum pessimo,rigoroso,& paupere,& idem,si vir putat cõtrahere cum muliere virtuosa, pacifica, & diuite,& cõtrahit cum meretrice,rixosa,capitosa,paupere,malè cõplexionata, talis error nõ dirimit matrimonium,vt habetur in §.nõ omnibus.29.q.1.quia talis error nõ variat aliquid eorũ quæ sunt de essentia matrimonij Error autem nobilitatis aut dignitatis dirimit,si redundat in errorem personæ,aliàs nõ,& si intendat directè cõsentire in filium regis,quicunq; sit ille, & nõ in aliũ:tunc si alius præsentetur ei tanquã filius regis,est error personæ,& dirimit matrimonium. Si verò cõsensus directè feratur in istã personã,tunc error nobilitatis aut dignitatis nõ dirimit. Et quia cum est error qualitatis aut diuitiarum,cõsensus directè fertur in personã oblatã,ideo nõ vitiat matrimonium. ¶ Secundum impedimentum est error cõditionis siue seruitutis,vt si quis liber putat cõtrahere cum libera,& cõtrahit cum serua,aut econuerso. Quia(vt dictum est) error eorum quæ sunt de essentia matrimonij(prout est mutua potestas)impedit & dirimit matrimonium,vt habetur in §.his itaq;.29.q.1. Si tamen posteà seruitute cognita consenserit, vel carnalis copula secuta fuerit, matrimonium tenet,vt habetur in c.proposuit,& in cap.ad nostram,extra de coniugio seruorum.

Si

Error personæ dirimit matri.

Error nobilitatis.

Error cõditionis personæ.

Si verò vterq; sit seruus,nil prohibet inter seruos esse cõiugia, vel inter liberũ & ancillã cognitam talem. Quia(vt dicit Apost. in Christo Iesu non est seruus neque liber.) Et præterea seruitus est de iure positiuo,& matrimoniũ est de iure naturali(vt dictũ est)ideo nõ potest præiudicare matrimonio. Et per cõsequens serui & ancillæ nullatenus debẽt à matrimonio impediri, & si inuitis & renitentibus dominis cõtrahant,nulla ratione propter hoc eorũ matrimonia sunt dissoluẽda. vt in c.1.de cõiugio seruorũ. Nõ enim remouẽdi sunt à sacramẽtis. Eã ob rẽ prohibẽdus est dominus, ne faciat onera matrimonij graviora: puta ne mittat seruũ sine vxore ad extremas regiones per longũ tẽpus,neq; vẽdet alterũ sine altero. ¶ Et quãuis error lepræ inferat grauamina aliqua,quantum ad secũdos effectus matrimonij:nõ tamẽ dirimit matrimonium,sicut error seruitutis,cum nõ impediat matrimoniũ,quãtum ad primũ actum, nec quo ad potestatẽ:quia debitum liberè sibi inuicẽ reddere possunt. Si autẽ sit lepra ignorata,nõ dirimit matrimonium, à fortiori neque lepra superueniens.vt patet ex c.1.de cõiugio leprosorum. Neq; propter leptã separãdi sunt à cõiugio, vt habetur in c.quoniã,eo.tit.an autẽ semper teneãtur ad redditionẽ debiti,dicetur infrà hoc §.ver.10. ¶ Tertium impedimẽtum,est votum solẽne præcedẽs cõtractum matrimonij. vt habetur in c.meminimus,qui clerici vel vouẽtes. Quia per illud cõtrahitur matrimonium spirituale cũ Deo,quod est dignius & fortius carnali. Nec est simile de voto simplici,quia Ecclesia nõ inhabilitauit vouentes simpliciter,sicut solẽniter,& ratio est,q̃ in voto simplici nõ est nisi ꝓmissio proprij corporis ad cõtinentiam seruãdam Deo:& in voto solẽni est realis exhibitio. Ideo votum simplex se habet ad modum spõsalium ad matrimonium:quia sicut spõsalia diriminntur per matrimonium, eò quòd in spõsalibus nõ est nisi promissio,per quã nõ trãsfertur dominium, sed per exhibitionẽ,quia melior est cõditio possidẽtis:ideo res alicui promissa potest adhuc dari,si data & exhibita non sit. Sed in voto solẽni fit talis traditio & exhibitio corporis vicario Christi,aut alicui loco illius,& ideo votum solẽne habet ex sui natura quòd dirimat matrimonium,inquãtum homo per ipsum sui corporis potestatẽ amittit,se tradẽs Deo ad perpetuã cõtinentiam. Nec obstat quòd matrimoniũ carnale iuratum fuerit:quia licet iuramẽtum plus obliget ex parte eius,ex quo fit obligatio,quàm votum:nõ tamen quãtum ad modum obligãdi,inquãtum tradit quod promittitur. Si verum matrimonium carnale esset cõsummatum,& facta esset realis corporis exhibitio, votum solẽne nõ dirimeret,cùm melior sit cõditio possidẽtis,sed bene ante cõsummationem,vt habetur in c.verũ,de cõuersione cõiugatorum. vbi dicitur quòd alter cõiugum post cõtractum matrimoniũ per verba de præsenti,ante cõsummationẽ,quæ fit per carnalẽ copulã, potest altero inuito cõuolare ad frugem melioris vitæ. Determinatur tamen et tẽpus duorum mẽsium ad profitẽdum,vel saltẽ ad intrãdum religionẽ, quæ ante annũ professionẽ nõ admittit, post quod tẽpus si professus nõ fuerit, cogitur ad celebrãdas nuptias,vt habetur in c.ex publico,eod.tit. ¶ Quartum impedimentum, est ordo sacer.s.subdiaconatus & superiores,si præcedãt matrimonium,dirimunt ipsum,vt in c.si qui clericorum,extra de cler.cõiug. & in c.literarum,Qui clerici vel vouẽtes. Tales enim illegitimauit siue inhabilitauit ad matrimonium Ecclesia, eò quòd habẽt quodãmodo votum solẽne cõtinentia adiunctum & annexum,propter quãdam congruentiã: Quia in sacris ordinibus cõstituti, sacra vasa tractãt. Ideo decẽs est vt munditiã corporalem per cõtinentiam seruent. Et licet ordinem accipiẽdo, votum nõ exprimãt verbis:tamen ex hoc ipso quòd liberè ordinem accipiunt solennitet secundum ritum Occidentalis Ecclesiæ, quæ eis votum adiunxit, intelliguntur tacitè votum emittisse. Quia tamen nõ est talis solennitas sicut in professione religionis,in qua fit solennis oblatio in holocaustum:ideo papa potest in illis dispensare, vt dictum est. Si verò matrimonium præcedat ordinem sacrum,nõ soluitur, nec etiã matrimonium præcedens impedit quin vxoratus accedens ad ordines,etiã vxore reclamãte,recipiat characterẽ:ipsa tamen vxor nõ priuatur iure suo, quia vir tenetur ei reddere debitum,sed nõ potest exigere. Et talis in Ecclesia Occidentali priuatus est ordinis executione,& mortua vxore amplius matrimonium cõtrahere nõ potest. Si autem vxor cõsentiat ordinationi, habet executionem:ipsa tamen nõ potest petere debitum:quia cõsentiendo ordinationi,cõstetur vouere perpetuã castitatem. Nõ tamen tenetur intrare religionẽ,nisi sibi timeret de periculo castitatis. In Ecclesia verò orientali matrimonio iunctæ nõ possunt accedere ad ordines factos sine cõsensu vxorum:quia ad minus in tẽpore ministerij sui,in quo tenẽtur continere,fraudarentur debiti redditione:quo fraudari nõ possent, si eis cõtradicentibus aut ignorantibus,viri ordines sacros susciperẽt. Et apud eosdem Græcos eo ipso quòd mulier cõsentit ordinationi,ipsa se obligat ad hoc quòd mortuo viro alteri nõ nubet. Si verò sine cõsensu suo vir ordinatur,mortuo viro potest alteri matrimonio copulari. ¶ Et quia circa huiusmodi impedimentum & sacerdotum cœlibatũ haretici molestãt catholicos,eorum argutiis respõdendum est. ¶ In primis allegãt præceptum naturæ,Crescite & multiplicamini,& replete terrã. Sed ad hoc dictũ est supra hoc §.ver.1.quòd præceptum illud datum est toti cõmunitati naturæ humanæ,& nõ singulis personis: vel quòd postea fuit per Christũ reuocatũ, cùm dixit, Sunt eunuchi qui se castrauerũt propter regnum Dei qui potest capere,capiat.vnde Apost. De virginibus præceptum Domini nõ habeo. cõditum autẽ do,quod nõ fecisset,si præceptũ generationis obligasset. ¶ Instãt præterea de sacerdotibus antiquæ legis,qui erãt figura sacerdotum nouæ legis,quæ est libertatis. Si antiqua lex quærebat seruitutis,vitium matrimonij sacerdotibus nõ prohibebat:igitur neq; noua prohibere debet. Verũm hoc facilũ,excellentia dignitatis, status & officij sacerdotum nouæ legis supra sacerdotes veteris facilè repellit. Sacerdotum enim antiquæ legis officium circa temporales hostias

&

Gal.4.

Error lepræ.

Votum solenne dirimit.

Ordo sacer an dirimat matr.

c.5.§.5.ver.14.

De cœlibatu sacerdotum. Gen.1.

Mat.19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& carnalia sacrificia erat. Ideo non tantum sanctitatem & munditiã exigebat, licet etiã sanctitaté & munditiã ab actu coniugij exigeret. Nõ enim tenebãtur nec poterãt assiduè & continuè ministrare, sed solùm per vices, vnde legimus Zachariã functum fuisse sacerdotio in ordine vicis suæ. *Luc.1.* Et cũ tenebantur esse mundi ab actu cõiugij, & separati ab vxoribus. Ideo Oza legitur punitus à *Leui.19.* Domino, eò quòd post actum cõiugij declinãtem arcã Domini (quæ figura erat corporis Christi) *Leui.22.* tãgere præsumpsit, vt dicit gl. 2. Reg. 6. Dictũ enim erat: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Et omnis qui habuerit maculam de semine Aaron, non accedet offerre hostias Domino. Et panes propositionis (qui erãt figura sacramẽti Eucharistiæ) nõ debebant edi, nisi ab his qui mundi erãt à mulieribus. Ex quo habetur quòd vsus cõiugij causabat maculã quo ad esum panum propositionis. vnde D. Hiero. Si laicus & quicunque fidelis orare nõ potest, nisi careat officio cõiugali: sequitur quòd sacerdoti euãgelico, à quo semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orãdum est: ergo semper carendum est matrimonio. Nam in veteri lege qui pro populo hostias offerebãt, nõ solum in domibus suis nõ erãt, sed purificabãtur ad tempus ab vxoribus separati. Et D. Ambr. ait, Veteribus idcirco cõcessum est leuitis & sacerdotibus vxores ad vsum habere, quia multo tempore vocabant à ministerio, cum semel duntaxat in hebdomada & per vices ministrarent. Sacerdotum verò nouæ legis officium dignius esse cõstat, sicut veritas figurã præcellit: qui etiã possunt quotidie verum Christi corpus diuinitati iunctum offerre, ideo maiori pollere debẽt sanctitate & munditia corporali. Videmus enim maiorem mũditiam requiri in ministris, qui magis appropinquant regi terreno, quãto magis in illis, qui ministrãt regi seculorũ, cui soli debetur summus honor & gloria, & in quem angeli tremunt aspicere? Si figuræ debebatur tãta mũditia corporalis & abstinẽtia ab actu cõiugij tempore quo vice sua ministrabãt sacerdotes, sequitur quòd maior debetur veritati, cùm omni tempore possit ministrari & tractari. ¶ Obiicit insuper de D. Petro per Christum in suum vicarium electo, quẽ cõstat nõ fuisse cœlibem, sed vxoratũ, & socrum habuisse febre vexatam, cui imperauit Christus, & sanata est, dicitur etiã habuisse filiã Petronillã, in sanctorum catalogo descriptam. cuius ordinationis D. Pau. exemplũ sequẽs, dicebat: Oportet episcopum esse vnius vxoris virum. quem ritum sequentes græci indictã castitatẽ seruare recusarunt. Si tempore Apostol. & nunc græci nõ tenentur ad cœlibatum, ergo nec latini. Sed ad hæc facilis patet solutio. Christus enim præsciens paucitatem cœlibum, qui ad sacerdotium & episcopatum essent idonei, vt daret exemplum Apost. post Ascensionem suã prouidendi tenellæ Ecclesiæ, vocauit ad apostolatum & cœlibes, & cõiugatos, absque tamẽ vxorũ præiudicio. Nullus enim absque culpa aut voluntate sua debet priuari iure suo: cùm (vt dicũt iuristæ) rem quæ culpa caret, in damnum vocari nõ cõueniat. D. tamen Hiero. dicit, Apostoli habuerũt quidẽ vxores, sed quas eo tempore acceperant, quãdo euãgelium nesciebãt, assumpti in apostolatũ relinquũt officiũ coniugale. Ex quorũ persona Petrus ait, Ecce nos reliquimus omnia, & per cõsequens vxores, quo ad thorũ, quod intelligendũ est de earum cõsensu. Eadem ratione D. Paul. Timot. admonuit, vt vbi non inueniret cœlibes idoneos, admitteret cõiugatos: nõ tamen omnes indifferenter, quia bigamos nolebat admitti, sed eos qui cum vnica & virgine contraxissent. ¶ Quo ad græcos autem à tempore Apostol. nũquam cõpertum fuit quòd in sacris ordinati cõtraxerint matrimonium: nec vxoribus ante ordinationem suam acceptis decedẽtibus, ad secundas nuptias cõuolauerint. Sexta synodus in oriente celebrata, regulã statuit, vt habetur in c. Nicena. 31. dist. in c. Si quis. 32. dist. in c. cùm in præterito. dist. 84. cui ordinationi græci & orientales acquieuerũt. verùm postmodum in quadam synodo, in qua Paphnutius nuptiarum expers intererat, fuit agitatum de cœlibatu græcorũ, sicut & latinorum, vt soli cœlibes à cætero in partibus orientalibus ordinarẽtur. Sed præfatus Paphnutius propter nõnullas rationes, maximè quòd propter æstũ & cõsuetudinem in illis partibus non inuenirentur sufficientes cœlibes, qui vellent ordinari, persuasit eos in antiqua cõsuetudine debere dimitti: cuius sententiã synodus laudauit, & nil statuit, sed in vniuscuiusque potestate dimisit, vt. s. vxorati ordinarentur, ne Ecclesiæ oriẽtales idoneis & sufficientibus ministris destituerentur. In Ecclesia verò occidentali & latina plures quàm oporteret inueniũtur cœlibes, qui volunt ordinari. ¶ Obiiciũt præterea, quia vel tenẽtur ad cœlibatũ iure naturali, diuino, vel humano: Sed neutrum istorũ. &c. Nõ quidem iure naturali, quia ex illo pendet maris & fœminæ cõiunctio, quã nos matrimoniũ appellamus. Nec diuino, quia nec antiqua nec noua lege inuenitur matrimoniũ sacerdotibus prohibitũ. Nã nõ per illud, Sancti estote, quoniã ego sanctus sum: quia intelligitur de sanctitate & mũditia spirituali, quę cũ vsu matrimonij stare potest. Nec Oza (vt dicũt) punitus fuit pro vsu cõiugij, sed ꝓ crassa negligẽtia, vel alio occulto Dei iudicio, & glossam illã dicũt fictionẽ. Et cùm dicitur, Omnis homo qui habuerit maculã, nõ accedet offerre hostias: dicunt intelligi de macula corporali, quæ figurabat in noua lege maculã spirituale peccati, à qua potest cauere in vsu cõiugij. Et ad hoc quod dictũ est, quòd per vicẽ ministrabãt, manẽtes separati à cõiugibus, cõcedunt quòd per vices propter multitudinẽ sacerdotũ qui tũc erãt: sed negãt quòd tũc essent separati ab vxoribus, & sic negãt auhoritatẽ D. Hiero. Quòd autẽ in lege noua matrimoniũ sit sacerdotibus prohibitũ, dicũt nõ posse ostẽdi. imò potius oppositũ, cùm Christus sub cõsilio reliquerit. Nã cùm Apost. dixissent, Si ita est causa hominis, cũ vxore, nõ expedit nubere: Christus respondit, Nõ omnes capiũt verbũ istud, sed quibus datũ est. & infrà: Qui potest capere capiat. & sic reliquit in arbitrio cuiuslibet. Et Apost. etiã dicit: Vnusquisque proprium donum habet. Quod si non se continet, nubat. melius est enim nubere quàm vri. nec excipit sacerdotes, cùm antea vniuersaliter locutus

Contra Iouin. lib.1.c.14.

De coniugia Græcorum.

Matt.19.

1.Cor.7.

locutus fuisset, Propter fornicationem vnusquisque suã habeat vxorem. Et de virginibus præceptum Domini non habeo, cõsilium autem do. Item dicit: Porro ad vtilitatem vestram dico: non vt laqueũ vobis iniiciam. quod fieret si sacerdotes stimulis agitati nubere non possent. Nec etiã tenentur iure humano: Quia ius humanum non potest tollere ius naturæ, nec permissionẽ à Christo datam. ideo Apost. cõdemnat tanquam hæreticos à fide discedentes, eos qui prohiberent matrimoniũ, dicẽs: Spiritus manifestè dicit quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suã cõscientiam, prohibentium nubere. Sed ad hæc omnia facillima est respõsio. ¶ Dicendum est enim ꝙ sacerdotes & ordinati in sacris ac religiosi tenẽtur ad cœlibatum iure naturali, diuino, & humano, supposito quodam facto eorum humano. quod cœlibes se fecerint ordinari, vel quòd liberè professi sint: Cùm manifestũ sit iure naturali & diuino promissionem esse seruãdam homini, à fortiori Deo. vnde Glo. super illud, Vouete & reddite, dicit: Vouere est volũtatis, reddere necessitatis, iuxta illud: Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere, displicet enim ei stulta & infidelis promissio. Vnde contra ius naturæ & diuinum esse constat quòd vir, qui dedit corpus suum vxori in matrimonio, det alteri: & si dare præsumeret, donatio non teneret, eò quòd non habet potestatem corporis sui. Eadẽ ratione idem dicendum de vxore. Si ergo vir qui de iure naturali est liber, per contractũ matrimonij dat corpus suum mulieri, quæ ante contractũ nullum ius in eo habebat: sed supposita donatione & matrimonio, quod est quoddam factum suũ humanum, tenetur vxori iure naturali, diuino, & humano, quibus prohibetur communicatio sui corporis alteri: à fortiori vir qui de iure naturali & diuino est liber, ad matrimonium & cœlibatũ potest dare corpus suum Deo ad seruiẽdũ illi in castitate. quod fit per votum, per quod cõtrahitur matrimoniũ spirituale ex facto humano, & sic tenetur iure naturali & diuino ac humano seruare corpus suum immaculatum Deo. & si communicat alteri in actu generationis, iniuriam facit Deo, & donatio non tenet. Vnde Apostolus: An nescitis quòd corpora vestra mẽbra sunt Spiritus sancti: specialius per votum. Tollens Ergo membra Christi faciã mẽbra meretricis? Absit: quoniam qui adhæret meretrici, vnũ corpus efficitur. Et alibi expressius: Adolescentiores viduas deuita, quæ cum luxuriatæ fuerint in Christo (hoc est abundantes & pingues effectæ in sequela Christi) nubere volunt, habentes damnationẽ, quia primã fidem (hoc est promissionem qua castitatem seruare promittebãt) irritã fecerũt. ¶ Ex his manifestè apparet ꝙ habẽtes votum castitatis, nõ solùm peccant cõtrahendo matrimoniũ, sed etiam ex illa volũtate nubẽdi. Arqui religiosi professi & alij in sacris ordinati, habẽt votũ explicitũ vel implicitũ, volũtariè & liberè acceptãdo religionem vel ordinẽ sacrũ, cui annexũ est votũ: Ideo ex consequenti vouent & se obligant ad castitatem, licet id explicitè non exprimãt. Sicut quis contrahendo matrimoniũ obligat se ad nutriendam vxorem, licet explicitè nõ exprimat. Sic acceptans episcopatum, se liberè obligat ad pascendum gregẽ. Sic etiam acceptando ordinem sacrũ, se obligat ad castitatem, quæ est adiuncta. vnde in c. nullum, 28. dist. statutũ fuit quòd nullus ordinaretur in sacris, nisi continentiã professurus explicitè vel implicitè. Et ad dictũ Christi, Qui potest capere capiat: & Apost. Quòd si non se continent, nubant: Dicendũ ꝙ qui se non continere iudicauerit, aut qui donũ, sine quo continens esse non potest, cibi cœlitus datum non existimat, ab ordinibus abstineat. Sed nõ intellexit de his qui se iã obligauerunt ad castitatẽ: sicut nec de matrimonio iunctis, impedimẽto perpetuæ infirmitatis accidente vxori: vel si vir reddatur post consummatũ matrimoniũ, frigidus. Nec Apost. damnauit eos qui prohiberẽt matrimoniũ iam cõiunctis matrimonio: sed dãnabat Manichæos, quos præuidebat futuros: & dãnaturos matrimonium, tanquam de se malum, & eos etiam qui secundas nuptias in viduis dãnarent. Ecclesia autẽ nõ dãnat matrimoniũ in his qui liberi sunt, & potestatẽ sui corporis habent, sed in his qui vinculo matrimonij carnalis vel spiritualis astricti sunt: quia tales sui corporis potestatẽ nõ habent. ¶ Verùm adhuc cõtra hãc adiunctionẽ castitatis sacris ordinibus ex quorũ libera susceptione dicimus procedere votũ & obligationẽ castitatis, instant hæretici: quia dicũt votũ nõ esse liberũ, sed coactũ: & ꝙ neque pontifices nec etiã Ecclesia potuerũt adiungere, tã graue onus ordinibus sacris, quorũ ministeriũ nõ vni tribui, vt in antiqua lege, sed omnibus viris aliàs idoneis volẽtibus in eis domino deseruire, suscipiẽdi potestas à Christo cõcessa est, cum consilio, & non cum præcepto castitatis. Hæc enim (vt dicunt) adiũctio voti retrahit fideles à cultu diuino. Et iugũ Christi (quod ipse dixit esse suaue) reddit importabile, cùm castitas sit res quæ persuaderi potest, imperari autẽ nõ. vnde Sapiens dicit, Sciui quoniã aliter non possum esse cõtinens, nisi Deus det. Ideo Apost. Dico autẽ non nuptis & viduis, bonũ est illis si sic permãserint vt ego. Sed vnusquisque propriũ donum habet à Deo, alius quidem sic, alius verò sic. Quòd si nõ se continent, nubãt. vnde subiungit, Porrò ad vtilitatẽ vestrã dico, nõ vt laqueũ iniiciã. Sed ex hac adiũctione castitatis multi sunt illaqueati, & cõmittunt multa mala in scandalũ totius reipublicæ Christianæ: igitur non potest illa castitas adiungi. Sed hæc argumẽta procedunt ex diuinarum ordinationũ ignorantia vel ex carnalis concupiscentiæ excæcatione, quæ non permittit eos cõsiderare, quòd quicunque liberè eligit aliquid, ex consequenti eligit omnia quæ sunt necessariò connexa, aliàs nunquam aliquis peccaret: quia non alio modo quàm ex cõsequenti vult deformitatẽ peccati, imò vellet (si fieri posset) illam deformitatem separari ab actu. Nemo enim (vt D. Dio. ait) intendens in malum operatur. Certum enim & euidens est, ꝙ nemo cogit aliquem ad susceptionem sacri ordinis, sed quicunque ordinãtur liberè petunt, & liberè suscipiunt, & per consequens

Quomodo cœlibatus sit de iure naturali.

1.Tim.4.

1.Cor.7.

2.Cor.6.

1.Tim.6.

Matt.11.

Sap.8.

1.Cor.7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Castitas ab Apostolis sacris ordinibus est annexa.

acceptam castitatem eis ex diuina ordinatione adiunctã. Non enim põtifices hanc adiunctionem fecerũt, vt calúniantur hæretici: sed sancti Apostoli à Christo edocti, & à Spiritu sancto inspirati, hanc diuinã ordinationem & adiunctioné publicauerunt, & inter canones suos scriptam reliquerunt. Habetur enim in 6.cano. Apost. Eorum qui clericorũ institutũ cœlibes nec ducta vxore deligunt, cœlibes permaneant: lectores & cantores solùm vxores ducere volumus. Concilia deinde generalia, vt illa diuina & sancta ordinatio seruaretur, eandẽ ordinationẽ recitarunt. Vnde in c.6. generalis concilij Constãtinopo. quod in Trullo celebratum est, cauetur: Quoniã autẽ in Apostolorum decretis scriptũ reperimus, Eorũ qui in clericorum numerum non inito coniugio adscribũtur, solis lectoribus & cantoribus phas esse vxorem ducere. Nos etiam hoc approbantes, statuimus: ex hodierno die nullo modo licere hypodiacono, vel diacono, vel presbytero, post eius institutionem seu ordinationẽ, vxorem sibi adiungere. Idem de monachis, virginibus, hísq; qui monasticã vitam sequũtur, cautum est in canone 16. Concilij Calcedonen. ex quibus satis constat q̃ lectoris & cantoris nomine comprehenduntur quatuor minores ordines, qui cõtinentiã non habent adiunctam. ¶ Nec hæc castitatis adiunctio retrahit à diuino cultu, imò inducit ad puriorẽ, & per consequens perfectiorẽ cultum diuinũ. Nõ reddit etiã Christi iugũ graue nec importabile, sed leuius & suauius: liberat enim à solicitudine, & ab innumeris ferè & importabilibus matrimonij oneribus. Vnde Apost. consulens cœlibatũ, dicit: Volo autẽ vos sine solicitudine esse. Qui enim sine vxore est, solicitus est, quæ sunt Domini, quomodo placeat Deo. Qui autẽ cũ vxore est, solicitus est quę sunt mũdi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta & virgo cogitat quę domini sunt, vt sit sancta corpore & spiritu. Quę autẽ nupta est, cogitat quæ sunt mũdi, quo modo placeat viro. Præterea dicit, Si acceperis vxorẽ, non peccasti. Si nupserit virgo, non peccauit: tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Secundò hæc annexio castitatis sacris ordinibus facta, liberat sacerdotes, & maximè beneficiatos, à periculo animæ. Quia cùm tertia pars bonorũ ecclesiæ sit pauperum, & alia tertia fabricæ (vt dicunt canonistæ in c. gloria episcopi, & c. aurum habet ecclesia. 12. q. 2.) tales onerati vxore & filiis ac filiabus, furarentur ab ecclesia & pauperibus. Tertiò hæc diuina ordinatio & castitatis adiunctio liberat vxores & filios ac filias sacerdotũ à miseria & calamitate: Quia cùm in ecclesia Christiana non debeat esse hæreditaria siue sanguinis successio; iuxta illud, Pone principes eorũ, sicut Oreb, & Zeb, & Zebee, & Salmana, omnes principes eorum qui dixerunt, Hæreditate possideamus sanctuariũ Dei: Deus meus pone illos vt rotã, & sicut stipulam ante faciem venti. Et sic vxores & liberi beneficiatorũ, ipsis mortuis, essent pauperes & miseri, per mendicata suffragia ambulantes. Non igitur absque maxima ratione & clericorũ vtilitate fuit ordinatum, vt sacris initiati non nuberent. Et quod si tentarent, matrimoniũ nullũ esset. Et quamuis ecclesia non posit aliorum sacramentorũ materiam illegitimare: Apostolis tamen & ecclesiæ cõmisit Christus aliquid circa materiam matrimonij, propter pacificũ conuictum & diuinũ cultum disponere. Quia cùm matrimonium sit cõtractus quidam spiritualis, subditur principi ecclesiastico, sicut cæteri cõtractus principi temporali. Ideo potest illegitimare materiã, sicut in quatuor gradibus consanguinitatis & affinitatis, ac in certis gradibus cognationis spiritualis, & indirectè in sacramentis quæ requirunt iurisdictionem, vt in sacramẽto pœnitentiæ, quod requirit peccatorem subditum: quæ subiectio ex ecclesiæ pendet institutione. ¶ Et quo ad impossibilitatẽ seruandi cõtinentiam absque Dei dono, dicendũ est quòd Deus non denegat spiritum bonum & continẽtiæ donum perentibus scilicet propter humilitatem & meritum patiatur eos stimulis carnis agitari, vt legimus de D. Paulo. Et quo ad laqueum & scandala, dicendum quòd illa adiunctio castitatis nõ parit scandala, sed mala voluntas, & affectio concupiscentiæ, quæ interpolata succrescit, diu autẽ dilata minuitur, & tandem extinguitur. Vnde D. Amb. dicit se plures vidisse continentiã perpetuã seruantes, quã interpolatam. est enim de libidine, sicut de carbone & ferro ignito aspersio modica aqua. ¶ Ad huiusmodi stimulorum carnis refrenationẽ & diminutionem facillima remedia habẽt in sacris ordinati. In primis habẽt ieiunia, cùm (vt Terẽtius ait) Sine Cerere & Baccho frigeat Venus. habent præterea flagella, vigilias, & alias austẽritates. Vnde Apost. dicebat, Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, &c. habent præterea summũ remedium, orationem. Vnde Apost. dicit se propter stimulũ carnis ter dominũ rogasse vt discederet ab eo, audiuitq; respõsum domini, Sufficit tibi gratia mea. Si stimulis carnis agitatus recurrat deuotè ad dominum, & dicat cùm Ezechia, Domine vim patior, respõde pro me: quid dicã, aut quid respõdebit mihi, cum ipse fecerim? experietur id quod dicit Apostolus, fidelis Deus, qui nõ patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere. Habent præterea remediũ per deuitationem occasionum, vt scilicet fugiant mulierum consortia, & familiaritates, ac loca, & alia huiusmodi. Insuper ament studium literarum diuinarum. Vnde D. Hieronymus, Ama literarum studia, & vitia carnis non amabis. His remediis necesse est virum vxoratum vti tempore infirmitatis vxoris, etiam si perpetuò infirmetur, & mulierem vxoratam, cùm vir eius post consummationem matrimonij efficitur totaliter frigidus: nec propterea dicitur matrimonium esse in laqueum. ¶ Quintum impedimentum est consanguinitas, quæ est vinculum sanguinis aliquorum ab eodem stipite descendentium, carnali propagatione contractum, ad amicitiæ vnitatẽ. Et quia animalia bruta non coniunguntur ad amicitiæ vnitatem: ideo inter ea non dicitur esse consanguinitas: quæ diuiditur in tres lineas, & quælibet illarum in plures gradus. Prima linea dicitur Ascendentium. 2. est descendentiũ. 3. est collateralium. Gradus inter ascendentes & descendẽtes multiplicantur

1.Cor.7. Castitat à quibus liberat sacerdotes.

Psal.82.

Ecclesia habet potestatem illegitimãdi materiam sacramenti.

2.Cor.12. Remedia contra stimulos carnis.

Esa.38.

Ad rusticum monachum.

In Add.3.p. q.5.art.1. Consanguinitas quid.

plicantur secundum numerum personarum: ita quòd tot sunt gradus, quot personę, dempto stipite à quo incipit propagatio. Et sic filius dicitur esse in primo gradu, & nepos in 2. & sic deinceps pronepos, & abnepos. Et pater ac mater in primo, auus in 2. proauus in 3. abauus in 4. attauus in 5. & sic deinceps ascendendo. In linea verò collateralium non cõputantur gradus secundum numerum personarũ, saltem secundum cõputationem canonicã, qua vtendum est circa matrimonij impedimenta. Canonistæ dant regulam, quòd inter collaterales, quantũ remotior distat à cõmuni stipite, tantum distant inter se. & sic filius patris, & nepos sororis, sunt in 3. gradu: licet dempto stipite sint plures personę. Et quia virtus generatiua debilitatur: ideo secundum Isido. non oportet attendere ad stipitem remotũ, sed propinquum, cuius virtus adhuc manet in illis qui ex eo propagãtur. Aliqui gradus iure naturali impediunt & dirimunt matrimoniũ in linea collateraliũ: In linea verò ascendentium & descendentiũ, omnes gradus impediunt & dirimũt. Vnde scriptũ est, Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suę. Quod non intelligitur quo ad cõhabitationem, sed quo ad matrimoniũ. Vnde dicũt cõmuniter doctores, quòd si Adam viueret vita nostra, & Eua mortua fuisset, non posset ducere vxorẽ. Hæc consanguinitas impedit matrimonium inter ascendentes & descendentes: non ideo quòd sit contra primũ bonũ matrimonij, quod est proles: quia filia ex semine patris posset concipere, & mater ex semine filij: possent etiã nutrire & instruere: sed non cõuenienti modo: Inordinatum esset enim quòd filia patri per matrimonium iungeretur in sociã causa generandæ prolis, quam oportet patri esse subiectam, velut ex eo procedentem. Et magis inordinatũ esset, quòd mater filio iũgeretur, & illi subiiceretur. Ideo de iure naturali pater & mater à matrimonio repelluntur: & eadem ratione, alij ascendentes & descẽdentes. Vnde Philosoph. recitat de camelo & equo, quòd abhorrẽt à matribus, saltem quãdiu cognoscũt eas esse matres. Et si aliqui barbari legantur matribus se cõmiscuisse, hoc non processit ex lege naturali, sed ex cõcupiscentiæ ardore, quæ legem naturæ in eis offuscauit. In linea collateraliũ etiã aliqui gradus sunt iure naturæ prohibiti, scilicet primus & secundus: licet in principio generis humani frater & soror non repellerentur à matrimonio: quia tunc erat paucitas hominũ, & oportebat propagationi humani generis curã impendere. Vnde non erãt remouendæ à matrimonio nisi illæ personæ, quę matrimonio incõperentes erant, quantum ad finẽ matrimonij. Sed cùm finis secundarius matrimonij sit repressio concupiscentiæ, postmodum multiplicato genere humano, diuina lex per Moysen data, non solùm patrem & matrem à matrimonio excluſit, sed etiã alias personas cõiunctas. Vnde omnes illæ personæ exceptæ sunt à matrimonio, quæ in vna familia cohabitare solent, & simul conuersari, & quæ debent inuicem alterę alterius pudicitiam custodire. vnde dicitur, Ne reueles talis vel talis turpitudinem: quia turpitudo tua est: quia si inter eos carnalis copula esse posset, maximũ incendium libidini præstaretur. Sed alios cõsanguinitatis gradus lex vetus permisit, imò quodam modo præcepit, vt scilicet de cognatione sua vnusquisque vxorem acciperet, ne successionũ confusio esset. Quia tunc diuinus cultus per successionẽ generis propagabatur. Sed postmodum in lege noua, quæ est lex spiritus, plures gradus cõsanguinitatis fuerunt prohibiti. Quia iam per spiritualem gratiam & miracula, & non per carnis originem, cultus Dei deriuatur & multiplicatur. Sed tandem restrictũ est per Ecclesiam vsque ad quartum gradum, prout habetur in c. non debet, de consan. & affi. Quòd autem Ecclesia hoc posit, probatur ex hoc quod Dominus dixit, Qui vos audit, me audit. Sicut enim olim matrimonia gentiliũ ordinabantur per eorum leges: ita cõueniens est quòd matrimonium, quod est Ecclesiæ sacramentum, ordinetur per statuta Ecclesiæ: quæ non facit aliquos non esse cõsanguineos, sed quòd aliqui sint cõsanguinei, & quòd carnalis copula inter eos sit licita vel illicita. Et sic non mutat naturalia, inter quę est cõsanguinitas. Nec propterea sequitur quòd Ecclesia habeat potestatẽ inhabilitãdi personas circa alia sacramenta. Quia matrimonium non est solùm sacramentũ, sed est contractus quidam in officiũ naturæ & cohabitationis, & non alia sacramenta. ideo non est simile. ¶ Sextum impedimentũ est affinitas, quæ est quædã personarũ propinquitas ex carnali copula, vel ipsius potestate proueniẽs, omni carens parentela. Cùm enim vir & vxor efficiantur vna caro: sequitur quòd sicut vir secundum carnem, omnibus suis consanguineis attinet: & mulier eadem ratione, & vir consanguineis vxoris. Hæc autẽ affinitas non causatur ex sponsalibus, sed ex matrimonio, per verba de præsenti, & ante carnalem copulam. Quemadmodum enim ex sponsalibus, in quibus fit quædam pactio coniugalis, contrahitur aliquid affinitari simile, scilicet publicæ honestatis iustitiæ: sic per matrimoniũ affinitas, quę est aliquid simile cõsanguinitati, nõ solùm ratione carnalis copulæ: sed etiam ratione societatis cõiugalis, secundũ quã etiã matrimoniũ est naturale. Carnalis verò copula extra matrimoniũ habita etiã affinitatẽ causat, vt habetur in c. discretionẽ, de eo qui cogno. cõsan. vxo. suę, eò q̃ in carnali copula etiã illicita, vir & mulier efficiuntur vna caro. vnde Apost. Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur, s. per cõmixtionem seminis, & non aliter. Vnde quãtunc ũq; vir claustrũ pudoris inuadat, & frãgat, nisi cõmixtio seminũ sequatur, nõ cõtrahitur ex hoc affinitas: quia ex tali copula non potest proles (propter quã causatur affinitas) produci. Affinitas nõ dirimitur manentibus his inter quos fuit prius contracta, quamuis moriatur persona, ratione cuius affinitas fuit contracta, quę est proles in qua vir & mulier efficiũtur vna caro. Sicut paternitas & filiatio nunquã destruũtur per destructionẽ causæ s. potẽtię generatiuę patris, si fiat spado vel eunuchus, sed solùm per corruptionẽ subiecti alterius extremorũ. ¶ In hac affinitate sunt diuersa genera & diuersi gradus. Primũ genus consistit in persona, quę ità matrimonio vel aliter per carnalem

Si Adam viueret, nũ posset ducere vxorem.

2.de animalibus.

Leuit.18.

Affinitas quid.

Extra matrimonium causatur affinitas. 1. Corint. 6

Luc.10

Universidad de Sevilla
Biblioteca

seminũ cõmixtionem copulatur,& sic omnes cõsanguinei viri sunt affines vxoris siue alterius mulieris ab eo cogitæ,in primo genere. Et similiter omnes cõsanguinei mulieris sunt affines viri cognoscentis eã. In secũdo verò genere sunt cõsanguinei viri cõsanguineis vxoris. Et sic persona addita personæ per carnis copulã,siue matrimoniũ,mutat genus. Gradus autem affinitatis cõputantur secundũ gradus cõsanguinitatis. Vnde regula generalis ad inueniẽdũ gradũ affinitatis, Quoto gradu cõsanguinitatis attingit alicui vir,eodẽ gradu affinitatis attingit ei vxor eius,vel alias extra matrimoniũ cognita. Affinitas præcedens in primo genere duntaxat vsque ad quartũ gradum impedit & dirimit matrimoniũ contractũ eadẽ ratione qua cõsanguinitas,ex inhabilitatione personarum,per statutũ Ecclesiæ,vt habetur in c.non debet.de consan.& affi. In secũdo autẽ genere nõ prohibetur:ideo nõ impedit.& sic duo fratres possunt cõtrahere cũ duabus sororibus,& pater & filius cũ matre & filia. Cùm igitur prædicta inhabilitatio fiat per statutum Ecclesiæ,sequitur q̃ Papa potest dispensare,& facilius in affinitate,quàm in cõsanguinitate:in qua tamẽ inter ascẽdentes & descendentes nõ potest dispensare.in linea verò collateraliũ cõsueuit in tertio & quarto gradu dispensare,ex causa rationabili. Sed in primo & secundo nõ cõsueuit. ¶ Dubiũ tamen est non modicũ an papa possit dispensare in primo gradu primi generis affinitatis, vt duo fratres successiuè habeant eandẽ vxorẽ,vel duæ sorores eundẽ virum. Videtur enim quòd nõ,eò quòd papa in lege naturæ dispensare non potest. Sed primus gradus affinitatis prædictus prohibitus est de iure naturæ: (Turpitudinẽ vxoris fratris tui non reuelabis,quia turpitudo tua est) quia (vt dicit Rabbi Moyses) lex data in illo loco solum illas personas excludit à matrimonio, quæ simul habent conuersari & cohabitare,& quarũ altera alterius pudicitiam debet custodire.& sic solum excipit eas quæ naturali iure exceptę sunt à matrimonio,cùm textus adducat rationẽ naturalẽ,dicens: Quia turpitudo fratris tui est. Et ideo lex illa quo ad hoc non est figuralis,sed moralis: & in præceptis moralibus non cadit dispensatio.& huius opin.videtur fuisse D.Tho. dicit enim illã legẽ adhuc durare: Quia si infideles (& nõ loquimur de Iudęis,sed absolutè de omnibus infidelibus) antequàm conuertantur,contraxerint matrimoniũ cõtra illam legẽ post fidẽ susceptã,non possunt in tali matrimonio permanere. Ergo illa lex moralis est,& non iudicialis. Et quanuis ab initio generis humani,dispensante authore naturæ propter paucitatẽ hominũ, contraherentur in eodem gradu matrimonia:non tamen,post multiplicationẽ:quia cessauit dispensatio & inclinatio cõtrahendi,non solùm in consanguinitate,sed etiã in affinitate. Et quãuis Deus dispensauerit cum Iudæis,imò etiã præceperit frarrem accipere vxorem fratris,vt susciterent semen fratri,vt frater haberet liberos,vt non deleretur nomen eius ex Israel. Si verò frater filios haberet,prohibebatur,dicitur enim, Qui duxerit vxorẽ fratris sui,rẽ illicitã facit. Cùm igitur illud de suscitatione seminis fratris,esset iudiciale, & omnia iudicialia in morte Christi cõsummata fuerint,& Deus non dispenset: Sequitur q̃ nec papa dispẽsare potest,cũ sit morale & naturale. Nec est simile de voto & iuramẽto,& prędicto gradu affinitatis aut consanguinitatis:quia licet Christus dederit potestatẽ sup omnes cõtractus & cõsensus hominũ,vt possit eos annullare vel cõmutare:quia in omnibus talibus intelligitur cõditio (si placeat superiori) vt habetur in c.quemadmodũ,de iureiur.non tamẽ dedit ei potestatẽ immutandi naturã:quod fieret,si dispensaret in primo gradu affinitatis & aliis in Leuitico recitatis. & si aliquando inueniatur eum aliquibus dispensatum,hoc fuit de facto,sed non de iure. ¶ Septimum impedimẽtum est publica honestas,iuxta cap.vnicum de sponsa.lib.6.sed quia de hac publica honestate dictum est suprà ver.7.ideo nunc pertranseo. ¶ Octauum impedimentum est cognatio spiritualis,quæ est propinquitas prouenies ex sacramento baptismi & cõfirmationis,secundum ecclesiæ,ordinationem. Ad cuius euidẽtiam sciendum est,quòd sicut per carnalem propagationem accipit homo esse naturæ,ita per sacramentum accipit esse gratiæ. Et ideo sicut vinculum amicitiæ,quod ex carnis propagatione cõtrahitur,est homini naturale: ita vinculum amicitiæ,quod cõtrahitur ex sacramentorũ susceptione,est aliquo modo naturale alicui, inquantũ est membriũ Ecclesiæ. Et singulariter in sacramento baptismi & confirmationis, quæ cõparantur generationi & duplici hominis natiuitati: Quarum prima est interior in vtero,in qua id quod natum est,siue quod generatur,adeò debile est,quod non posset extrà poni absque periculo. Et huic natiuitati assimilatur generatio post baptismum,in quo regeneratur aliquis quasi fouendus intra vterum ecclesiæ. Secunda & exterior natiuitas est ex vtero,quando id quòd generatũ est in vtero tantorum roboratũ est,quod potest absq; periculo exponi exterioribus. Et huic assimilatur cõfirmatio, per quã homo roboratur & exponitur in publicũ ad cõfessionem nominis Christi. Et sicut in corporali generatione sunt pater,& mater,& filius carnales,inter quos nascitur vinculũ amicitiæ carnalis,quod dicitur cõsanguinitas: Ita in prædictis sacramentis sunt pater,& mater, & filius spirituales,inter quos cõsurgit quædam familiaritas & vinculum amicitiæ,quod dicitur cognatio spiritualis. Baptizans & cõfirmans gerit personã Dei,cuius instrumentũ est,& dicitur pater spiritualis. Baptizatus & cõfirmatus regeneratur & renascitur filius Dei sicut patris,& Ecclesiæ sicut matris. Ille verò qui baptizatum suscipit de sacro fonte,aut cõfirmatum tenet in cõfirmatione,siue sit vir, siue mulier,siue vnus tantum,siue plures,dicitur mater spiritualis,propter ecclesiam,quam repræsentat:sicut baptizans & cõfirmans dicitur pater spiritualis,propter Deum cuius instrumentũ est, & cuius officium gerit. Et ideo baptizatus & confirmatus cum vtroque contrahit habitudinem siue propinquitatem quandam & vinculum amicitię spiritualis:sic quòd cum nullo eorum potest esse matrimonium:illud tamen vinculum non contrahitur inter patrem & matrẽ spirituales. Quia si baptizans

a Affinitas in primo genere vsque ad quartum gradum duntaxat dirimit.

In 4. dist. 39. q.1. artic.3. ad tertium.

Deuter.25.

Leuit.20.

Cognatio spiritualis quid.

Natiuitas hominis duplex.

Pater & mater ac filius spirituales.

si baptizans sit laicus,potest contrahere cum suscipiente vel tenente siue matrina, sicut etiam vir & vxor conueniunt,nec prohibentur. Sed quia vxor cum viro post consummationem matrimonij est vna caro,ideo transfunditur cognatio spiritualis ex viro in vxorem,& econuerso,vt habetur in c.maritus.extrà de cogn.spirit.sic quòd vxor patrini siue leuantis aut tenentis,non potest contrahere matrimonium cum baptizato,neque etiam cum patre baptizati:licet ipsa non tetigerit baptizatum aut confirmatum. Et similiter maritus matrinæ leuantis,aut tenentis,non potest cõtrahere cum filia baptizata aut confirmata,neque cum matre ipsius. Secus si matrimonium nõ fuerit consummatum tempore quo cõtrahitur cognatio spiritualis. Ideo si maritus ante copulam carnalem moriatur,vxor poterit filiolum mariti ducere in virum,& similiter maritus filiolam vxoris, si ante copulam carnalem vxor moriatur. Et quia filius est aliquid patris, secundum Philosoph. & non econuerso:ideo cognatio spiritualis patris aut matris transit in filios & filias,& non econuerso:Sic quòd filij baptizantis,leuantis,& tenentis,dicuntur fratres vel sorores baptizati & confirmati, & nullus illorum filiorum aut filiarum patrini aut matrinæ aut etiam baptizantis, potest contrahere cum baptizato vel baptizata,nec cum cõfirmato aut confirmata:licet possint contrahere cum fratribus,aut sororibus baptizati vel confirmati,vt habetur in c.veniens.de cogn.spir. Pater tamẽ potest cõtrahere cum filiola filij vel filiæ suæ:& leuantes ad inuicem, hoc est patrinus cum matrina, quia nõ cõiunguntur in aliquo corpore spirituali,nisi per accidens:vnus enim per se ad suscipiendum siue leuandum aut tenẽdum sufficeret. Ideo nõ oportet quòd inter eos nascatur cognatio spiritualis,quæ impediat aut dirimat matrimoniũ. Notandum tamen quòd quando sacerdos vel laicus est baptizans & leuans,quando fit baptismus per immersionẽ:tunc persona immediatè suscipiens,vel tangens cũ,siue nudum,siue indutũ,dicitur suscipiens & patrinus & matrina. Si verò solùm assistat,etiã si presbytero respondeat,abrenuncio, &c.nõ cõtrahit cognationem spiritualem. ¶ Ex præmissis sequitur quòd tres sunt cognationes spirituales,quarum quælibet impedit matrimonium contrahendum,& dirimit contractũ. Vna est quæ dicitur spiritualis paternitas, quæ est inter baptizantẽ & confirmantem,ac leuantem & tenentem,& baptizatum vel confirmatũ. Secunda dicitur spiritualis cõpaternitas,quæ est inter patrem & matrem spirituales & carnales, siue inter baptizantẽ,cõfirmantem,leuantem,ac tenentẽ, & patrem & matrem carnales baptizati vel confirmati. Tertia dicitur spiritualis fraternitas,quæ est inter filios baptizantis & confirmantis,leuantis ac tenentis,& baptizatum seu cõfirmatum,vt in c.tua nos.de cogn.spir. Notandum tamen quòd cùm dicimus cognationẽ spiritualem dirimere matrimoniũ,intelligendum est quãdo præcedit:quia si sequatur non solut vinculum,neque etiam actũ,si ex ignorantia aut necessitate procedat. Si verò ex malitia,impedit actũ,quo ad petitionem,sed non quo ad redditionẽ. Et sic cùm pater baptizat vel leuat proprium filiũ in articulo necessitatis,vel cum ignorat eum esse filiũ,non peccat,etiam vtendo matrimonio. Sed si hoc ex malitia facit,perdit potestatẽ petẽdi debitũ,& similiter vxor,si sit causa quòd maritus leuet propriũ filiũ de sacro fonte. Per alia autẽ sacramenta à baptismo & confirmatione,non oritur spiritualis cognatio. Quia licet dent esse gratiæ, nõ tamen per modũ generationis:sicut dictũ est de baptismo & cõfirmatione. Nec obstat quod Apost.dicit, Nam in Christo Iesu per euangelium ego vos genui. Ideo vocat se patrẽ,quia illa instructio fuit per modũ catechismi,& non per regenerationẽ siue baptismũ: Quia (vt ibi dicit) neminẽ illorum, demptis paucis,baptizauit. Hæc autem propinquitas nõ dicitur cognatio spiritualis,sed dispositio quæ solum impedit,& non dirimit,vt dictũ est cùm de catechismo ageretur ver.præced. Et licet per pœnitentiã tollatur peccatum actuale,sicut per baptismum,originale: Quia tamẽ hoc non est per modũ regenerationis,sed sanationis:ideo per pœnitentiã non cõtrahitur cognatio,sed quoddam fœdus inter mulierem & sacerdotem,quòd est cognationi spirituali simile, vt tantum peccet eam carnaliter cognoscẽs,ac si esset sua spiritualis filia: & hoc ideo est, quia maxima familiaritas est inter eos,propter quam familiaritatem cognatio spiritualis introducta est ab Ecclesia, vt tollatur occasio peccandi. ¶ Nonum impedimentũ dirimens est cognatio legalis,quæ est propinquitas quædam prouenies ex adoptione. Adoptio autem secundum iuristas,est extraneæ personæ in filium vel nepotem aut deinceps legitima assumptio. Ad cuius intelligentiam sciendum est, quòd sicut Philosoph.dicit,Ars imitatur naturam,& supplet defectum naturæ quãtum potest in illis, in quibus natura deficit. Vnde sicut per naturalem generationẽ aliquis filium producit:ita & per ius positiuum,quod est ars boni & æqui,potest aliquis assumere sibi aliquẽ in filium, ad supplendum filiorũ perditorũ defectum:propter quod præcipuè introducta est adoptio:quæ est duplex: Vna dicitur perfecta:quæ speciali nomine dicitur Arrogatio,quæ perfectè naturalem filiationẽ imitatur. Et sic adoptatus succedit patri ab intestato:nec potest eum adoptãs,sine culpa priuare quarta parte hæreditatis, sic adoptari non potest,nisi ille qui est sui iuris, qui scilicet non habet patrem vel est emancipatus. Et hæc adoptio non fit nisi authoritate principis. Alia est adoptio quæ imitatur filiationẽ naturalem imperfectè, quæ vocatur simplex adoptio,per quam adoptatus nõ transit in potestatem adoptantis. vnde magis est dispositio ad perfectam adoptionem, quàm perfecta adoptio. Et hoc modo potest adoptari ille qui non est sui iuris,& sine authoritate principis,ex authoritate tamen magistratus. Et sic adoptatus non succedit in bonis adoptantis ab intestato, neque tenetur adoptans aliquid de bonis suis in testamento illi legare aut dare,nisi velit. Et cum lex diuina excludat à matrimonio personas quæ habẽt simul cohabitare (vt dictũ est)& filius adoptatus,& eius vxor,& filij & filiæ eius,conuersentur in domo patris adoptantis, sicut filius naturalis:

Inter tenentes non cõtrahitur vinculũ.

1 Cor.7.4.

An per cõsef. cõtrahatur cognatio spir.

In Add.3.p. q.57. Cognatio legalis quid.

In 2. Phys.

Adoptio duplex.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cognatio legalis inter quos matrimonium impediat.

ideo legibus humanis prohibitum est inter tales matrimonium contrahi. Ad sciendum autem inter quas personas cognatio legalis matrimoniũ impediat,notãdum quòd triplex est cognatio legalis. Prima est descendentiũ,quæ cõtrahitur inter patrẽ perfecta adoptione adoptantẽ filiũ, & ipsum filium adoptatũ,ac etiã filium & filiam filij adoptati,& nepotis,ac neptis,& deinceps. Secunda est per modũ cuiusdã affinitatis,quæ est inter patrem adoptantem,& vxorẽ filij adoptiui,& inter filium adoptiuum,& vxorem adoptantis. Tertia est inter filium adoptiuum,& filiã naturalem adoptantis. Prima & secunda matrimonium perpetuò impediunt & dirimunt: Tertia verò non, nisi quandiu manet sub potestate patris adoptãtis. vnde mortuo patre cõtrahi potest inter eos matrimonium, vt in c. vnico, de cogna. lega. ¶ Decimum impedimentũ dirimens est cultus disparitas, per quam non intelligimus disparitatem cultus & rituum infidelium: quia infideles gentiles vnius cultus possunt contrahere matrimoniũ cum infidelibus alterius cultus, cùm inter eos matrimoniũ nõ sit sacramentum, sed officium naturæ solùm, nec prohibeantur iure diuino: quia apud deum nõ refert qualitercunque quis à fide deuiet. Et ideo non peccat infidelis, cognoscendo vxorem suam propter bonum prolis aut fidei, quia tenetur vxori debitum reddere & sic est actus iustitiæ. Nec obstat illud quod D. Aug. dicit super illud Apost. Omne quod non est ex fide, peccatum est: quia non est sic intelligendum quòd in quolibet actu infideles peccent, sed quia per id quod agunt, nõ possunt à seruitute peccati liberari: vt quidã putabant, quòd quilibet in fide sua posset saluari. Non tamẽ est inter infideles perfectum matrimonium, nec sacramentũ: nec habet virtutẽ ex opere operato: nec habet talem indissolubilitatem, qualem habet inter fideles. Sed per disparitatẽ cultus intelligi oportet diuersitatẽ cultus fideliũ: sic quòd si alter contrahentiũ tempore cõtractus matrimonij sit Christianus, & alius nõ sit Christianus, sed infidelis, Iudæus, vel Gentilis, matrimoniũ inter eos contractũ, iure diuino est nullũ, & inefficax. Neque absque peccato Christianus potest cõsummare, nisi infidelis cõuertatur ad fidẽ: quia (vt dicit Apost.) Quæ cõuentio lucis ad tenebras? Sed maxima cõuentio est in matrimonio: ergo ille qui est in luce fidei, non potest cõtrahere vel cõuenire cũ illa, quæ est in tenebris infidelitatis. Vnde Malach. dicebat, Cõtaminauit Iuda sanctificationem Domini, quoniã dilexit & habuit filiam Dei alieni. Sed hoc non esset, si inter eos potuisset verũ matrimonium contrahi, igitur &c. Ratio huius impedimenti est: quia talis disparitas est contra principalius bonũ matrimonij, quod est proles ad cultum Dei educanda. Cùm enim educatio fiat per patrẽ & matrem, oportet quòd secundum cõmunem fidem intendant cõmunem prolem educare. Ideo si essent diuersæ fidei, intentio vnius esset contraria intentioni alterius: & per consequens non bene educaretur proles: quia vnus illorũ retraheret à cultu veri Dei. Nec obstat quòd Ioseph cõtraxit cũ Ægyptiaca, & Moyses cum filia Ietro sacerdotis Madian, & Esther cum Assuero: quia ex speciali instinctu Spiritus sancti illud fecisse creduntur, & nõ poterat esse timor pertrahendi ad idololatriã. Et si adducantur passus legis Moysi, in quibus permittitur matrimoniũ cum alienigenis, vt Deut. 21. Dicendum quòd intelligitur quando volebant cõuerti ad fidem & ritũ Iudæorum. ¶ Notandũ quòd si huiusmodi impedimentũ superueniat matrimonio ritè inter fideles cõtracto & cõsummato, nõ potest dissoluere vinculum matrimonij, licet soleat quo ad thorum & cohabitationẽ: vt si vir vel mulier fiat apostata vel hæreticus: quia regula generalis est, quòd nihil superueniens matrimonio ritè inter fideles cõtracto & cõsummato, potest dissoluere vinculũ coniugale, licet bene cohabitationẽ & thorũ. Sed si aliquis fidelium cõtrahat cum hæretica baptizata, est verũ matrimoniũ, quanuis peccet cõtrahendo, si sciat eam hæreticam: sicut peccaret, si cum excõmunicata scienter cõtraheret. Non tamẽ propter hoc matrimoniũ dirimeretur. Secus esset si aliquis catechumenus rectam fidem habens, sed non baptizatus, contraheret cum aliqua fideli baptizata, quia non esset verum matrimoniũ, eò quòd baptismus est ianua sacramẽtorum: & ideo ad sacramentum requiritur quòd vterque contrahentium sit baptizatus. Vnde hoc impedimentũ matrimonij non dicitur disparitas fidei, sed disparitas cultus, qui respicit exterius seruitiũ & exteriorem protestationem & professionem, quę fit per sacramentum baptismi. Cùm verò ambo coniuges in infidelitate existentes, contraxerunt matrimonium, & vnus conuertitur ad fidem, & baptizatur, fides illius nõ dissoluit, sed perficit matrimoniũ, etiam si alius nolit conuerti, dũmodo consentiat habitare cum eo sine contumelia creatoris. Et sic consuluit Apost. fideli cohabitare infideli. Ex quo habetur quòd non tenetur fidelis conuersus cohabitare cum infideli nolente cõuerti, etiã si infidelis velit cohabitare absque contumelia creatoris, donec cõuertatur ad fidẽ & baptizetur. ¶ Aliquando enim vinculo matrimonij manente, soluitur matrimonium, quãtum ad cohabitationem & debiti solutionem. In quare pari passu ambulant infidelitas & adulterium: quia vtrunque est contra bonum prolis, & infidelitas est adulteriũ spirituale, quod est grauius. Vnde sicut vir se habet ad potestatem dimittendi adulteram, vel cõmanendi cum ea: ita se habet ad potestatem dimittendi infidelem, vel cõmanendi cum ea. Sed vir iniuriam passus, potest liberè cõmanere cum adultera sub spe correctionis, & si non sit in adulterio obstinata, & nolit in eo perseuerare, quia tũc nõ deberet cohabitare cũ ea, ne videretur patronus turpitudinis: quanuis etiã si habeat spem correctionis, possit liberè dimittere illam. Sic fidelis cõuersus potest cũ infideli manere, si habeat de ipsa spem correctionis, & si nõ videat eã in infidelitate obstinatã: & bene facit cõmanendo, nõ tamẽ tenetur. Vnde Apost. nõ præcipit, sed cõsulit. Nec fit præiudiciũ vxori, nisi ex culpa sua, quia cõuerti cõtemnit. Si verò immineret viro periculũ ex tali cohabitatione, vt quãdo nõ vult habitare cũ eo absq; cõtumelia creatoris: debet eã dimittere, & manere innuptus, vel cũ alia Christiana cõtrahere

In Add. 3. p.q.59.art.2.

Matrimoniũ inter infideles non est inseparabile.

1.Cor.6.

Malac.2

Regula generalis.

trahere. & tũc non habebit duas vxores: quia secundũ matrimoniũ, quod est in fide Christi cõtractum, est fortius, & totaliter tollit primũ, quod nõ erat ratũ. & sic mulier infidelis dimissa, post matrimoniũ viri cũ Christiana, poterit cõtrahere cũ alio. Si verò postea vellet cõuerti, & ad primum virũ redire, nõ posset, cùm vinculũ sit solutũ. Nec obstat q; vinculũ seruitutis nõ soluitur per baptismũ, vnde Apost. Quicunque sub iugo sunt serui, omni honore dominos suos dignos arbitrẽtur: tamen est minor seruitus, &c. quia seruire nõ repugnat perfectioni Christianę religionis, quæ maximè humilitatẽ profitetur, sicut obligatio matrimonij, in quo nõ obligatur vnus alteri, sicut possessio eius, vt dominus seruo: sed per modũ cuiusdã cõgruæ societatis, quæ nõ est infidelis ad fidelem. Et licet matrimoniũ quod inter fideles cõtrahitur, sit perfectius quàm illud quod cõtrahitur inter infideles: & quòd si fidelis cõtrahat matrimoniũ in gradu prohibito, dissoluatur: non tamen sequitur quòd matrimoniũ inter infideles cõtractũ in gradu prohibito per Ecclesiã, dissoluatur: quia infideles nõ baptizati non sunt astricti statutis Ecclesiæ, vt habetur in c. gaudemus, extrà de diuort. sed bene statutis iuris diuini. Ideo si in gradibus prohibitis secundũ legẽ diuinã contraxerint, post conuersionẽ dissoluitur, & nõ possunt cõmanere. Et quãuis filius qui per infidelitatẽ amittit ius hæreditatis, per cõuersionẽ recuperet hæreditatẽ, etiam ab alio possessam, patre ab intestato decedente: nõ tamen sequitur q; vxor, quæ noluit cũ viro cõuerti, si post matrimoniũ viri cũ Christiana cõuertatur, debeat eũ recuperare: quia vinculum patriæ potestatis nõ soluitur per infidelitatẽ, sicut vinculum matrimonij infideliũ per matrimonium alterius in fide contractum. Per alia autẽ crimina non dissoluitur matrimoniũ. Vnde Christus, Qui dimiserit vxorẽ, nisi ob fornicationis causam, mœchatur. ¶ Nec fornicatio aut adulteriũ soluit vinculum essentiale matrimonij, quãdo matrimoniũ est ratum per fidem in sacramento baptismi protestatã: cùm matrimoniũ inter fideles contractũ, sit sacramentũ Ecclesiæ, ex quo habet perfectã firmitatẽ, inquantũ significat indiuisibilem coniunctionẽ Christi & Ecclesiæ: & oppositũ dicentes non possunt sustinere quòd matrimoniũ inter fideles cõtractum & consummatũ, sit sacramentũ Ecclesiæ, quod tamen est per Ecclesiã determinatũ, vt supra dictũ est. Potest enim sic argui, quia si solueret vinculũ matrimonij, nõ significaret indiuisibilẽ vnionẽ Christi & Ecclesiæ: à qua significatione habet quòd sit sacramentũ, quia si posset per adulteriũ dissolui, significaret falsum. Quòd autẽ nõ soluatur vinculum essentiale per adulteriũ, patet ex eo q; mulier cõmittens adulteriũ, remanet ligata, cùm Christus dicat, Quicũque dimiserit vxorẽ suam, excepta fornicationis causa, facit eã mœchari. Et qui dimissam duxerit, adulterat. Et si per adulteriũ solueretur vinculum matrimonij, ipsa ex culpa sua reportaret cõmodum, & matrimonia faciliter & passim dissoluerẽtur, propter magis desideratum coniugiũ adulterãdo, quod esset totã Christianã politiam cõfundere. Nec valet euasio aliquorũ dicentiũ quòd matrimoniũ tenet quantũ ad adulterantẽ, sed nõ quantũ ad illum qui passus est iniuriam. Quia (vt dictũ est) matrimonium est vinculum & nexus duorũ, & relationum æquiparentiæ, & nõ potest solui ex parte vnius, quin soluatur ex parte alterius, sicut nec habitudo inter patrẽ & filium. Si enim duo sunt æqualiter inuicẽ ligati, quòd ligamen vnius pendet ex ligamine alterius, siue vna chorda, illa fracta, nullus eorũ esset ligatus alteritis somnium & cõtra experientiam videtur, quòd adulter maneat ligatus vinculo essentiali, & nõ alius. Et ideo nõ est intelligendum, quòd Christus dicẽdo, Quicunque dimiserit vxorẽ suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat: dederit viro licentiam alterã ducendi, & dimittendi adulterã, quo ad vinculum essentiale: sed solùm dimittendi eã, quantum ad thorum & cohabitationẽ: sic quòd vir dimittens eã ex causa fornicationis, nõ facit eam mœchari: nec est causa adulterij eius si mœchetur: quod esset si ipsam seruantem castitatem coniugalem dimitteret. Nec dixit Christus, Quòd si vir, qui propter fornicationem vxorẽ dimitteret, & aliam vxorem duceret, non mœcharetur. Et quòd sit verus sensus à Christo intentus, apparet ex D. Paulo, supponẽdo primò quòd si vir propter fornicationẽ vxoris potest illam dimittere, etiam vxor potest virum dimittere propter adulteriũ. Quia licet adulterium in muliere sit grauius, inquãtum est cõtra bonum prolis, propter incertitudinem, nõ tamen inquantum est contra bonum fidei, ad quam coniuges sibi inuicem æqualitet tenentur. Nã sicut dicitur, Mulier potestatem sui corporis non habet, sed vir: Sic dicitur, Vir potestatẽ sui corporis non habet, sed mulier. Illo supposito Apost. declarat intentionem Christi, dum ait: His autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere. Quòd si discedat (scilicet in casu licito ex causa fornicationis viri, prout Christus concessit) manere innuptã, aut recõciliari viro suo. Hæc verba clarissimè sonant, quòd vxor ex causa fornicationis potest discedere à viro fornicante. Sed si discedat, debet manere innupta. ergo idẽ dicendum est de viro, cùm (vt probatum est) in hoc sint æquales, vnde manifestissimè sequitur quòd vinculũ essentiale nõ est solutum: quia si esset solutum, posset nubere: quod nõ potest, sed recõciliari viro, vel manere innupta. Nec ex hoc sequitur q; propter peccatum alterius quis priuetur iure suo: quia si velit debitum, potest reconciliari. Si nolit, seruet continentiam, ad quã licet nullus per se obligetur, tamen bene per accidens, vt propter ægritudinem incurabilem corporalẽ vel spiritualem, ac etiã ex suppositione, scilicet supposito quòd nolit reconciliari. ¶ Ex præmissis patet quòd sola fornicatio carnalis vel spiritualis est sufficiẽs causa diuortij, comprehendendo sub fornicatione vitiũ contra naturã, quod est lõgè grauius, propter quod diuortium fieri potest, licet in euãgelio non exprimatur, tũ quia est passio innominabilis, tum quia rarò accidit, tũ quia non ita causat incertitudinẽ prolis. ¶ Notandũ quòd licet vir quàm citò sibi

1.Tim.6.

Leui.18.

Matth.19. Adulterium non soluit vinculum matrimoniale.

Matth.5.

1.Cor.7.

In Add. 3. p.q.62.ar.1. art.3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cõstat de fornicatione vxoris, posit proprio arbitrio illã dimittere, quo ad thorũ tãtùm, nõ tamẽ potest quo ad cohabitationẽ absque iudicio Ecclesiæ: quia si faceret, posset cogi ad cohabitandũ, nisi vir incõtinẽti probaret per testes, quibus creditur: & fornicatio probari censetur, si testes deponant de suspicione violenta, scilicet quòd viderint solum cũ sola, nudum cum nuda, horis & locis suspectis. Quando autem maritus vult accusare vxorẽ ad thori separationẽ vel cohabitationem, debet hoc agere coram iudice spirituali: & tunc inscriptio fieri nõ debet. Nec propter sententiam iudicis impeditur eius recõciliatio: quia sententia in fauorem datur, quantũ placuerit iuriam passo. Pro reconciliatione autẽ non oportet adire iudicem Ecclesiasticum. vxor enim adultera tenetur reddere debitũ viro, quotiescũque fuerit reuocata. Si autem vir eam accusare voluerit ad pœnam corporalẽ, debet adire iudicem secularem, corã quo debet fieri inscriptio, cũ obligatione ad legem talionis, si in probatione deficiat. ¶ Ex præmissis sequitur, quòd nõ excusabãtur olim antiqui dimittẽtes vxores suas, dando libellũ repudij, permissum ad duritiã cordis, vt vitaretur homicidiũ, cùm inseparabilitas matrimonij sit de iure naturali, à quo hominum malitia non excusat, neque deobligat. Præterea cõtra legẽ naturæ est, quòd quis cõtrarietur Deo: quod fieret, si quos Deus cõiunxit, homo separaret. Insuper matrimoniũ ordinatur ad educationẽ prolis, non ad tempus, sed per totam vitam. vnde de lege naturæ est q̃ parẽtes filiis thesaurizent. vnde Apost. Non debent filij thesaurizare parẽtibus, sed parentes filis: qui & hæredes sunt parentũ: ideo cùm proles sit cõmune bonum viri & vxoris, oportet eorum societatẽ perpetuò manere indiuisam, secundum legis naturæ dictamen. Et ideo quãuis aliæ leges nõ prohibuerint separationem: lex tamen Christi ad perfectum hominẽ adducẽs, in primum statum ac institutionẽ reduxit matrimonium. ¶ Hęc autẽ separabilitas dupliciter pertinet ad matrimonium: Primò inquantum est officiũ naturæ, ad bonum prolis: Secundò inquãtum est sacramentum Ecclesiæ, & signum perpetuæ coniunctionis Christi & ecclesiæ. Et sic separatio magis directè repugnat significationi, quàm prolis bono, cui cõsequenter repugnat. vnde inseparabilitas matrimonij amplius in bono sacramẽti intelligitur, quàm secundũ quod est bonũ prolis. Et ideo ex quo matrimoniũ institutũ est sacramentum Ecclesiæ, nõ potest cadere in eo dispensatio, sicut ante institutionẽ, vt officium naturæ. vnde testamẽto nõ legitur dispensatio: quia nõ potest Deus esse author falsitatis. Et quãuis inseparabilitas matrimonij impediat bonũ in aliquo homine: bonum tamẽ cõmune prolis, ad quod ex natura sua ordinatur, præferẽdum est bono particularium personarum. ¶ Vndecimũ impedimentum est impotẽtia coeundi: quia omnis cõtractus, in quo quis se obligat ad dandũ id quod dare nõ potest, est nullus, sed per matrimoniũ aliquis se obligat ad copulã carnalẽ, & reddendũ debitũ naturæ: si ergo illud reddere nõ possit, non est matrimoniũ. Et licet copula carnalis nõ sit de essentia matrimonij: tamen potestas ad illam est de eius essentia. vnde in c. quod sedẽ, de frigidis & male. dicitur, Sicut puer qui nõ potest debitũ reddere, nõ est aptus cõiugio: sic qui impotẽtes sunt, minimè apti sunt ad cõtrahendum matrimoniũ. Ad huius euidentiã sciendum est quòd impotẽtia coeũdi potest dupliciter cõtingere. Primò ex causa intrinseca & naturali, vt ex frigiditate: & hoc dupliciter. Quia vel est tẽporalis, vel perpetua: Si tẽporalis, non soluit matrimoniũ, cũ ei subueniri possit remedio medicinę. Si est perpetua, soluit matrimoniũ. Ille tamẽ qui hoc impedimentũ habet, non potest amplius matrimoniũ contrahere: alter verò nubere potest, tantũ in domino. Ad experiendũ autem an impedimentum sit perpetuum, vel temporale, Ecclesia statuit determinatum tempus. s. trienniũ, post quod si fideliter ex vtraque parte operã dederint copulæ carnali, inueniatur matrimoniũ non esse consummatum, iudicio Ecclesiæ dissoluitur, seruata certa solennitate expressa in c. literæ vestræ, &c. laudabilem, de frigi. & malefi. Et si Ecclesia se deceptã inueniat, quando. s. ille in quo erat impedimentũ, post trienniũ carnalem copulã cum alia habeat, redintegrat primũ & dirimit secũdum, quãuis de eius licentia sit factũ: quia nõ potest esse impedimentum naturæ pernalem cũ virgine, tunc medicinaliter aliquo instrumento possunt claustra pudoris aperiri & coniungi: nec hoc est contra naturã, quia non propter delectationem. Abominatio autẽ mulieris non est causa intrinseca & naturalis, sed extrinseca, de qua postea dicetur. Et quãuis senes sint frigidi, quantum ad generationẽ, non tamen quantũ ad carnalem copulam, licet rarã. Ideo matrimonium eis permittitur in remediũ sicut sterilibus. Et quãuis mulieres sint frigidiores viris: propter frigiditatem tamẽ mulieris non dissoluitur matrimonium: sicut nec propter sterilitatem: Quia mas est agens in generatione, & fœmina patiẽs. Ideo maior caliditas requiritur in masculo, quàm in fœmina, in qua tamen potest esse impedimentum ex alia causa, scilicet coarctatione. & tũc idem est iudiciũ de arctatione mulieris, & de frigiditate vel maleficio viri. Quia si nulla arcta potest subueniri mulieri, quãtum ad arctationẽ respectu vnius viri, soluit matrimonium: & si sit sufficienter aperta, respectu alterius nõ tenetur manere sine spe coniugij: sicut nec perpetuò maleficiatus, respectu vnius, vt infra dicetur. Frigiditas autem in viro magis dissoluit, quam superflua caliditas. Quia per frigiditatẽ non solùm tollitur cõmixtio seminum, sed etiã vigor membrorũ, quo fit coniunctio corporũ. Si tamen inueniretur q̃ excessus caloris per trienniũ impediret carnalẽ copulã, iudicaretur impedimentũ perpetuũ, de quo nõ fit mentio in iure, eò q̃ rarissimè accidat: ac etiam quia omne impedimentũ naturale ad frigiditatem reducitur. ¶ Si verò impotẽtia coeundi proueniat ex causa extrinseca, puta ex maleficio, quod est ligamen quoddã à dæmone prouenies, Deo permittente,

Modus separationis propter adulterium.

Matth. 19. Libellus repudij olim non excusabat.

2. Cor. 12. Rom. 8.

Heb. 6.

Gene. 21. Galat. 4.

In add. 3. p. q. 58. art. 1.

Impotentia coeundi.

permittente, quo vir & vxor à carnali copula impediuntur: Dicendũ quòd si maleficium sit temporale, nõ dissoluit matrimoniũ: sed si perpetuũ, dissoluit sicut frigiditas. Differẽtia tamen est inter frigiditatem & maleficiũ: quia per frigiditatem non solùm est impotẽs ad vnã, sed ad omnes: non autẽ per maleficiũ, de quo iudicandum est, sicut de frigiditate perpetua, hoc dempto, quia in maleficio perpetuo datur vtique licẽtia, quod nõ fit in viro frigido. Si verò maleficiũ nõ sit perpetuum, nõ dissoluitur matrimoniũ. & ad experiendũ an sit perpetuũ statutum est ab Ecclesia simile tempus triennij sicut in frigiditate. Nunquam tamen licet maleficiũ maleficio soluere: quia nullo modo debet aliquis dæmonis auxiliũ inuocare, neque ad inuocantes accedere, quod fit per maleficiũ. & ideo vbi nõ potest aliter tolli, quàm per aliud maleficiũ, reputatur impedimentũ perpetuum. Cùm autẽ mulier venit in abominationẽ viri, sic quòd vir nõ potest ei copulari ab initio, eodẽ modo iudicandum est, sicut de maleficio & frigiditate. Quia si remedio medicinæ potest ei
c subueniri, est tẽporalis, & non soluit: si verò perpetua, tunc soluit. ¶ Defectus etiã ætatis soluit matrimoniũ, nõ propter impotentiã coeundi, cùm nõ sit perpetua: sed propter defectũ vsus rationis, qui non est sufficiens ad illum cõsensum, qui perpetuò durare debet, rite faciendũ. Et ideo istud impedimentũ reducitur ad impedimentũ erroris. Et cùm matrimonium contrahatur per modũ contractus: sequitur quòd subiacet ordinationi legis positiuæ, sicut & alij contractus: sed iura determinant decimumquartum annũ in masculo, & duodecimũ in fœmina, & quòd ante illud tempus matrimonia contracta nõ tenerent: ideo si cõtrahatur, non tenet. Quia tamen præcepta iuris positiui sequuntur id quod in pluribus est, si ante prædictũ tempus vigor rationis & naturæ suppleat defectũ ætatis, matrimoniũ non dissoluitur. Vnde consequẽs est quòd si ante prædictũ tempus fuerint carnaliter copulati, matrimoniũ perpetuò ligat. Nec obstat q̃ secundũ leges accipiũt tutorem aut curatorem vsque ad vigesimumquintũ annum, sine quorũ authoritate cõtractus per eos facti si lædantur, nulli sunt: quia hoc est verũ in aliis contractibus, sed non in matrimonio, ad quod natura inclinat: licet professio religionis, quæ est quoddam matrimoniũ, ante decimũquartum annũ facta non teneat: quia sic statutũ est, eò quòd ad illud natura non adeò inclinat, sicut ad carnale. ¶ Furia autem superueniens matrimonio, non soluit illud, nec aliqua ægritudo, aut aliud impedimentũ, si inter fideles sit contractum. Si autẽ præcedat, cùm tollat vsum rationis, impedit consensum. vnde ea ratione, qua error dissoluit, sic furia. Et quãuis furia, etiã perpetua, nõ impediat generationẽ prolis, impedit tamen conuenientẽ educationem ipsius: ideo est contra bonum prolis. Et quemadmodũ furiosi non sunt idonei ad aliquem contractũ faciendum, sic nec ad matrimoniũ. Si autem habeat dilucida interualla, & in illis interuallis contrahat, matrimoniũ tenet, licet non sit perfectum. quia adueniẽte furia: nesciret prolem cõuenienter educare. ¶ Duodecimũ impedimentum est, vxoricidiũ, quod ex statuto Ecclesiæ matrimoniũ impedit contrahendũ: sed quandoque non dirimit contractũ, quando. s. vir occidit mulierem in actu adulterij, deprehẽsam, quod non licet in foro cõscientiæ, neque etiã secundum leges: licet non puniãt, propter maximũ incitamentũ quod habet vir in tali facto. Sed Ecclesia non est astricta legibus humanis, vt indicet eum sine reatu æternæ vel Ecclesiasticæ pœnæ dimittendũ: ideo prohibet tali ne amplius alicui in matrimonio copuletur: tamen si timeatur de incontinentia ipsius, potest cũ eodem per Ecclesiã dispensari, vt matrimoniũ contrahat. Si verò sine dispensatione cõtrahat, peccat: sed matrimoniũ contractũ non dissoluitur. Quandoque etiã dirimit contractũ, vt si quis occidat vxorem suam, vt ducat eam cũ qua mœchabatur: tunc efficitur illegitima persona contrahẽdi cum illa: ita quòd si de facto matrimoniũ cum ea cõtrahat, dirimitur: nec pœnitentia rehabilitat eum: quia non est necessariũ quòd deleta culpa deleatur omnis pœna, vt patet de irregularitate. Nec pœnitentia semper restituit in pristinã dignitatem, quãuis possit restituere in pristinũ gradum gratiæ, vt dictũ est c. 7. §. 4. ver. 7. Sed propter tale vxoricidiũ non efficitur persona illegitima, respectu aliarum mulierum. vnde si cum alia contraxerit, quãuis peccet contra statutũ Ecclesiæ faciens: matrimonium tamen contractum non dirimitur. Nec obstat quòd maius peccatum sit occidere patrem, quàm vxorem, per quòd peccatum non dissoluitur matrimonium: quia talis non peccat contra matrimonium, sicut ille qui propriam occidit vxorem. Ideo in quo peccat, puniri debet.

Maleficium.

Maleficium maleficio solui non debet.

In Addit. 3. p. q. 60. art. 2.

Ver. 10. DE REDDITIONE DEBITI MATRIMONIALIS.

D VIso de matrimonio & eius impedimentis, videndũ est de annexis & contrariis, aliisque cõsequentibus matrimoniũ, & primò de redditione debiti. Apost. præcepit vtrique alteri debitũ reddere, dicens, Vxori vir debitũ reddat, similiter autem & vxor viro. & rationem assignat, Quia mulier sui corporis potestatẽ non habet, sed vir. Similiter autẽ & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier: omnibus enim debita reddi debẽt. Cui tributũ, tributum, &c. Si serui Christiani, secundum Apost. tenentur reddere domino suo debitum obsequiũ, ad quod iure positiuo obligantur: à fortiori vir & mulier, cum obligentur iure naturæ & diuino. Præterea matrimoniũ datũ est in remedium, ad fornicationem vitandam. Sed hoc non posset fieri, si vnus non teneretur reddere debitum alteri agitato cõcupiscentiæ stimulis: Ideo reddere debitũ est de necessitate præcepti. Sed hoc intelligendũ est tempore & loco debitis, & seruatis aliis circunstãtiis requisitis: nec interrogandum est de causa siue intentione petentis. ¶ Hoc præceptum etiã intelligendũ est salua consistentia personæ, cùm matrimonium sit principaliter institutũ in officium naturæ. & ideo in actibus ipsius seruandus est naturæ modus, secundum quem nutritiua non ministrat generatiuæ, nisi secundum quod superfluit, ad conseruationem indiuidui, quia hic est ordo naturalis, vt prius aliquid

In Add. 3. p. q. 64. 1. Cor. 7.

Rom. 13. Ephe. 6.

Redditio debiti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliquid in seipso perficiatur & postmodũ alteri de perfectione sua communicet.hoc etiam habet ordo charitatis quæ perficit naturã.Ideo cum vxor in virum potestatem non habeat, nisi quãtum ad generatiuã virtutem,& non quantũ ad ea quæ concernunt conseruationẽ indiuidui: ideo non tenetur,nisi salua incolumitate personæ:quia quilibet potest abstinere ab his quæ sunt nociua personæ.& eodem modo dicendũ est de vxore,cum(vt dictũ est)sint æquales in prædicta potestate. Quod nõ est intelligendũ de æqualitate quantitatis, quæ attenditur inter quantitates eiusdẽ mensuræ,vt bicubiti ad bicubitũ.Quia secundũ hanc æqualitatem vir & mulier non sunt æquales in matrimonio,nec in actu ipsius:quia vir est agens,& mulier patiens. Ideo quod est nobilius,debetur viro.Nec etiã in dispensatione domus:quia vir regit,& mulier regitur, vnde vir dicitur caput mulieris,& nõ mulier viri:sed Christus. Neque enim vir factus est propter mulierem, sed mulier propter virũ.Sunt tamen æquales secundũ æqualitatem proportionis, quæ attenditur inter duas quantitates eiusdẽ speciei,sicut dupli.ad duplum:quia maius duplũ non habet maiorem aut minorem proportionẽ ad suum simplũ,quàm minus duplum ad suũ simplum : licet vnũ duplũ habeat maiorem quantitatẽ quàm aliud.Sic vir & mulier sunt æquales secundũ proportionem:quia sicut vir tenetur vxori in actu coniugali & dispensatione domus, secundum id quod est viri:ita vt vxor viro,ad id quod est vxoris.vnde si mulier sine consistentia & incolumitate personę nõ potest reddere,non tenetur. ¶Et cũ lepra superueniens nõ soluat matrimoniũ:si vir nolit continere,tenetur vxor ei reddere debitũ.Nec alter coniugũ prohibetur vti iure suo,quãuis ex hoc malũ alteri proueniat:maximè si timeatur periculum spirituale,puta adulteriũ, ad quod leprosi propter calorem interiorem inducuntur. Non tenetur tamẽ vxor sana cohabitare viro suo leproso:quia nõ ita citò inficitur ex coitu, sicut ex frequẽti cohabitatione & conuersatione, vt habetur in c.quoniam,de Coniug.lepro.licet aliqui dicant virũ sanum non teneri vxori leprosæ: eo quòd vir per concubitum vxoris citius inficiatur,quàm econuerso. Prædictum tamen ca.quoniã, indistinctè loquitur, dicẽs,quòd præcepto Apost.nulla in hoc casu exceptio inuenitur. Nec obstat quòd proles generetur infirma:quia melius est sic esse,quàm penitus nõ esse. Non tenetur tamẽ vir reddere quãdo non potest,maximè cùm impotẽtia prouenit ex naturali infirmitate,vel ex actu matrimonij : quia tunc mulier vlterius petẽdo,se magis meret ricẽ quàm coniugẽ exhiberet.Si autẽ est impotens ex alia causa,si est licita,non tenetur reddere nec potest mulier exigere,si nõ est licita, peccat.& peccatum vxoris si propter hoc in adulteriũ labatur,viro aliquo modo imputatur.& ideo nõ debet discreta iciunia,vel vigilias,aut alia huiusmodi facere. Nec à sacerdote debet in pœnitentiã imponi viro ea facere,per quæ reddatur impotens ad reddendũ debitum vxori iuuẽculæ & feruẽti. Nec etiam vxori licitum est facere, nec sacerdoti imponere tam graues abstinentias & alia, per quæ reddatur deformis viro suo.Non tenetur etiã vir vti calidis,vt sit magis potens:sed sufficit ꝙ petit,sed etiã si per aliqua signa vir percipit quòd veller sibi debitũ reddi, sed propter timorẽ aut verecundiã tacet.Tunc enim est interpretatiua petitio.ideo tenetur,aliàs quodãmodo exponit eã periculo fornicationis.Si enim medicus cui infirmus est cõmissus, tenetur subuenire infirmitati corporali,etiã si ipse non petat:à fortiori vir,quia redditio debiti est medicamentũ contra concupiscentiam vxoris,quæ est infirmitas spiritualis.¶Non tenetur etiã reddere, nisi locis & temporibus debitis,& honestate seruata:quia nõ in loco publico,propter scandalũ : neque etiã in loco sacro, aut tempore menstrui,propter prohibitionẽ aut honestatem,ac etiam quia est contra bonum prolis,quæ ex hoc deformis & signata prodit in testimoniũ inordinatæ concupiscentiæ parẽtum. Tenetur etiã tempore sacro reddere.vnde Apost.Nolite fraudare inuicem,nisi cõmuni consensu ad tempus.peccat tamen,secundũ aliquos,saltem venialiter,petens tẽpore sacro,vt festorum, iuniorum,orationũ,& processionum,cum teneatur orare,& deuotioni siue orationi(quæ per hoc impeditur)vacare.vnde Moyses,Nõ appropinquetis vxoribus vestris. Non est tamen iudicãdum mortale,quia non est aliqua hora determinata ad orandum,quin possit recompẽsari in aliis horis. Et si illis temporibus tenetur de incontinentia, habet alia remedia ad reprimendã concupiscentiam,vt orationes,iciunia,disciplinas,vigilias,& alia id genus,quibus vtũtur illi qui perpetuò continent.¶Reddens tamen tẽpore festiuo,neque quantum in se est,cõsentit aut cõmunicat peccato alterius sed ad id ad quod ab eo exigitur,inuitus & cum dolore cõsentit:vnde nõ peccat,nec tenetur abstinere à cõmunione in die Paschæ:licet bene faceret abstinendo.ideo suo proprio arbitrio est relinquendus:hoc enim propter lubricũ carnis est diuinitus ordinatum,vt semper petenti debitũ reddatur.vnde Apost.postquàm dixit,Nolite fraudare inuicem:subiungit:Ne forte tentet vos Sathanas propter incontinentiã vestram.Et si allegetur c.omnis homo,de consecr.dist.2. vbi dicitur,Omnis homo ante sactã communionem à propria vxore abstineat tribus aut quatuor aut quinque diebus.Gl.dicit,quantum est ex se.Quia exactus omni tẽpore, seruatis aliis circunstantiis,reddere debet,vt habetur in c.Si dicat vir.33.q.5.Quod enim dicitur in dicto can.omnis,non est præceptũ, sed consilium,vt habetur in ca.vir cũ propria vxore.33.q.4.¶Ex præmissis sequitur quod aliter coniugũ non potest vouere cõtinentiam sine alterius cõsensu.Nullus enim facere potest votũ de alieno,& si vouerit,peccat:nec votũ seruare tenetur,alio petẽte.Sed si non petat, tenetur votũ seruare. & sic non potest exigere.Hoc intelligendũ est post matrimoniũ consummatum:quia ante consummationẽ potest vouere ingressum religionis,quod habet perpetuam continentiã de tempore implere infra duos menses:aliàs potest cõpelli ad celebrãdas nuptias vt habetur in c.

Leproso vxor debitum reddere tenetur.

Vxorati non debent indiscretas abstinentias & vigilias facere.

Petitio debiti.

De voto continentiæ alterius cõiugum.

1.Cor.11.

1.Cor.7.

Exod.19.

in c.ex publico, de conuer.coniug.Si verò cum consensu alterius coniugis vouerit, votum tenet: verùm alter coniugũ non tenetur consentire:licet dissentiendo bonũ alterius impediat:quia hoc facit ne sibi præiudiciũ generetur. Vouens sine consensu alterius,non habet ius exigendi.Posset tamen in illo voto summus põtifex dispensare, maximè si alter solùm cõsentiret ad tẽpus, vt habetur in ca.charissimus, de conuer.coniug. ¶Excusatur etiã vir à redditione debiti, accipiendo crucem in subsidiũ terræ sanctæ:quia satis probabile est quòd vxor debeat velle cõtinere ad tempus,subueniendo necessitati Ecclesiæ generalis.Ideo in fauorem negotiorũ,pro quibus crux sibi datur,statutũ est quòd vir possit sine consensu vxoris crucẽ accipere:sicut posset etiã domino suo terreno, à quo feudũ habet,absque cõsensu vxoris militare.Quia sicut mulier accipit potestatẽ in corpore viri:saluo hoc in quo vir tenetur corpori suo:ita etiam saluo hoc,in quo tenetur alteri domino suo terreno.Nec tamen subtrahitur omnino ius suum vxori:quia vxor potest eum sequi,& non vir vxorem,cum vir debeat regere vxorem,& non ecõuerso.Præterea vxor cum maiori periculo castitatis discurreret quàm vir,& cum minori Ecclesiæ vtilitate.

Ver. 11. DE CONCVBINATV.

G EX duobus finibus seu bonis matrimonij à natura intentis, apparere potest quòd cõcubinatus & pluralitas vxorũ contrariantur iuri naturali & matrimonio : differẽter tamen,quia concubinatus contrariatur principali bono matrimonij, quod est proles,& ideo nunquam fuit licitum concubinã habere:neque etiã fuit vnquã in concubinatu dispensatũ.Pluralitas verò vxorum non est contra bonũ principale matrimonij,sed contra secundariũ.s.contra communicationẽ operum & pacificum conuictũ.Ideo aliquãdo licuit aliquibus viris ex diuina dispensatione habere simul plures vxores:licet nunquã licuerit alicui mulieri simul habere plures viros.de quibus per ordinẽ dicendũ est.¶Ad cuius euidentiã supponendũ est primò,quòd quicquid reddit actionẽ inconuenientẽ fini,quẽ natura ex aliquo opere seu actu intendit,dicitur esse contra legem naturæ. Potest autem actus nõ esse conueniẽs principali fini,vel secũdario,dupliciter:vno modo, quãdo omnino impedit finẽ,vt superfluitas aut defectus cõmestionis impedit salutẽ corporis,quasi finem principalem comestionis, & bonam habitudinem in negotiis exercendis,qui est finis secundarius.Alio modo,quando nõ omnino impedit finem,sed facit peruentionẽ ad illum minus decentẽ aut difficilem ad finẽ principalem vel secundariũ.Si ergo actio sit inconueniens fini, quasi omnino directè prohibens principalem finẽ,prohibetur primis præceptis legis naturæ,quæ sunt sicut communes animi cõceptiones,& sicut prima principia in speculabilibus. Si autẽ actio sit incompertẽs fini secundario,quocũque modo.s.omnino prohibens,vel difficilem aut minus decentẽ reddens, aut etiã principali,vt faciens magis difficilem,vel minus congruã peruentionẽ ad ipsum:actio illa non prohibetur primis præceptis legis naturæ,sed secundis,quæ ex primis deriuantur, sicut conclusiones ex principiis in speculatiuis.¶Secundò supponendũ est id quod suprà dictum est,cùm de dispensatione moralium præceptorũ ageretur,quòd in primis præceptis legis naturæ nõ cadit dispensatio, sed semper efficaciã obligandi habent.Sed in secundis præceptis cadere potest dispensatio, quia non semper habent efficaciã obligandi, sed vt in pluribus,eò quòd actus humani variantur secundũ diuersas cõditiones personarũ,temporũ,& aliarum circunstantiarũ, & in maiori parte.Talis est tota materia moralis,vt patet per Philosoꝝ.in Ethicis.Ideo vbi eorum efficacia deficit,licitè prætermitti possunt.Sed quia nõ est facile determinare huiusmodi varietates,ideo licentia prætermittendi legem in illis casibus,ad quos legis efficacia se propter varietatem extendere non debet,reseruatur illi,ex cuius authoritate lex efficaciã habet: & talis licentia dispẽsatio dicitur.¶His suppositis dicendũ est primò,quòd actus concubinatus est cõtra legẽ naturæ: Primo modo,quia non ordinatur in finẽ naturæ per actionẽ agentis imò peruertit & tollit omnino peruentionem in finẽ principalem:quia finis principalis, quem natura intendit in tali concubitu, est proles procreanda & educanda:& vt hoc bonũ consequeretur,posuit delectationem,vt Constantinus dicit.Quicunque ergo concubitu vtũtur propter delectationem quæ in ipso est,nõ referendo in finem à natura intentũ,facit contra naturã, peruertit enim ordinem naturæ : quia res à fine denominatur,tãquàm optimo:sicut cõiunctio matrimonij à prolis bono nomen accipit, quod per matrimonium principaliter quæritur.Et quãuis aliquis ex cõcubinatu prolem quærat,non tamen conuenienter quærit ad prolis bonũ,in quo nõ solùm intelligitur prolis procreatio,per quam proles accipit esse,sed etiam educatio & instructio,per quã accipit nutrimentũ & disciplinã: in quibus tribus parẽtes proli tenentur ad longũ tempus,& per totam vitã.Ideo lex naturæ exigit quòd pater & mater commaneant ad subueniendum proli.vnde aues quæ communiter pullos nutriunt ante completam nutritionẽ non separãtur à mutua societate,quæ incipit à concubitu. Hæc autem obligatio qua debet cõmanere fœmina viro,& econuerso,dicitur matrimoniũ. ¶Et licet aliquis diues possit subuenire proli educandæ per longũ tempus:hoc tamẽ est per accidẽs,& non ex natura actus:& per id quod est per accidẽs,non tollitur id quod est per se,hoc est naturale : & sic nõ tollitur determinatio,propter quã secundum omnes leges filij qui de cõcubinatu nascuntur, sunt vituperabiles:quod nõ esset,nisi concubitus ex quo oriũtur,esset naturaliter turpis. Nec obstat ꝙ ius positiuũ quod à naturali deriuatur, nõ prohibet fornicationẽ simplicẽ,imò potius in pœnam, secundũ antiquas leges,mulieres lupanaribus tradendæ condemnabãtur:quia lex naturæ in gẽribus quantũ ad multa offuscata erat,& non reputabant malũ accedere ad concubinam, sed passim fornicatione vtebãtur,quasi re licita,sicut & aliis quæ erant contra cæremonias Iudæorũ, quãuis non

In Add.3. p.q.65.art.1.

c.15.§.1. ver.7.

Universidad de Deust
Bibliotec

Act.15. non essent cõtra legem naturæ. Et ideo Apost. immiscuerunt prohibitionẽ fornicationis cæremo-
nialibus, propter distinctionem quæ erat inter Iudæos & Gentiles. ¶ Non obstat etiam quòd qui
potest alicui rem suã tradere in perpetuum, possit tradere ad tempus: nã per hoc distinguitur do-
natio à cõmodato: quia hoc verũ est in his in quibus nulla deordinatio sequitur, prout in cõcubi-
natu, in quo est deordinatio cõtra bonum prolis, quæ ex illo actu nata est sequi. Et quãuis aliquis
vtẽdo ancilla sua tanquã re sua, maximè ex cõsensu suo, nulli faciat iniuriã in particulari: facit ta-
men iniuriã naturæ & proli procreãdæ, ad cuius bonũ nõ sufficiẽter neque cõuenienter talis con
iunctio ordinatur: sicut si quis immoderatè vteretur eo quòd suũ est. Præterea licet ancilla sit res
domini quo ad obsequiũ, nõ est tamẽ res sua quo ad concubitũ. Et licet quilibet possit dare quod
suum est: & vxor habeat potestatẽ in corpore viri: non tamẽ sequitur quòd vir de consensu vxoris
possit alteri carnaliter coniũgi, neque vxor de cõsensu mariti, alteri viro: Quia vxor nõ habet po-
testatẽ in corpore viri simpliciter, quantũ ad omnia, sed solùm quo ad matrimoniũ, & econuerso.
Ideo nõ possunt dare contra bonũ matrimonij. Cum ergo cõcubitus fornicationis tollat debitam
ordinationẽ parentis ad prolem, quã natura ex concubitu intendit: sequitur quòd fornicatio sim-
plex de sui ratione sit peccatũ mortale, etiã si lex scripta non esset: quia de lege diuina positiua nõ
est dubium, vt dictũ est cùm de fornicatione ageretur. ca.7.§.4.versi.1. Nec excusatur Iuda filius
Iacob, à peccato, quando cõcubuit cum Thamar: licet vitauerit mendaciũ, quod fuisset pernicio-
sum, iniuriã habens annexam, si promissum nõ reddidisset. Nec obstat etiã quòd non punitur tem
porali morte, quia peccatũ non dicitur mortale à tẽporali morte, sed à morte æterna, vt infrà dice-
tur. Et quãuis habeat maius incitamentum quàm gula: non tamen sequitur quin sit maius pecca-
tum, quàm inordinata comestio: Quia illa non cõtinet deordinationẽ à fine vltimo, sicut fornica-
tio, quæ est præceptum naturæ, Non mœchaberis. in quo nõ cadit dispensatio, manẽte materia. s.
quòd nõ sit sua. & ideo nunquã licuit. Nec aliquis sanctorũ in antiquo testamẽto legitur habuisse
concubinam, quẽ necesse sit à peccato excusare. Sed vbicunque legitur aliquos sanctos habuisse
Concubina aliquando accipitur pro vxore secundaria. cõcubinas, accipitur concubina pro secundaria vxore, quæ dicebatur cõcubina, quia habebat ali-
quid simile cõcubinæ, licet esset vxor quantũ ad principalem finẽ, qui est bonũ prolis, quia indis-
solubili vinculo iũgebatur viro, & sic cõueniebat cũ vxore. Sed quo ad secundarium finẽ, qui est
gubernatio familiæ, & cõmunicatio operũ, in quo cadit dispensatio, vt dicetur versic. seq. prima
vxor coniungitur viro vt socia, sed non secundaria. Ideo in hoc cõueniebat cum concubina, large
accipiendo hoc vocabulum, cõcubina. Et sic Agar, licet esset vxor secũdaria Abrahæ, dicebatur
ancilla & concubina, quia nõ erat socia in dispensatione familiæ, & cõmunicatione operum, sicut
Sara. Nec obstat quòd illa quæ est matrimonio iuncta, nõ possit eiici excepta fornicationis causa,
tamẽ Agar fuit eiecta: quia hoc factum est ex dispensatione diuina, ad significãdum mysterium,
Galat.4. quod explicat Apost. ad Gal. scribens. Quòd etiã Ismael hæres nõ fuerit, & Esau filius liberę, hæ-
res non fuit, ad mysteriũ pertinet. Similiter factum est vt filij Iacob ex ancillis & liberis nati, hæ-
redes essent, vt D. Aug. dicit: quia Christo nascuntur in baptismo, tam per bonos, qui per liberam
significantur, quàm per malos ministros, qui per ancillam significabantur.

Ver. 12. DE PLVRALITATE VXORVM ET MARITORVM.

In Add. 3. p. q. 65. VIrum simul habere plures vxores, & vxorẽ simul habere plures viros, cõstat esse cõtra legem A
naturæ: differẽter tamen, quia quod mulier simul habeat plures viros, est contra primum &
principale bonũ matrimonij. & ideo semper fuit illicitum, neque licitè fieri potest, cùm in primis
præceptis nõ cadat dispensatio, vt dictum est versi. præced. Nõ est autem sic de pluralitate vxorũ.
Quòd autem pluralitas maritorũ sit contra bonũ prolis, apparet ex eo ꝙ per hæc quo ad aliquid
totaliter tollitur. Quia quãdoque cõtingit post primã imprægnationẽ mulierem iterũ imprægna-
9. de Ani. ri, & tunc (vt dicit Philosophus) vix contingere potest quin accedat corruptio vtriusque vel alte-
rius fœtus. Et quãuis non contingat corruptio, natiuitas tamen multũ impeditur. Educatio autem
totaliter impeditur. Quia si vna mulier plures haberet maritos, sequeretur incertitudo prolis ex
parte patris, cuius cura est necessaria in educãdo. Ideo nulla lege vel cõsuetudine fuit aliquando
Matth.7. permissum, ꝙ vna mulier plures maritos haberet: sicut ecõuerso. Nec obstat illa prima animi con-
ceptio, siue primũ naturæ mandatũ. Quæcunque vultis vt faciãt vobis homines, & vos facite illis.
& per oppositũ. Quæcũque nõ vultis, &c. hoc enim est lex & prophetæ. Sed viri aliquãdo volue-
runt accipere, imò de facto acceperũt plures vxores: igitur & mulieres, saltem cum dispensatione.
Negatur illatio: quia illa animi cõceptio intelligi debet eadem proportione seruata. Nõ enim se-
quitur, ꝙ si prælatus vult subditũ non resistere ei, quòd ipse nõ debeat resistere subdito. Sed inter
vxorem & virũ non est eadẽ proportio: quia in pluralitate vxorũ non sequitur incertitudo prolis,
& vnus sufficit ad imprægnãdum plures. Et quãuis zelus, qui est amor nõ patiens cõsortium in a-
mato, sit vxoris ad virũ, sicut viri ad vxorẽ: non tamẽ æqualiter vt in pluribus inuenitur. Sed tam
in hominibus quàm in animalibus communiter inuenitur maior zelus masculi ad fœminã, quàm
econuerso, eò quòd non est contra cõceptionem naturalem, quòd vir habeat plures vxores, sicut
quòd vxor habeat plures viros. Ideo affectus siue appetitus vxoris, qui sequitur cognitionem, nõ
tantum refugit consortiũ in viro, sicut econuerso. Quãuis aliquæ mulieres ex aliquibus apprehen
sionibus & causis sint magis zelotypæ, & ampliori zelo torqueantur, quàm viri. ¶ Pluralitas verò
vxorũ nõ totaliter tollit, neque aliqualiter impedit primum finem matrimonij, cùm vnus vir suf-
ficiat pluribus mulieribus fœcundandis, & educandis filiis ex eis natis. Sed quo ad secundũ finem
matrimonij,

matrimonij, etsi non totaliter tollat: tamen multum impedit, eò quod nõ possit faciliter inueniri
pax in familia, vbi vni viro plures vxores cõiunguntur, eò quòd vnus vir non potest sufficere ad
satisfaciẽdum pluribus vxoribus ad votũ earum. Quia cõmunicatio plurium in vno officio causat
litem, sicut figuli & medici corrixãtur & inuidẽt adinuicem: sic plures vxores vnius viri. Cùm er-
go vxorum pluralitas sit cõtra secundum bonum matrimonij, & præceptum naturæ, nunquã fuit
licitum absq; dispẽsatione authoris naturæ. s. Dei, qui per inspirationẽ æternã eo tẽpore quo opor-
tebat prædictum præceptum naturæ prætermitti, vt maior esset multiplicatio prolis ad cultũ Dei
educãdæ, dispẽsauit post Lamech: qui fuit primus qui absq; dispẽsatione accepit plures vxores, qui
de hoc secundum Magistrum sentẽtiarum arguitur: quia ad explendã voluptatẽ id fecisse perhi- *33. dist. 4.*
betur. Per Sãctorum verò exẽplum diuina dispẽsatio ante legẽ ad alios deriuata est, quæ nõ fuit in
lege reprobata, imo videtur approbata in Deuter. vbi dictũ fuit, Nõ habebit vxores plurimas, quæ
alliciãt animã eius. vbi D. Aug. dicit, quòd Salomõ trãsgressus est præceptum illud, & nõ Dauid:
quia permissum erat plures habere, sed nõ plurimas, quæ allicerẽt, &c. Semper enim principalior
finis magis est obseruãdus, quàm secundarius. Ius enim naturale semper & vbiq;, quãtum est de
se, habet efficaciã: potest tamẽ per accidẽs propter aliquod impedimẽtum vel causam circa aliquẽ
variari, quãtum ad secundarios fines: sicut Philos. exẽplum ponit de aliis rebus naturalibus. Nec
obstat quòd dispẽsatio in lege naturæ circa huiusmodi nõ reperitur scripta: Quia talis debet esse
dispensatio, qualis est lex. Si ergo lex naturæ scripta est in cordibus hominum, ita debebat esse eius *Rom.2.*
dispensatio: quæ tamen nõ est nunc per Christum reuocata, eò quòd veniẽte Christo fuit tempus *Mat.19.*
plenitudinis gratiæ, per quã cultus Dei nõ carnali, sed spirituali propagatione diffundendus erat
in omnes gẽtes. ideo nunc nõ est ratio dispensationis. Et quãuis ius naturæ largo modo dicatur,
quod omnia animalia docuit: tamen ius naturæ cõpetens homini, inquãtum homo, hoc indidit ꝙ
vna per legem matrimonij fieret vxor viri vnius. Si dicatur quòd cõtra legẽ naturæ est, quòd ho-
mo se ad impossibile obliget, & quod vni datum est, alteri detur. Sed homo contrahens cum vna
vxore, sui corporis potestatẽ ei tradidit, vt necesse sit reddere debitum cùm petierit: ergo facit con-
tra legẽ naturæ, si potestatẽ sui corporis alteri tradat. Negatur sequela: quia hoc solum habet locũ
in primis præceptis naturæ. Nec vir per matrimonium potestatẽ sui corporis tradit quantum ad
omnia, sed solùm quãtum ad illa quæ matrimoniũ pro principali fine requirit. Matrimoniũ autẽ
nõ requirit vt quolibet tẽpore vxori petenti vir debitũ reddat, nisi cùm petit ad id quod matrimo-
nium est principaliter institutum, hoc est ad bonum siue generationẽ prolis, siue quãtum sufficit
ad imprægnationẽ. Licet matrimonium postmodum, inquãtum est remedium, (quod est secun-
darius finis eius) fuerit ordinatũ ad vitandã fornicationẽ in cõiuge: quia (vt dictũ est) in secũdo fine
cadit dispẽsatio. Vnde sequitur ꝙ qui accipit plures vxores, nõ se obligat ad impossibile, cõsidera-
to fine principali: nec esset incõueniẽs si Deus nũc dispẽsaret in pluralitate vxorũ, ꝙ propter bonũ
prolis quod est principale bonũ. detraheretur aliquid de aliis bonis matrimonij: quia manet fides
apud Deũ, in cuius cultũ ꝓles esset educãda: fides etiã maneret ad plures. Et sacramẽtũ pariter ali-
quo modo maneret. Quãuis enim nõ significaretur cõiũctio Christi ad Ecclesiã: significaretur ta-
mẽ distinctio graduũ in Ecclesia ꝑ pluralitatẽ vxorũ, quæ quidẽ distinctio nõ solùm est in ecclesia
militãte, sed etiã in triũphante. Et ideo illorũ matrimonia significarẽt aliquã cõiunctionẽ Christi
cũ Ecclesia, nõ solùm militãte (vt quidãt dicũt) sed etiã triũphante, in qua diuersæ sunt mãsiones.

Ver. 13. DE SECVNDIS NVPTIIS.

B SEcundas aut tertias siue quartas & sic deinceps nuptias nõ esse cõtra ius naturæ ex præmissis *In Add. 3. p. q. 65. art. 1.*
cõstare potest, cùm nõ sint cõtra bonum prolis, neq; cõmunicationem operum. Vnde legimus
Abrahã tẽpore legis naturæ, mortua Sara, secundas nuptias celebrasse cum Cethura. Nõ sunt etiã *Gen.26.*
cõtra ius diuinũ, cùm Apost. dicat. Volo iuniores (s. viduas) nubere, & filios procreare. Et ratio est: *1.Tim.5.*
quia per mortẽ alterius cõiugum matrimonium soluitur. Nã (vt idẽ Apost. dicit) Mulier alligata *1.Cor.7.*
est legi viri, quãto tẽpore vir eius viuit. Quòd si dormierit vir eius, soluta est à lege viri. Cui autem
voluerit nubat, tãtùm in domino, hoc est cum fideli. Si tamẽ mulier ante annũ cõtrahit, perdit do-
talitium: sed si post, lucratur ad vitã solùm. Ideo oportet eam dare fideiussores de eo reddẽdo post
mortẽ, nisi vbi est cõsuetudo vel statutũ, ꝙ absolutè lucretur, vt in ciuitate Tholosana. Vir autẽ si
statim contrahat, nil perdit: quia etiã nil lucratur, nisi ex pacto vel cõsuetudine, vt in prædicta ci-
uitate, in qua deficientibus liberis, lucratur absolutè dotẽ. Mulier tamẽ nubẽs infra tẽpus luctus
(quod durat per vnius anni spatium) liberatur ab infamia, cui olim secundum leges subdebatur,
vt habetur in c. cùm secundũ Apost. de secundis nupt. ¶ Nec obstat quòd D. Chrys. dicit, quòd se-
cundum virũ accipere, fornicatio est: quia intelligit viuẽte primo, vel quãtum ad causam, quæ ali-
quando sola ad nuptias inclinaret. s. cõcupiscentia, quæ etiã in matrimonio fornicationẽ inducit,
quãdo paratus esset eã cognoscere, etiã si nõ esset vxor. Nec etiã obstat illud D. Ambr. Duplex ma-
trimonium non est bonum, quia etiã intelligitur simul, vel per non bonum intelligit quod caret
honore significationis: & sic nõ est adeò honorabile. Eã ob rem sacerdotes arcentur ne intersint, eo *Sacerdotes cur arceantur à secundis nuptiis.*
quòd habeat aliquã speciem mali siue turpitudinis, propter defectum prædictæ honestatis siue
significationis: propter quem defectum cõtrahitur irregularitas, & nõ propter culpam: quia nulla
inest culpa. Non tamen dicimus quòd secundum matrimonium non sit sacramentum Ecclesiæ:
quia vbicunque inueniuntur ea quæ sunt de essentia sacramenti, est sacramentum: sed omnia ta-
lia inueniuntur in secundis nuptiis. s. debita materia & debita forma: ergo secundum matrimo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nium est sacramentum: non tamen adeo perfectum, sicut primum: quia non habet plenam significationem, cum non sit vna vnius, sicut in coniunctione & matrimonio Christi & Ecclesiæ. Ratione huius defectus benedictio à secundis nuptijs subtrahitur, & punitur sacerdos benedicēs secundas nuptias, suspensione officij & beneficij. Sed hoc indulgendū est, quando secundæ nuptiæ sunt ex parte viri & mulieris. Si vero virgo contrahat cum viduo, nuptiæ benedicuntur. Saluatur enim aliquo modo significatio, quæ in primis nuptijs, saltem ex parte vnius: quia etsi Christus vnam sponsam habeat, habet tamen plures personas desponsatas in vna Ecclesia.

Benedictio à secundis nuptijs subtrahitur.

Ver. 14. DE BIGAMIA.

BIgamia quatuor modis contrahitur. Primus est, quando quis accepit plures vxores successiuè & de iure. Secundus, quādo simul habet plures, vnam de iure, & vnam de facto. Tertius, cùm habuit plures successiuè, vnam de iure, & vnam de facto, quando. s. erat impedimentum dirimēs. Quartus, quando viduam ducit vxorem: quod intelligendum est matrimonio cum vtraque consummato per carnalem copulam, quæ in fornicario concubitu non causat irregularitatem, vt habetur in c. quia circa, de bigamis. & ratio est, quia non significat illam indiuisibilē coniunctionem Christi & Ecclesiæ. Et in omnibus istis casibus irregularitas est annexa duplici de causa. Prima, quia ille qui sacramenta ministrare debet, nullum in sacramentis debet pati defectum. Defectus autem in sacramentis est, quando sacramenti significatio integra non inuenitur. Et sacramentum matrimonij significat indiuisibilem cōiunctionem Christi ad Ecclesiam, quæ est vnius ad vnam: ideo ad perfectam significationem sacramenti requiritur quòd vir sit tātùm vnius vxoris, & vxor vnius viri. Ideo bigamia, quæ hoc tollit, inducit irregularitatē. Secunda causa est, quia in illis qui accipiunt ordinis sacramentum, maxima spiritualitas debet apparere. Vnde dominus in Leuitico dicebat, Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. tum quia spiritualia ministrant. s. sacramenta, tū quia spiritualia docent, & in spiritualibus occupari debent. Vnde cum concupiscentia, per quem totus homo caro efficitur, spiritualitati repugnet, non debet aliquod signum concupiscentiæ permanentis in eis apparere. quod quidem apparet in bigamis, qui vna vxore contenti esse noluerūt. Prima tamen causa & ratio est melior. Et huiusmodi irregularitas non soluitur per baptismum: quia licet baptismus soluat culpas, non tamen soluit coniugia. Vnde cùm ex secundo cōiugio secuntur irregularitas, per baptismum tolli non potest: sicut irregularitates, quæ antea per crimina contractę erant. Nec opinio D. Hiero. in hoc tenetur: quia licet baptismus tollat peccatum, quod est maius, cò quòd ad hoc sit ordinatus: non est tamen ordinatus ad tollendam irregularitatem, quæ non est pœna, quanuis proueniat ex causa debita. Et licet per baptismum quis conformetur Christo, quātum ad mentem, non tamen quantum ad statum carnis, qui cōsideratur in virginitate vel diuisione carnis. Et quāuis sacramenta veteris legis soluerēt irregularitates, quæ ex leuibus causis cōtractę erāt, & ad tempus durabāt, quia ad illas tollēdas erāt ordinata: nō autē baptismus.

In Add. 3.p. q.66.ar.1.

Leui.19.

Baptismus nō tollit irregularitatem bigamiæ.

¶ Bigamus exuitur omni priuilegio clericali, & additur foro seculari, nō obstāte consuetudine. Et ei sub pœna excommunicationis inhibitum est tonsuram aut habitum clericalem deferre, vt in c. vnico de bigamis, lib. 6. ¶ Quo ad dispensationem cum bigamis est difficultas, eò quòd Apost. dicit, Oportet episcopum esse vnius vxoris virum. & in c. super eo, de Biga. habetur quòd Lucius papa redarguēs episcopū Hispalen. dicit, quòd etiam si sacros ordines susceperint, priuādi sunt: quia in bigamis cōtra Apostolum dispēsare non licet, vt debeāt ad sacros ordines promoueri, vel in eis si promoti fuerint, remanere. D. Tho. dicit, quòd papa potest in bigamis dispēsare, eò quòd bigamiæ non est adiūcta siue annexa irregularitas, de iure naturali, sed de iure positiuo. Et quia nō est de essentialibus sacramēti ordinis, q. nō sit bigamus, quod patet ex hoc quòd si aliquis bigamus ad sacros ordines accedat, accipit characterē. & ad prædictū c. super eo, respōder, quòd papa nō potest dispensare cōtra doctrinā Apostoli, quantū ad ea, quæ sunt de iure naturali, nec quantū ad ea quæ sunt de necessitate sacramentorū & fidei. & dictus Lucius dicebat dictū archiepiscopum dispēsari nō posse. Sed nō negabat ipse Lucius quin ipsemet & papa successor eius posset dispēsare, cùm eandē potestatē habeat papa, quā D. Pet. Et ipse Lucius cum episcopo Panormitano dispēsauerit.

Bigamus exuitur priuilegio cler. 1.Tim.3.

Ar.5.

Ver. 15. DE FILIIS ILLEGITIMIS.

In Add. 3.p. q.68.

CVm illegitimum dicatur quod cōtra leges fit, qui extra matrimonij thorum nascuntur cōtra legem naturæ, dicūtur illegitimi. Ad cuius euidentiā notādum est, quòd quadruplex est status filiorū. Quidā enim sunt naturales & legitimi, qui. s. nascūtur ex vero & legitimo carnali concubitu. Quidā dicūtur naturales & nō legitimi, vt qui nascūtur ex simplici fornicationē, & ab his qui impedimentum matrimonij nō habent, quidā legitimi & nō naturales, vt adoptiui. Quidam dicuntur Spurij, vt qui ex adulterio, incestu, vel stupro (quos quidā ex dānato coitu natos vocant) oriuntur, contra legē positiuā expressè, & cōtra legē naturalem hominis, in quantum homo, licet non inquātum animal. & tales nō succedūt patri nec matri, vt habetur in Auten. Quibus mo. na. effi. legi. §. fina. Et quāuis huiusmodi filij non sint in culpa, incurrunt tamen damnū: nō q. subtrahatur ab eis quod illis debitū est, sed per hoc quòd non datur eis id quod aliàs poterat esse debitū. Et sic duplex damnum incurrunt: Vnum quia non admittuntur ad actus legitimos, sicut ad officia & dignitates, quæ requirunt aliquā honestatē in illis qui ea exercētur. Aliud dānum incurrūt quia non succedūt in hereditate paterna. Verumtamē naturales filij succedere possunt in septima parte tantùm, si eis legata fuerit. Vnde legimus quòd Abraham filiis concubinarū dedit munera.

Quatuor status filiorum.

Duplex damnum illegitimorum.

Gen.25.

Spurij

Spurij autem in nulla parte, quāuis ex iure naturali parētes eis in necessarijs prouidere teneātur. Vnde pertinet ad solicitudinem episcopi, vt vtrumque parentem cogat ad hoc quòd eis prouideat. Damnū tamen quod illegitimi incurrunt, non dicitur propriè pœna: sicut dicimus non esse pœnam alicui quòd non succedat in regno, per hoc quòd nō est filius regis: quia nō debetur ei. Et sic differētia est inter damnum illorum, & damnum quod incurrimus ex peccato originali: quia iustitia originalis data erat primo parenti pro tota natura humana: & sic tota natura humana tenebatur illam seruare. Cùm ergo Adam, per quem erat tota natura in alios transfundenda, propter peccatum eam amiserit, transfundendo naturam transfudit damnum. Ideo miseriæ huius mundi sunt nobis pœna peccati originalis. Sed damnum quod incurrit illegitimus, non est ei pœna, sed potius patri, eò quòd ex praua voluntate patris processit. Et quia per legem hæc illegitimitas quo ad damna indicta est: sequitur quòd per legem seu legislatorem potest remoueri, & filij legitimari siue fieri legitimi: non quòd sint ex damnato coitu nati, quia coitus ille qui transiuit, nunquam potest fieri legitimus, ex quo semel fuit illegitimus, cùm ad præteritum non sit potētia: sed dicuntur legitimari quantum ad damna, quæ post legitimationē non patientur. ¶ Sex modis potest fieri legitimatio, duobus secundum canones, & quatuor secundum leges. Primus modus secundū canones est per sequens matrimoniū, si non fuit adulterium, vt in c. 1. & c. tanta. qui fi. sunt legi. Secundus per specialem indulgentiam siue dispensationem summi pontificis in terris eis subiectis, sed non in alienis, nisi quantum ad spiritualia, vel nisi ex causis multum arduis: & tunc indirectè per quandam consequentiam intelliguntur legitimati, quantum ad temporalia, vt in c. per venerabilem, qui fi. sunt legi. Primus modus secundum leges: Si pater naturalis filium naturalem offerat curiæ imperatoris, & recipiatur: ex hoc ipso legitimatur, propter curiæ honestatē. Secundus, si pater in testamento nominet illum legitimum hęredem, & filius postmodum testamentum imperatori offerat & acceptetur. Tertius, si nullus sit filius legitimus, & ipsemet filius naturali imperatori se offerat. Quartus, si pater in publico instrumento duorum vel trium testium suscriptione eum legitimum nominet, licet non adiciat naturalem. Et quanuis filius legitimus non possit illegitimari, cum eius generatio fuerit legitima, potest tamen ex culpa hæreditate priuari: & filius illegitimus ad eam ex gratia absque aliorum iniuria habilitari. Notandum tamen quòd separato matrimonio per iudicium Ecclesiæ, filij qui ex illo ante iudicium Ecclesiæ nati sunt, dicūtur legitimi, si illud matrimonium fuerit in facie Ecclesiæ contractum.

Legitimatio quot modis fieri potest.

Filius legitimus non potest illegitimari.

§. 8. DE SACRAMENTALIBVS NOVAE LEGIS.

SAcramentalia in noua Lege dicuntur dispositiones sacramentorum, siue ad sacramenta suscipienda, vel cōficienda, aut consecranda, sicut exorcismus & benedictiones factæ super vinum & aquam, panem, oleum, sal, cęram, incensum, lapidem altaris, Ecclesiæque muros, vestimenta, crucem, baculos peregrinorum, & alia huiusmodi, de quibus aliquid dicendum est.

Ver. 1. DE EXORCISMIS.

C EXorcismos quidam dicūt institutos fuisse in statu naturæ integræ, eò quòd Deus dedit Adæ notitiam & scientiā proprietatū omniū rerū naturaliū sibi subditarum, cùm dederit ei authoritatem imponēdi nomina animalibus & aliis rebus sibi subditis, sub quibus nominibus homini naturaliter obedirent. Et in his reseruātur reliquiæ potestatis innocētiæ, vt vocibus exorcistæ, siue naturaliter incātantis & præcipiētis obediant, nisi propter peccatum impediātur, sicut Aspis, quæ non audit vocem incantātis sapienter. Venerabilis Beda refert Iosephum dicentē regem Salomonem excogitasse, suāmq; gentē docuisse modos exorcizandi, hoc est adiurādi, quibus immūdi spiritus expulsi ab homine nō sunt ausi vlterius reuerti. Sed quicquid sit de his, nos fundamentū habemus in sacris literis de exorcismis dæmonū, morborū, reliquorūmq; noxiorum. Christus enim dedit potestatē discipulis spirituum immundorum, vt eiicerent eos, & curarent omnē lāguorem, per inuocationem nominis sui, qua potestate vti sunt discipuli. Vnde reuertentes dixerunt: Domine etiā dæmonia subiiciuntur nobis in nomine tuo. quod videntes aliqui filij Iudæorum, similiter exorcizādo eiiciebāt dæmones. Vnde Luc. 9. dicitur quòd Iacobus & Ioannes dixerūt, Præceptor, vidimus quendā in nomine tuo eiiciētem dęmonia, & prohibuimus eū, quia nō sequitur nobiscū. Et D. Marcus: Signa autem eos qui crediderint, hęc sequentur: In nomine meo dęmonia eiicient, linguis loquētur nouis, serpentes tollēt: & si mortiferū quid biberint, nō eis nocebit. Si arbor morus, quæ sensum nō habet, & mōs obedit fideli præcipienti trāsplantari in mare: quare fideli adiuranti & precipienti aqua & elemēta aliaq; nociua nō obedient? Videmus quotidie fideles curare febres, & fugare dæmonia per aspersionē aquæ benedictæ. & D. Aug. dicit, Vera pietate homines Dei aereā potestatē contrariāmq; pietati, exorcizādo eiicīūt, nō placādo omnes tērationes aduersitatēsque eius, orādo, nō ipsam, sed Deum suum aduersus ipsam. In eius ergo nomine vincuntur, qui humanitatē assumpsit. Et in Actis Apostol. habetur de exorcistis Iudæorum, quomodo tentauerunt dicentes, Adiuro vos per Iesum, quem Paulus prædicat. & infrà. Respondens autē spiritus nequā, dixit eis: Iesum noui, & Paulum scio: Vos autē qui estis? Et insiliēs in eos homo in quo erat dæmonium pessimum, dominatus est amborum: quia ex curiositate vel lucri gratia adiurabant, & non sicut illæ septem filiæ Sceuæ principis sacerdotū, quæ quodāmodo credētes, sed nō perfectè, vt in fide cōfirmarentur, probare voluerunt. De hac adiuratione dictū est suprà. modum autem & formam exorcizādi baptizādos, habemus ex traditione Apostol. sicut & alias benedictiones, quibus vniuersalis Ecclesia vtitur, vt expressè dicit D. Clemens D. Petri discipulus lib. 3. Recognit. &

Gen.1.

Mat.10.

Marc.vlt. Mat.11. Luc.17.

10.de Ci.c.22.

Act.19.

c.5 §.5.ver.1. & c.16.§.6. ver.1. Modus exorcizandi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

idem in Epist.2.ad D.Iacobum fratrem Domini.& D.Dion.D.Pauli discipulus,& ab eo edoctus in mysterijs fidei,in 2.c.Ecclesiast.Hierarchiæ dicit,Baptizandus prius ter abrenunciat dæmonis & omnibus vestibus exutus sacrato oleo tribus cruciformibus effusionibus vngitur à sacerdote, & chrismate signatus,aqua sanctificata tandem baptizatur.& Orig.ante 1500.annos dixit,In Ecclesiasticis observationibus sunt nonnulla quæ omnibus quidem facere necesse est.Nec tamē eorum ratio omnibus patet.& infra subiūgit:Eorum quæ in baptismo geruntur,verborū,gestorum, atq; ordinum,& interrogationum,responsionum,quis explicet rationem?Et tamen hęc operta & velata portamus super humeros nostros,cum ita implemus ea, vt à magno pontifice filijs suis tradita,& commendata suscepimus. Et Celestinus huius nominis 1.ante annos 1400.ad Venerium Maurinum Leontinum & cæteros Galliarum episc.scribēs dicit:Illud quod circa baptizandos in vniuerso mundo sancta Ecclesia vniformiter agit,non otioso contēplamur intuitu, cùm paruuli siue iuuenes ad regenerationis veniunt sacramētum.Nō prius vitæ fontem adeūt, quàm exorcismis & exufflationibus clericorum,spiritus ab eis immundus abigatur,vt tunc verè appareat quomodo princeps huius mundi mittatur foras. Omnēsq; sancti doctores antiqui huiusmodi observationem ex traditione Apostol.ad nos venisse affirmāt.Ex quo patet quàm impiè & crudeliter nonnulli hæretici hæc irridentes,non vereantur dicere,hæc ad necromantiam pertinere.Quia ex eorum dictis sequeretur Christū & Apostolos fuisse necromanticos, quod blasphemū est dicere.

2.Tim.1.
Hom.5.

Ver. 2. DE AQVA BENEDICTA.

Aqua benedicta effectus.

DE Aquæ benedictione Alexander huius nominis 1.sextus à D. Petro,ita scribit:Aquam sale cōsperſam populis benedicimus,vt ex ea cūcti aspersi sanctificentur:quod etiā omnibus sacerdotibus faciendum esse mādamus.Nam si cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificabat,multo magis aqua sale cōsperſa,diuinisq; precibus cōsecrata,sanctificat & mundat.s.dispositiuè,& nō ex opere operato,vt sacramēta. Si enim sale aspersio per Helisæū prophetā, inuocato Dei nomine, sterilitas aquæ sanata est: quantò magis diuinis precibus sacratus sterilitatē rerum aufert humanarū,& inquinatos sanctificat & purgat,& cæteta bona multiplicat, & ab insidijs diaboli & versutijs phantasmatū hominē defendit ? Si tactu fimbriæ vestimēti Saluatoris infirmos sanatos nō dubitamus:quantò minus sacrorū eius virtute verborū?Si aquæ amarissimę,supquas maledicta congesta erāt,per inuocationē diuini nominis effectū habebant:quantò magis Exorcismus benedictionis habet efficaciā:cùm per ecclesiæ ministros nomē domini inuocatur,& precādo dicatur, Virtutē tuæ benedictionis infunde,vt quicquid in domibus fidelū vel locis,hęc vnda resperserit, careat omni immunditia,liberetur à noxa:nō illic resideat spiritus pestilēs, nō aura corrumpens: discedāt omnes insidiæ latētis inimici?Et inde est q̄ in ingressu Ecclesiæ ponitur vas aquæ benedicta,vt fideles ingrediētes ad orādum Deū,se disponāt ad emundationē,quæ fit per contritionē vt à distractionibus ac insidijs & tentationibus dæmonū fructū & vtilitatem orationū impedientibus liberentur.Eadem ratione diebus dominicis ante missām aspergitur super populū cōuenientem,& ad memoriā aquæ baptismalis,vt prophetauit Ezechiel,dicens,in persona Dei,Effundam super vos aquam mundā,& mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.Per virtutem enim benedictionis aquæ excitātur fideles ad orādū Deū, vt sicut per aquā baptismalē eos plenè mundauit in baptismo,ita dignetur emūdare cōscientias per aquā cōtritionis. Et secundū hoc dicitur quòd per aspersionē aquæ benedictæ cōsequitur quis remissionē peccatorum venialiū. Nec vituperandi sunt,qui ex deuotione deferunt aquā illam ad domos aut agros,& aspergūt,vt liberentur à tentationibus,ab ære infecto,& aura pestilēte & noxia,cùm hęc in benedictione aquæ petātur.

Num.5.

Ver. 3. DE EXORCISMO CAMPANARVM.

EXorcizantur etiam & benedicuntur campanæ,vt per illarum sonitum procul pellātur hostes exterius,& omnes insidiæ inimici,fragor grandinum,procella turbinum,impetúsque tempestatum & fulgurum,infesta tonitrua,ventorum flamina suspendantur,spiritus procellarū & æreę potestates prosternantur,& vt fideles audiētes cōfugiant ad Ecclesiæ gremium, ante sanctæ crucis vexillum,cui flectitur omne genu,& crescat in eis deuotio fidei,fruges, mentes,& corpora credentium seruentur.Præterea vt per earum sonitum fideles inuitentur & cōuocentur ad diuina.In omni enim politia fit cōuocatio aliquo sono extrinseco,etiā in politia militari, vt habetur in c.ius militare,1.dist.Et Dominus præcepit Moysi dicēs.Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus congregare possis multitudinē,quando mouenda sunt castra.Et quādo habebitis epulum & dies festos atque calendas,canetis tubis.Loco illarū inspirauit dominus proceres ecclesiæ habere campanas,quæ sunt vasa ærea vehementius sonantia, ad repręsentandum vehementem sonū Spiritus sancti,ad quem conuenit multitudo magna,& vt fideles conueniant ad epolum sacramenti Eucharistiæ & verbi Dei,& ad victimas sacrificiorum & holocaustorum in diebus festis,ac etiā contra hostes.Si enim sonitus tubarum cum inuocatione diuini nominis fuit tātæ virtutis, vt corruerent hostes,& muri Hiericho:quantò magis pulsus campanarum Ecclesiæ,quæ non solùm ad vnū populum se extendit vt synagoga,sed per totum mundum ? ideo maiora vasa & vehementius sonantia electa sunt,vt illis auditis accingant se fideles contra hostes,hoc est dæmones & eorum insidias,& conueniant ad Ecclesiam,ad orationes,& ad diuina audienda & sacramenta suscipiēda.

Num.10.
Act.2.

Ver. 4. DE BENEDICTIONE PANIS ET ALIARVM RERVM.

ALiud sacramentale in Ecclesia obseruatū, est benedictio panis & aliorum ciborum, cærei & vestimentorum,quæ fit per diuini nominis inuocationem.Vnde Dominus Moysi, Sic benedicetis

dicetis filijs Israel:Benedicat tibi Deus.&c.sequitur,Inuocabúntq; nomen meū super eos,& benedicam illis.s.effectiuè,quia benedicere Dei est benefacere,eò quòd voluntas illius est semper efficax. Vnde Psal. Ipse dixit & facta sunt. Ideo cùm dixit, Fiat lux,facta est lux. Cum ergo de iure naturæ liceat nomen domini inuocare super res quibus vsuri sumus:sequitur quòd licitū est per verbum Dei & inuocationē sancti nominis eius illas sanctificare.Vnde Apost.Omnis enim creatura Dei bona est,& nihil reiiciēdum,quod cum gratiarū actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.Cōsequens est quòd licet nobis panes & alios cibos aut fructus benedicere,& super eos inuocare nomen domini ne noceant,& vt multiplicētur,& vt debitè sumamus:ac etiam in memoriā & recordationem benedictionis Christi, qui intuens in cælum & gratias agens,benedixit panes in deserto.Et(vt quidam dicunt) inquantum homo dicebat illud Psal. Oculi omniū in te sperant dómine, & tu das escā illorū in tempore opportuno. Aperis tu manum tuā,& imples omne animal benedictione, & benedicendo extendebat manus super panes. Talis enim erat mos benedicendi in antiqua lege,quam Christus venerat implere,& non soluere. Vnde Aaron extēdens ad populū manū suā,benedixit. Et probabile est quòd extendēdo faceret signum Thau,quod datū erat filijs Israel in signum præseruationis ab angelo percutiente. Ideo Ezechiel dicebat,Signa Thau super frontes virorū gementiū super cunctis abominationibus suis. Et quia signum Thau figurabat signū crucis,in qua Christus peccata nostra tulit. & labores atq; dolores nostros ipse portauit,patiendo & moriendo,per quā passionē & mortē nobis meruit præseruationem ab angelo percutiēte,& omnē benedictionē:Ideo Ecclesia in omni benedictione & nominis Dei inuocatione signū crucis in memoriā Christi passionis & eius gratiarū actionē facere consueuit.Inquātum verò Deus benedicebat,effectiuè dando virtutem multiplicādi,in cuius multiplicationis memoriā,ac etiā cómunionis,quæ solebat olim dieb⁹ dominicis in primitiua ecclesia fieri,inoleuit vsus & consuetudo, vt diebus dominicis panis in ecclesia benedicereturrideo qui hanc consuetudinem rident aut impediunt,quantū in eis est,memoriā & recordationem beneficiorum Dei & antiquæ cómunionis,ac etiā humilitatē & recognitionē supremi dominij à cordibus fidelium auferre nitūtur.Vnde D.Aug.dicit,quòd panis benedictus dabatur olim catechumenis.Eadem ratione & in memoriā ingressus Christi in Hierusalem dominica ante Pascha benedicuntur rami virentibus foliis cum fructibus appositis,quos prēmoniti fuerunt filij Israel per Moysen deferre,ait enim:Sumetis fructus arboris pulcherrimæ,spatulásq; palmarū, & ramos ligni densarū frōdiū,& salices de torrēte,& lętabimini corā domino Deo vestro. Benedictio autē cærei Paschalis in vigilia Paschæ,dicitur instituta in concilio Tolentino, in memoriā primæ lucis, quam vidit Deus quòd esset bona:ac etiā in recordationem resurrectionis Christi,qui se lucem mundi nominauit,& de facto cærei similitudinem sumpsit.In cęreo enim exterius est cęra,quę ex ape sine corruptione procedit, & licium album interius coopertum cęra. est etiam lumen quod per licium cęreo iungitur.Sic in Christo est caro & corpus,quod ab ape argumentosa.s.à D.Virgine, absque corruptione processit,& exterius videbatur.Erat pariter interius mundissima & sanctissima anima Christi.Erat etiam diuinitas,quæ per animam corpori iungebatur & vniebatur:quæ post passionem illuxit sanctis patribus, quando fuit verificatum illud Esa.9. Populus qui ambulabat in tenebris,vidit lucem magnam:habitātibus in regione vmbrę mortis, lux orta est eis. s.diuinitatis: quia dictum fuit Latroni, Hodie mecum eris in paradiso. Præterea quemadmodum candela pro aliorum illuminatione tandem consumitur:sic Christus pro illuminatione nostra tandē consumptus,hoc est mortuus est.Et quia in die purificationis D.Virginis celebratur prima eius oblatio,& introductio in templum facta, & à sancto Simeone publicatus fuit esse lumen ad reuelationem gentium,prędicitúrque eius mors & consumptio : ideo in eius memoriam eadem die cęrei benedicuntur,& morituris asseruantur,vt in hora mortis ipse qui ad mundum illuminandū venit, dignetur illuminare intellectum eorū,ne decidāt à lumine verę fidei,seducti tentationibus inimici, qui insidiatur calcaneo,hoc est fini hominis,qui est mors. De cātu & laude vocali dictū est suprà,

Num.6.
Psal.32.
Gen.1.
1.Tim.4.
Mat.6.
Ioan.6.
Mat.5.
Leui.9.
Exodi.12.
Ezech.9.
Esa.53.
Lib.5.de bapt. par. circa fin.
Leui.23.
Gen.1.
Ioan.8.

Ver. 5. DE CAEREMONIIS NOVAE LEGIS.

Gen.1.

C CAeremoniæ quæ dicuntur quędam externa ad cultum Dei ordinata in noua lege,quàm plurimū distant à cęremoniis veteris legis:quia illę erāt solùm vmbrę futurorū,quæ per Chr.stū implenda erāt:(omnia enim in figura illis cōtingebant.) Cęremoniæ autē nouæ legis sunt in memoriam & recordationē pręteritorum per Christum & Apost.gestorum. Et sunt signa eorū quæ videmus in patria.Ideo manifestū est eas esse meliores & perfectiores. Eā ob rē cum magna veneratione sunt obseruādæ,cōstat enim eas tum à Christo,tum ab Apost. tum à sacris Conciliis generalibus esse traditas.Legimus enim Christum orādo subleuatis oculis cęlum intuitum fuisse,& in resuscitatione Lazari multas cęremonias obseruasse. Infremuit enim spiritu, lachrymatus est: ad monumētum accessit,lapidē tolli iussit.eleuatis in cęlum oculis,gratias egit patri, magna voce clamauit,ligatis manibus & pedibus ac facie defunctum prodire fecit:ligatū soluere noluit,sed soluendū discipulis cōmisit.Sed ad quid tot & tāta signa exteriora fecit? Poterat enim absq; mutatione loci & lachrymis ac lapidis subleuatione solutū suscitare:sed noluit,vt mirabilia mysteria quæ breuitatis causa omitto,notāda repręsentaret.Cùm orare volebat,egrediebatur in mōtē Oliueti, in hortū in oriēte sitū,aliquādo cōmuniter cū omnibus Apost.aliquādo separatus ab eis,aliquādo positis genibus,aliquādo pronus in terrā orabat. Manus super capita paruulorum ponēs, benedicebat eis:licet posset absque manuum impositione benedicere. Discipulos cum oleo ad sa-

c.5.§.5. ver.9.
Col.2.
1.Cor.10.
Mat.6.
Ioan.11.
Luc.22.
Mar.6.
Ioan.5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioan.9. nandos infirmos(quos absque oleo sanare poterat)misit. Bis grabatum in die sabbati sanaris tolli iussit. Caecum natum sanãdo spuit in terrã,fecit lutum ex sputo,liniuit oculos eius,ad natatoriam Mat.9. Siloe lauãdũ misit.Sed ad quid tot cęremonias seruauit,cùm potuisset solo verbo illuminare? Surdum & mutũ curaturus,digitos in aures misit. Post resurrectionẽ antequàm spiritũ sanctũ Apost. Ioan.20. daret,insufflauit,& manus super capita eorum posuit. Ascendens in cælum,eleuatis manibus di- Luc.24. scipulis benedixit,& cum nubes suscepisset eum ab oculis eorũ,duos viros ad eos misit in vestibus Act.1. albis.Apostoli & alij discipuli cũ D.Virgine in cœnaculo, in loco vbi ascenderat Petrus, perseue- Act.2. rantes in oratione & communicatione fractionis panis,Spiritum sanctum acceperunt: Paulo & Act.13. Barnabæ munus prędicationis delegãtes,manus imposuerũt.Apost.orãdo flectebat genua ad pa- Ephes.3. trem domini nostri Iesu Christi,& in nomine eius omne genu debere flecti dixit.Rationẽ neces- Phil.2. sitatis cæremoniarum Apost.Romanis assignauit,dicẽs: Inuisibilia Dei à creatura mundi (hoc est Rom.1. ab homine)per ea quæ facta sunt intellecta cõspiciũtur:sempiterna quoq; eius virtus & diuinitas. 1.Cor.12. Visis enim & sensatis excitamur,& per ea ad spiritualia mysteria capescenda manuducimur. Idem 1.Tim.5. Apost.circa Eucharistiã cæremonias ordinauit,& se alias ordinaturum pollicitus est. Circa ordi- 2.Thess.2. nandos scribit,nemini citò manus debere imponi.Et Thess.traditiones quas didicerãt,siue p epi- stolã,siue p sermonẽ,seruare iussit.& subtrahi debere ab omni fratre ambulãte inordinatè,& non 1.Cor.11. secundũ traditionẽ quã ab Apost.acceperãt.Et cõsuetudinem Ecclesię approbãs,impugnantes & Act.15. cõtentiosos redarguit.Et cum Syla comite perambulabat Syriam & Ciliciã,cõfirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta & dogmata ac decreta Apostol.& Seniorum,inter quæ erant cęre- monię,quas à Christo viderant obseruari,& quas inspirante Spiritu sancto introduxerant: inter In lib. de diff. Basilij. quas D.August.recitat ea quæ vniuersaliter seruat Ecclesia,vt quòd fideles crucis signaculo insig- niantur,& quæ trifariã digesta fiant super panem & calicem, benedictionem fontium, & quòd baptizati inungantur oleo sancto.de his in c. Ecclesiasticarum,&c.in his.11.dist.vbi dicitur,in his rebus,in quibus nil certi statuit diuina scriptura,mos populi,mos Dei,institutа maiorum pro lege seruanda sunt.& sicut præuaricatores diuinarum legum,ita cõtemptores ecclesiasticarum cõue- 1.c. Ecclesia- stica. tudinum coercendi sunt.Et D.Dion.dicit: Primi nostri illi duces in humanis imaginibus res di- uinas materialibúsque figuris spiritualium maiestatẽ,atq; in his quæ nobis familiaria sunt, sum- serunt,nõ prophanæ multitudini(cui nec ipsa quidẽ signa fas est cõtingere)verùm eos,ob idq; quòd nostra sacratissima functio significatiua est plenáq; signis,quibus veluti adminiculis ad eorũ au- gustiorem intelligentiã subuehamur,nõ sunt opertæ pontificibus signorum rationes. Deinde de- cap.7. scribit cæremonias per Apost.in sepulturis defunctorum obseruatas.& D.Hiero.in epitaphio Ne- Cæremoniarũ vtilitas. potiani,laudat eum de cęremoniis rite peractis.Sunt igitur cæremoniæ vtiles ad humilitatem,vt nostrã eleuatã & superbã ceruicẽ demittamus, illam subdentes sensibilibus, vt per eas veluti per quosdã gradus,ad superiora mente capescenda euehamur:& vt nos qui corpore peccauimus,ho- locaustum de nostris corporibus domino faciamus:quia non solùm animã,verùm etiã corpus ab eo accepimus.¶ Ex præmissis euidenter cõstat, quàm impiè blasphemãdo hęretici dicãt cæremo- nias Ecclesiæ inuentas ab hominibus ad cõtinendum populum sub tyrannide sacerdotum,& esse auferendas à lege gratiæ,sicut cæremoniæ legis Moysi.Sed(vt dictum est)lata est differentia:quia illæ erãt figuræ & futurorum vmbræ.Vnde sicut vmbra luce fugatur: sic illæ fugatæ sunt per ad- uentum lucis Christi.Cæremoniæ verò nouæ legis sunt repræsentatiuæ præteritorum, & figu- ræ eorum quæ videbimus in patria.& ideo adueniente statu gloriæ,cessabunt. Nec obstat quod alle- Prou.23. gãt ex Salomone,Fili mi,præbe mihi cor tuum:quia non vtitur exclusionis particula.nõ enim di- cit solùm,cor.Vnde Christus ponens differentiã inter duos filios, quorũ vnus dixit ore se facturũ voluntatẽ patris,& verisimile est quòd corde (cùm voces sint notæ earum quæ sunt in anima pas- sionum)nõ tamen fecit,& alium qui dixerat se nõ impleturum eius voluntatẽ, qui postea tamen impleuit:interrogauit,Quis illorum fecit voluntatem patris? & prætulit eũ qui opus exterius ad- hibuit.Vnde apparet quòd actus exteriores cadunt sub præcepto.Nec sufficit filio reuereri patrem Rom.12. corde vel verbo:sed necesse est q; exterius.Vnde Apost. Obsecro vos fratres per misericordiã Dei, Ioan.4. vt exhibeatis corpora vestra hostiã viuentẽ,sanctã,Deo placentẽ.Nec obstat pariter illud Io.Spiri- tus est Deus:& ideo qui adorãt eũ,in spiritu & veritate oportet adorare.Quia veritas dicitur rela- tio cõformitatis cordis ad opus exterius.Et sic qui adorãt Deũ, oportet eum in spiritu (hoc est in- terius)& in veritate(hoc est actu exteriori cõformi)adorare. Quia si esset difformis, haberet locũ Esa.29. illud Esa.Populus hic labiis me honorat:cor autẽ eorũ lõgè est a me.Ex his patet facilis solutio ad Mat.15. omnes subiectiones hæreticorum.Nõ enim propter hoc Iudaizat Ecclesia,eum alias cæremonias habeat:& si aliquas antiquæ legis retineat,nõ tamẽ eadem significatione. Sũt enim quædam quæ vltra significationẽ accipiuntur ad decorem,& cultus Dei honorem,& fidelium exercitationem.

Ver. 6. DE TEMPLORVM CONSTRVCTIONE ET ORNATV.

A Cæremoniã cõstructionis,dedicationis,& ornatus altarium,tẽplorum, & basilicatũ esse lau- dabilem,& Deo acceptã,ac ad honorem Dei pertinere, ex antiquo & nouo testamẽto mani- festissimum est.In lege enim naturæ inspirãte Domino,imò præcipiẽte,constat habuisse initium. Gen.8. Noe enim egressus arcã post diluuium ædificauit altare domino:& tollẽs de cunctis pecoribus & Gen.27. volatilibus mũdis,obtulit holocausta super altare, odoratúsque est Dominus odorem suauitatis. Gen.35. Et Iacob eundo Mesopotamiã,vidit Deũ in Bethel,& dixit: Terribilis est locus iste: Non est hîc aliud.

aliud,nisi domus Dei,& porta cæli.& tulit lapidẽ & erexit in titulum,fundẽs q; oleum,desuper, Exod.10.& vocauit nomen ipsius Bethel,qui prius Luza vocabatur,& dixit:Erit mihi dominus in Deum, & 21.& 22. lapis iste quem erexi in titulum,vocabitur domus Dei.Præcepit etiã ei dominus cùm reuerteretur à Mesopotamia,vt facetet altare.Præcepit etiã Moysi facere altare Domino: præcepit etiã facere arcã de lignis Sethin,& inaurari:deinde in ea poni iussit Libtum legis, Virgam,& Manna,myste- riáque Deo dedicata,antè quàm cõueniret populus ad diuina. Dauid cogitauit ædificare domum 1.Para.28. Domino,& eius cogitatus fuit acceptus,sed nõ fuit ei datum,eò quòd vir sanguinũ esset:promis- sum tamen est ei quòd per Salomonem filium suum cogitatus eius sortiretur effectum. Ideo ma- 2.Para.31.4. & 5.c. gnam supellectilem præparauit.Salomon filius eius templũ mitræ magnitudinis,longitudinis,& latitudinis extruxit,& adeò vasis aureis & aliis ornamentis decorauit, vt in admirationem etiã o- mnes exteri traherentur.ciusdem templi per Salomonem dedicatio accepta fuit Domino,qui im- pleuit templum gloria sua,& pollicitus est se facturum iuxta petitionem Salomonis. Vnde regina Sabba videns domum quã Salomon ædificauerat, non habebat vltrà spiritum præ admiratione. 2.Para.9. Dauid pariter in spiritu prophetico dicebat, Domine dilexi decorem domus tuæ. Præcepit etiam Psal.25. dominus Cyro Persarũ regi,vt ædificaret ei domũ in Hierusalẽ: Quę etiã reluctãtibus inimicis p 1.Esdr.1. Zorobabel ad instar primæ constructa & dedicata est. Machabęi pariter nõ solùm templum inte- 2.Machi.4. rius, verùm etiã exteriorem eius faciem coronis aureis ornauerunt. In nouo autẽ testamento ha- bemus quòd Christus laudauit diuites,qui de suis bonis cõtribuebant ad reparationem & orna- Mar.12. tum templi,præsertim viduam quæ duo minuta posuit in gazophylacium:& quòd iratus est con- tra eos qui dedecorabant tẽplum,& eiecit vẽdentes & emẽtes oues & boues: & quòd cùm disci- Ioan.2. puli ornassent asinam indumentis suis,gratanter accepit,& super eam ornatam ascẽdit. Et quan- do misit eos parare vltimum pascha, post quod erat instituturus sacramentũ Eucharistiæ,& cele- Mat.21. braturus suam primam & vltimã missam,designauit locum.s.cœnaculum magnum stratum, hoc Luc.22. est paratum & ornatum,in quo Apostoli in die pẽtecostes Spiritum sanctum in igneis linguis re- ceperunt.Et Apost.apud Corinth.dicit Ecclesiam fuisse dicatam,in qua omnes conuenire, & do- minicam cœnam manducare,verbúmque Domini audire poterant.Vbi ergo est magna multitu- Act.2. do populi,necesse est magnã debere esse domum siue Ecclesiam,in qua(quantum secundum hu- manam fragilitatem possibile est)parãda & fouenda sunt omnia quæ ad munditiam pertinẽt, & deuotionem excitant.Nec Christus qui vitia Scribarum & Pharisęorum arguebat, reprehendit lapides & structuras ei ostensas,nec ornatum illarum,licet ruinam ipsarum & excidium ciuitatis propter peccata Scribarum & Phatisæorum prędixerit.Nec apud Catholicos tẽpla dicãtur prin- cipaliter Martyribus aut aliis sanctis,quemadmodum hæretici falsè imponunt,sed soli Deo,vt D. Lib.1.contra Faust.c.21. Aug.dicit.At cùm multa sint templa Deo dicata,ad distinguendum ea ab inuicẽ, aliqua aliquo- rum sanctorum(quorum corpora vel reliquiæ,ibi sunt cõditæ)eorum nomine appellamus, & ad memoriã sanctorum,quos tanquã peculiares patronos interpellant,qui templa condiderunt,aut frequentant.Nam & imagines appellare solemus eorum nominibus quos representãt,& ad quo- rum memoriam reducunt.Vnde D.Aug.dicit,Basilicas sanctorum nominibus appellatas, diuino Lib.7.de doct- ma.Eccle. cultui mancipatas, affectu, cultu pio & deuotione adeundas credimus. Nec recens est templorũ Lib.2.hist. Eccl.7. vsus & ornatus,sed ab Apost.introductus. vt Eusebius recitans mores primitiuæ Ecclesiæ dicit: Est autem in locis singulis consecrata orationi domus,quæ appellatur Semneion,hoc est hones- torum cõuenticulum,in quod accedentes honestè & castè mysteria celebrãt:nihil ibi prorsus quod ad cibum potúmque pertinet inferentes,sed ad legis tãtùm libros & volumina prophetarũ,hym- nósque in Deum,cæteráque similia excolunt.& Anacletus papa,vt recitatur in c. sacrosancta. 22. distinct.dicit D. Petrum & Paulum ecclesiam Romanam consecrasse, & D. Marcum euangeli- stam Ecclesiam Alexandrinam. Et in gestis Tholosanis habetur, quòd D. Saturninus vnus ex 72.discipulis,in episcopum Tholosanum ordinatus,sacellum in honorem D. Stephani consecra- uit. Quare contra detrahentes templis & basilicis sanctorum, decretum fuit in concilio Gangren. Si quis per superbiam,tanquam perfectum se existimans, conuentus qui per loca & basilicas san- ctorum martyrum fiunt,accusauerit,vel oblationes quæ ibi celebrantur,spernendas esse credide- rit,memoriásque sanctorum contemnendas: Anathema sit.Et in concilio Basilien. Ioannes Vvi- clefz,qui fundationes & dotes Ecclesiarum reprobabat, fuit tanquam hęreticus condemnatus. ¶ Ex premissis sufficienter apparet, quàm impiè agant hęretici debacchantes contra ornatum templorum,& ea spoliare & euertere nitentes.Per hoc enim deuotionem populi, quam templorũ excitat ornatus,à cordibus fidelium auferre nituntur, imò & memoriam & recordationem Dei. Nec obstat quod obiiciunt non haberi ex euangelio aut ex sacris literis templa debere ornari: ad hoc enim suprà dictum est,quòd non omnia quæ fecerunt & dixerunt Christus & Apostoli, sunt conscripta.Plurima enim ex Apostolorum traditionibus ad nos deuenerunt. Argumentum enim ab authoritate negatiuè(quo Luthetani maximè vtuntur) purum sophisma est. Quanuis ex præ- dictis sacræ scripturæ locis, maximè ex cœnaculo magno & strato, appareat templorum ornatus laudabilis. Nec obstat pariter, quòd Christus Samaritanæ dixit, Venit hora,& nunc est, Ioan.4. quando neque in monte hoc, &c. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum,in spiritu & veritate oportet adorare:quia per illa verba nõ reprobauit templa aut eorum ornatum,sed excidium Hie- rosolymorum & Samariæ prędixit. Et cùm Deus non solùm animam dederit, sed etiam corpus Iac.1. & alia bona fortunę,vt dicit D.Iacobus,Omne datum optimum,&c.Ideo non est contentus solo Phil.3.

Universidad de Alcalá Biblioteca

Phil.2. interiori cultu,sed etiã exteriorem desiderat,vt in nomine eius omne genu flectatur:quod ostendit per illa verba. In spiritu & veritate oportet adorare,hoc est in spiritu deuotionis interius,& veritate exterioris operis illi interiori respõdentis & cõformis:in hoc enim cõsistit ratio veritatis creaturæ rationalis,quæ cognitionẽ accipit à rebus,vt illis cõformetur,vt dictum est cùm de adoratione ageretur. Et quanuis Christus verbo & exemplo paupertatem proposuerit imitãdam, vt strictius rebus suis quisque uteretur,non tamen vt Deo dicata essent vilia. Quæsiuit enim gloriam & manifestationem Dei,eámq; admirandã & colendã docuit,quam structuræ & ornatus templorũ excitant,iuxta illud Sapien. A magnitudine enim speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit horum creator videri. Præterea si sumptuosum & gloriosum (teste Esaia) Deus voluit esse Christi sepulchrum,in quo triduo duntaxat corpus eius exanime requieuit,& nemo reprehendit: quis præsumet calũniari templũ honorificũ,in quo non solùm corpus sed etiam animarũ, imò & diuinitatẽ ipsam vsq; in finẽ seculi nobiscum manere pollicitus est? Nec per euangelium natura hominum sic immutata est,vt sensibilibus(à quibus omnis eorum cognitio oritur)non egeret. Nam Christus sensibilia sacramenta & sensibiles cæremonias(vt dictũ est)instituit. Et cùm obiiciunt hæretici,Si obseruantiæ recipiendæ sunt,cur non recipimus veteres? Dictũ est quòd ideo non recipimus,quia figuratiuæ erant eorum quæ per Christum impleta sunt,& Christũ venturũ significabant. Cùm igitur Christus iam venerit,& ea omnia impleuerit,velut vmbra euanuerunt. Ideo si modo seruarentur falsum significatẽt,& ad horrorẽ protraherent. Vnde per Moysen dicebat dominus Deus, Vetera nouis superuenientibus proiicietis. In cuius præsagium in die Ramorum vestimẽta populi sternebant in via ad conculcationem,& Christus in Apost. suorum ornamentis sedit. Verùm quia de tot & tam immensis sumptibus hæretici queruntur,eò quòd relictis paupẽbus(qui sunt vera Spiritus sancti templa)in superfluis structuris & ornatibus ad humanã iactantiã & fiduciam (vt ipsi dicunt)exponuntur. quod propheta Hiere. improbare videtur, dicẽs: Nolite confidere dicentes, Templum Domini,templum Domini est. Ideo eis respondendum est,ac dicendum quòd eorum querela simillima est murmurationi tudæ Scariothis,qui omne obsequium Christo factum, inaniter & perperam propter cupiditatem qua ardebat, arbitrabatur. Vnde cùm sensisset odorem vnguenti,dicebat, Vt quid perditio hæc? Poterat enim vnguentum hoc venundari multo(s. trecentis denarijs)& dari pauperibus & egenis. Non quòd de pauperibus ei cura esset,sed quia fur erat, & habebat loculos. Sic isti indignè ferentes odorẽ vnguẽti,hoc est deuotionem populi Christiani, quæ ex templorum ornatu diffunditur. Non quòd curent de pauperibus, sed potius de præda aut spoliis pro velamine suæ cupiditatis,& malæ atque peruersæ affectionis, quam cõtra Ecclesiasticos conceperunt,pauperum indigentias obiiciunt & exaggerãt,quasi si nil daretur Ecclesiæ,pauperes nõ egerent: nec essent aliæ viæ superfluè & inaniter consumendi,quæ iustè & sanctè in Dei honorem exponuntur. Semper enim(vt Christus ait)pauperes habebitis vobiscum, & potestis eis benefacere. Ideo incertum est an ea quæ pro templorum ornatu dantur,ad pauperum indigentias applicarẽtur. Nulli dubium est neque negari potest,quin pauperes essent, cùm Dauid tot parauit impensas,cùm Salomon tot vasa & ornamẽta aurea templo dedit,& cùm Machabæi ornauerunt faciem templi coronis aureis,pauperes aderant. Non tamẽ propter hoc intermiserũt magnificentissimi templi constructionem & ornatum. Nec corũ expositio reprobata, sed commendata fuit. Cùm ergo templũ illud,in quo asseruabatur sola testamenti arca, esset figura Christianæ Ecclesię,& figura non posit æquari figurato: cõsequens est quòd quãuis nũc sint pauperes, minus possint sumptus & expositiones in templorum constructione & ornatu calumniari. Pauperibus quidem eleemosynas non prohibet Ecclesia,nec superfluã in tẽplorum ornatu approbat expositionẽ: sed rationabilẽ,p Dei matestate,& nostrę deuotionis excitatione,approbat erogationẽ,& religionem prefert misericordię,& templi ornatum eleemosynis pauperũ. ¶ Quanuis non dicamus hoc etiã tẽpore exequẽdũ, vt pauperibus desertis templa ornemus. Licet enim philosophari simpliciter & absolutè sit melius quàm ditari: aliquãdo tamẽ in particulari casu magis expedit ditari. Sic vbi annonæ caritas ingruit subueniendum est indigentię pauperũ,& nõ est adeò vacãdum tẽplorum ornatui: tunc enim ipsa templi vasa in pauperũ necessitates sunt erogãda, quemadmodũ D. Aug. fecisse legimus. Vnde D. Ambr. dicit, Aurũ habet Ecclesia,nõ vt seruet,sed vt eroget,& subueniat necessitatẽ patiẽti. Sic debẽt intelligi Sanctorũ authoritates,quę ornatui tẽplorum aduersari videntur. Vbi verò talis necessitas nõ imminet,quãuis pauperes deserẽdi nõ sint,(præsertim in extrema necessitate)laudabilius est ornatui tẽplorũ intẽdere: nõ quidẽ ad humanã iactantiã aut laudẽ,quæ etiã in eleemosynis pauperũ plerunque inuenitur,sed ad Dei cultũ & honorẽ. Necetiã in illo solo exteriori ornatu aut ædificiorũ splendore,inauratisq; laquearibus & vestitis parietibus ac marmorũ crustis fiduciã habere debemus(id enim. Hiere. improbat) sed in vera fide & sancta conuersatione,vt domus Dei,hoc est Ecclesia impleatur ex odore vnguenti: hoc est, vt populus ad deuotionem & Dei honorem excitetur. Ideo subiungit Propheta: Si bonas feceritis vias vestras & studia vestra, & feceritis iudicium inter virum & virum, habitabo vobiscum in loco isto, &c.

Ver. 7. DE PRAECEPTIS NOVAE LEGIS.

22.q.108. A Ex noua cuius principale est gratia spiritus sancti, quã nõ possumus habere nisi per Christũ, mediãtibus sacramẽtis per ipsum institutis, pauca præcepta circa exteriora opera cõtinet. Quia Ioan.3. solùm ea præcipit vel prohibet,quæ habent necessariam conuenientiam vel contrarietatem, & sic solùm continet quatuor præcepta. Primum est de baptismo, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu

Spiritu sanctõ,non potest introire in regnum Dei. Secundum est de sacramento Eucharistiæ, Nisi manducaueritis meam carnem,& biberitis meum sanguinem,nõ habebitis vitam in vobis. Tertium præceptum est de sacramẽto Pœnitentiæ pro his qui ab innocẽtia baptismali prolapsi sunt, Nisi pœnitentiam egeritis,omnes simul peribitis. Quartum de exteriori cõfessione fidei, Qui me cõfessus fuerit corã hominibus,confitebor & ego eum coram patre meo: qui autem me negauerit coram hominibus,negabo eum corã patre meo. Alia verò opera quæ non habent necessariã cõuenientiam vel contrarietatem ad gratiã,quæ manifestatur per fidem ex dilectione operantem, non sunt præcepta neque prohibita ex ipsa legis institutione: sed fuerunt à legislatore Christo relicta arbitrio eorum qui curam aliorum erant habituri,& sic reliquit potestatem determinandi tã circa cæremonialia,quàm iudicialia,siue in spiritualibus siue in temporalibus his qui aliis præessent. Et ideo lex noua dicitur lex libertatis,eò quòd pauca præcepta continet,ac etiam eò quòd ad illa liberè implenda interius iuuat,quod nõ faciebat lex Moysi. Et quia Pharisæi malè intelligebant præcepta moralia siue legis naturæ,quæ in lege noua manere debebant, quia secundum se pertinent ad rationẽ virtutis: ideo Christus in lege sua noua illa explanauit. ¶ Inter alia præceptũ negatiuum de periurio. Pharisæi enim licet crederent periurium esse peccatum, tamen putabãt iuramentum per se esse appetendũ & frequentandũ,eò quòd videtur ad reuerentiam Dei pertinere. Et ideo Christus ostendit iuramentum nõ esse appetendũ tanquã bonum, sed melius esse absque iuramento loqui,nisi necessitas cogat: & sic non prohibuit iuramẽtum,vt dictum est. ¶ Circa verò prohibitionem homicidij & adulterij, Pharisæi existimabãt solùm actũ exteriorem prohiberi, & non interiorem appetitũ: quod magis credebant circa homicidiũ & adulteriũ,quàm circa furtum vel falsum testimonium. Quia motus iræ tendens in homicidiũ,& motus cõcupiscentiæ tendens in adulterium,videntur aliqualiter nobis ab ipsa natura inesse,nõ autẽ motus furãdi aut falsum testimoniũ dicendi. Ideo Christus declarauit,dicens: Omnis qui iratscitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autẽ dixerit fratri suo, Racha,reus erit consilio. Qui autem dixerit,fatue,reus erit gehennæ ignis. Et quo ad adulteriũ subiunxit, Omnis qui viderit mulierẽ ad concupiscendũ eam, iam mœchatus est eã in corde suo. ¶ Et quia circa virtutes morales, præsertim circa iustitiã, errabant,putantes eam esse exequendam appetitu vindictæ vel odio inimicorũ: ideo credebãt propter præceptũ datũ de pœna talionis,quod quidem fuit datũ vt iustitia & bonũ cõmune pacificúsque cõiunctus seruarẽtur,nõ vt homo vindictã iniuriarũ sibi illatarũ quæreret: ideo Christus ad hoc removendum docet animũ hominis sic debere esse paratũ ad sustinendum plura,si necesse sit: docet etiã inimicos diligẽdos,& quòd simus etiã parati eis benefacere in necessitate. Nec etiã prohibet Christus iudiciũ iustitiæ,sed iudicium inordinatũ & temerariũ. ¶ Et quia etiã errabãt circa opera misericordiæ,arbitrãtes accipere vsurã ab extraneis esse licitũ: ideo Christus declarauit, Mutuum date,nihil inde sperãtes. Nec prohibuit solicitudinẽ necessariã,sed inordinatã. Docuit pariter abstinere nõ solùm ab exterioribus, quæ secundũ se mala sunt, sed etiã ab interioribus & occasionibus malorum. ¶ Docuit etiã ordinate intentionẽ hominis,dicens quòd in bonis quæ agimus,non quæramus humanã laudẽ aut gloriã,neq; mundanas diuitias inordinatè, quod est thesaurizare. Postremò docet modũ implendi euangelicã doctrinã. s. implorãdo diuinum auxiliũ, & conatum ponendo ad ingrediendum per angustam portam perfectæ virtutis, & cautelam adhibendo ne à seductoribus corrumpamur, & quòd obseruatio mandatorum eius est necessaria ad salutem, & quòd non sufficit sola fidei confessio, neque miraculorum operatio, neque solus auditus verbi.

Ioan.6. Luc.11. Lex noua cur dicatur libertatis. Mat.5. c.5.§.5.vers.5. Mat.5. Luc.6. Mat.6.

Ver. 8. DE CONSILIIS NOVAE LEGIS.

1.2.q.108.ar.4. B CVm Salomon dicat, Vnguento & variis odoribus delectatur cor, & bonis amici cõsiliis anima dulcoratur,& Christus sit maximè sapiens & amicus,cõgruum fuit quòd in noua lege, quæ est libertatis,salutaria nobis cõsilia dederit. In antiqua verò lege cùm esset lex seruitutis,non erãt dãda cõsilia. Ad cuius euidentiã sciendũ est quòd differentia inter cõsilium & præceptũ hæc est: quia præceptũ importat necessitatẽ,consilium verò non: sed ponitur in optione eius cui datur. Vnde D. Greg. in epist. ad Iouinianum,& recitatur in ca. quod præcipitur. 14.q.1. dicit: Quod præcipitur,imperatur: quod imperatur,necesse est fieri: si nõ fiat,pœnã habet. Vbi cõsilium est, datur offerentis arbitrium. Ex quo infertur quòd præcepta in noua lege data,sunt de necessariis ad consequendum finẽ beatitudinis, in quem lex noua immediatè introducit: Consilia verò sunt de his per quæ melius & expeditius potest homo cõsequi prædictum finẽ. Et sic tria cõsilia proponũtur in lege noua. s. paupertatis,castitatis,& obedientiæ,in quibus fundatur omnis cõmunitas,quæ statum religionis profitetur. Quia per huiusmodi tria,abdicãtur tria bona mundi,quæ retrahunt & impediunt hominem à cõsecutione finis. s. diuitiæ,deliciæ,& honores. Vnde D. Ioan. dicit, Omne quod est in mundo,aut est cõcupiscentia oculorum,aut concupiscentia carnis, aut superbia vitæ. Per paupertatem voluntariã abdicantur diuitiæ,quæ pertinent ad concupiscentiam oculorũ. Per castitatem abdicãtur deliciæ, quæ pertinent ad concupiscentiã carnis. Per obedientiam abdicantur honores,qui pertinẽt ad superbiã vitæ. Hæc tria cõsuluit Christus dicens, Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quę habes,& da pauperibus. Sunt eunuchi qui se castrauerũt propter regnũ cælorũ: qui potest capere capiat. Et quo ad obedientiam post cõsilium paupertatis, subiunxit consilium obedientiæ,dicens, Sequere me. Sequimur enim Christũ non solùm imitãdo opera,sed etiã obediendo mandatis ipsius. Vnde dicebat, Oues meæ vocem meam audiunt,& sequuntur me. Hæc autem simpliciter obseruata pertinent ad consilia simpliciter proposita, quæ quantum in se expedientia

Consilium & præceptum. Tria nouæ legis consilia. 1.Ioan.2. Mat.19. Ioan.10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

expedientia sunt omnibus. Sed ex indispositione aliquorũ cõtingit, quòd alicui nõ sunt expedientia: quia .s. eorum affectus nõ inclinatur ad illa. Sed obseruatio vniuscuiusq; eorum in speciali casu pertinet ad consilium, secundum quod .s. in casu illo non tenetur obseruare. Puta quando homo dat eleemosynas pauperi, quando non tenetur dare, & quando aliquo determinato tempore aliquis abstinet à delectationibus carnis aliàs licitis, vt orationibus vacet. Et quãdo aliquis voluntatem suam non sequitur in aliquo facto, quod licet facere posset, puta si benefaciat inimicis suis quando non tenetur, vel si offensam remittat, cuius iustè posset exigere vindictã. Nam quæ Matt. 5. scribuntur, & similiter de maxilla, & de non litigãdo in iudicio, si referantur ad præparationem animi, cùm necessitas cogit, præcepta sunt. Sed vbi necessitas non occurrit, sunt cõsilia particularia, quæ ad tria reduci possunt. Licet enim meliora bona, de quibus datur consilium, particulariter sint indeterminata: ea tamen quæ sunt simpliciter & absolutè meliora bona in vniuersali, sunt determinata, ad quæ etiam omnia alia particularia reducuntur. Illa autem quæ ponũtur Mat. 10. & Luc. 9. & 10. s. Nolite portare aurum, argentũ, neq; pecuniã in zonis vestris, non perã in via, neq; duas tunicas & calceamenta, neq; virgã, & neminem in via salutaueritis, &c. fuerãt quædã præcepta disciplinæ, & pro tempore: reuocata, autẽ cùm dixit: Quando misi vos sine sacculo & pera, &c. Primò enim dicta mandata data sunt, secundum D. Aug. non vt præcepta, sed vt concessiones, ad ostendendum quòd haberent potestatem accipiendi necessaria vitæ. Secundum verò alios sanctos erãt mandata pro tẽpore obseruãda. Indigebãt enim discipuli, quasi paruuli sub cura Christi existentes, accipere aliqua specialia instituta à Christo, sicut alij subditi à suis prælatis, præcipuè quia erant paulatim exercendi, vt temporalium solicitudinem abdicarent: per quòd reddebãtur idonei ad deferendum euangelium per vniuersum mundum. Illa tamen instituta imminẽte passione (vt dictum est) reuocauit, tanquam discipulis per ea sufficiẽter exercitatis, & aliis causis occurrẽtibus.

Luc.22.

Ex li. de conse. euan.

DE LEGE HVMANA.

CAP. XVII.

1.2.q.98. Legis humanæ definitio.

LEX humana est dictamen prudentiale in principe, qui habet curã cõmunitatis, subditis promulgatum, congruens religioni, disciplinæ, & vtilitati humanæ, regulans operationes humanas ad pacificum & virtuosum conuictum. Hæc definitio . 6plectitur omnes conditiones legis. Per hoc quod dicitur dictamen prudentiale, habetur quòd sit rationabilis: & per hoc quòd dicitur, A principe, habetur quòd fiat ab habente authoritatem. Et per hoc quòd dicitur, Promulgatum, habetur efficacia obligãdi: Et per hoc quòd dicitur, Congruens religioni, habetur quòd sit proportionata & cõformis legi diuinæ, & quòd sit honesta. Et per hoc quòd dicitur, Disciplinæ, habetur q; sit proportionata legi naturæ: & sic quòd iusta, possibilis, secundum naturam, & patriæ consuetudinem, loco & tempori deseruiens. Et per hoc quòd dicitur, Vtilitati, habetur quòd finis legis est bonum commune siue vtilitas publica: & per verba sequentia amplius declarantur conditiones materiales legis & finis eius. Lex humana dicitur ius scriptum, ad differentiã consuetudinis, quæ dicitur ius positiuũ non scriptũ. Et sic prima diuisio iuris humani est in ius scriptũ, quod dicitur Lex, & in ius nõ scriptum, quod dicitur Cõsuetudo.

Prima iuris humani diuisio.

Ver. 1. DE LEGIS HVMANAE NECESSITATE.

CVm lex naturalis & diuina positiua non determinet in speciali omnia quæ requirũtur ad pacificum cõuictum, sed aliqua sint relicta arbitrio illorum qui curam aliorum habent: necesse fuit quòd fierẽt leges humanæ. Licet enim sint aliqui qui sint proni ad actus virtutum ex bona dispositione naturæ vel ex cõsuetudine, præsertim diuino munere, quibus sufficere posset disciplina paterna, quæ est per monitiones. Veruntamen quia inueniuntur quidam proterui & proni ad vitia, qui verbis persuaderi non possunt: necessarium fuit quòd per vim & metũ cohiberentur à malo, vt saltem sic malè facere desistentes, aliis quietam vitam relinquerent, & ipsi tandem per assuetudinẽ perducerentur ad hoc quòd voluntariè facerent, quæ prius metu implebãtur: & sic fierẽt virtuosi. Ideo necessarium fuit ad pacem hominum & virtutẽ, quòd leges ponerentur: quia (prout Philo (dicit) Sicut homo si sit perfectus virtute, est optimum animalium: sic si sit separatus à lege & iustitia, est pessimum omnium. Vnde Isid. (& recitatur in c. factæ sunt. 4. dist.) dicit: Factæ sunt leges, vt earum metu humana coerceretur audacia, tutáque esset inter improbos innocentia, & in ipsis improbis formidato supplicio refrenaretur nocendi facultas. Lex humana deriuatur à lege diuina naturali: quia (sicut D. Aug. dicit) Non videtur esse lex, quæ iusta non fuerit. Vnde tantum habet de virtute legis, quantum habet de iustitia: in rebus autem humanis dicitur aliquid iustum, ex eo quòd est rectum secũdum regulam rationis. Rationis verò prima regula immediata, est lex naturæ: & legis naturæ regula est lex æterna, ideo omnis lex humanitus posita, in tantum habet de ratione legis, inquantum deriuatur à lege æterna & naturæ per modum conclusionis à cõmunibus principiis vel per modũ determinationis, vt in legibus pœnalibus. Si verò in aliquo ab æterna vel lege naturali discordet, nõ erit lex, sed legis corruptio, vel lex iniqua. Vnde Esa. Væ qui cõdunt leges iniquas. Ad legẽ enim humanã pertinet cohibere vitia: licet non omnia, quia permittit aliqua mala, nõ quòd approbet ea, sed vt euitẽtur maiora. Pertinet etiã ad eã imperare actus virtutum, sed non omnes, propter diuersitatem conditionis & imperfectionis aliquorum subditorum.

1. Poli. 5. Etym.

Ex lib. de libe. arbit.

Esa.10.

Ver. 2. DE OBLIGATIONE LEGIS HVMANAE.

EX deriuatione legis humanæ à lege naturali & æterna sequitur quòd leges humanæ iustæ ligant & imponunt homini necessitatem in foro cõscientiæ, secluso quocunque scandalo, & seclusa

1.2.q.69.ar.4 Lex humana ligat.

clusa lege diuina positiua: sic quòd contraueniens peccat, cùm pendeãt ex lege naturæ, quæ deriuatur à lege æterna. Vnde Salomon. Per me reges regnãt, & legum conditores iusta decernunt. Et Apost. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Nõ est enim potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaq; quicunq; resistit potestati, ordinationi Dei resistit. Qui autem resistunt, damnationem sibi acquirunt. Deinde subiungit, Itaque necessitate subditi estote, non solùm, propter iram, sed etiã propter cõscientiam. Ideo Christus nascens vt exemplum daret, obediuit Cæsaris edicto. & D. Pet. Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue regi quasi præcellenti. siue ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum. Quia sic est voluntas Dei, & paulò pòst dicit: Serui, subditi estote in omni timore dominis, nõ tantùm bonis & modestis, sed etiam discolis. Et Christus, Super cathedrã Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi: omnia ergo quæcunq; dixerint vobis, seruate & facite, &c. Si Iudæi tenebantur obedire Moysi & eius successoribus: à fortiori Christiani Ecclesiæ prælatis, cùm fuerit eis à Christo data potestas. ait enim: Si Ecclesiã nõ audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus. Item, Qui vos audit, me audit. Qui vos spernit, me spernit. & Apost. præcepit custodire eorum præcepta & mandata. Ratio huius obligationis esse potest: quia non minus obligantur subditi principi vel prælato iusta præcipienti, quàm patri filius: quia quantò bonum politicum & commune præstat bono priuato, tantò præceptum principis præferendum est præcepto paterno, cæteris paribus: hoc est, si tantum sit periculum in republica, si non succurratur secundum mãdatum principis, quantum in re domestica, si non succurratur secundum præceptum patris. Sed filius sub pœna peccati tenetur obedire patri iusta præcipienti, etiã secluso scãdalo. Vnde Apost. Filij obedite parentibus in Domino: hoc enim iustũ est. & alibi inter peccatores nominat parẽtibus inobedientes. & Moyses: Si quis maledixerit patri aut matri, morte moriatur: ergo à fortiori ratione peccãt filij Belial, qui suis superioribus siue ecclesiasticis siue tẽporalibus resistũt. ¶ Ex præmissis apparet quàm turpiter errẽt hæretici, qui dicunt cõstituriones humanas nõ obligare ad culpã mortalẽ, nisi propter scandalum. Nec obstat quòd homo nõ potest infligere pœnã æternã: quia præses debilis potest præcipere sub pœna mortis, quam personaliter infligere non potest. Nec obstat pariter quod obiiciũt ex Christi dicto, Sine causa me colũt, docẽtes doctrinas & mãdata hominũ: quia intelligebat de his quæ cõtrariabantur mãdatis Dei, vel de his quæ sunt irrationabilia. Vnde ibi reprehendit Pharisæos, qui propter traditiones suas trãsgrediebãtur mãdata Dei. Et quãuis (vt dicit Apost.) Iusto nõ sit lex posita, coerciuè, tamen bene præceptiuè & obligatiuè. Et eodem modo intelligendum est quod alibi dicit, Si Spiritu ducimini, non estis sub lege. Nec libertas Christiana (de qua loquitur) liberat ab obediẽtia. Et cùm Apost. dicit in eodem, Nolite iterum iugo seruitutis cõtineri, intelligit de seruitute legis Moysi: quia ibi est quæstio de circumcisione, vel etiã de iugo seruitutis peccati. ¶ Notãdum tamẽ quòd ad hoc quòd leges humanæ dicãtur iustæ, tria requiruntur: Primò quòd ordinentur ad bonum cõmune, tanquã ad finem. Secundò, quòd nõ excedãt potestatem ferentis. Tertiò, quòd secundum æqualitatem proportionis onera inferãtur. Quatuor autẽ modis dicuntur iniustæ. Primò, quãdo sunt cõtra finẽ legis, vt si aliquis princeps imponat subditis leges onerosas, nõ pertinentes ad vtilitatem cõmunem, sed magis ad propriã cupiditatẽ vel gloriã. Secũdò, quãdo excedũt potestatẽ ferẽtis. Tertiò cùm inæqualiter munera multitudini distribuuntur, etiã si ordinentur ad bonum cõmune. Et huiusmodi ordinationes sunt magis violẽtæ quàm leges: & tales nõ obligãt in foro cõscientiæ, nisi fortè propter scãdalum vel turbationẽ, propter quæ homo debet cedere iuri suo. Vnde Christus, Si quis te angariauerit mille passus, vade cũ illo & alia duo. Et D. Petr. Hæc est enim gratia, si propter Dei cõscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniustè. Quartò, propter cõtrarietatem ad bonũ diuinũ, sicut leges tyrannorum inducentes ad idololatriã, vel ad quod cunq; aliud scelus, & tales leges nullomodo licet obseruare, etiã imminente scãdalo: quia (vt D. Pet. dicit) Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. ¶ Notandũ præterea est quòd nõ omnes leges humanæ obligãt ad mortale. Aliud est enim in lege humana, & aliud in lege diuina. Lex enim diuina, cùm sit supra rationẽ naturalẽ, ligat trãsgressores ad mortale. Lex autem humana, cùm sit secundum rationem naturalẽ, quæ certos gradus in agendis inuenit, secundũ quos diuersa præcepta ordinat, non semper obligat ad peccatũ mortale. Et sic non omnes leges aut ordinationes humanę sunt æqualiter obligatoriæ, nec punitiuæ: Videmus enim aliquas leges sub maiori cõminatione institui. Cùm prohibitio principis temporalis est sub pœna mortis aut mutilationis membrorum, fustigationis, infamię, aut prędescriptionis omnium bonorum, trãsgressores mortaliter peccãt. Quia si aliquis vult aliquod prędmissorum vel notabile dãnum proximo, peccat: à fortiori si sibipsi. Pariter cùm Ecclesia vel prędlatus præcipit vel prohibet aliquid sub pœna anathematis, suspẽsionis, vel interdicti trãsgressores peccãt mortaliter: quia talia præcepta vel prohibitiones nõ cõsueuerunt fieri, nisi pro peccato mortali vel graui causa. Idem dicẽdum videtur, si sub pœna grauioris culpę vel carceris in ordine Prędicatorum fieret prędceptum. Tutius tamen dico esse stãdum iudicio expertorum in prędictis legibus, qui ex verbis & rationibus habẽt leges rimari & interpretari: ex illis enim trahi potest mens & intentio legislatoris, vt dictũ est. Transgredientes tamen quascunque leges humanas iustas ex contemptu formali, peccant mortaliter, vt dictũ est.

Act.4.

c.15.ver.1.c.5. §.8.

Ver. 3. DE LEGE HVMANA CIRCA ACTVS INTERIORES.

AQVia homo videt quæ foris patẽt, Deus autẽ cor intuetur, solúsq; Dominus scrutatur corda, & probat renes: sequitur quòd solus Deus possit actus purè interiores prędcipere, cùm eius subiaceant

1.Reg.16. Hiere.17.

Universidad de Navarra
Biblioteca

subiaceant cognitioni. Sequitur etiam quòd nullus legislator humanus potest directè actus interiores percipere vel prohibere, cùm nō subiaceant eius cognitioni. Vnde regula iuris est: Cogitationis pœnam nemo meretur. s. apud homines, tamen bene apud Deum. Vnde Sap. 1. Peruersæ cogitationes separāt à Deo. & in eodē: spiritus sanctus auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu. Et Mat. 5. Si quis viderit mulierem, &c. & Matt. 15. Cogitationes malæ coinquinant animam. Quia Deus voluntatem reputat pro facto, vt dictū est. Ex quo sequitur quòd hæreticus purè interior non est excommunicatus, & licet sit priuatus officio & beneficio ab ipso Deo, vt dictū est, non tamen apud homines, donec innotescat & declaretur. ideo per pœnitentiam recuperare potest. Sed cùm actus exteriores pendeant ab interioribus, & prælati spirituales & principes temporales habeant authoritatem super actus exteriores: sequitur quòd indirectè & ex consequenti possunt præcipere actus interiores. Vnde cùm prædicatio (quæ est actus exterior) fieri non possit absque interiori contemplatione, sequitur quòd prælatus ex consequenti præcipere potest cōtemplationem & actum interiorem, à quo actus exterior præceptus pendet.

2.5.5.5. ver. 5. c.10.

Legis humanæ diuisio.

§. 1. DE HVMANAE LEGIS DIVISIONE.

QVum lex humana pendeat à lege naturæ, vel per modū cōclusionis ex primis principiis, vel per modum determinationis: sequitur quòd lex humana siue ius positiuū scriptū diuiditur in duo membra. s. in ius gentium & in ius ciuile. Ius gentium dicitur, quòd deriuatur à lege naturæ per modum conclusionis communis & vniuersalis ad omnes gentes, vt iustæ emptiones & venditiones, & alia huiusmodi, quæ ex Isid. recitātur in ca. ius gentium. 1. dist. de iure enim naturali est quòd homo (vt ait Arist.) sit animal sociale: ideo infertur quòd debet generaliter seruare omnia ea sine quibus homines pacificè cōuiuere nō possunt. Ius autē ciuile dicitur id quod deriuatur à iure naturali per modum determinationis, secundū quod quælibet cōmunitas sibi aliquid commodè determinat. ¶ Alia diuisio legis humanæ sumitur ex fine, ad quē cōmunitas ordinat: & secundum hoc lex humana diuidi potest in duo membra: quia vt bonum commune quod est finis legis humanæ, est duplex. s. spirituale & temporale: ita duplex est lex humana: quædam canonica, quæ ordinatur ad bonum spirituale: & quædā politica siue ciuilis, quæ ordinatur ad bonum tēporale.

Ius gentium.

1. Pet. 2.

Ver. 1. DE LEGE CANONICA.

LEx Canonica est quæ ordinatur ad bonum spirituale, siue ad pacificū cōuictum ecclesiasticū. Et sic traditiones Apostol. fuerunt leges canonicæ, quæ sunt obseruādæ. Vnde Apost. Tenete traditiones quas didicistis siue per epistolā, siue per sermonem. Et cùm perambulabat Syriam & Ciliciā, confirmās Ecclesiā, præcipiebat custodire præcepta Apostol. & seniorum, inter quæ præcepta & traditiones (vt D. Hiero. refert) est ordinatio de ieiunio quadragesimali. Et idem cùm pertrāsiret ciuitates, tradebat custodire dogmata, quæ erāt decreta ab Apostolis & senioribus. ¶ Christus potestatem instituendi legis dedit Petro, dicēs: Pasce oues meas. Et præcipit eis obedire dicēs: Si Ecclesiā nō audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. Et nō solùm D. Petro & aliis Apost. sub eo, fuit data potestas disponēdi & instituendi leges: sed etiā successoribus eorum, sicut Dauid prædixerat, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij: constitues eos principes super omnem terrā: aliās Christus non reliquisset politiā Ecclesiæ adeò bene ordinatā, sicut Synagogæ, in qua successores Moysi habebāt talem & tantā potestatem, sicut Moyses: prout ipse Christus testatur, Super cathedrā Moysi sederūt Scribę & Pharisæi: Omnia ergo quęcunq; dixerint vobis, seruate & facite: quia s. tantā & talem potestatem vos obligādi, quantā & qualem Moyses habuit, ipsi habent, cùm sint successores, & sedeāt super cathedrā Moysi: alioqui si nullā potestatem obligādi habuissent, nō dixisset eorū dicta esse seruāda. In quib' verbis sufficiēter declarauit successores D. Petri & Apostol. talem & tantā potestatem iurisdictionis habituros, quantā D. Petr. & reliqui Apostoli: licet nō talem ac tantā potestatem impetrationis & miraculorum. Et ideo sicut Apostoli aliqua cōgruentia pro tempore statuerunt: ita & nunc Papa, qui succedit D. Petro, & est vicarius Christi & nō Petri, & episcopi qui succedunt Apost. & curati qui succedunt discipulis, vt habetur in c. in nouo testamento 21. dist. & possunt aliqua conuenientia ad pacificum conuictum Ecclesiasticum ordinare. Et eorum ordinationes Christiani qui nunc sunt, tenentur obseruare: sicut illi qui erant in tempore Apostol. tenebantur seruare ordinationes & traditiones eorum. Huiusmodi autem præcepta sunt de aliquibus solennitatibus & cæremoniis exorcismorum, luminarium, indumentorum, benedictionum, & de aliquibus festiuitatibus celebrādis: & de conueniendo populo ad audiendam missam die dominico, de cōsecratione Ecclesiæ vel altaris, de sacra communione, & tempore confessionis, de ieiuniis, & aliis similibus. Huiusmodi leges dicuntur canonicæ siue regulares. ¶ Canon enim Græcè, regula Latinè dicitur. Regula autem dicta est eo quòd rectè ducit, nec aliquem aliorsum trahit. Aliqui dicunt regulā dictā eo quòd regat, vel normam rectè viuendi præbeat, vel quod distortum prauúmq; est corrigat, vt dicitur in ca. regula, eadem dist. Vbi ponitur diuisio canonum in decreta pontificum, & statuta cōciliorum: inter quæ, alia sunt vniuersalia, alia prouincialia. Et prouincialium alia patriarcharum, alia primatum, alia archiepiscoporum, alia episcoporum. Nos verò vt clarius procedamus, ad tria membra reducemus: quia ordo ecclesiasticæ hierarchiæ in tres gradus diuiditur. Ideo canones ecclesiastici sunt triplices. ¶ Quidam sunt episcopales siue synodales, qui ab episcopo cū cōsilio capituli & cleri instituuntur. Et illi publicati obligāt omnes de diœcesi, & nō alios: cùm potestas episcopi nō se extendat extra suā diœcesim. ¶ Alij sunt canones prouinciales, qui ab Archiepiscopo vel Primatibus aut Patriarchis cū subditis episcopis aut

3. Thess. 2.

Act. 15.

In epistola ad Paulinam.

Ioan. 21.

Mat. 18.

Psal. 44.

Matt. 23.

Papa & episcopi habent tantam potestatem quantam D. Petr. & Apostoli.

Canon quid.

Canones synodales & prouinciales.

aut archiepiscopis, aut primatibus instituūtur. Et tales canones ligāt diœcesanos, qui sunt de prouincia, cui prædicti Archiepisc. vel primates aut Patriarchæ præsunt. ¶ Quidā verò canones sunt generales siue vniuersales, qui à summo pōtifice vel generali cōcilio sunt editi. Et tales vocātur canones catholici siue vniuersales. & alio nomine vocantur dogmata, mādata, sanctiones, vel decreta, quæ obligāt omnes. Vnde in c. si quis. 25. q. 2. ex generali cōcilio sub Nicolao pont. celebrato, dicitur: Si quis dogmata, mandata, interdicta, sanctiones, vel decreta pro catholica fide vel ecclesiastica disciplina pro correctione imminentiū vel futurorū malorum à sedis Apostolicæ præsule salubriter promulgata, cōtemserit: Anathema sit. ¶ Huiusmodi canones & decreta sunt in duplici differentia: Quædā sunt de dogmatibus siue decretis aut determinationibus speculatiuis & necessariis fidei & bonorū morū, scilicet quid de fide catholica tenendū credendumue sit, aut quid de se bene vel malè factū sit. Et tales canones sunt immutabiles, eò quòd vna est fides vniuersalis Ecclesiæ: cui ex Christi promissione Spiritus sanctus (qui est omnino immutabilis, & est Deus nō dissensionis, sed vnitatis & pacis) præest, imo etiā Christus, qui dixit: Vbi fuerint duo vel tres cōgregati in nomine meo, in medio illorū sum. Et ideo nunquā decreta de fide vel bonis moribus reuocantur. Quod intelligendū est de decretis in cōciliis ritè & rectè cōgregatis, seruatis solēnitatibus ad hoc requisitis. ¶ Quædā verò sunt decreta circa contingentia. Et quia talia variātur secundū varietatē temporū & dispositionē hominū: ideo mutari & reuocari possunt, sicut decretum factū ab Apostolis de suffocato & sanguine, quod nunc nō seruatur, cum cessauerit ratio institutionis eius. Decretū verò de abstinēria fornicationis persecuerat: quia est de bonis moribus. Et quāuis in cōciliis generalibus, ad omnes canones, tam circa necessaria, quàm circa contingentia editos, dicatur, Visum est spiritui sancto & nobis (ex quibus verbis apparet quòd canones generaliū cōciliorum magis pendēt à Spiritu sancto, quàm à concilio) non tamē sequitur q̄ canones circa cōtingētia sint inuariabiles, & q̄ semper obligēt: quia Spiritus sanctus inspirat & monet cōgregatos, suauiter, hoc est secundū naturā & conditionē ipsorum: quæ talis est quòd contingenter occurrentibus morbis contingentia antidota solet præparare.

Canones generales.

Canones de fide. Ioan. 14. & 16

Matth. 6

Act. 15

Ver. 2. DE DOCTRINIS ET DOGMATIBVS.

DOctrinarum Ecclesiasticarum triplex est differentia: Quædā enim sunt reprobatæ tanquam falsæ & hęreticæ, de quibus in c. quidā autē hæretici. 24. q. 3. & in c. sancta Romana Ecclesia. 15. dist. & in c. Dānamus, extra de summa trini. & fid. cath. & in c. vnico, eo. tit. lib. 6. & in cle. 1. etiam eo. tit. & cle. ad nostrum, de hæret. in qua dānantur errores Begardorum, & in aliis locis & cōciliis generalibus. Tales doctrinas publicè vel priuatim asserere nō licet: nec etiam legere aut tenere libros eas continentes, propter periculū, quod qui amat, peribit in illo. ¶ Quædā sunt doctrinæ apocryphæ. Apocryphū dicitur à verbo apocrypto, hoc est occulto, de quo 1. vetū iudiciū haberi nō potest. Dicitur tamē aliquis liber Apocryphus dupliciter: Primò quādo author ignoratur, veritas tamē eorū quæ in eo scripta sunt, est manifesta, sicut est liber Sapiētiæ & Ecclesiastici, & alij quos numerat D. Hier. in prologo libri regū. Et tales recipit Ecclesia, nō ad fidei approbationē, sed ad morū instructionē. Secundò dicitur liber apocryphus: quia dubitatur de fide eorum quæ in eo cōtinētur, vt est liber de Infantia Saluatoris, & alij de quibus in dicto c. Sācta Romana Ecclesia. Et tales nō recipit Ecclesia, nec habēt aliquā authoritatis dignitatē. Sit amen legātur, vel à quocūq; narrentur, an illis credendū vel nō credendū sit, legētis vel audiētis iudicio relinquitur. Legere ergo vel credere ea quæ non sunt cōtra fidē in his libris, nō est prohibitū. In prædicatione tamen ea proponere seu annunciare nō licet: quia cum dubia sint: diminuūt de fide & authoritate prædicationis. ¶ Quædā verò doctrinæ sunt ab Ecclesia approbatæ. Et huiusmodi sunt doctrinæ quæ cōtinentur in omnibus libris Biblię, qui omnes nouissimè in cōcilio Tridentino tanquā catholici fuerūt approbati. Post huiusmodi doctrinas sunt determinationes sacrorū conciliorū generalitū per sanctā sedē Apost. Romanā approbatorū: quibus ita firmiter & vniuersaliter credere oportet, vt nullo modo liceat de veritate ipsorū disputare, cùm sint à Spiritu sancto dictatæ. Deinde opusculis Sanctorū & orthodoxorū patrū, de quibus in dicto c. sancta romana, & aliorū qui in nullo à sanctæ Romanæ Ecclesiæ consortio deuiarunt, nec ab eius obedientia & prædicatione seiuncti sunt. Non tamen sunt tantę authoritatis aut dignitatis, vt sanctę scripturæ vel generalia concilia: quia de dictis sanctorum Patrum licet dubitare, & aliquando aliter sentire, nisi sint talia quæ determinata sint per Ecclesiā. vnde D. Aug. in epist. ad D. Hier. (& recitatur in c. ego. 9. dist.) ait: Ego solis eis scripturis, & libris qui canonici appellātur, didici hūc timoré honorémque referre, vt nullū eorū scribēdo errasse audeā credere: aut si aliquid in eis offendo, quod videatur cōtrariū veritati, nil aliud existimē, quàm mēdosum esse codicē, vel non esse assequutū interpretē, quod scriptū est: vel minimè intellexisse ambigā. Alios verò ita lego, quòd quantalibet sanctitate, quantāve doctrina polleant, nō ideo verū putem, quia ipsi ita senserunt: sed quia mihi per alios authores aut canonicas scripturas vel probabiles rationes, q̄ à vero nō abhorreāt, persuadere potuerint. Et idem Aug. dicit, Noli meis literis quasi canonicis scripturis deferre, sed illis quæ non credebas, cum inueneris, incunctanter crede. In istis autem, quod certū non habebas, nisi certū intellexeris, noli firmum tenere. Constat enim quòd ipsi sancti doctores in scripturis suis cōtraria senserunt. D. enim Hier. dixit bigamū non esse censendū eum, qui ante baptismū habuit vnam vxorē, & post baptismum aliam. D. verò Aug. contrarium dixit. Præterea super reprehensione D. Petri vterque illorum diuersæ fuit opinionis. In his verò quæ pertinent ad fidem vel bonos mores, in

D. Anton. Flor. 3o 1. par. summæ, tit. 17. c. vnico. §. 18.

Liber Apocryphus.

Lib. 3. de Trinit. & recitatur in ca. noli. dist. 9.

Universidad de Sevilla
Biblioteca

nullo discordant sancti doctores.& si aliquando primo intuitu contraria sentire videantur,facilitèr conciliari possunt.¶In causis definiendis & in solutione quæstionum primò recurrendum est ad scripta noui vel veteris testamenti,secundò ad canones Apostolorũ & Conciliorum,tertiò ad decreta & decretales epistolas Romanorum pontificum,quartò ad dicta sanctorum patrũ,quintò ad exempla Sanctorum. Si autem nec hoc modo veritas inuenitur,congregandi sunt sapientes, & inuocandum diuinum auxilium:tunc enim quid agendum sit Dominus reuelabit,iuxta illud, Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo,ibi in medio illorum sum. Matth. 18.

Ver. 3. DE CANONIBVS APOSTOLORVM.

CIrca Canones Apostolorum sciendum quòd non legimus in scripturis post Concilium(de quo habetur Act.15.in quo tres tantùm canones editi fuerũt,scilicet de suffocato,sanguine,ac fornicatione) Apostolos fuisse cõgregatos:D.tamen Clemens dicit,quòd cum Apostoli ad diuersas prouincias iuxta Domini præceptum discessuri essent,in vnum cõuenerunt,& symbolum duodecim articulos continens ediderunt:& secũdum aliquos,quadraginta & octo canones in principio primæ partis Conciliorum generalium descriptos,sanxerunt.& quia postmodũ hæretici & pseudoapostoli, quinquaginta canones scripserũt, intitulantes eos,Canones Apostol.ideo Isid.(& recitatur in c.Canones.16.dist.) dixit ab Ecclesia non fuisse eos receptos,imò inter Apocrypha deputatos:quãuis in eis aliqua vtilia inueniantur:Zepherinus tamẽ papa episcopis per Siciliã constitutis scribens (vt habetur in c.sexaginta.ea.dist.) dicit:Sexaginta sententias Apostoli scripserunt cum plurimis aliis episcopis,quas seruandas esse censuerunt.Deinde Leo papa dicit quinquaginta canonum Apostolorum capitula orthodoxæ fidei esse adiungenda, vt habetur in c.clementis. ea.dist.& in c.placuit.ex sexta synodo,ead.dist.dicitur: Placuit huic sanctæ synodo, vt omnino cõfirmata & rata sint canonum Apost.octogintaquinque capitula.Ibi etiam inseritur epistola Isidori in c.canonum.eadem dist.qui præfert prædictos canones cæteris conciliis.Dom.Cardinalis de Turre cremata,ibidem dicit octogintaquinque canonum capitula fuisse Apostolorum,hoc est primorum Apostolicorum, siue summorum pontificum,qui omnes fuerunt martyres, à D. Petro vsque ad D.Syluestrum,cui primo à Cõstantino Imper.permissum fuit congregare episcopos,& celebrare cõcilium vniuersale.Quo ad numerum canonum dicit Glo.quòd canones præallegati diuersimodè loquuntur de capitulis:nam aliqui dicunt capitula,alij sententias.Et quia plures sententiæ possunt in eodem capitulo contineri,ideo omnia possunt facilè concordari. 8

Ver. 4. DE SCRIPTVRIS CANONICIS.

SCripturæ dicuntur sacræ siue canonicæ quas ab Ecclesia approbatas & custoditas accepimus: quæ sic differũt ab aliis:quia nulla alia scriptura est quam oporteat sic haberi vt puram & incontaminatam absque vlla suspicione commixtæ falsitatis,de qua nullo modo liceat dubitare.Sed qui libri sint canonici & per ecclesiã approbati inquirendũ est.In canonibus apostolorũ can.84. cui titulus præscribitur,qui libri sunt canonici,sic habetur:Sũt omnibus vobis clericis simul & laicis venerãdi ac sacri libri:Veteris quidẽ testaméti Mosis quinq;, Genesis, Exodus,Leuiticus,Numeri,Deuteronomiũ,Iesu filij Naue vnus,Iudicũ vnus,Ruth vnus,Regũ 4. Derelictorũ ex libro dierũ duo,quos nos Paralipomenon nũcupamus.Esther vnus. De Machab.gestis libri tres, Iob vnus,psalterij vnus,Salomonis tres:Prouerb.Ecclesiastes,Canticũ cãtico.Prophetarũ duodecim. Vnus Esaiæ, vnus Ieremiæ,Ezechielis vnus,Danielis vnus.Inquiritur autẽ à vobis extrinsecus vt adolescentes vestri addiscant.Item sapientiam eruditi Sirach.Nostra verò,hoc est noui testamẽti euangelia quatuor,Matthæi,Marci,Lucę,Ioannis.Pauli epistolæ 14.Petri epist.duæ:Ioãnis tres, Iacobi vna,Iudæ vna,Clementis epist.duæ,& præceptiones quæ vobis episcopis per me Clemẽtem in libris octo nuncupatæ sunt:quas omnibus publicare non oportet ob quædam arcana quæ in se continent,& actiones nostras Apost.In prædicto canone inter libros veteris testamenti nulla fit mẽtio de libris Esdrę,Tobiæ,aut Iudith, nec de Ecclesiastico:& inseruntur tres libri de gestis Machabęorũ.De tertio nulla alibi fit mentio,nec de aliis duobus,nisi in cõcilio Carthaginẽsi 3.c. 47.& in decreto tertiæ sessionis concilij Tridentini.In quo etiã inter canonicos numeratur libri Sapien.& Ecclesiastici.In concilio autem Laodiceno celebrato sub Liberio papa, anno domini 364. in can.59.cui prescribitur titulus:Quę psallere vel legere oporteat in ecclesia,dicitur: Non oportet ab idiotis psalmos compositos & vulgares dici,neq; libros qui sunt extra canonẽ legere. Deinde enumerantur ibi libri canonici,tam veteris quàm noui testamenti, omnes qui numerati sunt in illo prædicto canone apostol.demptis tribus de gestis Machabæorũ.Vltra tamẽ alios enumerantur duo libri Esdræ:& nulla fit mentio de Tobia,Iudith,nec de sapiẽtia Syrac.Inter libros noui testaméti numeratur liber actuũ Apost.& nulla fit mentio de Apocalypsi D.Ioan.In cõcilio verò Carthaginensi tertio,in quo interfuit & subscripsit D.August. can. 47. enumerantur omnes libri qui in concilio Laodiceno.Et vltra illos enumerantur Tobias,Iudith,& duo Machabæorũ. Et inter libros noui testamenti enumeratur Apocalypsis D.Ioan.Verùm in decreto tertiæ sessionis cõcilij Tridentini,enumerãtur Sapien.& Ecclesiasticus,cæteriq; omnes libri qui in bibliis hodie scribũtur,ac etiam eo ordine quo ponũtur.& libris prędictis sic enumeratis,in prædicto decreto subiungitur:Si quis autẽ libros ipsos integros cum omnibus suis partibus,prout in Ecclesia catholica legi cõsueuerũt,& in veteri,vulgata latina editione,nõ susceperit,& traditiones prædictas sciens & prudẽs cõtempserit,anathema sit.Ex prædictis apparet q; licet Hebræi in canone eorum nõ recipiãt libros Thobię,Iudith,Sapien.Ecclesiastici & Machab. Ecclesia tamẽ canonica, quæ 9

canone

canone Iudæorũ non regitur,sed spiritu sancto eos recipit.Multa enim reiiciunt Iudæi quę ecclesia recipit,prout libros prædictos:& vt D.Hieron.in præfat.super Danielem ait:In Hebræorũ volumine non habetur trium puerorũ hymnus:nec Susannæ historia,nec Belis Draconisque fabula, quę tamen omnia recepta sunt ab Ecclesia.Recipiunt etiam Hebræi multa quę Ecclesia reiicit,vt traditiones seniorum & quindecim signa iudiciũ præcedẽtia.Nec obstat quod D.Hieron.in prologo galeato dicit:Quòd Sapientia,quæ Salomoni inscribitur,& Iesu filij Syrac liber,& Iudith, & Tobias non sunt de canone,vnde dicit eos apocryphos.Quia in illo prologo in tertia persona loquens,recitat Hæbreorum sententias & nomina librorum secundum eorum cõsuetudinem, & opinionẽ,& nõ loquitur in persona sua, nec secundũ suam & ecclesiæ sententiã.Nec intellexit ibi de libris apochryphis primo modo,siue de illis in quibus continentur ea de quorũ fide dubitatur. Sed de apochryphis de quorũ authore solum dubitatur,& nullomodo dubitatur de fide illorum quæ in ipsis cõtinentur,cùm plures alij libri canonici sint,de quorum authoribus incertum est:vt liber Iob,Esther,& quatuor libri Regũ,libérq; psalmorũ:& alij de quibus doctè & diffusè magister Ioannes Driedo in primo libro de scripturis & dogmatibus ecclesiasticis 2.&.3 cap. scribit. Nec obstat pariter quòd in aliquibus conciliis nõ fuerunt declarati aliqui libri canonici,qui tamẽ in sequentibus fuerunt declarati.Et quòd tertius Machabæorũ qui in prędicto 84.can. Apostolorũ receptus est,in sequẽtibus conciliis omittatur:quia scripturæ sacræ nõ omnes simul sed paulatim fuerũt declaratæ,& per sanctos patres sibi inuicẽ succedẽtes receptæ:Spiritus enim sanctus nõ omnia simul reuelauit,sicut nec Christus:quia non erat necessariũ,nec portare potuissent. Sed paulatim secundũ exigentiã temporũ & capacitatẽ siue dispositionẽ hominũ. Tres libri de Machabæorum gestis non fuerunt numerati in concilio Laodicen.nec etiã reprobati.Non enim est necesse ea quæ in vno concilio approbantur,in omnibus sequentibus conciliis repleri.Quod verò de solis duobus Machabæo.libris in tertio concilio Carthaginensi & in concilio Tridentino fiat mẽtio:hoc ideo fuit:quia secundũ aliquos tertius est epitome,id est cõpendiũ seu breuiartũ duorũ. & ideo approbatis duobus,non erat necesse tertium,qui nil aliud ab illis duobus continebat, approbari.¶Notandũ præterea quòd multi sunt libri canonici per sacram scripturã approbati, quos in manibus non habemus,quibus si eos haberemus,tantã fidem adhiberemus sicut illis quos habemus. Legimus enim sub Moyse librum quendam bellorum domini. Ipse enim Moses testatur Num.21.vbi sic scribitur.vnde dicitur in libro bellorum domini.Sicut fecit in mari rubro, sic faciet in torrentibus arnon:& Iosue 10.de bello facto in Gedeon contra quinque reges.Nonne hoc scriptũ est in libro iustorũ?& 2.Reg.1.dicitur præcepit Dauid,vt doceret filios Iuda arcu,(hoc est vsum arcus) sicut scriptũ est in libro iustorum.Item 2.Paral.vltimo, cõmemorarur liber Samuelis prophetæ,& liber Nathan etiã prophetæ & volumẽ Gad videntis. Et 2.Paral.9.memorãtur scripturæ Nathan & liber Aię Silonitis, & visio Ado videntis:dicitur enim ibi,Reliqua,inquit,operũ Salomonis primorũ & nouissimorũ,nõne scripta sunt in verbis Nathã prophetæ,& in lib.Aię Silonitis in visione quoque Ado videntis:Item 2.Paral.2.Reliqua gestorũ Iosaphat primorũ & nouissimorum scripta sunt in verbis Iehu,Item 2.Paral.35.memorantur sermones regũ Israel & sermones Osai.Item in 1.Mach.fit mẽtio de quinque libris Iasonis. & Iudas in sua canonica videtur attestari.Enoch ante Moysem quędã scripsisse,ait enim:Prophetauit autẽ de his septimus ad Adã Enoch,dicens:Ecce venit dominus,&c. Verisimile enim est Iudã vidisse prophetiã Enoch scriptã aliàs frustra assumpsisset in probationẽ dictorũ suorũ erga eos ad quos scribebat.Sed prædicti libri nũc nõ inueniuntur,igitur aliqui libri sunt canonici qui nunc nõ inueniuntur.Aliqui conãtur defendere illos quos nõ habemus,cõtentos esse inter eos quos habemus. Verùm si bene cõsiderẽtur sententiæ quæ ad illos remittũtur,necesse est dicere nõnullos libros canonicos deesse.Ad horum autem pleniorẽ intelligentiã notandũ quòd ratio,qua constat veras prophetarũ & euangelistarũ scripturas apud nos esse,cum non habeamus eorũ originales codices,est ex ipsius Ecclesiæ testimonio. Vnde D.Aug.ait:Euangeliũ apud nos esse docet Ecclesia,non hominũ eorũ solũ qui nunc sunt christiani:sed Ecclesia illa quæ Matthæi temporibus ad hoc vsq; tempus certa successionum serie declaratur.Etiã si haberemus apud nos verorũ euangelistarũ codices descriptos, suis ipsorũ manibus,illos nõ alio argumẽto cognosceremus tales esse quàm ex ecclesiarũ sibi inuicem succedentiũ testimonio.Quod sane testimoniũ est spiritus sancti loquentis in Dei Ecclesiis & pphetis.Canonẽ ergo scripturarũ nouæ legis cognoscimus ex ipsius ecclesiæ testimonio. Quemadmodũ & canonẽ scripturarũ veteris testaméti ex traditione habemus Hebręorũ,quæ seruatur,inquit Aug.in templo Hebræi populi succedẽtiũ diligentia sacerdotũ. Vnde Deute.31.sic legimus postquam scripsit Moyses verba legis huius in volumine:atq; compleuit, præcepit Leuitis qui portabant arcam fœderis domini,dicens:Tollite librũ istum & ponite eũ in latere arcæ fœderis domini dei vestri. Sic & Iosue post Moysem omnia verba quæ locutus est ad ipsum dominus,scripsit in volumine legis domini.Sic & cæteri secundũ successionis seriem prophetici viri diuino spiritu scripserunt volumina,quę diligẽtia sacerdotũ integra,illæsa,& incõtaminata custodiebãtur vnà cum libris Moysi in latere ipsius arcæ sepositis. Arca autẽ ipsa custodiebatur in secundo tabernaculo,quod sancta sanctorũ dicebatur,in qua recondita erat & aurea vrna habens manna,& virgã Aaron quæ fronduerat,& tabulas testaméti quemadmodũ dicit Apost. At vero dum procedente tempore à Chaldæis Iudæa subuertitur,omniáque templi vasa diripiũtur,templũ incẽditur,simul fertur & volumen legis Moysi & alios codices in arca Dei custoditos hostili igne consumptos. 10

Lib.2. contra Faustum. c.4

Ioſue vlt.

Hebr.9.

Universidad de Deusto
Biblioteca
Academia Helmanticensis

Et postmodum eodem spiritu quo fuerãt scripti pro maiori parte restituti ab Esdra sacerdote: qui sola,vt inquiunt,memoria,legẽ reparauit deperditã.Sed hoc verum sic sit;an nõ sit,ex scripturis sacris videtur incertum. Quemadmodum enim potuerunt plura esse Esaiæ super eisdem rebus volumina scripta,ita & lex ipsa in quibusdã libris potuit forsitan integra conseruari consumptis originalibus (quæ erant in templo) voluminibus. Proinde & D.Hieron.ambiguis verbis super hac re loqui videtur,dicens, Siue Moysem,inquit,dicere volueris authorẽ Pentateuchi, siue Esdrã eiusdem instauratorẽ operis,non recuso. Verùm Irenæus,Tertullianus,& plerique antiquorum arbitrantur omne instrumentum Iudaicæ literaturæ in Babylonica expugnatione deletum, & per Esdram pro maiori parte restitutũ. Sed qualitercunque hoc sit factum,nihil refert:In hoc vnum consentiunt omnes,etiam ipse Hieron.quòd Esdras spiritu Dei plenus post captam Hierosolymã & instaurationẽ templi scripturas sacras dispersas,vixque babylonico igne superstites,eodem spiritu quo antè scriptæ fuerant,restituit. Vnde & quod in calce Deuteronomij dicitur de morte & sepultura Moysi, & quod sepulchrum eius nemo nouerit, vsque in diem illum, & quòd filij Israel fleuerunt eum triginta diebus, & reliqua in calcem vsque libri, ipse Esdras adiecisse creditur. Neque enim verisimile est Moysem scripsisse eam historiæ partem quæ post mortem illius acciderat. Iusta ergo ratione Esdras scriba,instaurator dicitur veteris instrumenti, saltem pro maiori parte. Quod Christus & apostoli approbarunt tanquam diuinum & dei spiritu æditum,citantes in corroborationem suæ doctrinę euangelicæ ex eiusdem instrumenti voluminibus sententias tanquam verissimas & diuinas. Reliquos verò codices,quos non habemus periisse,ex præmissis apparet. Nec incõuenit deum hoc permisisse,cũ omnia quæ necessaria tũc in prædictis codicibus deleta, contenta erant,in restauratis inseri & scribi fecerit,cum Deus & natura nõ deficiãt in necessariis.

Ver. 5. DE SYNODIS ET CONCILIIS.

SYnodus Græcè,secundum Isidorum,interpretatur conuentus vel cœtus siue cõgregatio Latinè,à coeundo vel conueniendo in vnum:hinc dicitur conuentus,quia ibi patres conueniunt in vnum,Concilij nomen tractum est ex more Romano. Tempore enim quodam conueniebant omnes in vnũ,& cõmuni intentione,vt dictũ est,quasi consilium in legẽ transeunte. Vel Conciliũ dictum à cõmuni intentione,eò quòd omnes in vnum dirigebant mentis intuitum. Vel Conciliũ à societate multorum in vnum congregatorum. Hæc habentur in c. Canones 15.dist. A

Ver. 6. DE CONCILIORVM ORIGINE.

Dom.Cardin. de Tur.cre.3. lib.sum.de Eccle.cap.2. Matth.18.

COnciliorum celebrationem in veteri testamẽto habuisse initiũ constat.Nã,vt habetur Num. 16. Viri proceres synagogæ tempore concilij per nomina vocabantur. In nouo etiã testamẽto Concilium à Christo fuisse consultum pater,dicit enim:Vbi fuerint duo vel tres cõgregati in nomine meo,in medio illorum sum. Hoc concilium sequentes Apostoli,septem concilia celebrarũt. Primum super electione successoris Iudæ proditoris. Secundum fuit super electione septẽ diaconorum. Tertium fuit in missione Petri & Ioannis in Samariam,vt acciperent Spiritum sanctum. Quartum super cessatione legalium. Quintũ Hierosolymis sub D.Iacobo,super abolenda suspicione,quã aliqui de D.Paulo habebant,vbi cõsultus fuit purificari. Sextum dum D.Petrus in Mileto ciuitate super regimine Ecclesiæ congregauit natu maiores, hoc est presbyteros Ephesinos, quos D.Paulus venerando nomine vocauit episcopos. Septimum fuit in diuisione Apost. in quo symbolum fidei ediderunt,vt testatur D.Clemens in decretis suis,& Leo papa eius nominis primus,scribens Augustæ dicit:Catholici symboli breuis & perfecta cõfessio,duodecim Apost.totidem signata est sententiis. ¶ Post Apostolos verò & ante tempus Constantini imp. multa fuerunt celebrata cõcilia. Tempore enim papæ Victoris fuerunt tria concilia celebrata. Primum Ephesi, super solẽnitate Paschali,vt colligitur ex 5.li.histo.Eccles.Secũdũ Romę,ex quo sumptus fuit ca- Tempore etiã Cornelij papę,vt refert Euseb.Cæsarien.6.lib.prædictæ historię,fuerunt celebrata duo concilia contra Nouatum hæreticũ & eius sequaces,qui negabant per sacramentũ pœnitentiæ posse quenquam consequi veniam salutarem. Tempore etiã Dionysij papæ fuerunt celebrata alia duo concilia,vt in eodem libro recitat idẽ Euseb.contra Paulũ & sequaces,qui asserebãt Christũ tãtùm hominẽ esse. Tempore etiã Marcelli,qui iussu Diocletiani & Maximiani imperatorum cõpulsus fuit idolis thus offerre,cõgregata fuit solẽnis synodus Romæ,de qua habetur in c.nũc autem.21.dist. ¶ Canones cõciliorum(scilicet vniuersalium)à tempore Constãtini cœperunt. In præcedentibus nãque annis persecutione feruẽte,docendarum plebiũ minimè dabatur facultas,vnde Christianitas in diuersas partes scissa est, quia non erat episcopis licentia conueniẽdi in vnum.

Concilia ab Apost.celebrata. Act. 1. 6. 8. 15.20.& 21. Concilia à tẽporibus Apost. vsque ad D. Syluestrũ.

Ver. 7. DE CONCILIIS VNIVERSALIBVS.

Concilij vniuersalis definitio.

COncilium vniuersale Ecclesiæ catholicæ est congregatio maiorum prælatorum Ecclesiæ authoritate Romani pontificis specialiter facta,ad aliquid solẽniter & cõmuni intẽtione tractãdũ in religione Christiana,papa in ipso concilio præsidente,vel eius delegato. Hæc definitio absolutè declarat essentiam & naturam cõcilij vniuersalis. Primò enim declarat materiã,& qui sunt de corpore cõcilij vniuersalis,quia maiores prælati. ¶ Maiores autẽ prælati sunt episcopi & superiores ascendẽdo. Vnde Glo.in c.1.17.dist.dicit q̃ cõciliũ vniuersale est, q̃ à papa vel eius delegato cum episcopis celebratur,& vbicunque de Conciliis vniuersalibus agitur,concilia vniuersalia vocãtur cõcilia episcoporũ,vt habetur in multis.c.15.di.& D.Aug.(vt recitatur in c.omnia.12.di.) dicit:Quia cũ vniuersa Ecclesia vocari nõ possit,maiores vocãdi sunt,in quibus minores dicũtur cõtineri B C

Maiores prælati.

cõtineri:vt notatur in rubro & nigro,extra de his quæ fiunt à maio. Sed episcopi sunt maiores prælati in republica Christiana: ideo episcopi ritè per summũ põtificẽ cõgregati,vniuersalẽ Ecclesiã repræsentant,vnde patres & colũnæ Ecclesiæ Dei ac principes & Apost.successores vocantur,vt Anacletus ait,& recitatur in c.accusatio.2.q.7.iuxta illud Psal.Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, propterea cõstitues eos principes super omnẽ terrã. Vbi gl.D.Hier.exponit de episcopis,dicens: Fuerunt in Ecclesia Apost.patres tui: nunc autem quia recesserũt à mũdo,habebis pro eis episcopos,qui à te creati sunt. Soli enim episc.in sua promotione iurant venire ad concilium vniuersale, vt habetur in c. ego, extra de iureiur.& eis venire negligentibus pœna infligitur,vt in c. placuit. 18.dist. Inferiores autem & non episcopi nõ iurant,neque si venire negligant,puniũtur.vnde patet quòd non sunt de corpore vniuersalis cõcilij. Si enim omnes inferiores prælati,puta abbates,archidiaconi,decani,archipresbyteri,priores,& rectores siue curati,essent de corpore vniuersalis concilij,& de necessitate vocãdi,& haberent sententias definitiuas in illo,nullus locus eos capere posset,neque in ipso cõcilio esset ordo,sed potius confusio. Præterea si inferiores prælati vocandi essent, tanquàm de corpore concilij,ad eos deuolueretur authoritas Ecclesię,vbi disconuenirent ab episcopis,si cum maiori parte concludendũ esset. Hoc autẽ esset absurdissimũ &(quod dicitur prouerbialiter)currus bouẽ traheret. Et licet in aliquibus cõciliis vniuersalibus legatur fuisse simplices sacerdotes,abbates,monachos,& vniuersitatũ doctores & magistros,ac etiã laicos, imperatores,& reges,aduoces cõsultorias vel inquisitiuas siue disputatiuas admissos,vel vt testes,aut ad directionẽ,protectionẽ,vel executionẽ decretorũ concilij:nunquam tamẽ fuerunt admissi ad sententias definitiuas. Forma enim subscriptionis episc.talis est,Flauius episc.Constantien. iudicans subscripsi. In subscriptionibus verò aliorũ non ponitur (iudicans) sed eorũ subscriptio est simplex, sicut & imperatorum ac regũ,qui per subscriptionẽ definita,iudicata,ac decreta in conciliis se suscipere,& executioni demandaturos protestãtur. Et eodẽ modo respõdendum est ad illud Act.15. vbi dicitur,quòd in synodo super cessatione legalium cõgregata,conuenerunt Apost.& seniores, i.presbyteri & discipuli,nõ tamen ad determinationem siue ad sententiã definitiuam. Vnde licet cõquisitio magna fieret,postquam tamen D.Petr.loquutus est,tacuit multitudo. ¶ Nec curati siue inferiores prælati habent propriè & principaliter in cura sua regimẽ animarum sicut episcopi:licet habeant sub episcopis aliquas administrationes. Vnde super illud. Alij opitulationes,alij gubernationes,dicit gl. Opitulationes habent,qui maioribus ferunt opem,vt Titus Paulo,& archidiaconi episcopis. Gubernationes minorũ personarum habẽt presbyteri,qui plebi doctrinã administrãt. Nec etiã ideo principaliter episcopi vocãtur, quòd in fide Christianæ religionis maiori præstent eruditione,licet præstare deberẽt,iuxta c.qui Ecclesiast.36.dist. Sed hoc debetur eis nõ ratione doctrinæ aut virtutis,sed iure dignitatis eorũ,eò quòd sunt cõstituti principes Ecclesiæ,vt dictũ est, quia secundum Theologos,habent angelos custodes superiores qui diligunt eos,etiã si non sint adeò eruditi sicut inferiores,qui nõ patiuntur illos errare. ¶ Non est tamẽ negandum, quin papa, qui plenitudinẽ potestatis habet,possit vocare aliquas notabiles personas inferioris status & gradus,& eis dare vocẽ definitiuã cum episcopis,vt dicit idem de Tur.crema.3.lib.summæ de Ecclesia.c.14. Et quãuis omnes cardinales nõ sint episcopi:quia tamẽ faciunt vnum corpus cum Romano pont.ideo sunt in culmine dignitatis & perfectionis statu,vt infrà dicetur. Ideo vocãdi sunt,& voces definitiuas habent. ¶ Nec obstat illa regula iuris,Quod omnes tãgit,ab omnibus debet approbari:quia nõ debet intelligi de approbatione authoritatiua,nisi vbi aliquorũ iura tangerentur, quod nõ est in ꝓposito:licet etiã possit dici q̃ ab omnibus censetur approbatũ,quod à potioribus & maioribus cõmunitatis approbatur. Resolutio ergo est, q̃ soli maiores prælati,& hi quibus propter eminentiã scientiæ vel sanctitatis,summus pont.qui habet plenitudinẽ potestatis, concedere voluerit,habent definitiuas sententias siue voces,si tamen sint fideles:quia episcopi hæretici non sunt admittendi.& hoc fuit obseruatum in cõcilio Trid. Ad cõsultiuas autem siue inquisitiuas aut disputatiuas alij possunt admitti:nõ tamẽ omnes qui petũt,sed hoc relinquitur arbitrio præsidẽtis.

Curati non habẽt propriè regimen. 1.Cor.12.

Cardinales nõ episcopi sunt de corpore cõcilij vniuersalis.

Ver. 8. DE PRÆLATORVM MAIORVM VOCATIONE AD CONCILIVM VNIVERSALE.

Concilium de plenior dicitur vniuersale.

3 COnciliũ dupliciter dicitur vniuersale:Vno modo ab vniuerso,sicut Prouinciale à prouincia, & sic ab vniuersitate orbis.& ad tale cõcilium vniuersale oportet omnes episcopos totius orbis vocari,quãuis non sit necesse omnes cõparere. Præsentes enim repræsentãt omnes qui vocati sunt,& omnũ illorum authoritatẽ siue cõsensum habere iudicãtur. In nullo enim cõcilio omnes episc.totius orbis cõparuisse legũtur. Neq; in quatuor primis post Constantinũ,in quorum aliquo plures quàm in aliis cõparuerunt. Et tamẽ vnũ non dicitur magis vniuersale quàm aliud. Peccant tamẽ vocati,absque rationabili causa se absentantes. Alio modo dicitur cõcilium vniuersale, non vniuersalitate orbis,sed vniuersalitate authoritatis,vt cõcilium quod papa per se vel per legatum suũ celebrat cum aliquibus prælatis,circa ea quę vniuersalem Ecclesiã respiciunt. Et ad tale cõcilium vniuersale nõ est opus omnes episcopos orbis vocari,imò quãdoque nõ est possibile:sed sufficit vocare aliquos de aliquibus prouinciis,& eos qui pro qualitate negociorũ & tẽporum opportunitate videbuntur Romano pont.vocãdi,vt in c.Guillielmus.33.q.4.vbi Papa dicit:Cũ episcopis quos congregare potui.Hoc autem probatur esse licitum exemplo & practica cõciliorum celebratorum tempore primitiuæ Ecclesiæ.D.enim Petr.legitur plura concilia vniuersalia cũ aliquibus Apostolis (nõ vocatis aliis per Iudęam dispersis) celebrasse:præcipuè super cessatione legaliũ B

Act.15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

præcessit cum Apostolis & senioribus,qui Hierosolymis erant,& non legitur alios fuisse vocatos: sed illas Petrus cum Iacobo,Paulo,Barnaba,& aliis senioribus cõcluserũt. Præterea octo cõcilia vniuersalia prædicta ante tempus Constãtini celebrata sunt absque vocatione omniũ episcoporũ orbis.D.Tho.dicit,q ad explanationẽ fidei faciendã non est necessariũ papã vniuersale cõciliũ congregare,quum quandoque id impediunt bellorum dissidia.Et cum conciliorũ authoritas à papa pẽdeat,sequitur q canones vniuersaliũ conciliorũ vniuersalitate orbis nõ magis ligãt quàm canones cõciliorum vniuersaliũ vniuersalitate authoritatis. Licet enim omnes episcopi habiles & intra vnitatẽ Ecclesiæ cõstituti,si quo modo fieri posset,ad vniuersale concilium essent inuitãdi,& si non inuitati compareret,essent admittẽdi.Nõ tamen necessariò omnes vocandi sunt.Et ideo illi qui à papa vocati sunt,cum intentione & authoritate eius aliquid disponũt in vniuersali Ecclesia, cum pauci sint respectu aliorũ,repræsentant tamẽ vniuersalem Ecclesiã.Quẽmadmodũ cõcilium populi in ciuitate repræsentat totũ populũ,vt not.glo.super Rub.quæ sit longa cõsuet.Episcopus enim est in Ecclesia,& Ecclesia in episcopo,vt ait D.Cypr.& recitatur c.scire debet.7.q.1. Papa etiã singulariter dicitur figurare Ecclesiã,vt D.Aug.dicit,iuxta c.quodcũque 24.q.1.Ideo ea quæ cũ aliquibus prælatis secũdum temporũ dispositionẽ ordinat, totius Ecclesiæ authoritate dicitur ordinare.¶ Nec per hoc sequitur q ad votũ papę & paucorũ sibi fauorabiliũ,status totius fidei & vniuersitatis Ecclesiæ deuolueretur.Et sic fides periculosè cõmitteretur arbitrio vnius hominis, aut paucorũ fauorabiliũ.Quia vbi papa concurrit nõ solum cum dominorũ cardinaliũ collegio, sed etiã cum multitudine prælatorũ sydonaliter congregata,seruatis aliis solẽnitatibus in cõciliis generalibus solitis obseruari,non est verũ quòd fides & status totius Ecclesiæ vnius hominis arbitrio cõmittatur,cũ Christus dixerit, Vbi duo vel tres cõgregati fuerint in nomine meo,in medio illorũ sum.Ideo non permittet Deus ipsum papã determinare contra fidem vel bonos mores sicut nec permisit Anastasium secundũ,qui dũ vellet occultè hæresim Acatij introducere ,nutu diuino percussus est.Et dum ad vẽtris exonerationẽ laboraret,intestina emisit,vt dicit gl.super verbo, nutu diuino,in c.Anastasius.19.dist.¶ Nec sequitur etiã q frustrà fiant cõcilia vniuersalia plena, quia in illa nõ cõuocantur,vt in eis sit plenior authoritas aut clauiũ potestas,quàm in cõciliis vniuersalibus vniuersalitate authoritatis:sed celebrantur plena cõcilia ad solennioreẽ & abundantioreẽ reprobationẽ hæresum,& hæreticorũ,ac rebellium & inimicorũ Ecclesiæ tertoreẽ, & facilioreẽ illorũ exterminationẽ.Nec possunt conqueri non vocati de contemptu,cum nõ teneatur papa omnes necessariò vocare,vt dictum est:Et quia de potestate congregandi concilium vniuersale & de concilij vniuersalis authoritate & indemiabilitate,& decretorum in illo editorum obseruantia, D. Cardinalis de Tur.cre.abundè scripsit in locis prælegatis,lectorem ad eum remitto. Hæc pro institutione sufficiant, ad status Ecclesiasticos transeamus.

De potent.q. 10.ar.4.ad 13.

Matt.18.

2.10.§.1.vers.3 & c.15.§.2.

Ver. 9. DE STATIBVS ECCLESIASTICIS.

2.2.q.83.ar.1.

STatus in moralibus est quedam dispositio,per quã homo disponitur secundum modũ suæ naturæ,cum quadam immobilitate & quiete. Vnde ea quæ de facili variãtur,non constituũt hominũ statũ: puta quòd aliquis sit diues,vel pauper,in dignitate constitutus,vel plebius,vel aliquid aliud huiusmodi.Ideo de iure ciuili illi qui à senatu amouẽtur,magis dignitas quàm status aufertur.Sed solum illud videtur ad statum hominis pertinere,quod respicit obligationem personæ, prout aliquis est sui iuris vel alterius:& non ex aliqua causa leui & de facili mobili, sed ex aliquo permanente,quod respicit obligationẽ personæ.& hoc est quod pertinet ad rationẽ libertatis vel seruitutis.Et ideo status propriè pertinet ad libertatem vel seruitutem,tam in spiritualibus quàm tẽporalibus.In spiritualibus autẽ inuenitur duplex seruitus, & duplex libertas,s.seruitus peccati, & seruitus iustitiæ,& libertas à peccato,& libertas à iustitia,vt habetur Rom.6.Verũ quia homo secundum naturalẽ rationem inclinatur ad iustitiã,& peccatum est contra inclinationẽ naturalẽ, consequens est quòd libertas à peccato sit vera libertas,quæ cõiungitur virtuti iustitiæ,quæ est vera & bona seruitus:& per vtrãque tendit homo in aliquid quod est cõueniens sibi. Sequitur etiã quòd libertas à peccato,& seruitus iustitiæ constituũt hominem in bono statu:Libertas vero à iustitia,& seruitus peccati constituunt hominem in malo statu,iuxta illud Apost.An nescitis quòd cui exhibuistis vos seruos ad obediendũ, serui estis eius cui obedistis,siue peccati ad mortem,siue obeditionis ad iustitiam?Et cum in omni principio humano sit inuenire medium & terminũ, consequens est quòd status spiritualis seruitutis & libertatis secundum tria distinguantur, scilicet quo ad principium,quod pertinet ad statum incipientium,& secundum mediũ,quod pertinet ad statum proficiẽtiũ,& secundũ terminũ ad quem,quod pertinet ad statum perfectorum. Vnde D. Greg.dicit,quòd tres sunt modi conuersorum,scilicet inchoatio,medietas,& perfectio. & super Ezech.dicit,,quòd alia sunt virtutis exordia,aliud perfectius,aliud perfectio.

Rom.6.

In Moral.

Ver. 10. DE HIS QVAE PERTINENT AD STATVM PERFECTIONIS.

2.2.q.184.ar.tic.1.

CVm vnũquodque dicatur esse perfectũ,inquãtũ attingit ,ppriũ finẽ,qui est vltima rei perfectio,& charitas sit quæ vnit nos Deo,qui est vltimus finis humanæ mẽtis,qa qui manet in charitate,in deo manet:sequitur q secundum charitatem attenditur simpliciter perfectio Christianæ vitę.vnde Apost.Super omnia charitatẽ habete,quæ est vinculũ perfectionis:quia scilicet omnes alias virtutes quodã modo ligat in vnitatẽ perfectã.Et cùm lex diuina nõ inducat hominẽ ad impossibile,sed ad perfectionẽ.(vnde Christus,Estote perfecti sicut pater vester cęlestis perfectus est) sequitur q aliquis possit esse in hac vita perfectus: non quidem secundũ totalitatẽ, ex parte diligentis

1. Ioan.4 Coloss.3. Matth.5

gentis & diligibilis,quia hoc est proprium Dei,vt se diligat,inquãtum diligibilis est:neque secundum totalitatẽ absolutam,ex parte diligentis,vt secundum totum suum posse semper actualiter in Deum tẽdat,quia hoc est beatorũ:sed est quædam perfectio viæ,quænõ attenditur secundũ totalitatem diligentis & diligibilis simul,neque secundũ totalitatem diligentis: sed quantũ ad hoc q excludantur omnia,quæ cõtrariantur motui dilectionis in Deũ, sicut D.Aug.dicit.Et talis perfectio haberi potest in via dupliciter: Vno modo inquantũ ab effectu hominis excluditur omne id quod cõtrariatur charitati,vt est peccatũ mortale:& sine tali perfectione charitas esse nõ potest.& ideo est de necessitate salutis. Alio modo inquãtum ab effectu hominis nõ solũ excluditur omne id quod est charitati cõtrarium,sed etiã omne illud quod impedit ne affectus mentis totaliter tendat in Deũ:& sine hac perfectione charitas potest esse,vt in incipientibus & proficientibus. Nec obstat quod dicit Apost.Cũ venerit quod perfectũ est,euacuabitur quod ex parte est:quia intelligit de perfectione patriæ.Et quãuis perfectũ,secundum Philos.dicatur esse cui nihil deest, & in hac vita semper aliquid desit(quia etiã perfecti deficiunt) nõ tamen sequitur quin in hac vita homo possit esse perfectus:quia ei qui est in charitate,nil deest eorũ quæ sunt necessaria ad salutem, licet non sit perfectus perfectione patriæ. Perfectio autem charitatis viæ essentialiter consistit in dilectione Dei,& secũdariò in dilectione proximi,de quibus dantur principalia præcepta diuinę legis,& sic perfectio essentialiter cõsistit in obseruatione præceptorũ secundũ mensurã præfixã: Secundariò verò & instrumẽtaliter in obseruatione consiliorũ,quæ ordinãtur ad remouenda impedimenta charitatis,cũ quibus tamen ipsa charitas esse potest.Et talia impedimenta sunt,matrimoniũ,occupatio negociorũ secularium,& propria libertas.Et sic cõsilia deducunt ad maioreẽ perfectionem.Ex quo sequitur quòd licet omnes Christiani sint in statu perfectionis,quia in baptismo cũ solennitate se obligant ad charitatem seruandã,& ad obseruantiã mandatorũ.Illi tamẽ qui vltra mandata se obligant ad obseruantiã consiliorũ,sunt in statu maioris perfectionis. Et ideo cũ loquimur de statu perfectionis,intelligimus de statu perfectionis illorũ qui se obligant cũ solennitate ad obseruationem cõsiliorum.¶ Notandũ tamen quòd perfectio humanæ vitæ potest cõsiderari dupliciter,s.in ordine ad Deũ,& in ordine ad proximũ. In ordine quidẽ ad Deũ sunt perfecti illi qui sunt in charitate:& qui in maiori charitate,magis perfecti, etiam si exterius nõ appareant.Et quia homines vident quæ foris patent,Deus autẽ cor intuetur:sequitur quòd status spiritualis perfectionis in homine per cõparationem ad Ecclesiã, & sicut nunc de statibus loquimur, prout ex diuersis statibus cõsurgit Ecclesiæ pulchritudo,attenditur secundũ ea quæ exterius agũtur.Et cùm ad statũ seruitutis vel libertatis requirãtur duo:primum obligatio aliqua vel absolutio ab obligatione (nõ enim ex hoc quòd aliquis seruit alicui,efficitur seruus eius, quia etiã liberi liberẽ seruiunt,iuxta illud Apost.Per charitatẽ spiritus seruite inuicẽ. Nec ex hoc quòd aliquis desinit seruire , efficitur liber : sicut patet de seruis fugitiuis.) Sed ille propriè dicitur seruus,qui est obligatus ad seruiendũ:& ille liber,qui à seruitute absolnitur. Secũdò requiritur quòd obligatio prædicta fiat cũ aliqua solẽnitate:sicut & in cæteris quæ inter homines obtinẽt perpetuã firmitatem, adhibetur quædã solẽnitas. Sic ergo aliquis propriè dicitur esse in statu perfectionis:non ex hoc quòd habet actũ dilectionis perfectæ,sed ex hoc quòd se obligat perpetuò cũ aliqua solẽnitate ad ea quæ sunt perfectionis.¶ Cõtingit etiã quòd aliqui se obligent,qui nõ seruãt:& quòd aliqui impleãt ea quæ sunt perfectionis,ad quæ nõ se obligauerunt. Et ideo nõ est incõueniens quòd aliqui sint perfecti,qui nõ sunt in statu perfectionis:& aliqui qui sunt in statu perfectionis,nõ sint perfecti.¶ Et quia domini cardinales & episcopi ac religiosi cũ solennitate se obligant ad obseruandum consilia:ideo illi soli dicuntur esse in statu perfectionis.Et quãuis prælati inferiores obligentur ex parte curæ quã suscipiunt,nõ tamen hoc habent ex vinculo voti perpetui: quia possunt curam deserere sine licentia episcopi, religionem profitendo,vt habetur in c.duæ sunt.19.q.2.ac etiam cum licentia episcopi:quod quidem non liceret, si in statu perfectionis essẽnt. Nemo enim mittens manum ad aratrũ,& respiciens retro,aptus est regno Dei.Episcopi autẽ qui sunt in statu perfectionis,sine authoritate speciali summi põtificis,non possunt episcopalem curã deserere,nec ad minorem statum(scilicet religionis) transire:quãuis religiosi possint ad statũ episcopalem,qui est perfectior,assumi. Ex his infertur quòd quamuis aliqui inferiores prælati sint perfectiores religiosis,non tamen sunt in statu perfectioti:cùm non sint in statu,vt hîc intelligimus.

1.Cor.13.

3.Phy.

Qui dicantur esse in statu.

1.Reg.16.

Galat.5.

Soli cardinales & episcopi ac religiosi sunt in statu perfectionis.

Ver. 11. DE STATV DOMINORVM CARDINALIVM.

ACardinales nominamus eos qui principaliter assistũt summo põtifici in regimine & administratione vniuersalis Ecclesiæ,cooperãdo & labores cũ illo sustinẽdo,& ipsi cõsulendo. Nomen Cardinalatus tẽpore Christi & Apost.non fuit in vsu,sicut nec hoc nomen (Papa)sed longo tempore post eos. Quidam dicunt quòd fuit illis hoc nomen impositum à Pontiano papa,qui (vt historiæ referunt)fuit anno Domini 221.Alij verò dicunt quòd tẽpore Marcelli vel Syluestri hoc nomen(Cardinalis)cœpit esse in vsu,propter proprietatem officij à Christo instituti. Quod nomen & officiũ fuit ab Anna matre Samuelis pronunciatũ,cùm dixit:Domini sunt cardines terræ, & posuit super eos orbem.In quibus verbis declarat tria:Primò eorũ institutionem,quia Domini sunt,hoc est à Domino cõstituti.Secundò describit eorũ dignitatem,dũ dicit,Cardines terræ , eò quòd deseruiunt Romanæ Ecclesiæ,quæ est caput & cardo omniũ Ecclesiarũ,vt dicit Anacletus, & recitatur in c.sacrosancta.22.dist.Vel ideo quòd sicut ostium in cardine vertitur ,& per eã regitur:ita dominorum cardinalium consilio & assensu summus pontifex regit Ecclesiam vniuersa-

Do. Cardi.de Tur.cre.3. lib. summæ de Eccle.c.8.

Prouer.28. Ioan.10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lem. Et sicut cardo inhæret firmiter ostio, sic cardinales Christo, qui est ostium. Tertiò describit vniuersitatē authoritatis eorum, dum ait, Et posuit super eos orbē. Alij enim prælati assumpti sunt in partem solicitudinis, vt habetur in c. decreto. 2. q. 6. isti verò in adiutoriū gubernationis totius orbis: & in plenitudinē potestatis: & ideo dicūtur esse in culmine dignitatis. ¶ Status & officium dominorum cardinaliū figuratum fuit in antiquo testamēto per seniores quos Moyses, dux populi Dei elegisse legitur in adiutorium reguminis populi Israel, & in sacerdotibus Leuitici generis, de quibus habetur Deut. 17. Si difficile & ambiguum iudiciū apud te esse prospexeris inter sanguinem & sanguinē, causam & causam, leprā & non lepram, & iudicū videris intra portas tuas verba variari: surge & ascēde ad locū quem elegerit Dominus Deus tuus. & infrà: Et facies quæcūque dixerint tibi, qui præsunt loco quē elegerit Dominus, sequerisque eorū sentētiā. Quem textū Innocētius tertius (scribens nobili viro G. mōtis Pessulani, vt habetur in c. per venerabilē, extrà, qui filij sunt legitimi) sic exponit: Sanè cū Deut. lex secunda interpretetur, ex vi vocabuli cōprobatur, vt quod ibi decernitur, in nouo testamēto debeat obseruari. Locus enim quē elegit Dominus, Apostolica sedes esse cognoscitur. Cùm enim Petrus fugiēs vrbē exiuisset, volens eū Dominus ad locū quem elegerat reuocare, interrogatus ab eo, Domine quò vadis? respōdit, Venio Romam iterū crucifigi. quod intelligēs pro se dictū, ad locum ipsum protinus est reuersus. Sunt autē sacerdotes Leuitici generis fratres nostri, qui nobis iure Leuit. in executione sacerdotalis officij coadiutores existunt. Postmodū idem status & officium fuit à Christo (licet nō sub nomine Cardinalatus) institutū, & fundatur eius institutio super illud Luc. 6. elegit duodecim (scilicet ad sustinendū secū) quos Apost. nominauit. Isti ergo principaliter astiterunt Christo, & sustinuerūt cū eo. vnde ait illis, Vos estis qui permansistis mecū in tentationibus meis. vnde & Tho. dicebat, Io. 11. Eamus & nos, & moriamur cū illo. & Christus, Et ego dispono vobis, sicut, &c. sequitur, & sedeatis super thronos, iudicātes duodecim tribus Israel, hoc est vniuersitatē fidelium. ¶ Ex præmissis apparet quòd status cardinaliū institutus est ante sacerdotiū: quia sacerdotiū non fuit institutū vsque ad vltimā cœnam: sed status cardinalium lōgo tempore ante cœnā, cùm fuerit institutus in electione duodecim, quos Apost. nominauit. Fuit etiā status cardinalium institutus ante statū pastoralem, qui fuit institutus post resurrectionē, cùm dixit Petro, Pasce oues meas. Et quānis potestas clauium promissa fuerit ante Christi passionē, non fuit tamē data, sed solùm promissa, & supdictione & limitatione aliis Apostolis, cū dixit: Euntes in mundum vniuersum, &c. Post diuisionē enim Apostolorū, D. Petro dirigēte, & mittēte eos ad diuersas prouincias, prædicta verba Christi promissoria, quæ recitantur Matt. 18. habuerunt effectū. Ex historiis autē apertè colligitur q̄ post dispersionē Apost. D. Petrus habuit aliquos coadiutores lateri suo assistentes in iudicio maiorum causarū, & regimine vniuersalis Ecclesiæ, s. Linum, Cletū, & Clementem, qui post mortem eius papatui successerunt. Et Linus qui immediatè successit, duodecim episcopos & octodecim presbyteros coadiutores sibi assistentes elegit. Cletus ei succedens, dicitur instituisse vigintiquinque titulos. Anacletus autē qui successit D. Clementi, vt asserit Godofredus Viterbiensis, septē diaconos cardinales in vrbe instituit. Et cùm quæstio de nominibus, pertinacibus sit relinquēda, nō est multum curādum de nomine Cardinalatus, cùm de officio & Christi institutione constet. ¶ Notandum tamen quòd domini cardinales sunt successōres Apost. Ad cuius euidentiā sciendum est, quòd Apostoli possunt tripliciter considerari: Primò secundum quòd Christo principaliter ante passionē astitērūt. Secundò prout ante eorū diuisionē in mūdum vniuersum, D. Petro vices Christi gerenti assistebant in administratione totius Ecclesiæ vniuersalis. Tertio prout post dispersionem ad prædicādum, singuli singulas prouincias in sortem prædicationis acceperunt. Secundum primam & secundā considerationem Cardinales succedunt Apostolis, & repræsentant Apostolos. Et post ascensionē Christi ante dispersionē assistebant Petro Christi vicario. Quantū verò ad tertiam considerationē repræsentātur per episcopos, qui dicuntur esse Apost. successiores, vt habetur in c. in nouo. 21 dist. Cùm autem status (vt dictum est) importet obligationē perpetuam ad ea quæ sunt perfectionis, cū aliqua solēnitate, cōsequens est quòd cardinales sint in statu perfectionis. Obligant enim se ex dilectione Dei ad perpetuò defendendū fidem catholicā & religionem Christianā vsque ad sanguinis effusionem inclusiuè, cùm eorū & totius Ecclesiæ principe. In cuius rei euidens testimonium capello rubeo quasi professionis habitu seu signaculo (præstito iuramento ipsi summo pontifici aut eius legato, maximè de fideli assistentia in regimine vniuersalis Ecclesiæ) publicè & solenniter insigniūtur. ¶ Ex præmissis apparet primò, quòd nō est de necessitate status & officij cardinalatus, quòd cardinalis sit episcopus, imò nec presbyter: cùm Apostoli (vt dictum est) prius fuerint cardinales, quàm sacerdotes aut episcopi. Secundò apparet q̄ status cardinalium præstat & honorari debet præ aliis post summum pontificem, cùm sint in culmine dignitatis & de corpore peculiaris consilij pontificis. vnde D. Augu. scribens ad D. Hiero. cardinalem presbyterum (vt recitatur in c. quanquam. 2. q. 7.) dicit: Quanquam secundum vocabula quæ vnus obtinuit, episcopus sit presbytero maior. s. ordine, Aug. tamē Hier. minor est, s. administratione & dignitate. Culmen & sublimitas dignitatis Cardinalū super episcopos & archiepiscopos apparet ex potestate eligēdi summū pontificē: cuius electio ad solos cardinales pertinet, vt habetur in c. vbi periculū, de elect. lib. 6. Et licet secundū antiqua iura cōcessum esset ab Ecclesia Romanis

Status cardinalitū à Christo institutus. Luc. 22.

Cardinalatus præcessit sacerdotium. Ioan. 21.

Matth. 16. & 18.

Matt. vlt.

Cardinales in quo sunt Apostolorum successores.

De essentia cardinalis.

Romanis ius eligendi summū pontificem, vt habetur in c. Ludouicus. 63. dist. Quodam etiam tempore concessum fuit ab Adriano papa in synodo tale ius eligendi, vel saltem requisitio & assensus imperatoris, eò quòd tunc imperatores iuuabant Ecclesiam contra hæreticos & schismaticos, vt habetur in historia Ecclesiastica, & recitatur in c. Adrianus. 63. dist. Verum quia postmodū Romani imperatores abutebantur tali priuilegio, vt habetur in ca. quia sancta Romana Ecclesia. §. verum, &c. cùm Adrianus. 63. dist. Ideo illa concessio fuit reuocata. Ad summū enim pontificem de fratrum consilio pertinet de huiusmodi electione ordinare, & futuris scandalis prouidere. Quare circa electionem summi pontificis futuri ordinatum fuit, vt habetur in d. c. vbi periculum, de elect. lib. 6.

Ver. 12. DE STATV EPISCOPORVM.

A QVum episcopi adhibita solēnitate exteriori se obligēt ex diuina dilectione ad insistendum proximorū saluti, consequens est ipsos esse in statu perfectionis. Nō enim possunt curā proximorū deserere, & obligationē negligere propter diuinæ cōtemplationis quietem, siue vt transeant ad statum religionis. Quia ad perfectionem religionis pertinet adhibere studiū ad salutem propriam: ad perfectionem verò episcoporum pertinet adhibere studiū ad salutem proximorum, quam charitas præfert bono proprio. Charitas enim nō quærit quæ sua sunt. Ideo Apost. propter necessitatem subditorum à contemplatione futuræ vitæ se deferri patienter tolerabat, dicens: Quid eligam ignoro: coartor enim à duobus, desiderium habens dissolui & esse cum Christo, multo magis melius est (scilicet mihi.) permanere autem in carne, necessariū est propter vos & subiungit, Scio quòd manebo. Non debet etiā deserere gregem propter quæcunque aduersa: Cum bonus pastor animam suā ponat pro ouibus suis. Potest tamen episcopus de licentia summi pontificis episcopatum deserere, quando scilicet fructū aut salutem animarum facere non potest, vel indebitè promotus est per simoniā, aut si sit bigamus, aut aliàs irregularis, vel inidoneus. Ad tēpus etiam potest suam subtrahere præsentiam propter maius Reipublicè bonum, vt cum vocatur ad vniuersale concilium, vel quando sua sola persona à tyranno quæritur, & salus subditorū non impeditur. Tūc enim ad tempus fugere potest, exemplo Christi qui ambulabat in Galilæam. Nō enim volebat in Iudæam ambulare: quia quærebant eū Iudæi interficere. & exemplo Apostо. qui submissus à fratribus per fenestrā in sporta, effugit manus præpositi gētis Aretæ. Sic intelligitur quod dicebat Christus, Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. Cùm vero oues sunt in periculo, nō debet fugere, etiā propter timorem mortis. Tunc enim ostenderet se mercenariū & non pastorē, cùm bonus pastor ponat animā suam, hoc est vitam suā corporalem, pro ouibus suis. ¶ Circa statū episcoporū sunt aliquæ difficultates non prætermittēdæ. Prima est an liceat episcopatū appetere. Ad cuius euidentiā sciendum est, q̄ in episcopatu tria possunt considerari. Primū & principale ac finale est episcopalis operatio, per quā proximorū vtilitati intenditur, secundum illud, Pasce oues meas. Quia (vt D. Aug. dicit) Episcopatus est nomen operis, non honoris. Et secundum hanc considerationē ponitur prima conclusio. ¶ Appetere prodesse proximis est laudabile & virtuosum. Verūm quia episcopalis actus habet annexā gradus celsitudinē, præsumptuosum videtur quòd aliquis præesse appetat ad hoc q̄ prosit, nisi manifesta necessitate imminente: sicut D. Grego. dicit: Tunc laudabile erat episcopatū quærere, quando dubiū non erat per hunc quēque ad grauiora supplicia peruenire. Non enim de facili eo tempore inueniebantur, qui hoc onus assūmerent. Et sic secundū D. Greg. intelligitur dictum Apostoli, Qui episcopatū desiderat, bonū opus desiderat. Apost. enim laudans desiderium boni operis, in pauorem protinus vertit quod laudauit, cùm ait: Oportet episcopū esse irreprehensibilem, &c. q. d. Laudo quod quæritis: sed discite quid quæratis. Potest tamen aliquis absque præsumptione appetere talia opera facere, si contingeret eum in tali officio esse, ac etiam se esse dignū ad talia opera exequenda: ita quòd bonum opus cadat sub desiderio, & nō primatus dignitatis. Vnde D. Chrysost. Opus quidem desiderare bonum est: primatū autem honoris cōcupiscere, vanū est. Secundum quod potest considerari in episcopatu, est altitudo gradus: quia episcopus super alios cōstituitur, secundū illud, Fidelis seruus & prudēs, quē constituit Dominus super familiā suam. & secundū hanc considerationē ponitur secunda conclusio. ¶ Appetere altitudinis gradum, præsumptuosum est. Ideo Christus arguit discipulos primatum quærentes, dicens: Scitis quia principes gentiū dominantur eorum, &c. vbi D. Chryso. dicit: Per hoc ostendit q̄ gentile est primatū cupere. Et sic gentiū cōparatione, eorum animā æstuantem conuertit. Vnde D. Aug. dicit: Locus superior, sine quo populus regi nō potest, & si administretur vt decet, indecenter tamē appetitur. Tertiū quod potest considerari in episcopatu, sunt ea quæ consequenter se habēt ad duo prima scilicet honor & reuerentia, & tēporalium sufficientia, secundum illud: Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni sunt. Et secundum hanc considerationem ponitur tertia cōclusio. ¶ Appetere episcopatū propter honorē, pertinet ad ambitionē: & appetere propter tēporalia, pertinet ad cupiditatem. vnde Christus contra tales dicebat, Amant primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & ab hominibus vocari Rabbi. Et Apost. Nec quisquā sumit sibi honorem, nisi qui vocatus fuerit à Deo, tanquā Aaron. Nec obstat quòd liceat appetere altiorē gradum in tēporalibus, quia ad statū tēporalem debitè administrandū nō requiritur gratia, sicut ad debitè administrandū episcopatū, & alia officia curā animarum habētia. Et sic idē videtur dicendū quantū ad appetitū vel desiderium episcopatus & regiminis parochialis Ecclesiæ, vel alterius habentis curā animarum, cùm habeat administrare sacramenta, quę sine gratia administrari nō possunt, secundū illud,

2.2.q.185.

2. Cor. 13. Philip. 1. Ioan. 10.

Quando episcopus deserere possit gregē.

Ioan. 7. 2. Cor. 11.

Matth. 10. Ioan. 10.

2.2.q.185. art. 1. Ioan. vltimo. 19. de Ciui.

Ex pastora.

1. Tim. 3.

Super Mat. Matth. 25. Matth. 20. 19. de Ciui.

1. Tim. 5.

Matth. 23. Hebr. 5.

Sancti

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deut.19. Eccle.9. Sancti estote,quoniam ego sanctus sum. Et cùm quis nõ possit esse certus an habeat gratiã(iuxta illud:Nemo sit an odio vel amore dignus sit)sequitur quòd nõ potest scire se esse idoneiorẽ aliis: ideo illicitè appetit.Secus est de officiis Ecclesiasticis & secularibus,quæ ad debitum sui executionem non requirunt gratiã,sed aliquam aliam sufficientiã,de qua quis potest esse certus. Et sic appetere canonicatum vel præbendam vel cantoriam aut lectoratum siue regentiam(dum tamen aliàs sit idoneus)non est peccatũ,si propter bonum finem appetantur,& nõ vitiet aliqua mala circunstantia.Nõ obstat pariter quòd aliquis potest appetere statũ religionis: quia non est eadẽ ratio de episcopatu & religione,propter duo: Primò quia ad statum episcopalem præexigitur vitæ perfectio.Vnde Christus antequàm cõmitteret Petro officium pastorale, interrogauit eũ an plus cæteris ipsum diligeret.Et sic status episcopalis est status perfectionis acquisitæ: Sed ad statum religionis nõ prꝫexigitur perfectio:ideo est status perfectionis acquirẽdæ.Vnde Matt.19.dicitur, Si vis perfectus esse,vade,&c.Secundò qui profitetur statũ religionis,se subiicit aliis ad spiritualia capiẽda:& hoc cuilibet licet.Sed qui trãsit ad statũ episcopalem,sublimatur ad hoc quòd aliis prouideat de spiritualibus:& hanc sublimationem nullus appetere debet(vt dictũ est.)Et quãuis *Esa.9.* Esa.appetierit officium prædicationis:hoc tamen fecit,postquã sensit se calculo purgatum(nemo enim non purgatus sacra mysteria adire debet.) Cum ergo valde difficile sit aliquem se purgatũ *Hier.1.* cognoscere:ideo tutius prædicationis officium declinatur,quàm appetatur.Vnde Hiere.se excu- *Exod.4.* sans dicebat:A,a,a,Domine Deus nescio loqui,quia puer ego sum.Et Moyses dicebat, Non sum eloquens.¶ Quãuis autem nõ liceat beneficium habens curam animarũ annexam apperere: licet tamen ad præceptũ superioris acceptare:& omnino recusare esset illicitũ,etiam si vouisset quis se non acceptaturũ episcopatum:quia si intendebat se obligare, etiã adueniente præcepto superioris,votum fuit illicitũ. quod intelligendũ est nisi recusaret acceptare, eò quòd inidoneus est propter simoniam vel bigamiã,aut aliquam irregularitatem,aut aliquid huiusmodi, de quibus debet *2.q.7.c.in scripturis.* secretè superiorẽ informare, aliàs tenetur præcepto superioris obedire.Vnde D. Grego.Si is qui valet oues omnipotentis Dei pascere nõ pascit,ostendit se summũ non amare pastorẽ.¶ Ex præmissis sequitur primò,quòd nullus licitè potest episcopatũ aut beneficiũ sibi procurare, cum illa procuratio procedat & impetetur ex appetitu illicito.Ex quo sequi videtur quòd impetrans man datũ de prouidẽdo,& nominationes circa beneficia curata,peccat: licet ab aliis pro se impetratis *An liceat impetrare mandatũ de prouid.* quis vti possit.Si verò impetrãtes propter huiusmodi mandatũ vel nominationem vnum beneficium curatũ obtinuerint,dummodò aliàs sint idonei,non tenentur renunciare,sed sufficit de illicito appetitu pœnitere,cùm iusto titulo possideant.Quia summus põtifex licite potest mãdare:& vniuersitates secundũ priuilegia apostolica nominare.Secundò sequitur quòd si nõ licet appetere aut procurare vnũ episcopatũ aut beneficium habens curam animarũ annexũ, multominus duos aut plura beneficia curam animarũ habẽtia.¶ Sed difficultas est,an summus pontifex possit circa *Quodlibeto 9.art.25.* pluralitatẽ huiusmodi dispensare,& an ab eo dispensati sint in cõscientia tuti. D. Tho.dicit quòd ex sacris literis huiusmodi quæstio terminari nõ potest,cùm nihil in eis circa hoc inueniatur determinatũ.Ideo recurrendũ est ad ius naturæ.Ex quo habetur quòd actiones humanæ sunt in triplici differentia.Quædã enim habent deformitatẽ inseparabiliter annexam,vt fornicatio,& adul *De pluralitate beneficiorũ.* teriũ,& alia huiusmodi,quæ nullo modo possunt bene fieri.& in talibus nõ cadit dispensatio.habere plura beneficia nõ est de numero illarũ.Quædam verò sunt actiones, quæ in se nullã deformitatem cõtinent:sed sunt indifferẽtes ad bonũ & ad malum,vt leuare festucã,ambulare,aut aliquid huiusmodi,& tales adhibito bono fine possunt fieri bonæ,nec egẽt dispẽsatione.de numero illarũ non est habere plura beneficia.Quædã autem sunt actiones humanæ, quæ absolutè cõsideratæ,deformitatẽ vel inordinationem quandam importãt, quæ tamen aliquibus circunstãtiis aduenientibus bene fieri possunt,vt occidere vel percutere hominem. Quia si addatur occidere vel percutere malefactorem authoritate publica propter iustitiã, vel percutere propter disciplinam, non erit peccatũ,sed virtuosum.de numero talium actionũ est habere simul plures præbẽdas vel beneficia curata.Continẽt enim plures inordinationes.Prima est indebita perceptio bonorũ temporaliũ:Quia cùm nõ sit possibile aliquẽ pluribus Ecclesiis deseruire,vt præbendæ siue prouentus sunt ordinati quasi ad stipẽdia ibi ministrantiũ Deo,& talis non ministret,nec ministrare possit,cùm ministeriũ sit personale,aliàs mulieres per aliũ ministrare possent,&c.sequitur quòd talis habens duas præbẽdas,indebitè percipit.Secũda deordinatio,est diminutio cultus diuini, qui diminuitur in vna Ecclesia.Tertia deordinatio,est fruſtratio voluntatũ testatorũ,qui ad hoc aliqua bona Ecclesiis cõtulerunt,vt certus numerus Deo seruientiũ ibi esset.Quarta inæqualitas distributionis est, dũ vnus pluribus beneficiis abundat:alius autẽ nec vnum quidem habere potest.& *1.Cor.12.* sic vnus esurit,alter verò ebrius est,& aliæ multæ inordinationes de facili perceptibiles sequũtur. ¶Sed difficultas est quibus circunstantiis poterãt huiusmodi deordinationes tolli, vt licitũ sit habere plura beneficia.Quia si aliquis hac intẽtione plura beneficia obtineat,vt ditior fiat, vel lautius viuat,vel parentes diuites faciat,vel facilius ad episcopatũ perueniat, prædictæ deformitates non tolluntur,sed augẽtur. Quia cũ tali intentione non est licitum nec vnũ quidem beneficium habere.Sed si quis rectè cõsideret,tres duntaxat circunstãtias inueniet,quibus licitè fieri poterit, vt quis plura beneficia aut plures præbẽdas cum dispensatione summi põtificis. Prima circunstantia est, exiguitas prouentuum, quando scilicet vnum beneficium adeò exiguos habet prouentus, quòd non sufficiunt ad debitam & congruam sustentationem vnius personæ, secundum conditionem suam: quæ sustentatio aliter debet æstimari quo ad victum & vestitum & famulatum, &

habit

habitationem,quàm rustici.Prophetæ enim antiqui testamẽti famulos habebant:Elias Elisæum, & Elisæus Giesi.¶ Secunda circunstantia sufficiens ad dispensationẽ pluralitatis beneficiorũ, est Ecclesiæ vtilitas:quãdo scilicet vnus pluribus Ecclesiis melius deseruit aliquando absens, quàm duo semper præsentes. ¶ Tertia circunstantia tollens deformitates pluralitatis beneficiorum, est Ecclesiæ necessitas,quãdo.s.non inueniũtur clerici pro singulis Ecclesiis,prout in primitiua Ecclesia,in qua propter defectũ clericorum pro vno episcopatu & parochia dabantur magna, lata, & longa territoria,quæ postea in plures diœceses,episcopatus,& parochias diuisa sunt. Si igitur idẽ casus occurreret,ad eũ pertineret vnire,ad quẽ pertinuit diuidere,s.ad summũ põtificẽ. Et sic in tribus suprà dictis casibus dispensatio habet vim vnionis.Et sic plures parochiæ censentur esse vna Ecclesia & vnum beneficiũ.Extra prædictos tres casus videant qui dispẽsant,& qui dispẽsati sunt,an licitè faciant vel vtãtur.Videant pariter ne velamine prædictorũ abutantur.¶ Notandum etiam quòd cùm ad ea quæ sunt supererogationis,nullus teneatur,nisi se ad ea voto vel iuramento astrinxerit. vnde D.Augustinus in Epistola ad Paulinã & Armentariũ dicit,Quia iam vouisti, te *Prou.15.* astrinxisti:aliud tibi facere non licet. Priusquàm fuisses voti reus,liberum fuit ea quæ sunt supererogationis præstare vel non præstare.vnde cũ Dominus dixisset adolescenti, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: postea superaddendo subiunxit:Si vis perfectus esse,vade, &c.& cum ad *Matth.19.* hæc omnia episcopi in sua ordinatione non se obligent, nec hoc de necessitate requiratur ad pastorale officium:sequitur quòd episcopi nõ tenẽtur absque proprio viuere. Licet enim paupertas ad perfectionem Christianæ vitæ instrumentaliter operetur:nõ tamen essentialiter requiritur ad perfectionem vitæ,imò potest esse magna perfectio cũ magna opulentia,vt patet de Abrahã, cui *Gene.17.* dictũ est,Ambula coram me, & esto perfectus:& tamen fuit valde diues.Similiter & Iob,cui suo *Iob 1.* tempore nõ erat similis in terra,potens inter omnes oriẽtales.Nec obstat quòd Apostolis,in quo- *Matth.10.* rum locũ successerunt Episcopi,dictũ fuit:Nolite possidere aurum,neque argentũ, neque pecu- *Matth.19.* niam in zonis vestris.Ideo dixerunt,Ecce nos reliquimus omnia,& secuti sumus te,&c.Quia illa verba tripliciter exponi possunt:Primò secundum Hiero.mysticè, vt prædicatores nõ innitantur principaliter scientiæ & eloquentiæ tẽporali.Alio modo secundũ D.Augu.quòd non præcipiendo,sed magis permittendo dominus dixit. Permisit enim vt absque auro & argento aliisque sumptibus ad prædicandum irent,accepturi sumptus vitæ ab his quibus prædicabant.vnde subditur, Dignus est mercenarius cibo suo.Ita tamen quòd si aliquis propriis sumptibus vteretur in prædicatione Euangelij ad supererogationem pertineret: prout D. Paulus de seipso dixit. Tertiò D. Chryso.exponit Christum illa dixisse,vt de virtute ipsius confiderent,quia eis absque sumptibus prouideret.Non tamen ex illo obligãtur ipsi aut successores eorum,vt stipendiũ non assumerent. Nam Apost.ab aliis Ecclesiis stipendiũ accipiebat,sed non à Corinthiis.& sic apparet quòd ali- quid proprium possidebat ab aliis sibi missum.Stultũ est enim dicere quòd tam sancti patres sicut *1.Cor.9.* Athana.Ambros.Aug.Gregorius,& alij multi,illa præcepta fuissent transgressi,si ad illa seruanda se credidissent obligari.Præterea Dominus præceptũ illud in passione reuocauit,cùm ait:Quãdo misi vos sine pera,&c.Modo autem non sic,&c.Et quãuis apostoli post Ascensionem Domini ad *Luc.22.* tempus omnia in communi habuerint, ad ostendendum consiliũ perfectionis: non tamen sequi- *Act.4.* tur quòd Episcopi ad tantam perfectionem teneantur,quantã habebant & ostendebant Christus & Apostoli.Nec illud quod dixit Christus,Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis:si vniuersaliter accipiatur,non fuit præceptiuè dictum,sed consultiuè.

Ver. 13. DE STATV RELIGIOSORVM.

A REligio est virtus per quam aliquid ad Dei cultũ & seruitium ordinatur, vt dictũ est. Et ideo *2.2.q.186. art.1. c.§.§.* antonomaticè illi dicũtur religiosi,qui se totaliter mãcipant diuino obsequio,quasi se in holocaustũ Deo offerẽtes.vnde D.Grego.super Ezech.dicit: Sunt quidã qui sibimetipsis nihil retinent,verùm sensum,linguã,vitam,atque substantiã quam cœperunt,immolant.Sed in hoc cõsistit perfectio hominis,quòd totaliter Deo inhæreat,ad quod religiosi cum quadã solennitate se obligant:& per cõsequens religiosi sunt in statu perfectionis ex intentione finis.Ideo status religionis dicitur status perfectionis.Et licet aliqui perfici incipiant, dicũtur tamẽ esse in statu perfectionis scilicet acquirẽdæ.Et per consequens qui statũ religionis assumũt,nõ tenentur habere perfectam charitatẽ:sed tenentur ad hoc tẽdere, & operã dare vt habeant perfectã charitatem. Non tamen *Religiosi ad quam perfectionem teneantur.* tenentur implere omnia quæ sequuntur ad perfectionẽ charitatis,nec omnia exercitia quibus ad perfectionẽ peruenitur. Vnde non peccat religiosus si prætermittat ea:sed tenetur ad illa ad quæ se obligauit,sicut ad tria vota,& ad ea quæ sunt ei determinatè taxata,tanquã præcepta,ex regula & constitutionibus religionis quã professus est. Ex quo sequitur quòd quandocunque religiosus trãsgreditur præcepta,vel cõtemnit ordinationes,peccat mortaliter. Sed si ex leuitate vel cõcupiscentia aut ex alia causa nõ mortali trãsgrediatur aliqua quæ nõ sunt præcepta,non cẽsetur cõtemnere,saltẽ formaliter,siue ex intentione.ideo nõ peccat mortaliter. Neque in religione prædicatorũ venialiter,cùm constitutiones eorũ non ligent ad culpã venialem vel mortalẽ,ex suo genere, hoc est secundum naturã suam:quia sunt extra genus culpæ:Licet ex parte operantis sint in genere moris,& possit contraueniens peccare venialiter ac etiam mortaliter,ex libidine siue delectatione aut negligentia,quando omissioni actus debiti adiungitur negligẽtia ex parte illius,vel contemptus formalis, s.cũ intentione quis nõ vult subiici ordinationibus regulæ vel statutorum:& ex hoc procedit ad faciendum contra regulam & constitutiones.Quando autem econuerso propter

aliquam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prou.18. aliquam particularé causam, puta concupiscentiã vel iram, inducitur ad aliquid faciendũ cõtra statuta vel regulam, non peccat ex contemptu, etiã si frequenter ex eadem causa transgressionem itereť. Licet enim frequentia inducat ad contemptum, non tamen est ex natura sua cõtemptus, sed inductiuè, iuxta illud, Impius cùm in profundũ malorum venerit, contemnit. Et quãuis de ratione pœnæ propriè dictæ sit, quòd debeatur culpæ cùm sit reordinatio eius: non tamen de ratione pœnæ cõmuniter dictæ, vt sub se contineat pœnalitatem & afflictionẽ, quæ sunt contra voluntatem. Ideo pœnæ nominantur: sed nõ dicuntur propriè pœnæ, cùm non habeãt relationẽ ad culpam, cõ quòd obligatio legis debeat intelligi secundũ modũ quo placuit legislatori obligare. Et quia non placuit patribus religionis prædicatorum professores illius obligare ad culpã venialem siue mortalem, sed ad pœnã taxatam: ideo, non dicitur propriè pœna, sed pœnalitas. ¶ Nec obstat quòd in constitutionibus prædicatorum trãsgressiones obseruantiarum nõ præceptarum dicũtur culpæ, vt in c. de leui culpa & graui culpa: Quia statuta illa de culpis fuerunt edita ante statutum de non obligando ad culpã, quod non fuit editum à principio ordinis, sed in secũdo ca. generali, Anno Domini 1237. post editas constitutiones dicti ordinis, facta fuit ordinatio quòd cõstitutiones non obligarẽt ad culpã. Ideo per accidens mãserunt in constitutionibus illa nomina (grauis & leuis culpa) non prout haberẽt rationẽ culpæ, quia debent intelligi secundũ vltimã ordinationem pro pœnalitate. ¶ Nec religiosus trãsgrediendo obseruantias & cæremonias non præceptas, facit contra votũ: quia qui profitetur seruare regulam aliquã, non vouet seruare omnia quæ sunt in regula: sed vouet regularem vitã, quæ essentialiter cõsistit in tribus votis. & sic nõ vouet regulam & constitutiones, sed viuere secũdum regulam, hoc est tendere ad hoc quòd mores suos formet secundum regulam & cõstitutiones, tanquã exemplaria exhibita: & secundum quod disponũtur in regula vel constitutionibus, quæ (vt dictum est) non obligãt ad culpã. Et quãuis omnis inordinatio rationis sit culpa, saltem venialis: nõ tamen omnis transgressio cæremoniarum habet aliquam inordinationẽ rationis, puta cũ propter maius bonum aliquãdo prætermittitur silentiũ, aut aliud huiusmodi. Nec etiã omissio pœnæ taxatæ, secundum dominũ Caietanum est culpa, nisi ex contemptu omittatur: cùm lex sit vniuersalis & non particularis. & si omissio pœnæ taxatæ esset culpa, sequeretur quòd prædictæ constitutiones obligarent ad culpã, quod est contra intentionẽ statuti prædicti. ¶ Circa peccata religiosorũ quæritur an & quando in eadem specie peccati religiosi grauius peccent quàm seculares aut laici. Resolutio D. Tho. est, quòd in tribus casibus: Primò,

2.2.q.189. art.10. quãdo faciunt contra votum: Secundò, quãdo ex contemptu peccant: Tertiò, quãdo publicè propter scandalum. Si verò religiosus ex infirmitate vel negligentia aliquod peccatum, quod non est contra votum suæ professionis, absque scãdalo cõmittit, leuius peccat vt in pluribus: quia cõmuniter non ex tãta inclinatione & firmitate voluntatis eius peccatum procedit. Et si sit veniale, statim quasi absorbetur per multa bona opera quæ facit: & si sit mortale, facilius ab eo resurgit. Primò propter intentionẽ quam habet erectam ad Deum: quæ si intercipiatur ad horam, de facili ad pristina reparatur. vnde super illud Psal. Cùm ceciderit iustus, nõ collidetur, dicit Orig. Iniustus si peccauerit, non pœniret, & peccatũ suũ emendare nescit. Iustus autẽ scit emẽdare, scit corrigere sicut ille qui dixerat: Nescio quid dicis: paulò post cùm respectus fuit à domino, amarissimè fleuit. Et ille qui de tecto mulierẽ viderat, & concupiuerat eã, dicere valuit: Peccaui & malũ coram te feci. Iuuatur etiã à sociis, iuxta illud: Si vnus ceciderit, ab altero fulcietur. Væ soli, qui cùm ceciderit, non habet subleuantẽ. Dominus enim bonus propiciabitur his qui in toto corde suo requirunt dominum Deũ patrum suorũ, & nõ imputabit eis quòd minus sanctificati sunt. Et cùm præsens vita sine peccatis non trãsigatur, iuxta illud: In multis offendimus omnes: Si peccata religiosorum essent grauiora peccatis secularium: religiosi essent deterioris conditionis quàm seculares: & sic non esset sanum consilium ad religionem conuolare, quod est erroneum & blasphemum in lùm in religiosis professione, sed etiã re: Quia mali religiosi grauius peccãt, & ex maiori contemptu. vnde verificatur in eis illud: Confregisti iugũ, dirupisti vincula, dixisti, Non seruiã. In omni colle sublimi & sub omni ligno frõdoso tu prostrabaris meretrix. Vnde D. Aug. in epist. ad plebẽ Hipponen. dicit: Ex quo Deo seruire cœpi, quomodo sum expertus, difficile esse meliores inueniri, quàm qui in monasteriis profecerunt: ita peiores, quàm qui in monasteriis ceciderunt. Ex quo apparet quàm grauiter peccẽt fauẽtes religiosis discolis & prælatos suos contemnentibus. Cõtra quos 2. Para. 19. dicitur: Impio præbes auxilium, & his qui oderũt dominũ amicitia iũgeris? Vnde sequitur quòd sicut fauorẽ præstans bonis religiosis, est particeps bonorum quæ ab ipsis fiunt: ita fauorem præstans malis, est particeps criminum eorum. Statum religionis tria conseruant, scilicet paupertas, continentia, & obedientia, de quibus breuiter dicendum est.

Ver. 14. DE BONITATE PAVPERTATIS.

2.2.q.186. art.3. 3. contra Gent c.133. QVum secundum D. Diony. bonũ hominis sit secundum rationem esse, hoc est secundũ virtutem viuere: sequitur quòd principale bonũ hominis sit virtus, ad quam ratio hominis ordinatur. Diuitiæ verò exteriores, per quas sustentamus corpus, & subuenimus aliis, sunt quoddam bonum hominis: non tamẽ principale, sed secundũ quod ordinãtur ad virtutẽ, quæ est principale bonum hominis: & ideo intantũ diuitiæ sunt bonæ, inquantum proficiunt & subseruiũt ad vsum virtutum: & malæ, inquantum impediunt vsum virtutum, vel retrahunt hominem à virtute, propter niniam solicitudinem vel affectionem ad ipsas, vel propter mẽtis alienationem quæ ex ipsis consur

consurgit. Virtutes verò vitæ actiuæ pluribus diuitiis indigent, quàm virtutes vitæ cõtemplatiuæ: Quia ad virtutes vitæ actiuæ requiruntur diuitiæ, non solum ad sustentationẽ viri virtuosi, sed etiã ad subueniendum aliis. Ad virtutes verò vitæ contemplatiuæ, solùm ad sustentationem sui. vnde Apost. Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus. Nullius enim boni obtentu 1.Tim.6. debet homo subtrahere sibi necessaria ad sustentationem vitæ. ¶ Ex præmissis sequitur quòd paupertas secundum se non est bona, neque laudabilis, aut vtilis, sed solùm inquantum liberat hominem à solicitudine terrenorum, & vitiis quæ ex diuitiis prouenire solẽt, vt homo his exoneratus, liberiùs diuinis & spiritualibus vacet: Ita quòd cum ea remaneat facultas homini ad sustẽtandum seipsum medio licito. Ad huiusmodi autem sustentationem pauca sufficiunt, cùm natura modicis contenta sit. ¶ Ex quo sequitur quòd quanto modus viuendi in paupertate minorem solicitudinẽ exigit, tantò paupertas est laudabilior, & non quanto maior.

Ver. 15. DE QVATVOR MODIS VIVENDI IN PAVPERTATE.

3. contra Gent. c.132. QVatuor modos approbatos viuendi in paupertate ponit D. Tho. in summa cõtra Gent. Primus est eorũ qui habent possessiones immobiles in cõmuni, ex quarũ fructibus viuunt, & prouidetur vnicuique secundum quod ei opus est: sicut obseruatur in omnibus penè monasteriis monachorum regulariter viuẽtium. Nec propter huiusmodi possessiones aliquid perfectionis, ad quã tendunt paupertatẽ voluntaria assumentes, deest. Potest enim fieri per vnius vel paucorũ solicitudinem, vt possessiones debito modo procurentur. Et sic alij absque aliqua rerum temporalium solicitudine remanentes, liberè possunt spiritualibus vacare, quod est fructus voluntatiæ paupertatis. Nec etiam aliquid deperit his qui pro aliis hanc solicitudinem assumunt: Quia quod amittere videntur in defectu quietis, recuperant in obsequio charitatis. Nec etiã per hunc modũ viuẽdi cõcordia tollitur, occasione passionum cõmunium. Tales enim debent paupertatẽ voluntariã amplecti, qui temporalia contemnunt, & pro temporalibus discordare nolunt, maximè cùm ex temporalibus nihil præter necessaria vitæ habeant expectare. Et cùm dispensatores debeant esse fideles, iuxta illud, Luc. 12. Quis putas est fidelis dispẽsator, & c. si nõnulli infideles inueniantur, & hoc modo viuendi abutantur, propter hoc tamen talis modus viuendi improbari non debet, cùm bonis malè vtantur mali. ¶ Secundus modus viuendi in paupertate, est eorum qui omnia tẽporalia propria abiiciunt, vt de laboribus manuũ suarũ viuant, quemadmodũ D. Pau. seruauit, & aliis 2. Thessa.3 obseruandũ suo exẽplo docuit. dicit enim, Nec gratis panem mãducauimus ab aliquo, sed in labore ac fatigatione die ac nocte operãtes, ne quẽ vestrũ grauaremus, deinde dicit, Cùm essemus apud vos, hoc ipsum denunciabamus vobis: Quoniã si quis non vult operari, nec manducet. Hic modus quanuis sit cũ maiori solicitudine quàm primus, est tamen bonus & conueniẽs: quia modicum tempus & modica solicitudo sufficit ad naturæ sustentationem. Nec obstat illud Matth. 6. Nolite soliciti esse. Non enim per hæc verba dominus prohibuit laborem, sed anxiã solicitudinẽ, vnde D. Hier. Labor quidem exercẽdus est, solicitudo tolleda. nec obstat quòd infirmi & debiles laborare non possunt: quia potest illis ab aliis sanis prouideri. Nec est aliquis modus viuendi, per quẽ sic prouideatur homini, ꝙ nullo modo possit deficere. Nã & diuitibus bona & diuitiæ furto, rapina, & incendio auferri possunt: sed hæc sunt per accidens. ¶ Tertius modus viuẽdi in paupertate, est eorũ qui de precio possessionum venditarũ cõmuniter viuũt. Et hic modus sufficiens est, sed non ad longũ tempus. Et ideo Apost. húc modũ viuendi fidelibus in Hierusalem ad tempus cõstituerunt: quia præuidebant per Spiritũ sanctũ, quòd nõ diu haberet in Hierusalem cõmorari, tum propter persecutiones inferendas à Iudæis, tum etiam propter instantẽ ciuitatis destructionẽ vnde non fuit necessariũ (nisi vsque ad modicũ tempus) prouideri. Et ideo transeuntes ad gentes, apud quas fundãda & permãsura erat Ecclesia, hunc modũ viuendi nõ instituerunt. Et si dicatur ꝙ in hoc modo viuendi potest cõmitti fraus & dolus, dictũ est ꝙ hoc est cómune in omni modo viuendi, sed non est ex natura modi viuendi, sed malitia aliquorũ: & sic per accidens. ¶ Quartus modus viuendi in paupertate, est eorũ qui paupertatem voluntariam sectantes, omnia sua dimittunt vt absque reditibus viuant de his quæ eleemosynaliter dantur eis ab aliis. Et hunc modũ viuendi Dominus cum Apostolis obseruauit. Mulieres enim quædam sequebantur eum, ministrantes ei de facultatibus suis: ex quibus in cõmuni loculos habebãt, & ex eis cibaria & alia necessaria emebant. vnde Ioan. 4. dicitur quòd discipuli abierant in ciuitatem vt cibos emerent. Et Iudas loculos habebat, & quę mittebantur portabat. Et Io. 13. cùm Christus tradens bucellã, dixit: quod facis fac citius: quidam putabãt, quia loculos habebat Iudas, & quòd dixisset ei Iesus, Eme ea quæ sunt nobis necessaria ad diem festũ, aut vt egenis aliquid daret. Vnde D. Aug. dicit: Habebat Dominus loculos à fidelibus data conseruans, & suorũ necessitatibus, & aliorum indigẽtiis tribuens.

Non labor sed anxia solicitudo prohibetur.

Luce 8

Ver. 16. DE PRAEEMINENTIA QVATVOR MODORVM PAVPERTATIS.

INter huiusmodi modos viuẽdi in paupertate quis sit melior, & ad maiorẽ perducat perfectionem ex præmissis faciliter elici potest, quòd ille qui amplius solicitudinẽ & impedimẽta perfectionis tollit. Et quia modi viuẽdi variãtur secundũ diuersas cõditiones hominũ & temporum: ideo non est inconueniens quòd aliquis modus viuendi sit perfectior alio, vno tempore, quo alio tempore erit imperfectior, secundũ quod magis vel minus auget vel minuit solicitudinẽ, vel tollit impedimenta charitatis, quæ est vinculũ perfectionis, & in qua principaliter consistit perfectio humanæ vitę. Certũ est enim quòd modus quo Christus paupertatẽ instituit & seruauit, secundũ se perfectissimus est, & minorem, imò quasi nullam habet solicitudinem. vnde dicebat, Quando

Universidad de Deusto
Biblioteca

mihi vos sine sacculo & pera, nunquid aliquid defuit vobis? Illi dixerunt, nihil. Tũc enim talis erat audientiũ verbũ Dei deuotio, vt non solùm necessaria ad sustentationẽ ministrarent, sed etiam supererogarent ad dandũ egenis, vt dictũ est. Verùm quia deuotio populi paulatim defecbuit, & iam (propter iniquitatis abundantiã) refrigescit charitas multorũ: illi qui nũc sic sectãtur paupertatẽ, vt ex eleemosynaliter oblatis viuãt, maiorẽ solicitudinẽ habent, quàm tũc haberent Apostoli. Vnde sequitur ꝙ hoc tempore cœnobitæ, qui in cõmuni possessiones habent, ex quarũ fructibus viuũt, eminẽtiorem modũ viuendi in paupertate sectantur, dũmodo regulariter viuãt, vt Carthusiẽn. Benedictini, Casalinę cõgregationis, Cęlestinenses, & alij plerique huius generis. Quòd autem aliqui redditus & possessiones habentes, non regulariter viuãt, & diuitiæ illis exitio sint, hoc non ex modo viuendi procedit, sed ex praua dispositione viuentiũ. Quemadmodũ & aliqui eorũ qui omnimodã mendicitatẽ sectantur, multa perpetrant scandala, non ex eorũ statu aut modo viuendi, sed ex eorũ malitia. ¶ Ex quo infertur ꝙ religiosi, qui ex sua regula possessiones tenere non prohibentur, & postmodũ eo tempore, quo charitas fidelium feruebat, possessionibus renũciauerunt, & mendicitatem elegerunt: nec hoc pessimo tempore, quo refriguit charitas multorum, ad possessiones moderatas habẽdas, maximè cũ summi potificis dispẽsatione, licite laborare possunt, & eas absque diminutione perfectionis paupertatis possidere, prout sunt mendicãtes, qui sub regula D. Aug. (quę possessiones in cõmuni non prohibet) militant, de quorũ numero sunt Carmelitæ, Augustineñ. maximè verò Prædicatores, quorũ ordo ab Honorio huius nominis tertio, anno Domini 1216. approbatus fuit cũ reditibus & castris. Deinde maiores eorũ tẽpore quo eleemosinæ abundanter offerebantur, in quodam capitulo generali possessionibus renunciauerunt: quæ tamẽ ordinatio & renunciatio nõ fuit per totũ ordinẽ executioni mãdata. Sunt enim plures cõuentus, qui habẽt adhuc possessiones & reditus, quos habebãt tẽpore D. Dominici, qui ante fundationem ordinis Prædicatorũ erat canonicus regularis Ecclesiæ Exomensis, militans sub regula D. Aug. qui & ordinem fratrũ Prædicatorũ cum possessionibus, prouentibus, reditibus, & castris, à prædicto Honorio institui procurauerat & obtinuerat, qui etiam ante prædictam renũciationem obierat. Et cùm par in parem non habeat imperium, iuxta c. innotuit, extra de elect. capitula præpossent ordinare propter nouas causas & insurgẽtes rationes: & quia in prologo cõstitutionũ dicitur, quòd prælatus pro loco & tempore ex causa rationabili super cõstitutiones eorũ dispensandi habeat potestatẽ, cùm sibi aliquãdo videbitur expedire, in his præcipuè quæ studium vel prædicationem videbuntur impedire. Cùm ordo noster specialiter ad prædicationem & animarum salutem ab initio noscatur institutus. ideo, &c. Cùm igitur vnaquæque res de facili reuertatur in suam naturam: & ordo prædicatorum secũdum naturam suam ab initio fuerit institutus, approbatus, & confirmatus cum possessionibus & castris, & ex vi & natura cõstitutionũ præfati ordinis prælatus ex causa rationabili possit pro loco & tempore dispensare: & rationabilis causa quæ impedit studium & prædicationem, sit nimia necessitas, qua stante prædictus ordo ac fratres absque maxima solicitudine occurrere non possunt, tum propter multitudinem quæstuantiũ, quæ non erat tẽpore renũtiationis prædictæ, tum propter sterilitatem terræ, tum etiam propter refrigerationem charitatis multorũ, & abundantiã iniquitatis & cupiditatis, quæ tanta est, ꝙ absque solicitudine & importunitate maxima ac arte quadam quæstuandi munusculis, adulationibus, dictis fratribus etiam necessaria elargiri recusent, tum demum propter multitudinem Lutheranorum ac aliorum hæreticorum, qui videntes ordines mendicantiũ illis resistentes, manibus & pedibus (vt aiunt) reptant, ac totis nisibus & impetu maximo conantur delere de terra viuentium non saccos mendicitatis (quos vocant) sed ipsos ordines mẽdicantiũ, cõtra quos priuatim & publicè impunè insultãt, & lingua maledica ac scriptis latrant & debacchantur: ita vt tanquam peripsema mundi habeantur, & à multis imò ferè omnibus reiniquãtur, & loco eleemosynarũ irrisiones & opprobria recipiant, & plerunque verba experiãtur. Et sic ad sustentationem fratrum oportet quasi continuè discurrere, & immoderatis & inutilibus quæstubus cũ periculo animæ & corporis iuuenum & conuersorum, cum maxima distractione mentium, intermissione studij, lectionum, & Diuini cultus diminutione, & cum relaxatione totius religionis ac vitę regularis. Quibus omnibus prædictis malis & periculis per moderatas possessiones & reditus faciliter obuiari posset. ¶ Ex præmissis sequuntur sex corollaria. Primum est. Habere hoc tempore pessimo possessiones moderatas, non est contra statum perfectionis ordinis prædicatorum, maximè cum dispensatione pontificis: cùm (vt dictum est) ordo prædicatorum ab initio cum possessionibus & reditibus fuerit institutus. ¶ Secundum corollarium est, Habere moderatas possessiones & reditus non est contra regulam quam profitentur prædicatores, cùm profiteantur regulam D. Aug. quã Canonici regulares profitẽtes possessiones moderatas licitè habẽt. ¶ Tertiũ corollarium est: Habere possessiones moderatas non est contra votũ fratrũ prædicatorũ. Et quanuis inter institutiones eorũ sit vna de possessionibus non recipiẽdis: quia (vt dictum est) non vouẽt constitutiones, sed viuere & facere secundũ constitutiones, in quibus ex vi & tenore ipsarũ cadit dispensatio, vt in illarum prologo continetur. Præterea constitutiones prædictæ non obligant ad culpam, nisi propter præceptum vel contemptum. Sed illa ordinatio de possessionibus non recipiendis nullum habet annexum præceptum aut mandatũ (vt patet intuenti) igitur non est contra votum habere: cùm fit ex causa rationabili & dispensatione Apostolica. ¶ Quartum corollarium est:

Solicitudo in mendicãtibus.

est: Turpiter errant qui oppositum dicere præsumunt, non intelligentes de quibus loquantur, neque de quibus affirmẽt. ¶ Quintum corollarium est, quòd illi qui quibuslibet remotis quęstibus coloribus domos prædicatorum, aut aliorum mendicantium, sub regula D. Aug. viuentium, odio, cupiditate, aut alia mala intentione, procurant moderatis possessionibus, ex dispẽsatione apostolica, & amortizatione regia obtentis, indebitè spoliari: vt à studio & prædicatione, ex improba & nimis anxia solicitudine proueniente, retrahantur, vt tandem ordo pereat: ac etiã qui dicunt cõtra statũ illorum esse habere possessiones, sic ꝙ nec summus pontifex in illis obtinendis valeat dispensare: magis olent ac spirant Lutherum (saccos mendicitatis, imò verius mendicantium ordines abolere cupientem) quàm Christum, cùm hoc dicentes, primatum D. Petri & successorum eius à Christo collatum deiiciant, ad suam ipsorum & eorum quos ad ita sentiendũ inducunt perditionem. Nec obstat quòd, quidam illorum fingunt D. Dominicum in suo testamento imprecatum fuisse maledictionem Dei & suam in eos qui possessiones in ordine prædicatorum niterentur inducere: hoc enim merum figmentum esse constat, cùm sola legenda D. Dominici, quam D. Iordanus scripsit (quę prædictas nugas non continet) fuerit approbata, reprobatis aliis legẽdis ab indiscretis zelatoribus aut æmulis cõscriptis, vt fuit ordinatũ in capitulo apud Argentinã celebrato, anno Domini 1226. Et posito & non cõcesso ꝙ illa maledictio legeretur, intelligitur imprecata illis qui sine causa rationabili & dispensatione niterẽtur inducere. Præterea in informationibus & cõtestationibus super trãsitu D. Dominici factis, in quibus testes qui morti ipsius sancti interfuerũt, auditi sunt, nulla de huiusmodi maledictione fit mentio: vt facilè videri potest in processu canonizationis ipsius. Sed solùm sequẽtia pro testamẽto dixisse dicitur: Charitatẽ habete, humilitatẽ seruate, & paupertatẽ voluntariã possidete, quę paupertas cũ moderatis possessionibus in cõmuni seruari potest, vt dictũ est. ¶ Minus pariter obstat, quod quidã in velamẽ erroris sui dicũt c. Exiit qui seminat, de vẽr. sig. li. 6. & cle. Exiuit de paradiso, eo. tit. debere intelligi nõ solùm de minoribus, sed etiã de prædicatoribus. quod nõ solùm est cõtra veritatẽ, sed etiã cõtra textus intentionẽ & Ioan. 22. declarationẽ, in extrauag. quia quorundã, eo. tit. Manifestè enim ex textu apparet quòd solùm ibi agitur de expositione regulæ D. Francisci, quę est in se difficilima, & absque sedis Apostolicæ declaratione & relaxatione importabilis, quam fratres ordinis prædicatorũ nõ sunt professi, nec ad illã quouis modo se obligauerũt: imò institutio ordinis prędicatorũ ex diametro pugnat cum institutione & approbatione ordinis minorum: quia (vt dictum est) prædicatorum ordo profitetur D. Aug. regulam, quę possessiones admittit. & per summũ pontificẽ fuit cum possessionibus approbatus, vt dictum est. Ordo autem minorũ profitetur regulam D. Francisci, quę possessiones nõ admittit, & cum illa abdicatione possessionum ab initio approbatus fuit, & eiusdem ordinis professores habent sanctũ euangelium obseruare, viuendo in obedientia, sine proprio, & in charitate, vt in ipsa regula cõtinetur. Finito anno probationis, recipiãtur ad obedientiã, promittentes semper regulã obseruare. Et in eadem regula etiã dicitur: Fratres nihil sibi appropriẽt, nec domũ, nec locum, nec rem aliquam, neque in speciali, neque in cõmuni habeant, sed tãquam aduenæ & peregrini in hoc seculo in paupertate & humilitate domino famulentur, vadãt pro eleemosyna cõfidenter. Et sub districtione præcepti inhibetur ne fratres recipiant per se, vel per alios, denarios vel pecuniam vllo modo. Sed diuinæ prouidentiæ innitentes, suos in domino iactent cogitatus, qui pascit volucres cæli, quæ non congregant in horrea, nec seminant, nec metunt, nec cogitant de crastino. sic (vt dicitur in cle. Exiuit.) verisimile nõ est D. Franciscum voluisse eos habere granaria vel cellaria, vbi quotidianis mendicationibus deberent sperare posse transigere vitã suam. Et in calce regulæ habentur hęc verba: Paupertatem, & humilitatem, & sanctum Euangeliũ domini nostri Iesu Christi, quod firmiter promisimus, obseruemus. Et vt dicitur in c. Exiit qui seminat, D. Franciscus mandasse dicitur circa vltimum vitæ suæ, cuius mandatum testamentum ipsius dicitur, vt verba ipsius regulæ non glosentur, & ꝙ sic, vel sic intelligi debeãt, nõ dicatur. Adiiciens ꝙ fratres nullo modo literas aliquas à sede Apostolica petãt, & alia quędã inseruit, quę nõ possent sine magna difficultate seruari. Cùm igitur insensati cerebri sit, assueuerare aliquem obligari ad ea, ad quæ nec iure naturali aut diuino aut humano, vel propria volũtate se obligauit, & obligationes sint stricti iuris, & odiosę, & sic potius restringendę (vt dicitur in l. cum quidã, ff. de lib. & posthu.) & ordo prædicatorum ad prædictã D. Francici regulam non se astrinxerit, nec in prælibatis capsiat de prędicatoribus aliqua mentio, imò excipiatur in extrauag. quia quorundam, Ioan. 22. Nec ipsi prædicatores sic renunciauerunt possessionibus, quin cum dispensatione prælatorũ suorũ & summi põtificis (cuius authoritas in omni cõtractu humano etiã inramẽto firmato, intelligitur excepta, vt dicit Glo. in c. quemadmodũ, extrà de iureiur. & tex. in c. venientes, eo. tit.) cuidẽter sequitur ꝙ absque ratione & cõtra omnẽ veritatem dicitur prædicatores cum dispẽsatione Apostolica moderatas possessiones in cõmuni tenere nõ posse, & ad eos extẽdi dictũ c. Exiit qui seminat, de verb. sig. li. 6. & cle. Exiuit de paradiso, eo. tit. ¶ Sextum corollarium est, quòd licet paupertas minorũ sit maior, cùm nihil possint habere (vt ipsi dicũt) nec in cõmuni, nec in particulari, & maximè possessiones: nõ est tamẽ perfectior hoc tempore (quo cessant gratis oblata) paupertate prędicatorũ & Carthusien. aliorúmque sub regulis monasticis religiosè degentiũ, qui habẽt moderatas possessiones in cõmuni. Quia oportet eos cũ magna solicitudine & mira ac importuna anxietate mendicãre. Paupertas enim (vt dictũ est) non est secundum se bona, sed solũ inquãtum tollit solicitudinẽ, quæ retrahit à cõtemplatione diuinorũ, & charitate quæ est vinculum perfectionis.

Luther. ordines mẽdi. abolere cupit.

Regulã suam D. Frãc. in testamẽto prohibuit glosari.

Regula D. Fráciſci difficilima.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal. 82.

2.2.q.187.ar. 3.ad.1.

Ver. 17. DE ERRORIBVS VITANDIS CIRCA PAVPERTATEM.

TOti fuerunt errores circa paupertatẽ & modos viuendi in paupertate, vt iustũ volumen fieri posset:adeò vt D.Tho.prolixius disputarit hanc materiã in opusculo cõtra impugnãtes religionem,in quo respõdet authoritatibus & argumentis Gulielmi de S.Amore,& Sergij magistrorum,pro themate assumẽs illud Psal.Ecce inimici tui domine sonuerũt:& qui oderunt te,extulerunt caput.Super populum tuum malignauerunt consiliũ,cogitauerunt aduersus sanctos tuos. Dixerunt,venite disperdamus eos de gente,non memoretur nomẽ Israel vltrà.Et quia idem doctor diffuse & clarè prosecutus est:sufficiter nobis aliquos errores summariè recitare,cùm idẽ Tho. eorum sophisticis rationibus & authoritatibus abundè satisfecerit.Vnus error illorum erat,quòd nõ licebat pauperibus religiosis docere aut prædicare,de quo in prædicto opusc.cap.19. Alius error, quòd non licebat religiosis esse de collegio secularium magistrorum, de quo in prædicto opusc. c.3.Alius error erat,quòd non licet religiosis cõfessiones audire,de quo in dicto opusc. c.4. & in cle.dudum.de sepul.Alius error,quòd omnes religiosi tenẽtur manibus laborare.de quo in dicto opusc.c.5.& 2.2.q.187.ar.3.Alius error,quòd nõ licet religiosis omnia sua relinquere,& sibi nihil retinere in particulari nec in communi.de quo in prædicto opusc.c.6.Alius error,quòd non licet religiosis ex eleemosynis viuere.de quo in prædicto opusc.c.7.Alius error,q̃ non licet religiosis pro salute animarũ discurrere,de quo in prædicto opusc.c.9.& 10.Alius error,quòd nõ licet religiosis resistere detractoribus suis.de quo in prædicto opusc.Alius error.quòd non licet religiosis in iudicio cõtendere,nec procurare quòd armis defendatur.de quo in dicto opusc.c.15.Alius error,quòd religiosi nõ debent procurare aliquã pœnam persecutoribus suis.de quo in dicto opusc. c.16.Multos alios errores & impugnationes religionum & religiosorum in prædicto opusc. prosequitur. Nos autem pro præsenti circa vnum duntaxat improbandum immorabimur.

A

Ver. 18. DE ERRORE FRATRICELLORVM ET PAVPERVM DE LVGDVNO.

Pauperes de Lugduno.

INter eos qui circa paupertatem errauerunt,fuerunt quidam de secta Fratricellorum siue pauperum de Lugduno,quorũ caput(vt ait D.Antho.Flo.in 3.parte histo.tit.21.c.§.1.)dicitur fuisse magister Michelinus Cæsena,ordinis minorum minister,qui cum multis sequacibus suis cœpit dogmatizare Christũ adeò pauperem fuisse,quòd ipse cũ collegio Apost.nihil habebat in mũdo proprium,nec in cõmuni,nec in particulari,non solùm immobile,sed nec etiam mobile.Quod nõ est asserendum,cum expresse repugnet authoritati sacræ scripturæ, vt patet ex authoritatibus in quarto modo viuendi in paupertate allegatis,in quibus fit mentio de Christi loculis,de emptione ciborũ,de donatione siue elargitione eleemosynarum:in quibus contractibus transfertur dominium siue proprietas,quam inquantum homo,siue secundum humanã naturam,absolutè ad se

Matth. 28 pertinere dixit,cum ait:Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra.& Io.17.Dedisti ei potestatẽ omnis carnis:& sic ius siue dominium vtẽdi, quod idem est cum proprietate, & quãuis non fuerit communiter vsus iure suo:sicut nec potestate iudicãdi,quæ data fuerat ei.vnde dicebat,Po-

Ioan.5 testatem dedit ei iudiciũ facere,quia filius hominis est.Iure tamẽ proprietatis vsus est in emptione & donatione,vt dictũ est.imò & se dominũ omnium rerũ nuncupauit,cùm mittens duos ex discipulis ad soluendum asinam & pullum,dixit eis:Si quis aliquid vobis dixerit,dicite quia dominus

Matth.21 his opus habet:& confestim dimittet eos: & nõ erant ei opus quantum ad diuinitatem,sed quantum ad humanitatem,vt apparet ex prophetia allegata.& Io.13.Vos vocatis me,magister & domine,& bene dicitis,sum etenim.Eã ob rem ſtãtibus tot testimoniis scripturæ sacrę,in qua nullibi habetur,quòd nõ habuerit dominiũ siue proprietatẽ.Nec alicubi authenticè legitur q̃ Christus abdicauerit alicuius rei proprietatem,aut id Apostolis mandauerit:licet bene habeatur quòd non

Matth.8 Luc.12 semper voluerit vti dominio & proprietate,maximè cùm dixit:Vulpes foueas habẽt, & volucres cœli nidos:filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet.& cum dixit: Quis me cõstituit iudicem super vos:Licet enim esset iudex,noluit vti potestate iudicandi,nec proprietate domorum,licet proprietatem ipsarum haberet. Constat etiam Christum quantum ad humanitatem,

Psal.71. fuisse regẽ & monarchã,& sic habuisse proprietatẽ,licet nõ vsus fuerit.vnde Psal.Deus iudicium tuũ regi da.& Hier.23.Regnabit rex & sapiẽs erit.& Luc.1.Et dabit ei dominus Deus sedẽ Dauid patris sui:& regnabit in domo Iacob in æternũ.& Apoc.19.In cuius femore scriptũ est,Rex regũ & dominus dominantiũ.Propter huiusmodi authoritates & alias multas rationes,Ioh.22. põtifex maximus,cũ cõcilio cardinaliũ,vocatis multis prælatis diuersarũ prouinciarũ,examinata prius & bene discussa præmissa propositione,seruatis solẽnitatibus in conciliis vniuersalibus vniuersalitatis authoritate obseruari.solitis,Auenion sedẽs,p̃ tribunali,iudicauit & cõdemnauit prædictã ,p̃positionẽ hęreticã,& eos qui illã dogmatizare præsumpserãt,in hæresim incidisse:& si vellent eã pertinaciter sustiuere,eos hæreticos declarauit,& cõtra eos tanquã contra hæreticos,procedendũ esse decreuit,vt habetur in extrauag.cùm inter nõnullos,de ver.sign. Quam condemnationem & declarationem prædicti Fratricelli indignè ferentes,pronũciauerunt & declarauerũt dictũ Ioannem Papam huius nominis 22.esse hæreticũ cum cardinalibus suis & cõcilio suo:& antipapã constituere præsumpserunt Petrũ de Coruaria,qui cardinales & episcopos suæ factionis ordinauit:& pro suis pręsius & suorũ tuitione,instituit & coronauit in Antiimperatorẽ,Ludouicũ Bauarũ, qui ei obedientiã præstitit.Sed nõ multò pòst Antipapa captus est,qui hæresi abiurata,condemnatus est ad perpetuos carceres,in quibus mortuus est.Plurimi autem ex aliis in sua pertinacia permanẽtibus,cõbusti sunt.& sic schisma cessauit:quãuis remanserint nõnulli defensores, dicẽtes prædictũ Ioannem

Ioannem 22.non potuisse illã declarationem facere,qui etiam verbis & scriptis per insanias falsas veritatem offuscare nixi sunt.Quorum rationes idem pontifex,ne assertores de tam pestifera erronea,atque dãnata doctrina gloriari,& alios in suum errorẽ trahere possent,luculeter dissolut & confutauit in extrauaganti quã super hoc edidit,quæ incipit:Quia quorunda.& in extrauag.ad conditorẽ,de verb.sign.¶Et quia possent in futurũ aliqui insurgere huiusmodi hæresis defensores: ideo cõfutationes prædicti Io.22.in dictis extrauagantibus cõtentas,hic inserẽdas duxi.Et primò notanda & confutanda sunt eorũ fundamẽta:quorũ primũ est:quòd quicquid Rom.põtifices semel per clauem scientiæ in fide & moribus definierunt,adeò immutabile perseueret,vt nõ liceat successori in dubium reuocare,nec contrariũ affirmare:licet de his qui per clauẽ potestatis ordinauerint,asserãt secus esse.Et quia suprà dictũ est,cùm de fide ageretur,qualiter papa,vt summus pontifex procedens,cum concilio ritè congregato seruans solennitates & ritum sanctorũ patrũ in talibus seruari solitũ,nõ potest errare in fide & bonis moribus:ideo non est nostrę intentionis hic immorari:sed solùm recitare euersionẽ huius fundamẽti,vt iacet.Nã(vt idẽ Ioãnes in d.extrauag. quia quorundã,dicit,)prædictum fundamentum prorsus est contrarium veritati.Primò eò quòd scientia non est clauis ligandi atque soluendi,cùm potestas ligandi & soluendi cõferatur sacerdotibus in eorũ ordinatione,& tamen non cõfertur eis scientia.Constat enim multos sacerdotes esse ignorãtes,qui non possunt circa fidẽ & bonos mores authoritatiuè determinare.Si autẽ intelligãt claues istas se extendere ad generalem potestatem attributã D.Petro suisque successoribus, per quam videtur ipsis omnia concessisse,sine quibus pastoris vniuersalis cura nequit expediri, adhuc constat ipsos errasse,dicentes aliam esse clauem scientiæ,& aliam potentiæ:quia clauis scientiæ,nihil aliud est,quàm potestas & authoritas cognoscendi,& per consequens diffiniendi.Quare vtraque clauis,scilicet cognoscendi & definiendi,necessariò requiritur,vel quòd soli claui potẽtiæ nõ competat statuere & definire,sed sicut lumẽ materiale clauigerum in vsu clauis dirigit materialis, & quasi quantum ad quod obtineat scientia vicẽ lucis.Et hoc saluator noster in promissione clauium facta Petro,sensisse videtur expresse,cùm post illam immediatè subiunxerit : Quodcunque ligaueris super terram.&c nulla de scientia habita mentione.¶Secundum fundamentũ illorũ est. quòd Hono.3.Grego.9.Inno.4.Alexander 4.& Nicolaus 4.prædecessores Ioannis 22. approbauerunt regulã D.Frãcisci,in qua approbatione dicunt hęc verba contineri:Hæc est regula euangelica,Christi & Apostolicorũ imitatrix,quæ nihil in hoc mũdo habet propriũ vel cõmune,sed in rebus quibus vtuntur,solùm habent simplicem vsum facti.His addere præsumẽtes,præfatos summos pontifices & multa cõcilia generalia definisse paupertatẽ Christi & Apost.cõstitisse perfectè in exprobratione cuiuslibet temporalis dominij ciuilis & mundani,& sustentationẽ eorũ in solo & nudo vsu facti etiam cõstitisse.Ad hoc fundamentum respondet idẽ Ioannes,dicens q̃ prorsus obuiat veritati in multis:Primò quidem,quia Honorius prædictam regulam absque aliqua declaratione confirmauit:& in confirmatione de prædictis verbis nulla mẽtio habetur,nisi quatenus in ipsa regula continetur.In declarationibus etiam Grego.9.Innoc.& Alexandri absque confirmatione aliqua interpellantibus fratribus declarauerũt.in quorum declaratione etiã prædicta verba non continentur,imò potius oppositum,q̃ scilicet habeant ius vtendi,& vsum iuris,& non solùm facti. quia in prędictis declarationibus dicitur,quòd ordo habet vsum rerũ concessarũ,necesse est ad vsum iuris debere referri.Facta enim quæ singulorum sunt,veram personam exigũt & requirunt.Ordo autẽ vera persona non est,sed repræsentata,& imaginaria potius est censenda. Quare quæ sunt facti,sibi cõuenire nequeunt,licet ei congruere possint quæ sunt iuris.Nec ex verbis Nicolai aut aliorum potest haberi,quòd omnia quæ continentur in regula, fundentur in Euangelio, aut Christi sint roborata exemplo:vt patet de tunica cum caputio,& quòd nõ recipiãt per se vel aliam personã denarios,& multa id genus:& nullus prædecessorũ (vt ex declarationibus eorũ apparet) dixit sustentationem Christi & Apost.eius in solo simplici & nudo vsu facti cõstitisse : imò Nicolaus in suis declarationibus innuit Christum cum Apostolis habuisse proprium in cõmuni. In responsione cuiusdam obiectionis de loculis quos Christus habuisse legitur,dicit: Vt imperfectiorum infirmas semitas nõ damnaret.& sic asserit Christum in infirmorũ personam loculos habuisse.Nec prædicti pontifices declarationes suas tanquã de fide ab omnibus tenendas decreuerunt aut diffinierunt,sed potius importunitate fratrũ,ad consolandũ eorũ cõscientias , non solùm declarauerunt,verùm etiã relaxauerũt:quãuis relaxationis vocabulo non vtantur,vt patet intuenti, ex maxima impropriatione terminorũ cõtra propriã eorũ significationẽ,vt in admirationẽ ducãtur,qui prędictas declarationes audiũt vel legũt. Vnde idẽ Ioã. in extrauag.ad cõditorẽ.§.nos itaque,illas declarationes videtur vocare simulationes.ait enim,Nos itaq; qui veritatẽ tenemur colere,velut illius(cui veritas cognoscitur)licet immeriti vicem teneamus in terris:volẽtes illã,quæ in sancta Dei Ecclesia (quæ non verbo tantum, sed quæ re potius debet obseruari) præmissis in scrutinio rectæ considerationis adductis,cum fratribus nostris & multis aliis deliberatione præhabita diligenti,dignum arbitrantes & congruũ,possessores dicti ordinis non verbis tantum,non simulatis artibus,sed operibus claris veritate suffultis,perfectionis status & altioris paupertatis sibi prærogatiuã præ aliis mendicantibus vindicare. Et ad Cælestinum quintum per eos allegatũ respondet,quòd illa non dixit vt Papa,sed vt frater Petrus de Tarantasia,in quadam postilla sua. Quo ad multa concilia per illos allegata respondet,quòd nec Honorij confirmatio,nec Greg. aut Alexãdri,nec Nicolai declarationes factæ,fuerunt in concilio generali cõfirmatæ,cùm per nullũ

Primum fundamentũ fratricellorum.

Secundũ fundamẽtum fratricellorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Minori habere solum nudum vsum facti sustineri non potest.

Vsus facti. sine iure nulli competere potest.

iplorũ concilium fuerit celebratũ. Licet Innocen. celebrauerit conciliũ generale: in illo tamẽ nec in aliquo alio fuit facta declaratio prædicta, vt patet intuenti concilia. Nicolaus autẽ nec celebrauit generale concilium, nec aliquid circa præfatã regulã declarauit. Grego. autẽ 9. nec cõfirmauit nec declarauit prædictã regulam: Sed in generali concilio, vbi fuerunt cassati nõnulli mendicantium ordines, prædicatorum & minorum ordines non cassauit, sed asseruit approbatos sic dicens: Quos euidens ex eis vtilitas Ecclesiæ vniuersali proueniens, perhibet approbatos, præsentem non patitur constitutionem (scilicet cassationis) extendi. Non tamen sic approbati sunt, quin ex rationabilibus & emergentibus causis cassari & reprobari possint. ¶ Quòd autem Christus & Aposto. habuerint solum simplicem & nudũ vsum facti, & quòd fratres minores eriã solum simplicem & nudũ vsum facti habeãt, sustineri non potest: quia quicunque potest emere, vẽdere, aut permutare, vel dare, siue id faciat per se, siue per interpositã personam (cùm secundum regulam iuris, qui per aliũ facit, per seipsum facere videatur) non habet simplicem vsum facti, sed etiã proprietatẽ, cum per tales contractus ex natura sua transferatur dominiũ. Sed Christus per Apost. emebat cibaria, dabat eleemosynas egenis, soluit didrachma: igitur. Similiter prædicti minores per declarationem Nicolai habẽt facultatẽ vendẽdi, permutandi, & dandi non solùm quæ vsu cõsumuntur, sed etiam domos, libros, vestes, successiones testamẽtarias, domos, hortos, & alia huiusmodi. Igitur nõ solùm habent vsum simplicẽ facti: sed etiã iuris. Impossibile est enim vsum facti simplicẽ absque iure aliquo alicui cõpetere, prout D. Aug. in lib. de Doctr. Christi. expressè tenet. Quia si vsus denudatus omni iure ab aliquo posset haberi: sequeretur q̃ actus vtendi esset iniustus, & per cõsequens quòd Christus iniustè tuisset vsus rebus, & ipsi minores iniustè vterentur. Vnde fures vtendo rebus furtiuis, propter hoc solùm iniustè vtuntur, quia absque iure vtendi vtuntur. Si ergo Christus & Apostoli nõ habebant ius vtẽdi, iniustè vtebãtur, quod est hæreticũ. Et si minores sine iure rebus vtantur, iniustus est illorũ vsus, & per cõsequens non pertinet ad perfectionẽ, imò potius manifestè repugnat. Si autem iustè vtuntur, ergo non solùm habent simplicẽ & nudum vsum facti, sed etiã iuris, per quem differũt ab iniustè vtentibus. Et cùm absurdum & erroneũ sit, quòd actus humanus extrinsecus sit iustus, si exercens actum ipsum nullũ habeat ius exercendi: sequitur quòd actus ille non est iustior neque Deo acceptior, quàm actus habentis ius vtendi, cùm actus ille non sit iustus, denter cõstat vsum facti non separari à proprietate. Cùm enim vsus (qui secundũ iura est seruitus) nihil aliud sit quàm ius vtendi rebus alienis, salua rerũ substantia, vsusfructus enim aut vsus, secundum iura, non potest perpetuò à dominio siue proprietate separari: ne proprietas domini semper, abscedente vsu, reddatur inutilis, vt habetur in l. omniũ, §. constituitur. ff. de vsufructu. & in l. antiquitas, C. eo. ti. Cùm ergo in vsu comestibiliũ nõ sit salua rei substãtia, sequitur q̃ idẽ erit vsus & rei consumptio siue proprietas, quæ omnino redditur inutilis ei qui vsum non habet: & per cõsequens cõtra naturã siue essentiã & definitionẽ vsus est, q̃ in rebus quæ vsu cõsumũtur, differat à proprietate. & ideo illis non conuenit vti, sed bene abuti. Abuti enim nihil aliud est, quàm contra naturam siue essentiam vsus vti. Sed secundũ naturã vsus est accipere fructũ vel vtilitatẽ alicuius rei in toto vel in parte, salua rerũ substantia: ergo cõsumere rem est abuti, & sic non est simplex & nudus vsus facti, cum sit consumptio rei & proprietatis, & abusus. ¶ Nec satisfacit aut diluit argumentũ illorũ euasio, qua dicunt apud Ecclesiã Romanã siue sedẽ Apostol. remanere dominiũ & proprietatem, ex declaratione & retentione Martini 4. & aliorum, qui ad nominationẽ ipsorũ fratrum patres spirituales (quos vocant) constituit procuratores Romanæ Ecclesiæ, ad agendum, exigendũ, administrãdum, & defendendũ bona prædictis fratribus & ordini data, nomine Romanæ Ecclesiæ. Verùm quia tales huiusmodi occasione multos vexabãt, in notã & iniuriã Romanæ Ecclesiæ, quæ cùm sit caput omniũ Ecclesiarũ, in litigando submittebatur inferioribus prælatis: ideo dictus Ioannes 22. in extrauag. ad conditorem, declarat nõ fuisse intentionẽ prædecessorũ suorum, quòd intentio fuerit tãti patris vnius, oui, siue casei, aut frusti panis, & aliorũ vsu consumptibiliũ, quæ sæpe fratribus ipsis, è vestigio consumenda conferuntur, dominiũ Romanæ ecclesiæ & vsum nudum fratribus retinuisse? profectò probabile non videtur: præsertim cùm bonorum illorũ duntaxat dominium Romanæ Ecclesiæ reseruauerit, quorũ simplex vsus facti pertinere potest ad fratres dicti ordinis. quod nequaquam potest in rebus vsu consumptibilibus reperiri, in quibus nec ius vtendi, nec vsus facti, separata rei proprietate, possunt constitui vel haberi. Deinde in §. Nos itaque. reuocat dictam retentionem rerum vsu consumptibilium (quam vocat simulationẽ) quæ profectò ipsis simulantibus officit, qui prætextu illius perfectioris status & altioris paupertatis sibi prærogatiuam præsumunt cum obnubilatione honoris sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & volens prouidere, sic ait: Nolentes in posterum sub prætextu seu pallio talis dominij temporalis vel talis nudi ac ænigmatici, tanta bona, quanta dicti fratres faciunt, inuici, ac fomentum tantis malis, quanta procedunt ex simulatione huiusmodi, ministrare: de fratrum nostrorum consilio, hoc edicto in perpetuum valiturum sancimus: Quòd in bonis, quæ in posterum conferentur, vel offerentur, aut aliàs quomodolibet obuenire contigerit, fratribus seu ordini prædictis, exceptis Ecclesiis, oratoriis, officinis, & habitationibus, ac vasis, libris, ac vestimentis, diuinis officiis dedicatis vel dedicandis, quæ ad ipsos venient in futurum, ad quæ non se extendunt, adeò inconuenientia suprà dicta (propter quod constitutionem istam ad illa extendi nolumus) nullum ius seu dominium aliquod

aliquod occasione ordinationis prædictæ (scilicet Martini quarti) seu cuiuslibet alterius prædecessorum nostrorum super hoc spiritualiter æditæ, Romanæ Ecclesiæ acquiratur: sed quo ad hoc habeãtur prorsus ordinationes huiusmodi pro non factis. deinde reuocat procuratores & omnia in contrariũ facientia. ¶ Quare à talibus dicentibus se nihil habere, nec in particulari nec in communi, quærendũ est an ille modus viuendi siue illa paupertas addat aliquid perfectionis, siue sit perfectior modus viuẽdi in paupertate, quàm modus illorũ qui habent aliquid in cõmuni. Si concedatur, fiat argumentũ quòd illi non habent perfectiorem modũ viuendi quàm habuerit Christus cum Apostolis: sed illi habuerũt aliquid in communi, vt patet ex authoritatibus prælegatis, &c. Si dicatur quòd Christus & Apost. in rebus eleemosynaliter oblatis non habuerunt dominiũ siue proprietatem: quæratur ab eis, Apud quem manebat dominium illarum rerum? Non quidem apud dantes, quia illi intendebãt transferre: neque apud solum Deũ, cùm hoc non legatur in scripturis, quòd Christus & Apost. habuerint solum nudũ vsum facti, nec quòd abdicauerint dominium in communi. Et de factis Christi, secundum D. August. temerarium est aliquid asserere, nisi per scripturas sacras possit probari. Si persistant in illo, allegetur extrauag. Ioan. 22. cùm inter nonnullos, de verb. sign. In qua habetur quòd prædictus Ioãnes habita matura & diligenti deliberatione cũ fratribus suis (hoc est cũ Cardinalibus ac aliis multis prælatis & peritis viris,) sedẽs pro tribunali, sententialiter & diffinitiuè declarauit assertionẽ illorũ, qui dicunt redemptorẽ nostrum Christũ ac eius Apostolos in speciali nõ habuisse aliqua, nec in particulari, nec in cõmuni, erroneam & hæreticã deinceps fore censendã, vt pote sacræ scripturæ cõtrariam. Si dicatur quòd non poterat declarare, obiiciatur quòd illa fuit euasio Fratriceliorũ, quæ etiã fuit condemnata, vt in extrauag. quia quorundam, eod. tit. Ex præcedentibus patet longa prosecutio & improbatio illorum. Si verò dicatur quòd Christus aliquo tẽpore habuit in communi, vt condescenderet infirmitati imperfectorũ: & aliquo tempore nihil habuit, nec in cõmuni, nec in particulari: quæratur quo tempore, & vbi habetur abdicatio proprietatis. quod cùm non possit ostendi, sequitur quòd merè voluntariè, & secundũ D. Aug. temerariè dictum est. Si allegetur illud Matth. 8. Vulpes foueas habent, &c. obiiciendum quòd ex illo passu non potest haberi, nisi quòd ipse abdicauit possessiones, sed non ea quæ erant ad sustentationẽ necessaria, & quæ solo vsu consumebantur. Poterit fieri prosecutio (vt suprà) de emptione ciborũ, de datione egenis, & de dominio asinæ, cuius se esse dominum manifestè declarauit, & etiam de inseparabilitate vsus facti à proprietate in rebus consumptibilibus, & de iustitia illius vsus simplicis & nudi sine vsu iuris, aut absque iure vtendi, & alio modo, prout respondebitur. Hæc pro institutione sufficiant.

Ver. 19. DE PERFECTIONE CONTINENTIAE.

A PErfectionem cõtinentiæ à Christo introductã esse constat per illud quod dixit, Sunt eunuchi qui se castrauerũt propter regnũ Dei. & postea subdit, Qui potest capere capiat: Et ne alicui spes perfectionis tolleretur, assumpsit ad perfectionis statũ illos, quos inuenit matrimonio iũctos. Non autẽ poterat absque iniuria fieri, quòd viri vxores desererẽt, sicut quòd omnes diuitias relinquerent. Ideo Petrũ ab vxore non separauit: sed Ioannẽ (vt fertur) volentẽ nubere, à nuptiis reuocauit. Ad statũ enim perfectionis requiritur abstractio eorũ, per quæ homo impeditur ne feratur totaliter in dei seruitium. inter quæ impedimenta vnum est vsus carnalis copulæ, qui duplici ratione impedit. Primò propter vehementiã delectationis. Vnde Philos. dicit, quòd eius frequentia augetur concupiscentia. Secundò propter solicitudinem quam ingerit homini de gubernatione vxoris, & filiorum, & temporaliũ, quæ ad eorum sustentationem requiritur. vnde Aposto. Qui sine vxore est, solicitus est quæ sunt domini, quomodo placeat deo. Qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori. & idem dicit de muliere. Vnde sicut fuit damnatus Vigilantius, qui diuitias æquabat pauperrati: ita damnatus est Iouinianus, qui matrimonium æquabat virginitati. Et quãuis Abraham ambularet corã Deo, & esset perfectus (vt Dominus dixerat ei) & alijantiqui patres perfectionẽ animi habuerint cum diuitiis & matrimonio: non tamen sequitur quòd infirmiores debeant præsumere se esse tãtæ virtutis, vt cum diuitiis & matrimonio possint ad perfectionem virtutis peruenire: sicut nec aliquis inermis præsumit hostes inuadere: quia Sanson cũ mandibula asini multos hostium peremit, scilicet mille. Nã illi patres, si tempus fuisset continentiæ & paupertatis seruandæ, studiosius hoc implesissent. Ex præmissis sequitur, quòd quicunque matrimonio vtuntur, non sunt simpliciter & absolutè religiosi.

1.2.q.186. art.4. Matth.19.

3.Ethi.

1.Cor.7.

Gen.17.

Iudi.15.

Ver. 20. DE PERFECTIONE OBEDIENTIAE.

8 PErfectio religionis maximè cõsistit in imitatione Christi, secundũ illud: Si vis perfectus esse, vade, &c. sequitur, & sequere me. sed in Christo maximè cõmendatur obediẽtia. (Factus est enim obediẽs vsq; ad mortẽ, mortem autẽ crucis.) Cùm enim status religionis sit quædã disciplina vel exercitiũ tendẽdi ad perfectionẽ: & quicũque instruuntur & exercitãtur vt perueniant ad aliquem finem, oportet quòd directionẽ alicuius sequantur, secundum cuius arbitriũ exerceantur & instruãtur. vt peruenire possint ad ipsum finẽ, prout discipuli sub magistro. Vnde Monachorũ vita dicitur subiectionis & disciplinatus. Et quamuis obedire prælatis in his quæ sunt necessitatis, pertineat ad omnes (iuxta illud, Obedite præpositis vestris, & subiacete eis:) Obedire tamẽ in his quæ pertinent ad exercitiũ perfectionis, pertinet propriè ad religiosos. Et cõparatur ista obediẽtia ad aliam, sicut particulare ad vniuersale. Illi enim qui viuunt in seculo, aliquid sibi retinẽt, & aliquid Deo largiuntur: sed in religione totaliter se & sua tribuunt. Et licet prælati religionum sint

2.2.q.186. art.5. Matth.19. Phil.2.

Heb.vlti.

exempti ab obedientia episcoporũ diœcesanorum: obligãtur tamen ad obediendũ summo pontifici, non solùm in his quæ sunt cõmunia aliis, sed etiam specialiter in his quæ pertinẽt ad perfectionem religionis. Eremitæ verò qui paupertatem non vouent, nõ sunt simpliciter & absolutè in statu perfectionis: licet etiã obedire teneantur diœcesanis. Nec obstat quòd coacta siue necessaria obsequia nõ placent Deo, iuxta illud: Non ex tristitia aut necessitate &c. Quia cùm obediẽtia religiosorũ sit voluntaria & liberaliter promissa, sequitur quòd obsequia siue seruitia ipsorum sunt Deo accepta, nec sunt ex tristitia aut ex necessitate coactionis, de qua loquitur Apostolus. Ideo non excludunt rationem meriti. vnde D. Aug. ad Armentarium, Non te vouisse pœniteat: imò gaudeam tibi non licere quod cũ tuo detrimento licuisset. Felix necessitas, quæ ad meliora compellit.

2.Cor.9.

Ver. 21. DE ESSENTIALIBVS STATVS RELIGIONIS.

2.2.q.186. ar.6. & 7.

PAupertas, cõtinentia, & obedientia, adeò sunt essentialia vitæ regularis, vt nec summus põtifex possit in eis dispẽsare, vt habetur in c. cùm monasterium, circa finem, de statu regula. vbi dicitur, Cùm abdicatio proprietatis & custodia castitatis adeò sint annexa regulæ monachali, vt nec cõtra eam possit summus põtifex licentiã indulgere: eadem ratione dicendũ est de obedientia. Et quãuis summus pontifex possit eximere monachũ à suo prælato immediato, immò ab omnibus prælatis suæ religionis: nõ tamen à sua obediẽtia, in his quæ pertinent ad suam religionem. Vnde cõmuniter dicitur, q̃ papa non potest facere de monacho non monachũ: licet possit dispensare quòd dimittat habitum: Quia habitus nõ facit monachum, sed professio regularis, vt habetur in c. porrectũ, de regul. & tran. ad relig. Et quãuis prælatus immediatus possit dare religioso administrationẽ temporalium: nõ potest tamen dare licentiã quòd habeat proprium. Vnde etiã si monachus aut religiosus fiat episcopus, nõ deobligatur à votis, imò nec à cæremoniis & obseruantiis regularibus, nisi in quantũ impediunt officium pastorale: & sic tenetur ad deferendum habitum. Nec potest vllo modo facere testamentũ: Quia cùm sit episcopus, committitur ei sola administratio rerum Ecclesiasticarum: quæ administratio finitur morte, à qua incipit testamentũ valere, vt habetur Heb.9. Si tamen ex concessione papæ testamentũ faciat, non intelligitur de proprio facere: sed apostolica authoritate intelligitur esse ampliata potestas suæ administrationis, vt eius dispensatio possit valere post mortẽ. Inter tamen tria prædicta vota votum obedientiæ præeminet.

2.2.q.185. art.8.

2.2.q.186. art.8.

25.Moral.

Vnde D. Grego. exponens illud 1.Reg.15. Melior est obedientia quàm victimæ, dicit: Obedientia victimis iure præponitur: quia per victimas aliena caro, per obedientiã verò propria volũtas mactatur. vnde sequitur quòd obediẽtiæ votum est præcipuum triplici ratione: Prima, quia aliquid magis offert Deo: Secunda, quia cõtinet sub se alia vota, sed nõ cõtinetur: Tertia, quia propriè se extẽdit ad actus propinquos fini religionis, qui est honor & cultus Dei. Vnde si aliquis absq; voto obediẽtiæ, voluntariã paupertatẽ & continentiam etiã voto seruet: nõ propter hoc pertinet ad statũ religionis, qui præfertur etiã virginitati ex voto simplici seruatæ. dicit enim D. Aug. Nemo, quantũ puto, ausus fuerit virginitatẽ præferre monasterio. Post votũ obediẽtiæ votũ castitatis habet secundũ locũ, & postremò votũ paupertatis, quo quis abdicat à se proprietatẽ, & renũciat bonis tẽporalibus. Nõ tenetur tamen religiosus renũciare honori qui Deo & sanctis exhibetur propter virtutem. vnde Psal. Mihi autẽ nimis honorati sunt amici tui Deus. Cùm enim honor nõ debeatur nisi virtuti (cuius est præmiũ, secundum Philos.) & religiosi tendant ad perfectionẽ virtutis, non cõperit eis renũciare. & ideo possunt gradũ doctoratus & magisterij suscipere. Nec obstat illud Matt.23. Nolite vocari Rabbi: quia (vt dicit ibi Gl.) nõ prohibet esse, sed velle vocari: vel intelligitur de magisterio principali, sicut ibi loquitur de patre principali, cùm ait: Patrẽ nolite vobis vocare super terram. Quamuis honori qui debetur exteriori excellentiæ, renuncient ex hoc ipso quòd secularem vitam derelinquunt. vnde ad hoc non requiritur speciale votum.

Votũ obedientiæ.

2.2.q.186. ar.7.ad 4.

Psal.138.

3.Ethi.

Ver. 22. DE RELIGIONVM DIFFERENTIA.

2.2.q.188. art.1.

CVm religionis status sit quoddã exercitium, quo aliquis exercetur ad perfectionẽ charitatis, & sint diuersa charitatis opera, quibus homo vacare potest: sequitur quòd licet in omni religione cõmune sit vt homo totaliter se præbeat ad seruiendũ Deo: tamen sunt diuersi modi exercitiorum, & per consequẽs diuersæ religiones. Vnde ad ornatũ reginæ pertinet quòd sit circundata varietate. Diuersitas autem religionũ dupliciter considerari potest: Vno modo secundum diuersitatem eorũ, ad quæ ordinatur. Aliqua enim ordinatur ad recipiẽdos peregrinos hospitio. Alia ad visitandos & retinẽdos captiuos: Alia ad militandũ: alia ad docendũ & prædicandum, vt prædicatorum ordo: Alia ad contẽplandum, vt Carthusien. Alio modo potest attendi diuersitas religionum secundum diuersitatẽ exercitiorum, puta quòd in vna religione castigatur corpus per abstinentiam ciborum, vt in religione Minimorũ, in alia per exercitium manualium operum, vel per nuditatem, vel per aliquid aliud huiusmodi. Sed quia finis est quid potissimũ in vnoquoque: maior est religionum diuersitas, quæ attenditur secundum diuersos fines, ad quos religio ordinatur, quàm quæ attenditur secundum diuersa exercitia. & ideo quantò finis alicuius religionis est melior & dignior, tantò religio illa præstantior.

Præstãtia religionũ ex fine debet attendi.

Ver. 23. DE INGRESSV RELIGIONIS.

2.2.q.186. art.1. Luc.5.

NOn est necesse q̃ aliquis prius exerceatur in obseruãtia præceptorũ, quàm transeat ad perfectionem consiliorũ, siue antequàm ingrediatur religionẽ: cùm Dominus Matthæum publicanum, qui nondum in obseruãtia præceptorum erat exercitatus, vocauerit ad cõsiliorum obseruantiam. Nec etiã est necesse prius vouere religionis ingressum, quàm religionem intrare, licet sit melius

melius cùm opus ex voto factum, sit laudabilius, quàm sine voto factũ, vt dictum est cùm de voto ageretur. Vouẽs ingredi religionẽ, tenetur illam intrare, secundũ modum, tempus, & locũ, secundum quæ voto se obligare intẽdebat, legitimo impedimento cessante. Vnde Salomõ, Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere. Displicet enim ei infidelis & stulta promissio. Et Glos. super illud Psalmi, Vouete & reddite, &c. dicit, Vouere voluntati cõsulitur: sed post voti promissionẽ, redditio necessariò exigitur. nec potest per aliud votũ deobligari, cùm nullũ aliud maius votũ esse possit, aut de meliori bono. Nec etiam votũ crucis in subsidiũ terræ sanctæ, per quod ex indulgẽtia apostolica quis cõsequitur plenariã remissionem peccatorũ, vt dictum est cùm de indulgẽtus ageretur. Cùm enim votũ religionis sit perpetuũ, est maius quàm votũ peregrinationis, quod est temporale. Vnde in c. scripturæ, extra de voto & voti redemptione, habetur quòd reus fracti voti non habetur, qui tẽporale obsequiũ in perpetuam noscitur religionis obseruantiã commutare. ¶ Et rationabiliter dici potest, quòd per ingressum perfectũ religionis, qui fit in professione, aliquis consequatur plenariã remissionem omniũ peccatorum. Si enim aliquibus eleemosynis factis statim homo potest satisfacere de peccatis, secundũ illud Dan.4. Peccata tua eleemosynis redime: multò magis in satisfactione pro omnibus peccatis sufficit, q̃ aliquis totaliter se diuinis officiis mancipet per religionis ingressum: quia excedit omne satisfactionis genus, etiam solennis pœnitẽtiæ, vt habetur in c. admonere. 33.q.2. Sicut holocaustum excedit omnia alia sacrificia, vt D. Greg. super Ezech. dicit. Vnde legitur in vitis patrum, quòd eandem gratiam consequuntur religione intrantes, quam cõsequuntur baptizati. Sed licet per hoc ab omni reatu non absoluantur: ingressus tamen religionis vtilior est, quàm peregrinatio terræ sanctæ, quantũ ad promotionem in bonum, quæ præponderat absolutioni à pœna. ¶ Et cùm obligatio voti ex voluntate procedat, cum vouere sit voluntatis: sequitur quòd tanta est obligatio voti, quantũ voluntas & intentio vouentis se extendit: & per consequens si vouens intendit se obligare non solùm ad ingressum religionis, sed etiam ad perpetuò manendum, tenetur perpetuò manere. Si autem intẽdit se obligare ad religionis ingressum causa experiendi, cũ libertate manendi vel non manendi, absque hoc quòd cogitet de libertate exitus, vel de perpetuitate manendi, videtur obligari ad ingressum religionis, secundum formam iuris, quæ est vt ingredientibus detur annus probationis. Et sic nõ tenetur profiteri. vnde potest redire ad seculum, vt habetur in c. consulti, extra de reg. & transe. ad relig. Et qui ad probandam religionem intrat, & deinde exit, maximè ex rationabili causa, non scandalizat, nec dat malum exemplum: & si alij scandalizarentur, est scandalum passiuum, & nõ actiuum ex parte exeuntis: quia nõ fecit nisi quod licitum erat ei facere. Nec etiam talis intelligitur retro respicere, contra illud quod dixit Christus, Nemo mittens manum ad aratrũ, & respiciens retro, dignus est regno Dei: nisi quando prætermittit id ad quod se obligauit: alioquin quicũque per aliquod tẽpus facit aliquod bonum, vel habet bonum propositum, si non semper cõtinuaret, esset ineptus regno Dei. Qui verò intrat vt statim exeat, non videtur satisfacere voto suo: Quia illud in voto suo non intendebat: vel si intendebat, votum videtur esse irrisorium. Ideo tenetur mutare propositum, vt saltem velit experiri an ei expediat in religione manere. Et quia (vt dicit Philosophus) in magnis dubiis requiritur deliberatio. & certũ est quòd ingressus religionis est secundum se bonus, & qui hoc dubitat, derogat Christo, qui consiliũ dedit: sequitur quòd ad ingrediendã religionem nõ est necesse multum cõsiliari. vnde Petrus & Andreas ad solã vocationẽ Domini, relictis retibus, continuò sequuti sunt eum. Et D. Aug. Vocat te oriens, hoc est Christus, & tu accedis ad occidentẽ, hoc est ad hominem mortalem errare potentem. Circa modũ tamen intrandi dubium esse potest propter impedimenta. Ideo tunc consiliũ est habendum cum his qui prodesse possunt. Et non est confitendum domesticis carnalibus. Quia inimici hominis domestici eius. Vnde Christus reprehendit eum qui dicebat, Permitte me renunciare his qui domi sunt. ¶ Impedimenta autẽ legitima ingressus religionis sunt septem: Primũ est matrimonium consummatũ, inuita coniuge, vt habetur in c. quidam, de conuersione coniug. Si tamen vir & mulier velint religionem intrare & profiteri (mulier in monasterio monialium, & vir in monasterio virorum) possunt, vt habetur in c. cùm sis præditus, extra de conuersione coniugatorũ. Secundum impedimentum est corporalis infirmitas, vel tanta debilitas, quòd non possit onera religionis portare. Tertium impedimentũ est seruitus: quia fieret iniuria domino. Vnde Apost. Seruus vocatus es, nõ sit tibi curæ. Quartum est ratio ciniorum obligatio. Et ideo si aliquis est obligatus alicui ad reddendã rationem vel certũ debitum, nõ potest licitè solutionem & redditionem prætermittere, vt religionẽ ingrediatur. Si tamen debeat aliquam pecuniã, & non habeat vnde reddat, tenetur facere quod potest, scilicet vt cedat bonis creditori. Propter pecuniam tamẽ persona liberi hominis non obligatur, sed solùm res: quia persona liberi hominis superat omnem æstimationem pecuniæ. vnde licitè potest exhibitis rebus suis religionẽ intrare. Nec tenetur in seculo remanere, vt procuret vnde debitũ reddat. Quintum impedimentum, saltem quo ad professionem, est defectus ætatis. vnde in c. ad nostram, de reg. & transl. ad relig. dicitur quòd professio facta ante consummationem 14. anni non obligat, post 14. verò si sit per susceptionẽ habitus professorum in religionibus, in quibus habitus professorũ sunt distincti ab habitibus nouitiorum, etiam non ligat, nisi detur perseuerantia triduj, post quod sunt obligati & tacitè professi, etiam si verbo nõ exprimatur, vt habetur in c. sequẽti. Idem de filia minore 12. annis sponte velata, vt in c. cum virum, eod. tit. Et eodem modo dicendum est, vbi habitus non sunt distincti, si perseueret per triduum post annũ. Distincti autem habitus intelliguntur siue

per

Eccle.5.

c.16.§.6. ver.19.

art.3.ad 3. 2.2.q.189.

Profitẽtes consequuntur gratiam baptizatorum.

Lucæ.19.

3.Ethic.

Matth.4. In h.de ver. Do.

Mich.7. Matth.8.

Quæ impediãt religionis ingressum.

1.Cor.7.

2.2.q.189. art.6.ad.6.

Actus requisita ad professionem.

per benedictionem vestium,cũ professionibus conceduntur,siue etiam aliquid aliud fiat,per quod nouitiorum à professorũ habitu discernantur.vt habetur in c.1.§.distinctos,eo.tit.lib.6. Professio fieri nec recipi debet ante annũ probationis,licet ante annũ facta teneat, vt in c.ad Apostolicã, eod.tit.Excipiuntur tamẽ professiones religiosorũ ordinum mendicantiũ,vt habetur in c.non solùm,& c.constitutionẽ, de reg.& transl.ad relig.lib.6.In quibus,secũdum Syluestrum de Prierio, requiruntur quindecim anni in masculis,& tredecim in monialibus.Sextũ impedimentũ est parentum necessitas actualis,vbi alij non sunt qui eos subleuare possint & subleuent:tanta est enim filij ad patrem obligatio,quòd religiosus professus,licitè monasteriũ exire potest ad subueniendũ patri,vt dictũ est cùm de pietate ageretur c.5.§.7.Secluſa verò necessitate victus, post annos pubertatis potest,etiã inuitis parentibus,religionẽ profiteri,vt dictũ est ibi,ex D. Hiero. Septimum impedimentũ est status perfectior.Ideo cardinales & episcopi nõ possunt religionem intrare, vt dictum est cum de statu episcoporum ageretur. Curati verò & minores prælati possunt religionẽ intrare,etiã sine licentia episcopi,imò etiã eo contradicente,vt habetur in c.duæ sunt leges.30.q.2.¶Nec obstat quòd Vigilantius adducit,Si omnes se clauserint in monasteriis,& fuerint in solitudine,quis deseruiet Ecclesiis? Quis seculares homines lucrifaciet? Quis peccantes ad virtutem poterit exhortari? Adhæc D.Hier.in epist.contra eũ sic respondet:Hoc enim modo si omnes tecũ statu sint,sapiens quis esse poterit?& virginitas non erit approbãda. Si enim omnes virgines fuerint,& nuptiæ nõ fuerint,interibit genus humanum.Rara est virtus,nec à pluribus appetitur. Pateat ergo quòd hic timor stultus est,sicut si quis timeret haurire aquã,ne flumen deficeret.¶ Ex perfectione status religionis,quæ est de meliori bono ad cultũ & honorem Dei & animarũ salutem ordinato,sequitur quòd licitũ est vnicuique ad religionẽ inducere:sic quòd inducẽtes non solùm non peccant,sed magnũ merentur præmiũ.Dicitur enim Iac.vlt. Qui conuerti fecerit peccatorẽ ab errore viæ suæ, saluabit animã eius,& operit multitudinem peccatorum.Qui ad iustitiam eruditi plurimos,quasi stellæ in perpetuas æternitates.Ideo nõ solũ licet inducere adultos & peccatores ad religionis ingressum,sed etiã pueros & innocentes.vnde Christus, Sinite paruulos venire ad me,&c.Et licet ante annos pubertatis profiteri non possint, possunt tamen cũ voluntate parentum in religione recipi,vt nutriãtur,ibidẽ sicut de D.Ioan.Baptista legitur, quòd cùm esset puer,erat in desertis.Et Hiere.dicebat:Bonum est adolescenti cùm portauerit iugum Domini ab ma est violentia:Secũda, Simonia, si quis simoniacè alium ad religionem trahat muneribus datis. quod prohibetur in c. quàm pio mentis affectu.1.q.2. Nec tamen ad hoc pertinet, si quis aliquid alicui pauperi necessaria subministret,& in seculo nutriat eum, vt religionem ingrediatur, vel si sine pacto aliqua munuscula tribuat ad familiaritatem captandam.Tertiã, deordinatio, si mendacijs eum alliciat:imminet enim sic inducto periculum,ne cum deceptum se inuenerit,retrocedat:& sic fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus.

2.2.q.189. art.6.

2.2.q vlt. ar.7.ad.2.

2.2.q.189. art.5.

Dan.12.

Matth.19.

Luc.1. Thren.3.

Ver. 24. DE TRANSITV VNIVS RELIGIONIS AD ALIAM.

2.2.q.189. art.8.

TRansitus religionis ad religionẽ secundum se non est laudabilis,tum quia scandalizãtur illi qui relinquuntur,& alijetiã,tum etiam quia facilius proficit aliquis in religione quã consuenit,quàm in illa quã non consueuit. Ideo talibus transeuntibus timendum est, ne dũ omnes sequuntur,nullã integrè consequãtur,vt dicit Patrum abbas Nestorius. Potest tamẽ aliquis ex vna religione transire in aliã,triplici ex causa.Primò quidem zelo perfectioris & melioris frugis, religionis scilicet obseruatæ.Secundò propter declinationẽ religionis à debita perfectione. Tertiò propter infirmitatem vel debilitatẽ, ex qua interdum prouenit quòd non potest aliquis arctioris religionis statuta seruare,potest tamen seruare statuta laxioris.Sed in his tribus casibus est differentia:Nam in primo casu debet quidem propter humilitatem,licentiã petere,quæ ei negari non debet,dummodo constet illam religionem esse arctiorem & melioris frugis ac debitè obseruatã: Quia quamuis religio secundum se & statuta sit arctior, si laxius in ea viuatur, quàm in ea à qua transit,non est tutus apud Deum & in foro interiori. Et si super hoc habeat facultatem à summo pontifice vel prælato suo est obreptitia,& sic nullius valoris. In secundo casu requiritur superioris iudicium,in tertio necessaria est licentia vel dispensatio. A

§. 2. DE LEGE POLITICA AVT CIVILI.

1.2.q.95. art.4. 3.Pol.

LEx politica seu ciuilis est dictamen prudentiale institutũ & promulgatũ à principe vel multitudine,directiuum actuum humanorũ in ordine ad pacificum cõuictum tẽporalem. Quod quidem dictamen cùm sit regula, posset Canon appellari.vsus tamen inoleuit, vt lex politica & ciuilis nũcupetur,vt differentia esset inter decreta & sanctiones, ad finẽ spiritualem & temporalem determinatas: Ab Isidoro verò definitur ius ciuile,quod quisque populus vel ciuitas sibi proprium diuina humanaque causa constituit,vt habetur in c.ius ciuile.1.dist. B

Ver. 1. DE DIVISIONE LEGIS.

LEx ciuilis secundũ diuersas cõsiderationes diuersimodè diuiditur. Si enim cõsideretur vt instituitur à gubernãte cõmunitatem ciuitatis, distinguitur & diuiditur secundũ diuersa regimina ciuitatũ. Quorum vnum, secundum Philos.est regimen regale, quando scilicet ciuitas vel alia cõmunitas gubernatur ab vno.& secundum hoc dicitur Cõstitutio vel Edictum,vt in c.constitutio.1.dist.vbi dicitur: Constitutio vel edictum est,quod rex vel imperator constituit vel edidit. Aliud verò regimen dicitur Aristocraticum,hoc est principatus optimorum: & secundum ordinationes C

dinationes eorũ dicuntur Senatusconsulta vel Respõsa Prudentũ, quæ Isidorus diuersificat:Quia dicit Senatusconsultũ esse,quod senatores tantũ populis cõsulendo,decernũt.Responsa verò prudentum sunt, quæ iuris consulti respondere dicuntur consulentibus. Vnde & responsa Pauli dicta sunt.Fuerũt enim quidã prudentes & arbitri æquitatis,qui cõstitutiones ciuilis iuris cõpositas ediderũt,quibus dissidentiũ lites cõtentionésque sopirẽt,vt habetur in 2.dist.decreti.Aliud regimen est oligarchia, hoc est principatus paucorũ diuitũ & potentũ & secundũ hoc ordinationes eorũ dicũtur leges Prætoriæ & Honorariæ,siue ius Prætorũ & Honorariũ. Aliud regimen dicitur Democratia siue Democraticũ,hoc est multorũ.& secundum hoc ordinationes eorũ dicũtur Plebiscita,quæ plebs tantũ constituit.& dicũtur Plebiscita,eò q plebs sciat vel scire citatur & rogat vt fiat. Aliud est regimen Tyrannicũ,quod est omnino corruptũ. Et ex hoc nõ sumitur aliqua lex.Est etiam aliquod regimen ex istis mixtũ.& secundum hoc sumitur lex,quã maiores simul cũ plebe sanxerunt. Si verò cõsideretur lex vt directiua humanorum actuũ,diuiditur secundum diuersa de quibus fertur, quæ interdum ab authoribus nominatur.vnde in c.quædã.2.dist.dicitur. Quædam etiã leges dicuntur ab his qui eas ediderunt,vt Consulares,Tribunitiæ,Iuliæ, Corneliæ.Nam sub Octauiano Cæsare suffecti(hoc est subsstituti)sunt Cõsules,inter eos Papius & Pompeius,qui leges tulerunt, quæ à nobis eorũ nominibus appellantur,Papia & Põpeia,continentes patrũ præmia pro suscipiendis liberis.Sub eodem quoque imperatore Falcidius Tribunus plebis legẽ fecit,ne quis plus extraneis testamento legaret,quàm vt quarta pars superesset hæredibus.ex cuius nomine lex Falcidia est nominata.Sic lex Trebellianica à Trebellio, & idẽ de aliis multis. Aliquando verò nominãtur nõ solùm ab authoribus,sed etiã à rebus de quibus ferũtur,vt lex Iulia de adulteriis,lex Cornelia de Sicariis.Sic lex Militaris de belli solennitatibus, leges Nauales, seu naualiũ cõmerciorũ,& leges Rhodiæ ab insula Rhodo,quæ dicitur Colossa,ad cuius habitatores Apost.scripsit, vocãs eos Colossenses. Aliquæ verò nominãtur ab obseruatoribus,& ab his quibus dãtur,& sic dicitur ius Quiritũ,quod nulli tenẽt,nisi Quirites,hoc est Romani, de quo in c.ius Quiritũ.1.dist.Sic & leges Lacedæmonũ,Athenensiũ,Ægyptiorũ,& huiusmodi.Aliquãdo verò leges nominãtur à modo eorũ,de quibus tractãt.Vnde in c.Satyra.2.dist.dicitur.Satyra verò lex est, quæ de pluribus rebus simul loquitur, dicta à copia rerum,& quasi à saturitate. vnde & satyram scribere est varia poemata condere,vt Satyræ Horatij,Iuuenalis,& Persij.

Ver. 2. DE PRIVILEGIIS.

A SVnt etiam quædã priuatæ leges,tam Ecclesiasticæ quàm seculares,quæ Priuilegia appellantur,de quibus in c.priuilegia.4.dist.ex Isido.5.Etymologiarũ.Priuilegia sunt leges priuatorũ, hoc est eorum qui nõ sunt cõstituti in dignitate,vt in c.qui cõtra.34.q.1.Nam priuilegium dictum est,eò quòd in priuato feratur.Et accipitur dupliciter:Vno modo largè,pro omni cõfessione quæ est præter ius cõmune.Et sic quodammodo se extendit ad beneficium.Alio modo propriè,& tũc priuilegium dicitur priuatum ius indultum à principe cõtra ius. Et inde est quòd ille solus potest priuilegium dare,qui est supra ius commune,siue qui potest legem condere,vel qui ab eo aut superiori habet potestatem dandi priuilegia.

Ver. 3. DE PRIVILEGIORVN DIVERSITATE.

B PRiuilegia quædã sunt à Deo concessa,vt priuilegiũ de pluralitate vxorum, primò datum Abrahæ & aliis patribus.Itẽ priuilegium de occisione suipsius datũ fuit Sansoni.Priuilegium de præseruatione peccati originalis datum fuit D. Virgini:de liberatione ab inferno,Traiano,ad preces D.Gregorij.Oseæ,de accipiẽda vxore fornicaria.Et generaliter omnes inspirationes Spiritus sancti cõtra ius cõmune dici possunt priuilegium:quia liberãt à lege communi.vnde Apost. Vbi spiritus Domini,ibi libertas.& alibi:Si spiritu ducimini,nõ estis sub lege,scilicet cõmuni, in his ad quæ ducit spiritus.Lex tamen cõmunis nullo modo est dimittenda,nisi quis sit omnino certus de Spiritus sancti inspiratione,vt erãt Sancti,qui interiori & euidẽti reuelatione erant certificati.Quod est bene notadũ,quia circa hoc multi fuerunt decepti,præcipuè Lutherani nostris tẽporibus, qui arbitrabãtur q quicquid in mentẽ eorum suggessisset dæmon,à Spiritu sancto esset: non aduertẽtes ad id quod dicit Apostolus de Sathana,quòd se trãsfigurat in angelũ lucis. Quædam autẽ sunt priuilegia data hominibus,de quibus nunc intendimus agere.& horũ priuilegiorũ quatuor sunt species.Quoddã enim dicitur reale,vt quod datũ est Ecclesiæ,aut ciuitati, dignitati,aut loco,siue personæ,ratione loci seu alterius rei,de quibus in c.cũ olim,& c.seq. extra de priuileg.Quoddã est purè corporale,quod scilicet cõceditur corpori tantum,hoc est vniuersitati vel collegio,& nõ singulis de illo.Quoddã est personale,hoc est personæ concessum.& istud est duplex scilicet merè personale,quod alicui vel aliquibus cõceditur,expressis nominibus.Aliud personale commune,quod conceditur personis sub expressione nominis in cõmuni, vt sunt priuilegia prædicatoribus & minoribus,ac aliis ordinibus data.Quoddã verò est corporale & personale,quod datur communitati & singulis de communitate.

Priuilegia diuina.

1.Cor.3. Galat.5.

2.Cor.12. *Priuilegiorum species.*

Ver. 4. DE PRIVILEGIORVM INTERPRETATIONE.

C CIrca interpretationẽ priuilegiorum notandum est, quòd vbi verba sunt multum obscura vel ambigua,eius est interpretari,cuius est cõtendere,vt habetur in c.cũ venissent,extra de iudi. & in c.inter alia,de sen.excommu.Si verò non sunt multum ambigua,tunc debet tenor priuilegij diligenter considerari,vt dicitur in c.porrò,eod.tit.& potius insistendum est intentioni priuilegij quàm verbis,vt dicitur in c.Marcion.1.quæst.1.& in c.intelligẽtia,de verb.sign.extra. vbi dicitur quòd

Ad quem pertineat priuilegiorũ interpretatio.

Universidad de Navarra Biblioteca

quòd intelligẽtia verborum ex causis est assumẽda:quia non sermoni res, sed rei est sermo subiectus. Et si propriè & strictè intelligantur, debent strictè interpretari, vt minus quàm possibile sit, derogetur iuri cõmuni, vt in c.cùm dilectus.3.quia nobis,extra de cõsuet.vbi etiã dicitur quòd nõ debet priuilegiũ adeò strictè interpretari, vt de nihilo prosit. Si verò priuilegiũ accipiatur largè, prout sapit beneficium,est latissimè interpretãdum in præiudicium concedẽtis:sed strictè in præiudicium aliorum, vt habetur in c.quia circa,extra de priuil. Differentia est inter priuilegium & dispensationem,sicut inter magis cõmune, & minus commune. Priuilegium enim se extendit ad ea quæ sunt præter ius,& aliquando contra ius:dispensatio autem semper est contra ius.

Ver. 5. DE PRIVILEGIORVM EVACVATIONE.

PRiuilegium euacuatur multis modis:Primo per subreptionem,vt in c.literis,de rescr. Secundo si sit cõtra constitutionem, & de ea non fit mentio in priuilegio. & idẽ dicendum est si fiat contra consuetudinem,vt in c.j.de consti.lib.6.Tertio quando priuilegiatus facit contra priuilegium,& excedit metas illius,vt dicitur in c.porrò, extra de priui.Quarto cessante causa priuilegij.Quinto quãdo incipit esse damnosum ei cui conceditur.Sexto per renunciationem.Septimo per secundum priuilegiũ faciens expressàm mentionẽ de primo. Octauo per cõcedentis reuocationẽ.Nono per abusum,quia priuilegium meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate. D

Ver. 6. DE COMPARATIONE LEGVM CIVILIVM ET CANONICARVM.

LEges canonicæ etsi non præstent legibus ciuilibus tempore:cùm Ptolomeus rex,qui primus Græcis leges iudiciáq; cõstituit:& Mercurius Trimegistus,qui primus leges Aegyptiis tradidit:& Solõ,qui primus leges Atheniẽsibus edidit:& Lycurgus,qui primus Lacedæmoniis iura ex Apollinis authoritate cõfinxit:& Numa Põpilius Romulo succedẽs, qui primus Romanis leges dedit,& lõgo tẽpore fuerint ante Apost.à quibus cœperũt canones(hoc est leges humanæ ad spiritualẽ finẽ ordinatæ.)originẽ:præstant tamẽ nobilitate,dignitate,& authoritate. Quod patet ex earũ fine.Et ideo si leges ciuiles inueniãtur canonicis cõtrariæ,nullius sunt momẽti.vnde in c.j.dist.11.dicitur,Cõstitutiones principũ constitutionibus Ecclesiasticis nõ præeminent, sed obsequũtur.& in c.2.§.itẽ dicitur,ead.dist.lex imperatorũ nõ est supra legem Dei,sed subtus: nec imperiali iudicio possunt iura Ecclesiastica dissolui.& in c.cõstitutiones,ead.dist.dicitur: Constitutiones cõtra canones & decreta præsulũ Romanorũ vel bonos mores,nullius sunt momẽti. Imperator etiã dicit,Sacræ leges non dedignantur sacros canones imitari,præcipuè in matrimoniis, vsuris,& huiusmodi. Vbi autẽ leges ciuiles canonicis nõ obuiant,omni reuerẽtia dignæ habeãtur, vt dicit Greg.Nazian.& habetur in c.suspectis §.ecce.ead.dist.& in c.seq.ex D.Aug. Si in adiutorium vestrum terreni imperij leges assumendas putatis,non reprehendimus: Nam & hoc fecit Paulus,cùm aduersus iniuriosos Romanũ ciuem se esse testatus est. Reges enim pontificibus pro æterna vita,& pontifices regibus pro temporalibus indigent,vt habetur in c.quoniam,ea.dist. E

Ver. 7. DE CONSVETVDINE.

D. Antho. Flor.3.p.Sum. tit.16.ca. vnic. §.3.

COnsuetudo & Mos idem sunt,& per se inuicem definiuntur.Mos enim,secundũ Isidorũ, & habetur in c.mos.1.dist.est longa cõsuetudo de moribus tantummodo tracta.vel,secundum alios,Mos est vitæ constitutũ consuetudine confirmatũ.Consuetudo autem est quoddã ius, scilicet non scriptũ,moribus institutum,quod pro lege sumitur,cùm deficit lex. Et vocatur cõsuetudo ex communi vsu, eò quòd in communi vsu est.Notandũ tamen quòd mos sumitur tripliciter: Vno modo vt est genus ad omnem legem humanã scriptam vel non scriptam. & sic videtur accepisse Gratianus quando dixit:Genus humanũ duobus regitur,scilicet iure & moribus, hoc est iure scripto vel non scripto.Secundò mos dicitur actus frequentatus,præcipuè regulatus ratione. & sic accipitur in prædicta descriptione moris,pro habitu causato ex longo vsu,& tunc si sit circa bonum,dicitur virtus:si circa malum,dicitur vitium. F

Ver. 8. DE ORIGINE CONSVETVDINIS.

ISidorus lib.1.sen.& habetur in c.fin.3.fin.6.dist.dicit quòd ius consuetudinis:post naturalẽ legem exordiũ habuit,ex quo homines conuenientes in vnũ,simul cœperũt habitare.Ex eo tempore factũ esse creditur,quo Cain ciuitatem ædificasse legitur, quod cùm per diluuium propter hominũ raritatem ferè videbatur extinctũ.Postmodũ tempore Nembroth reparatum,siue potius innouatũ æstimatur,cũ ipse simul cum aliis cœpit alios opprimere, quia sua imbecillitate cœperunt esse subiecti.vnde de eo legitur,Cœpit Nembroth robustus venator esse corã Domino, hoc est hominum oppressor & extinctor,quos ad turrim Babel ædificandam allexit. Et sic cõsuetudo fuit ante ius scriptum.& ideo aliquando tollit illud,& præiudicat ei,vt infrà dicetur. G

Genes.10.

Ver. 9. DE DIVISIONE CONSVETVDINIS.

TRiplex poni solet consuetudo:Quædã est de se mala, quæ est contra legem naturalẽ vel diuinã positiuã:& hæc non dicitur cõsuetudo,sed corruptela.Ideo nõ est seruanda,sed infringenda,vt dicitur in c.vlt.extra de consuet.Nec excusat à peccato,sed peccatum aggrauat:cùm(vt ibi dicitur) tantò grauiora sint crimina,quantò diutius infelicem animã detinet alligatã. Et ratio huius est,quia tales magis effrenata voluntate & firmiori habitu malitiæ peccant.Et cùm, secundum Philosophum,cõsuetudo sit altera natura,cũ difficultate magna quis recedit à peccatis consuetis.de hac consuetudine Apost.dicit:Si quis velit cõtentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus,scilicet contendendi,nec Ecclesia Dei. Quædam est consuetudo bona,quæ scilicet non est contra legem naturalem,& habet in se aliquam rationem boni. & talis consuetudo, si sit generalis H

1.Cor.11. Consuetudo bona.

generalis,debet generaliter obseruari:si verò sit particularis,particulariter,vt habetur ex D.Aug. ad Ianuarium,in cap.illa.12.dist.vnde D.Ambr.Cùm fueris Romæ,Romano viuito more.Debet enim vnusquisque se conformare moribus & cõsuetudinibus eorum,ad quos declinat. Vnde non peccant diebus sabbatinis comedentes extremitates animaliũ in Hispania,nisi qui habent ex voto vel regula à carnibus abstinere, quemadmodum in die natiuitatis Domini, si feria 6.vel sabbato aduenerit,vt dicitur in c.explicari, extra de obseruatione ieiuniorum. & idem dicendũ est de diebus sabbati à Natiuitate Domini vsque ad festum Purificationis D.Virginis in Gallia. De hac consuetudine bona habetur Luc.2.Cùm autem factus fuisset Iesus annorum duodecim,ascẽdentibus parentibus eius in Hierusalem, secundum consuetudinem diei festi. Quædam consuetudo est dubia:& ideo bene examinanda,& præcipuè quando est contraria alicui iuri humano scripto, quæ aliquando præiudicat & tollit ipsum, aliquando non, scilicet quando non habet ea quæ requiruntur ad præiudicandum legi:de quibus in versic.seq.

Ver. 10. DE VIRTVTE ET EFFICACIA CONSVETVDINIS.

1.2.q.97.art.3.

1 COnsuetudo de se bona (quæ.s.nulli legi præiudicat) habet vim legis siue obligandi potestatem,etiam in foro conscientiæ.Quia lex humana ideo ligat,quòd procedit ex volũtate hominis ligata ratione, quæ deriuatur à lege æterna. Sed sicut ratio & voluntas hominis manifestatur verbo & scripto in rebus agendis:ita etiam facto.Hoc enim sibi vnusquisque eligere videtur,quod opere implet.Sequitur quòd sicut verbo humano & scripto potest institui & mutari lex, atq; etiã exponi, inquantum manifestat interiorem animi motum,& conceptum rationis humanæ: ita & per actus multiplicatos.Et secundum hoc cõsuetudo habet vim legis,& obligat,ac legem abolet, eámque interpretatur.Vnde D.Aug.& recitatur in c.in his.11.dist.In his rebus de quibus nil certi statuit diuina scriptura,mos populi,mos Dei,& instituta maiorum pro lege seruanda sunt. Et sicut prædicatores diuinarum legum, ita & contemptores Ecclesiasticarum consuetudinum coercendi,supplicióque plectendi sunt.¶ Notandum tamen quòd cum cõsuetudo procedat ex voluntate hominis,& lex naturalis & diuina à voluntate Dei: sequitur quòd per cõsuetudinem procedentem à voluntate hominum, non potest lex diuina naturalis mutari aut aboleri. Quia (vt dicit Isid.& recitatur in c.vsus.11.dist.)vsus authoritati cedat:Prauum vsum rerum & ratio vincat. vnde D.Aug.dicit,Qui contempta veritate præsumit consuetudinem sequi,aut circa fratres quibus veritas reuelatur,inuidus est aut malignus,aut circa Deum ingratus,cuius inspiratione Ecclesia eius instruitur.Nam Dominus in Euangelio,Ego sum(inquit)veritas.non dicit, Ego sum cõsuetudo. Deinde dicit,Hoc planè verum est,quia ratio & veritas semper consuetudini præponẽda sunt.sed si consuetudini ratio suffragatur,nihil oportet firmius retinere.vt in c.frustratoria.8.dist.¶ Ad hoc autem quòd cõsuetudo tollat legem humanam scriptam,secundum Legistas requiruntur multa, quæ ponit glo.in d.c.frustratoria, super verbo consuetudine, 8.dist.secundum tamen Canonistas sufficit quòd duo concurrant.s.quòd sit rationabilis,& quòd sit legitimè prescripta,vt habetur in c.fin.extrà de consue.Dicitur autem consuetudo rationabilis,quã nõ improbãt iura,vt habetur in c.cum Ecclesia,extra de ca.poss.& prop.& in c.cum dilectus,eo.tit.& c.abbate,de verb.signi. Dicitur autem legitimè præscripta,secundum glo.ibi, super verbo legitimè, quando præscripta est spatio quadraginta annorum,iuxta c.auditis,extra de prescript.Nec obstat quod dicitur in 1.2.C. quæ sit longa consuetudo,&c.consuetudinis.11.dist. vbi dicitur:Consuetudinis vsúsque longæui non vilis est authoritas,verùm non vsqueadeo valitura momẽto, vt rationem aut legem scriptam vincat.Quia per rationem intelligit rationem naturalem & per legem scriptam, legem diuinam. Si verò per legem scriptam intelligatur lex humana, debet intelligi quando præuicta duo non concurrunt.s.quando nõ est rationabilis,vel legitimè præscripta.¶ Si dicatur quòd ex multis malis non potest fieri vnum bonum: sed lex est quoddam bonum cum sit directiua humanorum actuum:ergo per consuetudinem non potest amoueri lex, vt ipsa consuetudo vim legis obtineat. Dicendum, secundum D.Thom.quòd leges humanæ in aliquibus deficiunt.vnde possibile est, quòd quandoque liceat præter legem agere in casu.s.in quo deficit lex,& actus non erit malus.& cum tales multiplicantur,per multiplicationem manifestatur quòd lex non est vtilis sicut etiam manifestatur verbo,cum lex contraria promulgatur.Si autem maneat ratio eadem, propter quam lex vtilis erat:tunc non cõsuetudo legem,sed lex consuetudinem vincit: nisi forte lex propter hoc inutilis videatur:quia non est possibile secundum consuetudinem patriæ illam seruare,cùm vna de rationibus legis sit,quòd lex sit possibilis, &c. difficile est enim consuetudinem multitudinis remouere.Nec obstat pariter quòd facere leges pertinet ad personas publicas,ad quas pertinet regere communitatem.vnde priuatę personæ legem facere non possunt: sed consuetudo inualescit per actus priuatorum:igitur. Dicendum,secundum D.Tho.quòd multitudo libera potest sibi legem facere & statuere.Plus enim est consensus multitudinis ad aliquid obseruandum(quem consuetudo manifestat)quàm authoritas principis,qui non habet potestatem cõdendi legem, nisi inquantum gerit personam multitudinis. vnde licet singulæ personæ non possint condere legẽ:totus tamen populus legem condere potest.Si verò multitudo non sit libera,non habet liberam potestatem condendi legem,neque legem positam à superiore remouendi.Nihilominus tamen dici potest quòd consuetudo in tali multitudine pręualens, obtinet vim legis, inquantum per eos ad quos pertinet multitudini legem imponere,toleratur.Ex hoc enim videntur approbare quod consuetudo introduxit.

In li.de Synony.

In lib.de bap. parum.

Quæ requirãtur ad consuetudinem tollentem legem.

1.2.q.97.ar.3. ad.2.

Ad.3.

DE LEGE PECCATI.

CAP. XVIII.

Rom.7. De malo q. 72. art. 1. Peccatum naturæ.

LEx Peccati nō dicitur propriè lex, quæ præcipiat vel obliget ad peccatū: sed p legē peccati intelligimus fomitē ex peccato originali remanētē in baptizatis, qui ab Apost. vocatur lex peccati & mortis, eò q̄ inclinat ad peccatū, & inducit mortē. Ad cuius euidētiam sciendū est quid & quotuplex sit peccatū. Ad peccati moralis intelligētiā aduertendū est, q̄ ex peccato naturę vel artis venimus in cognitionē peccatorū, quæ sunt in morib⁹. Ideo prius de peccato naturæ & artis agēdū est. Phi.2. Phy. dicit q̄ peccatū cōtingit in his quæ sunt secundū naturā, & in his quæ sunt secundū artē, quādo. s. natura vel ars nō cōsequitur finē, propterquē operatur. In natura quidē peccatū cōtingit, quādo generatū nō consequitur debitam dispositionem & proportionē speciei generantis, & dicitur monstrum: vt si cū superabundantia vel diminutione membrorū vel eorū disproportione generatū oriatur, puta si cū duobus capitibus, aut vno pede tantum, aut magno capite, & aliis mēbris improportionatis. Et hoc peccatū naturæ prouenit ex eo quòd virtus generatiua, quæ est regula generationis, nō est proportionata materię, aut materia illi. ¶ Peccatum verò in arte cōtingit, quādo declinatur à regula vel mēsura artis: sicut si medicus contra regulas artis det potionē, quæ loco sanitatis causet maiorē ægritudinē, est peccatū artis. Et si faber lignarius in scindēdo deficiat à regula vel excedat, est peccatū artis. Et sic declinare à regula in operatione, est propria ratio peccati. Et applicando ad mores: Peccatum nihil aliud est, quàm actus humanus deformis regulæ suæ: regula autem immediata humanorum actuum est ratio siue dictamen prudentiale: regula mediata est lex humana vel diuina, cui ratio particularis debet cōformari, alias nō esset dictamen prudentiale.

Peccatū artis.

lib.32. contra Faust. 1.2.q.71.ar.6.

D. Aug. peccatum definiens dicit: Peccatum est dictū vel factum vel concupitum contra legem Dei. Et quia affirmatio & negatio reducuntur ad idem genus: & sicut affirmationi opponitur negatio, ita negationi affirmatio: sequitur quòd sicut agere, dicere, cōcupiscere cōtra legem Dei, est peccatū, quia opponitur præcepto negatiuo: sic nō facere, non dicere, est peccatum: quia opponitur præcepto affirmatiuo. Et sic cōpleta definitio peccati talis est, Peccatū est factū vel omissum, dictū vel omissum, concupitū vel omissum, contra legem Dei. Breuius tamē sic definitur: Peccatū est actus humanus vel omissio cōtra legē Dei. ¶ Ex præmissis patet, q̄ in omni peccato actuali sunt duo. s. materiale & formale. Materiale est actus, formale est deordinatio & deformitas siue priuatio ordinis & cōformitatis actus ad suam regulā.

Ver. 1. DE DIVISIONE PECCATORVM.

1.2.q.27. ar.1. PEccatum primò diuiditur in peccatū actuale, & in peccatū originale. Peccatū actuale multipliciter diuidi solet: Vno modo p obiecta, & sic diuiditur in peccatū in Deū, in proximū, & in seipsum, quēadmodū & virtutes, cùm actus distinguātur p obiecta, vt dicitur 2. de Anima. Ex obiectis multiplex oritur diuisio: Vna est ex parte finis, q̄ est obiectū volūtatis. & sic diuidit D. Greg. dicēs, q̄ septē vitiorū capitaliū quinq; sunt spiritualia, & duo carnalia. Quia cùm peccatū cōsistat in appetitu inordinato alicuius boni, & p cōsequēs eo habito delectatur, & duplex fit delectatio: Vna, quæ cōsummatur in sola apprehēsione: & alia corporalis: quæ in ipso tactu corporis perficitur, quæ potest dici delectatio carnis. Ideo illa peccata quæ pficiūtur in delectatione spirituali, dicūtur spiritualia, vt superbia & inuidia. Et quæ in delectatione carnali, carnalia: sicut gula & luxuria. Et cùm Apost. dicit, Manifesta sunt opera carnis, inter quæ ponit auaritiā & iniustitiā: accipit carnē, nō p delectatione, sed p homine, qui cū secundū se viuit, secundū carnem viuere dicitur, vt D. Aug. dicit. Et eodē modo accepit cū dixit, Si secundū carnē vixeritis, moriemini. Et quanuis dicat, Omne peccatū quod fecerit homo, extra corpus suū est. Qui autē fornicatur, in corpus suum peccat. Et sic videatur dicere solā fornicationē esse peccatū carnale: Quia nō excipiēdo, sed specificando hoc dixit. Nā sicut Glibidē dicit, Specialiter in fornicationis peccato anima seruit corpori, ita vt in illo momēto nihil aliud cogitare homini liceat. Delectatio autē gulæ licet sit carnalis, nō tamē absorbet rationē, sicut fornicari. Vel potest dici q̄ in fornicatione fit iniuria corpori, dum inordinatè maculatur: & ideo p hoc solū peccatū dicitur homo in suū corpus peccare. ¶ Alia diuisio à qua species denominatur, vt dicitur 10. Meta. Et sic prodigalitas & illiberalitas distinguūtur specie, licet idē possit esse prodigus & illiberalis secundū diuersa. Quia cū species peccati nō attēdatur ex parte inordinationis, quæ est præter intentionē agētis: sed magis ex parte ipsius actus secūdum quod terminatur ad obiectū, in quod terminatur intētio peccātis: ideo vbicunq; occurrit diuersum motiuū, inclinās intētionē ad peccādum, est ibi diuersa species peccati. vnde dicūt doctores q̄ cuilibet virtuti opponūtur duo vitia specie distincta. Et licet magis & minus nō sit causa diuersitatis speciei in naturalibus, tamē bene in moralibus: Quia cōsequūtur diuersa motiua specie distincta. Nec obstat quòd dicere minus & magis falsum nō differāt specie: quia nō variāt intētionem quæ est occultādi verū. Si autē variēt, vt in iactatore, qui superexcedit dicēdo falsum, quærens gloriā: & deceptore, qui p huiusmodi falsū diminuit debiti solutionē, differūt specie. vnde & quēdā falsę opiniones sunt sibi inuicē cōtrariæ. Et quia aliquādo cōtingit quòd corruptiones diuersarum circūstantiarū proueniūt à diuersis motiuis ad peccādum, quæ sunt finis & obiectū, puta q̄ aliquis præpropere comedat, cōtingere potest ex hoc quòd non potest ferre dilationē cibi, propter cōsumptionē humiditatis. Quòd verò appetat immoderatū cibū, cōtingit propter virtutē naturæ potētē ad cōuertendū multū cibū. Quòd autē appetat cibos delitiosos, contingit propter appetitū delectationis,

delectationis, quæ est in cibis. Ideo in talibus diuersarum circunstātiarum corruptiones inducūt diuersas peccati species. Si verò sit idem motiuū, sicut illiberalis ab eodem motiuo mouetur, quòd accipiat quādo nō oportet, & plusquàm oportet, & similiter de aliis. hoc enim facit propter inordinatum appetitum pecuniæ cōgregandæ: corruptiones illarum nō diuersificant species peccatorum, sed pertinent ad vnā & eādem speciem. ¶ Alia diuisio peccatorum est per gradus: sicut in arte ædificatoria collocatio fundamenti est primus gradus, erectio parietis est alius gradus siue species incōpleta: ædificatio autem cōpleta est, quādo omnia requisita sunt apposita: sic in peccatis. Vnde D. Hieron. super Ezechi. dicit: Tria sunt generalia delicta, quibus humanum subiacet genus: aut enim cogitatione, aut sermone, aut opere peccamus. Cogitatio est quasi fundatio peccati in corde. Secundus gradus siue secunda species incōpleta est in ore, secundū quod homo faciliter prorumpit ad manifestationem cōceptuum cordis. Tertius gradus est in cōsummatione operis: licet hæc tria pertineāt ad eādem peccati speciem, cùm ab eodem motiuo procedat. Iracundus enim ex hoc quòd appetit vindictā, primò turbatur in corde, secundò in verba cōtumelioſa prorumpit, tertiò procedit ad facta iniuriosa. Idem patet in luxuria & aliis peccatis operis, quādo simul cum opere cōiunguntur: sed quādo quodlibet illorum per se inuenitur, distinguitur ab aliis: sicut pars motus nō distinguitur à motu, quādo est cōtinuus, sed solùm quādo motus sistit in medio. Nec per illam inchoationē peccati in corde sequitur quin peccatū cordis sit cōpletum in specie sua: quia Sapiēs dicit, Peruersæ cogitationes separāt à Deo. & Christus, De corde exeunt cogitationes malæ, quæ coinquināt hominem. Sed peccatum nō est adeò cōpletum, sicut quando manifestatur per verba vel facta. D. Greg. addit quartum gradum. s. cùm cōsuetudine roboratur: & quintum, cùm vsque ad præsumptionem diuinæ miseticordiæ, vel desperationem homo procedit. ¶ Alia diuisio peccati est, in peccatum commissionis, & omissionis. & hæc nō est diuisio formalis, siue per differentias formales, quæ attēditur in ordine ad diuersos fines, cum in eadem specie peccati inueniatur commissio & omissio: sed per differentias materiales, quæ attenditur secundum naturalem speciem actuum. Ideo inueniuntur actus specie differentes materialiter, qui sunt formaliter in eadem specie peccati: quia ad idem ordinātur. Sicut ad eādem speciem homicidij pertinet iugulatio, lapidatio, decapitatio, quāuis actus sint differentes specie naturæ. Sic peccatum omissionis & cōmissionis differunt specie materialiter, largè loquendo de specie, secundū quod negatio & priuatio speciem habere possunt. Non tamen formaliter, quia ex eodem motiuo procedit, quòd auarus rapiat aliena, & nō restituat rapta. s. ex inordinato appetitu pecuniarū. Similiter gulosus ad satisfaciendum delectationi, superflua comedit, & debita ieiunia prætermittit. Semper enim in rebus negatio & priuatio fundātur in aliqua affirmatione, quę est quodāmodo causa eius. Vnde etiā in rebus naturalibus eiusdem rationis est, quòd ignis calefaciat, & quòd nō infrigidet. Et licet peccatū cōmissionis & omissionis sint cōtra diuersa præcepta: nō tamē sequitur quòd differāt specie formali. Quia peccata nō diuersificātur specie, secundum præcepta legis, eò quòd nō accipiāt speciem ab auersione, sed à cōuersione. ¶ Alia est diuisio peccati, per effectus, siue secūdum reatum & obligationem pœnæ. Et sic diuiditur in mortale, & veniale: quæ aliquādo inueniuntur circa idem obiectum. Hæc diuisio nō est per diuersas differentias cōstituentes species diuersas, sicut hæc: Animalium aliud rationale, aliud irrationale. Nunquā enim id quod est per accidēs (vt reatus pœnæ, qui est præter intentionē peccātis) cōstituit speciem, vt dicitur in 2. Phyſi. Sed hæc diuisio est per differentias cōsequentes diuersas inordinationes, quæ cōplent rationem peccati. & sic per accidēs: ideo nō cōstituit diuersas species essentiales peccati. Duplex autem est inordinatio: Vna est per subtractionem principij ordinis, siue inordinatio à fine vltimo, quādo fit cōtra præceptū. Alia est deordinatio, qua saluo principio ordinis, ad finē vltimū fit deordinatio, circa media & præter finē, sed nō cōtra præceptum. Sicut in corpore animalis quādoq; inordinatio procedit vsq; ad destructionem principij vitalis, quod est calor naturalis, qui si sit semel extinctus, est irreparabilis per naturā. & hæc deordinatio dicitur Mors. Quandoque verò fit deordinatio in humoribus, saluo tamen principio vitæ: & tunc dicitur ægritudo, quæ est reparabilis. Sic ad propositum: Principium totius ordinis in moralibus est finis vltimus. Vnde quādo anima per peccatum venit vsq; ad auersionē ab vltimo fine. s. Deo, cui vnimur per charitatē, quæ est ignis supernaturalis, iuxta illud: Ignē veni mittere in terrā: tunc lapsus est irreparabilis naturaliter. Ideo dicitur peccatum mortale. Quando verò fit deordinatio citra auersionem à Deo, & circa media, deordinatio reparari potest. & dicitur peccatū veniale, quod nō meretur interminabilem pœnā. Et licet peccatū veniale & mortale in infinitum distent quātum ad auersionē, nō tamen quātum ad cōuersionem, per quā respicit obiectum, à quo habet speciem. Ideo nihil prohibet in eadē specie inueniri mortale & veniale. motus enim secundò primus in specie adulterij est peccatum veniale: & motus tertiò primus est peccatum mortale. Idē de mēdacio officioſo & pnicioſo. Alia diuisio peccati sumi potest ex parte causæ: & sic aliud est peccatū ex ignorātia, aliud ex infirmitate, aliud ex malitia. de qbus dicetur inferiùs.

Pœnarum aliud mortale, aliud veniale.

Luc.12.

Ver. 2. DE CAVSIS PECCATORVM.

1.2.q.75.ar.1. Iob.5. De malo q.2. art.1. 8. Phy. A QVum omne quod fit habeat causam (vnde Iob. Nil in terra sine causa fit) & peccatū fiat, sequitur quòd habet causam per se sicut & quilibet alius actus. Et quāuis peccatū omissionis nō videatur habere actū, & per cōsequens neq; causam: habet tamē pro causa actū remotum. Quia (vt Philoſ. dicit) Si aliquid quādoque mouetur, & quandoq; non mouetur, oportet assignare causam. Eadem ratione si aliquis non agit quando agere debet, oportet assignare causam. Quæ si

sit totaliter intrinseca,non habet rationem peccati:sicut si quis à lapide cadente læsus,impenditur ne ad Ecclesiã vadat,nõ peccat:sed tunc omissio imputatur ad peccatum, quando habet causam intrinsecam,non quamcunque:sed voluntariã. Quia si impediretur à causa intrinseca nõ voluntaria,puta febre aut alia infirmitate,eadẽ esset ratio, sicut de causa extrinseca. Oportet ergo quòd omnis omissio culpabilis sit ab aliquo actu voluntario:aliquãdo tamen est de per se, vt cùm antè vult ire ad Ecclesiã. Aliquãdo per accidens.s.quãdo nimis vigilauit,occupãdo se in aliis. Et si mere omissiuè peccet in actu præcepti subitò facti, reducitur ad actũ quo voluit experiri libertatem: & vt in pluribus sequitur illũ actum,licet nõ semper:& quia negatio cognoscitur per affirmationem,& priuatio per habitum:idẽ dicendũ est de peccato omissionis, sicut de peccato cõmissionis.

2.2.q.77.ar.2. De malo. q.2. art.1. In 3.de lib.arb. l.2.q.80.ar.2.

Ver. 3. DE CAVSIS INTERIORIBVS PECCATORVM.

CAusæ peccatorũ sunt duplices:quædam sunt interiores,quædã exteriores. Causæ interiores sunt voluntas,intellectus,& appetitus sensitiuus. Inter has prima,principalis,& immediata est volũtas libera. Quia (vt D.Aug.dicit)Nulla alia re fit anima hominis serua libidinis,nisi propria voluntate:quæ solum à duobus moueri potest.s.ab obiecto:& sic dicitur,quòd appetibile apprehensum mouet appetitum,nõ tamẽ ex necessitate. Alio modo ab eo quod interius inclinat voluntatem ad volendum actũ peccati. Hoc autẽ nõ potest esse Deus,cùm Deus nõ possit esse causa peccati. Nec alia causa potest ei illabi, hoc est immediatè & effectiuè mouere & operari in ea, sed solùm ipsamet in peccatis:sequitur quòd ipsa voluntas est causa immediata & principalis peccati. Peccatum enim(vt D.Aug.dicit)est adeò voluntariũ,quòd si nõ fuerit voluntarium, nõ est peccatum.& D.Ambr.dicit, Nõ est cui nostrã ascribamus erumnã. Vnde sicut actus aliarum potentiarum denominantur liberi à libertate voluntatis,quæ essentialiter est libera:sic etiã actus denominantur deordinati & culpabiles siue peccata,à deordinatione voluntatis, quæ ex industria peccare potest. Tob.c.34. Qui de industria recesserũt à Deo,& vias eius intelligere noluerũt. & D.Aug. dicit,Quòd cùm furaretur poma,nõ ipsa poma,sed defectũ suũ amabat:licet nõ per se primò, sed secundò,vel vt morẽ aliis gereret,& vt experientiam alicuius.s.illiciti haberet. Sed scienter amare malum,est ex malitia peccare. ¶ Notãdum tamen quòd volũtas naturaliter inclinatur ad bonum rationis,tanquã in obiectum proprium. Quòd autẽ ab illo declinet,necesse est contingere ex corruptione,vel deordinatione,aut defectu in aliquo principiorum ipsius hominis. Sic etiã in actionibus rerum naturalium peccatum inuenitur. Principia autem humanorum actuũ sunt voluntas,intellectus,& appetitus sensitiuus. Cum peccatũ prouenit ex defectu intellectus, dicitur peccatũ ex ignorãtia:cùm autẽ ex defectu & deordinatione appetitus sensituí, dicitur peccatũ ex infirmitate:cum autem ex deordinatione voluntatis,dicitur peccatum ex malitia. Voluntas autem in se dicitur deordinata,quãdo magis amat minus bonum quàm maius,quod naturali ordine est præferendum minori bono:quia ex tali amore cõsequens est quòd aliquis ex consequenti scienter eligat pati detrimentum in maiori bono minus amato,quod tamen debet plus amare. Ideo quando voluntas scienter vult pati dispendium in aliquo spirituali bono,vt potiatur temporali,dicitur ex industria & malitia peccare,quasi sciẽter malum eligens, Et quanuis D.Diony.dicat, q̃ nullus intendens in malum operatur:nõ tamen sequitur quòd nõ scienter malũ eligat,licet nõ primò & principaliter:vult tamẽ & intendit malum ex cõsequenti,dum nõ refugit incurrere malũ, ad hoc vt fruatur bono cõcupito. Cùm autem voluntas alicuius fertur in aliquod malum,si illud fit improuisum & ignoratum,nõ est volitum,nisi per accidẽs:sicut cùm quis ex ignorãtia vel ex passione peccat. Sed si illud malum coniunctum sit scitum, iam illud malum est volitum ex cõsequenti & secundariò,& nõ per accidens. Et sic differentia est inter volitũ per accidens,& ex consequenti. Per illud autẽ dictum , Omnis malus ignorãs,noluit dicere Philos.quòd omne peccatum esset ex ignorãtia mali & detrimenti cõiuncti:sed intellexit de ignorãtia prauæ dispositionis,siue de iudicio erroneo:quia omnis malè agẽs,errat,iuxta illud Salomonis,Errant qui operãtur malum. iudicando illud esse faciendum,quod fieri nõ debet. Cum tali tamen iudicio erroneo stat cognitio mali & detrimenti cõiuncti. Et quia quicunq; ex habitu vitioso operatur,scienter eligit malũ spirituale,vt adipiscatur bonum quod est ei cõueniens secundum habitum vitiosum,qui dicitur malitia,sicut habitus virtutis bonitas:ideo qui peccat ex habitu vitioso, peccat ex malitia. Nõ tamen quicũque peccat ex malitia,peccat ex habitu:quia absque habitu potest quis scienter ex cõsequenti malum eligere,per remotionẽ alicuius prohibẽtis:vt si aliquis desperet,absq; freno peccabit. Et sic peccatum ex malitia semper præsupponit in homine aliquã deordinationem. Et quia peccatum ex malitia est contra bonitatem,quæ attribuitur Spiritui sancto : ideo peccatum ex malitia dicitur peccatum in Spiritum sanctum, vt dictũ est. Nec oportet quòd quicunq; scienter & de industria peccat venialiter,dicatur peccare ex malitia:quia ibi potest accipi malitia pro habitu,qui opponitur virtuti,quæ est bona qualitas mẽtis. Peccatũ autẽ veniale nõ cõtrariatur virtuti. Et quãuis,secundum Damasc. Omne peccatũ sit ex electione:tamen cũ principiũ illius est passio vel ignorantia,nõ dicitur quis ex electione peccare,licet eligẽs pecceat. Peccatum ex malitia est multò grauius, quàm ex infirmitate vel ignorãtia:quia hæc inclinãt ad misericordiã Dei,iuxta illud Psal. Misertus est dominus omnib⁹ timẽtibus se.quoniã ipse cognouit figmentũ nostrũ. Peccatũ verò ex industria prouocat Deũ ad puniendũ,secundũ illud Iob. Quasi impios percussit eos in loco videntium,qui quasi de industria recesserũt ab eo. Sed punitio & pœna nõ augetur, nisi propter grauitatem culpæ:Igitur. Quod etiã ex tribus apparere potest: Primò,quia est magis voluntariũ,& magis

In 4.de diui. No.

Prou.14.

1.2.q.78.ar.2. Ex malitia peccant.

c.10.§.6.vers.2

2.2.q.78.ar.4. De Mala.q. 3.art.15.

Iob 34. Peccatum ex malitia.

gis pertinet ad voluntatem,cùm sit actus eius,& ex seipsa moueatur in malum. Quãtò enim actus peccati est magis proprius voluntati,tãtò est grauius peccatũ,cæteris paribus. Secundò, quia passio quæ inclinat voluntatem ad peccatum,citò trãsit:& sic homo citò redit ad bonũ propositũ. Sed habitus quo homo peccat ex malitia,est permanẽs. Vnde Philos.cõparat intẽperatum, qui peccat ex habitu,infirmo,qui cõtinua febre laborat:incõtinentem autẽ qui peccat ex passione, cõparat ei qui laborat febre interpolata. Tertiò,qui ex malitia peccat,est indispositus circa finẽ,qui est principium in agibilibus. Ideo sicut qui errat circa principiũ in speculabilibus , periculosissimè errat, & nõ potest reuocari:sicut ille qui errat circa conclusiones. Sic in agibilibus,qui errat circa finem, periculosissimè errat,& nõ potest reduci:sicut qui errat circa media, seruato ordine finis,potest reduci per finẽ. Ideo valde timendum est incidere in malã cõsuetudinem,quæ ducit in cõemptum & desperationem. Vnde D.Chrys.Infelix cõsuetudo peccãdi. Nã quãtò magis peccat, tãtò minus intelligit. & D.Aug.Difficile surgit,quem moles malæ cõsuetudinis premit. & alibi, Peccatũ consuetudine vilescit,& quasi nullũ sit putrescit. Datur similitudo de asinis in cãpanali,quæ primò timent & fugiunt ad sonitum cãpanarum:deinde nõ tãtum, postmodum securæ sunt & stercorizant super eas. Idem deformidinibus seminaliũ. Sic proba mulier cùm primò adulterat,palpitat, secundò nõ tãtum,paulatim amittit timorẽ,finaliter iactat se & gloriatur. Ideo Christus tot cęremonias seruauit in resuscitatione Lazari,eò q̃ quatriduanus fœtebat,& lapide coopertus erat:repræsentabat enim peccatores cõsuetudinarios. ¶ Secunda causa peccati interior est intellectus,qui propter ignorantiã nõ dirigit voluntatẽ. Vnde ignorãtia dicitur causa peccati,sicut remouẽs prohibẽs:quia est priuatio scientiæ perficiẽtis rationẽ,& prohibentis actũ peccati,& quia de ea suprà dictũ est,ad vlteriora procedamus. ¶ Tertia causa peccati interior est appetitus sensitiuus,nõ secũdum se,sed secundũ passiones deordinatas,quæ trahũt & alliciunt volũtatem ad illicita, iuxta illud Iacobi 1. Vnusquisq; tẽtatur,à cõcupiscentia sua abstractus & illectus.& Dan.13.Cõcupiscentia peruertit cor tuũ,nõ quidẽ effectiuè & directè(quia sic solus Deus potest mouere voluntatem, vt dictũ est)sed indirectè:& hoc dupliciter: Vno modo secundũ quandã abstractionẽ, q̃ cùm omnes potentiæ radicẽtur in vna essentia animæ:necesse est q̃ quãdo vna potẽtia intenditur in suo actu,alia remittatur , vel totaliter impediatur. Omnis enim virtus ad plura dispersa , fit minor in vnoquoq; illorũ. Vnde dicitur cõmuniter,Pluribus intẽtus,minor est ad singula sensus. Alio modo ex parte obiecti volũtatis,quod est bonũ ratione apprehẽsum. Quia apprehensionẽ rationis & eius iudiciũ impedit propter vehementẽ & inordinatã apprehensionẽ imaginationis & æstimationis,vt patet in amẽtibus. Sed manifestũ est q̃ apprehẽsio imaginationis & æstimatiuæ præcedit & sequitur passionẽ,& per cõsequens impedit iudiciũ rationis. Vnde videmus q̃ homines in aliqua passione existẽtes,nõ faciliter auertũt imaginationẽ ab his quibus afficiũtur. Videmus etiã & ex sacris literis probatur,quòd quis potest facere cõtra scientiã quã habet. Vnde Christus,Seruus sciẽs voluntatẽ domini & nõ faciẽs,plagis vapulabit multis. Et D.Iaco.Sciẽti bonũ & nõ facienti, peccatũ est illi. Quia cum ad agendũ homo dirigatur duplici sciẽtia.s.vniuersali & singulari(Ratio enim cõsulens de agẽdis,vtitur syllogismo,in quo est propositio vniuersalis & singularis) sequitur quòd defectus vtriusq; sciẽtiæ sufficiat ad hoc q̃ impediatur rectitudo volũtatis & operationis:vt si sumat maiorẽ vel minorẽ falsam. Itẽ potest aliquid sciri in habitu, quod in actu nõ cõsideratur. & hoc cõtingit ex defectu intẽtionis:quia nõ intẽdit(licet posset)propter aliquã occupationem exteriorẽ,vel aliquã infirmitatẽ,aut trãsmutationem corporalẽ:& hoc modo ille qui est in passione,nõ cõsiderat in particulari,quod scit in vniuersali:quia per passionẽ talis cõsideratio impeditur,ac etiã per distractionẽ,& cõtrarietatem passionũ plerunq; inclinat ad cõtrariũ eius quod scientia vniuersalis ac etiã particularis habet. Ratio etiã per immutationem corporalẽ quodãmodo ligatur,ne liberè in actũ exeat:prout in somniis. Ebrietas etiã quadã naturali trãsmutatione facta,ligat vsum rationis. Et quòd hoc cõtingat in passionibus, patet ex hoc quòd aliquãdo cùm passiones multũ intendũtur, homo totaliter amittit vsum rationis. Multi enim propter excessum amoris & iræ in amentiã cõuersi sunt. Per hũc ergo modũ passio trahit ad iudicãdũ in particulari cõtra scientiã,quã habet in vniuersali,& impedit quòd possit bene subsumere sub vniuersali. Et quemadmodũ ebrius quãdoq; profert verba significãtia profundas sententias, quas mente iudicare nõ potest,ebrietate prohibẽte:ita in passione existẽs,etsi ore iudicet hoc nõ esse faciendũ,interius tamẽ in animo sentit quòd sit faciendũ,vt habetur in 7. Ethic. Et quia impedimẽtũ quo anima impeditur à propria operatione,propter inordinationẽ partiũ ipsius,dicitur infirmitas , ppter similitudinẽ ad infirmitatẽ corporalẽ : sequitur quòd peccatum ex passione dicitur & nominatur peccatũ ex infimitate. Vnde Cice. passiones vocat ægritudines. Inter passiones autẽ amor sui vsq; ad cõemptũ Dei,facit ciuitatẽ Babylonis,ad quã ptinet quodlibet peccatũ. & ratio est, quia propria & p se causa peccati accipiẽda est ex parte cõuersionis ad cõmutabile bonũ,cùm omnis actus peccati procedat ex inordinato appetitu alicuius boni tẽporalis & cõmutabilis. Quòd autẽ aliqs inordinatè appetat aliquod bonũ tẽporale,,pcedit ex eo quòd inordinatè amat seipsum. & si amico aliquid inordinatè optat, hoc facit quia seipsum inordinatè amat: est enim amicus alter ipse. Peccatũ ex passione dicitur ex cõcupiscentia, eò quòd procedit ex amore sui,quæ est prima passio appetitus cõcupiscibilis,à qua omnes aliæ pendẽt,& ad eã ordinãtur. Cõcupiscentia,quæ est causa peccatorũ,diuiditur à D.Ioãne in cõcupiscentiã carnis,& cõcupiscẽtiã oculorũ, ac superbiã vitæ,propter quas totus mũdus in maligno positus est. Cõcupiscentia carnis verſatur circa corporis

7.Ethic.

Quam periculosa mala consuetudo.

1.2.q.76. De Malo.q.3. art.6. 1.2.q.77.art.1. De Malo.q.2. ar.9.10.& 11.

art.3.

In lib.Tuscul. q.art.4.

1.2.q.77.ar.2.

Luc.12. Iaco.4.

1.Ioan.2.

Universidad de Navarra Biblioteca

sustentationē, & indiuidui ac speciei cōseruationem: & sic circa cibum, potū, ac venerea: & appetitus inordinatus circa ea dicitur cōcupiscentia carnis. Cōcupiscentia verò oculorum versatur circa ea quæ sunt delectabilia secundum apprehensionem, quorum delectatio nō perficitur in ipso tactu carnis, sed in apprehēsione imaginationis: & alio nomine vocatur cōcupiscētia animalis, quæ versatur circa pecunias, vestes, & alia huiusmodi. Appetitus inordinatus circa illa, dicitur cōcupiscentia oculorum, quia visus (cuius organa sunt oculi) est inter alios sensus exteriores excellentior, & plures nobis rerum species demōstrat, vt dicitur in secundo de Anima, & 1. Metap. Et ideo nomē eius trāsfertur ad omnes alios sensus exteriores, ac etiā ad apprehēsiones interiores, vt D. Aug. ait. ¶ Passiones se habentes antecedenter ad actū peccati, intātum diminuunt peccatū, inquātum diminuunt voluntarium, cùm intātum aliquid sit peccatum, inquātum est voluntariū. Et ideo si totaliter tollāt vsum rationis (vt in amentibus & furiosis) totaliter excusant à peccato. & idem dicendum est in motibus primò primis, qui totaliter præueniunt iudiciū rationis, sic quòd ratio nō potest deliberare nec prohibere. Si verò nō totaliter tollāt, sed solūmodo impediāt plenum & perfectum vsum rationis, vt in motibus secūdò primis, excusant à mortali. Si verò nō impediāt plenū & perfectū vsum rationis, (quia ratio potest cohibere, & passionem excludere, ad alia diuertendo, vel saltē impedire ne suū cōsequatur effectū: quia mēbra nō applicātur nisi per cōcessum rationis) tunc nō patet excusatio à peccato mortali. Vnde Apost. dicit: Passiones peccatorum operantur in membris nostris, ad fructificādum morti, quod est propriū peccati mortalis. Diminuunt tamen de grauitate illius peccati. Et sic excusant à tāto, secundū quātitatem impedimenti quod præstāt. Et per hoc peccatū mortale ex passione potest aliquo modo dici veniale, quia habet in se causam veniæ, sicut peccatū ex ignorātia. Passiones verò cōsequēter se habētes ad cōsensum peccati, vel quia sunt imperatæ à volūtate, vel secundū quod motus superiorū viriū (puta rationis & voluntatis) redundāt in inferiores. Nō enim potest volūtas intēsè operari in aliquid, quin excitetur aliqua passio in appetitu sensitiuo. Talis passio nō diminuit peccatū, sed auget, vel potius est signum magnitudinis eius, inquātum. s. demōstrat intensionem volūtatis ad actum peccati. Et sic vera est sequēs maxima: Quātò quis maiori libidine vel cōcupiscentia peccat, tātò grauius peccat. ¶ Notandū tamen quòd inter alias causas interiores inclinātes voluntatē ad peccādum, D. Greg. super Ezech. ponit peccatū, dicēs: Peccatū quod per pœnitētiā nō deletur, mox suo pōdere ad aliud trahit. & sic est causa alterius. quod contingit secundū quatuor genera causarum. Primò per modū causæ efficientis vel mouētis per se vel per accidens: per se quidē, cum vno actu peccati homo disponitur ad hoc quòd in aliū actū cōsimilem exeat. Ex actibus enim causantur dispositiones, & habitus inclinantes ad similes actus. Per accidens verò, sicut remouens prohibēs. Cū enim homo per vnū peccatum amittit gratiā vel verecundiā, quæ retrahūt à peccato, ex hoc incidit in aliud peccatū: & sic primū peccatū est causa secundi per accidens. Secundò in genere causæ materialis: quia vnū peccatum præparat alteri materiā, sicut auaritia præparat materiā litigio, quod plerunque est de diuitiis cōgregaris. Tertiò in genere causę finalis, cùm quis cōmittit simoniā propter finē ambitionis. Quartò in genere causæ formalis. quia cum finis det formā in moralibus, sequitur quòd vnum peccatū est causa formalis alterius: vt cùm furtū cōmittitur propter fornicationē, est furtū materialiter, & formaliter fornicatio. ¶ Inter peccata autem quæ maximè sunt causa aliorū, sunt duo. s. superbia & cupiditas. Vnde Eccl. 10. dicitur: Initium omnis peccati superbia. & Apost. Radix omnium malorū cupiditas. Ad cuius euidentiā sciendū est primò quòd superbia tripliciter accipitur: Vno modo vt significat inordinatū appetitū propriæ excellentiæ. & sic est speciale peccatū. Alio modo inquātum importat quendā actualem cōtemptum Dei ad effectum, qui est nō subijci eius præcepto. & sic est generale. In omni enim peccato mortali inuenitur cōtēptus Dei. Tertiò secundum quòd importat quādam inclinationem ad huiusmodi contemptum ex corruptione naturæ. Quidā dicunt quòd superbia tertio modo dicta, est initium omnis peccati, & differt à cupiditate: quia cupiditas respicit peccatum, ratione cōuersionis ad bonum cōmutabile, sed superbia ex parte auersionis, à qua incipit ratio mali. Sed quāuis hæc vera sint, nō sunt tamen secundum intēctionē Sapien. qui manifestè loquitur de superbia, prout est inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, vt patet per hoc quod subdit: Sedes ducū superborum destruxit Deus. & de hac materia loquitur in toto prædicto c. Et ideo dicendū est quòd superbia secundū quod est speciale vitiū, est initiū omnis peccati. Cōsiderādum est enim quòd in actibus volūtariis (cuiusmodi sunt peccata) duplex ordo inuenitur. s. intentionis & executionis. In primo quidem ordine finis intentus habet rationē principij. Finis autē in omnibus bonis acquirendis, est vt homo per illa quandā perfectionē temporalem habeat, & ex hac parte ſupbia est initiū omnis peccati. Sed in ordine executionis id quod præbet opportunitatē adimplēdi omnia desideria peccati, quod habet rationē radicis, sunt diuitię. Et ideo ex hac parte auaritia & cupiditas est radix omniū malorū. ¶ Secundò notādū est ꝙ cupiditas accipitur tripliciter: Vno modo vt est inordinatus appetitus diuitiarū: & sic est speciale peccatum. Alio modo vt significat inordinatū appetitū cuiuscunq; boni tēporalis. & sic est generale peccatum. Nā in omni peccato est inordinatus appetitus ad bonū cōmutabile. Tertiò accipitur vt significat quandā inclinationē naturæ corruptæ ad bona tēporalia inordinatè appetenda. Et quia per diuitias acquirit homo facultatē perpetrādi quodcunq; peccatū in ordine executionis: ideo dicitur radix omniū malorū, ad similitudinē radicis, quæ præstat omnibus ramis arboris alimētum.

In lib. de verbis do. Passionum effectus.

Rom. 6.

art. 6.

Peccatum est causa peccati.

2.2.q.84.ar.2. 1.Tim.vlt. Superbia.

Cupiditas tripliciter accipitur.

¶ Præter

¶ Præter superbiā & auaritiā sunt quædā alia vitia, quæ D. Greg. dicit esse capitalia. s. luxuria, inuidia, gula, & acidia, quæ dicuntur Capitalia, nō quòd pœna capitis puniātur, sed quia ex eis alia vitia oriūtur. Nō est tamē arbitrādum ꝙ omnia peccata, quæ dicūtur capitalia, sint mortalia ex genere suo. Nā sequeretur ꝙ omne peccatū gulæ & iræ esset mortale, quod cōstat esse falsum. Vnde nō oportet quòd omnis inanis gloria sit peccatū mortale, vt dictū est cū de ea ageretur. Sed dicitur vitium capitale, quòd ex illo alia vitia oriātur, siue sint venialia, siue mortalia: quanuis dici possit, quòd omne vitium capitale, respectu aliorū peccatorū mortaliū, quæ ab eo procedunt, sit mortale.

31. Moral. De Malo.q.9. art.2.ad.5.

Ver. 4. DE CAVSIS EXTERIORIBVS PECCATORVM.

A PEccatum habere causam exteriorem ex sacris literis cōstat. Vnde in lib. Num. dicitur: Nonne istæ sunt, quæ seduxerūt filios Israel. & præuaricari eos fecerūt Domino in peccato Phogor? & in lib. Reg. de Hieroboā dicitur: Peccauit. & peccare fecit Israel. Ad cuius euidentiā sciendū est quòd cùm voluntas sit causa interior & essentialis perficiens peccatū, & ratio quātum ad carentiā debitæ directionis, & appetitus sensitiuus inclinās, si aliquid extrinsecum sit causa peccati, hoc est vel quia mouet immediatè voluntatē, vel rationē, vel appetitum sensitiuū. Voluntatem autem interius & immediatè nemo mouere potest, nisi Deus qui non est causa peccati, vt statim dicetur. Relinquitur ergo ꝙ nihil potest esse exterius causa peccati, nisi inquantum mouet rationē vel appetitum sensitiuū, sicut homo vel dæmon persuadens peccatū. Sed quia neq; persuasio exterior in rebus agendis ex necessitate mouet rationē: neq; etiā res exterius appositæ, ex necessitate mouent appetitū sensitiuū, sed solùm dispositiuè: nec etiā appetitus sensitiuus mouet ex necessitate voluntatem aut rationē: ideo licet aliquid exterius posit esse causa mouēs ad peccādum, nō tamē potest sufficiēter inducere ad peccatum. Sed causa sufficiens peccati & cōplens ipsum, est sola voluntas.

1.2.q.75.art.3. Num.31. 3.Reg.14.

Ver. 5. DE CAVSA PECCATI EX PARTE DEI.

B QVm peccatū sit actus voluntarius difformis suæ regulę, cōsequens est ꝙ si manus dolatoris esset regula eius, nō posset peccare dolādo, quia operaretur secūdū suā regulā: & ideo Deus (qui est sua regula) peccare nō potest, nec esse causa peccati. Quia qui est alteri causa peccati, peccat. Vnde Apost. Digni sunt morte nō solùm qui faciunt, sed etiā qui cōsentiunt facientibus. Præterea Sap. 11. dicitur, Nihil odisti eorum quæ fecisti. Sed Deus odit peccatum: iuxta illud, Odio est Deo impius & impietas eius: ergo Deꝰ nō potest esse causa peccati directè, nec etiā indirectè. ¶ Ad cuius euidentiā sciēdum est quòd homo dupliciter potest esse causa peccati sui vel alterius: Vno modo directè, inclinādo voluntatē suā vel alterius ad peccādum. Alio modo indirectè, cum nō retrahit alios à peccato, cum potest & tenetur. Vnde Ezech. 3. dicitur speculatori: Si nō dixeris impio, Morte morieris: sanguinē eius de manu tua requirā. Deus neutro modo potest esse causa peccati: quia nō directè, cum peccatum sit per recessum ab ordine qui est in Deum, sicut in finē. Deus autē, quātum est in se, omnia cōuertit & inclinat ad seipsum, sicut ad vltimum finē, vt D. Dion. dicit. Nec etiā indirectè, quia licet possit retrahere & impedire, nō tamē tenetur. Nemini enim est obligatus. Si ergo aliquibus nō præbet auxiliū, hoc facit secundū ordinem suæ sapientiæ & iustitiæ. Et cùm Apost. dicit, Tradidit eos Deus in reprobū sensum, intelligitur pmissiuè, ꝓpter peccata præcedentia. Eodē modo debet intelligi dictū à domino spiritui mendacij, quo ad deceptionē prophetarum Achab, Egredere & fac, & pręualebis, eodē modo intelligēdi sunt alij passus, si qui inueniātur. Et cū Sap. dicit: Creaturæ Dei in odiū factæ sunt, & in tentationē, &c. nō intelligit hāc præpositionem (in) causaliter siue ad prouocādum homines in malū, sed cōsecutiuè: quia hoc consecutū est propter insipientiā hominum. Vnde subditur, Et in muscipulā pedibus insipientium, qui non vtuntur creaturis vt decet. Nec propter hoc quòd Deus est causa liberi arbitrij, sequitur quòd sit causa peccati ab eo ꝓcedentis: qa illa maxima, (Quicquid est causa causæ, est causa causati) intelligitur quādo effectus causæ mediæ subditur ordini causæ primæ. Tūc effectus reducitur in causam primā. Sed si effectus pro cedat ex causa media, secundum quod ipsa exit ordinē causæ primæ effectus nō reducitur in causā primā. Sed si effectus ꝓcedat ex causa media, secundum quod ipsa exit ordinē causę primę. effectus nō reducitur in causā primā, sicut cùm minister facit aliqd cōtra præceptum domini, nō reducitur ad dominum, nec attribuitur ei, cùm liberum arbitriū hominis vel angeli illud cōmittat cōtra arbitrium Dei. Et si dicatur, Quicquid est causa alicuius, est causa eius quod cōuenit ei secundum speciē: sicut si aliquis est causa Sortis, est causa hominis. Sed aliqui actus sunt ex specie mali: Igitur, &c. Dicendum quòd actus dicuntur mali ex specie, hoc est ex obiecto prohibito, & inquātum fiunt ab eo cui fit prohibitio, deformitas tamē nō cōsequitur actum illum, prout est à Deo. Et licet nō repugnet Deo quòd sit causa mali pœnæ. Vnde Amos propheta dicit, Si est malū in ciuitate quod Deus nō fecerit: quia malum pœnæ, licet opponatur bono eius qui punitur, nō tamen opponitur bono ordinis, qui est in Deum, sicut malum culpę. Et ideo malū culpæ directè opponitur bonitati diuinæ. & nō malum pœnæ. Ideo nō est similis ratio. Et quanuis Deus, qui est causa efficiēs omnium rerum, & omne ens quodcunq; sit deriuetur à primo ente: & per cōsequens actus peccati, cùm sit res quædā: nō tamē sequitur quòd Deus sit causa peccati, hoc est deformitatis. Et si dicatur, quicquid est causa alicuius, est causa illorum quæ ei necessariò connectuntur, & sine quibus esse non potest: vt homo qui non vult deformitatem peccati: quia tamen vult actum adulterij, ad quē sequitur deformitas, vult eam ex cōsequenti. Sic igitur Deus, &c. Dicendum quòd illa deformitas est annexa illi actui, in quantum procedit ab homine, cui data est lex, & non inquātum procedit à Deo, qui posset si vellet, facere mulierem adulterātus nō peccare:

De Malo.q. 3.art.1. & 1.2.q.79.art.2. Rom.1. Prouer.14.

Deus non est causa peccati. 2.c.de di.no.

Rom.1. 3.Reg.vlt. Sap.14.

Malum culpæ opponitur bonitati Dei & non pœnæ.

1.2.q.79.ar.2.

Universidad de Navarra
Biblioteca

tamẽ nõ tenetur. Præterea deformitas peccati nullo modo potest attribui Deo. Quemadmodum claudicatio, quæ est motus quidã, non attribuitur primo motori, sed homini habenti tibiã claudã seu nimis breuem: sed claudicatio, inquãtum est motus, attribuitur primo motori: inquãtum verò est distortus siue vt claudicatio, nõ est à primo motore, qui nõ deficit, sed à tibia deficiente. Sic est de actu peccati, qui dicitur claudicatio spiritualis: qui quidem est à Deo, inquãtum habet de entitate: inquãtum verò deuiat à regula vel auertitur ab vltimo fine, non est à Deo, qui (vt dictum est) omnia cõuertit in seipsum: sed est à libero arbitrio, qui nõ sequitur regulã rationis & diuinæ legis. Nec propter hoc quòd Deus dedit præcepta dedit occasionem peccãdi: sed occasio accipitur ab eo qui non vult implere: quia dare occasionem peccandi, est facere aliquid minus rectum, ex quo per exemplum alij prouocentur ad peccãdum. ¶ Difficultas est de peccato originali, eo quòd omne illud quod habet creatura in primo instãti sui esse, habeat à generãte vel creãte. Ideo D. Tho. dicit, quòd angelus nõ potuit peccare in primo instãti, ne peccatum attribuatur Deo: sed anima in primo instãti suę creationis est in peccato originali: igitur attribuitur Deo. Dicendum quòd aliud est de peccato actuali, aliud de peccato originali: quia originale in homine habet aliũde cui attribuatur, & nõ actuale. Nã cùm infectio & destitutio, siue priuatio iustitiæ originalis, quæ inest materiæ, cui anima in primo instãti vnitur (ex qua vnione cõtrahit peccatũ originale) procedat ex peccato Adæ: ideo ipli Adæ attribuitur: quia si anima extra corpus crearetur à Deo, non contraheret peccatum originale. Et quãuis anima ab ipso Deo vniatur corpori, & propter illã vnionem anima cõtrahat peccatum originale: nõ tamen sequitur quòd Deus sit causa peccati originalis: quia illa vnio animæ ad corpus, inquãtum est à Deo, nõ est causa originalis peccati. Nam si eadem anima vniretur alteri materiæ nõ infectæ, nõ cõtraheret peccatũ originale. Ideo hoc prouenit nõ ex vnione, sed ex infectione materiæ, quæ processit ab Adã. Et licet Deus sciat materiã, cui anima vnienda est esse infectã, & possit præseruare, vt fecit in D. Virgine: nõ sequitur quòd ei debeat attribui, cùm nõ teneatur immutare ordinẽ rerũ, quem ipse instituit. s. quòd positis dispositionibus à generante createt & infunderet animã. ¶ Ex prædictis apparet quòd nullo modo Deus est causa peccati, quo ad eius formale, siue quo ad deformitatem: licet sit causa actus peccati quo ad materiale. Et quia secũdum dialecticos terminus à parte subiecti positus, stat pro materiali, & à parte prædicati pro formali: ideo hæc propositio, peccati Deus est causa, cõceditur: quia sensus est, Deus est causa actus peccati pro materiali, siue inquantum habet de entitate. Sed hæc propositio, Deus est causa peccati, negatur: quia sensus est, quòd sit causa deformitatis actus peccati: quod est hæreticũ. Eodem modo dici potest de his propositionibus, Excæcationis Deus est causa, & Deus est causa excæcationis. Quia prima est vera, iuxta illud Ezec.6. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua. & Rom.9. Cuius vult miseretur, & quem vult indurat. s. permissiuè. secunda est falsa. ¶ Ad cuius euidentiã sciendum est quòd induratio siue obduratio duo importat, quorum vnum est motus animi adhærẽtis malo, & auersio à lumine diuinæ gratiæ: & quãtum ad hoc Deus nõ est causa peccati. Aliud est subtractio gratiæ, ex qua sequitur quòd mens nõ illuminatur ad rectè videndũ. Et quãtum ad hoc peccator est causa, per peccatũ ponens impedimentum. Sicut enim sol corporalis ex sua cõditione illuminat omnes domos, nisi inueniat impedimentum: (& ideo ille qui claudit fenestram est causa obscuritatis & tenebrarum:) sic sol spiritualis ex sua liberalitate illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: sed peccator per peccatum claudens fenestram, est causa obscuritatis & tenebrarum siue excæcationis & obdurationis, & nõ Deus. aliter tamen est in sole materiali, & aliter in Deo: quia sol corporalis agit necessitate naturæ, & nõ potest subtrahere lumen: Deus autem non agit necessitate naturæ, sed liberè, & proprio iudicio lumen gratiæ non immittit, & ideo non solùm peccator, sed etiam Deus est causa excæcationis & indurationis, quæ distinguuntur secundum effectus gratiæ, quæ perficit intellectum dono & lumine sapientiæ, & amollit affectum igne charitatis. Et cum ad cognitionem intellectus maximè deseruiant duo sensus. s. visus & auditus: quorum vnus deseruit intentioni. s. visus, & alius disciplinæ, s. auditus: ideo quantum ad visum ponitur excæcatio, & quantum ad auditũ aggrauatio, & quantum ad affectum, obduratio. Et sic ista tria idem significant: sed differunt ratione. Licet excæcatio sequatur peccata: quia Deus pro vno peccato non excæcat, neque subtrahit specialia auxilia, quibus recuperatur gratia amissa, saltem dispositiuè. Et cùm peccatum ad duo ordinetur. s. ad damnationem per se, & ad sanationem per accidens, ex diuina misericordia & prouidentia, inquantum permittit aliquos cadere in peccatum, vt tandem peccatum suum agnoscentes, humilientur & cõuertantur, vt habetur de lapsu Petri in c. cõsiderandum 50. dist. Tamen excæcatio ex sui natura ordinatur ad damnationem eius qui excæcatur: propter quod ponitur effectus reprobationis. Verùm ex misericordia diuina ordinatur medicinaliter ad salutem eorum qui excæcantur. Sed hæc misericordia non omnibus impenditur, sed prædestinatis solùm, quibus omnia cooperãtur in bonum. Ideo quãtum ad quosdam excæcatio ordinatur ad sanationem, & quãtum ad alios ad damnationem, vt D. Augustin. dicit. Et quanuis in enchiridio dicat quòd Deus (cùm sit summè bonus) nullo modo permitteret fieri aliquod malum, nisi posset ex quolibet malo elicere aliquod bonum: sic omnia mala quæ immittit aut permittit, ordinat in aliquod bonum. Non tamen semper in bonum eius in quo est malum, sed quandoque ad bonum alterius, vel etiam ad bonum vniuersi: sicut culpam tyrannorum ordinat in bonum martyrum: & pœnas damnatorum ordinat ad gloriam iustitiæ, & hoc modo culpam Adæ ad gloriam suæ misericordiæ. Vnde D. Greg. hanc ordinationem

1.2.q.63.ar.3.

De Malo.q.5. ar.2.

3.2.q.79. ar.3. Induratio quid importat.

Exod.

art.4. Deus pro vno peccato non excæcat.

Rom.8.

In lib. de quæst. euan.

nationem cõsiderans, exclamat: O fœlix culpa, quæ talem ac tãtum meruit habere redemptorem. non quòd culpa sit fœlix aut bona: sed id ad quod ordinata fuit à Deo, scilicet redemptio.

Ver. 6. DE CAVSA PECCATI EX PARTE DIABOLI.

A QVanuis diabolus nõ possit esse directa & sufficiens causa peccati hominis (cùm nõ possit effectiuè & immediatè siue ex necessitate mouere eius voluntatẽ, quæ sola est sufficiens causa peccati, vt dictũ est:) potest tamen diabolus esse causa peccati hominis indirectè per modũ persuadentis siue proponentis aliquod appetibile dupliciter. ¶ Primò exterius in aliqua sensibili specie apparendo, & ei sensibiliter loquẽdo, & peccatum persuadendo: prout apparuit Euę in specie serpentis, & Christo in deserto, quem (secundum cõtemplatiuos) diabolus assumpsit corporaliter in sanctã ciuitatẽ, & in mõtem, &c. Verumtamen propter debilitatem sensus humani, & calliditatem ac astutiã diaboli, nõ permittit ordinariè ipsum in specie sensibili apparere & tentare: licet aliquãdo permittat aliquibus Necromãticis & mulieribus propter infidelitatẽ earum, aliquando etiã propter malitiã, vt dicunt cõmuniter doctores de Antichristo, cui dæmones famulabuntur in forma humana, cõsulentes & persuadentes multa mala, vt amplius infrà dicetur. ¶ Secũdò potest diabolus esse indirecta causa peccati, interius suggerendo: nõ tamen imprimendo aliquid in intellectu, sed solùm circa phãtasiã & appetitum sensitiuum. Circa phantasiã quidẽ, non formando nouas species sensibiles in ea, quia excedit facultatem eius: licet enim possit femina colligere, quę adhibet quibusdã effectibus faciendis, vt patet de Magis Pharaonis, qui virgas arte dęmonis conuerterunt in serpentes: sed (vt D. Aug. dicit) nihil possunt facere, nisi virtute corporalium seminũ. Vnde diabolus nõ posset facere quòd cæcus natus imaginaretur colores: potest tamen species sensibiles sensatas præsentare phãtasię, & illã excitare, ac in actũ reducere per illas, & easdem obicere intellectui eum earum iudiciis & collatione ac particulari ratiocinatione, de qua dictũ est cùm de phãtasia & imaginatione ageretur. Quia cùm natura corporalis obediat naturæ spirituali, quo ad motum localem: sequitur quòd diabolus possit causare omnia quæ ex motu locali corporum inferiorum prouenire possunt, nisi impediatur à Deo. Similiter potest appetitum sensitiuum cõcitare ad aliquas passiones, secundum aliquẽ determinatum motum cordis & spirituum: ex hoc enim q; aliquæ passiones cõcitantur in appetitu sensitiuo, sequitur q; motus & mutatio sensibilis prædicto modo adducta ad phãtasiã, ab homine magis percipiatur. Quia (vt Philos. dicit) Amantes modica similitudine in apprehensione rei amatæ mouẽtur. ¶ Licet autẽ diabolus possit prędictas passiones appetitus, & apprehẽsiones imaginationis & phantasiæ intendere, sic q; si à Deo permittatur, intellectus & ratio totaliter ligabitur, vt apparet in arreptitijs: (quia id p motũ excessiuũ naturaliter fieri potest, vt videmus in amẽtibus & furiosis:) nunquã tamẽ potest necessitare ad peccãdum: quia cùm ratio est ligata, quicquid homo agit, nõ imputatur ad culpã. Si verò sit libera, ex ea parte qua libera est, potest resistere. Vnde D. Pet. Cui resistite fortes in fide, & D. Iaco. Resistite diabolo, & fugiet à vobis. ¶ Notãdum tamen quòd licet diabolus possit dici aliquo modo causa occasionalis omnium peccatorũ nostrorũ, inquãtum induxit primũ hominẽ ad peccãdum, ex cuius peccato intãtum vitiata est humana natura, q; omnes ad peccãdum proni sumus: sicut diceretur causa cõbustionis lignorũ, qui ligna siccaret: nõ tamen est directa causa omnium peccatorum humanorum, ita quòd singula persuadeat: nõ enim omnia peccata cõmittuntur instigãte diabolo. Vnde in lib. de Ecclesiasticis dogmatibus dicitur, Non omnes cogitationes nostræ malæ à diabolo excitantur, sed aliquoties ex nostro arbitrij motu emergunt. Quod Orige. probat ex hoc quòd etiam si diabolus nõ esset, homines haberẽt appetitum ciborum & venereorum & similium, qui posset esse inordinatus, & peccatum. Si quæ tamẽ peccata absque diaboli instinctu perpetrãtur, per ea homines fiunt filij diaboli, inquãtum ipsum imitãtur, iuxta illud Christi, Vos ex patre diabolo estis: non est tamen aliquod peccatum, quod non aliquando ex diaboli suggestione prouenire possit.

1.2.q.8.ar.1. De malo.q.3. art.3.

Gen.3.

Mat.4.

Ver. 7. DE CAVSA PECCATORVM EX PARTE HOMINIS.

A HOmo potest esse causa peccati alterius hominis, nõ interius suggerẽdo vt diabolus: sex exterius cõsulendo, proponẽdo, persuadẽdo, imperãdo. Nõ est tamẽ directa & sufficiẽs causa peccati, cùm non ex necessitate moueat voluntatẽ licet sit causa indirecta. & ideo in præmissis peccat mortaliter. Vnde Apost. Digni sunt morte nõ solùm qui faciũt, sed & qui cõsentiunt facientibus.

Ver. 8. DE COMPARATIONE PECCATORVM ADINVICEM.

B VItia siue peccata nõ esse omnia connexa (prout virtutes) eorum cõtrarietas ostẽdit: sunt enim aliqua peccata sibi inuicẽ cõtraria: vt prodigalitas & illiberalitas. Nec est eadẽ ratio de vitiis & virtutibus, cùm intẽtio virtuosi sit in omnibus sequi regulã rationis, à qua omnes virtutes pendent. Ideo omnium virtutum intentio in idem tendit. Sed intentio peccãtis nõ est vt recedat ab eo quod est secundũ rationem, sed potius quòd tendat in aliquod bonũ appetibile. & q; bona appetibilia sunt diuersa, nullã cõnexionem habẽtia: Igitur, &c. Nec obstat quod dicitur Iaco.2. Qui totã legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus: quia illud intelligitur ex parte auersionis: in quolibet enim peccato incurritur reatus pœnę æternę, & priuatio diuinæ visionis, in quo omnia peccata mortalia cõueniunt. Nõ tamen sequitur quin ex parte cõuersionis sint diuersa, & p cõsequens maiori reatu pœnę sensibilis sit obnoxius, qui plura peccata cõmittit, ac etiã propter multiplicationẽ auersionis maiori pœna dãni & vermis astringatur. Ex hoc tamẽ nõ sequitur quòd per quodlibet peccatum mortale omnes virtutes corrumpantur vel auferantur, sed solùm infusæ, dempta fide & spe, vt dictum est cum de eis ageretur. Nõ tamen acquisitæ, nisi per multiplic

1.2.q.73.ar.2.

Universidad de Navarra
Biblioteca

De malo.q.2. art.9. Ioan.19.

multiplicationem actuum oppositorum ¶ Peccata nō esse paria constat ex hoc quod Christus dixit Pilato, Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. Licet enim virtutes sint æquales, nō quantitate, sed proportione & dependentia à prudentia: vna tamen præcedit aliā dignitate, secundum suam speciem. Et sic vnus homo potest esse virtuosior & peior alio. Et quanuis virtutes essent pares & æquales, non est eadem ratio de vitiis, cùm nō sint cōnexa, vt dictū est. Licet enim in aliquo peccato tollatur debita cōmensuratio rationis, non tamen totaliter tollitur ordo rationis. alioqui (vt dicitur in 4. Ethic.) Malū si integrum sit, destruit seipsum. Ideo qui transgreditur præscriptam lineā à iudice, quantumcunque magis procedat, nō magis peccat: quia hoc respicit auersionē, & inter auersiones vna nō est maior alia secundum se & ex parte obiecti: licet bene ex parte cōuersionis, ex diuersitate eorum quibus peccatum aggrauatur. ¶ Nec obstat quòd peccatum est mors animæ, & vna mors corporis nō est maior alia: quia peccatum non est essentialiter mors animæ, cùm cōsistat in actu deformi. & sic nō dicit putā priuationem, sicut mors, quæ spiritualiter accepta, dicit solā priuationē gratiæ. Et quāuis vnum infinitum non sit maius alio, & omne peccatū mortale sit infinitum, quia cōtra bonum infinitum: non tamen sequitur quòd vnum peccatum nō sit maius alio ex parte conuersionis, ad quā etiā sequitur grauitas auersionis. Et licet ex auersione, actus humani dicantur peccata: vna tamen auersio dicitur maior altera, non secundum se & inquātum priuatio, sed inquantum habet actum conuersionis detestabiliorem & magis prohibitum.

Vna auersio an maior altera.

Ver. 9. DE GRAVITATE PECCATORVM.

1.2.q.73.ar.3.

PEccatorum prima grauitas attenditur ex obiecto: quia quāto obiectum habet maiorē deordi- c
nationem siue deformitatem, tātò peccatum est grauius. Ideo peccata quæ sunt directè cōtra Deum, sunt grauiora his quæ sunt cōtra seipsum, & illa his quæ contra proximum. Et inter ea, illa quæ magis repugnāt regulę siue cōmensurationi rationis, vt homicidiū furto, &c. Et cùm virtutes speciem & nobilitatem habeāt ex obiecto, sequitur quòd grauitas peccatorum attenditur secundum dignitatem virtutum, quibus peccata opponūtur. Et sic illa peccata dicuntur grauiora cęteris paribus, quæ dignioribus virtutibus opponuntur. ¶ Alia grauitas peccatorū attenditur penes finem, qui est obiectū voluntatis: quia quātò finis est nobilior, tātò peccatū cōtra illū est grauius.

Peccata carnalia.

Ideo D. Grego. ait: Peccata carnalia sunt leuioris culpæ cæteris paribus, & maioris infamiæ spiritualibus, triplici ratione: Prima est ex parte subiecti: quia licet peccatū carnale sit maioris adhæsionis, quàm spirituale peccatū: tamen spirituale plus habet de auersione, à qua culpa denominatur. Secunda ex parte eius in quē peccatur. Nā peccatū carnale, inquātum huiusmodi, est in corpus proprium, quod est minus diligendū quàm Deus & proximus, cōtra quos sunt peccata spiritualia. Tertia ratio ex parte motiui: quia peccata carnalia habēt maius impulsiuū (quod diminuit peccatum) quàm spiritualia. Nec obstat quòd Salomon ait: Nō grādis est culpa cùm quis furatus fuerit: qui autē adulter est propter cordis inopiā, perdet animā suā: quia adulterium nō solum est peccatū carnale pertinens ad luxuriā, sed etiā spirituale, & pertinet ad iniustitiā, & sic potest reduci ad auaritiā. Vnde Gl. super illud Ephe. 5. Omnis fornicator, & immundus, aut auarus, &c. dicit: Grauius est adulterium quàm furtū, quātò homini charior est vxor, quàm res possessa, & in lege euāgelica est sacrilegium, quia cōtra sacramentum: & sic nō sunt cætera paria. Non obstat pariter quod D. Aug. super Leuit. dicit, quòd diabolus maximè gaudet de peccato luxuriæ: quia non eo quòd sit maioris culpæ, sed maioris adhæsionis, & eò quòd ad multa alia peccata inducit: quāuis Philos. in 7. Ethic. probet quòd incōtinens cōcupiscentiæ est turpior quàm incōtinens iræ, quæ est peccatū spirituale: quia nō ratione grauitatis: sed quia minus participat de ratione. & secundū hoc dicitur in 3. Ethic. quòd peccata intēperātiæ sunt maximè exprobrabilia, quia sunt circa illas delectationes, quæ sunt communes nobis & brutis, quæ non deordinātur. Ideo per hæc peccata homo

Prou.6.

Psal.48.

quodā modo efficitur brutalis, & peior brutis. Vnde Psal. Homo cùm in honore esset, nō intellexit: cōparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. ¶ Grauitas etiā peccatorū attenditur secundū causam per se propriā, quæ est voluntas peccādi, quæ cōparatur ad actū peccati, sicut arbor ad fructum, vt dicit Gl. super illud Mat. 7. Nō potest arbor bona malos fructus facere. Quātò enim voluntas peccādi est magis intensa in actu peccati, tātò peccatum est grauius. In aliis verò causis peccati quæ extrinsecè & remotè accipiuntur, distinguendū est. Quædā enim earum inducit voluntatē ad peccādum secundum ipsam naturā voluntatis: & ex tali causa augetur peccatum. quātò enim finis est peior, tātò peccatum grauius est. Aliæ verò causæ, quæ inclināt voluntatem præter naturā & ordinē ipsius voluntatis, quæ nata est moueri liberè ex seipsa secundū iudicium rationis, nō aggrauāt sed diminuunt, inquātum diminuūt iudicium rationis, vt ignorantia, metus, violentia, & aliæ passiones, ac infirmitas. ¶ Attenditur etiā grauitas peccatorum ex circunstantiis: quia vnumquodque malum potest augeri ex eo ex quo causatur: sed peccatū causatur ex defectu alicuius circunstātiæ (vt dictum est) ergo per plures & diuersas circunstātias grauitas eius augetur. Et ideo quātò plures circunstātiæ deficiunt actui, tātò est grauius peccatū. Et maior grauitas cōsurgit quādo circunstātia trālit in vim obiecti: quia tunc dicitur aggrauare in infinitū. Dicens enim mendacium, peccat venialiter ex genere suo: sed si dicat vt seducat virginē, est stuprum, & mortale. furtum etiam est mortale: sed si fiat ad fornicandum, circunstantia finis aggrauat in infinitum. ¶ Sed difficultas est de circunstantiis indifferentibus, quia illæ non habent ordinem ad rationem, nec variant speciem, nec aggrauant: vt percutere hominem veste alba aut grisea indutum. Si verò habeat repugnantiam ad rationem non primò & per se: quia tunc non esset

De malo.q.2. art.8.

De malo.q.2. art.7.

esset circunstantia indifferens, nec daret speciem actui, sed cum sequitur id quod primò & per se repugnat rationi, aggrauat. Quemadmodum accipere parum vel multum de re aliqua, nullū habet ordinem ad rationem, quantum est ex se. Sed quia accipere alienum inuito domino, habet per se primò repugnantiam ad rationem, ideo hæc circunstantia parum vel multum in furto & percussione & aliis huiusmodi, habet differentiam & repugnantiam ad rationem, secundum quod plus vel minus damnificat, & ideo aggrauat, licet nō mutet speciem. an autem de illa circunstantia sit confitendum, dictum est cùm de confessione ageretur. ¶ Attenditur pariter grauitas penes maius nocumentum, quod prouenit ex peccato si sit præuisum & intentum: vt puta cum peccat animo nocendi: tunc nocumentum est per se obiectum peccati. Quando verò nocumentum est præuisum, sed nō intentum, sicut cùm aliquis trāsiens per agrum vt compendiosius vadat ad fornicandum, infert scienter nocumentum seminatis, quod tamen non intendit. Tunc quantitas nocumenti aggrauat peccatum, sed indirectè, inquantū ex voluntate multū inclinata ad peccādum: nō prętermittit sibi vel aliis facere damnum. Si verò nocumentum non sit pręuisum neque intentum, distinguendū est: quia si per accidens se habet ad peccatū, nō aggrauat peccatum directè, sed propter negligentiam cōsiderandi nocumenta quæ consequi possent, imputantur homini ad pœnam mala quæ eueniunt præter intentionē, si dat operā rei illicitæ. Si verò tale nocumentum sequatur per se ex actu peccati, licet nō sit intentum nec prævisum, aggrauat directè peccatum: quia quæcunque consequuntur per se ad peccatum, pertinent ad speciem peccati: puta si aliquis publicè fornicetur sequitur scandalum plurimorum. Aliter tamen videtur se habere nocumentum pœnale, quod quis peccando incurrit. Nam si per accidens se habeat ad actum peccati, & non sit præuisum nec intentum, non aggrauat culpā, sed est pœna culpæ: vt si quis cutrēs ad occidendū, impingat & lędat sibi pedem: lęsio illa est sui peccati pœna. Si verò tale nocumentum sequatur per se, tunc maius nocumentum nō facit grauius peccatum: sed è cōuerso grauius peccatū infert grauius nocumentum, vt in damnatis, inter quos fideles infidelibus grauius puniuntur, quia grauius peccauerunt, propter maiorem cognitionem & ingratitudinem. Ratio autem quare maius nocumentum per se sequens aggrauat, est quia facit maiorem inordinationē: & ideo licet quis per peccatum nō possit nocere Deo, tamen attentare in his quæ Dei sunt, sicut extirpare fidē, violare sacramenta, habet maiorē inordinationē. Ideo talis grauissimè peccat. Et quanuis priuari vita gratiæ sit maius nocumentum quàm priuari vita corporali: nō tamen sequitur fornicatorem esse peiorem homicida. Primò quia fornicator nō intendit nocumentum sed delectationē, & si intendat priuationē gratiæ, nō solum est fornicator, sed spiritualis homicida. Secundò, quia est per se sufficiēs causa mortis corporalis, & nō fornicator: quia nullus spiritualiter moritur, nisi propria voluntate peccādo. ¶ Ex prēmissis sequitur quòd grauitas peccati etiā attenditur ex conditione personæ, ratione maioris dignitatis aut propinquitatis: quia persona in quam peccatur, est quodam modo peccati obiectū. ex parte cuius prima & maior grauitas attenditur. secundū quod obiectū est principalior finis. Fines autē principales humanorū actuū sunt tres. s. Deus, ipse homo, & proximus. Et ideo secundū maiorem coniunctionē ad Deū & ad se ac ad proximum, cōsideratur grauitas peccatorum. Deo coniunctior est qui virtuosior & sacratior: ideo iniuria tali personæ illata, magis redundat in Deum, secundum illud, Qui vos tetigerit, tāget pupillā oculi mei. Vnde sequitur quòd peccatū est grauius, ex hoc quòd redundat in personam Deo cōiunctam ratione virtutis vel officij. Ex parte verò suiipsius peccatū est grauius, quantò magis in personā sibi coniunctam siue naturali cōiūctione, siue beneficiis, peccat. Quis videtur grauius in seipsum peccare, iuxta illud, Qui sibi nequā, cui bonus erit? Ex parte autem proximi, quātò peccatū plures tangit, est grauius. Vnde sequitur quòd peccatum cōmissum in personā publicā (puta regem vel principē, qui regit totam multitudinem) est grauius, quòd peccatum commissum in personā priuatā. Vnde specialiter dicitur Exod. 22. Principi populi tui nō maledices. Et similiter si fiat iniuria alicui famosæ personæ, videtur esse grauius ex hoc quòd in scādalum & turbationē plurimorū redundat. ¶ Magnitudo & dignitas personæ peccantis etiā aggrauat peccatum, secundū Isid. in lib. de Summo Bono, vbi dicit: Tantò maius cognoscitur peccatum, quantò maior qui peccat, habetur. Quod nō est intelligendum de peccatis, quæ ex surreptione procedunt: sed de his quæ ex deliberatione, propter quatuor: Primò, quia facilius possunt resistere maiores, puta qui excedunt in scientia & virtute. Vnde Dominus, Luc. 12. Seruus sciens voluntatem domini & nō faciens, plagis vapulabit multis. Secundò propter ingratitudinē: quia omne bonū quo quis magnificatur, est Dei beneficiū, cui homo fit ingratus peccādo. Et quātum ad hoc quęlibet maioritas, etiā in temporalibus bonis, peccatū aggrauat, iuxta illud Sap. 6. Potentes potenter tormenta patientur. Tertiò, propter specialē repugnantiam actus peccati ad magnitudinem personæ: sicut si princeps violet iustitiā, qui ponitur iustitiæ custos: & si sacerdos, qui castitatē vouit, fornicetur. Quartò, propter malum exemplum siue scandalum: quia (vt D. Greg. dicit) In exemplum vehementior culpa extenditur, quādo pro reuerentia gradus peccator honoratur. Peccata enim magnorū ad plurių peruenių notitiam, & ea homines magis indignè ferunt. Vnde D. Greg. Tot mortibus digni sunt, quot mala exępla aliis relinquūt.

Zach.2.

Eccl.14.

In Psal.

Ver. 10. DE SVBIECTO PECCATORVM.

A QVum peccatū sit quidā actus humanus, sequitur quòd voluntas potest esse subiectum peccati in actibus suis libere elicitis vel imperatis: qui dicūtur humani, quia propriū subiectū actus peccati est potētia, quæ est principiū eius: sed volūtas est huiusmodi: Igitur, &c. Et quia non solùm

1.2.q.74.ar.1.

Universidad de Navarra
Biblioteca de Humanidades

solùm actus qui sunt à voluntate eliciti,sed etiam actus imperati procedunt ab ea:sequitur quòd non solùm voluntas potest esse subiectum peccati,sed etiam omnes potentiæ quæ possunt moueri ad actus suos,vel ab eis reprimi per voluntatem,& sic possunt esse subiecta peccatorũ,quę sunt actus:possunt etiã esse subiecta vitiorum, qui sunt habitus mali, cùm actus & habitus ad eãdem potentiã pertineãt.¶ Ex præmissis sequitur primò,quòd sensualitas siue appetitus sensitiuus, tam irascibilis quàm cõcupiscibilis,potest esse subiectum peccati non solùm venialis,sed etiã mortalis. Differentia tamen est inter actus deordinatos voluntatis,& aliarum potentiarum:quia actus voluntatis deordinati vocantur peccata denominatione intrinseca,à malitia & deordinatione suiipsius.Actus verò inordinati aliarum potentiarum dicuntur mali,& peccata denominatione intrinseca,à malitia volũtatis. Secundò sequitur quòd ratio siue intellectus potest esse subiectũ peccati. 2.d.21.de Tri. Vnde D.Aug.dicit,quòd peccatum est in ratione superiori & inferiori, & quantum ad proprium obiectum,quod est verum,quando habet ignorantiam,quæ tunc dicitur peccatũ, quando est circa id quod quis scire tenetur,& potest.defectus etiã viriũ inferiorum imputãtur rationi, eò quòd potuit occurrere,vel quia imperat,vel post deliberationem nõ coercet:& quia in actibus humanis vltimũ quod occurrit,est actus exterior,qui ptinet ad rationẽ superiorẽ,& præambulũ eius est delectatio,quæ ptinet ad rationẽ inferiorẽ:ideo si sit defectus in directione cõsensus in actũ,peccatũ attribuitur rationi superiori.Si verò est defectus in directione delectationis,peccatum attribuitur rationi inferiori.Et cùm actus exterior sit aliquãdo peccatum veniale,aliquãdo mortale,ac etiam delectatio:sequitur quòd in ratione supetiori & inferiori potest esse peccatum veniale & mortale.

§. 1. DE EFFECTIBVS PECCATORVM.

1.2.q.71.art.1. & 2. PEccatorum sunt tres effectus mali.s.diminutio boni naturæ,macula,& reatus pœnę. Primus effectus peccati est diminutio boni naturæ:quia cùm bonum naturæ hominis sit secundũ rationem esse,& peccatum sit contra rationem,cùm sit deordinatio rationis,sequitur quòd peccatũ est contra naturam hominis.Vnde D.Aug.dicit, quòd vitium eo ipso quod est vitium, est contra naturam & per consequens diminuit bonum ipsius.Vnde Beda super illud Luc.10. Et plagis impositis abierunt,eo semiuiuo relicto,dicit:Propter peccatum spoliatur gratuitis, & vulneratur in naturalibus.& Glo.dicit,quòd peccatis violatur naturæ humanæ integritas, nõ tamen secũdum substantiam,cùm principia ex quibus cõstituitur natura,& proprietates ex his fluentes, quæ sunt potentiæ animæ,& habitus connaturales,non diminuantur.Vnde D.Dion.dicit,quòd in angelis post peccatum naturalia manserunt integra : quanuis gratuita fuerint sublata. Sed aptitudo siue habilitas ad gratiã & virtutes,quæ est ordo boni naturalis,& quoddam bonum naturæ, per peccatum diminuitur.Quia per actus peccatorum aliquis inclinatur in contrarium. Et cùm aliquis inclinatur in vnum cõtrariorum,eius inclinatio ad aliud minuitur.¶ Licet autem peccatum diminuat bonum naturæ:non potest tamen totaliter corrũpere:quia quandiu manet volũtas libera,remanet habilitas ad bonũ:sed peccatum nõ tollit libertatẽ voluntatis,igitur,&c. Et quãuis aptitudo ad gratiã sit finita:nõ tamen prorsus eã corrumpit peccatorum multiplicatio,propter incorruptibilitatem subiecti.Sicut enim caliditas diminuit aptitudinẽ aquæ ad frigiditatẽ,& potest tantum intendi,quòd corrumpet aquam,& per consequens aptitudinem illius ad frigiditatem:non potest tamen totaliter corrumpere eã,quandiu manet aqua.Ideo si aqua esset incorruptibilis,non posset totaliter illa aptitudo corrũpi.Sed voluntas est incorruptibilis:igitur eius aptitudo ad gratiam,quãdiu est libera & in via,nõ potest corrumpi per peccata, quantumcunq; multiplicentur. *Inclinatio ad bonum non potest totaliter corrumpi.*

1.2.q.85.ar.2. ad.3. In dãnatis etiã nõ totaliter tollitur habilitas naturalis ad bonũ,nec inclinatio ad virtutem:alioqui nõ esset in eis remorsus cõsciẽtiæ. Sed quòd nõ reducatur in actũ cõtingit ex defectu gratiæ,& ex obstinatione volũtatis in malo. & ex immobilitate diuinæ iustitiæ , quæ ordinauit q̃ nũq̃am eis gratia daretur.Peccatũ enim nõ ponit aliquẽ extra statũ naturæ,sed bene extra pfectionẽ naturæ.

Ver. 1. DE MACVLA PECCATI.

1.2.q.86.ar.1. SEcũdus effectus peccati est macula. Vnde de Salomone dicitur,Posuisti maculã in gloria tua. C
Eccl.47. & Apostol.Vt exhiberet sibi sponsam nõ habentẽ maculã , neq; rugam.Ad cuius euidentiam
Ephe.5. sciendum est , quòd macula in spiritualibus dicitur per similitudinem maculæ in corporalibus. Macula autem in corporalibus dicitur, quando aliquod corpus perdit nitorem suum ex cõtactu alterius corporis.Anima autem habet duplicem nitorẽ: Vnũ quidem ex refulgentia luminis naturalis,per quod dirigitur in actibus suis,de quo Psal.Signatum est super nos lumẽ vultus tui Do-
Psal.4. mine.Alium nitorem habet ex refulgentia luminis diuinæ gratiæ,sapientiæ,& scientiæ.per quod dirigitur homo ad bene & decenter agendum in ordine ad Deum. Cõtactus verò animæ est per adhæsionẽ,sicut cõtactus corporaliũ est per copulationem.Et quia cùm quis peccat,adhæret aliquibus rebus caducis per amorem cõtra lumen rationis & gratiæ diuinæ:ideo ex illo cõtactu siue inhærentia perdit nitorẽ & refulgentiã, quã habebat ex lumine rationis & diuinæ gratiæ:& efficitur tenebrosus.Vnde Ephe.5.Eratis aliquãdo tenebræ,nũc autẽ lux in Domino.Et de peccatoribus dicitur Tren.4.Denigrata est super carbones facies eorũ.Tale detrimentũ nitoris ex tali cõtactu proueniens, metaphoricè siue similitudinariè Macula dicitur:Nõ quòd anima inquinetur ex rebus inferioribus virtute illarũ,sed magis è cõuerso.Inquinatur tamen actione sua,inordinatè eis inhærẽdo.Et licet intellectus nõ inquinetur sed perficiatur,eò q̃ rerũ exteriorũ species intelligibiles in se recipit,quia sunt secundũ modũ ipsius intellectus:volũtas tamen inficitur per amorẽ,
Osee 9. quia amor conglutinat animã rei inordinatæ amatæ:& ex hoc anima maculatur,secundum illud:

Facti

Facti sunt abominabiles,sicut ea quæ dilexerunt.Non est tamen macula illa aliquid positiuum, saltem absolutum,in anima subiectiuatum.Nec significat priuationẽ solam, sed priuationẽ nitoris animæ siue gratiæ in ordine ad suam causam,quæ est peccatum,siue sit actus,siue omissio, aut defectus actus.Et ideo secundũ diuersa peccata diuersæ sunt maculæ in anima.Et simile est de vmbra quæ est priuatio luminis ex aliquo corpore opaco interiecto.Et sicut secundũ diuersitatẽ corporum obiectorum diuersificantur vmbrę,sic secundum diuersitatẽ peccatorũ diuersificatur maculæ.Differentia tamen est inter maculam & vmbrã:quia vmbra non manet,nisi quandiu corpus obiectum lumini quod est causa vmbræ,manet.Macula tamen manet cessante actu peccati, qui est causa eius,eò quòd macula importat defectum nitoris per recessum à lumine rationis vel legis diuinæ.Et ideo quandiu homo manet extra huiusmodi lumen,manet in eo macula peccati. Sed postquàm redit ad lumen rationis & diuinæ gratiæ:cessat macula.Licet enim actus peccati, quo homo discesserit à lumine rationis & legis diuinæ,cesset:non tamẽ homo statim ad illud lumen in quo fuerat,redit:sed requiritur aliquis motus voluntatis cõtrarius primo motui.Sicut si aliquis sit distans alicui per aliquem motum, nõ statim cessante motu fit ei propinquus,sed oportet quòd appropinquet per motum contrariũ.Transeunte verò obstaculo luminis corporalis,remanet corpus diaphanum in æquali propinquitate.Ideo non est simile. Et quanuis post actũ peccati nihil positiuum remaneat,nisi dispositio vel habitus:remanet tamen aliquid priuatiuũ,scilicet subiectũ aptum natum & priuatum cõiunctione ad lumen diuinũ.Et licet effectus dependeat ex sua causa in esse & fieri,non tamen semper in conseruari,maximè quando fit per motũ.& ideo sicut cessante motu locali,non cessat distantia: sic nec cessante actu peccati,tollitur macula.

Ver. 2. DE REATV POENAE.

1.2.quæst.87. artic.1. D TErtius effectus peccati est reatus pœnæ,siue obligatio ad pœnã,quam Deus tam in antiquo quàm in nouo testamento peccatoribus comminatur.Vnde Deut.28.quòd si audire nolueris vocem domini Dei tui,vt custodias & facias omnia mãdata eius,venient super te maledictiones istæ,&c.& Esa.1.Si volueritis & audieritis me,bona terrę comedetis.Quòd si nolueritis,& me ad iracundiã prouocaueritis,gladius deuorabit vos.& Luc.12.Seruus sciẽs voluntatẽ domini & non faciens,plagis vabulabit multis.& Apost.Tribulatio & angustia in omnẽ animã hominis operãtis malũ.Ad cuius euidẽtiam supponendũ est quid sit pœna.D.Tho.Dicit quòd tria sunt de ratione pœnæ. Primũ est,quòd habeat respectũ ad culpã.Tunc enim aliquis propriè puniri dicitur, cùm patitur malũ pro aliquo peccato quod cõmisit:habet enim fidei traditio,quòd nullũ nocumentũ creatura rationalis posset incurrere, neq; quãtum ad animã,aut ad corpus,aut ad exteriora bona, nisi peccato præcedente vel in persona,vel saltẽ in natura.vnde D.Grego.Nulla nocerer aduersitas,si nulla dominaretur iniquitas.& sic omnis boni quo quis potest vti ad operandũ, priuatio,potest dici pœna in hominibus & angelis. Secundum quod est de ratione pœnæ,est quòd repugnet voluntati,aliquando actuali,cùm quis scienter pœnam patitur propter peccatum aliquando habituali:vt cùm ignorat sibi subtrahi bonũ,de quo doleret si sciret.Aliquando est ẽctra naturalem inclinationẽ voluntatis,vt cùm aliquis qui non vult virtutẽ,priuatur habitu virtutis:licet voluntas velit priuari,naturalis tamen inclinatio voluntatis est ad bonũ virtutis.¶ Notandũ quòd pœna potest cõsiderari dupliciter:Vno modo inquantũ est satisfactoria.& sic quodã modo est voluntaria, quia voluntariè acceptata,& hãc potest aliquis suscipere pro peccato alterius.& sic nõ dicitur pro priè pœna simpliciter,respectu eius qui ꝑ alio eam patitur ac sustinet,cùm non habeat ordinẽ ad culpam præcedentẽ in eo.Et sic passio Christi in cõparatione ad ipsum,nõ fuit pœna simpliciter: sed secundum quid,inquantum erat contra inclinationem naturalem.dicitur tamen pœna quo ad nos,cùm pro nobis passus fuerit.Vnde Esaias dicebat,Peccata nostra(hoc est pœnas peccatorum nostrorum)ipse tulit,& dolores nostros ipse portauit.Esa.53. Tertiò de ratione pœnæ est quòd in quadam passione consistat,hoc est quòd veniat ab extrinseco.Et sic pœna & culpa tripliciter differũt:quia culpa est malum actionis,pœna vero est malum agentis actionem culpabilem.Secundò differũt: quia culpa est secundum voluntatem,pœna contra voluntatem.Tertiò differunt:quia culpa est in agendo,& pœna in patiendo.¶ His suppositis,notandum quòd licet vnum peccatum non possit esse per se pœna alterius peccati (vt D.Grego.super Ezech.dicit:)quia de ratione pœnæ est quòd sit inuoluntaria,& de ratione peccati est, quòd sit voluntariũ:largè tamen & ex consequẽti vnum peccatum potest esse pœna alterius peccati,vt idem Grego.dicit.& hoc tripliciter:Primò ex parte causæ:quia peccatũ est remotio gratiæ,quæ prohibet & impedit causas inclinãtes ad peccandum, quæ sunt passiones & tentationes,quæ impediuntur per auxilium gratiæ diuinæ,ac etiam per virtutes & dona,quæ subtrahũtur per peccatũ.Vnde cùm ipsa subtractio gratiæ sit pœna, cõsequens est quòd peccatum ex illa subtractione sequens sit pœna.Et hoc modo loquitur Apost.cùm ait: Rom.1. Propter quod tradidit eos Deus in desideria cordis eorum,quæ sunt animæ passiones, quia homines destituti auxilio gratiæ diuinę,vincuntur à passionibus.& hoc modo sequens peccatũ dicitur pœna præcedentis. Secũdò peccatũ potest esse pœna alterius peccati,ex parte subiecti actus:quia pœna afflictionẽ inducit,siue actus sit interior(vt patet in ipsa ira & inuidia siue actus sit exterior, vt cùm aliqui graui labore opprimuntur ac etiã dãno,vt expleant actũ peccati,iuxta illud: Lassati sumus in via iniquitatis,ambulauimus vias difficiles.Tertiò peccatum est pœna peccati ex parte effectus consequentis.Sed his duobus modis vltimis vnum peccatum non solùm est pœna præcedentis peccati,sed etiam sui.& in his duobus modis pœna ordinatur ad emendationem : quia

De Malo. q.1. art.4. Pœne tria imperiat.

Super Ezech.

Universidad de Deusto
Biblioteca

per hoc quòd homo patitur laboré atque detrimentũ in peccando,retrahitur à peccato. Et licet pœnæ,secundum Philosũ in 2.Ethic.inducant & reducant homines ad bonũ virtutis,quod nõ videtur fieri per peccatũ,tamẽ cùm Deus permittat aliquos peccãtes in alia peccata ruere, ordinat ad bonum virtutis,quandoque etiã ipsorum qui peccant,vt humiliores & cautiores post peccatũ fiant. Semper tamen ad emẽdationẽ aliorũ,qui videntes alios ruere de peccato in peccatũ, magis reformidant peccare. ¶ Circa reatũ pœnæ temporalis notandũ,quòd quidam putauerũt omnes pœnas tẽporales esse pro peccato actuali. Vnde dicebant,Quis vnquã innocẽs periit? In hũc errore meciditse videntur Apost.dum quærebant,Quis peccauit,hic aut parentes eius, vt cæcus nasceretur? Dicunt doctores quòd duplices sunt pœnæ & punitiones siue infirmitates. Quædam sunt cõmunes,vt fames,pestis,bella,inundationes aquarũ:& tales Deus non immittit,nisi propter peccata actualia.& de illis intelligendum est dictũ D.Greg.Nulla noceret aduersitas,si nulla dominaretur iniquitas.Quædã sunt pœnę & infirmitates ac tribulationes priuatæ.Et tales vt in pluribus immittit Deus propter pœnã peccati originalis, quod etsi per baptismũ remittatur,quantũ ad culpã,non tamẽ quantum ad pœnã:quamuis etiã propter alios fines Deus immittat sine aliquo peccato.Magister Sentẽn.in 4.dist.1,.in quæstione,cur homo torquetur,respõdet quòd propter quinque:Primò,vt præmium cumuletur:vt patet in D.Virgine, Iob, & Tobia.Vnde Psal.Multæ tribulationes iustorũ &c.Secundò,ne fastus dominetur,hoc est ad præseruandum à peccatis, & conseruandã humilitatẽ:quia multi sunt,qui nisi tribularentur , superbirẽt.Vnde Apost. Ne magnitudo reuelationũ mearũ extollat me,datus est mihi angelus Satanę,stimulus carnis meæ, &c. Pœnæ enim & detrimenta rerũ exteriorũ sunt medicinæ ordinatę ad salutem. Tertiò, vt pœnis corripiantur,& sic ad punitionẽ & correctionem peccantium,vt emendẽtur.Sic punita est Maria soror Moysi.Vnde Psal. Multiplicatę sunt infirmitates eorũ,postea accelerauerunt. Quartò,vt dupliciter puniantur,in hoc mũdo s.& in alio,vt incipiant infernũ in hoc mundo.Sic puniti fuerunt Sodomitæ,Antiochus,Herodes,Ascalonita,& alij multi : quamuis Deus punitiones illorum ordinauerit ad salutem aliorum.Quintò,vt Deus glorificetur,siue ad diuinæ gloriæ manifestationem, vt in cæco nato,in cuius illuminatione gloria & potẽtia Dei sunt manifestatæ.Quamuis etiã prædicti omnes,dẽpta D.Virg.propter peccatũ originale puniti fuerint,sed nõ solũ:alias enim rationes nouit diuina prouidentia. ¶ Si quæratur an aliquis puniatur vel puniri possit pro peccato alterius.Circa hanc quæstionẽ aliqui passus sacræ scripturæ sibi inuicem aduersari videntur. Ideo pro conciliatione illorũ aduertendũ est primò,quòd duplex est iudicium,s.humanũ & diuinũ,& quòd duplex est pœna s.positiua & priuatiua. Item pœnarum quædam spiritualis,quædã corporalis & quædam temporalis.Si loquamur de iudicio humano,nullus directè punitur pœna positiua spirituali aut corporali pro peccato alterius:quia nõ fustigatur:nõ occiditur,nõ excõmunicatur. Pœna tamen priuatiua punitur aliqui in foro temporali & ecclesiastico pro peccato alterius sine culpa propria:non autẽ sine causa, vt filij propter peccatũ læsæ maiestatis diuinę & humanę à parẽtibus cõmissum,priuãtur bonis temporalibus parẽtum,& propter paupertatẽ corpus indirectè patitur. Priuantur etiã honoribus vsque ad quartam generationẽ propter enormitatẽ criminis. Puniuntur etiã domestici excõmunicatorum interdicto. Si verò loquamur quo ad iudicium diuinum, nullus punitur à Deo pœna spirituali positiua seu priuatiua pro alio quantũcumque cõiuncto:quia talis pœna non est medicinalis.vnde dictũ est à Domino filiis Israel,qui vertebant parabolam in proverbium,dicentes: Patres nostri comederunt vuas acerbas,& dentes filiorum obstupescunt: Viuo ego(dicit Dominus)quia non erit vobis vltra parabola hæc in prouerbium. Omnes enim animæ meæ sunt:sicut anima patris,ita & anima filij mea est. Anima quæ peccauerit,ipsa morietur:& infrà:Nõ portabit filius iniquitatẽ patris, nec pater iniquitatẽ filij. & Deut.24. Nõ occidẽtur parẽtes pro filiis,nec filij pro parẽtibus,sed vnusquisque ꝓ peccato suo morietur. ¶ Si autẽ loquamur de pœna tẽporali aut corporali,tunc sæpenumero Deus filios pro parẽtibus punit triplici ratione:Primò ratione præseruationis, vt præseruet illos à maiori malo.Vnde D.Aug.dicit ꝙ Deus magnã gratiã fecit paruulis,quos ante vsum rationis aqua submersit in diluuio,quia fuerũt saluati, saltẽ illi pro quibus oblata fuerant sacrificia:& si vixissent,fuissent dãnati,sicut patres eorũ.Vnde Psal.Ne fiant sicut patres eorũ,generatio praua & exasperans.Sic sæpe filios vsurariorum & filias meretricum aufert Dominus de medio. Ideo Sap.4.dicitur, Raptus est ne malitia mutaret intellectũ eius,aut ne fictio deciperet animã illius:ac etiã ad præseruandũ patres & matres à dãnatione,quia sunt eis nimis affecti.Vnde Christus,Beatæ steriles quæ nõ genuerũt,&c.Sunt multi qui cùm non habent ũlios,sunt boni,colũt Deum,&c.Postmodũ cùm habẽt,obliuiscuntur, &c.Ideo, &c.Secundò ratione imitationis.Regula enim generalis est,quòd quando filij imitãtur peccata parentum, ũnt deteriores,& grauius puniuntur:quia approbãt & augent peccata parentũ. & sic intelligitur illud Exod.2.Ego sum Deus zelotes,visitans iniquitates parentũ in filios,vsque in tertiam & quartã generationẽ.& illud Matth.23.Et vos implete mensuras patrum vestrorũ,vt veniat super vos omnis sanguis iustus,qui effusus est ab Abel vsq; ad sanguinẽ Zacharię filij Barach.&c. Dicuntur autẽ puniri peccata parentũ quia filij in peccatis parentũ,nutriti,sunt promores ad peccandũ:& tum propter cõsuetudinem,tum etiã propter exemplum patrum,amplius peccant,quasi authoritatiuè sequentes: & maiori pœna digni sunt,si pœnas patrum videntes corrigi, negligunt. Ideo addit,in tertiã & quartã generationẽ,quia consueuerunt homines tantũ viuere,vt sic mutuò filij videre possint peccata parentum ad imitandum,& parentes peccata filiorum ad dolendum.

Iob 4.
Ioan. 9
An pœna tẽporales sint semper ꝓ peccato.
Psal.33.
Psal. 33.
Iudicium duplex.
Ezech.18.
Filij puniuntur pro peccatis parentum. Psal.77.
Luc.23.

Et

Et sic Iudæi hodie puniuntur,quia approbant facta patrum,& voluissent interfuisse,& peiora fecisse.& si hodie viueret Christus, & esset passibilis inter eos, peiora ei facerent. Licet enim puniantur pro peccatis parentum,non tamen solùm,sed etiã pro suis,& paruuli pro originali.Magis tamen dicũtur puniri pro peccatis aliorum,proximi quàm extranei, tum quia pœna propinquorũ quodam modo redundat in illos,inquantum filius est aliquid patris,& alij sunt coniunctissimum etiã quia domestica exempla & domesticæ pœnæ magis mouent. Vnde quando aliquis nutritus est in peccatis parentum,vehementer sequitur ea:& si ex eorũ pœnis filij non deterrentur,obstinatiores fiunt,& maiori pœna digni.Tertia ratio est propter indebitã generationem,siue propter peccata quæ parentes in generatione cõmittunt. Vnde 2.Reg.12.habetur ꝙ filius Dauid ideo mortuus est, quia ex adulterio genuerat eum.D.Hiero.dicit ꝙ quando parentes abutuntur matrimonio,Deus punit filios & parẽtes in ipsis,faciendo eos claudos,gibbosos,monstruosos,& maculatos,portãtes etiam in facie testimonium iniquitatis parentum. Quærunt aliqui vnde procedat quòd pulchri & bene formati parẽtes habeant tales filios.Hoc potest cõtingere naturaliter propter defectũ aut superabundantiam virtutis aut materiæ.Regulariter tamẽ & vt in pluribus procedit ex peccatis parentũ in generatione cõmissis, vt quãdocúque videt filios,reminiscatur iniquitatũ,& torqueatur. Inter animalia bruta non inueniuntur tales deformitates:quia non abutuntur.Ideo Apost.Non in passione desiderij,sicut gentes quæ ignorant Deum. ¶ Circa reatum pœnæ æternæ aduertendũ est quòd non omne peccatũ inducit reatum pœnæ æternæ,vt D.Grego.dicit.Quædam enim peccata leuioris culpæ remittuntur post hãc vitam,vt sunt venialia,quæ non repugnãt ordini diuinæ iustitiæ,neque cõtrariantur ipsi principio ordinis,quod est vltimus finis:quia sunt circa ea quæ sunt ad finem,seruato ordine finis.Aliqua tamen peccata inducere reatum pœnæ æternæ, ex sacris literis constat Matth.25.Ibunt hi in supplicium æternũ,iusti autẽ in vitam æternã.& Mar.3.dicitur,Non habebit remissionẽ in æternum,sed erit reus æterni delicti.Ideo enim peccatum meretur pœnam æternam, quia subtrahit ordinẽ primi principij æterni.Et quia manẽte causa manet effectus:ideo quandiu peruersitas ordinis remanet,necesse est quòd remaneat reatus. sed de his amplius suprà c.16.§.4.ver.34.quomodo autem reatus pœnæ maneat deleta culpa,dictum est suprà.

1. Thessal.4
In 4. Dialog.
cap. 16.§. 4. ver. 22.

§. 2. DE PECCATO MORTALI.

A PEccatum mortale (vt suprà dictũ est ex D.Aug.) est dictum,factum,concupitũ, vel omissum contra legem Dei:Peccatum enim veniale non est cõtra legem Dei,sed præter.Peccatũ mortale ex genere siue ex obiecto est,cùm voluntas fertur in aliquid,secundum se repugnat charitati, per quam homo ordinatur ad vltimum finẽ,siue sit contra dilectionẽ Dei,vt blasphemia,periurium, siue contra dilectionem proximi,vt adulterium,furtum,& homicidium,aut contra aliqua alia præcepta.Hoc autem est quãdo homo deliberatè cõtrauenit præcepto affirmatiuo vel negatiuo:quia (vt dicit D.Greg.& recitatur in c.quod præcipitur.14.q.1.) quod præcipitur,imperatur:quod imperatur,necesse est fieri,si præcipiatur affirmatiuè:& necesse est non fieri si prohibeatur.

1.2. quæst. 88. artic. 1. ad 2. Peccatum mortale.
In epistola ad Iouin.

§. 3. DE PECCATO VENIALI.

B PEccatum potest tripliciter dici veniale:Primò,quia est veniam cõsecutum.& sic D.Ambro. dicit quòd omne peccatũ per pœnitentiã fit veniale,& hoc dicitur veniale ex euẽtu. Secũdò dicitur veniale,quia habet aliquã causam in se,quæ diminuit culpam,vt cùm fit ex infirmitate vel ignorãtia,& hoc dicitur veniale ex causa.Tertiò dicitur peccatũ veniale ex genere pro specie accepto,siue ex obiecto quod dat speciẽ actui,vt dicere verbum ociosum. Peccatũ veniale dũobus primis modis acceptum,non habet determinatam speciẽ,cùm cõtingat secundũ diuersa obiecta duobus primis modis inueniri. Peccatũ ergo veniale ex genere siue ex obiecto est,quãdo voluntas fertur in id quod continet quandam deordinationẽ:non tamen cõtrariatur dilectioni Dei & proximi,siue non est contra præceptũ vel prohibitionem Dei.Notandũ tamen ꝙ actus morales non solùm recipiunt rationem boni ex obiecto,sed etiam ex aliqua dispositione agentis,vt quãdo non est plenè liber,prout in motu secundò primo , vel cum apponit malas circunstantias : & sic peccatum veniale ex genere fit mortale ex parte agentis, vt cum quis ordinat verbum ociosum ad adulterium. Non tamen idem actus numero qui fuit peccatum veniale,potest esse mortale, quia variatur moraliter propter libertatem & circunstãtias.Aliquod etiam peccatũ mortale ex genere fit veniale propter imperfectionem actus,quæ dupliciter cõtingit:Primò ex surreptione,cũ ratio non est sufficienter libera,vt dictũ est.Secundò ex modicitate obiecti:quia versatur circa parum. Quod enim parum est (vt dicunt Iuristæ) pro nihilo reputatur,vt accipere spinter à proximo,vel illum modicũ cõtristare.Si verò esset aliquid notabile,esset mortale,in his tamen cõsideranda est qualitas & cõditio personarũ,ac etiam facultas bonorũ. Aureus enim parũ est regi,& multum viduæ.Parua contristatio data dispositio ad vindictã,mortalis est,quæ, si non esset taliter dispositus, esset venialis.Cõsiderandus est etiã effectus,vt si pluribus transeuntibus per viam, vnus ingrediatur vineã hominis pauperis,& accipiat solum vnã vuam,& omnes sequentes pariter,pauper notabiliter læditur:& ideo primus qui fuit causa ingressus aliorũ,reus esse videtur.& sic resolutoriè habetur,quòd peccatum veniale est triplex,scilicet ex surreptione,ex obiecto, & ex imperfectione actus.primũ differt genere à mortali : secundum & tertium sunt eiusdem generis cum mortali, actus.primũ differt genere à mortali : secundum & tertium sunt eiusdem generis cum mortali,

1.2.q.88. ar.2. Peccatum veniale.
Peccatũ veniale ex obiecto.

Ver. 1. DE DIFFERENTIA PECCATI VENIALIS A MORTALI.

C MVltiplex est differentia inter peccatũ mortale & veniale. Prima, quia mortale deordinat & auertit à fine vltimo,veniale autem solũ à mediis.Secunda,quia mortale est cõtra præceptũ

& ordinem rationis:veniale autem non sed præter. Tertia,quia morale inducit reatũ pœnæ æternæ,& veniale solùm pœnę temporalis. Quarta,quia mortale corrũpit charitatẽ:veniale autẽ non, sed solum impedit feruorem,hoc est actũ eius,vt dictũ est. Quinta,quia in quolibet peccato mortali sunt quatuor,scilicet actus,deordinatio,macula,& reatus:actus quidem transit, sicut sagitta, emittitur,tamen relinquit vulnus. Sic peccatũ mortale deordinationẽ,maculam,& reatum pœnę æternæ. Peccatum vero veniale non relinquit propriè maculam cum nõ priuet nitore gratiæ,nec nitore luminis naturalis. Et si alicubi dicatur peccatum veniale maculã inducere, intelligendum est secundum quid,pro quanto impedit feruorẽ. Sexta differentia est quo ad remissionem dupliciter: Primò, quia mortale nõ remittitur in alio mũdo,sicut veniale. Secundò,quia mortale in hac vita nõ remittitur,nisi per sacramẽtum pœnitentiæ in re vel in voto:veniale autem absque sacramento pœnitentiæ per bonum motum & feruorem charitatis.

Ver. 2. DE QVALITATE PECCATI VENIALIS.

1.2.q.88.ar.3. Eccle.18.

B PEccatum veniale est dispositio ad mortale,qui enim minima negligit,paulatim defluit. Peccatum tamẽ veniale ex genere nõ disponit à mortale ex genere directè,cùm differant specie: licet possit disponere per quandã consequentiã ex parte agẽtis,quia augmẽtata dispositione & habitu mentiendi iocosè,potest libido peccati crescere,q finẽ suũ constituet in mendacio iocoso,& veniet ad mendaciũ pernicioſum. Peccatũ verò veniale ex surreptione vel ex imperfectione actus disponit ad mortale ex genere,quia se habẽt sicut perfectũ & imperfectũ in eadẽ specie,& sic qui parua & modica furari solitus est,paulatim & faciliter furabitur mediocria, & tandẽ magna. Et qui motus secundò primos,hoc est nõ plenè deliberatos nõ reprimit,faciliter admittet tertiò primos,hoc est deliberatos. Peccata venialia,secundũ Apost. significãtur per lignũ,fœnũ,& stipulam: quia sicut huiusmodi congregantur in domo,& non pertinent ad substantiam ædificij:& possunt cõburi,etiam ædificio remanente, ita etiã peccata venialia multiplicantur in homine,manẽte spirituali ædificio,hoc est charitate,& virtutibus infusis,ac donis Spiritus sancti,& cõmittentes illa, pro eis patiẽtur ignẽ tribulationis,in hac vita,vel ignẽ purgatorij post hãc vitã. ¶ Ex præmissis habetur q inter peccata venialia vnũ est grauius alio,secundũ quod voluntas vehemẽtius indebitè afficitur temporalibus & carnalibus vel gloria mundana, saluo tamẽ ordine ad finem vltimum.

1.2.q.89.ar.4. de Malo.q.7. articulo 5.

Ver. 3. DE INCOMPOSSIBILITATE PECCATI VENIALIS IN ANGELIS.

C PEccatum veniale ex genere aut ex surreptione vel imperfectione actus in Angelis bonis vel malis minimè reperiri potest:de angelis bonis manifestũ est,cùm sint in gratia consummata: de malis etiam non est dubium,cum sint obstinati,& omnia referant in finem mortalẽ. & eadem ratione dicendum est de damnatis & hominibus beatis. Sed quòd non possit inueniri peccatum veniale in angelis in puris naturalibus existentibus,apparet ex eo quòd non sunt discursiui. Vnde sequitur quòd quandocunque considerant conclusiones,considerant illas in principiis. & sic mens angeli nõ fertur circa media,nisi secundũ quod sunt sub ordine finis,& per cõsequens nõ possunt deordinari circa media,circa quæ est peccatum veniale,nisi deordinentur circa finem, quod fit per peccatum mortale. Et licet dæmones facere possint aliqua quæ sunt ex genere venialia,quia tamen referunt ea in finem mortalem,mortaliter peccant.

Ver. 4. DE INCOMPOSSIBILITATE VENIALIS CVM IVSTITIA ORIGINALI.

1.2.q.89.ar.3. De malo.q.7. artic.17.

D PEccatum veniale cum iustitia originali stare non poterat,non quidem propter altitudinẽ status,sic q illud quod in nobis est veniale,propter altitudinẽ illius status fuisset mortale. Nec intelligendum est in sensu diuiso,sed in sensu composito:sic q Adam nõ poterat primò peccare venialiter. Cuius ratio est,quia cùm omni peccato debeatur aliqua pœna,& stante iustitia originali

4. de Ciuit.

non poterat esse aliquid pœnale,vt D. Aug. dicit,sequitur,&c. quia si stante originali iustitia peccasset venialiter,fuisset in eo iudicium erroneum,quod est pœna & malum intellectus. Praterea peccatum veniale contingit in nobis, vel ex surreptione,vel per deordinationẽ existentem circa media,seruato ordine ad finem. Sed vtrunque contingit propter defectum cuiusdã ordinis,ex eo quòd vires inferiores non continentur firmiter sub superiori ratione. Quòd enim in nobis contingant subiti motus sensualitatis,est quia sensualitas nõ est totaliter subiecta rationi. Quòd verò humanus animus deordinetur circa media,seruato debito ordine ad finem,prouenit ex hoc quòd media nõ ordinãtur infallibiliter ad finẽ,q tenet summũ locũ,quasi primũ principiũ appetibiliũ. Quemadmodũ enim in speculatiuis homo habẽs rectã intentionẽ circa principia,nõ potest errare circa cõclusiones,nisi sit defectus cõnexionis principiorũ circa cõclusiones,quæ sic se habent in agibilibus ad principia,sicut media ad finẽ. Sed in statu innocẽtiæ (vt infra dicetur) erat infallibilis ordinis firmitas,vt semper inferius contineretur sub superiori,quandiu summũ hominis cõtineretur sub Deo,vt etiã D. Aug. dicit. Et ideo impossibile erat quòd inordinatio in homine esset, nisi inciperet ab hoc q summũ hominis non subderetur Deo,quod fit per peccatũ mortale. Vnde primũ peccatũ hominis fuit causa mortis,vt dicitur Ro.5. Nec obstat quòd glo. super illud 1.Ti.2. Adã nõ fuit seductus,vbi dicit: Inexpertus diuinę seueritatis in illo falli potuit,vt crederet veniale esse cõmittum. Quia accipit ibi veniale pro facilè remissibili. & (vt D. Aug. dicit) prius præcesserat elatio mẽtis mortalis,ante quàm illud crederet: Sicut in muliere,antequã dubitaret,& diaboli verbis crederet. Et quamuis dispositio per se & necessaria præcedat habitũ,& peccatũ veniale sit dispositio ad mortale: nõ tamẽ est per se necessaria, sed cõtingenter & per accidẽs. vnde nõ sequitur q Adã qui primò poterat peccare mortaliter,posset etiã primò peccare venialiter, propter illam

super Gene. ad lit.

illam firmitatẽ ordinis virium inferiorum:qui ordo nõ poterat tolli,nisi primò summum hominis deordinaretur,vt dictum est. Si Adam fuisset creatus absque iustitia originali,propter defectũ illum potuisset primò peccare venialiter. Si dicatur: Qui potest plus,potest minus:sed mortale est plus,igitur. Dicendum quòd illa regula vera est in his quæ sunt eiusdem ordinis & rationis, vt in ponderibus,non in aliis omnibus,vnde non sequitur,Homo potest generare hominem,ergo asinum. Et quanuis in motu locali prius accedatur ad minus distans quàm ad plus distãs,& mortale plus distet à rectitudine primi status quàm veniale:non tamen oportet in motibus voluntatis(qui spirituales sunt)id obseruari. Et cum D. Aug. dicit quòd Adam solicitauit aliqua experiendi cupiditas,cum videret mulierem accepta esca nõ esse mortuam, per illam cupiditatẽ intelligit elationem mentis mortalem,quam iustitia originalis non prohibebat, sicut inordinationem venialem propter illam infallibilem firmitatem. Si dicatur quòd Adam in illo statu erat liber libertate contrarietatis & cõtradictionis,& Deus poterat aliquid præcipere sub pœna temporali,siue sub pœna peccati venialis: Dicendum est quòd illo casu stante,licet Adam potuisset transgredi illã ordinationem,non tamen primò propter prędictũ ordinem. Nec sequitur quòd Adam peccãdo mortaliter,prius habuerit iudicium erroneum directiuũ illius elationis, & sic pœna præcesserit culpam. quia non habuit prius tempore,sed solùm natura. Præterea illud iudiciũ erroneum dupliciter potest cõparari ad voluntatem: Primò vt dirigens elationẽ,& sic est prius natura. Alio modo inquantum acceptatur à voluntate,quæ est primum principiũ deordinationis. & sic est posterius natura. Nec est inconueniens quòd pœna & culpa sint simul tempore,cum omnis inordinatus appetitus pœna sibi sit. Non inconuenit etiam quòd idem sit prius & posterius respectu diuersorum.

Ver. 5. DE INCOMPOSSIBILITATE VENIALIS CVM SOLO ORIGINALI.

E PEccatum veniale cum solo originali esse non potest:quia ante completũ vsum rationis nemo potest peccare venialiter. Sed in primo instanti cõpleti huius rationis quilibet tenetur se conuertere in Deum,quod si faciat,cõsequitur gratiã & remissionẽ peccati originalis:si verò nõ faciat peccat mortaliter:igitur. Maior patet:quia ante completũ vsum rationis nemo potest peccare venialiter ex surreptione,neque ex imperfectione actus:igitur,&c. Primũ patet:quia defectus ętatis,qui impedit vsum rationis,excusat à peccato mortali ex genere,ergo etiã à peccato veniali ex genere:quia ad vtrunque perfecta & completa libertas requiritur. Sed quicquid excusat à maiori peccato,excusat à minori,stante eadem causa excusationis,sicut iustũ bellũ quod excusat ab homicidio,excusat à percussione,rapina,& furto. sed veniale ex genere est minus quàm mortale:igitur,&c. Secundũ patet:quia veniale ex surreptione:quanuis non supponat completã voluntatem in actu exercito,supponit tamen completã libertatem in facultate voluntatis,quia motus secundò primi ideo imputantur voluntati,licet non possit pro tunc plenè reprimere:quia ratio antea poterat præuidere,& illos motus impedire,aliàs si ratio non poterat antea præuidere & impedire, non debent imputari. Quia hæc tota & sola ratio quare motus primò primi,siue omnino præuenientes vsum rationis,non imputantur:quia non sunt aliquo modo nec in se,nec in causa voluntarij. Et ideo licet pueri ante plenum vsum rationis habeant aliquos motus ad illicita, non imputantur venialiter:quia eorum ratio nondum habuit plenam libertatem,qua potuissent illos præuenire & impedire. Minor autẽ pro prima parte probatur: Quia omni naturæ intellectuali in primo instãti completi vsus rationis datum est naturale præceptum sufficienter ei promulgatum:quanuis etiam aliqui postea non recordentur vt se conuertant in Deum eo modo quo cognoscunt: Quia ad hoc natura intellectualis(secundum D. Aug.)creata est,vt summum bonum intelligeret,intelligendo amaret,&c. Ergo naturali præcepto tenetur se dirigere,& in finem vltimũ ordinare:eam ob rem angeli mali in secundo instanti,in quo habuerunt completũ vsum rationis,mortaliter peccauerũt, propter trãsgressionem huius præcepti,de se debitè conuertendo in vltimũ finẽ,eadẽ ratione homines. Quia primũ quod occurrit homini deliberandũ & ordinandũ,est ipsemet homo,cũ Deus (qui illud præceptum naturæ dedit,de quo Christus ait,Primũ quærite regnũ Dei)nõ deficiat in necessarijs:sequitur indidisse rationi quòd primũ in libro primo instanti vius rationis occurrens, esset ipsemet homo. Ideo homo quàm citius potest,debet se ordinare in illum finẽ s. bene esse, per debita media & honesta eligendo viuere secundũ dictamẽ rectæ rationis & legis diuinæ,si de illa habet notitiã per fidẽ: vt baptizati,qui propter baptismũ non deobligantur ab illo præcepto,cum gratia perficiat naturã,& nõ destruat illã: Et cùm sint in gratia,verisimile est quòd impleant præceptũ illud: quia gratia,charitas,& fides concurrũt,inclinãdo voluntatẽ ad bonũ honestum. & sic præstituũt verũ finem vltimũ,saltem cõfusè. Nõ est tamen necesse dicere q omnes impleant hoc præceptũ,non solùm propter libertatẽ,sed etiã propter malam assuetudinẽ ante actũ plenæ libertatis siue discretionis acquisitã. vnde fit quòd pars sensitiua magis mouebit ad delectabilia mala, quàm fides & charitas ad bonum honestũ. Ideo expedit quòd pueri ante annos discretionis inducantur ad honesta:ad quam inductionem etiã inclinantur parentes. Et quia non est omnibus certum,& aliqui non recordantur an impleuerint,vel non:ideo non tenentur cõfiteri in speciali, sed sufficit quòd in generali:sicut de aliis quorũ memoriam non habent,dicendo, Quocũque modo offenderim Deum,dico meam culpam. Minor pro prima & secundæ parte probatur per illud Zacha.1. Conuertimini ad me,& ego conuertar ad vos. Ibidem post prædictum præceptũ si impleatur,pollicetur conuersionem suam ad nos per gratiam. Vnde ex hac authoritate eliciunt aliqui rẽgulam generalem,quòd quandocunque homo bene & debitè vtitur naturalibus suis erga Deum,

t.2.quæst.89. artic.6. De malo. q. 7.art.10.ad 8.

Matth.6

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipse vtitur sua liberalitate & misericordia erga hominem peccata indulgendo. Nec obstat quòd dispositio naturaliter præcedit habitum siue formam, non tamē præcedit tēpore. Nec ad primam gratiam iustificantem, quæ in primo instanti completi vsus rationis gratis datur, requiritur aliqua dispositio præcedens tēpore. Et licet puer incipiens habere vsum rationis, possit per aliquod tempus abstinere ab aliquibus peccatis mortalibus: non tamen liberatur à peccato omissionis prædictæ conuersionis, si quàm citò potest, non se conuertat ad Deum vel finem honestum. Ideo si liberè se distrahat circa curiosa, peccat mortaliter omittendo, & venialiter cōmittendo. ¶ Ex præmissis patet quòd ante tempus completi vsus rationis datum est tempus

Inducias tēpus datū paruulis.

inducias paruulis, quo ad ea quæ alias essent venialia: sic quòd non peccant venialiter nec mortaliter, licet leges in foro exteriori puniant, tum propter incertitudinem cōpleti vsus rationis, tum etiam propter scandalum.

Ver. 6. DE REMISSIONE PECCATI VENIALIS IN PVRGATORIO.

3.p.q.83.art.3. ad.3.& q.87. artic.4. De Malo q.7. artic.1. Matth.12.

QVia superiùs c.16.§.4.ver.8. dictū est de remissione peccati venialis in hoc mundo, & q; in A inferno est irremissibile, & æternaliter punitur: ideo nunc solum de remissione peccatorū venialium in purgatorio dicendum est. Manifestum est autē ex sacris literis q; aliquod peccatum remittitur in alio seculo. vnde Christus, Si quis dixerit verbum in Spiritū sanctū, nō remittetur ei, nec in hoc seculo, nec in futuro: quia nō apparet quòd aliud peccatum possit remitti nisi veniale, non solum quantum ad pœnam, sed etiam quantum ad culpam, quando contingit q; quis in charitate existens, dormiendo intercipitur à morte violēta & extrinseca. Cōstat enim q; illi peccata venialia non dimittuntur in hac vita: & tamē propter venialia nō impeditur perpetuò à vita æterna, ad quā nullo modo peruenit, nisi ab omni culpa immunis sit, iuxta illud Apoc.21. Nihil coinquinatum aut abominationē faciēs, introibit in illam. igitur. &c. Remittuntur autē ibi per feruorem charitatis: in cuius actum exēūt in primo instāti separationis à corpore, cū se sentiunt in tormētis. Et licet in purgatorio non sit status merēdi, est tamē status mutādi voluntatē, quando non est obstinata, quia tūc est immutabilis, iuxta illud, Si ceciderit lignū, &c. Et quanuis in via quis facilius cadat in peccatum quàm resurgat, secus tamē est post mortem: quia licet propter mutationē status animæ in purgatorio non possint mereri, possunt tamen impedimentum tollere.

Eccl.11.

CONTINVATIO DICENDORVM.

QVum peccatum originale (de quo cōsequenter dicendum est) pro formali nil aliud sit quàm g priuatio iustitię originalis, consequens est vt absque ea cognosci non possit, ideo de ea in primis dicendum est.

§. 4. DE IVSTITIA ORIGINALI.

1.2.q.83.ar.2. ad.2. Iustitia orig. Eccle.7

IVstitia Originalis Erat quoddā donū gratuitū essentiæ animæ ipsi Adæ infusum, gratiæ gratum facienti connexū, quo ratio & voluntas ipsius Adæ omnino subdebantur Deo: & vires siue potentiæ inferiores tam appetitiuæ quàm apprehensiuæ ipsi rationi, & corpus animæ, ad promptè, faciliter, ac delectabiliter implendum imperiū siue præceptum eius. Per hanc iustitiam originalē dicitur Deus fecisse hominem rectū. Quæ rectitudo in triplici ordine prædicto consistebat. Primus ordo erat subiectionis rationis & voluntatis ad Deum: quia stante illa, Adā in omnibus obediebat Deo, repugnabat & resistebat malo per gratiam gratū facientē iustitiæ originali annexam. Secundus ordo erat subiectionis viriū inferiorū rationi: sic quòd nulla esse poterat difficultas aut rebellio in parte sensitiua. Tertius ordo erat subiectionis corporis animę. Hi tres ordines erāt subordinati, & secundus pendebat ex primo, & tertius ex secūdo. Hanc rectitudinē siue harmoniam prædictorum ordinū firmiter tenebat iustitia originalis: sic quòd stante primo, secūdus & tertius erant inuariabiles. Primum ordinē iustitia originalis tenebat, non tamen inuariabiliter: quia Adā non fuit confirmatus in gratia, vt rei probauit euentus: sed dimissus fuit in manu consilij sui, &c. vltra mandata naturalia, adiecit vnum positiuum, de quo Gen.2. Ex omni ligno paradisi comede: de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. Hac prohibitione Adæ facta, quę per eum fuit Euæ promulgata, fuit ei duplex mors, s. corporalis & spiritualis. intimata vnde subditur, Quacunque die comederis morte morieris, hoc est duplici morti subiectus eris, spirituali scilicet statim incurrendæ, & corporali non statim, sed tempore præordinato.

Progressus rerum duplex.

Ver. 1. DE PERFECTIONE PRIMI HOMINIS IN STATV INNOCENTIAE.

IN productionibus rerum & animalium duplicem inuenimus progressum: Primus, prout exie- C runt à solo Deo immediatè. Secundus, prout producuntur à Deo mediantibus causis secundis. Quantum ad primum, conueniens erat quòd res quæ à Deo solo immediatè producuntur, essent perfectæ, eò q; ex eis aliæ procedere debebāt. Causa enim debet esse potior effectu. Ideo Deut.32. Dei perfecta sunt opera. Natura verò creata cum non sit tantæ potētiæ, procedit de imperfecto ad perfectum, vt videmus in plantis & animalibus. Hinc est quòd Adam & Eua in sua formatione fuerunt perfecti, & quantum ad corpus, & quantum ad animā, maiori perfectione quàm filij, qui ab eis procreati fuissent, etiam in illo statu, si perseuerassent.

Gen.1. & 2. Adā & Eua qua quātitate creati. 1.Cor.15. Luc.3.

Ver. 2. DE PERFECTIONE CORPORIS HOMINIS IN PRIMO STATV.

CORpus Adæ & Euæ fuisse perfectū in quantitate ex Gen. cōstat, cū eis fuerit factū præceptū D generandi, Crescite, &c. & ideo in tali statu & quātitate, in qua homines qui perfectè generare possunt. & cū eis fuerit datū dominiū super animalia, sequitur q; erāt in tali fortitudine & agilitate, quæ requiritur ad dominandum animalibus. Quidam dicunt q; Adā creatus fuit in tanta quantitate, in qua fuit Christus, qui dicitur secundus & nouissimus Adam, quando incœpit prædicare,

dicare, incipiēs anno. quasi 30. quia in illa ætate dicitur quis perfectus homo. Cū ergo Dei per- *Luc 2:*
fecta sint opera, sequitur q; Adā & Eua fuerunt creati in statura ætatis perfectæ. Hæc autē perfectio quantitatis nō procedebat ex iustitia originali, quia filij Adæ (qui ab initio habuissent iustitiā originalem) non fuissent in tāta quantitate cōcepti & nati, nec adeò fortes & potentes, sicut Adā: sed paulatim processissent & creuissent in quātitate & fortitudine, sicut nūc. Quia regula generalis est, Quòd in omnibus asserendis sequi debemus naturā rerū, nisi aliter ea quæ sunt supra natu- *3.p.q.99.ar.2.*
rā, authoritate diuina nobis reuelata fuerint. Illa enim quæ sunt supra naturā, sola fidei reuelatione tenemus. Sed ex principiis naturæ apparet prædictus progressus paruulorū ex imperfecto ad perfectum, & nihil de filiis Adæ circa huiusmodi reuelatū fuit: igitur, &c. Habuissent tamen sufficientem virtutem ad actus cōuenientes pueritiæ, puta ad sugendū vbera, & alia huiusmodi, melius quàm in statu naturæ corruptæ, in quo (vt D. Aug. ait) in pueris tanta apparet infirmitas, quòd iuxta se iacentibus mammis magis possunt esurientes flere, quàm sugere. Et quāuis quædam animalia statim nata habeant vsum membrorum prout coturnices, non tamen hoc procedit ex eorū nobilitate, cùm quædam perfectiora non habeant. Sed hoc eis contingit ex siccitate cerebri. Et licet aliqui defectus pueriles, qui consequuntur generationem, potuissent in illo statu fuisse, puta defectus materiæ (non enim fuissent omnes æquales) non tamen defectus tendentes ad corruptionem, sicut sunt defectus seniles.

Ver. 3. DE IMMORTALITATE ET IMPASSIBILITATE HOMINIS IN PRIMO STATV.

1.p.q.97. art.1.

E HOminem fuisse ante peccatū immortalem Apost. docuit dicens: Per vnū hominem peccatū in hunc mundū intrauit, & per peccatū mors: ergo ante peccatū non erat mors. Immortalitas tamen illa non erat secundū naturam, cùm capacitas materiæ eius nō fuisset repleta, sicut materiæ cælorū. Nec fuit aliqua dispositio intrinseca in homine, quæ redderet eū immortalem, sicut post resurrectionem. Sed erat immortalis ex parte causæ efficientis & præseruantis, s. Dei, qui (vt D. Aug. ait) hominē facit, qui quādiu non peccaret, immortalitate vigeret, vt ipse sibi author esset *In lib. de q. no. & vid. ipsa.*
aut ad vitam, aut ad mortem. Non enim corpus eius erat indissolubile per aliquem immortalitatis vigorem in eo corpore existentem: sed inerat quædam vis animæ supernaturaliter data, per quam poterat corpus ab omni corruptione præseruari, quādiu ipsa Deo subiecta mānisset. Et sic illa vis præseruādi erat ex iustitia originali, quæ non erat naturalis animæ, sed per donū gratiæ, per quam præseruabatur ab exteriori læsione, partim quidē per propriā rationē, & partim per diuinā prouidentiā, quæ sic ipsum tuebatur, vt nihil ei occurreret ex improuiso, à quo læderetur. Quo ad interiora prouidebatur ei quo ad humidū radicale per herbas & fructus lignorū paradisi. Et quo ad calorē naturalē per lignū vitæ, quod habebat virtutē fortificādi debilitatē caloris naturalis, prouenientē ex admixtione extranei. Vnde D. Aug. dicit, q; arbor vitæ medicinæ modo corruptionē *In lib. de q. no. & vid. ipsa.*
hominū præseruabat: nō tamen simpliciter immortalitatē causabat. Neque virtus quæ inerat animæ ad conseruandū, causabatur ex ligno vitæ, quod etiam non poterat immortalitatem præstare, vt nunquam dissolui posset. Quia virtus vniuscuiusq; corporis finita est: ideo virtus ligni vitæ nō poterat dare virtutē durandi tēpore infinito, sed vsque ad determinatū tempus, quo finito vel homo translatus fuisset ad spiritualē vitam, vel iterū indiguisset sumere de ligno vitę, quod per tēpus longissimū præseruasset. Vnde Gen.3. Videte ne fortè mittat manum suā ad lignū vitæ & comedat, & viuat in æternū. Cū autē egeret cibo & potu, in quibus semper manet aliqua fæculētia, necesse fuisset in illo statu superfluitas emitti: fuisset tamē diuinitus prouisum, vt ex hoc nulla indecentia sequuta fuisset. Et quāuis immortalitas esset per donū gratiæ, & per peccatū deperdita: nō tamē sequitur q; si Adā recuperauit donū gratiæ, recuperauerit etiā hanc immortalitatē: quia non recuperauit gratiā quā amisit, quo ad omnes effectus, sed solū quo ad remissionē culpæ & meritū gloriæ. Et quia hoc priuilegiū immortalitatis fundabatur in dono iustitiæ originalis, quæ nō solū data erat Adæ pro se ipso, sed pro posteris: sequitur q; filij eius fuissent immortales, & per cōsequēs impassibiles passione ad corruptionem tendēte. ¶ Ex quo apparet quòd filij nō fuissent parētibus molesti fleribus & eiulatibus. Et quāuis in digestione fuisset corruptio cibi, tamē illa & aliæ, si quæ erāt (quē admodū & somnus) ad perfectionē ordinatæ erāt, sicut corruptio virginitatis ad procrationē prolis. Ideo non fuissent dispositiones corruptiuæ, sicut nec defitiones specierū sensibilium.

Ver. 4. DE GENERATIONE IN STATV IVSTITIAE ORIGINALIS.

1.p.q.98. art.1. Gene.2. In li.de Ge. In lib.de Animal.

A CVm natura humana creata fuerit ad implēdas angelorū ruinas, & tertia pars angelorū ceciderit, Deúsque solū Adā & Euā immediatè formauerit: necesse est dicere quòd eos ad multiplicandū genus humanū creauerit. Nā præceptū generationis eis dedit, dicens: Crescite & multiplicamini, & replete terrā. Et cū natura sic processisset in generando, sicuti Deus illam instituit, & Deus masculum & fœminā formauerit: cōsequens est quòd in illo statu fuisset diuersitas sexus, & sic mares & fœminæ. Et cū Philos. dicit quòd fœmina est mas occasionatus, quasi præter intentionē naturæ, intelligit de natura particulari, quæ intendit generare sibi simile, nisi impediatur, vel per defectum virtutis, vel per defectū materiæ: sicut paruus ignis nō potest cōburere ligna viridia: qui defectus in illo statu non fuisset. Sed fœmina non est præter intentionem naturæ vniuersalis. Et defectus virtutis impediens generationē masculorum, quādoque cōtingit ex aliquo accidenti extrinseco, vt Philos. dicit, quòd ventus Septentrionalis coadiuuat ad generationem masculorū, & Australis ad generationem fœminarū. Quandoque etiā ex apprehensione animæ, ad quam de facili mutatur corpus, maximè in illo statu, in quo corpus erat subiectū animæ. Processissetautem

generatio donec cõpletus fuisset numerus à Deo prædestinatus:& fuissent tot generati, quot angeli ceciderunt. Et secundũ aliquos, fuissent generatæ tot fœminæ, quot masculi. ¶ Sed difficultas est an facta fuisset generatio per cõmixtionem maris & fœminæ, sicut nũc. Hæc difficultas oritur propter dicta Greg. Niceni, qui dixit quòd in paradiso multiplicatũ fuisset genus humanũ, sicut angeli, absque cõcubitu, per operationẽ diuinæ virtutis. Dicit etiã quòd Deus ante peccatũ fecit masculũ & fœminã, respiciens ad modũ generationis, quod futurũ erat post peccatũ. D. etiã Aug. dicit quòd illo statu nulla corruptione integritatis genitalis fœminei potuit virile semen immitti, sicut nunc potest eadẽ integritate salua, fluxus menstrui cruoris emitti. Aliter tamẽ apparet dicendum propter tria fundamẽta: Primum est D. Dio. dicentis naturalia nõ subtrahi, nec dari homini per peccatum. Cũ ergo sexus & membra generationis data essent homini ante peccatũ, & fœmina in adiutoriũ non ad aliud quàm ad generationẽ, cum in omnibus aliis homo per virum melius iuuetur quàm per mulierẽ: sequitur quòd fuisset illorum membrorũ vsus, sicut nũc. Secundũ fundamentum est D. Aug. dicẽtis quòd ea quæ à sola voluntate Dei proueniunt supra omne debitum naturæ, nobis innotescere non possunt, nisi quatenus in sacra scriptura traduntur. Sed præmissus modus generationis est supra omne debitũ naturæ, & nil de eo in sacris literis traditũ est: igitur nõ est asserendus. Tertiũ fundamẽtum est vna regula generalis D. Tho. quæ talis est: In omnibus asserendis sequi debemus naturã rerum, nisi aliud in sacris literis reueletur supra naturã. Sed nulla reuelatio est de illo modo: igitur sequẽdus est ordo naturalis generationis, quæ fit per cõmixtionẽ. Quia in illo statu erat iustitia originalis, qua corpus subdebatur animæ, vt dictũ est. Ideo generatio fuisset absque aliquo ardore libidinoso, & absque aliqua fœditate, quãuis fuisset maior & purior delectatio, quæ nõ absorbuisset tũc vsum rationis, sicut nũc. Tunc enim fuissent honorabiles nuptiæ, & thorus immaculatus. Et sic intelligẽdus & glosandus est Gre. Nicenus. & quantum ad corruptionem, D. Aug. intellexit de corruptione propria sensitiua, aut de alteratione disponẽte ad corruptionem suppositi, & nõ de corruptione inducente ad perfectionem, prout fuisset corruptio ciborum ad perfectionẽ suppositi, & corruptio virginitatis ad perfectionem speciei: alias oportuisset in natiuitate cuiuslibet fieri magnum miraculum, &c. Nullus tamen dolor fuisset in partu: quia (vt idem Aug. dicit) ad pariendũ nõ doloris gemitus, sed naturalis impulsus fœminea viscera relaxasset. Dicit præterea idem Aug. 9. super Gen. ad literam, quòd primi parentes non sunt vsi coniugio in paradiso, eò quòd formata muliere, post modicum temporis propter peccatũ electi sunt, vel quia expectabant diuinam authoritatem ad determinatum tempus.

In lib. de Hr. 14. de Ciuit. 3. p. q. 1. art. 3. 1. p. q. 99. art. 1. & q. 102. art. 1.

Ver. 5. DE PERFECTIONE ANIMAE IN STATV INNOCENTIAE.

IN illo statu essentia animæ perfecta erat per gratiã gratum facientẽ, & iustitiã originalẽ ei annexã: & cũ originalis iustitia data fuisset Adę & posteritati, sequitur quòd quemadmodũ iustitia originalis fuisset trãsfusa, sic & gratia vnde Anselmus dicit, quòd simul cũ rationalẽ haberẽt animam, iusti essent, quos generaret homo, si non peccaret. Quia cũ homo naturaliter generet sibi simile in specie, necesse est quòd filij ei assimilentur in omnibus accidẽtibus cõsequentibus naturã speciei, nisi sit error vel defectus in operatione, qui non fuisset in illo statu. Sed iustitia originalis erat accidẽs consequẽs naturã speciei humanæ, non quidẽ ex principiis speciei causatũ, sed sicut quoddam donum diuinitus toti naturæ humanæ datũ: igitur, &c. & sic iustitia originalis & gratia trãsfusa fuisset à patre in filiũ, nõ directè & immediatè, sed ex cõsequẽti, prout & anima quæ est à Deo per creationẽ: tamen à patre disposituè. Nõ tamen filij nati cõfirmati fuissent in gratia aut iustitia originali: & ideo quãuis primi parentes nõ peccassent, filij eorũ potuissent peccare propter libertatẽ arbitrij: quia non fuissent donati maiori priuilegio quàm parẽtes. Et si in oppositũ adducatur dictum Anselmi, qui dicit quòd si primi parentes nõ peccassent, ita confirmarentur cũ omni propagine sua, vt vltrà peccare non possent: Dicendum quòd hoc non dixit asserendo, sed opinando: vel intellexit post completum numerum electorum, quia tunc glorificati fuissent. 3

In lib. de conc. virg. In lib. cur Deus & homo.

Ver. 6. DE PERFECTIONE INTELLECTVS IN STATV INNOCENTIAE.

QVum scientia non sit accidens consequẽs naturã speciei, sed indiuidui: sequitur quòd pueri c in statu innocentiæ non fuissent nati cũ scientia: quia ex regula data, Vbi authoritas diuina rasa, in qua nihil depictũ est, &c. Sed perfecissent in ea progressu temporis, inueniendo vel addiscendo absque difficultate. Nec tamẽ propter hoc sequitur quòd fuisset in eis ignorãtia, licet bene nescietia, quã D. Dio. ponit in Angelis. Habuissent tamen scientiã, quæ cõpetiuisset eis secundum tẽpus suum ad dirigendũ illos in operibus iustitiæ, in quibus homines dirigũtur per principia vniuersalia iuris naturę, quæ multò perfectius intellexissent, quàm nũc intelligamus. ¶ Ex prẽmissis, maximè ex prædicta regula, apparet quòd pueri in illo statu nõ habuissent statim perfectũ vsum rationis, cùm natura in omnibus generatis procedat de imperfecto ad perfectum: sicut nec animalia habent statim perfectũ vsum membrorũ & industriæ, sicut postea. quod patet, quia aues docẽt volare pullos suos. ¶ Sed quia Adã fuit immediatè creatus à Deo, vt esset principiũ omniũ aliorum, ideo sicut fuit creatus in perfecta quantitate ac dispositione & vsu membrorũ: ita etiam in perfecto vsu rationis, & cũ omnibus scientiis. Non tamen, secundum D. Tho. vidisset diuinam essentiã pro illo statu, quia si cõtinuè vidisset, non fuisset viator, nec peccasset, sicut nec beati. Cognouisset tamen Deum altiori cognitione, quàm nos nunc. Et sic eius cognitio fuisset quodammodo media inter cognitionẽ præsentis status, & patriæ. Quia pro illo statu cognouisset per species intelligibiles

1. p. q. 100. art. 1. 7. calest. Hier. Ad Adam essentiam Dei vidit.

intellegibiles infusas, quæ sunt perfectiores acquisitis. Nã species intelligibiles à sensibus corporeis abstractæ, nõ ita clarè repræsentãt spiritualia, sicut species intelligibiles quæ non sunt à sensibus abstractæ, sed à Deo infusæ. Vnde primus homo non impediebatur per res exteriores à clara & firma cõtemplatione intelligibiliũ affectuũ, quos ex irradiatione primæ veritatis percipiebat. Vnde D. Aug. dicit quòd forsãsis Deus primis hominibus loquebatur, sicut cum angelis loquitur, ipsa incommutabili veritate illustrans mẽtes eorũ: etsi non tanta participatione diuinæ essentiæ, quantã angeli percipiunt. ¶ Quidã dicunt quòd Adã in raptu vidit diuinã essentiã, quod nituntur probare ex eo quòd sopor in sacris literis significat visionem omnium: quæ nõ potest haberi, nisi per visionẽ diuinæ essentiæ. vnde Esa. 29. dicitur: Quoniã immisit vobis Dominus spiritum soporis, claudet oculos vestros, prophetas, & principes vestros, qui vidẽt visiones: & erit vobis visio omniũ, sicut verba libri signati. Sed in raptu immisit Deus soporẽ in Adã, & postmodũ mirabilia mysteria protulit: igitur habuit visionẽ omnium, & libri signati. Præterea ideo dicitur quòd Moyses clarè vidit diuinã essentiã, quia debebat esse doctor Iudæorũ: & D. Paulus, quia debebat esse doctor Gentiũ. Sed an debebat esse doctor & director omniũ hominum: igitur, &c. Nec propter hoc sequitur quòd fuerit præscius peccati sui, & per cõsequens nõ potuerit vitare: quia cùm diuina essentia sit speculum voluntariũ, nõ necessariò vidit peccatũ suum. & licet viderit Christũ incarnandũ vt glorificatorẽ, non tamẽ vt redemptorẽ. D. Tho. tenet oppositum, eò quòd præmissæ authoritates & rationes nõ necessariò cõcludant. Ideo dicit quòd non habuit fidem de redemptore explicitè, licet implicitè crederet Deũ sufficienter prouisurũ omnibus, quæ suæ saluti erant necessaria. ¶ Nõ poterat etiam pro illo statu angelos videre per essentiã, licet perfectiorem cognitionem haberet, quàm nũc habeamus: quia nũc propter corruptionẽ naturæ corpus quod corrumpitur, aggranat animã, & impedit à cognitione substantiarũ separatarũ. Habebat tamen scientiam omnium rerũ, in quibus homo natus est instrui. & hæc sunt omnia quæ virtualiter existunt in primis principiis per se notis, hoc est omniũ quæ homines naturaliter cognoscere possunt. Cuius ratio assignari potest ex perfectione rerũ immediatè à solo Deo productarũ. Hanc omnium rerum scientiã Deũ dedisse Adæ, colligi potest ex eo quòd adduxit animalia ad eũ, vt videret quomodo vocaret ea, & ex hoc quòd Adã nomina imposuit rebus, sequitur quòd cognoscebat naturas rerũ: debẽt enim nomina esse consona proprietatibus earũ. Alia verò quæ nec naturali studio hominis cognosci possunt, nec necessaria sunt gubernationi vitæ humanæ, primus homo nõ cognouit: sicut sunt cogitationes hominũ, & futura cõtingẽtia, & quędã singularia, vt puta q lapilli iacent in flumine, & alia huiusmodi. ¶ Ex prædictis patet quòd Adã nõ profecisset in scientia naturalũ quantũ ad naturã scitorũ, licet bene quãtum ad modũ sciẽdi. Quo ad supernaturalia verò profecisset, etiã quãtũ ad numerũ per nouas illuminationes. Nec simile est de ,pfectu meriti & scientiæ: quia vnus homo nõ est alteri principiũ merẽdi, sicut & sciẽdi. ideo nõ debuit sic creari, vt in merito proficere nõ posset. ¶ Adã & tota eius posteritas tali perfectione donati erãt, vt ſtãte iustitia originali, decipi non posset. vnde D. Aug. Approbare falsa pro veris nõ est natura instituti hominis, sed pœna dãnati. Nullũ enim in illo statu poterat inesse malũ: sed adhærere falso est malũ intellectus, cuius obiectũ est verũ. Et cũ filij Adæ habuissent iustitiã originalẽ, sequitur q illa stante, non potuissent decipi. Nec obstat quod Apost. dicit, Adã nõ fuit seductus, mulier autẽ seducta fuit in præuaricatione: Quia illa seductio etsi præcesserit peccatũ operis, subsecuta est tamen peccatũ internæ elationis: quia (vt D. Aug. dicit) Mulier verbũ serpẽtis nõ crederet, nisi iã inesset mẽti eius amor propriæ potestatis, & quædã de se superba præsumptio. Adam verò post similẽ elationẽ fuit seductus: quia credidit vxori referẽti verba serpentis. & ad Apostolũ dicendum q intellexit à serpẽte siue à diabolo, nõ à muliere. Et quãuis aliquid præsentatũ fuisset sensui vel phantasiæ aliter quàm esset, sicut q remotius repræsentatũ fuisset oculo Adæ, minus quidẽ, cũ natura oculi p peccatũ nõ fuerit variata. Nõ tamẽ fuisset deceptus, quia per rationẽ veritatem diiudicasset, vt faciũt astrologi & perspectiui per lineã visualẽ. Quidã dicũt quòd nõ somniasset, quia somnia proueniunt ex aliqua indispositione vel inordinatione naturali, quæ in illo statu nõ fuisset: vel nõ somniasset, nisi somnia delectabilia. Et licet filij eius potuissent peccare, & mẽtiri ipsi: nõ credidissent ita esse, sed quòd possibile esset. & hoc nõ esset existimare seu approbare falsum pro vero. vel potest dici quòd fuisset ei diuinitus subuentum in his quorum scientiam non habebat: sicut dictum est de nocumentis corporis. Nec est instantia quam quidam afferunt, quòd in tentatione nõ fuit ei subuentum ne deciperetur, licet tũc maximè indigeret: quia tam præcesserat in eo peccatũ elationis, nec ad diuinũ auxilium recursum habuit. ¶ Ex præmissis apparet quòd Adam nullam opinionẽ habuisset in naturalibus. Nec obstat quòd D. Ambro. dicit, Omne peccatũ est ex errore: quia vt dictum est, non intelligitur de errore præcedente actum peccati, sed de concomitante, vel de errore electionis, prout eligit quod nõ est eligendum, secundum quem dicitur omnis malus ignorans. Hic autẽ error præsupponit inordinationem in parte appetitiua complacente, & assentium non prohibente. ¶ Voluntas tam Adæ quàm aliorum perfecta fuisset per charitatem & alias virtutes infusas, quas habuissent non solùm quo ad habitum, sed etiam quo ad actũ, nisi eas quæ repugnant perfectioni primi status: sicut sunt patientia, pœnitentia, & misericordia, quarũ actus non habuisset. Et quamuis donum perseuerantiæ non habuerit: habuit tamen perseuerantiæ virtutem.

2. super Gen. ad literam. Num. 12. 2. Cor. 12. de veri. q. 18. art. 3. 1. p. q. 94. art. 2. Adami scientia. Gen. 2. 1. p. q. 94. art. 4. 12. de Ciuit. Dei. In statu innocentiæ non poterat decipi. Ad Adam in primo statu somniasset. 3. Ethi. 1. p. q. 95. art. 2. & 3.

Ver. 7. DE DOMINIO QVOD COMPETEBAT HOMINI IN PRIMO STATV.

ADam in statu innocentiæ habebat dominationẽ & præsidentiã super omnia animantia. Dixit enim

1. p. q. 96. art. 1.

Universidad de Navarra
Biblioteca

1.Pet. *Venatio animalium syluestrium.*

rit enim Deus, Faciamus hominẽ ad imaginem & similitudinẽ nostram, & præsit piscibus maris, volatilibus cæli, &c. & iterum, Dominamini piscibus maris, &c. Ratione etiã probari potest: Quia sicut in generatione imperfectũ ordinatur ad perfectũ, vt materia ad formam: Ita in vsũ rerũ plantæ ordinantur in cibum animalium: ergo animalia in cibũ & subuentionẽ hominum. Ideo homo naturaliter dominatur plãtis & animalibus. Eam ob rem dicit Philos. quòd venatio animaliũ syluestrium est iusta & naturalis, quia per eã homo vendicat quod est naturaliter suum. Hoc etiã apparet ex ordine diuinæ prouidentiæ, qua semper inferiora per superiora gubernantur, &c. Nõ tamen in illo statu indiguissent homines animalibus ad sustẽtationẽ neq; ad tegumentũ, quia nudi erant, & non erubescebãt, & lignis paradisi ac plãtis nutriti fuissent: neque etiã ad vehiculũ, propter corporis robur. Indigebant tamen ad experimentalem cognitionẽ sumendã de naturis eorũ: quod significatũ est per hoc quòd Deus ministerio angelorũ animalia duxit ad Adã, &c. Et licet animalia non habeãt rationem, vt capacia essent præceptorũ hominis: habent tamen quandã participationem prudentiæ & rationis, secundũ æstimationem naturalẽ, ex qua contingit quòd grues sequuntur ducẽ, & apes obediũt regi. Sic omnia animalia per seipsa homini obedissent, & diuina prouidentia mouente ea, ad desideriũ hominis, spirituali instinctu naturæ ad eũ venissent, & melius obedissent, quàm nũc quædã domestica obediãt. In hoc tamen dominio nõ fuissent æquales: quia quæ sunt à Deo, ordinata sunt. Ordo autẽ, vt D. Aug. dicit, consistit in disparitate, cùm sit parium dispariúmque rerũ sua cuique loca tribuẽs dispositio, dictũ est quòd in illo statu fuisset disparitas quo ad sexũ, fuisset pariter quo ad ætatẽ & quantitatem & robur. Nõ enim fuisset corpus humanum totaliter exemptum à legibus naturæ, quin ex exterioribus agẽtis aliquod commodum vel auxiliũ acciperet magis & minus, secundũ quod diuersis cibis diuersarum virtutũ ex libero arbitrio vsi fuissent. Sic etiã secundam diuersam aeris dispositionem, & diuersum situm stellarum, aliqui robustiores corpore, & melioris complexionis generati fuissent. Similiter quantum ad animam, cùm habuissent liberum arbitrium, aliqui magis vel minus se applicassent. Ita tamen quòd in illis qui excederent, nullus esset defectus culpabilis nec quo ad corpus, nec quo ad animam.

Rom.13. 19. de Ciuit. Dei.

Ver. 8. DE DOMINIO HOMINIS SVPER HOMINEM IN STATV INNOCENTIAE.

1.2.q.96. art.4. *Dominium duplex.*

DOminium hominis super hominẽ, secundũ Philos. est duplex: Quoddã est dominiũ seruorum, quo serui contra voluntatẽ suam & propriũ bonum suum subdũtur dominis. & tale dominiũ non fuisset in statu innocẽtiæ, in quo nullũ pœnale erat: sed id quod est cõtra propriam voluntatẽ, est pœnale: Igitur, &c. Aliud est dominiũ liberorum, in quo subditi diriguntur ad propriũ bonum ipsorũ vel totius cõmunitatis. Et tale dominium hominis super hominẽ fuisset in statu innocentiæ, triplici ratione. Prima, quia cõditio hominum in statu innocẽtiæ nõ erat nobilior, quàm conditio angelorũ, inter quos est prælatio, vt dictum est: Igitur. Secunda ratio, quia homo est naturaliter animal sociale: sed socialis vita multorũ non potest cõueniens esse, nisi aliquis præsideat, qui ad bonum cõmune intendat (multi enim per se intẽdunt ad multa, vnus verò ad vnum.) Ideo dicit Philoso. quòd quandocũque multa ordinantur in vnum, inuenitur vnum vt principale dirigens. Tertia ratio, quia, vt dictũ est, vnus homo habuisset supereminentiam scientiæ & iustitiæ super alium: & fuisset inconueniens, nisi hoc exequeretur in vtilitatem aliorum, iuxta illud, Vnusquisque gratiam quam accepit, in alterum administrantes. ¶ Ex his sequitur quòd vxores nõ fuissent subditæ viris, sicut nunc in tribulationem. Ideo in pœnam dictum est Euæ, & ex consequenti aliis, Sub viri potestate eris. Non quin Eua ante peccatum esset sub potestate viri, sed non sub tali pressura contra voluntatem, & in ea tribulatione, in qua nunc sunt quasi omnes vxoratæ.

1.Pet.4.

Gene.3.

Ver. 9. DE PERFECTIONE APPETITVS SENSITIVI IN PRIMO STATV.

1.2.q.95. art.2.

APpetitus Sensitiuus tã irascibilis quàm cõcupiscibilis in statu innocẽtiæ fuisset perfectus virtutibus moralibus infusis, & successu tẽporis acquisitis, ac etiã inuariabili ordine subiectionis ad portionẽ superiorem scilicet intellectũ & voluntatem, sic quòd in eis nullæ fuissent passiones inordinatæ, siue rebelliones præueniẽtes rationem, sed solùm moderatæ, virtuosæ, & imperatæ. De creatione Euæ, & præceptis ipsi & Adæ datis, tentatione, præuaricatione, punitione, & translatione in campum Damascenum, vbi secundum aliquos, creatus fuit: vide apud expositores in secundum & tertiũ caput Geneseos, & quæ dicta sunt supià cùm de Paradiso terrestri ageretur.

C

§. 5. DE PECCATO ORIGINALI.

1.2.q.81. art.1.

PEccatũ originale esse ex traductione Adæ in omnes posteros, qui ab eo per rationẽ seminalẽ processerunt, in primo instãti creationis & trãsfusionis animæ rationalis, fide tenemus. Nam

D

Rom.5.

Apost. hoc manifestè asserit dicens: Per vnũ hominem peccatum in hunc mundũ intrauit, & per peccatũ mors, & ita in omnes mors pertransiit, in quo omnes peccauerũt. Propter hoc peccatum

Ephe.2.

dicimur natura filij iræ, & per cõsequens rei mortis & condẽnationis, subiecti diuidio intestino, tribulationibus, calamitatibus, & miseriis huius seculi: & oppositũ dicere est hæresis Pelagianorũ ab Ecclesia cum authore suo & sequacibus reprobata. ¶ Ad cuius euidentiã supponendũ est primò, quòd hoc vocabulum (peccatũ) in sacris literis vario modo sumitur. Aliquando enim peccatum accipitur pro eo quod habet respectũ ad peccatum delendũ. Et sic Hostia, Sacrificiũ, & oblationes quæ fiebant in expiationem pœnarum debitarum pro peccato, dicebantur peccata. vnde

Peccati multiplex acceptio.

Oseæ 4.

Oseas, Peccata populi mei comedẽt, scilicet sacerdotes. Et Apost. Christum vocat peccatum, dicens: Quoniã Deus erat in Christo mundũ reconcilians. & post pauca dicit, Eũ qui non nouerat

2.Corint.5.

peccatum (scilicet Christũ, qui peccatum nõ fecit, nec inuentus est dolus in ore eius) fecit peccatũ (hoc est

(hoc est hostiam pro peccato) vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso. & alibi: Misit Deus filium suum in similitudinẽ carnis peccati, & de peccato dãnauit peccatũ (hoc est delens & fugans peccatum) in carne. Aliquãdo accipitur peccatũ nõ pœna debita peccato. Vnde D. Petrus. Peccata nostra, hoc est pœnas peccatorũ nostrorũ, ipse, scilicet Christus, tulit, & dolores nostros ipse portauit. & infrà, Posuit in eo iniquitates omniũ nostrum, hoc est pœnas iniquitatũ nostrarum. Aliquãdo accipitur pro eo quod inclinat vel inducit ad peccandũ. Et hoc modo concupiscentia actualis (hoc est passio & appetitus sensitiuus, quo caro dicitur aduersari spiritui, appetẽdo sibi amica, suauia, & delectabilia, (quæ lex Dei prohibet, refugiẽdo à duris & laboriosis, quæ lex Dei sustinere præcipit) dicitur peccatũ. Vnde D. Iac. Vnusquisque tentatur, à concupiscentia sua abstractus & illectus. Et hoc modo Apost. concupiscentiã actualem vocat peccatum, dicens: Nam concupiscentiam nesciebam (scilicet esse peccatum) nisi lex diceret, Non concupisces. Dicit præterea, Occasione autem accepta, peccatũ (hoc est vis appetitiua) per mandatũ operatum est in me omnẽ concupiscentiam, hoc est vis appetitiua facta est efferatior, iuxta illud Horatij: Nitimur in vetitũ semper, cupimúsque negata. Et iterũ cùm Apost. dicit: Si autẽ quod nolo, illud facio: nam non ego operor illud, sed quod inhabitat in me peccatũ. loquitur de motibus primò primis, qui sunt ab appetitu sensitiuo, & non à volũtate. Ideo appetitus sensitiuus destitutus iustitia originali (qui ab aliis dicitur fomes) est causa illorũ, & dicitur inhabitans peccatũ, triplici ratione. Prima, quia inclinat ad peccandum. Ideo dicitur lex membrorũ, captiuans hominem in legẽ peccati, hoc est vehementer inducens in captiuitatem peccati. Secunda, quia diabolus ea vtitur virtute tanquà instrumento. Tertia, quia ex Adæ peccato processit, quòd vis illa appetitiua aduersetur spiritui, & concupiscat contra legem Dei. Quia ante peccatũ Adæ vis illa erat freenata iustitia originali, & nõ poterat deordinari, sicut fracto freno peccatũ Adæ, per quod relicta est conditioni suæ naturæ, quæ est prosequi suauia & delectabilia, quæ lex Dei prohibet, & refugere à duris & laboriosis, quæ lex Dei præcipit. Aliquando etiã peccatum accipitur pro eo quod habet veram rationem culpæ, quæ consistit in obligatione à regula, & in auersione à Deo ac deordinatione & præuaricatione mãdati legis diuinæ: quia vbi non est lex, non est præuaricatio. vnde Iac. 1. Concupiscentia cũ conceperit, parit peccatũ, hoc est actum inordinatum cõtra legem Dei. ¶ Ex præmissis patet quòd omne illud quod nominatur peccatũ, habet relationem seu habitudinem aut respectum ad culpã, vel tãquam effectus sicut pœna, vel tãquam delens culpam & pœnam, vt oblationes & sacrificia. & Christus qui valde impropriè dicitur peccatum, eò quòd obtulit se in sacrificiũ ad delendum peccatũ, pœnas peccatorũ sustinendo, vel tanquà inducens, vt concupiscentia, vel tanquam disponẽs, vt peccatum veniale: vel habet relationem causæ, vt peccatũ mortale, quod est causa auersionis. Vnde sequitur quòd peccatũ veniale non habet propriè rationẽ culpæ, cùm non sit contra legẽ Dei, nec auertat à Deo. Sequitur etiã q; peccatum originale (quod non habet propriũ voluntariũ) minus habet de ratione culpæ, quàm veniale, si comparetur ad personam particularem. & sic minus propriè dicitur peccatum. Prout manus aut pes aut alia membra, quæ dicuntur nocentia & culpabilia denominatione extrinseca, scilicet culpabilitate voluntatis, minus habent de culpa quàm voluntas. Sic filij Adæ vocantur peccatores, culpabilitate extrinseca ex peccato Adæ proueniente. Ideo minus habent de culpabilitate quã Adam, & minus propriè vocantur peccatores. ¶ Secũdò supponendum est quòd carnis vocabulo in scripturis sacris aliquando vocantur homines carnales, qui scilicet dediti sunt terrenis & carnalibus desiderijs, quorum adhæsione vnũ cum carne efficiuntur. vnde 1. Cor. 6. Qui adhæret meretrici, vnũ corpus efficitur. Sicut qui adhæret Domino, vnus spiritus est cum eo. Sic accepit Christus carnem, cùm dixit: Quod natũ est ex carne, caro est & Apost. cùm dicit: Sapientia carnis mors est: & cũ ait, continuò non acquieui carni aut sanguini, hoc est hominibus carnalibus. Et sic accipiendo carnẽ, caro includit peccatum. vnde Rom. 8. Qui in carne sunt, Deo placere nõ possunt. & in eodem, Si secundũ carnem vixeritis, moriemini. & 1. Cor. 5. Caro & sanguis regnum Dei nõ possidebunt. Aliquando tamen caro significat hominem visibilem & sensibilem, etiam absque aliqua corruptione peccati vt cum dicitur, Verbũ caro factum est, hoc est homo corporeus ex carne compositus. Propriè tamen caro dicitur animæ pars corporea & sensibilis, in qua vis appetitiua, concupiscibilis, & irascibilis insunt. sic accipitur cùm dicitur, Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.

Iacobi 1.

Rom.7.

Appetitus sensitiuus.

Rom.7.

Rom.4.

Galat.5.

Ver. 1. DE QVIDITATE PECCATI ORIGINALIS.

E

OMnes catholici doctores in hoc cõueniunt, vt dicant peccatũ originale esse peccatum naturæ, & in nobis non esse personale: sic q; voluntate nostra personali fuerimus facti natura filij iræ, sed solùm volũtate primi parentis, in quo, tanquã in principio naturæ, eramus omnes quodam modo vt membra in corpore. Et ideo sicut peccatũ hominis, quod sola volũtate committitur, attribuitur & imputatur omnibus membris, & omnia membra patiuntur: Sic primũ peccatum Adæ, quod fuit in ipso actuale & personale, fuit causa priuationis iustitiæ originalis & gratiæ, & per consequens deordinationis naturæ & personæ ipsius ac nostræ, imputatur nobis, & patimur pro illo. Nec in hoc Deus nobis (qui nihil actualiter egimus) facit iniuriã aut iniustitiã, reputãdo filios iræ & indignationis & cõdemnationis: quia per ista, indignationem, & condemnationẽ, accipitur sola exclusio à gratia & originali iustitia, ac etiam à regno cælorũ, & restitutio naturæ ad cõditionem suã, à qua eramus exempti per iustitiã originalem, quę cũ annexis data fuerat Adæ principio originis nostri generis, & iure hęreditario, omnibus filiis & posteris ab eo per propagationẽ seminalem

Natura filij iræ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quid in nobis habeat rationem culpæ originis.

nolem procreatis,dummodo Adã & filij eius præcepta Domini seruarẽt. Et quia Adã non seruauit,per inobedientiã ipse & posteri iure illo priuati sunt. Exemplum cõmuniter datur de rege,qui gratis ex liberalitate sua dedit cuidã nobili castrũ pro se & tota posteritate sua, ea lege vt fidelitatem ei seruaret:quod si non faceret,auferret ab eo & filiis eius. Si ille infidelis esset, nullam iniuriam faceret rex ipsi nec filiis eius,si priuaret eos castro ea lege & conditione dato. Cõcordant præterea omnes in hoc quòd in peccato originali sunt duo: Primũ dicitur priuatio iustitiæ originalis,quæ impediebat illã deordinationem,& seruabat illam harmoniã. Secundum sunt potentiæ destitutæ & deordinatæ à rectitudine,quã habebant ex ipsa iustitia originali. Aliqui vocant priuationẽ iustitiæ originalis formale peccati originis:& ipsas potẽtias destitutas & deordinatas vocant materiale. ¶ Sed difficultas est quid horũ in nobis habeat rationẽ culpæ & fomitis: quia certum est ipsam priuationẽ iustitiæ originalis secundũ se nõ habere rationem culpæ,cùm sit à Deo, qui non est causa culpæ,aut deordinationis:cùm omnia quæ sunt à Deo,ordinata sint. Nec nũc in peccatis mortalibus priuatio gratiæ habet rationẽ culpæ,sed pœnæ,cùm sit directè à Deo,& contra voluntatẽ:quamuis ex cõsequenti dicatur voluntaria, vt dictum est. Constat enim quòd Adam non intendebat priuationẽ illam nec pro se nec pro filiis suis. Nec filij eius cùm concipiuntur & incurrunt peccatũ originale,huiusmodi priuationem intendunt,neque intendere possunt. Igitur priuatio illa secundũ se considerata,nõ habet rationem culpæ sed pœnæ, & sic est effectus culpæ ipsius Adæ. ¶ Nec etiã debitum habendi iustitiã originalem, illi priuationi secundum quosdã annexum, potest habere rationem culpæ in paruulo: quia nullum tale debitũ potest ostendi aliqua lege. Nulla enim lex obligat,nisi promulgata & possibilis:sed talis lex quæ fingitur,nunquam fuit promulgata paruulo,antequam incurreret peccatum originale,cùm nõ esset capax:& impossibile sit ei habere iustitiã originalem,cùm sit actualiter in peccato originali:igitur nullũ est in eo debitum illius iustitiæ,cùm impossibiliũ nulla sit obligatio. & ideo licet lex illa fuerit data ipsi Adæ & posteris,cùm venissent ad vsum rationis de seruanda iustitia originali,quã habuissent ab ipso: non tamen fuisset talis lex data his,qui non habuerũt nec habere potuerũt. Et sic tota culpa non seruatæ iustitiæ originalis fuit in Adã, qui eam seruare poterat,& non seruauit. Nec etiã ipsæ potentiæ destitutæ secundũ se possunt habere rationem culpæ,cùm sint naturales & à Deo. Naturalibus autem non meremur neque demeremur aut vituperamur,igitur,&c. Præterea omnis creatura de se est bona (Vidit enim Deus cuncta quæ fecerat,& erant valde bona) & oppositũ est hæresis Manichæorũ. Nec obstat quòd appetitus sensitiuus nos trahit ad illicita, quia hoc est præter eius intentionẽ,cùm ex natura suæ cõditionis afficiatur his quæ sunt sibi amica,suauia,& delectabilia,& refugiat à duris & laboriosis. Vnde si hodie crearetur nouus homo eiusdẽ speciei nobiscũ in puris naturalibus, non haberet peccatum originale: & tamen appetitus eius sensitiuus haberet similem conditionem & motus cum nostro, & inclinaret ad delectabilia & sibi amica, &c. Cùm igitur illa vis appetitiua sensitiua libertatem nõ habeat,& sequatur conditionẽ suam:quam culpam secundum se habere potest? Tota culpa & deordinatio,quæ in ea imaginari potest, à libertate voluntatis procedit: quia si voluntas non sit libera (vt in dormientibus & furiosis ac pueris) nulla culpa est. Constat autẽ quòd paruuli in instanti infusionis animæ non habẽt voluntatem liberam,igitur. ¶ Præterea potentiæ illæ manent in baptizatis,ergo non sunt peccatum originale, vel baptismus non delet culpã originalem,quod est hæreticum. Insuper si quis ex negligentia sua morbum & deordinationem incurrit,morbus nõ est culpa,quãuis ex culpa euenerit:sed peccatũ originale & ægritudo & morbus(iuxta illud Psal. Infirmus sum,sana me Domine)& nõ ex negligentia paruuli,sed Adæ:ergo non potest dici culpa in paruulo,nisi denominatione extrinseca, vt dictũ est de manu. Necesse est ergo dicere,quòd culpa originalis peccati sit in nobis aliquid præter priuationẽ iustitiæ originalis,& præter debitũ habendi illam,ac etiã præter potentias: vel peccatum originale nõ dicitur culpa,sed pœna. Nec potest dici quòd concupiscentia habeat rationẽ culpæ,quia vel accipitur cõcupiscentia pro actu appetitus concupiscibilis:& talis non potest dici culpa originalis,cùm nõ sit in paruulis actu,sed solum aptitudine,prout aptitudo venãdi est in catulis quàm primùm nati sunt. Sed illa aptitudo cõcupiscendi nõ est aliquid aliud à potẽtia appetitiua,quæ (vt probatũ est) nõ est culpa. Nec etiã secundũ quod est deordinata, & trahit ad delectabilia,potest habere rationẽ culpæ,vt dictũ est de ægritudine. ¶ Nec potest etiam dici quòd infectio ex peccato Adæ relicta,quã quidam vocant tabem,alij qualitatẽ morbidam: quia illa qualitas morbida vel est aliquid priuatiuũ,vel positiuum. Si primũ, non potest secundũ se habere in paruulis rationẽ culpæ:quia culpa est deordinatio prouenies ex actu voluntatis:& inquirendũ est de priuatione illa:quia cùm priuationes nõ cognoscãtur nisi per habitũ:non potest dici nisi quòd habitus illius priuationis sit potẽtia appetitiua,siue appetitus cõcupiscibilis priuatus iustitia originali & ei annexis.quæ priuatio (vt dictũ est)non est culpa sed pœna. Nec potest etiã dici quòd sit aliquid positiuum inclinãs & inducens ad peccandũ:quia omne positiuum in creatura existẽs,habet rationẽ entis,& per consequens boni,cum ens & bonũ conuertantur,& sicà Deo: & per consequens nõ potest dici culpa,cùm Deus nõ sit causa culpæ. Et cùm illud positiuum sit à Deo, non potest ex natura sua inducere ad aliquã culpam,cui non possit per voluntatẽ resisti, cùm Deus sit intentator malorũ. Si autem non sit à Deo, quærendũ est de causa:quia illa qualitas morbida non est ab Adã,cùm sit contra voluntatem eius,qui non intendebat nec pro se nec pro posteris:neque ferebatur in eã,tanquam in obiectũ voluntatis:neque poterat causari ex vi actus peccati,quia tũc omne

3. Ethic. Gene.1.

Eccle.1.

omne peccatum mortale causaret qualitatẽ morbidam:& quãtò graniora essent peccata,tanto illa qualitas morbida esset pernicioſior. Præterea culpa consistit in auersione,vel saltẽ in deordinatione:& sic magis in priuatione,quàm in aliquo positiuo. Insuper maior fuit actiuitas in peccato angelorum quàm Adæ,cùm sint superioris naturæ,nec impediantur corpore. Sed peccatũ angelorũ nõ destruxit eorũ naturã,sed solùm gratiã & dona gratuita. Nã(vt D.Dion.dicit)naturalia in eis manserunt integra. Nec peccatũ eorũ causauit in eis qualitatem morbidam:ergo nec peccatum Adæ. Nec potest etiã dici quòd illa qualitas morbida producta sit à pomo comesto,quia probandum esset quòd lignum illud haberet talem virtutem. Et cùm esset in tot partes diuisa, peccatum originale non esset æquale in omnibus quantum ad culpam,quod est erroneum,vt infrà dicetur. Præterea peccatum originale in nobis processit à peccato Adæ. Sed esus illius ligni nõ fuit primũ peccatum eius,sed elatio mentis,vt dictum suprà fuit ex D.Aug. ergo qualitas illa morbida non processit ab esu ligni vetiti. ¶ Necesse est ergo dicere,quòd peccatũ originale in paruulo,nõ vniuocè,sed analogicè habeat rationẽ culpæ. Culpa enim(vt dictũ est)propriè primò & per se cõuenit peccato mortali. Peccato autem veniali non æquè primò:quia licet in eo sit deordinatio, non est tamen auersio à fine vltimo,in qua propriè ratio culpæ consistit. Et ideo ratio culpæ peccato veniali secundariò & impropriè competit: peccato verò originali magis impropriè, cùm in aliis ab Adam nihil sit voluntarium & personale, & ideo solùm denominatione extrinseca potest dici culpa: sic quòd si in paruulo priuatio iustitiæ originalis secundum se consideretur, non habet rationem culpæ sed pœnæ. Si verò considerentur ea quę sunt in paruulo, & maximè appetitus: insensitiuus destitutus,vt relatus ad ipsum Adam qui per peccatũ actuale remouit prohibens huiusmodi deordinationes non solùm pro se,sed etiam pro posteris.habent quodãmodo rationem culpæ,s.denominatione extrinseca:vt dictũ est de manu à culpabilitate voluntatis. Et hęc est vera intentio D.Tho.dicẽtis in peccato originali esse duo:vnũ est defectus iustitiæ,aliud relatio huius defectus ad peccatũ primi parentis,à quo per vitiatã originẽ deducitur. Et post pauca dicit, quòd peccatũ originale ex relatione ad principium vitiatæ originis,recipit rationẽ culpæ,inquantũ deriuatur à primo parente:& alibi dicit quòd habet magis rationẽ pœnæ quàm culpæ. Et quãuis dicat peccatũ originale esse habitũ corruptum,eo modo quo ægritudo dicitur habitus corruptus,& dispositio naturæ ad malè esse:non tamẽ intendit quòd sit aliqua qualitas positiua distincta ab humoribus & qualitatibus actiuis & passiuis,quas dicit pro materiali ægritudinem,pro formali verò deordinationẽ prouenientẽ ex priuatione debitæ commensurationis humorũ & qualitatũ actiuarum:& ægritudo pro materiali ponitur in prædicamento qualitatis,& pro formali est respectus,& ponitur in prædicamento relationis. Sic etiã peccatũ originale pro materiali dicit potẽtias animæ destitutas iustitia originali,ex cuius defectu sunt deordinatæ. Pro formali verò dicit respectũ siue relationem potentiarũ destitutarũ & deordinatarũ ad primũ peccatum primi parẽtis. Nec obstat quòd in malis habitus actus præcedit habitũ,cùm nullus habitus malus sit infusus,sed acquisitus:sed in malis habitus actus præcedit peccatũ originale,igitur. Quia hæc obiectio procedit de habitu,quo potentia inclinatur ad operationẽ:sed peccatũ originale nõ est talis habitus. Quamuis enim ex peccato originali sequatur aliqua inclinatio ad actũ inordinatũ,nõ tamẽ directè sed indirectè sequitur per remotionem prohibentis scilicet iustitiæ originalis:prout etiam ex ægritudine corporali sequitur inordinatio ad motus corporales inordinatos. Nec debet dici quòd peccatũ originale sit habitus infusus vel acquisitus,nisi per actũ primi parẽtis,& nõ alicuius alterius personæ,sed per vitiatam originem innatus: & nõ est aliquid aliud à potẽtiis destitutis,maximè ab appetitu sensitiuo,qui(vt dictũ est) prosequitur sibi amica,suauia,& delectabilia,quæ lex Dei prohibet,& refugit à duris & laboriosis,quæ lex Dei præcipit. Et secundũ hoc idẽ appetitus sensitiuus potest dici qualitas morbida, quia secundam essentiam suam ponitur in prædicamento qualitatis,cùm sit potentia naturalis. Dicitur morbida,eò quòd propter remotionem prohibentis inclinat voluntatem ad illicita, & ad morbos spirituales. ¶ Ex præmissis sequitur q̃ lex peccati,lex mortis,lex mẽbrorũ, fomes,& peccatum inhabitans,idẽ sunt,& pro eodẽ sæpe à D.Pau.ponuntur,& nihil aliud sunt,quàm appetitus sensitiuus destitutus iustitia originali relatus ad primum peccatum primi parentis. Vnde D.Tho. dicit quòd libido peccari venialis intelligenda est habitualiter secundũ quòd appetitus sensitiuus non continetur sub ratione,soluto vinculo originalis iustitiæ.& non accipit ibi habitualiter pro habitu inclinante potẽtiam,sed pro ipsa potentia destituta habitu prohibẽte. Nam alibi dicit: Concupiscentia,secundum quod pertinet ad originale peccatum,est concupiscentia actualis sed habitualis:& subdit,Sed sciendum est quòd ex habitu efficimur habiles. Aliquod autem agens potest dupliciter dici habile ad aliquid agendum. Vno modo ex aliqua forma inclinante ad hoc,sicut corpus graue ex forma sua quam habet à generante,inclinatur deorsum. Alio modo ex subtractione eius quod impediebat:sicut vinum effunditur fractis circulis,qui effusionem eius impediunt. Quemadmodum equus concitatus præcipitanter vadit rupto freno quo detinebatur. Sic ergo concupiscentia habitualis potest dupliciter dici. Vno modo aliqua dispositio vel habitus infusus vel acquisitus,inclinãs ad concupiscendum.& sic concupiscentia non dicitur originale peccatũ. Alio modo ipsa promptitas vel habilitas ad concupiscendũ,quæ est ex hoc quòd appetitus sensitiuus non perfectè subditur rationi,sublato freno iustitiæ originalis.& hoc modo peccatum originale,materialiter loquendo, est habitualis concupiscentia,hoc est appetitus sensitiuus destitutus:& in solutione ad tertium prædixerat quòd concupiscentia contracta per originẽ, nil aliud

1.2. quæst. 82 artic.4.

Lex peccati, mortis, membrorum, &c. 1.2.q.82. art. 4. ad 3. De Malo. 4. 4. artic.2. ad 4. Habile aliquid dicitur dupliciter.

est quàm destitutio inferiorum vitium à retinaculo originalis iustitiæ,& in 1.2.q.81.art.3.ad secũdum,dicit quòd fomes est deordinatio inferiorum vitium & partium animæ.

Ver. 2. DE TRADVCTIONE PECCATI ORIGINALIS.

1.1.quæst.81. artic.

Cvm natura generantis traducatur in genitum per virtutem potentiæ generatiuæ,quæ relinquitur in semine:consequens est quòd traducantur omnia accidentia speciei:quia omne generans generat sibi simile in specie.Ideo dictum est §.præcedenti ver.4.quòd iustitia originalis, quæ erat consequens naturam humanam,ex dono gratuito toti naturæ humanæ diuinitus dato, transfundebatur in posteros,transfundendo naturã.Sic etiã peccatũ originale,quod est priuatio iustitiæ originalis, transfunditur per transfusionem naturæ corruptæ siue destitutæ iustitia originali,à primo parente in totam posteritatem,eo modo quo transfudisset iustitiam originalem,si nõ peccasset.Aliàs excluderetur necessitas redemptionis factæ per Christum.Cuius oppositũ ostendit Apost.dicens, Si per vnius delictum processum est in omnes homines in condẽnationem,sic per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationẽ vitæ.¶ Ad intelligendũ modũ traductionis, notandum est ꝙ omnes homines qui descendunt ab Adam,possunt cõsiderari vt vnus homo,inquantũ conueniũt in vna natura,quam à primo parente acceperunt,secundum quod in ciuilibus omnes homines vnius cõmunitatis reputantur vnũ corpus,& tota cõmunitas quasi vnus homo. Vnde Porphyrius dicit,ꝙ participatione speciei plures homines sunt vnus homo.Sic igitur multi homines ad Adam deriuati sunt,tanquã mẽbra vnius corporis.Actus autem vnius mẽbri corporalis,vtputa manus,non est voluntarius voluntate ipsius manus,sed voluntate animæ, quæ primò mouet membrũ.Ideo homicidiũ quod manus cõmittit,non imputatur manui ad peccatũ,si cõsideretur manus secundũ se, vt diuisa à corpore,vel vt mota violẽter ab extrinseco.Sed bene imputatur,inquantũ est mota ab intrinseca volũtate hominis,& inquantũ est aliquid eius,& cõparatur ad illum.Sic etiam inordinatio peccati originalis,quæ est in hoc homine,nõ est volũtaria voluntate ipsius,sed volũtate primi parẽtis,qui mouet motione generationis omnes qui ex eius origine deriuantur:sicut volũtas animæ mouet omnia mẽbra ad actũ.Vnde sicut peccatũ quod ab anima deriuatur ad mẽbra corporis,dicitur actuale:& illud mẽbrum nõ dicitur habere peccatũ, nisi inquantum mouetur à voluntate,& est aliquid ipsius hominis,propter quod actus membri vocatur peccatũ actuale:Ita peccatũ quod à primo parente deriuatur per motionẽ generationis, dicitur originale,& non est peccatũ huius personæ secundum se consideratæ,sed solũ inquantũ hæc persona est per generationẽ deriuata ab Adã,propter cuius peccatum iustitia originalis à tota natura fuit ablata.Et quanuis anima nõ traducatur per originẽ effectiuè(cùm fit per solã creationẽ)tamẽ bene dispositiuè,per virtutẽ seminis.Et licet culpa nõ sit actu in semine,est tamẽ ibi virtute,ratione humanæ naturæ,ad quã disponit.Nec obstat quod Philo dicit,quòd id quod est ex origine,est naturale,& non est culpabile.Quia verum est,si consideretur secundũ se:secus,si per comparationem ad parentes,vt in crimine læsę maiestatis.Nec obstat pariter illud Ezech.Non portabit filius iniquitatẽ patris &c.quia intelligitur de iniquitate propria & personali:& sic paruulus punitur pro peccato suo, quod est suum, non vt est particularis persona,sed (vt dictum est) per comparationem,&c.Si dicatur quòd nemo potest aliquid accipere ab eo qui nõ habet:sed baptizatus generans non habet peccatum originale,igitur nõ trãsfundit:D.Tho.dicit ꝙ licet culpa per baptismũ remittatur,& portio superior sit coniuncta Deo per gratiã:nõ tamen datur virtus animæ,vt possit cõseruare corpus absque corruptione,aut ab omni rebellione.& sic quantũ ad superiorẽ partem anima per baptismũ participat nouitatẽ Christi:sed quantũ,ad inferiores vires adhuc manet vetustas pœnę,quę est ex Adam.Manifestũ est enim quòd baptizatus non generat secundũ superiorem partem animæ, sed secundũ corpus.Ideo homo baptizatus generando non mittit in prolem nouitatem Christi,sed vetustatẽ Adæ,& ideo licet ipse non habeat originale quantũ ad culpam, quæ (vt dictũ est) erat per respectũ ad peccatũ primi parẽtis,quæ culpa siue respectus per baptismum deletus est pro se,& non pro filiis,ideo transmittit peccatũ originale in prolẽ.Et si dicatur ꝙ respectus ad peccatũ primis parentis remanet in baptizato in motibus primò primis,qui dicũtur pœna peccati primi hominis:Dicendũ ꝙ licet maneant materialiter,nõ tamen formaliter,hoc est manent in esse naturæ sed non imputabilitatis.Et quanuis donũ Christi potẽtius sit quàm delictũ Adæ,cùm restituerit homines in altiorẽ statũ quàm haberet Adã antequàm peccaret,quia ad statũ gloriæ,qui est absque periculo peccandi:illud tamen donũ non applicatur totaliter statim per baptismũ,sed per conformitatẽ ad Christũ,vt effectus sit similis causæ.Sic enim Christus assumpsit vetustatem pœnæ,vt per mortẽ nos à morte redimeret & resurgendo vitã repararet.Sic homines per baptismũ Christo conformantur per gratiã,vt tandem resurgentes transferantur ad gloriam. Ex hac autem vetustate quæ manet in partibus inferioribus,traducitur peccatũ originale.Nec est inconueniẽs quòd pœna sit causa culpæ.Et ideo remota culpa à superiori parte animæ,ratio culpæ in inferioribus non actu sed virtute manere potest, vt principium humanæ generationis.Sic datur quòd D.Virgo non habuit peccatum originale,licet processerit ab Adam secundum rationem seminalem:Dicendum est quòd ipsa sola speciali gratia præuenta fuit & præseruata,eo quòd fuit præuisa esse mater & domus Dei.Vnde Psal.Domum tuam domine decet sanctitudo.& de ea Salo.Tota pulchra es amica mea &c.ex quibus authoritatibus potest haberi priuilegium,maximè autem ex authoritate Ecclesiæ,quæ errare non potest.Et licet mortua fuerit,mors tamen non fuit illi pœna,sed conditio naturæ.& quanuis aliqui ex priuilegio possent præseruari à morte(licet de

Rom.5

3. Ethic. de Malo.q.4. artic.1.ad 19.

1.2.quæst.81. art.3.ad 3. De Malo.q. 4.art.6.ad q.

Cantic. 4.

1.2.quæst.81. 3.ad 1.

de nullo legatur) nõ tamen propterea sequeretur quòd fuissent immunes à peccato originali:quia sicut Deus pœnas peccatorũ actualiũ potest condonare,sic etiam peccati originalis. Nec per hoc quod Apost.dicit,Nos qui viuimus,qui residui sumus,non præueniemus eos qui dormierunt,voluit dicere quòd aliqui præseruẽtur à morte,vt dicemus infrà cum de generali resurrectione agetur.¶ Si qui autem miraculosè alio modo quàm per viam seminalem formarentur vel crearẽtur à Deo,non cõtraherent peccatum originale,vt D.Aug.ait.In illis tamẽ essent similes motus & defectus ac mors ex cõditione naturæ,qui non dicerentur pœnæ,sed pœnalitates & afflictiones.D.tamen Virgo præseruata fuit à motibus primò primis. Et quia peccatũ originale cõtrahitur ex progressu ab ipso Adã,secundũ rationẽ seminalem,sequitur quòd si Adã non peccasset, Eua peccãte, peccatũ originale non fuisset trãsfusum in posteros.Si tamen Eua non peccante Adã peccasset, peccatum originale trãsfusum fuisset.& idem dicendũ est de filiis eius si peccassent,quo ad eorũ posteritatem.¶ Alia autem peccata primi parentis præter primũ non fuissent traducta. Nec aliqua peccata proximorum parentum traducuntur.Quia homo generat sibi simile,secundum speciem,& non secundum individuum,licet actiones sint suppositorum.Et ideo ea quæ pertinent ad individuum,sicut actus personales,& quæ consequuntur ad eos,non traducuntur à parentibus in posteros.Non enim grammaticus generat grammaticũ,nec transfundit scientiã vel artem quam studio acquisiuit.Sed bene ea quæ pertinent ad naturã speciei,traducuntur à parentibus in filios, nisi sit defectus naturæ,vt oculatus generat oculatum,& podagricus podagricum.Et si natura sit fortis,traducit etiam aliqua accidentia individualia pertinentia ad dispositionẽ naturæ,vt fortitudinem,velocitatem,& agilitatẽ corporis,ac etiam bonitatem ingenij,& alia huiusmodi. Sed alia peccata quæ non corrumpũt naturã,quantũ ad id quod est naturæ,sed solùm quãtum ad id quod est personæ,hoc est secundum pronitatem ad similes actus malos,non traducuntur.Et maximè illa,qua dicitur quòd quis magis potest traducere quod habet ex se,quàm quod habet ab alio(sicut ignis potest magis calefacere,quàm aqua calefacta)vera est in his quæ sunt trãsferibilia,quæ s.non sunt purè personalia.Nec obstat illud,Ego sum deus Zelotes,visitans iniquitates patrum in filios vsque in tertiam & quartam generationem. Quia (vt D.Aug.ait) nunquã punitur anima filij pro parentibus,nisi cõmunicet in culpa vel per originem,vel per imitationem:quia omnes animę sunt Dei.Sed interdum iudicio diuino vel humano puniuntur filij pro parentibus pœna corporali aut temporali,inquantum sunt aliquid patris,vt dictum est §.1.Ver.2.huius c.

1.Thessal.4.

10. super Gene.ad literã.

Nullũ nisi primum peccatũ transmissis potuit ad posteros.

Ver.3. DE VNITATE PECCATI ORIGINALIS.

1.2.q.81.art.2. Ioan.1.

B Peccatum originale licet dicatur vnum peccatum mũdi(iuxta illud,Ecce agnus Dei,qui tollit peccatum mundi) nihilominus tamen in quolibet homine ante baptismum est vnũ, quia non est nisi vna causa,scilicet primũ peccatum primi parẽtis, quod solùm in posteros traducitur.& sic peccatum originale est vnum numero in vno homine,& vnũ specie in omnibus hominibus. Nec obstat quod ait Psal.Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum,&c.quia secundum morem sacræ scripturæ pluralis numerus nonnunquam pro singulari ponitur,prout ibi:Defuncti sunt enim qui quærebant animã pueri:vel quia in peccato originali virtualiter præexistũt omnia peccata actualia,vel quia in peccato primi parentis (quod per originem traducitur) fuerũt plures deformitates, scilicet superbiæ,inobedientiæ,gulæ:vel quia multæ partes animę inficiuntur,scilicet intellectus, appetitus irascibilis & concupiscibilis,& vires inferiores,& corpus ipsum.Et quanuis partes animæ quæ inficiuntur,sint diuersæ:tamẽ respectus ex parte causæ & principij,est vnus.Sic pater eadem paternitate refertur ad plures filios propter eandem potentiam generatiuam.

Psal.50. Matth.2.

Ver.4. DE AEQVALITATE PECCATI ORIGINIS.

12.q.81.art.4

C Vm natura,secundũ Philo.sit æqualitet in omnib.suppositis,& peccatũ originale sit peccatũ naturæ,sequitur ꝙ peccatũ originale sit æquale in omnibus:quia in peccato originali nõ sunt nisi duo:Vnum est priuatio iustitiæ originalis:Aliud autem est relatio ad peccatũ primi parẽtis, à quo per vitiatã originẽ natura deducitur.Quo ad primum,peccatũ originale nõ suscipit magis & minus,cùm totum donũ iustitiæ originalis fuerit à quolibet sublatum. Priuationes enim aliquid totaliter priuantes,non suscipiunt magis & minus,sicut mors.Similiter nec quo ad secundũ:quia omnes homines æqualem relationẽ habent ad principium vitiatæ originis.Nec obstat quòd non omnes homines sint æqualiter proni ad concupiscendum:quia hoc prouenit ex dispositione corporis,pro quanto vires inferiores sunt fortiores in vno,quàm in alio.Nec est simile de ægritudine, quæ suscipit magis & minus in vno,quàm in alio:quia ægritudo corporalis, quanuis sit eiusdem speciei,non tamen semper habet æqualem causam in omnibus: sicut nec libido actualis, quæ est maior in vno quàm in alio,trãsmittit peccatũ originale,sed habitualis.Et quia deordinatio peccati originalis maximè apparet in appetitu cõcupiscibili:ideo cõmuniter peccatũ originale cõcupiscentia nominatur,accipiendo concupiscentiã pro potẽtia destitutiua,quæ sunt materiale in peccato originali:formale verò priuatio iustitiæ originalis ad peccatũ primi parentis relata, vt dictũ est.

Ver. 5. DE SVBIECTO PECCATI ORIGINALIS.

De malo.q. 4. artic.3.4. & 5.

D Peccatum originale sicut in causa principali fuit in ipso Adam, & vt in causa instrumentali in semine:sed sicut in subiecto est primò in anima,deinde in voluntate,& consequenter in intellectu & appetitu sensitiuo,ac etiam in viribus inferioribus quæ possunt esse subiecta culpæ: cùm priuatio & habitus habeant fieri circa idem.Sed primum subiectum iustitiæ originalis erat essentia animæ,& deinde secundariò effectuum eius,aliæ potẽtiæ (vt dictum est) igitur,&c.Et sic pec-

catum originis primo respicit animam,& consequenter alias potentias ordine quodã subtrahendo perfectiones quas ordine quodam iustitia originalis producebat.

§.6. DE POENIS PECCATI ORIGINIS.

De malo.q.5. artic.1. Rom.6. c.14.§.1.ver.2. Physic.

POena peccato originali debita quantum ad animam est carentia diuinæ visionis. Quia cùm gratia Dei sit vita æterna,& peccatum originale priuet gratia,consequens est ꝙ priuet gloria. Ad cuius pleniorem euidentiam reducendum est ad memoriam,quod de beatitudine dictũ est. Et cùm Philo.dicat quòd Deus & natura nihil faciant frustra:& frustra dicatur, quòd non consequitur finem ordinatum,sitque homo creatus ad beatitudinem,cùm ex natura sua possit cognoscere vniuersale bonum & principium naturæ,nisi propria voluntate auertatur ab eo,sequitur ꝙ paruuli cũ solo originali decedentes,non sunt priuati beatitudine naturali.Propter hãc rationem dictũ est suprã,ꝙ Deus talibus in separatione animæ infundit omnes species intelligibiles rerum quas acquirere & intelligere poterãt,si vixissent: Verũtamen priuati sunt beatitudine supernaturali,quæ consistit in clara Dei visione.Et quia tales nõ cognoscunt se priuari tali bono,cùm non habeant de illo reuelationem,ideo non dolent neque tristantur.Et dato quòd haberent notitiam futuræ beatitudinis supernaturalis non dolerent:quia nullus absque deordinatione voluntatis appetit,quod scit se habere non posse,& supra se esse. Quidam probabiliter dicunt quòd Deus, qui ordinauit pœnam sensus respondere delectationi,iuxta illud,quantũ se glorificauit & in deliciis fuit, &c.nõ cõcurret ad tristitiã.Propter hoc D.Aug.dicit,quòd mitissima est eorũ pœna, qui pro solo originali puniuntur.Nec obstat quòd idem Aug.dicit,ꝙ pueri descendentes cum originali, experiantur gehennam:& alibi dicit ꝙ firmissimè tenendũ est,eos æterno supplicio puniendos: Quia nomine tormẽti,supplicij,gehennæ,cruciatus,& ignis,& si quid simile in dictis sanctorum reperiatur,largè accipiendum est,pro omni pœna etiã priuatiua,vt ponatur species pro genere. Nec obstat pariter ꝙ D.Chrysost.dicit quòd carentia diuinę visionis sequitur maximũ tormẽtum: quia intelligitur de carentia diuinæ visionis in eo qui priuatur ex culpa actuali,in qua fuit in deliciis,& non de eo qui priuatur ex sola culpa originali,in qua nullo modo fuit in deliciis.Nec etiã ratio D.Aug.(qua probat ipsos futuros in iudicio generali in parte sinistra,& audituros,Ite maledicti in ignem æternum)aliquid contra prædicta concludit:Quia illa verba intelligenda sunt de omni pœna proportionata culpæ illorũ qui puniuntur,cùm cõstet in inferno esse diuersitates pœnarum,& quòd non omnes æqualiter puniantur,sed secundũ proportionẽ demeritorũ.Cùm ergo pœna sensus respõdeat culpæ actuali deliciis,sequitur quòd nõ torquebuntur: Aliàs sequeretur quòd qui nõ peccauit in hoc seculo,nõ cessaret peccare in futuro,cùm superbia damnatorũ ascendat semper:quod constat esse falsum & cõtra illud,Vbi ceciderit lignũ siue ad austrum,siue ad aquilonem, ibi erit.& ideo illa sententia quo ad illos applicabitur secundum proportionẽ peccati originalis:cuius pœna quo ad animã,est sola carẽtia diuinæ visionis.Vel potest dici quòd illa sententia intelligitur de his qui actualiter & cõmissiuè peccauerunt.vnde prædicetur eis,Esuriui, & nõ dedistis mihi mãducare,&c.quæ illi nõ potuerunt,igitur,&c. Præterea in hoc non tenetur D. Aug. vnde Gennadius in lib.de viris illustribus,de eodem Augu.loquens ait,Licet minus capacibus dubitationem de abortiuis fecerit:error tamen illius (vt superius dixi)multo sermone contractus lucta hostiũ exaggeratus,necdũ hæresis quæstionẽ dedit.per quæ verba dat intelligere,D. Aug. in hac opinione errasse,sed ipsum hæreticũ nõ fuisse: eò ꝙ non fuit pertinax,imo retractauit in epist.ad Iulianũ,in qua se declarat dicens:Ego autẽ non dico paruulos sine baptismo moriẽtes, tanta pœna plectendos,vt eis melius esset non nasci,cùm tamen sermone 26.ad Eremitas dixerit, Melius esset omni esse carere,quàm in inferno iacere.Ex quo apparet alium locũ pro pueris illis cum posuisse.Præterea decret.Maiores,de Bap. (in qua est determinatũ eos nõ pati pœnã sensus) tempore D.Aug.nondũ edita erat,quia idẽ Aug. (qui supramodũ Ecclesiam reuerebatur) si edita fuisset,oppositũ non dixisset.¶ Non obstat pariter quòd peccatores debeant grauius puniri post mortem quàm in vita,in qua peccatũ originale punitur pœna sensus: Quia post mortẽ nõ est status proficiendi ad virtutẽ,vel etiã deficiendi per peccatũ,sed recipiendi pro meritis.vnde omnes defectus qui sunt post mortem,taxantur pro culpa,& nõ ordinantur ad profectũ virtutis,vel euitationem peccati. Sed isti defectus sensibiles non sunt pœna taxata, sed concomitans & ordinati ad euitationem peccati.Sicut videmus quòd cùm aliquis iudex pro aliquo crimine facit aliquẽ excæcari(vt in antiqua lege oculum pro oculo)cæcitas est pœna taxata,quã intendit iudex. Verùmtamen quia cæcitatem sequuntur multa incommoda,puta quia cæcus habet mendicare,eesspitare, sustinere dolorem capitis,& alia huiusmodi,quæ iudex non ponderat nec ordinat:quia nõ potest omnes euentus prouidere & considerare.Sed Deus qui omnia prouidet & põderat,ordinauit pro pœna taxata,priuationẽ iustitiæ originalis,gratiæ,& gloriæ,& quòd in hoc mundo defectus sensibiles(qui sunt conditiones naturæ non præseruatæ iustitia originali)incurremus ex peccato originali,ad profectum virtutis,& euitationem peccatorũ,quandiu erimus in statu proficiendi. Ideo illæ pœnæ non erunt post mortem.¶ Sed difficultas adhuc manet:Cùm pœna sensus respondeat conuersioni ad bonũ cõmutabile,& tantũ debeat imputari nobis conuersio primi parentis, sicut eius auersio,cùm conuersio ordine naturæ(licet nõ temporis)præcedat auersionẽ:Nõ enim potest quis auerti à bono incõmutabili,nisi prius apprehendat aliud bonum:dicendum quòd talis conuersio non referebatur ad naturam,sed ad personam : quia ideo Adam conuertebatur ad illud, non quòd cogitaret esse bonum naturæ:sed vt bonũ sibi:ea autẽ quæ pertinent ad personam , non imputantur

De Malo. q. 5.art.4.ad 5.

c.2.§.1.ver.1.

Apoc. 18. In hiponostic.

In lib de fide ad Petrum.

In homil. de repar.lap.

Eccle.11.

imputantur toti naturæ.Et quanuis(vt dictum est)peccatum originale sit æquale in omnibus:non tamen æqualiter omnes subdũtur his defectibus. Aliqui enim sunt difformes,alij quasi semper valetudinarij,& aliqui magis sensibiles malorum quàm alij. Quia hæc diuersitas prouenit ex dispositione materiæ,quæ in diuersis diuersa est.Et aliquando ex Dei ordinatione propter peccata parentum,vel præseruationem filiorũ,aut propter alias causas,quæ diuinæ prouidentiæ reseruantur.

Ver. 1. DE MORTE.

2.2.quæst.64. artic.1. Rom.5. Mors quid. cap.1.ver.4.

MOrs est pœna peccati originalis.Vnde Apost.Per vnũ hominẽ peccatum intrauit in orbem terrarũ,& per peccatũ mors,& ita in omnes mors pertrãsiit,in quo omnes peccauerũt. Ad cuius euidentiam sciendum est quòd mors significat priuationem vitæ.Et cum priuatio nõ possit cognosci nisi per habitum,mors perfectè cognosci non potest,nisi cognoscatur vita qua priuat. Quare reducendũ est ad memoriã quæ de vita diximus,quòd licet vita aliquando accipiatur pro operatione:hic tamen accipitur pro esse siue principio intrinseco operationis,quod est forma. Et quia triplex potest esse operatio in homine,scilicet corporalis,spiritualis,& beatifica siue æterna: sequitur triplex posse esse principium vitę,scilicet anima,gratia,& lumen gloriæ. Anima est principium vitæ & operationis corporalis.Gratia est principium vitæ & operationis spiritualis & meritoriæ.Lumen gloriæ est principium vitæ siue operationis beatificæ & æternæ.& secundum hoc dicimus triplicem esse vitam,scilicet corporalem,spiritualem,& æternã.¶ Et cùm mors sit priuatio vitæ,sequitur quòd triplex est mors,scilicet corporalis,spiritualis siue culpæ,& æterna,quæ dicitur gehennæ.Mors corporalis est priuatio seu separatio animæ à corpore. Mors spiritualis siue culpæ,est priuatio seu separatio gratiæ ab anima,quæ fit per culpam siue peccatũ.vnde Ezec. Anima quæ peccauerit,ipsa morietur.Mors æterna siue gehẽnæ est priuatio luminis gloriæ, per quod est vita beatifica siue æterna,iuxta illud,in æternum non videbit lumen.Et dicitur gehennæ, propter adiunctam pœnam & tormenta æterna.Mors corporalis secundum se non priuat hominem magno bono,imò liberat à miseriis & calamitatibus huius mundi. Et decretum est à Deo , quòd omnes homines resurgent ab ea.vnde Apost.Omnes quidẽ resurgemus.Ideo in sacris literis mors corporalis vocatur dormitio,maximè in libris Regũ, Dauid dormiuit cum patribus suis. & Psal. Dines cùm dormierit,non sumet omnia.& alibi, Dormierũt somnum suum, &c.Et Christus eam sæpe dormitionẽ nominauit,dicens:Lazarus amicus noster dormit,sed vado vt à somno excitẽ eũ. Imò talem dormitionẽ dixit non esse nominandã propriè mortẽ,neque in ordine aut numero mortium esse cõputandam,dicens:Nõ est enim mortua puella,sed dormit. Mors verò spiritualis siue culpę priuat hominẽ maximis bonis spiritualibus,s.gratia Dei,& virtutibus infusis,ac donis spiritus Sancti:& nõ est certum quòd omnes in illã incidentes resurgant per pœnitentiam. Cõstat autem quòd hæc mors spiritualis inducit ad mortem æternã.Ideo dicitur prima.Mors verò gehẽnæ dicitur secundum,iuxta illud , Qui vicerit (scilicet vitia & mortẽ primã siuæ culpæ) nõ lædetur à morte secũda.Et quia de morte prima sufficienter dictu est cùm de corruptione charitatis & gratiæ ac etiã de peccatis ageretur:dictũ est etiam de morte secunda,cùm de inferno & pœnis damnatorum esset sermo. Ideo nũc illis dimissis,de morte corporali aliqua notatu digna dicẽda sunt.

2.2.quæst.64. artic.1. Rom.5. Mors quid. cap.1.ver.4.

Mors triplex.

Ezech.18.

Psal. 48.

1. Corint.15.

Psal.48.

Ioan.11.

Matth. 9.

Apoc.12.

Ver. 2. DE MORTIS MEMORIA.

Memoria mortis vtilitates.

c MOrtis corporalis memoria Christi fidelibus plurimum cõfert vtilitatis,maximè autẽ quantum ad tria:Primò ad retrahendum eos à vitiis,& inducendũ ad virtutes. Retrahit enim à superbia:& inducit ad humilitatem.Nemo enim cõsiderans se esse breui tempore in cadauer putridum,& tandem in vilem puluerem aut cinerem resoluendum: habet occasionem superbiendi, sed potius humiliãdi.vnde Ecclesia.10.Quid superbis terra & cinis?& Hier.2.Vide quàm vilis & abominabilis facta es.Ideo Ecclesia volens Christianis præscindere occasionẽ superbiæ & materiã humilitatis ministrare,ordinauit vt in principio quadragesimæ capitibus eorũ imponerẽtur cineres,dicendo:Memento homo quia cinis es,& in cinerem reuerteris.Ideo age pœnitentiam de peccatis tuis.Sicut enim gloriosus in rota sua pauo , videndo sordidos ac puluerulentos pedes, humiliatur,& demittit rotam suam:sic homo pulueres in quos resolui debet considerans, habet occasionem se humiliandi,& demittendi rotam superbiæ & elationis. Retrahit etiã ab omnium malorũ radice cupiditate & auaritia.Nemo enim cupidus debet se indebitè & immoderatè onerare rebus,quas in domũ suam deferre vel deferri facere nõ potest,& quibus scit se in porta ciuitatis spoliandum,& pro eis puniendũ.Sed sic est de rebus huius mundi.Igitur &c. D.enim Ber. dicit:Mirabilem ianitorem (scilicet mortem in exitu) posuit mundus,qui nihil suũ secum trahere permittit.Et Psal.Dines cùm dormierit nõ sumet omnia,neq; descendet cũ ea gloria eius.& alibi: Dormierunt somnũ suum omnes viri diuitiarũ:& nihil inuenerunt in manibus suis.& Iob 1.dicebat:Nudus egressus sum ex vtero matris meæ,& nudus reuertar illuc.& Apost.Nihil intulimus in hunc mundũ, haud dubium quòd nec aliquid auferre possumus.Ideo omnia arbitrabatur tanquã stercora.Et D.Hier.dicebat:Facilè cõtemnit omnia qui cogitat se moriturum. Retrahit pariter à cõcupiscentia & carnis desideriis ac voluptatibus.Vnde D.Greg. Nõ potest melius domari caro viua,quàm cogitãdo qualis erit mortua.& Seneca in lib.de Moribus:Libidinis incentiuũ cõtinebis si exitũ cogitaueris.Retrahit insuper & generaliter ab omnibus aliis vitiis & peccatis. vnde Eccle.7.Memorare nouissima tua,& in ęternũ non peccabis.¶ Secundò mortis memoria inducit ad pœnitentiã.Vnde Ezechias cùm audisset Esa.dicentẽ sibi:Dispone domui tuę,quia morieris, & nõ viues.Fleuit:& cõuersus ad parietẽ egit pœnitentiã.Et Niniuitæ audientes Ionã dicentem,

1.Timot.6.

Esa.38.

Universidad de Sevilla
Biblioteca

Adhuc 40.dies,& Ninive subuertetur,mirabilem egerunt pœnitentiã. In vitis patrum legimus, quòd quidam interrogauit abbatẽ Amonẽ,quomodo peccata sua flere,& de eis pœnitere posset, respondit: Talem fac cogitationem tuam,qualem faciunt præuenti de criminibus, qui detinentur in vinculis. Illi nanque interrogãt,vbi est iudex? & quando veniet? cogitant quid fecerint? & qualiter respondebunt: & in ipsa expectatione pœnarũ suarum plorant causas. applicatio est facilis. ¶ Tertiò mortis memoria exterius protestata inducit Deum ad clementiam,& placat eius iram. Vnde legimus de viris Bethuliæ obsessis ab Holoferne,quòd præcincti saccis, habentes cineres super capita sua,offerebãt sacrificia: & placatus dominus liberauit eos. & dicitur de Achab, quòd cùm audisset sermones domini,scidit vestimẽta sua,& operuit cilicio carnem suam,ieiunauitque, & dormiuit in sacco,& ambulauit demisso capite,& factus est sermo Domini ad Helià Thesbitẽ dicens: Nonne vidisti Achab humiliatũ corã me? Quia igitur humiliatus est mei causa,non inducam malum in diebus eius. Ideo Psal. dicebat: Cinerem (hoc est mortis recordationẽ) tanquã panem manducabam. Et Christus pœnitentiã in cinere & cilicio laudauit, Matt.11. dicẽs: Olim in cinere & cilicio pœnitentiã egissent. Et cùm pœnitentia multa bona opera includat, consequens est quòd mortis memoria & recordatio sit ad bonorũ operum vigilantiã excitatiua. Eam ob rem veri Christiani debent tali recordationi insistere,& cauere à quatuor impedimẽtis, huiusmodi recordationem impedientibus, quæ secundũ contemplatiuos, dicuntur quatuor portitores pertrahentes cursu velocissimo ad sepulturam inferni peccatores, quos stare iussit Christus in suscitatione adolescentis filij viduæ. ¶ Primum impedimentum & primus portitor est præsumptio diuinæ misericordiæ. Quidam enim,& maximè Lutherani, solam diuinã misericordiam & bonitatẽ considerantes, aliquibus sacris scripturæ passibus malè intellectis inhærentes, temerariè præsumũt se omni tempore & instanti, etiam in morte, absque sacramento pœnitentiæ misericordiã consequuturos: & sic negligunt mortis memoriam,& omnium virtutum operationes, inspirationes, exempla, & monitiones. Hi plurimum decipiuntur, quia Dominus non solùm bonus & misericors est, sed etiam iustus. Vnde Psal. Iustus Dominus,& iustitias dilexit. & cõtemnentes sanctas inspirationes & monitiones acriter punit. vnde Apost. An diuitias bonitatis eius patiẽtiæ & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei te ad pœnitentiam inducit? Secundum autem duritiam tuam & impœnitens cor tuũ, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. ¶ Sebittantur se diu victuros,& in fine dierũ pœnitentiam acturos: & interim inuadit eos mors, & deciantur infirmi, nõ cogitãt de morte. Interim incidũt in phrenesim, & moriuntur in peccatis: quia non aduertunt, donec se reperiantur in inferno. de talibus Salomon: Quia vocaui,& renuistis: extendi manum meam,& nemo fuit qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum,& increpationes meas neglexistis. Ego quoque in interitu vestro ridebo: & cum vobis id quod timebatis aduenerit, cùm irruerit calamitas,& interitus quasi tempestas ingruerit. & D. Aug. Hac animaduersione punitur peccator, vt qui cùm viueret oblitus est Dei, dũ moritur, obliuiscatur sui. Nã vt dicit Psal. Non est in morte qui memor sit tui. Et Eccles. 5. Ne tardes conuerti ad dominũ: & ne differas de die in diem. Subitò enim veniet ira illius,& in tempore vindictæ disperdet te. Eccles. 38. in persona cuiuslibet defuncti: Mihi heri,& tibi hodie, s. imminet iudicium. Sapiens ibi comparat vitam hominis, diei, quæ parum durat,& scito labitur: neque semper permittit Deus hominẽ venire vsque ad finẽ diei, ad quem venire quis posset secundũ cursum naturæ. Vnde dicebat Ezec. De mane vsque ad vesperam finies me. Ideo Christus, Et vos estote parati: quia qua hora nõ putatis &c: Videmus multò plures iuuenes mori quàm senes. hæc sola experiẽtia deberet terrere nos. D. Bernar. dicit: Qui promisit tibi veniam daturum, non spopondit tibi diem crastinum, imò nec horam,& c. Ideo non est confidendũ in illa vana spe longæ vitæ: quam sapiẽs vocat repromissionẽ nequissimam & fallacem. ¶ Tertium impedimentũ & tertius portitor est mala societas. Heu quot decepit iste? Quot sunt hodie in inferno, qui essent nunc eleuati in paradiso, nisi fuissent malæ societates? Quot videmus viros perditos & mulieres abominabiles propter malas societates? profectò innumerabiles. Psal. Dicebat: Cũ sancto sanctus eris,& cũ peruerso peruerteris. & Eccl. 13. Qui tetigerit picẽ, inquinabitur ab ea. Ideo Salo. Fili mi si te lactauerint peccatores, ne acquiescas eis. Si dixerint: Veni, fortẽ mitte nobiscũ: ne ambules in eis, prohibe pedem tuũ à semitis eorum: pedes enim illorum in malum currunt. Et nisi caueas, inuoluent te. Notãdum est iuuenibus commune dictum: Talis ponit culicẽ in aure, qui non auferet eã. Talis ponet te in luto & periculo, qui relinquet te ibi. Talis ponet te in infernũ, qui nõ liberabit te. Ideo Christus monebat fugere malas societates, dicẽs: Si oculus tuus scãdalizat te: erue eũ,& proiice abs te: &c. Et Luc. 14. Si quis venit ad me,& non odit patrem suũ & matrẽ suam,&c. quãdo s. inducunt ad malum. ¶ Quartum impedimentum siue quartus portitor est mala cõsuetudo, quæ etiã multos illaqueat. Quia consuetudo quodã modo vertitur in naturã,& dicitur altera natura. D. Thom. recitat Iuliũ Cæsarẽ in lib. de bel. Gal. dicentẽ quòd olim apud Germanos ex mala consuetudine furtũ non reputabatur iniquũ. Mulier proba si incidat in adulterium, quãprimùm cecidit, cor eius tremit & palpitat: cùm autẽ secũdò, minus: si tertiò, adhuc minus: si quartò & amplius, delectatur, tãdẽ iactat se & efficitur de numero illorũ, qui lætãtur cũ malefecerint,& exultãt in rebus pessimis. Tales sunt similes auibus applicantibus ad campanile, quæ cùm primò audiũt cãpanas, timent: secundò non tantum, tertiò

appropin

Iudith. 4. 3. Reg. 21

Luc. 7.

Quatuor portitores peccatorum ad sepulturã inferni.

Rom. 2.

Spes longæ vitæ periculosa.

Prouer. 1.

Esa. 38 Matth. 24.

Societas malorũ cauẽda.

Prouerb. 1.

Matth. 5.

1. 2. q. 94. art. 4.

Consuetudo mala. Prouer. 2.

appropinquãt,& deinde super eas ascendũt & stercorisant. Idem faciũt circa formidines in agris seminatis appositas,&c. Vnde D. Chrys. dicit: Peccatũ cõsuetudine vilescit,& quasi nihil sit, putrescit. Tales timere deberent, quia vix resurgũt, iuxta illud: Impius cùm in profundũ peccatorũ venerit, contemnit. & Prouer. 22. Adolescens iuxta viam suam, etiam cùm senuerit, nõ recedet ab ea. & Hiere. 13. Si potest Æthiops mutare pellem suã,& pardus varietates suas,& vos poteritis benefacere, cùm didiceritis malũ. Tales consuetudinarij pondere peccatorum labuntur de peccato in peccatum: sicut situla cadit in puteum, catena ferrea paulatim tracta,& sicut mola a supercilio montis paulatim impulsa. vnde D. Greg. Peccatum quod mox per pœnitentiam non deletur, suo pondere ad aliud trahit. Ideo quilibet quamprimùm sentit se tali põdere grauatum, conari debet ad exonerationem. quod faciliter faciet, si ad mortem dirigat mentis intuitum, &c.

Prou. 18.

Malè assuetũ quid accidat.

Ver. 3. DE TIMORE MORTIS.

D CVm timor sit de malo futuro oppositi bono dilecto: sequitur quòd secundum diuersas dilectiones boni sit diuersus timor mali oppositi. Sed vita corporalis, cui mors opponitur, tribus modis diligitur s. naturaliter virtuose,& vitiose. Ideo triplex est timor mortis. ¶ Primus est naturalis, qui procedit ab amore naturali, quo quilibet diligit vitã suã: prout vnaquæque res naturaliter appetit conseruationẽ sui esse,& resistit contrariis quantũ potest. Et hic quantum est de se cùm sit naturalis, nõ est bonus neque malus. Hoc timore Apostoli mortẽ timuerũt. vnde Rom. 8. dicitur: Scimus quòd omnis creatura ingemiscit & parturit vsque adhuc. Nõ solùm autem illa, sed & nos ipsi primitias spiritus habẽtes,& ipsi intra nos gemimus, nolẽtes spoliari, sed superuestiri, vt dicitur 2. Cor. 5. & non solũ sancti Apostoli, sed etiã ipse Christus secundũ proportionem inferioré siue partem sensitiuã. Cum enim intrasset hortũ Oliueti, cœpit tædere & pauere. vnde eius volũtas vt natura aduocata sensualitatis, petebat: Pater si fieri potest, transeat à me calix iste. ¶ Secũdus timor est ordinatus & virtuosus, quo aliqui timent se non fecisse sufficientẽ pœnitentiã: & propter hunc timorem quærunt media prolongandi vitã, ad faciendã maiorem pœnitentiã, vel amplius merendum & proficiendum reipublicæ, vt D. Paulus qui optabat pro fratribus anathema (hoc est separatus) esse à Christo, cui desiderabat cõiungi. Timor etiã mortis ex periculis & insultibus dæmonũ, dummodo timens nõ diffidat de bonitate aut misericordia diuina, nõ est malus, cùm nõ procedat ex infidelitate aut desperatione, sed ex consideratione peccatorũ & indignitatis. Hic timor stimulat ad pœnitentiã & ad debitam præparationem,& ad accipienda arma, quibus nos defendamus contra pericula. Ideo est bonus & laudabilis. nec est aliquis adeò iustus, qui nõ habeat occasionẽ sic timendi,& se præparandi. Quia licet quilibet Christianus qui verã fecit pœnitentiã, & munitus est sacramentis Ecclesiæ, quadã coniectura morali, posit iudicare & credere & sperare se esse saluandũ: nihilominus tamẽ ex incertitudine an ex parte sui fecerit id ad quod tenetur. & sic propter districtum iudicij, quod in morte erit, habet occasionẽ timoris. ¶ Tertius timor mortis corporalis est inordinatus & vitiosus, qui scilicet prodit ex amore mordinato vitæ corporalis, & bonorũ huius seculi, quibus in morte spoliamur. Sunt enim aliqui qui sic timent priuari bonis, quòd nullo modo cogitare volunt de morte, neque aliquid de ea audire: vellẽntque semper manere in hoc seculo, quasi nõ esset alius paradisus, nisi mundus. Talis timor ex inordinato amore bonorum temporaliũ procedens, est malus,& causa multorũ malorum,& tandem excæcationis, vt dictũ est cùm de timore mũdano ageretur. ¶ Sed difficultas est an simpliciter & absolutè mors sit timẽda, & an timor mortis sit persuadendus. Hæc difficultas per duas propositiones enucleatur. Prima propositio, quòd quãuis mors corporalis aliquo modo sit timenda etiam bonis, non tamen simpliciter & absolutè: sed potius amanda & optãda, propter multa bona quæ secum affert, & singulariter tria. ¶ Primò enim liberat ab omnibus morbis & miseriis ac calamitatibus corporalibus. Nõ est melior medicina corporalis in mundo quàm mors. Quia quantũcunque medicinæ corporales curent ad tempus & incompletè, nõ tamen completè & perfectè ac perpetuò. Nam (vt Iob dicit) Homo natus de muliere, breui viuens tẽpore, repletur multis miseriis. Nunc est lætus, nunc tristis nunc ægер, nunc sanus: nunc calidus, nũc frigidus: nunc pauper, nunc diues: nunc in breui quiete & tranquillitate, nũc in solicitudine, &c. Sed mors ab omnibus his perpetuò liberat. Ideo magnũ bonum nobis affert. vnde Apost. Rom. 7. dicebat: Infœlix homo, quis me liberabit à corpore mortis huius? per mortem autem boni ab omnibus afflictionibus corporalibus & temporalibus perpetuò liberantur. vnde Apocal. 19. Absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, &c. Et Apocal. 7. Non esurient neque sitient amplius, neque cadet super illos sol neque vllus æstus. ¶ Secundò mors liberat à tentationibus & periculis peccatorum,& reatibus pœnarum. Quandiu enim sumus in hoc mundo, sumus in tali periculo spirituali, in quali sunt milites in bello corporali, quando habent pugnare contra fortiores & astutiores. vnde Apostol. Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem (scilicet solùm) sed aduersus principes & potestates, aduersus mũdi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. & D. Augu. dicit: Versutus est hostis, & habet mille nocendi modos. & Iob 4. Non est potestas super terram quæ ei valeat comparari. In hoc mũdo via est adeò lubrica,& tot ac tantæ sunt peccatorũ occasiones, quòd pauci sunt qui omnino caueant à peccatis. Vnde Prouer. 24. Septies in die cadit iustus & 1. Ioã. 1. Si dixerimus quia peccatum nõ habemus, ipsi nos seducimus,& veritas in nobis non est. & Iac. 3. In multis offendimus omnes. Aliqui optant diu viuere cùm sunt infirmi, vt pœnitentiã agere possint: quibus melius esset quòd morerentur, quia quando releuantur ab infirmitate, peiores fiunt,

Timor triplex.

Mare. 14.

Timor mortis ordinatus. Rom. 9.

Boni in morte habent occasionem timendi.

Timor mortis inordinatus.

An mors sit timenda.

Quæ bona mors afferat.

Ephe. 6.

Universidad de Sevilla Biblioteca

& quantò magis procedunt,tantò magis se illaqueant & onerãt peccatis,& finaliter damnantur. Sap.9. Exod.33. Sed mors ab omnibus illis periculis liberat, post mortem enim boni nullas patientur tentationes aut pœnas. ¶ Tertiò mors liberat à carcere,& introducit in regnũ cæleste & æternum. Qui enim liberantur à vinculis,& eleuantur ad dignitates, habent occasionẽ lætitiæ. In hac vita mortali sumus in carcere & vinculis corporis mortalis,quod aggrauat animam,& impedit introitum regni: quia,vt dixit Deus Moysi,Non videbit me homo,& viuet,scilicet hac vita mortali. Per mortem autem,si sumus bene dispositi,ab hoc carcere liberamur,& introducimur in regnũ cæleste,in quo sunt diuitiæ,gloria,gaudium, lætitia,& omnium bonorum perfecta possessio. Ideo debemus eam desiderare cum Psal.qui dicebat: Educ de carcere, s. corporis, animam meam,ad confitendũ nomini tuo Domine.& Apostolus Phil.1. Desiderium habens dissolui & esse cum Christo. Propter hanc eductionem & introductionem mors Sanctorũ dicitur natiuitas : quia quemadmodũ puer in natiuitate egreditur à paruo loco, & venit in magnũ spacium huius mundi: sic sancti in morte egrediuntur à paruo loco huius mundi,& veniunt ad amplissimũ locũ Paradisi. de hoc Baruch.3. O Israel quàm magna est domus Dei,& ingẽs locus possessionis eius magnus,& nõ habet finem: excelsus,& immẽsus! Si ampliora bona quæ mors secũ affert,scire desideras, vide Apud D. Ambr. in lib. de bono mortis: Propter huiusmodi liberationẽ malorum,& adductionem bonorum, mors bonorũ dicitur preciosa. vnde Psal. Preciosa in conspectu Domini mors sanctorũ eius. Si esset aliquis lapis qui sanaret omnes infirmitates,&c. reputaretur preciosus,& quilibet ipsum desideraret. A fortiori mortẽ corporalem,&c. Ideo nõ est timenda,sed potius amanda & desideranda: cùm in ea vltra prædicta bona cõsolentur ab angelis portantibus eas in paradisum,ac etiã à Christo,qui, vt D. Grego. ait,solet bonis in morte apparere. vt de beata Martha & aliis multis legimus. Ex quo sequitur quòd timor mortis corporalis nõ est persuadendus bonis & iustis, sed potius dissuadendus. ¶ Secunda propositio est,quòd mors corporalis est valde timenda malis,propter multa mala quæ secũ affert. vnde versus: Mille modis leti miseros mors vna fatigat. Primò enim priuat bonis tẽporalibus,quibus mundani plurimũ affecti sunt:& tamen nil eorũ secũ morientes auferre possunt. Secũdò mors priuat malos voluptatibus & deliciis corporalibus quas summè diligũt & prosequũtur. Tertiò adfert dolores corporales qui proueniũt ex qualitatibus cõtrariis discõuenientibus,& ex separatione animæ à corpore,quæ tãtò est acriot,quãtò nexus & amor vnionis est amabilior. sed nõ potest inueniri maior,arctior, siue amabilior copula siue vnio, quàm animæ & corporis. vnde Iob 1. Pellem pro pelle,& omnia quæ habet homo,dabit pro anima sua, s. seruanda in corpore. Ideo propter huiusmodi bonorũ amissionem ac separationẽ,in qua omnia corporis membra,venæ,nerui,& ossa, suprà quàm dici potest torquentur. Philos. dicit quòd omniũ terribilium terribilissimũ est mors: sed amplius malis, auaris,& voluptuosis, vnde Eccl.41. O mors quàm amara est memoria tua homini habenti pacẽ cum substantiis suis! Additur huiusmodi doloribus mundanorum siue mundo deditorũ infestatio, videlicet vxoris, filiorum, propinquorũ, amicorum, famulorum, creditorũ querula instantia atque solicitudo, quæ aliquãdo maior est quàm animæ. Allegant obsequia, paupertatem suam, instant testamentũ fieri vel mutari, quilibet rogat sibi aliquid dari vel legari, de anima verò agonizantis nõ curant. Sed si hæc sola forent, tolerabilis esse posset mors. Verùm cùm inducat ad intolerabilia & æterna tormẽta, quis tolerare poterit? vnde Esa.33. Quis de vobis stare poterit cũ igne deuorante? aut quis habitabit cũ ardoribus sempiternis? Eã ob rem Psal. vocat peccatorũ mortem pessimam. Ex quo sequitur quòd præsumptuosis & mundo ac deliciis affectis, qui se sic securos putant, ac si semper hic viuere deberent,& de morte non curant, bonaque opera negligũt,& in peccatis perseuerant, proponendus & persuadẽdus est timor mortis,& exaggeranda mala eis parata, breuitas vitæ, mortis incertitudo, bonorũ priuatio, tormentorum inductio, imprimendũ est illis illud verbũ Christi: Quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentũ patiatur? inculcanda est historia de illo diuite, qui dicebat: Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos. Requiesce, comede, epulare. Luc.12. Dixit autem illi Deus: Stulte hac nocte animam tuam repetent à te (scilicet dæmones) quæ autem parasti, cuius erunt? Sic est qui sibi thesaurizat (scilicet voluptates prosequendo, & bona temporalia indebitè acquirendo vel retinendo) & non est in deum diues. Hæc enim & similia retrahere poterunt ab inordinato huius seculi amore, & inducere ad diligentem præparationem ad mortem suscipiendam de qua nobis dicendum est.

Psal.141.

Mors sanctorum.

Detestatio mũdanorum quæ sit.

Ver. 4. DE PRAEPARATIONE AD MORTEM.

Quatuor motiua ad præparationẽ mortis.

PLures sunt rationes & motiua, quẽlibet inducentia ad se diligẽter, omni cura, omni quoque E studio præparandũ ad mortẽ. Inter alia autẽ sunt quatuor principalia nõ omittenda. ¶ Primũ est supremi Domini aduentus. Videmus experimẽto quòd in aduentu principis tẽporalis populus se diligenter præparat ad eũ reuerenter ac honorificè recipiendũ. Et si auisati & præmoniti non se præpararent, rex haberet eos pro inimicis,& disperderet eos. A fortiori vnusquisque debet se præparare in occursum aduẽtus Dei viuẽtis, qui est rex regum,& Dominus dominantiũ, qui venit ad quẽlibet in hora mortis. de quo aduentu nos præmonuit per scripturas Prophetarũ, Euangelistarum,& Apost. vnde Amos 4. Præparare in occursum domini Dei tui Israel.& Luc.12. Sint lumbi vestri præcincti,& vos similes hominibus expectantibus dominũ suum,&c. Et si venerit in secunda vigilia,& si in tertia vigilia venerit,& ita inuenerit,beati sunt serui illi. Et per oppositum, qui nõ se præparabunt censebũtur inimici & contemptores. Ideo disperdet illos in aduentu suo.

Secundum

¶ Secundum motiuum est tremendum Dei iudicium. Præuenti enim & accusati de criminibus in iudicio, maximè quãdo habent partes & accusatores potẽtes & astutos,& sciunt iudicem appropinquare, diligenter præparãt defensiones suas, facitũt visitare processum,& excusare vel alleuiare defectus suos, aliàs sunt in periculo succumbendi,& luendi pœnas. Sed sic est quòd quilibet nostrum est præuentus & accusatus tanquã reus, coràm diuina iustitia. quia (vt D. Iac.5. dicit) in multis offendimus omnes.& 1.Io.1. Si dixerimus,&c. Accusator noster potens astutus, & cautelosus, est diabolus, qui (vt dicitur Apoc.12.) est accusator fratrũ, qui accusat eos ante conspectũ Dei die ac nocte. Deus veniet in morte ad iudiciũ. vnde Apost. dicit: Statutum est hominibus semel mori.& post hoc, iudiciũ. Ideo cùm deus sit iustus, necesse est nos ante mortẽ præparare,& visitare, ac reuidere processum cõscientiæ nostræ, parare defensiones,& habere excusationes, quas pœnitentia ministrabit, aliàs incidemus in horrendũ Dei iudiciũ & cõdemnationem. Ideo Eccle.18. Dicitur: Ante iudiciũ interroga teipsum,& in cõspectu Dei inuenies propiciationẽ. ¶ Tertium motiuũ est redditio cõputorũ. Videmus quòd thesaurarij principũ, diffamati de mala administratione, cùm habent reddere rationem principi de administratis, sunt bene soliciti, vident & reuident & præparant cõputa. Aliàs si non habeãt computa bene ordinata,& schedulas expositorum cõdemnantur tanquã latrones, ad patibulũ vt vidimus tẽporibus nostris. Sed sic est quòd quilibet nostrum est thesaurarius & dispẽsator bonorũ summi principis Dei, iuxta illud: Sic nos existimet homo vt ministros Christi,& dispẽsatores ministeriorũ Dei. Et pauci sunt qui non prodigè exposuerint, & quin diffamati fuerint apud Deũ, de mala administratione. Hora mortis est assignata ad redditionem cõputorum,& in ea dicetur cuilibet: Redde rationem villicationis tuæ: quia nõ poteris amplius villicare. Illi qui nescient reddere computum de administratione,& ostendere schedulas & quittantias ministrorũ Ecclesiæ, qui in sacramẽto pœnitentiæ dicunt, Ego te absoluo: cõdemnabuntur ad patibulũ infernale: ideo &c. ¶ Quartũ motiuũ est arduũ ac periculosum in morte ingressũ bellum. Videmus experimẽto quòd capitanei & milites, quãdo ingruit periculosum bellũ, aduersarius fortioribus existentibus, disponũt & præparãt se, facitũt reparare arma, obseruãt vigilias noctis, nihil est inexcussum, vt cùm audierint sonitũ tympani, bene muniti & ordinati procedãt. Sed sic est quòd nos in hac mortali vita sumus semper in bello periculoso, vt dictum est: & (vt D. Antonius dicebat) Dæmonum nostris insidias, paratos ad supplantandum habemus inimicos, qui (vt D. Petrus ait) circueunt quærentes quem deuorẽt. In sanitate vtitur mediis placidis & delectabilibus blanditiis & deliciis: sed in morte, omni studio, conatu, instãtia, & impetu, vt crudeles tyranni, feruntur ad aggrediendũ pauperẽ animam destitutã viribus corporis: absque cuius dispositione operationes suas perfectè exercere nõ potest. Aliquãdo cõuocato exercitu altãt animæ exituræ apparẽtes sub terribilibus figuris in corporibus assumptis, aut speciebus illarũ in phantasia procuratis. ¶ Cõparent autẽ in exitu tam bonorũ quàm malorũ, duplici ratione: Primò, vt videãt si aliquid in anima egrediẽte habeãt. Vnde D. Martinus dicebat: Quid hic astas crudelis bestia? Nihil in me funestũ reperies. Nec mirũ si cõpareant in morte sanctorũ, cùm etiã venerint ad Christum. vnde Io.14. Venit ad me princeps mundi huius,& in me nõ habet quicquã. Nullũ igitur dubium esse debet, quin quod auius est in dominũ, audeat in seruos. Secundò comparent, vt omnes vires suas exerceãt ad victoriam habendã in morte, cùm in ea sit extremus conflictus, cuius euẽtu speratur vel æternus triumphus, vel nota sempiterna. Post mortẽ enim non est amplius pugna, sed remuneratio. Ideo omnibus viribus conãtur in hora mortis vincere. Vnde Gen.3. Tu insidiaberis calcaneo eius. Sunt enim dæmones sicut latrones, qui insidiãtur transeũtibus, eósque aggrediũtur tempore & loco maxime periculoso. Si igitur (vt Apostolus dicit) Qui in agone, i. temporali, contendunt, ab omnibus se abstinent,& (vt videmus) diligenter se præparant & munitiũ illi quidem, vt corruptibilem coronã accipiãt. A fortiori Christiani ab omnibus nociuis & peccatis abstinere debent,& omni cura & solicitudine se præparare & munire debent, vt cũ audierint sonitum tympani mortis, qui est grauis infirmitas, sint præsto & parati ad tantum prælium, in quo non est quæstio de rebus caducis aut temporalibus, sed de perditione aut lucro regni æterni, & de salute aut damnatione animæ, de summa fœlicitate obtinenda, aut pœna æterna incurrenda.

Dæmones in morte comparent.

Dæmones insidiantur homini in morte.

Ver. 5. DE MODO SE PRAEPARANDI AD MORTEM.

Præparatio ad mortẽ qua complectatur.

F MOdus se præparãdi ad mortẽ multa requirit & cõplectitur. ¶ Primũ & principale est bene & virtuosè viuere, secũdũ regulã rectæ rationis, seruãdo mãdata & præcepta Dei & Ecclesiæ, ac aliorũ superiorũ. vnde Christus: Si vis ad vitã ingredi, serua mãdata. Dicitur cõmuniter: Qualis vita, talis & finis, siue exitus & mors.& Eccl.12. dicitur: Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ. Et antequã veniant dies afflictionis tuæ.& Theren.3. dicitur: Bonũ est viro cùm portauerit iugũ Domini ab adolescẽtia sua. Cõsuetudo enim est altera natura,& ideo qui cõsueuerunt in vita resistere tẽtationibus,& euadere pericula & insidias dæmonũ, faciliter etiã euadẽt in morte. Si tamen aliquãdo ex fragilitate, aut aliàs errare & labi in peccatũ cõtigerit: salubre erit consilium, vt dũ viuimus & valemus, conscientiã nostram per diligentẽ examinationẽ,& feruentẽ contritionem,& syncerã sacramẽtalem confessionẽ,& integram satisfactionem, quantũ humana fragilitas patitur, discutiamus: & quicquid inuenerimus offensiuũ Dei, amputemus & abiciamus: vt cum morbus ad Dei tribunal nos protrudet, Dei inueniamus propiciationẽ. Cũ autem omnis dies pro vltimo vnicuiq; debeat haberi,& nemo sciat diem aut horã mortis: sequitur ꝙ quotidie prædictam examinationem facere debemus. Christus vt nos induceret ad continuè vigilãdum,& ad

nos

Universidad de Sevilla
Biblioteca

Optimum consilium.

Matth.24. nos præparandum, dedit similitudinẽ:Si sciret paterfamiliàs qua hora fur vẽturus esset,vigilaret vtique,& nõ sineret perfodi domũ suam,&c.& Marc.13.Sicut homo qui peregrè profectus, reliquit domũ suã,& dedit seruis suis potestatẽ cuiuscũque operis,& ianitori præcepit vt vigilet. Vigilate ergo,nescitis enim quando Dominus veniat,sero,an media nocte,an in gallicãtu, an mane: ne cùm venerit repẽte,inueniat vos dormientes. Optimũ ergo consiliũ est,vt quisque priusquã se somno tradat,cõscientiã suã diligẽter excutiat:& si aliquod crimẽ à se eo die cõmissum deprehenderit,detestetur,cõteratur,lachrymisq; à Deo veniã postulet,& implorata ope diuina , sumat firmũ cõfitendi,satisfaciẽdi,ac correctionis vitæ propositũ. Nemo enim se tradẽs somno,certus est an expergiscetur. Magnũ enim periculũ est in eo statu obdormire,in quo periculũ est mortẽ somni germanã nos posse opprimere. Tantũ periculũ breuissima cogitatione licet effugere. Hoc ergo quotidie ante Deũ agamus. Ante sacerdotem verò eius vicariũ , ter aut sæpius in anno syncera confessione purgare conscientiã plurimum affert tranquillitatis , faciẽtque vt morientẽ non torqueat anxietas conscientiã examinandi. Quia si morbus præoccupauerit , tunc res est cũ morbo, qui nihil aliud agi sinit,nisi cũ medicis,cũ vxore,liberis,hæredibus,creditoribus,famulis, amicis, & inimicis. Propter eandem anxietatẽ vitandã præstat his qui tẽporalia possidẽt, in bona valetudine testamentũ condere,& domui suæ prouidere:ne eorũ negligentia in diuidẽdis bonis nascantur inter fratres & affines,cõtẽtiones & rixæ,relinquatúrque posteris litiũ aut rapinæ materia. Nã complures morbi sunt eius generis,vt nõ dent spatiũ super his statuendi. quare à debitis & obsequiis frustrãtur nonnulli,& hæreditas ad indignos prouenies,est causa ruinæ illorũ. ¶ Secũdum requisitũ est frequẽs mortis memoria & recordatio,quã Christus se habuisse pluribus in locis declarauit,cũ ex abũdantia cordis os loquatur,& sæpissimè de illa locutus fuerit,vt Io.3.& 8.& alibi loquẽdo de exaltatione serpẽtis à Moyse in deserto.& Luc.18.Ecce ascẽdimus , &c.¶ Tertium requisitũ est humilis & deuota oratio,qua assiduè aures diuinæ clemẽtiæ pulsare debemus,vt nobis gratiã debitè præparandi ad mortẽ concedere,& à subita , & improuisa morte præseruare dignetur. vnde Ecclesia in letaniis precatur: A subita & improuisa morte libera nos Domine.¶ Nec sequẽdus est in hoc Erasmus,qui ridet hãc Ecclesiæ orationẽ,magis ipse ridẽdus, qui nulla ratione fultus,multis verbis contra prædictã orationẽ instat,terminos Ecclesiæ cõtra eius intentionem & rectã significationẽ detorquens, ac si ecclesia pro subitanea & improuisa morte intelligeret,& precaretur ab impræuisa & impræmonita morte , quod tamen procul est ab intentione Ecclesiæ. Euidẽs enim est omnes esse præmonitos semel mori.vltra scripturas experientia mortẽ sæpissimè ingerit sensibus. Sed quàm plurimi sunt qui ad illas præmonitiones & præuisiones se nõ præparãt, & mors repẽtina eos improuisos & impræparatos reperit:vt habetur Prou.1. Vocaui,& renuistis, &c. Licet enim paratis & dispositis nulla mors possit esse mala quãtumcũque subita aut repẽtina. vnde Sap.4.dicitur:Iustus si præoccupatus fuerit,in refrigerio erit. Præmonitis tamen & se præparare negligẽtibus,mors subita improuisa est:quia eos improuisos reperit. Quare qui precatur liberari ab improuisa morte,nihil aliud precatur quàm vt Deus dignetur deprecanti gratiã dare se præparãdi ante mortẽ,& præseruãdi à mortis periculis,& ne succũbat tentationibus dæmonis. Si igitur sanctè oratur pro finali perseuerãtia in bonũ,& ne inducamur in tentationem:sic etiã licitè oratur vt liberemur à subitanea & improuisa morte. vnde Psal.12. Illumina oculos meos , ne vnquã obdormiã in morte:nequãdo dicat inimicus meus,præualui aduersus eũ, & ea quæ sequitur in prædicto psal.idem postulãt.¶ Quartũ requisitũ est,vt ab initio morbi aduocetur sacerdos,cui infirmus eũ cordis cõtritione syncerè cõfiteatur,& ad eius iudiciũ satisfaciat:ne cõfessio & satisfactio ingraues cente morbo (vt sæpe cõtingit) vel omittatur,vel timore mortis & nõ filiali amore perficiatur. Petãtur humiliter,& deuotè suscipiantur sacramenta eucharistiæ & extremæ vnctionis, quæ magnũ præbent robur spirituale homini viribus corporeis destituto. Hæc timorẽ inimicorũ expellunt. vnde Psal.Si ambulauero in medio vmbræ mortis , nõ timebo mala,quoniam tu mecum es. Quòd si prædicta sacramenta actu haberi non possint,aut propter absentiã & distantiã presbyteri,aut aliquid huiusmodi:habeãtur in voto seu desiderio, oretúrque Deus,qui nõ alligauit virtutem suã sacramentis,vt misericorditer dignetur illorũ effectum cõferre. Adducentur etiã, si fieri potest viri probi,deuoti religiosi,ac docti,& assueti cõsolari agonizantes,qui agonizantem iuuent & confortent monitionibus,adhortationibus,& orationibus. Sic enim fiet , vt his adiutus securè ad portũ salutis peruenire possit. ¶ Non debent tamen desperare,qui prædictũ præparationis modũ ignorantia aut negligentia aut quauis alia causa prætermiserint. Meminisse enim eos oportet voluntatem hominis vsque ad mortem esse deambulatoriã atque mutabilem,& cum Dei auxilio (quod nemini ad ipsum debitè recurrenti denegatur)posse peccata deserere & detestari, conarique ad implorãdam diuinã misericordiam,quæ tanta est,vt quacunque hora ante mortem & exitum animæ à corpore,peccator ingemuerit,omnium iniquitatũ suorum nõ recordetur. Ponendum est ob oculos exemplũ boni latronis. Omnia mundana & temporalia abiiciantur à memoria:tota fiducia ad Christi meritum(qui pro peccatis nostris abũde satisfecit) moriẽtis animus feratur. Implorentur sanctorum suffragia siue intercessiones,& maximè D. Virginis , quæ est mater gratiæ & misericordiæ:dicatur deuotè hymnus,Memẽto salutis author,&c. Maria mater gratiæ,mater misericordiæ tu nos ab hoste protege , & hora mortis suscipe. Eius enim intercessione Christus peccatori manum suã emittet de alto,& eriget spem , eripiétque ab hoste & mortis doloribus,finaliterque in hora mortis eum secum suscipiet.

Matth.11.

A subita & improuisa morte liberari optandum.

Psal.22.

Consolatio impræparatorum.

Ver.

Ver. 6. DE CONSOLATIONE AGONIZANTIVM.

Tria in morte homini aduersantur.

G CVm desolatorũ & afflictorum cõsolatio sit opus misericordiæ Deo valde gratũ,atque in necessitate præceptũ: consequens est vt qui in maiori afflictione & desolatione existunt(prout agonizãtes,qui sunt in extremo periculo cõstituti)amplius sint cõsolãdi,cõfortandi,& adiuuandi, maximè circa ea quæ eis occasionẽ desolationis præbent , quæ sunt principaliter tria:scilicet caro,mũdus,dæmonia,quę diuersa in morte mouent prælia.de his Psal.sub aliis verbis:Circũdederunt me dolores mortis,& torrentes iniquitatis cõturbauerunt me:dolores inferni circũdederunt me,præoccupauerũt me laquei mortis. Sapientis cõsolatoris erit,eas personas arcere,quarũ aspectus possit ægroto reuocare affectũ peccãdi,veluti turpium voluptatũ,vel aleæ socios,seu atroces inimicos. Eius etiã erit rimari & perspicere ac perscrutari desolationis causas. Nõ enim omnium infirmorũ agonizantiũ æqualis est afflictio & desolatio,nec ex eisdem causis procedẽs:quia nonnulli sunt quos corporis dolores & cruciatus magis affligũt & desolant. Alij sunt qui separatione mundi vexãtur. Alij autem quos dęmones vario modo aggrediũtur.Ideo adhibenda & applicãda erunt cõsolationis antidota,secundum afflictionũ & desolationũ diuersitatem. ¶ Caro nonnullos teneros & delicatos ad impatientiã agitat,& ad blasphemiã inducit,propter multitudinem & diuersitatem dolorũ quos secum affert. Vnde Psal.Circundederũt me dolores mortis. qui(vt expemento videmus) sunt intensissimi , & per totũ corpus sparsi:sic quòd nõ est membrũ corporis nec neruus aut vena,quæ in illa præcedẽte resolutione vsque ad materiam primã non patiãtur inenarrabilem dolorẽ. Præter hæc patitur agonizans afflictionẽ prouenientẽ ex separatione animæ:quæ tanta est,quantus est amor vnionis animæ ad corpus. Et cùm nõ possit inueniri maior , Philos.dicit,quòd omniũ terribilium terribilissimũ est mors. Tales ex doloribus corporis agitati, cõsolandi sunt,condolendo & dolores aliquo modo aggrauãdo ex vno latere,sed leniẽdo ex alio,dicẽdo quòd parũ durabunt,nullum enim violentum perpetuum,& quòd tempus infirmitatis nõ est nisi vnum instans:respectu consolationũ quæ sequentur.vnde Esa.54.Ad punctũ & in modico dereliqui te,& in miserationibus magnis congregabo te.& Sap.3.In paucis vexati,in multis bene disponentur. Præterea allegari potest cõditio & debitũ naturæ.Quia (vt dicitur) 1.Reg.14. Omnes morimur & quasi aquæ dilabimur, &c. Apost. Per vnũ hominem peccatũ in hunc mundũ intrauit,& per peccatum mors,& ita in omnes mors pertrãsiit,in quo omnes peccauerunt.& Heb.9. Statutum est hominibus semel mori. Mors ex æquo distribuita est omnibus,regibus , principibus, pontificibus,satrapis,doctis & indoctis,diuitibus & pauperibus. Nõ est qui possit euadere quãdo placuerit Deo. Mors nec lachrymis aut muneribus redimitur,nec lamẽtis vincitur. sperni potest, vitari autem nõ. vnde Psal. Quis est homo qui viuet,& nõ videbit mortem?&c. Reputa ergo quales habeas cõsortes,& cõditionem tuã æquiore animo feres. Cõqueri enim de morte, est cõqueri quòd homines cõditi sumus,& non angeli,qui suapte natura sunt immortales & incorruptibiles. Homo autem cùm sit materialis & corporalis,necessario est corruptibilis. Insuper demonstrandũ est quòd si illi dolores & cruciatus paterẽtur sustineantur,liberãt à maioribus doloribus & grauioribus tormentis purgatorij: in quorũ comparationẽ omnes pœnæ corporales huius vitæ sunt dulces. vnde Deute.33.Inundationes maris quasi lactugent. Deus enim qui omnia facit pro meliori, huiusmodi dolores permittit , vt à grauioribus liberet iuxta illud:Diligẽtibus Deum, omnia cooperantur in bonũ. Patientia Christi,qui peccatũ non fecit, & qui absque cõparatione multò maiores dolores pro nobis sustinuit,ob oculos proponẽda est. Si Christus ergo tot & tanta,&c. à fortiori nos qui sumus peccatores,qui multò maiora meruimus,quàm patiamur , debemus patienter sustinere quæ nobis ad bonũ nostrum mittit Deus. vnde Apost. Hebr.12. Recogitate eum qui talẽ sustinuit à peccatoribus cõtradictionem,vt nõ fatigemini animis vestris deficientes. D. etiã Greg. dicebat:Si passio Christi ad memoriã reuocetur,nihil adeò amarũ est,quòd non æquo animo toleretur. Confert ad consolandũ tales adducere exempla sanctorũ maximè Iob, qui spoliatus omnibus bonis,& percussus vlcere pessimo,ita vt à planta pedis vsque ad verticem capitis nõ esset in eo sanitas,dicebat:Hæc mihi cõsolatio,vt affligens me dolore nõ parcat,ne contradicã sermonibus sancti. Et D. Aug. precabatur dicens: Hic vre,hic seca,vt in æternũ parcas. Martyrũ tormenta patiẽter accepta recitare non erit inutile. Proponenda est etiã æterna felicitas , ad quã non nisi per mortẽ possumus peruenire. Vnde Apost. Non sunt cõdignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Plurimæ aliæ cuilibet se in tali opere misericordiæ exercenti,occurrent rationes & motiua cõsolationis,quæ(vt Dominus inspirauerit) deduci poterunt. ¶ Si verò agonizãs à mundo,siue ab affectionibus mũdi agitatus , timore separationis ab eo crucietur(vt nonnunquã iuuenes & auari)cõsolandi sunt , allegãdo ea per quæ mundus cõtemnẽdus venit s. vanitatem,inutilitatẽ,instabilitatem,insatiabilitatẽ,fallaciam & deceptionẽ, ac afflictionẽ spiritus,& pericula innumera quæ in eo sunt. Quæ omnia diffusè prosecutus est Salomon in Ecclesiaste,& D. Bern. in lib. de contẽptu mũdi. Iob 14. dicitur:Homo natus de muliere, breui viuẽs tẽpore,repletur multis miseriis. Nemo sapiẽs timet exire à miseriis:ergo nec debet timere exire ab hac vita,in qua sunt multò plures miseriæ quàm bona. Numerãdæ sunt miseriæ cõmunes & principales,& illæ quas infirmus frequenter patitur. Præterea quilibet festinat exire domũ ruinosam, ne in ea opprimatur. Sed corpus corruptibile est domus ruinosa,aggrauãs animã,iuxta illud:Corpus quod corrumpitur , aggrauat animam : igitur quilibet debet desiderare exitum cum Apost. dicente:Desiderium habens dissolui,&c. Declaranda est pariter agonizantibus mortis necessitas & eius

Psal.17.

Psal.16.

Psal.88.

Iob 6.

Rom.8.

Rom.8.

Consolatio.

Sap.9.

& eius incertitudo, de qua D.Bern. Nihil certius morte, nihil incertius hora eius. Morti nullum præstitui est tempus. Sine termino debitores sumus. Prudēs debitor satagit quàm primùm potest à debito liberari. Sic & nos cùm huic debito simus obnoxij, ad hoc tendere debemus. Debitores qui dilationem solutionis obnixe petunt, in sui graue incōmodum obtinent. Cum igitur debitum mortis negari nō possit, ex neglecta solutione rigidius exigitur. Mors enim dilata minuit multorū gloriā. Multi enim in infirmitate sanctè & gloriosè mortui fuissent, qui articulū illum euadentes. ignominiosè & perperam obedierūt. Alioquin in voluptatibus deprehēsi, occisi sunt. Alij in ira & cholera atque vindicta interēpti, alij in deordinatis affectionibus, catarrhis, & aliis repētinis casibus obierūt, & in æternā gehennā detrusi sunt. Exemplū cōtemnendi mundū Christus nobis dedit, dicēs, Vulpes foueas habēt, & volucres cæli nidos: filius autē hominis nō habet vbi caput suū reclinet. Christus vicit mundū, cōtemnēdo ipsum. Sic & nos eius auxilio & exēplo adiuti vincere poterimus. D. Ioan. ostēdit nobis arma, dicens: Hæc est victoria quæ vincit mundū, fides vestra. Si credamus infallibilem & æternorū bonorū promissionem, & ad illa omni affectu tēdamus, nihil est quod nos in hoc mūdo remoretur. Hac fide Apost. etiam vicit mundū: cum omnia eius bona arbitratus est tanquā stercora. Iactandum est omni fiducia cor in Domino, & voluntas nostra voluntati eius (cui nemo resistere potest) cōformanda. accepremus liberè, & merebimur quod inuiti cogemur acceptare absque fructu, imò cū demerito. Faciamus de necessitate virtutē, dicamus cū Christo pro nobis agonizante: Nō sicut ego volo, sed sicut tu. Non mea, sed tua voluntas fiat. Hac volitione perseuerante protinus cessabit mundi solicitudo & infestatio. Vxor autē & liberi, amici familiares, & famuli cōmittantur Deo, qui vestit lilia agri, & pascit volatilia cæli, quæ nō serūt neque nent, neq; cōgregāt in horrea. Plures alij fuerūt relicti etiā in maiori necessitate, quibus melius prouidit Deus, quàm fecissent parētes si vixissent. Ipse enim est pater principalis, & prouisor vniuersalis, &c. Hæc & alia huiusmodi timorē separationis mūdi cuellent, & agonizātem cōsolabuntur. ¶ Maximè autē consolandi, instruēdi, & adhortandi sunt agonizātes, circa acerrimos dæmonū insultus, & tentationes quibus pauperem peccatorē instātissimè & impetuosissimè aggrediuntur. Dicūt enim doctores, sanctos viros expertos fuisse, dæmones tētare agonizātes de tribus: Primò de fide. Sciūt enim fidem esse fundamentum totius spiritualis ædificij, iuxta illud 1.Cor.3. Fundamentū aliud nemo potest ponere, præter id quod positū est, quod est Christus Iesus, hoc est fides Iesu Christi, vt gl. exponit & ad Heb.11. Fides est substātia sperandarū rerū, argumentū non apparentiū. Ideo concludit quòd sine fide impossibile est placere Deo. Eā ob rem satagunt quāplurimis argumentis ac rationibus sophisticis inducere ad fluctuationē seu vacillationem vt scilicet nō credatur paradisus aut infernus, suadentes omnia quæ sunt fidei & credēda, esse fictitia: & (vt dicunt moderni hæretici) hominū cōmenta siue inuentiones. Philos. rationes ac hæreticorum perplexas quæstiones & scōmata circa ea quæ tradit Ecclesia, permiscent, & persuadere tentāt, vt ad infidelitatē pertrahant, vel saltem ad dubitationē, quæ est species infidelitatis: quia (vt dicitur in c.1.extra de hæreticis) dubius in fide, infidelis est. ¶ Cōtra hunc insultū, persuadendum est agonizanti, accipere scutū firmæ fidei. vnde Apost. In omnibus sumētes scutum fidei, in quo possitis omnia tela inimici ignea extinguere, vocat fidem scutū: quia sicut per scutum repelluntur tela, ita omnia diaboli sophistica argumenta & suggestiones extingūtur per fidem, quæ firmiter inhæret reuelatis à Deo & promissionibus spiritu aliū & æternorum bonorū in sacra scriptura cōtentis, & ab Ecclesia promulgatis, & maximè quòd vult & potest dare remissionē peccatorū, & in fine paradisum. Per hanc firmā inhæsionem habetur victoria. vnde Apost. Sancti per fidē vicerūt regna, operati sunt iustitiā, adepti sunt repromissiones, obturauerunt ora leonū, hoc est argumēta & suggestiones dæmonum, &c. & Apost. ac alij Sancti, per fidem eiiciebār dæmones à corporibus: à fortiori assistentes repellent. Et D. Petrus: Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret: cui resistite fortes in fide. & 1.Io.5. Hæc est victoria quæ vincit mundum, fides vestra. Adhortandi sunt ergo agonizātes, vt quàm primùm sentiūt suggestiones infidelitatis insurgere, dicāt: Credo domine omnibus quæ dignatus es Ecclesiæ tuæ per spiritū tuum reuelare. Adiuua incredulitatem, & adauge mihi fidem, qua tibi perpetuò adhærere valeā. Monendi etiam sunt agonizantes vt caueāt disputare cum diabolo: quia ipse est callidior & astutior, sciens deprauare scripturas. Sed simpliciter credāt omnia quæ Ecclesia credit. Quemadmodū de quadā fideli muliere legitur, quòd cum tentaretur à dæmone, de fide, & interrogaretur quid crederet, respondebat: Credo quod Ecclesia credit. Et cum interrogaretur quid crederet Ecclesia, respondebat: Quod ego credo. & ad omnes suggestiones quas dæmon cōtra fidem illi ingerebat, dicebat: Credo quod Ecclesia credit. & sic faciliter vicit illū. Si diabolus vrgeat, dicendū cū Ezechia: Domine vim patior, respōde pro me. Quid dicā aut quid respōdebo, cùm ipse fecerim? Tunc Deus qui nō deficit in necessariis, adiuturus aderit. vnde Apost. Fidelis Deus qui nō patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet cū tētatione prouentū, vt possitis sustinere. & alibi: Omnia possum (etiā inimicos vincere) in eo qui me cōfortat. & vt dicitur Rom.8. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Psalm. Adiutorium nostrum in nomine Domini. Optimum cōsilium est, vt quamprimum morbus inuaserit, ægrotus conteratur & confiteatur, & dicat symbolum fidei, protestetúrque quòd vult in ea perseuerare, & quòd si suggestione inimici contingat oppositum imaginari, non intendit vllo modo consentire, nec aliud credere, quàm quod Ecclesia credit, in cuius fide vult viuere & mori. Talis protestatio ei proponenda est, & ad illam monendus. Proderit primum agonizanti,

Matth.8. *1.Ioan.5.* *Philip.3.* *Dæmones de tribus tentant in morte.* *Ephe.6.* *Hebr.11.* *1.Pet.5.* *Mar.9.* *Luc.17.* *Esa.38.* *1.Cor.10.*

agonizanti, si assistentes pro fide illius orent, & symbolum fidei pro eo dicant. Vnde in ordine prædicatorum statutum est, vt quamprimum fratres audiunt signum in agonia fratrum pulsari solitum, accedāt ad eum festināter, dicentes pro eo symbolum fidei, vt Dominus fidem illius solidare dignetur. Plurimū etiā cōducet allegare & declarare quæ de fide sparsa sunt in sacris literis: prout illud, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. & illud Ioan.11. Qui credit in me, etiā si mortuus fuerit, viuet. & Ioan.12. Vt qui credit in me, in tenebris nō maneat. & Ioā.8. Qui sequitur me, nō ambulat in tenebris. & Mar.5. Noli timere, tātummodo crede. quia (vt dicitur Mar.9.) Omnia possibilia sunt credenti. & 2.Cor.10. In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequiū Christi. & Luc.1. Non est impossibile apud Deum omne verbum. & illud: Impossibile est Deum mentiri. quicquid ergo dixit, credendum. & Luc.20. Noli esse incredulus, sed fidelis. & Io.20. Beati qui nō viderunt & crediderunt, & illud Apoc.2. Esto fidelis vsq; ad mortem, & dabo tibi coronā vitæ. quia (vt dicit Apost.2.ad Timot.2.) nō coronabitur nisi qui legitimè certauerit. Sunt alij passus innumeri, quos gratia breuitatis relinquo. ¶ Secūdò dæmones tentāt agonizātes de spe, & inducere nituntur peccatorem ad desperationem. Obiiciunt enim omnia mala & peccata cōmissa ac negligentias, & aggrauāt abominationes illorum, & indignationem Dei, & quomodo odio est Deo impius & impietas eius. Exprobrāt ingratitudinem tātorum beneficiorum, quæ Deus nobis cōtulit. Exprobrāt etiā sæpissimè exhibitā misericordiā, & recidiuationem, & diuturnā in peccatis perseuerātiam. Proponunt inæstimabilem redemptionis precium à peccatoribus cōemptum. Proponunt pariter rigorosam Dei iustitiā, & horrendum ac terribile eius iudicium, districtámque rationem requiri etiā de omnibus minimis, de verbis ociosis, &c. quæ in illa hora reddi nō poterit. Nā ad tātorum negociorum discussionem, confessionem, & satisfactionem, tā paruum temporis spacium nō sufficit. Cōcludunt quòd si vix iustus sit securus, & vix debitā rationem reddere possit, quomodo peccator cōsuetudinarius & inueteratus poterit reddere rationem? Ideo persuadent ægrotāti, impossibile esse pœnitere & satisfacere, & per cōsequens quòd desperet de misericordia Dei, & incipiat cantilenā inferni, Maledicta dies in qua natus sum, &c. Propter huiusmodi tentationes, multis peccatoribus cōsuetudinariis cōtingit, sicut errātibus in principio itineris: putāt ire in vnā ciuitatem, & in fine diei inueniunt se in alia plurimum distāte. coguntur ibi hospitari, cōsiderātes distantiā. Sic ad propositum, &c. ¶ Cōtra hunc insultum & tentationem cōsolandi & adhortādi sunt agonizātes vt accipiāt galeā salutis, hoc est firmā spem & fiduciā perueniēdi ad beatitudinem ex meritis & gratia atq; misericordia Dei. Hæc spes atq; fiducia poterit persuaderi ex multis, quæ agonizātibus hac tentatione agitatis proponēda sunt & declarāda. In primis persuaderi poterit ex fine ad quē nos creauit Deus: quia nō ad damnādum, sed saluādum, vnde D. Aug. dicit: Deus creauit hominem, vt summum bonum intelligeret, intelligendo amaret, amādo possideret, & possidēdo frueretur. & Apost.1.Tim.2. Qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. qui etiā declarauit per Ezechielem 18. quòd nolebat mortem peccatoris, sed vt magis conuerteretur & viueret. vnde dicebat: Quare moriemini? (sæternaliter.) Quia nolo mortem peccatoris, conuertimini, & viuite. s. vita gratiæ. quasi diceret: Hæc est voluntas mea. Hic est finis propter quem vos creaui. Salo. Sap.1. dicit: Quoniā Deus mortem nō fecit, nec lætatur in perditione viuorum, imò potius lætatur de vita illorum. Omnis enim artifex amat opus suum, & quātum in ipso est, vult ipsum ad opus perfectum adducere, vt lætetur in eo. Sed Deus est creator & artifex, qui specialiter hominem fabricauit ad imaginem & similitudinem suā, vt delicias suas in eo haberet. vnde & pater noster voluit appellari, & ideo Sapiens dicit: Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti. subiungit, Parcis autem omnibus, quoniā tua sunt Domine omnia, qui amas animas. In quo debet filius spem suā & fiduciam collocare, nisi in patre, qui propter naturalem nexum nō potest filium se humiliantem repellere? Cùm ergo Deus sit pater, sequitur, &c. ¶ Secūdò potest persuaderi spes & fiducia in misericordia diuina, ex redemptione generis humani. Dei enim filius videns quòd homo à peccato originali & aliis actualibus nō poterat resurgere, nec pro eis satisfacere, cùm infinitā exigerent satisfactionem: propter nimiā charitatem quā dilexit nos, exinaniuit semetipsum, formā serui accipiens, & habitu humanitatis indui voluit, vt in ea satisfaceret p̄ peccatis nostris, quod abūdè fecit. vnde Esa. Dolores nostros ipse tulit, & languores nostros ipse portauit, Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est p̄pter scelera nostra. & D. Pet. Peccata nostra pertulit in corpore suo super lignū. Quomodo ergo tāta sustinuisset, nisi decreuisset nos saluare? Displicet cuilibet amittere ea quæ magno precio emit, imò si pdiderit, curat recuperare. Sed Christus emit nos precio magno: igitur, &c. Ad hoc insinuādū dicit parabolā de oue perdita, Luc.15. ¶ Tertiò spes & fiducia in misericordia Dei potest p̄suaderi ex promissione: quia promisit nobis veniā & remissionē peccatorū. Vnde p̄ Hiere. dixit: Vulgò dicitur: Si dimiserit vir vxorē suā, &c. sequitur: Tu autē fornicata es cū amatoribus multis, tamen reuertere ad me (dicit Dominus) & ego suscipiam te. & alibi: Cōuertimini ad me, & ego cōuertar ad vos, & Esa.45. cōuertentibus se promisit salutē, dicens: Cōuertimini ad me, & salui eritis. & Christus Luc.24. Quoniā scriptum est: & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis, & prædicari in nomine eius pœnitentiā & remissionē peccatorū, in omnes gentes. promisit nobiscū esse in tribulatione. vnde Psal. Cū ipso sum in tribulatione. Licet aliquādo vt videat certamē, nō sentiatur eius præsentia: vt de D. Antonio legimus. Promisit etiā refectionem, Matt.11. Venite ad me omnes qui onerati estis (.s. peccatis) & ego reficiā vos. Promisit etiam regnum cælorum, Matth.4.

Mar.vlt. *Hebr.6.* *Secunda dæmonis tētatio.* *Mat.12.* *Consolatio.* *Hiere.3.* *Sap.11.* *cap.53.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pœnitentiam agite,appropinquabit regnum cælorum. Cùm ergo ipse sit verax,imò & veritas ipsa per essentiã,& mentiri nõ possit,vt dicitur ad Tit.1.Heb.6.sequitur quòd tenebit promissum,& per cõsequens faciet misericordiam,&c.maximè cùm eam super omnia præferat,quandiu sumus in hac vita mortali.vnde Psal.Miserationes eius sup omnia opera eius.& Christus. Mat.12.Si sciretis quid est,Misericordiam volo,& nõ sacrificium,nunquã cõdemnassetis innocentes.& D.Pet. Qui vocauit nos propria gloria & virtute, per quem maxima & preciosa nobis promissa donauit, vt per hoc efficiamini diuinæ cõsortes naturæ. Quartò potest persuaderi spes & fiducia in diuina misericordia, ex electione. Quia cõiecturam & probabilitatem moralem habemus, quòd elegerit nos ad vitã æternam, ex eò quòd nasci nos fecit ex fidelibus:& sic nos separauit ab infidelibus,eò etiam quòd iam participes nos fecit suæ passionis per sacramentum baptismi.per quod adscripti sumus in lib.sponsæ suæ,hoc est Ecclesiæ,per quã habemus cognitionem infinitæ bonitatis & misericordiæ diuinæ & promissionum nobis factarum,si eius mãdata seruauerimus. Habemus etiã Ecclesiã,tanquam matrem valde pro nobis solicitã in administratione sacramentorum,quæ sunt dona cælestia,& medicinæ cõtra peccata, & nutrimentum vitæ spiritualis. Est enim adeò solicita, vt assiduè fleat pro peccatis nostris,& laboret pro recõciliatione nostra,iuxta illud Ioel.2.Inter vestibulum & altare plorabunt sacerdotes,ministri domini,& dicent:Parce Domine populo tuo, & ne des hæreditatem tuã in opprobrium. Filius qui habet patrem clementem, & matrem beneuolã & affectã, nõ habet occasionem timoris,sed magnæ spei. Cùm ergo Christus sit pater misericordiarum,& Deus totius cõsolationis,qui cõsolatur nos in omni tribulatione nostra: & Ecclesia sit pia mater,magis affecta & solicita pro Christianis, quàm fuerit vnquã aliqua mater carnalis pro filiis suis,cùm cõtinuè fleat & oret pro ipsorum recõciliatione, eósq; faciat participes suffragiorũ suorum:sequitur quòd Christiani,& maximè pœnitentes, qui susceperunt sacramenta Ecclesiæ, nõ debent habere occasionem timoris & diffidentiæ,sed potius magnæ spei.Præmissa proposita & declarata agonizãti,erigent spem & fiduciã in diuinã misericordiã,sperabitq; indulgentiã peccatorum,& liberationem à tentationibus dæmonũ.Et si dæmones vrgeãt,opponentes peccata,& ea quæ prædicimus eos allegaturos:poterit respõdere agonizãs, quòd ipse nõ meruit indulgentiam peccatorum,nec satisfacere posset pro eis,veruntamen cõfidit in adiutorio Dei, qui propter suam infinitã bonitatem & misericordiã promisit veniã pœnitentibus.& cùm sit ipsa veritas,& mentiri nõ possit,nullo modo deficiet,quin det veniã,ad quã cõmunicandã vocat eos,qui spem habent in eo,& in merito passionis Christi,qui abundè satisfecit pro omnibus,qui spem habẽt in illum. Et quo ad hæreditatem cælestem dicat cum D.Bern.quòd Christo redemptori duplici iure debetur s.naturali & acquisito.Ipse altero iure contentus,aliud nobis dabit,sicut promisit.Ideo agonizans diuertens intellectum à dæmonum tentationibus , debet ipsum omni conatu & virtute dirigere ad Deum,& dicere illud respõsorium Ecclesiæ:Tribularer,si nescirem misericordias tuas Domine.Tu dixisti,Nolo mortem peccatoris,sed vt magis cõuertatur & viuat.Qui Chananęam & Publicanum vocasti ad pœnitentiã,& Petrum lachrymãtem suscepisti:misericors Domine dignetis tua ineffabili clemẽtia me pœnitentẽ aspicere,& veniã cõcedere, ac auxilium cõferre. Debet pariter implorare diuinum auxilium,dicendo:Deus in adiutorium meũ intende,cum omnibus eius versiculis.& illud respõsorium Ecclesiæ:Media vita in morte sumus, quem quærimus adiutorem, nisi te Domine Deus,qui ꝓ peccatis nostris iustè irasceris?Sãcte Deus,Sãcte fortis, Sancte & misericors Saluator,amaræ morti ne tradas nos. Neq; proiicias nos in tempore senectutis,cũ defecerit virtus nostra,ne derelinquas nos Domine.Sãcte Deus,Sancte fortis. Sancte & misericors Saluator,amaræ morti ne tradas nos.& illud Psal.Emitte manum tuã de alto,eripe me,& libera me de aquis multis(hoc est tribulationibus mortis)& de manu filiorum alienorum (hoc est dęmonũ) & illud Psal.30.In te Domine speraui,nõ cõfundar in æternum, in iustitia tua(hoc est per passionem tuã,quã ꝓ nobis sustinuisti,vt satisfaceres)libera me.Totus ille psal.est huic negotio accommodatus:& ideo recitãdus & declarãdus,si agonizãs nõ intelligat.Idem de Psal. 3. Domine quid multiplicati sunt qui tribulãt me?& de Psal.22.Dominus regit me, & nihil mihi deerit. & Psal. 24.Ad te Domine leuaui animã meã.& Psal.50.Miserere mei Deus secũdum magnã, &c.& Psal. 124.Qui cõfidunt in Domino,&c.& Psal.139.Eripe me Domine,& alia huiusmodi, quæ prudens cõsolator ex sacris literis haurire poterit,agonizãtem cõsolabuntur.Exempla etiã Sãctorum reuocãda sunt ad memoriã illorum, maximè in quibus reluxit misericordia Domini:velut in patriarchis,qui offenderunt crimine pessimo,tamen subleuati sunt.& in Dauide,qui adulterium cumulauit homicidio,& duob⁹ verbis effugit vindictã,dicẽs:Peccaui Domino.In Niniuitis, in Achab, in Manasse rege pessimo,in filio prodigo,cum quo dicendum est:Pater peccaui in cælum & coram te,&c.in publicano,cum quo dicendum:Deus propitius esto mihi peccatori.In muliere peccatrice,& in bono latrone,cui propter vnum memẽto mei,paradisus statim promissus est.¶ Tertiò dæmones in morte tentãt aliquos de præsumptione,allegãtes bona opera per eos facta,ieiunia, orationes,eleemosynas,& alia huiusmodi,vt possint inducere ad præsumptionẽ & superbiã,vt se putent inter Seraphicos spiritus habere sedem , & quod illis Deus teneatur propter bona opera quæ fecerunt,&c.¶ Talibus proponenda sunt ea quæ pertinent ad humilitatẽ:& quòd nõ nostris meritis habuimus tot & tãta beneficia quæ à Deo omnium largitore obtinuimus, sed ex infinita Dei bonitate & clementia & merito passionis Christi, & quòd nõ sunt cõdignæ passiones huius temporis ad futurã gloriã quæ reuelabitur in nobis,& quòd dicãt illud Psal.Ne intres in iudiciũ cum

Psal.144. 1.Pet.1.

Psal.43.

Tertia dæmonum tentatio.

Iacob.1. Rom.8. Psal.142.

seruo

seruo tuo domine,&c.& tractum illum,Domine nõ secundum peccata nostra facias nobis, neq; secundum iniquitates nostras retribuas nobis. Domine ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarũ,citò anticipent nos misericordiæ tuæ,quia pauperes facti sumus nimis.Adiuua nos Deus salutaris noster,& propter gloriã nominis tui Domine libera nos,& propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum.Proponẽda est illis humilitas Christi,qui exinaniuit semetipsum,&c. Proponenda est pariter Christi charitas & patientia,cuius imaginem in cruce pendentem ostendere plurimum proderit extremè ægrotãti, declarando quòd nõ est aliud nomen nec signum datũ sub cælo hominibus,in quo nos oporteat saluos fieri.Tantã enim habet vim Christi pro nobis crucifixi cõtemplatio, vt desperatio vertatur in spem,& spes in exultationem.iuxta illud Psal. Exultauit cor meũ in salutari tuo:cãtabo Domino qui bona tribuit mihi, & psallã nomini tuo altissime. Salutare Dei Christus est , qui in ligno crucis operatus est nostrã salutem. In hoc signo Christus vicit mũdum & diabolum.In hoc signo Christus vincit,Christus regnat,Christus imperat. Hoc signum fecit Dominus eleuari in nationibus,in vexillum militiæ Christianæ : quod talem habet virtutem, vt omnes qui totã spem & fiduciã collocãt in eo,victoriã inimicorum obtineãt. & ideo persuadendũ est agonizãti,vt iactet cor suum in domino:& in merito passionis,quã pro nobis sustinuit in cruce,cuius signum videt & tãgit. Osculetur & amplectatur agonizãs crucifixi imaginem,in signum & protestationẽ fidei,& spei,& charitatis, ac recognitionis, & gratiarũ actionis. Monendus est etiã,vt si habeat inimicos,indulgeat eis propter Christũ,& dicat quod habetur in oratione Dominica: Dimitte nobis debita nostra,sicut & nos dimittimus debitorib⁹ nostris.Si offenderit aliquos,quibus recõciliari & petere veniã tenetur, & satisfacere de fama,&c.monendus est vt in secreto procuratorem cõstituat,& ipse interius à Deo veniã petat, habẽs in voto seu desiderio,si euaserit,personaliter petendi.Sæpe reducẽda est ei ad memoriã oratio Dominica,& repetendum illud: Et ne nos inducas in tentationẽ(hoc est ne permittas nos succumbere tẽtationi)sed libera nos à malo,hoc est diabolo,& omni alio nociuo.Reducendum est etiã ad memoriã symbolũ fidei,ac pro eo dicendũ cũ antiphonis D.Virginis,Aue stella matutina,Alma redemptoris mater. Sub tuũ præsidiũ,Salue regina misericordiæ,Aue regina cælorũ:& hymnus, Aue maris stella. &, Memẽto salutis author.&,Maria mater gratiæ,mater misericordiæ,tu nos ab hoste protege,& hora mortis suscipe. Frequẽter etiã hortãdus est ad iactãdũ cor & fiduciã in meritũ passionis Christi,& ad cõtemplãdũ verba quæ in cruce dixit. & quòd sæpe dicat illa vltima:In manus tuas Domine cõmendo spiritum meum.Sic enim agonizãs cõsolatus,victis hostibus,fideliter & fœliciter obdormiet in Domino. Cauẽdum est tamẽ ne à pluribus hinc inde clametur.Sufficit enim vnus modestè,distinctè,& clarè adhortãs ad præmissa:& illo fatigato succedat alius. Assistentes autem submissa voce instẽt orationi pro illo.Emittãtur vel eiulare prohibeãtur vxor & liberi. Tandẽ remisso spiritu,signetur signo crucis cũ cãdela benedicta,quæ in agonia debet teneri accẽsa,in signũ protestationis fidei in Christũ,qui est vera lux mũdi.tandẽ claudãtur oculi,& dicatur respõsoriũ, Libera me,cũ orationibus cõsuetis aspergatur aqua benedicta.& secundum morẽ & ritum Ecclesiæ post missæ sacrificium,si fieri potest, corpus eius cũ psalmis & orationibus tradatur sepulturæ.

Act.14.

Psal.11.

Psal.30.

Ver. 7. DE CONSOLATIONE DESOLATORVM PROPTER MORTEM AMICORVM.

A CVm amor sit vnio & nexus delectabilis inter amãtem & amatum, sequitur quòd separatio sit tristabilis & dolorosa,quãtum ad pattẽ sensitiuã,cùm sit priuatio cõuenientis boni.In morte autem amicorũ est separatio corporũ,& familiariũ colloquiorum,futurorúmq; sensibilium separatorum bonorũ omissio,& per cõsequẽs oritur dolor & desolatio siue tristitia.Et cùm hoc sit naturale,nõ est de se vitiosum, dummodo metas rationis nõ excedat. Legimus enim in sacris literis, sanctos viros mortẽ propinquorum & amicorum luxisse.Abrahã plãxit & luxit vxorem suã Sarã. Iacob luxit super filium suum Ioseph,quem credebat mortuum.Filij Israel luxerũt Moysem triginta diebus.Et Dauid luxit & planctum fecit super Saul,& filium eius Ionathã. Christus etiam in morte Lazari lachrymatus est.Et filiæ Hierusalem,super Christum:maximè autẽ D.Virgo,de qua prophetauerat Hiere.Plorãs plorauit in nocte,&c.Ideo cõcludi potest, quòd fletus & plãctus moderatus in morte amicorũ,nõ est illicitus.Ecclesiast.enim 38.dicitur:In mortuũ produc lachrymas:& quasi dira passus,incipe plorare.Verũtamen luctus aut tristitia nõ debet esse immoderata, neque diuturna.dicitur enim ibi:Propter delaturã amarè fer luctũ illius vno die , & cõsolare propter tristitiã.Ecclesiast. verò 22.permittitur luctus mortui septẽ diebus. ¶Illicitus est autẽ luctus immoderatus,prout illorũ qui nullã volunt recipere cõsolationem, & propter iustitiã omittũt sumere refectionem & somnum.in qua omissione exponũt se periculo perdendi vsum rationis, aut incurrendi graue infirmitatem,aut mortem,aut etiã cùm ex impatientia incidũt in murmurationem & blasphemiã cõtra Deum,dicentes:Heu Deus meus,cur talẽ amicum aut societatem abstulisti?Quid feci tibi?Quid peius facere potuisti?&c. Quæ verba sunt blasphemiæ plena,quasi Deus esset iniustus,& nõ esset omnipotẽs.Ideo tales arguendi sunt,vt desistãt à talibus & similibus verbis,& inducendi vt de illis pœnitẽtiam agãt.Vnde Apost.O homo, tu quis es qui respõdeas Deo? quia(vt dicit Iob.39.)Qui arguit Deũ,debet respõdere illi.Sed quis est qui rationabiliter in huiusmodi possit respõdere Deo?aut se iustificare corã eo?cùm Psal.dicat, Nõ iustificabitur in cõspectu eius omnis viuens.Et Iob 9.Verè scio quòd ita sit,quòd nõ iustificetur homo compositus Deo. Si voluerit cõtendere cum eo,nõ poterit respondere ei vnum pro mille.Certum enim est,secundum

Gen.23. Gen.37. Deut.34. 1.Reg.1. Ioan.11. Luc.23. Thren.1.

Luc.23.

Rom.9.

Psal.142.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iaco 3. 1.Ioan.1. D.Iacob.quòd in multis offendimus omnes.& secundum D.Ioan. Si dixerimus quia peccatum nõ habemus,&c.D.Greg.ait:Mala quæ patimur, peccata nostra meruere. & ꝙ si nulla esset iniquitas,nulla dominaretur aduersitas:nec punit nos ad cõdignum,nec ita citò vt meruimus:quia iam dudum actum esset de nobis.Ideo possumus dicere cum Hieremia:Misericordię domini quòd nõ sumus cõsumpti.Quare cauendum est ab huiusmodi & similibus blasphemiis & murmurationibus.Christus fletũ illum immoderatum prohibuit,dicens Viduæ:Noli flere.s.immoderatè. Et vt nobis exemplum præberet,cõsolatus est singulariter mulieres,illã viduã,& Martham,ac Magdalenam,eò quòd mulieres frigidiores sunt:& propter defectum caloris & spirituum vitalium, non possunt faciliter tristitias repellere.Nonnullæ perdiderunt sensum,& factæ sunt fatuæ. Aliæ desperatæ mortuæ sunt. Aliæ inciderunt in graues infirmitates.Ideo cõsolandæ sunt, & maximè viduæ quæ destitutæ sunt baculo & fulcimento ac capite.& propter huiusmodi destitutionem sæpe indebitè vexãtur.Licet Deus earũ vexationes districtè prohibuerit Exod.22.Viduæ & pupillo non nocebitis. Si læseritis eos,vociferabũtur ad me,& ego audiam clamorem eorum,& indignabitur furor meus,percutiámq; vos gladio,& erunt vxores vestrę viduę,& filij vestri pupilli.& Hiere.22. Viduam nolite contristare.Et Eccle.35.Nonne lachrymæ viduæ ad maxillam descendunt : & exclamatio eius super deducentem eas?A maxilla enim ascendũt vsque ad cælum,& dominus exauditor non delectabitur in illis.& Apostol.1.Tim.5.Viduas honora.Nihilominus tamen sæpissimè despiciuntur & opprimuntur,etiam ab his qui eas cõsolari deberent, à quibusdam tutoribus,qui rectius à curando & furando dicuntur curatores.nõnunquam etiam à propriis filiis & filiabus, ac aliis parentibus:ita vt extremum remedium earũ sint lachrymæ & spes in Deo.Vnde Apost.Quæ verè vidua est & desolata, speret in Deo.Consolari debent nõ solùm in die sepulturæ,sed postmodum:quia cùm vident se solas,recordãtur amissionis viri,& grauiter torquẽtur. Sunt aliquæ nouiter vxoratæ quæ rident tantum luctum : quia nesciunt quis morcellus sit viduitas & separatio cõiugatorum.Sed aliquo die scient & experientur,tunc iudicabunt non esse ridendum de eis, sed quo modo cõsolandæ sunt.¶ Prima igitur cõsolatio desolatorum propter mortem amicorum , est personalis visitatio:sicut Christus in persona venit ad Martham & Mariam.Sic etiam vicini, parentes & propinqui,atque amici, quàm primum sciunt mortem aut aliam grauem desolationem, debent desolatos in persona visitare, etiam si non vocentur:quia dolor & tristitia impediũt recordari eorum qui vocandi sunt.¶ Secunda cõsolatio debet esse per cõpassionem cõdolendo cum eis. Vnde Apost.Flere cum flentibus.Ideo Christus videns Mariã flentẽ,&c.lachrymatus est,vt ostenderet signum amoris & cõpassionis.Sic in talibus nõ debent ostendi signa lætitiæ:quia per ea aliquis ostenderet se inimicum,& amplius cõtristaret quàm cõsolaretur.Ideo Sapiens:Musica in luctu,importuna est narratio.¶ Tertia cõsolatio est per verba dulcia & lenitiua,videlicet quòd Deus pro meliori bono hoc fecit,ꝙ bono defuncti,qui à miseriis & periculis est liberatus.Vnde Salom. Magis laudaui mortuos quàm viuentes,&c.Nullus debet tristari de bonis amici , cùm liberatur à debitis & periculis,sed per mortem,&c.Igitur,&c.Poterunt enarrari bona mortis , de quibus suprà hoc 5.ver.3.Ex parte verò viuentium fecit Deus pro meliori bono , ad euellendã inordinatam affectionem,& fortè ad præseruãdum eos à maiori dolore & tristitia:quia si vixissent, forsasse incidissent in aliqua scandala, & pernitiosum exitum fecissent:occulta enim sunt iudicia Dei,quid enim allatura fuisset lõgior vita incertum est.Ideo dicẽdum est cum Iob:dominus dedit, dominus abstulit:sicut domino placuit,ita factum est:sit nomen domini benedictum..Cõsolari etiam possunt,allegãdo mortis necessitatem & ineuitabilitatem. Statutum enim irreuocabile est hominibꝰ semel mori.Nõ est papa,imperator,aut rex,qui ab eo sit exemptus.Vnde Apost.Ita in omnes mors pertrãsit.Et cùm mors nõ habeat tempus præfixum,quãdo Deus illã mittit,æquo animo ferenda est.Conqueri enim de morte,est cõqueri de natiuitate,cùm natiuitas sit initium cursus ad mortẽ. Vnde Dauid:Omnes morimur,& quasi aquæ dilabimur. Quãdo nõ esset aliud quàm volũtas Dei qui ita voluit,deberemus patienter ferre , & facere de necessitate virtutem. Nemo enim resistere potest eius voluntati:imò omnes tenemur voluntatem nostrã voluntati diuinę conformare.Vnde in oratione dominica Christus inter cæteras petitiones apposuit:Fiat voluntas tua.& vt exemplũ præberet,in horto Oliueti angustiatus,dixit:Nõ sicut ego volo,sed sicut tu.nõ mea,sed tua voluntas fiat.Præterea propter fletum aut tristitiã nõ possunt defuncti reuocari ad vitã.Allegãdum est exemplum Dauid desolati propter infirmitatem filij,pro quo se afflixit ieiuniis & aliis carnis macerationibus:& cùm audiuit mortem,surrexit de terra,& lotus est,cúmq; mutasset vestẽ, ingressus est domũ Dei,& adorauit petiuitq; vt ponerent ei panem,& comedit.dixerunt autem ei serui sui:Propter infantẽ,cùm adhuc viueret,ieiunasti,& flebas:mortuo puero surrexisti , & comedisti. Respõdit:Propter infantẽ,cùm adhuc viueret,ieiunaui,& fleui.dicebã enim:Quis scit si fortè donet eum mihi Dominus?Nunc autem quia mortuus est,quare ieiuno?Nunquid potero eum reuocare amplius?Ego vadã magis ad eum,ille verò nõ reuertetur ad me. Postremò ostendendum est talibus,quo modo talis fletus & plãctus ac tristitia immoderata cũ impatientia de nihilo seruiũt, sed plurimum nocẽt.Spiritus enim tristis deficcat ossa,& inducit infirmitates,&c.Prouocat etiam Deũ ad vindictã,& ad mittendũ peiora mala.Vnde Apost.Neq; murmuraueritis,sicut quidã illorum murmurauerunt,& perierũt ab exterminatore.Dicitur cõmuniter quòd melius est se tenere cum vno malo,quàm cum pluribus.Multi gentiles olim patienter ferebãt mortem suorum.Thelamon audiẽs mortẽ filij sui,ait:Sciebã me genuisse mortalem.Idẽ dixit Anaxagoras:Pericles dux Athen

Iaco 3. 1.Ioan.1. Ecc.7. Hebr.9. Rom.5. 2.Reg.12. Prou.17. Modus consolandi. Rom.12. Ioan.11. Eccle.22. Eccle.4.

Athenienſium,orbatus filiis,ſolito vultu atq; adeò coronatus,etiã in cõcione diſſeruit.Succurrat Diony.Syracuſanus,qui cùm in amicorum cõſeſſu nõnihil agitaret,ac ſubito tumultu in ædibus coorto,ſciſcitatus quid eſſet rei,& didiciſſet filium de tegulis lapſum interiiſſe:nihil cõmotus iuſſit extrinſi corpus mulieribus rite ſepeliendum tradi,ſeſe quod inſtituerat nõ omiſſurũ.Si Gentiles qui nõ habẽt fidem nec ſpẽ de reſurrectione,patiẽter tulerũt mortem filiorũ,vxorum,propinquorum,& amicorum:quãtò magis patienter ferre debent Chriſtiani, qui habẽt ſpem reuidendi eos,& gaudendi cum eis in regno cæleſti:Si dicatur,Tãto bono priuatus ſum : dicendum eſt illi tali,quòd illud ex ſe nõ habebat,ſed ex Dei dono:& ita datum,vt ad tempus quãdiu Deo placeret, frueretur eo,& nõ perpetuò.Nihil ergo quod tuum eſſet amiſiſti.Mortuus eſt filius,quem ſciebas mortalem & ad tẽpus datum.Quid prodeſt flere,quod mutari non poteſt? aut cur anxiè deploras, quod tibi cum tot hominũ milibus cõmune eſt?Circũſpice vicinos,circunſpice cognatos,affines, ac omnes alios:quot reperies etiã mulierculas,quæ mortẽ liberorũ moderatè ferant?Si quis dicat, mortem filij nõ poſſum nõ flere:reſpõdendum quòd & ſi verum ſit , fletus tamen eſt moderãdus, cogitãdúmq; quòd nõ perit qui bene moritur.Dices:Occubuit immatura morte.Nulla mors immatura rectè morienti.Ante diem periit:nulli certus mortis dies eſt.In ipſo flore iuuentutis extinctus eſt.optimũ eſt mori,cùm viuere eſt ſuauiſsimũ.quia (vt dicitur Sap.4.) Raptus eſt ne malitia immutaret intellectũ eius,aut ne fictio deciperet animã illius.Senectus enim venerabilis,nõ diuturna,nec annorũ numero cõputata.Aetas ſenectutis,vita immaculata.Optimũ filiũ amiſi:gaude quòd talẽ habueris.Sed innocens erat:nulla mors magis amplectẽda,minúſq; deplorãda.Repẽtè ac ſubitò mortuus eſt.Sap.4.Iuſtus ſi ꝓoccupatus fuerit,in refrigerio erit.Sapiẽtis cõſolatoris erit reſpõdere modeſtè ad ſingula:&ſingulis morbis ac deſolationibꝰ antidota ꝙportionata applicare.

Gentiles mortem propinquorum patienter tulerunt.

Ver. 8. DE ORATIONE FVNEBRI AD POPVLVM EX TEMPORE FACIENDA.

A EX præcedẽtibus quilibet in arte dicẽdi aliquo modo initiatus,officio ſepulturæ ſuperueniens, faciliter atq; vtiliter apud vulgares orare poterit:accipiẽdo ꝙ themate illud Eccleſiaſt 33.Audite me magnates,& omnes populi & rectores Eccleſiæ auribꝰ ꝓcipite. Vel illud Eccle.7.Memorare nouiſsima tua,& in æternũ nõ peccabis.aut illud Eccl.38.Mihi heri,& tibi hodie.aut aliquid aliud propoſito deſeruiẽs , implorato auxilio diuini numinis ꝙ interceſsionẽ D. Virginis proponi poterit,quod D.Aug.in lib.de cura agẽda ꝙ mortuis dicit, Quod huiuſmodi ſolẽnitates ſepulturæ Spiritu ſancto ſpirãte à ſanctis patribꝰ antiquis & ab Apoſtolis,duplici ratione fuerũt obſeruatæ.Prima eſt propter viuentiũ vtilitatẽ.Secunda eſt propter defunctorũ liberationẽ.De his multa dicta ſunt ſuperius c.16.§.4.ver.32.Ad proſequendã primã rationẽ de vtilitate viuentiũ (quia huiuſmodi ſepulturæ inſinuãt mortis memoriã.vnde ſepulchrũ dicitur monumentũ, quaſi monens mentẽ)ſubſeruiẽt ea quæ de memoria mortis dicta ſunt ſuprà hoc §.ver.2.ac etiã ea quę dicta ſunt ver.3.de vtilitatibꝰ quæ mors affert bonis:& incõmodis quæ affert malis. Necnõ ea quæ dicta ſunt de præparatione ad mortẽ,ver.4.ac etiã de modo ſe præparãdi,ver.5.pariter ea quæ dicta ſunt ver. 6.de inſultibus & aggreſsionibꝰ quæ in morte cõtingũt.Quæ omnia defunctus ſi loqui poſſet,diceret:Mihi heri(hoc eſt dũ viuerẽ)& tibi hodie(hoc eſt in hac tua vita)omni die & hora cõtingere poteſt.ideo præpara te.Diceret etiã: Audite mortis neceſsitatẽ(quia.ſ.ſtatutũ eſt hominibus ſemel mori)Audite mortis cõmunionẽ,à qua nemo eximitur.In omnes enim mors ptrãſit.Audite mortis incertitudinẽ & picula.Nihil enim certius morte,ſecundũ D.Bern.ſed nil incertius hora eius. & Chriſtus:Et vos eſtote parati,q a neſcitis diẽ neq; horã.Hæc nos inducere debẽt ad præparationem faciendã.Cõgruũ erit hic declarare modũ præparationis,hoc.§.ver.5.declaratũ.Ad proſecutionẽ ſecũdæ rationis de deliberatione defunctorũ,vltra illa quæ dicta ſunt folio prætaxato, litera C.poterunt adduci neceſsitates,motiua,& modi eos liberãdi,quæ in d.ver.32.cõtinentur. Cõcludendũ eſt tãdem,ꝙ cùm ad ſuffragãdum defuncto cõuenerimus,ei ſuffragari debemus.Quia licet ꝓbabilitatẽ & cõiecturã habeamus,& piè credere poſsimus ipſum regnare cũ Chriſto,& nõ egere ſuffragiis noſtris,attenta vita & pœnitẽtia facta in morte(Poterũt hoc loco aliqua bona & laudabilis cõuerſatio defuncti recitari,& interſignia,ſi quę habet,declarari ad ædificationẽ & exẽplũ aſsiſtẽtiũ,abſq; tamẽ adulatione & mẽdaciis,qa illa plurimũ detrahũt authoritati prædicationis.) Nihilominus tamẽ(vt D.Iac.ait:)In multis offendimus.& D.Io.Si dixerimus quia peccatũ nõ habemus,&c.nec ſit homo adeò iuſtꝰ,qui faciat bonũ,& nõ peccet. Eã obrẽ ſi fortè propter peccata venialia aut reatũ mortaliũ remiſſorũ ſiue ꝙ pœnitẽtiis nõ cõpletis,detineretur in purgatorio:debemus illi ſuffragari.Hortãdi ergo ſunt aſsiſtẽtes,vt aliqua ſuffragia ꝙ eo faciãt.Et quòd cũ viderint corpus Chriſti eleuari,offerãt Chriſti paſsionem in ſacrificio miſſæ repręſentatã , deprecãtes Deũ,vt eius meritũ & ſatisfactionẽ ſua ineffabili clemẽtia animæ defuncti applicare , & eã à pœnis liberare dignetur.Eccleſiaſtes verò cum clero poterit dicere Pſal.De profundis,vel aliquod reſpõſoriũ cũ orationibꝰ cõſuetis.Si defunctus erat paup,habẽs filios & filias,opus miſericordię erit eos cõmendare,& eis benefacere.Hortãdus eſt etiã populus,vt apud Deum intercedat pro cõſolatione deſolatorũ propter mortẽ defuncti,ſi expediat : quia aliquãdo eſt ridiculoſum tales cõmendationes facere,cùm propinqui lætãtur de morte, propter ſucceſsionem bonorũ eis aduenientem.

Hebr.9. Rom.5. Mat.24.

CONTINVATIO DICENDORVM.

A QVum ad ſatisfaciendum pro peccato originali ac aliis actualibus, filius Dei (qui eſt ſecunda in diuinis perſona) incarnatus fuerit, & noſtram congruo tempore aſſumpſerit naturam : ideo de eius incarnatione dicendum eſt. Verùm quia incarnationis filij Dei myſterium

Iaco 3. 1.Ioan.1. Eccle.7.

absque sanctissimæ Trinitatis notitia intelligi minimè potest, de ipsius sanctissimæ Trinitatis mysterio, pro terminorum declaratione, aliquid in nostris institutionibus dicendum est.

DE MYSTERIO SANCTISSIMAE TRINITATIS. CAP. XIX.

1.cont.Gen.c. 23. MYSTERIVM sanctissimæ Trinitatis in duobus copulatiuè consistit, scilicet in vnitate essentiæ,& distinctione personarum in illa vna & indiuisa essentia.

§. 1. DE VNITATE ESSENTIAE DIVINAE.

1.p.q.2.art.2. ANtiqui Philoso. per rationem naturalem venerunt in cognitionem vnitatis essentiæ vnius Dei,quem vocabãt primum principium,& in cognitionem sapientiæ, bonitatis, potentiæ,& aliorum essentialium. Aristot.enim probat vnius Dei existentiam,ex motu:& potest eius ratio sic deduci: Motus est,ergo Deus est. Antecedens est sensibiliter euidens,& negari non potest. Cõsequentia probatur, supponendo duo: Primum, quòd per Deum intelligimus primum principium siue primũ motorem immobilem. Secundum,quòd motus est actus entis in potẽtia prout in potentia. vt habetur in 8.Phy. His suppositis,arguitur sic: Omne quod mouetur,ab alio mouetur: quia nihil mouetur, nisi sit in potẽtia ad illud ad quod mouetur: cum mouere sit aliquid educere de potẽtia ad actũ, quod fieri nõ potest, nisi per aliquid quod sit actu, cùm impossibile sit aliquid idem secundũ idẽ, simul & semel esse in actu & potẽtia. Tũc quæratur de illo alio quod mouet,an moueatur ab aliquo alio,& sic cõsequenter: & cum nõ sit processus in infinitum (quia tunc nihil moueretur, quod est euidenter falsum) sequitur quòd deueniẽdum est ad vnum primũ motorem immobilem, qui est actus purus,& nullo modo in potentia passiua. & illud principiũ vocamus Deum: igitur Deus est. D.Tho. probat aliis modis, quos breuitatis gratia omitto. Philosophos

Rom.1. aguouisse vnum Deum testatur Apost. dicens: Qui cùm cognouissent Deum, nõ sicut Deum glorificauerunt. Cum igitur ratione naturali possit probari vnum esse Deum, sequitur quòd Deum esse non est de fide apud eos qui habent rationes demonstratiuas. Non enim de eodem est fides & scientia apud eundem, vt dictum est. Apud simplices verò, qui nõ habent demõstrationes, est præambulũ ad fidem. ¶ Ea enim quæ de Deo naturali ratione probari possunt, debent accipi per modum fidei, triplici ratione: Primò, vt homo ad veritatem fidei citius perueniat: Secundò, vt cognitio Dei sit cõmunior: Tertio, vt sit certior. Ratio enim humana in rebus diuinis est insufficiens: & circa ea multi Philosophi errauerunt. Vt igitur homines citius ad diuinæ vnitatis cognitionem

Deut.6. peruenirẽt, Deus in sacris literis exprimi fecit, Audi Israel, Dominus Deus tuus vnus est. & in pluPsal.46. ribus aliis locis. Nec obstat illud Psal. Ego dixi, dij estis: nec illud: Si illos dixit deos ad quos sermo Dei factus est: quia tales nõ vocãtur simpliciter siue per essentiam dij, sed per participationem ali-

Exod.3. cuius effectus diuinitatis. Deus verò dicitur simpliciter & per essentiam, iuxta illud: Ego sum, qui

Psal.85. sum. & illud Psal. Non est similis tui in diis Domine: qui scilicet à nullo pendes, & omnia à te.

Ver. 1. DE MODO VENIENDI IN COGNITIONE DEI.

1.Cont.Gen.c. 24. AD perueniendum ad cognitionem Dei, duplici via vti possumus. s. per viã remotionis siue negationis, & per viã affirmationis. Primò per viã negationis & remotionis: quia cùm Deus sit

Iob 36. infinitus,& immensus, vincens scientiã nostrã,& sic nõ possit definiri: ideo nõ possumus de eo cognoscere quid est, nec per differentias affirmatiuas quo modo distinguatur ab aliis. Ideo oportet distinctionem eius accipere per differentias negatiuas, quarum vna (prout in affirmatiuis) cõtrahitur siue restringitur per aliã,& à pluribus differre facit. Sicut si dicamus, Deus nõ est accidens: per hãc denotamus quòd distinguitur ab omnibus accidentibus. Deinde si addamus ipsum non esse corpus, distinguimus eum ab aliquibus substãtiis,& sic cõsequenter ab omni eo quod est prẽter ipsum, quem perfectè in hac via cognoscere nõ possumus, cùm nõ cognoscamus quid in se sit. ¶ Prima igitur propositio quæ de Deo p viã negationis probari potest, ad quã multæ aliæ sequuntur, est quòd Deus nõ est mobilis, siue quòd est immobilis & immutabilis: quę probatur ratione iã superiùs dicta: quæ etiã in sacra scriptura reuelata est, Malach.3. Ego Deus,& nõ mutor. & Iaco.1. Apud quẽ nõ est trãsmutatio, nec vicissitudinis obũbratio. & Num.23. Nõ est deus quasi homo, vt mutetur. Nec execratione aut rerũ mutatione argui potest mutabilitas in Deo, sed in ipsis creaturis, quæ quo ad se cœperunt de nouo esse, nõ autẽ quo ad Deũ, cùm ab æterno p̃uiderit se eas pro-

Rom.4. ducturũ ,p illo instãti, pro quo productæ sunt. Nã (vt Apost. ait) vocat ea quæ nõ sunt, tanquam ea quæ sunt. Et quãuis sapiẽtis creati (qui nõ potest omnia prędere) sit mutare cõsiliũ, nõ tamẽ Dei, qui omnia vnico intuitu videt. Et si aliqua in sacris literis motũ aut mutationẽ importãtia Deo videãtur attribui, debẽt metaphoricè & similitudinariè intelligi: vt illud, Mobilior est cũctis mobilibus sapiẽtia. & illud, Appropinquate Deo,& appropinquabit vobis. & illud, pœnitet me fecisse hominẽ. Dicitur enim mobilior, secundũ quòd subitò & in instãti suã similitudinẽ & operationẽ diffundit vsq; ad vltima rerũ: sicut sol radios sui luminis in instãti terrã attingere facit. hoc modo exponit D.Dionys. dicens, quòd omnis processus diuinæ manifestationis venit ad nos à patre luminũ moto, hoc est operãte. Appropinquatio etiã debet intelligi p effectũ, sicut sol appropinquat domui, quãdo radius eius pringit,& elõgatur quãdo exit & cessat illuminare. Pœnitere etiã dicitur secundũ similitudinẽ artificis, qui cùm pœnitet eũ fecisse aliquod opus, destruit: sic Deus. Vnde subiungit, Delebo (inquit) hominẽ à facie terræ. Et quẽadmodũ oculus aliter & aliter se habet ad solem eodem modo se habentem quãtum est de se: tamen alios effectus causat secundum alias dispo

positiones, absque sui mutatione, sic Deus. Ideo ex his nõ potest argui mutabilitas in Deo, sed in ipsis creaturis. Hæc cõditio immutabilitatis soli Deo cõuenit: quia omnia alia quæ ex nihilo facta fuerunt, mutabilia sunt, cùm à sola creatoris voluntate pendeãt in esse fieri,& cõseruari. Vnde D. Aug. dicit, Si Deus suã actionem cõseruationis à rebus subtraheret, subito in nihilum redigerẽtur. ¶ Secunda propositio quæ pendet à prima,& probatur per eã, est quòd Deus nõ habet principiũ neque finem, siue quòd Deus est æternus: quia omne quod habet principiũ & finem, est mutabile. Hæc etiã in sacris literis est reuelata. Vnde Psal. Tu autem in æternum permanes. & Athanas. in symbolo, Aeternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus sanctus. Aeternitas autem (secundũ D. Boetium) est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. nõ tamen dicitur tota, quòd habeat partes, sed quia nihil ei deest. Et notificatur ex duobus: Primò ex carentia principij & finis: Secundò ex carentia successionis: quia in omnibus creatis est successio temporis vel æuiterni, vt dictũ est. Et si in sacris literis videatur successio attribui Deo (vt cùm dicitur, Egressus eius ab initio, à diebus æternitatis eius: & cùm Apost. dicit, Secundũ reuelationẽ mysterij temporibus æternis taciti: & cùm Psal. ait, Tu autem idem ipse es, & anni tui nõ deficient:) Dicendum vt de prima, quòd metaphoricę sunt prolocutiones, propter nostrũ modũ intelligendi. ¶ Ex æternitate Dei cõcluditur quòd Deus nõ est potentia passiua, siue nõ est in potentia ad recipiendum in se aliquid extraneum à se: quia omne id, in cuius substãtia immiscetur potentia passiua, secundum id quod habet de potentia passiua, potest non esse: sed Deus, cùm sit æternus, non potest non esse: Igitur. ¶ Ex hoc autem quod in Deo non est potentia passiua, sequitur quòd in Deo non est materia, & per consequens quòd est immaterialis. Quia materia dicitur potentia passiua, ex qua aliquid fit. ¶ Ex præmissis etiam concludi potest quòd in Deo nulla est compositio, & per consequens quòd est simplicissimus. Nam in omni composito oportet esse actum & potẽtiam passiuam: sed in Deo non est potentia passiua: Igitur. Concluditur etiã quòd in Deo nil potest esse violentum, nec extra naturam: quia in omni tali est aliquid superadditum: sed Deus est simplicissimus: igitur, &c. ¶ Sequitur etiam ex præmissis quòd Deus nõ est corpus, cùm omne tale sit compositum. Sequitur pariter quòd Deus est suum esse,& sua essentia,& sua quidditas: quia in omnibus, in quibus esse differt ab essentia & quidditate, est compositio: sed Deus est simplicissimus: Igitur. Sequitur vlterius quòd nullum accidens potest esse in Deo, cùm in tali coniunctione sit cõpositio, quæ in Deo poni non potest. Et vlterius sequitur quòd ipsi diuino esse nihil potest superaddi, quod distinguat ipsum distinctione essentiali, sicut distinguitur genus per differentias: quia omne tale est in potẽtia passiua respectu illius: sed talis potentia non est in Deo. Ex hoc infertur quòd Deus nõ est in genere siue prædicamento, cùm omne tale habeat aliquid, per quod natura generis determinetur ad speciem: quod in Deo poni non potest. Inferuntur etiam innumeræ aliæ propositiones, de quibus D.Tho. in primo contra Gentiles. Hæc pro institutione & introductione sufficiant.

4. super Genes. ad lit.
1.p.q.10.art.6.
1.cont.Gen.c. 18.
Psal.101. Aeternitas.
c.3.§.2.ver.2.
1.cont.Gen.c. 16.
1.cont.Gen. 17.
1.cont.Gen.c. 18.
1.p.q.3.

Ver. 2. DE PERFECTIONIBVS DEI.

B PEr viam siue modum affirmationis, à posteriori & ex consequenti possumus etiam peruenire in cognitionem perfectionum Dei, iuxta illud: inuisibilia Dei à creatura mũdi (hoc est ab homine) per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Cuius etiam perfectio in sacris literis reuelatur, cùm dicitur: Estote perfecti, sicut pater vester cælestis perfectus est. Ad cuius euidentiã supponendum est, quòd illud dicitur perfectum, cui nihil deest secundum modum perfectionis eius, & sic perfectum dicitur aliquid, inquantum est actu: & imperfectum, inquantum est in potentia passiua: quia tunc id ad quod est in potentia, deest illi. Et ideo cùm primum principium materiale siue passiuum (quod dicitur materia prima) sit maximè in potentia, cùm ex se non dicat actum, sed solum potentiam passiuam ad actum, est imperfectissimum. Et per contrarium, cùm primum principium actiuum, quod est Deus, sit maximè in actu,& actus purus non habens aliquã compositionem, vt probatum est, est perfectissimum, cùm nihil ei desit, sequitur quòd habet omnes perfectiones creaturarum. Vnde D. Dionys. dicit quòd Deus in vna essentia omnia præhabet. Ideo dicitur vniuersaliter perfectus: quia non deest ei aliqua perfectio, quæ inueniatur in aliquo genere creaturarum. Et quia modus nobilitatis est secundum modum essendi,& sic homo est nobilior omnibus aliis animalibus, quia habet nobiliorem modum essendi: Sed modus essendi Dei est nobilissimus, cùm sit idem cum sua essentia, vt dictũ est: sequitur quòd nulla nobilitas seu perfectio creaturarũ illi deest: maximè cùm quicquid perfectionis est in effectu, oporteat inueniri in causa, vel secundum eandem rationem, si sit causa vniuoca: vel eminentiori modo, si sit causa æquiuoca: prout sol, in quo est similitudo eorum quæ generãtur virtute eius, cùm effectus pręexistat in causa agente perfectiori modo, tanquã existẽti in actu. Sed Deus est causa effectiua æquiuoca omnium creaturarum: ergo necesse est omnes perfectiones earũ nobiliori & eminentiori modo præexistere in Deo, secundum eminentiã sui esse, quod est maximè vnum & simplicissimum. Et quemadmodum esse Dei est sua essentia: ita & perfectiones eius sunt sua essentia, quæ talem habet super creaturas eminentiã, quòd perfectiones quæ plurificãtur & differunt realiter in creaturis, nõ plurificãtur nec differunt realiter in Deo: sed sunt in eo vnum, differentes ratione, secũdum nostrũ modum intelligendi: qui talis est, quod nõ possumus intelligere Deũ sicuti est. Ideo formamus cõceptus de perfectionibus creaturarum. ¶ Ex hac propositione sequũtur infinita corollaria & propositiones veræ atque euidentes. Primò quòd Deus est bonus, cùm bonitas entitatiua inueniatur in creaturis, secundũ modũ essendi earũ. Bonum enim & ens cõuertuntur,& sunt idem realiter, licet

2.p.q.4. Rom.1.
Mat.5. Perfectus.
c.5.de di.no.
1.p.q.4.ar.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

differat ratione:quia bonum dicitur,inquãtum habet rationem appetibilis : sed esse Dei(cum sit sua essentia)nõ est cõtractum,sed infinitum:Igitur Deus est infinitè bonus. Et cùm sit primum & summum ens,sequitur quòd est summum bonum.Et cùm sit infinitus & actus purus,sequitur q̃ est infinitè potẽs.& infinitæ perfectionis, nõ secundum magnitudinem quã nõ habet:sed secundum essentiã & virtutẽ quã habet.Et cùm esse omnium rerũ pendeat ab eo in esse,fieri, & cõseruari,dicitur esse in omnibus rebus per essentiã:quia dat illis esse,& cõseruat eas in esse,& per cõsequens est vbique.Et cùm omnia clarè videat,est vbiq; per præsentiã. Et cum ad omnẽ locum eius virtus se extendat,est vbiq; per potentiã. Specialiter tamẽ in aliquibus locis secundũ speciales effectus quos causat,vt in iustis per gratiã,in cælis per suæ gloriæ manifestationẽ,in inferno per iustitiã,in humanitate Christi per vnionẽ.Et quemadmodum in homine inuenitur intellectus,qui est perfectior sensu,eminentiori modo cõtinens omnes perfectiones sensuũ,quia potest cognoscere vniuersale & angelos:ita in Deo inuenitur intellectus, quo eminẽtiori modo intelligit quicqd homo aut angelus potest intelligere:quia nõ per compositionem aut diuisionem vel discursum(vt homo)neq; per species intelligibiles(vt angeli)sed per suã essentiã clarè intelligit se,& omnia alia à se,quæ fuerunt,sunt,& possunt esse, quæ sunt infinita. Et cùm in homine & angelis inueniatur voluntas & liberũ arbitriũ,sequitur quòd eminentiori modo inuenitur in Deo. Quia in creaturis liberũ arbitriũ ex natura sua est flexibile ad malũ.Sed in Deo est inflexibile,& est idẽ realiter cum intellectu & aliis perfectionibus,quæ sunt in Deo, quæ(vt dictũ est)ab essentia sua nõ distinguntur. Et eodẽ modo dicendũ est de omnibus aliis perfectionibus quæ possunt imaginari, quòd omnes illæ & infinitũ plures,eminẽtiori modo absq; aliquibus imperfectionibus, quæ inueniũtur in creaturis,sunt in Deo.Hinc est quòd Deus est à nobis incõprehensibilis,imò & quælibet creatura,pront subiacet potentiæ obedientiali Dei,cùm Deus per illã infinita possit operari : Deus tamen seipsum cõprehendit.¶ Ex perfectionibus creaturarum, quæ eminentiori modo sunt in Deo quàm in ipsis creaturis,venit q̃ Deus pluribus & diuersis nominibus nũcupatur.Aliquibus, quæ euidẽter ostendunt proprietates diuinitatis,vt bonitas,sapiẽtia,vita,omnipotẽtia.Aliquibus vero trãslatiuè siue metaphoricè.Vnde dicitur Leo de tribu Iuda. Nomina tamẽ quãtum ad perfectiones significatas propriè possunt dici de Deo, sed nõ quãtum ad modũ significãdi:quia habẽt modum significãdi,qui creaturis cõuenit.Ideo nomina quæ prædicãtur de Deo & creaturis,nõ prædicãtur vniuocè,sed analogicè,hoc est per prius & perfectius de Deo,quàm de ipsis creaturis.Vnde Apost.Flecto genua mea ad patrẽ Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur.& eadem ratio est de aliis.¶ Notãdum ex D.Aug.quòd nomina quæ importãt relationem ad creaturas,dicũtur de Deo ex tẽpore & nõ ab æterno, vt creator & Dominus: quia ab æterno nõ creauit aut dominatus est. Et licet habitudines siue relationes creaturarũ sint realiter & subiectiuè in ipsis creaturis:correlatiua tamen illarum nõ sunt in Deo entia realia,sed solùm entia rationis:quia(vt dictum est)nullũ accidens potest addi Deo.¶ Inter autẽ alia nomina Dei,hoc nomen(Qui est)de quo Exod.3.est maximè proprium Deo : Primò propter sui significationem,nõ enim significat formã aliquã,sed ipsum esse.Vnde cùm Deus sit sua essẽtia, hoc nomẽ maximè denominat & manifestat Deũ,cùm vnumquodq; denominetur à forma siue essentia.Secũdò ex eius significatione:quia significat esse de præsenti:& sic propriè dicitur de Deo,cuius esse nõ nouit præteritum neque futurum,vt D.Aug.dicit.Et licet nomina Dei propriè accepta,sint incõmunicabilia,(iuxta illud:Incõmunicabile nomẽ lignis & lapidibus imposuerũt) possunt tamẽ per similitudinem & participationem aut opinionem cõmunicari. Vnde Psal. Ego dixi, dij estis.

Deus quomodo est vbique.

1.p.q.13.art.3.

1.Apoc.5.

art.5.

art.7.

3. de Trinit.

5.de Trinit.

Psal.46.

§. 2 DE TRINITATE PERSONARVM.

3.p.q.32.art.1.

TRinitas personatũ in vna simplici & indiuisa vnitate essentię naturali ratione probari nõ potest,cùm excedat omnẽ intellectum creatum:quia omnis cognitio quã ratio naturalis potest habere,prouenit ex creaturis,vt dictum est.Sed creaturæ ducunt in cognitionẽ Dei, sicut effectus in cognitionẽ causæ:& virtus creatiua est cõmunis toti trinitati,quæ pertinet ad vnitatẽ essentiæ, & nõ ad distinctionẽ personarũ:igitur. Vnde D.Hiere.Grãdes materias parua ingenia non sufferunt.& Sap.Difficilia æstimamus quæ in terra sunt, & inuenimus cum labore : quæ autẽ in cælis sunt,quis inuestigabit?Sensum autẽ tuũ quis sciet,nisi tu dederis ei sapientiã, & miseris spiritum tuũ de altissimis?& Christus:Si terrena dixi vobis & nõ creditis:quomodo si dixero vobis cælestia, credetis? Et Philos.dicit quòd sicut se habet oculus noctuæ ad lumẽ solis,sic intellectus noster ad notissima naturæ.& Esa.Generationem eius quis enarrabit?& D.Aug. Quid sit gigni,quid progressus me nescire fum cõfessus,sed fide nõ dubia.& Apost.O altitudo diuitiarũ sapiẽtiæ,& scientiæ Dei,quàm incõprehẽsibilia sunt iudicia eius,& inuestigabiles viæ illius! Et Hila.dicit:Nõ putet homo sua intelligentia generationis sacramẽtum posse cõsequi.Et D.Ambr.etiã dicit:Impossibile est generationis scire secretum.Qui igitur probare nititur trinitatem personarum, derogat veritati fidei,dupliciter:Primò quãtum ad dignitatem ipsius,quæ est de rebus inuisibilibus, quæ humanã rationem excedunt.Fides enim est substantia sperãdarum rerum,argumentum nõ apparentium.Quã fidem nemo principum(hoc est Philos.huius seculi)cognouit.Secundò derogat fidei,quãtum ad vtilitatem credendi & trahendi alios ad fidẽ. Cùm enim aliquis ad probãdum ea quæ sunt fidei,adducit rationes quæ nõ sunt cogentes,cedit in irrisionem infidelium, qui putant quòd fides huiusmodi rationibus innitatur,& propter eas credamus.Vnde sequitur quòd ea quæ sunt fidei , non sunt tentanda probari,nisi per authoritates sacræ scripturæ , his qui eas recipiunt.

Sap.9.

Ioan.3.

Esa.53.

Rom.11.

Lib.de Trinit.

Hebr.11.

Apud

Apud alios verò sufficit defendere,& per similitudines ostendere non esse impossibile quod fides prædicat. Vnde D.Diony.dicit,Si aliquid est quod totaliter eloquio resistit,lógè erit à nostra philosophia.Si autem ad veritatẽ sacrorum eloquiorum respicit,hoc & nos canone vtimur. Nec obstat quod Arist. dicit quòd per numerum ternariũ adhibuimus nosipsos magnificare Deũ vnum, eminentem proprietatibus eorum quæ creata sunt:quia nõ ponebat ternarium numerum personarum in diuinis,sed volebat dicere quòd antiqui vtebantur ternario numero in sacrificiis & orationibus,propter quãdam ternarij perfectionem.Nec obstat pariter quod D. August. dicit se legisse in libris Platonicorum,non quidem his verbis,sed hoc idem omnino multiplicibus suaderi rationibus quòd in principio erat verbum,& verbũ erat apud Deum,& Deus erat verbum. in quibus distinctio personarũ traditur:quia Platonici per verbum non ponebãt personam genitam in diuinis:sed intelligebant rationem Idealem,per quem omnia Deus condidit,quę est ipsamet diuina essentia.Non obstat præterea quod Trimegistus dicit, quòd monas gignit monadem, & in se suum reflectit ardorem:quia nõ intelligebat de generatione Filij, aut processione Spiritus sancti,sed de productione mundi : volens dicere quòd vnus Deus produxit vnũ mundũ propter sui amorem.Non obstat insuper Glo. quòd exponens illud quòd Magi Pharaonis defecerunt in tertio signo,exponit pro notitia tertiæ personæ scilicet Spiritus sancti. Ex quo sequitur q̃ alias duas cognouerũt:quia licet appropriata cognoscerent, scilicet potentiam,sapientiam,& bonitatem:dicuntur tamen defecisse in tertio signo, hoc est in cognitione tertiæ personæ , qui à bonitate quæ appropriatur Spiritui sancto,defecerunt siue deuiauerunt,cùm cognoscentes Deum, non tanquã Deum glorificauerunt.Si dicatur quòd lumine naturali cognosci & probari possit,generationem eminenter conuenire Deo,cum potentia generandi sit perfectio quædam in creaturis : & omnes perfectiones creaturarum eminẽter sint in eo.Vnde Esa.66. Nunquid ego qui alios parere facio, non parturiam? Si ego qui generationem aliis tribuo,sterilis ero? Si generat & parturit:ergo in eo est generans & genitum,cum nihil generet seipsum.Similiter naturali lumine cognosci potest q̃ Deus intelligit se,& per cõsequens quòd in eo est Deus intelligens,qui dicitur pater,& Deus intellectus,qui siue verbum,qui est terminus intellectionis,& dicitur filius.Potest etiã eodem lumine cognosci quòd Deus intelligens seipsum,diligit se,& per cõsequens quòd producit spiritũ sanctum,cũ actus siue processio amoris,sicut intelligẽtiæ,habeat suũ terminũ.Dicendũ q̃ licet lumine naturali possit cognosci omnes pfectiones creaturarũ eminẽter esse in Deo:& quòd æternaliter se intelligit & diligit:Modus tamẽ illius eminẽtiæ,aut quomodo generet & diligat,naturaliter cognosci nõ potest.Dici enim posset à philosopho creationẽ esse eminentẽ generationẽ,& Deum intelligere & diligere se p seipsũ:cũ sit infinitus,nec sit capax alicuius accidẽtis. Dictũ verò Hugonis de S.Victore,qui dicit q̃ in explanatione veritatis non modò probabilia,imò etiã necessaria nõ desunt argumẽta,debet intelligi apud eos q̃ sacras literas suscipiũt,vel supposita fide,ad quam corroborãdã in intellectib⁹ simpliciũ quædã rationes & similitudines adducũtur, quæ tamen nõ sufficiũt ad probãdã trinitatẽ psonarũ in vna indiuisa essentia Bonitas enim infinita Dei manifestatur in ꝓductione creaturæ.Similiter etiã q̃ sine cõsortio nõ potest esse alicuius boni iocũda possessio, habet locũ quãdo in vna psona nõ inuenitur pfecta bonitas. Quãuis autẽ trinitas psonarũ naturali ratione probari nõ possit:eius tamẽ reuelatio aut cognitio non est supflua,imò necessaria dupliciter: Vno modo ad rectè sentiendũ de creatione.Per hoc enim quod dicimus Deũ fecisse omnia verbo suo,excluditur error dicẽtiũ Deũ produxisse res ex necessitate naturæ. Per hoc autem quòd ponimus processionẽ amoris,ostẽditur quòd Deus nõ propter aliquã indigentiã creaturas produxit,nec propter aliam causam extrinsecam.Alio modo & principalius, ad rectè sentiẽdum de salute humani generis , quæ perficitur per filium incarnatum , & per donum Spiritus sancti.

1.de di. Nõ.

In 1.de cæle.

In 2.confess.

In li.de Trin.

Rom.1.

Reuelatio myst.s.Trinit.

Ver. 1. DE REVELATIONE S. TRINITATIS.

a TRinitas personatũ in vna simplici essentia plurib⁹ in locis (quos recitare lõgũ & tædiosũ esset)in sacris literis tã in antiquo quàm nouo testamẽto, secundũ diuersã hominũ dispositionem,reuelata fuit.In antiquo quidẽ testamento,sub quo homines erãt proni ad idololatriã, ænigmaticè & sub inuolucris verborum:in nouo verò,in quo idololatria explosa est, clare & manifestè,& quãtum ad nomen,& quãtum ad numerũ personarum:licet valde obscurè,quãtum ad modum processionis illarum, vt captiuãdo intellectum nostrum verbo Dei in obsequiũ Christi,amplius mereamur in via.In patria verò videbimus eum sicuti est:& (vt Psal.ait)Sicut audiuimus,sic vidimus in ciuitate Domini virtutum,&c. Tunc enim cognoscemus eum sicuti cogniti sumus. Vt autẽ aliqualẽ habeamus notitiã,ex scripturis sacris,p terminorũ intellectu,his nostris institutionib⁹ aliqua duximus inferẽda.Et primò quo ad trinitatẽ psonarũ in vna essẽtia,habemus Gen. 1. In principio creauit Deus cælũ & terrã.& infrà, Spiritus Domini ferebatur sup aquas. Ibi exprimitur Pater,in nomine Dei:Filius in nomine principij.vnde Christus dicebat, Ego principiũ,qui & loquor vobis:& Spiritus sanctus,in verbo spiritus Domini,vnitas verò, in verbo singularis numeri.s.creauit.& in eodẽ c.dicitur,Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ nostrã.per hoc q̃ dicit(faciamus)denotatur pluralitas personarũ, in hoc verò quòd dicit(ad imaginẽ & similitudinem)denotatur vnitas essentiæ.Gen.etiã 18.habetur, apparuit autẽ Dominus Abrahæ in cõualle Mãbræ:sequitur,Vidit tres viros(hoc est tres personas agnouit:)& vnum (s.Deum in vna essentia) adorauit.Præterea Psal. Benedicat nos Deus,Deus noster:benedicat nos Deus,& metuãt eũ omnes fines terræ.In hoc quòd ter dicitur(Deus)denotatur trinitas personatũ. & in hoc quòd dicitur

Psal.47.

1.Cor.13.

Ioan.8.

(Metuant

Universidad de Deusto
Biblioteca

(Metuãt eum)in singulari numero,denotatur vnitas essentiæ. Hiere.etiã dicebat:A,a,a,domine Deus,nescio loqui,&c.In hoc quòd ter replicat,A,significat trinitatem personarum.In hoc verò quòd subiungit,domine,vnitatem essentiæ cõfessus est.& Esa.6.dicitur, Seraphin clamabãt alter ad alterũ,& dicebãt,Sãctus,sanctus,sanctus Dominus Deus exercituum.In hoc quòd ter replicabant,sanctus,denotabãt trinitatem personarum.In hoc verò quòd subiungebãt (dominus Deus) significabãt vnitatẽ essentiæ.In nouo verò testamento manifestata fuit trinitas personarũ, in baptismo Christi,in quo cõparuit Filius incarnatus,& vox patris intonuit, Hic est Filius meus dilectus,& Spiritus sanctus in columbæ specie.Apparuit pariter in trãsfiguratione, Filius fuit trãsfiguratus,vox etiã patris intonuit,& Spiritus sanctus in nube lucida.& Io. 8. Ego & pater vnũ sumus.& Io.14.Paracletus autẽ spiritus sanctus,quẽ mitter pater in nomine meo.& in eodẽ,Si quis diligit me,sermonẽ meũ seruabit:& pater meus diliget eũ,& ad eum veniemus, & mãsionẽ apud eum faciemus.& Matt.vlt. Euntes in mundum vniuersum,docete omnes gẽtes,baptizãtes eos in nomine Patris,& Filij,& Spiritus sancti.& Aposto.Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei,& cõmunicatio sancti Spiritus sit cũ omnibus vobis,amen.Et D.Ioan.clariùs, Tres sunt qui testimoniũ dãt in cælo,Pater,Verbũ,& Spiritus sanctus,& hi tres vnũ sunt.s.in vna natura,essentia,vel substãtia.Credere ergo debemus firmiter trinitatẽ personarũ in vna simplici & indiuisa essentia:& quicquid in sacris literis nobis de hoc mysterio reuelatũ est, licet nõ intelligamus, quoniã Deus magnus,vincens scientiã nostram.Vnde D.Aug.in prosa S.Trinit.dicit,Quid sit gigni, quid progressus,me nescire sum cõfessus,sed fide nõ dubia. ¶ Et qa hæretici terminos sacræ scripturæ circa mysteriũ S.Trinit.aliter interpretabãtur quàm deberet,in varias hæreses inciderunt: Aliqui(vt Arrius)dixerunt nõ esse nisi vnã personã increatã in diuinis.s.patrem:& filiũ esse primã creaturã,cum qua creauit Spiritum sanctum.Alij vero(vt Sabellius) posuerũt tres personas in diuinis,sed nõ realiter distinctas.Alij autẽ in alios multos & varios inciderunt errores.Ad quos euitãdos,& ad ostendendũ quòd licet trinitas personarũ sit supra naturalẽ rationẽ, nõ est tamẽ cõtra rationem,vt possimus infideles ab irrisione fidei cõpescere.Sãcti patres conati sunt examinare,interpretari,& declarare terminos & passus sacræ scripturæ.in quibus trinitas psonarũ in vna simplici substãtia reuelata est.Et sancta mater Ecclesia catholica plurima vniuersalia cõcilia circa hęc celebrauit,& determinauit quomodo accipiẽdi sunt termini,& quib⁹ terminis vtendũ sit,& quibus nõ debemus vti,de quibus aliquid pro institutione & introductione dicẽdũ est.Et primo notãdum est quòd persona secundũ Boetium in lib. de duabus naturis est rationalis naturæ indiuidua substãtia.Et accipitur in prædicta definitione natura rationalis pro natura intellectuali:cum hoc nomen,persona,cõueniat angelis & patri,filio,& spiritui sancto.Vnde Athanasius in symbolo fidei:alia est enim persona patris,&c.Indiuidua enim prædicamenti substantiæ propter eorum perfectionem & dignitatem habent speciale nomen supra indiuidua aliorum prædicamẽtorum. Dicuntur enim supposita & hypostases quæ nomina nõ attribuuntur indiuiduis prædicamentorum accidentium.Cum ergo inter substãtias natura intellectualis sit perfectior & dignior, indiuidua illius à sanctis doctoribus speciali nomine cõsueuerunt nuncupari, videlicet hoc nomine persona.Et quanuis hoc nomen,persona,non cõueniat Deo, quãtum ad id cui nomen est impositum.Cum secũdum Boetium personæ nomen videatur traductum ex his personis quæ in comœdiis tragœdiisque homines repræsentabant:persona enim dicta est à per se stando.Græci verò has personas prosopa vocabãt,eo quòd ante oculos obtegebãt vultum.Tamen quãtum ad id ad quod significãdum nomen personæ est impositum,maximè cõuenit Deo.Impositum enim est ad significãdum id quod perfectissimum est in indiuiduis substãtiæ.Et quia in comœdiis & tragœdiis repræsentabantur aliqui homines famosi,traductum est hoc nomen ad significandum homines dignitatem habentes.Vnde cõsueuerunt dici & poni personatus in ecclesia.Sed dignitas diuinę naturæ maximè excedit omnem dignitatem:ideo secundum hoc nomen personæ maximè competit Deo.Secundo notãdum est quòd essentia diuina & persona sunt idem secundum rẽ, sed differũt secundum rationẽ,siue secundum modum nostrũ intelligẽdi:quia essentia diuina est nomen absolutum,& nõ importat siue significat,saltem explicitè,relationẽ,sicut hoc nomen persona, quod potest significare relationẽ per modũ substãtiæ,in recto & in obliquo.vt D.Tho.1.p.q.29.ar.4.ait.

Luc.3. Mar.9 Mat.17. 2.Cor.13. 1.Ioan.5. Iob 36.

§. 3. DE PROCESSIONE PERSONARVM IN DIVINIS.

Ioan.8, Ioan.15. Ioan.16, 1.p.q.27.ar.1.

PRocessionẽ personarũ esse in diuinis ex sacris literis manifestum est. Nã Christus dixit, Ego enim ex Deo processi & veni.& iterum,Cùm venerit paracletus,quem ego mittã vobis à patre,spiritum veritatis qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.Item:Ille me clarificabit,quia de meo accipiet.¶ Ad cuius intelligentiã sciendũ est primò,quòd omnis processio,est secundũ aliquã actionem.In omni autem actione est quædã emanatio siue processio,cùm impossibile sit imaginari actionẽ fieri,nisi ex agente aliqd procedat vel interius vel exterius.& quia actio est duplex.s.trãsiens & immanens.In actione trãseunte fit processio realis,& aliquid exterius procedit ab agente & separatur ab eo,& recipitur in passum,vt calor exit & procedit ab igne,& recipitur in aquã.In actione verò immanẽte nihil egreditur ab agente quod trãseat vel recipiatur ab alio,sed recipitur vel manet in ipsomet agẽte: vt manifestum est in visione & intellectione. Visus enim quãdo videt nihil extra se emittit, sed potius recipit speciem sensibilem:& intellectus intelligibilem.Et ideo processio siue emanatio dicitur esse duplex. s. ad extra, secundum quod sequitur actionem transeuntem : & dicitur ad intra , secundum quod consequitur actionem immanentem

4.Cont. Gen.c.11.

nentem in ipso agẽte.¶ Notãdum secundò,quòd inter processiones & emanationes illę dicuntur perfectiores aliis quæ cõsequũtur pfectiores actiones.Et cùm actio siue operatio sequatur esse,illa actio & per cõsequens processio est perfectior,quæ sequitur perfectius esse: Esse autem est secundum naturã:& ideo quãtò aliqua natura est altior,tãtò id quod ex ea emanat, est magis intimũ & perfectum,& sic secundũ diuersitatem naturarũ inuenitur diuersus modus processionis. Et quia inter omnes res corpora inanimata tenẽt infimũ locũ, eò quòd emanationes eorũ nõ possunt fieri nisi per actionẽ vnius ad alterũ,& ad extra:ideo eorũ emanationes sunt imperfectiores.Post inanimata sunt viuẽtia,in quibus est triplex gradus.s.vegetabilium,sensibiliũ,& intelligibiliũ.Vegetabilia tenẽt infimũ gradũ:quia licet emanatio ex interiori procedat,inquãtum. s. humor plãtæ intraneus in semen cõuertitur:tamen paulatim ab interioribus exiẽs,quod emanat finaliter extrinsecus inuenitur:quia semen terræ mãdatur:vnde crescit plãta.Secundum locũ tenent sensibilia,in quibus principiũ actionis est ab intra.s.à potentia:requiritur tamen ad eius actionem aliquid extrinsecum.s.obiectum sensibile,à quo cum potentia causatur species sensibilis , & recipitur in potentia,quæ est principium actionis,& cõseruatur in alia potentia.s.phãtasia vel memoria:& sic nõ inuenitur omnino extrinsecum,vt in vegetabilibus. Tertium verò & supremum gradũ viuẽtium tenet intellectualis natura,in qua inueniuntur tres gradus,secundum quod sunt tres intellectus, s.humanus,angelicus,& diuinus.Actio intellectus humani perfectior est actione inanimatorum, vegetabilium , & sensibilium:quia obiectum & terminus in quolibet processu emanationis illorũ pertinent ad diuersa,eò quòd nec potentia vegetatiua nec sensitiua potest reflecti supra se , nec seipsam agnoscere, sicut intellectus. Ideo principium & terminus actionis intellectus intelligentis seipsum pertinent ad eãdem potentiã.Est tamẽ imperfectior actione & intellectione angelica & diuina:qa intellectus humanus nõ potest intelligere nisi per cõuersionẽ ad phãtasmata quæ sunt intellectui extrinseca, vt dictum est. Sed angelus ad sui cognitionẽ nõ procedit ex aliquo exteriori,sed per se seipsum intelligit,absq; aliquo extrinseco ab eo.Ideo eius intellectio est perfectior intellectione humana. Veruntamen cùm esse angeli non sit sua essentia,& per consequens nec eius intellectio,siue verbum cordis,ad quod terminatur intellectus,non est substantia,sed accidẽs, licet illa intellectio sit omnino intrinseca,sequitur q⁹ non est ita perfecta,sicut intellectio Dei, quæ est sua substãtia,& quia nõ procedit de potẽtia ad actum(sicut angelus)sed est actus purus,semper actu operãs easdem operationes ad intra. Ideo eius actio siue emanatio & processio ad intra & ad extra,est perfectior quàm angeli. Ad extra quidem,producendo esse creaturarum,vel ipsum cõseruãdo,vel circa ipsas operãdo,absq; sui mutatione,quod nõ faciunt angeli. Hæc actio & emanatio est cõmunis tribus personis:quia(vt D.Aug.dicit)opera Trinitatis ad extra, sunt indiuisa. Ex hac actione ad extra siue emanatione creaturarũ,à Deo,causantur duæ relationes.s. causæ ad effectũ, & effectus ad causam.Et cum Deus nõ sit capax accidẽtis, illa relatio causæ ad effectũ nõ est realis,sed rationis:sicut nec relatio dextri aut sinistri in colũna,& scibilis ad sciẽtiã:cùm nõ sint ad inuicem ordinatæ,nec habeãt dependentiã,sicut scientia à scibili.Sic Deus nõ pendet à creatura,sed è cõuerso.Ideo relatio creaturæ ad creatorẽ est realis.Secundũ hãc actionẽ ad extra nõ oportet accipere processionẽ personarũ in diuinis:sicut fecit Arrius:& ideo turpissimè errauit.Actionẽ verò Dei immanentẽ(qua seipsum ab æterno intelligit,& nõ potest se non intelligere:ideo ei naturalis & nõ libera,prout actio ad extra)cõsequitur,perfectior emanatio siue processio,quàm cõsequatur ad actionẽ,qua angelus intelligit seipsum : cùm principiũ & terminus eiusdẽ actionis in angelis nõ sit idẽ neq; substãtia sicut in Deo.Et licet in omni processione ad extra omne procedens sit diuersum ab eo à quo procedit : nõ tamẽ oportet quòd sit essentialiter diuersum in processione ad intra:imò quãtò perfectius procedit,tãtò magis est vnum.Nã intellectus , secundũ quod actu intelligit,secundũ hoc fit magis vnũ cum intellecto.Vnde cùm diuinũ intelligere sit infinitæ perfectionis,necesse est quòd verbũ diuinũ sit perfectè vnũ cũ eo à quo procedit.Et quãuis essentia diuina sit eadẽ res cũ patre & filio,differt tamen secundũ intelligẽtiæ rationem:quia diuina essentia prout intelligẽs,dicitur pater:sed ,put intellecta,dicitur filius:& in relatione paternitatis & filiationis importãtur distincti respectus oppositi,cõsequentes intellectionẽ diuinã,qui nõ importãtur nomine essentiæ,nisi virtualiter & cõmuniter.Nec est in cõueniens sub eodem esse contineri plura realiter distincta:nã materia & forma ac cõpositum sunt sub eodẽ esse existẽtiæ,& tamen materia nõ est forma:à fortiori & eminẽtiori modo in diuinis,propter perfectionẽ diuini esse, in quo continẽtur omnes proprietates personales.Quia si diuinũ esse definiri posset,eius definitio cõprehenderet eas.Et sic esse siue actualitas diuinarũ personarũ, non est alia ab actualitate siue esse diuinæ essentiæ.Vnde D.Aug.ait,Idẽ est quo pater est Deus,& quo est.Nõ tamen eo est pater quo Deus: quia dicitur Pater,eò quòd est principiũ filij:& dicitur Deus,eò quòd est essentia diuina. Nec obstat quod dicit Philos.Quæcunq; sunt vni & eidẽ eadẽ,sunt eadẽ inter se. Quia(vt idẽ Philos.dicit 3.Phy.)illud argumẽrũ habet solùm locũ in his quæ sunt eadẽ re & ratione, sicut tunica & indumentum.Nõ autẽ in his quæ sunt eadẽ re,& differũt ratione. Vnde ibidẽ dicit quòd licet actio sit idem motui , similiter & passio:nõ tamẽ sequitur quòd actio & passio sint idẽ. Sic licet paternitas idem sit cum diuina essentia,similiter & filiatio:tamen hæc duo realiter differũt:quia suis propriis rationibus importãt diuersos respectus oppositos.Ideo distinguuntur adinuicem : sed de his amplius cùm de relationibus agetur.¶ Ex his patet quòd syllogismus expositorius nõ tenet in diuinis.Nõ enim ostensa diuina essentia sequitur,hæc essentia diuina est pater,& hęc essẽtia diuina est

1.p.q.27.ar.3. ad.2.

1.p.q.28.ar.2.

Nota.

1.p.q.28.ar.3. ad.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est filius, ergo filius est pater. Aliqui dicunt quòd in syllogismo expositorio altera præmissarũ debet valere vnam de omni: & ideo sic deberet exponi & declarari maior: Omnis res quæ est essentia diuina, est pater. quod est falsum, quia filius est res quæ est essentia diuina, & tamẽ nõ est pater.

Ver. 1. DE AETERNA FILII DEI GENERATIONE.

Psalm. GEnerationem ab æterno fuisse in diuinis siue in essentia diuina testatur Psal. dicens, Pater dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te, hoc est in æternitate, quæ est semper ei hodie siue præsens, in qua nulla est ratio præteriti aut futuri. Esa. Etiã dicit, Nunquid ego qui alios parere facio, nõ parturiã? Si ego qui aliis generationem tribuo, sterilis ero? Dictũ est enim quòd omnes perfectiones creaturarum sunt eminentiori modo in Deo, quàm in creaturis, cùm sint absq; quacunq; imperfectione. Eminentia generationis Dei supra generationem creaturarum in hoc cõsistit, quia creaturæ per generationem nõ cõmunicãt eãdem naturã numero, sed solùm specie. Sed Deus pater cõmunicat filio eãdem naturam numero: ideo Pater & Filius nõ sunt duo dij, sed *Esa.53.* vnus Deus. Et quia hæc est altissima generatio: ideo Esa. dicit, Generationem eius quis enarrabit? Impossibile est enim in hac via eã clarè intelligere, & per cõsequens enarrare. Ad aliqualem tamẽ ipsius intelligentiã, supponendo tamen & semper in memoria retinendo quæ de processione dicta sunt præceden. versi. sciendum est quòd generatio dupliciter accipitur: Vno modo largè, prout se extendit ad omnia generabilia & corruptibilia. Et sic generatio est mutatio siue progressio de nõ esse ad esse. & sic accipiendo, generatio non est in diuinis. Alio modo accipitur propriè, prout cõuenit viuentibus, in quocunq; gradu viuẽtium (hoc est ab intrinseco operãtium) sint. Inter quos maximè præeminet intellectio Dei, quæ vocatur cõceptio & natiuitas interior, siue processio secundum rationem similitudinis. Quemadmodũ enim illa processio corporalis procedẽs ab agente, qui exit de potentia in actum, dicitur generatio, quãdo est cõmunicatio naturæ secundũ similitudinem, nõ cuiuscunq;, sed secundum similitudinem speciei: sic processio in viuente, qui nõ exit de potentia ad actum, & cuius actio est sua essentia, in qua cõmunicatur eadem natura nõ solùm secundum speciem, sed etiã secundum numerum, eminentiori modo dicitur generatio. Et sic processio verbi habet rationem generationis, quia procedit per modum intelligibilis actionis, quę est operatio vitæ à principio cõiuncto, & secundum rationem similitudinis, cùm cõceptio intellectus diuini sit similitudo perfecta rei intellectæ in eadem natura existens, ad quã intellectus diuinus terminatur. Quia cùm omnis cognitio & intellectio fiat per assimilationem, oportet quòd intellectus diuinus se intelligat per similitudinem eius, quæ procedit ab ipso, quæ dicitur verbũ cordis. Et cùm hæc processio sit omnino ad intra, & diuina essentia nõ sit capax accidẽtis, & sit sua actio: sequitur quòd id quod procedit ab intellectu diuino (s. verbum) sit eiusdẽ naturæ numero, cũ intellectu diuino, qui est idẽ cũ essentia diuina. Et sic idẽ numero sunt esse, intelligere, res intellecta, & intellectio intellecta siue intelligi. Ex quo sequitur quòd verbum Dei in essentia diuina intel- *Ioan.1.* ligẽre, est Deus intellectus: sicut verbum lapidis est lapis intellectus. Hinc est quòd D. Io. ait, Verbum erat apud Deum. Et quia Deus nõ exit de potentia ad actũ, necesse est quòd Deus semper se intelligat. Vnde sequitur semper filium esse in patre, nõ inhæsiuè, sed sicut principiatum in principiãte. & quòd Pater semper sit in filio, sicut principium in principiato. Et sic verbũ est coæternũ, & nõ accidit ex tempore, sicut in intellectu creato. Hinc est quòd dicitur, In principio erat verbũ, hoc est in patre filius. & vt Euangelista ostenderet quòd verbum sit eiusdem naturæ numero cum Deo, subiungit, Et Deus erat verbum. Et ne videretur esse sublata omnimoda distinctio, subiungit: Hoc erat in principio apud Deum. quasi diceret, hoc verbum quod dixi esse Deũ, aliquo modo distinctum est à Deo dicente. Et sic manet distinctio realis, prout verbum refertur ad cõcipientem, vt à quo est. Ex præmissis apparet quòd magna & lata est differentia inter verbum cordis intellectus humani, & verbũ Dei: quia verbũ cordis humani est accidẽs, & verbũ Dei est substantia æterna. Præterea verbũ cordis humani non est eiusdẽ naturæ numero, nec specie cũ intellectu: nã cùm intellectus humanus sit naturalis potẽtia pmanẽs & indelebilis. & verbũ cordis eius est aliquid fluxibile distinctũ ab eo & ab actione ipsius: sequitur ꝙ cessante actione intellectus humani, verbum eius euanescat, propter defectũ cõseruãtis. Et hæc est ratio quare humana intellectio siue processio humani intellectus nõ potest dici generatio, & cur verbum cordis humani nõ potest dici genitum, siue filius, imò nec verbum angeli: sed potest dici cõceptio, quæ est incõpleta generatio. Et sic inuenitur similitudo rei intellectæ, sed nõ naturæ identitas: sicut in cõceptione animalium, quæ differt à cõceptione verbi Dei. Quia in animalibus proles cõcepta quãdiu clauditur in vtero, nõ habet vltimã perfectionem, vt per se subsistat separata à generãte secũdum locum. Vnde oportet quòd in eis aliud sit conceptio, aliud partus, secundum quem proles separatur à generante, etiã secundum locum. Verbum autem Dei in ipso dicente existens, est perfectum in se subsistens, distinctum à Deo dicente, hoc est à patre: non enim expectatur ibi localis distinctio, sed sola distinctione relationis distinguitur. Ideo sacra scriptura ad significandã processionem diuinæ sa- *Prou.8.* pientiæ aliquãdo vtitur nomine cõceptionis, aliquãdo etiã nomine partus. Vnde Salomon ex persona diuinæ sapientiæ dicit, Nõdum erãt abyssi, & ego iam cõcepta eram. Ante omnes cælos ego parturiebar. Et licet genitum accipiat esse à generante: non tamen oportet omne acceptum esse receptum in materia, aut aliquo subiecto, cùm tota substantia rei sit accepta à Deo, & tamẽ nõ recepta in aliquo subiecto, cùm nullum subiectum sit alicuius totius substantiæ receptiuum: alioqui sequeretur quòd Deus nihil creare posset, si subiectum præsupponeretur, cùm creatio sit productio

Quomodo filius in patre et pater in filio.

ductio nullo præsuppositio. Sic igitur id quod est genitũ in diuinis, accipit esse à generante. Et quia esse Dei est infinitum,, indiuisum, summè simplex, & impartibile: non potest vna pars dari, & alia retineri: & sic persona dans & accipiens habet idem esse, pater vt dans, filius vt accipiens. Non tamen quòd illud esse sit receptum in aliqua materia vel subiecto: sed secundum hoc genitum dicitur habere esse acceptum, inquantum procedens ab alio. Et eodem modo dicendum est de Spiritu sancto, & perfectionibus eius. ¶ Nec sequitur quòd si pater in diuinis generet filiũ, quòd etiã filius generet alium filium, & sic in infinitum: quia generatio filij in diuinis est per intellectũ diuinum, qui est idẽ in patre & filio, cùm sit essentia diuina: & ideo nõ potest esse alia processio intellectus quàm verbi, eò ꝙ verbum est perfectissimum, quo se simul & omnia alia à se comprehẽdit. ¶ Et quanuis generare sit perfectio in Deo, nõ tamen in patre: sed est proprietas, per quam distinguitur à filio, cuius proprietas est generari: & eodem modo dicendum est de processione voluntatis, siue inspiratione Spiritus sancti. Nec per hoc quòd Filius non potest generare, & Spiritus sanctus non potest spirare: sequitur quòd Filius non sit omnipotens, aut etiã Spiritus sanctus: quia omnipotentia attenditur secundum actionem ad extra, quæ est omnibus communis. Intellectio verò & inspiratio sunt actiones ad intra, quæ non sunt communes, propter relationes oppositas.

Cur filius in diuinis non generat alium filium.

Ver. 2. DE INSPIRATIONE SPIRITVS SANCTI.

A VLtra generationem verbi aliam in diuinis siue in diuina essentia, esse processionẽ à processione verbi realiter distinctam ex sacris literis esse constat. Dicitur enim Io. 15. Spiritus veritatis qui à patre procedit. & Ioan. 16. Ille de meo accipiet, Constat etiam ex determinatione Ecclesiæ, quæ habetur in symbolo Athanasij, in quo dicitur, Filius à patre est, non factus, nec creatus, sed genitus. Spiritus sanctus à patre & filio, non factus, nec creatus, aut genitus, sed procedens. ¶ Ad cuius aliqualem intelligentiam, & ad refellendum iacula eorum, qui nec sacras literas, nec authoritatem Ecclesiæ suscipiunt: supponendũ est in primis, quòd processio Spiritus sancti, quæ est per modum voluntatis, maiorem difficultatem habet, quàm processio & generatio verbi, eò quòd proprietates voluntatis & ea quæ voluntatẽ cõsequuntur, non sunt adeò manifesta, sicut ea quæ pertinent ad intellectum. Verùm tamen ex his quæ pertinet ad ipsum, faciliter possumus deuenire ad notitiã eorũ quæ pertinẽt ad voluntatẽ. Secũdò notandũ est ꝙ in nobis differentia est inter intellectum & voluntatẽ: quia intellectus efficitur in actu, hoc est actualiter intelligit per hoc quòd res intellecta est in intellectu, per suam similitudinẽ, quæ dicitur verbũ cordis, cuius cõceptio & processio satis nota est. Voluntas autẽ non fit in actu, hoc est non actualiter vult per hoc ꝙ aliqua similitudo voliti sit in volente, sed per hoc ꝙ voluntas habet quandã inclinationẽ siue affectionẽ & impulsum in rem volitã. & sic quemadmodũ in intellectu verbũ cordis est terminus propinquus actus intelligẽdi, & mediũ quo intellectus terminatur ad rẽ intellectã extra ipsum in se existentẽ, & quando intellectus per actũ reflexum intelligit seipsum, verbũ cordis est terminus actus intelligendi, & medium quo se intelligit. Sic proportionabiliter dicendũ est in voluntate, illa inclinatio siue impulsus terminatur ad rem volitam extra ipsam voluntatẽ existentem, per intellectũ tamen præsentatam. Et sic terminus dilectionis est res volita, & medium est illa inclinatio siue impulsus. Et cum voluntas reflectitur supra se, & vult & diligit seipsam per intellectũ sibiipsi præsentatam, terminus dilectionis est ipsamet volũtas: & illa inclinatio siue affectio est terminus propinquus & immediatus, quia quemadmodũ actio intellectus est immanẽs: sic & actio voluntatis. Et ideo sicut terminus immediatus actus intellectus est in ipso intellectu: ita etiam terminus immediatus actus volũtatis est in ipsa volũtate, licet nõ habeat nomẽ impositũ. Sed vtimur nomine amoris pro illo termino: ad quod nomẽ est impositũ ad significandũ s. actũ volendi, qui dicitur Amor tendẽs. Vt autem est terminus immediatus, dicitur amor terminans. & sic duplex est Amor scilicet tendens, & est ipse actus volendi siue diligẽdi: & amor terminãs, qui se habet ad actũ volẽdi, sicut verbum cordis ad actũ intelligendi. & secundũ hanc significationem intelligi debent dicta D. Thomæ in quæstionibus de veritate, vbi dicit ꝙ nihil est progrediens à voluntate per modũ operis, scilicet ꝙ habeat nomen sibi impositũ, vt exponit dominus Caietanus, quod apparet eò quòd ex actibus illis ab ea procedentibus generetur in ea habitus inclinans eã ad rem volitam siue amatam. Et vnicus actus generat dispositionẽ, quæ est terminus immediatus actus volendi à voluntate distinctus, & medium quo voluntas fertur in rem volitam extra se existentem: sicut verbum cordis est mediũ quo intellectus fertur ad rem intellectam extra se existentẽ. Ex quo sequitur quòd quẽadmodum per verbum cordis res intellecta est in intelligente secundum similitudinem: ita res amata est in amante, non per essentiam aut similitudinem, sed per habitualem affectionem. Nec tamen per hoc quòd amatum est in voluntate siue in amante, sequitur quòd amatum trahatur ad amantem, sed è cõuerso amans trahitur, trãsformatur, inclinatur, siue impellitur ad amatum per intellectum præsentatũ: sicut graue trahitur & inclinatur ad locũ deorsum, propter conuenientiã. Et sic amatum est in amante, vt terminus motus per conuenientiã & proportionẽ, quam habet ad ipsum, vt D. Tho. ait. ¶ Tertiò notãdũ est, quòd cùm in omni natura intellectuali sit voluntas, sequitur quòd inuenitur in Deo, non distincta tamen aut superaddita essentiæ diuinæ aut intellectui diuino: quia perfectiones quæ in nobis sunt plures & distinctæ, sunt essentialiter vnitæ in Deo. Vnde sequitur quòd sicut intelligendo seipsum producit verbum eiusdem naturæ: sicut terminũ suæ intellectionis, & principiatum in principiãte: Sic Deus volendo & amãdo seipsum, producit aliquid eiusdẽ naturæ, ad quod actus voluntatis suæ terminatur, quod nos vocamus Amorẽ pro termino amoris

1.p. quæst.27. artic.3. 4.cont. Gent. cap.19.

De Ve. q.4. art.2.ad 1.

4.cont. Gent. cap.19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

intrinseco, quem amorem intrinsecũ vocamus Spiritum sanctũ. Et cùm ista processio non sit per modũm similitudinis, sed inclinationis & impulsionis, non dicitur generatio, sed potius inspiratio, ex parte Dei inspirantis. Ex parte verò inspirati non habet speciale nomẽ, sed retinet nomen cõmune processionis. Vnde Spiritus sanctus dicitur procedẽs, licet possit dici inspiratio terminatiua. Et quia velle Dei est suũ esse, necesse est quòd id ad quod terminatur velle Dei, sit illi essentiale: vt dictum est de verbo, ad quod terminatur intelligere Dei. ¶ Et licet intellectus & voluntas in Deo non sint distinctæ potentiæ: sunt tamẽ duæ processiones, quæ sunt secundũ actionẽ vtriusque. Quia licet perfectio intellectiua & volitiua sint idem: habẽt tamẽ quendam ordinem, quem cõcipimus ex intellectu & volũtate hominũ & angelorũ, in quibus intellectus & volũtas habent ordinem ad inuicem, licet actus eorum possit simul esse tempore, tamen actus volũtatis supponit actum intellectus. Sic etiã in Deo, licet eodẽ actu Deus semper se intelligat & diligat: intellectus tamẽ & dilectio habent in eo quẽdam ordinem, nõ tẽporis, aut durationis, aut naturæ, sed originis. Non enim est processio amoris, nisi in ordine ad processionem verbi: nihil enim potest voluntate amari, nisi sit mẽte conceptum. Sicut igitur attenditur ordo verbi ad principium, à quo procedit, licet in diuinis eadem sit substantia intelligẽs, & cõceptio intellectus: ita etiam licet in Deo idem sit voluntas & intellectus, tamen quia de ratione amoris est quòd non procedat nisi à conceptione intellectus, processio amoris habet distinctionem à processione verbi. Et quanuis in omni natura creata non sit nisi vnus modus cõmunicandi seipsam: non est tamen inconueniens quòd in natura infinita (quæ sibi identificat omnia) sint diuersi modi, propter illum ordinẽ perfectionis intellectus & voluntatis, quæ omnia alia includunt. Et licet similitudo videatur pertinere ad voluntatẽ, sicut ad intellectũ, (iuxta illud: Omne animal diligit sibi simile) aliter tamẽ pertinet similitudo ad verbum, & aliter ad amorem. Nam ad verbũ pertinet, inquantũ est similitudo rei intellectæ: sicut genitũ est similitudo generãtis. Sed ad amorẽ pertinet, nõ quòd ipse amor sit ipsa similitudo, sed inquantum similitudo est principiũ amandi. Vnde non sequitur quòd amor sit genitus, sed quòd genitũ sine filius est principiũ amoris, hoc est Spiritus sancti. Et quia in Deo nõ sunt nisi duæ actiones, scilicet intelligere & velle, ideo nõ sunt nisi duo procedentes, s. verbũ & Spiritus sanctus. Vnde sequitur quòd in Deo non sunt aliæ processiones ad intra quàm duæ. Processio enim quæ est per potentiã, cùm sit principium agendi in aliud, pertinet ad processionem ad extra. Et sic secundũ attributum diuinæ potẽtiæ nõ accipitur processio diuinæ personæ, sed solùm processio creaturarum. Et cùm secundum diuũ Boetiũ Seuerinum in libro suo de Hebdomadibus, Bonitas pertineat ad essentiam, & non ad operationẽ nisi per modum obiecti, & processiones fiant secundum aliquas actiones, sequitur quòd secundum bonitatem & alia attributa non accipiuntur aliæ processiones, cùm etiã Deus vnico & simplici actu se & omnia alia intelligat, & velit siue diligat. Ideo nõ potest esse in eo processio verbi ex verbo, & amoris ex amore: sed est in eo vnum solum perfectum verbum, & vnus solus perfectus amor. & in hoc eius perfecta fœcunditas manifestatur. In creaturis tamen esset imperfectio, si filius nõ posset generare, eò quòd pater non cõmunicat eãdem naturã numero, sicut Deus. Et ideo in nobis sunt plures processiones intellectus, & plura verba sine processinè, propter imperfectionẽ, quę à Deo secludi debet. & sic nõ est procedere in infinitũ in processionibus diuinis. Quia processio ad intra in intellectuali natura, in volũtate terminatur. Et quia duæ prædictæ actiones ad intra in Deo sunt naturales, & sic possũt nõ esse. Patet enim naturaliter & nõ liberẽ, ab æterno intellexit, & dilexit se, & sic naturaliter produxit verbum, & spiritum sanctum, & non liberẽ, nisi (vt aliqui dicũt) libertate cõplacentiæ. Ideo dicũt processionem filij esse secundũ modũ naturæ, & spiritus sancti secũdum modũ volũtatis, etiam ex eo quòd processio verbi est prima, & non præsupponit aliã, sicut processio spiritus sancti præsupponit processionẽ filij. ¶ Ex præmissis apparet primò, q̃ magna differentia est inter amorem humanum, & diuinum. Secundò apparet q̃ licet in diuinis sit ordo originis (quia Pater est fontale principiũ de nõ principio, & Filius est principium de principio, & Spiritus sanctus non est principium ad intra) tamen in diuinis nõ est prius nec posterius, nec tempore nec natura, cùm relatiua simul natura, Non enim vnum relatiuũ in esse relatiui prius intelligi potest quàm correlatiuum. Essentia etiã diuina non potest intelligi sine tribus personis, cùm sint de eius essentia: Esse enim diuinũ (quod est idem cum essentia diuina) comprehendit tres personas. Et si esse diuinũ definiri posset, in eius definitione ponerentur tres personæ. Ideo non potest intelligi sine tribus personis, sicut nec pater sine Filio, nec filius sine Spiritu sancto. Vnde sequi videtur quòd vanum & superfluũ est inquirere signa originis, in quibus Pater fuit prius Filio, & Filius prius Spiritu sancto. Et quanuis ordo originis dicatur à D. Aug. ordo naturæ: hoc tamẽ dixit absque omni prioritate. Vnde & Athanas. in symbolo, Et in hac trinitate nihil prius, aut posterius. Nam (vt idem August. dicit) in diuinis est ordo naturæ: non quo alter sit prius altero, sed quo alter est ex altero. ¶ Ex præmissis sequitur quòd vna persona sine alia videri non potest. Vnde & Christus dicebat, Philippe qui videt me, videt & patrem meum. Nõ credis quòd ego in patre, & pater in me est: & eadem ratione dicẽdum est de Spiritu sancto. Nec obstat quod scribitur Io. 8. Si me sciretis, forsitan patrẽ meum sciretis: quia vt D. Aug. dicit non dubitationis causa dixit forsitan, sed increpationis: sicut & Iob 37. Tu forsitan cum Deo fabricatus es cælos.

Productio verbi & spiritus sancti.

1.p.q.27.ar.3. ad.2.

ar.4.ad.2. Eccle.13.

1.p.q.42. ar.3. Ioan.14.

Ver. 3. DE RELATIONIBVS IN DIVINIS.

3.p.q.28.ar.1. RElationes reales esse in Deo cõstat ex eo q̃ cùm pater in diuinis nõ dicatur nisi paternitate, nec Filius nisi filiatione, nec Spiritus sanctus nisi processione: Si paternitas & filiatio ac processio

cessio (quæ sunt relationes) non sint realiter in Deo, sequitur quòd Deus nõ sit realiter pater, & filius, & spiritus sanctus: sed solùm secundũ rationẽ, quæ propositio est hæresis Sabelliana. Quare necessariò dicendum est relationes reales esse in Deo, non quidẽ accidentales, sed substãtiales & subsistentes, & eædem secundũ rem cum ipsa diuina essentia: quia omnis res quæ nõ est diuina essentia, est creatura: sed tres personæ sunt Deus, ergo sunt essentia diuina. Differunt tamen ratione: quia relationes in suis propriis rationibus distinctæ important respectũ ad sua opposita, quod nõ facit essentia diuina, ex modo suæ significationis siue impositionis, nisi virtualiter & ex cõsequenti. Et licet relatio in Deo sit eadem res cum eo, siue cum diuina essentia: non tamen perfectè & explicitè exprimitur in nomine essentiæ, quanuis ipsam implicitè contineat: licet relatio secundum seipsam essentiã perfectè non contineat. & sic plus cõtinetur in perfectione diuinæ essentiæ, quàm aliquo nomine relatio possit significari. Si enim in perfectione diuina nõ plus contineretur, quàm quod significat nomẽ relatiuũ: sequeretur quòd esse essentiæ diuinæ esset imperfectum, vtpote ad aliud se habens. Sicut si non contineretur ibi plus, quàm in nomine sapientiæ non esset subsistens. Et quia (vt dicit D. Boetius) Substantia in diuinis continet vnitatem, relatio verò multiplicat trinitatem: ideo necesse est dicere relationes in diuinis esse oppositas, aliàs sequeretur quòd in diuinis non esset trinitas, nisi secundum rationem, quod est hæreticum. Et licet relationes ponantur in Deo, non tamen sequitur quòd in Deo ponatur aliquid quod habeat esse dependens. Quia relationes in diuinis non habent esse dependens, sicut in nobis: quia in nobis sunt accidẽtia. Ideo dependent à subiecto & principiis substantiæ. Sed in Deo non sunt accidentia, sicut nec sapientia. Si dicatur quòd oportet omnẽ relationẽ fundari in aliquo absoluto, quia in omni relatiuo oportet intelligi quod à se dicitur, præter id quod ad aliud, sicut in seruo. Si ergo illa relatio, per quã pater distinguitur à filio, habet aliquid absolutum, vel est vnum tantùm, vel sunt duo absoluta: si vnum tantùm, non possent fundari in eo duę relationes, nisi forte idẽtitatis, quę est solum rationis. Si duo, ergo non solis relationibus distinguuntur. Dicendum, negãdo consequentiã, quia quanuis pater & essentia diuina sint vnum, nõ tamen essentia diuina completè & perfectè significatur per patrem, cùm essentia diuina, plus complectatur in sua significatione, quàm pater: & hoc est propter perfectionem diuini esse, quod omnes perfectiones vnitiuè continet, quæ in aliis sunt diuersæ. Nec est simile de relationibus in creaturis: quia, vt dictum est, habent esse aliud ab esse substantiæ.

c.1.§.2.ver.4.

1.p.quæst.28. artic.3. In li.de Trin. 4. cõtra Gent. cap.14.

Ver.4. DE NVMERO RELATIONVM IN DIVINIS.

2 QVatuor relationes oppositas in diuinis esse cõstat, eò q̃ sint duæ processiones. Oportet enim secũdum quemlibet processionem accipere duas, quarum vna est procedẽtis, & alia ipsius principij. Processio verbi dicitur generatio secundum propriam rationem, quę competit viuentibus. Relatio principij generationis dicitur paternitas: relatio procedẽtis à principio generationis, dicitur filiatio. Processio amoris non habet nomen proprium, vt dictum est supra: nec relationes quæ secundum ipsam accipiuntur. Sed relatio principij huius processionis dicitur inspiratio: relatio verò procedentis dicitur processio, quãuis hęc nomina ad ipsas processiones vel origines pertineant, & nõ ad relationes. Licet in nobis multiplicentur secundum multiplicationẽ intellectionum succedentium, quæ sunt fundamenta earum. Sed cùm in Deo non sint nisi duæ actiones, sequitur quòd non sunt nisi quatuor relationes. ¶ Et quanuis relatio subsistẽs cõstituat personam, nõ tamen sequitur quòd sint quatuor personæ in diuinis: quia constitutio personæ est per relationem oppositam. Quæ oppositio etsi inueniatur inter relationes eiusdem processionis, non est tamen necesse omnes relationes vnius processionis opponi omnibus relationibus alterius processionis. Et quia inspiratio actiua non opponitur paternitati neque filiationi, sed conuenit vtrique: ideo nõ constituit aliam personam à patre & filio. Et sic licet inspiratio sit relatio, non tamen est proprietas. Ideo non constituit nec dicit personam. Et sic non sunt nisi tres personæ in diuinis.

§.4. DE NOMINIBVS PERTINENTIBVS AD MYSTERIVM S. TRINITATIS.

C VT facilius vnusquisque cauere possit ab erroribus, notandum est primò quibus nominibus vtendũ sit circa mysterium sanctissimæ trinitatis, deinde de debito & catholico vsu illorum. Ad cuius euidẽtiã sciendum est, q̃ quędã sunt nomina essentialia, quædã personalia, quædã notionalia siue proprietatũ & relationũ, & quædã sunt attributa. Nomina essentialia dicũtur, quæ ex sui impositione significant essentiam, vt Deus, dominus, sapiens, iustus. Nomina essentialia sunt duplicia: quædã significant diuinã essentiã substantiuè, vt Deus, dominus, & alia huiusmodi: quædam adiectiuè, vt sapiens, iustus, habens deitatem, & alia huiusmodi. Item nominum essentialiũ, quędã sunt concretiua, quędam abstractiua. Concretiua sunt quæ significant diuinam essentiam, & supposita, vt Deus sapiens. Abstractiua verò, quæ ex modo significandi nõ significãt suppositа, saltem explicitè, vt essentia diuina, deitas, dominatio, sapientia, & alia huiusmodi. Nomina personalia dicuntur, illa, quæ ex prima & propria sui nominis impositione significant personam, licet ex consequenti significẽt essentiam, eò quòd essentia est idem cum persona. & huiusmodi sunt pater, & Filius, & Spiritus sanctus, vt accipitur in vim vnius dictionis: pro re terminãte processionem amoris in diuinis: vt cùm dicitur, Tres sunt qui testimoniũ dant in cælo, Pater, Verbũ, & Spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt. Nomina notionalia sunt quæ significant relationes & proprietates, & sunt quinque, scilicet innascibilitas, paternitas, filiatio, cõmunis inspiratio, & processio. Ex quibus tria significãt notiones personales, siue cõstituẽtes personas, vt paternitas, filiatio, & processio. Nã cõmunis inspiratio & innascibilitas dicũtur notiones personarum, sed nõ personales. Nomina attri-

Nominũ essentialium definitio & diuisio.

Nomina personalia.

1. Ioan. 5.

Notionalia.

Attributa.

buta dicuntur illa, quæ etsi ex prima sui impositione significēt essentiā diuinam:tamen ad maiorē manifestationem diuinarū personarum,& ad vitandum errorē,ex vsu Ecclesiæ & sacrorū doctorum sunt attributa personis,vt potentia Patri,sapientia Filio,amor & bonitas spiritui sancto.

Ver. 1. DE NOMINIBVS ESSENTIALIBVS.

CIrca debitum & catholicū vsum nominū essentialiū notandæ sunt aliquę cōclusiones:quarū prima talis est.¶ Nomina essentialia,quę significāt essentiā,subſtātiuè prędicātur de personis singulariter siue in singulari numero,& nō in plurali. Dicimus enī Pater est Deus,Filius est Deus, Spiritus sanctus est Deus:& tamē nō dicimus,Pater,Filius:& Spiritus sanctus sunt tres dij aut domini.& ratio est,quia nomina subſtātiua significāt principaliter formā per modū subſtātię,quæ sicut habet esse per se,ita vnitatem vel multitudinem.& ideo quando prædicātur in plurali significant plurificationē formæ & subſtātiæ numero,quod nō est in diuinis,sicut in creaturis.Ideo bene dicimus,Sortes,Plato,& Guilielmus sunt tres homines, eò ꝙ humanitas per hunc terminum (homo)principaliter significata,nō est vna numero:sicut in tribus personis diuinis est vna essentia. Nec D.Tho.est sibi oppositus,cùm dicit in tertia parte, ꝙ si vna persona diuina assumeret duas naturas humanas,nō diceretur duo homines:licet si tres personæ diuinæ acciperēt vnā naturā humanā dicerentur vnus homo,non propter vnitatē suppositi,sed propter vnitatē naturæ.& cùm dicit quòd singularitas & pluralitas nominis subſtantiui attēditur secundū formā significatā:quia ad plurificationū subſtātiuorū significatur plurificatio naturæ & suppositorū.Et quanuis idē doctor in 3.sen.dixerit oppositū,in summa tamen correxit se,sicut de circūcisione & aliis passibus. Secus est de plurificatione adiectiuorū:quia secundū modū significādi pluralitas adiectiuorū significat plurificationem suppositorū,cùm differentia numeralis in adiectiuis fiat per suppositа in diuinis: licet in creaturis simul inueniatur pluralitas naturarum accidentalium & subiectorum:non tamen in diuinis.¶ Secunda conclusio:Nomina adiectiua adiectiuè tenta, prædicantur singulariter & pluraliter de personis.Dicimus enim ꝙ pater est sapiēs,& quòd Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt sapiens,& tres sapientes,eò quòd singularitas vel pluralitas in adiectiuis attēditur secundum suppositа. Nec oportet semper quòd terminus numeralis circa significatum sui determinabilis sit idem:quia terminus numeralis per se primò ponit significatum suū circa suppositum determinabilis:& hoc tam in subſtantiuis quàm in adiectiuis.Sed in subſtantiuis concretis terminus numeralis etiam ponit significatum suum circa significatum determinabilis,cùm sit subſtantiuū significās subſtantiā per modū subſtātiæ & per se subſiſtētis.Et quānuis Deus & habēs deitatē idē significent, non tamen habent eundem modum significandi.Nec obſtat quòd hoc nomen(res)sit subſtantiuum,& prædicetur de personis pluraliter:quia est transcēdens,& ideo secundum quod pertinet ad relationem prædicatur pluraliter in diuinis.secundum verò quòd pertinet ad subſtātiam, prædicatur singulariter.Nec forma significata per hoc nomē(persona)est essentia,sed personalitas Ideo nō sequitur quòd si sint tres personæ,sint tres essentiæ.Non obſtat pariter quòd Athan.dicit, Non tres omnipotentes,æterni,vel immensi:sed,vnus omnipotēs,æternus,& immensus.Quia accipiebat subſtantiuè.& quia sic accipiendo vtebantur hæretici,ne communicaremus in terminis eis,hoc dixit. Si verò prædicta verba accipiantur adiectiuè, & cū declaratione,possunt pluraliter prædicari secundū D.Thomā.¶ Tertia conclusio.In nominibus essentialibus subſtantiuis concretis nō solùm attēditur res significata,sed etiā modus significādi.Et quia modus significādi sequitur modū essendi:ideo alius modus significādi est in nominibus subſtantiuis diuinis:& alius modus significādi in subſtātiuis creaturarū:& per cōsequēs alio modo se habet hoc nomē (Deus) ad supponēdū pro persona,quàm hoc nomē(homo:)quia humanitas quę est forma,significata per hoc nomē (homo) realiter diuiditur in diuersis suppositis. Ideo per se supponit pro persona,etiam si nihil addatur,ad terminādū ipsum ad suppositū.Et quia veritas siue cōmunitas naturę humanæ non est secundū rem,sed secūdum considerationē rationis:ideo hoc nomen(homo)non supponit pro natura cōmuni,nisi propter exigentiam alicuius adiuncti.Sed cùm forma significata per hoc nomen (Deus) s. essentia diuina siue deitas,sit vna & cōmunis secundū rem:ideo quando ponitur per se sine addito,supponit pro natura cōmuni,& quandoque etiam propter adiuncta:vt cum dicitur,Deus creat:quia adiectiuum conuenit subiecto ratione formæ,quæ est deitas. Quandoque verò propter adiūctum supponit pro persona,aliquādo pro vna tantùm:vt cū dicitur, Deus generat,aliquando pro duabus,vt cum dicitur,Deus spirat,aliquando pro tribus,vt cum dicitur,Regi seculorum,immortali,inuisibili, soli Deo honor & gloria. ¶ Ex his sequitur quòd hæc propositio est vera,Deus generat Deum filium.vnde in symbolo fidei dicitur, Deum de Deo: quia Deus à parte subiecti stat pro patre,cui conuenit generare:& à parte prædicati stat pro filio,cui conuenit gigni. Non tamen sequitur quòd generet alium Deum,vel se Deum , sed filium, qui est Deus, & alius à patre.Hæc autem est falsa,Deus genuit se Deum , quia sensus est quòd pater genuerit seipsum,quòd est falsum & impossibile.Et quanuis hoc nomen (Deus) significet deitatem,vt in habente,sicut hoc nomen,homo,humanitatem : non tamen eodem modo. Quia in Deo significat vnam naturam realiter cōmunem,quod non facit hoc nomen,homo.ideo hoc nomen, homo, per se & sine addito supponit pro supposito,& Deus pro natura,quæ tamen subsistit in tribus suppositis.Ideo cum supponit pro natura communi,supponit naturaliter,hoc est personaliter,quod non facit hoc nomen,homo,sed simpliciter.Et cum natura diuina sit vna & singularis , facit propositionem singularem,secundum Dom.Caietanum:licet hoc nomen,Deus,conueniat aliquo modo cum tertio communi:quia vna natura diuina numero inuenitur in tribus suppositis,sed nō natura termini

1.p.q.3.artic. 7.ad 2.

1.p. quæst.39. artic.3.

1.Tim.1.

termini communis,& ideo cùm dicitur,Deus creat,idē est dicere, acsi diceretur,hic Deus creat, similiter hæc propositio,Deus generat,est singularis,& supponit pro hoc vno Deo, licet trahatur ad stādum pro persona patris,& valde impropriè additur ei signū vniuersale.quare hæc est valde impropria,Omnis deus generat.Nec ista, Deus nō generat (quæ est sua contradictoria)cū ambæ sint falsæ:Primò affirmatiua,quia per eam datur intelligi,quòd omnis res quę est Deus, generet: quod est manifeste falsum.Negatiua etiam est falsa,quia per eam datur intelligi,ꝙ generatio repugnet naturæ diuinæ,vt in tribus suppositis existens,cum nihil addatur,quod determinet eam ad personā filij vel Spiritus sancti.Et licet actiones sint suppositorū non tamen sequitur quòd in hac propositione,deus creat,deus supponat pro suppositis,& non pro natura:Quia cùm hoc nomen, Deus,significet deitatem,vt in habente,& tria suppositа habeat deitatem:hoc nomen,Deus supponit pro natura sua & pro suppositis,indistictè tamē.¶ Quarta cōclusio:Nomina personalia siue notionalia subſtantiua possunt prædicari de essentia in abſtracto,non autē nomina personalia siue adiectiua,nisi aliquo subſtantiuo adiuncto:quia nomina essentialia subſtantiua possunt supponere pro supposito.& ideo propter identitatē naturę cū suppositis sequētes propositiones cōceduntur: Essentia diuina est pater,essentia diuina est filius,essentia diuina est Spiritus sanctus,& ecōuerso, Similiter istæ:Essentia diuina est paternitas,essentia diuina est filiatio,essentia diuina est processio & essentia diuina est inspiratio,essentia diuina est innascibilitas:Similiter istę:Deus generat Deū, essentia diuina est res generans, Deus generatur,Deus est genitus, Deus inspirat,Deus procedit.essentia diuina est res generata,essentia diuina est res inspirās,essentia diuina est res inspirata, & essentia diuina est res procedēs:quia in illis cōtrahitur hoc nomē (Deus & essentia diuina)secūdū essentia diuina est res procedēs:quia in illis cōtrahitur hoc nomē (Deus & essentia diuina)secūdū adiunctū.& sic sensus huius,Deus generat,est:Deus pater generat:& ita proportionabiliter de aliis.& sensus huius,Essentia diuina est generās,est talis:Essentia diuina est pater,qui est res generans,& sic de aliis.Sed sequentes nō cōcedūtur.Essentia diuina vel deitas generat,vel est generās, vel genita,vel spirat,aut procedit.Et ratio huius est ,ppter diuersum modū significādi. licet enim secundū rem idē sit Deus & deitas:nō est tamē idem modus significādi vtrobiq;. Nam hoc nomē, Deus,significat essentiā diuinā,vt in habēte:& (vt dictū est)ex modo suæ significationis supponit pro persona.& sic ea quæ sunt propria personarū,possunt prædicari de hoc nomine,Deus vt generans & genitus.Sed hoc nomen,essentia,deitas,vel diuinitas,non habet ex modo suæ significationis,vt supponat pro persona:quia significat essentiā vt formā abstractam;& ideo ea quæ sunt propria personarū,in quibus distinguuntur abinuicē,non possunt essentiæ attribui:quia significaretur quòd esset distinctio in essentia diuina,sicut in suppositis.Ideo hæc est falsa,Essentia diuina generat vel inspirat:& negatiua vera,cum sint contradictoriæ,sicut dictum est de his duabus,Deus generat,& Deus nō generat. Vnde D.Augustinus dicit quòd nulla res generat seipsam:sed si essentia diuina generaret essentiam,nō generaret seipsam:ergo aliquid aliud,quod est hæreticum cùm nihil sit in Deo,quod distinguatur à diuina essentia : licet aliquando sancti doctores ad exprimendum vnitatem essentiæ expressius locuti sint,quàm proprietas locutionis patiatur. Ideo tales locutiones non sunt extendendæ,sed exponendæ:vt scilicet nomina abstracta exponātur per concreta.Et licet generatis nobis generentur ea quæ sunt in nobis:& sic generato filio generatur natura in eo,cum non cōmunicetur eadem numero à generante,sicut in diuinis,ideo non sequitur quòd si filius dei generetur,essentia diuina generetur.Nec etiā sequitur,ꝙ si essentia diuina cum adiecto subſtantiuo personali supponat pro persona(vt cùm dicitur,Essentia diuina est pater) vbi hoc nomen essentia diuina respectu nominis personalis adiectiui supponit pro persona.Quia hæc est differentia inter nomina adiectiua & subſtantiua:quia nomina subſtantiua supponunt pro supposito:nomina verò adiectiua nō supponūt,sed cōnotāt formā per ea significatam,adiacere supposito.Si obiiciatur quod D.Aug.dicit,quòd pater est principiū totius deitatis , sed nō est principiū nisi generando vel spirando:igitur deitati cōuenit generari & inspirari.Dicendū quòd deitas, inquantum est vna in pluribus suppositis,habet quandā conuenientiā cum forma nominis collectiui.vnde cùm dicitur,Pater est principiū totius deitatis,potest sumi pro vniuersitate omniū personarū,inquantū ipse pater omnibus personis est principiū. Nec oportet quòd sit principiū suipsius: sicut aliquis de populo dicitur rector totius populi,non tamen sui ipsius. vel potest dici quòd pater est principium totius deitatis:non quòd eam generet vel spiret:sed quia generando vel spirando illam cōmunicat.& sic est principium totius deitatis,nō absolutè,sed in filio & Spiritu sancto.

1.p.q.39.art.1. 4.de Trin. In 1. de Trin.

Ver. 2. DE NOMINIBVS PERTINENTIBVS AD PERSONAM PATRIS.

A CVm nomē propriū cuiuslibet personæ sit illud,quod significat id per quod illa persona distinguitur ab omnibus aliis,& prima persona Trinitatis secundū ordinē originis distinguatur ab aliis per paternitatē quam significat hoc nomē,pater:sequitur quòd hoc nomen,pater,est propriū primæ personæ.vnde Psal.Ipse inuocauit me,Pater meus es tu.& Ioā.17. Pater manifestaui nomē tuū hominibus,&c. Et quia actiones naturales ad intra sunt cōnaturales & æternæ:ideo potiores quàm actiones ad extra.& sic paternitas æterna potior tēporali,& iis quæ ex tempore Deo conueniūt.Ideo Ephes.3.Ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur.Et quia actiones ad extra sunt cōmunes tribus personis,ideo in ordine ad creaturas hoc nomē,pater, est cōmune tribus personis:vt cū dicitur,Pater noster qui es in cælis.Sed in creaturis non inuenitur perfecta filiatio ratione generationis,cū nō sint eiusdē naturę numero,sed solū secundū aliquā similitudinem,quę quāto perfectior fuerit,tāto pfectius appropinquat ad verā filiationis rationē, Dicitur enim Deus

1.p.q.33.art.2.

alicuius creaturæ pater,secundum quandam similitudinem vestigij tantum. vnde Iob: Quis est pluuiæ pater,& quis genuit stillas roris? Alicuius verò creatæ (rationalis,secũdũ similitudinem imaginis. vnde Moyses,Nõne ipse est pater tuus,qui possedit te,fecit te, & creauit te? Aliquorũ verò est pater per similitudinẽ gratiæ:& illi dicuntur filij adoptiui,secundum quod ordinantur ad hæreditatẽ æternæ gloriæ per munus gratiæ acceptũ,secundũ illud:Ipse spiritus reddit testimonium spiritui nostro,q̃ filij Dei simus,&c. Aliquorũ verò secũdum similitudinem gloriæ,prout iam gloriæ hæreditatem possident:iuxta illud:Gloriamur in spe filiorũ Dei. Sic igitur patet q̃ paternitas per prius est in diuinis,secundum quod importat respectum originis personæ ad personam,quàm secundum quod importat respectum Dei ad creaturam:sicut verbũ conceptum in mente artificis per prius intelligitur procedere ab artifice,quàm artificiatum. ¶ Est etiam propriũ patri esse principium de nõ principio. cum secũdum D. Aug. sit principium totius deitatis:quod intelligendum est,prout dictum est in fine versiculi præcedentis. Hoc enim nomẽ,principiũ, nil aliud significat, quàm id à quo aliud procedit. Cùm ergo pater sit id à quo procedit filius,sequitur quòd pater est principium filij,licet nõ sit causa:quia principiũ cõmunius est quàm causa,& causa quàm elementum. Quia hoc nomẽ,causa, importat diuersitatẽ substãtiæ,sed non hoc nomẽ,principiũ. vnde dicimus punctũ esse principiũ,lineæ,& nõ causam. Et cùm pater à nullo procedat,sequitur q̃ nõ est de principio,quod significatur per ingenitũ. Notandũ tamẽ q̃ licet hoc nomẽ,principiũ, quãtum ad id à quo nomẽ imponitur,videatur à prioritate sumptum:nõ tamen significat prioritatem, sed originem. Non enim idem est id quod nomen significat,& id à quo nomen imponitur,vt patet in hoc nomine,lapis, quod non significat læsionẽ pedũ,licet à læsione pedum sit impositum. Et ideo filius & Spiritus sanctus,secundum doctores Latinos,non principiãtur:quia licet attribuamus patri aliquid authoritatis ratione principij:nihil tamen ad subiectionem vel minoritatẽ pertinens attribuimus filio vel Spiritui sancto,vt vitetur omnis erroris occasio. Nam fontalis & authoritas nihil aliud significant in diuinis,quàm principiũ:secundum quem modũ dicit Hilarius, Donantis authoritate pater maior,sed minor non est filius,cum vnum esse donatur. ¶ Est etiam propriũ patri esse ingenitum. vnde Hilar. Est vnus ab vno scilicet ingenito genitus,proprietate videlicet in vnoquoque innascibilis originis.& sic ingenitum significat proprietatem innascibilitatis,& principium de non principio. Et quanuis ingenitum,secundum D. Augustin. importet negationem generationis passiuæ (tantum enim valet sicut non filius) tamen non sequitur quòd ingenitum non debeat dici propria notio:quia prima principia per negationes significantur, sicut dicimus punctum esse,cuius pars non est. Et accipitur ingenitum pro eo quod non est ab alio per generationem,vt persona subsistens:& sic non conuenit filio nec Spiritui sancto,nec etiam essentiæ diuinæ, de qua tamen potest dici quòd est in filio & Spiritu sancto, ab alio scilicet patre:sed non vt persona subsistens. Et sicut genitum in diuinis importat relationem,sic & ingenitum,cùm negatio reducatur ad genus affirmationis, non tamen sequitur quòd per oppositionem processionis quam pater habet ad Spiritum sanctũ,debeat poni alia proprietas seu notio, scilicet quòd sit improcessibilis:qui proprietas patris,prout non est ab alio, potius significatur per remotionem natiuitatis filij,quàm per remotionẽ processionis Spiritus sancti:tum quia processio Spiritus sancti non habet nomen propriũ,vt dictũ est,tũ etiã quia præsupponit generationẽ filij:& ideo remoto à patre, quòd non sit genitus(cum tamẽ sit principiũ generationis)sequitur cõsequenter quòd non sit procedẽs,processione Spiritus sancti:quia Spiritus sanctus nõ est generationis principiũ,sed à genito procedẽs. Ex his apparet quòd sunt duo nomina propria primæ personæ,s. pater & ingenitus: alia autem quæ ei conueniunt,vel idem significant,vel sunt communia patri & filio,vt inspiratio: vel sunt essentialia,hoc est significantia essentiam:& per consequens communia tribus personis.

Deuter.32. Rom.8. Rom.5. 1.p.q.33.art.1.

Ver. 3 DE NOMINIBVS PERTINENTIBVS AD PERSONAM FILII.

1.p.q.34.ar.1. IN sacris literis legimus secundam personam in diuinis vocari verbum,iuxta illud:In principio A erat verbum,& verbum erat apud Deum,& Deus erat verbũ.& illud,Tres sunt qui testimoniũ dant in cœlo,Pater,Verbum,& Spiritus sanctus,& hi tres vnum sunt. Et sic si verbũ propriè accipiatur pro cõceptu interiori intellectus,est nomen personale & proprium filij: quia conceptus mentis propriè significat aliquid ab alio procedens,quod pertinet ad rationẽ notionũ personarũ, eò quòd personæ diuinæ distinguuntur secundũ originem:& persona quæ procedit in diuinis secundum emanationem intellectus,dicitur filius:& huiusmodi emanatio dicitur generatio. vnde relinquitur q̃ solus filius dicatur propriè verbũ. Et licet filius sit intelligẽs nõ tamẽ vt verbũ procedens. Notandũ tamen quòd in verbo importãtur duo respectus,vnus ad patrem,alius ad creaturas:Deus enim se cognoscendo cognoscit omnem creaturã,& ideo verbum in diuinis est repræsentatiuum omniũ quæ à Deo intelliguntur. In nobis autem sunt diuersa verba,secundum quod diuersis actibus diuersa intelligimus. Sed quia Deus vnico actu se & omnia alia intelligit,necesse est quòd vnicum verbũ eius sit expressiuum non solùm patris,sed etiam creaturarũ:ita tamen q̃ respectu patris est tantũ expressiuũ siue repræsentatiuũ:respectu verò creaturarũ est nõ solùm repræsentatiuũ,sed etiã factiuũ. Quemadmodũ & eius scientia respectu eius est cognoscitiua,respectu tamẽ creaturarũ est cognoscitiua & factiua. ¶ Filiũ Dei esse imaginẽ cõstat ex Apost. dicente, Qui est imago inuisibilis Dei,primogenitus creaturæ.& iterũ:Qui cũ sit splẽdor gloriæ,& figura substãtiæ eius,&c. Et cũ imago dicat representationẽ & processionẽ,& ea quę important originẽ & processionem in diuinis sint personalia,sequitur q̃ hoc nomẽ,imago,sit personale & proprium filio.

8. de Trinit. 1.p.q.33.ar.4. 4.de Trin.

Coloss.1. Heb.1.

filio.vnde D. Aug. dicit quòd solus filius est imago patris. Ad cuius euidẽtiã sciendũ est quid importet hoc nomẽ,imago, & quæ sint de ratione imaginis. D. Tho. dicit quòd de ratione imaginis primò est similitudo in natura specifica. Signũ autem speciei in rebus corporeis videtur esse figura. videmus enim quòd diuersorũ animaliũ secundũ speciem sunt diuersæ figuræ, non tamẽ semper diuersi colores. vnde si pingatur color alicuius rei in pariete,nõ dicitur imago, nisi depingatur figura. Sed neque ipsa similitudo rei vel figuræ sufficit ad rationẽ imaginis:sed requitur origo. Quia (vt D. Aug. ait) Vnum omniũ non est imago alterius,quia nõ est de illo expressiuũ. Notandum tamen quòd imago alicuius dupliciter inuenitur in aliquo: Vno modo in re eiusdem naturæ secundũ speciem:vt imago regis inuenitur in filio suo. Alio modo in re alterius naturæ, sicut imago regis inuenitur in denario. Primo modo filius in diuinis est imago patris. Secundo autem modo homo dicitur imago Dei.& ideo ad designandã in hoc nomine imperfectionẽ imaginis, homo non dicitur propriè imago Dei,sed ad imaginẽ Dei:per quæ verba motus tendẽtis in perfectionẽ designatur. ideo de filio Dei dici non potest quòd sit ad imaginem,cum sit perfecta patris imago. Cum ergo filius in diuinis procedat à patre per modũ similitudinis in eadem natura non solũ specifica,sed etiã numerali(vt dictum est)sequitur quòd est eius perfecta imago,& non Spiritus sanctus,licet aliqui doctores dixerint Spiritũ sanctũ esse imaginẽ, accipiẽdo imaginem pro perfecta similitudine in eadem natura. Latini tamen doctores attendẽtes quòd processio Spiritus sancti est per modum amoris, & nõ per modum similitudinis,negãt imaginem à Spiritu sancto. Quia licet Spiritus sanctus habeat naturã patris sicut & filius:nõ tamẽ dicitur natus aut genitus,sed ꝓcedẽs: ita licet accipiat naturã similẽ patri,nõ dicitur imago:quia filius procedit vt verbũ,de cuius ratione est similitudo ad id à quo ꝓcedit,nõ autẽ est de ratione amoris,quãuis cõueniat amori, qui est Spiritus sanctus,qui est amor diuinus. Ex præmissis patet quòd solus filius potest dici vnigenitus.

1.de Tri. 1.p.q.35. art.1. In lib.83.q. 1.p.q.35.art. 2.ad.3. Gen.1. Ioan.1.

Ver. 4. DE NOMINIBVS PERTINENTIBVS AD PERSONAM SPIRITVS SANCTI.

B CVm processio in diuinis,quæ est per modũ amoris,nõ habeat propriũ nomen, sequitur relationes,quæ secũdũ hãc processionẽ inueniũtur,esse innominatas,ideo persona secundũ hãc processionẽ procedens,nõ habet nomen propriũ. Sed ex vsu loquentiũ sunt accõmodata quædam nomina,ad significãdas prædictas relationes,quæ sunt nomina processionis & inspirationis, quæ secundũ proprietatẽ significationis significant actus notionales.& sic ad significandã diuinã personã;quæ procedit per modũ amoris,accommodatũ est hoc nomẽ, Spiritus sanctus. vnde Christus,Euntes in mundũ vniuersum docete omnes gẽtes,baptizãtes eos in nomine patris, & filij,& Spiritus sancti. & D. Ioã. Tres sunt qui testimoniũ dant in cœlo,Pater,Verbũ,& Spiritus sanctus, & hi tres vnũ sunt. Licet enim pater sit spiritus & sanctus,similiter & filius (vt in multis passibus sacræ scripturæ inuenitur) tamẽ hoc nomẽ,Spiritus sanctus,in vim vnius dictionis ex vsu scripturæ & Ecclesiæ est accommodatũ ad significandã vnam trium personarũ, scilicet quæ procedit per modum amoris,qui ab Athanasio dicitur procedens à patre & filio,s. æqualiter ab vtroque. Licet aliquando dicatur procedere principaliter vel propriè à patre,eò quòd filius virtutem inspirandi habet à patre. Cùm igitur æqualiter procedat à patre & filio, sequitur quòd pater & filius sunt vnũ principiũ Spiritus sancti. Vnde D. Aug. 7. de Trinit. dicit, Pater & filius non sunt duo principia,sed vnum tantùm:quia pater & filius in omnibus vnũ sunt,in quibus non distinguuntur per relationes oppositas.& cùm in hoc quod est esse principiũ Spiritus sancti,nõ opponatur relatiuè, sequitur quòd sunt vnũ principium. Et quãuis hoc nomen,principiũ,significet proprietatẽ,significat tamen eam per modũ substantiui:sicut hæc nomina,pater & filius, etiã in rebus creatis. vnde numerũ accipiunt à forma significata,sicut alia substãtiua. Et si attendatur virtus inspiratiua, Spiritus sanctus,qui procedit à patre & filio,inquantum pater & filius sunt vnũ in virtute inspiratiua, quodammodo significat naturam cum proprietate. Nec est inconueniẽs vnam proprietatem esse in duobus suppositis,quorum est vna natura. Si verò considerentur suppositа inspirationis:sic Spiritus sanctus procedit à patre & filio, vt sunt plures: procedit enim ab eis vt amor vnitiuus duorum. Et cùm dicitur,vnum principiũ spiritus sancti est pater & filius. hoc nomen,principium, nõ supponit pro vna persona tantùm,sed pro duabus simul confusè & indistinctè. Notandum tamen quòd cum nomina adiectiua accipiant secundũ numerum suppositа,& substantiua secundũ formam,& hoc nomen,spirans,sit adiectiuũ,&,spirator,sit substantiuũ,possumus dicere quòd pater & filius sunt duo spirantes,& nõ duo spiratores, propter vnam spirationem. ¶ Hoc nomen,amor, secundum D. Grego. est nomen proprium spiritus sancti. dicit enim quòd ipse Spiritus sanctus est amor. quod intelligendũ est quando accipitur personaliter, inquantũ vtimur nomine amoris ad exprimendam habitudinem rei quæ procedit per modum voluntatis:sicut verbum exprimit habitudinẽ rei quæ procedit per modum intellectus. Si verò amor non dicat nisi habitudinẽ amantis ad rem amatam, est nomen essentiale,& cõuenit tribus personis. Ex quo sequitur q̃ si amor essentialiter sumitur,nõ se diligũt Spiritu sancto. Sed secundũ quod diligere & amor accipitur rationaliter,nil aliud est quàm spirare amorẽ:sicut dicere,est producere verbũ,& florere,producere florẽ,ita pater & filius diligũt se Spiritu sancto, siue amore procedente se diligunt ac etiã nos. ¶ Hoc etiã nomen,donũ,conuenit filio & Spiritui sancto. De filio enim legimus, Paruulus natus est nobis,& filius datus est nobis.& Io.3. Sic Deus dilexit mundum,vt vnigenitum suũ daret. De Spiritu sancto dixit Christus:Si vos cùm sitis mali,nostis bona data dare filiis vestris,quãtò magis pater vester de cœlo dabit spiritum bonum petentibus se:& Ioan.14. Ego rogabo patrem meum,

Pater & filius sunt vnũ principiũ Spiritus sancti.

In hom. pẽs. 1.p.q.37. art.1. 1.p.q.38. art.1. Esa.9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& alium paracletum dabit vobis,vt maneat vobiscũ in æternum,spiritum veritatis. Ad cuius euidentiam sciendũ est,quòd in nomine doni importatur habitudo alicuius,ad hoc quòd alteri donetur. Quod autem donatur,habet habitudinem ad id à quo donatur, & ad id cui donatur. Non enim daretur aliquid ab aliquo, nisi esset eius. Persona autem diuina dicitur esse alicuius, vel secundum originem(vt filius est patris)vel inquantũ ab aliquo habetur. Habere autem dicimur id, quo liberè possumus vti,vel frui vt volumus.& per hunc modũ diuina persona nõ potest haberi, nisi à rationali creatura Deo coniuncta. Aliæ enim creaturæ moueri possunt à diuina persona:non tamen sic quòd in potestate earum sit frui diuina persona,aut vti effectu eius, ad quod pertingere potest rationalis natura,cùm sit particeps diuini verbi,vt possit liberè Deũ cognoscere: & particeps procedẽtis amoris,vt possit eũ rectè amare:ideo sola intellectualis natura potest habere diuinam personã: sed ad hoc nõ potest peruenire virtute propria:ideo oportet q̃ ei detur. Hoc enim dari dicimus,quod aliũde habemus. Et quia persona patris nõ procedit ab alia,ideo non datur,sicut filius & Spiritus sanctus, qui propter donationẽ non separantur à donante:quia hæc donatio non importat nisi processionẽ originis,quæ est secundũ æqualitatem & infinitatem naturæ. Notandum tamen quòd quãdo hoc nomen,donũ,sumitur personaliter in diuinis,est propriũ nomen spiritus Sancti. Pro cuius notitia aduertendũ quòd donum propriè est datio & traditio irreddibilis:quia nõ datur spe retributionis.& sic importat gratuitam donationem. Ratio autẽ gratuitæ donationis est amor. ideo enim damus aliquid gratis alicui,quia volumus ei bonum. Primum ergo quod damus ei,est amor quo volumus bonum. Hinc est quòd amor habet rationem primi doni.& per hunc modum D.Aug.dicit,Per id quod est spiritus sanctus,multa propria dona diuidũtur in membris Christi. Nec obstat quòd filius datus est nobis:quia sicut filius procedit per modũ verbi(de cuius ratione est quòd sit similitudo sui principij)tamen propriè dicitur imago,& non Spiritus sanctus,licet sit similis patri, vt dictum est. ita etiam Spiritus sanctus,qui à patre procedit,vt amor,dicitur donum: quamuis etiam filius detur. Hoc enim ipsum quòd filius est nobis datus,ex patris amore processit,secundũ illud: Sic Deus dilexit mundum,vt filium suum vnigenitũ daret.

1.p.q.38. art.2.

Ver. 5. DE NOMINIBVS ESSENTIALIBVS, ATTRIBVTIS PERSONIS.

1.p.q.39. art.7.

AD manifestationẽ fidei conueniens fuit vt quædã nomina essentialia appropriarentur & attribuerẽtur personis:quia licet trinitas personarũ demonstratiuè probari nõ possit:conuenit tamẽ vt per aliqua nomina magis manifesta nobis notificetur & declaretur. Sed quædã sunt nomina importãtia essentialia attributa, quæ sunt manifestiora secundũ rationẽ, quàm propria nomina personarũ,eũ ex creaturis per certitudinẽ possimus venire in cognitionẽ essentialium attributorum,& nõ in cognitionem proprietatũ personaliũ. Sicut igitur similitudine vestigij vel imaginis in creaturis inuenta,vtimur ad manifestationẽ diuinarum personarum, ita essentialibus attributis. Et hæc manifestatio personarũ per essentialia attributa dicitur appropriatio. Possunt autem manifestari personæ diuinæ per essentialia attributa dupliciter: Vno modo per viam similitudinis:& sic ea quæ pertinent ad intellectũ, appropriantur filio,qui procedit per modũ intellectus,vt sapientia,&c. Alio modo per modũ dissimilitudinis:sicut potentia appropriatur patri, vt D.Aug.ait:Quia patres apud nos solẽt esse propter senectutem infirmi. Ne tale quid suspicemur de Deo,attribuimus ei potentiã. Vnde in symbolo fidei dicitur,Credo in vnum Deũ patrem omnipotentẽ. Appropriata personæ patris sunt,æternitas,vnitas,potẽtia,& ex quo. Appropriata personæ filij sunt,species,æqualitas,sapientia,veritas,& per quem. Appropriata verò personæ Spiritus sancti sunt,vsus,concordia siue connexio, bonitas, & in quo. Horum declarationem diffusè prosequitur Diuus Thomas in 1.p.q.39.art.8.

§. 5. DE MISSIONE DIVINARVM PERSONARVM.

1.p.q.43. art.1.

EX sacris literis apertissimè cõstat, missionẽ conuenire filio & spiritui sancto. De filio quidem habetur Io. 4.Meus cibus est vt faciam voluntatem eius qui misit me.& Ioã.8. Non sum ego solus,sed & qui misit me pater.& in eodẽ,Qui me misit,mecũ est.De spiritu sancto verò habetur Ioan.14.Cùm venerit paracletus quem ego mittã vobis à patre. & Ioã.16.Si non abiero,paracletus nõ veniet ad vos.Si autem abiero,mittam eũ ad vos.Ad cuius euidentiam sciendũ est quòd in nomine & ratione missionis duo importantur. Quorũ vnum est habitudo missi ad eũ à quo mittitur. Per hoc autẽ quòd aliquis mittitur,ostendit processio quædã missi à mittẽte, vel per imperiũ (sicut dominus mittit seruũ)vel per cõsilium(vt si dicatur consiliarius mittere regẽ ad bellũ, quia consulit. Et hoc modo Apost.audientes quòd Samaria recepisset verbum Dei,miserũt ad eos Petrum & Ioannem,vt acciperent spiritum sanctũ) vel per originem, vt si dicatur quòd flos emittitur ab arbore. Ostẽditur etiã habitudo ad terminũ ad quem mittitur, vt aliquo modo ibi esse incipiat,vel quia prius ibi omnino non erat,vel quia incipit ibi aliquo modo esse quo prius non erat. Inquantum ergo missio importat processum originis à mittente,& inquantum importat nouum modum essendi scilicet per aliquem nouum effectum in eo ad quem mittitur, conuenit filio & spiritui sancto, secundum quod filius incepit esse in mũdo per carnem assumptam, & tamen antè erat in mundo,vt dicitur Ioan.1.Et spiritus sanctus dicitur esse missus à patre & filio,in columbæ specie,& in specie linguarum,ad aliquos speciales effectus. Et quamuis in omni missione quæ fit per imperium vel consilium,mittens sit maior misso,potentia vel sapientia, & missum separetur à mittente, & deferat locum à quo,& incipiat esse de nouo in loco ad quem:hoc tamen nõ oportet quòd sit in diuinis,vbi missio nõ importat nisi processionẽ originis:quæ est secũdum æqualitatem & absque

& absque separatione,& noui loci acquisitione,cùm nõ fiat per motũ localem. ¶ Ex præmissis apparet primò,quòd si missio accipiatur quantũ ad secundã habitudinem,nõ est æterna, sed tẽporalis.vnde Apost.Cùm venit plenitudo tẽporis,misit Deus filiũ suum. Secundò apparet quòd cum pater non procedat ab alio, ei non conuenit mitti.vnde D.Augst. Solus pater nunquam legitur missus, sed filius & spiritus sanctus. Et licet pater possit nouo modo esse in creaturis,sicut filius & spiritus sanctus,vt in voce audita, in trãsfiguratione:quia tamen non procedit per originẽ ab alio, non mittitur. Missio filij & spiritus sancti est duplex s. visibilis & inuisibilis. Visibilis est per effectus visibiles oculis corporalibus præsentatos,& nõ per imaginariã visionem. & circa huiusmodi missionem est diuersitas inter missionẽ filij, & spiritus sancti: Quia filius in missione visibili specialiori modo missus est,quàm spiritus sanctus:cũ carnem siue naturã humanã(in qua visibilis apparuit)assumpserit ad vnitatẽ suppositi. Sed spiritus sanctus nõ assumpsit ad vnitatẽ suppositi columbam aut igneas linguas. quia nõ assumpsit ad aliquid agendũ, sed tantũ ad significandum. Et ideo nõ oportuit quòd durarent,nisi quãdiu peragerẽt officiũ. Et quãuis illæ creaturæ visibiles,vt columba & igneæ linguæ.fuerint dispositæ ministerio angelorũ(vt D.Aug.dicit) nõ tamen ad significandã personam angeli vel angelorũ,sed ad significandã personam spiritus sancti. Cum igitur spiritus sanctus esset in illis,sicut signatum in signo,propter hoc spiritus sanctus secundum eas mitti dicitur,& non angelus. Et cùm creaturæ visibiles,secundum quas spiritus sanctus missus est, non fuerint assumptæ ad vnitatem personæ,sicut natura humana à filio : ideo spiritus sanctus non dicitur minor patre,secundum naturam assumptam:sicut filius secundum naturam humanam.

Galat.4. 2.de Tri. Matth.17. 3.lib.de Tri.

CONTINVATIO DICENDORVM.

8 VIsis & succinctè declaratis terminis ad mysterium sanctissimæ Trinitatis pertinentibus,sine quorum notitia mysterium incarnationis filij Dei intelligi non potest,nunc ad illud aliqualiter enucleandum procedendum est.

DE MYSTERIO INCARNATIONIS FILII DEI.

CAPVT XX.

Psal.18.

FIlij Dei incarnationis mysteriũ in sacris literis,tam in antiquo quàm nouo testamẽto, per sacramentũ matrimonij est declaratũ. In antiquo quidem,cum dicitur, Tanquam sponsus dominus procedẽs de thalamo suo.& Sap.8.Hanc amaui,& exquisiui sponsam mihi assumere.& Esa.62.Gaudet spõsus super spõsam.& Iohel.2. Egrediatur sponsus de cubili suo,& spõsa de thalamo suo. In nouo verò,Matth.25.Media nocte clamor factus est,ecce sponsus venit. & Matth.9. Non possunt filij sponsi lugere quãdiu cum eis est sponsus, &c.& Ioan.3.Qui habet spõsam sponsus est.& Mar.2.Nunquid possunt filij nuptiarũ quãdiu cũ illis est sponsus,ieiunare? Non est clarior nec magis accommoda similitudo, ad intelligendũ mysterium incarnationis filij Dei,quàm matrimonij:& vix absque illa intelligi potest. Ideo est bene notanda,contemplanda,& conferenda. Apost.dicit, Sacramentum hoc (scilicet matrimonij Adam & Euæ) magnum est : Ego autem dico in Christo & Ecclesia. Per quæ verba duplex matrimonium spirituale siue vnionem Christi nobis explicauit. Primũ est personæ filij Dei cum natura humana, cum dixit,In Christo.& hoc matrimoniũ siue vnio Christi cũ natura humana,dicitur Incarnatio Filij Dei. Secundũ verò est matrimonium & vnio filij Dei incarnati cũ Ecclesia. hoc denotat hæc coniunctio copulatiua adiuncta,& Ecclesia. ¶ Quo ad primũ matrimoniũ siue vnionem filij Dei cũ natura humana(de qua nũc tractandũ est)similitudo maxima cũ carnali matrimonio apparet: quia certũ est q̃ omnes penè cõditiones,quas in carnali matrimonio videmus inter homines obseruari,fuerũt obseruatæ in incarnatione filij Dei. In matrimonio enim carnali quædã sunt antecedẽtia,quædã concomitãtia,quædã consequentia. Primò sunt sponsalia, quæ præcedũt nuptias: Secũdò sunt nuptiæ & donatio mutua cõtrahentiũ, quam cõcomitatur hinc inde communicatio omnium bonorũ & titulorum respectiuè. Tertiò sunt consequentia scilicet fidelis cohabitatio & generatio. Hæc omnia perfectiori & eminentiori modo obseruata fuerunt in filij Dei incarnatione,quàm in matrimonio carnali. ¶ Primò fuerũt sponsalia siue promissio de futuro cũ Abraham, Gen.22.Benedicentur in semine tuo omnes gẽtes terræ.deinde cũ Dauid,vt ipse testatur: Iurauit Dominus Dauid veritatẽ,& non frustrabitur eum:de fructu vẽtris tui ponã super sedem tuã.Ideo D. Hiero.exponẽs illud Matth.1.Liber generationis Iesu Christi,filij Dauid,filij Abraham.dicit: Horũ dicitur filius,quia ad hos tãtùm de Christo facta fuit repromissio. ¶ Secũdò fuerũt nuptiæ, hoc est cõsensus mutuus hinc inde,quando D.Virgo dixit,Ecce ancilla Domini, &c.fuit hinc inde facta donatio.natura humana dedit filio Dei animam & corpus:& filius Dei dedit naturæ humanæ suũ esse personale siue suã personalitatem. Fuit etiã hinc inde bonorũ communicatio:quia filius Dei cõmunicauit naturæ humanæ suum existere, & omnia personalia & attributa, ac etiam essentialia,& ex consequenti quæcũque conueniũt essentiæ diuinæ: sic quòd propter hanc communicationem prædicantur nunc de suppposito in quo natura humana subsistit. Et sic natura humana est donata honoribus, priuilegiis,titulis, & prærogatiuis personæ filij dei,sicut vxores illustrantur radiis virorũ. vnde dicimus, ab eo tẽpore quod homo est filius Dei & Deus, dicimus pariter quòd homo est omnipotens, creator & gubernator omniũ,immensus, æternus,& sic de aliis nominibus,quæ pertinẽt ad essentiam vel personam filij Dei,& ad suum existere personale, propter quod eam portat & sustinet. Natura etiam humana communicauit personæ filij Dei suos titulos siue conditiones. Et sic filius Dei nominatur homo, & per consequẽs dicimus quòd Deus est

Ephes.5. Duplex matrimonium filij Dei.

Pſal.126.

3.p.q.3.art. 6.ad.3.

3.p.q.16. art.2.

3.p.q.7.& 14.& 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

In Christo nō sunt duo suppositi. 3.p.q.2.art. & 3.3.lib.

est homo, quòd Deus est corporalis, passibilis, mortalis, passus, & mortuus. & sic de aliis naturæ humanæ conditionibus, quæ non important defectum vel deformitatē. Non enim dicimus quòd in Christo fuerit ignorātia aut fides. Et quia natura humana nō habet proprium esse existētiæ, sed subsistit in esse existentiæ, filij Dei: ideo non dicimus quòd in Christo sint duo suppositi, quia nō sunt duo existentes, quia essent duæ personæ. Neque posset dici homo, neque homo deus. Et sic filius dei non assumpsit hominē, sed naturam humanā. Et licet Damas. dicat quòd filius dei assumpsit naturam humanā in atomo, hoc est in indiuiduo: illud tamē nō est aliud à supposito increato, quod est persona filij dei: alioquin oporteret ꝙ omni homini cōueniret esse verbū dei. Nec oportet quòd omne indiuiduū in genere substātiæ etiam in rationali natura habeat rationem suppositi aut personæ, sed solum quādo per se existit, & nō quādo existit in alio; vt apparet in manu & aliis membris corporis, quæ nō sunt suppositi, cū non habeāt esse per se, sed subsistant in corpore. Sic in proposito, cùm natura humana vnita verbo nō habeat propriū esse existētiæ, sed subsistat in esse existētiæ verbi diuini, nō est suppositū, nec persona. Nō sequitur tamen quòd sit accidēs, cùm sit apta nata habere propriū esse. Nam si de potētia absoluta dimitteretur à filio dei, statim flueret ab ea esse existētiæ propriū, sicut in nobis. Nec sequitur etiā quòd natura humana fuerit imperfecta propter defectū proprij esse, cū fuerit assumpta ad nobilissimū esse diuinū. ¶ Tertiò in incarnatione & matrimonio filij dei cū natura humana fuerūt cōsequentia ad matrimoniū scilicet fidelis & indiuidua cohabitatio. Natura enim humana in Christo inuiolatā fidem siue fidelitatē seruauit

Ioan. 8. filio dei. vnde dicebat, Qui me misit, mecū est, & nō reliquit me solum: quia ego quæ placita sunt ei, facio semper. Nec obstat quòd Christus mortuus est, & quòd in triduo nō fuerit homo, cū anima eius fuerit à corpore separata, aliàs nō fuisset mortuus, nec resurrexisset: Quia licet filius Dei in illo triduo desierit esse homo, propter separationē partium: nō tamen desiit esse Christus, propter suppositationem earum. Vnde Damas. dicit: Quod semel assumpsit filius dei, nūquam dimisit. Et

Ioan.12. Iudęi dicebāt, Nos audiuimus ex lege quòd Christus manet in ęternū, & quomodo tu dicis oportet exaltari filiū hominis? Et Christus approbauit fidem illorum, dicēs: Adhuc modicum lumē in vobis est. ¶ Matrimoniū filij dei cum natura humana in cōmunicatione huius esse incomparabiliter excedit matrimonium carnale, in quo nō communicatur esse existentiæ. Nec inuenitur aliquis maritus, qui semper portet vxorem suā, sicut filius dei naturā humanā. De hoc incarnationis matrimonio exponi potest prophetia Adæ cōsentientis matrimonio Euæ ex costa sui lateris formatæ,

Gen.2. dicentis: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: Quia natura humana in Christo est

Ephe.5. corpus ex ossibus & carne Christi, hoc est ex D. Virgine, quæ dicitur specialiter caro Christi, propter specialem præseruationē à peccato originali. Alij enim omnes sunt natura filij iræ, & per consequens diaboli: quia habent characterē eius scilicet originale peccatū. Præterea sicut in matrimonio carnali relinquit homo patrē & matrē, vt adhæreat vxori suæ: sic Christus vt adhæreret naturæ humanæ, reliquit patrē, vt habetur Ioā. 6. Exiui à patre, & veni in mundū. & Hiere. 12. Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam. Reliquit pariter & matrem, hoc est D. Virginem. vnde Ioā. 6. Iterū relinquo mundū, & vado ad patrem. sin die resurrectionis & in die ascensionis, quādo cum natura humana, vxore sua, ascēdit ad cœlos, & sedet à dextris dei. ¶ Sed difficultas est non

Quomodo filius dei reliquit patrē & matrem. modica, Quomodo filius dei reliquit patrem, cùm dixerit Philippo, Qui videt me, videt & patrē. Nonne credis quòd ego in patre, & pater in me est? & iterū, Pater in me manens ipse facit opera. Quomodo ergo reliquit patrem & matrē, cùm filius dei secundum naturam diuinam non habeat matrē? nec vnquā D. Virgo fuerit ab eo separata, sed semper vnita per gratiā? Circa hæc oportet cautè ambulare, & bene intelligere hāc dimissionem. Certū est enim filium dei à patre fuisse relictū. Vnde clamabat, Heli Heli, Lamasabathani, quod interpretatur: Deus meus, deus meus, vt

Ioan 19. Act.1. quid dereliquisti me? & patrē à filio ex authoritatibus allegatis: ac etiam reliquisse matrem in hoc mūdo. Ad horum euidentiā sciendū est in primis, quòd prædicta authoritas Io.19. intelligitur de ipso Christo, prout dicit suppositū in duabus naturis scilicet diuina & humana, quā pater permisit pati secundū portionem inferiorē & in carne, absque speciali cōsolatione, imò sustinuit eum in passione plusquā naturaliter pati potuisset: fuisset enim in horto & flagellatione ac coronatione mortuus, nisi Deus pater specialiter præseruasset eū. Sed alio modo debet intelligi alia dimissio ipsius Christi, qua exiuit à patre & venit in mundū: quia antequàm veniret in mundū, nō habebat naturā humanā, neque matrē. Et ideo oportet ꝙ illa dimissio intelligatur de secūda persona in diuinis, non quidē ita quòd aliquādo fuerit filius sine patre, quia semper & in patre & pater in illo: sed intelligitur quo ad aliquē effectum personalem, quia s. contraxit matrimonium cū natura humana, & assumpsit eam ad suū esse personale, & non pater. Ideo non dicimus quòd pater in diuinis sit homo, neque quòd homo sit pater in diuinis: sicut etiā non dicimus quòd pater in diuinis sit filius, vel ecōuerso. Similiter nō assumpsit naturā D. Virginis, quæ est eius mater, ad suū esse personale, & sic nō dicimus ꝙ D. Virgo sit Deus, aut filius Dei, aut secūda persona Trinitatis: nec attribuimus ei alia prædicata essentialia. Nec dicimus quòd filius Dei sit mulier, sicut dicimus ꝙ filius Dei est homo, & filius hominis, hoc est D. Virginis. Cōmunicatio enim (quam theologi vocant idiomatū siue attributionē prædicatorū essentialiū & personalium) nō potest fieri duabus naturis separatis, nisi illæ hypostaticè vniantur in vno supposito, hoc est nisi sit vnū suppositum sustinens & terminans illas duas naturas, sicut in Christo, in quo vtriusque naturæ suppositum hypostasis & persona est filius Dei: quia terminat naturam diuinam per generati siue per æternam

gener

generationem passiuā. Terminat etiam naturam humanam cōmunicādo ei suam personalitatem, quā non cōmunicat pater nec spiritus sanctus. Ideo nō dicuntur terminare naturam humanā, & per consequēs nec incarnari. Quia si terminarent sicut filius, tunc vnus homo diceretur pater & filius & spiritus sanctus, & Trinitas siue tres personæ essent vnus homo, propter vnā naturā humanā: sicut propter vnā naturam diuinā dicuntur vnus Deus, & omnia alia notionalia, quæ pertinent ad personas, attribuerentur vni homini. veruntamen hoc nō fuit conueniēs, vt tres personæ assumerent vnā naturam humanā: sed congruū fuit quòd solus filius vniretur & terminaret naturam humanā ratione finis vnionis, qui est impletio prædestinationis eorū qui præordinati sunt ad hæreditatē cœlestē, quæ non debetur nisi filiis, secundū illud: Si filij & hæredes. Et ideo congruū fuit quòd per eū qui est filius naturalis, homines participarent similitudinē huius filiationis. vnde Apost. ibi dicit, Quos præsciuit, hos & prædestinauit cōformes fieri imagini filij sui. Præterea incarnatio facta fuit in remediū peccati Adæ, qui peccauit appetendo scientiā, vt pater ex verbis serpentis promittētis homini scientiā boni & mali. Ideo conueniens fuit, vt qui per inordinatū appetitum scientiæ recesserat à Deo, per verbū veræ sapientiæ reduceretur in Deū, & instrueretur ab eo, sicut discipulus per magistrū, per hoc quòd recipit verba magistri. Vnde Eccle. 1. dicitur, Fons sapientiæ in excelsis: & ne eadem persona diceretur pater & filius. ¶ Sed adhuc manet difficultas, quomodo solus filius dicatur cōtraxisse matrimoniū cū natura humana, & nō pater. Quia vel hæc vnio siue assumptio, quā fecit filius Dei est aliquid reale, vel non. Si secundum, sequeretur quòd mysterium incarnationis filij Dei esset vnum purū ens rationis fictitium, & sic Christus nō posset realiter dici filius Dei: nec filius Dei realiter diceretur homo, sed secundū rationē duntaxat, quod est hæreticū. Si primum, vel in vnione filij est aliquid extrinsecum toti Trinitati, vel intrinsecum. Si extrinsecū, ergo adeò bene terminat naturam humanā pater & spiritus sanctus, sicut filius: cùm opera trinitatis ad extra sint indiuisa, & tantū operetur vna persona quantū alia, alioqui non esset vna vnitas diuinitatis, neque æqualitas personarū. Si intrinsecū, ergo nil reale ponit in natura humana, cùm omne reale existens in creatura sit extrinsecū toti Trinitati. Præterea assumptio dicitur esse facta ad idē esse existentiæ: sed idem est esse existentiæ patris & filij & spiritus sancti, cum sit idem cū essentia diuina, quæ nō est nisi vna numero, vt dictum est: igitur &c. ¶ Tota difficultas consistit in illa terminatione, & quomodo filius realiter terminet & non pater: cum omnes tres personæ subsistāt in vno esse existentiæ quod cōmunicatur, videntur omnes terminare. Nec clarè apparet quid amplius habeat natura assumpta ex illa terminatione personali à filio, quàm à patre *3.p.q.2.art.7.* & spiritu sancto. ¶ Ad huius difficultatis elucidationē sciendum est primò, quòd hoc matrimoniū, vnio & assumptio, de qua hīc loquimur, nil aliud est quàm quædā relatio, considerata inter naturam humanā & diuinam, prout cōueniunt in vna persona filij Dei. Sed omnis relatio quæ consideratur inter Deum & creaturā, est realiter in ipsa creatura. In Deo autem non est realiter, sed secundum rationē tantum. Dicitur tamen Deus vnitus realiter creaturæ, eò quòd creatura est realiter vnita Deo, absque tamen Dei mutatione. Nō enim apud eū est trāsmutatio, &c. Et cùm essentia relationis sicut motus pendeat ex fine vel termino, & esse eius à subiecto, & vnio relatiua non *2.p.q.2.art.8. ad.2.& 3.* habeat esse nisi in creatura: sequitur quòd hæc vnio, qua natura humana assumpta est à filio Dei, habeat esse creatū. Et quāuis homo dicatur creator propter vnionē, non tamē sequitur quòd vnio sit creatrix, secundū regulam Topicā, propter vnumquodque tale &c. quæ fallit in hoc casu, cùm homo dicitur Deus & creator propter terminū vnionis: quia quòd aliquid dicatur creatum, respicit magis esse quàm rationem suæ essentiæ. ¶ Secūdo notandū est quòd hoc matrimoniū dicitur *1.p.q.2.art.1.* vnio, assumptio, incarnatio, & humanatio, differenter tamē: quia omnis relatio quæ recipit esse ex tempore, causatur ex aliqua mutatione. Mutatio autē est in actione & passione. Ideo dicendum est quòd principalis differentia inter assumptionem & vnionem est, quòd vnio importat ipsam relationem, assumptio autem actionē, secundum quam dicitur aliquid assumptum. Ex hac differentia oritur alia: quia assumptio dicitur sicut in fieri, vnio autem sicut in facto esse, & ideo vniēs dicitur esse vnitum, sed assumens nō dicitur assumptū. Natura enim humana in cōcreto significatur, vt in termino assumptionis ad hypostasim diuinā, per hoc quòd dicitur, homo. vnde dicimus quòd filius Dei, qui est sibi vniens naturā humanā, hoc est homo: sed natura humana in se cōsiderata, hoc est in abstracto, significatur vt assumpta. Ideo nō dicimus quòd filius Dei sit natura humana, nec econuerso. Ex hac secūda differentia sequitur tertia, Quòd relatio æquiparentiæ nō se habet magis ad vnum extremū, quàm ad aliud: actio autē & passio aliter se habēt agens & patiēs, & ad diuersos terminos. Et ideo assumptio significat & importat terminum à quo & ad quē: dicitur enim assumptio, quasi ab alio ad se sumptio. Vnio autē nihil horum importat aut determinat. ideo indifferēter dicitur quòd natura humana est vnita diuinæ, & ecōuerso. non tamen dicitur natura diuina assumpta ab homine, sed bene ecōuerso: quia natura humana assumpta est ad personalitatē diuinā assumpta. Incarnatio autē & humanatio determināt id cui facta est copulatio ex parte assumpti, quod est caro vel natura humana. & sic dicimus quòd verbū caro factum est, & incarnatū, hoc est carni vnitum, & caro ei. dicimus pariter quòd verbū est humanatū, hoc est natura humana vnita est verbo, vnione hypostatica ad suū esse personale, absque tamē verbi mutatione. Ex his patet ꝙ assumptio & vnio non eodē modo se habēt ad terminū. Et ideo vniēs & assumēs nō sunt omnino idem: quia omnis persona assumēs est vniens, sed non ecōuerso. Nam persona patris vniuit naturam humanam filio, & non sibi. Ideo dicitur vniens, sed non assumens. quasi ad se sumens. & eodē modo

dicendum

Universidad de Deusto Biblioteca

dicendum eſt de Spiritu ſancto. Perſona autem filij, quæ ſibi vniuit naturam humanam, dicitur vniens & aſſumens ſiue terminãs,& non pater aut ſpiritus ſanctus: quãuis ad ea quæ pertinẽt ad actionem & vnionẽ ad eſſe exiſtentiæ,æqualiter cõcurrant. Quia cum aſſumptio duo importet, ſ. actum aſſumentis,& terminũ:Actus autem aſſumẽtis procedit ex diuina virtute,quæ eſt cõmunis tribus perſonis:ſed terminus aſſumptionis eſt perſona:& ideo illud quod eſt actionis,eſt cõmune tribus perſonis: ſed illud quod pertinet ad relationẽ termini,ita cõuenit vni perſonæ , quòd nõ alteri. Tres enim perſonæ fecerũt, vt humana natura vniretur vni perſonæ filij Dei. & ſic à patre & ſpiritu ſancto volẽte filio ordinatum fuit,vt natura humana terminaretur,& per conſequẽs aſſumeretur à filio,vt ſpeciale inſtrumentũ coniunctũ ad operãdum operationes proprias perſonæ filij dei,quæ ſunt illuminare mentes,mundare à peccato,& introducere ad perfectionẽ hæreditatis æternæ.& propter hoc haberet nomina propria perſonæ filij dei,& proprietatũ eius,& ex conſequenti eſſentialia. Quia quicquid cõuenit eſſentiæ,cõuenit perſonæ,ſed non ecõuerſo.Similitudo ſolet dari de duobus induẽtibus tertium,qui etiã ſe iuuat vt induatur. Quilibet operatur,etiã ipſe qui induitur:& tamen vnus ſolus manet indutus. ¶Alia ſimilitudo magis familiaris eſt de matrimonio.Sit pater & mater qui habeant filiũ ſummè dilectum,& ipſi ſummè dilecti à filio: Non eſt alius hæres,nec ſperatur:omnia bona parentũ ſunt inter ſe cõmunia & filio. Ita ſe diligunt quòd quicquid vult vnus,vult alius.Inuenitur quædã filia, quæ placet patri & matri dari in vxorẽ filio, qui etiam vult eã,de voluntate & cõſenſu patris & matris:& ſic filius cõtrahit matrimonium cum illa.Pater,mater,& filius dant ſpõſæ claues theſaurorũ,communicãt omnia,ſimul cõuiuunt.quicquid vult vnus,vult alius.pater & mater adeò diligunt illam, vt filius:ſemper ſimul procedũt,nec vnus ſine alio,eſt mirabilis pacificus cõuictus.Verũtamen pater non dormit cum vxore filij , neque mater,ſed ſolus filius:quia pater & mater nõ dederunt ei ſuam perſonalitatẽ, ſed ſolus filius, de conſenſu tamen patris & matris.Pater verò & mater dederũt illi omnia bona(vt dictũ eſt)ſed non perſonas ſic in propoſito:Pater,& filius,& ſpiritus ſanctus dilexerũt naturam humanã, exquiſierunt eã ſponſam aſſumere filio.& filius de voluntate patris & ſpiritus ſancti,eandẽ voluit. omnes illam acceptauerũt ad vnionẽ per filium terminandã, communicauerũt eſſentialia prædicata ſcilicet deitatem,omnipotentiã,&c.Sed pater & ſpiritus ſanctus nõ communicauerunt perſonas ſuas,hoc eſt proprietates perſonales:ſed voluerũt vnà cum filio quòd perſonalitas filij,quæ eſt generatio paſsiua,& vnigenitura,& inſpiratio actiua,ei cõmunicaretur,& per illam omnia quæ ſunt eſſentiæ diuinæ.Et cùm eſſe exiſtentiæ(quod eſt cõmune toti Trinitati)ſit vnũ,voluerũt quòd per filium,per quem omnia,vt Apoſt.ait cõmunicaretur & eidem naturæ attribueretur,& ſpecialiter quoad redemptionem generis humani. Et ſic terminatio huius aſſumptionis & vnionis importat quòd illa relatio vnionis à tribus perſonis cauſata in natura humana,attribueretur filio, & nõ patri aut ſpiritui ſancto.¶De huiuſmodi vnione D.Tho,dicit quòd quãuis hæc vnio ab homine perfectè nõ valeat explicari,tamen ſecundũ modum & facultatẽ noſtram conabimur aliquid dicere, ad ædificationẽ fidei,vt circa myſterium fides catholica contra infideles defendatur.In omnibus autem rebus creatis nihil inuenitur huic vnioni tã ſimile,ſicut vnio animæ ad corpus.Vnde Athanaſ.in ſymbolo ait,Sicut anima & corpus vnus eſt homo,ita Deus & homo vnus eſt Chriſtus.Sed cùm anima rationalis vniatur corpori dupliciter:Vno modo ſicut materiæ:alio modo ſicut inſtrumento:nõ poteſt eſſe ſimilitudo quantũ ad primum modum vnionis , quia tũc ex Deo & homine fieret vna natura, cùm materia & forma conſtituãt propriam naturã ſpeciei. Relinquitur ergo ꝙ attribuitur ſimilitudo,ſecundũ quod anima comparatur corpori,ſicut inſtrumẽto, ad quod etiam dicta antiquorum doctorũ concordant , qui naturã humanam in Chriſto dixerunt quoddã diuinitatis inſtrumentum,ſicut ponitur corpus organũ animæ. Aliter enim ſe habet anima ad corpus (quod eſt propriũ organum eius)aliter inſtrumenta extrinſeca. Hæc enim dolabra non eſt proprium inſtrumentũ huius hominis,ſicut hæc manus,cum per dolabram multi poſsint operari: ſed hæc manus ad propriã operationẽ animæ deputatur, quia manus eſt inſtrumentũ vnitum & proprium,dolabra verò extrinſecum & cõmune. Sic in vnione verbi Dei & hominis cõſiderari poteſt.Omnes enim homines cõparantur ad Deũ vt quędã inſtrumenta,quibus operatur.Ipſe enim eſt qui operatur in nobis velle & perficere pro ſua bona volũtate.Sed alij homines comparantur ad Deũ quaſi inſtrumenta extrinſeca ſeparata,nec mouentur à Deo ad operationes proprias ſibi, ſed ad operationes cõmunes omni rationali naturæ,vt ſunt intelligere veritatem , diligere bona, operari iuſta.Sed humana natura à Chriſto aſſumpta,eſt propriũ inſtrumẽtum ſibi vnitũ,ad operandas operationes quæ ſunt propriæ,ſoli Deo conuenientes:ſicut ſunt mundare peccata,illuminare mentes per gratiam,& introducere in perfectionẽ vitæ æternæ: Nec diſcrepat à rerum naturaliũ ſimilitudine,quòd aliquid ſit naturaliter inſtrumentũ proprium alicuius,quod tamen non ſit forma ipſius.Nam lingua (prout eſt inſtrumentũ locutionis)eſt propriũ organum intellectus, qui tamen (vt probat Philoſ.in 3.de anima) nullius corporis eſt forma. Similiter etiam inuenitur aliquod inſtrumentum, quod ad naturam ſpeciei non pertinet,& tamen ex parte materiæ competit huic indiuiduo,vt ſextus digitus,vel aliquid huiuſmodi.Nihil igitur prohibet ponere vnionẽ humanæ naturæ ad verbũ,tanquam inſtrumentũ vnitum & coniunctum. Nec tamen natura humana ad naturam verbi pertinet, nec verbum eſt eius forma,licet pertineat ad eius perſonã. Prædicta tamen exẽpla ſic poſita ſunt,vt non omnimoda ſimilitudo ſit in his requirenda.Intelligendum eſt enim verbum Dei multò ſublimius & intimius humanæ naturæ vniri,quàm quæcũque alia in-

lib.4.contra Gen.41.

Phil.2.

ſtrumenta

ſtrumenta propria.Et licet verbum Dei penetret omnia,vtpote omnia cõſeruans & portãs: intellectuales tamen creaturæ,quæ verbo frui poſſunt,& eius eſſe participes,ex quadam ſimilitudinis affinitate eminentiùs & ineffabiliùs vniri poſſunt.¶Per hanc aſſumptionem & incarnationem natura diuina dicitur incarnata,vt aſſumens,ratione perſonæ,ad quam vnio eſt terminata,nõ autem prout natura diuina eſt cõmunis tribus perſonis.Dicitur autem tota natura diuina incarnata, non quòd incarnata ſit in omnibus perſonis,ſed quia nihil deeſt de perfectione diuinæ naturæ ipſi perſonæ. ¶Differt autem aſſumptio quæ fit per gratiam vnionis, ab aſſumptione quæ fit per gratiam adoptionis:Quia hæc terminatur ad quãdam participationem,ſecundum aſsimilationem ad bonitatem ipſius,iuxta illud,Vt diuinę ſimus cõſortes naturæ,& ideo huiuſmodi aſſumptio eſt communis tribus perſonis ex parte principij & ex parte termini. Sed aſſumptio quæ fit per gratiam vnionis,eſt communis ex parte principij ſcilicet actionis,ſed nõ ex parte termini,quia terminatur ad perſonã filij Dei,vt in natura aſſumpta habeat nomen perſonæ ipſius & proprietates eius, & ex conſequenti eſſentialia ac attributa:quia quæcunque cõueniunt naturæ,cõueniunt perſonę.Et ſic terminare eſt dare eſſe perſonale,& proprietates ac tributa illi perſonæ.In hac autẽ aſſumptione aſſumpta eſt caro per animam,& anima per intellectũ,vt D.Auguſt.dicit.Non tamen quòd intellectus fuerit prius vnitus quàm anima aut caro,ſecundum ordinem temporis,licet bene ſecundũ aliquem ordinem naturalis intelligentiæ & dignitatis. Ad hanc vnionem conſecuta eſt plenitudo gratiæ gratum facientis,& virtutum,ac donorum, de quibus dicendum eſt.

3.p. quaſt.3. art.4.ad 3. — *2. Pet. 1.* — *3.p.quaſt.6.* — *In libro de Ago. Chriſti.*

§. I. DE GRATIA ANIMAE CHRISTI.

A DVplex in anima Chriſti ponitur à doctoribus gratia,ſcilicet vnionis, & habitualis. Gratiam vnionis vocant ipſum eſſe perſonale,diuinitus datũ naturæ humanæ in perſona verbi , quod eſt terminus vnionis & aſſumptionis,& non mediũ.Gratiã verò habitualem vocãt qualitatẽ quandam in anima exiſtentẽ,quæ pertinẽt ad ſanctitatem & acceptationẽ illius, & eſt quidam effectus cõſequens vnionẽ,iuxta illud:Vidimus gloriam eius quaſi vnigeniti à patre,plenum gratiæ & veritatis,per quæ verba datur intelligi quòd ex hoc ipſo quòd ille homo eſt vnigenitus à patre per aſſumptionem & gratiã vnionis,anima illius habet plenitudinẽ gratiæ & veritatis habitualis.Gratiam autẽ habitualem gratũ facientẽ oportet ponere in anima Chriſti,tum propter illud, Requieſcet ſuper eum ſpiritus domini:qui dicitur eſſe in homine per gratiam:tum etiam ratione meditationis.cùm enim Chriſtus eſſet mediator Dei & hominũ,oportebat quòd haberet gratiam in aliis redundantẽ.Item etiam ratione operationis ac meriti,ad quod neceſſe eſt gratiam & charitatem cõcurrere.Et cùm ad beatitudinẽ requiratur dilectio,& anima Chriſti eſſet prædeſtinata ad beatitudinem,neceſſè eſt ponere in ea charitatem,ſine qua non poteſt eſſe dilectio Dei ſuper omnia.

3.p.q.6.art.6. — *Ioan.1.* — *Eſa.11.* — *1.Timot.2.*

Ver. 1. DE AMPLITVDINE GRATIAE CHRISTI.

B GRatia vnionis licet ex parte vnius termini (ſ.naturæ humanæ) ſit finita & indeterminato genere,hoc eſt in prædicamẽto ad aliquid:ex parte tamẽ alterius termini (qui eſt eſſe perſonale filij Dei) eſt infinita.Gratia verò habitualis in eſſe qualitatis fuit & eſt infinita,cùm ad certum genus ſit determinata,ſicut & cætera creata,iuxta illud:Omnia in põdere,numero,& mẽſura diſpoſuiſti:& eſt in prędicamẽto qualitatis.Sed in eſſe gratię (hoc eſt acceptationis) eſt infinita,hoc eſt indeterminata:quia ſ.habet quicquid pertinere poteſt ad rationẽ gratiæ,eò quòd ſecundũ propoſitum Dei (cuius eſt gratiã mẽſurare) gratia fuit collata animæ Chriſti,ſicut cuidã vniuerſali principio gratificationis in humana natura,ſecũdũ illud:Gratificauit nos in dilecto filio ſuo.Et ſic gratia animæ Chriſti ſufficiẽter ſe extendit ad omnes ſe illi ſubiicientes,etiã ſi eſſent infiniti, qui per fidẽ & ſacramẽta vellent ei adiungi.Et dicitur quòd Chriſtus ſufficiẽter ſatisfecit ꝓ infinitis mundis ſi eſſent,ac etiã pro dãnatis:quia gratia Chriſti ſufficiens erat ad illos iuſtificãdos,ſi voluiſſent. Sed nõ efficaciter,hoc eſt gratia Chriſti in eis,non habuit efficaciã,quia noluerunt ei cõiungi. vnde Chriſtus:Quem enim miſit Deus,Verba Dei loquitur.Nõ enim ad menſurã dat Deus ſpiritũ. D.Aug.hæc verba exponẽs dicit:Menſura diuiſio quædam donorũ eſt: Alij enim datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ:Alij ſermo ſcientiæ,&c.ſed Chriſto nõ datur ad menſurã.Nec poteſt gratia alterius hominis (quantũcunque augeatur) ad perfectionem gratiæ habitualis Chriſti peruenire. Quia id quod minus eſt,per augmentũ non poteſt venire ad quantitatẽ maioris, quãdo quantitas vtriuſque nõ eſt eiuſdem rationis . Sed gratia hominis cõparatur ad gratiã Chriſti, ſicut quædam virtus particularis ad vniuerſalẽ.Vnde ſicut virtus ignis (quãtuncunque creſcat) nõ poteſt æquari virtuti ſolis,quæ eſt vniuerſalis:ſic nec gratia alterius hominis poteſt æquari gratiæ Chriſti.

Ephe.1. — *Ioan.3.* — *1. Cor.12.*

Ver. 2. DE AVGMENTO GRATIAE CHRISTI.

C CVm gratia Chriſti ſit infinita,ſequitur quòd augeri nõ poteſt neq; in eſſe gratiæ,neq; in eſſe qualitatis,ſiue ex parte ſubiecti. Quia cum Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis fuerit verus & perfectus cõprehenſor,non potuit in eo gratia augeri,prout nec in aliis beatis. Et licet cuilibet quãtitati finitę mathematicè poſsit fieri additio(quia ex parte quãtitatis finitę non eſt aliquid quod repugnet additioni) in quãtitate tamẽ naturali & in aliis formis poteſt eſſe repugnantia ex parte formæ,quæ determinata eſt ad maximũ & minimũ,vt dicitur in 1.Phyſ.In gratia autẽ animæ Chriſti eſt repugnãtia ſtatus.Et quãuis virtus diuina poſsit facere aliquid maius & melius quàm ſit habitualis gratia:nõ tamẽ poſſet facere quòd ordinaretur ad aliquid maius,quàm ſit vnio perſonalis ad filiũ vnigenitũ,à patre:cui vnioni ſufficienter reſpõdet menſura gratiæ,ſecundũ definitionem diuinæ ſapientiæ.Nec obſtat ꝙ dicitur apud Lucã,Ieſus proficiebat ſapientia,ætate,&

3.p.q.7.art.12. — *Luc.2.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

gratia apud Deum & apud homines: quia non intelligitur quantũ ad habitũ, cùm esset repugnantia status, sed quantum ad effectus gratiæ. Quia secundũ progressum temporis & ætatis sapiẽtiora ac virtuosiora & perfectiora opera faciebat, vt se verum hominem demõstraret in his quæ sunt ad homines & apud Deũ. Quia patefaciebat hominibus dona gratiæ Dei, quæ in eo erãt, ad laudem eius excitabat. Et sic Deo ad laudem, & pariter hominibus proficiebat ad salutẽ. Potest etiam dici quòd proficiebat in scientia experimentali, vt infrà dicetur. ¶ Ex præmissis sequitur quòd cùm Christus abundantem & superfluentẽ habuerit gratiam habitualẽ in essentia animæ, ex qua fluũt virtutes & dona in potẽtiis, & quòd Christus in gradu heroico habuit omnes virtutes & dona, exceptis illis quæ statui suo repugnabãt, vt sunt fides, spes, & pœnitentia, & illis quæ imperfectionẽ important, vt cõtinentia quæ est pœnititiua alicuius actus mali perpetrati. Quòd autem habuerit dona, apparet ex Esa. Apprehendent septẽ mulieres virum vnum. dicit Glos. hoc est septem dona spiritus sancti, Christũ. Ideo dicit: Requiescet super eũ spiritus domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, &c. Et quanuis timor, inquantũ respicit malũ separationis pro culpa, nõ fuerit in Christo tamen bene secundum quod respicit diuinam reuerentiam, prout scilicet anima Christi quodam affectu reuerẽtiæ mouebatur in Deum, spiritu sancto acta, iuxta illud: Agebatur à spiritu in deserto. Secundò sequitur quòd in Christo fuerunt omnes gratiæ datæ, quæ ordinantur ad actus exteriores fidei manifestatiuos, sicut operatio miraculorum, & alia huiusmodi, cùm gratia illi fuerit data, sicut vniuersali principio. Et licet Christus nõ fuerit vsus gratia linguarum, non defuit tamẽ ei omnium linguarum notitia, cùm etiam occulta cordium (quorum voces sunt signa) nõ essent ei abscondita. Nec tamen inutiliter hanc notitiã habuit, sicut non inutiliter habet habitũ, qui eo non vtitur, quando non est opportunũ. Cùm ergo non oporteret Christum personaliter prædicari nisi in vna gente, prout ipse dixit, Matth. 15. Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. ideo nõ oportuit quòd loqueretur pluribus linguis, sicut Apost. qui mittebantur ad docendas gentes per vniuersum mundum. ¶ De prophetia tamen videtur esse difficultas, eò quòd propheria videtur esse enigmatica cognitio, secundũ illud, Si quis fuerit inter vos propheta Domini, per somnium aut per visionem loquar ad eum. Veruntamen quia Christus in sacris literis nominatur propheta (Moyses enim dicit, Prophetam suscitabit tibi Deus de fratribus tuis, &c. & Christus de se dicit, Nõ est propheta sine honore, nisi in patria sua.) Ideo necesse est dicere ipsum habuisse prophetiam. Ad cuius euidentiam sciendum est quòd de ratione prophetiæ non est, quòd cognitio sit ænigmatica: sed quòd propheta cognoscat & dicat ea quæ sunt procul, & abscõdita sensibus hominum, vt D. August. dicit. Vnde propheta dicitur proculsans. Et in Israel sic loquebatur vadens consulere dominum, Venite eamus ad Videntẽ. qui enim propheta dicitur hodie, olim dicebatur Videns. Et quanuis Deus & angeli cognoscant & enuncient ea quæ procul sunt à nostra notitia: non tamen dicuntur prophetæ, quia non conuersantur nec conuiuunt nobiscum in cõmuni statu vitæ, & in nullo statum nostrũ attingunt. Christus autem ante passionẽ attingebat statũ nostrum, inquantũ erat viator, passibilis, & mortalis, sicut & nos. Præterea licet secundũ partem intellectiuã haberet claram notitiam: in parte tamẽ imaginatiua habebat quasdam similitudines, in quibus etiam potuit speculari diuina, inquantũ erat viator. & ideo erat propheta. Quia ea quę procul erant ab aliorum viatorum notitia, cognoscebat & annunciabat. & propter hoc dicitur fuisse propheta.

Esa. 4. Esa. 11.

Luc. 4.

Matth. 28.

Deuter. 18. Matth. 13.

1. Cor. Faustũ

Ver. 3. DE GRATIA CHRISTI VT CAPVT.

3. p. q. 8. art. 1. De ver. q. 29. artic. 9. Ephes. 4. Matth. 4. Hebr. 1. Colos. 2.

CHristum esse caput omnis Ecclesiæ angelorũ & hominũ, Apost. testatur dicens, Ipsum constituit caput super omnem Ecclesiam. Vnde Angeli ministrabãt ei. Et cùm introduxit primogenitum in orbem terrarum, dixit: Et adorent eum omnes angeli Dei. ipse est enim caput omnis principatus & potestatis. & eadem ratione de aliis angelis. Ad cuius euidentiam sciendum est, q cùm corpus & caput mysticum in spiritualibus dicatur metaphoricè & similitudinariè per transumptionem à capite corporis naturalis: consideranda est similitudo capitis corporalis ad corpus & ad mẽbra, vt sciamus quomodo & qualiter Christus sit caput corporis Ecclesiæ & membrum eius. Caput naturale habet triplicem habitudinem ad corpus & ad membra, scilicet ordinis, perfectionis seu virtutis, & conformitatis. ¶ Prima conditio capitis ad mẽbra est ordo: quia caput est prima pars hominis, incipiendo à superiori. Inde est quòd omne principium solet vocari caput, secũdum illud: Ad omne caput (hoc est ad omne principium) viæ posuisti lupanar tibi. ¶ Secunda conditio capitis est perfectio & dignitas, quia caput est pars perfectior corporis, cùm in capite omnes sensus exteriores & inferiores sedẽ & originẽ habeãt. Reliqua autẽ mẽbra nõ habẽt nisi sensum tactus. Ratione huius cõditionis, senex (qui est prudẽtior & perfectior in virtute) dicitur caput, iuxta illud: Senex & honorabilis ipse est caput. Et ciuitas maior tanquã perfectior, dicitur caput. Caput Syriæ Damascus. ¶ Tertia cõditio capitis est virtus: quia influit motũ & sensum in alias mẽbris ptopter vim sensitiuã & motiuã ibi dominãtẽ. Vnde medici dicũt quòd omnes nerui, per quos totũ corpus & alia mẽbra mouentur & gubernãtur, à capite originẽ ducũt, & quicquid pertinet ad vires animales apprehẽsiuas & motiuas. Non posset autẽ influere sensum aut motum, nisi esset coniunctũ corpori. Et ideo caput separatũ à corpore, nõ dicitur propriè caput, sed caput abscissum. Et corpus à quo caput separatũ est, non dicitur propriè corpus, sed corpus acephalũ, hoc est absque capite. Ratione huius cõditionis fons dicitur caput fluuij, & rector siue gubernator dicitur caput populi, secũdũ illud, Cùm esses paruulus in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es. Hæc autẽ tria cõueniunt Christo secundũ humanã naturam. Primò eius gratia est altior, cùm sit propinq

Esa. 9. Esa. 7.

Hier. 2.

2. Reg. 13.

sit propinquior Deo, vtpote hypostaticè vnitus. Ideo dicitur primogenitus in multis fratribus, non quidem tẽpore, sed quia omnes alij acceperunt gratiam per respectũ ad gratiã ipsius, vt Apost. dicit: Quos præscíuit, hos & prædestinauit cõformes fieri imagini filij eius. Secũdò habet perfectionem quantũ ad plenitudinem omniũ gratiarum, quæ in eo est tanquam in vniuersali principio, vt dictũ est. Tertiò habet virtutem influendi gratiam, dona, & virtutes in omnia mẽbra Ecclesiæ, iuxta illud, De plenitudine eius omnes nos accepimus. Et ideo cõuenienter Christus dicitur caput Ecclesiæ, & eorum qui cõiunguntur per fidem & charitatẽ. Et nõ est adeò propriè caput dæmonũ aut damnatorũ, sicut bonorũ, cùm nõ influat sensum & motum. Ideo multitudo illorũ dicitur eorpus acephalum. Licet diabolus aliquo modo possit dici caput malorũ, non quòd interius influat: sed quia exterius gubernat, actus eorum dirigendo in finem suum malum per suggestionem. Et aliqui sua sponte efficiuntur illius mẽbra per imitationẽ, sicut in duce exercitus, cuius vexillum sequuntur aliqui milites, etiã nullo persuadente. Vnde Sap. 2. Inuidia diaboli mors introiuit in orbẽ terrarum, & imitantur eum qui sunt ex parte eius. Ideo dicitur rex super omnes filios superbię: dicitur etiam princeps huius mundi. ¶ Antichristus etiam aliquo modo potest dici caput malorum, propter malitiæ perfectionẽ. Vnde Glo. super illud 2. Thessa. 2. Ostendens se tanquàm Deus, dicit: Sicut in Christo inhabitauit plenitudo diuinitatis, ita in Antichristo plenitudo malitiæ. Nõ quidẽ quòd humanitas eius sit assumpta à diabolo, in vnitate personæ, sicut humanitas Christi à Dei filio. Talis enim assumptio excedit potestatem omnis creaturæ. Sed eò quòd diabolus malitiã suam eminentius influat, suggerendo Antichristo, quàm omnibus aliis. Et quãuis Christus secundũ quòd homo, nõ habeat conformitatem naturæ cum angelis in specie: habet tamẽ in genere scilicet intellectualis naturæ. Christi autẽ caput secundum naturam humanam, est Deus. Vnde Apost. Volo autem vos scire quòd omnis viri caput Christus est. Caput autem mulieris vir. Caput verò Christi Deus. Et si dicatur quòd in corpore naturali capitis nõ est caput: & si corpus habeat plura capita, etiam subordinata, quorum vnum sit super aliud, est monstruosum: Dicendũ est q in metaphoricis locutionibus non oportet attendere similitudinem in omnibus: quia sic non esset similitudo, sed rei veritas, siue identitas. vnde dicitur: Nullum simile est idem. Capitis enim naturalis non est aliud caput: quia corpus humanum non est pars alterius corporis. Sed corpus mysticũ est pars alterius corporis mystici, prout ciuitas est pars regni: & multitudo hominũ est pars multitudinis intellectualiũ creaturarũ: ideo non inconuenit q sint plura capita mystica, subordinata tamẽ. Sic vir caput dicitur mulieris, & paterfamilias omnium qui in domo sunt, rex etiam vel princeps temporalis dicitur caput, ac etiã qui supra eũ est, archiepiscopus, primas, patriarcha, papa, Christus, super omnes autẽ Deus: & sic nulla est deformitas, sed admiranda pulchritudo, harmonia, & consonãtia. ¶ Ex præmissis apparet quòd prælati possunt dici capita. Vnde Amos vocat optimates capita populorum, differenter tamẽ à Christo: qui dicitur caput per interiorẽ influxũ. Prælati verò per exteriorem directionẽ. ¶ Secundò apparet quòd Christus est caput omniũ qui ad Ecclesiã pertinent, secũdum omnia tempora, loca, & status. Alij verò secundũ specialia loca & determinata tempora. Licet enim papa qui est vicarius Christi, sit per omnia loca, non tamen secundũ omne tempus & statum, sed solùm tempore vitæ suæ. ¶ Tertiò apparet quòd Christus excellẽtiori modo dicitur caput, cùm propria virtute influat. Alij autẽ dicuntur capita, tanquàm vicem Christi gerentes, iuxta illud: Nam & ego quod donaui, in persona Christi donaui. Apostolus etiã pro Christo legatione fungebatur. Et ideo solus Christus propriè dicitur caput. In huius signũ legimus q dedit Apostolo nomen pastoris & fundamenti. iuxta illud. Cum apparuerit princeps pastorũ. & illud, Superædificati, super fundamentũ Apost. & prophetarũ, inquantũ sunt vnius pastoris & fundamenti membra, secundum D. Aug. Non tamẽ dedit eis nomẽ Ostij, vt ibidem dicit Aug. Nemo enim nostrũ dicitur ostiũ, per quod omnes ingrediuntur in domũ, sed ipse solus Christus est, per quem habemus accessum in gratiã istã, in qua stamus: per alia verò prædicta nomina potest importari authoritas non solùm principalis, sed etiã secundaria. Cùm igitur Christus sit Deus & homo, sequitur quòd secundũ diuinitatẽ sit caput principale angelorum & hominum: secundum verò naturã humanam est caput secundarium angelorum & hominũ, propter prædictas tres cõditiones: principalius tamen eorũ qui sibi vniuntur per gloriam: deinde eorum qui actu sibi vniuntur per charitatẽ, postmodum eorũ qui sibi vniuntur per fidẽ sine charitate: deinde eorũ qui sibi vniũtur solũ in potentia nondum ad actũ reducta: Postremò verò eorũ qui sibi vniuntur in potentia, quæ nunquàm reducetur ad actũ: sicut sunt homines in hoc mundo viuentes in infidelitate: post mortẽ verò non sunt in potentia ad hoc vt vniantur. Ideo nõ est propriè caput illorum, sicut prædestinatorũ. ¶ Notandum quòd nõ per aliam gratiã quàm per singularẽ & personalem Christus est caput: Quia (vt D. Aug. dicit) oportet quòd omne agens in alia habeat eminentiam quandam: sed, vt dictum est, gratia Christi est secundum maximã eminentiam: ideo ex eminentia gratiæ quam accepit, cõperit sibi quòd illa gratia ad alios deriuetur, quod pertinet ad rationẽ gratiæ capitis, & ideo cadẽ est secundũ essentiã gratiæ personalis (qua anima Christi est iustificata) & capitis: licet differat secundum rationẽ. Est tamen alia secundũ essentiã à gratia vnionis: quia gratia vnionis inquantũ huiusmodi, non ordinatur ad actum, neque est qualitas, sicut gratia personalis. gratia verò vnionis ordinatur ad esse existentiæ personale. Nec est conueniens quòd aliquod accidens relatiuum sit nobilius qualitate, imò & substantia, ratione termini, qui excedit substantiam prædicamẽtalem, vt hæc vnio. Si dicatur quòd filius Dei assumpsit animam mediante intellectu: & sic cùm intellectus sit

Rom. 8.

Ioan. 14.

Ioan. 11.

2. Corint. 11.

Ephes. 6. 1. Pet. 5. Ephes. 2.

Super Ioan.

Papa Christi vicarius.

Super Gen. ad lit.

Universidad de Sevilla
Biblioteca

medium assumptionis,illa vnio erit subiectiuè in intellectu,sicut albedo quæ recipitur in substan-
tia,mediante quantitate:dicendũ (negando consequentiam)quia intellectus non est propriè me-
dium assumptionis:sed dicitur medium propter congruitatem,quia anima nõ est propriè assump-
tibilis,nisi secundum quod est capax Dei,quod est secundum mentem,quæ dicitur spiritus,iuxta
illud:Renouamini spiritu mentis vestræ. Præterea dicitur medium, propter ordinem dignitatis:
quia intellectus inter cæteras potentias animæ est nobilior,vt dictum est.

Ephes. 4.

Ver. 4. DE MERITO CHRISTI.

3.p.q.19. art.3.& 4. De ver.q.29. art. 6.

CHristum meruisse sibi & nobis ex sacris literis cõstat:Primò quidem sibi,per illud Philip.2.
Christus factus est obediens vsque ad mortem,mortẽ autem crucis: propter quod & Deus
exaltauit illũ &c. Sed quicunque redditur merces,meretur,iuxta ilud Ro.4.Ei autẽ qui operatur,
merces non imputatur secundum gratiam,sed secundum debitum, hoc est meritum: igitur &c.
Quòd autem meruerit nobis,apparet ex illo Rom.5. Sicut per vnius delictũ in omnes homines
in condemnationẽ,sic per vnus iustitiam in omnes homines in iustificationem vitę. Sed demeritũ
Adæ fuit in cõdemnationem aliorum:ergo multò magis meritum Christi deriuatũ fuit in alios ad
iustificationem. & D.Ioan.1pse est propitiatio(hoc est satisfactio)pro peccatis nostris &c. Sed sa-
tisfactio fieri non potest absque merito,vt dictũ est. Vnde animæ in purgatorio nõ satisfaciũt pro-
priè,sed satis patiuntur. ¶ Ad huius meriti euidentiam reducendum est ad memoriam quod suprà
dictum est cùm de merito ageretur, q̃ ad meritum tria requiruntur & sufficiunt, scilicet libertas,
gratia & status viæ. Sed hæc tria fuerunt in Christo,igitur. De duobus primis non est difficultas:
ideo videndũ est de tertio. Status duo importat:Primò,quòd ille qui meretur,sit in via. Ideo beati
non possunt mereri. Secundo, q̃ non habeat id quod meretur,cùm meritũ sit causa efficiens præ-
mij. Causa autem efficiens non potest esse posterior tempore:Igitur nemo id quod habet, mereri
potest. Et quia Christus ab initio assumptionis erat viator,secundũ partem sensitiuam,& non ha-
bebat gloriam corporis:ideo cùm esset liber & in gratia,meruit eam. Non obstat q̃ gloria corpo-
ris ei debetur tam ex assumptione quàm ex naturali consequentia,cùm ad gloriam animæ natura-
liter sequatur gloria corporis. sed anima Christi erat in gloria,igitur &c. Quia id quod vno iure
debitum est,potest alio iure fieri debitũ: & sic potest habere rationẽ meriti. Quare cùm Christus
in quolibet opere mereretur,merebatur gloriã corporis,alio iure & modo,singularius tamen me-
ruit in actuali passione propter quod Apost. dixit. Factus est obediẽs vsque ad mortẽ,mortẽ autem
crucis,&c. Non tamen sequitur q̃ idem esset principiũ meriti & præmij,quia charitas,quæ semper
nata est esse principium merendi,quando quis est extra statũ merendi, non est principium meriti.
Christus autem (vt dictum est) non erat extra statum,quia erat viator,ideo eadem charitate frue-
batur gloriam corporis,quam non habebat. & sic erat principium formale vnius,& causa efficiẽs
alterius,scilicet gloriæ corporis. Et quia Christus ab instanti assumptionis habuit gloriam animæ,
gratiam,virtutes & donaideo non meruit ea. Nec etiam angeli in primo instanti meruerunt gra-
tiam quam habebant,sed augmentum &c. Christus tamen meruit eis præmium essentiale: quia

1. Ioan.2.

2.9.3.3.ver.4. Ad meritum tria requiruntur.

Apoc.12.

ipsi vicerunt in sanguine Agni,de quo fidẽ habebãt,quia erat prędestinatus caput eorũ per influ-
xum gratiæ & gloriæ. Et quanuis angeli ante Christi incarnationẽ haberent gratiã & gloriam, &
patres antiqui testamenti gratiã:non tamen absque merito passionis Christi præuisæ explicitè vel
implicitè. Nõ est tamẽ propterea dicendũ q̃ prælati Ecclesiæ pro fidelibus membris suis mereãtur
quia non influunt,neque habẽt primatũ virtute propria sicut Christus. Et cùm ad meritũ sufficiat
libertas complacentiæ (vt dictum est) non est negandum Christũ in primo instanti meruisse no-

Esa.53.

bis & sibi,passionem sibi oblatam acceptando,iuxta illud, Oblatus est, quia ipse voluit. Nec ad
meritum requiritur consilium siue deliberatio,quæ importat successionem temporis: sed sufficit
conclusio consilij seu iudicium certum de eo quod agendum est,quod fuit in Christo, igitur &c.

§. 2. DE SCIENTIA ANIMAE CHRISTI.

3.p.q.9. art.1.

CVm Christus sit Dei & hominis filius, verus Deus & verus homo,necesse est ponere in eo B
duplicem scientiam,scilicet increatam,inquantũ Deus:& creatã,inquantum homo. Ideo in
sexta synodo condemnata fuit positio negantium in Christo duas scientias vel duas sapientias. Et
quo ad increatam,certũ est quòd Deus pater æternaliter se intelligendo genuit filium, cui eãdem
numero naturam cõmunicauit,omniaque essentialia:& sic eundem intellectum,& scientiam, hoc
est cognitionem qua comprehendit seipsum,& omnia alia quæ à se fieri possunt. Et hæc scientia
non est habitus,sed substantia infinita & ipsemet Deus. Quo ad scientiam verò creatã (accipien-
do scientiam largè pro omni clara & certa cognitione)ponimus in Christo triplicem scientiam,
scilicet beatam, infusam , & acquisitam per intellectum agentem siue experimentalem.

Ver. 1. DE SCIENTIA BEATA ANIMAE CHRISTI.

3.p.q.9. art.2. & q.10 ar.3. Ioan.1.

CHristi animam habuisse scientiã beatã,hoc est clarã Dei visionẽ,cõstat ex D.Io.dicente,Vi- A
dimus gloriã eius,quasi gloriã vnigeniti à patre. & ex alio passu,Est & pater meus,qui glori-
ficat me, quẽ vos dicitis quia Deus noster est:& non cognouistis eũ:ego autẽ noui eum. Et si di-
xero quia nescio eum,ero similis vobis mendax. Hanc scientiã & claram visionẽ Christus habuit
in primo instãti sui esse. Vnde Apoc.5. Dignus est agnus,qui occisus est (hoc est præuisus occidi)
accipere diuinitatẽ & scientiã diuinitatis. Hac scientia anima Christi videt clarius diuinã essentiã

Rom.6.

quàm quælibet alia creatura: Cùm visio proportionetur gratiæ,iuxta illud Psal. Gratiam & gloriã
dabit dominus. & illud,Gratia Dei vita æterna. Hac scientia anima Christi videt omnia existentia,
secundum

secundum quodcunque tempus:& sic omnia quæ Deus videt scientia visionis, videt cogitationes
cordium,de quibus habet iudicare diem & horam iudicij,aliàs non esset perfectus iudex, contra
illud:Pater non iudicat quenquã,sed omne iudiciũ dedit filio,quia filius hominis est. Nec obstat
quod dicitur Marc.14. Neque filius hominis,quia debet intelligi ad reuelandum. Vnde Ioan.16.
Nunc scimus quia scis omnia,& nõ est opus vt quis te interroget. Notandũ tamen quòd licet ani-
ma Christi videat in verbo omnia quæ sunt in potẽtia naturali creaturæ,& quæ deus videt scientia
visionis,quę sunt quodammodo infinita, non quidem simpliciter & absolutè siue categorematicè,
sed syncategorematicè,secundum quod sunt infinita in potentia,& sic videt infinitos gemitus
damnatorum. Non tamen comprehendit verbum,cùm nõ videat omnia quæ Deus videt scientia
simplicis intelligẽtiæ,hoc est quæ Deus facere potest,& nunquã faciet:nec ea quæ sunt in potẽtia
obediẽtiali creaturæ,neque lumine infinito,sicut deus. Ideo nõ cognoscit ipsum tantũ quãtum co-
gnoscibilis est,quod est cõprehendere eũ prout hîc loquimur:quia si accipiatur cõprehensio pro
attinctione(de qua Apostolus. Sic currite vt cõprehendatis)omnes beati Deum comprehendunt. *1.Cor.9.*

Ver. 2. DE SCIENTIA ANIMAE CHRISTI INFVSA.

3.p.q.9.art.3.

n ANimam Christi habuisse scientiã inditam siue infusam testatur Apost.Col.2. vbi dicit quòd
in Christo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Et Esa.11. Repleuit eũ spiri-
tu sapientiæ & intellectus &c. Decebat enim vt natura à verbo Dei assumpta nõ esset imperfecta.
Omne autem quod est in potentia,est imperfectũ,nisi reducatur in actum: & intellectus qui est in
potẽtia ad omnia intelligibia,reducitur in actum per species intelligibiles,quæ sunt formæ com-
pletiuæ ipsius,vt habetur in secundo de Anima. Angeli habuerũt scientiam in primo instanti per *2.libro super Gen.ad lit. Heb.1.*
species intelligibiles inditas,vt D. Aug.dicit.à fortiori Christus,qui tanto melior angelis effectus
quantò differentius præ illis nomen hæreditauit. Si Deus Salomoni,qui solũ typũ Christi gerebat,
tantam infudit scientiam,vt nullus ante eum similis fuerit ei , nec post successerit , quantò magis
Christo:Et licet hec sciẽtia sit imperfecta,respectu claræ visionis:nõ tamẽ includit aliquid oppo-
sitũ cognitioni beatæ,sicut fides,quæ nõ manet cũ visione. Nec fuit hæc sciẽtia infusa dispositio ad
beatitudinẽ,sed quasi per beatitudinẽ cõfirmata:sicut cognitio per syllogismũ dialecticũ cõfirma-
tur per superueniẽtẽ demõstrationẽ,quæ est per causam:quia ille qui cognoscit causam,potest co-
gnoscere signa,pbabilia. Hac scientia infusa cognouit anima Christi quæcunque ab homine co-
gnosci possunt per virtutẽ luminis intellectus agẽtis:sicut sunt quæ cũq; pertinẽt ad sciẽtias huma-
nas. Et etiã omnia illa quæ per reuelationẽ diuinã hominibus innotescũt,siue pertineãt ad donum
sapientiæ,siue ad donũ prophetiæ,vel ad aliud quodcũq; donũ Spiritus sancti:& substãtias sepa-
ratas siue angelos & omnia singularia,præsentia,præterita, & futura,excellẽtiùs quàm angeli,sine
cõuersione ad phantasmata,per modũ quo anima separata cognoscit. Nec tamẽ sequitur q̃ sensus
essent frustra,quia etiã poterat per eas intelligere,cõuertẽdo se ad phantasmata. Et quãuis singula
riũ cognitio nõ pertineat ad perfectionẽ intellectus speculatiui:pertinet tamẽ ad perfectionẽ intel
lectus practici,cùm ad prudẽtiã pertineat & requiratur memoria præteritorũ,notitia præsentium,
& prouidentia futurorũ,vt dictũ est. Hęc scientia in Christo fuit collatiua:vt appareat ex hoc quòd
dixit:Ergo liberi sunt filij,& ex multis argumentis quæ fecit,quæ prosequitur D.Ioan.7.& 8.cap. *Matth.7.*

Ver. 3. DE SCIENTIA ACQVISITA ANIMAE CHRISTI.

c CVm Deus & Natura nihil faciãt frustra,& frustra ac in vanum fieri dicatur id quod nõ con
sequitur finẽ:& frustra sit potentia quæ nõ habet propriã operationẽ,cũ omnis talis sit prop-
ter operationem,vt dicitur in secundo de cœlo: Sequitur quòd intellectus agens (qui est potentia
naturalis,in Christo)non fuit frustra,sed habuit propriam operationem. Propria autem operatio
intellectus agentis (vt dictum est)est facere species intelligibiles actu,abstrahendo eas à phantas-
matibus. Necesse est igitur dicere q̃ intellectus agens animæ Christi,habuerit operationes suas:
& per consequens in Christo esse scientiam acquisitã , quam quidã experimentalem vocant:per
quam sciuit omnia quæ naturaliter sciri possunt per actionem intellectus agentis,secundum pro-
portionem ad phantasmata. Vnde Apost. Cùm esset filius Dei,didicit ex his quæ passus est,obe- *Heb.5.*
dientiã. Glo.exponit,hoc est ex his quæ expertus est:& sic fuit in Christo alia sciẽtia experimen- *Luc.2.*
talis acquisita. & secundũ hãc debet intelligi illud,Proficiebat sapiẽtia &c. Hanc autẽ scientiã ac-
quisiuit per inuentionẽ siue per seipsum. & non per disciplinã,edoctus ab aliis:quia Christus fuit
datus in doctorẽ & præceptorẽ,iuxta illud,Ecce in testẽ populis dedi eum,ducẽ & præceptorẽ. &
illud,Lætamini in domino Deo vestro,quia dedit doctorẽ iustitiæ. vnde Samaritana dicebat,Scio *Esa.55. Ioel.2.*
quia messias venit. Cùm ergo venerit,annũciabit nobis omnia. & ipse Christus dicebat,Non vo- *Ioan.4.*
cemini magistri,quia magister vester vnus est Christus. Cùm igitur magistri & doctoris sit docere *Matt.23.*
& nõ doceri sequitur &c. Nec obstat illud: Apparuit autẽ angelus de cęlo confortãs eum,quia illa
cõfortatio non fuit per modũ instructionis,sed ad demonstrandã proprietatẽ humanę naturæ,vel
potest dici q̃ apparuit angelus visibiliter in forma corporali,qui & in sua natura semper præsens *Luc.22.*
erat,& ad modũ cõfortantis se habẽs,ei dicebat verba cõsolatoria:nõ propter eius indigentiã, sed
propter discipulorũ propè astãtium consolationẽ,& nostram instructionem. Ideo enim tristis fuit
& consolatus,vt sciremus quòd tribulatis pro Christo non deest cõsolatio. iuxta illud Psal. Secun- *Psal.73.*
dum multitudinem dolorum consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Notandum præ-
terea quòd scientia infusa & acquisita in anima Christi non est eiusdem speciei,sicut nec virtutes
morales acquisitæ & infusæ. Quia habitus scientiæ acquisitæ sunt proportionati phantasmatibus:

habitus verò scientiæ infusæ nõ omnino. Ideo nihil prohibet eos simul esse in eadẽ potẽtia, nec eorum actus simul esse cũ clara visione, cùm sint subordinati, & inferior perficiatur per superiorem.

§. 3. DE POTENTIA ANIMAE CHRISTI.

3.p.q.13. MAnifestum est Christum secundum diuinitatẽ esse omnipotentem, cùm sit æqualis patri, vt dictum est. Secundum verò humanitatem non, si consideretur secundũ suam naturam, habuit tamen illam potentiã ad illos effectus faciendos, qui sunt conuenientes animæ ad gubernandum corpus, & disponendum actus humanos, ac etiã ad illuminãdum per gratiæ & scientiæ plenitudinem omnes creaturas rationales à sua perfectione deficientes, secundũ modum qui est conueniẽs creaturæ rationali. Si verò anima Christi consideretur vt est instrumentum verbi sibi uniti, habuit instrumentalem virtutẽ ad omnes immutationes miraculosas faciendas ordinabiles ad incarnationis finem, qui est instaurare omnia siue quæ in cælis, siue quæ in terris sunt. Immutationes verò creaturarum, secundum quod sunt conuertibiles in nihilum, respondent creationi rerũ, prout scilicet producuntur ex nihilo. quæ quidem creatio creaturæ non potest cõmunicari etiam instrumentaliter. vnde D. Augustinus 3. de Trin. dicit quòd angeli boni vel mali non possunt esse creatores, neque principaliter (hoc est independenter) neque instrumentaliter. Quia causa secunda instrumentalis non participat actionem causæ superioris, nisi inquantũ per aliquid sibi proprium dispositiuè operatur ad effectum principalis agentis: quia si nihil ageret secũdum id quod est sibi proprium, frustrà adhiberetur vt instrumentum. Nec oporteret esse determinata instrumenta determinatarum actionũ. Sed circa non ens nulla creatura potest habere aliquam virtutẽ vel dispositionem instrumentalẽ, cùm omnis actio creaturæ præsupponat aliquid circa quod agat, & creatio fiat nullo præsupposito. Igitur &c. Præterea esse est effectus vniuersalissimus: ideo proprius causæ vniuersalissimæ, quæ est Deus. Et quemadmodũ creare est proprius effectus Dei, sic etiam annihilare. Nec est simile de causatione gratiæ, & resuscitatione, quæ licet exigant virtutẽ infinitam, tamen possunt instrumentaliter communicari, & cõmunicata fuerunt animæ Christi & sacramentis, cùm non habeant prædictam repugnantiam ex parte naturali.

3.p.q.45.art.5. Creatio communicari non potest.

§. 4. DE DEFECTIBVS QVOS CHRISTVS ASSVMPSIT.

3.p.q.14.art.1. CHristus humanam naturam assumendo, aliquos defectus deformitatem non importantes, rationabiliter assumere voluit, & quantum ad corpus, & quantum ad animam. Quantum ad corpus assumpsit passibilitatem, famem, sitim, alterationem, & mortem & alia huiusmodi: triplici ratione. Primò vt satisfaceret, & dolores atque langores nostros ipse portaret. Secundò propter fidem incarnationis adstruendam. Quia si filius Dei defectus naturam humanam consequentes non assumpsisset, potuissent eum existimare non fuisse verum hominem, prout Manichęi dixerunt. Ideo Apostolus, Exinaniuit semetipsum, formam serui accipiẽs, & habitu inuentus vt homo. Vnde & Diuus Thom. Apostol. per aspectum vulnerum ad fidem reuocatus est. Tertiò vt nobis exemplum patientiæ adhiberet, quod fecit dũ passiones & defectus humanos fortiter & patienter tolerauit. Vnde Apostol. Recogitate eum qui talem sustinuit à peccatoribus contradictionem: ne fatigemini animis vestris deficientes. Et licet ab initio anima Christi fuerit beata, & ex gloria animæ naturaliter redundẽt impassibilitas, & aliæ dotes in corpus: quia tamen hæc naturalis redundantia subiacet diuinæ voluntati, quæ volebat ipsum pati propter prædictas rationes: ideo in Christo ordinatiè non redundabant ab anima in corpus impassibilitas & aliæ dotes: licet bene aliquando, vtin natiuitate subtilitas, & in transfiguratione claritas, & cùm ambulabat supra mare agilitas: sed hoc factum fuit miraculosè ad aliqua mysteria reuelanda. Defectus ergo corporales totam naturam humanam ex peccato primi parentis consequẽtes assumpsit. Vnde Ro. 8. Misit Deus filium suum in similitudinem carnis peccati. Conditio autem carnis peccati est habere necessitatem moriendi & sustinendi huiusmodi passiones. Non assumpsit tamen defectus particulares, qui ex particularibus causis causantur in aliquibus particularibus hominibus, sicut lepra, podagra, morbus articularis, & alia huiusmodi: quia fuissent impediméta operationum, quas facere debebat pro reparatione naturæ humanæ & instructione fidelium: prout sunt circuire ciuitates & castella, prædicare & communiter conuersari. Nec etiam debuit assumere defectus qui causantur ex culpa, puta ex inordinato victu, & quãdoq; ex defectu virtutis formatiuæ, quorum neutrum cõuenit Christo, qui conceptus est ex Spiritu sancto, qui est infinitæ sapiẽtiæ & virtutis. Notandum quòd licet defectus corporales voluntariè assumpserit, non tamen eos contraxit, sicut nos. Quia hoc verbũ (cõtrahere) nõ solùm importat simul cũ natura ex origine & necessitate trahere, sed etiã ordinem effectus ad causam, scilicet quòd ex debito peccati trahat. Quia (vt dictũ est) causa proxima mortis est peccatum originale. Ideo illi dicuntur hos defectus contrahere, qui ex debito peccati originalis illos incurrunt. Christus autẽ hoc modo non habuit neque D. Virgo: sed habuerunt illos ex conditione naturæ, & ex parte principiorũ materialium. ¶ Assumpsit etiam Christus animã passibilem, nõ solùm passione perfectiua, sed etiã afflictiua, ex apprehẽsione animali, ad corporis læsionẽ. Vnde Psal. in pſona Christi, Repleta est malis anima mea. Et Esa. Verè languores nostros ipse tulit &c. Et cùm haberet appetitum concupiscibilem & irascibilem, cõsequens est q̃ habuerit actus illorũ, qui dicuntur passiones, differentes tamen à passionibus nostris, quantum ad tria. Primò quo ad obiectũ: quia huiusmodi passiones in nobis plerũque ferũtur ad illicita, sed nõ in Christo. Secũdò quantum ad principiũ: quia huiusmodi passiones in nobis frequẽter prẽueniũt iudiciũ rationis, sed nõ in Christo, qui solum ex imperio & moderatione rationis habebat

Rom.5.

Esa.53. Passiones Christi à nostris differunt.

habebat quando volebat, & nõ ex subreptione. Tertiò quantũ ad effectũ: quia huiusmodi passiones in nobis quãdoque trahũt, & quãdoque impediũt rationẽ, & nõ in Christo, qui solùm habuit imperatas. Ex præmissis patet q̃ in Christo fuit dolor & tristitia in appetitu sensitiuo. Vnde Matt. 26. Tristis est anima mea vsque ad mortẽ. Differẽter tamẽ fuit tristitia in eo, & est in nobis, secũdũ illa tria quæ diximus de passionibus: quia in nobis plerũque tristitia est de bono apprehenso sub ratione mali, in quo decipimur, & aliquãdo est immoderata: sed in Christo nõ fuit, nec nisi de vero malo. Nec obstat quod dicitur Esa. 62. Nõ erit tristis neque turbulẽtus. & Prouerb. 12. Nõ contristabit iustũ quicquid acciderit ei: quia illæ authoritates intelligũtur immoderatè vel pro perfecta passione, & nõ de propassione, quæ dicitur passio imperata & moderata, quæ nõ est culpa, sed afflictio. ¶ Sed difficultas est an in volũtate Christi fuerit tristitia afflictiua, quia secundũ D. Aug. tristitia est de his quæ nobis nolẽtibus accidunt. Sed Christus nolebat peccatũ discipulorum aut Iudæorũ, nec etiã mortẽ suã, cùm rogauerit patrẽ, vt si possibile esset, trãsiret ab eo calix s. mortis. videtur igitur sequi quòd in volũtate Christi fuerit tristitia afflictiua. Nec est simile de sanctis qui sunt in patria, qui nõ possunt tristari: quia nõ possunt aliqua ventura simpliciter nolle. Dicendum quòd licet passio Christi secundũ quid fuerit inuolũtaria, & causauerit tristitiã in appetitu cõcupiscibili: nõ tamen sequebatur afflictio in volũtate, eo quòd mors erat simpliciter volũtaria propter finẽ redẽptionis humanæ: sicut proiectio merciũ in mare propter liberationẽ personæ. Peccata discipulorũ & crucifigẽtiũ nõ erãt volita secundũ se, sed secundũ ordinẽ diuinæ prouidẽtiæ, quæ ita prouiderat, & ita prædici & prophetari fecerat. Et licet ea quæ sunt secundũ se inuolũtaria, & propter aliud volita, causent tristitiã in cõcupiscibili, nõ tamen in volũtate, maximè in beatis, propter statum, & summũ gaudiũ quod impedit, vel etiã Deo nõ concurrẽte. Nec obstat quòd Christus dicebat, Tristis est anima mea &c. quia ibi accipitur anima, pro portione inferiori siue sensitiua & corporali. Vnde Psal. Saluum me fac Deus, quia intrauerunt aquæ vsque ad animam meã. Infixus sum in limo profundi, & non est substãtia: quæ non possunt intelligi de portione superiori, hoc est intellectu & volũtate. ¶ Ex præmissis sequitur primò quòd passio timoris moderata & ordinata fuit in Christo: quia sicut tristitia causatur ex apprehensione mali præsentis, ita & timor ex apprehensione mali futuri. Vnde Mar. 14. Cœpit tædere & pauere. Licet quantũ ad incertitudinẽ futuri euentus timor nõ fuerit in Christo, cùm omnia futura videret. Nos autem aliquãdo nocte timemus ex aliquo sonitu, ignorãtes quid hoc significet, & quid futurum sit boni vel mali. De timore verò, vt est donũ Spiritus sancti, dictũ est quòd fuit in Christo. Secundò infertur quòd admiratio, quæ est passio appetitus irascibilis, & species timoris, nõ fuit in Christo, inquantum homo, nec secundũ scientiã beatam, nec secundũ scientiã infusam: quia cùm admiratio nõ sit nisi de aliquo nouo & insolito ac ignorato, & in Christo (vt ex præmissis patet) nihil tale, quo ad scientiam beatã & infusam, posset esse: sequitur quòd in eo nõ poterat esse admiratio. Quia tamen potuit in eo esse aliquid nouum & insolitũ quãtum ad scientiam experimentalẽ: secundũ hoc poterat in eo esse admiratio. Vnde Matt. 8. dicitur: Audiens Iesus verba Cẽturionis, miratus est &c. Assumpsit autẽ hanc passionem ad nostrã instructionem, vt doceret nos admirari debere quod & ipse mirabatur. Nec mirabatur sic quòd fides Cẽturionis esset aliquid magnũ, quantũ ad ipsum: sed quia erat magna, quantũ ad alios. Aliqui exponunt miratus est, hoc est ad modũ admirantis se habuit. Tertiò infertur, q̃ in Christo fuit ira moderata. Vnde Io. 2. dicitur q̃ fecit quasi flagellũ de funiculis, & eiecit vendẽtes & ementes de templo. Quartò sequitur q̃ Christus erat simul viator & cõprehensor. Viator dicitur aliquis ex eo quòd tendit in beatitudinẽ. Cõprehensor autem ex eo q̃ iam obtinet eã, iuxta illud: Sic currite vt cõprehendatis. & Phil. 3. Sequor, si quo modo comprehendã. Cùm ergo beatitudo hominis consistat in anima & corpore, quo ad animã & portionẽ superiorem (quæ dicitur mens, quæ cõpræhendit intellectũ & voluntatẽ) erat comprehẽsor, quia videbat essentiã diuinam, & fruebatur ea. Quia tamẽ anima eius, quantũ ad portionẽ inferiorem, siue quantũ ad appetitum sensitiuũ & sensus exteriores, qui sunt corporales, erat passibilis, & habebat corpus passibile & mortale: sequitur quòd erat viator. & sic simul viator: & comprehensor.

An in Christo fuerit tristitia afflictiua.

Psal.68.

1.Cor.3.

§. 5. DE PROPOSITIONIBVS CONCEDENDIS VEL NEGANDIS PROPTER INCARNATIONEM.

AB omnibus doctoribus catholicis hæc ꝓpositio (Deus est homo) cõceditur, ꝓpter illud quod dicitur Phil. 2. Qui cũ in forma Dei esset, exinaniuit semetipsum, formã serui accipiẽs, in similitudinem hominũ factus, & habitu inuẽtus vt homo. Ex quo habetur q̃ ille qui est in forma Dei, est homo. Præterea nomen significãs formã in cõcreto, potest verificari de quolibet suppposito, in quo illa forma inuenitur, vt homo de Sorte & Platone. Sed natura humana inuenitur assumpta ad esse personale filij Dei: igitur &c. Et quãuis ante incarnationis mysteriũ natura diuina & humana essent maximè distãtes: & tũc hæc propositio (Deus est homo) esset in materia remota. Quia tamẽ per incarnationis mysteriũ cõueniũt in vno suppposito, cui neutra illarũ inest per accidẽs, sed p se: ideo nũc hæc ꝓpositio (Deus est homo) esset in materia naturali, & prædicatur homo de Deo per se, sicut species de sua hypostasi & indiuiduo. Si dicatur q̃ omne quod aduenit alicui rei post suũ esse completũ, est accidens: sed natura humana est huiusmodi, igitur &c. Dicendum q̃ maior est vera, nisi illud quod aduenit, ex sua natura aptũ natum sit per se subsistere, & producere esse existentiæ: vel si adueniat inhæsiuè: sed non est sic de natura humana, vt dictum est. Quod enim vni est substantia, nulli est accidens, secundum Philos. Nec natura humana in Christo est inhæsiuè,

3.p.q.16. art.1. Deus est homo.

Hæc propositio, Deus est homo, est in materia naturali.

Universidad de Salamanca Biblioteca

artic.7. Homo est Deus. art.3. Christus est homo dominus. art.4.& 5. Deus est mortuus.

sed quodã ineffabili modo. ¶ Eadem ratione hæc est vera, Homo est Deus. vnde Rom.9. dicitur, Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia benedictus Deus in secula. ¶ Hæc autem Christus est homo dominus, non est cõcedenda: cum hoc nomẽ, Christus, à parte subiecti stet pro suppposito, quod est essentialiter Deus & dominus: & si prædicaretur denominatiuè, derogaretur veritati vnionis. ¶ Hæc propositio: Deus est passus, crucifixus, & mortuus, ac similes, in quibus Deus prædicatur de proprietatibus hominis in cõcreto v. l eõuersò, sunt cõcedẽdæ. quia (vt Damas. li.3. dicit) ea quæ sunt carnis idiomata (hoc est carnis proprietates) Deo attribuũtur, dũ Deus passibilis nominatur, & deus glorię crucifixus. deinde dicit, Deitatẽ quidẽ dicentes, nõ nominamus ea quæ deitatis sunt idiomata. Nõ enim dicimus deitatẽ esse passibilem, vel creabilem, aut naturã humanã: quia nomina in cõcreto supponũt pro hypostasi. Ideo differẽter possunt prædicari de his quæ pertinẽt ad vtrãque naturã diuinã, sicut hoc nomẽ, Christus, in quo intelligitur vngẽs diuinitas, & vncta humanitas, siue nomen det intelligere solùm naturã diuinã, sicut hoc nomen, Deus, vel filius Dei: siue nomen solùm significat naturã humanã, sicut hoc nomen, homo, & Iesus. Prædicta tamẽ nomina non prædicãtur in abstracto. Et licet idem suppositũ dicatur passibile & impassibile: nõ tamen sequitur quòd opposita prædicentur de eodẽ secũdum idem, sed secundũ diuersa. ¶ Hæc propositio, filius Dei factus est homo, probatur catholica ex illo Io.1. Verbũ caro factũ est, & ex eo quod scribitur in symbolo, Et homo factus est. Vnũquodque enim dicitur factũ, quod incipit prædicari de ipso. sed sic est de Deo, nõ enim cõuenit ei prædicari de homine ab æterno, sed ex rẽpore, igitur &c. Et licet fieri hominẽ sit fieri simpliciter in suppositis creatis, nõ tamen in supposito diuino. Ideo Deũ fieri hominem nõ est simpliciter Deũ fieri. Fuit autem factus Deus homo, absque sui mutatione, sed non absque mutatione creaturæ: sicut nec creator. ¶ Eadem ratione hæc cõceditur, Homo factus est Deus, prout hoc participiũ, factus, determinat cõpositionẽ, vt sit sensus, Homo factus est Deus, hoc est factũ est ita, vt homo sit Deus. & sub hoc sensu vtraque est vera: Homo factus est Deus: & Deus factus est homo. Si verò hoc participiũ factus, aliter determinet, vel aliũ sensum faciat, est negãda. ¶ Hæc propositio, Christus est creatura, nõ est cõcedenda, cùm hoc nomen, Christus, stet pro supposito, quod est increatũ: nec secundum D. Ambr. hæc, Christus creatus. Nã sicut D. Hier. ait, Ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæresis, & catholici cũ hæreticis nec nomina debent habere cõmunia, ne eorũ errori fauere videantur. Et quia Arriani Christũ dixerunt esse creaturã, & minorem patre, nõ solum ratione humanæ naturæ, sed etiã diuinæ: ideo nõ est absolutè dicendũ quòd Christus sit creatura, vel minor patre, sicut simpliciter dicimus Christũ passum &c. sed cũ determinatione, secundũ naturã humanam. Sicut enim in rebus humanis ea quę in dubitationẽ venire possunt, an conueniãt parti vel toti, nõ attribuuntur toti simpliciter, hoc est sine determinatione. non enim dicimus quòd Æthiops sit albus: sed dicimus quòd est albus secundũ dentes. Sic ad propositum, &c. quia de creatura propter Arrianos posset esse dubium. Ideo nõ dicimus quòd Christus sit creatura. Et quia quòd sit passus non est dubiũ, igitur &c. Hæc est resolutio Damasce. in 3.lib. & sic dicendum est de similibus propositionibus. Hæc propositio reduplicatiua, Christus inquãtum homo, est creatura, potest distingui: quia si in reduplicatione resumatur, ratione suppositi, est neganda, cum suppositum humanæ naturæ in Christo sit increatũ. Si verò resumatur in exponentibus, ratione naturæ humanæ, est vera, cũ natura humana sit creatura. & sic ratione humanæ naturæ creatura conuenit Christo, sicut passio & mors. Sed quia in reduplicatione hoc nomen, homo, magis propriè tenetur pro natura, quàm pro supposito, cum sumatur in vim prædicati: ideo est absolutè concedenda. Si tamen adderetur aliquid, per quod traheretur ad suppositum, esset propositio negãda, puta si diceretur, Christus secundum quod hic homo, est creatura: quia hoc pronomen (hic) demonstrat suppositum. ¶ Hæc autem, hic homo incœpit esse, vel non fuit ab æterno, est eadem ratione neganda. Quia, vt dicit Apost. Christus Iesus heri & hodie, ipse est in secula. Præterea terminus à parte subiecti stat pro supposito, quod est æternum. Et ideo hæc propositio, Christus incœpit esse, vel hic homo, demonstrato Christo, incœpit esse, secundum sententiã catholicæ fidei, secundum quam non ponimus in Christo nisi vnum suppositum, siue vnam hypostasim aut personam, est simpliciter falsa: quia hoc pronomen, hic, demõstrat suppositum æternum, cuius æternitati repugnat incipere esse. Nec obstat quòd incipere esse conueniat humanæ naturæ, quę significatur per hoc nomen, homo, quia terminus in subiecto positus, nõ tenetur formaliter, hoc est pro natura, sed pro supposito. Et licet prædicta propositio esset vera, nõ est tamen ea vtendum absque determinatione, ad euitandum hæresim Arrij. ¶ Hæc etiam propositio, Christus secundum quod homo, est deus, est simpliciter negãda: quia illud quod cõuenit Christo secundum quod homo, cõuenit cuilibet supposito humano. Sed manifestè falsum est quemlibet hominem esse deum, igitur. Posset tamen distingui, vt dictum est de hac, Christus inquantum homo, est creatura. Idem dicendum de ista, Christus, inquantum homo, est hypostasis. ¶ Ex prædictis patet, quòd licet in Christo sint duæ naturæ, est tamen tantum vnum esse. vnde Arhanas. Sicut anima rationalis & caro vnus est homo: ita deus & homo vnus est Christus. Secundò patet quòd hæc est vera, Christus est subiectus patri, quia intelligitur secundum naturam humanã. Et idem dicendum est de ista, Pater est maior filio secundum naturam humanam, quæ determinatio adiungenda est propter rationem prædictam, ne conueniamus cum Arrianis. Hæc verò, Christus est subiectus sibiipsi, est distinguenda, eò quòd esse seruum aut subiectum, vel dominum, pertinet ad personam, & non attribuitur naturæ.

art.7. Filius dei factus est homo.

Homo factus est Deus.

art.8. Christus non est creatura.

art.10. Christus inquantũ homo est creatura.

Heb.vl.

§.6.

§. 6. DE VOLVNTATE CHRISTI.

A QVia superius tractãdo de sciẽtia Christi, sufficiẽter de intellectu eius dictũ est: restat de voluntate ipsius aliquid dicendũ. Et in primis notandum duplicem in Christo fuisse volũtatem, vt ipsemet Christus testatur dicẽs: Pater, nõ mea, sed tua volũtas fiat. Vna volũtas est diuina, alia humana, quæ dicitur appetitus intellectiuus. Licet aliquãdo appetitus sensitiuus retineat nomẽ volũtatis, pro quãto volũtas dicitur inclinatio. vnde Io.3. Spiritus vbi vult spirat. tamẽ in parte superiori non est nisi vna potentia naturalis, quæ dicatur volũtas. Si verò volũtas accipiatur pro actu, oportet ponere in Christo secundũ humanam naturã, duas voluntates, hoc est duas species actuũ volũtatis. Volũtas enim humana fertur in finẽ & in media, & alio modo fertur in vtrũque simul. Nã fertur in finẽ simpliciter & absolutè, secundũ quod est secundũ se quoddã bonũ: circa media autẽ voluntas fertur & terminatur cum quadã collatione & cõparatione, eò quòd medium habet bonitatẽ in ordine ad aliud. Actus circa finẽ dicitur simplex voluntas, & à D. Tho. dicitur volũtas vt natura, & à Damas. dicitur thelisis. Secundus actus dicitur volũtas vt ratio, & à Damas. bouleusis, hoc est cõsiliatiua. Hæc autẽ diuersitas actuũ non diuersificat potentiam, quia vterque tendit ad vnã rationem obiecti boni. ¶ Ex præmissis sequitur quòd Christus secundũ volũtatem sensualitatis quæ dicitur volũtas vt natura, poterat aliud velle, quod nolebat secundũ voluntatem rationis, & etiã nolle, ac etiã aliud quod Deus volebat, Deus enim volebat ꝙ Christus dolores ac passiones ac mortẽ pateretur: & sensualitas ac etiam voluntas vt natura nolebat. Sed secundũ voluntatem consiliatiuã siue vt ratio & in ordine ad finem, semper idem volebat quod Deus. quod patet ex hoc quòd dixit, Non quod ego volo, &c. Volebat enim secundũ rationem, diuinã voluntatem impleri, quamuis aliud dicat se velle secundum quandam aliam eius voluntatem. Nec tamen propterea sequitur quòd in Christo fuerit contrarietas voluntatum, cùm non possit esse contrarietas, nisi oppositio attendatur circa idem & secundum eandẽ rationem. Christus autem non secundum eãdem rationem volebat pati & calicem transferri. Quia calicem trãsferri volebat secundum se, siue voluntate vt natura. Pati autem volebat in ordine ad finẽ, qui erat redemptio generis humani. Et sic voluntas humana non fuit repugnans voluntati diuinæ, sed potius subiecta. Et agonia non fuit in Christo, quantũ ad actum animæ rationalem, secundũ quòd importat concertationem voluntatum ex diuersitate rationum procedentẽ (hoc enim contingit propter debilitatem rationis, quæ non potest iudicare quid simpliciter sit melius. quod in Christo non fuit: quia per suam rationem iudicabat simpliciter melius esse, quòd per eius passionem voluntas Dei impleretur circa salutem humani generis.) Fuit in Christo agonia quantum ad partem sensitiuam, secundum quod importat terrorem infortunij imminentis, vt Damascẽ. dicit.

1.p.q.18. art.1.

Luc.22.

In Christo nõ fuit contrarietas voluntatũ.

In 3.lib.

Ver. 1. DE ORATIONE CHRISTI.

B CHristum pro se & aliis orasse, & eius orationẽ semper exauditã fuisse ex sacris literis constat. Habetur enim Luc.6. In illis diebus exiit in montẽ orare, & erat pernoctans in oratione Dei. & Io.17. Pater clarifica filium tuum &c. Postea rogauit pro Apostolis, postremò pro his qui erant credituri per verbum eorũ in ipsum. & Ioan.11. Pater gratias ago tibi, quia audisti me. Ego autem sciebam quòd semper me audis. Fuit autem conueniens ipsum manifestè orare, vt nobis orandi exemplũ præberet. Poterat enim (vt D. Aug. ait) orare silẽtio, sed ita patri voluit se exhibere precatorem, vt meminisset se nostrum esse doctorẽ, & vt patrẽ recognosceret authorem. Petebat pro se quantum ad naturã humanam, gloriam corporis, & etiam alia quæ pertinebãt ad salutem aliorum. Licet enim secundũ voluntatẽ diuinã potuisset facere quæ volebat, non tamen secundũ voluntatẽ humanã, cùm secundũ eam non haberet omnipotentiã. Ideo cõueniebat ei orare. Et quãuis nos nõ oremus ea quæ scimus certo futura, vt quòd sol cras oriatur, & Christus omnia futura videret in verbo: Quia tamẽ videbat quædã esse fiẽda propter orationẽ suã: ideo nõ incõuenienter petiit à Deo, quẽ semper contẽplabatur. Et cùm oratio sit petitio decentiũ à Deo, & quædã explicatio propriæ volũtatis apud deũ, vt illam adimpleat: tũc oratio alicuius exauditur, cũ voluntas eius impletur. volũtas autem simpliciter hominis, est volũtas rationis: hoc enim absolutè volumus, quod secundũ deliberatã rationẽ volumus. Nã illud quod volumus secundũ motũ volũtatis simplicis, nõ simpliciter volumus, sed secundũ quid. Vnde talis voluntas magis dicenda est velleitas, quàm absoluta volũtas, qa scilicet homo hoc vellet, si aliud nõ obstaret, Cũ igitur Christus secundum voluntatẽ rationis nil aliud voluerit nisi quod sciuit Deum velle, cui semper se conformauit: ideo eius voluntas etiã humana semper fuit exaudita. Nec obstat quòd orauit pro crucifixoribus, vt deus illis ignosceret, quod tamen impletũ non fuit. Nec omnes qui crediderunt verbis Apost. fuerunt vnũ cum eo: quia non orauit pro omnibus crucifixoribus, nec pro omnibus qui credituri erant in eũ: sed pro solis prædestinatis. vnde dicebat: Pro his quos dedisti mihi. Quo ad trãslationem verò calicis, quã petiit, & nõ obtinuit: dicendũ (secundũ Hilar.) quòd si per illã orationẽ petierit, vt timor bibẽdi calicis eũ vel alios martyres suæ passionis imitatores, non perturbaret, vel ꝙ mors eũ nõ detineret, obtinuit. Si verò intelligatur ꝙ nõ biberet calicẽ mortis & passionis, vel, secundũ D. Hier. ꝙ nõ biberet ipsum à Iudæis, nõ est factũ quod petiit: quia ratio quæ petitionẽ exposuit, nolebat vt hoc impleretur. & sic intelligitur illud Psal. Clamabo per diẽ & non exaudies. Hãc verò orationẽ proposuit ad instructionẽ nostrã: volebat enim ostẽdere suã voluntatẽ naturalem & motũ sensualitatis, quẽ vt homo habebat per rationem debere regulari. Si quæratur an secundum sensualitatem orauerit: dicendum quòd nõ, cùm oratio sit essentialiter actus intellectus.

3.p.q.21.

Super Ioan.

Ioan.17.

Potest

Universidad de Navarra
Biblioteca

Potest tamen dici quòd orauit secundum sensualitatem, ad hunc sensum quòd eius ratio orande propposuit id quod erat in appetitu sensualitatis ipsius, exprimendo affectũ sensualitatis, tanquam ipsius aduocata, & hoc fecit vt nos de tribus instrueret: Primò vt ostenderet se verâ humanâ naturâ suscepisse cum omnibus naturalibus affectibus. Secũdò vt ostenderet quòd licet homini aliquid velle secundum naturalem affectũ, quod deus non vult. Tertiò, vt ostenderet quòd homo debet proprium affectum subiicere diuinæ voluntati. vnde dixit, Verumtamen non sicut ego volo, &c.

7.2.q.33. art.1. Heb.5.

Ver. 2. DE SACERDOTIO CHRISTI.

CVm propriũ sacerdotis sit mediare inter deũ & populũ, quo ad tria: Primò inquantũ diuina populo tradit. ideo dicitur Sacerdos, quasi sacra dans: Secũdò inquantum preces pro populo offert. Tertiò inquantũ pro peccatis populi aliqualiter Deo satisfacit. vnde Apost. Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus cõstituitur in his quæ sunt ad deũ, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. & Christus hæc tria fecerit, consequens est ipsum fuisse sacerdotem. minor probatur: Quia primo per ipsum sunt dona diuina collata, iuxta illud: Per quẽ (scilicet Christum) maxima & preciosa nobis dona donauit. Secundò ipse pro peccatis nostris orauit, Pater ignosce eis, quia nesciũt quid faciunt. Tertiò ipse etiã genus humanũ Deo recõciliauit, secundũ illud, In ipso (scilicet Christo) cõplacuit omnem plenitudinẽ habitare, & per eũ reconciliare omnia. Ideo Apost. vocat eũ pontificẽ, dicens: Habemus pontificẽ qui penetrauit cælos. Et quia Christus secundum humanitatẽ habuit plenitudinẽ gratiæ & gloriæ, ideo angelis maior: Sequitur ꝙ excellẽtiori modo hierarchiã seu sacerdotalẽ potestatẽ habuit, quàm angeli, quibus cõpetit potestas hierarchica, & qui sunt medij inter deũ & homines, vt D. Dion. ait. Ita ꝙ ipse sacerdos, inquantũ est medius inter Deũ & populũ, sortitur nomẽ angeli, iuxta illud, Labia sacerdotis custodiũt scientiã, & legẽ requirẽt de ore eius: angelus enim domini exercituũ est. vnde Mat. 4. dicitur quòd accesserũt angeli, & ministrabãt ei: & sic Angeli fuerũt ministri sacerdotij Christi: licet secundũ passibilitatem carnis fuerit ab angelis minoratus. & secundũ hoc cõformis viatoribus in sacerdotio constitutus. ¶ Et quamuis in antiquo testamẽto alius esset legislator, alius sacerdos (vt habetur Exo. 28.) Christus tamen fuit legislator & sacerdos: quia alij particulares gratias habebãt, Christus verò tãquam caput, habuit plenitudinẽ gratiarũ. vnde Esa. Dominus iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster, ipse veniet & saluabit nos. Nec obstat quòd non traxit originẽ ex stirpe sacerdotali: quia hoc fecit vt ostẽderet non esse omnino idem sacerdotiũ, sed differre, sicut verũ à figurali. Fuit autẽ Christus nõ solùm sacerdos, sed etiã sacrificiũ. Ad cuius euidentiã sciendũ est, quòd illud quod Deo exhibetur ad hoc quòd spiritus hominis feratur in deũ, potest dici sacrificiũ, quasi inuisibilis sacrificij (quod est spiritus cõtribulatus) signũ. Indiget autem homo sacrificio propter tria: Primò ad remissionẽ peccati, per quod auertitur à Deo. Ideo sacerdos dicitur offerre sacrificia pro peccatis. Secũdò vt in statu gratiæ cõseruetur, semper deo inhærẽs. vnde Leui. 3. habetur quòd offerebatur hostia pro salute offerentiũ. Tertiò ad hoc quòd spiritus hominis vniatur Deo. vnde & in veteri lege offerebatur holocaustũ, quasi totũ incẽsum. Hæc autẽ tria per Christi oblationẽ nobis aduenerũt. Nã primò peccata nostra deleta sunt, secundũ illud, Traditus est propter delicta nostra. Secũdò gratiã nos saluãtem per ipsum recepimus, iuxta illud, Factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis. Tertiò per ipsum perfectionẽ gloriæ adepturi sumus secundũ illud, Habentes fiduciã in introitũ sanctorũ (hoc est in gloriã cælestem) in sanguine Christi, qui initiauit viã nouã. vnde sequitur ꝙ ipse Christus, inquãtum homo, nõ solùm est sacerdos, sed etiã verum sacrificiũ, & hostia pro peccato, & hostia pacificorũ, & holocaustum per passionẽ & mortem cõparatam, nõ ad voluntatem occidentiũ, sed ad voluntatem patiẽtis, qui volũtariè se obtulit. Vnde Io. 18. habetur quòd quærentibus Iesum Nazarenũ, respondit: Ego sum. Si ergo me quæritis, sinite hos abire. Et quia effectus sacrificij est emundatio & expiatio peccatorũ, in quibus sunt duo, s. culpa siue macula, & reatus pœnæ: culpa emundatur per gratiã ipsius, & reatus pœnæ per satisfactionem, iuxta illud: Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quẽ proposuit deus propiciatorẽ, hoc est recõciliatorem & satisfactorẽ: sequitur ꝙ sacrificiũ Christi fuit emundantiũ culpæ, & expiatiuum pœnæ. ¶ Christus tamẽ (qui peccatum non fecit) non recepit effectum sui sacrificij: licet similitudinem carnis peccati secundũ speciem cum carne peccatorũ habuerit. vnde in Ephesina synodo legitur: Si quis dicit Christũ pro se obtulisse oblationem, & nõ magis pro nobis solùm (nõ enim indiguit sacrificio, qui peccatũ nescit) Anathema sit. Licet possit dici quòd secundũ quid participauit effectum sacrificij sui, s. quantum ad passibilitatẽ carnis. Ideo signanter Apost. Heb. 5. dicit, Qui in diebus carnis suæ, &c. ad eũ qui posset eum saluum facere à morte. Et licet oratio pertineat ad sacerdotes, nõ est tamen eorum officio propria, cùm cuiliber conueniat pro se & aliis orare, iuxta illud, Orate pro inuicem vt saluemini. & sic oratio qua Christus orauit pro se, non erat actus sacrificij. Alij verò sacerdotes participant effectum sacrificij sui: non inquantum sacerdotes, sed inquantũ peccatores. Ideo Leui. 16. dicitur quòd pontifex non solùm offerebat pro aliis, sed etiam pro seipso, eò quòd peccator esset. quod non erat Christus. Ideo figura non potest adæquare veritatem. Non obstat quòd Christus per sacrificium passionis & mortis sibi meruit: quia proprius effectus sacrificij est, id quod sequitur ex ipso sacrificio, & non ex deuotione offerentis: Christus autem non meruit gloriam ex vi sacrificij, sed ex deuotione: quia secundum charitatem passionem humiliter sustinuit. ¶ Sacerdotium Christi dicitur æternum. Vnde Psalmi. Tu es sacerdos in æternum secũdum ordinem Melch

3. Petri 2. Matth. 27. Coloss. 1. Heb. 4. Malach. 2. Psal. 7. Esa. 33. Psal. 50. Leui 1. Rom. 4. Heb. 5. Rom. 3. Iacob. vlt. Psal. 110.

Melchisedech. Non quòd semper Christus offerat sacrificiũ pro peccatis: sed quia virtus sacerdotij & sacrificij Christi, quæ est causatio gratiæ, & deletio reatus peccatorũ remissorum, manet in æternũ in sanctis. ideo nõ eguit semel quolibet anno offerre sacrificium, sicut sacerdos Leuiticus. Sed æterna redẽptione inuẽta, & vna oblatione cõsummauit, &c. ¶ Est præterea sacrificiũ Christi secundum ordinẽ Melchisedech, & non secundũ ordinem Leui. Quia sacrificiũ legale siue Leuiticum erat figura sacerdotij Christi, nõ adæquans veritatẽ, sed ab ea multum deficiẽs: Primò, quia non mundabat peccata: Secundò, quia non ad perfectum ducebat: Tertiò, quia non erat æternũ, sicut sacerdotiũ Christi. Et ipsa excellentia sacrificij Christi ad sacerdotiũ Leuiticũ fuit figurata in sacrificio Melchisedech, qui ab Abrahã decimas accepit, & in cuius lumbis Leui sacerdos legalis decimatus est. Et quãuis quantũ ad ipsam oblationẽ sacerdotium legale expressius figuraret sacerdotium Christi, quàm sacerdotiũ Melchisedech, in quo sanguis nõ effundebatur: tamen quantum ad participationẽ, & effectus huius sacrificij, in quo attenditur excellentia sacerdotij Christi ad legale sacerdotiũ, expressius figurabatur per sacerdotiũ Melchisedech, qui obtulit panẽ & vinum, quæ (secundum D. Aug.) significabant Ecclesiasticam vnitatem, quã constituit participatio sacrificij Christi. Vnde etiam in noua lege verum Christi sacrificium communicatum fuit fidelibus sub specie panis & vini. Et ideo sacerdotiũ Christi dicitur secundũ ordinem Melchisedech, nõ quasi principalioris sacerdotis, sed quasi præfigurãtis excellentiã sacrificij Christi ad sacerdotium Leuiticũ. Dicitur autẽ Melchisedech ab Apostolo sine patre & sine matre & sine genealogia, neque initiũ dierũ, neque finẽ vitæ habẽs: nõ quia ista nõ habuerit, sed quia ista de eo in sacra scriptura non legũtur sub hoc nomine. Et per hoc ipsum (vt Apost. dicit) assimilatus est filio Dei qui in terris est sine patre, & in cælis sine matre, & sine genealogia, iuxta illud: Generationẽ eius quis enarrabit? qui etiã secundũ diuinitatẽ neque principiũ, neque finem dierũ habet. ¶ Ex præmissis sequitur ꝙ Christus, secundũ quod homo, est mediator Dei & hominũ. vnde Ioã. 1. Medius autem vestrũ stetit quẽ vos nescitis. & Apost. Vnus est mediator Dei & hominũ, homo Christus Iesus. Quia cũ officiũ mediatoris sit cõiungere & vnire eos, inter quos est mediator, cùm extrema vniãtur in medio, quod perfectissimè cõuenit Christo, iuxta illud, Deus erat in Christo mundum reconciliãs sibi: ideo Christus est principalis mediator Dei & hominũ, inquantũ per suã mortem genus humanũ Deo reconciliauit. Homines autem possunt dici mediatores minus principales & secundarij, ac etiã ministeriales, per intercessionẽ & sacramentorũ administrationẽ. Et licet Spiritus sanctus interpellet pro nobis gemitibus inenarrabilibus: nõ tamen dicitur mediator, cùm nõ sit homo, sicut Christus. & sic secundum humanitatem dicitur mediator. Dicitur autem Spiritus sanctus interpellare pro nobis effectiuè & causaliter, pro eo quòd orare & interpellare nos facit.

3.p.q.26. 1.Tim.2. 2.Cor.15. Rom.8.

Ver. 3. DE ADOPTIONE DEI PER CHRISTVM.

A QVia Apostolus Eph. 6. dixit quòd Deus prædestinauit nos in adoptionẽ filiorum per Christũ Iesum in ipsum: ideo aliquid de ipsa adoptione dicẽdũ est, & deinde de prædestinatione. Adoptio (vt hîc sumitur) est liberalis admissio ad hæreditatem, per quam taliter admissus similatur filio naturali, cui nõ liberaliter, sed iure naturæ debetur hæreditas. Hæreditas autem dicitur id, ex quo aliquis est diues. Deus verò dicitur diues, inquantum seipso fruitur & est beatus. Ideo cum Deus sua bonitate admittit aliquos ad beatitudinẽ, dicitur eos adoptare. Adoptio autẽ diuina differt ab humana in duobus. Primò, quia Deus hominẽ quem adoptat, idoneũ facit per gratiæ munus ad hæreditatẽ cælestem percipiendã, per quod facit adoptatũ conformem imaginis filij sui naturalis, iuxta illud, Quos præsciuit, hos & prædestinauit conformes fieri imagini filij eius. & sequitur, Si filij & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Filius autem naturalis (vt dictum est) non dicitur factus, sed genitus. Homo verò nõ facit idoneũ eum quem adoptat, sed potius iam idoneũ eligit adoptando. Secũdò, quia filius adoptatus ab homine, non accipit hæreditatem, nisi ipse adoptans decedat, eò quòd bona corporalia & temporalia non possunt simul à pluribus ex integro possideri. Hæreditatem tamen spiritualem omnes adoptati ex integro accipiunt, & semper possident, absque patris detrimento. Et quãuis homo in sua natura consideratus, non sit extraneus à Deo, quantũ ad bona naturalia, quæ per creationem recipit: est tamen extraneus quantũ ad bona gratiæ & gloriæ, & secundũ hoc adoptatur. Et licet homines qui habẽt operari ad supplendum indigentiã, non adoptent, nisi in defectu filij naturalis: Deus tamen qui nullam indigentiam habere potest, rationales creaturas, angelos & homines, rationabiliter adoptauit. Hæc adoptio fit per totã trinitatem: quia quãuis generare in diuinis sit proprium personæ patris, tamen facere quemcũque effectum in creatis, est cõmune toti trinitati, propter vnitatem naturæ & esse. vnde Ioan. 1. Quæcunque pater facit, hæc & filius similiter facit. Licet autem sit communis, attribuitur tamen patri tanquam authori, & filio vt exemplari, & Spiritui sancto vt imprimenti. Et quia filiatio non conuenit naturæ, sed solum hypostasi & supposito, & adoptio sit quædam filiatio, sequitur quòd adoptio non attribuitur naturæ humanæ, sed Christo, per eam tamen. Nec obstat quòd in anima Christi ponimus gratiam habitualem, per quam nos dicimur filij adoptiui: quia gratia habitualis in Christo non facit de non filio filium adoptiuum: sed est quidam effectus filiationis naturalis in anima Christi, iuxta illud, Vidimus gloriam eius quasi gloriã vnigeniti à patre. Et quia D. Tho. post materiam adoptionis tractat de prædestinatione Christi, quæ materia non potest intelligi absque notitia scientiæ & præscientiæ Dei: ideo de his omnibus pro terminorum declaratione dicendum est.

3.p.q.23. Adoptio diuina & humana. Rom.8.

§.7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE SCIENTIA DEI.

§. 7.

1.p.q.14 Cvm omnes perfectiones quæ sunt in creaturis, sint eminentes & nobiliori modo in Deo: & B
scientia siue certa cognitio sui & aliorum sit perfectio in nobis: necesse est dicere quòd Deus eminêter habet certissimâ ac clarissimâ cognitionẽ suiipsius, & omniũ eorũ quæ sunt, fuerunt, & possunt esse, non solùm in cõmuni, prout conueniunt in ratione entis vel alicuius generis: sed etiã in speciali, vt sunt ab aliis distincta, ac etiã futura contingẽtia, & omnia quæ sunt in potentia obiectiuã creaturæ. De notitia suiipsius dicitur 1. Cor. 2. Quæ sunt Dei nemo nouit, nisi spiritus Dei. De notitia aliorũ habetur Heb. 4. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius, & in eodẽ quo ad specialem notitiã, dicitur, Quòd pertingit vsque ad diuisionẽ spiritus & animæ, cõpagúmque & medullarũ, & discretor cogitationũ & intentionũ cordis, & nulla creatura est inuisibilis in cõspectu eius. Qui vocat ea quæ non sunt, tanquã ea quæ sunt. Et quòd cognoscat mala habetur Prouer. 15.
1.p.q.14 art. 4. & 7. Infernus & perditio corã eo. ¶ Eminentia scientiæ Dei super nostrã apparet in multis. Primò, quia in nobis est per species intelligibiles inhærentes, quæ sunt qualitates: Deus autẽ non per qualitatem inhærentẽ, sed per suã essentiam, quæ est idea siue similitudo distinctè repræsentãs omnia. Secundò quia nostra cognitio est successiua & discursiua, & nõ est de futuris: sed deus vnico intuitu videt omnia præterita, præsentia, futura, & possibilia. datur similitudo de homine existẽte in turri altissima: videt omnes ambulãtes, & tamen primi non vident sequẽtes. Aduertendũ tamen quòd cognitio eorum quæ fuerũt, sunt, & erunt, apud theologos dicitur scientia visionis. Cognitio verò possibilium quæ nunquã erunt, dicitur scientia simplicis intelligentiæ. Tertiò, quia scientia dei est copulata diuinæ volũtati, & causa rerũ quantũ ad esse naturale. & sic habet Deus scientiã practicam, quãuis etiã habeat scientiã speculatiuam. Sed scientia nostra non est causa rerũ, sed causatur à rebus. Quartò, quia scientia Dei est inuariabilis & infallibilis, quemadmodũ eius substantia, nostra autem est variabilis & defectibilis. Quintò, quia scientia nostra est finita, scientia autem dei infinita, cùm comprehendat seipsum, qui est infinitus. ¶ Ex præmissis patet quòd in Deo non est ponenda præscientia nec præuisio quo ad se, cum omnia simul videat in nũc æternitatis. Quia tamen nostet modus intelligendi est per successionẽ, siue per prius & posterius, ideo dicimus quòd Deus ab æterno præsciuit lucem, antequam diceret, fiat lux.

Scientia visionis.

Præscientia nõ est in deo.

Ver. 1. DE COEXISTENTIA PRAESCIENTIAE ET CONTINGENTIAE RERVM.

1.p.q.14. art. 13. QVia notitia coexistentiæ præscientiæ Dei cum contingentia rerũ plurimũ seruit ad resolu- C
tionem materiæ prouidentiæ, & prædestinationis, ac liberi arbitrij, & præceptorũ dei: ideo aliquid super huiusmodi breuiter dicendum est. Et in primis notandũ quòd contingens dupliciter potest cõsiderari: Vno modo in seipso, secundũ quod est iam in actu. & tunc nõ dicitur propriè contingẽs, neque ad vtrumlibet, quia iam est determinatum, quantũ ad veritatem, siue propositio ex eo conflata, est determinatæ veritatis: cũ omne quod est, quando est (secundũ Philos.) necesse sit esse, aliàs duo contradictoria essent simul vera. Et hoc modo contingens non consideratur vt futurum, sed vt præsens. Dicitur tamen contingens, eò quòd aliquando fuit contingens. & de hoc nulla est difficultas. Alio modo potest considerari contingens vt futurum, siue vt est in sua causa, etiam si non exprimatur. & de hoc est difficultas an sit determinatæ veritatis. Et dicendum quòd si aliquo cõtingenti dato exprimatur futuritio: vt si dicatur, Antichristus est contingens futurum, vel est futurus: tunc cũ iam supponatur futuritio, est determinatæ veritatis & necessariũ ex suppositione futuritionis, quemadmodum primo modo acceptum est necessarium ex præsuppositione præsentialitatis. & sic tales propositiones in sensu composito, siue vt sunt modales de dicto, sunt determinatæ veritatis: licet non in sensu diuiso. ¶ Si verò consideretur contingens præcisè, vt est in sua causa proxima, absque expressione alicuius determinantis ipsum: tunc dicitur Contingens ad vtrumliber, eò quòd causa ipsius se habet ad opposita, cũ possit impediri, & nõ impediri. & de hoc generaliter dicitur quòd nõ subiacet alicui creatæ cognitioni, siue quòd excedit omnem intellectum creatum. Quia cũ propositio dicatur vera vel falsa ab eo quod res est vel nõ est, siue in ordine ad propositionẽ de præsenti, de inesse sibi correspondentẽ veram vel falsam, nullus intellectus creatus certitudinaliter & determinatè naturaliter scire potest an tale cõtingens eueniet, vel non eueniet, siue an propositio de præsenti, & de inesse ex eo cõflata, aliquando erit vera: quia ignorat an causa proxima impedietur à deo, vel nõ, cum quæ sunt dei, nemo nouit nisi spiritus dei, vel ille cui voluerit reuelare. vnde cognoscere talia est solius dei. Ideo Esa. 41. dicitur: Annunciate quæ ventura sunt in futurũ, & sciemus quia dij estis vos. Et ideo quicũque cognoscit effectũ cõtingentem in causa dũtaxat, non habet de eo nisi cõiecturalem cognitionẽ. Ex quo sequitur ꝙ Astrologi nihil certò cognoscere possunt, nisi supposita permissione diuina. Deus autẽ qui in æternitate sua (quæ tota simul existit, & omne tẽpus ambit) absque successione vnico intuitu omnia contingentia cognoscit, nõ solũ vt sunt in causis tantùm, sed etiã prout vnumquodque eorum est, vel fuit, vel erit in actu suo, & potest causas impedire si velit, ac enã non impedire: habet futurorum contingentium determinatam & infallibilem cognitionẽ. Et ideo si deus aliquod contingens præuidit futurũ, infallibiliter erit. Si nõ verò nõ præuidit futurum, nunquã erit. Nec tamen propter scientiam dei cõtingens definit esse contingens. Quia de ratione cõtingentis est ꝙ sit à causa proxima: quæ impediri potest à prima. Et ideo nõ sequitur, Deus præuidit hoc cõtingens futurum, ergo necessariò veniet, loquẽdo de necessitate simpliciter absoluta: quia deus vidit quòd cõtingenter siue impedibiliter eueniet: quia ipse potest impedire. ¶ Pro resolutione igitur materiæ & solutione argum

Gen.2.

Astrologi nihil certò cognoscunt.

Propositio necessaria.

argumentorum, sciendum est quòd necessarium siue propositio necessaria est duplex: quædã est ex suppositione, alia est simpliciter absoluta, siue (vt dialectici dicũt) modalis, cõposita, & diuisa. Propositio necessaria ex suppositione est, ad cuius positionẽ sequitur alia necessitate cõsequentiæ, quæ dicitur necessitas infallibilitatis: vt Sortes currit: ad cuius positionem necessariò & infallibiliter sequitur quòd moueatur, & hæc, Deus reuelauit Antichristum fore: ergo Antichristus infallibiliter erit, similiter, Sortes prædestinatus saluabitur, & Plato reprobatus damnabitur, quæ includunt duas propositiones, ad quarũ primã in sensu cõposito necessitate cõsequentiæ & infallibilitatis sequitur secunda. & hæc necessitas non opponitur cõtingenti ad vtrumlibet. Et causa necessitatis talium prouenit ex eo quòd necessarium est alterã cõtradictoriarum esse verã, & alterã falsã. Necessarium verò simpliciter est cuius causa proxima nõ se habet ad oppositã: quia. s. impediri nõ potest, & sic ea quæ à Deo immediatè procedunt, vel quæ eius imperio per alias causas efficiuntur, siue necessaria absolutè & simpliciter: & propositiones ex illis conflatæ, dicuntur necessariæ, & simpliciter & absolutè: quia nõ possunt esse falsæ, etiã dato antecedẽte falso: vt, Sortes currit, ergo homo est animal, vel Deus est. Si enim ad impossibile sequitur quodlibet, sequitur etiã quòd ad falsum sequi potest verum. Tales propositiones quæ nõ possunt esse falsæ apud Theologicos, dicuntur simpliciter & absolutè esse necessariæ & æternæ veritatis. Et causa huius necesitatis prouenit ex ipsa rei essentia, siue natura, eò quòd causa quæ talem naturã creauit & ordinauit impediri nõ potest. Apud naturales verò propositio dicitur simpliciter & absolutè necessaria, quãdo causa naturaliter impediri non potest, vt hæc propositio, Sol lucet. & aliæ huiusmodi. ¶ Ex præmissis patet primò, quòd cõtingentia rerum simul stat cum præscientia Dei. Quia præscientia Dei nihil imprimit in hominibus, sicut nec visio, qua Sortes videt Platonem. Et quanuis Deus mouendo creaturas aliquid imprimat, tamen imprimit secundũ modum & cõditionem naturæ quã mouet, iuxta illud. Disponit omnia suauiter, hoc est naturalia naturaliter, & libera liberè, & cõtingentia cõtingenter. Et sic si ponatur voluntatem à Deo moueri, volũtas infallibiliter mouebitur, ex suppositione tamẽ. Nõ autem simpliciter, quia nihil eã necesitãs in ea imprimitur. & sic cõceduntur in sensu diuiso sequentes propositiones, prædestinatus potest dãnari, & reprobatus potest saluari, & aliæ similes, quæ sunt falsæ in sensu cõposito. Ex his patet quòd licet scientia Dei practica sit causa scitorum, nõ tamẽ scientia speculatiua. Nec etiã scientia eius practica est causa necessaria, cùm per secundas causas secundũ modum earum causet. Et sic generatio plantæ est cõtingens, propter causam proximã, quæ est motus solis, qui potest impediri. Si dicatur quòd cõditionalis, cuius antecedens est absolutè necessarium, etiã cõsequens erit absolutè necessarium: ergo si Deus sciuit hoc futurum, hoc erit, cũ naturaliter & necessariò sciat omnia futura. Dicendum quòd quãdo in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actũ animę, cõsequens est accipiendum, nõ secundum esse quod in se est, sed secundũ esse quod est in anima. Aliud enim est esse rei in anima, aliud in seipsa, puta si dicã, Anima intelligit aliquid, intelligendũ est quòd illud est immateriale, secundũ quod est in intellectu, & nõ secũdũ quod est in seipso. Et similiter si dicã, Deus scit aliquid futurũ, ergo illud erit: consequens intelligendum est prout subest scientiæ diuinæ, hoc est prout est in sua præsentialitate siue æternitate, quæ nõ subiicitur tempori, sed ambit omne tẽpus. ideo Deus nullum cõtingens videt quo ad se, sed solùm quo ad nos, & quo ad nostrũ modũ intelligendi. & ideo decipiuntur qui dicunt Deum videre aliquid futurũ quo ad se, cũ nõ videat nisi quæ præsentia sunt sibi. Eã ob rem si videt in suo nũc æternitatis aliquid, nõ sequitur quòd videat illud in nostro nũc, quod aliquãdo est futurum, aliquãdo præsens, aliquãdo præteritum. Et deceptio prouenit, quia ea quæ nobis cõueniunt, & de nobis dicũtur, arbitramur eodem modo de Deo dici: quod plurimum distat à veritate, quod est bene notandum. & sic prædictum cõsequens est necessarium, sicut & antecedens: quia omne quod est, quando est, necesse est esse. & sic prædictum antecedens non est absolutè necessarium, sed ex suppositione, supposito quòd Deus sciuerit, & in sensu composito.

Deus nihil futurum sit quo ad se.

Ver. 2. DE IDEIS.

A IDea Græcè, Latinè forma siue similitudo dicitur, quia est principiũ cognoscendi & operãdi quæ 1.p.q.15. art. 1.
cõueniunt Deo quo ad alia à se, ideo dicitur idea, & exẽplar aliorum. vnde Exo. 25. Fac secundũ exemplar quod tibi in mõte mõstratum est. Sed cum Deus per suã essentiã sit principium aliarum rerum, & nõ suiipsius, sequitur quòd essentia diuina nõ dicitur idea, secundum quod comparatur ad ipsum Deum, sed bene quo ad alia. Ideo possumus dicere diuinã essentiã esse ideã, siue similitudinem omnium aliarum rerum. vnde D. Aug. dicit, Tãta vis in ideis cõstituitur, vt nisi his intellectis nemo sapiens dici possit. Et quãuis diuina essentia nõ sit nisi vna in se, & dicatur idea inquãtũ est ratio vel similitudo huius vel illius rei: quia tamen sunt plures res intellectæ, sequitur quòd sunt plures ideæ siue similitudines aut rationes intellectæ, cùm cuiuslibet rei essentia diuina sit similitudo, & nobilius res sint in ea quàm in seipsis. Quia in essẽtia diuina dicuntur creatrix essentia. Et licet D. Dionys. dicat quòd Deus nõ cognoscit res secundum ideã extra se, intelligit de idea extra se existente, siue accidentali, sicut nos per species intelligibiles. Nec obstat quòd nõ ponũtur in Deo plures sapiẽtiæ aut artes, quæ sunt principiũ cognoscẽdi & operãdi. Quia sapientia & ars significãtur vt quo Deus intelligit: idea verò id quod Deus intelligit. Et quia malum in Deo esse nõ potest, ideo malum nõ cognoscitur à Deo per propriã ideã, sed per ideã siue rationem boni oppositi. Et cùm Deus eorum quæ nõ fuerunt, nec sunt, nec erunt, nõ habeat scientiã practicã actu, sed solùm virtute: ideo respectu eorum nõ est idea in Deo, secundum quod idea significat exem-

1.lib.83.q.

c.7.de Di.Nõ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

plar siue principium operandi: est tamen secundum quod idea significat principium cognoscẽdi. Notandum tamen quòd genera non possunt habere aliã ideam in essentia diuina ab idea speciei: quia nunquã genus est nisi in aliqua specie. Similiter etiã dicendum est de accidentibus, quæ inseparabiliter cõcomitãtur subiectũ. Accidentia verò quę superueniunt subiecto, aliã ideã habent. Artifex enim per formã domus facit omnia accidẽtia, quæ à principio cõcomitãtur domũ, sed nõ omnia quæ superuenisũt domui iã factæ, vt sunt picturæ, & alia huiusmodi. Indiuidua, secundum opinionẽ Platonis, nõ habẽt aliã ideã ab idea speciei, tũ quia singularia indiuiduãtur per materiã quã ipse Plato ponebat esse increatã (vt quidã videntur opinati) & cõcausam ideę, tum quia intentio naturæ cõsistit in speciebus, nec particularia producit, nisi vt in eis species saluetur. Sed prouidentia diuina nõ solùm se extendit ad species, sed etiã ad singularia: nec ponimus ideas extra essentiam diuinam & extra nos, siue ideas separatas à Deo & nobis, vt Aristot. dicit Platonem posuisse.

§. 8. DE PROVIDENTIA DEI.

2.p.q.22.ar.1. PRouidentia, propriè accipiendo, est ratio siue cognitio & directio siue dispositio ordinandorũ in finem, & præcipuè in finem vltimum: & est principalis pars prudentiæ, ad quã ordinãtur memoria præteritorum, & intelligẽtia præsentium, prout ex præteritis memoratis, & præsentibus intellectis cõiectamus de futuris prouidendis. Prudentiæ autem proprium, secundum Philoso. est ordinare alia in finem respectu suiipsius. & sic dicitur homo prudens, qui bene ordinat actus suos in finem vitæ suæ, siue actus aliorum sibi subditorum in familia, ciuitate, vel regno. secundũ quem modum dicitur Mat. 24. Fidelis seruus & prudens, quem cõstituit dominus super familiam suam. Prouidentia ponitur in intellectu, sicut prudentia, supponit tamen voluntatem finis: nullus enim præcipit aut disponit de agendis propter finem, nisi velit finem. Et per hunc modum prudentia & prouidentia cõueniunt Deo, qui nõ solùm producit res secundum substãtiam, sed etiam ordinat eas in finem ipsarum. vnde Sap. 14. Tu pater gubernas omnia prouidentia. & D. Boet. dicit quòd prouidentia est ipsa diuina ratio in summo omnium principe cõstituta, quæ cuncta disponit. Dispositio autem potest dici tã ratio ordinis rerum in finem, quàm ratio ordinis partium in toto. Ad prudentiam autem duo pertinent. s. ratio siue cognitio ordinis rerum in finem, quę dicitur prouidentia, & executio ordinis rerum in finem, quæ dicitur gubernatio. Primum est æternum in Deo: Secundum est temporale: quia dicit relationem ad creaturas existentes. Nec obstat quòd Philoso. dicit prudentiam esse eorũ, de quibus eubolia rectè cõsiliatur, & synesis indicat: sed cõsilium importet inquisitionem, nõ est in Deo, qui omnia absque discursu simul videt: igitur, &c. Quia ratio generalis est, quòd ea quæ possunt prædicari de Deo & creaturis, quando dicuntur de Deo, intelliguntur remoueri ea quæ sunt imperfectionis, quæ non remouentur, cùm dicuntur de creaturis. Et ideo licet cõsilium nõ sit in Deo, prout importat inquisitionem, est tamen in Deo vt dicit terminum cõsilij, qui est rectitudo iudicij, ad quã cõsiliantes inquirendo perueniunt. vnde Apost. dicit, Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ. ¶ Et cum Deus sit causa omnium rerũ, & ordinet siue disponat omnia in finẽ suũ, sequitur quòd omnia sunt diuinę prouidẽtię subiecta. Vnde Sap. 8. de diuina sapientia dicitur, Attingit à fine vsque in finẽ fortiter, & disponit omnia suauiter. Et sic apud Deum nihil est casuale aut fortuitum, cum non sit præter intentum. Nec est incõueniens quòd prouisor vniuersalis permittat aliquem defectum in particulari, nec impediatur bonum totius vniuersi sicut in particulari prouisore, qui debet quãtum potest omnem defectum vitare in eo cuius curã gerit. vnde corruptiones & defectus in naturalibus, dicuntur cõtra naturã particularem: sunt tamen de intẽtione naturæ vniuersalis, inquãtum defectus vnius cedit in profectũ alterius. Si enim omnia mala impedirentur, multa bona deessent in vniuerso. Nõ enim esset vita leonis, nisi esset occisio animalium: nec esset patientia martyrum, nisi permitteretur persecutio tyrãnorum: nec appareret iustitia punitiua, si angeli & homines nõ fuissent permissi peccare. Et quãuis humana prouidentia non se extendat ad ea quæ ex natura necessariò proueniunt (quia nõ est homo institutor naturæ sicut Deus) ideo Dei prouidentia ad omnia se extendit, etiam ad ea quæ ex natura necessariò proueniunt. Et licet homines dimittãtur peccare propter liberum arbitrium, propter quod sunt domini suorum actuum: nõ tamen sequitur quòd nõ subsint diuinę prouidentiæ, sed quòd speciali modo subdãtur, vt. s. imputetur eis ad culpã vel meritũ, & reddatur eis pœna vel præmium. Et quãtum ad hanc specialem prouidentiã Apost. remouet à Deo curam de bobus. ¶ Notãdum tamen quòd quãtum ad rationem siue dispositionem ordinis rerum in finem, Deus immediatè prouidet omnibus: quia in suo intellectu habet rationem omnium, etiam minimorum, cùm causas aliquibus effectibus præfecit, dedit illis virtutẽ ad effectus illos producendos. ideo oportet quòd ordinem causarum ad suos effectus in sua ratione habuerit. Quantum ad executionem verò prouidet, mediãtibus causis secũdis, & inferiora gubernat per superiora, nõ defectu virtutis, sed propter abundãtiam suæ bonitatis, quæ tãta est quòd dignitatem causalitatis etiã creaturis cõmunicat. Et licet nõ pertineat ad dignitatem regis temporalis de minimis curam gerere, propter defectum virtutis: quia plutibus intentus, &c. & si propter minima relinqueret maiora, deficeret: non est tamen cõtra dignitatem Dei, qui est infinitæ virtutis, quæ in hoc ostenditur quòd omnibus prouidet, nec impeditur. nec etiã per eius prouidentiã excluduntur causæ secũdæ, quæ sunt executiones huius ordinis. Et quãuis D. Aug. dicat quòd melius sit nobis nõ cognoscere mala & vilia, quàm ea cognoscere: quia per eorum cognitionem impedimur à cognitione aliquorum meliorum, cum nõ possimus simul multa intelligere, & aliquãdo cognitio malorũ peruertit

4.de consi.

1.Cor.9. art.3.

Eph.1. art.2.

In Enchi.

uertit voluntatem in malum: hæc tamen nõ habent locum in Deo, ideo cognoscit omnia bona & mala & quæcunque vilia. ¶ Notandum præterea quòd quãuis diuina prouidentia quibusdam rebus necessitatem imponat, nõ tamen omnibus: Quia (vt D. Dion. ait) Corrumpere naturam nõ est diuinæ prouidẽtię: sed videretur corrumpere vel peruertere, si ea quibus dedit liberum arbitrium, necessitaret. Et si ea quæ naturaliter proueniunt, suum nõ cõsequerentur effectum & finem. Ideo Sap. 8. dicitur, disponit omnia suauiter, hoc est vnumquodq; secundum modum suæ naturæ. s. naturalia naturaliter & ex necessitate, & libera liberè. Et sic quædam disponit necessariò, quædam contingenter. vnde resultat quòd ordo diuinæ prouidentię est immutabilis: quia omnia infallibiliter ueniunt sicut vult euenire. de his aliqua dicta sunt, cùm de scientia Dei & rerum contingentia ageretur.

art.4. 4.de Di. No.

Ver. 1. DE PRÆDESTINATIONE ET REPROBATIONE IN GENERALI.

1.p.q.23.ar.2. APRædestinatio (prout de ea à Theologis communiter tractatur) est pars subiectiua siue species prouidẽtiæ. Et sic est ratio ordinis siue dispositio intellectualis naturæ in finẽ excedentẽ proportionem naturæ creatæ, hoc est in vitã æternã. Et sic omnis prædestinatio est prouidentia, sed nõ ecõuerso: quia dispositio creaturarum irrationabilium & insensibilium prouidentia dici potest, & nõ prædestinatio. Similiter reprobatio, hoc est dispositio ad pœnã æternã, est prouidẽtia, & tamen nõ est prædestinatio. Ex quo apparet quòd prouidentia in ordine ad intellectualem naturã diuiditur in prædestinationem & reprobationẽ. & sic prædestinari & reprobari cõuenit duntaxat angelis & hominibus. Et sicut dictum est quòd prouidentia pertinet ad intellectũ, supposito actu voluntatis, sic etiã prædestinatio, quæ includit propositum dãdi vitã æternã. Vnde Apost. Vt secundũ electionem propositum Dei maneret. Ex quo videtur sumi differentia inter prædestinationem & præscientiã. Nã hæc dictio, præscientia, quãtum est ex suo modo significandi, nõ importat actum voluntatis, sicut hæc dictio, prædestinatio. Et quia videmus in nobis actum voluntatis sequi actũ intellectus, & scientiã præcedere prouidentiam: sic dicimus præscientiam Dei præcedere prędestinationem, & esse cõmuniorem ea: quia attribuimus Deo præscientiam irrationabiliũ, & non prædestinationem, respectu illorum. Et in intellectualibus creaturis prædestinatio prærequirit præscientiam. Prius enim, saltem ordine naturæ, cognoscitur res aliqua & finis ac mediũ, quàm disponatur in finẽ. & ideo dicimus præscientiam præcedere prædestinationẽ, iuxta illud Rom. 8. Quos præsciuit, hos & prædestinauit, &c. & pari ratione præsciẽtia præcedit reprobationem siue odium Dei. Et nõ loquimur hic de præscientia meritorũ vel demeritorum, quæ nõ æqualiter se habet ad prædestinationẽ & reprobationem, vt postea dicetur: Sed de præscientia Dei, abstrahendo ab his. s. meritis & demeritis, pro prequisione rei & finis absolutè. & hæc prescientia eodẽ modo se habet ad prędestinationem & reprobationẽ. Ad horũ euidentiã sciendũ est quòd in nomine prædestinationis multa includuntur. s. prescientia & prouidentia, quæ sunt superiora. & electio, quod est vnum cõcomitans. & cõsequentia, quæ sunt vocatio, iustificatio, & glorificatio, quæ inordinatè se habẽt, sicut diximus de præscientia, prouidentia, & prædestinatione. Nã primò intelligimus electionem, secundò vocationem, nõ quancunq;, quia, vt habetur Mat. 20. Multi sunt vocati, pauci verò electi: sed vocationem secundum propositum voluntatis suæ, hoc est vocationẽ efficacem. Tertiò intelligimus iustificationem siue gratiæ collationem, ex qua in his qui subiecti sunt peccatis, sequitur peccatorum remissio. Quartò magnificationem, quæ dicitur cõunuatio meritorum, siue perseuerantia in bono, vel saltem nõ interrupta, vt in paruulis baptizatis ante vsum rationis decedẽtibus. Postremò intelligimus glorificationem, siue gloriæ & vitæ æternę collationem, quæ est terminus prędestinationis. & secundũ hęc debent intelligi verba Apost. Rom. 8. Nã quos prescinit, &c. In reprobatione verò nõ tot includũtur, sed sequentia: Prescientia simplex & absoluta, de qua dictum est, & prouidentia tanquam priora & superiora, postmodum permissio cadendi in peccatũ, postremò deputatio ad pœnam æternã, quæ est terminus & finis reprobationis. Pro ampliori tamen intelligentia præmissorum sciendum est quòd nõ intendimus ponere prioritatem aut posteritatẽ in Deo, sed solum secundũ nostrũ modũ intelligẽdi. Scimus enim Deum ab æterno & in sua æternitate antequàm quicquã faceret, omnia prescisse vnico actu semper eodẽ modo permanente, qui est sua essentia: & ea quæ nõ erant futura sciuisse solũ speculatiuè, vt in potẽtia sua. Et hanc scientiam (vt dictũ est) vocamus simplicis intelligentię, siue speculatiuam tantũ, eò quòd nõ habeat cõpositionem voluntatis siue voluntatẽ annexam. Ea verò quæ futura erant, prescibat, & eorũ habebat nõ solũ scientiam speculatiuam, sed etiam practicam, quę habet voluntatẽ annexam ea exterius producẽdi pro instanti pro quo ea producturus erat. Ideo circa illa dicitur exẽplar. & sic absque Dei mutatione facta est mutatio in creaturis, quando producte sunt, quę prius nõ erant. Hęc dicitur scientia visionis, quia omnia simul videt prescntia in suo nuncęternitatis: & quo ad nos dicitur prescientia & prequisio, eò quòd priusquam tẽpus esset, prescisset & prequideret. Imaginamur enim Deũ in suo nũc ęternitatis inter alia vidisse intellectuales creaturas ex sua gratia capaces ad finẽ supernaturalẽ, & accepisse certum numerũ illarũ tam ex angelis, quàm hominibus, & per voluntatem proposuisse eas ordinare ad illũ finẽ. & media cõducentia eis dare: deinde eas in tẽpore productas esse, & sic postmodũ vocasse, iustificasse, magnificasse, ac glorificasse. Aliam verò multitudinem tam hominũ quàm angelorum in eodem nunc ęternitatis post prescientiam speculatiuam ipsorũ prescisse singulos illorũ, vel gratiam oblatam nõ acceptaturos, vel ea malè vsuros. &

Multa in prædestinatione includuntur.

Universidad de Navarra
Biblioteca

ideo proposuit eis dare pœnas æternas, propter eorum demerita: deinde creauit illos in tempore, libertatem dedit, peccare permisit, in multa patientia sustinens vasa iræ apta in interitum, & tandem eos perseuerãtes in malitia vsq; in finẽ vitæ, suppliciis deputauit æternis, quæ sunt terminus & finis reprobationis. Quòd autem Deus aliquos prædestinauerit, probatum est. Quòd verò aliquos reprobauerit, Malach. testatur, Iacob dilexi, Esau autem odio habui. & Apost. Cum nõdum nati fuissent, &c. & alibi dicit, Ne qs fornicator aut prophanus vt Esau, qui propter vnã escã vendidit primogenita sua. Scitote enim quoniã postea cõcupiuit hæreditate benedictionem, & reprobatus est. Nõ inuenit pœnitentiæ locum, quanquã cum lachrymis inquisiuisset eã. Et nõ intelligitur principaliter de benedictione aut seruitute tẽporali, sed spirituali. Nã Esau fuit maior in bonis temporalibus quàm Iacob: imò Iacob dixit se seruum Esau, & misit ad eum munera. Ad prouidentiã enim vniuersalis prouisoris pertinet, aliquos defectus permittere in his qui suæ prouidẽtiæ subduntur propter maius bonum. Et sic reprobatio includit actum voluntatis. s. voluntatem permittendi cadere in culpã, & inferẽdi dãnationis pœnã pro culpa. Nec propter hoc causa reprobationis est causa dãnationis, sicut prædestinatio est causa salutis, cùm permissio peccãdi nil ponat in peccãte, sicut iustificatio in pœnitente. Nec reprobatio Dei subtrahit aliquid de potentia reprobati. Nec reprobatus est impossibilitatus adipisci gratiã, impossibilitate absoluta, sed ex suppositione, quæ nõ tollit libertatem. Nec obstat quod dicit Sap. Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti: Quia intelligitur quãtum ad esse naturale, & nõ quãtum ad beatitudinem. Et licet velit omnes homines saluos fieri, voluntate antecedente, quod nõ est simpliciter velle: nõ tamen voluntate cõsequente, qua dicitur simpliciter velle. ¶ Ex præmissis sequitur primò, q̃ prædestinatio nõ est in prædestinatis, sicut nec præscientia aut prouidẽtia in rebus prouisis, sed est solùm ratio in intellectu prouisoris. Licet executio prouidentiæ & prædestinationis, quæ dicitur gubernatio & prædestinatio passiua, sit in rebus gubernatis & prædestinatis passiuè, & in gubernãte & prædestinãte actiuè. Et sic vocatio, iustificatio, magnificatio, & glorificatio, aliquid ponunt in prædestinatis. Reprobatio etiã actiua nihil ponit in reprobatis, sed bene executio reprobationis, quo ad pœnas æternas, sed nõ quo ad permissionem peccãdi. & ideo nõ necessitat ad peccãdum, licet reprobati infallibiliter peccent. Prædestinatio enim aut reprobatio actiua nõ ponit in Deo actionẽ realem ad extra, sicut executio illius. ¶ Secũdò sequitur quòd prædestinatio electorum est certa & infallibilis. nõ tamen sequitur quòd prædestinatus absoluta necessitate saluetur, sed solùm necessitate infallibilitatis, & ex suppositione, quæ necessitas nõ opponitur cõtingentiæ, vt dictum est. Si dicatur, Quicquid Deus potuit, potest nunc: sed potuit nõ prædestinare Petrum, ergo & nũc potest. Dicendum quòd maior huius syllogismi est vera, absolutè loquendo. Sed minor est falsa cum cõclusione, quia supponit id quod iã prædestinatum est, posse nõ prædestinari, quod est falsum in sensu cõposito: quia cùm prædestinatio includat voluntatem Dei, quæ est immutabilis, & Deum velle aliquid creatũ fit necessariũ ex suppositione: igitur, &c. Et quãuis ille qui prædestinatus est, possit absolutè mori in peccato, nõ tamen suppositã prædestinatione. Nec obstat id quod D. Aug. super illud, Tene quod habes, ne alius accipiat coronã tuã, dicit: Alius nõ est accepturus, nisi iste perdiderit: ergo prædestinatio nõ est certa, postquàm perdi potest corona gloriæ. Quia corona dicitur alicuius dupliciter: Vno modo ex prædestinatione simpliciter absoluta: & hanc nemo potest perdere: quia infallibiliter morietur in gratia. Alio modo potest corona esse alicuius ex gratia vel merito gratiæ quod habet: & tale debitum dicitur ex prædestinatione secundũ præsentem iustitiã. quia si tunc cùm gratiã habet moreretur, infallibiliter saluaretur: tamen hãc coronã & gratiã potest quis amittere per sequẽs peccatum mortale. Alius autem illã coronã amissam dicitur accipere, inquãtum loco eius qui cecidit in peccatum, subrogatur, secundum illud Iob, Cõteret multos & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis, sicut loco angelorũ malorũ substituti sunt homines, & in locum Iudæorum Gẽtiles. Substitutus autẽ in statum gratiæ quãtum ad hoc coronã accipit, quia de bonis quæ alius fecit, in æterna vita gaudebit. Et quẽadmodum dictũ est de prædestinatione quòd est duplex. s. absoluta, & secundum præsentem iustitiã: sic dicendum est de reprobatione. ¶ Notãdum quòd licet numerus prædestinatorum vel etiã reprobatorum, secundum præsentem iustitiã nõ sit certus & determinatus pro omni tempore (quia potest augeri & minui, secundum illud Deuter. 1. Dominus noster addat ad hunc numerum multa milia. & Psal. Deleantur de libro viuentium, &c. licet aliqui exponãt, secundum opinionem hominum,) numerus tamen prædestinatorum & reprobatorum absolutè est certus & determinatus: sic quòd augeri vel minui nõ potest, vt D. Aug. dicit. Sed numerus ille & ratio eius soli Deo est cognitus, vt D. Greg. in quadam oratione ait, Deus cui soli cognitus est numerus electorũ in æterna fœlicitate locãdus. Et quãuis aliquibus sanctis ex priuilegio speciali prædestinatio sit reuelata (vt dicitur cõmuniter de D. Magdalena & Paulo, ac aliis, propter hoc quod scriptum est Luc. 10. Maria optimam partem elegit, quæ nõ auferetur ab ea. & 2. Cor. 12. Sufficit tibi gratia mea. & Philip. 4. de multis, quorum nomina Apost. dicit esse scripta in lib. vitæ.) nõ tamen cõuenit, quòd prædestinatio cõmuniter reueletur omnibus. Quia si sic, illi qui nõ sunt prædestinati desperarẽt, & securitas prædestinationis pateret negligentiam. Reprobatio autem de lege nõ potest reuelari cum in lege habeamus præceptum de spe, quod impleri nõ posset ab eo qui haberet certã reuelationem de sua dãnatione. ¶ Et quia prædestinati, secundum Apostol. scripti sunt in libro vitæ, sciendum est quòd Liber vitæ metaphoricè dicitur de Deo. Et secundum D. Aug. in lib. de Ciui. Dei, Liber vitæ est ipsa diuina prædestinatio, siue

Malach. 1. Rom. 9. Heb. 12.

Gen. 32.

Sap. 11. 1. Tim. 2. art. 4. ad 3.

art. 6.

Apoc. 3.

Prædestinatio absoluta.

Iob 34.

Numerus prædestinatorum.

Psal. 68.

In lib. de Nat. & Gra.

Liber vitæ. 1. p. q. 24. ar. 1.

siue ipsa Dei notitia, qua firmiter retinet se aliquos prædestinasse ad vitã æternã: & sic est nomen essentiale, quod tamen quodam modo attribuitur filio, quia habet maiorem similitudinem cum proprio filij, quàm cum proprio patris aut spiritus sancti: quia propriũ filij est esse à patre per modum intellectus: ita etiam liber importat quòd sit ab alio scriptus, intellectu dictante. ideo attribuitur filio, iuxta illud Apoc. 21. Non introibit in illam nisi qui scripti sunt in libro vitæ agni. Notitia verò malorum non debet dici liber mortis, cùm libet mortis in sacris literis non inueniatur, sicut liber vitæ. Quia boni habent in Deo quandam specialem rationem scientiæ. s. approbationis, quam nõ habent mali: sed de illis Deus habet specialem scientiam simplicis notitiæ, quæ est communis bonis & malis. ¶ Numerus autem reprobatorum, licet quo ad angelos sit minor quàm prædestinatorum, cùm solùm tertia pars illorum ceciderit, vt habetur Apoc. 12. in hominibus tamen maior est numerus reproborum quàm prædestinatorũ, vt patet ex illo Mat. 20. Multi sunt vocati, pauci verò electi. & Mat. 7. Lata & spaciosa est via quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Angusta est porta & arcta via quæ ducit ad vitã, & pauci sunt qui inueniunt eam.

De numero reprobatorum.

Ver. 2. DE CAVSA PRAEDESTINATIONIS ET REPROBATIONIS.

A CVm prædestinatio & reprobatio actiua sint idem, secundũ rem, cũ essentia diuina, quæ nullã causam habere potest, cùm sit infinita, & primũ ens: manifestũ est prædestinationẽ & reprobationem ex parte actus nõ habere causam, nisi fortè dicatur quòd bonitas Dei sit causa prędestinationis aliquorum, & reprobationis aliorũ, sicut creationis. Quia cõueniens est quòd diuina bonitas, quæ in se vna est, multipliciter repræsentetur in rebus creatis, præmiãdo & puniendo. Hãc rationem dat Apost. dicens, Volens Deus ostendere, &c. Sed quare hos elegit ad gloriã, & hos reprobauit, non habet aliã causam vel rationem, nisi diuinã voluntatem. Vnde D. Aug. dicit, Quare hunc trahat, & illum nõ trahat, noli velle iudicare, si nõ vis errare. Ideo Matt. 20. dicitur agricolis murmurãtibus de denario diurno cõuento: Tolle quod tuum est & vade. An nõ licet mihi facere quod volo? &c. Nec etiã prædestinatio habet causam ex parte prædestinati, si accipiãtur omnes effectus eius simul: quia vocatio & iustificatio quæ fit per gratiã ex parte prædestinati, nõ habet pro causa præscientiã meritorum, neq; subsequentium, neq; etiã præexistentium, in alia vita, vt Orig. videtur dixisse, ponens omnes animas simul creatas, & secundum diuersitatem suorum operum diuersos status eas sortitas in hoc mundo, & diuersis corporibus vnitas. Quia (vt dicit Apost.) cùm nõdum nati fuissent, aut aliquid egissent boni vel mali, nõ ex operibus. sed ex vocãte dictũ est, &c. Neque merita in hac vita sunt causa, vt Pelagiani voluerunt, dicentes quòd initium benefaciendi est ex nobis, & cõsummatio à Deo. Et sic dicunt ex hoc cõtingere quòd alicui datur prædestinationis effectus, qui est gratia, & nõ alteri: quia vnus initium dedit se præparãdo, & nõ alius. Sed contra hoc est quod dicit Apost. Non sumus sufficientes ex nobis quasi ex nobis, aliquid cogitare: sed omnis sufficientia nostra ex Deo est. Neque præscientia meritorum sequentium est causa prædestinationis. sic quòd Deus prædestinauerit se daturum alicui gratiã, quia sciebat ipsum accepturũ eã, & ea bene vsurum: & nõ alteri, quia præsciebat ipsum vel nõ accepturum, vel ea nõ bene vsurũ. Sicut rex qui militi dat equũ, sciens eum accepturum, &c. Sed cõtra hoc est quòd effectus nõ potest esse causa suiipsius. Prædestinationis autem effectus & omne auxilium datum homini in ordine ad vitam æternã, vt auxilium speciale, quod dicitur vocatio, est à Deo. Ideo nõ potest esse causa. Vnde Apost. dicit, Ei qui operatur, merces nõ imputatur secundum gratiã, sed secundum debitũ. Si ergo ex operibus, iã nõ ex gratia. Et Rom. 3. Iustificati gratis per gratiã ipsius. Vnde dictum est quòd prima gratia nõ cadit sub merito. Si autem accipiãtur effectus prædestinationis in particulari, nihil prohibet aliquem effectum prædestinationis esse causam & rationẽ alterius, posteriorẽ quidem prioris, secundum rationẽ causæ finalis. & sic collatio gloriæ potest dici causa finalis boni vsus gratiæ. Priorem verò effectum posterioris, secũdum rationem causæ meritoriæ, quæ reducitur ad dispositionem materiæ, vt augmẽtum gratiæ, & gratia ipsa est causa gloriæ. Vnde Rom. 6. dicitur, Gratia Dei vita æterna. & si aliqui doctores sãcti videãtur dicere prædestinationis esse causam, sic intelligendi sunt, & nõ secundum totum ambitum effectuum prædestinationis. Si allegetur D. Aug. in oppositum, dicendũ quòd se retractauit. Nec obstat quod dicitur 2. Tim. 2. Nõ coronabitur nisi qui legitimè certauerit: quia intelligitur de vltimo effectu prædestinationis, qui est corona gloriæ. Nõ obstat patiter quod habetur 2. Pet. 1. Quapropter fratres satagite vt certã vestram vocationem faciatis. Hæc enim facientes nõ peccabitis aliquãdo. sic enim aliquãdo ministrabitur vobis introitus in æternum regnum domini & saluatoris nostri Iesu Christi. Quia per illa verba haberi nõ potest quòd electio fuerit propter bona opera sequentia: sed quòd per perseuerantiam in bonis operib⁹, prędestinatio quę immobilis est, quadã certitudine cõiecturali nobis certa ostendatur. ¶ Circa reprobationẽ tamen notandum est, quòd sic accipiatur reprobatio ex parte effectus principalis qui est pœna æterna, Deus illam ordinauit propter peccata, cuius ipse nõ est causa, sed solum liberũ arbitrium. Iustitia enim diuina pœnas nõ meditatur ante peccatum. Quia si meditaretur & intenderet, videretur ex cõsequenti intendere peccatũ, cum sine peccato pœnas infligere nõ posset, saltẽ in ratione pœnæ, licet bene in ratione pœnalitatis. Nec Deus adeò indiget laude nostra, vt vindictã statuat ante peccatum, qua statuta oporteat ordinare peccatũ vt valeat vindicare. quo posito nõ videtur peccatũ imputãdum ei qui Dei ordinationẽ peccãdo implet. Quòd autem nõ ordinauerit peccatũ, apparet ex eo quòd sustinuit vasa iræ in multa patientia. Cùm igitur peccatum à Deo esse nõ possit, necesse est quòd sit à peccãte. Et ideo reprobatio habet causam

1. p. q. 22. ar. 5.

Rom. 9.

Super Ioan.

Rom. 9.

2. Cor. 2.

Rom. 4.

Universidad de Navarra
Biblioteca

in reprobato.ſ.demerita,ad quæ ſequtur manifeſtatio iuſtitiæ diuinæ punitiuæ. Gratia verò & auxilium ſpeciale,quo homo ad gratiã vocatur,qui eſt primus effectus prædeſtinationis,nõ eſt ab ipſo homine,ſed à Deo,qui gratis vocat,& gratis impartitur. Ideo prædeſtinatio non habet cauſam in prędeſtinato.Et quãuis permiſsio peccati ſit à Deo,quia tamen illa nihil ponit in peccãte,nec tollit liberum arbitrium:ideo peccatum eſt omnino à peccãte,& nõ à Deo:& per cõſequens nõ eſt ſimilis ratio de cauſa reprobationis & prędeſtinationis, quæ quantum ad omnes effectus poſitiuos, non habet cauſam in prædeſtinato, ſicut reprobatio,quæ non habet niſi duos effectus poſitiuos in reprobato.ſ.peccatum & pœnã æternã:peccati liberum arbitrium eſt cauſa,& peccatum eſt cauſa pœnæ æternæ.Et nõ habere cauſam in prædeſtinato nõ repugnat diuinæ miſericordiæ, imò eam magis manifeſtat.Reprobationem autem nõ habere cauſam in reprobo repugnat diuinæ iuſtitię, quæ in reprobatione & reprobatis manifeſtatur. Vnde Oſeas dicit,Perditio tuam ex te Iſrael, &c. *Oſée 13.*

Rom.9. Nec obſtat illud Apoſt. O homo tu quis es qui reſpõdeas Deo? Nũquid dicit figmentum ei qui ſe finxit:Quid me feciſti ſic?An nõ habet poteſtat fiẽ gulus luti ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in honorem,aliud verò in cõtumeliam?&c. Quia per hæc verba Apoſt.volebat innuere, quòd ſi Deus ex ſua poteſtate prædeſtinaſſet aliquem ad gloriam, & aliquem reprobaſſet ad tormenta, nõ haberet rationem pœnæ abſque culpa præuia,ſed ſolùm pœnalitatis:nec poſſet homo cõqueri de Deo,neque reſpõdere,nõ dicit tamen quod fecerit. Sed argumentatur à maiori ad minus.q. d.ſi talis nõ poſſet de Deo cõqueri,multò minus poteſt homo cõqueri,ſi vaſa contumeliæ,hoc eſt peccatores propter peccata & culpas quas præuidit, & ordinauit ad pœnã æternam. Non obſtat pariter exemplum allegatũ de Eſau & Iacob,in quibus quãtum ad opera & cauſas videtur æquari prædeſtinatio & reprobatio. Poteſt enim dici quòd nõ eſt par ratio,propter repugnantiam prædictã. Nõ obſtat inſuper quòd de paruulis allegat D. Aug. Quia quòd vni applicetur ſacramentum baptiſmi,eſt ex diuina miſericordia:quòd autem alteri non applicetur, eſt ex diuina iuſtitia, propter peccatum originale. ¶ Notãdum præterea quòd prædeſtinatio iuuari poteſt precibus ſanctorum. Vnde Iſaac rogauit pro Rebecca vxore ſua,& Deus dedit ei cõceptum. Ex illo autem conceptu natus eſt Iacob,qui fuit prædeſtinatus,qui nõ fuiſſet,niſi oratio Iſaac præceſsiſſet. Ad cuius euidentiã ſciendum eſt quòd in prædeſtinatione duo ſunt cõſideranda.ſ.ipſa ordinatio diuina, & effectus ſiue executio illius. Et quantum ad primum nullo modo prædeſtinatio iuuatur precibus ſanctorum.Nõ enim precibus fit,quòd aliquis prædeſtinetur à Deo. Quãtum ad ſecundum verò dicitur prædeſtinatio iuuari precibus ſanctorum & aliis bonis operibus, quia diuina prouidentia (cuius prædeſtinatio eſt pars)nõ ſubtrahit ſecundas cauſas:ſed ſic prouidet effectibus,vt etiã ordo cauſarum ſecundarum ſubiaceat diuinæ prouidentiæ. Ita etiam prædeſtinatur à Deo ſalus alicuius,vt etiã ſub ordine prędeſtinationis cadat quicquid hominem promouet ad ſalutem,vt orationes propriæ aut aliorum, aut aliquid huiuſmodi, quæ dicuntur auxilia,ſine quibus quis ſalutem non cõſequeretur. Vnde D.Greg.ait,Obtineri nequaquam poſſunt quæ prædeſtinata nõ ſunt:ſed ea quæ ſanctorum precibus obtinentur, ſic prædeſtinata ſunt vt eorum orationibus obtineantur. & idem dicendum de eleemoſynis,ieiuniis,& aliis bonis. Ideo prædeſtinati debẽt conari ad orandum & benefaciẽdum,quia per huiuſmodi effectus prædeſtinatio certitudinaliter impletur. Ideo *1.p.q.23.ar.8.* *Gen.25.* *Prædeſtinatio iuuatur.* *1.Pet.1.* D.Pet.dicebat:Satagite vt per bona opera vocationem veſtram certam faciatis.Nec tamen ſequitur quòd ſi per creaturas prædeſtinatio non poſsit impediri,quòd etiam non poſsit iuuari:quia ſecundæ cauſæ nõ poſſunt egredi ordinem cauſæ primę & vniuerſalis,ſed ipſum ordinem exequuntur.Ideo non poſſunt impedire,ſed iuuare:non principaliter,ſed ſecundariò & quodam modo inſtrumentaliter.Eam ob rem repellendi ſunt illi qui propter certitudinem prædeſtinationis dixerunt ſuperfluas eſſe orationes,vel quicquid aliud fiat ad ſalutem humanam cõſequendam,his factis vel nõ factis prædeſtinati conſequentur vitam æternam,& non reprobi:quia contra hoc ſunt omnes admonitiones & exhortationes ad orationem & ad alia bona opera inducẽtes.Et ſic Chriſtus fruſtra dixiſſet,Vigilate & orate ne intretis in tentationem.& D.Iacob. 1. Orate pro inuicem vt ſaluemini. Ruſtici interrogati quare fodiunt vineas, & milites quare in bello accipiunt arma, dicunt quòd foſsio eſt medium ad habendum vinum, & armatura medium præſeruationis vitæ, & tamen licet Deus ſciat an vineæ portabunt fructum, vel milites morientur in bello : & ſi Deus velit abſque foſsione,vineæ portabunt fructum, & milites præſeruabuntur ſine armis:& ſi Deus nolit nõ fiet:dicunt ſe nõ fruſtra id facere,quia exponerẽt ſe periculo,cùm illa ſint media ordinata ad illos fines. Sic cùm orationes & alia bona opera ſint media ordinata ad cõſequendam vitam æternam,non ſunt prætermittenda,ſed potius proſequenda.& qui illa reſpuunt,timere debent de ſua reprobatione:licet certitudinaliter iudicare eſſet temerarium, cùm volũtas ſit deambulatoria vſque ad mortem,antè quàm poſsint pœnitere,& media proſequi : Nõ propter hoc tamen ſequitur quòd per orationes mutetur vel impediatur diuina prędeſtinatio.Vnde 1.Reg.15.dicitur,Porrò triumphator Iſrael nõ parcet,nec pœnitudine flectetur.& Rom.11. Sine pœnitẽtia ſunt dona Dei. *Mat.26.*

Ver. 3. DE SINGVLARI CHRISTI PRAEDESTINATIONE.

1.p.q.24.ar.2. CHriſtũ fuiſſe prędeſtinatũ manifeſtum eſt ex Apoſtolo,qui Rom.1.de Chriſto loquens,dicit: Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute.Cùm enim prędeſtinatio propriè accepta,ſit quędam diuina prędordinatio ab æterno de his quæ per gratiam Dei fienda ſunt in tempore: ſed prædordinatum fuit ab æterno,quòd filius Dei fieret homo,& quòd homo eſſet Deus:ergo neceſſe eſt dicere ipſam vnionem naturæ diuinę & humanę in Chriſto cadere ſub prædeſtinatione.& ſic ratione

tione huius vnionis prędordinatę Chriſtus dicitur prędeſtinatus, aliàs ſequeretur quòd diuinitati aliquid de nouo accideret. Et quãuis terminus prędeſtinationis noſtræ ſit adoptio. vnde Epheſ.1. dicitur,Prędeſtinauit nos in adoptionẽ filiorum Dei.& Chriſtus(vt dictum eſt)nõ fuerit filius adoptiuus,ſed naturalis:nihilominus tamen dicitur ſingulariter prędeſtinatus prędeſtinatione alterius rationis à noſtra.Nã vt D.Aug.ait)Prædeſtinatio iſta naturę humanę eſt tãta & tam excelſa ſubiecto,vt quòd tolleretur altius nõ haberet.Noſtra enim prędeſtinatio facta eſt p gratiã habitualem duntaxat,Chriſti autem prędeſtinatio per gratiã vnionis,quæ eſt infinita. & ex qua fluit plenitudo gratiæ,de qua(vt dicitur Io.1.)omnes accepimus. Et ſic terminatio prędeſtinationis Chriſti eſt filiatio naturalis per gratiam vnionis,quæ facta eſt ipſi naturę humanę,& nõ diuinę,& ideo eſſe prędeſtinatũ cõuenit Chriſto ratione naturę humanę,& nõ diuinæ.Ideo Chriſtus ſecundum quòd homo,prędeſtinatus eſt filius Dei in virtute:non tamen prout hęc determinatio,ſecundum quod homo,refertur ad actum ſignificatum per participium materiale, ſiue ad ſuppoſitum diuinum : quia tunc eſſet ſenſus, quòd prędeſtinatum ſit ſecundam perſonam in diuinis ſecundum quod homo,eſſe filium Dei,quod eſt falſum. Sed vt refertur ad propriam rationem actus.ſ.prout prædeſtinatio importat in ſui ratione anteceſsionem & effectum gratuitum.& hoc modo cõuenit Chriſto,ratione naturæ humanę.& facit hunc ſenſum,ab æterno prędeſtinatum fuit quòd natura humana vniretur filio Dei,& ſic ratione naturę humanę cõueniret ei prędeſtinatio. & ita prædeſtinatum fuit quòd homo eſſet filius Dei in virtute. Et quemadmodum alia prędicata tã naturalia quàm gratuita,quæ cõueniunt Chriſto ratione naturę humanę.prædicãtur de Deo ſecundũ quod homo,ſic & prædeſtinatio. Vnde ſicut Chriſtus ſecundũ quod homo,eſt ſuſcibilis, hoc eſt ratione naturæ humanæ:& ſimiliter eadẽ ratione eſt mediator,& ſatisfactio,& propiciatio pro peccatis noſtris.Sic etiã dicimus quòd Chriſtus ratione naturæ humanę,& nõ diuinę,eſt prædeſtinatus.& ideo hæc nõ eſt cõcedenda,Chriſtus ſecundum quod Deus.eſt prædeſtinatus filius Dei, & maximè cum hæc dictio(prædeſtinatus)dicat anteceſsionem.¶ Ex præmiſsis apparet primò,quòd prædeſtinatio Chriſti eſt exemplar, & cauſa noſtræ prædeſtinationis. Exemplar quidem dupliciter:Primò quantum ad bonum,ad quod prædeſtinamur:ipſe enim prædeſtinatus eſt ad hoc quòd eſſet filius Dei naturalis.Nos autẽ prædeſtinamur ad filiationem adoptionis, quæ eſt quædã participata ſimilitudo filiationis naturalis,iuxta illud:Quos præſciuit,hos & prædeſtinauit cõformes fieri imagini filij ſui.Secundò quãtum ad modũ cõſequendi illud bonũ, quod eſt per gratiã,quod quidẽ in Chriſto manifeſtũ eſt:quia natura humana in Chriſto nullis præcedẽtibus meritis vnita eſt Dei filio. Sic nos nullis præcedẽtibus meritis noſtris vnimur per gratiã:quia tamen illã habemus ex merito Chriſti,de cuius plenitudine omnes accepimus,cõſtat quòd prædeſtinatio Chriſti fuit cauſa & ratio noſtræ prædeſtinationis.Vnde Ephe.1.Prædeſtinauit nos in adoptionem filiorũ Dei per Ieſum Chriſtum.Ecõplendam.Si verò Chriſtus nõ fuiſſet incarnãdus, prædeſtinaſſet homines ſaluari per aliã cauſam.¶ Secundò apparet quod prædeſtinatio habet gradus.Primus eſt p gratiã viſionis:Secũdus per gratiã habitualẽ,& iterũ iſte ſecũdus habet alios gradus. Prædeſtinatio enim D.Virginis,quæ ab initio fuit cõfirmata in gratia,eſt nobilior:deinde angelorũ,qui poſt primum actũ fuerũt cõfirmati:poſtmodum Apoſtol.qui in die pẽtecoſtes ſuperabundãtem cõfirmationem acceperũt:poſtremũ gradũ tenet prædeſtinatio illorũ qui nõ ſunt in gratia cõfirmati. *In lib. de prædeſt. Sancti.* *Prædeſtinatio habet gradus.* *Rom.9.*

§. 9. DE ANNVNCIATIONE DOMINICA.

A DIncarnationis filij Dei myſteriũ amplius intelligendũ,notãda ſunt ea quæ in annũciatione per Gabrielẽ angelũ D.Virgini dicta ſunt.Ideo Euãgelium D.Lucæ in huiuſmodi ſolennitate legi cõſuetũ,ſuccinctè explanare tentabimus.In primis dicitur, Miſſus eſt.ſ.legatus,ad tractandum matrimonium Chriſti cum natura humana.Sed à quo fuit miſſus?reſpõdet,à Deo, hoc eſt à tota Trinitate,Patre,Filio,& Spiritu ſancto : cùm opera Trinitatis ad extra ſint indiuiſa. Sed quare Deus miſit legatũ?cur ipſemet nõ venit,vel cur abſq; legatione nõ aſſumpſit? Reſpõdet D. Tho. propter quatuor rationes : Prima, vt ordo cõgruus filij Dei ad ipſam virginẽ ſeruaretur, vt.ſ.prius mẽs eius inſtrueretur,& mẽte prius conciperet quàm carne. Vnde D.Aug.dicit, Beatior fuit Maria concipiendo fidem Chriſti,quàm carnẽ.Deinde ſubdit,Materna propinquitas Mariæ nihil profuiſſet, niſi felicius corde quàm carne geſtaſſet. Secundò, vt poſſet certior teſtis huius ſacramenti eſſe,vtpote ſuper hoc diuinitus inſtructa. Tertiò,vt voluntaria obſequij ſui munera offerendi occaſionem haberet:ad quã oblationem audita & intellecta annunciatione, ſe prõptiſsimam exhibuit,dicens: Ecce ancilla,&c. Quartò,vt oſtenderetur eſſe quoddã ſpirituale matrimonium inter filium Dei & naturã humanã. Ideo facta fuit annunciatio ad expetendum cõſenſum virginis matris,loco totius naturæ humanæ.Anima Chriſti infuſa corpori,in primo inſtãti ſui eſſe huic matrimonio poſt cõſenſum matris cõſenſit,iuxta illud:Oblatus eſt quia ipſe voluit.¶ Notandum hic quòd nõ ſolùm Deus voluit cõſenſum filiæ.ſ.humanitatis Chriſtę ſed præexiſtuit conſenſum matris,hoc eſt D.Virginis,ad reprobãdum abuſum aliquorum,qui adulationibus & promiſsis ſeducunt filios & filias parentum diuitum ac nobilium, & inducunt eos ad contrahendum matrimonium inſcijs parentibus,in quo faciunt eis magnã iniuriã. Vnde aliquãdo ſequitur turbatio reipublicæ ac innumera mala,& vix matrimonium proſperatur.Ideo monẽdi ſunt filij & filiæ,ne tales adulatores audiãt,neq; matrimonio inſcijs parentibus(qui omni cura & ſolicitudine eos promouere deſiderãt,& quæ eis expediat melius quàm ipſimet filij aut filiæ norunt),ꝺtrahendo cõſentiant,vt diſcant imitari humilitatẽ Chriſti, qui parentibus fuit humillimus & ſubditus, *3.p.q.31.ar.1.* *Eſa.53.*

Universidad de Navarra
Biblioteca

vt habetur Luc.2. Nõ dico tamen quin matrimonium teneat si cõsenserint, vt suprà dictũ est cùm de matrimonio ageretur, nisi fortè statuto humano illegitimarentur personæ. ¶ Sed quã legationẽ misit Deus? dicitur in textu, Missus est angelus. Sed quare nõ misit aliquem sanctũ vel mulierem, qui fuissent D. Virgini familiariores, neque fuissent turbata? Respondet D. Tho. quòd fuit magis expediens mittere angelum, quàm virum & mulierem, propter tres rationes: Prima est D. Dionys. vt. s. diuinæ dignitatis ordo cõgruus seruaretur. Dignũ est enim vt nobiliores domini nobiliorem legationem mittãt. Ideo disposuit Deus vt mediãtibus angelis diuina ad homines peruenirent. Secunda ratio est venerabilis Bedæ, vt. s. reparatio lapsui respõderet. Aptum (inquit) humanæ reparationis principium, vt angelus mitteretur ad virginem partu cõsecrandam diuino: quia prima perditionis naturæ humanę causa fuit, cum serpens à diabolo mitteretur ad mulierem spiritu superbiæ decipiendã: sic angelus mitteretur ad eã instruendã. Tertia ratio est D. Hiero. Bene (inquit) angelus ad virginem mittitur, quia semper angelis fuit cognata virginitas & puritas. Omnes enim alij quantumcunq; sancti cõcepti fuerunt in peccato originali & subditi peccatis saltẽ venialibus, iuxta illud, Si dixerimus, &c. Ideo nõ fuit cõgruum vt tales maculati ad purissimã Virginem mitterentur. Quarta ratio potest addi propter angelorum participationem. Apost. enim dicit, Qui nõ vult operari, nec mãducet. Angeli futuri erãt participes gaudiorũ huius incarnationis: ideo cõueniens fuit, vt circa eã ministrarẽt. ¶ Si quæratur, quot angeli missi sunt? dicit textus, Missus est angelus. s. vnus & nõ plures. Si dicatur, cur vnus solus? quia si plures, solenniot fuisset legatio, prout in Natiuitate facta est cũ angelo multitudo cælestis militiæ. Respõdet D. Antho. Flor. quòd verũ est, nisi illud quod nũciatur, sit arcanum vel secretum: hoc enim repugnat multitudini. Nõ enim dicitur arcanum, quod multis est cognitũ: nec est familiariter & amicabiliter annũciatum, quod multis præsentibus est intimatum. Et in hoc habent Christiani documẽtum morale, ne cùm tractãt de matrimonio, multis cõmunicent, nec quòd multi se intromittãt, quia si res est cuulgata, & (vt cõmuniter dicitur) euentata, plurima insurgunt impedimenta. vnde in cõmuni prouerbio dicitur, Inter os & offam multa cõtingũt. talis scier, qui procurabit pro se vel alio, &c. ¶ Sed quomodo vocabatur ille angelus? dicit textus, Gabriel. Expositores dicunt quòd angeli in cælo carẽt nominibus propriis. Quia quemadmodum illa ciuitas nõ eget sole neq; luna, sic neq; aliquo adminiculo ad cognoscendum Nam quilibet per propriam personalitatem cognoscitur. Sed si aliqua nomina eorũ reperiuntur in scripturis, per illa declarãtur opera ministerij, ad quæ mittuntur. Vnnis Angelus dicitur nũcius. s. missus. Gabriel autem interpretatur fortitudo Dei: quia incarnationis Christi mysterium, fortitudo Dei nominatur: Primò, quia per incarnationem filius Dei vicit seipsum, formã serui accipiens. Secundò, quia mittitur ad virginem, de qua Salo. Mulierem fortẽ quis inueniet? Tertiò, quia per opus incarnationis victus est diabolus, qui dicitur fortis armatus. Item mundus, iuxta illud, Confidite, quia ego vici mundum. Item infernus, cuius portas æreas & vectes ferreos cõfregit. Item mortis imperium, iuxta illud, Ero mors tua ô mors. Item omnẽ intellectum creatum. Nã nõ est qui possit soluere septem signacula libri signati, hoc est filij Dei incarnati. Ideo hic Angelus legatus, rectè Gabriel nuncupatur. Quidã quærunt, de quo ordine erat? D. Greg. dicit: Summum angelum venire dignum fuerat, qui summum omnium annunciabat. Propter quæ verba quidã dicunt quòd fuit summus de ordine Seraphin. verùm hoc incertũ est. Nec D. Greg. hoc dicit: cùm secundum eum, soli angeli tertiæ hierarchiæ mittãtur: & minima nunciare pertinet ad angelos, maiora verò ad archãgelos. & sic posset dictũ eius exponi, quòd Gabriel est summus in suo ordine, quem in patria Deo duce videbimus. ¶ Sed ad quem locum missus est? Dicit tex. in ciuitatem Galilææ cui nomen Nazareth. Albertus magnus super Missus est, dicit quòd voluit potius cõcipi in Galilæa quàm in Iudæa, ad ostendendũ quòd nõ solùm venerat ad saluandos Iudæos, sed etiã Gentiles, qui nõ erãt in Iudæa, sed aliqui in Galileę, iuxta illud: Via maris trãs Iordanem Galilææ gentium. Dicit vlterius quòd voluit potius cõcipi in ciuitate, quàm in cãpis & viculis: quia ciuitas est proprius locus rationabilium hominum vnitorum, ad ostendendum quòd illi qui volunt eum spiritualiter cõcipere, debent esse in ciuitate, hoc est vniti in pace & cõcordia. voluit etiã in Nazareth cõcipi, quæ interpretatur flos, ad ostendendum quòd ipse erat flos, de quo prophetauerat Esaias dicens, Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. quæ verba exponens Ecclesia in quodã respõsorio, dicit: Virgo Dei genitrix virga est, flos filiusque eius: Et super hunc florem requiescit spiritus almus. ¶ Si quæratur, quo tempore missus est, quo anno, die, & hora? D. Antho. Flo. dicit quòd missus fuit tempore quo prænunciatum fuerat Christũ mittendum, secundum prophetiã Iacob, Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittẽdus est, &c. & Dan. Septuaginta hebdomadæ (s. annorum, hoc est 490.) abbreuiatæ sunt super populum, vt cõsummatur præuaricatio, & finem accipiat peccatũ, & vngatur Sanctus Sãctorum. dicit vlterius, secundũ Bedã, quod fuit ab initio mundi anno quinquies millesimo 99. ¶ Si quæratur, quo mense? dixit tex. & hic mensis est sextus. s. à cõceptu D. Io. Baptistæ, qui conceptus fuit. 25. Septẽbris. & Christus 25. Martij. De die dicitur cõmuniter, quòd feria sexta, tali die quo creatus fuit primus homo. s. Adã, cõceptus fuit secundus Adam, hoc est Christus, & simili die natus, & reuolutis 33. annis passus & mortuus, secundum D. Aug. De hora dicit quòd incertũ est. Aliqui tamen cõtemplãtur q̃ de sero Angelus apparuit D. Virgini, sed dialogus inter eã & angelum protractus est, vsq; ad mediã noctem, in qua D. Virgo cõsensit & cõcepit, iuxta illud, Dũ medium silentium tenẽrẽt omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet: Omnipotẽtis sermo tuus domine

3.p.q.30.ar.2. 4.Ec. Histor.

1. Ioan.1. 2. Thess.4.

4 p. Sum. tit. 3 c.8.§.1.

Angelorum nomina.

Prouer.vlt. Ioan.8. Ioan.16. Esa.45. Osee 13. Apoc.5.

Locus incarnationis.

Esa.9.

Esa.11.

4 p. Sum. tit. 15.c.6.§.4. Gen.49. Dan.9.

Sap.18.

domine (hoc est filius tuus) de cælis à regalibus sedib⁹ venit. Hinc est quòd Ecclesia de sero signũ facere cõsueuit, triplici ratione: Prima est, vt per intercessionem D. Virginis, quã salutamus & inuocamus, peccata nobis dimittãtur. Secunda est, vt per eius intercessionem custodiamur de nocte ab hostibus. Tertia est, vt beneficiũ incarnationis filij Dei, quod tali hora inchoatũ fuit, ad memoriã reducamus, & gratias Deo reddamus. ¶ Sed cui dirigebatur legatus iste? Dicit textus, Ad Virginem desponsatã. Ad Virginem, de Esa. dixerat: Ecce virgo cõcipiet, &c. Hæc autem Virgo per antonomasiã nũcupatur. Ideo dicitur Virgo virginum, quia fuit prima inter mulieres, quæ vouit virginitatem inspiratione diuina. eã ob rem de ea dicitur, Sola sine exemplo placuisti domino nostro. Fuit enim inuẽtrix ordinis Virginum & angelicæ vitę. Ideo directè nominatur Virgo virginũ, & virginum abbatissa ac regina. Sic videtur eã vocasse Psal. cùm ait: Adducentur regi virgines post eã. Eius virginitatẽ ante partũ, in partu, & post partum prædixit Ezechiel dicens: Porta hæc clausa est & nõ aperietur, & vir nõ pertrãsibit per eã: quia dominus Deus Israel ingressus est per eam: eritq; clausa principi. Eius perpetuã virginitatem determinauit Ecclesia in multis cõciliis generalibus. Vnde & cãtat, Post partũ virgo inuiolata permãsisti, &c. Nec obstat quod dicitur Matt.1. Et nõ cognouit eã Ioseph, donec peperit filiũ suũ primogenitum. Propter quæ verba Eluidius & Eunomius, voluptuosi hęretici, nõ erubuerunt dicere D. Virginem post Christũ, habuisse quatuor filios ex D. Ioseph, qui dicũtur fratres Christi, Mar.6. Nonne hic est faber filius Mariæ, frater Iacobi, & Ioseph, & Iudæ, & Simonis? Et Apost. Gal.1. dicit, Aliũ autem Apostolo. vidi neminem, nisi Iacobum fratrẽ domini, quod est hæreticũ, & per Ecclesiã (vt iã dictũ est) reprobatũ. Quia (vt D. Chrys. dicit) Euãgelista nõ intelligebat de cognitione carnali, vt prædicti hęretici ex sua mala indispositione existimabãt. Qualis enim vnusquisq; est, talia cogitat, & talis finis videtur ei, vt Philos. ait. Sed intelligebat Euãgelista de cognitione virtutũ & priuilegiorum & tantæ dignitatis D. Virg. Ioseph quidẽ ante partũ cognouerat Virginẽ sanctã & virtuosam, sed nõ tantę dignitatis, sicut cognouit cùm peperit filium suũ primogenitũ, cùm in eius partu tot viderit mirabilia, ipsam s. sine dolore & apertione peperisse, noctẽ illuminatã fuisse, Angelos Christum inter brachia D. Virginis adorare, pastores & reges venire, adorare, & munera offerre. Tũc enim perfectius cognouit D. Ioseph Mariã cõiugem suã. & sic debet exponi illud verbũ, cognouit, &c: Primogenitus autem dici cõsueuit is, ante quẽ nullus alius genitus est, etiã si nullus alius fuerit postea genitus. Vnde & vnigenitus habebat iura primogenituræ. D. tamẽ Hiero. & alij expositores ad amplius confundendum hæreticos, aliter soluunt, & dicũt quòd quãuis Euãgelista intelligeret de cognitione carnali, nõ posset ex illis verbis inferri, quòd D. Ioseph post partũ eã cognouerit, imò totũ oppositum. Quia licet hoc aduerbiũ (donec) aliquãdo significet vsq;, cùm determinatione temporis, post quod tẽpus ponit oppositũ: tamẽ in sacris literis cõsueuit accipi cũ cõpositione eiusdẽ quod determinat, si ponatur affirmatiuè, & cum diuisione eius quod determinat, si ponatur negatiuè. Et sic hoc aduerbiũ affirmatiuè tãtum, idem significat sicut hoc complexũ (vsq; & post) Si verò negatiuè, sicut hoc cõplexum (vsq; & nunquã post) Exemplũ primi habetur in Psal. 110. Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis: Donec ponã inimicos tuos, &c. Si hoc aduerbiũ (donec) poneret oppositũ post determinationẽ tẽporis, quod erit in die iudicij, sequeretur q̃ post diẽ iudicij Christus nõ sederet à dextris Dei, quod est hæreticũ. Exẽplum secundi. In Psal.111. In memoria æterna erit iustus, ab auditione mala nõ timebit. Dat rationem, Paratum cor eius sperare in Domino, nõ cõmouebitur in æternum, donec despiciat inimicos suos. quod erit in iudicio generali, quãdo implebitur illud Psal. Lætabitur iustus cùm viderit vindictã, manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Si hoc aduerbiũ (donec) poneret oppositũ post determinationẽ tẽporis: sequeretur quòd cor iusti post diem iudicij cõmoueretur, & nõ esset firmatũ. & sic nõ essent beati, quod est cõtra illud, Venite benedicti patris mei, &c. & infrà, Ibunt hi in supplicium æternũ, iusti autẽ in vitã æternã. Ideo necesse est sic exponere. Non commouebitur, donec despiciat inimicos suos, hoc est vsque ad diem iudicij, nec post in æternum. Sic accepit D. Mat. cùm dixit: Et nõ cognouit eam Ioseph, &c. Et ad illos fratres dicendum est, quòd in sacris literis qui sunt de eadem cognatione, dicuntur fratres. Vnde Abraham dixit ad Loth, Ne quæso sit iurgium inter me & te, fratres enim sumus. qui tamen nõ erant ex eodem patre proximo, aut matre. Sic etiam cognati Christi dicebantur fratres eius, de quibus Ioan.7. Nec enim fratres eius credebãt in eum. Et hoc videtur innuere D. Marcus cùm dicit: Nónne & sorores eius (s. Maria Cleophæ & Salomæ, quæ dicitur mater Iacobi & Ioseph) hîc nobiscum sunt? Mat.27. & Mar.15. dicitur quòd erant ibi mulieres multæ, & Maria Iacobi minoris & Ioseph mater, vltra D. Virginem. Nec est in hac re tenendus Theophylactus, qui licet cõcedat perpetuam virginitatem D. Matris Dei, negat tamen D. Ioseph fuisse virginem, sed ex alia vxore, quam habuit ante D. Virginem, habuisse illos quatuor fratres, de quibus dictum est. Quia cõstat Iacobum fratrem Domini fuisse filium Mariæ Iacobi. Prętera D. Hiero. in li. de Perpetua Virginitate D. Mariæ contra Eluidium, probat D. Ioseph fuisse virginem ex perfectione matrimonij inter ipsum & D. Virginem. Non enim fuisset cõueniens hominem corruptum fuisse coniugem tantæ Virginis. Deus enim qui hoc matrimonium inspirauit, & miraculo cõprobauit, dedit D. Virgini adiutorium simile sibi in castitate & virtutibus, licet non æqualiter, cùm nullum simile sit idem. Si Christus matri suæ iam antiquæ in custodem & defensorem noluit dare hominem corruptum, sed virginem, D. Ioannem Euangelistam, qui teste D. Hierony. virgo electus fuit à Domino, atque inter cæteros magis dilectus, quantò magis cùm ipsa iuuenis erat?

¶ Sed

Signum salutationis D. Virg.

Esa.7.

Psal.44. Virginitas Deiparæ.

Psal.57.

Mat.25.

Gen.13.

Mar.6.

Universidad de Navarra
Biblioteca

3.p.q.29.ar.1. ¶Sed cur Deus voluit D.Virginem fuisse despõsatã? Respõdet D.Tho. quòd propter tria: Primò propter Christum, ne ab infidelibus tanquam illegitimè natus abiiceretur, & vt consueto modo eius genealogia describeretur per virum ad tutelã pueri nati, & ne diabolus cõtra eum vehementius nocumenta procuraret, & vt hoc mysterium, secũdum Ignatium, diabolo celaretur, & vt à D. Ioseph nutriretur. Secundò propter virginem, ne à Iudęis tanquã adultera lapidaretur. Vnde dicebatur in lege, Si nõ est in puella inuenta virginitas, lapidibus obruent eã viri ciuitatis illius. Præterea vt D. Virgo ab infamia liberaretur, ac etiã vt ei à D. Ioseph ministerũ adhiberetur, qui posset & delere iniuriã & vindicare opprobrium. Tertiò propter nos, vt tolleretur excusatio virginibus, quæ propter incautelã suã nõ vitãt infamiã. Vnde D. Ambr. Nõ decuit virginibus siniſtra opinione viuẽtibus, velamen excusationis relinqui, quòd infamata quoque mater Domini videretur. Et quia p hoc significatur vniuersa Ecclesia, quæ est virgo & despõsata vni viro Christo. Et quia fuit mater, despõsata, & virgo, ideo in persona ipsius virginitas & matrimonium honorãtur, cõtra hæreticos alteri eorum detrahentes. ¶Sed quia difficultas est de matrimonio D. Virginis & Ioseph:

3.p.q.29.ar.1. ideo aliquid super hoc negotio dicendum est. Et in primis sciendum quòd verum matrimonium

Mat.1. fuit inter D. Virginem & Ioseph. Quod patet ex D. Matthæo qui nominat D. Ioseph virũ Mariæ, & D. Virginem cõiugem illius. Matrimonium enim dicitur verum ex hoc quòd attingit suã perfectionem. Prima autẽ & essentialis perfectio matrimonij cõsistit in indiuisibili cõiunctione ani-

3.p.q.29.art.1. ad.1. morum, per quã vnus cõiugum alteri fidem seruare tenetur. Cùm ergo vterque cõsenserit in copulã cõiugalem, licet nõ expresè in carnalem, sed sub cõditione, si Deo placeret, cõfidentes de diuino auxilio, quòd nunquã in carnalem copulã cõuenirent, cõmittentes se diuino arbitrio: sequitur quòd inter eos fuit verum matrimonium: & quòd vtriusque virginitas in nullo detrimentum passa est. Vnde & iuristæ dicunt. Nuptias non cõcubitus, sed cõsensus facit. Nõ fuit tamen matrimonium inter eos cõsummatum, quãtum ad generationem prolis, licet proles fuerit data à Deo.

In lib. de nupt. & concupi. Prole tamen à Deo habita matrimonium fuit perfectum, quãtum ad prolis educationem, & mutua obsequia. Et sic (vt D. Aug. dicit) Omne nuptiarũ bonum perfectũ est in illis parẽtibus Christi, proles, fides, & sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Deum Iesum: fidem, quia nullum diuortium. solus ibi nuptialis cõcubitus nõ fuit: licet aliquãdo à sanctis doctoribus nuptiales cõcubitus nuptiæ appellentur, sed nõ essentialiter. Et cùm D. Virgo concepit, erat in domo Ioseph, sed

3.p.q.29.ar.2. ad.3. nõdum solennitas nuptiarum facta erat. Vnde D. Chrys. super Matt. dicit, Beata virgo sic fuit despõsata Ioseph, quòd etiã esset domi habita. Cõsuetudo enim veteribus fuit despõsatas in domibus habere. Nã licut in ea quæ in domo viri cõcepit, intelligitur conceptio legitima, ita in ea quæ extra domum cõcepit est suspecta cõiunctio. Et sic nõ fuisset sufficiẽter prouisum famæ D. Virginis, nisi etiã fuisset domi habita. Vnde & quod dicitur, Et nollet eã traducere, idem significat quod, nollet eã diffamare in publicum, & nó de traductione in domum. Vnde & Euãgelista subdit, quòd voluit occultè dimittere eã. Licet esset domi habita propter primã despõsationis fidem: nódum tamẽ interuenerat solennis celebratio nuptiarum. Nec dicit Euãgelista, Antequàm induceretur in domum spõsi: sed, Antequàm cõuenirent, ad solennem. s. nuptiarum celebrationem, in qua secundũ cómunem opinionem hominum & cõsuetudinem, carnaliter cõuenire censebãtur. Ideo Angelus dixit, Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariã cõiugem tuã: hoc est, Ne timeas nuptias cum ea solenniter celebrate. ¶Nec est arbitrãdum quòd cùm D. Virgo reuersa fuisset à visitatione D. Elizabeth, apud quam tres menses steterat, D. Ioseph vidẽs vterum Virginis grauescere, fuerit aliquid humanum passus, seu timuerit ex dubitatione honestatis, aut ex zelotypia, vt bene declarat Euãgelista dicens, Vir eius cum esset iustus, &c. Quomodo fuisset iustus, si malã opinionem de ea absq; rationabili causa habuisset? Nõ poterat enim rationabiliter malã suspitionem de ea habere, cùm lõgo iam tempore eius sanctitatem in domo sua approbasset, antè quàm de ipsius Ioseph licentia visitaret Elizabeth, & iã inuenisset eã cõcepisse de Spiritu sancto. Vnde D. Hiero. ait, A quo inuenta fuit? Nõ nisi ab ipso Ioseph. Verisimile est enim quòd cõcepto Christo maior sanctitatis fulgor refulgeret in vultu eius, quàm antè. Quem fulgorẽ admirãs Ioseph, interrogauit vnde procederet. Nec est verisimile quòd D. Virgo ei hoc mysterium celauerit, maximè cùm facultatem ei dederit visitãdi Elizabeth antiquã & sterilem, quã cõcepisse à cõiuge sua mysterium reuelãte audiuit. Verisimile est etiã quòd ipse Ioseph eã ad visitãdum Elizabeth associauerit, & tunc mysteriũ amplius intellexerit. Nõ poterat igitur postmodùm rationabiliter suspicari. Si quæratur vnde ille timor quem habebat, processerit: dicendum quòd ex humilitate, & suæ infimæ cõditionis cõtemplatione eam occulte dimittere voluit. Videns enim eam post visitationem Elizabeth, amplius refulgentem, existimãs se indignum fieri socium tantæ sanctitatis, directionis, & gubernationis filij Dei, timuit, & stupor apprehendit eum. Vnde voluit eam occultè dimittere: nõ tamen absque vale, sed absque mysterij reuelatione seu publicatione. Ideo hæc eo cogitãte, dixit ei angelus: Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariã, &c. Nõ dixit, Nõ suspiceris malũ de ea, quia nõ suspicabatur (vt dictum est) sed dixit, Noli timere accipere. hoc est solennizare nuptias, & te facere socium eius. & nutricium filij Dei. Quia quod in ea natum est, vt iã inueniſti, de Spiritu sancto est, qui te ad hoc munus elegit, vt esses vir eius, & nutrites eã & filium Dei. Ipse enim qui te elegit, faciet re dignum, vt sine offensa illi valeas famulari. Similem timorẽ ac stuporem & ex simili causa procedentem legimus accidisse D. Petro, qui cùm respõdisset Christo iubenti laxare rete in capturam.

Luc.5 Præceptor per totam noctem laborantes nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete, quo laxato

laxato ipse cum aliis cõcluserunt piscium multitudinẽ, & rumpebatur rete eorum, &c. Quod cùm vidisset Petrus, procidit ad genua Iesu dicens: Exi à me domine, quia homo peccator sum: stupor enim circundederat eum. Simili stupore videtur circũdatus fuisse, cùm dixit, Tu mihi lauas pedes? nõ lauabis mihi pedes in æternum. Similiter D. Ioan. Baptista stupore occupatus, prohibebat Christum à baptismo dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Sic D. Ioseph in associatione, prouisione, gubernatione, &c. Si allegetur D. August. qui dicit Ioseph dubitasse, & exponit id quod dicitur iustus, hoc est mitis, benignus, clemens, & misericors: Dicendum quòd D. Aug. in hoc nõ tenetur, sicut neq; in illo quod dixit pueros in solo originali decedentes, puniri pœna sensus. Sed stãdum est dictis D. Hiero. Ambr. Bernar. Origenis, ac D. Chrys. qui & si inquirat & opiniones alleget, cõcludit tamen quòd D. Ioseph nõ dubitauit, neq; malè suspicatus est de D. Virgine. Prædictorum opinio literæ sacri euãgelij & honori tãti viri & D. Virginis magis cõgruit. Resultat igitur, verũ & perfectũ (licet nõ cõsummatũ) matrimoniũ fuisse inter D. Virginẽ & Ioseph. Nec fuerunt aliquãdo cõiuges, qui adeò pacificè & cõcorditer vixerint, prout ipsi. ¶Ex perfectione matrimonij D. Hiero. cõcludit quòd D. Ioseph erat & permãsit virgo. Secundò infert quòd erat iuuenis, aliàs matrimonium nõ fuisset cõueniens: nec D. Virgo euasisset notã infamiæ, si vir eius fuisset senex & decrepitus, prout olim (nõdum reuelata veritate) pingebatur. Nec fuisset D. Virgini solatio aut adiutorio, sed tædio. Quòd autem esset iuuenis apparet ex eo quod habetur Esa. 62. Lætabitur spõsus super spõsam, & habitabit iuuenis cum virgine, hoc est Ioseph cum Maria. Nec debet esse mirum eos iuuenes potuisse seruare virginitatẽ, cùm gratia vincat naturã. Si D. Cecilia cũ Valeriano seruauerunt virginitatẽ. à fortiori, &c. D. Bonauentura dicit quòd licet D. Virgo cęteras mulieres in pulchritudine corporali excederet, & aspectus eius magis desideratus esset: nunquam tamen aliquis in eius aspectu fuit ad cõcupiscentiã motus: sed si aliqui erãt in ardore cõcupiscentiæ, ex honestate ipsius, & fulgore ex eius aspectu relucente, eorum cõcupiscentia sedabatur.

D. Ioseph iuuenis erat.

Virtus D. Augustii. Si D. Agneti ad prostibulum tractæ, tãtam gratiã cõtulit Deus, vt qui ad illã cõcupiscentia moti ingredi volebãt, adeò refrigerabãtur, vt mundiores exirent & cõpuncti egrederẽtur: quãtò magis D. Virgini matri, cui nõ p partes, sed tota sese infudit gratiæ plenitudo? vt D. Hiero. ait: Talis erat virtus D. Virginis cõtra stimulos carnis respectu aliorum, qualis est virtus Cedri & floris vineariũ erga serpentes: qui (vt naturales dicunt) quamprimùm sentiunt odorem, fugiunt. Sic malę cogitationes aliorũ ad eius aspectum euanescebãt. Ideo Sap. in persona eius dicebat: Ego quasi vitis fructificaui suauitatem odoris, & quasi Cedrus exaltata sum in Libano. Si talis erat virtus Cedri, &c. à fortiori, &c. De huiusmodi casta habitatione habetur figura 3. Reg. 1. de Abisai Sunamite, quæ dormiebat cum rege, & rex nõ cognouit eã. ¶Sed quis erat iste Ioseph, cui hęc virgo fuit despõsata? Textus dicit, ad virginem despõsatam viro, cui nomen Ioseph, de domo Dauid. dicit ergo viro, & nõ puero, ad cõdemnandum abusum multorum quærentium potius bona temporalia aut fauores, quàm perfectionem aut virtutem, qui dãt pueris (qui seipsos minimè regere norũt) filias suas in matrimonium, quod vix prosperatur propter petulantiam iuuentutis. Dicitur cõmuniter quòd super magnos mõtes cadũt magna fulgura. hoc est quod Salomõ dicebat: Vbi multæ sunt opes, ibi multi qui comedunt eas. fiunt ibi multę expositiones & expensæ, & cùm pueri nõ sint sapientes, & ignorent modũ lucrãdi & cõseruandi, putẽtque semper nihil eis debere deficere, paulatim exponendo inueniunt se denudatos, &c. Ideo Sapiens dicebat, Filiæ tibi sunt? serua corpus illarũ: & ne ostendas faciem tuã hilarem ad illas. Trade filiã viro sensato, & grãde opus feceris. D. autẽ Ioseph fuit sensatus & sapientissimus. Eius sapientia apparere potest ex electione diuina: quia à Deo electus fuit ad magnum officium. Differentia magna est inter electionem Dei & electionẽ hominũ: quia homines eligendo nõ possunt facere electos dignos ad officium ad quod eligunt, imò præsupponunt in eis dignitatẽ: & aliquãdo putãt eligere sapientes, qui sunt stultissimi. Sed Deus, qui omnia exteriora & interiora intuetur, nõ decipitur: & cùm sit omnipotens, voluntas ipsius semper est efficax, & semper impletur. Ideo si vult aliquem esse sapientem & virtuosum, illa volitio statim facit eum talem, & per cõsequens eius electio. Si rex terrenus vellet prouidere filio suo de nutritore & cõseruatore, eligeret sapientiorẽ quàm reperire posset. Sed Deus elegit ipsum Ioseph ad custodiã magni thesauri. s. ad custodiã & nutritionem spõsæ & filij sui: sequitur quòd fecit illum dignum & sapientissimum. Eius sapientia maior fuit quàm Salomonis, qui multas stultitias fecit: hic autem nullã. Fuit etiã maior quàm Ioseph patriarcha, qui sciuit custodire triticum pro Aegypto: hic autem custodiuit melius frumentum pro toto mundo. Quia triticum quod custodiuit patriarcha Ioseph, solùm sufficiebat per septẽ annos, ad nutriendũ corpus, & nõ animã. Sed frumentum quod custodiuit D. Ioseph, sufficit ad nutriendum corpus & animã, nõ per septem annos solùm, sed in vitã æternã, & præseruare à morte æterna. Vnde Io. 6. Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi. Non Moyses dedit vobis hunc panem, sed pater meus dat vobis hunc panem de cœlo verum. Dicitur etiã, Qui mãducat hũc panem, viuet in æternũ. Si dicatur, Quomodo fuit sapiens, cùm voluerit occultè dimittere? &c. Respõsum est suprà. In hac sapiẽtia cõtinuè D. Ioseph profecit. Vnde secundum nomen eius sic & laus eius. Nuncupatur enim Ioseph, quod nomen, secundũ D. Hiero. augmentũ vel additio interpretatur, quia semper augebatur, opera virtutũ addendo. Sapientia eius apparuit in liberatione Christi à manib⁹ Herodis, qui volebat eũ cũ aliis innocẽtibus iugulare. Apparuit etiã in labore & sustẽtatione Christi & matris eius in Aegypto, sæpe abstinuit pro eis. Nõ est possibile enarrare officia sapiẽtiæ, prudẽtiæ, & charitatis, & alios actus virtutũ, quę

Eccl.7.

Sapientia D. Ioseph.

exercuit

Universidad de Deusto
Biblioteca

D.Ioseph honorauit.

exercuit in matrem & filium. ¶ Propter quæ Deus eum tripliciter honorauit. S. in vita, in morte, & post mortem. ¶ Primo in vita, dádo testimonium virginitatis suæ cùm virgá suá solam inter alias multas florere fecit. Secundò, quia elegit eum sponsum reginæ angelorum & matris suæ, cui D. Virgo suberat & reuerebatur eum, dominũ eũ vocás: erat enim humilior Sara, quæ vocabat Abraham dominum suum. Tertiò, honorauit eum, ipsum eligendo in patrem putatiuũ & nutritium, cui ipse Christus, Deus verus, & homo verus, voluit subditus & obediens esse. vnde Luc.2. dicitur, & descendit cũ eis, & venit in Nazareth, & erat subditus illis. Nunquá fuit aliquis filius, qui tantum honorauerit patrẽ & matrem, sicut Christus D. Ioseph, & virginem. Vnde D. Bern. tractans illud, Et erat subditus illis, exclamat: Quis? quibus? &c. Si rex temporalis faceret reuerentiá alicui, omnes honorarẽt illũ. Sed sic est quòd rex regum & dominus dominántium, qui erat verus Deus, & D. Virgo, tántùm honorauerunt D. Ioseph: quid debent facere Christiani? &c. Quartò honorauit eum, cómunicádo ei notitiá mysterij incarnationis. Nõ fuit aliquis in hoc mundo post D. Virginem, qui tántum nouerit de mysterio incarnationis, sicut D. Ioseph. Quidá dicũt quòd prius multa de mysterio incarnationis sciuit quàm angeli. Vnde Apost. Ephe.3. de hoc sacramento abscóditо à seculis, dicit: Vt innotescat principatibus & potestatibus in cælestibus, per Ecclesiá multiformis sapientia Dei. Magnã gratiá & honorem fecit Christus D. Ioáni Baptistæ, quádo exultare eũ fecit in vtero ad salutationem D. Virginis & cótactum matris eius. Quantã exultationem habere debuit D. Ioseph, qui per triginta annos simul cum Christo habitauit, & sæpissimè eum corporaliter tetigit & portauit? Si D. Ioan. Euãgelista in cœna Domini per modicum tempus supra pectus Christi obdormiens, fluenta euãgelij de sacro dominici pectoris fonte potauit: Quæ fluenta cogitationum potare potuit D. Ioseph, qui tãto tẽpore cum eo dormiuit & habitauit? Luc.6. legitur quòd omnis turba quærebat eum tãgere, quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Et vna mulier ex tactu vnius solius fimbriæ, fuit mirabiliter cõsolata. Quot & quantas cõsolationes habere debuit D. Ioseph, qui totiens nõ fimbriá solùm, sed totum eius vestimentum, imò & preciosissimã Christi carnem tãgere dignus fuit? Si sanctus Simeon accipiens semel Christum paruulum in vlnas suas, exultauit, & tãto gaudio repletus est, vt canticum dixerit: quot exultationes habuisse, & quot cãtica lætitiæ decantauisse D. ipsum Ioseph arbitrari possumus, cùm totiens ipsum in vlnis suis portauerit? impossibile est explicare eius cõsolationes. ¶ Secundò consolatus est eum in morte, quia eum ab angustiis & doloribus præseruauit, propter eius putitatem: sicut de D. Ioáne matris eius secundo custode legimus, quòd fuit à dolore mortis alienus, sicut à corruptione carnis fuerat extraneus. Cõsolatus est enim dulcibus verbis, cómendationem animę fecit, oculos clausit, animã
Luc.15. illius à multò plurib⁹ angelis ad sinũ Abrahæ deferri iussit, quàm delata fuerit anima Lazari. Verùm nõ legimus in Euãgelio quo tẽpore mortuus fuerit. Expositores tamẽ & cõtemplatiui prędicatores dicunt quòd ante prædicationẽ Christi. Quia si non fuisset mortuus, secutus fuisset eum, prout D. Virgo, & euãgelistæ fecissent de eo mentionẽ. Christus autẽ permisit eũ mori, primò ne videret cõtradictionem & opprobria quæ valde eum cõtristassent. Secundò ad cõsolandum patres in lymbo. Si quæratur, quare etiá nõ permisit mori D. Virginẽ, antè quàm ipse pateretur? Dicendũ quòd cùm porta paradisi nõdum esset aperta, nõ erat locus animæ eius proportionatus. Item quia Simeon prophetauerat ipsam visurã cõtradictionem, in qua gladius pertrãsiturus erat cor eius: & quia ea Ecclesia Christi egebat post Christi ascẽsionem. Præterea cõsolatus est D. Ioseph in morte, præseruãdo eum à visione dæmonũ, qui maximè infestãt morituros in mortis articulo, iuxta illud: Tu insidiaberis calcaneo eius. Tertiò cõsolatus est eũ post mortẽ in lymbo. Primò in die para-
Gen.4. sceues, quãdo descẽdit ad inferos, eum præ aliis salutãdo. Si propter calicẽ aquæ frigidæ remunerat alios, quantò magis integrũ nutricium? Secundò honorauit eum in die resurrectionis, ipsum resuscitãdo. Legimus Hebr.11. quòd quædã mulieres receperũt de resurrectione mortuos suos. &
Mat.10. Mat.27. Monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum qui dormierãt, surrexerunt, & exeuntes de monumentis post resurrectionẽ, apparuerunt multis. Inter quos D. Bern. dicit fuisse D. Ioseph. Quartò honorauit eũ in die ascẽsionis, eum secũ in cælũ assumẽdo. Ideo dictus Bernardinus dixit quòd D. Ioseph in corpore & anima est in paradiso. Et nunc ibi cum D. Virgine sup choros angelorum præmiatur, & cùm ipsi orãt pro nobis, eorum orationes exaudiuntur. Si Deus promisit D. Blasio, quòd omnes qui ipsum inuocarẽt, inuenirẽt auxiliũ: quãtò magis ad inuocationẽ patris sui nutricij? Et ideo qui sunt in necessitatibus & indigentiis, præcipuè vxorati ad habẽdam mutuá charitatẽ & pacem, & ad seruandã fidem, & prolem educandã & custodiendã, ad eũ & D. Virginẽ recurrere debẽt. ¶ Sed vnde erat D. Ioseph? Textus dicit, quòd de domo & familia Dauid, eò quòd imitabatur mores & virtutes Dauid, tales enim propriè dicuntur esse de vna familia, qui imitãtur principiũ illius familiæ: iuxta illud, Qui habitare facis vnius moris in domo. Et sic notãdum quòd D. Ioseph in prædictis verbis dicitur, nobilis virtute, licet nõ esset diues, quia faber lignarius. Ex quo infertur quòd nõ est incõueniens quòd cùm vnus nobilis sit pauper, fiat artifex, præcipuè quãdo nõ habet reditus & prouẽtus. Licet hodie aliqui nobiles abutãtur nobilitate, qui quãtumcunq; pauperes sint, nolũt humiliari, neq; laborare aut artẽ aliquã discere ad victũ lucrãdum. Malũt rapinæ & aliis illicitis modis acquirẽdi intẽdere, quàm operari & artẽ aliquã discere. Videtur eis quòd hæc facere dehonestaret nobilitatẽ. exẽplum D. Ioseph cõdẽnat eos, qui nõ sunt
Iob 5. nobiliores ipso Ioseph, neq; Adamo, qui fuit agricola. Iob enim dicebat, Homo nascitur ad laborẽ, & auis ad volatũ. Ideo nõ deberẽt vereri, &c. ¶ Sed quomodo vocabatur virgo illa? Textus dicit,

Et

Et nomẽ virginis Maria. quod nomẽ tripliciter interpretatur: Primò mare amarũ: propter abun- *Maria nomẽ. Luc.1.*
dantiá amaritudinis, dolorũ, & tristitiarũ, quas passá est in hoc mundo. De quibus Simeõ prophe- *Threnor.2.*
tauit, & tuá ipsius animá pertransibit gladius: De ea prædixerat Hiere. Magna est velut mare con-
tritio tua. Nunc autem vocari potest mare dulcedinis, cùm sit in paradiso. Ideo dicere potest illud *Eccles.24.*
Sap. Spiritus meus super me dulcis, & hæreditas mea super mel & fauũ. Ideo qui sunt in mari tri-
bulationũ, habẽt occasionem recurrendi ad eam. ¶ Secundò Maria syriacè interpretatur domina,
Vnde Ecclesia cantat, O gloriosa domina s. totius mundi. Itẽ cãtat. Aue regina cælorũ. & D. Bern.
Mater Dei, omnis creaturæ effecta est domina. Quomodo ergo non subiacientur ei omnes creaturæ, quę mater effecta est creatoris, & cui creator subditus fuit? Ideo omnes creaturæ eã honorare debẽt, & maximè rationales. Vnde lucæ 1. Ex hoc beatã me dicẽt omnes generationes. Et Salomõ Surrexerũt filij eius, & beatissimã prædicauerũt. Ideo Ecclesia cõsuevit ad eius nomẽ inclinare.
Tertiò interpretatur illuminata & illuminatrix. eã ob rẽ vocatur luna, Eccles.24. Pulchra vt luna, *D. Virgo vocatur luna.*
& in eodẽ quasi luna plena in diebus suis. Quia quemadmodũ luna recipiens lumen à sole, trans-
mittit ad inferiora: sic D. Virgo, quæ in hoc excedit lunam, quæ aliquando non est plena, sed ipsa
semper fuit plena in diebus suis. Vnde Angelus, Aue gratia plena. Dicitur etiam stella maris. Ideo
Ecclesia, Aue maris stella, dei mater alma, &c. & hoc primò ratione immobilitatis: secundò, quia
illuminat per intercessionẽ nauigantes. Vnde D. Bern. Quisquis te intelligis in huius seculi fluctі
rui procellis. Si insurgant venti tentationũ, respice stellã, voca Mariã. Si iactaris superbiæ, ambi-
tionis, aut æmulationis vndis, respice stellam, voca Mariam. Si criminũ immanitate perturbaris,
cõscientię fœditate cõfusus, barathro inceœperis absorberi tristitię aut desperationis, respice stellã,
voca Mariam. Nõ recedat ab ore, nõ recedat à corde. Vbi nomẽ D. Mariæ virginis nominatur, ibi
dęmonũ crudelitas effugatur, Reis venia, egtis medela, pusillis robur, afflictis cõsolatio, peregri-
nãtibus adiutoriũ datur. Eius exemplũ sequẽs, nõ deuias: ipsam rogãs, nõ desperas: ipsam cogitãs
nõ erras: ipsa tenente, nõ corruis, ipsa ducente non fatigaris: ipsa propitia, ad portũ peruenis, & sic
in temetipso experieris, quàm meritò dictum sit, Et nomen virg. Maria. ¶ Sed vbi inuenit eam
angelus? Textus dicit, Et ingressus angelus ad eam. Et sic nõ in platea, aut vico, aut in fenestra, sed
in cubiculo clausa, orans. vnde Salomõ, Hortus cõclusus, soror mea: hortus conclusus, fons signa- *Cantic. 4.*
tus. In hoc datur morale documẽtum mulieribus, ne in publicis locis manẽãt. Arbores enim quæ
sunt in via publica, vix portant fructum ad maturitatem, quia transeuntes præmaturè occupant.
vnus proiicit lapidem, alius baculum, &c. Arbores autem quæ sunt in hortis bene clausis, portant
fructum ad maturitatem. sic de mulieribus, &c. D. Virgo bis dicitur, hortus cõclusus, quia habe-
bat sensus exteriores & interiores (quæ portæ & fenestræ dicuntur) clausos. Aues syluestres, quę se
tangi & manibus fricari non permittũt, pulchriores sunt quàm domesticæ, quæ se tangi permittũt:
quia per tactũ sæpe plumas amittunt. Sic mulieres syluestres honestiores existimãtur, quàm nimis
familiares, &c. Nam sæpe propter nimiã familiaritatẽ, plumas honestatis, & bonæ famę amittunt.
Ideo cauere debent à talibus maximè iuuenes. ¶ Si quæratur, Quid faciebat, quando angelus ve-
nit ad eam? Dicunt contemplatiui quòd non dormiebat, neque erat ociosa, sed secundũ morem
suũ perfectis negotiis domus, recolligebat se in cubiculo clauso, & diuina beneficia ad memoriam
reducebat, contemplabaturque infinitam Dei bonitatem, qui decreuerat & promiserat se tantum
humiliare, vt naturam humanã assumere vellet, vt pro peccatis nostris in ea satisfaceret, & eam ab
æterna morte & diaboli captiuitate liberaret. Legebat & cõtẽplabatur prophetias, singulatius ea
nocte prophetiã Esa. Ecce virgo concipiet & pariet filiũ, &c. & psalmũ, Benedixisti domine terrã *Esa.7.*
tuam, &c. Spiritus eius nũquam anteà fuerat adeò eleuatus & feruẽs, sicut ea nocte qua missus est *Psal.84.*
angelus, in qua verificatũ fuit illud Psal. Concaluit cor meũ intra me, & in meditatione mea exar- *Psal.38.*
descet ignis. Et cùm contẽplaretur illũ versum, Ostende nobis domine misericordiã tuã, dicebat:
O pater æterne, ostẽdisti potentiã tuã in mundi creatione, sapiẽtiam in eius ordinatione & gube-
rnatione, iustitiam in Luciferi punitione, diluuio, ac aliis multis punitionibus reliquum est vt mi-
sericordiam tuam erga naturam humanam manifestes, & promissionẽ adimpleas. Omnes figuræ
nobis datæ, impletæ sunt. Iam ablatum est sceptrum à tribu Iuda, & hebdomadæ Danielis termi- *Genes.49.*
nãtur. Quousque ergo cõtinebis in ira tua misericordias tuas? Dignare ergo eligere virginẽ quem
per Esa. prædici fecisti. Heu quàm felix & beata erit virgo illa! Heu quàm felix essem videre illam
& multo felicior & tibi magis deuincta, si possem esse eius ancilla, & ei inseruire & obsequi. Pater
æterne, tu omnia nosti antè quàm fiant, & scis cor & desiderium meum: dignare per infinitam mi-
sericordiã tuam mihi facere hanc graniã, vt valeam illam videre, & illi famulari, &c. Nunquam
patriarcha aut propheta ita deuotè orauit, sicut tũc ipsa. Eã ob rẽ tota Trinitas, & singulariter Dei
filius ad compassionẽ motus est: & implerũ est quod Salomõ prædixerat, Vulnerasti cor meũ, so-
ror mea, vno oculorũ tuorũ, hoc est humillima oratione: quę fuit adeò grata, q. statim tota Trinitas
cõmissionem huius mysterij incarnationis, & salutationẽ ab æterno decretã, cõmisit Gabrieli, qui
in corpore assumpto tria fecit. ¶ Primò eam humiliter & reuerenter salutauit, dicens, Aue, &c. Per
Aue nomen triuim literarum ostendit se nuncium sanctissimæ Trinitatis. A, enim significat amo- *Aue significatio.*
rem, & repræsentat Spiritum sanctum. V, significat veritatem, & repræsentat filium. E, signifi-
cat æternitatem, & repræsentat patrẽ. Aue, secundum grãmaticos, est dictio salutãtis, & significat
gaude & lætare, vel Deus det gaudium & lætitiam. Theologi & expositores duo dicunt: Primò

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd Aue,est dictio composita ex litera A,& ve,interiectione execrantis & maledicentis. & sic significat absque væ,seu maledictione tam peccati originalis,quàm venialis & mortalis. Secundò dicunt q̃ hæc dictio(Aue)euertit è regione contraria, hoc nomen Eua,quod impositũ fuit primæ mulieri,ad ostendendum quòd D. Virgo fuit totaliter contraria Euæ. Ideo cantat Ecclesia,Sumẽs illud aue,mutãs nomẽ Euæ:&c. Albertus magnus,super missus est,ait:Eua deiecit, hæc subleuat: Eua dãnat,hæc saluat:Eua fuit causa morbi,hæc causa salutis:Eua clausit portas paradisi,hæc aperit:illa mater miseriæ,hæc mater misericordiæ:illa principiũ mortalitatis,hæc principiũ generationis:illa gratiã perdidit,hæc inuenit:illa transire nos fecit de gratia in culpã,hæc de culpa in gratiã: illa de latere viri dormientis facta est,hęc de corde dei vigilãtis:illa fuit viro causa maledictionis, hæc causa benedictionis. Hactenus ille. Cõprehendẽdo omnia præmissa,facile cõponi poterit oratio deuota ad D. Virginẽ. ¶ Sequitur,Gratiã plena. Posset queri,Quare angelus nõ nominauit eã ꝓprio nomine,sicut postea,cùm dixit,Ne timeas Maria. Dicũt cõtemplatiui q̃ propter duas rationes:Primò propter status & nominis acquisitionẽ. Reges & põtifices in sua assumptione & coronatione mutãt nomina. Et quia D. Virgo assumebatur ad nouũ statũ s.in matrem dei,& reginam angelorum,ac dominã mũdi:ideo nouo & nobiliori digna erat nomine,s.Gratia plena,quod nulli adhuc impositũ fuerat. Ideo tacuit nomen consuetũ,& dixit nouum à deo impositum. Secunda ratio est ciuilis,quia nõ est honestũ subiectis,præcipuè extraneæ naturæ,quãdo salutant reges aut reginas,nomine proprio eas nominare,propter reuerentiã,& ad ostẽdendum subiectionẽ. Et quia D. Virgo erat electa mater dei,& regina angelorũ,iuxta illud,Salue regina:ideo Gabriel,&c. Nos autem qui sumus eiusdẽ naturæ cum ea,& quia hoc nomẽ (Maria) secundum quinque literas importat quinque officia per eam erga nos exercenda:ideo ad inclinandam illam ad exercitium illorum nominamus Mariam. Primum officiũ dicitur maternitatis,quod significatur per literã M. est enim pia mater:Mater misericordiæ & pietatis,cùm sit mater dei,per quẽ misericordiã & pietatem (ipla intercedẽte & offerente) consequimur. Ideo Ecclesia vocat eam matrẽ gratię & misericordiæ. Et dicitur,Ego mater pulchræ,dilectionis. Secũdum officiũ est cõseruationis, s. thesauri dei, quod significatur per literã A,quæ repræsentat arcam thesauri. Ideo dicitur thesauraria. Pauperes indigentes ad thesaurarios recurrere consueuerunt. Ideo nos qui in hac valle miseriæ sumus pauperes,&c. quia in ea inuenietnus thesaurũ infinitũ,s.sapientiæ & gratiæ Dei. Tertiũ officium est directionis & gubernationis per exempla vitæ suæ. hoc officiũ importatur per literam R. ideo dicitur Regina. Quartum officiũ dicitur iaculationis & repulsionis inimicorum, quod significatur per literam I. Ideo dicitur iaculũ inimicorum infernaliũ,qui ad inuocationem huius nominis cedunt & fugantur. est enim eis terribilis,sicut castrorum acies ordinata. Ideo Ecclesia frequenter orat,dicens,Tu nos ab oste protege,& hora mortis suscipe. Et enim datũ est cõterere caput eius. Quintum officium dicitur aduocationis,quod importatur per vltimam literam A. Vnde Ecclesia, Eya ergo aduocata nostra, illos tuos misericordes oculos ad nos cõuerte. Et licet aduocatum habeamus apud Patrẽ,Iesum Christũ iustũ,quia tamẽ nõ solùm est aduocatus,sed etiã iudex viuorum & mortuorũ,qui nihil inultũ relinquet,poterant præcipuè peccatores,timere ad illũ accedere,cũ vix iustus sit securus. Ideo piissimus Deus prouidet nobis de aduocata,quę tota mitis & suauis est, nec aliquid asperum aut durũ inuenitur in ea,iuxta illud: Fauus distillans labia tua. Vnde D. Bern. Securũ accessum habes ô homo,vbi mater stat ante filiũ,& filius ante patrẽ. Mater ostẽdit filio pectus & vbera,dicẽs: Per vbera quæ suxisti,fili, parce isti. Filius ostẽdit patri latus & vulnera,dicens: Vulnera cerne pater, da quod petit & mea mater. Ibi ergo nulla poterit esse repulsa, vbi sunt tot amoris insignia. Ad thronũ igitur eius cũ fiducia accedamus. His officiis non egebat Gabriel: ideo nõ nominauit eã in salutatione. Nominauit tamen eã cùm turbata esset,dicẽs: Ne timeas Maria,ac si diceret,O domina,gratia plena,nõ habes occasionẽ timẽdi,quia nomẽ tuũ quod est Maria,quantũ ad tertiã literã,ostendit q̃ nõ habes occasionẽ timoris,sed lætitiæ & securitatis. Tu enim es regina cælorũ,& gubernatrix omnium statuum. Tu enim inueniſti gratiam,non communiter,sed plenitudinem & abundãtiam diuinæ gratiæ. ¶ Ad cuius euidentiam sciendum quòd quadruplex à doctoribus poni consueuit gratiæ plenitudo. Prima dicitur effluentię,à qua cæteræ fluũt,sicut à fonte deriuãtur aluei & riui. Et hæc soli cõperit Christo. Vidimus eũ (ait Io.) plenum gratiæ & veritatis. & subditur,de cuius plenitudine omnes accepimus. Et quia Christus cõceptus fuit in vtero D. Virginis: ideo hæc plenitudo fuit in ea,ratione contenti. & sic intelligitur illud D. Hiero. Cæteris per partes,Mariæ autẽ tota sese infudit gratię plenitudo. Secũda est plenitudo Excellentiæ,seu principalis canalis vel aluei,per quẽ aqua fontis in alios riuos derivatur. Et hæc fuit plenitudo D. Virginis. Vnde Ansel. Nil gratiæ ad nos venit,quod per manus Mariæ nõ trãsit. Ideo post Christũ singulariter dicitur gratia plena,plus quàm omnes sancti,vt pote fonti ꝓpinquior. Tertia plenitudo dicitur Abundantiæ,quæ etiam ad alios minores deriuatur: sicut plenitudo riui procedentis ex alueo,maior est quàm riuuli,qui à riuo aquã accipit. Et talis fuit plenitudo Apost. & D. Stephani. Vnde actuũ 2. Repleti sunt omnes spiritu sancto. & 6.c. Stephanus plenus gratia & fortitudine,&c. Quarta plenitudo dicitur Sufficiẽtiæ,& tali plenitudine sunt pleni omnes sancti,quia quilibet habet secundũ capacitatẽ suã & quilibet cõtentatur,licet vnus plus habeat quàm alius. Sicut paruum vas adeò proportionabiliter plenum est,sicut magnum, non tamen tantum continet. In plenitudine sanctorũ deterio mea. Dixit Virgo plus cæteris abũdauit,& plena fuit tam naturalibus quã acquisitis,gratuitis,gratia gratum faciente,& gratis data. Vnde de ipsa verificatur

Ecclesiast.24. *Cant. 3* *1.Ioan.2.* *Hebr.8.* *Plenitudo gratia.* *Ioan.1.*

rificatur quod dicit Salomõ,Multæ filiæ cõgregauerunt diuitias, tu verò supergressa es vniuersas. & illud. Tota pulchra es amica mea,& macula non est in te. quod de nullo puro homine aut muliere dici potest. Quo ad gratiã verbi Psal. dicit,diffusa est gratia in labiis tuis,propterea benedixit, &c. De sapientia & scientia Luc.2. Maria cõseruabat omnia verba hæc,cõferens in corde suo. Ideo Christus eã post ascensionem,tanquã doctricem & cõseruatricem verborum suorum,& sanctam bibliothecã,reliquit in hoc mundo. Si D. Magdalenæ & Marthæ dedit gratiã prædicãdi, quantò magis ei? Vnde tempore vitæ suæ nõ eguerũt Apostoli cõgregatione cõcilij: quia eius resolutioni omnes in omnibus assentiebãt. Qui poterãt ad illã accedere,accedebãt & instruebãtur, & per eos alij,etiã per literas. Vnde legimus literas D. Ignatij ad eam. Legimus etiã quòd D. Diony. visitauit illã in Nazareth,& post magnã admirationem gratiarum quas in ea vidit, dixisse fertur: Facile te Deum crederem,nisi de Christi filij tui diuinitate à Paulo audiuissem. Vnde D. Ignatius scribens D. Ioãni Euãgel. ait: Magnus est concursus populorum reginã cæli videre & audire cupientium. Sed post mortẽ ipsius,quæ fuit anno 15. post ascensionem Christi anno 14. Apostoli egerunt congregatione seniorum,& tenuerunt cõcilium,vt habetur Act. 15. Si obiiciatur de gratia miraculorum,quòd eã nõ habuerit, cùm nõ legamus aliquod miraculum per eã factum: Dicendum quòd maximum miraculorum fuit Christi incarnatio,quã ipsa,etsi nõ de cõdigno,de cõgruo tamẽ meruit. Vnde Ecclesia: Regina cæli lętare alleluia: quia quem meruisti portare,&c. Et quãuis eius miracula nõ legãtur,nõ sequitur quòd nõ fecerit: quia nõ omnia,imò pauca eorum quæ fecit,scripta sunt. De ea tamẽ post assumptionem multo plura miracula legimus,quàm de omnibus aliis sanctis. Si dicatur quòd nõ habuit iustitiã originalem sicut Adã: dicẽdum quòd habuit aliquid eminentius. s. excellentem gratiæ plenitudinem,& eius cõfirmationem ac impeccabilitatem,quam nõ habuit Adã. ¶ Sequitur in salutatione,Dominus tecũ. Ad cuius euidentiã supponẽdum est quòd alibi diximus,quòd licet Deus sit vbiq; per essentiã,præsentiã, & potentiã: est tamen in aliquibus locis specialiter. s. in cælo per manifestationem gloriæ,in iustis per gratiã: & secundum quod dat illis gratias magis speciales,dicitur esse specialius in eis. Et quia specialissimã gratiã dedit D. Virgini. s. maternitatem filij sui, secundum quã quodã modo participat infinitã dignitatem & excellentem plenitudinẽ gratiæ: ideo angelus specialiter dixit,Dominus tecum. s. per excellẽtem gratię plenitudinem,& post cõsensum per corporalem præsentiã. Magno honori attribuitur ipsi Enoch, quòd ambulauerit cum Deo,& quòd transtulerit eum dominus in paradisum voluptatis vsq; ad tempus Antichristi. Sed maiorem honorẽ fecit D. Virgini,cùm voluit ab ea portari. Et cùm finaliter eã in corpore & anima immortalem exaltauit super choros angelorum ad cælestia regna. D. Bern. super Missus est,dicit: Pater tecũ,quia filium suum fecit tuum: filius tecum,quia ad cõdendum in te mirabile sacramentum miro modo fecit te sibi sacrarium: Spiritus sanctus tecum,qui cum patre & filio tuũ sanctificauit vterum. Pater tecũ,exercens summã potentiã: filius tecũ,ostendens maximã sapientiã: Spiritus sanctus tecum,exhibens magnã benevolentiã. Tecum in mente, tecũ in vẽtre,in omnibus te dirigens,tibi auxiliãs. ¶ Sequitur in salutatione, Benedicta tu in mulieribus. D. Elizabeth dixit,Inter mulieres,quod idem est,& addidit. Et benedictus fructus vẽtris tui. quod angelus nõ dixit,quia nõdum cõceptus erat. Dicitur autẽ Benedicta in mulieribus,propter quinque. Primò propter fructũ,quia ipsa sola fructũ protulit benedictum. Hãc rationem adduxit Elizabeth dicẽs: Et benedictus fructus vẽtris tui. Hæc cõiunctio(&)exponitur pro quia,siue tenetur causaliter,& nõ copulatiuè Nec solùm benedicta,quia illum benedictũ protulit fructũ,à quo benedictionem accepit: sed etiã quia per illum fructum in sancta prole multiplicata est. Licet enim vnicum carnaliter genuerit: in eo tamẽ spiritualiter facta est mater magnæ multitudinis filiorũ,quorũ Christus est primogenitus in multis fratribus. Ideo non ab re dicitur Luc.2. Peperit filium suum primogenitũ,nõ respectu sequentium carnalium, cùm nullũ alium habuerit: sed respectu adoptiuorũ. Secũdò dicitur Benedicta, quia ipsa sola authorem omnium maledictionum diabolum superauit. iuxta illud,Ipsa cõteret caput tuum. Tertiò dicitur Benedicta,quia omnium mulierũ maledictiones(de quibus Gen.3. Multiplicabo erumnas tuas,&c.)euasit. Quartò dicitur Benedicta, quia pacẽ quã nullus procurare potuit inter Deũ & hominẽ ꝓcurauit: iuxta illud: Facta sum corã eo,quasi pacẽ reperiẽs. Pacẽ etiã fecit inter homines & angelos,inter viros & mulieres,qui penè semper in litibus & iurgiis erãt. Viri improperabãt mulieribus quòd essent causa omnium malorũ,& ita cõfundebãt eas,vt vix auderent cõparere aut mutire. Sed D. Virgo abstulit illud opprobriũ,quia fuit causa maioris pacis & meliorũ bonorũ. Ideo nõ est mirũ si mulieres habeãt maiorẽ deuotionẽ ad D. Virginẽ quàm viri: quia sunt magis obligatæ quàm viri,eò quòd abstulit opprobriũ earũ. Posuit etiã pacẽ inter duas dominas, quæ nunquã anteà potuerãt cõcordari,nec simul se inuenire in eodẽ loco. s. inter virginitatẽ & maternitatẽ. Sed D. Virgo collocauit eas in eadẽ cella,hoc est in vtero suo. Vnde quidã verificator dicit: Partus & integritas discordes tẽpore lõgo Virginis in gremio fœdera pacis habẽt. Quintò dicitur Benedicta,quia maledictionem humani generis in benedictionẽ cõuertit: & nos à Deo maledictos sibi recõciliari fecit. Et in hoc figurata fuit per Abigail,cui 1. Reg.25. Dauid dixit: Benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie ne irẽ in sanguinẽ,& vlciscerer me manu mea. Vlterius est super omnes benedicta,quia omnia quęcunque vult & petit pro nobis à Deo,obtinet. Et in hoc figurata fuit per reginam Sabba, quæ omnia quæcunque voluit à Salomone obtinuit. Ideo qui egent, habent occasionem recurrendi ad eam. ¶ Secundò,Gabriel cõsolatus est eã,dicens: Ne timeas Maria. Habetur in textu quòd cũ audisset

Prou.31. *Cant.4.* *Psal.44.* *Rom.8.* *Cant.2.* *Mulieres habent maiorem deuotionem ad D. Virg. quàm viri.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

salutationem,turbata est in sermone eius,& cogitabat qualis esset ista salutatio.Si quæratur,vnde procedebat timor iste? Quidã dicunt quòd ex superioris naturæ.s.angeli,assistẽtia. Vnde legimus Dan.8.quòd ad aduentum Gabrielis,Daniel pauens corruit in faciẽ suam.Et Zacharias pariter timuit ad apparitionem angeli. Timuit præterea ex verecundia quã habuit de persona angeli sibi apparentis in specie viri.Vnde D.Hiero.Trepidare virginum est,ad omnes viri aspectus vereri & pauere.Alij dicũt quòd ex claritate angeli & inaudita salutatione.Vnde Ecclesia,Expauescit virgo de lumine: & ex textu apparet quòd ex salutatione.vnde dicitur: Et cogitabat qualis esset ista salutatio,quæ cõtinebat omnes excellentes salutationes,quæ in antiquo testamento factæ fuerant. Primò Tobię dictum fuit,Gaudium tibi sit. Sed hęc salutatio eminenter cõtinetur in salutatione angelica,cùm dicitur,Aue.Præterea Daniel dixit Nabuchodonozor:Rex in æternum viue.Sed in salutatione angelica eminentius cùm dicitur,Gratia plena.Item dictum fuit Gedeoni, Dominus tecum,virorum fortissime:sed in hac eminẽtius cùm dicitur,Dominus tecum per plenitudinem gratiæ,ex qua est vita æterna.Item dictum fuit Iudith, Benedicta es tu filia à Domino. Hîc additur,in mulieribus,& benedictus fructus ventris tui.Omnia enim quæ potest mulier licitè desiderare,angelus in hac salutatione cõplexus est. Mulieres primò desiderãt pulchritudinem:hanc apposuit angelus,nõ solùm corporalem,sed spiritualem,dicens:Aue,hoc est sine vę, sine macula exteriori & interiori.Ideo tota pulchra.Secundò desiderãt diuitias.Angelus dixit,Gratia plena.Tertiò bonã societatem.Angelus nunciauit ei optimã, cùm ait:Dominus tecum. Quartò bonã famã & æstimationem.Angelus dixit,Benedicta tu,&c. Cum igitur ipsa(quæ humillima erat)talia de se audiuit,erubuit,Qui enim verè humilis est,de suis laudibus erubescit.Ideo turbata fuit ex insolita & inaudita salutatione. Sciebat enim quòd triplex est salutatio:Prima proditoria & adulatione plena,vt salutatio Iudæ,qui dixit,Aue rabbi:& talis est salutatio multorum,qui mordere vellẽt eos quos salutãt.Hęc salutatio est tãtùm exterior & nõ interior,ideo timenda. Secunda salutatio est Satanæ,qui se trãsfigurat in angelum lucis,& hæc est cauenda, nec omni spiritui credendum. Tertia salutatio est amicitiæ. & hęc quando est cognita, est acceptanda. D. igitur Virgo timens, prudẽter cogitabat qualis esset ista salutio, nõ fuit præceps in respõdendo: quia prudentis nõ est in arduis abiq; magna deliberatiõe respõdere. Ideo angelus cõsolatus est eã dicẽs:Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum,nõ dixit,apud homines.Sunt multi qui magnificiunt inuenire gratiam apud principes:sed hoc parum est,quia(vt Salomõ ait)Fallax gratia,&c.sed inuenire gratiam apud Deum,est inuenire thesaurum magnum. Et qui illum inuenit,nõ habet occasionẽ tristitię aut turbationis.Ideo angelus,Tu inuenisti maximum & inęstimabilem thesaurũ , quem nullus vnquã hominum potuit inuenire:Igitur,&c.non habes occasionem timendi.D.Aug. dicit quòd in rebus per tempus ortis nulla maior gratia,quàm quòd Deus fuerit homo,ac si diceret angelus,Patriarchę & Prophetę multum laborauerunt,tamen nõ potuerunt inuenire,&c. ¶ Tertiò angelus eam instruxit,dicens:Ecce cõcipies,&c.Ipsa cõsuluit dominam virginitatem, Quomodo fiet istud?&c.Hęc quęstio notãda est, quãdo aliquod nouum indicitur. Multi ex incõsideratione huius quęstionis decipiuntur,&c.D.Virgo nõ quæsiuit ex infidelitate aut dubitatione.Ipsa enim firmiter credidit,sed volebat scire modum,quem angelus ei declarauit dicẽs:Spiritus sanctus superueniet in te,&c.q.d.hoc fiet absque detrimento virginitatis,quã tãtum seruare desideras.Non enim fiet naturaliter,sed supernaturaliter, Spiritus sancti obumbratione, & cooperatione totius trinitatis,cõcipies filium succesorem Dauid,Messiam in lege promissum,verum Dei filium,&c. Deinde ad amplius cõsolandam eam nunciauit cõceptionem Elizabeth,dicẽs:Et ecce Elizabeth, cognata tua,&c.Finaliter D. Virgo audito angelo,matura habita deliberatione,humillimè consensit,prõptissimè se offerens ad obsequium Domini,dicẽs:Ecce ancilla Domini,fiat mihi secundum verbum tuum.Hîc tot & tãta facta sunt mirabilia, quòd iustum volumen exigerent. Si ampliora desideres,vide Alber.magnum & D.Bern.& reliquos expositores super missus est. Notãda tamen est hîc summa humilitas D. Virginis, quæ cùm ab angelo mater Dei altissimi & regina angelorum diceretur,se ancillam nominauit.Et quatuor bonæ ancillę cõditiones ostendit.Prima est prõptitudo,quæ designatur per hoc aduerbium,Ecce.Secunda est humilitas, cùm se dixit ancillam.Tertia discretio,cùm ait,Domini.Quarta obedientia,cùm dixit, Fiat mihi secundum verbum tuum. Quibus verbis prolatis , & in instanti terminatiuo illorum,tota Trinitas ex purissimo sanguine D.Virginis ad cõceptionem dispositõ,corpus Christi formauit in eius vtero,& sanctissimam Christi animã creauit,& creãdo infudit in corpus, & in eodem instãti ad suum esse existentiæ traxit & vniuit,& filius Dei de cõsensu patris & Spiritus sancti , hãc vnionem ad intra terminauit,& suum esse personale cum proprietatibus & attributis ac essentialibus communicauit, & sic perfectum & consummatum fuit matrimonium inter filium Dei & naturam humanã,de quo nos gratias agere debemus.

Luc.1. Tobię. Dan.3. Iudi.6. Iudith 13. Can.4. Salutatio triplex. Prouer.31.

CONTINVATIO DICENDORVM.

QVia reliqua Christi mysteria à D.Tho. in tertia parte clarissimè & ordinatissimè tradita sunt, adeò vt institutione aut introductione non egeant:ea ne volumen in immensum augeatur,prętermittendum,& ad finem incœpti operis properandum,& aliquid de nouissimis vniuersali scilicet iudicio,resurrectione bonorum,& malorum retributione , superficialiter scribendum duxi.

DE IVDICIO GENERALI.

CAP. XXI.

IVDICIVM Dei est duplex.s. intrinsecũ & extrinsecũ. Iudiciũ intrinsecũ idem est quod intellectus diuinus relatus ad dispositionẽ creaturarũ, quod alio nomine vocatur Prouidẽtia diuina:quæ quãuis sit vna & indiuisa in se,tamẽ secundũ nostrũ modũ intelligẽdi,diuersificatur secundũ diuersitatẽ dispositionũ ipsarũ creaturarũ, in quibus apparet dispositio siue iudiciũ ipsius,quod dicitur intrinsecũ & diuersum secundũ diuersitates dispositionum.s. creationis,gubernationis,prouisionis,& aliarum,quæ circa creaturas operatur.Pro nunc tamen solùm de iudicio retributionis bonorum & malorum scribere intendimus ea quæ Prophetæ & Apostoli , imò & ipse Christus locuti sunt. Et vt manifestum est ex sacris literis,iudicium Dei est duplex , scilicet particulare & vniuersale, de quibus per ordinem dicendum est.

§. 1. DE IVDICIO PARTICVLARI.

IVdiciũ Dei particulare est duplex.s.in vita,& in morte. Quotidã enim homines iudicat Deus in hoc mũdo,vt respiscãt à malis,& pœnitentiã agãt de præteritis,& caueãt à futuris,ac vt se exerceãt in bonis operibus,& thesaurizẽt in cælis.De hoc iudicio Apost.Si nosipsos iudicaremus,non vtiq; à domino iudicaremur.Cùm autẽ iudicamur à Domino,corripimur,ne cũ hoc mũdo dãnemur.Quotidã verò iudicat,remunerãdo in hac vita,præcipuè obstinatos.Quia(vt D.Aug.ait)sicut nullũ malũ impunitũ,ita nullũ bonũ irremuneratũ. Et quia mali quãdoq; aliqua bona moralia faciũt,ꝓ quibus nõ merentur remunerationẽ in alia vita:ideo Deus remunerat eos in hoc mũdo, sicut fecit Romanos idololatras,quibus propter opera virtutũ moraliũ in quibus se exercebãt,dedit monarchiã siue totius mũdi impiũ. Et obstetricib⁹ Aegyptiorũ,quia seruauerũt masculos Hebręorũ,& timuerũt Deũ,ædificauit domos.Aliud est Dei iudiciũ particulare in morte.de quo Apost.Statutũ est hominib⁹ semel mori,& post hoc,iudiciũ,hoc est in instãti terminatiuo mortis, in quo pticulariter iudicat anima secũdũ merita vel demerita,vt habet de Lazaro & diuite epulone. 1.Cor.11. Exod.1. Hebr.9. Luc.15.

§. 2. DE IVDICIO GENERALI.

IVdicium generale esse futurũ,& Christum de cœlo vẽturum ad iudicãdum viuos & mortuos, hoc est bonos & malos. cõstat ex antiquo & nouo testamentis.Ioel.enim 3.dicitur:Cõgregabo omnes gẽtes in valle Iosaphat,& ibi disceptabo cum eis. Et Christus expressè nobis manifestauit hoc iudiciũ & eius ordinẽ,cùm dixit,Cùm venerit filius hominis in maiestate sua,&c. quod euãgelium legitur feria 2.dominicę primæ quadragesimæ:in quo declarãtur quatuor iudicij generalis mysteria omnibus valde notãda.Ideo ea breuiter prosequemur.Primũ est generalis citatio,ibi: Cõgregabuntur ante eum omnes gentes.Secundum,diuersa situatio.ibi,Separabit eos ab inuicẽ. Tertium,singularis discussio & examinatio.ibi, Tunc dicet his qui à dextris, &c. Quartũ,finalis omnium retributio.ibi,Ibunt hi in supplicium æternum,&c.De his ergo per ordinẽ dicẽdum est, soluta prius vna quæstione admiratiua,quã quilibet facere posset,& quam tractat D.Aug. Cur.s. Deus ordinauit iudicium vniuersale,maximè cum(vt iã dictũ est ex Apost. statutum sit omnibus hominibus semel mori,& post hoc,iudicium?& per prophetã Naum 1.c.dictum sit, Nõ cõsurget duplex tribulatio,vbi expositores dicunt quòd Deus non iudicabit bis in idipsum. videtur ergo ꝙ iudicium generale supfluat,vel quòd Deus iudicet bis in idipsum. Resolutio D.Aug.& omnium doctorum est,quòd nõ abs re Deus iudicium generale ordinauit futurũ , propter multas rationes: nunc tamen breuitatis gratia,vna sufficiet,quæ.s.dicitur diuinæ iustitiæ manifestatio. Licet enim Deus nihil sine iustitia aut iusta causa agat:rationes tamen & causæ eorum quæ agit, nõ sunt nobis notæ.Ignoramus enim nũc qua causa vel quo iudicio bonus ille sit pauper,& malus ille sit dives: cur iste gaudeat,qui pro perditis moribus suis deberet cruciari, ille verò qui propter laudabilem vitã gaudere deberet,cõtristetur. Cur in iudicio humano innocens dãnetur,iniquitate iudicis aut falsis testibus obrutus,& scelesti liberẽtur & pręualeãt.& alia huiusmodi,de quibus nil temere iudicare debemus,cum nõ sit iniquitas apud Deum.Sed potius admirari cum Apost.& dicere, O altitudo diuitiarum sapientię & scientię Dei,quàm incõprehensibilia sunt iudicia eius,&c.Sed cum Deus decreuerit omnem iustitiã suã reuelare(nihil enim opertum quod nõ reueletur)vt tollatur occasio omnium querelarum & dubiorum, quod in hoc mũdo aut in morte fieri nõ potest: ideo necesse fuit ex illa suppositione,vt determinaretur dies siue tempus,in quo hoc fieret.tempus illud vocatur Dies iudicij,& nonnunquã dies Domini.vnde D.Aug. dicit. Itte quippe dies iudicij propriè vocatur,eò quòd nullus ibi erit tunc imperitæ querelę locus,cur iniustus ille sit fœlix, & cur iustus ille sit infœlix.Omnium nãque tunc nõ nisi bonorum vera & plenissima fœlicitas, & omnium nõ nisi malorũ digna & summa infœlicitas apparebit.deinde dicit : Cùm verò ad illud Dei iudicium peruenerimus,nõ solum quæ tunc iudicabũtur, verùm etiã quæcunq; ab initio iudicata sunt,& quæcunq; vsq; ad illud tempus iudicabuntur,apparebunt esse iustissima.Et ad dictum prophetę Naum respõdet D.Tho.dicens quòd quilibet homo potest cõsiderari dupliciter.s. vt particularis persona,& inquãtum est pars generis humani:& vt est particularis persona,fiet particulare iudicium post mortem,& recipiet iuxta ea quæ gessit in corpore, non totaliter & cõpletè, quia nõ quo ad corpus , sed quo ad animã tãtùm. secundum verò quod cõsideratur vt pars totius generis humani,debet iudicari corã toto genere humano.& sic tunc quilibet iudicabitur.Nec tamen Deus iudicabit bis in idipsum : quia nõ duas pœnas pro vno peccato inferet:sed pœna quæ ante iudicium generale fuerat incõpleta,cõplebitur,quãdo nõ solum quo ad animã, sed etiã quo

Apoc.20. In Add. 3.p. q.88.art.1. 10.de Ci. Dei. Rom.10. Matth.10. 2.de Ci.Dei.c. 1.in fine.

Universidad de Navarra Biblioteca

In fer. plu. marty.

ad corpus præmiabuntur boni,& torquebuntur mali.In morte enim nõ cõdemnantur completè, quia anima quãdo est vnita,maiorẽ pœnã sentit,propter corpus.Ideo D.Aug.dicit, Maiores pœnas passuri sunt dãnati,cùm resurrexerint: in quarum cõparatione tales sunt iste quas patiuntur homines in somnis.nõ enim patitur caro eorum.Maior est autẽ cruciatus , cùm vigilãs torquetur. Et sic propriè loquendo,iudicium particulare quod fit in morte,est interlocutorium,siue(vt quidã dicunt)vnum interim siue vulgariter *un ce pendant* , & est sententia incompleta, sicut de sententia bonorum dicitur Apoc.6.Vidi sub altare Dei,&c.sequitur,Et datæ sunt illis singulæ stolę albę,& dictum est illis vt requiescerent per modicum tempus, donec implerentur cõserui & fratres eorũ.

Ver. 1. DE VNIVERSALI CITATIONE.

PRimum mysteriũ iudicij vniuersalis est generalis & personalis citatio & cõgregatio. Veniet A enim dies in qua Deus cõuocabit omnes angelos & sanctos qui sunt in cælo,& omnes homines qui tunc erũt in terra,& omnes dæmones & dãnatos qui erunt in inferno,& omnes qui erunt in purgatorio.vnde dicitur,Cùm venerit filius hominis in maiestate sua,& omnes angeli cum eo,

2.Cor.5. à fortiori dæmones,nõ deficiet ne vnus quidem.vnde Apost.Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Iesu Christi.Oportet,est verbum necessitatis,Gallicè, *C'est un faire le fault,bon gré mal gré, ribon ribaine*.Nõ erit quæstio cõparẽdi per procuratorem , sed oportebit in propria persona cõparere.Si quæratur,ad quid?respõdet Apost.quòd ad portãdum processum & respõdendum categoricè prout gestum est in corpore, siue bonum , siue malum. ¶ Quidã propter hæc verba voluerunt

An qui decesserunt cum solo originali comparebunt in iudicio. dicere quòd paruuli in solo originali decedẽtes, nõ cõparebunt in iudicio generali:cum nihil gesserint in corpore , neq; boni neq; mali, nec fuerint participes operũ Christi, sicut pueri baptizati, qui per bapusmum fuerũt Christo incorporati:ideo remunerabuntur.Præterea si paruuli in peccato originali decedentes,intersint,in qua parte erunt?nõ à dextris,quia illi erunt beati:nec à sinistris, cùm nõ debeatur eis pœna sensus,vt dictum est:tamen pœna sensus exprimitur in sententia eorũ qui à sinistris erũt:igitur,&c.Insuper in omnibus passibus sacrę scripturę,in quibus fit mentio de iudicio generali,fit mentio de actibus voluntatis,quos paruuli nõ habuerunt.Mat.25.dicitur,Esurrui,&c.& Apost.Reddet vnicuiq; secundum opera sua.Veruntamen D.Tho.dicit,quòd

Rom.2. In Add 3.p. q.79.art.5.ad 3. intererunt.& probat per illud Apoc.20.Vidi mortuos magnos & pusillos,stãtes in cõspectu throni:& aperti sunt libri, & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta sunt in libris eorum. Et quãuis in libris illorum paruulorum nõ sint scripta peccata actualia, peccatum tamen originale scriptũ est: ideo iudicabuntur,tamen nõ tristabuntur:sed lætabuntur de gloria corporali iudicis,quã misericorditer Christus,secundum D.Tho,eis ostendet. Et cũ per dextrã intelligatur potior & nobilior

Psal.109. locus(iuxta illud.Dixit Dominus domino meo,sede à dextris meis)Dextera in iudicio erit in aere, in qua erunt boni: & sinistra , in terra.in qua ex vno latere erunt dãnati,& ex alio paruuli illi sub bonis.Et quo ad illã sententiã dicendum est quòd ignis nomine omnis pœna intelligitur:& quòd illa sententia est generalis & applicatur singulis secundum proportionem peccatorum & demeritorum.Et quãtum ad dextrã vel sinistrã intelligitur de his qui fuerunt in vsurationis.Omnes ergo cõparebunt.Nec obstat illud Psal.Nõ resurgunt impij in iudicio : quia debet intelligi,mutati

Psal.1. 1.Cor.15. in melius.vnde Apost.dicit,Omnes quidẽ resurgemus.sed nõ omnes immutabimur. Mali quidẽ resurgent,sed non immutabuntur in melius.¶ Si quæratur,Quis faciet eos resurgere? Respondet Apost.quòd Deus in nouissima tuba.Canet enim tuba,quæ erit valde terribilis,cuius terribilitatem cõsiderãs Iob dicebat:Semper & quasi tumẽtes super me fluctus, timui Deum:& põdus eius

Iob 31. (s.citationis & tubæ)ferre nõ potui,quin.s.caderem in terrã.Quæ verba exponens D.Greg.ait:Iob flagellatus,simplex & iustus à Domino approbatus,timuit.s.hãc tubã.Quid debent facere peccatores?&c.Apoc.14.dicitur quòd D.Io.Euãgelista,qui erat virgo electus à Domino,& inter cęteros magis dilectus,audiuit vocẽ de cælo,tãquam vocem aquarum multarum,tãquã tonitrui magni, & cecidit tanquã mortuus.s.propter terribilem sonum,quem nõ poterat sustinere. Si Iob simplex, iustus,laudatus & approbatus à Deo,in cõtemplatione huius tubæ sic timuit,&c. Si D.Io.Euangelista,virgo & magis dilectus,sic timuit:quid debẽt facere pauperes peccatores:qui nõ sunt simplices,iusti,& approbati,sicut Iob:sed pleni malitia,iniusti,& à Deo reprobati, qui non sunt puri & virgines,nec dilecti sicut D.Ioãnes,sed immundi & abominabiles,in odio Dei existẽtes? Quomodo deberent timere si cogitarent? profectò amplius quàm illi,&c. Quia sonus huius tubæ erit illis terribilis.Heu quid esset si nunc insonaret ? haberemus maiorem occasionem timendi quàm D.Iob & Io.Euãgelista.& habemus maiorẽ occasionem cogitãdi, quàm D.Hiero. qui semper de hac tuba cogitabat.& dicebat,Siue comedã,siue bibam,siue quid aliud faciã,semper insonare videtur in auribus meis illa terribilissima tuba : Surgite mortui, venite ad iudicium. Ideo si sumus sapientes,cogitabimus de iudicio generali,& de his quæ fient in eo,quæ dicuntur nouissima , de quibus Eccletiastes 7.Memorare nouissima tua, & in æternum nõ peccabis. Nunc cõtemplemur congregationem vniuersalem,circa quam quatuor sunt notanda.s.locus, ministri, ordo, tempus.

Ver. 2. DE LOCO IVDICII GENERALIS.

In Add.3.p. q.88.art.4. LOcum in quo debet fieri huiusmodi cõgregatio,declarat Ioel propheta,cum ait:Cõgregabo B omnes gentes,& deducã eas in vale Iosaphat.per valem Iosaphat intelligit locum,in quo nũc est vallis Iosaphat,quia ante iudiciumi gnis cõflagrationis æquabit primò illum locum,&

Esa.40. verificabitur illud,Omnis vallis exaltabitur,& omnis mõs & collis humiliabitur,& erunt praua in directa,& aspera in vias planas.Vallis Iosaphat est inter mõtem Sion & mõtem Oliueti, per quam decurrit

decurrit torrens Cedrõ.Christus autẽ veniet ad locum à quo ascẽdit.s.à monte Oliueti.vnde Act. 1.dicitur,quòd postquàm nubes suscepisset Christum ab oculis discipulorum , duo viri astiterunt iuxta illos in vestibus albis,qui & dixerunt: Viri Galilæi quid aspicitis in cælum? Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cælum,sic veniet quemadmodum vidistis eum ascendentem in cęlum.Dicunt doctores quòd Christus potius elegit vallem Iosaphat ad hãc congregationem faciendam, quàm alium locum,eò quòd circa illam exercuit opera redemptionis,&c. vt posset melius improperare peccatoribus ingratitudine illorum.Si quæratur, Quomodo tot & tanti qui fuerunt,sunt, & erunt,poterunt ibi contineri,cùm illa vallis Iosaphat vix contineat latitudinem mediæ leucæ? Dictum est quòd ignis conflagrationis æquabit omnia : & ideo sufficiens erit locus. Item boni erunt in aere,& soli damnati in terra. Nec erunt latè dispersi ad placitum , sed valde pressi , sicut haleca in vase,in quo salsa transferuntur.& sic erunt circa montem Oliueti in spatio sufficienti,à quo loco omnes Christum iudicem,qui erit in aere inter bonos & malos,videre poterunt.

Cur in valle Iosaphat fiet iudicium.

Ver. 3. DE MINISTRIS CONGREGATIONIS GENERALIS.

C DIuus Aug.dicit:Profectò per angelicum ministerium tãta res peragenda est,iuxta illud Psal. *20.de Ci.Dei. Psal.49.* Cõgregate illi sanctos eius. Doctores communiter dicunt quòd angeli boni erunt ministri cõgregationis omnium.Et Apost.dicit, Quoniam ipse Dominus in iussu & in voce archangeli, & *1.Thess.4.* in tuba Dei descendet de cælo,& mortui qui in Christo sunt , resurgent primi. In quibus verbis ostẽdit causam resurrectionis nostræ, modum & ordinem.Causa resurrectionis est triplex:Prima & principalis,est virtus diuinitatis.Secunda est instrumentalis, & est virtus humanitatis Christi, qui secundum humanitatem est instrumentum diuinitatis.Tertia est ministerialis,quæ est virtus angelorum,per quos fient aliqua præparatoria ad resurrectionem,vt collectio puluerum, cõiunctio ossium,dispositio neruorum & carnis, per Christum tamen fiet vnio animæ ad corpus. Hæc per ordinem ostendit Apost.cum dicit: Quoniã ipse dominus(qui secundum diuinitatem est causa principalis,& secundum humanitatem instrumentalis)in iussu facto angelis custodibus,vt colligant puluere,& ossa cõiungant,deinde in voce accepit ibi vocem,non pro locutione vocali,sed pro ministerio angelorum,qui deputãtur regnis & prouinciis.vnde Mat.24. Mittet angelos suos cum tuba & voce magna, & cõgregabit electos eius à quatuor ventis & à summis cælorum vsq; ad terminos eorum.Virtute igitur angelorũ custodum congregabuntur puluere,& fient ossa & cõiungentur.Per virtutem verò archãgelorum prouincialium cõnectentur per neruos, qui carne & cute cooperientur.Et tãdem per virtutem tubę Dei,quærit vox Christi dicentis,Surgite mortui,venite ad iudicium,introducetur anima.De hac voce habetur Mat.20. Dixit Dominus vineæ procuratori suo, Voca operarios,& redde illis mercedem. Hunc modum & ordinem resurrectionis per figurã & visionem familiariter declarauit Deus Ezechieli prophetæ, vt habetur Ezech.37. vide apud eum.Post resurrectionem angeli boni assument bonos,& eleuabunt eos in aerem,& sic deducẽt ad vallem Iosaphat.vnde subiungit Apost.Deinde nos qui viuimus,qui relinquimur,simul rapiemur in nubibus obuiã Christo in aera.Mali verò dimittẽtur in terra, ligati per fasciculos,trahendi per dæmones,qui eos ad malum induxerunt, iuxta illud : Colligite primum zizania *Mat.13.* & alligate ea in fasciculos ad cõburendum. tunc verificabitur quod Christus dicebat: Tunc erũt *Mat.24.* duo in agro,vnus assumetur,& alter relinquetur. Duæ molentes in mola,vna assumetur, & altera relinquetur.Prædicta autem omnia nõ fient in instãti,quia motus in instãti fieri nõ potest,sed collectio puluerum,cõiunctio ossium, & trãslatio fient per motum localem.igitur, &c. Resurrectio tamen siue vnio animæ ad corpus fiet in instãti,reliqua verò in breuissimo tempore.Et hoc modo

1.Cor.15. debet intelligi Apost.cum dicit,Ecce mysterium vobis dico:Omnes quidem resurgemus,&c.subdit,In momento,& in ictu oculi.& in nouissima tuba. Canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti,& nos immutabimur.Hęc generalis resurrectio bonorum & malorum fiet in eodem instanti,excepta resurrectione illorum qui reperientur viui:quia illa fiet in translatione,in qua morientur,& statim resurgent,vt infrà dicetur.

Ver. 4. DE RESVRRECTIONE GENERALI.

A REsurrectio bonorum & malorum erit similis & dissimilis.Primò erit similis,quia sicut boni *In Add.3.p. q.79.art.1.& 2.* resurgẽt iidẽ numero, sic & mali.Vnde Iob 19.In carne mea videbo Deũ.vbi loquitur de visione post resurrectionẽ.sequitur,Quem visurus sum ego ipse,& nõ alius. Et Damasc. dicit quòd *4.lib.* resurrectio est eius quod cecidit,secunda resurrectio.Sed corpus quod nunc gerimus,per mortem cadet:ergo idem numero resurget.quod non fieret,nisi eadem anima ei reuniretur.Cùm ergo ad corpus pertineat cadere:sequitur quòd resurrectio magis pertinet ad corpus,quàm ad animã,quę est eadem,& distincta ab aliis per habitudinem ad idẽ corpus,quod est idem , quia habet easdem dimensiones,& per eãdem formã substantialem principaliter & instrumentaliter per aliã, quæ est qualitas resultãs ex qualitatibus ad mediũ venientibus,quę est forma accidentalis & nuncupatur forma mixtionis,& nõ est forma substãtialis corporis mixti,sed eius accidens proprium, & dispositio,per quã materia disponitur ad recipiendam formã:& cõsequenter ad eius dimensiones:& sic corpus humanum prætet hãc formã mixtionis nõ habet aliã formã substãtialem , quàm animam rationalem à cuius materia sic mixta fluunt dimensiones virtute formæ mixtionis immediatè , & virtute animæ mediatè. Et licet hæc forma accidentalis in morte corrumpatur,& alia forma mixtionis in resurrectione causetur,nõ tamen sequitur quòd sit aliud corpus numero:cùm formarum accidentaliũ variatio,quæ per successionẽ fieri potest , non faciat diuersitatem numeralẽ subiecti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

As forma humanitatis eadem numero resurgat.

Propter eãdem rationẽ nõ sequitur quòd si anima & corpus & organa sensuum post resurrectionem habeãt alias dispositiones, puta incorruptibilitatem, claritatẽ, & alia huiusmodi, nõ sit idem suppositũ numero: quia cũ illa sint accidẽtia, nõ variãt essentiã. ¶ Sed difficultas est de forma substãtiali totius, quæ dicitur humanitas, quæ in morte corrumpitur, & videtur cedere in nõ ens: & sic nõ potest eadẽ numero iterari. Quia cum humanitas resultet ex cõiunctione partiũ, nõ potest eadem cõiunctio resumi, quæ prius fuit, eò quòd iteratio opponitur identitati. Iteratio enim numerum importat, identitas verò vnitatẽ, quæ numero opponitur: sed in resurrectione resumitur coniũctum, quod idẽtificat formã totius cũ partibus simul sumptis: igitur, &c. Dicendũ quòd eadem est anima numero: vt puta, Anima Sortis quæ est forma corporis & totius cõpositi: & illa cõiunctio est relatio & accidens: & sic eius resumptio nõ variat essentiã. verũ quia D. Tho. dicit formã totius distingui à partibus simul sumptis: ideo argumentũ haber cõtra eũ magnã apparentiã. Respõdet tamen secundũ Auicen. qui dicit quòd forma totius nõ est forma partis tãtum, nec est aliqua alia forma præter formã partis: sed est totũ resultãs ex cõpositione formę & materiæ, cõprehendens in se vtrunq;. Et hęc forma totius essentialis dicitur quidditas. Et sic cum maneãt eędem partes, erit eadẽ humanitas numero: quia argumẽtũ procedit ac si esset alia forma substãtialis numero superueniens formę & materię. Et ad illã cõiunctionẽ dicitur quòd diuersa cõiunctio nõ potest identitatẽ humanitatis impedire, cũ cõiunctio significet actionẽ & passionẽ, quæ sunt accidẽtia & ideo nõ sunt de essentia humanitatis. Certũ est enim quòd generatio & resurrectio nõ sunt iidem motus siue mutationes. Nec tamẽ propter hoc idẽtitas humanitatis impeditur. Cõstat etiã quòd illa relatio vnionis nõ est de essentia humanitatis, licet cõcomitetur eã, eò q̃ humanitas nõ est ex illis formis, quæ cõsistunt in cõpositione & ordine: sicut sunt formæ artificiatorũ: vnde existẽte alia cõpositione numero, nõ est eadẽ numero forma domus. ¶ Secundò resurrectio bonorũ & malorũ cõuenit quãtum ad terminũ à quo, quia à cineribus, iuxta illud: Puluis es, & in puluerem reuerteris. Per puluereș intelligũtur omnes reliquiæ quæ remanẽt, humano corpore resoluto. Et nõ obstat q̃ aliqui reperiẽtur viui, quia ignis cõflagrationis poterit eorũ corpora vsq; ad cineres resoluere. hoc etiã intelligendũ est, nisi aliquibus ex priuilegio sit indultũ cõtrarium, prout resurrectionis acceleratio, quemadmodũ aliqui de Ioãne Euãgelista, & de Helia, atq; Enoch opinãtur. Et licet Christus sit exẽplar nostræ resurrectionis quãtum ad terminũ ad quem, nõ tamen quãtum ad terminũ à quo: quia nõ dedit Deus sanctũ suũ videre corruptionem. ¶ Tertiò resurrectio bonorũ & malorum cõuenit in hoc quòd omnia mẽbra corporis, & quicquid est de integritate naturę, in vtrisq; resurgent, cùm resurrectio fiat opere diuino immediate, & Dei perfecta sint opera. vnde sequitur quòd homo reparabitur perfectus in omnibus membris. Et sic omnia quęcunq; in anima implicitè cõtinentur, explicabuntur in corpore, aliàs corpus nõ respõderet ad plenum animæ, quod tamen oportet in perfecta resurrectione. Et quãuis membra ordinentur ad actus, & post resurrectionem nõ sint futuri actus genitalium, nõ tamen sequitur quòd illa membra desint. Quia membra nõ solùm sunt propter operationem, sed etiã ad ostendendã virtutem & distinctionem sexuum. & sic nõ erunt frustra. Erunt etiã intestina nõ turpibus superfluitatibus, sed nobilibus humoribus referta. Et licet corpus resurgat vt prẽmietur pro opere quod anima in eo gessit, & manus propter furtum vel homicidiũ truncata fuerit, & sic ad bonum post truncationem operata nõ fuerit: nihilominus tamen prẽmiabitur: quia homo per pœnitentiã meretur vt totum prẽmietur, qui ex toto quod habet, Deo seruit. Actus enim quibus propriè meremur aut demeremur, nõ sunt manus aut pedis, sed totius hominis. ¶ Ex prẽmissis sequitur primò quòd nõ omnes resurgent in sexu virili. Vnde D. Aug. dicit: Melius sapere vidẽtur, qui vtrunq; sexũ resurrecturũ nõ dubitãt. Deus enim in resurrectione reparabit in homine, quod fuit in prima cõditione. sed in prima cõditione creauit masculum & fœminã: igitur, &c. Præterea sicut cõsiderata natura indiuidui, debetur certa quãtitas, & diuersis hominibus diuersa: ita considerata natura speciei, debetur diuersus sexus humano generi. Hæc enim diuersitas cõpetit perfectioni speciei, cuius diuersi gradus implentur propter diuersitatem sexus, vel quãtitatis. ideo sicut resurgent homines in diuersis staturis: ita resurgẽt in diuersis sexibus. Et quanuis sit differentia sexuũ: deerit tamen cõfusio mutuę visionis: quia nõ erit libido incitãs ad turpes actus, ex quibus confusio caussatur. Nec obstat quod Apost. dicit: Donec occurramus omnes in virum perfectũ, in mensurã ætatis plenitudinis Christi: quia nõ intelligitur propter sexũ virilem, sed propter virtutẽ animi, & robur corporis, quæ erũt tã in mulieribus quàm viris. ¶ Et licet nunc mulieres subdãtur viris, propter imbecillitatem animi & defectum roboris: ideo nũc vir dicitur caput mulieris, & ipsa est sub potestate viri. sed cũ hæc nõ deficiãt mulieribus post resurrectionẽ, sequitur quòd tũc cessabit omnis prælatio, vt dicit gl. 1. Cor. 15. Ideo tũc nõ different vir & mulier, quãtum ad superioritatem vel imbecillitatẽ. Et quãuis in resurrectione cesset & tollatur omnis error, & in generatione mulieris sit error in ordine ad generationẽ, quia. s. præter intentionẽ naturę particularis ex defectu virtutis formatiuæ, quæ est in semine, quę nõ potest perducere materiã cõceptus ad formã virilem. vnde Philos. dicit quòd fœmina est mas occasionatus: est tamen de intẽtione naturæ vniuersalis, quæ ad perfectionẽ speciei vtrunq; sexum requirit. Nõ tamen post resurrectionẽ erit visus sexuũ. Quia (vt Christus dixit) In resurrectione nõ nubẽt neq; nubentur, sed erunt sicut angeli Dei, cùm generatio sit ordinata ad cõseruationem speciei, quę in resurrectione erit incorruptibilis. ¶ Et cùm cibus & potus ordinẽtur ad cõseruationem indiuidui, sequitur quòd post resurrectionem nõ erit comestio, nec potatio, aut dormitio, nec alia quę ad animalem

2. Phy. Gen. 3.

In Add. 3. p. q. 80. art. 1.

In Add. 3. p. q. 81. art. 3. Gen. 1. In resurrectione erit diuersitas sexus.

Ephe. 4.

16. de Ciui. Mat. 22.

malem vitam pertinent: quia operationes animales nõ sunt hominis inquãtum homo: ideo in eis nõ cõsistit beatitudo humani corporis. Sed corpus glorificabitur ex redundãtia gloriæ animæ, vt dictum est. Et quia delectationes corporales, secundum Philos. sunt medicinales, & adhibentur homini ad tollẽdum fastidiũ vel etiã ægritudinẽ, inquantũ homo in eis ordinatè delectatur: sicut homo habẽs gustũ indispositũ, delectatur in his quæ sanis nõ sunt delectabilia: ideo nõ oportet q̃ tales delectationes sint de essentia beatitudinis, vt Iudæi & Sarraceni ponũt. Solę enim delectationes animi propter se quærẽdę sunt, ideo ad beatitudinẽ requirũtur. Nec obstat q̃ Christus post resurrectionẽ comedit & bibit, quia illa sumptio cibi & potus nõ fuit necessitatis, quasi cibis egeret post resurrectionẽ: sed fuit potestatis, vt ostẽderet se habere verã naturã humanã, quã prius habuerat. Hæc autẽ ratio nõ erit in resurrectione cõmuni, ideo dicitur Christus dispensatiuè mãducasse eo modo loquẽdi, quo luristæ dicũt dispensationẽ esse iuris cõmunis relaxationẽ. Nec fuit cõuersa materia ciborũ in substantiã aliti, sed emissa fuit per euaporationẽ. ¶ Secũdò sequitur q̃ capilli, vngues, & dẽtes resurgẽt in corpore humano. vnde Christus dicebat: Capillus de capite vestro nõ peribit. & Mat. 10. Capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Capilli enim, vngues, ac dẽtes dati sunt homini in ornamentũ, & in cõseruationẽ aliarũ partiũ, & sic quodãmodo videntur esse de integritate naturæ humanę. Vrina autẽ, fæces, sudor, & aliæ huiusmodi superfluitates nõ resurgẽt in corpore humano, cùm nõ pertineãt ad integritatẽ naturæ, neq; ad conseruationẽ aliarũ partium: ideo naturaliter expellũtur, quasi ad nihilũ vtiles. Sed superfluitates vtiles natura retinet ad generationẽ capillorũ & vnguiũ, quibus homo eget ad mẽbrorũ cõseruationẽ: sicut miles nõ solum eget ense ad bellãdũ, sed etiã vagina ad cõseruationẽ ensis. Et cùm nutriãtur & augeãtur, & in vno homine nõ sit nisi vna anima, quæ est rationalis: sequtur q̃ informãtur anima rationali, quãtũ ad aliquas operationes virtutis vegetatiuæ, quãuis operationem sensus nõ participẽt, sicut nec ossa, quæ etiã resurgẽt. vnde Christus: Palpate & videte quia spiritus carnẽ & ossa nõ habet, sicut me videtis habere. Nõ est tamẽ arbitrandum q̃ capilli capitis mulierũ, & barbę virorum sint ita prolixa, sicut modò ab aliquibus videmus deferri. Quia illa prolixitas magis pertinet ad fastidiũ, curiositatem, aut inanẽ gloriã, quàm ad ornamentũ, & distinctionẽ sexus. Hæc enim in modica quãtitate obseruari possunt, & ideo in resurrectione reformabuntur. ¶ Notãdum pariter quòd nõ oportet omnia quæ fuerũt informata anima rationali, sint de integritate naturę, & per cõsequens quòd resurgãt in humano corpore. Sunt enim multa quæ crescũt, fluũt, & diminuũtur: sicut pinguedo, & caro, quæ p infirmitatẽ & abstinentiã minuitur: & alia etiã ex alimẽto succedũt, & illa deperdita vel diminuta nõ resurgent, nec etiã humiditates. Sed solùm illa quę perueniũt ad vltimã perfectionẽ, quã natura intendit in indiuiduo, quæ iã sunt incorporata mẽbris, quæ vocatur gluten. Membra etiã in hoc mundo abscissa, cum sint de integritate naturæ, resurgent tã in bonis quàm in malis. ¶ Tertiò sequitur quòd deformitates, quæ ex defectu vel mutilatione aliquorũ membrorũ vel indebita proportione partiũ vel aliunde prouenientiũ, in resurrectione reparabuntur, etiã in dãnatis, in quibus nihil erit quod impediat doloris sensum, qui per ægritudinẽ impeditur, inquantum per eã debilitãtur organa sentiendi: & similiter defectus mẽbri impediret, ne esset vniuersalis dolor in corpore: sed modus pœnæ nõ esset secundũ mẽsurã culpæ. Quia cõtingit quòd aliquis peccator dãnãdus minoribus peccatis subiectus, aliquas deformitates habeat, quas nõ habet aliquis dãnãdus grauioribus peccatis irretitus. In reparatione enim corporis magis attẽditur naturę perfectio, quàm id quod fuit prius. vnde Apost. 1. Cor. 15. dicit: Mortui resurgent incorrupti, hoc est sine aliqua diminutione membrorũ. Et qui infra perfectã ætatẽ decedũt, in statura perfectæ ætatis resurgent, vt paulò pòst dicetur. Deus enim qui naturã cõdidit, in resurrectione naturã corporis integrè reparabit. Vnde omnis defectus qui ex corruptione vel debilitate materię seu principiorum naturaliũ in corpore fuit, in resurrectione remouebitur, sicut febres, lippitudo, & similia. Defectus autẽ qui in humano corpore cõsequuntur principia naturalia, sicut tarditas, grauitas, põderositas, & passibilitas, erũt in corporibus dãnatorũ, quos à corporibus beatorũ gloria & dotes corporis excludent. Nec obstat quòd aliqui defectus sint pœna peccati, quod ante mortem nõ fuit deletũ, vt mutilatio. Quia cùm quælibet pœna in quocunq; foro infligatur secũdũ cõditionẽ illius fori, pœnæ quæ in hac vita tẽporali infligũtur pro aliquo peccato, sunt tẽporales, & vltra terminũ vitæ nõ se extendũt. Et ideo quãuis peccatũ nõ sit remissum, nõ oportet quòd damnati pœnas quas passi sunt in hoc mũdo, patiãtur in inferno: sed iustitia diuina requirit quòd ibi pœnis grauioribꝰ cruciẽtur. ¶ Quartò resurrectio bonorũ & malorũ cõuenit in ætate & statura. Quia nõ omnes resurgent æquales in statura siue quãtitate. Sed quilibet resurget in illa quãtitate, in qua fuisset in termino augmẽti, si natura nõ errasset aut defecisset. Quod autẽ supereſt vel deficit, resecabit vel implebit diuina potẽtia, ac defectũ quãtitatis, qui prouenit ex defectu virtutis formatiuę, sicut in nanis & gibbosis. Eadẽ ratione resecabit in illis qui immoderatæ magnitudinis fuerũt vltra debitũ naturæ. Ex quo sequitur quòd in resurrectione nõ erũt gigãtes, neq; nani. Vnde Apost. Donec occurramus omnes in virũ perfectũ, in mensurã ætatis plenitudinis Christi. sed Christus resurrexit in ætate virili, quæ secundum D. Aug. incipit in vigesimoquinto anno: igitur & alij. Nõ est tamen intelligendum quòd omnes futuri sint æquales Christo in quãtitate, sed quòd omnes erũt in perfecta quãtitate, quã habuissent in trigesimotertio anno, secluso impedimento. ¶ Quintò conuenit resurrectio bonorum & malorum in incorruptibilitate: Quia tam boni quàm mali erũt incorruptibiles, iuxta illud: In diebus illis quærent homines mortem, & nõ inuenient eã: desiderabũt mori, &

10. Ethic.

Mat. vlt. Luc. 24.

Luc. 21.

Luc. 24.

Capilli quales in resurrect.

In Add. 3. p. q. 18. ar. 3. & 2

Ephe. 4

In Add. 3. p. q. 86. ar. 2. Apoc. 9.

Universidad de Piura
Biblioteca

ri,& mors fugiet ab eis. Præterea boni præmiabuntur mercede perpetua, & mali pœna perpetua,
Mat.25. iuxta illud: Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitã æternã. quod esse nõ posset si corpora corruptibilia forẽt. Et quãuis corpora post resurrectionem sint cõposita ex cõtrariis, quia tamen absque motu cœli. qui in resurrectione cessabit, cõtraria non sufficiunt ad corruptionem faciendam: igitur, &c. Et quia Philosophi cessationẽ motus cæli nõ cognouerunt, pro impossibili habebant quòd corpus cõpositum ex cõtrariis, nõ corrumperetur. Incorruptibilitas autem illa, præcipuè damnatorum, non erit per gratiã, sed per naturam, nõ quòd in natura sit incorruptionis principium in corporibus damnatorum, sed propter defectum primi mouentis ad corruptionem. Et
9.Ethic. licet mors simpliciter sit maxima pœnarum: nihil tamen prohibet mortem esse in pœnarum remedium, & per consequens oblationẽ mortis esse in pœnarum augmentũ. Viuere enim (vt Philos. dicit) videtur omnibus esse optabile, eò quòd omnia esse appetunt: sed quia malè esse. s. cum tristitiis & tormentis, opponitur bene esse: ideo mors siue annihilatio, quæ est remedium pœnarum,
Mat.26. optabilis damnatis erit, cùm terminet pœnas & tormenta. vnde Christus dicebat, Bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille. Quia si mors dicatur pœnalis propter dolorem quem sentiunt morientes: non est dubium quin maiorem dolorem damnati continuè sustineant. ideo mors in quãtum remedium, est eis optabilior, licet simpliciter & absolutè melius sit esse, quàm non esse.

Ver. 5. DE DIFFERENTIA RESVRRECTIONIS BONORVM ET MALORVM.

1.Cor.15. RESurrectio bonorum plurimum discrepat à resurrectione malorum. Quia (vt dicit Apost.) A Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. vbi glo. dicit: Nos boni tantummodo immutabimur impassibilitate & in melius. Mali verò in pœnis & deterius. Hęc immutatio bonorum quantum ad corpus, attenditur penes quatuor dotes, quæ ex gloria animæ redundant in corpus (vt dictum est) quibus mali erunt priuati, præcipuè impassibilitate. Erunt enim valde
c.14.§.2.ver.2 6.Topi. In Add. 3 p. q.86.ar.3.ad.1 sensibiles & dispositi ad recipiendum qualitates alterabiles eis contrarias, quæ continuè absque quiete eos torquebunt in æternum. Et quanuis, secundum Philoso. omnis passio magis ac magis facta abiiciat à substantia finita, & ideo tandem consumat & corrumpat eam: non tamen sequitur quòd damnatorum corpora tandem consumantur, quia loquitur de transmutatione, qua transmutatur patiens à sua naturali dispositione, per motum cæli. talis autem passio non erit in corporibus damnatorum. Quia (vt dicitur Matth. 24.) Cælum & terra transibunt. Sed erit in eis passio intentionalis, sicut visio quæ fit absque transmutatione naturali, cùm instantaneè fiat. Et licet in inferno possit esse motus localis, iuxta illud Iob 24. Ad nimium calorem trãsiet ab aquis niuium: ille tamen motus non erit dependens à cælo, sed à diuina iustitia: quanuis aliqui dicant quòd ille transitus non erit localis, sed intentionalis. & sic non reducetur ad medium, sed erit ab extremo ad extremum. Quare quiescere non poterunt.

Ver. 6. DE ORDINE CONGREGATIONIS GENERALIS.

CVm Deus omnia in pondere, numero, & mensura statuerit, & Salomon mirabilem ordinem B in ministerio templi posuerit, itavt regina Sabba in eius cõtemplatione admirata, nõ haberet
Sap.11. vltrà spiritum: quãtò magis Christus (qui est pluspquã Salomõ) in ministerio generalis iudicij? Iusti ergo videntes ordinem quem Christus instituet in processione angelorum ipsum præcedentium, amplius admirabuntur & cõsolabuntur, quàm regina Sabba. Et mali terrebuntur, iuxta illud: Terribilis sicut castrorum acies ordinata. s. processio angelorum bene ordinata, malis. Dicũt
Rom.13. Mat.12. Can.6. cõtemplatiut quòd inferiores ordines venientes cum Christo in hunc mundum præcedent, & alij sequentur secundum dignitatem snã. Et quemadmodum videmus in processionibus, in quibus cõparent mendicãtes, in quolibet ordine primus defert crucem: Sic in processione angelorum primus infimi ordinis portabit crucem, in qua Christus passus est, quæ dicitur signum filij hominis, de quo Esa. 11. Et leuabit signũ in nationes. & Luc. 2. In signum cui cõtradicetur. Et Christus dice-
Mat.24. bat: Tunc apparebit signum filij hominis (hoc est crux Christi.) vnde cãtat Ecclesia, Hoc signum crucis erit in cælo, cùm Dominus ad iudicãdum venerit. D. Chrys. dicit quòd crux Christi apparebit sole splendidior, vt nõ sit necessitas accusationis, cùm viderint reprobi crucem, per quã intelliguntur alia instrumenta passionis Christi reseruata, vt dicit Nicolaus Gorra super Matthæum. Deinde primus angelus secũdi ordinis deferet cordas (quibus ligatus fuit Christus) eleuatas. Primus tertij ordinis deferet virgas & flagella, quibus flagellatus fuit Christus. Primus quarti. deferet columnã in qua ligatus & flagellatus fuit. Primus quinti, vestem qua illusus est. Primus sexti, clauos quibus cruci affixus fuit. Primus septimi, spõgiã qua felle potatus fuit. Primus octaui, lanceam qua latus eius apertum fuit. Primus noni, coronã spineã qua coronatus fuit. Postremò om-
Mat.24. 2.Cor.5. nibus cõgregatis Christus veniet subitò & quasi imperceptibiliter, iuxta illud: Sicut fulgur exiit ab oriente, & paret in occidente: sic in aduentu filij hominis. ¶ Veniet in maiestate, & sedens super sedem maiestatis suæ. Remigius exponit in maiestate, hoc est in diuinitate, & in sede maiestatis suæ, hoc est in humanitate glorificata, quæ est sedes diuinitatis. Orige. verò exponit, in maiestate, hoc est in gloria corporis, iuxta illud: Erant autem Moyses & Helias visi in maiestate, & in sede maiestatis suæ, hoc est in throno magno & mirabili ei præparato, quem Apostolus vocat Tribunal. quæ omnia erunt in magnam consolationem bonorum. Si dicas quòd damnati ad minus gaudebunt videre ista, dico quòd non facient, imò valde torquebuntur. Nam experimento verificatum constat dictum D. Augustini, Palato infirmo pœna est panis, qui sano est suauis: & oculis ægris odiosa est lux, quæ puris est amabilis. iuxta illud Ecclesiastici 11. Dulce lumen, & delect

delectabile oculis, videre solẽ, quando sunt dispositi: sed si sint indispositi, est magnũ tormentum. Et quia oculi bonorũ erũt dispositi, quia erunt mũdo corde: ideo gaudebũt, iuxta illud: Beati mundo corde, quoniã ipsi Deũ videbunt, s. delectabiliter, &c. Alia similitudo datur de latrone qui meruit suspendi, nõ gaudet in vestibus pulchris & ornatu præsidis & cõsiliariorũ, sed potius torquetur, cõsiderando apparatũ eorum, ad dandam sententiã contra se. Si aliquis obstinatus dicat quòd euadet hoc tormentũ claudendo oculos: aduertat quod dicitur Apoc. 1. Tunc videbit eum omnis oculus, & qui eũ pupugerunt. Dæmones enim cum griffis eleuabunt caput, & aperient palpebras oculorũ: & verificabitur illud Zacha. 12. Aspicient ad me quem cõfixerunt. Tunc plãgent se super se familiæ seorsum. & verificabitur illud: Dicent montibus, cadite super nos, & collibus, operite *Apoc.1.*
nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronũ, & ab ira Agni, quoniã venit dies magnus iræ ipsorũ. vnde Malach. 3. Quis poterit cogitare diem aduentus eius? aut quis poterit stare ad videndum eum: Chryso. dicit: Satius esset mille fulgura intueri, quàm Christum vindicantem videre.

Ver. 7. DE TEMPORE IVDICII GENERALIS.

C QVo autem tẽpore prædicta fient, euangeliũ, nõ declarat. & ideo cũ pendeant à sola volũtate diuina, nullus absque Dei reuelatione scire potest. Deus voluit iudiciũ particulare & vniuersale esse incertũ, quantũ ad determinationem tẽporis. vnde D. Ber. dicebat: Nil certius morte, nil incertius hora eius. Et Christus: Estote parati, quia nõ habetis diem neque horã. Sic possumus dicere de iudicio generali. vnde Matt. 24. De die autẽ illa & hora nemo scit. Mar. 13. additur. Ne- *Tempus iudicij naturaliter sciri nõ potest.*
que angeli in cælo, neque filius hominis, inquantũ homo, siue cognitione naturali, nec ex gracia ad reuelandum. Habet tamen Christus secundũ humanitatem, scitiam diei, horæ, loci, & de quibus debet iudicare, aliàs nõ esset perfectus iudex. Et quãuis quidã temerè ex hebdomadibus Danielis præsumpserint præfigere certũ tempus iudicij generalis: illis tamen contra verba euangelij fides non est adhibenda, licet tempus in cõmuni & confusè ex sacris literis sciri possit. Nam tunc futurum est iudiciũ generale, cũ numerus electorũ fuerit cõpletus, vt dicitur apo. 6. Vidi sub altare dei, &c. sequitur: Et dictum est eis vt requiescerent adhuc per modicũ tempus, donec complerentur conserui &c. Sed (vt D. Greg. ait in quadam collecta) soli deo est cognitus numerus electorum: igitur. Ideo Christus apost. interrogantibus si in tempore illo restitueret regnum Israel, *Act.1.*
respondit, Non est vestrũ nosse tempora vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate. Nec ex signis per Christum datis potest certitudo iudicij generalis haberi. Legimus enim Matth. 24. Mar. 13. ac Luc. 21. quòd discipuli interrogauerunt Christũ loquentem de iudicio, dicẽtes: Quando hæc erunt, & quod signũ aduentus tui, & quando hæc incipient consummari? Quibus Christus dedit multa signa, de quibus aliquid dicendum est: non secundum ordinem Euãgelistarum: quia aliqua, secundum D. Aug. ibi præponuntur per anticipationem, quæ posterius fient.

Ver. 8. DE SIGNIS PRAECEDENTIBVS VNIVERSALE IVDICIVM.

D QVàm plurima signa dedit nobis Christus: ex quibus possumus cognoscere iudiciũ generale appropinquare. ¶ Primũ signũ dicitur iniquitatis abũdantia, & defectus fidei & charitatis. Vnde Luc. 18. Filius hominis veniẽs putasne inueniet fidẽ in terra? q.d. in tã paucis erit, respectu aliorũ, vt nõ videatur esse. & 1. Timot. 4. Spiritus manifestè dicit, pp in nouissimis tẽporibus discedent quidã à fide. & Matth. 24. Quoniã abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. & 2. Timot. 3. Hoc autẽ scias pp in nouissimis diebus instabũt tempora periculosa, &c. Propter hãc iniquitatis abundantiã permittet Deus aliud signũ. ¶ Secundũ signũ erit bellorũ commotio. Vnde Christus Matth. 24. Audituri estis prælia, & opiniones præliorũ, &c. Mar. 13. Exurget gens contra gentẽ, &c. & Luc. 12. Et in terris pressura gentiũ. Et licet semper fuerint bella, nõ tamen adeò atrocia & terribilia. & idẽ de sequẽtibus signis. ¶ Tertiũ signũ erit fames, Matth. 24. & Mar. 3. Erit fames per loca, &c. & Luc. 21. Arescentibus hominibus, s. famis inedia. ¶ Quartum signum erit pestis. vnde Matth. 24. & Mar. 13. & Luc. 21. Erunt pestilentiæ per loca. ¶ Quintũ signum erunt terræ motus per loca, vt dicũt prædicti tres Euangelistæ in loco prælegato. hæc erũt initiũ dolorũ, vt dicitur Mar. 13. ¶ Sextũ signũ est discessio, de qua Apost. 2. Thess. 2. Rogamus ne terreamini, neq; per spiritũ, neq; per sermonẽ, neq; per epistolã tãquã per nos missam, quasi instet dies dñi. Nemo vos seducat: quoniã nisi venerit discessio primũ s. ab obedientia Romani Imperij. ac etiã ab obediẽtia Romanæ Ecclesiæ & fide catholica, vt dicit D. Tho. ibi, &c. Si dicatur pp discessio illa facta est, dicendũ pp nõdũ cõpletè. ¶ Septimũ signũ est prædicatio euãgelij in vniuerso mũdo. Matt. 24. Mar. 13. & Luc. 21. dicitur pp ex prædictis signis nõ potest argui certitudo generalis iudicij: qa subditur, oportet hæc primùm fieri, sed nondũ finis. D. Matth. addit, Prædicabitur euãgeliũ regni in vniuerso mũdo, in testimoniũ omnibus gẽtibus: & tũc veniet cõsummatio. Sed euãgeliũ regni nõ- *Prædicatio euangelij an completa. Matth.10.*
dũ prædicatũ est in omnes gẽtes, cùm tẽpore nostro inuẽtæ sint multæ insulæ antea occultæ, quibus nunquã fuerat annunciatũ euangeliũ, nec adhuc omnes insulæ sunt inuẽtæ. Et quod Christus dicebat, Amẽ dico vobis, nõ cõsummabitis ciuitates Israel, donec veniat filius hominis, nõ est intelligẽdũ de ciuitatibus, in quibus erãt filij Israel secũdum carnẽ: quia certũ est illas fuisse cõsummatas tempore Apost. & tamen nondũ venit Christus ad iudiciũ. Ideo intelligendũ est de semine repromissionis factæ Abrahæ. Nec obstat quod dicit Apost. Rom. 10. Sed nunquid nõ audierunt? & quidẽ in omnẽ terrã exiuit sonus eorũ, hoc est Apost. & loquitur de præterito. Ad hoc multiplex potest dari solutio. Prima, quia loquitur de omnibus Apostolis, qui futuri erãt vsq; in diẽ iudicij, vt dicitur Eph. 4. Et secundũ hoc etiã debet intelligi præceptũ datũ Matt. vlt. Euntes in mundum

vniuer

Universidad de Deusto
Biblioteca

vniuersum,prædicate euangelium omni creaturæ,s.vos & vestri successores:quia certum est quòd Apost.non fuerunt per vniuersum mundũ personaliter.Et cùm arguitur quòd Apost.loquitur de præterito,dicitur quòd accipit præteritũ pro futuro,propter certitudinẽ prophetiæ, prout Dauid ante incarnationẽ Christi dicebat:Foderũt manus meas & pedes meos,&c.Secũdò dici potest q̃ prædicta verba Apost.possunt intelligi de his qui erãt subiecti Romano imperio.Et hoc etiã modo debet intelligi illud Act.2.quòd erãt in Hierusalẽ habitantes Iudæi ex omni natione quæ sub cælo est,s.subdita Romano Imperio: quia certum est nationes populorũ de nouo inuentorũ non fuisse.Et quia illæ insulæ,in quibus nauigatur & ambulatur sub polo antartico,opposito polo nostro,nõ erant inuẽtæ tẽpore D.Aug ideo opinatus est antipodas nõ esse,quod nõ faceret nũc,imò dicta sua retractaret,sicut quædã alia:maximè propter experientiã quæ negari nõ potest. Ad rationes autẽ eius dici potest q̃ antipodæ processerũt ab Adã. Quia(vt habetur Sap.10.) qui primus à Deo formatus est, pater orbis terræ, solus creatus est.ideo necesse est omnes homines ab illo descẽdisse,& per cõsequẽs illi antipodæ fuerũt quidã ex nepotibus Noe,qui dederũt operã nauigationi post diluuiũ,& volũtate diuina illuc peruenerũt & multiplicati sunt,deinde ad alias insulas circũuicinas accesserũt,sicut alij per Asiã,alij per Africã,alij per Europã dispersi sunt.Ludouicus Vines cõmẽtator lib.de Ciuit.Dei,in quo D.Aug.inseruit prædictã opin.excusato D. Aug.dicit: Sed profectò Antipodas esse tam certũ est vt negari nõ possit,& ad illos esse viam cõpertissimum est,etiam nonnullos antiquorũ nedum nauigationibus nostræ memoriæ applicuisse. Nã olim per Arabicum sinũ quidam Augusti Cæsaris fœuitiam fugientes,per ima quæque Æthiopũ mareque Atlanticũ ad Gades Herculis adnauigauerũt.Contrà florentibus rebus Carthaginẽsium,aliqui ex eis ab Herculeo freto in Arabicũ mare Rubrũ venerunt,tum etiam Persicũ & Indicũ, eorumque mare Alexandri armis est exploratũ.Insulãque Taprobane,& aliæ in illis tractibus nõnullæ, quæ ex opposito cælorum & sydetum comprehendũtur,Antipodas esse ostendunt. Tantum enim exurgit illis contrarius ille vertex,quantum ab occidentali suo absunt,quantũ quidam ex terris in zona nostra positis. Hactenus ille. Post completam verò prædicationem Euangelij fiet discessio completa:& tunc reuelabitur homo peccati,qui erit octauum signum,vt statim dicetur.

§. 3. DE ANTICHRISTO.

Matth.24. A Liud & octauũ signũ iudicij generalis erit abominatio desolationis,sedens vbi nõ debet,siue homo peccati,qui nõ veniet absque præcursoribus & persecutione bonorũ. de hoc dicitur:Cũ videritis abominationẽ desolationis,quæ dicta est à Daniele propheta,stantẽ in loco sancto,&c.Mar.13.dicitur. Qui legit intelligat. Gl.exponit, cùm videritis abominationẽ &c. hoc est Antichristũ sedentem in templo sancto Hierusalẽ,& se adorari facientem. vnde Apost.2. Thess.2. Qui aduersatur & extollitur supra omne id quod est Deus,ita vt in templo Dei sedeat,ostendens se tanquam sit Deus. Et quia maximas tribulationes inferet cum præcursoribus suis, de quibus multa in sacris literis spartà sunt,eorum aliqua nostris institutionibus duximus inserenda. A

Ver. 1. DE PRAECVRSORIBVS ANTICHRISTI.

OMnes malos posse dici Antichristos & diaboli filios per imitationẽ,cõstat ex illo Io.8. Qui non est mecũ, contra me est. & in eod.c. Vos ex patre diabolo estis. Diabolus enim ab initio inuidit Christo,quẽ cognoscebat electum in mediatorem. Ideo eius locũ ambiendo & contra ipsum se extollens,ei oppositus fuit:& per cõsequẽs diabolus largo modo potest dici antichristus, ab anti quod est cõtra,& sic cõtra Christũ. Verùm quia Christus nõ solùm est Deus, sed etiã homo,& diabolus nõ participet cũ eo in natura humana:ideo non dicitur propriè antichristus,sicut de eo nũc loquimur. Per antichristũ enim antonomaticè intelligimus hominẽ, qui cæteris hominibus amplius contrariatur,& opponitur Christo, & qui inter omnes homines magis imitabitur diabolũ. Et ideo quẽadmodũ omnes qui imitãtur diabolũ,dicũtur filij diaboli: ita etiã antichristi omnes,qui imitãtur antichristũ,principalẽ diaboli ministrũ.& sic oẽs peccatores possunt dici antichristi:iuxta illud,Et sicut audiuistis quia antichristus venit, nunc antichristi multi facti sunt,s. oẽs peccatores: inter eos principales sunt hæretici,qui negãt Christũ.vnde 1.Ioã.2. dicitur: Quis mendax,nisi is qui negat quoniã Iesus nõ est Christus?hic est antichristus,qui negat patrẽ & filiũ. & in eadẽ Epist.c.4. Omnis spiritus qui nõ cõfitetur Iesum Christũ in carne venisse,ex Deo non est:& hic est antichristus, de quo audistis quoniã venit,& iã est in mũdo,s.in præcursoribus suis, qui habẽt ordinẽ imitationis ad eũ sicut boni ad Christũ.& in 2.canonica dicit: Qui nõ cõfitetur Iesum venisse in carne,hic est seductor & antichristus.tandẽ loquitur de omnibus hæreticis. Nõ potest tamẽ antichristus propriè dici malorũ caput,cũ nõ influat in mẽbra, saltẽ quæ præcesserũt eũ. Potest tamẽ dici caput cõmuniter,ꝓpter perfectionẽ malitiæ. Quia sicut caput est principale membrũ,sic antichristus erit principalis imitator diaboli.ideo Gl.super illud Iob 21. Interrogate quẽlibet de viatoribus,dicit: Cũ de omnium malorũ corpore loquitur,ad omniũ iniquorũ caput verba cõuertit. Et super illud 2.Thes.2. Ostẽdẽs se tãquã sit Deus,dicit gl. Sicut in Christo plenitudo diuinitatis inhabitauit,sic in antichristo omnis plenitudo malitiæ. Nõ tamẽ ita q̃ eius humanitas sit assumpta à diabolo in vnitate personæ q̃a hoc excedit capacitatẽ diaboli. Sed quia diabolus eminẽtius malitiã suã in illũ influet,nõ p intrinsecã inhabitationẽ,q̃a sola Trinitas mẽti illabitur, hoc est immediatè in ea operatur:sed influet suggerẽdo,& phãtasmata eius mouẽdo & applicãdo plusquã omniũ aliorũ. Et secũdũ hoc oẽs mali qui præcesserũt eũ, fuerũt quodã modo figura antichristi,secũdũ illud 1.ad Thes.2. Mysteriũ iam operatur iniquitatis de præcursoribus antichristi loquitur

Antichristus quis.

1.Ioan.2.

Can.10.§.1. ver.3.

Matth.24.

B

loquitur Christus.Mar.13.& Luc.21.Videte ne quis vos seducat,multi.n. venient in nomine meo, dicẽtes,ego sum Christus,vel ego prædico vobis Christũ,& multos seducẽt.Nolite ire post eos: sequitur,Surgent pseudochristi & pseudophetæ &c.Si dixerint,Ecce in deserto est,nolite exire, Ecce in penetralibus est,nolite credere.D.Aug.notat q̃ multi (s.hæretici) venient in nomine meo: Quia nulla hæresis est,quę nõ pallier se nomine Christi.Glo.dicit q̃ imminẽte Hierosolymorum excidio,multi fuerũt qui se dixerũt Christos,libertatis tẽpus ap,ꝓpinquare. Ante Christũ venerũt aliqui,ꝓpria authoritate,dicẽtes se esse Christos,sed nõ fuerunt recepti. Postremus autẽ & pessimus omniũ erit antichristus,qui cum suis satellitibus seducet multos, & recipietur à Iudæis,sicut Christus pdixit:Ego veni in nomine patris mei,&nõ me recepistis. Alius(s.antichristus) veniet in nomine suo(s.quærẽs gloriã ꝓpriã)& illũ recipietis.s.vt verũ Christũ. Pseudo igitur Christi, hoc est præcursores antichristi,hæretici,venient in nomine meo,dicentes:Ego sum Christus, vel ego prædico vobis Christum:vt nunc Lutherani & alij hæretici. Nolite ire post eos. Ecce prædixi vobis,dedit signa quomodo cognosci poterunt, dicens: A fructibus eorum cognoscetis eos. Ioan.5.

Ver. 2. DE ANTICHRISTI NOMINE.

C ANtichristus non est nomẽ proprium,sicut nec hoc nomen Christus, cuius proprium nomen erat Iesus,vnde Lucæ 2. Vocatum est nomen eius Iesus &c.Iesus autem dictus est Christus, quia fuit à Deo specialiter & antonomaticè vnctus. Sic antichristus, qui erit maximè oppositus Christo,propter plenitudinem malitiæ dicetur antichristus,à suis tamen sequacibus non dicetur antichristus,sed potius Christus & Messias in lege promissus,vt expresè dicitur Matt.26. Si dixerint, Ecce illic est Christus,nolite credere.Nomen autem eius proprium non habetur in sacris literis:licet in illis pluribus nominibus nuncupetur aliquando abominatio. Matt.24.Cùm videritis abominationẽ &c.ab Apostolo dicitur homo peccati,filius perditionis 2.Thes.2.vbi glo.Dicitur homo peccati,quia totaliter erit deditus peccatis,dicitur filius pditionis,quia multos trahet ad pditionẽ:vel quia deputatus est æternæ pditioni,vnde Iob 21.In die pditionis seruabitur malus.

Ver. 3. DE ANTICHRISTI ORIGINE.

D ANtichristus,secũdum D.Aug.& Ambro.in lib.de benedictionibus patriarchatum, & Vincentiũ Beluacen.in speculo historiali,lib.31.c.4.nascetur ex stirpe reprobata.s.ex tribu Dan, qui fuit filius Iacob,ex Bala concubina ancilla Rachelis,de quo Iacob: Fiat Dan coluber tortuosus in via,Cerastes in semita,mordens vngulas equi, vt cadat accensor eius retrò. Salutare tuum expectabo domine.& in signũ reprobationis sola hæc tribus subticetur Apoc.7.vbi ex aliis numerantur 12.milia signati & non ex tribu Dan. Quia(vt communiter dicitur)ex ea nasciturus est antichristus in Babylone. Huius aduẽtus(vt dicit Apost.2.Thessa.2.)erit secundum operationem satanæ,aliqui exponũt de generatione,dicẽtes quòd sicut Christus natus est per operationem spiritus sancti ex Virgine despõsatanta antichristus per operationẽ Satanæ ex corruptissima & ex dãnato coitu. Alij addũt quòd ex incubo & succubo. Multi multa fingunt de eius ortu,natiuitate,& nutritione,quæ authoritate sacræ scripturæ neque doctorũ authenticorũ probãtur, ideo nõ est eis credendũ, neq; in recitatione talium opinionũ immorandũ. Nec verisimile est secundũ Vincent. Beluacen.ipsum antichristũ in vtero matris(vt aliqui dicũt)malitia diabolica fore replendũ, nec quòd Deus(qui omnia disponit suauiter)ei anticipet vsum rationis,sicut fecit D.Ioan.Baptistæ ad bonũ,neq; quòd priuet eũ angelo custode cũ præseruãte in vtero.D. Tho.tamẽ dicit quòd adueniente vsu rationis illius,Angelus ei ad custodiã deputatus,ꝓpter eius nequitiã derelinquet eũ:& sic derelictus amplius à dæmonibus seducetur,& eorũ suggestionibus adhærens, ꝓsequetur omnino diaboli volũtatẽ. Et quia(vt dicit Apost.2.Cor.11.)Satanas se trãsfigurat in angelũ lucis:verisimile est apud aliquos,quòd dæmones antichristo etiã corporaliter apparebũt,in angelorũ modũ,& illi famulabũtur,& docebũt eũ omnẽ nequitiã in superbia & abusione scientiarũ. Vnde Dan. 8.dicitur:Surget rex impudẽs facie.& intelligẽs ꝓpositiones:& roborabitur.s.paulatim,per operationẽ satanæ,qui faciet ipsum esse in cõcupiscẽtus fœminarũ,& sua falsa doctrina & malis exẽplis multos seducet,ac etiam donis & muneribus alliciet. Quia(vt habetur Dan.11.)Dominabitur thesauro auri & argẽti,& in omnibus preciosis Ægypti, & subditur,& in copia rerũ occidet(hoc est seducet)dæmones.n.offerẽt ei thesauros abscõditos,& aurũ atq; argẽtum exuriẽt ex occultis terræ visceribus,& fabricatũ illi dabũt. Et cũ omnia pecuniæ obediãt,sequitur quòd habebit multos fautores. Ab initio vtetur mediis delectabilibus,& alliciet plurimos. Eius prima cõuersatio in sacris literis nõ inuenitur. Vincent.tamẽ Beluacen.dicit quòd nascetur in Babylone,tandẽ veniet ad Iudæos,& cõuersabitur in ciuitate Bethsaida & Corosaim,vt D.Aug.dicit super illis verbis,Vę tibi Bethsaida,&c.Ideo imprecatur & improperat Christus his ciuitatibus,quia in illis cõuersatus est filius perditionis.Nõtamẽ violẽter ꝓsequetur Ecclesiã Dei & bonos, donec fuerit in tali ætate,in qua Christus incœpit prædicare.s.circa trigesimũ annũ,dicitur enim Luc.2.Incipiẽs annorũ quasi triginta. Vsq; ad triginta igitur annos antichristi aduẽtus erit occultus, licet ab vsu rationis vsq; ad 30.annũ nõ sit futurus otiosus,sed in falsa doctrina,& in signis mẽdacibus,ac omni dæmonũ astutia versabitur. Dæmones enim disponẽt eũ ad omnia mala:incipiet acquirere fautores,& cõgregare multitudinẽ. Et cũ viderit omnia ei ꝓpicia,& suggestione dæmonũ ad nutũ succedẽtia,adueniẽte trigesimo anno manifestabit se,& loquetur cõtra Christũ blasphemias,dicẽtq; se esse Messiã in lege promissũ,& quicquid de Christo in lege antiqua & ꝓphetis scriptũ est, sibi ascribet,& dicet se solũ esse Deũ.vnde & Apo.Qui aduersatur & extollitur supra omne quod di-

In lib. de certu antichristi. Gene.46.

Antichristus nõ priuabitur angelo custode.

Eccl.10.

Matth.11. Antichristus vbi conuersabitur.

2.Thess.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matt.24. cisus Deus, aut quod colitur, ita vt in tẽplo Dei sedeat, ostẽdẽs se tãquã sit Deus. & Christus: Cũ videritis abominationẽ desolationis stãtem in loco sancto vbi nõ debet &c. Quidã dicũt q̃ in tẽplo quod rædificabũt ei Iudæi in loco vbi erat templum Salomonis restaurata ciuitate Hierusalem, in qua Christus, dominus crucifixus fuit: occidet Eliam & Enoch, vt infrà dicetur. Damnẽ Aug. dicit quòd illud templum dicitur Ecclesia: quia qui erant in gratia, per quam erant templum Dei,

In 20. de Ci. Dei. c. 19. 2. Cor. 6. iuxta illud, Vos enim estis templum Dei viui, recipient & adorabunt antichristum; quia, vt idem Aug. dicit in quo templo sit sessurus incertum est.

Ver. 4 DE ANTICHRISTI PROGRESSV ET REGNO.

A Regnum Antichristi in quo violenter persequetur bonos, inchoabitur cùm soluetur satanas. Ad cuius euidẽtiã sciẽdũ est, q̃ satanas in passione Christi aliqualiter solutus fuit, hoc est p̃missus malitia sua vti, & procurare per Iudæos mortẽ Christi, qui dixit: Nũc princeps huius mũdi ciicietur foras. Hãc exclusionẽ principis huius mũdi, & reclusionẽ in inferno, declarauit D. Ioan.

Ioan 12. Apoc. 20. dicẽs: Vidi angelũ descẽdentẽ de cælo, habẽtẽ clauẽ abyssi, & cathenã magnã in manu sua: & apprehẽdit draconẽ serpentẽ antiquum, qui est diabolus & satanas, & ligauit eũ per annos mille, & clausit & signauit super illum, vt nõ seducat amplius gẽtes donec cõsummẽtur mille anni. Et post

20. de Ci. Dei. c. 8. hoc oportet illũ solui modico tẽpore. D. Aug. dicit q̃ hæc alligatio per hoc interuallũ vsq; ad finẽ seculi, quod mille annorũ appellat, duratura est, hoc est nõ p̃mittetur satanas exercere totã tentationem, quã potest vel vi vel dolo, ad seducẽdos homines in partẽ suã, cogẽdo violenter, vel fraudulẽter fallẽdo. Quòd si permitteretur in tã lõgo tẽpore & tã lõga infirmitate multorũ, plurimi tales quales Deus p̃ peri nõ vult, paterẽtur, & fideles deficeret, & ne crederẽt impediret, quod ne facerer, alligatus est. Tũc autẽ soluetur, quãdo tẽpus erit. Nã tribus annis & sex mẽsibus legitur totis suis suorũmq; viribus sæuiturus, & dat rationẽ. Quia si nõ solueretur, minus appareret eius maligna potẽtia, & minus sanctissimæ ciuitatis (scil. Ecclesiæ) fidelissima patiẽtia probaretur. Et vt sciatur quàm fortẽ aduersariũ, Dei ciuitas superauerit, cũ ingẽti gloria sui redẽptoris, paulò pòst D. Ioan. subdit: Cùm finiti fuerint mille anni, soluetur satanas de carcere, & exibit, & seducet gentes quæ sunt supra quatuor angulos terræ Gog & Magog: & cõgregabit eos in prælũ, quorũ numerus sicut arena maris: & ascẽdẽrũt, hoc est ascẽdẽt, super latitudinẽ terræ: & circuierũt, hoc est circuibũt cõtra sanctos, & ciuitatẽ dilectã, hoc est Ecclesiã. D. Aug. dicit: Gẽtes quippe quas appellat

20. de Ciui. Dei. ca. 11. Gog & Magog, nõ sunt accipiẽdæ tãquã sint aliqui in aliqua parte terrarũ barbari constituti, siue quos quidã suspicãtur Getas & Massegetas, p̃pter lueras horũ nominũ primas, siue aliquos alios alienigenas à Romano imperio seiũctos. Toto nãq; orbe terrarũ significati sunt isti esse, cùm dicũ est, gẽtes quæ sunt supra quatuor angulos terræ cæsq; subiiciet, esse Gog & Magog, quorũ in-

Gog & Magog interpretatio. terpretationẽ nominũ esse reperimus, Gog tectũ, Magog, detectũ: significat enim numerũ malorum, quorũ aliqui sunt detecti, vt manifesti & publici peccatores, qui in aduẽtu Antichristi se offerent & illi adhærebũt: tecti verò se palã manifestabũt, pugnabũntq; omnes p̃ eo, & extẽdẽtur sup latitudinẽ terræ, & cingẽt castra sanctorũ: quia nõ ad vnũ locũ vẽturi significati sunt, quasi in vno loco tãtũ futura sint castra sanctorũ, & dilectã ciuitatẽ, quæ non est nisi Ecclesia toto orbe terrarum diffusa. Et sic vbicũq; erũt sancti, in illa p̃secutionis immanitate, angustiis & tribulationibus cingẽtur, arctabũtur, vrgebũtur, cõcludẽturne tamẽ militiã suã deserẽt. Quidã dicũt q̃ satanas solutus primò dabit operã, vt à Iudæis recipiatur tãquã Messias. Quod libẽter faciẽt, vt p̃dixit Christus Ioan. 5. Alius veniet in nomine suo, & recipietis eũ. scil. vt Christũ. ¶ Ipse autẽ antichristus dicet se de tribu Iuda & Messiã in lege p̃missum, imò & se solũ verũ Deũ, vt dictũ est, dicẽtq; Christũ

Quibus mediis vtitur antichristus ad seducẽdũ homines. fuisse magnũ illusorẽ, p̃dicabo libertatẽ carnis. Et sicut Christus misit Apostolos suos in mundũ vniuersum: sic Antichristus mittet legatos & satellites suos, vbi ipse p̃sonaliter cõparere non poterit: qui multis & variis modis suggestione dæmonũ familiarium conabũtur subuertere bonos: Primò falsa doctrina, in sapiẽtia verborũ, & simulatione: Secũdò signis & prodigiis. Nã (vt dicitur Matt. 24.) Surgẽt pseudochristi (hoc est falsi Christiani puertẽtes doctrinã Christi) & pseudoprophetæ (hoc est falsi prophetæ) & dabũt signa magna. scil. p̃sentibus, & prodigia (scil. de futuris) ita vt in erro-

f. 9. §. 2. ver. 2. rẽ inducãtur si fieri potest, etiã electi. Nõ q̃ diuina electio frustretur: sed multi cadẽt, qui humano iudicio videbãtur electi, sicut patuit de Iuda proditore. De hac seductione habetur Apoc. 13. Seducet habitãtes in terra p̃pter signa quæ data sunt illi facere. Signa verò & portẽta illius & suorũ erũt mẽdacia, vnde dicitur 2. Thess. 2. Cuius aduẽtus erit secũdũ operationẽ Satanæ in omni virtute & signis mendacibus, & in omni seductione iniquitatis. Et assignatur ratio, quare permittat Deus p̃ signa mẽdacia in errorẽ trahi eos qui peribũt: eò quòd charitatẽ veritatis nõ receperũt vt salui fierẽt, & quia cõtradixerũt veritati, & cõsenserũt iniquitati. Quomodo autẽ dicãtur signa mendacia dictũ est. Tertiò conabũtur seducere p̃missionibus & muneribus ac p̃motionibus, cõferendo illis officia & dignitates: sicut nostris tẽporibus Lutherani, vnde Dan. 11. Multiplicabit gloriã, & dabit eis potestatẽ in multis, & terrã diuidet gratuitò, hoc est ad sui placitũ & sine meritis, imo & p̃pter demerita. Et hoc modo seducẽtur, & vltro se offerẽt mali principes & gubernatores ciuitatum, & quari omnes, ne p̃dãt tẽporalia bona, & adipiscãtur maiora, & se subiiciẽt illi, pugnabũntq; p̃ eo, & p̃sequẽtur bonos qui Christi & Ecclesiæ fidem tenebũt. Quartò conabitur subuertere fideles, p̃turbatione honorũ, dignitatũ, ac cõfiscatione bonorũ, & p̃hibitione cuiuscũq; cõmercij, emptionis, vẽditionis, & aliorũ cõtractuũ, vt dictũ est ex Apoc. 13. Quintò pœnis & tormẽtis horribilibus, quæ nemo potest sufficienter exprimere. Vnde Dan. 8. dicitur, Consurget rex impudens facie & intel

intelligens propositiones, & roborabitur fortitudo eius, sed non viribus suis (sed Satanæ) & super quàm credi potest, vniuersa vastabit, & prosperabitur, & interficiet robustos & populum sanctorum, secundum voluntatem suam. Dicunt communiter doctores post Apost. 2. Thess. 2. Mysteriũ operatur iniquitatis. scil. Nero, quòd omnes labores, dolores, angustiæ, & tormenta, quæ inflixerunt omnes mali & tyranni martyribus & aliis sanctis, non erãt nisi figura & vmbra ac dulcia, in comparatione ad tormẽta quæ, instigante diabolo, Christianis dabit Antichristus cũ satellitibus suis. Ideo Christus, Cùm videritis abominationem desolationis &c. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant Matt. 24. ad montes: & qui est in tecto, non descendat aliquid tollere de domo sua: & qui in agro, nõ reuertatur tollere tunicam suam. Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & insurgẽt filij in parẽtes, & morte afficient eos, &c. Erit tũc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, nec fiet. Marci 13. dicitur: Erunt dies tribulationis illius, quales non fuerunt ab initio creaturæ, Mar. 13. quam condidit Deus vsque nunc, nec fient. & nisi breuiassẽt dominus dies, non fuissẽt salua omnis caro: sed propter electos quos elegit, breuiati sunt dies eius. Matt. dicit, breuiabuntur, & quòd Matth. 25. loqueretur de antichristo, & non de excidio Hierosolymitano, apparet ex eo quod subdit, Exurgent pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa, &c. Tunc si quis vobis dixerit, ecce hic est Christus: Ecce illic, ne credideritis. Ecce prædixi vobis: Væ prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. Quia vteri & filiorum pondere grauatæ non poterunt expeditè fugere: vt dicit Beda. Orate autem ne fiat fuga vestra in hieme, hoc est in defectu charitatis, & in intemperie vitiorum, vel in sabbato. scil. vestro, hoc est ocio & cessatione bonorum operum: quia Sabbatum Domini licet importet quietem, non tamen cessationem bonorum operum. Dan. 8. dicitur: Egressum est cornu vnum modicũ, & factũ est grande, & magnificatũ est vsq; ad fortitudinem cæli, & deiecit de fortitudine & de stellis & conculcauit eas, & vsq; ad principem fortitudinis magnificatum est, & ab eo tulit iuge sacrificium siue publicam & solennem illius celebrationem: quia occulta eius celebratio manebit vsque in diem iudicij, iuxta illud: Ecce ego vobiscum sum vsque ad cõsummationem seculi. & post pauca subiungitur: Et audiui vnum de sanctis loquentem, Vsquequo visio & iuge sacrificium & peccatum desolationis quæ facta est, & fortitudo & sanctuarium conculcabitur? & dixit ei, Vsq; ad vesperam & mane dies mille trecenti, & mundabitur sanctuarium. Duratio autem tribulationis siue regnum antichristi describitur Dan. 7. circa finem, vbi dicitur: Et sermones contra excelsum loquetur, & sanctos altissimi conteret. Putabit q̃ possit mutare tempora & leges. Et tradentur in manu eius vsq; ad tempus & tempora & dimidium temporis, & iudiciũ sedebit, & auferetur potentia, & conteretur. Idem Dan. 12. circa finem dicit: A tempore cùm ablatum fuerit iuge sacrificium & posita fuerit abominatio in desolationẽ, dies 1290. Beatus qui expectat & peruenit vsq; ad dies 1335. D. Aug. 20. de Ciui. Dei exponens, dicit quòd regnabit tribus annis cum dimidio. quod etiam declaratur Apoc. 13. vbi dicitur, Data est ei potestas facere mẽses quadraginta duos, qui faciunt tres annos cum dimidio. 20. De Ciuit. Dei.

Ver. 5. DE CONSOLATIONE BONORVM TEMPORE ANTICHRISTI.

B Deus qui nõ deficit in necessariis, nõ deseret omnino bonos absq; cõsolatione. Consolabitur enim eos interius animãdo ad constantiã & martyrium, & eos qui debiliores erũt dirigẽdo ad fugã, patientiã & spẽ tribuendo. tunc imprimet eis illud quod prædixit: In patiẽtia vestra possidebitis animas vestras. Cõsolabitur etiã eos exterius, mittẽdo Heliã & Enoch, quos ad hos fines in paradisum terrestrẽ trãstulit. mittet autẽ eos in initio regni Antichristi, ad prædicandũ contra eũ, & ad animandũ fideles. Vnde Apoc. 11. postquã dixit q̃ ciuitas sancta conculcabitur, subiũgit: Et dabo duobus testibus meis (scil. Enoch & Heliæ, secundũ expositores) virtutẽ, & p̃phetabũt die- Luc. 1. bus 1260. amicti saxis. Et si quis voluerit eis nocere, ignis exibit de ore eorum, & deuorabit inimicos eorum. Hi habẽt potestatẽ claudendi cælũ, ne pluat diebus propheriæ eorum, & potestatẽ habent super aquas conuertendi eas in sanguinem, & percutere terrã quotiescunque voluerint. Hi duo, secundum Vincent. Beluacen. vbi suprà, ipsum Antichristum sequentur, vt ipsum redarguãt, & corda filiorũ ad patres conuertãt, ostendẽntque coram omni populo Antichristum mẽdacem. Et multi ex udæis cognoscentes se esse per Antichristum deceptos, credent in Christum, & erũt parati mori pro eo. Et vt dicit Methodius 144. millia virorũ ex omni tribu Israel p̃ Christo interficiẽtur. Et quia isti duo nõ poterunt corporaliter ire per vniuersum mundũ, mittẽt discipulos, qui per totũ orbẽ terrarũ confortabũt & consolabũtur bonos Christianos. Ipsi verò Helias & Enoch circuibũt loca, ad quæ perget Antichristus. De missione Heliæ dicit Dominus per Malach. Ecce Malach. 4. ego mittã vobis Heliã Tesbitẽ, antequàm veniat dies Domini magnus & horribilis: & conuertet cor patrũ in filios, & cor filiorũ ad patres eorũ. De his D. Aug. 20. de Ci. Dei, c. 29. Tãdẽ antichristus cõpleto tẽpore p̃phetiæ eorũ, occidi faciet illos in Hierusalẽ: de fine illorũ dicitur Apoca. 11. Et cũ finierint testimoniũ suũ, Bestia quæ ascẽdit de abysso, faciet cõtra eos bellũ, & vincet eos, & occidet illos, & corpora eorũ iacebũt in plateis ciuitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma & Ægyptus, vbi & Dominus eorũ crucifixus est: & videbũt de tribubus, populis, & linguis, corpora eorũ per tres dies & dimidiũ, & corpora eorũ non sinẽt poni in monumẽtis, & inhabitãtes terrã gaudebũt sup illos, & iucũdabũtur, & munera mittẽt inuicẽ, quoniã hi duo p̃phetæ cruciauerũt eos qui habitabãt super terrã. Et post tres dies & dimidiũ spiritus vitæ à Deo intrauit in eos, & steterũt sup pedes, & timor magnus cecidit super eos qui viderũt eos, & audierũt vocem magnã de cælo: Ascẽdite huc: & ascẽderũt, & viderũt illos inimici eorũ. Loquitur de prerito pro

Universidad de Deusto
Biblioteca

futuro, ꝓpter certitudinem ꝓpheriæ, ꝓut Dauid Psal.21. Foderũt manus meas & pedes meos, &c. Tũc Antichristus (vt recitat Vincẽt. Beluacen. secũdũ visionẽ Danielis in fine 11.c.) veniet ad verticẽ montis Oliueti, qui dicitur Inclytus & sanctus, quia ex eo ascẽdit Christus, ibiq; Antichristus cùm sederit in papilione & in solio suo vt in cælũ ascẽdat, & à dæmonibus paulisp eleuatus fuerit, vltionẽ patietur. Vnde Apost. 2. Thess. 2. Reuelabitur ille iniquus, quẽ dominus Iesus interficiet spiru oris sui, hoc est mãdato suo. Quia (vt ibi dicit D. Tho.) Michael interfecturus est eũ cũ multis cõplicibus suis, in mõte Oliueti, virtute diuini ꝓcepti, vnde Apoc. 11. dicitur. Et in illa hora factus est terræ motus magnus, & decima pars ciuitatis cecidit. Et occisa sũt in terræ motu nomina hominũ septẽ millia, & reliqui in timorẽ missi sunt, & sic cessabit tribulatio bonorũ. ¶ Ex ꝓmissis sequitur q; licet fuerint & sint multi Antichristi, nõdũ tamẽ venit Antichristus, qui dicitur caput omniũ malorũ. Cùm post mortẽ illius cessabit tribulatio bonorũ, & modicũ superit ante iudiciũ. Ideo errãt qui Mahumetũ dicũt fuisse Antichristũ verũ. Quia, vt dictũ est ex Da. 12. & Apoc. 13. & ex Apost. 2. Thes. 2. Aduersabitur & eleuabitur aduersus omne id quod dicitur aut colitur Deus, &c. Sed nullus talis adhuc venit. Nã licet Octauian. voluerit adorari vt Deꝰ, tamẽ erat ante Christũ. & destitit à ꝓsũptiõe, nec Caius Cæs. qui idolũ suũ fecit adorari, idola aliorũ deorũ nõ destruxit. Nec Mahũ. dixit se Deũ, sed Dei nũciũ, igitur nõ potest dici Antichrist. de quo loquitur Apo.

Mahumetus non fuit verus Antichristus.

Ver. 6. DE SIGNIS IVDICII POST ATTICHRISTVM.

Quinq; signa iudicij ꝓst Antichristũ.

POst mortem Antichristi erũt alia signa, de quibus Matt. 24. vbi dicitur: Statim autẽ post tribulationem dierũ illorũ, sol obscurabitur, & luna nõ dabit lumen suũ, & stellæ cadẽt de cælo. Hæc signa amplius declarãtur Luc. 21. Erũt signa in sole, & luna, & stellis, &c. In his verbis trãguntur quinq; signa. s. in sole, luna, stellis, virtutibus cælorũ, & hominibus. Quo ad solẽ, lunã, & stellas, dicitur Ioel. 2. Sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerũt lumẽ suũ, & Dominus dedit vocẽ suã ante faciẽ exercitus sui: quia multa sunt nimis castra eius: & fortia & faciẽtia verbum eius. Magnus est. o. dies Domini & terribilis valde. & Es. 24. dicitur: Erubescet luna, & cõfundetur sol, cùm regnauerit dominus exercituũ. s. occidẽdo Antichristũ. Quia in mometo aduẽtus Christi sol & luna nõ obscurabũtur, cũ tũc totus mũdus sit innouãdus, & augenda sit claritas solis & lunę, & stellarũ, iuxta illud: Erit lux lunę sicut lux solis, & lux solis septẽpliciter, sicut lux septẽ dierũ, in die quæ alligauerit dominus vulnus populi sui. Ideo necesse est dicere q; ante iudiciũ & post Antichristi tribulationẽ, futura sit prædicta obscuratio, quæ nõ potest fieri per eclipsim solis & lunæ simul, quia eclipsis solis & lunæ nunquam sunt simul, secundũ astrologos, cùm eclipsis solis fiat per interpositionẽ lunæ inter solem & nos: & eclipsis lunæ fiat per interpositionem terræ inter solẽ & lunam. Nec sol aut stellę perdẽt lumen suũ: sed obscurabũtur priuatione luminis, diuina virtute hoc faciẽte, ad malorũ terrorẽ: sicut factũ fuit in morte Christi. A moto ergo lumine à sole, luna & stellis nõ possunt dare lumen, cùm accipiant à sole. Et stellæ dicentur cadere de cælo, eò quòd tunc non apparebunt in cælo, ac si cecidissent. Quidam dicunt quòd licet eclipses solis & lunæ sint naturales, tamẽ circa diem iudicij crebrius fient diuina virtute, præter solitũ cursum naturæ: & stellæ cadent de cælo, sicut videmus in exhalationibus, quæ circa diem iudicij crebrissimæ erũt, quasi signa inflãmationis mundi. Possunt etiam hæc signa solis & lunæ ac stellarũ spiritualiter intelligi. Nã vt habetur in c. solitæ, extra de maioritate & obedien. per solẽ repræsentatur dignitas Ecclesiastica, & p lunã tẽporalis, per stellas boni, qui habẽt affectũ in cælestibus, qui omnes, aut saltem maior pars, circa finẽ mundi obscurabuntur. Per virtutes cælorũ possunt intelligi angeli, qui secundũ Philos. sunt motores orbiũ, qui circa diem iudicij mouebuntur à suo modo mouẽdi, cælos præter cõmunem cursum naturæ mouẽdo, & diuersas eclipses in sole & luna & planetis faciendo, ex quibus mirabiles effectus sequuntur in terra. Per virtutes cælorũ, etiã possunt intelligi angeli, qui cælos inhabitãt, qui mouebũtur motu timoris & reuerẽtię, respectu iudicis, & motu vindictę, respectu dãnandorum, & motu obediẽtiæ, respectu eorum quæ pertinẽt ad iudiciũ, vnde gl. super Lucam dicit: Angelicæ potestates tremunt aduentum iudicis. quod est intelligẽdum de tremore reuerentiæ & obedientiæ, quæ tunc amplius in eis apparebunt, vel mouebuntur secundum locum. Quia secundum doctores, ordines superiores angelorum primæ & secundæ hierarchiæ non mittuntur in hunc mundum: sed cùm Christus veniet ad iudiciũ, omnes mouebuntur, vnde D. Chrysost. dicit, Quòd si cùm rex terrenus exit in expeditionem, omnes dignitates exercitus concitantur, & ciuitas feruet; quantò magis rege cælesti exeunte ad iudicandum viuos & mortuos.

Esa. 30.

In Add. 3. p. q. 88. ar. 2.

Virtutes cælorum quomodo mouebuntur.

Ver. 7. DE IGNE CONFLAGRATIONIS.

In Add. 3. p. q. 74.

ALiud signũ post Antichristũ, erit ignis cõflagrationis, de quo Psal. Ignis ante ipsũ ꝓcedet, & inflãmabit in circuitu inimicos eius. Videmus. n. q; loca vbi crimina sũt cõmissa, nõ sunt idonea ad aliqua sacra exercẽda, nisi purgatione ꝓmissa. ideo reconciliãtur Ecclesiæ pollutæ vt habetur in tit. de cõsecrat. ecclesiæ & altaris extrà. Cùm ergo ꝓpter peccata hominũ in hoc mũdo illa pars quæ est in vsu hominũ fuerit polluta & infecta, & p cõsequẽs, sit inidonea ad susceptionẽ gloriæ: sequitur q; egeat purgatione. vnde Apost. 1. Cor. 7. Præterit enim figura huius mũdi. vbi gl. dicit: Pulchritudo huius mũdi mũdanorũ igniũ cõflagratione pibit. Et Apoc. 20. Vidi cælũ nouũ, & terrã nouã. Primũ cælũ prima terra abiit, & mare iã nõ est. s. secũdũ qualitates & accidẽtia, quę prius in eis erãt: quia cęlũ amplius nõ mouebitur, nec erit generatio aut corruptio in terra: manebũt tamẽ quãtũ ad substãtiã. Purgatio autẽ hęc fiet per ignẽ eiusdẽ specie cũ nostro. de hac purgatione Psal. Ignis in cõspectu eius exardescet, & in circuitu eius tẽpestas valida. & deinde subiũgit

Psal. 49.

git de iudicio: Aduocauit cælum desursum, & terram discernere populũ suum, & 2. Petri vl. Cæli ardentes soluentur, & elemẽta ignis ardore tabescent: Non est tamen intelligendũ, q; cæli planetarum. s. lunæ & superiorũ, ardeãt aut purgentur, cùm illic homines non peccauerint, nec illi cæli capaces sint peregrinæ impressionis. vnde gl. super illud 2. Thess. 1. In flamma ignis dantis vindictam, dicit: Ignis erit in mundo, qui præcedet eũ, tantũ spatiũ occupans, quãtum occupauit aqua in diluuio. Sed aqua non ascẽdit vsq; ad superiores cælos, sed solùm 15. cubitis super altitudinem montiũ: ideo cæli superiores non purgabuntur, imò nec ipse ignis, cùm nullũ ibi fuerit cõmissum peccatum, & ad D. Pet. dicitur, quod ex eius verbis apparet de quibus cælis intelligat. Præmiserat enim ante verba inducta, q; cælũ & terra ac mare perierãt propter peccata in eis cõmissa: ideo reseruati erãt igni in die iudicij. Cælũ enim in sacris literis significat omne corpus trãsparẽs, & sic aqua & aer cæli dicũtur. vnde Psal. 8. Volucres cæli, &c. tamen volucres nõ ascẽdũt vsq; ad sphærã elemẽti ignis. Tria ergo sola elementa purgabũtur. s. terra, aqua, & aer, vsq; ad mediũ interstitiũ, vsq; ad quẽ locũ peruenit impuritates elementorũ. ¶ Ille ignis vt instrumẽtũ diuinæ iustitiæ, habebit duos actus. s. purgationis & circunuolutionis. Et quantũ ad primũ cruciabit bonos, quos purgandos reperiet, plus vel minus, secundũ quantitatẽ reatus ipsorum. Illos autẽ qui purgatione non egebunt, nullo modo cruciabit: sicut nec cruciauit tres pueros in camino ignis ardentis. Post resurrectionem verò nullo modo cruciabit bonos, cùm sint impassibiles: sed bene malos, ante resurrectionẽ, & post. Et sic ignis prædictus sequetur iudiciũ, quãtũ ad aliquẽ actũ, qui est circunuoluere malos. Sed præcedet quantũ ad purgationẽ, non quidẽ vniuersaliter: quia hinc in aduẽtu filij hominis nõ essent aliqui viuẽtes. Cuius oppositũ manifestè apparet ex illo dicto Christi, Mat. 24. Sicut fuit in diebus Noe, ita in aduentu filij hominis. Sicut enim erãt in diebus Noe ante diluuium, comedentes & bibentes, & nuptui tradentes, vsque ad eũ diẽ quo intrauit Noe in arcam, & non cognouerunt donec venit diluuium, & tulit omnes: ita erit in aduentu filij hominis. Tunc duo erunt in agro: vnus assumetur. s. ab angelo custode, qui deducet eum obuiam Christo per aerem, alter relinquetur dæmonibus, vt trahant eum ad locũ iudicij pro meritis præmiũ accepturũ. Idem dicit de duobus in lecto, & de duabus molẽtibus in mola, vna assumetur, altera verò relinquetur. Et hortatur ad vigilandũ, dicens: Vigilate, quia nescitis qua hora dominus vester venturus sit. D. Aug. 20. de Ciui. Dei, cõcludit q; eadẽ die qua fiet citatio & resurrectio, erũt aliqui viuentes in hac vita mortali propter prædictã Christi cõparitionẽ, & propter id quod dicit Apost. 1. Thes. 4. Quoniam ipse Dominus in iussu & in voce archangeli & in tuba Dei descendet de cælo: & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis (s. qui dormierunt resuscitati) in nubibus, obuiam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus. Non poterat Christus neq; Apost. clarius loqui. ¶ Nec obstãt quindecim signa, quæ D. Hieron. dicit se reperisse in annalibus Iudæorum. Quia signa illa non sunt autẽtica, & dato q; essent, nõ erunt vniuersalia. Non obstat pariter quod dicitur Hebr. 9. Statutũ est hominibus semel mori, & post hoc, iudiciũ, & Rom. 5. Per vnũ hominẽ peccatũ in hunc mundũ intrauit, & per peccatũ mors: & ita in omnes mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt, & 1. Reg. 14. Omnes morimur, &c. & 1. Cor. 15. Omnes quidem resurgemus, ergo moriemur. Sed resurrectio omnium fiet simul: igitur nulli erunt viui vita mortali. Quia secundum D. Aug. in itinere morientur, & statim resurgent. Et licet resurrectio cõmunis fiat simul in momento & in ictu oculi & nouissima tuba: tamen specialis resurrectio illorum, qui sunt præuisi & præordinati ad audiendam tubã, & videndam resurrectionem aliorum, fiet posteà. Et quia statim resurgent, dicuntur viuentes, & sic non erunt à morte exempti, cùm fuerint in peccato originali concepti, & per consequẽs mors in illos pertransibit, vt dictum est. ¶ Ex pręmissis resolutorię habetur, quòd vltimum signũ aduentus Christi ad iudiciũ, erit ignis cõflagrationis, qui incipiet post mortẽ Antichristi 45. diebus, qui dabuntur in pœnitentiam electis, qui propter tormenta Antichristi deuiabunt. Et infra illos 45. erunt signa in sole & luna, & alia suprà dicta, quæ erunt interpolata, quæ boni notabunt. Mali autem aliquibus visis & cessantibus, atque iterum redeuntibus, non curabũt. Tandem subitò audietur tuba & resurgent mortui, & videbunt filium hominis venientẽ in maiestate, &c. veniet autem subitò. Vnde dicitur Luc. 21. Sicut fulgur exit ab oriente, & paret vsq; ad occidentẽ: ita erit in aduentu filius hominis, &c. Et Apost. 1. Thess. 5. De tempore autem & momentis fratres nõ indigetis vt scribamus vobis. Ipsi enim scitis, quia dies Domini vt fur in nocte, ita veniet. Cùm enim dixerint pax & securitas, tunc repentinus superueniet interitus, sicut dolor in vtero habentis, & non effugient. ¶ Quantum autem distabit ignis conflagrationis à 45. diebus post mortem Antichristi, incertum est. Ex quo sequitur quòd diem iudicij determinatè scire non possumus. Videtes tamen prædicta signa dicere poterunt quòd propè & in ianuis est. Vnde Christus: Ab arbore fici discite parabolam, &c. Et quia his tẽporibus videmus multa signa impleta, abundantiam iniquitatis, defectum fidei & charitatis, discessionem, ac pseudoprophetas, ac solem spiritualem, hoc est statum ecclesiasticum obtenebrari, & lunam spiritualem, temporalem scilicet potestatem, conuerti in sanguinem, & stellas spirituales cadere de cælo, hoc est eos qui aliàs fuerant boni, deficere à fide, possumus dicere quòd appropinquat, & quòd Antichristus citò veniet.

Aliqui erunt viui vita mortali in resurrectione.

De veritate 15 signorum.

Matt. 24.

Ver. 8. DE HORA IVDICII GENERALIS.

AHoram etiam iudicij generalis nemo determinatè scit. Vnde Matth. 24. & Marc. 13. expressè dicitur de hora sicut de die. Inueniũtur tamen in sacris literis aliqui passus, qui videntur, sal-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem figuraliter,determinare horam.Matt.enim 20.dicitur:Cùm serò factum esset, dixit dominus vineæ procuratori suo:Voca operarios,& redde illis mercedem.Illa parabola exponitur de iudicio generali,& sic videtur quod fiet de sero.Matt.etiã 25.dicitur de Virginibus:Media nocte clamor factus est,Ecce sponsus venit,exite obuiã ei,& sic videtur ꝙ in media nocte.D.Matt. & Marcus videtur dicere ꝙ plena die.& Sopho.1.dicit:Mane iudiciũ suũ dabit.Sed hæc diuersitas in scriptis literis nõ est ad determinãdã horã,sed ad designandas cõditiones & ꝓprietates iudicij generalis,in quo erũt quatuor cõditiones & ꝓprietates tẽporũ prædictorũ.Primò quãdo dicitur quòd fiet media nocte,significat peccatorũ impunitatem:sicut improuisæ fuerũt virgines. Nõ erit tunc quæstio allegãdi merita præterita:vnde Matth.7. dicitur multi dicẽt in illa die,domine,domine, nõnne in nomine tuo prophetauimus:tũc cõfitebor illis,nunquã noui vos,discedite,&c. Nec tamen ex hoc sequitur ꝙ moriẽtes morte subita sunt dãnati & improuisi, quia de multis sanctis legimus quod morte repẽtina obierũt. Vnde Sap.4.dicitur:iustus si ꝓoccupatus fuerit,in refrigerio erit.Secũdò quãdo dicitur ꝙ fiet de die,significat peccatorũ reseruationẽ & manifestationẽ.Quia in die iudicij omnia peccata,quantũcunq; occulta & secreta,reuelabũtur, iuxta illud:Nil operũ, quod nõ reueletur:neq; occultũ,quod nõ sciatur:reuelabuntur autẽ nõ corã paucis,sicut qui propter fauorẽ puniũt sub cortina,sed corã toto mũdo. Vnde Naũ:Reuelabo putẽda tua &c.Iob.20. dicitur:reuelabũt cæli,hoc est angeli custodes iniquitatẽ eius.Itẽ dæmõ accusator Apoc.12. Item cõscientia,Rom.2.testimoniũ reddẽte illis cõscientia,quæ hîc est liber clausus,sed in iudicio omnes libri erũt aperti,vt dicitur Apoc.20.Christus aperiet & illuminabit 1.Cor.4.illuminabo abscõdita tenebrarũ,&c.Quod intelligendũ est de peccatis, de quibus nõ fuit facta pœnitẽtia in his qui sunt in gratia.Quia,vt dicitur 1. Petri 4. Charitas operit multitudinẽ peccatorũ,& psal.31.Beati quorũ remissæ sunt iniquitates,&c.Deus bene scit,sed nõ reuelabit. Dãnatorũ verò peccata dimissa propter ingratitudinẽ recidiuationis,reuelabũtur.Quando autem dicitur ꝙ fiet de sero, significat meritorũ cessationẽ:vt in sero finitur dieta, & agricolæ cessant laborare : quia vt habetur Apoc.10.Angelus iurauit per viuentem in secula seculorum,quia tempus non erit amplius, scilicet pœnitendi & miserendi.dicitur illis:Tardè venistis,tempus misericordiæ lapsum est, tũc erit tempus iustitiæ.Quartò quando dicitur quòd fiet mane,significat bonorum consolatio.

Diuersitas horarum indicij quid significet.

§. 4. DE DIVERSA SITVATIONE.

Luc.12. *Psal.109.*

B Secundum punctũ principale notandũ de iudicio generali, est diuersa situatio:quia dicitur in Euãgelio,Separabit eos ab inuicẽ, sicut pastor separat oues ab hœdis siue hircis.Statuet quidẽ oues à dextris,hœdos autem à sinistris.Per dextram in sacris literis intelligitur dignior & potior locus siue maius bonum.Vnde Psal.Dixit dominus domino meo,sede à dextris meis , hoc est in eminẽtiori loco & potioribus bonis.Sic boni erũt in eminẽtiori loco,quia in aere, vt dictũ est ex Apost.1.Thess. 4.Mali autẽ erũt in terra,ex latere sinistro,respectu Christi,nõ immutati in bonũ,sed inuoluti doloribus & tormẽtis acigne cõflagrationis , associati & circundati dæmonibus. Tunc implebitur illud Psal.Mirabilis mutatio dexteræ excelsi.Multi in hoc mundo sunt in parte dextera,qui tũc erũt in parte sinistra,& è cõuerso.Illi dicũtur esse in dextera parte huius mũdi,de quibus Psal.Prõptuaria eorũ plena &c.sequitur,Beatũ dixerũt populũ cui hæc sunt.Iusti pauperes afflicti, angustiati,sunt in sinistra parte huius mundi.Sed in iudicio fiet mutatio dexteræ excelsi.& illi qui in mundo fuerunt in dextra,&c.& illi qui fuerunt in sinistra, videbũtur in dextra. Tunc verificabitur illud : Beatus populus , cuius dominus Deus eius.Hæc mutatio dexteræ excelsi,fuit ꝑfigurata in cãcellatiõe manuũ Iacob,cùm benediceret filiis Ioseph.Hęc dexteræ mutatio & separatio inchoabitur in resurrectione,etiã apud eos qui viui repiẽtur, quia dictũ est: Vnus assumetur,&alter relinquetur.Tũc separabũtur viri ab vxorib⁹,& è cõuerso,parẽtes à filiis,si vnus illorũ fuerit bonus,&alter malus.Et nõ fiet talis separatio cũ benedictione,sicut in hoc mũdo:sed cũ maledictione & improperio malorũ quæ fecerũt,& ingratitudine beneficiorũ.Tunc verificabitur illud: Vnusquisq; autem à proximo se custodiat,& in omni fratre suo non habeat fiduciam. Quia omnis frater supplantans supplantabit.Et illud Matth.24.Tradet frater fratrem in mortẽ,& filij insurgẽt in parentes,& morte afficiẽt eos.Hæc materia faciliter potest dilatari & amplificari.

Gen.40. *Hier.9.*

§. 5. DE SINGVLARI DISCVSSIONE IN IVDICIO.

C Tertiũ principale notandum circa iudiciũ,est singularis discussio,de qua Ioel.3.Cõgregabo oẽs gẽtes in valle Iosaphat,& ibi disceptabo cũ eis. Tũc processus cuiuslibet examinabitur. & expostulabitur ratio villicationis.Quo ad hanc discussionẽ sunt duæ difficultates.¶ Prima difficultas est,quis faciet hanc examinationem , & quis erit relator & iudex.Dicit textus Euangelij: Cùm venerit filius hominis,&c.sequitur : Dicet his qui à dextris eius erunt,&c.& Ioan.5. Pater nõ iudicat quenquam,sed omne iudiciũ dedit filio.Potestatem dedit ei iudiciũ facere,quia filius hominis est.D.Tho.dicit ꝙ potestas iudicandi authoritatiua pertinet ad solũ Deũ, delegata verò & instrumẽtalis ad Christũ , secundũ naturã humanã vnitã Dei filio,propter duo: Primò propter familiariorẽ bonorũ cõsolationẽ,quibus recitabit omnia merita,& de eis ipsos coram toto mundo laudabit, & præmia prænunciabit. Secũdò ꝓpter acriorẽ exprobrationẽ malorũ,quorũ demerita etiã manifestabit,& exprobrabit malitiã & negligẽtiã,attẽto ꝙ eos interius inspirauit,& exterius monuit ac exemplũ præbuit:quamuis ipse esset delicatior,& sancti etiam delicatiores,tot labores absq; peccatis sustinuerunt. Allegabit omnia quæ pro eis ipse sustinuit,& instrumenta passionis ostendet,exaggerabitque illorum ingratitudinẽ.¶ Secunda difficultas est,an huiusmodi discussio & exa

3.p.q.59.ar.2. *In Ad.3.p.q.87.ar.3.*

& examinatio fiet in instanti,vel in tempore,& an fiet vocaliter.D.Aug.20.lib.de Ciui. Dei c. 1. dicit:Per diem iudicij,intelligimus nouissimum tempus.Nam per quot dies iudicium protendatur , incertũ est:sed scripturarum more diem solere poni pro tẽpore,nemo qui illas literas quantumlibet negligenter legerit,nescit. Vnde Ioel.3.dicitur:In diebus illis.Quòd autẽ in iudicio generali sit duratio successionis ex ordine iudicij à Christo reuelato apparet. Præterea iudiciũ generale(vt dictũ est)fiet ad manifestandã diuinã iustitiã de omnibus bonis & malis operibus, coram toto mundo.Et quamuis saluati clarè videntes diuinã essentiã,omnia distinctè in instanti cognoscere possint,propter diuinæ essentiæ perfectionẽ omnia distinctè repræsentãtẽ:mali tamen qui ad huiusmodi visionem non eleuabuntur omnia distinctè simul intueri non poterunt.Philos.enim 2. Topic.dicit,quòd nõ cõtingit simul plura intelligere.s.distinctè & per modũ pluriũ. Vnde dicitur cõmuniter quòd pluribus intẽtus minor est ad singula sensus.Et quamuis angeli , qui sunt altioris naturæ quàm homo,possint plura distinctè per vnã speciẽ intelligere,& tantò plura, quãtò habent species vniuersaliores:non tamen omnia , cùm nulla talis species creata sit illorũ intellectui proportionata. Intellectus etiã angelorũ inferiorũ nõ est capax specierũ naturaliũ superiorũ angelorũ,& si tales species infunderẽtur in intellectu inferiorũ angelorũ,in esse qualitatis:nil tamẽ per illas intelligerẽt,propter incapacitatẽ suã naturalẽ. Vnde sicut visus corporalis nõ potest tãtũ eleuari,vt videat angelos,cùm nõ sint colorati:sic homo nõ potest eleuari, vt sit naturæ angelicæ:nec inferior angelus,vt sit naturæ superioris.Cùm igitur tã boni quàm mali,secũdũ D. Aug. mẽtis intuitu sint omnia enumeraturi,& quod cognoscitur in genere,non enumeretur:sequitur ꝙ nõ omnia fiẽt in instãti,sed in breui tẽpore,diuina virtute ad hæc iuuãte.Nec obstat quod 1. Cor. 15.dicitur:In momento & in ictu oculi.quia vel illud refertur ad resurrectionẽ, vel accipitur pro breui tẽpore.Vnde idẽ Aug.dicit,quòd mira celeritate enumerabuntur. Aderit enim quædã vis diuina,qua fiet vt cũcta peccata breui tempore ad memoriã reuocentur. Vnde Malach.3.Ero testis velox maleficis,nec est hoc impossibile , quia in quolibet etiã paruo tempore sunt infinita instãtia in potentia,& haber D.Aug.pro incõuenienti,quòd legatur aliquis liber materialis in iudicio,dicit enim:Quãto tempore illius libri magnitudo legi posset;¶ An autem iudicij sentẽtia per locutionem vocalem futura sit,incertũ est.Aliqui satis probabiliter tenent quòd sic : & allegant illud Matt.25.Tunc dicet his qui à dextris eius erũt.Et Ioan.8.vbi dicitur ꝙ cùm Christus interrogatus fuisset à Pharisæis,Tu quis es?respondit:Principiũ, qui & loquor vobis. Multa habeo de vobis loqui & iudicare.Et illud quod dictũ est Naũ 3.Reuelabo,&c.& Matt. 12. De omni verbo ocioso quod locuti fuerint homines,reddituri sunt in die iudicij rationem. Præterea dictum est ꝙ Christus secũdum humanam naturam iudicabit. Data est enim ei à patre potestas iudicium facere,quia filius hominis est.ergo iudicabit modo humano,qui est per locutionem vocalem,vt audiatur corporaliter,sicut videbitur corporaliter.Insuper citatio erit vocalis. s.in voce archangeli , & tuba Dei:ergo & sententia. Vnde Ioan.5.dicitur : Venit hora quando mortui audient vocem filij Dei.Nec obstat illud Sapien.4.Disrumpet inflatos sine voce:quia intelligitur sine voce sufficientis excusationis.D.tamen Tho.dicit quòd probabilius æstimatur,quòd totũ illud iudicium, quo ad discussionem & accusationem malorum,& quo ad commẽdationem virorum,& quo ad sententiam vtrorumque,mentaliter perficietur,propter prædictam rationem D.Augustini, de libro illo materiali.Non enim minus tempus requiritur ad narrandũ ore tenus singulorum facta, quàm ad legendũ.Præterea sententia debet ꝓportionari testimonio,quod erit mentale,vt habetur Romanorum secundo.Vnde probabile esse dicit,quòd superiùs allegata intelligantur mentaliter,& non vocaliter.Et cùm dicitur quòd mortui audiẽt vocem eius,potest exponi de virtute eius , hoc est mentaliter percipient.Et quamuis Christus corporaliter appareat & videatur ab omnibus , vt iudex cognoscatur : non tamen sequitur quòd corporaliter audiatur, quia visio subitò fieri potest, sed non locutio , cùm tempore mensuretur : alia tamen opinio potest probabiliter sustineri.

An discussio et examinatio fiet in instãti.

Plura per modũ pluriũ non possunt simul intelligi.

Angeli oculo corporali videri non possunt.

In Ad.3.p.q.86.art.2.

In Ad.3.p.q.88.ar.2.

§. 6. DE SENTENTIA BONORVM.

D Qvintũ punctũ notãdũ de iudicio generali,est sentẽtia,quæ primò proferetur bonis,propter eorũ cõsolationem & desolationem malorũ,qui tristabuntur videntes se derelictos.¶ Quo ad bonos sententia pauca verba continet,magnam tamen mercedem comprehendit. Et quamuis videatur eadem retributio omnibus data secundum verba:erit tamen diuersa,secundũ diuersitatem meritorum. Vnde Ioan.14.In domo patris mei mansiones multæ sunt. Per verbum,venite,inuitantur quidem omnes ad denarium diurnum , hoc est ad visionem diuinæ essentiæ , non tamen eodem modo& æqualiter participandam.Minimus tamen sanctus possidens illud regnũ,est proportionabiliter repletus & satiatus,sicut & maximus.Similitudo est de vasis paruis & magnis repletis &c. Sic ad propositum, omnes erunt repleri,satiati, & contenti:tamen qui maiorem habebunt gratiam & plus meruerunt,plus præmiabuntur,& plura in diuina essentia videbunt,ac cum maiori delectatione fruentur ea.¶ Quo ad possessionem regni notandum , quòd cùm omnes sint morituri ante sententiam huiusmodi,& qui mortui fuerunt in gratia, iam quantũ ad animam habebant regnũ ante resurrectionẽ:Ideo nõ dicit,percipite:sed,possidete regnũ,nõ mutabile,sed ꝙternum.Omnes enim erunt reges.Et plenè verificabitur illud:Vos estis genus electum,regale sacerdotiũ, &c.Si quæratur,Qui erunt subditi? Dicendum quòd principalitas regiæ dignitatis est obedientia & cõformitas ac executio voluntatis regis.Sed omnes sancti mutuò volẽt quæ alij volent,& exequẽtur,imò & ipse Deus.Ideo secundum hoc erũt reges.Erunt etiam sacerdotes, quia

Ioan.5.

1.Petri.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnes in gratiarum actionẽ offerent Deo, Christi passionem, cuius merito erunt saluati: offerent etiam sacrificium laudis. Hoc regnum & sacerdotium dicitur paratum, hoc est figuratum à constitutione mundi, in requie domini, qui septimo die requieuit ab omni opere quod patrarat: per hoc significans quòd iusti per impletionem mandatorum Dei, in eo requiescerent. O quàm dulcis & delectabilis, quieta ac fructuosa inuitatio! non est qui eam valeat explicare. Vnde Apostolo. 1.Cor.2. Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Christus deinde assignabit rationem huius inuitationis: Esuriui enim &c. Per hęc verba reprobantur hæretici, qui negant merita. Si enim per bona opera nihil mereremur, non allegasset Christus hanc rationem, Esuriui enim &c. Hæc cõiunctio, enim, rationalis est, & causam importat, sed de his amplius suprà dictum est. Tunc boni ineffabili lętitia repleti, vt regina Sabba, viso tẽplo & sapiẽtia Salomonis, præ admiratione non habebunt vltrà spiritũ: sed dicent, Quando vidimus te &c. respondebit, Quod vni &c. Tunc omnes humillimè gratiarum actiones reddẽt &c.

Ver. 1. DE SENTENTIA MALORVM.

DVm p̃dicta fient, mali timore & tremore correpti, vidẽtes se dimissos, turbabũtur de Christi benigna conuersione ad bonos, & eorũ retributione, & verificabitur illud Sapiẽtię quinto: Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperij, nos insensati vitam illorũ æstimabamus insaniã, & finẽ eorum sine honore. Ecce quomodo cõputati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorũ est, &c. Quibus existẽtibus in tali turbatione & tremore ac cogitationibus accusantibus, Christus in forma terribili verter se, ad dandam sententiã contra eos, Dan.5. quod erit occasio maioris tormenti. Danielis quinto dicitur quòd Balthasar videns tres articulos manus scribentis cõtra cãdelabrũ sententiã quã ignorabat, Mane, Thetel, Phares. hoc est: Numerauit Deus regnum tuũ, & cõpleuit illud: Appensus es in statera, & inuentus es minus habens: Diuisum est regnũ tuũ, & datũ est Medis & Persis, dicitur ibi: Tunc facies regis cõmutata est, & cogitationes eius cõturbabãt eũ, & cõpages renũ eius soluebãtur, & genua collidebant. Heu qualis cõmutatio facierũ erit in dãnatis, quãdo nõ videbunt solùm tres digitos, sed totã Christi humanitatem iratã, & sentient in ea virtutẽ diuinitatis contra eos paratã. Non est dubium quin plus torqueantur, & cõturbentur cogitationibus, quàm Balthasar, &c. Sed multò magis cùm audient sententiam terribilissimam, Ite maledicti in ignem ærnũ, qui paratus est diabolo, & angelis eius. In hac sententia sunt pauca verba, sed omniũ terribiliũ terribilissima, & valde timenda. Exprimunt enim principalia inferni tormenta. Primũ verbũ. s. ite, significat pœnã priuationis regni, quæ est maxima pœnarũ, ad quã sequitur maius tormentũ, quàm sit gehenna, vt dictum est cùm de pœnis inferni ageretur. Potest dari exemplũ de pditionibus bonorũ, quomodo quantò maius bonum ex culpa perditur, maiorem generat tristitiã ¶ Secundũ verbũ timendũ est maledici à Deo, quod est Naum 3. maximũ cõuitiũ. Si nõ diceret nisi ite, haberent dãnati occasionem cõsolationis. Sed remittet eos cũ opprobriis & cõtumeliis, vt dicitur Naum. 3. Maledictio Dei est maius opprobrium quod potest inferri, maximè cum ex culpa propria obiicitur. Hoc opprobriũ generabit in eis maximũ cruGen. 25. ciatum quod per figurã ostensum est, Gen 25. vbi dicitur, quòd Esau veniens ex agro lassus, inuenit Iacob habentẽ pulmentum ruffum, & ait illi: Da mihi de coctione tua hac ruffa, quia oppidò lassus sum. Cui Iacob: Vende mihi primogenita tua. Ille respondit: En morior, quid mihi proderunt primogenita? ait Iacob: Iura mihi. Iurauit ei Esau, & dedit ei primogenita. Et sic accepto pane & lentis, comedit & bibit, & abiit, parui pendens quòd primogenita vendidisset. Et Gen. 27. habetur, quòd cùm Isaac vellet dare Esau benedictionem, quæ debebatur primogenito ratione primogenituræ, & medio Rebeccæ matris, Iacob obtinuisset benedictionem, veniens Esau, deferens de venatione à patre petita, cùm putaret se accepturum benedictionem, audiuit à patre, quòd dedisset benedictionem Iacob, & esset benedictus. Dicit textus: Auditis Esau sermonibus patris, irrugiit clamore magno, & consternatus est. maledicebat lentis, & crines à capite euellebat, &c. & nisi pater consolatus fuisset eum (dicendo, in rore cæli & pinguedine terræ erit benedictio tua) præ angustia mortuus fuisset, &c. Esau significat peccatorem, qui lassus, pro coctione ruffa, hoc est parua delectatione, quam præsentat Iacob supplantator, hoc est diabolus, vendit primogenita, & benedictionem patris æterni, contraueniendo præceptis Dei, & vadit paruipendens quòd primogenita sua vendiderit, siue quòd peccauerit. Sed cùm erit in die iudicij, vbi erit quæstio de recipienda benedictione, quam non habebit, sed loco illius terribilem maledictionem: tũc rugiet clamore maximo. Maledicet lentis siue delectationibus, & consternabitur, & se lacerabit propter vẽditionem & propter negligentiam recuperãdi. Quia faciliter poterat recuperare per pœnitentiam, quam facere neglexit. Notandum ergo & cauendum ne ita nobis accidat. ¶ Tertium verbum huius sententiæ notandum, est in ignem. Per hoc verbum exprimitur pœna sensus, & afflictiua extrinseca, qua mirabiliter torquebuntur. Si remitterentur ad aliquem locum placidum, haberent aliquam occasionem consolationis: sed mittentur in locum tormentorum in ignem, qui inter agenria vehementius agit, sed amplius vt instrumentũ diuinę iustitiæ. Per hæc verba reprobantur illi qui dicunt non esse ignẽ in inferno, & quanuis post diem iudicij, in quo cessabit motus cæli, & per cõsequẽs omnes motus & alterationes, nõ ager naturaliter: ager tamen & cruciabit vt instrumentum diuinæ iustitiæ, non quidem æqualiter omnes damnatos, sed secundũ diuersitatem Deut.25. demeritorũ, iuxta illud, Secundũ mensurã delicti erit & plagarũ modus. & illud, Quãtũ se glori-Apoc.18. ficauit & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Qui delicati sunt, & non possunt sustine

sustinere modicum calorem in æstate, considerent illud Esa. 33. Quis de vobis poterit stare cum igne deuorãte, aut quis habitabit (hoc est habitare poterit) cum ardoribus sempiternis? Quartum verbum notandum: est æternum. heu quale & cuius significationis verbum! Si peccatores bene aduerterent ad huius dictionis significationẽ, vix possent habere animum siue audaciã peccandi. Notandum ergo & cauendum est, ne pro re modica & momentanea delectatione incidamus in ignẽ æternum absque aliquo fine. tandiu quandiu Deus erit Deus, semper erunt in initio, nil diminuetur. Post centum millia annorum habebũt inchoare. Quando totum spacium inter terram & supremum cælum esset repletum granis Sinapi, & in centum millibus annorum extraheretur vnum solum granum, & damnati essent certi quòd post euacuationem omnium illorum liberarentur, haberent materiam consolationis. Verùm tamen sunt certi quòd post tot & tanta annorũ millia habebunt inchoare, & quòd nunquam liberabũtur: ideo hoc verbum erit eis terribilissimũ. Quntum verbum huius sententiæ, notãdum est: Qui paratus est diabolo & angelis eius. Si damnati mitterentur ad aliquam bonam societatem, haberent occasionem consolationis: sed mittentur ad diabolum & angelos eius, vt sine fine & absque pietate ab eis crudeliter torqueantur variis modis (vt dictum est cùm de pœnis inferni ageretur) ideo hoc verbum generabit illis maximam tristitiam & desperationem. ¶ Notandum tamen quòd non dicit, qui paratus est diabolo & angelis eius, à constitutione mundi: sicut de regno bonorum: ad ostendendum quod aliter se habet Deus ad miserendũ, & aliter ad puniendum. Ad miserendum enim ex suo proprio æterno: ad puniendũ verò ex tẽporali peccato. Vnde Esa. 30. dicitur: Ad heri præparata est Thopher, hoc est ruina. Et quãuis ille ignis sit p̃uisus ab æterno, & ante cõstitutionẽ mundi: nõ est tamen præparatus ab æterno, vel à constitutione mundi, sed ab heri secundũ dispositionẽ creaturæ, quotidie autem p̃paratur p multiplicationẽ culpæ, quæ punienda est per dæmones, tortores terribiles. ¶ Resolutoriè igitur dãnati hãc sententiam contemplando, maximum cruciatum habebunt: Primò ex aspectu iudicis, qui eis apparebit terribilis: Secundò ex sonitu: quia nunquam fuit tale tonitruum auditum qualis erit hæc sententia in auribus dãnatorum, iuxta illud: Dominũ formidabunt aduersarij eius, 1.Reg.2. & super ipsos in cælis tonabit. Legimus quòd in passione Christi, quãdo milites furibundè venerunt ad cõprehendendũ eũ, Christus eis obuiã veniens, dulciter interrogauit: Quẽ quæritis? Re-Ioan.18. sponderũt, Iesum Nazarenũ, & Christus adhuc dulcius loquẽs, dixit eis: Ego sum. s. Iesus saluator paratus semper ad saluandum vos, dicit textus, Vt ergo dixit eis, Ego sum: abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram, vbi D. Aug. dicit: Quid iudicaturus facier, qui iudicandus hoc fecit? Si hæc verba, Ego sum, tam dulciter & amicabiliter ad eorum vtilitatem prolata, adeò eos terruerunt, vt non potuerint stare pedes, sed ceciderunt retrorsum: quantò magis illa terribilissima sententia ampliorem cruciatum ingeret? ¶ Rationem damnationis allegabit Christus, Esuriui &c. Origenes dicit quòd si im,pperet eis minora peccata, à fortiori maiora, vt sunt adulteria, rapinæ, homicidia &c. Sed omissio operum misericordiæ exprimitur: Primò, quia illa sunt homini magis cõnaturalia. Secundò, quia illa includunt charitatem, virtutum reginam. Tertiò, vt appareat quàm iustè negetur reprobis misericordia, cùm illam proximis impẽdere noluerint. Quartò, vt homines excitentur ex his ad opera pietatis. Quintò, ad insinuãdum quòd vniuersa salus nostra & quicquid in nobis est, ex misericordia Dei proficiscitur & pendet. Sextò, quia in illis omnia virtualiter includuntur. Tunc ipsi desperati blasphemando respondebunt dicentes: Quando te vidimus &c. Verùm tamen eis exprobrabit, Quandiu non feciſtis vni de minoribus, nec mihi feciſtis.

Omissio operũ misericordiæ quare exprimitur.

Ver. 2 DE SENTENTIAE EXECVTIONE.

PRolatam sententiam D. Virgo & Apostoli ac alij sancti approbabunt, & dicẽt quòd sentẽtia Christi est iustissima, & quòd damnati multò maiora demeruerunt, secundum illud, In regeneratione eũ sederit filius hominis, sedebitis & vos super sedes, iudicãtes duodecim tribus Israel. Tunc verificabitur illud Psal. Lætabitur iustus cùm viderit vindictam, manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Si igitur mater misericordiæ & peccatorum aduocata, & omnes sancti eos condemnabunt: ad quẽ miseri illi recursum habere poterunt? Non ad dæmones, qui executores sententiæ Christi erunt: nec ad alias creaturas, quia, vt dicitur Sap. 9. Armabit omnem creaturam in vltionem inimicorum suorum. Non poterunt fugere, quia grauitate mirabili tenebuntur: & ignis conflagrationis eos circundans impediet, ac etiam dæmones. Tunc, vt dicitur Matt. 13. Exibunt angeli (hoc est dæmones, qui erunt executores, vt D. Hiero. dicit) & separabunt malos de medio iustorum. Iustum est enim vt cùm homines peccatores dæmonibus se subdiderint peccando, subiiciãtur eis in pœnis. Nec propter illam subiectionem diminuetur dæmonum pœna. Quia in hoc etiam quòd alios torquent, ipsi etiam torquentur. Ibi etiam miserorum societas pœnas nõ minuet, sed augebit. Executio autem huius sententiæ præfigurata fuit in punitione Dathan & Abiron, ad quos absorbendos (vt dicit Psal.) Aperta est terra, & deglutiuit Dathan, & operuit super congregationem Abiron. Sic post sententiam ministerio dæmonum aperietur terra, & damnati cũ igne conflagrationis & purgationibus terræ & maris in infernum detrudentur, vbi erit fletus & stridor dentium. vnde dicit Euangelista: Ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem in vitam æternam: ad quam dominus Iesus Christus, qui propter nos in hunc mundum venire, & tanta pro nobis pati voluit, per meritum suæ sacratissimæ passionis nos introducere dignetur, Amen.

To. Add. 3. p. q. 89. ar. 1. Matt. 19.

Psal. 57.

Psal. 105.

FINIS.

Universidad de Navarra
Biblioteca

IN D. PAVLI APOSTOLI EPISTOLAM AD ROMANOS ILLVSTRATIO, ERVDITISSIMI VIRI MAGISTRI IOANNIS Viguerij Granaten. ordinis Prædicatorum, Theologi Tholosani, feliciter incipit.

Epitome totius Epistolæ ad Romanos, Diui Apostoli mentem indicans.

EPISTOLA hæc, prima sui partitione in duas scinditur partes, in salutationē videlicet, & epistolarum tractatum, qui incipit, *Primum quidē, &c.* Tractatus verò epistolaris partitur in prologum, & institutionem eorum quę pertinēt ad Euāgelium. Tractatus incipit ibi *Virtus enim Dei est, &c.* Institutio autem in quatuor resoluitur partes, secundum quatuor, de quibus idem Apost. Romanos instruit.

Primò namque edocet diuinæ gratiæ necessitatem, quam ostendit & probat per quatuor prima capita.

Secundò verò in aliis quatuor capitibus sequentibus manifestat diuinæ gratiæ facultatem, virtutem, ac vtilitatem, declarando bona quæ secum adfert, & mala à quibus liberat.

Tertiò in nono, decimo, & vndecimo capitibus agit de origine diuinæ gratiæ, & de casu Iudæorum ab illa, & regressu ad eam.

Quartò docet debitum vsum gratiæ, in quo vsu docendo expendit quinque capita sequentia. Ex quibus apparet diui Apostoli perspicua atq; ordinata intentio in hac Epistola summo artificio composita.

Epitome primi capitis.

IN hoc cap. Apost. præmittit salutationem, in qua describuntur persona salutans, & personæ salutatę, ac bona eis optata. Primò describitur persona salutans, ex nomine, conditione, dignitate, officio prædicandi Euangelium: quod commendatur ex authoritate quam habet ex parte committentis, ex antiquitate, ex firmitate, dignitate ministrorum & testium, modo tradendi, & bonis in Euangelio denūciatis, quod pertinet ad Euangelij materiam siue obiectum quod est Christus, qui commendatur ex duplici origine, scilicet æterna, & temporali, ex dignitate prædestinationis, & virtutis, & deinde subiungit effectum. Commendatur pariter ex liberalitate duplicis muneris communis, scilicet specialis, ex vtilitate, ex amplitudine, plenitudine potestatis, & ex potestate super illos quibus scribebat. Consequenter in salutatione describuntur personæ salutatæ ex loco, ex gratia, cuius origo quæ est dilectio, præponitur, & subiungitur vocatio. Postremò in salutatione describuntur bona quæ eis optat. s. amplior & abundantior gratia & pax & causa illorum.

Secundò ibi *Primum quidem &c.* per modum prologi incipit epistolarem tractatū, in quo vt eos ad quos scribit, reddat benevolos & attentos, ostendit affectum suum ad eos, ex gratiarum actione de bonis eorum, ex oratione quam pro eis absque intermissione ad Deum fundebat, & ex desiderio visitandi eos. Deinde exponit duplicem desiderij sui causam, vtilitatem. s. & mutuam consolationem, & ne desiderium eius appareat vanum, subdit propositum exequendi illud. Subiungit duplicem propositi causam, vtilitatem. s. & debitum, concludítque promptitudinem voluntatis, & excludit impedimentum promptitudinis erubescentiam.

Tertiò ibi *Virtus enim Dei est, &c.* incipit narrationem & instruere eos de his quæ pertinent ad doctrinam Euangelicam, in qua sē segregatum prædixerat, declarando quid sit Euangelium, subiungendo fructum eius, qui est salus credentium. Postmodum assignat rationem, & probat eam authoritate scripturæ. Deinde adstruit gratiam Dei & doctrinam Euangelicam esse necessariam ad salutem, ex ira & pœna, quam scientes & negligentes consequentur, declarans veritatem Dei fuisse à Gentibus cognitam, & quo authore, & per quem modum.

Quartò ibi, *ut sint inexcusabiles*, ostendit Gentiles habita cognitione veritatis fuisse obnoxios culpæ, in Deum & proximum, eorúmque culpam inexcusabilem esse, cum non fuerit ex ignorantia. Ostendit insuper quòd ex culpis præcedentibus fuit in eis ignorantia crassa subsecuta.

Quintò ibi, *Propterea tradidit illos Deus, &c.* manifestat culpam eorum pœnæ correspondentem: quia ex eo quòd contra diuinam naturam peccauerunt, ad hoc redacti sunt vt contra propriam naturam peccarent. Deinde circa peccatum iniustitiæ circa proximum, enumerat peccatorum actualium differentias, radices, ac nocumenta, occulta, & manifesta in generali & speciali, concludens eos esse subiectos diuinæ vindictæ, quam considerare & intelligere neglexerunt.

Expositio literalis primi capitis.

PAulus Latinè modicus, Græcè pacificus, Hebraicè quietus dicitur. *Seruus*. i. humilis ac voluntarius

tarius famulus, seruitute amoris & non timoris seruilis, exequens iussa & consilia *Iesu*, id est saluatoris, siue filij Dei incarnati, *Christi*, id est, Messiæ spirituali vnctione vncti præ participibus suis, ad redēptionem humani generis faciendam consecrati, *uocatus*, æterna electione & tēporali missione speciali, *Apostolus*. i. missus vel nuncius ad docendū, prædicandū, miracula in confirmationē doctrinæ faciendū, & ad populū gubernādū, *segregatus*. i. selectus ab vtero synagogæ, in qua quasi mortuus fuit, ac etiā ab infidelibus per conuersionē ad Christū, & ab aliis discipulis per diuinam electionē, *in Euangelium*. i. in bonā annunciationem æternorū & incorruptibiliū bonorū, remissionis peccatorū, & corū quæ ad gratiā & gloriā pertinent, prout sunt virtutes & sacramenta *Dei*. i. primū omniū creaturarū vniuersalis principij, prouisoris & gubernatoris, *quod ante promiserat*, Deus pater *per prophetas*. i. videntes, quibus reuelauerat *suos* nō hominū, qui loquuntur secundum visionē cordis sui, neq; dæmonū, qui ad decipiendū loquuntur, *in scripturis sanctis*. i. spiritu sancto inspiratis & scriptis, *de filio suo*. s. naturali per æternā generationē, *qui factus est ei*. s. Deo ex tempore filius, *ex semine Dauid*, prout ei promiserat, *secūdum carnem*. i. secundū coi pulentā carnis substantiā, & nō secundū carnalem generationem, sed secundū spiritus sancti obumbrationem. Qui. s. filius Dauid secūdū carnem potentia virtutis à patre & spiritu sancto, ac à seipso secundū diuinitatem, *prædestinatus est*. i. ab æterno præuisus & specialiter destinatus, vt eius humanitas per vnionem hypostaticā in esse personali filij naturalis in eadem suppositō subsistentaretur, & existentiā haberet, & ideo filius Dauid nominaretur, & esset filius Dei, *in uirtute*. i. in potentia infinita & coęqualis, quod apparet *secundum spiritum sanctificationis*. i. per hoc quòd dat spiritū sanctificantem: sanctificare enim est propriū diuinæ virtutis, apparet etiam, quod sit coęqualis patri in virtute, *ex resurrectione mortuorum*, quæ etiam est signū diuinitatis, *Iesu Christi*, qui seipsum & alios resuscitauit, & ideo mortui dicuntur esse Christi Iesu, quia ab ipso sunt resuscitati, sicut infirmi alicuius medici qui ab ipso sanantur, specialius tamen illi qui in domino moriuntur, quia ad instar resurrectionis Christi resurgent glorificati: *Domini nostri*, qui nos magno precio redemit, & cui data est omnis potestas & nomen super omne nomē, *per quem accepimus gratiam*. i. remissionē peccatorū, adoptionem filiorū, & ius ad gloriā, *& Apostolatum*. i. authoritatem docendi, prædicādi, & in cōfirmationem doctrinæ miracula faciendi, ac etiā populū gubernandi, *ad obediendum fidei*. i. ad hoc quod faciamus obedire fidei: hoc est præceptis Dei & reuelatis à Christo, *in omnibus Gētibus*, mihi specialius cōmissis, *pro nomine eius*. i. dilatādo: *in quibus*. i. in quorū numero, *estis & nos*. s. Romani sub Apostolatu meo cōprehensi, *uocati Iesu Christi*. i. à Christo, vt sitis Iesu Christi filij adoptiui. *Omnibus qui Romæ sunt*. s. fidelibus tam ex Iudaismo quàm Gentilitate cōuersis, *dilectis Dei*. i. à Deo, *uocatis*, vocatione interiori & exteriori, *sanctis*. i. ad sanctificationem, vt essetis mundi, & sancti, *gratia uobis & pax*. i. peccatorū remissio, cū Deo reconciliatio, operū acceptatio, filiorū adoptio, tranquillitas mētis, & ius ad gloriam regni cœlestis, vobis sit & detur, *à Deo patre, et Domino Iesu Christo*: & ex consequenti à spiritu sancto, qui est nexus, vnio & amor patris & filij, cui gratia & charitas attribuuntur.

Rom. 8.c Luc. 1.c Psal. 44.b

Gala. 1.c Act. 13.a

Esa. 2.a Act. 10.g 1. Reg. 9.b Hier. 23.b Abac. 2.a 2. Pet. 1.d Psal 2.b Psal. 122.b Luc. 1.d

Leuit. 20.b Matt. 27.f

Apoc. 14.c 1 Cor. 6.d Matth. 28.d Philip. 1.b Gala. 2.b Act. 9.c Rom. 16.c

Secunda pars I. C.

PRimum quidem gratias ago, ne sim aut videar ingratus, Deo, à quo omne datum optimum, & omne donum perfectum, *meo*. i. quem meum facio, cum sit merces & fortis protectio mea, *per Iesum Christum*. i. per meritum Iesu Christi, *pro omnibus uobis*, tam ex Iudaismo quàm ex Gentilitate conuersis, vos saluos esse cupiens, cōgratulans vobis eò quòd *fides uestra annunciatur*. i. diuulgatur, & magnus rumor de illa est, *in uniuerso mundo*. i. in maiori parte mundi Romano imperio subditi, vel in vniuerso mundo nunc reperto. *Testis enim*. s. certus & oculatus verax & infallibilis, quem nihil latet, & qui mentiri non potest, *mihi est Deus*, cuius testimonio & iudicio omnia aguntur, qui est testis & index omniū, *cui seruio*, per cultum latriæ, *in spiritu meo*. i. nō solum exteriori cor poris seruitio, sed præcipuè interiori secundum spiritum, *in Euangelio filij eius*. i. per filium eius traduo & prædicato, ac mihi iniuncto & commisso, *quod sine intermissione*. i. quandocunq; ore statutis temporibus, *memoriam*. s. specialem, *uestri facio*. s. coram Deo, *semper in omnibus orationibus meis*: quas s. facio propter vtilitatem communem, quæ ex vestra conuersione prouenit, *obsecrans*. i. per sacra orans & quærens, *si quo modo*. i. si aliquo modo vel aliqua via aut occasione in hyeme vel in æstate, *prosperum iter habeam in voluntate Dei*. i. per voluntatem Dei, cui nos cōformare tenemur, *ueniēdi*. s. Romam, *ad uos*. vt affectum meum ostendam vobis. *Desidero enim*. i. ex feruenti affectu cupio, *uidere uos*, & esse vobis præsens, *ut aliquid impartiar uobis gratiæ spiritualis*. i. vt vos alicuius gratiæ spiritualis mihi datæ participes faciam, prædicando, & officium Apostolatus mei exercendo, *ad cōfirmandos uos*. s. in fide & mutua dilectione. *i. simul consolari in uobis*, mutua collocutione, *per eā quæ inuicem est fidem uestram atque meam*. in qua conuenimus & vnanimes sumus: de qua vnitate mutuam accipiemus lætitiam & consolationem. *Nolo autem uos ignorare fratres*, quòd s. solummodo desiderem videre vos, sed etiam quòd sine (*quia sæpe proposui uenire ad uos, & prohibitus sum usq; adhuc*) variis. s. impedimentis, & officij mei occupationibus, iter nostrum ad vos impedientibus, *ut aliquē fructum*. s. spiritualem, *habeam in uobis, sicut & in cæteris Gentibus*, quibus s. Euangelium (prout teneor) prædicaui: *Græcis enim ac Barbaris*. i. doctis & mundanis rationibus eruditis, & indoctis siue ignorantibus, ac etiam notis & ignotis, familiaribus & extraneis. *sapientibus & insipientibus*. i. his qui sapientia & ratione vtuntur, & his qui barbara ferocitate irrationabiliter viuunt, *debitor sum* ex officio Apostolatus mei, quod libenter exercere cupio. *Itaque quod in me promptum est uobis qui Romæ*

Iacob. 1.c. Gen. 15.a Psal. 70.a & 110.b Rom. 1.a Heb. 6.d Hiere. 29.c

Mat. 6.b

Rom. 6.g

Isai. 4.c 1. Cor. 9.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

mœstis,in nobiliori & excellentiori totius orbis vrbe.*euãgelizare*.i.bonã Christi doctrinã annunciare,paratus sum.*Non enim erubesco*, neq; formido annũciare & toti mũdo palã facere *euangeliũ*.

Tertia pars I. C.

1. Cor.1.c
Luc.19.b
Mat.21.d
Ioan.4.c
Gen.15.c
Rom.14.b
Rom.5.d
Esa.53.a

VIrtus enim *Dei est*.i.virtutẽ Dei,quę Christus est,in se cõtinet,& manifestat,*in salutẽ omni credenti*,i.ad saluãdos omnes credẽtes:ad hoc enim Christus venit,& euangeliũ annunciari iussit,vt saluũ faceret quod perierat,*Iudæo primum*:quia salus ex Iudæis est,& quia illis Christus promissus fuit,& *Græco*.i.Gẽtilibus,quos Deus ex sua misericordia ad Euangeliũ filij sui vocauit.*Iustitia enim Dei*.i.gratia Dei per quã homo gratis iustificatur,vel Christus qui factus est iustitia Dei, eò quòd satisfecit ei pro peccatis nostris,*reuelatur ex fide*. i.antiquorũ patrũ veteris legis qui crediderunt,*in fidem*.i.modernorũ noui testamenti. Non quòd sint plures fides specie distinctæ, alia antiquorũ,alia modernorũ:sed vna tantũ,quia vnũ est fidei nostrę,& antiquorũ obiectũ formale, & inuariabile,à quo habitus fidei speciẽ accipit,& nõ materiali,quod est res credita, quæ per diuersas differentias tẽporis præteriti vel futuri,vel secundũ reuelata plura, vel pauciora quæ se tenent ex parte subiecti materialis,variatur ex parte credentium.Non autẽ formale,quod est reuelatio diuina de his quæ pertinẽt ad salutem per Christũ.Nã reuelationi eius infallibili fides antiquorũ adhærebat & nostra etiã adhæret,sicut scriptũ est:*Iustus autem ex fide uiuit*.i.vita gratię,non tamen effectiuè,aut formaliter,quia primum est à Deo principaliter, & à sacramentis & ministris instrumẽtaliter:& secũdũ à gratia formaliter & denominatiuè,& à fide directiuè.*Reuelatur enim*, i.etiã in Euangelio manifestatur *ira Dei de cœlo*.i.vindicta siue punitio,quæ est pars iustitiæ distributiuæ.*De cœlo*.i.quam Deus qui specialius,per manifestationẽ gloriæ suæ est,& habitat in cœlo, effundet & mittet in terram,vel de cœlo vẽturis ad iudiciũ, *super omnem impietatem*.i.super omnia peccata quæ sunt directè cõtra Deum (qui est principalis & summus parẽs omniũ) commissa vel cõmittenda,& *iniustitiam*.i.super omnia peccata contra proximos commissa vel cõmittenda : per quæ lædit iustitia,per quam homines conueniunt,& pacificè conuiuunt,& sibi inuicẽ communicant.*Hominum eorum qui ueritatem Dei*.i.veram cognitionem de Deo,*in iniustitia detinẽt*,quasi captiuam & ligatam per iniustitiæ affectum,quo ligamine impeditur, ne homines secundum suam naturam in bonũ inducat:*quia quod notum est Dei*.i. illud quod cognoscibile est de Deo per rationem naturalem,*manifestum est in illis*.i.hominibus, qui illam veram Dei cognitionem in iniustitia detinent.*Deus enim illis manifestauit*,infundendo lumen interius,& signa suæ sapientiæ proponẽdo exterius,per sensibiles creaturas,in quibus,prout in quodam libro cognitio Dei legeretur:*inuisibilia enim ipsius*.i. essentia ipsius *Dei*,& ea quæ ad ipsum pertinent,vt sunt bonitas,sapientia,& alia huiusmodi quæ à nobis clarè videri non possunt,nec etiam ab angelis,*a creatura mundi*.i.à creatione mundi,vel ab homine,qui dicitur omnis creatura,quia similitudinem habet cũ omni creatura,*per ea quæ facta sunt*.i.per creaturas,si eas homo rectè & diligenter consideret,*intellecta conspiciuntur*.i.intelligi & intellecta percipi possunt,vel intellecta.i.intellectu & nõ sensu conspici possunt,qua sensus nisi circa res sensibiles ferri non potest,*sempiterna quoq; eius uirtus*. i. omnipotẽtia, quæ est absque principio & fine,& *diuinitas*.i.superexcellens & infinita natura eius,quæ per similitudines in creaturis repertas intelligi & conspici potest,quo ad vnitatem, & quantũ sufficit homini,secũdũ finẽ naturalẽ,ad quẽ homo ex natura sua ordinatur,qui est bonũ,honestũ,& sic cognouerunt vel cognoscere potuerunt Deũ,tanquã primũ omniũ rerũ principiũ,effectiuum,conseruatiuum,& gubernatiuũ : & tanquam vltimum finem naturalem ad quem omnia ordinantur.

Sap.13.a

Quarta pars I. C.

ITa *ut sint inexcusabiles*,cũ non peccauerint ex ignorantia,aut infirmitate cõcupiscentiæ,vel metu,sed ex malitia,quæ nullo modo excusat,sed accusat:*quia cũ cognouissent Deum* supereminentem,& vt dictum est tãquam primũ principium,& vltimum finem,ac summum bonum,vnde debebant ei gloriã & honorem,quæ superexcellẽtibus & gratiarũ actionẽ,quæ benefactoribus debetur,& tamen *non sicut Deum*.i.vt vniuersalẽ gubernatorẽ & prouisorẽ,*glorificauerunt*. i. non coluerunt,gloriã & honorẽ ei exhibendo,& omnia tanquã in vltimũ finẽ reducendo,nec eius maiestatem publicè prædicando,*aut gratias egerunt*.i. non recognouerunt bona quæ habebant,ab ipso eis aduenisse:sed ingenio suo virtutique suæ attribuẽtes,*euanuerunt in cogitationibus suis*.i.in res vanas,instabiles & inutiles suas cogitationes applicuerunt, ex quo sequutum est, quòd *obscuratum est insipiens cor eorum*.i.intellectus eorum lumine sapientiæ priuatus,& tenebris ignorantiæ ac errorum obscuratus,& simul insipiens factus est,*dicentes se esse sapientes*.i.sapientiam non Deo, sed sibi,& à semetipsis ascribentes,*stulti facti sunt*.i.stulta multa contra gloriam Dei egerunt,& *mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei*.i.gloriam qua homo debebat glorificare Deum:& cultum latriæ ei debitum exhibere,aliis exhibuerunt,vel gloriã qua Deus gloriosus in se est & incõmunicabile nomen Deitatis communicando,*in similitudinem imaginis*.i,in similitudinem alicuius rei per modũ imaginis ab aliquo expressæ,quam constat esse posteriorem re cuius est imago:& sic conuerterunt primum in vltimum,*corruptibilis hominis*. i. transtulerunt gloriã Dei, non solum in hominẽ qui est ad imaginem Dei:sed quod peius & abominabilius est,ad ea quæ sunt infra hominem, puta *volucrum*,quantum ad volatilia,& *quadrupedum*,quantum ad gressibilia, & *serpentum*, quantum ad repbilia.*Propter quod tradidit eos Deus*.i.labi permisit,*in desideria cordis eorum*.i. vt ratio eorũ subderetur affectibus sensualitatis,tanquam crudelibus dominis cõtra naturalem hominis ordinem, cuius ratio debet dominari appetitui sensibili:*ut contumeliis*.i. turpibus & immundis actibus, *officiant*,

Esa.5.e
Hier.10.c
Gen.1.d
Gen.4.a

ciant.i.inficiant,*corpora sua in semetipsis*.i.non quasi ab aliis coacti,puta à barbaris,sed à semetipsis propria sponte hoc agebant.*Quia commutauerunt ueritatem Dei in mendacium*. i.veram cognitionem quam à Deo acceperunt,peruersa ratione ad falsa dogmata conuerterunt,*idola*. deos esse docentes,vel diuinitatis naturam quæ est ipsa Dei veritas per essentiã,attribuerũt idolo, quod est mendacium,cum nõ sit Deus,*& coluerunt*,interius cultu latriæ,*& seruierunt*, exterius sacrificia & oblationes,ac exteriorem corporis reuerentiam exhibendo,*creaturæ potius quàm creatori,qui est benedictus*.i.cuius bonitas est manifesta,*in secula seculorum*:quia eius bonitas est sempiterna ab alio nõ dependens.*Amen*.quod idem est quod verum,vel fiat.

Hiere.9.d
Ioan.14.a

Quinta pars capitis.

PRopterea *tradidit illos Deus*,indirectè.s.permittẽdo,sed nõ inducẽdo,*in passiones ignominiæ*. i. quæ non sunt nomine dignæ,propter turpitudinem. *Nam fœminæ eorũ immutauerũt naturalem usum*.s.viri, *in eum usum qui est contra naturam. Similiter & masculi* immutauerunt naturalem vsum. *Nam relicto naturali usu fœminæ,exarserunt in desideriis suis,masculi in masculos turpitudinem operantes, quam oportuit*.i.retributionem,vindictam & pœnam:*& mercedem*. i. conuenientem & correspondentem culpæ eorum secundum ordinem iustitiæ:ex qua debitum erat, vt qui Dei naturam iniuriosi fuerant,id quod sibi proprium est,creaturis attribuendo,in sui natura contumelioſi existerẽt, *erroris sui in semetipsis recipientes*.*Et sicut non probauerunt Deum habere in notitia*.i.vt liberius peccarent,non approbauerunt,vt ipsi haberent Deum in sua notitia,quem habere poterant, ex his quæ facta sunt,vel ipsi non probauerunt,nec iudicauerunt,quod Deus haberet in notitia sua, siue cognosceret facta hominum,dicentes,Cardines cæli perambulat,nec nostra considerat:ideo *tradidit eos Deus*.i.labi permisit,*in reprobum sensum*,interiorem siue intellectum, vt reprobandum iudicium de agendis haberent.*ut faciant quæ non conueniunt*.i.ea quæ à recta ratione discordant.*repletos omni iniquitate*.i.pleni omni versutia contra æquitatem,*malitia,fornicatione,auaritia,nequitia,plenos inuidia,contentione,dolo,malignitate,susurrones,detractores,Deo odibiles, contumelioſos, superbos, elatos,inuentores malorum,parentibus non obedientes,insipientes,incompositos*,in incessu,statu & habitu,*sine affectione,absque fœdere*.i.promissorum obseruatione *sine misericordia*. *Qui cum iustitiam Dei cognouissent,non intellexerunt*.i.actu intelligere & considerare noluerunt:*quoniam qui talia agunt,digni sunt morte*.i.separatione animæ à corpore,& primo principio & summo bono. *Non solum qui ea faciunt,sed etiam qui consentiunt facientibus* directè inducendo,approbando,laudando,auxilium, & fauorem præstando,non resistendo,aut supportando.

Iob.22.c
Psal.93.b
Iob.22.b

COMMENTVM IN CAPVT I.

Paulus seruus Iesu Christi,vocatus Apostolus,segregatus in Euangelium. Text.

APOSTOLVS hanc orditur epistolam,quemadmodum & cæteras à salutatione in qua præmittit personã salutantẽ,quam describit ex quatuor. Primò ex nomine, quod est Paulus, qui etiã ante susceptũ Apostolatus officiũ dicebatur Saulus. De huiusmodi Pauli & Sauli nominibus variæ sunt expositorum opiniones, eò maximè quod nusquã legatur Apost.se Saulum nominasse:sed solùm Paulum : quanuis D.Lucas eum ante conuersionem pluries,post conuersionem verò bis duntaxat Saulum nominauerit. D.Ambro.dicit nomen Saulis in Pauli nomen, post baptismum fuisse diuinitus commutatum quemadmodum tam in veteri quàm nouo testamento legimus, quædam veterum nomina fuisse diuinitus commutata, vt Abram in Abraham, & Iacob in Israel, & Simon in Petrum. Sic Saulus in Paulũ,ne minus haberet Saulus quàm Simon.Alij verò autumant nomen Pauli illi fuisse aduentitium,& quidam illorũ ex electione ipsius,propter mysterium,& nominis significationem, vt ex Sauli nomine,quod superbũ,& inquietum significat,vocaretur Paulus,hoc est modicus siue humilis,pacificus,& quietus.Vbique enim post cõuersionem suam humiliter, abiectè, & mansuetè se habuit,& se blasphemũ,contumelioſum,abortiuũ, Apostolorũ minimũ, Apostolatúsq; officio indignum nominauit.D.verò Hierony.à Paulo Sergio procõsule(quem apud Cyprum conuertit,qui Paulus Sergius tandem Narbonam veniens eam ad fidem reduxit, in cuius honorem celebris ac collegialis Ecclesia ibi dicata est)Pauli nomen assumpsisse profitetur:prout Scipio debellata Carthagine in Aphrica,Aphricanus est nũcupatus.Origenes autem cum à puero,hoc est à circunciſione,in qua pueris imponebantur nomina,binonimum fuisse dixit, Saulum s.& Paulum nuncupatum,quod probat ex illa copulatiua D.Lucæ dicẽtis,Saulus qui & Paulus. Nam si nomen mutasset,Lucas dixisset Saulus qui postea Paulus, erat enim Aposto.ex Hebræis Hebræus de tribu Beniamin,apud quos nomen Saulis, qui primus rex Israel ex illa processerat, celebre erat:& quia natus fuit in Tarso nobiliſsima & Metropoli Ciliciæ ciuitate, Romanorum ditioni subdita,apud quos Pauli nomen longo ante tempore vsurpatum,celebre erat,à patre suo Paulus fuit nominatus, quod nomen post conuersionem propter mysterium & significationem, vt dictum est,peculialiter elegit,se Paulum semper nominans. Ex sacris enim literis & aliis Romanorum historiis multos pluribus nominibus nuncupatos legimus,prout Salomon qui & Idida dictus est,& Sedechias Ioachim,Osiásque Azarias,& Iason Menaleus,Matthæus, verò Leui, & Thadeus Lesbeus,Paulus Æmilius,Marcus Tullius Cicero. Ego controuersiam hanc arbitror

Act.13.
Gen.7.a
Gen.32.f
Ioan.1.f
1.Tim.1.c
1.Cor.15.a
Matt.9.a
Luc.5.f

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matt.10.a magis laborioſam quàm vtilem: ideo relictis opinionum confutationibus, Origenis opinionem iudico eſſe veriſimiliorem, nullam tamen aliorum reprobo.

Secundò, deſcribit perſonam ſalutantis ex conditione cum dicit *ſeruus*. ſeruilis conditio abiecta eſt, ſi abſolutè conſideretur: Nempe cum ſub maledicto pro peccato impietatis inducta fuerit Cham à Noe, qui euigilatus à domino, perpendens eā quā ei Cham verēda eius diſcooperta fratribus indicando fecerat, ait: Maledictus puer Cham, ſeruus ſeruorum erit. Redditur tamen hæc conditio laudabilis ex hoc quod additur *Ieſu Chriſti*, cui omnes ſeruire & famulari debent, cū ſit omnium Dominus & Deus, qui pro famulatu ſeruis ſuis regnum cœlorū liberaliter impartitur: eam ob rem dicitur, Seruire Deo, regnare eſt. Hac adiunctione Apoſt. mutationem dexteræ excelſi in ſe factam exprimit: quia ex perſecutore factus eſt vas electionis, vt qui hactenus inimicus & acerrimus hoſtis erat, eorum qui hoc nomen inuocabant, ſic repente mutatus eſt, vt ſe ſeruum eius profiteatur, ad hoc vt nomen eius velut honorificū velit omnibus eſſe perſuaſum. Nec ſe ſeruum nominando aduerſatur dicto Chriſti dicentis, *Iam non dicam uos ſeruos, ſed amicos*, nec ſibiipſi, qui dixit, *Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis in timore, &c.* Nam hoc propter humilitatem fecit, ſequendo conſilium Chriſti qui dicebat, *Cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt uobis, dicite, ſerui inutiles ſumus*. In ſacris etiam literis, duplex ſeruitus inuenitur: vna coacta, quę ex timore pœnę proficiſcitur, & talis eſt deſpectibilis & ſub maledicto. Altera eſt, quæ ex amore progreditur, cum ex dilectione prodiit obſequium, & hæc ſeruitus eſt commendabilis, dicitúrque ſeruitus amoris & humilitatis: tali ſeruiture ſe nominat Apoſtolus ſeruum. Reliqua verò quæ ad ſeruitutem & libertatem Chriſtianam pertinent, in ſexto huius Epiſtol. capite amplius proſequemur: nunc circa nomen Ieſu Chriſti, quod primo occurrit exponendum, parum inſiſtamus.

Ioan.15.b Rom.8.c Luc.17.c

Hoc nomen IESVS (vt Theologi dicunt) nomen eſt diuinitatis ad humanitatem relatæ, & ſic hoc nomen Ieſus idem ſonat, quod filius Dei incarnatus ſiue homo factus, verbum enim. i. filius Dei caro factum eſt, hoc eſt humanam carnem ſiue humanitatem aſſumpſit. Hoc nomē D. Virgini antequam conciperet, per Gabrielem fuit reuelatum, & vt Chriſto filio ſuo tanquam proprīū imponeret, iuſſum. Hoc nomen etiam idem Gabriel D. Ioſeph virum Mariæ alloquens, interpretatus eſt dicēs: Pariet autem filium & vocabis nomen eius Ieſum, ipſe enim ſaluum faciet populū à peccatis eorū. vnde effectu & fine ſaluator dicitur & interpretatur. De illius effectu tota veteris & noui teſtamenti ſeries referta eſt. Ipſe enim de ſe dicit, Venit enim filius hominis ſaluum facere quod perierat: & Apoſtol. Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum vt peccatores ſaluos faceret: & alibi, Saluatorem expectamus Ieſum Chriſtum & D. Petrus, Nec enim aliud nomen eſt ſub cœlum datū hominibus, in quo nos oporteat ſaluos fieri. & in Act. Apoſtol. dicitur: Huic omnes prophetæ teſtimonium perhibent remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum: & Eſa. Ecce rex tuus venit tibi iuſtus & ſaluator. Et Oſeas in perſona eius ait: Et ſaluator non eſt præter me: & Dauid, Saluabit nos propter nomen ſuum, & in innumeris aliis locis ſalus eius nunciatur. Indicibilem huius nominis efficaciam declarat Chriſtus, dicēs: In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, ſerpentes tollent, & ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit. Super ægros manus imponent, & bene habebunt. Hanc huius nominis efficaciam profeſsi ſunt Apoſtoli ſe experientia didiciſſe, dicentes, Domine in nomine tuo dæmonia ſubiiciuntur nobis. tanta eſt huius nominis efficacia, vt non ſolū à dilectis Chriſti diſcipulis prolatum effectum habeat, verùm etiam ſi proferatur à peccatoribus & incredulis. vnde D. Ioan. dixit Chriſto: Magiſter inuenimus quendam in nomine tuo eiicientem dæmonia, qui non ſequitur nos, & prohibuimus eum, quam prohibitionem reprehendit Chriſtus dicens: Nolite prohibere. ac ſi diceret: Nomini meo tanta data eſt facultas, vt etiam ab infidelibus prolatū vim habeat. vnde legimus in Act. Apoſt. Tentauerunt autem quidam ex circumeuntibus exorciſtis inuocare ſuper eos qui habebant ſpiritus malos nomen Domini Ieſu dicentes, Adiuro vos per Ieſum quem Paulus prædicat. Sequitur: Erant autem cuiuſdam Iudæi nomine Scæuę principis ſacerdotum ſeptem filij qui hoc faciebant. Huius nominis virtus prænunciata eſt à Moyſe & filiis Iſrael hymnū Domino decantantibus & dicentibus, Omniporens nomen eius. Salomon quoque dicit, hoc nomen eſſe turrim fortiſsimam, ad quem confugiens ſaluabitur. Dauid pariter dicit hoc nomen in omnibus ſuis periculis, & peragendis negociis auxilio ſibi fuiſſe. Non abs re ergo orthodoxi & ſancti patres maximè D. Bernardus in canticis, perſuadet omnes fideles hoc nomen debere impreſſum habere in pectore, mente & ore. Si per ocium liceat videre Bernardinum de Buſtis in 5. parte marialis ſermone 11. Multa de hoc nomine congeſta, ad ædificationem populi reperies.

Ioan.1.a.c Luc.1.c Matth.1.c. Luc.19.d 1.Timoth.d Philipp.1.d Act. 4.c Act.10.g Eſa.62.d Oſee 13.b Marc.vlt.d Luc.10.x Luc.9 f Act.19.c Prouer.8.b Pſal.45.a D.Bernar. Pſal. 44.b 17.de ciuit. Dei.c.16. 1.Reg.10 a cap 16.c Leuit 8.b 3. Reg.19.c 1. Paral.16.b Pſal.104.b Zach.2.c Luc.10.c

Hoc nomen Chriſtus Græcum eſt, & Hebraicè dicitur Meſsias, Latinè verò vnctus, chriſmate ſiue vnctione non viſibili ſed ſpirituali & intelligibili, qua vnxit eum Deus oleo lætitiæ præ participibus ſuis, vt D. Aug. ait. Hoc nomen (Chriſtus) ſecundum Haymonem eſt adiectiuum, & fuit olim cōmune Sacerdotibus, Regibus, & Prophetis. Saul enim & Dauid vncti fuerūt à Samuele. ideo Dauid pluries vocauit Saul Chriſtū Domini: Aaron etiā prius vnctus fuit ſacerdos à Moyſe, Heliſæus pariter vnctus fuit in prophetam ab Helia. Vngebantur autem, vt Deo dicarentur ad certa eius munera. Propter huiuſcemodi dedicationem prohibuit Deus eos tangi, ſiue eis violentiam inferri, aut iniurias irrogari. Nolite inquit tangere Chriſtos meos, & in prophetis meis nolite malignari, declarātque per Zachariam iniuriam illis illatam, ſibi inferri, dicens: Qui tāgit vos, tāgit pupillā oculi mei. & Chriſtus de Apoſtolis dicit, Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit me

me ſpernit. Veruntamen hoc nomen Chriſtus, factum eſt Domino Ieſu proprium ſuper abūdantem excellentiam ſuæ vnctionis, dedicationis, & conſecrationis, cum fuerit vnctus & dicatus per vnionem hypoſtaticam in filium Dei, ex cuius vnctionis plenitudine omnes accepimus. Hoc nomen Chriſtus vt D. Tho. air, eſt nomen humanitatis relatæ ad diuinitatem perſonæ filij Dei, qui eam aſſumpſit, & ſic ſignificat filium hominis deificatum per hypoſtaticā vnionem, & ideo ediuerſo ſe habet ad nomen Ieſu, quod eſt nomen deitatis relatæ ad humanitatem. Vtrunque tamen perſonam diuinam ſignificat, & ſupponit pro ea, quanuis promiſcuè accipiatur pro homine, hoc eſt ſecundum naturam humanam, & quandoque pro Deo ſecundum naturam diuinam, quod ex adiacentibus terminis conſici poteſt. Ex præmiſsis confutatur error Fotini, qui vt D. Ambroſ. hic ait, propter zelum legis non erubuit Ieſum negare Deum. Ioan.1.b

Tertiò, deſcribit perſonam ſalutātem ex dignitate, cum dicit, *uocatus Apoſtolus*, Apoſtolus nanque interpretatur miſſus, quia Apoſtoli fuerunt à Chriſto miſsi, vt vice eius fungerentur in terris: & ſecundum hanc interpretationem, Chriſtus poteſt dici Apoſt. cum fuerit à patre miſſus. vnde legimus: Conſiderate Apoſt. & pontificem confeſsionis noſtræ Ieſum, & quia ipſe miſit diſcipulos, ideo vocauit eos Apoſt. refert enim D. Lucas, quòd Chriſtus vocauit diſcipulos ſuos, & elegit 12. ex ipſis, quos Apoſtolos nominauit. D. verò Matth. addit, quod poſt conuerſionem Samaritanorum venientium ad ſe, ad dictum mulieris, dixit diſcipulis ſuis, videte regiones, quoniam iam albæ ſunt ad meſſem. Deinde ſubiunxit, Meſsis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo Dominum meſsis, vt mittat operarios in meſſem ſuam. In quibus verbis oſtenditur congruitas, & neceſsitas inſtitutionis Apoſtolorum quos poſtmodum inſtituit, dando poteſtatem, & deſignando officium: refert enim D. Matth. quòd dedit 12. Apoſtolis poteſtatem ſpirituum immundorum, vt eiicerent eos, & curarent eos, & curatent omnem langorem, & infirmitatem, & nominauit eos Apoſtolos, & enumeratis illorum nominibus miſit eos: & poſt pauca dixit, Euntes autem prædicate dicentes, quia appropinquabit regnum cælorum: Mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones eiicite, &c. Ex præmiſsis apparet veritas interpretationis Apoſtolatus, & eius inſtitutio, atque poteſtas: quia ad eiiciendum dæmones, ſuſcitandum mortuos, & ſanandum omnem langorem: & ſic ſuper animam & corpus poteſtatem habebant. Apparet etiam quòd eorum dignitas eſt maior dignitate diſcipulorum, cum ex multis diſcipulis ſolum duodecim elegerit quos ſpecialiter nominauit Apoſtolos. Apparet pariter Apoſtolatus officium, quia miſit eos ad prædicandum & docendum, & in confirmationem doctrinæ miracula faciendum, atque ad dirigendum & gubernandum populum. Vnde conſtat quod Apoſtoli fuerunt maiores miniſtris Eccleſiæ, & quod cæteris omnibus poſt D. virginem (quæ ex Dei maternitate ineffabili excellentia donata eſt) omnibus ſanctis quacunque prærogatiua præfulgeant, præferuntur cum primitias ſpiritus acceperint tempore prius & cæteris abundantius atque perfectius: in die enim Pentecoſtes fuerūt confirmati in gratia quod de aliis non legimus. Ideo Apoſtolus numerans & ordinans diuerſitatem donorum & officiorum Eccleſiaſticorum, primò Apoſtolos collocauit. vide quæ dicemus infra 8.c.d. ſuper verbo primitias ſpiritus. Apoſtoli propter eorum confirmationem dicuntur columnæ Eccleſiæ, de quibus Dauid dicit: Ego confirmaui columnas eius: quapropter vocantur Eccleſiæ fundamenta. Numerus verò ac eorum laudes fuerunt multipliciter in veteri teſtamēto prefiguratæ. Per 12. Patriarchas, totum populum Chriſtianorum gubernando. Per 12. principes tribuum, præcepta ſalutaria promulgando. Per 12. fontes in Helim, doctrina ſua horum Eccleſiæ irrigando. Per 12. lapides preciosos in veſte pontificali, Eccleſiam ornando. Per 12. panes propoſitionis, animas verbo vitæ reficiendo. Per 12. exploratores terræ promiſsionis, futuram vitam per contemplationem inquirendo, & poſtea nunciando. Per 12. lapides altaris, ſacrificium Chriſti in ſe portando. Per 12. vitulos domino immolatos, pro Chriſto martyrium ſuſtinendo. Per 12. lapides de Iordane ſublatos, mundi fluxum contemnendo. Per 12. boues ſub mari æneo, baptiſmi gratiam prædicando & miniſtrando. Per 12. Leuiculos in throno Salomonis, peccatores ſeuerè iudicādo. Per 12. portas ciuitati, poteſtate clauium portas regni cælorū aperiendo. Per 12. horas diei, Chriſtianæ vitæ opera ordinando. Per 12. fundamenta ciuitatis, Eccleſiam meritis & precibus ſuſtentando. Per 12. ſtellas in corona ſponſæ, Eccleſiam doctrina & miraculis illuſtrando. Et quamuis D. Paulus dixerit, Chriſtum dediſſe Apoſtolos vſque ad conſummationem ſeculi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionem filij Dei in virum perfectum, & cætera. Tales tamen & ſi extenſo vocabulo Apoſt. dici poſsint, quò ad aliqua officia, quia habent authoritatem docendi, prædicandi & gubernandi populū, ac ſacramenta adminiſtrandi, propriè tamen Apoſtoli non dicuntur, cum non habeant poteſtatem miracula faciendi, quæ ad integram & completam Apoſtolatus dignitatem requiritur: ſed dicuntur Apoſtolorum ſucceſſores, & Epiſcopi, vt Anacletus papa ait & habetur in cano. in nouo, in 21. diſt. Ad hanc Apoſtolatus dignitatem propter manſuetudinem & humilitatem D. Paulus dicit ſe vocatum, & non audet ſe ſimpliciter nominare Apoſtolum, vnde dicebat, Non ſum dignus nominari Apoſtolus, &c. Item vt ambitionem eorum cohibeat, qui à Deo non vocati ſe ingerunt ad tantum officium, vnde dicebat, Nec quiſquam aſſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo, quemadmodum Aaron. Et ideo exponitur vocatus, id eſt, non quærens, ſeu non ſe ingerens. Matt.10.a Rom.8.d Act.3.a Eph.4.b Pſal.74.a Eph.2.d Gen.49.d Num.10.c Exod.15.b Exod.28.c Exod.25.c Num.15.b Exod.24.a Ioſue 4.a 4.Reg.7.d 3.Reg.10.c Apoc.21.f Ioan.11.b Apoc.12.a Eph.4.b 1.Cor.15.b Hebr 5.a

Quartò, deſcribit perſonam ſalutantem ex officio, cum dicit, *Segregatus in Euangelium*. Segregatus idem ſonat quod ſelectus, ſeu ſeparatus: fuit enim dupliciter ſegregatus. Primò, ab infideli- Galat.1.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus, per conuersionem, vnde dicit: Cum autem placuit ei qui me segregauit ex vtero matris meæ,
Actor.13.a Eusebius. id est, à doctrina Scribarum & Pharisęorum, siue ab vtero synagogæ, vbi locum doctoris habebar,
vt magister sententiarum in hoc loco dicit. Secundò ab aliis discipulis per diuinam electionem.
de qua dicitur, Segregate mihi Paulum & Barnabam, in opus ad quod assumpsi, hoc est elegi &
destinaui eos, scilicet ad euangelizandum Gentibus. Euangelium autem, vt Eusebius dicit, idem
sonat quod bonum nuncium, siue bona nunciatio, & æternorum & incorruptibilium bonorum
promissio, scilicet remissionis peccatorum, gratiæ & gloriæ, ac eorum quæ ad gratiam & gloriam
pertinent, id est, mediorum per quæ Dei gratia habetur: quæ sunt sacramenta & virtutes, quibus
tolluntur impedimenta, hoc est peccata per Christum. Hæc nunciatio iucunditatem & lætitiam
Psal.72.d secum adfert, eò maximè quòd per eam annunciatur coniunctio hominis ad Deum, quæ est bo-
num hominis, secundum illud, Mihi autem adhærere Deo bonum est. Triplex autem coniunctio
Ioan.1.a Psal.81.b Ioan.17.a hominis ad Deum annunciatur in Euangelio. Prima quidem per gratiam vnionis, secũdum illud:
Esa.52.b Verbum caro factum est. Secunda per gratiam adoptionis, prout Dauid annunciare videtur.
Ego dixi, Dij estis, & filij excelsi omnes. Tertia, per fruitionem & visionem, de qua D. Ioan. dicit:
Hæc est vita æterna vt cognoscant te Deum, &c. Ideo Esa. Quàm pulchri super montes pedes an-
nunciantis & prædicantis pacem, annunciantis bonum, scilicet æternum, prædicantis salutẽ, &c.
Et quia hæc bonorum annunciatio de Christo tunc venturo, seu incarnãdo continetur in scriptu-
ris sacris, ideo omnis scriptura sacra etiam veteris testamenti, Euangelium nominari potest. vnde
Esa.46.b Esa. Super montem excelsum ascende, tu qui euangelizas Sion. Specialius tamen scriptura illa
Euangelium dicitur, quæ continet acta & dicta Christi, qui principalius & clarius annunciauit
regnum cœlorum, & familiarius docuit viam & medium perueniẽdi ad illud. Hinc est quod scri-
pta D. Matth. Marci, Lucæ, & Ioan. Euangelia specialiter nuncupantur. Si plura circa huiusmodi
scire cupis & quomodo Epistolæ Apostolorum & determinationes conciliorum vniuersalium
Ecclesiæ catholicæ, id est, Romanæ (quæ est omnium aliarum Ecclesiarum caput, eo quòd
D. Petrus qui Christo successit, illam in qua mortuus est, sedem elegit, vnde omnes qui in ea se-
de constituuntur, successores D. Petri, & Vicarij Christi dicuntur & verè sunt) Euangelia dici
possunt, cum fuerint ab Ecclesia (quæ circa fidem & bonos mores errare non potest) approbata,
sine cuius approbatione, nec D. Matthæi, Marci, Lucę, & Ioannis, Euangelia non dicerentur, nec
eis crederetur, sicut nec Euangelio intitulato nomine Petri, aut Thadæi, nec sermonibus intitula-
tis nomine Pauli: vide in nostris institutionibus theologicis. c. 15. §. 2.

Text. *In Euangelium Dei, quod ante promiserat per Prophetas suos, in scripturis sanctis, de filio suo.*

IN his verbis Apostolus commendat officium Euangelizandi, propter quinque. Primò, propter
authoritatem cõmittentis, qui est Deus, dicit enim, *in Euangelium Dei*. Hoc nomẽ Deus ab om-
nibus philosophis qui naturali lumine rectè vsi sunt, ac etiam à Christianis diuinas reuelationes
habentibus, pro primo rerum omnium principio, à nullo pendente, & à quo omnia alia pendent,
ineſſe, fieri, & conseruari, sua clarissima intelligentia omnia præuidente, comprehendente, ordi-
Cust. Gen. lib. 1. nante, dirigente, gubernante, omnibus prouidente, omniumque creaturarum perfectiones in se
eminenter ac altiori modo habente, acceptum est. Et cum infinitus sit, definiri non potest. Eius
Phy. 8. 12. Metaph. Exod. 3. d tamen existentiam & immutabilitatẽ, à qua cæteras eius excellẽtias dilucidè D. Thomas infert,
Philosophi & maximè Aristoteles demonstrarunt: Moysi tamen certius eius perfectissima & in-
finita natura reuelata est, cum dictum fuit ei: Ego sum qui sum, scilicet per essentiam à nullo pen-
dens, nullius egens adminiculo, omnibus rebus esse, & existentiam contribuens. Ex quo inferunt
theologi, ipsum vbique esse per essentiam, præsentiam, potentiam: vbicunque enim & quibuscun-
Ephe. 1. d que rebus dat esse, & in eis operatur, omnia videt, nuda & aperta sunt ei, virtus quoque & po-
tentia eius ad omnia loca se extẽdit. vnde Apost. dicit eum esse omnia in omnibus. Eius perfectio-
nes quàm multæ in sacris literis quatenus nobis opus est, sunt reuelatę, attamen cum infinitæ sunt,
enarrari non possunt. Pro nunc sufficiat quid nominis de Deo dixisse. Et vt ad rem redeam, D.
Paulus dicit Deum esse Euangelij authorem, id est, bonorum prædictorum, & in eo contentorum
promissorem, promissionisque reuelatorem, & non solum hominem: verùm hoc tempore Chri-
sto Deo simul & homini mandasse publicationem. Origenes hic refert D. Marcum scripsisse ini-
Mar. 1. a Ioan. 1. a Ioan. 17. b tium Euangelij Iesu Christi, sicut scriptum est in Esa. propheta. Et Apostolus dicit hic esse Dei,
quod quidem exponit Dei patris. verum quoniam Christus verbum est, & in principio erat ver-
bum, & Deus erat verbum, omnia quæ sunt patris, sunt filij, & ediuerso. Vnum atque idem dicit
D. Aug. 1. Ioan. 5. b esse Euangelium Dei & Christi: Cum opera trinitatis ad extra, vt D. Aug. dicit, sunt indiuisa, &
pater & filius, ac spiritus sanctus vnum sint, vt D. Ioan. testatur. Secundò, commendat officium
euangelizandi, siue Euangelium, propter antiquitatem & firmitatem. Hæc commendatio fuit ne-
cessaria ad obstruendum ora Paganorum, qui Euangelio detrahebant, & prædicationem eius ca-
lumniabantur, dicentes, Euangelium esse hominum figmentum. Huiusmodi figmentum excludit
Esa. 48. a Esa. 41. f dicens. Euangelium non esse ab heri & nudiustertius inuentum, neque ex improuiso ortum, sed
multo ante tempore annunciatum & promissum à Deo, vnde Esa. Antequam veniret indicaui
tibi, quæ indicatio futuri contingentis, est manifestum signum diuinitatis, iuxta illud: Annuncia-
te quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia Dij estis vos, & sic Euangelium est Dei, qui (cum
Malach. 3. b Iacob. 1. c ex omnium Philosophorum consensu sit immutabilis, secundum illud: Ego Deus & non mutor,
& apud quem non est transmutatio, neque vicissitudinis obumbratio) non potuit nõ seruare pro-
missum

missum, cum nec fallere neque falli possit, neque id quod reuelauit & promisit, non possit esse ni-
si verum & firmum. vnde ad Titum ait: In spem vitæ æternę quam promisit, qui nõ mẽtitur Deus. *Ad Tit. 1. a*
& alibi, Impossibile est Deum mentiri. Ex hac promissione Dei in veteri testamento facta, con- *Hebr. 6. d*
futatur error Manichæorum dicentium non eundem esse Deum veteris testamenti & noui, qui
est pater domini nostri Iesu Christi. Tertiò cõmendat officiũ Euangelizandi & Euangeliũ ex di-
gnitate ministrorum & testium, qui fuerunt prophetæ. vnde dicit, *per prophetas suos*, quibus reue-
lata fuerunt, quæ sunt nunc completa circa verbum incarnatum. Non enim (vt Amos dicit) faciet *Amos 3. b*
dominus verbum, scilicet incarnari, nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos prophetas. Et
notanter addit (*suos*) quia sunt aliqui prophetæ proprij hominum, qui spiritu humano loquuntur.
vnde Hier. Visionem cordis sui loquuntur, non de ore domini, & Apost. ad Tit. dicit: Quidam ex
illis proprius illorum propheta dixit, Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Sunt *Hier. 14. c*
etiam quidam prophetæ dæmonum, qui ab immundo spiritu inspirantur, prout quadringẽti pro- *Titum 1. c*
phetæ Baal, quos interfecit Helias in torrente Cizon. Sed prophetę Dei dicuntur, qui diuino spi- *2. Par. 18. a*
ritu inspirantur. vnde Ioel, Effundam de spiritu meo, &c. Promissio Euangelij & verbi incarnati *Ioel. 2. g*
facta fuit duntaxat duobus, id est Abrahæ & Dauidi, vt D. Hierony. ait. Fuit tamen aliis patribus *Gen. 15. a & 17. c*
reuelata. vnde D. Virgo, Sicut locutus est ad patres nostros, Abrahã & semini eius in secula. Fuit *Psal. 131. b*
deinde à prophetis prænunciata. vnde Zacha. Sicut locutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt *Luc 1. f*
prophetarum eius. Per os scilicet Esa. Hiere. & generaliter per omnes veteris testamenti prophe- *Luc 1. g*
tas. vnde D. Petrus: Huic omnes prophetæ testimonium perhibent, &c. Imò tota lex erat Christi *Esa. 30. d & 41. b*
vaticinium. *Hier. 31. f*
Act. 10. g

Quartò, commendat & corroborat authoritatẽ Euangelij ex modo tradendi, cum dicit, *In scri-*
pturis sanctis, quasi dicat huiusce modi promissa fuerunt, non solum verbo prolata, aut interius sug-
gesta, verum etiam in scriptis (quibus cũ absentibus loquimur) perpetuæ memoriæ prodita & de-
mãdata, prout iussum fuit Abacuc: Scribe visum & explana illud. Ideò Christus, Scrutamini scri- *Habac. 2. a*
pturas, scilicet sanctas: etenim illæ sunt quæ testimonium perhibẽt de me. Ad maiorem autem firmi-
tatẽ addit sanctas. Scripturæ illæ dicũtur sanctæ: Primò, eò quod spiritu sancto inspirati D. Pe-
tro reste, eloquuti fuerũt sancti Dei homines, ea quæ in eis scripta sunt. Ideo Apostolus dicit: Om- *2. Tim. 3. d*
nis scriptura diuinitus inspirata vtilis est: eò quod vitia damnat, virtutes promouet. Secundò, quia
sancta continet, scilicet sacramenta vnius veri Dei, & incarnationem Christi, nostrámque purga-
tionem & iustificationem. vnde Psal. Confitemini memoriæ sanctificationis eius. Tertiò, quia san- *Psal. 96. b*
ctificãt. vnde Christus: Sanctifica eos in veritate, sermo tuus veritas est. Et quia vniuersaliter om- *Ioan. 17. b*
nes scripturæ à Deo inspiratæ sunt veræ, integræ, puræ, & incorruptæ: & quibus nihil falsitatis vel
ambigui, seu incertitudinis potest esse commixtum, prout in scripturis philosophorum & poetarũ
carminibus, ideo dicuntur sacræ & sanctæ. Scripturarum sanctarum vtilitas declaratur Macha. 12. *1. Mac. 12. b*
Habentes solatio sanctos libros. & in hac Epistola: Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctri- *Rom. 15. a*
nam scripta sunt, &c. Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis, &c. Hic reprobatur error Mani- *1. Tim. 2. d*
chæorum qui condemnabant scripturam antiqui testamenti, quod dicebant à malo Deo proces-
sisse scripturæ canonicæ, siue libri canonici, quibus credere tenemur, numerati sunt in canonibus
Apostolorum, c. 84. & in concilio Laodicen. c. 59. & in concilio Trident. in decreto 3. Sessionis: &
sunt omnes libri in biblia nostra hoc tempore contenti.

Quintò, commendat Euangelium ex bonis in eo denunciatis, quæ pertinent ad materiam, siue
obiectum Euangelij, quod est Christus Dei filius. Ideo dicit (*de filio suo*) qui fuit in Euangelio te-
stimonio Patris declaratus filius suus, cum Deus pater dixit: Hic est filius meus dilectus, in quo
mihi bene complacui. Ideo Apost. dicit, Non enim me iudicaui scire aliquid inter vos, nisi Iesum *1. Cor. 2. a*
Christum, & hunc crucifixum. Hic scopus totius Euangelij ad quam veteris & noui testamenti
ordinantur libri, & omnia in eis contenta. Per filium enim Dei Iesum Christum sanctissima Tri-
nitas, & alia fidei mysteria sunt nobis reuelata. Commendat autem hic Apostolus Christum ex
æterna origine: eò enim quòd præmisit Euangelium Dei quod ante pomiserat per prophetas suos
in scripturis sanctis, & postea subdit de filio suo, sufficienter exprimit æternam generationem: de
qua Dauid, Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie (id est in hoc æternitatis die) genui *Psal. 2. b*
te. Generatur enim semper à patre, qui ei eandem naturam communicat. vnde dicebat: Ego & pa- *Ioan. 10. f*
ter vnum sumus. vbi D. August. ait, Quod dicit vnum, liberat te ab Arrio qui diuersitatem natura-
rum in eo asseruit. Quod dicit sumus, liberat te à Sabellio, qui pluralitatem personarum negauit.

Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem. *Text.*

PEr hæc verba Apost. declarat eiusdem filij temporalem originem: & debet sic legi: Qui (f. fi-
lius Dei factus est homo) quod prius non erat: non enim semper fuit homo. Potest enim ali-
quid de nouo relatiuè dici de aliquo absque sui mutatione, licet fiat mutatio in alio. Aliquis enim
sedens fit dexter per mutationem eius qui trãsfertur, & similis propter mutationem eius qui simi-
lem qualitatem acquirit. Sic Deus dicitur ex tempore Dominus, vel creator propter mutationem
creaturæ: eadem ratione dicitur de nouo factus absque sui mutatione per mutationem & inchoa-
tionem humanæ naturæ ex semine Dauid secundum carnem, id est, secundum corpulentam sub-
stantiam quæ facta & vnita est Dei filio. Et sic (vt D. Aug. dicit) Qui erat, factus est, verbum erat,
filius Dei erat, filius hominis factus est: susceptit humanitatem, non amisit diuinitatem. Natus est
secundum veritatem naturæ ex Deo Dei filius, & ipse naturaliter æternus patrique coæqualis, &

Universidad de Sevilla
Biblioteca

secundum veritatem naturæ ex homine hominis filius, vt non adoptione vel appellatione, sed verè in vtraque natiuitate filij nomen nascẽdo haberet, vnáque persona in duabus naturis subsisteret. Et fie mens Apost. est declarare materiam siue obiectum Euangelij esse filium Dei secundum duas naturas & duos aduentus. Per hęc excluditur error dicentium in Christo duas esse hypostases aut personas. Sic ergo intelligendum est illud, Verbum caro factum est, id est filius Dei factus est homo, accipiendo carnem pro homine abstractiuè, id est, pro natura humana, & non pro suppositio, vt sit sensus: Filius Dei factus est homo, id est, natura humana, quæ caro facta & assumpta est à filio Dei ad suum esse personale, non tamen quòd suppositum diuinum in se, absolutè sit factum, nec filius secundum diuinitatem sit factus, sed genitus, vt dicit Athanasius. Dicitur autem ex semine Dauid, & non Abrahæ, cui primo facta est promissio: iuxta illud, Abrahæ dictæ sunt promissiones ad dandum spem veniæ peccatoribus. Fuit enim Dauid (ex cuius semine natus est Christus) peccator: Abraham verò iustus absque reprehensione legitur. Insuper ad commendandum dignitatem regiam Christi Romanis regnum Gentium tenentibus: Nec etiam arbitrandum est Apostolum intellexisse filium Dei factum esse hominem ex semine Dauid: secundum carnem effectiuè, vt sit sensus ex virtute virilis seminis Dauid: cum Diua Virgo hominem non cognouerit: sed solo spiritu sancto operante conceperit. Sed intelligit materialiter tantum: quia ex corporali substantia, siue ex purissimis sanguinibus D. Virginis, quæ fuit ex semine Dauid propagata, Christus conceptus est. Ex hoc loco apparet confutatio Manichæorum dicentium Christum non habuisse veram carnem, sed fantasticam.

Ioan. 1. a

Gen. 17. & 22. d

Gal. 3. c

Luc. 1.

Qui prædestinatus est filius Dei in uirtute. Text.

HOc loco Apost. commendat Christum ex eius præordinatione quam declarat. Circa quam primo considerandum est quòd nomen prædestinationis à destinatione deriuatur. Destinatio autem dupliciter sumitur, quandoq; promissione: dicuntur enim destinati, qui ad aliquid mittuntur: secundum illud, Destinauerunt aliquos de populo, & abierunt ad regem. Quandoque verò destinare, idem est quod proponere, iuxta illud: Destinauit Eleazarus non admittere illicita. Hæc autem secunda significatio à prima deriuari videtur. Quemadmodum enim nuntius, qui ad aliquid mittitur, ad aliquid dirigitur, ita id quod proponimus ad finem aliquem ordinamus: secundum hoc igitur prædestinare, nihil aliud est quàm ante in corde disponere. Potest autem aliquis de futura re, vel operatione disponere, dupliciter: Vno modo quantum ad ipsius rei constitutionem, quemadmodũ artifex disponit qualiter domũ facere debeat. Altero modo quoad vsum vel gubernationem rei, prout cum aliquis disponit qualiter debeat vti equo suo: Et ad hanc secundam dispositionem pertinet prędestinatio, & non ad primam. Id enim quo quis vtitur refert ad finem quo fruendum est: Sed cum res ipsa in se constituitur, non dirigitur ex hoc ipso in aliud. vnde prædispositio constitutionis rei propriè prædestinatio dici non potest: ergo idem est negare prædestinationem, quod negare præordinationem diuinam ab æterno de his quæ fienda sunt in tempore. Verùm cum omnia naturalia ad constitutionem ipsius rei pertineant, cum sint vel principia, ex quibus res constituitur, vel quæ huiusmodi principiis sequuntur: cõsequens est quod naturalia sub prædestinatione non cadant: Non enim propriè dicimus quod homo sit prædestinatus habere manus. Relinquitur ergo quòd prędestinatio solum dicatur eorum quę supra naturam sunt, ad quæ intellectualis natura ordinatur. Supra intellectualem autẽ creaturam est solus Deus: cui tripliciter vnitur intellectualis creatura per gratiam. Vno modo quo ad actum ipsius Dei per gratiam prophetiæ, qua communicatur homini prænotitio futurorum, quæ est propria Deo. vnde Esa. Annunciate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia Dij estis vos. Et huiusmodi gratia dicitur gratis data. Secundo modo quo ad ipsum Deum, quo ad effectum communis dilectionis, iuxta illud: Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo, quod fit per gratiã adoptionis. Tertio modo per effectum specialem, vt puta per vnionem in esse personali, qui est humanitati Christi singularis. Et hæc dicitur gratia vnionis. Sicut ergo hominem esse vnitum Deo per gratiam adoptionis, cadit sub prædestinatione: ita etiam esse vnitum Deo per gratiam vnionis in persona, cadit sub prædestinatione. Et quantum ad hoc dicit Apostolus: Qui prædestinatus est esse filius Dei, scilicet secundum naturam humanam. Et ne hoc referatur ad filiation ẽ adoptionis, additur *in uirtute*, quasi dicat, prædestinatus est vt habeat æqualem virtutem cum Deo patre. Quia vt D. Ioan. ait, Dignus est agnus, qui occisus est, accipere virtutem & diuinitatẽ. Quinimo ipse Christus est Dei virtus & sapientia. vnde D. Ioan. Quæcunque pater fecerit, & filius similiter facit. respectu verò gratiæ gratis datæ, non dicitur aliquis prædestinatus: quia gratia gratis data non ordinatur directè ad hoc quod ille qui eam recipit, ad vltimum finem dirigatur, sed vt per eam alij dirigantur, Iuxtà illud: Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatem, scilicet aliorum. Manifestum est autem quòd id quod est per se, est mensura & mensura, ac regula eorum quæ dicuntur per aliud, & per participationem. vnde prædestinatio Christi, qui est prædestinatus filius Dei per naturam, est mensura vitæ: Ita & prædestinationis nostræ, qui prædestinamur in filiationem adoptiuam, quæ est participatio & imago naturalis filiationis, secundum illud: Quos præscíuit & & prædestinauit conformes fieri imagini filij sui. Sicut igitur homo Christus non est prædestinatus propter merita præcedentia, sed ex sola gratia, vt sit filius naturalis Dei, sic nos ex sola gratia, & non ex meritis, prædestinamur vt simus filij adoptiui Dei, iuxta illud: Ne dicas in corde tuo cum deleuerit eos dominus, Deus tuus in conspectu tuo: Propter iustitiam meam introduxit me dominus

1. Mac. 1. b
2. Mac. 6. d

Apoc 5. d
1. Cor. 1. d
Ioan. 5. d

1. Cor. 12. a

Esa. 41. f

Rom. 8 f

Deut. 9. d

minus, vt terram hanc possiderem. Est igitur manifestum ad quid sit ista prædestinatio, scilicet ad hoc quod aliquis sit filius Dei in virtute. Sed inquirendum, quis est iste qui est ad hoc prædestinatus: quia videtur quod talis non semper fuerit filius Dei in virtute, cum hoc nomen prædestinatus antecessionem importet, quæ conuenire non potest ei qui semper fuit. Hoc argumento Origenes dicit hunc textum fuisse corruptum, & non debere legi, *Qui prædestinatus est*, &c. sed qui destinatus: verùm quia communiter omnes libri Latini habent (*Qui prædestinatus*) ideo aliter exponendum est. Quidam exponunt, *Qui prædestinatus*, id est, declaratus est filius Dei in virtute, id est per virtutem miraculorum secundum morem scripturæ sacræ, in qua dicitur aliquid fieri quando innotescit. vnde dominus post resurrectionem dixit: Data est mihi omnis potestas: quia post resurrectionem innotuit talem potestatem sibi datã ab æterno, qui prædixerat, cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum. vnde Centurio videns magnalia in morte Christi, eum verum Dei filium esse proclamauit: sed secundum hanc expositionem prædestinatus non acciperetur propriè. Alij verò prædestinationem non attribuunt personæ, sed naturæ: vt sit sensus, Qui prædestinatus est filius Dei in virtute, id est, cuius natura prædestinata est, vt esset vnita ei qui est filius Dei in virtute: verum hæc expositio est impropria & extorta, cũ prædestinatio importet ordinem in finem, & agere non sit naturæ, sed personæ, actiones enim sunt suppositorum. Ideo si hæc dictio Prædestinatus propriè accipiatur, oportet quod attribuatur personæ Christi. vnde D. August. dicit quod Christus secundum quod homo, est prædestinatus. Ad cuius euidentiam notandum quod persona Christi subsistit duabus naturis, scilicet diuina & humana: & secũdum vtramque potest aliquid dici de eo, prout de homine potest aliquid dici secundum corpus, vt tangi & vulnerari, & aliquid secundum animam vt intelligere: ita & de Christo potest aliquid dici secundum naturam diuinam, prout ipse de se dicit: Ego & pater vnum sumus. Et aliquid secundum naturam humanam, vt cum dicimus ipsum crucifixum & mortuum. Et hoc modo dicitur prædestinatus secundum naturam humanam, quanuis ipsa persona Christi semper fuerit filius Dei, & secundum se non fuerit prædestinata, sicut nec facta: tamen non semper fuit, vt existens in humana natura, sed hoc nõ fuit ex tempore & ineffabili gratia. Hoc enim participium prędestinatus, importat actum animæ. Anima verò secundum intellectum & rationem potest disiungere, & distingnere ea quæ secundum rem sunt coniuncta. Potest nanque de patiete albo aliquid cogitare & loqui seorsum, quantum ad hoc quod est paries, non cogitando albedinem: & aliquid cogitare de eo secundum quod est albus, siue de albedine, non cogitando de substantia parietis. Ita prędestinatio potest attribui personæ Christi, secundum quod subsistit in humana natura: licet non attribuatur ei, vt subsistit in diuina. vnde Apost. prius filium Dei incarnatum præmisit, & postea prædestinationem ei attribuit, vt intelligatur prædestinatus esse prout factus est ex semine Dauid secundum carnem. Et sic explicando incarnationis mysterium, à filio Dei descendit ad carnem: & à carne secundum prædestinationem ascendit ad filium Dei, ad ostendendum quod neque gloria diuinitatis impediuit infirmitatem carnis, neque carnis infirmitas diminuit maiestatem Dei, vt dictum est super verbo qui factus est. Prædestinationis & reprobationis materiam amplius in 9. huius epistolæ capite prosequemur. Cum Apostol. addit *in uirtute*, ponit distinctionem inter Christi prædestinationem & nostram: quia nos prædestinamur esse filij Dei adoptiui per gratiã: Christus verò prędestinatur esse filius Dei naturalis in virtute & potẽtia.

Matt. vlt. d
Ioan 8. d.
Matt. 27. f.

Ex lib. de prædest. Sãct. c. 15.

Ioan. 10. f

Secundum spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum Iesu Christi domini nostri. Text.

IN his verbis Apost. exprimit primum & principale signum & effectum virtutis Christi, quasi dicat, apparet Christum esse filium Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis, id est, ex hoc quod dat spiritum sanctificantem: proprium enim est diuinæ virtutis sanctificare homines. Ideo dicebat, Ego dominus qui sanctifico vos. Sanctificatio autem fit per collationem gratiæ spiritus sancti, quem Christus misit, prout ipse dixit: Cum venerit paracletus quem ego mittam, &c. Præterea in virtute Christi sanctificamur secũdum illud: Sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & spiritu Dei nostri. vnde in 3. c. huius epist. concludit, Vt sit ipse iustus & iustificans. Consequens est ergo, vt sit filius Dei naturalis: ex quo habet virtutem & potentiam Dei. Possunt etiam aliter hæc verba secundum spiritum sanctificationis exponi, vt referantur ad eius conceptionem, ac si diceret: Qui prædestinatus est filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis: id est, per spiritum sanctum in vtero virginali conceptus, quod est signũ diuinæ virtutis in ipso. vnde Gabriel: Spiritus sanctus superueniet in te, &c. Sequitur: ideóque & quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius Dei. Hæc posterior expositio referri potest ad id quod prædixerat: Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem, secundum spiritum sanctificationis, ex quo caro eius concepta est. Anterior verò expositio, quæ est melior, refertur ad illud quod dixit: Qui prædestinatus est filius Dei in virtute.

Leui. 20. b
Ioan. 15. d
1. Cor. 6. c

Luc. 1. d

Cum autem dicit (*ex resurrectione mortuorum*) probat alio signo Christum esse filium Dei in virtute. Quia resuscitare mortuos est signum Dei virtutis. Hoc autem fecit Christus, vt ipse fateretur, dicens: Sicut pater mortuos viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Christus autem ante mortem suam viuificauit filiam principis synagogæ, filium viduæ, & Lazarum, & quod maius est seipsum suscitauit, & multos in resurrectione sua, secundum illud: Multa corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt: Et exeuntes de monumentis post resurrectionem eius, venerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis: quibus testificati sunt Christum esse verum Messiã in lege

Ioan. 5. d

Matth. 27. f

Ioan. 10. d

Universidad del País Vasco
Biblioteca

promissum,Deum & hominem,& sua virtute resurrexisse,& mortis destruxisse imperium. Hanc virtutem se habere ostendit Christus cum dixit,potestatem habeo ponendi animam meam,& potestatem habeo iterum sumendi eam. Potest etiam hic locus intelligi de resurrectione spirituali mortuorum,id est,peccatorum.vnde Apost.Surge qui dormis,exurge à mortuis,& illuminabit te Christus.Mortui dicuntur Iesu Christi,qui ab ipso resuscitantur:sicut & infirmi alicuius medici, à quo sanantur. Et cum Christus in resurrectione generali sit omnes mortuos susciraturus: Quia sicut per vnum hominem mors,ita per vnum resurrectio mortuorũ,omnes mortui dicũtur Christi.Specialius tamen dicuntur Christi,qui in domino,id est,in gratia Domini moriuntur:iuxta illud,Beati mortui qui in Domino moriuntur. Nam calamitosa illa reproborum turba, licet iussu Christi resurgat,non tamen ad instar resurrectionis eius.Differentiam resurrectionis illorum, & eorum qui sunt Christi declarat Apost.dicens:Omnes quidem resurgemus,sed nõ omnes immutabimur.Dicitur autem Christus Dominus noster,quia magno precio nos emit.Et quia data est ei omnis potestas:Et nomẽ quod est super omne nomen,vt in nomine eius omne genu flectatur,cælestium,terrestrium,& infernorum, vnde dicebat, Vos vocatis me magister & Domine,& bene dicitis,sum etenim.

Ephe.5.d
1.Cor.15.d
1.Apoc.14.c
1.Cor.15.g
1.Cor.6.d
Mat.vlt.d
Philip.2.b
Ioan.13.b

Per quem accepimus gratiam & Apostolatum.

Text,

Hic commendat Christum ex liberalitate,quam ostendit ex duplici munere.s.cõmuni & particulari.Primum munus quod communiter datur omnibus fidelibus in baptismo,est gratia, qua iustificantur à peccatis. Hanc recipimus à Deo per Christum. Ideo dicit, *Per quem* s. Christum omnes fideles *gratiam accepimus* in baptismo.vnde D.Ioan.Gratia & veritas per Iesum Christum facta est,& infra 5.Per quem habemus accessum in gratia ista, in qua stamus, & secundum Origenem,sustinemus & laboramus.vnde dicebat, Abundãtius omnibus illis laboraui, non ego, sed gratia Dei mecum.

Ioan.1.b

Et quia hic est primus locus,in quo Apost.de gratia loquitur,ideo ad eius intelligẽtiam, & diuersorum locorum conciliationem, vt semel me expediam,diligenter aduertendum est quod secundum nostrum modum loquendi,Gratia tripliciter accipi solet.Primò,pro dilectione alicuius, prout solemus dicere,hic miles habet gratiam regis,quando rex eum diligit.Secundò, pro dono gratis dato:Et secundum hoc dicimus:Hanc gratiam fecit mihi rex, cum dedit aliquod donum. Tertiò,pro recognitione beneficij gratis dati:Et secũdum hoc dicimus,gratias habere beneficiorum.Ex primo modo gratiæ,pẽdet secundus:& ex secundo,tertius:Quia ex hoc quod aliquis diligit aliũ,procedit collatio alicuius boni,siue beneficij,& ex beneficiis exhibitis procedit gratiarũ actio.Sic proportionabiliter loquendum est de gratia Dei. Verùm circa primum modũ attẽdenda est differentia inter dilectionem hominis & Dei.Homo enim non semper habere voluntatem efficacem,neque omnia potest cũ sit finitus,& moueatur, ex hoc quod est in rebus:hinc est quod voluntas hominis,non causat totaliter rei bonitatem,sed supponit ipsam, vel in parte,vel in toto. Deus autem,cuius voluntas beneplaciti est semper efficax, & omnia potest,sequitur quod quando Deus diligit aliquem, siue vult ei aliquod bonum,quod idem est, statim illud bonum profluit à Deo in dilecto.Ideo cõsequens est quod ad quamlibet Dei dilectionẽ, sequatur aliquod bonum reale in creatura dilecta, quod potest dici gratia. Dilectio autem Dei diuersificatur secundum diuersa dona,quæ dat. Et quia bona, quæ dat Deus, sunt duplicia: Quædam sunt communia & connaturalia,& secundum hoc dicitur dilectio Dei communis. Quia scilicet diligit omnia quæ sunt,& nihil odit eorum quę fecit.Et hac dilectione diligit & vult esse substantiam dęmonum & connaturalia illorum, ac omnes homines cæteráque creaturas. Et quia gratis vult illis ea quæ sunt eis naturalia, id est, quæ fluunt à principiis naturæ præter omne debitum creaturæ:hinc est quod bona connaturalia etiam in animalibus & insensibilibus rebus collata, possunt dici habita gratia Dei:cum omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum sit. Sed non dicitur tale donum propriè gratia,prout de gratia loquuntur scripturæ, & communiter qui accipiunt gratiam pro dono Dei supernaturali, scilicet excedente capacitatem naturæ creatæ ordinato ad supernaturalem finem beatitudinis,quæ in communicatione claręvisionis suæ essentiæ consistit. Et hoc donum non dat Deus omnibus creaturis intellectualibus. Aliquando gratia accipitur pro æterna Dei dilectione, quæ est ipsemet Deus, qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum in laudem gratiæ suæ,&c.Gratia pro supernaturali dono Dei accepta,diuiditur in gratificantem,& non gratificantem. Gratia gratificans, quam theologi gratum facientem vocant, est donum siue habitus supernaturalis gratis & absque meritis, in essentia intellectualis naturæ infusus, quo dono natura intellectualis insignita, est grata & accepta Deo, cum omnibus operationibus suis, ac ordinata (si in ea perseuerauerit) ad vitam æternam. Huiusmodi gratia est quæ mundat & purgat à peccatis, sanctificat & iustificat hominem: ideo ab Apostol. in pluribus locis, maximè in hac Epistola,& hoc cap. dicitur iustitia & gratia diffusa in cordibus nostris per spiritum sanctum,cuius effectus datus est,vel per spiritum sanctum, id est, per sanctissimam Trinitatem,quæ est vnus Deus & spiritus sanctus,licet approprietur persona spiritus sancti,eò quòd persona spiritus sancti procedit per modum amoris,siue dilectionis.Et est patris & filij nexus, vnio, & amor. Ex quo amore Deus causat hoc gratiæ donum. Hæc gratia data est principaliter in commodum & vtilitatem eorum, quibus confertur. Et est in hac via imperfecta,& instabilis siue amissibilis,sed in patria perficitur,& amitti non potest. Gratia non gratificans quam theologi vocant

1.2.q.100.ar.1

Rom.5.a

Ioan.4.c.

vocant gratis datam,est donum supernaturale non iustificans,seu acceptum faciens hominẽ Deo ad vitam æternam,ab eo collatum homini, principaliter ad proximorum & Ecclesiæ vtilitatem. Et hæc est multiplex.Quædam dicitur præueniens, quam D. Aug. & doctores vocant auxilium gratiæ speciale, quando homo peccator ad alia distractus, gratis mouetur à Deo ad cogitandum de salute sua:adhuc talis non est acceptus aut gratus Deo ad vitam æternam. Alia dicitur operãs, & est motio qua voluntas (quæ prius volebat malum) mouetur à Deo ad volendum bonum. Alia est cooperans,quæ est motio voluntatis à Deo ad tollendum impedimenta,& quærendum media resurgendi: à peccato,& talis adhuc non est acceptus.Multiplicitatẽ huius gratiæ ostendit Apost. in pluribus locis:inter alias autem gratias gratis datas præeminet(vt dictum est)gratia Apostolatus,quam hic D.Paulus dicit se particulariter accepisse.Præmisit illi gratiam,tum quòd ex gratia, & non ex meritis dicit se assecutum. Nam & alibi protestatur se esse minimum Apostolorum, & non esse dignum vocari Apostolum: tum etiam quia Apostolatus officium, nisi præhabita gratia sanctificante,dignè haberi, neque absque ea legitimè exerceri potest. vnde dicebat: Vnicuique nostrum data est gratia,&c.Quamuis sceleratis Apostolatus,aliáque Ecclesiastica officia,quæ in publicam vtilitatem conferuntur,absque iustificante gratia committantur,secundum illud: Multi dicent in illa die,Domine,domine, nónne in nomine tuo prophetauimus,&c.Inter Apostolos enim Iudas Scariotis nominatur: Paulus verò non solum Apostolatum, sed & cætera dona eidem functioni, & exercitio necessaria, abundantius cæteris omnibus suscepit, quod constare potest ex eo quòd abundantius illis laborauit: Non ipse, scilicet solus,sed gratia Dei secum,&c.

Infra 15.b.
1.Cor.12.a
Ephe.4.c
1.Cor.15.b
Ephe.4.b
Matt.7.c
1.Cor.15.b

Ad obediendum fidei in omnibus Gentibus pro nomine eius.

Text.

In his verbis describit officium Apostolatus: Primò ex facie, seu fructu, qui est vtilitas obedientiæ fidei: quia *ad obediendum fidei*,quasi dicat:Ad hoc Apostolatus institutus est, & ad hoc missi sumus, vt faciamus homines obedire fidei, vt in captiuitatem reducamus omnem intellectum in obsequium Christi: non ad inanem gloriam & terrenorum acquisitionem, aut inanem verborum pugnam,siue ad contentiosas quæstiones.De hoc fructu intelligitur illud D.Ioan.Posui vos,vt eatis,& fructum afferatis,& fructus vester maneat, scilicet obedientiæ fidei, vnde ipse Apost.dicebat:Ideo scripsi vobis,vt cognoscam experimentum vestrum,an in omnibus obedientes sitis.Et alibi:In promptu habentes vlcisci omnem inobediẽtiam cùm impleta fuerit obedientia vestra.In his maximè obedientia locum habet,quæ voluntariè facimus. Atqui his quæ sunt fidei ex voluntate consentimus,& non ex rationis necessitate. Nullus enim(vt D.August.ait) credit nisi volens.vnde obedientia circa fidem locum habet. Ideo infrà,scilicet,Obedistis ex corde in eam formam doctrinæ,in qua traditi estis.Deinde cùm dicit:*in omnibus gentibus*,describit Apostolatum suum ex amplitudine. Quia non solum in vna Iudæorum gente,non in vna duntaxat regione,aut in vna mundi parte,in Africa,in Asia,Europa:sed in omnibus gentibus (quemadmodum alij Apost.)Euangelizandi potestatem accepit,secundum illud:Euntes in mundum vniuersum docete omnes gentes.Quod autem ab Apostolatu Pauli non essent exclusi Iudæi, præsertim inter gentes habitantes, apparet ex eo quod infrà dicit, Quandiu quidem ego sum Gentium Apostolus,ministerium meum honorificabo, si quo modo ad æmulandum prouocem carnẽ meã, & saluos faciam aliquos ex ipsis. Peculiarius tamen in Gentibus Apostolatum accepit, iuxta illud: Qui operatus est Petro in Apostolatum circuncisionis, operatus est & mihi inter Gentes. Deinde cum dicit, *pro nomine eius*, describit Apostolatum ex plenitudine potestatis.Quemadmodum enim Christus in nomine patris venisse dicitur, quasi plenam patris potestatem habens, ita & Apostoli in nomine Christi venisse dicuntur, quasi in persona & potestate Christi, vnde dicebat, Nam & ego quod donaui, si quid donaui propter vos in persona Christi donaui. Potest etiam esse sensus, pro nomine eius dilatando & glorificando, & vbique eius fidem prædicando & annuntiando, & non pro aliquo terreno fructu mihi acquirendo. vnde D. Lucas, Vas electionis est mihi iste, vt portet nomen meum coram Gentibus, & regibus, & filiis Israel. Et ob hoc omnes fideles ad Christi nomen honorandum hortabatur, dicens: Omnia in nomine Christi agite.

Infra 6.a
Mat.vlt.d
Infra 11.b
Gal 2.b
Ioan.5.f
2.Cor.2.c
Act.9.a
Colo.3.c

In quibus estis & uos uocati Iesu Christi.

Text.

Hic describit Apostolatum suum ex potestate quam habebat super illos, quibus scribebat, qui prædicto Apostolatui erant subiecti, *in quibus*, scilicet Gentibus super quas mihi datus est Apostolatus, *estis & uos*, scilicet Romani quamuis sublimes, iuxta illud: Ciuitatem sublimem humiliabit, & conculcabit eam pes pauperis (scilicet Christi) gressus egenorum, id est Apostolorum maximè Petri & Pauli, vnde ipse dicebat, Vsque ad vos peruenimus in Euangelio Christi, vnde ex egenorum prædicatione, vos Romani estis *uocati Iesu Christi*, id est, à Christo, vel ad fidem Christi, vel vocati, non nomine eorum qui vobis annunciauerunt,sed Christi ad quem vos vocauerunt, vt sitis nominati non Petri, aut Pauli nominibus,sed Christiani à Christo,secũdũ illud:Ita vt cognominarẽtur primũ Antiochiæ discipuli Christiani.

Esa.26.a
2.Cor.10.d
Act.11.d

Omnibus qui Romæ sunt dilectis Dei uocati sanctis.

Text.

Hic describuntur personæ salutatæ ex tribus: primo ex loco, quia Romani: non intendit tamen Apostolus solis Romanis natione, sed etiam aliis diuersarum nationum tunc Romæ existentibus scribere, vnde dicit, *omnibus qui Romæ sunt*, siue Iudæi, siue Gentiles essent. Scribit autem omnibus, quia omnium cupiebat salutem. vnde dicebat, Volo omnes esse sicut meipsum

1.Cor.7.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

Act.21.c ipsum. Romanis scribendo impleuit illud quod ei dixerat dominum: Te oportet & Romæ testificari. Secundò, describit personas salutatas ex gratia, cuius origo est dilectio Dei: Ideo dicit, *Dilectis Dei.* id est Deo qui dilexit omnes populos, & sancti in manu illius sunt. Dilectio Dei prior est nostra, secundum illud: Non quasi nos dilexerimus eum (s. prius) sed quoniam ipse prior dilexit nos. Dilectio enim Dei nō prouocatur ex bono creaturæ, sicut dilectio humana: sed causat bonū creaturæ. Quia diligere est velle bonum dilecto. Voluntas autem beneplaciti Dei, est semper efficax & causat rerum, iuxta illud: Omnia quæcunque voluit, fecit. Et sic gratiæ Dei origo est dilectio ipsius. Vertiò, describit personas salutatas ex vocatione, dicens: *uocatis sanctis.* ex dilectione enim Dei sequitur vocatio, quæ duplex in sacris literis inuenitur. Vna exterior, qua Petrum & Andream vocauit. dicens: Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum. Altera est interior, per inspirationem: de qua Salomon: Vocaui, & renuistis. Ad vocationem sequitur iustificatio siue sanctificatio. Ideo subiungit, *sanctis*, quasi dicat, omnibus qui sunt Romæ vocatis à Deo, vt sint sancti per gratiam & sacramenta à Christo instituta sanctificatis, secundum illud: Sed abluti estis, sed sanctificati estis.

Deut.11.a
1.Ioan.4.b
Psal.113.
Mat.4.c
Prou.1.e
1.Cor.6.c

Gratia uobis & pax.

Text.

HIc describuntur duo bona, quæ eis optabat, quæ sunt gratia & pax, quæ sunt simpliciter bona, & cōtinent alia omnia: propter quod possunt à quocunque sibi & aliis optari. Gratia inter Dei dona spiritualia est primū, quia per illam remittuntur peccata, & iustificamur in hac via: iuxta illud, Iustificati gratis per gratiam ipsius. Pax verò omnem sensum exuperans est vltimum, quod in beatitudine perficitur. vnde Dauid: Qui posuit fines tuos pacem. Tūc enim erit perfecta pax quando voluntas requiesceret in pacis plenitudine, habens immunitatem ab omni malo. vnde Esa. Sedebit populus in multitudine pacis & requie opulēta. De his duobus bonis & ordine eorū Dauid: Orietur in diebus eius iustitia & abundātia pacis, quæ inter se differūt, quia gratia est via ad pacem, Illa quidem est radix meritorum prima: Pax verò optimus fructus eius. Hęc bona cunctis fidelibus aduenire & perpetuò manere optat Apost. in omnibus suis Epist. quāuis in his quas ad Timotheum scribit, superaddat misericordiam, quæ sub gratia continetur. Hæc gratiæ & pacis per Apostolum imprecatio est suprema, quæ fieri potest salutatio. Et, vt Orige. dicit, est potior salus & benedictio, quàm quæcunque alia ab antiquis patribus imprecata. Nec mirū, quia Christus omnium benedictionum author, eam discipulis in ædes aliorum ingredientibus docuit & iunxit. Intrantes, inquit, in domum, salutate eam, dicentes: Pax huic domui, &c. Christus tamen in hac salutatione gratiam non præmisit, eò quòd euidenter subintelligatur in pace. Certum enim est neminem pacem veram absq; iustificationis gratia habere posse. Et quia de gratia sufficienter diximus, consequens est vt de pace aliqua subiungamus. Pax dupliciter accipitur. Vno modo generaliter & largè, vt se extendit ad omnem concordiam, siue sit in bonum, siue in malum. Si sit in malū, dicitur pax diabolica: quia licet dæmones inter se dissentiant: concordant tamen ad procurandum damnationem hominū, prout etiā hæretici, & grassatores. Hanc pacem non generat gratia aut charitas: nō enim est pax cum impiis. Neque talem pacem Christus indixit, sed ad eā dissoluendam se venisse protestatus est. Nolite (inquit) arbitrari quòd venerim pacē mittere in terrā. Non enim veni pacem mittere, sed gladium: veni enim separare hominem aduersus patrem suū, &c. Et Dauid, Zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns. Et D. Paulus posuit discordiam inter Saducæos & Pharisæos. vnde opus misericordiæ est concordiam eorum, qui in malo conueniunt (medio debito, veritatem declarando, & incōmoda sequentia) dissoluere. Est & alia pax simulata siue ficta, de qua Hier. ait, Ore pacem cū amico suo loquitur, & occultè ponit ei insidias. Et talis fuit pax Iudæ, qui in signum pacis osculatus est, quem prodebat, Christum. Pax verò propriè dicta dicitur ordinata: & secundum D. Aug. Est hominum cohabitantiū sub vna fide, & ęterna lege, concordia. Et Glos. super Mat. 5. dicit: Vera pax vbi nil repugnat in virtute. Hæc pax admittit nonnunquam diuersitatem opinionum, in his quæ non sunt necessaria: vnde D. Paulus & Barnabas dissensisse leguntur. Pacem ordinatam quilibet diligere, procurare & inquirere ac pro ea rogare tenetur: quod triplici via probari potest. Primò ratione obligationis, naturalis & ciuilis. Naturaliter enim homo diligit vltimū finem. Atqui finis vltimus cuiuslibet est pax. Vnde D. Aug. Possumus dicere finem bonorum nostrorum esse pacem, sicut & vitam æternam. vnde Dauid, Qui posuit fines tuos pacem. Et Ecclesia in solennitate dedicationis cantat, Vrbs beata Hierusalem, dicta pacis visio. Igitur ciuiliter etiam obligatur filius, qui vult gaudere hæreditate patris, obseruare testamentum patris. Atqui Christus est pater noster, qui in testamento suo pacem obseruare mandauit, dicens: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Igitur, authoritatibus etiam innumeris in sacris literis id nobis præcipitur. Dauid, Inquire pacem, & persequere eam. Et alibi: Rogate quæ ad pacem sunt. Quærite pacem ciuitatis, ad quam transmigrare vos feci. Et Apostolus infra 12. Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Ad hanc pacem & concordiam nos inducunt corpora cœlestia, quæ incursu suo non se impediunt, sed mutuo se fouent. vnde Iob, Quis enarrabit cœlorum rationem, concentum cœli, quis dormire faciet? Inducunt pariter animalia bruta ferocia. De quibus Lactantius: Siquidem bestiæ sui generis animantibus parcunt. Et Diuus Augustinus, Animalia pacata feritate cohabitant simul. Et si aliquando, compellente spiritu congrediantur, illicò mansuescunt, & iniuriarum oblita illa tam sæua animalia pacificè viuunt. Et in 19. de Ciuitate Dei, canone duodecimo, dicit: Quisquis mecum

Infra 3. d
Esa.32.d
Psal.71.b
Mat.10.b
Esa.48.d
Mat.10.b
Psal.72.
Hier.9.c
19.de Ciuit. Dei.c.13.
Act.15.&
19.de ciui. Dei c.11.
Psal.
Ioan.14.d
Psal.
Psal.
Hier.29.b
Iob.38.d
Lib.5. de ira.c.12.

mecum res humanas naturámque communem agnoscit, quod sicut nemo est qui gaudere nolit, ita nemo est qui pacem habere nolit. Quandoquidem & ipsi, qui bella volūt, nil aliud quàm vincere volunt. Ad gloriosam ergo pacem bellando cupiunt peruenire. Non est autem dubium, vt Seneca ait, quin felicior sit pax nūquàm lacessita, quàm multò sanguine reparata. Commodorum etiam ac vtilitatum copia ad pacem nos inducunt. Ideo Iob, Habeto pacē, & habetis fructus eius. Pax enim gratum facit hominem Deo & aliis hominibus: iuxta illud, In tribus beneplacitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo & hominibus, concordia fratrum, amor proximorum, &c. Pax insuper plurimum delectat, vnde D. Aug. in loco prælegato, Tantum est bonum pacis, quod in rebus creatis nihil gratius solet audiri, nihil delectabilius concupisci, nihil vtilius possideri. Pax præterea, protectorem facit Deum: iuxta illud 2. Cor. 13. Habete pacem, & Deus pacis & dilectionis erit vobiscum. Pax etiam homines filios Dei facit: iuxta illud, Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Media procurandi pacem temporalem sunt quatuor, Primum diuina pacificatio: iuxta illud, Vtinam attendisses ad mandata mea, & facta esset quasi flumē pax tua. Secundum est iustitia: iuxta illud, Erit opus iustitiæ pax. Tertium est terrenorum cōtemptus, ex quorum appetitu dissentiones & rixæ oriuntur, vt legitur fuisse inter pastores Abrahæ & Loth. Quartum deuota oratio: ideo Dauid, Rogate quæ ad pacem sunt.

Iob.22.b
Eccl.25.a
2.Cor.13.c
Mat.5.a
Esa.48.d
Gene.13.b

A Deo patre & domino Iesu Christo.

Text.

HIc ostendit vnde prædicta bona sunt expectāda: quia à tota Trinitate. Ideo dicit A Deo: quo nomine tota Trinitas designatur. vnde D. Iacobus, Omne datū optimū & omne donū perfectum, desursum est, descendens à patre luminum. Et Dauid: Gratiam & gloriā dabit dominus. Nec officit quod adiungit *patre*: quia hæc vox pater hic potest teneri essentialiter. Cùm nomina importantia relationem ad creaturam, sint communia toti Trinitati: prout creator & dominus, & sic tota Trinitas potest dici pater, quanuis etiā hic pro persona patris (quę secūdum proprietatem dicitur pater Christi) accipi possit. Sed secundum causalitatem dicitur, Pater noster: iuxta illud, Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum. Et sic nominat personam patris. Nominat etiam personam filij, cùm dicit: *& domino nostro Iesu Christo*, quia gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Nec sine ipso, à quo, in quo, & per quem, sunt omnia, vllus pacem habere potest. Personam autem spiritus sancti explicitè non nominat: quia intelligitur in donis eis appropriatis, quæ sunt gratia & pax. Vel etiam quia intelligitur in duabus personis patris & filij, quorum est vnio & nexus. Vel quia est donum vtriusque: quod intelligitur in donis de quibus dicit, Gratia & pax quę per spiritum sanctum dantur: prout alibi dicit, Hæc omnia operatur vnus atque idem spiritus.

Iacob.1.c
Ioan.10.c
Ioan.1.b.
1.Cor.12.

SECVNDA PARS PRIMI CAPITIS.

Primùm quidem gratias ago Deo meo per Iesum Christum pro omnibus uobis.

Text.

HIC incipit epistolarem tractatum, præmittendo per modum prologi affectum, quem habebat ad eos ad quos scribebat, vt auditores redderet beneuolos. Ostendit autem amicum erga eos animum ex gratiarum actione, à quo orditur. Conuenientissimum est enim, vt in omnibus gratiarum actionem præmittamus: secundum illud, In omnibus gratias agite. Non enim dignus est beneficium consequi, qui de acceptis beneficiis gratias non agit: iuxta illud, Ingrati spes tanquam hybernalis glacies tabescet. Et Salomon dicit: Ad locū vnde exeunt flumina, reuertuntur, vt iterum fluant. Sic ad principium vnde prodeunt beneficia, reuerti debent per gratiarum actionem, vt iterū fluant, vel fluxus illorum perseueret. Gratias agere alicui, est sentire & recognoscere bona ab illo data, eúmque laudare, ac superiorem & liberalem existimare, non debitorem. Hanc recognitionem debemus corde, ore, & opere, protestari coram Deo bonorum omniū largitore. Hæc recognitio dicitur sacrificiū laudis, quod maximè reddere debemus Deo: quem Apostolus vocat suum. Licet enim Deus trinus in personis, & vnus in essentia sit, & dicatur generaliter Deus omnium, eò quòd ab eo pendent omnia per creationem, gubernationem, & promissionem: Omnia enim pendent ab eo in esse, fieri & conseruari. Dicitur tamen specialiter eorum, qui fidem quæ per dilectionem operatur, habent. i. iustorum, qui mediante gratia gratum faciente, Deo grati & accepti sunt, ab eóque diriguntur & proteguntur. vnde Dauid ait, Oculi domini sup iustos. Et alibi, Dominus illuminatio mea: & alibi, Adiutor meus & protector meus es tu, Deus meus ne tardaueris, scilicet me adiuuare. Specialius tamen adhuc eorum ad quos sermo Dei de incarnatione & benedictione, aut lege & Euāgelio suo prouulgandis factus est. Et sic dicitur Deus Abraham, Isaac & Iacob, Dauid & Ioseph, Pauli & Apostolorum: iuxta illud, Iste Deus meus & glorificabo eum. Specialissimè autem est Deus eorum, qui eius clara visione inseparabiliter fruuntur. Et quia eo ordine debet gratiarum actio in Deum referri, quo gratiæ & beneficia ad nos deueniunt, quod quidem est per Iesum Christum. vnde infra 5. dicit: Per quem accessum habemus ad Deum, cuinihil gratum est, nisi quod illius auspiciis cęptum, aut per illum sit oblatum, quem Deus mediatorem, pontificem, & propiciatorē omniū constituit. Ideo dicit *per Iesum Christum*. Eam ob rem Ecclesia in omnibus orationibus suis adiungit: Per dominū nostrū Iesum Christū, &c. Christi enim merita, sunt omniū bonorum nostrorū causa, ideo in orationibus non sunt prætermittenda. Deinde subiungit personas pro quibus gratias agit, dicens, *pro omnibus uobis*. i. pro profectu omnium vestrūm: omnibus enim placere desiderabat, & omnium salutem cupiebat: secundum illud, Sicut & ego per omnia omnibus placeo. Et illud,

1.Thess.vlt.d
Sap.16.d
Eccl.1.b
Psal.99.d
Heb.9.c
1.Tim.2.b
Rom.3.d

Volo

Universidad de Deusto
Biblioteca

1.Cor.10.g 1.Cor.7.b Text. Volo omnes homines esse sicut meipsum. Gratiæ enim, vt D. Chrys. ait, non solùm ꝓ propriis, sed etiam pro alienis successibus, ac rectè factis agendæ sunt. Quandoquidem animam ab incidente & malignitatis morbo, liberat, ac Deum magis allicit ad eos amãdos, quos grato erga se animo esse cognouerit. Quapropter & alibi ait, Benedictus Deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nobis in omni benedictione spirituali.

Quia fides uestra annunciatur in uniuerso mundo.

Hic ostendit bona propter quæ gratias agit. Cùm enim, vt D. Ambro. ait, multa essent in Romanis bona, de quibus gaudebat Apost. erant enim doctrinæ memorabiles, & bonorũ operum cupidi studiosique magis agendi bene quàm sermonis, quòd non longè est à lege diuina: In hoc tamen primùm gaudere se dicit, quòd Christi fidem liberè ac volũtariè suscepissent, & firmo proposito eam tenerent, & Ecclesiæ insiti fuissent: Necnon quod fides illorum tantùm creméti & fulgoris acceperit, vt in vniuerso mundo annunciaretur. Non illis (secundum D. Chrysost.) congratulatur, quod terrena ac caduca, quæ nihili sunt æstimanda, haberent, sed fidem, de qua commendat eos: quia faciliter susceperant, & in ea firmiter permanebant. vnde & vsque hodie apud eos plurima fidei signa ostenduntur in visitatione sanctorum locorum, vt D Hierony. super Epistolam ad Galatas, dicit: nondum tamen perfectam fidem habebant. Quia aliqui eorũ erant præuenti à Pseudoapostolis, vt crederent legis cæremonias Euangelio iungẽdas. Gaudebat autem & gratias agebat non solùm propter eos, verùm etiam propter vtilitatem consequẽtem in aliis: quia f. exemplo eorum qui erant domini Gentium, aliæ Gentes prouocabãtur. Quia, vt dicit Gl. promptè facit inferior, quod videt fieri à superiori. vnde pœta: Regis ad exemplar formatur ignobile 1.Pet.vlt.a vulgus. Propter quod admonentur prælati, vt sint exemplar & forma gregis ex animo. Nec huic annunciationi in vniuerso mundo aduersatur, quod nondum præconium Euangelij in vniuersos mũdi angulos euolauerat, quia neque ad Antipodas tam breui quiuerat tempore penetrare. Quia hic vniuersus mundus non intelligitur, iuxta propriam verbi notionem f. pro toto mundo, sed hiperbolicè pro maiori parte mundi. Nihil enim mentitur qui superlationis schemate nomen alicuius illustrissimi viri toto orbe celebratũ dixerit. Vel fortè, quia Romanus Romano loquitur more: Quoniam eadem hiperbole ditionem suam & dominatum, quo latissimè patere significarent, Luc.2.a vniuersum orbem appellabant: iuxta illud, Exiit edictum à Cæsare Aug. vt describeretur vniuersus orbis. f. ei subditus. Hac etiam hiperbole dicitur quod in die Pentecostes, erant habitantes in Act 2.a Hierusalem viri religiosi ex omni natione quæ sub cœlo est. *uniuerso mundo.* i. per quatuor partes terræ, in Oriente, Occidente, Meridie, & Septentrione, & in principalibus finibus mundi. Roma enim tempore Apostoli erat caput mundi, ex quo tunc Romani toti mundo præsidebant. Et ideo eorum fides per omnium ora volitabat, ex quo de toto orbe aliqui illuc conueniebant, & ad propria redeuntes Romanos suscepisse fidem Christianæ religionis, vbique diuulgabant. Sicq; iam securius cæteræ per orbem nationes suscipiebant.

Text. *Testis enim mihi est Deus, cui seruio in spiritu meo in Euangelio filij eius.*

Hic Apost. ostendit affectum, quem erga Romanos habebat ex oratione, quam pro eis fundebat. Et quia orationis negotium secretò agitur coram Deo, secundum illud: Tu autem cùm Matt.6.b Hiere.29.f oraueris intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum, qui videt in abscondito: Dei testimonio probat se pro eis orare, dicens, *Testis enim mihi est Deus*, cuius testimonio omnia aguntur: iuxta illud, Ego sum iudex & testis. Et cùm iurare, sit Deum in testem vocare, consequens est 1.Cor.1.d quod Apost. hic iurauit, cùm Deum in testem inuocauerit. Iurauit etiam pluries: alibi enim dixit, Gala.1.d Testem Deum inuoco in animam meam. Pariter cùm dixit, Quæ autem scribo vobis corã Deo, 2.Cor.11.g quia nõ mẽtior. Similiter cùm dixit, Deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui est benedictus in secula, scit quia nõ mentior. Attamen in supradictis non peccauit. Et ideo exemplo suo declarauit iuramentum non esse omnino illicitum. Imò (vt D. Aug. in lib. de sermone domini in monte, & in lib. contra mendaciũ, ac etiam contra Manichæos dicit) aliquando est necessarium, & pertinet ad Dei cultum. Confitetur enim & protestatur iurans Deum infallibilem omnium veritatem & perspicientiam habere, eiq; omnia esse in conspectu etiam abditissima cordium, quandoquidẽ iuramentum omnis controuersiæ finis sit ad confirmationem. Qua de causa inquit, & Deus per se- Heb.6.d metipsum Abrahæ promissiones confirmauit. Nec in hoc Apostolo aduersatur dicto Christi: Ego Matt.5.f autem dico vobis, Non iurare omnino, neq; per cœlum, quia thronus Dei est: neq; per terrã, quia scabellum est pedum eius: neq; per Hierosolymam, quia ciuitas est magni regis: neq; per caput tuũ iurabis, quia non potes vnũ capillũ albũ facere aut nigrũ. Sit autẽ sermo vester, est est, non non. Quod autem his abundantius est, à malo est. Nam Christus per supradicta verba non omne iura- Eccl.23.b mentum prohibet, sed iuramentum falsum, vanum & inutile, & iurandi assuetudinem: de qua Sapien. Iurationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illa. Nominatio verò Dei non sit assidua in ore tuo, & nominibus sanctorum non admiscearis, quoniam nõ eris immunis ab eis. Quemadmodum enim seruus interrogatus assiduè à liuore non minuitur: Sic omnis iurans & nominãs, in toto à peccato non purgabitur. Vir multũ iurans implebitur iniquitate, & non discedet à domo illius plaga. Quod autẽ subdit Christus, sit sermo, est est, non non, quod autẽ amplius est, à malo est, nõ intelligitur malũ esse (vt D. Aug. ait) ex culpa iurantis, sed vel ex culpa iuramentũ exigẽtis. Quia plus iusto incredulus, vel ob malũ pœnæ propter fragilẽ conditionẽ mortaliũ, qua post peccatũ Adæ nõ est facilè de re occulta fidẽ adhibere contra testes aut iuramentũ. Hoc enim ex hoc loco

loco præcipitur homini, vt nitatur quantum ex ipso est, ne iuramento vtatur, tanquam bono per se appetibili, nec nisi tribus comitibus indiuiduis, iudicio, iustitia videlicet & veritate. D. autem Hier.4.a Paulus seruatis omnibus iuramenti circunstantiis, iurat nec ex sitate compulsus. Nam cùm infestus esset pseudoapostolis Romanorum, non faciliter credidissent, quod is, quem nusquam viderant, vel audierant, tam propenso in eos esset animo: quod tamen creditu erat eis operæprecium, vt in eius doctrina proficerent & charitatem ipsius cognoscerent. Præterea iurauit de re occul issima, vtpote de oratione quam secreto absque testibus agebat, ac denique scribens vbi maturius & consultius loquemur, iurauit, iuramentúmque magno decoro perornauit, dicens: *Cui seruio*, scilicet reuerenter per latriæ cultum, sicut scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi Deut.6.c soli seruies. Declarat modum seruiendi, cùm ait, *in spiritu meo*, q.d. Non solùm in exteriori seruitio corporali vano, vt Gentiles, vel corporeo duntaxat vt Iudæi, qui animalibus mactandis & aliis cæremoniis obseruandis plurimùm incumbebant. Ego verò præcipuè interiori. f. secundũ spiritũ. Ioan.4.c Spiritus enim est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate adorare oportet, non in car- Philip.3.c nalibus illis cæremoniis abrogaris: secundum illud, Nos sumus circuncisio qui spiritu Deo seruimus. Anima enim hominis secundum portionem superiorem, hoc est, secundum intellectum & voluntarem, dicitur mens & spiritus: Mens quidem quando inferiora, spiritus verò cùm superiora contemplatur. Subiungit deinde officium in quo seruit, scilicet *in Euangelio filij eius*, ad quod se dixerat segregatum. Euangelium autem quod prius dixerat esse Dei, hic dicit esse filij eius, vt filiũ Dei ostendat esse Deum, vnúmque in natura cum eo: à patre tamen personaliter distinctum. Euangelium dicitur filij, quia ab ipso prædicatum ex proprio officio: secũdum illud, Quia & aliis Marc.vlt.d ciuitatibus oportet me euangelizare, quia ideo missus sum ac etiam quia est ab eo discipulis iniunctum: vt D. Marcus narrat, Euntes in mundũ vniuersum, prædicate Euangeliũ omni creaturæ.

Quòd sine intermissione memoriam uestri facio semper in orationibus meis. Text.

Sine intermissione orandum esse Christus docuit, dicens: Oportet semper orare & nunquã de- Luc.18.a ficere: & alibi Apostolus, Sine intermissione, inquit, orate: quod non est intelligendum quan- 2.Thess.vlt.d tum ad tempus, vt scilicet absque temporis interpolatione semper oremus, cùm hoc vires superet humanas. Nec id ipse Aposto. faciebat, dormiebat nanque aliquando & manibus laborabat. Sed intelligendum est, vel quantum ad ipsum actum, & sic semper & sine intermissione orat, qui statutis temporibus orat. vnde legimus quòd Petrus & Ioannes ascenderunt in templum ad horam orationis nonam, & ita sine intermissione orabat Apost. Vel intelligendum est quãtum ad finem orationis, qui est vt intellectus noster semper tendat in bonum: & sic tandiu homo orat quandiu agit vt in Deum tendat, & hoc modo semper orat, qui totam vitam suam in Deum ordinat, nihil aduersus eum admittit: & sic semper orare, est semper bene facere. Ideo Christus adiunxit, & non deficere. Et Apostolus, Siue manducatis, siue bibitis, siue quid aliud facitis, omnia in gloriam Dei 1.Cor.10.g facite. Determinando hoc aduerbium, semper, dicit, *in orationibus meis*, scilicet omnibus, quotiescunque oro. Oratio secundum Damasc. nil aliud est quàm quidam ascensus animi, siue quædam mentis eleuatio in Deum. & secundum D. Augustt. est petitio decentium à Deo: ex quorum dictis conflari potest completa orationis definitio: vt dicamus, Oratio est eleuatio & ordinatio mentis siue animi ad Deum, cum quadam decẽtium petitione pro se vel aliis, prout Apostolus qui in orationibus suis Romanorum memoriam faciebat. Differunt autem recordari, facere mentionem, & facere memoriam, recordatur enim quis alicuius rei quando ei res præterita in mentem venit. Facere verò mentionem, ad colloquium pertinet: quo quis cum altero loquitur de vno, tertio aut de aliquo eorum respectu rei præteritæ. Facere autem memoriam ad mentis æternam commemorationem pertinet, & idem est quod commemorationem facere, iuxta illud. In memoria æterna erit Psal. iustus, seu in æterna apud Deum recordatione siue cõmemoratione: & hoc ideo quia apud Deum erit perpetua iustorũ recordatio. vnde Ecclesia publica oratione cantat se offerre hostias & preces Domino pro defunctorum animabus, quarum memoriam tunc faciunt Christi fideles, vt de morte, hoc est pœnis ad vitam quietam transire valeant. Sic hic Apostolus Romanorum coram Deo faciebat memoriam, vt Deus eorum semper recordaretur. Sic Dauid cùm dicebat: Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui: vel memoriam vestri facio proponendo co- Psal. ram Deo, qui respicit orationes humilium. Et sic illi pro quibus sancti orant, proponuntur conspectui diuino, prout & cætera sanctorum facta. vnde dixit mulier ad Heliam, Ingressus es ad me, 3.Reg.17.c vt rememorentur iniquitates meæ. quasi illud sit in memoria quod ei per nos proponitur. vnde & Exo.32.c Moyses dicebat, recordare Abraham, Isaac & Iacob. Licet Deus semper eorum actualem haberet memoriam, etiam antequam essent. Vocat enim ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Et sic Infra 4.c Apost. dicit se memoriam Romanorum facere in omnibus orationibus suis: quia Deo proponebat eorum bona, & à Deo eos habuisse recognoscebat: bona illorum reputans quasi sua. quod patet ex hoc, quia pro ipsis gratias agebat & orabat, hoc est stabilitatem & perseuerantiam in eis & augmentum illorum precabatur.

Obsecrans si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam in uoluntate Dei *ueniendi ad uos.* Text.

Hic ostendit affectum suum erga Romanos ex desiderio veniendi ad eos: quod desiderium manifestat intensum & vehementem ex obsecratione, quæ dicitur petitio per aliquid sanctum aut sacrum: vt cùm propter natiuitatem vel passionem Christi, aliquid postulatur. Geminatio etiã & inculcatio aduerbiorum, si quo modo & tãdem intensionem & vehementiã astruit. Ideo dicit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

si quo modo.i.quacunque via & *tandem*.i.quocunque tempore aliquando liceat ad vos venire, arbitraret prosperũ iter,nec aeris intemperies,nec locorum distãtia,aut asperitas, aut itineris labor me deterrebit aut impediet,quin ad vos veniam si adfuerit voluntas Dei,cui semper se conformare volebat,prout Christus docuit,dicens:Non mea,sed tua voluntas fiat.Voluntati enim eius nemo debet,nec potest resistere.Cùm ergo secundum volũtatem Dei,ipse cum Barnaba(vt ad Gal. scribens memmit) decretus fuisset in Macedoniam & circumadiacentes regiones. (vnde hanc epistolam mittebat)tum prædicationis gratia,tum vt eleemosynas pauperibus,qui erant Hierosolymis procuraret,non inde abducere se poterat.Et in hoc satisfaciebat Romanis,qui forsan de ipso conqueri poterant. Quod cùm Christiani & ipsi essent, & in vrbe quæ orbis esset præclarissimum caput atque ipsius ditionis,qui Apost. erat Gentium, nullam aut perexiguam sui rationem duceret,siquidem cùm Græciam totam perlustrasset, nunquam vt Romam veniret, concepisset desiderium.

Matt.6.b Luc.22.c Infra 9.d Galat.2.a

Text.

Desidero enim uidere uos,ut aliquid impartiar uobis gratiæ spiritualis ad confirmandos uos:id est, simul consolari in uobis per eam quæ inuicem est,fidem uestram atque meam.

Hic manifestat duplicem desiderij causam:vna est eorũ vtilitas.Ideo,inquit,obsecro, vt prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos, non quidem superuacanè vt in seculari amicitia,sed cupiens vos esse in visceribus Christi, vt aliquid impartiar vobis gratiæ spiritalis.Gratia enim & donũ Dei duplex est,quoddam est nõ spiritale,& tale concernit corpus, aut ea quæ sunt corporis,aut res exteriores:vt sunt forma, decor, fortitudo,virginitas,nuptiæ,diuitiæ, regnũ terrenum:quæ diuersimodè dãtur à Deo.Donum verò & graria spiritalis,est aliquid à Deo humanæ creaturæ collatum,concernens animam aut ea quæ sunt animæ:vt sunt fides,prudentia, sapientia,scientia,discretio spirituum.Et huiusmodi gratias vel effectus earũ cupiebat Apost. impartiri Romanis.Non tamen tanquam author gratiæ,sed vt minister.Solum enim se esse ministrũ volebat existimari.Et hoc ad confirmandos vos prædicatione vel miraculis prout fuerat iniunctũ Petro, in fide quam suscepistis:vel ad confirmandos vos per administrationem sacramentorum, & gratiarum gratis datarum:iuxta illud, Vnusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum administrantes, & per exhortationem sermonum.secundum illud, Omnis sermo malus de ore vestro non procedat:sed si quis bonus est ad ædificationem fidei.Altera causa desiderij erat mutua consolatio.Et ne ex hoc quod dixerat,ad confirmandos vos,periculum aliquod incurrerent,quasi ab arroganre sibi officium confirmandi eos,exponit se innuens per illam confirmationem intelligere mutuam in fide concordiam,ex qua inuicem consolarentur.Consolantur enim magistri & discipuli cùm scientiam suam & discipulorum concordare conspiciunt.Sic Apostol.se & Romanos in aduentu suo, in quo fieret mutua collatio & concordia fidei consolationem accepturos. vnde dominus Caietanus expositionem illam sic legit: id autem est simul consolari in vobis per eam, &c.

Phil.1.b

1.Cor. 4.a

Luc.22.c

1.Pet.4.c Ephe.4.§

Text.

Nolo autem uos ignorare fratres,quia sæpe proposui uenire ad uos,& prohibitus sum usque adhuc ut aliquem fructum habeam in uobis,sicut & in cæteris Gentibus.

Ne desiderium Apost.videretur vanum & inane,hic subdit propositum & impedimentũ executionis illius,dicẽs: *Nolo*,&c.q.d.Sæpe proposui venire ad vos,vt dilectionem meã ostenderem non solùm verbo & lingua, sed opere & veritate. Verùm ab executione huius propositi prohibitus,id est,impeditus sum aliis occupationibus,vel à diabolo,qui nititur impedire prædicationem,ex qua prouenit salus hominum:vel etiam prohibitus à Deo,secundum illud Iob 37.Nubes,id est.prædicatores spargunt lumen suum,lustrántque cuncta per circuitum,quocunque voluntas gubernantis duxerit.vnde in Act. Apost. dicitur, Transeuntes autem Phrigiam & Galatiæ regionem,vetati sunt à spiritu sancto loqui.Et iterum,Tentauerunt ter Bithiniam, & non permisit spiritus Iesu.Vtrunque autem horum vult Apost.eos non ignorare, vt scilicet cognoscẽres eius affectum,verba sua deuotius suscipiant, & impedimentum visitationis eius suæ culpæ imputent, & sic corrigantur. Nam in pœnam culpæ dicit Dominus per Esa.Mandabo nubibus meis (id est, prædicatoribus) ne pluant super eos imbrem.Subiungit causam propositi quæ est eorum vtilitas, cùm inquit, *ut aliquem fructum habeam in uobis*, per meam prædicationem: secundum illud,Posui vos vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat, vel quasi ex eorum conuersione ei fructus accrescat:secundum illud,Qui metit, mercedem accipit,& fructum congregat in vitam æternam.

1. Ioan.1.

Act.16.a

Esa.5.b

Ioan,15.c

Ioan.4.e

Text.

Græcis & Barbaris,sapientibus & insipientibus debitor sum:ita quod in me promptum est, & uobis qui Romæ estis, euangelizare. Non enim erubesco Euangelium.

Hic assignat aliam propositi causam. f.debitũ quod sibi imminebat ex officio suscepto : vnde dixit,Væ mihi si non Euangelizauero : necessitas enim mihi incumbit.Et quia vniuersalem Apostolatum Gentium susceperat,omnibus se asserit debitorem.vnde dicebat:Cùm liber essem, omnium me seruum feci.Ideo duplicem ponit diuersitatem Græcorum & Barbarorum. Et quia Græci fuerunt primi legum inuentores,omnes Gentiles,qui humanis legibus regũtur primò nominat Græcos.Barbari verò dicuntur,qui extranei sunt quo ad aliquem:secũdum illud,Si nescio virtutem vocis,ero ei cui loquar Barbarus.Proprius tamen dicuntur Barbari, qui ratione non reguntur: iuxta illud, Ne ita ferociter ac Barbarè feceris, hoc est inhumanè & contra rationem. De Iudæis autem qui diuinis legibus regebantur, mentionem non facit, quia non erat institutus

1. Cor.9.a.

1. Cor.9.c

1.Cor.14.c

1.Macha.15.a

Iudæorum

Iudæorum sed Gentilium Apost.secundum illud,Ita vt illi in circũcisione,nos autẽ in Gentibus. Ex vtraque autem causa concludit promptitudinem voluntatis exemplo illorum: de quibus in Exodo dicitur,Egressa omnis multitudo filiorum Israel de conspectu Moysi,obtulit mẽte promptissima atque deuota. Et postremò excludit impedimentum promptitudinis. f. erubescentiam, propter quam multi prætermittunt ea quæ aliàs promptè facerent.vnde & alibi dicit:Nos prædicamus Christum crucifixum,Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam:Ipsis tamen vocatis Dei virtutem & sapientiam. Ideo non formidandum, timendum, aut erubescendum est prædicare Euangelium. Erubescere enim est confundi & pudorem habere, quod de Euangelij prædicatione haberi non debet.Nam Christus ait,Nolite timere eos qui occidunt corpus,&c.& alibi,Qui me erubuerit & meos sermones,& hunc filius hominis erubescet.Et hinc est quod baptizati liniuntur Chrismate signo crucis in fronte, vbi est sedes verecundiæ, ne scilicet Euangelium erubescant.

Galat.2.b

Exod.35.e

1.Cor.1.d

Matt.10.b Luc.9.d

TERTIA PARS COMMENTI I. C.

Virtus enim Dei est,in salutem omni credenti,Iudæo primum & Græco.

Text.

Hic Apost. incipit narrationem, & inchoando instruit eos de his quæ pertinent ad Euãgelicam doctrinam,in quam se segregatum prædixerat.Declarãdo fructũ Euangelij siue efficaciam gratiæ Euangelicæ,dicit se non erubescere Euangelium,eò quod virtus Dei sit.Differunt autem potentia,virtus & potestas. Potentia enim dicitur primaria potestas,vti est imperialis aut regalis potentia,qua quis latè & potenter dominatur, & hac dicitur Deus omnipotens:id est,omnia cum imperio potens,virtus dicitur ipsum robur per quod potentia primaria in opus procedit.vnde & patri attribuitur potentia, & filius Dei virtus nominatur:eò quod per filium potentia patris vniuersa sit operata,iuxta quam acceptionẽ Symon Magus à suis sectatoribus dicebatur virtus magna,ac si diuina potentia per Symonem Magum magna operata fuisset.Holofernes virtus Assyriorum nominatur:quia per eum potẽtia Nabuchodonosor regis Assyriorum executioni demandata est.Potestas dicitur licẽtia & libertas, qua aliquis agere aliquid valet,aut non agere.Illius enim rei quis potestatem habet quam agere aut non agere valet,iuxta illud:Potestatem habeo ponendi animam meam,& iterum sumendi eam.Euangelium ergo secundũ rem euangelizatam,quæ est Christus,est virtus. Christus enim à Deo omnem virturem & potestatem accepit,iuxta illud:Data est mihi omnis potestas.Vel etiam quia Euangelium Dei virtutem in se continet, secundum illud: Dabit voci suæ vocem virtutis. Virtus & strenuitas diceretur,id est,vnus inermis multos armatos vincerer.Ergo magna virtus fuit quod Christus in carne infirma,deuicit diabolum.De quo Iob dicebat,Non est potestas super terram quæ ei valeat comparari.Magna virtus fuit quòd Apostoli inermes, Euangelij verbis reges & principes ac totum mundum,voluptates & pompas eius deuicerũt, & à diaboli regno ereptos Christo subiecerunt.Magna virtus est Euangelij verbis cæcos illuminare,leprosos mundare, surdis auditum reddere,infirmos sanare,& mortuos ab inferis ad vitam reuocare.vnde Christus discipulis Ioannis virtutem Euangelij declarans,Euntes,renunciate Ioanni quæ audistis & vidistis:Cæci vidẽt, claudi ambulant,leprosi mundantur,mortui resurgunt,& pauperes euangelizãtur.Si magna virtus est infirmos curare,& eis salutem corporalem reddere, quàm maior profecto est virtus infirmitates spirituales curare,remissionem peccatorum condonare, gratiam & vitam æternam conferre, quod proculdubio Euangelium exhibere constat.vnde subdit *in salutem*. f. corporalem & spiritualem.vnde D.Iac.Suscipite insitum verbum quod potest saluare animas vestras. Et Christus,Iam mundi estis propter sermonem,quem locutus sum vobis.Et alibi:Sanctifica eos in veritate.Sermo tuus veritas est.Et alibi:Amen,amen dico vobis,quia qui verbum meum audit,& credit ei qui me misit,habet vitam æternam,& in iudicium non venit,sed transiet de morte in vitam. Et iterum,Verba quæ ego loquor,spiritus & vita sunt. Ex quibus apparet per quem modũ Euangelium salutem confert:quia per fidem & eius confessionem,iuxta illud:Qui crediderit & baptizatus fuerit,&c.Et illud,Corde creditur ad iustitiam,ore autem confessio fit ad salutem,ac etiam per scripturam.vnde verba Euangelij scripta & ex fide delata vel applicata,virtutem salutiferam habent.D.enim Barnabas(vt in eius gestis habetur)infirmos curabat, Euangelium superponẽdo. Virtus scripturæ Euangelicæ fuit figurata in signo Tau,de quo dicitur, quod illi qui manu scriptoris signati erant signo Tau, quod est signum crucis in Euangelio publicatæ,præseruati sunt à morte,& saluati.Cauendæ tamen sunt appositiones characterũ, quia superstitiosum est illas apponere. Virtus ergo Euangelij est in salutem, non omnibus simpliciter, sed credentibus & accipientibus ordine quodam.Ideo dicit, *Iudæo primum & Græco*.Iudæis primò quantum ad ordinem salutis.Iudæi enim sunt priores,quia eis promissiones factæ sunt, vt dicit infra. Et in eorum gratiam sunt Gentiles assumpti,ac si ramus oleastri inseratur in bonam oliuam,vt dicit infra 9.Ex eis etiam saluator noster natus est:secundum illud,Salus ex Iudæis est.Et quia prius fuit eis Euangelium publicatum à Christo, & Apostolis,qui dicebant, Vobis oportuit primum loqui. Post Iudæum ponit Græcum.Per Græcum autem intelligit omnem Gentilem: Græcum proponit aliis: Quia inter Gentiles Græcorum natio est præstantior, eò quod à Græcis aliorum Gentilium sapientia deriuata est.Et quia Græcorum natio inter Gentiles primò in Christum credidit. Græci igitur, & si ordine salutis sint Iudæis posteriores,tamen quantum ad salutis finem cõsequenduni,

Galat.2.b

Infra 15.b

Ioan.4.c

Act.13.g

Græci & Iudæi sunt æquales. vnde infra 10. Non est distinctio Iudæi & Græci. Quia non Iudæorum tantum Deus, sed & Gentium. vnde omnes qui laborauerunt in vinea, æqualem mercedem receperunt, priores & posteriores eandem denarium acceperunt.

Text. *Iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem.*

HIc exponit quomodo Euãgelium sit virtus Dei in salutem, quia iustitia Dei in eo reuelatur. Ad clariorem huius loci intelligentiam sciendum est, quod tunc vnaquæq; res dicitur iusta, cum rectè se habet ad proprium finem. Finis autẽ hominis nõ est vnus, sicut in inferioribus creaturis, sed duplex: nempe naturalis, qui est bonum honestum, quod est obiectum rationis. Alius est finis supernaturalis, qui est visio Dei. In hunc finem refertur & ordinatur ex natura sua, & debet per hominem ordinari finis naturalis: secundum hos duos fines duplicem ponit Apost. iustitiam: circa finem naturalem iustitiam humanam, quæ est ad alterum secundum debitũ & æqualitatem. Et hanc iustitiam homo suapte natura habere potest & alteri debitum secundum æqualitatẽ reddere, & bene moraliter agere. Non tamen quod ex illo aliquid mercedis habeat apud Deum. vnde infra 4. c. dicit, Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Et infra 10. Ignorantes Dei iustitiam, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti.

Psal.10. Altera est iustitia hominis in ordine ad finẽ supernaturalem, & talis est gratia Dei qua quis agere & præstare potest opera ei grata & accepta ad vitam æternam. Et hæc iustitia Dei, aliquando

Psal.44. iustitia fidei dicitur. Et cùm dicit hic, iustitia Dei in eo reuelatur, dupliciter intelligi potest. Primò pro iustitia, qua Deus dicitur iustus, secundum illud, Iustus dominus, & iustitias dilexit: seruando promissa, reuelatur in eo homine credente Euangelio, quia credit Deum impleuisse quod promisit de Christo mittendo, & hoc ex fide, id est, fidelitate Dei promittentis. Quia fidelis dominus in omnibus verbis suis in finem hominis credentis. Alio modo vt dicat quod iustitia Dei,

Infra 3.d quia Deus homines gratis iustificat absque operibus legis, quæ nihil aliud est quàm gratia gratũ faciens. vnde infra 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius, reuelatur in Euangelio, inquantum per fidem Euangelij iustificantur, secundum quodcũque tempus. vnde subdit ex fide in fidem, id est, ex fide veteris testamenti procedendo ad fidem noui. Quia in vtroque homines saluabantur per

Hebr.11.a fidem Christi, qua nos credimus Christum venisse, antiqui crediderunt Christum venturum: secundum illud, Habentes eandem spem fidei credimus. Hoc dicit præueniens argumentum Iudæorum, qui illi reuelationi obiicere poterant, salutem eis ante Euãgelium fuisse reuelatam. Ideo addit, ex fide in fidem reuelati primum in lege veteri patribus. Quibus multiphariè multisq; modis loquebatur olim Deus per fidem implicitam Trinitatis. Postea per explicitam in Euangelio, in quo explicatius locutus est in filio.

Ex hoc loco quibusdam videri posset, non esse vnam fidem antiquorum & modernorum, eò quod illis in vniuersali velatè implicitè, istis verò explicitè & in particulari. Cognitio enim vniuersalis differt à particulari. Præterea determinatum tempus in his quæ sunt fidei, est necessariũ.

S.Tho. de verit.q.4.ar.12. Ephe.4.a Infidelis enim nunc reputaretur, qui diceret Christum non venisse. Insuper fides est de enunciabilibus quæ sunt diuersa. Insuper circuncisio erat illis necessaria ad salutem, nunc mortifera. Sed omnino tenendum est vnam esse fidem antiquorum & modernorum. vnde Apost. Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus, aliàs non esset eadem Ecclesia. Habitus enim habent vnitatem vel multitudinem ex obiecto extra animam. Cùm igitur obiectũ fidei sit Christus, in quem antiqui crediderunt, & nunc credimus: consequens est antiquorum fidem & nostram esse vnam specie, quia de vno obiecto. Nec ex hoc passu ex fide in fidem, elici potest duas esse fides, secundum speciem & essentiam. Sed solum quod fuit successio credentium, & quod fides modernorum quantum ad modum & aliqua accidentalia quæ concernunt participationem subiecti, sit diuersa secundum diuersos respectus. Cognitio enim vniuersalis & particularis, non differunt nisi secundum modum & circunstantiam temporis, quæ se habent accidentaliter secundum diuersos respectus præteriti & futuri. Licet dici possit, quod tempus aduentus Christi fuit determinatum in se, quia certo tempore fuit conceptus, natus & passus: licet non determinatum respectu credentium.

Text. *Sicut scriptum est, iustus autem ex fide uiuit.*

HIc probat quomodo Euangelium Dei sit in salutem omni credenti. Et sic non debent referri hęc verba ad proximam clausulam. s. reuelatur in eo iustitia ex fide in fidem. Nec inconuenienter hoc facit Apost. Prius enim respondere debebat dubitationi quæ fieri poterat. Quidnam rei esset virtus illa Euangelij in salutem omni credẽti, respõdit quod est iustitia Dei. & sic respondit illi dubitationi, dicendo iustitiam Dei esse in salutem omni credenti. Et quia postea dixerat ex fide in fidem, è vestigio subdit, quo modo credenti pateat salus, videlicet quia iustus ex fide viuit,

Abac.2.a Heb.10.g quod probat ex testimonio Abacuc. qui secundum 70. interpretes dixit, iustus autem meus, id est, à me iustificatus, & iustus reputatus. vt infra 4. in fide viuit. Sed secundum Hebraicam veritatem (vt D. Tho. ait) legimus, iustus ex fide viuit: licet aliqui codices habent mea & alij sua. Sed vtrumque stare potest. Quia si dicatur mea, ad Deum à quo donum fidei iustus accepit, refertur. Si verò

Gal.2.d legatur sua, ad iustum refertur qui dicitur ex fide sibi data viuere vita gratiæ. vnde Apost. Quod autem viuo in carne, in fide viuo filij Dei.

Et quia hic est primus locus ex quo Lutherani ab orthodoxa patrum expositione discordant, & ex quo fidem solam esse vitam & solam sufficere trahunt, dicentes: Si enim salus Apostolico testimonio

monio omnium in vniuersum patet credenti, q̃ iustus ex fide viuat: Quid aliud ad iustificationem desiderare aut exigere oportet quàm vnicam fidem? Idcirco pro huius nodi dissolutione & cõtrouersiæ resolutione, nonnulla ad hæc necessaria prælibabimus, fidei videlicet definitionem, diuisionem, atque subdiuisionem. Fides pro actu accepta apud omnes doctores dicitur assensus certus absque formidine causatus, supposita pia volũtatis affectione. Nam absque pia affectione non est fidei actus. Nemo enim credit nisi volens, & sic cùm dæmones non habeant piam affectionem ad Deum, sequitur quòd eorum credulitas non est ex fide, neque vniuoca cum credulitate fidelium viatorum quanuis peccatorum. Pia autem affectio, quæ quandam dilectionem importat, innititur authoritati dicentis seu reuelantis, quam habet pro obiecto formali, & reuelata pro obiecto materiali. Fides verò pro habitu accepta, est habitus intellectualis inclinans intellectum humanum ad promptè, faciliter, delectabiliter & quodam modo immobiliter eliciendum prædictũ assensum certum, absque vlla penitus formidine circa reuelata. Et cùm authoritas & reuelatio sit duplex, humana videlicet, & diuina: consequens est quod duplex sit fides. Vna humana, & altera diuina. Fides humana est quæ authoritati & reuelationi humanæ innititur. Fides verò diuina est quæ innititur reuelationi & authoritati diuinæ. De hac nunc est sermo. Hæc fides (vt Apost. ait) siue sit habitualis, siue actualis, donum Dei est. Quia quòd ad habitum per intellectum acquiri non potest, cùm excedat capacitatem naturæ intellectus, qui se solo supra suam naturam erigi non potest, & sic à solo Deo infunditur. Quantum verò ad actum, est etiam donũ Dei principaliter operantis & mouentis intellectum, mediante illo dono habituali fidei ab eo intellectui infuso, cum quo intellectus ad actum fidei concurrit, alioquin actus fidei non diceretur actus intellectus, sed potius passio recepta. Quod autem homo merè passiuè se habeat in actibus suis, velut inanime quoddam reprobatum & condemnatum fuit in concilio Tridentino, Sessione 6. canone 4. Est ergo actus fidei theologicę hominis opus, munus tamen principaliter, cùm se intimius, & principalius Dei, & à speciali dono Dei principalius procedens. Fides autem habitualis theologa est duplex. Quædam dicitur perfecta, quando est coniuncta charitati, quæ à scholasticis dicitur viua & formata, quia charitas ei adiuncta, est forma fidei, quæ dat ei virtutem operandi meritoriè: secundum illud ad Galat. 5. c. Fides quæ per charitatem operatur. quod non debet sic intelligi operari fidem per charitatem, tanquam instrumentum, sic quòd charitas sit instrumentum quo fides operatur, & fides sit principale agens: quia tunc fides esset nobilior, dignior, & maior charitate: quod est contra illud, 1. ad Corinth. 13. Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc: Maior autem eorum est charitas, sed debet intelligi quod fides vim operandi à charitate accipiat. Vnumquodque enim virtutem operandi sumit à forma: quod autem charitas sit forma fidei, sic deduci potest. Nam actus voluntarij prout fides (vt dictum est) recipiũt speciem à fine, qui est volũtatis obiectũ: id autem à quo aliquid speciem sortitur, se habet ad modum formæ in naturalibus. Et ideo cuiuslibet actus voluntarij finis ad quem ordinatur, est quodammodo forma: tum quia ex ipso fine recipit speciem, tum etiam quia oportet quod modus actionis proportionabiliter respondeat fini. Sed actus fidei ordinatur ad obiectum voluntatis, quod est bonum. Hoc autem bonum quod est obiectum fidei. s. bonum diuinum quod est proprium obiectum charitatis, quæ est in voluntate. Ideo charitas dicitur forma fidei, inquantum per charitatem actus fidei imperatur à charitate & per tale imperium formatur quò ad hoc vt sit meritorius vitæ æternæ. Hæc fides vocatur à diuo Iacobo, Viua, id est, operans elicitiuè vel imperatiuè opera vitæ ęternę meritoria, propter quæ iustus viuit. Altera est fides imperfecta, quæ non habet charitatem comitem. Hæc fides à scholasticis dicitur informis, eò quod non habeat secum charitatem, quæ est forma eius, vt dictum est: & à D. Iacobo dicitur mortua & ociosa, eò quod non habeat opera vitæ æternæ meritoria: licet quædam alia opera possit habere, vt montes transferre, vtilitatem peccati & pœnas peccatoribus debitas ostendere, & modum ac viam resurgendi à peccato. Ideo nõ est omnino mortua, sicut arbor quæ nullum fructum producere potest. Quia sicut homo peccator, qui à D. Ioanne dicitur mortuus, potest opera vitæ naturalis facere. s. comedere, bibere, sic fides informis prędicta opera facere potest, licet sit mortua, quantum ad opera meritoria, vt dictum est. Nec est necesse quòd similitudo teneat in omnibus: cùm nullum simile sit idem. Et nihilominus fides imperfecta informis mortua (ac ociosa quam vocant) vera fides, alioquin peccatores extra gratiam existentes nõ essent Christiani nec dicerẽtur fideles. Et quod per quodlibet peccatum mortale perderetur fides, hoc fuit condemnatum in concilio Tridẽtino, Sessione 6. canone 28. vbi dicitur: Si quis dixerit amissa per peccatum gratia, simul & fidem semper amitti, aut fidem quæ remanet non esse verã fidem, aut eum qui fidem sine charitate habet, non esse Christianum, anathema sit. Vocatur enim fides simpliciter ab Apostolo, dicente 1. ad Corinth. 13. Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et D. Iaco. in sua epist. cap. 2. nominat simpliciter fidem eam quæ est sine operibus. Experimur etiam quòd si peccatoribus extra gratiã existentibus proponatur quòd Deus est trinus & vnus: & quòd filius Dei ad redimendam naturam humanam est incarnatus, continuò, promptè, faciliter, & delectabiliter assentient & credent. Hæc autem credulitas non procedit à fide viua, cùm non habeant eam, nec ex fide acquisita, cùm, vt dictum est, non possit acquiri. Ergo ex fide illa infusa informi & mortua, quæ est donum Dei. Hęc fides informis & mortua in vno homine est eadem secũdum essentiam cum fide formata & viua. vnde Glo. super illud, fides sine operibus mortua est, dicit: quibus operibus reuiuiscit. Differta-

Iaco.2. *Iaco.2.d* *Apoc.3.a* *Ephe.2.b* *Iaco.2.d*

Universidad de Deusto
Biblioteca

mẽ ab ea sicut imperfectum à perfecto. Nec repugnat aliquid quod prius fuit imperfectum, successiuè posse perfici: & quod perfectum est, imperfectionem contrahere: vt notum est de puero qui efficitur vir, & tamen in decrepitu imperfectus est. Sic fides informis quę absque charitate est imperfecta, ea adueniente perficitur: & ea discedente, imperfecta manet vt prius erat. Nec obstat illud Apostoli: Cùm venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Quia verbum Apostoli intelligendum est quando imperfectio est de ratione imperfecti: tunc enim oportet quòd adueniente perfectione, imperfectum excludatur: sicut adueniente aperta visione diuinæ essentiæ, de qua ibi loquitur, excluditur fides, de cuius ratione est quod sit non apparentium. sed quando imperfectio non est de ratione rei imperfectæ, tunc illud numero idem quod erat imperfectum, fit perfectum: sicut de puero dictum est. Sed informitas fidei non est de ratione fidei per se, sed per accidens se habet ad ipsam secundum perfectionem vel imperfectionem voluntatis. Nec propter hanc mutationem alteratur fides, sicut nec cætera accidentia, sed mutatur subiectum fidei quod est anima.

1. Cor. 13. c
2. 2. q. 4. art. 4. ad 1.

His suppositis redeundo ad nodum istum & illationem, quã Lutherani ex hoc loco male intellecto inferunt, fidem esse vitam iusti & solam sufficere: Dicẽdum primò quod nec propheta Habacuc, nec Apost. per hæc verba, iustus ex fide viuit, voluit dicere fidem esse vitam iusti, essentialiter, sed solùm directiuè: dirigit enim & allicit iustum ad obseruandum opera præceptorum, quæ dicuntur vita iusti: eò quod secundum philosophos vita dicitur operatio, vel secũdum theologos, eò quod opera præceptorum conducunt ad vitam æternam: iuxta illud, Si vis ad vitã ingredi, serua mandata. Et quod talis sit sensus Prophetæ & Apostoli, apparet ex contextu hic, & ad Heb. 10. vbi sic exponitur, Iustus ex fide viuit, id est, iustus spe per fidẽ reuelata durabit & perseuerabit in opere. Fides enim dirigit hominem ad iustitiam præbens accessum obseruando viam: vt Apost. infra 5. dicit quod ad Christum habemus accessum per fidem. Et alibi, In Christo habemus fiduciam & accessum in confidentiam per fidem, quæ prout deferens lucet, nã dirigit & ostẽdit viam, & conducit hominem ambulantem & operantem in tenebris: sic fides dirigit peccatorem ambulantem in hoc mundo in tenebris erroris & peccatorum: ostendendo viam pœnitentiæ & Deum misericordem ad vitam spiritualem, quæ est per iustitiam siue gratiam, quæ est in essentia animæ, qua causatur fides in intellectu, & spes & charitas in voluntate, si non inueniat: vt cùm ex infideli aliquis fit fidelis: & quando per peccatum mortale perditur gratia & charitas, per pœnitentiam recuperatur gratia & charitas: sed tunc gratia non causat fidem nec spem, cùm iam inueniat eas. Fides enim per solum peccatum infidelitatis amittitur, & spes per solum peccatũ desperationis: charitas autem & gratia per quodlibet peccatum mortale: talisque est ordo inter gratiam, charitatem, fidem & spem, quòd gratia est causa fidei, spei & charitatis quæ fluunt ab ea: & vbicunque in via est gratia, est fides, spes & charitas: ac etiam vbicunque est charitas, est fides, & spes: & vbicunque est spes, est fides, sed non econuerso: quia fides & spes possunt esse sine charitate, vt dictũ est, & fides sine spe. vnde D. Aug. dicit, quòd sine charitate fides potest esse, sed nõ prodesse. & licet idem Aug. in Ench. 7. & 8. c. hanc materiam tractãdo, dicat, fides credit, spes & charitas orãt, sed sine fide esse non possunt. Non tamen sequitur quod fides sine illis esse non possit, vt probatũ est. Licet enim ternarius numerus absque 1. 2. & 3. vnitatibus esse non possit, binarius tamen in illo inclusus absque ternario esse potest: & vna vnitas absque binario & ternario: sicut etiam possibile est animam vegetatiuam esse in plantis absque potentiis sensitiuis, & animam sensitiuam absque potentiis spiritualibus in brutis. non potest tamen anima intellectiua esse in homine absque potentiis sensitiuis & vegetatiuis. Videmus etiam fundamentum absque parietibus & tecto esse posse, licet non econuerso. Cur ergo fides (quæ secundum Apost. fundamentum est salutis: iuxta illud, Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. i. vt Glo. exponit fides Iesu Christi) absque spe & charitate esse poterit. Nec obest quod in titulo seu superscriptione illius 8. c. Ench. præfigitur: Qualiter fides, spes & charitas sine se inuicem esse non possunt. Quia illam superscriptionem à D. Aug. non constat fuisse præfixam: & quanuis ab eo præfixa fuisset, nihil tamen in illa cõcludit, sed solum lectorem admonet, vt in illo c. videat an & quo modo illa tria adinuicem se habeant. Ideo titulus ille seu superscriptio referri debet ad conclusionem prædicti c. quæ talis est: Proinde nec amor sine spe, nec spes sine amore, nec vtraque. s. amor & spes sine fide, non tamen dicit quod fides sine spe & amore esse non possit. Cùm, vt dictum est, oppositum dixerit. Non obstat patiter quod idem Aug. ad Consentium dicit: pia fides sine spe & charitate esse non vult, quia ibi non dicit, non potest, sed, non vult. Magnum enim discrimen inter non posse & non velle esse constat apud eos qui liberum arbitriũ in homine ponũt. Multa enim possumus quæ nolumus. vnde Sap. Beatus qui transgredi potuit, & non est transgressus: facere malum, & non fecit. Multa etiam volumus, quæ consequi non possumus, vt notum est. Licet ergo pia fides non velit esse sine spe & charitate, non sequitur tamen quòd esse non possit. Et velle à D. Aug. ibi accipitur sicut naturales communiter accipiunt: & quemadmodum Christus accipit, cùm ait, Spiritus vbi vult, spirat. quæ verba, secundum nonnullos expositores, possunt exponi de vento, qui vbi vult, spirat, id est, inclinatur & tendit: inclinatio autẽ est à Deo ordinante naturam. Cùm omnia quæ à Deo sunt, ordinata sint. Et aliqua inclinantur absque quacunque cognitione, vt ignis sursum, & lapis deorsum: aliqua verò cum cognitione, sed nõ libera, vt animalia bruta. Quædam autem cum cognitione libera, vt homo, & angelus. Et cùm Deus disponat omnia suauiter,

Matt. 19. c
Heb. 10. g
Infra 5. a
Ephe. 3. c
13. de Trinit.
1. Cor. 13. c
15. de Trin. Epist. 85.
Eccl. 31. b
Ioan. 3. a
Infra 11. d

suauiter ... secũdũ motũ suę naturę. s. naturalia naturaliter, & libera liberè. Sic ergo ordinauit Deus fidem vt inclinaret ad spem ostendendo voluntati summum bonum, quod suaptè natura natum est causare desiderium siue spem, nisi impediatur. Spes autem inclinatur & ordinatur ad amorem & fruitionem nisi impediatur, prout ignis semper tendit sursum, nisi impediatur: potest tamen, vt notum est, impediri: & lapis ne cadat deorsum, inclinatio tamẽ semper manet, impedimẽto amoto, statim suam inclinationem & diuinam ordinationem sequitur. Sic fides, quæ donum Dei est, ad hoc data est vt generet spem, & per eam amorem, & sic sine spe & charitate esse nõ vult. i. non inclinatur ad hoc quod sit sine illis, sed ad illas: impediri tamẽ potest executio per liberum hominis arbitrium, & sic ab extrinseco. i. ab homine peccatore & malè affecto. Fides separatur à spe, & fides, & spes à charitate per quodcunque peccatum mortale. vnde & Apost. dicit fidem absque charitate esse. Nec quadrat Lutheranorum euasio, qua elabi putant, dicentes Apostolo. ibi loqui de fide miraculorum, quam fatentur posse separari à charitate, cùm fides miraculorum sit eadem cũ fide qua credimus reuelatis à Deo: ad hoc enim Christus dicitur resuscitasse Lazarũ, vt Apostoli & alij Iudæi crederent quòd Deus pater misisset eum in mundum. Si igitur fides illa separari potest à charitate, quare fides informis separari non poterit, non videtur aliqua ratio, nisi dicatur quod fides est charitas. Verùm hanc euasionẽ reprobauit Apost. dicens, Nunc manent fides, spes & charitas: tria hæc, & per cõsequens nõ sunt idem. Nec obstat insuper quod D. Aug. aliquando dicit fidem esse animam animæ, quia non intelligit quod fides sit anima animæ primò & principaliter, cùm in libro de cognitione verę vitæ. c. 37. dicat quod fides dilectione animatur, sicut corpus anima viuificatur. Et ratio quare fides non potest dici anima animæ primò & principaliter, est, quia si primò principaliter siue simpliciter & absolutè diceretur anima animę, daret ei esse spirituale, quod constat esse falsum. Non enim dicitur homo simpliciter & absolutè spiritualis per fidem: quia fideles Christiani in peccato mortali existentes, non dicuntur simpliciter & absolutè spirituales, sed carnales: secundum illud, Animalis homo non percipit quæ sunt spiritus Dei. Deinde dicit: Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, adhuc enim carnales estis. Cùm enim sit inter vos zelus & contentio, nónne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Ergo fides non potest dici primò & principaliter anima animæ, cùm anima secundũ Philos. sit actus primus. Gratia verò cùm det esse spirituale primò & principaliter ac simpliciter & absolutè, dicitur anima animæ. Sed fides potest dici anima animæ directiuè, pro eo quod dirigit voluntatem omnium potentiarum animæ regnam ad vitam spiritualem & supernaturalem. Et sic debent interpretari omnes authoritates Apost. & aliorum doctorum, qui dicunt hominem iustificari per fidem, scilicet directiuè, ostendendo viam, finem, & media: & non effectiuè, cùm intellectus non moueat effectiuè voluntatem. Et eodem modo exponi debent, cùm dicunt fidem esse principium, initium, originem, fundamentum omnium bonorum, & alia huiusmodi scilicet directiuè, sed non primum nec effectiuè. Pro finali autem resolutione argumenti Lutheranorum, aduertendum est quod in nullo sacræ scripturæ passu ponitur dictio exclusiua, nec dicitur iustum ex sola fide viuere, nec per solam fidem hominem iustificari. Et Christus, cùm dixit, Fides mate saluam fecit, non dixit sola, quia prædixerat: Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et cùm Apostolus dicit, Scientes autem quòd homo non iustificatur ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi, non addidit dilectionem exclusiuam, & ibidem illa dictio nisi, tantum valet sicut absque vel sine: q. d. homo non iustificatur absque vel sine fide, prout si diceretur non patet alicui salus, nisi per baptismum. Requiritur enim ad iustificationem post lapsum pœnitentiæ sacramentum, spes & charitas: & ante lapsum in habentibus vsum rationis pœnitentiæ virtus, & in vtrisque propositum seruandi mandata. Et quia hæc requiruntur, cuilibet illorum attribuitur iustificatio ac principalius Deo, scilicet effectiuè, sacramentis verò instrumentaliter, & sacerdotibus ministerialiter. Quod autem sola fides non sufficiat ad iustificationem determinatum fuit in concilio Tridentino, Sessione 6. Decreto 11. circa medium, vbi dicitur: Itaque nemo sola fide sibi blanditi debet, putans fide sola hæredem se esse constitutum, hæreditatémque consecuturum. Et canone 9. dicitur: Si quis dixerit impium sola fide iustificari, anathema sit. Et canone 12. dicitur: Si quis dixerit fidem iustificantem nihil aliud esse quàm fiduciam diuinæ misericordiæ peccata remittentis propter Christum, vel eam fiduciam solam esse qua iustificamur, anathema sit. Et canone 29. dicitur: Si quis dixerit eum qui post baptismum lapsus est, non posse per Dei gratiam resurgere: aut posse quidem, sed sola fide amissam iustitiam recuperare, anathema sit. Si dicatur D. Bernardum & alios dixisse solam fidem iusticare: Dicendum primò, quòd doctores sancti non ita crudè locuti sunt. Nam ex præcedentibus vel sequentibus verbis dant intelligere compunctionem & alia prædicta necessaria esse, vt patet ex D. Bernard. sermo. 22. super Cantica canticorum, vbi hæc exclusiua vsus est. Secundò, quòd eo tempore quo doctores sancti vsi sunt illa exclusiua, non pullulabat neque grassabatur hæresis hæc Lutheranorum. Tertiò, quòd per illam dictionem exclusiuam intendebant solùm excludere opera præcedentia, & externa quo ad primam iustificationem. Quartò, quia tunc non erat per Ecclesiam determinatum, sicut est nunc. Et quod si nunc viuerent, cantarent palinodiam. Quare autem opera exigantur ad iustificationem, & an interna vel externa præcedentia, concomitantia, vel sequentia, deducemus infra cap. 4. super verbo ei qui operatur, &c.

Sap. 8. a
Ephe. 2. b
1. Cor. 13. a
Ioan. 11. f
1. Cor. 13. d
1. Cor. 2. d
1. Cor. 3. a
2. de Anima.
Lu. 7. f
Gal. 2. d
Ezech. 18. c
Luc 7. a
Rom. 8. c.
Ioan. 2. b

Universidad de Deusto
Biblioteca

Text. *Reuelatur enim ira Dei de cælo super omnem impietatem & iniustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in iniustitia detinent.*

HIc Apost. arguit necessitatem gratiæ ex ira & pœna, quam scientes & negligētes cōsequentur. Hoc autem agit cōtinuando declarationem effectuum Euangelij, quod est virtus in salutem omni credenti: eō quod in eo iustitia Dei reuelatur. Cùm ergo iustitia duas partes habeat, videlicet præmiationem bonorū & punitionem malorum: Quosdam enim videmus (vt D. Chrys. ait) bonorum promissione ad virtutem adduci: Quosdam verō minarum terrore à malis cohiberi, & ad virtutem pertrahi, vtrinque illos adducit. Propterea & Christus non solùm cælorū regnum promisit, sed & gehennam comminatus est, & Prophetæ, quapropter hic Apost. condemnat huius temporis prædicatores, qui sola bona & misericordiam Dei annunciāt, nihilque de ira aut gehenna aut aliis pœnis communantur, imò spernunt eos qui sequūtur Christum, Apostolos & Prophetas, in his comminationibus, caphardos eos nominantes. Ideo Apost. hic mala bonis, & bona malis temperādo, non solùm dicit in Euangelio reuelari iustitiam Dei, sed etiam iram atque vindictam. Iram Dei nominat, nō quod ira vt passio, quæ est ebullitio sanguinis circa cor, & perturbatio animi, sit in Deo, qui est incorporalis & simplicissimus, sed pro iudicio quo pœna irrogatur secundum similitudinem hominum iratorum, qui vindictam quærunt cum quadam affectus commotione: in Deo verò nulla passio sicut in nobis inuenitur. Tamen in eo est iustissima vindicatio absque quacunque affectus concitatione: secundum illud, Tu autem dominator noster cum tranquillitate iudicas. De hac ira D. Ioan. dicit: Qui incredulus est filio, nō videbit vitam: sed ira Dei manet super eum, & sic accipitur hic ira pro effectu: iuxta illud, Misisti iram tuam quæ deuorauit eos sicut stipulam. Hoc autem dicitur, quia quidam Philosophi dicebant à Deo non esse pœnas peccatorum, quibus aduersatur illud: Qui corripit gentes, non arguet? Additur *de cælo*: quia credebant circa sola cælestia eius prouidentiam occupari, ira quod ad res terrenas non extenderet: iuxta illud, Circa cardines cæli perambulat, nec nostra cōsiderat. Contra quos est illud Psal. Dominus de cælo in terram prospexit. Et illud, Dominus de cælo respexit super filios hominum, vt videat si est intelligens aut requirens Deum. Vel *de cælo* venturi ad iudicium: iuxta illud, Quemadmodum vidistis eum ascendentem in cælum, ita veniet ad iudicandum & præmiandum bonos, & puniendū malos, vt D. Mat. refert. Vel secundum D. Amb. *de cælo*. i. cęlo iniquitatē illorum demonstrante & accusante: secūdum illud, Reuelabunt cæli iniquitatē eius. Ex magnitudine enim, pulchritudine, ordine, & virtute cæli, creatoris virtutem intelligere debuerunt. Ideo enim tā pulchra astra condidit vt ex his quantus & quàm admirabilis creator esset, posset agnosci, & solus adorari. vnde scriptum est, Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. Per naturalem ergo legem reum facit genus humanum: potuerunt enim per legem naturæ apprehendere fabricam mundi testari authorem suum Deum esse & Deum summè diligendum, quod Moyses literis tradidit. Sed impij facti sunt in Deum, & iniusti in proximū. vnde subdit, *super omnem impietatē & iniustitiam*. Sicut enim pietas dicitur cultus qui exhibetur Deo tanquā summo parenti: ita impietas dicitur peccatum contra diuinum cultum. vnde Ezech. Impieras impij super eum erit. Et sicut iustitia est per quam homines in ratione conueniunt & communicant: iuxta illud, Filium hominis adiuuabit iustitia tua: ita & iniustitia dicitur peccatū, quo lædirur proximus. Reuelatur enim in Euangelio ira, vindicta & pœnæ impiorum & iniustorum, maximè eorum qui veritatem Dei in iniustitia detinent, id est, qui veram Dei cognitionem quasi captiuam tenent per malitiam. Nam vera Dei cognitio, quantum est de se, inducit & vocat homines ad bonum, vt Deum colant, & homines ament sicut seipsos: sed ligatur quasi captiuitate detēta per impietatis & iniustitiæ affectum, quo detinetur ne possit in suum exire effectum, qui est inducere ad bonū & ad verum cultum Dei, & ad reddendum proximo quæ sua sunt. Et sic veritatem detinere in iniustitia, est intellectum habentem veram cognitionem claudere iniqua voluntate. Multi enim sunt inter Christianos qui cognitionem etiam fidei detinent in iniustitia, & claudunt mala voluntate.

Sap. 12.e
Ioan. 1.d
Exod. 15.a
Psal. 39.
Iob. 22.c
Psal. 101.
Act. 2.b
Matt. 25.e
Iob 20.d
Psal. 19.
Ezech. 18.
Iob 35.b

Text. *Quia quod notum est Dei, manifestum est in illis: Deus enim illis manifestauit.*

HIc probat quod Gentiles detinuerint in iniustitia veritatē, & ideirco merebātur iram & vindictam Dei. *Quia quod notum est*, &c. Illud dicitur Ignotū Dei secundum Glos. ordinariam, quod lumine naturali à creatura cognosci non potest, vt mysterium Trinitatis & incarnationis: & illud nō erat reuelatum Gentibus, neque illam veritatem siue cognitionem illorum verorum non detinebāt in iniustitia, neque de his arguuntur. D. Paulus legitur Athenis inuenisse aram inscriptam Deo ignoto, quia eius natura non erat cognita quantum ad personas. Notum verò Dei dicitur illud cognoscibile de Deo, quod ratione naturali cognosci potest ex mundi & creaturarum dispositione, vt quòd sit vnus, infinitus, omnipotens, omniscius, summus, princeps, gubernator & remunerator omnium bonorum & malorum, & alia huiusmodi quæ D. Tho. post D. Dio. tripliciter ostendit. Primò ex causalitate, quia cùm creaturæ sint defectibiles & mutabiles, necesse est eas reduci ad aliquod immobile & perfectū, & secundū hoc cognoscitur de Deo an est. Secundò per viam excellentiæ. Non enim reducuntur omnia in primū principium, sicut in propriam causam & vniuocam, prout pater per filij generationē: qua vniuoce causat idem in specie. Sed sicut in causam cōmunem & excedentem, & ex hoc cognoscitur quòd Deus est super omnia. Tertiò per viam negationis, quia si est causa excedens, nihil eorum quæ sunt in creaturis potest ei cōpetere.

Lib. 1. cap. Gen. & hic.

Sicut

Sicut nec corpus cæleste dicitur propriè graue vel leue, calidum vel frigidum, & secūdum hoc dicimus Deum esse immutabilem & infinitum. Et hanc cognitionem habuerāt Gentiles per lumen rationis: iuxta illud, Multi dicunt quis ostendit nobis bona? Signatum est super nos lumen vultus tui domine. vnde subiungit *manifestum est in illis*. i. inter illos: quia Romani inter Gentiles acumine ingenij ea cognitione præstabant. Et nota verbum, *Manifestum*, contra eos qui putant illa quæ sunt de Deo, nulla ratione demonstrata esse: quia tales non solùm contradicunt Philosophiæ, verū etiā Apost. qui dicit Manifestum est. Si enim manifestum sit, euidens & demonstratum esse oportet. vnde Apost. ne ex huiusmodi cognitione superbirent, declarando authorem à quo Gentiles veritatem & cognitionem veram acceperant, subiungit, *Deus enim illis manifestauit*. non dicit reuelauit, ne lumen gratiæ immisceat, sed dicit manifestauit, vt diuinum concursum mediāte lumine naturali (quod donū Dei est ab initio naturæ datum) significet. De hac manifestatione Iob: Docet nos super iumenta terræ. Sed manifestatio Dei non est sicut manifestatio hominis, quia vnus homo alteri manifestat, explicando conceptum suum per aliqua signa exteriora, per vocem vel scripturā, Deus autem dupliciter aliquid nobis manifestat. Vno modo infundēdo lumen interius per quod homo cognoscit: secundum illud, Emitte lucem tuam & veritatem tuam. Alio modo proponendo suæ sapientiæ signa exteriora. s. sensibiles creaturas: iuxta illud, Effundit illā. s. sapientiā, super omnia opera sua. Et sic Deus altero istorū duorū modorū eis manifestauit, vel interius infundēdo lumē: vel exterius, ꝓponēdo visibiles creaturas in quibus, sicut in quodā lib. Dei cognitio legeretur.

Psal. 4.
Iob 35.c
Psal. 42.
Eccl. 1.b

Text. *Inuisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius uirtus & diuinitas.*

HIc ostēdit per quem modum Gentiles Dei cognitionē acceperint vel accipere potuerint. Et primò quidē ponit tria, quæ de Deo cognouerunt. Primò, *inuisibilia*. per quæ intelligitur Dei essentia, quæ in hac via videri non potest: iuxta illud, Deum nemo vidit vnquā. vnde Apost. Regi seculorum immortali, inuisibili, &c. Dicit autem inuisibilia pluraliter, quia diuina essentia non est visibilis secundum se, neque secundum conditiones eius, quæ vnitati respondent: prout bonitas, sapientia, & alia huiusmodi quæ non videntur à nobis: iuxta illud, Vt ex inuisibilibus visibilia fierent. Secundò cognouerunt eius virtutem siue potentiam, secundum quod res ab eo procedunt sicut à principio: iuxta illud, Magnus dominus & magna virtus eius. Hanc ergo virtutem esse perpetuam philosophi cognouerunt. vnde dicit, sempiterna quoque eius virtus. Tertiò cognouerunt diuinitatem, quæ est vltimus finis, in quem omnia tendunt. Diuinum enim secūdum philosophos, est commune bonum quod ab omnibus participatur, propter hoc potius dicit diuinitatem, quàm deitatem: quia diuinitas significat participationem, deitas verò essentiam. vnde Apost. In ipso habitat plenitudo diuinitatis. Hæc autem tria referuntur ad tres modos cognoscendi supradictos. Nam inuisibilia Dei cognoscuntur per viam negationis, sempiterna virtus per viam causalitatis, diuinitas verò per viam excellentiæ. Si dicatur quod virtus & diuinitas sunt inuisibilia, ergo non debebat eas subiungere: Dicendum quod per inuisibilia, intelligit essentiam: & per virtutē & diuinitatem, conditiones eius: vel dicendum quod prius proposuit in generali, omnia postmodum declarat in speciali, virtutem & diuinitatem: quas distinguit, non quod sint duæ res in se distinctæ & separatæ, sed prout distinguntur ratione secundum nostrum modum intelligēdi. Quidam per inuisibilia intelligunt Angelos, qui sunt inuisibiles quo ad sensum, cùm sint incorporales. Aliqui exponunt virtutem, qua cuncta creata gubernat, & diuinitatem qua vniuersa replet. Medium verò & modum, quibus illa cognouerunt designat, dicens: *per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*. Sicut enim ars manifestatur per artificis opera, ita sapiētia manifestatur per creaturas: iuxta illud, A magnitudine speciei & creaturæ congnoscibiliter potest eorum creator videri: quia Deus relucet in effectis suis velut in speculis, & sic videri potest: non quidē oculo corporali, sed intellectuali. Deus enim cùm sit spiritus, sensu vel imaginatione (quæ corporalia sunt) cognosci non potest, sed intellectu. vnde Esa. Ecce intelliget seruus meus. A quo autem per hunc modum intelligatur, declarat, cùm dicit, *à creatura mundi*. D. Aug. & Chrysost. legunt à creatione & constitutione mundi inuisibilia Dei cognoscuntur: nō solùm ex his quæ facta sunt tempore gratiæ, sed & ea quę facta sunt à creatione mundi. Vel quod à creatione mundi homines inceperunt cognoscere Deū per ea quæ facta sunt. vnde Iob: Omnes homines vident eum. Alij verò textus habent à creatura mundi, id est, ab homine, qui dicitur omnis creatura (vt D. Greg. ait exponendo illud, Prædicate Euangelium omni creaturæ) eò quòd omnium creaturarum conditiones participet.

Ioan. 1.b
1. Tim. 1.d
Heb. 11.a
Psal. 14.b
Coloc. 1. c
Sap. 13.b
Ioan. 4.c
Esa. 52.d
8. de trin. Dei c. 9. & 11.
Iob 36.d
Marc. vlt.d

QVARTA PARS COMMENTI I. C.

Ita ut sint inexcusabiles: quia cùm cognouissent Deū, non sicut Deū glorificauerunt, aut gratias egerunt.

Text.

IN hac quarta parte ostendit Gentiles habita cognitione Dei inexcusabiliter obnoxios fuisse culpæ impietatis & iniustitiæ, dicens: *Ita* scilicet manifesta eis erant inuisibilia Dei, vt cognoscerent ipsum supereminentem esse. vnde debebāt ei cultum, gloriam & honorem, quæ superexcellēribus debentur: eundémque esse primū principiū & causam. vnde ei in omnibus gratiarum actio debebatur: iuxta illud, In omnibus gratias agite. ideo *erant inexcusabiles*. Qui enim (vt D. Ambros. ait) multis modis reus conuincitur, excusari non potest. Tria enim sunt, secundum Arist. quæ & si non integraliter tollant culpam, pro parte tamen excusant. Hæc sunt ignorantia, concupiscentia, atque metus, veruntamen nunquam ab his tribus aliquis

1. Thess. vlt.d
3. Reb.
1. Tim. 1.e

aliquis excusationem prætexere posset, nisi dum procedunt & sunt causa operis, quod aliàs non fieret, qualis est ignorantia Pauli insectantis Ecclesiam Christi, propter quam dicit se misericordiam consequutum, quia ignorans fecit. Si verò ignorantia sequatur ex culpa, non potest culpam subsequentem excusare, vt si quis per ebrietatem homicidium committit, culpa homicidij nõ excusatur. Quia secundum Philos. Ebrius duplices meretur mulctationes. Cùm ergo in Philosophis non præcellerit ignorantia, quia quod notum est Dei, manifestum erat in illis, fuerunt inexcusabiles. Ideo rationem subiungit, dicens: *quia cùm cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt*, siue non coluerunt gloriam & honorem exhibendo, & omnia in eum tanquam in vltimum finem reducendo, nec eius maiestatem publicè prædicando illum solum colendũ abiectis idolis. *Aut gratias egerunt*, id est, non recognouerunt bona quæ habebant ab ipso eis aduenisse, sed virtuti suæ & ingenio attribuebant, quemadmodum tenebantur: sicut D. Ambr. dicit, quod de anterioribus loquitur, vt præsentes & futuros corrigat. Si dicatur quod illa naturalis cognitio de Deo, vel sufficiebat ad salutem, vel non: si sufficiebat, approbatur hæresis Pelagij. Si non sufficiebat, ergo requirebatur altior cognitio, ergo poterant se excusare per carentiam superioris notitiæ. Dicendum quod non sufficiebat, veruntamen si vsi fuissent illa cognitione Dei quæ naturali lumine haberi poterat cum cursu Dei manifestantis, Deus qui non deficit in necessariis, qui etiam attingit à fine vsque in finem fortiter, & disponit omnia suauiter, sua infinita clementia altiorem cognitionem dedisset, si non posuissent impedimentum peccati omittendo, ac etiam committendo.

Text. *Sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.*

Malac. 3. b

Hic ostendit quòd ex eorum culpa sequuta fuerit ignorantia, cordis obscuritas, & menti cœcitas. vnde dicit: *Euanuerunt, &c.* Res illa vana æstimatur quæ nihil habet stabilitatis aut firmitatis, & caret illo quod ex natura sua apta est habere: vel quæ non ordinatur in finem, seu quæ non consequitur finem sibi à natura præscriptum, vti crustula nucleo vacua. Et cum solus Deus sit immutabilis, secundum illud: Ego dominus & non mutor. Ideo tunc solum mens humana à vanitate libera est, quando Deo innititur. Cùm verò prætermisso Deo cuicunque creaturæ innititur, incurrit vanitatem: secundum illud, Vani sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei.

Sap. 13. a
Eccl. 1. a
Psal. 93.

Et Salomon, Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. vnde Psalmist. Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. In cogitationibus ergo suis euanuerunt, inquantum in seipsis, & non

Psal. 11.

in Deo fiduciam habebant, sibi & non Deo bona sua ascribentes, secundum illud: Labia nostra à nobis sunt. Per hoc autem quod per superbiam euanuerunt in cogitationibus suis, in res vanas & instabiles cogitationes suas applicuerunt, secuta est in eis mirabilis ignorantia. vnde subiungit, *Obscuratum est insipiens cor eorum*, quæ verba non debent sic intelligi: vt prius fuerit insipiens cor eorum, quàm obscuratum. Sed simul obscuratum est cor eorum, & insipiens factum, id est priuatum lumine sapientiæ, per quam homo verè Deum cognoscit: sicut enim qui oculos corporales à sole materiali auertit, obscuritatẽ corporalem incurrit: ita ille qui à Deo auertitur, de seipso præsumens, & non de Deo spiritualiter obscuratur. vnde Salomon: Vbi humilitas (per quam homo se subiicit Deo) ibi sapientia. Vbi verò superbia, ibi contumelia. Ideo Christus: Abscondisti ea sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis, id est, humilibus. De his prudẽtibus dicit Apostol. Gentes ambulant in vanitate sensus sui obscuratum habentes intellectum. Postquam enim Philosophi, eò quod tanto studio & labore scientias nacti fuerant, earum sibi gloriam arrogassent, neque Deo retulissent receptas, inflari cœperunt atque in sectas se & symbola dissecare: vt alij Academici, Alij Stoici, Alij Pithagorici, Alij Peripatetici, Alij aliis spumosis & tumentibus nominibus insignirẽtur. Mox dogmata sua quisque profiteri instituit, nec tam lucem intellectus sectari, quàm alios oppugnare, quàm propria tueri placita. Atque hinc sanè est, vt tam de naturalibus rerum principiis & causis, quàm de ratione morum vsquequo varia diuersáque monstra confecerint, vt qui plerosque eorum legerit, nihil aliud quàm ab irato dæmone dementatos existimet. Adeo enim euanuerunt in cogitationibus suis, vt, *dicentes se esse sapientes*, id est, sapientiam sibi à seipsis ascribentes, *stulti facti sunt*. iuxta illud: Væ qui sapientes estis in oculis vestris. vnde Hieremias dicit, Stultus factus est omnis homo à scientia sua: de qua scilicet præsumebat.

Prouer. 11. a
Mat. 11. d
Eph. 4. c

Hier. 10. c

Text. *Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem corruptibilis hominis, & uolucrum, & quadrupedum, & serpentium.*

1. Tim. 1. d
Malac. 3. b
Iacob. 1. b

Hic Apostolus manifestat peccatum impietatis Gentilium: quia contra Deum adeo obscuratum erat insipiens cor eorum, quod incorruptibili, & omnino immutabili debebatur, *mutauerunt*, id est, transtulerunt à Deo *gloriam*, id est, laudem, honorem, & manifestationem, ac causalitatem, quam tanquam soli immortali, & omnino incorruptibili ac penitus immutabili attribuere debuerant, dederunt aliis creaturis instabilibus, & corruptibilibus.

Hier. 2. c
Sap. 14. c
Psal. 47. a

vnde Hieremias ait, Populus meus mutauit gloriam suam in idolum. In quorum exprobrationem Sapientia dicit: Lignis & lapidibus imposuerunt nomen incommunicabile Dei, cuius sublimitatem cognouerunt, & de qua Dauid: Magnus dominus & laudabilis nimis. Non solum attribuerunt hominibus, quos Deus ad imaginem suam fecit, & mente ac voluntate donauit: sed etiam similitudinibus & simulachris hominum corruptibilium: & quod peius est, similitudinibus volucrum, quadrupedum & serpentium. Et quod omnino intolerabile erat, pecora, saxa, & lapides

& lapides pro diis colebantur, & ducebantur. manifestum enim est quod similitudo imaginis est posterior illa re, cuius est imago. Et gloria siue claritas Dei est principiũ omnis speciei & formæ. Et si gloriam Dei in similitudinem imaginis cõmutat, cõuertit primũ in vltimũ. Sed quæret forsitan aliquis, quo modo potuerũt eo insaniæ furorisque collabi, & vnde idololatriæ origo? Dicendum quod secundum Iudæos idololatria in secunda mundi ætate incœpit ab Ismaele, quẽ primo simulachrum ex luto finxisse asserunt: ob quam causam instante Sarra ab Abraham patri suo ab hæreditate & domo eius exclusus est. Alij dicunt quod à Nembroth primo tyranno, qui cogebat homines ignẽ adorare: vel à Nino Babyloniorũ rege, qui imaginem filij sui fecit adorari, de quo Sap. Acerbo luctu dolens pater sibi filij rapti fecit imaginẽ, & illũ qui tunc quasi mortuus fuerat, nunc tanquã Deũ colere cœpit. Deinde propter aliqua opera, vtpote propter vrbem conditam à Romulo, vel propter egregias victorias, vt Herculi aliisq; compluribus statuæ positæ sunt, quæ à principio non colebantur vt dij, sed extabant in eorum memoriam, atq; vt homines ad virtutum studium excitarentur. Cum verò sensuales homines imagines sensibus obiectas tanta veneratione susciperent, accepta inde occasione dæmones in illis ingressi, responsa dare cœperunt atq; homines eludere, qui crederent subsidia præsidiáque inde à suis statuis ac delubris obuenire. Animalium verò cæterorum adorationem Ægyptus superstitionibus imbuta, & dæmonũ præstigiis seducta, incœpit: vt Strabo 7. diffusè narrat. Cunctas nanque effigies, quas in Zodiaco cõpererant, vt Arietem, Taurum, Scorpium, Leonem, & alia pro diis habebant: de quibus Deus Iudæos ab Ægypto reducens admonitos fecit, dicens: Ne fortè oculis eleuatis in cœlum videas solẽ, lunam, & omnia astra cœli, & errore deceptus adores, & colas ea. Quin verò vt idem author refert, non solum peccatoribus penè vniuersis, sed cepis & porris, quibus vescebãtur, diuinos deferebãt honores. Quin & Crocodilus ferocissima bellua Arsinoe vrbe Ægypti à sacerdotibus mansuefacta colebatur: quàm hic forsan commemorat Paulus, nomine serpentum, sicut nomine volucrũ aquilas, vel anseres Romanorum ob custodiam capitolij. Sed de his Eusebius & Lactantius diffusè, & D. Aug. lib. 8. de Ciuit. Dei. Ex hoc autem Apostoli loco recentes hæretici catholicos increpant, eò quod Gentilitatis imagines ab orco reuocent, idololatrarúmque çmuli colant. Contra prohibitionem legis quæ dicit: Non facies tibi sculprile, neque omnem similitudinem quæ in cœlo est

Gen. 21. b

Sap. 14. b

Deut. 5.

Deut. 4. c

desuper, & quæ in terra deorsum, & eorum quæ sunt in aquis sub terra, non adorabis, neque coles ea. Adiiciunt quod habetur in Psal. Simulachra Gentium, argentum & aurum, opera manuũ hominum. Os habent & non loquentur, &c. sequitur: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Confirmant & aggrauant ex his quæ dicit Propheta Baruch: Nunc autem videbitis in Babylonia Deos aureos & argenteos, lapideos, & ligneos, in humeris portari ostentantes metum Gentibus. Videte ergo ne & vos efficiamini similes factis alienis. Confirmant etiam ex gestis Ezechiæ regis, qui zelo Dei succensus succidit lucos, confregitque serpẽtem æneum, quem fecerat Moyses de mãdato Domini, cò quod prouocaret & induceret ad idololatriam. Ex his inferentes imagines esse delendas, & nullo modo adorandas aut venerandas. In hunc errorem lapsi sunt & cõdemnati Seruius episc. Massilienfis, Leo quartus Imp. & Valdenses. Hic autem error fuit condemnatus sub Greg. 3. in concilio Romano, & Francfordinensi, sub Adriano 1. Et in concilio Niceno 2. in quo actione 2. 3. & 4. adducuntur quàm plurimi sancti, qui sanctorum imagines venerandas esse sanxerunt, & miracula facta contra dehonestantes imagines, & quomodo earum veneratio & adoratio ex Apostolorum traditionibus originem traxerit, quod etiã D. Tho. refert. Et in concilio Constantinop. sub Adriano 2. actione 8. c. 3. Et in tribus cõciliis Lateranen. Non enim in Exodo aut Deutero. prohibuit Deus absolutè & simpliciter imagines fieri, cum ipse iusserit fieri & inspici imaginem serpentis, & duas imagines Cherubim, quas fecit in propiciatorio erigi, de quarum medio loquens humanis sensibus maiestatem suam ostendebat. Sed prohibuit sculptilia fieri maximè Astrorum, animalium, & pisciũm, quæ subnotantur nominibus illis cœli, terræ, & aquarũ, vt adorarẽtur adoratione latriæ, & colerẽtur pro diis, vt fiebat à Babyloniis. Hoc autem non faciunt Christiani. vnde determinatum fuit in concilio Constantinop. cuius determinatio inter decreta relata est, cap. venerabiles, de consecr. distin. 1. vbi dicitur: Venerabiles imagines non deos Christiani appellant, neque seruiunt eis, vt diis, nec alicui creaturæ cultu diuino, sed venerantur eas, & adorant in memoriam & recordationem primitiuorum. Non enim venerando eas, insistunt in ipsis imaginibus, sed quemadmodum visus vnico actu fertur in aerem illuminatum, & colorem ad quem terminatur mediante aere illuminato. Sic mens Christianorum non sistit in imaginibus, vt sunt quædam res ex auro, argento, aut alia materia, sed per eas tãquam per medium venerantur res representatas honore illis debito. vnde Damasc. dicit: Honor imaginis pergit vsque ad prototypum & exemplar. Nec sanctorum imagines debent nominari idola. Nam idola dicuntur simulachra eorum quæ nullo honore digna sunt, quinimo vituperio, vt impudica Venus, Iupiter & alia huiusmodi. Imagines autem sunt simulachra seu repræsentationes eorũ quæ habent in se virtutẽ & excellẽtiã, & quæ digna sunt honore, vt imago Christi, D. Virginis, & sanctorũ. vnde in prædicto Cõcilio Niceno 2. act. 7. circa finẽ scribũtur sequẽtes canones,

Deut. 4. c

Pſal.

Baruch 6. a

4. Reg. 18. a

3. p. q. 25. art. 3. ad. 1.

Quicunque sacras scripturas de idolis contra venerandas imagines adducunt, Anathema.
Quicunque venerandas imagines idola appellant, Anathema.
Quicunque dicunt quòd Christi imagines, vt deos adorant, Anathema.
Quicũq; cõmunicat illis qui cõtra venerãdas imagines sentiũt, aut eas dehonestãt, Anathema.

Nec

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nec nunc Christiani sunt in periculo idololatrandi, vt erant Iudæi tempore Ezechiæ: Iam enim edocti sunt nihil numinis in imaginibus esse, nec eas propter materiam, ex qua sunt, venerãdas, vt quia ex auro aut argento, sed solum propter repræsentationem sanctorum, quibus fit honor coram imaginibus. Si honor exhibitus hominibus viuentibus hac vita mortali, dicitur adoratio in sacris
3. Reg. 1. c literis: vnde legimus quòd Nathan adorauit Dauid, cur honor sanctis coram imaginibus ipsos repræsentantibus, Adoratio non nominabitur? verùm quæstio de hominibus pertinacibus est relinquenda: cum certum sit adorationem Deo debitam esse recognitionem Dei in primum & summum principium, creatorem & gubernatorem omnium creaturarum. Hæc enim soli Deo debe-
1. Tim. 1. d tur, vt Apost. ait. Nullus tamen Christianus hunc honorem exhibet imaginibus aut sanctis. Sed recognoscuntur imagines, vt sunt repræsentatiuæ sanctorum, & sanctos ipsos vt virtuosos amicos
Ioan. 12. d ac familiares Dei honorant. nã si Deus ipse eos honorat, cur nos non honorabimus? Christus enim dicebat, Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus. Si Apost. viuentes hac mortali vita iubet honore præuenire, & reges honorificare, cur nos sanctos in gratia Dei confirmatos, & reges regni cœlorum non honorabimus?

Text. *Propter quod tradidit eos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam: ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis.*

HIc ostendit pœnã correspondentẽ culpæ eorum. Quia peccatũ idololatriæ tã nefariũ & execrabile ac abominabile est corã Deo, quod in pœnam eius permisit eos Deus labi in alia nephandissima peccata. Quæ licet, inquantum sunt voluntaria, non possint dici pœna, de cuius ratione est quod repugnet voluntati. Verumtamen quia peccata etiam voluntaria habent quędã adiuncta, quæ voluntati repugnant, prout subtractio gratiæ, (qua subtracta homo facilè ruit in peccata) inordinatio interioris animi, remorsus conscientiæ, infamia, labor, & difficultas in actibus exterioribus. vnde D. Aug. Iussisti domine, & verè sic est, vt omnis inordinatus animus pœna
Sap. 5. b sibi sit. Et Sap. Ambulauimus vias difficiles, &c. Et quantum ad hæc adiuncta peccata sequentia possunt dici pœna peccatorum præcedentium. Cum ergo mutauerint gloriam Deo debitam, auferendo à Deo & exhibendo brutis animalibus, ac venenosis serpentibus, permisit Deus intellectum, & rationem illorum immutari & tradi in potestatem desideriorum cordis. Accipit ibi cor
Gen. 4. b pro appetitu sensitiuo, quod ex diuina ordinatione subiicitur rationi. Iuxta illud, subter te erit appetitus tuus: tamẽ propter grauia peccata permittit appetitum sensitiuum, siue sensualitatem, quæ
Psal. est quoddam brutale, dominari rationi in maius eorum dedecus, & cõfusionem. vnde Dauid: Homo cùm in honore esset, comparatus est iumẽtis insipientibus, & similis factus est illis. & hoc in-
Esa. 29. a nuit Apost. cum ait, propterea tradidit eos Deus in desideria cordis eorum in immunditiam, contra naturalem ordinem hominis, tanquam in manus crudelium dominorum: iuxta illud, Tradam Ægyptum (id est, confusibiles peccatores) in manu crudelium dominorum, id est, carnalium desi-
3. Ethicorum. deriorum gustus & tactus. Nam delectationes tactus, circa quas sunt gula & luxuria, sunt cõmunes nobis & brutis. Ideo sunt magis execrabiles, quasi magis brutales, vt Philos. dicit: & hoc designat cum dicit, in immũditiam, quæ ad peccata carnalia pertinet. Quia homo per huiusmodi peccata maximè conuertitur ad id quod est infra seipsum. Vnumquodque enim dicitur impurum & immundum ex coniunctione vilioris, sicut argentum ex commixtione plumbi. vnde exponens, subdit, vt contumeliis, id est, turpibus actibus, *afficiant* pro inficiant *corpora sua in semetipsis*. hoc non coacti nec inducti ab aliis, sed propria sponte. Hunc locum Lutherani eo detorquent, vt persuasum habeant Deum non solum esse causam peccati, sed etiam esse ita efficacem, vt ad malum cogat. Quinimo (vt dicunt) ita est causa, vt ipse solus sit causa. Ait enim Lutherus, quòd non est in potestate nostra vias nostras facere malas, sed mala opera in impiis operatur Deus. Cui subscribit Philippus Melanchthon, asserens quod ita sit Dei proprium opus non minus proditio Iudæ, quàm vocatio Pauli: consentit & Bucerus super hunc locum, dicens: Deum esse cogẽtem causam peccati, vt qui hoc negauerit, Deum neget esse Deum: quia negat esse efficacẽ causam illius effectus, quem vult fieri. Hoc enim, inquit, significat hoc verbum tradidit, quod tertio in hoc capite replicauit: Tradidit enim in desideria, &c. Tradidit in passiones ignominiæ. Tradidit præterea in reprobum sensum. Verùm hæc perniciosissima dogmata prima sui statim prolatione apertius cum communi sensu depugnant, quàm vt alia opus habeant impugnatione. Eneruant enim ac penitus tollunt liberum hominis arbitrium, quod tamen nos habere certissimum est. Primò experientia: Quia videmus nos esse indeterminatos circa multa & bona & mala, & posse consiliari & deliberare, & ex duobus expositis eligere quod volumus, & vno solo obiecto oblato acceptare vel respuere aut suspẽdere voluntatis actum. Et contra negantes euidentiam experientiæ, non est arguendum rationibus, sed verberibus. vnde si quis negaret ignem esse calidum, potissimum argumentum ad conuincendum eum esset proiicere illum in fornacem ignis. Sic ad conuincendum negãtes liberum arbitrium, fortius argumentũ est plagis & verberibus temeritatem illorũ arcere: & si quærantur: Respondendum est quod percussores non sunt arguẽdi, eò quod nõ liberè faciãt,
3. Eth. i. orum. nec possint non percutere. Secundò est certissimum ratione: Quia consilium non est nisi eorum quæ sunt in potestate nostra secundum Philos. sed homines de suis actibus vt videmus, cõsiliãtur. Igitur sunt domini actuum suorum: & per consequens possunt agere vel non agere. præterea præcepta & prohibitiones fieri non debent, nisi ei qui ea potest implere. Stultum enim & absque ratione esset alicui iniungere quod illi impossibile est. Sed Deus qui est sapientissimus, imò & ipsa

sapientia

sapientia per essentiam, dedit præcepta & prohibitiones hominibus. Igitur in eorum potestate est ea implere. vnde D. Hieron. ait: Si quis dixerit Deum præcepisse impossibile, Anathema sit. Tertiò est certissimum ex sacris literis in innumeris penè locis, quos prolixum esset recitare, sed paucos duntaxat, vt breuitati studeam, recitabo. Et primò, illud quod dicit Ecclesiast. Deus ab initio
Eccl. 15. c constituit hominem, & reliquit illum in manu concilij sui, adiecit præcepta & mandata. Si volueris mandata seruare, conseruabunt te, &c. Et ne cauillent illud dictum ab initio. i. ante peccatum
Gen. 4. a Adæ, sunt alij loci inexpugnabiles quòd etiam post peccatum. Nam cùm Cain peccator esset, & concepisset odium in Abelem fratrem suum, dictum est ei à Deo: Cur iratus es? & cur concidit facies tua? Nónne si bene egeris, recipies? Sin autem malè, statim in foribus peccatum aderit? Sed subter te erit appetitus tuus (s. vindictę) & tu dominaberis illius. Prętera post peccatum dominus
Deut. 30. c publicatis præceptis & mandatis per Moysem ait: Mandatum hoc quod ego tibi præcipio hodie, non supra te est, neque procul positum, neque in cœlo situ, vt possis dicere quis nostrum valet ad cœlum ascendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus atque opere compleamus? Neq; trans mare positum, vt causeris & dicas: quis è nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos deferre, vt
Gen. 3. c posimus audire & facere quod præceptum est? Sed iuxta te est sermo valde in ore tuo & corde
2. Reg. 24. b tuo vt facias illud, &c. non potuit liberum arbitrium clarius explicari. Insuper, Beatus qui potuit
Eccl. 31. b transgredi, & non est transgressus: facere mala, & non fecit. Præterea cur interrogauit dominus Euam post præuaricationem: Quare hoc fecisti? Cur dici fecisset Dauid post peccatum, Trium tibi datur optio? Cur dixisset Apost. Voluntariè peccantibus non relinquitur hostia. vnde D. Aug.
Hebr. 10. c in lib. de Religione, cap. 14. dicit, quod peccatum adeo est voluntarium malum, quod si non fuerit voluntarium, nullo modo sit peccatum. Quapropter non immeritò huiusmodi Lutherani fuerunt condemnati in concilio Tridentino, Sessione 6. vbi canone 4. scribitur: Si quis dixerit liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari assentiẽdo Deo excitanti, quo ad iustificationis gratiam obtinendam, se disponat ac præparet, neque posse dissentire si velit, sed velut inanime quoddam nihil omnino agere meréque passiuè se habere, Anathema sit. Et canon. 5. dicitur: Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum & extinctũ dixerit, aut rem esse de solo titulo, imò titulum sine re, figmentúmque denique à Satana inuectum in Ecclesiam, Anathema sit. Et canon. 6. habetur: Si quis dixerit nõ esse in potestate hominis vias suas malas facere, sed mala opera, vt bona Deum operari, non permissiuè solum, sed etiam propriè & per se, adeo, vt sit eius proprium opus, non minus proditio Iudæ, quàm vocatio Pauli, Anathema sit.
Iacob. 1. b vnde D. Iaco. Nemo cum tentatur, dicat quod à Deo tentatur. Deus enim intentator malorũ est. Cùm ergo plus sit cogere quàm tentare, quo modo euadere possunt qui dicunt Deum nos cogere ad peccandum? Cùm per Oseam dicat dominus: Perditio tua ex te Israel est, tantummodo in te auxilium meum. Deo enim authore, vt Aug. ait, nemo fit deterior. Reliqua verò quæ ad naturam
lib. 83. q. liberi arbitrij pertinent, vide infra cap. 7. in interpretatione illius sententiæ: Non enim quod volo bonum, hoc ago. Possunt etiam rationibus prædicta perniciosissima impugnari. Quia impossibile est Deum contra suam voluntatem, aut legem agere, cum lex sit signum, & norma suæ voluntatis. Sed peccatum est dictum vel factum, aut concupitum, aut omissum contra legem Dei, vt D.
Lib. 22. Con. Faust. Aug. ait. Ergo impossibile est quòd Deus sit causa peccati. Præterea nullum est peccatum mortale quod non sit contra obedientiam Dei, vt notum est ex definitione peccati. Sed ille quem Deus constringit, vt quippiam faciat, non agit contra obedientiam Dei. Igitur non peccat. Et per consequens Deus non est causa peccati. Si enim facere quod Deus præcipit, vel consulit, peccatum esse non potest, imò est officium & obedientia: quomodo id quod ipso perurgente fit, peccatum esse poterit? Insuper si homo cogeretur ad peccandum, cur dixisset Apost. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Sed neque exhibeamus mẽbra nostra arma iniquitatis peccato. & ali-
Rom. 6. b bi: Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Pro cauillorum reiectione & nodorum dissolu-
Rom. 12. b tione supponendum est, primò quòd in peccato duo sunt, Materiale, scilicet & formale. Materiale dicitur ipse actus & motus realis voluntatis elicitus vel imperatus, quo peccatur. Cum ergo vo-
2. de Trin. luntas Dei sit causa prima omnium rerum atque motionum, vt D. Augu. dicit, Necesse est dicere quod Deus est causa illius actus, vel actionis, inquantum est ens, siue, vt dicunt Theologi, secundum substãtiam actus. Quia omne quod est actu, reducitur ad primum actum, qui est ipse Deus: aliàs sequeretur quod Deus non est causa efficax omnium entium. Formale verò peccati est defectus, seu deordinatio, quæ non potest attribui Deo. Quia Deus quantum est in se, omnia inclinat & conuertit in seipsum, sicut in vltimum finem. vnde impossibile est quod sit causa discedendi ab ordine, qui in ipsum, & per consequens deordinationis, in qua propriè consistit formalis ratio, siue essentia & definitio peccati. Secundò supponendum est, quod impossibile est id quod Deus se solo operatur, possit habere rationem peccati, cùm ipse per essentiam sit sua regula, à qua deflecti
Gen. 1. b & d & recedere non potest. vnde dicitur: Vidit Deus quod esset bonum. & iterum: vidit Deus cuncta quę fecerat, & erant valde bona. Ea verò quæ Deus cũ causis secundis agit, principalius, intimius, atque perfectius operatur, quàm causæ secundæ, quæ possunt deficere. Et sic perfectio attribuitur Deo: defectus verò, vel deordinatio (si quæ sit) attribuitur causæ secundæ. Aliter tamen se habet Deus in operibus bonis & meritoriis: quia specialiter agit. In malis verò non agit specialiter, sed solo generali concursu operatur, prout in motibus animalium brutorum omnia disponens suauiter, id est, secundum modum vniuscuiusque naturę, mouẽdo naturalia naturaliter, & libera liberè,
Sap. 8. a

Universidad de Deusto
Biblioteca

non cogendo,neque præueniendo, aut necesitando voluntatem in malis:licet posit præuenire & necesitare eam in bonis.His suppositis,cum allegant hic Apost.tertio repetentem tradidit,& cæt.Dicendum quod hoc loco tradere ab omnibus orthodoxis, hoc verbum nõ pro impulit aut constrinxit(vt Lutherani volunt)exponitur,sed pro liberè abire permisit in desideria,&c.iuxta illud:Dimitte eos secundum desideria cordis eorum,ibunt in adinuentionibus suis.vsitata enim est hæc phrasis apud Hebræos,vt in oratione dominica:& ne nos inducas in tentationem.i.non sinas aut permittas nos induci.Sic etiam intelliguntur,& exponi debent alij passus sacræ scripturæ, & doctorum,qui de induratione vel excæcatione inducuntur:vt illud, Excæca cor populi huius. & illud:Indurabo cor Pharaonis.& infra 9.cuius vult miseretur,& quem vult indurat,permittendo illos vti libero arbitrio,quod eis cũ natura dedit.Illud verò Esa.Omnia enim opera nostra operatus es in nobis domine.debet intelligi principaliter & de bonis operibus dũtaxat:vel si intelligatur de malis,est glosandum quantum ad substantiam actus,vt dictum est.Et cum Apostol. dicit, Deus est qui operatur omnia in omnibus,velle & perficere.s.perfectum,& principaliter, & non totaliter. Et similiter illud:non est volentis, neque currentis. s. velle vel currere. s. perfectum & principaliter.Et illud:sine me nihil potestis facere,scilicet perfectum,vel quantum ad ipsam substantiam actus.Et illud:non quòd sufficientes simus à nobis,quasi ex nobis aliquid cogitare,scilicet perfectum.Illud autem quod dicit infra 7.Video aliam legem in membris meis,&c.Nõ enim quod volo bonum,hoc ago,&c.Sequitur,ibi non ego operor,sed quod inhabitat in me peccatũ. intelligitur de motibus primo primis,qui præueniunt deliberationem rationis, qui non sunt peccata,sed potius pœna peccati originalis.In aliis autem certum est nos cooperari, & substantiam actus à Deo principaliter esse:defectus verò est à libero arbitrio.Si adducatur illud quod D.Aug. dicit Deum in cordibus hominum operari ad inclinandas eorum voluntares quocunque voluerit,siue ad bona pro sua misericordia,siue ad mala pro meritis eorum. Dicendum quod cũcta bona suapte natura in Deum referuntur:inclinatio Dei ad bonum,intentionem eius ac numen designat.Quo ad malum verò culpæ,Deus inclinare dicitur permisiuè:eò quod hominem suæ propriæ inclinationi relinquit,subtrahendo gratiã.vnde in epist.ad Sixtum 2.dicit:Non,inquit,Deus indurat impartiendo malitiam,sed non impartiendo gratiam.Et ad Simplicianum:Non est intelligendum(inquit)quòd Deus ita induret,quasi quẽquam peccare cogat. Sed tamen quibusdam peccatoribus misericordiam suæ iustificationis non largitur, & ob hoc eos indurare dicitur:quia non eorum miseretur,non quia vi impellat.Et alibi, Deus quorundam malorum corda indurare dicitur,non quod omnipotens Deus per porentiam suam corda eorum induret,quod est impium ita credere,sed exigentibus eorum culpis.Cùm duritiam cordis,quam ipsi mala perpetrando nutriunt,non aufert,quasi eos induret:quia iusto iudicio eos indurari sinit.vnde infra 2. Secundum duritiam tuam & impœnitens cor tuum thesaurizas,&c.Ex præmissis clarè patet Deum non aliter quàm sinendo aut permittendo esse causam peccati. Sed de iis amplius in 7.& 9.capitibus. Si dicatur quidquid est causa causæ,est causa causati.Sed Deus est causa liberi arbitrij,quod est causa peccati.Igitur Deus est causa peccati.Dicendum quod effectus causæ mediæ dependens ab ea secundum quod subiicitur ordini causæ primæ, reducitur in causam primam. Sed si procedat à causa media, prout exiit in ordinem causæ primæ:sicut si minister facit aliquid contra mandatum domini,nõ reducitur in dominum,tanquam in causam. Sic nec peccatum,quod liberum arbitriũ committit contra præceptum Dei,reducitur in Deum,tanquam in causam.Et licet malum pœnæ attribuatur Deo,iuxta illud:Deus est creans malum.& illud:Non est malũ in ciuitate quod Deus non fecerit.Non tamen sequitur quod malum culpæ reducatur in Deum : quia culpa opponitur bono ordinis qui est in Deum,& non pœna,quæ est deordinatio culpæ. vnde non est similis ratio.

Psal. 5.a *Mat.*6.b — *Esa.*6.c — *Exod.*14.e — *Esa.*6.c — *Phil.*2.b — *Rom.*9.c — *Ioan.*15.a — 2.*Cor.*3.b — *Infra* 7.d — *In lib. de Gra. & lib. ar.c.*2. — *In lib. de Essen. Dei.* — *Psal.*45.a — *Amos* 3.b — *Text.* — *Ioan.*14.a — *In lib. de vera relig.* — *Rom.*4.c

Quia commutauerunt ueritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & seruierunt creaturæ potius quàm creatori, qui est benedictus in secula. Amen.

HIc amplius explicat culpam impietatis, in quam philosophi agnita veritate lapsi sunt,mutauerunt enim gloriam incorruptibilis Dei,&c.Ad duo peccata omissionis quæ præmisit,addit duo peccata commissionis:dixerat enim,Non glorificauerunt aut gratias egerunt.nunc addit, mutauerunt gloriã quo ad primũ:& quo ad secundum dicit, & coluerũt creaturam potius quàm creatorem:commutauerunt gloriam Dei in mendacium. Quod supra dixit gloriam,hic dicit veritatem quæ est Deus ipse per essentiam,iuxta illud:Ego sum via,veritas,& vita. Ad cuius intelligentiam sciendum est,quod veritas secundum D. Aug. est vera & perfecta similitudo rei quam efficit absque vlla dissimilitudine.Et cùm Deus sit primum principium & idea, siue similitudo rerum cunctas res efficiens & absq; quacunque dissimilitudine repræsentans,hinc est quod Deus dicitur veritas prima increata,quæ non solum est causa quod res sunt, verum etiam est causa cognoscendi:cum omnis cognitio fiat per similitudinem,siue assimilationem.& sic præcedit res ipsas,quas etiam antequam sint & postquam desunt esse,repræsentat:iuxta illud,Qui vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt:& quia res creatæ naturaliter producunt suam similem naturalem, vel intentionalem in sensu exteriori,& eo mediante in interiori,ac etiam mediante naturali lumine intellectus agentis in intellectu possibili:ideo res creatæ possunt dici veritas creata transcendentalis.& sic non prima,quia pẽdet à Deo,qui solus est veritas prima,siue idea, & similitudo efficiens omnium rerum,sed sunt veritas secundaria : quæ præcedit similitudinem quam causat in sensu & intellectu.Ideo sensus vel intellectus informatus similitudine rerum potest dici verus veritate

itate formali & subiectiua, inquantum similitudo in eis existens est conformis rei repræsentatæ. Quia si res repræsentata aliter se habeat,& sit difformis similitudini sensus aut intellectus, tunc intellectus aut sensus nõ dicitur verus,sed falsus &illusus.Quẽadmodũ res creatæ intãtũ verę sũt inquantum sunt cõformes ideæ Dei.Quia si in aliquo sunt dissimiles aut difformes,in illo in quo sunt dissimiles aut difformes,sortiuntur nomen falsitatis,mendacij & vanitatis.vnde infra 8.dicit: Vanitati enim omnis creatura subiecta est. Et Sap. dicit : Qui apprehendit vmbram & sequitur ventum,sic qui attendit ad visa mendacia.Ex præmissis apparet quod duplex est veritas.Increata,quæ est Deus,quæ est veritas primo prima:alia est creata, quæ est secundaria : hæc est duplex, quædam est transcendentalis,quæ immediatè pendet à prima:alia est formalis & subiectiua quæ pendet à secunda:& sic potest dici tertia.Cùm ergo Deus sit principium essendi & cognoscendi, natura diuina dupliciter considerari potest.s.vt principium essendi,& vt principium cognoscendi.Et secundum vtramque considerationem verba Apost.possunt exponi.Nam si consideretur vt principium cognoscendi,sic debet exponi.Commutauerunt veritatem Dei in mendacium,id est, cultum veri Dei in idololatriam:veritas quippe est Deus, mendacium idolum. Vel commutauerunt veram cognitionem Dei quam à Deo acceperunt:& peruersa ratione ad falsa dogmata conuerterunt,cum dixerunt idola esse Deos,vel Deum non habere in notitia, aut non esse omnipotentem. vnde Hierem.Docuerunt linguas suas loqui mendacium. Vel quia diuinitatis naturam, quæ est ipsa veritas,& nomen Dei incommunicabile attribuerunt idolo,quod mendaciter vocauerunt Deum,cùm non sit Deus.vnde Hier.Verè mendacium possederunt patres nostri.Vanitatem quæ eis non profuit.Nunquid faciet homo sibi Deos,cum ipsi non sint Dij? Si verò consideretur natura diuina,prout est principium essendi omnibus per creationem, sic debetur ei ab homine interior cultus,secũdum piũ affectum:iuxta illud,Si quis cultor Dei est,&c.Debetur etiam ei exterior seruitus latriæ:iuxta illud,Dominum Deũ tuũ adorabis,& illi soli seruies. vnde Apost. subdit contra eos:Et coluerũt.s.interius,secundum affectum,& seruierũt exterius creaturæ.s.idolo:ipsum ornando & venerando, templa magnificẽtissima illis construendo supplices in eis adorantes:& non modo thura & holocausta altaribus imposuerunt,verum etiam proprios filios immolauerunt,& filias potius quàm creatori.Colebant enim corpora cœlestia,& aerem & aquã, & alia huiusmodi,secundum illud:Aut ignem,aut spiritum,aut citatum aerem,&c.Deos putauerũt. Et cultum latriæ.quod debetur soli Deo,exhibuerunt sacrificando illis tanquam supremo domino.ideo concludendo subdit(Qui est benedictus)id est,cuius bonitas est manifesta. Sicut enim dicimur benedicere Deum inquantum eius bonitatem corde recognoscimus, & ore confitemur, iuxta illud:Benedicentes Deum,exaltate eum quantum potestis.Addit autem,in secula,ad ostendendum quod eius bonitas est sempiterna,ab alio non dependens:seculum enim accipi solet pro duratione vitæ hominis quæ est centum annorum, & sic pro centenario.& cum dicat hic in secula,absque determinatione intelligit per omnes durationes imaginabiles & interminabiles. Et sic per eorum impietatem,& falsorum Deorum cultũ nullo modo poterat diminui.Addit Amen, ad omnimodam certitudinem affirmandam.vnde Esa.Qui benedictus est super terram, benedicetur in Deo.Amen,quod idem est quod verum vel vtinam fiat.

Infra 8.d — *Eccl.*34.a — *Hier.*9.b — *Hier.*16.d — *Ioan.* 9.f — *Deut.*6.a — *Sap.*13.a — *Eccl.*45.d — *Esa.*65.c

COMMENTVM V. PARTIS I. C.

Propterea tradidit eos Deus in passiones ignominiæ.

IN hac 5.huius 1.cap.parte Apost.explicatius declarat pœnam correspondentem culpæ illorum:quia.s.ad hoc deuenerunt, vt qui contra naturam diuinam peccauerant, contra propriam naturam peccarent.Ideo tradidit, id est, labi permisit eos Deus in passiones ignominiæ,quæ non sunt nomine dignæ,per quas intelligit peccata carnalia contra naturam turpissima,quæ hominem non modo comparant, sed exprobrabiliorem reddunt,iumentis:quæ hanc nefandissimam turpitudinem incognitam & intentatam habent.

Nam fœminæ eorum immutauerunt naturalem usum,in eum usum qui est contra naturam.

HIc declarat passiones ignominiæ, in quas lapsi sunt. Ad cuius intelligentiam notandum est quod aliquid potest dici contra naturam hominis dupliciter:Vno modo cõtra naturam differentiæ constitutiuæ speciei hominis,quæ est rationale. Et sic omne peccatum est contra naturã hominis:quia est contra rationem.vnde & Damasc.dicit quod angelus peccans versus est ex eo quod est secundum naturam,in id quod est contra naturam. Alio modo dicitur contra naturam hominis ratione generis quod est aliter. Manifestum est enim quod commixtio sexuum ordinatur in animalibus ad actum generationis, ex quo sequitur quod omnis actus carnalis, ex quo non potest sequi generatio,est contra naturam hominis,inquantũ est animal, & actus extra matrimonium est contra naturam hominis inquantum homo:quia habet particularem naturam, secũdum quam regi debet in generatione.Et sic per hæc verba Apostol. non laudat libidinem,neque dicit vsum fœminæ promiscuæ, & extra matrimonium esse naturalem, aut licitum (vt voluit Iulianus Apostata) cum Deus olim in lege,& Christus adulterium reprobauerit,licet,vt dictũ est, sit naturalis, inquantum animal, cum potest sequi generatio. Si autem sequi non possit, vt si mulier mulierem (vt D. Ambros. dicit) aut brutum turpi desiderio ad vsum appeteret,vel se viro modo indebito exhiberet:vsum autem illum innaturalem adeo abhorret natura, vt clamare cõtra committentes dicatur, iuxta illud : Clamor Sodomorum ascendit ad me de terra ad celerrimam vl-

*Gen.*18.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionem, vnde D. Bernardus, flamma gehennalis, scilicet super illas ciuitates effusa, moram non sustinens, execrabilem istam præuenit tollere nationem: alios enim peccatores expectat. Eam ob rem Sodomorum & Gomorreorum ciuitates subito in cineres redactæ fuerunt. vnde Diuus Iudas in sua canonica de eis loquens dicit: Facti sunt exemplum ignis æterni pœnam sustinentes.

Iudæ vnica ca.

Text.

Similiter autem, & masculi, relicto naturali usu fœminæ, exarserunt in desideriis in inuicem, masculi in masculos turpitudinem operantes.

HIc continuat explicare passiones ignominię masculorum, qui extra naturā hominis inquantū est animal, terminos arserūt in turpissimis & abominabilibus desideriis, vt illas passiones ignominiæ inter se inuicem exercerēt. *& mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes.* Hic ostēdit pœnam desertionis & contemptus Dei & lasciuiæ esse conuenientem culpæ, ac errori illorum, qui veritatem Dei commutauerunt in mendacium: vt quemadmodum idololatria & periurium grauissima sunt peccata, sic eius compensatio horrenda, & perfordida passio esset. Et quanuis merces propriè videatur in bonum sonare, tamen hic sumitur communiter pro quacunque retributione, etiam in malis, prout infra 6. dicit: Stipendia peccati mors. Et Micheas: Merces eorum igni comburetur.

Inf. a 6. d
Micheæ 1. b

Text.

Et sicut non probauerunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conueniunt.

POstquam Apost. ostendit Gentiles ex superbia iguotātiam & excæcationem incurrisse & ex excæcatione in impietatem in Deum & in iniustitiam in se & proximum incidisse, declarauitque quomodo in Deum peccauerunt: omissiuè, non glorificando & gratias agendo, & commissiuè, mutando gloriam, & commutando veritatem: & quo modo in se peccauerunt contumeliis, afficiendo corpora sua in semetipsis. Hic declarat quomodo inciderūt in peccatum iniustitiæ erga proximum, ex priori culpa. vnde dicit: *Et sicut*, &c. Hoc aduerbium similitudinis, *sicut*, secundum aliquos ponitur pro quia: vt sit sensus, & quia *non probauerunt*, id est, non laudauerunt factis & verbis Deum illis notum, habendo eius beneficia *in notitia*, id est, in memoria, ea recognoscendo: quod est eos non egisse gratias vel neglexisse tantum beneficium. vnde illi dicuntur habere Deum in notitia, quia pia deuotione student in animo semper habere, & tāquam præsentem eum timent ac reuerentur, & propter amorem & honorem eius à peccato abstinere student, qui probam & laudabilem esse iudicant cognitionem, quam dedit eis Deus de creaturis: & sic applicandam esse censent, vt per eam in Dei cognitionem deueniatur. & qui probant & iudicant Deum habere in notitia omnia facta creaturarū. E contrario illi dicuntur non habere Deū in notitia, qui, vt liberius peccent, considerare renuunt præsentiam eius vbique esse, nec diligentiam adhibent in animo semper habere, & cognitionem quam dedit illis de creaturis non applicant, vt per eam in cognitionem Dei veniant, & qui altissimum non deprecantur, vt sui cognitionem eis conferre dignetur, sed dicere videntur: recede à nobis, viam scientiarum tuarum nolumus. Vel qui putant Deum non habere in notitia facta hominum, & dicunt: Circa cardines cœli perambulat, nec nostra considerat. Et illud: Non videbit dominus, nec intelliget Deus Iacob. & Esa. Quis videt nos, & quis nouit nos? peruersa est hæc cogitatio. Ideo *tradidit eos Deus*, id est, tradi, aut labi permisit *in reprobum sensum*. Sensus hic non accipitur pro sensu hominis, quo sensibilia cognoscuntur, sed pro iudicio intellectus, quo iudicat de agendis & de sapientia, iuxta illud: Cogitare de illa sensus est consummatus. vnde alij exponunt in reprobum sensum, id est, in reprobam mentem, quæ dicitur reproba: quando de agendis malis habet iudicium firmum omni reprobatione dignum, secundum illud: Homines mente corrupti, reprobi circa fidem. Et illud, Argentum reprobum vocate eos. Vel reprobus sensus est, sensus à probitate remotus, lumine gratiæ ac veræ sapientiæ priuatus, peruersus, iniquus excæcatus, & ita abiectus, vt hominis talem sensum habētis nulla videatur spes salutis: ita vt non videatur vltra homo talis ad salutem resumendus. Hoc quippe non omnibus peccatoribus Deus facit: sed illis maximè qui idololatræ vel hæretici extiterunt, aut aliquo alio grauissimo crimine Deum offenderunt. Sicuti de Nabuchodonosor in Daniele factum fuisse legimus, cui Deus ob magnitudinem sceleris sui sensum abstulit, ita vt cum belluis fœnū & herbam manducaret. Sequitur, vt faciant ea quæ non conueniunt, hoc est, ea quæ diuinæ & humanæ leges prohibent, vel vt nihil intelligant aut faciant, nisi quod à probitate remotum est: vel ea quæ à ratione discordant, iuxta illud: Inutilia sunt opera eorum. *Repletos omni iniquitate.* Hic incipit enumerare inconuenientia opera iniustitiæ & differentias illorum, & primo ponit id quod est generale. Iniquitas contrariatur æquitati, quæ dicitur iustitia, quę consistit in æqualitate. & sic iniquitas idem est quod iniustitia. Sicut autem omnis virtus, inquantum exequitur præceptum legis habet rationem iustitiæ: & sic iustitia est generalis virtus includens omnes alias. Ita omne peccatum, inquantum à regula legis diuinę discordat, habet rationem iniquitatis. Et sic iniquitas est vitium generale includens in se omnia peccata, iuxta illud: Omne peccatum est iniquitas. Exaggerant autem hic culpam eorum dupliciter. Primo intensiuè per hoc quod dicit, *Repletos*. Ille enim videtur repleri iniquitate, cuius affectus est totaliter ad peccandum dispositus, secundum illud: Quorum os maledictione & amaritudine plenum est. Secundo extensiuè, quia non tātum in vno peccauerunt, sed in omnibus, iuxta illud: Infandorum idolorum cultura omnis mali causa est. *Malitia.* Hic enumerare incipit peccata in speciali, & primo peccata transgressionis, quæ opponuntur

Sap. 3. c

1. Ioan. 3. b

nuntur præceptis negatiuis, & incipit à peccatis quibus aliquis deterioratur in semetipso: deinde prosequitur peccata quibus fit nociuus proximo. Et præponit malitiam, quæ dupliciter accipi potest. Vno modo pro habitu vitioso. vnde ex malitia peccare dicuntur qui ex habitu vitioso siue ex mala consuetudine peccant: & sic est nomen generale ad omnia vitia, & opponitur bonitati quæ idem significat quod virtus, vsurpatur tamen pro illa peruersitate, qua quis data opera sciēs & eligens malè operatur, vel secūdum alios qua machinatur lædere alium vel malum inferre quocunque modo. *Fornicatione.* Hic ponit peccatum quo quis deordinatur circa appetitū delectationum venereorum. Et non accipitur hic fornicatio propriè, prout est cum meretricibus, quę in fornicibus, id est locis atris & subobscuris habitare solebant: siue pro actu libidinoso inter solutum & solutam: sed pro omni illicito concubitu, quo quis peccat in corpus suum. vnde Tobias: Attende tibi fili mi ab omni fornicatione. *Auaritia.* Hic ponit peccatum, quo quis deordinatur circa appetitum rerum exteriorum cōtra proximum. Auaritia enim est quidam inordinatus appetitus habendi temporalia dolo, fraude, furto, rapina, vsura, aut alio quocunque modo illicito & prohibito. vnde Apostol. Sint mores sine auaritia, contenti præsentibus. & ideo sub hoc nomine quæuis iniusttitia potest subnotari, sicut sub nomine fornicationis omnis illicitus concubitus. *Nequitia.* Nequitia est temeritas vel præsumptio, qua quis tentat circa nocumenta proximorum, quod implere nequit, siue non potest pro voto nocere. *Plenos inuidia.* Hic ponit peccatorum in proximū radicem inuidiam, qua quis tristatur de alieno bono, & gaudet de alieno malo: ex quibus aliquis incitatur ad nocendum alteri, & est peccatum diabolicum, secundum illud: Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terratum. *Homicidiis.* Hic incipit ponere nocumenta manifesta quantum ad facta, quorum maximum est homicidium. vnde Oseas: Maledictum mendacium & homicidium & furtum inundauerunt. dicit autem pluraliter repletos homicidiis: quia homicidium non solum consistit in opere, verùm etiam in voluntate, iuxta illud: Qui odit fratrem suum, homicida est: quia scilicet odit ad occidendum, vel desiderat mortem eius. *Contentione.* Hic ponit nocumenta oris. Est autem contentio impugnatio veritatis, cum confidentia clamoris, quā vitare debemus. vnde Salomon: Honor est homini qui se separat à contentionibus. *Dolo.* Hic ponit nocumenta occulta. Dolus est quando aliud agitur, & aliud simulatur. vnde Hier. Sagitta vulnerans lingua eorum dolum locuta est. & alibi: Ore pacem cum amico suo loquitur, & occultè ponit ei insidias. *Malignitate.* Malignitas est radix interior horum nocumentorum, & importat malum ignem. i. malum affectum in corde, secundum illud: Loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum, ab his cauendum est, iuxta illud: Non habitabit iuxta te malignus. *Susurrones.* Hic ponit nocumenta occulta, quæ fiunt verbis. Susurrones autem qui occultè susurrant in auribus hominum ad seminandum inter eos discordias, & tales sunt maledicti, iuxta illud: Susurro & bilinguis maledictus in populo: multos enim turbauit pacem habentes. *Detractores, Deo odibiles.* Detractores dicuntur qui denigrāt famam alicuius occultè, id est, eo ignorante mala de eo dicentes, secundum illud: Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet qui cui occultè detrahit. Et ne putentur ista peccata quæ solo ore committuntur, esse leuia: subdit, Deo odibiles: eò quod impugnant quod Deus in omnibus amat, scilicet mutuum amorem, secundum illud: Hoc est præceptum meū vt diligatis inuicem. vnde Salomon: Sex sunt quæ odit Deus, & septimum quod detestatur anima eius, scilicet eum qui seminat inter fratres discordias. *Contumeliosos.* Hic ponit nocumenta manifesta quæ fiunt lingua. Contumelioſi dicuntur qui mala in faciem siue in præsentia dicunt: iuxta illud, Qui prius fui blasphemus persecutor & contumeliosus. Sic ergo hæc tria vitia in materia conueniunt, quia mala de proximo dicunt, differunt tamen in fine. Quia susurro intendit discordiam, detractor infamiam, cōtumeliosus iniuriam. vnde contumelioſi dicuntur qui sunt veloces in verborum vel factorum iniuriis, verbis coniiciendo, & aliquid improperando & quandoque factis flagellando: secundum illud, Act. 5. Ibant Apostoli gaudentes à conspectu consilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. *Superbos.* Hic incipit numerare peccata quæ pertinent ad omissionem, quæ opponuntur præceptis affirmatiuis. Superbi dicuntur quasi super se euntes per inordinatum appetitum excellentiæ: volunt enim præesse & non sub esse alienæ regulæ. Ideo præcepta omittunt. vnde Sapiens: Initiū omnis peccati superbia. quod verum est, quantum ad auersionem à Deo: non tamen quantum ad conuersionem ad commutabile bonum. Nam quo ad hoc cupiditas dicitur radix omnium malorum. *Elatos.* Hic ponit processum superbiæ, ex qua primo in corde sequitur elatio: vt, scilicet homo se super alios efferat, qui nec parem nec superiorem pati vult: iuxta illud, Non sum sicut cæteri hominum. *Inuentores malorum.* Ex superbia deinceps procedit nouitatum præsumptio, quam vocat inuentionem nouorum scelerum & prauarum opinionum. Cùm enim bona sint, iam à Deo & hominibus instituta, consequens est vt ipsi de nouo adinueniant noua mala & peruersa dogmata. *Parentibus non obedientes.* Consequenter ponit ipsas omissiones, & primo respectu superiorum, quo ad parentes, quibus contra naturæ iura & legis instituta non obediebant: quod faciendum iubet Apost. dicens, Filij obedite parentibus vestris in domino. Et cum spirituales patres sint superiores, illi qui eis resistunt vel non obtemperant, dicuntur parentibus non obedientes. *Insipientes.* Id est, amentes atque insanos, qui ob nimiam insaniam Deum negant, de quibus propheta: Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Vel insipientes dicuntur qui ab ipso sapientiæ fonte, qui Deus est, recesserunt, zelo iustitiæ & charitatis feruore carentes, qui in

2. Cor. 6. d
Tob. 4. b
Hab. 13. a
Sap. 2. d
Osea 4. a
1. Ioan. 2. b
Prou. 20. a
Hier. 9. c
Psal. 27.
Psal. 5.
Ioan. 15. b
Prouer. 6. g
1. Tim. 1. a
Eccl. 10. b
1. Tim. vlt. a
Luc. 18. c
Ephe. 6. a
Psal. 13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ter bonum & malum discernere nesciunt. Et exinde contra diuinam reuerentiã exercent opera.

Eccl.19.d *Esa.3.d* ***Incompositos.*** Hic ponit omissionem quantum ad semetipsum. Incompositio enim attenditur in habitu & incessu,secundum illud:Amictus corporis,& risus dentium, ingressus hominis denunciant de illo.& sic incompositi dicuntur inordinati,lasciui,intractabiles,minúsque sociales. Quidam tamen inculpantur de hoc quod curiosè & superbè composito gradu incedebant: quia illa compositio excedebat communem modum compositionis hominum inter quos conuersabantur.

2.Tim.3.a ***Sine affectione.*** Ad alios,id est,effræ natos sine amore & charitate atque amicitia,qui durum & in-

Prouer.11.b flexibile cor habent erga proximum, qui seipsos duntaxat amant & omnia ad se ordinant, erga alios autem crudeles,iuxta illud: Viscera impiorum crudelia. ***Absque fœdere.*** Hic ponit omissionem socialis conuersationis,quam debet homo aliis exhibere: illi enim dicuntur sine fœdere qui sunt infideles,violatores pactionum,quos significantius fidefragos nũcupamus:vel qui omnium

Eccl. 4.c societatem fugiunt,vel socialiter viuere renuunt,vel amicitiæ iura minimè obseruant,cõtra illud: Melius est duos esse simul quàm vnum:habent enim emolumentum societatis. ***Sine misericordia.***

Iaco.2.b Hic ponit omissionem erga inferiores, maximè pauperes, quibus debemus misereri & misericordiam:omnia autem hæc mala quæ omnium ferè scelerum genera continent, conueniunt hæreticis,quibus sequentia conuenienter adaptari possunt. ***Quia cum iustitiam Dei cognouissent,non intellexerunt:quoniam qui talia agunt.*** Hic ostendit eos obnoxios D. vindictæ:quia cum cognoscerent Deum iustum,& omnes alias perfectiones habentem,non intellexerunt,id est, intelligere & cre-

Sopho.1.c dere noluerunt quod pro peccatis pœnam inferret,iuxta illud:Dicunt in cordibus suis, nõ faciet dominus bene,& non faciet dominus male. ***Digni sunt morte.*** Hic ponitur pœna eis debita, quæ

Infra 6. est mors corporalis, spiritualis & æterna, iuxta illud: Stipendia peccati mors. Dignum est enim quod anima quæ deserit Deum,deseratur à corpore per mortem corporalem,ac etiam ab amicitia per mortem spiritualem,necnon à fruitione finaliter per mortem æternam,quæ dicitur secunda & pessima,de triplici morte,infrà 5.cap.super verbo,& per peccatum mors, amplius locuturi

Apoca.2.d sumus. ***Non solum qui faciunt,sed etiam qui consentiunt facientibus.*** Hic declarat quibus talis pœna de-

Psal.33.b betur. Primò enim debetur his qui prædicta peccata committunt:secundum illud,Odisti omnes qui operantur iniquitatem,&c. Et non solum debetur illis qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Hoc dicit Apost. propter quosdam Gentilium, qui & si idola non colerent, tamen colentibus non resistebant: Ex quo consentire videbantur. Ex his verbis Apostо. trahunt doctores Theologi duas regulas generales, videlicet quod agentes & cõsentientes pari pœna puniendi sunt. Quòd non licet cooperari peccato alterius:cum cooperari sit quoddam consentire. Et de tali consensu cooperationis dicit Glo. in cap. 1. extra de officio deleg. debere intelligi omnia iura quibus cauetur agentes & consentientes pari pœna esse plectendos. Hæc regula admirabiles inuoluit dubitationes. Pro quarum resolutione aduertendum est quod quis potest peccato sine actu peccati alterius cooperari,siue esse causa illius tripliciter. Primò directè,cum præcipit, con-

Psal. 9. sulit,fauorem præbet,vel laudat peccatũ:iuxta illud, Laudatur peccator in desideriis animæ suæ & iniquus benedicitur. Et hoc nunquam licet. Quia de huiusmodi cooperatione repræhensus

2 Par.19.a fuit Iosaphat à Iehu,qui imperauit,dicens:Impio præbes auxilium, & his qui oderunt dominum amicitia iungeris,& idcirco iram quidem domini merebaris,&c. Si adducatur factum Heliæ qui

3.Reg.18.d inducebat sacerdotes Baal ad sacrificium idolorum, dicens: Inuocate nomina Deorum vestrorum. Dicendum quod verba illa irrisoriè protulit,quod patet ex his quæ subiuxit: Clamate, inquit,voce maiore, forsan loquetur:aut in itinere est, aut in diuersorio,aut certè dormit,vt excitetur. Hanc autem irrisionem Helias faciebat, vt retraheret eos ab eius cultura & idololatria. Nec propterea inducebat eos ad malum,quia primo monuerat dicens: Vsquequo claudicatis in duas partes? Si dominus est Deus,sequimini illum. Sin autem Baal,sequimini illum. Deinde proposuit virtutem & potentiam domini & impotentiã Baal. Secundò modo aliquis dicitur cooperari peccato alterius,& esse causa eius,quando non impedit peccatum alterius,reprehendendo vel occasiones auferẽdo,aut obstaculum ponendo cum potest & tenetur, maximè cũ hoc ei ex officio incumbit,prout Nauta dicitur causa subuersionis nauis, si nõ gubernat nauem cum potest & tene-

1. Reg.2.d *Eccl.17.b* *Pro.24.b* tur. Et sic cooperabatur Heli peccatis filiorum:quia eos non sufficienter reprehendit, vt tenebatur. Et cum Deus vnicuique mandauerit de proximo suo,& eruere eos qui ducuntur ad mortẽ ac diligere animam proximi plusquam vitã corporalẽ, sequitur quod quilibet tenetur medio licito, & seruatis debitis circunstantiis,impedire peccatum proximi,cum potest, ex debito charitatis si probabilitatem habeat de emenda. Ad hoc enim ordinatur fraterna correctio,quo ad animam,si-

Matt. 18.b cut eleemosyna quãtum ad corpus. Et ideo quemadmodum negligens dare eleemosynam extremè indigenti,peccat mortaliter,iuxta illud:Qui habuerit substantiam huius mundi,& viderit fratrem suum necessitatẽ habere,& clauserit viscera ab eo,quomodo charitas Dei manet in illo? Sic

1.Ioan.3.c enim negligendo extremè indigentem corporaliter,est causa mortis eius,& occidit illum (prout D.Ambro.ait) Pasce fame morientem,si non pauisti,occidisti. Sic qui non impedit aliquem mori spiritualiter,quod fit per peccatum,est causa mortis & peccati illius. Tertiò modo aliquis potest cooperari peccato alterius,& esse illius causa, proponendo alicui materiã siue obiectũ, qua proposita siue obiecta probabiliter indicat eũ ruiturum & peccaturum,& qua non obiecta,nõ rueret neque peccaret. Si quidem materia est de se illicita,peccat. Sed si non est de se illicita,& hoc facit intendendo

intendendo ruinam illius,est semper peccatum:vt si mulier pulchra se exhibeat in via, vt in concupiscentia habeatur à transeuntibus,peccat. Si verò non intendat ruinam, & materia secundum se nõ est illicita, vt in casu proposito,& habet probabilitatem quod transeuntes occasione accepta incident in concupiscentiam illius,peccat,si absque causa rationabili se exhibeat, hoc enim esset offendiculum ponere infirmis,quod non licet. Sed adueniente causa rationabili, puta præceptum

1.Cor.8.c mariti aut Ecclesiæ,de audienda missa,aut alia necessitas,aut euidens vtilitas,non peccat, nec est causa peccati illorum:sed ipsorum malitia,propter quam non tenetur cessare à debitis seu necessariis aut vtilibus operationibus,dummodo ruinam non intendat,vt dictum est. Et cum iuramentum & mutuum secundum se non sint illicita materia, sequitur quod si aliquis propter necessitatem aut vtilitatem,vt fit in treuga & pace,proponat aut petat iuramentum ab idololatra,quẽ probabiliter scit per idolum suum iuraturũ,& sic peccaturum, dummodo non intendat ruinam, non peccat. Similiter nec petens mutuũ ab eo quem scit sub vsura mutuaturum. Quia quantũ est de se nihil petit quod alius licitè præstare non possit. Et sic non est ex intentione petentis quod iuret per idolũ,aut det mutuũ sub vsura,sed ex malitia illius, propter quam non tenetur prætermittere ius suum aut vtilitatem suam:& eodem modo dicendum est de eo qui scit iuraturum per Deum verum,sed peieraturum,siue sit pars,siue iudex:quia non petit nisi quod licitè præstare potest. Peccaret tamen si peteret quod iuraret per idolum, vel quod peieraret aut daret mutuum sub vsura: quia vtrunque est secundum se illicitũ. Sed non peccat,nec cooperatur peccato illius,si simpliciter petat mutuum vel iuramentum:licet ille absque tali petitione non peccaret offerẽdo mutuum sub vsura,tunc enim potest licitè vti malitia alterius, & hoc modo redimere vexationem suã:quia etiam Deus vtitur peccatis ad aliquod bonum:ex quolibet enim malo elicit aliquod bonũ, vt D. *in Ench.* Aug.ait,& habetur in c.admonet.22.q.1. Et idem Publicolæ respondenti dicit:Qui vtitur fide illius qui per falsos Deos iurat,non ad malum sed ad bonum,peccato illius non se sociat. Et eodem modo licet ei qui incidit in latrones manifestare bona quæ habet, quæ latrones rapiendo peccãt, ad hoc quod non occidatur,exemplo decem virorum,qui dixerunt ad Ismael:Noli occidere nos, *Hier.41.b* quia thesauros habemus in agro. Nec per hoc inducebant eum ad minus malum,vt vitaret maius: sed offerebant materiam minoris mali,materialiter tantum,hoc est non præsentabant ea intentione,vt ille expleret malam voluntatem suam circa illam:sed ad seruandum vitam & redimendam vexationem suam vel proximi tali oblatione aut traditione,vtitur peccato alterius in bonum suũ, & non inducit ad malum. vnde apparet quod aliud est inducere ad peccatum vel minus peccatũ, & aliud offerre materiã peccati materialiter tantum,quæ de se non est illicita, sed ex malitia peccantis. Ex præmissis sequitur quod non licet alicui consulere adulterium, vt euiter in eo vxoricidium. Quia si non sunt agenda nec consulenda mala, vt inde veniant bona:multominus agenda *Roma.3.* aut consulenda sunt minora mala,vt euitentur maiora. Si adducatur in oppositum factum Loth, *Gen.19.b* qui Sodomitis clamantibus:Educ viros istos qui introierunt ad te,vt cognoscamus eos,air:Nolite quæso fratres mei,nolite hoc malum facere. Habeo duas filias,quæ necdum cognouerunt viros: educam eas ad vos: Abutimini eis sicut vobis placuerit, dummodo viri istis nihil mali faciatis: Dicendum secundum D. August. quod perturbatus animo hoc dixit, nec in hoc eum fore imitandum, vt patet ex cap. quod ait. 14. distinct. Quia vt Apost. ait,si quis suorum, & maxi- *1.Tim.5.b* mè domesticorum curam non habet, infidelis est, & infideli deterior. Et si obiiciatur illud D. *2.Pet.2.b.* Petri,vbi dicit quod Loth, & aspectu & auditu iustus erat,propter quod dictum D. Ambros.dicit eum excusandum,videtúrque eum summæ charitatis efferre,quia minus erat secundum naturã coire,quàm cõtra naturã delinquere:vt in c. offerebat.32.q.7. Quia ratio adiuncta ex D.Paulo, quod non sunt facienda nec consulenda mala,vt inde veniant bona,apparentior mihi videtur,sequor opinionem D. August. Et ad authoritatem D. Petri, respondet glos. Gene. 19. quod Loth erat iustus comparatiuè ad Sodomitas, sed non erat iustus in hoc facto. Et si allegetur dictum D. August.in lib.de adulterinis coniugiis,& habetur in ca.Si quod verius.33.q.2. Secundum legem Christi illicitum est siue adulteram occidere,siue alteram ducere ea viuente:ab vtroque est abstinendum,non illicitum pro licito faciendum. Si enim facturus est quod non licet,iam faciat adulterium,& non faciat homicidium. Quia per illa verba D.Aug.non consulit,sed solum dicit adulterium esse minus malum homicidio. Quia in principio capitis dixit: Quis enim est tam demens qui dicat ei fac quod non licet,vt liceat quod non licet? Si vlterius adducatur factum Helisæi,qui *4.Reg.5.c* Naaman Syro petẽti:hoc solum est de quo depreceris dominũ pro seruo tuo:Quando ingredietur dominus meus templum Rẽmon,vt adoret,& illo innitente super manum meã adorauero. In templo Rẽmon adorãte eo in eodẽ loco,vt ignoscat dominus seruo tuo,pro hac re. Cui Helisæus respõdit: Vade in pace. Per quæ verba declarasse videtur quod licitè poterat sustentare manus regis in actu idololatriæ. Quemadmodum ibidem Lyra dicit licitum esse puellę Christianæ portare caudã dominæ suæ euntis ad Phanũ. Dicendum quod cũ illa sustentatio manuum & delatio caudæ non sint actus de se mali,sed solũ per accidens ex malitia agentis,cooperando illi, non intendendo ruinã vt dictũ est,nõ est cooperari peccato illius,sed solũ vti ad bonum suũ vt dictũ est. Et sic quamuis illi actus essent mali,vt procedebant ab imperio interiori regis,vel dominæ,nõ tamen sequitur quod ille qui cooperabatur ad illum actum exteriorem,vellet illam deformitatem consequentẽ ipsum,vt expressè apparet ex petitione Naamã. Et si instetur:quod qui vult antecedens,necessariò vult & consequens quod scit vel credit sequi ad ipsum:Sed ex illo actu exteriori

Universidad de Deusto
Biblioteca

coram idolo Remon facto, sequebatur deformitas idololatriæ in domino Naaman, ergo si Naaman volebat illum actum exteriorem, & illi cooperabatur, volebat deformitatem, & ei cooperabatur: dicendum quod illa maxima intelligitur, quando cõsequens est medium necessario præcausandum ab eo qui sua volitione causaturus erat antecedens, aliàs non. Sed ad illam manuum eleuationem non sequebatur necessario illa deformitas in domino Naaman: quia poterat alia intentione super eum sustentari. Ideo non sequitur quod vellet illud, quemadmodum is qui iuuat ad actum adulterij vel fornicationis aut furti. Quia ad illos ab agente necessario sequitur quod vedic deformitatem ei necessario annexam, licet non cogitet & formaliter non intendat, imo ei conditionaliter displiceat, absolutè tamen ei placet, & eodem modo dicendum est de illo qui Pithonissam consulit. Si allegetur decretum concilij Tholetani, quod habetur in cap. duo mala. 13. distinct. vbi dicitur: Duo mala cautissimè sunt præcauenda: tamen si periculi necessitas vnum ex his perpetrare compulerit, id debemus resoluere quo minori nexu noscitur obligari. Vbi Glo. exponit resoluere, id est facere. Nec illud consilium consulit minus malum, cum resoluere debeat exponi pro facere aut permittere. vnde administratores reipublicæ licitè permittunr prostibula, vt vitentur adulteria. Et Apost. est sic intelligendus cum dicit: Propter fornicationem vnusquisque suam habeat vxorem. vnde addidit secundum indulgentiam dico, & non secundum imperium vel consilium. Sic debent exponi verba sanctorum doctorum, si qui videantur dicere opposita: maximè D. Grego. in moralibus, & habetur in c. Nerui testiculorum leuiatan. 13. distin. circa finem, vbi dicit minora semper eligantur, id est, eligi permittantur, licitum tamen est totis viribus dissuadere maiora. Nec talis cooperatur peccato minori, si ille cui dissuasit maius, incidat in minus: quia hoc est de per accidens. Si adducatur D. Tho. qui dicit quod licet sciamus fratrem ex correctione nostra concitandum ad odium, dum speramus quod odium paulatim tepescet, & sequetur correctio, possumus corrigere: ex quo videtur sequi quod licet cooperari fratri ad actum peccati, dummodo hoc operati vel cooperari non sit sibi allaturum detrimentum salutis. Dicendum quod illa correctio non est cooperatio peccati: quia ad illam non sequitur de per se odium, imo apud sapientes sequitur communiter dilectio: sed si sequatur odium, hoc est de per accidens ex malitia correcti, propter quam quis non deobligatur à præcepto diuino. Nec Christus induxit Iudam ad malum, cum dixit: Quod facis, fac citius: quia hæc verba increpatiuè dixit ad redemptionem vexationis, ne differret passionem quam ex malitia sua iam actu procurauerat: & eo modo dicendum quo dicitur his qui corrigi non possunt & sunt desperati: Vade despera. Nec Apost. cum dixit, ego de resurrectione iudicor, quia intendebat seruare vitam medio licito, proponendo rectam & fidelem assertionem.

1.Cor.7.a

P.6.lib.52.c. 53.& 56.

In 4.dist.19.

Ioan.13.c

Act.23.b

Epitome II. C.

APOSTOLVS ex vita Gentilium concluſit ipſos nõ ſuis meritis fuiſſe receptos in gratiam Dei, nihilque eis profuiſſe cognitionem legis naturæ, ſed eos accuſaſſe. Nunc in hoc capite continuando neceſsitatem gratiæ, aduerſus Iudæos progreditur, oſtendens quòd nec Iudæi iuſtificati ſunt ex his ex quibus gloriabantur, ſcilicet lege & circuncisione. Et primò ponit iudicium Iudæorum & Gentilium ad finem conuerſorum de priori vita, & vtroſque arguit de inordinato iudicio, confutátque humanum iudicium, excludendo cauſas excuſationis, ſcilicet ignorantiam & innocentiam. Poſtmodum aſtruit & commẽdat diuinum iudicium, ponendo diuini iudicij veritatem, excludendo cõtrariam opinionem. Aſsignat cauſam & reprobat eam: oſtendit periculum & retributionem contemptus ex futuro diuino iudicio inuitabili. Secũdò ibi, *qui reddet, &c.* manifeſtat, aſtruit, & commẽdat diuini iudicij veritatẽ quantum ad bona & mala opera, & quo ad perſonas & mercedem ſiue ſtipendia eorum. Et aſsignando rationem iuſtæ diſtributionis Dei circa bona & mala, excludit acceptionem perſonarum ab eo. Tertiò ibi, *Non enim auditores*, declarat legem Moyſi per cuius auditum Iudæi arbitrantur iuſtificari, non ſufficere ad ſalutem. Deinde manifeſtat dignitatem eorum qui legem ſine auditu ſeruãt. commendat inſuper in Gentilibus legis obſeruantiam, & probat quod dixerat. Quartò ibi, *Si autem, &c.* oſtendit quod auditores legis non iuſtificantur, niſi ſint factores, quod pertinet ad Iudæos: quorum prærogatiuam explicat, quantum ad Gentem pertinet: quia lex eis data eſt, & quantum ad fructum legis, & quantum ad Deum. Et per reſpectum ad alios tripliciter ſe habent ad notitiam legis. Deinde oſtendit defectum Iudæorum, quantum ad ſeipſos, & quantum ad proximos, & per comparationem etiam ad Deum. Poſtremò in calce capitis ibi, *Circunciſio, &c.* oſtendit quod neque etiam circunciſio, de qua gloriabantur Iudæi, ſufficit ad ſalutem: & deducit rationem comparando circunciſionem præputio, & aſsignando diſcrimen.

Expoſitio literalis II. C.

1.Cor.4.a Hier 17.b Eſa 51.b Mat.7.b

PROpter quod. i. propterea quod malefacientes digni ſunt morte, nõ ſolum qui faciunt, ſed etiã qui cõſentiunt faciẽtibus, ea de cauſa *inexcuſabilis es.* ſ. à peccato, *ô homo omnis*, ſiue ſis Iudæus, ſiue Gentilis, *qui iudicat.* i. temerariè damnas & reprobas alium, *in quo*, ſcilicet iudicio, *enim alterum iudicas*, ſcilicet de occultis de quibus ſolus Deus habet iudicare, vt de cogitationibus cordium & futuris contingentibus, aut contra regulas iuſtitiæ, quæ requirunt diſcretionem & examinationem, *teipſum condemnas*, id eſt, teipſum condemnabilem oſtendis: *eadem enim agis quæ iudicas*, id eſt, conſimilia in genere vel ſpecie agis quæ in aliis condemnas. *Scimus enim*, id eſt, pro certo tenemus per

per naturalem rationem vel per ſupernaturalem illuminationem id quod vos vel neſcitis, vel nõ creditis. ſ. *quod iudicium Dei eſt ſecundum veritatem.* i. infallibiliter imminet *in eos.* i. contra eos *qui talia agunt*, & in aliis condemnant ea quæ ipſi agunt, ſeu eos qui ſe inuicem temerario iudicio iudicant. *Exiſtimas autem ô homo, qui iudicat*, id eſt, tuo iudicio damnas *eos qui talia agũt & facis ea*, quod tibi ſit data talis iudicandi poteſtas, vt non iudiceris de ea in hoc mũdo, *quòd effugies iudicium Dei*, qui ſcilicet modo non punit, quia bonus eſt, & tamen finaliter nihil mali impunitum relinquit. q. d. Si hoc exiſtimas, falſa eſt exiſtimatio tua. *An diuitias bonitatis eius.* i. copioſam bonitatẽ eius, qua bona peccatoribus largitur, ſolem ſuum ortri faciens ſuper bonos & malos, & pluens ſuper iuſtos & iniuſtos, *& patientiæ*, qua grauiter & contumaciter ex malitia peccantes ſuſtiner, *& longanimitatis eius*, qua peccatores ex infirmitate vel malitia longo tempore perſeuerantes expectat, vt ad eũ redeant & pœniteant, *contemnis*, eas impugnando clamore, & Dei miſericordia aburendo. *Ignoras* tu peccator non ignorãtia inuincibili, ſed vincibili, craſſa, ſupina & affecta, *quoniã benignitas Dei*, i. pia miſericordia Dei differentis pœnam, *ad pœnitentiam*, id eſt, reconciliationem, *te*, ſcilicet peccatorem, *adducit*, id eſt, prouocat, ducit & trahit, pœnas differendo & bona exhibendo quantũ eſt de ſe. Ideo enim expectat vos vt miſereatur veſtri. *Secundum autem duritiam tuam*, id eſt, pertinaciã, qua malo adhæres, & qua durus es corde, vt verbum Dei reſpuas, *& impœnitens cor*, quod de priſinis malis non dolet, nec furura vitare contendit, ſed in eis perſeuerat, *theſaurizas tibi iram.* i. multiplicas, accumulas, colligis, & reponis vindictam & reatũ pœnæ deterius peccando: *in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei.* i. in die extremi iudicij in qua iratus apparebit, & vltionem manifeſtè reuelabit, & exercebit ſuper iniquos & ſceleratos abſque tamen vlla animi perturbatione & ſui mutabilitate.

Eſa.30.d

Sophо.1.d

Secunda pars II. C.

QVI *reddet unicuique ſecundum opera eius*, ſine interna ſiue externa, non quidem ſecundũ equalitatem operum, quia præmium excedit meritum: ſed ſecundum proportionem. quia bonis retribuet bona, & melioria melioribus. *His quidem qui ſecundum patientiam boni operis*, ſcilicet erunt bene diſpoſiti, qui patientia Dei bene vtuntur, vel æquanimiter ſuſtinent aduerſa, nec propterea ceſſant à bono opere, ſed perſeuerant, *gloriam*, id eſt, charitatem intrinſecam in anima, quæ prouenit ex clara viſione & fruitione diuinæ eſſentiæ, & extrinſecam in corpore, quæ fluit à gloria animæ: *& honorem*, id eſt, reuerentiam quæ eis exhibebitur ab omni creatura, *& incorruptionem*, id eſt, indefectibilem gloriæ & honoris permanſionem: quia illa gloria & honor non erunt tranſitoria, prout in hoc mundo ideo accipient coronam incorruptam & immarceſsibilem: *quærentibus uitam æternam*, id eſt, qui hac intentione bona operãtur, vt habeant vitam æternã, & non vt videantur ab hominibus, vt hypocritæ. *His autem qui ſunt ex contentione*, id eſt, qui veritatem impugnant cum confidentia clamoris, & contentioſi ſunt contra proximum, vel contra fidem, ex pertinacia ac duritia cordis, pœnitere contemnunt: *& qui non acquieſcunt veritati.* ſ. doctrinæ fidei & iuſtitiæ diuinæ, & peruersè viuendo nõ credunt veritatem iuſti iudicij Dei, *credunt autem iniquitati*, id eſt, ſuggerentibus & perſuadentibus iniquitatem: vel credunt peruerſæ ac infideli doctrinæ: vel etiã peccatorum impunitatem, talibus reddentur ſequentia, *ira*, id eſt pœna, & vindicta in anima & corpore & qualibet eius parte, ideo dies iudicij dicitur dies iræ, *& indignatio*, quia ſibipſis indignabuntur, & contra ſeipſos commouebuntur propter peccata quæ commiſerunt, *tribulatio*, id eſt, punctura dolorum & tormẽtorum quæ ſuſtinebunt: *& angustia*, quæ in eis conſurget, cò quod animus eorum non valebit inuenire remedium contra mala quæ timebunt & patientur, vndiquaque enim ſequetur oppreſsio & perplexitas, vt nullo modo euadere poſsint. *in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum & Græci*, id eſt, Gentilis. præponit Iudæos: quia Iudæis maior pœna debebatur, ranquam ſcientibus voluntatem Dei per legem, & eadem ratione nunc maior pœna debetur Chriſtianis, circa idem peccatum. *Gloria autem, honor & pax* id eſt, perfecta animi tranquillitas, quæ ponitur loco incorruptionis, quam ſupra nominauerat contra anguſtiam malorum, *omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco*, præponit Iudæos, quia eis primo promiſſa ſunt, & in eorum promiſsiones Græci, hoc eſt Gẽtiles, introierunt. *Non enim eſt perſonarum acceptio apud Deum*, id eſt, diſtributio præter dignitatem & debitum perſonarum, non enim duobus æqualiter ſe habẽtibus, inæqualiter dat vel tribuit. *Quicũq; enim ſine lege* ſcilicet Moyſi quã à Deo acceperat, *peccauerunt ſine lege peribunt.* i. condemnabuntur, non propter trangreſsionem legis Moyſi, quam non acceperunt, ſed propter tranſgreſsionem legis naturæ. *& quicunq; in lege* id eſt, poſt legẽ ſcriptam & ſuſceptam, *peccauerunt, per legem iudicabuntur*, id eſt, condemnabuntur propter tranſgreſsionem legis.

Luc 12.g

Tertia pars II. C.

NOn *enim auditores legis*, ex hoc ipſo quod legẽ audiunt, quanuis iuſti apud homines reputentur, nõ tamen *iuſti ſunt apud Deum*, qui non ſolum nouit quæ foris parẽt, ſed etiã cor intuetur: qui videt quod in lege contenta & ab eis per promulgationem audita & cognita ſpiritualiter nõ capiunt, aut ſi capiant non ea qua decet intentione, adimplent: *ſed factores legis iuſtificabuntur*, non quod quaſi per opera cæremonialia, iudicialia, aut etiam moralia, iuſtitiam Dei ſiue gratiã iuſtificantem acquirãt, cùm talis per ſolam Dei miſericordiam merito paſsionis Chriſti infundatur: ſed quia per huiuſmodi ſcriptæ legis opera ſpeciali auxilio Dei adimpleta ad iuſtificationẽ diſponentur, & à Deo miſericorditer iuſtificabuntur. *Cum enim Gentes, quæ legem*, ſcilicet diuinam ſcriptam, quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ soli Iudeis data est *nō habēt, naturaliter*, id est, instinctu & directione naturali per sindereſm in intellectu practico impreſſam, qua diſcernere poſſiunt ea quæ lex facere aut vitare quo ad moralia præcepit, & per naturam gratia reformatam: *ea quæ legis ſunt faciunt*. i. quæ lex ſcripta, quo ad moralia mandat. *eiuſmodi legem*. ſ. ſcriptam per Moyſen datam. *ipſi ſibi ſunt lex*, inquantum fungūtur officio legis ſemetipſos inſtruendo, & ſe ad bonum inducendo. *Qui oſtendunt opus legis ſcriptū*, i. firmiter ſixum, *in cordibus ſuis*. i. in intellectu & ratione eorum, non atramento, ſed ſpiritu Dei vi-
1.Co.4.a ui: *teſtimonium reddente illis conſcientia*. i. applicatione ſcientiæ ſiue cognitionis per ſindereſim ha-
Act.10.g bita, qua de aliquo iudicatur an bene vel male factum ſit, *ipſorum*. ſ. qui talia agunt, quæ conſcien-
Ioan.5.d tia non ſolum eſt operum, ſed etiam, *inter ſe inuicem cogitationum accuſantium aut etiam defendentium*, in conſcientiis reproborum quæ erunt apertæ & manifeſtæ, *in die*. ſ. extremi iudicij, *cum iudicabit Deus* ea quæ nunc ſunt *occulta hominum*, de quibus nunc homines iudicare non poſſunt hoc iudi-
cium Dei certum eſt, *ſecundum Euangelium meum*. i. à me prædicatum, *per Ieſum Chriſtum*, qui conſti-
tutus eſt iudex viuorum & mortuorum.

Quarta pars II. Capitis.

Si autem tu Iudæus cognominaris, quod eſt nomen honorabile tāquam à nobilibus & iuſtis paren-
tibus deriuatū à Iuda patriarcha filio Iacob, *& requieſcis*, perſiſtis & delectaris *in lege*, quaſi per eam de credendis & agendis certificatus, *& gloriaris in Deo*. i. in notitia & cultu vnius Dei, vel in redemptione quam tibi per prophetas nūtiauit, *& noſti voluntatem eius*, ex doctrina legis & prophetarum, ſciens quid ipſe ab hominibus velit fieri, aut nolit fieri: *& probas*. i. approbas & cōmendas, *utiliora*. i. meliora & perfectiora eligere noſti, *inſtructus per legem*, in qua diuerſi perfectionū gradus docentur: *confidis*. i. præſumis, exiſtimas *teipſum eſſe ducem*. i. directorem, *cæcorum*. i. incapacium ad intelligendum, *lumen eorum qui in tenebris*, iguorantiæ, *ſunt*. ſ. conſtituti, *eruditorem inſipientium*. i. eorum qui abſque cognitione diuinorum ſunt, *magiſtrum infantium*. i. paruulorū, qui ob defectum ætatis imperfecti ſunt, vel eorum qui rudimentis egent: *habentem formam* perfectionis, vt aliis ſuis exemplar *ſcientiæ* in agendis, *& veritatis*, in credendis & ſpeculatiuis, *in lege*. ſ. contentis. *Qui ergo alium doces, cur teipſum non doces?* dicis te eſſe ducem cæcorum, cur per rectam viam à te cognitam non ambulas? confidis te lumen eorum qui in tenebris ſunt, cur opera tenebrarum non abiicis? Si eruditor inſipientium, cur timorem domini, quæ eſt initium ſapientiæ reliquiſti? Si magiſter infantium, cur puer es ſenſu, & more puerorum inſanias falſas proſequeris? *Qui prædicas non furandum*. i. non eſſe accipiendum alienum inſcio vel inuito domino, prout lex dicit, *furaris*. i. accipis & es ſocius furum. *Qui dicis*, tum occultè, tum publicè, tum verbis, tum ſcriptis, *nō mœchandum*.
Pſal.77. i. non adulterandum, *mœcharis*. i. adulteratis fidem matrimonij frangens. *Qui abominaris* idola, ex
Pſal.147. præcepto legis ſciens non eſſe colenda, *ſacrilegium facis*. i. ſacra quæ ſcis eſſe veneranda, cōtaminas abutendo his quæ ad diuinum cultum pertinent, Chriſtum negando, vel ſacrum de ſacro auferendo, & in prophanos vſus exponendo. *Qui in lege*, ſiue de lege, *gloriaris*, cū iactantia dicēdo: Quantum audiuimus & cognouimus, ea patres noſtri narrauerunt nobis, &c. &, non fecit taliter omni nationi, &c. *Per præuaricationem legis Deum inhonorat*, non exhibendo ei debitam reuerentiam, nō obediendo mandatis ipſius: qui legem ſuſcepiſti, legem relinquis: *nomen enim Dei per uos blaſphematur*. i. gloria & fama nominis Dei per veſtram malam conuerſationem vituperatur, *inter Gentes, ſicut ſcriptum eſt*, quæ propter veſtram malam conuerſationem arbitrantur legem à Deo datam non eſſe bonam.

Quinta pars ſecundi capitis.

Gen.17.b *Circunciſio quidem*. ſ. corporalis, *prodeſt tibi Iudæo*, quantum ad remiſsionem peccati originalis: quia data eſt Abrahæ, & ab eo ſecundū carnē deſcendentibus. *Si legem* Moſaicam *obſeruas*. i. cuſtodias & impleas, non in ſenſu literæ, ſed ſpirituali poſt paſsionem Chriſti exhibitam, ſi Chriſto ad quem te lex dirigit, credas, & Euangelium ſuſcipias: quemadmodū profeſsio religioſis prodeſt, ſi regulam ſeruent. *Si autem præuaricator legis ſis*. i. ſi legem tranſgrediaris, & debito modo non impleas: *Circunciſio tua* carnalis, *præputium facta eſt*. i. non amplius prodeſt tibi, quàm ſi non eſſes circunciſus: & ſic præputiatis ſimilis effectus es, quibus Gentilitas non prodeſt, ſed obeſt. *Si igitur præputium*. i. ſi aliquis Gentilis inciti cunciſus *iuſtitias legis*. i. moralia præcepta & mādata legis quæ ſunt de dictamine rationis naturali, *cuſtodiat*. i. ſeruet vt per ea quæ facta ſunt in cognitionem Dei perueniat, & in fide & cultu vnius Dei permaneat: *Nónne præputium illius in circunciſionem*. ſ. ſpiritualem, *reputabitur*. i. nonne fructum circunciſionis habebit cum imitetur fidē Abrahæ quæ reputata eſt ei & filiis ſuis per imitationem ad iuſtitiam, in cuius fidei ſignum & proteſtationē data fuit circunciſio. *& iudicabit id quod ex natura eſt præputium*. i. Gentilis nō ſententiā proferēdo, ſed comparatione facti melioris iudicādū & cōdēnandū oſtēdet. *legem conſummans*, eo q̄ legē omnibus viribus ſuis implet, *te*. ſ. Iudæū circūciſum, *qui per literā*. i. legis ſcripturā, *& circuciſionē*, in litera legis ſcriptā & manifeſtā, *præuaricator*. i. trāſgreſſor *es legis*. acceptæ quā Gētilis nō habet. *Non enim*,
Gen.17.b ille eſt verè Iudæus, *qui in manifeſto Iudæus eſt*. i. qui à Iacob originē traxit, *neq; quæ in manifeſto in car-*
Infra 4.b *ne eſt circunciſio*. quæ. ſ. videri poteſt, eſt vera circūciſio: quia eſt ſolū ſignū interioris circūciſionis, veruū autē ſignū nō eſt niſi reſpōdeat illi ſignatū. *Sed qui in abſcondito Iudæus eſt*. ſ. verè Iudæus: quia mādata legis, quā Iudei profitētur ex affectu cordis, quod eſt abſcōditū & ab hominibus videri nó poteſt. Et *circuncisio cordis*. ſ. vera eſt, quia propter Deū abiectis vitiis, & adeptis virtutibus ea quæ
1.Reg.16.b legis Chriſti ſunt obſeruat homo, *in ſpiritu*. In virtute ſpiritus ſancti & ſecūdū ſpiritualē intellectū

legis

legis Moyſi: *Et non in litera*. i. non ſecundum ſenſum literæ grammaticalem. *Cuius*. ſ. circunciſionis interioris *laus*. i. manifeſtatio cum approbatione, *non ex hominibus*, qui ſolum vident quæ foris parent & non interiora, *ſed ex Deo eſt*. qui cor intuetur & ſcrutatur ac probat renes & corda.

Commentum II. Capitis.

Propter quod inexcuſabilis es, ô homo omnis qui iudicas. Text.

APOSTOLVS hic ſupponit iudicium temerarium Gentilium & Iudæorum ad ſidem conuerſorum, quo iudicabant inuicem de præterita vita. Iudæi arguebant Gentiles de idololatria & aliis nefandis criminibus: Gentiles verò Iudæos de præuaricatione legis acceptæ: licet tam Iudæi quam Gentiles peccatis quæ ſibi inuicem obiiciebant, inuoluti eſſent. Gentiles quidem veritatem Dei in impietate & iniuſtitia detinentes, fuerant præuaricatores legis naturæ & in nephandiſsimis criminibus inciderant. Ideo eos inexcuſabiles eſſe priore capite dixit. Iudæi etiam accepta lege veritatem Dei in impietate & iniuſtitia detinuerant idololatrantes & legem præuaricantes: vtrique enim populo reuelata fuit iuſtitia Dei: Iudeis per fidem, Gentibus autem per viſibilia quæ facta ſunt. Ideo hic ex præmiſsis vtroſque arguit de inordinato iudicio, & omnes tam Gentiles quàm Iudæos in tali iudicio temerario inexcuſabiles eſſe concludit, dicens: Propter quod, &c. *In quo enim iudicas alterum, teipſum condemnas*. Hic cōfutat humanum iudicium, excludendo vnam excuſationis cauſam. ſ. ignorantiam, quæ excluditur per ipſummet iudicium. Quicunque enim iudicat aliquem de aliquo, quaſi male agentem, oſtendit ſe agnoſcere illud eſſe malum, & ex hoc concludit ipſum eſſe condemnabilem. ideo dicit: Inexcuſabilis es, quia oſtendis teipſum condemnabilem cum iudicas alterum male agentem, quod tamen iudicium de occultis & factis aliorum propter incertitudinem prohibitum eſt: iuxta illud, Nolite iudicare, & non iudicabimini. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt quod ad iudiciū humanum licitum, tria requiruntur. Primò, quod procedat ex inclinatione & actu iuſtitiæ, quæ verſatur circa debitum æquale, vt non vltra vel minus quam debetur iudicet ſiue aſcribat: ſecūdum illud, Diligite iuſtitiam qui iudicatis terram. Secundò, quod procedat ex authoritate & poteſtate præſidentis: iuxta illud, Tu qui es qui iudicas alienum ſeruū, domino enim ſuo ſtat aut cadit. Tertiò, quod proferatur ſecundum rectam prudentiæ rationem ſiue deliberationem, hoc eſt, quod ſit de certis & non dubiis: ſecundum illud, Ne temerè quid loquaris. Quodcunque autem horum trium deficiat, iudicium erit vitioſum. Si deſit æqualitas, erit iudicium peruerſum & iniuſtum. Si authoritas, erit iudicium vſurpatiuum & abuſiuum: quia non eſt maior abuſus quā poteſtatis defectus. Si certitudo aut prudentia, erit iudicium temerarium & præſumptiuum, vt cum homo iudicat de cogitationibus & intentionibus cordium, aut etiam de futuris contingentibuss quæ ſibi Deus reſeruauit. vnde Apoſt. Nolite ante tempus iudicare, quo ad vſque veniat dominus qui illuminabit abſcondita tenebrarum & manifeſtabit conſilia cordium. Et Hier. Prauum eſt cor hominis & inſcrutabile. quis cognoſcet illud? ſequitur: Ego dominus ſcrutans corda & probans renes. Et Eſa. Annunciate quæ vētura ſunt nobis in futurū, & dicemus quia Dij eſtis vos. Cùm ergo tam Gentiles quàm Iudæi de ſe inuicē iudicarent abſque prædictis requiſitis, ſequitur quod iudicium illorum erat illicitum: nec poterant ſe excuſare per ignorantiam. Quia ipſo facto quo iudicabant, proteſtabātur ſe nō ignorare. Nemo enim ſanæ mentis iudicat de his quæ ignorat. *Eadem enim agis quæ iudicas*. Hic excludit aliam excuſationis cauſam, videlicet innocētiam, quaſi dicat, Ideo tu qui alios iudicas, teipſum condemnas. Quja cum ea agas quæ condemnas, manifeſte oſtendis te condemnandum eſſe & cōtra conſcientiam iudicas. vnde Chriſtus: Ex ore tuo te iudico ſerue nequā. & alibi: In quo iudicio iudicaueritis, condemnabimini. & Salomon: Illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis ſermonibus. Et Chriſtus, Quid vides feſtucam in oculo fratris tui, &c. Et Datur inexcuſabiles morum inſtitutores. Ideo Seneca Philoſophos qui recta docentes, perditis erant moribus, in ſuum ipſorum conuitium fuiſſe deſertos aſſeuerat.

1.Co.4.a
Mat.7.a
Sap.1.a
Rom.14.a
Eccl.5.a
1.Co.4.a
Hier.17.b
Eſa.51.
Mat.7.a
Prouer.6.a
Mat.7.a
2.Reg.12.c

Ex his Apoſtoli verbis nonnulli trahunt quod tam priuati quam iudices publici, qui ex officio alios iudicant & condemnant pro peccatis, in quibus ipſi ſunt inuoluti, peccant. Quod tamen nō eſt vſquequaque verum. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt quod ſi de priuatis loquamur & interiori iudicio, hæc verba, *Teipſum condemnas, & cæt.* exponi poſſunt, id eſt, te condemnabilem abſq; excuſatione oſtendis, cum in pari aut ſimili culpa exiſtas. Si verò priuatus exteriori iudicio, puta correctionis fraternæ iudicat & corrigit alium de peccato, in quo ipſe eſt inuolutus, non peccat, modo abſque ſuperbia & ſcandalo hoc faciat: corrigere enim poteſt cum humilitate & non per modum obiurgantis, ſi ſit in ſimili crimine notorio, ſed rogantis & ſe emendare proponentis. Quia vt D. Thomas ait, peccatum non tollit id vnde conuenit homini corrigere delinquentem. Quia cum non tollat iudicium rationis, ſequitur quod per ſe non contrariatur officio correctionis fraternæ. Nec peccatum reddit hominem indignum correctione cōtrariè, ſed negatiuè: & ſic exponit D. Thomas. Si autem loquamur de iudicibus publicis & publicè iudicantibus & corrigentibus ex officio, diſtinguendum eſt de Eccleſiaſticis aut temporalibus. Eccleſiaſtici enim iudicantes & corrigentes, vt miniſtri Eccleſiæ, prædicando vel puniendo de peccato mortali in quo ipſi ſunt occulte inuoluti, abſque contritione vel attritione peccant, iuxta illud: Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum. quia ſic indignè vtitur officio prælationis aut prædicationis,

2.2.q.33.ar.5.

vt D.

Universidad de Deusto
Biblioteca

In 4.distin. 19.q 2.art.2.

vt D.Tho.ait.Et secundum alios,quia est suspensus quo ad se,vt habetur in cap.vlr.extra de tempo.ordi.D.Caietanus super q.60.arg.2.2.2.D.Thomæ,dicit quod prælatus spiritualis vtens officio suo in his quæ non sunt ordinis,sed iurisdictionis,quanuis sit in peccato mortali occulto, non peccat saltem mortaliter per se loquendo,licet bene ratione scandali.Et ad obiectionem de indigno vsu officij,respondet quod non indignè vtitur contrariè aut priuatiuè,sed solum negatiuè. Et ad decretalem illam dicit quod intelligitur de vtente officio ordinis ad quod requiritur cõsecratio,quæ non requiritur ad vsum & actum iurisdictionis,& allegat D.Tho.3.p.q.64.arg.6.ad 1.Si autem sit in peccato mortali notorio,& non pœniteat, quidam dicunt illum duplici peccato peccare.Primò,quia officium suum indebite.i.nõ eo modo quo debet,exequitur. Secũdò,quia scandalizat.Et secundum hoc dicunt debere intelligi illud:Peccatori autẽ dixit Deus:Quare tu enarras iustitias meas & assumis testamentum meum per os tuum? Tu verò odisti disciplinam,& proiecisti sermones meos retrorsum.Si videbas furem,currebas cũ eo,&c.Et illud:Qui sine peccato est vestrum,primus lapidem in illam mittat.ac etiam dictum D.Ambrosij,quod habetur 3.q.8.in c.iudicet.vbi dicitur:Iudicet de alterius crimine, qui non habet in se quod condẽnet. Iudicet inquit,qui non habet quod putauerit in alio puniendũ.& dicta D.Greg.in mora.quę habentur in c. qui sine peccato, &c.In grauibus eadem q. Quo ad iudices verò temporales licet sint Dei ministri,non tamen ad eorum officium acceptandum vel exercendũ egent consecratione. Ideo etiam si sint in peccato mortali tali de quo iudicant, si peccatum sit occultum, non peccant. Si verò sit notorium,peccant ratione scandali. Ideo Zenocrates semel risisse dicitur, quando vidit magnos latrones.i.iudices & præsides condemnare ad suspendium minores. Resolutio ergo D. Tho. est quod illi qui sunt in grauibus criminibus,non debent iudicare eos qui sunt in eisdem vel minoribus,vt D.Chrysost.dicit super illud:Nolite iudicare,&c. Et maximè quando illa peccata sunt publica,quia ex hoc generatur scandalum.Si autem non sunt publica,sed occulta,& necessitas iudicandi immineat,potest cum humilitate arguere & iudicare.vnde D.Aug.dicit: Primum cogitemus cùm aliquem reprehendere necessitas nos cogit,vtrum tale sit vitium quod nunquam habuimus, & tũc cogitemus,nos etiã habere potuisse,vel tale,quod habuimus & iã nõ habemus,& tũc tangat memoriam fragilitas communis,vt illam correctionem non odium,sed misericordia præcedat.Si autem inuenimus nos in eodem vitio esse,non obiurgemus, sed cõgemiscamus & ad pariter conandum inuitemus. *Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundum ueritatem, in eos qui talia agunt.* Hic ostendit & commendat iudicium Dei de infallibili veritate. q. d. Ideo dico quod tepsum condemnas,siue te condemnandum ostendis à Deo, qui iudicaturus est viuos & mortuos. Quia nos qui reuelationem à Deo habemus,certo scimus quod iudicium cõdemnationis Dei est, & erit secundum veritatem in eos.i.contra eos qui talia agunt,secundum illud Iob:Vltor iniquitatis est gladius,& scitote esse iudicium.Et Salomon:Cuncta quæ fiunt,in iudiciũ adducet Deus. Scimus præterea quod iudicium Dei erit secũdum veritatem:cum ipse idem sit veritas per essentiam,nec mentiri potest nec fallere aut falli,prout hominis iudiciũ quod amore,odio,timore corrumpi potest:Ideo nó est semper verum. Iudicium autem humanum, quod innititur dictis & depositionibus testium, non est semper verum, prout Dei qui propter immutabilitatem à veritate deduci non potest:ideo est iudex & testis.vnde & Iob:Non parcam ei quasi verbis potentibus & ad deprecandum compositis. Et Psal. Iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in iustitia.

Mat.7.a

In lib.de ser. do.in mont.

Iob 19.d
Eccl. vlt.d
Ioan. 6.g
Ad tit.1. a
Heb.6.d
Hier. 29.f

Iob 41.a
Psal. 95

Text.

Existimas autem hoc,ô homo qui iudicas eos qui talia agunt,& facis ea,quòd tu effugies iudicium Dei?

Hic commendat iudicium diuinum ex inenitabili necessitate increpando ironice opinionem contrariã,ac si diceret:Nunquid ô homo,&c.superioris iudiciũ non timens,existimas quod tu effugies iudicium Dei? Si hoc existimas,valde erras. Nam Iob dicit:Effugium peribit ab eis. & Dauid,quo ibo à spiritu tuo,& quo à facie tua fugiam? Irascitur hic eis Apost.eo quòd impunitatem sibi promittebant alios iudicantes. Aduertant circa hoc iudices, præsertim præsides & principes atque monarchæ,qui se exemptos à iudiciis arbitrantur,quos legum suarum custodes relinquit omnipotens,& suarum ouium pastores. Si iura,quibus subditos cogunt,non solum transgrediuntur,verum in rem suam summa licentia peruertunt, æstimantes quod nullum eos apprehendat iudicium,siue quod supererit eis declinandi potestas:notent quod Dei iudicio nemo nõ subditur. Omnes enim nos, nullo penitus exempto, manifestari oportet ante tribunal domini nostri Iesu Christi,vt referat vnusquisque prout gessit in corpore,siue bonum,siue malum. Quo fugient à spiritu Dei præsertim ecclesiæ principes,cũ D.Petrus eos admonitos fecerit, quod à domo Dei incipiet iudicium? Et reges perterrere faciat Sap.5.& 6.c.maximè cum dicit:Horrẽdè & cito apparebit,quoniam iudicium durissimum his qui præsunt,fiet. Exiguo enim conceditur misericordia:Potentes autem potenter tormenta patientur. Et Apostol. Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Si plura de vniuersali iudicio videre cupis, vide 21. caput nostratum institutionum theologicarum.

Ioan. 8.a

2.Cor.5.b

Sap.6.a

Heb.10.f

Text.

An diuitias bonitatis eius,& patientiæ,& longanimitatis contemnis?

Hic ostendit causam falsæ æstimationis. Eo enim quod homo in hoc mundo non punitur pro peccato,existimat se non esse puniendum,contra illud: Ne dixeris in corde tuo,peccaui: & quid mihi accidit triste? altissimus enim est patiens redditor. Et Salomon: Etenim quia non profertur cito cõtra malos sententia,absque timore vllo,filij hominũ perpetrant mala. Attamen peccator ex eo quod centies facit malũ,& per patientiã sustentatur,nõ liberatur. Ego cognoui quod bonum

Eccl.5.b
Eccl. 8.b

bonum erit timentibus. Ideo Apostol. hic, an contemnis? Iuxta illud: Impius cũ in profundum peccatorũ venerit,contẽnit:Sed quid contẽnit? tria quæ hic Apost.numerat. s. diuitias bonitatis, patiẽtiæ & lõganimitatis.i.copiosam & abũdantẽ Dei bonitatẽ, qua multa vel multis peccãtibus bona ministrat,iuxta illud:Qui solẽ suũ facit oriri super bonos & malos, &c. & illud: Aperis tu manum tuam,& omnia imples bonitate. cõtemnit pariter diuitias patientiæ eius.i.abundantẽ patientiam,qua sustinet grauiter & ex malitia peccãtes,nec subito, prout potest & merentur, exterminat,iuxta illud:Dominus iudex iustus & patiens,nunquid irascitur per singulos dies? Contemnit insuper diuitias lõganimitatis.i.copiosam longanimitatẽ Dei,qua nõ ad horã aut mensem,sed per longa expectat rẽpora. Has diuitias contẽnit peccator,nõ se corrigendo sed potius indurãdo & impunitatẽ sibi promittendo. *Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* Hic commendat diuinum iudiciũ ex benignitate, & declarat causam contemptus bonitatis, patientiæ & longanimitatis:& dicit eã esse ignorantiã:ac si diceret,Mirum est quod contẽnis. Nunquid ignoras quoniã, i. quod benignitas Dei differentis pœnã,ad pœnitentiã te adducit.i. trahit & prouocat? vnde D.Petrus:Non tardat dominus promissionem suã, sicut quidam existimãt,sed patienter agit propter vos,nolens aliquẽ perire sed omnes ad pœnitentiã reuerti. Et Esa.Expectat vos Deus vt misereatur vestri.D.Caietan. nõ vult hic legi, *ignoras*,sed ignorãs,quasi dicat:An diuitias,&c. contẽnis ignorans te contẽnere. veruntamen hæc lectio non videtur quadrare interrogationi. Gl. vero ordinaria dicit quod Apost.hic videtur tres gradus peccatorum tetigisse. Primò, impunitatem sibi promittentium. Secundò,contemnentium. Tertiò,ignorãtium. ait enim:Peccas ô homo, dum impunitatem tibi promittis,grauius peccas quia cõtemnis:amplius & grauissimè,quia ignoras. Si dicatur quod ignorantia excusat: dicendum quod verum est de ignorantia antecedente,sed non de consequente & affectata,vt dictum est supra 1.c. super verbo ita vt sint inexcusabiles, vel exponendum grauissimè.i.periculosè,quia qui ignorat peccatum,non quærit remedium,vel grauissimè propter ignorantiæ speciem pertinentem ad infidelitatem, quæ est grauissimum peccatum, vnde dicitur, si quis ignorat, ignorabitur. Vel grauissimè in genere ingratitudinis: Magis enim ingratus est qui beneficium non recognoscit,quàm qui diminuit, quod est contemnere.

Prou.28.a

Matt.5.f

Psal.9.

2. Pet.3.b

Esa.30.d

1.Cor.14.g

Secundum duritiam autem tuam,& impœnitens cor,thesaurizas tibi iram,in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei.

Text.

Hic ostendit retributionem contemptus bonitatis,patientiæ & longanimitatis Dei,quę retributio nihil aliud est quàm thesaurus siue cumulus & acernus iræ. i. vindictæ Dei: cumulus inquam pœnarum,tormentorum,& maledictionum, quæ executioni mandabuntur in die iræ. i. vindictæ & reuelationis.i. executionis iusti iudicij Dei. Dicit autẽ secundũ duritiã tuã propriam, qui ad beneficia bonitatis Dei non emolliris,& non Dei:quia Deus non est causa effectiua indurationis,sed peccator. vnde Orig. dicit quod quẽadmodũ ex eadem pluuia bona terra bonas herbas profert:mala vero malas,atque eodem sole quo liquefit cera,indurescit lutum. Ita eadem patientia Dei alicuius cor emolescit:alterius vero induratur. Durum dicitur quod non cedit tãgenti, vt sunt solida & firma:prout lapides,ferrum,& metalla:translatum est tamen hoc nomen ad cor, siue animum, vt dicatur animus durus & induratus, qui prouocatus tanta benignitate, patientia & longanimitate non cedit prouocationi Dei.& per hoc Apostol.intendit declarare quòd dilatio vindictæ ex parte quidem Dei fit propter bonum peccatorum, vt prouocentur ad pœnitentiam. Sed ex parte impœnitentium hominum est ad cumulum pœnæ,secundum illud: Cor durum male habebit in nouissimo. Cor autẽ impœnitens dicitur quod ad pœnitentiã non inflectitur ex Dei patientia & longanimitate. vnde Hiere. Nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo. Per cordis ergo duritiam,quæ procedit ex impunitate:& impœnitentiam quæ videtur procedere ex desperatione,thesaurizat,id est,congregat,multiplicat peccator sibi iram,id est,reatum pœnæ:secundum illud: Thesaurizastis vobis iram in nouissimis. Origenes triplicem in sacris literis adnotauit thesauri significationem. Est enim thesaurus in terra,in qua prohibet dominus thesaurizari. Est thesaurus in cœlo,in quo iubentur fideles suas recondere opes. Est tertius hic iræ ab Apostol. comminatus. Thesaurizator primus est animalis & stultus,de quo in Euangelio:Stulte hac nocte repetent abs te animam tuam,&c. Secundus verò spiritualis & sapiens. Tertius autem carnalis & sapiens,de quo hic dicitur quod thesaurizat iram in die iræ. de qua Sophonias, dies iræ dies illa, quia Deus nunc vindictam non infert,quam inferet in illo die pro tempore accepto. Quia per quot dies iudicium protendatur,incertum est secundum D.Aug. vnde Psal. Cum accepero tempus ego iustitias iudicabo. Et reuelationis iusti iudicij Dei,quod nunc non creditur esse, aut non videtur esse iustum. vnde Esa. Iusta est salus mea vt veniat,& iustitia mea vt reuelẽtur.

Lib.3.de princ.

Ecc.3.d

Hier.8.c

Iac.vlt.a

Mat.6.c
Luc.12.c

Sop.1.d

21.de Ci. Dei.
Psal.
Esa.56.a

COMMENTVM II. PARTIS II. C.

Qui reddet unicuique secundum opera eius.

IN hac secũda huius 2.c.parte,Apost.cõmendat diuinum vniuersale iudiciũ de summa æquitate. Equitatis enim ratio est,vt vnicuique retribuatur,non secundum personarum acceptionem, quod paulò pòst concludet, sed secundum opera. In præsenti enim seculo non semper redditur secundum opera. Quia quandoque male operantibus gratiã largitur,prout D.Paulo,qui prius blasphemus persecutor misericordiam cõsecutus est. Sed in die iudicij quando erit tẽpus iudicandi secũdum iustitiã,implebitur illud: Secundũ opera

1.Tim.1.c
Psal.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mandum eorum retribue illis. Si dicatur quod retributio futura non videatur æqua, eo quòd peccato mortali momentaneo retribuetur pœna æterna: quia videtur esse contra illud: Secundum mensuram delicti erit & plagarum modus. Et contra illud: Quantum se glorificauit & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Dicendum quod prout D. Aug. dicit, In retributione iustitiæ non consideratur æqualitas temporis inter culpam & pœnam. Quia etiam secundum iudicium humanum pro culpa adulterij, quod breui hora committitur, infligitur pœna mortis: in quia non intendit legislator moram occisionis, sed potius quod per mortem perpetuo excludatur à societate viuentium. Et ideo non est mirum si peccata commissa contra charitatem, per quam est societas inter Deum & homines, æternaliter diuino iudicio puniuntur. Et hoc quidem apparet esse iustum ex tribus. Primò, ex infinita dignitate Dei in quem peccatur. Tanto enim quis grauius peccat, quanto maior est dignitas illius in quem peccatur: sicut plus peccat qui percutit principē, quàm qui percutit priuatam personam. Et sic cum per culpam mortalem peccetur in Deum, qui est infinitus, oportet quod infinita pœna ei respondeat. Et cum non possit esse infinita secundum intentionem, relinquitur quod debet esse infinita secundū durationem. Secundò, hoc idē apparet ex voluntate qua peccatur. Quicunque enim mortaliter peccat, auertens se ab incōmutabili bono, constituit finem vltimum in bono cōmutabili, propter quod relinquit bonum incommutabile, prout fornicator in delectatione carnis, & auarus in pecunia: Et quia finis appetitur per se, maximè vltimus: quicunque appetit finem, fertur in illud, volens illud semper obtinere, si aliud non obsistat. vnde ille qui peccat mortaliter voluntatem habet perpetuo in peccato manendi, nisi fortè per accidens, sicut quando timet pœnam, vel habet aliquod aliud impedimentum. vnde conueniens est vt ex quo homo secundum voluntatem peccatum perpetuo obtinendum appetit, quod æternaliter pro illo puniatur. Deus enim, qui est inspector cordis, maximè ad volūtatem peccantis attendit. Tertiò, idem apparet ex parte effectus peccati, qui est subtractio gratiæ, ex qua sequitur quod homo quantum est de se, perpetuō maneat in peccato, à quo exire non potest nisi per auxilium gratiæ, iuxta illud: Homo spiritus vadens, & non rediens. Non est autem conueniens vt durante culpa cessēt pœna, quæ reordinat culpam. Ideo in perpetuum durat pœna. Pro resolutione igitur dicendum est, quod sicut in peccato duo sunt, s. auersio & cōuersio: Sic duplex ei pœna respondet: Auersioni respondet pœna damni: conuersioni verò pœna sensus: & vtraque est infinita secundum durationem & non secundum intentionem rationibus iam dictis. Cum autem dicit: Reddet vnicuique secundum opera sua, non est intelligendum secundum æqualitatem operum: quia præmium excedit meritum. Deus enim remunerat vltra condignum substantiæ operū, prout ex libero arbitrio procedunt. vnde infra: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futurā gloriam quæ reuelabitur in nobis, sed non citra condignum gratiæ datæ: punit citra condignum cum miserationes eius sint super omnia opera eius: quia demerito eorum potuisset acerbiora tormenta statuere. Ideo hæc verba debent intelligi secundum æqualitatem proportionum: quia bonis bona, & melioribus meliora: & prauis mala, & peioribus deteriora reddet. Aduertendum etiam quod ex hac redditione mercedis, quam reddet Deus vnicuique secūdum opera eius, confutatur error Lutheranorum dicentium liberum arbitrium se habere merè passiuè & velut inanime quoddam: quia si verum esset, non diceret Apost. Reddet vnicuique secundum opera eius. Et quia hunc errorem abundè reprobauimus supra 1. cap. super verbo: Propter quod tradidit eos Deus secundum desideria cordis eorum. ideo nunc supersedeo.

Deut. 25.a
Apoc. 18.d
Psal.
Infra 8.

Text. ***His qui secundum patientiā boni operis, gloriam & honorem, & incorruptionē quærunt vitam æternam.***

Hic specialiter ostendit quod in generali prædixerat de retributione operum. Et primo explicat magnitudinem præmiorum. Origenes, Chrys. Theophylactus, & Caietanus sic legūt & ordinant literā: Reddet vnicuique iuxta opera eius: his quidem qui secūdum patientiā boni operis quærunt gloriam, honorem & incorruptionem, reddet vitam æternā, & sic vertūt participium quærentibus in verbum, vt respondeat relatiuo (qui) & coniungunt accusatiuum vitam æternam verbo reddet. Alij verò licet vertant participium in verbum (quærunt) coniungunt tamen ei accusatiuum, vitam æternam, & verbo, reddet coniungunt accusatiuum, gloriam & honorem & incorruptionē, sic ordinantes literam: Reddet vnicuiq; secundū opera eius, his quidem qui secundum patiētiam boni operis quærunt vitam æternam, reddet gloriam, honorem, & incorruptionem: & hæc expositio videtur conformior veritati & intentioni Apost. Quia nostrorum operum intentio dirigi debet in Deum, qui est obiectum vitæ æternæ, iuxta illud: Hæc est vita æterna, vt (s. absque intermissione) cognoscant te Deum, &c. In hac cognitione & fruitione consistit essentia beatitudinis. Gloria autem & honor & incorruptio sunt qualitates consequentes. Gloria enim significat sanctorum claritatem intrinsecam, qua replebitur mens eorum, secundum illud: Implebit splendoribus animam tuam: & extrinsecam qua splendebunt in corpore, iuxta illud: Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum. & illud: Exultabunt sancti in gloria. Honor verò significat sanctorū dignitatem & reuerentiam, quæ eis exhibebitur ab omni creatura. Erunt enim reges & sacerdotes, iuxta illud: Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes: & vlterius computabuntur inter filios Dei, secundum illud: Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & illud: Nimis honorati sunt amici tui Deus. Incorruptio autem significat quod illa gloria & honor non erunt transitoria, prout ea quæ sunt in hoc seculo, secūdū illud: Illi quidem vt corruptibilem coronam accipiāt, nos autem incorruptam, vel etiam incorruptionem corporis: Oportet enim incorruptibile hoc induere

Ioan. 17.a
Esa 28.b
Matt. 13.f
Apoc. 1.d
Sap. 5.a
Psal.
1. Cor 9.b

incorruptionē. Non est enim verisimile quod Apost. admoneret homines vt prius mentis oculum in gloriam defigerent & honorem: quàm in vitam æternam, præsertim Romanos, qui nihil aliud quàm illustres honoris titulos gloriosúmque immortalitatis nomen ambiti soliti erāt, occasionem inde caperent, vt in hæc potius bona intenderent, quàm in vitam æternam, quā primo quærere præcepit Christus, dicens: Primum quærite regnum Dei, & iustitiam eius, &c. Iustitia in qua quæritur regnum Dei, siue vita æterna, est obseruatio mandatorum Dei, iuxta illud: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, quibus præcipiuntur bona opera. Propterea dicit: his qui per patientiam boni operis, &c. Patientia autem nō dicitur boni operis obiectiuè, cum obiectum patientiæ nō sit bonum: sed malum. sed dicitur boni operis causaliter, hoc est ratione operis ad differentiam patientiæ ratione mali operis: puta furti, adulterij & homicidij. vnde D. Petrus: Nemo autem vestrum patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus. Si autem vt Christianus, non erubescat. & Christus: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, & sic hic describit Apost. patientes mala ratione boni operis. Ita quod in his verbis claudit duo ex quibus integratur perfectio vitæ Christianæ, scilicet facere bona opera, & pati mala, propter bonum opus. vnde D. Iacob. Patientia opus perfectum habet. Et Christus: in patientia vestra possidebitis animas vestras. Vel potest hic accipi patientia pro longanimitate, siue pro perseuerantia, vt scilicet aliquis à bono opere propter tædium non recedat, iuxta illud: Patientes estote fratres vsque ad aduentum domini. & illud, Patientia, id est, perseuerantia vobis necessaria est. vnde Christus: Qui perseuerauerit vsque in finem, saluus erit. Per hæc Apost. verba, Qui reddet, &c. his qui, &c. adeo conuincuntur Lutherani negantes opera facta in gratia esse meritoria, vt nullo modo elabi possint, nisi per mecendo quod Deus his qui secundū patientiā boni operis quærunt ipsum, reddet vitam æternam. Merces enim & præmium quæ idem sunt, & ad idem referuntur. s. ad id quod alicui debitum est, ratione operis vel laboris, respondent merito, id est, operi vel labori, propter quę redduntur. Cum ergo Deus his qui secundum patientiam boni operis quærunt ipsum, reddat vitam æternam, id est, claram sui (absque intermissione) visionem, qua communicat seipsum, qui est summa merces prout Abrahæ reuelauit. Et Esa. Deus in fortitudine veniet, & merces eius cum eo. & D. Ioan. Ecce venio cito, & merces mea mecum: sequitur euidenter ex terminis quod illi merentur, & quod eorum bona opera, pro quibus talis merces redditur, sunt merita, vel meritoria. Hanc retributionem mercedis ad meritum præcedens alibi declarauit Apost. dicens: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Non solum autem mihi, sed & his qui diligunt aduentum eius. Pro ampliori tamen intellectu & resolutione materiæ ac solutione argumentorum, Notādum est primo, quòd quemadmodum reddere alicui iustum precium pro re accepta, est actus iustitiæ, ita reddere mercedem laboris aut operis est actus iustitiæ: Et cùm iustitia sit æqualitas quædam & importet debitum, sequitur quod inter eos solos potest propriè esse iustitia & meritum, inter quos est simpliciter æqualitas, & potest esse debitū. Atqui inter Deū & homines nō potest esse æqualitas, eo quod finiti ad infinitū nulla sit proportio. Nec Deus potest aliquid debere homini, cū omne bonū quod habet homo, habeat à Deo, & sit ipsius Dei in esse fieri & cōseruari: quare si homo totum quod habet, debet Deo, nec ei satisfacere potest: dūs enim, parentibus & magistris nō redditur, æquiualens. sequitur quod homo nihil propriè & similiter potest mereri à Deo, cùm Deus nihil possit homini debere. Verūtamen est quædam proportionabilitas inter Deum & hominem, inquantum vterque operatur secundum modum suum. Modus autem & mensura humanæ virtutis, est homini à Deo. Ideo meritum hominis ad Deum non potest esse, nisi secundum suppositionem diuinæ ordinationis, scilicet vt homo consequatur à Deo per suam operationem quasi mercedem, ad quod Deus ei virtutem operandi deputauit, sicut etiam res naturales cōsequitur à Deo per suam operationem quasi mercedem id ad quod à Deo sunt ordinatæ. Differenter tamen. Quia homo mouet seipsum ad agendum per liberum arbitrium, quod aliæ res naturales non faciunt, ideo actio hominis habet rationem meriti, & non actiones creaturarum quæ libero arbitrio carēt. Quo ad meritum ex suppositione datur similitudo de rege temporali. Si rex ordinaret quod ille qui faceret certum quid paruæ æstimationis, haberet tale castrum quod plurimum in valore excedit opus à rege iniunctum. Si rusticus impleret ordinationem regis haberet ius ad castrum, non simpliciter & absolutè, sed ex ordinatione. Et rex qui ante ordinationem suam nihil debebat rustico, post ordinationē eius & impletionem illius efficitur debitor, præcipuè sibi ipsi: quia debitū est vt rex promissionē suā teneat. Sic Deus qui scit omnia nostra esse sua, & nos ei ad maiora teneri, tamen quia ex sua clemētia & liberalitate ordinauit, quod si quis libere & bono animo seruiret ei, & mādata eius seruaret, mercedē illi daret. vnde per Hier. Erit merces operi tuo. & Christus, Si vis ad vitā ingredi serua mandata. Consequēs ergo est quod Deus præcipuè sibiipsi primo debitor sit, & ex cōsequēti implentibus ordinationē suā, vt homini implenti suā ordinationē tribuat quod pollicitus est, cum mentiri non possit, neq; seipsum negare: nec irrita facere quæ procedūt ex labiis suis. vnde dixit Abrahæ, Per memetipsum iuraui, quia fecisti rem hanc, & non pepercisti vnigenito filio tuo, benedicam tibi, &c. Et Dauid, Inclinaui cor meū ad faciendas iustificationes tuas in æternū propter retributionē. Et Christus, Si quis dederit calicē aquæ frigidæ in nomine discipuli, non perdet mercedem suam. & alibi, Qui reliquerit domum, &c. centuplum accipiet,

1. Cor. 15.g
Mat. 6.d
Matt. 19.b
1. Pet. 4.d
Iaco. 1.a
Luc 21.d
Iaco vlt.d
Hebr. 10.g & Mat. 10.c
Hier. 31.c
Mat. 19.c
Act 10. 1.a
1. Tim. 2.b
Gen. 22.c
Psal. 118.
Marc. 9.f

1. 2. q. 114. ar. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

2. Cor. 5. b
Mat. 25. c

& vitam æternam possidebit. Eam ob rem Apost. dicit: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ad hoc vt referat vnusquisque prout gessit in corpore, siue bonum, siue malum. Et Christus, Venite benedicti patris mei percipite paratum vobis regnum, &c. Assignat rationem, Esurivi enim, &c. Et si malis propter mala opera infliguntur tormenta, cur bonis propter bona opera non dabuntur præmia? vnde D. August. in Epistola ad Sixtum: & Ecclesia in concilio Trident. Sessione 6. canone 26. Si quis dixerit iustos nō debere pro bonis operibus, quæ in Deo sunt facta expectare & sperare æternam retributionem à Deo per eius misericordiam & Iesu Christi meritum, si bene agendo & mandata diuina custodiendo vsque in finem perseuerauerint, Anathema sit.

Secundò notādum est quod homo à Deo dupliciter mereri potest. Ideo apud doctores catholicos duplex dicitur esse meritum. Quoddam est congrui siue de congruo. Quoddam verò cōdigni siue de condigno. Quemadmodum duplex est debitum super quod fundatur ratio meriti, scilicet debitum iustitiæ: & debitum liberalitatis siue honestatis. Meritum condigni est quando est æqualitas inter opus & mercedem. Et tale est meritum mercenarij & denarij diurni: tale meritum
Mat. 20. b regulatur æqualitate iustitiæ. Meritum verò congrui dicitur quando non est æqualitas inter opus & mercedem, siue quando redditur merces quæ non est debita operi ex natura sua, sed ex liberalitate donantis. Aliquid enim congruit liberalem & magnificum dare, quod operarius non meretur ex condigno. Quemadmodum factum est illis qui circa vndecimam horam venerant.

Tertiò notandum est quod meritum hominis potest dupliciter considerari. Vno modo secundum quod procedit ex libero arbitrio. Alio modo secundum quod procedit ex gratia spiritus sancti. Si opus hominis consideretur primo modo, secundum quem dicitur considerari secundum
Infra 8. d substantiam operis, tunc cum sit finitum, non est condignitas inter opus & vitam æternam, quæ est infinita. vnde sic considerando dicitur infra 8. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis: sed est congruitas quædam secundum æqualitatem proportionis siue proportionabilitatis. Videtur enim congruum vt homini operanti & seruanti ordinationem sibi à Deo datam, Deus recompenset secundum excellentiam liberalitatis suæ. Si autem consideretur opus hominis, prout procedit à gratia & motione spiritus sancti,
Ioan. 4. b qui est infinitæ virtutis, tunc est condignitas inter opus meritorium & vitam æternam. vnde Christus, Si quis biberit ex aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.

Quartò notandum est quod non potest homo mereri totum ambitum siue omnes gradus gloriæ quam habiturus est in patria: & per consequens neque gratiæ quæ illi respondet, secundum il-
Infra 6. d lud, Gratia Dei vita æterna, id est, vita æterna correspondet gratiæ, sic quod ille qui erit in maiori gratia, in instanti mortis habebit maiorem gloriam: ideo gradus gloriæ respondent gradibus gratiæ. Sed prima gratia non cadit sub merito, neque mereri potest propter duo. Primò, quia prima gratia est principium omnis meriti, saltem mediatè & formaliter: quia meritū Christi est causa efficiens, & charitas est causa formalis immediata. Secundò, quia ratio primæ gratiæ pugnat ex
Infra 4. a diametro cum mercede vel merito, vt optimè probat Apost. dicens: Ei qui operatur merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum, sed illud meretur homo quod sibi imputatur secundum debitum, quasi merces operis eius. Ergo primam gratiam homo mereri non potest.
Rom. 11. Quia si ex operibus, iam non ex gratia: alioquin gratia non est gratia. Sed cum gratia possit augeri sicut & fides, iuxta illud: Adauge nobis fidem. Sic etiam & iustificatio. vnde D. Ioan. Qui iu-
Luc. 17. b
Apoca. 22. c stus est, iustificetur adhuc. Illud augmentum quod prouenit ex bono vsu gratiæ, potest homo mereri per actus informatos gratia, & elicitos vel imperatos à charitate ex motione & instinctu spiritus sancti. Nec Apost. in prædicto loco negat meritum aut opera meritoria, nisi respectu primæ gratiæ siue primæ iustificationis. Et si dicatur quod Abraham, de cuius iustificatione ibi loquitur, erat iustificatus antequam crederet promissioni seminis, & per consequens illud augmērum gratiæ suæ secundam iustificationem non meruit. Dicendum quod verum est ex operibus suis, prout procedebant ex libero arbitrio, sed bene prout procedebant ex gratia & motione spiritus sancti: quia intentio Apostoli ibi erat ostendere differentiam inter opera quæ sunt hominis pura, siue vt procedunt ex libero arbitrio & gratia. Et sic prima gratia siue prima iustificatio, datur nobis merè gratis ex merito Christi, quod nobis applicatur per sacramenta per quæ coniungimur Christo, vt probat de baptismo infra 6. Sed augmentum illius gratiæ principaliter procedit à gratia, & minus principaliter à libero arbitrio, quod cooperatur. & ideo meritum attribuitur gratiæ tanquam principaliori. Et sic intelligendæ sunt aliæ authoritates quæ videntur aduersari. Ex præmissis solu-
Luc 17. c untur omnia argumenta Lutheranorum, propter quæ nituntur euertere omne meritum, prout illud: Cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite quia serui inutiles sumus, &c. Quia intelligitur de merito simpliciter & ad rigorem, & nō de merito ex suppositione diuinæ ordinationis. Quia licet homo operando faciat quod debet, tamen liberè & ex animo facit & implet Dei ordinationem, qua pollicitus est mercedem. Et quanuis ex operibus nostris nihil accrescat Deo, nihilominus tamen meremur ab eo, non quasi ex operibus nostris aliquid accrescat Deo, sed pro quanto ad gloriam & manifestationem eius, id quod ipse ordinauit, operamur. Nec obstat quod
Esa. 64. c communiter ex Esaia obiiciunt: Facti sumus immundi omnes, & quasi pannus menstruatæ omnes iustitiæ nostræ. Quia ibi propheta loquebatur de iustitiis legalibus, quæ inficiebantur ab illo populo

pulo malis circunstantiis, pura auaritia, cupiditate, ira, inuidia. vnde idem propheta prius redarguerat eos, dicens: Ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè. Inficiebāt etiam
Esa. 58. b vana gloria maximè Scribæ & Pharisæi, de quibus Christus: Omnia opera faciunt vt videātur ab hominibus. & c. Ideo illæ iustitiæ sic infectæ erant tanquam pannus menstruatæ, id est, ab hominabiles, iuxta illud: Non offeratis vltra sacrificium frustra, incensum abominatio est mihi. Sabbatū & alias solennitates non feram. non quod sint secundum se abominabiles: quia non præcepisset Deus eas seruare prout fecit nec dixisset, sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera
In Exo. & Leuit. vestra bona. Nec dictum fuisset de Iosaphat, quòd bona opera inuēta sunt in eo. Cum ergo Iudæi
Matt. 5. b vitiarent illa opera malis circūstantiis, in illis erant abominabiles. Vnde propheta subiungit, Iniqui sunt cœtes vestri, & manus vestræ (id est, operationes vestræ) plenæ sunt sanguine. s. peccato-
2. Par. 19. a rum: ideo subiungit, Lauamini, & mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, &c. Vel potest dici quod Esa. loquebatur comparatiuè, quasi dicat: Si nostræ iustitiæ quæ sunt finitæ & imperfectæ, comparantur ad iustitiam diuinam, quæ est infinita & perfectissima, inuenientur quodammodo difformes & despectibiles, quemadmodum terra cœlo cōparata deformis, & quodammodo despecta & abominabilis apparet, licet sit secūdum se bona. Et lumen candelæ licet secundum se sit lucidum, tamen per comparationem ad solem causat vmbram. sic iustitiæ nostræ per comparationem ad iustitiam Dei, videntur imperfectæ & deformes. vnde per Esa.
Esa. 55. c dominus: Sicut exaltantur cœli à terra, ita exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Si Lutherani instent & dicant, quòd radix omnium operum nostrorum, quæ est cupiditas vel concupiscentia, est infecta, & peccatum nominatur ab Apost. & per conse-
Infra 7. d quens rami & fructus siue opera. Dicendum quod si radix accipiatur pro concupiscentia, quæ est potentia naturalis hominis, quæ dicitur appetitus sensitiuus destitutus iustitia originali, nō est culpa, licet dicatur peccatum, eò quod aliquando inclinat ad peccandum, tamen non dicitur peccatum imputabile cum sit potentia naturalis à Deo producta, & per consequens bona, secundum il-
Gen. 1. b lud: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Illa etiā destitutio non est culpa, sed pœna. & Apost. infra pœnam peccati nominat peccatum. Si autem concupiscentia pro actu appetitus sensitiui accipiatur, & ille sit regulatus ratione, est bonus. Si verò non sit regulatus, est malus: Nec tamen omnes actus humani procedunt à concupiscentia siue ab appetitu sensitiuo: & ideo appetitus sensitiuus non est radix omnium nostrorum operum, sed voluntas, quæ secundum se nō est mala, cum sit potentia naturalis, sed efficitur mala & producit fructus malos, quando discordat à ratione, quando verò concordat cum ratione, facit fructus bonos, id est, opera moraliter bona, & si sit in gratia meritoria: quia etiam arbor mala habet fructus naturales, qui licet sint boni bonitate transcendentali, nō tamen sunt boni, id est, delectabiles, vel accepti ab hominibus ad comedendum. Sic licet homo peccator sit arbor mala, nec quandiu est in peccato, possit facere fructus delectabiles & acceptos Deo, siue opera meritoria, potest tamen facere aliquos fructus conuenientes suæ naturæ, vt dare eleemosynam, & honorare parentes: quæ opera non sunt peccata nec meritoria, sed sunt opera moraliter bona, & apud homines laudabilia.

His autem qui sunt ex contentione, & non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati: ira, & indignatio, tribulatio, & angustia. Text.

HIc explicat terribilia malorum supplicia, contraponendo retributioni iustorū recompensationem malorum, quorum tangit culpam, duritiam & malitiā, deinde pœnam. Culpam eorum dicit contentionem, quæ potest intelligi de contentione hominis ad Deum, cōtra quem homo contendere videtur, resistendo mandatis eius, iuxta illud: Adhuc viuente me & ingrediente
Deut. 31. g vobiscum, semper contentiosè egistis contra dominum. Vel de contentione hominis cōtra fidem
2. Tim. 2. c & Euangelij doctrinam, iuxta illud: Noli contendere verbis. Vel de contentione hominum adinuicem, quæ contrariatur charitati, quæ est mater virtutum, secundū illud: Vbi zelus & contentio,
Iacob. 3. d ibi inconstātia & omne opus prauum. Duritiam verò eorum describit per hoc quod dicit, *Et non acquiescunt veritati*. quod potest intelligi de veritate fidei, secundum illud: Si veritatem dico vobis,
Ioan. 8. f quare non creditis mihi? Vel de veritate diuinæ iustitiæ cui non acquiescunt, veritatem diuini indicij non credentes. vnde Ezech. Dixistis, non est æqua via domini. vel potest intelligi de veritate
Ezech. 18. f vitæ, cui non acquiescunt qui peruersè viuūt, iuxta illud: Qui facit veritatem, venit ad lucem. Ma-
Ioan. 3. c litiam autem tangit cum dicit: Credunt autem iniquitati, consentiendo diabolo, & persuadētibus iniquitatem. vnde Salomon: Malus obedit linguæ iniquæ. Vel quia credūt impunitatem malorū:
Prou. 17. a quæ in diuinam redundaret iniuriam. vnde Sapiens: Ne dixeris peccaui, & quid accidit mihi tri-
Eccl. 5. b ste? Vel credunt iniquitati, id est, infidelitati, siue doctrinæ, quæ est contra fidem. vnde Apost. Iu-
2. Thess. 2. d dicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed cōsenserunt iniquitati. Et quemadmodū Apost. per patientiam boni operis comprehendit omnia bona, siue merita: ita hic per hæc tria concludit omnia peccata & demerita, quæ ad hæc tria faciliter secūdum prædictas expositiones reduci possunt. Præposuit autem contentionem, eo quod tam Gentiles quàm Iudæi de nouo conuersi erant subiecti disputantes de primatu, vt dictum est. Quo ad pœnam Apost. subiungit quatuor, dicens:
His autem, &c. Ira & indignatio, tribulatio & angustia. s. paratæ sunt ex illo thesauro, quem congregauerunt: vt ostendat differētiam inter bonos, quibus Deus reddet, & malos qui sibi accumulauerunt, vt Origenes ait: Quorum duo vltima quidam attribuunt animabus separatis ante iudi-
Prou. 1. d cium generale. s. tribulationem & angustiam, secundum illud: Quando venerit super vos tribu-

Universidad de Deusto Biblioteca

stuo & angustia. Tribulatio dicitur à tribulo, qui pungit & affligit. Ideo ad tribulationem pertinet omne quod dolorem & tribulationem infert. vnde Sopho. Vox dici domini amara, tribulabitur in ea omnis fortis. Angustia autem dicitur ex hoc quod animus hominis adeò premitur, non
Dan.13.c valens inuenire remedium contra mala quæ timet: vel iam patitur secundum illud Susannæ: Angustiæ sunt mihi vndique, & quid eligam ignoro. & illud: Nunquid clamorem illius audiet Deus
Iob 27.b cùm venerit super illum angustia? Duo verò prima attribuunt corpori post resurrectionem & iu-
Sophon.d dicium, vt per iram intelligatur pœna, & vindicta corporalis in iudicio. vnde Sopho. vocat diem
Sap. 5.a iudicij diem iræ, & per indignationem intelligitur afflictio, quando impij sibiipsis indignabuntur pro peccatis præteritis quæ commiserút, iuxta illud: Erraùimus à via veritatis, &c. D. tamen Tho. magis placet, vt duo prima ira & indignatio, accipiantur ex parte Dei, cuius ira est dispositio ad
Psal. puniendum, quæ erit malis horribilis. vnde dicent montibus & petris cadite super nos, &c. Indignatio verò refertur ad hoc quod Deus peccatores reputabit indignos vita æterna: vnde dicet: Discedite à me maledicti, &c. ideo Dauid: Quibus iurauí in ira mea, si introibũt in requiem meã. Duo verò vltima accipiũtur ex parte hominis, scilicet, tribulatio & angustia, per quæ Apost. comprehendit omnia malorum supplicia, prout per gloriam, honorem & incorruptionem omnia bonorum præmia.

Text. *In omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum & Græci.*

HIc ostendit veritatem diuini iudicij quãtum ad personas, & primò quo ad malos, cùm dicit: *In omnem animam.* i. contra omnem animam quæ principaliter peccat: & ideo primo ante iudicium generale torquebitur. Quemadmodum enim gloria sanctorum ab anima ad corpus deriuatur: ita reproborum pœna, primò & principaliter est in anima, secundò in corpore, quod cum
Ezech.18.a anima peccauit: quia resurget passibile. & sic primo peccatum & pœna attribuitur animæ. vnde Ezech. Anima quæ peccauerit ipsa morietur. Dolor enim & afflictio quam habet ex pœna damni, quæ est maior pœna damnatorũ, secundum D. Chrys. redũdabit in corpus, ac etiã pœna damni, seu remorsus conscientiæ. dicit autem: *Iudæi primum & Græci.* Quia Iudæis maior pœna debebatur, eo quod ampliorem de Deo & voluntate eius habebant cognitionem per legem scri-
Luc 12. f ptam. vnde Christus: Seruus sciens voluntatem domini, & non faciens, plagis vapulabit multis. Christiani pariter in eodem genere peccati, puta furti aut adulterij, propter maiorẽ & clariorem cognitionem Dei, & propter maiora beneficia grauius peccãt & punientur quàm infideles. Ideo quemadmodum olla magis impinguata magis inflammatur: sic Christiani qui sunt beneficiis &
Hebr.10.e sacramentis magis vncti. vnde Apostol. Quanto maiora putatis mereri supplicia, qui filium Dei
1.Pet.3.d conculcauerit, &c. Sed quantum ad totam pœnam grauior est pœna infidelium propter peccatum infidelitatis, quod est grauissimum. vnde D. Petrus dicit, quod super incredulos ira Dei manet.

Text. *Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco.*

HIc manifestat veritatem diuini iudicij quantum ad personas bonorum, repetendo duo quæ prædixerat. s. gloriam & honorem, & loco incorruptionis ponit pacem quæ incorruptionem includit & multa alia comprehendit. Incorruptio enim solum excludit cõtrarietatem repugnantium. Pax verò vltra illa includit summam tranquillitatem & requiem animi: hæc est enim illa pax quæ exuperat omnem sensum. Non autem potest pax hominis esse perfecta, quando quis timet se
Esa.32.d amissurum bona quæ habet. Sed tunc aliquis habet verã pacẽm cordis, quando habet omnia quæ concupiscit, & ea perdere non timet. vnde Esa. Sedebit populus in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiduciæ & requie opulenta. Et in hac retributione Iudæis primatum tribuit. Quia eis prædicta fuerunt primo promissa, & in eorum promissiones Gentes introierunt. vnde Christus: Sci-
Ioan.4.e mus quia salus ex Iudæis est. & infra 11. Nolo enim vos ignorare mysterium vt non sitis vobisipsis sapientes, quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo Gentium intraret, & sic omnis
Act.13.g Israel saluus fieret. vnde in Actibus Apostolorum legitur: Vobis oportebat primo loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud & indignos vos iudicastis vitæ æternæ, ecce conuertimur ad Gentes.

Text. *Non enim est acceptio personarum apud Deum.*

HIc assignat rationẽ prædictæ retributionis generalis faciendæ propter opera bona vel mala, in qua non est acceptio personarum apud Deum, qui solum respicit ea quæ habẽt rationem meriti vel demeriti, virtutis aut vitij, boni aut mali, & non dignitatem aut prælaturam, aut officiũ,
Act.10.e aut diuitias, aut consanguinitatem. vnde D. Pet. In veritate comperi, quia non est personarum, ac-
2.Par.19.a ceptor Deus. Sed in omni gente qui timet Deum & operatur iustitiã, acceptus est illi. Et Iosaphat dicebat: Quoniam non est apud Deum iniquitas, neque personarum acceptio. Et Apost. Galat. 1.
2.2.q.63.ar.1. Deus personam hominis non accipit. Ad cuius ampliorem euidentiam sciendum est quod personarum acceptio est peccatum iustitiæ distributiuæ oppositum. Iustitia autem distributiua æqualiter merentibus, vel demerentibus æqualia præmia vel supplicia retribuit, solum respiciẽs ad meritum vel demeritum, & non ad causam, quæ ad rem non facit. vnde si duobus æqualiter merentibus vni plus daretur, quia consanguineus aut ob aliud huiusmodi quàm alteri, esset personarum acceptio. vel si duobus æqualiter peccantibus, vnus minus puniretur altero, quia consanguineus, vel quia aliquando indebitè placuit iudici, esset personarum acceptio, vel etiam cũ prælatus graue peccatũ subditi dissimulat, fingens se nescire quod tamen scit, & exasperat denunciantes propter inor

mordmarum affectum. In remuneratiua verò iustitia, acceptio personarum est promotio indigni per comparationem ad bonum commune, secundum quam absque acceptione personarum illi qui sunt simpliciter minus boni, dum tamen quo ad administrationem sint idoneiores præferuntur. Quemadmodum Deus minus idoneis simpliciter dat gratias, gratis datas, quas non dat melioribus simpliciter: quia cognoscit eos quo ad hoc magis idoneos. vnde licet Christus amplius diligeret Ioannem quàm Petrum. & sic Ioannes esset simpliciter melior & perfectior in charitate Petro, non tamen præfecit Ecclesiæ Ioannem, sed Petrum, quem quo ad hoc sciebat idoneiorem. Si verò aliquis præponat aliquem propter aliquam causam, quæ non facit ad rem, puta quia notus vel consanguineus, duntaxat est personarum acceptio, quamuis vbi consanguinei sunt idoneiores, vel æque idonei essent præferendi: quia saltem in hac re præeminent, quod magis in eis confidere potest. vnde Christus quinque consanguineos elegit Apostolos, Ioannem & Iacobum fratres, filios Zebedæi: Et Iacobum minorem, Simonem & Iudam Tadæum. Et quia iustitia distributiua versatur circa debitum, sequitur quod vbi non est debitum, non est acceptio personarum: prout si essent duo qui non egerẽt recreatione vel veste: & prælatus vocat vnum secum ad recreationem, vel dat ei vestem, alioquin non egent dimisso, non esset acceptio personarum, sed libertas aut liberalitas prælati. Secus si alter egeret. Ex præmissis patet solutio multarum quæstionũ, Cur Deus alios prædestinat, & alios non, sed reprobat. Cur ex pluribus peccatoribus aliquos vocat, alios indurat. Cur alium alio maiorem aut pulchriorem fortiorem aut ditiorem fecit, videtur quod sit acceptor personarum. Dictum est quod vbi non est debitum, non est personarum acceptio. Et cum Deus nihil debeat creaturæ, ex libertate potest dare, quæ & quibus vult, & respondere: An non licet mihi facere quod volo? Licet enim Deus vt iudex iustus reddat vnicuique secundum opera eius, non tamen sequitur quòd propter opera præuisa prædestinet, sed merè gratis, quamuis vltimum prædestinationis effectum secundum opera compleat, quemadmodum & vltimũ effectum reprobationis. Differenter tamen, quia omnium effectuum prædestinationis, Deus est causa effectiua, & non omnium reprobationis: quia peccatorum nõ est causa effectiua, sed tantũ permissiua.

Text. *Quicunque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur.*

HIc exponit & corroborat prædictam rationem: Quia quòd nõ sit personarum acceptio apud Deum, patet. Quia omnes qui peccauerint punientur. Et primò loquitur de Gentilibus, qui non susceperunt legem scriptam, & à Moyse promulgatam: quia tales qui sine lege scripta peccauerunt, peribunt, id est, condemnabuntur: sine lege, id est, non propter transgressionem legis scriptæ, quam non habuerunt, sed propter transgressionem legis naturæ quam habuerunt in cordibus impressam: quia omne peccatum est contra aliquam legem. Nam vt infra 4. dicit, vbi non est lex, Infra 4.e
nec præuaricatio. Deinde loquitur de Iudæis, qui legem scriptam susceperũt, dicens: Et quicunque in lege peccauerunt, iudicabuntur per hoc quod transgressi sunt præceptum legis, secundum Ioan.12.g
illud: Sermo quem loquutus sum vobis, ille iudicabit eum in nouissimo die.

TERTIA PARS II. CAPITIS.

Text. *Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum: sed factores legis iustificabuntur.*

POstea quàm Apost. confutauit humanum iudicium, quo Iudæi & Gentiles mutuò se iudicabant: In hac tertia huius capitis parte, ostendit quod ea, de quibus Iudæi gloriabantur, non sufficiunt ad salutem. Gloriabantur enim inter cætera Iudæi de lege, cuius receptionem siue auditũ putabant sibi sufficere ad salutem, quod excludit, dicens: *Non enim*, &c. q.d. Si peccantes in lege, iudicantur per legem, sequitur quod non sufficit recipere & audire legem, sed oportet legis opera exhibere, quod est implere & facere legẽ. vnde Chri-
Mat.7.d stus: Omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto, qui ædificauit domum suam super arenam, & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in
Iac.1.d domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna. Et D. Iacobus: Si quis auditor est verbi & non factor, hic comparabitur viro consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo: considerauit enim se, & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit. Sed factores legis iustificabuntur. vnde Christus: Si
Mat.7.d quis audit verba mea, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificauit domum suam supra petram, & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat supra firmam petram. & D. Iacobus: Estote factores verbi, & non
Iac.1.d auditores tantum. & post pauca subiungit: Si quis non obliuiosus auditor legis, sed factor fuerit, hic beatus in facto suo erit. & Dauid: Intellectus bonus omnibus facientibus eum. Sed posset quispiam instare ex his quæ infra 3. capite dicit: Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. & hic dicit quod factores legis per opera legis iustificabũtur, quæ ex diametro pugnare videntur. Dicendum quod Apost. in 3. cap. loquitur de prima iustificatione, quæ fit merè gratis. vnde dicit: Iustificati gratis per gratiam ipsius. Prima enim gratia non potest acquiri per opera præcedentia, sed solum per infusionem eius à Deo. In hoc verò loco loquitur de secunda iustificatione, siue de cumulo & augmento gratiæ, quæ per bona opera ex habitu charitatis infuso procedẽtia, meretur augeri. vnde D. Iacobus: Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non
Iacob 2.d ex fide tantum. & D. Aug. dicit: Huius loci interpretatio est quod factores legis, nõ per opera an-

Universidad de Navarra
Biblioteca

cedentia gratiam, efficientur iusti: sed per opera subsequentia habẽtur iusti, augentes iustitiam per vsum gratiæ. Caue hic, optime lector, ne eo sensu intelligas hic iustificabuntur, quo Lutherani accipiunt & exponunt: hoc est iusti reputabuntur, licet verè iusti nõ sint, sed quod tales reputantur, eo quod Deus peccatũ quod habent, non eis imputat. Aiunt enim quod iustificari quempiam est iustum à Deo pronunciari: ita tamen quod sicut nonnunquam iudex in foro secundũ allegata & probata absoluit eum qui re vera reus est, perinde vsu veniat apud Deum: quod est in eũ blasphemare, & illius veritati detrahere. Cum nihil possit illum latere, nec ipse peccatum quod revera inest, non imputare. Notandum etiam quod hic est optimus locus contra Lutheranos, qui dicunt solam fidem sufficere ad salutem. Cum audire legem nil aliud sit quàm legem & fidẽ suscipere. Et cum nemo, vt Apost. dicit, iustificetur, nisi moribus legem obseruet. Nec enim solũ necesse est iustificato fidem habere, seruare legem, vt augmentum iustitiæ habeat, sed etiam vt iustitiam seruet. Sed neque ad primam iustificationem sufficit fides, sed requiruntur quod is qui cupit iustificari, faciẽda curet quæ fides præcipit, scilicet pœnitere, sperare, & diligere. Hæc enim opera, licet non sint iustificationis meritoria, sunt tamen præparamenta necessaria: qua nimirum ratione ad vtrunque iustificationis genus protenditur in adulto.

Text. ***Cum enim Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt: eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex.***

HIc ostendit quomodo factores legis, etiam si nõ sint auditores, iustificabuntur. Et cõmendat dignitatem eorũ qui legẽ absque auditu obseruãt dicens: ***Cum Gentes***, i. Gentiles, ***qui legem***, s. diuinam exterius scriptã, & implicitam ***non habent***, i. non acceperunt. Non enim Gẽtibus data est lex, sed Iudæis, secundum illud: Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua nõ manifestauit eis. Psal. 147.c
& illud: Legem præcepit Moyses hæreditatem multitudinis Iacob. Et Sapiens, Moyses in præceptis iustitiarum & hæreditatem domui Iacob, & Israel promissiones posuit: nihilominus Gentiles ***naturaliter ea quæ legis sunt***, i. quæ lex mandat. Non quantum ad iudicialia aut cæremonialia, quæ supra naturam Deus illi populo peculiariter reuelauerat, sed quantum ad moralia præcepta, quæ sunt de dictamine rationis naturalis, ***faciunt***: prout Iob, de quo dicitur, quod erat iustus & rectus, Iob 1.a
ac timens Deum, & recedens à malo. vnde dicebat: Vestigia eius secutus est pes meus. vnde Gen- Iob 23.c
tiles eiusmodi legem scriptam & explicitam non habentes, & eam obseruantes, ***ipsi sibi sunt lex***, in-
quantum s. officio legis funguntur, quo ad seipsos faciendo, & quo ad alios instruendo & indu- 10. Ethic.
cendo suo exemplo ad bonum. quia vt dicit Philos. Lex est sermo coactionem habens, ab aliqua prudentia & intellectu procedens. Et ideo dicitur quod iusto non est lex posita: quia, s. exteriori lege non cogitur, sed iniustis qui egent exterius cogi: est tamen lex posita iustis directiuè & obligatiuè, vt amplius dicemus infra 13. & 1. Ti. 1. Seruare autem liberè & voluntariè legem, est supremus gradus dignitatis in hominibus, vt. s. non ab alijs, sed à seipsis inducantur ad bonũ. Alius gradus illo inferior est eorum qui ab alio inducuntur ad bonum, absque coactione. Alius & sequens
Hier. 2.f gradus est eorum qui coactione egẽt. Infimus est eorum qui nec coactione ad bonum induci possunt. vnde Hier. Frustra percussi filios vestros, disciplinam non recipiunt. Notandum tamen quod Apost. propter præmissa verba, ***Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt***. nullo modo fauet Pelagianis, qui dicunt mandata legis posse naturaliter ab homine impleri: quia intelligit naturaliter, id est, per naturam gratia reparatam. Loquitur enim de Gẽtilibus ad fidem conuersis, qui cum auxilio gratiæ Christi cœperant moralia obseruare. Et hoc modo hunc locum exponit D. Aug. Vel exponi potest quantum ad substantiam operis per solam legem naturalem absq; scripta, ostendentem eis quid sit agendum, non tamen secundum modum, nec ad intentionẽ precipientis, vt Pelagiani arbitrabantur. vnde dicebant principium boni & meriti esse à nobis, & facilitatem à gratia, quod merito, vt hæreticum, est cõdemnatum. Licet enim lumen naturale, quod signatum est super nos, sufficeret ad ostendendum quid bonum & malum, quid agẽdum fugiendúmve, non tamen præbebat remedium contra concupiscentiam, nec sufficienter mouebat affectum. Ideo necessario requirebatur gratia, quam Deus non negat facientibus quod in se est. s. pro posse, sequendo naturale lumen rationis, cessando à peccatis, & conando ad bonum ostẽsum per lumen naturale. tunc enim Deus sua ineffabili clementia mentis altiori lumine illustrat, scilicet fidei, quò ponsint in amicitiam seu gratiam recipi. ***Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis.*** Hic exponit quomodo Gentes obseruantes legem quam non receperãt, ipsi sibi essent lex. Quoniam ostẽdunt opus legis, id est, morale præceptum scriptum in cordibus suis. Quod quidem accipere possumus per similitudinem legis, quæ ab exteriori homini proponitur, & propter infirmitatem memoriæ hominum scripto tradi cõsueuit. Similiter illi qui legem obseruant absque exteriori auditu legis, ostendunt opus legis scriptum non atramento, sed primo & principaliter spiri- Prouer. 3.a
tu Dei viui. Secundariò verò studio humano, iuxta illud: Describe ea in tabulis cordis tui: vt & hic Hier. 31.f
dicit, ***in cordibus suis***, nõ in pargameno, aut in tabulis lapideis aut æreis, secundum illud: Dabo legẽ meam in visceribus eorum, in corde eorum scribam eam. Non dicit in mente, sed in corde, quod in sacris literis translatum est ad significandum voluntatem, eo quod cor est mẽbrum in cuius cellulis spiritus vitales & motores ingenerantur. Sic voluntas est omnium potẽriarum motrix. Quatẽ & tota mente, & toto corde iubemur Deum diligere. vnde quia notitia naturalis iuris non est merè speculatiua, sed practica, quæ coniunctam habet animi ordinationem ad opus: idcirco ait, in Psal.
cordibus suis, prout dicit voluntatẽ cũ intellectu practico dirigente. Sic accepit cor Dauid, cũ ait:

Inclina

Inclina cor meum Deus in testimonia tua. & Christus cum dicit: De corde exeunt cogitationes Psal.
malæ. Nam quæ sunt voluntatis affectus, tales constant cogitatus.

Testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se cogitationum accusantium, aut etiam defendẽtium Text.
in die, cum iudicabit Deus occulta hominum secundum Euangelium meum, per Iesum Christum.

HIc duplici testimonio probat quod opus legis sit scriptum in cordibus eorum, qui legẽ absq; auditu obseruant. Vnũ testimonium est conscientia, quod nil aliud est quã applicatio scientiæ ad iudicãdum de aliquo particulari opere practico agẽdo, an sit bonum vel malum. Ad cuius euidentiam sciẽdum est, quod dominus Deus in creatione animæ infundit intellectui duos habitus indelebiles, qui dicuntur connaturales: eo quod sunt ab initio naturæ creati. Per vnum, qui dicitur intellectus principiorũ, dirigitur homo circa principia speculabilia: hoc est circa veritatẽ & falsitatem omnium propositionum ad operationem non ordinatorum, cuius habitus directionem sequendo errare non potest, neq; assentire falso, aut dissentire vero: omnia enim speculabilia continentur in principiis, circa quæ versatur hic habitus, in illáque resoluuntur & reducuntur. Principium autẽ dicitur propositio ex terminis nota apud omnes, ita vt quicunque terminos intelligit, statim assentit, nec dissẽtire potest, vt hæc propositio: Omne totũ est maius sua parte. Et licet quælibet scientia habeat sua principia, quæ ab aliquibus leges, ab aliis canones, seu regulæ dicuntur, ab aliis verò præcepta, ab alijs maximę, omnia tamen in primũ principium resoluuntur, id est, per primum principium probantur. Primum autem principium, à quo omnia alia pendent, in speculabilibus dicitur hæc propositio: Quodlibet est vel non est, vel vt dialectici dicunt, lex contradictoriarũ, siue de quolibet est affirmatio aut negatio, & de nullo ambo simul. Quo ad agibilia autẽ siue quæ ordinantur ad operationem immanentem vel transeuntem, concreauit Deus alium habitum inclinantem intellectum practicum, ad assentiendum principijs agibilium, quæ habent dirigere omnes operationes humanas. Et non solum inclinat ad assentiendum primis principijs quæ sunt hæc: Omne bonum est faciẽdum & prosequendũ, &, Omne malũ est fugiendum & vitandum. Sed etiam inclinat ad assentiẽdum his quæ sequuntur ex illis, de quibus Christus: Quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & facite illis: Et quæcunque non vultis vt faciãt vobis homines, nec vos faciatis illis. Ex his omnis lex pendet, id est, præcepta decalogi & prophetæ. Si enim esses dominus & benefactor, velles tibi credi & honorari: ex hoc sequitur quod credere debemus Deo, & ipsum honorare, & sic de aliis præceptis & dictis prophetarum quibus ipse reuelauit, credere debemus. Id quod inclinat ad sequendum hanc directionem. Theologi vocant synderesim, & Dauid vocat lumen domini signatum super nos. Huic synderesi Theologi attribuunt tria officia. Primum est assentire primis principijs agibilium, & dependentibus ex illis. Secũdum est dissentire oppositis primorum principiorum. Tertium est defendere & consolari illum, qui secũdo ipsum primum principium, & ea quæ sequuntur agit: & murmurare, accusare, & increpare, si oppositum faciat. Et quantum ad istud officium, dicitur vermis: de quo Esaias, Vermis eorum non Esa. vlt. d
morietur in sempiternum. Hæc synderesis est mater conscientiæ, quæ quidem conscientia non est potentia nec habitus, sed actus. Significat enim scientiam in vniuersali cum collatione & applicatione ad particulare agibile. Est enim conscientia applicatio scientiæ, id est, cognitionis vtilis per principia agibilia ex synderesi habitæ ad aliquod particulare agibile. Et clarius loquendo, conscientia est iudicium de aliquo particulari agibili, an scilicet faciendum sit, an non, & an bene vel male egerimus. Et secundum hoc conscientia testimonium perhibere dicitur, id est, affirmare aliquid bene vel male factum: cum iudicat & affirmat de bono, consolatur, iuxta illud: Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ. Cum affirmat de malo, contristat, secundum illud: Scit conscientia tua quod crebro maledixisti aliis. Vel etiam negare si non sit factum. vnde fratres Io- Gen. 43.e
seph de pecunia in saccis reperta, dixerunt: Non est in nostra conscientia quis posuerit pecunias in marsupiis nostris. Et si opus sit legitimè factum, & arguatur ab aliis, conscientia defendit. Sic procedendo: dare eleemosynam cum debitis circunstantiis, non est malum sed bonum. Ego dedi eleemosynam cum debitis circunstantiis, ergo non malè egi, sed bene. Similiter furari est malum. Ego furatus sum, ergo malè egi. Sed non potest aliquis testimonium perhibere de aliquo opere quod sit bonum vel malum, nisi per hoc quod habet legis notitiam. vnde ex hoc ipso quod conscientia testimonium reddit alicui de bono vel malo, signum est quod in corde illius opus legis sit descriptum. Aliud autem testimonium est accusatio & defensio: Et quantum ad hoc dicit, ***cogitationum***, id est, cogitationibus, ***accusantium uel defendentium***, id est, accusantibus & defendentibus, more Græcorum, qui genitiuis loco ablatiuorum vtuntur, & hoc inter se inuicem. Insurgit aliquando homini circa aliquod factum aliqua cogitatio accusans, dum propter aliquam rationem cogitat se male fecisse. vnde Psalmist. Arguam te, & statuam te contra faciem tuam. Et Esa. Agnitio vultus eorum respondebit eis. Aliquando etiam insurgit aliqua cogitatio Psal.
defendens, dum per aliquam aliam rationem cogitat se bene fecisse, iuxta illud: Non reprehendit Esa. 3.b
me cor in omni vita mea. Et inter hanc excusationem & defensionem statur testimonio conscien- Iob 27.b
tiæ. Sed quia testimonium, accusatio, & defensio locum habent in iudicio, ideo Apostolus se- 1. Cor. 4.a
cundo agit de iudicio, ostendens tempus, cum ait: ***In die***, hoc autem dicit non ad designandam temporis qualitatem, sed absconditorum manifestationem, iuxta illud, Illuminabit abscõdita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Quandoque tamen dies iudicij dicitur nox propter incertitudinem horæ illius, secũdum illud: Media nocte clamor factus est, Ecce spõsus venit, &c. Matt. 25.a

Dicuntur

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dicuntur autem cogitationes accusantes aut defendentes in die iudicij, non illę quæ tunc erunt: quia tunc vnicuique manifesta erit salus vel damnatio, sed accusatio & defensio cogitationum quæ nunc sunt,& testimonium conscientiæ,quod nũc est,representabitur homini in illa die,virtute diuina hoc faciente,& librante merita cõscientiarum,& rationes cogitationum accusantium seu defendentium. D. Aug. dicit quod notitia illarum cogitationum quæ remanent,nihil aliud esse videtur,vt dicit Glos. quàm reatus pœnæ vel meritum consequens. Ostendit insuper Apostol. authorem iudicij,dicens: *Cum iudicabit Deus.* & Dauid explicat,dicens: Iudicabit dominus orbem terrarum in æquitate,& populos in veritate sua. Determinat etiã Apost. de quibus erit iudicium, cum dicit: *Occulta hominum*, de quibus homines nunc iudicare non possunt. Ideo alibi dicit: Illuminabit abscondita tenebrarum,&c. Ostendit pariter doctrinam ex qua habetur fides de hoc iudicio,cũ dicit *secundum Euangelium meum.* i. à me prædicatum. vnde Mat. Quoniam omne verbum otiosum,&c. Dicit autem Euangelium suum,quanuis non possit dicere baptisma suum, licet sit vtriusque minister. Quia in baptismo nihil operatur industria hominis, prout in Euangelio prædicando. vnde alibi dicebat: Prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in ministerio. Postmodum ponit cui datum est iudicium,cum subdit: *Per Iesum Christum*, qui scilicet, constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum. vnde ipse dicebat: Pater omne iudicium dedit filio, qui scilicet in iudicio apparebit bonis & malis, differenter tamen: quia bonis secundum gloriam diuinitatis ad consolationem, iuxta illud: Regem in decore suo videbunt. Malis autem secundum naturam humanitatis & ad desolationem, iuxta illud: Tunc videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt.

1. de Ci. Dei.
Psal.
1. Cor. 4. a
Matth. 12. c
Ephe. 3. a
Act. 10. g
Ioan. 5. d
Esa. 53. c
Apoc. 1. d

QVARTA PARS II. CAPITIS.

Text. *Si autem tu Iudæus cognominaris, & requiescis in lege, & gloriaris in Deo, & nosti uoluntatem eius, & probas utiliora instructus per legem.*

IN hac quarta huius capitis parte Apost. ostendit quod auditores legis non iustificantur, nisi sint factores, quod pertinet ad Iudæos, quorum factum mira eloquẽtia retundit. Primo quippe honestat eos quinque prærogatiuis, quibus præcellere se cunctis mortalibus arbitrabantur. Exorditur à generis & nominis claritate, dicens: *Si autem tu Iudæus cognominaris.* Triplex erat olim Iudæis nomen honorificum de quo gloriabantur, vt D. Ambros. dicit. Primò, iactabant se filios Abrahæ ob fidei eius meritum, dicentes: Patrem habemus Abraham. Nuncupabantur etiam honoris gratia Ismaelitæ à Iacob, propter auctam in ipso eandem fidem. vnde inter alia eorum honestamenta. alio in loco dicit Apostol. Israelitæ sunt, & ego. Tertiò dicti sunt Iudæi, non à Iuda Machabæo, sed à Iuda patriarcha filio Iacob, qui dans illi benedictionem, dixit: Iuda te laudabunt fratres tui, & non auferetur sceptrum de Iuda, &c. Ob eam causam Christus hoc nomine eos vocauit, dicens: Scimus quia salus ex Iudæis est. Eorum nomen ante Iudam Machabæum legitur in libro Esther, vbi dicitur Iudæis noua lux oriri visa est. Facta enim diuisione regni Israel tempore Roboam in decem tribubus, & in tribum Iudam & Beniamin, quarum caput erat Iuda: Eo enim quod in tribu Iuda duravit regnum, lex & Dei cultus, teste Psalmographo: Facta est Iudæa sanctificatio eius, & ab eo tempore cœperunt Iudæi nuncupari. Dicit autem eos Iudæos cognominari, cautè innuens eos non esse verè Iudæos, qui in manifesto circuncisionem gestant in carne, sed eos qui spiritu circuncisi sunt corde. A genere autem Apost. ascendit ad legem, dicens: *Et requiescis in lege.* Origenes interpretando dicit, id est, omnẽ requiem in legis litera collocas, quasi dicat, de hoc tibi places, in hoc quiescis quod legem receperis, quæ agi debeant, aut vitari certè cognoscis. Et ideo nihil mente vacillas, sed firmum habes intellectũ. Qui enim vacillat nunquam quiescit in vno, sed hinc inde fluctuat. Qui autem Sapiẽtiæ certitudinem accipit, conquiescit, iuxta illud: Intrans in domum meam conquiescam cum illa. Vel requiescis, id est, nihil tibi amplius ad salutem deesse arbitratis præter legem quã audis. A lege autem Apost. assurgit ad Deum legislatorem, dicens: *Et gloriaris in Deo*, id est, hoc tibi ad gloriam satis est quod sis peculiaris populus Dei: quia de eis scripserat Moyses: Te elegit dominus Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris de cunctis populis qui sunt super terram, & ob quorum salutem fecit magnalia in Ægypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro. Non tamen cõmendat eos à vana gloria, de qua alibi dicit: Qui gloriatur, in domino glorietur: nõ enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat. Sed subnotat potius de vana gloria, videlicet quod inde insolescerent, quod essent à Deo Gentibus prælati, imò præpostere de Deo gloriabantur, vt D. August. ait: Qui non eo modo quo postulat gratia, quæ nõ operum meritis, sed gratuito donatur. Sed ita gloriabantur in Deo velut qui soli meruissent legem accipere, quam sua iustitia arbitrabantur implere, quod minimè faciebant, imò nec poterant. Commendat deinde eos à fructu legis respectu sui, dicens: *Et nosti uoluntatem eius.* quid, scilicet Deus velit te facere. vnde Dauid: Manifestauit verbum suum Iacob, & iudicia sua Israel. Et infrà 12. dicit: Vt probetis quæ sit voluntas Dei. Deinde ponit fructum qui respondet quiescenti in lege, cum dicit: *Et probas utiliora instructus per legem.* i. scis discernere & approbare nõ solum bona à malis, sed etiam meliora à minus bonis. vnde quærebat quidam, quod est mandatum magnum in lege: & hoc instructus per legem. vnde Dauid, Beatus homo quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum.

Ioan. 8. e
2. Cor. 11. e
Gen. 49. b
Ioan. 4. d
Hesther 8. d
Psal.
Sap. 8. c
Deut. 7. b
Psal.
1. Cor. 1. d
Lib. de Spiri. & lit.
Infra 12. a
Matt. 22. d
Psal

Confidis

Text. *Confidis te esse ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt, eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ & ueritatis in lege.*

HIc ponit fructus legis per respectum ad alios, qui diuersimode se habẽt ad legem. Isti fructus sunt quinque officia superioribus prærogatiuis respondentia, quæ pertinent ad ignorantium eruditionem. Primus iustitiæ gradus, est defectus potentiæ cognoscitiuæ. Sicut enim his qui sunt corporaliter cæci, propter defectum potentiæ visiuæ, non potest præberi lumen, vt ipsi per viã videant, sed ducuntur & sequuntur palpando iuxta illud. Palpauimus sicut cæci parietem, & quasi absque oculis attrectauimus: impegimus meridie quasi in tenebris, in caliginosis quasi mortui. Sic homini, qui patitur defectũ naturalis luminis, non potest præberi lumen scientiæ, vt ipsi per se videre possint quid agendum sit, sed præbet eis homo ducatum, vt cæcis, mandando eis quid facere debeant, quanuis illi quibus mandatur rationem mandatorum non cognoscãt. vnde Iob dicebat, Oculus fui cæco. Sic Iudæi de hoc gloriabantur, quod essent duces cæcorum, quanuis ipsi essent cæci: iuxta illud. Cæci sunt & duces cæcorum. Et hoc respondet primæ dignitati, qua dicebantur Iudæi tanquam videntes. Quia notus in Iudæa Deus. Secundus gradus iustitiæ est similis eorum, qui licet habeant potentiã, egẽt tamen lumine: quia sunt in tenebris. Sic homines propter defectũ disciplinæ sunt in tenebris interioribus, non illuminati per doctrinam, quibus sapiens potest præbere lumen disciplinæ, vt intelligant quæ mandantur. Et de hoc gloriabantur Iudæi. vnde subdit, *Confidis.* s. te esse lumen eorum qui in tenebris sunt. vnde Zacharias: Illuminare his qui in tenebris, &c. Et hoc respondet ei quod superius dixit, requiescis in lege, quæ profecto lumen est: iuxta illud, Lex domini immaculata conuertens animas, præceptum domini lucidum illuminans oculos. Tertius gradus iustitiæ est defectus instructionis: illi enim qui visum habẽt & intellectus lumen, sunt in via perueniendi ad scientiã, quã nondum attigerunt, qui dicuntur eruditi, quasi exuti à ruditate quæ à principio inest omnibus, cũ primo instruuntur. vnde Sap. Filij tibi sunt, erudi illos. Et refertur ad tertiã supra positã prærogatiuã. *Gloriaris in Deo*: quia nulla est alia perfectior sapientia, quàm nosce Deũ. Quartus gradus est defectus ætatis, & quantũ ad hũc dicit: *Magistrum infantium.* vnde Esa. Vbi doctor paruulorũ qui ignorant prima rudimenta. s. voluntatẽ Dei. Et hoc refertur ad id quod prædixerat: & nosti voluntatem eius. Quintus gradus est eorum qui sunt iam in scientia prouecti, & isti egent à sapientioribus informari, vt habeãt sapientiũ dicta in authoritate, quasi quandam regulam seu formam. Et quantũ ad hoc dicit, *habentem formã scientiæ.* vnde Apost. Formam habe bonorum verborum, quæ à me audisti. Et alibi: Obseruate eos qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram. Oportet autem eos qui sic formantur, authoritate maiorum instrui, vt sciant quid sit traditum in lege, & ideo dicit, *Scientiæ* iuxta illud, Dedit illi scientiam sanctorũ, & etiam vt sciant qui sit verus intellectus eorum quæ traduntur in lege. & quo ad hoc subdit, *ueritatis.* vnde Dauid, Emitte lucem tuam & veritatem tuam. & hoc refertur ad id quod prædixerat, probas vtiliora instructus per legem. *Qui ergo alium doces, te ipsum non dorces.* Hic incipit arguere Iudæos de transgressione legis ab eis receptæ, & de qua gloriabantur, & allegat quinque defectus illorum, propter quos videntur pares, vel potius deteriores Gentilibus. D. Chrysost. legit, *eos* interrogatiuè, & secundum hunc modum verba Apostoli habent maiorem vim obiurgandi. Possunt etiam remissius & assertiue legi. Redarguit autem primò eos de transgressione legis in ordine ad seipsos, dicens: *Quid ergo, &c.* hoc opprobrio illos respergit per comparationem ad laudem supra memoratam gentium, qui legem non habentes ipsi sibi erant lex. quasi dicat, illi absque lege instituũt se. Vos autem per eam qua vos alios instruere profitemini, nequaquam erudimini, vosque doctores legis non facitis quæ gentes sine auditione legis faciebant. *Qui prædicas non furandum furaris.* Hic tangit defectum præuaricationis legis in ordine ad proximum, quantum ad res quæ furto subtrahuntur, dicens: *Qui prædicas, &c.* Vnde Esaias, Principes tui infideles socij furum. Origenes & D. Ambros. mysticè interpretantur furtum, nempe quod aduentum Christi manifestum furabantur, id est celabant, imo & negabant. *Qui dicis non mœchandum, mœcharis.* Hic tangit defectum præuaricationis legis in personam proximo coniunctam, quæ per adulterium pollutur. vnde dicit, *Qui prædicas, &c.* vnde ad huius confirmationem Oseas: Omnes adulterantes quasi clibanus. Et Hierem. etiam dicit vnusquisque ad vxorem proximi sui hinniebat. Origenes & D. Ambrosius, Mœchiam etiam mysticè interpretantur, nempe quia Iudæi relicta lege euangelica, adulterium faciebant cum synagoga: sed omisso sensu mystico quantum ad literalem, dicebat Apostol. quod Iudæi oculatius per legem nouerant grauitatem furti & adulterij, quàm gentes: atque ideo prædicabant non esse facienda, nihilo secius tamen ipsi ea faciebant & obseruabant quæ lex decalogi, tanquam letalia crimina, explicatissima prohibitione, defendebat, non modo operis per illa verba: Non mœchaberis, non furtum facies, sed etiam cordis, per hæc verba: Non concupisces domum proximi tui. Non desiderabis vxorem eius, aut seruum, aut ancillam, &c. Et pro vno boue quinque repetebantur, & pro vna ouicula oues quatuor. Sed & mœcho & adulteræ decretum erat capitale supplicium. Gentibus autem nec erat tam lucida notitia, neque tam districta animaduersio, ob idque Iudæi erant maiori opprobrio digni. Qui *abominaris idola, sacrilegium facis.* Hic tangit defectum præuaricationis legis, quantum ad Deum, dicens: *Qui abominaris, &c.* quasi dicat, cognoscis ex præcepto legis idola non esse colenda, sed solum Deum & sacra ac sancta eius esse veneranda, & tu sacrilegium committis, abutendo his quæ pertinent ad diuinum cultum: quod quidam fecerunt primo in statu legis. vnde Malachias,

Text.
Esa. 59. b
Prouer. 29. a
Iob. 29.
Matt. 15. b
Psal.
Luc 1. g
Psal.
Eccl. 7. c
2. Tim. 2. a
ad Phil. 3. d
Psal.
Esa. 10. f
Osee 7. b
Hier. 5. c
Mala. 1. d

Dicitis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mat.12.b Dicitis, mēsa domini cōtaminata est. Postmodū blasphemādo Christū, dicentes eū in Belzebuch principe dæmoniorū eiicere dæmonia. Vel accipitur hic sacrilegiū pro idololatria, quæ cunctis aliis criminibus erat in lege abominabilior. Nihil enim ita erat frequēter verbisq; rā vrgēribus cāvtum, quā nō facietis vobis idolū, vel sculptile, vel titulos erigetis, neque insignē lapidē vt adoretis eū. Ego enim Dominus Deus vester. & alibi præcipiebatur eis aras idolorū subuertere, cōfringere statuas, lucōsq; succidere, & sculptilia cōburere. Et tādē ne inferas quid piā ex idolo in domū tuā, ne fias anathema. Quasi spurcitiā detestaueris, ac velut inquinamentū & sordes abominationi habebis. Adeo execrabilis erat idololatria, vt nec tāgere eis liceret idolorū ta, siue idolis oblata: & hoc est quod ait, *A bominaris idola*. i. per professionem legis. Et tamen sæpissimè atq; fœdissimè illa polluti fuerunt, impientissima abominatione, vt ab initio statim acceptæ legis constat, quando aurum conflarunt in execrandum vitulum, & historias tam Salomonis quàm sacris aliis plurib⁹.

Deut.7.a

Text. ***Qui in lege gloriaris, per præuaricationem legis Deum inhonoras. Nomen enim Dei per vos blasphematur inter Gentes, sicut scriptum est.***

HIc tangit defectū Iudæorū, quantū ad gloriā, cū dicit: *Qui in lege, &c.* Cū enim lex diuinitus posita sit regula humanæ volūtatis, neq; nisi diuino munere obseruetur. Sicut eius obseruantia in omnibus bonis operibus ex natura sua cedit in gloriā Dei, quia est occasio vidētibus, vt honorent Deū: iuxta illud, Sic luceat lux vestra corā hominibus, vt videāt opera vestra bona, & glorificent patrē vestrū qui in cælis est. Et illud, Ex bonis operibus vos considerātes, glorificent Deū. Sic vice versa nulla re tantum periclitatur diuinus honor apud cæteras nationes, quàm cū populus, qui imaginē gerit, peculiaris familiæ Dei, cuiusq; curā ipse propriæ fert, legem quā profitetur, contemnit, præuaricando. Nam propter corruptos blasphematur doctrina fidei: iuxta illud, Quicunque sunt sub iugo seruitutis, dominos suos omni honore dignos arbitrentur: ne nomen Domini & doctrina fidei blasphemetur. vnde Dauid, Vidi præuaricantes & tabescebam. Et in confirmationem huius blasphemiæ propter præuaricationem, inducit authoritatē Esa. dicentis, Dominatores eorū iniquè agūt, & iugiter tota die nomen Dei blasphematur. vnde Ezechiel: Populus iste est domini, & de terra eius egressi sunt, & peperci nomini sancto meo, non propter vos, sed propter nomen sanctum meū, quod polluistis, scilicet male viuēdo, in Gentibus ad quas intrastis.

Mat.5.b *1.Pet.2.c* *1.Tim.6.a* *Psal.* *Esa.52.b* *Ezech.36.c*

QVINTA PARS II. CAPITIS.

Text. ***Circumcisio quidem prodest, si legem obserues. Si autem præuaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est.***

IN hac quinta huius capitis parte Apost ostendit quod circuncisio, de qua gloriabantur Iudæi, non sufficit ad salutem, ea ratione qua nec lex. Quia quemadmodum receperant legem, ita & circuncisionem: sed lex absque obseruātia nō proderat. Ergo nec ipsa circuncisio absq; obseruantia significationis: ideo comparando circūcisionem ad Iudæos, dicit: *Circumcisio quidem prodest*, quantum ad remissionem peccati originalis, paruulis. vnde scribitur, masculus cuius præputii caro circuncisa non fuerit, &c. Sed in adultis tunc finaliter prodest, si legem obseruent, prout religiosis prodest professio, si regulam obseruent. Si verò non seruent, nocet eis. Sic si præuaricator legis sis, circuncisio præputium facta est: ideo non prodest: iuxta illud, Omnes Gentes præputium habent, domus autem Israel circumcisi sunt corde. Quinimo ex hoc sunt magis rei, quia non obseruant quod promiserūt: iuxta illud, Displicer enim ei stulta & infidelis promissio. Et ideo Apost. præferebat Gentiles, qui seruabant præcepta iuris naturę, Iudæis circuncisis, qui per circumcisionem protestabātur se obseruaturos legis præcepta, quæ tamen non obseruabant. vnde Apost. Testificor rursus omni circumcidenti se, quod debitor est vniuersæ legis faciendæ. Prout nunc baptismus est protestatio legis euangelicæ seruandæ: ideo non prodest Christianis absque obseruatione legis euangelicę. Et cum Apost. loquitur de vtilitate circuncisionis, quod prodest, si legem obserues, intelligit pro tempore, quo lex & circuncisio erant. obseruanda ante Christi passionem: quia tunc circuncisio habebat efficaciam, nō autem post. vnde dicebat: Si circumcidimini, Christus nihil vobis proderit. Licet ad plenam euangelij publicationem circuncisio seruari posset, non ponendo in ea spem, vt sepeliretur synagoga cum honore.

Gen.17.c *Hier.9.g* *Eccl.5.a* *Galat.5.a*

Text. ***Si igitur præputium iustitias legis custodiat, nonne præputium illius in circumcisionem reputabitur? & iudicabit id quod ex natura est præputium, legem consummans, te, qui per literam & circumcisionem præuaricator legis es?***

HIc cōparat circunsionē ad Gentiles dupliciter. Primò, quo ad hoc quod eius fructū habent Gentiles obseruando legem. vnde dicit: Si circuncisio prodest obseruando legem, & nō absque legis obseruatione: sequitur quod si præputium, id est, Gentilis incircumcisus custodiat iustitias legis, id est, præcepta legis, quæ iusta sunt, iuxta illud, Omnia mādata tua veritas. nonne præputium illius, quod non erat in eis voluntaria culpa, eo quod nō tenerētur illud rescindere, cùmque res naturalis ad differenti im præputij Iudæi: quia si Iudæus haberet præputiū voluntariū, crimen esset illi, *in circumcisionem reputabitur*. i. perinde erit ei apud Deum, ac si fuisset circūcisus: quasi dicat, fructū circuncisionis habebit. Ad hoc enim homo exterius circūcīditur carne, vt. s. se circumcidat in corde. vnde Hier. Circumcidimini domino, & auferte præputia cordiū vestrorū. Secundo cōparat circumcisionē ad Gentiles, ostendens Gentilē propter obseruantiā legis esse præferendū Iudęo, dicens: *Et iudicabit, &c.* s. Gentilis incircumcisus, *consummans legem*. i. implēs mandata

Psal. *Hier.4.d*

data legis, *ex natura*. i. per naturalem rationem: quia, vt prædictum est, ea quæ legis sunt naturaliter facit. *Iudicabit*. i. per comparationem te Iudæum circumcisum iudicando & condemnando ostendet: quia es præuaricator legis, transgrediendo præcepta eius per circuncisionem, & literam legis quam habes interius in corde scriptam. Vnde de huiusmodi comparationis iudicio dicebat Christus, Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista & cōdemnabunt eam, &c.

Mat.12.d

Non enim qui in manifesto, Iudæus est: neque quæ in manifesto, in carne, est circumcisio: sed qui in abscondito, Iudæus est: & circumcisio cordis, in spiritu, non in litera: cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

Text.

HIc assignat rationem prædictorum, & probat primò, cur circumcisio, vel Iudaismus absq; legis obseruatione non prosit. Et quare præputium custodientis legē reputetur in circumcisione dicatur à præputio custodiente legem. Quia non est verus Iudæus ille, qui solum in manifesto Iudæus est per exteriorem habitum siue conuersationem, aut per carnalem generationem. Nam, vt infra 9. dicit: Non enim qui ex circumcisione sunt Israel, hi sunt Israelitæ, sed qui filij sunt promissionis. Et similiter, non est vera circumcisio illa quæ manifesta est in carne. Illa enim signum dicitur, secundum illud: Circumcidetis carnem præputij vestri, vt sit in signum fœderis. Sed non est signum verum, nisi ei respondeat signatum: ideo si quis Iudæus sit transgressor fœderis, non est eius vera circumcisio: & propter eam causam reputatur præputium, quod in Iudæo est crimen voluntarium vt dictum est. Ratio autem quare præputium custodientis legem reputatur in circumcisione est, quia ille verè Iudæus est, qui in abscōdito Iudæus est. i. qui habet in affectu cordis mandata legis, quam Iudæi profitentur. Vnde Christus: Pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi. Similiter & circumcisio vera est, quæ est cordis in spiritu. i. per spiritum facta, per quem superfluæ cogitationes à corde præscinduntur: vel in spiritu. i. per spiritualem intellectum legis & nō literæ. Vnde Apost. Nos sumus circumcisio qui spiritu Deo seruimus. Demum probat præmissam rationem: manifestum est enim quod iudicium diuinum in omnibus præferendum est humano. Ea verò quæ exterius apparent, siue sit Iudaismus, siue circumcisio, laudatur ab hominibus qui solum vident, quæ foris & exterius patent. Sed ea quæ sunt in abscondito bona, laudantur secundum iudicium diuinum: iuxta illud, Homines vident quæ foris patent, Deus autem cor intuetur. Vnde relinquitur quod interior Iudaismus & circumcisio præualet exteriori: & hoc est quod dicit: cuius, scilicet interioris circumcisionis, laus est non ex hominibus, *sed ex Deo*, qui est inspector cordis, & spiritualem circumcisionem qua vitia præscinduntur, commendat. Ideo verè probata est: iuxta illud, Non enim qui seipsum commendat ille probatus est, sed quem Deus commendat.

Mat.6.a *1.Reg.16.b* *2.Co.10.d*

EPITOME TERTII CAPITIS.

APOSTOLVS continuando necessitatem gratiæ, postquam ostendit quod neque Iudaismus, ad quem pertinet legis susceptio, nec circuncisio, aut prærogatiua aliqua siue aliquod priuilegium personale, sufficit ad salutem absque legis obseruantia, per quam Gentiles sine exteriori Iudaismo & circumcisione fructum vtriusque consecuti sunt: In hoc capite obiiciendo præmissis, mouet duas dubitationes. Prima est, an Iudæus plus habeat Gentili. Secunda verò est, quæ sit vtilitas circuncisionis: huius secundæ dubitationis solutionem reseruat ad quartum caput. in hoc verò capite primam soluit. Et primo quidem quantum ad prærogatiuam excludit obiectionem, ducendo ad inconueniens, & probat Psalmistæ authoritate cuius excludit falsum intellectum. Secundo ibi, *Quid ergo præcellimus eos, &c.* Excludit inanem Iudæorum gloriam, qua se Gentibus præferebant, resumendo eos peccato esse subiectos, quemadmodum & Gentiles: quod probat authoritate Psal. applicando eam Iudæis. Deinde concludit quod prædixerat, neminem iustificari ex operibus legis naturæ, vel scriptæ, cuius effectum dicit cognitionem peccati. Tertio ibi: nunc autem, ostendit Iudæos & Gentiles esse æquales, quantum ad statum gratiæ subsequentis, proponēdo habitudinem comparationémque iustitiæ ad legem & Propheras: assignat etiam causam iustitiæ & eius cōmunitatem. Quarto ibi, *Vbi gloriatio tua, &c.* excludit gloriationem Iudæorum, qua Gentibus se præferebant, & assignat causam exclusionis & subiungit modum, ostendens quod iustitia fidei æqualiter se habet ad omnes, eo quod vnus sit Deus omnium. Concludit tandem quod fides legem non destruit, sed statuit, implet atq; perficit.

Expositio literalis tertij capitis.

Quid ergo amplius Iudæo est, aut quæ utilitas circumcisionis? id est, si prædicta in præcedenti capite vera sunt. s. si præputiū legem implēdo in circumcisionem reputatur, &c. Quid amplius seu maius, dignius & excellentius per legem datum est Iudęis, qui sunt populus peculiaris Dei, & quę vtilitas fuit tanti & quasi importabilis oneris carnalis circumcisionis, quæ fuit signū fœderis: *Multum per omnem modum*. i. multa ex lege data priuilegia fuerunt Iudæo communicata & annunciata, & per omnem modum. s. corporalem & spiritualem: per corporalē, quia Deus pluit Iudæis manna in deserto, & introduxit eos in terram promissionis melle & lacte manātem, eos opibus ditando, & per modum spiritualē etiam multum. *Primum quidem* quantum ad contemplationem diuinorū etiam multum: *Quia credita*. i. annunciata & communicata *sunt illis eloquentia Dei*. i. sermones, locutiones, pollicitationes quas audiuit populus per legem Dei & per prophetas, quæ non fuerunt cōmunicata aliis nationibus, sed illis tanquam amicis & peculiari populo Dei. *Quid enim*. s. obfuit

Deut.7.b *Psal.* *Hab.2.a*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gen.15.a Heb.10.a Ioan.6.g Mala.3.b Luce.1.c

siue nocuit Iudæis credentibus, aut prærogatiuæ eorum, aut promissioni eis factæ de vero messia. *Si quidam illorum.* s. Iudæorum, *non crediderunt*, verbis Dei aut prophetarũ eius, quæ multifariè multisque modis locutus est eis. *Numquid incredulitas illorum.* s. qui credere noluerũt, *fidem Dei.* i. quam credentes habebant de Deo, vel fidelitatem & promissionem Dei quam fecit Abrahæ, *euacuauit*, i. abstulit, reuocauit, siue vacuã & inanem reddidit, aut irritam fecit? *Absit*, hoc. s. ab humanis cordibus, vt credant quod propter incredulitatem aliquorum Deus ea quæ processerũt ex labiis suis fecerit irrita. *Est autem.* i. est enim, *Deus uerax*, secundum se & per suam essentiam, & fidelis in promissis inuariabilis & immutabilis, qui & mentiri non potest. *Omnis autem homo.* s. purus, aut non specaliter præseruatus à Deo, ex natura sua *mẽdax.* i. mutabilis, variabilis, & defectibilis: & sic mentiri potest, & reuocare quæ semel promisit, sed nõ Deus, maximè incarnationem filij sui quæ pertinet ad prophetiam prædestinationis. *Sicut scriptum est*, quo ad primum, quia quo ad secundum est omnibus manifestum: & scribitur Psal. 50. *ut iustificeris.* s. tu Deus qui semper iustus es, rectus, fidelis, & verax agnoscaris & appareas, *in sermonibus tuis.* i. in promissione filij tui, quã fecisti Dauidi, quam quidam dicebant Deum reuocaturum propter peccata eius, ac etiam in promissione veniæ credentibus & verè pœnitentibus: *& uincas*, implendo. s. promissionem tuã prævaleas, *Cùm*, malè & perperam, *iudicaris* ab hominibus mendaciter dicentibus, quod propter peccata hominũ promissiones tuas credentibus factas, nõ sis impleturus, sed reuocaturus. *Si autem*, vt vobis iniquis videtur, *iniquitas nostra iustitiam.* i. veritatem & sanctitatem *Dei commẽdat.* i. si iniquitas hominis directè & per se ordinetur ad commendandam & manifestandam iustitiam & veritatem diuinæ promissionis: sic quod hoc aduerbium, vt, in prædicta authoritate, teneatur causaliter & non consecutiuè, sequeretur magnum inconueniens, cui respondere non possetis. Ideo dicit, *Quid dicemus*, i. quomodo sustinere poterimus inconuenientia quæ sequuntur, quorum primum est quod Deus esset iniquus. *Numquid iniquus est Deus?* quasi dicat hoc videtur sequi, si dicamus quod peccata nostra directè ordinantur ad commendandam iustitiam Dei, *qui infert iram.* i. vindictam & pœnam pro peccato: quia tunc peccatum non esset dignum pœna, sed præmio, cùm per te Deus directè ordinauerit ad cõmendandã iustitiã eius. & sic Deus puniens hominẽ pro peccato, esset iniquus & iniustus. *Secundum hominem dico.* i. secundum illorum hominũ argutiam loquor, quia non sic debemus loqui de Deo, sed potius omni cũ reuerẽtia & honore. *Absit.* s. à nobis, vt dicamus Deũ iniquum aut iniustum. *Alioquin quomodo iudicabit Deus hunc mundum?* i. si Deus sit iniquus & iniustus, quomodo conuenit ei quod sit iudex vniuersalis & supremus totius mundi, cùm oporteat supremum in quolibet genere esse infallibile, sicut primum mouens immobile, & supremum iudicem non iniquum, sed maximè iustum esse. *Si enim ueritas Dei*, quæ est ipsemet Deus, *in meo mendacio abundauit in gloriam ipsius.* i. si, prour aliqui dicunt, propter meum mendacium, quod est peccatum, veritas Dei manifestetur, reluceat, abũdet, & crescat in gloriam ipsius, & ipsum laudabilem faciat.

Iob 13.b

Hoc est, Si mendacium meum directè ordinetur in gloriam Dei, *Quid adhuc & ego tanquam peccator iudicor.* i. si ego dico quod Deus est verax, &, omnis autem homo mendax: &, Vbi abundauit delictũ, superabũdauit & gratia, & quod lex subintrauit, vt abundaret delictũ: cur iudicor ab hominibus tanquam peccator pro mendacio, ex quo in gloriam Dei directe ordinatur: nõ enim deberem iudicari tanquam peccator, sed tanquam promotor gloriæ Dei. *Et non sicut*, ego & cæteri Apost. prædicta prædicantes, *blasphemamur, & sicut aiunt quidam*, iniqui & peruersi imponũt, blas-

Infra 5.b

phemando & deprauando dicta nostra: maximè illud, Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Et dicunt nos dicere, *faciamus mala ut ueniant bona.* i. quod homines debent facere mala, vt consequantur maiora bona, & vt crescat & abunder gloria Dei, & quod nos mentimur prædicando superabundantiam gratiæ propter gloriam Dei. *Quorum*, id est, eorum qui faciunt mala, vt veniant bona, & qui hæc falso nobis imponunt, *damnatio iusta est.*

SECVNDA PARS III. CAPITIS.

QVID *ergo* nos Iudei ad fidẽ conuersi de nobis ipsis iudicare valemus, quod ideo quia credita sunt nobis eloquia Dei, *præcellimus eos.* s. Gentiles etiam ad fidem conuersos & eis præferendi sumus tãquam digniores, de qua prælatione erat quæstio inter eos. *Nequaquam.* i. non nunc secundũ statum gratiæ & conuersionis, licet bene quantũ ad statum, quem habebant Iudæi tempore legis ante Christum: quia dictũ est quod amplius erat Iudæo per omnem modum. *Causati enim sumus.* i. causando & ratiocinando causas & rationes adduximus & probauimus: quare Iudæi Gentiles non præcellant, & maximè ostendimus. *Iudæos & Græcos omnes*, tã Iudæos quàm Gentiles *sub peccato esse.* i. peccatores fuisse & magnis criminibus subie-

Psal.13.

ctos extitisse, *sicut scriptũ est*, de Iudæis maximè, qui se magis iustos arbitrabantur. *Quia non est iustus quisquam*, ex seipso, tanquam ex seipso sine gratia Dei. Vel quisquam malorũ, *non est intelligens*,

2.Cor.3.

ex seipso habens discretionis rationẽ, nec ad intelligendum Deũ, & ea quæ Dei sunt cogitare, siue in lege naturæ, siue Mosaicæ, siue gratiæ. *aut requirens Deum.* i. qui requirat quomodo voluntatem Dei implere debeat, aut seipsum ad eum dirigere debeat. *omnes declinauerunt.* s. à Deo & ab eius regula retracti per originale & actuale peccatum. D. Virgine excepta *simul.* i. omnes congregati aut

Luc 17.c

considerati, *inutiles facti sunt.* i. Non valentes finem vel vtilitatem ex seipsis consequi: *Non est qui* ex se, *faciat bonum.* s. opus Deo gratum sine Dei speciali auxilio, scientes facere mala, benefacere nescierũt. *Non est usque ad unum.* i. præter quã vnus. s. Christus, qui solus absq; merito alterius fecit humanæ

Sap.4.d

manæ redemptionis bonum: nullus enim purus homo est qui ex se faciat bonũ perfectũ. *Sepulchrũ* spirituale, in quo reponũtur & exeunt peccata. *Patens.* i. apertum & non clausum, vnde exit fœtor & abominatio peccatorum, *est guttur eorum*, ad exhalandum turpiloquia & alia colloquia praua, quæ bonos mores corrumpunt audientium. *Linguis suis*, suauia & blandia verba depromentes. *dolose agebant*, alia proferendo ore, & alia meditãdo corde, vt adulatione proximum decipiant. *Venenum aspidum sub labiis eorum.* quia. s. talia verba ex eorum labiis procedunt, quæ insanabiliter proximos intoxicant corporaliter vel spiritualiter. *Quorum os maledictione.* i. maledicis verbis quibus aliis maledicunt, *& amaritudine.* i. ad amaritudinem proximos ducentibus improperiis, conuitiis, detractionibus, & contumeliis, *plenum est.* i. abundat: vt quasi semper ab eo fluãt maledicta & blasphemiæ. *Veloces.* i. prompti & citò ac subitò currentes, *pedes*, spirituales: qui sunt affectus *eorum.* s. miquorum hominum, *ad effundendum sanguinem* Christi & sanctorum, ad faciẽdum quæcunq; grauia peccata in Deum & proximum festiui. *Contritio & infelicitas.* i. pœnæ acerbitas & miseranda felicitatis priuatio, *in uiis eorum.* i. prouenit aliis ex operibus & actionibus ipsorũ, quibus progrediuntur in hoc mundo. Et hoc. s. quia, *& uiam pacis*, quæ est mandatorum obseruantia, quæ ducit ad pacem & vitam æternam, *non cognouerunt.* i. cognoscere, acceptare, & sequi noluerunt. *Non est timor Dei.* s. filialis, qui est initium sapientiæ, *ante oculos* mẽtis *eorum*, vt retrahat eos à malo, in quo obstinati sunt. *Scimus autem nos* Apostoli, & alij quibus Deus dedit suæ legis cognitionem, *quoniam quæcunque lex*, siue naturalis, siue diuina. Mosaica & Euangelica, *loquitur*, declarando vel præcipiendo, *his qui in lege sunt.* i. ad quos lex datur & qui legẽ profitentur, *loquitur*, & sic prædicta verba Psal. nõ intelliguntur de Gentilibus, sed de Iudæis, quibus lex data est ac etiam prophetæ, declarantes legem & docentes ac informantes & reprehẽdentes mores, dati sunt, *ut omne os obstruatur.* i. obmutescat & claudatur à sua gloria, vt amplius gloriari non possit se suis meritis, sine Dei gratia salutem consequi posse: *& subditus fiat omnis mundus* non solùm Gentilis, sed etiam Iudæus culpã suã agnoscendo. Et totum bonũ quod habet attribuendo, & in omnibus obediendo Deo. *Quia ex operibus legis*, siue naturæ, siue Moysi scriptæ, fidem præcedentibus aut in sensu carnali obseruatis, *nõ iustificabitur omnis caro coram illo.* i. nullus homo peccator, qui dicitur caro, tanquã carni subiectus, iustificabitur corã Deo propter opera legis naturæ vel Moysi. Quia si ex lege institia

Mat.19.

Gal.2.d

esset, Christus gratis mortuus fuisset. *Per legẽ enim*, siue naturalẽ siue diuinã, *cognitio peccati*, sed nõ eius cõsumptio aut ablatio. Quia quãuis lex sufficiat ad cognitionẽ peccati, nõ tamẽ sufficit ad reprimendã cõcupiscentiam, aut ad delẽdum peccatũ, siue ad iustificandũ hominẽ. Ideo necessariũ est aliud remediũ, scilicet gratiæ, qua concupiscentia reprimatur, & facultas legis implẽdæ detur.

TERTIA PARS III. CAPITIS.

NVNC *autem.* i. tempore gratiæ & legis euangelicę Christo adueniente, *sine lege.* i. absque legis naturę & Moysi imperio aut auxilio, *iustitia Dei*, qua ipse iustus & fidelis est adimplẽs promissa de iustificatione hominũ. Vel iustitia. i. Christus, qui satisfecit diuinæ iustitiæ patiẽdo pro nobis & iustificationem nobis meruit. *Vel iustitia Dei.* i. gratia Dei qua quis formaliter iustificatur à Deo, *manifestata est.* i. declarata est Gentibus ad fidẽ conuersis per Christi doctrinam ac eius miracula ac facti euidentiam, vt firmius credãt cæteris. *Testificata à lege & prophetis.* i. testimonio legis & prophetarum approbata & pronuntiata. *iustitia autem Dei.* i. gratia Dei qua iustificamur à Deo, *per fidẽ Iesu Christi.* s. est manifestata. Quia in ipsa iustificatione primus motus mentis tendens in Deum, est per fidem. & ideo iustitia Dei dicitur inchoari per fidem, & perfici per spem & charitatem, quæ licet simul tempore infundantur & tendant in Deum, fides tamen prioritate & ordine naturæ dicitur prior, *in omnes & super omnes qui credunt in eum.* s. Christum, siue sint Iudei, siue Gentiles. *non enim est distinctio.* s. inter Iudæũ & Gentilem apud Deum quo ad modũ & necessitatẽ iustificationis: vterque enim iustificatione egebat. *Omnes enim peccauerunt* in Adam primo parente, peccato originali, & post rationis vsum peccato actuali. Si ergo peccauerunt, & per se iustificari, vt prædictum est, nequeunt: sequitur, *et egent gloria Dei.* i. gratia quæ est gloria Dei: quia per eã gloriosus apparet Deus. *Iustificati gratis.* i. sine meritis præcedentium operum, *per gratiam ipsius.* s. Dei & gratuita eius dona, ac etiam *per redemptionem.* i. pœnæ satisfactionem, *quæ est in Christo Iesu.* i. quæ facta est per Iesum Christum, per quẽ solum & non alium fieri poterat. *quem.* s. Christum, *proposuit.* i. pro omnibus qui non habebant vnde satisfacerent, posuit, & dedit *propiciatorem* misericordiæ, & satisfactorem reatus pœnæ, *per fidem*, i. dirigente fide, *in sanguine ipsius.* s. pro nobis effuso: quia vt satisfaceret pro nobis, congruebat vt

Gen.3.

sanguinem suum effunderet & pœnam mortis subiret, quam homo per peccatum incurrerat, *ad ostensionem iustitiæ suæ.* i. ad hoc quod Deus iustitiam. i. misericordiam & gratiam suam promissam ostenderet necessariam. & hoc *propter remissionem præcedentium delictorum.* In hoc enim quod præcedentia delicta remisit, quæ lex remittere nõ poterat, neque homines ab eis propria virtute liberari, ostendit quod necessaria erat hominibus iustitia & gratia sua, vt iustificarentur à Deo per sanguinem, per quem remitterentur præcedẽtia delicta, ac etiam præsentia, quæ ante Christi passionem *erant in sustentatione Dei.* quia patienter ea sustinebat, nec pro eis damnabat credentes & pœnitentes, nec etiã ab eis reddebat totaliter absolutos, cùm adhuc detinerentur in sinu *Abrahæ.* nõ quidẽ sustinẽtes pœnã sensibilẽ, sed expectãtes introire in gloriã per Christi passionẽ. Et hoc *ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore.* s. gratiæ. i. vt in hoc tẽpore gratiæ iustitiã & misericordiã pro-

Gen.22.d Exod.12.e Esa.53.d

missam perfectè ostenderet, plenam peccatorum remissionem tribuendo, & aditum gloriæ exhibendo, quod non faciebat patribus antiquis ante Christi passionem, *ut sit*. i. vt manifestè appareat *ipse iustus* à seipso in promissis peccata remittendo: *& iustificans eum qui ex fide est Iesu Christi*. i. qui per fidē Iesu Christi credendo Iesum Christum propitiatorem, & satisfactorem, accedit ad Deū.

QVARTA PARS III. CAPITIS.

VBI *est ergo gloriatio tua*, ô Iudæe, qui in lege Moysi, ex qua non est iustitia, gloriaris: vel ô Gentilis, qui gloriaris in obseruatione legis naturæ, ex qua etiam non est iustitia qua iustificetur homo? *exclusa est*. i. sublata & procul abiecta. Quia ex quo sine lege Moysi & naturæ est iustitia, & ex quo communiter es sub peccato, & ex quo ambo iustificamini per fidem Iesu Christi, nō habetis occasionem gloriandi siue glorificandi & extollendi vos vnus super alium, sed *per hanc legem?* est. s. exclusa glorificandi occasio? *Factorum?* i. an per legem veterem, quæ facta & opera præcipiebat hominibus? *non*, quasi dicat, certum est quod non. Cùm vt dictum est ex operibus non iustificetur omnis caro coram Deo, *sed* exclusa est *per legem fidei*. i. euangelicam siue gratiæ, quæ, vt dictum est iustificat, & facultatem operandi & obseruādi legem tribuit dirigente fide. *Arbitramur enim iustificari hominem*, siue Iudæum, sine Gentilem, *per fidem*. s. *Infra 8 g* Iesu Christi, vel de Iesu Christo propiciatore per sanguinem ipsius. Non quidem effectiuè: quia hoc modo est Deus qui iustificat, neque formaliter & denominatiuè, quia hoc pertinet ad ipsam gratiam, quia paulò antè dixit, Iustificati gratis per gratiam ipsius. Sed directiuè: fides enim est quæ primò nos dirigit ad Deum gratis nos iustificantem. *Sine operibus legis*. s. Moysi, quæ data est Iudæis, & non Gentilibus. *An Iudæorum Deus tātum*, vt. s. solos Iudæos iustificet? *Nónne & Gentium*, s. est idem Deus: *imo & Gentium*: quia non solùm Iudæos, sed etiam Gentiles creauit eiusdem naturæ specificæ capaces iustificationis & gloriæ sicut Iudæos: & ideo eis prouidet, eósque gubernat & dirigit quemadmodum Iudæos. *Quoniam quidem unus est Deus*. i. creator, gubernator, & prouisor *omnium, qui iustificat*. s. de quolibet genere hominum, & per eandem causam & sic iustificat *circumcisionem*. i. Iudæos circuncisos, *ex fide*. s. Christi: quia fides est prima causa ex qua processit circuncisio & cætera sacramētalia: & sic Iudæos iustificat fides, sicut quædam causa prima per quasdam causas medias. *& præputium*. i. Gentiles incircuncisos & præputium habentes etiam iustificat, *per fidem*. s. eiusdem Christi quem proposuit propiciatorem. Et sic Gentiles immediatè per eādem fidem iustificantur absque antiquis cæremoniis. *Legem ergo destruimus per fidem?* i. an hoc quod di- *Matt. 15. a*
ximus homines iustificari per fidem sine operibus legis volumus destruere & eneruare legē Mosaicam? *Absit*, hoc. s. à nobis. Quia non præteribit iota vnum, aut vnus apex à lege, donec omnia *Mat. 5. a*
fiant. *Sed legem statuimus*. i. per fidem legem perficimus & statuimus. Non enim venit Christus soluere legem aut prophetas, sed adimplere, quoad iudicialia & cæremonialia, quæ statuūtur & implentur, per hoc quod veritas significata per ea in fide Christi exhibetur, ac etiam quo ad moralia: quia fides Christi declarat ea & auxilium confert ad implendum ea.

COMMENTVM TERTII CAPITIS.

Text. *Quid ergo amplius Iudæo est: aut quæ utilitas circumcisionis?*

IN exordio huius capitis Apost. obiiciendo his quæ dicta sunt in præcedenti cap. proponit duas dubitationes: quarum vnam duntaxat resoluit, alteram dissoluēdam in seq. cap. relinquens. Dubitatio ergo prima est: Quia si verum esset quod dictum est præcedenti cap. videlicet quod præputium legem implendo in circūcisionem reputabitur & iudicabit, &c. Sequitur quod Deus Iudæis dādo legem aut circuncisionem nil frugi aut vtilitatis, sed oneris dederit. Quamobrem videtur quod Iudaicus populus non fuerit Deo peculiaris, & ipse Deus dederit eis inutilia, quorum oppositum in sacris literis re- *Deut. 7. b*
peritur. Nam per Moysen dixit, Te elegit dominus, vt sis ei populus peculiaris. Et per Esa. Ego *Esa. 48. d*
Dominus docens vtilia. *Multum per omnem modum*. His paucis verbis generaliter soluit ambas dubitationes, dicens, quod amplius est Iudæo, & quod magna fuit vtilitas circuncisionis, & quantum ad quantitatem, quæ significatur, cùm dicit, Multum. & quantum ad numerum, qui significatur, cùm dicit, per omnē modum. *Primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei*. Hic remissa circuncisionis vtilitate, ad proximum caput, prosequitur solutionem primæ dubitationis siue obiectionis, dicens: quod amplius fuit Iudæo, quo ad contemplationem & cognitionem diuinorum, quæ cognitio excedit omne commodum & vtilitatem réporalium, respondet primò: quia sunt eis credita eloquia. i. locutiones, pollicitationes, & prophetarum oracula, ex quibus venerunt in Dei co- *Psal. 75.*
gnitionem & notitiam maiorem & clariorem. vnde Dauid, Notus, scilicet specialiter in Iudæa Deus, non solùm vt primum principiū naturæ prout Philosophi, verùm etiam vt principium & *Psal. 72.*
retributor felicitatis. Et hoc est multum, imo & maximum bonum, quia ad illam cognitionem sequitur amor, vnio, & adhæsio de qua Dauid ait, Mihi adhærere Deo bonum est. Præterea per eloquia Dei instruimur & erudimur à Deo de credēdis & agendis, quæ instructio est via & directio *Psal. 90.*
ad felicitatem. vnde idem propheta, Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua do- *Psal. 147.*
cueris eum. Cùm ergo Deus crediderit eis eloquia sua, quod non fecit cæteris nationibus, eo ipso *Ioan. 15. b*
declarauit eos esse amicos suos. vnde Christus, Iam non dicam vos seruos, sed amicos: quia omnia *Psal. 118.*
quæ audiui à patre meo, nota, feci vobis. Eloquia domini sunt honesta: quia vt Dauid ait: sunt vera & iustific

& iustificata in semetipsis, delectationē afferūt: iuxta illud, Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua. Sunt pariter vtilia, quia retrahunt nos à peccatis: secundum illud, In corde meo abscondi eloquia tua vt non peccem tibi. Hanc fidem & communicationem eloquiorum Dei, magnum & admirandum bonum arbitratus est Moyses, dum ait: Interroga de diebus antiquis qui fuerunt ante *Deut. 4. c*
ex die qua creauit Dominus hominem super faciem terræ, si facta est aliquando huiusce modi res, vt audiret populus vocem Domini loquētis de medio ignis, sicut tu audisti & vidisti. Non enim tanta celsitudine mysterij euulganda ex tempore erant per totum orbem, ne margaritæ à porcis conculcarentur, sed selectæ familiæ erant committenda, quo adusque mundus adolescceret in virū idoneū & perfectum, cui promissus mitteretur. Quare non modo sanctis patribus, sed toti Iudeorum Genti credita sunt eloquia & oracula. Habēt amplius & Iudæi, vt infra 9. dicit, adoptionem filiorum Dei, & gloriam, & testamentum: quorum non est modica excellentia. Habuerunt amplius protectionem & defensionem, adeo vt Ægyptus propter iniuriam percussus fuerit.

Quid enim, si quidam illorum non crediderunt? Numquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit? Absit. est autem Deus uerax: omnis autem homo mendax. *Text.*

HIc obiiciendo adiungit interrogationem, quā aduersus præmissa Gentiles obiicere poterāt, dicentes, quod licet Deus eis crediderit eloquia sua, suúmque promiserit filium: illi verò ingrati non credentes Deo, euacuauerunt & irritam fecerunt fidem & promissionem Dei, fuerúntque sufficiens & legitima causa quare Deus promissionem suam non seruaret. Et idcirco nō amplius est Iudæo, eò quod ei credita & communicata fuerunt eloquia Dei, cum eis nō crediderint *Psal. 105.*
neque prophetis: iuxta illud, Non crediderunt verbis eius. Et Ezec. Incredulí & subuersores sunt *Ezech. 2. f*
recum. vnde & Christus, Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi? Hanc obiectionem & *Ioan. 8. f*
interrogationem excludit, dicens, quod nō omnes fuerunt incredulí, sed quidam illorum: & ideo credentes non debebant dispendium pari prout Iuristæ dicūt: Rem quæ culpa caret, in damnum vocari non conuenit. fuerunt enim semper aliqui patres qui crediderunt. Excludit præterea obiectionem deducendo ad inconueniens. Quia posito & non concesso, quod nulli illorum crederent, inconueniens esset dicere quod perfidia siue incredulitas illorum firmitatem & stabilitatem promissionis Dei euacuaret & irritam faceret. Quia ex hoc sequeretur Deum non esse veracem, & per consequens Deum non esse Deum, quod lumine naturali constat esse falsissimum. *Psal. 115.*
vnde dicit, *Est autem Deus uerax, omnis autem homo mendax*. Hæc dictio, Verax, non solùm significat actum vel morem, siue assuetudinem dicendi veritatem, verùm etiam negationem potentiæ mentiendi, prout mendax importat non solùm actum & assuetudinem mentiendi, verùm etiam potentiam mentiendi. Et sic intelligitur illud, Omnis homo mendax, id est, omnis purus homo *ad Hb. 1. a*
est mendax, id est, quia ex se est mutabilis, & mentiri potest: non tamen dicit quod semper omnis *Heb. 6. d*
homo actu mentiatur, vel fuerit mentitus. Quia D. Virgo, quæ omni peccato caruit, nunquam *Ioan. 8 g*
mentita fuit. Deus autem non solùm non mentitur, sed nec mentiri potest, quia est veritas per essentiam. Et hæc est causa discriminis, quare homo mentiri potest, & non Deus: quia causa falsitatis vel mendacij cuiuspiam est altera duarum, vel quia habet mentem falsam vel voluntatem prauam. Primum accidit homini, eò quod veritatem à rebus sumit: & quia res ita sunt, taliter iudicat: in quo sæpe decipitur vel ex indispositione potentiæ sensitiuæ aut medij aut propter distantiam obiecti vel propter affectum. Voluntatem etiam potest homo habere deprauatā, vt studiosè mentiatur. Cùm enim homo nō sit ipsa bonitas nec veritatis regula potest ab illa discedere & discordare. Deus autem non accipit veritatem à rebus, sed causat eam, vt dictum est primo capite. Tales enim sunt res quales iudicat Deus eas fore, & ideo nequit inde falli. Et cùm voluntas Dei sit regula veritatis, non potest distortam à veritate habere voluntatem, vt aliud nobis annunciet quàm mente habeat. Præterea cùm homo sit ex nihilo, ex sua natura vertibilis est in nihilum, ideo ex se veritatem non habet. Natura autem diuina quæ ex se æterna est, & nullo modo vertibilis aut mutabilis, habet ex se vt verax sit, & per consequens promissa adimpleat. Et hic est sensus Apost. hoc loco, & cum dicit, fidelis Deus seipsum negare non potest. Et si à veritate declinaret, cum sit ipsissima veritas, seipsum negaret. Si autem obiiciatur quod multa enunciare fecit Deus, quæ non euenerunt, vt pote quod per Ionam prædici fecit: adhuc quadraginta dies & Niniue subuertetur, *Ione 3. b*
Et per Esaiam, Dispone domui tuæ, quia morieris, & non viues. Dicendum quod duo sunt genera *2. Reg. 20. a*
prophetiarum. Alterum comminationis, quo non prædicuntur aliqua quasi omnino & absolutè *Hier. 18. b*
futura, sed secundum præsentia hominum merita aut demerita, si non mutentur: iuxta illud, Repente loquar aduersus gentem, & aduersus regnum, vt eradicem, & destruam, & perdam, & dissipem illud. Si pœnitentiam egerit gens illa, &c. agam & ego pœnitentiam super malo, &c. Et illud: Orabunt pro impietatibus suis, & recordabor fœderis mei, &c. & illud: Si ductus pœnitudine cordis reuersus fueris ad Deum, reducetre ac miserebitur tui. Et Ezechiel, Si impius egerit *Leuit. 26. g*
pœnitentiam, &c. Alterū genus prophetiæ dicitur prædestinationis, qua proferuntur ea quæ simpliciter & absolutè, hoc est infallibiliter sunt ventura. Et huiusmodi fuit promissio Saluatoris *Deut. 3. a*
Christi, videlicet venturi: qui non promisit saluare nisi credentem: & ideo si incredulum non sal- *Ezech. 18. c*
uat, non euacuatur eius fides siue promissio: quia promissio facta de Christo Saluatore, non fuit facta sub conditione aliqua pendente ex hominum fide, vel voluntate, aut ex operibus. Et ideo sicut Christus fuit gratis promissus, ita non venit ob aliquod debitum, sed vt suam Deus liberaret fidem promissionem implens, quod in hac Epistola ostendere nititur Apostolus contra gloria-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionem Iudæorum, qui arbitrabantur se promeruisse aduentum Christi ex operibus legis.

Text. *Sicut scriptum est, ut iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cùm iudicaris.*

Psal.50. HIc probat quod incredulitas aliquorum fidem Dei non euacuauit: testimonio Psalmistæ in quo sic legitur, Et vincas cum iudicaris. Ad quod dictum intelligendum, & qualiter proposito deseruiat, notandum est, quod Dauid in eodem psalmo in angustia & mœrore animi veniam humillimè precabatur, dicens: Miserere mei, &c. nulla merita ante oculos Dei proponens, sed solùm fidem siue fidelitatem ipsius, veniam promittentis his qui crimina sua confiterentur. Vnde adiunxit, Tibi soli peccaui, &c. Et cùm peccatum nõ esset nisi cõtra legem suam, subiunxit, Vt iustificeris in sermonibus tuis, &c. Iustificari in sermonibus, nihil aliud est, quàm iustum fieri & apparere in dictis siue promissis, quod fit cum quis ea quæ promisit, implet. Promiserat enim Deus
2. Reg. 7.b per Nathan prophetam, quod stabiliret regnum eius in æternum in semine suo. Postea verò cùm in graue peccatum incidisset adulterij & homicidij, dicebatur à quibusdam quod propter huiuscemodi peccata Deus non esset ei promissionem seruaturus, nec missurus filium suum vt nasceretur de tam spurcissimo peccatore. Mens ergo Dauidis erat dicere duo: Primò quod propter peccatum eius non mutabatur iustitia Dei, ad quam pertinet vt suos sermones impleat, & quãtum ad hoc dicit, *Vt iustificeris sermonibus tuis*. i. ex hac venia & misericordia quam precor, appareat veritas sermonis tui de stabilitate regni, & de Christo ex me nascituro: & sic appareas iustus in sermo-
Prou. 8.a nibus. i. in promissis tuis, vt propter peccata mea ea implere non desinas. Vnde in Prouerbiis, Sapientia clamitat: Iusti sunt omnes sermones mei, non est enim in eis prauum quid, neque peruersum: recti sunt intelligentibus, & æqui inuenientibus scientiam. & Psal. Fidelis dominus in omnibus verbis suis. i. in pollicitationibus suis. Secundò intendebat dicere quod diuina promissio non imitatur humanum iudicium, cùm dicit: *Et uincas cùm iudicaris*. i. vt vincas implẽdo promissionem
Infra 12. d tuam, cùm iudicaris ab hominibus, quod eã propter peccata mea non fis impleturus. Vnde Apost. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. quod multò magis competit Deo. Promissio autem
Psal. 131. quam Deus fecerat Dauid, dicens: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam: & ego ero ei in
2. Reg. 7.b patrem, & ipse erit mihi in filium, pertinebat ad prophetiam prædestinationis quæ est immutabilis, vt dictum est. Et quanuis dicatur: Si custodierint filij tui testamentum meum, &c. Tamen concluditur, Misericordiam autem meam non dispergam ab eo. Ponuntur autem plures sensus huius authoritatis, sed hic magis quadrat proposito Apost. qui ex hoc sic arguere videtur: Si peccatum Dauid non euacuauit fidem siue promissionem Dei, sic nec incredulitas aliquorum euacuauit fidem siue promissionem Dei factam credentibus.

Text. *Si autem iniquitas nostra iustitiam Dei commendat, quid dicemus? Nunquid iniquus est Deus qui infert iram? secundum hominem dico. Absit: alioquin quomodo iudicabit Deus hunc mundum?*

HIc excludit falsum intellectũ prædictæ authoritatis inductæ, vt iustificeris, &c. Quia posset aliquis intelligere prædicta verba, quæ coniunguntur cum illis, Tibi soli peccaui. accipiendo aduerbium, *ut*, causaliter. & sic sequeretur quod peccatũ hominis directè ordinaretur ad commendandam iustitiam Dei q.d. Dauid, Tibi soli peccaui, vt, id est, ob eam causam, vt tu iustificeris, &c. Ideo Apost. hoc ostendit esse falsum. Ad cuius euidentiam notandum est quod Apostolus duas comparationes prius fecerat. Vnam quidem veritatis diuinæ ad humanum iudicium, cùm dixerat: Est autem Deus verax, omnis homo mendax. Aliam, iustitiæ Dei ad peccatum humanum, secundum verba quibus dicit: Tibi soli peccaui, vt iustificeris in sermonibus tuis. Et quantum ad secundam comparationem dicit: Si enim hæc verba essent intelligenda causaliter, vt iniquitas nostra directè ordinaretur ad commendandam iustitiam Dei, *quid*
Eccl. 15.d *dicemus*, id est, quomodo poterimus sustinere inconuenientia quæ sequuntur? Non enim peccatum est necessarium ad commendandam iustitiam Dei. Vnde non concupiscit multitudinem infidelium filiorum & inutilium. Exprimit autem inconueniens quod sequitur, dicens: *Nunquid iniquus est Deus qui infert iram?* id est, vindictam & pœnam pro peccato, quasi dicat, hoc videtur sequi, Si dicamus quod iniquitas nostra commendat, id est, directè ordinatur ad commendandam iustitiam Dei. Quia si peccatum ad hoc directè & per se ordinetur, non est dignum pœna, sed præmio. Et sic Deus puniens hominem pro peccato, esset iniquus, id
Deut. 32.a est, iniustus: contra illud: Deus autem fidelis absque vlla iniquitate. Excludit consequenter hoc inconueniens, dicens: *Absit*, scilicet quod dicamus Deum iniquum, dum infert pœnam pro peccato. Deinde impietatem seu absurditatem verbi correctione mitigat, subiungens: *secundum hominem dico*. ac si dixisset, sic de Deo more humano absque reuerentia loqui fas non est. Vel potest exponi, id est, secundum hominem illorum argutiam loquor, qui sic irreuerenter Deum nominant: non enim ex meo sensu, sed ex hominis errantis iudicio proruli: deinde per aliud inconueniens improbat dictum illud, dicens: *Alioquin*, scilicet si Deus est iniquus siue iniustus, *quomodo iudicabit hunc mundum*? id est, quomodo conuenit ei quod sit vniuersalis & su-
Iob 34.b premus iudex totius mundi? Oportet enim, quod est primum & supremum in quoliber genere, esse infallibile, sicut primum mouens immobile. Simile argumentum ponit Iob, dicens: Verè Deus non condemnat frustrà, nec omnipotens subuertit iudicium. Quem constituit alium super terram? &c. quasi dicat, Si Deus non iustè iudicaret, oportet dicere alium esse iudicem mundi.

Si enim

Si enim veritas Dei in mendacio abundauit in gloriam ipsius: quid adhuc & ego tanquam peccator iudicor? & non sicut blasphemamur, & sicut quidam aiunt nos dicere, faciamus mala, ut ueniant bona, quorum damnatio iusta est. Text.

HIc Apost. excludit falsum intellectum primæ comparationis adductæ. s. veritatis Dei ad impium humanum deducendo ad aliud incõueniens, dicens: *Si enim*, &c. quasi dicat. Si propter meum mendacium veritas Dei manifestatur & relucet, siue abundauit in gloriam ipsius: ita quod mendacium directè pertineat & ordinetur ad augmentum gloriæ Dei: contra illud, Nũquid Deus indiget vestro mendacio? Sequuntur duo inconuenientia. Vnum quod homo non deberet Iob 13.b reputari peccator propter mendacium, ex quo in gloriam Dei cedit & ordinatur: & hoc est quod dicit. *Quid adhuc*, &c. i. cur etiam nunc ego ab hominibus peccator iudicor propter mendacium, Infra 5.d quod dicunt me dixisse, licet non dixerim: sed arbitrantur me dixisse, eo quod dixi, lex subintrauit vt abundaret delictum. Et vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Aliud incõueniens est quod habebat verbum falsum, quod ei & aliis Apost. superabundantiæ gratiam prædicantibus à pseudoapostolis blasphemando imponebatur. s. eos dicere, Faciamus mala peccando, & mẽdacium dicendo, vt veniant bona, vt veritas & iustitia Dei commendetur. vnde alibi dicit: Blasphe- 1. Cor. 4.c mamur & obsecramus, & sicut quidam aiunt nos dicere verba nostra deprauando: de quibus D. Petrus: Indocti & instabiles deprauant, &c. Hoc autem excludit, dicens: Quorum damnatio iusta 2. Pet. vlt.d est. s. eorum qui faciunt mala, vt veniant bona, & eorum qui blasphemando aiunt nos id dicere. Sicut enim non est verum ex falsis syllogisandum: ita nec peruenien dum est ad bonum finem per media mala. vnde Hier. ex persona impiorum: Bene est omnibus qui præuaricãtur & iniquè agũt. Hier. 12. a Iustè enim damnãtur peruersores sacræ scripturæ: iuxta illud, Si quis apposuerit ad hoc, apponet Apoc. vlt. d Deus plagas scriptas in libro isto, &c. An autem minora mala consulenda sint, vt euitẽtur maiora, dictum est supra 1. cap. super verbo, non solùm qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

SECVNDA PARS III. CAPITIS.

Quid ergo? Præcellimus eos? Nequaquam. Text.

IN hac secunda huius tertij cap. parte Apostol. excludit inanem Iudæorum gloriam, qui propter prædictas prærogatiuas se Gentilibus præferebãt. Potuissent enim Iudæi audita prærogatiua eorum, quia erãt eis credita eloquia Dei, inaniter gloriari, & concludere ex dictis Apostoli: ergo præcellimus eos & præstantiores sumus illis. Sed respondet negatiuè, dicens: Nequaquam. Si obiiciatur quod Apostol. hic videtur aduersari ei quod supra dixerat: Multum per omnem modum. aliqui dicunt quod id quod prædixerat intelligebat secundum statum quem habebant Iudæi tempore legis, nunc autem loquitur secundum statum gratiæ: secundum quem Colosensibus scribens, dicit: In Christo Iesu non est Gentilis, circunci- Colo. 3. sio & præputium. quia. s. illa non faciunt differentiam secundum statum Christi: veruntamen hoc omnino non conuenit intentioni Apostoli. quia infra ostendit, quod etiam quando Iudæi sub lege erant, subiacebant peccatis, quemadmodum & Gentiles, imo amplius: iuxta illud, Ista est Hierusalem, in medio Gentium posui eam, & in circuitu eius terras, & contempsit iudicia mea vt esset Ezech. 5.b magis impia quàm Gentes. Dicendum quod superius ostendit prærogatiuam diuinorum beneficiorum: nec tamen dixit quod Iudæus esset excellentior, sed quod eis est amplius donatum, siue quod amplius recepissent. Hic autem excludit excellentiam personarum, eo quod illi qui Dei beneficia receperunt, non fuerunt bene vsi.

Causati enim sumus Iudæos & Græcos omnes sub peccato esse. Text.

HIc affirmat suam negationẽ, dicens se prius probasse Iudæos & Gentiles sub peccato fuisse. Ideo dicit: *Causati*, id est, causas & rationes adduximus, quare Iudæi non præcellerent Græcos siue Gentiles, sed illos fuisse æqualiter obnoxios peccatis. Quo ad Gẽtiles in primo c. ibi, Qui cùm cognouissent Deum, &c. Quo ad Iudæos verò in 2. ca. cùm dixit: Qui alium doces, teipsum non doces, &c. Nec Gentiles sua philosophia, nec Iudęos legis cognitio in aliquo excusabat, sed potius reddebat abominabiliores. Omnes enim sub peccato esse ostendit, adeo vt in ambobus verificaretur illud Esa. A planta pedis vsque ad verticem capitis non est in eo sanitas. Esa. 1.b

Sicut scriptum est: Quia non est iustus quisquam, non est intelligens, non est requirens Deum. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Text.

HIc probat dicta sua authoritate scripturæ ad elucidandam vtriusque legis consonantiam. Aliqui dicunt omnia contineri in Psal. 13. veruntamen Apost. hoc non dixit, sed simpliciter ait, Scriptum est tum in Psal. tum in Esa. tum alibi. Nam hoc quod dicit, Non est iustus quisquam non est expressum in prædicto Psal. nisi eliciatur ex eo quod subditur, Non est qui faciat bonum. Cùm autem illud propria forma citet, verisimilius est quod sit desumptum ex illo Eccle. Non Eccl. 7.c est homo iustus in terra qui faciat bonum, & non peccet. Et primò ponit peccata omissionis, remouendo principia bonorum operum, & deinde remouendo ipsa bona opera. Principia autem bonorum operum sunt tria, quorum vnum pertinet ad ipsam operis rectitudinem: & hoc est iustitia quam excludit dicens: *Non est iustus quisquam*. Vnde Mich. Periit sanctus de terra, & rectus in Mich. 7.a hominibus non est. Quod tripliciter potest intelligi. Vno modo vt intelligatur quod nullus sit iustus in se ex seipso, quia ex se quilibet est peccator, à solo autem Deo habet iustitiam: secundum illud, Dominator domine Deus misericors, qui aufers iniquitatem atque peccata, nullus apud Exo. 34.a te per se innocens est. Alio modo quod nullus quantum ad omnia est iustus: secundum illud,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prou.20.b Quis potest dicere mundum est cor meum? Tertio potest intelligi vt referatur ad populum malorum, inter quos nullus est iustus: est enim phrasis scripturæ, vt quandoque loquatur de toto populo, ratione malorum, & quandoque ratione bonorum: vt perspici facilè potest in Hierem. Duo tamen primi sensus magis congruunt intentioni Apost. qui in secundo sensu non intendit comprehendere D. Virginem, quæ ab omni peccato fuit præseruata. vnde Salomõ, Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Secundum autem principium boni operis est discretio rationis: & hoc excludit subdẽs, Non est intelligens. vnde Psal. Nescierunt neque intellexerunt. & alibi, Noluit intelligere vt bene ageret. Tertium principium est rectitudo intentionis, quam excludit, dicens: *Non est requirens Deum*, suam scilicet intentionem ad ipsum dirigendo, vnde Oseas, Tempus inquirendi dominum, qui cum venerit, docebit vos iustitiam. Deinde excludit à Iudæis bona opera. Primò quantum ad omissionem diuinæ legis, cum dicit: *Omnes declinauerunt*, scilicet à regula diuinæ legis, omittendo. Secundò quantum ad omissionem finis, cum dicit: *Simul inutiles facti sunt.* Hoc enim inutile dicimus quod non consequitur finem suum: & ideo cum homines à Deo declinant, reddũtur inutiles. vnde Sap. Impiorum multitudo nõ est vtilis. Tertiò quantum ad omisionem ipsorum. vnde dicit: *Non est qui faciat bonum*, scilicet sine peccato. vnde D. Ioan. Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Et Hier. Sapientes sint, vt faciant mala: bona autem facere nescierunt. Subdit autem *usque ad unum*, quod potest exponi exclusiuè, quasi dicat, præter vnum: qui scilicet solus, fecit bonum, redimendo genus humanum. vnde Sap. Vitum de mille reperi vnum, mulierem non inueni. Vel potest intelligi inclusiuè: quasi dicat, nec etiam vnus purus homo, qui faciat bonum, scilicet perfectum: iuxta illud, Quærite in plateis eius, an inueniatis vitum facientem iudicium & quærentem fidem.

Psal.13. Osee.12.b Sap.4.a 1.Ioan.1.d Hier.4.f Eccl.7.d

Text. *Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, venenum aspidum sub labiis eorum: quorum os maledictione & amaritudine plenum est.*

Hic incipit exprimere peccata commissionis, sed primo circa peccata oris ponit promptitudinem & turpitudinem, cum dicit: *Sepulchrum patens*, &c. Tale enim sepulchrum patẽs duo habet. Primò est paratum ad recipiendum mortuum, & secundum hoc guttur hominis dicitur sepulchrum patens, quando est paratum ad dicendum mortifera, per quem modum dicit Hierem. Pharetra eius quasi sepulchrum patens. Secundò sepulchrũ patens exhalat fœtorem. vnde Christus dicit, hypocritas esse similes sepulchris dealbaris, quæ à foris apparent hominibus speciosa, intus verò sunt plena ossibus mortuorum & omni spurcitia. Et secundum hoc, guttur hominis dicitur sepulchrum patens, quando ex ore procedit turpiloquij fœtor. Deinde ponit fraudem, dicens: *Linguis suis dolose agebant.* aliud habendo in corde, aliud in ore: iuxta illud, Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta est. Tertiò ponit peccatum oris, cum dicit, Venenum aspidum sub labiis eorum. quia scilicet talia verba euomunt, quę insanabiliter proximos occidunt, vel spiritualiter vel corporaliter: vnde dicitur, Fel draconum vinum eorum, & venenum insanabile. Quintò designat abundantiam omnium peccatorum, cum dicit: *Quorum os maledictione & amaritudine plenum est*: quia scilicet maledicunt aliis detrahendo: contra illud, Benedicite, & nolite maledicere. Et amaritudine inquantum nõ verentur in faciem proximi dicere conuitiosa verba, iniuriosa atque contumeliosa: quibus ad amaritudinem prouocatur: contra illud, Omnis amaritudo tollatur à vobis.

Hier.5.d Matt.23.c Hier.9.c Deut.32.e Infra 12.d Eph.4.g

Text. *Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem: contritio & infelicitas in uiis eorum, & uiam pacis non cognouerunt: non est timor Dei ante oculos eorum.*

Hic exprimit peccata operis circa quę tria tangit: Primò promptitudinem ad male agendum, cum dicit, *Veloces*. i. prompti, *pedes eorum*. i. affectus ipsorum, *ad effundẽdum sanguinem*. i. ad faciendum quæcunque grauia peccata, inter quæ grauius quod committitur in proximum, est homicidium: quod designat hic per sanguinis effusionem: de quo Salomon, Pedes eorum in malum currunt & festinant, vt effundant sanguinem. Secundò tangit multitudinem nocumentorum, quę aliis inferuntur, cum dicit, *in uiis eorum*. i. in operibus eorum est contritio, quia alios comprimunt & consternunt opprimendo eos: iuxta illud, Ad conterendum erit cor eius, & infelicitas inquantum. s. priuant homines bonis suis ad miseriam eos deducendo: secundum illud, Nudos dimittunt homines vestimenta tollentes. Possunt tamen intelligi duo hic posita ad designandum pœnam potius quàm culpam. vt sit sensus: In viis eorum est contritio & infelicitas. i. operationes eorum quæ per vias designantur, ducunt ad contritionem & infelicitatem: ita quod contritio referatur ad oppressionem pœnæ, qua pro peccatis punientur: iuxta illud, Comminuentur sicut conteritur lagena figuli. Infelicitas autem referenda est ad pœnam damni, quia felicitate æternâ priuabuntur: secundum illud, Infelices autem sunt & inter mortuos spes eorum. Tertiò tangit obstinationem culpæ eorum ad malum, à qua quis dupliciter reuocatur. Primò per hoc quod vult cum hominibus pacem habere: sed contra hoc dicitur hic, Et viam pacis non cognouerunt. vnde Psalm. Cum his qui oderunt pacem, &c. Secundò intuitu diuini timoris. Sed isti nec Deum timent, nec homines reuerentur: ideo non est timor Dei ante oculos eorum, id est, ante ipsorum considerationem. Ideo Sapiens, Timor domini expellit peccatum. Nam qui sine timore est, non poterit iustificari. Potest autem hoc specialiter contra Iudæos Christo non credentes, quod non cognouerunt viam pacis, id est Christum: de quo dicitur, Ipse est pax nostra qui fecit vtraque vnum.

Prou.1.b Iob 24.b Esa.30.e Sap.13.b Psal.119. Luc 18.a Eccl.1.c Ephe.2.d

Scimus

Scimus autem quoniam quæcunque lex loquitur, his qui in lege sunt, loquitur. Text.

Hic excludit exceptionem quam potuissent Iudæi obiicere. Poterant enim peruertere sensum authoritatis inductæ, dicendo quod prædicta authoritas intelligebatur de Gentilibus, & nõ de Iudæis. Ideo hoc excludit, dicẽs: Scimus quoniam quæcunq; lex loquitur, his qui in lege sunt, i. his qui subiecti legi loquitur. Sed Gentiles non erant subiecti legi Moysi, sed solum Iudęi: iuxta illud, Legem mandauit Moyses in præceptis iustitiarũ & hæreditatem domui Iacob: igitur nõ potuerant huiusmodi exceptionem proponere. Verùm si obiiciatur authoritatem illam non esse ex lege Moysi, qui solum scripsit Pentateuchum: dicendum quod nomen legis quandoq; sumitur pro toto veteri testamento, & non pro quinque libris Moysi tantum: iuxta illud, Vt impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est, Quia odio habuerunt me gratis. quod non est scriptum in Pentateucho, qui proptiè dicitur lex, sed in veteri testamento, videlicet in Psal. 24. Et hoc modo accipitur hic lex. Quandoque autem totum vetus testamentum diuiditur in tria. s. in legem, psalmos, & prophetas: secundũ illud, Necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, & psalmis, & prophetis de me. Aliquando autem totum vetus testamentum diuiditur in duo. s. legem & prophetas: iuxta illud, In his duobus mandatis omnis lex pendet & prophetæ. Et secundum hũc modum psalterium sub prophetis continetur. Si iterum obiiciatur quod in lege, hoc est veteri testamento, continentur multa pertinẽtia ad Gentes, prout patet in pluribus locis Esa. & Hier. vbi dicuntur multa contra Babylonios & alias nationes: ergo nõ quæcunque lex loquitur his qui in lege sunt, loquitur. Dicendum quod quandocunque lex indeterminatè loquitur, ad eos pertinere dicitur, quibus lex datur. Quando verò lex vel scriptura de aliis loquitur speciali titulo, prout cũ dicitur: Onus Babylonis & onus Tiri, &c. de illis intelligitur. Veruntamen ea quæ in veteri testamento contra alias Gentes scribuntur, aliquo modo ad Iudæos pertinebant, in quantum eorum infortunia ad eorum consolationem vel terrorem prænũtiabantur, prout etiam prædicator ea debet dicere quæ pertinent ad eos, quibus prædicatio fit, qui sunt præsentes. & aliquãdo ea quæ pertinẽt ad absentes. Necnon punitiones factas exteris propter peccata eorum, vt ipsi caueant. Vt *omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo.* Hic assignat intentionem prædictæ authoritatis ad quid. s. scripta, & ad quid adducta fuit. Quia scriptura propter duo tam Gentiles quàm Iudęos arguit de iniustitia. Primo quidem ad reprimendum eorum iactantiam, qui se iustos arbitrabãtur, cui cæteri hominum, ieiuno bis in sabbato, &c. Et quantũ ad hoc quod dicit, *ut omne os obstruatur*, scilicet eorum qui sibi præsumpruosè iustitiam adscribunt. vnde Psal. Obstructum est os loquẽtium iniqua. Et Anna mater Samuelis, Nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes. Secundo vt suam culpam recognoscentes, se Deo subiiciant. Ideo dicit: *Et subditus fiat omnis mundus Deo*. i. non solũ Gentiles, sed etiam Iudæi. vnde Psal. Nonne Deo subiecta erit anima mea? *Quoniam ex operibus legis nõ iustificabitur omnis caro coram illo.* Hic assignat rationem prædictæ authoritatis: quasi dicat, ideo non est iustus quisquam, &c. Quoniam omnis caro. i. omnis homo non iustificabitur coram illo. i. secundum eius iudicium ex operibus legis. Quia si ex lege esset iustitia (vt Apost. ait) Christus gratis mortuus fuisset. Et alibi, Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. Notandum tamen quod duplex est opus legis, quoddam est proprium opus legis Mosaicæ, prout obseruatio cæremonialium præceptorum. Quoddam verò est opus legis præceptorum moralium, quæ pertinent ad legem naturæ. Dictum Apost. nõ solum intelligitur de operibus præceptorum cæremonialium, quæ erant legis Mosaicæ peculiariter, sed etiam de operibus legis naturæ quæ continebantur in lege Moysi, & dicuntur moralia. Quia, vt infra dicetur, Si ex operibus, iã non est gratia, alioquin gratia non est gratia. Et nota quod Apost. hîc loquitur de prima iustificatione, non de secunda, siue de augmento gratiæ: quia talis fit per opera legis. vnde supra 2. cap. dicit, Factores legis iustificabuntur. vbi hanc materiam diffusè tractauimus. Si dicatur quod operibus legis naturæ promissa est vita æterna, iuxta illud, Si vis ad vitã ingredi, serua mandata, &c. dicendum quod verum est suppositâ gratia: quia si illa mandata seruentur secundum substantiam operis tantum, quod fieri potest non iustificant apud Deum: sed duntaxat quantum ad homines, vt dicit infra 4. cap. *Per legem enim cognitio peccati.* Hic probat quod opera legis non iustificant. Quia lex data fuit vt homo cognoscat quid agere aut quid vitare debeat, cùm sit regula directiua actuum humanorum: iuxta illud, Mandatum lucerna est, & lex lux, & via vitæ. Sed ex hoc quod homo cognoscit peccatum, quod vitare debet tanquam prohibitum, non tamen sequitur quod statim vitet illud, quod tamen pertiner ad rationem iustitiæ Dei, sine qua concupiscentia subuertit iudicium rationis in particulari agibili, & ideo lex non sufficit ad iustificandum, sed necessarium est aliud remedium per quod concupiscẽtia reprimatur, quod lex nec opera præstare possunt, sed solum gratia quam Apost. vocat iustitiam Dei.

Text. Gal.2.d ad Tit.3.b Infra 11.e Prou.6.c. Psal.61. 1.Reg.2.e Psal.61.

TERTIA PARS III. CAPITIS.

Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata à lege & prophetis. Text.

In hac 3. huius cap. parte Apost. ostẽdit Iudæos & Gẽtiles æquales fuisse, quantũ ad statũ gratiæ subsequẽtis, declarãdo primo quẽadmodũ se habeat vera iustitia ad legẽ, duabus cõparationibus. Prior est quia iustitia Dei non est ex lege causata. vnde dicit, *Nũc autẽ sine lege*. i. absq; vi & ope legis, siue lege nullo modo cooperante, *iustitia Dei manifestata*

manifestata est, & non est de nouo facta, sed est de nouo manifestata: erat enim iustitia Dei in patribus & in aliquibus Gentilibus, vt in Iob: sed erat tanquam occulta, tum quo ad rem creditam. s. Christum, tũ quo ad promulgationem. Ideo in his verbis explicatiuè exprimit quod prædixerat, s. quod per opera legis non poterat iustificari omnis caro coram Deo, sed solum gratia quæ iustitia Dei dicitur, nunc tempore gratiæ manifestata per doctrinam Christi & eius miracula, ac etiam per facti euidentiam. Quoniam euidens est multos esse diuinitus iustificatos, & hoc sine lege scilicet causante iustitiam iuxta Esa. vaticinium, Prope est salus mea, vt veniat: & iustitia mea, vt reueletur absque opere legis. vnde Apost. Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. Et ne quis credat hanc iustitiam esse legi contrariam, alteram ponit comparationem iustitiæ ad legem, cum dicit *testificata à lege & prophetis*. Lex quidem testificata est Christi iustitiam
Esa.56.a *Gal.5.a* *Ioan.5.g* prænũtiando & præfigurando. vnde Christus dicebat, Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi. Ille enim scripsit de me, & etiam per effectum. Quia cum ipse Moyses iustificare nõ posset, testimonium perhibebat aliunde quærendam esse iustitiam. Prophetæ autem testificati sunt eam
Act.10.g prænuntiando: iuxta illud, Huic omnes prophetæ testimonium perhibent remissionem peccatorum accipere per nomen eius.

Text. *Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi, in omnes & super omnes qui credunt in eum.*

Hebr.11.a Hic assignat causam iustitiæ Dei, quæ est fides Iesu Christi. i. quam ipse Christus tradidit: iuxta illud, Aspicientes in authorem fidei, vel etiam quæ de ipso habetur. Dixerat Apostо. Ex fide in fidem, sed non explicauerat materiam fidei, neque modum quo iustitia Dei nobis iungeretur.
Infra 10.c Nunc vtrumque explicat dicendo, *Iustitia autem Dei per fidem*. Ecce modus. Cũ dicit *Iesu Christi*, ecce materia: vnde infra, Quod si confitearis in ore tuo dominũ Iesum, & in corde tuo credideris quod Deus illũ suscitauit à mortuis, saluus eris. Dicitur autẽ iustitia Dei esse per fidem Iesu Christi, non quòd fides sit causa effectiua aut meritoria iustitiæ Dei, quasi per fidem mereamur primã gratiã siue primã iustificationẽ, quẽadmodũ Pelagiani dixerunt. Sed quia in ipsa iustificatione, qua actu effectiuè iustificamur à Deo, primus motus mentis in Deum, est motus fidei, qui licet sit simul tempore cum motu pœnitentiæ, spei, & charitatis: tamẽ ordine naturæ præcedit. vnde & ipsa fides dicitur primus effectus iustitiæ siue gratiæ Dei, eo quod fides dirigat spem, charitatem & omnes alias virtutes quæ fluunt ab ipsa gratia. Et in his qui semel habuerunt gratiam, &
Ephe.2.b *Gal.5.b* *Ephe.3.d* lapsi sunt in peccatis præter infidelitatẽ, fides informis (quæ donũ Dei est) est particulariter causa dispositiua & prima, licet nõ sit effectiua. Fides autem, quæ est primus effectus iustitiæ, non est informis, quia habet secum charitatem operantem. Hæc etiam est fides, de qua etiam dicitur quod
1.Ioan.4.c per eam in nobis habitat Christus, qui nõ habitat absque charitate: secũdum illud, Deus charitas est, & qui manet in charitate, manet in eo. Hæc est etiam de qua dicitur fide purificãs corda hominum, quæ purificatio non fit absq; charitate: secundum illud, Vniuersa delicta operit charitas,
Prou.10.b *1.Pet.4.c* *Hebr.9.d* & illud, Charitas operit multitudinẽ peccatorũ. Et ne quis diceret per hãc fidẽ solos Iudæos iustificari, ostendit cõmunitatem huius iustitiæ, cum subdit: *In omnes*. s. iustitia hæc est in corde, non in carnalibus obseruantiis: de quibus dicitur quod carnales obseruantiæ erant ad iustificationem carnis vsque ad tempus correctionis impositæ. *Et super omnes*, quia videlicet facultatem humanam excludit: nemo enim ex operibus humanis hanc primam promereri potest. Addit autem, *qui credunt in eum*. i. non solum qui credunt ei. i. qui assentiunt firmiter reuelatis à Deo, sed qui credunt in eum. i. qui toto voluntatis affectu tendunt in eum & adhærent ei, quod fit per charitatem.

Text. *Non enim est distinctio: Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei.*

Col.3.b Hic manifestat & probat quod dixerat, quãtum ad communitatem gratiæ & æqualitatem iudæorum & Gentilium. Dixerat enim quod iustitia Dei est in omnes, &c. Quia quo ad hoc non est distinctio inter Iudæum & Gentilem. vnde alibi dicit: In Christo Iesu non est Gentilis &
Esa.53.c Iudæus. s. distinctionem aliquam habens, quasi Iudæus non egeat iustificari à Deo, sicut Gentilis. Omnes enim peccauerunt, vt supra ostensum est. Et Esa. dicit, Omnes nos quasi oues errauimus. & per hoc omnes egent gloria Dei. i. iustificatione siue remissione peccatorum, quæ cedit in gloriam Dei. Nec homo debet sibi hanc gloriam ascribere: secundum illud, Non nobis domine non
Psal.113. nobis, sed nomini tuo da gloriam. & illud, Date gloriam Deo. Si igitur eo quod omnes peccauerunt, & ex se iustificari non possunt, restat vt per aliam causam iustificentur.

Text. *Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem, per fidem in sanguine ipsius.*

Esa.52.b Hic declarat causam iustitiæ esse Dei gratuitam voluntatem, & non opera legis præcedentia. vnde Esa. Gratis venũdati estis, & sine argẽto redimemini. Et hoc per gratiam ipsius. s. Dei, iuxta illud, Gratia Dei sum id quod sum. Ostẽdit deinde quæ sit causa meritoria iustificationis. s. redemptio & satisfactio Christi. Qui enim facit peccatum, seruus est peccati. ex qua quidem seruitute redimitur, si pro peccato satisfaciat: quẽadmodum si quis per culpam cõmissam obnoxius fuit regi ad soluendum pecuniam, ille eum redimere diceretur à noxa, qui pro eo solueret pecuniam. Hæc autem noxa pertinebat ad totum genus humanum, quod per primi parentis peccatum infectũ fuerat, pro quo nullus alius satisfacere poterat nisi solus Christus, qui à peccato immunis erat, & infinitæ virtutis ac satisfactionis, propter vnionem, capax. ideo subdit, *quæ est in*
1.Pet.1.d *Christo Iesu*, id est, facta per Christum Iesum, cuius meritum manet in eo, q. d. in nullo alio poterat nobis esse redemptio: iuxta illud, Scientes quod non corruptibilibus auro & argento redempti

redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed precioso sanguine. s. Christi, quasi agni immaculati & incõtaminati. Ostendit insuper vnde ista redemptio habuit efficaciam, cum dicit: *quem proposuit Deus propitiatorem*. i. placatorem & satisfactorem. Ex hoc enim Christi satisfactio efficaciam ad redimendum & iustificãdum habuit, & Deus per eam placatus est: quia ad hoc eum ordinauerat secundum propositum voluntatis suæ: secũdum illud, Qui operatur omnia secundum cõsilium voluntatis suæ. Vel proposuit, id est pro omnibus posuit. Quia humanum genus quod non habebat, vnde satisfacere posset, ideo Deus dedit illi redemptorem qui satisfacere posset. vnde Psal. Redemptionem misit dominus populo suo. Et sic dũ satisfaciendo redemit nos à noxa peccati, Deum peccatis nostris propitium fecit. & ideo nominat eũ propitiatorem: & D. Ioannes propiciationem. In cuius figura mandatum, vt fieret propiciatorium (id est Christus) quod ponebatur super arcam, id est ecclesiam. Ostẽdit postmodum per quid effectus redemptionis ad nos peruenit, cum dicit: *per fidem in sanguine ipsius* pro nobis effuso. vt enim pro nobis satisfaceret, congruebat vt pœnã mortis pro nobis subiret, quam homo per peccatũ incurrerat: iuxta illud, Quacunq; die comederis, morte morieris. Vnde D. Petrus: Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. Hæc autem mors Christi applicatur nobis per fidem, qua credimus eũ per suam mortem mundum redemisse. vnde Apost. In fide viuo filij Dei, qui me dilexit, &c. Nam & apud homines satisfactio vnius alteri non prodesset, nisi is cui facienda est, tatam haberet. Et sic patet quomodo sit iustitia Dei per fidem Iesu Christi, & quomodo iustificatio est formaliter per gratiam, à qua procedit fides, per quam nobis meritum passionis & sanguinis Christi applicatur.

Ephe.1.e *Psal.110.* *1.Ioan.2.b* *Exo.25.b* *Gen.2.b* *2.Pet.3.e*

Ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum, in sustentatione Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore: ut sit ipse iustus, & iustificans eum qui est ex fide Iesu Christi.

Text.

Hic declarat manifestationem iustitiæ Dei quantũ ad modũ, & quantum ad tempus. Dixerat enim iustitia Dei in eo. s. Euangelio reuelatur. cui consonant quæ in hoc capite scribit. Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, quasi dicat: Quia redemptio facta est per Christũ Iesum, &c. siue per eum factum est vt iustificaremur per redemptionẽ Christi, ad hoc quod Deus iustitiam suam ostenderet, & hoc propter remissionem præcedentiũ delictorũ. In hoc enim quod Deus remittit præcedẽtia delicta, quæ lex remittere nõ poterat, nec homines ab eis propria virtute purgari, ostenditur quod necessaria erat hominibus iustitia Dei, qua iustificarẽtur ab ipso: quod solum fieri poterat per sanguinem Christi, cuius virtus (quæ non solum erat circa peccata præsentia, sed etiam præterita & futura) operatur per fidem, quã habuerunt illi qui præcesserunt Christi passionẽ, prout & nos habemus, iuxta illud: Habentes eundem spiritum fidei, credimus. Et sic declarauit modum quo iustificamur: quia. s. per fidem applicatur meritũ sanguinis. i. passionis Christi, quæ est causa meritoria nostrę iustificationis. Potest etiam exponi, vt dicatur propter remissionem delictorum, quæ fuerunt hominum præcedentium Christi passionem, secundum illud: Deponet omnes iniquitates nostras, proiiciet omnia peccata nostra, &c. Ostendit insuper Apostolus tempus manifestationis, cum subdit: *In sustentatione Dei, &c.* quasi dicat præcedentia delicta erant ante Christi passionem in sustentatione. i. tollerantia Dei, quasi in quadam diuina sustinẽtia, quia credentes in eum non condemnabat pro ipsis, nec ab eis etiam totaliter liberabat. Cum adhuc teneret eos in limbo inclusos: in quo licet non paterentur sensibilem pœnam, erant tamen spe dilationis & expectationis afflicti, iuxta illud: Spes quæ differtur, affligit animam. Ante enim Christi passionem in gloriam Dei introire nõ poterant. vnde de quolibet illorum verificabatur illud: Sustine sustentationes Dei. Adhoc enim præcedentia delicta, vel præcedentes patres erant in sustentatione Dei, ad ostensionem. s. iustitiæ eius. *in hoc tempore*. i. vt in hoc tempore gratiæ iustitiam suã perfectè ostenderet, plenam peccatorum remissionem tribuendo. Per hoc enim declarauit se iustum, quod peccatum Adæ totam naturam humanam inficiens, non reliquit impunitum. vnde Apost. Ecce nunc tempus acceptabile, &c. & hoc est quod supra dixit: Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est. Oportuit autem præcedẽtia delicta vsq; ad hoc tempus fuisse in sustentatione Dei. Primò, vt conuinceretur homo de defectu scientiæ: quia tempore legis naturæ in errores & turpia peccata incidit. Secundò, ex defectu potentiæ: quia post legem scriptam, quæ fecit cognitionem peccati, adhuc homo per infirmitatem peccauit. Deinde declarat quod iustitia Dei per remissionem peccatorum manifestatur, siue accipiatur iustitia, qua ipse Deus iustus est, siue qua alios iustificat: Cum dicit, *ut sit ipse iustus, &c.* i. vt per remissionem peccatorum Deus appareat iustus in scipso promissionem implendo: quia peccata sicut promiserat, remittit. Et cum ad iustitiam Dei pertineat, vt peccata destruat homines ad iustitiam reducendo, iuxta illud: Iustus dominus, & iustitias dilexit. Ideo apparuit iustificans eum qui ex fide est Iesu Christi, id est, qui per fidem Iesu Christi accedit ad eum, iuxta illud: Accedentem ad Deum oportet credere.

Supra 1.c *1.Cor.4.c* *Mich.vlt.d* *Prou.13.b* *Eccl.2.a* *2.Cor.6.a* *Psal.10.* *Hebr.11.b*

QVARTA PARS III. CAPITIS.

Text.

Vbi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non: sed per legem fidei.

IN hac quarta huius 3. c. parte, Apost. ex præmissis infert vnũ corolariũ. Et cõcludit id quod ab initio Epist. ꝓposuerat, deprimere. s. Iudęorũ & Gẽtiliũ superbiã, & obfirmare eorũ ora. Quia ex quo tu Iudæus es in peccato sicut Gẽtilis. Et ex quo Gẽtilis iustificatur per fidẽ, & ex Dei mera gratia, sicut & Iudęus, non remanet in aliquo vestrũ quidpiã, vnde possit se sup aliũ extollere & gloriari. Et quãuis hoc corolariũ p modũ quęstionis

aduersus

aduersus vtrosq; illatum, possit intelligi, dirigitur tamen specialius ad Iudæum, de quo in principio huius capitis mouerat quæstionẽ, an præcelleret vel amplius haberet. vnde dicit *Vbi, &c.* ô Iudæe qui.s.vt dictum est, in lege gloriaris, & per hoc Gentili te vis præferre. contra illud: Non est bona gloriatio vestra. & illud: Non efficiamini inanis gloriæ cupidi. *ubi est gloriatio tua?* i. quid est in te de quo possis gloriari, & te extollere super Gentiles? Nihil profecto inuenies. *& exclusa est* & procul abiecta gloriatio tua. i. occasio gloriãdi, iuxta illud: Ablata est gloria de Israel. & illud: Gloriam eorum in ignominiam commutabo? Et quia Iudæorum gloria erat in lege (vt dictum est) videbatur quod per aliquid eiusdem generis eorum gloriatio excluderetur. Ideo assignans causam, quærit: *Per quam legem?* Et quia posset aliquis credere, quod Apost. diceret gloriationem illam exclusam per aliqua præcepta legalia, quibus quædam maiora opera mandarentur, & ideo interrogando subdit: *Factorum?* quasi dicat, nunquid per aliquam legem scriptam, quæ facta præcipiat, dico eorum gloriam exclusam? Respondet quod non, sed per legem fidei, quæ iustificat & facultatem operandi & implendi legem præbet. Et sic apparet Apostolo. duplicem induxisse legem. s. factorum, per quam videtur intelligere legem veterem Moysi: & legem fidei, per quam videtur intelligere legem nouam & Euangelicam Christi, per quam Gentiles æquiparantur Iudæo. Si obiiciatur quod in lege veteri exigebatur & necessaria erat fides, prout in noua, iuxta illud: Qui timetis dominum, credite illi, & illud: Credidi propter quod locutus sum. Imò etiam in lege noua facta quorundam sacramentorum requiruntur, secundum illud: Hoc facite in meam commemorationem. & etiam facta moralium obseruationũ, secundũ illud: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et illud: Estote factores verbi, & non auditores tantum. Dicendum quod per legem factorũ data. Et illud: Estote factores verbi, & non auditores tantum. Dicendum quod per legem factorũ intelligit legem exterius propositam & descriptam, per quam exteriora facta hominum ordinantur, dum præcipitur quid fieri debeat, & prohibetur quod fieri non debet, & à quibus abstinẽdum est. Legem autem fidei vocat legem interius descriptam, per quam non solum exteriora facta, verum etiam ipsi motus cordium disponuntur, inter quos motus fidei est primus, secundũ illud: Corde creditur ad iustitiam. Et de hac lege loquitur cũ dicit: Lex spiritus vitæ, &c. Hãc legem quantum ad principale. D. Tho. dicit esse gratiam spiritus sancti, quæ reconciliat & amicitiam cũ Deo componit, reprimit concupiscentiam, & dat facultatem operandi atque implendi legem, & opera legis, coram oculis Dei grata & accepta facit, quod lex antiqua non poterat, nec etiam naturalis, quæ etiam aliquo modo potest dici factorum: eo quod eis neque operibus data erat virtus remittendi peccata. Ex discrimine duplicis legis. s. factorum & fidei, nascitur discrimen inter iustitiam operum, & iustitiam fidei. Iustitia operum, est rectitudo operum per naturalem facultatem rationis in moribus secundum legis normam. Iustitia verò fidei, est peccatorum remissio, sanctitatis acquisitio, ac operum gratificatio & acceptatio. vnde & antiqui patres qui habuerũt gratiam spiritus sancti, & quorum opera placuerunt & fuerunt grata & accepta Deo, & per consequens habuerunt legem fidei, pertinebant ad nouum testamentum, siue ad nouam legem, iuxta illud: Habentes eundem spiritum fidei. Sic nunc Christiani, qui solo timore pœnæ seruant mandata, pertinere dicuntur ad vetus testamentum siue legem veterem, quæ idcirco factorum dicitur, quia facta præcipiebat, & vim faciendi non præbebat, prout lex noua, quæ etiam facta & opera præcipit, & virtutem operandi tribuit, ideo dicitur factorum.

Text. ***Arbitramur enim hominem iustificari per fidem sine operibus legis.***

Hic ostendit modum quo per legem fidei Iudæorum gloriatio excluditur, dicens: **Arbitramur**, nos. s. Apostoli veritatem à Christo edocti, **hominem** quemcunque. s. Iudæum, siue Gentilem, iustificari per fidem, iuxta illud: Fide purificans corda eorum. & hoc ***sine operibus legis*** cæremonialibus, quæ gratiam non conferebant, sed solum significabant, ac etiam sine operibus moraliũ præceptorum, iuxta illud: Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, &c. Et est intelligendum de operibus præcedentibus iustitiam siue gratiam, & non concomitantibus: quia in ipsa iustificatione est opus fidei, spei, charitatis, ac pœnitentiæ. Requiruntur etiam opera consequentia, quia vt D. Iacobus ait, fides sine operibus mortua est. & ideo iustificari non potest.

Text. ***An Iudæorum Deus tantum? Nonne & Gentium? imò & Gentium: Quoniam quidem unus est Deus qui iustificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem.***

Hic probat quod iustitia fidei cõmuniter se habet ad omnes: hoc prius manifestauerat ratione sumpta ex parte causæ materialis, cũ dixit: Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. hic probat ratione accepta ex parte causæ agentis & iustificãtis, quæ est Deus. vnde inf. 8. Deus est qui iustificat. Manifestũ est enim quod Deus iustificando saluat illos, quorum est Deus, secũdum illud: Deus noster Deus saluos faciendi. Non est autem Deus creator & prouisor Iudęorũ tantũ, sed etiã Deus noster Deus saluos faciendi. Non est autem Deus creator & prouisor Iudęorũ tantũ, sed etiã Gentium, quas. s. gubernat & regit, secundum illud: Quis non timebit te ô rex Gentium? quamuis quandoque specialiter dicatur Deus Hebræorum. vnde scribitur in Exod. Deus Hebræorũ. Sed hoc est vel propter specialem cultum ab eis Deo exhibitum, vel per eius cognitionẽ, iuxta illud: Notus in Iudæa Deus. Est tamen Deus per creationem, directionẽ, prouisionem & gubernationem omnium, siue Iudæorum, siue Gentilium. Ergo vtrosque iustificare potest: & iustificat, cum (vt dictum est) apud Deum non sit illorum distinctio. Quod manifestat per signum, dicens: ***Quoniam quidem unus est Deus qui iustificat circumcisionem.*** i. Iudæos circumcisos ex fide, & præputium per fidem, quod videtur esse idem, licet possit dari aliqua differentia. Nam hæc præpositio **ex** designat aliquando causam remotam. Hæc autem præpositio **per** designat causam propinquam. Iudęi ergo dicuntur

1. Cor. 5. b *Gal. 6. a* *1. Reg. 4. d* *Osea 4. b* *Eccl. 2. d* *Psal. 115.* *Luc 22. b* *1. Cor. 11. f* *Matt. 19. c* *Iacob 1. d* *Infra 10. c* *Infra 8. a* *2. 2. q. 106. ar. 1.* *Act. 15. b* *Ad Tit. 3. b* *Infra 8. f* *Psal. 67.* *Esther. 10. b* *Exod. 5. a* *Psal. 75*

dicuntur iustificari ex fide, quia fides fuit prima causa, ex qua processit circumcisio & cætera sacramenta legalia. Et ita Iudæos iustificat fides, sicut quædam causa primaria per quasdam causas medias. Gentiles autem per ipsam fidem immediatè iustificantur.

Text. ***Legem ergo destruimus per fidem? Absit: sed legem statuimus.***

Hic conferendo fidem cum lege excludit quandam obiectionem, & lenit animos Iudæorum, qui poterant esse conturbati: eo quod in præmissis visus est à Deo fidem in sublime attollere, legemque deprimere, ac si fides aduersa esset legi, eamque vti prauam & exitiosam cum idololatria Gentium reprobare, & sic poterant suspicari quod legem destruere vellet. Ideo quærendo dicit: *Legem ergo, &c.* An ex hoc quod dicimus hominem iustificari sine operibus legis, derogemus legi, & destruamus eam? Respondit dicens, *Absit.* Nam, vt dicit Christus: Non præteribit iota vnum, aut vnus apex à lege, &c. Subdit autem: *sed legem statuimus*, id est, per fidem legem implemus & perficimus, secundum illud: Non veni soluere legem aut prophetas, &c. Si obiiciatur Apostolum dixisse oppositum, cum dixit: Gloriam vultus Moysi promulgantis legem, eiusque subministrationem euacuari per lumen & gloriam Christi. Et alibi confirmat dicens legem esse antiquatam, imò translatam. Et alibi, Si circumcidimini, Christus nihil vobis proderit. Dicendum quod in lege antiqua erant tria, scilicet cæremonialia, iudicialia, & moralia. Duo prima erant figuralia siue figurativa, & vmbræ futurorum. Et illa per Christum fuerunt impleta & approbata opere, & doctrina. Voluit enim circumcidi, in templo præsentari. vnde dicit Apostolus quod fuit factus sub lege. Fuerunt etiam illa per fidem & legem nouam impleta, firmata, illustrata. Quia per fidem & legem nouam ostensum fuit quod lex antiqua in suis figuris & vaticiniis atque oraculis veritatem continebat: quia eorum impletio apparet in Euangelio: & ideo fides siue noua lex non abrogat neque destruit antiquam, sed potius confirmat. Quia quando aliquid est via siue dispositio ad aliud ad quod ordinatur, sicut ad finem, si cesset, habito fine, non propter hoc censetur destrui, sed magis confirmari: Quia virtualiter manet in alio meliori, quemadmodum dicimus de motu ad formam, quia cessat forma introducta, & virtualiter manet in ipta. Lex autem vetus fuit quædam dispositio ad nouam & ordinata ad ipsam sicut ad perfectionẽ. Et ideo non censetur destrui, cum maneat virtualiter in ea. Exemplum cõmuniter datur de campana, cuius formulare, ipsa perfecta, destruitur: & de imagine imperfecta, cuius imperfectio pingendo & colores superaddendo, tollitur siue corrumpitur. Sic lex antiqua, quæ ordinabatur ad nouam tanquam perfectiorem, virtualiter in ea manet, quantum ad rem significatam per eam, significabat enim iustificationem & remissionem peccatorum, quæ fit in lege noua per fidem & sacramenta. Et ideo figuralia quãtum ad rem figuratam manent: sed non quantum ad vim obligandi vel obseruandi: quia quantum ad hoc erant vmbræ, quæ adueniente lumine euacuantur: sic figura aduenientе veritate, alioquin significaret falsum, scilicet futurum, quod est præsens vel præteritum. Si dicatur quod adhuc multæ cæremoniæ antiquæ legis seruantur in Ecclesia, puta mulierum purificatio, & thurificatio. Dicẽdum quod non necessariò, nec eodem modo, sed solum inquãtum participant de moralibus: in cantibus præpositis ad gratiarum actiones, quæ pertinent ad moralia. Et ideo quantum ad hoc Apost. in preallegatis locis, dicit eam antiquatam, translatam & euacuatam. Eo modo loquendi quo Corinthiis dicebat: Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Et quemadmodum quãdo puer fit vir, euacuat, id est, dimittit ea quæ sunt paruuli, scilicet imperfectiones. Lex autem antiqua erat paruulorum, id est, imperfecta. Quia vt dicit Apostolus: Nihil ad perfectum adduxit lex. Ideo quãtum ad hæc fuit euacuata, quantum verò ad moralia, fuit à Christo in noua lege triplicirer implera. Primò, quia verum intellectum legis expressit, prout patet de adulterio & homicidio, ac aliis: In quorum prohibitione Pharisæi non intelligebant nisi exteriorem actum prohibitum: Christus verò expressit interiores actus cadere sub prohibitione. Secundò adimpleuit præcepta legis ordinando quomodo tutius seruaretur quod lex vetus statuerat, vt ne homo peieraret si omnino à iuramento abstineret, nisi in casu necessitatis. Tertio adimpleuit legem præceptis legis, consilia perfectionis superaddendo: vnde dixit illi qui dicebat se seruasse omnia præcepta: Vnum tibi deest: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia, &c.

Matt. 5. c *Matt. 5. e* *2. Cor 3. c.* *Heb 8. d.* *& 9. f.* *ad Gal. 5. a* *Galat. 4.* *1. Cor. 13. c* *Matth. 5. c.* *& 6. e* *Matth. 19. a*

EPITOME QVARTI CAPITIS.

IN hoc cap. Apost. continuando gratiæ Dei necessitatem & exclusionem gloriæ Iudęorum, in hoc quod se præferebãt Gentilibus propter legem & circumcisionẽ: Primo sub aliis verbis resumit & soluit secundam dubitationem, quam in exordio 3. cap. proposuit, cum dixit: Quæ vtilitas circumcisionis. Hic autem aliter proponit, dicens: Quid ergo dicemus inuenisse Abraham, &c. Respondendo ostendit quod Abraham non inuenit iustificationem per circumcisionem solam, nec per legis opera, sed magis per fidem: quod probat ratione acceptionis, siue reputationis diuinæ. Acceptionem declarat authoritate Dauidis, per quam ostendit beatitudinem remissionis peccatorum non solum esse in circumcisione, sed etiam in præputio. Secundo ibi, *& signum, &c.* Respondet cuidam obiectioni quæ fieri posset de inutilitate circumcisionis, ostendendo quod circumcisio non est causa iustitiæ, sed signum siue signaculum iustitiæ fidei, per quam Abraham dicitur patet circumcisorum ex fide, quam habuit in præputio. Dicitur autem pater non circumcisorum per imitationem. Deinde probat quod nec circumcisio, nec quodcunque opus legis iustificat: sed fides diuinæ promissionis, quam constat fuisse ante circumcisionem & legem, cuius effectus est operari iram, tantum abest vt gratiam conferat. Tertiò ibi,

Universidad de Navarra
Biblioteca

Ideo ex fide, &c. ostendit quod promissio implenda sit per fidem, & subiungit in quibus, & à quo sit adimplenda. Quartò ibi, *Qui contra spem, &c.* Cõmendat fidem Abrahæ ex magnitudine, quantum ad multiplicationem. Et ex firmitate & constantia, & iterata promissione. Et assignat rationem firmitatis fidei, quæ fuit consideratio omnipotentiæ Dei. Finaliter commendat fidem Abrahæ, quantum ad eius effectum erga Abraham. Postmodum declarat effectum quem fides eius facit in aliis imitantibus eum.

EXPOSITIO LITERALIS IIII. CAPITIS.

QVid ergo dicemus inuenisse *Abraham patrem nostrum secundum carnem*, id est, si ita sit quod Deus iustificat præputium, sicut & circumcisionem, quid vtilitatis & commodi dicemus nos Iudæi inuenisse, vel accepisse à Deo per circumcisionem Abraham patrem nostrum secundum carnem, id est, secundum corpus vel carnalem circumcisionem, quia secundum animam vnus est pater noster cœlestis, qui in cœlis est. ex prædictis sequitur quod frustra dedit illi Deus circumcisionem, ex quo nihil vtilitatis accepit, quod est contra illud: Ego dominus docens te vtilia. *Si enim Abraham ex operibus*, id est, ex circumcisione, vel per circumcisionem, vel ex aliis operibus legis naturæ, *iustificatus est, habet gloriam*, id est, dignus est laude, vel habet laudem apud homines, qui vident quæ foris patent, & opera externa moraliter, cum intentione honesti absque aliqua mala intentione, & cum debitis circunstantiis facta laudãt, manifestant, & approbant eos honorãdo. *Sed non apud Deum*, scilicet apud gloriam: quia Deus principaliter cor intuetur. Et sic oportet quod aliundè, quam per circumcisionem aut alia opera externa, habuerit gloriam apud Deum. scilicet per fidem. *Quid enim*, scilicet de Abraham, *dicit scriptura: credidit Abraham* Deo promittenti sibi per angelum propagationem innumerabilium filiorum, ad instar stellarum. *& reputatum est illi*, s. Abrahæ à Deo illa fides: *ad iustitiam*, id est, ad iustificationẽ, siue per illam fidem Abraham gratus & acceptus factus est Deo, & ab eo iustus reputatus, & non per circumcisionem: quæ postea data fuit illi, nec etiam per opera alia præcedentia. & ratio est, *Ei autem qui operatur*, scilicet bonũ vel malũ opus ex libero arbitrio, *merces*, id est, tributio præmij respectu boni, aut pœnæ respectu mali: *non imputatur secundũ gratiam, sed secundum debitum.* quoad malũ notũ est: quia gratia Dei non est causa mali: & ideo pœna datur illi secundum debitum peccati. quoad bonum etiam præmium ascribitur debito operis, & non gratiæ, cum ex inclinatione illius (quam non habet) non processerit. *Ei uerò qui non operatur*, scilicet, opera externa, vt pote quia non adest ei materia aut temporis opportunitas: *credenti autẽ*, scilicet perfectè *in eum*, id est, Christum, *qui iustificat impium, reputatur*, id est, sufficit, *Fides eius ad iustitiam*, id est, ad iustificationem, acceptionem, & adeptionem vitæ æternæ, non secundum substantiam operis, sed vt actus ille fidei procedit ex gratia & impulsu spiritus sancti, *secundum propositum*, id est, secũdum ordinem gratiæ Dei, qui ita fieri decreuit, & non secundum ordinem debiti, cum nullum sit ibi debitum, neque proportio quantum ad substãtiam operis. *Sicut & Dauid dicit beatitudinem hominis*, scilicet, esse *cui Deus accepto fert*, id est, gratis dat, *iustitiam* id est, gratiam suam sine operibus, scilicet precedentibus. dicit enim Dauid: *Beati quorum remissæ sunt*, scilicet, à Deo, *iniquitates & quorum tecta sunt peccata*, quæ dicuntur tecta diuino conspectui, inquantum non inspicit ad puniendum ea. *Beatus uir cui non imputauit Dominus peccatum*, ad pœnam: tales sunt beati inchoatiue in hac via, & si perseuerent erunt perfectè beati in patria. *Beatitudo hæc*, quę scilicet conuenit homini in hac vita, quæ dicitur esse per remissionem peccatorum, *in circumcisione tantum manet*, id est, an tantum locum habeat in Iudæis circũcisis, siue an tantum Iudæis remittat Deus peccata, *an etiam in præputio?* id est, an Deus remittat peccata Gentilibus præputiatis, siue incircumcisis, q. d. manifestum est ex præmissis quod sic: quia non Iudæorum tantum Deus, sed & Gentium: quod etiam alia via probari potest. *Dicimus enim quia reputata est Abrahæ fides ad iustitiam. quomodo ergo*, id est, pro quo statu vel quo tempore, *reputata est*, scilicet ei ad iustitiam, *in circumcisione, an in præputio*, id est, an tempore quo erat circumcisus, an antequam circumcisionem acciperet, cum erat præputiatus? *Non in circumcisione, sed in præputio:* quod manifestũ est ex serie narrationis scripturæ. Nam Gen. 15. cap. legitur quod reputata est fides Abrahæ ad iustitiam, & in 17. cap. legitur accepisse circumcisionem. Non tamen superflue ac inutiliter accepit, vt sequenti parte probat. ex quo manifestè apparet quod Deus præputiatos iustificat, & quod beatitudo remissionis peccatorum, non tantum manet in circumcisione, sed etiam in præputio.

Mat. 23. b

Isa. 48. b

1. Reg. 16. b

Genes. 17. a

Genes. 15. b

SECVNDA PARS IIII. CAPITIS.

ET *signum accepit circumcisionis*, scilicet, Abraham, non inutiliter, quia accepit *in signaculum*, id est, expressum signum *iustitiæ fidei, quæ est in præputio*, quæ data fuit Abrahæ, nõdum circunciso dum esset adhuc præputiatus. & hæc est prima vtilitas circumcisionis: quia in illo expresso signo poterat contẽplari mysterium incarnationis, quę in illo signaculo, sicut in quodam sigillo, claudebatur. ad hanc vtilitatem addit aliam, paternitatis, vt *sit pater omnium credentium per præputium*, vt per circũcisionem spiritualem & fidem, quam accepit in præputio per exteriorẽ carnis circũcisionem significatã, esset pater spiritualis, & per imitationem omnium credẽtium. Primo Gentilium, qui habentes præputium, credunt in eum qui iustificat impium. Vt reputetur illis fides siue ipsum credere, *ad iustitiam*, in remissionem peccatorum & acceptionem ad vitam æternam. Et *sit pater circumcisionis*, Iudæorum circumcisorum credentium. Et sic sit pater, *non his tantum qui sunt ex circumcisione*, Iudæorum qui imitantur eum in circumcisione exteriori, *sed &*, id est, etiam his qui sectantur *uestigia fidei quæ est in præputio*, quæ fuit tempore præputij, *Patris nostri Abrahæ. Non enim per legẽ promissio*, scilicet facta est *Abrahæ aut semini eius*: vt semen eius, scilicet Christus, cui data est omnis potestas, qui secundum corpulentam substantiam processit ex semine Abrahæ, *esset hæres mundi*: quia tempore Abrahæ nondum data erat lex, sed longo post tempore per Moysem. *Sed per iustitiam fidei*, id est, per gratiam & meram ac eximiam liberalitatem Dei, absque quibuscunque meritis præcedentibus: imò demeritis reclamantibus & retrahentibus, huiusmodi promissio facta est. *Si enim qui ex lege*, s. *Moysi hæredes sunt*, id est, si ad hoc quod aliqui hæreditatem cælestem promissam percipiant, requiratur quod ex legis Moysi obseruantia consequantur, sequitur quod *exinanita*, id est, frustra *est fides*, qua Abrahã credidit Deo ante legem datam Moysi: & quod etiam est *abolita*, id est, vacua, inexpleta, irrita & cassata *promissio*: ex quo sequeretur quod Deus qui est fidelis in promissis, fidem non seruauerit & seipsum negauerit: quod non modo falsum, verumetiam blasphemum est, & implicans contradictionẽ. *lex enim iram*, id est, vindictam, siue pœnam aut punitionem *operatur*: quia per legis transgressionem facti sunt homines digni ira: eo quod lex non dat facultatem operandi ea quæ præcipit. vnde sequitur quod promissio non impletur per legem, cum ipsa lex magis impediat impletionem eius: quod sic ostendi potest: *Vbi enim non est lex, nec præuaricatio*, ex qua procedit ira & impedimentum hæreditatis, quia per legem cohibentem & non adiuuantem occasione ex lege accepta, peccatum operatur omnem concupiscentiam & transgressionem siue præuaricationem.

Matth. vlti. d

TERTIA PARS IIII. CAPITIS.

IDeo ex fide hæreditas data est, vel promissam consequimur hæreditatem, & sumus hæredes, *ut secundum gratiam*, id est, propter virtutem diuinæ gratiæ iustificantis hominem, & non per opera, *firma*, id est, stabilis & indefectibilis sit promissio hæreditatis æternæ: *omni semini*, Iudæo vel Gentili, quicunque fuerit semen Abrahæ per imitationem. *Non enim qui ex lege est solum*, id est, non solum semini carnali legem Moysi seruanti, *sed &*, id est, etiam, *ei qui ex fide est Abrahæ*, id est, qui sequitur & imitatur fidem Abrahæ, quanuis non sit ab eo secundum carnis originem. *Qui pater est omnium nostrum*, scilicet, credentium, siue Iudæorum, siue Gentilium. *sicut scriptum est*, *Quia patrem*, id est, authorem secundum fidem, *multarum Gentium posui*, id est, constitui te, s. Abraham: qui es *ante Deũ*, id est, qui per fidẽ places Deo. *Cui*, futura prænũcianti, *credidisti*, ac si videres præsentia, & cui merito credendum est. *Qui*, id est, quia ipse per fidem & gratiam, *uiuificat mortuos*. i. peccatores qui spiritualiter mortui sunt, *& uocat ea quæ non sunt*, i. Gentiles qui nihil videntur esse quoad gratiam, *tanquam ea quæ sunt*, id est, sicut Iudæos, qui aliquid secũdum reputationem eorum esse videbantur.

Gen. 17. a

Quarta pars quarti capitis.

QVi, scilicet Abraham, *contra spem* causæ naturalis vel humanæ, *in spem* diuinæ promissionis *credidit*, tam amplè & securè expectans, *ut*, id est, quod *fieret pater*, secundum carnẽ & secundum fidem, *multarum Gentium, secundum quod dictum est ei*, à Deo: *Sic erit semen tuum, sicut stellæ cæli & arena maris, & non est infirmatus in fide*. i. nullo modo dubitauit de impletione promissionũ Dei, quãuis causam dubitãdi haberet, s. suam infirmitatem & sterilitatem Sarræ. *Nec cõsiderauit corpus suum emortuum*, s. ad generandũ. *cum iam fere centum esset annorum: & emortuam uuluam Sarræ*, quæ sterilis erat. Concluſa enim erat vulua eius, ne pareret. *In promissione etiam Dei*, quando iterum per angelum promisit dicens: secundum hoc tempus veniam, & erit Sarræ filius, *non hæsitauit diffidentia*. hic quod diffideret de veritate diuinæ promissionis, etiam si differrentur promissa. *Sed confortatus est fide*, i. per fidem, vel firmiter fidei adhæsit. *Dans gloriam Deo*, considerando eius omnipotentiam. *Plenissime sciens*, id est, certificatus: *Quia quæcunque promisit Deus, potens est & facere*. æquè faciliter sicut promittere, cum eius potentia omnem impossibilitatem excludat. Ideo & illud credere, *reputatum est illi ad iustitiam. Non autem est scriptum tantum propter ipsum*, i. ad laudem ipsius: *quia reputatum est illi ad iustitiã, sed & propter nos*, i. instruendos, vt sic nobis in exẽplum, & in spem iustificationis. *Quibus* similiter *reputabitur*, s. ad iustitiam *credentibus*, id est, si crediderimus, *in eum*, scilicet, Deum patrem: *Qui suscitauit Iesum Christum dominum nostrum à mortuis, qui*, scilicet Christus *traditus est*, à Deo patre, Iuda, Iudæis, Pilato & à seipso in mortem: *Propter delicta nostra*, id est, vt satisfaceret pro delictis nostris, *& resurrexit propter iustificationem nostram*, i. vt nos resurgendo iustificaret & ad nouitatem vitæ reduceret, prout ipse per resurrectionem venit ad nouam vitam gloriæ, ad quam aliter de potentia ordinata peruenire non poteramus.

Gen. 15. b

Gen. 16. a

Gen. 18. b

COMMENTVM QVARTI CAPITIS.

Quid ergo dicemus inuenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem?

IN hoc capite sub aliis verbis Apostolus resumit secundam interrogationem, quam fecerat in fronte præcedentis capitis, videlicet: Quæ vtilitas circumcisionis? quæ interrogatio poterat esse obiectio Iudæorum ad ea quæ dixerat in calce secundi capitis, scilicet, quod Iudaismus, ad quem pertinet legis & circumcisionis susceptio, non sufficiebat ad salutem: ex quo videbatur circumcisionem fuisse inutiliter datam. Et quia totum tertium caput expendit ad dissoluendum primam interrogationem, & ad excludendum gloriationem, concludendo quod iustitia non est ex circũcisione, nec ex operibus, sed ex fide Iesu Christi in omnes & super omnes qui credunt in eum. Poterant Iudæi obiiciendo resumere secundam interrogationem, & dicere: Si ita est quod Deus iustificat præputium, sicut & circumcisionem, videtur quod circumcisio data Abrahæ in carne fuerit inutilis. Ideo hic sub aliis verbis quærit, dicens: *Quid ergo, &c.* Si hæc verba secundum carnẽ referãtur ad patrem nostrũ, sicut aliquibus placet, Apostol.

Universidad de Deusto
Biblioteca

per illa manifestat se esse ex progenie Abrahæ, quod in multis aliis locis profiterur, vt infra: Oprabam ego anathema esse pro fratribus meis secundum carnem qui sunt Israelitæ. Et alibi dicit: Hebræi sunt, & ego: Israelitæ sunt, & ego. Et cum dixit se esse de tribu Beniamin, D. tamen Ambrosius refert illa ad verbum inuenisse, vt sit sensus: Quî dicemus Abraham patrem nostrum inuenisse secũdum carnẽ, id est, secundum carnalem circuncisionem? Quid per illud dolorosum opus commecuit, videtur quod inutiliter iniunctum fuerit. Contra quod per Esa. dicit: Ego dominus docens te vtilia. Ex præmissis apparet quod Abraham dicitur pater dupliciter, scilicet, carnalis eorum qui ex eius origine, & spiritualis eorum, qui fidem eius imitantur.

Infra 9.a 2.Cor.11.a Ephes.3.c

Esa.48.b

Si enim Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.

HIc respondet primò quo ad iustificationem, de qua in calce præcedentis capitis: deinde interrogationi, declarando vtilitates circuncisionis, dictum fuit quod Abraham non inuenit iustificationem ex circuncisione carnali, quæ inter opera legis comprehendebatur, licet esset ante legem data. & hanc responsionem & conclusionem ex syllogismo quodam conditionali infert, dicens: *Si enim Abraham, &c.* intendit ergo Apostolus sic syllogisare: Si Abraham ex operibus exter nis scriptæ legis vel naturalis præcedẽtibus iustificatus est, habet gloriam, id est, dignus est gloria, laude & approbatione, vel cõsequutus est gloriã, &c. apud homines, qui externa solũ opera considerant; & non apud Deũ, qui interiora & cor intuetur. Atqui Abrahã habuit gloriã apud Deũ, i. acceptus, approbatus ac laudatus fuit à Deo in antiquo testamẽto, & à Christo in nouo: Io. 8. ergo aliũde quã ex operibus legis naturalis vel scriptæ acceptus, approbatus, seu iustificatus fuit, & per consequens non ex circuncisione, quæ inter operã externa numeratur. In priori propositione seu in maiori præmissa Aposto. præsupponit & simpliciter ostendit duas esse iustitias. Vnam quæ dicitur iustitia fidei, quæ est acceptio & gratificatio Dei, qua homo illi acceptus est, & ad gloriam seu vitam æternam ordinatus: & hæc sola reputatur iustitia apud Deum. Hanc iustitiam fidei vocant theologi gratiam gratum facientem, de qua Apostol. Gratia Dei vita æterna. Et de hac intelligit Apost. quando simpliciter loquitur de iustitia, aut cum dicit iustitiam Dei. Altera est iustitia operum, siue iustitia humana, quæ dicitur ciuilis & moralis, quæ per opera secundum directionẽ rationis humanæ exhibita causatur quando homo legem seruat cum intentione honesti, nec aliqua praua circunstantia opus suũ inficit, sed opus à lege præceptum bona intentione facit, cum oportet, quando, & vbi oportet, quantum oportet, secundum quod oportet, & propter quid oportet. Ex assuetudine enim operum exteriorum, generatur interior habitus, secundum quem etiam cor hominis disponitur ad bene & promptè operandum. Ita vt (quemadmodum Philoso. dicit) in bonis operibus delectetur. Hæc iustitia, quanuis non sit iustitia apud Deum, hoc est quanuis propter eam Deus peccata homini non remittat, nec homo per eam reconcilietur Deo, aut aliquid præmij spiritualis mereatur ab eo: est tamen virtus moralis, apud homines recta ratione vtentes, laudata ac præmio & honore digna. vnde qui legem naturalem & humanam seruant, boni, honesti & virtuosi apud homines reputantur, & quodam modo disponuntur ad hoc, vt Deus eos gratis tamen altiori lumine illustret, & iustitiam suam illis infundat. ad quam homines scelerati, & in peccatis perseuerantes, sunt indispositi, & merentur suo sensu relinqui, ac in desideria carnis eorum tradi, vt supr. 1. cap. dixit. Sed iustitia, quæ haber gloriam apud Deum, ordinatur ad bonum diuinitatis, scilicet, futuræ gloriæ, quæ facultatem humanam excedit, secundum illud: Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, &c. Et ideo opera hominis, non sunt proportionata ad huiusmodi habitum gratiæ causandũ. Sed oportet interius iustificari cor hominis à Deo, vt faciat opera proportionata vitæ æternæ, quæ proportio fit per iustitiam Dei, siue per gratiam gratum facientem, quæ opera theologi vocant meritoria. Non tamen negat Apost. quin Abraham (qui antequam Deus promitteret semen, iustus erat, & domino præcipienti egressum de terra & cognatione sua, obedierat) credendo promissioni postea factæ de semine, non fuerit iustificatus, secuncunda iustificatione, & quin per illum actum fidei procedentem à gratia, siue iustitia, quam iam habebat, mereretur augmentum iustificationis siue gratiæ. non quidem secundum substãtiam operis, id est, pro quanto ille actus procedebat ex libero arbitrio, sed bene prout procedebat ab ipsa gratia iam habita, & impulsu spiritus sancti, vt dictum est supr. 2. cap. super verbo, His qui secundum patientiam boni operis, &c. Sed cum hic arguit: Si Abraham ex operibus iustificatus est, &c. Intelligit de prima iustificatione, ad quam opera sua præcedentia non poterant esse proportionata neque accepta ad vitam æternam. Vel etiam de secunda iustificatione, prout opera facta in gratia considerantur solum secundum substantiam operis, siue vt procedunt ex libero arbitrio, quod ex se non potest producere opus proportionatum vitæ æternæ, cum liberum arbitrium sit finitum, & vita æterna infinita, finitique ad infinitum nulla sit proportio.

9. Ethic.

Esa.64.b

Gene.12.a Gene.15.b

Text.

Quid enim dicit scriptura? Credidit Abraham Deo: & reputatum est ei ad iustitiam.

HIc Apost. probat posteriorem præmissam, siue minorem propositionẽ prædicti syllogismi: s. quod Abraham habuerit gloriã apud Deum: & probat testimonio scripturæ dicentis: Credidit, &c. & alibi habetur: Abraham in tentatione inuentus est fidelis, & reputatũ est illi *ad iustitiam*, scilicet supernaturalem. Etgo Abraham habuit gloriam apud Deum, ex quo fides illius reputata est ad iustitiam, id est, accepta & grata fuit Deo, & ab eo approbata. Notandum quod imputare cõmuniter refertur ad ea quæ vitiosa sunt, & ad ea quæ turpitudinẽ, aut dedecus, aut ignominiam habent; vt cum alicui vitium ascribitur: reputare verò ad honorem & gloriam, ad bonum nomen & bonum

Genes.15.b 1.Machab.2.f

& bonum opus præcipuè in gratia Dei factum. Ita vt cum quis bene operatur, ea eius bona opera ei reputantur seu ascribuntur ad honorem, laudem, gloriam & bonum nomẽ. Illud autem dicitur alicui secundum gratiam tribui, quod ab aliquo merè, liberè & gratis tribuitur. Ita vt opera eius siue interna, siue externa, non sint digna illius rei quæ attribuitur. Et hoc modo actus fidei confideratus secundum substantiam operis, siue vt ex libero arbitrio procedit, non est dignus vita æterna. Sed prout procedit ex gratia & impulsu spiritus sancti, reputatur, id est, ascribitur & attribuitur à Deo ad iustitiam. vnde dicit, *Credidit Abraham, &c.* Lutherani adducunt hunc locum Apost. ad probandum quod sola fide iustificetur homo: dicunt enim quod Apost. hic intendit demõstrare Abraham ante legem datã, ipsum fuisse iustificatum per fidem, atque nemini aduenire iustitiam Dei, quasi debitam mercedem operanti, sed solum credenti in eum qui iustificat impium, fidem reputari ad iustitiam: vbi dicunt ipsum facere exclusionem, vt nos instruat sola fide nos gratiã Dei habere. alioquin non valeret argumentum eius pro fide contra opera. Sed valde mirum est eos esse adeo cæcurientes, vt ex hoc loco astruere non vereantur Abraham tunc primo fuisse iustificatum, id est, ex iniusto effectum iustum: quando credidit promissioni seminis, cum ante illam iãpridem fuisset iustus. Nam extra omnem dubitationem est, quod iustus erat, quãdo iussu Dei exiuit de terra sua, & de domo patris sui, & quando peregrinatus fuit in terra Chanaam, & in Aegypto, & ad austral em plagam: & quando in virtute Dei quatuor debellaret reges, imo & ante vsum rationis per protestationem fidei à parentibus factam. Et sic apparet quod Apost. hic non agebat de prima iustificatione Abrahæ, sed de augmento suæ iustificationis, quod accepit per fidem iam habitam credendo diuinæ promissioni. Et ad hoc quod inferunt, quod alias argumentum Apost. non esset validum pro fide contra opera: dicendum quod est validissimum ad id quod Apost. in hoc cap. volebat. Intendebat enim ex illo testimonio Genes. stabilire duo. Primum, quod homines ante circuncisionem & ante legem essent iusti, contra Iudæos qui soli sacramento circuncisionis & legis attribuebant causam iustificationis. Secundum & præcipuum quod intendebat stabilire, est quod nullum vnquam fuit opus iustum apud Deum, nisi quod procederet ex fide, atque ideo fidem esse fundamentum & exordium salutis. vnde illud verbum, reputatum est ei ad iustitiam, significat quod assensus fidei est actus iustitiæ meritorius & Deo acceptus, sicut primũ opus iusti: & sic nullum opus præcedens fidem, reputatur iustum siue ad iustitiam apud Deum. His verbis significans quod actus ille fidei fuit iustitiæ & obedientiæ, atque à Deo acceptus. Sicut si quis modo iustus, susciperet aliquem articulum fidei, quem ante à se ignoratum Ecclesia nunc exponeret in Euangelio: commonstrare etiam voluit peccatorum remissionem, nonnisi per eandem fidem promissionis redemptoris, vnquam fuisse factam: qua itidem subnixi operati sunt quicunque vel in lege naturæ, vel in lege scripta, opera iusta fecerunt quæ Deo essent accepta, vt magnifice describit ad Heb. vbi ait: Quod fide plurimã hostiam Abel quam Cain obtulit Deo. Non enim suggerit quod sola fide iustificatus est, sed quod fide se exercuit in operibus iustitiæ. Et fide, inquit, qui vocatur Abraham obediuit in locum exire quem accepturus erat in hæreditatem. Cætera verò Lutheranorum argumenta diluimus, & catholicam veritatem astruximus, supra 1. cap. interpretando illam sententiam, iustus ex fide viuit.

Lutheranorũ confutatio.

Gene.12.a

Gene.15.b

Heb.11.a

Ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Ei uero qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam secundum propositum gratiæ Dei. *Text.*

HIc exponit & declarat prædictam authoritatem Geneseos, quomodo, s. fides Abrahæ reputata sit ei ad iustitiam: & quomodo nunc reputetur in prima iustificatione, cum aliquis ex impio & iniusto fit pius & iustus. Et contra ponit operantem non operanti, & gratiam mercedi debitæ, sumens exemplum ex humana policia & consuetudine, quæ duo obseruat. Primum, quod quando alicui operanti & laboranti damus mercedem debitam, vel ex conuentione, vel secundum morem patriæ & proportionem operum, dicimur dare secundum debitum: quia illi debemus, & talis nullam nobis gratiam agit aut agere tenetur. Si verò alicui non laboranti damus libere & mere gratis aliquod beneficium, id quod ei datur, non dicetur merces neque meritum, sed gratia: idémque regratiatur ille & regratiari tenetur. Sic si Abraham propter opera, vt à se procedunt, posset iustificari absque gratia Dei præueniente vel impellente, illa iustificatio & reconciliatio diceretur esse merces debita, & non imputaretur, id est, non redderetur aut attribueretur gratis siue secundũ gratiam: & per consequens iustificationis præmiũ non esset ei gratis datum, sed secundum debitum. Et similiter dicendum de aliis Iudæis vel Gentilibus, si ex operibus suis absque alicuius maximè retribuentis adminiculo iustificarentur, non tenerẽtur referre gratias Deo. vnde sequeretur quod superflua fuisset Christi passio, & quod Christus gratis mortuus fuisset. quod improbat Galatis scribens. Quoad secundum obseruatum in humana consuetudine, subiungit: *Ei autem qui non operatur*, scilicet, ex se solo, sed cum ipsius retribuentis adminiculo: *credenti autem in eum*, id est, in Deum, qui iustificat impium, & qui mere gratis impellit illum ad credendum, & exercendum, actum fidei & charitatis, per quæ operatur ex impio & peccatore fit pius & iustus: fides eius reputatur secundum gratiam Dei, mere, libere & gratis remittentis peccata, & impellentis ad credendum & diligendum. Et sic illa peccatorum remissio, iustificatio, & reconciliatio, erit gratia data & gratis facta, ac etiam præmium illi correspondens. Secũdum propositum gratiæ Dei, id est, decretum iustitiæ & misericordiæ Dei, qui ab æterno decreuit & proposuit pec-

Matth. 20.a

Galat.2.d

Ephes.1.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad Tit.3.b

cata gratis remittere,& saluare genus humanum per Christum, nullis præcedentibus meritis secundum illud: Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos,sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Quomodo autem cum his stet opera in gratia facta esse meritoria, patet ex his quæ diximus superius in secundo cap.interpretando illam sententiam: His qui secundum patientiam boni operis,&c. Et quia primũ dictum est, Credidit Abraham Deo. & hic dicit: Credenti in eum qui iustificarit impium: Ad horum intelligentiam sciendum est quod fides secundum D.Aug.habet tres actus interiores,scilicet, credere Deum,credere Deo, & credere in Deum. Primus actus dicitur credere Deũ,scilicet, esse,& licet assensus ille apud eos qui habent philosophorũ demonstrationem,qua euidenter id concluditur,dicatur assensus scientificus & euidens, & non fidei,de cuius ratione est ænigma & ineuidentia, iuxta illud: Videmus nunc per speculum & in ænigmate. Tamen in non habentibus demonstrationem, est actus fidei omnibus necessarius, iuxta illud: Accedentem ad Deum,oportet credere quia est, & quod inquirentibus se remunerator sit. Hunc actum peccatores in peccato mortali existentes habere possunt. Secundus actus fidei, est credere Deo reuelanti,id est,omnia à Deo reuelata esse vera,vt Deum esse trinum & vnum, filium Dei incarnatum,& alia in sacris literis contenta,& per vniuersalia concilia Ecclesiæ catholicę declarata. Et hic actus etiam cum primo non iustificat. Multi enim sunt Christiani peccatores, qui cum fide informi hoc credunt,& tamen propter hoc non sunt iustificati. Nec ex hoc quod subsequitur in Genes.& hic,scilicet,reputatum est ad iustitiam,quod credere Deo sufficiat ad iustificationem. qua Apost.statim se declarat,dicens:Ei verò qui non operatur,credenti autem in eum qui iustificat impium, fides eius reputatur ad iustitiam. q.d. ad hoc quod fides sit primus iustitiæ actus,siue ad hoc quod actus fidei sit meritorius, non sufficit credere Deum esse,aut Deo reuelanti. Sed adhuc requiritur quod credat in Deum,id est,quod credendo toto affectu siue voluntate feratur in ipsum, & diligat eum super omnia. Hanc enim fidem siue hunc fidei actum exigit à nobis Deus: tamen non inuenit quod exigat,nisi donauerit quod inueniat.Hoc tertio actu iustificatur impius, id est,ex impio fit pius & iustus.Hac etiam fide iustus iustificatur adhuc: quia fide dirigente charitas operatur. Ea dirigente charitas opera chara & Deo accepta facit. Non tamen sequitur quod sola fides sufficiat ad salutem: quia licet non requirantur opera interna meritoria præcedentia fidem aut iustificationem,vel etiam opera externa: requiruntur tamen opera concomitantia,quæ sunt actus pœnitentiæ,virtutis,actus fidei,spei,& charitatis.& in adulto præcedunt aliqua opera tanquam præparamenta,vt cognitio peccati & misericordiæ diuinæ ex auxilio speciali Dei proueniente.Quid autẽ & quotuplex sit fides diximus interpretãdo illam sententiã primi cap.Iustus ex fide viuit.De actu verò exteriori fidei,dicemus infra 10.interpretãdo illud:Corde creditur,&c.

1.Cor.13.d
Heb.11.b

Text.

Sicut Dauid dicit,Beatitudinem hominis,cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus.

HIc probat priorem propositionem siue maiorem præmissam prædicti syllogismi, videlicet quod si Abraham,&c.authoritate Psalmistæ: cuius primo ponit sensum, deinde verba, postmodum excludit falsum intellectum illius.ait ergo: Sicut dicit,id est,asserit Dauid: *Beatitudinem hominis esse illius*, id est,beatum esse hominem,*cui Deus accepto fert*, id est,gratis dat iustitiam,id est, gratiam *sine operibus* præcedentibus,iuxta illud: Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. Quia cum nos non simus soluendo,& ex nobis nihil habeamus,iuxta illud:Omne datũ optimum,&c. Deo satisfacere nõ possumus, sed Deus acceptum fert nobis debitum,id est,pro accepto habet siue condonat,si fidẽ pollicenti adhibeamus. Atqui beatitudo hominis est ei à Deo secundum illud: Beatus vir cuius Dominus Deus est spes eius.vnde manifestè sequitur Abraham habere gloriam,& non ex operibus legis.Et per consequẽs ille qui ex operibus legis iustificatur,non habet gloriam apud Deum.& sic conditionalis illa vera. Et quia hic de beatitudine agitur, sciendum quod beatitudo apud omnes summum bonum & vltimus finis dicitur.Summum autem bonum vocamus id quod habet omnes rationes boni,& nullam habet rationem mali,siue cui nihil deest,nec potest fieri additio. Et hoc constat apud sapientes non esse nisi vnum,scilicet Deum,qui est infinitæ bonitatis, à quo omnia alia bona pendent, in esse,fieri,& conseruari:& per cuius adeptionem & vnionem homines& angeli beatitudinem ipsius participantes, beatificantur. Hinc est quod duplex à Theologis assignatur beatitudo siue felicitas,quædã dicitur obiectiua,quæ est id in quo est vera ratio omnis boni, id est,ipsemet Deus. Quædam autem dicitur formalis, quæ consistit in attinctione & coniunctione summi boni. Et cum hæc attinctio fiat per operationem immanentem,hoc est,quæ subiectiuatur in operante,dicitur beatitudo formalis, subiectiua,& denominatiua: & est summa perfectio creaturæ,quæ, vt ipse Christus docuit,consistit in clara visione Dei. ait enim: Hæc est vita æterna,vt cognoscant te Deum verum,& quem misisti Iesum Christũ. Hæc beatitudo inchoatur in hac vita per fidem,per quam cognoscimus Deum, sed imperfectè & in ænigmate, & consumatur in patria per claram visionem,quæ dicitur vita æterna,id est, operatio indefectibilis, ad quam habemus ius in hoc mundo per gratiam,iuxta illud: Gratia Dei vita æterna. Et quia per gratiam Dei est remissio peccatorum, ideo Dauid & Apostolus hic vocat remissionem peccatorum Beatitudinem, quam aliqui vocant in spe: quia illi quibus remittuntur peccata, possunt sperare se consecuturos perfectam beatitudinem si perseuerauerint in gratia, & non apposuerint impedimenta. Duplex vlterius solet poni beatitudo,scilicet,essentialis:& ista est cognitio clara verbi siue essentiæ diuinæ & rerum in ipsa,

Ad Tit.3.b
Iacob.1.c

Psal.39

Ioh.17.a

Infra 6.d
Psal.31

in ipsa,& gaudium consequens ex ea, quod dicitur fruitio. Alia est accidentalis,& est gaudium de omnibus bonis operibus in gratia factis,& hoc gaudium erit commune omnibus,iuxta illud:Particeps ego sum omnium timentium te. Psal.118.

Beati quorum remissæ sunt iniquitates,& quorum tecta sunt peccata.
Beatus uir,cui non imputauit Dominus peccatum.

HIc exprimit verba Dauidis prædictam sententiam continentia,& dicit eos esse beatos,quorum remittuntur peccata.Et sic patet quod non habuerint prius bona opera, ex quibus iustitiam & beatitudinem consequerentur. Est autem triplex peccatum: scilicet,originale,veniale, & mortale.Quantum ad originale dicit: Beati quorum remissæ sunt iniquitates.Quia peccatum originale dicitur iniquitas,eo quod sit carentia iustitiæ originalis, per quam secundum æquitatem ratio hominis subdebatur Deo,& vires inferiores subdebantur rationi, sic quod non poterant moueri in oppositum, & corpus etiam subdebatur animæ. Sed quia per peccatum originale huiusmodi æquitates tolluntur,quia postquam ratio definit esse subiecta Deo, vires inferiores delectabilia persequentes defierunt subesse rationi,& cœperunt rebellare: Et corpus pariter subductum fuit ab obedientia animæ per corruptionem & mortem.Cum igitur in præmissis ex peccato originali sint plures inordinationes contra æquitatem iustitiæ originalis, peccatum originale dicitur continere plures iniquitates.vnde Dauid: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum,& in peccatis concepit me mater mea. Ideo ad declarandum iustificationem à peccato originali, dicit:*Beati quorum remissæ sunt iniquitates*, per sacramentum baptismi, in re vel in voto. Peccatum autem veniale remitti dicitur, quia per eius commissionem & culpam, reatus siue obligatio ad pœnam incurritur manente gratia,& elongatur homo à Deo,ac ad separationem Dei inclinatur, iuxta illud:Qui minima negligit,paulatim defluit,superueniente tamen charitatis feruore, culpa illa regitur & aboletur.& cum sæpe incidat homo in peccatis venialibus, ideo ad ostendendam iustificationem illorum,dicit:*quorum tecta sunt peccata.* Peccatum verò mortale quod principaliter dicitur peccatum, eo quòd importet actualem auersionem à Deo, remittitur per sacramentum pœnitentiæ,iuxta illud:Oportebat sic Christum pati: & resurgere à mortuis tertia die,& prædicare in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes Gentes. Et ideo propter pœnitentiam non imputatur.vnde subdit:*Beatus uir cui non imputauit Dominus peccatum.* Possunt etiam hæc tria aliter exponi, secundum tria quæ inueniuntur in peccato, scilicet, offensa Dei,actus inordinatus qui transit,& reatus siue obligatio ad pœnam,quæ remanet.quantum ad primum dicit:*Beati quorum remissæ sunt iniquitates*,id est,offensæ vel offentiones Dei. vnde Esa. Dimissa est iniquitas,id est,offensa illius.Quantũ ad actũ inordinatũ culpæ,qui non potest non fuisse,si semel perpetratus sit,cum ad præteritum non sit potentia,dicit: *Beati quorum tecta sunt peccata*, manu misericordiæ diuinæ, vt non memorentur,ac si non prorsus non essent facta. vnde per Ezech.Omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor.Dicitur enim Deus recordari iustitiæ nostræ, quando præmia largitur, iniquitates verò, quando infert supplicia.Et obliuisci seu non recordari,quando non punit, vel tecta aliis in iudicio vniuersali, quia puderet iustos si sceleratissima quæ patrarunt facinora,patefierent: Deus tamen qui nullius obliuiscitur,ea non improperabit, sicut facinora impœnitentium.& ideo peccata pœnitentium dicuntur tecta. Quantum ad reatum siue obligationem sustinendi pœnam, dicit: *Beatus uir cui non imputauit Dominus peccatum*,scilicet ad pœnam. Vel dici potest quod hæc tria remitti,tegi,non imputari,significant idem quod acceptum ferre debitum, siue condemnari. vnde Esaias, sine argento redimemini. Dicuntur autem Beati, qui absque labore & dispendio in aliquem subuehuntur honoris gradum. Idem dicimus de his quibus sceleratissima facinora indulgentur, & illæsi euadunt. Cauendum est tamen summè ne huiusmodi verba tegi, & non imputari, secundum contortam Lutheranorum interpretationem accipiamus. Non enim erubuerunt dicere: Nullam fieri vnquam veram peccati remissionem, neque originalis,neque actualis, ita vt ratio ipsa culpæ omnino tollatur, sed sic prorsus, vt quæ perpetuo permanet, non impetur: vt quemadmodum in humano tribunali sæpe accidere solet, reum secundum testes absolui, qui tamen verè est in crimine: Sic & de sanctissimo Dei iudicio cogitare audent. Quod quam sit impium, blasphemum, ac à sacris literis alienum, nemo qui sacras literas, quantumuis negligenter legerit, nescit. Dauid enim petebat: Dele iniquitatem meam.& per Esaiam Dominus:Ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me.Et Dom.Petrus.Pœnitemini igitur & conuertimini,vt deleantur peccata vestra.Manifestum est autem quod id quod deletur,non manet.Præterea Sapiens dicit: Similiter odio sunt Deo impius & impietas eius. Quandiu ergo impietas manet in homine, non potest non odio haberi. Sed quomodo esse potest quod ea quæ Deus odio habet, non imputentur in malum,& per consequens non remittat? Ergo vel nulla ratio iniquitatis est in homine iusto, vel ei non remittitur. Atqui certum est quod remittuntur iniquitates ex Psal. prælegato, & ex illo:Quorum remiseritis peccata,remittuntur eis,& quorum retinueritis,retenta sunt. Vnde & Christus,Remittuntur tibi peccata tua.vnde sequitur quod non remanent, sed verè tolluntur, iuxta illud: Ecce agnus Dei,ecce qui tollit peccata mundi. & illud: Sitis quod apparuit, vt peccata tolleret. vnde & Apostol.infra 8. Nihil ergo damnationis est his qui sunt in Christo Iesu. Insuper peccatum & offensa in Deum, idem sunt: ergo si iniquo parcit Deus offensam, quæ ratio potest esse quod culpa maneat? Quia si culpa maneret, remissa & condonata offensa, illa remissio & condonatio non

Psal.118.

Esa.52.b

Psal.50
Esa.43.d
Act.3.c
Sapi.14.a

Ioan.20.f
Luc.7.d
Ioan.1.d
1.Ioan.3.b

Universidad de Buenos Aires Biblioteca

Ioan.17.c Io.8.c contra epist. Pela.lib.1.c.13 In lib. de perfectione iust.

esset nisi fictio & non veritas, contra illud: Pater sanctifica eos in veritate: & illud: Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. vnde Aug. Dicimus baptismа omnium dare indulgẽtiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, nec peccatorum radices in mala carne teneri, quasi rasorum in capite capillorum, vnde crescant iterum resecanda peccata. & alibi: Certe iustus est Deus, seipsum negare non potest. imputat autem Deus homini omne peccatum, quia neque peccatum est quicquid non imputabitur homini in peccatum. Eadem ratione cum Apost. ait, reputatur fides ad iustitiam, nihil detrahit veræ iustitiæ: quinimo quemcunque Deus iustum reputat, idem verissime est iustus per spiritum sanctum, quem effundit in nos abunde, prout determinatum fuit in concilio Trident. Sessio. 6. Decreto. 7. circa mediũ, vbi dicitur: Demum vnica formalis causa iustificationis est iustitia, id est, gratia Dei, non quia ipse iustus est, sed quæ iustos nos facit. qua videlicet ab eo donati, renouamur spiritu mentis nostræ, & non modo reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus. Et in eodem concilio & Sess. titulo de iustificatione, canone 7. dicitur: Siquis dixerit omnia opera nostra quæ ante iustificationem fiunt, quacunque ratione facta, verè esse peccata, anathema sit. ergo multo magis siquis dixerit omnia opera post iustificationem facta, esse peccata, anathema esset reputandus. nec obstat illud Esa. Facti sumus immundi omnes, & quasi pannus menstruatæ omnes iustitiæ nostræ, quia vt dictum est supra 2. cap. super verbo, His qui secundum patientiam boni operis, Prophera loquitur de iustitiis, quas Iudæi inficiebant malis circunstantiis, vel comparatiue in ordine ad iustitias Dei. Non obstat pariter illud quod dicit Apostо. infra 7. cap. Iam non ego operor, sed quod inhabitat in me peccatum. Quia in baptisatis manet quidem appetitus sensitiuus, destitutus iustitia originali, qui est potentia naturalis animæ, & sic non est ex se peccatum. Quia tamen propter destitutionem iustitiæ originalis, inclinat ad suauia & sibi delectabilia contra dictamen rectæ rationis alliciens & inclinans ipsam ad consentiendum peccato, Apost. vocat illum appetitum peccatum, & aliquando concupiscentiam: & alij vocant fomitem peccati, vt ibi amplius dicetur. Si dicatur quod à natura inest, semper inest: sed peccatum originale inest à natura, & traducitur à natura. igitur dicendum quod peccatum originale pro formali nõ est aliquid positiuũ, nec est de ratione siue essentia naturæ humanæ. Quia si adeò de nouo crearetur vnus homo de limo terræ eiusdem speciei nobiscum absque iustitia originali & gratia, licet haberet appetitum sensitiuũ similem nostro, qui similiter inclinaret, ille appetitus non diceretur peccatum, neque pœna peccati, neque fomes, sed solum conditio naturæ. Nec est necesse quod priuationes, quæ cum natura trahuntur, semper insint: imo nec multa alia quæ non sunt de essentia naturæ, vel propria illi quarto modo.

Esa.64.c

Infra 7.c

Text. *Beatitudo ergo hæc in circumcisione tantum manet, an etiam in præputio? Dicimus enim quia reputata est Abrahæ fides ad iustitiam. Quomodo ergo reputata est: in circumcisione an in præputio? non in circumcisione, sed in præputio.*

HIc exclusit falsum intellectũ prædictæ authoritatis: Posset enim Iudæus sic intelligere quod prædicta gratia remissionis peccatorum, non fierer nisi circuncisis. Ad hoc excludendum mouet quæstionem, dicens: *Beatitudo*, qua scilicet Deus dat iustitiam & remissionem peccatorum, habétne solum locum in circũcisis Iudæis, an etiam in Gentibus præputiatis? quasi dicat: Manifestum est quod in vtrisque: quia idem dominus omnium diues in omnes qui inuocant illum. Quod etiam maneat in præputio, probat ex eo quod data fuit Abrahæ nondum circunciso & præputiato. Quod manifeste apparet ex serie narrationis scripturæ. Nam Gene. 15. legitur quod fides reputata est Abrahæ ad iustitiam. Et Gene. 17. legimus Abrahæ datam fuisse circumcisionem. Si igitur Abraham existens incircumcisus, iustificatus est per fidem: sequitur quod iustitia fidei, per quam remittuntur peccata, non est solum in circumcisione, id est, in Iudæis: sed etiam in præputio, id est in Gentilitate.

Infra 10.c

Gen.15.b Gen.17.b

SECVNDA PARS QVARTI CAPITIS.

Text. *Et signum accepit circumcisionis, signaculum iustitiæ fidei quæ est in præputio.*

POsteaquam Apostolus ostendit quod Abraham non fuit primo iustificatus per circumcisionem, sed per fidem: in hac secunda huius capitis parte, respondet secundæ interrogationi factæ in fronte tertij capitis: seu cuidam obiectioni quæ ad dicta immediate præcedentia posset fieri, declarãdo dignitatem & vtilitatẽ circumcisionis. Posset quispiam dicere, ex quo Abraham iustificatus erat in præputio per fidem: quare dedit ei Deus circumcisionem, aut quæ vtilitas tanti oneris? Dicendum quod ratio literalis, quare Deus dedit Abrahæ circumcisionem, secũdum D. Thom. fuit ad protestationem fidei vnius Dei. Et quia Abraham fuit primus, qui se ab infidelibus separauit, exiens de domo sua & de cognatione sua, ideo ipse primus circumcisionem accepit. Et hãc rationem assignat hic Apostolus, dicens: Et *signum accepit circumcisionis signaculum iustitiæ fidei, quæ fuit in præputio.* Quia in hoc signo legitur Abrahæ fides reputata ad iustitiã, quod contra spẽ naturæ credidit in spem gratiæ. Et vt hæc protestatio & imitatio fidei firmaretur in cordibus Iudæorum, cuius obliuiſci non possent, acceperunt huiusmodi signum in carne sua. Vnde legimus, Dixit Deus iterum ad Abraham: Et tu ergo custodies pactum meum, & semen tuum post te in generationibus suis, hoc est pactum meum quod seruabitis inter me & vos, & semen tuum post te. Circumcidetis carnem præputij vestri, vt sit signum fœderis inter me & vos: infans octo dierum circumcidetur in vobis. Omne masculinum in generationibus vestris

2. 2. q. 102. art. ad 1.

Gen.17.b

vestris, tam vernaculus quam emptitius circumciderur, & quicunque fuerit de stirpe vestra. Eritq; pactum meum in carne vestra. & post pauca: Dabo tibi filium cui benedicturus sum. Signum autem secundum D. Aug. est id quod præter speciem, quam ingerit sensibus, facit aliquid aliud in cognitionem venire, vt ramus pendens ante domum manifeitat ibi esse vinum vænale. Sic circumcisio Abrahæ & seminis eius, significabat fidem quam habuerat Abraham in præputio, qua iustificatus fuit. Et sic illa circumcisio fuit signum & non causa iustitiæ, id est, gratiæ Dei, quæ dicitur iustitia fidei, ex hoc quod ex fide originem traxit, & non ex circumcisione: cum illam iustitiam ante circumcisionem habuisset. Et non solum circumcisio dicitur signum, verum etiam signaculum: quia signum dicitur communiter illud quod facit quocunque modo in alterius cognitionẽ venire. Sed signaculum dupliciter accipitur. Vno modo pro expresso signo, siue pro eo quod habet expressam similitudinem rei signatæ, secundum illud: Tu signaculum similitudinis, &c. quia Lucifer de quo ibi Propheta loquitur: expresiorem similitudinem habebat Dei quam alij angeli. Secundo modo accipitur signaculum, vt significet aliquod signum vel characterẽ alicui rei ad hoc expressum, vt aliquid occulteт siue vt aliquid lateat sub eo, quousque ab illo qui dedit, referetur & manifestetur. Ex hoc modo accepit D. Io. cum dicit: Dignus est agnus qui occisus est, accipere librum, & aperire signacula eius. Et vtroque modo, Circumcisio Abrahæ data fuit signaculum. Primo quidem fuit expressum signum fœderis. Secundo quia in illo signo occultabatur multiplicatio seminis & promissio terræ peregrinationis suæ in hæreditatem & possessionem æternam, quæ terra significat cælestem patriam, quam sub velamine illius terræ Chanaam ostendere promiserat, dicens: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui: & veni in terram quam monstrauero tibi. Et quia illam cælestem patriam obtinere non poterat, nisi per fidem mediatoris: ideo pollicitus est illi proprium legitimumque hæredem ex sua carne procreandum, qui esset Dei naturalis filius, per cuius iustitiam omnes Gentes hæreditatem illam consequerentur. Et quia multiplicationem seminis credidit, ideo congruenter signum illud in membro, quod est signum generationis, accepit. Et quia in illo membro libido solet dominari: ideo vt induceret ad rescindendam impudicitiam & debilitandam concupiscentiam, & seruandam mentis & corporis castitatem, in illo membro Deus illud signum imprimi voluit, vt signo corporali exprimeretur quod spiritualiter erat faciendum, vt scilicet sicut à membro generationis quod principaliter concupiscentiæ deseruit, abscindebatur superflua pellicula, ita etiam à corde hominis omnis superflua concupiscentia tolleretur, secundum illud: Circumcidimini & auferte præputia cordium vestrorum: ac etiam quia omnis corruptio culpæ & pœnæ peruenit in nos per carnalem originem ex peccato primi parentis, ideo talis circumcisio fiebat in membro generationis. Et cum originalis culpa fit à generante actiue, id est, à viro, ideo non fuit data fœminis, quibus pro deletione originalis erant alia sacramẽta, scilicet, præsentatio & 8. die, & si periculũ ante immineret sacramenta legis naturæ. Secundo fuit expressum signum effectus fidei Abrahæ, qui est remotio culpæ & ablatio corruptionis fiendæ per Christum, quæ perfectè complebitur in octaua ætate, quæ erit ætas resurgentiũ. Et ideo ordinata fuit fieri 8. die. vnde dicit Apost. Circumcisi estis in Christo circumcisione non manu facta, in expoliatione corporis & carnis, sed in circumcisione domini nostri Iesu Christi. Tertio fuit data vt esset signum expresiuum distinctionis populi fidelis ab infidelibus, vt cognosceretur eorum genus, ne confunderetur ex permixtione, dum inter Gentes habitarent, vel dum ducerentur captiui, ne ignoraretur quod de genere Abrahæ descenderet Christus, prout ei promissum erat. Et secundum Haymonem deseruiebat signum illud Iudæis, quãdo in præliis cum aliis sternebantur & nudi relinquebantur mortui ex circumcisionis signo notati sepulturæ mãdarentur. Cum autem Christus, qui sub circumcisionis signo latebat, apparuit: congruum fuit figuram adueniente veritate cessare, quemadmodum & vmbra, adueniente lumine. Effectus circumcisionis erat deletio peccati originalis, non ex virtute inhærente operi operato, sed ex pacto diuino mediante fide vel circumciſorum (si adulti erant) vel offerentium, cum paruuli ante vsum rationis circumcidebantur, qui si ante octauum diem in periculo mortis erant, fide parentum protestata signo siue sacrificio exteriori voluntario, prout in lege naturæ à peccato originali purgabantur. Ex præmissis apparet causa & effectus siue vtilitas circumcisionis, quia videlicet erat eis memoriale signum beneficiorum Dei, promissionis redemptoris, & eorum quæ spiritualiter agere debebant, quantum ad cultum diuinum & mores componendos, ac deletio peccati originalis mediante fide, vt dictum est. Et quomodo duplex est circumcisio, scilicet, carnalis & manufacta exterius. Alia intetior & spiritualis.

1. de Doct. Christi.

Exech. 28.

Apoc. 5.d

Gen. 12.a

Ad Col. 2.b

Text. *Vt sit pater omnium credentium per præputium, ut reputetur & illis ad iustitiam: & sit pater circumcisionis, non his tantum qui sunt ex circumcisione, sed & his qui sectantur uestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahæ.*

HIc declarat aliam dignitatẽ & vtilitatẽ circumcisionis, quæ dicitur paternitas. Ex hoc enim quod Abraham in præputio iustificatus est per fidem, & postea circumcisionem accepit, factus est pater omnium credentium. Primo Gentilium credentium per fidem, quam habuit in præputio, siue in statu præputij & Gentilitatis existens: & per circumcisionem omnium Iudæorum, qui circumcisionem Abrahæ susceputi erant, & eius fidem imitaturi: vt quemadmodum fides Abrahæ reputata est ei ad iustitiam, ita fides omnium credentium in quocunque statu sint imitantium vestigia fidei Abrahæ, etiam reputetur eis ad iustitiam. Et sic Abraham est pater spiritualis

Gentilium

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gentilium credentium per imitationem: & pater carnalis & spiritualis Iudæorum credentium & eum in fide imitantium. Iudæorum vero ipsum in fide non imitantium est pater carnalis tantum. Et sic in his verbis Apost. duplicem ascribit Abrahæ paternitatem & modũ paternitatis, scilicet, spiritualem & carnalem. Modus, quo aliqui dicuntur eius filij spirituales, est imitatio vestigiorum fidei ipsius. Modus verò, quo est pater carnalis aliorum est generatio: quæ est quædam causa corporis, sed non spiritus. Ideo hæc paternitas corporalis duntaxat, nõ est vera, neque perfecta paternitas: cum filiatio suppositorum ei correspondens comprehendat carnem & spiritum, qui est potior carne. Et ideo illi qui sunt filij spirituales ipsius Abrahæ per imitationem fidei & obedientiæ, *Ioan.8.c* sunt veri & perfecti filij, & non illi qui sunt filij per propagationem seu generationem carnalem duntaxat. Harum duarum paternitatum & filiationum discrimen declarauit nobis Christus, iactationi Iudæorum, qui se arroganter filios Abrahæ profitebantur, respondẽs & dicens: Scio quod filij Abrahę estis, s. secundum carnem: quasi dicat, hæc non est vera ac perfecta filiatio. Postmodum ad illam inducens, ait: Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. quasi dicat: Si vultis esse veri filij Abrahæ, imitemini eius fidem, obedientiam, & charitatem, ac alia virtutum illius opera. Et ad *Matth.3.b* ostendendum quod ipsi non imitabantur, subiunxit: Nunc autem quæritis me interficere hominem, qui veritatem locutus sum vobis, &c. Hoc Abraham non fecit, ergo non estis veri filij eius. & D. Io. Baptista: Et ne velitis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis quod potẽs est Deus de lapidibus istis, id est, de Gentilibus, suscitare filios Abrahæ. Ideo Christus his qui non imitabantur fidem & virtutes Abrahæ, dixit: Vos ex patre diabolo estis, quem imitamini & cuius opera vultis perficere.

Non enim per legem promissio Abrahæ, aut semini eius ut hæres esset mundi: sed per iustitiam fidei.

Genes.15.b & 12.a
Gen.17.b
Exod.20.a
Gal.3.c
Psal.2.
Matth. vlt.d
Heb.2.b

HIc ostendit quod nec circuncisio, nec quodcunque opus legis iustificat, sed diuina promissio est causa iustitiæ. Et supponit ex Gen. promissionem factam Abrahæ & semini eius ante legem & circuncisionem, vt esset hæres mundi, & quod in semine eius benedicerentur omnes cognationes terræ. Circuncisio vero data fuit postea, vt in eodem libro habetur & longo post tempore lex per Moysen, vt habetur in Exod. Per hoc autem semen Abrahæ intelligitur Christus, secundum illud: Non dicit in seminibus quasi in multis, sed in vno, &c. Quia in vno, scilicet Christo, fuit promissio completa & hæreditas mundi data, iuxta illud: Postula à me, & dabo tibi Gẽtes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. vnde & ipsemet Christus ait: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. & Apost. Et cum introduxit primogenitum in orbem terrarum, dixit: Et adorent eum omnes angeli eius. Secundario autem completur in illis qui per gratiam Christi sunt spiritualiter semen Abrahæ. vnde infra 9. Qui filij sunt promissionis, æstimãtur *1.Cor.3.d* in semine, qui etiam per Christum sunt hæredes mundi, inquantum omnia in gloriam illorum cedunt, iuxta illud: Omnia vestra sunt. & infra 8. Qui pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo *Infra 8.f* non etiam cum illo omnia nobis donauit? Circa hanc promissionem Apostolus vnum negat, & vnum asserit. Negat homini promissionem factam per legem, cum vt dictum est, longo tempore *Heb.7.c* legem præcesserit huiusmodi etiam promissionis impletio & executio, non etiã facta per legem: quia, vt alibi dicit: Nihil ad perfectum adduxit lex. vnde dicit: Non enim per legem promissio, scilicet facta vel impleta est. Ex hoc loco possumus coniectari quod cõuersi ad fidem ex Iudaismo, arbitrabantur huiusmodi promissiones factas fuisse Abrahæ & semini eius ad modum stipulationum, scilicet, si circuncisionem Abrahæ, & legem datam per Moysen (quam profitebantur) custodirent. Et inde inferebant per circuncisionem & opera legis se esse iustificatos, & commeritos fuisse ingressum hæreditatis æternæ: & per meritum seruatæ legis Christum aduenisse, quæ omnia Apo. tanquam blasphema confutat. Aliud autem quod astruit & affirmat, est quod huiusmodi pro- *Heb.11.f* missio erat implenda per iustitiam fidei, quod ad Heb. scribens, ita factum esse protestatur, dicens: Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones.

Text.

Si enim qui ex lege, hæredes sunt: exinanita est fides, abolita est promissio.

HIc probat quod promissio paternitatis multarum gentium, & hæreditatis mundi Abrahę & semini eius facta, non sit impleta per legem ex illatione absurdi & inconuenientis, & procedit à destructione consequentis ad destructionem antecedentis, dicẽs: *Si enim, &c.* quasi dicat: Dixi quod promissio facta Abrahæ & semini eius, non fuit impleta per legem, si tu qui es Iudęus, hoc negas: sic probo & argumentor. Sit ita, vt tu dicis, promissio illa impleta est per legem, siue per opera legis. hoc antecedens sub aliis verbis exprimit, dicens: *Si enim qui*, id est, aliqui *ex lege*, id est, per legem, *hæredes sunt*, id est, si ad hoc quod aliqui hæreditatem promissam consequantur, requirantur opera legis, *exinanita est fides, abolita est promissio*, quasi dicat: Si vos Iudæi circuncisi & obseruantes legem, estis solum hæredes, & non etiam Gentiles, sequuntur duo maxima inconuenientia. Primum est quod exinanita, id est, euacuata & anihilata est fides, qua Abraham in præputio existens credidit promissioni Dei, vt esset pater multarum gentium. Et secundum, est quod abolita, id est, deleta, cassata siue reuocata esset promissio Dei. Et per consequens, quod Abraham frustra credidisset Deo: Et quod Deus mutabilis ac infidelis in promissis esset. Patet consequentia quod ad primum: quia ante legem fide erat iustificatus, vt hæres factus in spe, quia, vt dictum est, quod fides eius reputata est ad iustitiam. Et ideo si non posset hæreditatem consequi absque operibus legis, iam eius fides non esset reputata ad iustitiam, & sic exinanita & euacuata ac sine

ac sine virtute, siue frustra fuisset & in vanum credidisset. Quoad secũdum etiam patet: Quia tunc in Deo fuisset, est, & non: quia vt suppositum est ex Gen. Primo enim promisit absolute & simpliciter, & si postea conditionem obseruationis legis sine opera legis adiunxit, promissionem absolutam abolenit, cassauit, irritauit, & reuocauit: & sic mutatus est, contra illud: Ego dominus & non mutor. & illud: Apud quem non est transmutatio. & illud: Fidelem esse eum qui repromiserat. Et infra eod. cap. Quæcunque promisit Deus, potens est facere. Et cum sit ipsa veritas, non mentitur, *Malach.3.b* iuxta illud: In spem vitæ æternæ quam promisit qui non mentitur Deus. & illud: Impossibile est *Iaco.1.c* Deum mentiri & negare seipsum. Et per consequens impossibile est quod promissio eius sit cassa- *Heb.11.a* ta, deleta aut reuocata, siue quod non impleuerit eam. Et cum fuerit absoluta reiicit prædictam *Ad Tit.1.a* interpretationem Iudæorum de stipulatione quam possent obiicere. Postquam ergo consequens *Heb.6.d* hoc, scilicet, quod exinanita est fides, & abolita promissio, destructum est & ex factis literis probatum falsum, sequitur destructum & probatum falsum antecedens, ex quo sequebatur, scilicet, quod ex lege sit promissio, siue qui ex lege sunt, hæredes sint: cum Abraham fuerit ante legem datam, nec seruauerit eam. Probatur etiam consequentia: Quia si ex operibus legis oriretur iustitia, & haberetur hæreditas, hoc fieret ex natura operum. Quare nihil restaret quod deberetur promissioni, & per consequens abolita & exposita esset promissio. *Gen.22.a*

Lex enim iram operatur. *Text.*

HIc probat conditionalem præmissam per effectum legis: Si enim aliqua promissio sit implenda, non impletur per id quod implerionem legis impedit, imo tale impedimentum abolet promissionem & exinanuit fidem credentis illi promissioni. Sed lex impedit consecutionem hæreditatis: quia lex iram, vindictam, pœnam, & separationem operatur. Per legem enim indirecte, id est, per transgressionem legis, homines facti sunt digni vindicta Dei, iuxta illud, Magna ira domini accensa est contra nos: quia non audierunt patres nostri verba libri huius, scilicet legis. Quia *4.Reg.22.c* cum officium legis sit, vt per ipsam fiat cognitio peccati, inde est vt per eam omnis excusationis occasio eripiatur à transgressoribus: & ideo ipsa est causa occasionalis, quod transgressores merito sunt plectendi. vnde infra 7. dicitur, quod occasione accepta, peccatum per mandatum operatum est in nobis omnem concupiscentiam: Legislatoris enim directa intentio est, vt per legem faciat *2.Ethic.* bonos ciues: verum praua subditorum voluntas in oppositum nititur. Eam ob rem lex & legislator iram & vindictam indirecte intendit, operatur, siue infligit. vnde alibi dicit: Quicunque ex *Galat.3.b* operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Scriptum est enim: Maledictus qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis, vt faciat ea. Et ideo lex indirecte impedit à consecutione hæreditatis promissæ, & per consequens per legem non impletur promissio, sed potius abolet tur. *Vbi enim non est lex, nec præuaricatio.* Hic ostendit causam cur lex iram operetur, dicens: *Vbi, &c.* id est, quicquid sit contra legem, imputatur ad pœnam. Quia officium legis est imputare ad pœnam, & punire: vindicare & exhæredare transgressores. Et per consequens ad legis actionem, siue ad opus legis, non pertinet ad impletio promissionis rebellibus. Priuatis enim hæreditate, non est adimplenda promissio, & sic per legem indirecte exinanita est fides & abolita promissio. Potest etiam ratio sic formari: vindicta, siue pœna debetur solis præuaricatoribus & transgressoribus: sed præuaricatio nequit esse vbi nulla est lex. Ergo vindicta & pœna dimanant siue procedunt ex lege, siue naturali, siue diuina scripta, siue humana. Nam quanuis nulla fuisset lex scripta, nihilo secius violatio legis naturalis delictum & præuaricatio esset, vtpote legis transgressio. vn- *Psal.118.* de Psal. Vidi præuaricantes & tabescebam. & alibi, Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ. Grauius est tamen simul transgredi legem naturæ & scriptam, quàm solam legem naturæ. Et sic vbi non est lex scripta, non est præuaricatio, scilicet, tanta, vel non imputatur ei, qui non habet, siue recepit ipsam legem, prout Gentilibus, qui & si non obseruarent legem Moysi, circa cæremonialia & iudicialia, non erant præuaricatores legis, quæ illis imposita non erat. Sed Iudęi, qui erant subiecti legi, contraueniendo erant præuaricatores & digni exhæredari: ideo lex indirecte impletionem promissionis impediebat.

TERTIA PARS IIII. CAPITIS.

Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei qui ex lege est solum: sed & ei qui ex fide est Abrahæ, qui est pater omnium nostrum.

HIc ostendit per quid, & in quibus prædicta promissio sit adimplenda: & supponit sufficientem diuisionem. Quia cum Deus sit verax & fidelis in promissis, necesse est dicere, quod eius promissio sit implenda. Vel ergo implenda est per legem, aut per fidem à sufficienti diuisione: quia non videtur aliud medium impletionis. Atqui promissio non *Rom.3.* est impleta per legem, quia vt dictum est, exinanita esset fides, & abolita esset promissio, cuius impletio impeditur per legem, vt deductum est. Ideo sequitur quod sit implenda ex fide, & sic per fidem consequimur promissionẽ, vt hæredes simus mundi. vnde D. Io. Hæc est victoria quæ vin- *1.Ioan.5.b* cit mundum, fides nostra. Et hoc confirmat per contrarium medium quod sumpserat: dixerat enim, quod si promissio per legem seu legis obseruantiam impleretur, non esset firma & constans, sed abolita: cum operationes hominũ non habeant firmitatem, sed sint subiectæ varietati, iuxta illud: Cogitationes mortalium timidæ & incertæ prouidentiæ nostræ. Nec etiam fuisset promis- *Sapien.9.a* sio firma omni semini Abrahæ, sed solum illi qui esset subiectus legi, nec etiã ex gratia, sed ex debito, vt deductum est. Nunc vero oppositum affirmat fieri per fidem, quasi dicat: Si dicamus promissionem

Universidad de Deusto
Biblioteca

2.Cor.12.c
2.Cor.1.d
Epist.3.b
Eccles.44.b

missionem implendam per fidem, firma manet promissio, propter firmitatem & virtutem diuinæ gratiæ iustificantis hominem per fidem, secundum gratiam Dei quæ est infallibilis, iuxta illud: Sufficit tibi gratia mea. Et illud: Quotquot sunt promissiones in illo, scilicet Christo, est, id est, veritatem habent. Et cum fides sit donum Dei secundum gratiã, & non ex operibus, ne quis glorietur, iam non ex debito: quia alias vt dictum est, non haberemus gloriam apud Deum: Qui reputauit fidem Abrahæ, & omni semini eius (vt in calce huius capitis dicetur) ad iustitiam. Ideo hic dicit, *vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini Abrahæ*, id est, omni homini, qui fuerit qualitercunque semen Abrahæ, iuxta illud: Cum semine eorum permanet bona hæreditas sancta nepotes eorum. Quia ergo promissio impletur per fidem quę est omnibus communis, planum & manifestum est quod impletur in omni semine Abrahæ qui est pater omnium nostrum, scilicet credentium, siue simus ex Iudaismo, siue ex Gentilitate: propter quod omnium iustorum locus sinus Abrahæ nuncupatur, vnde etiam Christus ait: Multi venient ab Oriẽte & Occidente, & recũbent cum Abraham, Isaac, & Iacob, in regno cœlorum: filij autem regni, id est, qui ob circuncisionem & legem tales se iactant, eicientur in tenebras exteriores. Lutherani ex præmissis verbis Apost. ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini, confirmare nituntur errorem suum de certitudine gratiæ: præsupponunt enim quod ex sola fide iustificemur: ex quo inferunt quemlibet iustorum certum esse suæ gratiæ: quia certi sunt se fidem habere. Hoc inquiunt est argumentum Pauli: Quoniã ex fide, & non ex operibus, iustificamur: firma certàque sit promissio. inferunt ipsi: ergo cuicunque prestanti talem fidem adnascitur ei ab eadem fide quod obtinuerit promissionem Dei. Sed dicendum quod Apost. hic non dicit certa, sed firma, id est, infallibilis: nec dicit nos esse certos gratiæ, imo alibi dicit nos ignorare. Nihil enim, inquit, mihi conscius sum, sed in hoc iustificatus non sum. Et licet aliquis possit scire se habere fidem historicam, quam vocant aut informem, quæ quandoque est absque gratia & charitate, ex quibus iustificamur ac chati & accepti ac grati Deo reddimur: nemo tamen communi lege absque speciali Dei reuelatione scire potest se esse in gratia & charitate. Ideo nõ possumus esse certi nos esse iustos, nec obtinuisse promissionem Dei. illorum suppositionem de iustificatione sola fide sufficienter confutauimus, supr. 1. cap. exponendo illud: Iustus ex fide viuit. Et hunc errorem cum suis fucis & coloribus reiciemus cum interpretabimur illud, Spiritus reddit testimonium spiritui nostro, &c. infra, 8. cap.

Luc.16.f
Matth.8.b

Sicut scriptum est: Quia patrem multarum Gentium posui te ante Deum cui credidisti, qui uiuificat mortuos: & uocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt.

Gen.15.a

HIc probat quod semen Abrahæ sit non solũ quod est ex lege, sed etiam quod est ex fide, authoritate scripturæ. Legimus enim in Gene. Nec vltra vocaueris Abram, sed appellaueris Abraham: quia patrem multarum Gentium constitui te, siue posui te in præterito quasi iam esset impletum, quod longe postea erat implẽdum, more prophetarum, qui propter certitudinem prophetiæ ponunt præteritum pro futuro. vnde Dauid: Foderũt manus meas & pedes meos, &c. Et Esa. Verè lãgores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit, & nos reputauimus eum quasi leprosum, &c. tamen longe post Esaiam fuit impletum. Ea enim quæ sunt futura in seipsis, in diuina prouidentia sunt præsentia, secundum illud: Domino Deo nostro antequam crearentur omnia sunt agnita, sicut & post perfectum respicit omnia. Et ideo Apostol. dicit: quod hoc quod dictum est in Gen. Posui vel constitui te, quod idem significat, intelligendum est ante Deum, id est, in præsentia Dei cui crediderat Abraham. Crediderat enim Abraham Deo prænuncianti, ac si videret in præsenti. Et sic illa verba cui credidisti, non sunt desumpta ex Gene. sed sunt adiecta ab Apost. ad exponendum quali paternitate Deus posuit Abraham patrem multarum Gentium: quia non carnali, sed spirituali, quæ est coram Deo, cui Abraham credidit. Et in hoc quod dicit: *Qui uiuificat mortuos, &c.* ostendit à quo sit implenda huiusmodi promissio, scilicet a Deo. Dixerat enim prius, *ante Deum*, subiunxerat cui credidisti, scilicet Deo: tandem hic dicit, *qui* scilicet Deus, *uiuificat mortuos*, id est, Iudæos, qui contra legem agentes erant mortui in peccatis: viuificat ergo per fidem & gratiam, vt promissionem Abrahæ consequãtur. *Et ea quæ non sunt*, id est, Gentiles qui propter nephandissima peccata videntur nihil fieri, & quia erant a Deo omnino alienati. vnde dicebat: Si charitatem non habuero, nihil sum. vocat ad gratiam, tanquam ea quæ sunt, id est, sicut Iudæos. vnde infra: Vocabo non plebem meam, &c. Et sic per huiusmodi vocationẽ implebitur promissio Abrahæ etiam in Gentilibus. Vel quod dicit: *Vocat ea quæ non sunt*, non intelligitur de vocatione temporali, sed de vocatione prædestinationis æternæ, qua vocantur & eliguntur etiam ea quæ non sunt ac si essent, secundum illud: Elegit nos ante mundi constitutionem. De hac vocatione dicit infra: Non ex operibus, sed ex vocante dictum est, &c. Vel vocationem hic dicit simplicem Dei notitiam vel cognitionem, qua cognoscit futura, quæ non sunt actu sicut præsentia. Et hoc modo accipitur vocatio, cum dicitur: Qui numerat multitudinem stellarũ, & omnibus eis nomina vocat.

1.Cor.13.a
Infra 9.c

Ephes.1.a
Infra 9.e

Text.

QVARTA PARS IIII. CAPITIS.

Qui contra spem credidit, ut fieret pater multarum Gentium, secundum quod dictum est ei: Sic erit semen tuum sicut stellæ cæli, & arena maris.

1.Cor.9.b
Psal.30.

HIc commendat fidem Abrahæ ex magnitudine, dicens: Qui, scilicet, credidit in hanc spem, vt fieret pater multarum Gentium contra aliam spem. Ad cuius intelligentiam considerandum est quod spes importat certam spectationem boni futuri, quæ quidem certitudo quandoque est ex causa humana siue naturali, secundum illud: Debet in spe qui arat arare. Quandoque verò

doque verò certitudo expectantis est ex causa diuina secundum illud: In te Domine speraui. Hoc ergo bonum, quod Abraham esset pater multarum Gentium, certitudinem habebat ex parte Dei promittentis: sed contrarium apparebat ex causa naturali siue humana. Ideo dicit: *Qui contra spem*, causæ naturalis vel humanæ, *credidit in spem*, promissionis Dei: secundum quod dictum est ex Gen. Sicut stellæ cæli & arena maris. Vtrunque horum inducitur propter similitudinem innumerabilis multitudinis. Nam quantum ad stellas cæli, dicitur: Dominus Deus vester multiplicabit vos, & estis hodie sicut stellæ cæli. Quantum vero ad arenam maris dicitur: Iuda & Israel innumerabiles sicut arena maris. Potest tamen aliqualis differentia inter vtrunque attendi, vt stellis comparentur iusti, qui fuerunt ex semine Abrahæ, vnde Daniel: Qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Arenæ autem comparantur peccatores, quia fluctibus mundi quasi cuiusdam maris opprimuntur. vnde Hier. Posui arenam terminum maris.

Gene.15.b
Deut.1.b
3.Reg.4.c

Dan.12.b
Hiere 5.c

Et non infirmatus est in fide, nec considerauit corpus suum emortuum, cum iam fere centum esset annorum, & emortuam uuluam Sarræ.

HIc commendat fidem Abrahæ ex firmitate dicens: *& non est infirmatus, &c.* Quemadmodum enim temperantia ostenditur non esse infirma, quæ magnis cõcupiscibilibus non vincitur, ita & fides ostenditur non esse infirma, sed fortis quæ à magnis difficultatibus non superatur. vnde d. Petr. Cui resistite fortes in fide. Sed Abraham habuit duas difficultates credendi, quas superauit, igitur non infirmatus est, &c. Primã difficultatem tãgit, cum dicit: *Nec considerauit, &c.* Quia iam mortificata erat in eo vis generatiua, ideo non considerauit ad discredendum promissioni corpus suum emortuum, quãtum ad virtutem generatiuam propter senectutem: vnde dicit: *Cum fere centum esset annorum.* Abrahæ enim centenario existenti natus est Isaac: per annum autem ante fuerat filius promissus, secundum illud: Reuertens veniam ad te tempore isto, vita comite, & habebit filium Sarra vxor tua. Sed dicet quispiam, Quomodo erat corpus Abrahæ emortuum, quantum ad vim generatiuam: cum post mortem Sarræ duxerit Cethuram in vxorem, ex qua habuit sex filios? Dicendum quod virtus generandi miraculosè restituta fuit Abrahæ. Secunda difficultas credendi erat ex parte vxoris, ideo dicit: Nec cõsiderauit emortuam vuluam Sarræ, quantum ad actum generandi: tum propter sterilitatem, tum propter senectutem: defecerant enim ei fieri muliebria. Et ideo ad ostendum vtriusque frigiditatem, dicebat Esa. Attendite ad Abraham patrem vestrum & ad Sarram, quæ peperit vos. præmiserat enim dicens: Attendite ad petram vnde excisi estis, & ad cauernã laci de qua præcisi estis. Si autem obiciatur ex Gen. quod Abraham audita promissione filij ex Sarra, cecidit super faciem suam, & risit, & dixit in corde suo: Nunquid centenario nascetur filius, & Sarra nonagenaria pariet? Ex quibus verbis videtur Abrahã hoc considerando minus credidisse. Dicendum secundum Caietanum quod à principio non perceperat reuelationi affirmatiuam: & propterea contulit secum impedimenta naturæ tam in sequam in Sarra. Sed collatio illa non processit ex dubitatione vel infidelitate, sed ex hilaritate & gaudio, cogitando sensum diuinorum verborum, & percunctando an ad significandum ea quæ sonabant, dicta essent: quod apparet ex gratiarum actione, quia vt dictum est, cecidit super faciem suã: prout D. virgo non dubitando, sed percunctando dixit: Quomodo fiet istud? Cuius signum est quod subiungit scriptura, Deum iterato dixisse: verè Sarra vxor tua pariet tibi filium. Tunc Abraham non considerauit, &c. Ita quod verba Apost. referenda sunt ad tempus completæ reuelationis: Sarra autem ex dubitatione risit, ideo reprehensa fuit, & non Abraham.

Gen.15.a
Gen.17.a
Gene.18.b
Gen.25.a
Geneſ.18.b
Eſa.51.a
Gen.17.a
Luc.1.d

In repromissione etiam Dei non hæsitauit diffidentia: sed confortatus est fide, dans gloriam Deo, plenissime sciens quia quæcunque promisit Deus, potens est & facere.

Text.

HIc commendat fidem Abrahæ quantum ad iteratam promissionem, & assignat causam. Deus enim non semel duntaxat aut bis promisit, sed iterum atque iterum, id est, quater. Primo enim dixit: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, ac de domo patris tui, faciãmque te in gentem magnam, & benedicam tibi, &c. subiungit: atque in te, id est, in semine tuo benedicentur omnes cognationes terræ. Secundo cum Abraham peruenit in terram Chanaam, apparuit ei Dominus, & dixit: Semini tuo dabo terram: & cum adduxisset eum foras dixit: Suspice in cælum, & numera stellas si potes: & dixit ei: Sic erit & semen tuum. Tertio cum postea dixit ei: Ambula coram me, & esto perfectus. Ponãmque fœdus meum inter me & te, & multiplicabo te vehementer nimis. Et statuam pactum meum inter me & te, & inter semen tuum post te, &c. Quarto cum dixit: Reuertens veniam ad te tempore isto, & habebit filium Sarra vxor tua. Quinto postquam tentauit eum de immolatione filij, & dixit: Per memetipsum iurauj, dicit Dominus, quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me, benedicam tibi & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & velut arenam, quæ est in littore maris: possidebitque semen tuum portas inimicorum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ: omnibus istis promissionibus credidit Abraham, & non hæsitauit. Ideo dicit, *in repromissione*, id est, iterata promissione de seminis exaltatione, *non hæsitauit*, id est, dubitauit *diffidentia*, scilicet, quod diffideret de veritate siue impletione promissionis. vnde diuus Iacobus: Qui hæsitat similis est fluctui maris, &c. *Sed confortatus est fide*, id est, fidei fortiter adhæsit. vnde diuus Petrus: Cui resistite fortes in fide. Si dicatur quod Abraham dixit: Vnde scire possum quod possessurus sum eam? & per consequens videtur dubitasse petendo signum: præterea risit, quemadmodum Sarra, quæ hæsitauit. Dicendum quod petiit signum non ex dubitatione, sed cum morem Dei nouisset,

Gen.12.a
Gene.15.b
Gen.17.a
Gen.18.b
Geneſ.22.c
Iacob.1.a
1.Pet.5.c
Gen.15.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

Genes.9.b Esa.7.b

qui fœdera sua & pacta data aliquo signo stabilire consueuit, vt apparet in arce exhibito Noe in monumentum pacis, vnde reprehensus est Acham qui iussus signum petere, renuit. Nec risit ex infidelitate, prout Sarra, sed ex gaudio & firmitate adhæsionis. Et ideo cum Apost. paulo ante negatiue dixisset, quod non fuit infirmatus in fide, maiori hic commendatione affirmat quod fuerit confortatus fide. Et consequenter assignat causam firmitatis & confortationis, scilicet scientiam diuinæ omnipotentiæ, cum dicit: *Dans gloriam Deo*, Inquantum scilicet considerauit omnipotentiam eius, *plenissime sciens: quia quæcunque promisit* Deus, potens est & facere. vnde sapiens: Subest enim tibi cum volueris posse. & diuus Lucas: Non est impossibile apud Deum omne verbū. Ex his patet quod quicunque non est firmus in fide Dei, quantū est in se, derogat diuinæ gloriæ: vel quantum ad eius veritatem, vel quantum ad eius potentiam.

Sap.12.c Luc.1.d

Text.

Ideo & reputatum est illi ad iustitiam: non est autem scriptum tantum propter ipsum, quia reputatum est illi ad iustitiam: sed & propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitauit Iesum Christum Dominum nostrum à mortuis, &c.

Gen.15.b

HIc commendat fidem Abrahæ ex eius effectu, quem fides in Abraham fecit, & quem faciet in aliis similiter credentibus, resumendo quod prius ex Gene. desumpserat. vnde dicit, ideo scilicet quia Abrahā tam perfectè hoc ipsum credidit, *reputatum est illi ad iustitiam*. Quo ad effectum, quem fides habet in aliis, dicit: *Non autem scriptum est tantum propter ipsum, quia reputatum est illi ad iustitiam*, vt scilicet nos æstimemus quod soli Abrahæ fides reputata sit ad iustitiam, licet etiam sit scriptum propter eius commendationem & Dei gloriam, qui talem fidem in eum infudit. Sed scriptum est *propter nos*, id est, vt nostris sit obiectus oculis in typum fidei nostræ, vnde spem & fiduciam stabiliamus. Si enim fidem habuerimus, pariter reputabitur fides nostra ad iustitiam. Hac siquidem ratione ille positus est pater omnium credentium. vnde infra dicit: Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinā scripta sunt. vnde subiungit, *credentibus in eum*, id est, in patrem qui suscitauit Iesum Christum Dominum nostrum à mortuis. quasi dicat: Quemadmodum fides Abrahæ, qui non consideranit suum vxorisque eius emortuum corpus, credens in eum qui viuificat mortuos, reputata est ad iustitiam: ita cuiuslibet fides credentis in eum qui suscitauit Dominum nostrum Iesum Christum, ad eādem reputabitur iustitiam. Et cum præmisisset, Qui viuificat mortuos, illius iam viuificati meminit, cuius morte fuit omnium mors spiritualis extincta, & cuius resurrectio fuit cunctis causa resurgendi. Suscitatus autem est à patre, cui ipse dixit: Tu autē Domine miserere mei, & resuscita me. Et quia est eadem virtus patris & filij, ipse etiam propria virtute surrexit. Quod autem hæc fides iustificet, apparet ex illo: Si cōfitearis ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris, *quod suscitauit eum* Deus à mortuis, saluus eris. *Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram.* Hic assignat causam siue rationem, quare fides Christi iustificet, dicens: *Qui traditus est, &c.* scilicet Christus in mortem: à proditore, propter auaritiam: à Judæis, propter inuidiam: à Pilato, propter timorem: à patre permissiuè. vnde infra 8. Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Traditus est etiam à seipso voluntatiè mortem sustinēdo, iuxta illud: Tradidit semetipsum oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis: & illud, Oblatus est quia ipse voluit: & illud, Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eam à meipso: *propter delicta nostra*, vt peccata nostra auferret. Sua enim passione & morte omniū viatorum meruit ablationē peccatorum. Et quia, vt Damascenus dicit, humanitas Christi fuit quodammodo instrumentū diuinitatis. vnde per contactum humanitatis Christi fuit mundatus leprosus. ideo mors Christi fuit causa deletionis peccatorum, non solum per modum meriti, sed etiam per modum cuiusdam efficientiæ: & sic omnes actiones & passiones humanitatis Christi fuerunt nobis salutiferæ, vtpote ex virtute diuinitatis prouenientes. Resurrectio verò non est causa per modum meriti, cum terminus vitę Christi fuerit mors. postquam non fuit viator, sed solum comprehensor: & per consequens non fuit in statu merendi, sed fuit causa exemplaris. Ideo dicit: *Et resurrexit*, scilicet Christus, *propter iustificationem nostram*, vt suæ resurrectionis virtute gratiam iustificantem conferret, & vt nos prius à vitiorum sordibus surgere faceret, & vt nos in virtutum honestate iusti resurgeremus, & vt suæ corporalis resurrectionis exemplo, nos ad spiritualem resurrectionem induceret, vt in nouitate vitæ ambularemus, & tandem finaliter corporaliter resuscitaremur ab ipso, quando reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.

Infra 15.a

Psal.5

Text.

Infra 8.f Ephes.5.a Esa.53.c Ioan.10.d

Mar.1.d

Philip.3.d

EPITOME V. CAPITIS.

OStensa per Apostol. in præmissis quatuor capitibus necessitate gratiæ, in hoc capite incipit commendare virtutem & facultatem ipsius gratiæ, & ostendere bona quæ per gratiam cōsequimur, & mala à quibus liberamur. Et primo præponit modū seu viam perueniendi ad gratiam, cuius effectus, qui sunt pax, stabilitas, gloriatio, in spe adoptionis filiorum Dei, & patientia in tribulationibus, declarat ea euenire per Spiritum sanctum. Secundo ibi, *Vt quid enim Christus, &c.* ostendit firmitatem spei per mortem Christi, commēdando charitatem eius ex difficultate obiecti: ex qua à maiori ad minus concludit propositum reconciliationis per mortem Christi, de qua gloriari & exultare debemus.

Tertio ibi, *Propterea, &c.* ostendit quod per gratiam Christi liberemur à peccato originali præterito, eius originem, progressum & effectum ipsius, qui est mors, ex vno in omnes declarando.

Quarto ibi, *Vsque ad legem, &c.* idem manifestat exprimendo peccatum fuisse sub lege, & quid circa

circa peccatum lex fecerit. Quinto ibi, *Sed non sicut delictum, &c.* manifestat progressum superabundantis gratiæ Dei ob vnius obedientiam, ac effectum & regnum ipsius destruentis & abluentis peccatum originale, quod ab vnius inobedientia in omnes prodierat. Postremo ibi, *Lex subintrauit, &c.* ostendit quod per gratiam tollitur peccatum actuale, quod lege superueniente abundauerat, concludendo regnum gratiæ in vitam æternam succedere regno peccati in mortem.

EXPOSITIO LITERALIS V. CAPITIS.

IVstificati ergo, nō ex lege nec ex operibus, sumus iusti à Deo effecti, *ex fide* scilicet infusa, quæ est donum Dei, inquantū per fidem mortis & resurrectionis effectum eius participamus: *pacem habeamus à Deo*, nos ei subiiciendo & acquiescendo voluntatieius: & hoc *per Dominum nostrum Iesum Christum*: qui est pax nostra, & qui nos tanquam mediator ad istam pacem perduxit. *per quem habemus accessum*, id est, aditum & ingressum, *per fidem in gratiam istam*, id est, in statum gratiæ & bonam vitæ obseruantiam: *in qua*, id est, per quam non solum resurreximus à peccatis, sed etiam in ea nos qui cecidimus in Adam, *stamus*, scilicet fixi & erecti per affectum ad cælestia: non quod fides præcedat gratiā, sed potius gratia fidem. Gratia enim saluati sumus per fidē: quia primus effectus gratiæ in nobis est fides, per quam non solum stamus, sed *& gloriamur*, id est, gaudemus & exultamus *in spe gloriæ* filiorum Dei, id est, ex hoc quod speramus nos adepturos gloriam angelorum & sanctorum, qui sunt filij & hæredes Dei, cohæredes autem Christi. *Non solum autem, sed gloriamur in tribulationibus*, id est, non solum gaudemus de spe gloriæ filiorum Dei, quæ hic inchoatur per spem & amorem, & consummabitur in gloria per claram visionem & fruitionem: sed etiam gaudemus interius, & gaudium intrinsecum signis exterioribus ostendimus, *in tribulationibus*, id est, passionibus & sustinentia præsentium malorum & afflictionum, per quas ad gloriam peruenimus. *Scientes quod tribulatio patientiam operatur*. non quod tribulatio sit causa effectiua patientiæ, sed occasio exercendi actum patientiæ, per cuius assuetudinem anima in tribulationibus inconcussa & immobilis redditur: ita vt dulce sit ei pro Dei amore, & propriorum peccatorum purgatione afflictiones sustinere. *Patientia autem*, scilicet operatur *probationem*, id est, purificationem: per hoc enim quod homo patienter tribulationes sustinet, redditur probatus & strenuus atque purgatus, sicut aurum in fornace. *probatio uerò*, scilicet operatur *spem*, id est, certam expectationem fœlicitatis, ex quo enim quis probatus & purgatus est, insurgit in eo & in aliis spes quod ad hæreditatem Dei admittetur. *Spes autem non confundit*, id est, non deficit, nisi homo ei deficiat, nec facit aut finit erubescere Christianos ad irrisionem filiorum huius seculi, qui irrident patienter sustinentes mala, arbitrantes spem illorum. & ea quæ in futuro seculo speramus, vana esse: *Quia charitas Dei*, qua scilicet diligimus Deum: *diffusa est in cordibus nostris*, id est, ad omnes mores & actus perficiendos se extendit: quia benigna est, &c. sic diffusa & extensa non à nobis, *sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis*, & habitat in nobis per effectum nouum ipsius, qui est charitas: Quia cum ipse sit vnio, nexus, & amor patris & filij, cōmunicat nobis huius amoris participationem, infundendo charitatem, qua efficimur Dei & proximi amatores.

Ephes.2.d 1.Tim.3.b

Sap.5.a Infra 8.c

Act.14.d Infra 1.a

Sapien.3.a.

1.Cor.13.b

SECVNDA PARS QVINTI CAPITIS.

VT *quid enim*, id est, cur enim nisi spes esset adimplenda, *Christus, cum adhuc infirmi essemus*, in firmitate peccati, egentes medico, *secundum tempus*, scilicet determinatum: quia non ab initio infirmitatis siue peccati, *pro impiis mortuus est?* id est, cur Christus, qui tantus & tam magnus est, scilicet Deus & homo, mortuus est: quasi dicat, nunquid gratis aut sine fructu, tam crudelem mortem & tot & tanta tormenta pro tam miseris peccatoribus sustinuit? quæ vtilitas in sanguine eius siue in sanguinis eius effusione fuisset, nisi propter aliquem magnum & certum fructum. quasi dicat: Non sic mortuus fuisset, nisi propter firmam & certam salutem generis humani, quam nobis spes suggerit: & ideo non confundit, *Vix enim*, id est, raro & difficulter, *pro iusto*, scilicet homine liberando, *quis*, id est, aliquis, *moritur*, id est, morti se exponit. *Nam pro bono forsitā quis audeat mori*, quasi dicat vix, quia fortè aliquis (ratus tamen) zelo virtutis pro homine bono & iusto, simplici & innocente liberando auderet se exhibere periculo mortis: sed nullus pro impiis, cum maiorem charitatem nemo habeat, quàm vt ponat animam suam pro amicis suis. *Commendat autem charitatē suam Deus in nobis*, id est, per hoc se ostendit Deus se nos maximè diligere: *Quoniam si adhuc cum peccatores essemus secundum tempus*, scilicet determinatum, *Christus pro nobis mortuus est*, vt nos à cruciatu mortis æternæ liberaret: *Multo igitur magis*, id est, à fortiori multo amplius & perfectius *nunc iustificati*, id est, in isto tempore gratiæ iustificationem adepti, *in sanguine ipsius*, id est, in merito sanguinis Christi effusi, *salui erimus ab ira*, id est, vindicta damnationis æternæ, quam propter peccata incurrimus, *per ipsum*, scilicet Iesum Christum. *Si enim cum inimici essemus*, propter peccata, *reconciliati sumus Deo*, id est, in amicitiam pristinam Dei restituti *per mortem filij eius: multo magis reconciliati salui erimus in uita ipsius*, id est, multo amplius certum est quod ipse viuens poterit amicos iam factos saluare. *Non solum autem*, scilicet gloriamur siue gaudemus in spe gloriæ, quam in futuro expectamus: *sed & gloriamur in* Deo, id est, in hoc quod sumus nunc coniuncti Deo per fidem & charitatē, & hoc *per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem*, etiam *nunc reconciliationem accepimus*, vt de inimicis facti simus amici.

Psal.6.a

1.Pet.3.d

Ioan.15.b

1.Cor.1.d 2.Cor.10.d

TERTIA PARS V. CAPITIS.

PRopterea *sicut per unum hominem*, scilicet Adam, *Peccatum*, scilicet originale, & ex consequenti

Universidad de Navarra
Biblioteca

alia peccata actualia, quæ ex corrupta appetitus sensitiui inclinatione, tanquam ex quodam fonte, prodeunt & scaturiunt. *in hunc mundum intrauit*, in omnes homines per vitiatam seminis originem, ab eo & filiis suis descendentes, deductum & deriuatũ est. *& per peccatum mors*, id est, separatio corporis & animæ à Deo, ac etiam gehenna siue pœna æterna, quæ dicitur mors secunda, cum ipso peccato deducta & deriuata est: Et *ita in omnes homines mors pertransiit*, id est, necessitas moriendi in pœnam peccati originalis ab Adam deducti, cum natura deriuata est. *in quo*, scilicet Adã, *omnes peccauerunt*, id est, prolapsi sunt: quia Adam peccante, omnes inquantum in eo erant, sicut in prima origine peccauerunt. Ab hac tamen lege eximitur D. Virgo, quæ vt ecclesia in concilio Basilien. declarauit, fuit ab huiusmodi labe præseruata. Christus verò, quia non processit ab Adam per virtutem seminalem, sed solum secundum corpulentam substantiam, ideo nullo modo fuit peccato originali obnoxius, nec eius pœnis subiectus, licet eas quæ imperfectionem non important, (prout sunt fomes & ignorantia) sed solum conditionem naturæ ad redimendum genus humanum, suscipere & sustinere voluerit.

Apoc 20.d

QVARTA PARS V. CAPITIS.

Vsque ad legem enim peccatum erat in mundo, id est, etiam sub lege Moysi peccatum originale & actuale erat in mundo, vt hoc aduerbium, *usque*, teneatur inclusiuè. Non enim exclusiuè teneri potest, cum certum sit peccatum originale & actuale fuisse tempore & duratione legis Moysi, imo & tempore legis gratiæ & vsque ad iudicium generale. *Peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset*, id est, ante legem scriptam, propter obfuscationem rationis (quæ ex multiplicatione peccatorum processit) peccatum originale non reputabatur, imo nec actuale, communiter apud homines, vt offensa Dei, & vt dignum pœna æterna, licet peccatum originale aliquibus patribus fuerit reuelatũ, ab Adam per filios, vel a Deo, vt ex ratione naturali possent cognoscere homicidium & adulterium esse peccata & inhonesta: non tamen cognoscebant nec reputabant esse punibilia à Deo, cum lex non esset. Sed adueniente lege Moysi, qui scripsit librum Geneseos, in quo fecit mentionem de præcepto facto Adæ sub pœna mortis, & de præuaricatione & trãsgressione illius, & de peccato Cain, & pœnis aliorum peccatorum, tunc cognouerunt peccatum originale & actuale esse offensiuum Dei, & ab eo puniendum. *Sed regnauit mors ab Adam usque ad Moysen.* quasi dicat, licet vsque ad legem peccatum non cognosceretur, neque communiter reputaretur, poterat tamen deprehendi ex effectu: quia *mors*, corporalis & spiritualis *regnauit*, id est, potestatẽ suam exercuit ab Adam, per quem peccatum intrauit in mundum, *usque ad Moysen*, sub quo lex data est, non solũ in eos qui peccauerũt peccato actuali, sed *etiã in eos qui non peccauerunt*, id est, in paruulos ante vsum rationis decedentes, qui non peccauerunt peccato actuali, sed originali tantum, *in similitudinem præuaricationis Adæ*, id est, inquantum similitudinem peccati Adæ traxerunt simul cum similitudine naturæ, ac si diceret, paruuli illi moriebantur absque peccato actuali proprio. & per hoc Apostolus ostendit quod diffusa erat in paruulis per originem similitudo peccati. *Adæ qui*, scilicet Adam, *est forma*, id est, figura, per contrarium tamen, *futuri*, id est, secundi Adæ, id est, Christi, qui datus est nobis propitiator. Nam sicut per primum Adam peccatum & mors intrauit in mundum, ita per Christum iustitia & vita: & sicut omnes in Adam moriuntur, ita & in Christo viuificantur.

Iosue 7.b

QVINTA PARS V. CAPITIS.

Sed non sicut delictum, ita & donum. quasi dicat, non est æstimandum quod tantæ efficaciæ fuerit delictum Adæ, quantæ est donum gratiæ Christi. Cum delictum procedat ex infirmitate voluntatis humanæ. Gratia autem ex immensitate voluntatis diuinæ. *Si enim unius delicto multi mortui sunt*, hoc est, si ex peccato Adæ peccatum pertransiit in multos alios qui in eo peccauerunt: *multo magis gratia Dei & donum*, id est, gratuitum Dei donum vt coniũctio, & teneatur expositiuè quantum est in se, *gratia unius hominis Iesu Christi in plures abundauit.* Cum gratia secundum se multo fortior sit, quam peccatum: delet enim omnia peccata etiam actualia, quæ Adam trãsfundere non potuit. Ideo plures si essent, & ei acquiescere vellent, abundaret. verum quia non omnes acquiescunt, ideo dicitur quod multos filios in gloriam adduxit. Et *non sicut per unum peccatum ita & donum.* quasi dicat: Non solum gratia abundat in plures, sed etiam maiorem effectum facit. Non enim tantus effectus sequitur per vnum peccatum Adæ in multis, quantus effectus sequitur in multis per donũ gratiæ Christi. *Nam iudicium ex uno in condemnationem*: *Gratia autẽ ex multis delictis in iustificationem*, id est, diuina condemnatio processit ex vno peccato Adæ in omnes, qui in illo peccauerunt vnico originali peccato. Sed gratia Dei, quæ per Christum datur, procedit & efficax est, non solum ad delendum vnum peccatum originale, verumetiam multa peccata actualia. siue ad perfectam omnium peccatorum emendationem, ablutionem, & sanctificationem: & non mirum si hæc posit, cum sufficiat introducere ad vitam æternam, iuxta illud: Gratia Dei vita æterna. *Si enim unius delicto mors regnauit per unum, multomagis abundantiam gratiæ, donationis, & iustitiæ, accipientes in uita*, scilicet æterna, *regnabunt per unum Iesum Christum.* ac si diceret: Quemadmodum condemnatio mortis processit ex peccato primi parentis, ita regnum vitæ æternæ procedit ex gratia Christi. ergo si per vnius hominis peccatum omnes moriuntur: ita omnes acquiescentes Christo, & accipientes abundantiam gratiæ eius regnabunt in vita æterna per vnum Iesum Christum, cum gratia, vt dictum est, fortior sit peccato. Igitur *sicut per unius delictum*, procedit diuinum iudicium, *in omnes homines in condemnationem*, scilicet mortis. *Sic & per unius*, scilicet Christi, *iustitiam*, procedit

Hebr. 2.a

1. Cor. 6.a

Iosue 6.d

cedit diuina gratia *in omnes homines in iustificationem uitæ*, id est, quę ducit ad vitam æternam. quod intelligi debet quo ad sufficientiam, quantum verò ad efficaciam, in omnes homines qui vniuntur Christo per fidem, spem, & charitatem. *Sicut enim per inobedientiam unius, peccatores constituti sunt multi: ita & per unius obeditionem iusti constituentur multi.*

SEXTA PARS V. CAPITIS.

Lex *autem subintrauit, ut abundaret delictum*, id est, lex scripta, quasi media, intrauit inter peccatum hominis & donum gratiæ Christi, vt abundaret delictum: non quod finis legis fuerit abundantia delicti, quia sequeretur quod lex esset mala, quæ tamen est sancta: quia cuius finis malus, &c. Et sic hæc vox, *ut*, non tenetur causaliter: quia lex quantum in se est, prohibet peccatum, sed consecutiuè: quia propter infirmitatem legis, quæ facultatem implendi se non dabat, & fragilitatem naturæ occasione à lege accepta, abundantia delicti sequuta est. *Vbi autem abundauit delictum*, scilicet in humano genere, & specialiter in Iudæis, *superabundauit & gratia*, scilicet Christi condonantis *peccata, ut sicut regnauit*, id est, plenum dominium habuit, peccatum introductum per primum hominem abundans per legem, *in mortem, ita & gratia regnet*, id est, plene dominetur in nobis, *per iustitiam*, quam scilicet in nobis facit: & hoc quousque nos perducat *in uitam æternam*: & hoc totum *per Iesum Christum Dominum nostrum*, per quem gratia & veritas facta est.

Infra 7.c

1. Tim. 1.c

Ioann. 1.b

COMMENTVM QVINTI CAPITIS.

Iustificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum, per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus. Text.

IN hoc 5. cap. & tribus seq. Apost. pertractat fidei facultatem & effectus eius. Et primo bona quæ per fidem & gratiam nobis adueniunt: quorum primum est pax ad Deum. vnde ait, *Iustificati, &c.* quasi dicat: Dictum est quod fides reputatur ad iustitiam omnibus credentibus resurrectionem Christi, quæ erit causa nostræ iustificationis. Ideo iustificati ex fide, inquantum scilicet per fidem resurrectionis eius effectum participamus, habeamus pacem & concordiam ad Deum, nos ei subiiciendo & obediendo. vnde Iob: Acquiesce illi, & habeto pacem. & alibi: Quis restitit ei, & pacem habuit. & Dauid: Pax multa diligentibus legẽ tuam. & hoc per Christum Dominum nostrum, qui nos ad istam pacem perduxit: est enim pax nostra qui fecit vtraque vnum. *Per quem*, scilicet Christum, tanquam mediatorem, habemus accessum in vno spiritu ad patrem. vnde diuus Ioannes, Gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Sequitur, *in qua*, id est, per quam gratiam nõ solum resurreximus à peccatis, sed etiam stamus fixi & erecti ad cœlestia contemplanda & prosequenda, iuxta illud: Stantes erant pedes nostri. & alibi: Nos autem surreximus & erecti sumus. & hoc per fidem: per quam, scilicet gratiam consequamur. Non quod fides, scilicet formata, præcedat gratiam, cum fides sit primus actus, siue effectus gratiæ in nobis, iuxta illud: Gratia salui facti estis per fidem ab ea procedentem. Lutherani, qui omnes scripturas ad eorum anhelitum contorquent, & interpretationem antiquam damnant, dicunt non debere legi, *per quem*, scilicet Christum pacem habeamus, sed habemus, vt errorem suum de certitudine gratiæ ex hoc loco corroborare possint. Et sic paralogisant: Ex fide iustificari pacem habemus ad Deum, ergo certi sumus nos esse iustificatos, cum nullus pacem habeat apud Deum, nisi iustificatus, & certi sumus nos habere fidem. Igitur de his aliqua supra 4. interpretando illud, Ideo fide, vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini. & amplius infra 8. interpretando illud, Spiritus reddit testimonium Spiritui nostro, &c. Ideo ad illum locum lectorem remitto. Pro dissolutione tamen paralogismi eorum ex hoc loco, notãdum quod Origines & d. Chrisost. Hier. ac Theophyl. & antiqua translatio per Ecclesiam approbata, legunt, habeamus. Et quamuis hunc locum de iam iustificatis ex fide intelligant, exponunt tamen habeamus, id est, seruemus & custodiamus, præmissaque illorum illatio nullam habet apparentiã bonæ dependentiæ. Quamuis enim fide catholica teneamus, quod Christus suo pretiosissimo sanguine, tanquam pretio sufficientissimo, operatus fuerit salutem humani generis: vt homo cui hoc pretium communicatũ fuerit, sit iustus: verumtamen an mihi vel aliis verè communicatum sit absque speciali reuelatione, certo scire non possumus, nec etiam nos habere fidem viuam, licet aliquas morales coniecturas habeamus.

Infra 8.c

Sap. 5.a

Infra 8.c

Infra 4.d

1. Pet. 1.a

Ephes. 2.b

Et gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Text.

HIc ponit secundum bonum quod habemus per gratiam, quod est spes, cuius magnitudinem describit. Magnitudo spei consideratur ex magnitudine rei speratæ, quam ponit, dicens: *Et gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.* Per gratiam enim Christi adepti sumus spiritum adoptionis filiorum Dei, vt dicit infra 8. & Sapiẽs: Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei: Filiis autem debetur hæreditas, quia si filij, & hæredes. Hæc autem hæreditas est gloria siue vita æterna, quam per gratiam consequimur, secundum illud: Gratia Dei vita æterna. Huiusmodi spes vitæ æternæ, siue gloriæ filiorum Dei, nobis indita est à Christo, secundum illud: Regenerauit nos in spem viuam per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, &c. Hæc autem gloria, quæ in futuro complebitur in nobis, nunc inchoatur per spem. vnde infra 8. Spe salui facti sumus, scilicet inchoatiue. Non solum autem gloriamur, id est, gaudemus in spe, sed & gloriationem, id est, gaudium & delectationem habemus, interius, & signis exterioribus ostendimus: propter quod dicit, *Gloriamur*, id est, gaudemus & exultamus: & ad hunc sensum dicit Psalm. Gloria-

Psal. 5

Universidad de Sevilla Biblioteca

buntur in te omnes qui diligunt nomen tuum.

Text. *Non solum autem: sed & gloriamur in tribulationibus: scientes quod tribulatio pa-*
tientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem.

HIc ostendit vehemẽtiam spei, quia per eam non solum gloriabimur in futuro seculo, verum etiam in præsenti gaudemus & oblectamur. Non solum in spe futurorum bonorum, verum etiam in passione præsentium malorum: hoc est in afflictionibus & tribulationibus. Qui enim vehementer aliquid sperat, libenter sustinet propter illud difficilia & amara: prout infirmus qui vehementer sperat sanitatem, libenter bibit potionem amaram, vt sanetur. Signum ergo vehementis spei quam habemus propter Christum, est quod non solum gloriemur de spe gloriæ futuræ, sed etiam de malis quæ pro ipsa patimur. Nam per ea ad gloriam peruenimus, iuxta illud: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. & illud: Omne gaudium existimate fratres mei cum in tentationes varias incideritis. vnde vt Apost. ibant gaudentes à conspectu concilij: quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Consequenter ostendit causam, dicẽs: *Scientes quod tribulatio patientiam operatur.* Non tamẽ ita vt tribulatio sit causa patientiæ effectiua, cum omnes tribulati non sint patientes, sed quia tribulatio est materia & occasio exercendi actum patientiæ. vnde infra: In tribulatione patientes. Deinde ponit effectum patientiæ, cum dicit: *Patientia probationem*, i. purgationem peccatorum, scilicet, operatur, iuxta illud: In igne probatur argentum, homines verò receptibiles in camino humiliationis. Manifestũ est enim quod detrimentum alicuius rei de facili sustinemus, propter rem quam magis amamus: vnde si aliquis patiatur propter æterna bona consequenda, sufficienter ex hoc probatur quod talis amplius diligit bona æterna quàm temporalia. Si contra huiusmodi sententiam obiiciatur illud: Probatio fidei vestræ patientiam operatur, & per consequens patientia non operatur probationem, cum idem non possit esse causa sui ipsius: Dicendum, quod probatio dupliciter accipi potest: vno modo, vt est in probato, & sic probatio est ipsa tribulatio, per quam homo probatur: & sic idem est dicere: Tribulatio patientiam operatur, & tribulatio probat patientiam. Alio modo accipitur probatio, prout idem est quod probatum est, & ita accipitur hic cum dicitur: Patientia probationem operatur: quia ex hoc quod homo patienter tribulationes sustinet, redditur probatus. Postmodum ponit effectum probationis dicens: *Probatio verò operatur, s. spem.* Quia per hoc quod aliquis iam probatus est, potest de eo haberi spes, & ab ipso, & ab aliis, quod ad hæreditatẽ Dei admittetur. vnde Sapien. Deus probauit illos, & inuenit eos dignos se. Sic igitur de primo ad vltimum apparet quod tribulatio viam parat ad spem. vnde si aliquis vehementer gloriatur. i. gaudeat de spe æternæ hæreditatis, consequens est quod glorietur & gaudeat de ipsis tribulationibus, per quas oportet in illam intrare.

Spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris
per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

HIc ostendit spei firmitatem, dicens: Hæc autem spes qua speramus gloriam filiorum Dei, *non confundit*, id est, non facit erubescere Christianos, filiis huius seculi irridẽtibus, quod spe vana rerum futuri seculi tanta sustinerent præsentia discrimina & incommoda, cum vitæ etiam iactura. Quia Christiani illa sustinent, non propter vanam spem, prout est spes mundanorum, sed propter certam fidei spem, quæ non confundit, id est, non deficit. Spes enim tunc pudoris & verecundiæ est causa, quando homo frustratur. Quemadmodum cum promittens non seruat promissum: sic cum is qui sperabat, deceptum se inuenit, cõfunditur, & erubescit: prout qui sperãt ab hominibus mendacibus. vnde Hiere. Maledictus homo qui confidit in homine. At illa spes, quæ est de promissionibus eius, qui nec fallere, nec falli potest, cuique nec potestas deest, neque benefaciendi voluntas confundere nequit. vnde Dauid: In te Domine speraui, non confundar in æternum. & Sapiens: Qui audit me, non confundetur. Et Esa. Ego Dominus super quo non confundentur omnes qui expectant eum. Et Sapien. Nullus sperauit in Domino, & confusus est. Consequenter ponit certitudinis, siue firmitatis fidei causam, dicens. quod ex hoc possumus scire, quod spes non confundit. *Quia charitas Dei, &c.* Ad quorum verborum intelligẽtiam sciendum est, quod charitas Dei dupliciter accipi potest. Vno modo pro charitate qua Deus diligit nos, de qua Hiere. In charitate perpetua dilexi te. & d. Io. Deus charitas est. & hæc charitas non est accidens, sed est ipsemet Deus. Alio modo potest accipi charitas Dei, pro charitate qua nos diligimus Deum: de qua infra 8. Certus sum enim quod neque mors, neque vita, separabit nos à charitate, id est, dilectione Dei. Hæc charitas est accidẽs quod nobis in iustificatione infunditur. Vtroque autem modo intelligi potest charitas diffundi in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Spiritus enim sanctus, qui est amor patris & filij, dicitur dari nobis cum nos adducimur ad participationem amoris, qui est Spiritus sanctus, à qua quidem participatione efficimur Dei amatores. Et in hoc quod ipsum amamus, signum est quod ipse nos amet, iuxta illud: Ego diligentes me diligo. & illud: Non quasi nos primo dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos. Dicitur autem charitas, qua nos diligit Deus, esse diffusa in cordibus nostris. Non quod Spiritus sanctus per se illabatur, vel illapsus sit in nobis, prout opinatus est Magister sententiarum, qui in hoc non tenetur, cum implicet contradictionem Deum esse causam materialem vel formalem: sed quod gratia Dei est patenter ostensa in cordibus nostris, per donum Spiritus sancti nobis impressum, secundum illud: In hoc scimus quod manet in nobis Deus, &c. Eo modo loquendi dicitur patenter ostensa, quo causa diffunditur per effectus: quemadmodum dicimus liberalitatẽ, licet in ipso liberali persistat, per ben

Act. 14. c
Iacob. 1. a
Act. 5. g
Infra 12. c
Eccles. 12. a
Iac. 1. a
sup. 3. b
Act. 14. d
Text.
Hiere. 17
Psal. 30.
Eccles. 2. 4. c
Esa. 49. g
Eccle. 1. c
Hierr. 31. a
1. Ioan. 4. d
Prou. 8. b
1. Ioan. 4. a
1. Ioan. 3. c

per beneficia diffundi in ciues. Sic charitas Dei diffunditur per dona Dei, quæ licet sint totius trinitatis, nihilominus attribuuntur Spiritui sancto, eo quod sola voluntate diuina donentur, per cuius voluntatis modum Spiritus sanctus à patre & filio spiratur. Charitas autem, qua non diligimus Deum, dicitur in cordibus nostris diffusa siue effusa, quia ad omnes mores & actus se extendit: imperat enim opera omnium virtutum, vt bene ostendit Apost. dicens: Charitas patiens est, benigna est, &c. Ex vtroque autem intellectu horum verborum concluditur quod spes non confundit. Si enim accipiatur charitas, qua nos diligit Deus, notum est quod his quos diligit, seipsum non negabit. secundum illud: Dilexit populos, omnes sancti in manu eius sunt. Si verò charitas accipiatur pro ea qua nos Deum diligimus, manifestum est etiam quod se diligentibus bona æterna præparauit: iuxta illud: Si quis diligit me, diligetur à patre meo, &c.

2. Cor. 13. b
Deut. 33. a
Ioan. 14. c

SECVNDA PARS V. CAPITIS.

Text. *Vt quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impijs mortuus est*

IN hac secunda huius quinti cap. parte ostendit firmitatem spei per mortem Christi, præponendo interrogationem: deinde ostẽdit difficultatem, post modum determinat veritatem. Dictum est enim quod spes non confundit, & probatum est ex dono Spiritus sancti. Hoc idem apparet considerãti mortem Christi. vnde dicit: Vt quid enim, &c. Infirmi sumus per peccatum, iuxta illud, Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum. Nam quemadmodum per corporalem infirmitatem dissoluitur humorum debita armonia, ita etiam per peccatum debitus ordo affectionum, quãuis culpa proprius dicatur mors: iuxta illud: Cum essemus mortui peccatis, quia in morte corporali separatur anima, quæ viuificat corpus ab ipso: ita in culpa separatur gratia ab anima, quantum viuificat. Cum ergo adhuc infirmi essemus, Christus mortuus est pro impiis. vnde D. Petrus: Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, & hoc secundũ tempus, vt certo tempore moreretur, vel secundum tempus determinatum. Quia non statim quod fuimus infirmi, mortuus est, ne quis diuinam bonitatẽ culparet, quod perdito genere humano ante non succurrisset: hac præoccupatione occurrit, illud non fuisse condecens, imò fuisse necessariũ infirmum per aliquot secula relinqui, vt homines suam miserabilem tenuitatem & inopiam experti, dilatum auxiliũ Dei tandem oblatum pluris facerent, iuxta illud: Qui præteritis æratibus permisit omnes gentes ambulare in viis suis. Hoc ergo magnum est si consideremus pro quibus mortuus est. Non potest autem esse, vt tam magnũ quid fiat, nisi propter aliquem certum fructum: secundum illud: Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? quasi dicat, nulla, si non sequatur humani generis salus: ex hoc ergo erigitur & firmatur Christianorum spes.

Psal. 6
Ephes. 2. a
1. Pet. 3. c
Act. 14. c
Psal. 52.

Vix enim pro iusto quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori

Text.

HIc ostendit prædictæ interrogationis difficultatem, ex parte eorum pro quibus Christus mortuus est, scilicet pro impiis, dicens: Vix enim quis, id est, aliquis pro homine iusto liberãdo moritur. Quinimo dicit Esa. Iustus periit, & non est qui recogitet in corde suo, &c. Nam forsitan quis, id est, aliquis, rarus tamen ex zelo virtutis, audeat mori pro bono homine. Rarum enim est inuenire tales. propter quod Christus ait: Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Nunquam autem inuentum est, quod quis voluntariè moreretur pro inimicis suis saluandis & liberandis à morte, quod tamen Christus fecit. Ideo meritò admirandum est quare Christus hoc fecerit. Potest autem & aliter legi, vt pro iusto intelligamus aliquem in virtute exercitum: per bonum autem, hominem innocentem: & secundum hoc iustus est præstantior bono. tamen pro iusto vix aliquis moritur. Cuius ratio est, quia innocens, qui per bonum intelligitur, magis miserãdus videtur propter defectum ætatis, vel aliquid huiusmodi. Iustus autem, quia perfectus est & absque defectu, non habet in se materiam misericordiæ. Quòd ergo aliquis patiatur pro innocente, potest ex compassione misericordiæ prouenire, sed quod aliquis moriatur pro iusto, ex zelo virtutis, in paucioribus inuenitur, quam compassio misericordiæ.

Esa. 57. a
Ioan. 15. b

Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quia cum adhuc peccatores essemus,
secundum tempus Christus pro nobis mortuus est.

Text.

HIc respondet præmissæ interrogationi: interrogauerat enim quare Christus pro impiis mortuus est. Vt, scilicet Deus commendaret, id est, commendabilem & laudabilem redderet charitatem suam in nobis, vt spem nostram erigeret, & ad eum diligendum prouocaret. Quoniam si adhuc cum peccatores essemus, secundum tempus determinatum mortuus est: Ipsa enim mors Christi pro nobis maximam charitatem ostẽdit, de qua Christus: Sic Deus dilexit mundum, vt vnigenitum filium suum daret, &c. Et ira sicut charitas Dei patris ad nos ostenditur per hoc, quod spiritum suum dedit nobis, vt suprà dictum est: ita & per hoc quod dedit filium suum, vt hîc dicitur. Sed in hoc quod dicit *commendat*, immensitatem quandam diuinæ charitatis assignat, quæ quidem ostenditur, tum ex ipso facto, quia, scilicet dedit filium suum vt moreretur pro nobis: tum ex parte nostræ conditionis: quia hoc non fecit prouocatus nostris præmeritis, cum adhuc peccatores essemus. vnde alibi dicit: Deus qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem qua dilexit nos, cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, &c.

Ioann. 3. b
Ephes. 2. a

Multo igitur magis, nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum.

Text.

HIc concludit propositum ex præmissis, dicens: Si Christus pro nobis mortuus est, cum adhuc peccatores essemus, multo amplius nunc *iustificati*, id est, viuificati & accepti in sanguine ipsius, vt supra 3. cap. dictum est ibi, quem proposuit propitiatorem per sanguinem ipsius, salui

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matth.5.b Tex. 2.Cor.vlt.a

erimus ab ira, id est, à vindicta damnationis æternæ, quam homines propter peccata demerentur. vnde d. Ioan. Bapt. Progenies viperarum quis demonstrabit vobis fugere à ventura ira?

Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo, per mortem filij eius: multo magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius.

HIc probat prædictam consequentiam quæ procedit à minori ad maius, affirmando: & est ibi obseruanda duplex comparatio minoris ad maius: vna est ex parte nostra. comparat enim inimicos reconciliatis. Alia est ex parte Christi, qua comparat mortem vitæ. Potentior est enim eius vita quam mors. Quia vt alibi dicit: Mortuus est, scilicet ex infirmitate carnis nostræ: sed viuit ex virtute Dei. Ideo sic syllogisat: Conclusum est quod multo magis viuificati salui erimus per ipsum. Si enim, cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo, & hoc per mortem filij eius: multo magis nos qui iam sumus reconciliati, salui erimus, & hoc in vita ipsius. Notãdum circa hoc quod homo dicitur inimicus Deo dupliciter: Vno modo quia contra Deum inimicitiam exercet, dum eius mandatis renititur, iuxta illud: Currit aduersus Deum extento collo. Alio modo per hoc quod Deus homines odio habet, non quidem secundum naturam eorũ quam fecit, iuxta illud: Dilexisti omnia, & nihil odisti eorum quæ fecisti, sed odit quantũ ad hoc quod inimicus homo, id est, diabolus fecit in homine, id est, quantum ad peccatum. vnde Sap. Similiter odio sunt Deo impius & impietas eius. & alibi: Altissimus odio habet peccatores. Sed subtracta inimicitiæ causa, id est, culpa & impietate per Christum, sequitur reconciliatio per ipsum. Est etiam hic aduertẽdum quod mors Christi potest hic tripliciter considerari. Vno modo secundum ipsam rationem mortis, & sic dicitur quod Deus mortem non fecit: sed per peccatũ inducta est, vt infra dicetur. Et ideo mors Christi, ex communi ratione mortis, non fuit sic Deo accepta, vt per ipsam reconciliaretur. Quia Deus non delectatur in perditione, id est, morte viuorum. Alio modo potest mors Christi considerari secundum quod est in actione occidentium. Et sic cõsiderata non potuit esse reconciliationis causa, sed magis indignationis, quia illa actio maxime Deo displicebat. vnde contra eos d. Petrus: Vos sanctum & iustum negastis, & petistis hominem homicidam, &c. Tertiò potest considerari mors Christi secundum quod processit ex voluntate Christi patientis, quæ quidem voluntas fuit ordinata ad mortem sustinendam, tum ex obedientia ad patrem, iuxta illud: Factus est obediens vsque ad mortem: tum etiam ex charitate ad homines, iuxta illud: Dilexit nos, & tradidit sẽ pro nobis. & ex hoc mors Christi fuit meritoria, & satisfactoria pro peccatis nostris. Et intãtum Deo accepta, quod sufficit ad reconciliationem omnium hominum, etiam occidentium Christum, ex quibus aliqui sunt saluati, Christo orante: Pater ignosce eis, quia nesciunt quid faciunt. Et eodem modo dicendum est de cruce, contra eos qui eam spernendam & abiiciendam contendunt: quia nos qui authoritate Ecclesiæ veneramur & adoramus eam, non consideramus vt est ex certa materia, neque secundum intentionem crucifigentium, sed secundum acceptationem voluntariam Christi, qui eam acceptauit, vt in ea satisfaceret pro nobis.

Iob 15.d Sap.14.b Eccle.12.a Sapien.1.d Sap.1.d Act.3.c Philip.2.b

Text. *Non solum autem: sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.*

HIc ostendit bona quæ iam in re consequimur per gratiam, dicens: *Non solum autem gloriamur*, id est, gaudemus & exultamus in spe gloriæ, quam in futuro expectamus: sed & gloriamur & gaudemus in Deo, id est, in eo quod sumus etiam nunc Deo coniuncti per fidem, & charitatem. vnde alibi dicit: Qui gloriatur, in Domino glorietur. Et hoc quidem per Dominum Iesum Christum, per quem etiam nunc in præsenti reconciliationem accepimus, vt de inimicis facti simus amici. vnde Colos. scribens, dicit: Per eum placuit reconciliari omnia, &c. Posset etiam continuari cum eo quod dictum est: Salui erimus in vita ipsius, non solum à peccato & pœna ac malis, sed etiam gloriamur in Deo, eo quod erimus vnum cum ipso, iuxta Christi postulationem: Non pro eis autem rogo tantum, sed pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum sint sicut tu pater in me, & ego in te: vt & ipsi in nobis vnum sint, sicut & nos vnum sumus.

1.Cor.1.d Colos.1.c Ioan.17.d

TERTIA PARS V. CAPITIS.

Text. *Propterea sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit.*

IN hac 3. huius cap. parte, Apostol. incipit ostendere, à quibus malis per gratiam Dei liberamur, quæ ab Apostolo reducuntur ad duo, scilicet ad peccatum & mortem, id est, culpam & pœnam. Nomine peccati intelligit culpam: & nomine mortis intelligit omnes pœnas & miserias, prout omnia bona reducet interius ad duo, scilicet gratiam & vitam æternam. Et primo quod per gratiam Christi sumus liberati à seruitute peccati originalis, cuius progressum præponit ostendendo originem, vniuersalitatem, & effectum: dicit ergo primo quod reconciliationem accepimus per Christum, à quo ita procedit reconciliatio in mundum: sicut peccatum, quod per vnũ hominem, scilicet Adam, in hunc mundum intrauit. & alibi dicit: Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificantur. Est autem hic considerandum quod Pelagiani hæretici peccatum originale in paruulis negantes, hæc verba Apost. dicebant intelligenda de peccato actuali, quod quidem secundum eos, in hunc mundum intrauit per Adam, inquantum omnes peccantes peccatum Adæ imitantur, iuxta illud: Ipsi autem sicuti Adam transgressi sunt peccatũ. Verum prout d. Aug. dicit contra eos: Si de introitu peccati actualis, qui est per imitationem hic Apostol. loqueretur, non diceret peccatum per hominem in hunc mundum intrasse, sed magis per diabolum, quem peccantes magis imitantur, secũdum illud: Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Est ergo

1.Cor.15.c Osee 6.c Sap.2.d

ergo intelligendum quod per Adam peccatum in hunc mundum intrauit, non solum per imitationem, sed etiam per propagationem, id est, per vitiatam carnis originem, secũdum illud: Eramus natura filij iræ. & illud: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, &c. & Iob: Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? & d. Io. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Vbi Græci habent peccatum: & hic Apostol. & Heb. 7. Leui antequam natus esset, dec imatus fuit in lumbis Abrahæ. ergo pari modo nos peccauimus in lumbis Adæ. Si dicatur quod hoc videtur impossibile, quod per carnis originem peccatum ab vno in alium traducatur: cum peccatum sit in anima rationali, quæ non traducitur per originem carnis: tum quia intellectus non est alicuius corporis actus: & ita non potest per virtutẽ corporalis seminis causari, vt Philos. dicit: Cum etiam, quod cum anima sit quædam res subsistens, vtpote per sẽ operationem habens, & corpore corrupto non corrumpatur, consequens est quod corpore generato non generetur, prout aliæ formæ, quæ non possunt per se subsistere, sed potius causatur a Deo, qui non potest esse causa peccati. vnde videtur quod nec peccatum, quod est accidens animæ, possit per carnis originem traduci. Ad hoc autem posset satis rationabiliter responderi, quod licet in semine non sit anima, tamen in semine est virtus dispositiua corporis ad animæ receptionem, quæ cum corpori infunditur, etiã suo modo conformatur: eo quòd omne receptum est in recipiente per modum recipientis: & inde videmus quod filij assimilantur parentibus, non solum in defectibus corporalibus, sicut cum leprosus generat leprosum: & podagricus podagricum: sed etiam in defectibus animæ, prout cum iracundus generat iracundum, & amentes ex amẽsibus nascũtur. Sed adhuc remanet dubitatio: Quia defectus, qui ex vitiata origine trahũntur, non habent rationẽ culpæ: non enim merentur pœnam, sed magis misericordiam, prout Philos. dicit de eo qui nascitur cæcus, vel alio quomodolibet orbatus. Et hoc ideo, quia de ratione culpæ est, quod sit voluntaria, & in potestate hominis, cui aliquid imputatur, quod non est ante vsum rationis: igitur, &c. Et ideo dicendum est, quod sicut peccatum actuale, est peccatum personæ: quia per voluntatem personæ peccantis committitur: ita peccatum originale est peccatum naturæ, quod per voluntatem principij naturæ communis est: Sicut regnum peccat & punitur peccante principe, & augetur ex bono regimine principis. Et huc alludit cõparatio Apost. Sicut in Adam omnes moriuntur: ita in Christo omnes viuificantur. Est enim considerãdum quod sicut diuersa corporis mẽbra, sunt partes vnius hominis: ita omnes homines sunt partes & quodammodo mẽbra humanæ naturæ. vnde & Porphirius dicit, quod participatione speciei plures homines sunt vnus homo. Sed videmus quod actus peccati actualis exercitus per aliquod mẽbrum, puta per manum, vel pedem, non habet rationẽ culpæ ex voluntate manus, aut pedis, sed ex voluntate totius hominis, à qua sicut à quodam principio, derivatur motus peccati ad singula membra, quibus peccatum imputatur, & quæ puniũtur. Manus enim homicidæ abscinditur. Sic à voluntate Adæ, qui fuit principium naturæ humanæ, tota deordinatio humanæ naturæ habet rationem culpæ in omnibus, ad quos peruenit, inquantum sunt susceptiui culpæ. Et sicut peccatum actuale, quod est peccatũ personæ, derivatur ad singula mẽbra per aliquem actum personalem, ita peccatum originale trahitur ad singulos homines per actum naturæ, qui est generatio. Et ideo sicut per generationem natura humana trahitur, ita etiam per generationem trahitur defectus humanæ naturæ, qui accidit ei ex peccato primi parentis. Est autem hic defectus, priuatio seu carentia iustitiæ originalis, quæ erat primo homini diuinitus collata, non solum vt erat persona quædam singularis, sed etiam vt erat principium humanæ naturæ, vt, scilicet, eam per generationẽ cum natura traduceret in posteros. Et ideo simili modo per generationem transmisit ad posteros naturam: & originalis iustitiæ priuationem habentem in eis rationem culpæ ratione iam dicta. Eam ob rem dicitur quod in progressu originalis peccati persona infecit naturã, scilicet, Adam peccans vitiauit naturam humanam: sed postmodũ in aliis, natura vitiata infecit personam, dum scilicet genito imputatur ad culpam naturæ vitium, propter voluntatem primi parentis. Et quia hic de peccato originali agitur, ad ampliorem ipsius intelligentiam, sciendum est quod secũdum omnes in peccato originali duo sunt, formale, scilicet, & materiale. Formale est carentia siue priuatio iustitiæ originalis. Iustitia autem originalis, secundum D. Thomam, erat quoddam donum gratuitum à Deo ipsi Adæ infusum, gratiæ gratum facienti cõnexum, quo primo ordine ratio & voluntas ipsius Adæ omnino subdebatur Deo. Secundo verò ordine vires siue potentiæ inferiores, maximè appetitus cõcupiscibilis & iracscibilis, subdebantur ipsi rationi: sic quod nullo modo poterant rebellare, aut præuenire eam, hoc est, motus primo primos siue præuenientes rationis iudicium producere. Tertio ordine corpus omnino subdebatur animæ ad prõptè & delectabiliter implendum imperium, siue præceptũ eius. Per hanc iustitiam originalem dicitur Deus fecisse hominem rectum. Hanc rectitudinem siue subiectionem & armoniã prædictorum trium ordinum (qui erant subordinati, tertius pendebat ex secundo, & secundus ex primo) tenebat iusticia originalis, non tamen omnes inuariabiliter. s. primò. Quia Adam non erat confirmatus in gratia, vt rei probauit euẽtus, sed dimissus fuit in manu cõsilij sui. Alij verò ordines, seruato primo, erãt omnino inuariabiles. Hãc iustitiã originalem dedit Deus Adæ, nõ solũ pro se, sed etiã pro omnibus, ex se mediatè, vel immediatè descẽdentibus, & fuisset per generationẽ cũ natura transfusa, vt dictũ est. Huius iustitiæ originalis carẽtia siue priuatio, dicitur formale peccati originalis. Materiale verò dicuntur potentiæ destitutæ, & maximè intellectus & voluntas ac appetitus cõcupiscibilis, & iracibilis: quorum natura & inclinatio est sequi suauia & delectabilia, etiam contra dictamen rectæ

Ephes.2.a Psal.50 Iob.14.a Ioan.1.d Heb.7.b

In lib. de gene. animalium.

1.2.q.83.art.2 ad.2.

2.Ethic.

Eccle.15.d

Universidad de Deusto
Biblioteca

rectæ rationis, iuxta illud: Inuenio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. & illud: Caro concupiscit aduersus spiritum, &c. Ab illa naturali inclinatione frenabantur per iustitiam originalem: & quia illa per peccatum amissa fuit, appetitus concupiscibilis & irascibilis redierunt ad suam inclinationem, quæ illis imputatur, eo quod ex culpa primi parentis illa iustitia originalis, quæ impediebat, fuit amissa. Et quia illa destitutio est ex culpa, & illa inclinatio inducit ad peccatum, ideo dicitur ab Apostol. peccatum, lex membrorum, lex mortis, & lex peccati. Et à Theologis potentiæ illæ destitutæ dicuntur materiale peccati originalis & fomes. Sed difficultas non modica est, quid horum dicatur in paruulis habere rationem culpæ, de cuius essentia est quod sit voluntaria, aliàs si non sit voluntaria, in paruulo non erit culpa, quia vt d. Aug. dicit, quod omne peccatum adeo est voluntarium, quod si non fuerit voluntarium, non est peccatum, cuius oppositum authoritatibus sacræ scripturæ suprà probatum est. Sed neque priuatio iustitiæ originalis, neque potentiæ destitutæ sunt voluntariæ, quia tam priuatio quàm destitutio illa, sunt pœna directè inflicta à Deo, qui non potest esse causa mali culpæ, sed bene pœnæ. de cuius ratione est quod sit contra voluntatem, prout priuatio gratiæ propter peccatum mortale. Sed nec debitum, neque præceptum habendi aut conseruandi prædictam originalem iustitiam, habet rationem culpæ, vt quidam volunt: quia illud præceptum nullibi reperitur. Quemadmodum vltra præcepta communia, non est aliquod præceptū speciale de conseruanda gratia: sic nec de habenda aut conseruanda originali iustitia. Et vbi daretur tale præceptum paruulis, esset irrationabile: quia obseruatu impossibile: contra illud: Iugum meum suaue est, & onus meum leue: & illud: Mandata eius grauia non sunt, vnde diuus Hieronymus dicit: Qui dixerit Deum obligare ad impossibile, anathema sit. Nec etiam inclinatio illa prosequendi suauia & delectabilia, habet rationem culpæ, cum sit naturalis. Vnde si inuiter crearetur aliquis homo de terra absque quocunque dono gratuito, haberet similes inclinationes & rebelliones, & tamen in eo non haberent rationem culpæ, imò nec etiam pœnæ, eo quod non habuisset donum refrenans illas. Dicendum quod peccatum originale in paruulo, non habet rationem culpæ vniuocè cum peccato actuali, sed analogicè. Culpa enim (quæ idem dicit quod deordinatio) propriè, primò, & per se conuenit peccato mortali, quod deordinat & auertit à fine vltimo, in qua deordinatione & auersione consistit propria ratio culpæ. Peccato verò veniali non conuenit culpa æquè primo, nec propriè: quia non est deordinatio à fine vltimo, sed solum à mediis: & ideo peccato veniali secundario & impropriè conuenit ratio culpæ. Peccato verò originali adhuc magis impropriè, cum de ratione culpæ est, quod sit voluntaria, & in aliis ab Adam nihil sit voluntarium & personale: ita quod solum denominatione extrinseca priuatio originalis iustitiæ dici potest culpa in paruulo. Sic quod si priuatio iustitiæ originalis, vel destitutio potentiarum consideretur secundum se, non habet rationem culpæ, sed pœnæ. Si verò considerentur ea quæ sunt in paruulo, maximè appetitus sensitiuus destitutus iustitia originali, & relatus ad ipsum Adam, qui per peccatum mortale remouit, prohibens huiusmodi deordinationes, non solum pro se, sed etiam pro posteris, habet rationem culpæ, non propriè & denominatione intrinseca, sed impropriè & denominatione extrinseca. Sicut homicidij culpa imputatur manui quæ punitur pro ipsa, non denominatione intrinseca, cum manus non habeat propriam voluntatem, sed denominatione extrinseca à culpabilitate voluntatis, à qua manus fuit mota. Ira in paruulo à culpabilitate ipsius Adæ, à quo paruulus processit per motum generationis, vt dictum est. Et hæc est mens diui Thomæ, qui expresse dicit in peccato originali esse duo. Vnum est defectus iustitiæ originalis: aliud est relatio huius defectus ad peccatum primi parentis, à quo per vitiatam originem deducitur. Et paulò pòst dicit quod peccatum originale à relatione ad principium vitiatæ originis, recipit rationem culpæ, inquantum deriuatur à primo parente. Ideo peccatum originale in paruulo, non est propriè peccatum Adæ, sed similitudo eius propter illam relationem. vnde infra dicit: In similitudinem præuaricationis Adæ. Et quia in omnibus & singulis descendentibus ab Adam per propagationem naturalem, est ille defectus & relatio: hinc est quod omnes & singuli nascuntur cum culpa originali. Ex præmissis patet quod licet primum peccatum primi parentis per originem traducatur ad posteros, alia tamen eius peccata, vel etiam aliorum hominum proximorum parentum, non traducuntur in filios. Quia per solum primum peccatum primi parentis, sublatum est bonum toti naturæ humanæ datum, scilicet, iustitia originalis, quæ erat per originem & generationem traducenda. Per alia autem peccata subtrahitur bonum gratiæ personalis, quod non transit ad posteros, nec ad alios præsentes. Vnde si pluribus natis filiis Adæ, ipsis peccantibus, Adam originalem iustitiam non amisisset: nec Adam solo peccante, si Eua & alij filij iam nati aut concepti non peccassent, iustitiam originalem quam tunc realiter pro se & posteris suis habebant, non amisissent. Et sic solum primum peccatum traducendo natura traducitur: & ideo ad ostendendum quod non est nisi vnum peccatum originale, vbicunque de illo scribitur, loquitur in singulari, vt infra: Si vnius delicto, &c. Et inde est quod quanuis peccatum Adæ deletum fuerit per pœnitentiam, secundum illud: Eduxit illum à delicto suo. Eius tamen pœnitentia non potuit delere peccatum posterorum: quia eius pœnitentia fuit per actum personalem, qui vltra eius personam non se extendebat. His suppositis, verba Apostol. clara sunt: dicit enim: Per vnum, &c. quasi dicat: licet tempore præuaricationis duo essent homines, scilicet, Adam & Eua: Per vnum tantum, scilicet, per virum, siue per Adam, peccatū intrauit in mundum, hoc ex, traductum est ad posteros. Si obiiciatur illud: A muliere factū est initium omnis peccati,

Infra 7.d. Galat. 5.e

Matt. 11.d 1. Ioan. 5.d

1.2.q.82.ar.4.

Infrà 10.a

Eccle. 25.a

peccati, & per illam omnes morimur. Potest dici quod licet mulier dicatur initium peccati, eo quod primò ipsa peccauit, & Adam ad peccatum induxit, & quod per eam omnes occasionaliter siue indirectè & inductiuè morimur, non tamen transfuliuè cum originale peccatum traducatur simul cum natura, vt dictum est. Quemadmodum per virtutem actiuam vir muliere materiam ministrante, natura traducitur: ita & peccatum originale. Vnde si Adam non peccasset, Eua peccante, non fuisset peccatum Euæ traductum in Adam, nec ad posteros eius. Illa enim est causa quare Christus peccatum originale non contraxit, quia ex sola fœmina sine virili semine carnem accepit. Per hoc verbum Apost. respondet d. Aug. Iuliano hæretico in hunc modum quærenti: Non peccat iste qui nascitur, non peccat iste qui genuit, non peccat ille qui condidit: per quas igitur ruinas inter tot præsidia innocentiæ peccatum quod fingis ingressum est? Respondet diuus Aug. Quid quæris latentem rimam, cum habeat apertissimam ianuam? Nam secundum Apostol. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit.

Et per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit. Tex.

HIc consequenter ostendit Apost. mortis ingressum in hunc mundum, cum dicit: *& per peccatum mors*, scilicet, in hunc mundum intrauit. vnde Sapiens: Iniustitia mortis est acquisitio. Mors autem dicitur priuatio vitæ. Et ideo cum triplex sit vita, triplex erit mors. Vita autem accipitur dupliciter. Vno modo pro vnione principij operationis, vnde homo dormiens dicitur viuens, licet non operetur. Alio modo pro ipsa operatione. vnde ea quæ possunt operari, viuentia dicimus. Et quia triplex potest esse operatio in homine, scilicet corporalis, spiritualis, & beatifica, siue æterna, sequitur quod triplex possit esse principium vitæ, siue operationis, scilicet anima, gratia, & lumen gloriæ. Anima est principium vitæ, siue operationis corporalis, cum sit forma, & det esse corpori. Gratia est principium vitæ siue operationis spiritualis: Et lumē gloriæ est principium vitæ æternæ. Sic triplex est mors: quædam est mors corporalis, quæ est separatio animæ à corpore. Alia est spiritualis, quæ est separatio gratiæ ab anima, quæ fit per peccatū mortale, de qua Ezechiel: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Alia est mors æterna siue gehennæ, quæ est priuatio luminis gloriæ, & habet adiunctam pœnam atque tormenta, quæ à d. Ioan. dicitur mors secunda. In hoc loco accipitur mors pro morte corporali, siue separatione animæ à corpore, licet etiam possit intelligi de aliis: quia qui sunt in peccato originali, sunt priuati gratia: & nisi deleatur, nunquam habebunt lumen gloriæ. Dicunt etiam aliqui, quod Apost. hic per mortem intelligit omnes pœnas, dolores & afflictiones, quæ per peccatū originale traductæ sunt. Si obiiciatur & dicatur quod mors non ex peccato, sed ex natura siue conditione materiæ procedit: cum corpus humanum sit compositum ex contrariis, & ideo naturaliter corruptibile: Dicendum quod natura humana dupliciter potest considerari: Vno modo secundum principia intrinseca, & sic mors est ei naturalis. vnde Seneca dicit, quod mors natura est hominis, non pœna. Alio modo potest considerari natura hominis, secundum quod per diuinam prouidentiam fuit ei (sicut dictum est) prouisum per iustitiam originalem, quæ quandam rectitudinem & armoniam in tres ordines distinctam faciebat. Et inter alia per ipsam corpus subdebatur animæ, vitam recipiens & conseruans, ac omnia nociua corpori per diuinam prouidentiam impediebantur, ne nocerent. Hoc autē diuina prouidentia disposuit propter dignitatem animę rationalis, quæ cum sit naturaliter incorruptibilis, conueniebat ei incorruptibile corpus. Verum quia corpus quod est ex contrariis compositum, oportebat esse organum sensus, & tale corpus secundum naturam suam incorruptibile esse non potest: suppleuit diuina potentia quod deerat naturæ humanæ, dans ei virtutem continendi corpus incorruptibiliter: sicut faber si posset, daret ferro, ex quo cultellum fabricat, virtutem, vt nullam vnquam rubiginem contraheret. Sed postquam anima hominis fuit à Dei subiectione auersa, amisit virtutem cōtinendi inferiores vires, & etiam corpus & exteriora, & sic per peccatum incurrit mortem naturalem à causis intrinsecis, & violentiam ab exterioribus nocumentis, quæ non incurrisset, si non peccasset. Et ideo propter peccatū mors pertrāsiit in omnes: iuxta illud: Omnes morimur, &c. Et illud: Statutum est hominibus semel mori. Nec obstat quod in resurrectione generali aliqui inuenientur viui, iuxta illud: Sicut fuit in diebus Noe, sic in aduentu filij hominis, &c. Et illud: Deinde nos qui viuimus, qui residui sumus, &c. Quia, vt d. Aug. dicit: Morientur in itinere, & statim resurgent. vnde Apost. Omnes quidem resurgemus, ergo moriemur: cum resurrectio præsupponat mortem. Et si adducantur aliqui doctores dicentes quod aliqui sunt priuilegiati: respondendum quod ostēdant priuilegium, & credemus eis. Si enim Christus, & d. Virgo (qui non erant subiecti morti) mortui sunt propter conditionem naturæ, multo magis illi qui fuerunt concepti in peccato originali, ad quod sequitur mors. Ideo Apost. hic dicit quod mors in omnes pertransiit.

Sap. 1.d

Ezech. 18.a

Apoc. 20.d

2. Reg. 14.d Heb. 9.g Matth. 24.d 1. Thess. 4.d 1. Cor. 15.g

In quo omnes peccauerunt. Tex.

HIc tangit Apostolus vniuersalitatem progressus peccati, directo ordine procedendo: dixerat primo: Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per vnum in omnes pertransiit. veruntamen quia effectus illius peccati, scilicet mors, notior erat causa: ideo ad faciliorem intelligentiam procedit ordine retrogrado, dicens mortem pertransisse in omnes. Deinde peccatum in quo omnes peccauerunt: quod potest dupliciter intelligi. Vno modo in quo, scilicet primo homine, omnes peccauerunt. Alio modo in quo, scilicet peccato, id est, propter quod peccatum omnes peccauerūt: quia, scilicet eo peccante omnes quodāmodo peccauerūt, inquantum in eo virtualiter erant, sicut in prima sua origine, quemadmodū dictū est, quod Leui decimatus est in lumbis

Universidad de Navarra
Biblioteca

Luc.3.g Super Gen. ad lit. lumbis Abrahæ. Si dicatur quod Christus ab Adam originē traxit, vt patet ex D. Luca, ergo Christus peccauit in eo. Ad hoc D. Aug. respondens dicit, quod Christus non fuit in Adam omni modo quo nos fuimus. Nam nos fuimus in Adam dupliciter, scilicet secundum corpulentam substantiam, & secūdum rationem seminalem. Quia cum in nostra generatione sit & materia corporalis, quā fœmina administrat, & vis actiua, quæ est à semine maris, & vtrunque deducitur sicut à principio, de cuius substantia Eua quæ primo ministrauit materiam, formata est: ideo dicimur fuisse in Adam, & secundum rationem seminalem: quia vtrunque ab eo processit. Christus autem fuit in Adam tantummodo secundum corpulentam substantiam, quam traxit ex D. Virgine: loco autem rationis seminalis fuit virtus actiua Spiritus sancti. vnde Gabriel respondens d. Virgini quærenti: Quomodo fiet istud, quoniam virum nō cognosco? dixit: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbabit tibi, &c. Et idē consolando Ioseph ait: Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuā: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Si obiciatur: Mors quæ est pœna peccati, transiit in Christum: ergo & peccatum. Negatur cōsequentia: quia mors in Christo non fuit pœna, sed cōditio naturæ, prout etiā in D. Virgine, quæ ab hac regula fuit exempta. Nam ipsa teste D. Augu. in serm. de Assumptione, & ecclesia in concilio Basilienti, Sessione 34. nullo modo inter peccatores venit numeranda. Et in concilio Tridentino Sess. 5. in fine dicitur: Declarat sancta Synodus, quod non est suæ intentionis cōprehendere in hoc decreto, vbi de peccato originali agitur, virginem Mariam Dei genitricem. Hactenus ibi. In nobis autem mors est effectus & pœna peccati, eo quod (prout dictum est) immortalitas fuerat concessa per donum iustitiæ originalis, quā per peccatum amisimus. Si vlterius obiciatur quod baptizati liberantur à culpa peccati originalis, & per consequens non possunt transmittere peccatum quod non habēt. Dicendum quod homo per baptismum liberatur à peccato originali, quantum ad mentem, siue quantum ad animam, remanet tamen infectio quantum ad carnem. vnde infra 7. dicit: Ego mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati. Homo autem non generat mente carnales filios, sed carne. Ideo non transmittit nouitatem Christi, quæ data est ei per baptismum, sed vetustatem Adæ, quam habet per virtutem seminalem, quam habuit ab Adam, quæ virtus fuit purgata in baptismo ab illa labe originali, quo ad personam suam, sed non quo ad posteros. Ideo propter illam relationem & dependentiam ab Adam transmittendo naturam, transmittit peccatum.

Luc.1.d Matt.1.c

QVARTA PARS QVINTI CAPITIS.

Text. *Vsque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cùm lex non esset.*

IN hac 4. huius 5. cap. parte explicatius manifestat quod dixerat de progressu peccati & mortis in mundum comparando ad legem, & declarando quid lex circa peccatum fecerit, & respondet cuidam tacitæ obiectioni. Circa hunc textum variæ sunt etiam sanctorum doctorum expositiones, aliquibus exponentibus de lege naturæ, aliis de lege Moysi, aliis de lege euangelica, aliis de peccato originali, aliis de peccato actuali: quæ non parum laboris & vertiginis præstant legentibus. Ego vero nemini illorum detrahens, vt breuitati studeam, illis omissis, sequar vnam quam D. Thom. ex aliis elicuit, quæ mihi magis videtur ad mentem Apost. pertinere. Ad cuius euidentiam reducēdum est ad memoriam quæ prædiximus, intentionem scilicet Apost. esse in his quatuor capitibus ostendere facultatem & virtutem gratiæ, & bona quæ nobis adfert, & mala à quibus nos liberat, & per quem modum ad hoc agendum præmisit duo mala, s. peccatum & mortem, quæ est effectus peccati atque pœna eius, & originalis peccati progressum siue diffusionem, per vnum, scilicet Adam, qui figurabat Christum, per quem ab illis malis sumus liberati. Et quia posset aliquis aduersari, & dicere peccatum non intrasse in hunc mundum per Adam, sed per legem: quia, vt dictum est præcedenti capite, vbi non est lex, nec præuaricatio. Sed peccatū est præuaricatio & trāsgressio legis datæ, ergo ante legem non erat peccatum: ex quo sequitur quod mors non esset pœna peccati, & per consequens quod per peccatum mors non pertransisset in omnes. Ad hoc excludendum dicit, quod ab Adam vsque ad legem scriptam fuit peccatum, maxime originale in omnes traductum, quod erat causa actualium: & sic tempore legis naturæ erat peccatum tam originale quàm actuale: tamen ante legem scriptam, non cognoscebatur communiter apud omnes, licet aliquibus patribus fuerit reuelatum: vel per Adam & filios, aut per Deum, peccatum originale esse in omnibus descendentibus ab Adam per rationem seminalem, & quod mors esset omnibus inflicta propter peccatum ipsius Adæ: hoc enim cognosci non poterat per rationem naturalem, quæ adeo offuscata erat quod ignorabat peccatum esse offensiuum Dei, & puniendum ab illo. Licet homi-

Gen.39.c putabilia atque punibilia, vtpote contra rationem honesti lumine naturali cognoscerēt. Legimus enim quod Ioseph in carcerem missus fuit propter adulterium quod falsò fuerat sibi impositum.

Gen.37.a 1.Ethic. Et quod Ioseph accusauit fratres suos apud patrem de crimine pessimo, sed non cognoscebant esse peccata, vt offensa Dei, & vt punienda & vindicanda ab ipso. Nam & aliqui Philos. (vt Arist. refert) crediderunt quod nihil est iustum naturaliter, & per consequens neque iniustum. Punitiones enim quæ factæ fuerant in diluuio & confusione linguarum, & in Sodoma, & aliis ciuitatibus circumadiacentibus arbitrabantur casu accidisse, demptis his quibus reuelatum fuit. vnde putabant & dicebant de Deo illud: Circa cardines cæli perambulat, nec nostra considerat. Et secūdum hunc sensum debet intelligi id quod Apost. dicit infra: Peccatum non cognoui nisi per legē. Nam

Iob.22.c Inf ra 7.b

concup

concupiscentiam nesciebam esse peccatum, (scilicet à Deo punibile) nisi lex diceret: Non concupisces. Per legem verò cognouerunt peccatum, esse puniendum à Deo, cum lex Dei propter aliqua peccata iuberet mortem infligi. Dicitur autem peccatum esse vsque ad legem terminatiuè, id est, vsque ad terminum legis, qui fuit in morte Christi: quia lex non poterat delere peccatum sicut fecit Christus. Et ideo hoc aduerbium, *Vsque*, non tenetur exclusiuè, sed inclusiuè. Ad excludendum ergo illum errorem dicit, *peccatum*, siue originale, siue actuale *non imputabatur*, id est, non æstimabatur aut non cognoscebatur communiter apud homines, siue ab hominibus imputari, id est, puniri à Deo, nec mortem esse pœnam peccati originalis. *Cum lex*, scilicet, Moysi, *non esset*. Sed aduenientе lege Moysi, qui scripsit librum Geneseos, in quo fecit mentionē de præcepto facto Adæ sub pœna mortis, de præuaricatione siue transgressione ac punitione illius, tunc cognouerunt & reputauerunt peccatum originale & actuale esse offensiuum Dei, & ab eo puniendum, & mortem esse in pœnam præuaricationis Adæ, & non ante: licet ante esset pœna. Gen.2.3.a

Sed regnauit mors ab Adam vsque ad Moysen: etiam in eos qui non peccauerunt, in similitudinem præuaricationis Adæ, qui est forma futuri. Text.

HIc ostendit falsam esse æstimationem eorum, qui non reputabant siue arbitrabantur peccatum originale nō esse punibile à Deo, nec mortem esse pœnam peccati originalis, dicens: Sed *regnauit*, &c. quasi dicat, euidens est quod non solum regnauit mors in eos qui peccauerunt peccato actuali, sed etiam in paruulos qui non peccauerunt peccato actuali: *propter similitudinem præuaricationis Adæ*, id est, propter peccatum originale, quod in eis non est propriè peccatum, vt dictum est, sed est similitudo præuaricationis Adæ, propter relationē ad ipsum in quo virtualiter cum peccauit, erant, & à quo per rationem seminalem descenderunt. Sicut enim similitudinem naturæ ab eo traxerunt, ita & similitudinem peccati, quo viciata fuit tota natura. Non enim traxerunt idem peccatum in specie, cum peccatum Adæ esset actuale, sed similitudinem: quæ est tanquam vmbra respectu illius, non adeo graue. & hoc est quod Apostolus manifestare intendit, s. quod per peccatum Adæ, peccatum originale intrauit in mundum, vt tandem veniat ad Christum, per quem liberati sumus. Ideo subiungit: *Qui est forma futuri*, scilicet secundi Adam. Ad cuius intelligentiam 1.Cor.15.f notandum est quod Apostolus duplicem Adam posuit, dicens: Factus est primus homo Adam in animam viuētem: Nouissimus Adam in spiritū viuificantem. Adam primus de terra terrenus, fuit forma, id est, figura futuri, id est, nouissimi, qui fuit de cælo cælestis, Christus Dominus qui de cælo descendit, qui figuratus est per contrarios effectus. Nam sicut per Adam peccatū & mors intrauit in mundum, ita per Christum intrauit iustitia & vita, sicut enim omnes in Adam moriuntur, ita & in Christo viuificantur. Sunt & aliæ similitudines inter Christum & Adam. Quia scilicet, sicut corpus Adæ formatum est absque virtute seminis, sic corpus Christi ex d. Virgine. Et sicut de latere Adæ dormientis sumpta est mulier, ita ex latere Christi dormientis in cruce fluxit sanguis & aqua, quæ significant sacramenta, quibus formata est Ecclesia.

QVINTA PARS V. CAPITIS.

Sed non sicut delictum, ita & donum. Si enim vnius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei & donum in gratia vnius hominis Iesu Christi in plures abundauit. Text.

DEclarato ingressu peccati & mortis in hunc mundum, & progressu eius in omnes, hīc declarat progressum gratiæ delentis peccatū. Et primò ostendit quo modo per gratiam Christi remouetur peccatum per Adam introductum in mundum, comparādo causas, scilicet gratiam Christi peccato Adæ, deinde declarat defectus earum. vnde inquit, dictum est quod Adam est forma siue figura futuri. *Sed non sicut delictum, &c.* quasi dicat, non est æstimandum quod delictum Adæ sit tantæ efficaciæ, quantæ est donum gratiæ Christi: cuius ratio est: quia peccatum procedit ex infirmitate voluntatis humanæ. Gratia verò procedit ex immensitate bonitatis diuinæ, quam manifestum est voluntati humanæ, præsertim infirmę, præferri. & ideo virtus gratiæ Dei, excedit omne peccatum. & ob eam causam dicebat Dauid: Miserere mei Deus se- Psal.50. cundum magnam misericordiam. & propter hoc iustè reprobatur verbum Cain: Maior est iniquitas mea, &c. Quod autem donum gratiæ Christi excedat delictum Adæ, declarat, dicens: *Si enim vnius*, scilicet Adæ, *delicto multi mortui sunt*, id est, Si ex delicto Adæ peccatum & mors transierunt in multos alios, quia in omnes qui in eo peccauerunt: *Multò magis gratia & donum* Dei, id est, gratuitum Dei donum: vt hæc coniunctio, *&*, teneatur expositiuè, abundauit in plures. Quanto enim aliquid est potentius, tanto magis se ad plura extendere potest. Peccatum autem Adæ ad multos se extendit: quod probatur ex eius effectu, qui est mors: vnde signanter dixit, quod vnius delicto multi mortui sunt. Mors enim argumentum est peccati originalis. vnde dictum est Adæ: Quacunque die comederis, &c. Sed gratia Dei est fortior, ergo multo magis ad plures se extēdit, iuxta illud: Qui multos filios in gloriam adduxit. Dicit autem abundauit: quia non solum gratia Dei processit in multos ad deletionem peccati per Adam inducti, verum etiam ad peccata actualia delēda, & multa alia bona consequenda: iuxta illud: Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis. Sicut enim peccatū ex vno homine abundauit ex prima suggestione diaboli: ita & gratia Dei per vnum hominem processit in multos. vnde signanter addidit, in gratia vnius hominis Iesu Christi. Sic enim gratia à Deo in multos effunditur, vt per eam Christum accipiant, in quo omnis plenitudo gratiarum inuenitur, secundum illud: Omnes de plenitudine eius accepimus. Sic autem Ioan.1.b legenda est litera secundum expositionem d. Aug. vt hoc quod dicitur plures, non accipiatur com-

Universidad de Navarra Biblioteca

paratiuè,sed absolutè:& ita vult quod attendatur comparatio, quantum ad hoc quod si delictum Adæ processit in multos,multo magis gratia vnius Christi abundare poterit secundum sufficientiam,non solum quãtum ad numerum personarum, verum etiam delictorũ & aliorum effectuum. Quia secundum efficaciam non abundauit in plures,cum multi sint vocati,pauci verò electi.Ideo non dicit in omnes,prout nec in forma consecrationis sanguinis dixit pro omnibus,sed pro multis.Ita hic non dicit in omnes,sed in plures si essent dispositi: & cum inferius concludit in omnes, intelligit quantum ad sufficientiam,vel in omnes dispositos,iuxta illud: Qui est saluator omnium maxime fidelium.

Iustific. 20.b & 22.b

1.Tim.4.c

Text.

Et non sicut per unum peccatum,ita & donum.

HIc comparat gratiam Christi peccato Adæ, quantum ad efficaciam. Quia licet vtrunque in multos redunder,tamen gratia Christi habet maiorem effectum quam peccatum Adæ.ait ergo: Non solum hoc dictum est, s. quod gratia Christi magis abundat in multos, quam peccatum Adæ,sed etiam in eis maiorem effectum facit, & hoc est quod dicit: *Et non sicut, &c.* quasi dicat: Non tantus effectus sequitur per vnum peccatum Adæ in multis, quantus effectus consequitur in multis per donum gratiæ Christi. Potentioris enim causæ potentior est effectus.vnde cum dictum sit gratiam potentiorem esse peccato,consequens est quod maiorem producat effectum.

Text.

Nam iudicium quidem ex uno,in condemnationem: Gratia autem ex multis delictis,in iustificationem.

HIc clarius explicat effectum gratiæ Christi esse præstantiorem effectu peccati,dicens: Nam iudicium. i. diuina punitio in Gen.scripta:Puluises,& in puluerẽ reuerteris,&c.procedit, *quidem ex uno*,s.peccato primi parentis,*in condemnationem*, s. omnium hominũ qui illo peccante peccauerunt,secundum illud:Quod suprà dictum est,quod mors in omnes pertransiit, in quo omnes peccauerunt,*gratia autem* Dei,quæ datur per Christum, procedit *ex multis delictis*.i. non solum ex illo originali,sed etiam ex multis actualibus,*In iustificationem*,quasi dicat,non qualis fuit per peccatum vnius condemnatio, talis præcise fuit iustificatio: quia Adam transmittendo vnicum peccatum,fuit causa condemnationis mortis omnium ab eo descẽdentium. Gratia autem Christi per quam iustificamur non solum condonat & remittit vnum peccatum originale, sed etiam multa actualia,quotquot,s.inuenit:quia facit perfectam emundationem,iuxta illud: Sed abluti estis,sed sanctificati estis,sed iustificati estis,ergo gratia Christi est maioris efficaciæ quam peccatum Adæ.

1.Cor.6.c

Text.

Si enim unius delicto mors regnauit per unum:multo magis abundantiam gratiæ & donationis,& iustitiæ,accipientes,in uita regnabunt per unum Iesum Christum.

HIc probat quod dixerat argumento à minori ad maius, accipiendo conditionalem dissimilitudinis,& à posteriori per effectum.Ad quem melius intelligendã notare oportet quod optimo ordine,quasi quadã scala tres comparationes Apost.disposuit. Primò nãque gratiæ prærogatiuam generaliter in hoc cõstituit,quod non sicut mors per delictum vnius inducta est, ita per gratiam vita facta est: Deinde quod non sicut ex vno delicto processum est ad condemnationem,quæ est inflictio mortis ex vno,ita processum sit per gratiã,per quam facta est remissio omniũ delictorum ad vitam.Nunc autẽ,quia non solum mortis,sed etiam regni mortis fecerat mẽtionem,ideo ad illud respiciens assumit duas propositiones.prior est:*Si unius delicto mors regnauit per unũ*.i.si iure acquisito per peccatum vnius mors ingressum habuit,vt dictũ est:(per vnum hominem,&c.)multo magis homines regnabunt in vitam per vnũ Iesum Christum. iuxta illud:Ego veni vt vitam habeant,& abundantius habeant,participando æternitatẽ vitæ.quæ quidem abundantia hic per regnum significatur,quod regnum Christus dicit esse regnum cælorum.vnde d.Io.dicit quod regnabunt cum Christo annis mille,id est.æterno tempore. Posteriorem verò propositionẽ designat per hæc verba quæ interponit,scilicet abũdantiam gratiæ & donationis & iustitiæ accipientis.q.d.sed ad regnum vitæ homines peruenire non possunt ex seipsis, nisi accipiendo abundantiam gratiæ Christi & donationis & iustitiæ. Ita quod gratia Christi referatur ad diuisionẽ peccati, quam nulla merita præcedere possunt: & ideo remissio peccatorum omnino gratiæ deputatur,& non meritis,iuxta illud:Si ex operibus iam non est gratia,&c. Quod autem dicitur donationis,referendum est ad dona Spirit.sancti, quæ procedunt siue fluunt à gratia gratum faciente.Quod autem dicitur iustitiæ,referendum est ad rectitudinem operum,iuxta illud:Qui factus est nobis à Deo iustitia.

Iac.10.b

Matt.4.c Apoc.10.b

Infra11.a

1.Cor.1.d Text.

Igitur sicut per unius delictum,in omnes homines in condemnationem,sic & per unius iustitiam,in omnes homines in iustificationem uitæ.

EX duabus præmissis propositionibus hic infert conclusionem intentã, quam prædixerat,scilicet quod sicut per vnius delictum, s. Adæ, iudicium diuinum processit in omnes homines, qui carnaliter nascuntur ab eo in condemnationem mortis.Sic & per vnius iustitiã,scilicet Christi,gratia diuina processit in omnes homines in iustificationem vitæ, id est, quæ ducit ad vitam & ad regnum cælorum.Et notãdum quod Apostо.non dicit hic vitam,sed iustificationem vitæ:quoniam in hoc tempore per meritum Christi non consequimur vitam corporis,sed iustificationem vitæ & iustificationem vitalem in futuro seculo. Si obiiciatur quod non omnes homines iustificantur per Christum, sicut moriuntur per Adam: dicendum, quod sicut omnes homines qui nascuntur carnaliter ex Adam, incurrunt condemnationem per eius peccatum: ita omnes qui nascuntur spiritualiter per Christum,si in illa natiuitate perseuerent, adipiscuntur iustificationem vitæ:aliàs non.vnde Christus:Oportet vos nasci denuo.Et nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto,&c.Vel,vt suprà dictum est,non omnes quantũ ad efficaciam, sed bene quantũ ad sufficientiam.

Ioan.3.a

cientiam.Ex hoc autem quod hic dicitur,accipere debemus quod sicut nullus moritur per peccatum Adæ,sic nullus iustificatur nisi per iustitiam Christi, quæ est per fidem ipsius, secundum illud: Iustitia Dei per fidem Iesu Christi in omnes qui credũt in eum,siue ante,siue post incarnationem, cum sit eadem fides,vt suprà dictum est.Ex præmissis apparent tres comparationes inter sex,quorum tria fuerunt à primo Adam,s.delictum,mors & regnum mortis.Et alia tria à secundo Adam, id est,Christo,scilicet gratia,vita & regnum vitæ: in illis tribus comparationibus Apostol.dicit, quod tria quæ à Christo proueniunt, sunt præstantiora, fortiora, & vtiliora,in bono: quam tria quæ ex parte Adæ prodeunt sint nociua hominibus in malo.prout satis deductum est.

Sicut enim per inobedientiam unius hominis,peccatores constituti sunt multi:ita per unius obeditionem iusti constituuntur multi. Text.

APostolus hic idem probat quod supra,sed alio modo:quia per causas & à priori.Causæ enim sunt similes suis effectibus. Sed inobedientia primi parentis,quæ habet rationem iniustitiæ, est causa constituens peccatores & iniustos.Et obedientia Christi,quæ habet rationem iustitiæ,est causa constituens iustos. Ergo sicut per inobedientiam,&c. dependentia manifesta per illam maximam.Sicut se habet propositum in proposito,ita oppositum in oppositо.In hac probatione declarat & nominat speciem peccati Adæ, quod fuit inobedientia, quæ est prima filia superbiæ,quæ in hoc consistit,quod homo non vult subiici præceptis diuinis. Hæc autem inobedientia,qua primò peccauit,attenditur non solum secundum actum exteriorem, sed etiam secũdum interiorem motum,quo voluit præcepto diuino contrauenire.vnde d.Aug.dicit, quod præcessit in eo interior quædam elatio mentis.Eam ob rem eius inobedientiam Dominus arguit,dicens: Quia audisti vocem vxoris tuæ,& comedisti de ligno de quo præceperam tibi,ne comederes,&c.Non solum autem explicat speciem peccati,sed etiam modum quo delictum illud imputatur posteris: dicendo quod propter illud peccatum,peccatores constituti sunt multi,vt absque dubitatione intelligamus non solum pœnam.sed etiam peccatum ipsum, hoc est culpam incurrisse per inobedientiam vnius absque operibus propriis,& peccatores constitutos esse, quod idem est quod peccatum originale habere. Obedientia autem Christi hic dicitur, secundum quam obediens præcepto patris pro salute nostra mortem sustinuit ignominiosam.secundum illud:Factus obediens vsque ad mortem,mortem autem crucis. Nec obstat quod alibi ex charitate mortuus dicitur: quia obedientia processit ex dilectione quam habuit,& ad patrem & ad nos. Et sic Apost.per obedientiam & inobedientiam,tanquam per causas, probat nos peccatores effici per vnum, & per vnum iustificari: quia iustitia legis, quæ est omnis virtus, pro quanto omnes virtutes potest ordinare in finem & obiectam suum attenditur in obseruatione præceptorum legis, quod pertinet ad rationem obedientiæ.Iniustitia autem legalis,quæ est omnis malitia, vt Philos.dicit, attenditur in trãsgressione mandatorum legis,quæ pertinet ad inobedientiam,& per consequens conuenienter dicitur quod per obedientiam constituuntur iusti,& per inobedientiam peccatores.

Text.

Philip 2.b Ephes.5.a

5.Ethic.

SEXTA PARS V. CAPITIS.

Lex autem subintrauit,ut abundaret delictum. Text.

IN hac sexta huius 5.c.parte, Apost. declarat quod circa peccatum lex fecerit, concludendo quod per gratiã tollitur peccatum actuale,quod superueniente lege abundauerat.Et primò ponit abundantiam peccati,dicens:Lex *&c.* quasi dicat,Dictum est quod per obedientiam vnius hominis iusti constituuntur multi,quod lex facere non potuit, sed potius lex subintrauit,id est,latenter intrauit. Non quod ipsa lex,quantũ ad promulgationem occultè intrauerit,iuxta illud: Non in abscondito loquutus sum.Sed quia mysteria legis erant occulta,præcipuè quoad intentionem Dei circa legem ferendam, quæ peccatum ostenderet,& non sanaret,secundum illud infra:Quis cognouit sensum Domini,&c.Potest etiam dici quod lex subintrauit,id est,quasi media intrauit inter peccatum hominis & donum gratiæ Christi, quorum vtrunque suprà dixit per vnum in plures transisse.Subintrauit ergo lex,vt abundaret delictum:non quod abundantia delicti esset finis legis,quia ex hoc sequeretur legem esse malam, vt dicebat Manichæus.Quia cuius finis malus est,ipsum quoque malum est. Lex autem non est mala,iuxta illud: Scimus quidem quod lex bona est.& illud:Itaque lex sancta,& mandatum sanctum,&c.Et sic hæc dictio,*ut*,non tenetur causaliter.Non enim ad hoc fuit data lex,vt peccatum abundaret.Quinimo lex quantum in se fuit,peccatum prohibuit,secundum illud: In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi.Sed tenetur consecutiuè,prout cum dicitur: Ductus est Iesus à Spiritu in desertum,vt tentaretur à diabolo.Legem ergo data delictorum abundantia consecuta est,dupliciter: Vno modo quantum ad grauitatem reatus pœnæ. Grauius enim est peccatũ, vbi est præuaricatio, non tãtum legis naturæ,sed etiam legis scriptæ.vnde suprà 4.vbi non est lex,non est prœuaricatio. Ergo secundum multiplicitatem legum,est abundantia præuaricationis. Igitur, &c. Alio modo quantum ad peccatorum multitudinem.Lex enim quamuis peccatum demonstraret,peccati tamen concupiscentiam non auferebat.Cum autem alicui prohibetur id quod concupiscit,vehementius in concupiscentiam illius exardescit:sicut fluuius posito obice fortius fluit,& obicem frangit.Sic concupiscentia,cuius obex est lex,ipsa adueniente vehementius insurgit, & legem transgreditur. vnde d.Aug.lex inquit,prohibendo auget desiderium,sicut aquæ impetus, si in eam partẽ non cessat influere,vehementior sit obice posito.Cuius ratio triplex esse potest. Prima, quia aliquis non reputat pro magno,quod subiacet potestati eius. Sed illud quod est extra hominis potestatem,ap-

Infra 11.d

1.Tim.1.b Infra.7.c

Psal. 8. Matth.4.a

In lib. de Spir. & lit.c.4

Universidad de Deusto
Biblioteca

prehenditur ab homine quasi magnum. Prohibitio autem eius quod concupiscitur, ponit illud quod prohibetur, quasi extra potestatem hominis: & ideo concupiscentia magis exardescit in rem concupitam, dum prohibetur. Secunda ratio est, quia interiores affectiones, quando interius retinentur: ita quod exterius nullo modo deriuentur, ex hoc ipso magis interius incenduntur, sicut patet in dolore & ira, quæ dum interius clausa tenentur, magis augentur. Si autem exterius quoquo modo prodeant, eorum virtus diminuitur. Prohibitio autem propter timorẽ pœnæ, cogit hominem vt concupiscentiam suam ad exteriora non producat: ideo ipsa concupiscentia interius retenta magis inflammatur. Tertia ratio est, quia nos apprehendimus quasi impossibile illud quod nobis prohibitum est, quantumcunque placuerit, & ideo illud vitamus. Sed quando aliquid prohibitum apprehenditur à nobis, non vt impossibile, absolutè: sed vt non semper à nobis haberi possit. Et ideo quando opportunitas datur illud consequendi sine timore pœnæ, promptiores ad hoc sumus. Et inde est quod data lege, quæ vsum concupiscentiæ prohibebat, & tamen ipsam concupiscentiam non mitigabat, ipsa concupiscentia feruentius ad peccata ferebatur. vnde Ezech. Ita est Hierusalem, in medio Gentium posui eam, & in circuitu eius terras, & contempsit iudicia mea, vt plus esset impia quàm Gentes, quæ legem, scilicet Dei, non habebant. Si ex hoc inferatur quod lex humana, quæ gratiam diminuentem concupiscentiam non confert, facit abundare peccata, quod est contra intentionem legislatoris: qui ad hoc (vt Philosait.) tendit, vt ciues faciat bonos. Dicendũ quod alia est intentio legis humanæ & legis diuinæ. Lex enim humana refertur ad iudicium humanũ, quod est de exterioribus actibus. Sed lex diuina refertur ad iudiciũ diuinum, quod est de interioribus motibus cordis, secũdũ illud: Homines vident quæ foris patent, Deus autẽ cor intuetur. Sic igitur lex humana suam intentionem consequitur, dum per prohibitionem & comminationem pœnæ impedit ne multiplicentur exteriores actus peccati, licet concupiscentia interior augeatur. Sed quantum ad legem diuinam, etiam interiores concupiscentiæ malæ imputantur ad peccatum, quæ abundant adueniente lege & non auferente concupiscentiam. Sed cum principale legis Euangelicæ, sit gratia Spiritus sancti, quæ sanat, & virtutem implendi legem tribuit, non facit abundare peccatum, sed remouet. Notandum tamen quod lege adueniente, peccatum abundauit, non in omnibus, sed in pluribus: multi enim in antiqua lege habebant gratiam, qui lege prohibente & gratia adiuuante, ad perfectionem virtutum peruenerunt, iuxta illud: Laudemus viros gloriosos parentes nostros. & paulò pòst, homines magnos virtute. Per gratiam enim Dei adiuuantem fuerunt dispositi ad hoc, vt seruarent legem, & vitarent peccatum. In his verò qui erant male dispositi, & qui magis timore quàm virtutis amore ducebantur, qui multò plures erant, adueniente lege, abundauit delictum consecutiuè, & quantum ad grauitatem & numerum rationibus iam dictis. Potest etiã exponi capiendo, vt, causaliter. Non vt abundantia delicti sit finis legis, sed cognitio peccati & humiliatio: vt sit sensus, vt abundaret delictũ, id est, vt abundantius delictum cognosceretur: secundum illum modum loquendi, quod dicitur aliquid fieri dum innotescit. vnde dictum est quod per legem cognitio peccati. Vel vt sit sensus, vt abundaret delictum, id est, vt humilitas cognita abundantia delicti abundaret. Ex abundantia enim delicti, quæ secuta est adueniente lege, consecutum est quod homo iniquitatem suam recognoscens, ampliorem haberet humilitatis occasionem. Dicebat enim homo superbus de viribus suis præsumens, Non deest qui impleat, sed deest qui iubeat: iuxta illud: Omnia quæcũque locutus est Dominus faciemus. Sed quando lege data consecuta est multitudo peccatorum, homo suam infirmitatem cognouit, secundum illud: Infirmus homo & exigui temporis, & minor ad intellectum iudicij & legis. Intentio ergo Dei dantis legem non terminabatur ad abundantiam peccatorum, sed ad humilitatem hominis: propter quam permisit abundare delicta. Et quia hoc erat occultũ, ideo quoad hoc dixit quod lex subintrauit. Et quia hic agitur de lege & fine legis, duo occurrunt consideranda: vnum est circa legem, de eius definitione, diuisione, officiis, actibus, & de eius in sacris literis acceptione. Lex est regula humanorum actuum, & essentialiter est dictamen rationis practicum in principe, siue in eo qui curam aliorum habet, quo aliqua ordinantur facienda, vel relinquenda, tanquam ad bonum commune vtilia vel necessaria, cum publicatione & manifestatione inferioribus debitè facta, & dicitur à regulando & ligando: quia dirigit & ligat ad agendũ, vel ad desistendum ab actione. Quatuor dicuntur de essentia legis. Primum quod sit dictamen prudentiale, siue rationale. Secundum quod fiat ab habente potestatem & authoritatem super eos, quibus legem statuit. Tertium quod sit ordinatum ad bonum commune, & non ad priuatum commodum. Quartum quod sit debitè promulgatum inferioribus. Lex secundum Isidor. habet quatuor officia, scilicet imperare, vetare, permittere & punire. Lex prima sui partitione diuiditur in diuinam, quæ à Deo datur: & humanam, quæ ab homine. Diuina autem in naturalem, quę ab initio menti impressa est: & scriptam, quæ subdiuiditur in legem veterem & nouam, siue in antiquum & nouum testamentum, siue in legẽ Moysi & legem Christi. Lex Moysi tria genera præceptorum continet, scilicet Moralia, quæ sunt de actibus virtutum, in quibus homo se exercere debet, & in eis immorari, quæ etiam sunt de lege naturæ, sed explicatius in lege Moysi propter offuscationem rationis fuerunt descripta, quæ dicuntur decem præcepta decalogi. Alia sunt præcepta ceremonialia, quæ sunt de his quæ pertinent ad cultum Dei. Alia verò sunt præcepta iudicialia, quæ sunt de his quæ pertinẽt ad pacificum conuictum humanum. Prima præcepta quæ data sunt cum natura ipsa manente, sunt immutabilia: & secundum diuum Bernardum indispensabilia, manente materia. Ex illis tanquam principiis generalibus

Exod.5.b
1.Reg.16.b
Eccle.44.a
Supra 3.c
Exo.14.a
Sap.9.a
Legis diffinitio.
Legis officia
Legis diuisio

ralibus pendent leges humanæ. Præcepta verò ceremonialia & iudicialia, quia erant figuratiua eorum quæ debebant fieri in lege noua per Christum: ideo ipsis per Christum impletis cessauerunt. Sicut enim adueniente luce cedit & cessat vmbra, sic adueniente veritate figura: vt amplius deducemus in epist. ad Galat. Lex Moysi habebat quatuor effectus. Primus est cognitio peccati, iuxta illud: Per legem enim cognitio peccati. Secundus abũdantia delictorum, non ex lege, sed ex malitia hominum. De isto agit hic Apost. Tertius est operari iram siue vindictã, iuxta illud: Lex enim iram operatur. Quartus est agere pædagogum, siue dirigere populum in viam Christi, & custodire ab illicitis, secundum illud: Itaque lex noster pædagogus fuit in Christo, vt fide iustificaremur. Lex in sacris literis multipliciter accipitur. Aliquando enim proscriptura totius veteris testamenti, secundum illud: Vt impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est: Quia odio habuerunt me gratis: & sic psalmi & prophetiæ dicuntur lex: tamen aliquando distinguũtur. vnde antiquum testamentum diuiditur in legem, Psalmos & Prophetas, iuxta illud: Necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis & Psal. de me. Quandoque accipitur pro scriptura quinque librorum Moysi, iuxta illud: Legem præcepit Moyses. Quandoque pro decalogo præceptorũ moralium, secundum illud: Dabo tibi duas tabulas lapideas, legem & mandata. Quandoque pro tota continentia ceremonialium & iudicialium præceptorum, secundum illud: Vmbram habens lex futurorum bonorum. Quandoque pro speciali præcepto ceremoniali, secundum illud: Hæc est lex hostiæ pacificorum. Sumitur autem lex ab Apost. communiter pro omni doctrina legis Moysi, per quam non dabatur gratia vt homo iuuaretur ad implenda præcepta. Lex euangelica cõtinet etiam præcepta moralia. vnde Christus: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Continet etiam ceremonialia de tribus sacramentis necessariis, scilicet de baptismo, secundũ illud: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c. Et de pœnitentia, iuxta illud: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Et de Eucharistia, iuxta illud: Io.6. Nisi mãducaueritis meã carnem, &c. Continet pariter præceptum de correctione fraterna, & de obedientia Ecclesiæ. Et sic vltra præcepta moralia sunt tantum quinque explicita in lege Euangelica. Iudicialia verò Christus non instituit, sed reliquit authoritatem instituendi ea ipsi Ecclesiæ sponsæ suæ. Lex humana diuiditur in Canonicam & Ciuilem siue Politicam. Lex Canonica est dictamen prudentiale in principe ordinatum ad pacificum conuictum spiritualem & Ecclesiasticum, in his quæ pertinent ad religionem Christianam, & ad Dei cultum & honorem. Lex Ciuilis, siue politica, est dictamen prudentiale in principe directiuum actuum humanorum, in his quæ pertinent ad pacificum conuictum temporalem. Si fusius præcedentia videre cupis, lege 17. caput nostrarum institutionum Theologicarum. Circa finem verò legis Mosaicæ, sciendum quod in populo Iudæorum tria fuerunt genera hominum, sicut & in quolibet alio populo. Quidam erant duri, id est, peccatores & rebelles. Quidam autem proficientes. Quidam verò perfecti. Quantum ad duros & rebelles, lex data fuit in iram siue vindictam. Quo ad præcepta moralia & quoad eorum obseruantiam, cogebantur per pœnarum comminationem, vt patet in Leuitico. Et quoad ceremonialia, quæ ideo sunt multiplicata, ne liceret eis diis alienis alium cultum superaddere, iuxta illud: In manu valida & brachio extenro, & in furore effuso, regnabo super vos. Sed proficientibus, qui dicuntur mediocres, lex fuit data in pædagogum, iuxta illud: Lex pædagogus noster fuit in Christo. Et hoc quoad ceremonialia, quibus continebantur & dirigebantur in cultu diuino. Et quoad moralia, quibus ad iustitiam promouebantur. Perfectis autem quantum ad ceremonialia fuit in signum, secundum illud: Sabbatha mea dedi eis, vt essent signum, &c. Quoad moralia verò in solatium, secundum illud: Condelector legi Dei, secundum interiorem hominem.

Supra 4.c
Leuit.1.a
Exec.20.f
Ioan.15.d
Luc.24
Deut.33.a
Exo.24.b
Hebr.10.a
Leuit.7.b
Ezech.20.b
Infra 7.d

Vbi autem abundauit delictum, superabundauit & gratia. Text.

OStendit hic quomodo per gratiam tollitur abundantia delictorum. Et primò ponit abundantiam gratiæ, dicens: *Vbi*, &c. acsi diceret: Dictũ est quod lege subintrante abundauit delictum, nec tamen propter hoc fuit impeditum diuinum propositum de salute Iudæorum, & totius humani generis. Quia vbi *abundauit delictum*, scilicet in humano genere, & specialiter in Iudæis, superabundauit & gratia, scilicet Christi condonantis peccata, iuxta illud: Potens est Deus omnem gratiam abundare facere in vobis. Huiusmodi autem abundantiæ, duplex potest assignari ratio, vna quidem est ex effectu gratiæ. Sicut enim magnitudinem morbi non sanat, nisi fortis & efficax medicina: Sic fortis & efficax ac superabundans gratia, requirebatur ad sanandum abundantiam delictorum. vnde dicunt Physici, quod à proportione minoris inæqualitatis non fit actio: imò nec à proportione æqualitatis. Quia in omni actione necesse est agens vincere passum. vnde Christus, Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Alia ratio potest sumi ex dispositione peccantis, quidum magnitudinem peccatorum suorum recognoscit, quandoque quidem desperat & contemnit, secundum illud: Impius cum in profundum peccatorum venerit, contemnit. Quãdoque verò per auxilium diuinum, ex consideratione peccatorum suorum magis humiliatur, & maiorem consequitur gratiam, secundum illud: Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt.

2.Cor.9.b
Luc.7.f
Prou.18.b
Psal.15

Vt sicut regnauit peccatum in mortem: ita & gratia regnet per iustitiam in vitam æternam per Iesum Christum Dominum nostrum. Text.

GRatiæ superabundantis ostendit hic effectum, qui est appositus effectui peccati: vt quemadmodum per peccatum introductum per primum hominem, id est, per peccatum originale, &

abundans per legem regnauit, id est, plenum dominium in homines obtinuit: quia non solum ad peccandum ex infirmitate seu passione, aut ignorantia induxit, sed etiam ad peccandum sciẽter & ex malitia, & hoc quousque duceret eos ad mortem temporalem, & æternam, iuxta illud: Stipendia peccati mors. Circa hoc aduertendum est quod ratio quare Apost. tractauit diuersos status peccati, s. ante legem & sub lege, est quia tractat de peccato prout ab eo per Christum liberati sumus. Conueniens ergo fuit, vt offenderet quod liberati sumus à peccato, & ab augmento siue abundantia peccati: ideo oportuit quod statum peccati ante legem, & statum abundantiæ peccati sub lege patefaceret: vt sicut ex statu peccati ante legem manifestauit gratiam: ita ex statu abundantiæ peccati sub lege manifestet superabundantiam gratiæ, &c. Tractando statum peccati ante legem dixerat, regnauit mors, &c. Nunc in statu sub lege dicit, *Regnauit peccatum*, quod abundauit, *in mortem*. Nam ante legem peccatum non cognoscebatur, sed mors corporalis quasi regnans reputabatur. Sub lege autem cognito peccato & pœna mortis, non regnauit mors, sed æstimata est pœna. Regnauit tamen peccatum in mortem: quia regnauit ad multiplicandum mortem animæ morti corporis, *Ita & gratia, &c.* E regione ad regnum peccati abundantis sub lege, locat gratiam contra legem, & iustitiam contra peccatum, vt etiam intelligas quod gratia Dei regnet, id est, plenè dominetur & effectum habeat in nobis, *per iustitiam*, scilicet Christi, quã scilicet dedit nobis absque meritis secundum diuersos gradus, aliquibus sufficienter, aliquibus abũdanter, & maiorem: aliis abundantius, prout Apost. quos in via confirmauit, secundum illud: Ego confirmaui columnas eius. Et Apost. Nos primitias spiritus habentes, &c. Et hoc quousque nos ducat in vitam æternam, secundum illud: Gratia Dei vita æterna. Et hoc totum est per Dominum nostrum Iesum Christum, qui est dator gratiæ, secundum illud: Gratia & veritas per Iesum Christum facta est, ac etiam iustitia, secundum illud: Qui factus est nobis iustitia à Deo, & dator vitæ æternæ. vnde & ipse dicebat: Ego vitam æternam do eis, & sic patet quod cum dixit: Peccatum regnauit in mortem, intelligebat de morte æterna, cum subiunxerit, regnum gratiæ in vitam æternam.

Psal.74. Rom.8.d Infra 6.d Ioan.1.b 1.Cor.1.d Ioan.10.f

EPITOME VI. CAPITIS.

IN hoc cap. Apost. continuando virtutem & potestatem gratiæ, ostendit ipsam eripere hominem à seruitute peccati, non solum liberando ipsum à peccato originali, & actualibus præteritis, sed etiam dando facultatem resistendi peccatis futuris. Primò præmittit blasphemã interrogationem, quæ ex disputatione superabundantis gratiæ oriri posset, quam subito execratur, asseuerans nunquam manendum esse in peccato, id valida ratione confirmans ex peccatorum remissione facta in baptismo, per quem conformamur morti & sepulturæ Christi, ac resurrectioni eius. Secundò ibi, *Hoc scientes, &c.* ostendit nobis adesse facultatem obseruandi nouitatem vitæ ex merito crucis & mortis Christi, ex cuius conformitate iustificamur & resurgimus. Tertiò ibi, *Non ergo, &c.* Hortatur ad resistendum peccato mente & corpore, præscindendo causas & occasiones peccatorum. Deinde deprauatorum interrogationem adducit, & refellit ducendo ad incõueniens, quod ostendit ex beneficio obedientiæ. Quartò ibi, *Humanum dico, &c.* Probat quod non est manendum in peccato, ratione accepta ex prioris vitæ consuetudine, ponendo documentum humanum, quo monemur mẽbra nostra exhibere iustitiæ, sicut ante gratiam exhibebamus peccato. Probat ex fructu & fine iustitiæ, qui est sanctificatio & merces vitæ æternæ, & ex fructu siue mercede peccati, qui sunt erubescentia & mors æterna.

EXPOSITIO LITERALIS VI. CAPITIS.

QVid ergo dicemus? *Manebimus in peccato*, id est, continuabimus & multiplicabimus peccata, *vt gratia abundet*, id est, vt abundantiorem gratiam obtineamus, prout Pseudoapostoli asserunt hoc nos dicere: *Absit*, s. à nobis vt hoc dicamus, & quod permaneamus in peccato tali, siue quia damnatio illorum, qui hoc dicunt, iusta est. *Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc uiuemus in illo?* Si nos Apostoli, qui mortui sumus peccato, siue qui dominium peccati & diaboli à nobis excussimus, quomodo iterum vitam illius seruitio dicabimus, & voluntatem ac desideria actoris per seipsum ad pristinam vitam: ita qui mortuus est peccato, nõ debet viuere in illo, alioquin non est verè mortuus, aut nõ verè exequitur officia mortui. *An ignoratis fratres, uos*, s. Romani, vel Christi fideles mysterium mortis sepulturæ & resurrectionis Christi representari in baptisatis: sic, *Quia quicunque baptisati sumus*, id est, à vitiis in sacro baptismatis fonte loti, *In Christo Iesu*, id est, ex institutione Christi Iesu, *in morte ipsius*, id est, ad representandum mortem, sepulturam, & resurrectionem Christi, & ad nos conformandum illi, *baptisati sumus*, vt sicut ille mortuus est corporaliter, ita per baptismum moriamur vitiis spiritualiter. *Consepulti enim sumus cum illo per baptismũ in mortem*, id est, in destructionem peccati: quasi dicat, ad destruendum peccatum conformauimus nos sepulturæ Christi: quia sicut Christus mortuus fuit sub terra, ita nos qui baptisãti sumus, fuimus sub aqua. *Vt quo modo Christus, qui* scilicet mortuus & sepultus est, *surrexit à mortuis*, id est, à loco mortuorum siue sepulchro, *per gloriam patris*, id est, propter maiestatem, & potentiam, ac efficaciam, ex qua pater apparet gloriosus & dignus laude: *Ita & nos in nouitate uitæ ambulemus*, id est, sic nos qui per baptismum conformabimus nos morti & sepulturæ Christi, seu spiritualiter mortui peccato sumus, pristinis vitiis extirpatis, & omnino relictis, surgentes spiritualiter reformemur & ambulemus, siue per bona opera procedamus in nouitate vitæ virtuosæ, penitus relicta vetustate peccati. *Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius*, id est, si in nobis sumamus mortis eius similitudinem,

supra 3.b

tudinem, vt spiritualiter moriendo ei incorporemur, sicut ramus qui inseritur trunco: sic nos in ipsa Christi passione inseramur: *Simul & resurrectionis erimus*, id est, sic etiam similitudinem resurrectionis Christi in nobis assumere debemus, vt, scilicet, in præsenti innocenter, & in nouitate vitæ spiritualiter ambulemus, in futuro peruenietmus, & erimus similes illi in resurrectione, id est, glorificati sicut ipse, resurgemus: & sic per similitudinem resurrectionis, probat quod non debemus viuere in peccato, nec ad peccata pristina reuerti.

SECVNDA PARS VI. CAPITIS.

HOc *scientes*, s. nos Apostoli & Christi discipuli, quibus ipse sua mysteria reuelauit, & fidelibus reuelari iussit: *Quia uetus homo noster*, id est, vetustas peccati per Adam in nobis introducta, quæ est fomes peccati, siue lex membrorum, ex qua prodeunt omnia peccata & reliquiæ peccatorum, quæ sunt macula, reatus pœnæ, inclinatio & promptitudo ad peccandum, quibus cùm homo subiicitur, dicitur vetus & antiquus homo: quia quod antiquatur & veterascit prope interitũ est. Sic homo vetus peccati, s. subiectus, damnationi propinquus est. *Simul crucifixus est*, id est, per mortem Christi, cui per baptismum inserimur, mortificatus est, & vetustas peccati virtute Christi sublata est, & cum chyrographo decreti, quod aduersus nos erat, cruci affixa, *ut destruatur corpus peccati*, id est, vt anichiletur & in nihilum deducatur congeries malorum operum, quæ facit corpus similitudinarium, sicut cõgeries membrorum facit corpus naturale: *Vt ultra non seruiamus peccato*, id est, non obediamus concupiscentiæ aut diabolo, seu ministris eius, ad peccatum inducentibus per consensum vel operis executionem. *Qui enim*, Christianus per baptismum similitudini mortis Christi complantatus, *mortuus est*, s. spiritualiter obiiciendo peccata, commortuus est Christo, qui pro peccatis tollendis mortuus est, talis *iustificatus est à peccato*, i. remissis peccatis translatus est in statum gratiæ & iustitiæ. *Si autem*, nos qui baptisati sumus per baptismum, *mortui sumus cum Christo*, id est, virtute mortis Christi, cui per baptismũ nos conformamus: ita mortui sumus peccato, sicut Christus semel mortuus est pœnæ. *Credimus, quia & simul etiã uiuemus cum illo*, id est, ad similitudinem vitæ eius, vita indefectibili, amplius non subiecta morti peccati, in hoc seculo per gratiam, nec morti corporali in futuro per gloriam. *Sciẽtes quod Christus resurgens à mortuis*, id est, à mortuis valde remotus, *iam*, s. amplius, vel posthac, *non moritur*, id est, dissoluitur diuisione animæ & corporis, sed viuit vita perpetua: & quod plus est, *mors*, quæ in homine dominatur, non solum quando homo moritur per separationem animæ à corpore, sed etiam ante mortem, dum patitur ægritudinem, famem, sitim, & alia huiusmodi per quæ ad mortem disponitur. *illi*, s. Christo, *ultra non dominabitur*, aliqua dispositione corruptiua, vel ad corruptionem tendẽte: sic quod est non solum immortalis, sed etiam impassibilis. *Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel*, id est, pro peccato tollendo mortem semel sustinuit, quæ mors sufficit ad omnia peccata delenda. Vna enim oblatione cõsummauit sanctificatos in sempiternum, vel mortuus est semel vitæ passibili & mortali, quemadmodum statutum est hominibus semel mori. *quod autem uiuit, uiuit* Deo. i. ad conformitatem Dei, qui solus habet immortalitatem: vnde vita, quam Christus acquisiuit, est deiformis: quia sicut vita patris nullam inquietudinem recipit, ita & vita Christi. *Ita & uos existimate, uos quidem mortuos esse peccato*, id est, quod sicut Christus semel mortuus est, & vos semel debetis mori peccato, & non iterare peccata, vt sicut Christus semel vitæ mortali mortuus est, nunquam ad eam rediturus: sic vos debetis existimare vos per baptismum peccato mortuos esse, tanquam ad peccatum nunquam sitis redituri: *Viuentes autem* Deo, id est, debetis viuere vita spirituali, bona opera faciendo ad honorem Dei, vel ad similitudinem Dei, vt, scilicet, per peccatum nunquam amplius moriamini, *in Christo Iesu*, id est, per Iesum Christum Dominum nostrum, per quem & peccatis morimur, & Deo viuimus: vel tanquam incorporati Christo Iesu, vt sicut ille resurgens iam non moritur, ita & nos iustificati non amplius moriamur spiritualiter per peccatum.

Coloss.2.c

Apoc.1.d

1.Pet 3.c 1.Cor.5.d Hebr.10.c Hebr.9.g 1.Tim.vltim.c

TERTIA PARS VI. CAPITIS.

NOn *ergo regnet peccatum in uestro mortali corpore*, id est, diligenter cauete ne peccatum, cuius iugum in baptismo excussistis, regnum siue dominiũ sumat amplius in vestro mortali corpore, cum sitis vestri iuris ab eius dominio & tyrannide liberati, *ut obediatis concupiscentiis eius*, id est, cauete ne vos illi iterum subiiciatis, & serui eius efficiamini, obediendo concupiscentiis eius, & sequendo per interiorem consensum malas inclinationes fomitis, vel suggestiones diaboli, per quas peccatum dicitur regnare & dominari in homine. *Sed neque exhibeatis membra uestra arma iniquitatis peccato*, id est, cauete ne præparetis aut tribuatis membra vestra, quæ facta sunt ad militandum & seruiendum Deo, faciatis arma ad exequendum iniquitatem, ad quam peccatum, id est, fomes vel diabolus inducit. *Sed exhibete uos* Deo, vt, scilicet, mens subdatur Deo, & seruiat ei. & hoc facere debetis, *tanquam ex mortuis uiuentes*, id est, tanquam ex morte culpę reducti ad vitam gratiæ. *Et membra uestra arma iustitiæ Deo*, id est, ad implendum & exequendum iustitiam & voluntatem Dei. *Peccatum enim*, id est, fomes vel diabolus, *uobis non dominabitur*, sicut faciebat olim, vel non poterit vobis dominari, aut vos ad peccandũ cogere, si vos Deo exhibueritis, & ei appropinquaueritis, peccatum, mala inclinatio, vel diabolus fugiet à vobis, si restiteritis. *Non enim sub lege*, scilicet membrorum, quæ vehementer inclinat & absque Dei speciali auxilio vrget, *estis*, *sed sub gratia*, quæ refrigerat, & facultatem implendi legem præbet. Non intendit tamen innuere quod gratia liberet ab omni lege iustificatos, quin teneantur obedire, sed solum à lege Moysi, quantum ad ceremonialia & iudicialia. *Quid ergo? peccabimus* contra præcepta moralia legis, aut contra

Ecclo.18.d

Iaco.4.b

leges humanas agendo: *Quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit*, scilicet, vt peccemus, & contra præcepta legis moralia vel contra leges humanas agamus. *An nescitis quoniam cui*, propria & libera voluntate, *exhibetis uos*, offertis & præsentatis, *seruos ad obediendum*, spontanee eius dominio vos subiiciendo, *serui estis*, id est, profitemini seruos esse *eius cui obedistis, siue peccati*, quæ seruitus ducit *ad mortem*, id est, ad æternam damnationem, *siue obeditionis*, id est, obedientiæ diuinorum præceptorum serui estis, quæ seruitus ducit *ad iustitiam*, scilicet, implendam. *Gratias autem*, scilicet, ago Deo, & vos similiter agere debetis: *quod*, & si aliquando *fuistis serui peccati*, illi vos exhibendo & consentiendo, modò non estis, sed obeditionis: *Obedistis autem ex corde*. i. voluntariè & ex amore, *in eam formam doctrinæ in quam traditi estis*, id est, secundum eam formam doctrinæ Euangelicæ, quæ docet homines ex Dei gratia iustificatos à peccato non debere iterum peccare. *liberati autem à peccato*, id est, à fomite, vel diabolo, ne regnet in vobis, *Serui facti estis iustitiæ*, consentiendo & exequendo ea quæ suggerit iustitia & gratia Dei: & ideo non debetis iterum redire in seruitutem peccati: cum non liceat seruo se subiicere seruituti domini contrarij domino suo.

Heb.5.d
1.Cor.2.d
Matth.16.d
Sap.9.d

QVARTA PARS VI. CAPITIS.

HVmanum, & ideo leue quoddam & congruens humanæ imbecillitati, *Dico propter infirmitatem*: quia perfectis sunt perfectiora præcepta tradenda, & imperfectis leuiora, *carnis uestræ*: quia hæc infirmitas nõ ex spiritu, qui semper promptus est, sed ex carne, quæ infirma est, procedit: & quia vnitur animæ aggrauat eam. *Sicut enim exhibuistis membra uestra seruire*, per executionẽ mali operis, *immunditiæ*, corporali & peccatis carnalibus, *& iniquitati*, s. corde conceptæ sine peccatis spiritualibus, *ad iniquitatem*, s. exterius exequendam. *Ita nunc*, cum debeatis plus iustitiæ quàm peccato. Et sic plus boni deberetis facere quàm mali: saltem æqualiter nunc *exhibete membra uestra*, per executionem operum, *seruire iustitiæ*, in lege Euãgelica vobis propositæ, *in sanctificationem*. i. in executionem, augmentum, & consummationem sanctitatis. *Cum enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ*, id est, exempti à iustitia: quia absque freno vos in peccata præcipitabaris. Nemo enim duobus dominis contrariis (vt sunt iustitia & peccatum) seruire potest. *Quem ergo fructum habuistis tunc*, cum peccabatis, *in illis*, s. peccatis, *in quibus*, id est, de quibus vel in quorum memoria, nunc, s. in statu gratiæ, *erubescitis*, propter eorum turpitudinem. *Nam finis illorum*, scilicet, peccatorũ, *mors*, id est, æterna damnatio, *est*: *Nunc uero*, s. in præsenti statu iustitiæ, liberati à peccato, cuius nunc serui eratis, serui autem facti Deo habetis fructum vestrum, vobis congruum, qui vobis delectabilis est, *in sanctificationem*, id est. in virtutum consummationem, *finem uero*, habetis, *uitam æternam*, propter quam iusti omnia operantur. *Stipendia enim peccati*. i. merces & retributio debita pro opere peccati, sunt scilicet, *mors* corporalis & æterna. *Gratia autem* Dei, id est, opera iustorum per gratiam Dei facta. secundum quod procedunt à gratia Dei, & impulsu Spiritus sancti, sunt digna *uita æterna in Christo Iesu Domino nostro*, id est, per meritum Domini nostri Iesu Christi, & non per obseruantiam legis, quæ iam finem habet & occasionaliter augebat peccatum.

Matt.6.c

COMMENTVM SEXTI CAPITIS.

Text.

Quid enim dicemus? manebimus in peccato ut gratia abundet.

POstquam Apost. in præcedenti cap. docuit quod per gratiam Christi liberamur à peccatis præteritis, in hoc capite docet quod per eandem datur nobis facultas resistendi peccatis futuris. Et primò ponit dubitationem, quæ ex præmissis oriri posset, & contra prædicta obiici: prædixit enim quod vbi abundauit delictũ, superabundauit & gratia: quæ verba aliquis malè *intelligere posset*. videlicet quod abundantia delicti esset causa directa superabundantiæ gratiæ, ex quo aliquis posset accipere occasionem peccandi, inferre & dicere aliquem debere abundare facere peccatum, id est, multiplicare & continuare peccata, vt maiorem haberet superabundantiam gratiæ. Ideo inducit dubitationem, dicens: Quid ergo manebimus in peccato, id est, multiplicabimus & continuabimus peccata, vt gratia abundet? hoc videtur sequi, si abundantia delicti sit causa superabundantis gratiæ: vnde suprà dixit, quod ex hac superabundantia gratiæ aliqui dicebant eum dicere, faciamus mala, vt inde veniant bona: quorum damnatio iusta est. Et Hiere. Bene est omnibus qui præuaricantur, & iniquè agunt.

Supra 3.b

Hiere.12.a
Text.

Absit: Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc uiuemus in illo?

HIc soluit prædictam dubitationem, & assignat rationem. Respondet autem negatiuè exprobrando & execrando, dicens: *Absit*. quasi dicat, custodiat nos Deus, ne in talem blasphemiam incidamus, vt dicamus quod propter superabundantiam gratiæ, permanendum sit in peccato. Quia nemini mandauit Deus impiè agere, imò præcepit quasi à facie colubri fugere peccatum, & assignat rationem, assumendo vnam propositionem conditionalem, *scilicet*. *Si enim mortui sumus peccato*, per hoc quod peccatum mortificatum est in nobis, non debemus viuere in illo. Naturalis enim ordo habet, vt à morte non redeatur ad vitam, & ideo qui semel mortuus est, redire ad vitam nequit. Cùm à priuatione ad habitum, secundum Philosophum, impossibilis sit regressus. vnde Esa. Morientes non viuant: Gigantes non resurgant. Et Salomon: Expoliaui me tunica mea, scilicet, abominabili, quomodo induar illa? Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Et Sapiens Eccles. 34. d. Qui baptisatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid proficit lauatio? Sed nos fideles sumus mortui peccato, ergo non debemus viuere in peccato. Sicut enim verè mortuus non redit ad vitam pristinam, ita mortuus peccato non debet amplius viuere

Ecclo.12.a

Esa.26.c
Can.5.a
Eccles.34.d

viuere peccato, siue reuerti ad peccatum, aut consentire peccato, aut non verè officium mortui exequitur. Ex præmissis patet quod mori vel mortuus esse peccato, ille dicitur in quo peccatum deletum est per baptismum aut pœnitentiam, qua conteritur & occiditur peccatum, per derelationem cum proposito amplius non peccandi. Ille autem dicitur viuere peccato, qui consentit illi, seu sequitur voluntatem & desideria actoris peccati, id est, diaboli, vel etiam dici potest quod peccatum dicitur nobis mortuum, quando nullam aliam gerimus peccati curam quam cadaueris, quod explodamus & abominamur. Aliud tamen est dicere peccatum mori nobis: quia vbi Apost. exagitabatur stimulo carnis, peccatum illi mortuum erat: quia non consentiebat, nec conuersabatur cum peccato. Sed tamen peccatum non erat illi mortuum, quoniam caro tentãs aggrediebatur ipsum. Vt ergo maiori emphasi extolleret vim, virtutémque gratiæ, ait per ipsam nos mortuos esse peccato, quatenus ipsius spectat facultatem.

An ignoratis fratres, quia quicunque baptisati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptisati sumus? Text.

HIc probat minorem prædicti syllogismi. s. quod fideles mortui sunt peccato per baptismum, dicens: *An ignoratis*, &c. quasi dicat, illud quod vobis proponendum est ad probationem huius minoris, adeo manifestum est, quod nõ licet vobis illud ignorare: pudor enim turpissimus est ei qui rem tam apertam & necessariã ignorat. quia vt alibi dicit: Si quis ignorat, ignorabitur. Hoc ergo quod proponimus, s. Quicunque, &c. sciendum & firmiter tenendum est, nec vnquam à memoria excedere debet, quod, s. baptismus est spiritualis regeneratio, per quã fide initiamur & adoptamur in filios Dei, & absque illo non possumus introire in regnum Dei, iuxta illud: Nisi quis renatus fuerit denuo, &c. Quicunque ergo baptisati sumus in Christo Iesu. i. per institutionem Christi Iesu. iuxta illud: Docete omnes gentes, baptisantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Vel per inuocationem Iesu Christi, secundum illud: In nomine Iesu Christi baptisabantur viri & mulieres. Vel in Christo Iesu, id est, in quadam conformitate ad Christum Iesum. iuxta illud: Quicunque baptisati estis, Christum induistis. sequitur in textu, *In morte ipsius baptisati sumus*. i. in similitudinem mortis eius, quasi mortem Christi in nobis representantes, iuxta illud: Semper mortificationem Iesu Christi in corpore nostro circunferentes, & illud: Stigmata Iesu in corpore meo porto. Vel in morte ipsius. i. per virtutem mortis eius. vnde Ioan. Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Vnde de latere Christi pendentis in cruce, exiuit sanguis & aqua, quæ sunt materia duorum principalium sacramentorum, scilicet, baptismi & eucharistiæ, quæ sunt instrumẽta deletionis peccatorum siue iustificationis nostræ per virtutem mortis Christi, cui per baptismum conformamur. Et potest sic formari ratio: Per baptismum fideles morti Christi configurantur, & conformantur inquantum peccato moriuntur. Sed Christus mortuus est vitæ mortali, in qua erat similitudo peccati, licet in eo non esset peccatum. Ergo omnes fideles qui baptisantur in Christo, sunt mortui peccato. vnde alibi dicit: Cum esseris mortui delictis.

1.Cor.14.g
Ioan.3.a
Matth.vlt.d
Act.8.c
Gal.3.d
1.Cor.4.c
Gal.vlt.d
Apoc.1.b
Ephes.2.a

Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem. Text.

HIc probat maiorem prædicti syllogismi, scilicet, quod per baptismum simus cõformes morti Christi, dicens: *Consepulti*, &c. q. d. sepultura non debetur nisi mortuis, secundum illud: Sinite mortuos sepelire mortuos suos. Sed per baptismum homines consepeliuntur Christo, id est, conformantur & assimilantur Christo sepulto. Quia sicut Christus cum sepultus fuit, positus fuit sub terra, ita ille qui baptisatur, immergitur & ponitur sub aqua. vnde Damascenus dicit quod ritus baptismi antiquitus fuit institutus per trinam immersionem totius corporis, ad explicatius representandum sepulturam Christi, quæ fuit per triduum. Ideo ter ac etiam ad representandum sanctissimam Trinitatem. Et sicut triduum sepulturæ Christi non facit nisi vnam sepulturam, ita trina immersio non facit nisi vnum baptisma. Et inde est quod in vigilia resurrectionis solẽnis baptismus in Ecclesia celebratur, quando commemoratur sepultura Christi, prout & in vigilia Pentecostes, quando solennisatur de Spiritu sancto, ex cuius virtute aqua baptismi accepit vim purgandi peccata. vnde dixit Christus: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c. Est tamen aduertendum quod differentia est inter mortem ac sepulturam corporalem, & mortem ac sepulturam spiritualem. Quia in corporalibus homo prius moritur, postea sepelitur. Sed spiritualis sepultura baptismi causat mortem & deletionem peccati: Cum sacramenta nouæ legis efficiant quod figurant. vnde cum sepultura spiritualis, quæ fit per baptismum, sit signum mortis Christi, sequitur quod efficit mortem peccati in baptisato. Et hoc innuit cum dicit: Quod sumus consepulti in mortem, præponendo sepulturam morti, ad denorandum quod per hoc quod accipimus signum sepulturæ Christi, consequimur mortem peccati.

Matt.8.c

Lib.4.c.10

Ioan.3.a

Vt quo modo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. Text.

DEclarato modo quo per baptismum mortui sumus peccato: infert consequens, quod non debemus viuere, manere, seu iacere in peccato, prosequendo assimilationem ad Christum ex resurrectione, dicens: *Vt quo modo*, &c. quasi dicat, Christus moriens in cruce, confixit delicta nostra cruci, secundum illud: Et vos cum mortui essetis delictis & præputio carnis vestræ, conuiuificauit cum illo, donans vobis omnia delicta, delens quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum attulit de medio, affixit illud cruci. Postquam verò sepultus fuit, resurrexit per gloriam patris, id est, per virtutem patris. Ex qua pater glorificatur. vnde in persona patris Dauid dicebat: Exurge gloria mea. Vel per gloriam patris, id est, per gloriosam & ad gloriosam vitam, quam accepit per virtutem patris, cum doribus corporis. Prior enim

Colos.2.c

Psal.7.

vita

Universidad de Deusto
Biblioteca

vita Christi fuit per infirmitatem carnis, per ignominias & vilitates multas, de sepulchro, id est, ad vitam gloriosam venit, relictis omnibus quæ pertinẽt ad infirmitatem carnis, vt sunt dolores, liuores & deformitates corporales, ac si diceret: vt sicut Christus per gloriosam virtutem patris surrexit à mortuis, non rursus relapsurus in mortem: ita & nos relictis omnibus peccatis, per virtutem mortis eius, in baptismo sepulti & mortificati nouitate vitæ, id est, in nouis actionibus & officiis vitæ ambulemus, nunquam in peccata relapsuri. Notandum quod non dicit, in gloriosa vita Christi ambulemus, sed in nouitate vitæ. Quia ante mortem & resurrectionem corporalem, id non possumus, sed dicit in nouitate vitæ, scilicet, spiritualis ambulemus, id est, per bona opera vitæ procedamus, & tandem pro ea ad gloriosam illam vitã in alio seculo perueniamus. Vita enim peccati vetustatem habet, quia ducit nos ad corruptionem. vnde dicit: Quod antiquatur & veterascit, prope interitum est. Dicit etiam Baruch: Quid est quod in terra inimicorum es? Inueteraſti in terra aliena, &c. Vnde nouitas vitæ dicitur, per quam aliquis redit ad integritatem, vt, scilicet, sit absque peccato. de hac nouitate Dauid ait: Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua. Ad hanc hortatur Apost. dicens: Renouamini spiritu mentis vestræ.

Hebr. 8. d
Baruch 3
Ephes. 4. f

Text.

Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus.

HIc probat necessitatem consequentiæ: Christus enim postquam mortuus & sepultus fuit, resurrexit: conueniens ergo & consequens est, quod illi qui conformantur morti & sepulturæ Christi in baptismo, conformentur etiam resurrectioni eius per nouitatem siue innocentiam vitæ. Ad hanc probationem enucleandam assumpsit metaphoram complantatarũ arborũ, accipiendo complantationem pro insertione, qua facta, ramus accipit vigorem & fructum ab arbore cui inseritur. Quod non facit arbor alteri complantata. Et quia Apost. intendit hic ostendere vnde gratia habeat virtutem, scilicet à Christo, & quo modo teneamur eam seruare, non absque ratione exponi potest complantati, id est, consiti, maxime cum Christus hanc derivationem virtutis per insertionem nobis declarauerit, dicens: Ego sum vitis vera. postea dicit: Ego sum vitis, & vos palmites, qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil poteſtis facere, &c. Et hoc est quod dicit: *Si complantati, &c.* quasi dicat: Si nos facti sumus complanrati, id est, consiti similitudini mortis eius, sicut ramus qui inseritur plantæ, aut viti, vt quasi nos in ipsa Christi passione per baptismum inseramur: *simul & resurrectionis erimus*, id est, similitudini resurrectionis eius complantabimur siue inseremur, vt, scilicet, in præsenti innocenter, siue in nouitate vitæ ambulemus, & in futuro ad similem gloriam perueniamus, iuxta illud: Reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Si commortui sumus & conuiuemus. Si igitur, sicut Apost. per similitudinem mortis Christi probauit, quod sumus mortui peccato, quod præmiserat, quasi antecedens: Sic per similitudinem resurrectionis eius, probat. quod nõ debemus viuere siue manere in peccato, quod quasi consequens superius intulit.

Loan. 15. a
Philip. 3. d

SECVNDA PARS VI. CAPITIS.

Text.

Hoc scientes quod uetus homo noster simul crucifixus est.

IN hac secunda huius 6. cap. parte, Apost. ostendit non esse permanendum in peccato, vt gratia abundet, ratione sumpta ex affectu abundantiæ gratiæ in baptismo collatæ, eo quod mortui sumus peccato: quia ratio abundantiæ gratiæ repugnat mansioni in peccato, declarat nobis adesse facultatem ad non permanendum in peccato, sed potius ad resistendum peccatis futuris. dicit ergo: Assertum est quod nõ debemus permanere in peccato, sed debemus ambulare in nouitate vitæ. Verum ne quis forte hoc impossibile putaret, dicit: *hoc scientes*, scilumus certi, siue absque quacunq; dubitatione credimus, *quod uetus homo noster*, id est, vetustas hominis per peccatum inducta, *simul cum Christo crucifixus est*. i. per crucem & passionem Christi nobis per baptismum applicatam mortificata est. Vetustas hominis per peccatum inducta, dicitur pronitas & inclinatio ad malum, per peccatum originale inducta, quæ in homine dominatur, quandiu homo peccato subiacet. Et quia id quod est principale siue quod dominatur in homine, dicitur esse homo: inde est quod ille qui subiicitur peccato, siue in quo peccatum dominatur, ipsa vetustas peccati dicitur esse vetus homo. Vel vetus homo dicitur, qualis per Adæ genituræ propagatur, vtpote qui nõ modo in peccato, sed etiã cum peccati fomite cũque aliis mortis legibus natus est. Et ille in quo est nouitas vitæ, quæ est per gratiã, qui principatur & dominatur, dicitur nouus homo. Vetustas enim peccati est vel reatus, aut macula peccati originalis, & pronitas siue inclinatio ad peccata actualia, vel etiã consuetudo peccandi, quæ quodãmodo necessitatẽ ingerit: & generaliter quidquid ex antiquo siue primo peccato primi hominis nobis prouenit. Sic igitur vetus homo noster, dicitur esse simul crucifixus, inquantum ipsa vetustas peccati virtute mortis Christi, vel totaliter ablata est vt in baptismo, in quo reatus pœnæ peccatorũ actualium, & omnis macula totaliter amota est, licet maneat fomes, & illa consuetudo peccãdi: tamen plurimũ diminuitur & debilitatur: ideo non dicit Apost. vetus homo noster mortuus est, sed crucifixus est, vt intelligamus quod licet ille qui est in gratia, mortuus sit peccato, vt supra dictũ est: peccatũ tamen non est in eo omnino mortuũ, sed crucifixũ: vt ad Col. scribit: Aggreditur enim & tentat hominẽ. vnde infra exclamat, dicẽs: Infelix homo quis me liberabit à corpore mortis huius? In resurrectione tamen generali erit peccatum totaliter mortuum, quia tunc omnis mala inclinatio & omnis reatus erunt prorsus deleta. *Vt destruatur corpus peccati ut ultra non seruiamus peccato.* Hic ponit duplicẽ effectũ beneficij crucifixionis veteris hominis siue peccati,

Text.
Coloss. 2. a
Text.

peccati, quorum primũ est remotio seu deletio præcedentium delictorum, & hoc innuit cum dicit: *ut destruatur corpus*. i. congeries & consistentia ac robur peccatorum, quę dicitur corpus similitudinarium. Quemadmodum enim ipsa congeries membrorum facit vnum corpus naturale. vnde Iob: Corpus eius quasi scuta fusilia. Sic congeries peccatorum facit corpus similitudinarium. Secundus effectus est cautio à peccatis in futurũ, & hoc innuit cum subdit: *ut ultra non seruiamus peccato*. Tunc enim homo seruit peccato, quando obedit concupiscentiæ peccati mortalis. Notãdum quod Apost. non dixit, vt vltra non peccemus, quia impossibile est secundum præsentẽ & communem statum vitare omnia venialia, collectiuè. licet quodlibet peccatũ veniale distributiuè vitare possumus, alias non essemus liberi arbitrij, & essemus obligati ad impossibile, quod qui asseruerit, anathema, secundũ d. Hier. debet reputari. Sed collectiuè vitare nõ possumus omnia, quia dum intendimus vitare vnum, incõsideratè ex negligentia (non prouidendo sicut tenemur) in aliud incidimus, & aliquibus motibus secundo primis non resistimus. Datur communiter exemplum de naui, in qua sunt multa foramina, quorũ quodlibet obstruere possumus, sed cum ad obstruẽdũ vnum intendimus, aqua per alia subintrat. Ideo Salomon dicit: Septies in die cadit iustus. & alibi: Nõ est homo iustus qui faciat bonũ, & non peccet. Et d. Ioan. Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. & d. Iaco. In multis offendimus omnes. Nec præcipitur nobis vt vitemus omnia collectiue, sed quodlibet distributiue. Ideo Apostolus dicit, *ut ultra non seruiamus peccato*, scilicet mortali tanquam domino, dando nos in eius tyrannidem. Hoc enim multis viris sanctis concessum est, maxime D. Virgini, quæ ab originali præseruata nullos motus primo primos, neque secundo primos, habuit. nec vnquam actualiter peccauit.

Iob 41. b
Prou. 24. b
Eccle. 7. c
1. Ioan. 1. a
Iaco. 3. a

Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato.

Text.

HOc loco prosequitur & declarat primum effectum crucifixionis, qui est destructio corporis peccati. Congeries enim peccatorum (qui dicitur corpus peccati) destruitur, quando peccata homini remittuntur. Sic igitur declarat destructionem corporis peccati. dicens: *Qui mortuus est peccato*, scilicet per baptismũ, quo Christo commorimur, *iustificatus est à peccato*, id est remissis peccatis translatus est in statum iustitiæ, iuxta illud: Et hęc fuistis aliquando, sed abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis. Quia igitur per crucem Christi homo peccato moritur, consequens est vt à peccato iustificetur, & ita quod corpus peccati destruatur.

1. Cor. 6. c

Si enim mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam uiuemus cum illo.

Text.

HIc declarat secundum effectum crucifixionis (qui est cautio vltra non seruiendi peccato) per conformitatem ad vitam Christi. tali ratione. Ille qui Christo morieti commoritur, simul conuiuit resurgenti. Christus autem sic surrexit à mortuis, tanquam nunquam de cætero moriturus. Ergo ille qui mortificatus est peccato, sic Christo resurgenti conuiuit, quòd habet facultatem nunquam de cætero redire ad peccatũ. vnde dicit, Si enim mortui sumus, scilicet peccato (cum Christo) id est, virtute mortis Christi, *Credimus quia simul etiam uiuemus cum illo*, id est ad similitudinem vitæ eius in hac via, vita gratiæ, & in futuro vita gloriæ. vnde Ephesiis scribẽs, dicit: Cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo.

Ephes. 2. b

Scientes quod Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur: Mors illi ultra non dominabitur.

Text.

HIc declarat conditionem vitę Christi, & dicit hoc inquam, quod dictum est, credimus: *Scientes quod Christus resurgens ex mortuis iam non moritur*, sed viuit vita perpetua, iuxta illud: Fui mortuus, & sum viuens in secula seculorum. Et quod plus est, *mors illi ultra non dominabitur*, quæ mors in homine dominatur, non solum dum moritur per separationem corporis & animæ, sed etiã ante mortem, dum patitur ægritudinem, famem, sitim, dolorem, & alia huiusmodi, per quæ peruenitur ad mortem. Sed ab his libera est vita Christi resurgentis: & ideo nullo modo subiicitur dominio mortis, sed potius ipse habet dominium super mortem, iuxta illud: Habet clauem mortis & inferni. Si ex verbis istis, *ultra non dominabitur*, inferat quis: ergo aliquando dominata fuit Christo: ex quo videtur sequi quod mors fuit illi pœna, & per consequens contraxit peccatum originale, vnde processit mors, quod est hæreticum. Dicendum, quod mors nullum vnquam habuit dominiũ in Christo, & nullo modo fuit illi pœna, sed pœnalitas ex conditione naturæ passibilis & corruptibilis, quam sponte susćepit, vt nos morti satisfaciendo à morte liberaret. Quia, vt Apost. dicit: Debuit per omnia fratribus assimilari, id est, quod intelligendum est de conditionibus naturæ, siue naturalibus. Ex quo Theologi inferunt quod conueniens fuit Christum assumere omnes defectus naturales, qui non important deformitatẽ, prout ignorantia & peccatum quæ sunt contra naturam bene institutam.

Apoc. 1. d
Apoc. 1. d

Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem uiuit, uiuit Deo.

Text.

HIc dupliciter probat quod Christus resurgens ex mortuis vltra non moriatur. Primo ratione accepta ex parte mortis, quam sustinuit, dicens: *Quod enim mortuus est, peccato, mortuus est semel*. quę verba non debent intelligi sic, vt dicamus quod mortuus sit peccato, sicut nos morimur: quia in illo nullo modo peccatum locum habuit, iuxta illud: Qui peccatum non fecit. Sed dicitur mortuus esse peccato dupliciter. Vno modo quia mortuus est pro peccato tollendo, secundum illud: Eum qui non nouit peccatum Deus, pro nobis fecit peccatum, id est, hostiam pro peccato. & ideo litera debet sic legi siue ordinari: Qui mortuus est peccato, id est, propter peccatum tollendum, mortuus est semel. Alio modo qui mortuus est similitudini carnis peccati, id est, vitę passibili & mortali, iuxta illud: Deus misit filiũ in similitudinem carnis peccati, quæ similitudo attenditur in hoc

1. Pet. 2. d
Rom. 8. a

in hoc quod fuit passibilis & mortalis, sicut illi qui habent veram carnem peccati, id est, subiectam peccato, cui caro Christi subiecta non fuit. Vtroque autem modo concludi potest quod Christus mortuus sit semel, ex hoc quod mortuus est peccato. Quantum enim ad primum, manifestum est quod per vnam mortem omnia peccata deleuit, non solum præterita, sed etiam futura, secundum illud: Vna oblatione consummauit in sempiternũ sanctificatos, & in hoc sacrificium Christi excedit omnia sacrificia veteris legis. Ideo non requiritur, vt adhuc pro peccato moriatur, sicut in antiqua lege requirebatur, aliud sacrificium pro peccato futuro. vnde d. Petrus: Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. Quantum ad secũdum etiam idem potest concludi. Si enim Christus morte sustinuit, vt deficeret in eo similitudo carnis peccati, id est, passibilitas & corruptibilitas, debuit mors eius conformari illis, qui veram peccati carnem habent, qui semel duntaxat secũdum communem naturæ ordinem moriuntur, iuxta illud: Statutum est hominibus semel mori, & sic Christus semel oblatus & mortuus est. Secundo Apostol. probat quod Christus resurgens, vlterius non moriatur ex conditione vitę, quam resurgendo adeptus est, dicens: *Quod autem uiuit, uiuit Deo*, id est, ad conformitatem Dei. Dicitur enim quod si crucifixus est in infirmitate, viuit in virtute Dei. Effectus autem conformatur causæ. vnde & vita quam Christus resurgens acquisiuit, est deiformis. Sicut ergo vita Dei est sempiterna & absque corruptione, secundum illud: Qui solus habet immortalitatem: ita & vita Christi est immortalis.

Hebr. 10.c

1. Pet. 3.d

Hebr. 9.c

2. Cor. vl.a

1. Tim. vlt.c

Ita & uos existimate uos mortuos quidem esse peccato: uiuentes autem Deo in Christo Iesu.

Text.

HIc infert conclusionem intentam, quod nos conformare debemus vitæ Christi resurgentis, & non debemus vltra seruire peccato. Quia & quantum ad hoc quod Christus semel mortuus est peccato, id est, vitæ mortali, quæ habet similitudinem peccati propter possibilitatem, & quantum ad hoc quod viuit ad conformitatem Dei. Quantum ad primum dicit ita & vos existimate vos mortuos quidem esse peccato, scilicet tanquam ad peccatum nunquam sitis rediturí, iuxta illud: Morientes non viuant. Quantum ad secundum dicit, *uiuentes Deo*, id est, ad honorem vel similitudinem Dei, vt scilicet nunquam amplius per peccatum moriamini. vnde Galatis scribens ait: Quod nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei. Et ideo subdit, *In Christo Iesu Domino nostro*, id est, per Iesum Christum, per quẽ & peccatis morimur, & Deo viuimus. Vel in Christo Iesu, id est, tanquam incorporati Christo Iesu, vt per eius mortem moriamur peccato, & per eius resurrectionem viuamus Deo, nunquàm amplius per peccatum morituri.

Esa. 26.c

Gal. 2.d

TERTIA PARS VI. CAPITIS.

Text.

Non ergo regnet peccatum in uestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentijs eius: Sed neque exhibeatis membra uestra, arma iniquitatis peccato.

IN hac tertia huius 6. cap. parte Apost. ex præmissis cõcludit moralem exhortationem. Dicit ergo primo, Dictum est quod vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, &c. per quod datur intelligi quod virtus peccati est adeo diminuta ex abũdantia gratiæ Christi, vt nobis dominari non possit. Ideo inferendo concludit: *Non ergo*, &c. quasi dicat: Ergo debemus strenuè dimicare contra peccatum, ne regnet in nostro mortali corpore. Non autem dicit non sit peccatum in vestro mortali corpore, quia quandiu corpus nostrum est mortale, non potest esse quin in corpore nostro sit peccatum, id est, fomes peccati, siue apperitus sensitiuus destitutus iustitia originali, quem Apost. sequenti cap. nominat peccatum: eo quod inclinat ad peccandum: verum quia illa denominatio est impropria, & tam in præcedenti quàm in isto capite loquitur de peccato secundum rationem culpę, quam aliquando vocat delictum, aliquando peccatum. Fomes verò cum sit natura, non est culpa: propterea nunquam Apost. vocat fomitem delictum, sed duntaxat peccatum. Ideo præcedens expositio aliquibus non placet: quapropter exponunt de peccato mortali, vt paulò antè dictum est, interpretando illud (vt vltra non seruiamus peccato.) Ex quo enim liberati sumus à peccati regno, debemus conari ne peccatum dominium amissum recuperet in nostro mortali corpore, id est, in nobis. Et hoc quidem necessarium est cauere, quandiu corpus mortale gerimus: quia vt Sapien. ait. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Et quia peccatum dupliciter regnat in homine, scilicet per interiorem mentis consensum, & per operis executionem: ideo ad exclusionem primi dicit, *ut obediatis concupiscentijs eius*, id est, inclinationibus illius. Obedire enim per interiorem mentis consensum concupiscentiis peccati, est peccatum regnare in nobis: ideo Sapien. dicit: Post concupiscentias tuas non eas. Et ad exclusionem secundi subdit, *Sed neque exhibeatis membra uestra arma iniquitatis peccato*, id est, fomiti peccati, arma iniquitatis, id est, instrumenta ad iniquitatem exequendam. Homo enim cum per membra exequitur peccatum, ad iniquitatem exequitur, & ex hoc ipso pugnare videtur ad restituẽdum dominium & regnum peccato, quod per assuetudinem peccandi conualescit in nobis, secundum illud: Cum armis suis, id est, membris suis, ad inferos descenderunt. Et sic obedire est actus interior voluntatis: exhibere autem membra, est actus exterioris executionis.

Sapien. 9.d

Eccles. 18.d

Exec. 32.f

Text.

Sed exhibete uos Deo, tanquam ex mortuis uiuentes: & membra uestra, arma iustitiæ Deo.

HIc exhortatur vt exhibeamus nos Deo. Et primo quantum ad interiorem affectum, scilicet vt mens nostra subdatur Deo, iuxta illud: Et nunc Israel quid Dominus Deus tuus requirit à te, nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius. & hoc facere debemus tanquam ex mortuis viuentes, id est, tanquam reducti ad vitam gratiæ de morte culpæ. Nam & ideo iustum est, vt qui viuit, iam non sibi viuat, sed ei qui pro omnibus mortuus est. Secundo quantum ad exteriorem

2. Cor. 5.a

teriorem actum dicit: *Sed exhibete membra uestra arma iustitiæ*. i. instrumenta ad exequendum iustitiam, quibus pugnetis contra aduersarios iustitiæ, Deo. i. ad honorem & obsequium Dei. vnde alibi dicit: Induite vos armaturam Dei, scilicet interiorem, id est gratiam, virtutes ac dona Spiritus sancti, vt positis stare & pugnare exterius per membra contra insidias diaboli.

Text.

Peccatum enim uobis non dominabitur. Non enim sub lege estis sed sub gratia.

HIc assignat rationem exhortationis prædictæ, præueniens eorum qui se excusare vellent, ignauiam & malignitatem, assignantes acerrimam carnis pugnam. Posset enim aliquis se excusare allegando dominium peccati, per quod assereret se ab obseruatione exhortationis prædictæ impediri. Ideo Apost. hoc primo excludit, dicens: Peccatum vobis non dominabitur, scilicet si cœperitis peccato resistere, & vos exhibere Deo, iuxta illud: Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Resistite diabolo, & fugiet à vobis: ac si diceret, Ideo potestis prædicta obseruare, quia non inuenietis peccatum dominari, per quod retrahi possitis ab exhibitione Dei. Sumus enim liberati à Christo, secũdum illud: Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. deinde manifestat quod dixerat dicens: *Non enim estis sub lege, sed sub gratia*. Verũ quia dubitari posset de qua lege intelligeret, cum prius mentionem fecerit de lege naturali, quæ sola præcepta moralia continebat, quibus Gentiles erant subiecti: vel de lege Moysi, quæ continet cæremonialia & iudicialia præcepta, quibus Gentiles non erant subiecti: Dicendum est quod non solum loquitur hic de lege Moysi, quantum ad cæremonialia & iudicialia præcepta, sed etiam quantum ad moralia, quæ pertinent ad legem naturæ. Sub qua quidem lege aliquis dicitur esse dupliciter: vno modo quasi legis obseruantiæ voluntariè subiectus, & hoc modo etiam Christus fuit sub lege, iuxta illud: Factus sub lege. quia, s. legem obseruauit, non solum quantum ad moralia, sed etiam quantum ad cæremonialia. Fideles autem Christi sunt hoc modo sub lege quantum ad moralia, sed non quãtum ad cæremonialia aut iudicialia, quæ euacuata sunt in morte Christi, quibus etiam Gentiles non erant subiecti. Alio modo aliquis dicitur esse sub lege, quasi à lege coactus, & sic ille dicitur esse sub lege, qui non volũtariè nec ex amore seruat legem, sed ex timore pœnarũ cogitur legem seruare. Talis autem caret gratia, quæ si adesset, inclinaret ad voluntatem obseruantiam legis, vt ex amore moralia eius præcepta impleret. An autem iustificatus sit obligatus ad seruandas leges humanas, dicetur infra 13. cap. interpretando illud: Ideoque necessitate subditi estote, &c. Sic igitur quando quis est sic sub lege, quod non adimplet voluntariè legem, peccatum in eo dominatur, ex quo voluntas hominis inclinatur, vt velit id quod est contrariũ legi. Sed per gratiam tale dominium tollitur, quia gratia facit quod homo voluntariè seruet legẽ, non quasi sub lege existens, sed sicut liber. vnde Apost. Non sumus ancillæ filij, sed liberæ: qua libertate Christus nos liberauit. Hanc autem gratiam facientem homines liberè & voluntariè implere legem, non conferebant legalia sacramenta, sicut conferunt sacramenta Christi, signanter baptismus, qui est primum sacramentum & ianua aliorum. Et ideo illi qui se cæremoniis legis subiiciebant, quantum pertinet ad virtutem sacramentorum legalium, non erant sub gratia, sed sub lege: nisi fortè per Christi fidem gratiam adipiscerentur, prout multi patres antiqui testamenti, per quam pertinebant ad nouũ testamentum. Illi verò qui se sacramentis Christi subiiciunt, ex eorum virtute gratiam consequuntur, vt non sint sub lege, sed sub gratia: nisi fortè per suam culpam se subiiciant seruituti peccati, per quã seruitutem pertinent ad antiquum testamentum. Vult ergo cõmonefacere Apost. conuersos ad fidem, vt in gratia sint solidius firmati per Christi sacramenta, & persistant aduersus regnum peccati, quam illi qui sub lege naturali aut scripta degebant. Et qui relapsi fuerint expeditius, seruentius, robustiúsque resipiscant attenta copia abundantiæ gratiæ, & dignationis diuinæ sacramentorúmque & remediorum maioris efficaciæ. vnde d. Chrisost. dicit quod ante aduentum Christi, quando lex erat tantummodo præcipiens, facillimum erat corpus nostrum in seruiturem peccati incidere. Nunc autem per gratiam, quæ non solum peccata priora remittit, sed etiam ad futura cauenda nos munit, facilius regno peccati resistere possimus. Et in hunc locum d. Aug. dicit quod peccatum dominatur sub lege: non quia lex mala est, sed quia sub illa sunt, quos reos facit iubendo & non adiuuando.

Hebr. 2.c

Iacob. 4.b

Ioan. 8.d

In libr. de gra. & lib. ar.

Text.

Quid ergo? peccabimus, quia non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. An nescitis quoniam cui exhibetis uos seruos ad obediendum, serui eius estis cui obeditis, siue peccati ad mortem, siue obeditionis ad iustitiam?

HIc Apost. præueniendo Pseudochristianos & Hæreticos, qui ex verbis crude & male intellectis, absurda & deprauata mente legi euangelicæ opposita inferre nituntur, scisciratur, dicẽs: Quid ergo? Sciebat enim quod id quod prædixit, Non estis sub lege, sed sub gratia: poterat aliquibus male intelligi: s. ad hunc sensum quod fideles Christi non sunt sub lege, quantum ad debitum obseruandi præcepta moralia, ex quo sequeretur quod fidelibus Christi licitum esset peccare contra præcepta moralia faciendo: quoniam dictum est quod non sumus sub lege, sed sub gratia. Et hunc sensum Apost. Galatis scribens improbat, dicens: Vos in libertatem vocati estis fratres mei, tantum ne detis in occasionem carnis libertatem. Et ideo hic etiam respondens subdit: Absit, scilicet vt peccemus & contra moralia præcepta faciamus: quia sumus à lege liberati. Quia si contra præcepta moralia ageremus & peccaremus, sequeretur hoc inconueniens quod iterum redigeremur in seruitutem peccati. & hoc innuit cum dicit: *An nescitis*, &c. Quod serui obedianr dominis suis, debitum est, iuxta illud: Serui subditi estote dominis carnalibus. vnde cum aliquis obedit alicui, se seruũ eius profiteur obediendo: diuerso tamen stipendio diuersis dominis obeditur. Qui enim obedit peccato tanquam domino, per seruitutem peccati ducitur ad mortem: & hoc exprimit cum

Gal. 5.b

Ephes. 6.a

mit cum dicit, *siue peccati*, id est, serui estis in obediendo ei, & hoc in mortem, id est, in æternã damnationem præcipitandi: de qua d. Io. In his mors secunda, &c. Qui verò obedit Deo, efficitur obeditionis, id est, obedientiæ seruus: obeditio enim est obseruantia diuinorum præceptorum. Quia per assuetudinẽ obediendi mẽs eius magis ac magis ad obediendũ Deo inclinatur, & ex hoc iustitiam perficit. Et hoc innuit cum ait, *siue obeditionis*, scilicet diuinorum præceptorum *ad iustitiam*, s. implendam, secundũ illud: Factores legis iustificabuntur. Et satis conuenienter obeditionem contraponit peccato: eo quod sicut d. Ambr. dicit: Peccatum est diuinæ legis trãgressio, est cælestium inobedientia mandatorum. Per hæc verba Apost. probat Christianos non esse omni lege solutos, maximè lege naturali, & potest probatio eius in hunc syllogismum reduci: Quicunque se exhibet obediendum iustitiæ, seruus est iustitiæ: Atqui Christiani in baptismo se exhibent seruire iustitiæ euangelicæ, ergo & serui eius sunt. Maiorem probat per interrogationem, per quam vehementior fit oratio, quasi dicat, Si ille qui se exhibet ad obediendum tyranno, qui nullum ius habet præcipiendi, seruus eius est: à fortiori qui se exhibet ad obediendum Deo, qui habet ius præcipiendi seruus eius est. Sed peccatum per tyrannidem dominatur homini, qui ratione viget, secundum quam natus est viuere. Iustitia verò legitimo iure dominatur, ideo qui se ei exhibet ad obediendum, multo magis est seruus iustitiæ. minor patet ex illo: Consepulti enim sumus, &c. An autem Christiani sint liberi à lege humana, ita vt licet ei absque peccato contrauenire, dicetur infra 13. c. interpretando illud, Itaque necessitate, &c.

Apoc. 10. d

Supra 2. c

Text.

Gratia autem Deo quod fuistis serui peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ in qua traditi estis: liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ.

HIc ostendit esse inconueniens quod obediendo iustitiæ iterum reducamur in seruitutem peccati, duplici ratione: Primò ratione accepta ex beneficio, quod consecuti sumus. Si enim aliquis per gratiam alterius liberatus esset à seruitute tyranni, qui ptissimè illud tractauit: inconueniens magnúmque incommodum esset illi, si iterum seruituti talis tyranni se subiiceret. Sed nos per gratiam Dei sumus liberati à dominio & tyrannide peccati, quod tanta mala nobis attulit. Igitur, &c. Secundo idem probat ex conditione, in quam ducti sumus post liberratem à peccato: quia facti sumus serui iustitiæ. Non enim licet seruo se subiicere seruituti alterius domini contrarij domino suo. Sed per baptismum & iustificationẽ facti sumus serui Dei, qui est verus Dominus, ergo non debemus iterum redire in seruitutem peccati. Vtranque rationem Apost. simul trãgit dicens: *Gratias autem*, s. ago & vos agere debetis, quod licet fueritis aliquando serui peccati, tamen translati estis à mala seruitute peccati in seruitutem iustitiæ, & obedistis, s. credendo: & hoc non coacti, sed corde, id est, voluntariè. *In eam formam doctrinæ*, id est, in doctrinam catholicæ fidei. vnde ad Timoth. scribens ait: formam habens sanorum verborũ, quæ à me audisti, *In quã traditi estis*, id est, cui spontaneè & totaliter vos subdidistis, iuxta illud: Semetipsos dederunt primum Deo, deinde nobis per voluntatem Dei. Et per hoc liberati estis à peccato, ideo inconuenit vt iterum in seruitutem peccati redeatis. Et cum serui facti sitis iustitiæ, inconuenit quod iustitiam deseratis. Idcirco Corinth. scribens dicebat: Precio empti estis, & non estis vestri. Ex præmissis apparet duplicem secundum Apost. esse seruitutem, scilicet peccati & iustitiæ: & duplicem libertatem, libertas à iustitia, quæ dicitur libertas carnis, & seruitus peccati: & libertas à peccato, quæ dicitur seruitus iustitiæ. Et quia ex hac seruitute peccati, quæ hic habetur, & ex dicto Christi, Qui facit peccatum seruus est peccati, Lutherani nituntur abrogare liberũ arbitrium in peccatore: Ideo circa huiusmodi seruitutem & libertatem insistendum est. Et notandum primo quod aliquis potest tripliciter fieri seruus siue captiuus: Primo naturaliter & contra propriam voluntatem, & hoc modo qui nascitur ex captiua dicitur seruus: quia in generatione seruorum secundum legistas, partus sequitur ventrem. Et hoc modo omnes nos nascimur serui per peccatũ originale, cui per propriam voluntatem non consentimus, sed per propagationem, cum natura à primo parente in nos traducitur. vnde Apost. Eramus omnes natura filij iræ: sed ab hac seruitute fuimus per Christum liberati, vt hic & in præcedenti cap. Secundo modo efficitur aliquis seruus siue captiuus, quando capitur violenter in bello contra voluntatem suã propriam. Et hoc modo peccatores non sunt serui peccati. Quia vt d. Aug. dicit: Peccatum est adeo voluntarium, quod si non fuerit voluntarium, id est, liberum, non est peccatum. Tertio modo quis efficitur seruus per propriam & spontaneam voluntatem ad benedictionem. Et hoc modo aliquis efficitur seruus peccati, voluntariè se exhibendo ad obediendum peccato, vt Apost. paulò ante clarè ostendit, dicens: An nescitis, quod cui vos exhibetis seruos ad obediendum, &c. vnde & Propheta: Gratis venundati estis. Et hæc seruitus peccati non tollit libertatem, nec includit necessitatem coactionis, sicut nec etiam seruitus iustitiæ. Ita quod quilibet potest ex vna seruitute in aliam transire: à seruitute quidem iustitiæ se solo in seruitutem peccati, vt patuit in Adam, & in aliis iustis qui se in seruitutem peccati præcipitarunt. Et à seruitute peccati in seruitutem iustitiæ, non quidem se solo, sed per auxilium & gratiam Dei, iuxta illud: Perditio tua ex te Israel, in me tantummodo auxilium tuum. Hæc autem seruitus peccati consistit in tribus. Primò in inclinatione ad peccandum: quia peccatum præcedens exhabitu vel dispositione relicta ex actu peccati, quod fecit ex suggestione diaboli, cui se subiecit, faciliter inducit ad alia peccata. vnde d. Gregorius ait: Peccatum quod per pœnitentiam non deletur, mox suo pondere ad aliud trahit. Secundo in macula, quæ est testimoniũ illius seruitutis diaboli, quam homo per suam virtutem delere non potest. Licet enim per liberum arbitrium possit peccare, non tamen

2. Tim. 1. d
2. Cor. 8. a

1. Cor. 7. d
Duplex seruitus & libertas. Contra Lutheranos.
Ioan. 4. d

Supra 5. b
Ephes. 2. a

Esa. 52. a

Osee 13. a

tamen potest à peccato per solum liberum arbitrium resurgere, prout ille qui cadit in foueam profundam non potest seipsum exire. Tertiò consistit in difficultate ad bonum faciendum, & malum cauendum: libertas autem à iustitia in duobus consistit. Primò quia est liber à coactione siue necessitate peccandi, vt dictum est. Quia licet peccatores non possint resurgere à peccato, possunt tamen cessare à continuatione peccati, quod est sic voluntarium, quod si non sit voluntarium non est peccatum. Secundò consistit in quodam conatulo per quẽ peccator potest habere propositum imperfectũ cessandi à peccato continuato, & resurgendi ab illo: eo quod ratione naturali cognoscit actum peccati esse contra bonum honestum, & per fidem licet informem cognoscit peccatum esse contra bonum diuinum: potest etiam ratione naturali agnoscere Deum esse clementem & misericordem, cum lumine naturali agnoscere possit omnes perfectiones creaturarum eminẽter esse in Deo, & misericordiam esse virtutem & perfectionẽ laudabilem, & si habeat fidem informẽ, illa agnitio misericordiæ per fidem etiã informem fulcietur, sicq; speciali Dei auxilio assistẽte, peccator conari potest ad resurgendum, prout infirmus aliqualiter, sed non perfectè ad surgendũ, iuxta illud: Velle mihi adiacet, perficere autem non inuenio. Seruitus autẽ iustitiæ in homine iusto consistit in inclinatione ad exercenda opera iustitiæ. Nam per gratiam virtutes & dona Spiritus sancti & gratiam cooperantem & sequentem, inclinatur ad opera meritoria & ad perseuerandum in illis. Et sic seruitus iustitiæ non est tanta, nec tam grauis, sicut seruitus peccati: imò est dulcissima. Seruite enim Deo regnare est. vnde Christus: Iugum meum suaue est, & onus meum leue. Per hanc seruitutem iustitiæ perficitur liberum arbitriũ, & liberatur à seruitute peccati. Et per seruitutem peccati debilitatur & priuatur iustitiæ bono. Libertas autẽ iustitiæ, quæ dicitur libertas Christiana, quæ manet in homine iusto, non cõsistit in Deo obligatione legis seruandæ, vt benè paulò antè probauit Apost. dicẽs: Peccabimus, quia non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit, &c. Sed de his amplius infr. 13. cap. super verbo: Itaq; necessitate subditi estote, &c. Sed consistit primo in liberatione à peccato originali, quantum ad culpam & diminutionem fomitis. Secundò in liberatione à peccato mortali, & ab inclinatione ad alia peccata similia, necnon à vehementibus suggestionibus diaboli. Tertiò à liberatione legis Moysi, quantũ ad ceremonialia & iudicialia, vt bene probauit Apost. qui cum loquitur de lege simpliciter, intelligit de lege Moysi. Quartò in liberatione à seruitute corruptionis, quæ erit in resurrectione generali. vnde dicit: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem. & infrà: Ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Reliqua verò quæ pertinent ad liberum arbitrium prosequemur infrà cap. 7. interpretando illud: Non enim quod volo bonũ hoc ago. vltra ea quæ tractauimus superius, 1. cap. interpretando illud: Propter quod tradidit eos Deus in desideria cordis sui, &c. hæc autem pro Lutheranorum nodis dissoluendis sufficiant.

Infra 7. d

Matt. 11. d

1. Cor. 15. g
Infra 8. d

QVARTA PARS VI. CAPITIS.

Humanum dico, propter infirmitatem carnis uestræ.

Text.

IN hac 4. huius capitis parte, Apost. probat prædictam conclusionem ratione accepta ex prioris vitæ consuetudine & fructu ac fine iustitiæ: dicit ergo, *Humanum, &c.* quasi dicat de duobus monui vos. Primo, quod exhibeatis vos Deo mente interius. Secundo, quod exhiberetis etiam membra vestra exterius. quantum ad operis executionẽ, hoc prosequi volo, & dico vobis quoddam humanum. i. congruẽs imbecillitati humanæ. Sic enim quandoq; homo accipitur in scriptura, prout scilicet significat conditionem infirmitatis humanæ, vt cum dicitur: Homo infirmus & exigui temporis, & minor ad intellectum iudicij & legum. Et Apost. sic accipit cum dicit: Cum sit inter vos zelus & cõtentio, nónne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Causam autem assignat, subiungens, *propter infirmitatem carnis uestræ*. Quia perfectis sunt perfectiora præcepta tradenda, iuxta illud: Sapientiam loquimur inter perfectos. & illud: Perfectorum est solidus cibus, infirmioribus sunt danda leuiora præcepta. vnde Corinthiis dicebat: Tanquam paruulis lac dedi vobis potum, & non escam: nondum enim poteratis. & Hebræis dicebat: Facti estis vt lacte vobis opus sit. Hæc autem infirmitas carnis, vt Sapiens dicit, aggrauat animam. & Christus: Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. & Apost. Caro concupiscit aduersus Spiritum, &c.

Sap. 9. b
1. Cor. 3. a
1. Cor. 2. b
Hebr. 5. c
1. Cor. 3. a
Sap. 9. d

Text.

Sicut exhibuistis membra uestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra uestra seruire iustitiæ, in sanctificationem.

HIc ponit documentum humanum, quo docet corpus pariter esse exhibendum ad seruiendum iustitiæ, sicut exhibuimus ad seruiẽdum peccato, dicens: *Sicut exhibuistis membra uestra seruire*, scilicet per executionem mali operis, *immunditiæ & iniquitati* corde conceptæ, vt immunditia referatur ad peccata carnalia, secundum illud: Omnis fornicatio & immunditia, &c. Et iniquitas referatur ad peccata spiritualia, præcipuè ea quibus læditur proximus, iuxta illud: Iniquitatẽ meditatus est in cubili suo. Quibus peccatis in corde concepris membra seruiunt ad iniquitatem opere exercendam. Et ponit hic secundo loco iniquitatem pro immunditia & iniquitate simul, siue prout se extendit ad peccata carnalia & spiritualia. Quia vt D. Io. dicit: Omne peccatũ est iniquitas, & hoc in quantum discordat ab æquitate legis diuinæ: Ita nunc, scilicet liberati à peccato, exhibete membra vestra per executionem bonorum operum seruire iustitiæ in lege diuina nobis propositæ. *In sanctificationem*, id est, in executionem & augmentum sanctitatis. vnde D. Ioan. qui sanctus est, sanctificetur adhuc. Dicitur autem hoc esse humanum: quia secundum rectum iu-

Ephes. 5. a
Psal. 35.

Apoc. vlt. c

Baruc 4.f dicium multo plus debet homo seruire iustitiæ, quam seruire iniquitati. vnde Baruc: Sicut fuit sensus vester vt erraretis à Deo, decies tantum iterum conuertentes requiretis eum.

Text. *Cum enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ.*

HIc assignat rationem prædicti documenti humani, præferendo statum gratiæ statui culpæ ab effectu, præmittendo statum & effectum peccati, qui est priuare hominem vera libertate: & potest sic formari ratio: Si enim plura bona nobis proueniunt ex iustitia, quam ex culpa, quæ multa mala affert, ergo multo magis debemus insistere ad seruiendum iustitiæ quam studuerimus ad seruiendum peccato. Primò ergo ponit conditionem status peccati. Ad cuius intelligentiam suppo nendum est quod homo naturaliter est liberi arbitrij propter rationem & voluntatem, quæ cogi non potest, licet inclinari possit ab aliquibus. Semper ergo homo quantum ad arbitrium rationis, manet liber à coactione, non tamen semper est liber ab inclinatione. Quandoque enim liberũ arbitrium inclinatur per habitum gratiæ vel iustitiæ, & tũc est liber à peccato, ab inclinatione pecca ti, vt scilicet ab eo non supereretur vsque ad consensum. Quandoq; autem liberum arbitrium inclinatur ad malum per habitum peccati, & tũc habet seruitutem peccati, quia inclinatur & trahitur ad consentiendum peccato contra iudicium rationis. & est tunc liber à iustitia, id est, ab inclina-
Luc.16.d tione iustitiæ, quæ (cum non sit stante peccato) ad bonum inclinare non potest. Supponendum est secundum quod sicut nemo potest duobus dominis oppositis seruire, ita neq; potest esse sine domino: Neq; seruitus est respectu vnius absq; libertate, respectu alterius. & hoc innuit Apost. cum dicit: *Cum serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ.* i. exempti à iustitia, & hoc dicit ad eorum confusionem, eo quòd absq; freno iustitiæ existẽtes seipsos in peccata præcipitabant. Quod præcipuè con-
Hier.2.d tingit in his qui ex certo proposito peccant. Nam illi qui ex infirmitate vel ignorãtia peccant, ali-
Iob 11.c quo modo freno iustitiæ retinentur, vt non videantur à iustitia omnino liberi. vnde Hier. A seculo fregisti iugum, rupisti vincula, dixisti, non seruiam. Et Iob: Vir vanus in superbiam erigitur, & tanquam pullum onagri liberum se putat. Sciendum tamen quod licet status peccati verã habeat seruitutem, non tamen habet veram libertatem. Non est enim vera libertas posse facere quicquid libet, nisi sit rationi consentaneum, cum homo sit natus viuere secundum rationem. Ideoque cum voluntas nata sit rationem sequi, tunc maximè captiua tenetur, cum à rationis lege seducitur, & sic homo dicitur verè seruus, licet appareat ei quod sit liber secundum carnem: libertas autem car nis pessima seruitus est. Ideo quod aliquis freno rationis non cohibeatur à sequela concupiscentiæ, est libertas quantum ad opinionem illius, qui summum bonum putat concupiscentiam sequi. vera autem libertas est sequi rationem, & cum illi qui sunt liberi à peccato, sequantur rationem,
Ioan.8.d sunt verè liberi. vnde Christus: Si manseritis in sermone meo, verè liberi eritis.

Text. *Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis?*

COntinuat hic probationem prædictæ propositionis: probauerat enim ex effectu peccati, qui est hominem priuare vera libertate, hic probat à fructu, qui est confusio & pudor. Verum hæc non dicuntur fructus, nisi per antiphrasin & à contrario sensu: nullus est enim peccati fructus. Ideo vtitur interrogatione sibi familiari, nominans fructum quod infructuosum est & incommo dum affert. Et licet hæc interrogatio, *Quem fructum, &c.* præ se ferat responsum negatiuum, quasi diceret nullum: tamen in verbo, *erubescitis*, designat fructum & incõmodum, quod consecuti sunt
Gene.3.b primi peccatores Adam & Eua, qui statim post peccatum cum cognouissent se nudos, præ pudore
Psal.30. confuerunt sibi folia fici, & fecerunt sibi perizomata: & cum audisset Adam vocem Domini deam bulantis in paradiso, abscondit se. Ideo Dauid: Erubescant impij & deducantur in infernũ. Quæ-
Esa.50.b rit ergo: *Quem fructum habuistis tunc*, i. quando peccabatis: quasi dicat, Illa voluptas quam pecca-
Mic.2.a do per modicum tempus habuistis, quid commodi & emolumenti attulit vobis? Nihil profecto, quia inutilis. vnde Esa. de impijs ait: Opera eorum opera inutilia. Et Miche. Vequi cogitatis inutile,
Hiere.31.d & operamini malum in cubilibus vestris. Et non solum fuit inutilis, verum etiam nociua, afferens
Esa.1.g confusionem. Ideo dicit, *In quibus*, i. de quibus s. peccatis, *nunc*, in statu pœnitentiæ, *erubescitis*, propter eorum turpitudinem & deordinationem. vnde Hiere. Postquam ostendisti mihi, percussi femur meum confusione, & erubui. Et Esa. Erubescitis super hortis voluptatis quos elegeratis. Hæc erubescentia non fuit tunc, id est, eo tempore quo peccabatis. Peccatum enim dum adest actu, eru bescentiam abstergit à fronte, vt sese homo liberius oblectet: quia tunc deformitas turpitudinis minus noscitur. Ideo non est adeo efficax ad patiendum pudorem. Calore autem deferuente, quia peccatum dilucidius deprehenditur, incipit peccator erubescere erubescentia.

Text. *Nam finis illorum, mors est.*

4.c.de diu. HIc ponit finem peccati, dicens: *Nam finis illorum*, scilicet peccatorum, non tamen à peccanti-
Supra 5.c bus intentus: quia peccantes non intendunt incurrere malum. Nemo enim, vt d. Dionys. ait, intendens ad malum operatur, sed finis ad quem peccata suapte natura ducunt, ordinatus à Deo, *Mors est*, scilicet corporalis, spiritualis, & æterna. de quibus suprà 5. super illo: Et per peccatum mors: ex quo enim quis se separat à Deo per peccatum, dignus est vt priuetur gratia Dei & donis Spiritus sancti, in quo consistit mors spiritualis: & quod anima separetur à corpore, in quo consistit mors corporalis, & quod denegetur lumen gloriæ & infligantur ei perpetua tormenta, in quo consistit mors æterna.

Text. *Nunc verò liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam.*

Hic

HIc ostendit qualitatem status iustitiæ, qui apparet contrarius statui peccati, per tres oppositas conditiones, quas hic describit. Nam primo de statu peccati dixerat: Cum serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Nunc directè opponit, *liberati à peccato, serui autem facti Deo.* Secundo dixerat quem fructum, &c. hic opponendo dicit: *habetis fructum uestrum in sanctificationem.* Tertiò dixerat, finis illorum mors est: hic contraponit *finem uerò uitam æternam.* Circa primum considerandum quod sicut cum quis à peccato inclinatur ad malum, est liber à iustitia. Ita cum aliquis ex habitu iustitiæ inclinatur ad bonum, est liber à peccato. Vt scilicet ab eo non superetur vsque ad consensum. vnde dicit: Nunc verò in statu iustitiæ liberati à peccato, secundum illud: Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Similiter è diuerso: Sicut in statu peccati aliquis est seruus peccati, cui obedit: Ita in statu iustitiæ est seruus Dei, voluntariè obediens ei, secundum illud: Voluntariè sacrificabo tibi. & hoc innuit cũ dicit: *Serui autem facti Deo*, vnde Dauid: O Domine quia ego seruus Psal.115. tuus sum, &c. Hæc autem est optima seruitus & vera libertas: iuxta commune adagiũ, seruire Deo regnare est. Circa secundum ponit effectum iustitiæ, dicens: Habetis fructum in sanctificationem, i. ipsa sanctificatio & executio sanctitatis per bona opera est fructus vester, inquantum, hoc spiritualiter, & sancte vos delectat. vnde Sapien. Flores mei fructus honoris, & honestatis. & Apostol. Ecclesi.24.c Fructus autem spiritus gaudium, pax, &c. Circa tertium ponit finem oppositum. dixerat: Finis illo- Galat.5.d rum mors est: hic autem dicit, finem verò vitam æternam, quæ dicitur finis & ipsorum iustorũ qui quærunt eam, & propter eam consequendam omnia alia operantur. vnde Christus: Primũ quærite Matth.6.d regnum Dei & iustitiam eius. Vita æterna etiam est finis ipsorum operum, quæ cum ex obedientia Dei fiant, & ad Dei imitationem vitam æternam merentur, iuxta illud: Oues meæ vocem meam au Ioan.10.b diunt: & sequuntur me, & ego vitam æternam do eis. Ex hoc quod hic dicitur vitam æternam esse fructum iustitiæ: trahunt aliqui quod vita æterna consistit in fruitione, quæ est actus voluntatis: se-
10.de Trin.& cundũ d. Aug. vbi dicit, quod frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam. Quia cum fruitio 1.de doct.Chri. à fructu deriuetur, fruitio & fructus ad idem pertinere videntur: fructus autem spiritualis per fructum sensibilem cognoscitur: fructus verò sensibilis est id quod vltimum ab arbore expectatur, & cum quadam suauitate percipitur: ergo etiam fructus spiritualis, sed ad voluntatem pertinet illud vltimũ & suauitas. Igitur vita æterna cõsistit in fruitione voluntatis tanquã in principaliori actu. quod videtur aduersari ei quod dixit Christus: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te Deum, &c. Ad Ioan.17.a huiusmodi dubij dissolutionem, reducendum est ad memoriam id quod de beatitudine diximus, suprà 4.cap. interpretando illud: Sicut Dauid dicit beatitudinem hominis esse, &c. quo supposito, dicendum quod cum beatitudo sit status omnium bonorum aggregatione perfectus, necesse est ipsam consistere in visione & fruitione simul, quæ sunt naturaliter connexæ: sic quod nemo potest clarè videre Deum, quin summe secundum proportionẽ luminis & gratiæ fruatur Deo. Si autem per imaginationem quæratur de principalitate: dicendum, quod beatitudo formalis & subiectiua principalius consistit in visione, quã in fruitione: cum visio ordine naturæ præcedat fruitionem, & primo ordine naturæ attingat Deum, eo quod volũtas de se est cæca & absq; intellectu, nec potest frui nec exire in aliquem actum. Tum etiam quia beatitudo consistit in nobilissimo 1.Ethic. actu, secundum Philos. Nobilissimus autem actus est nobilissimæ potentiæ. Sed intellectus est simpliciter nobilissima potentia, quia quoad res materiales nobiliori modo fertur quam voluntas, cum feratur per similitudinem earum in se: voluntas verò in ipsas secundum se absq; similitudine illarum in se recepta. Similitudo autem siue species rerum materialium in intellectu recepta, est spiritualis & incorruptibilis, cum omne quod recipitur ad modum recipientis recipiatur. Et sic cum esse spirituale sit perfectius materiali, sequitur quod intellectus nobiliori modo fertur in eas, quam voluntas quæ fertur in res materiales absolutè, secundum quod in se sunt absq; specie, siue similitudine. Et quãuis voluntas erga res spirituales nobiliori modo feratur quam intellectus: quia res spirituales, quæ sunt substantiæ, nobilius esse habeant in se, quam similitudines siue species intelligibiles earum quæ sunt in intellectu. Tamen quantum ad Deum, in patria intellectus etiam in actu beatifico terminatur in ipsum Deum absque specie intelligibili: Quia nulla talis causata possit sufficiẽter clarè representare diuinam essentiam, quæ est infinita. Cum igitur intellectus primo feratur in diuinam essentiam secundum se, & absq; similitudine, quemadmodum & voluntas: & non egeat adminiculo voluntatis, prout voluntas eget adminiculo intellectus, eo quod sit cæca, vt dictum est, sequitur quod est nobilior & perfectior voluntate. Et quanuis in esse meriti & acceptationis volũtas sit nobilior, & nobilioribus habitibus & virtutibus ornetur in via, puta charita te, quã cæteris præfert Apostol. Non tamen est nobilior in esse præmij & entis in patria. Miles enim 1.Cor.13.d manibus pugnando meretur, tamen caput & facies primo præmiantur: & licet charitas sit perfectior fide, & aliis virtutibus quas intellectus habet in via, non est tamen nobilior, neq; ita perfecta D. Tho.1.1.q. sicut lumen gloriæ, quod erit in intellectu in patria: quia lumen gloriæ primo & perfectius nos 3.ar.4 coniungit Deo: & ideo essentia beatitudinis quę est visio, est in intellectu: & fruitio siue delectatio quæ est consequens, pertinet ad voluntatem. Ideo beatitudo principalius pertinet ad intellectum quam ad voluntatem, & sic visio est essentialiter vita æterna.

Text. *Stipendia enim peccati, mors: Gratia autem Dei, vita æterna in Christo Iesu Domino nostro.*

HIc explicatius manifestat finem malorum & bonorum. Et primo quoad mala, quod finis peccatorum mors est. Hic verò dicit quod stipendia peccati sunt mors. Stipendia dicebantur olim mercedes militum à stipe pendenda, id est, ponderanda: quia pecunia militibus pro eorum

Universidad de Buenos Aires
Biblioteca

laboribus danda ponderabatur. Cum ergo peccatores mẽbra sua peccato exhibentes illis tanquam armis militent peccato, retribuit eis mortẽ tanquam stipendium, & mercedem siue retributionem eidem à Deo ordinatam. ex hoc manifestum est quod mors est finis peccatorum, sed non peccantium, qui illam non intendunt, vt dictum est. vnde Dauid: Ignis, sulphur, spiritus procellarum, pars calicis eorum. Quantum verò ad bona dixerat: habetis fructum in sanctificationem, finem verò vitam æternam. Et quia certum est quod vita æterna haberi non potest, nisi per gratiam: ideo hic dicit: Gratia Dei vita æterna, id est, hoc ipsum quod bona operamur & quod opus nostrum est dignum vita æterna, est à gratia Dei. vnde Dauid: Gratiam & gloriã dabit Dominus. Et quia Lutherani hunc locum obiiciunt catholicis, qui iuxta euangelicam veritatẽ docent iustos mereri vitam æternam: hic nobis parum insistendum est, non quod intendamus hic materiam meriti resoluere, cum hoc iam præstiterimus suprà 2. cap. interpretando locum illum: His qui secundum patientiam boni operis, &c. sed vt vera loci huius interpretatione data, perspicuè appareat hunc locum errori illorum potius aduersari quam fauere. Obiiciunt illi: Paulus ait: Gratia Dei vita æterna: ergo non ex merito, quia dicit infrà: Si autẽ gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia. Quid clarius dicere poterat Apostolo ad deludenda merita? Respondet tamen illis apertissime d. Aug. in Epist. ad Sixtum, quæ est 105. & in lib. De gratia & libero arbitrio, cap. 7. quibus locis legitimè interpretatur hoc d. Pauli verbum. Si citatur enim quasi ex hac sententia subinferens. Nulla ne igitur sunt merita iustorum? & respondet, sunt plane: quia iusti sunt. sed vt iusti fierent, merita non fuerunt. Id quod Theologi dicunt primam gratiam, qua primo iustificamur, non mereri. & infrà idem August. dicit: Vnde & ipsa vita æterna, quæ in fine fine habebitur, & ideo meritis præcedentibus redditur, tamen eadem merita quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam. Ipsa, scilicet vita æterna, gratia nũcupatur, quæ neque ideo, quia meritis non datur, sed quia data sunt merita, quibus non datur, sed redditur. Et inferius cum dixisset (scilicet d. Paulus hoc loco) Stipendium peccati mors, ait: Quia non congruentissimè & conuenienter addere iudicaretur, stipendium iustitiæ vita æterna. Et verum est, inquit, quia si merito peccati tanquam stipendium redditur mors, ita merito iustitiæ vita æterna: vnde etiam & merces appellatur plurimis sanctorum scripturarum locis. Hæc d. Aug. & alia plura, quibus edisserit vitam æternam esse militantium stipendium. Sed nec merita ipsa, quibus redditur, nostris viribus adscriberemus, quæ tamen gratiæ Dei committuntur. Ad amputandum hanc impiam gloriationem Apost. dicit: Gratia Dei vita æterna. D. Thom. hic dicit, quod si opera considerentur in sua natura, & secundum quod procedunt ex libero arbitrio, siue secundum substantiam operis, non merentur de condigno vitam æternam, sed solum secundum quod procedunt ex gratia Spiritus sancti. vnde Christus dicebat: Siquis biberit ex aqua (id est, gratia) quam ego dabo illi, fiet in eo fons salientis in vitam æternam. & hoc fit in Christo Iesu Domino nostro, id est, per fidem & mẽritum Domini nostri Iesu Christi, vel inquantum sumus in ipso per fidem, spem, & charitatem incorporati, & membra eius effecti. vnde d. Io. Omnis qui videt filium & credit in eum, habet vitam æternam. Vel veluti palmites fructificantes in vite.

Psal.10.b *Psal.83.c* *Infra 11.a* *Ioan.4.* *Ioan.6.c*

EPITOME VII. CAPITIS.

IN hoc c. septimo Apost. prosequendo facultatẽ & virtutem gratiæ Christi, ostendit primo, quod per eam soluti sumus à seruitute legis Mosaycæ, confutando errorem Iudæorum, qui arbitrabantur legem Moysi per Euangelium non esse antiquandam. Et quod sic digna esset, vt cum Euangelio custodiretur: quem errorem confutat ex lege matrimonij, à qua vir & mulier per mortem soluitur. Cum ergo per baptismum moriatur quis legi Iudaicæ, consequens est ipsum liberari ab eius obligatione, & subiungit vtilitatem liberationis prædictæ. Secundo ibi, *Quid ergo, &c.* respondet cuidam obiectioni, quæ fieri posset de bonitate legis antiquæ. Declarat deinde vtilitatem, effectum, bonitatem, & sanctitatem legis ac causam præuaricationis ipsius, scilicet concupiscentiam ex peccato originis prodeuntem, & reuiuiscentẽ ex defectu virtutis legis, quam excludit. Tertio ibi, *Scimus enim, &c.* probat bonitatem legis ex ipsã repugnantia, siue concupiscentia carnis quæ inuenitur in homine ad bonum, quam concupiscentiam vocat peccatum, eo quod ex peccato originali prodiit & ad actuale inclinat, quam inclinationem lex tollere non potest. Quarto ibi, *Inuenio igitur, &c.* Infert duas conclusiones ex his quæ proposuerat, quas experientia sua & aliorum probat. Prima est de lege membrorum inclinante in legem peccati. Secunda est de lege Dei secundum interiorem hominem exponendo signum consensum rationis concludit per quid fiat liberatio à lege membrorum.

EXPOSITIO LITERALIS VII. CAPITIS.

AN ignoratis fratres, saltem vos Iudæi, qui estis instructi in lege Moysi. *Scientibus enim legem loquor*: quia lex Moysi non erat omnibus Romanis fidelibus explicite nota, sed solis conuersis ex Iudaismo, qui in illum errorem inciderant, quod lex Moysi esset cum Euangelio seruanda, quasi dicat, Vos qui estis eruditi in lege, non debetis ignorare quod dicturus sum, scilicet: *Quia lex in homine dominatur*, id est, obligat hominem. *Quanto tempore uiuit*, scilicet homo, vel quanto tempore lex durat, & permanet in suo statu siue ante reuocationem legis. *Nam quæ sub uiro est mulier*, id est. sub viri potestate ex lege diuina, quæ dicit: Sub viri potestate eris, *Viuente uiro alligata est legi*: quia, scilicet tenetur conuiuere viro & obedire illi, & non potest licite discedere ab illo. *Si autem mortuus fuerit uir eius*, per mortem viri, *soluta est à lege uiri*, id est, à lege matrimonij siue ab obligatione, qua

Gen.3.c

qua erat obligata viro, *Igitur uiuente uiro uocabitur, &* verè erit, *adultera, si fuerit cum alio uiro*, ei carnaliter commixta viuente suo viro. *Si autem mortuus fuerit uir eius, liberata est à lege uiri*, id est, à lege qua obligabatur viro, *Vt non sit adultera si fuerit cum alio uiro*, ei carnaliter commixta, præsertim si ei matrimonialiter copuletur. *Itaque fratres mei*, qui iuncti estis Euãgelio, non estis adulteri: quia non debetis aliquid legi Moysi, cum mortua sit: ideo *& uos mortificati estis legi*, id est, cessat in vobis obligatio legis Moysi, quantum ad cæremonialia & iudicialia, quæ sunt figuralia ad tempus data: *Per corpus Christi*, id est, per hoc quod facti estis membra Christi, simul cum eo mortui & sepulti per baptismum, *Vt sitis alterius*, scilicet Christi, & eius legi subiecti, *Qui ex mortuis resurrexit*, in quo & vos nouam vitam assumpsistis, & ita non legi prioris vitæ, sed legi nouæ vitæ tenemini obligati, *Vt fructificetis* Deo, id est, vt fructum boni operis faciatis ad honorem Dei. *Cum enim essemus in carne*, id est, subiecti concupiscentiis carnis, *Passiones*, id est, affectiones & inclinationes, *Peccatorum*, quæ per legẽ erant notificatæ, vel occasionaliter augmentatæ, *operabantur in membris nostris*, id est, mouebant membra nostra, *Vt fructificarent morti*, id est, vt facerent fructum mortis, vel fructũ dignum morte, hoc est vt peccarent: quia peccatum est dignum morte. *Nunc autem soluti*, id est, liberati, *Sumus* per gratiam Christi, *à lege mortis in qua detinebamur*, id est, à seruitute legis Moysi quæ dicitur lex mortis, quia absq; misericordia occidebat corporaliter, vel per occasionem spiritualiter: ita, s. soluti sumus, *Vt seruiamus in nouitate spiritus*, id est, in spiritu renouati per gratiam Christi, vel secundum legem spiritus, quæ est lex Christi. *Et non in uetustate literæ*, id est, non secundum legem veterem, vel non in vetustate peccati, quam lex auferre non poterat sicut lex Christi.

1.Cor.7.g *Exo.18.a* *Hab.10.c*

SECVNDA PARS VII. CAPITIS.

QVid ergo *dicemus*, scilicet sequi ex his quæ dicta sunt, quod passiones peccatorum erãt per legem, & quod erat lex mortis? Nunquid inferemus, quod, *Lex peccatum est*, id est, quod lex peccatum doceat, vel quod ille qui talem legem dedit, peccauerit ferendo eam, quod videtur sequi? *Absit*, s. quod hoc dicamus. *Sed peccatum non cognoui*, vt offensiuum Dei, & punibile ab illo, *Nisi per legem*, s. Moysi, licet per legem naturalem possit cognosci peccatum, secundũ quod habet rationem inhonesti: & quia est contra dictamen rectæ rationis. *Nam concupiscentiam*, s. interiorem, *nesciebam*, scilicet esse peccatum, vel ita graue aut offensiuum Dei, *nisi lex diceret*: *Non cõcupisces*, quia cum homines illam non videant, non reputant eam esse peccatum, sed solus Deus qui cor intuetur. *Occasione autem accepta*, & non data per legem, *Peccatum*, id est, fomes, siue appetitus sensitiuus, auxilio gratiæ destitutus, ad peccandum pronus & inclinatus: vel diabolus: qui primus peccauit, & ad peccatum alios angelos & hominem induxit. *Per mandatum*, scilicet legis, *operatum est in me omnem concupiscentiam*, s. actualem, quia adueniente mandato creuit desiderium eius quod prohibetur. *Sine lege enim peccatum mortuum erat*, non quidem sic quod peccatũ non esset, quia dictum est, quod per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & erat vsq; ad legem: sed erat mortuũ quantum ad cognitionem hominis, vt dictum est. *Sed cum uenisset mandatum*, id est, lex Moysi quæ cõtinet mandata, *Peccatum reuixit*, quantum ad cognitionem hominis, quia tunc homo incepit cognoscere peccatum in seesse, quod prius non cognoscebat. Vel reuixit, quantum ad virtutem, quia data lege occasionaliter aucta est virtus peccati: Ideo lex dicitur virtus peccati. *Ego autem mortuus sum*, id est, cognoui me mortuum vel magis morti obligatus sum quam ante, *& inuentum est mihi*, s. non obseruanti sed trãsgredienti, *mandatum quod erat*, s. datum ex intentione dantis, *ad uitam*, s. æternam consequendam, *hoc esse ad mortem*, id est, occasio mortis. *Nam peccatum occasione accepta per mandatum seduxit me, & per illud occidit*, id est, per concupiscentiam actualem, quam in me operatus est, quemadmodum concupiscentia subuertit cor iudicum. *Itaque & lex quidem sancta*, id est, bona & immaculata, *& mandatum sanctum*, s. quantum ad ceremonialia, *& iustum*, quantum ad præcepta iudicialia, *& bonum*, id est, honestum siue conueniens rationi, quantum ad moralia præcepta. *Quod ergo bonũ est*, s. in se, *mihi factum est mors*, id est, causa mortis: quod quidẽ aliquis poterat falso intelligere per se. ex eo quod dictũ est: Inuentũ est mihi mandatum, quod erat ad vitã, hoc esse ad mortem. Ideo respondens dicit: *Absit*, s. vt dicamus quod mandatũ sit per se causa mortis: quia quod est secundum se bonum, non potest esse per se causa mortis. Non enim potest arbor bona malos fructus facere. Sed peccatum, id est, fomes, *Vt appareat peccatum*, id est, per hoc apparet esse peccatum, quia *Per bonum*, id est, legis mandatum quod ex hoc ipso bonum est, quod facit cognitionem peccati, *operatum est mihi mortem*, id est, damnationis augmentum, quia mors vt dictum est, regnauit ab Adam vsque ad Moysem, vel operatum est mihi peccatum actuale, quod est causa mortis. *Vt fiat supra modum*, id est, magis ardenter, *peccans*, id est, peccare faciens, *Peccatum*, præuaricationem ac concupiscentiam augendo, *Per mandatum* occasionaliter occasione accepta, sed non data.

Infra 16.b *Rom.3.a* *Gen.8.d* *Apoc.22.b* *Gen.3.a* *Supra 5.b* *1.Cor.15.g* *Dan.13.f* *Psal.18.b* *Matth.7.d*

TERTIA PARS VII. CAPITIS.

SCimus enim, id est, euidenter cognoscimus nos qui in diuinis versati sumus, *quod lex spiritualis est*, id est, à Spiritu sancto data, scripta enim fuit digito Dei. *Ego autem*, s. qui iudico legem esse peccatum, *Carnalis sum*, id est, carni, quæ concupiscit aduersus spiritum, consentiens, *Venundatus sub peccato*, i. originali primi parentis, vel proprio vt seruus: quia carnalitas quæ subiectionem importat, non solum prouenit ex peccato originali, sed etiam actuali, per quod homo concupiscentiis obediendo, se seruum carnis constituit & profitetur, & sic dicitur venundatus sub peccato: quia se ipsum vendidit in seruum peccati pretio propriæ voluntatis implendæ. Quod *enim operor*

Exo.13.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

non intelligo, secundum exteriorem hominem, victus suggestione dæmonis, vel passione aut inclinatione peruersi habitus, non approbo: quia sciens oppositum in generali contra conscientiã, siue iudicium rectæ rationis ago: vel quod operor, non quidem mente consentiente, sed cõcupiscendo, carne motu primo, præuenienteiudicium rationis, non intelligo, id est, non approbo: quia voluntas sine iudicio rationis non potest liberè approbare. *Non enim quod uolo bonum, hoc ago*. i. quod volo bonum in vniuersali voluntate incompleta & inefficaci, hoc ago. i. non exequor exterius opere. Vel bonum secundum completam & efficacem voluntatem perdurantem in electione particularis operationis, qua eligo mentem meam à prauis concupiscentiis seruare, non ago, id est, non seruo propter motus inordinatos sensualitatis insurgentis, contra rationem. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, vt non quæcunque volumus, illa faciamus. *Sed quod odi malum, illud facio*, id est, malum quod odio, id est, nolo in vniuersali, illud facio in particulari. Vel odio siue nolo malum insurgentis concupiscentiæ, siue motus primo primos, aut secundo primos, illud facio, id est, illos
Gal.5.c patior & habeo. *Si autem quod nolo*, scilicet malum, sola nolitione generali & incompleta, vel nolitione completa non concupiscendi, *illud facio*, id est, exequor in particulari, vel patior inordinatos concupiscentiæ motus. *Consentio legi, quoniam bona est*, in hoc quod prohibet malum, quod ego nolo: vel in generali, vel in particulari inclinatus, vel per naturam, vel per gratiam, ad volendum bonum, & fugiendum malum. *Nunc autem iam non ego operor illud*, scilicet quod facio contra legem, *Sed quod inhabitat in me peccatum*. id est, fomes, me tenens quodammodo seruum, qui non per seipsum agit, sed agitur ab alio, quasi dominium habens, *operatur*: illud enim dicitur homo operari, quod secundum rationem operatur: quia principale in homine est ratio. *Scio enim quod non habitat in carne mea*, id est, in portione inferiori, siue in membris & potentiis sensitiuis, quæ concupiscunt contra spiritum, & ei repugnant. *Bonum*, scilicet, gratiæ quæ habitat in mente siue spiritu. vnde in
Gal.5.b sequenti capite dicit: Si Christus in nobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem viuit propter iustificationem. *Nam uelle adiacet mihi*, id est, mihi propinquum est, sub mea potestate existens. Nihil enim est tam in hominis potestate cõstituturn, quam eius voluntas, vt d. Augustinus ait. *Perficere autẽ bonum non inuenio*, scilicet in mea potestate existens. Quia Deus est qui operatur in nobis, velle & perficere perfectum pro sua bona voluntate. *Non enim quod uolo bonum*, in generali volũtate incompleta, vel etiam in particulari voluntate completa: puta non concupiscere, & quietè ac cum tranquillitate animi Deo famulari. *Hoc facio*, passionibus sensualitatis insurgentibus & seducentibus. *Sed quod nolo malum*, in vniuersali vel motus primo primos insurgentes, inclinantes ad malum, & impedientes animi tranquillitatem: *Hoc ago*, scilicet in particulari, vel habeo. *Si autem quod nolo illud facio, iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum*, id est, fomes, vt dictum est.

QVARTA PARS VI. CAPITIS.

Inuenio igitur, scilicet per experientiam, *Legem*, scilicet Moysi consonam esse, *Volenti mihi facere bonum*, id est, rationi meæ per quam bonum approbo, & malum detestor: quod & ipsa lex facit, & hoc necessarium fuit: *Quoniam mihi malum*. i. fomes, *adiacet*, id est, iuxta carnẽ meam iacet. *Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem*, id est, secundum rationem & mentem, quæ dicitur interior homo. *Video autem aliam legem in membris meis*, scilicet fomitem, qui dicitur lex per similitudinem effectus oppositi: quia sicut lex inducit ad bonum faciendum, ita fomes ad peccandum: vel quia lege diuina in pœnam peccati datus est hic fomes, originaliter est appetitus sensitiuus, sed diffusiue inuenitur in omnibus membris, quæ seruiunt ei ad peccandum. *Repugnantem legi mentis meæ*. i. legi Moysi, quæ dicitur lex mentis, inquantum consonat menti vel legi naturali, quæ dicitur lex mentis: quia menti naturaliter indita est. *Et captiuantem me*, id est, tanquam seruum captiuũ me ducentem. *In lege peccati*. i. fomitis: *Quæ*, scilicet lex peccati, *est in membris meis*, diffusiue, vt dictum est. *Infœlix*, id est, miser, *Ego homo*, propter peccatum, quod in me inhabitat, quantum ad mentem,
Supra 2.c quando sum peccator, vel quantum ad carnem, quando sum in gratia. *Quis me liberabit de corpore mortis huius*, id est, de dominio carnis, in qua est mors? *Gratia Dei*, scilicet me liberabit: quia ex propriis viribus non possum liberari à corporis corruptione, nec ab infectione animæ quæ est per peccatum, sed solum per gratiam Dei quæ nobis datur. *Per Iesum Christum Dominum nostrum. Igitur ergo ipse mente*, id est, secundum rationem, *Seruio legi Dei*, ei consentiens. *Carne autem legi peccati*, inquantum caro mea secundum legem & inclinationem fomitis mouetur ad concupiscendum.

COMMENTVM VII. CAPITIS.

Text. *An ignoratis fratres, scientibus enim legem loquor, quia lex in homine dominatur, quanto tempore uiuit?*

POsteaquam Apost. præcedenti cap. ostendit quod per gratiam Christi liberamur à peccato, in hoc capite ostendit quod per gratiam Christi etiam liberabimur à seruitute legis, & probat conclusionem in præcedenti capite positam, scilicet: Non estis sub lege, sed sub gratia: cuius sermonem interpolauit, vt responderet ad illam interrogationem: Quid ergo? peccabimus, quia non sumus sub lege? Ad propositam ergo conclusionem reuersus, proponit tanquam hypothesin documentum dicens: *An ignoratis fratres*: id est, non est cur ignoretis. adeò enim manifestum est, quasi dicat, hoc cum sit valde necessarium cognoscere, ignorare non

non debetis: Quia si quis ignorat, quæ sunt necessaria, ignorabitur. vnde subdit causam quare non ignorare debebant, dicens: *Scientibus enim legem loquor*. Quilibet enim tenetur scire legem, quæ illum tangit & obligat. vnde suprà dixerat: Scimus quod quæcunq; lex loquitur, his qui in lege sunt, loquitur. Et theologi dicunt quod ignorantia eorum quæ quis scire tenetur, est crassa & culpabilis, nec excusat facientem oppositum. Hæc parenthesis, *scientibus legem loquor*, dubium ingerit de qua lege loquebatur Apost. Quidam dicunt quod de lege naturali, eo quod Apost. scribebat Romanis promiscue conuersis ex Gentilitate & Iudaismo, qui omnes legem naturalem sciebant, & maxime matrimonij, de qua exemplificat, à qua inductionem sumere proponebat. Aliis videtur quod congruentior intellectus sit de lege Moysi, quam volebat demonstrare antiquatam fuisse. Id quod parenthesis persuadet. Et quia lex Moysi non erat nota omnibus Romanis, sed solum ex Iudaismo conuersis, cum quibus Apost. rem peculiarius agebat, vtpote qui zelo legis in illum errorem inciderant: Quod lex Moysi obseruanda esset cum Euangelio, quia à Deo etiam data erat, & sic non loquebatur conuersis ex gentilitate, qui contradicebant. Subiungit documentum & sententiam, quam ignorare non debebant, dicens: *Quia lex in homine dominatur*, id est, obligat hominem quanto tempore viuit, scilicet homo. Quia lex data est ad dirigendum homines in via huius
Psal.24.c vitæ, secundum illud: legem statuit in via quam elegit. Ideo legis obligatio morte soluitur, in morte naturali hominis. sic exponit d. Chrysost. Expositio tamen Orig. magis videtur congruere intentioni Apost. refert enim ad legem id quod Apost. dicit: Quanto tempore lex viuit, scilicet in homine, habet vim obligatiuam. Dicitur autem lex viuere & mori in homine, secundum statum hominis: Quandiu homo manet in statu, cui data est lex, tandiu lex viuit in illo, id est, obligat illum. Quanto enim tempore viuit homo in statu militari, viuit in eo lex militaris, & stipendia proportionata secundum illam legem recipit. Si vero homo legitime muter statum militarem, homo quidem viuit, sed lex militaris in ipso mortua est, id est, non eum amplius obligat. Sic & lex matrimonij quandiu homo est in statu matrimonij, lex matrimonij in eo viuit, & obligat illum. Si vero vxor moriatur, iam mutat statum, ideo lex matrimonij in eo mortua est, id est, non obligat eum vt bene consequenter explicat.

Text. *Nam quæ sub uiro est mulier, uiuente uiro alligata est legi. Si autem mortuus fuerit uir eius, soluta est à lege uiri. Igitur uiuente uiro, uocabitur adultera, si fuerit cum alio uiro. Si autem mortuus fuerit uir eius, liberata est à lege uiri: ut non sit adultera, si fuerit cum alio uiro.*

HIc per exemplum explicatius declarat prædictam hypothesin siue documentum fundamentale, & manifestat per signum dicens: *Nam, &c.* quasi dicat, dixi vobis quod obligatio legis durat viuente homine, in statu cui data est. Nam mulier quæ sub viro est, id est sub potestate viri, lege diuina alligata est legi, qua tenetur conuiuere viro & obedire ei, vnde Christus: Quos Deus
Gene.3.a coniunxit, homo non separet. Si autem vir mulieris mortuus fuerit, mulier soluta est à lege viri, id
Matth.19.a est, à lege matrimonij, qua obligabatur viro. Cum enim vt Aug. ait, nuptiæ sint bona mortalium,
In lib. de nupt. & concu. non se extẽdit obligatio nuptiarum post vitam mortalem. Et propter hoc in resurrectione quando erit vita immortalis, neq; nubent, neq; nubentur. Ex quo patet quod si aliquis vxoratus moriatur, & resurgat, non erit vir mulieris, quæ prius fuerat eius vxor, nisi de nouo contrahat. Si autem obiiciatur illud: Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Dicendum quod ibi non
Heb.11.f dicitur: Acceperunt mulieres de resurrectione maritos suos, sed mortuos suos, id est, filios, prout
3.Reg.17 mulier quædam per Heliam, & alia per Helisæum. aliter tamen est in sacramentis quæ imprimunt
4.Reg.4. caracterem. quiest quædam consecratio animæ indelebilis. Omnis autẽ consecratio manet, quandiu manet res consecrata, sicut patet de consecratione Ecclesiæ, vel altaris. Et ideo si baptisatus confirmatus, aut ordinatus moriatur, & postmodum resurgat, non debet iterum eadem sacramenta accipere. Deinde Apost. manifestat quod dixerat per signum, & primo quantum ad legem matrimonij, quę durat in muliere viuente viro. Cuius signum est quod vocatur adultera, si fuerit cum alio viro carnaliter commixta. vnde Hier. Si dimiserit vir vxorem suam, & recedens ab eo duxerit virum alterum, nunquid non polluta & contaminata est mulier illa? Consequẽter inducit signum ostensiuum solutionis legis matrimonii, per mortem alterius coniugum, dicens: *Quid si uir eius*, scilicet, mulieris, *mortuus fuerit, liberata est mulier à lege uiri*, id est, qua obligabatur viro conuiuere, *ut non sit adultera*, si fuerit cum alio viro carnaliter commixta, maximè si ei matrimonialiter con-
1.Cor.7.f iungatur. vnde Corinth. scribens, ait: Si dormierit vir eius, liberata est, cui vult nubat tantum in Domino. Ex quo patet quod secundæ nuptiæ, tertiæ, & quartæ, ac consequenter, sunt secundum se licitæ, & non solum per dispẽsationem, vt videtur dicere d. Chrysost. qui super Matth. dicit: Quod sicut Moyses permisit libellum repudij, ita & Apostolo. secundas nuptias. Nulla est enim ratio, si lex
1.Tim.3.a matrimonialis soluitur per mortem, quare non liceat coniugi remanenti transire ad secunda vota? Quod autem Apost. dicit: Oportet episcopum esse vnius vxoris virum: non ideo dicitur quod secundæ nuptiæ sint illicitæ: sed propter defectum significationis. quia non esset vnus vnius, sicut Christus est vnus sponsus vnius Ecclesiæ. Ex præmissis apparet quod licet per adulterium soluatur matrimonium, quantum ad thorum, si pars cui facta est iniuria, velit: non tamen quantum ad vinculum: quia hic dicit quandiu vir eius viuit, id est, supereſt, si fuerit cum alio viro, id est, marito iuncta, adultera esset. Et idem dicendum esset, si vir qui iniuriam passus est, aliam duceret vxorem, adulter esset. Cum vnio siue vinculum matrimonij sit respectus, qui esse non potest, nisi inter duo extrema, quæ sibi inuicem sunt correlatiua.

Text. *Ita & uos fratres mei mortificati estis legi per corpus Christi: ut sitis alterius qui ex mortuis resurrexit, ut fructificetis Deo.*

HIc concludit propositum dicens: Itaque, &c. quasi dicat: per hoc quod mortui & consepulti estis cum Christo per baptismum, & facti membra corporis eius, vt præcedenti cap. dictum est, *mortificati estis legi*. i. lex in vobis mortua est siue non habens vim obligandi, quantum ad figuralia. *Vt iam sitis alterius*, s. Christi legi subiecti: *qui ex mortuis resurrexit*. In quo & vos resurgetes noua vitam & nouum statum assumpsistis. Ideo non lege prioris vitæ siue status tenemini obligati. Ex præmissis Apost. intendit construere talem syllogismum: Quicunque viuit in aliquo statu & ordine, quandiu viuit in illo, est subiectus legi illius status, & quanuis primum statum mutauerit, solutus est à lege illa. Sed Iudæus ante Christum passum viuebat in Iudaismo, & obligabatur legi Moysi, quæ figura erat Euangelij, & per baptismum moritur Iudaismo: ergo tunc soluitur ab illa lege Moysi. Maior probatur ex tertio capite, vbi dicitur: Scimus quod quæcunque lex loquitur, his qui in lege sunt, loquitur: & per similitudinẽ de lege militari & de lege matrimonij. Minor etiam manifesta est ex 6. cap. vt dicit: Quicunque baptizati sumus, &c. Remanet ergo conclusio vera. Consequenter ponit vtilitatem prædictæ liberationis, dicens: Vt fructificemus Deo. Per hoc enim quod facti sumus membra Christi in Christo manentes, possumus facere fructum boni operis ad honorem Dei, sicut palmes, quando est in vite, potest fructum ferre.

Supra 5.e

Sap. 6.a

Ioan. 15.a

Text. *Cum enim essemus in carne passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti.*

HIc ostendit quod fructus prouenies ex liberatione facta per Christum, impediebatur: quando eramus sub seruitute legis, hactenus narrauit: modo probat ex differentia inter vtrunq; statum: & quem prius appellauit statum sub lege, modo nuncupat statum carnalem, dicens: *Cum enim essemus in carne*, id est, subditi concupiscentiis carnis, hic vocat carnem, quod superius nominauerat veterem hominem, vnde infrà: Vos autem non estis in carne, sed in spiritu, *passiones*, id est, affectiones peccatorum: tum quia prius causæ sunt peccatorum: tum etiam post modum eorum effectus: *quæ per legem erant*, scilicet notificatæ, vel etiam occasionaliter augmentatæ, *operabantur in membris nostris*, id est, efficaces erant ad mouendum potentias & membra nostra. vnde d. Iac. Vnde bella & lites? nonne ex cõcupiscentiis? & hoc *ut fructificarent morti*, id est, vt facerẽt fructum mortis, qui est ira, indignatio, tribulatio, & angustia æterna, vt dictum est. Et d. Iac. Peccatum cum consummatum fuerit, generat mortem. & suprà 5. per vnum hominem, & 6. Stipendia peccati mors.

Infra 8.b

Iacob. 4.a
Supra 2.b
Iacob. 1.b
Supra 5.b
Supra 6.d
Text.

Nunc autem soluti sumus à lege mortis, in qua detinebamur: ita ut seruiamus in nouitate spiritus, & non in uetustate literæ.

HIc ostendit quod prædicta fructificatio Deo siue fructus apud Deum, acquiritur ab his qui sunt liberati à seruitute legis, dicens: *Nunc autem soluti sumus*, scilicet per gratiam Christi, *à lege mortis*, id est, à seruitute legis Moysi, quæ dicitur lex mortis, vel quia condemnabat ad mortem corporalem. vnde Apostolus: Irritam quis faciens legem Moysi, absque vlla miseratione, duobus vel tribus testibus moritur. vel potius dicitur lex mortis: quia per occasionem spiritualiter occidebat, eo quod præcepta daret & virtutem implendi non tribueret, *in qua detinebamur*, scilicet, quasi serui sub lege. vnde Galatis scribens, ait: Prius autem quam aduenirent fides, sub lege custodiebamur. *Sed nunc*, ita, scilicet, *soluti sumus ut seruiamus in nouitate spiritus*, id est, in spiritu renouati per gratiam Christi, per quam vt dicit Ezechiel, promissum est nobis cor nouum, & spiritus nouus: Dabo, inquit, cor nouum & spiritum nouum in medio vestri. *Non in uetustate literæ*, id est, non secundum veterem legem, vel non in vetustate peccati, quam litera legis auferre non potuit. vnde Psal. Inueteraui inter omnes inimicos meos.

Hebr. 10.a

Gal. 3.d

Ezech. 36.e

Psal. 6.b

SECVNDA PARS VII. CAPITIS.

Quid ergo dicemus? lex peccatum est?

IN hac secunda huius septimi cap. parte Apostol. ostendit quod per gratiam Christi liberamur à seruitute legis, & præueniendo obiectionem & inconueniens, præmittit quandam interrogationem. Pseudo enim Apost. poterant illum criminari ex hoc quod dixerat: Legem iram operari, & legem subintrasse, vt abundaret delictum, & legem constituisse seruos peccati, & legem concitasse passiones peccatorum, &c. Quinimo & Manichæi ex hac d. Pauli (vt eis videbatur) vituperatione & proscriptione legis, suam fulciebant blasphemiam, quod lex vetus mala fuisset. Cum tamen à Deo fuisset edita, & à sanctis patribus suscepta & diligenter culta, ideo ipsemet Apostol. secum expostulat, dicens: *Quid ergo dicemus?* id est, Quid ex prædictis colligemus & inferemus, nunquid intendimus dicere, aut aliquis potest ex dictis meis inferre, quod lex peccatum sit, id est, peccatum doceat? Sicut leges populorum dicit Hier. esse vanas: quia docent vanitatem, vel dicatur lex peccatum, eo quod ille, qui talem legem dedit, peccauit talem legem ferendo: Hæc enim duo se inuicem consequuntur. Quia si lex peccatum docet, legislator ferendo peccat, & dignus est maledictione. vnde Esaias: Væ qui condunt leges iniquas. Videtur autem quod lex peccatum doceat, si passiones peccatorum sunt per legem, & si lex ducit ad mortem.

Hier. 10.d

Esa. 10.

Text. *Absit, sed peccatum non cognoui, nisi per legem.*

HIC respondet interrogationi & obiectioni quæ posset fieri excludendo omnes rationes, quibus aliqua potest impingi macula culpæ legi, vel legislatori Deo, vel eius cultoribus, dicens:

dicens: *Absit*. Est responsio ad quæstionem, cuius affirmatio vsq; adeo absurda est, vt potius abominatione digna sit & detestatione quàm responso: ad cuius intelligentiam sciendum est, quod si lex per se & directe causaret passiones peccatorum & mortem, sequeretur quod lex esset peccatum, altero duorum modorum prædictorum. Non autem si lex duntaxat sit occasio peccati & mortis. Verum lex de se & directe non erat causa huiusmodi passionum & mortis, neq; peccatum docet, aut ad mortem ducit: Lex enim Domini, vt Dauid ait, immaculata est conuertens animas. Si enim vt Salomon in persona Dei, ait: Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernũt: multo magis Deus iustas leges condidit. Non ergo dicimus quod lex peccatum sit: sed quod lex per se & directe habet notificare peccatum, & non auferre. Vnde dicit, peccatum non cognoui nisi per legem. & suprà dixit: Per legem enim cognitio peccati. Et si de lege naturali hoc intelligatur, manifestũ est: quia per legem naturalem homo iudicat bonum & malum, secundum illud: Sensu impleuit corda illorum, & bona & mala ostendit eis. Verum Apost. hic loquitur de lege veteri, quam significauit per vetustatem literæ. Ideo dicendum quod absque lege veteri, poterat quidem peccatum agnosci, secũdum quod habet rationem inhonesti, id est, contra rationem existens. Non autem secundum quod importat offensam diuinam à Deo puniendam: quia per legem diuinitus datam manifestatur homini quod Deo displicent peccata hominum, ex hoc quod ea prohibet & mandat ea puniri, vt fusius dictum est suprà 3. cap.

Psal. 18.b
Prou. 8.b
Supra 1.e
Eccles. 17.a

Nam concupiscentiam nescieba, nisi lex diceret: Non concupisces.

Text.

HIc probat quod peccatum non cognoscitur nisi per legem. d. Nam concupiscentiam nesciebam esse peccatum offensiuum Dei & ab eo punibile, nisi lex diceret: *Non concupisces*. In lege enim duplicem concupiscentiam inuenimus specialiter prohibitam, videlicet concupiscentiam illecebræ, qua vxor proximi violatur: & auaritiæ, qua res proximi furto aut rapina aufertur, eo quod concupiscentia in his duobus peccatis habet quandam specialem commotionem ex maiori delectatione prodeuntem, quanuis etiam omnes inordinatæ concupiscentiæ, siue desideria illicita sint prohibita. vnde Sapiens: Post concupiscentias tuas non eas. Et Apost. præcedenti capite: Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius. Et inter huiusmodi concupiscentias, talis videtur esse ordo, quod concupiscentia siue appetitus & desiderium propriæ excellentiæ primatum tenet ex parte auersionis, ab incommutabili bono. vnde Sapiens: Initium omnis peccati superbia. Sed ex parte conuersionis ad commutabile bonum concupiscentia boni vtilis, maxime pecuniarum, quibus obediunt omnia, præstántque omnibus vtilis fomentum, quæ dicitur concupiscentia oculorum, primatum tenet. vnde & Apostolus dicit: radix omnium malorum cupiditas. concupiscentia vero cibi & potus, vindictæ & aliorum peccatorum, non habent tantam emphasin, neque commotionem, & absque concupiscentia propriæ excellentiæ & boni vtilis, siue pecuniarum, frigent. Eam ob rem d. Aug. concupiscentiam dicit esse generale peccatum. ait enim: Bona lex quæ dum concupiscentiam prohibet, omnia mala prohibet. Exemplificat autem potius de concupiscentia, quam de homicidio, aut aliis peccatis. Quia forsan gentes credebant in sola cogitatione, quæ nisi in opus prodeat, nullum dat damnum alteri, nullam subesse rationem peccati: quanuis enim aliquando ratio peccati in cogitatione fuisset lumine naturali cognita, vt est contra rationem honesti, in illo tamen seculo, quo lex Moysi data fuit, offuscata & pene obliterata erat lex naturæ. Et quia homo etiam qui solum videt quæ foris patent, concupiscentiam interiorem non prohibet, ideo ne putarent in solis cogitationibus non esse peccatum, Apost. de concupiscentia exemplum ponit, ad mentem reducens quæ Christus dixit: Siquis viderit mulierem, ad concupiscendum eam, iam mœchatus est in corde suo. Et de corde exeunt cogitationes malæ, &c.

Exo. 20.b
Eccles. 18.b
Supra 6.b
Eccle. 10.b
Eccle. 10.
1. Tim. 6.b
August. 9
Matth. 5.d
Matth. 15.b

Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.

Text.

HIc ostendit quid ex lege Moysi occasionaliter secutum fuerit, scilicet omnis concupiscentia. Ad cuius intelligentiam videndum est, pro quo accipit hic Apost. peccatum, quod dicit per mandatum fuisse operatum omnem concupiscentiam. Aliqui dicunt quod pro diabolo, qui est initium & causa omnium peccatorum, qui traxit secum tertiam partem stellarum, qui seduxit Euam, & per eam Adam, qui & mouet appetitum sensitiuum ad concupiscendum, ob quam causam d. Ioan. dicit: Qui facit peccatum, ex diabolo est: quia vt Christus ait: Homicida erat ab initio. Verum quia Apost. nullam antea de diabolo fecerat mentionem, aliis videtur quod quodcunque peccatum apprehensum, prout est in cogitatione, operatur concupiscentiam sui ipsius: secundum illud: Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum, &c. Sed melius dicendum quod accipit peccatum pro fomite peccati originalis, de quo suprà 5. dixerat: Peccatum per vnum hominem in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, &c. Fomes enim, vt ibi dictum est, nihil aliud est quam appetitus sensitiuus destitutus iustitia originali, qui suapte natura inclinat ad prosequendum suauia & delectabilia sibi, etiamsi sint contra dictamen rectæ rationis, quem Apostol. hic vocat peccatum: vel quia inclinat ad peccandum. Hæc potentia appetitiua quia processit à peccato originali, vel quia inclinat ad peccandum. Hæc potentia appetitiua sic, vt dictum est, destituta, operatur omnem concupiscentiam, id est, omnes prauas & inordinatas affectiones furti, adulterij, homicidij, & omnes concupiscentiæ gradus, prout inchoatur, in cogitatione, protrahitur ad delectationem, deinde ad consensum, & opus. Sed ad hæc operandum sumit occasionem ex lege, siue ex legis mandato, non quod lex, vel mandatum sit instrumen

Apoc. 12.a
Ioan. 3.b
Ioan. 8.f
Iac. 1.b

Universidad de Sevilla Biblioteca

Supra 4.c

Supra 5.d

Supra 5.d

Infra 8.c

strumẽtum aut medium directum ad concupiscendum, sed videtur appetitui sensitiuo destitutus, vt quoddam contrariũ impediens eum à delectabilibus, ideo nititur depellere. vnde dicit: Occasione accepta, quia adueniente mandato, additur ratio præuaricationis: vbi enim non est lex, nec præuaricatio: vel quia crescit desiderium peccati prohibiti, vt dictum est suprà in interpretatione illius sententiæ: Lex subintrauit, vt abũdaret delictum. Et est notandum quod non dicit occasione data sed accepta. Quia si lex daret occasionem operandi omnem concupiscentiam, esset mala: Ille enim qui dat occasionem peccandi, scandalizat, & per consequens peccat, secundum illud: Digni sunt morte non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Ille autem dicitur dare occasionem peccati siue scandalizare, quando facit vel proponit aliquod opus minus rectum, vnde proximus ruit in peccatum, vt puta si quis loca inhonesta frequentaret, vnde infrà dicit: Hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum. At si quis rectũ opus faciat, puta det eleemosynam, accedat ad templum, vt oret, & alius scandalizatur, ille non dat occasionem scandali, nec peccat, sed alius accipit occasionem, & scãdalizatur & peccat. Cum ergo lex aliquid rectum proponat, & peccatum prohibeat, occasionem peccandi non dat: sed homo occasionem peccandi ex lege contra legis intentionem accepit. Et ideo propter hoc non sequitur quod lex peccatum sit, vel quod ex lege peccatum proueniat, sed magis quod peccatum sit ex parte hominis, qui contra legis intentionem agit. Sic etiam intelligendum est de passionibus peccatorum, quæ pertinent ad concupiscentiam peccati, quod non sunt per legem, quasi lex illas operetur vel ad eas inducat. Sed appetitus sensitiuus, qui hic peccatum dicitur, eas operatur occasione accepta ex lege. Et eadem occasione dicitur lex mortis, non quod lex mortem operetur: sed quia peccatum facit opera quæ ducunt ad mortem occasione accepta ex lege.

Text. *Sine lege enim peccatum mortuum erat: Ego autem uiuebam sine lege aliquando.*

Supra 5.b] Hic manifestat quomodo peccatum per mandatum operatur omnem concupiscentiam. Et primò describit statum ante legem, dicens: *Sine lege enim, &c.* quasi dicat peccatum ante legẽ mortuum erat, non quidem sic quod peccatum non esset: quia vt dictum est: Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit ante legem, sed fuit mortuum, quantum ad cognitionem hominis, qui quædam in lege prohibita nesciebat esse peccata, vt offensiua Dei, puta interiorem concupiscentiam, vel etiam erat mortuum quantum ad efficaciam operandi, per comparationem ad id quod postea fuit. non enim habet tantam virtutem operandi ante legem, quia vbi non est lex, nec præuaricatio: tunc enim non poterat accipere occasionem operandi omnem concupiscentiam, quam data lege accepit. Talis ergo erat status ante legem quantum ad peccatum. Sed qualis esset quantum ad hominem, subiungit dicens: *Ego autem uiuebam sine lege aliquãdo.* Non loquitur in persona propria, cum ipse non fuerit ante legem, sed in persona hominis destituti, vel eorum qui fuerunt ante legem, & post legem: quod dupliciter intelligi potest. Vno modo quantum ad hoc quod homini videbatur ex seipso. Ex eo enim quod ignorabat peccatum esse, arbitrabatur se viuere, &

Apoc.3.a mortuus erat. vnde d. Ioan. dicit peccatori: Nomen habes quod viuas, & mortuus es. vel hoc dicitur per comparationem ad mortem, quæ consecuta est occasione legis. Dicuntur enim minus peccantes viuere. In comparatione ad eos amplius & abundantius peccant.

Origenes. Vel secundum Origenem intelligitur de lege naturali, quãtum ad vsum, & refert ad singulos mortalium, qui ante vsum rationis sunt sine lege quæ obliget.

Text. *Sed cum uenisset mandatum, peccatum reuixit: Ego autem mortuus sum.*

Hic describit statum sub lege, dicens: *Sed cum, &c.* quasi dicat: Cum data fuisset lex per Moysen,

Hier.31.d peccatum reuixit, quantum ad cognitionem hominis, qui incœpit cognoscere peccatum esse, quod prius non cognoscebat esse peccatum. vnde Hier. Postquam ostendisti mihi, percussi femur meum, confusus sum, & erubui. Et signanter dicit, *reuixit*: Quia in paradiso homo habuerat plenam notitiam speculatiuam de peccato, quæ notitia per peccatum mortua fuit, & per legem reuixit. Vel reuixit quantum ad virtutem siue efficaciam, quia data lege augmentata est virtus peccati, siue appetitus sensibilis, qui ex lege sumpsit occasionem peccandi, vt dictum est. Eam ob rem

1.Cor.15.b Apost. dicit legem esse virtutem peccati. Deinde describit statum hominis sub lege, cum dicit: Ego autem mortuus sum. quod intelligi potest dupliciter: primo quantum ad cognitionem, vt sit sensus, sum. i. cognoui me mortuum siue peccatorem, & morte dignum. Alio modo vt sit comparatio ad priorem statum, vt sit sensus, *mortuus sum*, id est, magis morti obligatus sum quàm antè, propter peccata occasione ex lege accepta commissa. vnde aliqualiter secundum hunc sensum veritatem

Num.16.f Text. continet, quod dictum est Moysi & Aaron: Vos interfecistis populum Domini. Et *inuentum est mihi mandatum, quod erat ad uitam, hoc esse ad mortem.* Ex comparatione vtriusque status, concludit hic euentum legis, dicens: Et *inuentum est* secundum prædicta, *Mandatum quod erat ad uitam* ex intentione mandantis & deuotione obedientis. vnde per Ezechielem Dominus: Dedi eis præcepta bona &

Ezech.20.b iudicia, quæ faciens homo viuet in eis. Hoc, inquit, mandatum vitale, per peccatum, id est, per malam inclinationem fomitis, quæ in me erat, factum est ad mortem, id est, mortis æternæ condemnationem. alludit ad id quod dicit Iob: Panis eius in vtero eius vertetur in fel aspidum intrinsecus. *Nam peccatum occasione accepta per mandatum, seduxit me, & per illud occidit.* Resumit hic causam

Iob 20.b Text. quasi manifestam per euentum præmissum, dicens: *Nam peccatum, &c.* quasi dicat. Hoc ideo contingit quod mandatum, quod erat ad vitam, fuerit mihi ad mortem. Quia peccatum, id est, fomes peccati siue appetitus sensitiuus occasione accepta per mandatum, seduxit me per concupiscentiam

tiam, quam in me operatus est, eo modo loquendi quo Daniel dixit illi inueterato: Species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum. Et per illud, scilicet mãdatum occasionaliter occidit me, & alios qui illius inclinationi contra legem consentiunt. *Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum.* Concludit hic propositum intentum, videlicet quod lex non solum non sit peccatum, sed vlterius quod sit bona, tãquam faciens cognoscere peccatũ, & prohibens ipsum. Et primo concludit quantum ad totam legem, dicens: *Itaque, &c.* quasi dicat: Ex præmissis patet quod lex quidem est sancta, id est, munda & immaculata. vnde Dauid ait: Lex Domini immaculata conuertens animas. & Apostol. Scimus quia bona est lex. Secundo quantum ad particularia legis præcepta, quæ vt dictum est, continet tria, scilicet cæremonialia, iudicialia, & moralia. Quantum ad cæremonialia dicit: Et *mandatum*, id est legis cæremoniale *sanctum est*, homines ad sanctitatem, & cultum Dei ordinans. vnde Dominus ait: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Quantum ad iudicialia dicit *iustum*, id est, verum & rectum. vnde Dauid: Iudicia Domini vera iustificata, &c. Quantum ad moralia vero dicit, & *bonum*, id est, honestum. vnde Psalm. Bonum mihi lex oris tui super milia auri & argenti: quia tamen omnia præcepta ordinant eos ad Deum, ideo totam legem sanctam nominauit.

Dan.13.f

Text.

Psal.8.b 1.Tim.1.b

Text. *Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem: ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum.*

Proponit hic accidentalem legis effectum, per modum interrogationis, dicens: *Quid ergo, &c.* quasi dicat: Nunquid lex quæ per se bona erat, facta est mihi mors, id est, per se causa mortis? quod aliquis poterat male inferre, ex eo quod dictum est, inuctum est mihi mandatum quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. Soluit per interemptionem & abominationem, dicens: *Absit.* Quia id quod est secundum se bonum & viuificum, non potest esse causa mali, & mortis. vnde Christus: Non potest arbor bona malos fructus facere. Concordat insuper id quod nunc dicitur cum eo quod suprà dictum est: Non enim mandatum sic inuenitur esse ad mortem, quod mandatum mortem operetur. Sed quia occasione accepta ab ipso apperitu sensitiuo, quod hic peccatum nominatur, per mandatum mortem operatur occasionaliter. Et hoc innuit, cum dicit: *Sed peccatum, ut appareat peccatum.* i. fomes, siue appetitus sensitiuus ad suauia, & delectabilia contra rationem inclinans, ex hoc apparet & cognoscitur peccatum, id est, inordinatus, quia *per bonum operatum est mihi mortem*, id est, per legem, quę est bona, vel per legis effectũ, qui est cognitio peccati, quod est quoddam bonum occasione accepta. *Operatum est mihi mortem*, id est, actum fecit quo dignus sum morte siue dãnatione. *Vt fiat supra modum peccans peccatũ per mandatum*, id est, vt fomes fiat siue appetitus sensitiuus, per mandatum siue aduenientę mãdato, occasione accepta feruentius & supra modum consuetum, siue abundantius peccet, quàm peccaret antequam mandatum siue lex esset. Per hæc verba Apost. declarat effectum, qui per accidens sequutus est legem præter, imò contra intentionem legis, videlicet maior procliuitas siue promptitudo ipsius fomitis siue appetitus sensitiui ad malum, quia propter peccatum originale Adæ, sic destitutus, & corruptus est ille appetitus, vt ni-

Matth.7.c

Text.

ratur inuetitum. cupiat q; negata. Ita quod quanto plura lex negat & prohibet, tanto ardentius in illa feratur nisi frenetur ratione Dei, speciali auxilio adiuta.

TERTIA PARS VII. CAPITIS.

Text. *Scimus enim quod lex spiritualis est: ego autem carnalis sum, uenundatus sub peccato.*

Exclusis illis ex quibus lex videbatur esse mala, & mali effectus: in hac tertia huius capitis parte Apost. probat legem esse bonam, ex repugnantia inter legem & carnem, siue concupiscentiam. Et primo ponit bonitatem legis, deinde cõditionem hominis: dicit ergo: *Scimus enim*, nos qui sumus in diuinis versari, *quod lex*, scilicet vetus siue Moysi, *spiritualis est*, id est, spiritui & rationi hominis concors. Vel data à Spiritu sancto, qui in sacris literis dicitur digitus Dei, vt apud Lucam cum dicitur: Si in digito Dei eiicio dæmonia, &c. Et in Exo. cum dicitur: Dedit Dominus Moysi duas tabulas lapideas scriptas digito Dei. Legem tamen nouam siue Euangelicam infra vocat legem spiritus vitæ, eo quod non solum à Spiritu sancto est, sed etiam Spiritus sanctus imprimit cordi quod inhabitat, non autem inhabitabat tabulas lapideas. Deinde describit conditionem hominis, dicẽs: *Ego autem carnalis sum*, quod dupliciter exponi potest. Vno modo vt Apostolus intelligatur loqui in persona sua, siue in persona hominis in gratia constituti, alio modo vt intelligatur loqui in persona hominis destituti, siue nondum per gratiam reparati. vtroque modo accipiendo hoc pronomen, homo, pro ratione hominis, quæ est principale in homine. Et sic vnusquisque homo dicitur esse sua ratio eo modo loquendi, quo rector ciuitatis dicitur ipsa ciuitas, & rex regnum: quia ea quę rex facit, regnum facere videtur. Si ergo ratio hominis sit carnalis, homo dicetur carnalis. Dicitur autẽ ratio hominis carnalis dupliciter. Vno modo ex hoc quod subditur carni, eius desideriis consentiendo, prout cum dicitur: Cum sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis? Ex hoc

Luc.11.c Exo.31.d Infra 8.a 1.Cor.3.d

1.Cor.3.a

Esa 50.a

modo intelligitur de homine destituto, & nondum per gratiam reparato, qui potest de se dicere: Ego carnalis sum venundatus sub peccato, precio proprię voluntatis implendæ. vnde Esaias: Ecce in iniquitatibus venditi estis. Alio modo dicitur ratio carnalis, non subiectiue, sed impugnatiue. Quia impugnatur à carne siue ab inferiori portione, etiam non volens: vt cum motus primo primi præueniunt iudicium rationis, & nituntur inclinare rationem ad illicita. vnde Apost. Caro concupiscit aduersus spiritum, &c. & hoc modo potest exponi de homine in gratia cõstituto, sensualitate

Galat.5.e

siue portione inferiori qui potest dicere: Ego carnalis sum,id est, à carne impugnor,venundatus sub peccato,scilicet originali:quia propter primum peccatum Adę,quod dicitur originale,natura humana sic destituta est,quod inferior portio siue sensualitas contra spiritum cœpit aduersari. Ex præmissis apparet quod duplex est portio in homine, scilicet superior & inferior. Cum enim homo sit cõpositus ex anima & corpore, & anima illius sit rationalis & spiritualis,sequitur quod habet duplices potentias: quasdam quæ se tenent ex parte corporis, & quæ habent organum corporeum,in quo subiectinantur,vt sunt quinq; sensus exteriores.quatuor interiores,appetitus concupiscibilis,& irascibilis,& potentia secundum locum motiua. Aggregatum ex illis potentiis dicitur portio inferior,& sensualitas,quæ fuit in Christo passibilis.& ideo secundum eam Christus fuit viator,licet nullo prædictorum modorum diceretur carnalis:quia vtraque carnalitas ex peccato(quod nullo modo fuit in Christo)processit. Portio vero superior dicitur aggregatum ex potentiis animæ non alligatis organo corporeo,quæ sunt spirituales,prout sunt intellectus & voluntas:& secundum has Christus erat impassibilis,& comprehensor:quia clarissime videbat diuinam essentiam,cui in persona filij hypostat ce coniunctus erat. Nos autem hic secundum vtramque sumus viatores. Portio tamẽ superior,scilicet intellectus & voluntas, habet imperare inferiori,quæ dicitur sensualitas. Et cum hoc fit & resistitur sensualitati, homo dicitur spiritualis. Cum vero sensualitas,quæ est inferior portio,dominatur superiori,& trahit eam ad desideria sua,homo dicitur carnalis. Non est tamen idem dicere portio superior & inferior, quod ratio superior & inferior: quia ratio siue superior siue inferior,est pars portionis superioris,& nihil aliud est quàm intellectus.Qui cum syllogisat ex causis superioribus, & æternis,dicitur ratio superior: prout vero syllogisat ex causis inferioribus vel effectibus,dicitur ratio inferior.

Quod enim operor,non intelligo.

PRobat hic quod homo carnalis sit venundatus sub peccato,& deceptus à peccato,id est, fomite,vel etiam à peccato actuali,vel diabolo: & sumit probationem ex infirmitate hominis, quæ est manifesta ex hoc quod operatur illud quod non intelligit. Illi enim qui operantur quod non intelligunt,& ducuntur in malum,quod ignorant, quantum ad hoc apparent decepti & captiui. Sic est de homine carnali, igitur. Et potest exponi tam de homine destituto & peccatore, quàm de homine iusto,& in gratia existente.Peccator enim suggestione dæmonis vel passione,aut inclinatione peruersi habitus seductus,peccando operatur quod non intelligit: quia operatur in particulari,quod scit nonesse operandum in vniuersali,& sic operatur contra scientiam suam:qua scit voluntatem domini sui,quam non implet.& ideo vt Christus ait: Seruus sciens volũtatem domini,& non faciens plagis vapulabit multis.Et secundum hoc exponitur, quod operor,non intelligo,id est,peccata quæ facio non cognosco, nec considero finem & malum ad quod me ducunt. Quia vt d. Dionys.ait:Nemo intendens malum operatur. Iustus etiam in gratia constitutus in motibus primo primis,iudiciũ rationis præuenientibus operatur quod non intelligit,cum motus illi præueniant intellectum, & cum sint corporales non possunt in instanti reprimi. Non tamen operatur mente consentiendo. Et secundum hoc exponitur: Quod operor non intelligo,id est, non approbo. *Luc.11.f*

Text. *Non enim quod uolo bonum,hoc ago:sed quod odi malum,illud facio.*

HIc probat præcedentem propositionem,scilicet quod non intelligat quod operatur,dupliciter,per diuisionem & per effectum.primo per diuisionem eius,quod dixit:(Quod operor)sub quo duo continentur,scilicet agere bonum,& agere malum: ad quod peccatum omissionis reducitur. Per effectum autem ex hoc quod dixit, non intelligo. Quia cum intellectus moueat voluntatem per modum obiecti,eo quod voluntas est de se cæca, & nihil potest velle, nisi ab intellectu dirigatur: velle est quodammodo effectus eius,quod est intelligere. vnde si non intelligo, videor ab extrinseco agi & duci,prout seruus venundatus.dicit ergo primo quãtum ad omissionem: *Non enim quod uolo bonum, hoc ago*, & sic omitto. Hæc verba prout & præcedentia possunt intelligi & exponi tam de peccatore, quàm in gratia constituto. Verumtamen ad clariorem intelligentiam sciendum est primo quod duplex est actio, videlicet completa & incompleta. Incompleta dicitur quæ solum est interior & exteriori opere non exercetur.Completa vero quando actio interior in actum prosilit exteriorem. Secundo aduertendum est quod voluntas etiam est duplex, scilicet completa,quam Neoterici vocant efficacem: & incompleta siue inefficax. Voluntas completa & efficax est,quæ secluso impedimento exit in actum:& sic aliqua actio dicitur incompleta ex parte actionis,quæ est completa ex parte voluntatis:vt cum quis vult dare eleemosynam,putans se habere pecunias in marsupio, occurret pauper,mittit manum ad marsupium, & inuenit pecunias deprædaras: est tamen taliter dispositus quod daret si haberet. Illa voluntas est efficax,licet non det eleemosynam propter impedimentum:& sic actio est completa ex parte voluntatis,& non ex parte operationis:quia pauper non recipit.His suppositis exponendo hæc verba de homine peccatore,potest dicere:Non enim quod volo bonum,voluntate incompleta & inefficaci,siue in vniuersali,non ego exterius actione completa,& in particulari,insurgentibus passionibus. Scio in vniuersali dandam esse eleemosynam extremè indigenti,& elicio voluntatem dandi.Occurrit extremè indigens, insurgit passio auaritiæ, & ab illa seductus non do eleemosynam,& sic non ago bonum quod volebam prius in vniuersali. Intelligi & eriã exponi potest de homine iusto, qui potest dicere *1.2.q.13.ar.4. ad 1.*

dicere,ego per Dei gratiam iustificatus non quod volo bonum,hoc ago: quia vellem cum quiete & trãquillitate animi semper Deo deseruire,& non facio,distractionibus & passionibus insurgentibus ex fomite siue concupiscentia peccati originalis impedientibus. Quoad commissionem vero & malum,dicit: *Sed quod odi malum,hoc facio.* Quod si intelligatur de homine peccatore, debet exponi de odio incompleto in vniuersali,& de actione completa in particulari,vt sit sensus: Ego odi malum adulterij,& nollem esse adulter in vniuersali, id tamen passionibus insurgentibus in particulari hoc ago & perficio. Si autem intelligatur de homine iusto, debet intelligi de actione imperfecta,quæ consistit in sola concupiscentia præueniente iudiciũ rationis,& de perfecto odio, de quo Psalm. Perfecto odio oderam illos:& secundum hoc,sensus Apost. talis est: Ego iustus malum quod odi facio,id est, illos motus concupiscentiæ primo primos, quos deliberate & perfecte habere nollem,habeo.Et quia Lutherani & Neoterici hæretici ex peruerso huius copulatiuæ intellectu,negãt liberum hominis arbitrium,maximè in homine peccatore, dicentes ipsum esse claudum,& non posse nisi claudicare & male agere: & sic in omni opere quantumcunque bono etiam dando eleemosynam & honorando parentes peccare,quod est hæreticum & absurdissimum.Ideo hoc loco materiam liberi arbitrij duxi inquirendum. Ad cuius euidentiam sciendum est quod naturale & liberum in hoc differunt: quod naturale est determinatum ad vnum,sic quod non potest tendere nisi in vnum,& non ad plura opposita:prout lapis qui est naturaliter determinatus ad locum deorsum,& ignis ad locum sursum:& sic nec lapis ascendere, neque ignis descendere potest, neque lapis non descendere, neque ignis non ascendere.Ideo lapis non libere sed naturaliter siue necessario descendit:& ignis etiam non libere,sed naturaliter & necessario ascendit.Liberum autem dicitur quod non est determinatum ad vnum, sed est indeterminatum & indifferens, potens se habere ad plura etiam opposita,& sic potest agere & non agere:agere hoc vel eius oppositum.Et omnia quæ huiusmodi sunt & possunt se determinare seipsa, sunt intellectualia & libera. Et sic Deus est maximè liber,quãuis peccare non possit:quia habet liberum arbitrium perfectissimum, immutabile & indefectibile.Quia (vt dicit Anselmus) Posse peccare non est liberum arbitrium, nec pars liberi arbitrij,sed potius defectus perfectionis liberi arbitrij,& signum eius. Et quia Angeli sunt intellectuales creaturæ,habent ex natura sua liberum arbitriũ vertibile ante electionem: post electionem vero adhuc habent liberum arbitrium, sed non vertibile ad bonũ & ad malum. Angeli enim boni,qui completa electione elegerunt bonum,habent liberum arbitrium firmatum in bonum:sic quod ad plura & diuersa bona sunt indifferentes, & ad malum determinari nõ possunt,nec peccare: & oppositomodo mali. Cum autem homo sit intellectualis, necesse est dicere quod ex natura sua, & in puris naturalibus est liberi arbitrij:eius tamen arbitrium est medium inter liberum arbitrium Dei & Angelorum. Quia liberum arbitrium Dei est inuertibile & indefectibile: arbitrium vero Angelorum & vertibile ad bonũ & malum ante completam electionem, & non post: arbitrium autem hominis est vertibile ante electionem & post ad bonum & malum, quandiu est in via,siue vsque ad mortem, in qua firmatur in bono vel in malo secundum merita vel demerita,prout in Angelis in completa electione.vnde Damas. dicit quod fecit in Angelis casus,facit in hominibus mors:& Iuristæ dicunt quod voluntas hominis vsque ad mortem est deambulatoria,id est,mutabilis,& mutare potest testamentum,quod morte confirmatur, vt habetur in c.Cum Marte,extra de celebratione missarum. Et Sapiens:Vbi ceciderit lignum siue ad Austrum, siue ad Aquilonem,ibi erit.comparat enim hominem arbori, quæ quandiu plantata est,potest inclinari ad opposita per ventos contrarios. Sed si semel ceciderit,ibi manet.Sic homo quandiu vixit vita mortali,inclinari & mutari potest ad bonum & malum, sed postquam ceciderit per mortem,ibi manet.Si ceciderit ad Austrum,id est,in amore & charitate Dei,quæ per austrum significatur,ibi semper erit,scilicet firmatus in bono. Si vero ad Aquilonem,id est,in statu peccati mortalis,etiam ibi semper erit,scilicet firmatus in malum. Hominem autem etiam in peccato mortali existentem in hac mortali vita habere liberum arbitrium triplici via probari potest,scilicet experientia,ratione,& sacræ scripturæ authoritatibus,ac Ecclesię Catholicæ determinationibus,prout deductum est suprà 1.capite,interpretãdo illud: Propter quod tradidit eos Deus in desideria cordis sui. Reliquum ergo nunc est dissoluere & enucleare maximè hunc locum,quem Lutherani habent pro basi & fundamento inexpugnabili,licet nihil penitus ad eorum intentionẽ faciat. Quia, vt diximus,si Apostolus intelligatur loqui de homine peccatore,manifestum est ipsum non loqui de volitione & odio perfectis & in particulari, sed de volitione & odio incompletis & in vniuersali: vt sit sensus, quod volo bonum in vniuersali,non ago perfecte in particulari,passionibus insurgentibus,non cogentibus sed allicientibus. Nam vt dixit Dominus Cain:Subter teerit appetitus tuus,& tu dominaberis illius.& eodem modo de odio:Quod odi malum in vniuersali incompleto & inefficaci nolitione, hoc facio in particulari, insurgentibus passionibus concupiscentiæ allicientibus,& non necessitantibus,vt dictum est.Ad hoc autem quod obiicitur ex 8.huius Epist. cap.Quicunque spiritu Dei aguntur,hi filij Dei sunt: dicendum quod cum Deus disponat omnia suauiter,id est,naturalia mouet naturaliter,& libera libere:Ideo non sic aguntur filij Dei quin libere concurrant.Ad illud Christi:Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati, dictum est suprà 6.cap.exponendo illud:Gratias autem Deo quod serui fuistis peccati, quod seruitus peccati non tollit omnino libertatem:quia non necessitas, licet inclinet & difficultatem præstet. Omnibus autem aliis authoritatibus quæ adduci possunt, satisfacit similitudo data suprà cap.1.de infirmo

Psalm.137 *Anselmus.* *Damascenus.* *Eccles.11.b* *Iacob.1.b* *Genes.4* *Infra 8.c* *Sap.8.a* *Ioan.8.d*

cum distinctionibus sequentibus eam, scilicet complete, perfecte & incomplete, atque imperfecte, & in his quæ facilia sunt, & non habent resistentiam. Item quod bona nostra sunt principaliter à Deo, non totaliter. vide amplius infrà hoc eodem capite super verbo, Nunc autem.

Text. *Si autem quod nolo, illud facio: consentio legi, quoniam bona est.*

CConcludit hic ex præmissa dispositione quod lex sit bona, dicens: *Si autem, &c.* quasi dicat, Si facio quod nolo, ex hoc ipso quod nolo in vniuersali malum quod lex prohibet, consentio legi, id est, voluntas mea est concors legi, quæ hoc prohibet quod ego nolo. & ideo cõsentio legi quod bona est. Manifestum est enim quod inclinatio hominis secundum rationem est ad volendum bonum, & nolendum siue fugiendum malum, secundum naturam vel gratiam: & vtraque inclinatio est bona. vnde sequitur quod lex quæ huic inclinationi consentit & fauet, præcipiendo bonum, & prohibendo malum, eadem ratione sit bona. Ideo Salomon: Donum bonum tribuam vobis, legem meam ne derelinquatis.

Prouer. 4.a

Text. *Nunc autem iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.*

PRobat hic quod dixerat de conditione hominis, scilicet quod sit carnalis venũdatus sub peccato, & quasi aliqualiter seruus: apparet ex hoc quod ipse non agit, sed agitur à peccato. Ille enim liber dicitur, qui est dominus, & per seipsum agit & non agitur, neque ducitur ab alio. Ideo dicit: *Nunc autem*, quasi dicat: Dictum est quod per intellectum & voluntatem, id est, secundum portionem superiorem, consentio legi quòd bona est. Nunc autem dum contra legem facio, iam secundum eandem portionem & rationem non operor illud quod facio contra legem, sed quod inhabitat in me peccatum. Et hoc quidem manifestum est in homine in gratia constituto, quoad motus concupiscentiæ primo primos, qui præueniunt iudicium rationis, quod portio superior, cum præueniatur ab illis, non operatur illos, sed fomes, id est, apperitus sensitiuus, qui inhabitat, elicit, & operatur illos. Illud enim dicitur homo operari, quod per rationem per quam dicitur homo, operatur. Ideo motus concupiscentiæ, qui non sunt imperati à ratione, sed à fomite, non operatur homo, sed fomes peccati, quod hic ab Apostolo vocatur peccatum quod inhabitat.

Ex hoc loco perperam intellecto, multi hæretici sumpserunt occasionem erroris. Aliqui quod semper simus in peccato & in ira Dei, etiam si simus iustissimi, sed Deus non imputat, vt suprà 4. cap. recitauimus & improbauimus, exponendo illud Dauidis ab Apostol. allegatum: Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Alij vero Manichæorum errorem renouantes, dixerunt quod nos nihil operamur, sed mere passiue nos habemus, attribuentes Deo tanquam primo principio bono, omnes operationes bonas. Et diabolo tanquam primo principio malo, omnes operationes malas. Isti non egent improbatione, cum euidens sit in lumine naturali, & naturali ratione demonstrari possit: vnum tantum esse primum principium omnium rerum. Neoterici vero hæretici præmissis peiores, non verentur dicere non solum mere passiue nos habere in operationibus nostris, sed etiam omnes operationes tam bonas quàm malas à Deo esse, ita vt non magis sit opus Dei conuersio D. Pauli, quàm perditio Iudæ. Horum blasphemus error & hæresis, non solum ratione naturali, sed etiam plurimis sacræ scripturæ testimoniis reprobatur. Manifestum est enim potentias à Deo esse datas animalibus ad operandum operationes proprias, propter quas dicuntur & ipsa animalia operari, vegetare, generare, videre, audire, comedere, moueri, & sic de aliis. Nec dicimus Deum portare bladum ad molendinum, nec ipsum moueri, cum asinus bladum portat, & mouetur, licet affectiue concurrat ad motum & delationem. Et si asinus in illa delatione nihil operaretur, frustra esset ei data illa vis motiua, quod est absurdum, cum Deus & natura nihil faciant frustra. Fit etiam hic error oppositus ei quod scribitur apud Marcum: Illi autẽ profecti prædicauerunt vbique Domino cooperante, &c. Si Deus cooperabatur, sequitur quod etiam Apostoli operabantur. est etiam contra illud d. Ioan. in tertia epistola, Nos ergo debemus suscipere huiusmodi, sicut cooperatores veritatis. Et contra illud Apostoli, Gratia Dei in me vacua non fuit, sed abundantius omnibus illis laboraui, non ego (scilicet solus) sed gratia Dei mecum. Aduersatur etiam illi quod dicit Apostolus, Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum laborem suum. Præterea si nos nihil operaremur, quomodo dixisset Christus Pilato: A temetipso hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me? Et D. Ioan. de Caypha loquens scribit: Hoc autem à semetipso non dixit, sed cum esset pontifex anni illius, prophetauit, &c. Ergo poterat aliquid à semetipso dicere. Insuper Apostol. suprà dixit: Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt. Non abs re ergo hic error condemnatus fuit in concilio Tridentino, Sessione 4. canone 4. vbi dicitur: Si quis dixerit liberum hominis arbitrium à Deo motum nihil cooperari, assentiendo Deo excitanti atque vocanti, quo ad obtinendam iustificationis gratiam, se disponat ac præparet, neque posse dissentire si velit, sed velut inanime quoddam nihil omnino agere mereque passiue se habere, anathema sit. Et canone 6. dicitur: Si quis dixerit non esse in potestate hominis vias suas malas facere, sed mala opera, ita vt bona Deum operari non permissiue solum, sed etiam proprie & per se, vt sit eius proprium opus non minus perditio Iudæ quàm vocatio Pauli, anathema sit. Nec obstat id quod dicit Esaias 26. cap. Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine. Nec illud Apostol. Philippens. secundo: Deus est qui operatur in vobis velle & perficere, quia vterque intelligit de operibus bonis. Nam vt dicit Oseas 13. cap. Perditio tua ex te Israel, tantum in me auxilium tuum. vel si intelligatur de malis, debet intelligi secundum substantiam operis, & non quantum ad deform

Aristot. 2. phy.

Marci vlt. d
1. Cor. 15. b

1. Cor. 3. b

Ioan. 18. f
Ioan. 11. g

ad deformitatem & de bonis principaliter. Et id quod Apostolus hic dicit: Iam non ego operor, sed quod inhabitat in me, nullo modo fauet: quia proprie intelligitur de homine iusto, vt suprà expositum est, cum actiones sunt suppositorum & non potentiis. vnde manifestum est hominem iustum illos motus primo primos per appetitum sensitiuum operari, sed non libere, & inquantum rationalis, cum præueniant deliberationem rationis, à qua dicitur homo, sed operatur illos inquantum animal. Et hoc bene innuit Apostolus cum ait: Si quod nolo, vt ratione viens, facio vt animal: iam non facio vt homo, sed quod inhabitat in me peccatum, id est, ex inclinatione fomitis siue appetitus sensitiui. Si vero loquamur de homine peccatore, non potest propriè intelligi: quia id quod homo peccator non vult in vniuersali malum, consideratis omnibus circunstantiis, volendo illud malum in particulari, ratio eius peccato consentit, & ideo ipsemet operatur. vnde D. Augustin. ait: Multum fallitur homo qui consentiens est concupiscentiæ carnis suæ, & quod illa desiderat decernens facere, & statuens putat sibi adhuc esse dicendum: Non ego operor illud, cum Oseas dicat: Perditio tua ex te Israel, tantummodo in me auxilium tuum. Potest tamen impropriè exponi de homine peccatore. Actio enim attribuitur principali agenti, quod secundum proprietatem suam mouet: non autem mouenti quod agit, vel mouet secundum proprietatem alterius, à quo mouetur. Manifestum est autem quod ratio hominis secundum illud quod est sibi proprium, non inclinatur ad malum, sed solum secundum quod mouetur à concupiscentia. & ideo operatio mali, quam ratio facit, prout est à concupiscentia victa, attribuitur principaliter rationi, quæ hic per hominem intelligitur, eo quod concupiscentia non possit vincere rationem, nisi ratio sic subiiciat illi, quia, vt dictum est: Subter te erit appetitus tuus. Dicitur tamen operari impropriè, eo quod allicit & inclinat rationem ad se, & est causa sine qua non. Dicitur autem peccatum inhabitare in homine, non quod peccatum pro formali sit res aliqua, cum sit priuatio boni, sed per effectum: quia effectus eius manet in homine, scilicet appetitus sensitiuus destiturus ex illa destitutione, inclinatus ad prosequendum delectabilia sibi contra dictamen rectæ rationis. Et hoc modo per effectum Spiritus sanctus etiam habitat in nobis: quia gratia, & charitas quæ est effectus Spiritus sancti, manet in nobis.

Oseæ 13. c

Text. *Scio enim quod non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum.*

HIc probat quod peccatum inhabitans in homine operetur malum, quod homo facit. Et hæc probatio est satis manifesta, si verba referantur ad hominem in gratia constitutum, qui per gratiam Christi liberatus est à peccato, vt dictum est suprà 6. Quia gratia Dei non habitat in carne, sed in mente. vnde infrà 8. dicitur: Quod si Christus in nobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum: Spiritus autem viuit propter iustificationem. Igitur in carne adhuc dominatur peccatum, quod operatur concupiscentias carnis. Carnem hic accipit pro portione inferiori simul cum membris. Sic enim caro distinguitur contra spiritum, & repugnat illi, dicit ergo: Assertum est quod in me etiam per gratiam reparato, peccatum, id est, fomes, siue apperitus sensitiuus in me inhabitans operatur illos motus primo primos. Quia scio per rationem & experimentum habeo, quod bonum, scilicet gratiæ, quo reformatus sum, non habitat in me. Et ne intelligatur secundum rationem & in mente, exponit, hoc est in carne mea. Nam in me, id est, in corde meo & mente, siue in portione superiori, hoc bonum inhabitat. vnde Ephes. scribens, dicit: Habitare Christum per fidem in cordibus vestris. vnde patet quod hoc verbum non patrocinatur Manichæis, qui dicunt carnem non esse bonam secundum naturam, & ita nõ esse creaturam Dei bonam. Non enim Apost. hic agit de bono naturæ, sed de bono gratiæ quo à peccato liberamur. Si vero hæc verba intelligantur de homine peccatore nondum per gratiam reparato, hæc probatio est manifestior, sed tunc superfluit illa expositio (hoc est in carne mea) cum certum sit quod bonum gratiæ non habitat, nec in carne, nec in mente, hominis peccatoris. Cum autem Apost. non fuerit superflue locutus, apparet quod in præcedentibus intendebat loqui de homine iustificato. Si vero obiiciatur quod homo iustificatus habet in appetitu sensitiuo duas virtutes infusas, & duo dona Spiritus sancti, quæ secundum d. Thom. fluunt à gratia, sicut potentiæ ab anima. habet enim in appetitu concupiscibili virtutem temperantiæ, & donum timoris: & in appetitu irascibili virtutem fortitudinis & donum Spiritus sancti, qui dicitur fortitudo. Et per consequens in carne, siue in portione inferiori hominis iustificati, habitat aliquod bonum gratiæ: & tamen Apostolus hic vniuersaliter negat. Dicendum quod Apostolus hic solum intendit excludere bonum, quod totaliter impedit dominium peccati, siue quod totaliter subiicit appetitum sensitiuum rationi, vt nullo modo possit aliquid concupiscere contra spiritum, nec aliquo modo inclinare ad malum, prout erat in Adam, & erit in beatis.

Supra 6. b
Infra 8. b

Ephes. 3. d

Text. *Nam velle adiacet mihi: perficere autem bonum, non inuenio.*

EXplicatius hic declarat quod non inhabitet in carne bonum ex facultate & difficultate hominis. Facultas ostenditur ex actione, & difficultas ex impedimentis vel defectu virtutis. Primo igitur ponit facultatem quantum ad voluntatem, quæ videtur in hominis potestate, vnde dicit: Velle mihi adiacet, id est, propinquum est mihi, quasi sub mea potestate existens. Nihil enim est tam in potestate hominis quàm eius voluntas, vt diuus Augustin. dicit. Deinde ponit difficultatem seu defectum virtutis, dicens: *perficere autem bonum non inuenio*, passionibus carnis contra spiritum & voluntatem insurgentibus. Ex quo apparet quod bonum gratiæ non inhabitet in carne, cum caro

insurgat & resistere nitatur, quantum potest, bonæ voluntati gratiæ informatæ. Si intelligatur de homine iustificato, & multo minus habitat bonum in homine peccatore gratia priuato: quia passiones in eo amplius insurgunt, & resistunt bonæ voluntati rendenti in bonum morale, connaturale & facilè prout suprà dictum est. Ex hoc loco possumus probare liberum arbitrium esse in homine, quod scilicet potest bonum imperfectum siue morale cum concursu generali, quo ad bona connaturalia facilia, vt comedere, bibere, plantare vineas, ædificare domos, dare eleemosynam ex pietate naturali, honorare parentes, nutrire filios, vt dictum est. Ad bonum autem arduum & difficile, vt resistere passionibus inclinantibus ad malum, potest sine gratia gratum faciente: non tamen absque speciali Dei auxilio & concursu, qui concursus specialis est gratia gratis data: & ideo vocatur à diuo Tho. & Aug. auxilium gratiæ. Sed bonum perfectum, id est, meritorium non potest absque gratia gratum faciente: ideo dicit hic, *perficere autem bonum non inuenio*, scilicet in mea potestate. & ideo Hier. dicit: Non est hominis via eius, neque viri vt ambulet & dirigat gressus suos. Et Salomõ, postquam dixit, Cor hominis disponit viam suam: sed Domini est dirigere gressus eius. Et sic debet intelligi illud Apost. Deus operatur velle & perficere pro sua bona voluntate: & illud Esa. Omnia opera nostra, scilicet perfecta operatus es in nobis domine, principaliter. Et illud Hierem. Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur, & illud infrà 9. Non currentis neque volentis, scilicet velle & currere perfectum sed miserentis Dei. Et ideo hæc verba, *Velle mihi adiacet, perficere autem non inuenio*, non possunt aliquo modo patrocinari Pelagianis, qui dicebant quod initium boni operis etiam meritorij est à nobis, inquantum volumus bonum: perfectio autem est per gratiam, quia quo ad bonum opus meritorium, debet intelligi, velle adiacet mihi, scilicet per gratiam reparato ex operatione diuinæ gratiæ, per quam non solum volo bonum, sed etiam aliquid boni facio. vel potest intelligi de perfecto & continuato bono vsque ad finem, absque macula peccati venialis, in quo nemo in peccato originali conceptus continuare & perseuerare potest. vnde diuus Ioan. Si dixerimus quia peccatum non habemus, &c. & Salomon: Non est homo qui faciat bonum, & non peccet, scilicet aliquando: ad perseuerandum enim vsque ad finem requiritur speciale auxilium. possunt etiam hæc verba exponi de proficientibus in gratia, qui vellent amplius proficere quàm proficiant. Si verò referantur ad hominem peccatorem gratia destitutum, sic exponi possunt, vt velle accipiatur pro voluntate incompleta & vniuersali, quæ ex instinctu naturæ siue syndereseos in quibuscunque etiam peccantibus inclinatur ad bonum. vnde Philosop. Bonum est quod omnia appetunt. Sed illud velle adiacet homini quasi infirmum, nisi gratia Dei voluntati tribuat efficaciam perficiendi. Et ideo de operibus meritoriis vel disponentibus ad gratiam intelligitur id quod dicit: Non sumus sufficientes ex nobis quasi ex nobis aliquid cogitare, scilicet perfectè & meritoriè: sed omnis sufficientia nostra ex Deo est, vt ex contextu appareret. Possumus tamen aliquid ex nobis, cum concursu generali Dei, cogitare de his quæ sunt connaturalia, vt dictum est.

Hierem. 10. d
Prouer. 16. b
Philip. 2. b
Esa. 26. c
Thren. 3. d
Infra 9. c
1. Ioan. 1. c
Eccle. 7. c
1. Ethic.
2. Cor. 3. b
Text.

Non enim quod uolo bonum, hoc facio, sed quod nolo malum, hoc ago.

Hic explicatius declarat quod perficere bonum non venit ex actione hominis, quæ est signũ & effectus facultatis eius. Ex hoc enim apparet quod homo non inuenit perficere bonum: quia non agit bonum quod vult: & quia facit malum quod non vult. quod fuit superius expositum.

Text.

Si autem quod nolo, illud facio, non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.

Resumit conclusionem quam præmiserat, & quam iam exposuimus. Sed aduertendum quod ex vno & eodem medio Apostol. concludit duo, quæ suprà posuerat, scilicet boniratem legis, & dominium peccati. Primò dixit, Si autem quod nolo illud facio, consentio legi quod bona est. Secundo, cum dicit hic: *Si autem quod nolo illud facio, non iam ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.* Quarum duarum cõclusionum prima pertinet ad id quod dixerat, lex spiritualis est. Secunda ad id quod dixerat, ego autem carnalis sum venundatus sub peccato. Sed primam conclusionem de bonitate legis elicit ex illo medio quod dicit, nolo, scilicet secundum rationem, quæ lex prohibet, ex quo patet, legem esse bonam. Sed ex parte eius quod dicit, facio, concludit in homine dominari peccatum, quod voluntatem rationis operatur.

Text.

QVARTA PARS VII. CAPITIS.

Inuenio igitur legem, uolenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adiacet.

Ostenso prius quod lex sit bona, eo quod concordat rationi: in hac 4. huius cap. parte Apostol. infert duas conclusiones secundum duo quæ præposuerat. Primum fuit quod lex spiritualis est: & probaro quod sit bona, intendit probare ex illa bonitate quod sit spiritualis. ratiocinatur igitur sic: *Inuenio*, scilicet per experimentum, legem, scilicet Moysi consonam mihi volenti facere bonum, id est, rationi meæ quæ spiritualis est, per quam bonum approbo, & malum detestor, dum & ipsa lex mãdat bonum, & prohibet malum. Et hoc, scilicet fuit necessarium, *quoniam*, id est, quia *malum*, id est, peccatum vel fomes peccati, *mihi adiacet*, id est, iuxta rationem meam iacet, quasi carnem meam inhabitans. vnde Micheas: Ab ea quæ dormit in sinu tuo (id est à carne) custodi claustra oris tui. Necessitas ergo legis est ex parte mali adiacentis: Si enim bonum gratiæ esset ex vtraque parte superiori & inferiori portione iustificati hominis, inueniret homo spiritualis legem vtilem, sed ex parte contrarietatis in homine existentis, ex hoc quod malum adiacet homini etiam iustificato: lex inuenitur tanquam frenum ad cohibẽdum pronitatem peccati, quæ se tenet ex parte carnis, siue exterioris hominis. Ideo subdit, *Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem.* Hic declarat

Mich. 7. b

declarat spiritualitatem legis per signum, dicens, *Condelector, &c.* Nullus enim delectatur nisi in eo quod est sibi conueniens: homo autem delectatur in lege secũdum interiorem hominem, id est, portionem superiorem siue rationem & mentem quæ interior homo dicitur. Non quod anima sit effigiata secundum formam hominis, vt Tertul. posuit, vel quod ipsa sola sit homo, vt Plato voluit, dicens, quod homo est anima vtens corpore. Sed quia id quod est principalius in homine dicitur homo. Hoc est autem mens siue portio superior, quæ solum comprehendit duas potentias spirituales non vtentes organo corporeo, scilicet rationem & voluntatem: quæ nonnunquam sub ratione comprehenditur, licet principalius in homine secundum exteriorem apparentiam sit corpus, sic exterius effigiatum cum potentiis sensitiuis, quod dicitur homo exterior. Sed secundum rei veritatem illud dicitur principalius, quod est intrinsecum, prout mens siue ratio & voluntas rationi conformis, quæ hic dicitur homo interior: Cui, vt Psalm. dicit: Suauia sunt eloquia Dei. secundum illud: Habentes solatio libros sanctos, qui in manibus nostris sunt.

Psal. 118. 11
Marc. 10. b

Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis.

Text.

Aliam conclusionem hic subiungit correspondentem ei quod suprà dixerat: Ego autem carnalis sum venundatus sub peccato. Ad cuius intelligentiam, sciendum est quod in præcedenti discursu, & hîc Apost. ponit quatuor leges, duas alteris duabus oppositas, scilicet legem Dei, & legem mentis, ex vna parte: & legem peccati, & legem membrorum, ex alia: lex Dei & lex mentis differunt, sicut effectus & causa: quia lex mentis est effectus legis Dei: lex enim mẽtis siue naturalis nihil aliud est quam participatio legis æternæ Dei. conueniunt autem, quia lex mentis siue naturalis concordat cum lege ęterna Dei, & subdit hominem legi æternæ Dei, & sic se consequuntur. Lex autem peccati & lex membrorum, etiam se consequuntur, & habent oppositos effectus. Quia sicut lex mentis subdit hominẽ legi æternæ Dei, sic etiam lex membrorum siue carnis, subdit hominem legi peccati. Et quanuis tam lex peccati quã lex carnis sunt in membris siue in portione inferiori, differunt tamẽ in hoc quòd lex carnis est naturalis inclinatio inferiorum virium ad propria bona, scilicet eis suauia & delectabilia, secundum sensum vel appetitum. Lex verò peccati, est pœna peccati originalis, & est deordinatio earundem virũ derelicta ex perditione iustitiæ originalis, & sic non distinguũtur materialiter sine subiecto, sed formaliter penes principia. Quia lex peccati dicitur fomes siue appetitus sensitiuus, destitutus iustitia originali ex peccato primi parentis: lex autẽ membrorum siue carnis, dicitur idem fomes siue appetitus sensitiuus, inquãtum est inclinatus ad prosequendum delectabilia sibi, contra dictamen rectæ rationis. Verùm nec lex carnis siue membrorum, nec lex peccati dicuntur propriè leges, sed duntaxat metaphoricè & similitudinariè propter duplicem similitudinem. Prima, quia quemadmodum lex inducit ad bonũ faciendum, sic fomes ad peccandum. Secunda similitudo est, quia quemadmodum lex ligat, sic fomes videtur quodammodo ligare propter attractionem, licet efficaciter non liget. Potest etiam esse similitudo per comparationẽ ad causam: quia cum fomes sit quædã pœna peccati, duplicẽ habet causam: Primam quidem peccatum primi parentis quod in peccatore dominium accepit, & ei legẽ, quæ est fomes, imposuit, prout dominus seruo victo legem imponit. Alia causa fomitis est Deus, qui hãc pœnam Adæ peccanti, & omnibus ab eo per propagationem carnalem & seminalem rationem descendentibus imposuit, vt rationi eorum inferiores vires non obedirent despotice. Et secundum hoc ipsa inobedientia inferiorũ virium lex quodammodo dicitur, inquantum est pœna per legem diuinæ iustitiæ introducta, prout iusti iudicis sententia quasi lex reputatur: secundum illud: Et factum est hoc ex die illa & deinceps constitutum & præfinitũ, & quasi lex in Israel vsq; ad hanc diem. Et hæc quædam lex peccati siue fomitis est materialiter diffusa in omnibus potentiis sensitiuis, & membris, quæ omnia per iustitiam originalem omnino subdebantur rationi, & ex eiusdem iustitiæ originalis amissione sunt deordinata, & resistunt rationis imperio, principalius tamen appetitus sensitiuus, tam concupiscibilis quam irascibilis, qui dominatur aliis membris quę deseruiunt concupiscentiæ ad peccandum, prout dictum est suprà 6. cap. Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ, &c. Hæc lex carnis fomitis membrorum siue peccati, habet duos effectus, scilicet resistere rationi, & eam captiuare, id est, vehementer inclinare ad peccandum. His suppositis faciliserit intellectus Apostoli, *Video, &c.* quasi dicat: Assertum est quod lex spiritualis est: & ego carnalis venundatus sub peccato: hoc enim experimento dicere & inferre impellor. Quia video aliam legem in membris meis, scilicet legem carnis fomitis & membrorum repugnantem legi mentis meæ, id est, legi naturali quæ conformatur legi Dei, Mosaycæ vel Euangelicæ secundum exigentiam temporis, & captiuantem, id est, vehementer, non tamen necessario, me inducentem in legem peccati, id est, ad committendum peccata, & perseuerandum in illis. Magna enim vi fertur in sensibilia, vt voluntatem extra lineas rationis trahat, vt fiat mancipium peccati & mortis. *Infœlix ego homo, quis me liberabit à corpore mortis huius?* Hic agit de liberatione peccati, & mouet dubitationem in qua primo fatetur suam miseriam, cum dicit: *Infœlix homo*, quod quidem est per peccatum quod habitat in homine, siue quantum ad carnem tantum, prout in homine iusto, siue quantum ad mentem & carnem simul, vt in peccatore. vnde Salomon: Miseros facit populos peccatum. & Dauid: Miser factus sum, & curuatus sum vsq; in finem, scilicet vitæ. Deinde quærit, dicens: Quis me liberabit à corpore mortis huius? Quæ interrogatio videtur esse hominis iustificati, se miserum profitentis, ratione carnalium motuum insurgentium pro sua liberatione suspirantis,

Psal. 57. b
Prouer. 14. b

Universidad de Navarra
Biblioteca de Humanidades

Philip.1.c
Psal.141.b
2.Cor.5.a
Sap.9.d
Ioan.8.d
Ioan.1.d

prout alibi dicebat: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Et Dauid qui dicebat: Educ de carcere animam meam. Sciendum tamen quod in corpore hominis potest considerari natura ipsius corporis, quæ est conueniens animæ, & quoad hoc non vult anima separari seu expoliari, sed potius superuestiri: & sic nō suspirat vt liberetur à corpore absolutè, sed à corpore mortis huius, hoc est à corpore, quatenus ministrat mortem: est enim quædam mors pati sensualitatis motus ac etiam corruptio corporis, quod aggrauat: & ideo secundum hoc signanter dicit de corpore mortis huius. *Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum.* Respondet hic præmissæ interrogationi, dicens quod homo non potest liberari à corpore mortis huius, siue à corruptione corporis, nec ab infectione animæ propriis viribus, sed solum per gratiam Christi, qui est filius naturalis, & potest nos liberare. vnde dicit: Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Ideo dicit: *Gratia Dei*, s. liberabit, *per Iesum Christum*, per quem gratia & veritas facta est. Hæc autem gratia liberat à corpore mortis huius dupliciter. Vno modo quia facit quod corruptio corporis mēti non dominetur, trahens eam ad peccandum. Alio modo, vt corruptio corporis totaliter tollatur in resurrectione. Quantum ad primum conuenit dicere peccatori: Gratia liberabit me de corpore mortis huius, id est, liberabit me à peccato originali, in quod est anima inducta ex corruptione corporis, sed à culpa illa iam iustus liberatus est. vnde cōpetit ei dicere: Gratia Dei liberabit me de corpore mortis huius. vt, s. in corpore meo non sit infectio nec corruptio peccati per consensum in hac via & passionum & mortis in resurrectione. *Igitur ergo ipse mente seruio legi Dei: carne autē legi peccati.* Hic infert conclusionē exortam ex illo quod suprà dixerat, per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors. Hæc conclusio secundum duas præmissas expositiones diuersimodè ex præmissis infertur. Secundum enim quod præmissa verba exponantur in persona peccatoris, sic inferenda est conclusio: Dictum est quod gratia liberabit me à corpore mortis huius, vt si ab eo non deducar in peccatum, ego quando ero liberatus mente, id est, intellectu & voluntate, seruio, id est, seruiam legi Dei, secundum carnem autem legi peccati, quæ quidem in carne remanet propter fomitem. Si autem exponantur in persona iusti, sic inferenda est gratia Dei: per Iesum Christum liberabit me à corpore mortis huius, scilicet vt in me non sit corruptio peccati & mortis. Igitur ergo ipse vnus & idem antequam plenè liberer, mente seruio legi Dei, ei consentiens: carne autem seruio legi peccati, inquantum caro mea secundum legem peccati & fomitis mentem præueniens mouet me ad concupiscendum, cui tamen non consentio mente.

EPITOME VIII. CAPITIS.

CAput hoc 8. est quædam expositio & consummatio eorum quæ à 5. cap. hucusque deduxit Apostolus de facultate & vtilitate gratiæ Dei. Nam in illo cap. post enarrationem bonorū quæ nobis contulit, inchoauit memorare illa à quibus nos liberat, puta à macula culpæ originalis. Et in 6. cap. De protectione ab actualibus, & in 7. cap. De absolutione à lege veteri. In hoc autem cap. primo concludit nos per gratiam seruatos fuisse ab omni damnatione, tam culpæ quam pœnæ, quod probat ex lege spiritus per gratiam data, quæ est causa vitæ. & sic liberat hominem à peccato & morte, quæ est effectus peccati, à quibus lex liberare non poterat. Deinde assignat causam legis spiritus, s. Christi incarnationem, declarans eos quibus non prodest, s. ambulantibus secūdum carnem, subiungens rationem, effectum ac pœnam ambulantium secundum carnem. Secundò ibi, *Quoniam sapientia, &c.* probat quod prudentia carnis est mors propter inimicitiam quam habet cum Deo, à qua fideles sunt liberati per inhabitantem spiritum. Tertio ibi, *Quicunque, &c.* ostendit mercedem & effectus spiritus, qui sunt directio, adoptio, testimonium filiationis, & cōsecutio futuræ hæreditatis, quæ est vita æterna. Quarto ibi, *Existimo enim, &c.* Assignat causam dilationis immortalitatis vitæ æternæ, & hæreditatis filiorum Dei, ostendendo excellentiam gloriæ, comparando eam ad passiones huius temporis. Quintò ibi, *Non solum, &c.* ostendit quod omnes etiā iusti ac primitias spiritus habentes, passionibus corporalibus subditi sunt, in illis tamen spe & Spiritu sancto iuuantur. Sextò ibi, *Sumus, &c.* ostendit modum quo Spiritus sanctus iuuat exteriores euentus in bonum nostrum dirigēdo, quod probat ratione qua concludit quod sancti quos Deus promouet, nullum incommodum pati possunt à malo pœnæ actento fauore Dei qui proprio filio non pepercit. Postremò ibi, *Quis accusabit, &c.* ostendit quod nullum incommodum pati possunt à malo culpæ, actento Christi pro nobis interpellantis auxilio, declarando certitudinem liberationis ab illo per virtutem gratiæ & charitatis, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

EXPOSITIO LITERALIS VIII. CAPITIS.

Nihil ergo nunc damnationis, id est, obligationis culpæ aut pœnæ, *est his qui sunt*, perfectè incorporati per baptismum, fidem, & dilectionem, *in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant*, id est, qui nullo modo desideria & concupiscentias carnis sequuntur. *Lex enim spiritus uitæ in Christo Iesu.* i. gratia quam Spiritus sanctus infundit animæ vt det ei vitam spiritualem, *liberabit me à lege peccati*, id est, à fomite, qui inducit ad peccatum ne dominētur mihi, vel à consensu & operatione peccati: *Nam quod erat impossibile legi*, scilicet naturali & scriptæ, in quo, id est, in qua re, scilicet iustificatione vel liberatione damnationis, *infirmabatur per carnē*, id est, debilis erat & nō poterat iustificare per carnales obseruantias, fomite impediente ad adiuuandum & perficiendū benedictionem promissam Deus, s. pater, *Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati*, id est, habens, veram carnem humanam, non quidem peccato obnoxiam, prout habēt cæteri homines, qui subiecti sunt peccato originali: sed similē carni peccati in figura, sensibilitate, passibilitate, & mortalitate, sicut est caro

Hier.31.f
Gen.22.d

est caro peccatorum, *& de peccato*, id est, pro peccato in carne Christi commisso, virtute suę passionis quæ dicitur peccatum propter similitudinem peccati, vel per hoc quod factus est *hostia* pro peccato, *damnauit peccatum in carne*, id est, debilitauit fomitem peccati in carne nostra, & ita satisfaciendo abstulit peccata mundi: *ut iustificatio legis.* i. iustitia quam lex promittebat, & quam aliqui ex lege separabant, *impleretur*, id est, perficeretur *in nobis*, s. existentibus in Christo incorporatis, *qui non secundum carnem ambulamus*, id est, qui non sequimur desideria & concupiscentias carnis, *sed secundum spiritum*, id est, ambulamus secundum instinctū siue inspirationem Spiritus sancti, prout præceptum est nobis. *Qui enim secundum carnem sunt*, id est, qui intenti & subditi sunt carnalibus desideriis, *quæ carnis sunt, sapiunt*, id est, approbant & iudicant ea esse simpliciter bona, quæ carni sunt placita, & hoc est habere sapientiam carnis ad faciendū mala. *Qui uerò secundum spiritum sunt*, id est, qui Spiritus sancti inspirationem sequuntur. *quæ sunt spiritus sentiunt*, id est, iudicant, & rectum sensum, ac iudicium in spiritualibus habent, & non illi qui approbant iudicia & inclinationes carnis, qui, s. dicuntur habere prudentiam carnis, quæ est eis plurimum nociua. *Nam prudentia carnis mors est*, id est, causa mortis æternæ, *prudentia autem spiritus*, id est, approbatio eorum quæ inspirantur à Spiritu sancto, *uita & pax.* i. causa vitæ, gratiæ & gloriæ, in qua erit pax perfectissima.

Ioan.1.a
Deut.4.d
Gal.5.c
Hiere.4.f

SECVNDA PARS VIII. CAPITIS.

QVoniam *sapientia carnis inimica est Deo*, eo quod contra legem Dei hominē inclinat. *Legi enim Dei non est subiecta*, id est, subiici non vult, *nec enim potest*: quia peccatum cum sit auersio à Deo siue à lege Dei, non potest fieri subiectio, quāuis ille qui subiectus est vitio, possit per gratiam Dei liberari à vitio, & subiici Deo, nunquam tamen vitium potest subiici Deo. Quemadmodum licet ille qui est albus, possit fieri niger, nunquam tamen albedo fiet nigredo. *Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt*, cum sint inimici eius, quandiu concupiscentias carnis sequuntur. *Vos autem in carne non estis*, id est, in vitiis carnis non ambulatis, *sed in spiritu*, id est, spiritum & rationem sequimini, *Si tamen spiritus Dei habitat in uobis*, scilicet per charitatem per quam efficimur templum Dei, & per quam Spiritus sanctus habitat in nobis. *Siquis autem spiritum Christi*, id est, Spiritum sanctum qui dicitur spiritus Christi, eo quod à Christo naturali Dei filio procedit, qui etiam dicitur spiritus Dei patris, cum ab ipso pariter procedat. *non habet*, per effectum amoris & charitatis, *hic non est eius*, id est, non est membrum Christi viuum, sed mortuū: prout membrum corporis quod per animam non viuificatur. *Si autem Christus in nobis est*, per spiritum suum, id est, per charitatem & amorem, quæ attribuitur Spiritui sancto, per quas oportet vos esse conformes Christo, *corpus quidem*, s. vestrum *mortuum est*, id est, necessitati mortis & passionibus rationem præuenientibus subiectum & adiudicatum est, *propter peccatum*, s. primi parentis per propagationem carnis in vos transfusum, ex quo subiectio mortis & rebellio, siue concupiscentia præueniens liberum rationis iudicium secuta est. *Spiritus uerò*, id est, mens vestra, quæ iam renouata est à peccato, *uiuit* vita gratiæ, *propter iustificationem*, qua à Spiritu sancto per gratiā iustificati estis: *Quod si spiritus eius*, s. Dei patris tanquam ab ipso procedens, *qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in uobis*, vna cum patre & seipso Christo, secundum diuinitatem: cum virtus sanctæ Trinitatis sit tantum in tribus personis, *uiuificabit & mortalia corpora uestra*, s. in resurrectione generali, in qua corpora vestra sic erunt viuificata, quod erunt non solum immortalia, sed etiam impassibilia passione corruptiua: & hoc facient, *propter inhabitantem spiritum eius in uobis*, id est, virtute Spiritus sancti inhabitātis in vobis. *Ergo fratres debitores sumus*, Spiritui sancto, propter multa beneficia quæ nobis ab eo proueniunt, *non carni ut secundum carnem uiuamus*, id est, carnis desideria perficiamus. *Si enim secundum carnem uixeritis*, sequendo eius concupiscentias, *moriemini*, scilicet morte culpæ in præsenti seculo, & morte gehennæ in futuro. *Si autem spiritu*, id est, per spiritum, *facta carnis*, id est, opera siue passiones quæ ex concupiscentia carnis pullulant, *mortificaueritis* ieiuniis, vigiliis, orationibus, ac aliis bonis operibus, *uiuetis* vita gratiæ in præsenti, & vita gloriæ in futuro.

Exod.19.b

TERTIA PARS VII. CAPITIS.

QVicunque enim *spiritu Dei aguntur*. i. diriguntur & ducuntur ex amore & dilectione seruientes Deo, *hi filij Dei sunt*, s. spirituales, tanquam per semen spirituale, quod est verbum Dei, vel per instinctum, siue spirationem Spiritus sancti generati. *Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore*, sicut olim in lege Moysi, quæ data fuit in terrore tonitruorum, & fulgurū corruscantium super terram: quem terrorem non incussit Deus mittendo Spiritum sanctum in die Pentecostes, nec incurrit mittendo illū in particulari iustificatione: *sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei*, qui est spiritus amoris patris & filij, per quem nos adoptat. id est, acceptat & reputat filios, vt intrepide post posito quocunque timore, possimus ad eum recurrere, sicut filij naturales ad patrem naturalem, *in quo*, s. Spiritu sancto, ex affectu amoris filialis quem causat in nobis, *clamamus*, magna intentione ex affectu cordis: *Abba pater. Ipse enim spiritus*, s. sanctus, *testimonium* coniecturale, *reddit spiritui nostro quod sumus filij Dei*, s. adoptiui dum bene agimus. *Si autem filij*, s. sumus per Spiritum sanctum, sequitur quod sumus *& hæredes*, cum non solum filio naturali, sed etiam adoptiuo debetur hæreditas, *hæredes quidem Dei*, quia videbimus eum sicuti est, & fruemur eius beatitudine, in quibus consistit hæreditas: *Cohæredes autem Christi*, qui est principalis filius, cuius filiationem nos participamus, & participabimus hæreditatem: *Si tamen compatimur*, id est, similiter patimur & patienter sustinemus tribulationes huius mundi, prout ipse patiēter sustinuit: *ut & cōglorificemur*, id est, similiter cōglorificabimur in anima & corpore, quod configuratū erit corpori claritatis suæ.

Marci 14.b
Hiere.3.b
Ioan.3.a
Philp.3.d

QVARTA

QVARTA PARS VIII. CAPITIS.

Esa.54.a EXistimo enim ego expertus gloriam & labores, *quod non sunt cõdignæ*, id est, æquales siue secundum æqualitatem dignæ, *passiones*, id est, tribulationes & miseriæ *huius temporis*: id est, quas patimur in hoc seculo: quia sunt paucæ & breuissimæ durationis: *ad futuram gloriam*, quæ erit æterna & indeficiens, *quæ reuelabitur*, id est, manifestabitur, *in nobis*, expectantibus, s. illam. *Nam expectatio creaturæ*, id est, hominis iustificati, qui dicitur principalis creatura huius mundi, sub cuius pedibus subiecit Deus omnia. Vel homo iustificatus *reuelationem*, id est, manifestationem & adeptionẽ gloriæ, *filiorum* Dei, quæ fiet in resurrectione & iudicio generali, *expectat*, id est, assiduè summo desiderio & affectu optat, quam necesse habet expectare, cum nõdum eam habeat. *Vanitati enim creatura subiecta est non volens*. i. homo iustus rebus corporalibus, quæ sunt vana, vtpote mutabilia, caduca, eleuationem animi impedientia, & afflictionem spiritus causantia, etiam si nolit, subiectus est propter vitæ præsentis necessitatem. Verum prædictam vanitatem, mutationem, & afflictionem patienter sustinet. *Sed propter eum*, s. Deum, *qui subiecit eam in spe*, s. liberationis siue sperando liberari à vanitate illa. *quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis*. i. à subiectione quærẽdi victum & vestitum, ac etiam ab omni tribulatione & angustia, morte & passibilitate, quibus in hac mortali vita subiecta est, quæ seruitus mutabitur, *in libertatem gloriæ filiorum Dei*: quia immortalitas & impassibilitas congruit filiis Dei, vt sint Christo conformes in nouitate vitæ, sicut fuerunt in tribulationibus. *Scimus enim quod omnis creatura*, id est, homo maxime iustus, *ingemiscit* ex dolore quem patitur propter mala quæ sustinet, *& parturit usque adhuc*, id est, cum quadam animi afflictione suffert dilationem gloriæ expectatæ. Spes enim quæ differtur affligit animam.

Apoc.7.d

Marci 16.d Ioan.16.b Prou.9.d

QVINTA PARS VIII. CAPITIS.

Philip.3.d NOn *solum autem illa*, scilicet creatura ingemiscit & parturit expectando gloriam filiorũ Dei. *Sed & nos ipsi*, scilicet Apostoli *primitias spiritus sancti habentes, & ipsi intra nos gemimus*, id est, afflictionem non solum exterius, sed etiam interius sustinemus propter dilationem, *adoptionem filiorum* Dei, id est, completionem adoptionis filiorum inchoatam per spiritum iustificantem, *expectantes redemptionem*, id est, reformationem & glorificationem, *corporis nostri*, vt quemadmodum spiritus noster redemptus & reformatus ac liberatus est à peccato, ita & corpus nostrum redimatur & reformetur ac liberetur à corruptione & morte, in qua reformatione & liberatione consistit completa adoptio filiorum Dei. *Spe enim saluifacti sumus*, id est, per spem complementum salutis in futurum expectamus, nec diffidimus dilatione, nec aduersitate occurrentium malorum deterremur. *Spes autem quæ uideturnon est spes*, id est, res sperata quæ præsentialiter videtur non est res sperata, sed iam habita, cum spes sit de futuro & non de præsenti. *Nam quod uidet quis quid sperat?* id est, cur vel quomodo habens aliquam rem sperat habere illam, cum spes importet motum animæ tendentem in aliquid non habitum & futurum. *Si autem quod non uidemus, speramus*, sequitur quod *per patientiam*, quæ est malorum tolerantia cum quadam æquanimitate, *Expectamus*. cum enim dilatio rei magno desiderio speratæ affligat, & sic habeat rationem malicius expectatio, attribuitur patientiæ. *Similiter autem & spiritus*, scilicet sanctus in statu huius vitæ, in quo infirmamur & subiicimur, *adiuuat*, non totaliter tollit, sed fortificat *infirmitatem nostram*, propter quam in multis deficimus & offendimus omnes. *Nam quid oremus, sicut oportet*, id est, quid in orando petamus in particulari, & modum congruum petendi, *nescimus*: *Sed ipse Spiritus*, scilicet sanctus *postulat pro nobis*, id est, postulare nos facit interius suggerendo & dirigendo cor nostrum & desideria, prout sunt nobis vtilia. *gemitibus inenarrabilibus*, quos Spiritus sanctus in corde nostro causat, inquantum, scilicet facit ardenter cœlestia quæ differuntur desiderare. *Qui autem scrutatur corda*, scilicet Deus, cui proprium est corda scrutari, non vt inquirendo cognoscat: sed quia manifeste occultissima videt, *scit quid desideret spiritus*. id est, approbat illud quod Spiritus sanctus desiderare nos facit. *Quia secũdum Deum* id est, secundum voluntatem vel beneplacitum Dei *postulat pro sanctis*, id est, sanctos postulare facit quæ à Deo sunt probata & accepta.

Luc.3.a

SEXTA PARS VIII. CAPITIS.

Ioan.14.c D. Augst. in Enchi. SCimus *autem quod diligentibus Deum*, & seruantibus mandata eius, ex quo arguitur dilectio, *omnia cooperantur*, id est, cedunt *in bonum*, ex diuina bonitate, quæ tanta est quod nullum malum permitteret, nisi ex eo aliquod bonum eliceret. *His qui secundum propositum uocati sunt sancti*, id est, his qui ab æterno electi sunt & prædestinati. *Nam quos præscinit & prædestinauit*, ab æterno *conformes*, id est, similes *fieri* in puritate vitæ in hoc seculo & in beatitudinis & hæreditatis consecutione in futuro, *Imagini filij sui*. id est, filio suo naturali, qui est vera & perfecta imago Dei patris, *ut sit ipse primogenitus in multis fratribus*: quia sicut Deus suam naturalem bonitatem voluit aliis communicare, participando ei similitudinem suæ bonitatis, vt non solum ipse esset bonus, sed etiam author omnium bonorum. Sic filius Dei voluit conformitatem suæ filiationis aliis communicare, vt non solum ipse esset filius, sed etiam alij. Ipse tamen qui est filius per æternam generationem, dicitur vnigenitus & primogenitus aliorum secundum collationem gratiæ. Et quia primo surrexit à morte ad vitam gloriosam dicitur primogenitus mortuorum. *Quos autem prædestinauit* ab æterno secundum propositum volũtatis suæ, *hos & uocauit* in tempore interiori vel exteriori vocatione efficaci, vt assentirent, *& quos uocauit, hos & iustificauit*, infundendo, scilicet gratiam, in qua perseuerarent vsque ad finem. *Quos autem iustificauit, illos & magnificauit* per profectum virtutis gratiæ, in hoc seculo, & per collationẽ gloriæ magnificabit in futuro. *Quid ergo dicemus ad hæc* id est, quid

Ioan.1.b Apoc.1.b

poterimus

poterimus Deo tribuere pro tot & tantis beneficiis? & quid timere debemus? *Si Deus*, qui est omnipotens, & cuius voluntati nemo resistere potest, *est pro nobis*, nos voluntariè prædestinando, efficaciter vocando, iustificando, & magnificando, *Quis contra nos?* scilicet esse poterit vt noceat. *qui etiam proprio filio*, naturali & vnigenito, *non pepercit*, id est, cum à pœnis & tormentis non eximit, *sed pro nobis omnibus tradidit illum*, id est, exposuit passioni & morti pro satisfactione & expiatione peccatorum nostrorum. *Quomodo non etiam cum illo*, scilicet *dato omnia nobis donauit?* vt scilicet omnia cedant in bonum nostrum: superiora, scilicet personas diuinas ad fruendum: rationales spiritus ad conuiuendum: inferiora ad vtendum, non solum prospera, sed etiam aduersa.

Psal.15.a

Infra 9.a

SEPTIMA PARS VIII. CAPITIS.

QVis *accusabit aduersus electos Dei?* id est, quis accusationem proponet & efficaciter prosequetur aduersus eos, quos Deus elegit, vt noceat eis? nunquid Deus, s. non accusabit nec nocebit? nam ipse est *qui iustificat*, id est, approbat & acceptat eos prædestinando, vocando, iustificando, magnificando. *Quis est qui condemnet?* id est, reprobet & dignos pœna dicat esse iustificatos à Deo. nunquid *Christus Iesus*, accusabit aduersus electos Dei? quasi dicat, nõ quia ipse est, *qui mortuus est*, pro liberatione nostra, *imò qui & resurrexit*, quod maius est, vt per suam resurrectionem nos viuificaret vita spirituali, & tandem corporali & æterna, *qui est ad dexteram Dei*, patris in æqualitate secundum naturam diuinam, & in potioribus bonis secundum naturam humanam, paratus ad adiuuandum nos. *Qui etiam interpellat pro nobis*, quasi aduocatus noster, ad cuius officium non pertinet accusare vel condemnare, sed magis accusationem repellere & condemnationem impedire. *Quis* ergo *separabit nos à charitate Christi?* qui tot beneficia nobis contulit, vt in sua dilectione fundaret & radicaret. *Tribulatio*, id est, corporum afflictio. *An angustia*, id est, mentis anxietas, quæ angustiatur cum non videt medium euadendi. *An fames*. i. penuria cibi & potus, *an nuditas*. i. vestitus penuria, *an periculum*. i. apparatus mortis, *an persecutio*, de loco ad locum, *an gladius*, id est, ipsa mors. *Sicut scriptum est, quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis*: *sed in his omnibus superamus*. Dum occurrentibus omnibus præmissis illibatam charitatem seruamus: nõ propter nos, *Sed propter eum qui dilexit nos*. i. propter affectum quem habemus ad eum: vel propter auxilium quod habemus ab eo. *certus sum enim*, ex promissione eius qui fidelis est in promissis, *quia neq; mors*. i. timor mortis, quæ primarum tenet inter terribilia, *neque uita*, quæ est præcipuũ inter appetibilia, *neque angeli*, s. mali qui sunt minores, *neque principatus*, qui sunt superiores, *neque uirtutes*, qui sunt angeli in ordine ministrantium primi, *neque instantia*, id est, præsentia, siue dolorem siue delectationem inferentia, *neque futura, neque fortitudo*, id est, creatura fortis vel violentia alicuius humanæ potestatis, vel eleuatio Satanæ, *neque altitudo*, ex qua aliquis minatur præcipitium, *neque profundum*, in quo aliquis præcipitium minaretur, *neque creatura alia*, à prædictis, *poterit nos separare à charitate Dei?* qua, scilicet Deum diligimus, tanquam meliorem omnibus, quæ nunquam excidit: *quæ est*, scilicet ostensa, *in Christo Iesu Domino nostro*. id est, in datione Domini nostri Iesu Christi.

Psal.43.d

2.Cor.1.d

1.Cor.15.c

COMMENTVM VIII. CAPITIS.

Nihil ergo nunc damnationis est his qui sunt in Christo Iesu, & non secundum carnem ambulant.

POstquam Apost. ostendit quod per gratiam liberamur à peccato & lege, in hoc octauo capite ostendit quod per eandem gratiam liberamur à damnatione culpæ & pœnæ. Primo ponit conclusionẽ generalẽ, dicens: *Nihil ergo, &c.* Hanc vniuersalẽ negatiuam infert Apost. ex præmissis, quibus probauit nos esse liberatos per gratiã redẽptoris nostri, quam dicat: Dictũ est suprà quod gratia Dei per Iesum Christũ liberauit me de corpore mortis huius: Ergo ex quo sumus per gratiam liberati, nihil damnationis manet: quia tollitur damnatio quantum ad culpam & quantum ad pœnã. vnde Iob: Ipso concedente pacem, quis est qui condemnet? Ex hoc loco perperam intellecto, tanquam ex bali & fundamento, vt dicunt inexpugnabili, Lutherani & Neoterici hæretici abrogare nituntur purgatorium, dicentes, quod omnes qui moriuntur, vel decedunt in peccato mortali, vel originali, vel in gratia. Si in mortali, descendunt in infernum, in quo nulla est redemptio. vnde D. Ioan. Est peccatum ad mortem, pro hoc dico ne roget quis. Si in originali, in limbum puerorum. Si in gratia, euolant ad paradisum, cum nihil damnationis in ipsis maneat, alias si ad purgatorium aliquid damnationis maneret, quod audacter & vniuersaliter negat hic Apostol. Damnatio enim diuiditur in culpam & pœnam: si nihil illorum manet, necesse est dicere quod euolent ad cælum, & sic frustra ponitur purgatorium, aut Christus non perfectè redemit nos, vel iudicat bis in idipsum, quæ sunt absurdissima. Ecce argumentum quod dicunt insolubile. Quare hic parum nobis immorandum est. Et primo ostendendum ex sacris literis quod deleta culpa per gratiam, remaneat reatus pœnæ: tandem hunc nodum faciliter dissoluemus, & intentionem Apost. dilucidè explicabimus. Quoad primum manifestissimum est, & ipsi negare non possunt, quod mors & afflictiones corporales & motus primo primi concupiscentiæ præuenientes vsum rationis siue rebelliones sensualitatis, sunt pœna peccati Adæ, cui dictum fuit: Quacunque die comederis, morte morieris. Fuit et etiam dictum: Quia audisti vocem vxoris tuæ, & comedisti de ligno de quo prohibueram tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ, &c. Et Apostol. suprà 5. per vnum hominem peccatum in hunc mũdum intrauit, & per peccatum mors, &c. Manifestum est pariter quod

Iob 34.c

1.Ioan.5.d

Gen.11.c

Deus

Universidad de Deusto
Biblioteca

sup.10.a Deus indulsit Adæ peccatum suum. Sapiens enim dicit: Hæc (scilicet sapientia) illum qui primum formatus est à Deo pater orbis terrarum, cum solus creatus esset, custodiuit, & eduxit illum à delicto suo. Notum etiam est ex 6. cap. huius epist. quod per baptismũ liberamur à peccato originali: & tamen experimur nos subiectos morti, laboribus & afflictionibus, ac rebellionibus sensualitatis, vt etiam Apost. in 7. cap. deduxit. Ergo necessario dicendum est quod non semper deleta culpa per gratiam deleatur omnis reatus pœnæ: & si dicatur quod verum est de pœnis peccati originalis, quæ datæ sunt nobis ad exercitiũ: probatur etiam quod deleta culpa peccati actualis remaneat reatus pœnę. Quia postquam Dominus ad preces Moysi pepercit populo Israel peccatum idololatriæ, dixit: Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum. Sequitur: Percussit populum pro reatu vituli. Insuper postquam Dominus pepercit populo peccatum murmurationis, quo alium ducem eligere volebant, & reuerti in Aegyptum, dixisseque Moysi Dominus: Dimisi iuxta verbum tuum. Attamen omnes homines qui viderunt maiestatem meam, non videbunt terrã pro qua iuraui patribus eorum. Præterea: Postquam Dominus ad preces Moysi remisisset peccatũ murmurationis Mariæ sororis eius, & sanasset eam, iussit eam separari à castris septem diebus. Vlterius quanuis Dominus pepercisset Moysi & Aaron peccatum commissum in aquis contradictionis, dixit: Non introducetis populos hos in terram quam dabo eis. Præterea cum Dauid adulterio simúlque homicidio se commaculasset, misit Dominus Nathan qui increpauit Dauid, & dixit eum dignum morte. Et respondente Dauid: Peccaui Domino. Dixit Nathan: Transtulit Dominus peccatum tuum, non morieris. Veruntamen non obstante peccati translatione, pœna satisfactionis subinfertur. Veruntamen quia blasphemare fecisti inimicos Domini, propter hoc filius qui natus est tibi, morietur, & non recedet gladius de domo tua vsque in sempiternũ. Et tollam vxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo. Et quia Dauid sciebat reatũ pœnæ manere deleta culpa, postquam dixit: Miserere mei Domine secundum magnam misericordiam tuam, quam referente Nathan sciebat se obtinuisse, nihilominus tamẽ dicebat: Amplius laua me Domine ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Si sciebat se lotum, cur ampliorem lotionem petebat ab iniquitate, non potest dari ratio, nisi propter reatum pœnæ perditionis filij, pro quo tantum se afflixit, & sic remanebat pœna illa. Rursus cum idem Dauid aduerteret se offendisse Dominum in numerando populum, dixit: Peccaui valde Domine in hoc facto. Precor Domine vt auferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimis. Venit Gad propheta ad ipsum, dicens: Hæc dicit Dominus, trium tibi datur optio, &c. Daniel etiam consulebat reatum expiari eleemosynis, & misericordiis pauperum. Et D. Ioan. Baptista dicebat: Facite fructus dignos pœnitentiæ, & hoc nonnisi ad delendum peccata, siue reatus peccatorum: quia remissio culpæ non fit ex operibus, vt suprà 4. cap. probatum est. Deletionem reatus videtur significare lotio Christi, qui dixit: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet. Fuit insuper ordinatum, quod secundum mensuram delicti erit & plagarum modus. Et quantum quis se glorificauit, & in deliciis fuit, tantum date illi tormẽtum & luctum. Et Christus: Qui non accepit crucem suam (non dicit meam) & sequitur me, non est me dignus. Si deleta culpa peccati actualis remaneat reatus pœnæ, vbi ergo illa pœna nõ exoluitur in hac vita, necesse est dicere quod exoluetur in alio seculo: ergo est locus in quo exoluitur reatus pœnæ, & illum locum vocamus Purgatorium. Sed de his amplius cum interpretabimur illud ad Corinth. Si quis superædificauerit lignum, fœnum, stipulam, &c. Pro nunc ne prolixior fiam, hæc sufficiant, & ad dissolutionem huius nodi properemus. Prius tamen dubitationi seu interrogationi, quæ circa præmissa fieri posset, respondeamus oportet. Cur videlicet velit Deus in peccatore reatum remanere, & ipsum pro illo satisfacere, in hoc vel alio seculo: & maxime cum Christus abũdantissime satisfecerit. Ipse enim (vt d. Ioan. ait) est propitiatio pro peccatis, non solum nostris, sed etiam totius mũdi. Dicendum quod triplici ratione hoc voluit. Prima est in pœnam tepidæ conuersionis, vt amplius dicemus. Secunda ne homines misericordiam consecuti remissiores fierent. Tertia vt homines Christo conformarentur. vnde Apost. infrà in hoc capite dicit: Nam quos præscíuit, hos & prędestinauit conformes fieri imagini filij sui. Dicit pariter: si filij & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Si tamen compatimur, vt & conglorificemur. Et D. Petr. ait: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum vt sequamini vestigia eius, vt quemadmodum ipse qui peccatum non fecit, passus est vt satisfaceret pro peccatis nostris, nos qui peccauimus in satisfactione ei conformemur, vt patiendo & pœnas sustinendo, satisfaciamus pro peccatis nostris. Ideo Apo. sup. 6. c. dixit: Humanum dico vobis: Sicut exhibuistis, &c. & alibi: Mortificate mẽbra vestra. & alio in loco: Mortificationem Iesu Christi in corpore vestro circunferentes. Et Galat. scribens, ait: Ego stigmata domini mei Iesu Christi in corpore meo porto. & alibi propter eandem conformitatem & satisfactionem hortatur ad opera pœnalia, dicens: In omnibus exhibeamus nos sicut Deiministros, in multa patientia, in ieiuniis, &c. His suppositis ad solutionem argumenti veniendo, dicimus quod si Lutherani verba Pauli sequentia perscrutari velint, videbunt Achillem suum in fauillam decidisse, & Apost. propositionem vniuersalem negatiuam limitasse, cum dixit copulando: *His qui sunt in Christo Iesu, & non secundum carnem ambulant.* In quibus verbis declarat quibus hoc beneficium culpæ & pœnæ simul concedatur: & ponit duas conditiones requisitas: prima dicitur perfecta incorporatio, quam tangit cum dicit: His qui sunt in Christo Iesu, scilicet perfecte incorporati: quæ incorporatio fit per sacramentum fidei, hoc est per baptismum. vnde ad Gala. scribens, ait: Omnes quotquot baptisati estis, Christum induistis. & suprà 6. Consepulti enim sumus cum illo per

Exod.32.c
Num.14.d
Num.12.d
Num.20.b
2.Reg.12.d
Psal.50.a
2.Reg.24.b
Dan.4.f
Matth.3.b
Ioan.13.b
Deut.25.a
Apoc.18.b
Matth.10.g
1.Cor.3.c
1.Ioan.1.a
1.Petr.2.d
Supra 6.d
Col.3.a
1.Cor.4.c
Galat.6.g
2.Cor.6.a
Gal.3.d
Supra 6.a

Per baptismum in mortem. Secunda conditio est vehemẽs & perfecta conuersio: hanc tangit cum subdit, & non secundum carnem, id est, negligẽtiam carnis, ambulant: & ad ipsum perfecte & non tepide conuertuntur ex toto corde, & ex tota anima, ex tota mente & ex omnibus viribus suis. Non negamus enim quin vehemens & perfecta contritio sit crux, plaga & tormentum, quo quis conformatur perfecte Christo, & satisfacit pro omni reatu pœnæ, vt Magdalena, & Cananæa, & alij multi. Communiter tamen, & vt in pluribus aliis sacramentis multi valde tepide conuertuntur. Ideo dicuntur quodam modo secundum carnem ambulare, & ideo in illis dicimus deleri culpam & remanere reatum in punitionẽ tepidæ conuersionis, vt dictum est. Nec obstat pariter quod adducunt ex Apost. Cum mortui essetis delictis vestris, & præputio carnis vestræ, conuiuificauit cum illo donans vobis delicta, delens quod aduersum vos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & tulit de medio affigens illud cruci. Chirographum decreti nihil aliud est quàm obligatio ad pœnas. Si ergo Christus tulit de medio, vt quid igitur necesse est sustinere pœnas? videtur fieri iniuria passioni Christi, quasi insufficiens fuerit, & quod Deus bis iudicat in idipsum, cuius oppositum asserit. Naum propheta, dicens: Non consurget duplex tribulatio. Dicendum quod reatus pœnæ temporalis non remanet propter insufficiẽtiam passionis siue satisfactionis Christi, quæ fuit infinite satisfactoria, sed propter tepiditatem & negligentiam conuersionis, & propter conformitatem ad Christum, & sic Christus sufficienter tulit chirographum decreti ex parte sui, sed non efficaciter ex parte omnium peccantium. Qui vel non applicant sibi passionem Christi, neque ei se conformant, vel non secundum debitum modum: quia non ex toto corde, &c. se disponunt ad participandam Christi passionem. Nec per hoc iudicat Deus bis in idipsum: quia non iudicauit in Christo nisi pro sufficienter dispositis. Ex verbis Apost. quibus dicit quod nihil damnationis est his qui sunt in Christo Iesu, aliqui voluerunt dicere quod in infidelibus, qui non sunt in Christo Iesu. primi motus concupiscentiæ sunt peccata mortalia, quanuis eis non consentiant. Quasi si his qui sunt in Christo Iesu, & non secundum carnem ambulant, non imputantur ad damnationem: ergo à contrario sensu his qui non sunt in Christo Iesu imputantur. Confirmant: quia necesse est actum esse damnabilem qui procedit ex habitu damnabili. Cum igitur peccatum originale sit damnabile, igitur & quilibet motus ab eo procedens. Veruntamen hoc non est rationi consentaneum: quia illi motus non attingunt rationem liberam aut voluntatem in qua consistit ratio peccati, sed præueniunt & sunt inuoluntarij: ergo non sunt peccata. Præterea in eodem genere peccati, grauius peccat fidelis infideli, iuxta illud Heb. 10. Quanto magis deteriora putatis mereri supplicia, &c. Ergo si illi motus in infidelibus essent peccata mortalia, multo magis in ipsis fidelibus. Nec ex verbis Apost. hoc haberi potest, sed solum quod nihil dãnationis est his qui sunt in Christo. Nec est verum quod omnis actus procedens ex habitu damnabili, sit damnabilis, nisi sit complerè voluntarius. Ex his confutatur error Lutheranorum dicentium illos motus concupiscentiæ adeo intime esse peccata, vt neque per baptismum aut aliud sacramentum remittantur, sed solũ non imputantur. Hunc errorem reprobauimus suprà 4. c. cum interpretaremur illud dictum: Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum, dicit etiam contra illum Apost. hîc: Nihil ergo damnationis est, &c. Præterea alibi ait: Renouamini in iustitia & sanctitate veritatis: at vbi peccatum vere relinqueretur, non esset vera renouatio & sanctitas: igitur.

Coloss.2.c
Naum.1.c
Heb.10.f
Supra 4.
Ephes.4.f

Lex enim spiritus uitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis. Text.

PRædictam conclusionem hic probat quantum ad primam conditionem, quam dixerat: Nihil damnationis est his qui sunt in Christo Iesu. & ex eius verbis potest sic ratiocinari, lex spiritus vitæ liberat hominem à peccato & morte, quæ est pœna eius. Sed lex spiritus vitæ est in Christo Iesu. Ergo per hoc quod aliquis est in Christo Iesu liberatur à peccato & morte, & per consequens nihil damnationis in eis est. Quod autem lex spiritus vitæ liberet à peccato & morte probat, quia lex spiritus est causa vitæ spiritualis, sed per vitam spiritualem excluditur peccatum & mors, quæ est effectus peccati. Nam & ipsum peccatum est spiritualis mors: damnatio autem non est nisi propter peccatum & mortem: ergo his qui sunt in Christo Iesu nihil damnationis existit, & hoc innuit cum dicit: lex spiritus vitæ, &c. Quæ quidem lex potest dici vno modo Spiritus sanctus, vt sit sensus, lex vitæ, id est, lex quæ est spiritus. Lex enim ad hoc datur, vt per eam homines inducantur ad bonum. vnde Philosophus dicit quod intẽtio legislatoris est homines facere bonos, quod quidem lex humana facit solum exterius, notificando quid fieri debeat. Sed Spiritus sanctus mentem inhabitans, non solum docet quid fieri debeat intellectum interius illuminando de agendis, sed etiam voluntatem inclinat ad rectè agendum, iuxta illud: Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, quantum ad primum: Et suggeret vobis omnia: quantum ad secundum, quæcunque dixero vobis. Alio modo lex spiritus potest dici effectus Spiritus sancti, scilicet fides per dilectionem operans, quæ quidem docet interius de agendis, vt d. Ioan. ait: Vnctio docebit vos de omnibus. & inclinat effectum ad agendum: quia (vt Apost. ait) Charitas Christi vrget nos. Et hæc lex spiritus dicitur lex noua, quæ est vel ipse Spiritus sanctus, vel gratia quam Spiritus sanctus diffundit in nobis, de qua lege Hiere. Dabo legem meam, & in visceribus eorum scribam eam. Et Apost. Epistola estis Christi, ministrata à nobis, & scriptã non atramento, sed spiritu Dei viui. Non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. vbi & subdit: Littera occidit, spiritus autem viuificat: Lex Moysi, quia data in tabulis lapideis non viuificabat, sed lex

Tert.

2.Ethic.
Ioan.14.d
1.Ioan.2.d
2.Cor.3.c
Hiere.31.f
1.Cor.3.a

noua à viua voce filij Dei Spiritus ſancti officio concepti,in audientium mentes tranſiniſſa ſimul cum Spiritu ſancto,fortius ſonat & viuificat. De lege autem veteri præcedenti cap. ſolum dicit quod erat ſpiritualis,id eſt, à Spiritu ſancto data, non erat tamen tantæ efficaciæ, eo quòd ſolum erat exterior & non interior,neque interius iuuabat. Et ſic prædicta conſiderantibus inuenimus quatuor leges ab Apoſtolo eſſe inductas. Primo legem Moyſi,de qua præcedenti cap. dixit: Conde lector legi ſecundum interiorem hominem. Secundo legem fomitis, peccati,ſiue membrorum & mortis,de qua eodem capite dixit: Video aliam legem in membris meis. Tertio legem naturalem, de qua ſuprà 2.c. Cum gentes quæ legem non habent, &c. & præcedenti capite: ſecundum vnum ſenſum repugnantem legi mentis meæ. Quarto legem ſpiritus ſiue nouam & euangelicam, quam nunc ſupat legem ſpiritus vitæ. Quia ſicut ſpiritus naturalis præbet vitam ſiue operationem naturæ, ſic ſpiritus diuinus præbet vitam ſiue operationem gratiæ æternæ,ſcilicet vitæ meritoriam. vnde Chriſtus,ſpiritus eſt qui viuificat. Addit autem in Chriſto Ieſu: quia ſpiritus non datur niſi in Chriſto Ieſu. Quemadmodum enim ſpiritus naturalis non peruenit ad membrum, quod non habet connexionem ad caput,ita Spiritus ſanctus non peruenit ad hominem qui non eſt Chriſto capiti iunctus. Ideo diuus Ioannes: In hoc ſcimus quod ipſe manet in nobis,quia de ſpiritu ſuo dedit nobis. Et in Act. Apoſtolorum habetur: Et nos ſumus teſtes horum verborum, & Spiritus ſanctus quem dedit Deus omnibus obedientibus ſibi. Hæc lex eo quod eſt in Chriſto Ieſu filio Dei liberauit me. Nam filius liberandi poteſtatem habet: prout ipſe dixit: Si filius liberauerit vos, vere liberi eritis,& hoc à lege peccati ſiue fomitis, quæ ad peccatum inclinat. Vel à lege peccati,id eſt,à conſenſu & operatione peccati, quod hominē tenet ligatum per modum legis. Per ſpiritum enim ſanctum remittuntur peccata, ſecundum illud: Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata remittuntur eis. Liberatq; non ſolum à morte ſpirituali in hoc ſeculo, verum etiam corporali in reſurrectione generali: & hoc ideo, quia eſt ſpiritus vitæ. vnde Ezech. A quatuor ventis veni ſpiritus, & inſufla ſuper interfectos iſtos, & reuiuiſcant.

Gen. 6.g

1.Ioan.3.d

Act.5.f

Ioan.8.b

Ioan.20.f

Ezec.37.c

Text. *Nam quod impoſsibile erat legi in quo infirmabatur per carnem: Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, ut iuſtificatio legis impleretur in nobis.*

HIc explicatius declarat quomodo lex vitæ quæ eſt in Chriſto Ieſu, id eſt, per Ieſum Chriſtum liberat à peccato: probat autem per cauſam, ſcilicet per Chriſti incarnationem, cuius neceſſitatem & fructū manifeſtat. Et vt planior fiat expoſitio declarabimus primo modum, deinde fructum, poſtremo neceſsitatem, quaſi dicat, Rectè ergo dico quod lex ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberat à peccato. Nam Deus pater, *filium ſuum*, id eſt, proprium conſubſtantialem ſibi & coæternum hodie æternitatis genitum, *mittens*, non de nouo creans vel faciens, ſed omnibus creaturis præexiſtentem miſit in hunc mundum, non quidem vt eſſet, vbi non erat: quia, vt diuus Ioannes ait: In mundo erat, ſed vt eſſet non modo quo non erat in mundo, ſcilicet viſibiliter per carnem aſſumptam. vnde ibidem ſequitur: Et verbum caro factum eſt. Et vidimus gloriam eius, prout prædixerat Baruch: Poſt hæc in terris viſus eſt. & ideo hic ſubditur, *in ſimilitudinem carnis peccati*. Quod non eſt ſic intelligendum, quaſi veram carnem non habuerit, ſed ſolum carnis ſimilitudinem, quaſi fantaſticam, prout Manichęi dixerunt. Cum ipſe Dominus dicat Luc. vlt. Spiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. vnde non dicit in ſimilitudinem carnis abſolutè, ſed addit in ſimilitudinem carnis peccati. Non enim habuit carnem peccati, id eſt, cum peccato conceptam. Quia caro eius fuit concepta obumbratione Spiritus ſancti, qui tollit peccatum. vnde Angelus dixit d. Ioſeph: Quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt. Ideo in perſona eius Dauid dicebat: Ego in innocentia mea ingreſſus ſum, ſcilicet in mundum: ſed habuit ſimilitudinem carnis peccati, id eſt, carnem ſimilem carni peccati, in hoc quod erat paſsibilis. Nam caro hominis ante peccatum paſsioni corruptiuæ ſubiecta non erat. Et hoc fuit conueniens quod talem carnem acciperet, quia debuit per omnia fratribus aſsimilari. Subdit autem duplicem fructum ſiue effectum incarnationis, quorum primus eſt remotio peccati, quem tangit cum dicit: *De peccato damnauit peccatum in carne*. quod poteſt intelligi de peccato commiſſo in carne Chriſti inſtigante diabolo, ab his qui occiderunt eum, *damnauit*, id eſt, deſtruxit peccatum. Quia cum diabolus innocentem, in quo nihil iuris habebat, attētauit morti tradere, iuſtum fuit vt poteſtatem amitteret: ideo Deus propter paſsionem & mortem Chriſti dicitur deſtruxiſſe peccatum, id eſt, diabolum primum authorem peccati, & abſtuliſſe poteſtatem quam habebat regnandi in mundo per idololatriam, vnde & Chriſtus dixit: Princeps huius mundi eiicietur foras. Et diuus Ioānes dicit angelum habentē clauem abyſſi, apprehendiſſe & ligaſſe diabolum per mille annos, id eſt, vſque ad tempus Antichriſti: ſecundum diuum Auguſtinum. ad hunc ſenſum dicit Apoſtolus, Expolians, ſcilicet Chriſtus in cruce, principatus & poteſtates. Veruntamen melius eſt vt dicatur: *Damnauit peccatum in carne*, id eſt, debilitauit fomitem peccati in carne noſtra, de peccato, id eſt, virtute meriti paſsionis & mortis Chriſti, quæ dicitur peccatum, quia per mortem factus eſt hoſtia pro peccato, quam Oſeas qui ex perſona domini de ſacerdotibus loquens, nominauit peccatum. ait enim: Peccata populi mei comedent. Et Apoſtolus: Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis Deus fecit peccatum, id eſt, hoſtiam pro peccato. Et ita ſatisfaciendo primo peccato originali ex Adam prodeunte, & noſtris actualibus, dicitur à Diuo Ioanne abſtuliſſe peccata mundi. Secundus effectus incarnationis, paſsionis, & mortis Chriſti, eſt impletio promiſsionis legis, quæ iuſtificationem promittebat. vnde ſubdit: Vt iuſtificatio legis, id eſt, iuſtitia, quā lex promittebat, & quam aliqui ex lege ſperabant, *impleretur*, id eſt,

Text.

Psal.2.b

Ioan.1.a

Baruch 3.d

Luc.vlt.f

Matt.1.g

Psal.25.a

Heb.2.a

Ioan.12.d

Apoc.20.a

Coloſ.2.c

Oſee 4.b

2.Cor.5.d

Ioan.1.d

eſt, perficeretur in nobis, ſcilicet exiſtentibus in Chriſto Ieſu incorporatis. vnde infrà 9. ait: Gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam apprehenderunt iuſtitiam, quæ eſt ex fide. Neceſsitatem autem incarnationis declarat, dicens: (quod) ſcilicet iuſtificare impoſsibile erat legi Moyſi, quæ ad nihil perfectum adducit: & ſic propter defectum legis: quia cum iuſtificatio ſit ſupra naturam, vires cuiuſcunque creaturæ exuperat. Hunc autem defectum infirmitatem ſiue debilitatem vocat, dicens: In quo infirmabatur ſecundum carnem, id eſt, propter infirmitatem carnis prouenientem ex corruptione fomitis, à qua proueniebat, quod etiam lege data homo à concupiſcentiis vincebatur, & abundabat delictum. De hac infirmitate Chriſtus loquens dicebat: Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. Et Apoſtolus ſuprà 6. Humanum dico propter infirmitatem carnis veſtræ. Ex præmiſsis igitur apparet neceſſe fuiſſe Chriſtum incarnari: Quia ſi per legē iuſtitia, Chriſtus gratis mortuus fuiſſet, id eſt, ſine cauſa. Neceſsitas ergo incarnationis oſtenditur, ex hoc quod lex iuſtificare non poterat.

Infra 9.g

Heb.7.c

Suprà 8.c

Matt.26.d

Supra 6.c

Galat.2.c

Text. *Qui non ſecundum legem ambulamus, ſed ſecundum ſpiritum.*

COnclusionem in principio huius capitis poſitam hic probat, quantum ad ſecundam conditionem, oſtendens quod ad hoc quod aliqui damnationem euadant, requiritur quod non ſecundum carnem ambulent. quaſi dicat: Aſſertum eſt quod per Chriſti incarnationem, paſsionem, & mortem, iuſtificatio legis impleretur in nobis: *qui* non ſolum ſumus in Chriſto Ieſu, ſed etiam *non ambulamus ſecundum carnem*, id eſt, non ſequimur concupiſcentias carnis, *ſed ſecundum ſpiritum*, id eſt, ſequimur inſtinctum Spiritus ſancti. vnde ad Gala. ſcribens dicit: Spiritu ambulate, id eſt, ſecundum inſtinctum Spiritus ſancti. Ex quo ſequitur quod ad hoc quod nihil damnationis in nobis ſit, oportet quod non ſecundum carnem ambulemus, ſed vt ambulemus ſecundum ſpiritum. Notandum tamen quod non eſt idem ambulare in carne, & ſecundum carnem: quia ambulare ſecundum carnem, eſt ſecundum carnem militare, & proillius deſideriis pugnare contra ſpiritum: ambulare vero in carne, eſt carnem mortificare, ſecundum illud: Mortificate membra veſtra, & ſequimini ſpiritum. vnde alibi dicit: In carne ambulantes, non ſecundum carnem militamus.

Galat.5.a

Col.3.a

2.Cor.10.a

Text. *Qui enim ſecundum carnem ſunt, quæ carnis ſunt ſapiunt: Qui verò ſecundum ſpiritum ſunt, quæ ſunt ſpiritus ſentiunt. Nam prudentia carnis mors eſt: prudentia verò ſpiritus vita & pax.*

EAndem concluſionem hic probat inducens duos ſyllogiſmos: vnum quidem ex parte carnis, qui ſic deduci poteſt: Quicunque ſequuntur prudentiam carnis ducuntur ad mortem. Sed quicunque ſequuntur prudentiam carnis, ambulant & viuunt ſecundum carnem, cum viuere ſecundum carnem, & ſecundum carnem ambulare, ſiue ſequi deſideria & concupiſcentias carnis, idem ſint. Ergo quicunque viuunt ſecundum carnem, ducuntur ad mortem. Alium ſyllogiſmum ponit ex parte ſpiritus, qui ſic ordinari poteſt: Quicunque ſequuntur prudentiam ſpiritus, conſequuntur vitam & pacem. Sed quicunque ſunt ſecundum ſpiritum, ſequuntur prudentiam ſpiritus. Ergo quicunque ſunt ſecundum ſpiritum, conſequuntur viram & pacem. Et ſic patet, quod illi qui non ambulant ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum, liberantur à lege peccati & mortis. In ordine literæ primo ponitur minor primi ſyllogiſmi. dicit enim: *Qui ſecundum carnem ſunt*, id eſt, qui carni ſubduntur, eam & eius concupiſcentias ſequentes quaſi ſubiecti, de quibus infrà 16. Huiuſmodi domino non ſeruiunt, ſed ſuo ventri. Quæ carnis ſunt ſapiunt, id eſt, approbant & iudicant, ea quæ caro ſiue ſenſualitas deſiderat eſſe bona. vnde Chriſtus: Non ſapis quæ Dei ſunt, ſed quæ hominis. & Hierem. Sapientes ſunt vt faciant mala. Deinde ponit minorem ſecundi ſyllogiſmi, dicens: *Qui verò ſecundum ſpiritum ſunt*, id eſt, qui Spiritum ſanctum ſequuntur, & ſecūdum eum ducuntur, iuxta illud: Si ſpiritu ducimini non eſtis ſub lege. *Ea quæ ſpiritus ſunt, ſentiunt*, id eſt, habent rectum ſenſum ſiue iudicium in ſpiritualibus, iudicant & approbant tanquam bona ea quæ ſpiritus ſuggerit. vnde Sapiens: Sentite de Domino in bonitate. Et horum ratio eſt: quia ſicut Philoſophus ait: Qualis vnuſquiſque eſt, talis finis videtur ei, vnde ille cuius animus eſt informatus per habitum bonum vel malum, exiſtimat de fine ſecundum exigentiam illius habitus. Tertiò ponit maiorem primi ſyllogiſmi dicens: Nam prudentia carnis mors eſt. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt quod vera prudentia eſt recta ratio agibilium, ex quibus demonſtrat. Ratio autem agibilium ſiue intellectus in agibilibus, vnum ſupponit, & tria facit: præſupponit enim finem, qui eſt principium in agendis, quemadmodum intellectus ſpeculatiuus præſupponit principia. ex quibus demonſtrat. Primum autem quod facit ratio practica, dicitur conſilium, rectè conſiliatur de mediis. Secundò rectè iudicat de conſiliatis. Tertio rectè & conſtanter præcipit quod iudicatum eſt. Sic ergo ad prudentiam carnis requiritur quod aliquis præſupponat pro fine delectabile ſecundum carnem, & quod conſilietur & iudicet ac præcipiat ea quæ conueniunt ad hunc finem. vnde talis prudentia eſt mors, id eſt, cauſa mortis æternæ, & mortem ſpiritualem infert animæ, ſecundum illud: Qui ſeminat in carne, de carne & merer corruptionem. Quarto ponit maiorem ſecundi ſyllogiſmi dicens: Prudentia autem ſpirirus vita & pax. Prudentia ſpiritus ſecundum prædicta, eſt cum aliquis præſuppoſito fine alicuius ſpiritualis boni, rectè conſiliatur, iudicat, & præcipit ea quæ conuenienter ordinantur ad hunc finem. vnde talis prudentia eſt vita, id eſt, cauſa vitæ ſeu gratiæ, quæ eſt vita ſpiritualis, & ducit ad vitam æternam, ſecundum illud: Qui ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam. Et etiam prudentia ſpiritus pax, id eſt, cauſa pacis, iuſta illud Pſal. Pax multa diligentibus legem tuam. Et illud: Fructus autem ſpiritus charitas, gaudium, pax.

Infra 16.c

Matt.16.d

Hierc.4.f

Galat.5.c

Sapien.1.a

3.Ethic.

Gal.vlt.b

Gala.vlt.b

Psal.118.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECVNDA PARS VIII. CAPITIS.

Text. *Quoniam sapientia carnis, inimica est Deo: legi enim Dei non est subiecta, neque enim potest.*

IN hac secunda huius capitis parte Apost. intendit corroborare quod prudentia carnis sit mors, probat primo ex inimicitia Dei, & potest sic formari ratio: Quidquid inimicum est Deo, est causa mortis, secundum illud: Veruntamen inimicos illos qui noluerunt me regnare supra se, adducite & interficite: Sed sapientia carnis est inimica Deo, ergo sapientia carnis est causa mortis. Consequentia est manifesta eo quod Deus est causa vitæ, iuxta illud: Ipse est enim vita tua. Et Philosophus dicit: Sicut propositum in proposito, ita oppositum in opposito. Et ex eo quod contrariarum causarum contrarij sunt effectus. Minorem probat duplici medio. Quia sapientia carnis contra legem Dei hominem inducit. vnde Iob: Cucurrit aduersus Deum erecto collo. Ideo dicit, *legi enim Dei non est subiecta.* Non enim potest aliquis Deum odire secundum se, cum sit ipsa essentia bonitatis. Sed secundum hoc peccator odit Deum, & fit ei inimicus, quod præcepta eius odit & transgreditur. Et sic omnes peccatores qui nolunt subiici Deo, sunt inimici eius. Ideo conuenienter probat quod sapientia siue prudentia carnis inimica sit Deo: quia non est Dei legi subiecta. Probat etiam alio modo dicens: *Neq; enim potest.* Prudentia enim carnis vitium quoddã est, vt ex prædictis patet. Quanuis autem ille qui subiectus est alicui vitio, possit liberari ab illo, prout supra 6. dixit: liberati à peccato, serui facti Deo, nunquã tamen vitium Deo subiici potest, cum ipsum vitiũ sit auersio à Deo. Quemadmodum ille qui est niger potest fieri albus. Nunquam tamẽ ipsa nigredo potest fieri albedo, cum contrarientur. Et secundum hoc dicebat Christus: Non potest arbor mala bonos fructus facere, &c. Ex quo patet, quod non rectè Manichæi ad confirmationem sui erroris, hęc verba assumunt, volentes per ea ostendere naturam carnis non esse à Deo, cum sit inimica nec possit Deo subiici. Non enim agit Apost. hic de carne ista quæ est creatura, sed de prudentia carnis quæ est vitiũ hominis, vt dictum est. Patet insuper quod etiam Lutherani non rectè, sed perperam, hæc eadem verba assumunt ad abrogandum liberum hominis arbitrium in peccatore: quia hic nõ agit de potestate liberi arbitrij hominis, sed de potestate vitij seu cõcupiscentiæ carnis in abstracto: vel si in concreto, accipit in sensu cõposito, scilicet quod quãdiu homo sequitur desideria carnis non potest subiici Deo, secus verò est in sensu diuiso: quia potest ex libertate arbitrij cessare ab illa sequella & conari ad bonum, vt dictum est præcedenti capite. Notandum tamen est quod Apost. hic nominat sapientiam carnis, quod prius dixerat prudentiam carnis, licet sapientia proprie sit circa diuina, tamen aliquando in sacris literis accipitur pro prudentia. vnde Salomon: Sapientia est viro prudentia: Non quod sint idem simpliciter. Quia sapiens simpliciter dicitur qui cognoscit causam altissimam ex qua omnia pendent, suprema autem causa omnium est Deus. vnde sequitur, quod sapientia simpliciter dicta, dicitur rerum diuinarum cognitio (vt d. Aug. ait) Ideo Apost. Sapientiam loquimur inter perfectos. Vocatur etiam sapiens in vno quoque genere, qui cognoscit altissimam causam illius generis, prout in arte ædificatoria dicitur sapiens, non ille qui scit dolare ligna & lapides, sed ille qui concipit & disponit conuenientem formam domus. Ex illo enim totum ædificium pendet. vnde Apost. Vt sapiens architectus fundamentum posui. Sic igitur Sapiens in rebus humanis dicitur, qui bonam æstimationem habens de fine humanæ vitæ, & secundũ hunc ordinat totam vitam. Et ideo prudentia & sapientia carnis dicuntur prudentia, & sapientia non absolutè, sed in suo genere prudentia carnis quæ sub fine delectationis sensibilis præstituto consiliatur, iudicat & imperat, aliquando diligentius quàm prudentia absoluta. Ideo Christus dicebat: Filij huius seculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua.

Text. *Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt:*

ADaptat hic quod dixerat de prudentia carnis ad homines qui eam sequuntur, & ei subditi sunt, dicens: Qui autem in carne sunt, id est, qui concupiscentias per prudentiam carnis sequuntur, quandiu tales sunt, Deo placere non possunt. Quia, vt Dauid ait: Beneplacitum est Domino super timentes eum. vnde cum illi qui non subiiciuntur Deo, eum non timeant eum, quandiu tales sunt, illi placere non possunt. Veruntamen possunt desinere sic esse in carne, & tunc Deo placere non possunt.

Text. *Vos autem in carne non estis, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in uobis. Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius.*

HIc ostendit eos quibus loquitur à prudentia carnis esse immunes, non à natura carnis: quia mortales erãt & carne passibili induti. Sed carnem accipit pro vitiis carnis, prout cum dicit: Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Dicit ergo, vos non estis in carne, id est, non estis in vitiis carnis, quasi secundum carnem viuentes. Estis in carne, non secũdum carnem militantes, *sed in spiritu*, id est, spiritum sequimini, prout d. Ioan. fuit *in spiritu dominica die.* Deinde apponit conditionem, dicens: *Si tamen spiritus Dei habitat in uobis*, scilicet per charitatem, per quam efficimini templum Dei, & spiritus Dei habitat in vobis. Apponit autem hanc conditionem, quia quanuis in baptismo Spiritum sanctum suscepissent, poterat tamen contingere quod per peccatum superueniens Spiritum sanctum amisissent. Quia Sapiens dicit: Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferret se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu, & corripietur à superueniente iniquitate. Necessariam insuper dicit eis hanc cõditionem. Quia, *Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius.* Quemadmodum non est membrum corporis quod per spiritum corporis non viuificatur, ita non est membrum Christi qui non habet spiritum Christi. vnde diuus Ioannes: In hoc scimus

Text. Luc. 19. d. Deut. 30. d. Iob 15. e. Supra 6. c. Matt. 7. c. Prouer. 10. d. In lib. de Trin. 1. Cor. 1. b. 1. Cor. 3. b. Luc. 16. b. Text. Psal. 149. b. Text. 2. Cor. 15. f. 2. Cor. 10. a. Apoc. 1. a. 2. Cor. 3. c. Sap. 1. a. 1. Ioan. 4. c.

scimus quod in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis. Est autem notandum quod per spiritum Dei patris, & per spiritum Christi, intelligit spiritum sanctum, tertiam personam Trinitatis, quæ dicitur spiritus Dei patris, inquantum scilicet à patre procedit. Dicitur etiam spiritus Christi: quia procedit à Christo filio Dei, vnde etiam Christus eundem spiritum sanctum simul sibi attribuit, & patri, dicens: Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, & cum dicit: Cum venerit paracletus, quem ego mittam vobis à patre, procedit enim à patre & filio. Et quia procedit per modum amoris, appropriatur ei iustificatio, & per consequens charitas, quæ est participatio amoris diuini, quæ tamen effectiue est à tota Trinitate, cum sit operatio ad extra, per quam non solum spiritus sanctus dicitur habitare in nobis, sed etiam pater & filius: vnde Christus ait: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.

Ioan. 1. ver. Ioan. 15. d. Ioan. 14. e.

Text. *Si autem Christus in nobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus uiuit propter iustificationem.*

OStendit hic quod per gratiam Christi siue per spiritum sanctum liberamur à pœna. Et primo quod in futuro seculo liberabimur à morte corporali, & in hoc mũdo à spirituali propter cõformitatem. Si enim Christus per spiritum suum est in vobis, debetis ei conformes esse. Christus autem sic venit in mundum, vt quantum ad spiritum, esset plenus gratia & veritate: & quantum ad corpus, in similitudinem carnis peccati, id est, habens carnem passibilem & morti subiectam, vt dictum est. Ideo & hoc oportet esse in vobis. Quod corpus quidem vestrum, quod adhuc manet in carne vestra, mortuum est, id est, necessitati mortis addictum & subiectum, secundum illud: Quacunque die comederitis, morte moriemini, id est, necessitati mortis subiecti eritis. vt cõformemur Christo quem oportuit sic pati, & ita intrare in gloriam suam. Ita congruum est, vt nos à peccato liberati, in exercitium virturis haberemus mortalia corpora, in quibus cruces nostras tollentes ipsum sequeremur. Spiritus verò vester, qui iã renouatus est à peccato, viuit vita gratiæ, propter iustificationem, per quam iustificamur à Deo, & viuimus ipsi, iuxta illud: Quod autem nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei. & supra primo: Iustus ex fide viuit.

Ioan. 1. b. Supra eod. a. Gen. 2. c. Luc. 24. d. Gala. 2. d. Supra 1. b.

Text. *Quod si spiritus eius, qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in uobis, qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, uiuificabit & mortalia corpora uestra, propter inhabitantem spiritum eius in uobis.*

HIc ostendit quid cõsequamur ex spiritu sancto, inquantum est Dei patris, quia resurrectionem corporalem & totalem liberationem à morte in futuro seculo. vnde dicit: *Quod si spiritus eius*, scilicet Dei patris qui suscitauit Iesum à mortuis. vnde Dauid in persona eius petebat: Tu autem domine miserere mei, & resuscita me. Et d. Petr. Hunc Deus suscitauit à mortuis. Nec obstat quod Christus sua propria virtute resurrexerit, cum eadem sit virtus patris, & filij. Ideo idẽ pater qui suscitauit Iesum à mortuis, viuificabit mortalia corpora vestra. Non dicit mortua, sed mortalia: quia in resurrectione non solum à corporibus vestris auferetur, quod sint mortua, i. necessitas mortis, verum etiã quod sint mortalia, i. potentia non mori, quale fuit corpus Adæ ante peccatũ: quia non solum ab actuali morte, sed etiam à mortalitate & passibilitate liberabuntur & seruabuntur. Tũc implebitur illud Esa. Viuent mortui tui. Et hoc propter inhabitantẽ spiritum eius in vobis. i. virtute Spiritus sancti inhabitantis in vobis. vnde Ezech. Hęc dicit dominus Deus ossibus his: Ecce ego immittam in vobis spiritum, & viuetis. & hoc propter dignitatẽ quam corpora vestra habẽt, ex eo quod fuerũt receptacula spiritus sancti, secundũ illud: An nescitis quod mẽbra vestra tẽplum sunt spiritus sancti. Ideo resurgẽt impassibilia, nõ corpora reproborum, quoniam scriptum est: Omnes quidẽ resurgemus, sed non omnes immutabimur, sin melius, à passibilitate in impassibilitatem.

Psal. 40. c. Act. 3. c. Esa. 26. d. Ezec. 37. b. 1. Cor. 6. d. 1. Cor. 15. g.

Text. *Ergo fratres debitores sumus, non carni, ut secundum carnem uiuamus.*

INfert hic vnum corollarium ex dictis, quasi dicat: Dictum est quod per Spiritum sanctum multa nobis proueniunt bona, & quod ex prudentia carnis sequitur mors: Ergo debitores sumus spiritui sancto propter beneficia recepta ab eo, vt viuamus secundum spiritum, & eius inspirationes sequamur. & non sumus debitores carni, vt secundum carnem viuamus, id est, non debemus sequi desideria eius. vnde Galatis scribens, ait: Si spiritu viuimus, spiritu & ambulemus.

Galat. 5. d.

Text. *si enim secundum carnem uixeritis, moriemini: Si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis.*

RAtionem assignat hic prædictæ illationis, & primo quantum ad carnem, dicens: *Si enim, &c.* id est, si concupiscentias carnis sequuti fueritis, *moriemini*, s. morte culpæ in præsenti, & morte damnationis siue gehennæ in futuro. vnde ad Timotheum scribens ait: Quæ *in* deliciis viuens mortua est. Secundo assignat rationem quantum ad spiritum, dicens: *Si autem spiritu*, id est, per spiritum *facta carnis*, id est, opera quæ ex concupiscentia carnis prodeunt, *mortificaueritis*: non dixit occideritis aut interemeritis, quia hoc non possumus. vnde D. August. Carnis concupiscentiis non consentire, magna laus est: omnino autem non habere, summa perfectio, *uiuetis* vita gratiæ in præsenti & vita gloriæ in futuro. ideo ad huiusmodi mortificationem hortatur Colloss. scribens: Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, cum vitiis & concupiscentiis.

1. Tim. 5. a. Augus. 8. Coloss. 3. a.

TERTIA PARS VIII. CAPITIS.

Text. *Quicunque enim spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt.*

IN hac tertia huius cap. parte Apost. ostendit, bona, mercedem, siue effectus Spiritus sancti: inter quos sunt directio, filiatio, vita gloriosa, siue hereditas æterna, quam probat nos cõsecuturos, hac ratione: Quicunque sunt filij consequuntur hæreditatem patris: sed nos sumus filij, igitur, &c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Esa.59.d. Luc.4.a Iac.8.a Philip.2.b

Apostolus hic ponit minorem huius syllogismi cum eius probatione, dicens: Quicunque spiritu Dei aguntur, sicut quodam directore & ductore, qui deducit eos in terram rectam interius illuminando quæ facere debeant, sunt filij Dei: Homo autem spiritualis non tantum instruitur à Spiritu sancto, quid agere debeat, sed etiam cor eius à Spiritu sancto mouetur: ideo plus intelligẽdum est in hoc quod dicitur, *Quicunque spiritu Dei aguntur*. Illa enim agi dicuntur quæ quodam superiori instinctu & motione mouentur, vnde bruta dicuntur agi, quia à natura mouẽtur ad suas actiones, & non ex proprio motu agunt. Similiter homo spiritualis, non quasi ex motu propriæ voluntatis principaliter, sed ex instinctu Spiritus sancti, inclinatur ad aliquid agẽdum, secundum illud: Cum venerit quasi fluuius violẽtus, quem spiritus Dei cogit: vnde & Christus agitabatur à spiritu. Non tamen per hoc sequitur, quod viri spirituales libere non operentur. Quia Spiritus sanctus disponit omnia suauiter, id est, secundum modum suæ naturæ, scilicet naturalia naturaliter, & libera libere. Et hoc modo debet intelligi illud: Deus est qui operatur velle & perficere pro sua bona voluntate. Quãtum ad secundum dicit: Hi filij Dei sunt. Et hoc manifestum est ex similitudine filiorum carnalium, qui per semen carnale à patre procedente generantur. Semen autem spirituale à Deo patre procedens, est Spiritus sanctus. Et ideo per hoc semen aliqui homines in filios Dei generantur, iuxta illud: Qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen Dei manet in eo. Et nota hic secundum d. Chrysost. quod non dicit hic, hi qui spiritum Dei acceperunt, ad denotandum quod non sufficit semel imbui & recipere Spiritum sanctum, sed continue & perseueranter agi ad consequendam filiorum Dei hæreditatem. Lutherani hæc verba, Quicunque spiritu Dei aguntur, existimant pro ipsis pugnare ad demoliendam arbitrij libertatem. verum quia de his abundè diseruimus, ideo pertranseundum duximus. quo ad hunc locum tamen sufficiet prædicta Sapientis responsio, quod Deus disponit omnia suauiter, hoc est secundum modum suum: naturalia naturaliter, & libera libere absque coactione & necessitate. Et ideo agi hic non debet accipi pro cogi aut necessitari, sed solum vt dicit præmotionem Spiritus sancti.

1.Ioan.3.b

Sap.8.a

Text.

Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore: sed accepistis spiritum adoptionis filiorum.

Esa.11.a Supra 5.c

HIc dupliciter probat quod accipientes Spiritum sanctum sunt filij Dei. Primo quidem ex distinctione donorum Spiritus sancti. Ad cuius euidentiam considerandum est quod Spiritus sanctus duos effectus facit in nobis: Vnus est timor, de quo Esa. Repleuit eum spiritu timoris Domini. Alius effectus est amor, de quo suprà 5.c. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Timor autem facit seruos, non autem amor. Veruntamen circa hoc notandum est quod timor habet duo obiecta: Vnum est malum, quod quis timendo refugit: quod est duplex, scilicet pœnæ vel culpæ. Aliud obiectum est illud, à quo sibi hoc malum imminere videtur: ficitur enim homo timere occasionem, & regem qui occidere potest. Contingit autem quandoque quod malum pœnæ, quod quis refugit, est contrarium bono corporali vel temporali, quod quis interdum inordinate amat, & refugit pati ab aliquo homine tẽporali. Et hic timor dicitur humanus vel mundanus, & talis non est à Spiritu sancto: quia turpis est & prohibitus à Christo. Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. Alius est timor, quo quis refugit malum quod contrariatur bono naturali, qui causatur ex amore. Homo enim naturaliter se amat. Si refugit hoc pœnæ malum pati à causa spirituali, scilicet à Deo, hic timor est laudabilis, quantum ad hoc saltem quod Deum timet, iuxta illud: Quis det eos talem habere mentem, vt timeant me. & secũdum hoc hic timor est à Spiritu sancto. Sed inquantum talis timor, non refugit malum quod opponitur bono spirituali, scilicet peccatum, sed solam pœnam, non est laudabilis, & iste defectus non est à Spiritu sancto, sed ex culpa hominis: prout fides informis, quantum ad id quod est fidei, est à Spiritu sancto, non tamen eius informitas. Vnde & si quis per huiusmodi timorem bonum faciat, non tamen bene facit: quia non facit sponte, sed coactus metu pœnæ, quod est seruorum. Et ideo timor iste propriè dicitur seruilis: quia facit hominem seruiliter operari. Est autẽ tertius timor quo quis refugit malum, quod opponitur bono spirituali, scilicet peccatum vel separationem à Deo, & hoc timet incurrere iusta Dei vindicta. & sic quãtum ad vtrunque obiectum, respicit rem spiritualem: nihilominus tamen habet oculum ad pœnam, & iste timor dicitur initialis: quia solet esse in hominibus ab initio suæ conuersionis: timent enim pœnam propter peccata præterita, & timent separari à Deo per peccatum propter gratiam & charitatem infusam, & de hoc dicitur: Timor Domini initium sapientiæ. Si autem timor, quo quis refugit malum oppositum bono spirituali, ex vtraque parte habeat oculum solum ad rem spiritualem, vt cum homo nihil aliud timet quàm separari à Deo, talis timor dicitur filialis, castus, ac sanctus, qui permanet in seculum seculi. Et quemadmodum timor initialis causatur ex charitate imperfecta: quia, vt d. Ioan. ait: Perfecta charitas foras mittit timorem. Sic timor filialis & castus non repugnãt charitati, quæ est causa vtriusq; Quia sicut timor facit seruitutem, ita & amor charitatis facit libertatem filiorum: facit enim voluntarie ad honorem Dei operari, quod est propriè filiorum. His suppositis aduertendum quod lex vetus data est in timore, quẽ significabant tonitrua & fulgura micantia super terram: terribile enim erat quod videbatur & audiebatur. Ideo lex vetus per inflictionem pœnarum inducens ad mandata Dei seruanda, dicitur data in spiritu seruitutis, in timore. ideo Apostolus comparat testamentum vetus Agar ancillæ, dicens: Hæc sunt duo testamenta, vnum in monte Sina in seruitutem generans, quæ est Agar. & ideo hic recte dictum est, quod qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. Non enim iterum in noua lege, prout fuit in veteri, accepistis spiritum seruitutis in timore, scilicet

Matt.10.c

Deut.5.d

Psal.18.a 1.Ioan.4.d

Exod.19.c Hebr.12.f

Galat.4.c

scilicet pœnarum, quem timorem tunc Spiritus sanctus per signa exteriora faciebat. Sed accepistis spiritum, scilicet charitatis, qui est adoptionis filiorum, id est, per quem adoptamur in filios Dei, iuxta illud: Vt adoptionem filiorum recuperemus. Non tamen hoc dicitur quasi sit alius & alius spiritus: sed quia idem est Spiritus sanctus, qui in quibusdam facit per signa exteriora timorem seruilem, quasi imperfectum: aliis autem facit amorem quasi quoddam perfectum. Non tamen existimandum est quod nullus ex patribus legis veteris receperit spiritum adoptionis filiorum: Nam gratia gratum faciens, quam aliqui ex eis habebant, erat eiusdem speciei cum gratia nouæ legis, & filios Dei constituebat. vnde Dauid: Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes. Et Esa. Filios enutriui & exaltaui. & Christus: Multi venient ab oriente & occidente, &c. Filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores, ideo illi pertinebant ad legem nouam, prout Christiani, qui nunc solo timore pœnæ seruant legem euangelicam, dicuntur serui & accepisse spiritum seruitutis in timore, pertinent ad legem veterem. Apostolus enim hic ponit discrimen inter nouam & veterem legem, quæ dum ex vna parte peccatum ostenderet, & ex alia gratiam non conferret, & quæ in signis terribilibus data erat, ex se nihil ad opera charitatis iuuaret, prout lex noua, quemadmodum suprà dictum est. Notandũ præterea quod timor seruilis non est secundũ se malus, prout adulteriũ: originatur enim ex amore sui, qui secundum se non est semper illicitus, neque contrariatur charitati, quæ seipsum post Deum super alios diligere præcipit. Sed eiusdẽ rationis est quod homo cupiat bonum suum, & timeat eo priuari. vnde sequitur quod timor seruilis non est de se malus, nisi quando quis constituit vltimum finem in seipso, vt si solum omitteret trãsgredi vel seruare præcepta, ne sit damnatus. Ita quod secluso inferno & aliis pœnis, transgrederetur & male ageret, ille timor esset malus. Sed illa seruilitas non est de essentia timoris, prout nec informitas de essentia fidei, vt dictum est. Essentia enim habitus vel actus accipitur ex obiecto. Obiectum autem timoris seruilis est pœna. Sed accidit pœnæ quod bonum, cui contrariatur pœna, ametur tanquam finis vltimus, & per consequens plus timeatur quàm Deus: quod non contingit in habente charitatem, qui bonum, cui contrariatur pœna, non plus diligit quàm Deum: quia propter illud nollet offendere. vnde glo. dicit: Vnus est spiritus, qui duos timores facit, scilicet seruilem & castum, sed nullum malum culpæ procedit à Spiritu sancto. Igitur timor seruilis non est de se malus. Nec obstat quod diuus Augustinus ibidem dicit: Qui timore aliquid facit, etsi bonum sit, tamen non bene facit. Quia intelligit de eo qui facit aliquid ex timore seruili, vt seruilis est: ac etiam dictum D. Gregor. super illud: quare non in vulua mortuus sum, cum ex peccato plus pœna metuitur, nec amica Dei facies non amatur. Cum ergo timor seruilis non sit secundum se malus, sequitur quod contritio ab illo originata non faciat contritum hypocritam, neque magis peccatorem, vt impiè volunt Lutherani. Contritio enim potest duplicem habere originem, scilicet à timore filiali & seruili. Primo quidem oriri potest ex diuinæ bonitatis consideratione, per quam ad eum tanquam ad patrem cum fiducia recurrimus, secundum illud: Beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis qui sperant in misericordia eius. & illud: An ignoras quod benignitas Dei, &c. nulli autem dubium est, quin talis contritio sit sanctior quàm illa quæ originatur à timore seruili. Verum sæpe numero & vt in pluribus, fragilitas & imperfectio nostra impedit ne faciliter oculos mentis nostræ ad terrena depressos ad bonitatem Dei attollamus, & eleuemus: nisi prius iram aliquam seu pœnam senserimus aut apprehenderimus. vnde Dauid: Cum occideret eos, quærebant eum, &c. & alibi: Clamauerunt ad Dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum liberauit eos, quod non fecisset, si clamor ille ex timore seruili procedens, esset exitialis. Communiter igitur & in contritione, qua quis se peccasse grauiter dolet, cum voto seu proposito vitam in melius commutandi, incipit à fide informi & timore seruili, sed non perficitur, donec deuentum fuerit ad fidem formatam & timorem filialem: fides enim in hac contritione ostendit Deum iustum & veracem, punientem seueriss. crimina tam in hoc seculo quàm in futuro, & qualiter peccator gehẽna ignis dignus est, & sit paratus ad tormenta, nisi doleat & pœniteat. Si conscientia nostra his assentiat, generatur timor seruilis, qui fidei adiunctus grauem animi concussionem, & amaritudinem siue dolorem causat, quo superbia cordis nostri frangitur, & veteris hominis affectus siue peccata conteruntur, insurgitque votum, seu desiderium pœnitendi seu nouæ vitæ. Ostendit pariter fides Dei bonitatem & summam clementiam promissionémque indulgendi, si pœniteat. Succedit timor filialis & peccata displicent non solum quia protrahunt ad gehennam, sed etiam quia patrem primum offendunt, quem proponit amplius non offendere propter eius dignitatem, etiam si nulla esset gehenna, aut plaga, prout videre licet in filiis prouectis & sapientibus, qui non timent amplius virgas, sed patris offensam. Fit ideo sancti patres docuerũt pœnitentiam à timore seruili non inepte ordiri. D. August. hunc timorem comparat fœnæ. Fœna enim prius intrat, & nisi exierit, non succedit lignum. Sic timor seruilis primo occupat mentem, sed non remanet: quia ideo intrauit vt induceret charitatem. Et quanto illa crescit, tanto timor decrescit. vnde Diuus Ioannes: Timor pœnam habet. Charitas autem (scilicet perfecta) foras mittit timorem. Ideo Diuus Basilius vocat timorem seruilem Isagogicum, hoc est introductorium: Et Diuus Gregorius, sequens D. Hieronymum dicit: Sicut mulier ad partum appropinquans dolore cogitur exclamare, sic nos in angustia requirimus te. Et d. Chrysostomus docet ante oculos ponere mala nostra, & gehennam, & diem iudicij, & separationem à Deo: & multa alia mala recensẽt ante oculos proponenda, vt compunctionem cordis valeamus obtinere. Per hunc modum reuocabant Prophetæ olim populum à peccatis:

Gal.4.a

Psal.81.b Esa.1.a Matth.8.b

August. 9. Ioh.1.b Greg.9

Psal.46.b Supra 2.a

Psal.77.d Psal.106.a

August. 1.Ioan.4. Basilius. Gregorius super Ioh.29. sua per Esa.26 Chrysost.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ionæ 3.b

inter eos Ionas, quis Niniuitis dicebat: Adhuc quadraginta dies & Ninive subuertetur. Et Deus approbauit pœnitentiam eorum à timore seruili orram. Esa. etiam dicit Ezechiæ: Dispone domui tuæ, quia morieris, & non viues. Hunc timorem seruilem incussit peccatoribus d. Ioannes Baptista, dicēs: Progenies seu genimina viperarum, quis docebit vos fugere à vētura ira? Iam securis ad radicem arboris posita est. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur. Christus etiam sæpe comminatus est peccatoribus gehennam, ignem æternum, tenebras exteriores, non alia causa, nisi vt ad contritionem & pœnitentiam eos induceret. vnde dicebat: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Recitauit parabolam de diuite epulone, & de siculnea, aitque: Timete eum qui postquam occiderit corpus, habet potestatem ponendi animam in gehennam. & hunc timendum ea ratione repellit dicens: Amen dico vobis, hunc timete. Et tandem terribilissimam contra reprobos ferendam reuelauit. Ex præmissis apparet quàm impie Lutherus & sui sequaces, non solum in prædicatores, verum etiam in sanctos, quinimo & in Christum de hac chati sunt, dicētes prædicatores male agere, inducendo homines ad pœnitentiam per timorem seruilem. *In quo clamamus, abba pater.* Hic probat quod illi qui spiritu Dei aguntur, sunt filij Dei ex nostra confessione. Profitemur enim nos patrem habere Deum, instructi à Domino dicente: Cum oratis, dicite: Pater noster qui es in cælis. hoc autem conuenit dicere non solum Iudæis, sed etiam Gentilibus. Ideo duo ponit idem significantia, scilicet Abba, quod est Hebræum, & pater, quod est latinum, vel græcum, vt ostendat hoc ad vtrunque populum pertinere. vnde Christus dicebat: Abba pater omnia tibi possibilia sunt. Et Dominus per Hieremiam: Patrem me vocabis. Hoc autem dicimus non tantum sono vocis, verum etiam intentione cordis, quæquidem propter sui magnitudinem clamor dicitur, prout Moysi tacenti & interius orāti, dixit Dominus: Quid clamas ad me? scilicet intentione. Hæc autem magnitudo intentionis procedit ex affectu filialis amoris, quem in nobis Spiritus sanctus facit, & ideo dicit, in quo, scilicet Spiritu sancto, *clamamus abba pater.* Esa. etiam dicit quod Seraphini qui interpretātur ardentes in amore Dei, clamabunt alter ad alterum.

Matth. 6.b

Mar. 14.d
Hiere. 3.a

Exo. 14.
Esa. 6.a

Text.

Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei.

Apostolus hic ostendit quod qui spiritui Dei aguntur, hi sunt filij Dei: ex Spiritus sancti testimonio: ne fortè aliquis dicat, quod nos in nostra confessione decipimur, quia, vt Psal. ait: Omnis homo mendax, quasi dicat: Ideo dico quod in Spiritu sancto clamamus Abba pater, quia ipse Spiritus sanctus, qui nec fallere nec falli potest, testimonium reddit spiritui nostro, non quidem exteriori voce ad aures hominū, sicut pater protestatus est de filio suo: sed reddit testimonium per effectum amoris filialis, quem in nobis facit. Et ideo dicit quod testimonium reddit, non auribus, sed occulto dictamine spiritui nostro. Ex præmissis verbis: Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, iunctis istis: Ipse enim spiritus testimonium reddit, &c. & aliquibus alijs passibus sacræ scripturæ contortis & perperam intellectis, Lutherani inferunt quod quicunque est iustificatus & in gratia, est certus se esse iustificatum, siue se esse in gratia, certitudine nulla dubitationem permittente, siue certitudine fidei, cui falsum subesse non potest, nec per eam homo decipi. Cuius oppositum determinatum fuit in concilio Tridentino, sessione 6. decreto 9. vbi dicitur: Quanuis necessarium sit credere neque remitti, neque remissa fuisse vnquam peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum: nemini tamen fiduciam & certitudinem remissionis iactanti, & in ea sola quiescenti peccata dimitti, vel dimissa esse, dicendum est. Cum apud hæreticos & schismaticos esse possit, imò nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam cōtentione prædicetur, vana hic & ab omni pietate remota fiducia. Sed neq; illud asserendum est oportere eos qui vere iustificati sunt, absque vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere posse se esse iustificatos. Neminémq; à peccatis absolui, nisi eum qui certo credat se absolutum & iustificatum esse, atque hac sola fide absolutionem & iustificationem perfici, quasi qui hoc non credit de Dei promissis, deque mortis & resurrectionis Christi efficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, déque sacramentorum virtute & efficacia dubitare debet: sic quilibet, dum seipsum suámque propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest. Cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei consecutum. Hactenus ibi. quod quidem decretum fulciri potest authoritatibus sacræ scripturæ. Iob enim dicit: Si venerit ad me non videbo eum: si abierit, non intelligam. & post pauca dicit: Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me. Si innocentem me ostendero, prauum me cōprobabit. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorat anima mea. Deinde subiungit: Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti. Et Hiere. Prauum est cor hominis & inscrutabile, quis cognoscet illud? & Dauid: Delicta quis intelligit. deinde subiungit. Ab occultis meis munda me. Qui vero petit ab occultis mundari, non habet certitudinem fidei quod sit mundus. vnde Salomon: Quis potest dicere mundum est cor meum, purus sum à peccato. & alibi: Beatus homo qui semper est pauidus. Et Sapiēs: De propiciatu peccatorum noli esse sine metu. Sed ille qui timet non habet securitatem, neque talem certitudinem. Et Salomon: Nemo scit vtrum odio vel amore dignus sit. Et Apostolus: Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum: qui autem me iudicat, Dominus est. Et quanuis Lutherani pro more suo prædictas authoritates contorqueant, nobis tamen standum est prædictæ interpretationi & determinationi Ecclesiæ, quæ errare non potest. Omnes enim orthodoxi Doctores vsque ad hæc tempora idem senserunt,

Iob 9.b

Hiere. 16.
Psal. 18.d
Prouer. 20.b
Prouer. 28.
Eccle. 5.b

Eccl. 9.a
1. Cor. 4.a

D. Hiero

D. Hiero. super illud Micheæ: Dominus quærit à te facere iudicium, & diligere misericordiam & solicitum ambulare cum Deo. Et super illud Ionæ: Quis scit si conuertatur. Et D. August. super illud: Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Et D. Gregorius 18. moralium super illud: Etiam si simplex fuero, &c. Et D. Ambr. super illud: Nihil mihi conscius sum. Et D. Chrysost. in eodem loco dicit, quod tribus rationibus circa huiusmodi incertum est nostrum iudicium. Prima quidem quod & si nihil ipsi conscij simus, eius tamen indigemus qui peccata nostra certa ratione corripiat. Altera quod multa opera nostra nos latent. Tertia quod multa aliorum opera nobis bona videntur, quæ non recta fiunt sententia, eadem ratione nostra. vnde Christus: Venit hora vt omnis qui interficit vos, arbitretur se obsequium præstare Deo. Et idem Chrys. super Matthæum opere imperfecto, homilia 38. Et d. Bern. in pluribus locis, maxime Epistola 42. ad Archiepiscopum Senonen. Ad ampliorem tamen huiusmodi euidentiam & clariorem argumentorum in oppositum solutionem, sciēdum est ex d. Thoma quod tripliciter aliquid cognosci potest. Vno modo per specialem Dei reuelationem interiorem, vel exteriorem. Reuelat enim Deus aliquibus ex speciali priuilegio, vt securitatis gaudium in hac mortali vita in eis incipiat, vt factum legimus d. Virgini exterius per Angelum: Aue gratia plena, &c. & Apostol. interius: Sufficit tibi gratia mea. Et talem reuelationem habentes certi sunt certitudine fidei absque vlla penitus dubitatione. Alio modo aliquis cognoscit certitudinaliter aliquid per seipsum, vt qui habet demonstrationem huius conclusionis, omnis homo est risibilis, scit illam certitudinaliter certitudine euidentiæ omnem prorsus dubitationem excludēte. Nullus autem hanc euidentiam de se in particulari habere potest, quod sit in gratia. Et ratio est: quia talis certitudo haberi non potest de aliquo, nisi possit iudicari per proprium principium. Sic enim certitudo habetur de conclusionibus demonstrationis per principia indemonstrabilia, & certitudo fidei per proprium principium fidei, quod est diuina reuelatio, & obiectum fidei est ipse Deus, qui propter suam excellentiam est nobis ignotus: secundum illud: Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram. & ideo eius præsentia in nobis, quæ est per gratiam, non potest per certitudinem cognosci nisi ipse reueler, secundum authoritatem Iob & alias allegaras. Sed Deus licet in vniuersali declarauerit & sub cōditione, Qui crediderit & baptisatus fuerit, saluus erit. Et qui manducat me, ipse viuet propter me. Non tamen omnibus nec communiter reuelat in particulari, igitur absolutè in particulari sciri non potest, absque particulari reuelatione. Præterea habitū fidei non generat assensum, nisi circa proprium obiectū: obiectū autē fidei non est nisi Deus reuelans, & illa quæ ab eo sunt reuelata. Sed vt dictum est. Deus non reuelat communiter omnibus in particulari, sed solum in genere & conditionaliter: si crediderit, si sperauerit, si mandata seruauerit. Igitur, &c. Insuper illa certitudo, qua communiter cognoscimus nos esse in gratia Dei, ex duobus pendet. Primo ex firmitate diuinæ promissionis, quæ est firmissima & indefectibilis. Secundo ex nostra dispositione. Sed non habemus promissionem gratiæ in particulari, nisi illi quibus specialiter facta est. licet possimus habere certitudinem moralem per quasdam coniecturas, non tamen fidei cui falsum subesse non possit, vt probatum est, igitur. Rursus modo apparet vnde adueniat homini illa certitudo fidei, cui falsum subesse non potest, quia vt dictū est, vel ex speciali reuelatione, & de hoc non est controuersia: vel ex fide, & hoc improbatū est, vel ex operibus nostris: & hoc, non quia incerta sunt, & putamus aliquando bene agere, cum male facimus. Igitur talem certitudinem fidei habere est impossibile, nisi forte apud Lutheranos, qui dicunt solam fidem iustificare, & fidem non posse separari à charitate: quæ sunt Hæretica, vt ostendimus suprà primo capite, interpretando illud: Iustus ex fide viuit. Tertio cognoscitur aliquid coniecturaliter per aliqua signa, & hoc modo aliquis potest cognoscere se habere gratiam, inquantum scilicet percipit se delectari in Deo, & contemnere res mundanas, & inquantum homo non est sibi conscius alicuius peccati mortalis, & cum libenter audit verba Dei & exequtioni demandat seruando omnia præcepta, secundum quem modum potest intelligi quod scribitur in Apoc. Vincenti dabo manna absconditum, quod nemo nouit nisi qui accipit: quia, scilicet ille, qui accipit gratiam, per quandam experientiam dulcedinis nouit, quam non experitur ille qui non accepit. hæc tamen cognitio imperfecta est, quia (vt dictum est) Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me Domine. Ex præmissis sufficiens apparet responsio ad omnia quæ possunt obiici. Attamen ne Lutheranorum fucus & præsumptuosa exaggeratio aliquem cespitare faciat, principaliora eorum tela specialiter reiiciemus. Et primo quantū ad hunc locum: Ipse enim spiritus testimonium, &c. Dicendum quod ipse spiritus communiter reddit testimonium coniecturale per quædam signa intrinseca, siue per quasdam coniecturas: illæ tamen, vt dictum est, non faciunt certitudinem fidei, quæ non est nisi de reuelatis. Testimonium enim hoc, de quo hic loquitur, est quod Spiritus sanctus inhabitans eos allicit, vt non timore vt antiqui olim serui sub lege Moysi, sed prompto amore filiali pareant, iussáque Dei spontanee faciant, tanquam filij idonei ad hæreditatem consequendam. Non tamen statim (vt experimur) ab incipientibus radicitus euellit timorem illum seruilem, qui via fuit ad charitatē. Nec huiusmodi certitudinem moralem, subito neque æqualiter in omnibus facit, sed secundum successum temporis & dispositionem personarum eam probabilitatem facit, quæ more humano metum propellere securúmque hominem facere consueuit: vt ego sum nunc certus Romam stare, licet non habeam certitudinem fidei diuinæ, quia licet audiuerim à multis probis viris illam fore, vel forte viderim. Sed an nunc extet certum non habeo, tali certitudine quæ est fidei, quin dubitem propter potētiam Dei: quæ illam sicut

Hieron. 9.
Mich. 6.c
Ionæ 3.d
August. 9.
Psal. 50.b
Iob 9.b
Ambros. in
1. Cor 4.a
Chrysost. ibi.
Isan. 16.a
Chrysost.
Bernard.

12. q. 112. ar. 4

Luc. 1.c
2. Cor. 12.c

Iob 36.d

Mat. vlt.d

Supra 2.b

Apoc. 2.f

Sodomam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sodomam in momento subuertere potest. In reuelatis autem nulla cadit dubitatio, cum Deus sit verax, imo & ipsa veritas, nec mentiri possit. & ideo fidei non potest subesse falsum. Sic etiam licet coniecturam habeam ex signis supradictis me esse in gratia, tamen infirmitatem, & fragilitatem & cordis profunditatem inscrutabilem considerans, non potest esse adeo certum, sicut ea quæ sunt fidei, id est, à Deo reuelata, in quibus nulla cadere potest dubitatio. vnde certitudo coniecturalis dicitur ex parte subiecti, sed non ex parte obiecti: certitudo Hæreticorum est ex parte subiecti, quæ reuera dicitur præsumptio & temeritas: quia ex sua falsa apprehensione ita arbitrantur esse, acsi ita esset. Nec obstat etiam quod adducunt ex Apostolo suprà 4.c. Non enim per legem promissio Abrahæ aut semini eius, vt hæres esset mundi, sed per iustitiam fidei. & post pauca subdit: Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini Abrahæ. ex quo inferunt quod ad talem fidem adnascitur eis ab eadem fide certa & firma reuelatio, quod aliquis sit in gratia, cum certus sit se habere fidem. Sed vnde obsecro hęc illatio? Quia ibi loquitur Apostolus de promissione Christi venturi, quæ promissio non fuit ex lege, nec ex obseruatione legis, sed per gratuitam voluntatem facta fuit Abrahæ: quæ quidem promissio facta, fuit firma & certissima per fidem absq; operibus & obseruatione legis, quæ non merebātur illam promissionem. Vel loquitur de promissione in communi & in genere, quæ est conditionalis, vt dictum est. vnde Christus: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. At quis est certus se impleuisse omnia præcepta Dei, maximè de dilectione Dei super omnia, & de pœnitentia: cum multa lateant in inscrutabili corde hominis. Licet enim quis scire possit se habere fidem historicam, quam ipsi vocant, non tamen potest habere certitudinem se habere fidem viuam siue formatam, per dilectionem operantem. Non obstat pariter illud quod Apostolus dicit: In quo (scilicet Christo) habemus fiduciam & accessum in confidentia per fidem eius. In hoc enim decipiuntur Lutherani, quia non distinguūt inter fidem & fiduciam: licet enim in scripturis iubeamur habere fidem, id est, credere dictis Dei, nemo tamen tenetur habere fidem, id est, firmam & certam persuasionem siue assensum suæ salutis, sed solum fiduciam siue spem conditionaliter, si perseuerauerit vsque in finem, quæ potest esse sine certitudine particularis fidei. vnde diuus Ioannes in causa fiduciæ non solum posuit fidem, sed etiam charitatem. ait enim: Charissimi, si cor nostrum non reprehendat nos, fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus, accipiemus ab eo: quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ placita sunt coram eo, facimus. Sed quis absque quacunque dubitatione horum certitudinem habere potest? Et sic magnum argumentum est quod certitudo nostra confirmetur ex nostra conscientia, quæ proculdubio ex operibus gignitur & pender. Atqui conscientia non potest esse certa propter inscrutabilitatem cordis, igitur. Non obstat insuper illud Apost. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Sed gratia est primum donum Dei, ergo homo qui accipit Spiritum sanctum, scit per eundem spiritum gratiam sibi datam: quia ibi loquitur de scientia siue cognitione in generali. vel (vt d. Tho. ait) loquitur de donis gloriæ, quæ sunt nobis data in spe, & in communi, quæ certissime cognoscimus per fidem: sed non in particulari. Vel potest dici quod loquitur de notitia priuilegiata, quæ est per specialem reuelationem. vnde subdit: Nobis autem reuelauit Deus per Spiritum sanctum. Non obstat præterea id quod Apost. in hoc c. dicit, Quis nos separabit à charitate Dei? Quia per illa verba non habemus quod scimus certi in particulari, nisi per specialem reuelationem quam habebat: & quo ad alios hoc dicit propter electos, qui finaliter non separabuntur, nec etiam nos si perseuerauerimus propter tot & tanta beneficia Dei, ad quæ consequitur, quod quidquid accidat non debemus ab eo separari, licet plurimi se separent. Si obiiciatur id quod ex persona domini dicitur Abrahæ: Nunc cognoui, id est, cognoscere te feci, quod timeas dominum: & loquitur ibi de timore casto, qui non est absque gratia. Dicendum quod dictum illud referri potest ad reuelationem specialem, vel ad notitiam experimentalem, quæ est per exhibitionem operis. In illo enim opere quod fecerat Abraham, cognoscere potuit experimentaliter se Dei timorem habere. Si arguatur ex illo quod adductum est pro parte negatiua ex Ecclesiaste: Nemo scit an amore vel odio dignus sit, quod aliquis potest habere certitudinem quod est in odio, & esse in peccato mortali, ergo eadem ratione poterit aliquis habere certitudinem, quod est in gratia & amore. Negatur illatio: quia non intelligitur æqualiter, eo quod peccatum à nostro consensu pendet, & non gratia, vel si dicat æqualitatem, intelligi debet de odio reprobationis & amore prædestinationis, quæ sunt nobis occulta. Si dicatur quod perfectissima cognitio est eorum quæ sunt in anima per essentiam, vt Augustinus ait: Sed gratia est in essentia animæ. Dicendum quod illa quæ sunt per essentiam sui in anima, siue quæ fluunt ab essentia animæ vt potentiæ, cognoscuntur experimentaliter: inquantum homo per actus cognoscit principia intrinseca, vt voluntatem percipimus volendo, & alias potentias per suos actus. Sed gratia non fluit ab essentia animæ, sed infunditur à Deo.

Supra 4.c

Matth.19.d

Ephes.3.b

1.Ioan.3.d

1.Cor.2.c

Gen.22.c

Eccles.9.a

12. Super Gen. ad lit.

Text.

Si autem filij & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.

2.Cor.12.

1.Petr.1.a

APostolus hic ponit maiorem syllogismi propositi in principio huius partis 8.cap. Et ostendit quod filiis debeatur hæreditas, dicens: Si autem aliqui sunt filij, ex filiatione consequuntur hæreditatem patris, qui debet thesaurisare filiis. Sic illi qui sunt filij Dei adoptiui, per gratiam Spiritus sancti erunt hæredes Dei. Quia non solum filio naturali, sed etiam adoptiuo debetur hæreditas, ad quam (vt D. Petrus ait) regenerauit nos in spem viuam per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem: hæc hæreditas præclara

præclara erat Dauid. Deinde describit quæ sit ista hæreditas, quantum ad Deum, dicens: hæredes quidem Dei, tanquam patris. Dicitur autem aliquis hæres alicuius, qui principalia eius bona percipit siue adipiscitur: nō autem qui aliqua munuscula siue legata particularia recipit: vnde legimus quod Abraham dedit cuncta quæ possederat filio suo Isaac: filiis autem concubinarum dedit munera. Bonum autem principale quo Deus diues est, est ipsemet. Est enim Deus diues per seipsum, & non per aliquid aliud extrinsecū: cum bonorum extrinsecorum non egeat. Ideo Dauid: Dominus pars hæreditatis meæ. & Hier. Pars mea dominus, dixit anima mea. Et in hac hæreditate cōmendatur eximia Dei charitas erga nos. Nunquam enim homo extraneum filium adoptat in ius filij, nisi ob naturalium legitimorúmque filiorum inopiam, quasi alterum substituens loco naturalis, quo caret. Deus autem non caret filio naturali, imo habet æqualem sibi: neq; nostro indiget obsequio, nihilominus tamen adoptauit nos in filios suos & in ipsam hæreditatem, quæ filio debetur. Si dicatur filius, non adipiscitur hæreditatem patris, nisi patre mortuo: & vbi plures sunt filij, quilibet illorum non assequitur totam hæreditatem patris: ergo homo non potest esse hæres Dei, qui est immortalis. vnde Apost. Regi seculorum immortali, &c. Dicēdum quod illud habet verum in rebus temporalibus, & corporalibus, quæ simul à multis totaliter possideri non possunt: vnde necesse est vnum discedere, vt alter succedat. Secus tamen est in spiritualibus, quia bona spiritualia simul à multis haberi possunt. Vel dici potest quod Deus decedit in nobis, inquātum primo est per fidem, quæ deficit & euacuatur quando peruenimus ad claram visionem, quæ est hæreditas. vnde apparet discrimen inter hæreditatem Dei & hominum: quia hæreditas inter homines non aditur à successore vsq; ad mortem præcessoris: eo scilicet quod non posset vtriq; æqualiter sufficere. Hæreditas autem Dei non est defuncti successio, sed consortium sufficientissimum & indeficiens, cuius promissio quandam similitudinem habet cum hæreditate hominum, quorum testamentum & dispositio morte cōfirmatur. Sic hæreditatis Dei promissio morte Christi, qui est Deus & homo, fuit confirmata. Post modum describit hanc hæreditatem ex parte Christi, quia cum ipse sit principalis filius, à quo nos filiationem participamus: ita est principalis hæres, cui nos in hæreditate coniungimur: vnde Micheas, Adhuc hæredem adducam tibi. *Si tamen compatimur, ut & conglorificemur.* Hic ostendit causam dilationis huius hæreditatis siue vitæ gloriosæ. Et primo ponit causam ex parte passionum, dicens: *Si tamen compatimur, &c.* Cum enim Christus qui est principalis hæres, ad hæreditatem gloriæ peruenerit per passiones: vnde ipse dicebat: Nónne oportuit sic Christum pati, & ita intrare in gloriam suam? Sequitur quod nos non debemus faciliori modo adipisci. vnde ipse dicebat. *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Et Apost. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Non enim immortale & impassibile corpus statim accipimus, vt simul cum Christo pati possimus. Ideo dicit. Si compatimur, id est, simul patienter sustinemus tribulationes huius mundi, vt cum Christo conglorificemur. vnde Apost. Si cōmortui sumus, & conuiuemus: si sustinemus, & cōregnabimus. Ex hoc loco soluuntur multa Lutheranorum argumenta, quibus impugnant pœnitentiam, ac ieiunia Ecclesiæ, & detrahunt operibus meritoriis. Et ex præcedenti textu sic arguunt: Si nulla sunt merita reconciliationis gratiæ, per quam constituimur filij Dei: Ergo nulla sunt merita vitæ æternæ. Nam si filij, inquit Apost. & hæredes: atq; adeo & si gratis filij, & gratis hæredes: aliàs Christus non sufficienter satisfecisset. Si hæc argumentatio firma esset, nunquam Apost. adiūxisset: Si tamen compatimur, &c. Et quia de merito sufficienter locuti sumus suprà 2.c. tractando illum locum, His qui secundum patientiam boni operis, &c. Ideo hic non prosequemur, sed duntaxat solutionem huius argumenti recitabimus ex D. August. qui tractando illum locum, Gratia Dei vita æterna, scisciatur quasi ex illa sententia subinferens, nullāne igitur sunt merita iustorum? & respondet: Sunt plane, quia iusti sunt, sed vt iusti fierent merita non fuerunt. Nec ideo oportet nos compati, quasi Christus non sufficienter pro nobis satisfecerit, sed quia Deus ordinauit satisfactionem Christi nobis non applicari, nisi conformemur imagini filij sui, & nisi tollentes crucem nostram eum sequamur: & ideo pœnitendo, ieiunando, & crucem pœnitentiæ ferendo, nullam iniuriam, sed potius honorem ei facimus, qui ordinationi ipsius obedimus, & voluntati suæ nos conformamus.

Psal.15.b

Gen.25.a

Psal.15.a Thren.3.a

1.Tim.1.d

1.Cor.13.c

Hebr.9.c

Matt.11.d Mich.1.d

Luc.24.a Luc.9.c Act.14.d

2.Tim.2.b

In epistola ad Sixtū quæ est 105.

Supra 6.d

QVARTA PARS VIII. CAPITIS.

Tert.

Existimo enim quod non sunt condignæ passiones huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.

INhac 4. huius cap. parte Apostolus assignat causam dilationis immortalis vitæ, quæ est hæreditas filiorum Dei, ostendendo excellentiam gloriæ, & comparando eam ad passiones huius temporis. Quia posset aliquis dicere onerosam esse hæreditatē, ad quam non potest nisi per passionum tolerantiam peruenirī. Ideo dicit: *Existimo, &c.* quasi dicat, dictum est quod debemus compati, vt cōglorificemur. Nec debemus passiones & dolores ac tormēta huius seculi refugere, vt talē & tantam gloriam habeamus. Existimo enim ego qui vtrunque sum expertus, & labores & gloriam, quod passiones & dolores huius temporis, non sunt condignæ ad futuram gloriam quæ reuelabitur. In quibus verbis quatuor excellentias illius gloriæ exprimit. Primo æternitatem, cum dicit, *ad futuram*, scilicet post hoc tempus, nihil autem est post hoc tempus, nisi æternitas. Ideo illa gloria excedit passiones huius temporis, sicut æternum temporale. vnde & ipse Apostolus, Quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ

1.Cor.11.a 2.Cor.12.a

2.Cor.4.d

gloriæ pondus operatur in nobis. Secundo exprimit dignitatem, cum ait *(Gloriam)* quæ claritatem quandam dignitatis insinuat, iuxta illud: Exultabunt sancti in gloria. Tertio exprimit manifestationem *(quæ reuelabitur.)* Nunc quidem gloriam habent sancti, sed occultam in conscientia, iuxta illud: Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ. Tunc autem gloria illa erit in conspectu omnium bonorum & malorum reuelabitur. De malis scribitur in subitatione insperatæ salutis. Quarto exprimit veritatem, cum dicit, *In nobis*. Quia in his quæ sunt extra, puta in apparatu diuitiarum, & in opinione hominum, est gloria vana. de qua Psal. In multitudine diuitiarum suarum gloriantur. Et Salomon: Vanitas vanitatum dicit. Eccle. Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Sed illa gloria erit de eo quod est intra hominem, vnde Christus inquit: Regnum Dei intra vos est. Sic igitur passiones huius temporis secundum se consideratæ, multum deficiunt à quantitate & dignitate huius gloriæ. vnde per Esa. Dominus: Ad pūctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te. Sed si considerentur huiusmodi passiones, inquantum eas aliquis voluntariè sustinet propter Deū, ex charitate quam in nobis causat Spiritus sanctus: secundum hoc, est condignitas & æqualitas inter huiusmodi passiones & vitam æternam, & per eas homo de condigno meretur vitam æternam. Quia Spiritus sanctus est fons, cuius aquæ, id est, effectus saliunt in vitam æternam. Ideo Apost. Bonum certamen certaui, &c. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Non solum autem mihi, sed & his, &c. Ex præmissis apparet solutio argumenti Lutheranorum, qui ex hoc loco Apost. gloriantur & iactant meritum condigni esse funditus euersum. Sed sunt delusi, ignorantes distinctionem præmissam, scilicet, si secundum se, siue ex parte obiecti, aut secundum substantiam operis considerantur, non est condignitas. Si vero ex parte principij, quod est Spiritus sanctus infinitus, tunc est condignitas. Sed de his amplius suprà 2. c. super illo verbo, his qui secundum patientiam boni operis, &c. *Nam expectatio creaturæ, reuelationem filiorum Dei expectat.* Apost. hic probat quod passiones huius temporis excedunt per excellentiam gloriæ, & primo per expectationem creaturæ, dicens: *Nam expectatio, &c.* ac si diceret, dictum est quod futura gloria excedit passiones huius temporis, hoc manifestum est ex expectatione creaturæ: quia ipsa creatura expectat reuelationem filiorum Dei. vnde d. Ioan. Nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Occultatur enim dignitas diuinæ filiationis in sanctis, propter exteriores passiones, per quas nos conformari oportet Christo. Reuelabitur tandem illa dignitas cum immortalitatem & gloriosam vitam suscipient. Ideo impij de tali reuelatione admirati turbabuntur, & dicent: Ecce quomodo cōputati sunt inter filios Dei. Dicit autem expectatio expectat, vt tali geminatio intensionem expectationis designet, prout & Dauid cum dicit: Expectans expectaui Dominum, &c. Ad ampliorem tamen huius textus intelligentiam, sciendum est quod creatura hic tripliciter accipi potest. Primo pro homine iusto, qui speciali ter creatura Dei dicitur: vel quia permanet in bono, in quo creatus est, vel propter excellētiam: quia omnis creatura ei quodammodo deseruit. vnde d. Iaco. Voluntarie genuit nos verbo veritatis, vt simus aliquod principium creaturæ eius. Hæc creatura, id est, homo iustus expectat reuelationem gloriæ filiorum Dei, tanquam præmium sibi promissum. Ideo Apostolus, Expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei. Secundo potest hic accipi creatura pro humana natura beatificabili, quæ subiicitur donis gratiæ, quæ nōdum in hominibus iniustis formata est, sed est sicut informis: in hominibus autem iustis partim formata est per gratiam, sed tamen adhuc est informis respectu illius formæ, quam est acceptura per gloriā. Sic igitur ipsa creatura, id est, homo secundum quod consideratur in bonis naturæ, expectat reuelationem gloriæ filiorum Dei, quod ei competit per gratiam, prout si dicamus quod materia expectat formā, vel colores expectant completionem imaginis, vt dicit Glos. super illud Iob: Cunctis diebus quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea. Tertio modo potest intelligi de ipsa creatura sensibili pro elementis, & fabrica mirabili, ex cuius magnitudine horum creator cognoscibiliter potest videri. Huiusmodi autem creatura dupliciter aliquid expectat. Nam expectatio creaturæ sensibilis secundum quod est à Deo, ordinatur ad aliquem finem, quod quidem contingit dupliciter. Vno modo secundum quod Deus imprimit aliquam formam & virtutem naturalem huiusmodi creaturæ ex qua inclinatur ad aliquem finem naturalem: puta si dicamus quod arbor expectat fructificationem, & ignis expectat locum sursum. Alio modo creatura sensibilis ordinatur ad aliquem finem, qui superexcedit formam naturalem ipsius. Sicut enim humanum corpus inducitur quadam supernaturali forma gloriæ, ita tota creatura sensibilis in illa gloria filiorum Dei, quandam gloriæ nouitatem consequetur. vnde d. Ioan. Vidi cælum nouum & terram nouam, &c. Et per hunc modū creatura sensibilis expectat reuelationem gloriæ filiorum Dei.

Vanitati enim creatura subiecta est non uolens, sed propter eum qui subiecit eam in spe.

Hic manifestat prædictam expectationem ponendo necessitatem expectationis, terminum & signum: Necessitas autem expectandi est ex defectu, cui subiacet creatura. *Is* enim cui nihil deficit, non habet necessario expectare. Defectum autem creaturæ ostendit, dicens: Vanitati enim creatura subiecta est. Et si per creaturam intelligatur homo iustus, sic intelligitur subiici vanitati, id est, rebus istis corporalibus, quæ sunt mutabilia & caduca. Ideo dicuntur vana à Salomone: Vanitas vanitatum, &c. Subiicitur ergo eis propter necessitatem præsentis vitæ circa ea occupationem habens, non tamen volens: quia homo iustus huiusmodi temporalia non amat, prout illi contra quos Dauid: Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium. Sed tamen huiusmodi vanitati

Ps.al.149.b
2.Cor.1.c
Sapien.5.a
Psal.38.b
Eccles.1.a
Luc.17.a
Esa.1.c
Ioan.4.b
2.Tim.4.b
Supra 2.b
1.Ioan.3.d
Supra 5.a
Psal.59.d
Iacob.1.c
Ad Tit.2.c
Iob 14.c
Eccles.1.a
Psal.4.d

tati subiicitur creatura, propter eum, &c. id est, propter ordinationem Dei, qui subiicit hominem iustum sensibilibus creaturis, in spe tamen, vt scilicet à tali occupatione homo iustus aliquando liberetur, scilicet in resurrectione generali, quando non nubent neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei in cælo. Si verò accipiatur creatura pro natura humana, sic est subiecta vanitati, id est, passibilitati. vnde Dauid: Veruntamen vniuersa vanitas, omnis homo viuens: non tamen volens. Quia talis vanitas est naturæ humanæ in pœnam inflicta. Pœna autem est inuoluntaria, sicut culpa est voluntaria. Huiusmodi tamen passionibus natura humana subiicitur, propter eum, &c. id est, propter ordinationem & sententiam Dei, qui subiecit eam, s. humanam naturam defectibus, in spe tamen quandoque euadendi huiusmodi passiones. vnde Esa. Non in perpetuum triturans triturabit. Si autem intelligatur de creatura sensibili, sic talis creatura subiecta est vanitati, id est, mutabilitati non volens. Huiusmodi enim defectus, qui sequuntur mutabilitatem, prout corrupta & alia huiusmodi, sunt contra naturam particularem huius vel illius rei, cuius appetitus ad cōseruationem sui inclinatur: ideo resistit quantum potest corrumpentibus, licet non sint contra naturam vniuersalem, nihilominus tamen huiusmodi vanitati subiicitur creatura, propter eum, id est, propter ordinationem Dei, qui subiecit eam in spe, id est, expectatione gloriosæ nouitatis.

Matt.22.f
Psal.38.b
Esa.28.c

Quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Text.

TErminum prædictæ expectationis hic declarat Apost. Non enim est vana expectatio vel spes, quia & ipsa creatura liberabitur, &c. Et si per creaturam intelligatur homo iustus per seruitutem corruptionis intelligitur à cura quærendi victum & vestitum, & ab aliis quibus seruitur nostræ mortalitati, quæ est quædam seruitus, à qua liberabuntur sancti tendentes in libertatem gloriæ filiorum Dei. Qui quanuis nūc habeant libertatem iustitiæ, quæ est à seruitute peccati, nōdum tamen habent libertatem gloriæ, quæ est liberatio à seruitute miseriæ. vnde Iob: quis dimisit onagrum liberum. Si verò per creaturam intelligatur natura humana, ipsa liberabitur à seruitute corruptionis, id est, à passibilitate & corruptione, & hoc rendens in libertatem gloriæ filiorum Dei, quæ est nō solum à culpa, sed etiam à morte. vnde Apost. Absorpta est mors in victoria, &c. Si verò intelligatur de creatura sensibili, sic ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis, id est, mutabilitatis. Quia in qualibet mutatione est aliqua corruptio, vt d. August. ait, & etiam Philoso. in 8. Physicor. & hoc in libertatem gloriæ filiorum Dei. vt sicut ipsi erunt innouati, congruum est vt eorum habitatio innouetur. vnde per Esa. Dominus: Ego creabo nouos cælos, & nouam terram, & non erunt in memoria priora, id est, prior mutabilitas creaturæ. Quia & ipsa, &c. quasi dicat, secundum primum sensum, non solum nos Apostoli, sed etiam alij iusti: in sensu autem secundo, non solum iusti, sed etiam humana natura, quæ in quibusdam nondum est regenerata per gratiam. In tertio autem sensu, intelligendum est ac si dicatur, non solum homines, sed & aliæ creaturæ liberabuntur, &c.

Text.
1.Cor.15.g
Esa.65.a

Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit, & parturit usque adhuc. Text.

Hic ponit signum expectationis dicens: Scimus enim nos Apostoli per Spiritum sanctum instructi, & etiam per experientiam, quod omnis creatura ingemiscit & parturit vsque adhuc. Quod si intelligatur de creatura sensibili, habet difficultatem. Primò quidem quantū ad hoc quod dicit, ingemiscit & parturit. hoc enim conuenire non videtur nisi creaturæ rationali. Sed potest sic exponi, vt hoc quod dicit, ingemiscit, idem sit cum eo quod antea dixit. non volens. In illis enim ingemiscimus quæ voluntati nostræ repugnant. Sic ergo inquantum defectus naturæ sensibilis sunt contra naturalem appetitum, particularis naturæ dicitur ipsa creatura sensibilis ingemiscere. Quod autem dicit, parturit, idem est cum eo quod dixerat, expectat: nam parturitio est via ad prolem producendam. Secundum autem dubium est in hoc quod dicit, Omnis creatura: quia sic includerentur corpora cœlestia. vnde glos. dicit quod Sol & Luna, non sine labore staturā sibi implent spacia. Sed dicendum est quod accepit laborem pro motu, prout requies quandoque sumitur pro cessatione ab opere, & secundum hoc dicitur Deum septimo die requieuisse. Et secundum hoc gemitus significat corruptionem, quæ aut miscetur motui locali, prout scilicet desinit esse in hoc, vbi & incipit esse in alio. Per parturitionem autem intelligitur ordinatio cœlestium corporum ad innouationem. Si vero exponatur de hominibus, sic dicitur humana natura omnis creatura, eo quod conueniat cum omni creatura, vt d. Gregor. ait. Hæc ergo creatura, id est, homo, ingemiscit hic partim propter mala quæ patitur, partim propter bona sperata quæ differuntur. vnde Hiere. Multi gemitus mei. Parturit autem, quia cum quadam afflictione animi sustinet dilationem gloriæ expectatæ. vnde Salomon: Spes quæ differtur, affligit animam. Et Christus: Mulier cum parit tristitiam habet. & Dauid: Ibi dolores vt parturientis. Dictum est autem, vsque adhuc, quia iste gemitus non est ablatus per nostram iustificationem, sed permanet vsque adhuc, id est, vsq; ad mortem, vel vsque adhuc: quia si aliqui sint iam liberati, qui sunt in gloria, tamen nos adhuc sumus tesidui: vel vsq; huc quia non solum antiqui, qui fuerunt ante Christum, sed etiam adhuc tempore gratiæ, eadem patimur. Est autem sciendum quod creatura Dei potest dici omne illud quod sub Deo est. Aliqui voluerunt exponere de qualibet creatura, etiam de angelis sanctis, sed valde inconueniens est, vt ipsi dicantur vanitati subiecti, aut ingemiscere, aut parturire. Cum ipsi iam habeant gloriam, cuius similitudinem expectamus, secundum illud: Erunt sicut angeli Dei in cælis. & ideo conuenientius exponitur de homine iusto, vel de natura humana, vel creatura sensibili.

Thren.3.c
Prouer.13.b
Ioan.16.c
Psal.47.b
Matth.22.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVINTA PARS VIII. CAPITIS.

Text. *Non solum autem illa, sed & nos ipsi primitias spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus. adoptionem filiorum spectantes, redemptionem corporis nostri.*

IN hac 5. huius cap. parte Apostol. ostendit excellentiam futuræ gloriæ ex expectatione Apostolorum. Non enim potest esse parum quod à magnis viris expectatur tam anxie. Et primo ponit dignitatem expectantium cum dicit, non solum illa creatura expectat gloriam filiorum Dei, sed & nos ipsi, scilicet Apost. habentes primitias Spiritus sancti. Quia Apostoli acceperunt Spiritum sanctum tempore prius & cæteris abundantius. Ex quo apparet quod Apostoli sunt omnibus aliis sanctis præferendi, quacunque prærogatiua præfulgeant, tanquam abundantius primitias Spiritus sancti habentes. Si dicatur quod aliqui alij sancti grauiora tormenta & maiores austeritates pro Christo sustinuerunt, quam Apostoli: Dicendum quod magnitudo meriti attenditur principaliter respectu præmij essentialis quod proportionatur charitati: Consistit enim præmium essentiale in gaudio, quod habetur de Deo. Manifestũ est autem quod de Deo plus gaudebunt qui plus amant. vnde & illam visionem beatam dominus suo dilecto promittit: Si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligã eum, & manifestabo ei meipsum. Sed secundũ quantitatem operum meretur homo præmium accidentale, quod est gaudium de talibus operibus. Apostoli ergo illa opera, quæ fecerunt, ex maiori charitate ea egerunt. Igitur, &c. Si dicatur quod aliqui tantum possunt conari, quod habebunt æqualitatem cum Apostolis: Dicẽdum quod charitas hominis non est à seipso, sed ex gratia Dei, quæ datur vnicuique secundum mensuram donationis. Christus autem vnicuique dat gratiam proportionatam ei ad quod eligitur, prout homini Christo data est excellentissima gratia: quia ad hoc electus est, vt eius natura in vnitatem diuinæ personæ assumeretur. Et post eum habuit maiorem plenitudinem gratiæ d. Virgo, quæ ad hoc est electa vt esset mater Christi. Inter cæteros autem ad maiorem dignitatem sunt electi Apostoli, vt immediatè ab ipso Christo accipientes, traderent aliis ea quæ pertinent ad salutem: & sic in eis aliquo modo Ecclesia fundaretur. vnde d. Ioann. enumerat duodecim fundamenta ciuitatis sanctæ Hierusalem, per quæ intelliguntur Apostoli, quorum nomina in dictis fundamentis dicit esse scripta. Et Apost. dicit Deum posuisse in Ecclesia primum Apostolos. Et ideo sequitur quod abundantiorem gratiam eis præ cæteris tribuerit. De eorum dignitate & officiis superius primo capite dictum est, super illo verbo, vocatus Apostolus. Describit deinde Apostolus expectationis anxietatẽ cum dicit: Et intra nos gemimus. Gemitus ille interior afflictionem & anxietatem animi ex dilatione rei magno desiderio expectatę importat, vt ex Salomone deductum est. Hic gemitus non solum interior erat, sed etiam ad exteriora progrediebatur. Postmodum describit rem expectatam dicens: Adoptionem filiorum Dei expectantes, id est, completionem huius adoptionis, quæ inchoatur hic per Spiritum sanctum iustificantem animam, vt suprà eod. c. dixit: Consumabitur autẽ per ipsius corporis glorificationem. vnde suprà dixit: Gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. & hoc innuit cum subdit, redemptionem corporis nostri, vt scilicet quemadmodum spiritus noster redemptus est à peccato, ita corpus nostrum redimetur à corruptione, & morte. vnde Oseas: De morte redimam eos. & Apost. Reformauit corpus humilitatis nostræ, &c.

Ioan. 14. e

Ephes. 4. b

Act. 11. d
Ephes. 4. c
1. Cor. 12. b

Oseæ 13. d
Philip. 3. d

Text. *Spe enim salui facti sumus. Spes autem quæ uidetur, non est spes. Nam quod uidet quis, quid sperat? Si autem quod non uidemus speramus, per patientiam expectamus.*

HIc probat quod etiam Apostoli expectabant redemptionem corporis, tali ratione: Spes est de his quæ non præsentialiter videntur: Sed nos salui facti sumus per spem, ergo expectamus in futurum complementum salutis. Et facit quatuor. Primò ponit minorem dicens: nos scimus quia scilicet spem nostræ salutis habemus. vnde d. Petr. Regenerauit nos in spem viuam. Et Dauid: Sperate in eum omnis congregatio populi. Secundò ponit maiorem dicens: *Spes autem*, id est, res sperata quæ videtur quasi præsentialiter habita, *non est spes*, id est, nõ est res sperata, sed habita. Spes enim est expectatio futuri. vnde Sopho. Expecta me in die resurrectionis meæ in futurum. Tertiò ponit probationem maioris dicens: *Nam quod uidet quis, quid sperat?* quasi dicat, spes importat motum animæ tendentis in aliquid non habitum. Cum autem aliquid iam habetur, non est necesse vt in id aliquis moueatur. Est autem aduertendum quod spes quodam modo ex fide oritur, ideo attribuitur spei illud opus quod est fidei, scilicet esse de non visis, secundum illud: Fides est argumentum non apparentium. Quartò ponit conclusionem dicens: *Si autem quod non uidemus, speramus*, sequitur quod *per patientiam expectamus*. vnde notandum est, quod patientia proprie importat tolleran tiam tribulationum, cum quadam æquanimitate. vnde infrà: In tribulatione patientes. Et cum dilatio boni habeat quandam rationem mali, attribuitur patientiæ, sed hæc maximè ad longanimitatem pertinent. vnde d. Iaco. ait: Patientes estote vsque ad aduentum Domini. Patientia verò accipitur & pro tollerantia malorum & pro longanimitate: quia Apostoli expectabant æquanimiter gloriam cum dilatione & tribulatione. *Similiter autẽ spiritus iuuat infirmitatem nostram*. Ostendit hic quomodo per Spiritum sanctum iuuamur in defectibus præsentis vitæ. Et quantũ ad completionem desideriorum & quantum ad directionem exteriorum euentuum. Primò quantum ad completionem desideriorum dicens: *Similiter, &cæt.* ac si diceret, dictum est quod per spiritũ sanctum viuificabuntur mortalia corpora nostra, quãdo auferetur à nobis nostra infirmitas. Similiter autem & in statu huius vitæ, in quo adhuc infirmitati subiicimur, spiritus adiuuat infirmitatem nostram, licet non totaliter tollat. vnde Ezechiel: Spiritus quoque eleuauit me, & assumpsit me. Abij amarus

1. Petr. 1. a

Sopho. 3. b

Hebr. 11. a

Infra 11. c
Iacob. 5. b

amarus in indignatione spiritus mei, quasi infirmitate nondũ totaliter cessante. Manus enim domini erat mecum confortãs me, & in hoc spiritus me assumpsit. *Nam quid oremus sicut oportet, nescimus.* Explicatius hic declarat Spiritus sancti auxilium. Et primo eiusdem auxilij necessitatem & modum. Dicit ergo primo recte, Dico quod spiritus iuuat infirmitatem nostram. Nam in hoc patimur infirmitatem, quod nescimus quid oremus sicut oportet. vnde Iob: Viro cuius abscondita est via, & circundedit eum Deus tenebris. Est autem norandũ quod Apost. duo dicit nos nescire, scilicet, quid orando petamus, & modũ quo petere oportet. Si obiiciatur quod Christus docuit nos quid petere debeamus, & modũ petendi, dicens: Cum oraris, dicite: Pater noster, &c. Et D. Iacob. etiam docuit modum, dicens: Postulet autem in fide nihil hæsitans. Dicendũ quod in generali quidem conuenienter possumus scire quid conuenienter oremus, sed non in speciali: Quia si desideremus aliquod opus virtutis facere, quod est implere Dei voluntatem, sicut in cælo & in terra potest contingere, quod illud opus virtutis, non est huic vel illi congruum, prout alicui qui posset in actione proficere, non expedit contemplationis quies, nec econuerso, vt D. Greg. dicit in Moralibus super illud Iob: Ingredieris in abũdantia sepulchrum. vnde Salomon: Est via quæ videtur homini iusta, nouissima autem illius ducunt ad mortem. Præterea quandoque aliquis desiderat aliquod temporale bonum ad sustẽtationem vitæ, quod est petere panem quotidianum, quod tamen aliquando vertitur in periculum mortis, iuxta illud: Multi propter diuitias perierunt. & illud: Diuitiæ in malum domini congregatæ. Insuper nonnunquam aliquis desiderat liberari ab aliqua molestia tentationis, quæ tamen est sibi ad custodiam humilitatis. Apost. enim petiit à se moueri stimulum carnis, qui tamen erat ei datus ne magnitudo reuelationum eum extolleret. Et quantum ad modum dicendum est, quod etiam in generali hoc scire possumus, sed non in speciali. Motus enim cordis nostri vsquequaque discernere non possumus, vt puta an petamus aliquid ex ira vel zelo iustitiæ secundum existimationem. vnde Christus reprobauit petitionẽ filiorum Zebedæi, licet viderentur participationem gloriæ postulare, tamen ex quadam elatione procedebat eorum petitio. *Sed ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Hic declarat modũ auxilij spiritus sancti, dicens, quod ipse spiritus sanctus postulat pro nobis, &c. Quæ verba videntur suffragari errori Arrij & Macedonij, qui dixerunt spiritum sanctum esse minorem patre & filio. Postulare enim est minoris. Cum ergo Apostolus dicat ipsum postulare, consequens est eum esse creaturam & patre minorem. Et cum dicat ipsum postulare gemitibus inenarrabilibus, videtur eum asserere creaturam passibilem, beatitudine carentem: gemitus enim ex dolore, qui ex miseria procedit, & sic sequeretur spiritum sanctum esse miserum: quod nullus vnquam quantumuis Hæreticus asserere ausus fuit. Ideo exponẽda sunt verba Apostoli secundum effectum, cum igitur dicit quod spiritus postulat, exponi debet, id est, postulare nos facit. Prout in Gen. legimus dominum dixisse Abrahæ: Nunc cognoui, id est, cognoscere te feci, quod timeas dominũ. Facit autẽ nos spiritus sanctus postulare, inquantum in nobis recta desideria causat. Nam postulatio est quædam desideriorum explicatio. Desideria autem recta procedunt ex amore charitatis, quam in nobis spiritus sanctus diffundit. Spiritu autem sancto dirigente & instigante cor nostrum, desideria nostra non possunt esse nisi vtilia, iuxta illud: Ego dominus docens te vtilia. & ideo subdit, pro nobis. Eius autem quod multum desideramus, & desiderãter petimus, dilationem cum dolore & gemitibus patimur. Ideo subdit, gemitibus, quos spiritus sanctus in corde nostro causat, inquãtum, scilicet, facit nos cælestia, quę differuntur, desiderare. Iste est gemitus columbæ, quem spiritus sanctus in nobis facit, de quo Micheas 2. Minabuntur gemẽtes vt columbæ. Dicit autem, inenarrabilibus: quia aut sunt propter rem inenarrabilem, scilicet, cælestem gloriam, de qua Apostolus: Audiui arcana verba quæ non licet homini loqui: aut quia ipsi motus cordis sufficienter enarrari non possunt, secundũ quod à spiritu sancto procedunt. vnde Iob: Quis enarrabit cælorum rationem?

Matth. 6. b
Iacob. 1. a

Gregorius. Iob 5. d
Prou. 14. b

Eccle. 5. b

2. Cor. 12. b

Matt. 20. c

Gen. 22. a

2. Cor. 12. b
Iob. 38. d

Text. *Qui autem scrutatur corda, scit quid desiderat spiritus: quia secundum Deum postulat pro sanctis.*

HIC ostendit efficaciam auxilij, quo spiritus sanctus nos iuuat, dicens: *Qui autem scrutatur corda*, id est, Deus cuius proprium est corda scrutari: iuxta illud: Scrutans renes & corda. Dicitur autem Deus scrutari corda, non vt inquirendo cognoscat occulta cordis: sed quia manifeste scit quæ in corde latent, secundum illud: Scrutabor Hierusalem in lucernis. Deus inquantum scrutans corda scit, id est, approbat (Nouit enim dominus qui sunt eius) quid desideret spiritus, id est, quid nos desiderare faciat. Ideo Dauid: Domine ante te omne desiderium meum. ex quo sequitur quod omnia desideria quæ spiritus sanctus causat, sunt à Deo accepta: quia postulat pro sanctis, id est, postulare facit eos secundum Deum, id est, quod conuenit diuino beneplacito. vnde Salomon: Desiderium iustorum omne bonum. In cuius exemplum Christus dicebat Patri: Non sicut ego volo, sed sicut tu vis.

Text.

Sopho. 1. a
2. Tim. 2. c

Psal. 57. b

Prouer. 11. c
Matt. 29. d

SEXTA PARS OCTAVI CAPITIS.

Text. *Scimus autem quod diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum uocati sunt sancti.*

OStenso quod spiritus sanctus iuuat infirmitatem nostram, quantum ad impletionem desideriorum nostrorum, in hac 6. huius cap. parte Apost. ostendit modum quo spiritus sanctus iuuat infirmitatem nostram, quantum ad exteriores euentus, dirigendo eos in bonum nostrum. Circa quod duo considerandа occurrunt, primum quidem est magnitudo beneficij quod nobis à spiritu sancto confertur, vt scilicet, omnia nobis cooperantur in bonum. Ad cuius euidentiã scien-

Universidad de Sevilla
Biblioteca

In euchi. dum est quod quicquid est in mũdo, etiamsi malum sit, cedit in bonum vniuersi. Quia, vt D. Aug. ait, Deus est adeo bonus, quod nihil mali permitteret, nisi esset adeo potens quod ex quolibet malo posset elicere aliquot bonum. Non tamen malum semper cedit in bonum eius, in quo est. Nam corruptio vnius animalis cedit in bonum vniuersi, inquantum per corruptionem vnius generatur vel nutritur aliud, non tamen cedit in bonum eius quod corrumpitur. Quia bonum vniuersi est à Deo volitum secundum se, & ad ipsum omnes aliæ partes ordinantur. Et eadem ratio videtur esse secundum ordinem nobilissimarum partium ad alias partes: quia malum aliarum partium ordinatur in bonum nobilissimarum. Sed quicquid sit circa nobilissimas partes, non ordinatur nisi in bonum ipsarum: quia de eis propter se cura habetur, de aliis autem propter ipsas. Quemadmodum medicus infirmitatem pedis sustinet, vt curet caput. Inter autem omnes partes vniuersi excellunt sancti Dei, ad quorum quemlibet pertinet quod dicitur: Super omnia bona sua constituet eum. Ideo quicquid accidit vel circa illos, vel alias res, totum in bonum eorum finaliter cedit. Et

Prou.11.d ita verificatur dictum Salomonis: Qui stultus est, seruiet sapienti. Quia etiam mala peccatorum in

Psal.33.c bonum iustorum cedunt. vnde Deus de iustis specialem curam habere dicitur, secundum illud: Oculi domini super iustos: inquãtum, scilicet, sic de eis curat, quod nihil mali contra eos permittit, quod non in bonum eorum conuertat. Et hoc quidem manifestum est quantum ad mala pœnalia, quæ patiuntur. vnde Glo. dicit: Quod ipsorum infirmitate exercetur humilitas, afflictione pa-

1.Pet.3.c tientia, maledictione sapientia, odio beneuolẽtia. vnde D. Pet. Si quid patimini propter iustitiam beati. Sed difficultas est de peccatis: Quidã dicunt quod peccata non cõtinentur super hoc quod

August. dicit, omnia: Quia secundum D. Aug. Peccatum nihil est, & nihil fiunt homines cum peccant. Sed

Psalm.36.b contra hoc est quod in glossa sequitur, vsque adeo talibus Deus omnia cooperatur in bonum, vt si qui horum deuiant & exorbitant, etiam hoc ipsum faciat proficere in bonum. vnde & Dauid: Cum ceciderit iustus, non collidetur: quia Dominus supponit manum suam. Sed secundum hoc

1.Cor.13.a videretur sequi quod tales in maiori charitate resurgerent. quia bonum hominis in charitate con-

Matt.24.b sistit, quam si non haberet, ab Apost. nihil dicitur. Dicendũ quod bonum hominis non solum consistit in quantitate charitatis, sed potius in ipsius perseuerantia vsque ad mortem, secundum illud: Qui perseuerauerit vsque in finem, saluus erit. Ex hoc autem quod iustus cadit, resurgit cautior & humilior. vnde & in glos. subditur: quia sibi humiliores redemit, attamen doctiores. Dicunt enim cum tremore se exultare debere. Non quasi arrogando sibi tanquam de sua virtute fiduciam per-

Sup. eodem. b manendi. Secundò considerandũ est quibus hoc beneficium competat, circa quod primo aliquid

Psal.142.b attenditur ex parte hominis, & quoad hoc dicit, diligentibus Deum. Dei enim dilectio est in nos

1.Pet.3.c bis per inhabitantem spiritum, vt dictum est. Ipse autem spiritus sanctus est ille qui nos dirigit in

Psal.118.b viam rectam, in qua nihil nocere poterit, secũdum illud, Quis est qui vobis noceat, si boni emula-

Prou.8.b tores fueritis? & Dauid ait: Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Et hoc

Psal.134.a rationabiliter: quia vt Salomon ait: Ego diligentes me diligo. Diligere est velle bonũ dilecto: Dei autem velle est operari. Omnia enim quæcunque voluit, fecit. Et ideo Deus omnia conuertit in bonum his qui diligunt illum. Secundò attenditur aliquid ex parte Dei, qui primo ab æterno eos prædestinauit. Secundò eos ex tempore vocat. Tertiò sanctificat: & hæc tria tangit cum dicit, his qui secundum propositum vocati sunt sancti, id est, prædestinatis, vocatis, & sanctificatis. Vel referri potest propositum ad prædestinationem, quæ secundum D. Aug. est propositum miserendi. vnde &

Esa.41.a Apost. Prædestinati secundum propositum eius. Et quod dicit, vocatis, referatur ad vocationẽ, de

Exod.31. qua Esa. Vocauit eum vt sequeretur se. Et quod dicit, sancti, referatur ad sanctificationẽ. secundum illud: Ego dominus qui sanctifico vos. Hoc autem Apost. dicit se scire ex persona sanctorum, di-

Sap.10.b cens: Scimus, scilicet, scientia sanctorum, de qua Sapiens: Dedit illi scientiam sanctorum. Proce-

Cant.8.b dit autem hæc scientia tum experimento, tum etiam ex consideratione efficacię charitatis. Quia

Esa.46.c fortis est, vt mors dilectio: ac etiam ex consideratione prædestinationis æternæ: de qua Esa. Omnis voluntas mea implebitur, & omne consilium meum fiet.

Text. *Nam quos præscíuit, hos & prædestinauit conformes fieri imagini filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus.*

HIC probat quod diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum ex parte Dei, tali ratione: Nullus potest nocere his quos Deus promouet: Sed prædestinatos diligentes Deum illos Deus promouet. ergo nihil potest eis nocere, sed omnia cedunt eis in bonum. Primò, probat minorem, scilicet, quod Deus eos promoueat, ponẽdo ea quæ sunt ad promotionem sanctorum ab æterno, deinde ex tempore. Ab æterno autem duo ponit, scilicet, præscientiam & prædestinationẽ cum dicit: Nam quos præscíuit, hos & prædestinauit. Ad quorum euidentiam sciendum quod Sapiens

Sap.14.a attribuit Deo prouidentiam, dicens: Tu autem pater gubernas omnia prouidentia. Prouidentia autem est ratio siue cognitio, directio, dispositio ordinãdorum in finem, & in nobis qui sumus sub tempore, & habemus illam cognitionem antequam ordinemus & disponamus res in finem. Vocamus præscientiam, quia prius scimus quam disponamus. Et quia non cognoscimus hic Deum nisi per visibilia, ideo etiam secundum nostrum modum intelligendi attribuimus Deo præscientiam, non quod prius tempore sciat res esse quam disponat de illis, sed solum natura: quia actus intellectus, qui non solum importatur per hanc vocem præscientia, est prius natura quam actus voluntatis, qui importatur per hanc vocem, prædestinatio, quæ includit propositum voluntatis diuinæ. vnde in sequenti cap. dicitur: vt secundum electionem propositum Dei maneret. Et quia Deus specialiorem

cialiorem curam habet de intellectualibus creaturis, quam de aliis corporalibus, ideo dispositionem quam habet Deus de illis speciali nomine vocamus: Et siquidẽ in bonum excedens capacitatem illorum, vocamus illam dispositionem, prædestinationem, vt dictum est supra 1. cap. super ver- *Supra 1.a*
bo prædestinatus. Ab æterno enim Deus præscíuit & præordinauit beneficia, quæ daret sanctis in tempore. Dispositionem verò, qua Deus intellectualem creaturam propter demerita disposuit ad pœnam, vocamus reprobationem: quia etiam Deus præuidit tormenta, quæ daturus est malis propter eorum demerita. Cognitionem verò & dispositionem aliarum rerum in suos fines naturales, vocamus communi nomine præscientiam, & sic dicit solum actum intellectus, dũtaxat ex suo modo significandi, licet ille non sit sine actu voluntatis, quem vocamus prouidentiã, quæ ex suo modo significandi vltra actum voluntatis, includit actum intellectus. Et quia æternum distinguitur à tẽporali, & præscientia & prouidẽtia, sunt ab æterno in Deo intrinsece, & distinguũtur à creatione & distinctione rerum, quæ sunt in tempore, seu in initio temporis extra Deum. Hinc est quod præscientia & prouidentia, inquantum huiusmodi non causat nec imprimit aliquid in rebus præuisis, alioquin necesse esset dicere omnes res fuisse ab æterno, quod est Hæreticum. Eadem ratione dicimus de prædestinatione, & reprobatione, respectu intellectualium creaturarũ, quod nihil imprimit. Quemadmodum existens in turri alta, videns transeuntes: nec medicus videndo vrinam & iudicando mortem. Notandum est etiam quod prædestinatio ex tempore includit quatuor, vt statim subiunget, scilicet, vocationem, iustificationem, magnificationem, & glorificationem: quorum nec primum, nec secundum habent sufficientem causam in prædestinato, licet secundum sit causa tertij, & tertium causa quarti. Et sic si prædestinatio accipiatur pro aggregato ex omnibus effectibus prædestinationis in tempore, prædestinatio non habet causam in prædestinato, cum primus & secundus effectus non habeant causam: sed sint merè gratis, & non ex operibus præcedentibus, vt deductum est supra quarto cap. Et ideo non oportet ponere quod aliquod meritũ ex par- *Supra 4.a*
te nostra supponatur, cuius præscięntia sit ratio vel causa prædestinationis: quia hoc supponere esset dicere quod gratia datur ex meritis nostris, & quod principium bonorum nostrorũ est à nobis, & consummatio à Deo, quod est error Pelagij, qui hunc locum sic legebat: Nam quos præscíuit conformes fieri imagini filij sui, hos & prædestinauit. & ideo aliter est ordinanda litera, prout iacet vt dicamus: Quos præscíuit & prædestinauit conformes fieri imagini filij sui, vt ista cõformitas non sit ratio prædestinationis, sed terminus vel effectus. Nihil enim aliud est adoptio quàm illa coformitas. Ille enim qui adoptatur in filium, conformatur vero filio eius. Primò quidem in iure parti- *Heb.1.a*
cipandæ hæreditatis, prout in hoc capite deductum est. Secundò in participatione splendoris ipsius. ipse enim genitus à patre est tanquam splendor & figura substantiæ eius. vnde per hoc quod sanctos illuminat lumine sapientiæ & gratiæ, facit eos conformes fieri sibi. vnde Dauid: In splendoribus sanctorum ante luciferum genui te. id est, profundentem omnem splendorem. Quod autem dicit imagini filij eius, potest intelligi dupliciter. Vno modo vt sit sensus, prædestinauit nos conformes fieri filio suo, qui est imago inuisibilis Dei. Alio modo vt sit sensus, prædestinauit nos fore cõformes filio suo, in hoc quod portemus eius imaginem, secundum illud: Sicut portauimus imaginem terreni, sic portemus imaginem cælestis. Dicit autem: Quos præscíuit & prædestinauit, *1.Cor.15.f*
non quod omnes præscitos prædestinet, sed quia eos prædestinare non poterat, nisi præsciret. vnde Hier. dicit: Priusquam te formarem in vtero noui te. Quid autem ex hac prædestinatione sequa- *Hiere.1.b*
tur, subiungit, dicens: Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Sicut enim Deus suam naturalem bonitatem voluit communicare, participando similitudinem suæ bonitatis, vt non solum sit bonus, sed etiam author bonorum: ita filius Dei voluit conformitatem suæ filiationis communicare, vt non solum sit ipse filius, sed etiam primogenitus filiorum. Et sic qui per generationem *Ioan.1.b*
æternam est vnigenitus, qui est in sinu patris, secundum collationem gratiæ, sit primogenitus in multis fratribus. vnde D. Ioan. Qui est primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ. Habet *Apoc.1.b*
igitur Christus nos fratres, quia similitudinem nostræ naturæ assumpsit, quoad defectus naturales deformitatem non importantes. Debuit enim per omnia fratribus assimilari. *Heb.2.d*

Quos autem prædestinauit, hos & uocauit: & quos uocauit, hos & iustificauit: Quos autem iustificauit, illos & magnificauit. *Text.*

HIC describit ea quæ sancti consequuntur ex tempore. Et primò ponit vocationem, dicens: *Quos autem, &c.* ac si diceret: Prædestinatio eius irrita esse non potest, iuxta illud: Iurauit dominus exercituum, dicens: Si non vt puraui, ita erit: & quomodo mente tractaui, sic eueniet. Primum autem in quo prædestinatio incipit impleri, est vocatio hominis, quæ est duplex. Vna exterior quæ fit ore prædicatoris. Hoc modo vocauit Christus Petrum, & Andreã, dicens: Venite post *Esa.14.f*
me, faciam vos fieri piscatores hominum. Alia est vocatio interior, quæ nihil aliud est quam quidam mentis instinctus siue morio, qua cor hominis mouetur à Deo ad assentiendum his quæ sunt *Matth.4.a*
fidei & virtutis, de qua Esa. Quis suscitauit ab Oriente iustum, & vocauit eum vt sequeretur se? Et *Esa.41.a.*
hæc vocatio necessaria est: Quia cor nostrum non se conuerteret ad Deum, nisi ipse Deus nos ad se traheret. vnde Christus dicebat: Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum. & Hiere, *Thren.5.d*
Conuerte nos domine ad te, & conuertemur. Est etiam hæc vocatio efficax in prædestinatis, qui huiusmodi vocationi assentiunt. vnde Christus: Omnis qui audit à patre meo & didicit, venit ad *Ioan.6.a*
me. Secundò ponit iustificationem, cum dicit: *Quos uocauit, hos & iustificauit*, scilicet, gratiam infundendo, vt dictum est supra. Hæc autem iustificatio, etsi in aliquibus frustretur, quia non per- *Supra 3.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

seuerunt vsque in finem,in prædestinatis tamen non frustratur finaliter. Tertiò ponit magnificationem cum subdit: *Quos iustificauit, hos & magnificauit.*Et hoc dupliciter, vno modo per profectum virtutis & gratię. Alio modo per exaltationem gloriæ,de qua Sapien.Magnificasti populum tuum & honorasti:Ponit autem præteritum pro futuro,propter certitudinem infallibilitatis:vel quia quod aliquibus est futurum,in aliis est completum.

Iud.19.d — Text.

Quid ergo dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio filio non pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit illum: quo modo non etiam cum illo omnia nobis donauit?

EXplicatius hic declarat maiorem præmissam,scilicet,quod promotis à Deo nullus nocere potest.Et primò ostendit quod non possint pati detrimentum per malum pœnæ. Quia malum pœnæ est duplex:vnum consistit in illatione malorum,aliud in substractione bonorum. Primò ostendit quod illi qui promouentur à Deo ad bonum, non patiuntur detrimentum per conatum alicuius persequentis,dicens:Quid ergo dicemus?quasi dicat:Cum tot bona Deus suis electis præstet,quid potest dici contra hæc,vt,scilicet,prędicta Dei beneficia annullentur,quasi dicat:Nihil: vnde Salomon:Non est Sapientia,non est prudentia,non est consiliū contra dominum. Vel quid dicemus ad hæc,scilicet,aspicientes,ad quæ oporter nos obstupescere,vel quid dicemus ad hæc,id est,quid poterimus retribuere Deo tot beneficiis dignum.vnde Dauid: Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi?Et subiungit:Si Deus(scilicet,est)pro nobis, nos prędestinando, vocando,iustificando,magnificando: Quis contra nos, scilicet esse poterit efficaciter. Ideo Esa. Stemus simul,quis est aduersarius meus.Et Iob:pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Secūdò ostendit quo modo sancti non possunt pati incōmodū ex substractione bonorū, dicens:*Qui etiam proprio filio non pepercit.*Cum autem supra de multis filiis mentionem fecisset,dicens: Accepistis spiritum adoptionis filiorum ab omnibus illis.Hunc filium separat,dicens: proprio filio suo,id est,non adoptato,vt Hæretici mentiuntur: sed naturali & coæterno. de quo D. Ioan.Vt simus in vero filio eius Iesu Christo,de quo Pater dicit:Hic est filius meus dilectus.Quod autem dicit non pepercit,intelligendum est quod eum à pœna non exemit.Nam culpa (cui parci potuisset)in eo non fuit prout in aliis.Salomon dicit:Qui parcit virgæ,odit filiū suum.Non tamē Deus filio suo non pepercit, vt ei aliquid accresceret, qui est per omnia benedictus & perfectus Deus,sed propter nostram vtilitatem eum passioni subiecit:& hoc est quod subdit: *Sed pro nobis omnibus tradidit illum,*id est,exposuit eum passioni pro expiatione peccatorum nostrorum.vnde dixit supra: traditus est propter delicta nostra. Et Esa. Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum.Tradidit enim eum Deus pater in mortem,eum incarnari & pati statuendo, & humanæ eius voluntati inspirando charitatis affectum,quo passionem spōtaneus subiret.vnde seipsum ab Apost.tradidisse dicitur.Tradidit eum etiam Iudas,& Iudæi exterius aliquid operando,vt supra 5. habitum est.Est vlterius notandum super verbo,etiam.quasi dicat, non solum alios sanctos pro salute hominū tribulationi exposuit,vt per Oseam ait:Propter hoc dolaui in Prophetis. Et Apost. tum tribulamur pro vestra exhortatione & salute.Sed etiam proprium filium suum maioribus tribulationibus exposuit.In ipso autem Dei filio omnia existunt,sicut in primordiali & præoperatiua causa,iuxta illud:Ipse est ante omnia,&c.vnde sequitur quod eo nobis tradito omnia sunt nobis tradita & data.Ideo subdit:*Quomodo non etiam cum illo,*scilicet dato, *nobis omnia donauit?*vt scilicet,omnia cedant in bonum nostrum: superiora quidem, scilicet diuinæ personæ ad fruendum: inferiora ad vtendum, non solum prospera,sed etiam aduersa.vnde Apost.Omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus autē Dei. vnde appareat quod nihil deest timentibus eum.

Prou.21.d — Psal.115.a — Esa.50.c — Iob 17.a — 1.Tim.vlt.d — Matt.3.d — Prou.13.d — Supra 4.d — Esa 58.e — Ephe.5.a — Oseæ 6.b — 2.Cor.1.b — Coloss.1.c — 1.Cor.3.d — Psal.33.b

SEPTIMA PARS OCTAVI CAPITIS.

Text. — *Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat, quis est qui condamnet?*

IN hac septima huius cap.parte, Apost.ostendit quod illi qui à Deo promouentur, nullum detrimentum pati possunt à malo culpæ.Aliquis enim propter culpam læditur à duobus. Primò quidem ab accusatore,secundò à iudice condemnante.Primò ostendit quod nulla accusatio possit esse sanctis nociua,& hoc ratione diuinæ electionis. Quia enim aliquem eligit ex hoc ipso eum approbare videtur.Sancti autem sunt electi à Deo,secundum illud:Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem.Qui autem accusat,improbat eum quē accusat: sed nullam efficaciam habet improbatio contra approbationē Dei.Et ideo dicit,*Quis accusabit,*scilicet efficaciter, *aduersus electos* Dei,id est,aduersus eos quos Deus elegit,& sunt sancti.D.Ioan. dicit proiectum esse accusatorem fratrum nostrorum.Secundò idem ostendit ex alio Dei beneficio,quo.scilicet Deus,nos iustificat, quod quidem beneficium præmittit dicens:*Deus,*scilicet,*est qui iustificat:*quia,vt dictum est,quos vocauit,hos & iustificauit.Quis est ergo qui condemnet iustificatos à Deo? Condemnatio enim solum contra iniustos locum habet.Ideo Iob:ipso concedente pacem,quis est qui condemnet?

Ephe.1.a — Apoc.12.e — Iob.34.d — Text.

Christus Iesus, qui mortuus est, imo qui & resurrexit, qui & est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.

EXcludit hic obiectionem,quam aliquis posset adducere.Posset enim aliquis timere ne à Christo Iesu accusaretur,& condemnaretur tanquā transgressor mandati Christi, prout de Moyse dicit Dominus:Est qui accusat vos Moyses,in quo speratis.& quod etiam ab eo condemnaretur, eo quod ipse constitutus est iudex viuorum & mortuorum. Ipse etiam immunis est à peccato:quia peccatum non fecit.Et sic idoneus ad accusandum & condemnandum,iuxta illud: Qui sine peccato

Ioan.5.g — Act.10.f — 1.Pet.1.d — Ioan.8.a

caro est vestrum,primus lapidem in illam mittat.& ideo interrogat dicens:*Christus Iesus,*quasi dicat:Nunquid Christus Iesus accusabit aduersus electos Dei,vel etiā eos cōdemnabit? Et ostendit quod nō: quia ipse etiam secundū humanitatē magna beneficia contulit & cōfert electis Dei. Et ponit quatuor eius beneficia.Primò quidē morte,scilicet pro salute nostra,& pro remissione peccatorum nostrorū,vnde D.Petr.Christus pro peccatis nostris semel mortuus est.Secundò resurrectionē,per quam,scilicet,nos viuificat,nunc vita spirituali,tandē in resurrectione vita corporali.Ideo subdit,*qui & resurrexit,*scilicet propter iustificationē nostrā,vt prædixit supra 4.Addit autem,*imo,*quia potius est nunc cōmemorandus ex virtute resurrectionis,quā ex infirmitate passionis. Nam vt Apost.dicit:Crucifixus est ex infirmitate nostra,viuit autem ex virtute Dei. Tertiò ponit æqualitatē cum patre dicēs:*Qui est à dextris Dei,*id est,in æqualitate Dei patris secundum naturam diuinā,& in potioribus eius bonis secundum naturā humanā,& hoc est etiam ad gloriam nostram.Quia vt alibi dicit:Consedere nos fecit in cælestibus in Christo:inquantū enim nos membra eius sumus,nos in ipso consedimus Deo patri.vnde D.Ioan.Qui vicerit, dabo & sedere mecū in throno.Quartò ponit interpellationem eius cum dicit: *Qui etiam interpellat pro nobis,*quasi aduocatus noster existens.vnde D.Ioan.Aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, &c.Ad officium autem aduocati pertinet,vt ipse condemnationem impediat,& non quod accuset vel condemnet.Dicitur autem pro nobis interpellare tripliciter,vno modo pro nobis orando.vnde dicebat:Non pro his rogo tantum, (scilicet Apostо.) Sed & pro his qui credituri sunt per verbum eorum in me.Nunc autem propria interpellatio eius pro nobis,est voluntas ipsius de salute nostra:vnde dicebat:Volo vt vbi sum ego,& illi sint mecum.Alio modo interpellat pro nobis humanitatem pro nobis assumptam,& mysteria celebrata in ea conspectum patris repræsentando. Ideo Apostо.Introiuit in ipsum cælum,vt appareat nunc vultui Dei pro nobis.

1.Petr.3.c — Supra 4.d — 2.Cor.vlt.b — Ephes.2.b — Apoc.3.d — 1.Ioan.2.a — Ioan.17.e — Ioan.17.d

Quis ergo separabit nos à charitate Christi? Tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius?

Text.

HIC infert conclusionem ex dictis.Et quia hæc cōclusio quasi incredibilis videtur inexpertis,proponit eam per modū dubitationis. Potest autem hęc illatio ex prēmissis duplici ratione concludi.Primò quidē sic:Tot beneficia sunt nobis diuinitus collata & tam efficacia,vt nullus contra ea aliquid agere possit:omnia autē beneficia ad hoc tendunt, vt nos simus in charitate radicati & fundati:quis ergo nos separabit à charitate Christi,qua scilicet,Christum diligimus,& proximum,prout ipse præcepit:potest etiam intelligi finaliter. Alio modo sic deducitur: dictum est quod magna beneficia Deus sanctis suis confert,ex quorum consideratione charitas Christi adeo in cordibus nostris feruet, quod nihil eam extinguere potest,secundum illud: Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem. Proponit autem mala per quorum passiones posset credi, quod aliquis charitatem Christi desereret.Et primo ea quæ pertinent ad vitam. Deinde quæ pertinent ad mortem.Circa ea vero quæ in vita imminent sustinenda,primo ponit mala præsentia, deinde futura.Circa præsentia primo ponit ea quæ pertinent ad tolerantiam maiorum, deinde quæ pertinent ad defectum bonorū.Mala autem perpessa possunt dupliciter cōsiderari: Vno modo secundum quod sunt in patiente.qui dupliciter ab eis affligitur,scilicet exterius secundum corpus, & ad hoc pertinet quod dicit *Tribulatio,*quæ à tribulis(qui sunt herbæ pungitiuæ)dicitur,quas in pœnam peccati Adæ terra generat, prout à Domino ei dictum est: Spinas & tribulos germinabit tibi.vnde aliquis tribulari dicitur, cum exterius pungitur. Nec tamen propter hoc vincuntur iusti,iuxta illud:Multæ tribulationes iustorum:sed de his omnibus liberauit eos Dominus. Affligitur etiam homo per interiorem anxietatem cordis,vt cum aliquis non videt quomodo euadat.& quātum ad hoc subditur angustia? Vnde Susanna dicebat: Angustiæ sunt mihi vndique,& quid eligam ignoro. Alio modo huiusmodi mala considerari possunt,prout sunt in agente,& quantum ad hoc subdit: *An persecutio?* Quanuis enim persecutio ad hoc proprie pertinere videatur, quod aliquis alium persequitur effugando,secundum illud:Si vos persecuti fuerint in vnam ciuitatem,fugite in aliam, tamen communiter persecutio accipitur pro inflictione cuiuscunque impedimenti. vnde Dauid:Multi persequuntur me,qui tribulant me. Deinde ponit mala quæ pertinēt ad substractionem bonorū,quæ sunt necessaria pro sustentatione vitæ, prout cibus & vestimenta,secundum illud:Habentes alimenta & quibus tegamur,his contenti sumus.Ad substractionem cibi pertinet fames.vnde subdit,an fames? ad substractionē autem vestitus pertinet nuditas,vnde subdit,an nuditas? Sed nec propter hæc iusti vincuntur.vnde alibi dicit: Vsque in hanc horam esurimus & sitimus,& nudi sumus.Quantum ad mala futura subdit, an periculum?scilicet imminens futurum de quibus Apost.Periculis fluminum,&c.Quantum ad mortem subdit:An gladius?vnde ad Hebrēos scribens de iustis dicit:In occisione gladij mortui sunt.

Iud.19.d — Genes.3.c — Dan.13.a — Matt.10.c — 1.C.v.4.c — 2.Cor.11.f — Hebr.11.g

Sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis.

Text.

OStendit hic necessitatem interrogationis prædictæ, per hoc quod dicit quod sanctis omnia ista imminebant patienda propter Christi charitatem,& inducit verba Psalm.in persona martyrum proposita,in quibus primo ponit causam passionis: Martyrem enim vt Diuus Augustinus ait, non facit pœna,sed causa. vnde dicit, *propter te.*& Christus dicebat: Qui perdiderit animam suam, id est, vitam suam propter me,inueniet eam. Et D. Petrus: Nemo vestrum patiatur vt fur, aut homicida:si autem vt Christianus non erubescat. Patitur autem propter Christum, non solum qui patitur propter fidem Christi,sed etiam qui patitur pro quocunque opere iustitiæ, pro amore

Augus. — Matth.10.d — 1.Pet.4.d

Universidad de Sevilla
Biblioteca

Christi secundum illud: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Secundò ponit grauitatem passionis, cum dicit, *mortificamur*, id est, morti tradimur. vnde Hester dicebat: Traditi sumus ego & populus meus, vt conteramur, iugulemur & pereamus. Tertiò ponit continuitatē persecutionis, cum dicit: *Tota die*, id est, per totum tempus vitæ. vnde alibi: Semper nos qui viuimus in mortem tradimur propter Iesum. Quartò ponit promptitudinem persequentium, ad occidēdum cum dicit: *Æstimati sumus sicut oues occisionis*, id est, deputatæ vt occidantur in macello, quæ cum studio occiduntur, ita & sancti ex proposito cum studio occidebantur, prout Christus prædixerat: Venit hora vt omnis qui interficit vos, arbitretur se obsequium præstare Deo. Et Zacha. dicebat: Pasce pecora occisionis, quæ qui possederant, occidebant.

Matth. 5. a
Hester 7. a
Psal. 43. a
Iob 36
Zach. 11. a
Text.

Sed in his omnibus superamus, propter eū qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neq; mors, neq; uita, neque angeli, neq; principatus, neq; uirtutes, neq; instātia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro.

Sapien. 10. c

SOluit hic prædictam dubitationem dicens: *Sed in his omnibus*, scilicet malis, quæ superius nominauimus; *Superamus* dum, scilicet, circa omnia illibatam charitatem seruamus. Certamen forte dat nobis Deus: & iuuat ne succumbamus, sed vincamus: vnde subdit, *propter eum qui dilexit nos*, id est, propter eius auxilium, vel propter affectum quem ad eum habemus. Non quasi nos primo dilexerimus eum, sed quoniam ipse prior dilexit nos. vnde de victoria gratias agebat Apostolus: Gratias Deo qui dat victoriam per Iesum Christum. Secundò declarat solutionem, ostendens inseparabilem sanctorum charitatem, dicens: *Certus sum*, &c. Et primo ostendit quod non potest charitas separari per creaturas quæ sunt: deinde nec per creaturas quæ non sunt, quæ tamen esse possunt. Et anteponit ea quæ sunt in homine dicens: *Certus sum quod neque mors*, quæ est præcipuum inter terribilia: *Neque uita*, quæ est præcipuum inter appetibilia, scilicet, poterit nos separare à charitate Dei. vnde infra dicit: Siue viuimus, domino viuimus: siue morimur, domino morimur. In his autem duobus includuntur omnia quæ supra posuit. Nam sex præcedētia pertinent ad vitam, vnum autem, scilicet gladius, pertinet ad mortem, vt dictum est. Deinde ponit ea quæ sunt exterius, inter quæ primo ponit spirituales creaturas, dicens: *Neque angeli*, scilicet minores, qui sunt ad custodiam singulorum hominum deputati. vnde Psal. Angelis suis Deus mandauit de te: *Neque principatus*, qui scilicet sunt deputati ad custodiam Gentiū, prout refert Daniel: Nunc reuertar vt prælier aduersus principem Persarum. Cum enim egrederer, apparuit princeps Græcorum, & nemo est adiutor meus nisi Michael princeps vester. Addidit autem, *neque uirtutes*, id est, ordo virtutum, qui est supremus ordo ministrantium, de quo Christus, virtutes cælorum mouebuntur. Potest autem hoc intelligi dupliciter: Vno modo de malis angelis, qui contra bonos decertant. vnde Apostol. Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, &c. Alio modo potest intelligi de bonis. & hoc (vt D. Chrysost. ait) dicebat: non quod angeli boni possent affectare, separare eum à charitate Dei, sed etiam ea quæ sunt impossibilia: verbi gratia de angelis fieri posse dixit, magis quam se ab amore Christi posse seiungi: vt per hoc quanta in eos vis esset diuinæ charitatis ostenderet, atque omnibus ante oculos poneret. Hic enim amantium mos est, vt amorem suum silentio tegere nequeant, sed necessariis & charis afferunt, & flammas suas intra pectus continere non possunt. Enarrant ea frequentius, vt ipsa assiduitate narrandi amoris sui solatium capiant, & refrigeria immensi ardoris assumāt. & simile est quod dicit Apost.

Infra 14. b
Psal. 90. e
Dan. 10. d
Luc. 2. c
Ephe. 6. b
In libr. de compun. cordis.

Licet vel angelus de cælo euangelizet vobis præter quam quod euangelizaui vobis, anathema sit. Deinde ponit creaturas sensibiles, quarum duplicem diuersitatem ponit. Primo quidem secundum tempus, quo diuersificantur secundum præsens & futurum. vnde dicit, *Neque instantia*, id est, præsentia siue dolorem siue delectationem inferant. Addit autem, *Neque futura*, quorum timor nec desiderium possunt nos separare à Christo. vnde ipse Apost. dicebat: Ego non solum alligari, sed & mori in Hierusalem paratus sum propter nomen domini Iesu. Deinde ponit diuersitatem sensibilium creaturarum, ex parte magnitudinis. Et primò tangit magnitudinem virtutis, cum dicit, *Neque fortitudo*, id est, neque creatura fortis, puta ignis, aqua, mors potest me separare à Christo, cuius dilectio fortis est vt mors. Deinde ponit magnitudinem virtutis, describens eam, secundum ea quæ conueniunt corporibus, vnde dicit: *Neque altitudo*, ex qua, scilicet, mihi minaretur præcipitium, etiamsi à supercilio montis me præcipitarent, prout volebant præcipitare Christum, *Neque profundum*, in quo aliquis submersionem minaretur, etiamsi infigerent me in limo profundi. Possunt etiam hæc tria ad res humanas referri. Tripliciter enim potest aliquis auertere aliquem à Deo. Vno modo, cogendo per fortitudinem: Sed non est fortis sicut Deus noster. Secundò obstupefaciendo per altitudinem authoritatis: sed de Deo cantat Ecclesia: Tu solus altissimus. Tertiò seducendo per profundum sapientiæ: sed de Deo dicitur, profundior est inferno, & vnde cognosces? Possunt pariter hæc duo altitudo, & profundum ad prospera & aduersa referri. Vel secundum D. Chrysost. Altitudo & profundum nihil aliud mihi indicare videntur, quam regnum cælorum & Gehennam, quasi dicat: Nec si à regno me decidere necesse sit, aut etiam in Gehennam tradi pro Christo, nec hoc quidem mihi molestum esse debet. Quantum autem ad ea quæ non sunt, & esse possunt, subdit: *Neque creatura alia*. Quod vtique secundum D. Chrysosto. de his dicit, quæ non sunt, quasi illi non sufficiant omnia quæ sunt. Sed illa quæ non sunt prouocāt quodammodo ad certamen. Nihil, inquit, istorum poterit nos separare à charitate Dei, quæ nunquam excidit. Quæ quidem charitas Dei est in Christo Iesu domino nostro

Act. 21. c
Cant. 3. b
Luc. 4. c
Psal. 98. a
1. Reg. 2. a
Ecclesiast.
Iob 11. b
In libr. de compunct. cordis.
1. Cor. 13. c

nostro: quia, scilicet, per eum data est nobis, inquantum spiritum sanctum dedit nobis: dicebat enim, ignem (scilicet, charitatis) veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accendatur? Sed cum scriptum sit: Nescit homo vtrum amore, vel odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta: quid est hoc quod dicit hic se esse certum, quod nihil possit eum à charitate separare? Dici potest quod Apostolus non dicit hoc particulariter de seipso, sed loquitur in persona omnium prædestinatorum, de quibus propter certitudinem diuinæ prædestinationis annuntiat quod nihil eos à charitate finaliter separare possit. Hæc certitudo etiam causari potest ex virtute charitatis, quæ quantum est de se, ab aliquibus non potest separari: cum Deum super omnia diligant: Quod autem aliquis interdum à charitate decidat, non est propter defectum charitatis, sed propter defectum liberi arbitrij. Si autem Apostolus hoc dicit de seipso, certus esse non poterat nisi per reuelationem, quia dictum est ei: Sufficit tibi gratia mea. Nam quantum ad possibilitatem liberi arbitrij ipse alibi dicit: Ne forte cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar.

Lucæ. f
Eccles. 9. a
2. Cor. 12. b

EPITOME NONI CAPITIS.

POsteaquam Apostolus in quatuor primis capitibus tractauit necessitatem gratiæ Dei, & in aliis quatuor sequentibus descripsit eiusdem gratiæ facultatem & virtutem, in his tribus proximis capitibus occasione accepta ex excidio Iudæorum diuinis obsequiis mancipatorū, & Gentilium qui prius erant à Deo alieni: ad eam promotionem, tractat de origine gratiæ, an ex sola Dei electione, an ex præuisione sequentiū operum detur. Et in hoc nono capite tractat de electione Gentium. Et primò ostendit affectum suum circa Iudæos, commemorans eorum excellentes dignitates, quæ sunt adoptio, gloria, testamēcum, legislatio, obsequium, promissa ac Christi incarnatio.

Secundò ibi: *Non autem quod exciderit*, &c. ostendit prædictas dignitates non pertinere ad eos, qui processerunt carnaliter tantum ex antiquis patribus, sed ex electione diuina, per quam Gentiles sunt assumpti & vocati: quod manifestat allegando historiam Abrahæ & Iacob, quas exponit & corroborat prophetia Malachiæ. Tertiò ibi: *Quid ergo dicemus?* &c. Inquirit de iustitia huius electionis, proponendo dubitationem, quam soluit, allegando dicta Moysi, ex quibus concludit propositum. Deinde soluit dubitationem præmissam, quantum ad reprobationem malorum, & infert quandam conclusionem. Quartò ibi: *Dicis itaque mihi*, &c. obiicit contra solutionem præmissæ quæstionis, & inquirendo respondet tacitæ quæstioni, inducendo authoritatem Esa. eius verba exponens. Finaliter soluit primam quæstionem. Quintò ibi: *Quos uocauit*, &c. ostendit quod prædicta vocatio & electio, non solum pertinet ad Iudæos, sed etiam ad Gētiles. Quod probat authoritatibus Oseæ & Esa. & infert conclusionem ex dictis quantum ad Gentiles & Iudæos, quam corroborat authoritate Esa. cuius verba ex diuersis locis coniungit.

EXPOSITIO LITERALIS NONI CAPITIS.

VEritatem dico in Christo Iesu, id est per Christum Iesum, qui est veritas per essentiam, *non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea*. quod testimonium conscientiæ est gloria nostra: *In spiritu sancto*, scilicet radicata & fundata, qui etiam reddit testimonium spiritui nostro: *Quoniam tristitia mihi magna est*, id est, maximè tristis est spiritus meus, quia de magno malo, scilicet de excidio tantæ gentis, *& continuus dolor cordi meo*. non enim erat superficialis, sed in corde radicatus, non quod continuo actu doleret, sed secundum habitum. *Optabam enim ego ipse*, aliquando si fieri posset absque peccato, *anathema*, id est, separatus vel simpliciter, vel ad tempus, *esse à Christo*, id est, à gloria Iesu Christi, propter honorem eius qui prouenire et ex conuersione Iudæorum, *Pro fratribus meis*, quos errantes & in damnationem tendentes volebam reducere ad Christum: *Qui sunt cognati mei secundum carnem*, id est, qui sunt ex carnali genere meo descendentes, *Qui sunt Israelitæ*, &c. id est, ex genere Iacob, qui à Deo nominatus est Israel, id est, fortis, ex quo processit talis natio, qua non est alia tam grandis, quæ habuerit à Deo tot beneficia spiritualia, *quorum*, vnum respicit præsens, scilicet *adoptio est filiorum*, scilicet Dei: quia scilicet sunt filij Dei adoptiui, qui vocauit Israel primogenitum suum, quantum ad spirituales viros, qui fuerunt in illo populo. Quia quantum ad carnales, dixit supra, quod acceperunt spiritū seruitutis in timore. Aliud vero beneficium quod respicit futurum habuerunt: *& gloria*, scilicet, filiorum Dei fuit eis promissa. *& testamentum*, id est, pactum circuncisionis datum, vel testamentum nouum, quod fuit Iudæis primo prædicatum. *& legislatio*, id est, lex scripta digito Dei, fuit eis data, & eius iudicia manifestata, quod non est taliter factum omni nationi: *& obsequium*. i. modus colendi in honorabilibus cæremoniis (quibus Deo seruiebant, cæteris Gentibus seruientibus idolis) datus fuit eis. *& promissa*. i. promissiones multæ in veteri testamento fuerunt eis factæ de terrenis & temporalibus, per quæ figurabantur spiritualia. *Quorum patres*, à quibus progeniti sunt secundum carnem, fuerunt maximè Deo accepti, dilecti, & propter hoc electum fuit semen eorum, ex qua electione non modica accreuit eis gloria à posterioribus. Ex *quibus est*, id est, descendit, *Christus secundum carnem*. i. secundum corpulentam substantiam, *Qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen.* & sic æqualis, & non minor patre, qui à D. Ioh. dicitur verus Deus, & vita æterna.

Ioan. 14. a
2. Cor. 1. c
2. Cor. 11. c
Gen. 32. f
Deut. 4. a
Exo. 4. f
Gen. 17. a
Exod. 41. d
Psal. 147. b
Leui. 26. a
Deut. 18. c
Deut. 4. f
1. Ioan. 5. d

SECVNDA PARS NONI CAPITIS.

NON *autem quod*, ex illorū casu, *exciderit*. i. frustratum fuerit, *uerbum* Dei & promissa Dei fuerint irrita aut reuocata: quia si non fuerint impleta in quibusdam, tamē bene in aliis. *Non enim omnes qui ex circuncisione sunt Israel*. i. ex Iacob secundum carnem progeniti, *Hi sunt Israelitæ*. scilicet veri ad quos pertinent promissa Dei. Quia posteritas Esau, qui descendit à Iacob, non

compu

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioan.1.d Ioan.8.d Gene.22.b Galat.3.c Gen.18.b Galat.4.a Genes.15.a Ad Tit.3.b Genes.25.c Mala.1.a Exo.33.d 1.Cor.9.d Deut.9.a Exod.15. Iob.39.a Esa.29.f Genes.1.b

computabatur in populo Dei, sed illi sunt verè Israelitæ, qui sunt iusti & recti, & videntes Deũ per fidem, probat Nathanael, de quo Christus: Ecce verè Israelita, in quo dolus nõ est. *Neque qui semen*, id est, ex semine carnali, *sunt Abrahæ*, descẽderunt, *omnes filij*, scilicet veri & spirituales. Nam Ismael fuit filius carnalis Abrahæ, sed non verus, quia idololatra. Sed illi sunt veri filij Abrahę, qui imitantur fidem & opera Abrahæ. vnde Christus: Si filij Abrahæ estis, opera Abrahę facite. *Sed in Isaac*, qui fuit filius Abrahæ per repromissionem: & qui imitatus est fidem eius, *Vocabitur tibi semen*, cui, i. facta est repromissio. Id est, *Non qui filij carnis, hi filij Dei*, id est, illi non adoptantur in filios Dei, qui sunt filij carnis, id est, ex hoc ipso quod secundum carnem progeniti sunt ab Abraham. *Sed qui filij sunt promissionis existimantur in semine*. i. illi æstimantur semẽ Abrahæ, qui ex gratia diuinæ promissionis facti sunt secundum imitationem fidei Abrahæ: potẽs est enim Deus ex lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. *Promissionis enim uerbum* quod angelus, imo in angelo Dominus ad Abraham: *hoc est secundum hoc tempus*, quo significatur tempus incarnationis filij Dei, qui missus est in plenitudine temporis gratiæ, *Veniam & erit Sarræ filius*, scilicet per gratiam remissionis. *Non solum autẽ illa*, scilicet Sarra, habuit filium per promissionem, *Sed & Rebecca*, quæ etiam sterilis erat. Isaac enim orauit pro ea, eo quòd sterilis esset. *Ex uno concubitu habens, Isaac patris nostri*, id est, habuit in vtero duos filios: quorũ vnus pertinebat ad promissionẽ, scilicet Iacob: alius vero ad carnẽ, scilicet Esau. *Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent aut mali*, vnus illorum prælatus est alteri, *ut secundum electionem*, qua Deus spontanea voluntate vnum ab æterno prælegit, alterum non: quia sanctus erat, sed vt sanctus esset, *propositum Dei*, s. volentis vnum præ alio magnificare, *maneret*, id est, firmum esset, *non ex operibus*, id est, propter merita præcedentia vel sequentia, *sed ex uocante*, id est, gratia dei vocantis, *Dictum est ei*, scilicet Rebeccæ: Duo populi ex ventre tuo diuidentur, populus populum superabit. *Quia maior seruiet minori*, scilicet Esau Iacob: *Sicut scriptum est, Iacob dilexi*, id est, elegi & prædestinaui ad vitam æternam. *Esau autem odio habui*, id est, reprobaui, siue ad illam vitam non elegi, nec iudicaui illi dare auxiliũ gratiæ, sed permittere labi in peccatis, & postea peccata eius punire, in quo consistit ratio reprobationis.

TERTIA PARS IX. CAPITIS.

Quid ergo dicemus, *nunquid*, per hoc quod Deus sine merito præcedente, vnum elegit, & alterum reprobauit, probari potest quod sit *iniquitas apud Deum?* id est, quod Deus sit iniustus: Quia contra iustitiam distributiuam est quod æqualibus inæqualia distribuantur. *Absit*, quod hoc dicere velimus, aut quod ex hoc probari possit quod Deus sit iniquus. *Moysi enim dixit, miserebor cui*, pro cuius, id est, misericordiam & gratiam siue misericordiæ effectus (qui sunt vocatio, iustificatio, magnificatio) dabo non omnibus, sed quibus misertus fum eligendo siue prædestinando eos ad vitam æternam. *Et misericordiam præstabo cuius miserebor*, id est, cui dignum iudico misereri, & hoc ad maiorem expressionem dicit: Igitur, ipsa salus hominis *non*, scilicet est *uolentis neque currentis*, id est, non debetur alicui per suum velle, seu per aliquam voluntarem eius vel exteriorem operationem quæ dicitur cursus. Vel non est in voluntate volentis, scilicet velle neque operari bonũ perfectum & meritorium. *Sed miserentis est* Dei, id est, totum procedit ex misericordia Dei. *Dixit enim scriptura Pharaoni: Quia in hoc excitaui te*, vel seruaui te secundum aliam literam, id est, permisi labi te in peccatum propter præcedentes iniquitates tuas, vel ad malum occasionaliter suscitaui. *Vt ostendam in te uirtutem meam* magnam quantum ad præsentes, *quam*, scilicet contra illum & Aegyptios: & quantum ad absentes, *& ut annuncietur nomen meum in uniuersa terra*. Ergo quia Iacob dilexi, &c. *cuius uult miseretur* gratuito, *& quẽ uult indurat* iusto iudicio: nõ quod in eo directe causet malitiã, sed inquantum ex his quæ proponit homini interius, vel exterius, ea quæ secundum se sunt bona, homo peccandi occasionem accepit, & hoc ipse Deus permittit. Vnde non dicitur indurare infundendo malitiam, sed non apponendo gratiam, quam nec apponere tenetur.

QVARTA PARS IX. CAPITIS.

Dicis itaque mihi: *Quid adhuc quæritur?* id est, quid oportet aliud quærere de causa bonorum vel malorum, cum omnia voluntati diuinæ, quæ est sufficiens causa, attribuantur. *uoluntati enim eius quis resistit?* id est, quis resistere potest cum sit omnipotẽs. *O homo tu quis es*, scilicet fragilis, ignorans, qui non potes respondere doctioribus, qui quæris, quare Deus huius hominis misereatur & quosdam induret. *Qui respondeas*, id est, respondere possis, Deo: qui si tecum velit contendere in iudicio, non poteris ei respondere vnum pro mille, si à te quærat quæstionem quam proposuit Esau. *Nunquid dicit*, vel rationaliter dicere posset, si loqueretur: *Figmentum*, id est, vas fictile, siue id quod fingitur & formatur, *ei qui se finxit*, id est, fictori suo à quo formatum est, qui nihil ei debebat: *Quid me fecisti sic?* id est, quare me sic formasti: totum enim debet attribui bonitati artificis. *An non habet potestatem*, scilicet liberam, *figulus luti*, id est, qui facit vas ex luto, *ex eadem massa facere aliud quidem uas in honorem*, id est, ad honorabiles vsus, puta scutellas, vrceos & catinos ad nobilem mensam. *Aliud uero in contumeliam*, id est, aliud vas ad viles vsus facere & deputare ad vsus coquinæ, vel ad alia viliora officia. Si vas illud ex preciosa materia, puta auro ad vilia officia fieret aut deputaretur, posset quodammodo conqueri: sed si ex vili materia fieret, non haberet occasionem conquerendi: cum in nobiliorem formam reduceretur quam prius fuerat. Sic & natura humana, quæ ex sui natura vilitatem habet, quia de limo terræ facta, sed maiorem vilitatem habet ex corruptione peccati, non habet occasionem conquerendi, si eam propter demerita ad infimum vsum deputat, sed potius habet occasionem laudandi, quia ad decorem, ornatum & splendorem vniuersi

Genes.1.b

hoc

hoc facit. *Quod si Deus*, cuius opera sunt ad manifestationem bonitatis suæ, quæ tãta est, quod non potest vno modo & in vna creatura sufficienter manifestari, ideo diuersas creaturas condidit. *Si* igitur Deus, *uolens ostendere iram*, id est, iustitiam vindicatiuã, *& notam facere potentiam suam*, quam habet, & qua potest sibi subiicere omnia, & quam ostendit Pharaoni & Aegyptiis, qui viderunt ma- Exod.14.c
gnam Domini manum, id est, potentiam, maxime in mari Rubro, *sustinuit in multa patientia*, id est, patienter eos expectauit, sciens eos non credituros neq; pœnitentiam acturos, *Vasa iræ apta in interitum*, id est, malos qui sunt apti & in se habentes aptitudinem, ad damnationem æternã, *ut ostenderet diuitias gloriæ suæ*, id est, abundantiam bonitatis suæ, *In uasa misericordiæ*, id est, bonos prædestinatos, quibus videtur Deus quasi instrumentis vti ad manifestandam suam misericordiam, *quæ præparauit*, in virtute vocando, iustificando, magnificando, vt venirent *in gloriam*, id est, in vitam æternam. Quia ipsa condemnatio malorum, quæ est secundum Dei iustitiam, manifestat & commendat gloriam sanctorum, qui à tali miseria liberantur, & tantum bonum consequuntur.

QVINTA PARS IX. CAPITIS.

Quos, scilicet bonos, *& uocauit nos*, per suam gratiam, *non solum ex Iudæis, sed etiam ex Gentibus, sicut in Osea dicit*, scilicet Deus, qui olim loquebatur in prophetis & per linguas eorũ. *Vocabo* Osee 2.d
non plebem meam, id est, Gentilitatem, quæ non erat plebs mea, quia mihi non obediebat, *plebẽ meam* Heb.2.a
ad hoc vt sit plebs mea, *& non dilectam, dilectam, & non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam: & erit in loco*, id est, in Iudæa, *ubi dictum est eis*, scilicet Gentibus à Iudæis quasi ex persona Dei loquentibus: *Non plebs mea uos*: Quia Iudæi non reputabant Gentiles populum Dei, etiam apud Iudæos credentes, *ibi uocabuntur filij Dei uiui*, scilicet adoptiui. *Esaias autẽ clamat pro Israele*, id est, aperte loquitur pro conuersione Israel. *Si fuerit numerus filiorum Israel, tanquam arena maris*, id est, quasi innumerabilis præ multitudine Gentium: *reliquiæ saluæ fient*, non omnes nec maior pars, sed aliqui 3.Reg.4.c
pauci qui relinquentur ex excidio illorum. *Verbum enim*, s. Euangelij, *consummans*, id est, perficiens quod lex non poterat, *& abbreuians* in æquitate, subaudiendum est. verbum enim Euangelij abbreuiat verba legis. Omnia enim sacrificia figuralia legis in vno sacrificio Christi, qui se obtulit Ephes.5.a
pro nobis hostiam, comprehenduntur, nihil prætermittens de multitudine figurarum antiquæ legis, nihilque quod est æquum secundum dictamen rectæ rationis, remanet obseruandum: *quia uerbum breuiatum*, id est, perfectius & maioris virtutis *faciet Dominus super terram*, scilicet existens carne indutus: *Et sicut prædixerat Esa. Nisi Dominus Sabaoth*, id est, exercituum vel virtutum ex sua misericordia, *reliquisset nobis semen*, id est, Christum, vel verbum Euangelij, *sicut Sodoma facti essemus, &* Thren.4.a
sicut Gomorra similes essemus: quia grauius fuit peccatum Iudæorum peccato Sodomorum. *Quid ergo dicemus*, id est, quid ex consideratione prædictorum inferemus: hoc inquam: *Quod gentes quæ non sectabantur iustitiam*, per opera legis: quia erant illo tempore sine Christo alienati à conuersatione Israel *apprehenderunt*, id est, subito & firmiter consecutæ sunt, *iustitiam*, qua scilicet vocantur filij Ephes.2.a
Dei, *iustitiam autem quæ ex fide est*, non eam quæ in operibus legis consistit, q.d. Gentes non sunt ad hoc conuersæ, vt iustitiam legis Moysi obseruent, sed vt iustificentur per fidem Christi: Iustitia enim Dei est per fidem Iesu Christi. *Israel uero*, id est, populus Iudæorum, *sectando legem iustitiæ*, id Galat.3.d
est, legem Moysi, quæ dirigebat sicut pædagogus ad Christum, qui est iustitia & author legis iustitiæ, siue gratiæ, *in legem iustitiæ*, id est, in legem spiritus vitæ siue gratiæ *non peruenit*, id est, gratiã non est adeptus. *Quare?* quia non sectabatur per debitam vitam. *Quia non ex fide*, s. Christi, quærebant iustificari, *sed quasi ex operibus*. ex quibus non iustificatur omnis caro coram illo: sequentes enim vmbram, repudiauerunt veritatem. *Offenderunt enim in lapidem offensionis*, id est, in Christum, qui assimilatur lapidi offensionis, in hoc quod sicut lapis offensionis non consideratur neque cauetur propter suam paruitatem: ita & Iudæi videntes Christum sub infirmitate nostra contineri, non Esa.28.d
consideraeuerunt, neque eum offendere cauerunt. *Sicut scriptum est*: *Ecce pono in Sion*, id est, in Hie- Esa.8.c
rusalem, *in qua* erat mons Sion *lapidem offensionis & petram scandali*, id est, Christum, in quem Iu- 1.Cor.1.b
dæi per ignorantiam offenderunt. Si enim cognouissent, nũquam Dominum gloriæ crucifixissent. Et per incredulitatem & inuidiam in tantum scandalum inciderunt, vt Dominum suum morti traderent & occiderent in cruce, quæ mors fuit Iudæis scãdalum (&) hic ponitur pro, sed, *omnis* 1.Cor.1.d
qui credit in eum non confundetur, id est, non inueniet se delusum aut deceptum, nec perdet mercedem suam. Et ad hunc sensum Esa dicit: Qui crediderit non festinet. Ille enim qui festinat se delusum & confusum reputat, quia non cito adipiscitur quod sperabat.

COMMENTVM IX. CAPITIS.

Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in spiritu sancto. Text.

IN huius cap. exordio Apostol. ostendit affectum suum ad gentem Iudæorum, ne ea quæ contra eos dixerat, vel dicturus erat, ex odio dicere præsumeretur. Et primo confirmat dicenda per simplicem assertionem dicens: *Veritatem dico*, quod maxime conuenit prædicatori, qui est testis veritatis. vnde Salomon in persona prædicatoris ait: Veritatem meditabitur guttur meum. Et Zachar. Pacem & veritatem diligite. Et ne aliquis arbitraretur Prouer.8.a
quod inter vera misceret aliquod mendacium, quia stat aliquem falsitatem dicere, & non mentiri, dum arbitratur se dicere verum. Subdit, *non mentior*. Hortatur enim alibi vt deponamus omne Zach.8.d
mendacium. deinde quæ dicenda sunt confirmat iuramento, quod est testimonium infallibilis Ephe.4.f
veritatis. Infallibilis veritatis testis est Deus. vnde Iob: Ecce in cœlo testis meus. ideo dicit, *in Christo* Iesu

Universidad de Deusto
Biblioteca

Text. Ie Iesu, id est, per Christum Iesum, qui est veritas per essentiam. Alius testis infallibilis sanctorum est conscientia. ideo subdit: *Testimonium perhibente conscientia mea.* de qua alibi dicit: Gloria nostra est testimonium conscientiæ nostræ. Et quia interdum conscientia errat, nisi per Spiritum sanctum rectificetur, subdit, *in Spiritu sancto*, qui, vt dictum est, reddit testimonium spiritui nostro.

Quoniam tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo.

Ecclo.30.d HIc ostendit affectum per dolorem, quem de casu Iudæorum patiebatur, quem quidem exponit & exaggerat tripliciter. Primo ex magnitudine cum dicit: *Quoniam tristitia mihi magna est*, quia, scilicet est de magno malo, id est, de excidio totæ gentis. Si obiiciatur ex illo: Tristitiam non des animæ tuæ: quod videtur consonare sententiæ Stoicorum, qui tristitiam omnino ab animo sapientis propellebant. Cum enim tristitia sit de malo præsenti, non potest sapienti secundum eos competere, cui nullum malum est præsens. Non enim æstimabant aliquid esse bonum, nisi honestum: neque malum, nisi peccatum. Sed hæc opinio refellitur dupliciter. Primo quia corporales

Matth.26.d defectus, licet non sint simpliciter mala, quibus homines fiant mali, sunt tamen quædam mala à quibus natura abhorret. vnde & Dominus pro his tristatus, legitur dixisse: Tristis est anima mea vsq; ad mortem. Secundo cum homo ex charitate debeat diligere proximum suum, sicut seipsum: imminet sapienti tristitia laudabilis de peccato proximi. vnde Apostol. Et lugebam multos ex eis qui peccauerunt. Sic igitur à sapiente reprobatur seculi tristitia, quæ mortem operatur procedens ex amore seculi. Sed tristitia quæ est secundum Deum, vt pote ex diuina charitate procedens, salutem operatur, & talis fuit ista tristitia. Secundo Apostolus exaggerat ex continuatione. vnde subdit, Et cõtinuus dolor. Non quod continuo actu doleret, sed secundum habitum: & quotiescunq;

Thren.1.c reminiscebatur, dolebat eorum miseriam. Tertio exaggerat eam ex sui grauitate, cum dicit, *cordi meo.* non enim erat superficialis, sed vsque ad cor penetrabat, prout dolor Hiere. qui dicebat: Mul-

Text. tigemitus mei, & cor meum tremens.

Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundũ carnem.

SIgnum hic ponit doloris dicens: *Optabam enim ego ipse*, qui tam feruens sum in charitate Christi, *anathema esse à Christo*, id est, separatus esse à Christo. Anathema enim ad literam est quod

Chrysost. sursum est positum, quod nomen significat dona quæ in templis pendebant diuis sacrata ab vsuque humano sepulta. Inde tamen vt D. Chrysost. hic ait, per contrarium sensum nomen deductum

Iosue 6.d est, vt significet quidquid semotum est à Deo, vel ecclesia, ac etiam à communi vsu hominum. vnde Iosue dixit de Hierico: Sit ciuitas hæc anathema. dicit ergo: Optabam ego anathema esse à Christo, id est, separatus à Deo, non per culpam quam nullo modo optare licet, vt in calce præcedentis capitis dictum est, cum sit contra ordinem charitatis, quo quis tenetur super omnia Deum diligere, & salutem suam plusquam aliorum. Sed optabat ad tempus separatus esse à Christo, id est, à fruitione Christi, quæ habetur in gloria pro conuersione Iudæorum. Quemadmodum pro salute Gentilium ad Philippen. scribens dicebat: Desiderium habens dissolui, & esse cum Christo. multo melius manere in carne propter vos, & hoc totum ad honorem Christi regis, ad cuius dignitatem, vt Salomon ait, pertinet multitudo populi. vnde diuus Chrysost. dicit: Ita totam eius mentem deuicit amor, vt etiam eo quod præ cæteris omnibus amabilius erat esse cum Christo. Rursus idipsum, qui ita placeret Christo, contemneret, sed & cælorum regna quod videbatur esse remuneratio pro Christo, nihilominus credere pateretur. Et causam tanti affectus ostendit dicens: Pro fratribus meis quorum concordia & vnio placita est spiritui Dei, & probata est coram Deo, & hominibus.

Eccles.25. Et ne intelligeretur de his qui erant spiritualiter fratres, de quibus Christus: Omnes vos fratres

Matth.23.a estis, subiungit: *Qui sunt cognati mei secundum carnem*, id est, qui ab Israel quemadmodum & ipse, carnaliter propagati erant, & tamen fidem non susceperant. Nec mirum vt D. Chrysost. ait si Apostolus pro fratribus anathema fieri velit, qui sciebat eum qui in forma erat Dei, exinanisse sede ea, ac suscepisse formam serui, & factum esse pro nobis maledictum. Pari ratione & Moyses dixit: Aut

Exo.32.g dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo quem scripsisti, quod nonnulli interpretantur

Text. de libro in quo erat scriptus, dux populi.

Qui sunt Israelitæ, quorum adoptio filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa.

HIc ostendit dignitatem Iudæorum, vt eius tristitia appareat rationabilis, propter pristinam dignitatem populi pereuntis. Propẽsius enim malum est dignitatẽ amisisse, quàm nunquam habuisse. Octo dignitates eorum describit, per septem octo priuilegia diuina eis data, vt eos hac

2.Cor.11.c nobilitatis commendatione ad fidem alliciat. Prima eorum dignitas est generis, *Qui sunt Israelitæ*, non solum dicit eos Israelitas, vt secerneret eos ab Ismaelitis & filiis Esau, sed propter singulare

Genes.32.g certamen, luctamen videlicet cum angelo: vnde diuinitus datus est nomen illi Israel, quod est, videns Deum: vel secundum alios, potens Dei, hoc est potestatem habens in Deum, iuxta verbum illud: Appellabitur nomen tuum Israel. Quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines præualebis? Et sequitur: Vocauitque Iacob nomen loci illius Phanuel dicens: Vidi Deum facie ad faciem. In quibus verbis significatur nomẽ illi fuisse inditum à fortitudine & visione. Secunda dignitas est adoptio filiorum: quia licet aliqui ex Gentilibus fuerint in gratiam filiorum recepti, populus tamẽ ille peculiare nomen filiorum Dei obtinuit in orbe. vnde Moyses: Non

Deut.4.d Matt.15.c est alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut adest nobis Deus noster. Hanc filiationis primogenituram probauit Christus, vocans eos filios dicens: Non est bonum sumere

mere panem filiorum, &c. Tertia dignitas illorum fuit gloria: quia Deus illis gloriam suam manifestauit, vt fuerunt prodigia in Aegypto, in mari, & in deserto. de quibus Moyses: Ecce gloria Do- Exod.6.c. & 24.d & 40.d mini apparuit in nube, & dum edebatur lex, habitauit, inquit, gloria Domini super Sinai. Et gloria Domini impleuit tabernaculum. Idémque legitur de gloria templi. Et quod illa gloria figura esset cœlestis gloriæ conferendæ per Christum, ipsemet docuit cum se in monte coram prophetis eiusdem legis transfigurauit. Quarta dignitas, est testamentum, id est, pactum circuncisionis, Abrahæ datum: & aliud per Hieremiam promissum: Feriam domui Israel fœdus nouum, scilicet Euangelium quod fuit primo Iudæis prædicatum. vnde & Dominus dicebat: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. Quinta dignitas, erat legislatio: quia illis inter omnes nationes Deus legem scriptam per Moysen dedit. vnde Dauid: Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non Psal.147.b manifestauit eis. Sexta dignitas dicitur obsequium. Origenes exponens obsequium, inquit, sacerdotalia dicit officia. Alij exponunt pro cultu, quæ quasi idem sunt, nisi quod forte obsequium significantius explicat illas exteriores cæremonias, quàm cultus: quod nomen ad internam reuerentiam proprius attinet. Septima dignitas ex promissis resultabat. vnde dicit, promissa: nempe promissiones de futuro Messia, de eiusq; lege & gloria, factæ sunt patribus, Abraham, Isaac, & Iacob, & populo exeunti de Aegypto, vt legitur in Gen.12. cap. vsq; ad 22. & Exo.20. & duobus proximis, quas promissiones Christus impleuit. vnde infrà 15. dicit: Christum Iesum ministrum fuisse circuncisionis, ad confirmandas promissiones patrum.

Quorũ patres, ex quibus est Christus secundũ carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen. Text.

HIc describit octauam & supremam Iudæorum dignitatem, quod Christus ex eorum prosapia fuerit deriuatus. vnde dicit: *Quorum patres*, ex quibus Iudæi progeniti erant, fuerunt maxime dilecti & accepti Deo, vt ex illis descendere & carnem humanã assumere voluerit. vnde per Moysen, ait: Dilexi patres tuos, & elegi semen eorum. ideo subdit: Ex *quibus est Christus*, genitus *secun-* Deut.4.b *dum carnem*, id est, secundum corpulentam substantiam. vnde & Christus dixit: Salus ex Iudæis est, Ioan.4.c id est, Christus saluator qui est super omnia Deus benedictus in secula, scilicet seculorum. Et vnde D. Ioannes de Christo loquens dicit: Hic est verus Deus & vita æterna. In præmissis verbis Apost. quatuor hæreses confutat & destruit. Primo quidem Manichæi, qui dicebat Christum non habuisse verum corpus, sed phantasticum: per hoc quod dicit secundum carnem: habet enim veram carnem, vt ipsemet testatur, dicens: Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me Luc.24.f videtis habere. Secundo hæresis Valentini, qui dixit Christum non de massa humani generis, sed de cælo corpus attulisse impassibile, quod quidem excludit in hoc quod dicit, Christum ex Iudæis secundum carnem esse. vnde & d. Matt. Liber generationis Iesu Christi, filij Dauid, filii Abraham. Matt.1.a Tertio hæresis Nestorij, qui posuit alium esse filium hominis, & alium filium Dei. Contra quem Apostol. hic dicit, quod ille qui est ex patribus secundum carnẽ, est Deus super omnia benedictus. Quarto hæresis Arrij, qui dicebat Christum esse minorem patre, & quod fuit creatus ex nihilo. Contra quorum primum dicit quod est super omnia: Contra secundum, quod est benedictus per omnia secula. hæc enim de solo Deo intelligenda sunt.

SECVNDA PARS NONI CAPITIS. Text.

Non autem quod exciderit uerbum Dei.

IN hac secunda huius cap. parte Apost. prædictas dignitates non pertinere ad eos, qui solum carnaliter processerunt ex antiquis patribus, sed ad spirituale semen, quod est à Deo electum. Et primo ostendit originem gratiæ ex electione diuina, ponendo eius firmitatẽ, dicendo: *Non autem, &c.* quasi dicat, quanuis per casum illorum tam numerosa pars prosapiæ illorum orbata fuit illa fide & salute, non tamen sequitur propterea quod promissiones prædictæ fuerint incertæ, cassæ, aut vanæ, aut quod verbũ Dei exciderit. i. irritum aut reuocatum fuerit. Quia si non habet locum in quibusdam qui exciderunt, habet tamen locum in aliis. Nam vt Esa. dicit: Verbum quod egredietur de Esa.55.d ore meo, non reuertetur ad me vacuũ, &c. & Dauid. In æternum domine permanet verbum tuum.

Non enim omnes qui ex circuncisione sunt Israel, hi sunt Israelitæ: neq; qui semen sunt Abrahæ, omnes filij. Text.

HIc ostẽdit in quibus verbum Dei ex eorum culpa exciderit, siue qui sunt illi, qui ex culpa sua frustrati sunt promissionibus prædictis. Sed prius aduertendum est quod Iudæi præcipuè de duobus gloriabantur, videlicet de Abraham, qui primo accepit pactum circuncisionis & promissionis terræ, quæ figurabat terram viuentium. Secundo de Iacob siue Israel, cuius tota posteri- Gene.17.b tas in populo Dei connumerabatur. Non autem ita fuit de Isaac. Nam filius eius Esau, nec eius posteritas, pertinebat ad populum Dei, nec illi primo facta est promissio. Iacob vero siue Israel, quãuis non primo fuerit ei de Messia facta promissio, tamen fuit repetita, & omnes eius filij ram ancillarum, quàm præcipuarum vxorum connumerati sunt in populum Dei, cuius etiam posteritati inter tribus facta est distributio terræ promissionis. vnde Apostolus ostendit propositum. Primo per comparationem ad Iacob, dicens: Non enim omnes qui ex Israel, id est, ex Iacob secũdum carnem progeniti sunt, hi sunt vere Israelitæ, id est, ad quos pertinent promissa Dei. Sed solum illi qui sunt recti & videntes Deum per fidem, prout Nathanael, de quo Christus: Ecce vere Israelita in quo Ioan.1.g dolus non est. Secundo idem ostendit per comparationem ad Abraham, dicens: Neque omnes qui semen, scilicet carnale, sunt Abrahæ, vt Ismael, sunt omnes filij: quibus Deus benedictionem promisit, sed solum illi qui eius fidem & opera imitantur. in cuius rei testimonium Christus dixit: Si

filij Abrahæ est is, opera Abrahę facite: *Sed in Isaac uocabitur tibi semen.* Explicatius hic declarat quæ de Abraham dixit, inducens scripturæ authoritatem. Dixit enim Dominus Abrahæ cum ei præciperet eiectionem Ismaelis: Quia in Isaac vocabitur tibi semen, cui, scilicet, facta est repromissio. de qua Apost. ad Galatas scribens ait: Abrahæ dictæ sunt repromissiones & semini eius, scilicet Isaac, & his qui imitaturi erant ipsum.

Id est, non qui filij carnis, hi filij Dei: Sed qui filij sunt promißionis, æstimantur in semine.

Hic exponit authoritatem inductam prout facit ad propositum. Ad cuius euidentiam considerandum est quod quemadmodum Ismaeli seniori, qui secundum carnem, hoc est naturali virtute cæcitis, fuerat genitus, prælatus est diuino placito Isaac, qui fuit sola voluntate Dei ex sterili iam anu miraculose procreatus: ita intelligamus eis tantum atque eisdē omnibus factam esse promissionem filiationis Dei, quos ipse secundum æternum propositum elegit, atque eosdem prorsus censeri filios Abrahæ, qui eadem fide generantur, quod Abraham habuit de cōceptu Isaac. de qua suprà: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiā. Qua de causa superius distinxit duplicem Iudæum, scilicet qui in manifesto, & qui in abscondito: & duplicem circuncisionem, cordis scilicet & carnis. Et commonstrauit 4. cap. Abraham fuisse patrem omnium credentium. & Christus in Euangelio ait, per eandem fidem posse de lapidibus suscitare filios Abrahæ.

Matth. 3.b

Text.

Promissionis enim uerbum est hoc: Secundum hoc tempus ueniam, & erit Sarræ filius.

Gen. 15.b

Confirmat hic conuenientem fuisse prædictam expositionem, qua per Isaac significari dixit eos qui filij sunt promissionis, eo quod Isaac per promissionem natus est. vnde dicit, *Promissiones, &c.* id est, hoc verbum quod angelus, imo Dominus in angelo dixit ad Abraham: Secundum hoc tempus mihi ab æterno præfinitum & præfixum, veniam: vbi tempus gratiæ spiritualiter significatur, de quo tempore ad Galat. Apost. dicit: Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filiū suum factum ex muliere, quippe ex virgine, per miraculum præfiguratum in miraculosa generatione Isaac, vt adoptionem filiorū reciperemus, quod est expositio eius quod hic ait: Et erit Sarræ filius.

Galat. 4.a

Non solum autem illa: sed & Rebecca ex uno concubitu habens, Isaac patris nostri.

Text.

Procedit hic ad exemplum Iacob, quē primo allegauerat, dicens: Non solum illa, scilicet Sarra, habuit filium ex electione Dei & promissione: sed etiam Rebecca, quæ etiam erat sterilis, cui Dominus ad preces Isaac dedit conceptum. Rebecca habens, id est, habuit & concepit in vtero duos filios, ex vno concubitu Isaac patris nostri, quorum vnus pertinebat ad promissionem, scilicet Iacob, alius vero ad carnem, scilicet Esau. Non ex diuersis meritis, nec ex diuersitate matrum, aut diuerso statu patris, quod potuissent ascribere filiis Abrahæ, quorum Ismael de ancilla, & Isaac de liberatinsuper Abrahā non circuncisus genuit Ismael, post circuncisionem vero Isaac. Vt igitur omne subterfugium excludatur, adducit exemplum vbi vnus eligitur, & alius reprobatur eorum qui non solum ab vno patre, sed etiam ab vna matre sunt geniti, & eodem tempore: imo ex vno concubitu. vnde patet quod electio illa non processit ex patre aut matre, nec ex eorum operibus prout Iudæi arbitrabantur, quia vt subdit:

Genes. 25.c

Text.

Cum enim nondum nati fuissent, neque aliquid boni egissent, aut mali, ut secundum electionem propositum Dei maneret: non ex operibus, sed ex uocante dictum est ei, quia maior seruiet minori.

Ostendit hic quod vnus filiorum Rebeccæ prælatus est alteri, non ex generatione, nec ex operibus: *Quia cum nondum nati essent, &c.* Et quemadmodum per superiora excluſit opinionem Iudæorum de meritis parentum confidentium: Ita etiam per hoc excludit errorem Manichæorum, qui diuersitatem eorum, quæ in omnibus accidunt, ascribunt natiuitati eorum, vt scilicet vniuscuiusque vita & mors disponatur secundum constellationem, sub qua natus est. Contra quos Hierem. A signis cæli nolite metuere, quæ Gentes timent, &c. Subdit autem: Aut aliquid boni egissent aut mali. vbi excluditur error Pelagianorum, qui dicunt secundum merita præcedentia gratiam dari. Cum tamen scriptum sit: Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. vtrumque autem horum ostenditur falsum, per hoc quod ante natiuitatem & ante opera vnus filiorum Rebeccæ alteri prælatus est. Excluditur etiam per hoc error Origenis, qui posuit animas hominum cum angeliesse creatas extra corpora, & quod pro meritis vel demeritis eorum, quæ tunc egerunt, diuersitatem sortitæ sunt, quod non potest esse verum, cum hic dicatur: Cum nondum aliquid boni egissent vel mali, &c. Deinde ostēdit vnde processit quod vnus geminorum in vtero existentium, alteri est prælatus, dicens: *ut secundum electionem propositum Dei maneret*, id est, vt liquido constaret diuinum propositum fuisse causa, non autem opus aliquod vel parentum vel natorum. Ideo subdit, *non ex operibus*, hoc est, non ob meritum operum. *sed ex uocante*, id est, Deo sua spontanea voluntate vnum præeligente: non quia sanctus erat, sed vt sanctus esset, iuxta illud: Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti. Hoc autem est propositum prædestinationis, de quo ibidem dicitur: Prædestinati secundum propositum voluntatis eius, qui quos prædestinauit, hos & vocauit. Dictum est enim Rebeccæ: *Quia maior*, scilicet Esau *seruiet minori*, scilicet Iacob. Quod quidem potest tripliciter intelligi. Vno modo secundum eorum personas. Et sic intelligitur Esau seruisse Iacob non directe, sed occasionaliter, inquantum persecutio, quam ei intulit, in bonum eius cesſit. vnde Salomon: Qui stultus est, seruiet sapienti. Secundo potest referri ad populos: quia dictū est Rebeccæ consulenti Dominū: duæ Gētes sunt in vtero tuo; & duo populi ex ventre tuo dividentur, populusque populum superabit, & maior seruiet minori.

Hiere. 10.a

Ephe. 1.a

Gen. 25.a

nori. Quia Idumæi, qui processerunt ex Esau, aliquando fuerunt subiecti Israelitis, iuxta illud: In Idumæam extendam calceamentum meum. Tertio potest intelligi figuraliter dictum, vt per maiorem intelligatur populus Iudæorum, qui primo adoptionem filiorum accepit, secundum illud: Primogenitus meus Israel. Per minorem autem figurabatur populus Gentilium, qui posterius est ad fidem vocatus, qui etiam figuratur per filium prodigum. Maior ergo populus seruiet minori, inquam. Iudæi sunt nostri capsarij, custodientes libros, ex quibus nostræ fidei testimonium perhibetur. vnde Christus: Scrutamini scripturas.

Psal. 59.b

Exod. 4.f

Luc. 15.e

Sicut scriptum est: Iacob dilexi, Esau autem odio habui.

Text.

Confirmat hic idem quod prius dixit de electione vnius filiorum Rebeccæ, authoritate Malachiæ prophetæ: qui in persona Dei loquens, dixit: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Nec est sequenda glo. quædam, dicens quod id quod suprà dictum est, maior seruiet minori, debet intelligi secundum præscientiam: quod autem hic dicit, intelligendum est secundum iudicium: quia scilicet Deus propter bona opera dilexit Iacob, prout & omnes sanctos diligit, iuxta illud: Ego diligentes me diligo. Esau vero odio habui propter peccata sua, sicut scriptum est: Altissimus odio habet peccatores. & alibi: Odio est Deo impius & impietas eius. Quia dilectio hominis præuenitur à dilectione Dei. vnde infrà dicit: Inuentus sum à non quærentibus me. & Diuus Ioannes: Non quasi nos dilexerimus eum, sed quoniam ipse prior dilexit nos. vnde necesse est dicere quod antequam Iacob dilexerit Deū, prius fuit dilectus à Deo. Nec potest dici quod Deus ex tempore eum diligere cœperit, alioquin eius affectus esset mutabilis, & ideo oportet dicere quod Deus ab æterno Iacob dilexerit. vnde Hiere. In charitate perpetua dilexi te. Est autem considerandum quod Apostolus tria ponit in Deo pertinentia ad sanctos, scilicet electionem, dilectionem, & prædestinationem, quæ secundum rem sunt idem in Deo, sed differunt ratione secundum nostrum modum intelligendi. Nam ipsa Dei dilectio dicitur secundum quod Deus vult alicui bonum absolutē. Electio autem secundum quod per bonum quod alicui Deus vult, eum alteri præfert. Prædestinatio vero secundum quod hominem dirigit in illud bonum, quod ei vult diligendo & eligendo. Et ideo secundum rationem dilectio præcedit electionem, & electio prædestinationem: licet sint ab æterno, sicut voluntas de fine naturali ordine præcedit directionem aliquorum in finem. Verumtamen aliter ordinantur electio & dilectio in homine, & aliter in Deo. In homine enim electio præcedit dilectionem: eo quod voluntas hominis monetur ad amandum aliquam rem ex bono quod in re amata considerat, ratione cuius eam prælegit alteri, & sic prælectæ suum amorem impendit. Sed voluntas Dei est causa omnis boni: Ideo bonum per quod vna creatura præfertur alteri per modum electionis, consequitur voluntatem Dei, quæ est de bono illius, quæ voluntas de bono illius absolute pertinet ad rationem dilectionis, vt dictum est. Eam ob rem non propter aliquod bonum, quod sit in homine, eligit eum Deus, sed potius eo quod ipsum diligit, præfert eum aliis eligendo. Et quemadmodum dilectio, de qua hic loquitur, pertinet ad æternam Dei prædestinationem: sic odium, de quo hic loquitur, pertinet ad reprobationem, qua Deus reprobat peccatores. Nec est dicendum quod ista reprobatio sit temporalis, quia nihil temporale est in voluntate diuina, sed ab æterno voluit, quæcunque voluit: alias esset mutabilis. Et sic reprobatio, quantum ad aliquid, conuenit cum dilectione, vel prædestinatione: & quantum ad aliquid differt. Conuenit primo, quantum ad durationem: quia vtraque est ab æterno. Secundo quantum ad hoc quod sicut prædestinatio est præparatio gloriæ, ita reprobatio est præparatio pœnæ. vnde Esa. Præparata est ab heri tophet. Differt autem quantum ad hoc quod prædestinatio importat præparationem meritorum, quibus prouenitur ad gloriam. Sed reprobatio non importat præparationem peccatorum, quibus peruenitur ad pœnam. Et ideo præscientia meritorum non est aliqua ratio siue causa prædestinationis: quia merita præscita cadunt sub prædestinationē. sed præscientia peccatorum potest esse aliqua ratio & causa reprobationis ex parte pœnæ quæ præparatur reprobatis, inquantum, scilicet Deus proponit punire malos propter peccata quæ à seipsis habent, & non à Deo. Iustos autem proponit se præmiaturum propter merita, quæ à seipsis non habent. vnde Oseas: Perditio tua ex te Israel, tantum ex me auxilium tuum.

Malach. 1.a

Prou. 8.b

Esa. 30.g

Osee 13.a

TERTIA PARS NONI CAPITIS.

Quid ergo dicemus? Nunquid iniquitas apud Deum?

Text.

In hac tertia huius 9. cap. parte, Apostolus inquirit de iustitia electionis Dei, & excludit duas obiectiones ex proxima sententia emergentes. Primo ponit dubitationē de iniustitia ex parte Dei, dicens: *Quid ergo dicemus*, id est: Quid ex superioribus colligemus & inferemus? nunquid ex præmissis, scilicet quod Deus absque præcedentibus meritis & demeritis vnum eligit, & alterum reprobat, probari poterit quod sit iniquitas siue iniustitia apud Deum, quod aliquibus videri possit, eo quod iustitia distributiua æqualibus æqualia habeat distribuere. Homines autem remota differentia meritorum sunt æquales: ergo si Deus absque consideratione meritorum & demeritorum, vnum eligit & alium reprobat, inæqualiter & per consequens iniuste distribuit, & sic erit iniquitas apud Deum, contra illud: Deus fidelis & absque vlla iniquitate. & illud: Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. Notandum quod Origenes hanc obiectionem soluere volens, incidit in errorem: posuit enim in suo periarchon, Deum ab initio creasse omnes creaturas spirituales simul, & ipsas æquales, ne ex eorum inæqualitate posset secundum prædictam rationem iniquitas

Deut. 32.a

Psal. 118.b

ascribi Deo. Sed postea creaturam diuersitas subsecuta est diuersitate meritorũ & demeritorum, quæ elicuerunt in primo instanti. Nam illarum spiritualium creaturarum quædam per amorem conuersæ sunt ad Deum, plus aut minus: & secundum hoc distincti sunt ordines angelorum. Quædam vero auersæ sunt à Deo plus vel minus. Et secundum hoc alligatæ sunt corporibus nobilibus vel ignobilibus. Et sic secundum eum ratio condendi & distinguendi creaturas corporeas, est peccatum spiritualium creaturarum, in primo instanti peccantium. Cuius contrarium Moyses affirmauit, dicens: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. per quod datur intelligi quod causa producendi creaturas corporales, vt D. August. ait, est bonitas Dei. Et Salomon, vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus. Ideo hac opinione reiecta, videndum est quomodo Apostolus hanc soluat dubitationem.

11. De Ciuit. Dei. Prou. 16.a

Abſit. Moyſi enim dixit: Miſerebor cui miſertus ſum, & miſericordiam præſtabo cui miſerebor. Text.

HIc soluit obiectionem exprobrando, dicens: *Absit*, quod illud inferatur. & proponit authoritatem scripturæ, ex qua procedit solutio, & infertur conclusio. Inducit autem authoritatem Exod. in qua habetur quod dixit Dominus Moysi secundum nostram literam: Miserebor cui voluero: & clemens ero in quem mihi placuero. Sed Apost. inducit eam secundum interpretationem Septuaginta, dicens: Moysi, &c. In quibus verbis omnia nostra bona diuinæ misericordiæ ascribũtur. Et cum superior sententia fuerit bimembris, s. quod Iacob gratis dilexerit, Esau autem odio habuerit, bipartitam quoque subdit defensionem Dei. vnde quantum ad gratuitam dilectionem inducit authoritatem Exo. congruentem huic proposito. Habetur enim illic sermo de impietate populi, qui vitulum in Deum conflauerat: eumque Moyses pro huiusmodi noxa indulgenda Deum precaretur, audiuit, Miserebor, &c. ac si diceret, remittere culpam, & in gratiam meam quẽquam euocare, non est in meritis hominum positum, neque vlla potest esse illius causa, nisi meum prorsus beneplacitum. Miserebor cui misertus sum, prædestinando: & sic quidam referunt præteritum ad internum Dei desiderium, s. ad prædestinationem, & futurum ad externum effectum, siue ad vocationem & magnificationem. Veruntamen verisimile est d. Paul. hac esse vsum verborum identitate, vt apertè significaret nullam esse causam prædestinationis præter vnam, s. Dei voluntatem. Ideo si quæras cur Deus cuiuspiam præ aliis misereatur, nulla est causa, nisi quia illius vult misereri. vnde nostra translatio habet: Miserebor cui voluero, & cuius in animo meo misertus sum: & illi auxilia misericordiæ in tempore præstabo. Apparet ergo quomodo omnes causæ prædestinationis fuerint in hoc verbo exclusæ, quod, s. nec natiuitatis sydera (vt Manichæi dicebant) nec animarum merita extra corpora, vt Orig. nec opera præcedentia, vt blasphemauit Pelagius, in causa sunt gratiæ. sed sola eius voluntas: imo nec operum præuisio, quæ gratiam subsequuntur, seu bonus gratiæ vsus. Quia omne Dei beneficium quod homini confert ad salutem, est diuinæ prædestinationis effectus: & sic non potest esse causa. Diuinum autem beneficium non solum se extendit ad infusionem gratiæ, qua homo iustificatur, sed etiam ad gratiæ vsum, prout in rebus naturalibus primum mouens non solum causat ipsas formas in rebus, sed etiam ipsos motus & operationes formarum. Cum igitur Deus sit principium omnis motus, & eius operatione cessante à mouendo ex formis nullus motus vel operatio sequatur: sic ex diuina prædestinatione non solum causat gratiam, sed etiam eius vsum. Nec propter hoc superfluit habitus gratiæ, sicut nec superfluunt formæ naturales, quanuis Deus in omnibus operetur: quia ipse disponit omnia suauiter: quia, s. per suas formas omnia inclinantur, quasi sponte in id ad quod ordinantur à Deo. Sic igitur non potest esse quod merita consequentia gratiam, sint ratio miserendi aut prædestinandi, sed sola Dei voluntas, secundum quam aliquos misericorditer liberat. Et pro solutione apparentiæ, sciendum quod iustitia distributiua locum solum habet in his quæ dantur ex debito, puta si aliqui meruerunt mercedem, plus laborantibus maior merces dari debet. Non tamen habet locum in his quæ sponte & misericorditer dantur. Puta si aliquis ex duobus, quibus nulli tenetur, vnum inuitat ad prandium, aut aliquid liberaliter ei donat, alio dimisso: non est iniquus, sed misericors. Similiter si duobus ipsum æquè offendentibus, vni dimittit offensam, & contra alium iustitiam petit, vni est misericors, & alteri est iustus, neutri vero iniquus. Cum ergo omnes homines propter peccatum primi parentis damnationi nascantur obnoxij, si Deus aliquos sua misericordia liberat, relictis aliis, neutris est iniquus. Ideo Apostol. soluit per authoritatem, quæ omnia misericordiæ diuinæ attribuit. Sciendum tamen quod diuina misericordia, secundum tria attenditur. Primo quidem secundum prædestinationem, qua ab æterno proposuit aliquos liberare, iuxta illud: Misericordia eius ab æterno, vsque in æternum. Secundo, quo ad vocationem & iustificationem, quibus homines saluat ex tempore, secundum illud: Secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Tertio, secundum magnificationem per gloriam: quando liberat ab omni miseria, iuxta illud: Qui coronat te in misericordia & miserationibus. Et ideo miserebor, scilicet vocando & iustificando, cui misereor prædestinando. Et misericordiam præstabo finaliter glorificando eum cui misereor, scilicet vocando & iustificando, & hic sensus amplius cõgruit nostræ literæ, vbi manifestè non meritis, sed soli diuinæ voluntati & misericordiæ ascribitur.

Exod. 33.b

Sup. 8.a

Psal. 102.c

Ad Tit. 3.b

Igitur non uolentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Text.

COnclu dit hic ex præmissa authoritate propositum, scilicet quod prædestinationis causa est sola Dei misericordia, & non velle volentis, quod est interior operatio: nec currere currentis, quod est exterior operatio. Potest autem hæc conclusio multipliciter intelligi. Vno modo sic: Igitur ipsa salus hominis non est volentis neque currentis, id est, non debetur alicui propter aliquam eius voluntatem vel exteriorem operationem, quæ dicitur cursus, secundum illud: Sic currite vt comprehendatis. sed est miserentis Dei, id est, procedit ex sola Dei misericordia, quod maxime sequitur ex authoritate inducta: Ne dicas in corde tuo, propter iustitiam meam introduxit me dominus, vt terram hanc possiderem. Potest autem & aliter intelligi, vt sit sensus: Omnia procedunt ex diuina misericordia. Igitur non est volentis, scilicet, velle: neque currentis, scilicet, currere: sed vtrunque est miserentis Dei. Non tamen propter hæc verba intẽdit Apostolus omnem nobis concursum adimere in nostra iustificatione: sed intendit principalitatem iustificationis attribuere Deo. Actio enim magis attribuitur principali agenti, quam secundario. Non enim dicimus quod securis faciat arcam, sed artifex per securim. Cum ergo Deus sit principale agens, & voluntas secundarium: eius actio bona principalius ascribitur Deo, quam ipsi voluntati. Et hoc modo intelligendum est quod dicit ad Philipp. Deus est qui operatur in nobis velle & perficere pro sua bona voluntate. Si dicatur quod si non est volentis velle, nec currentis currere, sed Dei mouentis, videtur quod homo non sit Dominus sui actus, & per consequens quod non sit liber: Dicendum est quod Deus omnia mouet, sed diuersimode vnumquodque, videlicet secundum modum suæ naturæ. disponit enim omnia suauiter, mouet naturalia naturaliter, & libera libere. Et sic homo mouetur à Deo ad volendum & currendum libere: & velle, & currere hominis est liberum illi, sed de his fusius suprà 7. cap. super verbo: Non enim quod volo bonum hoc ago, & super verbo: Nunc autem iam non ego operor.

1. Cor. 9.d

Deut. 19.a

Philip. 2.b

Sap. 8.a

Dicit enim ſcriptura Pharaoni, Quia in hoc ipſum excitaui te, vt oſtendam in te uirtutem meam, & vt annuncietur nomen meum in uniuerſa terra. Text.

SOluit hic quæstionem præmissam, quantum ad reprobationem malorum. Et primo inducit authoritatem: dicit ergo ostensum est quod non est iniquitas apud Deum, quantum ad prædestinationem, nec etiam quantum ad reprobationem: quantum ad hoc quod ab æterno reprobat malos, *Dicit enim scriptura* ex ore Dei *Pharaoni, quia in hoc ipsum* excitaui te, vel seruaui te secũdũ aliam interpretationem, vt annuncietur nomen meum in vniuersa terra. Nostra autem interpretatio habet, & idcirco posui te vt ostendam in te fortitudinem meam, vt enarretur nomeũ meum in omni terra. Vbi considerandum est quid primo Deus circa reprobos faciat, quod ostẽdit dicens: In hoc ipsum seruaui te, id est, dignus eras mori propter mala quæ feceras. Nam vt dictum est: Qui talia agunt digni sunt morte, &c. Sed non statim mortem indixi, sed seruaui te in vita eo fine qui sequitur, vt scilicet ostendam, &c. Et in hoc etiam sensu potest legi quod dicitur: *Excitaui te*, id est, cum apud me tuis demeritis mortuus esses, concessi tibi vitam quasi te excitarem, in quo apparet quod Deus in reprobis iniquitatem non facit, cum ipsi suis demeritis essent digni statim consumi, sed hoc ipsum quod eos seruat in vita, procedit ex nimia bonitate sua. vnde Hier. Corripe me Domine, veruntamen in iudicio & non in furore tuo, ne forte ad nihilum reducas me. Alio modo potest intelligi, excitaui te in peccatum, vt deterior fias, quod quidem non est intelligendum hoc modo quod Deus in homine causet malitiam, sed intelligendum est permissiue: quasi, scilicet, iusto iudicio permittit aliquos ruere in peccatum propter præcedentes iniquitates, vt suprà primo dictum est, tradidit, &c. Veruntamen aliquid amplius videtur hic esse intelligendum: quia videlicet instinctu quodam interiori mouentur homines à Deo ad bonum & ad malum. vnde D. August. dicit: Quod Deus operatur in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocunque voluerit, siue ad bonum pro sua misericordia, siue ad malum pro demeritis eorum. vnde & Deus dicitur suscitare aliquos ad bonum, prout suscitauit spiritum pueri iuniotis ad liberandum Susannam. &c. Dicitur etiam aliquando suscitare aliquos ad malum, secundum illud: Suscitabo Medos qui sagittis paruulos interficiant. aliter tamen ad bona, & aliter ad mala. Nam ad bona inclinat hominum voluntates directe & per se tanquam author bonorum. Ad malum autem non inclinat directe, nec per se, sed solũ occasionaliter. inquantũ, s. Deus homini aliquid proponit interius vel exterius, quod quantum est de se, est inductiuum ad bonum. Sed homo per suam malitiam peruerse vtitur ad malum. vnde suprà dixit: Ignoras quoniam benignitas Dei te ad pœnitẽtiam inducit? Secundum autem duritiam tuam, &c. & Iob: Deus dedit locum pœnitentiæ, & ille abutitur eo in superbia. Et similiter Deus quantum est de se, intetius instigat hominem ad bonum, puta regem ad defendendum iura regni sui, vel ad puniendum rebelles. Sed hoc instinctu bono malus homo abutitur secundum malitiam cordis sui. vnde Esa. Væ Assur: ad Gentem fallacem mittam eum, contra populum furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia, &c. Sequitur: Ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non ita æstimabit, sed ad conterendum erit cor eius. Et hoc modo circa Pharaonem accidit, qui cum à Deo excitaretur ad regni sui tutelã, abusus est hac excitatione in crudelitatem. Origenes notat quod non dixit, ad hoc ipsum te feci: alioquin ad conditorem referri videretur culpa, sed ait, ad hoc ipsum te suscitaui, id est, vt animi tui malitia aliis esset correctio fructuosa. Deinde oportet considerare quo fine Deus ista partim faciat, & partim permittat: pro cuius rei intelligentia notandum est quod Deus manifestatur in creaturis, & ideo ad eius manifestationem creaturas visibiles, per quas ad cognitionem inuisibilium deuenimus, fecit. vnde & huiusmodi excitatio in hoc ipsum ordinatur, & quantum ad præsentes. Ideo dicit: Vt ostẽdam in te virtutem meam. Quia vt in Exo. dicitur: Viderunt filij manum magnam quam exercuerat Dominus contra

Exod. 9.d

Supra 1.b

Supra 2.b

Esa. 10.b

Supra 1.c

Aegyptios. Et quantum ad absentes dicit: Vt annuncietur nomen meum in vniuersa terra, iuxta illud: Annunciate inter gentes gloriam eius. Sic igitur patet quod quantum ad hoc non est iniquitas apud Deum: Quia vtitur creatura sua secundum eius merita ad gloriam suam. Et hoc in eodem sensu exponi potest. Si dicatur, posui te, id est, ordinaui malitiam tuam ad gloriam meã: Deus enim malitiam ordinat, sed non causat. *Psal.55.*

Ergo cui vult miseretur, & quem vult indurat.

Text.

HIc ex vtraque authoritate inducta infert conclusionem. Nam ex eo quod dictum est, miserebor cui misereor, concludit ergo, cuius vult miseretur, iuxta illud: Misertus est dominus timentibus se. Ex eo vero quod dictum est, in hoc ipsum excitaui te, & cæt. concludit secundum partes ipsis benedixit, & exaltauit, & ex ipsis maledixit & humiliauit. Et quidem quod dicitur de Dei misericordia, dubitationem non habet, suppositis quæ præmissa sunt. Sed circa indurationem videtur esse duplex dubitatio: Prima quia duritia cordis ad culpam pertinere videtur: secundum illud: Cor durum male habebit in nouissimo. Si ergo Deus indurat, sequitur quod est author culpæ, contra quod dicit Diuus Iacobus: Deus intentator est malorum. Sed dicendum quod Deus non dicitur indurare aliquos directè, quasi in eis causet malitiam, sed indirecte, inquantum scilicet ex his quæ facit in homine, intus vel extra homo sumit occasionem peccati, & hoc ipsum Deus promittit. vnde non dicitur indurare, quasi immittendo malitiam, sed non apponendo gratiam, quam apponere non tenetur. Secunda dubitatio est: quia ipsa induratio non videtur diuinæ voluntati posse ascribi, cum scriptum sit: Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra. Et quod Deus omnes homines vult saluos fieri. Dicendum quod tam misericordia quam iustitia dispositionem voluntatis important. vnde sicut miseratio attribuitur diuinæ voluntati, ita & id quod est iustitiæ. Sic ergo intelligendum est, cuius vult miseretur, scilicet per suam misericordiam. Ira & quem vult indurat per suam iustitiam: quia illi quos indurat, merentur quod indurentur, vt dictum est. *Rom.3.d* *Text.*

QVARTA PARS NONI CAPITIS.

Dicis itaque mihi: Quid adhuc queritur? Voluntati enim eius quis resistit?

IN hac quarta huius cap. parte, obiicit contra vltimam conclusionem, scilicet, cuius ergo, &c. quasi dicat, si ita est, dices mihi: Quid adhuc queritur? id est, quid oportet vlterius quærere de causa bonorum & malorum, quæ hic aguntur. Cum omnia diuinæ voluntati attribuantur, quæ est causa sufficiens, eo quod nullus possit ei resistere. Vel aliter: Quid adhuc queritur? id est, quid conqueritur Deus de hominibus quando peccant, quemadmodum per Esa. Filios enutriui & exaltaui, illi autem spreuerunt me. Non enim videtur iustam habere querelam, quia hoc procedit ex eius voluntate, cui nullus resistere potest. vel aliter: Quid adhuc queritur, scilicet, ab homine vt faciat bonum vel malum, iuxta illud: Indicabo tibi homo quid sit bonum, & quid Deus requirat à te. Frustra enim requiritur aliquid ab aliquo, quod non est in eius potestate. Nihil autem in hominis potestate esse videtur, secũdum prædicta, quæ omnia ascribuntur diuinæ volũtati cui nullus resistere potest. vnde Hester dicebat: Non est qui tuæ possit resistere voluntati. & hæc videtur esse intentio Apostoli: hoc autem dictum intelligi debet de voluntate beneplaciti, quia voluntati signi resistunt multi. vnde Diuus Stephanus: Vos spiritui sancto semper restitistis. *Esa.1.a* *Act.7.f*

O homo, tu quis es qui respondeas Deo?

Text.

ENeruat & dissoluit quæstionem per aliam interrogationem, qua intendit obdurare eorum ora qui ira insaniunt, vt Deum redarguere præsumant. Ad cuius intelligentiam considerandum est quod circa electionem bonorum, & reprobationem malorum, duplex dubitatio moueri potest. Vna quidem in generali. Cur Deus velit quosdam indurari, & quorundam misereri: alia vero in speciali, quare velit huius misereri, & hunc vel illum indurare. Quo ad primam potest ratio assignari: quemadmodum si aliquis ædificare volens, habet multos lapides æquales congregatos, potest inquendo ex parte finis: quia ad perfectionem domus, quam facere intendit, requiritur fundamentum, quod habet lapides in imo, qui non egent tanta pulchritudine. Et cacumen parietis, quod habet lapides in summo, qui sunt magis apparentes. Sed quare ponat & poliat hos lapides in summo, & hos non poliat, & ponat in imo, non habet aliam rationem præter artificis voluntatem. Sic est de prædestinatione & reprobatione. Apost. primo respondet dubitationi, quantum ad secundam interrogationem. Quare scilicet huius misereatur, & illum induret. Et arguit præsumptionem quærentis, dicens: O *homo*, qui, scilicet, es fragilis & ignorans, *tu quis es, qui respondeas Deo*, id est, vnde sufficis ad respondendum Deo? Qui si velit recum in iudicio contendere, non poteris respondere vnum pro mille. Iob autem dicit: Qui arguit Deum, debet ei respondere. In quo datur intelligi, quod homo non debet scrutari rationem diuinorum iudiciorum, cum intentione comprehendendi: eo quod excedant capacitatem humanæ rationis. Ideo Sapien. Altiora te ne quæseris. & Salomon: Scrutator maiestatis opprimetur à gloria.

Nunquid figmentum dicit ei qui se finxit: Quid me fecisti sic?

Text. *Esa.45.b*

COntinuando exprobrationẽ præsumptionis, aliam interrogationem ex textu Esa. adducit: Nunquid, &c. in textu Esa. sic habetur: Nunquid dicit lutum figulo suo: Quid facis & opus tuum sine manibus? Pro cuius intelligentia cõsideranda est similitudo de artifice. Si enim artifex ex materia vili facit vas pulchrum, & nobilibus actionibus accommodatum, totum adscribitur bonitati

bonitati artificis, puta si ex luto faciat scutellas & vrceos ad nobilem mensam, dicentes: Si verò ex vili materia, puta luto, faciat vas vilibus accommodatum, puta coquinæ vel huiusmodi officiis. Si vas ex materia pretiosa, quæ præiacebat operationi, puta si ex auro & lapidibus pretiosis ad viles vsus ordinatum esset, & rationem haberet, conqueri posset de artifice. Sed non vas ex luto confictum. Atqui humana natura vilitatem habet ex sua materia: quia ex limo terræ. Sed maiorem vilitatem habet ex ratione peccati, quod per vnum hominem in hunc mundum intrauit, & ideo homo meritò luto comparatur. vnde Iob: Comparatus sum luto, & assimilatus sum fauillæ & cineri. vnde quicquid boni habet homo, debet bonitati Dei, quasi peritiæ figuli ascribere, iuxta illud: Nunc domine pater es tu, nos verò lutum, & fictor noster tu, & opus manuum tuarum omnes nos. Si verò Deus hominem ad meliora non promoueat, sed in sua infirmitate eum dimittens, deputat eum ad infimum vsum, nullam facit ei iniuriam, vt possit de eo iuste conqueri. *Gene.2.d*

An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere, aliud quidem vas in honorem, & aliud in contumeliam? *Text.*

APostolus hic exponit verba Esaiæ, dicens: An, &c. quasi dicat, assertum est quod figmentum, id est, vas fictile non posset dicere fictori: Quid me fecisti sic? eo quòd figulus liberam habeat facultatem ex materia luti opus facere, quod cunque sibi placuerit, aliud in honorem, id est, ad honorabiles vsus: aliud verò in contumeliam, id est, in vsus viliores. Quia vt alibi dicit: In magna domo non solum sunt vasa aurea & argentea, sed etiam lignea & fictilia: & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam. Similiter Deus liberam habet potestatem ex eadem corrupta materia humani generis, sicut ex quodam luto, nulli faciendo iniuriam, quosdam homines præparatos in gloriam, quosdam verò in miseria derelictos. Quia vt Hieremias ait: Sicut lutum in manu figuli, ita in manu mea vos domus Israel. Si verò obiiciatur quod quemadmodum vas non potest conqueri, nihilominus tamen si artifex increpareat vasis figuram & vilitatem, posset vas seipsum excusare, imò culpam in artificem respergere, eo quod placuit illud ita plasmare. Sic reprobus, &c. Dicendum quod non est simile, eo quod Deus in reprobo malitiam non causat, sed ipse solus eam sibi asciuit: artifex verò causat figuram. Ideo, &c. *2.Tim.2.d* *Hier.18.b*

Quod si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum, ut ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam. *Text.*

HIc soluit primam dubitationem, cur Deus velit quibusdam misereri, & quosdam in miseria derelinquere in generali: quia cur in speciali, dictum est non posse dari rationem præter voluntatem Dei: In generali tamen ratio potest dari. Ad cuius euidentiam considerandum est, quod finis omnium diuinorum operum est manifestatio diuinæ bonitatis. vnde Salomõ: Vniuersa propter semetipsum operatus est dominus. & supra dictum est: Inuisibilia Dei, &c. Tanta autem est diuinæ bonitatis excellentia, quod non potest vno modo, nec in vna creatura sufficienter manifestari. Ideo diuersas creaturas condidit, in quibus diuersimodè manifestatur, præcipuè in creaturis rationalibus, in quibus iustitia manifestatur, quantum ad illos quos pro demeritis eorum punit. Misericordia verò in illis quos sua gratia liberat, & promouet. Et ideo vt vtrunque in hominibus manifestaretur, quosdam misericorditer liberauit, & promouit, sed non omnes. Ponit ergo primo rationẽ reprobationis malorum, & deinde electionis siue prædestinationis bonorum. In vtrisque tamen triplex est differentia attendenda. Prima secundum finem. Finis enim reprobationis vel obdurationis malorum est manifestatio diuinæ iustitiæ vindicatiuæ, ideo dicit: *Quod si deus volens ostendere iram suam*, id est, iustitiam vindicatiuam: quia in Deo non est ira secundum affectus commotionem, sed solum secũdum effectum vindictę, vt dictum est supra super verbo. Reuelatur enim ira, &c. Addit autem, & notam facere potentiam suam: Quia licet in operibus misericordiæ, vt in creatione mundi & redemptione, late pateat eius potentia, præcipuè tamen eam facit apparere in malorum punitione, eo quod eius potentia videtur occultari dum eos tollerat in hac vita: quod videntes filij huius seculi, cogitare possent causam tollerãtiæ & dissimulationis esse impotentiam vlciscendi: eam ob rem hanc potentiam notissimam faciet Deus in die iræ, id est, iusti iudicij Dei. Nam licet in hac vita nonnũquam puniat malos, id tamen fit perquã raro, neque cõstat vindictam esse Dei, nisi ratissimè, vt inundatione orbis & exustione Sodomorum. Secunda differentia inter malos & bonos attenditur secundum vsum: quia vsus malorum, quo vtitur eis Deus, est ira, id est, pœna: ideo vocat eos vasa iræ, id est, iustitiæ instrumẽta, quibus Deus vtitur ad ostendendum iram, id est, iustitiam vindicatiuam. vnde Apostolus: Eramus natura filij iræ. Tertia differentia inter eos attenditur secundum actum, quem Deus exercet circa eos. Quia reprobos Deus non parat, seu disponit ad malum, sed ipsi ex seipsis se disponunt ad malum, ex libero arbitrio & corruptione primi peccati. vnde dicit vasa iræ apta in interitum. & ideo Apostolus nõ dicit, quod volens Deus ostendere iram, voluit reprobos facere vasa iræ & aptare ad interitũ: imò ad ostendendum eorum opera adeo esse proprij ipsorum arbitrij, vt sint contra voluntatem Dei, ait: Sustinuit in multa patientia vasa iræ, ex se apta in interitum. circa eos autem Deus nihil agit, sed solum permittit eos agere quæ concupiscunt, ideo signanter dicit: Sustinuit in multa patientia. Est enim altissimus patiens redditor. Ea enim quæ cum multa patientia sustinemus, nobis displicere ostẽdimus: sic displicent Deo malorum peccata, quæ ipse sustinet & tollerat procrastinando punitionem, vt quantum est de se sua benignitate & longanimitate ad pœnitentiam adducat: sed duricies eorum est in causa per accidens, vt Deus velit in ipsis ostendere cumulatius iram suam. Deinde ex parte *Supra 2.a* *Supra.c.* *Ephe.2.a* *Eccle.5.b* *Supra 2.a*

Universidad de Buenos Aires
Biblioteca Central

bonorum similiter tria ponit. Primò quidem finem, cum dicit: *Vt ostenderet diuitias gloriæ suæ.* Finis enim electionis & miserationis bonorum, est manifestatio abundantis bonitatis eius, quâ demonstrat eos inducendo à malo, & ad iustitiam eos trahendo, & finaliter eos in gloriam perducendo. & hoc innuit cum dicit: Vt ostenderet diuitias gloriæ suæ. De quibus supra: An diuitias bonitatis eius contemnis? & Alibi: Deus autem qui dives est in misericordia. Signanter autem dicit, *ut ostenderet*, &c. Quia ipsa condemnatio & reprobatio malorum, quæ est secundum iustitiam, manifestat & commendat gloriam sanctorum, qui ab ipsa tali miseria liberati sunt. Secundò describit vsum bonorum, cum dicit, *in uasa misericordiæ.* Nominat autem bonos vasa misericordiæ, quia vtitur eis Deus, quasi instrumentis ad suam misericordiam manifestandam, secundum illud: Isti sunt viri misericordiæ. Tertiò ponit actum, quem Deus circa bonos exercet, non solum enim Deus eos sustinet, quasi aptos existentes ab bonum, sed eos parat & disponit, vocando, iustificando, & magnificando. Vnde dicit: *Quæ præparauit in gloriam.* & Psalmographus, Præparans montes in virtute sua. Est autem constructio defectiua & suspensiua vsque hic. Sed sensus Apostoli est talis: Quod si Deus volens, &c. O homo tu quis es qui respondeas Deo, vel quid contra hæc iuste poteris dicere? quasi dicat, nihil. Non enim sic quos vult indurat, vt peccare compellat, sed sustinet eos & permittit, vt secundum suam inclinationem tendant in malum ad ostensionem diuitiarum *iustitiæ* & misericordiæ suæ. Ex præmissis in primo capite, super verbo: Qui prædestinatus, & in octauo, super verbo: Quos præscisit hos, &c. & in hoc nono capite, apparet diffinitio & differentia prædestinationis, & reprobationis, quæ sunt partes prouidentiæ Dei, quæ non solum dicunt actus intellectus diuini, sed etiam voluntatis. Prædestinatio quidem voluntatem vocandi, iustificandi, magnificandi, & glorificandi, qui sunt effectus prædestinationis, qui simul considerati non habent causam in prædestinato, licet vnus effectus comparatus ad alium possit habere rationem causæ. Reprobatio verò dicit actum voluntatis permittendi cadere in peccatum, quæ permissio non tollit liberum arbitrium: dicit etiam voluntatem inferendi damnationis pœnam pro culpa, quæ ex solo libero arbitrio pendet, & non à Deo.

Supra 2.a
Ephes. 2.a

Eccles. 44.b

QVINTA PARS NONI CAPITIS.

Text. *Quos & uocauit, nos, non solum ex Iudæis, sed etiam ex Gentibus.*

POstquam Apostolus ostendit gratiam Dei dari hominibus, ex diuina electione, per quam homines vocantur ad gloriam: in hac quinta huius noni capitis parte, ostendit quod prædicta electio seu vocatio, non solum pertinet ad Iudæos, vt ipsi gloriabantur, propter illud: Dilexi patres tuos, &c. sed etiam ad Gentes, dicens: Quos, &c. quasi dicat, dictum est quod præparauit in gloriam sanctos, quos, scilicet, & vocauit per gratiam suam, non solum ex Iudæis, sed etiam ex Gentibus. Eo quod non Iudæorum tantum Deus, sed & Gentium. vnde Sophonias: Adorabunt eum viri de loco suo omnes insulæ Gentium.

Deut. 4.f

Text. Osee 2.d *Sicut in Osea dicit: Vocabo non plebem meam, plebem meam: & non dilectam, dilectam: & non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam.*

HIc probat vocationem Gentium, allegando authoritatem Oseæ, secundum interpretationem 70. nostra autem interpretatio habet: Miserebor eius, qui fuit absque misericordia: & dicam non populo meo, populus meus es tu. Sicut dicit dominus in Osea, in quo dominus loquebatur. Deus enim loquebatur in prophetis, iuxta illud: Spiritus domini locutus est per me, & sermo eius per linguam meam. Et Oseæ 1. dicitur: Principium loquendi domino in Osea. & Apostolus: Multifarie multisque modis olim loquens Deus patribus in prophetis. Vocauit autem Deus Gentiles ad tria bona, quæ contulerat Iudæis, in quibus Iudæi excellentiores erant Gentilibus. Primum erat diuinus cultus, ratione cuius populus Iudæorum dicebatur populus Dei, quasi seruiens ei, & præceptis eius obediens. vnde Psal. Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius. Sed ab huius populi dignitate & societate Gentiles erant alieni. iuxta illud: Alienati à conuersatione Israel, &c. Sed per Christum facti sunt populus Dei, iuxta illud: Dedit semetipsum pro nobis, vt emundaret populum acceptabilem. & hoc innuit cum dicit: *Vocabo non plebem meam, plebem meam*, id est, ad hoc vt sit plebs mea. Secundum bonum erat diuinæ dilectionis. vnde Osea: Diligebat dominus filios Israel. Quod apparebat ex eo quod eis multa beneficia ad specialem gratiam inducentia præstabat, à qua quidem dilectione Gentiles olim erant exclusi, iuxta illud: Alienati à veritate Dei propter ignorantiam quæ est in illis. Christus tamen eos ad hanc dilectionem vocauit. & hoc innuit cum ait: Et *uocabo non dilectam, dilectam.* vnde Apostolus Ephesiis scribens ait: Vos qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi. & supra: Cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo in morte filij eius. Tertium bonum erat libertas à peccato originali, quæ Iudæis in circonciſione conferebatur. vnde Esaias: Miserebitur Deus Iacob. Sed huius miserationis Gentiles non erant participes, iuxta illud: Quando natus es in die ortus tui, non est præcisus vmbilicus tuus. & infra: Non pepercit super te oculus, vt faceret tibi vnum de his misertus tui. Ideo subiūgit: Et *non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam.* Ideo Apostolus: Secundum misericordiam suam saluos nos fecit.

Ad Tit. 2.d

Ephe. 2.c

Esa. 14.c

Text. Osee 1.d *Et erit in loco ubi dictum est eis: Non plebs mea uos: ibi uocabuntur filij Dei uiui.*

HIc induxit aliam authoritatem Oseę, in qua etiam repromittitur Gētilibus dignitas filiorum: De qua Iudæi gloriabātur propter illud: Filios enutriui & exaltaui. Gentiles autem non solum non dicebantur filij, quod pertinet ad eos qui ex amore Deo seruiunt, sed nec etiam digni erant vt

populi Dei dicerentur, quod pertinere poterat ad eos qui spiritum seruitutis acceperāt in timore. vnde dicit: Et *erit in loco*, id est, in Iudæa, *ubi dictum est eis*, s. Gentilibus à Iudæis quasi ex persona Dei loquentibus: Non plebs mea vos. Quia non reputabant eos populum Dei, ibi, id est, apud Iudæos etiam credentes vocabuntur filij Dei viui. Vel aliter: Et erit in loco, id est, in toto mundo, in quo conuertentur sicut proselyti, quos Iudæi faciebant, qui suis locis derelictis in Iudæam pergebant. Hoc autem non ita futurum esse in his qui in Christum conuertendi erant, ostendit Soph. dicens: Adorabunt viri de loco suo omnes. ergo in loco suo habitanti, vbi dictum est, eis olim ex diuina sententia: Non plebs mea vos. Ibi vocabuntur filij Dei viui per diuinam adoptionem, quæ fit per fidem, secundum illud: Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius.

Sopho. 2.c

Ioan. 1.b

Text. *Esaias autem clamat pro Israel: Si fuerit numerus filiorum Israel, tanquam arena maris, reliquiæ saluæ fient. Verbum enim consummans, & abbreuians in æquitate: quia uerbum abbreuiatum faciet Dominus super terram.*

HIc probat prædictam electionem quantum ad Iudæos, & ponit duas authoritates: quarum prima videtur pertinere ad omnes credētes ex Iudæis. Secunda specialiter ad Apostolos: ait ergo: Dictum est ab Osea pro Gentibus. Esa. autem clamat, id est, aperte loquitur pro conuersione Israel, prout iniunctum erat à Domino, dicente: Clama, ne cesses, &c. In hac autem prima authoritate ponit conuersorum paucitatem dicens: *Si fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris*, id est, innumerabiles præ multitudine vt promissum fuerat Abrahæ: Multiplicabo semen tuum velut arenam maris, &c. *Reliquiæ saluæ fient*, id est, non omnes nec maior pars, sed aliqui pauci qui relinquentur ab excidio aliorum. vnde Micheas: Factus sum sicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ. & infrà 11. Reliquiæ secundum electionem gratiæ saluæ factæ sunt. In secunda authoritate assignat causam salutis, & efficaciam euangelici verbi dicens: *Verbum enim consummans & abbreuians in æquitate.* in quibus verbis notatur euangelici verbi duplex efficacia. Prima est, quia est consummans, id est, perficiés quod lex non poterat: Nihil enim ad perfectum adduxit lex. Christus autem venit perficere, implere, & consummare legem: quia figuris legis veritatem adhibuit: & quia moralia præcepta debito modo exposuit, & occasiones transgrediendi abstulit, ac etiam consilium perfectionis adiunxit. vnde & Iuueni diuiti, qui omnia legis mandata seruauerat, dixit: Vnum tibi deest, si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, &c. Et propter hoc discipulis suis dicebat: Estote perfecti, sicut pater vester cælestis perfectus est. Secunda efficacia verbi Euangelici est abbreuiandi, & hæc efficacia conuenienter primæ adiungitur. Quia quanto aliquod verbum est magis perfectum, tanto est altius, & per consequens magis simplex & breue. Est autem verbum Euangelij abbreuiās verba legis: quia omnia sacrificia veteris legis comprehēdit in vno vero sacrificio, quo Christus obtulit seipsum pro nobis hostiam. Omnia etiam legis præcepta in duobis præceptis charitatis concludit, dicens: In his duobus mandatis vniuersa lex pēdet & propheтę. Dicit autem abbreuians in æquitate, vel quia nihil prætermissum est de multitudine prophetarum, figurarum, & præceptorum legis, quin sub breuitate Euangelij comprehenderetur: vel quia nihil ipsorū, quod est æquum secundum dictamen rectæ rationis naturalis (cuius omnia mandata æquitas) remanet obseruandum. Subaudiendum est autem, erit, vt sit sensus: Verbum Euangelij erit abbreuians & consummans in æquitate. Cum autē dicit: *Quia uerbum abbreuiatum faciet Dominus*, &c. assignat rationem prædictæ efficaciæ, quasi dicat: Perfectius enim & maioris virtutis debet esse verbū, quod ipse Dominus Deus carnem indutus per semetipsum locutus est, quando in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est, quam verba quę loquutus est per prophetas. Vel aliter: Quia Dominus, scilicet Deus pater faciet super terram verbum abbreuiatum, id est, incarnatum. Quia filius Dei exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens. Dicitur autem exinanitum vel abbreuiatum, non quod aliquid sit subtractum à plenitudine, vel magnitudine diuinitatis ipsius, sed quia nostrā exilitatem & paruitatem susceپit. Apost. prædictas authoritates Esa. allegauit secundum interpretationem 70. quia secundum nostram literam, sic habetur: Si fuerit populus tuus Israel, sicut arena maris, reliquiæ conuertentur ex eo. Consummatio abbreuiata inundabit. Consummationē enim & abbreuiationem Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terræ.

Esa. 10.c

Matth. 19.c

Matt. 5.g

Matth. 22.d

Dan. 3.d

Hebr. 1.a

Text. *Et sicut prædixerat Esa. Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, & sicut Gomorra similes fuissemus.*

HIc inducit authoritatem Esa. pertinentem ad Apostolum, dicens: *Nisi Dominus Sabaoth*, id est, exercituum vel virtutum, *reliquisset nobis semen*, id est, verbum Euangelij, vel semen, id est, Christū: iuxta illud: Et semini tuo, qui est Christus. Vel semen, id est, Apostolos. De quibus Esa. Semen sanctum erit quod steterit in ea. *Quasi Sodoma facti essemus*, &c. Grauius enim fuit peccatum Iudæorum quàm Sodomorum, iuxta illud: Maior facta est iniquitas populi mei peccato Sodomorum. vnde Ezechiel: Non fecit Sodoma ipsa & filiæ eius, sicut fecisti tu & filiæ tuæ. Et ideo quod non fuerint totaliter exterminati, sicut Sodomitæ, est imputandum diuinæ misericordiæ.

Text. *Quid ergo dicemus? Quod Gentes quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam: iustitiam autem quæ ex fide est.*

INferre hic conclusionem ex dictis. Primò quantum ad Gentes dicens: *Quid ergo dicemus?* scilicet ex consideratione prædictorum. Hoc inquam dicere, & inferre possumus quod Gentes apprehenderunt, id est, consecutæ sunt iustitiam, qua vocantur filij Dei, & per quam iustificati sunt: & hoc quidē ex vocatione diuinæ electionis, & nō ex meritis. quod patet ex hoc quod dicit, quæ non

sectabantur

sectabantur iustitiam,iuxta illud:Eratis in illo tẽpore sine Christo,alienati à conuersatione Israel. Deinde declarat de qua iustitia intelligat,dicens: Iustitiam autem quæ ex fide est, non eam quæ in operibus consistit. Non enim ideo Gentes conuersæ sunt, quia vt iustitiam legalem obseruabant, sed iustificati sunt per fidem Christi,iuxta illud:Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi.

Ephes.2.c

Israel uerò sectando legem iustitiæ,in legem iustitiæ non peruenit.

Supra 3.b

Text.

ADducit hic conclusionem quantum ad Iudæos,dicens:*Israel uerò*,id est,populus Iudæorum, *sectando legem iustitiæ,&c.* dicitur autem lex iustitiæ lex spiritus vitæ,per quam homines iustificabantur,ad quam populus Iudæorum non peruenit, quam tamen sectabantur obseruando vmbram huius spiritualis legis,quæ consistit in obseruationibus legalibus.vnde Apostol. Vmbram habens lex futurorum bonorum. Vel sectando legem iustitiæ,id est, legem Moysi,quæ est lex iustitiæ, si sit bene intellecta:quia docet iustitiam. Vel dicitur lex iustitiæ,quia facit homines iustos non verè & apud Deum, sed exterius apud homines, dum peccata vitantur,non ex amore,sed ex timore pœnæ, quam lex infligebat. vnde Esa. Audite me qui sequimini quod iustum est, & quæritis Dominum. Et iterum:Audite me,qui scitis iustum populus meus, lex mea in cordibus eorum.

Esa 51.a

Text.

Quare? quia non ex fide,sed quasi ex operibus.

HIc assignat rationem immediatæ conclusionis,*Quare?* s.dum sectarentur legem ad ipsam non peruenerunt,quia,scilicet,non per debitam viam sectabantur,quia non per viam fidei Christi quærebãt iustificari,sed quasi ex operibus legis,ex quibus non iustificabitur omnis caro corã illo.

Supra 3.c

Offenderunt enim in lapidem offensionis,sicut scriptum est:Ego pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandali,& omnis qui credit in eum,non confundetur.

EXplicat hic causam propositam, & primo proponit manifestationem dicens:*Offenderunt enim in lapidem offensionis*,id est,in Christum qui assimilatur lapidi offensionis. Quia sicut lapis in quem aliquis offendit,non cauetur propter suam paruitatem, ita & Iudæi videntes Christum in infirmitate detentũ,non cauerunt eum offendere.vnde Esa. Quasi absconditus vultus eius & despectus,vnde nec reputauimus eum.Et Hiere.Antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos,id est,ad Christum & eius Apost.qui dicuntur montes caliginosi,eo quod eorum magnitudo & dignitas latebat.Secundò,ad hoc inducit authoritatem dicens: Sicut scriptum est in Esa.sci licet:Componit autem Apost.verba Esaiæ,in diuersis locis scripta.Nam Esa.28.dicitur: Ecce ego mittã in fundamentis Sion lapidem,s. quasi fundamentum,in quo designatur quod Christus diuina ordinatione constitutus erat ecclesiæ fundamentum, iuxta illud: Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Legitur etiam Esaiæ 8. In lapidem autem offensionis & petram scandali, duabus domibus Israel:& hinc sumitur medium authoritatis,in qua dicit lapidem offensionis & petram scandali, vt offensio referatur ad ignorantiam.Quia vt Apost.ait:Si cognouissent,nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Scandalũ autem est referendum ad impactionem & casum,quo per infidelitatem ceciderunt,Christum & eius Apostolos prosequendo.vnde Apost.Nos prædicamus Christum crucifixum,Iudæis quidem scandalum.Et d.Simeon: Ecce hic positus est in ruinam, &c. Finis authoritatis sumitur ab Esa.28. vbi dicitur:Qui crediderit non festinet:loco cuius dicitur hic:Omnis qui credit in eum,non confunderur,quia,scilicet cõsequetur mercedem ab eo,iuxta illud: Qui timetis Deum credite illi, & non euacuabitur merces vestra.Ponit autem Apost.hæc verba secundum interpretationem septuaginta.Et ad hunc sensum pertinet quod in nostra translatione dicitur: Qui crediderit non festinet. Ille enim festinare videtur,qui delusum se reputat,quia cito non adipiscitur quod sperabat.

Esa.8.c

1.Cor.1.b

Rom.1.b

EPITOME X. CAPITIS.

POstquam Apostol.ostendit quod per electionem gratiæ Dei Gentiles vocati sunt ad fidem,& aliqui etiam ex Iudæis de maiori parte populi Iudaici offendente & scãdalisata,in hoc 10.cap. specialiter agit de casu Iudæorũ. Et primo præmittendo suum affectum & motiuum miserationis eorum, declarat casum illorũ esse miserandum,& causam excidij siue casus illorum fuisse ignorantiam iustitiæ Dei per Christum,ad quem tanquam ad finem lex ordinabatur. Et probat veritatem eorum quæ Iudæi ignorabant,duplici authoritate.Secundo ibi: *corde creditur ad iustitiam.* Exponit verba Moysi ponendo ordinem quo quis vocatur in salutem, quæ est ex fide, inducendo authoritatem quam declarat, & ex qua infert conclusionem ,quod fides est ex auditu , auditus autem per verbum Dei.Tertio ibi,*Sed dico,&c.* ostendit quod casus Iudæorum non fuerit totaliter excusabilis,quia ignorantia eorum non fuit inuincibilis, vel ex necessitate existens, sed quodammodo voluntaria: cum audierint ex doctrina Apostolorum ,& cognoscere potuerint ex lege & prophetis, maxime ex Moyse & Esa.quos adducit.

EXPOSITIO LITERALIS X. CAPITIS.

FRatres,*uoluntas quidem cordis mei*,non ficta,sed ex intimo cordis affectu procedens, *& obsecratio ad Deum fit*,scilicet à me,*pro illis in salutem*,id est,vt Deus det illis fidem,qua salutem animæ consequantur.*Testimonium enim perhibeo illis,quod æmulationem quidem Dei habent*,id est, zelum Dei habent & obsequium arbitrantur se præstare Deo,Christum & eius membra persequendo.prout ipse paternarum traditionum amplius æmulator existens. vnde dicebat, secundum æmulationem persecutus sum Ecclesiam Dei: *Sed non secundum scientiam*,id est, secundum discretionem habens zelum Dei.Quia eorũ zelus,per rectam scientiam non ordinatur,dum ignorant veritatem, per quã ignorantiam non excusantur. Quia si quis ignorat,ignorabitur.*Ignorantes enim iustitiam Dei* qua, scilicet,

Ioan.16.d

Philip.3.b

scilicet,Deus iustificat.Iustitia enim Dei est per fidem Iesu Christi,vt dictum est,*& suam quærentes statuere*, id est,firmare suam,scilicet iustitiam,quæ consistit in operibus & obseruantijs legis: quia non expectabant aliquid à Deo,nisi in compensationem æqualem operum,quemadmodum est iustitia apud homines,quæ non habet gloriam apud Deum : ideo dicit suam quasi humanam & non diuinam,*iustitiæ Dei non sunt subiecti*.i.subiici nolunt Christo, per cuius fidẽ iustificantur homines. *Finis enim legis Christus* qui valet,*ad iustitiam omni credenti*.Quia lex Moysi,quæ Christum promittebat & præfigurabat,ac tanquam pædagogus ad eum dirigebat, non sufficiebat :& sic Christus erat finis quem lex intendebat ad iustitiam,vt,s.homines per Christum,iustitiam.i.gratiam consequerentur:quod impossibile erat legi,quæ neminem ad perfectum adduxit.. *Moyses enim scripsit*, quoniam *iustitiam quæ ex lege est*,id est,ex timore & non amore,*qui fecerit homo uiuet in ea*. vbi littera nostra habet:Custodite leges meas atque iudicia,quæ faciens homo viuet in eis: quia hanc commoditatem consequebatur homo per legis obseruantiã,vt non occideretur tanquam transgressor.Nam absque misericordia in lege illa occidebatur is,qui irritam eam faciebat.Et sic lex conseruabat vitam corporalem,sed non dabat vitam æternam ex se,sed spiritualiter & cum fide Christi obseruata perducebat ad vitam æternam.vnde Christus:Si vis ad vitam ingredi,serua mãdata. *Quæ autem ex fide est iustitia sic dicit*, id est , in corde hominis sic loquitur , Ne *dixeris in corde tuo* , s.dubitando, *Quis ascendet in cælum*,id est,Christum deducere.i.ne asseras in corde tuo, quod Christus non sit in cælo:quia Christus dixit:Nemo ascendit in cælum,nisi qui descẽdit de cælo.Et Apost. Qui descendit,ipse est & qui ascendit super omnes cælos.*Aut quis descendet in abyssum,hoc est Christum à mortuis reuocare*.i.ne dixeris etiam,quis descendet in infernum, quasi reputans hoc esse impossibile : quia hoc dicere esset reuocare Christum ex mortuis , id est, dicere Christum non fuisse mortuum : ipse enim moriens in abyssum descendit,& inferiores partes terræ penetrauit. Et sic Apost. prohibet dubitare,scilicet de morte eius,& descensu ad inferos,ac etiam de ascensu in cælum. *Sed quid dicit scriptura?* hoc inquam quod sequitur,*prope est uerbum in ore tuo,& in corde tuo*.i.non soliciteris quod desit tibi verbum fidei iustificantis, propter hoc quod Christus est in cælo,secundum naturam humanam,aut quod descenderit in infernum per mortem humanitatis quantum ad animã, quia ipse descendens,resurgens,& ascendens,impressit verbũ fidei,& in corde tuo per quod mundaberis & iustificaberis,prout Apost.quibus Christus dixit : Et vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis.*Hoc est uerbum fidei,quod prædicamus*.de quo Hier. Qui habet sermonem meum,loquatur sermonem:verbum autem illud est in ore per confessionem,& in corde per fidem.Ideo dicit,*Quia si confiteatis in ore tuo Dominum Iesum* , recognoscens eum Dominum subiiciendo ei affectum,Et *in corde tuo credideris*,scilicet fide formata,quæ per dilectionem operatur , *quod Deus illum suscitauit à mortuis*.resurrexit enim virtute Dei,quæ est communis patri, sibi & Spiritui sancto , *saluus eris*,salute æterna:de qua Esa:Saluatus est Israel in Domino,salute æterna.

Supra 4.a

Galat.3.d

Hebr.7.c

Hebr.10.c

Matt.19.a

Esa.28.d

SECVNDA PARS X. CAPITIS.

COrde *enim creditur ad iustitiam*,id est,per fidem cordis iustificatur homo.Nec tamen sufficit solum corde credere ad salutem: quia requiritur oris confessio.vnde subdit : *Ore autem confessio fit*.i.necessaria *ad salutem*,s.æternam consequendam pro loco & tempore,quando,s. fidei interioris,exposcitur fides alicuius à persecutore,vel quando periclitatur fides aliena. *Dicit enim scriptura, omnis*,s.tam Gentilis quã Iudæus,*qui credit in illum non confundetur*,id est,non erubescet in futuro, quanuis hic confundi videatur.*Non enim est distinctio Iudæi & Græci*,id est , Gentilis:quia non Iudæorum tantum,sed & Gentium & omnis terræ.*Nam idem Dominus*,id est, creator *omnium diues*, id est,diuitias bonitatis suæ abundanter & liberaliter distribuens, *in omnes qui inuocant illum*. Dicit enim Iohel:*Omnis enim quicunque inuocauerit nomen Domini,saluus erit. Quomodo ergo inuocabunt , in quem non crediderunt?* s.Gentes : quia oris confessio fieri non potest , nisi fide præcedente in corde. Cum ex abundantia cordis os loquatur.Et Apostol. Nos credimus,propter quod & loquimur:*aut quomodo credent ei,quem non audierunt*:vel exterius,vel interius. *Quomodo autem audient sine prædicante? Quomodo uerò prædicabunt,nisi mittantur?* à Deo vel ab eo commissis.Qui enim prædicãr,non missi,sunt pseudoprædicãtes: prout de antiquis Pseudophrophetis Hiere. dicebat:Non mittebam eos,& ipsi currebant.*Sicut scriptum est:quàm speciosi pedes* , id est , progressus vel affectus eorum , qui non vsurpant sibi prædicationis officium , & prædicant ea quæ sunt vtilia ad præsentem & futuram vitam:*Euangelizantium*,id est,annunciantium,*pacem*,id est,reconciliationem,quam Christus fecit inter homines & Deum,eos reconciliando:vel pacem habendam cum omnibus hominibus, *Euangelizantium bona* , s.quæ speramus habere in futuro seculo. *Sed non omnes obediunt Euangelio*, Non enim omnium est fides.*Esaias enim dicit:Domine,quis credidit auditui nostro ?* quia rari sunt. Ergo *fides ex auditu*. Ex quo aliqui non credunt,nisi audiant: sequitur quod fides ex auditu interiori vel exteriori acquiritur:*auditus autem per uerbum Christi*,& non per merita.

Supra 3.d

Iohel.2.g

2.Cor.4.c

Esa.52.

TERTIA PARS X. CAPITIS.

SED *dico*:*Nunquid non audierunt?* imò audierunt, vt inexcusabiles sint:quia non modo proximi, verum etiam distantes audierunt. *Et quidem in omnem terram exiuit sonus*, id est, est fama prædicationi:,*eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum*,id est,. Apostolorum,quorum prædicatio facta in Hierusalem in die Pentecostes, vbi erant religiosi viri ex omni natione quæ sub cælo est , fuit per illos aliis diuulgata & annuntiata. *Sed dico : nunquid Israel*, id est, populus Iudæorum:*non cognouit*, ea quæ pertinent ad mysterium Christi , & ad vocationem Gentium & casum Iudæorum : quasi dicat,

Psal.18.a

dicat, plane cognouit, quia instructus per legem. vnde Baruch: Beati sumus ô Israel, quoniam quæ placita sunt Deo, manifesta sunt nobis. *Primo*, scilicet inter Prophetas, Moyses *dicit*, id est, hoc prædixit: *Ego ad æmulationem uos adducam in non Gentem, in Gentem insipientem in iram uos mittam*, id est, ego permittam vos incidere in æmulationem inuidiæ & iræ, siue iracundiæ & vindictæ, contra Gentes, qui tempore gentilitatis erant insipientes, quasi priuati vera sapientia, quæ in cognitione & cultu vnius veri Dei consistit. *Esaias autem audet, & dicit*, id est, audacter Iudæis veritatem annuntiat, non obstante imminenti periculo mortis, dicens: *Inuentus sum à non quærentibus me, palam apparui his qui me non interrogabant.* & sic præter merita & intentionem Gentium prænuntiat conuersionem earum, non à casu, sed ex gratia Dei, qui voluit eis apparere. *Ad Israel autem*, id est, populo Iudæorum *dicit*, id est, prænuntiat ex persona Dei incredulitatem illorum dicens: *Tota die*, id est, toto tempore legis & prophetarum, & toto tempore prædicationis meæ, *expandi manus meas*, miracula faciendo, & infirmos tangendo, & finita prædicatione, extendi in cruce, *ad populum non credentem.* Sed quod peius est *contradicentem.*

Rom.1.a
Psal.147.
Deut.32.e
Esa.65.a

COMMENTVM I. PARTIS X. CAPITIS.

Fratres, uoluntas quidem cordis mei & obsecratio ad Deum fit pro illis in salutem.

APostolus in fronte huius capitis præmittit affectum, quem habebat erga eos qui exciderant, dicens: *Fratres*, &c. quasi dicat: Dictum est quod Iudæi in legem iustitiæ non peruenerunt, eo quod offenderunt in lapidem offensionis. Non tamen propter hoc contra eos indignor, sed misereor: ideo dico vobis, ô fratres qui conuersi estis ex Gentibus & Iudæis, quod voluntas cordis mei, id est, ex intimo cordis affectu procedens, est ad salutē eorū, vt, scilicet ipsi saluentur sicut ego saluatus sum. vnde alibi dicebat: Volo omnes homines esse sicut meipsum. & alibi: Opto apud Deum omnes qui audiunt, tales fieri qualis ego sum. & in hoc conformabatur Deo, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Nec sola voluntas mea est in salutem illorum. Verum etiam voluntatis effectus. vnde subdit: Et obsecratio, scilicet mea fit ad Deum pro illis in salutem, sequendo Samuel qui dicebat: Absit à me hoc peccatum in Domino, vt cessem orare pro vobis. vnde d. Iacobus: Orate pro inuicem vt saluemini. Ex quo patet quod orandum est pro infidelibus, vt saluentur. Quia fides est donum Dei. Ideo ab eo petenda.

1.Cor.9.b
Act.26.g
1.Tim.2.b
1.Reg.12.d
Iacob.vlt.d
Ephes.2.b
Text.

Testimonium enim perhibeo illis, quod æmulationem quidem Dei habent, sed non secundum scientiam.

HIc assignat causam & motiuum suæ miserationis, Quia, scilicet non ex certa malitia, sed ex ignorantia & zelo indiscreto peccabant. ait ergo: Ideo salutem eorum volo, & propter hoc oro misertus eorum. Quia testimonium perhibeo de illis, quod æmulationem quidem Dei habent: qui zelo Dei Christum & eius membra persequuntur, iuxta illud: Venit hora in qua omnis qui interficit vos, arbitretur se obsequium præstare Deo. Huius rei testis esse poterat, quia & ipse aliquando fuerat in simili causa, prout ipse fatetur, dicens: Secundum æmulationem persecutus sum Ecclesiam Dei. Ille tamen zelus erat indiscretus, quia non secundum scientiam, id est, rectam sententiam seu discretionem. Quia zelus eorum non bene ordinabatur, cum ignorarent veritatem. vnde Esa. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam. & Apostolus, Si quis autem ignorat, ignorabitur.

Ioan.16.a
Philip.3.b
Esa.5.e
1.Cor.14.g

Ignorantes enim iusticiam Dei, & suam uolentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti.

Text.

HIc ostendit cuius rei scientiam non haberent. dicit ergo: Rectè dico quod zelum quidem Dei habent. sed non secundum scientiam: quia ignorant Dei iustitiam, id est, gratiam, qua Deus per fidem iustificat. Iustitia enim Dei per fidē Iesu Christi. *Et quærentes statuere*, id est, firmare suam iustitiam, quæ consistit in operibus legis, secundum opinionem illorum. Ideo dicit iustitiā suam, quasi humanam, & non diuinam: quæ gloriam habet apud homines, sed non apud Deum. *Iustitiæ Dei non sunt subiecti*, id est, nolunt subiici Christo: per cuius fidem iustificantur homines à Deo, contra quos Psal. Nónne Deo subiecta erit anima mea. & Apostolus: Vt subditus fiat omnis mundus Deo. Et Deus per Moysen Pharaoni: Vsquequo non vis subiici mihi.

Supra 3.a
Supra 4.a
Psal.61.a
Supra 3.c
Exod.10.a

Finis enim legis Christus, ad iusticiam omni credenti.

Text.

DEclarat hic eos iustitiam Dei ignorare, & quod ei subiici nolunt, cum tamen iustitiam legalem statuere velint. Circa quod considerandum est quod sicut etiam Philosophi dicunt: intentio cuiuslibet legislatoris est facere homines iustos, vnde multo magis lex vetus hominibus diuinitus data, ordinabatur ad faciendum homines iustos. Hanc tamen iustitiam lex per seipsam facere non poterat. Quia neminem ad perfectum adduxit lex. Sed ordinabat homines in Christum quem promittebat & præfigurabat. vnde Apostolus dicit: Lex pædagogus noster fuit in Christo, vt iustificemur. Et hoc est quod dicit: Christus enim est finis legis: ad quem scilicet tota lex ordinabatur. vnde Psal. Omnis consummationis vidi finem. Finis inquam ad iustitiam, vt scilicet homines per Christum consequantur iustitiam quam lex intendebat. vnde superius dixit, quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnē, mittens Deus filium suum damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis. Et hoc quidem dico, omni credenti: quia per fidem suos iustificat, & filios suos adoptiuos facit, iuxta illud: Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius.

Hebr.7.c
Galat.3.d
Supra 9.a
Ioan.1.b

Moyses

Moyses enim scripsit: Quoniam iustitiam quæ ex lege est, qui fecerit homo, uiuet in ea.

Text.

HIc probat veritatem eorum quæ Iudæi ignorabant, quod iustitia Dei sit perfectior quàm iustitia legalis, & hoc authoritate Moysi veteris legislatoris. Et primo per eius verba ostendit conditionem iustitiæ legalis, dicens: *Moyses*, &c. quasi dicat: Rectè distinxi iustitiam humanam à iustitia Dei: quia Moyses scripsit: Quoniam homo qui fecerit iustitiam, quæ ex lege est, viuet in ea. Vbi interpretatio nostra sic habet: Custodite leges meas atque iudicia, quæ faciens homo viuet in eis. Et Ezechiel: Iudicia mea proiecerunt, quæ faciens homo, viuet in eis. Quia s. hoc commoditatis consequebatur homo per legis obseruantiam, ne occideretur, prout legis transgressor, qui itritam faciens legem Moysi, absque vlla misericordia moriebatur. Qui maledixerit patri vel matri, mortemoriatur. Possumus etiam dicere quod per legis obseruantiam homo ordinabatur in vita præsenti. Promittebat enim lex temporalia bona, & quædam mandabat, quæ ad ordinationem carnalis vitæ pertinebant. vnde Apost. Iustitiis carnalibus vsque ad tempus correctionis impositis. Si obiiciatur responsum Christi quærenti: Quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Respondit: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicendum est quod Christus intellexit de obseruatione mandatorum secundum spiritualem sensum legis. Sed quod hic dicitur, refertur ad exteriorē legis sensum. secundum quem lex de vita æterna mentionem non faciebat, sed solum de vita corporali.

Leui.18.a
Ezec.20.b
Hebr.10.e
Leuit.10.b
Hebr.9.e
Matt.19.b

Quæ autem ex fide est iustitia, sic dicit: Ne dixeris in corde tuo, Quis ascendet in cælum? id est Christum deducere: Aut, quis descendet in abyssum? hoc est Christum à mortuis reuocare.

Text.

HIc inducit authoritatem Moysi de iustitia fidei. Et primo Moyses ostendit veritudinem fidei, quæ debet esse in corde hominis. ait ergo, Moyses non solū loquitur de iustitia legis, sed etiam ipse sic dicit de iustitia, quę est ex fide. Quæ autem ex fide est iustitia, sic dicit, id est, sic loquitur in corde hominis, Ne dixeris in corde tuo, scilicet dubitādo: *Quis ascendet in cælum?* quasi hoc impossibile reputans, prout Salomon quærit: quis ascendit in cælum atque descendit? Quia, s. hoc tenere, tanquam impossibile, est deducere Christum à cælo, id est, asserere quod Christus non sit in cælo. Contra illud: Nemo ascendit in cælum, nisi quid descendit de cælo, filius hominis, qui est in cælo. Et illud: Qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cælos. Aut etiá ne dixeris: Quis descendet in abyssum, id est, in infernū, quasi reputans hoc impossibile: hoc enim esset reuocare Christum à mortuis, id est, negare eum non esse mortuum. Ipse enim mortuus in abyssum descendit, iuxta illud: Penetrabo inferiores partes terræ. Et secundum hoc prohibet dubitare de articulis fidei, maxime de morte, descensu ad inferos, resurrectione, & ascensione. Potest autem & aliter exponi, vt dicatur nobis certitudo duorum articulorum: primò quidē incarnationis, qua de cælis ad terram descendit: vt sit sensus, ne dixeris in corde tuo, quis ascendit in cælum: & exponitur supplendo, id est, Christum deducere: quasi dicat, quis ascendit ad cælum ad deducendum Christum ad nos: quod quidem non fuit necessarium, quia ipse propria virtute descendit. Secundo certitudo articuli resurrectionis, cum subdit: Aut etiam ne dixeris, Quis descēdit in abyssum, & supplēdo additur, hoc est Christum à mortuis reuocare: quasi dicat: Quis descendit vt posset Christum reuocare. Sicut ex persona insipientium dicitur: Non est agnitus qui reuersus ab inferis sit. & hic sensus congruit verbis Moysi. Dicitur enim in Deuter. secūdum nostram interpretationem, Mandatum quod ego præcipio tibi hodie, non est supra te, neque procul positum, neque in cælo situm, vt possis dicere: Quis nostrum ad cælum conscendere, vt deferat illud ad nos. Nec est inconueniens si quod Moyses dicit de mandato legis, Apost. hoc attribuit Christo: quia Christus est verbum Dei, in quo sunt omnia Dei mādata. Sic ergo intelligendum est quod dicit: Quis ascendit in cælum. i. Christum deducere, vt verbum Dei deferat ad nos. & idem est dicendum in alio quod sequitur.

Ephes.4.b
Eccl.24.d
Sap.2.a
Deut.30.e

Sed quid dicit scriptura? Prope est uerbum in ore tuo, & in corde tuo.

Text.

HIc ostendit fructum eiusdem fidei authoritate eiusdem Moysi, qui in loco supra allegato dicit: Iuxta est sermo valde in ore tuo. quasi dicat, non soliciteris quod tibi desit verbum fidei iustificantis propter hoc quod Christus est in cælo: aut quod descendit in infernum propter mortem humanitatis: quia ipse descendens de cælo, & resurgens ab inferis, impresit verbum fidei in ore tuo, & in corde tuo. vnde hoc quod dicit, prope est, potest referri ad hoc quod verbum Dei sumus adepti per Christum incarnatum, & resurgentem. vnde Hierem. Ecce dedi verba mea in ore tuo. Vel secundum Glo. quod dicit, *prope est*, referendum est ad vtilitatem: sicut dicimus, prope apud nos esse, quod nobis est commodum & vtile. Verbo enim Dei cor nostrum mundatur, iuxta illud Ioan. Iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. Vel potest referri ad hoc quod verba fidei, licet sint supra rationem, secundum illud: Plurima supra sensum hominis monstrata sunt tibi: Non tamen sunt contra rationem: quia veritas non potest esse veritati contraria. vnde Psalm. Testimonia tua domine credibilia facta sunt nimis.

Deut.30.e
Hiere.1.b
Ioan.15.a
Eccle.3.d
Psal.92.

Hoc est uerbum fidei quod prædicamus: Quia si confitearis in ore tuo dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quod Deus suscitauit illum à mortuis, saluus eris.

Text.

EXponit hic prædictam authoritatem. Et primò ostendit quod verbum de quo Moyses loquitur, sit verbum fidei, quod prædicamus, de quo ad Timo. scribens, ait: Prædica verbum. Et Hiere. Qui habet sermonem meum loquatur sermonem vere. Secundo exponit quomodo hoc verbum est in ore per confessionem, & in corde per fidem: & hoc est quod subdit, *Quod si confitearis in ore tuo Dominum Iesum Christum*, scilicet recognoscendo eum dominum, & subiiciendo ei affectum tuum, saluus eris. Quia nemo potest dicere dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. Et iterum, si credi-

1.Tim.4.a
Hiere.23.a
1.Cor.12.a

Galat.5.b Act.2.d 2.C.v.vlt.a

dertis in corde tuo, scilicet fide formata, quæ per dilectionem operatur, quod Deus suscitauit illum à mortuis, secundum illud Psalm. Tu autem domine miserere mei, & resuscita me. Quia vt Apostol. alibi dixit: Resurrexit ex virtute Dei, quæ est communis patri, sibi & spiritui sancto. Saluus eris, salute, scilicet æterna: de qua Esa. Saluatus est Israel à domino, salute æterna. Quod autem dicit dominum Iesum, ad mysterium incarnationis refertur. Et quod dicit, Christum refertur ad resurrectionem, de quibus supra fecerat mentionem.

Esa.45.c

Text.

SECVNDA PARS DECIMI CAPITIS.

Corde enim creditur ad iustitiam: Ore autem confessio fit ad salutem.

Supra 9.c

IN hac. 2. huius c. parte Apost. probat in particulari quod dixerat in vniuersali: Et primò ostendit quod per fidem & confessionem homo consequitur salutem. ait ergo: Dixi quod si cõfitearis &c. Corde enim creditur ab homine ad iustitiam, id est, ad hoc vt per fidem iustitiam, hoc est gratiam Dei consequatur. Notãter dicit corde, id est, voluntate, liberè, & pia affectione creditur. Quia cætera quæ ad exteriorem cultũ pertinent, potest homo nolens, sed credere non potest nisi volens. intellectus enim credentis non determinatur ad assentiendum his quæ sunt fidei ex necessitate rationis, prout intellectus scientis: sed ex sola volũtate & pia affectione Et ideo scire non pertinet ad iustitiam hominis, quæ est in voluntate, sed credere, iuxta illud: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Postquam autẽ homo est iustificatus per fidem, oportet quod eius fides per dilectionem operetur ad consequendam salutem. vnde subdit, ore autem, per imperium charitatis, confessio sit ad consequendam salutem, de qua Esa. Salus autem mea in sempiternum erit. Notandum quod triplex confessio necessaria est ad salutem. Primò quidem cõfessio propriæ iniquitatis, secundum illud. Cõfitebor aduersum me iniustitiã meam Domino: & hæc est cõfessio pœnitentis. Secunda cõfessio est per quam homo confitetur bonitatem Dei misericorditer beneficia largientis, iuxta illud: Confitemini domino quoniam bonus, &c. Tertia est cõfessio diuinæ veritatis, de qua Christus: Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. Hæc autem necessaria est ad salutem pro loco & tempore: quia cum præceptum hoc sit affirmatiuum, non obligat pro semper, sed pro loco & tempore. Et quo ad actum interiorẽ obligat, cum quis tenetur aliquid facere ex charitate: quia charitas non potest exire in actum absque directione fidei: obligat etiam omni die dominico: quia præceptum morale est de sanctificatione sabbathi. dicitur enim in Exodo: Memento vt diem sabbathi sanctifices. quæ quidem sanctificatio fieri debet sanctificando animam, iuxta illud: Sanctificabunt animas suas. Hoc autem absq; actu interiori fidei fieri non potest. Igitur, &c. Obligatur præterea quis ad actum interiorem fidei, quãdocunque est in periculo mortis, vel accipit aliquod Ecclesiæ sacramentũ. Quo ad actum vero exteriorẽ fidei, qui est protestatio exterior fidei interioris, quæ potest fieri verbo, vel signis. Et sic obligatur homo, quandocunque tenetur accipere aliquod sacramentum Ecclesia: quia sacramenta Ecclesiæ sunt protestationes fidei. Quo ad confessionem verò vocalem, secũdum D. Tho. Confessio fidei est necessaria, vbi & quando fides periclitatur: tunc enim vnusquisque tenetur fidem suam, aliis propalare ad aliorum fidelium instructionem & confirmationem, & ad reprimendum infidelium insultationem. Et ideo baptizati signantur in fronte signo crucis, vt Christum crucifixum confiteri non erubescant. Vnde Apost. Non erubesco Euãgelium. Et Christus: Qui erubuerit me, & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua, & patris, & sanctorum angelorum. Sed aliis temporibus instruere homines de fide non pertinet ad omnes fideles, sed ad prælatos. Dicit etiam D. Thom. quod si turbatio infidelium oriatur de manifesta fidei confessione absque aliqua vtilitate fidei vel fidelium, non est laudabile in illo casu fidem publicè confiteri. vnde Christus: Nolite sanctum dare canibus, neq; sparseritis margaritas vestras ante porcos, ne conuersi dirumpant vos. Sed si vtilitas fidei aliqua speretur, vel necessitas adsit, contempta perturbatione infidelium, debet homo publicè fidem confiteri. vnde cum discipuli dixissent domino: Scis quod Pharisæi audito hoc verbo scandalizati sunt. Respondit: Sinite illos: Cæci sunt & duces cæcorum. D. Caietan. in expositione prædictæ tertiæ quæstionis dicit, quod aliud est occultare propriam fidem, & aliud negare, vel alienam fidem profiteri: Quia nunquam licet negare fidem, nec aliam fidem profiteri verbo vel signo. Peccaret enim quis mortaliter si negaret se esse Christianum, vel si diceret se esse Iudæum, aut Mahumetam, aut etiamsi susciperet circunciſionem, aut vteretur veste, birreto, siue quocunque alio signo proprio Iudæis, vt velamine in synagoga: aut vteretur signo proprio Mahumetanis, vt si quis in terra Soldani vel Turcarum vteretur tobalia alba in capite, quæ eſt illis propria. Occultare autem fidem pro tempore, non est ex suo genere malum, sed potest bene & male fieri. vnde D. Sebastianus fuit pro tempore occultus Christianus, & sic licitum est pro tempore & loco, & ex causa occultare. De his amplius infra 14. Tu fidem quam habes apud temetipsum, habe coram Deo.

Gen.15.b

Esa.51.c

Psal.31.c

Psal.114. 150.

Matt.10.d

Exo.20.b Eccle.2.d

2.2.q.3.

Supra.1.b Luc.9.d

Matt.7.a

Matt.15.b

Infra.14.d

Text.

Dicit enim scriptura: Omnis qui credit in illum, nõ confundetur. Non enim est distinctio Iudæi & Græci. Nam idẽ dominus omniũ, diues in omnes qui inuocãt illum. Omnis enim qui inuocauerit nomẽ Domini, saluus erit.

HIc probat quod fides, qua corde creditur ad iustitiam, & qua ore fit confessio, sit in salutem, & sit id per quod quis consequitur saluté æternam, authoritate Esaiæ dicentis: Omnis qui credit in illum fide, scilicet formata & viua, non cõfundetur, scilicet deficiens à salute. vnde Sap. Qui timetis Dominum, credite illi, & non euacuabitur merces vestra. Litera nostra habet: Qui crediderit, non festinet, vt suprà dictum est. Deinde probat hoc esse vniuersaliter intelligendum cum Esaias

Esa.49.g Eccles.2.b

Esaias vniuersaliter hoc proferat. vnde subdit: Non est distinctio, quantum ad hoc, Iudæi & Græci. vnde ad Collossenses scribens, dicit: Vbi non est Gẽtilis & Iudæus, circunciſio & præputium. Postmodum probat ratione quæ duplici medio innititur. Primum tangit, dicens: Nam idem dominus omnium. vnde supra dixit: An Iudæorum tantum Deus? Nónne & Gentium, &c. & Psal. Rex omnis terræ Deus. Et ideo ad ipsum pertinet prouidere omnium saluti. Secundum medium tangit, dicens: Diues in omnes qui inuocant illum. Si enim non esset tantæ bonitatis quod sufficeret ad satisfaciendum vtrisque, posset putari quod non omnibus credentibus prouideret. Sed diuitiæ bonitatis & misericordiæ eius indeficientes tollunt hanc dubitationem. Ideo alibi dicit, Deus qui dues est in misericordia, &c. Tertiò probat idem per authoritatem Iohelis dicentis: Omnis qui inuocauerit nomen domini saluus erit. Est autem inuocare in se vocare per affectum & deuotũ cultum: iuxta illud. Inuocabit me, & ego exaudiam eum. Vel inuocare nomen domini, idem est quod confiteri Deum vnicum salutis authorem, & ab eo petere fauorem & auxilium.

Coloss.3.b

Supra 3.d Psal.46.

Supra 2.b Ephes.2.a Iohel 2.g

Psal. 80.

Quomodo ergo inuocabunt eum, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei quem non audierunt? quomodo autem audient, sine prædicãte? aut quomodo prædicabũt, nisi mittantur.

Text.

HIC ponit ordinem quo quis vocatur in salutem. Et primò ostendit quod ea quæ sunt poste riora hoc ordine, sine prioribus esse non possunt. Ponit ergo ordinẽ eorum quæ requirũtur ad salutem & enumerat quinq;, incipiens à vocatione, ad quam secundũ authoritatem propheræ sequitur salus. Dicit itaque: *Quomodo ergo inuocabunt eum in quem non crediderunt?* quasi dicat, absq; dubio inuocatio salutem facere non potest, nisi fide præcedente. Pertinet enim inuocatio ad oris confessionem, quæ ex fide procedit. vnde Psal. Credidi propter quod locutus sum. & Apost. Nos credimus propter quod & loquimur. Secundò à fide procedit ad auditũ, dicens: *Aut quomodo credent ei, quem non audierunt?* Ille enim credere dicitur his quæ sibi ab aliis dicuntur, quæ ipse non videt, iuxta illud: Iam non propter tuam loquelam credimus, &c. Est autẽ duplex auditus. Vnus quidem interior, quo quis audit Deo interius reuelante, iuxta illud: Audiam quid loquatur in me dominus Deus. Alius autem auditus est quo quis audit exterius, secundũ illud: Adhuc loquẽte Petro verba hæc, cecidit spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum. Primus auditus non communiter pertinet ad omnes, sed ad gratiam prophetiæ, quæ est gratia gratis data, quæ non datur omnibus, sed aliquibus in vtilitatẽ Ecclesiæ. Hic autem loquitur de secundo auditu, quod apparet ex eo quod loquitur de Deo, qui est diues in omnes qui inuocant eum, ac etiam ex his quæ subiungit de pedibus euangelizantium. vnde subdit: *Quomodo autem audient, sine prædicante?* Auditus enim exterior, non est sufficiẽs causa fidei absq; interiori motione. Auditus exterior est passio quædam audientis quæ absque actione loquentis esse non potest. vnde Christus dixit discipulis: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Ea verò quæ fidei sunt, prædicatores à seipsis non habent, sed à Deo, iuxta illud: Quæ audiui à domino Deo exercituum annunciaui vobis. Et Apost. Ego enim accepi à domino, quod & tradidi vobis. Ideo quinto subdit: quomodo prædicabunt, nisi mittantur? quasi dicat, Non digne. vnde de talibus non missis: Non mittebam eos, & ipsi currebant. Mittuntur autem aliqui à domino dupliciter. Vno modo immediatè prout Esaias qui dicebat: Et nunc dominus Deus misit me, & spiritus eius. Huius autẽ missionis signum, quandoque est sacræ scripturæ authoritas. vnde D. Ioan. Baptista cum quæreretur ab eo quis esset, induxit authoritatem sacræ scripturæ: Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam Domini, sicut dicit Esaias propheta. Quandoque autem signum huius missionis est veritas, quæ annuntiatur. vnde per contrarium dicitur: Hoc habebit signum, quod in nomine domini propheta dixerit, & non euenerit, hoc dominus non est locutus. Quandoque vero signum huius missionis est operatio miraculi. vnde cum dixisset Moyses Domino: non credent mihi, scilicet illi ad quos mittor. Dominus dedit ei potestatem signa faciendi. Nec tamen ista duo vltima sufficienter demonstrant Dei missionem, præsertim cum aliquis annuntiat contra fidem, secundum illud: Si surrexerit in medio tui propheta, & prædixerit signum atque portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus & sequamur Deos alienos, non audies verba illius. Canonistæ in cap. ex iniuncto, extra de hære. dicunt quod qui asserit se esse propheta, probare tenetur altero prædictorum modorum, qui bene perscrutandi sunt. Nam Christus monuit nos attendere à fallis propheris, qui veniunt in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces: prædixit etiam quod surrecturi sunt multi pseudopropheræ, qui facient signa & prodigia, vt si fieri potest in tentationem inducãtur etiam electi. Et Apostolus, illorum signa & portenta appellat mendacia. Alio modo mittuntur aliqui à Deo mediante authoritate prælatorum, qui vicem Dei gerunt, iuxta illud: Misimus cum illo fratrem nostrum, cuius laus est in Euangelio per omnes Ecclesias. In præmissis verbis: Quomodo prædicabunt nisi mittantur? condemnat Apost. Lutheranorum & Neotericorum hæreticorum pestem, quæ Ecclesiam in hac tẽporũ calamitate deuastauit. Nam omni Ecclesiastico ordine deleto, authoritatéque Ecclesiæ de medio sublata, ad ciuilémque potestatem peruersissime transmissa, vbilibet, vt libitum est, inuisi prodeunt prædicatores, sua quisque placita imperito vulgo in animos obtrudentes, & sacram scripturam de suo cerebro interpretantes. Eiusdem enim est interpretari, cuius est cõdere. Cum ergo, vt D. Petr. ait: Non voluntate humana allata est aliquando propheria: sed spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. Sequitur quod non cuiuslibet sensu interpretandæ sunt scripturæ, sed solum spiritus sancti interpretatio sequenda. Hanc suam spiritus sanctus interpretationem non omnibus manifestat: cum sit spiritus vnitatis, & non

Matt.10.b

Exod.4.a

Deut.13.a

Matt.24.b 2.Thess.2.a 2.Cor.8.d

2.Pet.1.d

dissensionis: & in tot factiones & sectas videamus homines particulares diuisos. Sed solum Ecclesiæ, pro cuius fide Christus orauit ne deficeret: & cui se assistere pollicitus est, dicens: vbi fuerint duo aut tres in nomine meo legitimè congregati, in medio illorum sum. Luc.22.c Matt.18.c

Sicut scriptum est: Quàm speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. Text.

AD probandum quod dixit de missione prædicatorum inducit authoritatẽ Esa. Quàm pulchri pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. vbi interpretatio nostra habet, quàm pulchri supra montes pedes annuntiantis bonum. Et similiter Naum dixit: Ecce super montes pedes euangelizãtis pacem. In quibus verbis primo cõmendatur prædicatorũ progressus, cum dicit: Quàm speciosi pedes. Quod potest dupliciter intelligi. Vno modo vt per pedes intelligãtur eorum progressus, quia, scilicet ordinate procedunt, non vsurpãtes prædicationis officium. vnde Salomon: Quàm pulchri sunt gressus tui in calciamentis filia principis. Alio modo per pedes possunt intelligi affectus, qui rectitudinem habent dum non intentione laudis aut lucri verbum annuntiant, sed propter omnium salutem & Dei gloriam. Vnde Ezech. Pedes eorum recti. Secundò tangit prædicationis materiam siue obiectum. quod est duplex. Primum est eorum quæ vtilia sunt ad præsentem vitam, quod designat cum dicit: Euangelizantium pacem, scilicet triplicem, prout triplex bellum siue dissidium antiquus serpens seminauerat. Primum videlicet internum inter spiritum & carnem: de quo Apost. Caro concupiscit aduersus spiritum, &c. & supra: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Secundum externum inter homines & angelos, & inter homines adinuicem. Tertium supernum inter homines & Deum, quod fuit origo aliorum. vnde Iob: Quis restitit ei & pacem habuit? Qui enim Deo non subditur, nulla frui valet vera pace. Christus verò rex pacificus trinam pacem, quàm euangelizantes annuntiant, cõposuit. Prima fuit inter homines & Deum, de qua Aposto. ait: Deus erat in illo, mundum reconcilians sibi, itq; adeo pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in cælis, siue quæ in terris sunt. Secunda fuit inter Angelos & homines, quam Angeli in natiuitate Christi decãtarunt, dicentes: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus. Tertia inter homines, de qua infrà: Si fieri potest quod in vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Annuntiant pariter medium per quod potest habere homo pacem in semetipso, de quo Psal. Pax multa diligentibus legem tuam. Et sub his tribus continentur omnia quæ sunt in hac vita vtilia ad salutem, vel quantum ad Deum, vel quantum ad proximum, vel quantum ad seipsum. Prædicant etiam ea quæ speramus habere in alia vita, secundum illud: Super omnia bona sua constituet eum, in cælestibus scilicet bonis. In quorum possessione est pax, quæ exuperat omnem sensum. hæc enim absoluta voce dicuntur bona: in illis namque vniuersa bona comprehenduntur. Vnde petenti à Deo Moysi vt ostenderet ei gloriam suam, responsum est: Ego ostendam omne bonum tibi. His ergo duobus nominibus vniuersam materiam Euangelicam complexus est Aposto. Esa.52.c Naum.1.d Cant.7.a Ezech.1.b Galat.5.c supra 7.d 2.Cor.5.d Psal.118. Exod.33.d

Sed non omnes obediunt Euangelio. Esaias enim dicit: Domine, quis credidit auditui nostro? Text.

HIc ostẽdit ex prioribus non semper sequi posteriora. Licet enim esse non possit quod quis credat, nisi audiat à prædicante: non tamen quicunque audit à prædicante, credit. Ideo dicit: *Sed non omnes obediunt Euangelio.* vnde Aposto. alib: Non enim est omniũ fides. Ex quo patet quod licet fides donum Dei sit, vsus tamen eius à nostra quodámodo pendet arbitrij libertate, quanuis principaliter pendeat à Deo, sed non totaliter: aliàs omnis qui audiret, crederet, & obediret: quod manifestè Aposto. post Esa. inficiatur. Ideo enim vtitur obedientiæ verbo, vt voluntariam significet assensionem: & quod verbum exterius loquentis non est causa sufficiẽs actus fidei, nisi cor hominis attrahatur virtute Dei loquentis. vnde Christus: Omnis qui audiuit à patre meo, & didicit, venit ad me. Et sic quod homines credant, non est attribuendum prædicatoris industriæ. Per hoc etiam ostẽditur quod omnes increduli non excusantur à peccato infidelitatis negatiue, sed solũ illi qui non audiunt & non credunt. vnde Christus: si non venissem, & eis locutus non fuissem, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Et hoc etiam magis congruit his quæ Aposto. posterius dicet. Secundò ad hoc inducit authoritatem Esa. dicentis: Domine quis credidit auditui nostro? vbi de Euangelica prædicatione vsque adeo apertè vaticinatur, vt merito censeatur illic Euangelista. Ait enim raros fore qui credant annuntiantibus Christum: quia apparebit despectus & nouissimus virorum, & quasi abscõditus, ita vt non reputetur. Quanuis de præterito dixerit more prophetico, ad maiorem rei futuræ affirmationem. Ezech. pariter dicit: Increduli & subuersores sunt recum. Et Micheas: Factus sum sicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ. Dicit autem auditui nostro. quia Prophetæ & Apostoli internè audierunt à Deo, populus autem extrinsecus. Duo enim necessaria sunt ad comparandam fidem. Primum est inclinatio, qua quis inclinatur ad credendum, & hæc est per fidem, quæ est donum Dei. Secundum est quod credibilia proponantur & exponantur, & hoc fit forinsecus per auditum. Ergo *fides ex auditu, auditus autem per uerbum Christi.* Hic ex dictis infert conclusionem, dicens: Ex quo aliqui non credunt, nisi audierunt, sequitur quod fides ex auditu fit. vnde Psal. In auditu auris obediuit mihi. Si dicatur quod fides est virtus diuinitus infusa, iuxta illud: Donum enim Dei est. Dicendum quod fides habitualis est donum Dei: vsus tamen & exercitium illius fit per propositionem credibilium extrinsecus, quæ fit ex auditu proponentis siue prædicantis. Et ideo Cornelio qui habebat cor inclinatum ad credendum, necesse erat quod sibi ostenderetur quid esset credẽdum. ideo dictum est ei: Corneli, mitte viros in Ioppem, & accerse Symonem quendam qui cognominatur s 2.Thes.1.a Ioan.6.c Ioan.15.d Esa.53.a Ezech.2.c Mich.7.a Psal.17. Ephes.2.b

natur Petrus, hic dicet tibi quid te oporteat facere. Ex eo vero quod dixerat: Quomodo audient sine prædicante, & quomodo prædicabunt nisi mittantur: concludit, *Auditus autem*, scilicet credentium est per verbum prædicatorum, quod est verbum Christi. Vel quia est de Christo, iuxta illud: Nos prædicamus Christum Iesum. vel quia à Christo habent quod mittantur. vnde ipse dicebat: Sicut me misit pater, & ego mitto vos. Et Apostolus: Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis. 1.Cor.1.d Ioan.6.f 1.Cor.11.c

TERTIA PARS X. CAPITIS.

Sed dico, nunquid non audierunt? & quidem in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. Text.

IN hac tertia huius capitis parte, ostendit quod miserabilis Iudæorum casus non fuit toraliter excusabilis: quia eorũ ignorãtia non fuit inuincibilis. Et hoc ostendit primo ex doctrina Aposto. proponendo interrogationẽ: nunquid non audierunt? vt per hoc possint excusari toraliter ab incredulitate, secundum illud: Si non venissem, & eis locutus non fuissem, &c. Ad hanc interrogationem respondet per authoritatem Psal. dicentis: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum, scilicet Apostolorũ, id est, fama prædicationis Apostolorum exiuit non solum in terram Iudæorum, verum etiam in terram omnium Gentium. vnde Iob: perditio & mors dixerunt: Auribus nostris audiuimus famã eius, scilicet sapientiæ per Apostolos prædicatæ: prout Christus eis præcepit, dicens: Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ. & sic verba eorum exierunt in fines orbis terræ, id est, vsque ad fines mundi. vnde Esa. A finibus terræ laudes audiuimus, gloriam viri iusti, id est, Christi. & alibi: Ecce dedi te in lucem Gẽtium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ. Est autem notandum quod secundum D. August. hæc verba nondum erant complera, cum Aposto. talia loquebatur, sed præuidebat esse complenda. & ideo vtitur præterito pro futuro, propter certitudinẽ diuinæ præordinationis, prout etiã Dauid; cuius verba assumit Aposto. imò D. Aug. ait tempore suo fuisse quasdam Gẽtes in Africæ partibus, quibus nõ erat Christi fides prædicata. Dicamen Chryso. super Matt. dicit quod illud quod hic dicitur fuit tempore Aposto. completum. Sic exponens illud: Et prædicabitur euangelium regni in vniuerso orbe, & tunc veniet consummatio, id est, destructio Hierusalem. Vtrumq; autem est aliqualiter verum de terris tunc in orbe notis. Tempore enim Aposto. apud omnes Gentes etiã vsque ad finem mundi tunc noti, peruenit aliqua fama de prædicatione Aposto. & hoc solum D. Chry. dicere intendit. Non tamen sic fuit impletum tẽpore Aposto. quod in omnibus terræ partibus etiam notis, Ecclesia fuerit ædificata, quod tamen implendum est ante finem mundi, vt D. Aug. dicit ad Hesitium. Verum cum temporibus nostris per Regem Portugaliæ multæ insulæ per homines inhabitatæ reperræ fuerint, de quibus antea nullus cosmographorum aliquando meminit, & in eis Christi fides vsque ad nostra tempora non fuit annunciata: in ec adhuc omnes insulæ inuentæ sint, cum adhuc reperiantur, necesse est dicere quod verbum hoc non fuit adhuc impletũ, nec quo ad constructionem Ecclesiarum, nec quo ad famam prædicationis Aposto. Et cum dicitur quod in die Pẽtecostes conuenerunt Hierosolymis religiosi viri ex omni natione quæ sub cælo est, est distributio accommoda: vel intelligitur de nationibus in quibus Iudæi erãt dispersi, vel Romano imperio subiectis, aut etiam tunc notis, & non de aliis. Et cum Christus dicebat: Amen dico vobis, non consummabitis ciuitates Israel, donec veniat filius hominis, non est intelligendum de ciuitatibus in quibus erant filij Israel secundum carnẽ: quia certum est illas fuisse consummatas tẽpore Apostolorum, & tamen nondum venit Christus ad iudicium. Ideo intelligendum est de semine repromissionis factæ Abrahæ. Et ad hoc quod hic dicitur multiplex potest dari solutio. Prima quia loquitur de omnibus Apostolis, qui futuri erunt vsque in diem iudicij, prout Apostolus ad Ephesios scribẽs ait: Et secundum hoc etiam debet intelligi præceptum prædicandi euangelium in vniuersum mundum, datum Apostolis, vel eorum successoribus: quia certum est quod Aposto. non fuerunt personaliter per vniuersum mundũ. Potest etiam dici quod verba Aposto. intelligi possunt de terris Romano imperio subiectis, vel de terris notis, vt dictum est, & de fama prædicationis eorum. Si quæratur, nunquid illi ad quos non peruenit verbum Christi, vtpote qui fuerunt nutriti in illis insulis, excusationem habent de peccato infidelitatis. Dicendum quod secundũ sentẽtiam Domini, quod illi qui loquentem Dominum per se vel discipulos non audierunt, excusationem habent de peccato infidelitatis. Non tamen beneficium Dei consequentur, vt scilicet iustificẽtur ab aliis peccatis. vel quæ nascendo contraxerunt, vel male viuendo addiderunt, pro quibus merito damnati sunt. Si qui tamen eorum fecerunt quod in eis fuit, & in primo instanti vsus rationis conuersi sunt in finem honestum, & non posuerunt impedimentum peccati mortalis, Dominus eis secundum suam misericordiam prouisit, reuelando eis interius vel exterius, prout de Cornelio legimus: hoc tamen quod aliqui faciunt se conuertendo ad finem honestum, est ex Deo mouente corda ipsorum. vnde Hieremias: Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur. Ephes.4.c Act.1.a Act.10.a Thren.5.d

Sed dico: Nunquid Israel non cognouit? primus Moyses dicit: ego ad æmulationem uos adducam in non Gentem, in Gentem insipientem, in iram uos mittam. Text.

HIc ostendit Iudæos inexcusabiles propter notitiam quam habuerũt ex lege & Prophetis, inquirendo, an populus Iudæorum cognouerit ea quæ pertinent ad mysterium Christi, & vocationem Gentium, & casum Iudæorum. Respondet quod planè cognouit instructus per legem & Prophetas. vnde Psal. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Et Psalm.147.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Baruch.4.a

Deut.vlt.d
Deut.32.c

Rom.10.d

Ephes.4.c

1.Cor.3.a

Galat.4.c
Psal.36.

Iob 5.a

Text.

Iob 39.c
Esa. 65.a

Infra 15.b
Matt.13.f.

ad Tit.1.b

Ioan.16.g

Esa.65.a

Matt.27.a

Matt.27.a

Luc.1.

Act.4.f

Ioan.15.b
Matt.12.b

Osee 4.a

Deut.31.g

Baruch: Beati sumus ô Israel, quoniam quæ placita sunt Deo, manifesta sunt nobis. Deinde determinat quæstionem motam cum dicit: primus Moyses qui est legislator dicit: per hoc autem quod dicit primus Moyses, non intelligit quod fuerunt duo Moyses, quorum primus hoc dixerit, sed quia Moyses inter doctores Iudæorum fuit primus, id est, præcipuus, iuxta illud: Non surrexit vltra propheta in Israel sicut Moyses: vel quia fuit primus inter alios, qui hoc dixit: *Ego ad æmulationem uos adducam*, &c. hæc secundum translationem 70. Nostra autem translatio habet: Ego prouocabo eos in eo qui non est populus, & in Gente stulta irritabo eos. vbi duplex distinctio est attendenda. Prima quidem ex parte Gentilitatis, quam vocat non Gentem, quasi non dignam vocari Gentem: quia non erat adunata in cultu vnius Dei: vnde Dominus: Duas Gentes odit anima mea. Tertia autem non est Gens. Eandem autem Gentilitatem vocat Gentem insipientem, vt sic aliqualiter Gens dici possit secundum quod adiuuatur & gubernatur lege humana. Dicitur tamen insipiens ante conuersionem, quia priuata erat vera sapientia, quę in cognitione & cultu Dei cõsistit. vnde Apost. Sicut & Gentes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei. Prosunt etiam hæc duo Gentilitati post conuersionem, postquam non dicitur Gens, id est, Gentiliter viuens, prout Apostolus ibidem dicit: Iam non amplius ambuletis sicut & Gentes. Dicitur etiam Gentilitas conuersa, Gens insipiens secundum opinionem infidelium, iuxta illud: Si quis inter vos sapiens videtur, stultus fiat vt sit sapiens. & alibi: Prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam. Secunda differentia attenditur quantum ad hoc: quia primo ponit æmulationem, scilicet inuidiæ. Quia Iudæi inuidebant Gentilibus conuersis, iuxta illud: Æmulantur vos non bene. Secundo ponit iram, quia contra eos irascebantur. vnde Psal. Obseruat peccator iustum & stridebit, &c. Et hæc duo congruè coniunguntur: quia ex inuidia causatur ira. vnde Iob: Virum stultum interficiet iracundia, & parvulum occidit inuidia. Dicitur autem Deus in æmulationem adducere, & in iram immittere, non quidem in eis causando malitiam, sed subtrahendo gratiam, vel potius faciendo conuersionem Gentium. vnde Iudæi occasionem inuidiæ itæ & sumpserunt.

Esaias autem audet & dicit: Inuentus sum à non quærentibus me, palàm apparui his, qui non interrogabant. Ad Israel autẽ dicit: Totà die expãdi manus meas ad populũ non credentem & cõtradicentẽ.

Hic ostendit Iudæos idem cognouisse per doctrinam propherarum. Et inducit Esa. pronũciatem primo conuersionem Gentium, dicens: Esaias autem audet & dicit, id est, audacter veritatem Iudæis annuntiauit, quanuis ei periculum mortis immineret. vnde & Iob: Audacter in occursum pergit armatis. dicit autem Esaias: Inuentus sum à Gentibus non quærentibus me, &c. vbi nostra translatio habet: Quæsierunt me qui antè nõ interrogabant, inuenerunt qui non inquisierunt me. In his verbis primo designat conuersionem Gentium, dicens: Inuentus sum à Gentibus non quærentibus me, præter merita & præter intentionẽ Gentilium, ostenditur fuisse eorum conuersio, cum dicitur: Gentes autem super misericordia honorare Deum. De hac autem inuentione dicebat Christus: Simile est regnum cælorũ thesauro abscondito in agro, quem qui inuenit homo abscondit, &c. Secundò ostendit causam & modum conuersionis Iudæorũ: Causam quidem, quia non casu factum est, vt inuenirent quod non quærebant: sed ex gratia illius qui voluit apparere, quod designatur in hoc quod dicit, Palàm apparui: de qua apparitione Apost. Apparuit gratia Saluatoris nostri Dei, &c. Modum autem, quia non apparuit Christus Gentilibus in ænigmatibus & figuris legis, prout Iudæis antiquis, sed in manifesta veritate. vnde dicit, *Palam*. vnde Christo dixerunt Apostoli: Ecce palam loqueris, & prouerbium nullum dicis: Palam, inquit, apparui illis, scilicet Gentilibus: *Qui me non interrogabant*, id est, qui meam doctrinã non quærebant. Secundò ostendit quomodo Esa. prænuntiauit incredulitatem Iudæorum, dicens: Ad Israel autem, id est, contra Israel, dicit: Tota die expãdi manus meas ad populum non credentem & contradicentem. vbi nostra translatio sic habet: Expandi manus meas ad populum incredulum, qui graditur in via non bona post cogitationes suas: populus qui ad iracundiam prouocat me. Quod autem dicit, *Expandi manus meas*, potest vno modo intelligi de expansione manuum in cruce, quæ dicitur fuisse tota die, id est, in principali parte totius diei: quia ab hora sexta vsque ad vesperas. Et quãuis expandente eo manus in cruce sol obscuratus sit, & petræ scissæ, & monumenta aperta, Iudæi tamen in sua incredulitate permanserunt, blasphemantes. vnde subdit, ad populum non credentem & contradicentem, de qua contradictione Apost. Recogitate enim qui talem aduersus semetipsum sustinuit contradictionem. & Simeon, in signum cui contradicetur. Alio modo potest referri ad extensionem manus Dei in miraculis faciendis, iuxta illud: In eo quod manum tuam extendi ad sanitates, & signa, & prodigia fieri per nomen sanctũ filij tui Iesu. vt sit sensus, tota die, id est, toto tempore prædicationis meæ, expandi manus meas, miracula faciendo, ad populum non credentem, etiam miraculis visis. vnde dicebat: Si opera non fecissem quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Sed fecit miracula quibus detraxerunt, dicentes: In Beelzebub principe dæmoniorũ eiicit dæmonia. vnde Osee: Populus tuus sicut hi qui contradicunt sacerdoti. Tertiò potest intelligi de extensione manuum ad beneficia illi populo exhibita, secundum illud: Extendi manum meã, & nemo fuit qui aspiceret: vt sit sensus, tota die, id est, toto tempore legis & prophetarum, expandi manus meas ad populum non credentem, id est, dando beneficium populo non credenti, sed contradicenti: secundum illud: Semper contentiosè egistis contra Dominum.

EPI

EPITOME XI. CAPITIS.

IN hoc capite Apostolus continuando originem gratiæ, ostendit casum Iudæorum non fuisse vniuersalẽ, proponendo dubitationem, quam soluit, inducẽdo & adaptando similitudinẽ de his quæ contigerunt tempore Eliæ, qui arbitrabatur se relictum solum Dei cultorẽ, cum tamẽ adhuc multi alij superessent. Deinde concludit maiorem multitudinem populi non esse assecutam iustitiam quam quærebant, sed excæcatam fuisse: quod probat authoritate Esaiæ & Dauidis. Secundò ibi *Dico ergo*. declarat casum Iudæorũ non fuisse inutilem, sed tanquam vtilem à Deo permissum, vt Gentilitas ingrederetur ad fidem: & hoc agit inquirendo causam prædicti casus. deinde ostẽdit casum Iudæorum esse reparabilem ex vtilitate boni, & ex Apostoli intentione, ac etiam illius populi conditione. Tertiò ibi: *Quod si aliqui*, &c. Aufert Gentilibus ansam gloriandi & se extollendi super Iudæos: quæ gloria poterat suggeri eis ex defectu & casu Iudæorum, & ex promotione Gentilium. Deinde admonet Gentiles, & rationẽ suæ monitionis assignat. Postmodum ponit obiectionem Gentilium, quam excludit inducẽdo eos in cognitionem iudiciorum diuinorum, in quibus diuina bonitas & seueritas manifestatur. Quartò ibi, *nolo enim*, &c. Exprimit quid sibi circa præmissa iudicia videatur, proponendo, probando, & rationem assignando iudiciorũ diuinorum, quibus tam Gentiles quàm Iudæi post incredulitatem misericordiam consequuntur. Quintò ibi, *O altitudo*, &c. exclamando admiratur altitudinem & excellentiam diuinæ sapientiæ, quasi ad hęc inuestiganda insufficientem se cognoscens, comparando eam intellectui nostro. Deinde probat incomprehensibilitatem & inuestigabilitatem eius authoritate Esaiæ & Iob: finaliter concludit altitudinem Dei ex causalitate, dignitate, & perpetuitate.

EXPOSITIO LITERALIS XI. CAPITIS.

Dico ergo, Nunquid Deus repulit populum suum? scilicet Iudæorũ, vt sit totaliter repulsus. *Absit*, scilicet quod hoc dicam. *Nam & ego Israelita sum ex semine Abrahã de tribu Bẽiamin*, id est, ex patriarchis progenitus, non proselytus, neq; aduentitius: qui tamen repulsus non sum, sed ad fidẽ vocatus & electus Apost. *Non repulit Deus plebem suam*, scilicet totam, *quam præscinit* & prædestinauit. An *nescitis in Elia quid dicit scriptura*, id est, quid accidit tempore Eliæ, quando pene totus populus à cultu vnius veri Dei aberrasset, *quemadmodũ interpellat*. id est, interpellauit, *Deum aduersum Israel*, id est, aduersus populum Iudæorum exprimens impietatem quam commiserant contra cultum Dei, persequendo ministros, & loca sanctificata prophanando, orabat dicens: *Domine, prophetas tuos occiderunt*, scilicet Iesabel & ministri eius: *Altaria tua suffoderunt*, & vt David ait: Incenderunt igni sanctuariũ ruum: *& ego relictus sum solus. & quærunt*, scilicet diligenter, *animam meam*, id est, vitam meam, volentes me occidere, prout cæteros omnes propheras & cultores tuos: arbitrabatur enim se esse solum superstitem inter cultores Dei. *Sed quid dicit*, pro dixit, *illi diuinum responsum?* id est, quid Deus respondit illi: *Reliqui mihi*, id est, per gratiam reseruaui in cultu meo, *septẽ milia virorum*, numerus determinatus, pro indeterminato, id est, magnam multitudinem populi, quam tu ignoras, scilicet omnes electos, qui non curuauerũt genua ante Baal. id est, qui cultum Dei non deseruerunt, quos non permisi cadere in peccatũ idololatriæ, vt adorarent Baal. *Sic ergo in hoc tẽpore*, scilicet gratiæ, *Reliquiæ secundum electionẽ gratiæ saluæ factæ sunt*, id est, multi Iudæi relicti & præseruati ab illo incredulitatis excidio, secundũ gratuitã Dei electionem, qua ab æterno eos prædestinauit, salui facti sunt. *Si autem gratia*, sequitur quod, *iam non ex operibus* legis, aut eorum meritis. *alioquin*, id est, aliàs sequeretur quod *gratia iã non est gratia*, quæ dicitur ex eo gratia, quod gratis præter omne debitũ datur. quod autem datur ex operibus, merces est secundum debitum, & non gratis. ideo non est gratia, cum debitum & gratia pugnent. *Quid ergo?* scilicet secũdum præmissa dicemus de prędicta repulsione hoc scilicet, *Quod quærebat Israel, hoc non est consecutus*, id est, maior pars populi quę quærebat iustitiam, non est consecuta illam, prout dictum est quod Israel sectando legẽ iustitiæ, in legẽ iustitiæ non peruenit. *electio autẽ cõsecuta est*. id est, electi à Deo ex Iudæis consecuti sunt iustitiã. *Cæteri uero excæcati sunt*, id est, reliqua pars populi nõ est cõsecuta iustitiã. sed propter malitiam suam excæcata est. *Sicut scriptũ est* in Esaia: *Dedit illis Dominus spiritũ cõpunctionis*, id est, punctionis & doloris cordis & inuidię, non immittendo malitiã, sed subtrahendo gratiam, *Oculos ut non uideant*, id est, ne percipiant miracula quæ Christus ipsis videntibus fecit, *& aures ut non audiant*, scilicet doctrinam Christi & Apostolorum: addit autem Apost. de suo, *vsque in hodiernum diem*: quia in fine mundi videbunt & audient quando conuertentur corda filiorum ad patres eorum. Et Dauid, tangendo occasionem defectus Iudæorum, *Dicit: fiat mẽsa eorum*, id est, malitia, qua peccatores resciuntur, *coram ipsis in laqueum*, quod fit quando ex ea paratur tentatio: vel quando impediuntur à bono, *& in captionem*, vt eos teneat, quod fit quando delectantur, *& in scandalũ & in retributionem illi*, id est, in impactionẽ casus, vel in causam exprobrij & confusionis, ruent de peccato in peccatum. *Obscurentur oculi*, id est, ratio superior & inferior, quæ dicuntur spirituales oculi, *eorum ne uideant*, quæ agere debent, *& dorsum eorum*, id est, liberum eorum arbitrium, quod portat ad bona & ad mala, *semper incurua*, id est, incuruari permitte, à cælestibus ad terrena & temporalia, à rectitudine iustitiæ ad iniquitatem.

SECVNDA PARS VNDECIMI CAPITIS.

Dico ergo, quærens: *Nunquid sic offenderunt ut caderẽt?* id est, nũquid permisit Deus eos offendere, vt propter nullam aliam vtilitatem inde consequẽtem peccarẽt: & perpetuo in peccato manerent, vt puniret eos? *Absit*, scilicet quod hoc dicam. quia non delectatur Deus in omnium

1.Cor.11.a

Psal.93.94.
Supra 8.f

3.Reg.19.d
3.Reg.19.e

Act.7.d
Psal.73.

Supra 4.a

Supra 9.d

Mal.vlt.b

Esa.53.b

Augustin. in Enchi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

perditione: *Sed illorum delicto*, quod in occisione Christi commiserunt. *salus Gentibus*, id est, salus Gẽtium subsecuta est, occasionaliter, non directè ex eis, sed per redemptionem agni immaculati: *ut illos æmulentur*, id est, vt Gentiles Iudæos imitẽtur in cultu vnius Dei detecta falsitate idololatriæ: *Quod si delectum illorum*, scilicet Iudæorum, *diuitiæ sunt mundi, & diminutio eorum diuitiæ Gentium*, id est, Gentilium, & redundant in spirituales diuitias eorum: *Quanto magis plenitudo eorũ*, id est, abundantia spiritualis, vel multitudo eorum conuersa ad Deum in diuitias Gentium redundabit: *vobis enim dico Gentibus* ad fidem Christi conuersis: *Quandiu quidem ego sum Gentium Apostolus*, id est, hoc dico vobis, quia mihi specialiter cura Gentium commissa est, *ministerium meum honorificabo*, ornando scilicet ipsum bonis moribus, & per supererogationem operum ad quæ non teneor, ampliando solicitudinem ad omnium salutem. *Si quo modo ad æmulandum prouocem carnem meam*, id est si aliquo modo potero inducere Iudæos, qui sunt cognati mei secũdum carnem, ad imitationẽ meam, *ut saluos faciam aliquos ex illis*, non quærens quod mihi vtile est, sed quod multis. *Si enim amissio eorum*, id est, incredulitas & inobedientia eorum, *reconciliatio est mundi*, occasionaliter: inquantum per mortem Christi reconciliati sunt Deo, *quæ*, id est, quid, scilicet, erit *assumptio* reliquorum ad fidem, *nisi vita* spiritualis in ipsis *ex mortuis*, id est, qui per incredulitatem mortui erant, quam vitam omnes eis optare debemus. *Quod si delibatio sancta est*, id est, si Apostoli ex Gente Iudæorum assumpti, sicut delibatio ex massa, sunt sancti, *& massa*, scilicet sanctificari potest. *& si radix sancta & rami*, id est, si patriarchæ, qui comparantur Iudæis, tãquam radix ad ramos, fuerũt sancti: & rami descendentes ex patriarchis potuerunt sanctificari & esse sancti.

1. Pet. 1. d

Supra 9. a

TERTIA PARS VNDECIMI CAPITIS.

Quod si aliqui ex ramis, id est, Iudæis *fracti sunt* per incredulitatem, *tu autem*, scilicet Gẽtilis, *cum oleaster*, id est, arbor infructuosa & amara *esses, insertus es in illis*, id est, loco illorũ: *& socius radicis & pinguedinis oliuæ factus es*, id est consociatus es Patriarchis & Prophetis, & abundantiæ gratiæ spiritus sancti particeps factus es, *noli gloriari aduersus ramos*, id est, aduersus Iudæos despiciens eos, & insultans eis in malis eorum: quia non esset bona gloria tua. *Quod si gloriaris, non tu radicem portas: sed radix te*, id est, considera quod Iudæa non accepit à Gentilitate salutem, sed potius econuerso. Quia salus ex Iudæis est. *Dicis ergo: fracti sunt rami, ut ego inserar*, id est, permisit Deus Iudæos excidere à fide, vt ego ad fidem intrarẽ, ideo pretiosior & magis accepta est Deo Gẽtilitas Iudæa. *Bene*, scilicet in hoc dicis, quod Deus permisit illos excidere, vt inseraris. Sed considera causam fractionis ramorum, quia *propter incredulitatem fracti sunt*, quia Christo prædicanti credere noluerunt: *tu autẽ*, scilicet Gentilis, *fide stas: noli altum sapere, sed time*: quia beatus homo qui est semper pauidus. *Si enim Deus naturalibus ramis*, id est, Iudæis, qui ex naturali origine ex patriarchis Deo dilectis descenderũt, *non pepercit*, quin eos frangi permitteret, *time, ne forte nec tibi parcat*, id est, ne te excidere & labi permittat, & finaliter non misereatur tui. *Vide ergo* id est, diligenter considera, *bonitatem* Dei miserẽtis, *& seueritatem* Dei punientis, *in eos quidẽ qui ceciderũt*, Iudæos, seueritatem: *In te autem bonitatem*, vt desperationẽ vites. *Si permanseris*, id est, si immobiliter manseris, *in bonitate*, id est, in dilectione Dei & humilitate: *Alioquin*, scilicet si non permanseris per timorem, dilectionem, & humilitatem: *& tu excideris*, id est, Deus permittet te excidere & labi. *Sed & illi*, id est, Iudæi *si non permanserint in incredulitate, inserentur*, id est, in suum statum restituentur: *potens est enim Deus inserere illos. nam si & tu*, scilicet Gentilis *ex naturali excisus es oleastro*, id est, processisti ex Gẽtilitate, quæ naturaliter erat infructuosa, *& contra naturam*, id est, contra cõmunem cursum naturæ. Non enim consueuit ramus malæ arboris inseri in bonam. *Insertus es in bonam oliuam*, id est, in fidem Iudæorum: *quanto magis hi qui*, scilicet sunt *secundum naturam*, id est, qui ex naturali origine pertinent ad gentem Iudæorum, *inserentur suæ oliuæ*, id est, reducentur ad dignitatem gentis suæ.

Iean. 4. c

Prou. 28. c

Mala. 1. c

QVARTA PARS VNDECIMI CAPITIS

Non enim *uolo uos ignorare fratres mysteriũ hoc*, scilicet vobis necessariũ, *ut nõ sitis uobismetipsis sapientes*, id est, vt non de sensu vestro præsumatis, & ex vestro sensu arbitremini vos posse discutere, & alios contẽnentes vos præferre. *Quia cæcitas ex parte*, scilicet aliqua & non vniuersaliter, *contingit in Israel*. non enim omnes excæcati sunt, *donec plenitudo Gentium*, id est donec Ecclesia esset in omnibus Gẽtibus, vel maiori parte fundata, *intraret*, scilicet ad fidem, *& sic omnis Israel saluus fieret*, scilicet postquam plenitudo Gentiũ intrauerit, tunc Iudæi omnes, qui erunt vniuersaliter, & nõ particulariter, aliqui sicut nunc cõuertentur. *Sicut scriptum est*, *Veniet*, scilicet Deus humanatus ex *Sion*, id est, ex populo Iudæorũ, *qui eripiat & auertat impietatem à Iacob*: quantũ ad culpam & pœnam. *Et hoc illis à me testamẽtum*, id est, pactum nouum vel testimoniũ erit illis: quia faciã quod promisi. *Cum abstulero peccata eorum*, quod scilicet, vetus testamẽtum non poterat. *Secũdum Euangelium quidem*, id est, quantum pertinet ad doctrinam Euangelij, quam ipsi impugnant, propter conuersionem vestram & ingressum vestrum ad Ecclesiam, sunt *inimici propter uos*, id est, ad vestrã vtilitatem cedit: quia occasione talis inimicitiæ Euangeliũ vbique diffunditur, & iam ad vos peruenit, fructificat, & crescit. *Secundũ electionẽ autem charissimi*, scilicet sunt Deo, & salutẽ consequẽtur. propter patres, id est, propter promissiones factas fratribus pro filiis, qui patres imitarẽtur. *Sine pœnitentia enim sunt dona & uocatio* Dei, id est, Deus non reuocat dona & promissiones, quas secũdum præscientiam & prædestinationem, aut electionẽ facit, eo quod in ipso non sit transmutatio. *Sicut enim aliquãdo & uos*, scilicet Gẽtiles, *non credidistis Deo, nunc autẽ misericordiam consecuti estis propter incredulitatem eorum*, scilicet Iudæorum, *ita & isti*, scilicet Iudæi, *nunc*, scilicet tempore gratiæ, *non cre-*

Esa. 5. d

Osee 1. d
Dicit. vlt. b
Esa. 59. d

Iacob. 1. c

dentes misericordiam, id est, in gratiam Christi, per quam vos estis misericordiam consecuti: vel non crediderunt quod in vestram misericordiam occasionaliter cessit, *ut & ipsi quandoque misericordiam consequantur*. *Conclusit enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur*, id est, concluso: permisit Deus omne hominum genus tam Iudæos, quàm Gentiles, in incredulitate, sicut in quadam cathena erroris: vt in omni genere hominum sua misericordia locum haberet, quod ita voluit vt homines humilientur, & salutem suam, non sibi, sed Deo attribuant.

Sap. 17. d
Osee 13. d
Supra 3. d

QVINTA PARS XI. CAPITIS.

O Altitudo diuitiarum sapientiæ, qua seipsum cognouit, *& scientiæ* Dei, quam habet de creaturis, *quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius*, quia omnia videt, & absque inquisitone & difficultate omnia intuetur & simul iudicat: *& inuestigabiles uiæ eius*, scilicet æternæ generationis & inspirationis, creationis, gubernationis, redemptionis, & glorificationis. *Quis enim cognouit sensum Domini*, per quem iudicat, & operando procedit: quasi dicat nullus, *aut quis consiliarius eius fuit?* quasi dicat nullus. Ille enim non eget consilio, qui absque inquisitione plene omnia peragẽda cognoscit. *aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* scilicet merces quasi prius dãti quasi dicat nullus. Quia non potest aliquis aliquid habere quod ab eo non acceperit. *Quoniam ex ipso*, tanquam ex primo agente, *& per ipsum*, id est, per suam virtutem, vel propter seipsum, *& in ipso*, sicut in conseruante, *sunt omnia*, quæ sunt aliquid & bona, & per consequens nullus prior dedit illi, *Ipsi* tanquã patri *gloria*, tanquam primo principio. *In secula seculorum. Amen*, id est, verè ita est.

Esa. 40. c
Sap. 9. d
1. Cor. 2. c
Ioan. 16. b
Hiere. 23. d
Prou. 16. d
Mala. 1. d

COMMENTVM VNDECIMI CAPITIS.

Dico ergo: *Nunquid repulit Deus populum suum? Absit. Nam & ego Israelita sum, ex semine Abraham, de tribu Beniamin. Non repulit Deus plebem suam, quam præscIuit.* Text.

SVPERIORI capite Apostolus ostendit Iudæorum ruinam, quatenus eorum causa & culpa id contigit: puta propter incredulitatem & cæcitatem: in hoc capite de eadem ruina tractat, quatenus à Deo ob bonam causam permissa fuit, vbi nonnulla consolatione populum recreat, eo quòd eorum lapsus non fuit vniuersalis, neque irreparabilis, nec etiam inutilis. Et primò ponit interrogationem quam soluit, & infert conclusionem. Ait igitur: *Dico ergo*, inquirendo: *Nunquid repulit Deus*, totaliter *populum suum*, scilicet Iudæorum? quia vocaui eum non credentem, sed contradicentem. Reclamare enim possent, eo quòd esset populus electus ac dilectus, cui facta est Messiæ promissio, in quo fuit templum, lex, sacerdotium, circuncisio, & reges. Talem obiectionem Apostolo hac interrogatione, quasi ex ore eorum præripit. Similis pene interrogatio est apud Psalmistam: Vt quid Deus repulisti in finem? Verum eorum amaritudinem statim consolatione compescere curauit, respondendo: *Absit*. Quæ responsio est exerantis, iuxta verbum Psalmistæ in alio psalmo: Quia non repellet Deus plebem suam, scilicet totaliter, & veritatẽ suam non derelinquet. Probat primò ex persona sua, dicens: *Nam & ego Israelita sum*. alibi etiam dixit, Israelitæ sunt & ego. Et quia in populo Israel erant aliqui proselyti & aduenticij, qui non descenderant secundũ carnem à patriarchis, hoc de se excludit, dicẽs: *Ex semine Abraham*. Erant autem in populo Iudæorum tribus distinctæ secundum duodecim filios Iacob, quorum quidam fuerunt filij ancillarum: quidam vxorum: Ioseph autem & Beniamin fuerunt filij Rachelis prædilectæ vxoris: & Beniamin patri dilectissimo, quẽ ei charissimo peperit charissima Rachel. Hanc sui sanguinis laudem commemorat ad maiorem rei confirmationem, videlicet, quod cum ex visceribus Israel fuerit euocatus ad fidem. ac si dicat: Si Deus concepto odio statuisset recumbere populũ suum, nunquam me in hoc culmen fidei extulisset. Explicatius deinde subdit conclusionis ratio, qua ostendit Deum fidem suam liberasse: quam pridem suis constrixerat pollicitationibus seruandi populum suum, scilicet, præscitum & prædestinatum. Deus enim immutabilis est, nec quouis modo fallere aut falli potest.

Psal. 93.
2. Cor. 11. c

Text. *An nescitis in Elia quid dicit scriptura, quemadmodum interpellat Deum aduersus Israel? Domine, prophetas tuos occiderunt, & altaria tua suffoderunt, & ego relictus sum solus, & quærunt animã meam.*

HIc ad confirmationem inducit similitudinẽ de his quæ contigerant tempore Eliæ, quo pene totus populus videbatur à cultu vnius veri Dei aberrasse. Vbi primò ponit interpellationem Eliæ, dicens: *An nescitis*, quid scriptura dicat in Elia, id est de Elia, vel in Elia, id est, in libro de Elia scripto. Totus enim liber Regum est principaliter scriptus ad notificandum dicta & facta prophetarum. vnde & inter libros propheticos cõputatur. vt D. Hier. ait. *Quẽadmodum*, scilicet ipse Elias interpellabat aduersus Israel. Contra cuius interpellationem videtur dictum Samuelis, dicentis: Absit hoc peccatum à me in domino, vt cessem orare pro vobis. Multo ergo minus est contra populum interpellandus. Verumtamen aduertendum quod Prophetæ contra populum aliquem interpellant tripliciter. Vno modo cõformando voluntatem suam voluntati diuinæ, prout in psalmista: Lætabitur iustus cum viderit vindictam. Alio modo interpellando contra regnum peccati, vt scilicet, non homines, sed hominum peccata destruantur. Tertiò modo interpellatio vel oratio interpretanda est non per modum operantis, sed per modũ prænũtiationis, secundum illud: Con-

3. Reg. 19. d
In prologo lib. Reg.
1. Reg. 12. d
Psal. 57. c
Hier. 17. c

fundan

Universidad de Deusto
Biblioteca

3.Reg. 8.b
Act.7.f
Psal.73.
2.Par.29.d

fundantur qui me persequuntur,id est,confundẽtur.Duo autem Elias in hac interpellatione contra nos allegat.Primò quidem impietatem quam cõmiserant contra cultum Dei. Vno modo persequendo ministros eius,quod tangit,dicens:Prophetas tuos occiderunt,iuxta illud:Nunquid indicatum est tibi domino meo,quid fecerim cum interficeret Iesabel prophetas Domini. & illud, quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri.Alio modo quantum ad loca Deo sanctificata,secundum illud: incenderunt igni sanctuarium tuum.Et quantum ad hoc dicit: *Altaria tua suffoderunt*,id est,destruxerunt à fundamentis auertendo.vnde notandum est quòd antequam in Hierusalem ædificaretur templum à Salomone,Israelitæ in diuersis locis ædificauerant Domino altaria. Iosue enim ædificauit Domino in monte Hebal: & filij Ruben, & Gad,& media tribus Manasses ædificauerunt altare Domino in terra Chanaam super Iordanis tumulos.Et Gedeon in Efra ædificauit altare Domino,vocauitque illud: Domini pax.Sed postquam ingressi sunt Israelitæ terram promissionis,& à Salomone ædificatum est templũ Domino,non licuit eis nisi permissione diuina ædificare templum domino,aliud à templo Hierosolymitano, vt in eo offerrent holocausta & victimas domino,per Moysen dicentem:Ad locum quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, vt ponat nomen suum ibi, & habitet in eo, venietis & offeretis in eo holocausta & victimas vestras. Attamen postquam recesserunt decem tribus à Roboan, constituentes sibi regem Hieroboan: Hieroboan excogitato consilio construi fecit duo altaria : vnum in Bethel, & alterum in Dan:& posuit vitulos aureos,quos adorari præcepit, & solennitates statuit:ne decem tribus irent in Hierusalem sacrificare Domino, & conuerterentur ad Roboan. vt habetur 3.Reg. 12. Quidã autem ex illis decem tribubus,qui non erant idololatræ,volentes adhærere Domino & legi Moysi,permittente Domino,construxerunt altaria,in quibus sua donaria,& primogenita offerebant Domino,quæ Iesabel suffodi fecit, vt cogeret populum adorare vitulos in Bethel & Dan.quod autem Acham & Iesabel ex impietate fecerunt,Ezechias filius eius omnia excelsa & altaria ex pietate abstulit,& præcepit adorare in Hierusalem, vt habetur 4.Reg.18. Dein de allegat contra eos impietatem quam facere intendebant in eum, dicens: *Et ego relictus sum solus*,scilicet,in cultu vnius veri Dei.quod ideo dixit,quia alij non ita aperte manifestabant se Dei cultores.Dicitur enim de eo:Surrexit Elias propheta quasi ignis,& verbum eius quasi facula ardebat.Et quærunt animam meam,id est,vitam meam perdere.Miserat enim Iesabel ad Eliam:Hæc faciant mihi dij, & hæc addant nisi cras hac hora posuero animam tuam sicut animam vnius ex illis,scilicet,prophetis Baal,quos occiderat Elias.

Iosue 5.f
Iudic.6.c
Deut.12.a
Eccles.48.a
3.Reg.19.a
Text.

Sed quid dicit illi diuinum responsum? Reliqui mihi septem milia uirorum, qui non curuauerunt genua sua ante Baal.

HIC ponit responsum diuinum factum Eliæ in sacra scriptura contentum, scilicet, reliqui mihi,id est,in cultu meo,non permittẽdo eos cadere in peccatum idololatriæ,*Septem milia uirorum.* Ponitur certum pro incerto,propter perfectionem septenarij & miliarij, qui sunt perfecti & celebres:pro magna & incerta multitudine vsurpati.*Qui non curuauerunt genua ante Baal*,id est, qui cultum Dei non deseruerunt,neque adorauerunt Baal,qui erat celebris inter deos illos, quos colebant Acham & Iesabel.

Text.

Sic ergo & in hoc tempore.Reliquiæ secundum electionem gratiæ Dei saluæ factæ sunt. Si autem gratia,iam non ex operibus:alioquin gratia non est gratia.

APplicat hic historiã Eliæ ad rem propositã.Eodem inquit pacto & in hoc tempore reliquiæ Israel,id est,perexiguus numerus respectu multitudinis,qui erat sicut arena maris,secũdum electionem gratiæ Dei saluæ factæ sunt.quasi dicat:Sicuti tunc olim non solum quantum ad paruam numeri quantitatem, sed etiam quantum ad modum.Sic, inquit,in hoc tẽpore.Nam etiam illi tẽpore Eliæ gratia & misericordia Dei seruati sunt.Sic nunc.Et dicuntur reliquiæ,prout contusis eiectisque paleis,ait Theophylactus,pura residẽt grana,sic ex pluribus Iudæis propter incredulitatem,tanquam paleis eiectis,qui secũdum electionem gratię puri futuri erant,reseruati sunt. Non enim decebat diuinã clementiam, vt populum illum cui vni per totum orbem celeberrimæ promissiones factæ fuerãt,eo vsque in aduentu Christi diuina sua ope destitueret, vt nullam eius haberet rationem.Quare,vt D.August.ait,primitiæ fidei ex gente illa collectæ sunt.Quando enim sola Dei genitrix Virgo inde fuisset electa,præclarissime cum gente illa actum fuisset.Fuerunt nihilominus & sponsus eius Ioseph iustus,& cum suis parentibus Ioannes Baptista,Simeon, Anna, Nathanael,ac denique Apostoli & Discipuli,quibus & D.Stephanus martyrio coronatus præiuit. Mox tria milia vno die sacro baptismate tincta,atque subinde quinque milia,atque iterum decem milia,quorum erat anima vna & cor vnum in Deo, prout ante D.Chrysost.annotauerat: præter aliam numerosam multitudinẽ,cuius mentio non habetur expressa in sacra scriptura.Hæc autem reliquiarum saluatio fuit secundum electionem gratiæ Dei,id est,secundum gratuitã electionem Dei.Ideo Christus:Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Ex hoc infert conclusionem: Si autem gratia salui facti sunt,iam non ex operibus eorũ, prout ad Titum scribit: Nõ ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos,sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. Deinde probat consequentiã,dicens:Alioquin si gratia est ex operibus,iam non est gratia,quæ sic dicitur, ex eo quod gratis datur,secundum illud quod supra dictum est: Iustificari gratis per gratiam ipsius. Pugnant quippe secum gratis quippiam donari,& ex operibus reddi. Quia quod ex operibus redditur, iustitiæ opus est,& merces vel præmium dicitur:gratia vero rationem iustitiæ & debiti excludit.

Rom.3.f
Ad Tit.3.b
Supra 3.d

Quid

Quid ergo? quod quærebat Israel,non est consecutus,electio autem consecuta est:cæteri uerò excæcati sunt. Text.

INfert hic ex his quæ dicta sunt interrogationis conclusionẽ,dicens:*Quid ergo?* quasi dicat, Tandem concludamus hoc,scilicet,quod Israel quantum ad maiorem multitudinẽ populi, non est consecutus quod quærebat,scilicet,iustitiam:& hoc modo intelligendum quod supra dictum est: Israel sectãdo legem iustitiæ in legẽ iustitiæ non peruenit,iuxta illud Christi:Quæretis me,& non inuenietis.*Electio autem consecuta est*,id est,reliqua illa & minor pars populi Iudæorũ,quæ secũdum electionem fuerat prædestinata,consecuta est iustitiã:quia oblatam fidem prompto obsequio suscepit.Cæteri vero, id est,altera & maior pars populi,*excæcati sunt*,propter malitiam eorum.

Supra 9.b
Ioan.7.a

Sicut scriptum est.Dedit illis Deus spiritum compunctionis:oculos,ut non uideant:& aures,ut non audiant usque in hodiernum diem. Text

MAnifestat hic & probat prædictam conclusionem,quantum ad secundam partẽ authoritate Esaiæ,quam ex duobus locis componit Apost:Esa.enim 29.ait: Miscui vobis spiritum soporis.& quantum ad hoc dicit: *Dedit illis Deus spiritum compunctionis*,quod pertinet ad peruersitatem affectus.Cõpunctio enim importat quãdam cordis punctionem siue dolorem.Est autem quidam cordis dolor & compunctio bona,qua quis dolet de propriis peccatis,secundum illud:Potasti nos vino compunctionis.Est etiam aliqua mala cordis compunctio,scilicet, inuidiæ,qua quis dolet de bonis aliorum.Huius ergo compunctionis siue inuidiæ spiritum dedit eis Deus, non immittendo malitiam,sed subtrahendo gratiam, vt dictum est : Ego ad æmulationem adducam vos in non gentem.Et hoc modo intelligitur illud Esaię,à quo desumpta est secunda pars authoritatis inductæ,Excæca cor populi huius,& aures eius aggraua.Oculos eius claude,ne forte videant oculis suis,& auribus suis audiãt.& quantum ad hæc declarat defectum cognitiuæ virtutis.vnde subdit,*oculos,ut non uideant*.scilicet per seipsos miracula,quæ Christus eis videntibus fecit. Et *aures ut non audiant* doctrinam Christi & Apostol.vnde Esa.alibi: Qui vides multa nõne custodies? Qui apertas habes aures,non audies? Addit autem Apost.de suo,*Vsque in hodiernum diem*: Quia in fine mundi videbunt & audient quando conuertentur corda filiorum ad patres eorum.

Esa.29.d
Supra.10.d
Esa.6.c
Esa.24.
Mat.vlt.b

Et Dauid dicit:Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in captionem,& in scandalum, & in retributionem illis. Obscurentur oculi eorum,ne uideant,& dorsum eorum semper incurua. Text.

HIC eandem conclusionem probat authoritate Dauidis:in qua primo tangit occasionẽ defectus Iudæorum,dicens:Fiat mensa eorum.id est,malitia qua peccatores reficiuntur,iuxta illud:Cum dulce fuerit in ore eius malum,abscõdit illud sub lingua sua.Quæ quidem mensa est coram ipsis, quando ex certa malitia peccant:hæc fit in laqueum, quando ex ea paratur tentatio ad peccandum,iuxta illud:Qui explicauerit se de fouea, tenebitur laqueo. Fit in captionem quando per delectationem succumbit illi consentiendo,iuxta illud:Capientur & irretientur.Et in scandalum,id est,impactionem casus,quando ruunt de peccato in peccatum.Et in retributionem, scilicet quando puniuntur pro peccatis suis.Vnde Psalm. Redde retributionem superbis. Vel mensa, id est, sacra scriptura Iudæis apposita,iuxta illud:Posuit mensam suam, fiat eis in laqueum , quod sit quando ocurrit aliquid ambiguum,& in captionem, quando male intelligitur : Et in scandalum,quando ruit in pertinaciam erroris:& in retributionem,dum puniuntur.est autem allusio ad muscipulam aliáque illaqueandi ingenia,sub quibus abditur viscus ad inescãdum animalia. Pari modo Iudæi præ sua inuidia & superbia seducti sunt,& irretiti per falsum intellectum sacræ scripturæ.Secundò ponit defectum quantum ad cognitiuam virtutem,cum dicit:Obscurentur oculi eorum ne videant.quod magis prænũciando quàm optando dicitur.vt D.August. ait, non vt fiat, sed quia ita fiet.vnde Apost.Tenebris obscuratum habentes intellectum.Et quantum ad effectum cum dicit:Et dorsum eorum,id est,liberum eorum arbitrium,quod portat & ad bona & ad mala, semper incurua,id est,incuruari permitte,ab æternis ad temporalia , à rectitudine iustitiæ ad iniquitatem,quod dæmones suggerunt : dicentes illud Esa.Incuruare vt transeamus.

Esa.24.c
Esa.8.c
Psal.63.
Prou.9.a
Ephe.4.a
Esa.51.g

SECVNDA PARS XI. CAPITIS.

Dico ergo,nunquid sic offenderunt ut caderent? Text.

IN hac secũda huius capitis parte Apost.ostendit Iudæorum ruinam non esse caussam siue inutilem,neque irreparabilem. Et primò ponit interrogationem , dicens : *Dico ergo*,&c. quasi dicat: Dictum est & probatum quod cæteri Iudæi præter electos sunt excęcati.interrogo: Nunquid sic offenderunt, vt caderent? id est, nunquid permisit Deus eos offendere solum vt caderent, & non propter aliquã vtilitatem? Quod videtur esse contra bonitatem Dei,quæ tanta est, vt D.Aug. ait, quod nunquam permitteret aliquid mali fieri,nisi propter bonum quod ex malo elicit. vnde quo ad casum Iob ait:Conteret multos & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis. & D. Ioan. Tene quod habes,ne alius accipiat coronam tuam.Deus enim permittit aliquos cadere,vt eorum casus sit aliorum salutis occasio.Alio modo potest sic exponi,id est,nunquid permisit sunt corruere,vt vniuersi perpetuo lapsi absque remedio iacerent? scilicet,irreparabiliter. Et huic sensui apertissimè seruit particula,sic,quæ in aliquibus codicibus non habetur.Hoc enim pacto legit D.Ambro. Nunquid sic offenderunt vt curari non possent,sicut diabolum legimus cecidisse,simili modo legit tam D.Chrysost. quam Origenes.

In Euchi.
Iob.34.c
Apoc.3.c

Absit.Sed illorum delicto salus est Gentibus,ut illos æmulentur. Text.

FAmiliaris est Apostol.responsio,dum partem affirmatiuam per abominationem repellit. Et primò iuxta primam expositionem,ostendit Iudæorum ruinam esse vtilem.ait ergo: Absit, vt scilicet,

Universidad de Deusto Biblioteca

scilicet, sic offendere permiserit eos Deus, vt inutiliter caderent. Sed magis illorum delicto salus Gentibus facta est, scilicet occasionaliter. vnde & Christus dixit: Salus ex Iudæis est. Trinam vtilitatis rationem meditatur D. Thom. & alij, Gentibus ex Iudæorum delicto aduenisse. triplex enim delictum Iudæi commiserunt. Primum in occisione Christi, ex qua subsecuta est salus Gentilium per redemptionem sanguinis Christi, secundum illud: Non enim corruptibilibus auro & argento redempti estis, &c. Secundum delictum Iudæorum fuit repulsio doctrinæ Apostol. propter quam repulsam Apost. dixerunt: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei. Sed quoniam repulistis illud, conuertimur ad Gentes docẽdas: quæ doctrinam illorum cum gaudio susceperunt. Tertium delictum Iudæorum fuit excæcatio & impœnitentia, propter quam sunt in omnes Gentes dispersi. vt D. Aug. ait, baiulantes legem, vetũsque testamentum, cuius testimonio fulciuntur Christiani, ac suam stabiliunt fidem ad conuertendum Gentiles. Qui suspicari potuissent prophetias de Christo, quas fidei prædicatores inducebant de Christo esse confictas, quæ probantur testimonio Iudæorũ. vnde Psalmista: Deus ostẽdit mihi super inimicos meos, ne occidas eos, nequãdo obliuiscantur populi mei: disperge illos in virtute tua. Sequitur, vt illos æmulentur. Et quia non dicit qui vel quos, & cum sit duplex æmulatio, scilicet indignationis & imitationis, potest hoc quatuor modis exponi. Vno modo vt Gentiles illi imitentur Iudæos in cultu vnius veri Dei. vnde Apost: Eratis in illo tempore sine Christo, alienati à conuersatione Israel, &c. & alibi: Vos imitatores facti estis Ecclesiarum Dei, quæ sunt in Iudæa: vel vt Gentiles æmulentur Iudæos, id est, indignentur contra eos propter incredulitatem ipsorum. vnde Psal. Vidi præuaricantes, & tabescebam: quia eloquia tua non custodierunt. Vel vt Iudæi æmulentur imitantes conuersionem & fidem Gentilium, & finaliter omnis Israel saluus fiat, cum plenitudo Gentium intrauerit. Et sic impleatur illud: Ille erit in caput, & tu eris in caudam. Vel vt Iudæi æmulentur Gentiles, id est, contra eos ex inuidia turbentur, dum vident eorum gloriam ad Gentiles translatam. Verũtamen circa huiusmodi, à duplici errore cauendũ est. Primo ne putemus gẽtes, viam salutis non potuisse ingredi nisi depulsis Iudæis: quasi Deus sic angustiauerit aditum ad se, vt non posset vniuersum humanũ genus sinu infinitæ misericordiæ suæ excipere. Nam quanuis prædestinatorum numerus certus fuerit, vult tamen omnes saluos fieri. Ideo Christus salutis viam aperuit omni credenti, Iudæo primum & Græco. Ideo si nulli credere renuissent, omnes intrassent. Secundo cauendum est ne dicamus Deum excæcasse Iudæos, vt ingrederentur Gentiles, ne eum constituamus authorem mali. Malitia enim & duritia cordis Iudæorum in causa fuit incredulitatis eorum. Deus autem Iudæorum malo, quod ab ipsis ortum habuit, bene vsus est, prout in induratione Pharaonis vsus est ad exaltationem nominis sui.

Quod si delictum illorum diuitiæ sunt mundi, & diminutio eorum, diuitiæ Gentium, quanto magis plenitudo eorum?

PRosequitur hic Iudæorum consolationem, ne desponde ant animo: ostendens casum eorum esse reparabilem: hoc autẽ in quarta parte locupletius explicat, sed hic interim triplici ratione præmonstrat. Primò ex vtilitate quam in hoc textu ponit, quæ talis est: Bonum est potentius ad inferendum vtilitatem quàm malum: Sed malum Iudæorum magnam vtilitatem Gentibus contulit. Ergo maiorem mundo cõfert vtilitatem bonum eorum. Et hoc innuit supposito quod prius dixit, quod eorũ delicto salus Gentibus facta est. Nunc subsumit: Quod, pro sed, si illorum. i. Iudæorum delictum diuitiæ sunt mũdi. i. Gentilium: quia delictum s. Iudæorum redũdauit in spirituales diuitias Gentilium. Quoniam per mortem Christi huiusmodi crimine patratam, mundus vniuersus opulentissima Dei misericordia ditatus est. Et eorum diminutio, hoc est quod pro maiori parte reiecti sunt, & pauci ingressi, diuitiæ sunt Gentium: quanto magis plenitudo eorum locupletabit mundum? Et est argumentum à maiori ad minus. Nam si de malo quod per se aduersatur bono per accidentalem occasionem, diuina sapientia tantum eduxit bonum, quanto magis de bona eorum conuersione, quæ per se ordinatur in bonum, poterit mũdum ad optimum perducere statum. Tunc enim vterque populus absque vlla æmulatione iustitiam Dei percolẽt. Et sic Deus si propter vtilitatem totius mundi permisit Iudæos delinquere: multo magis impleuit ruinas eorum propter totius mundi vtilitatem, & ideo tandem reliquiæ secundum electionem gratiæ saluæ fient.

Vobis enim dico Gentibus: Quandiu quidem ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo, si quo modo ad æmulandum prouocem carnem meam, ut saluos faciam aliquos ex illis.

ADducit hic secundam rationem ad probandum quod ruina Iudæorum non sit irreparabilis. Ratio talis est: Rerum desperatarum & irrecuperabilium non est prudentia, neque intentio, nec aliquis sapiẽs curam suscipit, secundũ illud: Est peccatum ad mortem, pro hoc nolo vt roget quis. At qui Apost. intendebat & sperabat aliquos ex illis saluos facere: igitur casus eorum nõ erat irreparabilis: cum Apost. sapiens esset & spiritu Dei ageretur, ad suam explicãdam intentionem direxit sermonem peculariter Gentibus, quanuis ab initio Epistolæ vsque huc, vbi causam cõmunem agit fidei, omnes simul cõuersos alloquitur, sic dicens: omnibus qui sunt Romæ, &c. Hic vero singulariter Iudæorum salutem se procurare meminit, dicens: Vobis enim Gentibus, quandiu sum Gentium Apost. vestri curam geram vsque ad mortem: attamen ministerium meum honorificabo. Non quidem in his quæ ad secularem honorem & fastum pertinent: sed ornando ipsum bonis moribus, iuxta illud: In omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros in multa patientia, &c. honorificabo etiam per supererogationem operum, ad quæ non teneor. vnde dicebat: Quæ est ergo merces mea? vt Euangelium Christi prædicans sine sumptu honorificabo: præterea ampliando solici-

Intra. tione. Psal. 58. Ephe. 2. c Psal. 118. Deut. 28. c Text. 1. Ioan. 5. a Galat. 2. b 1. Ti. 2. b 1. Cor. 6. a 1. Cor. 9. b

solicitudinem ad omnium salutem. vnde dicebat: Præter illa quæ extrinsecus sunt instantia mea quotidiana solicitudo omnium Ecclesiarum. Propterea & hic dicit: Si quo modo ad æmulandum prouocem carnem meam, id est Iudæos, qui sunt mihi cognati secundum carnem. & ideo sequens consilium Esa. dicentis. Carnem tuam ne despexeris: conabatur prouocare eos ad æmulandum bona æmulatione, ad quam etiam Corinthios hortabatur, dicens: Aemulamini charismata meliora. Nec in hoc excedebat mensuram regulæ, de qua Corinthiis scribens dicebat: Nos autem non in immensum gloriamur, sed secundum mensuram regulæ, qua mensus est nobis Deus mensuram pertingendi ad vos. Quia non sic erat ei commissa cura Gentilium, quod fuerit ei prohibitum Iudeis prædicare: sed ex præcepto tenebatur Gentilibus prædicare. vnde dicebat: Si non euangelizauero, væ mihi est. Necessitas enim incumbit, scilicet, euangelizandi Gentilibus, quæ non incumbebat euangelizandi Iudæis, nisi forte inter Gentiles habitantibus, sed supererogando prædicare poterat eis, & in hoc mysterium suum honorificabat: Non quærens quod ei vtile erat, sed quod multis, vt salui fierent. Ideo hic dicit, Vt saluos faciã aliquos ex illis. Nec est illi arrogantiæ adscribendum quod dicit: Saluos faciam. Nouerat enim proprium esse Dei saluos facere credentes. Ideo intelligebat tanquam fidei minister colendo agrum dominicum, quemadmodum alibi dicebat: Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit.

Supra 9. a Esa. 58. c 1. Cor. 12. d 2. Cor. 10. d 1. Cor. 9. c 1. Cor. 10. g 1. Cor. 3. b

Si enim amissio eorum reconciliatio est mundi, quæ assumptio, nisi uita ex mortuis?

Text.

VIdetur hic explicatior repetitio eius quod dixerat: Si delictũ illorũ diuitiæ sunt mundi, quanto magis plenitudo eorũ? Hic enim ponit amissionem pro delicto eorum, & assumptionem pro reconciliatione: alludens ad recompensationem amissionis vnius amici, quæ fit dum vno perdito plures acquiruntur. Sic Iudæorum casus & ruina, quæ dicitur amissio, prout seruus qui sub cura domini refugit, esse dicitur amissus, plures seruos Deo occasionaliter acquisiuit. Postmodum interrogat: Quæ assumptio, nisi vita ex mortuis? quæ verba D. Chryl. & Orig. referunt ad resurrectionem vniuersæ carnis in die iudicij: & possumus secundũ eos verba Apost. hic interpretari: Si amissio Iudæorum reconciliatio fuit reliqui orbis, consequens est vt eorum assumptio (quæ Deo trahente facienda est) vita sit ex mortuis: id est, consequens est vt Iudaismo ad fidem assumpto, nihil restet nisi vt fiat resurrectio vtilis. Vbi D. Chrysost. annotauit quod sicut Iudæorum amissio non fuit causa, sed occasio reconciliandæ Gentilitatis: sic eorum assumptio erit occasio resurrectionis generalis, in cuius declaratione Apost. ministerium suum honorificauit. Nam finis euangelij muneris est illa vniuersalis cõuersio. Possunt etiam hæc verba Apost. esse expositio huius quod promiserat, saluos faciam: & sic intelligitur hic locus vita ex mortuis, de morte spirituali per peccatum Iudæorum, & de vita per gratiam Gentium: vt sensus sit: Si amissio illorum, id est, spiritualis mors, reconciliatio, id est, vita spiritualis, fuit mundi, id est, Gentilium, qui faciebant maiorem partem mundi: assumptio illorum erit resuscitatio ab eadem morte in similem vitam. Quod cum ego procurem, opto eos saluos facere: & sic non reputo casum illorum irreparabilem.

Quod si delibatio sancta est, & massa: Et si radix sancta, & rami.

Text.

TErtiam hic rationem adiungit ad cõfirmandũ casum Iudæorum non esse irreparabilẽ ex conditione Gentis Iudæorũ: & hoc dupliciter. Primo ex parte Apostolorũ cum dicit, *Quod si delibatio sancta est, & massa.* Dicitur autem delibatio id quod ex massa pastæ sumitur, quasi ad probandum gustũ massæ, & ex illa delibatione fiebant olim collyridæ, quæ iubebãtur offerri. Sunt autem Apostoli ex gente Iudæorũ assumpti, prout delibatio ex massa. Et ideo si Apostoli sunt sancti, consequens est quod gens Iudæorũ sit sancta, secundum illud: Gens sancta, populus acquisitionis. Secundò idem probat ex parte patriarcharum, qui comparãtur ad Iudæos, sicut radix ad ramos. vnde Esa. Egredietur virga de radice Iesse. Si ergo patriarchæ sunt radix, & sunt sancti: Ergo & Iudæi qui ex ipsis processerunt sunt sancti. vnde Oseas: Erũpet radix eius, vt libani ibunt rami. Et non intendit Apost. hic loqui de actuali sanctitate, nec ostendere Iudæos incredulos esse sanctos, sed de sanctitate potentiali. Nihil enim prohibet eos reparari in sanctitate, quorum patres, & quorũ filij sunt sancti: vel potest dici quod illi sunt specialiter rami patriarcharũ qui illos imitantur, iuxta illud, Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Origenes hic nomine massæ & radicis, vnum dominum nostrũ Iesum Christum concipit, qui est primitiæ resurgentium, & radix renascentiũ in eius membra. Et sic: Si ille sit sanctus sine macula, & rami ei insiti fient participes sanctitatis: quod autem possunt inseri inferius persequitur. Si autem inseri possint, non est irreparabilis casus eorum.

Levit. 7. b 1. Pet. 2. b Osee 14. b Ioan. 8.

TERTIA PARS VNDECIMI CAPITIS.

Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis & pinguedinis oliuæ factus es. noli gloriari aduersus ramos.

Text.

IN hac tertia huius capitis parte Apost. præseruat Gentiles à vitio superbiæ, quo gloriari & insultare poterant in Iudæos ex duabus partibus, scilicet, ex Iudæorum defectu, & sua promotione. Ideo ait: *Quod si aliqui ex rami fracti sunt.* quasi dicat, Dictum est quod si radix est sancta, & rami. Sed si aliqui ex ramis, id est, ex Iudæis fracti sunt, id est, diuisi eorum culpa à fide patrum, qui comparantur radici, noli scilicet gloriari, quia & tu frangi potes. vnde Iob dicebat: Ramos eius arefaciet flamma. Et Sap. Cõfringentur rami consumpti. Secundò imminebat Gentilibus materia gloriandi ex parte promotionis eorum, in locum Iudæorum. Promotio autem alicuius tanto consueuit eum altius extollere in vanã gloriam, quanto viliori statu eleuatur, iuxta illud: Propter tria mouetur terra, & quartum quod sustinere non potest per seruum cum regnauerit, &c. Ideo Apost.

Iob. 15. b Sap. 4. b Prou. 30. c

ad deprimendum gloriam eorum, permittit abiectum statum de quo assumpti fuerant, dicens: *Tu autem*, scilicet Gentilis, cum oleaster, id est, siluestris olea, id est, sterilis & infructuosa, meritò excidendus & in ignem mittendus, iuxta illud Matt. 7. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. & Mirica in deserto qui traditus fueras in reprobum sensum & in ignominiã carnis, plusquam belluinis moribus imbutus, idolis addictus viuebas, *insertus es in illis*, id est, loco illorum, iuxta illud: Conteret multos, & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis. *Et socius radicis factus es*, id est, consociatus es patriarchis & prophetis, secundum illud, Multi venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob, &c. Et per comparationem ad Apostolos: *Et socius pinguedinis oliuæ factus es.* Oliua quidem dicitur ipsa Gẽs Iudæorum propter vniuersales fructus spirituales quos attulit. vnde Hier. Oliuam vberẽ, pulchram, fructiferam, speciosam vocauit Deus nomen tuum. & Psal. Ego sicut oliua fructifera in domo Dei. Sicut autem huius oliuæ radix sunt Patriarchæ & Prophetæ: ita & pinguedo huius oliuæ est abundantia spiritualis gratiæ spiritus, scilicet quã præ omnibus Apost. habuerũt. vt Gloss. dicit. vnde oliua dixisse dicitur: Numquid possum deserere pinguedinem meam. Sic Apost. Non est æquum nos derelinquere verbum Dei. Sic ergo promoti sunt Gentiles ad societatem illius populi patriarcharum & Apostolorum, vnde effecti sunt ciues sanctorum & domestici Dei, superædificati super fundamentum Apost. & Propheterum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu. Licet ergo tu Gentilis has occasiones gloriã di videaris habere, noli tamẽ gloriari & insultare aduersus ramos, id est, Iudæos: quia, scilicet, non est bona gloriatio tua. *Quod si gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te.* Hic assignat quare gloriari non debẽt, nec insolescere aduersus Iudæos, dicens: Quod si non obstãte hac admonitione gloriaris, saltem ne Iudæi vsqueadeo sint tibi vituperio, eos existima tanquam tuum fundamentum, quo sustentaris. Considera ad represionem gloriæ tuæ, quod non tu radicem portas, sed radix te, id est, quod Iudæi nequaquam acceperunt à Gẽtilitate causam salutis, sed potius è cõuerso: vnde Christus, Salus ex Iudæis est: vt pote tanquam ab illa sancta radice Abrahæ, cui promissum est quod in ipso benedicendæ essent omnes Gentes. *Dicis ergo: fracti sunt rami, ut ego inserar.* Hactenus generalibus verbis deterruit Gentes à tumore superbiæ: Nunc verò rem apertius expedit, obiectas eorum obiectiones refutando. Poterãt enim obiicere quod non ipsi, vt Iudæi, cecidissent, & quod Deus Gentilitatem hoc honore prætulisset, quod Iudæos proiecisset, vt Gẽtes seruaret. Nullus enim sustinet detrimentum rei nisi propter rem pretiosiorem & magis dilectam: quemadmodum quis pluris facit caput quàm brachia, quæ pro tuitione capitis exponit periculo. has obiectiones hic proponit: quantum ad primam dicit: *Fracti sunt rami*, scilicet, Iudæi per incredulitatem: & nos ex quo vocati fuimus, credidimus. quo ad secundam dicit, *ut ego inserar*, ex quo videtur quod Gentilitas est magis Deo accepta quàm Iudæa. quod videtur prophetasse Malachias, dicens: Non est mihi voluntas in vobis: & munus non accipiam de manu vestra. Ab ortu autem solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus. Et Esa. Parum est vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob: Dedi te in lucem Gentium, &c.

Hier. 17. a
Matt. 7. c
Ioel. 3. d
Hier. 11. c
Psal. 51.
Iudic. 9. b
Ephes. 2. d
1. Cor. 5. b
Ioan. 4. c
Malach. 1. a
Esa. 64. b

Text. *Bene, propter incredulitatem fracti sunt, tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte non tibi parcat.*

Hic respondet obiectioni. Et primò assignat causam defectus Iudæorum & promotionis Gentilium, dicens: Bene: quod aduerbium videtur esse verbum annuẽtis, non quod hoc illis concedat iuxta eorum intentionẽ, sed fortasse fatetur illos habuisse occasionem sic cogitandi. Vel secundum alios hæc vox *bene*, est interiectio renuentis aut ridentis: ac si dicat, probè seu pulchrè arguis. Vel vt alij volunt, forsan concedit vti dixit, quod Iudæorũ delictũ occasio fuerit salutis Gentium propter bonum vsum Dei. Non tamen quod illa fuerit causa finalis à Deo intenta, vt propter salutem Gentiũ sponte sua proiecerit Deus Iudæos. vnde subiũgit causam fractionis ramorum, dicens: *Propter incredulitatẽ fracti sunt.* quia, scilicet, in Christũ credere noluerunt: Deus enim quãtum in se fuit, eos seruare voluit. Misit enim illis filium suum, quicis tãquam domesticis dilucide veritatem tanquam lumen manifestauit: illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum: eam ob rem cõquerebatur quod cum veritatẽ illis diceret, non crederẽt: imò fecit inter eos signa & prodigia: quæ si facta fuissent in Tyro & Sidone, Gentiles illi pœnituissent & credidissent. & vt D. Matth. ait: Propter incredulitatẽ illorum non fecit in illis plures virtutes. Deinde auffert Gentibus aliam superbiæ ansam, dicens: *Tu autem*, non viribus tuis subnixus stas, sed fide: quia, scilicet, misericordia Dei insitus es in fide Abrahę, à qua naturales filij defecerunt. Quinimo hæc insitio secundum Origenem, non fuit facta secundum leges agriculturæ, secundum quas arbor sterilis non inseritur fœcundæ ac preciosiori, sed surculus illius quæ fœcũda est, inseritur sterili agresti q; stipiti. Nam insertus ramus est qui alimentum sterilis sua virtute in suam ipsius bonã conuertit substantiam: vnde fert fructus: Deus autẽ qui est fons vniuersæ bonitatis è cõuerso sterilẽ oleastrũ inseruit oliuę, vnde fructuosum exugeret succũ. Ideo subiũgit admonitionẽ: *Noli altũ sapere*, id est, noli de te vltra præsumere. Noli esse elato animo. Ideo infr. Nõ alta sapiẽtes. & Psalmista: Domine non est exaltatum cor meum, neque elati oculi: *Sed time*, ne, scilicet tu frangaris per incredulitatem, qui timor pertinet ad amorem castum. vnde Salomon: Beatus homo qui semper est pauidus. Qui verò mentis est duræ, corruet in malum. & Sap. Timor Domini expellit peccatum. Secundò assignat rationem suæ admonitionis, dicens: *Si enim Deus naturalibus ramis*, id est Iudæis, qui ex naturali origine ex patriarchis descenderunt, non pepercit, quin eos frangi & in incredulitatem

Ioan. 1. a
Ioan. 8. f
Matt. 11. d
Matt. 13. g
Infra 11. a
Prou. 28. c
Eccles. 1. c

tem labi permiserit, *Time ne forte nec tibi parcat.* quin, scilicet, te permittat per incredulitatem excidere. vnde Salomon: Zelus & furor viri non parcet in die vindictę. & Hiere. Non parcam nec miserebor, vt non dispergam eos. In hoc ergo consistit solutio Apostol. quod cum aliquis videt se gratiam adeptum, alio cadente non debet extolli contra cadentem, sed magis timere sibi ipsi, quia ipsa superbia est causa præcipitij. & timor est causa custodiæ & cautelæ.

Prou. 16. d
Hier. 13. c

Text. *Vide ergo bonitatem & seueritatem Dei: in eos quidem qui ceciderũt, seueritatẽ: in te autem bonitatem si permanseris in bonitate: alioquin & tu excideris. Sed & illi, si non permãserint in incredulitate, inserentur: potens est enim Deus iterum inserere illos. Nam & si tu ex naturali excisus es oleastro, & contra naturam insertus es in bonam oliuam, quanto magis qui secundum naturam inserentur suæ oliuæ?*

Hic inducit Gentiles ad diligentem diuinorũ iudiciorum considerationem. Et primò ostẽdit quod oporteat eos diligenter cõsiderare, scilicet bonitatem & seueritatẽ Dei. Bonitas in præsentiarum idem significat quod benignitas vbertásque diuinæ misericordiæ, de qua supra: An diuitias bonitatis eius contemnis? Seueritas autem nihil vitij significat, sed censoriam iudicis grauitatem nihil de rigore remittẽtis, quę apud theologos dicitur iustitia vindicatiua. de hac Psal. Deus vltionum dominus, id est, æmulator vlciscens & vindictam faciens. ait ergo: Vide & considera vtrunque. Prima enim consideratio tribuit spem, secunda timorem, vt ex prima vitetur desperatio, & ex secunda præsumptio. Secundò ostendit in quibus & à quibus prædicta duo sunt considerandа. Primò à Gentilibus seueritatem & rigorosam iustitiam, in eos, scilicet Iudæos dicit esse considerandam, quo modo permisit Deus eos sic cadere, & quo modo verificatum fuit illud Hiere. Præcipitauit Deus nec pepercit, omnia speciosa Iacob destruxit. Secundò ab eisdem dicit considerandam quam Deus in eos exercuit bonitatem, qua eos immeritos à fęcibus peccatorum liberauit, vt vnusquisq; eorum dicere debeat cum Psalmista: Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domine. Tertiò ostendit quo tẽpore possunt hæc in prædictis cõsiderari, quia non immobiliter, sed sicut id quod potest mutari in futurũ. Et primò ostendit quantum ad Gentiles, dicens: In te dico bonitatẽ Dei operantem, ea conditione si permanseris in bonitate. vnde Christus: Manete in dilectione mea. Alioquin si tu non dederis operam permanendi per timorem & humilitatem, & tu excideris. Per hæc verba apertissimè ostendit ita salutem nostram esse munus Dei, vt tamen in nostra potestate sit positum ei adiuuãti assentire & aduersari, siue permanere & non permanere in bonitate à Deo nobis communicata. Quocirca quod ait, *Et tu excideris*, nihilominus hæc monitio ad singulos nostrum pertinet. Catholica enim veritas contra Lutheranos (qui dicunt quod ad solos prædestinatos verè pertinet Euangelium, & quod tales nunquam verè excidunt, nec reprobi verè resurgunt) est quod tam reprobi quã prædestinati sæpenumero sunt verè in gratia, à qua excidunt, & verè tursum in culpa, à qua verè resurgũt. vnde singuli admonentur ab Apostolo, Qui stat, videat ne cadat. & alibi: Vide ne & tu tenteris. Et D. Ioan. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Secundò ostendit idem quantum ad Iudæos, dicens: *Sed & illi si non permanserint in incredulitate, inserentur.* Quanuis enim iniqui non vtantur auxilio Dei, prout iusti: quia tamen Deus illis præsto est, qui non sese auertũt ab eo, & stat ad ostium & pulsat, dicere possumus quod licet in facultate peccatoris non sit salus immediatè posita, hoc tamen in eius arbitrio situ est, vt auxilio diuino vratur, quo illam obtineat: & ideo ait, *Si nõ permãserint in incredulitate*, id est, si non retineãt perversum sensum, & sequantur diuinã inspirationẽ, *inserentur*, scilicet, iterum, id est in statum suum restituentur, secundũ illud: Tu fornicata es cum amatoribus multis: tamẽ reuertere ad me dicit dominus, & ego suscipiam te. Deinde probat dupliciter quod iterũ inserẽtur. Primò ex diuina potentia: potens est enim Deus iterũ inserere illos, & ideo nõ est desperandũ. Nã vt Esaias ait: Nõ est abbreuiata manus Domini, vt saluare non possit. Secũdò idem probat per locum à minori ad maius, dicẽs: Nam & si tu Gẽtilis excisus es ex naturali oleastro, id est, ex Gẽtilitate, quę naturaliter erat infructuosa, non quidẽ prout Dominus fecit naturam, sed secũdum quod corrupta est per peccatum. vnde Sapiens: Nequã est natio eorum, & naturalis malitia ipsorum, & Apost. Eramus natura filij iræ. *Et contra naturam insertus es in oliuam bonam*, id est, cõtra cõmunem cursum naturæ Nõ enim cõsueuit ramus arboris infructuosæ inseri in bonã arborem, sed potius è cõuerso. Et sic quod ait contra naturam, nõ crude prout sonat, intelligendũ est. Nam Deus cui natura tanquã authori suo obediẽtissimè paret, nihil agit contra naturam, neq; vim infert rebus. Dicimus enim esse naturale quod fit ab agẽte, cui naturaliter subditur patiens, quanuis non sit secundum naturã propriam patientis. Fluxus enim & refluxus maris est naturalis, eo quòd causatur ex motu lunæ, cui naturaliter subditur aqua: quanuis non sit naturalis secundũ formam aquæ. Ita etiam cum omnis creatura sit naturaliter Deo subiecta, quicquid facit Deus in creatura, potest dici naturale, licet nõ sit naturale secundum propriam & particularem naturam rei, in qua sit: pura cum cæcus illuminatur, & mortuus suscitatur, quæ dicuntur opera supra naturam, sed non contra naturam proprie loquendo.

Text.
Supra 2.
Psal. 93. a
Thren. 2. a
Psalm. 118. b
Ioan. 15. b
Hier. 3. a
Esa. 59. a
Sap. 12. b
Ephes. 2. a

QVARTA PARS XI. CAPITIS.

Text. *Nolo enim uos ignorare fratres mysterium hoc, ut non sitis uobimetipsis sapientes, quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo Gentium intraret: & sic omnis Israel saluus fieret.*

In hac 4. huius cap. parte Apost. clarè exprimit quid sibi circa præmissa iudicia videatur. & primò ponit factum & intentionem suam. Induxi ad cõsiderandum bonitatem & seueritatẽ Dei. *Nolo enim uos ignorare fratres mysteriũ hoc*, quasi dicat, video quod nõ potestis omnia capere mysteria: hoc enim est perfectorum. vnde Christus dicebat: Vobis datum est nosse mysteriũ regni Dei.

Luc. 8. b

1 Cor.4.d Verum tamen hoc mysterium nolo vos ignorare, quia huius mysterij ignorantia esset vobis damnosa. Si quis enim ignorat, ignorabitur. Secundò assignat suæ intentionis rationem, dicens, *ut non sitis vobismetipsis sapientes*, id est, vt non de sensu vestro præsumatis, & ex sensu vestro alios condemnantes & vos eis præferatis. vnde infra: Nolite esse prudentes apud vosmetipsos. Et Esa. Ve qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Deinde ponit mysterium quod intendit. Primò quidem quātum ad casum particularium Iudæorum, cum dicit: *Quia cæcitas*, non vniuersaliter, sed ex aliqua parte, vt supra dictum est, addit, *contingit*, ne quis cęcitatis causam Deo ascriberet. Nihil enim aliud fecit quam permittere. Neque ait quod cæcitas contigit, vt plenitudo intraret, ne quis suspicetur Deum eos illo fine excæcasse: sed dicit *donec plenitudo Gētium*, id est, non solū aliqui particulariter, sicut tunc conuertebātur, sed vel in tota Gentilitate, vel in maiori parte Ecclesia fuerit fundata. Et sic donec designat terminum ingressus Gentilium ad fidem conuertendorum, qui dicuntur intrare quasi ab exterioribus & visibilibus rebus quas venerabantur. Et sic cum plenitudo Gentium intrauerit, cæcitas Iudæorum curabitur. vnde subdit: Et *sic omnis Israel saluus fiet*, non particulariter sicut nunc, sed vniuersaliter omnes vel maior pars, secundum illud: Saluabo eos in domino Deo suo. & illud: Reuertetur & miserebitur nostri. Et hoc vocat mysterium quod cæcitas Israel non est perpetua, vt Gentes poterant opinari, sed temporaria: quæ ex inuidia & indiscreto zelo legis processerat, vt D. Ambr. ait.

Infra 12.d Esa.5.c

Psalm.99.a

Oseæ 1.b Mich.vlt.d

Text. *Sicut scriptum est: Veniet ex Sion, qui eripiat, & auertat impietatem à Iacob. Et hoc illis à me testamentum cum abstulero peccata eorum.*

Esa.59.d COnfirmat hic assertam sententiam de salute Iudæorum authoritate. ait ergo: Dico quod omnis Israel saluus fiet, sicut scriptum est in Esa. vbi nostra trāslatio habet: Et timebunt qui ab Occidente nomen Domini: & qui ab ortu solis gloriā eius, cum venerit quasi fluuius violentus, quem spiritus domini cogit. Et venerit ad Sion redemptor, & eis qui redeunt ab iniquitate in Iacob. Hoc fœdus meum cum eis, dicit dominus. Quæ quidem verba manifestè indicant conuersionem Israelis in verum Iacob. Apostolus autem more suo citat secundum translationem septuaginta. Et tangit tria. Primò Saluatoris aduentum, cum dicit, *Veniet ex Sion*, id est, ex populo Iudæorum, qui

Zach.9.b Ioan.4.c Esa.2.a significatur per Sion, quæ erat arx Hierusalem metropolis Iudææ. vnde Zacha. Exulta satis filia Sion, iubila filia Hierusalem: Ecce rex tuus venit, &c. & Christus: Salus ex Iudæis est. Vel dicit ex Sion eum venire, non quia sit ibi natus, sed quia doctrina eius inde exiuit in vniuersum, per hoc quod Apostoli in cœnaculo Sion, Spiritum sanctum receperunt. vnde Esa. De Sion exibit lex, & verbum domini de Hierusalem. Secundo ponit salutem per Christum Iudæis oblatam dicens: *Qui eripiat & auertat captiuitatem à Iacob.* Quæ verba possunt referri ad liberationem à pœna secūdum illud: Auertet dominus captiuitatem plebis suæ, vel vtrunque refertur ad liberationem à culpa.

Psalm.13.c Amos 3.c Mich.vlt.d Hebr.10.a Ieb.10.c Hier. 31.f Matt.26.c Mich.vlt.d Sed dicit, *Qui eripiat*, propter paucitatem & difficultatem. Quia pauci nunc & difficulter quasi cum quadam violentia conuertūtur, iuxta illud: Quasi si eruat pastor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ: sic eruentur filij Israel. Dicit autem: Auertet impietatem à Iacob, ad ostendendum facilitatem conuersionis Iudæorum in fine mundi. vnde Micheas: Quis Deus similis tui, qui aufers iniquitatem & transfers peccatum reliquiarum hæreditatis tuæ, quæ translatio peccati fieri non poterat per testamentum vetus. Quia vt dicit Apost. Impossibile est sanguine taurorum aut hircorum auferri peccata, & ideo propter imperfectionem antiqui promittitur eis nouum. Quare subdit: Et hoc illis à me testamentum. Prophera dicit fœdus, quod idem est. Hier. verò ait: Feriam domui Israel & domui Iuda fœdus nouum, quod quidem habebit efficaciam ad remissionem peccati per sanguinem Christi, secundum illud: Hic sanguis meus noui testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. & Micheas: Deponet iniquitates nostras, & proiiciet in profundum maris omnia peccata mea.

Text. De prædestin. sanct. *Secundum euangelium quidem inimici propter uos, secundum electionem autem, charissimi propter patres.*

HAEc verba Diuus Augustinus dicit esse corollarium proximæ conclusioni de futura salute Iudæorum appensum, & ipsius conclusionis confirmatiuum, & expositiuum. Nempe quod Iudæi inimici nostri facti sunt secundum Euangelium quidem, quantum pertinet ad Euangelij doctrinam, quam impugnat, *propter uos*, id est in vestram vtilitatem cedit, vt supra dictū est. vnde

Luc.19.d Christus: Veruntamen inimicos meos illos, qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, & interficite ante me. Vel secundum Euangelium inimici propter vos: quia eorum inuidia, qua Christum occiderunt, & nos ac Euangelij doctrinam repellunt, in commodum & vtilitatem vestram & Euangelij promulgationem cedit. Quia occasione talis inimicitiæ & repulsionis Euangelium

Colos.1.a vbique diffunditur. vnde Apostolus: In verbo veritatis Euangelij quod peruenit ad vos, sicut in

Supra ibid. b vniuerso mundo est, & fructificat & crescit. Sed secundum electionem sunt charissimi propter patres. Hoc referendum est ad electos: quia superius Apostolus dixit: Quia quod quærebat Israel, hoc non est consecutus: eosdem hic vocat inimicos. De quibus ante dixerat: Electio autem consecuta est: eosdem nūcupat amicos propter patres. Origenes autem & Diuus Hierony. ex huiusmodi dictis Apostol. colligunt responsum aduersus Gentes, & dicunt: Quod quanuis Iudæi sint inimici nostri secundum Euangelium, hoc est, in receptione Euāgelij, quod impugnant propter vos, eo quòd occludere vobis contendunt salutis viam, qua de re nos illis repugnare tenemur. Sunt tamen nihilominus diligendi secundum electionem propter patres, quos Deus dilexit, & semen eorum

eorum elegit iuxta illud: Dilexit patres tuos, & semen eorum post eos. Quod non est sic intelligendum quod merita patrum præuisa fuerint causa electionis filiorum. Sed quia Deus ab æterno elegit gratis & patres & filios: hoc tamen ordine quodam, vt filij propter patres consequerentur salutem propter quandam abundantiam diuinæ gratiæ & misericordiæ: quæ talis fuit patribus exhibita, vt propter promissiones eis factas filij saluarentur. Nec est aliqua repugnantia si dicantur inimici & charissimi respectu diuersorum: iniquos enim odio habemus propter iniquitatem, illis tamen propter naturam optamus precamúrque salutem: & sic Apostol. docet eos sic esse reprehendendos, vt eorum optemus & procuremus salutem. Deut.4.f

Text. *Sine pœnitentia enim sunt dona & uocatio Dei.*

HIc excludit quandam euasionem quam posset aliquis afferre & dicere: Quia etsi Iudæi olim fuerint charissimi propter patres, tamen inimicitia quam contra euangeliū exercent, impedit ne in futurum saluentur. Veruntamen hanc euasionem Apost. euacuat, dicens: *Sine pœnitentia sunt dona & uocatio Dei*, quasi dicat. Quod Deus aliquibus donet, vel aliquos vocet, hoc est sine pœnitentia, quia de hoc Deum non pœnitet, secundū illud: Triumphator Israel non parcet, nec pœnitudine flectetur. & Psalmista: Iurauit dominus, & non pœnitebit eum. Si obiiciatur illud: Pœnitet me fecisse hominem. Et illud: Loquar de gente, & de regno, vt ædificē & plantem illud. Si fecerit malum coram oculis meis, pœnitentiā agam super bonum quod locutus sum vt facerem ei. Dicendum quod sicut Deus dicitur irasci, non propter hoc quod in eo sit commotio iræ, sed quia ad modum irati se habet quantū ad effectum punitionis: ita quandoque pœnitere dicitur, nō quasi in eo sit pœnitentiæ cōmutatio, sed quia ad modum pœnitentis se habet, dum mutat quod fecerat. Si adducatur illud: Tollite ab illo talentū, & date illi qui habet decem talenta: vbi quod datum erat, aufertur. Multos etiam in gratiam suam recipit, quos rursus expoliat, vt Iudam & similes: ergo aliquando Deum pœnitet collati beneficij. Dicendum quod ibi non est mutatio ex parte Dei, sed est mutatio hominis qui gratiam Dei abiicit, secundum illud: Contēplantes ne quid desit gratiæ Dei. Simile est in sole, qui absq; sui variatione diuersimodè operatur successiue in oculis aliter & aliter dispositis. vnde D. August. Oculis ægris odiosa est lux, quę puris est amabilis. Potest etiam quod hic dicitur aliter intelligi, vt dicamus, quod dona Dei quæ dantur in baptismo, & vocatio qua baptizatus vocatur ad gratiam, sunt sine pœnitentia hominis baptizati: quod quidem hic inducitur, ne quis desperet de futura Iudæorum salute, propter hoc quod non videntur de peccato suo pœnitere. Si obiiciatur id quod D. Petrus ait: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum. Dicendum quod duplex est pœnitentia, quædā interior quæ dicitur virtus moralis: qua quis interius dolet de offensa, & talis pœnitentia exquiritur à baptizato: quia vt D. August. in libr. de pœnitent. ait: Nemo suæ voluntatis arbiter constitutus potest nouam vitam inchoare, nisi veteris vitæ eum pœniteat, alioquin fictus ad baptismum accedit. Alia est pœnitētia sacramentum, quæ vltra diuplicentiam de peccatis importat confessionem & satisfactionem, quæ à baptisato non exquiruntur: quia per gratiam baptismalem liberatur homo non solum à culpa, sed etiam à tota pœna per virtutem passionis & mortis, cui plene conformatur, vt dictum est. vnde Aposto. alibi: Per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abunde. Si obiiciatur quod clues Eccles. & omnia alia sacramenta operantur in virtute passionis Christi: ergo etiam omnia alia sacramenta liberant hominem à culpa & tota pœna. Ad hoc respondet Apost. in prædicta authoritate, dicens: quod passio Christi operatur in baptismo per modum cuiusdam generationis, quæ requirit vt homo priori vitæ totaliter moriatur, ad hoc vt nouam vitam accipiat. Et ideo tollitur in baptismo totus reatus pœnæ, qui pertinet ad vetustatem prioris vitæ. Sed in aliis sacramentis operatur virtus passionis Christi per modum sanationis, vt in pœnitentia. Sanatio autem non requirit vt omnes infirmitatis reliquiæ auferātur, & eadem est ratio in aliis sacramētis. Nec obstat quod illi qui baptizabātur à D. Ioanne Baptista, cōfitebantur peccata sua: quia baptismus Ioānis erat baptismus pœnitentiæ: Quia accipiendo illum quodammodo profitebantur se pœnitentiam accepturos pro peccatis: ideo conueniens erat vt confiterentur, vt secundum mensuram delicti eis pœnitentia statueretur. Sed baptismus Christi est baptismus omnium peccatorum, ita quod non restat aliqua satisfactio pro peccatis præteritis, vt dictum est. Psal.118.d

Text. *Sicut enim aliquādo & uos non credidistis Deo, nunc autē misericordiā consecuti estis propter incredulitatē illorum, ita & isti nunc non crediderunt in uestram misericordiā, ut & ipsi misericordiam consequantur.*

ADhibet hic postremam conclusionis confirmationem, à simili & à minori ad maius: ait ergo, dixi quod omnis Israel saluus fiet, licet nūc sint inimici. *Sicut enim*, id est, quemadmodū vos, scilicet Gentiles, *aliquando non credidistis*, iuxta illud: Eraris illo tempore sine Deo in hoc mundo. *Nunc autem misericordiam consecuti estis*: & hoc *propter eorum incredulitatem*, quæ fuit occasio vestræ salutis, vt dictum est. *Ita & isti*, scilicet Iudæi *nunc*, scilicet tēpore gratiæ, *non crediderunt in uestram misericordiam*, id est, in Christum: per quem vos misericordiam consecuti estis, iuxta illud: Secundū misericordiam suam saluos nos fecit, vel non crediderunt, quod in vestram misericordiam cesit, vt & ipsi misericordiā consequantur, vt prædixit Esa. Miserebitur Deus Iacob. Vel non crediderūt, vt per vestri æmulationem peruenirent in vestram misericordiam. Ergo sedes argumenti: Si id quod minus videtur inesse, inest: & id quod magis: sic deducēdo: Si incredulitas Iudæorum quæ de se pernitiosa est, facta est vobis commoda, puta medium occasionale, vt euocaremini ab incredulitate (quæ erat vobis tanquam natiua siue naturalis) ad fidem: Multo maioris virtutis medium Ephes.2.e ad Tit.3.b Esa.14.b

erit vestra fides, quæ de se est lux mundi, vt Iudæi ab incredulitate, quæ eis est accidentalis: quia primo crediderunt, reuocentur in suam tanquam natiuam fidem. Appellamus natiuam incredulitatem Gentium, & natiuam fidem Iudæorum, ea significatione, qua Apostol. Gentes natura oleastrum, Iudæos autem naturales ramos.

Text. *Conclusit enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur.*

Hic assignat rationē prædictæ similitudinis: quia, scilicet Deus, voluit vt sua misericordia in omnibus reluceret: & hoc est quod dicit, *Cōclusit enim Deus*, id est, cōcludi permisit *omnia*, id est, omne hominū genus tam Iudæos quam Gentiles, *in incredulitate*, sicut in quadam cathena erroris: iuxta illud: Vna cathena tenebrarum omnes erant colligati, vt omnium misereatur, secundū illud: Misereris omnium domine. Quod intelligendum est vt sit distributio pro generibus singulorum, & non pro singulis generum. Ideo autem vult Deus omnes per suam misericordiam saluari vt humilientur, & suam salutem non sibi sed Deo ascribāt, secundū illud: Perditio tua ex te Israel, tantum in me auxilium tuum. Si enim totus Iudaicus populus de improuiso lumen fidei suscepisset, ansam habuisset dicendi quod merito legis à se tandiu obseruatæ promeruisset salutem, quæ illi erat velut hæreditarium ius. Igitur vt omnes mortales in vniuersum æquarentur, permissi sunt in incredulitatem corruere. Simili modo & ratione totum humanum genus reum constituit, dicēs: Vt omne, inquit, os obstruatur, & subditus fiat omnis mūdus Deo. Et ad Galat. Conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio Iesu Christi daretur credentibus.

Gal. 31. d
Osee 3. a
Supra 3. c
Galat. 3. d

QVINTA PARS XI. CAPITIS.

Text. *O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei.*

Apost. in præcedentibus conatus est assignare rationem diuinorum iudiciorum, cur tam Gentes quàm Iudæi post incredulitatem misericordiā consequūtur. In hac verò quinta huius capitis parte ad hæc inuestiganda insufficiēter se recognoscens, exclamando diuinam excellentiam admiratur. Quæ admiratio pulcherrima & optimè appositа est, non solum huic postremæ sententiæ, verum & negatio totius prædestinationis & reprobationis, quod in hac tertia huius epistolæ parte à calce, scilicet, octaui capitis, hucusque pertractauit. Hac admiratione Apost. significare curauit ita se docuisse mysterium prædestinationis, reprobationis, vocationis Gentium, cæcitatis Iudæorum, & finalis salutis ipsorum, vt nemo tamen arbitraretur ad supremam causam materiā resoluendo retulisse: cum sit admiratione potius contegenda, quā nimia elocutione adeunda. Et primò admiratur excellentiam diuinæ Sapientiæ secundū se considerata, dicens: *o altitudo*, id est, profunditas & impenetrabilis abyssus, prout puteus dicitur altus, & altum mare. vnde Sapiens: Alta profunditas, quis inueniet eam? Et Hiere. Solium gloriæ altitudinis à principio. Hæc autem altitudo attenditur quantum ad tria. Primò quantum ad rem cognitam, inquantum Deus seipsum cognoscit. Secundò quantum ad modum cognoscendi: quia per seipsum se & omnia alia cognoscit. vnde Psalmista. Prospexit de cælo sancto suo, dominus de cælo in terram aspexit. Tertiò quātum ad certitudinem cognitionis, quia vt Sapiēs dicit: Oculi Domini multo plus lucidiores super solem. Secundò admiratur excellentiam diuinæ cognitionis, quantum ad eius plenitudinem, cum dicit: *diuitiarum*. de quibus Esa. Diuitiæ salutis sapiētia & scientia: quæ quidem plenitudo attenditur in tribus. Primò in multitudine cognitorū: quia scilicet omnia nouit, iuxta illud: Domine tu omnia scis. & illud: In ipso sunt omnes thesauri sapientiæ Dei absconditi. Secundò quantum ad facilitatem cognoscendi: quia statim omnia intuetur sine inquisitione & difficultate, iuxta illud: Omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Tertiò quantum ad copiam cognitionis, quia eam omnibus communicat affluēter. vnde D. Iacobus: Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo qui dat omnibus affluenter. Tertiò admiratur diuinam excellentiam, quantum ad perfectionem, cum dicit: *Sapientia & scientia* Dei. Habet enim sapientiam de diuinis, & scientiam de rebus creatis. vnde Iob: Apud ipsum est fortitudo & sapientia. Qui scit vniuersa, nouit eam.

Eccle. 7. d
Hier. 17. b
Psal. 101. c
Eccle. 23. c
Esa. 33. b
Iob vlt. f.
Coloss. 2. a
Heb. 4. d
Iacob. 1. a
Iob 12. c

Text. *Quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius?*

Hic ostendit excellentiam diuinæ sapientiæ & scientiæ, per cōparationem ad intellectum nostrum. Et primò quantum ad sapientiam, ad quam pertinet iudicare & ordinare. vnde dicit, Quam incōprehēsibilia sunt iudicia eius. Quia, scilicet homo non potest comprehēdere rationes diuinorū iudiciorū, quæ in diuina sapientia latent. Aduertendū tamen quod res dicitur bifariam comprehendi. Vno modo quando cognoscitur, quantum secundum suam naturam cognoscibilis est. Cum ergo Deus sit infinitæ substantiæ & essentiæ, infinito modo cognoscibilis est, atque adeo à se solo comprehensibilis. Et quia quicquid est in ipso, est sua simplicissima essentia: hinc est quod quicquid habet est simpliciter incomprehensibile, quod hic de eius iudiciis affirmat Apostol. Alio modo dicitur res comprehensibilis, eo quod apprehenditur & tenetur. Tenet namque prædā Vertagus, licet non totam ambiat bestiolam. Hoc pacto beati comprehendunt Deum comprehensione illa qua terminatur spes, iuxta illud: Sic currite, vt comprehendatis. Sed illa comprehensio non vetat quin Deus sit simpliciter incomprehensibilis, eiúsque pariter iudicia. vnde Iob: Forsitan vestigia Dei comprehendes, & omnipotentem vsque ad perfectum reperies. & Psalmista, Iudicia tua abyssus multa. Secundò quantum ad scientiā, per quam in rebus operatur. vnde subdit, *& inuestigabiles*, id est, non perfectè ab homine vestigabiles, *uiæ eius*, id est, processus eius, quo in creaturis operatur. Verè enim dicuntur & sunt viæ eius inuestigabiles, id est, imperscrutabiles: siue ad rationes iudicij id referas, siue ad rationes externarum rerum, quæ à Deo prodeunt. Et quanuis inuestigo à

1. Cor. 9. d
Iob 11. b
Psalm. 35. b

go, à quo inuestigabilis deducitur, affirmatoria vox sit: hic tamen negatiue accipitur, id est, non vestigabiles: eo enim quod dixit incōprehēsibilia negatiue, palam est etiā negatiue dixisse inuestigabiles. Et quanuis ipsæ creaturæ sint homini notæ, tamen modi quibus Deus in creaturis operatur, ab homine comprehendi non possunt. vnde Psalm. In mari via tua, & in aquis multis vestigia tua non cognoscentur. Et Iob: Per quam viam spargitur lux.

Psal. 76. d

Quis enim cognouit sensum domini? Aut quis cōsiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei?

Iob 38. a

Confirmat hic quę dixit de incomprehensibilitate iudiciorum Dei, & inuestigabilitate viarum eius: & ad hoc inducit duas authoritates, quarum prior est Esaiæ, cuius litera secundum nostram translationem habet. Quis adiuuit spiritum Domini, aut consiliarius eius fuit? Sed Apostol. more suo recitat secundum translationem Septuaginta: Quis cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? quæ idem sonat. Qui enim consilium ab alio petit, adiuuari ab alio eius prudentiā petit, & mentem suam ei manifestat & patefacit. Quapropter idem est ab alio tuum iuuari spiritū, & tuum ab eo cognosci sensum: & ideo cum dicit, *aut quis consiliarius eius fuit*, est prioris interrogationis expositio. Alia authoritas est Iob in persona Dei loquentis: Quis ante dedit mihi, vt reddam ei? loco cuius hic dicitur: aut, quis prior dedit illi & retribuetur ei? In his autem verbis & sequentibus Apost. facit tria: Primò ponit excellentiam diuinæ sapientiæ per comparationem ad intellectum nostrum, dicens: Assertum est quod incomprehensibilia sunt iudicia Dei, &c. Quis enim cognouit sensum, id est, intellectum Domini, per quem iudicat, & operando procedit? quasi dicat nullus, nisi eo reuelante. vnde Sap. Sensum tuum quis scire poterit, nisi tu dederis sapiēriam, & miseris spiritum sanctum tuum de altissimis. Et Apost. Quæ sunt Dei, nemo nouit nisi spiritus Dei: nobis autem reuelauit Deus spiritum suum. Secundò ostendit excellentiam diuinæ sapientiæ, prout in se habet altitudinem, quæ est supremi principij, ad quod duo pertinent. Primò quod non sit ab alio. Secundò quod omnia alia sint ab eo. Quod autem diuina sapientia non pendeat ab altiori principio, ostendit dupliciter: Primò per hoc quod non est instructa alieno cōsilio. vnde dicit, aut quis consiliarius eius fuit? q.d. nullus. Ille enim consilio indiget, qui non plene cognoscit qualiter sit agendum. Quod Deo, qui omnia simplici intuitu videt, penetrat & iudicat, non conuenit. vnde Iob: Cui dedisti consilium, forsitan ei qui non habet sapientiam. & Hier. Quis affuit in consilio Domini. Secundò per hoc quod non est adiuta alieno dono. vnde subdit, *aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* quasi prius danti. q.d. nullus. Non enim potest homo dare Deo nisi quę accipit ab eo, iuxta illud: Tua Domine sunt omnia, & quod de manu tua accepimus, dedimus tibi. Et Iob: Porrò si iuste egeris, quid donabis ei: aut quid de manu tua accipiet?

Sapien. 9. d
1. Cor. 2. a
Iob 26. a
Hier. 32. d
1. Paralip. vlt. d
Iob 25. b

Text. *Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.*

Hic ostendit altitudinem Dei esse primi principij, eo quod ab ipso sunt omnia. Et primò ostendit eius causalitatem dicēs: Recte dixi quod nullus prior dedit illi, quia ex ipso, & per ipsum, & in ipso, sunt omnia: & ita nihil potest esse nisi ab eo acceptum. In his verbis est elegantissima non solum clausulæ præcedentis comprehensio, verum etiam peroratio totius causę de fide, de gratia Christi, de virtute Euangelij: de quibus à principio statim Epistolæ constituere proposuit, in illis propositam nobis esse nostram salutem, hanc veritatem sic concludit, vt postrema sententia sit, Deum esse optimum authorem, tam naturalium bonorum, quam supernaturalium, eundémque absque vlla dependentia: cuiusuis alius generis causæ quæ sit illi vel materia, vel exemplar, vel minister, vel adiutorium in ipsa rerum creatione. Ad designandum autem causalitatem vtitur tribus propositionibus, quæ sunt ex, per, & in. Hæc præpositio, ex, donotat principium motus, quod potest esse triplex. Primum est agens. Secundum est ipsa materia. Tertium est priuatio, à qua incipit motus. Dicimus enim cultellum fieri ex fabro, ex ferro, & ex non cultello. Vniuersitas autem creaturarum non est facta ex præexistenti materia: & ideo hoc in loco hæc præpositio, ex, non dicit causam materialem: non enim omnia creata facta sunt ex aliquo, sed dicuntur esse ex oppositо, scilicet ex nihilo: quia nihil erant antequam crearentur. vnde Sap. Ex nihilo nati sumus. Aduertendum tamen quod hęc præpositio, de, eadem causas seu principia designare videtur: hoc tamen superaddit quod semper denominat consubstantialem. dicimus enim cultellum esse de ferro, non autem de artifice. Cum igitur filius in diuinis procedat à patre, vt ei cōsubstantialis, dicimus filiū esse de patre. Creaturæ verò non procedunt à Deo tanquam ei consubstantiales, vnde non dicuntur esse de ipso Deo, sed ex ipso. Hæc autem præpositio, per, designat causam operationis. Verum quia operatio est medium inter faciens & factum, hæc præpositio potest dupliciter causam operationis designare: vno modo secundum quod operatio exit ab operante. Hoc autem aliquando est forma accidentalis, prout dicimus quod ignis calefacit per calorem. Aliquando vero est aliquod superius agens, vt cum dicimus, quod homo generat per virtutem solis, vel potius Dei. Sic igitur omnia dicuntur dupliciter per ipsum: vno modo sicut per primum agens, cuius virtute omnia alia agunt. vnde Salomon: Per me Reges regnant. Alio modo inquantum eius sapientia, quæ est eius essentia, & per quam Deus omnia fecit, secundum illud: Dominus sapientia fundauit terram. Alio verò modo hæc præpositio (per) designat causam operationis, non quidem prout exit ab operāte, sed secundum quod terminatur ad opera, prout dicimus quod faber facit cultellum per martellum: quod non est sic intelligendum, quod martellus sic cum fabro operetur, sicut in prioribus intelligebatur. Sed quia cultellus fit ex operatione fabri per martellum. Et ideo dicitur quod hæc præpositio, per, quandoque designat authoritatem, prout dicimus quod Bayliuus operatur per regem, id

Psal. 76. d
Sapien. 1. a
Prou. 8. b
Prouer. 3. c

Universidad de Buenos Aires Biblioteca

gem,id est per regis authoritatem:quandoque vero designat instrumentum,vt cum dicimus quod rex operatur per consiliarios,tanquam ministros & instrumenta: Deus autem operatur per suam simplicissimã essentiam, quæ est virtus infinita atque etiam exemplar,in quo omnes rationes lucent, ac ideæ rerum vniuersarum.Et ideo excludit alienam authoritatem,ac omne genus inuaminis & instrumenti in prima eorum conditione.Nam post rerum creationem in dispositione & gubernatione Deum vsum fuisse ministris nihil prohiber.Et secundum hunc modum omnia dicuntur per ipsum facta. Cum autem dicimus omnia facta esse à patre per filium, non est intelligendum quod pater habeat à filio hoc quod facit res,sed potius quia virtutem faciẽdi filius accipit à patre,non tamen instrumentalem aut diminutam,sed principalem & æqualem, ac eandem. vnde dicebat Christus,Quæcunque pater facit,hæc similiter & filius facit:vnde licet omnia sint facta à patre per filium,non tamen filius est instrumentum vel minister patris. Hæc præpositio (in) triplicem habitudinem causæ designare potest.vno modo designat causam materialem, vt cum dicimus animam esse in corpore,& formã in materia:& sic non intelligitur quod omnia sint in Deo, quia ipse non est causa materialis rerum.Alio modo designat habitudinem causæ efficientis,in cuius potestate est effectus suos disponere.Et secundum hoc omnia dicuntur in ipso Deo,secundum quod omnia in eius potestate & dispositione consistunt,iuxta illud:In manu eius sunt omnes fines terræ.& illud: In ipso viuimus, mouemur, & sumus. Tertiò & potissime designat habitudinem causæ finalis:quia in ipsum referuntur omnia quæ ab ipso fiunt, vnde Salomon:Vniuersa propter semetipsum operatus est dominus.Et sic omnia dicuntur esse in Deo,sicut in bonitate cõseruante. vnde & Apost. Omnia in ipso constant.Quod autem dicit,omnia,est absolute accipiendum,pro omnibus quæ habent verum esse. Nam peccata quæ non habent verum esse, inquantum peccata sunt & pro formali,nihil sunt secundum D.Augustinum:Ideo non sunt in ipso. Quicquid tamen entitatis est in actu peccati,est à Deo. Sic igitur secundum præmissa omnia sunt ex ipso scilicet Deo, prout ex prima operatrice potentia.Omnia sunt per ipsum, inquantum omnia facit per suam sapientiam. Omnia sunt in ipso, sicut in bonitate conseruante. Hæc autem tria, scilicet, potentia, sapientia, & bonitas, communia sunt tribus personis. vnde hoc quod dicitur ex ipso, per ipsum, & in ipso,potest attribui cuilibet trium personarum. Quæ tamen potentia, quæ habet rationem principij appropriatur patri,qui est principium totius diuinitatis:Et Sapientia filio,qui procedit vt verbum,quod nihil aliud est quàm sapientia genita. Bonitas verò appropriatur spiritui sancto, qui procedit vt amor,cuius obiectum est bonitas.Ideo appropriãdo dicere possumus:Ex ipso,scilicet,patre:per ipsum,scilicet,filium:in ipso,scilicet spiritu sancto,sunt omnia.

Ioan.1.c

Ioan.5.c

Psal.94.a
Act.17.f

Prou.16.a
Coloss.1.c

Ipsi gloria in secula seculorum,Amen.

Text.

HIc ostendit Dei dignitatem,quæ cõsistit in his quæ præmissa sunt.Nam eo quod ex ipso, per ipsum,& in ipso,sunt omnia,debetur ei honor,reuerentia, & subiectio à creatura. vnde per Malachiam dominus:Si ego pater, vbi honor meus? Prout Christo ratione redemptionis debetur genuflexio. vnde Apost.Vt in nomine Iesu omne genu flectatur. Ex eo vero quod Deus non accepit ab alio nec consilium,nec donum,debetur ei gloria. Illi enim propriè debetur gloria, qui de se habet quicquid habet.vnde per contrarium ait Apostol. Si accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Ideo Deus per Esa.Gloriam meam alteri non dabo. Vltimò ponit eius æternitatem cum dicit:*in secula seculorum.* Seculum accipi solet pro curriculo centum annorum, quo plurimũ tempore durare potest longissima vita hominis. Accipitur nihilominus pro toto tempore huius mortalis vitæ. Ita enim distinguimus inter hoc seculum,& futurum.æternitas verò nõ dicitur proprie seculum,quia ibi non est successio neque reuolutio,sed est perpetua vnáque & inuariata duratio. Dicitur autem seculum seculorum,id est,duratio, quæ eminenti virtute continet omnia secula, & durationes incorruptibilium rerum,quæ continent secula corruptibilium rerum. Et præcipue ipsa Dei æternitas potest dici seculum seculorũ pluraliter, licet sit vna & simplex duratio,propter multitudinem & multiplicitatem contentorum,vt sit sensus,in secula cõtentiua seculorum. Addit autem ad confirmationem,*Amen*, quæ est dictio Hebraica, aliquando significans idem quod ita est,vt cum dicitur:Amen dico vobis.Aliquando idem quod ita fiat, ibi dicet omnis populus amen, amen,id est,fiat,fiat.Et vtroque modo hic apte accipi potest. Nam & ita est quod,Deo est honor & gloria perpetua.Et idem solemus illi precari,vt sit nomen domini benedictum in secula. Sicut & vbi Apostol.ait:ipsi honor & gloria, subintelligi potest & verbum est, vel sit, & verbum detur,seu habeatur.

Malac.1.b
Philip.2.b
1.Cor.4.b

Esa.42.b

Matth.6.a
Psal.105.c

EPITOME XII. CAPITIS.

EXpedita necessitate,virtute,& origine gratiæ Dei,Apostolus in quinque sequentibus capitulis docet rectum vsum gratiæ,siue iustitiæ Dei,quæ doctrina pertinet ad instructionem moralem.Et primò docet vsum gratiæ,inducendo ad perfectionem vitæ in generali,quomodo scilicet quis debet se exhibere sanctum Deo,quantum ad corpus,& quantum ad animam: & qualiter donis Dei homo debeat vti.Secundò ibi,*Sicut enim,&c.* Assignat rationem desumptam ex similitudine corporis mystici ad corpus naturale, tam quoad vnitatem ipsius, quàm quoad pluralitatem membrorum ac officiorum diuersitatem,secundum quam ponit differentiã gratuitarum Dei donationum,particularium,& communium,quarum vsum docet, & maximè charitatis,quo modo quis se debeat habere in ordine ad proximum, Deum ac seipsum.

Tertiò ibi,*Benedicite persequentibus uos*,&c.ostendit quam beneuolentiam, concordiam, & beneficen

ficentiam quis debeat inimicis, & hoc prosequens persuadet excludere impedimenta concordiæ & beneficentiæ. Demum adducit fructum & effectum charitatis erga inimicos,& concludit quod propter mala quę inferunt nobis inimici,non debemus trahi neque vinci vt eis malum reddamus,sed potius malum in bonum vincamus.

EXPOSITIO LITERALIS XII. CAPITIS.

OBsecro itaque,id est,per sacra precor,*uos fratres*,quia fraterna charitas hoc exigit,*per misericordiam Dei*,per quam saluasti estis,vel authoritate Apostolatus mei per Dei misericordiã mihi commissi,*ut exhibeatis*,non tantum mentes, sed etiam *corpora uestra hostiam*, in mortificationem carnalium desideriorum,vel vt exponatis passioni & morti propter Christum,prout ipse tradidit suum,*sanctam*,id est,mundatam per pœnitentiam & deuotionem,qua corpus nostrum Dei seruituti mancipatur,*uiuentem* per fidẽ & charitatis opera,*Deo placentem*,per intentionis rectitudinem, quæ plurimum Deo placet,*rationabile*,id est,discretum, ordinatum & honestum sit *obsequium uestrum:& nolite conformari huic seculo*,id est,cauete vos conformare rebus instabilibus, quæ temporaliter & successiuè transeunt,*sed reformamini*,id est,reformamini in exterioribus actibus,*in nouitate sensus*,id est,intellectus *uestri ut probetis*,id est experimento cognoscatis,*quæ sit uoluntas Dei*, qua scilicet vult sanctificationem vestram, & vos saluos fieri, *bona*, qua vult & suis præceptis inducit ad bonum honestum,*& bene placens*,quia bene placet Deo nos velle bonum honestum.*& perfecta*, qua nos vult perfectos esse, prout ipse perfectus est. *Dico enim*, id est, mando *per gratiam*, scilicet Apostolatus,*quæ data est mihi*, scilicet inter gentes,*omnibus qui sunt inter uos*,nõ *plus sapere quàm oportet sapere*,id est,nullus de suo sensu,aut sapientia confidens,præsumat supra suam mensuram, nec ambulet in magnis & mirabilibus super se.Sed mando vobis,*sapere ad sobrietatem*,id est,secundum mensuram. & hoc dico *unicuique sicut Deus diuisit*,id est,distribuit *mensuram fidei*, id est, donorum suorum,quæ ordinantur ad fidei ædificationem.

Ad Tit.3.b
1.Cor.7.f

Ephes.5.a

Coloss.vlt.c
1.Cor.14.f
Leuit.11.b

Mar.9.
Iac.1.b
2.Thess.1.a
1.Tim.2.a

Ephes.5.a

Eccle.7.
Psal.130.a
1.Cor.12.b

SECVNDA PARS DVODECIMI CAPITIS.

SIcut *enim in uno corpore*,scilicet naturali,*multa membra habemus,omnia autem membra non eundem actum habent:ita multi unum corpus sumus in Christo:singuli autem alter alterius membra*: per diuersa dona spiritus sancti, per charitatem Deo vniti & copulati inuicem seruiendo: *habentes donationes secundum gratiam quæ data est nobis differenter*: vnusquisque enim propriũ donum habet à Deo,vnus quidem sic, alius sic,*Siue prophetiam*, id est,apparitionem, siue visionem eorum quæ sunt procul, id est,futurorum,siue præsentium occultorum ex diuina reuelatione, quam habentes vtantur ea *secundum rationem*, id est, mensuram,*fidei,siue ministerium in ministrãdo*,id est,si quis accepit gratiam vel officium ministerij,puta Episcopatus,Presbyterij,aut Rectoris,qui vocatur Dei minister:*Siue qui docet in doctrina*,id est,qui habet officium & gratiã docendi,vtatur studiosè & fideliter docendo,*Qui exhortatur*,id est,qui habet officium vel gratiam exhortandi,vtatur illa *in exhortando*, *Qui tribuit*,id est,qui habet facultatem & gratiam tribuendi,exequatur *in simplicitate*,dando eleemosynas,vt nihil mali intendat:*Qui præest*,id est,qui est in prælationis officio constitutus, vtatur officio illo,*in solicitudine*,id est,diligenter:*qui miseretur*,id est,qui habet facultatem & effectum miserendi,exequatur *in hilaritate*,non ex tristitia aut necessitate.*Dilectio sine simulatione*,id est,fictione, aut ex sola exteriori apparentia,verbo,vel lingua,sed interiori cordis affectu, & efficacia operis, *odientes malum*, scilicet proximi,*& adhærentes bono* virtuti aliorum: *Charitatem fraternitatis diligentes,honore inuicem præuenientes*.id est,non despicientes eos quasi inferiores, sed tanquam superiores in donis & gratia ac beneficiis honorem & reuerentiam exhibentes:*Solicitudine non pigri*,scilicet sitis ad seruiendum Deo,*Spiritu feruentes*,in charitate,*domino seruientes*,cultu latriæ.*Spe gaudentes*,propter bonum sperarum iucunde Deo seruientes,*in tribulatione patientes*, id est, tribulationes propter Deum patienter sustineatis,& vt patienter ferre eas possitis,*sitis orationi instantes*,scilicet continue & absque intermissione pro loco & tẽpore, *necessitatibus sanctorum communicantes*,bona vestra temporalia,corporalia & spiritualia,*hospitalitatem sectantes*,peregrinos in domum recipiendo, & eis necessaria ministrando.

1.Cor.7.b

2.Cor.11.f
2.Cor.9.b
1.Ioan.3.c

Deut.6.c

Supra 1.b

TERTIA PARS XII. CAPITIS.

BEnedicite *persequentibus uos*, id est, bona persequentium vos annuntiate,& eis optate,*Benedicite & nolite maledicere*,id est, malefacere aut mala imprecari.*Gaudete*,id est, lætamini,*cũ gaudẽtibus* eis cõgratulando,*flete cum flentibus*,id est, cõparimini afflictis & tristibus eos consolando. *Idipsum inuicem sentientes*,id est,vno sensu in eandem sententiam cõuenientes,*non sitis in corde uestro,alta sapientes*,*ut*,scilicet inordinate vestram excellẽtiam apperatis,*sed sitis humilibus consentientes*, id est, humilium imitatores.*Nolite esse prudentes apud uosmetipsos*,id est,ne prudentiam vestram apud vos solum exerceatis,vel solos prudentes arbitremini alios despiciendo,*nulli malum pro malo reddentes*, affectu odij vel vindictæ.*Prouidentes bona non tantum corã Deo*,id est,occulte,sed,ne oriatur scandalum & exemplum boni detur,*etiam coram omnibus hominibus*,vt videntes opera vestra bona,glorificent patrem vestrum qui in cœlis est.*Si fieri potest quod in uobis est*, id est, inquantum in vobis est, *cum omnibus hominibus,amicis & inimicis pacẽ habẽtes.Non uosmetipsos defendẽtes charissimi*, actu odij, vel vindictæ repercutientes vel reiniuriantes:*Sed date locum iræ* eorum, eos illius iudicio qui sibi vindictam reseruauit,remittendo.*scriptum est enim,Mihi uindictam & ego retribuam* dicit *dominus*, & non solum non debetis dare locum iræ:*Sed si esurierit inimicus tuus,ciba illum:si sitit,potum da illi:hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput eius*, id est, amorem charitatis vel pœnitentiæ

Matth.5.b

Hebr.vlt.a

Deut.32.c

super

super mentem eius congregabis,& ad te diligendum prouocabis. *Noli uinci à malo*,scilicet eius qui te persequitur, vt etiam tu persequaris eum. *Sed uince*,patiendo *in bono*,id est,in bonum illius,& benefaciendo,*malum* persecutoris.

COMMENTVM DVODECIMI CAPITIS.

Text. *Obsecro itaque uos fratres per misericordiam Dei,ut exhibeatis corpora uestra hostiam uiuentem,sanctam,Deo placentem,rationabile obsequium uestrum.*

IN hoc 12. cap. Apost. inchoando rectum vsum gratię,pręponit monitionem moralem, in generali docendo vsum gratiæ,quantum ad hoc quod homo sit perfectus in sanctitate,quam seruare debet,quoad corpus, & quoad animam.& primò ad euitandum incomprehensibilia iudicia Dei, hortatur eam seruare quo ad corpus, dicens:Obsecro, &c. vtitur autem obsecratione propter tria. Primò ad ostendendum suam humilitatem. vnde Salomon:Cum obsecrationibus loquitur pauper,qui,scilicet de sua abundantia non cõfidit.& ideo non ex eo quod suum est,sed ex eo quod Dei est,conatur homines inducere ad bonum. Nam obsecrare est per sacra orare. Secundò vt magis amore moueat rogando, quàm timore authoritatiue imperando. vnde Apostol. Multam fiduciam habens in Christo Iesu imperando tibi,quod ad rem pertinet propter charitatem magis obsecro. Tertiò propter reuerẽtiam Romanorum,quibus scribebat. vnde alibi: Seniorem ne increpaueris,sed obsecra vt patrem. Alio etiam modo inducit ex parte Dei dicens: Per misericordiam Dei, per quam saluati estis,secundum illud:Secundum misericordiam suam saluos nos fecit. Et ideo ex consideratione diuinæ misericordiæ debemus facere quod monemur, iuxta illud: Nonne oportet & te misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum? Deinde ponit admonitionem, dicens: *Vt exhibeatis corpora uestra hostiam*, & cæt. Ad cuius intelligentiam aduertendum est quod,prout D. August. dicit,exterius sacrificiũ quod Deo offertur,est signum inuisibilis sacrificij,quo quis se & sua in Dei obsequium exhibet. Habet autẽ homo triplex bonum à Deo,quod debet exhibere Deo. Primò quidem bonum animæ quod exhibet Deo per deuotionem & contritionem:secundum illud,Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Secundò habet homo exteriora bona,quæ exhibet Deo per eleemosynarum largitionem. vnde Apost. Beneficentiæ & communionis nolite obliuisci:talibus enim hostiis promeretur Deus. Tertiò habet homo bonum proprij corporis,& quantum ad hoc dicit,vt exhibeatis corpora vestra tanquã spiritualem hostiam. Dicebatur hostia animal immolatũ Deo pro victoria hostium,vel pro securitate ab hostibus,vel quia ad ostium tabernaculi immolabatur. Exhibet autem homo corpus suum vt hostiam,tripliciter. Vno modo quãdo homo corpus suum exhibet passioni & morti propter Deũ, prout Christus tradidit seipsum oblationem & hostiam Deo. Secundò per hoc quod homo corpus suum ieiuniis & vigiliis macerat ad seruiendum Deo,secundum illud:Castigo corpus meum, &c. Tertiò per hoc quod homo exhibet corpus suum ad opera iustitiæ & diuini cultus exequenda. vnde supra:Exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Est etiam considerandum quod quando hostia Deo immolabatur,quatuor debebant in ea obseruari. Primò quod oblatio debebat esse integra & incorrupta,alias offerens erat maledictus,iuxta illud: Maledictus dolosus qui habet in grege suo masculum,& votum faciens immolat debile domino,& propter hoc dicit, viuentem,vt scilicet hostia nostri corporis,quam Deo offerimus,sit viua per fidem formatam charitate. vnde Apost. Quod nunc viuo in carne,in fide viuo filij Dei. Et est aduertendum quod naturalis hostia,quæ prius viua erat,occidebatur vt immolaretur:ad ostendendũ quod adhuc mors regnabat in homine,regnante peccato,vt supra dictum est. Sed hæc hostia spiritalis semper viuit, & in vita proficit,secundum illud:Ego veni, vt vitam habeant,& abundantius habeant: quia iam peccatum ablatum est per Christum, nisi dicamus quod hostia corporis nostri viuit quidem Deo per iustitiam fidei,sed mortificatur concupiscentiis carnis, prout monet Apostol. Mortificate membra vestra quæ sunt super terram. Secundò hostia Deo oblata in ipsa immolatione sanctificabatur:scriptum enim erat in lege: Omnis homo qui accesserit de stirpe sua ad ea quæ consecrata sunt, & quæ obtulerunt filij Israel Domino, in quo est immunditia, peribit coram Domino.& ideo subdit,Sanctam,scilicet, per deuotionem, qua corpus humanum dei seruitio mancipatur. Quia præceptum erat:Sanctificamini,& estote sancti: quia ego Dominus Deus vester. Proprie autem sanctitas dicitur per respectum ad Deum, inquantum homo seruat ea quæ iusta sunt quo ad Deum. Tertiò quantum ad ipsam sacrificij consumptionem dicebatur sacrificium suaue & acceptum Domino,secundum illud:Oblata omnia adoleuit sacerdos super altare in holocaustum & odorem suauissimum Domino. Ideo dicit hic Deo placentem,scilicet per rectitudinem intentionis. vnde Psalmista:Vt placeam Deo in lumine viuentium. Quartò in ipsa sacrificij præparatione apponebatur sal:quia scriptum erat:Quidquid obtuleris sacrificij sale condies. Sal autem discretionem sapientiæ significat, iuxta illud,In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt: sermo vester semper in gratia sit sale conditus. Ideo hic subiũgit *rationabile obsequium uestrum*,id est,cum discretione corpora vestra Deo exhibeatis hostiam, vel per martyrium, vel per abstinentiam, vel per quodcunque opus iustitiæ.ac si diceret: Omnia honeste & secundum ordinem fiant in vobis. Vnde Psalm. Honor regis iudicium,scilicet discretionis,diligit. Aliter enim se habet iustus ad interiores actus,quibus Deo deseruitur,& aliter ad exteriores. Nam bonum& iustitia hominis principaliter

Prou.18.d *Ad Philem.b* *1.Tim.5.a* *Ad Tit.3.b* *10.de ciuit.* *Psal.50.d* *Hebr.9.b.c* *Ephes.5.a* *Malac.1.d* *Galat.2.d* *Supra 5.b* *Ioan.10.b* *Colo.3.a* *Leuit.22.a* *Leuit.20.b* *Leuit.2.b* *Psal.55.c* *Leui.2.d* *Colloss.4.a* *1.Cor.4.a* *Psal.98.a*

paliter in interioribus actibus consistit,quibus homo credit,sperat & diligit. vnde Christus: Regnum Dei intra vos est. Non autem principaliter consistit in actibus exterioribus:non enim est regnum Dei esca & potus. & ideirco actus interiores se habent per modum finis,qui secundum se quæritur: exteriores vero actus per quos corpora Deo exhibẽtur,sicut ea quæ sunt ad finem. In eo autem quod quæritur tanquam finis,multa mensura adhibetur,sed quãto maius fuerit. tanto melius se habet. In eo verò quod quæritur ad finem,adhibetur mensura secundum proportionem ad finem:sicut medicus sanitatẽ facit tantum quantum potest. Medicinam verò non tantũ dat quantum potest,sed quantum videt expedire ad sanitatem consequendam. Similiter homo in fide, spe, & charitate,nullam mensuram debet adhibere,sed quanto plus credit,sperat & diligit,tanto melior est,propter quod dicitur:Diliges Dominum ex toto corde tuo, &c. Sed in actibus exterioribus adhibenda est discretionis mensura per comparationem ad charitatem, vnde D. Hiero. dicit: Nonne carnalis homo dignitatem amittit,qui ieiunium vel vigilias præfert sensus integritati, vt propter psalmorum decantationem amentiæ vel tristitiæ quis notam incurrat.

Luc.17.c *Infra 14.c* *Matt.22.d*

Text. *Et nolite conformari huic seculo,sed reformamini in nouitate sensus uestri,ut probetis quæ sit uoluntas Dei bona,& bene placens,& perfecta.*

HIc ostendit qualiter se exhibere debeat homo quantum ad animam. Et facit tria: primo prohibet seculi conformitatem,dicens: *Nolite conformari huic seculo*,id est,rebus quæ temporaliter transeunt. Nam seculum præsens est quędam mensura eorum quæ temporaliter labuntur. Rebus autem corporalibus homo conformatur per affectum,amore eis inhærẽdo, iuxta illud: Facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt. Ideo D. Iacobus dicebat: Religio munda & immaculata, est immaculatum se custodire ab hoc seculo. Huic seculo conformatur qui vitam seculariter viuentium imitatur. vnde Apostol. Testificor in domino,vt iam amplius non ambuletis, sicut & Gentes ambulant. Secundò Apostol. iubet interiorem reformationem, dicens: *Sed reformamini in nouitate sensus uestri*. Sensus hominis hic dicitur ratio, secundum quod per eam homo iudicat de agendis. Hunc autem sensum habuit homo in sua creatione vigentem & integrum. vnde Sap. Sensu implevit corda illorum,& bona & mala ostendit illis. Sed per peccatum hic sensus est corruptus,& quasi inueteratus. vnde Baruch. Inueterasti in terra aliena: & per consequẽs pulchritudinem & decorem amisit. Vnde Hierem. Egressus est à filia Sion omnis decor. Monet ergo Apostol. vt reformemur, id est,iterato formam & decorem mentis assumamus, quem nostra mens habuit per gratiam spiritus sancti, ad quam participandam homo studium adhibere debet,ita scilicet vt qui eandem nondum perceperunt recipiant, & in ea proficiant. Ideo Apostolus: Renouamini spiritu mentis vestræ. & Psalmista: Renouabitur vt aquila iuuentus mea. Vel aliter,Renouamini, scilicet in actibus exterioribus: in nouitate sensus vestri, id est, in nouitate gratiæ, quam percepistis. Tertiò assignat rationem admonitionis,dicens: *Vt probetis quæ sit uoluntas Dei*. Circa quod considerandum est quod sicut homo qui habet gustum infectum,non habet rectum iudicium de saporibus,sed ea quæ sunt suauia,interdum abominatur:ea vero quæ sunt abominabilia, appetit. Qui autem habet gustum sanum, rectum iudicium habet de saporibus. Ita homo qui habet affectum corruptum, conformatum rebus secularibus,non habet rectum iudicium de bono: sed ille qui habet affectum sanum sensu eius innouato per gratiam,rectum iudicium habet de bono. Ideo dicit:Nolite cõformari huic seculo:sed reformamini in nouitate sensus vestri,vt probetis, id est, experimento cognoscatis,quæ sit voluntas Dei, qua scilicet vult vos esse saluos & sanctos: iuxta illud; Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra. Tripliciter describit hic Dei voluntatem. Primò vocat eam bonam,qua vult nos velle bonum honestum, & ad hoc suis præceptis nos inducit. vnde Micheas: Indicabo tibi ô homo, quid sit bonum,& quid Deus requirat à te. Secundò describit eam beneplacentem,inquãtum scilicet dispositio est delectabile id quod Deus vult nos velle. vnde Psalm. Iustitiæ domini rectæ lętificantes corda. Tertiò describit eam perfectam, quasi coniungentem nos fini,secũdum illud:Estote perfecti sicut pater vester cœlestis perfectus est. & illud: Ambula coram me & esto perfectus. Talem ergo experiuntur Dei voluntatẽ,qui non conformantur huic seculo,sed reformantur in nouitate sensus sui. Illi autem qui in vetustate permanẽt, huic seculo conformati iudicant voluntatem Dei non esse bonam,sed grauem,amaram,& inutilem. vnde Sap. Quam aspera est sapientia indoctis hominibus.

1.Thess.4.a *Psal.18.c* *Matt.5.g* *Gen.17.a* *Eccles.6.*

Text. *Dico enim per gratiam quæ data est mihi,omnibus qui sunt inter uos: non plus sapere, quàm oportet sapere:Sed sapere ad sobrietatem, & unicuique sicut Deus diuisit mensurã fidei.*

DOcet hic qualiter Dei donis homo vti debeat. Et primò in generali quo ad dona quę non sunt omnibus communia,quemadmodum sunt gratiæ gratis datæ. Et facit tria. Primò cum moderatione ac humilitate exprimit suam authoritatem, dicens: *Dico enim*,&c. q.d. Monui vt reformemini in nouitate sensus vestri,quod quidẽ facere debetis. dico enim,id est,mandò per gratiam Apostolatus quæ data est mihi,prout alibi dicit:Cum cognouissent gratiam quæ data est mihi inter gentes. & alio in loco: mihi autem sanctorum minimo data hæc,&c. Omnibus qui sunt inter vos,id est,omnibus qui inter vos conuersantur fideles conuersi, siue Iudæi sint aut Gentiles,natiui siue aduenæ & peregrini:quia omnibus quod mando vtile est & necessarium,scilicet non plus sapere quàm oportet sapere,id est, nullus præsumat de sensu aut de sapientia sua, confidens supra mensuram suam. vnde Sap. Non plus sapias quàm necesse est. & Psal. Non ambulaui in magnis,neque in mirabilibus super me. Secundò hortatur ad id quod est moderatum & medium, dicens:

Galat.2.b *Ephes.3.b* *Eccles.7.c* *Psal.130.a*

Sed

Universidad de Buenos Aires
Biblioteca Central

Ad Tit.2.c *1.Cor.11.a* *1.Cor.11.a* *Ephes.4.b* *2.Cor.10.c* *Ioan.3.d* *Luc.17.b*

sed sapere ad sobrietatem. id est, mando vobis vt secundum mensuram sapiatis, id est, secundum gratiam vobis datam. Sobrietas enim mensurā importat, quanuis propriè dicatur circa potum vini: potest tamen accipi secundum quamlibet materiam, in qua homo debitam debet seruare mensuram. Sic accepit Apostolus cum dixit: Sobrie, iuste, & pie viuamus in hoc seculo. Tertiò docet secundum quid accipienda est mensura medij, dicens: Et hoc inquam sicut Deus vnicuique diuisit, id est, distribuit mensuram fidei, id est, mensuram donorum suorum, quæ ordinantur ad fidei ædificationem, iuxta illud: Vnicuiq; data est manifestatio spiritus ad vtilitatem. Dat enim Deus huiusmodi dona non eadem omnibus, sed diuersa diuersis, secundum illud: Diuisiones gratiarum sunt. Nec omnibus æqualiter dat, sed vnicuique secundum certam mensuram, iuxta illud: vnicuiq; nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Et ideo Apostolus sobrie sapiens secundum hanc mensuram dicebat: Non autem in immensum gloriamur, sed secundum mensuram regulæ qua mensus est nobis Deus. Soli autem Christo datus est spiritus non ad mensuram. Deus autem non solum alias gracias gratis datas dat mensurate, sed etiam ipsam fidem. vnde discipuli dixerunt Christo: Domine adauge nobis fidem.

SECVNDA PARS DVODECIMI CAPITIS.

Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.

Text.

IN hac secunda huius capitis parte, Apostolus præmissa monitione, rationem assignat assumptam ex similitudine corporis mystici ad naturale. Et circa corpus naturale tāgit tria, scilicet corporis naturalis vnitatem, membrorum pluralitatē, & officiorum diuersitatem, & adaptat hæc tria ad corpus Christi mysticum, quod est Ecclesia: vnde ad Ephes. scribēs ait: Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam quæ est corpus eius. Deinde tangit fidelium quasi membrorum multitudinem, cum dicit: *ita multi, &c.* de qua multitudine Christus: Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos. Et Esa. Multi filij deserтæ. Quanuis enim sint pauci per comparationem ad infructuosam multitudinem infidelium & malorum, qui sunt multo plures: Stultorum enim, vt Salomon ait, infinitus est numerus. & Christus: Multi sunt vocati, pauci verò electi. & alibi: Arcta enim est via quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniant eam. Absolute tamen loquendo sunt multi. vnde D. Ioan. Vidi turbam magnam quam dinumerare nemo poterat, &c. Postmodum tangit officiorum diuersitatem, cum dicit: Non autem omnia membra eundem actum habent. Nam vt alibi dicit: Corpus non est vnum mēbrum, sed multa. Si totum corpus oculus, vbi auditus? &c. Secundò tāgit corporis mystici vnitatem, cum dicit: *Ita multi unum corpus sumus in Christo.* De qua vnitate Apostolus alibi: vt reconciliet ambos in vno corpore. Huius autem corporis mystici vnitas est per fidem, per quam cum effectu charitatis inuicē vnimur Deo, secundum illud: Vnum corpus & vnus spiritus. Et quia spiritus vnitatis in nos à Christo deriuatur, vnde supra dictum est: Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius. Ideo dicit in Christo, qui per spiritū suum, quem dat nobis, vnit nos inuicem & Deo. vnde Christus: vt sint vnum in nobis, sicut nos vnum sumus. Tertio tangit officiorum diuersitatem ad vtilitatem communem reductam, dicens: Singuli autem sumus alter alterius membra. Membrum enim quodliber in corpore naturali, proprium actum habet, & virtutem: inquantum sua virtute & actu alteri prodest, dicitur membrum alterius: vt pes dicitur membrum oculi, inquantum oculum defert: & oculus dicitur membrum pedis, inquantum pedē dirigit. Non potest dicere oculus manui, Opera tua non indigeo: Ita etiam in corpore mystico, ille qui accipit gratiam propheticam, indiget eo qui accipit gratiam sanitatum: & ita tamen omnibus aliis. vnde dum vnusquisque fidelis secundum gratiam sibi datam alteri seruit, efficitur alterius membrum. Ideo Apost. Alter alterius onera portate. & D. Petrus: Vnusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum administrantes.

Ephes.1.d *Luc.14.d* *Esa.54.a* *Eccles.1.d* *Matt.20.c* *Matt.7.b* *Apoc.7.b* *1.Cor.12.b* *Ephes.2.d* *Ephes.4.a* *Supra 8.b* *1.Cor.12.g* *Galat.vlt.a* *1.Pet.4.b*

Habētes donationes secundū gratiā, quæ data est nobis, differentes, siue prophetiā secundū rationē fidei.

HIc prosequitur in speciali monitionē quam proposuerat de sobrio & moderato vsu gratiæ. Et primò ponit gratiarum diuersitatem: dicens: Sumus, inquam, alter alterius membra, non secundum eandem gratiam, sed habentes differentes donationes; non ex diuersitate meritorum, sed secundum gratiam quæ data est nobis, iuxta illud: vnusquisque proprium donum habet ex Deo. vnus quidem sic: alius verò sic. vnde Christus: vocauit seruos suos, & diuisit, & tradidit illis bona sua: & vni dedit quinque talenta, alij autem duo, alij vero vnum. Secundò docet diuersarum gratiarum vsum. Et primò in rebus diuinis, quantum ad cognitionem dicens: Siue prophetiam, quam habentes vtamur secundum rationem fidei. Dicitur autem propheria quædam apparitio ex reuelatione diuina eorum quæ sunt procul à cognitione nostra naturali. vnde qui propheta hodie dicitur, vocabatur olim videns. Sunt autem procul secūdum se à cognitione nostra futura contingentia, quæ propter defectum sui esse cognoscibilia non sunt. Sed res diuinæ sunt procul à cognitione nostra, non secundum se, cum sint maxime cognoscibiles: Deus enim est lux, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Sed propter defectum intellectus nostri, qui se habet ad ea quæ sunt in seipsis manifestissima, sicut oculus noctuæ ad lumē solis. Et quia vnumquodq; dicitur magis tale, quod est secundum se tale, quàm quod est tale secundum aliud: Inde est quod magis proprie dicuntur esse procul à cognitione nostra futura contingentia: & ideo futurorum contingentium est proprie prophetia. vnde Amos: Non faciet Dominus verbū nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos prophetas. Dicitur etiam prophetia reuelatio quorumcunq; occultorum, vt reuelatio

1.Cor.7.b *1.Reg.9.b* *1.Ioan.1.b* *Amos 3.b*

creationis mundi facta Moysi: hoc autem donum prophetiæ, non solum fuit in veteri testamento, sed etiam in nouo, secundum illud: Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri. Dicuntur etiam Prophetæ in nouo Testamento, qui prophetica dicta exponunt: quia sacra scriptura eodem spiritu interpretatur quo condita est. vnde Sapiens: Adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam. Ordinatur autem prophetiæ donum sicut & aliæ gratiæ graris datæ, ad fidei ædificationem, iuxta illud: Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. & illud: Confirmata scilicet est doctrina fidei, contestante Deo, signis & prodigiis, & variis virtutibus ac spiritus sancti distributionibus. Et ideo propheria vtendum est secundum rationem fidei, id est, non in vanum, sed per hoc vt fides confirmetur. vnde Dominus per Moysem: Si surrexerit in medio tui propheta, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur deos alienos, non audies verba Prophetæ illius: quia scilicet prophetat contra rationem fidei. *Siue ministerium in ministrando.* Hic docet vtrigratia ministerij quantum ad Sacramenta, dicens: *Siue ministerium in ministrando*, id est, si quis accepit gratiam vel officium ministerij, puta si Episcopus vel Sacerdos, qui dicūtur ministri Dei. vnde Esaias: Vos sacerdotes Domini vocabimini ministri Dei nostri. Exequatur ergo talem gratiam & officium fideliter, & diligenter ministrando. vnde Apost. Ministerium tuum imple. *Siue qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortando.* Hic tangit ea quæ pertinent ad res humanas, in quibus potest aliquis alteri subuenire. Primò quidem quantum ad cognitionem speculatiuam vel practicam: quantum ad speculatiuam dicit, *Siue qui docet*, id est, qui habet officium vel gratiam docēdi, vtatur doctrina, id est, studiosè & fideliter doceat: prout Iob cui dictum fuit: Ecce docuisti plurimos. Et Christus præcepit Apostolis: Euntes in mundum vniuersum docete omnes Gentes. Quantum vero ad cognitionem practicam, quæ versatur circa agibilia vel factibilia, subdit: *Qui exhortatur*, id est, qui habet officium vel gatiam exhortandi homines ad bonum, vtatur illa, affectuose, fideliter & veraciter exhortando. Vt Apost. Exhortatio nostra non fuit in errore neque de immunditia. & alibi: Hæc loquere, & exhortare.

Ecclesi.34.d *1.Cor.12.a* *Hebr.1.a* *Deut.13.a* *Esa.61.b* *2.Tim.4.b* *Iob 4.a* *1.Thess.2.a* *ad Tit.2.d* *Text.*

Qui tribuit in simplicitate, qui præest in solicitudine, qui miseretur in hilaritate.

HIc ponit ea quæ pertinent ad exteriora opera, quibus quandoque aliquis subuenit alicui, tribuendo & dando ei aliquod bonum. Et quantum ad hoc dicit, *Qui tribuit*, id est, qui habet facultatem & gratiam tribuendi, exequatur hoc, *in simplicitate*: vt, scilicet nihil mali ex illo intendat, quasi homines donis ad malum alliciens. Vel etiam cum aliquis aliquo modico dato intendit maiora acquirere. vnde Sap. Datus insipientis non erit vtilis tibi. Oculi enim illius septemplices sunt. Exigua dabit, & multa improperabit. Et Salomon: Simplicitas iustorum diriget eos. Quandoque autem aliquis subuenit alteri, eius curam habendo, & quantum ad hoc dicit: Qui præest, id est, qui est in prælationis officio constitutus, vtatur illo officio in solicitudine, propter quam debemus eis obedire, iuxta illud: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis: Ipsi enim pervigilant quasi rationem reddituri pro animabus vestris. Ideo ipse qui hanc solicitudinem docebat, de se dicebat: Instantia mea quotidiana solicitudo omnium Ecclesiarum. Quandoque verò subuenit aliquis alteri subleuando suam miseriam, & quantum ad hoc dicit, *Qui miseretur*, id est, qui habet facultatem & affectum miserendi, exequatur hoc in hilaritate, quasi libenter & voluntarie faciens. Et non ex tristitia, neque ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus. vnde Sapiens: In omni dato hilarem fac vultum tuum. *Dilectio sine simulatione, odientes malum, adhærentes bono.* Hic docet vsum doni gratuiti, quod est omnibus commune, scilicet charitatis: & ponit quæ pertinent ad charitatem in generali. Et primò ostendit qualis debet esse dilectio ex parte diligentis: quia debet esse vera. vnde dicit: *Dilectio sine simulatione*, vt scilicet, non tantum verbo aut exteriori apparentia, sed sit vero cordis affectu & efficacia operis, secundum illud: Non diligamus lingua, neque verbo, scilicet solum, sed opere & veritate. qui hanc dilectionem habet, si de lis amicus est, cui nulla fit comparatio. Secundò docet quod dilectio debet esse pura, cum dicit: *Odientes malum.* Tunc enim est pura dilectio, quando homo non consentit amico suo in malum, sed ita diligit hominem, vt eius vitium odiat. vnde dicitur quod charitas non congaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. & Psalm. Iniquos odio habui. Tertiò docet quod dilectio debet esse honesta, vt, scilicet aliquis adhæreat alteri propter bonum virtutis. vnde Apostol. Bonum autem æmulamini in bono semper. Hæc est pulchra dilectio, de qua dicitur: Ego mater pulchræ dilectionis. *Charitatem fraternitatis inuicem diligentes, Honore inuicem præuenientes.* Hic ostendit qualiter charitas se debeat habere in ordine ad proximum. Et primò quantum ad interiorem affectum, cum dicit: *Charitatem fraternitatis diligentes*, vt, scilicet non solum fratres diligamus per charitatem, sed etiam diligamus ipsam charitatem, qua eos diligimus, & ab eis diligimur. Si enim charam habuerimus charitatem, non de facili illam dissolui permittemus. Ideo Hebræos hortabatur Apostol. dicens: Charitas fraternitatis maneat in vobis. & Salomon: Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, tanquam nihil despiciet illam. Secundò quantum ad exteriorem effectum, cum dicit, *honore inuicem præuenientes*: in quo tria designantur. Primò quòd homo proximum in reuerentia habere debet, quod pertinet ad rationem honoris: Nullus enim potest vere diligere eum, quem despicit. Ideo Apostolus hortatur, vt arbitremur superiores inuicem, quod quidem fit cum aliquis defectum suum considerat, & perfectionem proximi. In honore autem non solùm reuerentia intelligitur, sed etiam necessariorum subuentio, prout in præcepto Domini, cum dicitur: Honora patrem tuum & matrem tuam, præcipitur subuentio,

Ecclesi.20.b *Prou.11.a* *Hebr.vlt.c* *2.Cor.1.g* *1.Cor.9.b* *Ecclesi.35.b* *1.Ioan.3.c* *Ecclesi.6.b* *1.Cor.13.c* *Psal.118.* *Galat.4.c* *Ecclesi.24.c* *Hebr.vlt.a* *Can. vlt.c* *Philip.1.a* *Exod.20.B*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matth.15.e quod patet ex eo quod Christus arguit Pharisæos, contra hoc præceptum impedientes filios à sub uentione parentum. Secundò designatur quod effectus dilectionis debent mutuo exhiberi, vt non solum homo velit beneficia recipere, sed etiam exhibere. vnde Sapiens, Nō sit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandum collecta. & alibi: In diuisione sortis da & accipe. & hoc designatur cum dicit, inuicem. Tertiò designatur quod effectus dilectionis debet esse promptus & velox, cum dicitur *præuenientes*, vt scilicet aliquis præueniat amicum in beneficiis. vnde Sapiens: Omnis amicus dicet amico: Et ego amicitiam copulem.

Eccle.14.d

Eccle.14.c Text.

Solicitudine non pigri, spiritu feruentes, domino seruientes, spe gaudentes, in tribulatione patientes, orationi instantes.

HIc ostendit qualiter per charitatem nos debeamus habere erga Deum. Et primò incipit ab ipsa rationis attentione, cum dicit: Solicitudine sitis non pigri, scilicet ad deseruiēdum Deo. Ideo Micheas: Indicabo tibi quid sit bonum, & quid Deus requirat à te. postea subdit: Solicite ambulare cum Deo tuo. Et Apostol. Solicite cura teipsum probabilem exhibere Deo. Secundò quantum ad effectum, cum dicit: *Spiritu feruentes*, scilicet in Dei dilectione. Procedit autem feruor aquæ ex abundantia caloris. vnde feruor spiritus dicitur, quia propter abundantiam diuinæ dilectionis totus homo feruet in Deum, ea ratione dicitur quod Apollo feruens spiritu loquebatur. Et Apostol. Nolite spiritum extinguere. Tertiò quantum ad exterius obsequium, cum dicit: *Domino seruientes*, scilicet seruitute latriæ quæ soli Deo debetur: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Vel secundum aliam literam, tempori seruientes, vt videlicet tempore congruenti seruitium Dei faciamus, secūdum illud: Omni negotio est tempus & opportunitas. Quartò quantum ad mercedem seruitij, cum dicit: *Spe gaudentes*, scilicet mercedis, quæ est fruitio: spes filiorum Dei. Quintò quantum ad difficultatē, quam homo patitur in diuino seruitio. vnde subdit: *In tribulatione patientes*, tribulatio enim patientiam operatur. Sextò quantum ad omnia prædicta dicit, *orationi instantes*, in quo orationis assiduitas designatur, de qua Christus, Oportet semper orare, & nunquam deficere. & Apostol. Sine intermissione orate. Per orationem enim in nobis solicitudo excitatur, feruor accenditur, ad Mich.6.c 2.Tim.2.c Act.18.g 1.Thess.vlt.d Deut.6.c Eccle.8.b Supra 5.a Luc.18.a 1.Thess.5.d & supr.1.b Dei seruitium incitamur. Gaudium spei in nobis augetur, & auxilium in tribulatione promouetur. *Necessitatibus sanctorum communicantes, hospitalitatem sectantes.* Determinat hic de charitate, quantum ad speciales quasdam personas. Et primò inducit ad exhibenda beneficia charitatis indigentibus in vniuersali, dicens: *Necessitatibus sanctorū communicantes.* Vbi tria sunt notanda. Primò quod eleemosynæ ex charitate sunt impendendæ indigentibus siue necessitatem patientibus. Ideo Apostolus: Laboret operando manibus suis, quod bonum est, vt habeat vnde necessitatem tribuat patienti. Secundò, quod potius subueniendum est iustis quam aliis. Ideò dicit, *Necessitatibus sanctorum*. vnde Sapiens: Da iusto, & non recipias peccatorem. Quod quidem non est intelligendum, quin etiam in necessitatibus sit subueniendum peccatoribus, sed quod non est eis subueniendum ad fomentū peccati. Vtilius tamen est subuenire iustis: quia talis eleemosyna est fructuosa, non solum ex parte dantis, sed etiam ex suffragio recipientis. vnde Christus: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula, scilicet suis suffragiis. Secundò, in speciali admonet ad hospitalitatem, cum dicit: *Hospitalitatem sectantes*, quia scilicet in hoc misericordiæ opere alia misericordiæ includuntur opera. Nam hospes non solum donum exhibet ad manendum, sed etiam alia necessaria subministrat. Ideo eam alibi commendat Apostolus, dicens: Hospitalitatem nolite obliuisci: per hanc enim latuerunt quidam Angelis hospitio receptis. & Diuus Petrus: Hospitales inuicem sine murmuratione. Eccle.4.f Eccle.12.b Luc.16.c 1.Hebr.vlt.a 1.Pet.4.c

TERTIA PARS XII. CAPITIS.

Benedicite persequentibus uos, benedicite & nolite maledicere.

Text.

IN hac tertia huius capitis parte Apostolus ostendit qualiter sit exhibenda charitas inimicis, & maximè beneuolentia, quæ ad charitatem pertinet, quæ consistit in hoc quod aliquis velit bonum alteri, & malum eius nolit. Primò ergo monet vt beneuolentia sit ampla, quæ se extendat etiam ad inimicos, cum dicit: *Benedicite persequentibus uos.* Circa quod notandum est quod benedicere, vno modo idem est quod bonum dicere, & laudare, vt cum aliquis bonum alterius laudat: secundum illud: Splendidum in panibus benedicent, id est, laudabunt, labia multorum. Alio modo quis benedicit alteri imperando. Et sic benedicere per authoritatem est proprium Dei, cuius imperio bonum ad creaturas deriuatur. Ministerialiter autem pertinet ad ministros Dei, qui nomen Domini super populum inuocant, secundum illud: Sic Benedicetis filiis Israel, & dicetis eis: Benedicat tibi Dominus & custodiat te. & post subdit, Inuocabunt nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis. Tertiò benedicit aliquis alteri optando: vt in Psalm. Et non dixerunt qui præteribant, Benedictio domini super vos. Et secundum hoc, benedicere est bonum alicui velle, & quasi bonum precari: & hoc modo accipitur hic. vnde per hoc quod dicitur: Benedicite persequentibus vos, datur intelligi quòd etiam ad inimicos & persecutores debemus esse beneuoli, & pro eis orare. vnde Christus: Diligite inimicos vestros, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Quod autem hic dicitur, est quodam modo præceptum, & quodam modo consilium. Præceptum quidem quod aliquis in generali dilectionis affectum impendat inimicis, non excludendo eos à dilectione proximorum, & à communi oratione, quam aliquis pro fidelibus facit. Similiter etiam est præceptum in articulo necessitatis effectum dilectionis inimicis impendere

Num.6.d Psal.118. Matth.5.f

pendere in particulari, iuxta illud: Si occurreris boui inimici tui, aut asino erranti, reduc eum. Sed quod aliquis extra articulum manifestæ necessitatis in speciali effectum dilectionis exhibeat inimico, pertinet ad perfectionem consiliorum: quia per hoc ostenditur charitas perfecta ad Deum, quod omne humanum odium superat. Ille autem quem pœnitet & misericordiam petit, non est inter inimicos & persecutores computandus. vnde ei absque difficultate sunt charitatis indicia ostendenda, iuxta illud: Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Secundò docet quod beneuolentia siue benedictio debet esse pura, id est, absque permixtione contrarij. vnde repetendo dicit: Benedicite, & nolite maledicere, id est, ita benedicatis quod nullo modo maledicatis: contra quosdam qui ore benedicunt, & corde maledicunt, de quibus Psalm. Qui loquitur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Est etiam contra illos, qui quandoque benedicunt, & quandoque maledicunt: vel quibusdam benedicunt, & quibusdam maledicunt. vnde Diuus Iacobus ait: Ex ore procedit benedictio, & maledictio. Exod.23.a Eccles.28.a Iacob.3.c

Si obiiciatur quod in sacra scriptura plures maledictiones inueniuntur, vt in Deuteron. Maledictus qui non permanserit in sermonibus legis, nec eos opere perfecerit. Dicendum quod maledicere est malum dicere: quod tripliciter contingit, prout dictum est de benedictione: & secundum quodlibet horum modorū potest bene vel male fieri. Si enim quod est materialiter malum, dicatur malum: quodlibet prædictorum modorum sub ratione boni non est illicitum, quia hoc est magis benedicere quàm maledicere. Vnumquodque enim magis iudicatur secundum suam formam quàm secundum suam materiam. Si quis verò dicat malum sub ratione sine intentione mali formaliter, maledicit. vnde est omnino illicitum. Vtrunque autem horum contingit in hoc quod aliquis enuntiando malum profert. Quandoque enim aliquis enuntiat malum alicuius ad notificandam necessariam virtutem. Et sic dicit malum sub ratione veri necessarij, quod est bonum, vnde est licitum. Et hoc modo Iob maledixit diei suo, enuntians malitiam præsentis vitæ, quoniam vt Apostolus ait: Dies mali sunt. Quandoque autem aliquis enuntiat malum alterius, scilicet intentione detrahendi, & hoc est illicitum: quoniam scriptum est: Neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Similiter etiam in eo quod quis dicit malum imprecādo: Contingit autem quandoque quod aliquis enuntiat id quod est materialiter malum sub ratione boni: puta cum ex imperio alicuius prouenit alicui malum pœnæ propter iustitiam, quod quidem est licitum, & hoc modo transgressiones legis maledicuntur, id est, pœnæ secundum iustitiam deputantur. Quādoque vero aliquis imprecando dicit malum alterius iniustè, puta propter odium, vel vindictam: & talis maledictio est illicita. vnde in lege scriptum est: Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Et idem etiam est circa id quod aliquis dicit malum optando vel imprecando. Si enim hoc optet sub ratione boni, vt puta quod aliquis per aduersitatem perueniat ad spiritualem profectum, hoc licitum est. vnde Iob: Vidi stultum firma radice, & maledixi pulchritudini eius statim. Si verò hoc homo faciat propter odium, vel vindictam, est omnino illicitum: & hoc modo maledixit Philistæus Dauid in diis suis. *Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus, idipsum inuicem sentientes.* Cum ad charitatem pertineat non solum beneuolentia, sed etiam concordia: postquam Apostolus locutus est de beneuolentia, hic ponit ea quæ pertinent ad concordiam: & primò ponit documenta concordiæ. Concordia autem potest dupliciter attendi. Vno modo quantum ad effectum in bonis & malis: in bonis quidem vt aliquis bonis aliorum congaudeat. vnde dicit, Gaudere, scilicet debetis cum gaudentibus. vnde Apostolus: Gaudeo & congratulor omnibus vobis. Sed hoc est intelligendum, quando aliquis gauder de bono. Sunt enim quidam qui gaudent de malo, secundum illud: Lætantur cum male fecerint, & istis non est congaudendum. Quia charitas non congaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. In malis, vt aliquis tristetur de malis alterius. vnde subdit, *flere cum flentibus*, prout Iob qui dicebat: Flebam super eo qui afflictus erat. Et Sap. Ne desis plorantibus in consolatione, & cum lugentibus ambula. Ipsa enim compassio amici condolentis in tristitiis cōsolationem affert. Primò quidem quia ex hoc colligitur efficax amicitiæ argumentum. Ideo Sap. In malitia, id est, in infortunio amicus cognitus est: & cognoscere aliquem esse sibi verè amicum, est delectabile. Præterea ex hoc ipso quod amicus condolet, videtur se offerre ad simul portandum onus aduersitatis, quod tristitiam causat. Leuius autem portatur quod portatur à pluribus, quàm ab vno solo: Ideo ex condolentia subleuatur proximus. Secundò concordia consistit in vnitate sententiæ, & quantum ad hoc dicit: *idipsum*, id est, idem sitis inuicem sentientes, vt scilicet in eadem sententia conueniatis, iuxta illud: Sitis perfecti in eodem sensu, in eadem sententia. Et illud: Eandem charitatem habentes, vnanimes idipsum sentientes. Sciendum est tamen quod duplex est sententia; vna quidem pertinet ad iudicium intellectus circa speculabilia: puta circa considerationes Geometricas vel naturales. Dissentire in talibus, non repugnat amicitiæ aut charitati: quia non prouenit ex voluntate, in qua charitas est: sed huiusmodi iudicia prouenient ex necessitate rationis siue intellectus. Alia verò iudicia pertinent ad iudicium rationis, circa agenda. Et in talibus quando important necessitatem præcepti, dissentio amicitiæ contrariatur: quia talis dissentio habet contrarietatem voluntatis in his, in quibus vniri & conuenire tenentur. Et quia fides non solum est speculatiua, sed etiam practica, inquantum per dilectionem operatur: Ideo etiam dissentire à recta fide est contrarium charitati. Iob 1.a Ephes.5.d 1.Cor.6.c Iob 3.a Iob 30.d Eccles.7.d 1.Cor.1.b Philip.2.a Galat.5.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

Text. *Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud uosmetipsos.*

HIC excludit impedimenta concordiæ, quæ sunt duo. Primum est superbia, ex qua contingit quod dum aliquis inordinate suam excellentiam quærit, & subiectionem refugit, vult alium subiici, & eius excellentiam impedire, & ex hoc sequitur discordia, secundum illud: Inter superbos semper iurgia sunt. Ideo ad hoc remouendum dicit: *Non alta sapientes*, vt scilicet inordinate vestram excellentiam appetatis: ea ratione dixit supra: Noli altum sapere, sed time. Et Sapiens: Altiora te ne quæsieris, &c. sed sitis humilibus consentientes, id est, his quæ sunt humilia, id est, ea quæ abiecta videntur non recusetis, cum oportuerit: prout Dauid qui dicebat: Elegi abiectus esse in domo Domini. Nam (vt Diuus Petrus ait) Deus superbis resistit, humilibus dat gratiam. Secundum impedimentum concordiæ est præsumptio sapientiæ, ex qua contingit quod aliquis aliorum sententiæ non credit. Ad quod remouendum, dicit: *Nolite esse prudentes apud uosmetipsos*, vt scilicet iudicetis id solum esse prudentiæ, quod vobis videtur. Ad quod tendit Esaias, dicens: Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Ideo supra dixit: Non sitis vobismetipsis sapientes.

Prouer.13.b
Supra 11.c
Eccles.3.c
Psal.83
1.Pet.5.b
Esa.5.

Text. *Nulli malum pro malo reddentes, prouidentes bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus, si fieri potest, quod in uobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes.*

CVM ad charitatem non solum pertineat beneuolentia & concordia, sed etiam beneficentia: postquam Apostolus docuit & monuit nos habere beneuolentiam & concordiam, hic docet & monet nos ad habendam beneficentiam, excludendo contrarium. Et primo docet quod non sit alicui maleficiendũ, prohibendo vindictam, dicens: *Nulli malum pro malo reddentes*, scilicet sitis. Prout Dauid qui dicebat: Si reddidi retribuentibus mihi mala. Et Diuus Petrus: Non reddentes malum pro malo. Quod intelligẽdum est formaliter: sicut suprà dictum est de maledictione ex affectu odij, vel vindictæ, sic quod in malo alterius delectemur. Sed si pro malo culpæ, quod quis facit, iudex reddat malum pœnæ secundum iustitiam ad compensandum malitiam, materialiter quidem infert malum, sed formaliter & per se infert bonum. vnde cum iudex suspendit latronem pro homicidio, non reddit malum pro malo, sed potius bonum pro malo. Et hoc modo Apostolus, quendam pro peccato incestus tradidit Sathanæ in interitum carnis, vt spiritus eius saluus fieret. Secundo docet quod etiam bona sunt proximis exhibenda, dicens: *Prouidentes bona non tantum coram Deo*, vt scilicet curetis satisfacere conscientiæ vestræ: *Sed etiam coram omnibus hominibus*, vt scilicet faciatis ea quæ hominibus placeant: vt sine offensione sitis Iudæis & Gentibus, & Ecclesiæ Dei, sicut & ego per omnia omnibus placeo. Prouidere tamen bona non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus contingit bene & male fieri. Si enim hoc fiat propter fauorem humanum, non bene agitur. Quia Christus prohibuit, dicens: Attẽdite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus vt videamini ab eis. Si autem hoc fiat ad gloriam Dei, bene agitur, secundum illud: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, & cæt. Tertio assignat rationem vtriusque dictorum. Ad hoc enim debemus abstinere à retributione malorũ, & coram hominibus prouidere bona, vt cum hominibus pacem habeamus. & ideo subdit: *Cum omnibus hominibus pacem habentes*. Addit duo. Primum est: Si fieri potest. Quandoque enim malitia aliorum impedit ne cum eis pacem habere possimus: quia scilicet cum eis pax haberi non potest, nisi eorum malitiæ consentiant, quam quidem pacem constat esse illicitam. vnde Christus: Non veni pacem mittere, sed gladium. Aliud autem addit, dicẽs: Quod in vobis est, vt scilicet quantum in vobis est faciatis, vt pacem quæratis. vnde Psal. Cum his qui oderant pacem eram pacificus. Et alibi: Inquire pacem, & persequere eam.

1.Cor.5.b
1.Cor.10.g
Matt.6.a
Matth.5.b
Matt.10.d

Text. *Non uosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ.*

Esa.50.c
Esa.53.c
Matth.5.f

HIC ostendit quod non sunt mala proximo inferenda, per modum defensionis. Et primò ponit documentum, dicens: *Non sitis uosmetipsos defendentes charissimi*, prout nec Christus, qui dedit corpus suum percutientibus, & genas suas vellentibus. Qui etiam quasi agnus coram tondente se obmutuit, &c. vnde & ipse dixit: Si quis percusserit te in vna maxilla, præbe ei & alteram. Veruntamen Diuus Augustinus dicit, quod ea quæ in nouo testamento à sanctis facta sunt, valent ad exempla intelligendarum scripturarum, quæ in præceptis data sunt. Ipse autem Dominus cum alapa percussus esset, non ait: Ecce altera maxilla: Sed si male locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, quid me cædis? Vbi ostendit præparationem alterius maxillæ in corde esse faciendam. Paratus enim fuit Dominus, non solum in altera cædi pro salute hominis, sed in toto corpore crucifigi. Et prout idem Augustinus dicit: Tunc enim hoc mandatum recte fit, cum ei creditur profecturum esse propter quem fit, ad aprandum in eo correctionem & concordiam, etiam si aliis exitus consequatur. Sunt igitur ista præcepta patiẽtiæ semper in cordis præparatione retinenda, & ipsa beneuolentia, ne reddatur malum pro malo, in voluntate complenda est. Agenda sunt autem multa etiam cum inuitis, benigna quadam asperitate plectendis. Secũdo assignat rationem cum dicit: *Sed date locum iræ*, id est, diuino iudicio, quasi dicat, committatis vos Deo, qui suo iudicio potest vos defendere, & vindicare, secundum illu l: Omnem solicitudinem vestram proiicientes in eum, quoniam ipsi est cura de vobis. Sed hæc intelligenda sunt in causam, in quo nobis non adest facultas aliter faciendi secundum iustitiam. Verum quia Domini est iudicium, cum aliquis authoritate iudicis vindictam quærit ad comprimendam malitiã peccatoris, & non propter odium: vel etiam cum authoritate superioris suam defensionem procurat, intelligitur dare locum iræ, id

In lib. contra Mend. cium.
Ad Marcellum
1.Pet.2.b
Deut.1.c

iræ, id est, diuino iudicio, cuius ministri sunt principes, vt dicitur infra. vnde etiam Apostolus procurauit se per armatos defendi contra insidias Iudæorum. *Infra 13.b Act.23.f*

Scriptum est enim, Mihi uindictam, & ego retribuam, dicit Dominus. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi: hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput eius. Text.

HIC probat quod mala non sunt proximis inferenda, sed potius bona. Et primo authoritate de prohibitione vindictæ, dicens, *Scriptum est, Mihi uindictam, &c.* quasi dicat, dixi quod debetis dare locum iræ, id est, iudicio diuino, quoniam scriptum est: Mihi vindictam, scilicet, seruate, & ego retribuam, dicit dominus. Nostra translatio habet, Mea est vltio, & ego retribuam eis in tempore. Et Psalmista: Deus vltionum dominus. & Naum: Deus æmulator & vlciscẽs dominus. Secundo, probat quod dictum est de beneuolentia exhibenda inimicis, in articulo necessitatis, authoritate Salomonis, dicentis: Si esurierit inimicus tuus, & cæt. Quod Christus confirmauit: Benefacite his qui oderunt vos. Deinde assignat rationem, dicens: *Hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput eius.* Quod vno modo in malum intelligi potest, vt sit sensus, Si tu ei benefacias, bonum tuum vertetur in malum: quia ex hoc incurret combustionem ignis æterni per suam ingratitudinem. Sed iste sensus repugnat charitati, contra quam hoc modo aliquis ageret, si alicui inimico subueniret, vt ei prouenirer in malum. Et ideo exponendum est in bonum, vt sit sensus: Hoc enim faciens, id est, in necessitate subueniens, carbones ignis, id est, amorem charitatis, de qua scriptum est, Lampades eius vt lampades ignis atque flammarum. *Congeres*, id est, congregabis super caput, id est, super mentem eius: Quia, vt Diuus Augustinus ait: Nulla est maior prouocatio ad amãdum, quam præuenire amando, & benefaciendo. Nimis enim durus animus, qui & si dilectionem nolebat impendere, nolit rependere. *Noli uinci à malo, sed uince in bono malum.* Hic idem quod supra probat ratione. Naturale enim est homini vt velit aduersarium vincere, & non vinci ab eo. Illud autem ab aliquo vincitur, quod ab eo trahitur ad hoc quod sibi male faciat. Sicut aqua vincitur ab igne, quando trahitur ad calorem ignis, qui est contrarius & malum eius. Si ergo aliquis bonus homo propter malum quod sibi ab aliquo infertur, trahatur ad hoc quod ei velit vel faciat malum, bonum à malo vincitur. Si autem è contrario propter beneficium, quod bonus persecutori exhibet, vt eum ad suum amorem trahat in bonum, malum vincit. Sic ergo noli vinci à malo, scilicet eius qui te persequitur, vt tu eum persequaris: sed in bono tuo vince malum illius, vt scilicet ei benefaciendo eum trahas. Hæc autem victoria fit per fidem, secundum illud: Hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra. *Deut.32.c Psal.93. Naum 1.a Prouer.25.e Heb.10.c Matt.5.g In lib. de car the. rud. 1.Ioan.vult.b*

EPITOME DECIMITERTII CAPITIS.

IN hoc capite Apostolus docet rectum vsum gratiæ in ordine ad alios. Et quia obedientia est caput, & initium totius disciplinæ moralis, primo agit de obedientia quam inferiores debent præstare superioribus, assignando rationem dependentiæ potestatis à Deo, ex qua concludit necessitatem obedientiæ. Deinde assignat aliam rationem, ex qua trahit vtile documentum, non timendi potestatem, & fructum obedientiæ qui est laus, obtineat: & fructum inobedientiæ, qui est ira, vindicta, & pœna, ex quibus infert necessitatem obedientiæ, inducens ad voluntarie obediendum. Postmodum inducit inferiores ad exhibendum superioribus subiectionis signum, quod est timor, honor, & tributorum solutio, assignatque rationem exhibitionis illorum. Secundo ibi: *Nemini quicquam debeatis*, ostendit quid debent fideles omnibus æqualibus exhibere, scilicet debita integraliter, excepto debito charitatis & dilectionis, quod nunquam exhauritur, sed semper reddendo crescit. Deinde adducit rationem, & concludit effectum dilectionis, qui est impletio & plenitudo legis. Tertio ibi, *Et hoc scientes, &c.* ostendit quo modo vnusquisque se componere debeat, & in seipso honestatem conseruare, indicando temporis congruitatem, assignando rationem propinquitatis salutis, adhibendo similitudinem & exhortationem de honestate vitæ, declarando quæ vitia sunt abiicienda, maxime intemperantiæ, & quæ pertinent ad corruptionem irascibilis, prout sunt contentio & æmulatio. Finaliter ostendit quomodo debeamus arma lucis accipere, vt inordinata carnis desideria non sequamur.

EXPOSITIO LITERALIS DECIMITERTII CAPITIS.

OMnis anima, id est, omnis homo per synecdochen, *potestatibus sublimioribus*, id est, hominibus in altiori & maiori potestate constitutis ecclesiasticis, vel temporalibus, *subdita*, id est, subditus sit. *Non enim est potestas nisi à Deo*: quia per eum à quo sunt omnia, reges regnãt. *Quæ autem à Deo sunt, ordinata sunt*, id est, rationabiliter dispositа sunt in ipsum, & inter se inuicem. *Itaque qui resistit potestati*, id est, superiori suo potestatem habẽti, *Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt*, id est, vi, dolo vel malitia obedire recusant, *ipsi sibi damnationem*, scilicet æternam, *acquirunt. Nam principes*, id est, prælati & in potestate constituti, *non sunt timori boni operis, sed mali*, id est, non sunt à Deo dati ad incutiendum timorem operantibus bonum, sed solum operãtibus malum. *Vis autem non timere potestatem*, quæcunque sit illa, *bonum fac, & habebis laudem ex illa*, quæ non solum instituta est, vt à malis timore pœnarum retrahat, sed etiam vt ad bonum per laudem & præmia alliciat. *Dei enim minister est tibi in bonum*, scilicet si bonus sis & recte agas. *Si autem male feceris, time*: quia causam timoris habes. *Non enim sine causa gladium portat*, ad occidendum, & virgam & baculum ad verberandum portat, in signum & figuram potestatis. *Dei enim minister est, uindex*, id est, vindictam exercens, *in iram*, id est, ad exequendam iram Dei in pœnam, & incommodum, *ei qui malum agit*, id est, cõtra malefactores. *Ideoque necessitati*, id est, necessariæ ordinationi, *subditi estote*, volũtarie vt faciã- *Ephes.6.a 1.Pet.2.c Iob 37.d Ioan.19.b Prou.8.b Sap.8.a Prou.1.b 1.Pet.2.c Prou.10.d Iob 19.b*

tis de necessitate virtutem. *Non solum propter iram*, id est, pœnam, vel vindictam. *Sed etiam propter*
I.Cor.9.a *conscientiam*, vt conscientia vestra sit munda & quieta, obediendo Deo, & principi. *Ideo enim & tri-*
Matt.22.c *buta præstatis*, in signum subiectionis. *Ministri enim Dei sunt in hoc ipsum*, id est, pro hoc ipso tributo
recipiendo, *seruientes*, scilicet Deo & populo pro defensione patriæ, & administratione iustitiæ,
ideo de suo ministerio viuere debent. *Reddite ergo omnibus debita*, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ
Malac.1.b sunt Dei Deo. *Cui tributum*, scilicet debetis, vt principi, reddite *tributum. cui debetis uectigal*, reddite
uectigal, cui debetis timorem, id est, principi inquantum est dominus, reddite *timorem*, non seruilem,
Malac.1.b sed filialem. *Cui debetis honorem*, scilicet principi, inquantum est quasi pater, reddite *honorem*, assur-
1.Pet.2.c gendo & illi reuerentiam & obedientiam exhibendo.

SECVNDA PARS DECIMITERTII CAPITIS.

NEminiquidquam debeatis, sed integraliter, & non diminute, omnia debita reddite, *nisi ut inuicem diligatis*: quia debitum dilectionis, & charitatis erga Deum non potest totaliter & integraliter solui, cum semper reddendo crescat, cum maneat causa quæ est præceptum Dei. *Qui enim diligit proximum, legem impleuit*: quia tota legis impletio ex dilectione proximi propter Deum dilecti pendet. *Nam non adulterabis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices, non concupisces, & si quod est aliud mandatum*, negatiuum vel affirmatiuum ad proximum pertinens, *in hoc uerbo instauratur*, id est, perficitur & impletur in hoc mandato: *Diliges proximum sicut teipsum*, vt quemadmodum vis tibi bonum, velis proximo: & quæ vis tibi rationabiliter fieri, facias proximo, & quæ non vis tibi fieri, nec tu facias proximo.

TERTIA PARS DECIMITERTII CAPITIS.

Isai.58.c *ET hoc scientes*, id est, considerantes *tempus*, id est, temporis conditionem & opportunitatem.
Ephes.5.d *Quia hora est iam de somno*, culpæ torporis vel negligentiæ, *surgere*, per solicitudinem bene ope-
Prou.4.d randi, & per charitatis opera. *Nunc enim*, surgere debemus, *quia propior*, id est, propinquior *est nos-*
Esa.51.b *tra salus*, scilicet vitæ æternæ quæ nobis promissa est, *quam cum credidimus*, id est, quam cum à prin-
Matt.4.c cipio fidem accepimus, vel quam cum homines cœperunt credere aduentum Christi. *Nox*, scilicet
culpæ, vel status vitæ præsentis, qui propter tenebras ignorantiæ nocti comparatur, *præcessit*: *dies*
Esa.26.d *autem*, scilicet gratiæ vel status futuræ beatitudinis *appropinquauit*: quia per fidem viuam magis cla-
resceit, remoto obstaculo ingressus gloriæ cælestis per Christi ascensionem. *Abiiciamus ergo opera*
tenebrarum, id est, peccata quæ ad tenebras exteriores ducunt, in quibus peccatores in æternum
Psal.2. non videbunt lumen, *& induamur arma lucis*, id est, virtutes, quæ nos muniunt aduersus insidias
diaboli: *Sicut in die honeste*, id est, composite, & ordinate, *ambulemus*, de bono in melius procedamus, dum lucem habemus: *non in comessationibus* id est, in superfluis & accuratis comestionibus, &
Prou.23.d *ebrietatibus*, id est, nimiis superfluitatem potus extra mensuram rationis hominum ponentes bibamus. *Non in cubilibus*, id est, in superflua dormitatione, quæ post comessationes & ebrietates ad lu-
Prou.7.c xuriam inclinare solet. *Et impudicitijs*, tam verborum quam gestorum, quæ ad impudicitiam inducere solent. *Non in contentione*, id est, in impugnatione veritatis cum confidentia clamoris, *& æmulatione*, id est, inuidia: *Sed induimini dominum Iesum Christum*, quod fit per baptismi susceptionem, & per imitationem. *& carnis curam ne feceritis in desiderijs*, scilicet superfluis & illicitis, id est, ne desideria carnis ratione repugnantia sequimini.

COMMENTVM DECIMITERTII CAPITIS.

Text. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.*

IN hoc capite Apostolus ostendit quomodo se habere debeat homo erga proximum. Et primo quantum ad superiores: circa quod considerandum est, quod in principio
Lib.18. huius capitis Apostolus euertit errorem Gaulonitarum, de quo Iosephus meminit, & dicit habuisse initium à quodam Iuda Gaulonita, qui negabat censum & obedientiam deberi Cæsari aut prophanis principibus. Hic error à Iudæis propter libertatem legis, quam à Deo receperant, fuit approbatus. Quamobrem Pharisæi conuenerunt Christum
Ioan.8.c sciscitantes, an liceret censum dare Cæsari, an non. Atque inde fortasse idem error serpere perexerit in Christianos ob libertatem Euangelicam, quam consecuti erant à Christo, secundum illud: Si filius vos liberauerit, vere liberi eritis. Et videtur Christus hoc significasse cum dixit Petro: Ergo liberi sunt filij, scilicet à solutione didragmatis. Licet ad vitandum scandalum præceperit illud exsolui. Verum tamen hic error vel maxime conuincitur, quod fides nostra naturalem ordinem iu-
Supra 8.c stitiæ non subuertit, sed perficit. Præterea ex eo quod libertas quæ per Christum concessa est, dicitur libertas spiritus, qua liberamur à peccato & morte, vt dictum est. Caro autem adhuc remanet seruituti obnoxia, sed liberabitur in resurrectione generali. Et tunc homo per Christum li-
1.Cor.15.c berarus, nulli subiectioni erit obnoxius. vnde Apostolus: Cum tradiderit Christus regnum Deo patri, & euacuauerit omnem principatum & potestatem: Interim tamen dum corruptibilem car-
Ephe.6.a. nem gerimus, oportet nos carnalibus dominis subiacere, iuxta illud: Serui obedite dominis carnalibus. Et hoc est quod hic dicit Apostolus: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita
1.Pet.2.c sit. Potestates autem sublimiores hic dicuntur homines in potestatibus constituti, quibus secundum iustitiæ ordinem subiici debemus, secundum illud: Subditi estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue regi quasi præcellenti. Dicit autem omnis, vt neminem excipiat. Neque sacerdotes

cerdotes, vt ait D. Chrysost. neque monachos, neque seculares, neque vero Apostolos, neque Euangelistas, neque Prophetas. suum enim vnusquisque habet prælatum. Per hanc ergo sententiam reprobatur error Begardorum, qui dicebant eo perfectionis posse hominem peruenire, vt nemini iam sit subditus. An autem Ecclesiastici exempti sint à secularibus, & temporalibus dominis, vide D. Cardinalem de Turre cremata, in 2. lib. summæ de ecclesia, cap. 93. & deinceps. Dicit autem indefinite potestatibus sublimioribus, vt ratione sublimitatis officijs subiiciamur, etiam si mali sint. vnde D. Petr. Subiecti estote non tantum bonis & modestis, sed etiam discolis. Quod autem 1.Pet.2.a
dicit, omnis anima, per synecdochen intelligitur omnis homo, prout in Genes. Delebitur anima Gene.17.a
illa de populo suo. Vtitur autem hoc modo loquendi: Quia subiectionem superioribus debemus ex animo, id est, pura voluntate, secundum illud: Non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed animo cum bona voluntate.

Non est enim potestas, nisi à Deo. Text.

HIC adducit rationem præmissæ admonitionis. Et primo præmittit originem potestatis, dicēs: Non est enim potestas, nisi à Deo. Quicquid enim de Deo & creaturis dicitur, à Deo in creaturas derivatur, prout patet de sapientia. vnde Sap. Omnis sapientia à domino Deo est. Potestas autē Eccle.1.a
de Deo & hominibus dicitur. vnde Iob: Deus potestates non abiicit, cum & ipse sit potens. Con- Iob 36.a
sequens ergo est, quod potestas humana sit à Deo. vnde Daniel: Dominabitur excelsus in regno Daniel.4.
hominum, & cuicunque voluerit dabit illud. & Christus: Non haberes potestatem aduersus me Ioan.19.c
vllam, nisi tibi datum esset desuper. Si obiiciatur ex Osea: Ipsi regnauerunt, & non ex me. Prin- Osea 8.a
cipes extiterunt, & non cognoui. Dicendum quod regia potestas vel cuiuslibet alterius dignitatis, potest considerari quantum ad tria. Primò, quātum ad potestatem ipsam, & sic est à Deo per quem reges regnant. Secundò, quantum ad modum adipiscendi, & sic quandoque potestas est à Deo, quando scilicet aliquis ordinate potestatem adipiscitur, secundum illud: Nemo sibi honorem assumit, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Quandoque verò non est ex Deo, sed ex peruerso Amos 6.c
hominis appetitu, qui per ambitionem vel alio quocunque illicito modo, potestatem adipiscitur: secundum illud: Nunquid non in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua? Tertiò, quantum ad vsum ipsius. Et sic quandoque est à Deo, puta cum aliquis secundum præcepta diuinæ iustitiæ Prou.8.b
vtitur concessa sibi potestate, secundum illud: Per me reges regnant. Quandoque autem non est à Deo, puta cum aliqui potestate sibi data vruntur contra diuinam iustitiam, secundum illud, Astite- Psalm.2.
runt reges terræ. & principes conuenerunt in vnum aduersus dominum, &c. Si quæratur de potestate peccandi an sit à Deo: Dicendum quod ipsa potentia qua peccatur, est à Deo. Eadem enim potentia voluntatis est qua peccatur, & recte agitur: sed quod in bonum ordinetur à Deo est. quod autem ordinetur ad peccandum ex parte creaturæ est, inquantum ipsa est ex nihilo. Quæ autē sunt, à Deo ordinata sunt. Hic subiungit modum quo res à Deo procedunt: quia secundum quēdam ordinem, vnde Sapiens: Omnia in mensura, & numero, & pondere disposuisti. In his autem sunt di- Sap. 11.d
uersi gradus, quorum vnum est maior in altero & contentum in alio. Ideo necesse est quod interea sit ordo, qui secundum D. Augustinum est parium dispariumque rerum sua cuique loca tribuens 19.de Ciui.
dispositio. Deus enim res producēdo in certo ordine, gradu, & loco cōstituit: Cuius ratio est: quia Dei.cap.13.
Deus per suam sapientiam omnia fecit, iuxta illud: Omnia in sapientia fecisti. Est autem proprium Psal.103.b
sapiēriæ omnia ordinata disponere. Attingit enim à fine vsque in finem fortiter, & disponit omnia Sap.8.a
suauiter. Et ideo oportet effectus diuinos ordinatos esse: vnde Iob: Nunquid nosti ordinem cæli, & Iob 39.c
pones rationem eius in terra? Duplicem autem ordinem Deus in suis effectibus instituit. Vnum qui dem quo omnia ordinantur in ipsum, secundum illud: Vniuersa propter semetipsum operatus est Prou.16.a
dominus. Alium verò quo effectus diuini ad inuicem ordinantur, prout dicitur de Sole, Luna, & Stellis, quod fecit ea in ministerium cunctis Gentibus.

Itaque qui resistit potestati, ordinationi Dei resistit. Text.

EX duabus præmissis hic concludit propositum: Si enim potestas principum à Deo est, & nihil est à Deo absque ordine: consequens est quod etiam ordo, quo inferiores subiiciuntur potestatibus superioribus, sit à Deo. Itaque quicunque contra ordinem resistit potestati, ordinationi Dei resistit. vnde dominus Samueli dixit: Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos. Et Christus: 1.Reg.8.b
Qui vos spernit, me spernit. Resistere autem diuinæ ordinationi, cōtraciatur honestati virtutis. vn Luc.10.c
de contra virtutē agit, qui potestati resistit, in eo quod pertinet ad ordinem suæ potestatis. *Qui autem resistunt, damnationem sibi acquirunt.* Hic ostendit subiectionem non solum esse honestam, verum etiam necessariam, dicens, *Quicunque*, quasi dicat: Assertum est quod quicūque resistit potestati, resistit ordinationi Dei, & contra honestatē virtutis agit. Multi tamen sunt qui amorē virtutis non habentes, ea quæ sunt contraria virtuti non detestantur: tales cogēdi sunt ad vitationem malorum per pœnas. Ideo quantum ad hoc subdit: Quicunque autē resistunt, scilicet diuinæ ordinationi, sibi damnationem acquirunt, cōtra potestatis ordinem agendo. Quod quidē potest vno modo intelligi de damnatione æterna, quam merentur qui potestatibus subiici nolunt in eo quod debent: in cuius exemplum Dathan & Abiron, qui Moysi & Aaron restiterūt, absorpti sunt à terra & descenderunt in infernum viuētes. Alio modo potest intelligi de damnatione pœnæ, quæ per ipsos prin- Num.16.a
cipes infertur. Secundum illud: Sicut rugitus leonis, ita & terror regis: qui peccant in eum, peccant in animam suam. Si obiiciatur quod Apostoli & martyres principibus & potestatibus restiterunt: & tamen non damnationem, sed præmium à Deo sibi acquisierunt. Dicendum quod Apost.

loquitur hic de eo qui resistit potestati, secũdum quod à Deo est ordinata. Atqui diuina ordinatio hoc habet, vt inferiori potestati non obediatur contra superiorem, prout etiam in rebus humanis proconsuli non obeditur contra imperatorem, nec bailiuo contra regem. Cum ergo omnis potestas humana sub potestate Dei ordinetur, sequitur quod nulli potestati humanæ sit contra Deum
Act.4.d obediendum, iuxta illud: Obediendum est plus Deo quam hominibus. An autem humana potestas
Text. possit præcipere sub pœna peccati mortalis, paulò post dicetur super verbo, propter conscientiam.

Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali.

HIC assignat aliam rationem ad probandum quod qui resistunt diuinæ ordinationi Dei dãnationem sibi acquirunt contra potestatis ordinem agendo. Nam principes & potestates non sunt dati ad incutiendum timorem bene operantibus, sed male operãtibus. Si enim principes sunt timori mali operis, consequens est quod si quis male operetur, ipse male agendo est sibi causa damnationis: & sic qui resistunt, damnationem sibi acquirũt. Hæc verba, principes non sunt timori boni operis, sed mali, intelligenda sunt quantum ad causam instituendi principes, vt illi qui amore
Prou.20.b virtutis non prouocantur ad vitandum malum, & faciendum bonum, cogantur ad hoc timore pœnæ: secundum illud, Rex qui sedet in solio iudicij dissipat omne malum intuitu suo. Et sic non sunt timori boni operis, sed mali, quantum ad id quod ex officio principis compellit. vnde Esa. Princeps ea quæ sunt digna principe cogitabit. Possunt etiam hæc verba referri ad malos: quia si interdum persequantur iuste operantes, non tamen illi qui bene operantur, habent occasionem timendi: quia hoc ipsum si patienter sustinent, cedit eis in bonum, iuxta illud:
1.Pet.3.c Text. Si quid patimini propter iustitiam, beati. Et Christus: Timorem eorum ne timueritis.

Vis non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim est minister tibi in bonum.

EX eo quod prædixit tradit vtile documentum, scilicet vitandi timorem principum: & facit quatuor. Primò sua interrogatione insinuat hoc esse delectabile, dicens: *Vis non timere potestatem?* quasi dicat, hoc debet esse gratum homini, cum timor exterreat, affligat, & contristet, iuxta illud: Fremitus leonis, ita & terror regis. Secundò docet medium ad hoc perueniendi, dicens: *bonum fac*: Quia & Salomon ait: Voluntas regis labia iusta. & Psalmista: Ambulans in via immaculata hic mihi ministrabat. Tertiò ostendit huius effectum, dicens: Et *habebis laudem ex illa*, quasi dicat: Si bene feceris, non solum vitabis timorem: sed etiam ex illa potestate consequeris laudem, quod perspicuum est. Si accipiatur secundum finem, ad quem institutæ sunt potestates: sunt enim institutæ, vt non solum à malis timore pœnarum retrahant: sed etiam vt ad bonum & præmia alliciant, se
1.Pet.2.c cundum illud: Siue ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum. Verificatur etiam hoc de malis principibus, quorum iniustam persecutionẽ dum boni patienter tollerant, laudantur, iuxta illud: Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt. Quarto rationem
Iacob.5.c assignat, dicens: *Dei enim minister est tibi in bonum*: quod perspicuum est quãtum ad debitũ ordinem principum. Sunt enim sub regimine Dei, tãquam supremi principis ministri subordinati, iuxta il-
Sap.6.a Eccle.10.a lud: Quoniam cum essetis ministri regis illius, &c. Ad idem autem tendere debent minister & dominus, secundum illud: Secundum iudicem populi, sic & ministri eius. Et ideo sicut Deus operatur in bonum his qui bonum agunt, ita & principes si recte ministeriũ suum impleãt. Sed & mali prin-
Esa.10.b cipes Dei ministri sunt, secundum ordinationem Dei ad inferendas pœnas, licet hoc sit præter intentum illorum, secundum illud: Assur virga furoris mei, & baculus ipse est. Ipse autem non sic ar-
Hier.25.b bitrabitur. Et illud: Assumã vniuersam cognationẽ Aquilonis, & Nabuchodonosor regẽ Babylonis seruum meum, & adducam eos super terrã istam. Et si tales mali principes Deo permittẽte bo-
Supra 8.c Text. nos affligunt, hoc in bonũ eorum cedit, iuxta illud: Diligentibus Deũ omnia cooperãtur in bonũ.

Si autem male feceris time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui male agit.

HIC ostendit necessitatẽ prædicti documẽti, & assignat rationem, quam exponit: ait ergo, Dicitur est quod bene faciẽdo non timebis potestatem, & hoc tibi necessarium est. Si autẽ male
Prou.10.d Sap.17.b feceris, time: quia occasionẽ & causam habes timendi, secundũ illud: Pauor his qui operãtur malum: & illud, cũ sit timida nequitia, data est in omnium condemnationẽ. Deinde dat rationem, dicens: nõ enim sine causa gladiũ portat. Loquitur hic secundum consuetudinẽ principum, qui quasi in figurã siue signum suæ potestatis deferri faciebant instrumenta puniendi: puta fasces virgarũ, ad
Iob 19.d verberandũ: & secures vel gladios, ad occidẽdum. Ideo Iob: Fugite à facie gladij, quia vltor iniquitatum est gladius. Nomine gladij potestas coerciua significatur, quam Iuristæ merum vocant imperium, id est, potestatẽ vitæ & mortis. Postmodum exponit rationẽ, dicens: Portat inquam gladiũ,
Exech.16.c quia est minister Dei vindex, id est, in vindictã exercens. *in iram*, id est, ad exequendã iram Dei, siue iustũ iudicium Dei, ei qui male agit, id est, contra malefactorẽ. vnde Ezech. Ecce ego cõgregaboom nes amatores tuos, & iudicabo te in iudiciis adulterorũ, & dabo te in manus eorũ, &c. & Salomõ:
Prou.16.b Abominabiles regi, qui impie agunt, quoniã iustitia firmabitur solium. Ex quo patet quod non solum est licitum, sed etiam meritorium principibus, qui zelo iustitiæ vindictam exercent in malos.
Ezech.19.d Text. vnde Ezech. Ecce merces exercitui illius, & operi quo seruiuit aduersus eam, &c.

Ideoque necessitati subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

HIC infert conclusionem principaliter intentam dicẽs: *Ideoque*, propter prædictas rationes *subditi estote*, voluntariè *necessitati*, quæ vobis imminet præcepto principum, vt faciatis de necessitate virtutem: *non solum propter iram*, id est, vindictam vitandã, *sed etiam propter conscientiã*, scilicet bonam

bonam conseruandam. Et hoc pertinet ad primam rationem, qua dictum est: Qui potestati resistit, ordinationi Dei resistit. Et qui resistunt, &c. D. Ambr. exponit: Non solo timore præsentis pœnæ sed etiam propter conscientiam futuri iudicij. Et quia nunc Lutherani libertatem carnis sectãtes, non erubescunt pertinaciter asserere, præcepta superiorum nullo modo obligare ad peccatum, maxime secluso scandalo: ideo cum hic proprius locus sit, parum nobis insistẽdum est: maxime enim apparet ex prædictis propositionibus, scilicet: Quæ à Deo sunt, ordinata sunt, &c. Et ex hac vltima non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam: quod leges humanæ iustæ, siue sint temporales, siue Ecclesiasticæ, obligant in foro interiori sub pœna peccati mortalis, etiã secluso scandalo. Quod etiam alio modo probari potest: Quia certũ est legem naturalem obligare ad pœnam
Galat.5.d æternam, secluso quocunque scandalo, iuxta illud: Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immundicia, & alia quæ enumerat, contra legem naturæ: subiungit, Quoniã qui talia agũt, re-
Ephe.5.b gnum Dei non consequentur. & illud: Hoc autem scitote intelligẽtes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, &c. quia, scilicet agunt contra legem naturæ, non habebũt hæreditatem in
Supra 1.d regno Christi & Dei: à qua hæreditate adulti baptizati per solum peccatum mortale priuantur. Et supra enumeratis quam plurimis contra legem naturæ agentibus, concludit, digni sunt morte, scilicet æterna, non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiũt facientibus. Probari etiam potest alia ratione: Quia nõ minus obligatur subditus prælato suo, quam filius patri. Cum bonum politicum quanto est cõmunius, tanto præstet & præmineat priuato. Quia bonum quanto communius, tanto diuinius, vt D. Dionysius ait. Ex quo sequitur quod præceptum principis præferendum est præcepto paterno cæteris paribus: hoc est si tãtum sit periculũ in republica, si non succurratur secundum mandatum principis, quantum in re domestica, si non succurratur secundum præceptum patris. Sed filius iure naturæ tenetur obedire patri iusta præcipienti, etiam secluso scandalo. vnde
Ephe.6.a Supra 1.d Apostolus: Filij obedite parentibus in domino. hoc enim iustum est. Et supra inter peccatores dignos morte æterna enumerat parentibus inobedientes. Igitur & inobedientes principibus & superioribus iusta præcipientibus, cum intentione ad hoc eos obligandi. Qui enim talibus resistit,
Mat.8.a Deo resistit. vnde Christus: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus. Et alibi: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Dicitur autem lex humana aut superior humanus intendere obligare ad peccatum mortale, cum prohibitio principis est sub pœna mortis, mutilationis membrorum, fustigationis, aut proscriptionis omnium, vel maioris partis bonorum. Quia si aliquis velit aliquod præmissorum, vel notabile damnum proximo, manifestum est quod peccat mortaliter. Ergo à fortiori si sibi illud velit. Pariter cum ecclesia vel prælatus præcipit vel prohibet aliquid, sub pœna anathematis, suspensionis, vel interdicti, transgressores peccant mortaliter. Idem videtur dicendum si fiat præceptum formale rationabile in virtute spiritus sancti, & sanctæ obedientiæ, vel sub pœna carceris, aut grauioris culpæ in ordine prædicatorũ, in casibus per constitutiones eorum taxatis: quia alios indifferenter silentium aut alios eorũ defectus, non possunt maioribus pœnis quàm professus secundum cõstitutiones vouerit, aggrauare. Tutius tamen, iudicio meo, standum est iuristarum iudicio, qui ex verbis & rationibus habent leges rimari & interpretari. Transgredientes tamen quascunque leges humanas iustas ex contemptu formali legis vel prælati, mortaliter peccant. Nec obstat quod homo non potest infligere pœnam æternam: quia præses debilis potest præcipere sub pœna mortis, quam personaliter infligere non potest. Nec
Mat.15.b obstat pariter quod obiiciunt ex dicto Christi: Sine causa me colunt, docentes doctrinas & mãdata hominum. Quia intelligebat de his quæ cõtrariantur mandatis Dei, & de his quæ erant vana & irrationabilia. Quia ibi reprehendit Pharisæos, qui propter traditiones suas seruandas, trãsgrediebantur præcepta Dei. Et cum Apostolus dicit, quod iusto nõ est lex posita, non intelligit directiuè
1.Tim.1.b & obligatiuè, sed coerciuè: iusti enim voluntariè absque quacunque coactione obtemperant legi: quod si non facerent, iusti esse desinerent. Et hoc modo intelligendus est cum dicit: Si spiritu ducimini, non estis sub lege. Nec libertas Christiana, de qua loquitur, liberat ab obedientia. Et cũ alibi
Galat.5.e dicit: Nolite iterum iugo seruitutis cõtineri, intelligit de seruitute legis Moysi, quia ibi est quæstio de circuncisione: vel de iugo seruitutis peccati.

Ideo enim & tributa præstatis: ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes. Text.

INducit hic homines ad exhibendum signũ subiectionis superioribus. Et primo præponit signũ dicens: *Ideo enim*, scilicet quia debetis esse subiecti superioribus, & principibus tributa præstatis, id est, præstare debetis in signum subiectionis. Ideo quærendo dicitur: Princeps prouinciarũ facta
Thren.1.e est sub tributo. Dicuntur autem tributa eo quod subditi dominis ea tribuunt. Secũdò assignat rationem dicens: Ministri enim sunt Dei in hoc ipsum, id est, pro hoc ipso, scilicet tributo recipiẽdo, *seruientes*, scilicet Deo & populo, quasi dicat: Vnusquisque de suo ministerio viuere debet, secundũ
1.Cor.9.a illud: Quis pascit gregem, & de lacte gregis non edit? Et ideo cum principes nostri suo regimine Deo ministrent & populo, debent tributa suscipere quasi stipendia ministerij sui. Non autem ita quod hoc sibi debeant computare pro præmio. Proprium enim principis præmium, est laus &
5.Ethic. honor, vt Philosophus dicit. Et cum hoc non sufficit ei, tyrannus fit. Sed hoc non est solũ intelligendum de laude & honore humano, quia tale præmium esset vanum, sed de laude & honore diuino, qui principibus bene gubernantibus exhibetur. Huiusmodi autem tributa recipiunt ad sub-
1.Tim.2.a stentationem: laborant enim principes ad omnium pacem. Ideo Apostolus eos primo commendat su orationibus dicens: Obsecro primũ fieri obsecrationes pro regibus, & omnibus qui in sublimita-

te sunt

Baruc.1.b

Genes.47.c

teſunt conſtituti, vt quietam & tranquillam vitam agamus. Et Baruch. Orate pro vita Nabuchodonoſor regis Babylonis, vt viuamus ſub vmbra eius. Ab hoc tamen tributi debito liberi ſunt clerici ex priuilegio principum, quod quãdam æquitatem naturalem habet. vnde etiam apud Gentiles, illi qui vacabant diuinis, liberi erant à tributis. Et Ioſeph ſubiecit Pharaoni omnem terram AEgypti præter terram ſacerdotũ, quæ à rege tradita fuerat eis: quibus & ſtatuta cibaria ex horreis publicis præbebãtur. Et deinde dicitur: Quod in vniuerſa terra AEgypti quinta pars regi ſoluebatur abſq; terra ſacerdotum, quæ ab hac cõditione libera erat. Hæc autem omnino æquum eſt: quia quemadmodum reges ſolicitudinem habẽt de tẽporalibus bonis, ita ſacerdotes de ſpiritualibus. Et ſic pro eo quod Deo in ſpiritualibus miniſtrant, recompẽſant regibus: quia pro pace eorum laborant. Cum ergo tributa ſint debita principibus, quaſi laboris ſtipẽdium, ſequitur quod dupliciter peccare poſſunt principes accipiendo tributa. Primò ſi vtilitatem populi non procurent, ſed ſolum ad diripiendũ eorum bona intendãt. vnde Ezechiel: Lac comedebatis, lanis operiebamini, & quod craſſum erat occidebatis, gregem autem meum non paſcebatis. Secundò cum violenter diripiunt ſupra populi facultatem, & ſupra ſtatutam legem, quę eſt quoddam pactum inter regem & populum. vnde Michæas: Audite principes Iacob, & duces domus Iſrael: & poſtea ſubdit, Qui violenter tollitis pelles eorum de ſuper eis, & carnes eorum deſuper oſsibus eorum.

Ezech.34.a

Mich.3.a

Text. *Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui uectigal, uectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.*

MOnet hic ſubditos ad reddendum ſubiectionis ſignum. Et primò quidem in generali, dicẽs: ex quo tributum debitum eſt principibus, quaſi miniſtris Dei, reddite ergo omnibus debita. Ex quo patet quod ſubditi ex neceſsitate iuſtitiæ tenentur ſua iura principibus exhibere. vnde Chriſtus: Redditæ quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, &c. Secundò ſpecificat & ponit ea quæ ſunt exteriora dicens: Cui tributum, ſcilicet debetis pro generali regimine, quo patriam in pace & quiete gubernant. vnde Iacob de Iſachar: Vidit requiem quod eſſet bona, factus eſt tributis ſeruiens. Cui vectigal, ſcilicet debetis, reddite vectigal: quod principi debetis in aliquibus certis locis, de mercimoniis quæ deferuntur, pro reparatione & cuſtodia viarum. Vel vectigal dicitur quod datur principi, quando per patriam vehitur, vt ſunt procurationes: quas aliqui vocant iucundum aduentum, vel primum ingreſſum, aut alia huiuſmodi. Deinde ponit ea quę ſunt interius exhibẽda, prout ſunt timor & honor, qui debentur principi. Timor quidem inquantum eſt dominus ſua poteſtate malos coercens. vnde Malachias. Si ego dominus, vbi eſt timor meus? Honor autem deberur principi, inquantum quaſi pater prouidet bonis, quæ ſunt in laudem. vnde Malachias: Si ego pater, vbi eſt honor meus? Et D. Petr. Regem honorificate. Si obiiciatur illud: Non honores vultum potentis: dicendum quod hoc intelligi debet, vt propter potentem à iuſtitia non declines. vnde ſubditur: Iuſte iudica proximo tuo.

Matt.22.c

Geneſ.49.c

Malac.1.b
Ibidem.
1.Petr.2.c
Eccli.19.c

SECVNDA PARS DECIMITERTII CAPITIS.

Text. *Nemini quicquam debeatis, niſi ut inuicem diligatis.*

IN hac ſecũda huius capitis parte, oſtendit quid debeant fideles omnibus æqualibus exhibere, ſcilicet debita omnia integraliter: & hoc eſt quod dicit: Nemini quicquã debeatis, quaſi dicat: ita plenè omnibus debita perſoluite, vt nihil remaneat quod ſoluere debeatis. Et hoc propter duo. Primò, quia in ipſa mora reddendi peccatum cõmittitur, dum homo iniuſtè rem alienã detinet. Contra illud: Non morabitur merces mercenarij tui apud te vſq; mane: & eadem eſt ratio de aliis debitis. Secundò, quia quandiu aliquis debet, eſt quodammodo ſeruus: & cui debet obligatus. vnde Salomon: Qui accipit mutuum, ſeruus eſt fœneratris. Sunt tamen quædam debita à quibus nunquam homo ſe abſoluere poteſt: & hoc dupliciter. Vno modo propter excellentiam beneficij, cui æquialens recompenſari non poteſt, vt Philoſ. dicit de honore qui debetur Deo: ſecundum illud: Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Idem dicit de beneficiis parentum & magiſtrorum. Alio modo propter cauſam debendi, quæ ſemper manet, vel etiam propter hoc quod illud quod redditur, nunquam exhauritur: ſed ſemper in reddẽdo creſcit. & propter has cauſas debitũ fraternæ dilectionis ita ſoluitur quod ſemper deberur. Primò quidẽ, quia dilectionem debemus proximo propter Deum, cui vt dictum eſt, ſufficienter recompenſare nõ poſſumus. vnde D. Ioannes: Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum. Secundò quia cauſa dilectionis ſemper manet, quæ eſt ſimilitudo naturæ & gratiæ. vnde Sap. Omne animal diligit ſibi ſimile: & ſic omnis homo proximum ſibi. Tertiò, quia charitas in diligendo non deficit, ſed proficit. vnde Apoſt. Hoc oro, vt charitas veſtra magis ac magis abunder. Ideo dicit, niſi vt inuicem diligatis: quia ſcilicet dilectionis debitum ita ſemel redditur, vt tamen ſemper maneat ſub debito præcepti, ſecundum illud, Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem. Qui enim diligit proximũ, legẽ implebit. Hic aſsignat cauſam quare à debito dilectionis nũquam abſoluimur. Quia in dilectione tota legis impletio cõſiſtit, ait ergo: *Qui enim*, &c. quaſi dicat, ideo nõ intendebam vos expedire à debito dilectionis, ſicut ab aliis debitis. Quia qui diligit proximum, legem implebit, id eſt, tota legis impletio ex dilectione proximi pendet. Si obiiciatur quod finis præcepti charitas eſt: Et vnumquodque perficitur, cum ad finem peruenerit: Ergo tota legis perfectio in charitate conſiſtit. Sed charitas habet duos actus. ſcilicet dilectionem Dei & proximi. vnde Chriſtus dixit: Quod ex duobus mandatis charitatis vniuerſa lex pendet & prophetæ. Non ergo videtur quod qui diligit proximum, legem impleat. Dicendum quod illa dilectio proximi ad charita

Leuit.19.c

Prou.22.b

Pſalm.115.

1.Ioan.3.d

Eccle.13.c
Philip.1.b

Ioan.15.b

1.Tim.1.a

Matt.22.d

charitatem pertinet, & legem implet: quia proximum diligit propter Deum, & ita in dilectione proximi includitur dilectio Dei, ſicut cauſa in effectu, ſecundum illud: Et hoc mãdatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum. Et econuerſo, dilexio proximi includitur in dilectione Dei, ſicut effectus in cauſa. vnde vbi ſubditur: Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem ſuum odit, mendax eſt. Et indeeſt quod quandoque in ſacra ſcriptura ſolum fit mentio de dilectione Dei, quaſi ſufficiat ad ſalutem, ſecundum illud: Et nunc Iſrael, vide quid dominus Deus tuus requirit à te, niſi vt timeas Dominum & ambules in viis eius, vt diligas eum. Quandoq; autẽ fit ſolum mentio de dilectione proximi, iuxta illud: Hoc vobis mando vt diligatis inuicem.

Ioan.3.d

Deut.10.d
Ioan.15.b

Nam, non adulterabis, non occides, non furaberis, falſum teſtimonium dices, non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc uerbo inſtauratur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum.

Text.

HIc probat per inductionem quod qui diligit proximum, legem impleat. Et primò enumerat quædam præcepta, quæ per dilectionem proximi implentur: deinde ponit conſtantiam. Et quia tria præcepta primæ tabulæ immediatius ordinãtur ad dilectionem Dei, ideo non facit de eis mentionem, quanuis ipſa impleantur in dilectione proximi, prout includit dilectionem Dei: enumerãs autem mãdata ſecundæ tabulæ, prętermittit præceptum de honore parentum, quod eſt affirmatiuum: quod etiam includitur in illo, vt omnibus reddamus quæ debemus. Enumerat autẽ præcepta negatiua, quia ſunt magis vniuerſalia, & quantum ad tempora, & quantum ad perſonas. Quantum ad tempora quidem, quia obligant ſemper & pro ſemper. Nullo enim tempore furandum aut adulterandum eſt. Præcepta verò affirmatiua obligãt ſemper, ſed nõ pro ſemper, ſed pro loco & tempore. non enim tenetur homo omni tempore honorare parentes, ſed pro loco & tempore. Nõ enim poſſet, cum dormire habeat, &c. Quantum ad perſonas verò, quia nulli hominum eſt nocendum. Non autem ſufficit vnus homo ſeruire omnibus hominibus. Secundò, quia magis manifeſtũ eſt quod per dilectionem proximi implentur præcepta negatiua, quam affirmatiua. qui enim diligit aliquem magis & facilius abſtinet à nocumento illius, quam ei beneficia impendat, à qua beneficiorum exhibitione homo quandoque impeditur per impotentiam. Per præcepta negatiua prohibetur inferri nocumentum proximo. Nocumentũ autem inferri poteſt proximo tripliciter. Vno modo, facto: alio modo verbo: tertio, deſiderio: facto tripliciter. Vno modo, quantum ad perſonam ipſius proximi: & hoc prohiberur cum dicitur, Nõ occides: in quo etiam intelligitur omnis iniuria in perſonam proximi illata. Secundò, quantum ad perſonam coniunctam, ſcilicet vxorẽ, & hoc prohibetur cum dicitur: Non adulterabis, in quo etiam intelligitur prohiberi fornicatio, & omnis illicitus vſus genitalium membrorum. vnde Apoſt. Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Tertiò, quantum ad res exteriores, quod prohibetur cum dicitur: Non furaberis, in quo etiam intelligitur prohiberi omnis illicita ſubtractio rei alienæ ſiue per vim, ſiue per dolum. vnde Zach. Omnis fur iudicabitur. Nocumentum autem quod quis infert proximo verbo, prohibetur cum dicitur: Non falſum teſtimoniũ dices. Quod non ſolũ prohibetur in iudicio, ſed etiam contra iudicium, ſiue per modum detractionis, ſiue per modum contumeliæ. vnde Salomon: Teſtis falſus non erit impunitus, & qui mendacia loquitur non effugiet. Nocumentũ verò quod quis infert proximo, deſiderio ſolo prohibetur, cũ dicitur: Non cõcupiſces, vbi prohibetur omnis concupiſcentia ſuperbiæ, auaritiæ, & luxuriæ. Enumeratis autem pluribus in Exod. contentis, colligit omnia alia in communi, dicens: Et ſi quod eſt aliud mandatum affirmatiuum vel negatiuum ad proximum pertinẽs per modum ſupradictum inſtauratur, id eſt, perficitur & impletur in hoc verbo, Diliges proximum tum ſicut teipſum. Quod autem dicit, proximum tuum, referendum eſt ad omnem hominem beatitudinis capacem, ac etiam ad ſanctos angelos, vt D. Auguſt. probat. Nomine enim proximi intelligitur quicunque facit alicui miſericordiam: ſecundum illud: Quis tibi videtur proximus ei qui incidit in latrones? Et ille dixit: Qui fecit miſericordiã, &c. Et quia proximus eſt proximo proximus, conſequẽs eſt quod ille qui ab aliquo miſericordiam recipit, proximus ei dicatur. Sancti autem angeli miſericordiã impẽdere, & ab eis cũ neceſſe fuerit recipere. Et per conſequens omnes tales & ſancti Angeli, & ſanctæ animæ in paradiſo vel purgatorio exiſtentes, ſunt proximi nobis: quia beatitudinẽ ad quam tẽdimus, vel ipſi habent, vel ad eam nobiſcũ tendunt. vnde ſequitur quod nec dæmones, nec damnati, ſecundum hanc rationẽ ſunt nobis proximi, nec ſub hoc præcepto nobis eorũ dilectio iniungitur: quia ſunt totaliter à ſocietate Dei excluſi: ideo nõ ſunt computandi in numero proximorũ, ſed hoſtiũ. Quod verò dicit: Sicut teipſum, non eſt referendum ad æqualitatem dilectionis, vt ſcilicet teneatur quis diligere proximũ æqualiter ſibi. Hoc enim eſſet contra ordinem charitatis, quo quis tenetur plus ſuam quàm aliorum ſalutẽ procurare. vnde Salomon: Ordinauit in me charitatem. Sed eſt referendum ad ſimilitudinem dilectionis, vt ſcilicet ſimiliter diligamus proximum ſicut nos ipſos. Et hoc tripliciter. Primò quidem quãtum ad finem dilectionis, vt ſcilicet nos, & proximum propter Deum diligamus. Secundò, quantum ad formam dilectionis, vt ſi aliquis ſeipſum diligit volẽs ſibi bonum, ita proximum diligat & velit ei bonum. Qui autem diligit proximum ad hoc ſolum vt eius vtilitate vel delectatione potiatur, nõ vult bonum proximo, ſed ſibi ex proximo. Quo quidem modo homo amare dicitur res irrationabiles amore concupiſcentiæ, puta vinum, aquam, equum, vt eis vtatur. Tertiò, quantum ad effectum dilectionis, vt ſcilicet aliquis neceſsitati proximi ſubueniat ſicut ſibi. Et quod nihil illicitum propter amorem proximi committat, ſicut nec propter ſuum amorem.

Ioan.3.d

Hebr.vlt.a

Zach.5.a

Prou.19.a

Exod.2.c

Leui.19.d

In 1. de Doctrin. Chriſti.

Luc.10.f

Cant.2.a

Dilectio

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.

Text. HIc explicatius manifestat dilectionem proximi esse implectionem legis per syllogismum, qui hoc modo formari potest: Qui diligit proximũ, malum non operatur ad ipsum. Sed ad hoc tendit omne legis præceptum, vt abstineatur à malo. Ergo qui diligit proximum, legem implebit. quod autem dilectio proximi malum non operetur, alibi declarat Apostolus dicens: Charitas non agit perperam, &c. Et potest hoc non solum referri ad præcepta negatiua, verum etiam ad affirmatiua. Eó enim quod dilectio proximi includit dilectionem Dei, excludit malum non solum quod est contra proximum, sed etiam quod est contra Deum. Et sic includuntur præcepta primæ tabulæ. Vltimò autem infert conclusionẽ principaliter intentam dicens: *Plenitudo ergo legis, est dilectio*, id est, lex per dilectionem impletur & perficitur. vnde Sap. In plenitudine sanctorũ detentio mea. Et Apostolus: Charitatem habete quæ est vinculum perfectionis.

1.Cor.13.b
Hebr.13.b
Coloss.3.c

TERTIA PARS XIII. CAPITIS.

Text. *Et hoc scientes tempus, quia hora est iam nos de somno surgere.*

IN hac tertia huius capitis parte ostendit quo modo vnusquisq; debet suos mores cõponere in seipso, & honestatẽ conseruare. Et primò ponit temporis congruitatem, dicens: Et *hoc*, &c. quasi dicat, dictum est quæ debetis obseruare, & hoc non solum propter ea quæ dicta sunt, sed etiam, scientes *hoc tempus*, id est, per hoc quod debetis considerare huius temporis cõditionem. Quia vt Sapiens dicit: Omni negotio tempus est & opportunitas. Et Hiere. Miluus in cœlo cognouit tempus suum, turtur & hirundo & ciconia custodierunt tempus aduẽtus sui: Populus aurẽ meus, &c. Ad quid autem congruum sit hoc tẽpus subdit, dicens: *Quia hora est iam nos de somno surgere*. Quod intelligendũ est non solum de somno naturæ, quod quandoque dicitur mors, secũdum illud: Nolumus vos ignorare de dormientibus. Quandoque autem est quies virium animalium, secundum illud: Si dormit saluus erit. Non tamen intelligendum est de somno gratiæ, qui quandoq; dicitur quies æternæ gloriæ, secundum illud: In pace in idipsum dormiam & requiescã. nec de somno cõtemplationis, de quo Salomon: Ego dormio & cor meum vigilat. Sed intelligitur de somno culpę. de quo Apost. Surge qui dormis, & exurge à mortuis, &c. vel etiam de somno negligentiæ, secundum illud: Vsquequo piger dormies. Tempus ergo est surgendi à culpa per pœnitentiã. vnde Esa. Surgite postquam sederitis, &c. Et à somno negligentiæ per solicitudinem bene operandi. vnde Esa. Surgite principes, accipite clypeum. & Sapiens: Hora surgendi est, non te trices. *Nunc enim propior est nostra salus, quàm cum credidimus.* Hic assignat rationem congruitatis temporis dicens: *Nunc enim*, &c. Quod secundum intentionem Apost. intelligitur de salute vitę æternæ. de qua Esa. Salus mea in sempiternum erit. Ad hanc autem salutem homo ordinatur. Primò per fidem, secundum illud: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: Sed magis ac magis homo accedit ad eam per bona opera & charitatis augmentum. vnde D. Iacob. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Hoc est ergo quod Apostolus dicit: Ideo est hora iam nos de somno surgere. Nunc enim, scilicet quando per bona opera & charitatis augmentũ proficimus, propior. i. propinquior, est nostra salus, scilicet vitæ æternæ, quàm cum credidimus, id est, cum fidem à principio accepimus. Et potest hic intelligi duplex propinquitas. Vna quidẽ secundum tẽpus: quia sancti viri in operibus iustitiæ proficiẽtes adpropinquãt ad terminũ vitæ huius, in quo mercedẽ accipiũt. Altera verò est propinquitas dispositionis: quia per augmentum charitatis & operationẽ iustitiæ homo præparatur ad illam salutem, iuxta illud, Quę paratæ erãt intrauerũt cum eo ad nuptias. Sed secũdũ quod ecclesia hęc verba tẽpore aduẽtus legit, videntur hæc verba referenda esse ad salutem, quam Christus fecit in suo primo aduentu, vt intelligamus Apost. loquentem quasi ex persona omnium fidelium, qui fuerunt à principio mundi. Appropinquãte autem isto tẽpore incarnationis Christi, quo vaticinia prophetarum crebrescant, quod tempus repræsentat Ecclesia, poterat dici: Nunc propior est nostra salus quàm cum credidimus, id est, cum homines à principio credere cœperũt Christi aduentum futurum, vnde Esa. Iuxta est salus mea, vt veniat: & iustitia mea vt reueletur. Possent etiam referri ad tempus misericordiæ, quo quis incipit velle à peccatis discedere. Tunc enim magis appropinquat suæ saluti, quàm à principio dum haberet fidem informem. vnde D. Iac. Resistite diabolo, & fugiet à vobis. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. *Nox præcessit, dies autem appropinquauit.* Hic ad propositum adducit similitudinem, quæ secũdum intentionẽ Apost. videtur esse intelligenda, vt totum tempus vitæ præsentis nocti comparetur propter ignorãtię tenebras. Diei autem cõparetur status beatitudinis, propter claritatem qua sancti illustrantur, iuxta illud: Non erit tibi amplius Sol ad lucendũ per diem, nec splendor Lunæ illuminabit te. Sed erit tibi Dominus in lucẽ sempiternã: ad quam diem refertur quod dicit Psalmista: Hæc dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea. Alio modo potest intelligi quod status culpæ nocti comparetur propter tenebras culpæ. de quibus Psal. Nescierũt neque intellexerũt, in tenebris ambulant. De hac nocte dicit Sap. Solis autẽ illis superposita erat grauis nox tenebrarũ, quæ superuentura erat illis. Dies autẽ dicitur status gratiæ propter lumen spiritualis intelligẽtiæ, quod iusti habent: sed impiis deest, secundũ illud: Lux orta est iusto. & illud: Sol intelligẽtiæ nõ ortus est nobis. Tertiò modo potest intelligi quod cõparetur nocti tempus precedẽs Christi incarnationem, quę nondum erat clarè manifestata, sed sub quadam caligine. vnde D. Petr. Habentes firmiorem propheticum sermonem, cui benẽfacitis attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco. Et de hac nocte dicit Esa. Custos qui de nocte, &c. vnde sicut in nocte apparent vmbræ, ita etiam in illo tempore

Ecclesi.8.a
Hier.8.c
1.Thessa.4.c
Ioan.11.b
Psal.4.
Cant.5.a
Ephes.5.c
Prou.6.a
Psal.126.a
Esa.22.b
Eccle.32.c
Matt.vlt.d
Iacob.4.b
Matt.25.a
Esa.56.a
Esa.60.d
Psalm.117.d
Sap.17.d
Psal.96.
Sapien.5.b
2.Pet.1.d
Esa.21.c

illo tempore eminebãt legalia, quæ sunt vmbra futurorum. Tempus autem ab incarnatione Christi comparatur diei propter præstantiam spiritualis solis in mundo: de quo Malach. Vobis timentibus nomen meum, orietur sol iustitiæ. vnde & ipse Dominus dicit: Me oportet operari opera eius qui misit me, donec dies est. & postea subdit: Quãdiu sum in mundo, lux sum mundi. Quod ergo dicit: *Nox præcessit*, indifferenter accipi potest pro qualibet prædictarum noctium. Iam enim præcesserat eos quibus scribebat, & magna pars temporis huius vitæ. Et quod verius est præcesserat nox culpæ & tempus legis, quod fuit ante Christum. Quod autem subdit, & dies appropinquabit, videtur secundum intentionem Apostoli, referendum esse ad diem futuræ gloriæ, qui licet nondũ aduenisset fidelibus Christi, quibus scribebat, tamen in propinquo erat eis secũdum prædicta. Posset etiam intelligi tempus gratiæ, quod & si iam aduenerit secundum temporis cursum, appropinquare tamen dicitur nobis per fidem & deuotionem: prout alibi Apostolus dicit: Dominus prope est. & Psalmista, Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum. Potest etiam hoc congruere his qui de peccatis pœnitere incipiunt, quibus dies gratiæ appropinquat.

Malvlt.a
Ioan.9.a
Philip.4.a
Psal.144.d

Abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sicut in die honeste ambulemus. Text.

HIC concludit exhortationem, circa quam tria tangit. Primò remotionem vitiorũ, concludens ex præmissis, Si nox præcessit vt dictum est, *Abijciamus ergo opera tenebrarum*. quia vt Sapiẽs ait: Omni negotio est tempus & opportunitas. vnde recedẽte nocte, recedere debent opera noctis. Dicuntur autem opera tenebrarum, opera peccatorum: quia in ipsis priuata sunt lumine rationis, quo illustrari debent humana opera. vnde Salomon: Sapientis oculi in capite eius: Stultus in tenebris ambulat. Ac etiam quia in tenebris fiunt, iuxta illud: Oculus adulteri diligit calliginẽ. Et Christus: Qui male agit, odit lucem. Ac præterea quia homo ad tenebras per ea ducitur, secundum illud: Mittite eum in tenebras exteriores. Secundò inducit ad assumẽdas virtutes, quasi dicat, ex quo dies appropinquabit, assumentes ea quæ congruunt diei, *induamur armalucis*, id est, virtutes, quæ & arma dicuntur, inquantum nos muniunt, secundum illud: Induite vos armaturam Dei, vt possitis instare aduersus insidias diaboli. Et dicuntur armalucis, tum quia ex lumine rationis decorãtur & perficiuntur, secundũ illud: Iustorum semita quasi lux splendens procedit: tum quia lucis examen requirunt: Ioan. 3. Qui facit veritatem, venit ad lucem: tum quia per opera virtutũ alij illuminantur, iuxta illud: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona. Tertio exhortatur ad vsum virtutum & perfectũ, cum dicit: *Sicut in die honeste ambulemus*. Hæc enim duo videntur diei cõgruere. Primo quidem honestas: nam vnusquisque in die studet se componere, vt coram hominibus honestus apparcat: in nocte autem non sic. vnde Apost. Qui dormiunt, nocte dormiũt: & qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt. Nos autem qui diei sumus, sobrij sumus. Ideo, vt alibi dicit: Omnia in nobis honeste, & secundum ordinem fieri debent. Secundo homo in die ambulat, non in nocte: quia, vt Christus ait: Qui ambulat in die, non offendit: quia lucem huius mundi habet. Qui ambulat in nocte, offendit: quia lux non est in eo. Et ideo quia dies est, oportet quod ambulemus, id est, de bono in melius procedamus. Ideo Christus dicebat: Ambulate dum lucem habetis. *Non in comessationibus & ebrietatibus: non in cubilibus & impudicitijs.* Exponit hic exhortationẽ quam fecit, quomodo scilicet abiicienda sunt opera tenebrarum, quæ sunt opera peccatorum: quorum quædam enumerat. Primo ponit ea quæ pertinent ad corruptionem concupiscibilis, cuius corruptio est intemperantia, quæ est circa dilectiones, gustus, & tactus, cum dicit: *Non in comessationibus*, &c. Dicuntur autem comessationes, superfluæ & accuratæ comestiones, quæ prohibentur à Salomone, dicente: Noli esse in conuiuiis peccatorum, nec in comessationibus eorum qui carnes ad vescendũ conferunt. Quod quidem potest esse peccatum mortale, ex hoc quod secundũ legem pro hac culpa aliquis condemnatur ad mortem. Dicitur enim de filio proteruo, Comessationibus vacat, luxuriæ, atque conuiuiis: lapidibus obruet eum omnis populus. Non quidem si comedat magnifice secundum statum suæ dignitatis, prout Assuerus, qui iussit præparari conuiuium magnificũ propter coniunctionem Hester, secundum magnificentiam regalem. Sed quando aliquis hoc facit præter decentiam status, si ad hoc principalis cura & vltimus finis existat, prout illi de quibus infra: Christo Domino non seruiunt, sed suo ventri. Et alibi: Quorum deus venter est, non possunt excusari à mortali. Secundo excludit intemperantiam circa potum, cum subdit: Et *ebrietatibus*, quæ pertinent ad superfluitatem potus ponentis hominem extra mensuram rationis. Quia, vt Sapiens ait: Vinũ in iucunditate creatũ est, non in ebrietate. Est autem considerandum quod ebrietas ex suo genere est peccatũ mortale: cum, scilicet, homo ex proposito se inebriat, quia videtur præferre delectationem vini integritati rationis, & exponere se periculo multorũ malorum. vnde Esa. Væ qui potẽtes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. & Sap. Qui amat periculum, peribit in illo. & Philosophus Ebrius occidens duplices mereretur increpationes, & quia se inebriauit, & occidit. Si vero aliquis inebrietur præter intentionem, puta cum ignorat virtutem vini, vel quia non æstimat se tanto potu inebriandũ, non peccat mortaliter: quia non inebriatur per se, sed per accidens, id est, præter intentionem. Quod non potest contingere in his qui frequenter inebriantur. Et ideo D. August. in sermone de purgatorio, dicit quod ebrietas est peccatum mortale, si assidua fuerit. vnde signanter hic Apostol. in plurali dicit: Non in comessationibus & ebrietatibus. Tertio ponit intemperãtiam circa corporalem quietem, cum dicit: *Non in cubilibus*, id est, non in superflua dormitatione, quam conuenienter post comessationem & ebrietatem prohibet, quia sequitur ex illis. Et potest esse in hoc peccatum mortale, quando propter quietem corporalem & somnum omittet

Text.
Prou.23.c
Deut.21.c
Hest.2.d
Infra vlt.
Philip.3.b
Eccl.31.d
Esa.5.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mich. 2.d ea quæ facere tenetur, vel inclinatur ad aliqua mala facienda. vnde Mich. Væ qui cogitatis inutile, & operamini malum in cubilibus vestris. Potest etiam quod dicit *in cubilibus* referri ad apparatum
Prou. 7.c luxuriæ. vnde Salomon in persona meretricis: Aspersi cubile meũ myrrha. Et Iacob: Ruben, ascen-
Genes. 49.d disti cubile patris tui. Et ideo conuenienter quarto excludit intemperantiam circa venerea, cum subdit: Et *impudicitijs*, id est, in quibuscunque venereis actibus qui dicuntur impudici: quia non
Osee 4.c cauent quod est maxime pudore & confusione dignum. Tum quia omnes delectationes tactus, gu-
Apoc. 9.d læ & luxuriæ, sunt communes nobis & brutis. vnde ille qui in his inordinatè insistit, efficitur brutalis. Psal. Nolite fieri sicut equus & mulus, &c. Tum etiam quia specialiter in actibus venereis ratio hominis totaliter absorbetur à delectatione, vt non possit homo ratiocinari, vt Aristot. ait. vnde Oseas: Fornicatio & ebrietas & vinum auferunt cor. & D. Ioan: Non egerunt pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia quam gesserunt. *Non in contentione & æmulatione: sed induimini dominum Iesum Christum, & carnis curam ne feceritis in desiderijs.* Hic excludit ea quæ pertinent ad corruptionem appetitus irascibilis, dicens: Non in contentione, quæ, vt D. Ambr. dicit,
Prou. 10.a est impugnatio veritatis, cum cõfidentia clamoris. Et in hoc prohibetur omnis rixa, nõ solum ver-
Iacob. 3.d borum, sed etiam factorũ: quæ vt plurimum à verbis incipit. Ideo Salomon: Honor est homini qui separat se à contentionibus. Solet autem contentio ex inuidia generari. Ideo subdit & *æmulatione*. vnde D. Iac. Vbi zelus & contentio, ibi incontinentia & omne opus prauum. Secundò ostẽdit quomodo debemus induere arma lucis: *sed induimini dominum Iesum Christum*. In quo, scilicet fue-
Esa. 4.a runt abundantissimè omnes virtutes, secundum illud: Apprehendent septẽ mulieres virum vnum.
Galat. 3.d Induimus autẽ Iesum Christum, primò per sacramenti baptismi susceptionem. vnde Apost. Qui-
Ephe. 4.c cunque baptizati estis, Christum induistis. Secundò per imitationem, secundum illud: Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, induentes nouum: & illud: Induite nouum hominem qui secundum Deum creatus est in iustitia, &c. Dicitur autem induere Christum, qui Christum imitatur: Quia sicut homo continetur vestimento, & sub eius colore videtur: ita in eo qui Christum imitatur, opera Christi apparent. Per hoc ergo induimur arma lucis, quando & imitamur Christum,
Ioan. 1.b qui est lux vera, quæ illuminat sua doctrina & exemplis omnem hominem venientem in hunc mundũ. Tertiò exponit quæ dixerat: Sicut in die honestè ambulemus, per hoc quod dicit, *& curam carnis ne feceritis in desiderijs suis*. In hoc enim pulchritudo honestatis cõsistit, vt homo spiritũ præ-
Supra 8.c ferat carni. vnde supra: Debitores sumus non carni, vt secundum carnem viuamus. Aduertendum tamen quod non dicit simpliciter carnis curam ne feceritis: quia quilibet tenetur curã gerere car-
Ephes. 5.e nis ad eius sustentationem, iuxta illud: Nemo vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet, &c. Sed addit in desideriis, vt scilicet, inordinata carnis desideria, id est, concupiscentias non
Galat. 5.c sequamur, sed spiritus sancti inspirationes quæ euellunt desideria carnis, iuxta illud: Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis.

EPITOME DECIMIQVARTI CAPITIS.

IN hoc capite Apostolus continuando vium gratiæ, docet qualiter se debent exhibere superiores & perfecti erga inferiores & imperfectos. Et primò prohibet inordinata iudicia, & assignat tres rationes huius prohibitionis. Prima sumitur ex authoritate, quæ requiritur in iudicãre, quæ soli Deo competit, ex qua concludit iudicium ad homines non pertinere. Secunda sumitur ex parte meriti vel demeriti, quam considerare magis pertinet ad Deum quàm ad homines: exemplificat ponendo diuersitatem humanæ sententiæ, quæ potest ad gloriam Dei pertinere, quod probat ex intentione & consideratione fidelium. Tertia sumitur ex futuro iudicio, ex cuius comparatione demonstrat superfluitatem humani iudicij, & probat authoritate Esa. concludendo non esse amplius temerè iudicandum. Secundo ibi, *Sed hoc iudicate, &c.* prohibet scandalum proximorum, & docet vitare scandala maximè circa illa quæ de se sunt bona, & per accidens fiunt illicita, quãdo scilicet fiunt contra conscientiam. Deinde describit tres rationes, quare vitãdum sit scandalum. Prima sumitur ex parte charitatis. Secunda ex morte Christi. Tertia ex donis spiritualis gratiæ, quæ sunt gaudium & pax, ad quæ hortatur. Tertiò ibi: *Omnia quidem, &c.* declarat cibos secundum se mundos & licitos: sed per accidens aliquos fieri illicitos, propter scandalum pusillorum, & cum contra conscientiam aut prohibitionem sumuntur.

EXPOSITIO LITERALIS DECIMIQVARTI CAPITIS.

INfirmum in fide assumite, vos qui Christũ induistis, & estis in vobis ipsis honesti, & perfecti in charitate & dilectione proximi, eos qui sunt debiles in fide supportate, & coniungite vobis ad eos instruendos & corroborandos, *non in disceptationibus cogitationum*, id est, non disceptando & iudicando secreta cordis. hoc dicit propter hoc quod vnus contra alium cogitabat. Quia illi qui legalia seruabant, iudicabant tanquam reos & transgressores illos qui ea non seruabant, & è diuerso. vnde exponendo dicit, *Alius enim* doctior in fide, qui, scilicet perfectus est in fide, *credit se* posse licitè absque peccato *manducare omnia*, eo quòd non reputat se astrictum ad legales obseruantias: & alius qui non dum plenè instructus est, oppositum iudicat, se videlicet esse astrictum legi, & non obseruantes legalia iudicat reos & trãsgressores. *Qui autem infirmus est*, scilicet in fide, qui aliquas escas credit mundas, alias verò immũdas, *olus manducet*, id est, edat herbas, esus semper fuit licitus ad vi-
Gen. 1.d tandum conscientiæ scrupulum: scriptum est enim: Ecce dedi vobis omnem herbam, &c. & abstineat ab his de quibus dubitat an licitè manducare possit. *Is qui manducat*, scilicet omnia cum secura conscientia, vel absque periculo libidinis, *non manducantem*, scilicet indifferenter omnia tanquã infirmum

infirmum in fide, vel quasi pronum ad vitia, *non spernat*: quia si spernat, spernetur à Deo vel spernet Deum. *& qui non manducat*, scilicet indifferenter omnia, vel quia infirmus in fide, vel pronus ad libidinem, *manducantem*, scilicet indifferenter omnia absque scrupulo conscientiæ, & periculo libidinis: *non iudicet* tanquam transgressorem legis, vel tanquam ad libidinem præcipitẽ. *Deus enim*, cuius Supra 2. a
iudicium est secundum veritatem, *illum*, scilicet seruum à se iudicandum *assumpsit*, id est, reseruauit sibi occultorum iudicium. *Tu quis es*, id est, cuius virtutis vel authoritas es tu, *qui iudicas*, i. iudicare præsumis, *alienum seruum*, quis te cõstituit iudicem. *Domino suo stat, aut cadit*, id est, soli Deo certũ est an stet, id est, bene agat: vel cadat, id est, an peccet. Ideo ipse solus eum iudicare potest. *Stabit autem*, is qui à Deo secundum propositum vocatus est, etiam si aliquando per vitium cecidit, vt Diuus Petrus & Paulus. *Potens est enim Deus statuere*, id est, releuare per gratiam suam & in recta fide firmare, & in bono stabilire *illum*, qui aliquando per vitium cecidit: *Nam alius iudicat diem inter diem*, id est, inter vnum diem & alium diem, vt scilicet, vno die abstineant, & non alio: *Alius autem iudicat omnem diem* esse indifferenter obseruandum, quantum ad ieiunia & abstinentias legis, quæ cessauerũt. *Vnusquisque in suo sensu abundet*, id est, iudicio suæ conscientiæ dimittatur, siue sequatur quod conscientia ei dictauerit. *Qui sapit diem*, id est, qui iudicat diem esse discernendũ, vt scilicet, vno die abstineat, & alio die ab abstinentia cessẽt. *Domino sapit*, id est, ad reuerẽtiam Domini cibos discernit, prout nos discernimus vigilias solennitatum: *& qui manducat*, scilicet omni die, vel etiam omnia, non discernendo ea quæ secundum legem erant prohibita, *Domino manducat*, id est, ad gloriam domini, quod apparet: *Gratias enim agit Deo*, qui sibi dedit facultatem manducandi. *& qui non manducat*, id est, abstinet omni die *domino*, id est, ad honorem domini, *non manducat, & gratias agit Deo*. *Nemo enim nostrum*, id est, fidelium *sibi viuit*, id est, ad propriam gloriam viuit, sed se & omnia sua in laudem & gloriam Dei agit & ordinat: *& nemo*, scilicet Apostolorũ ac perfectorum Christi fidelium, 1 Cor. 10. g
iuxta vires Christo adhærentium, *sibi moritur*, morte corporali, quam pro domino parati sumus sustinere: nec spirituali, quia nemo talis virtutes a se abiicit per adhæsionem peccati, mediante quo spiritualiter quis moritur. *Siue enim viuimus, Domino viuimus: siue morimur, Domino morimur: Siue ergo* Ezec. 3.c.
viuimus siue morimur, Domini sumus, quasi serui eius qui habet potestatẽ vitę & mortis: *In hoc enim Chri-* 1. Reg. 2. Deut. 32.
stus mortuus est & resurrexit, id est, hoc adeptus est Christus morte & resurrectione sua, *ut & uiuorum & mortuorum dominetur*: viuorum quidem, quia resurgendo nouam & perpetuam vitam inchoauit: mortuorum autem, quia mortem nostram moriẽdo destruxit. *Tu autem quid iudicas fratrem tuum?* id est, qua vtilitate aut necessitate temeraria iudicas fratrem tuum de occultis, quæ iudicio tuo non sunt commissa? *aut tu*, qui aliquantulũ videris profecisse in doctrina fidei, *quare spernis fratrem tuum?* aduertere enim debes illud: Væ qui spernis, nõnne & ipse sperneris? *Omnes enim*, tam boni quàm Esa. 33. a
mali, perfecti & imperfecti, *stabimus ante tribunal Christi*, id est, ante sedem maiestatis Christi cum ve- Matt. 25. c
nerit ad iudicium, tanquam ab eo iudicandi de omni verbo ocioso: quanto magis de iudiciis temerariis. *Scriptum est enim*: Viuo ego, *dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu* cælestiũ, terrestrium & infernorum, in iudicio generali in signum perfectæ subiectionis, *& omnis lingua confitebitur* Deo, sanctorum voluntariè, malorum coactè. *Itaque unusquisque nostrum*, personaliter & non per aduocatum, *pro se rationem reddet* Deo. *Non ergo amplius inuicem iudicemus*, scilicet temerario iudicio.

SECVNDA PARS DECIMIQVARTI CAPITIS.

SEd *hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri uel scandalum*, id est, aliquid impediẽs proximũ Matt. 18. a
à via iustitiæ, vel ei præbẽs occasionem ruinæ: *Scio &*, id est, quia *confido in domino Iesu, quia nihil commune*, id est, immũdum, scilicet est *per ipsum*, id est, post vel propter aduentum ipsius, qui omnia suo sanguine lauit & purificauit, vel etiã per creationem: *nisi ei*, scilicet qui est infirmus in fide, *qui existimat quid commune esse, illi commune est*, propter suam existimationem siue conscientiam contra quã agẽdo peccat. *Si enim propter cibum frater tuus contristatur*, in hoc quod putat te peccare comedendo cibum quem ipse reputat immũdum, *iam non secundum charitatem ambulas*, quia charitas quæ dilectionem proximi præcipit, huiusmodi cõtristationem prohibet. *Noli cibo tuo*, quem scilicet indifferenter comedis, *illum perdere*, id est, per scandalum in peccatũ inducere, *pro quo*, id est, pro cuius salute *Christus mortuus est*. *Non ergo blasphemetur bonum nostrum*, id est, ne bona fama nostra, quam quisque procurare debet propter honorẽ Dei, vituperetur ex cogitatione & iudicio operum, quæ licet sint bona, mala tamẽ temerariè iudicantur, ne alij retrahantur à fide & lege Christi suscipienda. *Non est enim regnum Dei esca & potus*, id est, esca & potus secundum se non pertinent ad regnum Dei, id est, ad gratiam quæ dicitur regnum Dei, quod intra nos est, nisi secundum quod eis vtimur vel abstinemus propter Deum. *Sed iustitia* qua aliquis spontanee reddit alteri quod suũ est, *& pax*, Luc. 17. a
quæ est opus & effectus iustitiæ, *& gaudium*, quod est fructus iustitiæ, qua iustus gaudet de bono proximorum *in spiritu sancto*, id est, ex gratia & virtute spiritus sancti: hæc inquam pertinent ad regnum Dei. *Qui enim in hoc seruit Christo*, qui est rex huius regni, vt scilicet, viuat in iustitia, pace, & spirituali gaudio, *placet* Deo, qui est huius regni author. *& probatus est hominibus*, id est, ab eis approbantur & laudantur illi qui sunt huius regni participes. *Itaque quæ pacis sunt, sectemur*, id est, ea studeamus implere per quæ Christianorum pax conseruatur: *& quæ ædificationis sunt, inuicem custodiamus*, id est, ea per quę nos inuicem ædificemus, conseruemus & in melius prouocemur. *Noli propter escam*, quæ ad corporis vtilitatem pertinet, *destruere opus*, scilicet gratiæ Dei.

TERTIA PARS DECIMIQVARTI CAPITIS.

OMnia quidem, quæ ad escam hominis pertinent, *sunt munda*, ex sui natura: licet aliqua in lege

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicantur immunda, non natura sed repræsentatione. *Sed malum est homini qui per offendiculum*, id est, cum confusione vel scandalo proximorum *manducat*. *Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum*: sed ab his abstinere ad domandam carnis concupiscentiam, vel ad vitandum scandalum. vnde sequitur: *neque, scilicet aliud, in quo frater tuus offenditur*, id est, turbatur contra te illicitè agentem, *aut scandalizatur*, id est, ad casum peccati prouocatur, propter quod eius iustitia læditur: *aut infirmatur*, id est, in dubitationem venit, an quod agitur sit licitum, per quod eius spirituale gaudium diminuitur. *Tu*, scilicet qui indifferenter vteris cibis, *fidem*, scilicet rectam *quam habes apud temetipsum*, per quam constat tibi licitum esse cibis indifferenter vtendum, bona quidem & laudabilis est, sed *habe coram* Deo qui videt in occulto & abscondito. *Beatus qui non iudicat semetipsum*, id est, cuius conscientia eum non reprehendit vel condemnat, *in eo quod probat*, id est, qui vera æstimatione iudicat & probat esse faciẽdum quod facit. *Qui autem discernit*, id est, qui habet opinionem falsam, & iudicat quod oportet cibos discernere, *si manducauerit*, scilicet cibos quos iudicat esse illicitos, *damnatus est*, id est, damnatione dignus est, ex eo quod quãtum in ipso est, habet voluntatem faciendi quod secundum conscientiam suam illicitum est: *Quia non ex fide*, id est, secundum iudicium conscientiæ suæ agit: *Omne autem quod non est ex fide, peccatum est*, id est, omnis operatio discordans à conscientia, siue sit recta, siue erronea, est mala & peccatum: cum omnis conscientia quandiu manet ex virtute diuinæ legis, quæ per conscientiam innotescit, liget.

Ad Ti. 3.

Text.

COMMENTVM DECIMIQVARTI CAPITIS.

Infirmum in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum.

APostolus in hoc capite ostendit quomodo superiores & perfecti se debeant habere erga inferiores & imperfectos. Ad cuius intelligentiam prænotandum est quod in primitiua Ecclesia aliqui ex Iudaismo in Christum conuerti credebant, & contendebant legem Moysi per Euangelium non esse antiquatam, sed cum illo potius obseruandam: & hos vocat infirmos in fide, quasi nondum satis progressos & confirmatos in cognitione fidei. Alij verò qui sciebant resolutionem diui Petri & aliorum Apostolorum, oppositum contendebãt. Et illos qui fidem & Euangelium Christi credebant absque legalibus esse seruandum, vocat firmos siue perfectos in fide: de vtrisque tamen erant Romæ aliqui: alloquitur ergo Apostolus perfectos, dicens: Dixi, quod *debetis induere dominum Iesum Christum*. Assumite autem, id est, affectu charitatis vobis coniungite ad supportandum infirmum in fide, prout expositum est: de quo potest intelligi illud Sapien. Infirmus homo & exigui temporis & minor ad intellectum iudicij & legum. Ideo infra: Suscipite inuicem, sicut Christus suscepit vos. Et Sapien. alibi: Propter mãdatum assume pauperem. Et hoc non in disceptationibus cogitationum, id est, ne disceptationibus cum illo contendatis: sed leniter & blandè amplexamini & informate, & sic disceptatio hic idẽ videtur cũ contentione, quã præcedẽti capite prohibuit. addit cogitationum, scilicet accusantiũ aut defendentium, propter hoc quod vnus contra alium cogitat. Illi qui legalia seruabant, iudicabant eos qui ea non seruabant tanquam transgressores: & illi qui non seruabant, iudicabant eos qui obseruabant tanquam errantes & ignorantes.

Act. 15. b
5. ap. 2. b
Infra 15. b
Eccle. 29. b

Text.

Alius enim credit se manducare omnia: qui autem infirmus est, olus manducet.

HOC loco Apost. exponit monitionem præmissam, & declarat qui dicantur firmi & infirmi in fide. Ad cuius euidentiam sciendum est quod inter legis cæremonias quædam erant de delectu siue discretione ciborum, quæ scriptæ sunt in Leuitico, vbi interdicebatur populo esus plurium animalium, non solùm terrestrium, verum & aquatilium & volatilium: quæ de se non erant mala, sed ratione significationis, propter mysteria & figuras rerum quæ futuræ erãt tẽpore gratiæ, quæ ideo cæremoniæ non erant duraturæ, nisi vsque ad veritatis præsentiam. Sicut enim in verbis hoc nomen, stultus, significat aliquod malum, licet ipsum nomen non sit secundum se malũ: ita in rebus quoddam animal bonum est secundum naturam, sed significatione est malum, vt porcus qui significat immunditiam gulæ. Distinguit tamen D. Aug. triplex tempus. Primum ante Christi passionem, in quo legalia suum robur & virtutem obligandi obtinebant, quasi adhuc viuẽtia. Secundum tempus post passionem, Christi vsque ad sufficientem promulgationẽ Euangelij, in quo mortua quidem erant, quia neminem obligabant, nec quicquam proderant. Nondum tamen erant mortifera, sed licita his qui ex Iudaismo ad fidem conuertebãtur, dum modo in illis nemo sic spem firmaret, vt crederet fidem & gratiam Christi absque illis non iustificare. Fuit autem prouidenter ignorantia illa permissa aliquanto tempore, vt Synagoga sepeliretur cum honore. Tertium verò tempus post sufficientem Euangelij promulgationem, postquam legalia lethifera fuerunt, veluti falsa signa futuræ rei quæ iam est præterita. De hoc tertio tempore non intellexit Apost. quando permittebat Iudæis conuersis abstinere ab immundis: quia hoc tertio tempore fuit omnino illicitum: sed intelligebat de secundo tempore, quo ignorantia cessationis legaliũ non erat peccatum: tunc enim licitum erat sic ignorantibus abstinere propter æstimatum periculum culpæ in esu illorum. Cum etiam D. Petrus fuerit aliquando in eadem ignorantia, donec vidit linteum communibus animalibus plenum. Illos ergo qui credebant cessasse legalia, vt qui audierant à D. Petro reuelationem vel determinationem Apostolorum, vocat Apostolus firmos in fide: & illi credebant se manducare omnia, eo quod non reputabant se astrictos ad seruanda legalia. Illum verò qui ignorabat cessasse legalia, & æstimabat legem illam adhuc obligare, vocat infirmum: de quo dicit: Qui autem

Leuit. 11. c.

Act. 10. b

Act. 15. c

autem infirmus est, olus manducet, id est, ab omnibus se abstineat quæ sunt in lege prohibita, siue illis cibis vtatur in quibus non occurrit aliquid immundum in lege prohibitũ, prout in oleribus. In singulis enim generibus animaliũ, pura terrestribus, volatilibus, & aquaticis, quędã genera erant concessa, & quædam prohibita: sed in herbis & arboribus nihil erat prohibitũ. Cuius ratio duplex esse potest. Prima, quia terræ nascẽtia à principio concessa fuerunt homini ad edendũ, iuxta illud: Ecce dedi vobis omnẽ herbam, &c. Sed post diluuium primo legitur concessus carnium vsus, iuxta illud: Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum. Alia ratio est, quia primam prohibitionẽ de abstinendo à quibusdam terræ nascentibus, homo in paradiso transgressus fuerat. Et propterea non erat ei similis prohibitio in lege iteranda. Exponitur autẽ infirmus aliter in glo. D. August. pro eo qui licet credat se comedere omnia, id est, legalia iam cessasse, tamen acrem cum carne pugnam sustinet, & ad lapsum carnalium vitiorum pronus est: huic consulendum est, vt olus comedat, id est, tenues cibos qui non sint fomentum vitiorum, & abstineat ab illis quibus excitatur libido. Sed alius qui est fortior, & credit se absque periculo omnia manducare, manducet. Et hæc differentia apparet inter discipulos Christi, qui non ieiunabant tanquam confortati præsentia Christi, & discipulos Ioannis Baptistæ, qui ieiunabant. vnde & pœnitentiam agentes à quibusdam cibis abstinebant, non propter eorum immunditiam, sed ad libidinem reformandam. Verum quia Lutherani per hunc locum atque alia sacræ scripturæ loca male intellecta, ciborum delectum à Christianorum familia turpiter profligare moliti sunt, calumniantes Christianos, quod per huiusmodi ciborum delectum & ieiunia, Iudaismum his cæremoniis profiteantur, in quo huiusmodi selectus iussus erat. Nequeid solum dicunt, sed quod cum illis hæreticis conspirant, quos Diuus Paulus futuros pronuntiauit, prohibentes nubere, & abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus. Eam ob rem hic nobis parum insistendum est. Et in primis sciendum quod hîc vocamus delectum ciborum abstinentiam à certis cibis, prout in diebus ieiuniorum abstinemus à carnibus, & in xl. à lacticiniis. Abstinentia autem à certis cibis tribus potest fieri de causis: Prima, quasi sua natura sint mali & immundi, vti Taciani, Priscillianistæ & alij eiusdem sectæ prædicabant, infamantes cum Manichæis creaturas Dei, contra illud: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Hos ergo hæreticos atque hanc abstinentiæ siue delectus ciborum causam, condemnat Apost. ad Tim. vt patet ex subiunctis eius verbis: Quia omnis creatura Dei bona est. Quasi inde improbassent carnium vsum, quod eas reputassent sua natura sordidas. Atque idem significat aliis suppositis verbis: Nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione suscipitur. Secunda causa delectus ciborum potest esse lex Mosaica, id est, si fieret ea ratione qua præceptum fuit in lege Moysi, quæ huiusmodi delectum prohibebat propter futurum mysterium, iam per Christum impletum. & ob id legem illam antiquatam, eo quod obseruatio falsum signum rei futuræ, quæ est iam præterita, demonstraret. Et hanc etiam delectus causam damnat idem Apost. loco prælegato ex subiunctis verbis in fidelibus & his qui cognouerunt veritatẽ, scilicet antiquatæ legis. Atque idem significat cum subdit: Sanctificatur autem per verbum Dei & orationem, scilicet quod immundum per legem reputabatur. vnde dictum fuit D. Petro: Quod Deus purificauit, tu commune siue immundum ne dixeris. Tertia causa delectus ciborum, propter quam omnes sancti patres & Ecclesia abstinentiam à certis cibis nõ perpetuo, prout Manichæi, & lex Moysi, sed statutis temporibus ordinauit, non vtique veluti cæremoniam, quæ sit futurorũ vmbra, sed vt (secundum D. Ioan. Bap. exhortationem) delictorum debita fructibus pœnitentiæ cõpensemus. Et vt corpora nostra exemplo D. Pauli tali inedia castigantes, in seruitutem redigamus, vitia cõprimamus, & vt mentes ad spiritualium contemplationẽ eleuemus, & virtutũ officia libentius promptiúsq; exequamur, & vt iram Dei, prout Niniuitæ, placemus. Hoc enim modo iuxta admonitionẽ domini animam nostram odimus in hoc mundo, & custodimus eam in vitam æternã. His rationibus & causis delectus carniũ non est superstitiosus, sed adeo virtuosus, vt qui negãt eum esse ad vitã Christianam tum necessariũ, tum ideo cõsultissime ac sanctissime institutũ, sint hæretici. Quemadmodum in Gangrensi & Toletano Conciliis sancitum est: explorata prius veneranda abstinẽtiæ antiquitate, quę ab ipso statim Paradiso terrestri, vbi vnicum fuit tantum abstinentię præceptũ, orsum duxit. D. Ioan. Bapt. hoc delectu vsus est: erant enim locustæ & mel siluestre victus eius. Christus etiam suo ieiunio approbauit, & ieiunium per discipulos instituendum prædixit. Et Apost. pariter vsus est. Nunc ergo ad friuolas eorũ obiectiones repellendas properemus, authoritate D. Pauli ad Timo. exposita, ex præuia distinctione de causis delectus ciborum, soluũtur omnia pene eorum argumenta, maxime quod ex illo loco: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. & ex illo loco: Omne quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum: quia Ecclesia non reprobat cibos tãquam malos omni tempore, sed ad tempus pro rationabili causa. Nec obstat pariter illud: Esca nos non commendat Deo. Neque enim si non manducauerimus, deficiemus. Neque si manducauerimus, abundabimus: quia esca ex se non commendat nos Deo, sed fides in edendo. loquitur enim ibi de idolothytis. Et cum infra ait: Non est regnũ Dei esca & potus, vult dicere quod regnum Dei principaliter consideratur secundum interiora, & non secundum exteriora, & res extrinsecas: prout in se sunt, sed secundum quod ad interiora ordinantur, vel ab interioribus imperãtur. Nec obstat pariter quod Christus dixit: Non quod intrat in os coinquinat hominem, scilicet ex se, sed ex desiderio comedendi contrã prohibitionem: lignum enim scientiæ boni & mali ex se non coinquinauit primos parentes, sed voluntas comedendi contra prohibitionem Dei: sic in ieiuniis ab Ecclesia

Gen. 1. d
Genes. 9. a
Gen. 2. c
Mat. 9. b
1. Ti. m 4. a
Gen. 1. d
1. Tim. 4. a
Act. 10. a
Mat. 3. b
Ion. 12. d
Gene. 1. d
Gen. 9. a
1. Cor. 8. b

præceptis. Sed dicunt, satis esset si vnusquisque sua sponte pro sua valetudine & necessitate modo suo abstineret. Sunt enim, inquiunt, & pisces & inter herbas nonnullæ, & præsertim vinum, quæ corpus peius inflammant quàm carnes: in hoc suggillantes Ecclesiæ authoritatem, de qua Chri-
Mat. 18.c stus: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. Et alibi: Qui vos audit, me audit. Et qui vos spernit, me spernit. & Apostolus supra: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Supposita hac authoritate, quam nemo spiritualis negare potest, cum in antiqua lege fuissent instituta ieiunia, non vt cæremoniæ, sed vt leges morũ repurgandis animis cõducentes: & lex nostra sit multo spiritualior, Christũsq; nobis dixerit: Nisi abundauerit iustitia vestra pluſquam scribarum, &c. quibus verbis iubet nos abundantius colere iustitiam, prauásque cogitationes repurgare. Sequitur quod æquissimum fuit atque consultissimum, vt abstinentiæ præcepta nobis cumularentur, nempe vt corpus liberius seruiret spiritui. Libertas enim Christiana hæc est, vt spiritus liber sit à tyrannide corporis, quod ciborum lautitia amplius lasciuire solear. Et sic nihil contra libertatem Christianam egit Ecclesia, indicendo ieiunia & ciborum delectum, sed potius pro liber-
Mat. 11. d tate Christiana. Ideo præcepto macerandi corpus, iugũ Domini sit suauius, & onus leuius. Etenim si arbitrio & libertati hominum frugalitas & victus parsimonia permitteretur, vix esset qui illam obseruaret, prout Lutheranorum testatur intemperantia, quæ tam necessaria est ad expeditius seruanda Domini præcepta. Et quanuis sint in piscibus & fructibus aliqui cibi, quibus ad horam feruentius incalescit libido, tamen carnes suo genere sunt solidioris alimenti. Per quas ideo plus virium accrescit carni nostræ ad debellandũ spiritum, quàm per esum piscium, aut potum vini, quod propter debilitatem stomachi permisit Apostolus Timotheo: quod etiam vnusquisque secundum suam valetudinem moderari potest.

Text. *Is qui manducat, non spernat: & qui non manducat, manducantem non iudicet.*

HI Cexplicat quomodo vitandæ sunt disceptationes cogitationũ. Et primò quantũ ad firmos siue perfectos, dicens: Is qui manducat omnia, scilicet cum secura cõscientia, vel etiam absque libidinis periculo, non spernat non manducantem omnia, tãquam infirmum in fide, vel quasi pronum ad vitia. Secundò quantũ ad infirmos dicit: Et qui non manducat, scilicet indifferenter omnia, vel qui est infirmus in fide vel pronus ad libidinem, non iudicet manducantẽ, scilicet indif-
Mat. 7. a ferenter omnia, quasi legis transgressorem vel quasi in vitia præcipitem, iuxta illud: Nolite iudicare
Supra 2. a & non iudicabimini. Et supra: Inexcusabilis es homo omnis qui iudicas. *Deus enim assumpsit illum. Tu quis es qui iudicas alienũ seruum?* Corroborat hic vna ratione nos debere abstinere à iudicio temerario, & sumitur ratio ex authoritate iudicantis, quam ostendit competere soli Deo, dicens: Rectè
Zach. 11. b dictum est quod qui non manducat, manducãtem non iudicet. *Deus enim assumpsit illum*, scilicet in
Psal. 17. c seruum à se iudicandum. vnde Zacharias: Assumpsi mihi duas virgas, id est, duos populos. Et Psal. Assumpsit me de aquis multis. Ille autem qui assumitur ad superioris iudicium, non debet ab inferiori iudicari. Ideo concludit, *Tu quis es*, id est, cuius virtutis vel authoritatis es, *qui iudicas alienum seruum*, id est, proximũ tuum, qui est seruus Dei. Requiritur enim in iudicante authoritas, secũdum
Exod. 2. c illud: Quis constituit te principem & iudicem super nos? Sed ex hac ratione videtur omne iudicium hominis de alio homine esse illicitum. Dicendum quod in tantum iudicium hominis licitum
Deut. 1. c est, inquantum agit authoritate ei diuinitus concessa, secundum illud: Audite illos, & quod iustum est iudicate. Sequitur: Quia Dei est iudicium, id est, authoritate diuina agitur. Si quis vero velit sibi vsurpare iudicium super ea quæ non sunt ei diuinitus concessa ad iudicandum, est iudicium temerarium. Sicut si iudex delegatus à Papa vellet iudicando transgredi fines mandati, Deus autem reseruauit sibi soli iudicare occulta, maximè cogitationes cordiũ & futura contingẽtia. Ideo si quis
In lib. de fer. 10. in mont. illa certitudinaliter iudicare præsumeret, temerarium esset iudicium. vnde D. Aug. In his duobus temerarium est iudicium, cum incertum est quo animo quid factum sit, vel incertum qualis futurus sit, *Domino suo stat, aut cadit. Stabit autem: potens est enim Deus statuere illum.* Alia ratione confirmat nos debere abstinere à iudicio temerario, quæ sumitur ex fine meriti vel demeriti. Posset enim aliquis dicere quod licet homo non habeat iudiciariã potestatem, potest tamen se intromittere de iudicio alterius, propter damnũ vel fructum qui inde prouenit. Sed Apostolus ostẽdit hoc magis ad Deum quàm ad homines pertinere. Et ideo debemus propter hoc proximorum iudicia Deo derelinquere. Ad hoc autem explanandum proponit duo: primum quod quidquid circa hominem ac-
Psal. 120. a cidit, ad Deum pertinet, cum dicit: Domino suo stat aut cadit. *Stat*, rectè agendo, iuxta illud: Stan-
Amos 7. a tes erant pedes nostri in atriis tuis Hierusalẽ: *aut cadit*, scilicet peccando, iuxta illud: Domus Israel
Eccle. 8. b cecidit, & non adiiciet vt resurgat. Dicit autem sub disiunctione. *stat aut cadit*, propter incertitudinem: quia multi videntur cadere qui stant: & è conuerso, secundum illud: Vidi impios sepultos, qui cum adhuc viuerent, in loco sancto erant, & laudabantur in ciuitate quasi iustorũ operum. Loquitur autem hic Apostolus secundum similitudinem hominis serui, ad cuius dominum pertinet omne quod circa seruum agitur. Nec intelligendũ est quod Deo aliquid proficiat, vel noceat, si ho-
Iob 35. b mo stet, aut cadat, secundum illud, Si peccaueris, quid nocebis ei? Porro si iustè egeris, quid ei donabis? Sed quantum ad homines prodest & nocet: quia quod iustè agimus, ad gloriam Dei spectat,
Mat. 5. b & inducuntur homines ad bonum, iuxta illud: Sic luceat lux vestra, &c. Quando autem cadimus
Supra 2. d peccando, damus occasionem ruinæ & blasphemandi Deum. vnde dictum est: Nomen Dei pro-
1. Cor. 4. a pter vos blasphematur inter Gentes. Vel quod dicit: *Domino suo stat aut cadit*, exponendum est in iudicio domini sui. Quoniam qui iudicat me, dominus est. Secundò ostendit quod si cadit, ad Deum pertinet

pertinet, dicens: *Stabit autem*, quasi dicat: Et si aliquis nunc cadit per peccatum, tamen potest esse quod iterum stabit, & hoc omnino implebitur in eo qui est prædestinatus, secundũ illud: Nũquid qui dor- Psal. 40. b
mit, non adiiciet vt resurgat? vnde Michæas: Ne lætere inimica mea, quia cecidi, resurgam. Et ideo Mich. 7. b
si videmus aliquem manifeste cadentem, non debemus eum despicere, temerarie iudicando de eo, quod nunquam resurget, sed magis debemus præsumere quod iterum stabit: non ex consideratione conditionis humanæ, sed ex consideratione virtutis diuinæ. vnde dicit: *potẽs est enim Deus statuere illum*. debemus enim præsumere quod propter suam bonitatem, iterum statuet, id est, stare faciet eum. vnde Ezech. Ingressus est in me spiritus, & statuit me supra pedes meos, prout supradictum Ezech. 3. f
est, Si non permanserint in incredulitate, inferentur: potens est enim Deus inferre illos.

Nam alius iudicat diem inter diem, alius autem iudicat omnem diem: Vnusquisque in suo sensu abundet. Text.

HOC loco explicatius manifestat quæ dixerat de iudicio humano, dicẽs, Ideo dico quod domino suo stat aut cadit. Nam alius iudicat inter vnum diem & alium diem, vt, scilicet vno die abstineat, & non alio. Nam erant in lege certis diebus decreta ieiunia, vt, Decimo die mensis septi- Leuit. 23. a
mi, dies expiationis erit celebertimus, affligetisque animas vestras in eo. Et Iudith 18. dicitur, quod ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ præter sabbatha, & Neomenias, & festa domus Israel. Et Zachar. 8. ait: Hæc dicit Dominus exercituum: Ieiunium quarti & ieiunium quinti, & ieiunium septimi, & ieiunium decimi, erit domui Iudæ in gaudium. Quæ ideo statuta ieiunia pusilli seruabãt, iudicantes inter diem quo erat ieiunandum, & alios dies. Alij firmiores in fide, illis abiectis cæremoniis, omnem diem citra discrimen iudicabant esse aptum, vt vnusquisque pro sua voluntate abstineret. Vel, secundum Theophylact. quidam licet non abstinerent à carne sualia perpetuò, id tamen quibusdam diebus faciebant. Potest etiam hoc referri ad abstinentias quæ fiũt causa prohibendæ libidinis, quibus omni die aliqui vacant. Quidam autem interpositis diebus abstinent, vel ieiunant. Quidam vero perpetuò à carnibus vel vino abstinent. Secundò ostendit hæc omnia ad gloriam Dei pertinere, dicens: Vnusquisque in suo sensu abundet, id est, suo sensui & iudicio dimit tatur. Abundare enim sensu suo, est sensum suum sequi, iuxta illud: Deus ab initio constituit ho- Eccle. 15. a
minem, & reliquit eum in manu consilij sui. Veruntamen hæc Apost. sententia est sanè interpretanda: quia in primis intelligitur, vbi lex non adest: quia nemini licet contra præscriptũ legis suo sensu abundare. Præterea, vt Theophilact. admoner, cum de dogmatibus agitur, nemo debet suo sensu duci, sed ea reuerẽter auscultare quæ à maioribus tradita sunt. In indifferẽtibus tamen vnusquisque potest sensum suum sequi, tum quia nemini cõtra cõscientiam agere licet: tum quia vnusquisque in his præsertim quæ ad domandum carnem pertinent, melius nouit quid sibi expediat, quàm alij: in his enim in via Dei, vt D. Aug. ait, vnus sic, alius sic ibat. Admonemur tamen Sapientis prouerbio: Habe fiduciam in domino ex toto corde tuo, & ne innitaris prudentiæ tuæ. Ideo Prou. 3. b
non prohibet quin salutare consilium à cordatis, probis & amicis accipiamus. Sed videtur quod iudicare inter diem & diem, sit secundum se malum. vnde Apost. Galatas arguẽs dicit: Dies obser- Galat. 4. b
uatis & menses & tempora, & annos: timeo vos, ne forte sine causa, id est, frustra laborauerim in vobis. Et loquitur ad literam de his qui dixerũt dies obseruandos circa cæremonias legis. Dicẽdum quod Apost. hic loquitur secundum tempus illud in quo Iudæis ad fidem conuersis licitum erat legalia seruare. Sed quantum ad secundam expositionem videtur esse illicitum quod dicit: Alius iudicat omnem diem. Sunt enim quidam dies in quibus non est licitum ieiunare: dicit enim
D. Aug. Quisquis diem dominicum ieiunio esse decernendum putauerit, non paruo scandalo erit In epist. ad
Ecclesiæ, nec immerito. In illis enim diebus, quibus nil certi statuit diuina scriptura, mos populi, Cæsula.
mos Dei, & institutamaiorum pro lege tenenda sunt. & in c. Si quis presbyter 30. dist. dicitur: Si quis presbyter propter publicam pœnitentiam à sacerdote acceptam, absque alia necessitate, die dominica pro quadam religione ieiunauerit, sicut Manichæi, anathema sit. Sed intelligendum est quod Apost. hic loquitur quantũ ad illas abstinentias, quæ quolibet die licitè fieri possunt absque dissonantia communis consuetudinis, vel eorum quæ sunt à maioribus instituta. *Qui sapit diẽ, domino sapit: & qui mãducat, domino manducat: & qui non manducat, domino non manducat, & gratias agit* Deo. Confirmat hic prædictam sententiam, scilicet, vt vnusquisque permittatur suo sensu abunda-re, eo quod domino suo stat aut cadit, eo quod de omnibus quæ facit secundum conscientiã suam, gratias Deo agit. vnde dicit: Qui sapit diem, vt, scilicet, vno die abstineat, & alio die ab abstinẽtia cesset, domino sapit, id est, ad reuerentiam Dei cibos discernit, prout etiam nos discernimus vigilias sanctorum, in quibus ieiunamus, à diebus festis, quibus ieiunium soluimus propter reuerentiã Dei. vnde Sap. Quare dies superat diem, & iterum lux lucem? Deinde loquitur quantum ad illos Eccle. 33. f
qui iudicant omnem diem, quorum quidam omni die à ieiunio cessabant. vnde discipuli D. Ioan. Matt. 9. b
Baptistæ dicebant Christo, Discipuli tui non ieiunant. vnde dicit Apost. Et qui manducat, scilicet, omni die, Domino manducat, id est, ad gloriam domini. quod patet ex eo, quia gratias agit Deo, scilicet, de cibo sumpto, iuxta illud: Psal. Edent pauperes & saturabuntur, & laudabũt Dominum, Psalm. 21. f
&c. Vlterius quãtum ad eum qui sic iudicat omnem diem, vt, scilicet omni die abstineat, subdit: Et 1. Thes. 5. a
qui non manducat, id est, qui abstinet omni die, Domino non manducat, ad honorẽ domini non manducat: quod cõstat ex eo, quia gratias agit Deo, qui sibi dedit voluntatem & virtutẽ abstinendi, iuxta illud: In omnibus gratias agite. Sed quod dicit hic Apo. de his qui omni die vel abstinebãt vel abstinentia cessabãt, debet intelligi quantũ ad illud tempus, in quo hoc non erat contrariũ statutis maiorũ, nec cõmuni consuetudini populi Dei. *Nemo enim nostrũ sibi uiuit, & nemo sibi moritur.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Siue enim uiuimus, Domino uiuimus: siue morimur, Domino morimur. Hoc loco probat quod vnusquisque domino suo stet aut cadat ex intentione fidelium. Et primò excludit inordinatam intentionẽ, dicens: Recte dico quod domino suo stat aut cadit. Nemo enim nostrũ viuit, vel naturali vel spirituali vita, de qua Abacuc: Iustus ex fide viuit sibi ipsi. id est, propter seipsum: quia hoc esset frui seipso: contra illud: Non quærens quod mihi vtile est, &c. & illud: Non nobis domine, &c. Vel sibi, id est, secundum suam regulam, prout quidam dicunt. Si forte id do nostra lex iniustitiæ. Vel sibi, id est, suo iudicio. vnde Apost. Sed neque me ipsum iudico. Et nemo moritur, scilicet morte naturali vel spirituali, peccando: vel etiam morte spirituali, qua quis moritur vitiis, puta in baptismo, secũdum illud: Qui mortuus est, iustificatus est à peccato, *sibi*, id est, propter seipsum, vel suo iudicio aut suo exẽplo, sed exemplo Christi moritur quis vitiis. Quòd enim mortuus est peccato, mortuus est semel: Ita & vos existimate vos mortuos esse peccato. Secundo ostendit qualis sit recta intentio fidelium, dicens: Siue enim viuimus vita corporali, *Domino uiuimus*, id est, ad gloriam Domini: *Siue morimur*, morte corporali, Domino morimur, id est, ad honorem Domini. vnde dicebat: Magnificabitur Christus in corpore meo, siue per mortem, siue per vitam: vel exponatur quod dicit, Domino, id est, iudicio Domini, qui est constitutus à Deo iudex viuorum & mortuorum.

Aba.2.b
1.Cor.10.b
Sap.2.b
Supra 6.b
Supra 6.b
Act.10.g

Text. *Siue ergo uiuimus, siue morimur, Domini sumus. In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit, ut & uiuorum & mortuorum dominetur.*

HIC etiam probat quod vnusquisque domino suo stat aut cadit, ex conditione fidelitũ. Et primò cõcludit ex præmissis quod fideles non sunt sui, sed alterius. Illi enim qui sunt sicut liberi homines, sibi viuunt & moriuntur. Sed fideles, vt dictum est, non sibi viuunt aut moriuntur, sed Domino. vnde sic concludit: Siue ergo viuimus, siue morimur, Domini sumus: quasi serui eius qui potestatẽ habet vitæ & mortis. Pretio enim magno empti estis. vnde debemus dicere Deo quod dicebat Amasai Dauid: Tui sumus ô Dauid. Secũdo assignat causam huius conditionis, dicẽs: In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit, id est, hoc adeptus est sua morte & resurrectione, vt viuorum dominaretur: quia resurrexit, vitam nouam & perpetuã inchoando, & mortuorũ: quia mortẽ nostram moriendo destruxit. vnde ad Corinthios scribens ait: Pro quibus mortuus est Christus, vt qui viuunt iã non sibi viuant, sed ei qui pro eis mortuus est & resurrexit. Sic igitur per omnia prædicta Apost. probauit quod vnusquisque domino suo stat aut cadit, per hoc, scilicet, quod fideles gratias agunt Deo, & quod domino viuunt & moriuntur: & quod domini sunt in morte & in vita.

1.Cor.6.d
2.Cor.5.c

Text. *Tu autem quid iudicas fratrem tuum? aut tu quare spernis fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. Scriptum est enim: Viuo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo.*

AD probandum quod debemus à iudicio temerario abstinere, hic adducit etiam rationem quæ sumitur ex futuro Dei iudicio. Et circa hoc tria facit: primò ponit superfluitatem præsentis iudicij, dicens: Tu autem quid iudicas, id est, qua vtilitate vel necessitate iudicas fratrem tuũ de occultis, quæ tuo iudicio non sunt commissa? Aut tu alius qui iudicaris, quare spernis fratrem tuum, quasi pro nullo reputans ab eo iudicari? Vnde Malach. Quare despicit vnusquisque fratrem suum. Secundo præmittit futurum Christi iudicium, quasi dicat, Rectè dico quod iudicare non debes: quia timere nõ oportet quod absque iudicio maneat. *Omnes enim stabimus ante tribunal Christi.* Dicitur autem tribunal Christi iudiciaria eius potestas. Cum enim venerit filius hominis in maiestate sua, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ. Dicit autem, Omnes stabimus, tanquam iudicãditam boni quàm mali, tam ad remunerationem quàm ad punitionem. Idem dicit ad Cor. Omnes nos oportet manifestari ante tribunal Christi, &c. Sed quantum ad discussionem non omnes stabũt vt iudicandi, sed quidã sedebunt vt iudices, iuxta illud: Sedebitis super sedes iudicãtes duodecim tribus Israel. Tertio probat quod dixerat authoritate Esaiæ. ait ergo: Dictũ est quod omnes stabimus ante tribunal Christi: hoc manifestũ est authoritate Esaiæ, qui dicit: Viuo ego, dicit Dominus: quoniam mihi flectetur omne genu. & omnis lingua confitebitur Deo. Litera nostra sic habet: in memetipso iuraui, quia curuabitur mihi omne genu, & iurabit omnis linguà. In quibus verbis tria ponuntur: primò quidẽ iuramẽtum, quod interdum in verbis Dei inseritur, ad ostẽdendum id quod dicitur firmum esse, & immutabilitatem diuini consilij, & ad ostẽdendum quod non erat prophetia cõminationis. Et quãuis homines per maiorem se iurent, Deus tamen, cum non habeat maiorẽ, in quo maior consistat firmitas veritatis, per seipsum iurat. Ipse autem est ipsa vita & fons vitæ: & ideo forma iuramenti domini est, Viuo ego: quasi dicat, intro per vitam qua ego singulariter viuo. Secundò prænuntiatur subiectio omnis creaturæ, cũ dicitur: Quoniã mihi, scilicet Christo, flectetur omne genu, In quo denotatur perfecta subiectio rationalis creaturæ ad Christum. Solẽt enim homines in signũ subiectionis flectere gẽnua. vnde Apost. In nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Tertio prænuntiat fidei confessionẽ, qua omnes Christi gloriã confitebuntur. vnde sequitur: Et omnis lingua cõfitebitur Deo, id est, cõfitebitur Christum esse dominum, secundum illud: Omnis lingua confitebitur quod Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Per omnem autem linguam intelligere possumus expressionem cognitionis, siue hominum, siue angelorum. Hoc autem impletur nunc in hac vita, non quantum ad singulos homines, sed quantum ad genera singulorum. De quolibet enim genere hominum nunc aliqui Christo subiiciuntur, & ei confitentur per fidem. Sed in futuro iudicio omnes, & singuli subiicientur: diuersimodè tamen, quia boni volũtariè, mali autem inuiti. vnde alibi dicit: In eo quod ei omnia subiecit,

Text.
Mala.2.b
Matt.25.a
2.Cor.5.b
Matt.19.d
Esa.45.d
Heb.6.c
Philip.2.b
Heb.2.b

subiecit, nihil dimisit non subiectum ei. Nunc autem nondum videmus omnia subiecta ei.

Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo. Non ergo amplius inuicem iudicemus. Text.

EX immediatè dictis infert hic propositam conclusionem, dicens: *Itaque, &c.* Reddet rationem de omni verbo ocioso quod locuti fuerint homines, multo maiori ratione de aliis grauioribus. Sed videtur quod non quilibet rationem reddet pro se, sed vnus pro alio: quia scriptũ est: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis: ipsi enim peruigilant quasi rationem reddituri pro animabus vestris. Dicendum quod ex hoc ipso quod prælati pro aliis rationem reddent, hoc facient pro suis actibus quos circa subditos agere debuerunt. Si enim fecerint quod cõperebat eorum officio, non eis imputabitur si subditi pereant, quod fieret si negligenter se haberent: vnde Ezech. dicit: Si dicente me ad impium, Morte morieris, non annuntiaueris ei, ipse in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annuntiaueris impio, & ille non fuerit conuersus, ipse quidẽ in iniquitate sua morietur, tu autem animam tuam liberasti. Deinde infert conclusionem principaliter intentam, dicens: *Non ergo amplius inuicem iudicemus*, scilicet, iudicio temerario: quæ conclusio infertur ex rationibus supradictis. Et alibi dicit: Nolite ante tempus iudicare, & Christus: Nolite iudicare, & non iudicabimini.

Matt.12.c
Heb.vlt.c
Ezech.3.d
1.Cor.4.a
Matt.7.a

SECVNDA PARS DECIMIQVARTI CAPITIS.

Sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, uel scandalum. Scio & confido in domino Iesu, quia nihil commune per ipsum, nisi ei qui existimat quid commune esse, illi commune est. Text.

POsteaquam Apost. in prima huius cap. parte prohibuit humana iudicia, in hac secunda prohibet scandalum proximorum. Et primò docet scandala viranda, dicens: Dixi quod non debetis iudicare inuicem, sed vnusquisque de actibus suis iudicare debet, vt sint in scandalum aliorum, & hoc est quod dicit: Sed hoc iudicate magis, ne ponatis fratribus offendiculum vel scandalũ. Scandalum autem, prout D. Hier. dicit, significat offendiculum vel ruinam, quam impactionem pedis possumus dicere. vnde scandalum est factum, vel dictum, vel omissum, minus rectam præbens alicui occasionem ruinæ, ad similitudinem lapidis, ad quem in via positum homo impingit & cadit. Maius autem videtur aliquid esse scandalum quàm offendiculum: quia offendiculum potest dici quidquid retinet seu retardat motum procedentis. Scandalum autem, id est impactio, videtur esse cum aliquis disponitur ad casum. Non ergo debemus fratri ponere offendiculũ, vt aliquid faciamus, vt impediatur proximus à via iustitiæ. vnde Esa. Auferte offendiculum de via populi mei. Neque etiam debemus ponere scandalum, faciendo aliquid, vnde alius inclinetur ad peccatum: quia væ homini illi per quem scandalum venit. Secundò docet id ex quo scandalum paratur, esse secundum suam naturam, siue secundum se illicitum. Circa quod sciendum est, quod sicut supra dictum est, apud Romanos erant quidam ex Iudæis ad fidem conuersis, qui cibos secundum legem discernebant: alij verò habentes fidem perfectam, indifferenter omnibus cibis vtebantur, quod quidem secundum se licitum erat. vnde dicit: Scio & confido in domino Iesu: quia nihil est commune per ipsum. Dicebantur autem cibi communes, quibus omnes homines vtebantur, demptis Iudæis, qui se iactabant populum Dei, quibus propter mysterium cibi illi erant prohibiti, vt caro suilla, lepores & huiusmodi. Et quia Gentiles non æstimabantur de populo Dei, pro immundis reputabãtur. ac etiam cibi in lege prohibiti, quos Gentiles manducabant: & sic idem est, Nihil est commune, ac si diceret, nihil est immundum. Et hoc quidem Apost. primo dicit se scire, quia ita est secundum rerum naturam, iuxta illud: Omnis creatura bona est, & nihil reiiciẽdum quod cum gratiarum actione percipitur. Secundo dicit se confidere in Christo Iesu, quia per ipsum nihil est cõmune: quia scilicet, cibi secundũ suam naturam nunquam fuerunt immundi, vitabantur tamen aliquo tempore, vt immundi secundum legis præceptum, propter significationẽ & figuram, vt dictũ est. Sed Christus hoc remouit implendo omnes figuras. Et ideo Apost. per fiduciam quam habet in domino Iesu, asserit nihil esse commune vel immundum per ipsum, id est, ipso hoc faciente. Tertio ostendit quomodo hoc posset esse per accidens illicitum, inquantum scilicet, est contra conscientiã manducantis, quasi dicat: Dictum est quod nihil est commune, sed intelligendum est, nisi ei qui hoc ex conscientia erronea *existimat quid*, id est, aliquid ciborum commune esse, id est, immundum, illi commune est, id est, ita est illicitum sibi, ac si esset secundum se immundũ. Quia vt alibi dicit: Omnia munda mundis: coinquinatis autem & infidelibus nihil mundũ est, sed inquinata est eorum mens & conscientia. Et sic apparet quod aliquid est secundum se licitum, quod efficitur illicitũ ei qui contra conscientiã eo vtitur, licet conscientia sua sit erronea, quod rationabiliter accidit. Nã actus iudicantur secundum voluntatem agentis. Voluntas autẽ mouetur à re apprehensa. vnde voluntas in id tendit quod ei vis apprehensiua repræsentat, & secundũ eam qualificatur seu specificatur actio. Si igitur ratio alicuius iudicet aliquid esse peccatum, & voluntas illud velit, manifestum est quod homo habet voluntatem faciendi peccatũ: & ita actio eius exterior quæ formatur ex voluntate, est peccatum, si hac conscientia durante illud faciat: quia manifestum est quod eligit peccare mortaliter. Et ita actio eius propter suam electionem est peccatum mortale. ex hoc loco conformatur dogma theologicum quod conscientia erronea ligat. Si tamen aliquis post factũ habeat conscientiam erroneam, per quam credat id quod est licitum à se factum fuisse peccatũ, vel quod est veniale fuisse mortale, non propter ea quod factum est, efficitur peccatum: vel si fuit veniale, nõ efficitur mortale: Quia voluntas & intentio non formantur ex apprehensione sequenti, sed præcedenti. Hæc autem quæ dicta sunt dubitationem non habent. Sed dubium esse potest si aliquis habeat

Text.
Supr.Mat.
Esa.57.
Mat.18.a
1.Tim.4.a
ad Tit.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

habeat conſcientiam erroneam, vt credat eſſe neceſſarium ad ſalutem, id eſt quod eſt peccatum mortale: puta ſi quis exiſtimat præceptum Dei eſſe occidere puerũ exiſtentem in gratia, quem credit adultum deceſſurum in peccato, an talis occidens mortaliter peccet: videtur quod non, quia aliàs eſſet perplexus. Dicendum quod in per ſe malis conſcientia erronea ligat: quia ſi illa durante oppoſitum faciat, eligit peccare. Et ſi dicatur quod ſtantibus duobus præceptis oppoſitis, minus cedit maiori: Sed lex Dei, quæ prohibet homicidium, eſt fortior quàm præceptum conſcientiæ erroneæ. Igitur tenetur non occidere: & ſic cauendo homicidium non peccat. Dicendum quod idẽ eſt ligamen conſcientiæ erroneæ, & legis Dei. Quia conſcientia erronea præſentat obiectum tanquàm præceptum lege Dei. Non enim lex Dei applicatur actibus noſtris, niſi mediante conſcientia noſtra. Nec propterea eſt perplexus: quia poteſt conſcientiam erroneam deponere vel ſuſpendere actum. quo peracto, Deus, qui non deficit, per ſindereſim ſpecialiter iuuabit illum: quod ſi nolit deponere conſcientiam, vel ſuſpendere actum, non erit perplexus ſimpliciter, ſed ſolum aliquo ſuppoſito, quod nõ eſt inconueniens cum proueniat ex culpa ſua. Eſt autem alia dubitatio: Non enim dicitur ſcandalizare qui rectum opus facit. At ille qui abſque delectu manducat indifferenter omnia, rectum opus facit: ideo non debet dimittere propter ſcandalũ eius qui peruerſam conMatt. 5.b ſcientiam habet errans in fide: quia videtur ſcandalum Phariſæorum, de quibus Chriſtus ait: Sinite illos, cæci ſunt, &c. aliàs catholici tenerentur abſtinere à carnibus, & matrimonio, ne hæretici ſcandalizentur. Dicendum quod aliquis poteſt alium ſcandalizare faciendo quod habet ſpeciem 1.Theſſ.v.d mali, ſecundum illud: Ab omni ſpecie mali abſtinete vos. Dicitur autẽ aliquid habere ſpeciem mali, dupliciter. Vno modo ſecundum opinionem eorum qui ſunt ab Eccleſia præciſi. Alio modo ſecundum opinionem eorum qui adhuc ab Eccleſia tollerantur: infirmi autem in fide æſtimantes legalia obſeruanda, tempore quo Apoſt. hæc ſcribebat, tollerabantur ab Eccleſia. & ideo non eſt ſimilis ratio. Sciendum præterea quod duplex eſt ſcandalum: quoddam dicitur actiuum, & eſt dictum, vel factum, aut omiſſum minus rectum, præbens occaſionem ruinæ, & ab iſto ſemper cauere debemus. Aliud dicitur ſcandalum paſſiuum: quia id quod fit vel omittitur, non eſt de ſe malum: tamen alius ex illo accipit occaſionem ruinæ, & hoc dupliciter. vno modo ex infirmitate, alio modo ex malitia. Scandalum ex infirmitate ſiue ex ignorantia dicitur ſcandalum puſillorũ. Et propter tale vitandum in proximo, multa licita ſunt prætermittenda, donec inſtruantur: nõ tamen ea quæ ſunt præcepta. Mulier enim valde pulchra, præuidens quod ex eius progreſſu aliqui incident in concupiſcentiam eius, & peccabunt mortaliter, non tenetur omittere miſſam die dominico, nec alia neceſſaria, vel valde vtilia. Sine cauſa tamen exire & progredi, & præbere occaſionem ruinæ, non poteſt abſque peccato. Aliud eſt ſcandalum ex malitia, & tale vocatur ſcandalum Phariſæorum: de *ſuper Exc. 12. §. 3. verſic. 12.* quo D. Gregorius: *Si de veritate ſcandalum ſumitur, vtilius ſcandalum permittitur, quàm veritas relinquatur*: quod dictum recipit nonnullas limitationes, quas in verſiculo 12. §. 3. capitis 12. in noſtris theologicis inſtitutionibus inſeruimus.

Text. *Si enim propter cibum frater tuus contriſtatur, iam non ſecundum charitatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Chriſtus mortuus eſt. Non ergo blaſphemetur bonum noſtrum.*

PRopoſita expoſitaq; iuſsione de vitando ſcãdalo, perſuadet nobis illam tribus rationibus: quarum prima ſumitur ex parte charitatis. vnde ait: Si frater tuus contriſtatur, de hoc quod putat te peccare propter cibum quem tu comedis, quem ipſe reputat immundum: *Iam non ſecundum charitatem ambulas*, ſecundum quam aliquis proximum ſuum diligit ſicut ſeipſum. Et ita charitas vitat 1.Cor.13.b eius contriſtationem, & non præfert cibum quieti fratris: cum charitas non quærat quæ ſua ſunt. Secundam rationem ponit cum dicit: *Noli cibo tuo*, &c. quæ ſumitur ex parte mortis Chriſti. Videtur enim parum appreciare mortem Chriſti, qui pro vili cibo fructum eius euacuare non recuſat. vnde dicit: *Noli cibo tuo*, quem indifferenter comedis, non diſcernẽdo cibos, illum perdere, id eſt, ſcandalizare, pro quo, id eſt, pro cuius ſalute, Chriſtus mortuus eſt. Chriſtus enim ſemel mortuus 1.Pet.3.d eſt, iuſtus pro iniuſtis. Dicit autem illum qui ſcandalizatur perdi: quia ſcandalum paſsiuũ ſine pec1.Cor.8.c cato ſcandalizati eſſe non poteſt. Ille enim ſcandalizatur qui occaſionem ſumit ruinæ, iuxta illud: Peribit infirmus in tua conſcientia frater, pro quo Chriſtus mortuus eſt. Tertiam rationem ponit cum dicit: Non ergo blaſphemetur bonũ noſtrum. & hæc ſumitur ex donis ſpiritualis gratiæ: vel à cura quam tenemur gerere boni publici noſtri, & præſertim Chriſtianorũ noſtris. Et primò oſtendit inconueniens quod ſequitur contra huiuſmodi dona, ex eo quod alios ſcandalizamus. In primitiua enim Eccleſia aliqui cibis indifferenter vtebantur, cum ſcandalo infirmorũ, & ex illo hoc inconueniens ſequebatur, quòd infirmi fidem Chriſti blaſphemabant, dicentes eam voracitatem ciborum inducere contra legis mandatum. & ideo Apoſtolus dicit: Ex quo per dominum Ieſum factum eſt quod nihil eſt cõmune. Non ergo bonum noſtrũ, id eſt, fides vel gratia Chriſti, per quam libertatem à cæremoniis conſecuti ſumus, blaſphemetur ab infirmis, dicentibus eam gulæ hominũ Iacob 2.b indulgere. vnde Diuus Iacobus: Ipſi blaſphemant nomen bonum, quod inuocatum eſt ſuper vos, & de hoc bono dicitur in Pſal. Mihi adhærere Deo bonum eſt.

Text. *Non enim eſt regnum Dei eſca & potus, ſed iuſtitia, & pax, & gaudium in ſpiritu ſancto: Qui enim in hoc ſeruit Chriſto, placet Deo, & probatus eſt hominibus.*

DEclarat hic in quo non conſiſtit bonum noſtrum, quod dixerat non eſſe blaſphemandum. ait ergo: Non eſt regnum Dei eſca & potus: regnum autem hic dicitur id per quod Deus regnat in nobis, & per quod ad regnũ ipſius peruenimus, de quo dicitur: Adueniat regnũ tuum: & de quo etiam

etiam Mich. Regnabit Dominus ſuper omnes in monte Sion. Deo autem coniungimur & ſubdimur per interiorem intellectum & affectum cum ſpiritus ſit Deus, & eos qui adorant eum, in ſpi- *Mich.4.e* ritu & veritate adorare oportet. Et inde eſt quod regnum Dei principaliter conſideratur ſecundũ *Ioan.4.c* interiora hominis, & non ſecundum exteriora. vnde Chriſtus: Regnum Dei intrà vos eſt. Ea verò *Luc 17.c* quæ ſunt exteriora ad corpus pertinentia, in tantum ad regnum Dei pertinent inquantũ per ea ordinatur interior affectus, & ſecundum ea in quibus principaliter conſiſtit regnũ Dei. Et ideo cum eſca & potus ad corpus pertineant, ipſa ſecundum ſe non pertinent ad regnum Dei, niſi ſecundum 1.Cor.8.b quod eis vtimur vel ab eis abſtinemus propter Deum: ideo alibi ait: Eſca autẽ nos nõ commendat Deo. Neq; enim ſi non manducauerimus, deficiemus: neq; ſi mãducauerimus, abundabimus. Per- *Auguſt. in lib. de quæ. euan.* tinet tamen vſus vel abſtinentia eſcæ & potus ad regnum Dei, inquantum affectus hominis circa huiuſmodi bene ordinatur. vnde D. Auguſt. dicit: Iuſtificatur ſapientia à filiis ſuis, qui intelligunt non in abſtinendo, neque in manducãdo eſſe iuſtitiam, ſed in æquanimitate tollerandi inopiam, & *In lib. de quæſt.* in temperantia non ſe corrumpendi per abundantiam atque importunitatem ſumendi. Non enim intereſt quomodo quid alimentorum vel quantum quis accipiat, dum tamen hoc faciat pro ſuæ valetudinis neceſsitate. Sed quanta facultate & ſeueritate animi careat his vel cum oportet, vel cũ neceſſe eſt his carere. Secundò oſtendit in quo conſiſtat bonum noſtrum, quod regnum Dei vocat, dicens: Sed, ſcilicet, regnum Dei eſt iuſtitia, pax, & gaudium in ſpiritu ſancto: vt iuſtitia referatur ad exteriora opera, quibus homo vnicuique reddit quod ſuum eſt ad voluntatem huiuſmodi opera faciendi, ſecundum illud: Primum quærite regnum Dei & iuſtitiam eius. Pax autem referatur ad *Mat. 6.d* actus iuſtitiæ: per hoc enim pax maximè perturbatur, quod vnus homo non exhibet alteri quod ei debet. vnde Eſa. Opus iuſtitiæ pax. Gaudium autem referendum eſt ad modum quo ſunt iuſtitiæ *Eſa.32.d* opera facienda. vt enim dicit Philoſo. Non eſt iuſtus qui non gaudet iuſta operatione: vnde Pſal. *1.Ethi.* ait: Seruite Domino in lætitia. Cauſam autem huius gaudij exprimit dicens: In ſpiritu ſancto. Eſt e- *Supra.5.a* nim ſpiritus ſanctus quo charitas Dei diffunditur in nobis, vt dictum eſt. Illud enim eſt gaudium in ſpiritu ſancto quod charitas parit, puta cum aliquis gaudet de bonis Dei & proximorum. vnde alibi dicit: Charitas non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati. & alibi: Fructus autem *1.Cor.13.b* ſpiritus charitas, gaudium, pax. Hæc tria quæhic tanguntur, imperfectè in hac vita habentur: per- *Matt.25.a* fectè autem quando ſancti poſsidebunt regnum ſibi paratum, ibi erit perfecta iuſtitia abſque omni peccato, ibi erit pax abſque omni perturbatione timoris, ſecundum illud: Sedebit populus meus in *Eſa.32.d* pulchritudine pacis, in tabernaculis fiduciæ, in requie opulenta. Tertiò probat quod in his regnum Dei conſiſtit: Ille enim homo videtur ad regnum Dei pertinere qui placet Deo, & à ſanctis hominibus approbatur. Sed in illo cui hoc contingit inuenitur iuſtitia, pax, & gaudium, ergo in his eſt regnum Dei, ait ergo: Dictum eſt quod regnum Dei eſt iuſtitia, pax, & gaudium in ſpiritu ſancto. Qui ergo in hoc ſeruit Chriſto, qui eſt rex huius regni, ſecundum illud: Tranſtulit nos in regnũ dilectio- *Col.1.b* nis ſuæ, vt ſcilicet viuat in iuſtitia, pace, & ſpirituali gaudio (Placet Deo) qui eſt huius regni author, ideo Sap. Placens Deo factus dilectus (& probatus eſt hominibus). 1. ab hominibus qui ſunt huius *Sap.4.b* regni participes approbatur, ſecundum illud: Qui probatus eſt in illo & perfectus inuentus eſt. *Eccle.31.a*

Text. *Itaque quæ pacis ſunt, ſectemur, & quæ ædificationis ſunt, inuicem cuſtodiamus.*

HIC infert concluſionem intentam, dicens: Ex quo regnũ Dei conſiſtit in iuſtitia, pace, & ſpirituali gaudio. Itaque vt ad regnũ peruenire poſsimus, ſectemur ea quæ pacis ſunt. i. ea ſtudeamus implere per quæ pacẽ Chriſtianorum conſeruemus: ideo alibi: Pacem ſequimini & ſanctimoniam, &c. Cuſtodiamus ad inuicẽ ea quæ ſunt ædificationis. i. ea per quæ inuicem nos ædificemus, id eſt, *Heb.12.d* bonum cõſeruemus & in melius prouocemur. vnde ad Corinth. ſcribens ait: Ad ædificationem Ec- *1.Cor.14.e* cleſiæ quærite vt abundetis. Quod quidem fiet ſi in iuſtitia & ſpeciali gaudio vixerimus.

Text. *Noli propter eſcam deſtruere opus Dei.*

HIC adiungit aliam rationem quæ ſumitur ex reuerentia diuinorum operum, quibus hoc reuerenter debemus, vt ea quæ Deus operatur non debeamus deſtruere propter aliquod commodum corporale, & hoc eſt quod dicit: Noli propter eſcam, quæ ad corporis vtilitatem pertinet, deſtruere opus Dei: Quod quidem intelligitur de quocunque opere Dei. Nam omnia quæ in cibum hominis veniunt Dei opera ſunt, prout terræ naſcentia, & animalium carnes, quæ ſunt hominibus *Gen.1.& 9* in cibum à Deo cõceſſa. Sed intelligitur de opere gratiæ quod Deus in nobis ſpecialiter operatur, ſecundum illud: Deus enim eſt qui operatur in nobis velle & perficere, pro ſua bona volũtate. Hoc *Phil.2.* igitur opus Dei non debemus deſtruere propter eſcam noſtram, prout facere videbantur illi qui cum turbatione & ſcandalo proximorum indifferenter vtebantur cibis.

TERTIA PARS COMMENTI DECIMIQVARTI CAP.

Text. *Omnia quidem ſunt munda: Sed malum eſt homini qui per offendiculum manducat.*

IN hac tertia huius cap. parte Apoſt. oſtendit quomodo omnes cibi ſecũdum ſuam naturam ſunt mundi, tamen per accidens poſſunt fieri immundi, ſiue reddere vſum malum & immundum, dupliciter. Primò quando quis vtitur in ſcandalum proximorum. Secundò quando quis vtitur contra conſcientiam: Dicit ergo primò: Omnia quidem, ſcilicet, quæ ad eſcam hominis pertinere poſſunt, munda ſunt, ſcilicet, ex ſua natura, quia ex ſua natura non habent quod animam hominis inquinent, ſecundum illud: Non omne quod intrat in os coinquinat hominem. & illud: Om- *Matt.15.* nis creatura Dei bona eſt. Vidit enim Deus cuncta quæfecerat, & erant valde bona. Et quanuis *1.Tim.4.b* aliqua in lege dicerentur immunda, non tamen erant immunda natura, ſed ſignificatione, *Gen.1.b* *Leuit.11.a*

vt dictum

Act. 10.c

Matt. 18.a

Text.

Ephe. 5.d
Eccles. 1.a

Dan. 10.a

1. Cor. 8.d

Matt. 15.b

Text.

Ecclesi. 1.d

Supr. 10.c

Matt. 15.b
Supr. 10.c

Text.

Ioan. 16.b

ex dictum fuit in principio huius capitis. Sed hanc immunditiam Christus remouit implendo veteris legis figuras. vnde dictum est Petro: Quod Deus purificauit, tu commune, id est, immundum ne dixeris. Potest tamen cibus fieri homini immundus sic, quod ex eius vsu inquinetur secundum animam, id est, peccet. Primò quando quis vtitur cibo cum scandalo pusillorum, & hoc est quod dicit: Sed malum, &c. vnde Christus, væ homini illi per quem scandalum venit. Secundò efficiuntur aliqui cibi immundi quantum ad vsum, propter prohibitionem ex rationabili causa factam, vt lignum scientiæ boni & mali, & carnes tempore ieiuniorum.

Bonum est non manducare carnē, & non bibere uinū, neque in quo frater tuus scādalizatur, aut infirmatur.

HIC ostendit quid circa huiusmodi ciborū vsum sit bonum, dicens: Bonum est, &c. vel propter carnis concupiscentiam domandā, maximè his qui sunt procliues, secūdum illud: Nolite inebriari vino in quo est luxuria, vel ad vacandum contemplationi, secundum illud: Cogitaui in corde meo vt à vino abstraherem carnem meam, vt animum meum transferrem ad sapientiam, deuitarémq; stultitiam. Vel ad placandum diuinam iram, & ad pœnitentiam peragendam: vt Daniel in ieiunio trium ebdomadarum, qui dicebat: Panem desiderabilem non comedi, & caro & vinū non introierunt in os meum. Vel etiam vt hic specialiter intendit, cum proximorum scandalo. vnde subdit: Neque in quo frater tuus scandalizatur aut infirmatur, quasi dicat: Non solū dico de vino & carnibus quod bonum est eis non vti cum scandalo proximorum, sed etiam quocunque alio cibo cum frater tuus offenditur, turbatur contra te quasi illicite agentem, per quod pax eius perturbatur aut scādalizatur, id est, ad casum peccati prouocatur, propter quod lædit eius iustitia, aut infirmatur, id est, vel saltem in dubitationem venit, an hoc quod agitur sit licitum, propter quod eius spirituale gaudium diminuitur. vnde & ipse Apostolus dicit: Si esca scandalizat fratrē meum, non manducabo carnes in æternum, ne fratrem meum scandalizem. Sed cum licitum sit his cibis vti scilicet, est abstinendum ab eis, vt vitetur scandalum proximorum: pari ratione videtur quod sit abstinendum ab omnibus licitis quæ non sunt necessaria ad salutem, vt vitetur scandalum. Et sic non licebit homini repetere sua si proximus scandalizetur. Dicendum quod si scandalū procedat ex infirmitate & ignorantia, debet homo quantum potest tollere, & reddere rationem, & interim cessare vel differre donec attenta capacitate cesset infirmitas & ignorantia. Si vero pacata passione, & reddita ratione adhuc scandalizaretur, iam non esset scandalum pusillorum siue ex infirmitate, sed Pharisæorum ex malitia: propter quod non tenetur quis abstinere à licitis & honestis ac vtilibus sibi. vnde Christus respōdens Apostolis dicentibus: Scis quod Pharisæi audito hoc verbo scandalizati sunt: dixit: Sinite eos, cæci sunt, & duces cæcorum.

Tu fidem quam habes apud temetipsum, habe coram Deo.

EXcludit hic quandam excusationem. Posset enim quispiam dicere, licet proximus meus scandalizetur ex hoc quod ego indifferenter cibis vtor, licet tamē mihi ad ostensionem fidei meæ, per quam certum est hoc mihi licere: hoc excludit Apost. dicens (fidem habes) scilicet rectā (penes temetipsum) per quam constat tibi licitum esse vti cibis istis: bona quidē & laudabilis est fides ista, sed habe eam in occulto coram Deo, cui talis fides placet, secundum illud: Beneplacitum est Deo fides & māsuetudo, quasi dicat: Non oportet quod fidem istam manifestes per operis executionē, vbi est periculum scandali proximorum. Si obiiciatur illud quod dixit supra: Corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem, ex quo videtur quod non sufficiat habere fidem in corde occulte, sed quod oporteat manifestare confitendo. Dicendum quod ea quæ sunt fidei quædam sunt quæ non sunt perfecte per Ecclesiam manifestata: sicut in primitiua Ecclesia, nondum erat perfecte declaratum apud homines, quod illi qui erant ex Iudæis conuersi non tenerentur legalia seruare. & quemadmodum tempore D. August. non erat per Ecclesiam declaratum quod anima non erat ex traduce. vnde in huiusmodi sufficit homini quod fidem habeat coram Deo, nec oportet quod fidē suam propalet cum scandalo proximorum, nisi forte apud eos qui habēt de fide determinare. Quædam vero sunt per Ecclesiā determinata, & in talibus non sufficit fidem habere coram Deo, sed oportet quod corā proximo quis fidem confiteatur, quantumcunq; ex hoc aliquis scandalizetur. Quia veritas doctrinæ non est dimittenda propter scandalum, prout nec Christus veritatem suæ doctrinæ propter Pharisæorum scandalum dimisit. Quod intelligendū est vbi necessitas vel vtilitas occurrit, vt dictum est supra. Sciendum etiam est quod licet circa talia oporteat quod homo fidē suam manifestet confessione verborū, non tamē oportet quod manifestet eam executione operis, quemadmodū scilicet aliquis fidem habet quod vti matrimonio est licitū, nō requiritur ab eo quod ipse matrimonio vtatur ad fidei manifestationem. Et sic etiam non requirebatur ab his qui rectam fidem habebant, quod fidem suam vsu ciborum manifestarent.

Beatus qui non iudicat seipsum in eo quod probat.

HIC ostendit quomodo ciborum vsus efficitur aliquibus immundus, eo quod est contra conscientiam. Et primo ostendit quid circa hoc sit bonū, vt scilicet de eo quod homo facit non habeat conscientiam remordentem, dicens, Beatus homo qui non iudicat semetipsum, id est, cuius conscientia ipsum non reprehendit vel condemnat, *in eo quod probat*, id est, approbat esse faciendum: sed hoc est intelligendum si recta fide approbet esse aliquid faciendum. Si autem falsa opinione approbat aliquid esse faciendum, puta si arbitretur se obsequium præstare Deo, de hoc quod discipulos Christi interficit, non excusatur ex eo, imo beatior esset si eum circa hoc conscientia reprehenderet, quia per hoc amplius à peccato retraheretur: sed Apostolus hic intelligit de his quæ

quæ licita sunt. hoc enim ad gloriam hominis pertinet quod eum sua conscientia non reprehendit, iuxta illud: Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ.

Qui autem discernit, si manducauerit, damnatus est. Text.

HIC ostendit quod si contra conscientiam quis agat, & vtatur cibis illis, peccat, dicens: *Qui autem discernit*, id est, qui habet opinionem talem quod oportet cibos discernere *si māducauerit*, scilicet cibos quos reputat esse illicitos, *damnatus est*, id est, damnatione dignus est & peccat, quia habet voluntatem faciendi quod est illicitum, & sic delinquit proprio iudicio condemnatus.

Quia non ex fide. Omne autem quod non est ex fide, peccatum est. Text.

HIC assignat rationē quare taliter vtens cibis peccat, dicēs: *Quia non ex fide*. Potest autem fides hic dupliciter accipi. Vno modo pro fide, quæ est virtus. Alio modo secundū quod fides dicitur conscientia. Et hæ duæ acceptiones non differunt nisi secundum differentiam particularis & vniuersalis. id enim quod vniuersaliter fide tenemus, puta vsum ciborū esse licitum vel illicitum, conscientia applicat ad opus quod fit, vel est faciendū. Dicit ergo quod ille qui māducat & discernit, ideo est dānatus, quia hoc non ex fide, sed contra fidem. i. veritatē fidei & contra conscientiam facit. Sine fide enim impossibile est placere Deo. Et quod hæc sit sufficiens causa condemnationis, ostendit subdens: *Omne autem quod non est ex fide, peccatum est*. Ex quo videtur prout dicitur in glo. quod omnis infidelium vita peccatum sit, quemadmodum omnis vita fidelium est meritoria, inquantum ad Dei gloriam ordinatur, secundum illud: Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, in gloriam Dei facite. Sed dicendum quod aliter se habet fidelis ad bonum, & infidelis ad malum. Nam in homine qui habet fidem formatam nihil damnationis est quantum ad culpam, in infideli autem cum infidelitate est bonū naturæ. Et ideo cum aliquis infidelis ex dictamine rationis aliquod bonum facit, non referendo ad malum finem, non peccat. Non tamē opus eius est meritorium: quia non est gratia informatum. & hoc innuit G. cum dicit, Nihil bonum est sine summo bono, id est, nullum bonum est meritorium sine gratia Dei: & vbi deest cognitio vitæ æternæ & incommutabilis veritatis, quæ scilicet est per fidem, falsa virtus est in optimis moribus, inquantum non refertur in finem beatitudinis æternæ. Cum verò homo infidelis aliquid agit ex eo quod infidelis est, manifestum est quod peccat. Et sic intelligendum est omne quod non est ex fide, &c. omne quod est contra fidem vel conscientiam, peccatum est: etsi ex genere suo bonum esse videatur: puta si Paganus ad honorem deorum suorum virginitatē seruet, aut eleemosynam tribuat indigenti, peccat. Quia coinquinatis & infidelibus nihil mundum, sed inquinatæ sunt eorum mēs & conscientia. Si verò actu non referant, licet referant habitualiter, non tamē propterea peccāt dando eleemosynam propter pietatem naturalem cum cæteris debitis circunstantiis, sed bene moraliter agunt. Non enim ad actum moraliter bonum requiritur relatio actualis in vltimum finē, nec habitualis, imò nec virtualis, sed sufficit aptitudinalis, scilicet, quod sit aptus natus referri. Si dicatur quod quemadmodum fidelis primo actu charitatis per fidem refert se, & omnia opera sua futura in Deum, virtute cuius relationis cætera bona in gratia facta sunt meritoria, etiā si actualiter non referant: sed infideles per primum actum infidelitatis suæ retulerunt se & omnia sua opera futura in idolum suum: sequitur ergo quod omnia opera sequentia illam relationem erunt peccata, virtute illius relationis, prout bona opera facta in gratia. Negatur consequentia, quia omnia bona opera ex se sunt ordinabilia in Deum, ideo sufficit prima relatio vniuersalis, in qua continentur virtualiter omnia bona opera futura in existente in gratia. Sed opera bona non sunt ex se referibilia siue ordinabilia in idolum, sed solum ex malitia referentis. Ideo ad hoc quod sint peccata, non sufficit relatio virtualis vel habitualis, sed requiritur actualis, cum ex se sub illo fine non contineatur: de his amplius in nostris institutionibus theologicis. cap. 3. §. 7 ver. 3.

EPITOME DECIMIQVINTI CAPITIS.

IN hoc cap. Apost. cōtinuando doctrinā huius gratiæ, primò docet quomodo maiores & perfectiores in fide debēt sustinere imbecillitates infirmorū, & nō sibi placere. Probat exēplo Christi authoritate Ps. corroborato, & quia illud videtur arduū, subiungit orationis suffragiū, admonēdo ad charitatiuā susceptionē adinuicem, exēplo Christi, qui non solū Iudæos, sed etiā Gentiles susceperit, cōfirmat authoritatibus Psal. & Esa. qui prænūciauit futurū Christi regnū in Gētes, & spē illorum in ipsum, cuius abundantiā & virtutē precatur. Secundò ibi, *Certus sum*, &c. scribit quædā familiaria ad personam suā, excusando se de præsumptione, quæ etiā Romanis ascribi poterat, ex eo quod eos instruere & reprehēdere præsumpserat, assignādo causam cur ita fecit, authoritatē scilicet Apostolicā, cuius fructus magnitudinē ex multitudine locorū, in quibus prædicauit in obedientia & virtute signorū, Christo attribuit. deinde ostendit difficultatē hūc fructū faciēdi prænūciatā ab Esa. Tertiò ibi, *Propter quod*, &c. excusat se de dilatione visitationis eorum, narrando visitationis impedimentum, visitandi propositum, & causas quare differebat visitationem præfixo termino, quo erat ad eos venturus: prænunciat etiam suæ visitationis fructum: tandem postulat ab eis orationum suffragia, vt liberetur ab infidelibus, & vt eius obsequium sit acceptum, inducens eos ex charitate fraterna, & Christi reuerentia, & spiritus sancti dono: finaliter orat pro ipsis.

EXPOSITIO LITERALIS XV. CAPITIS.

DEbemus autem nos qui sumus firmiores, id est perfectiores in fide, *imbecillitates infirmorum*, defectus ex fragilitate proce dentes, *sustinere*, i. patienter ferre, supportare, & non exasperare, prouoca- Galat. 6.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

re, aut scãdalizare, *& non nobis placere.* Ita scilicet vt semper velimus impleri quod nobis placet, & quæ nobis vtilia videntur. *Vnusquisque uestrum,* firmorũ in fide, *proximo suo placeat,* id est placere & condescẽdere studeat, *ad ædificationem,* id est ad honorẽ Dei, & vtilitatem proximorum, vt ipsi ædificẽtur & proficiãt in fide & charitate. *Etenim Christus,* qui est caput nostrum, & quem imitari debemus, *non sibi placuit,* id est quod placeret carni non fecit, sed quæ erãt sibi contraria pro nostra salute pati elegit. *Sed sicut scriptum est* per Psal. ex persona Christi dicentis, *Improperia,* scilicet Iudæorũ, *improperantiũ tibi,* id est, te blasphemantiũ, & veritati tuæ doctrinæ contradicẽtium, *ceciderunt super me,* id est oppresserunt me. *Quæcunque enim scripta sunt,* in sacra scriptura vel vniuersalibus Ecclesiæ conciliis de Christo, vel de eius membris, déque eorum moribus & doctrina, *ad nostram doctrinam scripta sunt,* vt eos imitemur & per ea scripta doceamur cõpati proximis, *ut per patientiã & consolationem scripturarum,* quas, scilicet patientiam & consolationem scripturæ, cõtinent *spem habeamus,* perueniendi ad vitam æternam prout sancti peruenerunt. *Deus autem patientiæ & solatij,* scilicet, dator, qui spiritualem consolationem largitur, *det uobis idipsum sapere in alterutrum,* id est, vt inuicem idem sapiatis, *ut unanimes,* id est, in eadem voluntate existentes per fidei & charitatis consensum, *uno ore,* id est, vna oris confessione, *honorificetis Deum,* creatorem omnium, *Patrem domini nostri Iesu Christi,* per quẽ nos sibi in filios adoptauit. *Propter quod suscipite inuicẽ,* scilicet in infirmitatibus vestris secũdum charitatis affectum vnus sustineat & supportet alium, sicut se vult sustineri: & alium suscipiat ad adiuuandum & promouendum, *sicut & Christus,* benigne, *suscepit uos,* infirmos corporaliter & spiritualiter in protectionẽ & curam suam, vt promisit, & hoc, *in honorem* Dei, in quem omnia referebat vt eum honorificaret. *Dico enim Christum Iesum ministrum fuisse circumcisionis,* id est, Iudæis qui circuncisi erant, prædicator, *propter ueritatem* Dei, vt, scilicet Dei promittentis cõprobarentur. vnde subiungit, *ad confirmandas promissiones patrum,* vt scilicet per hoc implerẽtur promissiones patribus factæ præcipuè Abrahæ, Isaac, & Iacob. *Gẽtes autem super misericordia,* eis per Christum exhibita, *honorare Deum,* scilicet debent: quia licet eis non prædicauerit, misit tamen Apostolos & discipulos ad prædicandum mysterium fidei in Gẽtibus, *sicut,* id est, prout de hac misericordia *scriptum,* id est, prænunciatum est. *Propterea confitebor tibi in Gentibus,* id est, pro conuersione Gentium per me facta, *& nomini tuo cantabo,* noua quadã mentis lætitia, & exultatione, vel faciam quod tibi Gentes confiteantur confessione fidei. *& iterum dicit,* scriptura in Esa. *Lætamini Gentes cum plebe eius,* id est, simul communem exultationem assumite cum Iudæis, qui olim erant plebs mea. *Et iterum Dauid, Laudate dominum omnes Gentes, & magnificate eum omnes populi. Et rursus* Esa. ad cõfirmandum ait, *Et erit radix Iesse,* id est, ex radice Iesse patris Dauid, & qui exurget à morte, *regere Gentes,* per ipsum, *in eo Gentes sperabunt. Deus autem spei,* id est, qui nobis hanc spem infudit, vel in quo sperandũ est, *repleat uos omni gaudio & pace,* scilicet spirituali *in credendo,* id est, vt in hoc quod creditis, etiam pacem & gaudium habeatis, *ut abundetis in spe, & uirtute spiritus sancti,* per virtutem & gratiam spiritus sancti, quæ diffusa est in cordibus vestris.

1.Cor.10.g
Psal.68.b
2.Cor.15.d
2.Cor.vlt.d
Esa.42.a
Psal.17.
Esa.31.a
Esa.9.a
Psal.118.a
Esa.11.b
Psal.2.b
2.Cor.9.c
Supra 5.a

SECVNDA PARS XV. CAPITIS.

CErtus *sum autem fratres mei, & ego ipse,* qui ita loquor, *de uobis, quoniam,* idonei estis ad admonendum eos qui inter vos admonitione egent, quia *& ipsi pleni estis dilectione,* repleti omni scientia humana, & diuina: *ita ut possitis alterutrum uicissim monere.* Cum enim in multis offendamus omnes, oportet vt nos inuicem moneamus. Vnicuique enim Deus mandauit de proximo suo. *Audacius,* i. fecurius, *autẽ scripsi uobis fratres,* errores & defectus vestros, quæ reprehẽsio mea præsumptioni ascribi posset, & audax, ac temeraria iudicari, *ex parte,* id est, ab aliquibus ex vobis, vel ex parte epistolæ, in qua vos reprehendo. Veruntamen non debetis sic existimare. Non enim scripsi vobis perfectioribus vt instituerem vos tanquam ignorantes, vel quod putarem vos defectuosos, sed *tãquam in memoria reducentes uos,* eorum quæ sciebatis, vt rememoraremini pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamẽ sustinuistis passionum, *propter gratiam,* i. Apostolatus, *quæ data est mihi,* à Deo i. & non ab hominibus neque per homines, siue ex debito officij mei scripsi vobis. *Vt sim minister Christi in Gentibus,* inter quas vos primatum tenetis, *sanctificãs,* i. sanctum esse ostendẽs verbo, & prædicatione ac literis, *Euangelium* Dei, quod peruenit ad vos vt fructificet in vobis, prout & in aliis Gentibus, *& ut fiat oblatio Gentium accepta, & sanctificata in spiritu sancto,* i. vt Gẽtes per ministerium meum conuersæ, quas per conuersionem obtuli Christo quasi quoddam sacrificiũ, fiant acceptæ Deo, per rectitudinẽ & fidei perfectionem: & sanctificatæ per charitatis opera. *Habeo igitur gloriam in Christo Iesu ad Deum,* qui talem gratiam Apostolatus dedit mihi exequi tanquã fidelis minister Christi Iesu, à quo & per quẽ accepi. *Nõ enim audeo aliquid loqui eorum quæ per me non effecit Christus,* i. non me iacto, nec refero aliquid de fructu tãquam per me facto, quod per me factũ non sit vt Pseudoapostoli faciũt, *in obedientiam Gentium,* i. pro eo quòd feci Gentes obedire fidei, *in uerbo & factis,* id est, per fidelia verba & recta opera eos ad fidem allexi, *in uirtute signorum,* i. miraculorum minorũ, *& prodigiorũ,* i. maiorũ miraculorũ quæ ex sua excellentia aliquid magni portẽdunt, siue ostẽdunt, *in uirtute spiritus sancti,* qui interius in cordibus audientiũ operatur: *ita ut incipiens ab Hierusalem,* vbi in principio cõuersionis meæ prædicaui in synagogis Iudæorum, *& per circuitum,* i. circũquaque, *usque ad Illyricum repleuerim Euangeliũ Christi,* i. omnia loca repleuerim prædicatione Euãgelij: *sic autem prædicaui Euangelium hoc, nõ ubi nominatus est Christus,* i. non apud illos qui nomẽ Christi nõ audierant, *ne super alienũ fundamentum ædificarẽ,* id est, ea intentione volui prædicare his qui nomẽ Christi non audierãt, ne si præuenti fuissent à doctrina Pseudoapostolorum difficiliùs eos ad

Galat.5.
1.Cor.1.
Eccle.3.a
Eccle.17.
Heb.10.f
Galat.1.b
Supra.1.a
Act.10.
Esa.2.a

eos ad veritatem reducerem: & sic consecutum est, quod super alienum fundamentum non ædificaui. *Sed sicut scriptum est: Quoniam,* Gẽtiles, *quibus non est annunciatum de eo,* i. Christo per prophetas, *videbunt* res iam impletas. *Et qui* antè, *non audierunt de eo,* scilicet Christo, *intelligent fidei ueritatem.* Esa.2

TERTIA PARS XV. CAPITIS.

PRopter quod, scilicet Euangelium in tot locis prædicandũ, *impediebar plurimum uenire ad uos, & prohibitus,* id est, impeditus propter occupationes, vel per diuinam prouidentiam, à qua dirigebar in salutem aliorum, *usque adhuc. Nunc uero* peragratis omnibus his locis, *ulterius locum non habens,* in quo necessitatẽ habeam permanẽdi, *in regionibus, cupiditatem autem habens ueniendi ad uos, ex multis iam præcedentibus annis: cum in Hispaniã proficisci cœpero, spero quod præteriens uidebo uos,* vt scilicet aliquid impartiar vobis gratiæ spiritualis, *& à uobis deducar illuc,* scilicet in Hispaniam. *Si uobis primum ex parte fruitus fuero,* id est, si prius aliquanto tempore vobiscum consolatus fuero in domino per eam, quæ inuicem est, fidem vestram, atque meam. *Nunc igitur proficiscar in Hierusalem ministrare sanctis,* id est, fidelibus qui venditis possessionibus, & pretio illarum ad pedes Apost. posito, imminente fame in penuria & egestate erant. *Probauerunt enim Macedonia & Achaia,* id est, fideles vtriusque regionis dignum esse iudicauerũt, *collationem aliquam,* id est, aliquam collectam & donationem temporalium bonorum, *facere in pauperes,* id est in vsum pauperum *sanctorum,* id est fidelium iustorũ, *qui sunt in Hierusalẽ. Placuit enim eis, & debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum,* id est Iudæorũ, scilicet notitiæ diuinæ, promissionũ & gratiæ, *participes facti sunt Gentiles, debent & in carnalibus,* id est, temporalibus, *ministrare eis,* scilicet Iudæis. *Hoc igitur cum consummauero,* id est perfecero opus administrationis, *& assignauero eis fructum hunc,* id est, eleemosynam Gentilium, quę est quidam fructus conuersionis eorum, *proficiscar per uos in Hispaniam. Scio autem,* id est certus sum ex fiducia diuinæ gratiæ, *quoniam ueniens ad uos, in abundantia benedictionis Christi ueniam,* id est Christus abundantius suam benedictionem dabit vobis in aduentu meo. *Obsecro ergo uos fratres per dominũ nostrum Iesum Christum, & per charitatem spiritus sancti,* id est quam diffundit in vobis spiritus sanctus, *ut adiuuetis me in orationibus uestris pro me ad Deum,* ne quod defero aliqui auferant, *& ut liberer ad infidelibus qui sunt in Iudæa,* qui præcipuè me impugnant & oderũt, *& obsequij mei oblatio,* id est eleemosyna in qua eis ministro, *accepta,* id est grata, quali sufficiens & non diminuta, *fiat in Hierusalem sanctis,* vt ex hac prouocentur ad gratias agendum Deo, & ad orandum pro ipsis Gentilibus ad fidem conuersis a quibus recipiunt, *ut ueniam ad uos cum gaudio,* & hoc *per uoluntatem* Dei, *ut refrigerer uobiscum,* id est vt refrigerium & alleuiationem tribulationum mearum ex vestra præsentia recipiam. *Deus autem pacis,* scilicet dator, *sit cum omnibus uobis,* vt scilicet per eum pacem & peccatorum remissionem habeatis, siue veniam siue non veniam. *Amen,* id est, fiat. Esa.2

COMMENTVM DECIMIQVINTI CAPITIS.

Debemus autem nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. Text.

IN hac prima huius capitis parte Apostolus docet quo modo maiores & perfectiores debent infirmitates minorum & imperfectiorum sustinere. Et primo ponit conclusionem reiunctiuam in iij præcedentis capitis, bipertitam in partem videlicet affirmatiuam, & partem negatiuam. Prima pars pertinet ad exteriorem actum. vnde dicit: *Debemus, &c.* quasi dicat non solum debemus scandala minorum vitare, vt proxima cap. dixit, verum etiam imbecillitates infirmorum sustinere, id est patienter tollerare. Nec verò (vt ad notauit Origen.) censendus est hic Apostolus contrauenisse Sapientis documẽto: Laudet te proximus tuus, & non os tuum. Non enim laudis gratia in prima persona dixit nos firmiores, sed humilitatis potius: vt cum aliis fateretur debitum obsequium sustinendi infirmos. Qua etiam de causa etsi non se simpliciter pronunciet infirmum, ait tamẽ, Factus sum infirmus (eorum infirmitates tollerando, & in ipsis eos iuuando) vt infirmos lucrifacerem. Quemadmodum enim in materiali ædificio eliguntur aliqua firmiora, ad sustinendum totum ædificij pondus, quod ex fragiliori materia superponitur, vt fundamenta erectæque columnæ quibus pondus ac moles innititur, solidioráque ligna, quibus totum ædificium illaqueatur: ita etiam in spirituali Eccles. ædificio non solum eliguntur, sed etiam effulciuntur aliqui firmiores, vt sustineant pondus aliorum. vnde Psalm. Ego confirmaui columnas eius, vt infirmos & imbecilles, id est infirmorum defectus & fragilitates cum patientia tollerent, & illos iuuando suis humeris importẽt, exemplo Christi qui languores nostros ipse tulit, & infirmitates portauit. Ideo Apost. Alter alterius onera portate, sic adimplebitis legem Christi. Altera autem parte conclusionis negatiua submouet impedimentum, quod nobis obstat quominus fratrũ molestias æquo animo feramus: hoc obstaculum est proprius amor & sui ipsius complacentia, quæ pertinet ad actum siue intentionem interiorem vnde dicit, *Et non debemus nobis placere,* ita scilicet vt semper velimus illud impleri quod nobis placet, vel quod nobis vtile videtur. Ob hoc Apostolus sciens quod charitas patiens est, neque æmulatur, neque quærit quæ sua sunt, dicebat: Ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi vtile est, sed quod multis vt salui fiant. Prou.27.a
1.Cor.9.d
Psal.74.a
Esa.5.b
Galat.6.a
1.Cor.13.b
1.Cor.10.g

Vnusquisque uestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem. Text.

EXplicat hic propositam exhortationem quantum ad secundam partem, qua vetuerat ne nobis placeremus, vt nemini videretur licentiam indulgere applaudẽdi per omnia amicis: modum præscribit dicens: *Vnusquisque uestrum proximo suo placeat,* id est, condescendat in his quæ ei pla-

Esa.30.c cent, non tamen in his quæ mala sunt: quod tamen quidam requirunt secundum illud, Loquimini nobis placentia. ideo subdit, *in bonum*. Similiter etiam non debemus intendere vt hominibus placeamus propter humanum fauorem vel gloriam. Quia dominus dissipauit ossa eorum qui hominibus placent, sed ad honorem Dei, & vtilitatem proximorum. vnde subdit, *ad ædificationem*, id est, propter hoc quod voluntati aliorum condescendentes ipsi ædificentur in fide & dilectione Christi. vnde proximo capite dixit: Quæ ædificationis sunt, inuicem custodiamus.

Text. *Etenim Christus non sibi placuit: sed sicut scriptum est, Improperia improperantium tibi, ceciderũt super me.*

HIC ex duabus partibus propositæ exhortationis probat posteriorem, vt priorem concludat. Probat autem exẽplo Christi, cuius actio nostra est instructio. vnde & ipse dicebat: Exẽplum enim meum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci & vos faciatis. ait ergo, Dictum est quod non debemus nobis placere secundum nostram priuatam volũtatem. *Etenim Christus*, qui est caput nostrum, *non sibi placuit*, dum elegit pati pro nostra salute, quia ea quæ erant suæ propriæ volũtati cõtraria pati & sustinere voluit propter diuinam voluntatem. vnde dicebat: Non mea, sed tua volũtas fiat. Ad hoc autem exemplum corroborãdum adducit authoritatem Psal. dicens, *Sicut scriptum est*, scilicet à Dauid ex persona Christi dicẽtis ad patrem, ô pater improperia Iudæorum improperantiũ tibi, id est, te blasphemantiũ per sua mala opera, & per hoc quòd veritati tuæ doctrinæ contradicunt, ceciderũt super me: quia eis proponebã, & eorum mala opera redarguebam. vnde Christus: Sed oderũt me & patrẽ meum. Potest hoc etiam referri ad peccata totius humani generis, quæ omnia peccata sunt quodammodo improperia Dei, inquantum per ea lex Dei contemnitur. vnde Esa. Dereliquerunt dominum, blasphemauerunt sanctum Israel. Sic ergo improperia improperantium Deo ceciderunt super Christum, inquantum ipse pro peccatis omnium mortuus est. Posuit enim Deus in eo iniquitates omniũ nostrũ. Et peccata nostra pertulit in corpore suo super lignũ.

Mat.26.d Psal.68.b Ioan.15.d Esa.1.a Esa.53.d 1.Pet.2.d

Text. *Quæcunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: ut per patientiam & consolationem scripturarum, spem habeamus.*

OStendit hic quod exemplum Christi in sacris literis scriptum & prænunciatum imitari debemus, dicens: *Quæcunque scripta sunt*, de Christo vel de membris eius, *ad nostram doctrinam scripta sunt*. nulla enim necessitas fuit hæc scribere, nisi propter nos, vt ex his instruamur. Ideo ad Timotheum scribens, dicit, Omnis scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum & erudiendum, &c. Quid autem in scripturis ad nostrã doctrinam contineatur ostendit, dicens: *Vt per patientiam & consolationem scripturarum*, quas scripturæ sanctæ continent: continetur enim in sacra scriptura patientia sanctorum in malis sustinendis. vnde D. Iaco. Sufferentiam Iob audistis. cõtinetur etiam in eis consolatio quam Deus eis exhibuit, secundum illud: Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificauerunt animã meam. & D. Petr. pronuntiat quæ in Christo fuerunt passiones, quod pertinet ad patientiam: & posteriores glorias, quod pertinet ad consolationem. Quem autem fructum ex hac doctrina suscipiamus ostendit, dicens, *ut spem habeamus*. Per hoc enim quod in sacra scriptura instruimur, eos qui patienter tribulationes propter Deum sustinuerunt, diuinitus consolatos fuisse, accipimus spem quod & nos consolabimur, si in ipsis fuerimus patientes. ideo Iob: Et si occiderit me, in ipso sperabo.

2.Tim.3.d Iaco.1.vlt.c 1.Pet.1.b Iob 13.b

Deus autem patientiæ & solatij det vobis idipsum sapere in alterutrum secundum Iesum Christum, ut unanimes uno ore honorificetis Deum & patrem domini nostri Iesu Christi.

QVia videtur arduum esse vt purus homo possit exemplum Christi imitari, secundum illud: Quis est inquam homo qui possit sequi regem factorem suum: ideo Apo. adhibet orationis suffragium, dicens: *Deus autem patientiæ*, s. dator, iuxta illud: tu es patientia mea, *& solatij*, i. qui spiritualem consolationem largitur, secundum illud: Pater misericordiarum & Deus totius consolationis, à quo omne datum optimum, & omne donum perfectum, *det vobis idipsum sapere in alterutrum*, i. vt inuicem idem sapiatis, cognoscatis & iudicetis, secundum illud: Idem sapite, pacem habete. Non quidem secundum consensum in peccatum, sed *secundum Iesum Christum*, qui est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, *ut*, per hoc quod idem sapitis, *unanimes*, existentes per fidei & charitatis consensum vnanimes, habitetis in domo *uno ore*, i. vna oris confessione, quæ ex vnitate fidei procedit, vt per conformitatem cordis & oris *honorificetis Deum*, omnium creatorem, idipsum etiam existentem, *patrem domini nostri Iesu Christi*, per quem nos sibi in filios adoptauit. Qui enim honorificauerit dominum, honorificabitur ab eo, iuxta illud: Qui honorificauit me, honorificabo eum.

Ecclę.2.c 2.Cor.1.a 2.Cor.vlt.d Ephe.2.c 1.Reg.2.f

Text. *Propter quod suscipite inuicem.*

HIC declarat priorem partẽ admonitionis præmissæ in frõte huius capitis: in qua dixerat quod firmiores debent imbecillitatem infirmorũ sustinere, quia ea quæ scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, scilicet exempla Christi & sanctorum, qui se inuicem susceperũt. Ideo nos inuicem suscipere debemus, vt, scilicet, vnus secundum charitatis effectum sustineat quæ sunt alterius, sicut & vult se sustineri quantum charitas permittit, & vt vnus etiam alium iuuet, & promoueat, vt prædixit: Infirmum in fide suscipite.

Supra 14.a

Text. *Sicut & Christus suscepit nos in honorem Dei.*

Esa.42.a Luc.1.f Ioan.8.f HIC assignat pro ratione exemplum Christi, dicens: *Sicut & Christus suscepit nos*, scilicet, in sua protectione & cura, secundum illud: Ecce seruus meus, suscipiam eum, & illud: Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ & hoc *in honorem* Dei, in quem omnia referebat, iuxta illud:

illud: Honorifico patrem meum. Ex quo datur intelligi quod & nos debemus inuicem suscipere, in his quæ pertinent ad honorem Dei.

Text. *Dico enim Christum Iesum ministrum fuisse circuncisionis propter ueritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum.*

HIC declarat quomodo Christus susceperit nos. Et primo quãtum ad Iudæos, rationem assignat: ait ergo, dictũ est quod Christus suscepit vos qui estis congregati in vnitatem fidei ex Iudæis & Gentibus: hoc patet quantum ad vtrosque, & primo quantum ad Iudæos: *Dico enim Christum Iesum ministrum fuisse circuncisionis*, id est, Iudæorum circuncisorum. Est enim ipse author fidei quantum ad omnes, secundum illud: Aspicientes in actorem fidei, &c. Sed in propria persona non se exhibuit semetipsum nisi Iudæis, secundum illud: Non sum missus nisi ad oues, quæ perierũt domus Israel. & Esa. Non audietur vox eius foris. Et hoc quidem, *propter ueritatem* Dei, vt, scilicet, veritas Dei comprobaretur. Est enim Deus verax. vnde subdit, *ad confirmandas promissiones patrum*, id est, vt per hoc implerentur promissiones patribus factæ, secundum illud: Sicut locutus est ad patres nostros, &c. & illud: Quotquot sunt promissiones Dei, in illo Est.

Heb.12.a Mat.15.c Esa.65.d Supra 1.a Luc.1.f 2.Cor.1.d

Text. *Gentes autem super misericordia honorare Deum.*

HIC ostendit Gentes etiam esse susceptas à Christo, dicens, *Gentes*, &c. quasi dicat, dictum est quod Christus suscepit Iudæos propter veritatem Dei, vt promissiones patrum implerẽtur: Gentibus autem non erant promissiones factæ, ideo hoc non habet locum quantum ad Gentes, quæ fuerunt per misericordiam susceptæ: ideo dicit, Gentes autem debent honorare Deum super misericordia eis exhibita per Christum. Quia licet eis personaliter non prædicauerit, ad eos tamen suos discipulos misit, qui in Gentibus ministerium exercuerunt, sicut ipse exercuerat in Iudæis, iuxta illud: Euntes in mundum vniuersum docete omnes gentes, &c. Et illud, Illi autem profecti, prædicauerunt vbique, &c. De hac misericordia loquitur Psalm. dicens: Misericordia domini plena est terra. & D. Virgo: Et misericordia eius à progenie in progenies, &c. Sic ergo Apostolus conuersionem Iudæorum attribuit veritati diuinæ, conuersionem verò Gentilium diuinæ misericordiæ. Si in oppositum obiiciatur illud, Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas: Dicendũ quod per hoc quod ascribit vocationem Gentium misericordiæ diuinæ, non excludit veritatem: nec etiam attribuendo conuersionem Iudæorum veritati, non excludit misericordiam. cum Apostolus ex Iudæis natus, dicat: Misericordiam consecutus sum. Ex misericordia enim Dei fuit quod Deus patribus promissiones fecit de posterorum salute. Similiter etiam ad veritatem diuinam pertinebat quod impleuit propositum suum de salute Gentium, quod dicit esse sacramentum absconditum à seculis in Deo. Sed aliquis modus veritatis, scilicet, pro implerione promissorum consideratur in conuersione Iudæorum, qui non considerabatur in vocatione Gentium, quibus promissiones factæ non fuerunt.

Mat.vlt.d Mar.vlt.d Iudi.1.g Psal.24.b 1.Tim.1.c Ephes.3.b

Text. *Sicut scriptum est, Propterea confitebor tibi in Gẽtibus domine, & nomini tuo cãtabo. Et iterum dicit, Lætamini Gentes cum plebe eius. Et iterum, Laudate omnes Gentes dominum, & magnificate eum omnes populi. Et rursus Esaias, Erit radix Iesse: & qui exurget regere Gentes, in eum Gentes sperabunt.*

CONfirmat hic quod dixit de conuersione Gentium. Licet enim Gentibus non fuerit promissa vocatio ad fidem Christi, non tamen ex improuiso accidit: quia fuit prophetarum vaticiniis prænunciata. Inducit autem quatuor authoritates, quarum prima continet gratiarum actionem Christi ad patrem, pro conuersione Gentium per ipsum facta. vnde dicit: *Sicut scriptum est* per Psal. ex persona Christi, constitues me in caput Gentium, & insurgentibus in me Iudæis, exaltabis me ô Deus pater: & ego Christus, *Confitebor tibi* in confessione gratiarũ actionis, *in Gentibus*, id est, pro Gentium conuersione per me facta. Et *cantabo*, quadam noua mentis exultatione, *nomini tuo*: quod eis manifestum est, secundum illud: Manifestaui nomen tuum hominibus quos dedisti mihi, &c. Vel aliter, *confitebor tibi in Gentibus*, id est, faciam quod Gentes confiteantur tibi confessione fidei: iuxta illud, Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes. Et *nomini tuo cantabo*, id est, faciam quod Gentes cantent tibi canticum quod cõsistit in exultatione spiritus renouati, secundum illud: Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra. Secunda authoritas continet adunationem Gentium & Iudæorum. vnde subdit: Et *iterum dicit*: scilicet scriptura: *Lætamini Gentes cum plebe eius*, id est, simul communem exultationem assumite cum Iudæis, qui olim erant plebs eius. vnde Esaias, Lætabuntur coram te sicut qui lætantur in messe. Et Christus: Fiet vnum ouile & vnus pastor. Nostra autem litera habet Lætamini cum Hierusalem, & exultate in eo omnes qui diligitis eam. Tertia authoritas continet deuotionem Gentilium. vnde subdit: Et scriptum est in Psal. *Laudate omnes gentes dominum*, bonitatem eius confitendo, prout idem prædixerat: A solis ortu vsque ad occasum laudabile nomen domini, *& omnes populi magnificate eum*. Non solum populus Iudæorum magnificet, id est, credat magnum: sic quod sua magnitudine omnem laudem excedat. vnde Sapien. Exaltare eum quantum potestis: maior est enim omni laude. Et Malach. A solis ortu vsque ad occasum magnum est nomen meum in Gentibus. Quarta authoritas continet reuerentiam Gentium ad Christum: vnde subditur, Et *rursus* Esaias ait: *Erit radix Iesse*, in quo prænunciat Christi originem ex semine Dauid nasciturum: Iesse namque fuit pater Dauid. Dicit ergo, Erit radix Iesse ex cuius pullulatione Christus nascetur. vnde dicit, Egredietur virga de radice Iesse, & flos, &c. Vel Christus erit radix Iesse: quia licet ex Iesse processerit secundum carnis originem, tamen sua virtute sustentauit Iesse, & gratiam ei influxit. vnde supra di-

Psal.17.f Ioan.17.a Psal.66.a Psal.95.a Esa.35.e Esa.9.a Ioan.10.d Psal.18.b Eccles.43.d Mala.1.c Esa.11.a

Supra 1.c

Psal.2.b

1.Pet.1.a

Text.

Psal.70.a

Nota.c

Galat.5.d

Galat.5.a

Ia.ob.8.c

Supra 5.a

2.Cor.9.b

Text.

Psal.14.a

Galat.6.a

Ezec.10.a

Supra.10.a

1.Cor.1.a

Iacob.3.a

Text.

Philip.4.b

Hebr.10.f

zit: Non tu radicem portas, sed radix te. Deinde tangit Christi officium, dicens: *Et qui exurget*, in tantam gratiæ excellentiam, vt posit *regere Gentes*, eas diuino culrui subiugando, quod nullus ante eum facere potuit. vnde prænunciatum fuit: Dabo tibi Gentes hæreditatem tuam: Reges eos in virga ferrea. Vltimo ponit Gentium ad Christum deuotionem, dicens: *In cum Gentes sperabunt*: vt, scilicet, per eum hæreditatem cælestis gloriæ consequantur. vnde D. Petr. Regenerauit nos in spem viuam per resurrectionem Christi ex mortuis.

Deus autem spei repleat uos omni gaudio & pace in credendo, ut abundetis in spe & uirtute spiritus sancti.

HIC subiungit orationem dicens, *Deus autem*, &c. quasi dicat: Dictū est quod Gentes in ipsum sperabunt, Obsecro vt Deus *spei*, id est, qui nobis hanc spem infundit. vnde ipsum Psalm. Spē tuam vocat dicens: Spes mea domine: Vel Deus spei, id est, in quo sperandum est, *repleat uos omni gaudio*, scilicet spirituali: quod est de Deo, iuxta illud: Gaudiū enim domini est fortitudo vestra, per quam homo in seipso & quo ad Deum & proximum est pacatus. vnde Psalmist. Pax multa diligentibus legem tuam domine, *in credendo*, quasi dicat, vt cum hoc quod creditis etiam pacem & gaudium habeatis, quæ quidem sunt charitatis effectus: secundum illud, Fructus autem spiritus sunt charitas, gaudium, pax. vnde patet quod est à Deo qui est dator spei. vnde optat eis Apostol. vt cum fide habeant charitatem, per quam fides operatur, ne fides eorum sit informis & mortua: cum fides sine operibus mortua sit. Et sic per plenitudinem harum virtutum abundetis proficiendo de bono in melius, non solum in spe, sed etiam in virtute spiritus sancti, id est, in charitate, quæ in cordibus nostris diffunditur per spiritum sanctum qui datus est nobis. vnde alibi dicit: Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis.

SECVNDA PARS XV. CAPITIS.

Certus sum autem fratres mei & ego ipse de uobis, quoniam & ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita ut possitis alterutrum monere.

IN secunda huius capitis parte Apostolus incipit eis quædam familiaria scribere. Et primò quædam pertinētia ad seipsum. parr tracto enim & absoluto argumento quod proposuerat de fide & gratia euangelica, iam quasi in peroratione epistolari more & stilo purgat se ab offensione, quam Romani sumpsisse poterant, quod asperius grauiorique censura, quam par esset, eos per totam epistolam, maxime hic circa finem reprehendisset, nimirumque sibi ipsi vsurpasset authoritatis in ipsis erudiendis, ac si nulla fuissent instructi doctrina fidei. Hanc igitur notam abstergit, dicens: *Certus sum*, id est, hoc persuasum habeo ex his quæ de vobis audiui, *ego ipse*, qui vestra vobis obiicio crimina, quoniam idonei estis ad admonendum, qui inter vos admonitione indigent. Ad hoc autem vt aliquis alium recte moneat duo requiruntur. Quorum primum est, vt non ex odio vel ira, sed ex dilectione moneat, secundum illud: Corripiet me iustus in misericordia, &c. Et Apostol. Vos qui spirituales estis instruite huiusmodi in spiritu lenitatis. Et quātum ad hoc dicit: *Quoniam & ipsi pleni estis dilectione*. vnde Ezech. Imple manum tuam prunis ignis, quæ sunt inter Cherubin, qui est ignis charitatis. Secundò requiritur scientia veritatis, eo quod quidam habent zelum Dei in corrigendo, sed non secundum scientiam. Ideo subdit, *repleti omni scientia*, scilicet, humana & diuina, veteris & nouæ legis. vnde alibi dicebat: In omnibus diuites facti estis in omni verbo & in omni scientia, & ex his hic concludit: *Ita ut possitis* conuenienter per dilectionem & scientiam, *alterutrum monere*. Quia cum in multis offendamus omnes, oportet vt inuicem moneamus. Vnicuique enim Deus mandauit de proximo suo.

Audacius autem scripsi uobis fratres ex parte, tanquam in memoriam uos reducens: propter gratiam quæ data est mihi à Deo, ut sim minister Christi Iesu in Gentibus, sanctificans Euangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium accepta & sanctificata in spiritu sancto.

POstquam excluserat falsam causam scribendi, quod, scilicet, non fuerit motus ad scribendum, quod illos existimaret omnino corruptos moribus, seu doctrina vacuos: hic assignat veram causam quare monuerat & correxerat. Et primò dicit quod hoc pertinebat ad authoritatem Apostolatus sibi commissam, dicens: *Audacius autem*, id est securius, *scripsi uobis*, errores & defectus vestros arguendo: quod quidem ad audaciæ præsumptionem posset ascribi, propter hoc quod offensionem vestram non timui, sequens dictum Iob, qui dicebat de vito forti & cōstanti: Audacter in occursum pergit armatis. Verum hæc præsumptio excusatur ex tribus. Primò ex conditione eorum quibus scribebat: quia etsi inter Romanos essent aliqui, respectu quorum talis reprehensio audax & præsumptuosa videretur: erant tamen aliqui qui egebant dura reprehensione propter contendentium insolentiam. vnde ad Titum scribens dicebat, Increpa eos dure. Et hoc innuit cum dicit: Ex parte, quasi dicat, non videtur mea scriptura esse audax quantum ad omnes, sed quantum ad aliquam partem vestrum. Vel potest intelligi ex parte epistolæ in qua eos reprehendit. Potest etiam intelligi ex parte Ecclesiæ, quæ scilicet mecum est. Secundo excusatur prædicta audacia ex intentione Apostoli: non enim scripsit eis tanquam instruens ignorantes, sed in memoriam reducens cognitorum: & hoc innuit, dicens: *tanquam in memoriam uos reducens*, quasi oblitos eorum quæ sciebatis, prout etiam Philippensibus scribens dicit: Occupari autem eratis. Et Hebræis: Rememoramini pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamen sustinuistis passionum. Tertio excusatur ex authoritate Apostoli, quæ hoc requirebat. vnde subdit, *propter gratiam*, scilicet Apostolatus mihi commissi. vnde ad Corinthios scribens dicebat: Gratia Dei sum, id quod sum. Huius autem gratiæ primo describit authoritatem, cum dicit, *quæ data est mihi à Deo*, quasi dicat, non

dicat, non ab hominibus neque per hominem. Secundo declarat & specificat hanc gratiam, cum dicit, *ut sim minister Iesu Christi in Gentibus*, id est, vt seruiam Christo Iesu in Gentium conuersione. vnde Corinth. scribens dicebat: Sic nos existimet homo vt ministros Christi. & supra: Quandiu sum Gentium Apostolus ministerium meum honorificabo. Tertio ostendit huius gratiæ actum cum dicit: *Sanctificans Euangelium* Dei, id est, sanctum esse ostendens, verbo & opere bonæ conuersationis & miraculorum. vnde Coloss. scribens ait: In verbo veritatis Euangelij quod peruenit ad vos, sicut & in vniuerso mundo est, & fructificat & crescit. Et Sapiens, Iusti sunt sermones mei. Quartò ponit finem huius gratiæ cum dicit, *ut fiat oblatio Gentium*, id est, Gentiles per meum ministerium conuersæ, in quo quasi quoddam sacrificium & oblationem Deo obtulit: secundum illud, Et si immolor super sacrificium & obsequium fidei vestræ, gaudeo & congratulor omnibus vobis. *accepta*, s. Deo per rectitudinem. vnde Psal. Tunc acceptabis sacrificium iusticiæ, oblationes & holocausta. *& sanctificata in spiritu sancto*, id est, per charitatem & alia spiritus sancti dona, secundum illud, Sanctificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.

1.Cor.15.b
Galat.1.b
1.Cor.4.a
Coloss.1.a
Prou.8.a
Philip.2.c
1.Cor.6.c
Text.

Habeo igitur gloriam in Christo Iesu ad Deum. Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus in obedientiam Gentium, uerbo & factis, in uirtute signorum atque prodigiorum, in uirtute spiritus sancti.

ET quia superiori sermone se per humilitatē adeo submisisse visus est, vt minoris apud Romanos eius Epistola haberi posset: hic primo sancta cōmendatione suam attollit functionē, ne nimia humiliatio præiudicaret dignitati Christi. ait ergo, *Habeo igitur*, &c. quasi dicat, Nō cogitetis idcirco me ita gessisse humiliter, quod officium meum erga vos non fuerit gloria dignum, sed id feci vt ostenderem quod quicquid haberem gloriæ, id esse situm in Christo Iesu, cuius fui gor authoritate: sed hæc gloria tandem refertur in Deum qui nobis eam donauit. vnde Psal. Non nobis domine nō nobis, sed nomini tuo da gloriam. Secundo excusat arrogāriam quam inuidi captātes verba Pauli possent illi ascribere, dicens: *Non audeo*, &c. Hanc excusationem intelligūr aliqui affirmatiuè in hoc sensu: Non audeo loqui nisi ea quæ per me fecit Christus, quasi dicat, si audeo commemorare illa quæ gessi, non audeo tamen aliquid iactare quod non per me Christus effecerit, id est, nō gloriot de aliquibus rebus per me gestis tāquam meis propriis. Quia tunc inciderē in illā domini sentētiam. Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est. Origenes hic dicit Apost. velle dicere quod non vult commemorare aliena opera quæ non per ipsum fecit Christus, sed per alios Apost. quasi quærens de alienis laboribus gloriam aucuparī, sed illa propriè quæ per ipsum fecit: & huic sensui cōfert quod paulò inferius subiungit se prædicasse vbi non erat nominatus Christus, ne super alienum fundamentum ædificaret. Tertio ponit ipsum fructum de quo gloriatur, dicēs, *in obedientiam Gentium*, quasi dicat: Gloria mea hæc est ex eo quod feci Gentes obedire fidei & euangelio: iuxta id quod superius dixit, ad obediendum fidei in omnibus Gentibus. vnde Psal. In auditu auris obediuit mihi. Quartò ostēdit modum, quo Gentes ad hanc obedientiam adduxerit. Et quia fides ex auditu est, primo dicit in verbo, id est, per verbum prædicationis fidei. Argumenta autem fidei prædicatæ, sunt bona conuersatio & exempla prædicantis. Et quoad hoc subdit, *& factis*, quasi scilicet per recta opera Gentes ad fidem allexi. vnde Christus: Sic luceat lux vestra corā hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrū qui in cælis est. Et quia per opera miraculorum Deus dat testimonium doctrinæ prædicatæ, secundum illud: Domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis. Ideo subdit, *in uirtute signorum*, puta per sanationes ægritudinum & prodigiorum, id est maiorum miraculorū, quæ ex sua magnitudine aliquid magni portendunt, id est ostendunt. Sed omnia hæc non sufficerent, nisi spiritus sanctus intus corda audientium moueret. vnde in actibus Apost. legimus: Quod loquente Petro verba fidei, cecidit spiritus sanctus super omnes, qui audiebant illum. Ideo subdit, *in uirtute spiritus sancti*, & Hebræis scribens dicit: Contestante Deo signis & prodigiis variis, & spiritus sancti distributionibus.

Supra 1.a
Psal.17.g
Supra 10.d
Mat.5.b
Mar.vlt.d
Act.10.g
Hebr.2.a
Text.

Ita ut ab Hierusalem per circuitum usque ad Illyricum repleuerim Euangelium Christi.

HIC commendat officium suum ab amplitudine effectus, quæ amplitudo fuit eximia. Nam *ab Hierusalem*, à qua, vt ab Esa. prænuntiatum fuit, exiuit lex & verbum domini. *usque ad Illyricum*, quæ sunt verba excellentis superlationis. ab Hierusalem enim ad Illyricum est maxima distantia: qui a ab Oriente ad Occidentem Septētrionalem (est enim Illyricū idem quod Adriaticum mare) *repleuerim Euangelium Christi*, id est, omnia illa loca repleuerim prædicatione Euangelij. Et ne aliquis intelligat, quod solum vadēs per rectam viam ad Hierusalē, ad Illyricum prædicauerit Euangelium, subdit, *per circuitum*, scilicet Gentibus circunquaque prædicauit, nunc ad Septentrionem, nunc ad meridiem obambulans. Nam si consulas cosmographos qui ex Actis Apostolorum, aliisque probatissimis historiis itinera Pauli & nauigationes optima fide collegerunt, comperies eum peragrasse Arabiam, Syriam, Phœnicem, Samariam, Ciliciam, Lydiam, Pamphiliam, Lycaoniam, in qua Ephesus est, Phrygiam, Galatiam, Bithyniam, ac penè totam Asiam minorem, atque hinc in AEgeo mari traiecto, Macedoniam, in qua Thessalonica est, peruenisse: & Atticam, Achaiam, in qua Corinthus est, ac meliorem Græciæ partem percurrisse, in Cyprum, Rhodum, Coum, Chion, & Crerum adnauigasse. Fulmen dixeris cælo delapsum, quod in angulos omnes ferè mundi insiliuit, igne euangelico omnia replens. Vnde ei competere potest illud Iob: Quis det vehementissimo imbri cursum. Postmodum captus Hierosolymis à Iudæis, appellauit tanquam Romanus ciuis ad Neronem Cæsarem. vnde idcirco ereptus à militibus Romanis, per mare & per terras delatus est

Mat.5.b
Mar.vlt.d
Act.10.g
Hebr.2.a
Text.
Esa.2.a
Iob 38.c

ad mare Adriaticum, cuius hic meminit, ac demum inde naufragiis reiectus est in Melitem, quæ est Malta, vnde in Siciliam: ad demum in Italiam nauigauit.

Text. *Sic autem prædicaui Euangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem.*

HIC commendat munus prædicationis suæ à difficultate. difficile enim est omnino ignaros ad fidem conuertere: ait ergo, *Sic autem prædicaui euangelium, non ubi nominatus est Christus*, id est, Psal.17.a Esa.55.b non apud illos, qui nomen Christi audiuerant, de quibus Psalmist. Populus quem non cognoui, seruiuit mihi. Et Esa. Ecce Gentes quas nesciebas, Gentes quæ te non cognouerunt, ad te current. Subdit autem rationem, dicens: *Ne super alienum fundamentum ædificarem.* Potest autem alienum fundamentum dupliciter intelligi. Vno modo doctrina hæretica, quæ est omnino aliena à veræ fidei fundamento, & sic hoc aduerbium, *ne*, ponitur causaliter. Ea enim intentione Apostol. voluit prædicare illis, qui nomen Christi non audiuerant, ne si præuĕri essent à doctrina Pseudoapostolorũ, difficilius esset eos ad veritatem reducere. vnde Christus, Matth. 7. Stultus est qui ædificat domum suam super arenam, cui comparatur falsa doctrina. Alio modo, per alienum fundamentum potest intelligi doctrina veræ fidei ab aliis prædicata, & sic hoc aduerbiũ, *ne*, accipitur consecutiuè. Non enim vitauit Apostolus prædicare illis, quibus ante Christus fuerat prædicatus. Nam vt habetur in Act.11.d Actis Apostol. prædicauit in Antiochia, vbi D. Petrus & alij prædicauerant, & postmodum Romanis. ideo debet sic accipi prædicaui, id est, procuraui semper & me prætuli prædicare, non vbi nominatus est Christus: vel sic, id est, eo prædicante his qui de Christo non audierant: consecutum est, vt non ædificaret super alienum fundamentum, sed ipse iaceret prima fidei fundamenta. vnde 1.Cor.3.b Corinthiis scribens dicebat: Vt sapiens architectus fundamentum posui.

Text. *Sed sicut scriptum est: Quoniam quibus non est annunciatum de eo, uidebunt: & qui non audierunt de eo, intelligent.*

Esa.2.g HIC ostendit quod prædicatio sua facta vbi Christus non fuerat nominatus & effectus eius prænunciata fuerat ab Esa. propheta, dicens: *Sed sicut scriptum est*, &c. In quibus verbis Propheta videtur prædicere, quod Gentiles nobiliori modo essent peruenturi ad cognitionem Christi, quàm Iudæi, qui antea cognouerant. Ostendit ergo excellentiam quantum ad causam cognitionis, quæ duplex est, scilicet verbi audita, & res visæ. Hi enim duo sensus, visus & auditus, plurimum ancillantur nobis ad comparandam rerum cognitionem. Visus via inuentionis, auditus verò per viam disciplinæ. Iudæi ergo peruenerunt in noticiam mysteriorum Christi per verba annunciata eis à 1.Per.1.b prophetis, secundum illud: Prophetæ qui de futura in vobis gratia prophetauerunt, scrutantes in quod, vel quale tempus significaret in eis spiritus Christi, prænuncians eas quæ in Christo sunt passiones. Sed Gentiles huiusmodi mysteria iam realiter impleta vident: ideo dicit, *Quoniam Gentes, quibus non est annunciatum*, per prophetas *de eo*, id est, Christo, sicut fuit annunciatũ Iudæis, Luc.10.d videbunt res impletas. vnde Christus: Multi reges & prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt, &c. Secundò ostendit excellentiam quantum ad modum cognoscendi, quia Iudæi ex annunciatione prophetarum solum auditum habebant, secundum illud: Auditum audiui- Abd.1.a mus à domino, &c. Sed Gentiles ex visione intellectum perceperunt. vnde dicit, *Et qui non audierũt*, scilicet Gentiles qui non audierunt prænunciari Christum per prophetas, *intelligent*, scilicet Psal.2.b per fidei veritatem, de quo intellectu Psal. *Et nunc reges intelligite.*

TERTIA PARS COMMENTI DECIMIQVINTI CAPITIS.

Text. *Propter quod impediebar plurimum uenire ad uos, & prohibitus sum usque adhuc.*

IN hac tertia huius capitis parte se excusat de dilatione visitationis. Et præponit præteritum visitationis impedimentũ: ait ergo, Dixi quo modo prædicaui euangeliũ per multa loca in quibus Christus nõ fuerat nominatus: *Propter quod*, hactenus, *impediebar plurimum*, ex huiusmodi occupatione *uenire ad uos*. Et istud impedimentum vsque nunc durauit. vnde subdit: *& prohibitus sum*, *usque adhuc*, quod quidem potest referri ad multitudinem occupationũ, quas in aliis locis habuerat: Act.16.b dam, quia dirigebantur in salutem aliorum, secundum illud: Transeuntes Phrygiam & Galatiæ re- Supra 1.b gionem, vetati sumus à Spiritu sancto loqui verbum in Asia, vnde & supra dixit, Sæpe proposui venire ad vos & prohibitus sum vsque adhuc. Et hoc est quod dicit Iob de nubibus, per quas prædicatores intelliguntur: Lustrant cuncta per circuitum quocunque voluntas gubernantis direxerit.

Text. *Nunc uerò ulterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens ueniendi ad uos, ex multis iam præcedentibus annis, cum in Hispaniam proficisci cœpero, spero quod præteriens uideam uos, & à uobis deducar illuc, si uobis primum ex parte fruitus fuero.*

HIC manifestat propositum suum de eorum visitatione, dicens: Vsque modo prohibitus fui vos visitare, *Nunc verò*, iam peragratis omnibus his locis, *ulterius non habens locum*, id est, necessitatem permanendi *in his regionibus*, in quibus iam per me fundata est fides, *cupiditatem habens ueniendi ad uos ex multis iam præcedentibus annis*. vnde supra dixit: Desidero enim videre vos, vt aliquid impartiar vobis gratiæ spiritualis: *Cum in Hispaniam proficisci cœpero*, quo etiam ire intẽdebat, vt etiam Esa.49.b in extremis terræ fundamenta fidei collocarer, secũdum illud: Dedi te in lucem Gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ. *Spero quod præteriens uideam*, id est, videbo vos: per quod dabat intelligere, quod non intẽdebat ad eos principaliter ire, quia reputabat eis sufficere doctrinam Dini Petri qui primus inter Apostolos fidem Romanis prædicauit. Et quia tũc Romani dominabantur in

tur in toto Occidente, eorum auxilio & ducatu sperabat se in Hispaniam proficisci. vnde subdit, *Et à uobis deducar illuc.* intendebat tamen inter eos aliquam moram contrahere. vnde subdit, *si uobis primum ex parte fruitus fuero*, id est, consolatus fuero vobiscum, secundum illud: Simul consolari in Supra 1.b vobis. & hoc, *ex parte*, scilicet temporis: quia pro aliquo tempore intendebat cum eis consolari. Si obiiciatur quod D. Augustinus dicit, quod illis solis rebus fruendum est, quæ nos beatos faciunt, scilicet patre, filio, & spiritu sancto, ideo inconuenienter dicit se fruiturum Romanis: Dicendum In 1.libde doc. Chri. quod prout ibidem Augustinus dicit, Homine in se non esse fruendum, sed in Deo, secundum illud ad Phile. Ita frater ego te fruar in Domino, quod est delectari in homine propter Deum. Et sic intelligendum est quod dicit, *si primum fruitus fuero uobis*, scilicet in Deo. Vel quod dicit ex parte, potest referri ad bonos, quibus poterat frui in Deo. Nam alia parte, scilicet malis non poterat frui, 2.Cor.8.g sed magis de eis dolere, secundum illud: Ne cum venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multis ex his qui ante peccauerunt.

Text. *Nunc igitur proficiscar in Hierusalem ministrare sanctis. Probauerunt enim Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Hierusalem: placuit enim eis, & debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt Gentiles, debent & in carnalibus ministrare illis.*

HIC primo assignat causam quare differebat visitationem, dicens: *Nunc igitur proficiscar*, id est, non statim veniam ad vos, quia proficiscor *in Hierusalem ministrare sanctis*. Ad cuius intelligentiam sciendum est, quod illi qui ex Iudæis conuertebantur ad fidem, venditis possessionibus, de illarum precio communiter viuebant: quod cum defecisset, quadam magna fame imminente, discipuli scilicet Christiani ex diuersis partibus mundi, prout quisque habebat, proposuerunt singuli mittere habitantibus in Iudæa. quod & fecerunt mittentes ad seniores per manus Barnabæ, & Pauli. Ministerium igitur sanctorum hic dicit misericordiam siue eleemosynam, quam fidelibus attulit in Hierusalem, secundum illud: Quos probaueritis, hos mittam perferre gratiam vestram in Hierusalem. quod si dignum fuerit vt & ego eam, mecum ibunt. Secundo exponit quod dixerat de ministerio sanctorum, dicens: *Probauerunt enim*, id est, approbauerunt, *Macedonia & Achaia*, id est, fideles vtriusque regionis, per me conuersi, *collectionem aliquam facere*, id est, aliquam collectam, *in pauperes sanctorum*, id est, ad vsum pauperum Christi, qui sunt de numero sanctorum, secundum illud: Da bono, & nõ recipias peccatorem. *qui sunt in Hierusalem*, scilicet in paupertate viuentes, de quibus ad Corinthios scribẽs dicit: De ministerio quod fit in sanctos ex abundanti est mihi scribere vobis: Scio enim promptum animum vestrum de quo pro vobis glorior apud Macedones. Tertio assignat rationes dictorum, quarum prima est beneplacitum. vnde dicit, *placuit enim illis*. Secunda est debitum, vnde subdit, *& debitores sunt eorum*, reddenda autem sunt omnibus debita: tationem vero debiti assignat dicens: *Nam si Gentiles participes effecti sunt bonorum spiritualium, quæ erant principaliter eorum*, id est, Iudæorum, id est, notitiæ diuinæ, promissorum & gratiæ, iuxta illud: Quorum est adoptio filiorum Dei, & gloria, & cæt. & illud, Socius radicis & pinguedinis oliuæ factus es. Sunt etiam facti participes spiritualium eorum, per hoc quod illi prædicatores eis miserunt, *debent & in carnalibus ministrare eis*, secundum illud: In diuisione sortis da, & accipe. & Psalmista, Sumite psalmum, id est, spiritualia, & date tympanũ, id est, temporalia. Et ex hoc habetur quod debentur sumptus, non solum his qui prædicant, sed etiam his qui prædicatores mittunt.

Text. *Hoc igitur cum consummauero, & assignauero eis fructum hunc, per uos proficiscar in Hispaniam.*

HIC præfigit terminum quo ad eos sit venturus dicens: *Hoc igitur*, scilicet ministerium sanctorum, *cum consummauero, & assignauero eis fructum hunc*, id est, eleemosynam Gentilium, qui est quidam fructus conuersionis eorum. vnde Oseas: Vitis fructuosa Israel fructus est ei adæquatus. Oseæ 10.a Sed mirum videtur quod Apostolus hic scripserit se in Hispaniam profecturum, cum nusquam legatur ipsum iuisse. Fuit enim captus in Hierusalem, & inde perlatus in vinculis: Romæ autẽ cum Act.28.f Diuo Petro martyrium consummauit. Quidam autem dicunt quod cum venisset Romam, permisso tot in suo conducto, & in illo spacio dicũt eum in Hispaniam iuisse. Verum quia hoc certum Act.28.d non est, melius dici potest quod Apostolus proponebat se facturũ quod dicebat. & sic verba erunt intelligenda quasi insinuantia eius propositum, & non futurum euentum qui erat occultus in diuina prouidentia. Ideo illud prædicere non poterat, nisi sub conditione, de qua Diuus Iacobus: Iacob.4.d Dicatis si Dominus voluerit, & si vixerimus faciemus hoc aut illud. Et sic etiam Apostolus se excusat ad Corinthios de eo, quod non fuerat ad eos, prout promiserat, dicens: Cum ergo hoc volui, 2.Cor.1.d nunquid leuitate vsus sum, aut quæ cogito, secundũ carnem cogito, vt sit apud me est, & non? Et sic ex hoc quod ex iusta causa prætermisit facere quod promiserat, se immunem à leuitate & carnalitate ac falsitate dicit. vnde Gelasius Papa: Beatus inquit Paulus Apostolus, non ideo, quod abstit, 22.quæst.2. fefelliss credendum est, aut sibi extitisse cõtrarius: quoniam cum ad Hispaniam se promisisset iturum dispositione diuina maioribus occupatus causis, implere non potuit quod promisit. Quantum enim ipsius voluntatis interfuit, hoc pronunciauit, quod re vera voluisset efficere. Quantum vero ad diuini secreta consilij, quæ vt homo non potuit (licet spiritu Dei plenus) agnoscere, superna prætermisit, dispositione præuentus. Licet enim spiritum propheticum habuerit, tamen prophe- 4.Reg.4.c tis non omnia reuelantur: Heliseus enim dixit de Samaritana, Anima eius in amaritudine est, & Dominus celauit à me, & non indicauit mihi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Scio autem quoniam ueniens ad uos, in abundantia benedictionis Christi ueniam.

Text. PRæsumit hic fructum visitationis suæ dicēs: *Scio autem*, scilicet ex fiducia diuinæ gratiæ, *quoniam ueniens ad uos in abundantia benedictionis Christi ueniam*, id est, Christus abundantius suam
Psal.83.b benedictionem dabit vobis in meo aduentu, de qua benedictione Psalmista, Etenim benedictio-
Genes.30.e nem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem. Et sic Laban dixit ad Iacobum, Experimento didici quod benedixerit mihi Deus propter te.

Text. *Obsecro ergo uos fratres per Dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem sancti spiritus, ut adiuuetis me in orationibus uestris pro me ad Deum, ut liberer ab infidelibus, qui sunt in Iudæa, & obsequij mei oblatio accepta fiat in Hierusalem sanctis, ut ueniam ad uos cum gaudio per uoluntatem Dei, ut refrigerer uobiscum.*

HIC petit ab eis orationum suffragia. Et tria facit. Primo, inducit Romanos ad orandum pro se ex tribus. Primo, ex suprema charitate, cum dicit: *Obsecro ergo uos fratres*, prout ad Philemonem scribens dicit, Propter charitatem autem magis obsecro. Secundo ex reuerentia Christi,
Supra 12.b cuius ipse erat minister, dicens: per *Dominum nostrum Iesum Christum*, in quo omnes vnum sumus. Tertio ex dono Spiritus sancti, quod eius ministerio tradebatur. vnde subdit, *& per charitatem*
Supra 5.a *spiritus sancti*, quam spiritus sanctus in cordibus nostris diffundit. Secundo petit auxilium orationis eorum, dicens: *ut adiuuetis me in orationibus uestris ad Deum*, scilicet pro me fusis: frater enim qui
Prou.18.d adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma. Hoc autem vt Glos. ait, non ideo dicit Apostolus, quod ipse minus mereatur quam alij minores, sed ordinē sequitur. primo quidem vt ab Ecclesia pro rectore
1.Tim.2.a suo fiat oratio, secundum illud: Obsecro igitur primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui sunt in sublimitate constituti, & cæt. Secundo quia dum multi minimi congregantur, magis merentur.
Mat.18.c Et ideo impossibile est vt multorum preces non impetrent. vnde Christus: Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcūque petierint, fiet illis à patre meo, qui est in cælis. Tertio, vt dum multi orant, multi etiam gratias agant exauditi, secundum illud: Adiuuantibus vobis
2.Cor.1.b in oratione pro nobis, vt per multos gratiæ agantur Deo. Tertio, ponit ea quæ vult impetrari. Quorum primum pertinet ad hostes quos habebat in Iudæa. vnde dicit, *ut liberer ab infidelibus qui sunt in Iudæa* qui præcipue Paulum impugnabant, & odiebant, quia fiducialiter prædicabat cessa-
Act.21.d tionem legalium, secundum illud: Audierunt de te, quod discessionem doces à Moyse, & cæt. Secundum pertinebat ad eos ad quorum ministerium ibat. vnde subdit: *& oblatio obsequij mei*, id est, eleemosyna in qua eis ministro, *fiat accepta sanctis, qui sunt in Hierusalem*, vt scilicet ex hac pro-
Eccles.31.c uocentur ad gratias agendum Deo, & ad orandum pro ipsis Gentibus, à quibus recipiunt. vnde Sapiens: Splendidum in panibus benedicent labia multorum. Tertium pertinet ad ipsos quibus scribebat. vnde subdit: *ut ueniam ad uos in gaudio*, & hoc per voluntatem Dei, contra quam nihil agere volebat. vnde dicebat: Obsecrans si quo modo prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos, *ut refrigerer uobiscum*, id est, ex vestra præsentia refrigerium tribulationum mearum accipiam. *Deus autem pacis sit cum omnibus uobis. Amen.* Hic pro eis orat, dicens: *Deus autem*
2.Cor.ult.d dator *pacis sit cum omnibus uobis*, per hoc, scilicet quod vos adinuicem pacem habeatis. vnde ad Corinthios scribens dicebat: Idem sapite, & Deus pacis & dilectionis erit vobiscum. Subiungit *Amen*, id est, fiat: secundum illud Psalm. Et dicet omnis populus, fiat, fiat: vbi in Hebræo habetur Amen, Amen.

EPITOME DECIMISEXTI CAPITIS.

IN hoc capite, prout in præcedenti, Apostolus scribit quædam familiaria pertinentia ad alios. Et primo specialiter commendat aliquos, monens quid ad alios facere debeant, & quid alij ad eos agant, & quibus ac quo modo salutationes exhiberi debeant, assignādo causas & rationes. Secundo ibi, *Rogo autem uos, &c.* hortatur Romanos cauere ab his qui dissensiones & offendicul. faciūt, maxime in doctrina fidei, & assignat duas rationes, quarum vna sumitur ex parte illorū quos vult vitari. Altera vero ex conditione Romanorum, qui se exhibebant faciles ad sequendum bonum & malum. Commendans eos de facilitate ad bonum, & reddens eos cautos contra malum, promittens diuinum auxilium contra deceptores. Tertio ibi, *Salutat uos, &c.* salutes mittit Romanis nomine eorum qui cum ipso erant in Achaia. Deinde absoluit epistolam per solennem gratiarum actionem, quam refert Deo, vt mos ei est in omnibus epistolis.

EXPOSITIO LITERALIS DECIMISEXTI CAPITIS.

COmmēdo autem uobis *Phœbē sororem nostrā*, scilicet in fide, *quæ fidelis est in ministerio Ecclesiæ quæ est Cenchris*, id est, in portu Corinthiorum, vbi aliqui Christiani erant congregati, quibus ipsa de suis facultatibus ministrabat, *ut eam suscipiatis in domino*, id est, propter honorem Dei *digne sanctis*, id est, sicut dignum est recipi sanctos: *& assistatis ei* consilium, auxilium & fauorem præstando, *in quocūque negocio uestri indiguerit*. habebat forte aliquid expedire in curia Cæsaris: *etenim ipsa quoque astitit multis & mihi ipsi* de suis facultatibus ministrādo. *Salutate Priscam & Aquilam*, qui erat vir
Act.18. Priscæ, *adiutores meos in Christo Iesu*, id est, in fide Iesu Christi prædicanda: apud eos enim Apostol. Corinthi hospitabatur, *qui pro anima mea*, id est, vita mea *suas ceruices supposuerunt* id est, mortis periculo pro vita mea conseruanda se exposuerunt. *Quibus non solum ego gratias ago sed & cūctæ Ecclesiæ Gentium*, tanquam de salute seruata sui proprij Apostoli, *& domesticam Ecclesiam eorum*, id est, familiam, quam vocat Ecclesiam propter probatam fidem & religionem illorum. *Salutate Epænetum dilectum*

dilectum mihi qui est primitiuus Ecclesiæ Asiæ in Christo Iesu, id est, qui fuit primo conuersus ad fidem Christi in Ecclesia Asiæ, qui tunc erat Romæ. *Salutate Mariam quæ multum laborauit in uobis*, ad hoc vt eos ad concordiam reuocaret. *Salutate Andronicum* qui cæcus erat & filius Iuliæ: ideo subiungit *& Iuliam*, scilicet matrem, *cognatos meos*, id est, Iudæos ex tribu Beniamin, *& concaptiuos meos*, id est, qui mecum aliquando fuerunt in carcere detenti, *qui sunt nobiles in Apostolis*, id est, inter prædicatores: *& ante me fuerunt in Christo Iesu*, id est, prius conuersi fuerunt ad fidem Christi quam ego. *Salutate Ampliatum dilectissimum mihi in domino*, id est, in dilectione charitatis quæ est in Christo. *Salutate Vrbanum adiutorem nostrum & Stachim dilectum meum*: quos coniungit, quia forte simul habitabāt, vel aliqua alia necessitudine erant coniuncti. *Salutate Apellen probum in Christo Iesu*, id est, approbatum à Christo, forte per aliquas tribulationes. *Salutate eos qui sunt ex Aristoboli domo*, in qua multi fideles erant congregati, *qui sunt in domino*, id est, fideles *& baptisati* in Christo: ipsum vero non salutat, quia forte erat absens. *Salutate Herodionem cognatum meum*, qui ex hoc dicitur fuisse Iudæus. *Salutate eos qui sunt ex Narcissi domo*, qui dicitur fuisse presbyter, & peregrinabatur per deserta loca, vt fideles Christi confortaret in fide. Et quia in domo eius erant aliqui infideles, ideo ad discretionē illorum subdit, *qui sunt in domino. Salutate Triphænam & Triphosam quæ laborant in domino*, Mat.25.d id est, in ministerio sanctorum quod dominus sibi reputat fieri. *Salutate Persidem charissimam, quæ multum laborauit in domino*, horrando alios & ministrando sanctis in paupertate, ac etiam in multis aliis laboribus. *Salutate Russum electum in domino*, id est, in gratia Christi, *& matrem eius*, secundum carnem, *& meam* beneficio: multa enim beneficia & obsequia exhibuerat Apostolo. *Salutate Asyncritum, Phlegontem, Herman, Patrobam, Hermen, & qui cum eis sunt fratres*, quos simul salutat, quia simul concorditer habitabant. *Salutate Philologum & Iuliam, Nereum & sororem eius, & Olimpiadem & omnes qui cum eis sunt sanctos*, id est, in fide Christi sanctificatos. *Salutate inuicem in osculo sancto*, & non libidinoso vel doloso. *Salutant uos omnes Ecclesiæ Christi*, id est, in nomine & fide Christi congregatæ: quia omnes salutem vobis optant & pro vobis orant.

SECVNDA PARS DECIMISEXTI CAPITIS.

ROgo *autem uos fratres ut obseruetis*, id est, diligenter considereris & cognoscere cureris, non ad sequendum vel imitandum, sed fugiendum & cauendum *eos qui dissensiones*, id est, diuisiones, sectas aut schismata *& offendicula*, ex quibus sequuntur scandala *præter doctrinam quam uos didicistis* Galat.1.b *faciunt, & declinate*, id est, separate vos *ab illis*, vt eorum falsam & erroneam doctrinam fugiatis. *Huiusce modi enim Christo domino nostro non seruiunt sed suo uentri*. non enim prædicant propter gloriam Philip.3. Christi, sed propter quæstum, vt ventrem suum impleant. *& per dulces*, id est, ornatos, fucatos ac faleratos *sermones*, in quibus sanctitatem & amicitiam prætendunt: *& benedictiones*, quibus scilicet benedicunt & laudando ac adulando, *& se* amicos fingendo & aliis detrahendo, *seducunt corda* Esa.3.b *innocentium*, id est, simplicium & imperitorum. *Vestra enim obedientia in omni loco diuulgata est*, id est, annunciata in vniuerso mundo: eo quod tunc Roma erat caput orbis. *Gaudeo igitur in uobis* quia scilicet fidei obedistis & hoc in charitate. *Sed uolo uos sapiētes esse in bono*, vt scilicet ei quod bonum est inhæreatis & teneatis: *& simplices*, id est, cautos *in malo*, ne faciliter illis credatis, & ne per aliquam simplicitatem illis adhæreatis, aut aliquo modo declinetis. *Deus autem pacis*, scilicet dator, qui 1.Pet.5.e dissensiones & diuisiones ac seductiones odit, *conterat Sathanam*, id est, diabolum & aduersarium vestrum *sub pedibus uestris*: quia scilicet per vestram sapientiam eum vincetis. quod fiet *uelociter* in aduentu meo. *Gratia domini nostri Iesu Christi*, quæ sufficit ad tuendos vos à malis, *sit uobiscum* in aduentu meo.

TERTIA PARS DECIMISEXTI CAPITIS.

SAlutat *uos Timotheus adiutor meus* in prædicatione Euangelij, *& Lucius & Iason & Sosipater cognati mei*, quia Iudæi erant, scilicet vos salutant. *Saluto uos ego Tertius* nomine, scriba qui dictante Apostolo *scripsi Epistolam in domino*, scilicet vos saluto. *Salutat uos Caius hospes meus & uniuersa Ecclesiæ*: quia omnes fideles in hospitium recipiebat, cui Diuus Ioannes suam tertiam direxit Epistolam. *Salutat uos Erastus archarius ciuitatis*, qui custodiebat archam communem & communes reditus ciuitatis, & alius nomine *Quartus frater*, id est, fidelis. *Gratia domini nostri Iesu Christi* sit scilicet *cum omnibus uobis. Amen*, id est, vtinam fiat. *Ei autem*, scilicet Deo *qui potens est confirmare*, scilicet in fide *iuxta Euāgelium meum*, id est, quod ego prædico: *& etiam prædicationem Iesu Christi*, qui primo Euangelium prædicauit *secundum reuelationem mysterij temporibus æternis taciti*, id est, secreti de incarnatione filij Dei, vel de vocatione Gentium, quia à principio mundi aliis generationibus fuit occultatum: *quod nunc patefactum est per scripturas prophetarum*, quæ nunc impletæ sunt & aliis generationibus publicatæ *secundum præceptum æterni Dei*, qui mysterium hoc publicare & annunciare præcipit nobis *ad obeditionem fidei in cunctis Gentibus*, id est, vt omnes Gentes cognoscant & credant ac obediant fidei cogniti, scilicet æternaliter *soli sapienti Deo*. sed hoc reuelatum est nobis per *Iesum Christum, cui honor & gloria in secula seculorum. Amen*, fiat. Text.

COMMENTVM DECIMISEXTI CAPITIS.

Commendo autem uobis Phebem sororem nostram, quæ est in ministerio Ecclesiæ, quæ est Cenchris.

Hanc

HANC primam huius capitis partem Apostol. expendit in salutationibus priuatarum personarum. Erat enim tunc maxime operæpretium ad incitandam foueniam que nascentem religionem Christianam, insignes personas omnibus esse notas, vt mutuis virtutis exemplis sese omnes extimularent & promouerent: inter quos vel hac ratione sanctitas coalesceret inter Gentes Christiani nominis inimicas. Erátque ad rem decentissimum, suis quemque laudibus prosequi, qui aliquid emolumenti suis vel fauoribus vel sudoribus attulisset Ecclesiæ, vt alij id similia excitarentur. Qua de re Apostolus neminem fere in huiusmodi salutationibus nominat, quem non suis tirulis & virtutibus efferat, & exornet inter eas personas. Primò commendat Phœben. Proprium est nomen insignis mulieris, quæ in domo sua suscipiebat discipulos ac pauperes Christi, quæ Romam pergebat, Epistolam Apostoli deferens, negocia ardua illic habens. Secundo describit eam ex fidei religione dicens: *Sororem nostram.* omnes enim mulieres fideles, sorores vocantur, prout & omnes viri, fratres. Tertio ex officio pietatis cum dicit, *quæ est in ministerio Ecclesiæ, quæ est Cenchris*, id est, quæ victum ministrat & necessaria Ecclesiæ, quæ est Cenchris in portu, scilicet Corinthiorum, vbi aliqui Christiani erant congregati, quibus dicta mulier seruiebat, prout de ipso Christo dicitur quod quædam mulieres ministrabant de facultatibus suis. Et de vidua eligenda dicit Apostol. Si hospitio recepit, si pedes sanctorum lauit. Ex quibus apparet non esse malum literas commendatitias in bonum finem petere & accipere. *Et eam suscipiatis in domino digne sanctis: & assistatis ei in quocunque negotio uestri indiguerit. Etenim ipsa astitit multis, & mihi ipsi.* Hic manifestat in quibus vult eam commendari, & deinde rationem assignat. Primum in quo vult eam commendatam haberi, est vt digne suscipiatur in domino, id est, propter honorem Dei, secundum quod dignum & conueniens est recipi sanctos, iuxta illud: Qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti recipiet. Secúdum est vt eam solicite adiuuent. vnde subdit *ut assistatis ei*, scilicet consilium, auxilium & fauorem præstando in quocunque negocio vestri indiguerit. habebat enim forte aliquid expedire in curia Cæsaris. Si obiiciatur illud: Vestrum negocium agatis, quasi dicat, non intromittatis vos de negociis alienis: Dicendum quod assistere negociis alienis contingit dupliciter. Vno modo seculariter, propter fauorem hominum vel lucrum, & hoc non conuenit seruis Dei, saltem clericis Deo dicatis, secundum illud: Nemo militans Deo implicat se negociis secularibus. Alio modo assistit aliquis negociis alienis ex pietate, puta in auxilium indigentium & miserorum, & hoc est religiosum secundum illud: Religio munda & immaculata apud Deum & patrem hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum. Et hoc modo Apostol. hic loquitur. Deinde assignat rationem quare id facere debeant, ostendendo meritum eius dicens, *Etenim ipsa quoque astitit multis & mihi ipsi.* vnde Esaias: Dicite iusto quoniam bene: retributio enim manuum, id est, operum eius fiet ei. Et Christus: Beati misericordes, quoniam misericordiam consequentur.

Text. Salutate Priscam, & Aquilã adiutores meos in Christo (qui pro anima mea suas ceruices supposuerũt: quibus non solus ego gratias ago sed & cunctæ Ecclesiæ Gentium & domesticam Ecclesiam eorum.

Hic petit salutari Aquilam, & Priscam vxorem eius. quamuis vxorem prænominauerit, eò forsan quod ob insignem deuotionem & probitatem præclari esset nominis. Origenes & Chrysostom. dicunt hos duos fuisse illos ciues Corinth. quorum hospitio exceptus est Paulus, dum ab Athenis Corinthum veniret. Qui quidem Aquila professione Iudæus, genere fuit Ponticus, cuius vxor illic nõ Prisca, sed Priscilla vocatur, nisi forsan diminutiuum sit ab eo, quod est Prisca. Fratque eiusdem artis cum Apostolo, puta scenifactoriæ, hoc est consuendorum tabernaculorum. Qua de causa dicitur ad illum diuertisse, cum applicaret Corinthum. Neque Corinthi primum, sed & Ephesi constat habitasse. Ex quo loco cum Paulus misisset ad Corinthios priorem Epistolam, quæ hinc anteceßit, inter alias salutationes ait: Salutant vos in domino multum Aquila, & Priscilla, cum domestica Ecclesia sua, apud quos & hospitor. Assignat deinde rationem, *Adiutores meos in Christo Iesu.* Non quidem adiutores in prædicta arte mechanica, sed in præsidiis, subsidiisque Euangelij promulgandi: *qui pro anima mea suas ceruices supposuerunt*, id est, seipsos pro vita mea conseruanda mortis periculo exposuerunt, quod est indicium maximæ charitatis. Cum maiorem hac dilectionem nemo habeat, quam vt ponat quis animã suam pro amicis suis. Et quia vita Apostoli non tam sibi quam aliis necessaria erat, secundum illud: Permanere autem in carne necessarium propter vos. Ideo subdit, *quibus non solus ego gratias ago, sed & cunctæ Ecclesiæ Gentium*, quarum fuit Apostolus, & doctor. Et etiam salutare *domesticam eorum Ecclesiam*: habebat enim in domo sua multos fideles congregatos. *Salutate Epænetum dilectum mihi, qui est primitiuus Ecclesiæ Achaiæ in Christo Iesu.* Hic petit salutari Epænetum qui interpretatur laudatus, vel laudabilis, qui erat Apostolo dilectus, eo quod erat prima fruges Christianismi in Asia. vnde dicit primitiuus Asiæ. Alij textus habẽt Achaiæ, id est, primus qui illic fidem Christi susceperit, quod pertinet ad eius magnam dignitatem. vnde Apostol. Accessistis ad Ecclesiam primitiuorum, qui conscripti sunt in cœlis. Tunc autem erat Romæ. *Salutate Mariam, quæ multum laborauit in uobis.* Interserit fœminas viris, & inter eas Mariam ciuem Romanam, quæ multum laborauerat & operam nauauerat nascenti Ecclesiæ Romanæ, maxime ad componendam pacem inter Iudæos & Gentiles, quorum discordiam pertulerat ad Apostolum, vt Hugo Cardinalis ait. vnde merebatur, secundum illud: Bonorum laborum gloriosus est fructus.

Salutat

Salutate Andronicum & Iuniam cognatos & concaptiuos meos, qui sunt nobiles in Apostolis, qui & ante me fuerunt in Christo Iesu. Text.

HOS describit primo ex genere, cum dicit, *cognatos meos.* In quo ostendit eos fuisse Iudæos, sicut dixerat: Qui sunt cognati mei secũdum carnem. Secundo ex passione pro Christo suscepta, dicens, *& concaptiuos meos*: fuerant enim aliquando comprehensi & in carcerem detrusi cum Apostolo: qui dicebat, In carceribus abundantius. Tertio ex authoritate, cum dicit, *Qui sunt nobiles in Apostolis*, id est, inter prædicatores, secundũ illud: Nobilis in portis vir eius cum sederit cum senatoribus terræ. Quarto ex tẽpore, cum dicit: *Et ante me fuerunt in Christo Iesu.* prius enim fuerũt conuersi Iudaismo ad fidem Christi quam Apostolus. vnde ex hoc eis maior reuerentia debebatur, secundum illud: Seniorem nõ increpaueris, sed obsecra vt patrem. Sunt qui legant Andronicum & Iuliam, ac si Iulia fœmina esset, & forte Andronici vxor. Sed probabilius legendum est Iuniam vt sit nomen viri Iunias. *Salutate Ampliatum dilectißimum mihi in domino.* Quamuis (vt Origenes ait) huic nihil egregium videatur ascribere, tamen ex hoc ipso quod dilectus erat Apostolo laudabilis est. *Salutate Vrbanum, adiutorem nostrum in Christo Iesu, & Stachim dilectum meum.* Forsan hic erat minister verbi, & sic adiutor in prædicatione fidei, cui contingit Strachum, quia forte simul habitabant, vel quia aliqua alia necessitudine coniuncti erant. *Salutate Apellem, probum in Christo.* Hunc Apellem vocat probum in Christo, id est, approbatum à Christo per tribulationes, secundum illud: Probauit me sicut aurum quod per ignem transiit. Vel probum, id est, probatæ virtutis. *Salutate eos qui sunt ex Aristoboli domo.* Hunc Aristobolum ait Diuus Ambr. congregatorem fuisse fidelium. Et quia forsan ille vel mortuus erat vel absens, cum non salutat, sed domum eius veluti scholam fidei & morum. *Salutate Herodionem cognatum meum.* Probabile est hunc fuisse Iudæum, nisi forte aliqua alia ratione esset ille cognatus, sicuti de Andronico & Iunia prænotauimus. *Salutate eos qui sunt ex Narcißi domo, qui sunt in domino.* Hunc Narcissum Diuus Ambrosius ait fuisse presbyterum officio functum peregrini, qui exhortationibus firmabat credentes. Et quia nondum compertum erat Apostolo an tota (quam collegerat) familia firma esset in fide, non omnes salutat, sed omnes in quit qui sunt in domino. Neminem enim salutare consueuerat, nisi quem charitate censebat Deo coniunctum. Eum quippe qui non amat dominum nostrum Iesum Christum, anathema esse iubet in alia Epistola. Et Diuus Ioannes: Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam nõ affert, ne auete dixeritis. *Salutate Tryphænam & Tryphosam, quæ laborant in domino. Salutate Persidem charißimam, quæ multum laborauit in domino.* Hæ tres laborauerunt in domino, id est, in ministerio sanctorum, quod dominus reputat sibi fieri, vel eo scilicet modo quo de Maria dictum est, nisi quod Persidem superioribus prætulit, vocans eam charissimam: & quod ait eam multum laborasse exhortationibus, scilicet & subsidiis, ac aliis laboribus, ieiuniis, vigiliis, &c.

Salutate Ruffum electum in domino, & matrem eius, & meam. Text.

HVnc Ruffum dicit electum in domino, quod exponi potest, id est, probatum, sicut de Appelle dictum est, vel vocat eum electum, non illa electione generali, de qua ad Ephe. elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, sed significat virum fuisse selectæ virtutis & sanctitatis. Salutat pariter matrem illius Rufi secundum carnem, tanquam etiam electam, quam dicit esse matrem suam, beneficiis & obsequiis: aliquando enim seruierat Apostolo, & tunc Romæ erat. vnde alibi, Anus, vt matres: iuuenculas, vt sorores, &c. *Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, & Hermen, & qui cum eis sunt fratres.* Hos quinque vna eademque simplici salutatione comprehendit cum suis sodalibus. erant enim forsan in eadem domo vnanimiter habitantes: Herman priori loco ab Hermas, Hermen vero ab Hermes quod est Mercurius: illum autem Herman putat Origenes fuisse authorem libelli, qui inscribitur Pastor.

Salutate Philologum, & Iuliam, Nereum, & sororem eius, & Olympiadem, & omnes qui cum eis sunt, sanctos. Text.

HOS etiam eadem ratione citra vllum titulum salutat, eo quod nihil præstantius agnoscebat in illis, nisi quod digni erant salutatione. *Salutate inuicem in osculo sancto.* Ne illi qui præierant absque salutatione, aliis nominatis inuiderent, & ne qui nominati erant, alios despicerent: subdit hoc pacis & concordiæ verbum, vt se salutent inuicem in osculo sancto, non libidinoso, de quo Salomon: Apprehensum deosculatur iuuenem: neque sub dolo, de quo idem: Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula inimici. sed sancto & honesto, quod in signum sanctæ Trinitatis datur, secundum illud: Osculetur me osculo oris sui. inde autem, vt Origenes ait, in Ecclesia inoleuit vt fideles inter missarum solemnia inuicem olim darent oscula pacis, quod tamen nunc rationabiliter non seruatur.

Salutant uos omnes Ecclesiæ Christi. Text.

ORigenes quærit quomodo Apostolus, qui in vna Achaiæ erat Ecclesia, omnium Ecclesiarum Christi nomine salutet Romanos. Respondet quod id faciebat, eo quod vnus erat spiritus Diui Pauli, & omnium Ecclesiarum, quæ orationibus communibus pro omnium salute precabantur: quasi dicat, Omnes Ecclesiæ vestram optant salutem, & pro vobis orant. vnde Diuus Iacobus: Orate pro inuicem, vt saluemini.

SECVNDA PARS DECIMISEXTI CAPITIS.

Rogo autem uos fratres, ut obseruetis eos qui dissensiones & offendicula, præter doctrinam quam uos didicistis, faciunt, & declinate ab illis. Text.

IN

IN hac secunda huius cap. parte, ostendit quos vitare debeant. Et quia illi quos vitari volebat,
Mat.7.c fraudulenter incedebant decipientes sub specie pietatis, venientes in vestimentis ouium, & intrinsecus erant lupi rapaces: ideo primo inducit Romanos ad habendam cautelam & circunspectionem, dicens: *Rogo autem uos fratres ut obseruetis &c.* Obseruare idem est quod diligenter consi-
Luc.14.a derare, quod quandoque in bono sumitur, quandoque in malo. In malo quidem cum quis considerat conditionem & progressum alicuius ad nocendum ei, secundum illud: Obseruat peccator iustum, & stridebit super eum dentibus suis. Et illud: Et ipsi obseruabant eum. In bono autem tripliciter accipitur: vno modo quando quis diligenter considerat ad implendum ea, secundum illud:
Philip.3.d Obserua igitur & audi vocem eius. Secundo quando quis diligenter obseruat bonos ad imitandum eos, secundum illud: Imitatores mei estote fratres, & obseruate eos qui ita ambulant sicut habetis formam nostram. Tertio obseruantur mali ad cauendum, & ita accipitur hic: Erát enim quidam ad fidem conuersi, qui prædicabant legalia esse obseruanda. Et ex hoc sequebantur primo dis-
Galat.5.d sensiones & sectæ, de quibus ad Galatas 5. quia quidam errori eorum adhærebant. Alij autem in ve-
Supra 14.a ra fide perstitebant. Secundo sequebantur offendicula & scandala, de quibus supra, dum quidam
Esa.57.c alios iudicarent, & alij alios spernerent. vnde Esaias, Auferte offendicula de medio populi mei. dicit autem, *præter doctrinam quam didicistis*, scilicet à veris Christi discipulis, vt ostendat quod huiusmodi dissensiones & scandala ex falsitate doctrinæ proueniebant. vnde alibi dicit: Si quis vo-
Galat.1.b bis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit. Secundo monet vt cogniti vitentur, dicens: *Et declinate ab illis*, id est, eorum doctrinam & consortia fugite. vnde Dauid: Declinate à me maligni, & scrutabor mandata Dei mei.

Text. *Huiusmodi enim Christo domino nostro non seruiunt, sed suo uentri: & per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium. Vestra enim obedientia in omni loco diuulgata est. Gaudeo igitur in uobis. Sed uolo uos sapientes esse in bono, & simplices in malo.*

HIC assignat duas rationes prædictæ monitionis, quarum prior sumitur ex parte eorum quos volebat vitari, quorum primò describit intentionem, dicens: *Huiusmodi enim* homines *non seruiunt Christo domino, sed suo uentri.* Non enim prædicabãt propter gloriam Dei, sed propter quæ-
Philip.3.d stum, vt suum ventrem implerent, de quibus alibi dicit: Multi ambulant, quos sæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Christi, quorum Deus venter est. Secundo describit eorum deceptionem, dicens: *Et per dulces sermones seducunt corda innocentium*, id est, simpliciũ & im-
Prou.14.b. peritorum, de quibus Salomon: Innocens credit omni verbo. *Et per dulces sermones*, in quibus sanPsal.27.a ctitatem prætendunt, secundum illud: Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. *Et benedictiones*, quibus scilicet benedicunt, laudant, & adulantur illis qui eos se-
Esa.3.b quuntur, vt facilius decipiant, secundum illud: Populi meus qui te beatum dicunt, ipsi te decipiMalac.2.d unt. talibus benedictionibus maledicit Deus, secundum illud: Maledicam benedictionibus vestris. Secundam rationem prædictæ monitionis assignat ex conditione Romanorum, qui faciles se exhibebant ad sequendum bonum & malum. vnde primo commendat eos de facilitate ad bonum, dicens: *Vestra enim obedientia*, qua de facili obedistis, *in omni loco diuulgata est*, propter dominium quod tunc Romani obtinebant super alias nationes. ideo quæ à Romanis fiebant de facili
Supra 1.b diuulgabantur ad alios. vnde supra: Fides vestra in vniuerso mundo annunciatur. De illa obedientia in bonum congratulabatur, dicens: *Gaudeo igitur in uobis*, quia, scilicet fidei obedistis, & hoc in
1.Cor.13.c charitate, de qua dicitur, quod non congaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Deinde reddit eos cautos contra malum, dicens: *Sed uolo uos esse sapientes in bono*, vt, scilicet ei quod bonum
1.Thes.vlt.d est adhæreatis, iuxta illud: Quod bonum est tenete. *& simplices in malo*, id est, impermixtos in maMat.10 lo, ne scilicet propter aliquam simplicitatem declinetis in malum. Vel vt talis sit in vobis simplicitas quod nullum decipiatis, neq; ab aliis decipi patiamini. de hac simplicitate Christus: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Econuerso de quibusdam dicit Hieremias: Sa-
Hier.4 pientes sunt vt faciant mala, bene autem facere nescierunt.

Text. *Deus autem pacis conterat Sathanam sub pedibus uestris uelociter. Gratia domini nostri Iesu Christi uobiscum.*

HIC oprat & precatur eis diuinum auxilium contra huiusmodi deceptores, dicens: *Deus autem*
Prou.6.b *pacis*, scilicet dator & author, qui eas dissensiones faciunt odit, *conterat Satanam*, id est, diabolum, qui per istos pseudoapostolos vos decipere conatur, *sub pedibus uestris*, vt scilicet per vestram sapientiam vincatis, *uelociter*, id est, & hoc fiat velociter, scilicet in aduentu meo, potestate nobis
Luc.10.c à Christo data, secundum illud: Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpioMal.vlt.a nes, & virtutem inimici. Et Malachias ait: Calcabitis impios cum fuerint cinis, sub planta pedum vestrorum. Deinde ad hoc obtinendum precatur gratiam Christi, dicens: *Gratia domini nostri*, &c. quæ scilicet sufficit ad vos tuendos ab omnibus malis, & periculis, secundum illud: Sufficit tibi gratia mea: *sit uobiscum*, & vos protegat.

TERTIA PARS DECIMISEXTI CAPITIS.

Text. *Salutat uos Timoth. adiutor meus, & Lucius, & Iason, & Sosipater cognati mei. Saluto uos ego Tertius, qui scripsi Epistolam in domino. Salutat uos Caius hospes meus, & uniuersæ Ecclesiæ. Salutat uos Erastus, Arcarius ciuitatis, & Quartus frater.*

HIC Salutat Romanos ex parte aliorum, & primo ex parte Timothei, quem dicit adiutorem
1.Cor.4.d suum in prædicatione Euangelij. vnde Corinthiis scribens dicit, Misi ad vos Timoth. qui est filius meus charissimus & fidelis. Addit autem, *& Lucius, & Iason, & Sosipater cognati mei*, quia

Iudæi

Iudæi erant, supplendum est salutant vos. Erat autem quidam scriba Diui Pauli nomine Tertius, cui Apostolus concessit vt ex sua persona Romanos salutaret. Ideo se interseruit, dicens: Saluto vos, &c. Enumerat Apostol. inter alios Caium hospitem suum, ad quem dirigitur tertia Diui Ioannis epistola canonica, in qua commendatur de charitate quam exhibebat sanctis. Nominat etiam Erastum Arcarium ciuitatis, qui scilicet custodiebat Arcam communem, id est, communes reditus ciuitatis. Vltimo nominat quendam fidelem qui vocabatur Quartus, prout scriba vocabatur Tertius.

Text. *Gratia domini nostri Iesu Christi cum omnibus uobis. Amen. Ei autem qui potens est uos confirmare iuxta Euangelium meum, & prædicationem Iesu Christi, secundum reuelationem mysterij temporibus æternis taciti (quod nunc patefactum est per scripturas prophetarum secundum præceptũ æterni Dei, ad obeditionem fidei) in cunctis gentibus cogniti, soli sapienti Deo per Iesum Christum, cui honor & gloria in secula seculorum. Amen.*

HIC salutat Romanos ex parte sua, dicens: *Gratia*, &c. & finit Epistolam cum gratiarum actione, dicens: *Ei autem*, scilicet Deo qui est Trinitas, *qui potens est uos confirmare*, secundum illud: Modicum passos ipse perficiet, confirmabit, consolidabitque & hoc in fide, quæ est *iuxta Euange-* 1.Pet.vlt.a
lium meum, id est, secundum Euangelium quod ego prædico, & etiam secundum *prædicationem Iesu Christi*, qui primo Euangelium prædicauit, secundũ illud: Quæ cum initium accepisset enarrari per Hebr.2.a
dominum. vnde D. Matthæus dicit: Circuibat Iesus prædicans Euangelium regni. subiungit, *Secun-* Mat.4.d
dum reuelationem mysterij, id est, secreti, quod quidem potest referri ad id quod dixerat iuxta Euãgelium meum. Vel quia in Euangelio reuelatur secretum diuinæ incarnationis, secundum illud: Iu- Supra 1.c
stitia Dei reuelatur in eo. Vel quia ipsi Apostolo est Euangelium reuelatum, secundum illud: No- 1.Cor.2.c
bis autem reuelauit Deus per spiritum suum. De hoc autem secreto dicit Esa. Secretum meum mi- Esa.24.c
hi. Vel potest melius referri ad hoc quod dixerat confirmare, quasi dicat, Deus potest vos confirmare in Euangelio meo & prædicatione. Et hoc secundum reuelationem mysterij secreti, scilicet
de conuersione Gentium, de quo alibi, Mihi autem omnium sanctorum minimo data est gratia Ephes.3.b
hæc in Gentibus illuminare, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo. vnde subdit *temporibus æternis taciti*. Quia videlicet occultum erat apud homines quod Gentes essent cõuertendæ ad fidem. vocat autem hæc tempora æterna quasi diu durantia, quia à principio mundi hoc
fuit occultum, sicut & in Psal. Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. Vel potest dici quod Psal.75.a
tempora æterna dicuntur ipsa æternitas, de qua Esaias: Excelsus & sublimis habitans æternitatem, Esa.57.c
vt sicut simplex Dei essentia per quandam similitudinem dimensionibus describitur, secundum il- Ioh.11.b
lud: Longior terra mensura eius, & latior mari: ita simplex eius æternitas per tempora designatur, inquantum omnia tempora continet. Subdit autem *quod*, scilicet mysterium, *nunc patefactum est per scripturas prophetarum*, id est, secundum quod prophetæ prædixerunt, vt patuit supra quinto. vnde Ephesiis scribens ait, Aliis generationibus non est agnitum filiis hominum, sicut nunc mani- Ephes.3.a
festum est sanctis Apostolis eius, & prophetis in spiritu, esse Gentes cohæredes. Est autem patefactum per operis impletionem, ex præcepto Dei. vnde dicit, *secundum præceptum Dei*, qui scilicet æterno proposito ea quæ vult temporaliter facit: quod quidem præceptum Dei *ad obeditionem fidei* Supra 1.a
est in cunctis Gentibus, id est, vt omnes gentes obediant fidei. vnde supra, Ad obediendum fidei, in omnibus gentibus. Si autem loquamur de mysterio incarnationis, sic construenda est litera, mysterij inquam temporibus æternis taciti, quia ante non erat ita manifestum, quod quidem mysterium nunc patefactum est per scripturas prophetarum, qui hoc prædixerunt secundum præceptum æterni Dei, qui voluit mysterium incarnationis patefieri, & hoc ad obediendum fidei in cunctis Gentibus, mysterij inquam licet taciti apud homines, tamen cogniti soli Deo sapienti, quia ipse solus hoc cognouit, & quibus voluit reuelare: quia quæ sunt Dei, nemo nouit nisi spiritus Dei. Vel potest intelligi de Deo qui solus est sapiens, scilicet per essentiam, prout dicitur quod nemo bonus ni- Mat.19.b
si solus Deus. Nec per hoc excluditur filius, quia eadem est perfectio totius Trinitatis, prout econ- Mar.10.c
uerso dicitur: Nemo nouit patrem nisi filius, non excluditur spiritus sanctus, neque pater à notitia Mat.11.d
suiipsius. Subdit autem, *per Iesum Christum*, quod non est sic intelligendum quod Deus pater sit sapiens per Iesum Christum, quia cum in Deo sit idem sapere quod est esse, sequeretur quod pater esset per filium, quod est inconueniens. Sed hoc referendum est ad hoc quod supra dixerat, nunc patefactum est, scilicet per Iesum Christum: *cui* Iesu Christo, *est honor*, per reuerentiam totius creaturæ, secundum illud: In nomine Iesu omne genu flectatur: *& gloria*, scilicet quantum ad plenam di- Philip.2.b
uinitatem, sicut ibi subditur, Et omnis lingua confiteatur quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. vel potest sic construi, cogniti soli sapienti Deo: cui scilicet Deo, est gloria per Iesum Christum, qui eum glorificauit, secundum illud: Ego te clarificaui super terram: & supplẽdum est Ioan.17.a
sit honor & gloria. Et hoc non ad tempus, sed *in secula seculorum*. secundum illud: Iesus Christus heri, & hodie ipse est in secula. Addit autem ad confirmationem veritatis, *Amen*. quod, vt dictum est, Hebr.vlt.b
interpretatur, fiat.

Illustratio Epistolæ ad Romanos fœliciter explicit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtitu.
ſſ. ſſ. eſſe ſim.
ſſ. ſſ. aliter.ff.de verb.
l.firſtia[illegible]ramontani:
Cyn.in l.h[illegible]ſcin. ven-
unt iſtam differen[illegible]quia do-
ne fidei ſine ſtricti iuris mouẽ
habet ſua ſubſtantialia:puta
rr tenere l.dolo.C.de inutil.ſti-
lig[illegible]icũt
p:q[illegible]neq;
ſtipulantẽ.in princi.ff.de ver-
in iuribus prẽallegatis.pro
en.C.ꝛ l.iulianus.§.ꝛ per cõ-
di in contractibus bonefidei
probatur poſtꝫ in illis legi-
iſta opi.facit.l.anetum.§.vo-
initus per metũ licet veniat
:vtle.ꝛ no.in.c.abbas.quod
apud nos ſequitur Joã.and.
mẽto.Si enim cõtractus bo
cõtractui ſequereꝝ q ex eo-
lon dubium.C.de legi.Bart.
in do.Alex.an.ſed cõſequens
iũ etiam dolo dante cauſam
.ff.de do.ergo ꝛ antecedens.
ia eſt cõis opi.nec aliter dici
r probatur in.d.l.eleganter.
[illegible]nto
[illegible]ra con-
bonefidei dicitur ꝛtractus
ti iuris liberatio erit ſtricti
teg.reſtit.mino.probat text.
to.in dicta.l. eleganter. poſt
Dodo dico q liberatio ad-
auſam cõtractui eſt ipſo iure
ia nihilominus valebit ipſo
ntia inter contractum vel di-
m probat text.in.l.eleganter.
fer.in.d.l.eleganter.ſed meli⁹
actionem no.quia cõfirmat
er.dum dicit ſi liberatio dolo
fortius obligatio.argumen.
oluit hic Abb.dicere qñ dicit
amiſſionis:quia voluit dicere
iur male diceret nec probareꝝ
rariũ in princip.dum de ma-
muniter ſolet intelligi per Bar
rer[illegible]oſſe.de quo.ſ.in vltimi
odicum contrarium adducta.
pter dolum nõ impedit cõſen
um error ſit in cauſa cõſenſus
tione ſi verũ ſit illud ꝓpter qõ
ũ ſit falſum cõſtat deeſſe cõ-
odo eadẽ oĩmoda ratione idẽ
quia cum error ſit in cauſa cõ-
ntus. Barto.reſpondet in.d.l.
cõſenſus licet adhibitus fuerit
dẽ illa cauſa eſt extra contractũ.
ſtricti iuris de iuris rigore licet
e inuti.ſtip.ſecus in cõtractib⁹
de eo quod eſt equũ licet in cõ-
atisfacit q ſit vel nõ ſit cauſa er-
nimus propter errorẽ qui eſt in
us conditionalis.eodem modo
iuris.ꝛ ita hic Jo.de imo.in.v.
cauſa cõſenſus ſit ipſius contra-
B placet ratio Abb.nec Imol.B
eſt[illegible]nia Jctus ſtricti
i fu[illegible]in quib⁹
non eſt actum:q[illegible]et ſint
ſtricte

Universidad de Deusto
Biblioteca